
BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLVII
H
29
NAPOLI

ANNALES
ECCLESIASTICI
AB ANNO MCXCVIII.
UBI DESINIT
CARDINALIS BARONIUS,
AUCTORE
ODORICO
RAYNALDO
CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO.

Accedunt in hac Editione

NOTÆ CHRONOLOGICÆ, CRITICÆ, HISTORICÆ,
QUIBUS RAYNALDI ANNALES ILLUSTRANTUR, SUPPLENTUR, EMENDANTUR,
AUCTORE
JOANNE-DOMINICO MANSI
LUCENSI
CONGREGATIONIS MATRIS DEI.

Tomus Nonus.

IX





LUCÆ

Typis Leonardi Venturini MDCCLII.

De Superiorum Licentia.



ANNALES
ECCLESIASTICI.

JESU CHRISTI ANNUS 1424. | MARTINI V. PAP. ANNUS 7. | SIGISMUNDI ROM. REG. 14. JO. VII. PALÆOL. IMP. OR. 1.

I.



Neunte anno a Virgineo partu vigesimoquarto supra mille quadringentos indictione secunda, cum ob civilia bella, quæ in pluribus regnis vigebant, exiguus præsulum numerus ad Senensem synodum se contulisset, turbæque a novarum rerum cupidis infestisque sedis Apostolicæ dignitati cierentur, Alfonsi Regis Aragonum studio consiliisque (a), Martinus Joannem Contrerium Toletanum archiepiscopum Hispaniarum primatem excitavit, ut tuendæ sacrosanctæ Ecclesiæ majestati strenuam operam daret.

(a) Mart. l. 5. ep. cur. p. 11.
Turbæ in Concil. Senensi excitatæ.
(b) Ext. hæ lit. apud Mariam. l. 20. de reb. Hispan. c. 14.
Ad eas sedandas excitatus Toletanus Archiep.

Martinus, &c. Quamquam (b) venerabiles fratres nostri archiepiscopi & prælati in generali concilio consistentes pro statu prospero universalis Ecclesiæ atque nostro, & conservatione libertatis ecclesiasticæ juris, vigilius laborare & diligenter intendere teneantur, tu tamen, quem Hispaniarum primatem esse tenemus & asserimus, & propterea quemadmodum jampridem in nostra curia experientia docuit, dilectis filiis nostris & Apostolicæ sedis notariis, qui prælatis aliis præferuntur, præferebaris, sicut in concilio ejusque sessionibus & aliis locis publicisque præfereris, eo debes ferventius animari & vigilantius intendere ad omnia concernentia statum Ecclesiæ, atque nostrum, quo propter hujusmodi primatiam excellentiori titulo dignitatis fore dignoscerie insignitus. Quocirca fraternitatem tuam, quam fide ferventem, in bene gerendis rebus dicti concilii circumspectam esse non dubitamus, requirimus & hortamur, ut cum Hispaniarum primas existas, sicut prudenter agis juxta datam tibi a Domino sapientiam, illa omnia in eodem concilio circumspicias, consulas & provideas, quæ pro felici statu Romanæ ecclesiæ honoreque nostro, & Apostolicæ sedis tibi necessaria vel utilia videbuntur, & quæ ad laudem Dei & pacem Christi fidelium noveris pertinere. Datum Romæ apud S. Petrum non. januarii pontificatus nostri anno VII. hoc nimirum in quem is incidit, non quo collocat Joannes Mariana (c).

(c) Marian. ubi supr.

II.
Damnata Petri e Luna memoria

Repressæ sunt seditiosorum Martini odio schismaticis faventium molitiones, ac Petri e Luna memoria una cum impietatis schismaticæ successore Ægidio Manione ejusque sectatoribus damnata est hac sanctione (d): [1] *Hæc sancta synodus sententiam damnationis & condemnationis in personam damnatæ memoriæ Petri de Luna olim Benedicti XIII. in sua obedientia nuncupati, schismatici & heretici pronunciati per sacrum Constantiense concilium, & inhibitionem factam omnibus & singulis Christi fidelibus sub pœnis fautoriæ hæresis & schismatis, ac privationis omnium beneficiorum, dignitatum, & bonorum ecclesiasticorum ac mundanorum, & alias pœnas juris infligendo, prout in dicta sententia præfati concilii, cujus totum te-*

(d) Ext. inter acta Senen. concil.
Anathemate perculsi Lunani.

NOTÆ [1]. Petri de Luna obitu ad exitum anni hujus rejecto, atque Ægidii Munionis in pontificem electione ad sequentem annum revocata, non continuo tamen sententiam concilii qua ejusdem Petri tanquam extincti memoria damnatur ad hujus anni exitum, sive potius ad sequentem referenda est, cum Senense concilium Februarium præsentis anni non excesserit, ut in Nota ad A. 1423. I. ostendimus. Eodem ergo errore facti, quo & Martinus papa, decepti patres defunctum putarunt, qui in sua quidem Paniscola sepultus superstes tamen agebat. Vivo autem Petro successor utique dari non potuit; quare in sententia illa patres de Ægidio Munione, tanquam Petri successore ne cogitare quidem poterant. Forte etiam sententia illa præcedenti anno lata fuit. MANSI

tenorem hic haberi vult & habet pro sufficienter expresso, latius continetur, ratam & gratam habens, ejusque executionem continuare volens, decernit, statuit, & declarat, omnes & singulos post obitum dicti Petri de Luna continuantes seu perseverantes in credulitate vel observantia erroris & schismatis ejusdem Petri sic, ut præmittitur, damnati, vel jus aliquod ab eo in vos directe vel per indirectum derivasse aut derivari potuisse prætendentes, seu in vicem ejus succedentes, eorumque receptatores, defensores, & fautores, cujuscumque status, præeminentiæ, vel conditionis existant, etiamsi pontificali, cardinalatus, imperiali, vel regali, aut alia quacumque ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate; omnesque & singulos eisdem consiliis, auxiliis, vel favoribus assistentes vel receptantes, nec non quæcumque victualia, species aromaticas, pannos, sed & plumbum, pulveres, bombardas, vel arma seu instrumenta bellica seu res alias quascumque eis adducentes sive alia quæcumque negotia vel commercia, publice vel occulte facientes cum eisdem; eos etiam, qui sciente per dominia, terras, districtus vel loca suæ ditioni subjecta præmissa in toto vel in parte præfatis hæreticis adduci vel apportari, vel subditos suos cum eis negotiari permiserint, fore obnoxios atque ligatos pœnis & censuris in dicta sententia contentis: cum etiamsi novi erroris inventores non sint, alieno tamen facinori prædamnato suam communionem immiscuerunt, nullo eisdem exceptionis, immunitatis, privilegii, statuti, vel consuetudinis præsidio suffragante. Per hanc tamen approbationem & declarationem, statutam sive decretam non intendit privilegiis, habilitationibus, declarationibus quibuscumque personis, per sanctissimum dominum nostrum Papam Martinum V. concessis & concedendis, præjudicium generare, seu in aliquo derogare. Perculsus hac aliisque sententiis Ægidius Munio antipapa mimicus, veritus ne in Paniscolensi spelunca a fidelibus comprehenderetur, ad Ecclesiæ gremium redire optabat; sed illum Alfonsus Aragonum Rex a pie voluntate revocavit (*a*), confirmavitque in audacia, de quo gravissime apud Joannem Regem Castellæ conquestus est Martinus. Qui superius Senensis concilii edictum in schismaticos corroboravit, ac memoriam Petri a Luna superiore anno defuncti ejusque studiosorum pervicaciam damnavit.

Antipapa territus.

(*a*) *Mart. l.9. brev. p.3.*

Confirmatus in flagitio ab Alfonso.

III. Actum de Græcis ad ecclesiam cathol. reducendis.

(*b*) *Acta Senen. concil.*

Agitatum (*b*) præterea est, ut antea in Constantiensi concilio, de Græcis in sinum Ecclesiæ revocandis, lectæque Imperatoris literæ, quibus cum ille ob Turcarum hostiles impressiones redintegrandæ conjunctioni orientalis ecclesiæ commodam dari operam non posse affirmarit, censuit synodus rem tantæ molis non intermittendam, atque ubi feliciora venissent tempora, omni contentione urgendam edixit.

De Bohemica impietate excindenda datæ sunt a Pontifice, nec non a concilio & Cardinalium collegio ad Poloniæ Regem, ducem Lituaniæ, ac principes imperii literæ (*c*), ut proxime æstate vires cum Sigismundo Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rege conjungerent. His de rebus ad fidem spectantibus constitutis, de ecclesiastica disciplina & Christi fidelium moribus in primævum decus restituendis agendum erat: sed cum ob turbas in synodo excitatas saniora explicari consilia non possent, Pontifex eam rem ad sedis Apostolicæ curam revocavit, dimisitque concilium, de quo ad Joannem Contrerium Toletanum archiepiscopum hæc scripsit (*d*).

De hæreticis Bohemis opprimendis.

(*c*) *Lib. ult. brev. p.19. & in alio lib. brev. p.9. & 17.*

(*d*) *Lib. ult. brev. p.48.*

Ad archiepiscopum Toletanum.

Voluissemus, ut per te alios optime sentientes cum ea gravitate & libertate, qua in re tali conveniebat, agi potuisset de reformatione universalis Ecclesiæ in Senensi concilio: sed postquam tanta rerum perturbatio secuta est, ut vidisti, in animo nobis est hanc reformationis materiam non relinquere, sed ad prosecutionem debitam intendere in curia nostra: in quo sancto opere te optaremus esse præsentem; sed cum tibi necessarium sit tuam ecclesiam visitare & ad ipsius regimen prudentiæ tuæ commissam curas tuas cogitationesque dirigere, contenti erimus, ut satisfacias muneri ad quod specialiter es vocatus a Domino, hortantes nihilominus ipsam fraternitatem tuam, ut in quibuscumque locis tua vox atque valebit auctoritas laborare non tædeat pro honore & Romanæ ecclesiæ dignitate, sicut in devotione tua plene confidimus & speramus. Dat. &c. Perfecit mox promissa Pontifex, Antonium enim episcopum Portuensem, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyterum & Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinales designavit (*e*), ad quos universi fideles referrent, quæ censura castiganda vel in meliorem ordinem redigenda viderentur; qua de re encyclicæ hæ literæ exaratæ.

Oborta in Concil. Senen. ingens perturbatio,

Moniti archiep. ut disciplinam restituant.

Rom. curiam componere aggreditur Mart.

(*e*) *Lib.5. ep. cur. p. 12.*

Martinus, &c. Ne propter dissolutionem ejusdem concilii (nimirum Senensis *) reformatio universalis Ecclesiæ & Romanæ curiæ impediatur aut retardetur, quam expediri in ipso concilio libentissime vidissemus, si debite fieri potuisset, & quam omnino prosequi & finire intendimus in omnibus suis membris, venerabilem fratrem Antonium episcopum Portuensem, & dilectos filios, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyterum, ac Alfonsum S. Eustachii diaconum Cardinales super hoc & ad recipiendum a quibuslibet dare*

Cardinales designati in id opus.

vo-

volentibus informationes, institutiones & alia, quæ pro hujusmodi reformatione eis utilia vel necessaria videbuntur, duximus deputandos: quæ ideoad notitiam vestram deducere decrevimus per præsentes, ut præmissorum omnium verum certitudinem habeatis, ne propterea quisquam existimet nos reformationem Ecclesiæ & Romanæ curiæ velle negligere aut differre, ad cujus prosecutionem juxta pastoralis officii debitum sumus ferventissime animati, & si qui sint, quibus Deus aliqua pro ipsa reformatione salutaria inspiraverit, illa præfatis Cardinalibus in scriptis exhibeant, quod nos semper gratum habebimus, ut eandem omnibus collectis in unum, quæ ad reformandum statum ecclesiasticum & eandem curiam facere videntur, quod principaliter affectamus, pro salute fidelium animarum, pro conservatione libertatis ecclesiasticæ, pro quieto statu populi Christiani, maturius & consultius ad expeditionem reformationis ejusdem procedere valeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum XV. id. martii pontificatus nostri anno VII.

IV. Leges Cardinalibus datæ. (a) Contelor. in vita Martin. V. A malo & mali specie abstinere jussi.

Ut autem cæteris exemplo prælucerent Cardinales, atque ad sustentandam universæ Ecclesiæ rerum molem aptiores essent, leges has ipsis imposuit, quas ex tabulario Vaticanæ ecclesiæ se deprompsisse refert Felix Contelorius (a): *Cardinales munditie vitæ alios præcellant, ac sobrie, juste pieque vivant, non solum a malo, sed a specie mali se abstineant, pœnam in aliorum exemplum subituri, si vitam suo statui minime congruentem ducere comperti fuerint. Humilitatem continuo exerceant, prælatosque benigne ac honorifice pertractent secundum diversitatem statuum eorundem. Domi suæ se bene præesse ostendant, familiamque tam clericorum quam laicorum honestam honestisque vestibus incedentem inducant, sacerdotesque & levitas in testimonium bonum secum habeant.*

Patrocinia Regum & principum abiicere.

Protectiones Regum, principum, comitum, aliarumque personarum sæcularium non assumant, assumptasque non exerceant, ut liberius ipsi sanctissimo in consiliis, ac aliis actibus valeant assistere. Pro ordinum religionum quorumcumque aut personarum particularium protectione nihil pecuniæ percipiant etiam a sponte offerentibus. Nullas supplicationes ipsi sanctissimo præsentent nisi pro pauperibus, vel pro persona sua, seu servitorum, consanguineorum, vel affinium, aut familiarium suorum.

Definitus familiæ numerus.

Non ducant secum ultra viginti familiares equites clericos & laicos continuos commensales, cum ad palatium equitant, vel se ipsos visitant, vel alio in loco conveniunt. Non portent in præsentia Papæ cappam vel aliam vestem superiorem coloris rubei.

Instaurare ecclesias jussi.

Procurent reparationem ecclesiarum suorum titulorum juxta posse suum, in iisque divinum cultum per religiosos devotos ac honestos clericos perfici ac augeri faciant, ne sanctorum loca, in quibus ipsi commode residere nequeunt, per negligentiam deserta remaneant.

Divinum cultum in commendatis ecclesiis curare.

In ecclesiis ac monasteriis sibi commendatis absque excusatione congruum numerum canonicorum vel monachorum pro divinis officiis celebrandis habeant, ædificiaque, possessiones, & jura in statu convenienti conservent. Hæc nullius temporis nota consignata hoc loco a nobis non importune inserenda visa sunt.

V.

Quamvis vero a Martino ad submovenda Romanæ curiæ vitia studiosa navata sit opera, haud ita tamen successisse res visa est, quin per eam speciem præsules, qui ad Basileense postea concilium convenere, turbas conciverint, instaurarintque schisma, ut suo loco videbimus.

Indicta Basiliensis synodus a Senensi. (b) Acta Concil. Senen. & concil. Basilien.

Indicta porro est Basileensis synodus decimanona februarii hujus anni die in Senensi concilio (b), ut demonstrant acta ejusdem concilii, quod præsides apostolici vigesima sexta ejusdem mensis februarii dimisere, ac publicis literis patribus, ut ad suas redirent diœceses septimo martii die edixere prohibuereque intentatis gravissimis pœnis cum iis, tum Regum ac principum oratoribus, ne ullos celebrarent conventus, quibus Senense concilium dissolutum renovare vel propagare viderentur: quorum decretum Martinus hisce literis ratum habuit (c).

(c) Lib. 9. ep. cur. p. 12.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ad sacram Petri sedem divina dispositione vocati ad salutem, tranquillitatem, & pacem totius gregis dominici nobis crediti juxta pastoralis officii debitum curis vigilibus libenter intendimus, & iis, quæ pro quieto statu universalis ecclesiæ & reipublicæ Christianæ mature & sapientissime gesta sunt ut illibata permaneant, libenter adiicimus apostolici roboris firmitatem.

Præsidum Senensis Concilii nomina.

Nuper siquidem venerabiles fratres Petrus archiepiscopus Cretensis & Jacobus episcopus Spoletanus, ac dilecti filii Petrus abbas monasterii de Rosacio ordinis S. Benedicti Aquilejensis diœcesis, necnon Leonardus de Florentia ordinis fratrum Prædicatorum generalis magister nuncii nostri Senensi generali concilio præsidentes ad audientiam nostram deducere curaverunt, quod pridem ipsi, matura deliberatione præhabita cum doctoribus & magistris aliisque sapientibus & prudentibus viris diversarum nationum qui ad civitatem Senensem causa concilii accesserunt, & usque tunc permanserunt in eodem, ad quod neque prælati & cæteri, qui hujusmodi concilio interesse debebant, per novem menses vel circiter expectati in tanto numero convenerant, quantum rerum agendarum pondus & magnitudo requirere videbatur, ipsorumque prælatorum & aliorum paucitate pensata, animadvertentes, quod plures ex illis, qui ad concilium ipsum ve-

Pauci præsules interfuere.

nerant, inde necessitate coacti recessissent, quam venissent ad illud, sicut quotidie recedebant, nec esset spes adventus aliorum sine longo temporis intervallo, & propterea inter se præmissa provide & mature considerantes, ac sentientes ex longa mora & protelatione dicti concilii diversa & gravissima pericula non solum statui universalis Ecclesiæ, verum etiam toti Christianitati quamplurimum nocitura verisimiliter imminere; [& quod dolenter referimus] in eadem civitate per nonnullos tales modi indecentes & inhonesti in prosecutione concilii tenebantur, quod neque ibi sessio publica teneri, neque conclusa & concordata poterant expediri & publicari, ex quibus optata Ecclesiæ reformatio juxta desiderium cordis nostri, præmissis obstantibus, nequibat cum libera prælatorum consultatione compleri, & ne his omnibus mature digestis & ponderatis ejusdem concilii dissipatio absque deputatione & assignatione loci pro futuro concilio juxta determinationem factam Constantiensis synodi sequeretur, civitatem Basiliensem pro loco futuri concilii, inde ad septennium authore Domino celebrandi, de voluntate pariter & assensu prælatorum, magistrorum, doctorum, nationum & aliorum prædictorum seu longe majoris partis eorum, elegerunt, deputarunt, & etiam assignarunt; & successive præsidentes præfati ex præmissis & certis aliis legitimis & rationabilibus subsistentibus causis die vigesima sexta mensis februarii proxime præteriti præfatum concilium dissolverunt, ac hujusmodi dissolutionem die septima præsentis mensis per eorum patentes literas affixas in valvis Senensis ecclesiæ publicarunt omnibus, qui in virtute præstiti juramenti vel alias ad generalia concilia venire consueverunt, ad propria redeundi vel alibi accedendi plenam & liberam licentiam concedentes, ac mandantes venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis & episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, ambaxiatoribus, & cæteris personis cujuscumque status, gradus, vel conditionis existerent, qui ad ipsum concilium convenerant, quatenus ex tunc in posterum nulli eorum vel nationaliter se congregarent, vel procederent ad aliquem actum, per quem quovis modo ipsum concilium sic, ut præmittitur, dissolutum continuare viderentur; quod si quis eorum in præmissis ausu temerario foret continuaturus vel rebellis, aut dissolutionem prædictam impugnaret, aut nullam ipsam duceret, seu eam irritam allegare volentibus præstaret auxilium, consilium, vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existerent, etiam si patriarchali, archiepiscopali, episcopali, aut quavis alia dignitate fulgerent, excommunicationis sententiam incurreret ipso facto; inferiores vero beneficiati, qui contra hujusmodi dissolutionem facerent, seu contra ipsam aliquid attentare præsumerent, ultra dictam pœnam quam, si contra facerent [ut præfertur] incurrerent, eorum dignitatibus & beneficiis perpetuo privati existerent eo ipso, & essent etiam inhabiles ad beneficia in posterum obtinenda prout in dictis literis plenius continetur; quare præsidentes prædicti nobis humiliter supplicarunt, ut loci electioni, deputationi, & assignationi, necnon concilii hujusmodi dissolutioni & literis prædictis pro ipsorum subsistentia firmioris roboris apostolicæ confirmationis adjicere paterna diligentia dignaremur.

Libertas concilii Senensis labefactata.

Basileæ indicta synodus.

Concessa abeundi facultas.

Vetiti haberi alii conventus.

Nos igitur attendentes præmissa omnia multa cum prudentia, maturitate, & sapientia necessario processisse, loci electionem, deputationem, & assignationem, necnon concilii dissolutionem & literas prædictas omniaque in eis contenta, & quæcumque inde secuta rata habentes & grata, illa de fratrum nostrorum consilio auctoritate apostolica ex certa scientia confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus; ac volumus & mandamus præmissa omnia juxta ipsorum continentiam sub pœnis prædictis, quas contra facientes ipso facto incurrant, ab omnibus Christi fidelibus acceptari & inviolabiliter observari mandantes ex nunc & etiam injungentes in virtute præstiti juramenti præfatis & aliis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis & episcopis, ac dilectis filiis electis cæterisque locorum ordinariis, ut præsentes literas in eorum ecclesiis publicare faciant, & ad notitiam deducere studeant quorumcumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum 10. id. martii pontificatus nostri anno VII.

Concilii dissolutio a Martino confirmata.

VI. Missum fuisse Senas cum Leonardo Datho Dominicum a Capranica, qui Pontifici a secretis erat, ad dissolvendum Senense concilium, cum in eo obortæ essent lites de authoritate Pontificis & concilii eo quod decretum Constantiensis concilii in alienum sensum referretur, indicat Joannes Baptista Poggius (a), cum subdit: *Eo igitur ubi ventum est, tanta prudentia effecerunt, ut omissa ejus rei mentione id in civitate Germaniæ Basilea septennio post conventurum indicerent.* Extant ea de re Martini ad Basileenses literæ, quibus ipsos de soluto Senensi concilio, deque ingenti honore ipsorum urbi delato certiores fecit (b), in qua solemnes episcoporum totius orbis conventus celebrandi essent: namque decretum patrum Senensium ratum habitum ab sede Apostolica fuisse, tum ad pontificium nomen colendum, & ecclesiastici ordinis tuendam dignitatem ipsos est cohortatus.

(a) *Pogg. in vit. Card. Firm.*

(b) *Lib. 9. brev. p. 7.* Commoniti Basileenses de celebranda synodo Basileæ.

Dile-

Dilectis filiis proconsulibus, consulibus & communitati civitatis Basileensis salutem.

Dudum præsidentes per nos in sacro Senensi concilio deputati, provide considerantes juxta decretum concilii Constantiensis circa electionem loci futuri concilii una cum consilio ac deliberatione prælatorum, ac reliquorum sapientum virorum, qui ad bonum publicum universalis Ecclesiæ intendebant, civitatem vestram Basiliensem pro hujusmodi futuro concilio, quod infra septennium celebrari debet, elegerunt. Præmedicantes enim primo fructum ex hac re in Ecclesia Dei proventurum, dein respicientes ad integritatem vestræ fidei, maturitatem consilii in rebus agendis, prudentiam & gravitatem, ac præsertim ad singularem devotionem, quam ad Sacrosanctam Romanam ecclesiam geritis & personam nostram, civitatem vestram maxime dignam præ cæteris statuerunt, in qua cum pace & quieto tranquilla omnium ad eam confluentium posset teneri futurum concilium pro statu Ecclesiæ & orthodoxæ fidei augmento. Nos quoque, illamet nobiscum pensantes, confisi de bonitate vestra & erga nos affectione apud omnes comprobata, electionem ipsam loci tanquam commodam omnibus Christianis & nobis acceptam per nostras literas ratificavimus, approbavimus & etiam confirmavimus: nam certi reddimur, quod mediantibus vestris consiliis, vigilantia, & virtute pax simul & abundantia adeo vigebunt in civitate præfata, quod qui se ad dictum concilium conferent, prudentiam eorum, qui talem locum elegerunt, merito laudabunt.

Sollicitati, ut pacem in ea urbe foveant.

Hoc ergo, filii nobis dilecti, cum existimemus ad commodum & honorem vestrum & totius Christiani populi utilitatem, cooperante Altissimo cedere debere, notificare voluimus devotioni vestræ, rogantes atque exhortantes in Domino, ut, sicut decet devotos sanctæ matris ecclesiæ filios, vestra bona opera ita luceant coram hominibus in protegendo, ac defendendo statum & honorem Ecclesiæ, ac nostrum, in conservando jura ecclesiarum, personas ecclesiasticas honorando, ac permanendo in solita vestrorum cordium puritate, ut merito digni fuisse videamini, quorum civitas potissimo eligeretur ad comitium celebrandum: nam ita agendo & homines reddetis propter bonas actiones vestras ad veniendum ad ipsum concilium promptiores, & præter humanam laudem consequemini præmia laudis æternæ, quæ sunt a Deo benefacientibus constituta. Dat. Romæ apud S. Petrum IV. id. aprilis anno VII.

Ducere summæ gloriæ Basileenses ipsorum urbem, in qua proxime synodus œcumenica cogeretur, designatam fuisse, neque iis omni officiorum genere ac Romanæ ecclesiæ observantia defuturos spoponderunt. At de synodo Basileensi inferius: jam reliqua prosequamur.

VII. Excindendæ hæreseos studio adductus Pontifex Ortucum e Torrente ordinis prædicatorum in Bisuntino & Lausanensi diœcesibus insectandis hæreticis præfecit (a). Cum etiam accepisset nonnullos Fraticellorum nefarios frutices subnatos in Piceno, quamvis antea falce apostolica succisi visi essent, Petro abbati Rosatiensi, qui Senensi concilio Pontificis nomine una cum tribus aliis nontiis præfuerat, præcepit (b) ut nullo dignitatis vel ordinis discrimine obfirmatos in scelere meritis pœnis afficeret, redeuntesque ad gremium Ecclesiæ in gratiam cum Deo restitueret.

(a) Lib. 5. ep. cur. p. 8.

Censores fidei in variis provinciis constituti.

(b) Ibid. p. 74.

Dilecto filio Petro abbati monasterii de Rosacio Aquilejensis diœcesis in provincia nostra Marchiæ Anconitanæ pro nobis & Romana ecclesia in temporalibus rectori.

Fraticellorum hæresis in Piceno.

Cum te jam pridem ad provinciam nostram marchiæ Anconitanæ pro nonnullis nostris & Romanæ ecclesiæ arduis negotiis & pro pace & tranquillitate provinciæ prædictæ duxerimus destinandum, prout in literis inde confectis plenius continetur; & postea informati fuerimus, quod in dicta provincia nonnullorum, qui Fraticelli de opinione vulgariter nuncupantur, damnata congregatio fiat, adversus quos defectu facultatis tibi super eos non concessæ pro catholicæ fidei augmento utiliter providere non possis, & intendentes, ut contra hujusmodi Fraticellos hæretica pravitate pollutos eo utilius & felicius executionem facere possis, quo per sedem Apostolicam majori auctoritate te noveris communitum, discretioni tuæ quascumque personas utriusque sexus ecclesiasticas & sæculares ubilibet per tui rectoratus terminos constitutos, & alias de quibuscumque partibus ad te venientes cujuscumque status, præeminentiæ, dignitatis, ordinis, gradus, vel conditionis extiterint, quæ a salutiferis documentis & doctrina catholicæ fidei deviantes, damnatas hæreses & errores, ac superstitiosa dogmata hæreticorum prædictorum & quorumlibet aliorum hactenus tenuerunt, ac illis adhæserunt & faverunt publice vel occulte, seu illis præstiterunt auxilium, consilium, & favorem, si ad cor reversæ fuerint & suum humiliter recognoscentes & confitentes errorem ad nostram & ecclesiæ Romanæ devotionem & fidem Christianam redire voluerint, etiamsi personæ ipsæ vel earum aliquæ alias in similes hæreses relapsæ & errores abjurassent & abnegassent semel vel pluries, si hoc humiliter petiverint, ad Apostolicæ sedis gremium nostramque, & ipsius ecclesiæ obedientiam per te vel alium reducendi & revocandi, ipsasque abjuratione prævia ab omnibus excommunicationum, suspensionum, & interdicti aliis-

Ad Ecclesiæ gremium redituris venia proposita,

que

que sententiis, censuris, & pœnis ecclesiasticis, in quas præmissorum occasione quomodolibet incurrerint, etiam si absolutio hujusmodi esset dispositioni apostolicæ specialiter reservata, auctoritate nostra absolvendi in forma Ecclesiæ consueta, injunctis eis pro modo culpæ pœnitentia salutari, & aliis quæ fuerint injungenda: nonnullisque interjectis, quibus rite expiatos pristinæ famæ, honoribusque & juribus auctoritate pontificia restituere, omnesque censuras dissolvere jubet, *plenam & liberam auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud S. Mariam majorem xev. kal. octobris pontificatus nostri anno VII.*

VIII. Principum consilia de Bohemis hæreticis opprimendis.

Compressi levi conatu fuere Fraticelli, cum pauciores mulierculas & aliquot agrestes ac simplices tantum infecissent: majorem vero longe sustinuit Pontifex curarum molem, ut Bohemos, qui duce Ziska succincti armis furebant, reprimere niteretur. Concitarat jam in eos superiori anno, ut vidimus, finitimos Reges, constitutumque fuerat, ut Daniæ, Norvvegiæ, & Sueciæ Reges conjunctis viribus, Wladislaus Poloniæ Rex, Witoldus dux Lituaniæ, Sigismundus Romanorum, Hungariæ, ac Bohemiæ Rex, dux Austriæ, & marchiones Misniæ diversis partibus, inito sacro fœdere, in impios illos irruerent: sed tanti apparatus evanuerant (a): qua fama permotus Martinus iterum Sigismundum Regem incitavit, ut sacram expeditionem instauraret, fecitque certiorem a se & collegio Cardinalium, ac patribus Senensis concilii Regem Poloniæ, Lituaniæ ducem, Universosque imperii principes solicitari, ut in sacra arma consurgerent; attolleret itaque crucesignata vexilla: maximam enim gratiam apud Deum ipsum Pontificem Ecclesiamque initurum.

(a) *Mart. lib. ult. brev. p. 19. & alia lib. brev. p. 9.*

Sigismundo Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regi illustri salutem, &c.

Lit. ad Sigism. Romanor. Regem.

Superiori ineunte æstate magna recreabamur spe, magna in Domino lætitia exultabamus, & nobiscum universa Christianitas congaudebat; videbamus enim tot & tanta comparari auxilia ad Bohemos hæreticos funditus extirpandos, vel ab hæresi retrahendos ut, sicut tibi sæpe scripsimus, ipsam victoriam manutenere videremur: erat enim noviter inter serenitatem tuam & charissimum in Christo filium nostrum Vuladislaum Poloniæ Regem illustrem ac dilectum filium nobilem virum Alexandrum Lituaniæ ducem omnis sublata dissensio, & reconciliatio facta, a qua hujusmodi victoriæ magna momenta pendebant, præcipue cum deberent ipsi tecum cum potenti exercitu in Bohemiam proficisci: erat verbum crucis ad excitandos fideles in hac causa fidei per totam Alamaniam prædicatum, sicut requisiverat sublimitas tua, & causæ conducere videbatur: audiebamus præterea charissimum in Christo filium nostrum Regem Daciæ mare transiisse cum exercitu, ut se cum reliquis fidelibus in sancta expeditione conjungeret: excitati erant principes, prælati, & populi per literas nostras & tuas, & exhortatione legati nostri ad extinguendam hanc hæresim, quæ tibi eripit regnum tuum, & turbat ecclesiam Dei; & jam dilectos filios nobiles viros ducem Austriæ cum multis gentibus in Moraviam transivisse, & marchiones Missinenses sese continuo præparare sentiebamus: itaque omnia nobis undique spei & lætitiæ materiam suggerebant, nec de numeroso exercitu profectura contra hæreticos & ipsorum totali exterminatione aut conversione dubitare poteramus.

Polonus & Lituan. bellum parant in Bohemos.

Austriacus & Misnensis.

Verum, fili charissime, cum postea nec expectatum exercitum congregatum pro fidei causa fuisse, nec Regem Poloniæ venisse, Regem Daciæ suas copias remisisse, Alamanorum tepuisse fervorem, sanctas prædicationes & studia ad homines animandos adhibita nihil profecisse, tantosque apparatus, qui vulgo ferebantur, evanuisse viderimus, incredibili admiratione stupefacti sumus, & tanta spe frustrati maximo dolore & anxietate cordis affligimur, cogitantes quantum præjudicium & periculum ex hac negligentia oriatur in fide catholica, quam hæretici labefactare conantur, & quantum sit dedecus universæ Christianitatis, & præcipue principum nationis Germanicæ, qui in oculis ac pene visceribus eorum in exigua terra suscitatam hæresim sese armis & viribus in sua perfidia sustentantem comprimere & delere non posse aut non velle videantur; quæ tamen nec situ nec viribus resistere potuisset. Consideramus præterea, quod ad honorem & statum tuum, cujus curam habere debet Ecclesia, ut peculiaris filii & defensoris sui, principaliter ista res pertinet, ut si etiam culpa vacaveris, publica nota vacare non possis; conjecti enim in te unum sunt oculi populi Christiani, qui si etiam in alienis terris hæc perniciosa hæresis pullulasset, potissimum a te uno requireret, ut illam pro officio tuo extirpares pro persona, quam geris, & Romani imperii dignitate, sicut plerumque a tuis prædecessoribus factum est: nunc vero cum hæc abominanda rebellio contra Deum & Ecclesiam suam, & contra jus regium domus tuæ conflata sit, non immerito te ante omnes Christianus populus vindicem flagitat & expectat, ut simul habeat rationem defendendæ Christianæ religionis & dignitatis tuæ, quæ simul sunt in tuo paterno regno violatæ. Cogita insuper quanta sit ista deformitas & diminutio imperii Romani, unum de præcipuis membris suis, in quo electionis vox una consistit, non tantum ab ipso

Cuncta cessere in irritum.

Creditum Germanos vel non posse vel nolle Hussitas delere.

Comprimendæ illius hæreseos cura data Sigismundo.

im

imperio abscissum esse, [sed quod indignius est] hæreticorum manibus occupari; quanta deinde immineant pericula aliis regnis tuis, quibus hoc finitimum regnum est: quot præterea necessaria expeditiones & magna excellentiæ tuæ negotia impediantur, quibus satisfacere & libero animo vacare non potes hac una mentis & corporis occupatione distractus.

Quare, fili charissime, necessarium est ut aliquando in hac sententia immutabiliter te confirmes, hanc unam de expeditione Bohemica curam & cogitationem tuam primam & præcipuam esse oportere: & si jus ut dignum est causa fidei & famæ tuæ recta consulere omnino, provideas ut quod erat antea constitutum & æstate præterita omissum est, de exercitu contra Bohemos hæreticos traducendos in proxima sequenti æstate perficias, nunquam nisi confusis hostibus recessurus: nam quæ magis justa aut necessaria causa vel ad defendendam fidem Christianam, vel ad tuam dignitatem conservandam advocare te potest? Habes siquidem hostes alios etiam Christiano nomini adversos, contra quos ad exercendam virtutem tuam, & fidem suam tuendam te Deus pugilem esse suum voluit, quibus ii rebelles eo majore odio atque supplicio digni sunt, qui nati & educati in recta ratione divini cultus & sanctis institutis Ecclesiæ, carnali lascivia & prædandi cupiditate ad falsos articulos & perniciosas superstitiones adducti sunt; qui cum tibi essent regio jure subjecti, omni divina & humana lege calcata, tuæ celsitudini rebellarunt, & crudeliores Turcis & barbaris ecclesias ad Dei cultum sub sanctorum vocabulis dedicatas diruerunt funditus &, sacerdotibus trucidatis ipsarum ecclesiarum possessiones & bona diripuerunt, nec ipsi ornamentis altarium crucibusque & calicibus pepercerunt: quæ omnia detestabili sacrilegio rapientes & impura contrectatione polluentes ferina in omnes homines immanitate grassantur.

Solicitatus Sigism. ne bello sacro nisi victor absistat.

Lapsi in hæreses Hussitæ ob flagitia.

Ad hos igitur immundos & sceleratos hæreticos exterminandos e terra, si in sua nequitia obstinati persisterint, oportet ut quamprimum opportunitas temporis affuerit, omnem potentiam tuam convertas, & erigat sensus tuos cum ea constantia & magnitudine animi, quam causa tanta desiderat, & a te præcipue Ecclesia Dei requirit, ne de remediis aliis cogitare cogatur, quibus aliquando in similibus periculis usa est: nam amplius tantam turpitudinem in media Christianitate invalescentem tolerare non potest. Ut vero tibi ad hanc sanctam expeditionem adsint opportuna subsidia nos & venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales simul & sacrum Senense concilium scribimus, exhortantes & requirentes præfatos Regem Poloniæ & ducem Lituaniæ, electores imperii, ceterosque Germaniæ principes, futura æstate cum tota eorum potentia pro causa fidei tecum sint. Exurge itaque, fili charissime, ne fideles alii tua vestigia sequuturi dicere possint, te in ista causa tepescere, & super te suum excusare torporem: sed cum principaliter hoc tuum munus sit, fac ut conspecto ardore animi tui reddantur ceteri promptiores: quod si feceris, ut in excellentia tua speramus, apud Deum gratiam & retributionem condignam beatitudinis sempiternæ apud homines commendationem & laudem consequeris, & nos & Romanam ecclesiam, ac universam Christianam rempublicam obligabis, qui quod a celsitudine tua debetur, libenter accipimus pro beneficio singulari: Dat. Romæ apud S. Petrum XVI. kal. martii anno VII.

Tantum Pontificis, patrum Senensis concilii, & collegii Cardinalium adhortationes valuere, ut florentissima confecta sit in hæreticos illos expeditio, jamque succubuerant Wicleffitæ oppressi catholicorum potentia in Bohemia, ni Sigismundus Lituanorum principum stirpe satus, ac Regis Poloni nepos capessendi regni Bohemici cupidus, contracto exercitu hæreticorum patrocinium suscepisset; quem propterea Branda Cardinalis Apostolicæ sedis legatus, præsulum celebrato conventu, ut hæreseos macula infectum anathemate perculit (a), omnesque cum ipso sentientes catholicorum consortio abactos, sacrorum & fidei hostes pronuntiavit, [I] quos etiam aliis pœnis in IX.

Sigism. Lithuanus Bohemos tuetur.

Anathemate a Legato perculsus.

(a) Lib. 5. p. 134.

Ejus sententia a Pontif. confirmata.

NOTÆ [I] Concilium illud a Branda cardinali & apostolicæ sedis per Germaniam legato celebratum in loco quidem ignoto, sed certe præcedenti anno habitum oportet. Si enim ut narrat Annalista, Martinus literis hic recitatis datisque II. Kal. januarii anno pontificatus VIII. sententiam ab eodem legato in concilio datam in Sigismundum regis Poloniæ nepotem confirmavit, & auxit; concilium profecto ad annum præcedentem referendum est. Nec forte alio quam ad concilium hoc spectat Hermannus Cornerus, author coævus & Germanus, in chronico vulgato ab Eccardo inter historic. med. ævi to. II. qui ad annum 1423. scribit: *Martinus papa misit in legatione sua dominum Brandonem cardinalem tit. S. Clementis Placentinum ad visitandum clerum in Alemanniam, & ad reformanda collapsa status sacerdotalis & sacræ religionis; qui licet in locis quæ visitabat defectus emendaret, & statuta relinqueret observanda pro reformatione prælibata necessaria; post suum tamen recessum parum vel nihil profecit visitatio facta.* In hoc ergo concilio statuta pro disciplina ecclesiastica restauranda edita sunt. Nihil de illis apud collectores. His vero ita anticipatis constat Sigismundum regis Poloniæ nepotem ante hunc annum suppetias Bohemis tulisse. MANSI

In hæreticos vel eorum studiosos indictis affecit: quam sententiam, utpote æquitati consentaneam ad comprimendos hæreticorum conatus, Martinus confirmavit, atque archiepiscopis cæterisque præsulibus Hungaris, Bohemis, Polonis, Germanis, & in circumjectis provinciis agentibus hæc mandata dedit (a).

(a) Id. ib. Promulgari jussa præsulibus.

Martinus, &c. Ut alii hujusmodi metu pœnarum a tanto scelere compescantur prædictam excommunicationis sententiam aggravantes, vobis & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna districte præcipiendo mandamus, quatenus ad dictæ sententiæ celerem & debitam executionem procedentes, præfatum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque & prædictos suos complices, adhærentes, participes, & ad dictam hæresim sustinendo auxilium dantes in ecclesiis vestris singulis diebus, maxime dominicis, & aliis festivis, infra missarum solemnia, dum ibidem major aderit & convenerit populi multitudo, campanis pulsatis, candelis accensis & demum extinctis, ac in terram projectis, excommunicatos, infames, sacrilegos & fidei catholicæ hostes, nec non omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, beneficiis, & officiis ecclesiasticis & sæcularibus dominiis, civitatibus, oppidis, terris, castris, bonis & rebus quibuscumque privatos publice denuntietis, omnibus Christifidelibus auctoritate nostra & sub pœnis fautoriæ hæresis districtius inhibentes, ne ullum cum dicto Sigismundo, aut suis participibus & sibi adhærentibus atque sequacibus cujuscumque rei commercium habeant, aut quovis modo exerceant, invocando ad hoc, dum, & quando opus fuerit, auxilium brachii sæcularis: Datum Romæ apud SS. Apostolos x. kal. januarii pontificatus nostri anno VII. Extant eodem argumento literæ (b) ad Gnezoensem & Leopoliensem archiepiscopos datæ, quibus eos solemni ritu Sigismundum Lituanum aliosque partium ipsius improbos homines a piorum communione depellere jubet.

Vetita cum eo commercia.

(b) Ib. p. 114. & 130.

X.

Deplorat quidem Martinus in encyclicis literis (c) ad omnes catholicos missis adeo, nonnullos auri cupiditate incensos, ut merces Bohemis hæreticis deferrent, alerentque eorum perfidiam, a qua si rebus necessariis carerent, submovendos spes non levis affulgeret. Ad tollendam itaque mercatorum avaritiam veteres censuras, ne temporum lapsu obsolescerent, renovavit (d) atque hæc sanxit.

(c) Ib. p. 143. Non parsum est a mercatoribus.

(d) Ib. p. 133.

Martinus, &c. Omnes & singulos homines utriusque sexus, qui sal, vinum, arma, cæteraque mercimonia, aut res alias quascumque; quibus hæretici Bohemiæ juvari possint, ad eos deferre præsumpserint, vel curaverint deferri aut deferentibus per eorum terras & loca passum dabunt, vel præstabunt auxilium, consilium, assensum, vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, præeminentiæ fuerint, eo ipso excommunicationis sententiæ subjacere decernimus, a qua præterquam in mortis articulo, nisi a Romano Pontifice, vel ejus legato de latere contra dictas hæreticas destinato, nequeunt absolvi: & nihilominus si prædictas res ad ipsas deferentium quemquam capi contigerit, instar eorum, qui Saracenis subsidia hujusmodi subministrant rerum suarum omnium per principes catholicos & consules sive rectores civitatum amissione & privatione mulctari, & capientium servi perpetuo fieri censemus: auctoritate apostolica insuper decernentes, ut illi, qui contra hujusmodi nostram prohibitionem quomodolibet venire præsumpserint, ipso facto perpetuo sint infames & intestabiles habeantur, ita quod neque testari, neque legata aut seu relicta percipere valeant ulla modo, & insuper ad successiones quorumcumque bonorum tam ex testamento, quam ab intestato sint prorsus & reddantur inhabiles, & indigni, nec ad publica qualibet admittantur munera vel officia, sintque etiam omnes actus legitimi honoresque & dignitates tam sæculares, quam ecclesiastici penitus interdicti, nec non officiis & beneficiis quibuscumque ipso facto privati, aliisque pœnis, censuris & condemnationibus astringantur, quibus ipsi hæretici aut eorum fautores quovis modo existunt obnoxii & astricti, & tanquam excommunicati hostesque perfidi catholicæ fidei & nominis Christi, postquam de ipsorum hujusmodi temeritate constiterit, diebus dominicis & festivis per eos, ad quos pertinet, pro talibus publice nuntientur, sicque excommunicati & ab Ecclesia Dei præcisi, a cunctis Christi fidelibus evitentur, atque ita in futurum divinæ subjaceant ultioni. Dat. Romæ apud S. Mariam majorem VIII. kal. decembris pontificatus nostri anno VIII. Quod decretum misit Pontifex (e) Pataviensi, Olomucensi, Ratisponensi, Misnensi, & Bambergensi episcopis, ut illud in diœcesibus suis evulgandum curarent, præcepitque ut eos, qui latam legem infringere auderent, anathemate atque aliis pœnis afficerent, donec criminis veniam vel ab sede Apostolica vel a legato e latere impetrassent.

Devincti anathemate.

Privati bonis addictique servituti.

Insulti infamia.

Pœnis in hæreticos constitutis subjecti.

Decreta hæc in Germania divulgata.

(e) Ib. p. 132. & 133.

XI.

Quod ad Sigismundum, quem hæreticorum patrocinium suscepisse diximus; meminit de eo Cromerus (f), atque delatam fuisse ab hæreticis Polono Bohemicam coronam, repulsam autem passos, adeo ut etiam Wladislaus catholicæ fidei studio accensus Bohemiæ sceptrum in avitam domum inferre contempserit, iisque bellum indixerit, ni abjecta hæresi Romani Pontificis imperiis paruissent, sed cum tantam

(f) Cromer. Polon. rer. lib. 19. Polonus Rex Bohemicam coronam offerentibus hæreticis bellum denuntiet, ni errores deponant.

tam Wladislai Regis virtutem ejus nepos Sigismundus non esset æmulatus, immo repetitis hæreticorum legationibus ac promissis allectus in Bohemiam se contulisset, adeo graviter eam rem tulit Rex ipse, ut misso oratore ad sedem Apostolicam professus sit, nepotem se invito dominandi cupidine id scelus aggressum, eumque hostem habiturum; cujus piam mentem Pontifex magnis laudibus extulit (a), conceptaque spe hæreticorum animos inde depressum iri, hortatus est, ut Poloniæ vires in Bohemos educeret.

(a) Lib. 9. brev. p. 7.

Charissimo in Christo filio Wladislao Regi Poloniæ illustri salutem.

Narravit nobis publice dilectus filius Nicolaus secretarius serenitatis tuæ, adstantibus etiam venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, magnaque prælatorum multitudine & aliorum excellentium virorum, filium iniquitatis Sigismundum nepotem tum præter & contra tuam voluntatem, immo etiam te penitus adversante & prohibente contulisse se ex ambitione perversa dominandi ad illos damnatos hæreticos, & eorum perfidiæ se immiscuisse, ac propterea tuam excellentiam non nepotis, sed hostis loco illum habere, ac in futurum velle tractare; multaque præterea retulit de tua sincera affectione & voluntate erga confusionem, & perditionem illorum rebellium nominis Christi, & fidei catholicæ incrementum, quæ quamvis essent satis nota nobis ex sermone & litteris multorum, tamen ne qua vel parva suspicio in cordibus hominum exoriri queat, multum lætati sumus secretarium tuum illa dixisse in publico, & tuæ sinceræ devotionis testimonium perhibuisse ad defensionem honoris tui & famæ & nominis amplificationem. Placuit insuper nobis hæc tua excusatio propter enervationem illorum hæreticorum, quos frangi & debilitari necesse est, cum viderint se non solum omni suomet spe destitui, sed etiam unde auxilium falso imaginabantur, oppugnari.

Professus nepotem hostis se loco habiturum.

Commendata ejus religio.

Itaque nos, qui mentem tuam optime novimus, post ipsius secretarii verba ea respondimus, quæ maxime ad dignitatis tuæ defensionem & amplitudinem gloriæ pertinerent. Devotionem ergo tuam & hanc egregiam affectionem circa orthodoxæ fidei defensionem & augmentum experimento comprobatam condignis in Domino laudibus commendamus, rogantes ab intimis celsitudinem tuam, ut sicut antea digne & laudabiliter fecisti, ita quoque nunc omni cura vigilet & intendat ad ea, per quæ exsecrabilis hæc pestis funditus exstirpetur. Nullum Deo acceptius servitium impendere potest, nullum tuæ serenitate dignius officium præstare, quam ut tota mente totis viribus tua celsitudo ad ipsorum vel reductionem vel totalem expugnationem ac subversionem incumbat. Dat. 10. id. aprilis anno VII. Conceptæ sunt eodem argumento datæ ad Witoldum literæ (b).

Excitatur ad excindendam hæresim.

(b) Ib. p. 6. & 79.

XII. Ornasse Wladislaum verba regia operibus ex Martino Cromero (c) colligitur, ait enim quinque equitum millia in Bohemos egregie instructa immisisse duce Mezivezio: sed cum Sigismundi Koributi a Bohemis acciti causa suspecti Germanis essent, atque etiam intra Moraviæ oppida ingredi non sinerentur, in Poloniam nulla re gesta rediisse. Addit Cromerus (d) pridie kalendas novembris Wladislaum ex Sophia Regina, quam duodecima februarii regiis insignibus exornandam curaverat, filio auctum fuisse, atque Hedwigem filiam juniori Frederico marchioni Misniæ desponsam duci Stolpensium tradere deliberasse; sed dissuasum ab aliis principibus: *Accessit etiam*, inquit, *Pontificis authoritas postea, qui Fredericum e sua familia Columnensi originem ducere profitebatur*; quæ confirmantur literis pontificiis (e) ad Regem de contracta ea affinitate datis, quarum hæc pars potior est.

Missus a Polono in Bohemos exercitus. Cur nulla re gesta redierit.

(c) Crom. rer. Polon. l. 19.

(d) Id. ib.

Marchio Misniæ Columnensi familia satus.

(e) Ext. apud Fel. Contel. in vit. Mart. V. ex lib. brev.

Martinus &c.

Nos quoque cum nostra prosapia de Columna, ex qua carnaliter nati sumus, obstrinxisti vinculo affinitatis; nam, sicut ab antiquo accepimus, qui priscam originem nostram per manus traditam ab antiquioribus retulerunt, nostram de Columna Romana & præsentium Burchgraviorum Nurimbergensium domus, quæ etiam Romana fuisse dicitur, ab eodem stipite derivatæ sunt: ex quo, cum essemus antea serenitati tuæ affecti propter gloriam & virtutem tuam, & propter merita & officia tua in populum Christianum esse nunc debemus & erimus, accedente vinculo affinitatis, magis cum excellentia sua conjuncti, & ad honorem celsitudini suæ exhibendum inclinati.

Regi Poloniæ affinitate junctus Martinus.

Rex Poloniæ Carthusianos in regnum evocat.

Cæterum erat Wladislaus Rex ad pietatem propensus adeo, ut ad regnum novo ornamento decorandum a Pontifice flagitarit, ut in Poloniam nonnullos viros religiosos Carthusianæ familiæ mitteret, qui eo in regno sacrum illum ordinem propagarent, ratus piorum virorum, qui divinarum rerum contemplationi vacarent, precibus regnum suum firmatum iri, quo tempora Bohemia post Carthusianos ab impio Ziska pulsos, innumeris calamitatibus acceptis lugebat. Postulatis regiis libenter assensit Pontifex, & Conrado Lyorn Aretino urbani monasterii, cui S. Crucis nomen est, vicario provinciam dedit (f), ut religiosos viros in Poloniam ad ferendas novas Carthusianas propagines ex urbe adduceret.

Missi in Poloniam a Martino.

(f) Lib. 5. ep. cur. p. 35.

XIII. Quod ad Romanas res spectat; restituendi in pristinum statum pietatis ornamenta, quæ temporum injuria conciderant, vel obsoleverant cupidissimus erat

Martini studium de sanctor. reliquiis religiose asservandis.

Martinus: nam & Cardinalibus, ut ecclesias quibus præerant instaurarent, edixit: tum de reliquiis eo quo par est nitore ac religionis apparatu custodiendis sollicitus, cum antea sanctorum nonnulla corpora indigne humi jacerent, ac sacerdotum incuria aliquæ sacræ reliquiæ periissent, superiori anno (a) quosdam cives Romanos urbis ecclesias lustrare jusserat, ut cultu & ornatu merito asservandas curarent, quibus etiam hoc anno, ut sedulam cœptæ rei operam navarent, mandata dedit subjecto diplomate (b).

(a) Lib. 4. p. 280.

(b) Lib. 5. ep. cur. p. 13.

Dilectis filiis magistro Paulo de Juvenatio notario nostro & nobilibus viris Paulo de Valle artium & medicinæ doctori, Paulucio Petri Matthæi, & Jacobello Hacii Joannis Pauli civibus Romanis salutem, &c.

Inter assiduas animi nostri curas & immensas sollicitudines, quæ ministerio apostolicæ servitutis incumbunt, de sacris sanctorum reliquiis, quæ post resurrectionis gloriam, ut sol in conspectu Domini refulgebunt, sollicite cogitare nos convenit, ut quo honorificentius collocata quiescant, eo ferventius populi crescat devotio, & ipsorum sanctorum, qui eorum corpora indecenter locata sæpe ministris Domini revelarunt, pro nobis apud misericordem Judicem intercessio augeatur. Sane proborum virorum habet fida relatio, & antiquorum temporum scripta declarant, ac nos experientia certa didicimus, quod in multis ecclesiis, tam intra quam extra hanc almam Urbem existentibus, copiosæ beatorum Apostolorum, martyrum, confessorum, & virginum reliquiæ fuerint, quarum quædam cupiditate seu negligentia clericorum, quædam malignitate temporum distractæ, seu perditæ sint & quædam, proh dolor! ad id devenerint, ut inter cætera defunctorum corpora dejecta, innota ac inhoneste recumbant: ob quod sæpe conculcantur a brutis, populi lentescit devotio & desidia sacerdotalis arguitur; nos tam impiæ rei providere volentes, discretioni vestræ, quos zelo synceræ fidei animatos agnovimus, præsentium tenore committimus & mandamus, quatenus vos, aut duo vestrum, ecclesias, tam intra quam extra urbem existentes visitare curetis, & ab eisdem sacras reliquias, si discretioni vestræ videbitur, auctoritate nostra per idoneas personas removeri & in ecclesiis infra dictam urbem, quas duxeritis eligendas, in locis congruentibus, & honestis sub fida custodia deponi & locari facere curetis, fidelibus populis modo & ordine per vos dandis observatis, congruis festivitatibus ostendendas; contradictores quoslibet vel rebelles, tu fili Paule, per censuram ecclesiasticam, & duo ex vobis per invocationem brachii sæcularis, si id eis expedire videbitur, auctoritate nostra, omni exceptione dejecta, si id eorum inobedientia exegerit, compescendo. Volumus insuper & harum serie decernimus, ut certis anni temporibus, præsertim festivitatibus & aliis temporibus, prout est fieri consuetum, dictæ reliquiæ ad ecclesias, ex quibus remotæ fuerint, sub devota & fida custodia reportentur, & in eisdem ecclesiis juxta prælatorum ad regimen ipsarum deputatorum, ac nostrarum deliberationem fidelibus populis ostendantur. Dat. Romæ apud sanctum Petrum XVI. kal. aprilis pontificatus nostri anno VII.

Præcepit at certis temporibus ostendantur.

XIV. Recuperata a Martino pars ditionis ecclesiasticæ.

Eodem anno Pontifex magna parte ditionis ereptæ prædecessoribus a tyrannorum manibus recepta, ecclesiasticum imperium redintegravit (c). Subjecerat sibi Perusium Braccius a Fortebraciis, ac plerisque Patrimonii B. Petri locis potitus copias ad ipsa pene Romæ mœnia ducebat (d): tum Alfonsi Regis Aragonum fœdere pollens & Capuæ & Aquilæ principatibus a Joanna antea donatus, ut vidimus, Aquilam ingenti obsidione premebat, adducebatque in metum Pontificem ne Romanam ecclesiam, si ejus potentia augeretur, sua tyrannide opprimeret. Ad liberandum itaque Neapolitanum regnum a Braccii Alfonsique injusto dominatu, cum Philippo Maria duce Mediolanensi, quem superiori extremo anno classem in Neapolitanum regnum submisisse e Genua vidimus, pangere fœdus decrevit, de quo ineundo partes Antonio Venetino hisce literis dedit (e).

(c) Lib. 9. ep. cur. p. 46.

(d) Lib. 2. brev. p. 20.

Aquila obsessa a Braccio.

(e) Alio lib. brev. p. 132.

Antonio de Venetinis advocato consistoriali nuntio nostro, &c.

*Videntes quantum periculum immineat regno nostro Siciliæ ab oppressione Braccii de Fortebracbiis & aliorum, cum quibus ipse se intelligit, ac desideranter præfatum regnum liberare ab hujusmodi oppressione, & pacificare in manibus charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ Reginæ Siciliæ illustris, cognoscentes dilectum filium nobilem virum ducem *... illud idem appetere, & jam ad hunc finem suam per mare potentiam exposuisse, & cupientes nos secum intelligere & in isto proposito contra prædictum Braccium & fautores ejusdem conjungere & copulare, quoniam funiculus multiplex difficillime rumpitur & virtus unita fortior est seipsa dispersa, ex certa scientia & omnibus meliori modo & forma quibus possumus, ut infrascripta valeant & obtineant firmitatem, omnisque juris & facti exceptione remota, te nostrum & ecclesiæ Romanæ generalem procuratorem, syndicum, actorem, factorem & nuntium specialem constituimus, &c.*

Tuetur Joannam Martinus in regno Neap.

* Mediolani.

Cum Mediolanensi init fœdus.

XV.

Initum est hujusmodi fœdus (f), ac dum navales copiæ ducis Mediolanensis Aragonios lacessunt, terrestres pontificiæ in Joannæ & Aquilanorum auxilium, in

(f) Lib. 2. brev. MS. diar. Neap. p. 20. Leonard. Aret. in hist. Ital. rer. S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 7. §. 5. & alii.

Brac-

Braccius sauciatus captus a pontificio exercitu.

Braccii castra irruunt, consertoque prælio soluta est Aquilæ obsidio, quam Aquilani tredecim jam menses toleraverant, inque medio certaminis ardore Braccius, dum instructa acie inferendos commeatus prohibere nititur, læthali confossus vulnere captusque est: vir impius ac superbus, quem jactasse antea vidimus, se Christi vicarium ad sacra unius oboli pretio peragenda adacturum, de cujus clade hæc S. Antoninus (a) tradit: *Præfatus Braccius hostis publicus factus Ecclesiæ, propter quod & anathematizatur notorie in tantum superbiæ culmen ascendit, ut sibi persuaderet regnum Apuleæ adepturum; nec erat nimis difficile, si civitatem Aquilanam, quam obsederat, accepisset, quæ altera dicitur esse clavis regni & Aquilani cernentes a Regina auxilia necessaria se habere non posse propter debilitatem virium suarum, ad Pontificem oculos direxerunt, suppliciter suffragia postulantes ad obsidionem illius hostis removendam: quibus non defuit pius & prudens antistes; sed invocato prius divino adjutorio per processiones solemnes & orationes injunctas generaliter cum munere indulgentiarum, collectis copiis Ecclesiæ & comitis Francisci Sfortiæ*; ineunte anno ejus pater, dum Aternum vado trajiciebat adolescentique abrepto undis accurrebat, mersus perierat (b), *& exulum Perusinorum destinavit contra Braccium, mandato sibi prius facto, ut obsidionem solveret cum nil juris haberet*; quippe Joanna discerpere coronam Siculam & principatum Capuæ & Aquilæ distrahere Pontifice dissentiente non potuerat; *contra quem contemnentem Deum & Ecclesiam, & ad acies suas instruendas in habitu non proprio, ne ab hostibus cognosceretur, discurrentem Ecclesiæ milites processerunt ad pugnam: Omnis autem intentio & conatus eorum erat ad personam Braccii invadendam, & praecipue Perusinorum exulum, qui eum recognoscentes, etsi mutato habitu, impetum fecerunt unanimiter in eum & ad mortem usque afflixerunt; eductus autem e castris non multo post submersus in anima & corpore mortuus est: & quia hostis Ecclesiæ & excommunicatus sepultus est in inferno, sepultura quoque non ecclesiastica, sed subjugali corpus humatum: sicque sublata est obsidio, & Ecclesia a comminationibus suis & persecutionibus liberata: nec enim debuit de hac vita transire aliter quam cæteræ hostes Ecclesiæ, quorum cervices erectas concidit Altissimus.*

(a) Id. ib.

Franc. Sfortiæ obitus.

(b) Leonard. Aret. hist. Ital. rer. Summont. l. 4. c. 3.

Occisus Braccius a Perusinis exulibus.

XVI. Partam illam a Pontificis exercitu victoriam fuisse secunda die junii, refert Collenutius (c), cui apostolicæ literæ (d) consentiunt a Martino ad Regem Castellæ & Legionis datæ, ut cum illo gaudia de triumpho reportato communicaret.

(c) Collen. l. 5. hist. Neap.

(d) Lib. 2. brev. p. 30.

Ad Regem Castellæ & Legionis.

Pridie serenitati tuæ scripsimus quantam consolationem lætitiamque suscepimus audientes dilectum filium nobilem virum Joannem Orlandi familiarem nostrum prosperam personæ tuæ valetudinem & felicem tranquillitatem, ac magnitudinem status tui, devotionemque tuam erga nos & Ecclesiam fideliter recensentem, nec dubitamus te cum audiveris hoc proximo tempore labores Ecclesiæ & solicitudines ac curas nostras filiali pietate condoluisse, ac desiderare continue audire nova felicia de nostro & ipsius Ecclesiæ statu: erat siquidem tota hæc regio Italiæ almæ urbi vicina perturbata terrore quondam Brachii de Fortebrachiis, qui non contentus plurimas civitates & terras nobis & Romanæ ecclesiæ pertinentes, per vim tyrannicam occupare, Aquilanam urbem invaserat, & eam dura & diuturna obsidione per menses tredecim presserat & premebat: sed cum die veneris secundo præsentis mensis gentes nostræ & charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ Reginæ Siciliæ illustris in dictam urbem traducere victualia conarentur, Brachius ipse cum sua potentia militari sese aciebus instructis opposuit, & ibi commisso asperrimo prælio, ejus exercitu profligato, ipse in pugna lethaliter vulneratus & captus post diem alteram expiravit, & præfatæ gentes nostræ & reginales felici victoria sunt potitæ: quam victoriam a Deo processisse cognoscimus, qui Ecclesiam suam in fine non deserit, sed illam conantes opprimere dissipat & confundit. Nos autem, qui divinæ voluntati desideria nostra subjecimus, quod a Domino datum est & in futurum dabitur, æquo animo accepimus, nihil nobis ascribentes nec humanæ prudentiæ, sed tribuentes ei soli, quem laudamus, & humiliter deprecamur, ut per gratiam suam, quantum ei placuerit, Ecclesiam sanctam ejus gubernare possimus in pace: Dat. Romæ, &c. Certiorem etiam Pontifex fecit (e) de acerrimo obtrito fero & importunissimo Ecclesiæ hoste Fredericum marchionem Brandeburgensem, qui crucesignato in Bohemos Hussitas exercitui præerat, tunc etiam Florentinos monuit (f), ne quam opem Braccii sectatoribus ferrent, cum ad recuperandum Perusium & alia Ecclesiæ loca pontificius exercitus se accingeret.

Martini lit. de parta victoria.

Aquila mensibus tredecim fuerat obsessa.

Ascripta Deo victoria.

(e) Lib. 2. brev. p. 5.

(f) Ib. p. 100.

Martinus, &c. Victoriam a Deo processisse cognoscimus, & vos tanquam filii devoti Ecclesiæ pro ea debetis merito gratulari & sperare, sicuti etiam nos speramus, quod ipsa causa esse poterit bonæ pacis & quietis Italiæ. Cæterum quia fortasse nonnulli de civitate nostra Perusina & aliis terris nostris, quas dictus Brachius detinebat pro subsidio vos requirent

Perusium aliæque urbes in Pontificis potestatem redière.

rent, rogamus devotionem vestram, ut vos nullatenus intromittatis, nec eis audientiam prabeatis, nisi essetis a nobis specialiter requisiti. Dat. &c.

Profligato ita extinctoque tyranno, Perusinos in Pontificis fidem ac potestatem reductos testatur S. Antoninus (a), dum dictis superius de Bracci clade addit: *Perusium & alia civitates, ubi eo usurpata sub dominio Ecclesia redière*; idque pontificio confirmatur diplomate (b), quo Perusini omnibus censuris ac pœnis, quas ob perduellionem & secutas Braccii partes susceperant, soluti sunt, quæ quidem hoc anno contigisse constat ex die diplomati adscripta hac formula. *Datum Gallicani Penestrina diœcesis* XV. *kal. augusti anno* VII. unde authore corriges, qui superiorem victoriam in posteriora tempora contulere.

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 7. §. 5.
(b) Lib. 5. ep. cur. p. 46.

XVII. Quod ad alios in Neapolitano regno successus attinet, ante reportatam a Pontifice victoriam præclare gesta res est a fœderata Philippi ducis Mediolanensium & Genuæ domini classe: traditur enim in diario Veneto (c), atque alii scriptores (d) consentiunt, illam vigesimasexta januarii die in Cajetæ portum delatam impressionem in præsidiam Aragonium fecisse, civesque deditionem pactos esse, ne urbs vi expugnata ferro flammaque deleretur, ac tum Joannæ Reginæ & Ludovici Regis signa in urbe fuisse elata: dein versos victricis classis cum arcem cui Castellum maris nomen est, obtinuisset, impetus in Neapolitanam urbem ad Aragonios ex ea depellendos, atque undecima aprilis die hujus anni Ludovicum Regem maximum peditum equitumque exercitum ex universo regno adduxisse, irruptione in urbem ipsam tentata ingressum, obviosque omnes Aragonios trucidasse; quod prædicti diarii author divinæ ascribit ultioni, cum iidem Aragonii nefaria latrocinia fecissent in regno, cladibusque miserandis Neapolitanos obruissent; additque nona die junii Alfonsi Regis subsidiariam classem applicuisse Neapolim, atque Aragones ex arcibus, quas etiam tum tenebant, erumpentes urbem frustra tentasse: recepto itaque Alfonsi fratre ex arce cui Ovi nomen inditum, in Siciliam vela direxisse, cum jam ante classis Joannæ Reginæ subsidio missa VI. Kal. junias (e) Genuam repetiisset. Quæ certe hoc anno contigisse ex superiori diario exploratum est; ex quo recentiores emendandi auctores.

(c) Diar. ms. Venet.
(d) Collenut. hist. Neap. l. 5. Summont. l. 4. c. 3. Bizar. hist. Gen. l. 11. Foliet. l. 10. Sur. annal. l. 13. c. 27.

Genuensium in regno Neap. egregie res gestæ. Recuperata a Lud. Reg. Neap.

Frustra tentata e classe Aragonia.
(e) Bizar. hist. Gen. l. 11.

Orta in Italia ex duabus feminis bella.

XVIII. In Flaminia atque Etruria graves turbæ ob duarum mulierum dissidia sunt excitatæ, bellumque inter Philippum Mariam ducem Mediolanensem ac rempublicam Florentinam coortum (f) his initiis. Defuncto Georgio Ordelaffo Forilivii pontificio beneficio toparcha, Lucretia vidua impuberem filium alebat, appellata a duce Mediolanensi de fœdere respondit, se Florentinorum fœdus colere: deinde Catharina Lucretiæ viduæ defuncti Georgii soror, cum simultates gereret cum Lucretia, equestres copias a duce Mediolanensi accepit: quæ dato ab Alfonso S. Eustachii diacono Cardinale per Bononiensem agrum aditu, Forumlivium improviso adventu oppressere (g); in quo tumultu Lucretia Florentinorum socia in carcerem conjecta est: quamobrem illi mox arma cepere, conquestique sunt apud pontificem de Alfonso Bononiensi legato, qui hostiles copias non coercuisset, ne Forumlivium pervaderent. At Martinus, cujus potissimum in ea re violata erat dignitas, cum Forumlivium ecclesiastici juris esset, quod majores curæ, nempe liberandi regni Neapolitani, & recuperandi vivo adhuc Braccio patrimonii B. Petri, ecclesiasticas vires exercebant, misso Antonio Venetino oratore ad Philippum Mariam Mediolani ducem pro Siculo fœdere, controversiam quam ille ac Florentini inter se habebant, dirimere nisus est. Sed secutæ sunt novæ res, Philippus enim Maria proferendi imperii cupidus Imolam (h), capto Ludovico Alidosio toparcha, in suam potestatem redegit, indeque suspiciones subortæ, ne Bononiam similiter armis obrueret: a quo consilio ut eum revocaret Pontifex, adduceretque ad redintegrandam cum Florentinis concordiam, hisce literis (i) est adhortatus.

(f) Leonard. Aret. in hist. sui Ital. S. Ant. 3. p. art. tit. 22. c. 8. §. 1.
(g) Mart. l. ult. brev. p. 44.

Foroliviensès turbæ.

Imola a duce Mediol. capta.
(h) Mart. sup. ep. S. Ant. 3. par. tit. 22. c. 8. §. 3.
(i) Ib. super. ep. cur.

Ad ducem Mediolanensem.

Per relationem nobis factum a dilecto filio Antonio de Venetinis legum doctore Romano de responsionibus per te datis eidem super iis, quæ nobilitati tuæ exposuit parte nostri, & præcipue de dimissione Forlevii, putabamus ad conclusionem tibi honestam & nobis gratum devenire, quia dixisti, te civitatem illam nostram velle dimittere facta compositione & concordia cum communitate Florentiæ: sed occupatio nostra civitatis Imolensis nuper facta per gentes tuas in majorem curam & sollicitudinem nos adduxit, ne novitas fiat per dictas gentes contra civitatem nostram Bononiensem. Propterea excellentiam tuam hortamur & affectuose rogamus, ut cum nullam justam causam habeas statum nostrum & Ecclesiæ perturbandi, omnino abstineas & abstinere facias gentes tuas ab omni invasione & turbatione prædictæ nostræ civitatis & districtus. Nec movearis suspicione aliqua, quod aliquæ gentes Florentinorum ad offensam tuam ibidem sint receptæ, quæ profecto ad nihil aliud ibi sunt, nisi ad conservandam quietem civitatis ejusdem: quinimmo te etiam exhortamur, ut propter hoc factum Imolæ non-

Bononia in periculum adducta.

de-

Provocatus ad pacem Mediolan.

desistat a pace cum Florentinis, quam nos pio desideramus affectu, & ob hanc causam & pro tranquillitate provinciæ nostræ Romandiolæ, quam præstare tu potes, remittimus ad te prædictum Antonium. Dat. &c. Nec vanus erat Pontificis metus, refert (a) enim diarii Veneti auctor, Philippum decem Mediolanensem immissis copiis hoc anno hyberno tempore nonnulla Bononiensis agri oppida invasisse.

(a) Diar. ms. Venet.

Sedandi vero ejusmodi belli solicitus Pontifex præter superiores ad Philippum ipsum literas datas Franciscum Sfortiam comitem Corignolæ solicitavit (b), ut apud eundem interpretem ageret, quo studia ad liberandum potius Neapolitanum regnum, quam ad Bononiam opprimendam adhiberet: *Velis*, inquit, *ipsum*, nempe Mediolani ducem, *hortari, ut civitatem nostram Bononiæ non perturbet, sed potius intendat nobiscum ad liberationem regni nostri Siciliæ, sicut incœpit cum sua victrici & formidabili classe, nam ex hoc maxime sequetur exaltatio honoris sui*. Convertit (c) in Florentinos impetus Philippus Maria, eosque apud Sagonatam profligavit: in qua clade Odo Braccius alterius Braccii cæsi apud Aquilam filius, qui pro Florentinis dimicabat, cæsus occubuit, ejusque magister Nicolaus Picininus captus Faventiam abductus est. Illius vero victoriæ fructum, recepto ut diximus Perusio, collegit Pontifex; a quo ad continendam in fide Bononiam, revocato Alfonso Cardinale S. Eustachii ea Bononiensi legatione ob Florentinorum querelas quod, ut diai, Mediolanenses copias aditu in Flaminiam non prohibuisset, missum Cardinalem Senensem memorat S. Antoninus (d). Is erat Gabriel Condelmerius patria Venetus Gregorii XII ea sorore nepos, qui Senensis Cardinalis agnomen tulit, quod Senensem episcopatum gereret: ad pontificatum autem evectus Eugenii IV. nomen sibi ascivit. [1] Accepta porro Bononiensi præfectura, ut provinciam adversus Philippi ducis Mediolanensis insidias impetusque tueretur, cum Florentinis armorum fœdus percussit (e), ut in prædicto diario Veneto narratur. Meminit de ejusdem legatione Sigonius (f) in episcoporum Bononiensium historia, additque solemnes ab eo supplicationes indictas, cum pestis urbem invasisset.

(b) Lib. ult. brev. p. 46.

Solicitatus Mediol. ut opem Joannæ afferat.

(c) Diar. ms. Venet. hoc ann. Leonard. Aret. in hist. rer. Italic. S. Anton. 3. par. tit. 22. c. 8. §. 4.

Braccii junioris mors.

Gabrielis Card. Venet. legatio.

(d) S. Anton. 3. part. tit. 22. c. 8. §. 1.

Initum fœdus cum Florentinis.

(e) Diar. Ven. ms.

(f) Sigon. l. 3. de episc. Bonon. in Nicol. Alberg.

Quo tempore Bernardinus Senensis suis concionibus populum egregie adeo ad pietatem incitavit, ut lusoria instrumenta concremarit: cum conficiendarum lusoriarum chartarum artifex, damnata priori arte, Jesu nomen novo artis lenocinio a sancto viro edoctus pinxit, quibus de rebus hæc Carolus Sigonius (g): *Gabriel Condulmerius, qui postea Eugenius IV. Pontifex fuit, Martini legatus urbem iniit, ac gravi civitatem vexari pestilentia cernens, subito populum, ut supplicatum Deo procederet, est hortatus. Sub eos eadem dies S. Bernardinus Senensis in urbem venit;* Et infra, *hunc benigne excepto Nicolaus [is erat Albergatorum stirpe satus, cui virtutes insignes cardinalitiam dignitatem & Beati agnomen pepererunt] auctor fuit, ut in foro more suo concionaretur &, cum cætera populi vitia reprehenderet, tum maxime aleæ studium, cui tum deditissima erat civitas, increparet, quod ille pro gradibus S. Petronii stans, frequenti admodum audiente concione, diligentissime præstitit: nam inveteratam lusus consuetudinem ita coarguit*, & infra, *ut multi justo lusus odio incitati abacos, calculos, tabellas, tesseras, cæteraque perditæ aleæ instrumenta ad eum deferrent: quæ cuncta post xv. nonas maii in foro, populo ipso approbante, combusta sunt. Accidit autem, ut faber quidam, qui tabellas Lusorias pingere & familiam ex ea re suam alere consueverat, eo quæstu privatus, ad sanctum virum adierit, & se in extremam necessitatem, illo dempto vitæ præsidio, perductum iri conquestus sit, cum se nihil aliud pingere didicisse adjungeret, cui S. Bernardinus respondit: Si nescit aliud pingere, hanc imaginem pinge, nec te omnino pigebit, ac circulo facto solem*

(g) Sigon. episc. Bonon. l. 3. Gabrielis Card. pia opera.

Instrumenta lusoria exusta a S. Bernardino.

Nomen Jesu nova forma pictum a S. Bern.

NOTÆ [1] MAnifestum Annalistæ mendum cui error chronologicus S. Antonini fucum fecit, emendandum hic succurrit. Legationem Bononiensem Gabrielis Condulmeri cardinalis cum anno isto conjungit, mendo, ut quidem constat ex coævis scriptoribus, manifesto. Nam ex auctore chronici Bononiensis coævo, Rerum Italicarum to. XVIII. discimus cardinalis illius legationem superiori anno 1423. die 16. augusti cœpisse, desiisse vero hoc anno die 7. vel 9. junii. Legatus ergo ille qui anno isto 1424. remotus, locum alteri fecit, ipse fuit Gabriel Condulmerus quod Florentinis faverit culpatus. Successit vero, sit idem scriptor chronici Bononiensis; *un arcivescovo oltremontano Camarlengo del Papa, e aveva nome messer Lodovico*. Idem asserit Matthæus de Griffonibus in suo memoriali historico vulgaro in eodem volumine Rer. Italic. Porro Matthæus Bononiæ tunc agebat, ubi & post biennium decessit. Addit vero ille de Condulmero: *Cassus fuit dominus cardinalis Senensis qui erat de Venetiis, & erat hic legatus & ivit ad standum in S. Dominico & postea ivit Romam*. Hunc ipsum fuisse Ludovicum Alamannum, Arelatensem archiepiscopum indicat historicus alter Bononiensis ejusdem sæculi scriptor F. Hieronymus de Bursellis ordinis prædicatorum in annalibus Bononiensibus vulgaris Rer. Italic. to. XXIII. notans archiepiscopum hunc legatum haud diu post cardinalitia insignia recepisse. Reipsa enim anno 1426. cardinalis renunciatus fuit. MANSI

lem in eo formavit : atque in medio nomen JESU novis quibusdam literarum formis effinxit, quale nunc etiam sub porticu boni Jesu cum ipsius beati effigie cernimus : quod cum ille fecisset, confluentibus ad emendam imaginem ex Bernardini auctoritate plurimis, magnas ex ea re pecunias comparavit.

XIX. (a) Hector. Boeth. l. 17. Polydor. Rex Scotiæ ex Anglico carcere dimissus.

Hoc anno Jacobus (a) Rex Scotorum ex Anglica custodia emissus, cum Anglis inducias & centum millia Sterlingorum pactus, in Scotiam una cum Joanna Regina filia comitis Sumerseti rediit magna cum populorum gratulatione, regiumque insigne accepit Sconæ vigesimo quarto maii die : deinde celebratis ordinum conventibus in Mordacum ducem Albaniæ & alios, qui Scoticam rem male gesserant Rege absente, animadvertere cœpit.

XX. Jus ecclesiasticum a Carolo VII. defensum. (b) Monstrel. vol. 2. hoc an. (c) Lib. 5. ep. cur. p. 81. (d) Lib. ult. brev. p. 119.

In Galliis Carolus Rex cum Anglis de regno certabat, uti Monstreletus (b) & alii quos lector illarum rerum cupidus consulat, describunt fusius, quem piis majorum exemplis in tuenda ecclesiastici ordinis dignitate inhæsisse, constat ex pontificiis literis kal. martii hoc anno ad Biterrensem & Agathensem episcopos datis (c), quibus in provincia Narbonensi vetera jura ecclesiastica confirmasse fertur. Pontificiam etiam auctoritatem illum in cæteris regni sui provinciis constabilivisse, ac libertatem ecclesiasticam tutatum esse, ostendunt aliæ ejusdem Martini literæ (d), quibus summis Regem ipsum laudibus effert, atque ad regios apices virtutibus exornandos adhortatur : in quo facile perspici potest toties divinum Numen Gallorum Regum clientelam accepisse, quoties ipsi rem ecclesiasticam sunt tutati.

Charissimo in Christo filio Carolo Francorum Regi illustri.

Obsequentem se futurum Pontifici pollicetur.

Quamvis de firmitate tua fidei & devota, ac filiali obedientia nunquam potuerimus dubitare, considerantes tuam regiam indolem optimis veraque regalibus moribus institutam per clarissimorum Regum progenitorum tuorum vestigia incedentem erga Deum & ejus ecclesiam esse syncoris affectibus inclinatam; tamen literæ tuæ, in quibus tua manu propria scriptum est, quod de obedientia tua nullum dubium faciamus, plurimum recrearunt, & consolatæ sunt animum nostrum aliqualiter commotum, maxime desiderio honoris tui, cui nulla res tantum detrahere potest, quantum oppressio ecclesiasticæ libertatis & deviatio a recto progressu in Ecclesia per Dei gratiam nunc unita : antea enim perturbatis rebus in schismate etiam ii, qui contra rectam conscientiam aliquid faciebant,

Schismatis tempore ecclesiastica li . . . oppressa.

velamentum tamen quoddam tenebant ad honorem mundi in oculis hominum defendendum; nunc vero præter offensionem Dei, a quo principaliter est cavendum, timenda est etiam humani honoris offensio, quæ nullo colore declinari aut excusari potest, a te præsertim, qui de illo regio sanguine natus es, qui semper honoravit & amplificavit Ecclesiam Dei. Cum igitur, sicut in literis tuis ostendis & nos non dubitamus, animum habeas erga nos & ecclesiam sincere dispositum, tibi paterna charitate consulimus, & pro satisfactione honoris tui etiam adjunctis precibus exhortamur serenitatem tuam, ut omni mora postposita tolli & aboleri sub nomine regio mandes quorumcunque prohibitionem ante factam contra ecclesiasticam libertatem. Quid enim in hic initiis regni tui facere potes, quod magis dignum justo Rege videatur, & hominibus gratius sit, qui omnia justa, pia, & sancta opera de manibus tuis expectant, quam si te in gratia Dei conserves, & jus suum Romanæ reddas ecclesiæ.

Pro ea restituenda a Martino desudatum.

Multa sunt magna & gravia officia, ad quæ te nunc strictius obligavit regiæ dignitatis auctoritas, quibus satisfacere sine magna difficultate non potes; sed ipsa regalis amplitudo nihil tibi efficacius commendavit, & quod possis adimplere facilius, quam defensionem Ecclesiæ, & conservationem ecclesiasticæ libertatis : nam in cæteris regni muneribus obeundis plerumque armatis exercitibus indiges, & consensu, ac voluntate auxiliisque multorum, quæ pleramque non facile comparantur; ad hoc unum pium opus & debitum dignitatis excellentiæque regali tuæ, sola vox sufficit, ut tuo beneficio corrigatur, quod aliena culpa peccatum est. Quare, fili charissime, cum ad hoc tenearis & facile implere possis, cum suave chirographum nobis manu tua scriptum dederis tuæ erga nos constantissimæ devotionis & fidei, sine ulteriore dilatione velis nunc illud auctoritate regia comprobare, abolendo statim atque cassando omnia interdicta contraria ecclesiasticæ libertati, ut omnes intelligant te sicut Regem decet & Regem de Christianissima domo Franciæ procreatum venerari Ecclesiam Dei & te potius conferere in sinu charitatis nostræ quæ pro incolumitate tua & pace tui regni Deum orare, & apud homines intercedere non cessabit. Dat. &c.

Ejus ad Car. VII. adhortatio.

Decretam a Carolo Rege fuisse insignem legationem, cujus princeps erat episcopus Leonensis, ac regnum pontificio obsequio ab eo solemni ritu addictum, refert Monstreletus (e).

(e) Monstrel. vol. 2. hoc an.

Assurgere vero illius lapsæ res visæ, cum hoc anno Philippus Burgundiæ dux cum Hamfrido duce Glocestriæ, cui Anglici regni administratio credita erat, inimicitias contraxit. Invadebat armis Hamfridus Hannoniam prætensi cum Jacoba Bavara conjugii jure, ac se comitem Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Penneburgi, & dominum Frisiæ publicis literis appel-

Burgundus ab Anglo dissidet.

pellabat. Obstitit ejus conatibus Burgundus cui tanta Anglorum potentia tuta non erat futura, ac Joannem ducem Brabantiæ meliori jure potiri contendit agendum legibus, & causam ad pontificia subsellia (jam enim de conjugio Humfridi controversia mota erat, num vitio contractum esset) revocatam atque ex pontificia sententia jus cujusque in lucem prolatum iri, neque apostolicæ auctoritati unquam se detracturum imperiisve sacrosanctis obluctaturum (*a*), neque æquitati consentaneum, ut Humfridus in sua causa sibimet jus dicat. Superiorem autem fuisse viribus Joannis Brabantiæ ducis causam, tum ducis Glocestriæ sectatores oppressos refert Monstreletus, qua de re nos proximo anno agemus.

(*a*) *Ext. ea de re lit. apud eund. hoc ann.*

XXI. Horrenda mulierculæ impostura.

Celebrata hoc anno est Lugduni synodus, in qua muliercula inops, cum sustentandæ vitæ modos omnes per fas nefasque conquireret, delusa a dæmone jactabat se divinitus ad animas inferorum pœnis liberandas missam, tum fingebat se abalienatam a sensibus mira intueri, tum opera dæmonis singulorum pandebat scelera, quorum frontem inspexisset, ut divina luce se collustratam ementiretur; sed impias fraudes diu grassari Deus non est passus, ut narrat Joannes Gerson (*b*): *Recitatus*, inquit, *est nuper Lugduni Galliæ coram clero processus cujusdam mulieris delatæ & detentæ Burgi in Bressia, quæ est notabilis villa ducis Sabaudiæ, circa quam est domus Sellionio ordinis Chortbusiensis. Hæc mulier sub pallio devotionis & revelationum fingebat mirabilia, astruebat enim se esse unum de quinque fæminabus missis a Deo compassive pro redimendis innumeris animabus de inferno: & jam sua collusione subdola deceperat in regione illa quamplurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem peccata, quæ fecerat unusquisque, hoc enim secundum Augustinum etiam diaboli militia scire potest & suis revelare, non autem ea, quæ futura sunt absolute, sive quæ in secreto cordis latent & nulla exteriori motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotiescumque aliqua anima ad infernum descendisset. Quotidie tres animas ab inferno liberavit unam vel duas sine difficultate, alteram seu alias cum pœna majori, ut dicebat. Mentis quoque, excessus seu extaticos frequenter habebat, in quibus mirabilia per revelationem didicerat; eratque mira abstinentia, singularissima etiam vita; plura vero alia de ea scribenda forent. Nuper autem cum Spiritus almus sanctæ suæ ecclesiæ rector verus [ut creditur] hunc spiritum falsum detegere vellet, hæc mulier capta & pœnis ut torqueretur est addicta: quæ tamen veritatem confessa est, qualiter prædicta cupiditatis occasione finxisset, ut hoc modo se nutriret & suæ paupertati subveniret, aut fortasse pro hujusmodi diabolo se miseram in famulam dedicavit. Inventa est insuper morbum caducum habere, ac eundem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare: de qua cum varia opinio esset, an tanquam hæretica condemnaretur, judicatum est a doctis ad pœnitentiam eam admittendam, nec esse hæreticam, quia illa, quæ fecerat, dimisit, nec obstinata permansit.*

(*b*) *Jo. Gerson. to. 2. de examinat. doctrin.*

Fingit a se animas ab inferno redimi. Edocta a dæmone hominum peccata in earum fronte detegit.

Torta fraudes detegit.

XXII.

Longe abhorrebat ab impia illa hypocrisi per hoc tempus in Hollandia virgo quædam pia in oppido Schiddensi, quam viginti octo annis Eucharistiæ solo usu vitam sustentasse memorat Albertus Krantzius his verbis (*c*): *Erat per id tempus puella in Hollandia oppido Schiddam Christo devota, quæ intra octo & viginti annos nullo corporali cibo refecta solo dominici corporis Sacramento per singulos dies dominicos accepto victitabat: corpus attenuatum solis nervis cohærebat & ossibus, carnes consumpta vires adimerant. Curiose experiri statuit sacerdos, si quid subesset aliud: afferebat aliquando puellæ hostiam non consecratam, ut probaret, si dominici corporis sola virtus fœminam sustineret. Ferunt mox destitutam viribus factam velut in agone, & nisi citius Dominici corporis præstatione succurrisset, animam protinus efflasset. Idem quoque aliis in locis usu compertum ferunt. Vivit hodie puella aut paucos ante annos in Venusia Italiæ civitate defuncta est, de qua similia ferebantur per omnia.* Simile prodigium in B. Catharina Senensi & in aliis divinitas editum vidimus, & alia inferius adducemus.

(*c*) *Krantz. Wandal. l. 11. c. 3.*

Puella Schiddensis sola Euchar. vitam sustentat.

XXIII. Inter Græcos & Turcas induciæ.

Quod ad orientales res spectat; æ ad exitium tendebant: quibus ut consuleret Joannes Imperator Constantinopolitanus mense februario cum Amurate fœdus iniit, ut refert Phranzes (*d*). At non ea firma pax, sed leves fuere induciæ pactæ, ut tradit diarii Veneti author (*e*), quod magnus Caramanus Amurati bellum inferre pararet: nec propterea aliis Græciæ Christianis eæ profuere; iniquissimus enim ferens inhumanus & barbarus princeps Thessalonicam e suis ereptam faucibus, acceptamque a Venetis in clientelam fuisse, Nicolaum Georgium Venetum oratorem missum, ut de pace ipsum appellaret, in reditu intercepit: quo nuntio Venetias perlato, senatus classem præfecto Petro Lauredano instruendam curavit (*f*), ut Hellespontiacam fretum obsideret, infidelesque Asiaticos, ne in Europam trajicerent, arceret. Cæterum mense majo Turcanem barbarorum ducem cepisse Hexamilium sive Peloponesiacum Isthmum, ac multos Epirotas sive Macedones ea clade consumptos,

(*d*) *Phranzius chro. l. 1. c. 41.*

(*e*) *Diar. ms. Venet. hoc ann.*

(*f*) *Ibid.*

Instructa a Venetis classis. Isthmus captus a Turca.

testa-

(a) Phranza, super c. 41. Imp. Græc. in Hungariam auxilia petiturus abit. Obsessa Constantinopolis.

testatur Phranzes (a), ingravescenteque Turcico terrore Joannem Imperatorem, decimoquinto novembris die tradita fratri Constantino despotæ regiæ urbis administratione, in Hungariam transiisse, ut a Sigismundo Romanorum Rege auxilium adversus Christiani nominis hostes peteret: nam Amuratem, qui anno superiori Turcicum in Europa imperium conjunxerat cum Asiatico, quod biennio ante mortuo Mahomete corripuerat, Constantinopolim hoc anno terra marique oppugnavisse, referunt Turcarum monumenta (b), quæ etiam referunt eundem Amuratem, facta in Valachiam irruptione, magnas clades Christianis intulisse. (c) [1]

Ineunte

(b) Hanual lib. 14. p. 2. Muratet Dragoman. ex archetyp. Turc. (c) Hist. Musulman. & ex eo Leuncl. lib. 14.

NOTÆ [1] IN Chronologia non semel hic offendit Annalista. Primo enim oppugnationem Constantinopolitanam quandam a Saracenis tentatam ex annalibus Sultanorum in hunc annum invehit. Sed Phranza qui præsens aderat, adeoque certioris est fidei quam Saraceni Scriptores ætate remoti & diligentia in chronologicis segnes, oppugnationem Constantinopolitanam cœpisse asserit anno mundano 6930. die VIII. junii, qui Christi est annus 1422. desiisse vero die VI. Septembris cœpto jam anno mundano 6931. (qui a septembri exordiebatur) adeoque perseverante adhuc anno Christi 1422. Nec est cur bis tentatam a Saracenis urbem comminiscamur, cum id sileat Phranza, qui res Constantinopolitanas ejus ætatis, quibus ipse pariter intererat, persequitur; & Sultanorum annales nonnisi unius tantummodo toto hoc tempore obsidionis meminerint.

Alter annalistæ error is est quod Joannis Imperatoris Græcorum excursum Venetias alium esse constituat ab ejus profectione in Hungariam, de qua Phranza. Unam enim hanc esse eandemque profectionem anno præcedenti adornatam ex eo constat, quod Phranza institutam illam scribat die XV. novembris anni Mundani 6932. qui annus a septembri anni Christi 1423. cœptus eundem annum Christi 1423. nondum elapsum signat. Ita res vero belle inter se congruunt; nam teste Marino Sanuto in vitis ducum Venetorum Joannes imperator revera labente præcedenti anno Venetias appulit; unde forte Hungariam hoc anno petiit. MANSI

I. Petr. Card. Fuxen. in Aragoniam legatus missus.

INeunte anno a Servatoris ortu millesimo quadringentesimo vigesimo quinto indictione tertia Martinus sedandi schismatis percupidus, quod Alfonsi Regis Aragonum, ad infringendam veri Christi vicarii, regnum Neapolitanum contra illius impetus defendentis dignitatem, callido astu excitarat ambitio, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyterum Cardinalem Joannis comitis Fuxensis fratrem, legatum suum creavit, ut Regem ab impietate revocaret, ejusque opera Ægidium Munionem canonicum Barcinonensem ab affectandis inimico more pontificalibus apicibus deterreret; de quo imposito ei munere ex actis ejusdem Cardinalis potiorem apostolicarum literarum partem subjicio: Cum *nihil in animo nostro insit ardentius, nihilque cum majori affectione desideremus, quam videre universalem Ecclesiam in sui status amplitudine stabilitam, & sedem Apostolicam in sua authoritate & fastigio conservari, te, cujus personam Dei benignitate praclaris virtutibus illustratam esse cognovimus, quem etiam vita integritate, ac magnitudine consilii & rerum experientia, ac sacrarum literarum doctrina plurimum valere non dubitamus, in regno Aragonia & omnibus aliis partibus, insulis, civitatibus, terris, & locis charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum Regi illustri ubique subjectis, de fratrum nostrorum consilio pro statu universalis Ecclesia & conservatione dignitatis & libertatis ecclesiastica nostrum & Apostolica sedis legatum de latere cum plena potestate facimus, constituimus, ac etiam ordinamus; atque te ad regnum Aragonia, ac insulas, civitates & terras pradictas tanquam pacis angelum*, & infra, *providimus destinandam, &c. Dat. Roma apud sanctos Apostolos VI. id. januarii anno dominica incarnationis MCCCCXXV. pontificatus nostri anno VIII.*

II. (a) *Acta Card. Fuxen.* Negatus ei ab Alfonso Rege aditus.

Pervenit (a) Carpentoractum legatus Cardinalis mense martio, atque in ea urbe substitit, donec ab infenso ecclesiæ Romanæ Rege ad ingrediendum Aragonium fides publica sibi daretur. Verum Alfonsus rabida ira in Martinum concitus negavit aditum, donec ab illo injusta de Neapolitano regno exambito postulata extorsisset, tum aliis se distineri curis bellicis ad Henricum fratrem e Castellano carcere liberandum causatus est. [1] Poposcit legatus, ut se cum ipso in colloquium venire pateretur, concepta spe forte, ut iram regiam molliret, concordiaque esset redintegranda: sed obduruit in priori pertinacia Rex, legatumque apostolicum solitis fraudibus elusit: qua injuria exasperatus Pontifex, in eum legibus animadvertendum decrevit, ac Joannem Regem Castellæ rogavit, ut adversus propagatorem schismatis præsidio sibi non deesset, ingentiaque Alfonsi Regis scelera recensuit hisce literis (b).

Decernit Martinus legibus agere in Alfon.

(b) *In cod. Alex. VII. pag. 84.*

Charissimo in Christo filio Joanni Regi Castella & Legionis illustri salutem, &c.

III. *Dudum, cum pestifero & inveterato schismate divisa magnis cladibus vexaretur Ecclesia Dei, novit serenitas tua, quantis laboribus, curis, vigiliis, expensarumque profluviis universa Christianitas laboravit, ut funditus tolleretur & extingueretur hoc schisma, quod tandem per Dei misericordiam in sacro Constantiensi concilio sublatum fuit, ac pax & unio Ecclesia restituta, nobis [divina favente clementia] ad apicem summi apostolatus assumptis, ac damnata memoria Petro de Luna, justo Dei judicio, per diffinitivam sententiam in prafato concilio rite latam haretico & schismatico declarato, & ab omni jure, quod se habere in papatu pratendebat, erepto ac ab Ecclesia Dei pracisso. Qua quidem tibi mundoque notissima propterea commemoramus, ut ante omnia tecum cogites, quam sceleratus & impius & omnino detestabilis haberi debeat quicumque tam publicam & tam sanctam, tamque diu desideratam pacem & unionem Ecclesia tanto, & tam communi labore catholicorum Regum & principum, populorumque fidelium & ex omni parte concurrentium legatorum, Domino concedente perfectam perturbare ac rescindere, & vetus illud schisma suscitare & renovare molitatur: sicut Alfonsus Rex Aragonum jam pluribus annis elapsis facere conatus est, & conatur in dies, immemor primum Dei ejus Ecclesiam offendendo, immemor praclara memoria Regis Fernandi genitoris sui, quem novit in hac unionis procura-*

Impii Alfonsi conatus.

NOTÆ [1] QUÆ per plures paragraphos constituit annalista ea emendatione indigent, quæ ex adnotatione nostra ad annum 1423. 24. resultat. Neque enim tunc Henricus Aragonius Castellano carcere adhuc tenebatur, cum anno illo 1423. Martinus literas ad Petrum Aragonium scripserit, recitatas in annalibus quibus de libertate Henrico restituta gratulatur.

Neque pariter Petrus tit. S. Stephani in Cœlio monte anno isto die VI. id. januarii mitti in Aragoniam poterat, ut Ægydium Munionis in pseudo-pontificem electum redigeret in ordinem, cum electio illa anno quidem isto, sed junio mense contigerit. MANSI

Ut defecerit a patris exemplis.

tione, dum viveret, fuisse sollicitum & ferventem, & solemnes oratores ad idem concilium transmisisse, immemor etiam fui; nam primum per vestigia patris incedens similiter oratores destinavit, quorum aliqui electioni canonicæ de persona nostra factæ interfuerunt, & nos cum aliis concorditer elegerunt, & decretum electionis ejusdem subscripserunt, & nos suo nomine tanquam verum Romanum Pontificem honoraverunt; fecerunt idem postea alii sui oratores ad nos cum speciali mandato transmissi, preces suppliciter porrigentes pro infeudatione regnorum Trinacriæ, Sardiniæ, & Corsicæ insularum, nobis & Romanæ ecclesiæ pertinentium, quæ eidem Alfonso in feudum, ita etiam ut illud per procuratorem recipere posset, sicut ipse petiverat, concessimus de gratia speciali, ejus nomine nobis in sessione publica præstito fidelitatis & homagii juramento ac, ut ipsum strictius nobis & ecclesiæ obligaremus, censum annorum quinque futurorum & quidquid pro dictis insulis de prædicto tempore solvere tenebatur, prout suppliciter postulabat, liberaliter & benigne remisimus. Dedimus & fecimus alia plura, sperantes eundem recepti beneficii in perpetuum fore memorem, atque gratum, & fidem, quam cum juramento promiserat, constantissime servaturum, & reliquias schismatis, quæ in regno suo remanserant, evulsurum.

Collata in eum a Pont. beneficia.

Verum ipse, qua fiducia & spe nescimus nisi sola cogitatione schismatis suscitandi, contrarium statim fecit. Nam præfatum hæreticum & schismaticum Petrum de Luna in suo regno tenuit, fovit, atque servavit; quem, si talis erat, qualem se profitebatur, Rex videlicet catholicus, obediens & devotus Ecclesiæ filius, velut pestilens monstrum ejicere & exterminare, vel potius corrigendum, & puniendum ad manus nostras conducere pro honore suo & satisfactione conscientiæ debuisset, sicut aliquando nobis obtulit se facturum, certis castris diversarum religionum & nonnullis aliis præmiis postulatis, quod si fortasse non adimplevit, ut debuit, quadam simulatione pietatis propter ipsius Petri de Luna veterem dignitatem, cum tamen summa esset impietas hostem sanctæ matris Ecclesiæ omni dignitate privatum atque damnatum in generali concilio Christianorum retinere atque fovere. Transeamus hoc flagitium, & ad id, quo nullum potest cogitare scelus & sacrilegium esse majus, veniamus. Petro de Luna defuncto in illa infami latebra Paniscolæ Dertusensis diœcesis, continue data fuit opera, ut nonnulli sacrilegi falso dicerentur per diem ante mortem ipsius Petri ab eodem creatos esse Cardinales, fraverunt prafumatur; cum tamen liquido & certo constet, ipsum neminem nominasse, sed ut seminarium non deficeret schismatis hanc ridiculam fabulam

Violata ab Alfon. sacramenti fides.

Ut Petrum e Luna traderet, a Pontifice iniqua extorquere; annisus est.

Defuncto Petro e Luna exstinctum schisma exsuscitavit.

fuisse confictam, atque ita continuo assentiente Alfonso Rege, nec enim aliter factum esset, quendam Ægidium per illos sacrilegos in idolum fuisse creatum, & Clementem ausu temerario & impio nominatum, ut eo nomine, si posset, suscitaret & perpetraret schisma jam ante sublatum.

Novum antipapam creandum curavit.

IV.

Considera nunc, fili charissime, quid iste Rex facere debuisset, & nisi esset author hujusmodi abominationis & turpitudinis, quid fecisset: sed in Christianitatis scandalum & animæ suæ damnationem fovit & substentavit illum Ægidium, sibi & sequacibus subministrans sumptus de bonis ecclesiæ, oblitus etiam alterius juramenti, quod nobis, dum esset in civitate Neapolitana, præstiterat, quo, post assertionem & confessionem nostri veri pontificatus, & promissionem, ac exhibitionem perpetuæ obedientiæ filialis, juravit super crucem domini nostri Jesu Christi & ejus sancta quatuor evangelia, etiam sacrosanctas scripturas manu tangens, quod semper nobis tanquam vero & indubitato Christi vicario plene obediret, & per regna, terras, & populos suæ gubernationi commissa faceret obediri, nec alium præter nos teneret aut reputaret in Christi vicarium, nec a suis reputari, & teneri permitteret, & contrarium facientes, pro schismaticis & rebellibus sanctæ matris Ecclesiæ haberet, & eos abscissos a communione fidelium persequeretur, castigaret atque puniret, nec permitteret habitare aut locum habere, & moram trahere in suis regnis & terris, sed procederet contra eos faceret ad personam, captionem, ablationem bonorum, & totale ipsorum exterminium & ruinam, prout in forma dicti juramenti solemniter publicati plenius continetur, quod quam egregie fideliterque servaverit, satis superiora declarant. Sed hoc præcipue, quod præfatis Ægidio & sequacibus, sicuti nobis constat, ad gremium Ecclesiæ redire & ad gratiam nostram recipi cupientibus, ipse Rex author scandali & fautor schismatis impedimento fuit. Cujus & alia gravia quidem & deflenda facinora prætereamus; sicut est invasio regni nostri Siciliæ, & Neapolitanæ urbis incensio, atque direptio, desolatio ecclesiarum, matrum familias virginumque violatio, etiam Deo dedicatarum, quæ scelera, per gentes suas in urbe præfata in ejus oculis perpetrata, sub silentio transeunt; sed sacrilegia, quæ de suo consensu atque mandato in terris suis commissa sunt & committuntur in dies contra prælatos & clericos & libertatem ecclesiasticam, præterire non possumus; nam privare & spoliare prælatos, & laicis ecclesiastica bona concedere, & regia potestate personas ecclesiasticas, ut ejus cuiquam legibus & edictis pareant, coercere præsumit, nihilque considerat nec metitur, quid ei liceat,

Sacramentum dum Neapoli esset conceptum fregit.

Magnifica ejusdem, sed falsa promissa.

Ægidium Antipapam & sequaces ad officium redituros deterruit.

Excitata ab eodem in ecclesiasticos persequutio.

dum-

dummodo nos offendat, & Ecclesiam Dei laceret & perturbet.

Deficit ab ecclesia Romana.

Nuper siquidem regio mandato edito per terras suas voce praeconis publicato, ne quis subditorum suorum ad Romanam curiam venire, nec literas apostolicas apertas, aut clausas cujuscumque tenoris recipere, legere, exequi, aut praesentare, aut ipsis aliqualiter obedire praesumat, statuens in eos, qui contrafecerint, poenam perditionis bonorum, illudens Ecclesiae & libertatem ecclesiasticam pro posse suo deprimens & conculcans. Quae omnia plane significant ipsum Regem non solum nobis iratum sicut est, & certe sua culpa, non nostra, qui eundem antea in sinu charitatis nostrae velut peculiarem nostrum & Ecclesiae filium tenebamus, sed etiam ab ecclesia Dei alienatum, quam renovatione pestiferi schismatis labefactare conatur; in qua perfidia, ne perseveraret, & ut etiam charitative monendo, & quae honeste concedi possent liberaliter concedendo, reduceremus ad viam consilii sanioris, dudum ad ipsum misimus dilectum filium nostrum Petrum tit. S. Stephani in coelio Monte presbyterum Cardinalem de Fuxo Apostolicae sedis legatum consanguineum ejus, sui honoris, salutis & famae zelatorem, quem in gravem nostrum & Apostolicae sedis injuriam & ipsius legati tam conspicuè vilipendium non admisit; sed, eo contumaciter & superbe rejecto, declaravit nobis & mundo animum ejus esse in nequitia sua obstinatum. Ex quo necessarium nobis est adversus hunc Regem turbatorem pacis Ecclesiae & oppressorem ecclesiasticae libertatis exurgere, in virtute Altissimi & justitia mediante procedere, licet hoc faciamus inviti, sed satis superque jam tulimus abominationes ejus, & ne feramus ulterius, nos interpellat ecclesia Dei, cujus regimini [licet immeriti] praesidemus, ejusque tenemur nobis a Deo cum perfecta unione commissam in sua integritate & majestate contra quoscumque, quacumque praefulgeant dignitate, eam dividere & lacerare molientes, omni studio & diligentia defendere & conservare. Has autem tuae celsitudini significare voluimus, ut tibi nota sit veritas, contra quam nihil recte loqui poterit humana malitia: Caeterum exhortamur sublimitatem tuam, ut unionem & pacem ecclesiae, pro qua tantum tu & alii principes laborastis, tecum nobiscum studeas tua virtute, auctoritate, consilio cunctisque praesidiis, quibus nos poteris & ipsam ecclesiam Dei adjuvare. Dat. Romae, &c.

Pontificis pro eo ad officium revocando studia.

Missus ad eum Card. consanguineus.

Ab ipso superbe repulsus.

Porrectae Castellae Regi preces.

V. Caroli Regis Navarr. obitus.

(a) *Mirian. l. 20. c. 14.*

Intentabat tunc arma (*a*) Joanni Castellae Regi Alfonsus Rex Aragonum aegerrima ferens Henricum fratrem custodiis retineri; cujus controversiae sedandae manus Carolus Rex Navarrae Nobilis appellatus, suscepit: sed hoc anno dia octava septembris repentina apoplexia oppressus (*b*) interiit, nullis relictis masculis liberis; atque ideo illi successit Joannes Alfonsi Regis Aragonum frater dotali uxoris jure, quippe Blancha Caroli Regis Navarrae filia eademque Siciliae Regina Martini Regis vidua non Joanni Fuxensi comiti (quamvis Martinus Papa leges canonicas, ut sororem prioris uxoris sine liberis defunctae matrimonio rite sibi adjungeret, ad Navarraeum sceptrum in stirpe Gallica retinendum, repellendaque imminentia bella solvisset) sed Joanni principi Alfonsi Regis Aragonum fratri nupta (*c*) fuerat iis legibus, ut ajunt nonnulli, ut si Blancha, susceptis liberis vel non susceptis, praemoreretur post Caroli soceri mortem, sceptrum Joannes Aragonius capesseret, illudque toto vitae cursu retineret, quod negarunt alii: maxime cum novercam privigno insidiantem postea induxerit: ex quo asperrima bella inter Carolum filium Vianae principem & Joannem Regem esse oborta visuri sumus. Ita Navarrae regnum a Gallica gente ad Aragoniam translatum est; sed post Joannis Regis mortem iterum ab Aragonia ad Gallicam Fuxensem (*d*) revocatum. Caeterum Joannes Navarraeo sceptro potitus, pacisque arbiter a Castellae & Aragoniae Regibus creatus sententiam pro fratre tulit, ut nimirum Henricus pristinae libertati ac ditioni restitueretur, cujus foederis leges Castellanus admisit. Habebat is etiam nonnullas controversias cum Genuensibus, ad quas dirimendas cum illi duos arbitros delegissent, Pontificem rogavere, ut tertium designaret; qui pacis conciliandae cupidus munus delatum lubens accepit, ac Genuenses magistratus commendavit (*e*).

(b) *Garibai. l. 20. c. 50.*

Joannes Arag. succedit.

(c) *Cap. 48.*

(d) *Lib. 28. c. 1.*

Pacis arbiter fit inter Castell. & Arag.

(e) *Mart. l. ult. brev. p. 99.*

Martinus, &c. Cum ferat humana naturae conditio, ut suboriantur inter homines privatim & publice lites atque discordiae nihil utilius arbitramur, quam eas bonorum virorum arbitrio diffinire, & maxime publicas controversias, ex quibus regnorum & civitatum majora detrimenta provenerunt. Propterea nos, qui pacem & quietem fidelium pio desideramus affectu & omni studio procuramus, postquam utrique parti placuit, ut tertium eligamus, qui duobus arbitris partium discordantibus terminare debeat, circa ejus electionem diligenter & mature & non nisi audita utraque parte, sicut juste requiritis, procedemus. Dat. &c. Composita est pontificia industria ea lis, ut in bellum non erumperet.

Vertit (*f*) vero arma in Genuenses Alfonsus Rex Aragonum missa in eos classe, ut ipsos a Philippi Mariae ducis Mediolanensis obsequio & clientela abduceret; alieno enim animo erat in illum, quod Ligusticae classis ope Ludovicus Rex

(f) *Diar. ms. Ven. hoc anno Bizar. l. 11. hist. Genuen. Foliet. l. 10. & alii.*

Aragonia classis. Genuenses ad libertatem recuperandam provocat. Pontifex in Florentinos fœdus init.

Siciliæ Cajetam, Neapolim, ac plerasque maritimas arces superiori anno recepisset: incitabant etiam per se accensum ipsius animum Florentini socii, qui bellum cum Mediolanensi ob conversiones Foroliviensis gerebant. At quamvis aprili mense Aragonia classis Genuensem portum infestarit, conserto tamen tumultuario prælio depulsa est. Addit auctor diarii Veneti, relatum ad senatum, ducem Mediolani communita Genua fœdus cum Pontifice, Joanna Regina Siciliæ, ac Rege Ludovico instaurasse adversus Florentinos, qui se Aragonio Regi sedis Apostolicæ hosti infensissimo conjunxerant; eosque postea, magna accepta clade, ab Angelo Pergulano Mediolanensium copiarum ductore ad oppidum, cui S. Sepulchri nomen est, mense octobri profligatos, illudque amisisse: tum novembri mense Marcelli Strozzi opera senatui Veneto exposuisse Mediolanensis ducis jugum subituros, ni Veneta respublica laborantibus ferret opem; ita re excussa pactum cum iis armorum fœdus ea lege, ut Florentini ipsi sumptuum in rem militarem faciendorum mediam partem suppeditarent.

Cæsi Florentini.

Opem exposcunt a Venetis.

VI. Pacem inter Gallos & Anglos promovere nititur Martinus.

Ardebat etiam Gallia bello, quod alebatur factionis Anglicæ proceribus, cujus sedandi studio permotus Pontifex Joannem ducem Bethfordiæ, qui Henrici Regis nepotis nomine res Gallicanas curabat, ad pacis consilia amplectenda apostolicis literis sollicitavit (a).

(a) Lib. ult. brev. p. 105. & in alio lib. brev. pag. 112.

Bethfordiæ dux ad pacem sollicitatus.

Dilecto filio nobili viro Joanni duci Bethfordiæ.

Cum celebris & præclaræ memoriæ Rex Henricus germanus tuus ageret in humanis propter clementiam & benignitatem suam non cessabamus eum etiam in ipsa victoria literis, legatis, & nuntiis exhortari, rogare & requirere ad desideratam nobis pacem regnorum Franciæ & Angliæ componendam: & nisi catholicum illum Regem mors immatura præripuisset, hoc & alia multa bona pro dignitate ecclesiæ & commodo Christianorum ab eo consequi sperabamus, quæ etiam ab aliis principibus de sanguine suo imitatoribus bonitatis suæ, & præcipue ab excellentia tua speramus. Cum itaque nuper ad notitiam nostram deductum sit adversarios tuos, inspirante Domino, inclinatos esse ad pacem rationabilem & honestam, & quæ sine gravi peccato & offensa Dei repudiari non potest, nobilitatem tuam pio & paterno affectu exhortamur, requirimus & rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui cum transiret ad Patrem discipulis dixit: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; *etiam tu inclines animum tuum ad pacem, & ceteros, qui tibi fœdere & amicitia juncti sunt, coneris inducere in eamdem sententiam & voluntatem pacis, sine qua nec sperari Dei gratia nec vita hominum potest esse jucunda. Satis superque, fili dilecte, pro mundana gloria & ambitione pugnatum est, cum magno utriusque partis labore, vastatione terrarum & miserabili excidio populorum. Jam tandem tantis laboribus faciendus est finis, & regna præfata, quæ duo sunt præcipua robora & ornamenta Christianæ reipublicæ, reducenda sunt ad tranquillitatem & pacem: in quo sancto opere desideramus, ut humanitatem & sapientiam tuam exerceas non minore cum laude & exaltatione tui nominis, quam si hostes virtute bellica superares. Datum Romæ apud SS. Apostolos XI. kal. junii anno VIII.*

Pugnatum satis pro mundi gloria.

Non minus sapientia quam armis clarescere principes.

VII. Anglus potentiam suam jactat.

Infringere pergebat idem Joannes ecclesiasticam libertatem jam ante ab Anglis labefactatam: cumque a Pontifice de ea reparanda monitus fuisset, Anglicam potentiam, quæ ad summum culminis fastigium in Anglia & Galliis pervenerat, jactabundus objecit: cui Martinus hæc respondit (b).

(b) Lib. ult. brev. p. 34.

Commonitus ne suæ præfidat potentiæ.

Joanni duci Bethfordiæ.

Non ignoramus id, quod tu nobis filiali devotione commemoras, quanta sit domini tui & regnorum Franciæ & Angliæ potentia & magnitudo, quantumque prodesse possit Ecclesiæ: sed scimus etiam quod super omnes Reges est Deus, per quem Reges regnant & domini dominantur, & in cujus manu corda sunt Regum; in quo plene confidimus & speramus quod Ecclesiam suam, cui nos, licet immeriti, præesse voluit, opprimi & perire non patietur, & excellentiæ tuæ inspirabit recta & sancta consilia, per quæ jus Romanæ ecclesiæ & ecclesiasticam libertatem & dignitatem sedis Apostolicæ conservabis & resistes scandalosis hominibus, quam ambitione sua statum universalis Ecclesiæ & pacem ac charitatem fidelium volunt perturbare. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV. non. februarii anno VIII.

Administri suo fastu Reges perdere soliti.

VIII.

Non ad irritum cecidere Christi vicarii verba, ex summo enim culmine postea Anglorum res præcipites ruisse visuri sumus, nec sine justa divini Numinis ultione, cum nimirum ecclesiastici ordinis dignitatem infringerent: Carolus vero Francorum Rex in tuendis ecclesiis pius, & summis iden a Pontifice ornatus laudibus divina potius, quam humana ope hostes edomuit: quare præclarum in hoc argumento tributum illi a Martino encomium silere non possumus, quo ob rescissas iniquas leges, quæ juri pontificio adversabantur, regiaque sedi Apostolicæ addicta obsequia, commendatur (c).

(c) Lib. 6. p. 7.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri.

Dum sinceritatem & plenitudinem tuæ devotionis & fidei, qua nos & sedem A-

po-

postolicam devotissime revereris, diligentes attendimus, & paterna consideratione pensamus quanto favore tuæ filialis erga nos & Ecclesiam affectionis & promptissimæ voluntatis vigilas & intendis ad conservandam in regno tuo dignitatem dictæ sedis & ecclesiasticam libertatem, merito inducimur ad ea, per quæ conservata ejusdem sedis authoritate consequaris conscientiæ tuæ pacem. Sane pro parte tuæ serenitatis nuper nobis exhibita petitio continebat, quod cum dudum per claræ memoriæ Carolum Regem Francorum genitorem tuum de nonnullorum prælatorum & procerum de genere regio & aliorum dicti Regis consilio factæ fuissent quædam ordinationes super dispositione, provisione & collatione ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum secularium & regularium in tuis regno Franciæ & Delphinatu Viennensi consistentium, & super rebus aliis ecclesias, monasteria, dignitates & beneficia hujusmode, nec non jurisdictionem & authoritatem præfatæ sedis concernentibus, tu tunc in annis juvenilibus constitutus, & Delphinus Viennensis ad inductionem & & persuasionem dictorum prælatorum, principum, procerum, & consiliariorum dicti tui genitoris solemniter jurasti dictas ordinationes inviolabiliter observare, & nunquam in contrarium relanore, venire, aut aliquid per te vel alium impetrare postmodum; tu tanquam devotissimus Ecclesiæ filius & Christianissimus princeps incedens per vestigia clarissimorum regni Franciæ progenitorum tuorum, a quibus semper dignitas dictæ sedis præcipua solicitudinis studio defensa fuit, & libertas ecclesiastica conservata intendens, quod authoritati & jurisdictioni præfatæ sedis, ac apostolicis literis & processibus inde secutis circa præmissa in tuis regno & delphinatu Viennensi ab omnibus realiter obediretur easdem ordinationes & earum effectum quantum ad tunc futura, sicut nobis nuper per tuos solemnes oratores ad nostram præsentiam destinatos & patentes literas regias intimasti, totaliter relaxasti, sustulisti, & etiam amovisti; propter quod dubitas venisse contra præfatum per te, ut præfertur, de observandis eisdem ordinationibus præstitum juramentum; quare pro parte tua fuit nobis humiliter supplicatum, ut tibi super hoc statui tuo in his opportune consulere, & alias in quantum expedit, super transgressione dicti juramenti & non observatione etiam in futurum de absolutionis & dispensationis beneficio providere de benignitate apostolica dignaremur.

Nonnulla edicta a Carolo VI. contra jus ecclesiasticum lata.

Delphinus ad ea servanda sacramento adactus.

Potitus regno decrevit nullam juri ecclesiastico vim inferendam.

Nos igitur tam ferventem fidem, affectionem, & optimam voluntatem, quam ad nos & Romanam ecclesiam gerere comprobaris, prout ostendisti, laudabilium operum ab effectu paterna consideratione pensantes, attendentes dictum juramentum in quantum libertati & authoritati dictæ sedis derogabat, non fuisse nec esse per te quomodolibet observandum; quodque bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est, authoritate apostolica tenore præsentium declaramus te ad observantiam dicti juramenti nullatenus fuisse nec esse astrictum, nec etiam teneri debere; & nihilominus eandem serenitatem tuam a transgressione ejusdem juramenti, si & in quantum indigeas, eadem authoritate ad cautelam absolvimus, decernentes te ulterius ad illius observationem quomodolibet de cetero non teneri; sed tibi quotiescumque & quandocumque tuæ celsitudini placuerit contravenire, liceat pro conservanda sedis Apostolicæ dignitate & libertate ecclesiastica protegenda absque perjurii reatu & periculo aut alia quavis infamiæ macula sive nota libere pariter & impune, præmissis ac constitutionibus apostolicis ac aliis, quæ super illis quovis modo tibi possent obici vel opponi, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos Kalend. maii pontificatus nostri anno VIII. Erigi firmarique illius res visæ sunt ex simultate inter Philippum ducem Burgundiæ & Humfridum, ducem Glocestriæ suborta superiori anno.

Pronuntiatum a Pontifice nulla vi fuisse obstrictum.

IX. Narrant historici Jacobam (a), quæ Hannoniam, Hollandiam, & Zelandiam a patre Joanne Bavaro hereditarias acceperat, nuptam duci Brabantiæ, fœminea levitate virum dimisisse, quasi lege consanguinitatis vetitum foret illius commercium: addidisseque imprudentiæ flagitium, non expectata enim sententia de ea re a Pontifice, nuptias novas illo superstite cum Humfrido duce Glocestriæ celebravit, professa vim sibi tum illatum fuisse, cum Brabantino desponsa fuerat; confictæque fuere Martini nomine adulterinæ literæ, quibus prius illud conjugium solvebatur, posterius vero veluti legitimum confirmatum: in quos literarum apostolicarum adulteratores pontifex inquiri jussit (b): ob has autem nuptias Humfridus contractis Anglorum copiis dotales provincias Hannoniam, Hollandiam ac Zelandiam invasit; quas e contra Brabantiæ dux, cui Philippus dux Burgundiæ auxiliares copias submiserat, defendit. Interea Martinus Papa Jacobam justo connubio cum duce Brabantiæ sociatam pronuntiavit; nec tamen Jacoba bello abstitit. Humfridus vero male cœpta damnare coactus, odioque & ira efferatus Burgundum ob latas duci Brabantiæ suppetias perfidiæ accusavit, quod initum cum Anglis fœdus ab ipso violatum diceret: quam contumeliam non ferens Philippus mendacii labe illum notavit, indeque ad certamen singulare appellato

Jacoba Bavara virum dimitti.

Non expectata sententia alium ducit.

(a) *Monstrel. vol.* 2. *Meyer. l.* 15. *in Philipp. Ægid. e Roya. in annal.*

(b) *Ext. ea de re Mart. lit. apud Monstrel. vol.* 2.

Si-

Sigiſmundo Romanorum Rege provocavit (a): Quibus de rebus factus certior Pontifex Sigiſmundum alioſque Reges ac principes, in quorum ditione certamen ſe commiſſuros pepigerant miatis precibus imperiis, hortatus eſt, ne tanto faverent ſceleri; ſed ipſos in concordiam redigerent, cum potius eorundem nobiliſſimorum principum ſanguis pro Chriſto fundendus foret.

(a) Ext. de eo apud eund. Phil. Burg. & Leceſtr. ducum lit.

Chariſſimis in Chriſto filiis.. Romanorum Regi & cæteris Regibus illuſtribus, & dilectis filiis nobilibus viris, ducibus, comitibus, marchionibus, baronibus, & dominis, ac communitatibus & univerſitatibus civitatum & terrarum ubilibet conſtitutis, ad quos præſentes literæ noſtræ pervenerint ſalutem, &c.

Bethfordiæ & Burgundiæ duces ſingulare certamen condicunt.

Magno cum animi noſtri dolore nuper audivimus, quod inter dilectos filios nobiles viros Philippum Burgundiæ & Hunfridum Glaceſtriæ duces exorta diſſenſione & ſathana inſtigante, qui poſt ſtragem populorum etiam ipſorum principum ſanguinem ſitit & animas, ad ſceleratam conventionem de pugnando invicem ſingulari certamine deventum eſt, quod deteſtabile genus pugnæ omni divino & humano jure damnatum eſt & fidelibus interdictum: ex quo mirari cogimur & dolere, quod ira vel ambitio vel cupiditas honoris humani ipſos duces fecerit immemores legis Domini & ſalutis æternæ, qua privatus eſſet quicumque in tali pugna decederet, &c. Quid prodeſt homini, ſi totum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? *Accedit etiam ad jacturam animæ, qua nulla poteſt eſſe major, voluntaria quadam corporis & vitæ projectio, quam tenemur ad mandatum Dei omni ſtudio conſervare, nec in duello ſperari debet honeſta defenſio honoris & famæ, & certa declaratio juſtitiæ & veritatis, pro quibus rebus homines excæcati aliquando temerarie huic periculo ſe objecerunt; nam ſæpe compertum eſt ſuperatum fovere juſtitiam, & quomodo exiſtimare quiſquam poteſt rectum haberi poſſe judicium ex duello, in quo inimicus veritatis diabolus dominatur? Conſiderandum præterea, quam horribile & infame ſpectaculum eſſet videre duos catholicos principes de regio ſanguine procreatos ex levi forſitan contentione verborum veluti gladiatores gentilitatis, quæ ignoravit veram religionem & legem Dei, in arena certare.*

Duellum non æquus judex.

Turpe eſt principes in gladiatores verti.

Nos igitur, qui ex officio ſummi apoſtolatus nobis injuncto tenemur, quantum poſſumus, ſaluti animarum providere & pacem fidelium procurare, tantam & tam publicam tranſgreſſionem ipſorum ducum nobis & Eccleſiæ pudendam tolerare non volumus nec debemus. Quocirca vos & veſtrum quemlibet paterno affectu & ardenti charitate rogamus per miſericordiam Jeſu Chriſti qui ſanguinem ſuum dedit ut animas fidelium ſervaret, non ut ſanguinem ſuum fideles cum injuria ejus effunderent, vobis nihilominus in virtute fidelis obedientiæ ſtricte præcipiendo mandantes, quatenus præfatis ducibus, ſi ipſi campum a vobis vel a veſtrum aliquo petierint, vel alter ipſorum petierit, minime concedatis ad tam crudele certamen, nec præbeatis eiſdem ſecuritatem aut facultatem in aliqua parte veſtri territorii decertandi; ſed eos potius pro noſtra & ſedis Apoſtolicæ reverentia & honore populi Chriſtiani inducere ad pacem & concordiam ſtudeatis; alioquin peccati, quod ipſi commiſerint, reus erit quicumque præſtabit eiſdem terram, conſilium, auxilium vel favorem. Dat. Romæ apud SS. Apoſtolos III. Kal. maii anno VIII.

Vetiti Reges iis campum dare.

Monuit iiſdem ferme ſententiis Chriſti vicarius (b) utrumque ducem, ne tam atrox cruentumque facinus committerent: *Nobilitatem,* inquit, *tuam,* Glocestriæ ducem alloquitur, *paterno affectu & ardenti charitate rogamus,* & infra, *tibi nihilominus in virtute fidelis obedientiæ ſtricte præcipiendo mandantes ſub pœna maledictionis æternæ, & etiam excommunicationis, a qua nemo niſi Romanus Pontifex, præterquam in mortis articulo te poſſit abſolvere, quatenus a prædicto certamine abſtineas, ne ad pugnam hujuſmodi ſeu duellum præfatum ducem provoces, nec ab eo, cui ſimiles literas deſtinamus, provocatus accedas, alioquin te vel ipſum, qui nobis in hoc caſu parere neglexerit, excommunicatum denuntiari mandabimus in univerſo populo Chriſtiano.*

Intentatum utrique principi anathema.

(b) Lib. 2. pag. 51.

X.

Agebat porro in viduitate Burgundus, quem Pontifex ad alendam populorum concordiam ſollicitavit (c), ut uxorem ad prolem ex ea ſuſcipiendam & in ſupremi Numinis cultu educandam duceret.

Conſulit Burgundo Pontifex ut uxorem ducat.

(c) Ibid. pag. 51.

Martinus, &c. Illuſtrem fœminam dignam te ſancto tibi matrimonio ſociare procures, ex qua gratiarum domino concedente naſcantur vobis & eccleſiæ filii & defenſores, tibi ſucceſſores & liberi, gentibus tuis & principes & domini cum certiſſima ſpe quietis & pacis, nec a ſancto matrimonio deſiſtendum eſt deſperatione prioris, ex qua non remanſerit tibi proles optata, immo potius animum debes ad ſecundas nuptias inclinare ſicut in cæteris humanis actionibus fieri ſolet; ſic maria repetuntur a naufragis, ſic extinctis meſſibus ſecunda agricultura reſumitur, ſic denique repetenda ſunt omnia, ex quibus ad Dei gratiam parari poſſit utilitas populo Chriſtiano, ſicut fieri poteſt in hoc ſacramento fidelium, & præſertim de perſonis illuſtribus, quibus multarum gentium regimen datum eſt: mirabitur forte nobilitas tua, quod & alias ita te monuimus atque rogavimus, & quod iterum moneamus & paterno conſilio requi-

ra-

In eo populorum & ecclesiæ causam se agere.

ramus ; sed noli mirari nec repudiare nostra monita atque consilia ; non præterquam quod tibi suademus has nuptias propter te & tuos, causam etiam agimus ecclesiæ, cui semper gratissima est catholicorum principum propagatio super terram & præsertim de regali Franciæ sanguine procreatorum. Dat. &c. Obsequutus est Pontifici Philippus, ut tradunt Belgici scriptores (a). Sed ad institutam de pontificio in conciliandis principum discordiis studio narrationem redeamus (b).

(a) *Ægid. Roya in annal. hoc an. Meyer lib. 15. annal.*
(b) *Magn. lib. 22. cap. 3.*

XI. Dissidia inter Regem Daniæ & Slevvicenses principes.

In Dania exortis gravibus dissidiis inter Ericum Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ Regem, atque Henricum, Adolphum, ac Gerardum fratres duces Slevicenses Martinus, ne eorum arma ferenda in finitimos hæreticos mutuis cædibus cruentarentur, Joanni episcopo Lubecensi inter ipsos jungendi fœderis potestatem fecit, cujus industriam cum odiorum pertinacia elusisset, Nicolao archiepiscopo Bremensi in sedanda ejusmodi controversia usus est (c).

(c) *Lib. 5. ep. cur. p. 230.*

Data illi a Martino mandata.

Martinus, &c. Fraternitatem tuam hortamur, ut cum ipsis Rege & ducibus, sicut prudentiæ tuæ videbitur, de concordia & pace eorum, a qua dependet status ipsorum & magnæ Christianitatis salus, nomine nostro agas & tractes, ipsis per rationes efficacissimas demonstrando quantum eorum concordia accepta sit Deo, ipsis utilis, & nobis grata, pro qua obtinenda totis viribus efficaciter operamur. Circa quam rem prosequendam, etiam communicare poteris & conferre cum dilectis filiis proconsulibus & consulibus civitatis Lubicensis, Voismariensis, & Luneburgensis oppidorum, quos etiam non dubitamus in hoc omnem operam & diligentiam fideliter impensuros : Et infra. *Ipsosque Regem & duces pro nostra parte horteris, moneas & requiras, ut ad bene pacem velint eorum animos inclinare depositis inimicitiis, & consulere potius saluti publicæ fidelium populorum quam velint inter se odia execranda fovere in animarum suarum grave periculum & communem jacturam populi Christiani. Nos enim tibi omnia & singula, quæ fuerint necessaria & utilia ad hujusmodi pacem, tranquillitatem, & concordiam procurandam, inter præfatos Regem & duces eorumque adhærentes, subditos, & sequaces, nostro & Romanæ ecclesiæ nomine, ipsarum partium accedente consensu decernendi, tractandi, concludendi, procurandi, faciendi, & exequendi, ac juramenta hinc inde præstita relaxandi, & si Deo, prout speramus, volente partes ad optatam pacem venerint, nostram auctoritatem interponendi plenam & liberam, concedimus harum serie facultatem. Datum Romæ apud SS. Apostolos v. kal. octobris pontificatus nostri anno VIII.*

Auctoritate amplissima instruitur.

XII. Erici ex peregrinatione terræ S. reditus.

Rediisse hoc ineunte anno Ericum Regem ex Syriaca peregrinatione, lustratis sanctissimis illis locis, ac tertia die januarii Venetias appulisse, tradit diarii Veneti author (d): [1] Ut vero ante peregrinationem illam exercitum in hæreticos Bohemos comparaverat, quem etiam eduxisset, si Germani, ut conventum erat ex fœdere, in Bohemiam eodem tempore irrupissent ; ita redux nova sacravit (e) Christo expedienda in eosdem hæreticos, in quos pariter Petrus Lusitanus stirpe regia ortus crucem induit. Intemberga itaque ab iis est obsessa, sed irrito labore, cum Procopius Rasus (traxit enim ex sacerdotali tonsura quemadmodum & Magni ob partas victorias cognomen) rabidorum hominum succinctus agminibus accurrisset, per quos soluta est obsidio.

(d) *Diar. ms. Venet.*

Confederat Christo arma in hæret.

(e) *Cocl. hist. Hus. l. 5.*

Repulsi ab hæreticis catholici.

XIII. Koributus Regis Pol. nepos confirmat hæreticos in pertinacia.

Confirmabat in audacia hæreticos Sigismundus Koributus Regis Poloniæ nepos, qui Bohemicam coronam delatam ab impiis

NOTÆ [1] ERicus Danorum rex qui anno superiori religiosam peregrinationem ad sacra loca Palæstinæ obierat anno etiam superiori in regnum suum remeavit. Nec ipse quidem sive hoc sive superiori anno rediit Venetias, sed cum Ragusium appulisset, iter Venetias prosequuturus, nuncium accepit quo arduis rebus poscebatur in regnum. Quare recta eo contendit terrestri itinere; misso legato Venetias, ut factum suum apud Senatum excusaret. Hæc Sanutus; nec dubito quin eadem pariter scripserit author diarii Veneti MS. ab annalista laudati, sed forte oscitantius lecti. De Erico hoc fabellam narrant, quam apud æqualem etiam eorum temporum historicum F. Hermannum Cornerı in chronico ad superiorem annum reperi. Sub ementita famuli veste latens Ericus sacram illam peregrinationem assumpsit. Sed cum forte Græcorum imperator, qui tunc agebat Venetiis, totius arcani fieret conscius, imaginem ejus ad vivum pictam clam submisit ad Soldanum admonens actutum venturum Hierosolymam principem, quem sub ementita veste latentem imagine illa inspecta agnovisset, proinde oblata sibi occasione uteretur in suum commodum. Accidit opportune, ut imago non redderetur Soldano, sed illam sibi quispiam eorum locorum retinuerit. Venit ergo princeps, loca sancta invisit, sed mox regressurus obstupuit salutari se proprio nomine a quopiam auscultans. Causam prodici arcani inquirenti alter omnia per ordinem narravit, & simul ostendit imaginem. Rex præsentissimo periculo liberatus beneficium ingenti largitione recognovit, & Græci perfidiam, detestatus est. Hæc Cornerus ex vulgi, ut arbitror sermone captata, narrat ; quæ tamen facile mendacii ex eo convincas, quod rex Daniæ nonnisi augusto mense superioris anni Venetias perveniт iter Hierosolymitanum susceptus. Græcorum vero imperator, qui exeunte anno 1423. eo pariter appulerat, nonnisi paucis diebus ibi substitisse non immerito censeretur. Quomodo ergo Venetiis ambo simul principes egisse potuerant? MANSI

piis, atque ab Wladislao Rege & Witoldo duce Lituaniæ magna cum virtutis laude repudiatam, ut diximus, acceperat: ad quem e Bohemia divellendum Pontifex Wladislaum Regem omnibus arsit precibus, ut quod antea de excindendis Bohemiæ hæreticis ceperat consilium explicaret, atque a regia stirpe aspersam ex Sigismundi Koributi impietate labem

(a) Lib. 5. ep. cur. pag. 140. aboleret (a).

Charissimo in Christo filio Wladislao Regi Poloniæ illustri salutem, &c.

Martini ad Polonum tit. *Novit tua serenitas quanto studio quantaque diligentia & solicitudine laboravimus post assumptionem nostram ad apicem summi apostolatus pro extirpatione hæresum Wiclefistarum & Hussitarum hæreticorum vigentium in regno Bohemiæ & partibus circumvicinis, qui armata manu prodierunt contra catholicam fidem Christi, pro qua defendenda tenetur quilibet Christianus & catholicus princeps exponere se, ac sua, & pro qua etiam conservanda non mediocriter laboravit tua regia celsitudo: & ut votivus nostræ intentionis subsequeretur effectus reductionis Bohemorum hæreticorum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ juxta desiderium cordis nostri expensis non pepercimus vel labori; nam, sicut primum ad regnum & partes illas bonæ memoriæ Joannem tit. S. Sixti, & deinde, eo sicut Domino placuit vita functo, dilectum filium nostrum Brandam tit. S. Clementis presbyteros Cardinales Apostolicæ sedis legatos & alios nuncios nostros cum plenaria potestate & auctoritate pro extirpatione hujusmodi hæresum providimus destinandos, postmodum vero sicut fide digna relatione significatum est nobis quamvis præfatus Branda Cardinalis contra ipsos hæreticos officium per nos sibi commissum cum omni sapientia, prudentia & sollicitudine, sicut ad eam rem pertinebat, executus fuerit, ac præfati hæretici omni præsidio & favore catholicorum principum destituti essent, tamen, quod dolenter referimus, Sigismundus asserens dux Lituaniæ nepos tuus de prædictis hæresibus notorie diffamatus & hæreticus manifestus, qui regnum ipsum violenter occupat & usurpat, cum suis fautoribus, adhærentibus, & sequacibus cum exercitu gentium armorum*

Regnandi cupidine Koributus in hæresim lapsus. *ad regnum ipsum se transtulit, non absque dedecore & ignominia domus tuæ, & sui nominis infamia sempiterna, præfatis hæreticis publice favendo & adhærendo, ipsisque consulendo & præstando auxilium, consilium, & favorem, & cum eisdem participando in hujusmodi hæresibus & erroribus, quæ omnia eidem tuæ serenitati credimus esse notoria, & de quibus etiam notorie nobis constat; unde præfatus Branda Cardinalis plenaria super hoc auctoritate munitus a nobis, qui tanta & tam notoria hæresum scelera & nefanda facinora tantumque Ecclesiæ scandalum tolerare non possumus nec debemus, quod etiam denigrat nomen & gloriam clarissimæ domus tuæ, tam suæ legationis, quam nostræ etiam specialis commissionis vigore, contra ipsum Sigismundum suosque in eisdem hæresibus complices, participes, ac opem & auxilium dantes eidem, forma inquisitionis tanquam super notoriis legitime procedens, de consilio nonnullorum in sacra* Latæ in eum a legato censuræ. *pagina magistrorum, doctorum juris canonici & civilis aliarumque notabilium personarum dictum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque ac præfatos complices, participes, opem & auxilium dantes excommunicatos, infames, sacrilegos, ac fidei catholicæ hostes declaravit; nec non omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, officiis ecclesiasticis, & secularibus dominiis, civitatibus,* Et in ejus sequaces. *oppidis, castris, villis, rebus ac bonis quibuscumque per eos qualitercumque habitis & possessis privavit, seu privatos esse declaravit, ac civitates, oppida, castra, villas & loca quæcumque, in quibus receptati forent, ac quorum domini vel habitatores ipsis adhærerent aut obedirent, ecclesiastico supposuit interdicto, eosque tanquam excommunicatos, & a sancta Dei Ecclesia præcisos in omnibus actibus publicis & privatis a communione fidelium repelli & evitari mandando, demumque omnes & singulas pœnas contra hæreticos seu hæreticorum fautores a jure vel ab homine promulgatas incurrisse pronuntiavit, prout in sententia dicti Brandæ Cardinalis super hoc lata latius continetur.*

Nos igitur volentes per ipsius executionem sententiæ prædictorum nequitiam, quæ divinam ultionem non metuens quotidie magis grassatur in Deum, & deteriora semper contra fidem catholicam machinatur, humanis quoque pœnis afficere, & ut alii hujusmodi metu pœnarum a tantis facinoribus & sceleribus compescantur, serenitatem tuam, quam non solum ad defendendam & conservandam, verum etiam ad Rogatus Rex Polon. ut legati sententiam observet. *ampliandam & propagandam fidem & religionem Christianam ferventissimam esse non dubitamus, per misericordiam Salvatoris nostri totis affectibus exhortamur, monemus, requirimus & rogamus quatenus, quantum cupis fidelis princeps & catholicus reputari, ac pœnas sacrorum canonum evitare, præfatam sententiam juxta ejus continentiam in omnibus tuis regnis, ac dominiis & locis aliis, ad quæ tua potentia se extendit, fideliter studeas observare & exequi, & ab omnibus tuis subditis observari facias, & etiam efficaciter exequi, ac executioni debitæ demandari contra Sigismundum, participes & alios hæreticos supradictos, ipsosque per regna & dominia tua publice nunciari præcipias ca-*

tho-

tholicæ fidei hostes, sacrilegos & infames, & etiam cæteros adhærentes & auxilium præstantes eisdem ad dictam hæresim sustentandam, districtius inhibendo omnibus regnicolis & subditis tuis, ne ullum cum dicto Sigismundo aut suis participibus & sibi adhærentibus atque sequacibus, sub privatione & confiscatione bonorum suorum & aliis formidabilibus pœnis, de quibus celsitudini tuæ videbitur, per te in illos, qui contrafecerint, infligendis, cujuscumque rei commercium habeant, vel exerceant quovis modo; mandans insuper & injungens universis & singulis ducibus, principibus, baronibus, militibus, universitatibus, & aliis regnorum tuorum subditis & vassallis, ut nullam de cætero sub quovis quæsito colore consanguinitatis aut amicitiæ communionem habeant cum eisdem, sed ipsos Sigismundum, adhærentes, complices, & participes, ac receptatores & fautores eorum tanquam hæreticos pertinaces & ab Ecclesia Dei præcisos, in quantum cupiunt fideles & catholici reputari, fugiant & evitent, & quantum in eis est, ab omnibus Christifidelibus arctius faciant evitari: & super hoc etiam scribimus aliquibus venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis & episcopis tui regni, sicut putavimus opus esse. Obsecramus itaque tuam serenitatem, ut hanc justissimam Dei causam pro exstirpandis hæresibus de domo Domini ardenti animo prosequaris & adjuves, etiam pro conservanda gloria tui regii nominis & catholicæ domus tuæ, ex quibus fructuosis operibus tuis indelebilem laudem in mundo, & a largitore munerum superiorum post hujus labilis vitæ decursum cum beatis animabus cœlo consequeris beatitudinem sempiternam. Dat. Romæ apud SS. Apostolos non. januarii pontificatus nostri anno VIII.

Vetet Polonis ne Korub. faveant.

Consanguinitati Dei causam præferat.

XIV. Rex Poloniæ hæreticos odio nepotem Bohem. Regem bello appetit.

Obtemperavit Christi vicario Wenceslaus Rex, nec solum Polonos Sigismundo Kuributo auxilio esse vetuit, jussitque (a) indicta bonorum jactura nepotis signa deserere, verum illum etiam, ni hæreticorum patrocinium repudiaret, bello petere constituit: cujus piam studium extremo hoc anno valde commendavit Pontifex, atque illum subsidiario auro in bellicos apparatus juvaret archiepiscopo Leopoliensi mandata dedit (b), ut viginti aureorum millia in sacrum illud bellum impendenda a clero exigeret, confarretque Regi Poloniæ: Ne, inquit, propter defectum solutionis hujusmodi charitativi subsidii ipsi Regi catholico impendendi tam pia expeditionis & prosecutionis negotium defensionis scilicet Christianæ religionis & fidei retardetur, pro qua defendenda non solum prælati & alii viri ecclesiastici, qui propterea sunt a Domino instituti, ut populos eis commissos in doctrina vera fidei doceant, & conservent, debent exponere se & sua, sed etiam quilibet Christianus & zelator fidei catholicæ. Dat. Romæ apud SS. Apostolos v. kal. januarii pontificatus nostri anno IX. Eodem pio in hæreticos studio Witoldum ducem Lituaniæ nisus est Pontifex (c) accendere.

(a) Michov. lib. 4. c. 4.
(b) Lib. 5. ep. cur. pag. 241.

Dux Lithuaniæ sollicitatus ut arma in Bohemos jungat.

(c) Lib. brev. pag. 114. n. 143.

Dilecto filio nobili viro Alexandro Lituaniæ duci salutem, &c.

Quando primum audivimus charissimos in Christo filios nostros Sigismundum Romanorum Hungariæ & Bohemiæ & Vladislaum Poloniæ Reges illustres & te convenisse & pacem fecisse, ex magna sollicitudine & anxietate cordis nostri de vestra dissensione ante suscepta fuimus prope incredibili lætitia recreati: nam cum illa reconciliatio vestra esset ad multas & magnas opportunitates Christianæ reipublicæ accommodata, erat præcipue ad exterminandos vel reducendos Bohemos hæreticos necessaria. Videbatur itaque nobis illam sanctam & desideratam victoriam manu habere, præsertim cum ipsum Poloniæ Regem vel te, vel utrumque affuturum cum magna militari potentia in expeditione tunc constituta pro causa fidei decerneretur: sed cum postea nihil factum sit de exercitu in Bohemiam traducendo cujus culpa Deus novit, nos nominatim accusamus neminem, sed de omnium torpore vel ignominia conquerentes majori afficimur dolore, quam antea. Verum si nobilitas tua cum præfato Rege Poloniæ germano tuo, cui etiam scribimus, desideriis nostris in hac causa subvenire voluerit, cum illa animorum magnitudine & constantia, quibus uti in rebus propriis consuevistis, quod sperabamus videre in æstate præterita, saltem, in proximo secutura videbimus, extremam videlicet confusionem vel reductionem hæreticorum: ad quod sanctum & gloriosum opus te rogamus per Christi misericordiam, ut toto animo te disponas & cogites hunc laborem ferventi corde suscipiendum esse, non solum pro animæ tuæ salute, quam desiderare debes ante omnia, sed etiam ut omnis ea opinio & fama tollatur, quæ prius contra nomen tuum propter dilecti filii nobilis viri Sigismundi nepotis tui profectionem in Bohemiam orta fuit: nam si feceris id, quod potes in hac causa, quæ fidelibus omnibus est communis, licet finitimos magis quadam specialitate contingat, celebrabitur tuum nomen cum singulari laude in ore populi Christiani.

Potes autem cum præfato Rege Poloniæ, etiam si aliorum fidelium auxilia non adessent, bellum hoc satis faciliter & mature conficere, sed aderunt etiam, ut speramus, principes alii Germaniæ & in primis ipse Romanorum Rex, quos omnes dilectus filius noster Branda tit. S. Clementis presbyter Cardinalis noster & A. S. L. continuo sollicitare non desinit, & nos ab hinc literis & nunciis quotidie hortamur atque etiam increpamus, requirentes eos, ut faciant

etiant

clant hac æstate, quod in præterita omissum fuit, cum quibus velis potentiam tuam sine alicujus tuæ propriæ difficultatis excusatione conjungere; patam enim per Dei gratiam habes cum ordine Prutenorum, quem cum olim invaderes, patem tibi cum omnibus aliis compurasti, immo eos, qui nunc esse tibi dicuntur adversi ad tuum innumerabilem exercitum conduxisti, ex quo non defuerunt in sacro Constantiensi concilio, qui infectarentur nobilitatem tuam; ita quod nullam excusationem alicujus alterius occupationis tuæ in hac causa te oportet afferre, ne dicant forte malevoli, quod ad pugnandum contra religiosos Christianos promptior sis atque paratior, quam contra hos perniciosos hæreticos, qui detestabiliores sunt Turcis & barbaris, & longe majore odio atque supplicio digni, propterea, quod nati & educati in recta ratione divini cultus & sanctæ institutis Ecclesiæ, pecudum & ferarum more carnali lascivia & cupiditate prædandi ad falsos articulos & perniciosas superstitiones adducti sunt, & contra Deum & hominem bestiali immanitate grassantur. Dat. Romæ, &c.

Florentissimus vires in hæreticos exerceat.

Belluini eorum mores.

XV. Exercita in hæreticos censura.

Designari videntur postremis hisce verbis Adomitarum fordes, flagitiaque aliorum Hussitarum, quorum impietas cum finitimas Germaniæ provincias inquinaret, Pontifex Moguntinum, Trevirensem, & Coloniensem archiepiscopos excitavit (a), ut adversus illos justa animadversione uterentur; saisque literis, quænam essent hæreses damnatæ, quive judiciorum ordo in hæreticis interrogandis servandus foret descripsit (b).

(a) Lib. 5. pag. 208.

(b) Divers. de curia to. 8. pag. 181.

Ad perpetuam rei memoriam.

In eminentis Apostolicæ dignitatis specula superni dispositione consilii constituti inter solicitudines alias innumerabiles nostris humeris incumbentes, assidua cura revolvimus, & in votis nostris gerimus desideranter, ut fides catholica, quæ Christianæ religionis firmissimum est fundamentum, nostris prosperetur temporibus, ac a contagiosis hæreticorum dogmatibus, quibus illam quasi tenebrosi fumi caligine obfuscare satagunt, conservetur, hæreticaque pravitas de finibus fidelium exstirpetur, ne innoxii & religione hujusmodi insigniti hujusmodi dogmatibus, instigante etiam satore malorum operum, infici valeant & involvi. Sane cum dudum damnatæ memoriæ Joannes Hus de Bohemia & Hieronymus de Praga hæresum quandam nefandæ memoriæ Joannis Vuicleff de Anglia pertinacis hæretici reprobi, sectatores puritatem atque splendorem ipsius fidei, nec non immaculatam Ecclesiam Domini nostri Jesu Christi sponsam vulpina calliditate, per diversas doctrinas sacrilegas atque errores multifarie partim infestine designatos obumbrare, ac regni Bohemiæ & partium illi vicinarum incolas inficere, eisque pestiferum virus inferre per tempus & tempora nequiter in suarum nec non incolarum prædictorum, ac aliorum animarum periculum & scandalum plurimorum molirentur, Baldassar tunc Joannes XXIII. in sua obedientia, de qua partes illæ fuerant, nuncupatus volens, prout suo incumbebat officio, hujusmodi doctrinas & errores e mundi limitibus evellere & penitus extirpare, habitis primitus & præcedentibus diversis cum auctoritate apostolica, quam nonnullorum archiepiscoporum in suis conciliis & locis insignibus super iis processibus, in concilio per eum tunc Romæ celebrato ad ulteriora procedens, libellos, volumina, tractatus, libros sive opuscula ipsius Joannis Vuicleff doctrinas, & errores hujusmodi continentes, de quibus infra fit mentio, condemnavit, mandans illos & illa publice concremari, districtius etiam inhibendo, ne quis Christi nomine insignitus aliquem vel aliquos seu aliqua ex dictis libellis, voluminibus, tractatibus, & libris sive opusculis, legere, exponere, docere, vel tenere, aut illis quomodolibet uti, vel illos, nisi in ipsorum reprobationem allegare publice vel occulte auderet, ac universis ipsius Joannis Vuicleff tunc defuncti memoriam, quominus de hæresi damnaretur, defendere volentibus certum tunc expressum terminum assignavit, & etiam in generali Constantiensi concilio ad nonnullos alios actus super præmissis processit.

Hæresis Wicleffi a Joanne Husso & Hieronym. Pragensi disseminata.

Navata a Jo. XXIII. studia pro excindenda hæresi.

Vetiti ab eo Wicleffi libri.

XVI. *Subsequenter vero postquam ipse Baldassar, tunc Joannes XXIII. dictæ obedientiæ præesse desierat, ad audientiam præfati Constantiensis concilii crebris clamoribus deducto, quod supradictus Joannes Vuicleff diversos, & inter alios dialogum, trialogum per ipsum nominatos libros, atque opuscula & volumina composuerat, illaque ad sui perversi erroris dilatationem publice legenda exposuerat, in quibus inter cætera, quadraginta quinque damnabiles inseruerat & dogmatizaverat erroneos articulos, prout Joannes Hus, & Hieronymus supradicti nonnullorum potentum etiam sequacium dictorum errorum protectione suffulti legerent & etiam dogmatizarent, simplicibus primo bonum vinum ponentes, paulatim fel draconis in calice Babylonis persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis contra ipsius catholicæ fidei veritatem procaciter instillando, ac ignorantes Dei justitiam, & proprium gloriam inaniter quærentes, statuere molliendo super oleum sermones suos, quibus tanquam jaculis corda vulnerabant infirmorum, linguas suas acuendo, ut immaculatos interimerent in occulto; ex quibus multa scandala atque damna & animarum pericula in Bohemiæ supradicto & Angliæ Regnis sunt secuta; prædictam Constan-*

Ejusdem causa a Concilio ventilata.

stantiense concilium, quia per diligentem inquisitionem super hoc de ejus mandato factam, præmissa & plura alia reperit fore vera atque notoria, idcirco prædictus per eundem Baldassarem, tunc Joannem XXIII. ut præfertur habitos processus approbando eosdem quadraginta quinque articulos, ac dialogum & trialogum prædictos, & quoscumque alios libros, tractatus & opuscula per eundem Joannem Vuicleff conceptos atque factos reprobavit, nec non illos & illa, ac memoriam ipsius Joannis Vuicleff damnavit, ipsum fuisse, & esse notorium & pertinacem hæreticum, ac in hæresi decessisse nihilominus declarando; nonnullorum quoque temerariam assertionem astruere præsumentium Eucharistiæ sacramentum sub utraque, videlicet panis & vini specie a fidelibus ipsis sumendum similiter reprobavit: & deinde, postquam nuta Dei, cujus incomprehensibilia sunt judicia, Joannes Hus etiam, ut a nonnullis murmure gerebatur, aliquorum potentium sæcularium salvo conductu suffultus personaliter venerat, ac Hieronymus præfatus adductus fuerat ut consummarentur peccata illorum, ad Constantiense concilium supradictum; utique concilium ipsum, quia ex fama publica ad eos devenerat, Joannem Hus & Hieronymum prædictos præfatis erroribus esse emplicatos, ipsos carcerali custodia successive mancipari, & ibidem tamdiu teneri fecerat, quousque super præmissis veritas elucerct. Tandem, cum de prædictis essent sententialiter convicti, præfatum Constantiense concilium triginta erroneos articulos dicti Joannis Hus, necnon quendam libellum per ipsum compositum & per eum de Ecclesia intitulatum, qui etiam inferius describuntur, similiter reprobavit, ac eundem Joannem Hus presbyterum prius charitative monitum, ut errores ipsius prædictos prout de jure facere tenebatur, solemniter & publice abjuraret & revocaret; ipso tamen in sua pertinacia damnabiliter persistente, a suis ordinibus degradatum, nudatum quoque, & privatum omni privilegio clericali, de crimine hæresis condemnavit, & nihilominus, quod ex quovis salvoconductu per quemcumque sæcularem principem concesso, nullum fidei catholicæ, vel jurisdictioni ecclesiasticæ præjudicium generetur, declaravit. Et subsequenter dictum concilium præfatum Hieronymum laicum magistrum in artibus in hæresim errorum suorum, quos prius similiter charitative monitus in concilio supradicto publice abjuraverat & revocaverat, prout infra continetur, velut canis rediens ad vomitum, reproba temeritate relapsum, etiam de crimine hæresis condemnavit.

Damnata impietas.

Hussus & Hieronymus a concilio mancipati custodia.

Liber Hussi de ecclesia damnatus.

Syngrapha data a principibus non valet in concilio.

Hieronym. Prag. relapsus hæreticus.

XVII. Verum quia non sine displicentia grandi nuper ad nostrum pervenit auditum, quod nonnulli Joannis Hus, & Hieronymi

prædictorum, quos sæcularis potestas propter eorum demerita & peccata ignis incendio justitia exigente consumpsit, reprobi sequaces & asseclæ, in profundum malorum descendentes, fidelium animas damnabiliter sauciantes, adhuc prædictas hæreses sequi, ac dogmatizare, non sine divini nominis offensa & opprobrio fidei supradictæ, conantur in hujusmodi animarum periculum & scandalum plurimorum; & animis grave existeret ad exterminationem pravitatis prædictæ non agere, quod ipsius contagiosa enormitas agendum requirit; ideo ad Dei gloriam & ejusdem fidei augmentum, prout ex debito nobis commissi officii incumbit, sectam detestabilem & præmissos ipsius execrandos errores ne propagentur ulterius & corda fidelium corrumpant, extirpare, errantesque hujusmodi in viam veritatis reducere, ac animas eorum Deo, sua nobis cooperante gratia lucrifacere totis conatibus affectanter, præmissa omnia & omnia & singula, nec non ea, quorum tenores inferius describuntur, & annotantur, ad publicam notionem cunctorum fidelium præsentium, & memoriam futurorum deduci volumus per præsentes, nec quisquam affectatam, seu quamvis aliam valeat ignorantiam prætendere, seu quomodolibet allegare; sed potius certitudinaliter de iis, quæ pro extirpatione hujusmodi hæresum, & errorum tam Joannis Vuicleff, quam Joannis Hus, & Hieronymi prædictorum hactenus gesta fuerunt, informentur. Et in primis siquidem sequuntur tenores literarum præfati Baldassaris tunc Joannis XXIII. super condemnatione librorum & opusculorum Joannis Vuicleff per eundem Baldassarem, tunc Joannem XXIII. in concilio per eum Romæ celebrato facta, cujus videlicet condemnationis hujusmodi tenor talis est. Adducta est a nobis suo loco earum literarum (a) Joannis XXIII. præcipua pars, quas propterea prætermittendas censemus; quibus Martinus Apostolicæ authoritatis robur adjicit. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. septembris anno VIII. Subdit mox idem Martinus.

Horum sequaces obfirmati in pertinacia.

Divulgata a Martino quæ in hæreticos gesta forent.

(a) Ext. An. Chr. 1413. n. 1.

Et insuper sacrosancta generalis synodus Constantiensis quadragintaquinque articulos, libros, volumina & opuscola dicti quondam Joannis Vuicleffi & ejus memoriam in sessione publica condemnavit, quorum tenores sequuntur, & sunt tales: Sacrosancta Constantiensis, &c. Repetuntur singula, quæ adversus Wicleffum & Joannem Hus gesta sunt, eorumque errores, nimirum quadraginta (b) quinque Wicleffi & triginta (c) Hussi recensentur, utque damnata sit eorum doctrina, qui temere communionem laicorum sub utraque specie induxerant, exponit; tum quod data hæreticis a principibus fides publica non servanda sit a synodo, quando hære-

Quadraginta quinque articuli in concilio damnati.

(b) 1408. n. 69.

(c) Ext. An. Christ. 1415. n. 41.

tici

tici suos errores revocare detrectant.

XVIII. Concessa a principibus syngrapha non servanda a synodo.

Postmodum vero, inquit, *præfata synodus salvos conductus hæreticis seu de hæresi suspectis quovis modo concessos non fore servandos declaravit*, *prout sequitur in hæc verba*: *Præsens sacrosancta synodus ex quovis salvoconductu per Imperatores*, *Reges*, *& alios sæculi principes hæreticis vel de hæresi diffamatis putatos eosdem sic a suis erroribus revocare, quocumque vinculo se astrinxerint, concesso nullum fidei catholicæ vel jurisdictioni ecclesiasticæ præjudicium generari vel impedimentum præstari posse seu debere declarat, quo minus dicto salvo conductu non obstante liceat judici competenti ecclesiastico de hujusmodi personarum erroribus inquirere, & alias contra eos debite procedere, eosdemque punire quantum justitia suadebit, si suos pertinaciter recusaverint revocare errores, etiam si de salvo conductu confisi ad locum venerint judicii, alias non venturi, nec sic promittentem, cum alias fecerit, quod in ipso est, ex hoc in aliquo remansisse obligatum.* Tenor vero condemnationis dicti Hieronymi per præfatum Constantiense concilium factæ talis est: *In nomine Domini. Amen. Christus Deus & Salvator noster vitis vera.* Præcipua illius sententiæ capita suis locis attulimus, quam lector cupidus in actis Constantiensis concilii consulere possit: his addit Martinus.

Non impediunt quia exercenda sit justitia.

Gesta a Constantien. concil. in hæreticos corroborata a Pontifice.

Nos igitur declarationes, decreta, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, nec non condemnationes & sententias suprascripta rata habentes & grata, illaque auctoritate apostolica ex certa scientia tenore præsentium confirmantes & præsentis scripti patrocinio communientes; supplentes quoque omnes defectus, si qui forsan propter solemnitates juris in procedendo non servatas intervenerint in eisdem, volumus etiam & eadem auctoritate decernimus, quod declarationes, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, nec non condemnationes & sententiæ præinsertæ plenam vim plenumque robur & vigorem per omnia habeant, & ad ea ubilibet probanda hæ nostræ litteræ plene sufficiant quandocumque & ubicumque eas sive in judicio vel alibi exhiberi contigerit vel ostendi. Nulli ergo, &c. Dat. Constantiæ VIII. kal. martii anno I.

XIX. Christianæ disciplinæ instaurandæ navata opera.

Nec modo gliscentem hæresim omni conatu studioque comprimere nisus est Pontifex, verum ad Christianorum præcipueque ecclesiasticorum obsoletiores mores in primævæ sanctitatis decus restituendos animum intendit. Obsoleverat adeo antiquus pietatis cultus, præsertim in Corsica, ut vetitæ legibus canonicis nuptiæ non impetrata ab Apostolica sede venia conficerentur; nonnulli ecclesiastici viri in concubinatus cœno volutarentur; spuriis filiis hereditaria conferrentur sacerdotia; ætate ad ea gerenda impares admitterentur; & quadragesimali tempore interdictis ab Ecclesia cibis non abstinerent: ad quæ submovenda vitia aliaque mala, quæ ex iis pullulare consuevere, Martinus Sagonensem episcopum cum amplissima adhibendæ in sontes severitatis potestate in Corsicam legavit (a).

Venerabili fratri episcopo Sagonensi ad insulam nostram Corsicæ Apostolicæ sedis nuntio salutem, &c.

Levantes in circuitu nostræ mentis oculos, & non absque maxima cordis amaritudine, recensentes quod in insula Corsica nonnulli dictam insulam incolentes, neglecto Christianæ religionis ritu de consuetudinibus ecclesiasticis & institutis sacrorum canonum penitus abjectis, justum ab injusto, & honestum ab inhonesto, ignorantia oppressi minime discernentes, multos detestabiles excessus & intolerabiles errores continuo committunt, & inter cætera matrimonia cum iis, cum quibus in secundo, tertio & quarto consanguinitatis gradu conjuncti sunt sine aliqua dispensatione apostolica contrahentes, commatres per nefandissimum coitum cognoscentes, & [quod execrabile odio dignum est] nonnulli presbyteri ac episcopi dictam insulam incolentes, qui cæteris aliis exemplum honestæ vitæ exhibere deberent, uxores seu concubinas ducunt & filii, quos ex eisdem generant, beneficia quasi hereditario jure intrant, concedentes etiam dignitates & beneficia pueris ætatem idoneam non habentibus; quodque tam clerici quam laici tempore quadragesimæ, abjecto Dei timore, lacticinia atque carnes comedunt & nonnullos alios innumerabiles excessus contra catholicam fidem, hosti humani generis procurante, patrare non desinunt in ipsorum animarum evidentem perniciem, &c. Inter alia ei data mandata ut synodos cum res exegerit, cogat. *Dat. Romæ apud SS. Apostolos VI. id. januarii pontificatus nostri anno VIII.*

(a) Lib. 5. pag. 136.

XX. Christiani a mercatoribus divenditi Turcis.

Intensissimam quoque curam adhibuit Martinus in castigandis abolendisque atrocioribus aliis flagitiis, quæ in oriente committebantur, ubi mercatores Judæ Iscariotis æmulatores, qui Ponti Euxini lustrabant litora funesto commercii genere Alanos, Mingrelios, Rossos, aliosque sexus utriusque ritus Græci sacris baptismalibus initiatos vili emptos pretio traducebant in Turciam, ac Mahometanis divendebant: ii vero Christiani a fratribus Christianis venditi ad abiiciendum Christi cultum dandumque nomen Mahometo adigebantur, vel explendæ infandæ illorum libidini usui erant. Pereuntium itaque earum animarum misertus Pontifex in deterrimos illos homines anathematis sententiam tulit, ac Reges, principes,

ur-

urbiumque magistratus de tanto arcendo scelere commonuit (*a*): cum præsulibus, ut solemni ritu ejus criminis reos censuris percellerent, imperavit.

(*a*) *Divers. de jur. to. 8. c. 215.*

Martini in proditores Christi mercatores constitutio.

Ad perpetuam rei memoriam.

Lamentabilis querela multorum nostrorum nuper turbavit auditum, quod nonnulli iniquitatis filii baptismatis fonte renati, christianum nomen contemnentes, propriæque salutis immemores, qui in partibus ultramarinis, præsertim in Caffensi & Tanensi civitatibus, ac aliis illis circumvicinis locis pro tempore conversantur, Zichorum, Russorum, Alanorum, Mingrellorum, & Anogasiorum, sub dicti nominis professione juxta Græcorum ritum baptizatorum personas utriusque sexus, quotquot possunt emunt, & emptas Saracenis, aliisque infidelibus ejusdem nominis immanissimis hostibus, etiam pro decuplo pluri quam eas emerint pretio, crudeliter vendere, ac de eis exactissimas mercantias facere sacrilega ausu præsumunt; personas ipsas nonnunquam ad eorundem Saracenorum & infidelium terras ob eam causam abducendo, ex quo inde sequitur, quod Saraceni, & infideles ipsi personas easdem sic venditas fidem catholicam, proh dolor! abnegare compellunt, eisque etiam per enorme & nefarium sodomitium abutuntur in illarum perpetuæ supplantationis & perditionis miserabilem jacturam, Christianæ religionis manifestum opprobrium & derisum, animarum ipsorum vendentium evidens periculum, & aliorum detestabile exemplum ac scandalum plurimorum. Quare tam graves, & detestabiles excessus nullatenus sustinere, sed illis, prout nostra interest, resistere efficaciter intendentes, felicis recordationis Nicolai Papæ IV. & nonnullorum aliorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, qui quoscumque arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcumque mercimonia infidelibus deferentes in nonnullas pœnas & sententias incidere statuerunt, vestigiis inhærentes, auctoritate apostolica tenore præsentium statuimus, volumus, & etiam ordinamus, quod nullus aliquam vel aliquas personam seu personas ex Zichis, Russis, Alanis, Mingrellis, & Anagasiis, seu aliis sub Christi nomine baptizatis, hujusmodi pro se vel alium, seu etiam pro se vel alio, publice vel occulte, aliqua ratione vel causa præfatis Saracenis sive infidelibus vendere, dare, tradere, accommodare, donare, seu alienare, aut alias ipsis infidelibus auxilium vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumant.

Nos vero quemlibet, qui contra hujusmodi constitutionem, voluntatem, & ordinationem nostram ausu temerario venire præsumpserit, excommunicationis sententiæ decernimus subjacere, a qua sententia idem contravenientes, nisi tantum de bonis propriis in ipsarum venditarum personarum redemptionem, si redimi poterunt, alioquin in ecclesiarum, hospitalium, & aliorum piorum locorum dedicatorum sub nomine Jesu Christi, fabricam, reparationem, & conservationem, aut in præfatæ fidei contra ejus inimicos defensionem integre convertendum exsolverit & erogaverit cum effectu, quantum detrimenti & damni propterea eisdem venditis personis intulerit; aut absque mandato nostro vel sedis Apostolicæ speciali, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit, & sit inhabilis ad quæcumque per eum imposterum prosequenda; monentes & in Domino exhortantes venerabiles fratres nostros archiepiscopos & episcopos, nec non dilectos filios nobiles viros duces, marchiones, comites, gubernatores, consules, potestates, capitaneos, rectores, officiales, communitates, & universitates quarumcumque civitatum, terrarum, & locorum, quæ per Christianos tenentur ultramarinarum partium prædictarum, eis universis & singulis nihilominus injungentes, ut videlicet archiepiscopi & episcopi, omnia & singula supradicta in civitatibus eorum & aliis singulis suarum diœcesum coram populo publicent & faciant per alios solemniter publicari, jubeantque & procurent, illa ab omnibus ducibus, marchionibus, comitibus, gubernatoribus, consulibus, potestatibus, capitaneis, rectoribus, officialibus, communitatibus, & universitatibus prædictis, ac personis singularibus civitatum, terrarum, & locorum eorundem auctoritate nostra inviolabiliter observari: districtius insuper inhibentes universis Christifidelibus, ne contra præmissa quicquam attentare præsumant; quod si secus scienter egerint, præmissis pœnis & sententiis, conditionibus & præceptis, juxta constitutionem eandem noverint se ligatos. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos tertio non. junii anno VIII.

Anathema iis inflictum.

Pœna imposita pro expiando flagitio.

XXI. His aliisque auxiliis confirmata Turcica potentia Christianos Græci Latinive generis nullo discrimine opprimebat, exscensioneque facta ad viginti millia barbarorum in Methonem insulam Veneti imperii regionem ferro flammisque late populati (*b*) mille & septingentos Christifideles in servitutem abduxere. Veneta vero classis præfecto Fantino Michaele, cum ad Cassandram insulam prope Thessalonicam appulisset, atrocissima cum Turcis certamina ancipiti primum victoria iniit, demum implorata divina ope magnam illorum multitudinem interemit: sublatis inde anchoris in arcem Platanæam convertit impetus, eamque portis bipennibus perruptis, concrematisque ducentis & eo amplius Turcis, arcem in Venetorum potestatem redegit. Quibus gestis Thessalo-

Methone a Turcis vastata.

(*b*) *Diar. ms. Venet. hoc ann.*

Fantini Veneti gesta in Turc.

salonicam contendit, ut eam adversus hostem communiret: egressasque inde Fantinus, ut in Turcas moveret copias Chrysopolim impetu cepit, eaque milite & commeatu instructa, in Callipolim duxit exercitum sed irrito labore: cum interim Turcæ audito de Chrysopoli expugnata nuntio, ad eam recuperandam duodecim millia suorum immiserint: qui tracta ad vigesimum diem obsidione, octingentisque & eo amplius desideratis, demum admotis scalis in mœnia evasere, obviisque trucidatis reliquos fideles in servitutem addixere (a): Fantinus vero Michael e Turcica expeditione undecima decembris Venetias classem reduxit (b). At Cyprus & Rhodus a Saracenis Ægyptiis vexatæ attritæque fuere hoc anno.

Callipolis frustra tentata.

Chrysopolis amissa.

(a) Lib. 5. ep. car. p. 260.

(b) Phranz. l. 1. c. 41.

De variis Saracenorum in Cyprum irruptionibus agit Monstreletus (c), ac prima excursione sex triremes littora populatas, deinde, ne Christianos ad arma in ipsum convertenda Sultanum concitaret, de fœdere instaurando egisse interprete dynasta Damasceno: qui cum ad Cyprium Regem misisset filiam is prohibitus est aditu ad Regem, atque etiam a concilio Cyprio edictum, non Cyprum modo, sed universum Christianum imperium lacessitam, cujus vires Sultanus persentisceret: ad quæ respondit barbarus, Francorum Regem Saraceni nominis capitalem hostem sepultum somno, ac Sultanum res Christiani imperii probe nosse. Ea vero repulsa exasperatus Damascenus Sultanum ad instaurandam in Cyprios bellum incitavit, pollicitus triumphum sine dubio deportaturum: ita redintegratum in Cyprios bellum ab Ægyptiis. Itaque cum instructa classe, factaque excensione insulam popularentur, Rexque Cyprius morbo implicitus decumberet, illius frater Henricus Galilææ princeps, contracto exercitu, illos ad naves compulit, classeque etiam conscensa insecutus est: sed cum in pugnæ procinctu duas partes navalis exercitus Cyprii dilapsas comperisset, Nicosiam fuga se proripuit. Qua re animadversa Saraceni rediere, Cyproque evastata, naves opima præda ingentique captivorum multitudine onerarunt.

Cyprus infestata ab Ægyptiis.

(c) Monstrel. vol. 2. hoc ann.

Cyprius Rex imprudenter pacem respuit.

Vastata Cyprus.

Inter hos nobilis & strenuus vir erat nomine Ragonerus Picul, qui in turri Lymesovia captus fuerat, quique ad Sultanum Ægyptium ob bellicæ virtutis famam adductus, cum de fide Christi deserenda urgeretur, superstitionem Mahometicam execratus est, quam ob causam Sultani imperio medius sectus martyrii palmam tulit. Illustrasse illius gloriam cœlesti prodigio Divinum numen plures fide dignissimi testati sunt, nimirum visam e cœlo igneam coronam delabi in illum locum, in quo terræ mandatus fuerat atque in eo radiasse. Ut vero enervatis ita Cypriorum viribus Janus Rex Saladini potentiæ succubuerit, dicetur inferius. Incutiebat etiam tum Græcis maximum terrorem Turcicus furor, ad quem declinandam profectus jam in Hungariam Joannes Imperator, ut auxilia peteret, hoc anno Constantinopolim reversus est (d); Servia vero ab Amurate ea parte vastata, subjectaque est (e).

Viri nobilis nobilissimum martyrium. Ejus gloria divinitus illustrata.

(d) Phranz. l. 1. c. 41.

(e) Hammer. vol. l. 14. p. 2. Muratori Dragom. in Turc. hist. & ex iis Jo. Leuncl. in annal. Turc.

Gemine

I. GEmina clade turbata est res catholica anno redempti orbis vigesimosexto supra millesimum quadringentesimum indictione quarta: in oriente enim sultanus Ægyptius vastata Cypro Janum Regem in servitutem abstraxit: in occidente vero Alfonsus Aragonum Rex commotus in Pontificem eo quod Apostolicæ sedis & Gallici generis principum jura in regno Neapolitano tuebatur, propagaturus conflatum fraudibus schisma, iras in catholicos cum Romana ecclesia sentientes tyrannidemque exercuit, violata fide tum in concilio Constantiensi oratorum suorum opera, tum repetitis sacramenti formulis Martino præstita. Cum itaque ejus pervicacia blanda omnia remediorum genera respueret; nam Pontifex ipse, a quo jam ante Petrus a Fuxensium comitum stirpe ortus tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyter Cardinalis sanguine illi conjunctus missus, ut ad pia ipsum consilia revocaret, regni aditu prohibitus fuerat; contumacem Regem in jus vocavit idibus julii, proposito hoc edicto (a), in quo ejus flagitia in omnibus fidelium oculis constituit.

Regis Aragonum defectio.

(a) Lib. 5. p. 289.

Ad futurum rei memoriam.

Regnans in sæcula sempiternus vivorum & mortuorum Judex fortis & patiens unigenitus Dei Filius Jesus Christus regit in terris regnantium solia & diversorum principum potestates, sed præ cæteris Ecclesiæ militante sponsæ suæ suo pretiosissimo Sanguine fundatæ, & cunctorum Christi fidelium matri & magistræ, honoreque multiplici ineffabiliter insignitæ, Romanum Pontificem ejus in terris vicarium cœlestisque clavigeri successorem pro salute fidelium & animadversione debita malignorum sua ineffabili potentia super universam creaturam in potestatis plenitudine præficiens communivit, ita ut quodcumque ligaret super terram ligatum esset in cælis, & quodcumque solveret super terram solutum esset in cælis, ac pro varietate mundanorum actuum juste procedens & regnans bonis præmia, obstinatis & inquietis supplicia, ac pro demeritis pœnis tribuat secundum divinas & canonicas sanctiones, & illis præsertim, qui honore & reverentia debitis majestati divinæ, Romanæ ecclesiæ, summoque Pontifici, jurisjurandi fideique religione contemptis, contra Deum, Ecclesiam, & Romanum Pontificem temere insurgere, ac hæreses & schismata sustinere & nutrire, ac alia scelera & detestanda flagitia patrare perniciose operibus non verentur.

Pontifex in terris supremus judex.

Sane cum dudum per inveteratum horrendumque schisma una sancta Romana & universalis Ecclesia corpusque unum in Christo credentium sub capite triplici monstruose divisa divideretur, tantaque fuisset & esset unionis difficultas, ut in triginta sex annis & amplius nullo humano ingenio unio, licet multis principum & prælatorum quæsita laboribus, potuerit inveniri; tandem, Domino sanctæ Ecclesiæ unicæ sponsæ suæ miserante & operante Spiritu suo, ad tollendum de ecclesia Dei tam detestabile monstrum congregatum est de omni regno, natione & statu in Christo credentium, generale Constantiense concilium quod universalem & tandem unitam in se Dei repræsentavit Ecclesiam, in quo primum sub duobus capitibus, cum super damnatæ memoriæ Petrum de Luna qui Benedictus XIII. in sua obedientia dicebatur, totum schismatis pondus extitisset, præfatum generale concilium, contra eundem Petrum obstinatum & pertinacem in schismate rite procedens, ipsum schismaticum & hæreticum notorium ab Ecclesia Dei præcisum omnique jure, quod in papatu prætendebat, & omni honore & dignitate privatum sententialiter declaravit, & ex abundanti cautela privavit, omnesque Christicolas ab ejus obedientia & omni debito obedientiæ, fidelitatis, atque juramentis & obligationibus eidem Petro quomodolibet præstitis absolutos fore declaravit & absolvit, ac omnibus & singulis Christi fidelibus, etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia quavis præfulgerent dignitate, per eandem sententiam inhibuit sub pœnis fautoriæ hæresis & schismatis, atque privationis omnium dignitatum & honorum ecclesiasticorum & mundanorum, etiamsi regalis esset dignitatis vel imperialis, quibus contra dictam inhibitionem venientes essent auctoritate dictæ sententiæ & decreti ipso facto privati, & aliis juris pœnis, quas etiam ipso facto incurrerent, ne eidem Petro de Luna schismatico & hæretico notorio declarato & deposito tanquam Papæ obedirent, parerent, vel intenderent, aut eum quovis modo sustinerent aut receptarent, sive eidem præstarent auxilium, consilium vel favorem; & alias statuit & decrevit, prout in eadem sententia, quæ charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum Hungariæ & Bohemiæ Rege illustri in eodem concilio cum grande multitudine principum, ac ambasciatoribus & procuratoribus solemnibus charissimorum in Christo filiorum nostrorum aliorum Regum Christianorum, & specialiter Alfonsi Regis Aragonum, dilectorum filiorum ducum comitum, baronum universitatum, & communitatum in multitudine copiosa personaliter constitutis, & de eorum consensu lata extitit, ac per omnes principes, & regna, prælatos & alios Christi

Petrus e Luna antipapa inflexus.

Lata in eum & fectatores sententia.

Laudata ab Alfonso.

sti fideles in omnium fidelium nationes, etiam Aragonia, & aliis terris dicti Alfonsi, nisi quantum idem Alfonsus & aliqui sui sequaces & fautores dicuntur violasse, observata & de præsenti observatur plenius continetur.

III. *Postquam in eodem concilio fuimus ad summi apostolatus apicem in unicum Romanum Pontificem, divina favente clementia, concorditer electi & assumpti, in qua electione aliqui ex dicti Alfonsi Regis ambassiatoribus in conclavi cum venerabilibus fratribus nostris omnibus S.R.E. Cardinalibus in dicto concilio præsentibus, &* (Ut Martinus postea electus sit.) *tum prælatis quam aliis de omni natione Christi fidelium per idem concilium ad hoc deputatis eligentes concorditer assistuerunt, atque in unicum summum & Romanum pontificem per idem generale concilium, & subsequenter per omnes Reges & regna atque prælatos & universalem Ecclesiam in omni natione Christi fidelium, etiam per eundem Alfonsum Regem & regna sua atque dominia recepti: idemque Alfonsus Rex per suum proprium & specialem ambasciatorem & procuratorem ad hoc specialiter mandatum sub regio sigillo habitum in publica dicti concilii sessione, post præstitum nobis reverentiam & obedientiam tanquam vero & indubitato Papæ, a nobis humiliter postulavit, quatenus eidem infeudationem regnorum Trinacriæ,* (Tria regna Alfonso contulerit.) *Sardiniæ, & Corsicæ insularum ad nos & Romanam ecclesiam pertinentium, concedere dignaremur, offerendo nobis tanquam vero & indubitato Romano Pontifici pro dictis regnis; terris & insulis nomine dicti Regis homagium & fidelitatis juramentum: & postquam infeudationem eandem sub certo annuo & consueto censu dicto Regi, ut præfertur, concessimus, idem procurator ad hoc de nostra gratia speciali, cum idem Rex jurare personaliter teneretur, pro ea vice per nos admissus in manibus nostris in eadem sessione publice pro regno Trinacriæ, & subsequenter pro Sardinia & Corsica &* (Facta ab eo solemni ritu fiduciaria sponsio.) *solemniter nomine dicti Regis homagium, ligium, & plenum vassallagium præstitit, & in animam ejusdem Regis fidelitatis juramentum. Et insuper memores cum quanta cura, sollicitudine, & diligentia claræ memoriæ Fernandus Rex Aragonum ejusdem Alfonsi genitor, non parcens laboribus & expensis, in propria persona, dum viveret, unionem ecclesiæ fuerit prosecutus, eidem Alfonso præfati Fernandi Regis heredi omne debitum nobis & Romanæ Ecclesiæ nomine census pro dictis terris & insulis quod ad magnas & graves pecuniarum summas ascendebat, pro toto tempore præterito atque pro quinquennio tunc futuro & jam dum elapso liberaliter & gratiose remisimus: Postmodumque idem Alfonsus volens se obedientissimum & devotum Romanæ & universalis Ecclesiæ fidelem vassallum ostendere &, ut ejus verbis & causis utamur, quamvis post assumptionem nostram prædictam in Romanum & summum Pontificem idem Rex ut asseruit & verum est, per suos ambasciatores & alias obedientiam, & obsequationis debitum nunquam pendisset famulatum, nosque pro vero Christi vicario & indubitato summo Pontifice reputasset & reputaret, tamen ut detrahentium & obloquentium quorumcumque ora & linguas aspidis, quæ nimis aures dominorum solita sunt afficere, obmutescerent, illorumque ab inde cessarent eloquia meditata, in sua bona fide regia promisit & juravit super crucem domini nostri Jesu Christi & ejus sancta quatuor evangelia, eorumque Sacrosanctis scripturis manibus suis corporaliter tactis, quod* (Sacramentum Aragonii de obediendo Martino.) *per se & omnia sua regna, vassallos, populos & subditos, qui erant, & pro tempore forent, semper nobis tanquam vero & indubitato Christi vicario plene obediret, ac per dicta regna, terras, populos, subditos & vassallos suos citra & ultra marinos obedire faceret, dictique populi, vassalli & subditi obedirent & fideles essent, aliumque præter nos in Papam seu Christi vicarium non reputaret nec reputari faceret, neque per regna & terras suas reputari & teneri faceret, dictique populi, vassalli & subditi reputarent & tenerent; quodque omnes & quoscumque populos & vassallos subditos, universitates, civitates & terras, quos & quas contrarium tenere & credere sciret seu audiret quoquo modo, schismaticos & rebelles sanctæ matris Ecclesiæ & a communione fidelium abscissos reputaret pro* (Et schismaticis insectandis.) *schismaticis quoque & rebellibus haberet & teneret, illosque & eorum unumquemque puniret, persequeretur & castigaret, ac puniri, persequi & castigari omnino mandaret & faceret: neque permitteret seu locum daret, quod habitarent seu moram traherent in suis regnis & terris; immo contra eos procederet & procedi faceret usque ad personarum earum captionem, bonorum ablationem & illorum venditionem ac exterminium & ruinam, ac alias prout expediret & foret opportunum. Et ad majorem præmissorum & juratorum confirmationem & observationem, & ut nullus occasionem haberet contrarium opinandi, voluit & expresse ordinavit, quod prædicta omnia per eum promissa & jurata universis & singulis tam voce præconis quam per impositionem ad valvas propalarentur, & propalari possent, quoties expediret; & foret opportunum, prout hæc in dicti Alfonsi Regis literis sub bulla sua plumbea solita regum Aragonum, nobis per eum transmissis plenius continetur.*

Verum multorum & sæpe frequentibus & clamorosis insinuationibus tam publice quam pri- IV.

privato, & novissimo in nostro publico generali consistorio ex parte generalis procuratoris & promotoris ad causas & negotia criminalia in Romana curia deputati, ad nostram audientiam, fama etiam publica prius referente, perlatum est quod idem Alfonsus a claræ memoriæ Fernando Rege Aragonum patre suo prædicto & ejus fide & devotione, quoad Ecclesiam Dei degenerans, & ab ejusdem patris sui vestigiis se divertens, post & contra præfatam latam in generali Constantiensi concilio condemnatoriam dicti Petri de Luna sententiam publicam & notoriam, nostram assumptionem & receptionem universalem in summum Pontificem & præstitam nobis obedientiam, post & contra præstationem homagii ligii, & pleni vassallagii & fidelitatis juramenti, ac etiam post & contra promissionem & juramentum speciale & speciale in suis literis sub bulla plumbea, ut præfertur, contentum & contentum, fidei, honoris, & status suorum non dicimus immemor, sed contemptor [quod non sine gravi cordis amaritudine recensemus] præfato Petro de Luna schismatico & heretico, atque ab Ecclesia Dei præciso declarato & nominato, adhuc tamen pro Papa se gerenti pluribus annis & usque ad ejusdem Petri obitum; & post ejusdem Petri decessum, cum quidam perditionis filii se fingerent ab eodem Petro damnato paulo ante ejus obitum factos, immo verius profanatos Cardinales, quidam perditionis filius Ægidius Mauionis de regno & ditione dicti Alfonsi Regis oriundus, & inibi moram trahens, procurante illo, qui conatur ab initio ruinæ suæ, unitatem rescindere, charitatem vulnerare, adversus sanctam Dei Ecclesiam & illius unitatem superbe cervicem erigens, se per dictos fictos Cardinales in Papam & Romanum Pontificem eligi, immo verius prophanari procuravit, & se Clementem VIII. nominari fecit, ac schisma, quod idem Petrus unicus nitebatur continuare, quantum in se & fautoribus suis continuavit, & eidem Petro damnato in dicto schismate & aliis criminibus se instituit successorem, & jam pluribus annis & mensibus pro tali se gessit palam, publice, & notorie in dicto regno Aragonum & loco Paniscolæ Dertusensis diœcesis dicto Rege Alfonso sciente & permittente, & gerit adhuc; iis omnibus præfatus Alfonsus, qui semel manum ad aratrum miserat, retrospiciens, post dictum Petrum eidem Ægidio profano simulacro favit, eundemque Petrum quamdiu vixit & post ejus obitum præfatum Ægidium profanum pro Papa se gerentem sustinuit, illosque in regno prædicto Aragonum, & in quo regiam potestatem libere exercebat & exercet in dicto loco Paniscolæ pacifice & quiete cum suis familiis, fautoribus & sequacibus stare & habitare permisit & permittit, atque eidem Petro, dum vixit, & sequenter Ægidio profano & eorum sequacibus per dicti regni Aragonum subditos & incolas & alios quoslibet alimenta & alia eis necessaria & utilia portari ad ipsos qualibet volentes etiam de dicto regno ad arbitrium dictorum Petri & Ægidii accedendi pro quibuscumque causis liberum habere aditum & exitum permisit & permittit, quæ tandem prohibere faciliter etiam solo jussu potuisset & posset, cum haberet in suis regnis & dominiis jus gladii, & alias supremam & regiam potestatem, & de facto illius liberum exercitium, nihil horum prohibuit, aut quomodolibet impedivit, neque eosdem Petrum & Ægidium molestavit, neque quemquam de præmissis prohiberi & impediri aut molestari fecit, licet præmissa nedum impedivisse aut prohibere, immo præfatos Petrum & Ægidium suosque sequaces capere, punire, & de dicto regno fugare, expellere, & exterminare, atque regnum illud tantis sceleratis viris tantaque infamia regni & persona sua faciliter purgare potuisset & posset, prout adhuc ipse Alfonsus, qui pro Rege & principe catholico se gessit & gerit, ex debito regalis dignitatis & officii, quorum hoc agere & a contrariis prohibere propria sunt, ex generalis Constantiensis concilii sententia & decreto exequi potest. Insuper homagii, vassallagii, & juramenti fidelitatis, præterea promissionum & juramentorum specialium prædictorum vigore, ac ut fidelis Christianus tot vinculis tenetur & tenebatur adstrictus; præmissa tamen omnia multo tempore nedum neglexit & negligit, verum illa sustinuit & sustinet, illisque favit & favet publice & notorie.

Ut Alfonsus promissis non steterit.

Petro e Luna viventi favet.

Permiserit Ægidium Antipapatum arripere.

Non prohibuerit cum eo in commercium.

Purgare regnum tanto scelere detrectarit.

Insuper, ut prætereamus alia gravia & quædam deflenda facinora coram nobis proposita, episcopos & personas ecclesiasticas suis ecclesiis & beneficiis de facto tyrannice spoliavit, bonaque ipsarum ecclesiarum & beneficiorum, ac personarum occupavit, & aliqua etiam laicis personis donavit, & ad libitum suum de illis disposuit, ipsasque ecclesias posuit in manibus laicorum, seu spoliari, occupari, capi, & poni mandavit & fecit, nec non sedi Apostolicæ, nobisque post & contra tot per eum præstita juramenta & alia præmissa irreverens, & inobediens publicum edictum fecit, & voce præconis in regno prædicto in civitate Barsinonia & alibi publicari fecit pridem nonnulla gravia pœnalia & execranda mandata contra libertatem ecclesiasticam & honorem nostrum, contra venientes ad sedem Apostolicam, in ea moram trahentes, ac nostras literas justitiam, seu gratiam concernentes impetrantes, hujusmodique literas exequentes seu præsentantes, edidit & publicavit; & dilectum filium nostrum Petrum de Fuxo tit.

V. Concitarit in episcopos & clerum persecutionem.

tit. S. Stephani in Celio monte presbyterum Cardinalem ejusdem Regis consanguineum & honoris sui zelatorem nostrum & Apostolicæ sedis legatum ad Regem & regnum præfatos ad ipsum Alfonsum ab hujusmodi erroribus & criminibus revocandum, viamque veritatis, & unitatem Ecclesiæ reducendum, post aliorum nuntiorum nostrorum exhortationes & charitativas monitiones destinavimus; quem tamen admittere & audire obstinato & indurato animo recusavit. Cardinalem legatum audire respuerit. *Super quibus præfatus procurator & promotor criminalium in Romana curia deputatus procedi per nos contra dictum Alfonsum, ipsumque pronunciari & declarare fuisse & esse excommunicatum, schismaticum, hæreticorum receptorem & fautorem, ac de hæresi vehementer suspectum, infamem, perjurum, reum criminis læsæ majestatis, & eum propter suas iniquitates a Deo, ne regnet, abjectum, suis ligatum peccatis, omnique honore & dignitate etiam regali ac dominio, & per sententiam generalis Constantiensis concilii antedictam privatum, aliasque pœnas & sententias in talia perpetrantes, tam a jure, quam per dictam sententiam Constantiensis concilii, quam etiam apostolicos processus, & præsertim die jovis sancto, ac felicis recordationis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum tam generales quam speciales inflictas incidisse, necnon & per sententiam nostram ad cautelam eumdem Alfonsum omni dignitate etiam regali, omnibus dominiis, terris, feodis & bonis quibuscumque privari omnesque qui ei juramento fidelitatis tenentur astricti a juramento hujusmodi absolvi, ac omnibus Christi fidelibus sub pœnis formidabilibus inhiberi, ne sibi de cætero tanquam Regi vel domino pareant vel intendant aut ei participent quoquomodo, sed eum tanquam excommunicatum & aliis supradictis criminibus gravissimis irretitum studeant penitus evitare; ac nonnatiam in regnis & dominiis ipsius Regis poni strictissime ecclesiasticum interdictum, vel saltem ad præmissa fidei videndum & audiendum personaliter & per edictum citari cum instantia postulavit.*

Quantis pœnis se devinxerit.

Regium jus amiserit.

VI. Summa Martini in sententia differenda clementia.

Nos igitur, attendentes quod si ea, de quibus Deus vehementer offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad iracundiam utique divinitatis patientiam provocamus præmissa tam gravia tanque scandalosa, tantumque divinæ majestati & Ecclesiæ sponsæ nostræ offensiva ulterius, nec dissimulare nec tolerare absque Dei offensa valentes nec volentes, decrevimus super præmissis contra eumdem Alfonsum in virtute Altissimi insurgendum, & prout nostro incumbit officio procedendum. Et quia notorium fore decrevimus, ad dictum Alfonsum, domicilia & loca ejus pro citando eum non esse nec fore tutum accessum, per hoc publicum edictum nostrum peremptorium eundem Alfonsum Regem peremptorie unoque certo peremptorio pro omnibus terminis ad comparendum personaliter coram nobis in Romana curia in nostro consistorio die centesima vigesima prima a die publicationis & affixionis continue numerando, si ipsa die nos publicum consistorium tenere continget; alioquin proxima inde sequenti die, qua nos publicum consistorium tenebimus, ad procedendum & procedi videndum & audiendum per nos ex nostro officio instante procuratore & promotore prædicto, etiam usque ad definitivam sententiam atque declarationem & impositionem pœnarum pro dictis criminibus debitarum, & alias super præmissis etiam tanquam super notoriis, aut alias prout decuit fieri, poterit & debebit, jurique super præmissis pariturum. Eidemque Alfonso Regi per idem edictum intimamus, quod sive ipsa die, ut præmittitur, comparuerit, sive non, nos in præmissis & ad præmissa procedemus, prout juris & rationis fuerit ipsius absentia non obstante. Decrevimus autem & statuimus, quod citatio per dictum modum, ut præmittitur, publicata & affixa proinde dictum Alfonsum arctet & comprehendat, ac si personaliter apprehensus fuisset.

Et licet venientes ad Romanam curiam, morantes in ea, & ab illa recedentes plena debeant securitate gaudere, ac in spoliantes, capientes & detinentes easdem excommunicationis & anathematis sententia sint per processus apostolicos promulgata; ne tamen præfatus Alfonsus suique nuntii aut procuratores ipsam curiam omnibus communem, omnibus patentem, locum sibi minus tutum, & propter inimicitias vel aliis confis imminere sibi nuntiis vel procuratoribus prædictis periculum in itinere veniendi ad ipsam nostram curiam ad excusationis suæ velamen forsan allegent, universos & singulos patriarchas, archiepiscopos, & episcopos, ac alios ecclesiarum & monasteriorum prælatos, nec non Reges, duces, principes, marchiones, barones, comites, capitaneos, potestates, & quoslibet alios officiales, eorumque locatenentes, nec non communitates, universitates, & singulares quascumque personas civitatum, terrarum, castrorum, villarum & aliorum locorum tenore præsentium requirimus & hortamur, subditis vero nostris & armigerorum gentium capitaneis, ubicumque ad nostra & præfata ecclesiæ stipendia militantibus districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Alfonsum suosque procuratores & nuntios & comitivam suam in veniendo ad dictam curiam, morando in ea, & ab illa recedendo in personis, rebus, vel bonis eorum nullam inferant molestiam, injuriam, vel offensam, nec ab aliis, quantum in eis fuerit, inferri permittant. Ut igitur

Illi vel procuratoribus fides publica.

hu-

hujusmodi citatio & processus ad ejusdem Alfonsi & aliorum, quorum interest, notitiam deducantur; chartas sive membranas citationem & processum continentes easdem ad valvas basilicarum Lateranensis, ac Principis & duodecim Apostolorum de urbe, ac Narbonensi & Avinionensi ecclesiis fecimus affigi, ut præmissa in ipsius Alfonsi notitiam facilius deducantur, quo citationem eandem suo quasi sonoro præconio & patulo judicio reddituabunt, ut idem Alfonsus, quod ad ipsum non pervenerint, vel eandem citationem ignoraverit, nullam possit excusationem prætendere, vel ignorantiam allegare, cum non sit verisimile quoad eam remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Nulli ergo &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos id. julii pontificatus nostri anno ix.

Promulgatum pontificium edictum.

VII. Alfonsum etiam Regem Ægidium Munionem in rei catholicæ ludibrium thyara pontificia ornari jussisse, pertulit non incertus rumor: de quo flagitio aliisque Regis ejusdem facinoribus questus est Pontifex in literis ad Andream episcopum Gerundensem datis (a), quarum exemplum infra scriptum est.

(a) Lib. 9. brev. pag. 23.

Venerabili fratri Andreæ episcopo Gerundensi salutem.

Satis jam superque satis multa indigna perpessi sumus ab Alfonso Aragonum Rege, qui [ut omittamus quæ favores impenderit olim damnationis filio Petro de Luna post ejus in concilio Constantiensi damnationem, ac etiam postea in ejus maledictionem succedenti perditionis alumno Ægidio Munione, quem falso sustinuit & fovit & alia plurima, quæ non sine anxietate animi narrari possunt] modo ea noviter fecit, quæ non sunt amplius aut dissimulanda aut ferenda. Cogit nos charitas Dei, cogit animarum salus, cogit Ecclesiæ injuria, cogit officium nobis desuper injunctum, quod nos vetat hæc amplius præterire sub silentio, compellitque sacrosanctam Dei Ecclesiam Dei armis defendere & tueri. Nam [ut alia relinquamus indigna Christiano principe non incognita tibi] illud execrabile monstrum Paniscola noviter, ut asseritur, coronari procuravit in scissuram ecclesiæ & vilipendium sanctissimæ unionis, ac etiam quædam edicta iniquissima publicari fecit in regno suo contra jura ecclesiæ, contra libertatem ejus, contra auctoritatem apostolicam atque nostram, non cogitans quid sibi liceret, sed quid cuperet & ex contemptu ecclesiæ auctoritatem sibi quærens & robur. Nos igitur, qui antea nulla remedia non tentavimus, multam operam impendimus ad reductionem hujus ovis aberrantis, licet incassum, nunc demum, licet inviti, necessario compellimur assumere justitiæ arma, quibus & nos & Ecclesiam defendamus adversus operantes iniquitatem. Itaque decrevimus citationem contra Regem præfatum, non quidem sponte, sed necessitate coacti, ac vel reducatur [quod solum cupimus] ad semitam rectam, vel corrigatur; ulterius contra eum procedemus justitia mediante, si permanserit in errore.

Ægidius Munio procurante Alfon. antipapali diademate insignitus.

Adactus necessitate Mart. ad animadverten. in eum.

Hæc ergo significare voluimus tuæ fraternitati requirentes & exhortantes eam per viscera misericordiæ Dei nostri, ut præfatum Regem inducas, moneas, & hortaris rationibus, quibus poteris, ut emendans, quæ hactenus fecit, nolit calcitrare adversus stimulum, & contemnere justitiam Dei, quæ per suam patientiam aliquando potest differri, tolli nunquam potest: sed velit, ad cor revertens, esse bonus Ecclesiæ filius, ac noster, imitetur virtutes progenitoris sui, recipiat monitiones nostras tanquam patris, qui amat salutem filii, diligat animam suam, salutem subditorum, honorem regni, & ne spernat suum: quæ omnia salva erunt, si voluerit se salvum facere. At si [quod absit] obduruerit in pertinacia sua, non recipiens sanam doctrinam, tu sumens scutum fidei tanquam bonus Christi miles pro viribus defende Ecclesiam & ejus jura, conserva unionem & oppugna impugnantes eam, non timeas, qui habet potestatem corporis, sed eum qui potest & corpus & animam mittere in gehennam. Imitare autem vestigia nostra ea, quæ per nos agentur deinceps exequendo & adimplendo, prout teneris ex debito, & prout te facturum dilectus filius Petrus de Darnicibus legum doctor nobis dudum retulit ex parte tua, cujus verba sonuit, te etiam martyrium paratum subire, si opus esset, pro obedientia & auctoritate nostra & sedis Apostolicæ defendenda, ac conservatione unionis. Dat. Genezani Penestrinæ diœcesis.

Solicitatus Gerundensis episc. ut Dei causam tueatur.

De vocato in jus Alfonso cæteros VIII.
Christianos Reges certiores fecit Martinus, ac Didacum (b) episcopum Auriensem in Castella, & in Anglia Julianum (c) Cæsarinum cameræ apostolicæ (ut vocant) auditorem Apostolicæ sedis nuncios Joanni & Henrico Regibus eorumque regnorum præsulibus, ac viris principibus significare jussit, ut Alfonsus Aragonius Petrum e Luna, dum superstes fuit, Paniscola dejici nunquam passus est, eoque mortuo antipapam ab aliquot flagitiosissimis hominibus creandum, ac dein profana thyara exornandum curavit; proinde ipsos ad rei catholicæ tuendam dignitatem communeque incendium extinguendum excitarent: Didaco autem inter cætera exposuit (d), quam enixis studiis sedes Apostolica Alfonsum a suscepto scelere abducere molita esset, utque ille omnes pontificios conatus elusisset.

Reges certiores facti de vocato in jus Alfonso.

(b) Eod. l. 9. brev. p. 30. & in alio p. 40.

(c) Eod. l. 9. p. 37.

(d) Super. p. 36. & in alio lib. brev. p. 24. & 40.

Confirmabat Alfonsum in pervicacia IX.

Nonnulli hypocritæ illum in pervicacia confirmabant. Armoniaci comes eodem laqueo implicitus. (a) Lib. 5. ep. sec. p. 277.

adversus Christi vicarium plurium hominum levissimorum insania, qui fallaci sanctitatis fuco & lenocinio ab impostoribus deliniri schismate se illaqueari patiebantur: inter quos erat Joannes comes Armaniaci, qui antea se in Pontificis authoritate futurum aliorum principum exemplo erat pollicitus, ac deinde ad Petrum e Luna atque ad Ægidium Munionem Alfonsi Aragonii cupiditati servientem deflexerat quem similiter Martinus subjecto edicto (a) in judicium vocavit.

Latum a Martino edictum.

Ad futuram rei memoriam.

Romanus Pontifex in terris Christi vicarius adversus enormes & detestabiles conatus malignorum, qui in reprobum sensum dati temeritate pestifera unitatem sacrosanctæ universalis Ecclesiæ, de qua sponsus, cujus vices in terris licet immeriti, gerimus, clamat in canticis; Una est columba mea, una est dilecta mea; *in diversa scindere, & exinde hæreses & schismata suscitare moliuntur, tanto ferventius & diligentius in virtute Altissimi debet insurgere, quanto periculosius in fidem & animarum fidelium detrimentum neglecti in perniciosum aliorum exemplum crescere sinerentur:* Et infra: *In obedientia dicti Petri* [nimirum e Luna] *damnati idem Joannes comes, quamdiu ipse Petrus vixit, pertinaciter & temere perseveravit, & a nostra & Romanæ ecclesiæ obedientia se subtraxit penitus & divisit. Quibus per nos cum magna displicentia auditis, studuimus ipsum paternis affectibus a suis erroribus benigne revocare, & ad fidem & unitatem Romanæ & universalis Ecclesiæ ut ovem errantem reducere; & propter hoc per plures nuntios & commissarios nostros, ac paternales literas nostras charitative requisivimus & monuimus, & consequenter per charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Francorum illustrem modernum dominum suum in temporalibus supremum, etiam tempore, quo regnum regnum Franciæ existebat, per ejus speciales literas & nuntios solemnes requiri & moneri procuravimus, ut a præmissis erroribus & sceleribus resipisceret & cessaret, & ad fidem, ac unitatem Romanæ & universalis Ecclesiæ, atque nostram obedientiam rediret & persisteret, quod facere minime curavit, sed sic spretis in præmissis erroribus & sceleribus hucusque perseveravit: Et cum horum occasione nonnulla terræ, villæ, oppida & loca alia in dominio dicti Joannis comitis constituta ecclesiastico auctoritate nostra per nuntium & commissarium nostrum fuissent supposita interdicto, idem Joannes comes interdictum hujusmodi in contemptum nostræ apostolicæ authoritatis violavit & violari fecit & cum nonnulli fideles in terris & dominiis prædictis illud observarent, &*

Comitatus Armoniacensis interdicto percussus.

exinde forsan timeret scandalum, aut aliis causis inductus, ipse Joannes comes decrevit, licet ficte & dolose, ut tandem apparuit, facere & fecit per suos procuratores ad hoc speciale mandatum habentes in ecclesia Tolosana præsentibus nuntiis nostris & commissariis, nonnullisque episcopis & prælatis, ac clero & alterius populi multitudine copiosa solemniter & notorie quandam professionem in scriptis per quam ipse omnem hæresim omneque schisma abjuravit, atque professus fuit & promisit illum tenere & habere pro Papa, quem præfatus Rex pro Papa haberet, teneret & reputaret, eidemque, ut Papæ obediret.

Joannes coactus damnavit schisma.

Veruntamen in hujusmodi professione nomen atque pontificatum nostrum exprimere contempsit, cum notorium sit atque manifestum quod Rex ipse nec non claræ memoriæ Carolus ipsius Regis moderni genitor Francorum etiam Rex, quoad vixit, nos tanquam verum & indubitatum Papam & Romanum ac summum Pontificem habuerunt, tenuerunt & reputaverunt, ipseque Carolus modernus Rex hactenus habet, tenet & reputat palam, publice & notorie, sciente dicto Joanne comite & ignorare non valente. Qui post professionem prædictam per eum tam solemniter emissam contemptam, illa quæ literis & per procuratores expresserat minime facto adimplevit: sed in eisdem erroribus & sceleribus, in quibus antea fuit, perseveravit tenere pertinaciter & de facto actu illis relapsus est publice & notorie. Et consequenter, cum post obitum dicti Petri quidam iniquitatis filius profanus Ægidius Sancii Munionis adversus eandem sanctam Dei Ecclesiam se erigens & extollens, & in crimine schismatis & hæresis dicto Petro de Luna succedens, illius & criminum prædictorum successione constitutus, ac in Papam & Romanum Pontificem Clementem VIII. nominavit, & gessit, papatum Romanum & summum pontificium quantum potuit profanando, schisma & errores dicti Petri de Luna continuando, & in loco de Paniscola Dertusensis diœcesis, ubi dictus Petrus de Luna morabatur & obiit, ipse Ægidius sedem suam profanam constituit; præfatus Joannes comes dictum Ægidium profanum schismaticum, & præfati Petri scelera continuantem pro Papa & summo Pontifice tenuit, habuit & reputavit, ac tenet, habet, & reputat, & eidem tanquam Papæ & Romano et summo Pontifici obedivit & obedivit, quantum potuit obediri fecit & facit, literas suas & mandata tanquam Romani & summi Pontificis recepit ac recipi & exequi, quantum potuit & potest, fecit & facit, similia pro eodem Ægidio profanando, faciendo, & tenendo, quæ ipsum Joannem comitem pro dicto Petro & erga illum & de illo fecisse superius est expressum, criminis schismatis & fautoriæ hæresis,

Relapsus in id schisma.

Ægidium Munionem antip. veneratus est.

Principatus jure ex synodali sententia excidit.

rosis, ac alia multipliciter committendo in privationis comitatuum, vicecomitatuum, baroniarum, dignitatumque, bonorum & dominiorum aliorum authoritate dicti generalis concilii & juris ac anima sua detrimentum damnabiliter incurrendo, quodque præmissa vera & adeo notoria sunt, quod nulla possunt tergiversatione celari.

X.

Nos autem auditis præmissis pluries in nostro publico consistorio coram nobis propositis & alias ad nostram deductis audientiam, attendentes ipsa in grave sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ ac Christifidelium animarum periculum & scandalum vergere, ea non valentes sub dissimulatione transire, sed adversus tam temerarios ausus atque periculum & scandalum providere, contra Joannem comitem præfatum decrevimus ex nostro pastorali officio, instante dicto procuratore negotiorum causarum criminalium, in virtute Altissimi exurgendum & procedendum. Et quoad ipsum ipsiusque loca sive domicilia notorie non est ad citandum eundem tutus accessus, per hoc edictum publicum & peremptorium in audientia publica contradictorum literarum apostolicarum Romanæ curiæ publice legendum, nec non basilicarum Apostolorum Principis & S. Mariæ rotundæ de urbe, ubi locus audientiæ causarum dictæ Romanæ curiæ sive palatii nostri deputatus existit, ac Tolosanæ & Biterrensis ecclesiarum valvis affigendum, Joannem comitem præfatum, prout poterit uno edicto peremptorio citari mandavimus & citamus, quatenus centesima die a die publicationis & affixionis hujusmodi in valvis dictarum ecclesiarum basilicarum de urbe compareat coram nobis in nostro publico consistorio, &c. Addit fidem ei dari, vim absfuturam donec causam dixisset, ne ad declinandum sedis Apostolicæ judicium itinerum pericula hostiumve insidias ac potentiam prætexat. *Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. martii anno* IX. Promulgatæ (*a*) etiam paulo post, nimirum V. kal. aprilis, fuerant gravissimæ pœnæ sacro cœnæ dominicæ die recurrente, jam ante a Constantiensi & Senensi conciliis constitutæ in schismaticos ac Wicleffi & Joannis Hus sectatores hæreticos, quibus ejusmodi criminis rei honorum quorumcumque fastigio excidisse pronuntiatum est. At de schismaticis abunde actum est: nunc de Hussitis narratio instituatur.

Dicta illi dies ad excipiendam sententiam.

(*a*) *Ib. p.* 262.

Schismatici & Wicleffistæ honoribus bonisque privati.

XI.

Conradus Pragensis archiep. fautor hæresis.

Desciverat ab Ecclesia catholica ad eorum impietatem Conradus Pragensis archiepiscopus, qui pastorali cura in lupinam rabiem versa, hæreticis in inficienda Bohemia obsecundarat: ob cujus criminis suspicionem vocatus primum in jus a synodo Constantiensi judicium eluserat: iterumque a Martino appellatus non modo objecta non diluit, verum aperta cum Hussitis fœdera iniit, iisque arces nonnullas prodidit, nec perhorruit pseudosynodum cogere, in qua errores in suos subditos transfudit: quibus flagitiis contumaciam addidit cum illi dies dicta fuisset; quare decretoria subjecta sententia in ipsum lata est, (*b*), quam a Germaniæ, Poloniæ, Hungariæque præsulibus promulgari jussit Pontifex.

(*b*) *Lib. p.* 220.

Venerabilibus fratribus Maguntino, Treverensi, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi, & Gnesnensi archiepiscopis, ac Frisingensi, Bambergensi, Ratisponensi, Pataviensi, Olomucensi, Cracoviensi, Posnaniensi, Luthomislensi, & Nitriensi episcopis; nec non charissimis in Christo filiis Romanorum, Hungariæ, & Poloniæ Regibus illustribus, ac dilectis filiis nobilibus viris Bavariæ, Saxoniæ, Austriæ, & Slesiæ ducibus, ac Brandeburgensi, Misnensi, & Moraviæ marchionibus; nec non aliis universis Christifidelibus ecclesiasticis & sæcularibus cujuscunque dignitatis, ordinis, status, præeminentiæ seu conditionis existant, ad quos præsentes literæ pervenerint salutem, &c.

Lata in eum sententia.

Dudum ad Constantiense concilium fama publica referente deducto, quod Conradus tunc archiepiscopus Pragensis negligens & remissus fuerat & erat contra hæreses & errores Wicleffistarum & Hussitarum in civitate & diœcesi Pragensi, ac regno Bohemiæ vigentes procedere, quodque pontificalis sui officii debitum contra eos exequi non curaret, sed potius, quod illis assentiret, & eis faveret, vehementer suspectus haberetur; unde hæreses & errores magis invaluerant antedicti, prædictum concilium certis judicibus dedit in mandatis, ut vocato personaliter dicto Conrado de præmissis inquirerent veritatem, & si eum de præmissis culpabilem reperirent, contra eum procederent juxta canonicas sanctiones; & subsequenter, postquam iidem judices citationem personalem contra eundem Conradum decreverant, ipsaque citatio in partibus legitime executa & demum coram eisdem judicibus reproducta fuerat, ipseque Conradus pro sua & præmissorum excusatione & defensione ad causam hujusmodi certos procuratores destinaverat ad nostram, qui postea divina favente clementia fuimus ad apicem summi apostolatus assumpti, causa hujusmodi audientiam devoluta, tandem tractu temporis & clamore valido, ac fama publica invalescentibus, quod præfatus Conradus hæresum & errorum prædictorum, ac hæreticorum illos tenentium & asserentium sectator & defensor pertinax existeret, dictasque hæreses & errores teneret & dogmatizaret, nonnulla etiam castra & loca ad ecclesiam Pragensem spectantia in manibus dictorum hæreticorum ponendo atque tradendo, & cum illis pacifice & quiete conservando & morando,

Ut eluserit primum judicium.

nec

nec illos, prout ad suum spectabat officium, de præmissis reprehendendo; sed insuper facta illorum atque nonnullas hæreses & errores hujusmodi in synodo per eum celebrata per subditos suos teneri, credi & observari jusserat ac mandarat, quodque prædicta adeo notoria essent atque vera, quod nulla possent tergiversatione celari, &c. Addit Pontifex, se his permotum explorandæ in ea re veritatis munus injunxisse Guillelmo tit. S. Marci presbytero Cardinali, illaque comperta, si toto adiri & citari non posset, edicto publico in Romanæ aulæ foribus affigendo ipsum in jus vocaret: dictam itaque Conradum diem a Cardinale: eamque judicio non se sisteret, contumaciæ damnatum, objectaque illi crimina conspicuis argumentis fuisse explorata, quæ ne impune amplius ferrentur, hæc statuit Martinus.

Coacta pseudosynodo erroribus infecit Pragenses.

XII. *Nos igitur, quia ex hujusmodi, nec non dilecti filii nostri Brandæ tit. S. Clementis etiam presbyteri Cardinalis olim in regno prædicto & partibus Alamaniæ pro extirpandis hæresibus, erroribus ac hæreticis hujusmodi sedis Apostolicæ legati, relationibus nobis constitit atque constat, præfatum Conradum absque dubietatis scrupulo sectatorem & pertinacem defensorem hæresum & errorum præfatorum, ac hæreticum publicum & notorium fore, eundem Conradum ad nostram in hujusmodi causa definitivam sententiam audiendam in audientia prædicta plerisque vicibus citari fecimus ad certos dies peremptorios competentes, in quibus dictum Conradum coram nobis minime comparentem contumacem merito reputavimus, supplendo auctoritate Apostolica omnes defectus, si qui forsan intervenissent in præmissis, de eorundem fratrum consilio & assensu decrevimus super eisdem præmissis tanquam super notoriis fore etiam ad definitivam sententiam procedendum: nec non per nostram definitivam sententiam pronunciavimus & declaravimus eundem Conradum damnatæ hæresis & errorum Wicleffistarum & Hussitarum, quæ & qui in regno Bohemiæ contra fidem & Ecclesiam catholicam notorie pullularunt, & adhuc, proh dolor! vigent, notorium sectatorem, pertinacem defensorem, & hæreticum, atque ab Ecclesia Dei præcisum excommunicatum & anathematizatum, dictaque Pragensi ecclesia & ejus archiepiscopatu, ac omni dignitate, honore, ordine, statu, beneficio, privilegio ac libertate ecclesiasticis & mundanis fuisse & esse privatum; bonaque ipsius quæcumque ipsi ecclesiæ Pragensi confiscata & applicata, illaque eidem ecclesiæ Pragensi applicamus, ac etiam ex abundanti cautela prædictum Conradum privavimus & deposuimus ab eisdem: nec non decrevimus ipsum Conradum fore solemniter degradandum, personamque ipsius exposuimus a Christifidelibus capiendam atque omnes & singulos eidem Conrado fide, juramento, homagio, promissione, & cujuscumque obligationis vinculo dudum astrictos, liberos & absolutos fore; necnon eos liberavimus & absolvimus; mandavimusque eis fidelibus, quod eundem Conradum pro hæretico, privato, deposito, excommunicato, & anathematizato habeant & teneant, quodque omnia jura contra eum, quatenus in eis erit, observent, quæ sunt contra hæreticos constituta.* Et paucis interjectis.

Detegitur hæreticus.

Iterum damnatus a Martino.

Percellitur anathemate.

Archiepiscopali gradu dejectus.

Soluti ejus imperiis Bohemi.

XIII. *Et ut circa præmissa omnia vobis adsit expedita & inviolabilis coercitionis authoritas, universitati vestræ per apostolica scripta committimus & mandamus quatenus vos archiepiscopi & episcopi, aut aliqui vestrum, qui ad hoc sufficiant, præfatum Conradum ab omnibus sacris ordinibus, sicut juris ordo dictaverit, solemniter degradetis, ac vos & singuli vestrum per vos vel alium seu alios capiatis, aut per sæculares potestates capi faciatis, & sub firma & fida custodia teneatis aut teneri faciatis, dictamque sententiam, ubi & quando expedire videritis, authoritate nostra solemniter publicetis, illamque necnon alia præmissa etiam vos Reges ac duces, marchiones & alii sæculares quantum ad vos pertinet, præsertim juxta præsentium continentiam & tenorem, ac mandata per archiepiscopos & episcopos hujusmodi vobis Regibus, ducibus, marchionibus, & aliis sæcularibus vigore præsentium facienda debitæ executioni demandetis juxta ipsorum continentiam & tenorem, contradictores, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV. non. januarii anno IX.* Non diu tantam impietatem Conradus impune tulit; refert enim Cocleus (a) ipsum miserabili fine in castro Helfenbergensi vitam clausisse. Et quidem illum pseudosynodo Pragensi præfuisse vidimus jam ante, in qua eam contra confirmatum tot sæculis in occidente morem sanxisse vidimus, ut sacrum Christi corpus sub specie etiam vini laicis porrigeretur: ad quam novatorum eo pietatis fuco scelera tegentium temeritatem frangendam Martinus decretum Constantiensis concilii de communione laicis sub speciebus panis tantum porrigenda VIII. kal. februar. confirmavit (b), atque archiepiscopos & episcopos illud observandum curare, atque in prævaricatores animadvertere jussit (c).

Germaniæ episcopi Conradum comprehendere jussi.

Infeliciter perit.

(a) Cocl. hist. Huss. l. 5.

Invexerant ut necessariam communionem utriusque speciei.

(b) Lib. 8. p. 21.

(c) Ibid. 225. p.

Venerabilibus fratribus Treverensi, Maguntino, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi, Colocensi, Gnesnensi, & Pragensi archiepiscopis, & eorum suffraganeis, ac dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis, nec non inquisitoribus hæreticæ pravitatis per civitates, & diœceses Treverensem, Maguntinam, Coloniensem Salzburgensem, Magdeburgensem, Bremensem, Rigensem, Strigo-

go-

gonienſem, Colocenſem, Gneſnenſem & Pragenſem provincias, & alias ubilibet constitutis, ad quos præſentes noſtræ literæ pervenerint, ſalutem, &c.

XIV. De calicis neceſſitate mota controverſia.

Dudum cum ad generalem ſynodum Conſtantiæ celebratam, quamplurimum fidedignorum veridica foret relatione deductum, quod in quibuſdam mundi partibus, quamplures temerarie aſſerere præſumebant, populum Chriſtianum ſub utraque ſcilicet panis & vini ſpecie de neceſſitate ſalutis venerabile Euchariſtiæ ſacramentum ſuſcipere debere; quodque populum laicum, non tantum ſub panis, ſed etiam panis & vini ſpeciebus, etiam poſt cœnam, vel alias non jejunum paſſim communicabant, contra laudabilem univerſalis Eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam auſu ſacrilego damnabiliter reprobare conabantur, communicandum eſſe pertinaciter aſſerebant; ipſa ſynodus, ad quam conſervare immaculatam Eccleſiam ſponſam Chriſti pertinere dignoſcitur provide conſiderans, quod firmiſſime ſit credendum, & nullatenus dubitandum integrum Chriſti corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri; & quod turpis exiſteret pars quæ ſuo non congrueret univerſo volens adverſus hunc errorem ſaluti fidelium providere, matura pluriorum doctorum tam divini quam humani juris deliberatione præhabita declaravit, decrevit, & definivit, quod laudabilis & approbata conſuetudo rationabiliter ab eadem Eccleſia & ſanctis patribus introducta & diutiſſime obſervata, & quam ipſa eccleſia pro lege habuit, ſervavit & ſervat; videlicet quod hujuſmodi ſacramentum, laicis ſub ſola panis ſpecie miniſtraretur, quodque poſt cœnam confici, aut a Chriſti fidelibus non jejunis, niſi infirmitatis, vel alterius neceſſitatis caſibus a jure vel ab Eccleſia conceſſis, recipi minime liceret, præcipiens conſuetudinem supradictam inviolabiliter obſervari; ac propterea dicere, quod hanc conſuetudinem aut legem obſervare ſit ſacrilegium aut illicitum, deberet cenſeri erroneum, & oppoſitum præmiſſorum pertinaciter vero aſſerentes, tanquam hæretici arcendi forent & per diœceſanum locorum ſeu officiales eorum, aut inquiſitores hæreticæ pravitatis in regnis ſeu provinciis, in quibus contra decretum prædictum aliquid forſan foret attentatum aut præſumptum, juxta canonicas & legitimas ſanctiones in favorem catholicæ fidei contra hæreticos, & eorum fautores ſalubriter adinventas graviter puniendi forent; & ſuper iis venerabilibus fratribus noſtris patriarchis, primatibus, archiepiſcopis, epiſcopis & dilectis filiis eorum in ſpiritualibus vicariis ubilibet conſtitutis, proceſſus eſſe dirigendos, in quibus eis auctoritate ipſius ſynodi committeretur & mandaretur, ut effectualiter punirent contra decretum hujuſmodi excedentes; & nihilominus illos, qui communicandum populum ſub utraque ſpecie hujuſmodi exhortaſſent, & ſic faciendum eſſe docuiſſent, ſi ad pœnitentiam redirent, ad gremium Eccleſiæ ſuſciperentur, injuncta eis pro modo culpæ pœnitentia ſalutari, qui vero ex illis redire non curarent animo indurato, per cenſuras eccleſiaſticas, per eos ut hæretici, coercerentur; invocato etiam ad hoc, ſi opus foret auxilio brachii ſæcularis. Nos igitur volentes, quod declarationes, decreta & definitiones hujuſmodi ſuum ſortiantur effectum, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta committimus & mandamus quatenus vos, vel quilibet veſtrum, per vos vel alium ſeu alios, declarationes, decreta & definitiones prædicta faciatis auctoritate noſtra firmiter & inviolabiliter obſervari; contradictores &c. Dat. Romæ apud SS. Apoſtolos Kalendas julii pontificatus noſtri anno nono.

Nullatenus dubitandum integrum Chriſtum ſub qualibet ſpecie contineri.

Vetus conſuetudo communicandi ſub ſpecie panis confirmata.

Eam damnantes hæreſi damnati.

XV. Gerebatur interea ſacrum bellum in hæreticos Bohemos, quorum vires ut enervarentur, vetuerat jam apoſtolico diplomate Martinus (a) illos ipſis commeatus, aliaſve merces deferri; ſed cum opum improba cæcaque cupido circumjectarum provinciarum mercatores adeo corripuiſſet, ut pietatis ſenſu abjecto pœnas ſpernerent, ac pulverem tormentarium globuloſque ferreos emittendos in noſtros per tormenta ænea, tum etiam vina, aromata, ſalem, & alia aut bello aut victui neceſſaria cum crucibus, libris, calicibus, campanis, aliove eccleſiarum & monaſteriorum ſacra ſupellectili, quam Bohemi hæretici, ut inanes merces diſtrahebant, permutarent; indeque ad oſtendendum defendendumque hoſtis præferocior evaderet, Pontifex ejuſmodi improbiſſimos mercatores anathemate iterum perculit, infamiæ nota inuſſit, exuit bonis, eorum corpora expoſuit ſervituti, denique omnibus pœnis hoſtibus fidei ſentientibuſque cum hæreticis propoſitis affecit. Præterea præſules, urbium præfectos & magiſtratus ſeveritate atque animadverſione in eos uti juſſit. (b)

(a) *A. C. 1424 n. 9.*

Avari mercatores hæreticis commeatus inferunt.

(b) *Lib. 5. ep. cur. p. 253. & 254.*

Dum hæc a Pontifice decernebantur, Joannes Bavariæ dux ſacrum crucis ſymbolum accepit ad attollenda adverſus Bohemos hæreticos ſigna: cujus pium conſilium Martinus multis ornavit (c) laudibus, ſubſidiariumque aurum e ſacerdotiorum vectigalibus redigendum, ei attribuit. Rogatus etiam Pontifex a Sigiſmundo Romanorum Rege, ut Wladiſlaum Regem Poloniæ ad conjungendas adverſus hæreticos vires permoveret, Cardinalem Urſinum epiſcopum Albanenſem legatum decrevit in Poloniam, ac Regem ad referenda ſtatuendaque de proſtrata impietate trophæa his literis excitavit (d).

Bavariæ dux in hæreticos militiam profeſſus.

(c) *Lib. 8. p. 231.*

Regem Polon. hortatur Mart. ut in hæreticos arma vertat.

(d) *Lib. brev. p. 42. & mſ. Alex. VII.*

Cha-

Charissimo in Christo filio Vladislao Regi Poloniæ illustri salutem, &c.

Cum rogaremur ex parte charissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum Regis illustris ut, cum ipse intenderet accedere personaliter ad expugnationem perfidorum hæreticorum Bohemiæ, requireremus serenitatem tuam ut ipsam quoque personaliter cum suis viribus debitum auxilium ad perficiendum tantum bonum præstare velles: locuti sumus super hoc cum oratoribus tuæ celsitudinis, rogantes, ut te ad tam sanctum negotium nostri parte exhortarentur, qui cum nobis spem indubiam dedissent, te ad id personaliter accessurum, magnam suscepimus ex eorum verbis consolationem, & summam fiduciam concepimus ex talium principum concursu perfidiam illorum debere penitus extirpari. Sperantes igitur in eo, cujus causa agitur, quod non secundum peccata nostra retribuet nobis, bona in spe sumus, quod præfata nequitia Bohemorum tolletur de medio per tuam & aliorum fidelium principum operationem.

Jordanus Ursin. episc. Albanen. adversus Bohemos missus.

Ut autem desiderium cordis nostri circa ipsorum extirpationem facilius consequatur effectum, mittimus ad Germaniæ & alias partes venerabilem fratrem Jordanum episcopum Albanensem, dictum Cardinalem de Ursinis, nostrum & Apostolicæ sedis legatum ad motandum & exhortandum Christi fideles, ut ad subversionem hujusmodi hæreticorum debita impendant auxilia & favores. Ideo serenitatem tuam, in qua specialem fiduciam habemus, & quam semper invenimus promptam ad catholicæ fidei defensionem, rogamus & exhortamur in Domino, ut sicut bonus miles Christi Jesu sumens scutum adversus hos hæreticos detestandos velis omni studio & pro viribus incumbere ad eorum extirpationem & desolationem, si permanserint in perfidia ipsorum, accedens personaliter ad perfectionem tam egregii operis tam accepti Deo. Hoc nihil laudabilius, nil excellentius potes facere quam ut tuo auxilio & virtute hoc nefandum semen hæresis tollatur de grege Domini, neque est aliud opus, quod magis deceat serenitatem tuam, cujus est proprium expugnare hæreticos, defendere fidem Christi, & fideles protegere: ex quibus & laudem in hoc sæculo perpetuam, & æternam apud Deum gloriam consequeris. Super his autem nonnulla commisimus dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro eidem serenitati referenda, quibus placeat adhibere plenam fidem. Datum Romæ apud SS. Apostolos v. kalend. februarii anno IX.

Dux etiam Lituaniæ ad delendam hæresim incitatus.

Witoldum quoque magnum Lituaniæ ducem virtutibus præstantem, & rei militaris peritissimum incitavit (a) Martinus, ut ad delendam hæresim, quæ nulla etiam rum ratione mulceri vel domari poterat, fortissime insurgeret.

(a) Lib. brev. ms. Airx. VII. p. 43.

Dilecto filio nobili viro Vvitoldo magno duci Lituaniæ salutem, &c.

Nobilitatem tuam, qui semper fidei catholicæ egregius propugnator & augmentator fuisti, rogamus atque exhortamur in Domino, ut, sicut de devotione tua plene confidimus & de te spem gerimus singularem, ad delendam tantam perniciem, tam detestandam hæresim, tota mente & pro viribus incumbas succurrasque fidei orthodoxæ studio defensionis tuæ. Multa sunt opera, quæ principes decent, nullum est tamen majoris gloriæ, majoris præmii ad Deum, quam reprimere hæreticos, defensare catholicam fidem, & oppressos erigere fideles: quod licet semper studiose feceris, & ex eo fueris summam laudem consecutus, tamen in hac re tuarum virtutum laus maxime elucebit, quæ tanquam supra candelabrum posita nullo extinguetur tempore, sed lucebit in æternum. Super his autem & nonnullis aliis quædam referenda nobilitati tuæ commisimus, dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro, cui velis in dicendis adhibere credentiæ fidem plenam, Dat. &c.

Ut arma Polonica a se averterent Bohemi arte usos inferius visuri sumus. XVI.
Interea dum Christi cultores ad sacram militiam precibus & lachrymis urget Pontifex (b), certatum est maximo ardore ad Auscham urbem in Albis fluminis ripa sitam: cum enim militari præsidio muniendam tradidisset Sigismundus Frederico Misniæ marchioni eidemque Thuringiæ Langravio, hæretici illam duce Ziska obsidione cinxere: ad quam solvendam cum exercitus catholicus concurrisset, diu stetit ambigua spe pugna, in qua fortissimi cecidere, ac demum hæreticis cessit victoria arcano divinæ providentiæ consilio, quæ occumbentes pro fide orthodoxa in cœlum admisit, quorum salus æterna sine ea clade periclitabatur, ut ex objecto cuidam viso indicat Jo. Cochlæus (c): *Magni*, inquit, *ac multi nobiles in eo prælio ceciderunt Burgravii Misnenses, comites Kirchbergenses, & Gleichenses, & nobiles quamplurimi; ferunt quippe ex una familia nobilium de Gokeritz cecidisse supra sexaginta quinque viros, quorum unus uxori suæ puerpera apparens & lecto assidens eam rogasse fertur, ut agricolis sibi subditis non esset tot angariis aut servitutibus, ut ipse fuerat, molesta, modumque daret justiorem; ob eas enim res iniquas ipse damnatus fuisset Dei judicio, nisi pugnasset contra hæreticos. Tanta autem fuit hæreticorum feritas, ut ne illis quidem parcerent qui projectis armis ac flexis genibus vitam supplices petebant. Novem millia catholi-*

(b) Æn. Syl. hist. Bohem. cap. 44. & Cocl. hist. Huss. l. 5.

(c) Cocl. hist. Huss.

Catholici ab hæreticis cæsi.

Miles uxori apparens docet se salvatum ob pugnam in hæreticos initam.

co-

eorum in ea pugna occubuerunt: Ausscha capta ac funditus per incendium deleta fuit.

XVII. Inter Pragenses & Ziſcham ortum bellum.

Re secunda elatus Ziska cum Pragensibus bellum suscepit: sed magna ab iis accepta clade in fugam aversus est; actum de eo erat, nisi Georgii Podgiebratii postea Regis pater opem ei tulisset. Cum vero in angustias montium, in quibus Pragenses explicare acies non poterant, pervenisset, stare signiferum jussit, victoresque maxima vi fudit; ac mox signa adversus Pragam convertit: deio concordiæ interprete Joanne Rokyzaoa conciliatus Pragensibus Austriæ bellum intulit. Evastatam etiam ab hæreticis Lusatiam, atque horrenda ab iis crudelitatis exempla edita, narrat hisce verbis Albertus Krantzius (a): *In Lusatiam Christi hostes movent, obsedere Lubanam urbem, [1] Cives pro viribus se tuentur. Aliquando concepta fiducia ausi egredi hostes lacessunt: & prima quidem parte stragem faciunt, sed conglobati hostes retro agunt cives urgentes in urbem, secutique cum illis ingrediuntur portas. Jam urbe per eam occasionem capta, fit strages infinita in omnem populum. Pastor ecclesiæ de eminentiore loco hortatur cives sonora voce pro Christi honore fortiter decertare: pollicetur regnum, quibus ab improbis hæreticis mors irrogatur. Non ferunt improbi libertatem sacerdotis; captum quatuor alligant equis in diversum actis, ut crudelissimo exemplo interiret. Clerus omnis in ecclesiam se recipiens laudes concinit summæ Virgini, implorans auxilium, Salve Regina sonoris vocibus decantans. Inter agendum adsunt cruentis hostes gladiis: raptos pueros dissecant medios, confodiunt sacerdotes, profanant templa cadaveribus, cruore replentur omnia, incenduntur ecclesiæ, subvertuntur monasteria, monachi & sacerdotes contrucidantur. Anus, fœminæ, virgines obruuntur: puellæ & juniores fœminæ ad libidinem reservantur. Infelix tragœdia subversarum urbium exuperat omnem fidem; tam crudeli sævitur exemplo. Ea urbe ferro & igne consumpta, in aliam vertuntur, cui nomen Golsberg, quam simili strage, ac sævitia perdiderunt. Non sufficit lingua nec calamus, crudelis populi sævitiam explicare: parvuli cum matribus una pereunt: incredibile memoratu, quo furore in monasteria debacchabantur. In sola Moravia per unam hanc æstatem decem urbes muratas subverterunt: miserabilis res, & quæ lacrymas excuteret etiam alienissimo. Omnem pietatem, omnem humanitatem protinus abjecerunt: Christianos se obliviscuntur omnibus infidelibus immaniores, immo bestiis omnibus ferocitate incomparabiles.*

(a) Albert. Krantz. Wandal. l. 11. c. 9.

Hæreticorum irruptio in Lusatiam.

Immanitas.

Decem urbes eversæ in Moravia.

XVIII. Dum hi hæretici omnia ferro flammaque aperto scelere miscebant, alii contrariis artibus, fallaci nimirum sanctitatis lenocinio Christi fideles a catholica religione avertere nitebantur, quibus Pontifex veræ sanctitatis splendore tunc radiantem B. Joannem e Capistrano ordinis Minorum opposuit, qui inductam a tenebrionibus illis impietatis caliginem discuteret, eumque amplissima potestate munivit, ut ipsos comprimeret plecteretque.

B. Joannes Capistranus oppositus fraticellis.

Martinus, &c. Cum sicut (b) fide digna relatio plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quædam secta hæreticorum, nefandi scilicet Fraticelli della Opinione vulgariter nuncupati, operante satore zizaniæ, proh dolor! eruperit, pestiferum virus evomens, simplices animas suis fraudulentis & palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas; nos huic veneno hæresis nefariæ & labi pestiferæ, quam extingui supremis affectibus anhelamus, salubri remedio occurrere cupientes, & ne hujusmodi morbus inficiens excrescat ulterius, sed cooperante Domino radicitus passim evellatur, salubriter providere volentes, ac sperantes, quod tu quem, ut accepimus testimoniis fide dignis, constantia fidei, religionis zelo, vitæ munditia & aliis multiplicium virtutum meritis Altissimus insignivit, per tua prudentiæ & sollicitudinis studium labem hujusmodi extirpare, & orthodoxæ fidei fructuosos palmites transplantare conaberis, tibi contra præfatos hæreticos eorumque adhærentes, complices & fautores, & infra, plenam & liberam concedimus facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum VI. kal. junii pontificatus nostri anno IX. Quæ etiam mandata dedit (c) Jacobo Antonii e monte Brandono Minoritæ (d) concionatori egregio, qui complures ab ea perfidia in Ecclesiæ gremium revocarat, ac Bernardo e Boyandis ordinis Prædicatorum, ut Barcinonensem, Gerundensem, & Uticensem diœceses hujusmodi hypocritarum lue expurgaret. Longe diversus erat a B. Capistrani pietate pseudominorita quidam Anglus dictus Wil-

(b) Lib. 5. ep. cur. p. 274.

Jussus eorum fibras evellere.

Plures ad ecclesiam reducti.

(c) Lib. 8. p. 232.

(d) Lib. 5. p. 285.

Willelm. Russellus hæret.

NOTÆ [1] QUÆ hic referuntur ex Krantzio de obsidione Lubanæ urbis plane conveniunt cum iis quæ narrat F. Hermannus Cornerus in chronico. Hæc tamen omnia idem Cornerus Historicus eorum temporum æqualis sequenti anno 1427. contigisse affirmat. Quare duo illa prælia, quorum alterum post alterum in annalibus exhibentur ita distribuenda sunt, ut expugnatio Lubanæ urbis ad sequentem annum, pugna vero ad Auscam urbem, *Volnense oppidum* appellat Cornerus, ad julium mensem anni hujus exeuntem, teste eodem Cornero, referenda sint. Mansi

Willelmus, qui hæreſeos ſuſpicione notatus conjectuſque in carcerem eo poſtea effracto inde evolavit, cujus comprehendendi provinciam dedit Pontifex Cantuarienſi & Eboracenſi archiepiſcopis (a): *Cum inter cætera, ut ait, in quodam ſermone ſuo Londonii ad populum publice etiam ſine licentia loci ordinarii, prædicaſſet decimas perſonales de jure divino non fore ſolvendas; ſed quod liceret unicuique eas ad libitum ſuæ voluntatis in alios pios uſus commutare.*

(a) Ead. pag.

Prædicat adverſus decimas.

XIX. Obſoleſcebat admodum in eo regno politicorum improbo conſilio eccleſiaſtica libertas, cum parum perſpicerent evertendam e ſummo faſtigio Anglicam potentiam, cum Eccleſiæ dignitatem dejeciſſent: nam puero Rege ſanxerant proceres ſacrarum opum ſpe & cupidine prolectati, regio nomine & authoritate ſacerdotia conferenda eſſe; necnon cleri cauſas ad tribunal profanum traxerant, damnarant exilio eccleſiarum adminiſtrationem a Chriſti vicario accepturos, promulgantibuſque apoſtolica edicta extremum ſupplicium intentaverant: ad quæ auferenda iniqua decreta Pontifex Henricum epiſcopum Wintonienſem in Anglica aula authoritate florentem graviſſimis hiſce literis excitavit (b).

Arrogata a politicis Anglis ſacerdotios. conferendorum auctoritas.

(b) Lib. 7. brev. pag. 1. & in al. cod. mſ. Alex. VII. p. 81. Perſtrictus ea de cauſa epiſcop. Wintonien. reg. æ procurator.

Venerabili fratri Henrico epiſcopo Wintonienſi.

Si quam in diſtricto Dei judicio de commiſſis tibi ovibus rationem redditurus es aliquando cogitares, ſi meminiſſes & in quo paſtoralis officii cura eſſe debeat, quamque eccleſiæ Romanæ, a qua dignitatem & authoritatem vendicas, jus atque honorem tueri obligatus es, in conſideratione duceres, profecto non uſque adeo dormitares atque negligeres: ſurrexiſſes jamdudum, & poſt oves jam longe aberrantes inclamaſſes, ac pro viribus reſiſteres his, qui jura ac privilegia a ſummo omnium eccleſiarum capite Chriſti eccleſiæ Romanæ tradita ſacrilego uſu violant atque contemnunt. Nunquid ideo pontificalis dignitas tibi commiſſa eſt, ut hominibus præſis, opes cumules, & quæ tua ſunt non quæ Jeſu Chriſti quærere debeas? Si id exiſtimas, vehementer erras, & a Chriſti intentione longe abes, qui cum B. Petro oves ſuas committeret, nil ei aliud niſi, ut illas paſceret indixit, prius non ſemel, ſed bis, ac tertio an ab eo diligeretur expoſtulans? Eſt ne hæc dilectio in Chriſtum, quam habes? eſt ne hoc curare ac paſcere oves? ita ne debitum, quo Romanæ eccleſiæ aſtringeris, recte exſolvis? En ante oculos tuos ab ovili errantes in præcipitium labuntur oves, nec illas revocas, nec retrahis: in conſpectu tuo herbas pergunt peſtiferas paſcere, nec illas prohibes, imma [quod abominabile eſt] tuis quaſi manibus hujuſmodi præbes mortiferum cibum: te vidente lupus illas diſperdit, & jaces tanquam canis mutus non valens latrare: aſpicis ſimul & Chriſti & Eccleſiæ ac ſedis Apoſtolicæ mandata, authoritatem reverentiamque contemni nec vel unum mutiras verbum clanculum ſaltem, ſi nolles palam. An ignoras ante æterni tribunal judicis hujuſmodi reatus ac culpæ uſque ad minimum quadrantem redditurum te rationem? num credis, ſi qua tuo neglectu perierit ovium, pereunt autem multæ, de tuis manibus ſanguis earum exigetur? Quid per os Ezechielis (c) Dominus comminetur, memorare & extimeſce. Ipſe inquit Dominus: Speculatorem domui Iſrael poſui te: ſi videris gladium venientem, & non ſonueris buccina, & aliquis perierit, ſanguinem ejus de manibus tuis requiram. Hæc dicit Dominus.

(c) Ezech. 33.

Intentata divinæ ultio timide Dei cauſam agentibus.

Qualis autem, ac quantus iniquitatis & abominationis gladius in Angliæ regnum atque oves tuas deſcenderit tuo judicio, ſi rationi uteris, relinquimus. Perlege ſtatutum illud regium, ſi tamen ſtatutum, ſi tamen & regium dici fas eſt: nam quomodo ſtatutum, quo ſtatuta Dei & Eccleſiæ deſtruit? quomodo regium, quod juſtitiam perimit contra id, quod ſcriptum eſt (d): Honor Regis judicium diligit? *& judica venerabilis frater Chriſtiane epiſcope ac catholice præſul, ſi juſtum, ſi æquum, ſi quod Chriſtiano populo ſervari debeat, dignum eſt. In primis per id execrabile ſtatutum ita Rex Angliæ de eccleſiarum proviſione & adminiſtratione diſponit, quaſi vicarium ſuum Chriſtus eum inſtituiſſet; leges condit ſuper eccleſias, beneficia, clericos & eccleſiaſticum ſtatum, ad ſe ſuamque laicalem curiam cauſas ſpirituales & eccleſiaſticas jubet introduci? & ut uno verbo concludamus, ita ut de clericis ſtatuit de eccleſia & eccleſiaſtico ſtatu, quaſi Eccleſiæ claves in manibus haberet, & non Petro, ſed ſibi hujuſmodi cura commiſſa foret. Præter hanc nefandam diſpoſitionem impius quaſdam contra clericos adjecit pœnas, quæ ne quidem contra Judæos vel Saracenos per ullum de ſuis ſtatutis promulgata inveniuntur. Poſſunt ad Angliæ regnum cujuſlibet generis homines libere proficiſci, ſoli acceptantes beneficia authoritate ſummi Pontificis vicarii Jeſu Chriſti jubentur exulare, capi, carcerari omnibuſque bonis exui, executoreſque literarum apoſtolicarum, procuratores, notarii, & quicumque alii cenſuram ſeu proceſſum ab Apoſtolica ſede in regnum mittentes aut deferentes ultimo ſupplicio deputantur, projectique extra protectionem Regis ab omnibus capiuntur.*

Decretum nefarium non eſſe ſtatutum regium oſtenditur.

(d) Pſ. 98.

Invadi temere ab Anglo Rege auctoritatem pontificiam.

Vide ſi audita eſt unquam ſimilis ſtatuti iniquitas: conſideres prudentia tua ſi Regem, ac regnum hujuſmodi ſtatuta deceat: cogitaſi talia inſpicientem ſilere oporteat,

& non

& non magis clamare, contradicere, & pro viribus resistere. Estne ista filialis reverentia? Est ne ista Christiana devotio, quam regnum Angliæ sanctæ matri Ecclesiæ ac sedi Apostolicæ exhibet? Potestne catholicum regnum id dici, ubi hujusmodi statuuntur profanæ leges & observantur, ubi prohibetur admitti vicarius Christi, ubi oves suas successor Apostoli Petri pascere juxta mandatum Domini non permittitur? Christus dixit (a) Petro suisque successoribus: Pasce oves meas: statutum autem regni pascere ipsas non sinit, sed vult, ut Rex ipse pascat, devolvendo ad eum in certis casibus apostolicam auctoritatem. Christus ædificavit Ecclesiam supra Petrum; sed regni statutum id prohibet: nam non patitur Petri cathedram de Ecclesia, prout judicaverit expedire, disponere. Christus voluit, quod quidquid summus Pontifex in terris solverit aut ligaverit, solutum ligatumve esset in cælis; statutum autem hujus divinæ voluntati non assentit: nam si quos sacerdotes ad ligandum solvendumve animas Christi vicarius in regnum contra statuti tenorem destinaverit, non modo ipsos non admittit, sed exulare jubet, bonis privari, aliisque pœnis affligi, & censuram seu processum apostolicum in regnum deferens tanquam sacrilegus capite punitur: Quid ad hæc tua discretio respondebit? Estne hoc catholicum statutum? potestne sine Christi injuria, sine evangelii transgressione, sine animæ interitu tolerari aut observari?

Prohiberi ecclesiæ pastores ne suas oves pascant.

(a) Ibid. 21.

Edicta pontificia ferentes in Angliam capite plexi.

Cur igitur non clamas & quasi tuba exaltas vocem tuam, annuntians populo tuo peccata sua, & domui Israel scelera eorum, ne sanguis eorum de tuis manibus requiratur? Et si omnes, quibus populorum cura commissa est, facere tenentur, quanto magis id tibi necessarium exequi, cui & populos & populorum ministros oves & ovium pastores tuæ solicitudini Romana deputavit ecclesia, a qua & primatum & sedis Apostolicæ legationem super Anglicanas ecclesias suscepisti, & per ipsam illius gloriosissimi martyris B. Thomæ olim Cantuariensis archiepiscopi successor effectus es, qui adversus similia decertans statuta holocaustum se Deo offerens pro libertate ecclesiastica occubuit? Tu certe ob hæc omnium primus, qui vexillo assumpto prodire in aciem deberes, & fratres coepiscopos tuos tuo exemplo in certamine sistere, omnium terga vertis, & aliquos, qui forte resistendi impetum cœperunt, tua sive pusillanimitate sive dissimulatione sive, ut omnes attestantur, evidenti prævaricatione a bono proposito dejicis. Itaque de te queritur ecclesia, si in te omnis culpa transfertur, non mirari sed dolere, immo potius te ipsum corrigere debes, & debitum, quo omni jure astrictus es, audacter exolvere: pro qua re efficienda, si velis, quam potes adhibere operam, non magnum certamen subeundum est. Persuade tantum pro officio & auctoritate tua sæcularibus, & eos veritate instrue; ostende eis peccatum, quo observantes prædictum statutum illaqueantur, & erunt, ut omnes asserunt, prava in directa & aspera in vias planas.

S. Thomæ Cantuarien. exemplum propositum.

Excitatus ad constantiam episc. Wintonien.

XX.

Ne igitur si tacuerimus & nos, tuam aliorumque desidiam dissimulantes, similis apud omnipotentem Deum culpa nos efficiat, neve animarum nostrarum sanguis, si neglexerimus, a manibus nostris exigatur, tuam fraternitatem quanta possumus industria, toto corde totoque affectu hortamur, monemus, requirimus, & in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna cui, si neglexeris, ipso facto te subjicimus, districte præcipiendo mandamus, quatenus quamprimum ad locum, ubi consiliarii charissimi in Christo filii nostri Henrici Angliæ Regis illustris conveniunt, personaliter accedas, eosque tam ecclesiasticos quam sæculares pro sapientia, quam Dominus inspiraverit, rationibus ac monitionibus reddas instructos, ut prædictum statutum in proximo parlamento tollant penitus & aboleant, cum omni divinæ & humanæ rationi veteris, ac novi testamenti conciliorum, sanctorum patrum, summorum Pontificum decretis, ipsius denique universalis Ecclesiæ observantiæ evidentissime contradicat, nec sine interitu salutis æternæ quovis modo servari possit. Illud quoque inter alia dicere non omittas, qualiter ecclesiasticæ libertatis violatores facientes statuta aut consuetudines contra ipsam libertatem servari, officiales, rectores, consiliarii locorum, ubi hujusmodi statuta vel consuetudines edita fuerint vel servata, ac etiam qui secundum prædicta judicaverint, ipso jure excommunicationem incurrunt, quæ quantum sint Christifidelibus metuenda, ipse plane poteris declarare. Idem sub eadem pœna facere te volumus, cum parlamentum inchoabitur tam erga prædictos consiliarios, quam erga communitates & alios, qui vocem in ipso habuerint parlamento. Insuper ut pluribus viis honori Dei, ac sanctæ matris Ecclesiæ & animarum saluti provideatur, sub simili pœna mandes, ac præcipias omnibus, tam rectoribus ecclesiarum, quam aliis officium prædicationis obtinentibus, sæcularibus & religiosis, ut frequenter in sermonibus suis populum de prædicta materia instruere non omittant. Volumus autem, ut quidquid super prædictis feceris, per tuas literas, quibus saltem duæ graves personæ, quæ ipsis requisitionibus per te faciendis interfuerint, se subscribant, nos certiores efficias. Datum Romæ apud SS. Apostolos v. id. decembris pontificatus nostri anno x.

Jussus ad regia consilia accedere & Ecclesiæ causam tueri.

Exponere eos anathemate devinctos qui jus ecclesiasticam lædunt.

Imperet ecclesiasticis, ut populum e suggestu hæc doceant.

Asserendæ ab impiorum injuria dignita-

tis Apostolicæ tum vindices erant acerrimi Oxonienses doctores, quos Martinus solicitavit (a), ut cum Juliano Cæsarino internuntio apostolico operam pro tuenda libertate ecclesiastica & viris doctrina conspicuis ad ampliora sacerdotia promovendis conjungerent: *Cum*, inquit, *inter studia generalia præcipuum locum tenere noscitur universitas vestra, ex qua plurimi excellentes viri effloruerunt, hoc maxime consolamur in vobis, quod summa devotio atque affectio vestra esse dicitur erga conservationem & defensionem status & dignitatis Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedis. Ob quam causam merito prosequitur hanc devotionem affectionemque vestram paterna benevolentia & charitate singulari: in eo est enim ubereimus fructus studiorum vestrorum, si ea, quæ docetis, opere adimplentes, fidem orthodoxam, nostram & ipsius sedis authoritatem dignitatemque defendatis, & ecclesiasticam libertatem consecuros. Datum Romæ apud S. Petrum iv. kal. aprilis anno ix.* Cæterum Henricus episcopus Wintoniensis a Martino objurgatus errorem expiavit, ipsum enim cardinalitia purpura donatum extremo anno visuri sumus una cum Juliano Cæsarino, de quo paulo ante memoravi. At dum politici Angli sacrarum rerum affectant imperium, divinum Numen suis consiliis adversum passi sunt: siquidem Gallorum res hoc anno assurgere visæ sunt; narrat enim Monstreletus (b) Anglos aliquarum urbium obsidione depulsos, atque a Britonibus cæsos.

(a) *Brev. p. 40. cod. ms. Alex. VII.*

Oxonienses tuentur jus pontificium.

(b) *Monstrel. vol. 2. p. 32.*

XXI. Initum fœdus in Mediol. ducem.

Nec pacatæ res in Italia fuere; pepigisse enim ineunte anno Nicolaum marchionem Atestinum fœdus cum Florentinis ac Venetis adversus Philippum Mariam Mediolani ducem, cujus potentia terrorem cæteris Italiæ principibus afferebat, tradit Joannes Baptista Pigna (c): additque diarii Veneti (d) author, vigesima februarii die Pontificis, Sigismundi Romanorum Regis, Venetorum, ejusdem ducis, aliorumque plurium principum oratores Ferrariam convenisse, ut de concordia agitarent; quippe Pontifex ac Sigismundus id bellum in fidei hostes Wicleffistas Turcasve vertere cupiebant. At nulla ratione Philippus Maria adduci potuit ad pacis leges accipiendas, quibus non modo Flaminia Etruriaque abstinere, verum Genuam etiam in pristinum libertatis statum restituere jubebatur. Erupit itaque in bellum discordia: ac Veneti (e) præfecto exercitui comite Carmagnola Brixiam in Venetæ reipublicæ ditionem redegere mense martio, plures arces in circumjecto agro ad deditionem perpulere. Conjunxit se huic sociali fœderi in ducem Mediolanensem inito Amedeus (f) dux Sabaudiæ, adeo ut Philippus Maria res suas in ingenti periculo ob affectatam a se juris pontificii Flaminiam, spretaque apostolica monita esse perspexerit: nam & Martinus Pontifex Forumlivium & Imolam ab eo repetebat, & Alfonsus Rex Aragonum Genuam ab ejus imperio divellere conabatur. Ne itaque tot hostium potentiæ succumberet, aliquos sibi conciliandos censuit: Martino Imolam & Forumlivium restituit (g), cum Alfonso fœdus percussit (h) portu Veneris & Erice dimissis, ac nonnullis Corsicæ arcibus, quæ Genuensi parebant imperio dimissis, quam ob causam dux ipse Genuensium odium in se concitavit.

(c) *Pign. de princ. Atest. l. 6.*

(d) *Diar. ms. Ven. hoc ann.*

Brixia subacta a Venetis.

(e) *Id. ibidem in histor. Leonard. Aret. rer. Ital. hist. Sabellic. ennead. 10. l. 2. Cavit. in annal. hoc ann. Pign. l. 6.*

(f) *Diar. Ven. ms.*

Dux Mediolanen. Forumlivium Imolamque restituit Pontifici.

(g) *Cavitel. in annal. hoc ann. Pig. l. 6.*

(h) *Sur. l. 13. c. 41. & Foliet. hist. Genua l. 10.*

XXII. Dum in occidente Venetum imperium in eo bello, ut diximus, propagatum, debilitatum est (i) in oriente a Turcis: decima enim nona maii die relatum ad senatum narrat diarium MS. Venetum Turcam instructa classe nocte intempesta in Euboeam exscensionem fecisse, magnaque hominum, mulierum, & puerorum multitudine abducta in servitutem, plura loca ferro & flamma delevisse.

(i) *Diar. ms. Venet. hoc ann.*

Turcarum in Negropontum irruptio.

Quod ad res alias orientales spectat; ad ecclesiæ Romanæ gremium Græcos reducendi cupidus Pontifex, cum jam ante agitatum esset cum postremo Imperatore de celebrando concilio, in quo schisma vetus aboleretur, novum Imperatorem Joannem, ac Josephum patriarcham Constantinopolitanum de sacra ecclesiarum instauranda conjunctione appellavit, misso Andrea ordinis Prædicatorum apostolico nuncio, cui tradita syngrapha Christifideles omnes est adhortatus (k), ut libere eum commeare sinerent, proposita subjectis verbis itineris causa: *Cum dilectum filium Andream de Constantinopoli ordinis fratrum Prædicatorum sacræ theologiæ professorem totius societatis fratrum propter Christum peregrinantium, & unitorum vicarium generalem, ac magistrum scholarum palatii apostolici ad charissimum in Christo filium nostrum Joannem Romanorum Imperatorem illustrem, ac venerabilem fratrem nostrum Joseph patriarcham Constantinopolitanum, nec non ad nonnullas Græciæ partes pro maximis & arduis catholicæ fidei negotiis per nos sibi commissis personaliter destinemus, &c.* Ut demum post plura colloquia Joannes Imperator ac Josephus patriarcha Eugenio IV. Pontifice maximo in Italiam venerint, ac Florentiæ in œcumenico concilio orientalem ecclesiam Latinæ conjunxerint, suo loco dicetur. Nunc reliquas orientales res prosequamur.

De Græcis ecclesiæ conciliandis actum.

(k) *Lib. 5. ep. cur. pag. 282.*

Internuncius ad Imp. & patriarcham missus.

XXIII. Adducta in maximum discrimen Cyprus, quam anno superiori sultanus Ægyptius sæva populatione vexarat, graves curas afferebat Pontifici, qui occidentales principes bellis civilibus implicitos ad eam a barbarorum tyrannide liberandam permovere

Cyprus ab Ægyptio divexata.

vere non poterat: ne vero aliqua ope Jano ejusdem insulæ Regi deesset, fisci in Cypro præfecto præcepit (a), ut aurum, quod juris pontificii duobus annis excurrentibus foret, in regiam ærarium derivaret: *Cum*, inquit, *ut nuper non sine amaritudine mentes accepimus, vehementer a quampluribus hæsitetur, ne ab infidelibus Christiani nominis inimicis navali classe insula Cypri hostiliter invadatur, prout de anno præterito effectum est, ibique per ipsos Acsanos maxima damna inferantur, &c.*

(a) *Ibid. pag. 260.*

Illatæ ob Acsanis clades.

Tenue id levamen erat adversus immensas Sultani Ægydii opes, quas cum augeret magis ex gravissimis vectigalibus extortis a Christianis sepulchrum Dominicum lustraturis, certior ea de re factus Pontifex a Caroli Regis Francorum equitumque Rhodiorum magistri oratoribus suscipi vetuit eam peregrinationem, quæ ob temporum iniquitatem rei Christianæ damnum allatura foret, unde Philippo Brabantino comiti S. Pauli adeundi ejusdem sepulchri potestatem flagitanti, eam non contulit propositis pluribus argumentis, immo ipsum (b), ut potius pro defendenda Rhodo adversus barbaros in eam insulam se conferret, hortatus est.

Peregrinatio ad sanctissimum Sepulchrum cur prohibita.

(b) *Lib. 9. brev. pag. 25.*

Dilecto filio nobili viro Philippo de Brabant comiti S. Pauli salutem.

Inter consolationem, quam in Domino suscepimus ex literis scriptis ad nos per nobilitatem tuam, quibus licentiam petis visitandi sepulchrum Dominicum & alia sancta loca ultramarina, illud sane molestum fuit cordi nostro, quod ea tempora acciderunt, ut nequeamus, prout cupimus, satisfacere in hac parte desiderio tuo. Prohibemur communi causa Christianorum, quos tueri debemus, tum etiam movemur respectu personæ tuæ, quam diligentes paterna charitate nolumus eam subjici manifestis periculis infidelium, num ut sciat quantum noceat Christianis frequens ipsorum accessio ad loca sancta ultramarina, accedentes ad nos nuper oratores charissimi in Christo filii nostri Caroli Regis Cypri illustris & dilecti filii magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani non sine gravi querela nobis exposuerunt quanta mala eis proveniunt propter illorum pecunias, qui visitant hujusmodi loca sancta, asserentes noviter parari classem ingentem per Saracenos ad spoliandas, diripiendas, & occupandas insulas Cypri, quam anno præterito multis bonis spoliaverant, & Rhodi, ut [quod Deus avertat] dubitarent non modicum de statu ipsorum, nisi Omnipotens de pietatis suæ munere provideret: quæ omnia ut plurimum dicebant fieri auxilio Christianorum adeuntium ad Terram sanctam, conquerentes quodammodo magis de Christianis, qui illos rabidos canes suis pecuniis armabant, quam de perfidia Saracenorum, qui nisi pecuniis fidelium fulcirentur, non possent tanta eis mala inferre. Addebant præterea Christianos ab illis fidei hostibus cum multis ex causis irrideri, tum vel maxime, quod Christianorum pecuniis Christianos debellant & destruunt; quam ob causam supplicarunt nobis, ne quis ad ea loca deinceps proficisceretur. Itaque moti eorum precibus, tum quia causa id postulabat, sacro etiam Cardinalium collegio hoc suadente, & universa pene postulante Romana curia, interdicendum duximus, ne quis ad loca præfata ad præsens se deberet conferre, ne per subsidia fidelium addantur illis vires ad Christianorum subversionem.

Movet insuper nos non parum periculum personæ tuæ & magnum discrimen, ad quod te objiceres: cum enim mare illarum partium sit repletum undique piratis & infinitis navibus, quibus bellum inferunt insulæ Cypri, videtur impossibile illuc tuto adire aut redire quem posse, quin incidat in manus infidelium, quibus cum nulla sit fides, nullam fidem norunt servare. Ut autem planius conspicias difficultates adeundi, dilectus filius nobilis vir Guido bastardus Burgundiæ, qui una cum domino de Robays & comitiva eorum ante prohibitionem nostram illuc accesserunt, scripsit nobis ex insula Rhodi, eos ulterius ire non posse, & propterea ipsos commorari voluisse in dicta insula pro ipsius defensione ad laudem nominis Christi. Hoc idem si tua magnificentia vellet facere; ire scilicet ad insulam Rhodi, & ibidem cum tua comitiva aliquandiu commorari pro illius insulæ defensione, gratissimum nobis faceres præ cæteris rebus, & ut id facias in Domino exhortamur, concedentes tibi & tuis auctoritate Apostolica si eo accesseris permanserisque aliquo tempore pro defensione hujusmodi omnes & singulas remissiones & indulgentias, quæ sunt visitantibus sepulchrum Domini & alia loca sancta ultramarina quoquomodo concessa, &c. Datum Genezani Penestrinæ diœcesis Kal. septembris pontificatus nostri anno IX.

Philip. comes S. Pauli ad tuendam Rhodum excitatus.

XXIV.

Imminentibus tum barbaris Rhodo habiti sunt Montione Rhodiorum equitum generis Hispani conventus (c), quibus præsule magistri Rhodi orator Scariguesius, isque ab Alfonso Rege subornatus supremo magistro inscio centum aureorum millia spopondit: ut classem ad ferendas Rhodo suppetias ornaret: sed cum patuisset, Alfonsum sacris iis opibus classem instruere molitum, ut arma verteret in catholicos, rescissa ea Scariguesii pactio est a magistro; qua usus occasione Alfonsus Rhodii equestris ordinis opes, quæ in Tarraconensi regno erant, contra fas invasit.

(c) *Bos. hist. equi. S. Jo. Hierosol. p. 2. lib. 3.*

Aragonii Regis fraus.

At Sultanus, quem Mechellam Æneas Sylvius vocat impetus non in Rhodum, quam milite & armis instructam putabat, sed

Sacræ opes ab eodem invasæ.

(a) Lib. 5. ep. cur. pag. 259. Æn. Sylv. de Asia cap. 97. Diar. MS. Venet. Steph. Li-fin. in hist. Cypri. Foliet. lib. 10. Bizar. lib. 11. Sabell. en. nead. 10. lib. 2. Bosius p. 2. lib. 5. (b) Ubi sup.

sed in Cyprum convertit (a): cujus bellico apparatu territus Rex Janus Nicolaum episcopum Famagustanum ineunte anno in occidentem misit, qui Reges ac principes ad ferendas sibi suppetias commoveret. Accessit is ad Martinum, a quo universis fidelibus commendatus fuit (b). Verum laborante civilibus bellis occidente, ac præcipue Gallia Anglicis armis attrita, leviora tantum auxilia elici potuere, qua occasione ferociens Sultanus Ægyptius, classe maxima comparata vexatam superioribus excursionibus Cyprum oppressit, deleto Christiano exercitu, & capto in acie Jano Rege; quæ paucis verbis perstringit Æneas Sylvius (c), latius vero describit ms. diarii Veneti (d) author, ac refert prima augusti hujus anni Ægyptiam classem in Cyprum ductam, duasque Saracenorum acies male ad pugnam instructas internecionique de illorum more objectas concisas fuisse, fessisque in cæde imbellium viribus, a fortiori Ægyptiaci exercitus agmine Christianos demum profligatos, & Janum Regem in gutture sauciatum captumque: ac tum Cyprios in fugam se conjecisse: Gallos vero, qui prælium sustinere ausi erant ferro stratos, evolutoque septimo die Nicosiam barbaris se dedisse, ac viginti millia Christianorum in servitatem abducta: Interea Rhodiam classem duodecima augusti serius ad ferendam opem advolasse; nec tamen ipsos temporis opportunitate ad profligandam classem Ægyptiacam opportunitate usos, cum milite qui exscensum in terram fecerat, imparata esset.

Cypri excidium. (c) Æn. Sylv. in Asia cap. 97. (d) Diar. Ven. MS. hoc ann. Monstrel. vol. 2. hoc ann. & alii.

Addit hoc interim spatio interceptam ab Ægyptiis navem Venetam, quæ e Syria solverat, cæsisque Christianis, qui armis se defenderant & Joanne Dandulo ac duobus Genuensibus; qui fidem Christianam deseruere, precaria vita donatis, vigintiquinque religiosos viros partim sacerdotes partim laicos, qui demissi in preces non pugnarant, ac vitam indicta ad Mahometem a Christo defectione aspernati fuere, martyrio affecisse, dum supplicibus manibus ad cœlum tensis ardentissimo pietatis sensu animas Deo commendabant. Eadem confirmat Monstreletus (e) ex literis Rhodo missis, utque Rex Cyprius paulo post in Ægyptum ductus sit barbarica classe ad sultanum, in Cairi ingressu vincti Christiani bini & bini abrepti Deiparæ vexillum inverso in terram apice raptatum a Saracenis, Rex vero catenis onustus mulo impositus ante conspectum sultani, qui ex editiori loco illum despectabat, in terram caput inclinare novies terræque osculum figere coactus est, ac deinde in carcerem conjectus.

Rhodiæ classis serius fert opem.

(e) Monstr. ibid. pag. 29.

XXV. At Pontifex diræ hujus cladis accepta fama, ingenti dolore percitus miserandum Christianorum mutuo sese bello lanianitium sortem luxit: cumque jam ante Nicolaum Albergatum ex sacra Carthusianorum familia episcopum Bononiensem pietatis laude præstantem, creatum (uti diceetur) tit. S Crucis presbyterum Cardinalem, ad Philippum Mariam Mediolanensium ducem, ac Venetos misisset, ut pacem inter illos redintegraret, cœptis eo ardentius insistere jussit, quo ob Christianorum dissidia tantam cladem Cyprus passa esset; quo argumento hæ literæ ad Franciscum Fuscarum Venetiarum ducem scripsit (f): *Desideramus semper pacem, pro qua tractanda ad nobilitatem tuam misimus dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis presbyterum Cardinalem A. S. L. & cum postea supervenerit novum illud infelix de insula Cypri cum Rege suo capta atque direpta, facti sumus in eo desiderio ardentiores adeo, ut non possit mens nostra quiescere nisi sentiamus illam esse conclusam. Videmus enim, quod hoc bello durante sequetur ultra jacturam partium desolatio totius Italiæ cum effusione sanguinis Christiani: nec Italia solum sentiet, sed tota Christianitas; credimus enim, quod, si Italia fuisset in pace & præsertim Veneti, qui impetus infidelium reprimere consueverunt, non accidisset fidelibus ista calamitas Cypriana, &c.* Soliciti etiam a Pontifice Genuenses fuere (g), ut eversas res Cypri instaurarent, cum etiam plurimi eorum interesset barbaros comprimere, ne postea Famagustam eriperent.

B. Nicol. Aberg. pacis interpres missus.

(f) Lib. brev. pag. 118.

Luget Pont. ob bella Occidentalium eversam Cyprum.

(g) Ibid. pag. 131.

Genuenses ad ferendam Cypro opem excitat.

Dilectis filiis Jacobo S. Mariæ novæ diacono Cardinali, gubernatori, & consilio civitatis Januensis salutem, &c.

Audivimus infelicem, flebilem, & horrendum casum Cypri, qui cor nostrum acerbissimo dolore percussit. Accedit & ad dolorem timor, ne Saraceni hac nova victoria super perfidiam suam elati finitimas insulas Christianorum invadant, & in eamdem deducant calamitatem. Cum itaque cupiamus occurrere imminenti periculo & recuperare, quod perditum est de Cypro, ac reliquias fidelium, si quæ ibi sunt conservare & deinde favente desideriis nostris Christo, qui non deseret sperantes in se, majora concipiamus pro dignitate nominis Christiani, circumspicientes universæ Christianitatis statum, cognoscimus civitatem Januensem ad hoc nostrum propositum esse præcipue requirendam. Non dicimus quod quoniam civitas præfata fuerit semper promptissima ad fidem catholicam & Ecclesiam defendendam adversus infideles & schismaticos, & quod id facere hodie potest, & debet etiam propter defensionem urbis Famagustæ, propterea sit eidem totum hoc opus imponendum, requirimus etiam Venetos de præsenti, & in tempore universos Christianos principes excitare decrevimus ad tantum dedecus vindicandum: sed in præ-

Datæ ad Genuen. literæ.

Famag. in periculum adducta.

præsentiarum, cum opus sit parato subsidio galearum & navium ad recuperandam perditam & alias insulas defendendas, vos & Venetos potentes in mari ad hoc sanctum negotium ante alios duximus requirendos. Verumtamen considerantibus vestræ civitatis & aliarum conditiones, visum est nobis, quod multum in Janua sperare possimus; nam ad optimam voluntatem & cæteras opes, quibus valetis plurimum, accedit quod vestra res agitur. Itaque, filii dilecti, hortamur, requirimus, & rogamus devotionem vestram, ut velitis succurrere toti fidelium necessitati cum navibus & galeis sicut sapientiæ vestræ videbitur succurrendum. Nec aliqua occupatio civitatis vestræ vos distrahat ab hoc opere justo & sancto quo nihil Deo gratius, nihil acceptius nobis, & cuilibet vestrum gloriosius fieri potest: nos enim, ut homines se ad hanc sanctam expeditionem promptiores exhibeant, omnibus quos in ea ab hac vita migrare contigerit, absolutionem plenariam concedimus Dat. &c. Quamvia non consignatæ sint temporis nota hæ duæ postremæ literæ, ex Carolo tamen Sigonio, (a) dum agit de legatione B. Nicolai Albergati ad Venetos; hoc anno exaratas fuisse colligitur.

(a) *Sig. l. 3. de episc. Bonon. in B. Nicol. Alberg.*

XXVI. Novi Card. creantur. Auxit hoc anno Martinus Cardinalium senatum, ac viros virtutibus spectatissimos ad eum honoris gradum evexit, quos ipse hoc elogio commendat (b) in literis ad Joannem e Praga episcopum Olomucensem, quem ob res adversus hæreticos præclare gestas eadem dignitate insignivit.

(b) *In cod. ms. Alex. VII. p. 28.*

Martinus, &c. De fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio novos Cardinales duximus creandos, viros utique tales, ex quorum virtutibus & Ecclesiæ sanctæ Dei magna utilitas, & universo populo Christiano summa consolatio debeat provenire, verum attenta virtutum tuarum magnitudine, quam potissime adversus perfidos Bohemiæ hæreticos, pro catholica fide pugnans viriliter ostendisti, personam tuam inter alios in presbyterum Cardinalem duximus assumendam sperantes per hoc & catholicis robur accrescere & hæreticorum perversitatem magis conteri atque opprimi debere, ut igitur magis in defensione Christiani nominis proficere in dies possis quo majores tua prudentia vires & ardorem pugnandi catholicis pro Christi fide dabit, volumus, ut tua circumspectio ad nos minime accedat ad præsens, sed in tam sancto & laudabili opere perseveret ad ipsorum hæreticorum conversionem toto posse & tota mente solita diligentia incumbens, ut sic per tuæ authoritatis & præsentiæ diligentiam ecclesia catholica in illis partibus conservetur, & tu debitam tibi ex eo apud Deum & homines meritorum palmam & gloriæ consequaris. Dat. &c. Meditatus etiam adversus eosdem Hussitas Anglorum arma vertere, Henricum e Belloforti episcopum Wintoniensem cardinalitia dignitate decoravit, cum ipsum in exercitu crucesignato legatum creare decrevisset, ad quem pileum Cardinalitium cum hisce literis (c) misit.

Joannes a Praga clarus rebus gestis in hæreticos.

Henricus episc. Wintonien. creatus Card.

(c) *Cod. ms. Alex. VII. p. 84.*

Henrico episcopo Wintoniensi in S. R. E. tit. S. Eusebii presbyterum Cardinalem assumpto salutem.

Dudum considerantes personam tuam regio genere insignem, singulari sapientia, devotione, & fide probatissima, & animi magnitudine, & rerum experientia, aliisque præclaris virtutibus eminentem, quantoque præsidio & ornamento Romanæ & universalis Ecclesiæ possis esse in omni statu ecclesiastico, sed in eo maxime, qui proximus summo est, te in ejusdem Romanæ ecclesiæ Cardinalem assumpsimus, publicavimus, sicut per alias nostras literas te fecimus certiorem: sed quoniam propter absentiam tuam locorumque distantiam nondum pileum rubeum cardinalatus insigne præcipuum recepisti, volentes quod illo amplius careas, ipsum tibi per dilectum filium nobilem virum Salviatum de Genezano familiarem & scutiferum nostrum honoris destinamus, quem in Dei nomine cum solita mentis tuæ dispositione in rebus Ecclesiæ, & generosa tuæ rectæ conscientiæ alacritate recipias, eoque cum benedictione nostra utaris non humana gloria & ambitionis signo, sed fidei, quam sancta tenet & tuetur Ecclesia, ideoque rutili coloris est, ut non delectet oculos sicut regium diadema, vel purpura, sed ut illum gestantis denunciet pro Ecclesia usque ad effusionem sanguinis decertandum esse. Sed speramus in Domino, quod tu munitus hoc pileo adversarios Ecclesiæ Dei terrebis velut galea impenetrabili & jaculis malignorum resistes. Igitur ipsum læto corde suscipias, & sub illo in gratia Dei confisus militare non timeas pro defensione Ecclesiæ & ecclesiasticæ libertatis sicut pro tua singulari prudentia utile & necessarium judicabis esse. Datum Romæ, &c. Fefellit ille pontificias spes, nam ab Anglorum Rege a politicis misere subornato jussus est crucesignata vexilla non in hæreticos, sed in catholicos Gallos attollere, ut inferius visuri sumus.

Cæterum quamvis superioribus literis temporis nota adscripta non sit, tamen ex præcedentium consignatione celebratam hoc anno eam Cardinalium creationem constat, nec non ex Vaticanis monumentis tradit Felix Contelorius (d), adlectos nimirum fuisse in sacrum senatum a Martino V. XXIV. maii octo presbyteros & quatuor diaconos Cardinales. Nomina presbyterorum sunt hæc, Joannes e Rupescissa archiepiscopus Rothomagensis tit. S. Laurentii in Lucina, Ludo-

(d) *Cont. in elench. Cardd.*

Aliorum Cardd. nomina.

dovicus Alamannus archiepiscopus Arelatensis tit. S. Cæciliæ, deinde schismaticorum Basiliensium adversus Eugenium signifer, atque ideo exauctoratus, iterumque Ecclesiæ & pristino honori a Nicolao V. restitutus, qui post expiatum ritu crimen sanctitatis magnam opinionem reliquit, illique a Clemente VII. (a) beati honorificum titulum permissum ferunt; Henricus Beaufort Anglorum Regis avunculus episcopus Wintoniensis tit. S. Eusebii, de quo modo actum est, Joannes e Praga episcopus Olomucensis tit. S. Cyriaci in thermis, quem insigni elogio ornatum a Martino diximus, Antonius Casinus episcopus Senensis tit. S. Marcelli, Nicolaus Albergatus episcopus Bononiensis tit. S. Crucis in Jerusalem, qui ob insignes virtutes beati titulum promeruit, de quo hæc Sigonius (b) publicis monumentis consignavit: *Martinus virtutem ejus jampridem admirans, cum Cardinales adlegeret, ipsum in eum quoque numerum retulit, ac Romam ad se venire jusso III. non. julias pileum, quem obviam missum in itinere recusarat, repugnanti adhuc atque invito imposuit, ac presbyterum tit. S. Crucis in Hierusalem declaravit: ex quo signum crucis pro insigne gentilitio ferre cœpit, unde Franciscus Filelphus ad eum scripsit; Imitatus es eum, cujus crucem pro signo geris, Christum Optimum Maximum. Bononiam inde septembri mense reversus, atque ingenti honore civitatis exceptus, post triduum ad pacem inter senatum Venetum & ducem Mediolanensem componendam legatus Ferrariam adiit, atque ibi utriusque partis procuratoribus audiendis operam dedit: quo facto, ubi se rem ad exitum perducere non posse vidit, semel iterumque Venetias ac Mediolanum hoc & sequenti anno contendit, atque ita demum ex sententia rem confecit.* Plures alias legationes ab eo gestas inferius visuri sumus. Reliquorum Cardinalium nomina sunt hæc, Raymundus Marrosius episcopus Castrensis tit. S. Praxedis, Antonius Cervantes archidiaconus Hispalensis tit. S. Petri ad vincula: Cardinales diaconi fuere Ardicinus e Porta advocatus consistorialis SS. Cosmæ & Damiani, Hugo Regis Cyprii frater S. Hadriani, Prospes Columna S. Georgii in velabro, Julianus Cæsarinus S. Angeli; sed postremi duo anno tantum trigesimo hujus sæculi octava novembris die promulgati fuere. His addit Alfonsus Ciacconius Dominicum Ram episcopum Ilerdensem presbyterum tit. S. Sixti, & Dominicum Capranicam designatum episcopum Firmanum diaconum S. Mariæ in via lata: sed hos ex Vaticanis monumentis creatos antea Cardinales vidimus, non tamen publicatos, quorum prior Dominicus Ram die x. martii anni MCCCCXXX. promulgatus est (c).

(a) *Extant ejus lit. apud Ciacon. in Mart. V.*

(b) *Sigon. de episc. Bonon. l. 3.* B. Albergatus fit Card. S. Crucis.

(c) *Fel. Cont. ubi sup.*

Colla-

I. COllabente in Bohemia religione, Pontifex anno hujus sæculi vigesimo septimo indictione quinta tuendæ divinæ gloriæ studio incitatus, cum jam antea, ut vidimus, Joannis Dominici & Brandæ Cardinalium opera ad excindendam impietatem usus esset, demum Henricum tit. S. Eusebii presbyterum Cardinalem eundemque Vvintoniensem episcopum, de quo paulo ante memoravimus, in Bohemia, Hungaria, & Germania legatum apostolicæ sedis creavit (*a*), atque ad frangendam hæreticorum audaciam perfidiamque amplissimam ei tribuit (*b*) auctoritatem: cujus vel literæ hac temporis nota insignitæ sunt. *Dat. Romæ apud SS. Apostolos xv. kal. aprilis pontificatus nostri anno x.* Hortatus est proximo die aliis literis Pontifex (*c*) Henricum ipsum, ut arduum licet debellandæ hæreseos munus susciperet, cum nemo iis dotibus præditus occurreret, qui hæreticos vel ad officium flectere, vel armis frangere posset: tum ingentia mala, quæ patrarent hæretici ob oculos proposuit, ut eorum horrore ad contundendos impios moveretur.

Creatus in Bohemos legatus Card. Anglus.

(*a*) *Æn. Sylv. hist. Bohem. c.44. & 47. Kranz. Vandal. l.11. Bonfin. dec.3. Dubrav. l.27.*

(*b*) *Lib. 6. p.31.*

Cur tradita Henrico domandæ hæreseos provincia.

(*c*) *Lib. brev. p.30.*

Dilecto filio Henrico tit. S. Eusebii presbytero Cardinali A. S. L. salutem, &c.

Concepta de eo spes ingentes.

Cogitantes quis esset aptissimus, quem tanquam caput, & vexillum ad expugnationem ipsius hæresis & fidei defensionem constitueremus, occurrit nobis persona tua ad hoc maxime opportuna, quam ad hoc opus tam utile, tum necessarium, tum Deo acceptum deligeremus. Multa quidem ut id faceremus nos inducebant, primum magnitudo consilii & prudentiæ tuæ jam olim in unione Ecclesiæ comprobata; deinde stirps egregia, & tanti generis praeclarum nomen, quod cum fulgeat apud omnes, magnum tibi aditum dabit vel ad pacem, vel ad bellum; tum auctoritas quanta in ullo esse potest, & regiæ nominis porta, & scientia, & virtutibus tuis. Accedit rerum experientia magnarum, in quibus es semper versatus. Adde etiam quod is es, quem illi hæretici & ad tractandam pacem, & ad reductionem eorum suspectum non habebunt, & ad bellum gerendum propter regnum, & nationis gloriam maxime formidabunt. Quæ omnia mature discussa nos impulerunt, ut hoc onus imponeremus tibi tanquam accommodatissimo ad ipsos hæreticos vel convertendos, vel expugnandos. Itaque de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium te per universum Germaniam, ac Hungariæ & Bohemiæ regna legatum nostrum de latere constituimus, sperantes in virtute Altissimi, & sapientia tua, quod is eris, qui huic operi extremum, ut dicitur, impones manum. Velis igitur, dilecte fili, ob reverentiam Salvatoris nostri, & ob animæ tuæ salutem, ad quæ te exhortamur per passionem sacratissimam Jesu Christi suscipere hoc onus legationis, quod licet propter temporum malitiam videatur magnum: tamen leve, & suave erit tibi in vinea Domini laboranti. Nec ullo modo recuses hoc negotium, in quo & præsentis vitæ gloria, & futuræ salus continetur; moveat enim te communis utilitas totius populi Christiani, moveat tot pereuntium animarum jactura, quas omnes lucraturus es Deo in sacrificium laudis: moveat amor fidei periclitantis, & ipsa causa, quæ cum Dei sit propria, est cæteris omnibus rebus præponenda: moveat honor noster & sedis Apostolicæ, qui multum in hac re consistit. Illud etiam consideres sacrosancta Ecclesia mater tua te opem laturum, quæ tuum auxilium tanquam filii potentis manibus passis implorat, oratque ne patiaris corpus suum immaculatum a canibus laniari. Possemus referre bella nefaria, cæteraque mala, quibus fideles ab hæreticis vexantur, nisi nota essent tibi. Neque vero hoc etiam est spernendum, tantum ex hoc opere regio Angliæ Regi, tibique gloriam proventurum, quanta ex re Deo acceptissima & hominibus gratissima potest provenire. Quæ omnia si solita tua prudentia considerabis, certi reddimur, quod te accinges, præparabisque ad hanc salutiferam expeditionem, in qua, & laudem tibi in hoc sæculo perpetuam, & æterna apud Deum præmia comparabis, dabisque has tuis cardinalatus primitias, Deo, quæ sibi erunt omnibus sacrificiis acceptiores, &c. Dat. Romæ xiv. kal. martii anno x.

II. De Bohemicæ legationis munere ad Henricum Cardinalem S. Eusebii delato Martinus Angliæ Regem consiliique sanctioris proceres fecit (*d*) certiores, utque ipsum ad illud suscipiendum pro divini Numinis & Anglicæ gentis gloria inducerent, est cohortatus.

(*d*) *Lib. 9. brev. p.31. & 32. & in alio lib. brev. p.34. &c.*

Rogatus Angliæ Rex ut faveat expeditioni Bohemicæ.

Charissimo in Christo filio Henrico Regi Angliæ illustri, salutem, &c.

Licet dudum solertem, ac diligentem operam indefessis curis impenderemus ad delendam hæresim, quæ regnum Bohemiæ & circumvicinas partes infecerat mittendo ad id sæpius diversos nuntios & legatos nostros, tamen demeritis hominum exigentibus nondum respexit Dominus oculo suæ pietatis super oves, quæ iter veræ salutis reliquerunt, nec adhuc dignatus est hujus pestiferi morbi curationem elargiri tanto studio a nobis, tantis laboribus quæsitam. Sed nos memores illius evangelicæ vocis, qua pulsare admonemur, ut aperiatur nobis

sæpius tentare & experiri remedia decrevimus, quibus abominatio illa tollatur de Ecclesia Dei sperantes proculdubio Dei misericordiam exuperaturam esse peccata populi sui, neque secundum iniquitates nostras retributurum nobis, sed secundum suas miserationes, quæ sunt super omnia opera ejus. Quapropter cum diligenti cogitatione jugiter pensaremus de mittendo legatum ad illas partes virum, insignem, & eum, de cujus virtutibus fructus optati consequerentur, animum nostrum in diversa vertentibus tandem occurrit dilectus filius noster Henricus tit. S. Eusebii presbyter Cardinalis Vvintoniensis, qui esset huic operi maxime opportunus : Et infra: *Tuam ergo serenitatem requirimus in remissionem peccatorum tuorum, & exhortamur per viscera misericordiæ Dei nostri, ut cum nullum opus sit, in quo magis Deo possis placere, quam dare operam, ut eger suus sentibus hæresum purgetur, velis inducere & hortari præfatum Cardinalem, ut læto promptoque animo assumat hoc onus fidei defendendæ, & eidem etiam favere, tum ob laudem divini nominis & ob utilitatem Christianorum, tum etiam ob salutem animæ tuæ. Erit etiam permaxima gloria & tibi & regno tuo, si opera ipsius Cardinalis, prout in ejus sapientia indubie speremus, hæc mortifera pestis tollatur de medio. Offer Deo igitur has primitias ætatis tuæ & laudabilium operum, ut tuo consilio, favore, atque hortatu Cardinalis suscipiat hanc causam publicam, ex qua maximum lucrum Ecclesiæ sit consequuturum vel ex reductione ovium aberrantium, si redire voluerint, vel oppressione, si obduruerint in errore. Quid enim* indignius, *quam ut sanctum Domini tam diu in dedecus populi Christiani a canibus laceretur? Ad hoc ergo, fili charissime, oportet, ut tua quoque celsitudo, prout catholicum principem decet adhibeat auxilium & favorem, & præsertim in hoc elaboret, ut ipse Cardinalis hoc opus aggrediatur tam sanctum, tam Deo acceptum, & hominibus gratum, quod si effecerit, nos & ecclesiam in perpetuum tali beneficio obligabit. Dat. &c.*

Excitatus, ut ætatis primitias Deo offerat.

III. Admissum ab Henrico Card. legationis munus.

(a) *Lib.9. brev. p.* 34.

Gratulatur ipsi ea de re Martinus.

Pontificis precibus flexus Henricus Cardinalis militiæ sacræ se addixit: cujus acceptis literis Martinus ingenti affectus gaudio profectum in Belgium Cardinalem ad urgenda pia consilia, ut arbitrabatur, his literis accendit (a).

Henrico Cardinali Angliæ

A. S. L.

Magnam & fere inæstimabilem lætitiam in Domino, suscepimus propter causam fidei ex literis, quas noviter a te recepimus scriptas Mechliniæ die xv. *mensis præteriti: in quibus illud continebatur in primis, te suscepto legationis onere accedere cum omni celeritate adversus Bohemos perfidos hostes fidei Christianæ & usque ad mortem velle perseverare pro fidei defensione. Laudabilis quippe est & commendanda hæc voluntas tua & id propositum, ut nullos labores, nulla pericula declines pro defensione Ecclesiæ sanctæ Dei. Itaque gratias agimus Deo primum cujus causa agitur, qui hunc spiritum defendendæ causæ suæ dedit tibi: tum vero bonitatem tuam meritis laudibus commendamus, qui tam necessario tempore auxilium tuum præstes ad hæreticorum subversionem. Hortamur te autem tum ad celeritatem, tum ad perseverantiam, donec consumetur nequitia peccatorum, &c. Romæ apud SS. Apostolos* ii. *id. julii anno* x. Indixit (b) igitur Martinus in Bohemos Hussitas sacrum bellum, ac symbolum crucis accepturis præmia indulgentiarum proposuit. Concurrere plures fideles ad crucis signa: qua de re ab Herbipolensi & Bambergensi episcopis, tum a Frederico marchione Brandeburgensi certior factus Pontifex, ipsos ad fundendum pro Christi gloria vindicanda ab impietate, & contemptu hæreticorum, sanguinem excitavit (c); atque ab episcopis religiosam militiam professuros cruce insigniri jussit. Reges etiam ac principes ad sacrum fœdus allicere datis in sumptus bellicos subsidiariis decumis conatus est (d).

Indicta expeditio in Hussitas.

(b) *Lib.8. p.*244.

(c) *Lib.9. p.*33.

(d) *Lib. ead. p.*142. 146. & 148.

IV.

(e) *Brev. to.9. p.*33. *& in alio ms. pag.* 36.

Data pluribus in hoc bello bene merendi occasio.

(f) *Jo. Nider formic. l.* 2. *c.*8.

Visum pro equiti pro fide sauciato ostensum.

Conflato itaque crucesignato exercitu, concepit ingentes delendæ Hussiticæ hæreseos spes Martinus, quas datis ad Germanos literis (e) exposuit. De piis equitibus, qui sacram adversus Hussitas militiam professi sunt nonnulla memoratu digna narrat Joannes Nider (f), seque novisse ait in Suevia virum nobilem omnium virtutum genere illustrem, qui cum ab Alberto duce Austriæ Iglaviensis urbis præsidio fuisset præfectus, pluraque minora prælia variis eruptionibus contra Ziskam gessisset, & in asperiori pugna quadraginta duobus vulneribus fuisset confossus, divinitus servatus, & viso cœlitus immisso amplissima præmia in cœlestibus regnis se accepturum confirmatus est: *Ut*, inquit, *ipse miles mihi retulit, non tam humano medicamine, quam divino munere ab omnibus vulneribus plane sanatus est in brevi dierum spatio: Vidit eodem tempore miles iste nocte quadam mentalibus oculis Christi Matrem, cui semper solebat obsequi devotissime se consolantem, & sibi suadentem ne trestaretur de lacerato, & lanniato corpore, quod exinde amplius animæ erat profuturum. Apparebat denique sibi tunc in visione, quomodo intueretur arborem quandam grandem crescere ex corpore proprio, cujus stipes, & rami de terra per aera marcescentes & aridi protendebantur & sine fructu exclusive usque ad cælum, ubi primo virentibus foliis fructus uberes in cælo produxerunt: per quæ, ut rei exitus postmodum docuit, militi dabetur*

batur intelligi, quod in terris pro tanta fidei victoria non condignum a terrigenis præmium, sed in cœlo thesaurum habere debuit: viso enim, quod miles iste, qui velut peregrinus in terra Austria extitit, talem de hæreticis triumphum reportasset, invidia quosdam nobiles sequens, ac vecordes tetigit; quæ militem Christi apud principes falso de quibusdam accusavit; a quibus tamen, ut certum est, sufficientissime postmodum miles se expurgavit.

V. (a) Jo. Nid. l. 4. c. 10. Alius pius eques de morte præmonitus.
Narrat idem auctor (a) de alio pio equite, cui Boari nomen erat, singulis noctibus ex lecto prosilire passionemque dominicam recolere consuevisse, pioque opere promeruisse, ut cœlesti voce ter repetita, dum vigilabat, quinquennio ante de mortis tempore præmoneretur, cumque variis virtutum exemplis ad eam se compararet, suscepta sacra in hæreticos Hussitas militia pie defunctum. Cæterum spes debellandorum Hussitarum Pragensium, non sine causa a Pontifice cæterisque catholicis concepta, ad irritum cecidere: cum enim crucesignata vexilla in Bohemiam illata essent, arcano divinæ providentiæ consilio nostri terga vertere
(b) Lib. 9. brev. pag. 44.
(b): quando Henricus Cardinalis in Germaniam profectus fractos abjectosque catholicorum animos erigere, ipsosque ad sacrum redintegrandum bellum concitare nisus est: verum, iis ingenti pavore consternatis, adhortationes precesque incassum missæ. Describit pluribus eam catholicorum fugam Æneas Sylvius (c), instituto de Cardinale Wintoniensi legato sermone:
(c) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 44.
Martinus Pontifex maximus ubi armatam hæresim crescere in dies animadvertit, priusquam pestis amplius invalesceret, Cardinalem Wintoniensem natione Anglicum regia stirpe natum in Germaniam proficisci jussit, qui contra Bohemicam labem vicinas gentes in arma concitaret; cui & Imperator adjumento fuit.
Tres exercitus in hæreticos submissi.
Instituti sunt tres exercitus Saxoniæ duce, & quas vocant stagnales civitates in primo militavere: secundum ex Franconibus constitutum marchio Brandeburgensis ductabat: tertio præfuit Otho Treverensis archiepiscopus, quem Rhenenses secuti sunt. Bajoarii quoque & civitates Suevorum imperiales ingressi Bohemiam tribus locis, postquam silvam penetravere, juncti simul ante Misam castra metati sunt. Hanc urbem Přibico Clenotensis inter hæreticos quantum doctior ac facundior, tantum crudelitate, ac perfidia nequior, præcedente nocte ex fidelium manibus eripuerat. Erat igitur consilium exercitus hanc urbem prius recuperare, quam ultra procederent: sed cum hæretici collectis In fugam acti.
raptim militibus in eos properare nunciarentur, non viso hoste fugerunt, Thacoviamque petentes instrumenta bellica cum præda ibi dimiserunt. Nondum Cardinalis in exercitu fuerat, sed ad Thacoviam fugientibus occurrens, admiratus est tot ducum, tot fortium virorum pavidam fœdamque fugam, magnis precibus usus ut redirent in hostem omni ex parte debiliorem hortatus: quod cum frustra niteretur, & ipse turpis fugæ comes effectus vix silvam ingressi erant, cum supervenientes Bohemi postremum agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior, ac pavidior fuga nec prius Theutones fugere, quam Bohemi persequi destiterunt. [1]

Ingentem ex ea catholicorum clade vel fuga dolorem contraxit Pontifex; Deo tamen fretus Henricum ne cœptis desisteret hisce literis est adhortatus (d). VI. Cladem luget Pontifex. (d) Lib. 9. brev. pag. 44.

Dilecto filio Henrico Cardinali Angliæ A.S. L. salutem & apostolicam benedictionem.

Non sine gravi molestia & mærore animi intelleximus a dilecto filio Nicolao Bildeston cancellario tuo turpem discessum, seu potius inconsideratam fugam exercitus fidelium, qui erant in Bohemia: nam quo major erat spes nostra consequendæ victoriæ, quam jam tenere videbamur ex iis, quæ referebantur nobis, eo gravius ferimus hunc casum, ex quo maxime veremur ne hæreticis vires creverint & animi: dolemus quippe tantum conatum principum, & aliorum fidelium, quos omnes sperabamus magna quadam pro fide catholica esse facturos, tantam ignominiam & dedecus domum reportasse. Tuam vero sollicitudinem in accedendo ad Bohemiam, diligentiam in sollicitando principes & exercitum, magnanimitatem in cohortando, fortitudinem in perseverando, quoad potuerit, meritis laudibus commendamus: ostendisti quidem, te esse eum, quem credebamus, manifestasti virtutem tuam & prudentiam. Verum licet consilia hominum parum videantur proficere, tamen non deficiendum est animo, aut desistendum; sed quo minus successerunt nobis res, prout cupiebamus, eo majori animo & viribus insurgendum est, atque incumbendum ad hujus rei pro- Exercitum refici jubet.

NOTÆ [1] Tertia hæc est expeditio a *Sigismundo* cæterisque catholicis suscepta in Hussitas, quæ sicut & aliæ duæ priores irrita cessit, ut notat Andreas Ratisponensis in chronico ad hunc annum his verbis: *Hæc fuit expeditio tertia generalis ad expugnandos hæreticos in Bohemia.* Designari ab Historico credo expeditiones anni 1421. tum & aliam 1422. ac tertiam denique hujus anni 1427. Cur vero tot catholicorum conatus irriti cesserint alii alias causas assignant; omnes tamen Principum ambitionem, nimiamque regnandi cupidinem, tum & dissidium inter se culpant. Mansi

secutionem. Itaque nullo modo cesset tua sapientia & solicitudo in agendis; sed labora, & insiste opportune, & importune cum principibus Alamaniæ [in quibus tamen nescimus quantum sit spei ponendum] & cum prælatis, quorum proprior est defensio, ut non deficiant, neque desint ad defendendam fidem: prudentia tua permagna est, non es instruendus particulatim quid sit agendum: tu, qui nosti quantum cuique credendum, & quid a quoque sperandum sit, sume consilium ex tempore, & quæ ad hanc causam expedire videris, prosequaris, ac efficias, ut hoc opprobrium tollatur de fide. Hoc erit perpetua gloria nominis tui: nam ita existimare te volumus, si tuo ductu atque auspicio Deus dederit nobis victoriam de inimicis suis, præter merita, quæ ab Altissimo consequeris, facta omnium Regum & principum, qui temporibus nostris fuerunt, te superaturum. Nos interim hic etiam deliberabimus, quæ nobis videantur ad rem pertinere, & de eis te faciemus certiorem. Unum tamen est, quod existimamus magni esse ponderis: clamant multi & accusant nonnullorum prælatorum Alamaniæ & cleri malos mores ac vitam, a quibus male sentiendi & pejus agendi materiam laici sumunt: hoc volumus, ut tua circumspectio, præsertim archiepiscopum Coloniensem & episcopum Herbipolensem, de quibus nonnulla indigna prælatis audimus, moneat ex parte nostra, & horteris in charitate Dei, ut ita se gerant, ita vivant tum propter salutem animæ, tum propter præsens scandalum [quod maxime debet eorum mentes movere] ut ex vita eorum cæteri bonum exemplum sumant, neque habeant causam murmurandi: Coloniensi autem, & Moguntino archiepiscopis mandes, & præcipias, ut cessent a bellis, & vires quas ponunt ad effundendum Christianum sanguinem, vertant ad hæresim oppugnandam, quia nimium ipsorum error nocuit causæ fidei; nam si cum reliquis se ad Bohemiam, prout debebant & statutum erat, contulissent, nunquam profecto exercitus ille tanta cum verecundia recessisset: quare curent, ut præteritum errorem restaurent, futura provideant, & ita se gerant, ut alii eorum factis ad succurrendum fidei moveantur. Dat. Romæ apud SS. Apostolos II. kal. octobris anno x.

Urget principes ad tuendam fidem.

De restituenda disciplina ecclesiastica agit.

VII. Pilznenses ob hæreticos oppressi.

(a) *Lib. brev. p. 47. & in alio lib. secret.*

Concitati ex miserando casu Pilznenses (a), qui etiam tum in fide catholica constantes perstiterant, ad eam pactionem cum hæreticis venere, ut in solemnibus doctorum conventibus de controversiis fidei disceptarent. Cum vero a ratione pietateque abhorreret, ut quæ a Constantiensi concilio œcumenico definita erant, iterum in dubium revocarentur, ac facile Wicleffistarum astu catholici subornari possent, periculosissimum illum congressum disturbare Pontifex nisus est, ac Pilznenses monuit, ne fidem tot conciliorum auctoritate, tot sanctorum doctrina, tot martyrum cruore confirmatam, de qua ambigere nefas esset, periculo subjicerent, haud enim aliorum piorum virorum opem illis defuturam.

Dilectis filiis consulibus & communitati civitatis Pilznensi, ac nobilibus, viris, baronibus, & militibus districtus Pilznensis, nec non universitati castri Baelstein salutem, &c.

Intelleximus ex literis dilecti filii nostri Joannis tit. S. Cyriaci presbyteri Cardinalis, quod vos una cum certis baronibus, militibus, & aliis fidelibus Christianis fecistis treguas cum perfidis & detestandis hæreticis sub hac conditione, quod in festo natalis Domini nonnulli ex utraque parte debeant convenire ad disputandum de fide, & Scriptura sacra super eorum erroribus, & quod quidquid facitis, ex puritate animi & bona fide procedit. Sed adversus hos astutos serpentes imbutos veneno sathanæ est cautius procedendum; quidquid enim agunt non eo spectat, ut ipsi converti velint ad sanam doctrinam, sed ut mentes vestræ, qui estis fideles, subvertantur per versutias, & fallacias ipsorum, qui sub specie agni intrant, ut vos devorent & animas vestras tanquam lupi rapaces. Ideo devotionem vestram rogamus, vobis nihilominus injungentes, ut cum fide stetis firmi fundati supra petram, quæ est Christus, nolitis ingredi vias lubricas, ne cadatis; sed fugiatis hanc conventionem, & disputationes inutiles, quæ nihil valent, nisi ad subversionem animarum vestrarum. Satis probata, immo comprobata est fides catholica tot martyrum sanguine, & dilucidata tot conciliis, tot sanctorum patrum sanctionibus, tot sanctorum doctorum scripturis, tot expositionibus excellentium virorum, ut superfluum sit super ea disputare amplius, salutare autem sequi, quæ ab illis nobis sunt tradita. Itaque omnino fugienda est hæc conventio; in qua nil potestis lucrari, multum autem perdere. Hortamur autem vos, ut firmi stetis in fide, in qua nati estis, & per quam estis salvandi, ac resistite totis viribus adversus illos blasphemos hæreticos, prout hactenus fecistis: nam nos decrevimus vobis assistere, & de tali subsidio providere, quod, divina adjuvante gratia, malignantium superbia conteretur, vosque non solum poteritis obsistere conatibus eorum, sed etiam superare. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III. id. novembris anno x.

Moniti ut ab astu hæreticorum sibi caveant.

Nefas de orthodoxa fide tot argumentis confirmata ambigere.

Promissa trepidis subsidia.

VIII. Joannes Card. monitus, ut disputationem discuteret.

(b) *lb. p. 48. secr. & in alio lib. pag. 55.*

Scripsit (b) eodem argumento Martinus ad Joannem tit. S. Cyriaci presbyterum Cardinalem, ut Pilznenses ab ejusmodi disceptatione abduceret, cum hæretici non veræ fidei luce collustrari, sed suas tenebras simplicium ac imperitorum oculis offundere affectarent.

Mar-

Jussi doctores catholici convocari.

Martinus, &c. Cures omni diligentia, prout opus videris, ut hac conventio omnino impediatur, ne fiat ullo modo: ad quod, si tibi videbitur, advoces aliquos doctores, & magistros de studio Viennensi ad impediendum hanc conventionem, vel respondendum fallaciis, & captionibus hæreticorum, si conventio non posset vitari. Cæterum adversus hæreticos bono sit animo: nam Dei gratia, talis provisio per nos fit de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quod bonum subsidium mittitur fidelibus, per quod hæreticorum perfidia reprimi poterit & etiam aboleri. Dat. Romæ, &c.

IX. Decreta a Martino nova expeditio.

Cogendum itaque in Christi hostes censuit aurum subsidiarium ex sacerdotiorum vectigalibus ac religiosum bellum indixit defixis in oculis fidelium ingentibus Wicleffi & Hussi sectatorum sceleribus.

Ad futuram rei memoriam.

Permisit Deus omnipotens aliquando suscitari hæreses fidem catholicam perturbantes, ut excussa negligentia veritate diligentius inquisita fierent homines eruditiores in sancta Ecclesiæ disciplina, & firmiores in fide: quas hæreses multas & varias Apostolicæ sedis authoritas cum doctrina Ecclesiæ, aliquando cum potentia militari, sic exigente necessitate, ad hanc operam excitatis catholicis Regibus, atque principibus dissipavit atque confudit. Novissima vero Bohemorum hæresis quasi ex omnibus priscis hæresibus, & de unaquaque illarum malignitatis aliquid recipiens, illis omnibus longe deterior insurrexit, cujus author fuisse dicitur quidam Joannes Wicleff, qui cum hac peste conatus esset inficere regnum Angliæ, approbantibus principibus, clero & populo dicti regni cum libris ejus & doctrina damnatus fuit. Nihilominus damnatæ memoriæ Joannes Hus & Hieronymus de Praga hæretici tanta nequitia, & temeritatis extiterunt, ut ex meraci a fatua præsumerent hanc eandem hæresim in regno Bohemiæ suscitare: qui ita solemniter & mature cum sua pestifera doctrina fuerunt in sacro Constantiensi concilio condemnati, publicatis super inde processibus, ut gravis materia requirebat, quod rationabiliter non erat dubitandum de ipsius nefandæ hæresis extinctione perpetua. Sed plus valuit jam venenum a multis imbibitum, & turpitudo abominanda vitiorum concessa per eos, quam correctio salutaris invaluit. Equidem & radicibus fixis jam pluribus annis hæc hæresis in dicto regno Bohemiæ, quæ rectam fidem Christianam coinquinat, sacrosque ritus in ea traditos ab Ecclesia, & hactenus observatos mutat, ac tollit, destruit omnem hierarchicum, civilemque & politicum ordinem non tantum in statu ecclesiastico, sed etiam laicali, & tum peccata mortalia suo quodam modo diffiniat,

Ex vetustis hæresibus Hussitica conflata.

Invaluit ob vitia.

Veteres ritus mutavit.

negat in aliquod hujusmodi peccatum prolapsum principem legitimum esse posse. Asserit omnia bona esse communia, & maxime ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum, eisque possidere aliqua bona temporalia omnino vetat. De Sacramento altaris & aliis sacramentis male sentit & perverse, & illa juxta observatum ritum & traditionem Ecclesiæ non admittit. Matrimonium damnat conversa ad corporeas voluptates & detestandam luxuriam bestialem & in omnibus, justitia & ratione calcata, carnalem insequitur appetitum, solvitque propterea principatus & legum vincula & omnem ordinem politiæ, quibus coerceri crimina consueverunt: & super omnia sanguinem catholicorum sitiens quoscumque suis erroribus non assentientes feroli quadam inhumanitate trucidari ac cremari, & quosdam naribus & labiis, quosdam manibus & pollicibus abscissis, quosdam deformiter ac membratim mutilari, variisque cruciatibus affligi, ecclesias & loca Deo dedicata funditus dirui, imagines Jesu Christi, & sua gloriosissimæ Genitricis, aliorumque sanctorum exuri, & ignominiose confringi jubet. Ad quam abominandam & periculosam hæresim exterminandam dudum misimus plures S. R. E. Cardinales legatos, aliosque nuncios cum mandatis opportunis & authoritate plenissima &, cum opus esset, potentia militari, requisivimus, rogavimus, & sollicitavimus plerosque Reges & principes, prælatos & populos, præsertim nationis Germanicæ, ut contra hanc armatam hæresim armis insurgerent, quod aliquando fecerunt; sed adhuc Deo non placuit consolari nos, & populum suum fidelem de felici consummatione victoriæ; quam tamen ab eo, cujus agitur causa, & qui potens est, cum volet perdere inimicos suos precibus & lachrymis non cessamus flagitare, & quantum in nobis erit omnia remedia procurare, per quæ possimus hanc pestem, & hoc enorme scandalum evellere de populo Christiano: quod etiam optamus, & procaramus avidius, quia videmus imminere periculum, ne pestis hæc latius diffundatur; nam ex recessu fidelium exercitus facti sunt superbiores hæretici, & finitimas quasque partes conantur partim vi cogere partim allicere venenosis articulis, præcipue licentia & permissione peccandi circa corporeas voluptates. Adversus hos igitur periculosos hæreticos arma sunt iterum, atque iterum a fidelibus capienda, nec cessandum donec, auxiliante Domino, qui profecto non deseret causam suam, vel reducantur in rectam viam, vel exterminentur a terra, ne corroboretur amplius tantum malum in visceribus Christianitatis cum summo periculo fidelium animarum: & cum ad prædictorum hæreticorum rabiem, & potentium confundendam necessaria sit omnino vis

atque

Contendit omnia esse communia.

Carnis voluptates sectata.

Dissentientes errori trucidet.

Christi & Virgines imagines confringit

Partim vi, partim illecebris grassatur.

atque potentia militaris, & expedita fidelium duratura usque ad extremam confusionem, & exterminationem, vel reductionem eorum; nec ea militia qua apus est in tanto negotio cogi, ali, & sustentari possit sine gravi sumptu, dignum est, ut omnes, præsertim persona ecclesiastica, in omnibus mundi partibus constitutæ aliquid de facultatibus suis pro tam communi, & necessaria Christiana republica causa contribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum, &c. Imperavit decumas annuas præsulibus & Cardinalibus ex concilii Constantiensis decreto a sacerdotibus exigendas; ipse vero ærarii apostolici quintam vectigalium partem eo attribuit. *Dat. Romæ apud SS. Apostolos VIII. kal. novembris pontificatus nostri anno x.*

Decumæ imperatæ in sumptus bellicos.

Pontifex quintam partem suorum vectigalium erogat.

X.

Crebris catholicorum in Bohemiam irruptionibus lacessiti hæretici, licet sæpe vincerent, similes tamen erant victis, cum plures in tot tantisque præliis occumberent. Ut itaque periculoso & exitiabili bello se subducerent, speciem aliquam susceptæ ad Ecclesiam redeundi voluntatis præ se tulere; adeo ut Sigismundus Koributus Regis Poloniæ nepos, quem ipsorum clientelam arripuisse vidimus, Romanum Pontificem de audienda Bohemorum causa, deque pace appellarit; quo accepto Pontifex respondit auditurum ea lege, dummodo apostolico decreto obtemperarent, remque cum Rege Poloniæ & Alexandro duce Lituaniæ agitavit: at Sigismundus Rex, ad quem Bohemicum sceptrum spectabat, non æqua suspicione perstrictus apud Martinum questus est, se inconsulto de fœdere cum Bohemis agitatum. Cui Martinus suam in eo integritatem reique, gestæ causas omnes exposuit hisce literis (a).

Pragenses de concordia cum Ecclesia agitant.

Regem Polon. & ducem Lithuan. interpretes adhibent.

(a) Lib. brev. ult. pag. 65.

Ad Sigismundum Regem Romanorum, &c.

Post longam querelam postrema quærit, quæ causa nos moverit ad scribendum potius charissimo in Christo filio nostro Vladislao Poloniæ Regi illustri & dilecto filio nobili viro Alexandro duci Lithuaniæ super certa materia reductionis Bohemorum hæreticorum, quam serenitati tuæ: hac enim parte cognita satisfecisse nos debita nostra sine aliqua tua injuria, si omnia mature consideres, judicabis, nobisque necessarium non erit respondere ad reliquas partes litterarum tuarum, gravem de nobis cum improperatione servitii querimoniam continentes. Charissime fili, cum superiori tempora misissemus legatos & nuntios ad tantam labem atque ignominiam tollendam de natione Germania, & solicitari principes & populos nationis ejusdem fecissemus, & te ante omnes, sicut dignitas tua requirebat, ut omnia alia nobis possibilia remedia tentassemus, cum quibus vel reducere, vel exterminare Bohemos hæreticos possemus, sicuti notum est celsitudini tuæ, quia te inscio nihil est gestum, & nihil de tantis apparatibus successisset nobis, nec armorum potentiam haberemus ad hanc armatam hæresim opprimendam, nec possemus facere aliud, quam dolere, & Deum rogare, ut finem ipse reperiret tantæ calamitati populi Christiani; facta significatio nobis fuit per certos nuntios & copias literarum Sigismundi nepotis præfatorum Regis & ducis, qualiter hæretici cupiebant redire ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, sed petebant immediate ob Apostolica sede audire causam eorum. Persona forsitan Sigismundi suspecta videri poterat, quia fautor illorum: sed nihilominus hoc in casu oblatio repudianda non fuit ex parte hominis, licet mali, melius tamen de ipsorum consiliis informati: nec ullo modo conditio erat abjicienda, cum diceretur ipsos hæreticos velle audiri apud sedem Apostolicam, quæ nemini redeunti aut petenti veniam gremium claudit. Sed notare in ipsis nostris literis debuisti quomodo ipsos volebamus audire, ita scilicet, si venirent parati stare nostræ determinationi, nobis & Ecclesiæ de cætero parituri. Sic enim erat hæreticis audientia concedenda, non discussione & disputationis gratia, sed informationis & instructione eorum, ne fierent ex desperatione venia duriores.

Petierunt Bohemi audiri ab Ecclesia.

Non disceptatio, sed instructio hæreticis concessa.

XI.

Quod autem ad hoc munus directionis ipsorum non requisiverimus serenitatem tuam; sed nominatim verbum fecerimus de Rege, & duce præfatis, non processit ex eo, quod negligeremus, aut in hac causa aspernaremur excellentiam tuam, cui multiplici ratione hoc præcipue conveniret; sed quia nobis extitit intimatum, quod vel timore vel odio ita erant Bohemi a tua celsitudine alienati, quod abhorrebant ab omni opera & intercessione sublimitatis tuæ. Nos igitur cogitantes id tantum, quod saluti animarum & causæ fidei pertinebat, inclinati etiam fuimus ad eos mediatores, quos ipsi & præter eos neminem requirebant, nec credebamus tibi molestum fore, si per quoscumque alios ad Ecclesiæ gremium reducerentur: nam hoc te dicere solitum audiebamus, per quamcumque viam reducerentur, dummodo ab eorum errore desisterent, te magnopere non curare. Quod quidem dictum sæpe laudavimus prafactum a principe catholico & sapiente; neque enim propterea per nos unquam derogatum est aliquo juri tuo regio, quod desideramus, ut cum illa, quæ tanta rei convenit magnitudine animi prosequaris. Habes, fili charissime, rationem qua moti fuimus ad scribendum ipsis Regi & duci super reductione Bohemorum, non ut tibi faceremus injuriam, sed ut nihil intentatum relinqueremus, quod proficere posset ad tollendum hoc scandalum de populo Christiano, cum nobis per hanc viam spes aliqua re-

Pontificium responsum.

Non detrahi propterea juri regio.

dediționis eorum esset oblata. Quod nostrum consilium, si rerum statum ponderabit & causam, licet desideratum non habuerint eventum, te probaturum esse non dubitamus confidentes de æquitate judicii tui. Ceterum tam prolixa commemoratio meritorum tuorum in literis tuis expressa nobis superflua visa est, nec propterea aliter respondemus: quid enim opus est repetere officia tua in Ecclesiam Dei, quæ notissima mundo sunt, & erunt semper in memoriam posteritatis illustria cum perpetua memoria nominis tui? pro cujus amplitudine, commodis, & honore, ac Romani imperii dignitate tuendis & conservandis nos semper invenies cum suma cordis synceritate dispositos & paratos. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III. id. septembris anno X.

Promissa Sigismundo studia pontificia.

XII. Quamvis Pontifex hisce aliisque amantissimis officiis Sigismundum complecteretur, is tamen gravi suspicione imbutus a suis purpuratis administris, ne Koributus Lituanus ita Pragensibus gratiam Ecclesiæ conciliaret, ut principatum sibi apud eos pactum constabiliret, Thaboritarum principem Ziskam in suas partes pelliceere, non sine dedecore cæsareo studuit, de quo hæc literis mandavit Æneas Sylvius (a): *Sigismundus ubi Ziskæ cuncta ex sententia cedere animadvertit, & jam illum esse unum, ex quo res Bohemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentavit, gubernationem totius regni, militiæ quoque ducatum, & ingens auri pondus quotannis promittens, si se Regem nominaret, & in verba sua civitates jurare cogeret. Magna profecto regiæ majestatis ignominia, & imperialis gloriæ dedecus, atque infamia reipublicæ Christianæ sempiterna, Sigismundum pluribus annis provectum, ex Imperatoribus natum, & ipsum Imperatorem, cujus nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa veneratu est, quem barbaræ nationes timuerant, supplicem vidit nostra ætas homini haud ex parentibus admodum nobilibus nato, seni, caeco, hæretico, sacrilego, & in omne scelus audaci pecuniam & summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur: sed avertit divina pietas eam pestem, & tantum malum e medio Christianorum eripuit; nam Ziska conditionibus annuens, dum conventus complexurus Sigismundum petit, inter eundum apud castellum Priscoviam divinitus, ut par est credere, peste tactus expiravit: monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum, quod postquam manus humana conficere non valuit, digitus Dei extinxit.* Barbara fuere extrema perfidi, ac flagitiosissimi hominis jussa, ut barbare vixerat; mortuo enim sibi (quod quidem dignius erat si vivo accidisset) pellem detrahi (b) jussit, ut ex ea tympanum, ad cujus strepitum fugerent catholici, conficeretur, carnes vero volucribus dari: quæ idem auctor in epistolis etiam suis repetit: (c): *Tympanum, inquit, facite, atque hoc in præliis ducem habete: nam quovis locorum Theutonici sonum ejus audierint, mox terga dabunt Ziskam in tympano formidantes. Hic postquam obiit: Thaboritarum alii Procopium sibi ducem elegerunt, alii in tantum illius memoriam dilexerunt, ut neminem dignum existimarent, qui tanto duci succederet, aspernatique principem orphanos sese vocabant, quasi patre carentes atque orbatos, ut qui cæcitatem non vivam tantum, sed mortuam quoque colendam censebant, & ad inferos usque sequendam. Hunc autem veluti numen Thaborenses habent: & quamvis picturas omnes abominentur, hujus tamen picturam religiose colunt, & honorem, quem Christo negant, tribuendum contendant Ziskæ. Horum secta pestifera, & abominabilis, ac summo digna supplicio.*

Sigismundus Zischam sibi conciliat.

(a) Æn. Sil. hist. Bohem. cap. 46. Cocleus hist. Huss. hoc ann. Dubrav. hist. Bohem. lib. 26.

Zischa peste extinctus.

Ex pelle sua tympanum jussit confici.

(b) Id. ib.

(c) Lib. 1. ep. 131. Dubrav. lib. 26.

Orphanorum secta cur ita dicta.

XIII. Ne catholicorum impetus verterentur in illos, retardarunt non levia dissidia ipsorummet vires distrahentia: Ludovicus enim dux Bavariæ cum Conrado Moguntino archiepiscopo simultates gerebat, quæ ne in bellum erumperent sollicitus Pontifex internuntium apostolicum in Germaniam misit cum amplissima decernendi potestate in ea controversia; ac tum archiepiscopum tum ducem monuit (d), ne se in belli discrimina conjicerent, ex quo tot mala manatura forent, atque hæresis Bohemica longius latiusque diffundenda; ad quam facilius excindendam Pontifex cunctis præsulibus imperavit, ut omnes Wicleffi commentarios damnatos in concilio Constantiensi flammis abolerent, & conciones nonnisi in ecclesiis haberi sinerent; tum in hæreseos labe pollutos judiciorum severitatem adhiberent. (e)

Germani dissidiis impliciti.

(d) Lib. ult. brev. p. 111. & in alio lib. brev. p. 59.

Censura fidei instituta.

(e) Lib. 8. p. 285.

XIV. Sumi etiam de putrido Joannis Wicleffi cadavere supplicium jussit, exhumataque illius ossa impietatis odio concremari; qua de re ad episcopum Lincolniensem hæ datæ literæ (f).

Wicleffi ossa exuri jussa.

(f) Diver. de cur. to. 8. p. 248.

Venerabili fratri episcopo Lincolniensi salutem, &c.

Quia sacris canonibus cautum existit, ut quibus non communicamus vivis, non communicemus & mortuis, merito contra illos, quos in carne viventes etiam spiritu reputamus mortuos, veluti utraque morte peremptos insurgimus, ut ad eorum memoriam penitus abolendam sic rigor canonum observetur, quod tic ad executionem cedat justitia, & cæteris ad exemplum. Cum itaque dudum sacrum generale Constantiense concilium inter cæteras eo urgente contra damnata memoria Joannem Wicleff hæresiarcham rite habitos processus, per suam diffinitivam sententiam eundem Joannem fuisse notorium hæreticum, pertina-

Id jam antea a concilio Constantiensi decretum.

natem, ac in hæresi decessisse anathematizatum, ipsum pariter ac suam memoriam condemnando, decreveritque & ordinaverit ejusdem Joannis corpus & ossa, si ab aliis fidelium corporibus discerni possent, exhumari & procul ab ecclesiastica sepultura jactari secundum canonicas & legitimas sanctiones; nos, qui sententiam hujusmodi per ultae nostras literas authoritate apostolica confirmavimus, attendentes quod parum esset sententias ferre, nisi executioni debitæ mandarentur fraternitati tuæ per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus præmissa in ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, & alibi ubi & quando expedire videris, authoritate nostra solemniter publicans, & ad locum sepulturæ dicti Joannis, qui infra tuam diœcesim consistit, te personaliter conferens, præfati Joannis Wicleff corpus & ossa prædicta, si ab aliis fidelium corporibus discerni poterunt, ut præfertur, facias exhumari, & procul ab ecclesiastica sepultura jactari, & igne publice concremari, & de ipsorum cineribus taliter disponi, ut ejus, cujus deletur memoria, nullum possit imposterum residuum seu vestigium apparere, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos v. id. decembris anno xi. Ne quis vero apostolicis imperiis obsisteret, significavit Martinus Henrici Anglorum Regis augustiori senatui, se episcopo Lincolniensi negotium dedisse, ut Joannis Wicleffi ossa exureret, quo in re ut authoritate regia ipsum fulcirent hortatus est (a).

Lincoln. episc. sententiam exequi jussus.

(a) *Ib. p.* 249.

XV. Labefactatum in Anglia jus ecclesiasticum.

Quamvis Wicleffus Anglos a fide catholica in hæresim evertere non potuisset, haud parvum tamen detrimentum rei ecclesiasticæ dignitati intulerat: ex nefario namque ipsius rerum sacrarum contemptu labes quædam plurium procerum animis adhæserat, ut jus pontificium labefactarent: inde enim, cum refrixisset pietas, illa injusta decreta, quibus sacerdotiorum conferendorum authoritas, atque alia, quæ ad solum Christi vicarium, spectant in Regem derivata erant, ac dimanarant. Pontifex igitur, ut Apostolicæ sedis jus in antiquum ibi statum restitueret, cum jam ante Anglorum Regem de rescindendis iniquis edictis appellasset, a Juliano Cæsarino causarum cameræ, auditori pontificio nuncio responderet, nisi solemni ordinum conventu assentiente abrogari non posse. Itaque cum amplissimus senatus cogendus diceretur; monuit proceres Pontifex (b), a se ut religionis hostem habitum iri, qui sanctionem ejusmodi abolendam negaret.

Novata a Martino pro eo restituendo studia.

(b) *Lib. 9. brev. pag. 46. & in alio cod. ms. pag. 32. secr.*

Venerabilibus fratribus & dilectis filiis nobilibus viris parlamenti regni Angliæ salutem, &c.

Multis nuntiis & frequentibus exhortationibus pro debito pastoralis officii vos ac regnum vestrum hactenus admonuimus, ut pro salute animarum vestrarum & ipsius regni honore quoddam detestabile statutum contra divinum & humanum jus editum, quod sine interitu salutis æternæ nullatenus servari potest, aboleretis: & quoniam id sine parlamento tolli non posse ex parte charissimi in Christo filii nostri Henrici Regis Angliæ illustris dilecto filio magistro Juliano causarum curiæ cameræ Apostolicæ auditore tunc nuntio nostro responsum extitit, in quo quamprimum posset convocato, quod sibi possibile foret pro nostræ requisitionis executione se facturum idem Rex pollicitus est, potestati juribus ac privilegiis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac sedis Apostolicæ in nullo velle detrahere aut derogare; nos volentes solita erga vos mansuetudine uti, decrevimus usque ad ipsius parlamenti tempus expectare sperantes, quod tam Rex juxta suam regiam promissionem, quam vos pro salute animarum vestrarum sancte, ac catholice secundum nostram requisitionem concludetis. Itaque cum parlamentum, ut fertur, jam instet, vos omnes, quarum animas nostræ curæ Dominus Jesus Christus commisit, hortamur, monemus & obsecramus, ut unanimes vestrarum animarum salutem, ac conscientiarum puritatem præ cæteris rebus amantes, prædictum abominabile statutum, quod qui observat vel observari facit, salvari non potest penitus tollatis, & de regno in perpetuum aboleatis: quod si quis forsan vobis contrarium persuadere audeat, quicumque ille sit, sæcularis vel ecclesiastici status, tanquam hostem animarum vestrarum & honoris nullatenus audite, nec eum virum catholicum reputetis, qui adversus Romanæ ecclesiæ auctoritatem juraque & privilegia sedis Apostolicæ divinitus concessa aliquid machinari præsumpserit, quibus ipse Rex vester illustris nolle nullatenus derogare protestatus est. Nos ipsi sumus ab omnipotente Deo Jesu Christo super vos & universalem Ecclesiam instituti, cujus doctrinæ ac persuasioni sine ulla contradictione omnimoda fidem vos & quilibet Christianus habere debet. Nos, tametsi indigni, oves suas pascere Christus voluit, clavesque aperiendi & solvendi cælos tradidit; & si quis nos audit, secundum Christi testimonium Christum audit, & qui nos spernit, Christum spernere convincitur. Et quoniam de vobis, ac singulis Christianis in districto Dei judicio rationem reddituri sumus, ideo vos pro salute vestra tam sæpe tamque efficaciter admonemus, & ne quisquam sub alicujus damni temporalis prætextu vos ab hac nostra catholica doctrina submoveat, ecce nos promptos paratosque offerimus omnibus causis, propter quas dictum statutum conditum esse prætenditur, salubriter providere, ita ut nec regno nec cuiquam privatæ personæ præju-

Impia apud Anglos sanctio de conferendis a Rege sacerdotiis.

Professus Rex nolle juri pontificio detrahere.

Data proceribus monita de impia sanctione abolenda.

judicium aliquod ex ipsius statuti abolitione possit accidere, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos XVI. id. octobris anno X.

XVI. Cantuarien. archiep. illius defensæ reus.

Vocatus est in crimen apud Martinum Henricus archiepiscopus Cantuariensis, ipsum cæteris proceribus de non abroganda iniqua ea lege auctorem fuisse, ac sedem Apostolicam perstringere avaritiæ nomine ausum, quasi non æquitate, sed privato commodo moveretur. Cum autem pluribus ille officiis Martinum delinire, iustamque sibi ex ea fama notam delere niteretur, respondit Pontifex (a), ut si ab eo crimine purus esset, factis contrariis famam aboleret, ac perspicue ostenderet, non commodorum ratione, sed animarum & ecclesiastici ordinis tuendæ dignitatis studio se adduci: tum monuit, ne illius vitii maculam, quam sedi Apostolicæ aspersisse ferebatur, in se susciperet.

(a) *Lib. ult. brev. p. 124.*

Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, &c.

Si te innocentem (nempe de jure pontificio non oppugnato) *probare velis, solum opera ipsa quæ feceris, non literatoria excusationes possunt certum nobis testimonium perhibere. Labores ergo pro viribus, ut execrabile illud statutum contra libertatem ecclesiasticam editum in regno Angliæ aboleatur, nec illud servari nec, quantum erit in te, servari permittas, & servantes arguas, increpes opportune & importune juxta doctrinam Apostoli. Si desideras apud Deum & homines te innocentem fieri, quod pridie tibi & aliis regni illius prælatis per alios nostras literas injunximus sub censura ecclesiastica, efficaciter exequaris, ut videlicet accedas ad locum, ubi conveniunt consiliarii regii, eosque tam ecclesiasticos quam sæculares instruas, moneas, & excites, ut prædictum statutum, cui divina & humana lex & ratio contradicit, quod sine interitu salutis æternæ & ipsius regni ignominia nullo modo potest servari, aboleatur omnino. Quod si tam justum & tam salubre mandatum neglexeris, nullus sermo, nullaque excusatio voluntatem illam, quam erga nos & eandem sedem habere asseris, veram esse comprobabunt. Unum profecto ad correctionem fraternitatis tuæ tacere non possumus, quod audivimus te dixisse irreverenter & improbe propter pecuniae exhauriendae abolitionem illius statuti Apostolicam sedem ipsam quærere: quod quam falsum sit, & quod nos nullam habuerimus pecuniæ & quæstus rationem testes sunt nuncii, quos sæpe ad Angliam misimus, & scripta per eos ibidem demissa, qui talia regno ipsi nostro nomine obtulerunt, qualia nulli nationi per aliquem prædecessorum nostrorum unquam oblata aut concessa fuerunt: Unde & pecuniæ & temporalis cujusvis commodi suspicio evidenter excluditur, & nullum exinde regno præfato præjudicium aut detrimentum contingere potest, nostra enim solicitudo & procuratio ad hunc finem fuit semper intenta, ut Romana ecclesia, ac sedis Apostolicæ jura & privilegia, quæ non homines, sed ipse Christus divina voce contulit, quæ sancti patres, sacra concilia, & tota demum universalis Ecclesia humili semper devotione recognoverunt, in ipso regno Angliæ recuperaremus: quod, ut Deo propitio consequamur, nullatenus omittemus. Cæterum videris ipse tu, qui mentionem de pecuniæ cupiditate fecisti, ne sis ille, qui resistas provisionibus apostolicis & mandatis, ut pecunias cum animæ tuæ pernicie quamplures accumules. Dat. &c.*

Imperata illi a Mart. vera purgandi se ratio.

Aspersa sedi Apostol. calumnia.

Detersa a Martino.

XVII. Poloniæ Rex tentat muneribus Martinum corrumpere.

Non dispari audacia procancellarius Poloniæ, dum suæ lenocinatur ambitioni, ordinis ecclesiastici dignitatem in discrimen adduxit: cum enim Posnaniensis episcopatus, cui inhiabat, a Pontifice alii collatus esset, Wladislaum Regem & Witoldum Lituaniæ ducem impulit, ut muneribus tentarent Pontificis constantiam, et exauthorato altero eum ad illius honoris apicem eveheret. At Martinus, qui ab avaritiæ sordibus abhorrebat, probro dedit Regem in animum induxisse, sedem Apostolicam muneribus corrumpi posse; qua de re Jaconinum de Rulvis gravissime cum rege expostulare jussit, exaratis XIV. kal. martias hujus anni literis (b): omni autem spe sublata episcopalis dignitatis procancellarius ira fremens instruxit dolos ad subornandum Regem concitandumque in Pontificem, quasi in regiam majestatem illata esset injuria, si non expectato Regis assensu episcopatus conferrentur. Ad quam improbissimi viri coercendam perfidiam Martinus ipsum adipiscendi cujusvis sacerdotii vel ecclesiastici gradus potestate privavit (c), Regemque de apostolica in illum lata sententia fecit certiorem, consuluitque ut malevolum hominem aula pelleret: aliisque literis (d) exposuit multa eum laude digna antea gessisse, tunc vero se ab assentatoribus seduci sivisse.

Sed frustra.

(b) *Lib. 9. brev. p. 30.*

(c) *Ibid. pag. 27.*

(d) *Ib. p. 41. & in alio lib. brev. p. 48.*

Charissimo in Christo filio Wladislao Regi Poloniæ illustri salutem, &c.

Libertas ecclesiastica diu a Rege Polon. defensa.

Serenitatem tuam novimus quondam multa fecisse, prout decet catholicum principem summa laude digna, quæ spectarent ad augmentum religionis & cultus fidei orthodoxæ. Nam ædificasse te plures ecclesias, & conservasse jura ecclesiæ Romanæ in regno tuo, libertatem ecclesiasticam defendisse, & [quod ipsi videmus] sinceræ fuisse devotionis erga Romanum Pontificem, eique debitam in omnibus obedientiam præstitisse, quod commendabant omnes, & ad singularem laudem ascribebant celsitudinis tuæ. Gaudebamus

mus, nos quoque talem principem Ecclesiam habere, qui reliquis praeberet ex operibus suis vera virtutis exempla: ideoque & dum eramus in minoribus, laudavimus hæc semper tuæ devotionis & pietatis opera, & post assumptionem nostram ad hoc apostolatus onus, puro corde & singulari caritate amavimus serenitatem tuam, erga quam (neque enim id improperandi causa dicimus) non minus gratiosos fuisse nos credimus, quam fuerint prædecessores nostri. Testis est nobis Deus, nos te semper habuisse loco peculiarissimi filii, & ob eam causam complacuisse nos tibi jugiter quantum patiebatur honor & dignitas Apostolicæ sedis. Quo magis admirari cogimur audientes aliqua, quæ multum discrepant a prioribus moribus tuis. Refertur enim nobis quasi omnia in aliam dispositionem mutata esse: in eodem regno

Postea turbata.

conculcari jura Ecclesiæ, & ecclesiasticam opprimi libertatem: non multum timere censuras nostras, & hujus sedis authoritatem: electiones ecclesiarum & monasteriorum, quorum tamen omnimoda dispositio ad nos spectat, non esse liberas, sed fieri ad præscriptum tuum: beneficiorum per nos collatorum provisiones contemni, tum in beneficiis generaliter reservatis, atque in ea re non pareri mandatis nostris, multaque alia fieri præter honorem regium, ac nostram & Romanæ ecclesiæ dignitatem. Quæ, si ut referuntur, vera existunt, dolemus ex corde, & maxime propter serenitatem tuam, cujus & nomen & honorem, ut reliqua omittamus, antea clarum & nobile obumbrari aliter necesse esse propter hujusmodi sermones, qui de tua serenitate vulgantur. Verum si quid est, in quo fortasse aberretur, id existimamus provenire ex non sano consilio malevolorum ambitione tibi assistentium potius, quam consilio aut voluntate tua, cum nulla causa existat cur mutasse debeas tuam pristinam atque optimam voluntatem. Quamobrem serenitatem ipsam, quam speciali charitatis benevolentia complectimur, rogamus, requirimus, atque etiam in Domino exhortamur ut, si quæ per errorem minus recte facta sunt, corrigens priorem devotionem, atque affectionem erga Dei ecclesiam reassumas; ne rejectis talibus

Monitus ne jus ecclesiasticum lædat.

consiliis in solita obedientia, ac devotionis fervore perseveres defensando jura Romanæ ecclesiæ, libertatem ecclesiasticam tuendo, reverendo prælatos, & provisiones nostras debitum effectum permittendo sortiri, atque ita te gerendo in singulis rebus, quæ ad dignitatem, honestatemque nostram & Ecclesiæ spectant, ut ea, quæ de tua celsitudine narrantur, tua bonitate falsa esse convincas: hæc enim agens, & tueberis famam tuam intactam ab omni macula, & Altissimo rem facies acceptissimam; pro qua & hujus vitæ pacem tranquillam & futuræ mercedem æternam insequeris. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. aprilis an. VIII. [1]

In honestis rebus ejus votis assensum iri.

XVIII. Augustioris etiam consilii Polonici senatores adhortatus est (a) Martinus, ut operam pro restituendo jure ecclesiastico conferrent, cum nullo firmiore munimento fulciri regna, quam divino præsidio queant: *Devotionem*, inquit, *vestram requirimus atque exhortamur in Domino, ut cum electi sitis ex multorum numero tamquam prudentes viri & consilio pollentes, regiam serenitatem pro honore suo & regni pariterque vestro cohortari velitis, prout ex debito tenemini, & vitare turpitis magnam notam, ad eadem ipsa, ad quæ nos quoque eum nostris literis exhortamur. Nihil est, quo magis regna vigeant, nihil ex quo Christiani principes majorem laudem & gloriam in hoc sæculo reportent, quam ex pura affectione, ac reverentia erga Dei Ecclesiam sacrosanctam & ejus sponsum vicarium Jesu Christi, quorum monitis & mandatis, qui devote parent, firmissimum sibi præparant iter ad cælestem vitam, ad quam solam omni studio intenti esse debemus.* Eodem argumento ad Gnesnensem archiepiscopum literas (b) misit.

(a) *Lib. brev. pag.* 49.

Moniti illius senatores officii.

(b) *Ext. ib.*

XIX. Læserat etiam gravissime ordinis sacerdotalis immunitatem Lusitaniæ Rex; nam vectigalia clero imperabat: ad tribunal sæculare viros ecclesiasticos pertrahebat, dolosisque artibus possessiones ipsis eripiebat: quæ mala per summam ignaviam dissimulabant præsules. Quibus de rebus certior factus Martinus Bracharensem archiepiscopum cogere synodum & pro causa libertatis ecclesiasticæ apud apostolica subsellia prosequenda idoneos procuratores mittere jussit.

Violata a Lusitano eccl. immunitas.

Venerabili fratri Fernando archiepiscopo Bracharensi salutem.

Non sine magna admiratione & gravi mentis nostræ perturbatione accepimus, quod charissimus in Christo filius noster Joannes Portugalliæ & Algarbii Rex illustris dudum posuit & quotidie ponere falcem suam in messem Ecclesiæ non desistit, multis & diversis modis vexando ecclesias & personas ecclesiasticas in suo temporali dominio con-

NOTÆ [1] CUR annalista literas hasce pontificis ad Wladislaum Poloniæ regem hic retulerit, plane non assequor. Cum enim datæ sint illæ anno Martini VIII. idest anno 1425. neque anno huic congruunt, neque rem illam de qua his in annalibus tangunt. Suo ergo loco restituendæ sunt. MANSI

constitutas, & eisdem imponendo leges pœnas atque gravamina, quasi sibi liceat uti potestate regia in prælatos & clericos tanquam in laicos suæ ditioni subjectos, ac omnino libertatem ecclesiasticam opprimendo: nam sicut accepimus collectas & talleas & alias impositiones decimas nuncupatas, & certam argenti & panis & vini quantitatem auctoritate propria, & sine Sedis Apostolicæ licentia imponere non cessat ecclesiis & personis eisdem, cum coactione etiam descendendi ad littora maris & portus; quodque est non minus absurdum, intelleximus ipsum Regem in causis criminalibus trahi facere clericos etiam in sacerdotio constitutos de foro ecclesiastico ad judices sæculares, & per eos condemnari atque puniri; prohibentem insuper ne ecclesiæ & personæ ecclesiasticæ acquirere aut retinere possint bona immobilia ipsis legata, & [quod est gravius] occupantem, & per officiales regios occupari facientem dominia, terras, possessiones, & bona per ecclesias justo titulo possessa, velut sibi pertinentia jure regali, quibus personæ ipsæ ecclesiasticæ spoliatæ de facto & fatigatæ, dum coguntur docere de titulis, causas plerumque deserunt, justitia desperata. Dicitur etiam nobis, quod statuto regio mandatum est, ne quis audeat sine ipsius Regis licentia sub pœna mortis & perditionis bonorum in dictis regnis literas apostolicas publicare, & quamplura alia inferre gravamina & detrimenta in desolationem ecclesiarum & omnimodam libertatis ecclesiasticæ oppressionem. Quæ si vera sunt, miramur pariter & dolemus, primo quod ipse Rex ea faciat, qui Christianus & catholicus existens filius devotus ecclesiæ debet esse: deinde quia prælati, qui jus & libertatem ecclesiarum conservare tenentur, hæc sub silentio transiverunt vel metu vel amore coacti.

Queritur Martinus scelus dissimulare a præsulibus.

Nos autem, qui, licet immeriti, sumus a Domino ad conservationem & defensionem ecclesiarum & ecclesiasticæ libertatis in apostolatus apice constituti, hæc tolerare non possumus nec debemus: & propterea super iis, ut tenemur, de opportuno remedio providere volentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus convocatis suffraganeis tuis, quibus super hoc scribimus opportune, & dilectis filiis capitulo ecclesiæ tuæ cæterisque prælatis tuæ civitatis & diœcesis, tu & ipsi suscipiatis causam hanc libertatis ecclesiasticæ viriliter in Romana curia defendendam, sicut ex pontificali officio estis astricti, & pro ipsius causæ prosecutione ad curiam eandem communibus consilio & expensis usque ad menses ... a receptione præsentium computandos, personas idoneas transmittatis omni excusatione remota sub pœna excommunicationis, quam unusquisque vestrum, qui negligens fuerit,

Synodum ab archiepisc. cogi jubet.

incurrat: tibique notum facimus, quod præfata Regi per nostras literas intimata serie gravaminum prædictorum eundem requirimus & monemus, ut ad dictum terminum procuratores & nuntios suos transmittat ad curiam ipsam sub hac materia responsuros; quod si non fecerit, nihilominus contra contumacem juridice procedetur. In eadem forma scribimus venerabili fratri nostro archiepiscopo Ulixbonensi, cum quo participato consilio ad executionem hujus honesti salutaris & sancti negotii vigilanter intendas, Dat. &c.

XX. Aragonius in judicium vocatus.

Vocarat etiam antea in jus Alfonsum Regem Aragonum Christi vicarius, diemque non modo ad causam de violato jure ecclesiastico, verum de inita etiam cum schismaticis societate dicendam constituerat: quem cum decretoria sententia percellere pararet, ille sibi metuens pervicacem animum fregit ad pontificium imperium. Oratoribus igitur missis, ut procellam averteret, pollicitus est, se legatum admissurum. Petro itaque Fuxensi Cardinali data sunt a Martino mandata, ut provinciam ingrederetur, non autem in Aragonium, dum illius ad obsequium flectendi spes supererat sententiam latum iri, pro certo sciret.

Pertinaciam frangit.

Petro tit. S. Stephani in Cœlio monte presbytero Cardinali A. S. L.

Sentientes autem Regem Aragonum esse contentum, quod in regnum suum intrares, & infra, *placeat nobis, ut in Dei nomine ingrediaris prædictum regnum & officium legationis exerceas, studensque perficere; quæ videbis ad statum & honorem nostrum & Ecclesiæ pertinere juxta commissionem, quam tibi in recessu tuo dedimus, regulando te etiam secundum ea, quæ postea hic cum regiis oratoribus tractata sunt, de quibus per nostras literas jussimus informare prudentiam tuam, ut plene sis in agendis instructus. Cæterum quia videris dubitare, an sit adhuc fulminata sententia contra Regem vel de proximo fulminanda significamus tibi, quod ad sententiam non processimus, nec procedemus quamdiu erimus in spe reductionis suæ, ad quam eum conatur inducere, ita ut aliquando sentiamus eum facere vel fecisse quod debet, nec semper promittere se facturum; nos enim ab ipso non quærimus nisi honesta & devotioni suæ debita, cupientes eum benigne recipere in sinu charitatis nostræ pro bono Ecclesiæ, pro consolatione & quiete animi nostri, ac pro honore Regis ipsius & animæ suæ salute: scimus enim quod si perseverare voluerit in malo proposito nocere Ecclesiæ poterit, & nocendo sibi certe non proderit, sed cum detrimento suo, læsione famæ, & animæ interitu laborabit. Verum si Deus, in cujus manu corda sunt Regum, per misericordiam suam inspiraverit saniora consilia, ut deponat odium,*

Petrus Card. Aragoniam ingredi jussus.

Significatum decretoriam sententiam non latam.

Si in crimine perstiterit Res nociturum ecclesiæ, sed non sibi profuturum.

quod concepit, injuste contra nos, qui desideramus eum fovere paterna benevolentia & charitate, & abstineat a perturbatione Ecclesiæ, & oppressione ecclesiasticæ libertatis & alia faciat opera, quæ digna sunt Rege Christiano, quanto sibi erit hæc præsens vita jucundior, & spes melior de futura: quæ omnia sibi nota esse confidimus, & tua etiam circumspectio demonstrabit. Qualiter vero res succedant, curabis nos tuis litteris facere certiores. Dat. &c. Deest temporis nota, quæ præcedenti epistolæ ita adjecta est: *Romæ apud SS. Apostolos VIII. idus julii anno X.*

XXI. Card. Fuxensis in Arag. egressus.

Narrant pluribus gestæ a Cardinale Fuxensi legationis acta, ut is adulta æstate Hispaniam Tarraconensem ab Alfonso Rege excitus peragrarit: tum pompam, qua Valentiam, ubi Rex morabatur, ingressus sit: *Ingrediente*, inquiunt, *domino legato civitatem Valentiæ cum insigniis legationis suæ obviam ad mediam leucam vel circa primo canonici ecclesiæ Valentinæ cum solemni apparatu exiverunt: paulo post per paululum episcopi Cathaniensis, Vicensis, Gerundensis, Elnensis cum domino archiepiscopo Terraconensi, & pluribus abbatibus Cisterciensibus, ac doctorum & ecclesiasticorum virorum multitudine copiosa eidem domino legato obviam processerunt. Insuper nobiles consiliarii, rectores civitatis Valentiæ cum tubis constipati militibus pluribus & civibus nobilibus habitatoribus dictæ civitatis venerunt obviam eidem domino legato. Supervenerunt denique arcubalistæ & ultra fores civitatem dominus Alfonsus Aragonum Rex illustris in persona propria capite discooperto cum archiepiscopo Ulixbonensi regni Portugalliæ cum sua regia familia obviam venit eidem domino legato, reverentiam impendit, osculum sibi tradidit, & partem dextram in progressu post plurimas reverentias & invitationes mutuas eidem domino legato remanente assignavit, ipsumque cooperiri fecit etiam capello rubeo cardinalatus, dicto domino Rege capite discooperto cum præfato domino legato familiariter colloquente & in via versus civitatem procedente usque ad pontem portæ civitatis, ubi ab eodem domino legato, cum esset jam tarde & transiret hora prandii, petiit licentiam recedendi ad palatium suum, quod est extra civitatem, & sic recessit cum paucis. Dictus vero dominus legatus cum prævisis omnibus & processionibus solemnibus infinito populo sibi occurrente cum maximis honoribus in civitate Valentiæ & in cathedrali ecclesia cum cymbalis benesonantibus, in tympanis, tubis, & organis cum magno gaudio solemniter fuit receptus: & data benedictione ac indulgentiis in ecclesia, ad domum episcopalem adductus, & cum omnibus suis in eadem domo honorifice collocatus.*

Extra civitat. obvius illi factus Rex.

Nudo capite colloquitur cum legato coopertum caput habente.

Effusa publica lætitia.

XXII. Metuit sibi a legato Alfonsus ne justitiam administret.

Post hæc aliquam offensionem animorum intercessisse narrant acta, cum enim legatus die S. Bartholomæo sacra proposito edicto vulgasset, suum in jure dicendo administrum recurrente prima die lunæ pro tribunali causas ecclesiasticas cogniturum, Alfonsus veritus forte ne a pluribus injuste a se vexatis in judicium appellaretur, furore percitus contrario edicto vetuit coram eo controversiam ullam disceptari. At legatus regias iras prudentia sua permulsit, ac demum ad pactiones venit publicis hisce tabulis comprehensas: *In Christi nomine cunctis pateat evidenter, quod die lunæ intitulata vigesima septima mensis octobris anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vigesimo septimo in civitate Valentiæ intus regale palatium, & in quadam turri nova dicti palatii personaliter constitutis reverendo in Christo patre domino Petro divina providentia tit. S. Stephani in Cœlio monte presbytero Cardinali de Fuxo vulgariter nuncupato sedis Apostolicæ legato, & serenissimo & potenti principe domino Alfonso Dei gratia Rege Aragonum Siciliæ, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ, & Corsicæ, comite Barchinonis, duce Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comite Rossilionis & Ceritaniæ, de ordine & mandato eorumdem dominorum fuerunt per me Franciscum Darynio secretarium dicti domini Regis lecta & publicata alta & intelligibili voce præsentibus infrascripta capitula, quæ sequuntur.* Affert primo postulata regia inferius a nobis breviter perstringenda, quibus sedes Apostolica assensit: deinde eas leges fœderis adducit, quas ab ipso legatus Cardinalis exegit.

Cum eo paciscitur.

Primo, quod idem dominus Rex det operam efficacem, ut Ægidius, & alii cum eo in castro Paniscola Dertusensis diœcesis intrusi ad gremium Sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, & ad obedientiam ejusdem Sanctissimi domini nostri domini Martini, veri & indubitati Jesu Christi vicarii humiliter & devote revertantur, summumque ipsum recognoscant: paratus est enim id in dominus noster ob Dei reverentiam dictæque regiæ majestatis contemplatione eos ad obedientiam & ad unitatem Sanctæ matris Ecclesiæ clementer recipere, benigne reconciliare, ac bene & charitative tractare: quod si Ægidius & sequaces sui præfati ad obedientiam animo indurato venire recusent, idem dominus Rex dictum Ægidium & omnes & singulos ejus sequaces & sibi adhærentes in manibus seu potestate ejusdem domini nostri Martini, seu ejus legati aut alterius ad hoc specialiter deputati reponat juxta demerita puniendos. Et infra.

Postulata legati.

Si perstet antipapa in pertinacia tradatur Pontifici.

Secundo, quod omnia & singula edicta, inhibitiones, & constitutiones & decreta, pœnasque & mulctas in eis adjectas contra

Ut edicta contra jus ecclesiasticum publice antiquentur.

tra

tra eundem sanctissimum dominum nostrum ejusque legatos ecclesiae, sedis Apostolicae ac personarum ecclesiasticarum libertatem hactenus edita & promulgata solemniter & publice cum voce tuba per civitatem Valentiae, ac civitates & loca suae ditioni subjecta, tollat, revocet, & annullet.

Permittat quaestores pontificios suo munere fungi.

Tertio, quod permittat sedis Apostolicae collectores, qui pro tempore fuerunt, fructus, bona, & jura camerae apostolicae libere, quiete, & pacifice recipere, ac suo absque contradictione uti officio, non permittendo eos seu eorum alterum in officii praedicti executione per se vel per alium, directe vel indirecte impediri aut vexari quoquomodo, tollendo & amovendo omnia & singula impedimenta, per eum seu alios hactenus apposita.

Immunitatem ecclesiasticam illaesam colat.

Quarto, quod ecclesiam Romanam & omnes alias ecclesias in regnis, & terris suis aliis ubique constitutas, personasque ecclesiasticas cujuscumque conditionis, status, aut praeeminentiae existant eorum privilegiis, libertatibus, immunitatibus, franchisiis, ac omnibus aliis juribus libere ac pacifice uti & gaudere faciat & permittat.

Pulsos clericos restituat.

Quinto, quod omnes & singulos praelatos ac alias ecclesiasticas personas suis dignitatibus, beneficiis, seu bonis aliis per ipsum seu alios de ejus mandato spoliatas ad easdem dignitates, beneficia atque bona indilate plenarie restituat, & in eorum plena libertate & possessione pacifica reducat, eosque a die finitudae concordiae in posterum suarum dignitatum, beneficiorum, & aliorum bonorum fructibus, juribus, & emolumentis libere & quiete uti & gaudere permittat.

A regno Neapolitano vexando absistat.

Sexto, quod a vexatione & molestatione regni Apuliae omnino desistat: nam si eadem regia majestas aliquas ad ejusdem regni Reginaeve instantiam fecit impensas, praesto se reddit praefatus dominus noster cum Regina tractare praefata, ut juxta possibilitatem suam eidem satisfaciat serenitati. Quod si forsan eadem celsitudo jus aliquod in regno praedicto praetendit, parata est sua sanctitas per personas neutri parti suspectas justitiam facere, ministrare.

XXIII. Cyprius Rex redemptus. (a) *Monstrel. hist. Gall. vol. 2. Bosius par. 2. lib. 3.*

Hoc anno Cyprius Rex Aegyptiaco carcere redemptus ducentis millibus ducalium nummorum sultani vectigalem se professus est (a) quinque millia annua in barbaricum aerarium inferre pollicitus, quinquaginta millia referunt Poloni historici. Detracta illi fuisse ferrea vincula sacro assumptae Virgini die scribit Monstreletus, atque a sultano ad deserendam fidem Christianam solicitatum ita prudenter respondisse, ut ora ei obstruxerit: proximo vero anno in regnum reversum exceptumque a suis honorificentissime, ac post Carolae Reginae mortem immunem ab omni impudicitia vitam traduxisse.

XXIV. Miraculum ingens Virginis opera editum. (b) *Just. Lyps. in Virgine Hallen. c. 20.*

Hoc anno puer, qui misere aquis obrutus fuerat, a parentibus divinitus repertus, & nuncupato Deiparae voto, ad vitam est revocatus. Rem gestam candide narrat Justus Lypsius (b): *Anno, inquit, MCCCCXXVII. VII. martii ad Cantipratam pagus est in Cameracensi tractu, atque ibidem religiosorum coetus cum abbate. Vir inhabitabat, cui nomen Joannes Bedaus, atque illi puer bimulus nomine Martinus. Dies dominicus erat, & vir cum uxore mane sacris operatuti Christiano more ad templum eunt. Emanent, & alibi apud amicos prandent, nec nisi a meridie secunda hora demum remeant. Statim prolem suam oculis & affectu requirunt (novimus parentes) Non reperiunt. Quaerunt in vicinia, & ab ipsis vicinis si quis vidisset: negare omnes. Pater percelli & rogare, igitur sese in quaerendo adjuvent, sicubi forte puer (nec longe tantillus poterat) aberrasset. Eunt, reliquum diem illum & totam noctem quaesitioni donant. Addunt diem alterum in vesperam. Tum vicini desperantes invenire & bona fide alibi periisse arbitrati, patri valedicunt, & ut idem filiolo faciat, suadent. Domum quisque suam redeunt: etiam pater ad moestam uxorem, eo uterque maestior, quod frigidissima forte tunc aura erat, nec tenellus puer sub dio sicubi esset posset subsistere. In hoc doloris aestu ad divam Virginem, quae Hallis colitur, animum & preces pater vertit, & votum peregrinationis addit. Statim in somnum solvitur, & viso monetur, quaerere etiam puerum certo inveniendum. Luce orta vicinos iterum adit & rogat, secum eandem operam dare. Haud facile inducuntur, &: Irritam, ajunt, spem foves; nonne biduum jam pene quaesivimus? inventus esset si esset; tamen instantem sequuntur, & omnes agros, dumeta, fossas scrutantur, donec sub ipsum meridiem ad voraginem aliquam limo & aquis obsitam ventum. Pater instinctu aliquo interno: Et hic, ait, perquiramus. Illi negare puerum eo pedes tulisse, quo aegre ipsi possent. Eunt tamen: Ecce jacentem & cæno atque aquis obrutum reperiunt. Triste spectaculum, nec audent tollere, nam sponte aut casu mortuos tangere nisi judice permittente non licet. Ille igitur advocatur. Venit: indulget, puerum deinde ad templum deferunt, mox (ut putabant) terrae daturi. Sed patrem spes non deserit, & diva Virgo excitat, atque internum robur addit. In altari igitur prolem collocat ante ipsam divae illius ibi imaginem & prolapsus in genua calidis precibus lacrymisque opem poscit. Adstabat turba hominum, ipse abbas Cantipratanus Nicolaus, & puer*

Nominis, loci & temporis circumstantiae.

Puer amissus a parentibus.

Nuncupant votum Virgini.

Moniti ut iterum quaerant.

Extinctum in aquis reperiunt.

Deferunt ad altare Virginis.

Revocatur ad vitam.

(omnes

(o mirum!) statim vitam & vocem recipit, surgit cum patre, domum cum eodem mox Hallas venit, gratias acturo & laudes divæ meritissimo propagaturo.

I. Gesta felici in Aragonia exitu legatione, Petrus tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyter Cardinalis anno Servatoris millesimo quadringentesimo vigesimo octavo indictione sexta in Urbem reversus literas Alfonsi Regis Aragonum benevolentiæ atque officiorum significationibus refertas, quibus Apostolicæ sedi obedientiam deferebat, Martino reddidit: ex quibus ille ingenti gaudio ob revocatum in Ecclesiæ gremium tantum Regem completus, paternis se studiis ipsum prosecuturum est pollicitus (a).

Rex Aragonum obsequia defert sedi Apost.

(a) Lib. ult. brev. p.141. & alio lib. brev. pag. 67.

Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum Regi illustri, &c.

Pergrata nobis fuerunt literæ tuæ, quas nuper accepimus de manu dilecti filii nostri Petri tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyteri Cardinalis A. S. L. & pergrata relatio ejusdem sententiam distinctius & copiosius in secreto consistorio nobis facta de tua laudabili dispositione, omni abolita rancore dissidii, nobis & Ecclesiæ totis affectibus obsequendi; quo nihil poteramus audire jucundius: desideravimus enim hoc semper te habere cum aliis Regibus Christianis in filium, sicut & nostro & tuo honori convenit, & speramus in Domino, qui author est pacis & inspirator opportunorum consiliorum, quod devotio excellentiæ tuæ erga nos & Ecclesiam dietim magis ac magis augebitur, & per sapientiam tuam depulsa penitus illa nubecula indignationis tuæ, quæ aliquandiu serenitatem tuam effuscatam & iratam contra nos tenuit, consueveris semper ea facere, quæ ad honorem nostrum & Romanæ ecclesiæ pertinebunt: & nos te vicissim complectemur charitate paterna, ac in futurum uberior erit & dulcior usus mutuæ nostræ benevolentiæ, qui fuit intermissus aliquo temporis intervallo, &c. Superiori epistolæ adjecta erat hæc loci & temporis nota. Datum Romæ apud SS. Apostolos III. id. septembris anno X. Deinde agitatum est (b) de schismatis Aragonii abolendis reliquiis, ac singula ab Alfonso petita mature excussa sunt.

(b) Acta leg. Card. Fuxen.

II. Perceptam a Pontifice probisque omnibus ob sedandi schismatis exploratas spes lætitiam cumulavit restituta pax Italiæ, quæ exitiali exarserat bello. Incensum id fuerat ex levi scintilla, duarum scilicet principum fœminarum Foroliviensium ira, ut diximus; moxque aucta flamma corripuerat Florentinos, marchionem Atestinum, Venetos, Sabaudum, Genuenses, ac Philippum Mariam Mediolanensem ducem. Ut igitur illud restingueret Pontifex, cum Veneti eorumque fœderati secundis successibus confirmati duriores leges duci Mediolanensi imponerent, Nicolaum Albergatum Cardinalem legatum ipsos monere jussit (c), ni pacem admitterent, Sigismundum Regem Romanorum, qui superiori anno Philippo Mariæ Mediolanensem principatum jure beneficiario contulerat (d), a se in Italiam excitum iri, qui ipsos repressurus, jurisque cæsarei urbes armis repetiturus esset. Navata est adeo strenue opera a Nicolao Cardinale, ut die XVIII. aprilis hujus anni pax conciliata sit, de qua factus certior Martinus grates ei egit hisce literis (e).

De pace Italica actum.

Veneti & Florentini in ea danda acerbiores.

(c) Lib. ult. brev. p.118.

(d) Cavitel. in Crem. annal.

Composita pax a B. Nicolao Alberg.

(e) Lib. brev. pag. 57.

Nicolao presbytero Cardinali S. Crucis in Jerusalem A. S. L.

Dilecte fili salutem, &c. Recepimus tuas literas, quibus significas nobis pacem conclusam esse inter dilectos filios nobilem virum ducem Mediolani ac Venetos & Florentinos; ex quo immensam in Domino lætitiam suscepimus. Benedicimus Deum & ei gratias agimus pro hoc tanto bono, tamque optato a nobis. Tuum autem plurimum commendamus studium & providentiam tuam, cujus maxime cura & opera hæc pax facta est; ita enim ferunt omnes tua sollicitudine & industria pacem secutam esse; qua in re & Deus summe laudandus est hujus boni largitor, & tibi gratiæ agendæ. Verum circa hoc nil amplius scribimus ad præsens, expectantes a te literas, quibus explicentur particulariter nobis conditiones pacis. Datum XXVII. aprilis anno XI.

III. Porro in has leges pax convenit (f), ut Philippus Maria, quem bellum propagandæ ditionis spe movisse vidimus, Imolam ac Forumlivii restitueret Pontifici, ac Brixiam & Bergomum pluresque Cremonensis agri arces Venetis dimitteret, jussusque est ab Etruria & Bononia affectandis abstinere: quibus pactionibus debilitatæ sunt admodum ejus vires, quæ finitimis tantum terrorem injiciebant. Ne igitur hostium numero obrueretur Philippus, cum etiam res Genuensis fluctuaret, nec Romanorum Rex Bohemico & Turcico bellis implicitus suppetias facile ferre posset, dictis legibus se subjecit. Veneti vero, quamvis in Italia eorum votis felices respondèrent eventus, tamen assensere, quod ipsorum orientalem ditionem evastarent Turcæ, in quos vertenda esse arma Martinus duci Veneto consuluit (g).

Pacis leges præcipuæ.

(f) Diar. Ven. MS. S. Aman. 3. par. tit. 22. c. 8. §. 9. Sabellic. ennead. 10. l. 2. Pig. lib. 6. Bern. Cor. & alii.

Solicitat Venetos ut vertant arma in Turcas.

(g) Lib. brev. ult. p.68.

Ad ducem Venetiarum.

Per Dei gratiam habemus eam pacem, ex qua speramus reprimi posse audaciam infidelium, qui sentientes civitatem tuam, a qua una facile possent impediri nefarii conatus eorum occupatam esse in bellis Italiæ, Christianas insulas invadere & alia in-

inferre fidelibus detrimenta præsumebant; nec erant, qui occupatis tuis, in hoc bello resisterent: quare, fili delecte, referimus gratias Deo, qui exaudivit humiles preces nostras, & sua ineffabili benignitate concessit, ut faceremus hanc pacem necessariam Italiæ & utilem universæ reipublicæ Christianæ. Dat. &c.

IV. Conciliati etiam fuere (a) duci Mediolanensi præter Venetos Florentini, quibus ea de re Pontifex est gratulatus (b): *Dilecti*, inquit, *filii nihil jocundius neque gratius aures nostræ audire potuerunt, quam quæ in vestris literis continentur pacem scilicet conclusam esse & firmatam inter vestros Venetorumque legatos & ducem Mediolani, quod cum nobis placuit, ut nil magis hoc tempore possit placere. Agimus gratias omnipotenti Deo, qui tandem preces nostras exaudire dignatus est*, Extant aliæ ad eos eodem argumento datæ literæ, quibus studia sua ad augendam tuendamque publicam illam rem pollicetur (c).

(a) *Leon. Aret. in hist. rer. Ital. suo tempore gestorum S. Anton. 3. part. tit. 22. & r. 8. §. 9. & alii.*

Promissa pontificia studia Florentinis.

(b) *Lib. 9. brev. ead. pag. 49. & in alio brev. pag. 57.*

(c) *Eod. l. 9. pag. 50.*

Pro conservatione, inquit, *& statu civitatis vestræ, quam loco peculiaris filiæ habemus, si quid est, quod cum Deo & honore nostro facere possimus, requirite nos cum ea fiducia, qua filii parentes solent: reperietis enim nos non solum promptos, sed ferventes ad omnia, quæ concernant aut honorem vestræ reipublicæ, aut ejus conservationem.*

Dissoluti exercitus.

Cæterum haud parvum imminebat periculum, ne cum dissolverentur Mediolanensium, Venetorum ac Florentinorum exercitus, plures militares copiæ rapto vivere solitæ vel in citeriorem Siciliam, vel in ditionem ecclesiasticam se infercent; quibus ut omnia intercluderentur itinera hæc Martinus ad legatum Bononiensem scripsit (d): *Quia providendum est nobis ad quietem nostram & regni, volumus & mandamus tibi, ut si quæ gentes armorum, quæcumque fuerint, vellent, ire versus has partes, aut regnum, nullo modo des eis transitum, aut salvum conductum, sed omnino prohibeas, quoad potes, nisi a nobis aliud habueris specialiter in mandatis.* Dum pontificia jussa exequitur legatus, in maximum repente discrimen adductus est extrema julii die, ut refert diarii ms. Veneti author (e); coorta enim Bononiæ seditione Canetuli tyrannidem occupavere: ut vero Bononienses longa obsidione a Dominico Capranica ecclesiastici exercitus præfecto attriti proximo anno interprete concordiæ duce Venetorum conciliati sint Pontifici, dicetur inferius.

(d) *Ibid. pag. 49.*

Canetuli tyrannidem Bononiæ corripiunt.

(e) *Diar. Venet. Jo. Bapt. Pogg. in vit. Carol. Firman. Pog lib. 6. & alii.*

Addit idem author de orientalibus rebus, Turcicam in dies auctam fuisse potentiam, ac duas naves Venetas prope Callipolim vigesima quinta augusti die interceptas a barbaris, eosque excensu in terram facto Cretam insulam vastare aggressos; at demum magna clade fuisse deletos: qui felix nuntius vigesimo primo decembris Venetias perlatus fuit. Nec modo insulas Mediterranei maris vexabant, verum in Europæ continente latius limites proferebant, ac Gobeluciam arcem a proditore, cui nomen erat Roscius, accepere (f): ad quam recuperandam Sigismundus Rex cum exercitu provolavit; sed cum Omarath idemque dictus Calapinus Turcarum tyrannus immineret, majorem copiarum partem trans Danobium traduxit, parte alia in litore adverso destituta expositaque hosti, cum excipiendis iis navium par copia non esset: misit autem & scapham ad Zaviskam Nigrum egregium ducem; sed is in eam conscendere detrectavit, maluitque mortem oppetere, quam suos deserere, obviamque hosti procedens mox circumfusus captusque ab illis est & capite truncatus, sociis barbarico ferro concisis. Conjecit ejus cladis culpam Sigismundus in Wladislaum Regem Poloniæ, cujus promissus equitatus sibi defuisset, indeque odia excitata.

Creta evastata a Turcis.

(f) *Michov. l. 4. c. 52. Crom. rer. Polonic. l. 19. & alii.*

Sigismundi copiarum pars a Turcis fusa.

Zaviska dux perire cum suis quam eos deserere mavult.

V. At hæretici Bohemi animos extulere atque ad pertinaciam obfirmarunt: ad quam frangendam acti sunt celebres Francofurti Germanorum principum conventus, in quibus decreta est in illos expeditio eo usque urgenda, donec penitus edomiti essent: qua de re ad Ludovicum Bavariæ ducem datæ a Pontifice literæ (g) additique stimuli, ut copias adversus impios contraheret.

In Bohemos decretum a Germanis bellum.

(g) *Lib. brev. pag. 140.*

Dilecto nobili viro Ludovico duci Bavariæ comiti palatino Rheni.

Recreati sunt spiritus nostri ex his, quæ nuper accepimus in proximo congregatione apud Francofordiam contra Bohemos hæreticos in eorum exterminium constituta, & ordinata fuisse per te & reliquos electores imperii una cum dilecto filio nostro Henrico Cardinale Angliæ A. S. L. quos merito pro tam salubri deliberatione & tam sano, ac sancto consilio laudibus dignis extollimus & commendamus in Domino, nobilitatem exhortantes tuam, ut una cum eis, quæ per vos prudenter deliberata sunt, studeas cum omni ingenio atque constantia operari, ut executioni mandentur, nam si tu & ipsi defeceretis circa efficacem executionem hujus concilii, ludibria eritis apud omnes Christianos, quia sapienter consulere & providere, & provisa non exequi & adimplere nihil prodest, sed vanitas inutilis ab omnibus reputatur. Igitur, fili delecte, per te & alios electores & principes nationis Germanicæ laborandum est, ut aliquando consiliorum vestrorum aliquis laudabilis & dignus effectus appareat, ut deleatur hæc macula, per quam nationis ejusdem, & præsertim Alamanniæ denigratum est decus, tam longo

Dux Bavar. in hæreticos concitatus.

longo tempore tantum opprobrium ante oculos, ac pene in sinu & visceribus tolerando, & cum exercitibus validis toties congregatis, præcipue æstate nuper elapsa, Bohemiam in sua hæresi relinquendo: cum tamen hæretici numquam fuerint aut militari virtute aut multitudine gentium cum fidelibus illarum partium comparandi: quod dedecus numquam videtur deleri posse nisi astute proxime futura, quæ nuper sunt prudenter instituta Francofordiæ adimpleantur constanter & fortiter, ita ut omnis Christianitas hac vice cognoscat, præfatis principibus nec in deliberando consilium, nec in exequendo deesse virtutem. Dat. &c. Conceptæ (a) sunt iisdem verbis literæ ad Fredericum marchionem Brandeburgensem, qui sacri exercitus dux creatus fuerat; adiecta vero adhortatio, ut susceptam ex capta anno superiori turpi fuga maculam egregiis factis deleret [1].

Marchio Brandeburg. exercitus dux creatus.
(a) Ib. p. 141.

VI.
Exhortatus ad virtutem in hæreticos explicandam.

Martinus, &c. Quoniam intelleximus in dicta congregatione simul cum filio nostro Cardinale Angliæ legato electum fuisse exercitus fidelium supremum capitaneum, lætamur plurimum, & electionem hujusmodi commendamus, sperantes pro tua prudentia & strenuitate & rerum experientia, quod illa negotia auxiliante Domino feliciter dirigentur: in quo sancto opere toto animo sit virtutem exerceas tuam, & sic diligenter incumbas, ut nonnulli, qui propter ignominiosum recessum exercitus proxima æstate factum de te obloquuti sunt, imputantes tibi non mediocrem culpam illius ignominiæ, quod multis ex causis graviter ferebamus, cogantur mutare sermonem & te falso fuisse diffamatum evidenter ostendas. Dat. Extant etiam datæ ad eundem marchionem Brandeburgensem literæ nulla temporis nota consignatæ a nobis non prætermittendæ, quibus conqueritur, Regis Poloniæ administros Sigismundi Koributi in Bohemiam profectionem excusasse, quasi ad Bohemos ab impietate removendos missus esset; cumque ii in pertinaci mentis duritie persisterent, sperasse se, Koributum in Poloniam retractum iri: moneri itaque a se Wladislaum Regem, ac Witoldum Lithuanum, ut excurrente bimestri illum ex Bohemia revocarent. (b)

Queritur Pontif. Sigismondum missum fuisse in Bohemiam.
(b) Lib. ult. brev. pag. 45.

Martinus, &c. Quia nobis per nonnullos ex servitoribus & benevolis præfatorum, (nempe Wladislai Poloniæ) *& ducis* (scilicet Alexandri Lituaniæ) *asserebatur eundem Sigismundum fuisse transmissum causa reductionis prædictorum hæreticorum, stetimus expectantes eventum, nec ad ulteriora processimus: sed postea, cum de reductione nihil fieret, nobis spes indubia asserebatur de ipsius Sigismundi revocatione: sed cum videamus eundem non revocari, sed persistere & immorari in subsidio hæreticorum, amplius tolerare non possumus, quin pro debito summi apostolatus officio aliter moneamus eosdem Regem & ducem, ut ipsum Sigismundum infra terminum duorum mensium a die præsentationis literarum nostrarum computanda debeant revocasse: quarum literarum latorem cum præsentibus ad te direximus, nobilitatem tuam rogantes, ut ipsum velis ultra dirigere ad eosdem Regem & ducem cum uno notario, qui fidem faciat nobis in scriptis de prædictarum literarum præsentatione, ut possimus cum observatione justitiæ & honoris nostri, secundum quod erit expediens, providere. Dat. &c.* Ad comparandum porro in Bohemici belli sumptus subsidiarium aurum indictæ sunt decumæ, ut literæ (c) ad Carolum Regem Francorum missæ referunt.

Monitus Rex Polon. ut eum revocet.
(c) Lib. 9. brev. p. 50.

VII.
Fraticelli in Piceno grassati.

Dum Bohemi aperto furore grassabantur, iterum Fraticelli clandestinis insidiis illaqueare simplices animas nitebantur, ad quos coercendos episcopo Anconitano dato sunt mandata (d), ut in eos animadverteret.

(d) Lib. 6. ep. cur. p. 25.

Venerabili fratri Astorgio episcopo Anconitano in provincia marchiæ Anconitanæ pro nobis & Romana Ecclesia locumtenenti salutem, &c.

Nuper ad audientiam nostram fidedigna relatione pervenit, quod in castro Magnalata Æsinæ diœcesis nonnulli hæretici Fraticelli de opinione vulgariter nuncupati, qui per provinciam nostram marchiæ Anconitanæ in mentibus hominum non sanam doctrinam, sed hæreses & errores & falsa dogmata suggesserunt, & in dies suggerere student, principale eorum receptaculum habuerunt, & in dicto castro hodierna die ab illius incolis & habitatoribus hu-

NOTÆ [1] CUM Martini epistolæ, quas in Vaticano codice nactus est annalista temporis, quo datæ sunt, adscriptione careant; hinc non semel errandi occasio nata. Ambæ igitur Martini hic relatæ epistolæ altera quidem ad Ludovicum Bavariæ ducem, alia vero ad Fridericum marchionem Brandeburgensem, ex quibus eruit annalista conventum illum Francofurtensem, quo decreto in Bohemos expeditio illa cujus supremus dux Fridericus Brandeburgensis destinabatur; hæ inquam literæ ad superiorem annum 1427. pertinent, cum in Germanis æqualibus eorum temporum scriptoribus, de nova hac anni hujus expeditione in Hussitas decreto nihil occurrat. Quæ vero anno præcedenti suscepta fuit in Francofurtensi consessu decerni potuit; (quanquam de loco ad rem tractandam destinato nihil scriptores illi determinant) & Friderico marchioni Brandeburgensi commissa fuit, teste Andrea Ratisponensi in chronico. MANSI

jusmodi errorum & hæresum, sicut nobis innotuit ex fidedigna relatione multorum, labe infectis similiter receptantur in periculum Christi fidelium animarum & exemplum detestabile plurimorum.

Nos igitur, attendentes quanti possit esse discriminis fidelibus populis convicinis dictæ provinciæ, qui ambulant in via Domini, si nidus & receptaculum ipsorum Fraticellorum hæreticorum in dicto castro funditus non tollatur, ac solo æquetur, & proinde attendentes, quod legitur de hæreticis in diversis civitatibus, terris, castris, & locis commorantibus ibi: Incendes civitates eorum igni, nec erit ibi habitaculum in æternum; & propterea præmissa debita consideratione pensantes, habitaque super eis deliberatione matura, quantum materia requirebat, volumus & fraternitati tuæ per apostolica scripta committimus & mandamus, ut dictum castrum Magnolate & ejus arcem, si quam habeant ad terrorem & exemplum perpetuum aliorum castrorum & locorum dictæ provinciæ, ne de cætero tales hæreticos Fraticellos receptare aut eis præbere consilium, auxilium, vel favorem per se vel alios audeant vel præsumant, ex toto mandes & facias demoliri, proviso quod nullum ibidem de cætero ædificium vel domicilium construatur; & tempore demolitionis hujusmodi virum religiosum instituas ad prædicandum inibi verbum Dei, qui populos de causa demolitionis prædictæ sapienter instituat & informet: & deinde, postquam dictum castrum demolitum & solo æquatum fuerit, ut præfertur, convocatis aliquibus magistris in theologia & doctoribus juris canonici vel civilis, & aliquibus religiosis viris, & illis tibi in hoc assistentibus & consulentibus, pueri patrum hæreticorum segregentur ab eis, & procul mittantur, ne hæretica labe possint infici quoquo modo. Majores autem ex habitatoribus & incolis dicti castri interrogentur super hæresi dictorum Fraticellorum, in qua si obstinati & indurati animis perseverent, puniantur secundum canonicas sanctiones: si vero pœnitere voluerint, & præmissam hæresim abjurare, tunc qui in dicto errore fuerint principales & magis perversi ad aliorum terrorem ad perpetuos carceres deputentur, & si bene se habuerint, in futurum misericorditer agetur cum eis ex benignitate sedis Apostolicæ, quæ nulli cum pœnitentia redeunti gremium claudit misericordiæ & pietatis suæ. Insuper innocentes & etiam multum simplices, si qui sint inter habitatores & homines dicti castri, divisim locentur in terris convicinis, ut colere possint agros suos de territorio dicti castri: aliorum autem hæreticorum prædia tanquam confiscata ad Romanam ecclesiam decernimus pertinere, quorum partem juxta tuam & ipsorum convocandorum assistentiam tibi magistrorum, doctorum, & religiosorum discretionem, prudentiam, & arbitrium illis innocentibus applicari volumus propter damnum eis illatum ex demolitione prædicta, quodque omnes sive, qui manifeste fuerint hæretici, sive alii tanquam de hæresi vehementer suspecti, abjurent prædictam hæresim omnemque hæreticorum conversationem & fautoriam juxta decreta sanctorum patrum & canonicas sanctiones. Propterea placet nobis, quod aliquibus principibus dicti castri terror tormentorum incutiatur &, si opus fuerit, torqueantur, ut revelent si quos in provincia prædicta vel alibi sciant, sentiant, & cognoscant præfata hæresis labe infectos, vel occulte existant, ut pro illorum reductione, ac punitione, ne inficiant alios, possit salubriter provideri. Et similiter pro libris dictorum Fraticellorum & pro extirpandis eorum reliquiis, si quæ remanserint, per totam provinciam inquiri & investigari facias diligenter, deputando ubique prædicatores idoneos instructos in sacra pagina, qui de mentibus oberrantium hæreticas opiniones evellant, & sanam doctrinam illos edoceant, & per rectam viam mandatorum Dei & Ecclesiæ suæ incedere moneant, instruant, & informent.

Magnolate excidio damnata ob eos receptos.

Excidionis causa promulgari jussa.

Pueri a parentibus hæreticis segregari jussi.

Proposita venia hæresim damnaturis.

Prædia hæreticorum fisco tributa.

Tormentis hæretici interrogari jussi.

VIII. Sanctio adversus receptatores Fraticellorum.

Cæterum attendentes quia jam diu dicti Fraticelli aufugissent de præfata provincia, nisi haberent occultos receptatores & fautores eorum, qui eos suis secretis præsidiis & favoribus manutenent, super quibus etiam nostra interest, quantum cum Deo possumus de opportuno remedio providere, similiter volumus & mandamus, ut universis & singulis vicariis nostris in temporalibus deputatis, nec non communitatibus, universitatibus, & singularibus quibuscumque personis civitatum, terrarum, castrorum, & locorum quorumlibet dictæ provinciæ sub privatione vicariatuum & excommunicationis, suspensionis, & interdicti aliisque gravissimis sententiis, censuris, & pœnis spiritualibus & temporalibus, a jure vel ab homine promulgatis contra eos, qui contra fecerint infligendis, auctoritate nostra mandes atque prohibeas, ne dictos hæreticos Fraticellos per se vel alios, publice vel occulte, in civitatibus, terris, castris, & locis prædictis sub quovis quæsito colore receptent aut receptari faciant vel permittant, nec illis ministrent aut præstent quovis modo auxilia, consilia, vel favores, volentes quod contra transgressores mandatorum nostrorum, & ad publicationem pœnarum, in quas illos vel eorum aliquem incidisse cognoveris, eadem auctoritate procedas atque declares, prout illorum temeraria præsumptio exiget & requiret, in eas sententias, censuras, & pœnas in tuis contentas processibus incidisse. Demum de omnibus, quæ gesseris in præmissis, nos providere per tuas literas infor-

formare, ut ad alteriora, si necesse fuerit, pro salute animarum fidelium suadente justitia, auctore Domino, procedere, providere & consulere valeamus. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. junii pontificatus nostri anno XI.

IX. Hoc anno dux Bethfordiæ Gallici regni pro Henrico (a) puero administrator jus ecclesiasticum labefactare & evertere nisus est; omnia enim bona, quæ ecclesiis Gallicanis quadraginta annorum spatio collata, ac divino cultui consecrata fuerant, in regium ærarium inferri jussit, ad persolvenda scilicet militibus stipendia, ut ecclesias Gallicanas omni maleficiorum genere excinderent funestarentque. Habitis sæpius ea de causa pluribus conventibus, demum academia Parisiensis tantum sacrilegium magno labore discussit. Neque juvit Anglos ecclesiarum rapinis res suas auxisse: cum enim maxime efflorescerent, ad eas proterendas concitata hoc anno est divinitus, ut creditum est, Joanna virago ea oppido, cui Dromy nomen est, inter Burgundiam & Lotharingiam sito oriunda, quæ ad Carolum Chinone agentem, atque ob afflictas res suas mœrore pressum (cingebatur enim tum ab Anglis ingenti obsidione Aurelia, misfæque (b) subsidio copiæ ab hostibus profligatæ fuerant) se contulit (c), professa missam se a Deo, ut ipsum in aviti regni possessionem restitueret, Anglosque inique Gallias populantes pelleret. Perculit rei insolentia Regem ac proceres, visumque initio inanibus delusam præstigiis: at excussa multis interrogationibus a theologis, cum apte responderet, fidem promeruit. Non alia eam, quam de Deo fecisse verba tradit Monstreletus, ut divino Spiritu instinctam audientes putarent. Militari induta cultu Christi imaginem vexillo depingi atque in scuto duo lilia adumbrari voluit, quam plures milites bello clarissimi sunt secuti. De ea hæc refert Joannes Gerson (d) egregius theologus: *Tulit me Dominus, cum sequerer gregem, & dixit mihi: Vade & propheta ad populum meum Israel, Amos VII. Populus regni Franciæ non incongrue potest spiritualiter nuncupari, quem fide Dei & cultu Christianæ religionis notum est semper floruisse. Ad hujus regni filium quædam juvencula pastoris cujusdam filia, quæ & ipsa gregem ovium sequuta fertur, accessit asserens se missam a Deo, quatenus per ipsam dictum regnum ad ejus obedientiam reducatur. Ne autem ipsius assertio putetur temeraria, etiam signis supernaturalibus utitur, sicuti revelare occulta cordium, & futura contingentium prævidere. Refertur insuper, quod sit rasa capite ad modum viri, & volens ad actus bellicos procedere vestibus & armis virilibus induta, ascendit equum: quæ, dum in equo est, ferens vexillum statim mirabili viget industria quasi peritus dux exercitus ad artificiosam exercitus institutionem. Tunc quoque sui efficiuntur animosi. E contra vero adversarii timidi quasi viribus destituti. Ubi autem de equo descendit, solitum habitum muliebrem reassumens fit simplicissima, negotiorum sæcularium quasi innocens agnus imperita. Fertur etiam quod vixit in castitate, sobrietate, & continentia Deo devota, prohibens fieri occisiones, rapinas, cæterasque violentias omnibus his, qui ad dictam obedientiam se volunt exhibere. Propter hæc ergo & similia civitates, oppida, & castra se submittunt, regio filio fidelitatem sibi promittentes.* Tradit Nicolaus Ægidius (e) B. Virginem regni Gallici patronam illi se videndam sæpius præbuisse, dum paternum gregem pascebat, ac præcepisse, ut Francorum regnum liberaret. Ut vero, illo duce, Angli ab Aureliæ obsidione depulsi, munitissimisque propugnaculis dejecti fuerint, proximo anno dicetur.

Hoc interim spatio miles Gallus, qui servituti ab Anglis addictus fuerat, atque in puteum demissus, ne fugam capesseret, cum se B. Virginis clientelæ commendasset, divina vi trium milliarium intervallo, dum dormiebat abreptus & in libertatem vindicatus est; quam historiam narrat subjectis verbis Justus Lipsius (f): *Anno MCCCCXXVIII. Guillelmus Mosterius Picardus gente, non bona sua sorte in Pictavia fines venit negotii causa; bellum autem ea tempestate Anglis cum Gallis vetus & diuturnum erat, manebatque Rege tunc Galliæ Carolo VII. incidit igitur in Anglorum manus, & captivus abducitur in oppidum S. Michaelis ac decem circiter menses detinetur: nam redimium, quas ab eo poscebant octoginta aureorum, homo fortuna modicus expedire non poterat, neque spes erat: sed nec fraude aut vi evadendi, quoniam in puteum profundum demiserant, atque ibidem pede utroque boiis illigatum habebant. Dum igitur mœstus & anxius jacet, ac forte panis frustum comedit, quod superne dejecerant, mentem ei tetigit memoria & affectus erga divam Hallensem Virginem, cujus nomen & cultus tum in Picardia frequens etiam erat. Itaque toto corde eam invocat, & a squalore, pædore, ac tenebris illis liberare ope ejus optat. Preces vix fuderat, somnus eum molliter amplectitur: & mane cum expergiscitur [res ipsi & nobis stupenda] videt se liberum a vinculis & carcere & tribus adeo milliaribus ab ipso oppido S. Michaelis abjunctum. Dum miratur, gaudet, & vix credit, ecce Angli equites adveniunt præfectorum & nobilium aliqua manus hominem jacentem in agro vident, & ipsi quoque mirati accedunt. Erat inter eos cen-*

X.

Angli Gallicanas ecclesias diripere tentant.

(a) Monstrel. vol. 2. p. 38.

Joanna virago in Anglos divinitus concitata.

(b) Monstrel. l. 2. p. 41.

(c) Id. ib. p. 42.

Christi imaginem in vexillo pinxit.

(d) Jo. Gerson. l. 2. in fin.

Præstita ab ea argumenta divina vi excitatam fuisse.

(e) Ægid. in Chron. Car. VII.

(f) Just. Lyps. Virg. Hallen. c. 23.

Captivus in puteum ab Anglis demissus.

Dum dormit trium milliarium intervallo rapitur.

Ann. Eccl. Tom. XXVIII.   I 2   *turia*

turio Tournebolius nomine, qui agnoscit, Tunc captivus noster ille es? unde huc? qua vi, fraude, arte? Guillelmus ex gaudio iterum confusus: Domine vera audi, inquit; nec fraus, nec vis mea aut aliena huc adduxit, & arcta custodia [nosti ipse] eduxit. Diva Virginis hoc totum est, ad quam preces equidem fudi, & illa ignarum, ac dormientem huc transvexit. Rem vides, crede & cælesti beneficio tu quoque suffragator accede. Tetigit hominem religio, itemque alios; dimittunt, re tamen explorata, atque diploma, quo securior transeat donant, eaque miraculum consignant, cujus se authores & testes profitentur. Id ipso Mosterius Hallat secum tulit, atque sibi liberatricem Divam merito est veneratus.

Hostium testimonio res confirmata.

XI. Puer Virginis ope ad vitam revocatus.

Narrat idem authot, (a) insigne aliud miraculum hoc anno editum in puero, qui cum ex materna alvo mortuus prodiisset terræ mandatus, decimo quinto post die refossa tellure vivus repertus est B. Virginis opera, quam nuncupato voto mater deprecatricem apud divinam misericordiam delegerat, ita sacrosancto baptismo expiatus, paulo post extinctus in cœlum migravit.

(a) Id. ib. c. 21.

Extin-

I. EXtinctis diuturni schismatis, quo Ecclesia Dei annis jam quinquaginta & eo amplius vexata fuerat reliquiis, felix affulsit annus a Virgineo partu millesimus quadringentesimus vigesimus nonus indictione septima: cum agitatae anno superiori Alfonsum Aragonum Regem inter, ac Martinum Pontificem Petro tit. S. Stephani in Cœlio monte presbytero Cardinale Foxensi authore & interprete fœderis leges confirmatae fuerunt: profectus ille iterum apostolico jussu in Hispaniam citeriorem duodecima maii die a clero, ac populo, tam ab Alfonso Rege extra Barcinonem obviam egresso honorificentissime exceptus est: cumque concordiae vinculum inter Regem ipsum ac Pontificem omni studio ac solertia jungere niteretur, ab ipso Rege varia diffugia captante aliquandia delusas eam a conventionibus discedere dolebat; cum cœlesti illius afflatu, in cujus manu corda sunt Regum, Alfonsus summa omnium admiratione, ac gratulatione confectas pactiones solemni dicto sacramento admisit, ac duos egregios & authoritate insignes viros Paniscolam se conferre cunctaque ex legati apostolici arbitrio componere jussit. Eo itaque operam dante die S. Annae sacro vigesimo sexto julii Ægidias Munio antipapa pontificalis ornamenta dignitatis spectantibus omnibus posuit, ad excusandam patratum antea facinus testatus, ea se accepisse, ut sublato voluntaria abdicatione schismate pax optata Ecclesiae restitueretur. Deletum ita tandem schisma est, cum a Roberto Gebennensi, qui ab antipapatu Clementis VII. nomen traxerat, inchoatum xxi. septembris anni MCCCLXXVIII. usque ad xxvi. julii diem hujus anni, quo Ægidius a suis Clemens VIII. nuncupatus antipapalem cultum exuit, unum & quinquaginta fere annos tenuisset. Qui autem a pseudopontifice in schismate abolendo abjiciendaque dignitate servati fint ritus ex actis Cardinalis Fuxensia legati repetemus. [1]

Fuxensis Card. iterum in Aragoniam profectus.

Munio antipapatu se abdicat.

Schismati annus quinquagesimus via finem imposuit.

II. *Dominus (a) Ægidius in cessione publice indutus papalibus insigniis in castro Paniscolae die S. Annae praedicta primitus & ante omnia pro serenitate conscientiae suae & suorum sequacium, ut dixit, publice & solemniter omnes processus, sententias, fulminationes & censuras, depositiones, inhabilitationes, per suum praedecessorem olim Benedictum Papam XIII. in sua obedientia nuncupatum & ipsum in suo praetenso pontificatu contra omnes & singulos ei non obedientes, & specialiter contra dominum Odonem de Columna, quem secundum eorum opinionem reputabant antipapam & schismaticum, & omnes sibi adhaerentes factos pronuntiatos & fulminatos verbo & in scriptis, per suas literas, & suas praetensas bullas plumbeas, expresse & specialiter revocavit, & omnes illos, qui praefato domino Odoni adhaeserant & obedierant, & specialiter ipsum dominum Odonem de Columna ad omnes dignitates & honores specialiter ad papatum, motu suo proprio habilitavit, restituit, & reintegravit. Deinde idem dominus Ægidius ibidem solemniter proposuit coram omnibus, qualiter post obitum sui praedecessoris olim Benedicti XIII. electus ab ibidem praesentibus suis fratribus praetensis Cardinalibus papatum recepit non ad alios fines, quam ad hoc principaliter, ut per ejus medium Dei Ecclesiae vera & indubitata unio sequeretur & ces-*

Quo ritu antipapatus depositus.

(a) Acta Card. Fuxensis.

Excusationes pseudopontificis.

NOTÆ [1] QUanquam non nego hoc tandem anno schisma illud quod ecclesiam tam longo temporis spatio afflixerat ferme desiisse; non tamen adhuc penitus cessavit, cum feralis illius incendii favilla superesset in pseudo-pontifice, quem sub nomine Benedicti XIV. Joannes Carrerii evexit in thronum. Extant apud Martene Anecdot. to. II. col. 714. &c. ejusdem Joannis Carrerii literae die XX. januarii hujus anni, & ab electione ejusdem pontificis quarti e loco incerto datae ad Joannem Armaniaci comitem, & fideles universos, quibus totam renunciati a se unquam cardinale a Petro de Luna assumpto pontificis historiam persequitur. Narrat enim post obitum Petri de Luna tres e cardinalibus ejus se, qui quartus esset, neglecto, nec accito, Sancium Munionis sub nomine Clementis VIII. in pontificem extulisse. Hanc vero electionem, utpote non rite factam (se quippe uno ex electoribus per injuriam excluso) pro ea quae sibi tunc uni supererat, authoritate, aliis tribus jure suo ex lege privatis hanc, inquam, electionem infirmasse, statimque eo amoto alterum qui Aquitanus erat clericus, sub Benedicti XIV. nomine substituisse. Electionis hujus tempus a nobis in nota ad A. 1423. indicatur. Cum vero literae istae Carrerii diem quo Ægydius Munionis cessit dignitate praecesserint, dubios nos adhuc relinquunt, an quo tempore Paniscolenses redierunt ad ecclesiam, eodem pariter & personatus ille pontifex larvam deposuerit. Verum cum Joannes Carrerius schisma cum caeteris minime abdicarit, quin & adhuc per biennium sustentavit ut statim demonstrabo, non inani conjectura suspicor & larvatam hunc pontificem fabulam illam aliquantisper lusisse. Porro quae dixi de Joanne Carrerio per biennium in schismate perseverante constant ex epistola Joannis comitis Fuxensis relata in Anecdotis Martenis to. II. col. 1748. data anno 1432. die XIV. februarii, in qua comes ille Fuxensis commemorat Joannem Carrerium fugitantem latitantemque, captum tandem fuisse eumque ad se remitti ut manibus papae traderetur mandat. Ita tandem factum est, ut schisma penitus aboleretur. MANSI

& cessaret, & extirparetur omne schisma: & jam a primis diebus sua nova assumptionis ad apostolatum veraciter gessit in animo & disposuit, ac firmavit pro tanto bono unionis Ecclesiæ Dei sponte & liberaliter se velle renuntiare dignitati, officio, ac honori papali, quod atique jam diu fecisset, ut asseruit, si impeditus non fuisset & astitisset sibi plena & libera facultas opportuna. Nunc vero, ut ibidem asseruit, dixit plenam & liberam optatam facultatem & opportunitatem complendi desideratam resignationem & renuntiationem sibi adesse, confitens expresse viam renuntiationis hujusmodi esse viam planiorem, utiliorem, securiorem, & breviorem ad consequendum veram & indubitatam unionem Ecclesiæ Dei.

Addunt acta, Ægidium his dictis coram Alfonso Borgia regio oratore (qui postea archiepiscopus Valentinus, tum S. R. E. Cardinalis, denique Callisti nomen sibi ascivit, cum divinitus, ob navatam in evellendis schismatis reliquiis operam ad pontificium solium evectus esset) gradu antipapali cessisse, ut ex litteris ipsius ad posterorum memoriam editis constat, ad quorum calcem hæc adjecta sunt: *Ne de hujusmodi cessione renuntiationeque, ut præmittitur, factis in posterum hæsitetur, quin potius constet authentica de eisdem, præsentes literas motu proprio, non ad alicujus instantiam expeditas ad rei gestæ memoriam in futurum jussimus publicari, &c. Dat. Paniscolæ Dertosensis diœcesis* VII. *kal. augusti pontificatus nostri anno* V. Ubi Ægidius Munio pseudopontificatu abiit, illius pseudocardinales Julianus, Franciscus, & Ægidius Munio junior hunc ritum tenuere ad reliquias schismatis abolendas, revocandosque ad gremium Romanæ ecclesiæ eos, qui veteris erroris Lunani laqueis erant irretiti: peractis nimirum comitiis Martinum Pontificem dixere; eaque de re confectæ tabulæ hac temporis nota consignatæ: *Anno a nativitate Domini MCCCCXXIX. indictione* VII. *die vero* XXVI. *mensis julii in die festivitatis S. Annæ.*

Martinus ab anticardinalibus delectus Pontifex.

III. Certior de his factus Martinus a Cardinale legato, ingenti gaudio affectus est, & gratiis Deo actis legatum ipsum laudibus extulit (a), spopondítque Alfonsum Borgiam ob susceptos labores sibi commendatum fore; necnon se Alfonsi Regis Aragonum amicitiam deinceps majori studio culturum.

(a) Lib. 9. p. 53. & in alio lib. brev. p. 62.

Dilecto filio Petro tit. S. Stephani in Cœlio monte presbytero Card. A. S. L. salutem.

Recepimus a te binas literas alteras datas XXX. *julii, alteras kal. augusti ejusdem fere continentiæ, in quibus summe consolati sumus. Primum quidem de conclusione facti de Paniscola agamus Deo gratias, qui illorum corda illuminavit: & tuam diligentiam atque operam merito commendamus, consecuti enim sumus optimum fructum profectionis tuæ, & in quo maxime consolamur. Magistrum Alfonsum de Borgia, pro quo supplicas, habebimus cum tempus erit recommissum memores diligentiæ & laboris sui. Inter cætera summe placuit nobis audire bonam dispositionem erga nos Charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Regis Aragonum illustris, quam eam semper optaverimus, nunc charissimum est nobis effectu comprobari. Itaque nullo modo timeas, quod aliquid agamus ad cujusquam requisitionem, quod possit vergere in præjudicium suum: talem enim filium intendimus conservare nobis in bona amicitia, dispositi habere eum semper infixum in visceribus cordis nostri, &c.* (Subdit Bononiam Romanæ ecclesiæ restituram). *Dat. Ferentini* VIII. *die septembris anno* XII.

Commendatus ob susceptos labores Alfonsus Borgia.

IV. Interea cum Paniscolenses sedato schismate, antequam censuris ecclesiasticis soluti essent, sese in divinis ingererent, legatus graviter de eo conquestus est, moxque ii ab Alfonso Borgia regio oratore ad legatum veniam petituri accedere jussi sunt. Agminis dux erat Ægidius Sancius Munio, quem sui olim pseudocardinales cum mimicæ curiæ administri sequebantur in municipio, cui S. Matthæi nomen inditum, qui ad Petri Cardinalis A. S. L. pedes procubuere hoc observantiæ & demissionis ritu, ut narrant acta: *Inclinatis capitibus reverenter fidem domino legato obedientiam, reverentiam, & fidelitatem debitas per organum ipsius Ægidii exhibuerunt sub his verbis in effectu: Reverendissime pater. Ego & isti alii hic mecum existentes audivimus a fidedignis vos hic esse Sacrosanctæ sedis Apostolicæ & sanctissimi domini nostri domini Martini divina providentia Papæ V. legatum a latere, ideo venimus ad impendendam & exhibendam reverentiam, præstandamque obedientiam & fidelitatem vobis nomine præfati domini nostri domini Martini Papæ V. quem profitemur verum vicarium Jesu Christi & successorem B. Petri; & offerendum nos ipsius & vestri ejus legati mandatis semper obedire paratos. Quibus quidem verbis per eundem dominum Ægidium, sicut præmittitur, prolatis aliisque prædictis & approbantibus, ex præfatus dominus Cardinalis sicut obedientiam fidelitatemque hujusmodi acceptans ac manus ipsius domini Ægidii inter suas recipiens, dixit eidem domino Ægidio: Vos ergo in manibus nostris promittitis & juratis, quod de cætero eritis fideles & obedientes sanctissimo domino nostro Martino divina providentia Papæ V. & suis successoribus canonice intrantibus. Qui respondit: Sic ve-*

Schismatici veniam a legato solemni ritu deposcunt.

Ægidius ante antipapa obsequium defert Martino.

In legati manibus sacramentum nuncupat.

ro,

ra. Hoc idem omnes & singuli supradicti professi fuerunt. De quibus omnibus & singulis prædictis præfatus dominus Cardinalis legatus requisivit sibi retineri publicum & publica instrumentum & instrumenta ad perpetuam rei memoriam: & per nos notarios infrascriptos acta fuerunt hæc in loco supradicto sub anno a nativitate Domini MCCCCXXIX. indictione VII. die vero dominica XIV. mensis augusti pontificatus domini nostri Papæ anno XII.

V. Adactis per jusjurandum in pontificia verba Ægidio Munione ejusque præcipuis sectatoribus a legato apostolico, Alfonsus Borgia ad excutiendos ex eorum animis religionis stimulos, flagitavit ut in Ecclesiæ gremium solutis omnibus censuris, quibus illaqueati essent admitterentur; cujus precibus suas addidit Munio, votisque mox potitum recensent acta: *Dominus Ægidius in persona propria dixit hæc verba: Ita petimus & rogamus; & alii, qui cum eo venerant, ut præmittitur, quasi uno contextu similes absolutionem, habilitationem, receptionem, & reductionem petierunt: dictusque dominus legatus, auditis petitionibus & supplicationibus hujusmodi, ipsum dominum Ægidium & alios supradictos, qui cum eo venerant, ut præfertur, authoritate apostolica per præfatum dominum nostrum Martinum Papam V. sibi concessa ab omnibus sententiis, pœnis, & mulctis, quas occasione præmissorum incurrerant, absolvit; ipsosque habilitavit & in pristinum statum reposuit, ac ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium recepit authoritate apostolica per præfatum dominum nostrum dominum Martinum Papam V. sibi concessa, offerens se bene, pie, & benigne illos tractaturum & pro eis facturum quæque sibi possibilia, &c.* Promissa summa fide perfecit legatus; Ægidius enim qui futiles papales apices gesserat, Baleari episcopatu donatus est, ut ex pactionibus fuerat constitutum: quarum immemor Alfonsus Rex Aragonum a Martino poposcit, ut Galcerandus Albertus ad eum dignitatis gradum perduceretur. At Pontifex, qui datam fidem colebat, jamque Ægidium eo honore affecerat, Regem ipsum monuit (a) a conventionibus non discedendum, ne pontificiæ, & regiæ majestati fœda inconstantiæ labes inferretur.

Explicita in eum & sequaces clementia.

Ægidius Munio episcopatu Balearico donatus.

(a) Lib. 9. brev. p. 55.

Charissimo in Christo filio Alfonso Regi Aragonum illustri salutem.

Recepimus literas tuæ serenitatis, & etiam dilecti filii nostri Petri tit. S. Stephani in Cœlio monte presbyteri Cardinalis A. S. L. petentes, ut mitteremus ipsi legato facultatem providendi ecclesiæ Majoricensi de persona fratris Galcerandi Alberti: quibus lectis non nihil admirati sumus non solum nos, sed etiam sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium: nam alias ipse legatus & dilectus tunc filius Alfonsus de Borgia specialis commissarius tuus in factis Paniscolæ scripserunt per plures literas nobis & etiam alias in ipso principio, quo facta Paniscolensium concordata sunt, inter cætera promissum & conventum fuisse, & ita tuæ voluntatis & beneplaciti esse, ut ecclesiæ Majoricensi provideretur de persona Ægidii Munionis electi nunc Majoricensis. Igitur nos, ut conventa per tuum commissarium adimplerentur, & ut satisfaceremus voluntati tuæ ipsi legato facultatem misimus ipsi ecclesiæ de persona præfati Ægidii providendi; ac etiam tunc ad majorem cautelam, ne si forsan facultas illa perderetur in via, quod & accidisse dicitur, posset ad negligentiam aut tarditatem imputari, providimus in consistorio dictæ ecclesiæ de ipso Ægidio juxta legati & tui commissarii literas, ac deinde eidem scripsimus tanquam episcopo Majoricensi. Mutare ergo nunc in tali negotio propositum, & rem tam solemniter conventam ac postea executioni demandatam, & [quod plus est] publicatam pervertere, non solum levitatis & inconstantiæ, sed etiam infamiæ & dedecoris nostri, tuique, & etiam legati, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VI. idus novembris anno XII. Datæ eodem argumento ad Alfonsum Borgiam recenter ad episcopatum Valentinum ob eximiam ab ipso in schismate sedando navatam operam evectum literæ (b), conceptæ iisdem ferme verbis, ut Regem ab ea postrema voluntate ad priorem reduceret: *Ad te*, inquit, *spectat & ad famam tuam dare operam cum effectu, ut quæ sunt per tuam diligentiam conclusa, & scripta, firma permaneant.*

Martini summa in fide servanda integritas.

Alfonsus Borgia episcopatu Valentino donatus.

(b) Ibid. p. 55.

VI. Illucescente die assumptæ in cœlum Virgini sacro Cardinalis legatus, peractis solemni ritu sacris, crucis signo ac prece adstantes lustravit, gratuitamque noxarum veniam ipsis contulit. Deinde Julianus Loba, Franciscus Rovira, & Ægidius Munio junior, pseudocardinalatus insignia confectis publicis tabulis (c) posuerunt, atque idem Petrus Cardinalis legatus Paniscolam ad Romanæ ecclesiæ gazam, ac vetera monumenta, quæ Petrus e Luna eo traduxerat, recipienda perrexit. Quo viso Eximinus Dahæ pseudocardinalis in vincula jam conjectus, quod extrahendi schismatis consilium dedisset, pervicacia edomita ad abdicandos pseudocardinalitios titulos paratum se exhibuit, reque solemni ritu peracta e custodia emissus est: sicut etiam eductus Dominicus e Bona fide Carthusianus, qui consilia una cum Joanne Carrerio de tertio antipapa Ægidio Munioni opponendo contulisset; cum Martinum Pontificem verum Christi vicarium

Anticardinales falsæ dignitatis insignia exuunt.

(c) Ext. in act. Card. Fuxea.

est

Erepta a Regibus Aragonum privilegia pontificia in Trinacriam.

est professus. Recepit porro legatus partem crucis Dominicæ, ac reliquias sanctorum, necnon libros Romanæ ecclesiæ: cum Ægidius Munio interpellatus, an alia privilegia alio translata fuissent, respondit deesse nonnulla monumenta, quibus Trinacriæ Reges illam sub beneficiario jure accepisse testabantur, & Ferdinandus Rex olim eripuisset. Tum egressus Paniscola legatus castrum illud, quod juris erat pontificii, Alfonso Regi, ut pactum fuerat tradidit, Dertusæque ad confirmandam schismaticorum recentem conjunctionem synodum coegit.

Paniscola Alfonso Regi tradita.

VII.

Dertusensis synodus indicta a legato.

In ea, sui adventus habita ad patres Aragonios oratione, has causas exposuit: *Ad exstirpationem schismaticorum, Paniscolensium reductionem, ad domini Regis Aragonum cum domino nostro Papa reconciliationem & pacificationem, ad libertatis ecclesiasticæ in illis partibus reparationem & reintegrationem, ad ecclesiarum & totius status ecclesiastici illarumque partium felicem reformationem.* Addidit legatus tribus primis capitibus, Deo favente, exitum jam impositum. Ad redigendam itaque rem ecclesiasticam ad pristinam disciplinæ rationem, incumbendum videri. Designati ob id nonnulli fuere præsules, qui ea, quæ emendanda erant singulis capitibus distinguerent. Promulgatæ etiam Alfonsi Regis literæ, quibus sedis Apostolicæ jura se non invasurum, instaurandamque ordinis ecclesiastici immunitatem, quam ab ipso, dum schisma Paniscolense alebat, edictis violatam vidimus, profitebatur; in quarum prioribus hæc contenta: *Tenore præsentium de nostra certa scientia deliberate & consulte promittimus in nostra bona fide regia, nec non juramus super crucem domini nostri Jesu Christi & sua sancta quatuor Dei evangelia manibus nostris corporaliter tacta, quod deinde non apponemus manus ad jura cameræ apostolicæ, neque edicta contra libertatem ecclesiasticam faciemus, aut aliquid de bonis ecclesiæ universalis vel particularis recipiemus, vel recipi permittemus in terris & ditionibus nostris, nisi in casibus a jure communi sive patria permissis, &c. Dat. Calatarabii die XVII. junii anno a nativitate Domini MCCCCXXIX.* Aliis literis, cum in concilio Dertusensi Cardinalis legatus ac præsules questi apud eum essent, regios administros conquisitis fraudibus ac fictis criminibus clericis calumnias struere, ipsos ab iis vexandis minis ac timore deterruit. Tertio edicto ecclesiastici ordinis immunitatem labefactari a magistratibus vetuit, vel clericali cultu indutos in laicalem carcerem mitti. Quarto ecclesiastici ordinis in litibus dirimendis juris dicendi authoritatem constabilivit contra administrorum regiosam petulantiam. Quinto sancitum, ne decreta a Tarraconensi concilio adversus raptores rerum ecclesiasticarum prolata a regiis judicibus perfringerentur. Sexto promulgatum clericos, qui familiæ regiæ obsequio addicti non essent, atque ad sacri tribunalis eludendam severitatem literas familiaritatis regiæ erant consecuti, ecclesiasticis judicibus, ut meritis pro scelere pœnis afficerentur, obnoxios futuros. Septimo Rex ipse suis edixit, ne præsulibus creditam sibi provinciam lustrantibus negotium facesserent, neve fœneratores ab ipsis pœna mulctari prohiberent. Octavo coercita avara eorum hypocrisis, qui aurum a simplici populo levandæ xenodochiorum inopiæ specie propositis regiis administrorumve regiorum literis emungerent, nec sine episcoporum diœcesanorum venia id fieri, aut haberi ea de causa sacram concionem vetitum.

De restituenda disciplina ecclesiastica actum.

Alfonsus Rex se Ecclesiæ jura non invasurum pollicetur.

Sublatæ quæstorum corruptelæ.

VIII.

His ab Alfonso Rege ad jus sacrum restituendum administrorumque regiorum frænandam licentiam constitutis, ad cleri mores excolendos a legato synodales sanctiones editæ, quarum prima fuit de clericorum castigando luxu, cultuque ad modestiam revocando. Secunda in fœdis amoribus irretitos lata est, ut abjectis scortis purioris vitæ sanctitatem amplecterentur. Tertia de equestris religiosi ordinis viris e concubinatus cœno educendis. Quarta de repetendis sacris precibus & breviario habendo. Quinta episcopi ad clericale munus minime idoneos sacris ordinibus insignire vetiti. Sexto de laicis Christiana doctrina erudiendis hoc sancitum: *Saluti animarum plurimum dignoscitur opportunum, ut unusquisque fidelis agnoscat, & sciat quid credere debeat, scilicet articulos fidei; quod petere, scilicet quæ in oratione dominica Christus nos docuit postulare: quæ servare, videlicet decem præcepta legis: quæ vitare, scilicet septem peccata mortalia; quid optare & sperare, gloriam paradisi: quid timere, pœnas inferni; quod Christianæ doctrinæ breve & utile epilogum esse consetur, quæ a multis popularibus, ut percepimus, ignorantur. Hac igitur constitutione diœcesanis omnibus, & aliis prælatis ecclesiasticis super his jurisdictionem ecclesiasticam habentibus districte præcipiendo mandamus, ut per viros literatos, & probos dictari & scribi faciant aliquod breve compendium, in quo prædicta omnia, quantum populares res est scire necesse, districte comprehendantur & clare; quodque compendium sic commode dividatur in partes, ut per sex vel septem lectiones valeat declarari, & sic per totius anni decursum repetitis vicibus per curatos diebus dominicis populo taliter faciant explanari, ut excussis ignorantiæ tenebris, populum acceptabilem Deo valeant exhibere. Interdicimus tamen laicis omnem materiam*

De populo doctrina Christiana informando leges editæ.

Jussi catechistici libri promulgari.

Et parochi e suggestu documenta fidei repetere.

de

Vetai laici de fide catholica disceptare.

de fide catholica disputandi, diœcesanis, aliisque judicibus ordinariis ecclesiasticis sub interminatione divini judicii districtius injungentes, ut contra laicos, de fide catholica disputare attentantes, taliter insurgant, ut jura commoata per censuram ecclesiasticam tenaciter observentur.

IX. Ut Eucharistiæ sacramentum sanis & infirmis tradendum.

De administrando deinde Eucharistiæ sacramento cum ea, qua par est, religionis pompa, hæc constituta sunt a legato: *Sicut omnibus unum est & æqualiter efficax Eucharistiæ sacramentum, sic esse debet modus ministrandi unus omnibus, & conformis cum debita cerimonia & reverentia singulari: quapropter, ne ipsum aspiciare, & venerare volentibus lucrandi concessas indulgentias meritum subtrahatur, statuimus, quod nemini sano per privatas domos, vel capellas sacramentum Eucharistiæ ministretur, sed ipsis sanis in ecclesiis & certis locis ad hoc deputatis, vel etiam specialiter deputandis: ad infirmos vero ab ipsis ecclesiis deferatur accensis luminibus honorifice & decenter.* Adjuncta his alia plura decreta, ut nimirum neophyti excurrente octiduo infantes sacro fonte abluere cogerentur: præcipue episcoporum ministri sacris essent initiati: perculsi anathemate qui clericos ad tribunal non sacrum pertraherent, & qui proceres ad jus ecclesiasticum opprimendum exasperarent: religiosorum familiarum præfecti ad clientum coercenda vitia obstricti, delegati judices ne muneris metas egrederentur cohibiti: sacris interdictum clericis & religiosis viris, qui ecclesiasticorum famam carperent adducerentque in invidiam, vel laicos ab ecclesiis parochialibus frequentandis solvendisve decimis abducerent: sancitum, ne religiosi viri sine episcoporum venia sacras exomologeses exciperent; tum, ut Christi fideles ex hac vita migraturi rite sacramentis muniti ad immortalitatem se compararent, hæc decrevit legatus: *Universis corporum medicis districte præcipimus & mandamus*, & infra, *sub excommunicationis pœna, quam incurrere volumus ipso facto, ut nullum infirmum ultra tertiam vicem visitare præsumant; de quo non sciant, quod in illa ægritudine salutare pœnitentiæ susceperint sacramentum: adjicientes, ut cunctis nota sit præsens constitutio, quod locorum ordinarii saltem quater in anno, videlicet in festo nativitatis, resurrectionis Domini, pentecostes, & assumptionis Virginis gloriosæ teneantur in principalioribus ecclesiis suæ diœcesis, vel territorii constitutionem hanc facere publicare.* His promulgatis Dertusense concilium a legato solutum est. Addunt acta: *Tunc ibidem cuncti episcopi, prælati, abbates, & cæteri assurgentes, & genua flectentes humiliter ab eodem domino legato, quia ita reverenter, sicut decebat: & tenebantur, non se habuerant erga eum & suos, veniam postularunt, supplicantes ut plenariam indulgentiam & remissionem omnium peccatorum in mortis articulo cuilibet eorum, qui præsentes in concilio fuerunt, & iis, qui ad concilium debite miserunt, juxta facultatem super hoc ei concessam de speciali gratia concedere dignaretur: quod idem dominus legatus fecit, liberaliter & concessit.* At de concilio Dertusensi hactenus: nunc res aliæ a Cardinale legato gestæ percurrendæ sunt.

Calumniatores sacerdotum anathemate perculsi.

Medici ægros tertio convenire vetiti nisi illi conscientiam expiarint.

Præsulum Aragoniorum insignis demissio.

Indulgentia iis concessæ.

X. De bello inter Hispania Reges oborto.

Coorto Castellæ inter, ac fœderatos Aragoniæ & Navarræ Reges exitiali bello, cum Alfonsus, conscripto & comparato maximo exercitu, Calataiubium se contulisset, eoque ad rem Paniscolensem, de qua antea memoravi, componendam legatus perrexisset, Joannes Rex Castellæ concepta de illo adversa suspicione quasi hostem suum foveret, gravissimas in Cardinalem ipsum effudit querelas apud Martinum, qui multis præfatus, quo pacto legatus ad tollendas schismatis reliquias missus esset, hæc ei rescripsit (a).

(a) Lib. 9. p. 53.

Martinus, &c. Pridie, cum nonnulla simultas & dissensio, quod non parum displicuit menti nostræ, diceretur exorta inter tuam serenitatem & Regem præfatum, audivimus Regem duxisse secum ipsum Cardinalem, cum accederet versus regnum tuum: hoc an ita sit, & qua mente aut intentione factum sit ignoramus; sed hoc certum significamus celsitudini tuæ, si quid per Cardinalem fiat aut agatur præter prædicta, aut si ad alia divertat, id agi & fieri, non solum præter commissionem, sed etiam voluntatem nostram, idque maxime displicere, & cum effectu præfato Cardinali duximus scribendum, &c. Dat. Ferentini. Expostulanti etiam eidem Regi causas non ecclesiasticas ad pontificium tribunal injuste averti, respondit (b) apostolici non esse consilii de regiis juribus detrahere. Porro adeo aberat legatus ab Aragonum Regis causa adversus Castellanum suscipienda, ut conjuncta cum Regina Aragonum opera ad concordiam intercesserit, maximosque labores in Joanne Rege, qui florentissimum exercitum adversus Aragonium & Navarræum conflaverat, adeundo susceperit. Quibus vero officiis atque honoribus legatum Joannes affecerit, ex actis referre operæ pretium est.

Martini Pont. responsum.

(b) Ib. p. 54.

Navata a legato opera pro redintegranda concordia.

XI. Exceptus a Rege Castellæ maximis honoribus.

Dominica, nimirum quinta die julii, *in cathedrali Oxomensi ecclesia domino legato in superiori loco a latere dextro altaris collocato & domino Rege Castellæ post eum in eodem latere sedente, ab altera parte altaris domina Regina Aragonum cum regalibus cortinis existente, assistentibus Compostellano archiepiscopo & duobus aliis episcopis Castellæ & Terasonensi & Adurensi episcopis, circumstante mi-*

militia grandi dicti Regis, missarum solemnia cum sermone in medio dictæ missæ solemniter peracta fuere: & post missarum officia dominus Rex Castellæ in persona propria, adveniente hora prandii ad domum episcopalem venit, quæsitum dictum dominum legatum pro prandio, ad quod hesterna die ipsum decenter fecerat invitari: profectusque dominus Rex Castellæ de domo episcopali ad tentoria sua extra villam, ubi paratum erat prandium, ducendo eumdem dominum legatum in superiori loco & latere dextro, dando sibi viam semper, detulit, etiam capite discooperto, nec unquam incedere super eumdem dominum legatum voluit, sanctæ sedi Apostolicæ, ac cœtui dominorum Cardinalium, ac personæ dicti domini legati cum omni humilitate, & reverentia honorem per omnia deferendo, in hoc devotionem, quam ad Romanam gerit ecclesiam, honorando sic Cardinalem ejus cunctis videntibus ostendendo, suam majestatem regiam Deo & Ecclesiæ operis per effectum obsequiis & reverentiis humilibus exhibendo devotam, sicut decebat majestatem excellentissimam Christiani & catholici tanti Regis.

Honorificentior locus a Rege legato datur.

Cæterum neque a legato neque a Regiæ Joannis Regis iræ molliri potuere: querebatur enim Aragonum & Navarræ Reges in ipsius regnum conjunctos duxisse exercitus; belli vero causa orta erat (a) ex invidia Henrici & Joannis Aragoniæ regiæ principum non ferentium Alvarum Lunam honoribus & præmiis a se decorari, utque Alvarum deiicerent, paraverant copias, pellectis in societatem novarum rerum cupidis: privati autem bonis Castellæ fiduciariis, Aragonum Regis opem imploraverant. Ut vero postea controversia a Cardinale legato sedata sit, dicetur inferius: nunc ad Armaniaci comitem pacis ecclesiasticæ perturbatorem narrationem traducamus.

Aragonii & Navarræi Regum in Castellam expeditio.
(a) Sur. l. 10. annal. c. 50. &c. Gonzal. lib. 28 c. 4. Facius de reb. gestis Alfons. & alii.
Illius causa.

Antequam Ægydius Munio atque Alfonsus Aragonum Rex ad pontificium redirent obsequium, hoc eodem anno IV. non. martii Martinus in Joannem Armaniaci comitem judiciorum severitatem adhibuit ob societatem cum schismaticis initam, decretoriaque illum perculit sententia (b), cum jam ante illi ad causam apud subsellia apostolica agendam constituisset diem. Recenset in his judiciariis actis Pontifex, quemadmodum in Constantiensi concilio ad sedis Apostolicæ conjunctionem rediisset, deinde in perfidiam lapsus tum Petro Lunæ tum Ægidio adhæserit: vocatusque in jus impietatem inanibus involucris obvelare, non damnare sategerit; quæ ex ipso Pontifice accipiamus.

Decretoria Martini adversum comitem Armaniaci sententia.
(b) Divers. de cur. lib. 8. pag. 251.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quamquam venerabilis frater Philippus archiepiscopus Auxitanus orator pro parte ejusdem Joannis olim comitis cum pleno & sufficienti mandato, de quo constat per publicum instrumentum, & cum literis filialis obedientiæ venisset ad nos, & in præsentia fratrum nostrorum & nonnullorum prælatorum, nobis vice & nomine dicti Joannis olim comitis humiliter exhibuisset obedientiam & reverentiam debitas & devotas, quales exhiberi debent unico in terris vicario Jesu Christi, nosque se cognovisset in verum & indubitatum Romanum Pontificem, & sic professus esset, tamen postmodum idem Joannes olim comes reversus ad vomitum, & accumulans pejora prioribus in pristinos hæresim & errores damnabiliter relapsus est, Ægidio & sequacibus suis hæreticis & schismaticis sicut prius obediendo, favendo, & adhærendo, & quemdam Joannem Carreri ausu temerario asserentem se sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem, & nonnullos alios per processus nostros, hæreticos & schismaticos condemnatos, in terris & dominiis suis receptando, honorando, ac etiam defendendo, de quibus omnibus legitime nobis constitit atque constat; propter quæ, & alia, authoritate apostolica de dictorum fratrum consilio, per hanc nostram diffinitivam sententiam pronunciamus, decernimus, & declaramus præsente populi multitudine copiosa, præfatum Joannem olim comitem Armaniaci fuisse & esse excommunicatum, infamem, sacrilegum, perjurum, notorie relapsum, conspiratorem, & reum criminis divinæ læsæ majestatis contra nos & eamdem ecclesiam; nec non hæreticum & schismaticum, ipsiusque schismatis & hæresis nutritorem, ac hæreticorum & schismaticorum receptatorem, & ejusdem Ægidii hæretici & schismatici suorumque adhærentium & sequacium fautorem; ipsumque propter præmissa, omnibus & singulis pœnis, quæ ex supradictis contentis insurgunt, irretitum & involutum, ac eumdem propter præmissa fuisse & esse excommunicatum, & anathematizatum, ac excommunicamus & anathematizamus, eumque in pœnas, & sententias tam a jure, quam ab hominibus contra talia perpetrantes inflictas & promulgatas, ac in dictis processibus denotatas; & sententiam dicti concilii demeruisse incurrisse, & velut pertinacem hæreticum puniendum; nec non propter hujusmodi excessus, crimina, & delicta per ipsum Joannem olim comitem [ut præfertur] commissa; comitatus, vicecomitatus, baronias, & dominia prædicta, eorumque civitates, terras, oppida, villas, & loca, ac communitates & universitates eorum fuisse & esse ecclesiastico supposita, eaque subjicimus interdicto duraturo quamdiu Joannes olim comes hujusmodi comitatus, vicecomitatus, baronias, & dominia detinebit & occupabit; ipsumque Joannem titulo & nomine comi-

Relapsus comes Ægidium coluit.

Schismaticos & hæreticos fovit.

Desertus anathemate.

Ejus ditio sacrorum usu privata.

comitatus, ac omnibus & singulis vicariatibus, gubernationibus, administrationibus, concessionibus mero & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione, gratiis, privilegiis, honoribus, ac omni jure & actione, si quod vel si qua sibi forte ex successione, testamento, vel ab intestato, infeudatione, concessione, seu alio quovis titulo, jure, causa, vel forma in comitatibus, vicecomitatibus, baroniis, dominiis, civitatibus, oppidis, terris prædictis vel aliquo seu aliqua eorumdem competeret, aut competere posset quoquomodo, & infra: *privatum declaramus*. Nonnullis interjectis subdit Pontifex.

Principatu & omnibus juribus privatus.

Tenore præsentium monentes & etiam requirentes Regem Francorum, principes & dominos temporales, ac prælatos ecclesiarum, & alios, quorum interest, quatenus infra annum a data præsentium computandum, ad capiendum, apprehendendum, & recuperandum comitatus, vicecomitatus, baronias, dominia, terras, res, jura, & bona prædicta de manibus, & potestate ejusdem Joannis olim comitis, prout ad eorum singulos pertinere dignoscitur, totius viribus invigilent, & intendant; manifeste nunciantes, & prædicentes eisdem, quod si infra dictum annum hoc efficere & ad apprehensionem comitatuum, vicecomitatuum, baroniarum, dominiorum, & bonorum prædictorum intendere recusaverint, aut neglexerint, nos dicto anno elapso, ac tanta injuria Deo & Ecclesiæ suæ per ipsum Joannem olim comitem sic illata inulta remaneat, illa dare curabimus aliis Christi fidelibus in conquestam; nec tamen per præmissa illis, quorum dominia, res, jura, & bona idem Joannes olim comes occupat, intendimus afferre aliquod præjudicium: quinimmo illa eis tanquam veris dominis reservamus, ipsisque dominia, res, jura, & bona sua prædicta etiam auctoritate nostra recuperandi, apprehendendi, & retinendi plenam & liberam concedimus facultatem. Per hanc autem sententiam nostram, etiam non intendimus præjudicare nobis & successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, quin in simili vel alio casu occurrente, super eis alias procedere & pronunciare possimus juxta canonicas sanctiones, &c. Pronuntiat omnes, qui aliquo jure, sacramento, aut religione astricti Joanni ejusve liberis ac posteris astricti essent, liberos & immunes; tum Regibus, principibus, ac populis ulla cum iis fœdera inire vetat, ac si quæ junxerint, dissoluta promulgat; ipsius subditi, propositis gravissimis pœnis, obsequium ullum vel officium præstare prohibiti. Præterea edicit, ne quis commeatus alieve ad vitam sustinendam necessaria in loca, quæ schismatici detineant, inferat: Joannem, ac fœderatos in vincula conjiciendi potestatem quibusvis facit & illos, qui ipsis studia impenderint, censuris gravissimis mulctat, ac pœnis in hæreticos, schismaticos, & reos criminis læsæ majestatis statutis afficit. Tum subdit.

Principes ea invadere jussi.

Nisi illa occupaverit, alios principes ad ea occupanda vocatum iri.

Armaniaci religionis nexu soluti.

Volumus insuper, decernentes, quod Joannes & cæteri supradicti, velut mancipia capi, & vendi possint; & insuper, ut ipsorum Joannis olim comitis, adhærentium, fautorum, complicum, & sequacium eo sit major confusio, quo ipsorum culpæ patentius fuerint divulgatæ; universis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, aliisque ecclesiarum & monasteriorum prælatis, ac parochialium ecclesiarum rectoribus, cæterisque personis ecclesiasticis sæcularibus & regularibus ubilibet constitutis sub excommunicationis pœna, quam ipso facto incurrant, nisi mandatis nostris hujusmodi, postquam requisiti fuerint, paruerint cum effectu, districte præcipiendo mandamus, quatenus ipsi in singulis eorum ecclesiis, cum inibi major populi multitudo ad divina audienda convenerit, singulis diebus dominicis & festivis, pulsatis campanis, & candelis accensis & demum extinctis & in terram projectis, per se vel alios, dictum Joannem olim comitem, publice alta & intelligibili voce fuisse & esse excommunicatum, perjurum, schismaticum, & blasphemum, relapsum hæreticum, hæreticorum fautorem & receptatorem, ac reum criminis læsæ majestatis, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV. non. martii anno XII.

Addictus una cum filiis & sequacibus servituti.

Hæreseos & perjurii reus pronuntiatus.

XII. Percussus ea severitate Joannes in Pontificis deinde fidem obsequiumque rediens una cum cæteris Parisiolensibus censuris, ac pœnis, quas contraxerat, apostolica clementia solutus est, cum Philippum Auxitanum archiepiscopum ad obedientiam Martino deferendam decrevisset, de quo extant Martini ad resipiscentem hæ datæ amantissimæ literæ (a).

Redit ad gremium ecclesiæ Armaniacus.

Dilecto filio nobili viro Joanni comiti Armaniaci.

Libentissime te in gremio nostro & Ecclesiæ recepimus, gratulati pro honore tuo, & animæ tuæ salute, præstita nobis per eundem archiepiscopum tuo nomine, juxta tenorem commissionis & potestatis sibi ad hoc tributa per te, obedientia filiali, in qua servanda constanter tanto debes esse ferventior, quanto ad eam serius post alios catholicos principes devenisti, ut omnem præteriti temporis culpam ardentiori fide redimas. Dat. &c.

(a) *Lib. brev. ult. pag.* 123.

XIII. In Polonia Wladislaus Rex, cum diu ecclesiastici ordinis dignitatem tutatus esset, atque etiam de ecclesia in Lituanis ad Christi fidem revocandis optime meritus esset, a politicis ejus ambitioni servientibus suborpatus ecclesiasticam libertatem ac sedis Apostolicæ auctoritatem, ad quam conferendorum episcopatuum, ab-

Wladislaus Rex jus ecclesiasticum lædit.

batiarumque jus spectat, labefactare non est veritus; quem Martinus paterne hisce literis admonuit (a), ne ecclesias vexare pergeret; ceterum in honestis rebus ejus votis assensum iri.

(a) Lib. brev. pag. 56. & in cod. ms. Alex. VII. pag. 66.

Charissimo in Christo filio Voladislao Regi Poloniæ illustri salutem,

Certissimi fuimus, charissime fili, te catholicum principem synceræ fidei & devotionis erga nos & Apostolicam sedem ea agere, quantum in te est, quæ spectent ad honorem Dei & Ecclesiæ suæ sanctæ. Sed verissima ait Veritas ipsa: Inimici hominis domestici ejus; nam perversa cupiditas nonnullorum, qui tibi astant, & in tua cancellaria versantur, non intenti honori tuo, sed dedecori, & propriæ utilitati, tibi aliquando persuadent variis coloribus & rationibus ea, quæ nimium sunt remota a sedis Apostolicæ dignitate, & a debito rationis; neque ob aliam causam id agunt, nisi ut sub specie & obtentu promovendi, ut dicunt, jura tua, te non doctum in jure trahant quo volunt, & quæ ipsi perverse cupiunt, assequantur. A quorum simulatis insidiis decet prudentiam regiam præcavere, cum non in ipsorum culpam & infamiam redundent, quæ agunt, sed in tuam, sub cujus nomine talia fiunt. Et, ut multa sileamus indigna, quæ tibi præter juris dispositionem persuadere quotidie moliuntur, nuper vidimus copiam quarundam literarum, per quas tua serenitas prælatis & canonicis ecclesiæ Gnesnensis mandat sub gravi pœna, ne aliquem extraneum in dicta ecclesia recipiant ad possessionem alicujus beneficii, cum inter prælatos regni ita statutum sit & conclusum: de quo maximam suscepimus admirationem. Primum quidem nunquam antea inter episcopos regni tui, qui recte sunt dicendi prælati, hanc tam iniquam & exorbitantem conclusionem, quæ cedit in vilipendium nostrum & sedis Apostolicæ, & regni dedecus prælatorumque infamiam factam esse audivimus, nisi forsan prælatos vocant nonnullos tuam curiam sequentes, in quos non cadit prælatorum nomen, qui non curant, quo vis juste an injuria faciant appetitum suum, quærentes per hujusmodi diverticula assequi beneficia, quæ cupiunt. Tam vero non possumus credere tuam sapientiam hoc debere permittere aut pati, etiamsi alii vellent, aut hoc perperam statuissent, ut in regno tuo te vivente, qui alias vivum devotionis teneris ostendere, sedes Apostolica, quam velut sanctissimam matrem debes venerari, privetur juribus suis: nam quid est hoc aliud nisi ligare manus Romanis Pontificibus, & sedem Apostolicam ejusque auctoritatem & antiqua jura & decreta contemnere? &c. Addit ea injusta sanctione usos nonnullos spoliasse sacerdotiis, Brandam tit. S. Clementis Cardinalem, quem de re Polonica egregie meritum regiæque addictissimum dignitati pristino juri restituat. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII. kal. septemb. anno XIII.

Monitum ab assentatorum insidiis caveat,

Ne detrahat juri pontificio.

Conceptæ sunt eodem argumento ad regios consiliarios & administros literæ, ne jus pontificium injusta ejusmodi sanctione protererent (b),

(b) Ead. pag.

XIV.

Imbutus fuerat a politicis ea prava opinione Wladislaus, ad regium jus spectare episcopatus & opulentorum monasteriorum præfecturas conferre, cum ea ratione, dispertiendo opes ecclesiasticas, regiam dignitatem sustentare vel amplificare magis videretur: quem Martinus edocuit (c) hæc non ad regium, sed ad pontificium jus spectare; tum Angliæ, Castellæ, Aragoniæ, & Galliæ Regum exempla proposuit.

(c) Lib. brev. pag. 125.

Voladislao Regi Poloniæ illustri.

Fili charissime, non velis in hoc errore versari, ut putes nos non nostro, sed alieno arbitrio ecclesiis vacantibus providere. Supplicant sæpe Reges & principes, & nos eis interdum complacemus, quando præsertim cognoscimus preces eorum exauditione & gratia nostra dignas: interdum etiam aliter disponimus, quam ipsi Reges & principes supplicarint. Nuper siquidem quinque provisiones in regno Angliæ fecimus alio modo, quam ipse Rex scripserat, magis enim consideravimus personarum merita & commoda ecclesiarum, quam regiam voluntatem. Hoc similiter fecimus alias in regno Castellæ & noviter in regno Franciæ in duabus ecclesiis; fueruntque provisiones nostræ reverenter, ut dignum erat, a Regibus acceptatæ. Nec Aragonum Rex, licet sua culpa alienatus a nobis exstiterit, unquam adversatus est provisionibus ecclesiarum, quas arbitrio nostro in regno suo fecimus. Itaque non existimet sublimitas tua, quod quasi ex præscripta consuetudine ad voluntatem dominorum temporalium provideamus ecclesiis, licet aliquando, cum nobis videtur, complaceamus eisdem: nec tibi persuaderi permittas ab aliquo, qui tibi forsan adulari velit, quod nominatio aut præsentatio episcoporum tibi aut cuiquam alteri regio jure pertineat, sicut alias scripsimus serenitati tuæ, &c. Dat.

Cedunt Regum voluntates decretis pontificiis.

Assentatorum commentum.

XV.

Gravibus etiam verbis perstrinxit Pontifex (d) Florentinos magistratus, qui violata immunitate ecclesiastica vectigal centum millium nummorum aureorum clero imposuerant, datique olim sacramenti de non vexandis sacerdotibus religionem infregerant.

(d) Ext. ejus lit. in ms. Alex. VII. pag. 89.

Florentini clero imponunt vectigalia.

Prioribus artium & vexillifero justitiæ populi & communis Florentiæ, &c.

Potestne reperiri quisquam tam impius & ingratus in Deum in vestra civitate catholica & plena humanitatis, quem tot labores ecclesiasticis personis injuncti non

fle-

flectunt ad misericordiam: quam ipsis, cum justitia etiam non requirentibus propter metum, negare non possumus ad protectionem earum personarum, & ecclesiasticæ libertatis defensionem in summo apostolatus apice a Domino constituti? Accedit etiam, quod promissionis vigore, quam fecimus in conclavi ante & post assumptionem nostram alicui domino temporali negare tenemur assensum ad hujusmodi subsidia clericis imponenda, & sic dispositi sumus facere & jam cœpimus etiam circa illos, quorum pro vestra culpa defensione allegatis exemplum, cum tamen ex alieno crimine vestri defensio nulla sit. Extat in-*super ad perpetuam memoriam scriptum in camera apostolica documentum vestræ promissionis juramento firmatæ de non gravando ulterius clerum sine expressa Romani Pontificis voluntate: &, si contrarium faceretis, ultra alias censuras & pœnas notati essetis de perjurio: quod cum singulis & privatis hominibus turpe sit, turpissimum magistratibus est publicam personam gerentibus tanti communis:* Et infra. *Cogitetis quod sicut vobis popularem, sic nobis est curæ defendere ecclesiasticam libertatem. Dat. &c.*

Arguuntur violati nuncupati sacramenti.

XVI. In Bohemia efferati ob sacram a catholicis in eos confectam expeditionem, perfidi ac sævissimi Orphani (ita se jactitabant, nec prorsus ab re, quippe qui erant sine patre Deo, & sine matre Ecclesia, quam aspernabantur) exercitum in Silesiam duxere, & quinque urbibus armorum vi potiti nullo ætatis, sexus, ordinisve discrimine cruentam magnamque catholicorum stragem edidere: nec templis pepercit eorum furor, quinimmo lusit in comburendis sacris imaginibus, quarum ingentem acervum struxere in quodam templo, constrictumque in summo rogo subpriorem ordinis Prædicatorum concremarunt, perversis cachinnis crudelitatem prosecuti, ut Albertus Krantzius (a), atque ex eo Joannes Coclæus (b) referunt. Addit vero Coclæus de Joanne e Prizbram scientiæ laude & existimatione florentissimo, qui inter quatuor cleri rectores eminebat, a secta Thaboritarum discessisse, confecisseque plures libros, ut ipsos a ferali sævitia revocaret, deque eo subjungit idem Coclæus: *Desiit quidem esse Vuicleffista, qualer Thaboritæ erant, sed Hussita in quibusdam permansit, ut non esset per omnia catholicus, qui Praga abiit tandem anno MCCCCXLVIII. cum esset pastor ecclesiæ S. Ægidii Pragæ in antiqua civitate.* Cæterum ad reprimendos Hussitarum impetus contrahendis copiis intentus Pontifex Henrico Cardinali legato promulgandæ cruccsignatæ militiæ gerendique belli sacri provinciam dederat: cum vero is in Angliam ad militum habendos delectus rediisset, ut eos in Bohemos adduceret, percrebuit Anglorum Regem imperasse, ut exercitus ille cruce insignitus non in Hussitas, sed in Gallos Anglicum jugum detrectantes averteret: quam ob causam acerbo dolore affectus Martinus Francorum Regi id sede Apostolica insciente factum esse significavit (c).

Hussitarum immanis furor. Subprior ord. Præd. martyrio affectus.

(a) Crantz. in Vuand. l. 11. c. 9.
(b) Cocle. hist. Huss. lib. 6. & alii.

Impium Anglorum politicorum facinus.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri salutem.

(c) Lib. 9. brev. pag. 53. & in alio lib. brev. ep. secr. pag. 61.

Nuper, cum proculdubio existimaremus dilectum filium nostrum Henricum tit. S. Eusebii presbyterum Cardinalem Apostolicæ sedis contra Bohemos legatum cum gentibus quas ad exhortationem nostram pro fidei causa contra perfidos hæreticos Bohemiæ comparaverat, more transiturum & celerrime prout necessitas postulabat, iterum in Bohemiam, ad hæreticos oppugnandos, audivimus non sine maxima admiratione ipsum cum gentibus præfatis relicta tam sancta causa tam necessaria velle versus Franciam proficisci. Quod si ita est, graviter ferimus causam fidei orthodoxæ desertam auxilio & destitutam eo tempore, quo maxime defensione indigebat; præsertim cum omnes catholici, qui per totam Germaniam suum adventum expectabant, remaneant modo spe & præsidio desolati. Hæc tuæ serenitati duximus scribenda, ut plane cognoscas, si verum est Cardinalem accedere versus Franciam, id evenire præter spem nostrum & contra omne desiderium nostrum, nec hoc fieri ulla nostra vel auctoritate vel voluntate. Dat. Ferentini XII. id. augusti anno XII.

Pontificis de eo querelæ.

XVII. Nec vanus rumor extitit, sacrata enim Christo arma ad excindendos hæreticos ferenda Henricus Cardinalis in Gallos traduxit, de quo a Pontifice objurgatus excusavit, rem se invito geri. Martinus autem proditam Christi causam lugens, ac milites Ecclesiæ stipendiis conductos in impios homines in viros pios ductari, a se facinoris invidiam propulsavit datis ad Francorum Regem, qui graves de ea querelas fuderat hisce literis (d).

Per calcata divina jura Angli Gallos calcare præsidunt.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri.

(d) Ead. lib. 9. p. 52. & in alio lib. brev. ep. secr. pag. 61.

Non minorem displicentiam habuimus, quam tu, charissime fili, neque levius tulimus, quod Angli, qui præparati erant, ut irent in Bohemiam ad oppugnationem hæreticorum, ad regnum Franciæ accesserint: quod ut audivimus, admodum ex eo turbati sumus tum causa fidei, tum maxime tua, quem præcipue amamus, & in singulis vellemus confovere. Itaque tunc scripsimus tuæ celsitudini rei seriem exponentes: & cum alia remedia adhibere non possemus, statim etiam scripsimus Cardinali Vuintoniensi, redarguentes eum, quod derelicta expeditione tam sancta diverte-

Significat Gallo Martinus immanentem Anglorum irruptionem.

ret

ret ad alia, quæ essent præter suum honorem, & contra voluntatem & intentionem nostram. At ipse excusavit se, quod non sponte, sed jussus a charissimo in Christo filio nostro Henrico Rege Angliæ illustri, atque ita jussus, ut nullo modo posset recusare illud iter suscipere; & quod gentes illæ etiam se invito Regi suo parere vellent, quas non posset cogere; sed quod impensæ per nos factæ restituerentur nobis. Potest igitur considerare & aperte videre tua serenitas hæc evenisse præter propositum, nec culpa nostra, sed aliorum, qui propriam causam prosequi maluerunt, quam communem fidei orthodoxæ: & quamvis gentes illæ ex parte nostris pecuniis præparatæ ad bonum finem fuerint & conductæ, tamen a nobis ultra, quam velint non possunt compelli, cum & in remotis sint partibus & suo Regi subditi, cujus præceptis si magis voluerint obtemperare, quam voluntati nostræ, nil aliud possumus, quam dolere, quod nostra ordinatione & consilio pro fidei defensione jamdudum habito, habeant exitum tam remotum tamque alienum non solum a desiderio nostro, sed etiam opinione: nullus enim humano consilio suspicari potuisset, ut res pro tanto bono & tam sancto opere ordinata, debuisset convertere in præjudicium tuæ serenitatis, cujus statum & incrementum summe desideramus. De facto suo autem tuo plurimum consolamur & lætamur in Domino, cui bonorum omnium authori, cum in ejus solius manu Reges sint & regna, gratiæ sunt agendæ. Cardinali vero iterato scribimus, prout postulant literæ tuæ. Datum Ferentini III. id. augusti, anno XII.

Deplorat Martinus pia sua consilia delusa.

Flagitium præter opinionem contigisse.

(a) Ib. p. 53. & in alio ms. pag. 62.

Objurgatus Winton. Card.

Monuit (a) præterea Martinus eundem Henricum Cardinalem, ne in Gallia legati apostolici insignibus uteretur, cum ea res in Pontificis dedecus, & ipsiusmet Henrici ignominiam ac publicum odium verteretur. [1]

XVIII. Politicorum Angl. impia consilia a Numine irrisa.

At irrisit divinum Numen impia Anglorum consilia, neque ii politici doli, quibus crucesignatum exercitum conductumque sacro auro ad defendendam fidem averterant ad alienum invadendum regnum profuerunt; excitata enim cœlo vindice imbellis virgo, de qua anno superiori actum est, virili militarique indu-ta cultu prima inter primos milites per medios perjurorum hostium turmas commeatus Aurelianensi urbi intulit (b), expugnatisque nonnullis propugnaculis, in quibus sex vel octo Anglorum millia cæsa sunt, & circiter centum tantum Galli in iis impressionibus desiderati, Anglos inde castra amovere mense majo coegit. Hæc fusissime scriptores, inter quos Jacobus Meyerus (c), quamvis Gallici nominis parum studiosus, scribit a Deo datam hanc virginem: *Quidquid*, inquit, *verbis erat pollicita factis complevit. Quis non videt hoc Dei fuisse opus? Quis dubitare potest quia facta hæc sint per immensam Dei clementiam?* Nonnullisque interjectis ejus gesta in liberanda Aurelia ex scriptore contemporaneo ita repetit: *Ductu puellæ, inquit author vetustus, Franci victoria potiuntur, & Classidas dux Anglorum submergitur in aquis Ligeris, ex turri in profluentem fulero coactus ardente tueri. Ductu Joannæ puellæ Francus unus mille fugavit Anglos, & duo fugaverunt decem millia. Dei voluntas erat victoriam ponere in sexu fragili. Castra hostium expugnata, turres fractæ, sagittæ Anglorum nihil non ante penetrantes retusa acie nihil amplius potuerunt. Repente fortuna immutatur cursus, Francorum res, quæ hactenus dejectæ, prostratæ ac miserrimæ erant, erectæ protinus sunt, affulsitque divinitus felicitas. Anglorum vero res hactenus secundissimæ, retro dilabi cœperunt, tantus solo puellæ nomine eorum animis incessit pavor, ut magni eorum plurimi firmarent sacramento, quod solo audito ejus nomine, aut signis ejus conspectis, vires animumque perderent, ita ut nec arcus tendere, nec jacula ulla mittere valerent, nec ferire hostem (ut soliti erant) haberent potestatem. Mirabilis Deus in sanctis suis! Joannes nothus Aurelianensis idem comes Dunensis in Carnutibus & Joanna puella duces præcipui omnibus in rebus & bellis erant. Angli omnibus locis excussi, fusi, fugati, cæsi. Carolus Rex puellæ ductu Rhemis inunctus & coronatus: Trecis Regem honorifice suscepit Joannes Acutus episcopus loci laudatissimus Rhemi, Catalaunum, Compendium, Bellovacum, Laudunum, Suessiones, Senones, Carnutes*

Submissa in perjuros divinitus virguncula.

(b Monstrel. vol. 2. pag. 44. Æn. Silv. de Europ. c. 43. Ægid. Roya in annal. Paul. Æmil. in Car. VII. & alii.

(c) Meyer lib. 15. annal. Flandr. in Phil.

Admiranda illius gesta.

Carolus Rex Rhemis sacratus.

NOTÆ [1] Assignatum anno huic concilium provinciale Rigæ, quæ urbs est metropolis Livoniæ, ad annum præcedentem referri oportet. Teste enim qui tunc illorum locorum proximus agebat Hermannus Cornerus cœpit anno 1428. *die profesto S. Michaelis*. Præfuit illi Henricus archiepiscopus Rigensis, cui Fridericus Darbatensis, Henricus Revaliensis, & Christianus Osiliensis assederunt. Concilii hujus statuta perierunt; deliberatum tamen a patribus fuisse addit idem Cornerus, ut *apostolicum præsidium imploraretur contra eorum molestatores & injuriatores*, nempe, ut ego quidem arbitror, in equites Teutonicos, a quorum aliquo insigni injuria exceptus fuit clericus quidam, qui legationem ex eodem concilio ad pontificem gesturus Romanum iter inceperat. Concilium istud Labbeus ex Krantio accepit, sed cum annus certus apud eundem scriptorem desit, ideo in sequentem annum male transfert. MANSI

antes, aliæque civitates & populi, pulsis Anglis, in fidem cedunt sola Dei gratia & benignitate. His exasperatus animo dux Betfordiæ Carolum ad certamen literis suis (a) septima augusti die exaratis provocavit, perstrinxitque muliérculæ fucum virilem ementitæ consiliis militaribus duci. Porro Compendium, ac permultas alias urbes sub Caroli imperium redactas, oppugnatam Lutetiam Parisiorum, ac Burgundum ad ineunda pacis fœdera sollicitatum refert Monstreletus. De Philippo vero duce Burgundiæ addit Meyerus (b), illum hoc anno decimo januarii in celebritate nuptiarum cum Elisabetha filia Joannis Regis Lusitaniæ equestrem ordinem velleris aurei instituisse, quo quidem vellere signari voluit Gedeonis vellus, quod intemeratam sanctissimæ virginum Reginæ Mariæ virginitatem significavit, illapsumque Dei in ejus purissimum gremium revocat in memoriam, ut Benedictus Gononus interpretatur (c). Hactenus de Gallicis rebus: nunc ad Italas narrationem convertamus.

(a) Ext. apud eund. Monstr. vol. 2. pag. 48.
(b) Meyer. lib. 16. annal. Flandr. in Phil.
Militia velleris aurei instituta.
(c) Gonon. in chron. Deiparæ.
Vana Anglorum arrogantia.

XIX. Turbæ in regno Neap. excitatæ.

In Neapolitano regno eadem tempestate novæ seditiones gravesque concitatæ sunt. Contraxerat multorum odia (d) Joannes Caracciolus regiæ Neapolitanæ procurator, quem Pontifex in clientelam accepit (e): tum ad sedanda dissidia citeriores Siculos Joannæ imperiis parere jussit, cui etiam pollicitus est (f) apostolicum patrocinium nunquam ipsi defuturum. Ut vero Caracciolus felicitatis humanæ inconstantiæ tristi exemplo perierit, dicetur inferius. Nec turbarum expers extitit Flaminia, cum superiori anno Caneruli Bononiensium civium animos ad excutiendum Pontificis jugum incitassent, ad quos ad officium redigendos Dominici Capranicæ præsidis Flaminiæ opera usum Martinum, refert Joannes Baptista Poggius (g) his verbis.

(d) Sum. lib. 4. c. 3.
(e) Lib. 9. brev. pag. 52.
(f) Id. ib. pag. 51. & in alio ms. pag. 60.
Dominicus Capranica edomat Bononienses.
(g) Pogg. in vit. Card. Firm.

Cum de pace inter ducem, & Venetos Florentinosque belli socios convenisset, & Bononia Baptistæ Canetuli opera a Pontifice defecisset expulsis adversæ factionis principibus, qui partes Pontificis sequebantur, Flaminia etiam omnis ad defectionem spectaret, Dominicus extemplo contractis in unum præsentibus copiis, quæ ecclesiæ stipendiis militabant, eas urbes in fide continuit. Accersitus insuper notis auxiliis a Carolo Malatesta, qui Ariminum vicarius pro ecclesia tenebat, contra Baptistæ & Bononiensium audaciam, Castellum S. Petri & Castellum Bolognensium oppida defendit. In sequenti deinde æstate majoribus copiis a Pontifice acceptis duce Jacobo Candola Bononiensibus bellum inferre jussus est: igitur adjuncta sibi exulum manu, quorum princeps erat Antonius Bentivolus & ipse a Baptista pulsus, agrum Bononiensium hostiliter ingressi, omnia ejus oppida, quæ aut vi capta fuerant aut sponte in ditionem hostium venerant, receperunt. Ducto deinde propius urbem exercitu, cuncta igni ac ferro populati sunt, ea potissimum ratione, ut aut hostes ad pugnam elicerent, aut vastatione agrorum ad deditionem compellerent. Verum cum nec direptio villarum, nec agrorum depopulatio, ullave alia belli calamitas eos terreret, urbem obsidione cinctam pactione in fidem receperunt: protracta est tamen ductorum culpa ad undecimum mensem obsidio. Insigne integritatis exemplum edidit in eo bello Franciscus Foscarus Venetiarum dux, nam cum trepidi perduelles eum sollicitassent, ut ipsos in fidem reciperet, eam labem inferri Veneto nomini non est passus professusque (h) est a ditione pontificia invadenda sibi temperaturum, concordiæque interpretem egit: in eo tamen fœdere maximos ab ecclesia impensos sumptus queritur Martinus (i) in litteris ad Petrum Card. Fuxensem in Hispaniis legatum datis: *Noverit*, inquit, *tua circumspectio, civitatem Bononiensem redisse ad obedientiam nostram & ditionem non sine gravibus tamen expensis, cum oporteat nos solvere stipendia etiam illis, qui contra nos militarunt.*

Ager Bononiensis vastatus.
Recuperata Bononia.
Ducis Veneti integritas animi.
(h) Diar. ms. Venet.
(i) Lib. 9. brev. pag. 57.

XX. Instaurata vetera decreta de colenda solemni pompa Eucharistia.

Hoc anno Pontifex ad sanctissimæ Eucharistiæ, cujus mysteria oppugnabant impii Thaboritæ, augendum cultum, tum etiam opem divinam in perturbatis Ecclesiæ rebus conciliandam, sacrosancti Christi corporis celebritatem novo diplomate Urbani IV. exemplo recolendam edixit, utque fideles majori cum pietatis sensu eam peragerent multis indulgentiarum præmiis ipsos affecit (k).

Ad perpetuam rei memoriam.

Dudum felicis recordationis Urbanus Papa IV. prædecessor noster ad orthodoxæ corroborationem & exaltationem fidei, digne ac rationabiliter statuens, ut de tanto sacramento, præter illam, quæ diatim in Ecclesia fieret, annuatim memoria solemniter, ac specialiter haberetur, & ad celebrandum ejus tam excelsum, tamque gloriosum festum, quintam post octavas pentecostes feriam designans, ipsosque fideles ad colendum illud donis spiritualibus animare volens, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui in matutinali officio festi ejusdem in ecclesia, in qua illud celebraretur, interessent, centum, qui vero missæ, totidem, & qui in primis ipsius festi vesperis, similiter centum, qui autem in secundis, totidem, illis vero, qui primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, ac completorii horarum officiis, pro qualibet ipsarum, quadraginta; eis autem, qui per octavas ipsius festi matutinalibus, vespertinis, missæ, ac prædictarum horarum officiis interessent, singulis octavarum ipsarum diebus, etiam centum dies de injunctis sibi pœnitentiis mise-

(k) Lib. 8. divers. ep. cur. pag. 258.

misericorditer relaxavit. Nos vero, qui hujus curricula mundi, superstitiosis hæresum fomentis guerrarumque turbinibus, nec non pestis, & aliarum, quæ dierim ex divinæ majestatis, ut formidamus, offensa circumstrepunt calamitatum dispendiis finos, proh dolor! adducere cernimus passim deteriores, amplioribus spiritualibus recompensationis impendiis fideles eosdem ad impertienda pro veneratione sacramenti hujusmodi, & ut illud, quo pascantur & salventur, ipsorum corda perlustret, potiora reverentiæ & devotionis exercitia firmare summopere cupientes; singulis ex eis vere pœnitentibus & confessis, qui & quoties in ipsius sacramenti profesto jejunium, vel loco illius aliud pium juxta suorum consilia confessorum opus fecerint, centum, & qui præmissis in ecclesiis, quibus illa celebrari contigerit, officiis interfuerint, nec non episcopis & aliis prælatis superioribus, qui dictis officiis libenter interessent, sed quominus est, in ipsis ecclesiis interesse possint pro conservandis suorum dignitatum juribus, & aliàs legitime tunc impediti pro matutinali ducentos, & pro missa totidem; ac pro qualibet vesperarum etiam ducentos; reliquarum vero, videlicet, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ & completorii festi octuaginta. Rursus autem, in quibuslibet octavarum diebus, pro singulis matutinalium, missarum, & vesperarum, similiter centum, nec non pro reliquarum horarum officiis hujusmodi quadraginta.

Auctæ a Martino certis piis legibus sacræ indulgentiæ.

Illis præterea, qui processiones, in quibus ipsum vivificum Sacramentum dicto festo juxta præfatarum ritus ecclesiarum defertur, continuo secuti fuerint, a quibuslibet in festo & octavarum diebus hujusmodi pro pace & tranquillitate Ecclesiæ missas devote celebrantibus, pro singulis ipsarum, nec non aliis in eodem festo Eucharistiæ sacramentum devote sumentibus etiam centum singulis annis, vice qualibet eis, qui dum Corpus Dominicum communicandis defertur infirmis, illud cum incenso luminari precedendo vel sequendo venerentur, similiter centum, & qui tunc illud altar devote secuti fuerint, etiam quinquaginta dies, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Apostolorum ejus Petri & Pauli authoritate confisi, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus, quodque in festo & diebus octavarum hujusmodi etiam in terris & locis ecclesiastico quovis authoritate suppositis interdicto, pulsatis campanis, januis apertis, & alta voce, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis ut citius reconciliari studeant admissis, & illis, qui causam vel occasionem hujusmodi interdicti dederint, altari tunc nullatenus appropinquantibus, missæ, & officia præmissa licite celebrari possint, authoritate apostolica concedimus per præsentes, aliis quæ circa observationem interdictorum a nostris sunt instituta prædecessoribus, in suo robore duraturis. Et insuper universos patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & alios ecclesiarum prælatos monemus & hortamur in Domino, ac eis per apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, & in remissionem peccaminum injungimus, ut per se vel alios eorum subditis per singulas suarum civitatum & diœcesum ecclesias in dominica feriam & festum prædicta proximo præcedente, salutaribus ad venerationem potissime sacramenti hujusmodi monitis & exhortationibus præsentium literarum continentiæ & effectum publicare & insinuare procurent, ut eodem suffragante ministerio subditi & fideles ipsi gratiarum uberiori fulciantur augmento, & ab illo, qui se pro ipsis immolavit hostiam, post hujus vitæ cursum ad gloriam perducantur æternam. Verum quia difficile foret hujusmodi literas singulis exhiberi, volumus & eadem authoritate decernimus, quod ipsarum transumpto manu publica & sigillo alicujus episcopalis vel superioris ecclesiasticæ curiæ munito tamquam præfatis, si originales exhiberentur, literis plena fides adhibeatur, & perinde stetur, ac si dictæ originales literæ forent exhibitæ vel ostensæ. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII. kal. junii anno XII.

Fideles ad exercenda pietatis munia sollicitati.

Propositæ etiam ab eodem Pontifice sacræ indulgentiæ iis fuere, qui aurum ad fideles ex Mahometanorum servitute, ne inter barbaros salutis animarum deferendæque fidei discrimen adirent, liberandos conferrent, crebris enim excursionibus Turcæ ex finitimis provinciis Christianos rapiebant, atterebatque adeo continue grassationibus Servios Amurates (a) ut Georgius eorum despota in desperationem actus pacto cum Turcis servili fœdere Bosnam eorum clientelæ subjecerit hoc anno, ac sacramento spoponderit, non passurum se, ut Christiani ex Hungaria per Bossinam in Turcas irrumperent: tum filiam suam uxorem Amurati tradiderit. In hanc infelicissimam calamitatem Serviorum Rex schismaticus lapsus est, cujus stirpem fidentem Turcico fœderi penitus excisam inferius visuri sumus. Misertus porro fidelium sub barbarica servitute gementium Pontifex hoc diploma edidit (b).

XXI. De liberandis captivis a Saracenis centis actum.

(a) Hammval. l. 14. p. 2. Marotes Dragom. in Amur. & ex iisd. Jo. Leuncl.

Bossina Turcicæ clientelæ commissa. Georgii despotæ infame fœdus cum Amurate.

(b) Lib. 10. ep. cur. p. 80.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum, sicut dolenter accepimus & dolentius recitamus, nonnulli, & in magno numero, etiam notabiles utriusque sexus de religione Christiana personæ tam orientalium, quam aliarum partium a barbarica sævitia videlicet, Turcis, Saracenis, & aliis Christiani nominis æmulis in captura detineantur, & adeo impie & inhumaniter tractentur, quod metu pœnarum

Tormentis ad fidem ejurandam sæpe tentati Christiani.

qui-

quibus affliguntur ac vitæ corporalis periculo tamquam desperati, abjurationem orthodoxæ fidei coguntur incurrere, aut supplicio crudeli impetuosæ mortis tormenta sustinere: nos eorum miseriæ paterno compatientes affectu, ac cordetenus cupientes, ut per hujusmodi charitativa suffragia redimi valeant, & in libertatem restitui; universis & singulis Christifidelibus, qui infra unum annum, a data præsentium computandum, pro redemptione & liberatione hujusmodi juxta suas facultates & arbitrium; & infra, *pias eleemosynas erogaverint, & manus adjutrices porrexerint auctoritate apostolica concedimus per præsentes, ut aliquem idoneum & discretum presbyterum in suum possint eligere confessorem, qui quoties fuerit opportunum confessionibus suis diligenter auditis, pro commissis sibi debitam absolutionem impendat & injungat pœnitentiam salutarem, nisi forsan talia fuerint, propter quæ sedes Apostolica sit merito consulenda, quodque ut confessor hujusmodi, quem eorum quilibet contribuentium, ut præfertur, duxerit eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti & ore confessi fuerit, semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem sibi in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac obedientia & devotione nostra vel successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistenti eadem auctoritate concedere valeat ipsis universis & singulis utriusque sexus similiter indulgemus, &c. Dat. Romæ apud SS. Apostolos XI. kal. martii anno XII.* Coactas in id pium opus pecunias Pontifex duobus abbatibus, ut captos redimerent, tribui jussit (a): cum ad Prosperlasserat sultanum Babylonium Franciscum Minoritam misit ut Christianos ex ejus carceribus eriperet auro, barbarumque principem datis literis, ut clementia in miseros uteretur, suæque animæ saluti consuleret, est adhortatus (b).

Prosperlasserat sultan. Babylon.

(a) Ead. pag.

(b) Lib. 9. brev. pag. 51. & in alio lib. brev. p. 59.

Excellentissimo principi Prosperlasserat soldano Babyloniæ spiritum fidei orthodoxæ.

Officiose ad eum Monitio. iit.

Multa jam dudum auribus nostris relata sunt a pluribus Christianis, de famæ rerum a te gestarum, magnitudine consilii, & prudentia in agendis, quæ cum sint in tali principe commendanda, multo magis laudanda essent, & nos etiam ea laudibus digna duceremus, si ipsis adjungeretur virtus humanitatis & clementiæ erga fideles Christi, qui cum sint multi in tuo dominio constituti, sublimitatem tuam exhortamur, ut eos benigne tractes, & te benignam, & favorabilem ipsis præbeat ob reverentiam omnipotentis Dei, quem supplices deprecamur, ut te veræ fidei lumine illustret & dirigat in viam salutis æternæ. Ceterum dilectum filium Franciscum de Pistorio ordinis Minorum sacræ theologiæ magistrum ad tuam excellentiam cum præsentibus literis destinamus, &c. Dat. Feretrani X. kal. septembris pontificatus nostri anno XII.

XXII. Hoc anno kal. novembris obiit Conradinus ordinis Prædicatorum pietate insignis, qui miraculis claruisse fertur: de cujus in frangendis cupiditatibus constantia, cœlestique castitatis munere divinitus accepto, hæc refert Leander (c): *Cum aliquando in cellula secreto orationibus vacaret, lascivientis carnis rubiginem erumpere animadvertens, quæ quidem a divinorum contemplatione plurimum animum abduxit, orationum uberrimo fructu pudicitiæque decore allectus, ferreum flagellum arripiens terga nudata tamdiu percussit, quousque sanguis non modicus effluxerit. Cum itaque petulantis corporis illecebras magnanime repressisset, piissima cælestis patriæ Regina duabus comitata virginibus mira odoris suavitate illi extemplo apparuit, dicens: Conradine fili charissime, jamdudum suspiria, singultus, gemitus, lachrymas, tuumque castissimum affectum optime novi: en profecto virtutum fundamenta jecisti, ut minus laude dignum videatur ob vigilias & orationes tuas te gratia aliqua non donari: quomobrem scito quæcumque ad filium meum preces emiseris, illas exauditas esse, teque omnia, quæ efflagitaveris, consecuturum: & quo privilegii hujus fidem faciam, nunc tibi amatæ castitatis integritatem enixe postulanti renes petulcos ita cohibebo, quod nulla exinde turpitudinis infestaberis tela. Illa sic demum fata, propius accedens, illius renes, suaveolenti cingulo ter injungere visa est, inquiens: Stringantur omodo renes tui, ne ullam deinceps carnis adversus spiritum bellandi occasionem præstare valeant, peractisque omnibus Virgo sanctissima cœlestia petiit. Quoniam vero istud dignum memoratu extitit, ideo locus ille, in quo visio apparuit, magno hodie colitur veneratione.*

(c) Leand. de viris illust. prædicator. hoc anno.

Ejus constantia in domanda carne.

A B. Virgine castitatis donum accipit.

Obiit eodem anno Joannes Gerson academiæ Parisiensis cancellarius die XII. julii, ut refert ejus vitæ scriptor: *Ætatis*, inquit, *LVI. tribus diebus postquam manum extremam commentariis in cantica canticorum imposuit, quod ipsum etiam Bernardo, Thomæ Aquinati, & multis aliis viris sanctissimis contigerat, viam universæ carnis inter orandum ingressus est.* Qui in testamento quotidiano peregrini hæc scripserat: *Da continue mentem sanam, da pœnitentiam veram, da saltem in affectu communionem sacram, da similiter unctionem sanctam, da remissionem plenam; da sanctorum contra potestates contrarias consolationem, da in exitu vitam æternam.* Sepultus est in æde S. Pauli Lugdunensis, & divinum Christi proloquium, quod inter concionandum frequenter in ore habebat: *Pœnitemini, & credite evangelio;*

Jo. Gersonis mors pia.

sepulchro inscriptum est. Ferunt literæ collegio canonicorum Lugdunensium ad Christophorum episcopum Basileensem anno MDIV. datæ, ipsam miraculis claruisse. Recenset ejus opera Trithemius, quæ in quatuor tomos distincta leguntur. Quamvis autem, dum adversus tyrannidem Petri e Luna antipapæ (a), pro qua excindenda a Gallo Rege ad Bonifacium IX. & ad concilium Constantiense missus decertavit, visus sit pontificiam authoritatem oppugnasse, tamen alias dum loquitur de Pontifice non ambiguo, egregie eam confirmat, veluti in libello de auferibilitate Papæ consid. 8. (b): *Nullam*, inquit, *aliam politiam instituit Christus immutabiliter monarchicam & quodammodo regalem, nisi Ecclesiam; & oppositum sentientes de Ecclesia, quod secundum fas est esse plures Papas, aut quod quilibet episcopus est in sua diœcesi Papa, vel pastor supremus æqualis Papæ Romano, errant in fide & unitate Ecclesiæ contra articulum illum:* Et in unam sanctam, *&c. & si pertinaces maneant, judicandi sunt hæretici, sicut Marsilius de Padua & quidam alii.* Ac rursus de authoritate Papæ & concilii, cum nondum eam controversiam movissent Basileenses, ita loquitur in consideratione 11. *Regulariter concilium generale non est celebrandum de jure etiam divino non vocante vel approbante Papa, si est unicus, nec adversus eum allegatio legitima.* Ornat illam Bellarminus (c) viri docti & pii elogio: monet tamen opusculum de imitatione Christi adscriptum ab aliis Joanni Gerson, ab aliis Thomæ a Kempis, esse cujusdam Joannis abbatis de Gersen sive de Gesen, ut habet inscriptio vetustissima hujus libri in codice MS. qui asservatur in monasterio Aronensi; tum addit: *Sed cujuscumque sit, opusculum est utilissimum & jure in tota Ecclesia summo omnium consensu receptum & frequentatum, & in omnes linguas conversum. Ego certe ab adolescentia & usque in senectam hoc opusculum sæpissime volvi & revolvi, & semper mihi novum apparuit, & nunc etiam mirifice cordi meo sapit.* [1]

Fertur claruisse miraculis.

(a) Trithem. de script. eccles.

De ejus scriptis.

(b) Jo. Gers. to. 1. oper. p. 158.

(c) Bellarm. de script. eccles.

Anno

NOTÆ [1] Obiit hoc anno, mense & die in annalibus expressis Joannes Charlerius e loco natali dictus de Gerson. Vir doctrina & agendarum rerum dexteritate celebris, cujus laudes veteres omnes scriptores celebrant, nec silent recentiores quos inter eminet Ludovicus Elias Dupin, qui editionem omnium operum Gersonis quinque in tomos distributam non ante multos annos adornavit, addita viri egregii ad vivum depicta imagine, & integro libro quem Gersoniana inscripsit, & in eo Gersonis vitam, & doctrinam illustrat. An satis ille ad mentem Gersonis alii judicent. Profecto cum de scriptore Gallicis opinionibus paulo studiosore agitur, ab alio potius quam a Dupinio illustrandum optabant eruditi, sed hæc alias. Inter viri egregii opera veteri errore recensetur liber anonymus de imitatione Christi; veteri, inquam, errore, nam ex multis virorum doctorum lucubrationibus satis constare arbitror alium profecto scriptorem quam Cancellarium Parisiensem opus illud exposcere. Sed quis ergo author? An Thomas a Kempis canonicus regularis Zwollensis; an vero Joannes Gessen Vercellensis Abbas ordinis S. Benedicti? Annalista, Bellarmino usus, ex vetusto Aronensi codice, qui Kempium vetustate superasse creditur, Benedictinum in Abbatem præfert. Quam opinionem novissime P. Delfavius magno eruditionis nisu defendit. Verum P. Moulinet in suis Vindiciis Kempensibus pro Kempio certat, multisque argumentis antiquitatem Aronensis codicis subvertit. Ex his doctissimorum concertationibus factum est, ut res adhuc inter Kempium & Benedictinum sub lite, numquam, uti quidem existimo, dirimenda jaceat. MANSI

I. Clades ingentes illatæ ab Hussitis.

ANno Servatoris trigesimo supra mille quadringentos octava indictione Hussitæ, ut Albertus Crantzius (a) atque ex eo Joannes Coclæus (b) referunt, victoriarum successu elati, concitatique a suis sacerdotibus in catholicos in Misnia Lusatiaque late immanes strages ediderunt, virosque religiosos diris suppliciis necarunt. Conjunxere quidem principes catholici exercitus suos, ut illos bello peterent: sed eum a Misniæ marchionibus exigerent, ut pro tuenda provincia militares sumptus refunderent, contenderentque, iis, non Misnensium modo, verum universam catholicorum rem agi, ac brevi, cum Misnia eo arsisset incendio, belli faces aliis provinciis illatum iri, infecta re solutus est catholicus exercitus, ex quo hæretici se invictos rati discurrentesque per Germaniam, Bambergam & Nurembergam ad redimendam auro plurimo hostilem grassationem compulerunt; indeque tripartito agmine alii in Poloniam, in Hungariam alii, alii Austriam irruperunt. Eminebat inter eos Czapko presbyter Thaborensis, qui de exigenda a malis ultione, cujus nominis infamia pios omnes notabat, librum edidit, adversus quem Pizbram alium edidit, ut Bohemos ab ea ferina immanitate ad Christianam mansuetudinem traduceret.

(a) Crantz. Vandal. lib. 11. c.20.
(b) Cocl. hist. Huss. l.6.

Dissolutus eorum exercitus.

Hæreticorum in Germania excursiones.

II. Angli politici horum majorum auctores. A Joanna virguncula profligati.

Aucti porro tanta ferocia fuerant hæretici, cum Wintoniensis Cardinalis, ut superiori anno vidimus, exercitum adversus eos non eduxisset, sed avertisset in Gallos, quos cum Joanna velut Debora altera non illicis formæ dolo, sed singulari militari virtute tueretur, post multa præclara facinora, cum clarum hostium ducem Franguetum captum in acie capite truncari jussisset, destituta divina ope in Compendiensi eruptione comprehensa est (c) a Burgundis, qui majorem de ea quam de quingentis insignibus militibus triumphum egere, perductaque Rothomagum imposito artis magicæ crimine, quo illusisset Anglis, igni ab ipsis proximo anno concremata est; de qua hæc refert auctor (d) anonymus: *Compendium ab Anglis obsidetur. Puella eruptionem facit, & capitur. Ducta Rothomagum, ubi tunc erat Rex Henricus adolescens. Petrus Cauchon Bellovacorum tunc erat episcopus, consiliarius præcipuus Regis Angliæ. In ejus diœcesi quoniam capta puella erat, convenit, ut ipse inquisitionem faceret de puella, quam maleficam esse per invidiam insimulabant & hæreticam. Quæstio habita a multis theologis & jurisconsultis Lutetia evocatis per multos dies, interrogationes & responsa ab tabellionibus diligenter conscripta, admirationi omnibus erant, quod puella rusticana de fidei rebus tam sapienter tamque catholice loquebatur & respondebat. Hoc autem inquisitores (qui Anglicæ erant omnes factionis) in primis curabant, ut callidis, versutis, & fucatis verbis & inquisitionibus & interrogationibus captiosis sanctam Christi virginem caperent & de hæresi accusarent; sed non potuerunt. Data sunt illi a Domino verba, quæ loqueretur, nec spiritui ejus, qui loquebatur, potuerunt resistere. Insuper Angli per obstetrices suæ etiam factionis inspici curabant virginem, nec mulieres illæ quamvis maxime cuperent, ac virgini gravissimæ hostes essent, aliud potuere affirmare, quam quod intemerata claustra virginalia servata in illa reperirent: dicitur enim suam integritatem Deo vovisse, cum adhuc patris sui gregem in agris pasceret, quibus in agris adeo religioni erat addicta, ut quoties sonitum audiret campanæ de consecratione corporis Domini religiosissime prosterneret se in terram diu multumque orans, laudans ac benedicens Deum. Virilem habitum excusavit, ne scilicet militum incontinentia provocari in illam posset, si fœmineo usa fuisset habitu, una nihilominus omnium Anglorum sententia erat & vox vulgaris; nunquam se posse feliciter cum Gallis dimicare, aut victoriam reportare quandiu puella illa (quam veneficam & sortilegam vocabant) viveret; tollendam esse de terra. Hostes ejus judices erant: pars ejus adversa, quæ eam accusarat, talit sententiam, squallore carceris & inedia eam macerabant.*

(c) Monstr. vol. 2. Ægidius e Roya in annal. Paul. Æm. in Car. VII. Bergomen. de claris mulier. c. 155. & alii.
(d) Anonym. script. contemporaneus & ex eo Meyer. annal. Flandr. l. 16.

Magicæ artis accusata.

Ferunt eam tandem ab judicibus adductam, ut si vellet abjurare revelationes, quas asserebat sibi factas, eam absolverent & abire permitterent. Quod fecisse eam tradunt; sed cum tamen non dimitteretur valde increpitam fuisse se dixisse, quod revelationes abnegasset, iterum sibi in carcere apparuisse scilicet divas Agnetem, Margaritam, & Catharinam ab illisque, quod hoc fecisset, objurgatam. Hæc fuit causa mortis. Dicebant hostes ejus, qui judices erant, relapsam esse in abjuratam hæresim: adduxerant enim etiam, ut juraret se ultra non dicturam sibi revelationes factas esse. Data brachio sæculari Rothomagi combusta: collecti cineres universi & de ponte in Sequanam demersi, ne quid forte reliquiarum servari aut coli possit.

Ab hostibus circumventa in judicio.

Postquam Normannia, pulsis Anglis, in fidem rediisset, vidimus eum processum & examinavimus: ex quo quidem processu non sufficienter constabat ipsam de alicujus erronei dogmatis contra veritatem doctrinæ catholicæ assertione convictam, vel in jure confessam, & per hoc hæresis atque rela-

ipsius satis manifeste fuisse fundamentum: quanquam etiam præter hoc poterat processus hujusmodi ex multis capitibus argui vitiosus, coram capitulibus inimicis sæpe per eam recusatis [denegato etiam ei omni consilio, quæ simplex puella erat] factus & habitus, quemadmodum ex libellis, quem desuper ab eodem Carolo expetito a nobis consilio, edidimus si cui, ad cujus venerit manus, legere vacaverit, latius poterit patere. Pulsis enim de Normannia Anglis idem Carolus Rex per plures regni sui prælatos & divini atque humani juris doctos homines diligenter processum prædictum examinari & discuti fecit: & de ea materia plures ad eum libellos conscripserunt, quibus coram certis a sede Apostolica ad cognoscendum & judicandum de hujusmodi materia judicibus delegatis, exhibitis & mature perlectis per eosdem judices, in sententiam, quam prædiximus, extitit condescensum, & sententia contra eam data sub Anglorum imperio cassata & revocata. Missa erat a Deo, ne quis ponat carnem brachium suum, ut Anglorum superbia suis nimium fidens viribus. Gloriabantur in suis viribus, Deo non attribuebant suas victorias, ostendere illis Deus voluit, quod stulte & impie fecerunt suis dumtaxat fidentes viribus, & victoriam ostendit in sexu fragili, sicut in Debbora, Judith, & Esther. Hæc & plura de virgine ille anonymus synchronus puellæ. Quibus consentanea Papyrius Massonus (a) ex vetustissimis monumentis scribit, subditque.

Provocatum ad sedem Apost.

(a) Masson. in Car. II.

III. Restituta illi a Pontificiis judicibus fama.

Postmodum anno quadringentesimo quinquagesimo sexto Isabella Joannæ mater rescriptam a Callisto Romano Pontifice obtinuit, quo Joannes archiepiscopus Rhemensis & Voillelmus Parisiensis causæ illius cognitores esse jubebantur, innumeri testes super Joannæ natalibus, vita, religione, moribus, rebus gestis fidem fecere virginem illam injuria damnatam, atque ita pronuntiatum est ab illis sanctissimis viris nonis julii anno MCCCCLVI. quarum rerum acta in scrinio Parisiensis ecclesiæ adhuc servantur: sive jure sive injuria damnata est. Res Anglicæ ejus adventu turbari cœptæ in deteriorem statum sensim abiere. Describit pluribus Monstreletus (b) partas victorias hoc anno a Francis ad Compendium, quod Burgundica obsidione liberatum est, adeo plures urbes pulsis externis præsidiis, cupide & libenter in Galli Regis potestatem venere. Extant porro Martini literæ (c) ad Carolum nulla temporis nota consignatæ, quibus de prosperis successibus ipsi gratulatur, deletque ex regio animo adversam suspicionem, quam nonnulli invidi ipsi affuderant.

(b) Monstrel. vol. 2. p.64. 80. ib. p. 68.

Anglicæ res ex morte Joannæ eversæ.

(c) Lib. ult. brev. p.133.

IV.

Cum vero Gallicæ rei interesset, Philippum Burgundiæ ducem, qui Anglos inito cum ipsis fœdere adeo extulerat (d) ab iisdem divellere, jamque Anglus illius animum haud parum offendisset, quod anno superiori Aurelia ad deditionem inclinante ea lege, ut non Angli, sed Burgundi acciperet imperium, ferociter respondisset non fore suæ dignitatis, ut feram a se exagitatam alter caperet; Pontifex Burgundum hisce literis incitavit, (e) ut fœdus solveret, si Angli pacem conficere detrectarent.

(d) Meyer. in Philip.

(e) Lib. brev. p. 103.

Burgundum Carolo conciliare nititur Pontif.

Dilecto nobili viro Philippo duci Burgundiæ salutem, &c.

Pacem regnorum Franciæ & Angliæ usque ab ipso nostræ assumptionis initio procurare summo studio non cessavimus, per plures Apostolicæ sedis legatos & nuntios, sicut injunctum nobis summi apostolatus officium, ac singulare cordis nostri desiderium requirebat: & quamvis adhuc non invenerimus, qui admitterent verba pacis, & preces nostras exaudirent & nostra pietate flecterentur ad suam, tamen in ejus pacis desiderio nulla rerum difficultas nullaque desperatio nos tepidiores fecit unquam, sed eo magis, ac magis sumus ardentes, quo majores strages fidelium & provinciarum desolationes, & crudeliorem Christiani sanguinis effusionem fieri in dies in hujus abominandi belli diuturnitate cognovimus: quæ mala quanta fuerint, & quam graviora futura sint, nisi per Christi misericordiam occurratur, non possumus sine lachrymis recensere. Igitur eodem illo, quo flagramus semper tam salutaris pacis desiderio commoti, & cupientes, ut potius sero, quam nunquam fiat finis tantæ calamitati, ad te iterum, fili dilecte, quem super hac materia sæpe rogavimus, & a quo scimus magna in hoc re momenta pendere, revolvimus preces nostras. Nuper enim a fide dignis accepimus, quod adversarii tui, inspirante Domino, inclinati sunt ad pacem rationabilem & honestam, & quæ sine gravissima nota crudelitatis repudiari non potest: sed eam fortassis confœderati tui, sicut aliqui suspicantur, recusabunt, propterea nobilitatem tuam pio & paterno affectu exhortamur, requirimus, & rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui cum transiret ad Patrem discipulis dixit: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; *etiam tu inclines animum tuum ad pacem & præfatos confœderatos tuos etiam coneris inducere ad eamdem sententiam & voluntatem pacis, quæ quanto fieret universalior & plures amplecteretur, tanto melior & utilior, ac gratior nobis esset.*

Quanto studio publicam pacem promoveret.

Burgundus a Martino de pace postulatus.

Ex bello diuturno immensa sequi mala.

Sed si [quod avertat Deus] essent obfirmatiores in hujus belli cupiditate, ex quo necessario secutura est miserrima vastitas tot terrarum, & extrema desolatio populorum cum execrabili offensa Dei & irreparabili jactura communis reipublicæ Christianæ, considera quid te facere oporteat, ut satisfacias conscientiæ & honori

tuo

tuo, ne tantorum malorum unus fuisse causa in Deo & hominum judicio censearis. Nos enim non videmus, quæ humana ratio possit esse tam efficax, ut illi non sit tantum & tam commune bonum anteponendum, præcipue cum anima tuæ saluti committimus, quæ periculo subjacet perditionis æternæ, si cum possis tot afflictis fidelibus pacem dare, non dederis. Sed dicet quis fortasse, promissiones, & fœdera servari oportere, quod & nos dicimus, & sentimus, dummodo talia sint, quæ non offendant Deum, cujus longe magis offensio est timenda, quam hominum; quamvis enim patriæ charitas, reformatio aviti regni, & sanguinis necessitudo plurimum movere te debeant; tamen te movere debet magis & omnia mundana vincula superare Dei timor; cujus judicium formidabilius est, quam susurrationes & sermones hominum, qui plerumque contrarii non pro rei veritate, sed pro affectu & passione loquentium diffunduntur: tanta tamen est & tam communis hujus desideratæ pacis utilitas in populo Christiano, ut si author ejus fueris, nomen tuum propter hoc nulla nota maculabitur; sed in quolibet loco illustri & coram quibuscumque principibus celebrabitur digna laude. Dat. &c.

Dei timor & patriæ amori propositi.

Adjecisse reliquis principatibus Philippam comitatum Namarcensem (a), extincto Namarcensi principe avunculo, ac Brabantino (b) principatu, cum Philippus dux Lovanii obiisset, eo potitum partim jure, partim vi, partim procerum in eum studio refert Monstreletus (c).

(a) Monstrel. vol. 2. pag. 41.
(b) Ib. pag. 62.
(c) Ibid. pag. 56.

V.
Synodus Tarraconensis.

Peracta est hoc anno ab archiepiscopo Tarraconensi provincialis synodus Tarraconæ ad ecclesiastici ordinis libertatem ab improbis labefactatam in pristinum splendorem revocandam: tum ad frænandam protervorum hominum licentiam editæ plures sanctiones, quæ proximo ineunte anno a Martino præsulum Aragoniorum precibus permoto confirmatæ, pontificioque insertæ diplomati (d) fuerunt, cujus principem partem delibamus.

(d) Ext. in lib. 8. secr. Eug. IV. pag. 49.
Confirmatur a Martino ejus acta.

Ad futuram rei memoriam.

Tenor declarationum, additionum, ordinationum & statutorum prædictorum sequitur & est talis. Frequens plurimorum clamor nostrum propulsavit auditum, quod nonnulli religiosi exempti & non exempti etiam de ordine militari, potius propriis quam reipublicæ nostræ provinciæ commodis inhiantes, tam eis in personis propriis, locis, hominibus vel aliis bonis suis injuriæ damna aliqua seu violentiæ per quempiam irrogantur; nos seu curiam nostram & venerabilium fratrum nostrorum suffraganeorum adeunt, ut eis per constitutiones in sacris conciliis Tarraconæ contra invasores, raptores, & depredatores hominum ecclesiasticorum, rerum ecclesiasticarum,

De reprimendis ecclesiasticorum depredatoribus.

& locorum religiosorum, sancte & salubriter emanatas succurratur de remedio competenti in dictis constitutionibus expresso.

Quod quidem remedium, cum contra ipsos in dictas constitutiones committentes ad instantiam aliquorum vel alias ex officio proceditur, non curant admittere, nec eisdem volunt subjici, sed potius liberari, obliti consilii sapientis, quo cavetur: Patere legem, quam ipse tuleris; *& canonicis ac imperialibus legibus, quæ publice profitentur, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, & frustra legis auxilium invocat, qui committit in eam. Nos igitur præfatus archiepiscopus approbatione ejusdem sacri concilii statuimus, quod dicti religiosi, etiam si fuerint de ordine militari, sicut pro se constitutiones admittunt, contra se si in eas commiserint, admittere teneantur: quod nisi fecerint, dictarum constitutionum commoda & auxilia præsentis sanctionis authoritate ipso facto decrevimus esse privatos, præcipientes dictis nostris suffraganeis, vicariis, & officialibus eorumdem ne eo casu ad instantiam ipsorum, nec ex officio dictas constitutiones observent. Procedit a rationis & juris tramite, quod ubi majus est periculum, ibi procul dubio est plenius & salubrius providendum: quod quam grave sit & cunctum dispendiis, & quot & quantis sit plenum periculis ecclesiasticæ jurisdictionis exercitium nostræ provinciæ, his præsertim temporibus, exercere non solum exacti consideratio temporis, sed considerata prudenter præsentis temporis discrimina indicant.*

Nonnulli quoque temporale dominium obtinentes suis terminis non contenti, falcem suam in alienam segetem imponere non verentur, satagentes jurisdictioni ecclesiasticæ, quantum possunt, illudere, ac eam etiam exquisitis coloribus usurpare: executores namque nuncios, seu nostros & venerabilium fratrum nostrorum vicariorum aut officialium literas eis, ut subditis suis, seu in dominiis ipsorum consistentibus justitia deferentes, nedum capiunt, immo interimunt, & atrociter verberant, ac præcepta suis subditis faciunt de interficiendis eisdem in Dei offensam notoriam, & ipsorum grande periculum animarum. Quapropter nos archiepiscopus supradictus, prout decet & expedit, talia attentantes, qui ipso jure tanquam impedientes jurisdictionem ecclesiasticam excommunicati existunt, congruis remediis ab hujusmodi ausibus retrahere, & ad Dei semitam reducere cupientes, sacro approbante concilio, statuimus quod si talia & tam nefanda crimina (quod absit) per aliquem judicem, marchionem, comitem, vicecomitem, nobilem, baronem, militem, civem, Burgensem, generosumque vel non generosum, &

Pessundata a laicis proceribus libertas eccl.

Censuræ in eos latæ.

effi-

officiales eorum, consules, paciarios, consiliarios civitatum vel villarum, castrorum & locorum temporale dominium obtinentes, vel aliquem ejus loco in nostra provincia Tarraconensi, commissa de cætero fuerint, omnia loca, castra, seu villæ committentes hujusmodi facinus in diœcesi, in qua commissum fuerit, constituta, ipso facto sint supposita ecclesiastico interdicto: quod quidem interdictum in omnibus cathedralibus & propinquioribus circumvicinis ecclesiis, si commode alibi denuntiari non potest, sufficiat publicari & processus necessarios in eisdem fieri.

Eorum loca sacrorum usu privata.

Naturalis dictat ratio & experientia manifestat, quod novis morbis nova convenit antidota præparari: cumque ab aliquibus citra temporibus nonnulli excommunicati authoritate constitutionum sacrorum conciliorum Tarracona contra invasores, raptores & depradatores hujusmodi ecclesiasticorum & locorum religiosorum salubriter promulgatorum, munus absolutionis ad cautelam obtinere nitantur, quod nunquam vel raro fieri consuevit, approbatione ejusdem sacri concilii hoc fieri prohibemus, statuentes quod si de facto fieret, non valeret absolutio sic obtenta.

Cæterum quia fidedignorum relata percepimus, quod nonnulli dominium temporale obtinentes in civitatibus, terris, castris, & villis infra provinciam Tarraconensem illadentes ecclesiasticæ libertati presbyteros & clericos simpliciter tonsuratos, vel etiam conjugatos, & personas alias ecclesiasticas, si coram eisdem dominis vel officialibus allegant tonsuram, vel quod gaudere, cum casus occurrerit, volunt privilegio clericali, vel si pecunia eis data vel mutuata non fuerit, quam nitantur a dictis presbyteris vel clericis exigere, vel exquisitis coloribus & figmentis, vel quia dicunt eos habere suspectos, seu alias pro libito voluntatis de dictis civitatibus, castris, locis, & villis & ipsorum dominio de facto expellunt, vel expelli faciunt, banniunt, seu banniri faciunt; de voluntate & assensu sacri concilii ordinamus, ut contra dominos, vicarios, & officiales, seu bajulos dictorum dominorum, & alios talia facientes, qui in præmissis vel aliquo præmissorum deliquerunt, vel ratum habuerunt, procedatur per constitutiones sacrorum conciliorum Tarraconæ editas contra invasores, raptores, & depradatores hujusmodi ecclesiasticarum rerum & locorum religiosorum, per nos, suffraganeos nostros, vicarios, & officiales nostros & ipsorum, prout in aliis casibus fuit hactenus in Tarraconensi provincia fieri assuetum, præfatas constitutiones contra tales impie attentantes, & dantes eis in hoc consilium, auxilium, vel favorem, quos volumus pœnis & censuris dictarum consti-

Indictæ pœnæ proscribentibus sacerdotes.

tutionum ipso facto ligari, penitus extendentes. Decreta plura alia in Tarraconensi synodo ad tuendam ecclesiasticam libertatem, reprimendam eorum insolentiam, qui bona ecclesiarum invaderent, aut ecclesiasticos viros in certamen vocarent, injuriave aliqua afficerent, coercendos, profani fori sæcularis judices, qui clericos ad vetitum tribunal traherent, tum aliæ Petri archiepiscopi Tarraconensis sanctiones renovatæ: præterea forma juris præscripta, ex qua coram ecclesiastico judice in eos agendum esset, qui jus ecclesiasticum læsissent: quibus omnibus Martinus apostolicum robur adjecit, atque anathematis pœnam ea violare ausuris irrogavit. *Datum Romæ apud SS. Apostolos IV. id. januarii pontific. nostri anno XIV.*

Auctum (a) est a Martino hoc anno VIII. novembris die Cardinalium collegium, ascitis in illud Joanne in elencho Cardd. Casanova sacri palatii magistro & episcopo Elnensi, qui presbyterali tit. S. Sixti ornatus est, & Guillelmo Dinano de Monteforti episcopo Maclovienſi, qui biennio post ab Eugenio IV. pileum rubrum cum titulo S. Anastasiæ accepit. Promulgati unam fuere Cardinales Prosper e Columna & Julianus Cæsarinus, quos antea creatos, sed in arcano habitos diximus. At Dominicus e Crapanica, quem in pontificio, ut ajunt, pectore reservatum fuisse jam ante retulimus, promulgatus non fuit: sed cum Cardinalibus pepigit Martinus biennio tantum evoluto promulgandum, adjectis nonnullis legibus, quas Joannes Baptista Poggius (b) in ejusdem Cardinalis Firmani vita recenset hisce verbis: *A Martino creatus est Cardinalis secretus. Mos est Romanorum Pontificum multisque annis observatum, cum aut plures pro Cardinalium creatione sibi fiunt infensi, vel ipsi augeri collegii numerum ægre ferant, pontifices vero quempiam ad eam dignitatem velint extollere & competitorum molestias evitare, dissimulata aliquorum creatione de collegii sententia, quos volunt nominant Cardinales præsentibus jurejurando adactis, se illos pro Cardinalibus habituros, nec obstituros, quo minus in suum collegium recipiantur. Certum insuper tempus statuunt, quo id palam fiat: qui contrafecerint sacris interdictum fore. Ita Dominicus Cardinalis creatus est: convenerat vero inter Pontificem & Cardinales, ne intra biennium pronuntiaretur Dominicus: quod si interea mors Pontificem contingeret, liceret illum interesse pro Cardinali alterius electione ac deinceps talis haberi, idque jurejurando sanxerant.*

(a) *Fel. Contelor. in elench. Cardd.*

Creati hoc anno Cardd.

(b) *Jo. Bapt. Pogg. in vita MS. Card. Firm.*

Cur Dominicus Capranica in arcano habitus.

VI. De revocanda in Franciscana familia vetere disciplina agit Martinus.

Hoc anno Pontifex Joannem tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem ad universi ordinis Minoritarum, quos con-

conventuales vocant, comitia Assisii celebranda ampla decernendi facultate munitum legavit, ut pristinæ sanctitatis nitor restitueretur: quo munere egregie perfunctus singula capita formalæ Franciscanæ disciplinæ explanavit (a); quæ Martinus apostolica auctoritate confirmata servari voluit ab ea sacra familia, quam hac eximia laude ornat: *Sponsa Christi Ecclesia sancta est; sed in proposito nostra Minorum religio vertitur reformanda, quam altissimus Jesus Christus Dei filius sibi quodam singulari amulo mirifice desponsavit, cum ejusdem religionis institutorem & ducem sua sanctissima passionis privilegio decoravit, ac specialibus sigillis, sacris videlicet stigmatibus, mirabiliter insignivit: quæ quidem sacra religio, licet plantata sit super illo firmissimo fundamento, præter quod nemo aliud ponere potest, quod est suum sanctissimum evangelium, quasi ad modum fluctuantis naviculæ procellis agitata ventorum, tentationum scilicet, pulsibus vulnerata quamplurimis tot indiget semper almæ matris Ecclesiæ providentiis & favoribus, quot quatitur impulsibus, & ostiorum vulneribus sauciatur.* Præcipuus reducendi ad veterem splendorem Minoritani ordinis auctor erat B. Joannes e Capistrano administro supremo ad sancita perficienda collega adjunctus (b). Non levia tamen postea inter arctioris laxiorisque vitæ amantes dissidia nata sunt, de quibus fuse Lucas Wadingus.

(a) *Ext. ejus lit. in bullar. in Mart. V. const. 13. & apud. Vvading. in annal. Minor. to. 5. hoc ann. nu. 7. &c.* Ejusdem ordinis elogium.

B. Joannes e Capistrano arctioris vitæ instaurator. (b) *Wadin. eod. ann. 23.*

VII. Vvitoldi ducis Lithuaniæ mors.

Hoc anno (c) Aleaander appellatus etiam Witoldus Lituaniæ dux octogenarius rerum gestarum amplitudine præclarus, qui Romani Pontificis jussu lethalem noxam ipsum subiturum denuntiantis, si hæreticorum patrocinium suscepisset, Bohemica, quam pollicebantur hæretici corona, abstinuerat magno religionis exemplo, cum Lituaniæ Regem a Sigismundo Cæsare creari pepigisset, pervigilio SS. Simonis & Judæ vivere desiit, quo tempore ad ipsum uxoremque Julianam regiæ coronæ ab ipso summa cupiditate expetitæ afferrentur. Adversantem votis suis passus (d) est Wladislaum Regem Poloniæ; qui regnum Polonicum inde debilitandum metuebat, cum de Walachia Poloniæ beneficiaria ob gentis perfidiam excindenda, deque fœdere inter Sigismundum, Cruciferos equites, ac Lituaniam ineundo actum esset: quocirca Wladislaus dato suspicioni loco, cæsarea diplomata administrorum opera de Lituania regio donata fastigio intercepit, ac nuncii cæsarei, qui regias coronas deferebant, in Lituaniam transirent, aditus præclasit. Spectabat porro non ad Romanorum Regem, sed ad sedem Apostolicam, quæ supremi in Lituaniam imperii jure evolutis retro temporibus donata fuerat, atque etiam aliquos illius principes insignibus regiis exornaverat, & corona jusserat redimiri, instaurandæ in Lituania regiæ dignitatis auctoritas; unde etiam refert Matthias Michovias a Martino monitum Sigismundum, ne Witoldo coronam daret, additque Wladislaum Regem Lituaniæ ducatum Svittigello fratri contulisse (e).

(c) *Michov. l. 4. c. 47. Cromer. lib. 19. Salom. Ningeb. lib. 5.* Delatam ab hæreticis coronam spreverat. (d) *Id. ib.*

(e) *Michov. sup. lib. 3. cap. 48.*

VIII. Græcorum res in dies collapsæ.

In Græcia Christiani miserandam cladem a Turcis accepere. Maximus quidem terror illos anno superiori invasit, quod percrebuisset Strazimirum præpotentem Macedoniæ dynastam de Dyrrachio Venetis eripiendo addicendoque in Turcicam servitutem agitare consilia, ad quæ constringenda Silvester Maurocenus antequam Thessalonicam classem duceret, munire Dyrrachium atque alia tueri loca jussus (f) est. Interea Turcici belli moles in Thessalonicam versa (g); perlatæ enim trigesima aprilis literæ fuerunt, Mustapham Turcarum in Europa principem castra apud Thessalonicam undecima martii posuisse, ac plura submisisse agmina, qua mare urbs spectat: quæ cum vi irrumpere in urbem pararent, post atrocissimum certamen magna ea parte ferro cæsa; recentioribus vero succedentibus turmis succubuisse Christianos, urbeque, pluribus ad Venetas triremes fugientibus hostes potitos (h); septimo post anno, ex quo Veneti illam adversus Turcicam vim defendendam susceperant. Porro Andreas Donatus & Paulus Contarenus Thessalonicæ præfecti ob rem malo gestam in vincula Venetiis conjecti fuerunt. Cumulata est ea clades alia, quam Græci schisma-

(f) *Diar. Ven. MS.* (g) *Id. ib. & Phran. lib. 2. c. 5. annu. Tur. Jo. Lennel.* Thessalonica a Mustapha obsessa capiaque. (h) *Id. ib.*

NOTÆ [1] QUæ post obitum Alexandri ducis rerum vicissitudines in Lithuania acciderunt, aliter profecto describuntur a F. Hermanno Cornero in chronico, eaque ad Annales emendandos valere plurimum censeo. Igitur Alexandri defuncti principatum occupasse, ait Cornerus, Svvitergeyl Wladislai (Bolealaum appellat) regis Poloniæ fratrem. Hunc vero habuisse illum non quidem munere & opera fratris sui Wladislai, ut annalista ex Lusitanis scriptoribus affirmat; sed restitutum a Witoldo seu Alexandro, qui in ipso mortis articulo ingenue confessus est se principatum illum Svvitergeylo, ad quem de jure pertinebat per injuriam rapuisse, quare suos rogavit ut ablatum restituerent. Porro Wladislaus fratrem illum exosum habens integro septennio captivum tenuerat. Qui tamen ope equitum Teutonicorum ereptus, ac demum adeptus principatum furorem & arma fratris sui continuo expertus est. Nam Wladislaus fratrem expoliare adnisus copias suas in Lithuaniam immisit. Restitit tamen egregie Svvitergeylus, ac duplici prælio cum fratre congressus multis Lusitanorum trucidatis ab amni se metu expedivit. MANSI

Patræ Latinis ereptæ a Græcis.

matici catholicis intulere; Peloponesi enim despota, quem vidimus antea exitiosum bellum cum archiepiscopo Patracensi gessisse, facta cum aliquot Græcis Patracensibus conjuratione, urbem adortus impetu cepit; quæ cum sedis Apostolicæ clientelæ obnoxia esset, Pontifex propulsandæ injuriæ causa Catalanam classem in Peloponesum immisit, quæ Clarensam olim Cyllenem nuncupatam vastavit; ut non modo Phrantzes (a), verum diarii quoque Veneti author (b) referunt, quorum postremus addit, hoc anno Joannis Imperatoris Constantinopolitani oratorem Venetias pervenisse, fecisseque Romanum Pontificem certiorem, Imperatorem ad concilium œcumenicum instaurandæ cum Romana ecclesiæ orientalis conjunctionis gratia se collaturum.

Constantinop. Imp. spondet accessurum ad Concil.

(a) Phrantz. lib. 2. c. 9.

(b) Diar. Ven. MS.

Anno

I. Julianus Card. Cæsarin. legatus contra Hussitas.

(a) Cocl. hist. Huss. l. 6. hoc ann.

ANno post Christum natum trigesimo primo supra millesimum quadringentesimum indictione nona celebrari sunt insignes imperii conventus Nerembergæ, in quibus de comparandis pro bello adversus impios Hussitas gerendo subsidiis actum (a) est, provehente sacram expeditionem Juliano Cæsarino S. Angeli diacono Cardinale Apostolicæ sedis legato scientiæ, virtutumque ornamentis conspicuo: qui propositis indulgentiarum præmiis Christi cultores ad piæ militiæ nomen dandum concitare nitebatur. Affertur a Joanne Coclæo Martini V. diploma (b), quo conscribendi in hæreticos crucesignati exercitus munus illi impositum: tum ejusdem Juliani ad Misnensem episcopum subjiciuntur literæ (c) post Eugenii creationem scriptæ, quibus Hussitarum infandas grassationes ita deplorat: *Proh dolor! abominanda hæresis Vviclefistarum & Hussitarum de Bohemia, omnes superiorum temporum hæreses crudelitate superans, diebus nostris invaluit, quæ tantam cordibus eorum obstinationem & sævitiam invexit, ut more aspidis surdæ obturantis aures suas ad aeternas voces Ecclesiæ & sanctam doctrinam ejus; ita ut nec actione, ratione, aut mansuetudine, vel exhortatione jam flecti posse videantur: ac præter pestifera dogmata, quæ omne genus blasphemiæ proclamant, omnem humanitatem, ac pietatem a se penitus exuerunt, & quasi belluæ effecti nihil aliud, quam sanguinem & prædam catholicorum anhelant. Horum scelera & sacrilegia in Deum & homines, ac sacramenta Ecclesiæ & templa Deo dicata, homicidia, rapinæ, & omnis humanæ publicæ subvertendæ cupiditas tam notoria sunt & omnibus manifesta, ut supervacaneum sit narrare per singula. In armis & violentia solum confidunt, ferroque & igne errores suos defendere conantur; & super omnia sanguinem catholicorum sitientes, quoscumque suis erroribus non acquiescentes ferali crudelitate trucidant & cremant & deformiter mutilant variisque cruciatibus affligunt. Quam turpiter autem & ignominiose contrectent divinæ Eucharistiæ sacramentum, quod profanis pedibus in sanguine occisorum conculcant, quam immaniter frangant & exurant imagines domini nostri Jesu Christi & gloriosissimæ Virginis matris ejus omniumque Sanctorum, ecclesias & oratoria a fundamentis demoliantur, nimis lachrymabile est referre, &c.* Addita quoque pia exhortatio, ut sacerdotes crucesignatos cum hæreticis pugnaturos sacrificiis precibus juvarent, ac populos ad religiosam in eosdem militiam indulgentiarum spe proficiendam incitent. Adscripta est iis literis dies hac formula: *Datum Nurembergæ Bambergensis diœcesis anno Domini MCCCCXXXI. indictione IX. die vero XX. mensis martii pontificatus sanctissimi in Christo Patris & domini nostri domini Eugenii divina providentia Papæ IV. anno I.* Misnensem episcopum legati apostolici mandata peregisse, docent ejus literæ (d) ad clerum sibi obnoxium scriptæ, quibus eum jussit hortari fideles, ut pro tuendo religionis catholicæ splendore arma sacra capesserent, afferunturque a Joanne Coclæo. Quæ vero sint gesta adversus Hussitas, postea narrabitur: nunc de extremo Martini pontificatu dicendum est.

(b) Ext. ib.

(c) Ibid.

Eorum immanitas.

Eucharistiam in cæsorum sanguine conculcant.

Christi & Deiparæ imagines confringunt.

(d) Ext. apud Cocl. l. 6.

II. Martinus apoplexia obit.

Imminebat jam ex Constantiensis, tum Senensis conciliorum decreto celebrandæ Basileæ synodi œcumenicæ tempus constitutum, cum ille adversa jam tentatus valetudine apoplexia denique percussus decessit in urbe X. kal. martii (e). cum sedisset annos tredecim, menses tres, dies duodecim, et in æneo sepulchro in basilica Lateranensi ipsi posito legitur; *Martinus Papa V. sedit annos XIII. menses III. dies XII. obiit anno MCCCCXXXI. die XX. februarii temporum suorum felicitas.* At quoniam nulla humana felicitas luctu caret, duos fratres Antonium Salernitanum principem majorem natu & Laurentium quos valde diligebat, alterum pestilentia, alterum igne in turri accenso fortuito consumptos vidit (f): quos tamen adversos casus ea cum constantiæ laude vicit, et nihil in ipso visum auditumve fuerit quod perturbatam animi mentem indicare potuerit. Prædixisse B. Coletam Martini obitus diem & horam, refert Stephanus Juliacus (g) illi coævus in ejusdem virginis vita. Fœdissimæ infamiæ labem Martino hæretici, ducti authoritate Angeli (h) Clavasii, dum ajunt Martinum legem de conjugiis solvisse in primo gradu, et quidam cum sorore connubium iniret. Verum hæc ab adulteratore literarum apostolicarum conficta certum est: nam Joannem Armaniaci comitem, qui ab impostore delusus (i) sororem sibi junxerat, scelus execratum inferius visuri sumus. Accusant Martinum alii avaritiæ, magnasque congessisse opes, quas nepos princeps Salernitanus invasit, ac deinde in bello adversus ecclesiam instruendo consumpsit: at cogendarum pecuniarum pio studio ductum Martinum vidimus, dum armatam Bohemorum impietatem excidio dare, Græcos ad sinum Romanæ ecclesiæ redire meditantes juvare, ne a Turcis obruerentur perderenturque, at-

(e) Eugen. lib. brev. p. 29.

Breve & elegans ejus epitaphium.

Martini nepotes magnis aucti opibus infeliciter pereunt.

(f) Plat. in vit. Mart. V.

Prædicta a B. Coleta illius obitus.

(g) Steph. Juliac. & ex eo Surius to. 3. die 6. martii & Vvadding. to. 5. ann. 1406. n. 89.

Calumnia a novatorib. Martino aspersa. Detergitur.

(h) Angel. Clavas. in sua sum.

(i) S. Ant. p. 3. tit. 2. c. 11. de aff. ad fin.

In quem usum coactæ opes a Mart. que orientem a barbarica feritate ac fœditate vendicare moliretur. [t]

Creatio Eugenii IV. III. Justis funebribus de more Martino persolutis, Cardinales, qui in urbe erant, conclave in Dominicanæ familiæ ædibus apud ecclesiam S. Mariæ super Minervam paratum sunt ingressi, & altero post die, nempe v. nonas ejusdem mensis Pontificem renuntiarunt Gabrielem Condulmerium Gregorii olim XII ex sorore nepotem: quem repudium dedisse rebus humanis in adolescentiæ flore (a) una cum Antonio Corario Veneto postea Cardinale Bononiensi, ac viginti millia aureorum pauperibus larga manu distribuisse, refert ejus vitæ author, atque in mo.

(a) Vit. ms. Eug. IV. auctor.

NOTÆ [t] MArtinus papa hoc anno, mense, & die apud Annalistam quæstendis mortalem vitam cum immortali commutavit. Datus a Deo pontifex ut ecclesiam suam diro schismate laceratam ac deformatam sarciret, atque refingeret, omnes eas virtutes uni contulit, quas tanto operi necessarias intellexit. Viro enim inerat morum suavitas, ingenii facilitas, judicii maturitas, in agendo dexteritas, in disponendo prudentia; tanta denique probitas, ut vel ipsis ejus adversariis in oculos incurreret. Nam Petrus de Luna exoratus a cardinalibus, ut dignitatem tandem poneret, acquiescere recusavit, sed *cum intellexisset multa bona de humilitate, & bonitate domini Martini* facile se eum illo conventurum spopondit; scripsis hæc author quem Muratorius Rer. Ital. to. III. part. II. sub nomine Continuatoris Ptolemæi Lucensis, Eccardus vero in corpore historicor. to. I. sub nomine continuatoris Theodorici Niemii vulgavit. Regendæ ecclesiæ admoto illo excisi schismatis radices fovente Alphonso rege Aragoniæ, facile repullulassent, nisi Martinus officiis, minis, agendi dexteritate & prudentia sua id effecisset, ut penitus exarescerent; Petro de Luna fato; Ægidio Sancii Muniouis ejus successore Alphonsi potentiæ; Alphonso vero pontifici cedente. Nec minori usus fuit circumspectione & diligentia, ut turbas, quas Senensis concilii patres quidam caecitate moliebantur, in ipso sui ortu sedaret. Nec enim ea occasione pepercit literis, legationibus, ac tandem pervicaces quorumdam animos parere recusantes misso Senas Malatesta Pisauri domino cum militibus, teste Francisco Thomasio in histor. Senen. Rer. Ital. to. XX. ad obsequium coegit.

Non defuisse tamen qui superstitis adhuc nomen lacerarent affirmat Joannes Gobelinus, vel qui sub eo forte nomine latet Æneas Silvius in præfat. commentarior. Sed ipsi qui superstiti obtrectabant, mortuum laudarunt, eodem scriptore teste, cui non dubito hæc scribenti occurrisse dicterium illud: *Papa Martino non vale un quattrino*; quæ schommata ab infensis Florentinis pontifici jactata, vel prorsus negligenda sunt, vel laudem illi boni militis, non vero optimi pontificis invident. Majoris essent momenti ea quæ Angelus de Clavasio in summa, quæ *Angelica* inscribitur, tanto pontifici affingit, scribens factam ab illo fuisse potestatem cuipiam us sororem germanam duceret in conjugem. Id accepisse se notat ex archiepiscopo Florentino, nempe S. Antonino in summa, ubi se id tenuisse *ex fide dignis* affirmavit. At S. Antonini summa a viris doctissimis evoluta nihil exhibet aliud quam assertum a Martino conjugium viri cujuspiam cum fœmina, cujus sororem antea congressu libidinoso cognoverat. Quod a pontifice, se prius in cœtu virorum doctorum discussa & cum cardinalibus communicata, magnis, certisque de causis concessum fuisse addit. Hæc Clavasio oscitantius legenti fucum fecerunt ut illa sibi in Antonino legisse arbitraretur, quæ reipsa ille non scripsit, nec sane scribere potuit, cum nemo præ illo pontifex tenaciorem ecclesiasticæ disciplinæ sese præbuerit, in iis etiam parcus quæ suo penitus arbitrio permittebantur: *Summopere cavens*, ait de illo Cornerus in chron. *largitionem gratiarum & indulgentiarum indiscretam*.

P. Papebrochius in conatu chronic. aliique viri doctissimi ante me animadverterunt mendum irrepsisse in lapidem sepulchralem sanctissimi hujus pontificis in numeros, qui sedis tempus exprimunt, neque enim supra annos 13. & menses 3. dies XII. ut ibidem legitur, absolvit; electus enim die XI. novembris anni 1417. & fato functus die XX. Februarii anni 1431. ultra annos 13. menses 3. dies tantummodo decem exegit. Inde colligit Pagius lapidem hunc non quidem statim ab obitu Martini, sed a recentioribus positum fuisse.

Martino successor Gabriel Condulmarus tit. S. Clementis presbyter cardinalis sub Eugenii IV. nomine datus est. Electionis diem quamvis Johannes Stella in chronico apud Papebrochium ubi supra die VI. Martii statuit; retrahendum tamen ad III. martii constat, cum Anonymus Florentinus, qui præsens Florentiæ aderat, Rer. Ital. to. XIX. scribat sequenti anno die III. martii solemne sacrum celebratum fuisse præsente pontifice, eo quod, ait, dies electionis pontificis recurreret: Diademate pontificio ornatus scribitur in annalibus die XII. martii, quod sibi eruisse visus est annalista ex literis pontificiis eadem die datis, quibus præter diei adscriptionem in quodam MS. adjectum reperit. *Die coronationis nostræ*. Sed in vita Eugenii a Baluzio vulgata corona ornatus legitur die XI. martii, quæ tunc in dominicam incidit, qua die pro veteri more solemnis pontificum Romanorum coronatio præstari solebat. Cum tamen die illa XII. martii S. Gregorii magni memoria ageretur; & festis interdum diebus præter dominicam ritus illi solemnes haberentur; hinc Pagius inferendum censuit, Martinum reipsa eo die pontificiam coronam sumpsisse. Attamen ab authoritate coævi scriptoris vitæ Eugenii, cui mos usitatior favet, recedendum non arbitror, ut fidem sequamur codicis MS. cujus additamentum, eo quod in aliis codicibus refectum sit, suspiciosum efficitur. Insuper diem XI. martii eidem rei assignat Stephanus Infessura S. P. Q. R. scriba in diario quod ad exitum fere hujus sæculi perduxit vulgavitque Eccardus in corp. historic. to. II.

Porro Eugenius anni supputandi rationem illam tenuit, quam plerique ante illum Romani pontifices prætulerunt. Annum enim in bullis suis non quidem semper a januario, sed non raro a paschate, vel a die XXI. martii exorsus est, ut demonstrant literæ in annalibus recitatæ ad A. 1444. 17. quæ diem IV. *non. martii pontificatus XIII.* annum vero 1443. signant, cum reipsa annus esset 1444. si anni exordium a januario statueretur. MANSI

Prædictus illi pontificatus.

monasterio S. Georgii de Alga diu noctuque divinis rebus mentem applicuisse: illum vero ignutum eremitam, dum ex more suo ordine pro excipiendis hospitibus janitorem agebat, adiisse ac post fusas in templo divino Numini preces, ipsi prædixisse in Cardinalium ordinem adlectum iri, deinde ad summum pontificatum evehendum, ac plures adversos casus toleraturum, labente vero decimo * octavo pontificatus anno e vivis excessurum: his dictis ab eo valere jusso discessisse, nec postea visum agnitumve fuisse quis esset; hæc vero adeo frequenter Eugenius postmodum repetiit, ut Basileenses cum adversus ipsum calumniandi causas quærerent inter cætera capita objecerint, illum novis vatibus fidem præstare. Ab avunculo primum ex canonico congregationis S. Georgii in Alga in protonotarium apostolicum adscitus, præfectusque pontificio ærario: tum Senensi episcopatu donatus, a quo etiam Senensis agnomen traxerat, deinde titulo S. Clementis accepto cardinalitia purpura, adversantibus cæteris Cardinalibus exornatus, tum a Martino Picena legatione auctus, demum ad summum pontificatum evectus Eugenii nomen sibi indidit, ususque est sacro hoc symbolo: *Adjutor & protector meus es tu Domine, ne derelinquas me Deus meus.* Apud basilicam vero Vaticanam, ut ex ejus literis constat, IV. id. martii sacram pontificatus infulam accepit, cujus animi & corporis dotes describit his verbis S. Antoninus (a): *Hic statura fuit procerus, gratiosus aspectu, nec animo minor, liberalissimus ad pauperes, ad reparationem ecclesiarum munificus: religiosos Deum timentes eximio fovebat affectu pariter & effectu: cultus divini & Christianæ religionis dilatandæ zelator præcipuus. Ipse ab adolescentia, bonis suis pauperibus erogatis, statum clericorum sæcularium religiose & in communi viventium, qui Cœlestini dicuntur, Venetiis devotus apprehendit, ex quo post annos plures a Gregorio XII. in episcopum Senensem assumptus est, & inde ad Cardinalatum, demum in Præsulem summum electus est. Statum quidem Ecclesiæ invenit satis potentem & opulentum ac quietam: sed sub eo, permittente Deo, & demeritis hominum exigentibus, ac malitia tyrannorum operante, præcipue ducis Mediolanensis, valde perturbatus est & diminutus.*

* sexto.

Ejus primitiæ.

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. in princ.

Et Dotes.

IV. Prænuntiatum ejus parenti fore, ut Romanus Pontifex crearetur, refert Pius II. (b) ac juventutem religiosæ vitæ institutis addixisse: *Hujus*, inquit, nimirum Eugenii, *pater*, qui Angelus dicebatur, *cum in Ægypto negotiaretur cum patre Francisci Foscari, ab eremita, quem pariter sistitandum adorsi sunt, non minus lætum vaticinium quem ille accepit. Ille enim filium, quem habebat futurum patriæ principem, hic suum inter sacerdotes ad summum evasurum didicerat. Eugenio vero Gabrielis nomen in baptismo inditum fuit, qui cum adolevisset conditis parentibus, evangelii non surdus auditor patrimonium, quod ab illis non tenue acceperat, inter Christi pauperes erogavit. Exin Antonio Corario comite ejusdem ferworis adolescente religionem intravit, in qua summa cum laude versatus tamdiu cum illo vixit, donec Angelus Corarius Gregorius XII. appellatus sedem Petri sortitus, cum alter ab altero separari non posset, ambos ad se vocans * Genuensi eum, Bononiensi Antonium præfecit ecclesiæ; nec diu moratus utrumque cardinalatus honore dignatus est: in quo ambo claruerunt: sed hic summum pontificatum consecutus magis enituit.* Addit Franciscus Philelphus (c) etiam ipsi Gabrieli, cum gravissimo implicitus morbo decumberet, ab Apostolis Petro & Paulo pontificatum ostenso cœlesti viso promissum, atque redditam sanitatem: *Gabriel*, inquit, *Condulmerius [qui postea Eugenius nominatus summa cum dignitate & gloria Romano pontificatui præfuit] tam vehementer ægrotaret, essetque de ejus salute a medicis omnibus desperatum, illi jam de morte non tam solicito, quam nihil certius expectanti Petrus & Paulus Apostoli apparuerunt in somnis, atque bono animo esset hortati sunt, nam & bonam valetudinem ei redditam esse, & propediem fore, ut summus Pontifex crearetur; quod quidem utrumque factum est, nam tam simul cum somno illum reliquit febris, tum non multo post, cum Martinus Columna, prudentissimus ille & amplissimus Pontifex, quam fortunatissime & cum mirifico ecclesiæ Romanæ incremento egerat, vitam finiisset, pontificatui ille præfectus est.*

(b) Æn. Silv. in Europa c. 58.

Alia prædictio.

* Senensi

(c) Philel. in orat. ad Jacobum Ant. Marcell. patr. Venet.

Ab Apostolis Petro & Paulo curatus deque pontificatu factus certior.

V. Pontificatum adeptus omnia, quæ in conclavi jurejurando interposito una cum aliis Cardinalibus spoponderat confirmavit, antequam thiara pontificia ornaretur, nimirum in primis disciplinam ecclesiasticam in pristinam se integritatem restituturum: sedem Apostolicam ad declinanda impendentia mala in varia loca non translaturum: œcumenicum concilium constitutis loco & tempore celebraturum: Cardinales non nisi ex Constantiensi decreto renuntiaturum, tum plura alia ad Cardinalium dignitatem amplitudinemque spectantia acturum, quæ in subjecto diplomate (d) continentur.

Gesta in conclavi ab eodem confirmata.

Ad perpetuam rei memoriam.

In qualibet monarchia tam ecclesiastica, quam mundana, ad honorem Dei & utilitatem hominum feliciter dirigenda & conservanda, necesse est convenire membra cum capite, & unicuique attribui, quæ sua sunt

(d) Eugen. l. 15. p. 16. ext. etiam in lib. censuum Rom. eccl. ms. Vaticani archivi p. 72. & apud Nicolai de Arag. ms. ejusd. arch. p. 244. ms. sign. n. 3. p. 163. & in alio sign. lit. C. p. 143.

fiant, & ad commune bonum sine respectu privati commodi omnia consilia & actiones intendi. Ac in primis, quæ ad divinam religionem pertinent sollicitis studiis procurare: sic enim radicibus & validis fundamentis innitens stabilis sit omnis potestas humana, statusque omnis spiritualis & temporalis cum hujusmodi justitia, religione & communi utilitate firmatur. Quæ nos & venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales, de quorum numero tunc eramus, ante assumptionem nostram considerantes & animis revolventes, certa superiorum temporum contra hujusmodi laudabilem & honestam disciplinam & scandala exinde aliquando secuta, & quæ in futurum sequi possent cum præfata ecclesia nota atque pervulgata, nisi hoc tempore opportuna provisio adhiberetur, maturo consilio inter nos habito, deliberavimus, conclusimus, & promissione, voto & juramento firmavimus infrascripta capitula necessaria ad conservandum statum Romanæ ecclesiæ & monarchiam ecclesiasticam cum Cardinalium dignitate, qui cum sint lumina & ornamenta prope Papam sedem Apostolicam illustrantia, & columnæ firmissimæ sustentantes Ecclesiam Dei una cum Romano Pontifice eodem, ut membra suo capiti concordia indissolubili debent esse conjuncti, & ab eo paterna charitate tractari, ut cum in agendis participes fiant laborum, esse non debeant commodorum & honorum expertes, quorum consilio ipse Romanus Pontifex omnia salubriter regit & ordinat. Volentes igitur (sicut in conclave ante cum ceteris Cardinalibus, & immediate post assumptionem nostram juravimus & vovimus Deo & sanctis ejus, atque promisimus Ecclesiæ suæ sanctæ) capitula prædicta, quæ etiam subscripsimus propria manu Cardinalis primo, & postea assumpti in Papam, servare & ab aliis in perpetuum servanda tradere, & nostris literis roborare, eadem prout scripta sunt rata habentes & grata, quæ de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, de potestatis nostræ plenitudine ex certa scientia auctoritate apostolica de consilio & consensu præfatorum Cardinalium tenore præsentium confirmamus, & ea inviolabiliter in omnibus & per omnia simpliciter & bona fide servare & effectualiter adimplere juramus & vovemus Deo & sanctis ejus, & Ecclesiæ suæ sanctæ promittimus. Et insuper eisdem potestate, scientia & auctoritate statuimus, decernimus, & jubemus, ut præsentes nostræ literæ vim perpetuæ legis atque inviolabilis decretalis & constitutionis obtineant, quam volumus in perpetuum observari, nec ullis temporibus aliqua occasione vel causa in contrarium directe vel indirecte aliquid immutari: & quod nobis licere non patimur nostris successoribus indicamus constitutionibus apostolicis, decretis conciliorum, & libertate & potestate concessa Romano Pontifici & aliis contrarium facientibus, per quæ forsan prædicta capitula infringi possent, non obstantibus quibuscunque. Tenor vero dictorum capitulorum sequitur in hac forma.

Cur facta ea conventio.

Nos omnes & singuli S. R. E. Cardinales infrascripti juramus & vovemus Deo & sanctis ejus, Ecclesiæque suæ sanctæ promittimus, quod si aliquis ex nobis electus fuerit in Papam, statim post electionem de se celebratam jurabit & vovebit pure, simpliciter, & bona fide servari facere & cum effectu adimplere infrascripta capitula, nec non infra tres dies post coronationem suam Cardinalibus eisdem dare bullam ad perpetuam rei memoriam habentem vim decretalis & constitutionis perpetuæ inviolabiliter observandam, nec in aliquo contravenire sine expresso consensu majoris partis Cardinalium in curia præsentium, de quo quidem consensu constat per subscriptionem dominorum Cardinalium, ut infra. In primis, quod curiam Romanam in capite & membris reformabit & incipiet quandocunque & quotiescunque requiretur per dominos Cardinales, aut deputandos per eos secundum consilium majoris partis ipsorum Cardinalium, & deinde continuabit usque ad plenam perfectionem, & factam ibidem reformationem servabit, nec dictam curiam educet de urbe Romana neque transferet de loco ad locum, de provincia ad provinciam, sive de patria ad patriam, sine consilio & consensu consimili, ut vitentur scandala & pericula experta. Item quod concilium generale celebrabit seu celebrari faciet solemniter & in forma debita in loco & tempore, de quibus fuerit sibi consultum per majorem partem dominorum Cardinalium, & in eo reformabit seu reformari faciet universalem Ecclesiam circa fidem, vitam, & mores tam respectu clericorum sæcularium & regularium, quam religiosorum, etiam militarium, & tam respectu principum temporalium, quam communitatum in & super eo, quod pertinebit ad judicium & provisionem Ecclesiæ.

Pactionum formula.

De Ecclesia in capite & membris reformanda conventum.

De non transferenda curia Romana.

De celebrando concilio.

Item quod non creabit Cardinales nisi juxta formam & ordinationem factam in concilio Constantiensi, quam servare tenebitur, nisi de consensu & consilio majoris partis dominorum Cardinalium aliud fiendum videretur. Item ut Romano Pontifici a dominis Cardinalibus libera perveniant consilia; non apponet nec per quempiam apponi permittet in personis vel bonis alicujus ex eis, nec aliquid in suo statu & provisione immutabit pro quacunque causa, vel occasione, nisi de expresso consilio & consensu majoris partis dominorum Cardinalium: nec damnabit eum nisi convictum numero testium expresso in constitutione Silvestri Papæ facta in synodo generali,

Servanda Constantiensis Concilii sanctione in creandis Card.

quæ

qua incipit: Præsul non damnetur. *Item quod bona dominorum Cardinalium prælatorumque nec aliorum cortesanorum in curia decedentium nullo modo occupabit vel occupari patietur, sed permittet juxta juris dispositionem & consuetudinem, & quæ in multis regnis & regionibus servantur, fieri executiones juxta voluntatem decedentium, relinquendo conscientiis eorum distributionem bonorum, ad eos quomodolibet pertinentium, religiosis qui propriam voluntatem a se abdicarant tantummodo exceptis, quorum bona devolvantur ad illum vel illos, ad quem vel quos pertinent de consuetudine, jure vel privilegio; nec de juribus capelli Cardinalium decedentium aliquid occupabit, nec contrafaciet vel permittet; sed liberum sit Cardinalibus deferre ad heredes, vel facere prout eis videbitur & ab intestato transeant ad heredes sublatis contrariis abusibus quibuscumque.*

VII. *Item quod feudatarios regnorum & alios vicarios, capitaneos, gubernatores senatores, castellanos, omnesque officiarios urbis Romanæ, & aliarum terrarum ecclesiæ Romanæ, obligabit sibi & successoribus, ac cœtui dominorum Cardinalium cum omnibus & singulis capitulis opportunis, & quod sede vacante ad mandatum dominorum Cardinalium civitates, terras, loca, arces, & castra ecclesiæ immediate subjecta, tradant & expediant libere & sine contradictione quacumque. Item quod dominis Cardinalibus permittet libere recipere, & assignari faciet medietatem omnium & singulorum censuum, jurium, redituum, proventuum, & emolumentorum quorumlibet Romanæ Ecclesiæ juxta concessionem Nicolai IV. cujus tenor sequitur & est talis: Nicolaus episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Cælestis altitudo, (a) &c. Dat. Reate per manus magistri Joannis decani Bajecensis S. R. E. vicecancellarii xv. kal. augusti indict. II. Incarnationis Dominicæ anno millesimo ducentesimo octuagesimo nono pontificatus vero domini Nicolai Papæ IV. anno secundo.* Eamque servabit in omnibus & per omnia, nec dabit aliquam ex terris ecclesiæ Romanæ in vicariatum, feudum, vel emphyteosim sine consensu & consilio majoris partis dominorum Cardinalium, nec movebit guerram, nec confœderationes cum quocunque Rege vel principe temporali, aut communitate, faciet sine consilio & consensu consimili, nec imponet gabellas novas sive exactiones alias in urbe Romana, nec in aliis terris ecclesiæ Romanæ, nec etiam concedet alicui Regi, domino temporali seu communitati præter vel contra libertatem ecclesiasticam exactionem super clero vel ecclesiis sive bonis ad ecclesias & ad loca pia pertinentibus sine causa rationabili, & tunc de simili eorundem dominorum Cardinalium consensu. Item nihil de juribus in quibuscumque locis consistant ecclesiæ Romanæ alienabit, nec alienata de juribus quibuscumque ecclesiarum aliarum, religionum, vel ordinum, etiam militarium confirmabit, nec approbabit sine eorundem dominorum Cardinalium consilio & consensu consimili. Item quod super omnibus & singulis prædictis & dependentibus ex eis, & aliis, in quibus consilium dominorum Cardinalium requiritur, promotionibus ad prælaturas dumtaxat exceptis, in litteris suis sive apostolicis scribi faciet nomina Cardinalium consilium & consensum præbentium, videlicet ubi dicitur, *de consilio venerabilium fratrum nostrorum;* videlicet *talis & talis, &c.* sicut fieri solebat ante Bonifacium VIII. ut excludatur abusus, qui longo tempore servatus est, de quorum nominibus constat saltem per subscriptionem trium priorum, vel in eorum absentia trium antiquorum Cardinalium, unius scilicet pro quolibet ordine, qui actui interfuerint. In arduis vero requiratur subscriptio Papæ & Cardinalium. *Actum Romæ apud ecclesiam S. Mariæ supra Minervam in capella conclavis anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo indictione nona, die vero veneris secunda mensis martii Apostolica sede vacante.*

Dimidia vectigalium parte Cardinalibus addicta.

(a) Ext. apud Nicol. Card. Aragon. in archi. bibl. Vat. pag. 246. & in ms. Vallic. sign. lit. B. n. 12. p. 587. & in alio sig. lit. D. n. c. p. 133. & in annal. to. 14. An. C. 1289. n. 49.

De nullis terris in emphyteusim sine consensu Cardd. tradendis.

Nec bello movendo. Nec distrahendis ecclesiarum juribus.

Ego Jordanus episcopus Albanensis Cardinalis de Ursinis prædicta promisi, vovi, & juravi, & ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius episcopus Portuensis Cardinalis Bononiensis prædicta promisi, vovi, & juravi, & ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius Cardinalis Aquilejensis tit. S. Susannæ prædicta promisi, vovi, & juravi, & ad fidem manu mea propria me subscripsi. Ego Gabriel tit. S. Clementis presbyter Cardinalis Senensis prædicta promisi, vovi, & juravi, & ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Branda tit. S. Clementis presbyter Cardinalis, Placentinus nominatus, prædicta promisi, vovi, & juravi, & in testimonium præmissorum propria manu subscripsi. Ego Joannes S. R. E. tit. S. Laurentii presbyter Cardinalis, Rothomagensis nuncupatus, ita ut præmittitur promisi, vovi, & juravi, & manu propria Jo: Rothom. Ego Ludovicus S. R. E. tit. S. Cæciliæ presbyter Arelatensis Cardinalis ita, ut suprascribitur, vovi, juravi, & promisi, & propria manu me subscripsi. Ego Antonius tit. S. Marcelli presbyter Cardinalis præmissa promisi, vovi, & juravi, & ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Joannes tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis S. R. E. prædicta promisi, vovi, & juravi, & ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Alfonsus Cardi-

dinalis S. Eustachii juravi, vovi, & promisi, ut supra continetur, & manu propria me subscripsi. Ego Lucidus Cardinalis de Comitibus juravi, vovi, & promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Hugo Cardinalis S. Hadriani juravi, vovi, & promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego A. Cardinalis SS. Cosmæ & Damiani, Novariensis vulgariter nuncupatus juravi, vovi, & promisi, ut supra, ac manu propria subscripsi. Ego Prosper Cardinalis S. Georgii ad velum aureum, de Columna vulgariter nuncupatus, juravi, vovi, & promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Eugenius IV. electus in summum Pontificem juro, voveo, & promitto, ut supra continetur manu propria. Nulli ergo, &c. *Dat. Romæ apud S. Petrum per manus mei Blasii patriarchæ Gradensis cancellariam S. R. E. regentis anno incarnationis Dominicæ millesimo MCDXXX. IV. id. martii pontificatus præfati domini nostri Papæ Eugenii anno I.*

VIII. Quo die Eugenius corona redimitus. (a) Eug. lib. brev. 59. & in alia ms. cod. p. 71.

Redimitus est eodem die, quarto nimirum id. martii apud Vaticanam basilicam sacra tiara, ac tum præsules de suscepto a se pontificatu fecit certiores encyclicis hisce literis (a).

Eugenius, &c. Cum felicis recordationis Martinus Papa V. prædecessor noster, sicut Domino placuit nuper, videlicet x. kal. martii ab hac mortali lachrymarum valle ad immortalem vitam migrarit, post funeris ipsius, ac solemnium exequiarum, ut moris est, celebrationem venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales, de quorum numero tunc eramus, in conclavi pro electione futuri S. Pontificis celebranda modo ac tempore congruis & debitis in virtute Altissimi convenerunt: ubi variis consiliis & deliberationibus mature prababitis, prout tanta res, qua nulla major agitur in terris, gravitas postulabat; tandem Spiritus Sancti gratia eorum mentibus caelitus infusa, licet in alios majoribus meritis insignes convenire potuissent, certo tamen Dei judicio, cujus consilia sunt inscrutabilia, nos tunc tit. S. Clementis presbyterum Cardinalem in sponsum, pastoremque Ecclesiæ suæ sanctæ unanimi voluntate & concordia elegerunt. Quoniam vero sicut Domino placuit ita & factum est, quamvis habere nos humeros imbecilles ad perferendum tantum onus quantum est universalis Ecclesiæ sarcina sentiremus, tamen ne reluctari voluntati Dei videremur, colla subjecimus jugo Apostolicæ servitutis, sperantes in eo, qui infirma elegit mundi, ut confunderet fortia, cum Romanus Pontifex, licet per ministerium hominum eligatur, ex cælesti tamen inspiratione procedit, quod fragilitati nostræ robur suæ gratiæ inspirabit: quam ut nobis uberius largiatur, tuis & aliorum fidelium orationibus cupientes sublevari, exhortamur fraternitatem tuam, ut solemnes processiones in tua provincia & diœcesi indicas, quibus suppliciter postuletur Deus, ut nostræ humilitati manum suæ pietatis porrigat, qua roborati valeamus injunctum nobis officium apostolicæ servitutis ad laudem & gloriam sui nominis, ac pacem salutem, & tranquillitatem Christiani populi exercere; nos quippe fraternitatem tuam in omnibus, quæ concernunt statum honoremque tuum & ecclesiæ tibi commissæ habere intendimus specialiter recommissum. Dat. Romæ apud S. Petrum IV. id. martii anno I.

Ut Eugen. a Cardd. delatus fuerit.

Eodem argumento datæ literæ ad Christianos principes (b), quos etiam hortatus est novus Pontifex, ut ecclesiasticum jus tuerentur. In alio codice (c) appositæ dictæ diei nimirum IV. id. martii, adduntur hæc verba: *Die coronationis nostræ*; unde corrigendi plerique scriptores, qui illam in quintum id. martii diem conjiciunt.

(b) Reg. post eand. ep.
(c) Apud Mart. V. lib. ult. p. 151.

IX. Non missæ per apostolicos nuntios.

Hujusmodi porro literas non per nuntios pontificios, ut antea fieri consueverat, Regibus misit, sed regiis oratoribus apud sedem Apostolicam agentibus ad illos mittendas tradi jussit, quod cum Joannes Castellæ Rex ægre ferret, Eugenius non alia de causa id factum, nisi ut ejusmodi nuntiis cogendæ improba arte pecuniæ occasionem adimeret, existimationemque sedis Apostolicæ tueretur, ipsi significavit (d), sui enim esse consilii Romanam curiam ab omni turpis quæstus labe vindicare.

(d) Ibid. p. 157.

Charissimo in Christo filio Joanni Regi Castellæ & legionis illustri.

Intelleximus, quod serenitas tua mirata est & non bene contenta, quod non miserimus nuntium specialem ad te cum significatione assumptionis nostræ ad summi apostolatus apicem, ut est moris, suspicata forsitan ad alios Reges & principes nos misisse, & te unum fuisse neglectum: quæ suspicio, fili charissime, si forte concepta est, omnino ex animo tuo tollatur: nobis enim non fuit nec est ignota pia, fidelis & fervens devotio tua erga Deum & ejus Ecclesiam, claritas nominis tui, & magnitudo potentiæ, ita ut merito dignus sis omni respectu inter primos Reges catholicos computari: & nos ita sentimus & te Regem catholicum & potentem magnificimus, ut debemus, ac nostrum & Ecclesiæ peculiarem filium reputamus & quoties opus erit honorabiles nuntios pro honore nostro & tuo ad tuam regiam celsitudinem transmittemus, & semper libenti animo videbimus & honorabimus oratores, quos mittes ad nos. Verum quod ante non misimus ad te nec alios nuntios speciales pro significatione prædicta, sicuti fuit retroactis temporibus usitatum, hæc

Castellæ Rex exinde se neglectum interpretatur.

Responsum Eugenii.

una

una fuit ratio: visum enim est nobis destinationem hujusmodi nuntiorum pro tali causa quæstuariam esse, cum ad eam multi se offerant, & quasi pro lucro laborem precibus impetrare conentur. Igitur volumus initium nostri pontificatus hac labe carere, & certas etiam consuetudines alias quæstuarias de curia nostra removimus cupientes Romanam curiam ab omni turpis quæstus infamia liberare. Præcepimus itaque, ut de nostra assumptione scriberetur Regibus & principibus Christianis & assignarentur litteræ procuratoribus eorum residentibus in curia, nuntii vero nostri nullatenus mitterentur. Habes ergo, fili charissime, omnem illius nostri consilii rationem. Dat. &c. Cæterum Joannem Apostolicæ sedis valde studiosam atque amantissimum extitisse, & egregiam voluntatem suam in illum, ne fidem Roderici oratoris operæ amplissimis verborum officiis explicuisse, ostendunt pontificiæ literæ postea exaratæ (a) nimirum xiv. julii die. Commendatus (b) pari elogio est Alfonsus Rex Aragonum qui se suaque Pontifici addixerat ne Joannem S. Sixti presbyterum Cardinalem, quem purpuratis patribus aggregarat Martinus, se complexurum apostolica benevolentia pollicitus est: qua de re etiam ad Navarræ (c) Regem datæ sunt literæ. Joanna quoque Regina Siciliæ, missis oratoribus amplissimis, demissa obsequia detulit Eugenio, ejusque authoritati, fidei, ac prudentiæ se suaque commendavit: cui nunquam se defuturum ipse spopondit (d).

Rex Aragonum se commendat Pontifici.

(a) Lib. 15. pag. 17.

(b) Ibid. pag. 16.

(c) Ibid.

(d) Ext. ejus in lib. brev. Mar. V. pag. 158.

Charissima in Christo filia Joanna Reginæ Siciliæ illustri.

Cum serenitas tua jam dudum cum universo regno Siciliæ citra pharum, quod a nobis & Romana ecclesia recognoscit in feudum, fuerit sub ipsius ecclesiæ & Beati Petri protectione recepta, tua tamen præclara & eximia merita, & sincera, & antiqua devotio erga ipsam ecclesiam, ac non magnificentissimæ oblationes tuæ noviter nobis factæ per oratores tuos nobis acceptæ & gratæ, quibus cum opus erit confidenter utemur, promerentur ut continuo sentias fervere magis, ac magis in dies erga personam tuam & statum tuum apostolicam charitatem. Itaque cum noviter, divina favente clementia sumus ad apicem summi apostolatus assumpti, volentes ostendere te & dignitatem tuam nobis in ipso nostræ assumptionis initio curæ esse, te cum regno præfato subditis & vassallis tuis tibi fidelibus & devotis sub nostra & B. Petri, ac ejusdem ecclesiæ protectione recipimus, dispositi ad omnia, quæ concernunt statum & honorem tuum & ipsius regni tranquillitatem & pacem studio paternæ charitatis intendere, & ad conservandam reginalem dignitatem tuam nanimi tecum voluntate concurrere; declarantes etiam universis & singulis tam præfati regni dominis, magnatibus, nobilibus & populis, quam aliis quibuscumque hanc mentem nostram & dispositionem esse inviolabiliter duraturam. Dat. &c. Gratulati pariter sunt literis suis (e) Eugenio de tributa ei pontificali dignitate Florentini.

Delata Eugenio a Regina Jo. obsequia.

Promissa mutua Pontificis studia.

(e) Ext. apud Eug. l. 15. p. 29.

Sanctissime atque beatissime pater, post humilem recommendationem, & pedum oscula beatorum.

In hoc ipso temporis momento, cum intelleximus felicem assumptionem beatitudinis vestræ, tanto gaudio atque lætitia perfusi sumus, ut neque majus gaudium, neque major exultatio nobis, & universo populo nostro potuerit evenire. Itaque tantam magnitudinem gaudiorum, quam vix animi nostri præ lætitia capiant, statim ut beatitudo vestra sentiret, properavimus ut ne momento quidem temporis, lætitiæ atque exultationis nostræ differatur expressio, neque gratulari differamus super ea re, quæ optatissima & jucundissima ad aures nostras pervenit. Gratulamur igitur beatitudini vestræ, de tanta sublimatione quo nullus interea gradus eminentior esse potest. Gratulamur etiam Romanæ sedi de tam optimo præsule, atque pastore. Gratulamur etiam nobis & civitati nostræ, quod ea persona sublimata est, quæ nos civitatem nostram unice semper dilexit, & in qua devotionem præcipuam & singularem reverentiam, & maximum amorem merito habebamus. Magnitudo gaudii, exultationisque nostræ facit, ut nulla verba satis ampla nobis videantur ad hæc secundum cor nostrum exprimenda, sed oratores confestim mittemus, qui per vivæ vocis actum gratulationem, & gaudium & lætitiam nostram uberius demonstrent: Recommendantes nos, ac civitatem nostram pedibus beatitudinis vestræ. Dat Florentiæ die quinta martii MCCCCXXXI. Mota sunt paulo post ex mutua æmulatione inter hos ac Senenses gravia dissidia, ad quos in pristinam concordiam reducendos Pontifex Antonium episcopum Ostiensem Apost. sedis legatum renuntiavit (f).

Multiplices gratulationum causæ.

Oborta inter Florentinos & Senenses dissidia.

(f) Lib. 16. p. 9. X.

Dum externi Reges, ac principes in primis novi pontificatus auspiciis certatim multo officiorum genere obsequia Eugenio deferebant, nonnulli Romani tarbida adeo in eum consilia inter se sunt agitavere, ut ab extremo exitio urbs vix abfuerit. Ostensa fuerant divinitus hæc imminentia Romanis pericula superiori anno: dum enim mense julio noctu in preces esset effusa S. Francisca (g), plures teterrimi dæmones, flammas prætendentes manibus, sese illi videndos objecere, jactantes eam divinam esse iram, qua Ro-

Ostensi B. Franciscæ Rom. Eugenii labores.

(g) Vit. S. Franc. l. 1. c. 1.

ma ob ingentia scelera, quibus abundabat, conflagraret; interminatique sunt lustraturos se singulas urbis regiones, in eaque maxima mala patraturos: cumque Francisca fundendis precibus insisteret, B. Virginem Christum puerili forma gremio gestantem, ac diademate redimitam inspexit; hinc inde vero Joannem Baptistam & Apostolos Petrum & Paulum in genua astantes precantesque, ut divina ira ab urbe averteretur: tam vocem inaudiit latam adversus Romanos sententiam, deprecantibus id hisce sanctis, revocatam fuisse; Franciscæque cœlitus significatum est, Romanis, ni flagitia sua emendarent, maximas calamitates illatum iri. Consensere visis exitus; excitaverunt (a) quippe hoc anno ingentes tumultus Columnenses Antonius Salernitanus princeps, Eduardus Celani comes, ac Prosper Cardinalis Martini V. nepotes, qui patrui beneficio in multas se crevisse opes non contenti, sacrum etiam thesaurum, quem ille comparaverat, ut sumptus Græcis ad concilium necessuris pro instauranda veteri ecclesiarum conjunctione suppeditaret, religiosamque in Turcas expeditionem conficeret, expilarant: quem cum blandis primum monitis repeteret Eugenius, Cardinalibus aliisque viris principibus interpretibus adhibitis, ipsi aversas maluerunt pecunias effundere in milites, ut ecclesiam, quæ ipsos extulerat, oppugnarent, quam restituere: conflatoque exercitu de Pontifice opprimendo conjurarunt, ac facta irruptione XXII. (b) aprilis die tyrannidis jugum imponere urbi adnitebantur; cum pontificiis copiis Romanisque fortiter pugnantibus repressi sunt. De quibus in judiciariis actis conqueritur Pontifex (c).

(a) Lib. 15. p. 159. & 240. Paul. Ben. Nicol. ms. archiv. Vat. sign. n. 110. Nic. Bart. de Tuccia chron. ms. arch. Vat. sig. n. 112. S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 10. Blond. dec. 3. l. 4. Plat. in Eug. Sabel. ennea. 10. l. 2. Jo. Pig. l. 6. & alii.

Pontificius thesaurus a Columnensibus expilatus.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nobis in consistorio generali, præsentibus venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, ac cleri & populi multitudine copiosa præsidentibus exposito (nimirum a fisci procuratore) *quod per ante felicis recordationis Papa Martino V. prædecessore nostro sublato de medio, derelictisque per eum in palatio apud SS. Apostolos, in quo decesserat, & aliis locis inæstimabilium pretiosorum mobilium & aliorum bonorum & rerum Romani Pontificis statui congruentium, multitudine copiosa, ac immensis pecuniarum summis, dilectus filius noster Prosper S. Georgii ad velum aureum diaconus Cardinalis & Antonius, tunc pro principe Salernitano, ac Edoardus etiam, tunc pro comite Celani se gerentes fratres, quondam Laurentii de Columna nati & ejusdem prædecessoris nepotes; quantis eos Romana ecclesia & Apostolica sedes præsidiis, ac divitiis & honoribus sublimaverat, minime recensentes, pretiosa mobilia, res, & bona & pecuniarum summas hujusmodi plerisque manifesta & cognita subtraxerant & abduxerant, & suis bonis miscuerant, ut per nos, divina favente clementia, ad apicem summi apostolatus assumptos, ac præfatos Cardinales nec non certos urbis officiales cum prævia charitate requisiti, ut ablata, seu subtracta & abducta hujusmodi, nec non castra, terras, & loca Ecclesiæ per eos notorie occupata restituerent, elata obstinatione, non sine multa temeritatis audacia, id facere renuerent, quin potius iis & aliis ejusdem Ecclesiæ impinguati divitiis, ut ingratitudinis filii, in eorum primordiis contra eandem Ecclesiam seditiones & oppressiones varias incitare molirebantur. &c.* Cum die ipsis constituta judicio adesse contempsissent, *nos* ac flagitiorum & rapinarum socios uti læsæ majestatis reos pœnis ecclesiasticis multavit, & bonis, dignitatibus, ac juribus privavit. *Dat. Romæ apud S. Petrum XV. kal. Junii anno 1.*

(b) Paul. Bened. ubi sup.
(c) Lib. 55. p. 240.

Eugenii in ipsos edicta.

Ingratum eorum in Ecclesiam animus.

Blande commoniti officii.

Rebellionem moliti.

Læsæ majestatis lege damnati.

XI.

Junxit (d) arma legibus Eugenius; cui Joanna Regina Siciliæ subsidiarias copias, Jacobo Cadola duce, submisit; sed hunc Columenses ingenti auri vi subornarunt (e), ut arma in Pontificem converteret. Ad se etiam pellexere (f) plures Romanos nobiles Columnensis nominis studiosos. Cæterum armati (g) fuerant contra Eugenium audacia Columnenses ipsi a Philippo potissimum duce Mediolanensi, cujus hostes Florentini ac Veneti, audita perfidi Cadolæ defectione, Nicolaum Tolentinatem validis succinctum copiis fœderato Pontifici subsidio misere (h). Creavit tum etiam Eugenius (i) ad reprimendos hostiles impetus legatum in Campania & Maritima Hugonem episcopum Penestrinum, quem ampla ideo potestate auxit (k).

(d) Lib. 16. p. 136.

(e) Lib. 15. p. 19. & 27.
(f) Lib. 16. p. 98.

A Philippo duce Mediol. in defectione confirmati.

Nicolaus Tolentinas subsidio Venetis & Florentinis missus.

Hugoni episcopo Prænestrino in provinciis nostris Campaniæ & Maritimæ civitatumque & terrarum circumvicinarum citra regnum Siciliæ A. S. L. &c.

In apostolatus nostri primordiis, licet varia graviaque negotia, utpote ex cura totius Christiani populi nostris humeris imminerent, tamen nostra omnis cura & intentio in eo potissime versabatur, ut in primis per diligentiam nostri operis non solum inter vicinas partes atque Italos omnes, sed inter universos reges & principes Christianos pax & concordia ponneretur; cum interea nos dies noctesque talia meditantes, nihilque timentes hostile aut nobis aut Ecclesiæ ab iis præsertim, qui opibus Ecclesiæ ditati creverant, juvenilis petulantia atque insania iniquitatis filii Antonio de Columna olim principis Salernitani, occupata per proditionem porta Appia almam urbem cum magno equitum, ac peditum numero hostiliter ingressi, tum per vim armorum capere curales, interficere, & spo-

(g) Pign. l. 6.
(b) Lib. 15. pag. 24. & 25.
(i) Lib. 16. p. 92.
(k) Ibid.

Eor. in Eugenium nefarii conatus.

spoliare, nosque aut capere vel certe turpiter expellere suis viribus conata est: sed, auctore Deo, cum suo temeritas consilio, & vis vi repressa esset, ac virtute, constantia, & fidelitate populi Romani, qui nequiter intraverat cum dedecore & damno ejectus fuisset, addens inde pejora malis, civitates & terras Ecclesiæ occupare gentibus suis, bellum aperte urbi & aliis terris nostris inferre, venientes ad curiam, ac ab ea recedentes spoliare & crudeliter interficere, prædas agere, bona Romanorum civium aliorumque subditorum nostrorum rapere, aliaque plurima mala, quæ hostilis furor persuasit perpetrare, scelesta temeritate præsumpsit, ejus nefarios conatus & opera plusquam hostilia coercendi cum necessitas esset imposita, ut primum jurium & legum armaturam assumentes, cum & nonnullos suos sequaces hujusmodi detestandi belli auctores, ne tunc omnibus dominiis, terris, dignitatibus, & honoribus justitia prævia privavimus, tanquam notorios & ipsius Ecclesiæ hostes, ac rebelles. Deinde ad propulsandas tantas injurias & ad refellendum bellum nefarium nobis illatum, advocato auxilio charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ Reginæ Siciliæ illustris, quod præsto per suam diligentiam affuit nobis, conductoque ad nostra stipendia Jacobo Caudola milite, fidentes in eo cum generalem capitaneum gentium nostrarum constituissemus contra Antonium præfatum, atque is fide in perfidiam versa, proditor nobis ad hostes nostros corruptus pecunia transisset, atque insuper contra nos prope urbem castra sua posuisset, non solum destitutos ejus auxilia, sed armis oppugnatos aperuit nos alias vires præparare, aliaque quærere auxilia, quibus contra tantam perfidiam statum nostrum & Ecclesiæ tueremur.

Mala ab ipsis in agroRom. patrata.

Submissus a Regina Cadola in pontificis auxilium.

Infanda Cadolæ proditio.

Neque tamen interim omisimus unquam studium pacis quærendæ, sed priorem mentem servantes memoresque potius dandæ veniæ, quam injuriæ ulciscendæ, ut pacem honestam consequi possemus, destinavimus sæpius pro ejus tractatu ad præfatum Antonium, licet indignum, ad quem pro ea mitteremus, oratores & nuncios nostros, ut omnibus palam esset nihil nos malle, quam pacem. At ille malis usus consultoribus, cum eas nobis conditiones imponeret, quæ ne a victis quidem essent postulandæ, in nostrum vilipendium & contemptum, nos necessario ad bellum coacti arma parare decrevimus, quibus insana illius consilia & superbia elata cornua confringerentur. Itaque cum dilectus filius Nicolaus de Tolentino cum gentibus suis opera & adjutorio dilectorum filiorum nobilium virorum ducis & dominii Venetiarum & Florentinorum ad auxilium nostrum & Ecclesiæ venerit, cumque eum ipsum capitaneum nostrum generalem fecerimus intendamusque eum contra præfatum Antonium aliosque nostros & Ecclesiæ hostes, ac rebelles destinare, ac necessarium sit, cum res Ecclesiæ agatur, exercitui nostro & Ecclesiæ virum ecclesiasticum præsidere, cujus consilio & authoritate regatur, quique ea, quæ agenda sint exequatur & mandet, te regia ortum stirpe, virum excellenti virtute, prudentia singulari, ac magnitudine consilii, rerumque agendarum experientia præpollentem contra præfatum Antonium, ac ejus fautores, adhærentes, & sequaces, eorumque expugnationem legatum nostrum de latere, ac ad provincias nostras Campaniæ & Maritimæ civitatumque & terrarum prædictarum in temporalibus & spiritualibus generalem de fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio duximus destinandum, &c. ornat ipsum summi in exercitu imperii exercendi authoritate. Dat. Romæ apud S. Petrum an. incarnationis Dominicæ MCCCCXXXI. XVI. kal. septembres pontificatus nostri anno 1.

Legati ob Eugenio ad Antonium Columnen. pacis interpretes. Imponere illa Pontifici ut victo legem voluit.

Nicolaus Tolent. in eum immissus.

Adjunctus illi legatus.

XII.

Fractæ Nicolai Tolentinatis adventu Columnensium res conciderunt (a), ac paulo post eæ turbæ fœlici pace sedatæ fuere: Antonius enim princeps Salernitanus & Edoardus Celani comes pridie idus septembris admissi sunt (b) in gratiam, restitutis ab ibsurblibus ecclesiasticis; cujus concordiæ Sigismundum Romanorum Regem præcipuum interpretem extitisse ferunt (c), cum iter in urbem meditaretur, de qua Blondus (d) & Sabellicus (e) meminere, adduntque Columnenses ex alto culmine in præceps decidisse: In ea pace, Inquit Blondus, illud cernere stupendum fuit, opes maximas temporibus a Martino relictas, scilicet eos cum iis, quas rapuerant, infra sextum, quam obierat mensem, mirabili profluvio effluxisse, quod princeps Salernitanus partim Pontifici Eugenio dono dederit, partim Caudolæ & aliis, quos antea conduxerat, militibus in stipendium dissolverit, partim Pontifici in pacis conditionibus restituere sit compulsus, accesseruntque alia detrimenta, quod simul cum Narniæ, Orti, Suriani, Gualdi, Nucerinæ, Assisii, Asculi, Imolæ, Forlivii, & Foripopilii arcibus ex patrui sententia sponte redditis, præter Salernitani principatus amissi damnum, alia dimittere coactus fuit circa urbem castella. Confirmat Hector Pignatellus (f), Joannam Reginam

Domiti columnenses. Donati venia.

Ut ingentes eorum opes brevi consumptæ.

(a) Blond. dec. 3. l. 4. Sabellic. eumad. l. 2. Plat. in Eug. IV.
(b) Lib. 15. p. 159. & lib. 16. p. 057. 160. & 162.
(c) Pig. l. 6.
(d) Blon. dec. 3. l. 4.
(e) Sabell. Enn. 10. l. 2. & alii.
(f) Hect. Pign. in ms. diar.

Salernitano principatu & aliis toparchiis Columnenses exuisse. [1] Compressi quoque in Æmilia rebelles motus, ac Bononia, quæ ab Romana ecclesia defecerat, sub Eugenii imperium redacta est (a). Sedato hoc bello, Eugenius susceptas priores pro reponenda Italiæ pace curas intendit. Studuerant Philippo Mariæ duci Mediolani Senenses adversus Florentinos, quoad instaurandam Pisanam rempublicam nonnullæ molitiones clam quæsitæ, sed a Florentinis dissipatæ fuerunt: adversum quos ultro illum arma capessivisse non modo ostendunt Eugenii literæ (b), verum testis etiam est S. Antoninus (c), dum scribit solicitatos Senenses a Nicolao Picinino vallem Ambræ repentina irruptione invasisse. Qui suspicati Eugenium Florentinorum partes efferre, refertas querimoniis literas (d) ad eum misere, quasi Michelettum de Attendolis ad vastandum Senensem agrum immisisset; cum tamen is non a Pontifice, sed a Florentinis ad propulsandum bellum conductus esset.

(a) Blond. dec. 3. Pign. l. 6. Eug. l. 16 p. 93.

Instaurandæ Pisanæ reipubl. oppressa conatibus a Florentinis.

De Eugenio queruntur Senenses.

(b) Lib. 15. p. 8.

(c) S. Anton. par. 3. tit. 22. c. 9. §. 8.

(d) Ext. apud Eug. l. 15. p. 23.

(e) Ib. p. 8.

Retudit Eugenius eas Senensium querelas gravissimis literis (e), ipsosque arguit intulisse bellum finitimis, ad quod componendum cum Antonius Cardinalis episcopus Ostiensis missus esset, ubi Senarum mœnibus accessit, perinde quasi in animum induxissent nullas audire hortationes, continuo ipsum procul amandasse: aperire etiam scriptas ad sedem Apostolicam literas ausos, nec non Genuenses eorum socios triremim pontificiam, quæ adversus prædones maritimos pacatum mare tenebat, cepisse se piraticam fecisse, atque in Tiberinas fauces improviso irrupisse.

Pontificius legatus Senar. ingressu prohibitus.

Eugenius Papa IV.

Refringit eorum querelas Eugenius.

*Dilecti filii salutem, &c. Literæ vestræ ad nos nuper destinatæ querelis nonnullis tantisque objurgationibus refertæ insciis nos eorum omnium, nec tale quicquam opinantes, vehementer percalerunt: siquidem unde gratiarum relationem, ac nonnullorum in nos & Romanam ecclesiam commissorum excusationem sperabamus, criminationem & accusationem invenimus. Nam ut animi nostri sententiam, & quod vobis, ut asseritis, infensi * sumus, plane sentiatis: pridem cum intellectum nobis esset, vos adversus communitatem Florentinam bellum parare id nos nostra minime interesse, quia potius contra salutem & propria commoda laborare aspicientes, nullaque aut honestatis aut necessitatis, quæ duo maxime mortales ad bella impingunt, ratione compelli, paterna ut decebat, erga vos benevolentia & charitate affecti, vos ab incauto, nec satis tuto proposito revocare enixe laboravimus: Oratores quidem vestros, qui penes nos in Romana curia morabantur non solum exhortando & admonendo, verum etiam obsecrando & increpando, qua in re cum nihil admonitum proficere videremur, venerabilem fratrem nostrum Antonium episcopum Ostiensem sanctæ ejusdem ecclesiæ Card. qui vos ab infelice proposito, totiusque Italicæ quietis perturbatione averteret, de latere ad civitatem usque vestram delegavimus. Vos vero eidem recensita a nobis mandato ita accepistis, ut eundem vix mœnibus appulsum vestris, quasi persuasi ne vobis ab eodem qualibet ratione persuaderi posset, illico ad nos eundem transmisistis. Quod nos quidem intelligentes, cum publica, & universalis quietis Italiæ contemplatione, cum vestræ præsertim civitatis, quam in evidens periculum incidere videbamus, cum nihil quicquam possemus propterea experiri, ægerrime id ferentes, vicem vestram paterna pietate vehementer indoluimus. Haccine est vobis, ut scribitis, infensos esse, struere vobis insidias, machinari dolos, vestræ denique saluti adversari?*

* non

Relatum vobis præterea esse scribitis, nos dilectum filium nobilem virum Michelettum de Attendolis nonnullarum gentium armorum capitaneum, quem certissime scire dicitis ad nostra stipendia militare, Florentinis concessisse. Sed utrumque & dictu & credita ineptum est. Primum ad hoc vulgi rumores adducitis, quibus nihil est a veritate longinquius. Deinde super tam futili fundamentum certitudinem scientiæ fabricatis. Si enim certo id tenetis, Michelettum stipendiis videlicet nostris adscriptum esse, necesse est illud vobis etiam certum sit eumdem nos communitati Florentiæ concessisse. Ut quid igitur ad hæc vulgi, seu cujusvis alterius relationem adducitis? Cæterum hoc quidem refellere facillimum est: nam cum Michelettus præfatus diem firmæ seu conductionis suæ, qua illum felicis recordationis Martinus noster prædecessor suis obnoxium stipendiis fecerat, complevisse tenetur, asseveretque se a cujuscumque obligationis vinculo liberatam;

Veni eorum rumores confutati.

NOTÆ [1] Columnensibus quidem Salernitanus principatus ademptus legitur in diariis Neapolitanis, quæ Annalista Hectoris Pignatelli appellat authorem aperte Hectorem illum judicans, cum tummummodo opus illud penes se Hector habuerit conservaritque, ut animadvertit Muratorius, qui Rer. Ital. to. XXI. omnium primus integrum vulgavit. Sed adimendi illius consilium antea ceptum a Joanne regina credo quam Columnenses in pontificem desciscerent. Author enim diarii scribit statim ob obitu Martini Joannam reginam Salernum sibi recepisse. Addit etiam author ille Joannam aliis submissis copiis adjuvisse pontificem a Jacobo Cadola turpiter desertum. MANSI

Micheletus de Attendolis non a Pontifice sed a Florentinis conductus.

tum; & Florentina communitas aliunde tunc, cum a vobis, mole belli urgeretur, saluti suæ consulere pergens, ad suæ eumdem stipendia conduxit. Nec factu difficile, uti speramus, extitisset, ut si meliores eidem a vobis allatæ conditiones fuissent, prout est virorum hujusmodi, ad vestra militatum stipendia devenisset. Quod vero dicitis lanceas nos & arma vicinis vestris, ut vos vexaret, alio quæsito colore, dedisse a nonnullis circumstrepi urbitrari verum esse, similis levitatis & vanitatis est. Nam cum nos, vix in primo apostolatus limine constitutos, plerique sacrilegi homines grandem pecuniam per summum scelus nacti, ut sacrosanctam Ecclesiam perturbarent, omnes impetus conatusque effuderint, nos relicto periculoso hoste, vobiscum nullas in nos publicas inimicitias exercentibus nequaquam bellum gereremus. Et qui pro novitate assumptionis nostræ ad pontificatum præfato graviurgenti illato nobis bello vix satis sumptus suppeditare possumus, opes nostras, immo vero ejusdem ecclesiæ in perniciem vestram assumeremus, qui nuperrime salutem vestram tantopere procuravimus?

Scripta inter se pugnantia demonstrat Eugenius.

Subiicitis postmodum credibilia quidem ista non esse, nec mentem alicujus debere subire: & verissime quidem; licet tamen parum constanter; siquidem paulo superius id, quod huic contrarium est, certissime vos tenere asseratis. Enimvero veremur maxime, ne vos nonnullorum conscientia, quæ in nos & eamdem ecclesiam nonnulla in civitatibus, terris & locis nobis & eidem ecclesiæ devotis, per vos & nuncios seu oratores vestros tentastis perpetrari, in has quippe vos inanes frivolasque suspiciones impegerit. Natura enim rerum compertum est, ut quod quisquam insidiarum aut facinorum in alterum machinatus fuerit, itidem semper in eum strui ab alio suspicetur. Omittimus illud, quod solet atrocissimæ ascribi injuriæ, vos litteras ad nos nuper destinatas tentare, ac sæpius resignatas lectitare ausos esse; quo quid potest fieri hostilius? Missum etiam facimus nuperrime colligatos & complices vestros Januenses, quo pacto galeam nostram, quam ad tutandos a prædonibus, & piratis portus atque oras nostras maritimas paratam habebamus, nonnullasque frumento nostro onustas onerarias naves e mediis Tyberis faucibus per summum proditionis nefas arripuisse, cum eosdem devotissimos nostros & ecclesiæ filios, vestri potissimum consideratione, putaremus. Hæ quidem vobis illatæ a nobis injuriæ, hæc damna inflicta, hæ vobis fraudes a nobis innexæ sunt? &c. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo capitum principum Apostolorum die IX. junii pontificatus nostri anno I.

XIII. Fudere deinde acerbiores questus Senenses, cum Nicolaus Tolentinas, a quo confectum Columnense bellum vidimus, ad Florentinos rediisset, & in ipsos Senenses plures clades inferret, quos injuste de sede Apostolica conqueri ita Pontifex coarguit (a).

(a) Lib. 15. p. 76.

Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis, & capitaneo populi civitatis Senarum salutem, &c.

Anton. Columna Eugenium vexat.

Querelæ, quin potius calumniæ & incusationes vestræ, qua justitia, qua æquitate, qua veritate nitantur, quæsumus, parumper animadvertite; cum enim ab Antonio Laurentii de Columna ejusdemque factionis nonnullis aliis, nec non a colligatis vestris, nescimusque etiam an a vobis, nos & Romana ecclesia, juribus & bonis propriis spoliati alioquin per summum nefas, graviter perturbaremur, nosque pro temporis ac negotii qualitate, novitate etiam pontificatus nostri etsi non magnopere invicti essemus, tamen satis parati ad resistendum, & plerique gentium nostrarum capitanei, in quibus tunc præsidium nostrum situm habebamus, a nobis & dicta ecclesia per summum proditionis nefas defecissent, ne a nefariis hominibus ecclesiam Dei dirui & labefactari pateremur, magnopere soliciti eramus quemadmodum saluti Ecclesiæ consuleremus. Tunc autem dilecti filii nobiles viri de dominio Venetorum, ac etiam dilecti filii populus & commune Florentiæ, utpote Ecclesiæ Christi membra, prout fideles omnes sunt, sponte ecclesiasticæ salutis zelo, militantem ad communia eorum stipendia Nicolaum de Tolentino, ut ecclesiæ difficili & periculosæ conditioni succurrerent, præfatum nobis capitaneum stipendiis suis ac sumptibus militantem concesserunt ea conditione, ut quoad illius nobis opera opportuna foret, eodem uteremur ad ipsorum eumdem postmodum servitia remissuri.

Adducta in periculum Ecclesia.

Perdomiti hostes.

Cum vero placuisset omnipotenti Deo, qui non deserit sperantes in se, Ecclesiæ suæ sanctæ subventum fuisse, præfatusque nostri & dictæ ecclesiæ hostes & rebelles ad nostram & dictæ ecclesiæ obedientiam suppliciter rediissent, quod sane paulo ante kal. septembris factum est, & nos per amplius capitanei præfati opera non indigeremus, eisdem etiam, instanter postulantibus, libere sibi licentiam ad eos revertendi, qui eumdem nobis commodaverant, præbuimus; quodque præfatus Nicolaus nostris ulterius servitiis non insisteret, vos per certum nuntium oratoresque vestros vivæ vocis oraculo sæpenumero fecimus certiores, intendentes, ut interim vobis & saluti vestræ consuleretis: sed cum præfatus Nicolaus, de quo nihil ad nos amplius attinebat, ad eorum intenderet servitia commigrare, quorum mercede & stipendiis militabat, si recederet a nobis, quem obligatum nullo pacto habebamus, ac propterea

quidem nullo modo poteramus retinere, vos illorum inimicos, a quibus ille conductus injuria aliquem lacessivit, ut quid hac ipsa nobis impingitis? commeatum vero nisi tanquam inter agenti, & a nostris servitiis, cum secus fieri honeste non posset, minime præberi permisimus : nonnullisque interjectis : *Itaque graves profecto, dilecti filii, hujusmodi calumniæ & criminationes vestræ nobis essent, si judicio potius, quam animi perturbatione, quam ex illatis vobis cladibus percepistis, ea vos proloqui putaremus : tunc vero tunc quidem hæc meditari & prospicere decuit, cum nulla offensa, nulla injuria, nulla denique ratione compulsi sociis vicinis & colligatis vestris voluntarium bellum intulistis; cum nos paterna charitate compuncti, & quod episcopatum civitatis vestræ gessimus ejusdemque titulo insigniti ad cardinalatus dignitatem promoti fuimus, ut vos a periculoso bello averteremus tantopere laboravimus. Datum, &c.*

Increpiti Senen. de bello fœderatis ultro illato.

Excitatos ad bellum in Florentinos fuisse Senenses a Paulo Guinisio Lucensi regulo, quem Florentini sibi armis subjicere adnitebantur, refert S. Antoninus (a), cum Senensibus indicatum esset Luca Florentinis subacta, Senas idem postea jugum subituras : Mediolanensium pariter ducem arma sumpsisse cum metueret ne Florentini debellata Luca ipsius principatum invaderent : commotum itaque ea suspicione Philippum Mediolanensem Lucam tutari aggressum, ac Genuenses, quorum gerebat clientelam, in belli societatem traxisse, seque Senensibus conjunxisse : tot vero hostibus cinctis Florentinis fœderatos Venetos decrevisse suppetias ferre : ac ne dux Mediolanensis clientelæ Lucensis specie latius proferret dominatum, ipsi bellum indixisse; quod tertia die februarii hujus anni promulgatum narrat Diarii Veneti author (b) : moxque comparato exercitu Venetus in Mediolanensem ditionem irrupit, nonnullaque oppida cepit (c). Accessit illi bello adversus Genuenses marchio Montisferrati : cujus tamen copiæ a Nicolao Placentino deletæ sunt. Sigismundus etiam Imperator eo bello implicitus est, & quinque Hungarorum equitum millia ad distrahendos Venetos, ne Insubriam popularentur, in Forumjulium immisit (d), in quos comes Carmaniolus signa extulit, partaque victoria tanta crudelitate eam fœdavit (e), ut captis effoderit oculos nasque amputarit, ad parem inferendam Hungaris injuriam, qui eadem immanitate Venetos, quos ceperant, affecissent.

Luca a Florentinis affectata.

Veneti Florentinis tulere suppetias.

(a) S. Ant 3. p. tit. 22. c. 9. § 3. Bonif. hist. Tarvis. l. 11. Ant. Coc. Sabell. ennead. 10. lib 2. Blond. dec. 3. l. 4.

(b) Diar. Ven. ms. auct. hoc anno.

(c) Ibid.

(d) Id. ib. Bizar. de bello Ven. l. 2. & hist. Gen. l. 9. Foliet. l. 10. Jo. Bapt. Pig. l. 6.

(e) Diar. Ven. ms.

XIV. Ad compescendum tam sævum bellum Martinus Papa primum legavit Nicolaum Albergatum Cardinalem S. Crucis episcopum Bononiensem quem diarii MS. Veneti author procul a mundano fastu abhorrentem & singulari sapientia præditum fuisse ait (f) : qui pacem inter Venetos ac Mediolani ducem conciliare studuit : vitaque functo Martino Eugenius idem illi, utpote sanctitatis & prudentiæ laude spectatissimo, munus confirmavit (g) : sed cum ipsius laboribus optati successus non responderent eum in Gallias ire jussit (h), ut Carolum Francorum & Henricum Anglorum Reges teterrimo implicitos bello eorumque fœderatos in concordiam redigeret, quem Venetiis profectionem paræsse refert MS. diarium Venetum (i). Nos pontificias subjicimus literas hisce verbis conceptas (k).

(f) Id. ib. Sab. ennead. 10. l. 2. dec. 3. Bizar. de bello Ven. l. 2. & hist. Gen. l. 9. Jo. Bapt. Pig. l. 6. Bonif. hist. Tar. l. 11. & alii.

(g) Diar. Ven. ms. auct.

Dilecto filio Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali ad pacificandum regnum Franciæ A. S. N. cum potestate legati salutem, &c.

Sigismundus Venetos invadit.

Videntes, quod propter pestiferam & cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates & provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate & depopulatione terrarum, & innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, & graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate sequutura formidantes, quæ ulterius procedente discordia necesse est sequi, & Angliam exhauriri viris & opibus, & Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem; & cum hæc duo regna sint firmissima & fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, his regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuno subventionis carentem cum summo periculo etiam fidei catholicæ laborare, præcipue a Septentrione invalescentibus Bohemiæ hæreticis, & ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos; ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus & spiritus. Hos igitur & alios effectus pestiferos, quos guerrarum & hujusmodi præcipue furor producit & fovet in nostra considerationis aciem extollentes, ac plenis & paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum & guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit & versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, & dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites, ac universitates & communitates & alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes, ac complices & sequaces eorum, pacis auctore cœlitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ & unitatis pacificæ commutetur, &c. (Instruit eum authoritate ad componendam inter dissentientes Reges pacem, ineundas inducias, dissolvendas coitiones, & omnes, qui redintegrandæ concordiæ obstitissent, ecclesiasticis censuris comprimendos). *Dat. Romæ apud. S. Petrum anno incarnationis Domini MCCCCXXXI.*

Horrenda carnificina exercita a Christianis.

B. Nicolaus Alberg. ad sopienda ea bella missus.

Incassum labores adhibiti.

(h) Lib. 15. p. 4.

(i) Id. ib.

(k) Lib. 16. p. 29.

Missus in Gallias.

Mutuis bellorum cladib. Gallia & Anglia exhausta.

Hussitarum infideliumque aucti furores.

Eugenii pro pace revocanda studia.

Solicitati Reges ab Eugenio ad vertenda in impios arma.

III.

XV.

111. kol. maii pontificatus nostri anno 1.

Hortatus est aliis literis (a) Pontifex Reges ipsos, at arma Christiana craore madentia in fidei hostes verterent, aa Nicolaum plurimis principibus nimirum Amedeo Sabaudiæ, Philippo Burgundiæ, tam etiam Britanniæ ducibus commendavit (b). Meminit etiam hujas legationis Joannes Gobelinas in commentariis Pii II. qaem tam Cardinali se adjauxisse ait (c), enixeque operam dedisse in Galliis, at Anglus ac fœderatus Burgandus cum Carolo Rege pacem facerent, refert Monstrelctas (d); sed inveteratam illorum pertinaciam omnem ipsius industriam elusisse. Tradit præterea idem author Henricum exeuura novembri Wintouiensi & Eboracensi Cardinalibus, ac magna procerum caterva stiparum Parisios accessisse, at regiam insigua Gallicum solemni rira acciperet, & eximiam celebremque pompam, qua exceptus est, describit (e), uecnon varias Auglorum, in Francos, Francorumque in Anglos expeditiones. De Nicolao vero Cardinale addit (f), respuente coucordiam Anglo, cum regnum daos non caperet, curam omnem iu Burgundo-Galloqae iuter sese conciliandis posuisse, sexenualesque inducias inter atramque pepigisse, qua de re edicta publica proposita fuere; sed cum jam seqaestræ pacis beneficio recreari cœpisseut populi, semestri lapso viros nefarios hostilibus utrinqae excursionibus iuiram fœdus fregissa; concalcata inde jura, actas prædas rapiuasque, viros deuiqae ecclesiasticos miserrime oppressos. Cæteram in medio belli ardore Renatus (g) dux Bareusis cum Gallo fœdere junctus, quem postea ad Neapolitanum regnam vocatum visuri sumus, couferta cum Antonio comite Vallismontis Anglicis copiis succiucto pugna fusus in acia captusque est, ac Burgundo traditus: ax qao funesto casu collapsas esse Neapolitanas res osteudetur inferius; nunc ad Eugenium comprimendis orbis Christiani intestinis seditionibus inceutum revocanda est narratio.

(a) Ext. apud Mart. V. lib. ult. p. 157. & 158.
(b) Ibid.
(c) Jo. Gob. comment. Pii II. lib. 1.
Frustra consumpta studia pro Gallo & Anglo conciliandis.
(d) Monstr. vol. 2. hoc ann. pag. 83. Meyer hist. Fland. l. 16.
Henricus Rex Angl. Parisiis Gallicum insigne accipit.
Concordiam respuit.
(e) Monstrel. vol. 2. p. 77.
(f) Sup. p. 83.
(g) Monstr. vol. 2. p. 76. Gaguin. in Car. VII. Polyd. Vir. in Hen. 6.
Renatus dux Baren. captus in acie.

XVI.

Ea clades exitium rebus Neapolitanis attulit.
Hispaniarum Reges bellis implicati.

Non impari stadio incabuit ad sanciendа iuter Hispaniarum Reges Joannem Castellæ, Alphonsum Aragonum, aa Joannem Navarræ pacis fœdera, asus opera Dominici Kavi (h) tit. SS. Joannis & Pauli presbyteri & Alfonsi (i) S. Eustachii diaconi Cardinalium.

Dominico Kavi tit. S. Joannis & Pauli presbytero Cardinali salutem, &c.

Cum utilis & necessaria sit omnino bona compositio, pax, tranquillitas, & sincera concordia inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ, & Legionis, Alfonsum Aragonum & Joannem Navarræ, aliosque etiam Hispaniarum Reges illustres, & dilectos filios nobiles viros principes, duces, civitates, & barones, communitates & populos, si qui sunt habentes divisiones, turbationes & rancores ad invicem, ex quibus impediri aut aliqualiter perturbari posset acquisitio dicti regni Granata, volumus & tibi per apostolica scripta mandamus insimul cum dicto Cardinale, nimirum Alfonso S. Eustachii diacono Cardinale, quem ad provehendam Granatensam expeditionem a Castellæ Rega susceptam legatam crearat, *cui similem super pace commissionem facimus vel tu solus, sicut melius tibi cedet, & ipsi Regi videbitur expedire, Reges, principes duces, comites & barones, communitates & populos hujusmodi, eisque adhærentes, complices, & sequaces bonis inductionibus & persuasionibus authoritate nostra & Ecclesiæ bonore inducere ad concordiam & ad pacem, aut saltem ad faciendam treugam prædictorum regum & principum & aliorum, quorum interfuerit, interveniente consensu: qua treuga durante possit medio tempore fieri desiderata conquisitio dicti regni Granata, &c.* Dominicam ipsum authoritate munit, ut discordiæ satores percellat censuris, pacem inter dissentientes conciliet, aa fœdera confirmet. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXI. id. junii pontificatus nostri anno 1.* Spectabant eo pontificia vota, at præcipuo sacri belli duca Joanne Castellæ Rega Mahometicam spurcitiam e regno Granatensi removeret (k): *Considerantes*, inqnit Eugenius io literis ad Alfonsum legatam datis, *nullum in tota Christianitate opprobrium majus esse quam, quod tam longo tempore passa est & hodie patitur in medio Hispanorum regnorumque potentium & catholica fide pollentium unum regnum Saracenorum infidelium Granata a Granata civitate, quæ caput est ipsius regni nuncupatum, nec id quidem magnum atque amplum posse consistere & se contra tot Hispanorum Regum potentiam conservare cum maximo periculo & detrimento finitimorum Christianorum, qui ab infidelibus de dicto regno quotidie injuriis, incommodis & jacturis multiplicibus afficiuntur; & volentes tandem a Christianorum oculis tantum dedecus removere, & dictum regnum conculcata perfidia Saracenorum reducere ad vera fidei cultum, sicut tenemur ex injuncto nobis summo apostolatus officio;* & infra: *tibi plenæ potestatis legati de latere nostro officium committendo, de fratrum nostrorum consilio authoritate apostolica ad regna Granata & in ipso regno constituimus, &c.* Data eidem legato provincia ast (l) ut obortas inter Regis Francorum administros atqaa Avenionenses magistratus controversias dirimarat.

(h) Lib. 16. p. 68.
(i) Ibid. pag. 68. 62.

Jussi legati induciis firmandis dare operam.

Jungere Regum arma ad Granatam expugnandam.

(k) Ib. pag. 66.

(l) Ib. p. 67.

XVII.

Card. Cæsarini legatio in Germania confirmata.

Decretam at am jam ante a Martino V. ut vidimus, legationem in Germaniam ad pacem, quam hæresis everterat

una cum religione redintegrandum, quam Julianus Cæsarinus obibat, pontificio diplomate confirmavit (a), addiditque imperia, ut quæ de concilio Basileensi celebrando temporum novæ conversiones suaderent, sedi Apostolicæ significaret. Neque in Germania modo, verum in Polonia etiam & Hungaria legationem gessisse Cardinalem Cæsarinum, ex aliis Eugenii literis (b) constat, quibus ipsum ita alloquitur: *Tu pro defensione catholicæ fidei contra Bohemos hæreticos, ac nonnullis Romanæ ecclesiæ negotiis ad omnes Alemaniæ partes, nec non Hungariæ, Poloniæque & Bohemiæ regna, salute quoque & pace ipsius Alemaniæ & regnorum prædictorum cum officio plene legati de latere tamquam Angelus pacis per sedem apostolicam destinatus fuisti, &c.* Redintegrando facto in Bohemos hæreticos bello operam navabat legatus, cum ex maximo armorum, quem catholici instruxerunt apparatu, spem maximam de reportanda victoria concepit, eaque complevit Pontificem: qui rei expectatione recreatus præcepit ipsi, ut confecto bello Bohemico Basileam ad solemnes præsulum cœtus cogendos se conferret.

(a) Ext. in append. concil. Basileen.

(b) Lib. 16. p. 1.

Juliano S. Angeli diacono Cardinali

A. S. L.

Certificati tam per literas tuas, quam alias de solicitudine & circumspecta diligentia, quam habes in prosequendo causam fidei contra Bohemos hæreticos, tuam prudentiam commendamus, & te ad perseverandum hortamur, quantum cum decentia fieri poterit. Præterea cum felicis recordationis Martinus Papa V. prædecessor noster inter cætera tibi injunxerit præsidere debere authoritate apostolica in concilio generali in Basileensi civitate celebrando, si talis esset concursus & congregatio prælatorum, quod merito & rationabiliter celebrari debuisset & deberet, & , sicuti accepimus, usque nunc pauci aut nulli convenerunt, & propterea non sit opus alium destinare, sed sit potius expectandum, placet nobis & volumus, tibique mandamus quatenus expedito negotio Bohemorum, cujus finis expectatur in brevi tuos gressus dirigas ad prædictam civitatem Basileensem, & ibi, prout opus videris esse juxta tibi injuncta & ordinata in concilio Constantiensi optime provideas, prout in tua prudentia & circumspectione plene confidimus: Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXI. xi. kal. junii pontificatus nostri anno 1.

Data ipsi imperia ut Basileensi synodo præsideret.

XVIII. Edidit eadem die Eugenius diploma (c), quo omnes pactiones, quas cum Bohemis hæreticis finitimi Germaniæ populi, ut ab eorum irruptionibus tuti essent confecerant, rescidit, cunctosque ad opprimendos religionis eversores, qui sacra profanarent expilarentque, Christi Domini, B. Virginis, aliorumque sanctorum sacras imagines, locaque religiosa violarent, sacerdotes igni concremarent, & fideles nullo discrimine contrucidarent, arma sumere jussit.

(c) Lib. 16. p. 58.

Confectæ cum Hussitis a finitimis pactiones rescissæ.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum, sicut non sine gravi mentis displicentia nobis innotuit, diversi orthodoxam fidem professi principes & terrarum domini ecclesiastici & sæculares, nec non milites, & militares, ac civitatum, oppidorum, villarum & aliorum locorum regimina tenentes, præcipue a finibus regni Bohemiæ non longe distantes, immanitatem, crudelitatem, tyrannidem, sævitiam & multitudinem perfidorum Hussitarum Christiani nominis æmulorum in regno prædicto & illi vicinis partibus, sicut arena, quæ est in littore maris multiplicatorum, pro eo, quod illi, sicut eosdem repetitis vicibus potenter exeuntes, plura oppida, villas, ecclesias, monasteria, & alia sacra loca fidelium invadere, ac calicibus, missalibus, ornatibus, paramentis, & aliis ad divinum cultum necessariis, nec non jocalibus & aliis rebus omnibus mobilibus & immobilibus spoliare, nec non figuras & imagines Jesu Christi, ac beatæ & gloriosæ Virginis Mariæ & aliorum sanctorum multorum destruere, illasque ac oppida, villas, ecclesias, monasteria & alia loca hujusmodi cum eorum prælatis & personis etiam ecclesiasticis utriusque sexus ignis voragine consumere, & penitus devastare & desolare, ac structuras & ædificia, quæ antiquorum exstruxere manus, demoliri, ac fideles quoslibet necare & diris martyriis perdere veriti non fuerunt, prout nec verentur, non immerito pertimescentes, ut civitates, oppida, villas, & alia loca ad ipsos spectantia, & eorum regimini commissa, ac in illis consistentia, homines utriusque sexus, ecclesias, monasteria, capellas, & alia pia loca cum rebus, personis, & bonis ad se & illa pertinentibus a tantis periculis præservare possent, cum eisdem Hussitas ad dictum tempus nondum elapsum de non offendendo vel lædendo se mutuo in personis, rebus, & bonis fecerunt contractus & pacta, datis super hoc authenticis confectis exinde publicis instrumentis factis renuntiationibus & præstitis cautionibus interpositis, juramentis & pœnis adjectis in non modicum defensionis dictæ fidei præjudicium & læsionem.

Aucta Hussitar. scelera.

Patrata sacrilegia.

Exusti clerici.

Adacti fideles finitimi ad injusta conventa.

Cum autem, sicut fidedignis relatibus accepimus, charissimus in Christo filius noster Sigismundus Rex Romanorum illustris, venerabiles fratres nostri archiepiscopi, dilecti filii nobiles viri sacri Romani imperii electores, ac multi alii principes ecclesiastici & sæculares, nec non civitatum, oppidorum, & villarum rectores nationis

Ale-

Decreta in impios expeditio.

Alemania, tanquam fortes Christi athletæ & pugiles tantas Christi injurias & blasphemiam, præcipue hoc currenti anno vindicare proposuerint & decreverint; nos qui repressionem & confutationem conatuum hæreticorum hujusmodi totis affectamus præcordiis, ac injurias & blasphemiam hujusmodi æquo animo tolerare non valemus, rememorantes, quod per fidem salvi facti sumus, & sine illa quis salvari nequeat, motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblata petitionis instantiam, auctoritate apostolica ex certa scientia contractus, & pacta supradicta, ac omnia & singula circa illa conclusa & conditionata omnino rescindimus & viribus evacuamus: nec non principes, prælatos, milites, militares & rectores, ac singulares personas de communitatibus & universitatibus, civitatum, oppidorum, & villarum hujusmodi ab observatione juramentorum prædictorum, quæ relaxamus per præsentes, absolvimus & denuntiamus absolutos, ac ab illorum nec non eorundem contractuum, ac partium observantiam volumus penitus non teneri; & nihilominus pro correctione hæreticorum hujusmodi & illorum totali exterminatione, Regem, electores, principes, prælatos, milites, militares, rectores, communitates, & universitates supradictas, ac omnes alios & singulos Christianam fidem professos, præcipue per nationem prædictam & alios ubilibet constitutos, monemus, requirimus, & hortamur, ac per aspersionem Sanguinis Jesu Christi, quo redempti sumus, summis pravis affectibus obsecramus, eis nihilominus in remissionem suorum peccaminum injungentes, ut pro corroboratione fidei orthodoxæ, quam profitentur in illa immobiles persistendo, signo vivifica crucis assumpto contra hæreticos prædictos ad Christi vindicandam injuriam, ac eam proximam exstirpandam hæresim in illius nomine, qui arcus fortium superat & infirmos potenter accingit, in tempore convento & ad hoc constituto viriliter & potenter insurgant, eosque & personas eorum invadant, capiant, captivent, & potenter de terra perdant & exterminent, ita quod in illa memoria eorum nullatenus remaneat, &c. Ad pellicendos ad religiosam eam militiam Christi fideles e sacro Christi meritorum ærario cunctorum veniam delictorum crucis symbolum & arma suscepturis tribuit, sacrarumque indulgentiarum etiam participes esse voluit illos, qui ex opibus nonnihil in militum stipendia conferrent: denique decernit, ut crucis signa secututi immunitates, ac privilegia omnia habeant, quæ tribui consuevere iis, qui transmarinæ in Saracenos Asiaticos, dum Syriaca res instauranda erat, militiæ nomen dabant. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXI kal. junii pontificatus nostri anno 1.*

Eugenius iniqua pacta abolet.

Ad profitendam religiosam militiam excitat fideles.

XIX. Conscripta quadraginta equitum millia in hæreticos.

(a) Cocl. hist. Hus. l. 6.

Tantus in Germania conscriptus (a) & comparatur est exercitus crucis symbolo insignitus, ut ad quadraginta millia equitum sub signis essent duce Friderico marchione Brandeburgensi, quem duo filii Joannes & Albertus sequebantur. Religiosam etiam professi militiam Albertus & Christophorus duces Bavariæ, dux Saxoniæ Fridericus, Suevorum militaris societas, cui S. Georgii nomen erat, tum multi præsules, quibus etiam plurium principum auxiliares turmæ accesserant. Præterea comes palatinus Rheni & dux Lotaringiæ conjuncturos se cum suis crucesignatis castra spoponderant; sed mutuæ dissensiones illos adeo implicuere, ut constituta VIII. kal. julii ad irrumpendum in Bohemiam dies extracta sit ad kal. augusti. Condictum etiam erat, ut ex adversa parte Albertus dux Austriæ signa Bohemiæ inferret.

Præcipui duces crucesignati.

Fallacibus lit. inficere catholicos nituntur Bohemi.

(b) Ext. in appen. concil. Basileen.

Bohemi quoque summa vi bellum apparabant insidebantque finitibus regni, utque catholicos inficerent, literas (b) fraude & impietate refertas pervigilio S. Mariæ Magdalenæ sparsere, quibus contendebant se ad tuendam evangelicam veritatem arma induisse, & quatuor præcipua confictæ doctrinæ suæ capita, quibus jam ante simplices irretierant, proposuere. Primum, ut laicis etiam sub speciebus vini sacramentum conferretur. Secundum, ut cuivis sacras habendi conciones potestas permitteretur. Tertium, ecclesiasticos civili administratione submovendos. Quartum, (quod inani justitiæ specie erat subornatum) ut publica & immania crimina e populis legitimæ potestatis opera tollerentur. Sed cum ex Joannis Wicleffi & Joannis Hussi improba doctrina negarent lethalis noxæ reum legitime præesse posse, & cunctos, qui cum ipsis non sentirent, damnarent impietatis, omnem justitiæ rationem evertebant. Addebant se oratores ad marchionem Brandeburgensem, ad Sigismundum Romanorum & Hungariæ, ad Wladislaum Poloniæ Reges ad ea impetranda misisse; tum multa fallacium verborum lenociniis fucisque Ecclesiam in pristinum sanctitatis statum restituendam esse: cum tamen ipsos omnibus sceleribus contaminatissimos esse, & Ecclesiam Dei omni conatu evertere constaret. Illatum est Bohemiæ bellum gemina ex parte hinc Cardinale legato cum marchione Brandeburgensi, illinc Austriaco incurrentibus: sed tanta expeditio infelici eventu dissoluta est. Nocuit (c) nimius principum numerus, qui ordinem non servarint, imminentibusque Hussitarum Bohemorum copiis, cum incendium in castris excitatum casu esset, repente trepidatum est: & Cardinale legato frustra fugam prohibere nitente, fortissimus exercitus, omissis impedimentis, dissi-

(c) Cocl. l. 6. ex Jul. Card. Cæsarin. lit.

Dissipatus catholicus exercitus.

Moravia ad Basileens. concilii decretis standum adacta.

dissipatus est. De qua turpissima fuga certior factus Albertus Austriæ dux, qui jam Prazoroviam adortus erat, obsidionem solvit; attrivit tamen adeo Moraviam, per quam victricia signa circumtulit, ut ad amplectenda ea dogmata, quæ Basileense concilium decerneret, ipsam adegerit. Attulit vero calamitosa, de qua paulo ante memoravi, alterius exercitus fuga maximum stuporem, quæ

Gallicanor. præsulum de ea fuga sententia.

arcano Dei judicio ascripta fuit, cumque Galli præsules eam perpenderent in celebratis postea Bituricensibus conventibus, ideo putarunt catholicos, qui ad impietatem hæreticorum plectendam consurrexerant fugatos, ut ipsi prius vitiorum omnium maculas a se susceptas delerent (a), ac proinde solutiores mores in Basileensi concilio ex communibus patrum decretis in pristinum sanctitatis splendorem redigendos censuerunt.

(a) *Ext. cor. lit. in append. ad conc. Basil. editionis Bin. to. pag. 158.*

XX. Cœpta Basileensis synodus.

(b) *Basileen. conc. acta.*

Decreti a legato præsides.

Deflexit narratio ad concilium Basileense, quod hoc anno celebrari cœptum adulta æstate ab iis, quos Julianus Cardinalis legatus præfecerat, ut testantur acta (b): *Die jovis decima nona julii de anno Domini MCCCCXXXI. applicuerunt Basileæ domini scilicet Joannes Polemar capellanus summi Pontificis, & adjutor sacri palatii, & magister Joannes de Ragusio doctor in theologia Parisiensis procurator generalis ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum concilio a domino Juliano Cardinale S. Angeli legato apostolico literas salvorum conductuum domini Imperatoris descriptas habentes, remansitque dominus Dionysius expectans ambasiatam præfati domini Imperatoris: qui quidem præsidentes vigesima tertia julii, convocatis omnibus ecclesiasticis personis tam extraneis quam intraneis, in capitulo majoris ecclesiæ Basileensis inchoaverunt concilium legitima potestate eidem Cardinali a felicis recordationis domino Martino & domino Eugenio præsente, & deinde eorum subscriptione facta a prædicto legato, quorum prædictus.. fecit collationem solemnem super themate: Venit Angelus testamenti quem vos vultis, Malachiæ tertio, in qua ostendit potestatem domini legati & eorum legationem, & omnimodam voluntatem ad concilium, quod tunc inchoaverunt & stabilierunt.* Infrequentes fuerunt il cœtus, tum quia belli fragor, quo Philippus Burgundiæ & Fridericus Austriæ duces, sese invicem persequebantur, & Hussitarum impietas post fugatas crucesignatorum copias ingravescens in Basileensium etiam finibus perstrepebat, & obsessa periculis itinera adver-

Græcor. Imp. de suo in Italiam ad concil. accessu agit.

sabantur; tum quia, cum Joannes Constantinopolitanus Imperator antea cum Martino pactus, ad cogendum concilium œcumenicum in Italiam se venturum, quo facilius ecclesia orientalis occidentali conjungeretur, rem missis ad Eugenium oratoribus urgebat, ut nimirum classis pontificio instructa sumptu ad Græcos præsules devehendos transmitteret; ex quo Pontifex Cardinalium rogatis sententiis transferendum Bononiam proximo biennio concilium censuit, ac Juliano Cardinali dedit mandata (c), ut Basileense dissolveret.

(c) *Ext. ejus lit. in. appen. ad conc. Basil. edi. Binian. pag. 208.*

Juliano S. Angeli diacono Cardinali A. S. L.

XXI. Consultas a legato Eug. de rebus concilii.

Dilectum filium Joannem Palebripatris in theologia magistrum canonicum Bisuntinum pro plena informatione dispositionis concilii, ac belli & turbationis illarum partium ad nos & dictos fratres nostros destinati, quem una cum dictis fratribus nostris, licet infirmitate gravati, libenter audivimus, & omnia per ipsum tam nobis una cum præfatis fratribus, quam commissariis nostris ad eum audiendum per nos postea deputatis facunde & prudenter explicata plene intelleximus: qui enarravit inter cætera, quod in partibus Alemanniæ specialiter clerus multipliciter deformatus erat, quodque pestis illa Bohemica ad multas Alemanniæ partes serpens venenum suum effuderat, & partes illas tam detestabili labe inquinaverat; quodque etiam exinde in partibus Basileæ infinita scandala suborta erant, cum nonnulli oppidani sectam Bohemorum imitantes clerum persequerentur & crudeliter trucidarent. Addidit præterea alias difficultates & pericula, quæ ex bello inter dilectos nobiles viros Philippum Burgundiæ & Fredericum Austriæ duces proveniebant: nam hi armis decertantes, terras dictæ civitati propinquas habentes, asserunt transitum ad Basileam sine formidine & periculo fieri non posse: præterea celebrationem concilii & reformationem Ecclesiæ plurimum opportunam esse asserebat.

Circa Basileam nonnulli oppidani hæresi infecti.

Ortum inter Burgundum & Freder. ducem Austriæ bellum.

Quæ omnia, ac plura alia satis nota, quæ honestatis gratia prætereunda & subticenda sunt, considerantes, quamvis antea variis nuntiis ac literis cognita nobis essent, ac existimantes ob tot difficultates & pericula prælatos forsitan tanto tempore expectantes Basileam non venisse, septenniumque in quo congregari debebant elapsum esse, & si de novo vocarentur, pericula & difficultates prædictas allegarent, nec ad subeunda hujusmodi pericula bona fide cogi possent, ac etiam versantes animo nostro, quod cum tot difficultatibus, impedimentis, & periculis hyems etiam instat & nova vocatio ad concilium celebrandum, quam idem Joannes Polebripatris affectare videbatur, frustra fiet, nisi aliquod conveniens temporum spatium interponeretur; cumque etiam his proximis diebus charissimus in Christo filius noster Joannes Palæologus Imperator Constantinopolitanus nuncupatus oratorem suum ad nos & præfatos

An de novo vocandi præsules ad Concilium.

Missus a Palæol. Imp. ad Eugenium & Cardd. orator.

satos fratres nostros destinaverit qui, exponendo nos requisivit, ut juxta ordinationem dicti prædecessoris, pro unimine orientalis ecclesiæ cum Romana & occidentali ecclesia concilium celebraretur, nosque conventionem & ordinationem dicti prædecessoris etiam cum consilio dictorum fratrum nostrorum approbantes, ipsisque Græcis postulantibus juxta conventiones dicti prædecessoris expensas galearum eos ad concilium conducere, & ipso finito ad partes suas reducere debentium, & ultra expensas opportunas & necessarias obtulerimus, multaque etiam loca Italiæ, cum alibi pro Græcis commoda fieri non posset, pro celebratione dicti concilii eorumque reductione ad ritum Romanæ ecclesiæ per nos oblata fuerint, dictusque orator certos nos effecerit Imperatorem & patriarcham præfatos alios suos oratores cum plena potestate transmissuros esse, qui ex oblatis in Italia locis aliquem, præsertim cum plena potestate Bononiam acceptabunt, prout ad præfatam prædecessorem ante sui obitus notitiam transmittebant; cumque si nova prælatorum vocatio, ut præmittitur, fieret, hæc duo concilia uno prope tempore concurrere videntur, & si ea disjuncta fieri & celebrari contingeret, unum ex altero debilius & minoris efficeretur auctoritatis; hæc insuper una cum dictis fratribus nostris animo nostro contemplantes, cum in universa republica Christianorum nihil desiderabilius contingere potest, quam videre Græcos tanto temporis intervallo a dicta Romana ecclesia disjunctos, sub ritu ipsius ecclesiæ & veritate catholicæ fidei reductos esse, & illam Græciæ nationem, quæ tot sanctos patres & viros egregios & sapientes genuit, qui humano generi tam sacratarum quam sæcularium literarum seminarium dederant, Romanæ ecclesiæ unitam & sub ipsius unico ovili reductam; his & aliis rationabilibus causis inducti, ut tam reformationem cleri & Ecclesiæ, ac extirpationem hæresum, ac paci & tranquillitati Christianorum, quam etiam Græcorum reductioni, quæ omnia summis desideramus affectibus providere personaliter valeamus; circumspectioni tuæ ipsum concilium, si quod adhuc pendere videatur, dissolvendi & nihilominus ante dissolutionem hujusmodi in civitate nostra Bononiensi, ubi Deo auctore personaliter intendimus præsidere usque ad annum cum dimidio a die dissolutionis hujusmodi computandum novum concilium indicendi, & infra, *plenam & liberam de ipsorum fratrum, videlicet Jordani Sabinensis, Antonii Ostiensis & Velletrensis,* Hugonis *Prænestrini episcoporum, & dilectorum filiorum nostrorum Joannis tit. S Laurentii in Lucina, Antonii tit. S. Marcelli, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariæ in Cosmedin & Ardecini SS. Cosmæ & Damiani sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconorum Cardinalium consilio, auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXI. II. id. novembris pontificatus nostri anno 1.* [1]

Bononia Græcis pro loco concilii accepta.

Quantum Græcorum cum Rom. ecclesia conjunctio expetita.

Basileens. synodi dissolvendæ & indicendæ Bononiensis data potestas.

XXII. Non assensere Basileenses præsules, ut con-

NOTÆ [1] IMpleto jam tempore quod præsulibus omnibus, tum iis qui ad Senense concilium convenerant, tum cæteris qui venire recusaverant ad urbem Basileam Martinus pontifex condixerat, Alexander Vezeliacensis abbas ordinis S. Benedicti in Burgundia primus omnium ad urbem illam se conferens die IV. martii statuit se coram Basileensi capitulo, palamque edixit paruisse se pontificiis jussionibus, paratumque esse præsules cæteros opperiri & cum illis de rebus ecclesiasticis pro solemni conciliorum more tractare, cujus rei publicas scribi tabulas jussit. Hæc prima sunt concilii Basileensis rudimenta. Dein Juliano S. Angeli diacono cardinali injunctum fuit a pontifice, literis datis pridie kalend. junii, ut post confectam Bohemicam expeditionem Basileam pergeret, ibique rei conciliari ad normam eorum, quæ in Constantiensi concilio stabilita fuerant provideret. Eo tamen venisse pontificem ejusdem potius Juliani voluntate quam sua arbitror, cum extent apud Labbeum in appen. ad Conc. Basil. num. 1. literæ pontificis ad Julianum datæ IV. id. martii pontificatus anno primo, adeoque hoc anno, quibus legationem a se illi commissam confirmat; tum subdit: *circa negotium concilii generalis, quia in pluribus mutationem factam sentimus, omnia quæ occurrerint, vel ad notitiam tuam pervenerint celeriter nobis scribas, cum consilio tuo qualiter in talibus providendum & agendum esse videatur.* Utcumque res habeat sese Julianus occupatus rebus Bohemicis muneris sui vices committens viris duobus, de quibus Annalista hic, illos misit Basileam, ut concilium inchoarent; quod illi executioni mandantes die XXIII. junii, concilio, cui nulli adhuc intererant episcopi, sed tanti quidam abbates, solemne exordium dederunt. Ejus rei tabulas a publico scriba signatas vulgarunt P. Martene, & Durand. Veter. monum. to. VIII. col. 3. &c. quorum pariter diligentiæ acceptæ referendæ sunt tabulæ illæ publicæ quibus ante aliquot menses Alexander Vezeliacensis de præsentia sua publicum documentum extare voluit. Hoc exordium concilii Basileensis a scriptoribus vulgo constituitur. An merito, judicent eruditi; neque enim capio quo jure cardinalis jussus per se concilio præsidere vicem muneris sui demandare potuerit aliis, nulla hac de re a pontifice petita vel obtenta facultate. Neque enim ullam obtinuisse indicat idem Julianus in literis patentibus, quas ablegatis illis suis concessit, legendas apud Martene ibid. Id sin minus rite factum admisimus legitimum concilii exordium transferendum est ad tempus quo Julianus ipse se Basileæ constituit quod contigit die IX. Septembris, ut ex documento a me edito in to. VI. Supplementi Concilior. pag. 456. demonstratur. Interea plures ad concilium datæ sunt virorum principum literæ, & vi-

concilium Bononiam ex apostolico imperio transferretur, cumque id diploma a Parentino episcopo allatum Cardinalis legatus ipsorum præcipuis ostendisset, contendere ex falsis causis fuisse subreptum, quas legatus hisce literis (a) ad Romanum Pontificem datis confutavit.

(a) Ext. apud. Æn. Syl. pag. 73.

Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio Papæ IV, &c.

Julian. Card. Cæsar. lit. ad Eugen.

De consilio domini Parentini legi dictam bullam aliquibus majoribus, qui respondentes dixerunt quod, cum sanctitas vestra esset mota ex non veris causis, nec esset vere informata de facto, & ignoraret inconvenientia & scandala, quæ ex tali dissolutione sequi poterant contra fidem & Ecclesiam, volebant ad eandem sanctitatem mittere ambasiatorem, qui eam de omnibus plene informaret, reddentes se certos, quod illo audito aliter deliberaret, & quod nullatenus huic dissolutioni assentiret, priusquam informassent eandem sanctitatem de his, quæ consistunt in facto. Dicebant primo, quod causa illa expressa, quod nonnulli oppidani circa Basileam erant infecti hæresi Bohemica & persequebantur clerum, non erat vera, quoniam omnes sunt fideles, & nihil tale auditur in his partibus; immo isti cives Basileenses sunt boni catholici, & bene defendunt & protegunt clerum.

Secunda causa, quod non erat tutus accessus propter guerram patriæ inter duces Burgundiæ & Austriæ, etiam non est vera, quia facta est treuga, & nullus veniens ad concilium fuit unquam offensus vel derobatus; unde cum principaliter Sanctitas vestra mota sit ex iis, dicunt bullam subreptitiam. De hyeme non dicunt esse sufficientem causam dissolutionis, quia qui volunt venire, non dimittunt propter hyemem. Item dicunt, quod propter Græcos non est omittendum hoc concilium tam solemniter institutum, & absurdum arbitrantur, quod propter incertam reductionem Græcorum debeat permitti, quod Germania nunc & semper fidelis labatur in hæresim Bohemorum, de quo valde timendum esse dicunt, nisi apponatur celeriter remedium, & quod ista cantilena de Græcis jam trecentis annis duravit & omni anno renovatur. Item dicunt, quod utrumque tanquam bonum fiat, hoc nunc in tempore statuto, & illud ad annum cum dimidio; & quod omnes libenter erunt parati venire postea ad illud, & quod infra illud tempus hoc erit bene completum, & multa circa hoc dicunt. Ad illud de præsentia sanctitatis vestræ, dicunt quod si illa ex causa interesse non posset, quod attento periculo fidei & status ecclesiastici non propterea negligendum est hoc concilium, in quo est legatus sanctitatis vestræ. Cum vero Julianus ipse ab eodem Pontifice perstrictus fuisset, quod nimium in suscepta sententia persisteret, gestorum suorum rationem reddidit Eugenio.

Cum ex fuga exercitus omnes populi Alimanniæ supra modum essent exterriti & consternati, videns nullum aliud superesse remedium animabam & confortabam omnes, ut manerent constantes in fide & nihil trepidarent, quoniam ego propter hæc accedebam ad concilium, ubi convenire debebat universalis Ecclesia, in quo omnino aliquod sufficiens remedium ad resistendum hæreticis & ipsos extirpandos reperiretur: ita etiam dixi in Nuremberga in præsentia domini Imperatoris & plurimorum baronum & nobilium Alemanniæ: sic etiam ex.

Concilium in extremis ecclesiæ malis remedium.

NOTÆ & vicissim a concilio plures ad illos scriptæ in eadem Martene collectione legendæ, quas inter occurrit epistola Bohemorum data hoc anno die 21. julii, quibus denegatam sibi facultatem queruntur, ut coram concilio fidei suæ rationem approbarent; nisi simul diffinitioni, & determinationi ipsius concilii in omnibus obsequuturos se pollicerentur. In nota epistolæ huic in MS. codice subjecta legebatur epistolam oblatam fuisse concilio die XXXI. augusti & miratos fuisse patres de audacia Bohemorum scribentium, *quod eis denegata fuerit audientia, quam numquam petierunt*. Quæ dein causa concilium induxit ut Bohemos ad agendam in concilio causam suam invitaret. Secundum hæc Julianus literas ab Eugenio recepit datas prid. idus novembris, quibus facultas illi dabatur concilium dissolvendi; eademque simul die pridie idus novembris pontifex bullam de concilii ejusdem dissolutione signavit legendam in collectione Veneto-Labbeana to. XVII. num. 52. In ea quidem collectione bulla data est die XV. kal. januarii, nec falso, nam licet signata fuit a pontifice die *secunda idus novembris*, prout quidem datam in MS. codice P. Martene reperit, forte tamen ejus promulgatio Romæ usque ad diem illam decembris dilata fuit. Sed facta Romæ hoc ipso anno elabente concilii dissolutio seu translatio Bononiam, qua de re in Annalibus, Basileensibus tamen nonnisi sequenti anno 1432. die VIII. januarii legitime constitit. Tunc enim illam Daniel Parentinus episcopus patribus exhibuit, cujus rei publicas tabulas Martene ibid. col. 50. vulgavit. Fateor tamen Juliano cardinali facultatem factam esse de dissolvendo concilio literis isto quidem anno receptis, quæ enim literæ pontificis ad Julianum in collectione Veneto-Labbeana datæ II. idus Februarii sequentis anni leguntur, mendose diem II. id. februarii pro II. id. novembris præferunt, cum diem illam novembris pariter ferant in editione conciliorum Biniana, & res ipsa per se perspicue constet. Cum enim in iis literis Juliano libera permittatur facultas ut concilium dimittat, hanc profecto facultatem præcessisse oportet jussionem dissolvendi concilii quam præfert pontificia bulla, data quidem hoc anno prid. id. novembris, sed nonnisi die XVIII. decembris Romæ promulgata, ac tandem die VIII. januarii sequentis anni Basileensibus reddita. Concilii ergo dissolutio nonnisi anni sequentis exordio rite facta est. MANSI

exhortatus sum ambasiatores Pilzenensium & Ægrensium fidelium de Bohemia, dando eis spem subsidii ratione concilii. Et certe tantus erat metus omnium populorum, quod necessarium erat ita agere: propterea nemo miretur si feci diligentiam, ut omnes ad concilium venirent vel mitterent: ita enim opus erat, ut tot tantisque periculis posset aliquo modo obviari per inventionem celerem alicujus subsidii. Et quidem fama ista concilii multos retinuit & retinet finitimos Bohemiæ, ne cum illis concordarent. Ibidem me interpellarunt nobiles & milites Alemaniæ, qui in illo exercitu fuerant, ascribentes culpam fugæ solis principibus, offerentes iterum cum multo majori exercitu ingredi proxima æstate in Bohemiam, ubi vel mori vel vincere intendebant, & neminem principum volebant adesse secum, sed ipsi soli eligerent capitaneum, quem rerum experientia magis idoneum judicarent: postulabant autem ab Ecclesia subsidium communium expensarum, quod non puto excedere 30000. ducatorum: quibus respondi exhortando eos in hoc sancto proposito, & quod volebam super hoc scribere Sanctitati vestræ, a qua omnino sperabam hoc subsidium impendendum, & nihilominus venire ad concilium, ut sive per medium sanctitatis vestræ, sive concilii hujusmodi subsidium non deficeret:* Et infra.

* forte 300000.

Incitavit etiam me huc venire litera missa Nurembergam a quodam barone Bohemiæ post recessum exercitus, qui dicebat armis illud regnum debellari non posse, sed agendum concordia & tractatu: cui responsum est meo consilio quod, cum jam in Basilea celebrandum esset concilium universalis Ecclesiæ, Bohemi curarent huc mittere aliquos cum pleno mandato, quia nunquam melius, quam hic hujusmodi tractatus fieri posset, pro quo haberent salvum conductum, & quidquid esset necessarium. Incitavit me etiam huc venire deformitas & dissolutio cleri Alemanniæ, ex qua laici supra modum irritantur adversus statum ecclesiasticum; propter quod valde timendum est, nisi se emendent, ne laici more Hussitarum in totum clerum irruant, ut publice dicunt. Et quidem hujusmodi deformitas magnam audaciam præbet Bohemis, multumque colorat errores eorum, quod præcipue invehebantur contra turpitudinem cleri: qua de re, etiam si hic non fuisset generale concilium institutum, necessarium fuisset facere unum provinciale ratione legationis per Germaniam pro clero reformando, quia re vera timendum est, nisi iste clerus se corrigat, quod etiam extincta hæresi Bohemiæ suscitaretur alia, &c.

Disciplinæ ecclesiasticæ instaurandæ necessitas.

Prædictio hæreseos Lutheranæ ob cleri vitia.

XXIII. Imprudenter Julianum Cardinalem adversarum pontifici partium laqueis se irretiisse, narrat Pius II. (a) *Anno*, inquit, *salutis primo & trigesimo supra millesimum quadringentesimum cum Dominico Capranica, quem Martinus V. in secreto consistorio Cardinalem creaverat & Eugenius IV. spreverat, Basileam petivimus, ibique concilium inchoatum invenimus; verum ab Eugenio revocatum, quamvis congregati noluerant obedire, asserentes jam inceptum concilium sine consensu patrum, qui convenissent, haud quaquam potuisse dissolvi, Julianus aderat S. Angeli Cardinalis natione Romanus moribus & doctrina conspicuus: is cum cæteris præstaret, audita Eugenii revocatione præsidentiam dimisit tanquam summo Pontifici vellet obedire: sed cum augesceret in dies Eugenio vel invito concilium, & multi ex diversis regionibus episcopi & Regum legati advenirent, Cardinales quoque ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent præsidentiam resumpsit, & auctoritatem concilii mirum in modum extollens, eminentiam primæ sedis supprimere cœpit, venientes Eugenii legatos & potestatem Romanorum præsulum magnificantes apparenter confutavit, & cum esset facundissimus facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex urbe profecti Eugenio infensi vitam ejus moresque carpebant. Accedebant in horas catervatim novi curiales, qui (ut est omnis multitudo maledica & inimica principi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant.* Et infra: *De potestate Romani Pontificis pauci erant, qui loqui præsumerent: omnes, qui publice loquebantur prurientes auribus multitudini applaudebant.* Et pluribus interjectis: *Didicimus, quæ nos antea latebant: Eugenium falso de multis accusatum invenimus, Cardinalesque, qui Basileam venerant ob privatas inimicitias bono & sancto viro notam inurere voluisse.* Attulit hujus anni cursus novas Eugenio causas, quæ ipsum in sententia de synodo Basileensi dissolvenda confirmarunt, ne quid in ea novaretur: quippe nonnulli præsules principesque censuerant Bohemos vi frangi non posse, sed benevolentiæ significatione mulcendos: cumque illi pro prædictis quatuor articulis de porrigenda laicis etiam sub speciebus vini Eucharistia, de concionandi libertate, de clero politico dominatu arcendo, de publicis vitiis abolendis (sub quibus aureo velamine multa venena condita erant) induisse arma, ac pro iis propugnandis profusuros sanguinem se profiterentur; existimarunt ratione vincendos, vocandosque ad concertationem in Basileensi synodo ineundam eorum doctores, quos data concilii nomine fide provocarunt exaratis eo de re literis (b), quarum potior pars infrascripta est.

Fessus Card. Cæsarin. imprudenter se Basileensibus studuisse adversus Eugen.

Censent nonnulli disceptandum cum Hussitis.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata,

(a) *Pius II. in bull. retract. in bullar. const. 10.*

(b) *Ext. in append. conc. Basil. in edit. Bin. to. 4. conc. p. 2. p. 99.*

universalem Ecclesiam repræsentant, universis viris ecclesiasticis, nobilibus, & toti populo regni Bohemiæ unitatem & pacem in Christo Jesu Domino nostro.

XXIV. Solicitati ad mutuam pacem.

Credimus vobis admodum molestum fore tot strages, incendia, depopulationes, & infinita mala conspicere, quæ ex hujusmodi dissidia quotidie contingunt, vosque optare pacem patriæ ac quietem; ut tandem fides catholica ubique terrarum debito colatur: iis nusquam melius provideri potest, quam in hoc sacro concilio, ubi universalis convenit Ecclesia: hic quidquid pertinet ad fidei veritatem, quidquid ad pacem & concordiam, quidquid ad vitæ puritatem & divinorum mandatorum observantiam omni cum diligentia & libertate tractabitur. Licebit libere omnibus exponere, quidquid Christianæ religioni expedire judicaveritis, licebit consulere & procurare remedia. Aderit plane Spiritus Sanctus, in cujus nomine congregata est hæc sancta synodus: ipse erit dux & rector concilii, perfecte illuminaturus corda hominum, ut viam ambulent virtutis & pacis.

Vocati ad concilium.

Fiduciam in Christo habemus quod, si hic puro corde & bona intentione accesseritis, procul dubio læti & consolati in patriam redibitis, genti vestræ pacem, quietem, gratiamque Dei & hominum vobiscum deferentes. Audivimus, quod sæpe conquesti estis non esse vobis traditam, qualem voluissetis, audientiam: jam cessabit omnis querelæ occasio; ecce jam locus & facultas plenæ audientiæ præbetur: jam invitamini non coram paucis, sed universaliter audiemini quantumlibet audiri volueritis. Ipse Spiritus Sanctus adstabit medius judex & arbiter, quid in Ecclesia tenendum & agendum sit: erimus simul in oratione perseverantes, & tamdiu & tam ferventer suam pietatem gemitibus, jejuniis, precibus, obsecrationibus, ac sanctis operibus interpellabimus, usque quo ipse charitatis auctor & veritatis doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatis & unitatis semitam. Ob hoc præcipue in Ecclesia Spiritus Sanctus introduxit concilia, ut si qua circa fidem inter Christianos dissensio orta fuerit, omnibus in unum convenientibus per invocationem nominis sui veritas evidenter appareat. Sæpenumero in Christiana religione pullularunt errores, opiniones, & schismata; sed interventu ipsorum conciliorum Spiritus Sanctus illa procul effugavit, & penitus extinxit.

Conciliorum ad abolendas hæreses vis maxima.

Si veritatem fidei diligitis, si pacem optatis, si honor Christi penitus vobis curæ est, jam re ipsa ostendite: nullo unquam loco, tempore efficacius & accommodatius, quam hic est modo, ista omnia per ipsum Spiritum Sanctum hortamur, rogamus & obsecramus, ut postquam ostium ad tale ac tantum bonum apertum videtis, non differatis introire, & ad hoc sacrosanctum concilium in nomine Jesu Christi confidenter accedere, ut unanimiter audeamus verbum hoc, quod Spiritus Sanctus in Ecclesia Dei facturus est, &c. Dat. Basileæ die xv. mensis octob. anno Domini MCCCCXXXI. indictione 1. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii divina providentia Papæ IV. anno 1.

XXV. Eugenius Basileensium opinionem damnat.

His acceptis Pontifex, ratus creari inde orthodoxæ fidei periculum, & Constantiensis ac Senensis conciliorum infringi auctoritatem, cum damnati in iis articuli in disceptationem a Basileensibus vocarentur, edita apostolica sanctione, Basileensem synodum solvit, atque aliam Bononiæ post decem & octo menses celebrandam, cui idem ipse præesse & in ea Græcos Romanæ ecclesiæ aggregare decreverat, indixit: tum aliam lapsuro proximo ab illa Bononiensi decennio Avenione cogendam promulgavit.

Solvit Basileensem synodum. Bononiensem indicit.

Extat hujusmodi sanctio (a), in qua primum Eugenius apostolica explicat consilia, quomodo acceptis Ecclesiæ gubernaculis studia omnia converterit, ut Hussitarum hæresim exscinderet, Græcum schisma aboleret, Mahometanam comprimeret potentiam, quæ ex Africa & Asia Europam jam premebat & crucis dominicæ cultores in discrimen adducebat, redigeret in concordiam Christianos principes, solutiores cleri mores constringeret; hisque studiis æstuans exclamat ad Deum: *Excita (b) potentiam tuam & veni, ut salvos facias nos. Deus converte nos, & ostende faciem tuam & salvi erimus. Domine Deus virtutum converte nos;* tum subdit ad invecta in Christianum orbem mala tollenda, Julianum Cardinalem, quemadmodum jam Martinus Papa sanxerat, ad celebrandum Basileæ concilium se misisse, qui etiam sacram expeditionem duxerat in Bohemos, sed arcano divini Numinis consilio catholicos turpiter terga vertisse, dissipatumque exercitum: præfectos autem ab illo Joannem Palomarem & Joannem Ragusinum Basileensibus convenientibus, qui infrequentes extiterint, missumque ex iis ad sedem Apostolicam oratorem, qui retulerat luem Bohemicam finitimis aspergi Basileæ regionibus, in quibus jam nonnulli clerum inhumane vexarent, atque ex Austriaci & Burgundi bello infesta itinera. Hæc postrema ita se habere existimabat Eugenius, quæ tamen a Juliano Cardinale refutata vidimus (c). Addidit Pontifex tum ob ingruentem hyemem, tum ob ea, de quibus cum Joannis Imperatoris & Josephi patriarchæ oratoribus a Martino Pontifice conventum erat, iterum postulatam de concilio Romæ, vel Anconæ, aut Bononiæ, sive in alio Italiæ opportuno loco peragendo, ad quod

Gravissimæ caussæ ob quas transferendum in Italiam concilium Eugenius censuit.

Græ-

(a) Lib. 16. p. 141. & in append. ad Basil. tom. ed. Binian. p. 209.

(b) Ps. 79.

(c) Hoc an. n. 22.

Græci suppeditato a Romana ecclesia sumptu, venturi erant, quamvis Romæ sibi opportunior foret, Bononiam tamen se ob transalpinorum commodum designasse, ac Juliano Cardinali legato mandata dedisse, ut Basileense dimitteret, ne duo concilia eodem ferme tempore haberentur; tum addit Eugenius.

*Quia post transmissionem præfatarum nostrarum literarum ad notitiam nostram pervenit, ultra ea quæ superius continentur, præfatos Bohemos hæreticos in Constantiensi concilio tam mature atque solemniter condemnatos, & in Senensi concilio, ac per diversos processus sedis Apostolicæ & legatorum ejus subsequenter aggravatos & reaggravatos, cum invocatione etiam auxilii brachii sæcularis, & publici belli indictione multiplici, quosque toti orbi plusquam notissimum est catholicæ fidei esse notoreos hostes & perfidos inimicos armatos, hæreses pertinacissime & insensibiliter defendentes, fuisse invitatos Basileam ad disputandum & contendendum super articulis in præfatis conciliis generalibus & per processus apostolicos tam solemniter, ut præfertur condemnatos, in injuriam auctoritatis apostolicæ, sacrorumque conciliorum prædictorum, contra decreta sanctorum patrum & statuta legum imperialium in civilibus * audientiam expresse denegantium, & alia diversa scandala & pericula imminere, ut eo citius ad terminum currant & veniant ipsorum conciliorum, quo citius præmissa fuerint publicata; ex nunc tenore præsentium, de nostrorum fratrum Cardinalium consilio & assensu concilium si quod, ut præmittitur, Basileæ congregatum videatur, de apostolicæ potestatis nostræ plenitudine dissolvimus & totaliter liberamus, aliudque concilium in anno cum dimidio, a die datæ præsentium computando, in præfata civitate Bononiensi, quam ad hoc cognovimus aptam quamplurimum, ut præfertur, indicimus, publicamus, & tenore præsentium declaramus: in quo cum præfatis fratribus nostris, dante Domino, intendimus interesse, & personaliter præsidere: & nihilominus in decennio aliud simile concilium juxta statuta Constantiensis synodi de eorundem fratrum nostrorum consilio & assensu in civitate Avinionensi similiter ex nunc indicimus, publicamus, & declaramus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum xv. kal. januarii pontificatus nostri anno 1.*

Non adducenda in disceptationem quæ a conciliis œcumenicis sunt definita.

* *hæreticis*

Adempta concilio Basileensi auctoritas.

Bononiæ concilio se præfuturum Eugenius profitetur.

XXVI. De solutis Basileæ conventibus, traductoque Bononiam concilio certiorem fecit Eugenius (a) Sigismundum Regem Romanorum, precesque addidit, ut quæ pro Ecclesiæ dignitate conciperet oratorum opera exponeret, urgeretque Constantinopolitanum Imperatorem, ut oratores suos cum amplissima ad redintegrandam orientalis occidentalisque ecclesiarum conjunctionem potestate mitteret.

Sigismundus Imp. certior de his factus.

(a) *Ext. ejus lit. in ead. appen.*

Eugenius, &c. Tibi præcipue significare volumus, (nimirum de dimisso Basileensi concilio decretum) *quia ante omnes principes fidei defensores & fidelium pacem ac statum Ecclesiæ & conservationem auctoritatis nostræ & sedis Apostolicæ procurare debes, serenitatem tuam rogantes, ut si pro ardore tuæ regiæ devotionis, & pro tua sapientia aliqua avisamenta excogitasti, & interea etiam cogitaturus es ad pacem fidelium & Christianæ religionis statum & honorem Ecclesiæ pertinentia, ea suo tempore per tuos oratores exponere placeat. Et quia inter cætera in dicto concilio agitanda Græcorum reductio tractanda est, precamur ex corde clementiam & serenitatem tuam, ut charissimum in Christo filium nostrum Joannem Romæorum Imperatorem illustrem & venerabilem fratrem Joseph a Græcis patriarcham Constantinopolitanum nuncupatum per literas & oratores tuos incitare velis, ut quemadmodum suis literis & nunciis nobis promiserunt, oratores suos cum plena potestate ad concilium hujusmodi transmittant, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXI. xv. kal. januarii pontificatus nostri anno 1.*

Rogatus ut Græcos hortetur, ut veniant ad concil.

Graviter tulit (b) Sigismundus dimissam ab Eugenio synodum Basileensem, cum post intentata toties Bohemis infeliciter arma experiri percuperet, an lenitate & ratione eos ab hæresi abducere, & ad officium flectere posset: atque ideo Pontificem rogavit, ut concilium ipsum instauraret; neque enim adductum iri in controversiam, quæ jam in Constantiensi concilio sancita essent, sed Bohemos tantum edocendos a patribus, ut errores suos confiterentur deponerentque; quo argumento hæc inter alia scripsit (c) extremo hoc anno vel proximo ineunte: *Post reversionem exercitus mox in præsentia reverendissimi domini Cardinalis legati, electorum, & principum aliorum omnia remedia exquisivimus, quæ tanta celeritate fieri poterant, & tandem diætam in civitate nostra Frankfordensi cunctis indiximus in festo S. Galli nunc præterito ad providendum his rebus salubriter, & ut hæc ignominia catholicorum auferri, & hæreticorum superbia posset contundi; in qua tamen diæta, quamvis solemnes oratores nostros prælatos, & alios haberemus, nil peractum est, quia quasi nullus comparuit: Nec jam aliqua salubria sperantur in re ista remedia, quam hoc sacrum Basileense concilium, quod Deus omnipotens hoc tempore tribulationis ab alto concessit, & in quo omnis virtus contra hanc pestem hæreticam, omnisque salus & spes omnium consistit: neque alibi exquirendæ sunt particulares viæ in rebus tam arduis, nisi ubi generalia & summa Christianorum ingenia, Spiritu Sancto duce, feliciter con-*

ve-

Sigismundus Eugenium urget ut Basileensem synodum redintegret.

(b) *Cochlæus hist. Huss. l. 6. hoc ann.*

(c) *Ext. ejus lit. in append. concil. Basileen. & apud Goldast. to. 3. p. 436.*

Dissipato catholico exercitu indictus conventus Francofurti.

Unicum remedium abolendæ hæreseos creditum Basileense Concilium.

Devinxerat se ad tuendum Conc. Sigism.

vocaverunt : Ad quod quidem concilium manutenendum, protegendum, & conservandum, antequam montes transiremus, talas promissiones fecimus, prout nuntii dicti concilii a nobis petere voluerunt, &c. Dat. Medtolani, &c. regnorum nostrorum Romani XXII. *Hungariæ XLVI. & Bohemiæ* XII. Affert etiam alias Sigismundi ad Eugenium literas Monstreletus (a), & inter alia ne Basileense concilium dissolveret, præmonuit, si niteretur contra, plures eum adversarios experturum, ejusque nomen obscuratum iri. Quod vero ad Græcos spectaret; posse deinde aliud concilium pro iis ad ecclesiam Romanam reducendis indici. Julianum quoque Cardinalem legatum prolixioribus literis Eugenio suasisse, adductis decem gravissimis argumentis, ne Basileensem synodum solveret, refert Joannes Colcæus (b) : sed hæc ab ipso Juliano Cardinale (c) Eugenium alloquente audiamus.

(a) Monstr. vol. 2. p. 37.

(b) Cocl. hist. Huss. l. 6. hoc ann.

(c) Jul. Card. lit. ad Eug. apud Æn. Silv.

Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio Papa IV. &c.

XXVII. *Quanta hic scandala sequantur, & quam prope sit eversio fidei auscultet patienter sanctitas vestra. Primo evocati sunt Bohemi ad istud concilium : literas vocationis alias misi sanctitati vestræ. Hoc factum quilibet probat tanquam salubre ac necessarium, ut postquam armis toties frustra certatum est, alia via tentetur. Jam literæ venerunt Pragam, & Pragenses respondent Ægrensibus, prout continetur in litera interclusa. Speratur, quod venient. Si concilium dissolvitur, quid dicent hæretici? Nonne insultabunt in nostros & fient protervioris? Nonne Ecclesia fatebitur se esse victam, cum non ausa fuerit expectare illos, quos vocaverat? O quanta hic erit confusio Christianæ religionis! Approbabimus per hanc fugam errores eorum, & condemnabimus veritatem & justitiam nostram. Nonne videbitur hic digitus Dei? Ecce exercitus armatorum toties fugit a facie eorum, & nunc similiter Ecclesia universalis fugit. Ecce nec armis, nec literis vinci possunt. Videbitur miraculum Dei evidenter demonstrans illos vera sentire, & nos falsa. O infelicem populum Christianum! O fidem catholicam ab omnibus destitutam! te milites, te sacerdotes deserunt & vituperant, jam nemo audet pro te stare. Nonne hoc sacrilegium imputabitur ei qui hujus concilii dissolvendi causa esset? Omnes latrabant & blasphemabant curiam Romanam, quæ tantam fidei confusionem procuravit.*

Propositum Eugenio hæresim soluto Concilio grassaturam.

Secundo nonne omnes fideles, qui sciunt prædictos hæreticos esse ad concilium vocatos, remanebunt stupefacti, & putantes, quod propter hujusmodi fugam nostra doctrina falsa sit, cum ipsi non audeamus defendere, sequentur hæresim Bohemorum? præsertim cum illi jam pluries & nunc proximis diebus diffuderint per totam Alemanniam libellos famosos continentes circiter triginta articulos contra fidem, præsertim contra statum ecclesiasticum, cum multis authoritatibus Sacræ Scripturæ & sanctorum doctorum, in quibus expresse asserunt, quod nostri sacerdotes non habentes, quod illis respondeant, nunquam voluerunt illis dare audientiam. Quid ergo nunc dicent catholici, si post collatam audientiam fugimus? Et advertat Sanctitas vestra, quod major pars illorum articulorum est contra sedem Apostolicam, & in detractionem curiæ Romanæ. Item nuntiatum est omnibus universitatibus, quod mittant solemniores doctores & magistros, quos habent huc pro ista causa.

Tertio cum sit ubique publicatum hoc concilium principaliter esse congregatum pro hæresi Bohemiæ extirpanda, quanta postea confusio & ignominia erit Ecclesiæ, si re infecta recedat? Quantum igitur periculum evidentis subversionis immineat, quis non consideret? Væ miseris clericis, ubicumque reperti fuerint.

Quarto quid dicet universus orbis, cum hoc sentiet? Nonne judicabit clerum esse incorrigibilem & velle semper in suis deformitatibus sordescere? Celebrata tot sunt diebus nostris concilia, ex quibus nulla secuta est reformatio. Expectabant gentes, ut ex hoc sequeretur aliquis fructus: sed si sic dissolvatur, dicetur quod nos irridemus Deum & homines : & cum jam nulla spes supererit de nostra correctione, irruent merito laici in nos more Hussitarum. Et certe fama publica de hoc est: animi hominum prægnantes sunt : jam incipiunt evomere venenum, quo nos perimant : putabunt se sacrificium præstare Deo, qui clericos aut trucidabunt aut spoliabunt, quoniam reputabuntur jam in profundum malorum venisse : sicut odiosi Deo & mundo, & cum modica nunc ad eos sit devotio, tunc omnis peribit. Erat istud concilium quoddam retinaculum sæcularium; sed cum viderint spem omnem deficere, laxabunt habenas publice persequendo nos. Ah, quis honor erit Romanæ curiæ, quæ concilium congregatum pro reformatione turbavit? Certe totum odium, tota culpa & ignominia transferetur in illam tanquam causam auctricemque tot malorum. Ah, beatissime Pater, absit a sanctitate vestra, ut unquam dici possit fuisse tantorum malorum causam : requiretur de manibus vestris sanguis pereuntium: Et infra.

Spem instauranda ecclesiasticæ disciplinæ extinctum iri.

Quinto publicatum est hoc concilium congregari pro pace inter Reges & principes Christianos, quia bulla Martini, cujus copia ubique diffusa est, inter alias causas, etiam propter pacem Christianitatis mandat congregari hoc concilium, jam invitati sunt Reges & principes : præsertim Fran- XXVIII.

Non pacanda bella inter principes.

ciæ

ciæ & Angliæ tamdiu inter se bellantes: facta sunt etiam ad hoc nonnulla præparatoria, de quibus alias scripsi Sanctitati vestræ, qualiter requisivimus dominum archiepiscopum Coloniensem, ut vellet ire in Franciam ad adjuvandum reverendissimum dominum S. Crucis. Scriptum etiam est præfato domino S. Crucis, qui nuntiavit, quod si eligatur aliquis locus, ad quem conveniant ambasiatores utriusque partis, utile valde esset, quod aliqua solemnis ambasiata illuc mitteretur ex parte concilii. Nec quisquam dicat, quid opus est, quod concilium se in hoc intromittat, cum dominus S. Crucis ad hoc missus fuerit? quia judicio omnium hoc creditur expedire, & ipse dominus S. Crucis, ut supra dictum est, laudat. Deinde quidquid fit hic, fit nomine sanctitatis vestræ, & omnis laus & meritum erit vestrum: Et infra.

Sexto scriptum est Regi Poloniæ, duci Lituaniæ, & Prutenis, rogando ut interim suspendant guerras, offerendo mittere ambasiatam ad tractandam pacem, & super hoc etiam scriptum est prælatis Poloniæ. Nonne reputabunt se delusos? Quot mala ex illa guerra sequi possent, si perseveret alias scripsi sanctitati vestræ: timendum est enim, ne alter Tartaros, alter Bohemos in subsidium invocet in perniciem Christianitatis.

Rebellasse in Episcopos in Germania nonnullos populos.

Septimo his diebus civitas metropolitana Magdeburgensis expulit archiepiscopum & clerum, & jam illi cives incedunt more Bohemorum cum curribus, & dicitur, quod miserunt pro uno capitaneo Hussitarum [quod valde timendum est] habet civitas ista ligam cum multis civitatibus & communitatibus illarum partium. Item civitas Pataviensis, quæ est de dominio domini episcopi, expulit episcopum, & erexit machinas contra quoddam castrum episcopi. Utraque istarum civitatum est finitima Bohemis, & si conjungant se cum illis, prout valde timendum est, multarum civitatum habebunt sequelam. Scriptum est utrique rogando, ut supersedeant a guerra, & si qua controversia inter ipsos sit, offert se concilium velle illam terminare & taliter providere, quod ipsi cives remanebunt optime contenti. Missus est etiam quidam ambasiator versus Magdeburgum ad tractandum hoc negotium pacis, scribendo dominis & communitatibus & circumvicinis, ut etiam se interponant. Idem fiet versus Pataviam, postquam redierit nuntius illuc missus. Item quia magna discordia est inter civitatem Bambergensem & episcopum & capitulum quæ est supra modum periculosa propter vicinitatem hæreticorum, Concilium dat operam ad interponendum se pro concordia & vocavit utramque partem, quæ jam venit. Si ergo dissolvatur concilium, discordiæ istæ non tollentur, sed augebuntur & trahent post se multas alias civitates & oppida.

Octavo ex consilio domini archiepiscopi Coloniensis requisitus est dominus dux Burgundiæ & sibi scriptum, si vellet acceptare expeditionem illam contra Bohemos, quoniam ipse videtur ad hoc valde idoneus & inclinatus, & modicum est, quod fecit treuguas cum domino Rege Carolo ad biennium & in tenore treuguarum expresserat, quod ad illas motus fuerat ut postea intenderet ad extirpationem Bohemorum, prout a me fuerat requisitus. Jam ipse mihi rescripsit, quod vult mittere huc ambasiatores ad practicandum hoc negotium: si concilium dissolvatur, ecce primo perdemus hoc tam utile medium, deinde irritabitur ille princeps contra Ecclesiam. Et infra.

XXIX. Germanos ad bellum conficiendum accinctos.

Nono militares & nobiles de Alemannia obtulerunt se ducere potentissimum exercitum proxima æstate in Bohemiam, dummodo daretur eis subsidium communium expensarum, ut supra dictum: & quia jam sunt quatuor menses, quod hoc annuntiavi sanctitati vestræ, primo per abbatem Perusinum, deinde per plurimas literas, nec adhuc habui responsum, & illi miserunt mihi intimare per magistrum Prutenorum Alemanniæ quod, nisi in octava S. Martini darem eis firmam spem istius subsidii dimitterent hunc tractatum expeditionis; de consilio concilii scripsi eis & misi ambasiatorem, promittendo tale subsidium. Iterum pridie scripsi & sollicitavi eos per duos ambasiatores ad prosecutionem tam sancti operis, promittendo iterum. Dictum subsidium forsitan non habebitur de curia, ideo feci & facio diligentiam pro congregatione prælatorum, ut si ex curia non habeatur, habeatur hic, quod si dissolvatur concilium, cujus nomine illi requisiti sunt, & etiam promissio facta, quid dicent illi? nonne dimittent hoc, quod inceperant? quod erit maximum damnum, & audacia nimia dabitur hæreticis, & nostris diffidentia absque omni spe incutietur timor, & cogentur concordare cum hæreticis; quoniam ista spes multum prodest etiam si nihil sequatur, quia retineret homines ne adhæreant hæreticis: Et infra.

Decimo cum post recessum de Bohemia multi domini & oppida vicina Bohemiæ inirent treuguas cum hæreticis, ne alii hoc facerent, isti de concilio miserunt duos notabiles viros per Austriam, Bavariam, Franconiam, & Misniam, ac circumcirca Bohemiam exhortando populos & dominos, ut maneant firmi in fide, & quod propter hoc concilium congregatum est, dando eis spem, quod omnino concilium adhibebit aliquod remedium ad extirpandam hanc hæresim; & nonnulli jam excogitabant inire treuguas cum hæreticis, qui au-

dita

dita fama concilii, sperantes hinc aliquid contra illam hæresim concludi, destiterunt: si modo dissolvatur concilium, nonne populi Germaniæ, videntes se non solum destitutos ab Ecclesia, sed deceptos, concordabunt cum hæreticis, & fient nobis inimiciores, quam illi? Et infra.

XXX. Grassantem hæresim moras non pati.

Item, beatissime Pater, per hujusmodi prorogationem non tolluntur scandala, quæ narrata sunt. Esset interrogandi hæretici, si volunt expectare usque ad annum cum dimidio, ut non disseminent virus suum. Essent & interrogandi, qui scandalizantur de deformitate cleri, an interim velint supersedere. Ecce quotidie pullulat ista hæresis: illi quotidie seducunt catholicos, aut eos opprimunt: non perdunt minimum temporis momentum: quotidie nova scandala ex deformitate clericorum insurgunt; & nihilominus provisiones & remedia procrastinantur? fiat quod fieri potest nunc: reliquum servetur ad annum cum dimidio. Ego timeo, quod usque ad annum cum dimidio, nisi aliter provideatur, magna pars cleri Alemanniæ erit desolata: si per Germaniam diffunderetur hæc vox, quod concilium esset dissolutum, pro certo clerus omnis daretur in prædam, &c. Ut vero demum Bohemi in concilio Basileensi damnato errore orthodoxam fidem sint amplexi, ita tamen, ut aliquæ impietatis fibræ inter ipsos remanserint, dicetur inferius.

XXXI. Nunc de Sigismundo Rege addimus, illum superiori expeditione, cui marchionem Brandeburgensem præfecerat, adornata, iter in Italiam ad imperialis ornamenta dignitatis suscipienda intendisse: ad quem ineunte anno Martinus (a) hæc scripserat.

(a) Lib. ult. p. 60.

Martinus, &c. Si, ut scribis, ad Italiam venire disponis pro dirigendis rebus Romani imperii, rogamus Deum, ut hoc quoque consilium tuum secundet & faciat te illa cogitare feliciterque perficere, quæ sint accepta voluntati suæ. Nos autem quibus, ut alias serenitati tuæ scripsimus, gratus erit adventus tuus, præsertim tali ordine posito contra Bohemos, libenter videbimus & honorabimus personam tuam memores antiquæ benevolentiæ nostræ, & tecum intendemus ad pacem fidelium communi consilio procurandam: Dabimus quoque operam, ut totus mundus intelligat, nullum umquam Romanum Pontificem Imperatori Romanorum conjunctiorem fuisse: nam videmus, quod nobis duobus unanimiter dispositis ad recta & justa opera succedent omnia votis nostris & tuis cum pace & tranquillitate populi Christiani. Dat. &c. Imposita ei fuerat die S. Catharinæ sacro Mediolani solemni ritu ferrea corona, cum ipse has literas (b) ad Julianum Cardinalem S. Angeli præsidem concilii Basileensis, ac patres universos dedit:

Vocatus a Martino Sigismundus.

(b) Ext. in append. Basileen. conc. edit. Binii to. 4. p. 2. pag. 219. apud Goldast. to. 3. pag. 436.

Quemadmodum primo omnem facultatem regnorum nostrorum personamque regiam usque ad effusionem sanguinis & mortis passionem obtulimus, ita semper, Deo cooperante, ea intentione invicta, quoad vixerimus, reperiemur: & sic nos offerimus pro Ecclesia sancta Dei, significantes paternitatibus vestris, quod ipso festo S. Catharinæ virginis proximo præterito hic Mediolani in domicilio S. Ambrosii, majorum nostrorum imitando vestigia, regium diadema assumpsimus, authore Domino Jesu Christo, cum solemnitate & celebritate semper digna memoria, & in rebus secundis illinc gratia feliciter prosperamur, accincti septimana instante ad conventionem cum filio nostro charissimo duce Mediolani in Placentia, pro transitu nostro versus Romam celebrandam, &c. *Dat. Mediolani die* II. *mensis decembris regnorum nostrorum Hungariæ* XLV. *Romani* XXII. *& Bohemiæ* XII. Suspectus fuit Eugenio Sigismundi in Italiam adventus, ne duci Mediolanensi sibi infensissimo studeret, quare ipsum Senis diu morari coactum vidari sumus.

Pia Sigismundi de ecclesia tuenda contestatio.

Mediolani corona Longobard. redimitus.

Hoc anno, cum Galeottus Malatesta ita contemplandis rebus divinis animum addiceret (c), ut in administranda populis justitia, deesse principis videretur officio, monuit illum Eugenius (d) virtutis apicem in charitate Dei & proximi eminere, neque ad Deum posse assurgere, nisi ad proximorum opem se demitteret; tum pluribus saluberrimis præceptis ad pietatem informavit.

XXXII. Galeotti Malatestæ pietas insignis.

(c) Ant. Con. Sabell. Enead. 10. l. 1.

(d) Lib. 15. p. 4.

Eugenius Papa IV. Galeotto Roberto de Malatestis

Dilecte fili salutem, &c. Cum nobis, religiosum vitæ tuæ propositum, ac sanctimoniam, nonnulli retulissent, læti fuimus in his, quæ dicta sunt nobis. Cur enim non magnopere lætari quisque debeat vicem tuam, cum veritas dicat, gaudium esse Angelis super uno peccatore pœnitentiam agente? non enim homines sæculi curis impliciti, sed religiosi monachi personam te gerere affirmant. Quamobrem si hanc sanctiorem vivendi normam ita sectaris, ut tuos tuaque curæ ac sollicitudini commissos non negligas, dicemus una cum Domino ac Redemptore nostro, optimam te partem elegisse, quæ abs te numquam auferatur. Ceterum audi quæso, fili, ne dum pietatem [ipsa enim religio est] colere pergis, in impietatis labem incurras. Est enim, ut nosti, omnium virtutum origo ac fundamentum charitas, quæ fere aliud nihil est, quam Dei & proximi vera dilectio, sed qui alteram ejus partem amplectitur, alteram deserit, charitatem non habet, sive qua quis contemplativam se vitam adeptum esse audeat affirmare? Unde veritatis ipse Magister, cujus omnis actio vivendi nobis exemplum est, etsi a-

Nuncium rebus humanis mittere decernit.

Admonet Eugenius curam subditorum non abiiciendam.

Virtutis apicem in dilectione Dei & proximi situm.

li-

liquam vitæ partem supernæ contemplationi deduxerit, ministerium tamen suum, quod complendum ei mandatum fuerat, numquam deseruit. Nos vero qui, omnipotenti Deo authore, pastoralem Apostolicæ sedis curam gerimus, si omissa publica atque universali fidelium plebis solicitudine monasterium colentes orationi & contemplationi dumtaxat incumberemus, quasi

Exemplo suo illum edocet.

sumus, quis nos pastoris seu episcopi nomine dignos arbitraretur? Qui vero adeo humanarum necessitudinum vinculis soluti & expediti sunt, ut cum de se quodvis disposuerint, negligentiæ seu impietatis accusari non queant, si tamen omissis omnibus, solam divinarum rerum, & futuri sæculi curam induant, multa quidem laude digni censendi sunt. Quamobrem commendamus in Domino sanctam vivendi propositum tuum, dum tamen eam serves modestiam, ac temperantiam, ut dum tibi prodesse capis, multis injuriam non inferas:

Ita sibi prosit ut aliis injuriam non inferat.

Qui enim sua aliis subtrahunt, & qui cuicunque jus suum non reddunt, eodem fere in vitio sunt. Potes enim, si sapis [sapies autem si voles] & si ut facis in Domino spem tuam pones, utrique dare operam, actioni videlicet & contemplationi. Omnia suum habent tempus; & cum commissis cura tua populis jus dederis, negotia aliqua tractaveris, aliqua viris bonis ministris tuis tractanda commiseris, tunc te ad orationum divinarumque rerum meditationem conferre debes, deinde rursum vicissim eandem curam recipere. Sunt præterea dies festi, divinoque potissimum cultui dedicati, noctes ac nonnullæ temporum partes, quas prudens rerum indagator eligere facile intelligat. Qua sane distinctione & moderatione servata, utrique rationi satisfacias, utrique deservias, tibique demum, ac tuis morem geras: quod si feceris, nos autem, si prudens eris, id te facturum non ambigimus, erit id quidem in conspectu Altissimi acceptissimum, neque apud homines amplissima laude, gloria, ac benevolentia defraudaberis. Superiores literæ exaratæ fuere MCDXXXI. mense aprilis pontificatus anno 1.

XXXIII. Contemplationis studium non deseruit in pontificatu Eugenius.

Dabat Galeotto Eugenius ea consilia, quæ ipse complebat, nam quamvis summi pontificatus curis implicitus, religiosa tamen vitæ, quam olim coluerat, studia in commentandis rebus divinis consectabatur: cujus pietate & humanitate perspecta Ambrosius monachus Florentinus eruditione insignis libros S. Bernardi de consideratione ad Eugenium ad ipsum misit, additis hisce literis (a).

(a) Ext. apud Eug. IV. l. 15. p. 49.

Domino sancto, ac beatissimo Papa Eugenio Ambrosius.

En, ut tibi pollicitus sum, libellos S. Bernardi de consideratione ad Eugenium suum, ad te mittimus, exile quidem munusculum, & quod tenuitatem attestetur nostram; sed tamen abs te non tenuiter amandum, & maxima etiam aviditate suscipiendum: quippe in quo vivendi, pontificatusque rectissime administrandi, diligentissimam reperies normam: neque enim video cur ipsum opus priori illi Eugenio magis conveniat, quam tibi: Pontifex enim & Ecclesiæ Christi sponsus æque tu, ut ille, nisi hoc forte quis dixerit, illum ex monasterii ludo ad pontificii culmen assumptum; quasi vero tu aliter institutus sis, aut alibi, quam in monasterio prima spiritualis militiæ rudimenta susceperis, aut aliam, quam monachorum unquam vitam institutumque tenueris. Ego id pro constanti asseveraverim, sanctum illum nobilissimi authorem operis, ea omnia, si adhuc viveret in carne, non minus ad te scripturum, quam ad illum, excepta dumtaxat illa de appellationibus materia, quæ ad usum moderatiorem, & honestiorem modum contracta videtur, quam eo tempore fuerit. Ardet animus pleraque suggerere sanctitati tuæ de restitutione seu reparatione veteris sanctitatis antiquique decoris in Ecclesiæ corpore, sed committendum non est, ut tanto hospiti, quem ad te mittimus, parum detulisse videamur, quasi ille non satis plene executus sit omnia, cui (judicio meo) nihil addi posse videatur. Te oro atque obsecro, Eugeni beatissime, id opusculum relegas, inditumque sacro pectori pietatis affectum in opus apertæ actionis exsuscites. Spes certe omnium tanta in te est, quanta in nulla Romanorum Pontificum ante multa tempora fuit. Accingere, quæso te, homo Dei, dignitatemque tuam vindica tibi. Reformentur per te in clero mores optimi: in religione custodia regularis innovetur, plebs universa fidelium, de suo quoque provectu gratuletur, pax in Christiano populo te authore vigeat, bellorum fremitus a nostris visceribus ad infideles atque gentiles, si sic necesse est, transferatur: ut omnes, te pastore novum terris sydus illuxisse gratulentur, &c. Florentiæ ex nostro monasterio XII. aprilis.

Ambrosii monach. lit. ad Eugenium.

Ingentes de Eugenio conceptæ spes.

Amantissime accepit hujusmodi munusculum Eugenius, atque ad Ambrosium refertas insignis benevolentiæ significationibus literas dedit: de quibus actis ei gratiis Ambrosius eundem rogavit (b), ut reliquias SS. Mauri & Vitalis martyrum in monasterio, cui S. Martini e Pino nomen est, in Aretino agro repertas, quæ quo par erat religioso ornatu minus colebantur, in monasterii Florentini ædem, cui S. Mariæ Angelorum nomen inditum, transferre sibi liceret, tum preces addidit, ut pontificium studium in conciliandis Florentinorum dissidiis collocaret qua in re ipsum non defuisse par est credere; deprecatus (c) vero

Eugenii in Ambrosium monachum humanitas.

(b) Ext. ejus lit. ib. p. 49.

(c) Lib. 12. p. 181.

ro

ro est Cosmam Mediceum, qui plurimum in illa republica pollebat, ut quemdam Philippum Scribam, olim sibi conjunctissimum mulctatumque exilio patriæ restituendum curaret.

Cosmæ de Medicis civi Florentino.

Cosmus Mediceus ad clementiam sollicitatur.

Dilecte fili salutem, &c. Olim cum essemus in minoribus constituti, & in civitate Florentiæ, quam semper vice patriæ coluimus, tum privatorum negotiorum causa, tum etiam ratione Romanæ curiæ, ibidem tunc existentes, frequentissime versaremur, cum dilecto filio Philippo officium scribæ reformationum, ut dicitur, apud dominum illius civitatis tunc gerente, magnam & pene singularem mutuæ benevolentiæ & charitatis necessitudinem contraximus. Et infra: *Exilio, quod jam per plures annos & obedientissime & patientissime tulit, satis pœnarum dedisse videtur, clementiæque & misericordiæ locum aliquem sibi aperuisse. Quid enim clementia, quid misericordia, quid animi magnitudo valerent, nisi ad opem, præsidium, & salutem positorum in aliqua calamitate, urbium principes, aut qui pollent potestate aliqua, eas converterent? Rogamus igitur & hortamur devotionem tuam per passionem illius, qui in nobis charitatis & misericordiæ in alios exhibendæ documenta reliquit, & etiam pro se affligentibus patrem exoravit, quatenus pro nostra & Apostolicæ sedis reverentia, omni ope, studio, & diligentia apud dominum Florentinum, & ubi expediens fuerit, insistas, cures, & operaris, quod Philippus prædictus, de exilii tenebris, & fere umbra mortis educatur, & in patriæ lucem & liberum reditum, & incolatum restituatur. Ex cujus rei procuratione, post æternæ vitæ præmium, etiam meritam inter bonos viros laudem & gloriam consequeris; nobis vero rem majorem in modum gratam efficies. Dat. Romæ apud S. Petrum xx. aprilis anno 1.*

XXXIV. Cardinales creati ob Eugenio.

(a) Ciaccon. in Eugen.

Hoc anno Eugenius (a) XIII. kal. octobris in Cardinalium numerum ascripsit Franciscum Condulmerium Venetum nepotem suum protonotarium apostolicum, cui presbyteralem tit. S. Cæciliæ contulit, nec non Angelotum Fuscum Romanum episcopum Cavensem, quem titulo S. Marci insignivit, quosdam etiam, quos Martinus creater, nec tamen promulgare potuerat, publicavit excepto Dominico Capranico, in quem cum gravissimis delationibus fuisset a suis consultoribus exasperatus sanctionem edidit, qua promulgavit eos tantum cardinalatus jure potituros (b), qui præsentes pileum rubeum, titulum, annulumque a Pontifice receperint, vel ad quos absentes Pontifex galerum rubeum miserit, neque in renuntiando novo Pontifice cæterisve rebus

(b) Lib. 16. p. 15. ext. etiam in ms. Vall. sign. lit. C. n. 10. p. 195. & in bullar.

suffragia laturos, nisi postquam in consistorio promendæ suæ sententiæ acceperint potestatem; quæ tamen sanctio postea mitigata est, ut suo loco dicetur. Perculsum hac pontificia lege Dominicum Capranicam ferunt, de quo hæc Joannes Baptista Poggius in ejus vita enarrat (c): *Martino mortuo, Dominicus dimissa provincia,* scilicet Spoletana, *Romam venit, & ad ædem B. Laurentii via Tyburtina, subsidens ex amicis quemdam in urbem ad collegas misit, qui & publice & privatim a singulis postularet, ut venire sibi ad suffragia ineunda pro creando Pontifice liceret, simul & ostenderet illum sua humanitate petere ab iis, quod sciret sibi liberum esse: sed cum variis inter eos habitis sententiis, prout cujusque animus ambitione aut odio rapiebatur, res longius trahi videretur, missis iterum ad omnes amicis communibus, qui aut id ab eis impetrarent, aut injussum se venturum exponerent, quamvis æqua postulare videbatur, tamen nonnullorum Cardinalium persuasionibus ab incœpto destitit, affirmantium, si hanc suam, quamvis justam voluntatem paulum differret, futurum, ut facilius, quod speraret assequeretur. Expectata ergo novi Pontificis creatione, cum Eugenius ordine IV. electus esset, statim ad illum misit, qui primo ei pro tanta potestate adepta gratularentur, deinde peterent, ut se cum Cardinalium insignibus ingredi urbem pateretur. Cum vero prorastinando nedum a Pontifice differri sua postulata videret, verum etiam consilio quorundam Cardinalium, qui Martino infensi fuerant, aures prœbentem de se capiendo consilia agitari, omissa ejus rei mentione, in provinciam reversus Montefalcum ducatus Spoletani oppidum se contulit. Eo quoque cum missos a Pontifice milites venire intellexisset & parum abesse, simulato in propinquum castellum itinere clam quatuor comitibus assumptis ad Soractis montem [is est in Faliscis] proficiscitur, & in sacella quadam sexaginta dies continuos latuit, omnia expediri statuens, quo Pontificis iracundiam & plus æquo inimicorum calumniis præbentem aures leniret, qui ea specie, quod dicerent Martini nepotes, quibus cum bellum Eugenius inceperat, ejus opera contra Ecclesiam arma movisse, omnia ejus bona publicaverat, beneficiis etiam spoliaverat. Sed cum ejus leniendi nulla spes videretur,* & infra, *Basileam proficisci constituit. Verum cum prius adire ducem Mediolani placeret, qui tum maxime infensus Eugenio erat, impetrata a Senensibus fide publica Sartianum venit. Ibi vocatus per viatorem in judicium ab iis Cardinalibus, quibus mandatum erat a Pontifice, ut eam causam cognoscerent, venire noluit, & codicillis manu sua conscriptis, quibus ad Basileense concilium provocabat,* ad

(c) Pogg. in vit. ms. Card. Firman.

Cur non interfuerit Eugenii creationi Dominicus.

Cur alienatus a Dominico Capranica Eugenius.

ad eos misit Plumbinum maritimum Etruriæ oppidum se contulit. Subdit auctor deinde Dominicum Genuam & Mediolanum, perque Helvetiorum agrum Basileam perrexisse; tum quæ Basileæ egerit ita exponit (a).

(a) Pog. ubi sup.

Ut Dominicus suam caussam egerit apud Basileenses.

Pontificis injuriarum conquestus suam caussam proposuit, quam triennium continuum ea modestia agitavit, ut cum plerumque tanta inopia fuerit interventis Pontificis jussu, tum potestatis fructibus, tum provisionibus beneficiorum, ut necessariis etiam ad victum indigeret, & Pontifex extorquere ab illo eam dignitatem vellet, quæ maxima post pontificatum sit, nemo tamen dictum quidquam ab eo asperius, nihil contumeliosum in illum aut inimicos audiret, quos plurimos habebat apud Pontificem potentes, qui suæ dignitati adversarentur, ejusque animum solito acriora mitem, & ad meliora promptum assiduis delationibus criminationibusque accenderent. Et paucis interjectis: *Vicit tamen Dominici constantia, & tandem ex concilii sententia Cardinalis declaratur summo tum omnium inimicorum dolore. Nec multo post ab Eugenio vocatus Florentiam, ubi tum forte degebat, in itinere, quem tanto labore, ac periculo, tantoque impensa defenderat Cardinalatus pileo punicea, quod ejus dignitatis insigne est, uti cœpit: impetraverant enim a Dominico Eugenii legati, postea quam præsidentes pronunciaverant eum Cardinalem esse, ac pileum ferre dederant, ne priusquam Bononiam venisset, eum gereret, magna contentione habita, ut hunc ab Eugenio accepturus Florentiam venire vellet*. Arrogabant sibi nimirum male Basileenses plerique factiosi spectantem ad summum Pontificem supremam auctoritatem, quæ ambitiosa contentio ipsos in schisma præcipites egit, ut dicetur inferius: cujus schismatis oriundi Basileæ exordia atque extinctionem prædixisse B. Coletam, refert in ejus vita Stephanus Juliacus (b).

Basileense schisma prædictum a B. Coleta.

(b) Steph. Jul. in vit. B. Col. & ex eo Sur. 6. mart. Wading. in annal. 1406. n. 89.

XXXV.

Thessalonica sublata a Turcis. Isthmi mœnia ab iis deleta.

In Græcia res Christiana admodum afflicta est (c), exercente tyrannidem Amurate Turcarum principe, qui Thessalonicam urbem inclytam mense aprilis Venetis eripuit (d); de quo querente Græcorum Imperatore, respondit nil medium Turcas inter & Græcos relinquendum. Isthmi mœnia immisso Turchane dejecit; magnumque etiam Constantinopoli & Peræ terrorem intulit (e): cum ad tolerandam obsidionem ii se impigre compararunt, tensa ad Sozopolim catena ferrea, & tribus onerariis navibus Venetis penes se retentis. Patræ etiam, quæ latinis paruerant, antea a Constantino despota occupatæ fuere, quarum præfecturam se gessisse refert Phrantzes (f). Lachrymis pariter conspersa erat reliqua orientis facies, nec dum Janus Cypri Rex Ægyptio carcere emissus dissolverat pretium, quo libertatem redemerat; eumque ad fidem liberandam nonnulla regia jura oppignerare vellet, quo majori ementium tutelæ cautum esset, rogatus Pontifex suam addidit auctoritatem, ac juste eam ob caussam regia bona abalienari posse edixit (g).

(c) Annal. Turc. hoc an. Leunc. l. 14. Georg. Phra. l. 2. p. 9.
(d) Ibid.
(e) Diar. Ven. ms. hoc ann.

Patræ a Latinis amissæ.

(f) Phran. sup. c. 9.

Cypri Rex ad solvendum redemtionis pretium regia jura distrahit.

Urebat eundem Regem liberandorum ab Ægyptiis obsidum, quos dederat cum vinculis absolutus est, cura: cui magna ærarii penuria laboranti subvenire cupiens Pontifex, centesimam omnium ecclesiasticorum censuum Hispaniarum, Angliæ, Galliæ & Delphinatus addixit (h), tum aliam auri vim ex ecclesiasticis Italiæ, Sabaudiæ, Pedemontii vectigalibus suppeditavit (i). Petiisse quoque Janum Regem ab Wladislao Rege Poloniæ mutua ducenta aureorum millia misso Balduino a Noris oratore, ut vectigal gravissimum vectigalis annui onus, quod pendebat Sultano Ægyptio jugumque excuteret: tum etiam Heduvigim Wladislai filiam in uxorem Joanni filio sceptri Cyprii futuro heredi postulasse, referunt Poloni historici (k): sed, ea defuncta, infecta re abiere Cyprii: addiditque Wladislaus Polonicum ærarium ob continua bella exhaustum. Cæterum Janum Regem hoc anno sacramentis rite procuratum e vita excessisse, successisseque ei Joannem, de quo paulo ante memoravi ex ipso & Carola Borbonia Regina natum, affirmat Monstreletus (l); extantque Eugenii literæ (m) inter alias hoe anno ad Joannem Regem datæ, quibus ingenti se dolore ex patris ipsius obitu affectum fuisse significat, cum animum ad delendam Mahumeticam impietatem adjecisset, ipsumque ad amplexandas virtutes adhortatur.

(g) Lib. 16. p. 57.

Indicta clericis pro liberandis Cypris obsidibus centesima.

(h) Eug. in append. ad Mart. V. vol. p. 163.
(i) Eod. pag. & p. 164.
(k) Michov. l. 4. c. 52. Crom. hist. Pol. l. 20.
(l) Monstr. vol. 2. p. 84.

Joannis Regis mors.

(m) Lib. 9. brev. p. 62.

Charissimo in Christo filio Joanni Cypri Regi illustri salutem, &c.

Rem sane gravem cordi nostro, & admodum molestam, charissime fili tuæ litteræ nobis significaverant, deflendam scilicet mortem illustris quondam Regis parentis tui, qui cum eam esset tanquam scutum fidei, ac pervigil athleta nominis Christiani, dolendum quippe est, sublatam esse nobis singularem tanti principis virtutem; eo præsertim tempore, quo maxime videbatur esse necessaria; sperabamus enim non longe abesse tempora, cum ille auxilio summi Dei, favore Ecclesiæ atque nostro sua pristina virtute ulcisceretur injuriam ac contumelium, nuper ab hostibus fidei sibi ac regno illatam. Nam cum in desideriis nostris illud præcipuum vigeat, & versetur in nobis, Ecclesiæ vires ita corroborari, ut aliquando possemus vacare una cum auxilio Christianorum principum ad expugnationem perfidiæ Saracenæ, maximum nobis præsidium ad hoc videbatur in talis principis sapientia constitutum; quem esse ereptum, nobis magna jactura & gravis suf-

Defleta ab Eugenio. *secuta est. Et tu quidem pie & recte virtutes ejus commemoras, quæ multæ & præclaræ in eo principe extiterunt: sed placuit omnipotenti Deo, cujus nutui contraire non licet, vocare illum ex mortali labo hujus sarcina corporea ad meliorem vitam; quod licet tibi luctuosum, sit & regno videatur periculosum tamen, acquiescere te oportet Divinæ voluntati, quæ semper id agit, quod nobis prospicit pro salute animæ profuturum. Illud autem præmeditari debes, non derelinquere Deum sperantes in se, & per semitas viarum suarum proficiscentes. Et cum initium omnis sapientiæ & virtutis sit timor Domini: da primitias tuæ adolescentiæ Deo, ut eum ex tota mente & toto animo colens pie & caste vivas, Ecclesiam & ejus antistites venerere, justitiam colas, pacem ames, ac subditorum quietem: quæ cum egeris, non prævalebit inimicus adversus te, cum sit protector Dominus timentium eum. Verum nos in dolore, quo afficimur ex morte patris tui, id unum maxime consolatur, quod refertur nobis, te illum sicut successorem regni constituit, ita heredem suarum virtutem reliquisse, ut suspicari debeamus non Regem ablatum populo Christiano, sed juniorem, & valentiorem esse datum, & eum, qui paternam gloriam sit superaturus. Habes ante oculos exempla patris. Deus insuper, si in ejus timore te educaveris subministrabit prudentiam & intellectum, quibus & regnum bene regere, & hostibus possis obsistere. Nos quoque consilio semper, auxilio vero cum facultas tulerit, tibi assistemus, rogabimusque interim Deum, ut dirigat actus tuos. Ecclesia ad præsens variis agitatur fluctibus, adeo ut vix sibi ipsi possit sufficere; sed Deus, cujus miserationes super omnia opera ejus existunt, non deseret eos, qui in se confidunt. Cum emerserit ex difficultatibus, in quibus versatur, convertet oculos suos ad te, & regnum tuum, &c. Dat. Romæ, &c.*

Joannes Rex junior ad sectandas virtutes excitatur.

Promissum illi divinum auxilium.

Anno

I. Schismatis exortus terror. Sigism. rogat Eugenium ut Conc. Basileense instauret.

ANno humanæ salutis trigesimo secundo supra mille quadringentos indictione decima ingens schismatis periculum Ecclesiam Dei terruit, solvente concilium Basileense Eugenio gravissimis de causis, cujus celebritatem episcopi, qui jam Basileæ convenerant, ob Hussitarum ingravescentem hæresim propagere nitebantur, quam ob rem in eam prorumpebant audaciam, ut detorto in nefarium sensum synodi Constantiensis decreto, concilii authoritatem pontificiæ anteferrent: quorum facinori licet non consentiret Sigismundus Romanorum Rex, Basileensem tamen synodum dissolvi ægerrime tulit ac rescripsit (a) Eugenio se pertimescere, ne maxima inde pericula in Ecclesiam redundarent, precesque addidit, ut concilium Basileæ instauraret adductis gravissimis argumentis, quæ in subjectam formulam redacta literis Placentiæ die nona mensis januarii exaratis inseruit (b), præfixo hoc titulo. [1]

(a) Ext. ejus lit. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 219. & apud Gold. to. 3. p. 427.
(b) Ext. in eod. append. p. 220. & apud Gold. to. 3. p. 427.

Avi-

NOTÆ [1] MUltæ ultro citroque missæ sunt legationes in causa concilii Basileensis, quæ cum hucusque implexæ inter se & confusæ, nec satis explicatæ aut in apertam lucem expositæ sint, ideo de illis paulo diligentius hic disserendum arbitror. Igitur Julianus cardinalis S. Angeli receptæ a pontifice literis, quibus potestatem accipiebat concilii dissolvendi, obsequendum non censuit; quin & ad pontificem a proposito dimovendum legationem misisse non absurde reputaremus, cum in sessione XII. concilii, habita III. id. julii anni 1433. a promotoribus sacri concilii palam expositum fuerit patribus geminas legationes a concilio ad pontificem missas fuisse, ut patrocinium ejus, & gratiam sibi conciliaret; eas vero legationes revocationem concilii a pontifice factam præcessisse. Earum legationum aliam gessisse credo Johannem Pulchripatris. Alteram vero gestam suspicor a Jacobo de Sirck *scholastico Treverensi & Thoma Fyme* decretorum doctore, & officiali Parisiensi. Ambas vero hasce legationes præcessisse promulgationem bullæ, qua concilium dissolutum fuit ex eo intelligimus, quod promulgatio illa facta est Romæ die XVIII. decembris, ut in nota ad A. 1431. 20. animadverti; legati vero die II. decembris ejusdem anni jam venerant ad Fridericum ad pontificem perrecturi, ut exploratum est ex literis ejusdem Friderici Mediolani ea die datis legendæ apud Labbeum in append. ad concil. Basile. num. LXVIII. Verum ad pontificem cum venissent, ad ejus partes deserta concilii causa transierunt, ut docent literæ Sigismundi ad concilium datis Placentiæ die VII februarii anni sequentis apud Martene vet. mon. to. VIII. col. 63. Utraque igitur legatio anno superiori obita; & earum quidem altera ideo venit, ut pontificem a consilio dissolvendi concilii dimoveret, ut ex literis illis Sigismundi ad pontificem Mediolano datis intelligimus. Secundum hæc pontifex die XVIII. decembris anni 1431. constitutionem suam promulgavit, qua Basileense concilium dissolvebat & alterum Bononiæ post XVIII. menses, cum & alterum Avenione post decennium indicebat; eamque statim tum ad principes & urbes varias, tum pariter ad concilium Basileense & ad Sigismundum per destinatos viros transmisit. Bullam hanc patribus concilii exhibuit Daniel Parentinus episcopus, qui die VIII. januarii anni 1432. Basileæ coram publico tabellione veritatem illarum literarum asseruit, quas publicas tabulas vulgavit Martene ibid. col. 50. Porro Danielem hunc non quidem tunc primo ad concilium venisse credo, sed ibi jam tunc agebat cum priores pontificis literæ ad Julianum Cardinalem redditæ sunt, illas enim ad se delatas ab eodem Parentino episcopo scribit Julianus in iis literis, quas ad pontificem anno superiori scripsit, vulgatis in fine historiæ concilii Basileensis Æneæ Silvii. Eidem vero bullæ ad Sigismundum regem reddendæ destinatum credo Goisvinum, *literarum apostolicarum scriptorem, pontificis familiarem, & regis capellanum*, id enim ex eo colligo, quod rex eadem ipsa die, qua pontificis bullas recepit, literas scripserit ad pontificem Placentiæ datas die IX. januarii anni 1432. quo factum ejus improbat & emendationem suadet. Extant literæ illæ in appendice Concilii Basileensis apud Labbeum §. LXIX. easque retulit ad pontificem Goisvinus ille, ut ex aliis literis pontificis, quibus iterum ad regis querelas respondit, recitatæ ibid. num. LV. intelligimus. Idem igitur Goisvinus a pontifice ad regem, & vicissim a rege ad pontificem facile discurrit.

Accidit interea ut Johannes de Monte Leodiensis canonicus pontifici carus Placentia pertransiret, quem rex ibi forte agens ut iter ad pontificem reflecteret persuasit. Paruit ille, sed pontificem a consilio non deflexit. Tunc rex legationem solemnem destinavit ad pontificem, quam Johannes de Rozemberg Bohemiæ illustris baro, Benedictus Albanensis seu Albæ-regalis præpositus, & Nicolaus Scok decretorum doctor commissam susceperunt die XX. februarii anni 1432. ut scribitur in literis regis ad concilium ea die Placentiæ datis (Martene col. 65.) Qui urbem ingressi, & ad pontificem admissi die XVII. martii legationem suam exposuerunt rogaruntque inter cætera pontificem, ut a suscepto de tollendo concilio Basileensi consilio recederet. Respondit ille acturum se ea de re cum concilii patribus ad quos legatos suos jam destinaverat. Legationis hujus regiæ acta legas apud Martene col. 126. Antequam vero legationem illam reciperet pontifex eliam ipse ad regem constituit delectis Lucensi episcopo (Lucensi in Hispania) abbate S. Justinæ de Padua, & Alberto de comitibus, quo mox venturos expectare se Sigismundus in literis suis ad concilium datis Placentiæ die XX. Februarii apud Martene col. 66. significat. Aliquandiu tamen legationem istam dilatam fuisse oportet, cum nonnisi in literis e rege ad concilium datis Parmæ die XXXI. martii [Martene col. 99.] audivisse se oratores illos nunciet. Sed nec venerunt omnes, at unus tantummodo episcopus Magalonensis [alteri e tribus illis forte substitutus] cum abbate S. Justinæ, ut ibidem proditum est. Epistolæ huic suæ adjunxit rex capi-

re a

Avisamenta ad dominum summum Pontificem ex parte domini Romanorum, &c. Regis super facto Basileensis concilii.

II. *Primo quemadmodum vestra sanctitas in bulla nobis transmissa notificat nobis primo dissolutionem sacri Basileensis concilii, &c. ita perlectæ diligenter tenore ejusdem non videmus aliam penitus causam dissolutionis, propter quam fiat continueri, nisi propter reductionem Græcorum ad ritum Romanæ, ac universalis Ecclesiæ; & quemadmodum eadem Sanctitas nos rogat, ut si aliqua avi-*

Ad Eugenii argumenta respondet. Negat Græcorum causam ad transferendum concilium sufficere.

NOTÆ ta a legatis pontificiis exposita, quorum summa, ad concilium quod attinet, ea fuit, ut concilium quidem in Germania, si res ita posceret, haberetur, sed extra Basileam & ex generali in provinciale reformaretur. Id se rejecisse, & numquam non rejecturum rex in iisdem ad concilium literis spondet.

Nec segnius Basileenses patres causam suam agebant, nam recepta dissolutionis bulla oratores ad pontificem flectendum miserunt episcopum Lausanensem, Ludovicum de Palude, & Henricum Stater decanum Trajectensem cujus legationis mentio fit in sess. III. concilii. Legationem hanc aprili, vel forte martio mensi assigno; ex sessione enim III. concilii habita die XXIX. aprilis anni hujus rediisse jam oratores illos discimus. Porro mandata sua episcopus Lausanensis pontifici exposuit in eam sententiam, quæ recitatur apud Martene col. 69. Rediisse tamen illos re infecta palam declaratum in eadem sessione III. concilii.

Suos pariter legatos ad concilium pontifex misit. Ac primo quidem missus eo ferebatur episcopus Matisconensis Johannes de Trevernay, quem iter jam adornasse ad concilium scribit Sigismundus rex, literis ad illud datis Parmæ die VIII. aprilis anni 1432. Eum tamen venire paratum non quidem ad tractandas pacis conditiones, sed ad causam pontificis defendendam rex ipse significat. An reipsa venerit nondum reperi. Aliam longe splendidiorem legationem Eugenius paravit gerendam a Johanne Tarentino, Andrea Colocensi archiepiscopis, Bernardo Magalonensi episcopo, & Antonio de S. Vito sacri palatii auditore, quos mandatis illis oneravit pontifex expressis in folio vulgato apud Martene col. 112. & signato die IX. julii 1432. Aestatem itre cœptum est a legatis; sed cum venientes Constantiam intellexissent Johannem quemdam de Prato *decretorum doctorem*, pontifici a cubiculis, *& nuncium* apostolicum in carcere reclusum jussu concilii detineri; sibi paria metuentes, palam protestati sunt, se numquam ad concilium venturos nisi securitatis fide accepta. Publicæ ea de re tabulæ apud Martene col. 149. signantur die XXVI. julii anni 1432. Johannes iste Basileæ jam aderat anno ineunte, quo tempore publica authoritate recognovit pontificis bullam ab episcopo Parentino delatam, ejusque rei publicas tabulas scripsit sub nomine *Johannis de Ceparellis Pratensis decretorum doctoris apostolica & imperiali authoritate notarii*. Tunc igitur munere nuncii apostolici nondum fungebatur, quo sibi demum commisso, cum forte bullam pontificis ardore nimio defenderet, patres in se provocavit. Venerunt tandem Pontificis legati augusto mense, ac die ejusdem mensis XXII. coram patribus, luculenta oratione legationis suæ causas exposuerunt, quarum summa fuit, ut Eugenio supremam potestatem assererent. Cum nihil præterea afferrent quo pax conciliaretur, patres, iis neglectis, publice in sessione VI. compellarunt Eugenium, ut de contumacia intra LX. dies responderet. Extant orationes illæ legationum apud Labbè in append. num. XLIII. XLIV. & XLV.

Dum hæc fervent Basileæ, Sigismundus concilio studiosus rogavit Jacobum a Gelu Ebredunensem archiepiscopum qui forte tunc Parmæ aderat, ut Romam pergens, qua erat dexteritate in rebus arduis tractandis, sequestrem se inter pontificem & Basileenses constitueret. Paruit ille, pontificem convenit impetravitque bullam, cujus specimen ad regem tulit approbandum. Signantur literæ illæ die VI. Kal. julii 1432. earumque summa eo redigitur ut Basileæ concilium stabile perseveraret, extinctioni hæresum præsertim Bohemicæ insisteret, si quæ tamen dubia majoris indaginis occurrerent, ea resolvenda ad pontificem, accedente consilio patrum Basileensium, & cardinalium transmitterentur. Ad ecclesiasticam disciplinam reformandam quod attinet, patres referrent ad pontificem, quo approbante concilium statueret; si quid improbasset pontifex ad concilium futurum res integra dimitteretur. In hanc sententiam digestas literas rex tacite improbavit, quamquam remittendas censuit ad pontificem, protestatus nolle se quidquam probare, quin prius a concilio admitteretur. His mandatis oneratus fuit idem Ebredunensis archiepiscopus, cum sociis, episcopo Curiensi & Ladislao *gubernatore cruciferatus Budensis*, quos misit rex ut denuo *pulsarent super favore concilii*, quæ verba sunt regis in literis ad concilium datis Senis die XXVII. julii. Martene col. 151. Non ita post multum reversi legati illi exposuerunt Regi venturos actutum cardinales de Ursinis, de Monteforti, & de Britannia a pontifice missos, ut de rebus arduis tractarent. Venit tandem unus cardinalis de comitibus manente Romæ cardinali Ursino; & cardinali vero de Monteforo, cum & ipse pariter cum cardinali de Comitibus Senas venisset, ibidem defuncto. Multa hic utrinque jactata; sed cum non convenirent, iter Romanum ut cum pontifice coram ageret, statuisse se idem rex in literis die XXIX. septembris apud Martene col. 185. significavit. Profectione tamen illa ad sequentem usque annum ex rebus supervenientibus dilata; iterum mense novembri die XXVIII. per Curiensem episcopum Laurentium Marescallum, & Gasparem Sligk, ad id missos, pontificem rogavit, ut concilio adhæreret. Porrectus tunc a legato supplex libellus recitatur apud Martene col. 532. Oratorum nomina exprimuntur in folio, ex quo merita Sigismundi in concilium recitata sunt apud patres die XX. januarii 1433. Martene col. 530.

His forte stimulis incitatus pontifex nova legatione cum Basileensibus fœdus tentandum statuit. Oratores delecti quatuor, Johannes de Mella *decretorum doctor & notarius*, Christophorus Cerviensis episcopus, Ludovicus S. Justinæ Paduanæ, & Nicolaus S. Mariæ de Moniaci *Montisregalis diœcesis, abbates*, qui nonis januarii sequentis anni profecti sunt ad concilium, ut ex patentibus pontificis literis ea die signatis apud Martene col. 551. constat. Traditæ illis bullæ tres, quarum cum essent in itinere pontifex transmisit. Harum primæ, quæ unicum folium est, in quo præci-

avisamenta excogitaturi sumus ad pacem fidelium religionis Christianæ, ac statum & honorem Ecclesiæ facientia, vestræ Sanctitati volumus exponere, &c. ita requisitione vestræ Sanctitatis permotí, & inducti etiam devotione sincera, quam ad bonum Ecclesiæ & statum universum reipublicæ Christianæ gerimus, rubore deposito & confidenter dicimus, quod hæc causa Græcorum nullatenus sufficere potest ad dissolutionem ipsius sacri concilii, quamvis bene esset res sanctorum, & multum optabilis, ipsos Græcos reductos videre, nec prætermittendum est suo tempore ad illa intendere; sed non poterit nec debebit ipsa reductio, quæ tot centenis annorum sic perstitit & dubiosa quidem est rebus tam arduis, quæ subversionem totius nostræ fidei tangunt, quoquomodo præponi, quia utique res illa moram pati non potest, quæ hucusque tanto tempore perduravit, sine læsione Romanæ ecclesiæ, cum a Græcis & suis convedentibus hucusque Christianitas nihil violenti pertulerit, Et infra:

Missas jam lit. ad Bohemos a Conc. Basileensi.

Secunda sacrum Basileense concilium misit nobis certas literas Bohemos Hussitasque ad Basileam pro reductione ipsorum vocantes, quas illico eisdem transmisimus, adjunctis nostris opportunis & adhortatoriis literis tenorem literarum sacri concilii continentibus. Super quibus Pragenses, qui inter eos potiores sunt in Praga dietam convocarunt, prout in copia hic annexa Sanctitas vestra clarere poterit &, ut nos aliunde informamur, speratur omnino de comparitione ipsorum coram concilio, & verisimiliter etiam multo magis ad hoc stringuntur, quanto jam in regno nostro Hungariæ conflicti sunt, & magnam partem sui exercitus equestrium & pedestrium, ac instrumentorum, & curruum, auxiliante Domino, perdiderunt: & etiam per illustrem filium nostrum ducem Austriæ æstate præterita in Moravia potenter de campo depressi & in fugam conversi; ac novissime in ducatu Austriæ notabiliter sunt prostrati. Insuper etiam, quia ipsum concilium ipsis magnum terrorem inducit, cum audiunt illud ad extirpationem hæresum esse potissime congregatum: quibus comparentibus speraremus ipsos per sacrum concilium ita informare, quod contritis recederent, & hæc pestis, Deo dante, cessaret. Nec intentio concilii & nostra una fuit, neque est, ut super articulis ipsorum prius damnatis debeat fieri disputatio, prout tangit sanctitas vestra; sed solum informatio & instructio per sacras Scripturas, ut se errare cognoscant & resipiscant, prout dominus noster Papa Martinus prædecessor vester nobis & Regi Poloniæ in pluribus suis bullis faciendum imposuit & persuasit, Et in casu, quo nil proficeret, tum videns sacrum concilium ipsorum pertinaciam ferventius ad eorum suppressionem intenderet, & super his ex omnium regionum finibus provideret, quoniam hoc onus solis importabile est Alemannis. Insuper quia locus Basileensis præfatis Hussitis est deputatus, & sacrum concilium nosque securitatem illuc conducendi illis plane obtulimus & per literas nostras affirmavimus, quid dicent ipsi hæretici sentientes dissolutionem concilii, nisi quod nos fugimus eos, & Ecclesiam contra eorum rationes quodammodo succubuisse? & sic confortabunt suos, & fideles populos, ad quos jam, ut audivimus, errores suos & articulos cum infectionibus sacrarum Scripturarum miserunt, mortali contagione inficient, in quo cunctus populus spem suam defixit.

Habitos a Pragensibus de pace conventus.

Ut in Hungaria Bohemi cæsi.

In Moravia & Austria profligati.

Non disceptandum de fidei dogmatibus, sed hæreticos erudiendos. Martinum ita sensisse.

Vocatos jam ad Concilium hæreticos.

Actum iri audacia si dissolvatur Concilium.

III. *Tertio, quia ubique famatur sacrum concilium pro reformatione morum in populo catholico & totum statu ecclesiastico congregatum fore, & modo, si dissolutum maneret concilium, revera timendum est, quod laici, qui multimoda contra clericos debacchantur, capiant occasionem irruendi contra ipsos dicentes in congregandis & dissolvendis conciliis sine fructu illusiones fieri, prout prius etiam factum est, prout manifeste clamant, quod non expectant nisi finem hujus concilii:* Et infra.

Populum rebellaturum in clerum.

Quarta quamvis multi principes, nobiles, & ci-

Principes finitimos spem locasse in Concilium.

NOTÆ præcipua legationis capita continentur, signaturque die XIV. decembris anni 1432. potestatem facit legatis ut concilium Basileæ celebrari statuant *quoad reductionem Bohemorum dumtaxat*. Altera, die sequenti data, pleno facultas legatis permittitur, ut cum Basileensibus patribus decernerent quidquid e re ecclesiæ censerent circa locum & tempus habendi concilii generalis; ita tamen, ut servarentur *instructiones, seu advisamenta per bullas sub data XIV.* (lege XIX.) *kal. januarii* præscripto. Hac bulla convenisse tandem cum concilio pontificem censuit annalista; re-ipsa tamen nihil concessit, nisi quod in priori bulla permiserat, ut si forte concilium Bononiæ recusaretur, locus alter *in alia quacumque civitate Italiæ* destinaretur. Locum destinandum legatis & concilio pontifex altera hac bulla permittit. Tertia bulla signata XV. Kal. februarii anni sequentis largitur pontifex ut oratores sui cum concilio, siquidem e re ecclesiæ judicaverint, concilium, non quidem in Italia, sed in Germania, *civitate Basilea semper excepta*, statuant. Quarta denique data Kal. februarii locus ille in Germania designandus electioni legatorum permittitur. Literæ istæ leguntur apud Martene col. 551. &c. Legati Basileam venientes die X. Martii anni 1433. coram patribus splendida oratione legationis suæ causas, tum & apostolicas literas exposuerunt. Sed patres alteram post alteram rejicientes bullam prolixo dato responso causam suam defenderunt, quod legas apud Martene col. 557. Reliqua hujus concilii anno sequenti dabimus. MANSI

& civitates circumquaque Bohemiam post rupturam exercitus cum hæreticis treugnas inierunt, tamen major pars adhuc se contra eos sustentat, ponendo spem suam totalem in ipso concilio pro liberatione sua, ad quos dictum concilium & nos dudum pro eo misimus: qui audientes concilium debere dissolvi, totaliter se avertent & treugnas etiam inibunt ad redimendas vexationes; & quid in locum sequetur nisi illius pravitatis adhæsio?

Argumenta ex pace conciliandæ opera Concilii inter principes. *Quinto quemadmodum ipsum sacrum concilium pro ponenda pace inter cætera congregatum exstitit, & jam inter quamplures Reges, principes, & alios sint præparamenta & initia facta ad dandum modos pro pace, ita ipsi audientes dissolutionem concilii convertent se ad gladium, & erit novissimus error pejor priori.* Et infra.

Si perstet in sententia rebellaturum concilium. *Item considerandum est vestræ sanctitati, quod sacrum concilium [ut putatur] ad hujusmodi dissolutionem nullatenus consentiet, cum quo etiam major pars Regum, principum, prælatorum, & communitatum concurret, & vestra sanctitas, quæ hucusque in Ecclesia Dei sine ruga & macula tenta est, per hujusmodi opera poterit sibi suspicionem & rubiginem facere, ac innocentiam suam per hoc, quod facile & quasi nulla legitima ratione subsistet, dissolutionis negotium fermentare, quia dici poterit, quod vestra sanctitas hac occasione foveat hæreses, cædes, & clades inter Christicolas, & perseverantiam deformitatum & vitiorum in populo: & timendum est, quod habebunt sequelam multorum, &c.* Gravissimis iisi-bus appetitum iri.

IV. Ob alias gravissimas causas non mutavit sententiam Eugenius. Non mutavit ob hæc Eugenius mentem, & VI. kal. februarii respondit (a) Romanorum Regi se omnibus, quæ excutienda forent, diligenter expensis, prolatum jam de traducendo Bononiam concilio decretum assentiente Cardinalium senatu gravissimis de causis confirmasse. Gratulatus vero de illius in Italiam adventu, addidit optasse, ut antequam eam ingrederetur, oratores, uti erat pollicitus, mitteret, cum quibus & de imperialibus insignibus ab ipso accipiendis, & de collapsa pluribus in locis ecclesiastica disciplina redintegranda, conciliandaque inter dissentientes Reges ac principes pace potuisset agere. Aliæ etiam extant ad Sigismundum ipsum superiori argumento datæ literæ (b), quibus synodum justis gravissimisque de causis fuisse dimissam contendit. At Basileenses præsules, qui se notandos infamia putabant, si postquam Bohemos ad concilium evocassent, ipsis non expectatis illud dissolverent, simulque eosdem Bohemos ad catholicorum communionem revocandi in spem venerant, repugnarent Eugenio, & contrariis literis, quibus adscripta est XXI. januarii dies promulgarunt, catholicam rem in tantum discrimen adductam, ut concilium sine irreparabili damno solvi non posset: convincendos enim argumentis hæreticos, & comprimendos armis: cleri mores revocandos in veterem formam, excolendosque: Christianos Reges in concordiam redigendos: mutaturum sententiam Eugenium, cum spectata esset patrum integritas, qua Divinæ gloriæ studebant; nec decretum Constantiensis concilii tanta maturitate editum de celebrandis synodis a Martino, atque ab ipso Eugenio confirmatum infringendum videri: constituisse itaque coeptos Basileæ solemnes episcoporum conventus protrahere, donec Bohemiæ pristinus religionis splendor restitueretur, instauraretur disciplina ecclesiastica, Regesque in mutuam pacem revocarentur. Gravissima opponit argumenta.

(a) Ext. edit. in append. ad conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 211.

(b) Lib. 15. p. 62. Obluctatur Eugenio Basileense Concilium.

V. Misere postea literas (c) & oratores ad Bohemos, quibus plurima benevolentiæ signa pro instaurando antiquo fœdere, & natis de religione dissidiis sedandis explicuere, eosque adhortati sunt, ut bellis cladibusque finem imponerent, & quantocyus oratores suos Basileam legarent.

(c) Ext. in ms. cod. bibl. Vat. sign. n. 4177. p. 10.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis, &c. universis & singulis sacerdotibus, nobilibus, consulibus, civibus, cæterisque regni Bohemiæ incolis unionem, concordiam, charitatem, & pacem in Domino nostro Jesu Christo.

Solicitati Bohemi ad pacem redintegrandam. *Testificamur coram Deo, magnam tristitiam & dolorem assiduum cordibus nostris inesse de tam diuturna & merito deflenda divisione. Insuper omnem pacem, concordiam, & in credendo salubrem unionem ex intimis affectibus seu affectionibus desideramus, quantum Deus annuerit perficere, nec ob hoc synodali congregatione quovis modo intendimus discedere, donec omnino nobis possibilia pro votiva & optata nostrum adinvicem unione perfecerimus, in Domino sperantes, qui præsto adest invocantibus eum in veritate, qui neminem vult perire, sed omnes viam veritatis agnoscere, quod piorum intercessionibus exoratus, & diligentiis humanis ad hoc, ut decet, exhibitis Spiritus Sancti illustrante gratia, mutuam concordiam & affectuosissime hujusmodi desideratam unionem consequemur. In hoc autem amplius confidimus, quod potentissima medicina talibus dissensionibus subvenire solita parata est sacra scilicet præsens synodus,* & infra. *Adhortamur igitur vos in visceribus Christi & in illa salute, quam a justo Judice speratis, quatenus omnes vestros conatus ad rem sanctam & divinæ unionis & concordiæ opus apponendum viros timoratos in lege Christi exercitatos, communem salutem & pacem, non particularia commoda affectantes, de quibus vobis alios scripsimus, ad hoc sacrum concilium placeat quam citius destinare,* & infra. *Tædeat vos quæsumus, cladium bellicarum & hinc cæ-* Tot bellorum cladibus finem imponant.

de

de tam horrendorum flagitiorum perpetratorum, ac viribus totis communem animarum & corporum salutem procurare satagite, in hoc siquidem (Deo authore) vobis consistimus fideles cooperatores. Hæc tamen quanto citius fieri rogitamus, &c. Dat. Basileæ in nostra congregatione generali die sabbati VIII. *die mensis martii anno a nativitate Domini* MCCCCXXXII. *sub sigillo reverendi in Christo patris domini Philiberti episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, quo de præsenti utimur.* Confirmati potissimum sunt in sententia de concilio Basileæ celebrando, cum a suis oratoribus, quos Norembergam & Ægram miserant, ut cum Bohemorum Hussitarum oratoribus paciscerentur, certiores essent facti, præclaras spes redintegrandæ pristinæ concordiæ affulgere: de quibus Julianus Cardinalis ad Eugenium scripsit (a) atque ex Constantiensis concilii distorta interpretatione nonnullas argutias, quibus nitebantur Basileenses, exposuit.

Concili. andor. Bohem. spes datæ.

(a) Apud Æn. Silv. p. 75.

Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio Papæ IV. &c.

Vereor loqui, timens irritare Sanctitatem vestram, sed charitas me cogit: nam forsitan Sanctitas vestra credit dissolutionem valere, & propterea in illa perseverat; ex qua cum multa scandala possunt contingere, remordet me conscientia, ne taceam. In primis C. Frequens, videtur innuere, quod non; nam si prohibetur prorogatio, quod est minus, multo magis dissolutio, quod est plus: plus enim est auferre, quam differre, prorogando differtur, dissolvendo aufertur.

Item isti dicunt, quod facile prædicta constitutio C. Frequens redderetur frustratoria, quia ut primum inchoatum esset concilium, posset re infecta dissolvi, sicut dicunt factum esse Senis, & nunc dicitur etiam Sanctitatem vestram sinistre & subreptitie in causa dissolutionis fuisse informatam. Dicunt etiam prædictam dissolutionem evidenter tendere in eversionem fidei, & ruinam Ecclesiæ, & perturbationem populi Christiani, ergo fieri non posse nec parendum fore. Asserunt etiam prædictam dissolutionem fieri non potuisse obstante quodam decreto Constantiensis concilii, quod in his, quæ pertinent ad fidem & extirpationem schismatis & ad reformationem Ecclesiæ in capite & in membris quemlibet, cujuscumque conditionis, etiam papalis, teneri obedire statutis & ordinationibus & præceptis cujuscumque concilii generalis, & nisi obedierit puniatur, &c. Ecce posse statuere in aliquem, posse præcipere, posse punire non obedientem, signa sunt evidentia superioritatis in his, quibus statuit, præcipit aut punit; teneri autem obedire, subjici, ac parere signa sunt inferioritatis in prædictis casibus. Ergo in prædictis casibus, cum Papa [ut dicunt] sit inferior concilio, quod etiam facto probatum fuit [nam propter unum de tribus casibus concilium privavit Joannem, & propter alterum privavit Benedictum] non poterit Papa dissolvere concilium quia inferior in eo, quo est inferior, non potest solvere vel ligare superiorem, ut in C. cum inferior de ma. & obe. cum similibus juribus: Et infra. *Item probatur hoc alia ratione. Nemo dubitat si contra aliquem summum Pontificem ageretur de heresi, quod ipse non posset concilium dissolvere, quia si posset dissolvere, non posset judicari, quod esset contra cap. si Papa XL. di. Ergo sicut in heresi sic in aliis duobus casibus, isti enim tres parificati sunt per concilium Constantiense.* Nonnullisque interjectis: *Et si dicatur in conciliis intelligitur excepta authoritas Papæ, respondeo illud verum est quando persona Papæ specialiter non includitur: sed si specialiter includitur, non potest excipi, quia saperet contradictionem. Hæc dixi, beatissime pater, Deus est mihi testis, cum displicentia animi: sed cogor ita dicere, ut sanctitas vestra desinat a prædicta dissolutione, ne contingant infinita mala in Ecclesia Dei, &c. Basileæ v. junii.* Hæc Cardinalis legatus dum pontificiæ authoritati detrahentium sententiæ favebat, a qua postea discessit. Sed has etiam argutias inferius confutatas visuri sumus (b). Cæterum, salva authoritate pontificia, circa factum errabat Eugenius, ut ipse postea professus est.

Exposita Eugenio Basileensium argumenta.

(b) A. C. 1434. n. 2.

VI.

Sensere cum Basileensibus plures ecclesiæ, ac principes non solvendum concilium illud: inter quos congregati apud Bituriges Gallicani præsules XXVI. februarii die has rationes (c) Carolo Regi exposuere: indictum illud & a Senensi concilio & a Martino & ab Eugenio, jamque plures episcopos ex universo orbe eo confluxisse: Bohemos vulgasse a catholicis numquam audiri potuisse, animum vero induxisse, ut concilii œcumenici starent sententiæ, quibus si nil respondeatur, fidem periclitaturam; facile autem Hussitarum hæresim omnia regna infecturam, cum sacerdotum & principum authoritatem oppugnet, & gravissimas crudelesque pœnas de eorum inertia, qui conniveant, repetituram; exemplo esse Bohemiam, cujus templa diruta, trucidati sacerdotes, proceres extincti jacent, cum nascentem pestem restinguere neglexissent; non fore illius expertem Galliam, in quam jam annis superioribus irrepserat, & Matisconensis agri Forensisque comitatus plebem armarat in proceres adeo, ut jactarent Hussitæ, ipsos etiam ad colendos agros ex divina sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo,* ob-

Sentiunt Gallicani præsules non dissolvendum Basil. concil.

(c) Ext. in append. Basil. conc. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 158.

Quo argumento permoti.

Seditio exorta in Galliis.

obstringi: ex quo nulla pendenda vectigalia eliciebant, ac nisi armis confestim repressi fuissent, illius erroris incendio universam Galliam corripiendam fuisse:

Waldenses in Delphinatu pertinacissimi.

in Delphinate pariter septam montibus nationem versari, quæ cum Bohemis impie sentiebat, ac subsidiarias pecunias coegisse transmisisseque in Bohemiam. Si vero excitaretur ab improbis Hessitis famæ, disturbatum ac dissipatum concilium, quasi argumenta ipsorum confutare non posset, populos eorum erroribus irretiendos; dandam vero ab episcopis ac principibus operam, ut exitialis ejusmodi hæresis excinderetur; proinde sacrosancto jungendos fœdere Reges, neque id nisi in concilio jam Basileæ cœpto perfici posse; exposcendamque idcirco in tanto discrimine divinam opem: si vero in pertinaci morum duritie persisterent Bohemi, in eos omnium catholicorum principum arma vertenda: præterea cleri perpoliendos esse mores, quod in concilio fieri debebat, ac forte eam ob causam divinam providentiam arcano consilio sacrum bellum etiam tum infeliciter gerj permisisse, ut cleri moribus in pristinam prius sanctitatis formam revocatis, hæresis comprimeretur.

Incumbendum ut omnes Reges jungantur in Bohemos.

His de causis Gallicani præsules consuluere Carolo Regi, et oratores ad Pontificem mitteret, qui ipsum ad instaurandam Basileensem synodem permoverent: solicitaret etiam literis Sigismundum Romanorum Regem, ac Mediolani & Sabaudiæ duces, ne quid adversus ecclesiasticum imperium novari permitterent, ne inde transferendi alio concilii præberetur occasio; mittendis autem ad Apostolicam sedem oratoribus suis & ecclesiæ Gallicanæ nomine Lugdunensem archiepiscopum adjungi pateretur, præsulibusque regni sui Basileam eundi potestatem faceret; ad quæ Regi Carolo inculcanda episcopus Aurelianensis a conventu legatus est. De iisdem apud Bituriges constitutis idem Lugdunensis archiepiscopus orator ad Eugenium decretus Lausanensem episcopum Basileæ agentem xxviii. aprilis die certiorem fecit (a), addiditque inter alia Joannem e Monte pontificium internuntium de concilio Avenionem aut Bisuntium aut Lugdunum transferendo secum egisse, ejusdemque opinionem a se confutatam: tum etiam Cardinales, qui sententiæ de transferendo concilio adhæserant, ab ea discessisse statim atque de maxima cogendæ synodi necessitate edocti fuere. Contulit hæc omnia Lausanensis episcopus cum Basileensibus, qui bona majj ea, quæ in Bituricensi præsulum cœtu peregerat (b) laudavere, eumque ne ad Eugenium pergeret, ad se avertere pertentarunt. Flagitavere, (c) etiam a Carolo Rege, ut oratores suos ac præsules Basileam mitteret.

Francor. Rex Eugenium hortatur ne dissolvat Basil. conc.

(a) Ext. ejus lit. ib. p. 136.

(b) Ext. ea lit. in ead. append. edit. Bin. to. 4. p. 1. p. 165.
(c) Ib. p. 164.

Quod ad expectatum Bohemorum adventum ad concilium Basileense spectat; VII.
tradit Monstreletus (d) Bohemorum fastum præliis attritum fuisse, nempe octo vel decem hæreticorum millia a catholicis Bohemis nobilibus, quibus contilium sexcentos equites cataphractos subsidio miserat, cæsa fuisse, ac postea alio certamine, duos sacerdotes hæreticorum duces alterum Procopium nomine Thaboritam, alterum Lupum una cum sectarorum sex millibus profligatos fuisse. At de his inferius quo anno (e) contigere dicetur: addit ille Bohemos ad concilium oratores misisse, ut incorruptæ fidei puritatem ab eo peterent, & censurarum nexu solverentur. Hos vero Basileam proximo ineunte anno pervenisse, visuri sumus. Addit auctor decretos ab Rege Castellæ Basileam novos oratores; quinetiam ad Anglos in partes suas pelliciendos legaront Basileenses ad Henricum Anglorum Regem Gerardum Landrianum episcopum Laudensem, ut ipsum ad præsules Basileam mittendos adduceret, cujus ornatissima oratio typis impressa est (f), ex qua nos eam partem delibabimus, in qua Basileensem synodem ob ingravescentem Hussiticam pestem pernecessariam, ita Anglis exposuit: *Quam nunc hæc sacrosancta synodus non opportuna modo, sed si nullo unquam tempore statuta fuisset, maxime necessaria sit, paucis attendite, & recogniscite sanctissimæ fidei & reipublicæ Christianæ vulnera. Primum an dissimulare possumus, nisi fœdissime quidem, & non mediocri etiam totius nominis Christiani periculo, in omni ferme regione orbis exortas, atque excrescentes in dies magis nefarias & hæreticas factiones, nominatamque illam in primis & pestiferam Bohemorum luem. Bone Jesu, quam longe lateque jam fines extendit! quis enim non acerbe doleat clarissimum olim populi Christiani regnum ulcerum aversumque a fide & religione nostra factum? quis præterea non miserebitur tot innumerabiles animas illorum falsa pestiferaque doctrina pellectas igni & suppliciis æternis quotidie deperire?* pluribusque interjectis addidit; *Quidquid hæresum, quidquid bellorum, quidquid discordiarum, dissensionum, calamitatum, quibus misere nimium nunc populus Christianus premitur, omnia, inquam, per intermissionem conciliorum exorta sunt, atque olim sancti patres ubi quiddam parum honeste, parum verecunde, parum moderate fieri conspiciebant, concilia statim nulla intervalla facta cogebant in unum, neque morbos per negligentiam, aut desidiam excrescere sinebant, nullo sane alio sanctiore instituto, aut documento utilius communi omnium saluti, atque posteritati suæ consulere posse putantes. Nos igitur*

(d) Monstrel. vol. 2. p. 96.
Hæretici duobus præliis cæsi.

(e) Ann. 1434. n. 12.

Solicitati Angli ut Basileensi concilio faveant.

(f) Ext. ibid. p. 181.

Coactos se ad synodum ad Hussiticam hæresim abolendam profitentur.

Prædicant Basileenses omnia mala ob intermissa concilia pullulasse.

tan.

tantorum patrum soboles, sedendo, stantes, & otiosi aspicere poterimus tam exitiosa, & in dies magis excrescentia mala gentis nostræ? &c.

Angli Basileensi concilio aggregati.
(a) Ext. ejus lit. in dicta append. pag. 49.
Instituta inter Anglos & Francos pacis actio.
(b) Ext. ibid. pag. 149.
Effusæ apud Eugenium querelæ.

Commendavit (a) Henricus Anglus Basileensium patrum Hussitarum hæresim comprimere, componere cleri mores, Regesque inter se conciliare meditantium, quod præ se ferebant studium, ac præsules habitis trium regni ordinum conventibus Basileam proficisci jussit. De pace vero cum Carolo Francorum Rege conficienda respondit, si cœpta interprete Nicolao Cardinale tit. S. Crucis concordia ad optatum exitum non perduceretur, de ea apud concilii patres acturum se. Aliis autem literis (b) questus est apud Eugenium, dimissam ab eo maximo cum rei Christianæ discrimine synodum Basileensem, producendamque videri, & quæ in ea geri non potuerint, postea in Bononiensi, ad quam regios oratores missurus sit, perfectum iri.

VIII.
Basileensis conciliabuli acta.
(c) Acta Basil. concil. Sessio 1.
Basileenses concilii authoritatem Pontificiæ præferunt.

Celebrarunt (c) interea Basileæ congregati præsules, quorum numerus in dies augebatur, suas sessiones, in quarum secunda xv. kalendas martii habita speciosa promissa contrariis factis evertentes erroribus se implicare cœpere, dum conciliorum auctoritatem veri nec ambigui Pontificis auctoritati prætulerunt; falsamque sententiam confirmare nitentes duo concilii Constantiensis decreta instaurarunt, sed in alienum detorta sensum, ex quibus falsam consequentiam elicuere. Alterum est his conceptum verbis: *Primo declarat, quod ipsa synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens & Ecclesiam militantem repræsentans, potestatem immediate a Christo habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur, in his quæ pertinent ad fidem & extirpationem dicti schismatis, & ad generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite, & in membris.*

Constantien. concilii decretum in alienum sensum detorquent.

Verum & genuinum sensum illius decreti, quod a Constantiensi synodo, cum nondum œcumenica vocari posset, nec veteri conciliorum instituto, rogatis nimirum prius patrum sententiis, editum est, superius (d) attulimus.

(d) A. C. 1414. n. 8.
(e) Turrecr. sum. de eccl. l. 2. c. 100.
Confutati a Jo. Turrecremata.

Refellit porro temeraria seditiosorum ausa Joannes Turrecremata (e) Cardinalis S. Sixti his gravissimis sententiis: *Cum dicunt, quod sancta catholica Ecclesia in sancto Constantiensi concilio, &c. præsupponunt duo, quorum primum est manifeste falsum, ut dicunt: quod in concilio Constantiensi fuerit universaliter diffinitum, quod concilium generale, &c. quoniam non universaliter aut indefinite, sed singulariter facta fuit illa definitio, sive declaratio, ut in responsione ad ea, quæ inducuntur de concilio Constantiensi plene in præcedenti capite dictum est. Secundo supponunt, quod illud decretum factum sit a sancta universali Ecclesia, hoc enim, salva pace eorum, qui ita opinati sunt, nullo modo potest probari verum esse, sicut jam ante diximus: immo temerarium videtur plurimumque scandalosum velle diffinire, quod obedientia sola Joannis Balthasar, quæ sola Constantiam conveniens fecit id decretum tempore schismatis, esset universalis Ecclesia catholica legitime a vero & indubitato pastore universalis Ecclesiæ congregata sanctum universale concilium faciens: hoc enim esset dicere, quod sola obedientia Joannis Balthasar inter tres obedientias fuisset Ecclesia & thalamus Christi, & aliæ obedientiæ scilicet Gregorii & Benedicti fuissent prostibula & synagoga sathanæ, & hoc non est aliud, quam suscitare antiquum schisma in Ecclesia Dei. Secundo non militant præfata decreta Basileensis concilii, eo quod concilium illud noluit recipere præsidentes Papæ in auctoritate sua debita juxta morem antiquorum conciliorum universalium, de quorum auctoritate in actione sexta concilii Chalcedonensis, ut refert Isidorus in libro conciliorum ita habetur: In omnibus synodis apocrisiarii apostolici decretas sententias primo propter summam auctoritatem sanctæ ejusdem sedis confirmabant & subscribebant, quia aliter nullum robur habebant; unde scribit Paschasius, &c. Ex quibus patet decreta illa omnino vacua esse auctoritate. Tertio patet idem, quia non fuerunt conclusa unanimi consensu totius synodi. Si autem concilium non agant, ut inquit Isidorus vi. ethicorum & in cap. primo dist. xv. qui non consentiunt in unum non potest dici conclusio concilii universalis, maxime in materia fidei, cujus unitas maxime requiritur in corpore Ecclesiæ, quæ ex universali consensu non emanat. Quod autem universalis consensus in decretis illis Basileensibus non intervenerit, patet tum, quia multis prælatis & doctoribus in utroque jure graduatis sapientia & virtutibus clarissimis non consentientibus edita sunt, quorum plures eorum attendentes prædicta decreta adversa esse sanctorum patrum doctrinis, non modo in deputationibus suis contradixerunt & reclamaverunt, verum etiam in sessionibus ipsis concilii, in quibus talia decreta ad favorem quorundam hostium Apostolicæ sedis cum multitudine populi parvi pretii & nullius auctoritatis publicata sunt interesse noluerunt. Secundo non fuerunt unanimitate universali conclusa, quia non expectata plene universali Ecclesia, nec integre synodo congregata, non enim expectatis plurium Regum & principum oratoribus conclusa fuerunt, licet aliquos eorum noverint jam in via constitutos: unde Basileenses cupidi renovare decreta sua postquam sanctæ memoriæ dominus Euge-*

ejus ad principum preces revocaverat dissolutionem concilii, quam fecerat, timentes dominorum Castellæ & Angliæ oratores, quos jam propinquos noverant, pro eorum sapientia & zelo ad fidem & Apostolicam sedem conclusionibus eorum non præbituros consensum, practicaverunt, ut ante adventum præfatorum dominorum oratorum innovatio fieret suorum decretorum, quod factum est in sessione XVIII. Nullus profecto sanæ mentis vir, qui novit cum quanta gravitate, integritate, & modestia fidei judicia tractanda sunt, judicabit esse universali consensu totius Ecclesiæ conclusa, Spirituque Sancto dictata, in quibus hujusmodi factiones & practicæ intervenerunt. Quarto decreta Basileensium invalida esse monstrantur eo quod eis non intervenit assensus Apostolicæ sedis, quæ unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, ut in c. Consideremus XXV. q. 1. Hactenus Turrecremata. Quamvis autem Eugenius postea consenserit, ut Basileensis synodus instauraretur, non tamen superiora illius decreta corroboravit. Porro synodum non directam a Pontifice errare posse nimium lugubribus exemplis constat.

Neque alia sanctio Constantiensis concilii, qua pœnæ intentatæ sunt omnibus sine ullo, etiam papalis dignitatis discrimine, qui Constantiensis synodi decreta spreverint, rectam a Basileensibus interpretationem traxit; neque enim Constantienses de Pontifice vero & in universa Ecclesia culto id constituere, sed de ambiguo, cum tunc vigeret schisma, cujus ambigui Pontificis authoritatem inferiorem esse censuerunt. Male itaque Basileenses ex fallaci & subdola assumptione falsam quoque hanc conclusionem elicuere: *Synodus Basileensis decernit & declarat, quod ipsa pro hæresum extirpatione, ac morum generali reformatione Ecclesiæ in capite & in membris, nec non pace inter Christianos procuranda, ut præmittitur, in Spiritu Sancto legitime congregata per nullum quavis authoritate, etiam si papali dignitate præfulgeat, dissolvi aut ad alium locum transferri, seu ad aliud tempus prorogari debuit aut potuit, debet aut potest, debebit aut poterit in futurum absque ejusdem synodi Basileensis deliberatione & consensu.*

Basileenses dicta de ambiguo Pontifice ad non ambiguum maligne traxere.

Magnificum rebellandi in Eugenium specimen.

Temeraria sanctio.

IX. Sessio. III.

Sessione tertia XXIX aprilis die celebrata denuntiavit publico edicto Eugenio Basileensis cœtus, ut ad synodum accederet, vel si aliis distentus esset rebus, legatos mitteret. Quibus de rebus hæc S. Antoninus (a): *Illi*, nimirum Basileenses, *obturaverunt aures suas*, scilicet jussis apostolicis, quibus Pontifex Basileensem conventum dissolverat, *non audientes vocem Domini, sed congregatione illa facta, conciliabulo nullas vires habente, nisi ut synagoga sathanæ authoritate suæ temeraria præsumptione cœperunt Eugenium ad concilium adeundum citare solicitati ad hoc a duce Mediolani ægre pontificatum ejus ferente, quia non sibi favebat.*

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 4.

A duce Mediolani excitati Basileenses.

Sessio IV.

In sessione quarta XIII. kalendas julii data est Bohemis & omnibus ad concilium accessuris, tum etiam, qui de fidei articulis voluissent disserere, publica fides: jam enim synodalibus literis (b) solicitati Bohemi, ut ad concilium venirent, eas cum omni observantiæ significatione acceperant. Extant quoque ipsorum blandæ literæ (c) ad concilii nuntios scriptæ his conceptæ verbis.

(b) Ext. in eod. append. pag. 160. 163. 164. 173. 229. 236. 240.

(c) Ext. ibid. pag. 240.

Reverendis, ac religiosis in Christo fratribus Joanni Nyder priori domus Prædicatorum Basileensium & Joanni de Mulbrun nunciis concilii Basileensis magister civium, consules, & scabini civitatis Pragensis, nec non magnates, nobiles, barones, ac capitanei exercituum & communitatum regni Bohemiæ, & marchionatus Moraviæ affectanda pacis commoda in summo veræ tranquillitatis authore.

Bohemorum ad Basileensis conc. oratores literæ.

Reverendi & religiosi viri. Epistolarum venerabilis concilii Basileensis & vestrarum nos ad audientiam plenam, piam, & securam invitantium lectione facunda gavisi merito arbitramur, clementissimum supra omnes Dominum visitasse plebem suam in piis visceribus miserationum suarum, ut reducat corda filiorum ad patres pristinos, gressusque ipsorum dirigat in semitis justitiæ directissimis primitivæ ecclesiæ, quatenus tempore novissimo urgente adducta ad vesperum corruptibilis mundi corruptela in militantis Ecclesiæ gloriosa civitate habitent cum fiducia, fide, spe, atque charitate cives unanimes, qui se sperant in futuræ beatitudinis aula cœlesti fore sodales: unde, quantocyus valuimus, gubernatoribus, & populo regni Bohemiæ congregatis, in hoc resedimus universi finaliter, ut oratores nostros & legatos ad præfatum concilium dirigamus, quatenus dudum per nos desideratum opus & nunc, annuente Domino, feliciter inchoatum laudabili & cunctis fidelibus fructuoso concludatur effectu, &c. (addidere preces, ut syngrapham de tradita oratoribus apud Ægram designandis fide publica mitterent). *Datum feria IV. post diem B. Matthiæ Apostoli Domini anno Domini MCCCC-XXXIII.*

Pacis spem ostentant.

X.

Celebri conventu apud Ægram acto, oratores se ad concilium missuros spoponderant, de quibus sunt plures synodales literæ (d): Comparatis ita ad concordiam Bohemis Eugenius, qui summo animi ardore eos ad Ecclesiæ gremium traducere peroptabat, Wladislaum Poloniæ Regem, qui jam plura ea de re colloquia cum illis fecerat, adhibuit interpretem sacræ concordiæ, ac Gnesnensem archiepisco-

(d) Ext. ib. ed. Bin. to. 4. p. 1. p. 160. 163. 164. 175. 229. 236. 240.

Polonus de Bohemis Eccleſiæ conciliandis agit.

(a) Lib. 15. p. 97.

copum cogere ſuffraganeoram ſynodum, juſſit, & ſi e re divina videretur, Poloniæ Regi permitteret, ut pro hæreticis ad fidem orthodoxam pelliciendis cum ipſis in congreſſum veniret, ipſeque ac ſuffraganei eoſdem reſipiſcentes cenſurarum nexu ſolverent (a).

Venerabili fratri archiepiſcopo Gneſnenſi.

Cum felicis recordationis Martinus Papa V. prædeceſſor noſter olim ſingularem devotionis ardorem, quem charissimus in Christo filius noſter Vladiſlaus Poloniæ Rex illuſtris erga fidem catholicam gerebat, & ejuſdem Regis deſiderium reducendorum Bohemorum hæreticorum ad viam veritatis conſiderans, pro quorum reductione ipſe Rex ſe efficaciter operaturum eſſe pollicitus fuerat eidem Regi cum dictis hæreticis pro ipſorum reductione impune converſandi, & circa id practicas & tractatus agendi, per ſuas certi tenoris litteras licentiam concesserit; nos cupientes, ut dicti hæretici per quoſcumque ad converſionem veritatis catholicæ fidei reducantur, præfati prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærendo, fraternitati tuæ tenore præſentium committimus & mandamus, quatenus, ſi poſt diligentem examinationem per te una cum venerabilibus fratribus noſtris ſuffraganeis tuis ſuper præmiſſis habendam tibi conſtiterit, practicam & tractatus hujuſmodi ſine ſcandalo fieri poſſe, & quod catholicis Chriſtianis exinde periculum non immineat, ſuper quæ tuam & dictorum ſuffraganeorum conſcientias oneramus, tribus vicibus dumtaxat, in quarum qualibet ſpatium viginti dierum non excedatur, interdictum in locis tuæ ac ſuffraganeorum prædictorum diœceſibus, & juriſdictioni ſuppoſitis, ad quæ dictos hæreticos pro conſummatione & effectu reductionis hujuſmodi contigerit, declinare pro illis tempore & diebus, de quibus ſuperius mentio facta eſt, removeas & relaxes, vel ad tempus brevius, ſi tibi & dictis ſuffraganeis videbitur, ſuſpendas: credimus enim præfatos hæreticos hujuſmodi benignitatis ſpecie allectos facilius abjuraturos eſſe præfatam hæreſim & ad confeſſionem catholicæ fidei celerius convertendos; tibi nihilominus ac ſuffraganeis prædictis hæreticos præfatos hæreſim hujuſmodi abjurare volentes, etiam ſi in contemptum clavium errores hujuſmodi patraverunt, & alias relapſi fuerunt, recepta prius ab ipſis ac facta abjuratione hæreſis & errorum hujuſmodi, ac etiam præſtito juramento, quod talia de cætero non committent, nec ea committentibus auxilium vel favorem præſtabunt, ſi hoc a te humiliter poſtulaverint & alias in forma Eccleſiæ conſueta abſolvendi, & ad noſtrum & Eccleſiæ gremium & ſedis prædictæ gratiam reducendi, ac recipiendi concedentes authoritate

Præſules juſſi excutere pactiones an conveniant.

Gneſnenſis inſtructus authoritate ad abſolvendos hæreticos.

præfata tenore, præſentium facultatem. Datum, &c. IX. kalend. auguſti anno II.

XI. Adhibita eſt ab Wladiſlao Poloniæ Rege pia diligentia ad Bohemos ab hæreſi revocandos, ſed illuſi fuere religioſi labores pertinacia improbiſſimorum hominum, ut inter Polonicos ſcriptores narrat Salomon Neugebaverus (b): *Coributus,* (b) Neugeb. l. 9.
luquit, *captus & mox pulſus a Pragenſibus [nam ſe Thaboritis conjunxerat & cum primoribus eorum ad Regem venerat] accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione, adhibitis doctores Cracovienſis academiæ, qui errores ipſorum diſputando refellerent. Rex ipſe ſimpliciter oratione uſus quanta rerum perturbatio ſecuta apud eos ex mutata religione eſſet, commemoravit, utque florentiſſimum quondam Bohemorum regnum ad interitum properaret ſublatis magiſtratibus ſacris atque profanis, everſis oppidis & munitionibus, cæſis vel fuga dilapſis optimatibus, conſtupratis honeſtis matronis & virginibus, agris partim hoſtiliter vaſtatis, partim furore quodam ipſorum cultorum deſertis, direptis ac dirutis templis, abrogatis ceremoniis, religione contaminata, ac tam variis portentoſiſque opinionibus diſcerpta, ita ut nemo propemodum cum altero conveniret: quæ omnia, ni maturo reſipiſcerent, præſens & extremum exitium conſequi neceſſe eſt: Quod ſi his rebus commoverentur, pollicitabatur ſe perfecturum, ut æquis conditionibus eorum res componeret. Hæc & alia graviſſime præfatus: ſurdis tamen auribus ea Bohemi accepere.* Hactenus, ille: nunc ad Baſileenſis ſynodi acta redeundum eſt.

Mala commota ob hæreſi propoſita.

Eluſa pia Poloni ſtudia.

In prædicta ſeſſione IV. ſancitum a Baſileenſibus fuit ſi eo temporis curſo, quo concilium peragebatur, interpontificium contingeret, Papam non alio in loco, quam in concilio ipſo renuntiandum, tum ademptum Pontifici creandi novos Cardinales jus dum ſynodus tenebatur, interdictumque ne jam creatos a concilio retraheret. Hæc temere atque iniquiſſime decreta a Baſileenſibus (quorum aliqui pontificatum ambiebant) ut ſibi pontificiam auctoritatem ſubilicerent, conqueſtum apud Reges Eugenium viſuri ſumus.

Seſſ. IV. Acta ejus temeraria.

In ſeſſione quinta V. Id. auguſti plures excutiendarum cauſarum ad ministr renuntiati, ſtatutumque ne judicium cujuſvis cauſæ ultra trimeſtre extraheretur. Ita illi concilium in forenſe emporium avaritiæ ſtudio, ut objecit Eugenius (c), converterunt, & novum caput multis conflatum capitibus contra evangelica oracula Eccleſiæ imponere, & monarchiam eccleſiaſticam in ariſtocratiam, ac demum in democratiam convertere ſunt meditati.

Seſſio V. Perperam geſta in ea.

(c) A. C. 1436. n. 8.

Cum

XII. Legati ab Eugenio ad Basileenses missi. Habita apud Basileenses insignis oratio. (a) Ext. in dicta app. p. 283.

Cum ita Basileenses evertendæ pontificiæ auctoritatis cupidi schisma & hæresim cuderent, Christi vicarius, ut eos ad saniora consilia atque ad pristinam sententiarum cum Romana ecclesia consensionem reduceret, internuntios Basileam mittere decrevit, e quibus Andreas e Petra archiepisc. Colocensis XXII. augusti die luculentam ad conventus Basileensis patres orationem (a) habuit, qua ipsos a conflando schismate absterruit, si excindere hæreses, si clerum ad virtutis studium ac disciplinam arctiorem incitare, si principum discordias dissipare cuperent; atque ubi schismaticis refertas fere universi orbis plagas descripsit, addidit: *Sunt, ni fallor, duo genera hominum, qui fidei catholicæ adversantur, Græci scilicet atque Hussitæ, quibus providere oportet.*

Ut Græci redeundi ad eccl. Rom. specimen dederint.

Et infra: *Hi ergo quos memoro Græci ad unionem Ecclesiæ venire contendunt, non eo pacto, quo quidam eos fallendi gratia dicunt accedere, sed aperte & absque aliqua simulatione. Pontifex siquidem maximus Martinus felicis memoriæ Papa V. sic sua sapientia atque humanitate Græcos ad opus unionis attraxit, ut de tanta opinionum & postulationum diversitate ad unam & solam differentiam concesserint, quis scilicet locus ille sit, qui pro convocanda synodo utriusque generis patres apte suscipere posset. Habeo hujus rei testes gravissimos, qui huic vestræ clarissimæ spectationi adsunt, & quæ dico in præsenti audiunt, nec audita vobis patres pronuntio, sed quæ vidi, & quæ præcepto ejusdem præsulis ipse contrectavi, & publica stipulatione concluseram; quorum Græcorum propositum & tu Eugeni Papa sanctissime, pro tua religione eximia & animi amplitudine nuper ampliora & certiora te ipsi facturum spondendo, confirmasti; nec credi potest, ut Christianorum quispiam his tuis sanctissimis desideriis atque conatibus contraire possit.* Et infra.

Ostensum a Basileensibus in Rom. Pont. officio.

Quomodo Græcus, tantum in hoc nostro ecclesiastico corpore dissidium audiens, eidem se conjungere vellet, aut cum Romanum Pontificem tam facile a suis contemni viderit, eidem honores debitos reddat? Nonne ridebit? Nonne utrosque leves & longe a Christiana charitate sejunctos judicabit? Nonne postulanti, ut ad gremium Ecclesiæ redeat, mox evangelicam illam respondebit sententiam (b): Frater vade, erue prius trabem de oculo tuo, & tunc videns erue festucam de oculo fratris tui? Cum superiore tempore nullus indubitatus Pontifex haberetur, neminem Græcorum aliquis audivit, qui de unione Ecclesiæ tractaret, at ubi omnium dissidentium vota ad unum pastorem convenerunt, mox legati Græcorum Pontificem adierunt, & coram gloriosissimo ac invictissimo Romanorum Rege domino Sigismundo semper Augusto, pro unionis negotio Imperator & patriarcha Constantinopolitanus voluntatem & vota triginta sex articulis patefecerant. Scio quod verum loquor, & quod hæ manus literas obsignatas explicuerint, & quæ illic continebantur ex Græcis latina fecerim.

(b) Matt. 7.

Triginta sex articuli sacri fœderis a Græcis Cæsari oblati.

Unde cum honestissimæ Græcorum petitiones principibus nostræ religionis visæ fuerunt, mox dominus Joannes episcopus Cardinalis tit. S. Sixti vir omnium suæ ætatis religione & sapientia spectatissimus legatus in Græciam declaratus est, quem illuc properantem, si mors non sustulisset, plurimi nunc populi ac nationes ritu & religione essent vobis simillimi, quorum nullam in præsentiarum haberetis: nec certe credendum est Græcos ab illa sua honesta opinione recessisse: eadem est gentis illius ad reconciliationem opus intentio, idem omnino desiderium, eadem postulatio, nisi quod filius, qui nuper imperio successit ad unionis negotium longe ardentior sit, quam unquam fuerit pater, quo fit, ut ad reconciliandam gentem illam catholicæ fidei via paratior modo sit. Quod si locus aliquis ad convocandum utramque gentem optimus daretur, videretis, patres reverendissimi, plura de Græcis facta esse judicia, quæ omnino constare non possent. Hos igitur fructus uberrimos de Græcis, vos patres præstantissimi, referetis, si non sit schisma in corpore. Nec vana de Græcis narrabat archiepiscopus Colocensis, extant enim literæ (c) ab Eugenio VII. id. novembris datæ ad trietarchas & navarchos, ut quoscumque Græcos Constantinopoli Italiam petituros veherent; humaniterque exciperent; digressus deinde ad Hussitas, qui in concilio celebrando in Italia, Ecclesiæ conciliari possent, addidit.

Joannes Card. legatus in Græciam decretus.

Intempestiva morte ingentem expectationem fefellit.

Splendida spes ostensa a Joann. Pal.

(c) Lib. 57. p. 77.

Alterum perditissimorum hominum genus, de quibus ob summam perniciem generali omnium patrum institutione consulendum est, Hussitas intelligo: gens profecto pestilentissima & velut exitiale virus per corpus ecclesiasticum repens. Nonnullisque interjectis quibus hos vicisse scelere cæteros hæreticos demonstrat, ac ni mutua consensione cum Pontifice conspiraverint, nonquam Hussiticam luem repressuros, subjicit: *Illud etiam summo studio agendum est, ut debitus honor, ac reverentia Pontifici maximo, quem unicum loco Dei in terris inspicimus, tribuatur: quod omnino faciendum, quisque hominum judicabit, si de hujus patris sanctissimi ac beatissimi vitæ integritate & innocentia noverit. Ad hæresum extirpationem ac infidelium expugnationem nemo Christianorum illo flagrantior. Taceo alia ipsius sanctissimi præsulis ornamenta virtutum, illa enim aliud tempus desiderant. Cum privatis negotiis operam daret contra infidelium ac hæreticorum errores & impetus, plurima egregia & memoria digna cogitaverat, at-*

Descriptæ Hussitarum nequitia.

Commonitii Basileenses officii.

Eugenii encomium.

Pia ejus studia contra hæreticos.

que

Suscepta ob eodem orientalis legatio.

que instituerat; reverendissimorum patrum Cardinalium numero aggregatus, mox quæ privatim excogitaverat, publico auctoritate perficere conatus est: propterea & legationem in Epyrum, Macedoniam, Thraciam, Propontidem, Asiam, Ciliciam, Syriam, atque Ægyptum, ubi veræ fidei jura & dignitas in pretium maximum veniunt, ponatissimo animo susceperat, propterea & conscribi jusserat, quibus artibus illæ nationes potestati Ecclesiæ adigi possent, quod si ipsi pro magnitudine animi & zelo fidei parem potestatem & auctoritatem conferri contigisset, nihil est, quod vexillum sanctissimæ crucis inter remotissimas gentes summa gloria nostræ religionis non figeretur. Adscitus sanctissimi Romani Pontificis dignitati, quæ jam tot labentibus annis excogitaverat, in effectum omnino deduxisset, si intestinæ discordiæ, atque vicina bella sancta ejus proposito impedimento non extitissent, &c.

Districtus bello adducere ad exitum cogitata non potuit.

XIII.

(a) Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. vol. 1. p. 187.

Alia etiam habita est oratio (a) a Joanne archiepiscopo Tarentino, qua primum summi Pontificis auctoritatem in omnem Ecclesiam diffundi, atque a Christo fuisse constitutam, tum divinis oraculis, tum sacris canonibus, tum sanctorum patrum sententiis demonstravit: deinde causae, ob quas Eugenius suprema illa auctoritate in concilio Basilea Bononiam transferendo esset usus, repetivit: *Intuebatur, inquit, ille Pontifex sanctissimus tantarum rerum expeditionem non esse finem optatum habituram, nisi sua sanctitas concilio adesset atque præesset, & cum reverendissimorum patrum & dominorum meorum sacri collegii aliorumque magnorum principum & totius Christianitatis orthodoxorum præsulum consultatione, favore, atque præsidio tanta tamque ardua negotia dirigeret atque disponeret; quod in hac ipsa civitate propter notoriam Sanctitatis suæ invaletudinem, & quoniam plerique illustrissimi principes ad eum locum convenire denegabant, nullatenus fieri potuisset. Accedebat insuper ad hoc, quod locus iste nimium vicinus videbatur potentiæ Hussitarum & magnæ imprudentiæ tributum fuisset [maxime post cognitionem periculi, quod non parum formidabile esse orator referebat (b)] universalem Ecclesiam tanto supponere discrimini: quin insuper neque eo, quo facta est modo, hæreticorum vocationem sine offensa, vel saltem tacita detractione damnationis de ea hæresi in sacro concilio Constantiensi factæ sua Sanctitas sustinere potuisset, cum per vocationem illam non ad disputationem solam, sed ad Spiritus sancti commune judicium Ecclesia nostra catholica & hæretici æqualiter invitarentur: illius enim vocationis verba, ut cum pace vestra dicam, hæc sunt. Ecce jam locus ac facultas plenæ audientiæ præbetur, jam invitamini non coram paucis, sed universis: audiemini quantum libet, audietis & nos ipsos respondentes, Spiritus sanctus adstabit medius, Spiritus judex & arbiter, quod in Ecclesiis tenendum & agendum sit: erimus simul & in oratione perseverantes, & tandiu ferventer suam pietatem jejuniis, gemitibus, precibus, obsecrationibus, ac sanctis operibus interpellabimus, usquequo ipse charitatis auctor & veritatis doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatem & unitatis sententiam. Ecce, quod per hæc verba non ad recognoscendam damnatum errorem Hussitæ vocantur, sed submittendum se pariter cum Ecclesia catholica ad investigationem veritatis, quod certe Hussitis favorem & auctoritatem majorem, fidelibus vero ambiguitatem & perplexitatem præstare videbatur.*

Cur Bononiam concilium transferre voluerit.

(b) Ann. 1431. n. 20.

Modus in vocandis Hussitis ad concil. reprehensus.

Sed quando illis fuisset, ut convincerentur & ad cognoscendum damnatum errorem, audientia præstanda, locus ipse ad id deputari non debuisset attento quod, secundum relationem oratoris illius, certæ civitates circumadjacentes illo pestifero morbo labefactari cœperant. Et infra. *Non erat etiam ille locus Græcis, ad unionem tam pie tamque ferventer adspirantibus accommodatus. Plures etiam aliæ causæ & graviores illius commutationis deliberationem auxerunt.* Et infra. *Bononiensis concilii novam convocationem omnibus mundi præsulibus atque principibus intimavit, etiam illis ex vobis, patres optimi, qui pro tempore hic residebant, optima spe fretus ne hujusmodi Sanctitatis suæ mandatis orthodoxis quisquam vestrum contrairet. Sed, heu reverendissimi patres, nedum mandata Sanctitatis suæ spreta sunt, sed quidam ex vobis ante dissolutionem segnes & ad veniendum remissi videbantur, post dissolutionem solertissimi atque præpetes facti sunt: quidam qui hic oderant cum aliqua displicentia, post dissolutionem læti & immobiles permanserunt, quod certe [nisi ex impressione aut timore, qui caderet in constantem virum factum sit] quam sit ab obedientia & humanitate vestra alienum, vos ipsi dijudicate. Spectat etiam ad summum Romanum Pontificem non solum generales synodos convocare, sententias roborare, congesta convocata revocare: aliæ in irritum labitur quidquid præter ejus auctoritatem statuitur; & non propriæ concilia, sed conciliabula nuncupantur. Textus est di. c. multis* & infra.

Ut pontificia auctoritas synodali antecellat.

Majori cum admiratione dignum extimatum, quod Romanum Pontificem citare præsumpseritis, dum dist. 9. q. 3. scriptum sit: Nemo judex judicabit primam sedem justitiam temperare desiderantem, neque etiam ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur. Et glossa super verba: O-

Basilienses subjicere sibi affectant Pontificem.

omni

mui clero: habet ita: Argumentum quod concilium non potest Papam judicare, ut extra de electionibus significasti, unde si totus mundus sententiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quod Papæ sententia standum esset, ut XXIV. q. 1. Hæc est fides, nec ob argumentum gl. in contrarium, quia orbis major est urbe; 93. di. legimus; quia illud intelligitur cum Papa dissentiret a tota Ecclesia in articulis fidei. 19. dist. Sicut sancta, ubi est glossa ad hoc notabilissima super verbo: Præsumpserit; & illa gl. satis sufficienter solvit objectionem, quæ fieri possit per c. illud Frequens, editum in sacro concilio Constantiensi, quod certe non ita arctat Papam, quia possit ex suprema sua authoritate super loco & tempore celebrandi concilii dispensare: quam quidem authoritatem nimis impia vult præsumptione violare quisquis ejus potestatem tentat infringere favendæ cupiditatibus suis, & id quod accepit a veteribus non sequendo, ut est textus 19. di. ita Dominus, moraliter etiam hujusmodi legum circumstantia semper in authoritate & prudentia principis reservatæ sunt, mutatis enim illis frequenter non solum dispensationem, sed abrogationem leges passæ sunt. Et infra.

Constantien. concilio objectati.

Formale leges est causas, personas, loca, & tempora mutare dist. 29. sciendum, &c. neque propterea c. illud Frequens & alia edita in sacro concilio Constantiensi cassa & invalida reputari debent, quotidie enim in positivis, etiam sine causa, nedum cum gravis causa insit, ut est doctorum communis sententia, Papa dispensat, eaque penitus tollit legibus in sua soliditate remanentibus.

Illud præterea patres optimi, quam sit ab omni religione alienum Domini nostri Jesu Christi vicarium ad instantiam & pro interesse unius viri etiam quantacumque dignitate præditi vestro decreto impeti & molestare. Scio, quod scitis, reverendissimi patres, & frequentius me vidistis cap. illud Frequens. Et paulo infra: *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari: sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio, voluit B. Apostoli successores cælo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagine inviolatam habere conscientiam. Nolite æstimare eas animas inquisitionis non habere formidinem, quas Deus præ ceteris suo reservavit examini. Scitis insuper patres, quanta cum humanitate Marcellinum episcopum almæ urbis, suo ore etiam de idololatria convictum, concilium rite congregatum colligere in sinu suo causam suam exhortatum est, tamquam non liceret a quoquam primam sedem judicari 21. di. Nunc autem: facit ad hoc c. sequent, & c. 1. In tantum illud ibi.*

Pontifex non ambiguus judicem non habet præter Deum.

XIV. *Sub silentio prætereundum esse statui, patres reverendissimi, quam fuerit a vestra sapientia & charitate remotum, post illam loci mutationem contra libertatem, authoritatem, & potestatem summi Romani Pontificis conatos vos esse, immo etiam præsumpsisse plura statuere, & edita promulgare, nostis quam formidabiles esse hujusmodi transgressiones, sanctorum patrum decreta declarent; unde non dubium est, ut est textus 22. dist. cap. 1. omnes, quod pluries allegavimus, quia quisquis cujuslibet ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit; qui autem Romanæ ecclesiæ privilegium detrahit, ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur; & cum ille vocetur injustus, hic est dicendus hæreticus: fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei, & ille contumax invenitur, qui eam cunctis ecclesiis non prætulisse cognoscitur. Sed si neque pœnæ formido, neque conscientiæ vermiculus reprimere vos potuit, patres optimi, saltem commune, quod habent membra cum capite depresso discrimen contemnere vos debuit: sunt enim illius capituli: Aliorum hominum, cujus toties mentionem facimus, tales est. Rursus patet sanctorum voce Pontificum dignitatem sedis ejus factam esse toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est ubique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi per prophetam dictum videtur, si hæc humiliatur ad cujus confugietis auxilium, & ubi relinquetis gloriam vestram?* Interjectis gravissimis adhortationibus, quibus Basileenses obsecravit, ut cum ipso ad peragendum concilium convenirent, addidit nuncius.

Increpiti de male præsumptis.

Admoniti dejecto Rom. Pont. ipsos dejectum iri.

Quoniam concilii desiderium Sanctitati suæ & vobis commune esse videtur, suum tamen tanto ferventius quanto plus sua interest, utpote qui in eo prodesse habet, debet, & vult, decrevit & deliberavit & vult, ut omnino concilium generale celebretur, in quo sua Sanctitas non solum adesse & præesse vult, sed ut membra condignam reformationem humili & mansueto animo tolerent, statuit ut in primis reformatio a persona suæ Sanctitatis inchoetur, non solum a tempore, quo ad summum apostolatus apicem assumptus est, sed teneræ juventutis, procedaturque ad reliqua totius Romanæ curiæ membra: demum alios mundi principes atque prælatos secundum gradus tangat & pungat, quo totus Christianæ professionis populus correctionis fructum salutemque percipiat, statuens sacrum illud concilium ita protegere, ut nullo umquam tempore illud dissolvi patiatur, nisi prius quantum possibile erit & Deus permiserit, secta vepres, hæresum, & discrimina ab agro dominico procul pellantur, quo Christi populus unus & pacificus

Significatum Eugenium concilio interesse velle.

cus

Christiana arma adversus infideles avertenda.

cus factus, atque evangelica vitæ puritate renovatus, ac Christi charitate & devotione accensus, Christi crucem atque Christiani populi sanguine madefactus mucrones in hostes crucis Domini & Terræ sanctæ occupatores convertere possit, quam diem si Deus dederit, ut oculis propriis sua Sanctitas intueatur, nihil in hac vita fructuosius, nihil desiderabilius, nihil jucundius sese consecuturam speraret. Hic erit, Deo rem & causam suam promovente & protegente, patres optimi, sacri illius concilii finis, hic terminus, hic fructus. Egit deinde archiepiscopus Tarentinus de præcipuis duobus dissensionis capitibus, nimirum de loco & tempore celebrandi concilii, ad quam tollendam controversiam subjunxit assentiri Eugenium, ut abrupta omni mora in unum concilium coalescant, deprecari vero Basileenses, ut ipsi in Italia locum designent. Tum subdit.

Non pendere ex locis Bohemorum reductionem ostensum.

Quod si forsan Germania reformationem reductionemque Bohemorum commodius in Germania fieri arbitraremini, sua Sanctitas est, alterius longe sententiæ, ut præmissum est, præsertim quia authoritas præsentia Sanctitatis suæ ad tantarum rerum expeditionem plurimum necessaria videtur, & an ultra Italiæ limites sese propter notoriam invalitudinem conferre posset, qui etiam quinquaginta passuum progressu lassatur, vos ipsi dijudicate. Neque existimare debetis, patres optimi, Bohemos si eorum intentio pia & recta foret, ab eorum salute, ab unione fidelium, ab amœnissima pace propter loci distantiam retardari, neque propter ipsorum hæreticorum reductionem (quam tamen credere, consideratis multis, mens refugit) postponenda est orientalis ecclesiæ revocatio, quæ tantis patribus incredibili sapientia & sanctimonia refertis abundavit, unde scilicet doctrina fidei gloriæ merito est tributa, cujus inclinationem nusquam hactenus promptiorem vidimus, neque stricto & justo Dei judicio magis necessariam, atque a tam pio & catholico principe oblatam. Pereunt sane in tarditate reductionis ducentum Hussitarum animæ, pereunt orientalium schismaticorum & absque dubio & longe plurium: modus est igitur, absque intermedio utrique sovitentur, ne tum illis simul pereamus & nos, & ut, si illi obstinatione ad gehennam ædificent, liberemur & nos. Possunt certe uno eodemque contextu ad unitatem Ecclesiæ hi duo populi revocari, possunt & debent, maxime cum ab altero invitemur & nos. Tamen si in ea opinione vestra persistitis, placet suæ Sanctitati, ne propterea ab ejus unitate recedatis, quod in utriusque rerum harum expeditione reverendissimus dominus meus legatus intendat. Placet insuper, quod vos eidem adjumento sitis, si hoc fructuosius, quam sine intermedio ad concilium profitisci existimatis, quod si complementum rerum hujusmodi per dominum legatum & vos fieri non possit, reliquum quod ad perfectionem extabit, supplebitur in concilio generali, &c.

Non postponendam Bohemis orientalem ecclesiam.

Et Bohemos & Græcos simul invitandos.

Commoniti Basileenses ne schisma moliantur.

XV. Basileensis synodus concordiæ rationem respuit.

Nos his permoti Basileenses propositam a Colocensi & Tarentino archiepiscopis concordiæ rationem respuerant, ac die tertia septembris inito solemni cœtu pontificiis nuntiis prolixa, sed fallaci & fucata oratione (a) respondere, contendentes concilii authoritatem pontificiæ antecellere quod probare nisi sunt divino illo oraculo (b): *Si peccaverit in te frater tuus dic Ecclesiæ: & si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*; quod sacrum Christi imperium in hunc trahere sensum ut nemo, neque ipse Pontifex universali voce excluderetur; concilium autem interpretati sunt nomine Ecclesiæ, eum ipsam in eo solemni præsulum cœtu referret: sed concilium acephalum, uti Basileense erat, referre Ecclesiam nunquam probarunt: genuinum porro divinæ illius sententiæ sensum multis explicat Sanderus (c), id nimirum intelligi perspicue de ecclesiastico judice, qui causis excutiendis præsit, posse etiam nomine Ecclesiæ synodum exprimi, sed cui summus præses, nimirum Christi vicarius intersit.

(a) *Ext. in præd. append.* p. 100.

(b) *Matt.* 18.

Contendit synodum Pontifici non ambiguo dignitate antecellere.

Acephalum concilium Ecclesiam non refert.

Verus sensus oraculi: *Dic ecclesiæ.*

(c) *Sander. de visib. monarch. l. 7.*

XVI. Exemplum Joan. XXIII. male ab iis adductum.

Attulere præterea Basileenses Joannis XXIII. exemplum, qui Constantiensis concilii imperiis fuerit obnoxius, dum illud sua fuga solvere conabatur; sed disparem Eugenii causam fuisse ostendimus, cumque Joannes non Pontifex verus vel saltem ambiguus esset, potior concilii authoritas existimata. Deflexere postea Basileenses ad querelas, quas nuntii pontificii fuderant, ipsos a Dominico Capranica subornari se sivisse, ii vero subjecere, Dominicum ipsum Cardinalem Firmanum (quem eo honoris titulo contra Eugenii decretum jam ante allatum de iis, qui Cardinales habendi essent exornarunt) gravissime in synodo ipsa conquestum de injuria sibi illata ab Eugenio, atque a concilio jus, quod a Pontifice obtinere non potuerat sibi dici poposcisse. Conati sunt etiam sese liberare infamia, in quam accesserant oppugnando pontificiam authoritatem, qua solutum erat concilium, prout ipsi putabant, ac se obluctatos addidere, ut tuerentur Constantiensis concilii decretum de celebrandis conciliis. Ad mutandum denique locum pro celebranda synodo flecti non potuere.

Ambigui & non ambigui Pontificis longe dispar auctoritas.

Dominicus e Capranica turbarum auctor creditus.

Habitus Cardinalis contra decretum Eugenii.

XVII. Insignes viri consulunt Eugenium an Basileam sint adituri.

Inter hæc jurgia cum nonnulli egregii viri in procinctu starent adeundæ Basilensis synodi, Eugenium consuluere, an eo conventuri essent: quorum ipse prudentiam, observantiamque erga sedem Apostolicam commendavit (d) & causas

(d) *Lib.* 15. *p.* 104.

traducti a se Bononiam concilii hisce literis significavit.

Optabat interesse Eug. concilio.

Eugenius, &c. Cum sincero cordis fervore celebrando concilio pro universali Ecclesia diligentissime reformanda & corrigenda desideraverimus personaliter interesse, tum novitas pontificatus nostri tum patrimonii Romanæ ecclesiæ in partibus Italiæ necessaria nimium reformatio propter magnam earundem partium perturbationem, tum adversa valitudo nostra, & quod ad partes ultramontanas non satis tutus videretur accessus, quominus eidem concilio possemus personaliter interesse, nos necessario prohibebant. Ex quibus & aliis necessariis rationibus impulsi, cum nostrum sit dumtaxat universale concilium convocare, atque dissolvere a Basilea, ut præmittitur, avocavimus atque idem ad civitatem Bononiensem duximus transferendum: in quo quidem, pia Dei miseratione annuente tam concernentia reformationem status ecclesiastici, quam Christianæ fidei exaltationem, quam etiam totius populi Christiani pacem & tranquillitatem tractare, agere, ac etiam consummare intendimus, atque nos & universos ecclesiastici ordinis gradus illuc cum tempus aderit convocare. Quod vero nonnulli prælati, ac etiam clericalis ordinis contra & præter decreta, ac dispositionem nostram ad præfatam Basilea congregationem accesserint, quidam potius sæculares principes, a quibus illi variis suggestionibus sunt compulsi, quam eorum spontanea voluntas in causa fuere: illi enim temporalem Ecclesiæ jurisdictionem, quoad possunt, evertere seu enervare cupientes, cum palam non possit, clam ac certis quibusdam coloribus, nos atque dictam Ecclesiam oppugnare non desinunt: qui quidem, prout firmiter speramus, justo Dei judicio conatus suos contra nos & dictam Ecclesiam in vanum effundent, vanitorum in se, ac salutem suam procul dubio retorquebunt, &c. Dat. &c. XIV. septembris anno II.

Ingentia pro instaurando Ecclesiæ splendore molimina.

Nonnulli Basileenses a principibus subornati, Ecclesiam astu oppugnandam suscepere.

Sessio VI. Temere in jus vocant Eugenium.

At Basileenses in sessione sexta celebrata septembris die VI. cui Branda Cardinalis Placentinus & Dominicus Capranica, ac triginta duo præsules interfuere, contumaciæ insimularunt Eugenium, qui monitus, ut edictum de soluta synodo Basileensi rescinderet iretque ad concilium vel oratores mitteret, synodalia monita sprevisset. Contra autem piam concionem (a) habuit Tarentinus archiepiscopus Internuntius pontificius proposito eo sacro themate: (b) *Obsecro vos ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis*; ac præsules rogavit, ut judiciariam actionem temerariam in Pontificem & Cardinales intermitterent: qui arroganter responderunt ea se de re deliberationem habituros, ac mox synodalium causarum actor Cardinales contumaciæ accusavit, qui vocati venire neglexissent.

(a) *Ext. in ead. prud. ap. prud. p. 600.*
(b) *Ephes. 4.*

Commoniti a legato, ut cœptis abstinant.

XVIII. Cum hæc audivit Eugenius, ut illorum impudentiæ atque audaciæ obstaret, ne aliquod per ipsos insigne damnum rei Christianæ inferretur, plures episcopos interque alios Salernitanum, Florentinum, Tranensem, Amalphitanum, Jadertinum nec non plures abbates ad se accersivit, quibus hæc mandata missis hisce literis dedit (c).

(c) *Lib. 15. p. 108.*

Eugenius, &c. Fraternitati tuæ in virtute sanctæ obedientiæ injungimus & mandamus tenore præsentium, quatenus omni dilatione postposita infra mensem a data præsentium computandum veniendi ad nos in prædictam curiam iter arripuisse, ac te nostro conspectui debeas præsentasse, cum occurrant nonnulla ad præsens statum & honorem nostrum & Romanæ ecclesiæ concernentia, ex quibus opportunum & valde expediens arbitramur, quod nonnulli prælati absentes, inter quos deputavimus & elegimus fraternitatem tuam, in Romana curia sint præsentes, quorum assistentia decoretur præfata curia, & consiliis, cum expediens fuerit, Ecclesia roboretur. Dat. VI. octobris. Vocarat (d) etiam antea IV. junii Eboracensem archiepiscopum, ut ejus opera in rebus gravissimis uteretur. Nec desiere plura novare Basileenses: in septima enim sessione sexto novembris die Basileenses sanxere ingrediendi conclavis diem ad sexagesimum extrahendum, si Romanam ecclesiam suo orbari pastore contingeret.

Plures præsules vocati Basilea ab Eugenio.

(d) *Ibid. p. 86.*

Sess. VII. Decretum Basileensium temerarium.

Sess. VIII. In octava, decimoctava die decembris Eugenius iterum monitus est, ut excurrente dierum sexaginta spatio edictum de solvendo Basileensi concilio cogendoque alio abrogaret, iretque Basileam, vel legatos mitteret, atque obtemperare detrectanti judiciorum suorum severitatem intentarunt: Cardinalibus pariter cardinalitii gradus & sacerdotiorum privationem, ni accederent interminati: in illos, qui ad indictum Bononiense concilium pergerent anathematis sententiam tulere, ac decrevere eorum, qui interessent synodo, sacerdotia conferri a Pontifice non posse. Insolescentes adeo Basileenses præsules delinire Eugenius ac sibi conciliare annitebatur, cumque uni Sigismundo Romanorum Regi in propagando suo conventiculo inniterentur, Pontifex Jordanum episcopum Sabinensem & Guilielmum tit. S. Anastasiæ presbyterum Cardinales Apostolicæ sedis legatos v. id. augusti misit (e), ut cum ipso de transferendo Basileensi concilio agitarent.

Leges temere dant Eugenio.

(e) *Lib. 17. p. 41.*

Cardd. legati ab Eugenio ad Sigismundum missi.

Eugenius, &c. Vobis cum præfato Rege nonnulla ardua dictæ fidei & Ecclesiæ ac sedis Apostolicæ negotia fidelium pacem concernentia, nec non causam congregatorum in Basilea tractandi & concludendi &c., si opus fuerit & vobis expediens videbitur,

fa-

super celebratione generalis concilii cum prafata Rege in aliquo loco idoneo cum illis modis, conventionibus, & conditionibus, capitulis, fœderibus, & pactis, qua vobis opportuna esse videbuntur, tractandi, concordandi, & judicandi, ac omnia alia & singula faciendi, petendi, & exercendi, qua salutarem fidei & Ecclesia statum & augmentum concernere dignoscitur, ad qua sine alia nostra directione pro singulari vestra sapientia vos eruditissimos esse judicamus, plenam & liberam de eorumdem fratrum consilio auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Domini MCDXXXII. v. id. augusti pontificatus nostri anno II.

Amplissima auctoritate fulti.

Caruit ea legatio optato successu, cum in Germania res Bohemicas componendas Sigismundo videretur; iterumque Eugenius Lucido Cardinale interprete nisus est Senenses permovere, ut deprecatores accederent apud Regem eundem, tum inter ipsos agentem, quo Senas Basileense concilium transferretur, in quam etiam sententiam ad illos scripsit (a).

De concilio Senas transferendo actum.

(a) Lib. 15. p. 115.

XIX. Dimovendum (b) Basilea non visum est concilium Sigismundo, qui etiam in suam sententiam traxit Eugenium; quamvis enim in Italiam illud transferre, illique præsidere optasset, quia tamen Hussitæ Basileam pergere spondebant, ac Basileensis conventus spem dabat, ipsos a se in gremium Ecclesiæ reductum iri, ne ob commoram de loco dissensionem tanta res disturbaretur, Eugenius Cerviensem episcopum, Joannem Mellam, duosque abbates Basileam misit (c), ut ejusmodi controversiam sedarent.

(b) Ext. in append. Basil. conc. edit. Bin. pag. 223.

Eugenius mutata sententia concilium Basileense instaurat.

(c) Lib. 15 p. 117. & 123.

*Dilecto filio magistro Joanni de Mella decretorum doctori, notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi referendariis, * nec non dilectis filiis Ludovico S. Justinæ Paduanæ & Nicolao S. Mariæ de Moviatis * Montes regales diœcesis monasteriorum abbatibus oratoribus & nunciis nostris salutem, &c.*

* Lege Referendario Vet. Mon. to. VIII. col. 551.

*Moniacis

Nulla major cura, testis est ipse cui nota sunt cogitationes hominum Deus, continuo agitat mentem nostram postquam Altissimo placuit nos, licet immeritos, ad regimen summi apostolatus assumere, quam ut generale concilium fieret, & eo loco & tempore, in quibus præesse illi personaliter possemus ut, quantum Omnipotens concederet, ea statuerentur & ordinarentur in eo, quæ ad laudem Dei cederent, & augmentum religionis spectarent & utilitatem reipublicæ Christianæ, qua cum propter infirmitatem nostram & alias justas & rationabiles causas in civitate Basileensi, in qua olim statutum concilium fuerat, fieri nullatenus posse videretur concilium, quod ibi esse videbatur, auctoritate apostolica dissolventes, illud in civitate nostra Bononiensi tempore tunc statuto de consilio & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium duximus celebrandum, mandantes universis ecclesiarum & monasteriorum prælatis, ut dicto tempore deberent ad dictum concilium convenire, prout in literis inde confectis plenius continetur.

Illius ea de re lit.

Cum autem in dicta civitate Basileensi nonnulli adversarum partium prælati, magistri, & doctores, ac aliæ ecclesiasticæ personæ, quæ se ad reductionem hæreticorum Bohemiæ, extirpationem hæresum, pacem Christianorum, & universalis Ecclesiæ reformationem asserunt congregatos, concilium ipsum in præfata Basileensi civitate fieri & celebrari postulent & requirant; nos, quamvis ex pluribus causis sanctius videretur, ut concilium celebraretur loco & termino per nos statuto, tamen ne propter varietatem & dissensionem loci pro celebratione concilii prosecutio tanti boni valeat retardari, ut bonus pastor providere volentes, ac considerantes plurimarum virtutum dona, quibus personas vestras Altissimus insignivit, sperantesque per vos potentes quidem opere & sermone in magnis expertos, ac in nostris & ipsius Ecclesiæ negotiis præcipua fidelitate probatos ea, quæ vobis committenda duxerimus laudabiliter exequemini, vobis cum præfatis & aliis personis Basileæ congregatis tam de loco & tempore, quam aliis debite requisitis ad hujusmodi generale concilium pro extirpatione hæresum, reductione Bohemorum, pace inter Christi fideles statuenda, reformatione universalis Ecclesiæ celebrandum, ac aliis ordinandis & decernendis, quæ ad laudem Dei, augmentum fidei, salutem religionis Christianæ, ac Romanæ ecclesiæ, nostrum fratrumque prædictorum statum & honorem concernunt practicandi, ordinandi, concordandi, capitulandi & concludendi, servatis tamen & adimpletis instructionibus seu advisamentis, devotioni vestræ per bullas nostras sub data XIV. kal. januarii datis & ordinatis auctoritate prædicta plenarium de eorundem fratrum consilio concedimus tenore præsentium potestatem, ratum & gratum habituri quidquid per vos actum & gestum fuerit in præmissis. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MCCCCXXXII. XVIII. kal. januarii pontificatus nostri anno II.

Præcipua capita pro celebrando concilio.

Ego Antonius tit. S. Marcelli presbyter Card. subscripsi †

Ego Jordanus episcopus Sabinensis Card. de Ursinis subscripsi †

Ego Lucidus S. Mariæ in Cosmedin diaconus Card. subscripsi manu propria.

Pontificis in Basileenses & hos in Pont. acta rescissa.

XX. Porro cum ad summum Pontificem concilii dirigendi munus spectet, Eugenius per Jacobum Ebredunensem misit præcipua rerum capita (d), de quibus in synodo

(d) Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1.

nodo agendum esset, nimirum ut Bohemis ad fidem orthodoxam reducendis, disciplinæ ecclesiasticæ pristino restituendo nitori, redigendis in concordiam principibus operam darent: tum omnia judiciaria acta contra quoscumque Basileæ confecta rescindi ab iis jussit, vicissimque ipse acta adversus eos, qui Basileæ agebant pacis studio convulsit; deinde addita sunt hæc: *Item paratus est dominus noster abbreviare tempus concilii proxime futuri Bononiæ, & etiam locum mutare, dummodo fiat in terris Ecclesiæ immediate subjectis in Italia, ubi dominus noster cum sacro collegio possit personaliter præsidere juxta consilium in Basilea existentium, & ibidem poterant convenire & Papa & dominus Rex in concilio, ubi multa bona fieri poterunt, quæ fieri non possent sine Papæ præsentia*. Conventum denique, ut Basilææ celebraretur concilium, de quo dicetur anno proximo ineunte.

Quod ad Sigismundum Regem spectat; illum, postquam Parmæ atque Placentiæ hyemavit, vocatum a Senensibus, ut Florentinos reprimeret, reliquo fere anni spatio Senis moratum, tradunt scriptores (*a*). Cum vero ad iter se compararet, consilium dedit Senensibus Eugenius, ut Cæsarem quidem urbe exciperent, sed cæsareis non autem Mediolanensibus copiis succinctum, cum Philippus Pontifici Florentinis fœdere juncto infensus esset, ac turbas augere posset. Respuere non sine magno ipsorum detrimento pontificium consilium Senenses, inflammato enim inde bello haud leviter eorum res attrita est, quæ cum pacis beneficio assurgere posset, eos ad illam colendam Pontifex apostolicis literis est cohortatus (*b*).

(a) *Blend. l. 5. dec. 3. Subell. ennead. 10. l. 2. Plat. in Eug. II. & alii.*

Moniti Senen. ne Mediolanen. copias exciperent.

(b) *Lib. brev. p. 64.*

Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis, & capitaneo populi civitatis Senarum salutem, &c.

Semper suasimus vobis pacem, ut palam vobis esse debuit, ex sola affectione & amore, quem ad vestram civitatem gerimus, & pro communi bono nos ad suadendum vobis pacem & procurandam concordiam commoveri: & quamvis nonnulla a vobis fierent, quæ vergerent in vilipendium nostrum & jacturam, tulimus omnia patienter, sperantes semper vos ad saniorem mentem esse reversuros, neque futuros omnino tam pertinaces in bello non solum periculoso vobis, sed etiam nobis & ecclesiæ Romanæ molesto. Illud autem præcipue vos novimus non displicere nobis, si reciperetis charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regem illustrem cum ejus gentibus solum quantæcumque essent, sed non placere nobis ullo modo; ut alias gentes reciperetis, ne majus incendium excitaretur, etsi contrarium fieret nos asteafuros vobis id maxime nobis displicere: vos aperte contemnentes nos quasi in nostrum vilipendium contrarium effecistis: itaque eorum, quæ postea acciderunt, nulli alii, sed vosmet impulsores & causa fuistis, neque aliorum suasione, neque sponte nostra, sed vestra culpa secuta sunt, &c. Dat. Romæ.

Toleratæ ab Eugenio alementer aorum injuriæ.

Contra Eugenii monita copias Mediolanenses exceperunt.

Sequuta inde graviora mala.

Interpretem quidem & arbitrum fœderis Eugenium Florentini & Senenses admittebant, sed postremi Sigismundum etiam ei adjungendum censebant, (*c*) quorum votis assentiabatur Eugenius: verum cum id a Venetis, Florentinis, fœderatisque cunctis posceret nunquam obtinere potuit, eo quod Sigismundus graves cum ipsis inimicitias gessisset.

Concordiæ agit interpretem Eugenius.

(c) *Lib. 15. p. 113.*

Eugenius, &c. Laboramus summa diligentia, Senenses alloquitur, *ut in præfati tractatus & compromissi partem præfatum Regem Romanorum advocaremus, quod sane a præfatis Florentinis Venetisque nullo pacto potuimus obtinere asserentibus nullo modo æquum esse in præfatum Regem, qui præfati Venetorum dominii dictorum Florentinorum colligati & confœderati publice sese ac palam inimicum ostenderit, dilecti filii nobilis viri Philippi Mariæ ducis Mediolanensis eorumque præfatorum dominorum manifesti inimici partibus adhærendo, causam debere compromitti. Quamobrem, dilecti filii, cum affectus ac propositi nostri sit curam omnem ac diligentiam tam ad vestram, quam totius Italiæ, ac universi populi Christiani pacem & quietem conferre, neque id perficere valeamus aut laboribus parcere aut expensis si, ut per nos præfatum negotium componatur, vobis placeret oratores vestros bene instructos cum sufficienti mandato ad nos, quod & præfati Florentini facient, quantocyus destinetis, &c. Dat. IV. novembris anno II*.

Sigismundum sibi socium asciscere optabat.

Cur repudiatus ea in re a Venetis & Florentinis Cæsar.

Dum ita incumbebat Eugenius ad repellendum Etruscum bellum, fœderatæ Senensium copiæ in provinciam Patrimonii B. Petri excurrere, prædasque ex agris averterunt, ac Franciscus Piccininus Mediolanensium ductor in Picenum ex agro Senensi irrupit: de quibus damnis Pontifex apud Senenses conquestus est, ipsosque est adhortatus (*d*), ut verba amplissima, quibus se Apostolicæ sedi addictos profitebantur, operibus confirmarent.

Piccininus in Picenum irrupit.

(d) *Lib. brev. p. 65.*

Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis, & capitaneo populi civitatis Senarum salutem, &c.

Vidimus excusationem, quam facitis per literas vestras de præda abacta a terris patrimonii per gentes, ut scribitis, ducales: quæ etiam si vera sint, debebatis tamen dare operam post sublatas offensas per dilectum filium Lucidum S. Mariæ in Cosmedin diaconum Cardinalem legatum nostrum, ut etiam si vellent, non possent tum in terris vestris morentur, ne aut nobis querela, aut vobis excusatione opus

Pontificis de Senen. querelæ.

esset:

esset: Cum fuerint ea quæ ablata sunt, restituta, erit gratissimum nobis vos fecisse debitum vestrum. Verum illa nos magis movent, de quibus admirari & dolere cogimur. Franciscum Piccininum de terris vestris ad turbandum statum provinciæ Marchiæ nostræ accessisse, quasi a vobis ob hanc causam dimissum, & quidquid incendii ibi excitatum est, dici apud vos esse constatum. Varios insuper tractatus & conspirationes contra nos & Ecclesiam prout conspicitur, in civitate vestra non solum habitos, sed initos fuisse & esse, quæ non sunt signa aut opera intonensæ devotiones aut fidei, quam erga personam nostram & ecclesiam Romanam habere vos & verbis literis significatis, sed potius malevolentiæ & simultatis seu publicæ seu particularis. Exhortamur igitur devotionem vestram, ut velitis id, quod cupimus, potius dare nobis facultatem pro bonis operibus vos commendandi, quam materiam aliter super hujusmodi rebus, quas ferre non intendimus, ne apud Deum & homines arguamur, omnibus remediis opportunis providendi. Dat. Romæ.

Sollicitati ut eximia verba ornent opesibus.

XXI. Vexante interea bello Eugenium Francisco Piccinino, quem Mediolani dux in ditionem ecclesiasticam immiserat, Florentini plura in Pisano agro recuperarunt, (a) commisque Mediolanensibus magnam cladem quarta junii die ad Montem Topolam intulere: lapsas vero fœderatorum res restituere Sigismundus submisso Hungarico equitatu nisus est. Cum Rege autem ipso ita se gessit Pontifex, ut amicum quidem vellet, non tamen crederet se illius potestati, cum in re Basileensi infensum experiretur, illumque in urbem admittere recusavit (b), cum Philippi Mediolanensis Romanæ ecclesiæ hostis copias duxisset: adhibitique sunt interpretes concordiæ (ad quam etiam urgendam Francorum & Anglorum Reges suos oratores misere, ut refert mf. diarii Veneti author (c)) tres Cardinales, nimirum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis, Guillelmus tit. S. Anastasiæ presbyter, ac Lucidus diaconus S. Mariæ in Cosmedin qui egere inter cætera de Sigismundi in urbem adventu, ut imperii insignia ab Eugenio acciperet, quem Pontifex paternis complecti studiis erat paratissimus, sed bellum finitimum prius compositum peroptabat uti Jordano Cardinali Ursino (quem ex legatione revocabat) significavit (d): tum vero Sigismundo, cui numquam se benevolentia defuturum spondebat, exposuit (e) subjectis literis quanta in rem Christianam bona ex mutua Pontificis & Cæsaris conjunctione proventura essent.

Mediolanenses copiæ in Pisano agro fusæ.
(a) Diar. ms. Ven. Sabellic. enn. 10. lib. 2. S. Anton. tit. 22. c. 9. §. 9.
Cur Eugenius Sigismundum in urbem excipere detrectarit.
(b) Lib. 17. pag. 58. & 59.
(c) Diar. Ven. mf.
De pace egunt externi Reges.
(d) Lib. 15. pag. 105.
(e) Lib. 15. pag. 108.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regi illustri, salutem, &c.

Tam per literas regiæ serenitatis tuæ, quam etiam per literas dilecti filii nostri Lucidi S. Mariæ in Cosmedin sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconi Cardinalis ad eamdem serenitatem tuam nostri & Apostolicæ sedis legati, nec non per ea, quæ dilectus filius Jacobus de Cisch notarius noster, nobis ex tui parte plenius enarravit, sinceram voluntatem & intentionem tuam, quibus tum erga statum & honorem Romanæ ecclesiæ, tum erga personam nostram specialiter affici intelligeris, plane & aperte percepimus. Adventus enim ad nos tuus, dum tamen pacificus & quietus erit nobis certe gratissimus, idque tum exaltationis honoris ejusdem serenitatis tuæ causa, quam a longo tempore citra videre optavimus, præsertim postquam ad Italiam applicasti, tum ratione ipsius ecclesiasticæ reipublicæ salutis, ac etiam universi populi Christiani. Quæ omnia ex felici & quieto ad nos adventu tuo, prout in votis tuis esse intelligimus & optavimus, Deo favente, sapientia tuæ ac etiam nostra pura intentione secutura esse confidimus. Sed de his, quæ circa hujusmodi negotii dispositionem & tractatum necessaria sive opportuna incumbunt, plene ad præfatum Lucidum legatum scribimus, qui de his omnibus eamdem serenitatem serenius informabit. Dat. Romæ, &c. v. id. octobris anno ii. Venit in urbem proximo anno Sigismundus, atque imperialibus est redimitus ornamentis, ut ea ejus literis (f) & vetustis cabularii Vaticani mf. (g) constat; ex quibus alii, qui id hoc anno collocant, emendandi sunt.

Sigismundi officia in Eugenium.
Relata ab Eugenio mutua officia.
(f) Ext. de eo lit. An. Chr. 1433. nu. 42.
(g) Barch. cTurr. ms. arch. Vat. sign. iii. nu. an. 1433.

XXII. Interea recruduere (h) in Neapolitano regno discordiæ inter proceres, tum adversus Reginam Joannam concitatæ: ad quas sedandas apostolicum nuncium eo legavit (i) Eugenius. Auxit terrorem Alfonsus Rex Aragonum, qui classem ornabat; monuitque (k) Joannam Pontifex xvii. junii die, ut se adversus illius impetus muniret, regnumque tutaretur. Extremo tamen anno ei significavit (l) nullum periculum imminere, tum addidit (m): *Quemadmodum scripsimus serenitati tuæ, dilectum filium nobilem virum Raynucium de Farnesio omnibus necessariis, & opportunis instructum ad te quantocyus destinabimus.*

Coortæ in regno Neap. turbæ.
Rex Aragonum novas res molitus.
(h) Lib. 15. pag. 66.
(i) Ibid. pag. 86.
Joannis Caraccioli exitus infœlix.
(k) Ibid. pag. 88.
(l) Ibid. pag. 115. & 118.
(m) S. Ant. 3. par. tit. 22. c. 7. §. 7.
(n) Sum. ubi sup.

Cæterum luxit hoc anno Neapolis tristem Joannis Caraccioli, cujus natu regnum tot annis administratum fuerat, cædem: quam describit ac proponit S. Antoninus (n), ut inconstantiæ rerum humanarum exemplum: cum enim nuptias filii cum Jacobutii Caldotii exercitus Neapolitani præfecti filia celebraret, atque felicitatis humanæ apices attigisse se & constabilivisse gloriaretur, immissis ab Regina & proceribus sicariis, ne res novas moliretur in regno, noctu contrucidatus est,

est, cum falso rumore, quasi Regina vitæ discrimen adiisset, delusus sicarios ipsos in cubiculum admisisset: quo cæso nemo mutire ausus, & corpus sine funebribus honoribus sepulchro redditum est.

Agebat tum in Calabria Ludovicus III. Andegavensis a Joanna II. pro filio adoptatus, qui cum Neapolim, sublato æmulo, reverti speraret, Cobellam, quæ plurimum apud Joannam gratia poterat, obstitisse tradunt (a). Cæterum de Ludovico a Joanna adoptato mentio fit in Eugenii literis (b), in quibus illum unicum Joannæ filium vocat, eamque rogat, ut Provinciæ præfectum Avenionensi urbi seditionibus perturbatæ, ac Venusino (c) comitatui opem ferre jubeat: præcepitque (d) Petro episcopo Albanensi Cardinali Fuxensi, summa ei tradita potestate, ut ad concitatas ibi seditiones comprimendas omni studio incumberet.

(a) Lib. 25. pag. 201. & 202.

Ludovici Andegavensis adoptio ab Eugenio approbata.

(b) Ibid.

(c) Ibid. pag. 3. ad pag. 12.

(d) Act. conc. Basil. cong. sess. 4.

Basileen. ecclesiasticæ dition. affectant imperium.

Detrectasse Avenionenses excipere præsidem pontificium traditur in actis (e) synodi Basileensis, cumque illi missis oratoribus flagitassent ab Eugenio, ut alium ipsis præficeret, neque is mutare sententiam pontificiæ putaret esse dignitatis, Basileenses ad omnes dissensionum occasiones augendas intenti, specie concordiæ conciliandæ, Alfonsum S. Eustachii diaconum Cardinalem vigesima junii die Avenioni & Venosino comitatui contra fas præfecere (f). Admisit ille provinciam inique delatam, & avide expetitam, & authoritatem, qua instructus fuerat, ut Regi Castellæ ad Granatenses excindendos adesset, in petosque convertit in Pontificem; qui graviter ea de re apud Joannem Regem questus est, atque significavit (g), uti privare ipsum sacerdotiis atque ecclesiæ Saguntinæ administratione depellere constituisset.

(e) Ext. ad decr. ib.

Alfonsus Card. S. Eustach. ab Eug. deficit.

(f) Lib. 35. pag. 124.

Charissima in Christo filia Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri salutem, &c.

Quoniam, prout nosti, Alfonsus S. Eustachii diaconus Cardinalis, ex legationis officio, de eodem a nobis instituta, ut tibi accupato in expeditione contra infideles apportunos favores authoritate nostra impenderet, omnes vires conatusque, quas in hostes fidei convertere debuit, contra nos & Romanam Ecclesiam effudit: civitatem nostram Avinionensem, quæ semper peculiaris ac devotissima filia dictæ ecclesiæ extitit diversis fraudibus a nostra & ejusdem Ecclesiæ devotione & obedientia subducenda, asserendoque se legatum in eadem civitate, venerabilem fratrem nostrum Marcum episcopum Avinionensem ex commissione & mandato nostris gubernatorem dictæ civitatis perperam abire a dicta civitate coegit, tantumque in dicta Ecclesia excitavit incendium, ut per eum non steterit, quin unio ecclesiastica tantis olim laboribus recuperata non mediocriter dissiparetur. Horum ac similium facinorum consideratione inducti, licet contemplatione tuæ serenitatis, cujus idem Cardinalis regnicola est hactenus patienter cuncta tulerimus, omnibus modis experiri volentes, si præfatus Cardinalis ab iniquo ejus proposito recedere ullo modo intenderet, decrevimus ecclesiam Saguntinam, quam idem hactenus habuit in commendam, ab eodem Cardinali abdicare, alterique, qui eidem tuæ serenitati gratus sit conferre, ac etiam de suis aliis beneficiis disponere: hortantes in Domino eandem excellentiam tuam, quatenus per tuas literas, nobis velis intimare, qui nam ad præfatam ecclesiam Saguntinam a nobis conferendam eidem serenitati gratior sit, atque acceptior, &c. Datum pridie kal. februarii an. 11.

Eugenii de eo querelæ.

Sacerdotiis exauctoratus.

Mutavit mentem Eugenius, nec sacerdotia Alfonso ademit uti visuri sumus, sed primum clementia ipsius animum flectere conatus est: tum vero armis Fuxensis Cardinalis opera ejus audaciam fregit (h), pepulitque Avenionensi comitatu, ut constat ex parte hac literarum, quæ pontificio nomine idibus septembris proximi anni vulgatæ sunt, in quibus ita de Basileensibus belli illius authoribus expostulat (i): *Quod nunquam est lectum, ipsi in civitate nostra Avinionensi & contra nostram voluntatem constituere legatum ausi sunt, illam tyrannidi unius Cardinalis nuper cum eis convenientis subjicienda, spreta vero legato de latere, per nos & sedem Apostolicam constituta: unde tot guerrarum strages, tot rapinæ, tot homicidia, tot incendia suborta sunt. Sed tandem clementissimus Deus sua misericordia favit parti justiorem causam habenti, quia nostra vera dominio & sub nostra legato ipsa civitas est subjecta.* Ad componendum ejusdem urbis statum vetuit Eugenius (k) taxillorum ludum cum fons plurium vitiorum esset ac malorum, idemque contulit summam fisci pontificii præfecturam Francisco tit. S. Clementis nepoti, ad quod munus cum integritate gerendum conceptam sacramenti formulam præscripsit, ex qua illud officium inituri fidem obstricturi essent.

XXIII. Card. Fuxensis Alfonsum repellit.

(h) Lib. brev. pag. 71.

(i) Ext. id. dipl. infer. lit. Eug. allatis in sess. xvi. concil. Basil.

Ex hac contentione multa exorta mala.

(k) Lib. 16. pag. 168.

XXIV. Calumniæ hæreseos ignominia appetitus B. Bernardin.

Vindicavit (l) hoc anno idem Pontifex Bernardinum Senensem Minoritam, qui postea sanctis fuit adnumeratus, ab ignominiosa hæreseos calumnia, quam ex pio illius facinore, in sanctissimo scilicet nomine Jesu novis efformato characteribus ad adorandum proposito ipsi struxerat Michael causarum fidei in Romana curia actor, qui perperam interpretatus nonnulla alia ejus gesta adductis aliquot falsis testibus, Joannem tit. S. Sixti presbyterum Cardinalem excitarat, ut superiori anno Bernardinum ipsum, illique sacris studiis

(l) Lib. 15. & 16. pag. 204. & apud Vvadding. hoc. ann. nu. 5.

dils

Postulatus judicio. (a) Vvadd. ubi sup.

diis conjunctissimos in judicium vocaret, diemque peremptorium constitueret. Tuendam suscepere beati viri causam Senenses, questique sunt (a) lis de rebus apud Eugenium, qui mox explorata Bernardini integritate libellum, quo citatus fuerat, rescidit & ab omni impietatis crimine purissimum, immo acerrimum orthodoxæ religionis propugnatorem vindicemque pronunciavit (b).

(b) Sup. pag. Ab Eugenio exornatus maximis elogiis.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum fidedignorum testimoniis nobis luculenter innotuit, quod dictus Bernardinus (nimirum Senensis ordinis Minorum) *reputetur, habeatur, & sit homo honestæ conversationis, vitæ laudabilis & religiosæ, & optimæ famæ, nedum catholicus & Christianus fidelissimus, sed & acerrimus & rigorosus hæresum extirpator, & ob ejus integritatem vitæ, laudabiles verbi Dei prædicationes, & salutares bonorum operum fructus, præclarissimus fidei catholicæ prædicator & instructor rectissimus, in omni fere Italia & extra inter cæteros famosos evangelizatores verbi Dei præsentis ætatis probatos & notos communiter referatur, nec unquam fuerit de hæresis crimine apud bonos & graves, ut proponitur, diffamatus, quinimmo repertus traditionibus & mandatis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, ejusque summorum Pontificum, doctorum, & sanctorum patrum totis viribus inhærere, ac profiteri & prædicare quidquid eadem sancta mater Ecclesia jubet & docet, nec ab eis in aliquo deviare, proponatque nostris & dictæ ecclesiæ, sicut semper assolet humiliter & devote, præceptis & jussionibus protinus obedire: nos, cupientes eundem Bernardinum salutiferis prædicationibus & aliis divinis obsequiis eo liberius intendere, quo fuerit ab antedictis odiosis impugnationibus absolutus; ut ex ejus virtuosis operibus incrementum fides Christiana & salutaria proveniant documenta, præmissis & aliis nonnullis rationabilibus causis animum nostrum moventibus, statum causæ hujusmodi habentes præsentibus proexpresso, persuasiones & originem,*

Intentata illi judicia rescissa.

media & sequentia quæcumque & qualiacumque alias super præmissis cum præcedentibus ad dictam citationem dependentibus, incidentibus, emergentibus, & connexis, causas pendentes & motas, & earum merita, cum sint de majoribus ad sedem nostram immediate spectantes, & sine nostro scitu; ut supra commissa dicantur ab eodem Cardinale, ad scrinium nostri pectoris & ad nos tenore præsentium advocantes, illas penitus extinguimus, cassamus, annullamus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dom. MCCCCXXXII. VII. id. januarii pontificatus nostri anno I.

Porro de Bernardini (c) sanctitate & cœlestibus in tuenda ejus fame prodigiis nonnulla hic adjungere alienum ab instituto non erit. Refert ejus vitæ auctor, Sigismundum Romanorum Regem, dum Senis agebat, cum plura de viri sanctitate accepisset, arctissimam cum eo amicitiam contraxisse, adeo ut singulis diebus vel illum adiret, vel ad se evocaret, secumque etiam Romam adduxisse; quem cum adequitantem in Cæsareo comitatu rector inspexisset, ipsum aculeato scommate perstrinxisse, moxque divina ultione e tecto vehementi vento in terram præcipitem actum membrisque collisum: cognita vero casus infelicis causa ad Bernardinum se deferri voluisse, a quo postulata venia pristinæ valetudini est restitutus. Ut porro viri sancti famam asseruit Eugenius, ita alios hypocrites, qui religioso cultu subornati, impietatis virus simplicibus aspergebant insectatus est, in quos Antonium Ostiensem ac Jordanum Sabinensem Cardd. episcopos animadvertere jussit (d).

(c) Vit. S. Ber. apud Sur. to. 3. die 20. maii. Irrisor S. Bernardini divina ultione mulctatus.

Eugenius, &c. Cum, sicut accepimus, in plerisque mundi partibus quædam secta hæreticorum nefanda, quæ Fraticelli de la opinione vulgariter nuncupatur, operante satore zizaniæ, proh dolor! erupit, quæ pestiferum virus evomens simplices animas suis tendiculis & palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æternæ satagens igni transmittere consumendas, vobis &c. Dat. an. incarnationis Dom. MCCCCXXX. kal. maii. Ea in re usi sunt Cardinales opera Joannis e Capistrano, (e), quem etiam censorem fidei creavit (f) Eugenius: qui collapsæ etiam regularis observantiæ in Franciscana familia, in qua Bernardinus & Joannes ipse veluti duæ sanctitatis gemmæ emicabant, in pristinum splendorem revocandæ cupidus, Guillelmum e Caseli, qui sacro eidem ordini præerat, summa ad rem perficiendam authoritate instruxit, rogavitque principes (g), ut ad frangendam pio operi obluctantium pertinaciam eum juvarent.

(d) Lib. 17. pag. 14. Jordanus Card. Ursin. censure in Fraticellos præfectus. Opera B. Joan. Capistran. nititur. (e) Vvald. annal. hoc ann. nu. 9. ex lit. Jord. Card. Ursin. Franciscana disciplina instaurata. (f) Lib. 17. pag. 25. (g) Lib. 15. pag. 282.

Instau-

I. Basileense conc. ad Bohemos conciliandos instauratum. (a) Cocl. hist. Huss. lib. 6. A Jul. Card. solicitati ad pacem.

INstauratum est ab Eugenio anno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo tertio indictione undecima jam ante a se dimissum Basileense concilium, ob potissimam Bohemorum causam, de quorum ad concilium adventu rebusque cum ipsis gestis, hæc Coclæus (a) collegit, historiæque Hussitarum monumentis consignavit: *Quarta die januarii pervenerunt Basileam*. Et infra: *Postridie, ut ait Æneas, vel nono die, ut nonnulli habent, ejusdem mensis, cum ad synodum accessissent Bohemi, Julianus Cardinalis legatus illos benigne allocutus longam & luculentam habuit orationem ad ea, quæ pacis & unionis essent eos cohortans, cujus sane orationis initium sic habet; Locuturus (b) pro publica populi Christiani utilitate opus mihi esse arbitror, ut personam privatam exuam & induam publicam, & tam publicam, ut omnes comprehendat, & nemo ab ejus jurisdictione eximatur, &c. At prolixior est ea oratio (c), quam, ut hic commode recitari aut interseri queat, digna aliqui atque etiam necessaria, ut hoc tempore legeretur ab omnibus, qui de scripturis superbientes Ecclesiæ authoritatem vel parvifaciunt, vel omnino contemnunt. Cæterum Bohemi, quibus par facundia non erat, pauca responderunt.*

(b) Ext. in appen. ad conc. Basil. edit. Bin. to. 4. pag. 591.
(c) Ext. ib. & pag. 593.

Affert idem author ex vetusto codice horum orationem a Joanne Rokyzana habitam, quam primum gratias Deo egere, qui ipsos solari dignatus esset: tum Juliano Cardinali legato, qui venientes benigne excepisset: tum diem consilii petiere, quo audirentur. Designata est XVII. januarii, qua Rokyzana primum articulum de communione sub utraque specie proposuit, ac disputationem in tertium diem protraxit; postea Nicolaus Thaborita articulum secundum de corrigendis peccatis publicis bidui spatio in medium attulit: dein Uldaricus Orphanorum presbyter tertium de libera prædicatione duobus diebus protulit: quartum denique de civili clericorum dominio Petrus Payne Anglus triduo absolvit. Cum ita Bohemi perorassent, Julianus Cardinalis concilii præses post plura, quibus optimas spes de illis synodum concepisse ex iis, quæ professi essent, & inter cætera, se Ecclesiæ semper firmissime adhæsuros, præfatus est (d), addidit eos proposuisse diebus proximis quatuor tantum articulos, sed præter hos plura ipsos peregrina dogmata, in quibus a concilio dissentirent, tenere, quæ erant depromenda: & Nicolaum quidem id indicasse, dum Joannem Wicleffum evangelicum doctorem vocavit, atque ideo ejus dicta ab ipsis coli. Cum vero fœdissimas ille hæreses adversus sacramenta disseminarit, quæsiturum se ab ipsis quid de illis sentirent, nec prolixo sermone, sed verbo: *Credimus*; aut: *Non credimus*: respondendum; se pariter & synodi patres de sua fide responsuros: *Parati enim*, inquit, *sumus juxta B. Petri (e) doctrinam unicuique poscenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est fide*. Quibus dictis, cum Cardinalis Wicleffi articulos in Constantiensi concilio damnatos in medio posuisset, in scripta redactos Bohemi oratores cum prius inter se consilia contulissent, respondere venisse ad id tantum quatuor ut illos articulos proponerent non tam suo, quam regni Bohemici nomine.

Quæ proposita sint a Bohemis.

(d) Ext. ejus orat. apud Cocl. hist. Huss. l. 6.

(e) 1. Pet. 3.

II. Ad hos itaque respondere jussi, assentiente concilio, Joannes Ragusinus (f) universi Prædicatorum ordinis procurator, in Cardinalium collegium postea cooptatus, Ægydius (g) Carlerius ecclesiæ Cameracensis decanus, Henricus (h) Kalteisn Confluentinus Dominicanæ familiæ alumnus, postea archiepiscopus Nidrosiensis creatus, ac Joannes Palomarius (i) archidiaconus Barchinonensis & causarum sacri palatii auditor, viri doctrinæ laude spectatissimi: quorum prolixæ conciones (k) extant. Quamvis vero optime respondissent nostri ad Bohemorum articulos, eos tamen hi pertinacissime defendere annitebatur adeo ut Joannes Rokyzana Ragusini responsiones sex diebus oppugnarit: *Disputatum est quinquaginta diebus*, ait Æneas Sylvius (l), *multa in utramque partem adducta. Postremo cum victi Hussitarum perfidia vinci nollet, ad tractatus ventum: Tentatum si forte amice trahi possent. Missi & oratores ex concilio in Bohemiam viri doctissimi, & qui gentis versutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.*

(f) Ext. ejus responf. in append. ad conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. p. 143. &c.
Bohemi errores tueri annisi.
(g) Ibid. p. 301.
(h) Ib. p. 337.
(i) Ib. p. 383.
(k) Ibid.
Vinci ad salutem detrectabant.
(l) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 50.

Ultima novembris die ediderunt concilii oratores cum Pragensibus hanc concordiæ formulam (m) de usu calicis: *Quod dictis Bohemis & Moraviæ suscipientibus ecclesiasticam unitatem & pacem realiter & cum effectu, tam in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei & ritui universalis Ecclesiæ conformibus, illi & illæ, qui talem usum habent communicabunt sub duplici specie cum authoritate Domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ sponsæ ejus; & articulus ille in sacro concilio discutietur quoad materiam de præcepto ad plenum, & videbitur quid circa illum articulum pro veritate catholica sit tenendum & agendum pro utilitate & salute populi Christiani: & omnibus mature & digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam com-*

(m) Ext. apud Cocl. l. 7.
Circa usum calicis inita concordia.

mu-

munionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambasiatoribus indicentibus, sacrum concilium sacerdotibus dictorum regni & marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter & devote postulaverint, facultatem in Domino pro eorum utilitate & salute largietur; hoc semper observato quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debeant firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer & totus Christus: ac legati sacri concilii per suas literas authoritate sacri concilii mandabunt universis & singulis, cujuscumque status aut conditionis existant, ut dictis Bohemis & Moravis utentibus dicta communione sub duplici specie nemo audeat improperare, aut eorum famæ, aut honori detrahere: & hoc idem faciet sacrum concilium, quando concessionem libertationis faciet memoratam.

Permissus adultis calicis usus.

Sub qualibet specie integrum Christum contineri definitum.

De correctione peccatorum conventum ut ab iis, ad quos spectaret, ex divina lege & sanctorum Patrum institutis corrigerentur. De libera prædicatione verbi Dei constitutum, ut a sacerdotibus & levitis idoneis facta a præsulibus Romanove Pontifice facultate, rite conciones haberentur. De cleri denique dominatu in eam ventum concordiam, Ecclesiam tenere ac possidere posse ædes, agros, castra, urbes & in iis dominatum habere, neque ea a quovis inique occupanda: si qui vero abusi essent, concilii opera removendos: quæ omnia in celeberrimis Bohemiæ & Moraviæ ordinum conventibus cum oratoribus synodi Basileensis conventa dicta sunt, eodem vocabulo compactata: quam tamen concordiæ rationem Thaboritæ, Orphani, aliique hæretici respuere; unde neque illa nisi triennio post redintegrata sunt, cum nimirum a Pragensibus obtriti deletique essent, ut suo loco dicemus. Nunc ad Basileensem synodum revertamur.

De prædicatione verbi Dei quid sancitum.

Thaboritæ & Orphani concordiam respuunt.

III.

Eug. in Basileenses clementia.

Cum præsules, qui Basileensi conventui interfuerant, gravibus censuris ob spreta pontificia imperia, oppugnatamque sedis Apostolicæ dignitatem se irretiissent, Eugenius oratoribus suis, de quibus anno superiori memoravi, potestatem dedit (a), ut eos contractarum censurarum nexibus solverent.

(a) Lib. 17. p. 18.

Dilecto filio Joanni de Mella notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi, nec non dilectis filiis Ludovico S. Justinæ Paduanæ, & Nicolao S. Mariæ de Moniatis Montis regalis diœcesis generali cameræ apostolicæ auditori monasteriorum abbatibus, nunciis & oratoribus nostris salutem & apostolicam benedictionem.

Cum vos ad congregationem in civitate Basileensi in præsentiarum existentem pro nonnullis magnis & arduis statum ecclesiæ ac pacem & quietem totius populi Christiani concernentibus negotiis oratores nostros & nuncios destinemus, considerantes nonnullos forsitan prælatos in prædicta congregatione existere, qui eo quod nonnullis mandatis, dispositionibus, & voluntatibus nostris justis præsertim & honestis circa celebrationem universalis concilii per nos indicti pro reformatione Ecclesiæ, exstirpatione hæresum, ac pace & quiete totius populi Christiani, inobedientes & contumaces se esse cognoverint, & per consequens in varias excommunicationum vel irregularitatis censuras, sententias sive pœnas incurrerunt, & qui forsasse ad cor reversi ad obedientiam nostram & Romanæ Ecclesiæ redire dispositi sunt, omnes & singulos S. R. E. Cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates aliosque ecclesiarum prælatos, doctores, & magistros ecclesiasticos seu sæculares personas, cujuscumque gradus præeminentiæ, seu dignitatis ecclesiasticæ vel mundanæ existant si, ut præmittitur, ad cor reversi fuerint, & ad nostrum & dictæ ecclesiæ gremium & obedientiam redire voluerint, eosdem specialiter seu collegialiter vel universaliter recipiendi, ac nostræ & dictæ Ecclesiæ obedientiæ & gratiæ reconciliandi, & ab omnibus excommunicationis seu irregularitatis censuris, sententiis, sive pœnis, quas occasione hujusmodi inobedientiæ modo aliquo incurrissent, etiam si absolutio hujusmodi esset de consuetudine vel de jure Romano Pontifici specialiter reservata, absolvendi, habilitandi & restituendi ad famam, honores & dignitates quaslibet ecclesiasticas, vel mundanas, cujuscumque generis vel conditionis existant, seu præfatis omnibus & singulis prælatis & aliis supradictis, quatenus confessor, quem quilibet eorum duxerit eligendum, a prædictis excommunicationis vel irregularitatis sententiis, censuris, sive pœnis eosdem absolvere valeat, injuncta eis pœnitentia salutari, concedendi & indulgendi plenam & liberam authoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXII. IV. non. januarii pontificatus nostri anno II. Qui scilicet in præ-

Internuntios amplissima exornat auctoritate.

Veniam petituros absolvi jubet.

sentem a Virgineo partu MCCCCXXXIII. incidit. [1]

Absuere Basileenses ab ea religiosa demissione, ut a pontificiis nuntiis censuris absolvi voluerint, cum ita a Pontificis obsequio se subducerent, ut illum ad ipsorum imperia cogi vellent, ac sententias ab Apostolica sede latas rescindere auderent. Itaque habita XXII. januarii die nona sessione (a) edicta omnia Eugenii, quibus ille Sigismundum aut Willelmum Bavariæ ducem ob clientelam concilii Basileensis susceptam gestamve regnis, principatibusve forsan privasset, irrita pronuntiarunt. An vero hujusmodi in Sigismundum judiciaria acta concepta a Pontifice aut vulgata sint, non reperimus, sed ex Basileensium gestis constat pronos ad schisma & bella civilia Basileenses præsules fuisse: qui die decima nona februarii in sessione decima rejectis concordiæ rationibus a nuntiis apostolicis propositis, in Eu-

Sessio ix.

(a) Acta conc. Basil. sess. 9.

Basileensis Eugenii decreta ausi rescindere.

Sessio x.

NOTÆ [1] Missi a Pontifice ad concilium legati Basileam vel nondum pervenerant, vel non adhuc quas deferebant pacis conditiones concilio proposuerant, cum principum electorum imperii legati Eugenium convenientes rogarunt, ut tandem jungeret se concilio, ejusque perseverantiam in urbe Basileam permitteret. Acquievit ille tandem poscentibus, signavitque literas die XVI. kal. martii, legendas in Annalibus hic n. 4. quibus concilium Basileæ celebrari concedit, ejusque præsides destinaturum se ac statim missurum spondet. *Interim vero*, subdit, *Basileæ convenientes ad extirpandas hæreses Bohemorum &c. pacemque & concordiam inter cunctos fideles tractandam intentos existere volumus & mandamus*. Non diu post factam legatis earum literarum concessionem die nempe X. martii hujus anni (ut legitur in brevi adnotatione MS. codicis, e quo P. Martene quatuor illas bullas accepit, quarum in nota præcedentis anni meminimus) legati anno præcedenti missi, bullas illas patribus exhibuerunt, rogantes ut pontifici tanquam capiti suo membra se tandem conjungerent, amplecterenturque eas pacis conditiones, quibus & pontifici, æque ac concilii dignitati opportune consulebatur. Nihil tamen cunctandum patribus fuit, quin omnes rejicerent ea prolixa oratione, apud Martene col. 557. recitata, cujus summa erat quod his literis vel concilium nullum Basileæ haberi vellet pontifex, vel si aliquod, haud quidem satis amplum quantum illi optabant ac exigebant. Interim aliæ pontificiæ literæ, die XVI. Kal. martii signatæ, Basileam allatæ, & legatis apostolicis nempe Joanni de Mela, episcopo Cerviensi ac sociis redditæ sunt, qui vel seorsum nonnullis vel omnibus simul patribus illas exhibentes intelligentesque haudquaquam probari, cum ab initio cœpisse & tunc pariter perseverasse concilium non satis agnovisse pontifex literis illis fuit, sed potius tunc primo incipiendum cum accessissent legati ab eo deputati, statuere videretur; ideo ut novum offendiculum subduceretur, ad pontificem miserunt legati illi Cerviensem episcopum æquiora impetraturum. Post bimestre rediit Cerviensis, binasque attulit literas, utrasque vulgatas a Martene col. 586. quarum hoc est argumentum. In aliis quidem datis die nona maii pontifex asserit destinatos a se fuisse dudum concilii præsides quatuor S. R. E. cardinales (hujus destinationis literas recitat annalista hic n. 8.) Sed cum iter eorum Basileam nonnulla intercurrentia remorarentur; ideo præsides interim concilii destinat Joannem de Mela, Joannem Tarentinum archiepiscopum, Thomam Frigurienscm, Ludovicum S. Justinæ, & Nicolaum S. Mariæ de Moniacis abbates, quibus aliis literis, die sequenti datis, Julianum S. Angeli cardinalem inter patres Basileenses principem adjecit. Nova hæc ad pacem præludia Basileam retulit Cerviensis episcopus, statuensque coram patribus rogavit, ut pontifici tandem consentirent. Surdis occinuit; novas enim eas literas cavillati sunt, ostendentes satis quidem hisce concilio in tempus præsens, non æque vero in præteritum provideri, cum pontifex præsens quidem concilium non tamen præteritum agnosceret. Hæc omnia prolixa satis oratione, in qua tota hæc historia narratur patres exposuerunt legenda apud Labbè, inter epistolas & responsiones synodales num. IV. eademque responsum fuisse a concilio legatis pontificiis Joanni de Mela, Episcopo Cerviensi &c. die XV. junii legit MS. codex Martenis col. 588. Ex his satis redarguit arbitror Pagii in vita Eugenii errorem, qui ex eodem synodi responso arguit nondum vidisse patres literas illas Eugenii die XVI. Kal. martii datas, quibus concilium Basileæ haberi permiserat; id enim probe norant patres, earumque sub expresso nomine literarum: *decimo-sexto Kalendas martii* consignatarum meminerunt; sed & illas pariter, æque ac præcedentes nonnta, rejiciendas censuerunt.

Cum nec ita satis consultum esset tranquillitati ecclesiæ pontifex die Kal. augusti literas alias expedivit quibus Basileense concilium & ante quidem extitisse, ac tunc pariter extare ac deinceps permansurum statuit, *volumus & contentamur*; aliisque literis, idibus augusti datis, Bartholomæum Spalatensem archiepiscopum, Christophorum Cerviensem episcopum, Nicolaum S. Mariæ de Moniacis abbatem mandatis oneravit, ut pontificio nomine abrogarent ea, quæ in pontificem, cardinales eorumque fautores in concilio gesta vel decreta fuerant. Priorum literarum portionem dat annalista hic num. 18. & integras recitat Labbè in appen. num. LVII. Porro harum literarum occasione annalistæ sphalma emendandum est, qui n. 20. occasione dissidiorum, quæ ex his literis exorta inferius narrabimus, recitat Eugenii diploma, quo Basileensium decreta in pontificem & cardinales lata abrogat. Hæc enim abrogatio signata IV. Kal. Augusti literas illas præcessit, quibus concilium agnitum est utpote Kal. augusti consignatas. Literas alias quarum supra meminimus habes apud Labbè ibid. num. LVIII.

Basileensium oculos offendisse formulas illas *volumus & contentamur* ex literis num. 19. in annalibus recitatis discimus. Neque visa sunt patribus æquiora mandata pontificis, quibus omnia concilii decreta in pontificem, cardinales cæterosque Romanarum partium sectatores lata, authoritate in concilium usus, abrogabat. Nihil enim decretum in concilio contra jus & fas asseruit defenditque Julianus cardinalis in publica disputatione cum episcopo Spalatensi habita die XV. octobris, quam integram vulgavit Martene col. 643. Demum sequenti anno hoc pariter discordiæ fomentum subductum est, ut ibidem narrabitur. Mansi

Eugenium ob non revocatum de transferendo Bononiam concilio iniquum decretum protulere. Proposuerant (a) internuntii ut, si Bononiam ad celebrandam synodum nollent se conferre, alium in Italia locum deligerent, cui Pontifex interesse posset; vel si a duodecim arbitris ex Basileensibus delectis, ut concilium in Germania celebrare rei Christianæ emolumento fore censeretur, aliquam Germaniæ urbem, Basilea excepta, designarent. At illi obsurduere, dato eo responso, concilium a Pontifice sine ipsius concilii assensu solvi non posse, obfirmatique in ea sententia perstitere.

(a) Ex resp. synod. in append. p. 111.
Suæ auctoritati pontificiam cedere volunt.

IV.

Utebantur illi nonnullis argutiis, quæ refelluntur a Joanne Turrecremata (b) tit. S. Sixti presbytero Cardinale, ac Pontificem justis de causis transferre concilia posse, ita demonstratur: *Si pastor potestatem habet transferendi gregem de loco ad latum, prout gregi pascenda cognoverit expedire, quis nisi sensu vacuus negabit Romanum Pontificem, qui pastor est universalis Ecclesiæ & per consequens concilii eam repræsentantis, posse transferre universale concilium, cum hoc rationabilis causa exposcit. Cæterum si juxta sanctorum patrum irrefragabilia testimonia superius inducta summus Pontifex ratione sui primatus pro conditione & necessitate rerum auctoritatem habet, ut moderator sit canonum, profecto multa magis existente temporis rerumque necessitate concilium transferre, cum juxta Gregorii in cap. Novit dist. 12. non pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt; & 2. Machab. v. dicatur, quod non propter locum gentem, sed propter gentem locum Dominus elegit; plana non videtur parum circa fidem auctoritatis summi Pontificis desipere, qui hoc privilegium Apostolicæ sedi denegaret. Verum si per adversarios hujus conclusionis inducatur decretum Constantiensis concilii, quod incipit, Frequens, quod etiam confirmatum asseritur per dominum Papam Martinum, in quo videtur dari lex scripta Papæ in transferendo concilium; conciliorum autem universalium decreta videntur observanda esse, quemadmodum libri quatuor evangeliorum, ut attestatur Gregorius in canone, Sicut, dist. xv. respondetur tamen breviter abstinendo a multis, quæ rationabiliter in hoc dici possent, quod constitutio illa Constantiensis concilii non arctat Papam aut astringit, quin Papa possit dictam constitutionem moderari, sive in ea temporum personarumque necessitate dispensare, aut in totum tollere, quemadmodum in superioribus de canonibus sacrorum conciliorum manifesta veritate ostendimus: manifeste etiam habetur ex §. ex his 25. q. 1. Papa enim non subjicitur legibus conciliorum, ut in c. Significasti extra de elect. est in l. Princeps, ff. de legibus quia non Rex legi, sed lex est subjecta Regi, qui animata dicitur.*

(b) Turrecr. summ. de eccl. l. 3. c. 66.
Transferri posse a Pont. concilia demonstratur.

Quod autem inductum est de canone Sicut, quod decreta conciliorum observanda sunt sicut quatuor libri evangeliorum, non obstat, quia illud sicut glo. testatur & in superioribus plene declaravimus, universaliter non est verum, sed tantum habet veritatem in his, quæ de fide, ut puta circa articulos fidei, ac sacramenta per concilia definita sunt, nec consequenter obstat, quod etiam dicitur, quod constitutio illa, Frequens, fuerit confirmata per Martinum, quoniam approbatio sive confirmatio Martini præfata in hoc genere rerum nullum potuit inferre præjudicium suis successoribus pari, immo eadem post eum potestate functuris, cum par in parem non habeat imperium in c. Meruit §. quamvis de elect. & in l. Marcus de arbi. Unde ipse dominus Martinus, non obstante prædicta constitutione concilii Constantiensis & confirmatione sua dedit præsidentibus suis in concilio Senensi potestatem transferendi concilium nulla facta mentione consensus concilii, unde ratio adversariorum non militat. Illustrentur hæc ex eo, quod Martinus non omnia Constantiensis concilii acta confirmarit, sed ea tantum, quæ de fidei dogmatibus adversus hæreticos Vvicleffistas & Hussitas tum adversus Petrum e Luna ejusque sectatores schismaticos decreta erant: inter quæ constitutio, quæ a verbo, *Frequens*, exorditur, non continetur, cum ipse concilium Senense sine patrum assensu sola auctoritate apostolica transtulerit.

V.

Lit. de instaurato Basil. concil.

Interea Eugenius Sigismundi Regis Romanorum ac principum electorum precibus adductus, cum spem illi injicerent e concilio Basileæ celebrando ingentia in Christianam rempublicam bona redundare posse, dimissum jam ante concilium dato diplomate instauravit (c).

De eo lit. Eugenii.
(c) Lib. brev. p. 65. in ms. divers. bull. p. 68. & in ms. Alex. VII. p. 114. & in alio ms. sign. n. 117. p. 166. & in ms. Nicol. Card. Arag. p. 255. & in appen. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 210.
Julianus Card. S. Angeli decretus ad concilium celebrandum.

Ad futuram rei memoriam.

A sacram Petri sedem, divina disponente clementia vocati salutem, tranquillitatem, & pacem totius gregis Dominici nobis ex alto crediti juxta pastoralis officii debitum indefessis studiis affectantes ad ea maxime dirigimus aciem mentis nostræ, per quæ, licet diversis consiliis, prout rerum & temporum varietas persuadet, ad eumdem tamen salutis aptata finem, hoc est ad unitatis Ecclesiæ præservationem ejusdemque reformationem, extirpationem hæresum, pacem Christi fidelium, & salutem Christianæ reipublicæ valeamus, sublatis dissensionum fomentis, auctore Altissimo, pervenire. Sane licet in septennium per generalium Constantiensis & Senensis conciliorum statuta ordinationesque felicis recordationis Martini Papæ V. prædecessoris nostri Basileense concilium absque alia vocatione congregari debuisset, & nullatenus prorogari; ac dile-

ctus filius noster Julianus S. Angeli diaconus Cardinalis per ipsum prædecessorem ad extirpandam perfidam hæresim Bohemorum principaliter destinatus extitisset cum potestate ipsi Basileensi concilio præsidendi si in tempore congruo & decreta prælatorum ibidem concedentem copiam reperiret, ac subsequenter per nos post nostram ad apostolatus assumptionem ad prædicta peragenda confirmatus fuisset; tamen pluribus exactis mensibus, etiam post septennium antedictam, pauci tam prælati, quam magistri & doctores in dicta Basileensi civitate convenerunt, prout percepimus ex relata dilecti filii Joannis Pulchri patris ad nos & venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales per dictum Cardinalem & eosdem prælatos, magistros, & doctores destinati, asserentisque ipsos propter numeri parvitatem tot tantorumque rerum agendarum moli insufficientes penitus videri, & inhabiles ad versutias hæreticorum & eorum fallacia argumenta refellenda; quodque non erant ibidem Regum atque principum oratores, cum quibus in concilio de eorum pacificatione tractaretur; locum etiam Basileensis civitatis minime tutum videri propter plura loca ei vicina, quæ Bohemorum hæretica labe infecta erant. Insuper ad ipsam Basileensem civitatem tutum non patere accessum propter subortum bellum inter dilectos filios nobiles viros Burgundiæ atque Austriæ duces; quare præfatus Joannes dictorum Cardinalis & congregatorum nomine nobis supplicavit ut, cum verisimiliter propter causas antedictas ea prælati minime convenissent, ipsos vocare, & præcipere, eosdem vero Reges & principes, ac etiam Græcos hortari & invitare vellemus, ut Basileam accederent, vel idoneos mitterent oratores, per quos posset hæresis Bohemorum, quæ armata dicebatur, extirpari, reductio fieri Græcorum, pax & tranquillitas Christiani populi pertractari; præterea quia dum eramus in minoribus constituti in conclavi pro celebranda futuri summi Pontificis electione una cum eisdem fratribus constituti, nos vota astrinximus illo in loco concilium celebrare sive celebrari facere, in quo majori parti ipsorum fratrum magis utile expediensque & opportunum videretur, ac dictis fratribus visum fuerit melius concilium prædictum ad civitatem Bononiensem commutari; idcirco ex prædictis causis & aliis [quas honestatis causa tacemus] commoti, ne tantum bonum amplius differretur ac, ut in ipso concilio possemus personaliter interesse, de fratrum prædictorum consilio & assensu, cum Basileæ nulla viderentur præparamenta ad celebrandum concilium opportuna, sed potius impedimenta subesse, concilium hujusmodi ad præfatam civitatem Bononiensem commutavimus, sperantes quod ad eam nobis cum prædictis

Paucissimi Basileam convenerant.

Absuerant etiam principum oratores.

Transferendæ Basilea synodi causæ gravissimæ.

Cur Bononiam translatum fuerat.

fratribus & nostra curia, ac charissimo in Christo filio nostro Romanorum Rege illustri, cum in Italia esset prout nunc est, facilior esset accessus; quodque ibidem convenientibus nobis ambobus esset in prædicto concilio prælatorum & principum numerus copiosus, ac etiam doctores & magistri ad tantum pondus idonei, quibus Romana curia & ipsa Bononiensis civitas plurimum sunt referta; status quoque Romanæ ecclesiæ, qui propter absentiam nostram longinquam utique in periclitatione quoad temporalia proculdubio extitisset; facilius conservari posse videbatur; Græci insuper, quos ipsi Basileæ consistentes nos, ut vocaremus ad concilium, sunt hortati, commodius Bononiam accedere potuissent, quam Basileam tum propter maris propinquitatem, tum quia cum ipsis Græcis conventum erat de loco concilii in Italia eligendo, tum autem nobis & ecclesiæ facilior eorum sustentatio extitisset, cum præfatus prædecessor & nos etiam notandas expensas ipsis pro eorum accessu ad concilium obtulerimus & recessu.

Conventum erat cum Græcis de loco in Italia designando.

VI.

Verum quia ex plurimorum * fidelium relatione percepimus quod plura, quæ tunc Basileæ concilii celebrationem impediebant, utique cessarant; nam primum, Domino concedente, ipsorum ducum bella sublata sunt, & aliqui pro parte Bohemorum Basileæ venisse dicuntur, quod nobis est gratissimum, si contingat eos ad catholicam fidem converti; quodque etiam ibidem nunc est prælatorum, ac magistrorum major solito numerus, & nobis per Romanorum Regem præfatum, ac venerabiles fratres & dilectos filios nobiles viros electores sacri Romani imperii extiterit supplicatum, ut consentire vellemus Basileæ generale concilium celebrari pro bono universalis Ecclesiæ militantis, nos judicantes non esse reprehensibile si, secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, ne bonum, si quod Basileæ fieri posset, aliqualiter impediatur, dicta commutatione concilii jam facta non obstante, de eorumdem fratrum consilio statuimus, volumus, & mandamus, quod Basileæ sacrum generale concilium per nostros legatos illuc quantocyus transmittendos, & qui nomine nostro præsideant, celebretur. Et cum præfati electores obtulerint circa libertatem & securitatem concilii, se taliter curaturos, quod nos & per nos mittendi, ac alii ad ipsum concilium conventuri poterimus merito contentari, committimus eisdem & tenore præsentium mandamus, ut ipsi curam, diligentiam, sollicitudinem securitatis & libertatis prædictarum, ac custodiam tam loci Basileensis, quam concilii & maxime legatorum nostrorum & aliorum prælatorum, quos illuc proficisci contigerit, in se suscipiant, præstent, & ita circa illos vacent & intendant,

* fide dignorum.

Mutatæ ab Eugenio sententiæ causa.

Præsulum libertati cautum ob Eugenio.

dant, ac vacari & intendi faciant & procurent, ut tutus liber ad præfatam civitatem Basilensem omnibus accessus pateat, residentia pariter & recessus. Interim vero Basileæ convenientes ad extirpandas hæreses Bohemorum, ac ipsos ad sanctam fidem catholicam reducendos pacemque & concordiam inter cunctos Christi fideles tractandam intentos existere volumus & mandamus. Hæc autem omnia volumus, ut ad omnium deducantur notitiam, valvis palatii nostri apostolici, ac basilicæ principis Apostolorum urbis affigi, & ad diversas mundi partes etiam destinari ad prædictorum notitiam pleniorem, mandantes omnibus & singulis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, cæterisque ecclesiarum & monasteriorum prælatis, ac omnibus & singulis aliis, qui ad concilia generalia venire tenentur, ut in dicto Basileensi concilio infra trium mensium spatium a die data præsentium computandum, debeant convenire. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ XVI. kal. martii anno II. Datis in eamdem sententiam literis ad principes, eos hortatus (a) est, ut Basileam mitterent oratores suos, interque alios Reynaldo duci Barensi significavit, se ad præfocanda dissensionum semina & calumnias extinguendas concilium Basileam revocasse. Misso quoque decreto superiori in Gallias, Georgium Tremolliæ regulum in regia Gallica authoritate florentem rogavit (b), ut Carolum ad pontificiæ sanctioni obtemperandum flecteret; subditque: *Nos quippe nihil aliud quærimus, nisi ea agere, quæ Altissimo placeant, populo Christiano sint utilia, Ecclesiæ sanctæ Dei utilitatem afferant, & fidei incrementum.*

(a) Lib. brev. p. 67. & in alio ms. Alex. VII. pag. 114.

(b) Ext. ejus lit. in eod. Alex. VII. pag. 115.

VII. Septemviri ad Synodi patrocinium suscipiendum excitati.

Solicitavit vero Germaniæ septemviros, ut una cum præsulibus ad synodum se conferrent, illiusque patrocinium susciperent, nec sinerent de alio, quam de revocandis in Ecclesiæ gremium Bohemis & publica pace sancienda agi, quo argumento Saxoniæ duci inscriptæ sunt hæ literæ (c).

(c) Lib. 15. p. 127.

Dilecto filio nobili viro Frederico duci Saxoniæ ac sacri Romani imperii electori salutem, &c.

Datu eo argumento ad Saxonem lit.

His, quæ ad salutem, pacem, & quietem ecclesiasticæ reipublicæ ac totius populi Christiani, augmentum fidei & extirpationem hæresum pertinent totis cordis visceribus intendentes, generale concilium, quod justis & probabilibus de causis a civitate Basileensi ad civitatem nostram Bononiensem pridem decreveramus transferendum eisdem rationibus impedimentisque magna ex parte cessantibus, prout per nobilitatis tuæ ac aliorum sacri Romani imperii electorum oratores nonnullorumque fidedigna relatione nuper informati fuimus, per nostras certæ tenoris literas, quarum copiam eidem nobilitati tuæ mittimus interclusam, in præfata civitate Basileensi de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu decrevimus celebrandum. Quamobrem, dilecte fili, cum adhibentes maxime fidem oratoribus a te, nec non cæteris Romani imperii electoribus ad nos nuper destinatis, affirmantibus nobis pro tua & aliorum electorum auctoritate secure omnia & ex zelo pacis concordiæ, cui nos maxime inhæremus, si concilium in præfata Basileensi civitate celebraretur, esse processura, præfatum de celebrando Basileæ concilio decretum statuerimus, & pro singulari, quam de tua ac aliorum electorum erga ecclesiasticam rempublicam, ac statum nostrum fidelitate & devotione in Domino fiduciam obtinemus, nobilitatem tuam una cum cæteris dicti Romani imperii electoribus præfatis ad tuitionem, custodiam, & protectionem & securitatem præfati concilii, prout in literis præfati decreti nostri latius continetur duxerimus deputandos, hortamur attente in Domino eamdem nobilitatem tuam, quatenus visis præsentibus eunde per te vel alium tuo nomine ad præfatam civitatem Basileensem præfati concilii causa celebrandi, quanto cum majore numero potes de tuo ducatu ac aliis terris & locis tuo dominio suppositis, prælatorum & doctorum, te quantocyus prepares & disponas, ut saltem infra tres menses a data præfati decreti nostri computandos, & in adventu legatorum nostrorum, quos ad præfatum concilium intendimus deputare, ibidem constitutus existas.

Pergratum autem fuerit nobis nobilitas tua, quod etiam valde consonum est rationi, ut omnis dissensionis tollatur occasio, si diligenter procuraverit ne ante præfatorum legatorum nostrorum ad præfatam civitatem Basileæ accessum, præter reductionem & pacem Bohemorum, ibidem aliquid aliud pertractetur. Requirimus præterea & hortamur in Domino eamdem nobilitatem tuam, quatenus diligenter apud cæteros tuos juris eligendi imperatoris collegas operari velis, quod venerabilis frater noster Rabanus archiepiscopus Trevirensis, quem indubitatum præfatæ Trevirensis ecclesiæ præsulem esse certum est, & ex cujus ecclesiæ titulo jus electionis dependet imperii, ad possessionem juris & proprietatem imperialis electionis, quod maxime est justitiæ consonum ac etiam æquitati, omni exceptione remota, admittatur. Enimvero præfati oratores a te ac cæteris electoribus ad nos pridem destinati quantocyus ad te ac alios redeuntes plene de singulis advisati eamdem nobilitatem tuam plenius informabunt. Datum &c. IX. kal. martii anno II.

Edixit Eugenius ne de ulla alia re, quam de Bohemis reconciliandis ageretur.

Rabanus archiep. Trevirensis inique ab æmulo divexatus.

VIII. Conceptæ sunt iisdem verbis aliæ (d) ad

(d) Id. ib.

Quatuor Cardd. delecti at præsint concilio.

ad Conradum Moguntinum, Theodoricum Coloniensem archiepiscopos, Fredericum marchionem Brandeburgensem, & Ludovicum comitem palatinum Rheni. Creati fuere ab Eagenio ex Cardinaliam collegio qaatuor concilii præsides, qai saa illad regerent auctoritate, qaa sabjecto diplomate ipsos auxit (a).

(a) *Lib. 17. p. 185.*

Venerabilibus fratribus nostris Jordano Sabinensi & Petro Albanensi episcopis, ac dilectis filiis Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem & Angelotto tit. S. Marci presbyteris S. R. E. Cardinalibus Apostolicæ sedis legatis salutem, &c.

Vobis, & illis, seu illi ex vobis, quos vel quem in dicto Basileensi concilio contigerit interesse nostro & sedis Apostolicæ nomine & auctoritate ipsi concilio præsidendi, ac in eo pro vestra sapientia illa proponendi, deliberandi, ordinandi, statuendi, & decernendi, quæ ad laudem & honorem Dei, ac conservationem & augmentationem religionis fidei Christianæ, statas Ecclesiæ, reformationem quoque totius cleri & ecclesiastici status in moribus & vita, nec non reductionem orientalis ecclesiæ & quorumlibet aliorum oberrantium ad gremiam Ecclesiæ militantis, ac conservationem ecclesiasticæ libertatis, salutem quoque, quietem, & pacem regnorum, Regum, ducum, principum, & quorumlibet fidelium populorum noveritis pertinere, ac etiam ibidem cum debita maturitate & deliberatione, prout in tanta re convenit, ea omnia proponendi, decernendi, concludendi, & exequendi, per quæ hæreses & errores tam Bohemiæ, quam de aliis quibuscumque regnis, provinciis, terris, & locis, in quibus sunt, penitus extirpentur, & nihilominus de præmissis hæresum & quibusvis aliis causis fidem catholicam quomodolibet concernentibus, cum consilio dicti concilii cognoscendi, aliasque per vos aut illos seu illum ex vobis, quos vel quem in dicto concilio, ut præmittitur, interesse contigerit, vel alium seu alios a vobis deputandos audiendi, decidendi, & fine debito cum præfato concilio terminandi, ac contradictores quoslibet & rebelles cujuscumque status, gradus, præeminentiæ vel conditionis existant, & quavis ecclesiastica vel mundana, etiamsi regali vel pontificali præfulgeant dignitate, auctoritate nostra per censuram ecclesiasticam & alia juris remedia, appellatione postposita, compescendi & super his quoties opus fuerit auxilium brachii sæcularis invocandi, omniaque alia & singula in eodem Basileensi concilio agendi, tractandi, disponendi, statuendi, declarandi, decernendi, & concludendi, quæ in præmissis & circa ea pro statu nostro & ejusdem Ecclesiæ, ac salute animarum fidelium, extirpatione hæresum & errorum de agro Dominico, reductione quoque oberrantium populorum, & conservatione ecclesiasticæ libertatis, ac pro quieto statu reipublicæ Christianæ, nec non reformatione in omnibus membris suis noveritis profutura; plenam, & liberam auctoritate prædicta tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. kal. martii pontificatus nostri anno II.

Restituere disciplinam.

Hæreticos & schismaticos reducere jussi.

IX. Lites temere a Basileensibus motæ.

Affulserat piis omnibus non dubia spes Basileenses præsules, dissipata superiori discordia, ad divinam tantam amplificandam gloriam, excindendamqae hæresim incubituros, cum elati illi, quod Pontificem ad concilium instaurandam adegissent, novas serαerunt lites, maximaque cam pioram offensione apostolica diplomata carpere cœperunt. Objecere in primis in suo decreto (b), Eugenium ipsorum monitis morem non gessisse: non agnoscere jamdiu cœptum Basileæ concilium, sed tantummodo per legatos celebrandum decrevisse: contraxisse etiam illius auctoritatem ad duo tantam, nimirum ad hæreticos ad fidem redacendos, & conciliandam inter principes pacem; restituendæ autem ecclesiasticæ disciplinæ caput prætermitti, neque confirmari quæ jam gesta essent: potestatem etiam præsidibus Cardinalibus datam exagitarunt, ex qua inferretur, quod si concilium quippiam statueret & a Cardinalibus ipsis respueretur pro infecto esset; contendereque non tantam præsides, sed Pontificem etiam concilio obnoxium esse, adeo ut si concilio non pareret, in eum animadverti posset. Denique in pertinacia obfirmati hæc pervicaciter sunt professi: *Si post hujusmodi contradictionem inter concilium & Papam ortam concilium quasi victum liti cederet, & ipsum & alios Romanos Pontifices in possessione dissolvendi concilia poneret, quæ tandem spes erit, quod præfatus dominus Eugenius decreta hujus sacri concilii servet & servari faciat, si ipsum concilium spernat recognoscere? quibus etiam remediis uti poterimus, ut statutis hic promulgandis non contraveniat, si ipsum concilium, per quod statuta fiunt, irritari patiamur. Mori malumus, quam tanto errori per ignaviam cedere.* Hæc illi ad schisma adulterina pii studii speciem proni, qaorum scelus & audacia eo prorupit, at pontificios legatos tanquam synodi præsides recipere detrectarint (c), urserintque Eugenium, ut novata ab ipsis contra omne fas in apostolicæ dignitatis injuriam confirmaret.

(b) *Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 192.*

Subiicere sibi non ambiguum Pontificem male meditan.

Schismati sternunt iter.

(c) *Cod. ms. Vat. Nicol. Card. Aragon. sign. lit. E. p. 255.*

X. Contendunt cogere ut male ab ipsis præsumpta confirmet.

Contra vero profitebatur Eugenius, prius se mortem pro tuenda dignitate sedis Apostolicæ oppetiturum, quam supremam authoritatem a Christo acceptam (qaam ipsum accepisse non controvertebatur) concilii arbitrio sabjiceret, quem synodalibus decretis fidei tantum, non

autem

autem aliis obstrictum teneri B. Joannes e Capistrano (a) his verbis luculenter confirmat: *Hanc praeminentiam potestatis in Papa supra concilium tenet glo. in c. Sicut Sancti evangelii 15. dist. ubi B. Gregorius fatetur se venerari sancta quatuor concilia, scilicet Nicaenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense sicut sancta quatuor evangelia, subdens se cuncta, quae venerantur, amplecti, quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit quisquis praesumit absolvere, quos religant, aut ligare quos absolvunt: ex quibus verbis schismatici festum agunt quasi victores capta praeda, quando dividunt spolia Isai. IX. dicit glossa super verbo praesumit absolvere, videtur ergo, quod Papa non possit destruere statuta concilii, quia orbis major est urbe 93. dist. Legimus, unde Papa requirit consensum concilii 17. dist. Anastasius arg. contra 17. dist. Hinc sedi, & extra de elect. Significasti, ubi dicit, quod concilium non potest Papae legem imponere, & 35. q. 9. Veniam, sed intellige, quod hoc dicitur contra articulos fidei. Totum est de glo. ex qua colligitur, quod Papa sit super omnes, nisi deviaret ab articulis fidei: nam tum duntaxat concilio subesse debet 40. dist. si Papa, de qua tamen amplius & latius infra dicetur. Sic intelligit dictam glo. ibidem Archidiaconus, &c.*

(a) *Jo. Capistr. lib. de Papa & concil. auctorit. par. 3.*

B. Joannis e Capistr. testimonium de Pontif. auctoritate.

XI. Cumularunt Basileenses male novata errore novo; habita enim v kalendas maii sessione undecima sauxere (b), Romanum Pontificem ad concilium adeundum constituto tempore, mittendosve legatos obstringi; ac si illud dissolvere, mutareve, aut contrahere niteretur, nec lapso quadrimestri se emendarit, jure exercendæ sacrosanctæ potestatis, quæ ad concilium devolvatur, interdictum fore, ac si bimestri pertinaciter contempserit, de eo pontificia dignitate deturbando actum iri. Præterea edixerunt licere omnibus Cardinalibus, renitente etiam Pontifice, interesse concilio, idque nonnisi assentientibus iis, qui convenerant solvi, aut in aliam transferri locum posse: quod fieri vetuere, nisi duæ præsulum partes assensissent. Arrogarunt etiam sibi factiosi Basileenses dicendi sacri profanique juris, litiumque dijudicandarum potestatem; quorum temeritatem & audaciam, ut comprimeret Eugenius, subjecto edicto, cujus potiorem partem decerpimus, a perperam cœptis eos absistere jussit (c).

(b) *Acta Basil. conc. sess. 11.*

Sessio XI. Basileensium insolentia.

Decernunt sine præsulum consensu transferri concilium non posse.

(c) *Lib. 17. p. 201.*

Eugenius, &c. Apostolica authoritate decernimus, quod in præfato Concilio Basileensi nullæ causæ singularium publicæ vel privatæ, ecclesiasticæ vel sæculares, quovis modo, causa, vel colore introductæ vel introducendæ possint vel debeant in dicto Basileensi concilio agitari, cognosci, aut terminari, sed dirigatur Domino fidelium operæ ad exstirpationem hæresum, ad pacem ponendam inter principes & populos Christianos, & ad morum reformationem omnes studia dirigantur, & nullatenus ad alios causas, quam ad præmissas concilium ordinatum est, converti debeant decernentes irritum & inane, si secus a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. kal. junii pontificatus nostri anno III. Parere detrectarunt factiosi, ac plura absente Sigismundo Cæsare ad seditionem tendentia pertentarunt, de quibus postea agetur; nunc prius Cæsaris gesta in Italia, utque augustales apices susceperit percurramus.

Vetiti Basileenses se litibus involvere.

Excindendæ tantum hæresi incumbere.

Sigismundus cur Eugenio suspectus.

XII. Meditatus Romam proficisci ad augustalia insignia pontificia manu accipienda ob Basileensium, quos ille suo patrocinio tegebat (d), & fœdus cum Philippo Mediolanensi suspectus Eugenio, Florentinis, ac Venetis sociis, ultra Senas progredi ecclesiastico & Florentino exercitu prohibitus est (e). Cum vero Senis unius cursu ut motus Italicos componeret, moratus esset, demum missis XVI. martii die oratoribus suis, fœdus VII. aprilis sanxit his pactionibus, se venturum Viterbium labente aprili, ac Pontificem in ea urbe aditurum, meritisque officiis ritu & instituto veteri complexurum: tum fidem suam Pontifici ex consueta Cæsarum formula præstiturum, hæreticos & schismaticos excisurum, nulla cum impiis initurum fœdera, pro dignitate pontificia tuenda & servandis Romanæ ecclesiæ juribus studia sua adhibiturum, ditionem ecclesiasticam non invasurum, tum immunitatem ecclesiastici ordinis asserturum. Quod etiam sacramentum (f) oratores regio nomine in Cardinalium senatu ritu solemni dixere. Spopondere (g) etiam iisdem Sigismundi oratores, ipsum non exercitum, sed regiam tantum familiam, quam Senis habebat, adducturum, ac si quem Pontificis, Ecclesiæ, Romanive populi hostem secum adduceret, illum se ad pontificium nutum mox dimissurum: de quo fœdere Eugenius Joannam Reginam Siciliæ his litteris (h) fecit certiorem.

(d) *Extat ea de re lit. Eug. in append. Basil. conc. to. 4. p. 1. pag. 212.*

(e) *Blond. decad. 3. l. 5.*

Paciscitur cum Eugenio.

(f) *Ext. ejus exemp. in ead. pag. app. pag. 244. & apud Gold. to. 3. pag. 431.*

Paciscitur Sigism. exercitum se non adducturum.

(g) *Ext. ea de re lit. in ead. append. p. 222. & apud Gold. to. 3. pag. 429.*

(h) *Lib. 19. p. 135.*

Charissimæ in Christo filiæ salutem.

Credimus indubie serenitatem tuam grato ac libenti animo accepturam esse ea, quæ pro salubri statu nostri, Romanæ Ecclesiæ, & etiam Romani populi & totius populi Christiani dirigi ac disponi, ac directa, & disposita a nobis, auctore Domino, fuisse existimamus, atque ea potissimum ratione serenitati tuæ intimanda esse decrevimus. Pridem enim, prout ad notitiam tuam credimus pervenisse, supplicantibus atque exhortantibus nos per oratores suos venerabilibus fratribus nostris, ac dilectis filiis

De his facta certior Regina Siciliæ.

nobi-

nobilibus viris sacri Romani imperii electoribus, quatenus Basileense concilium approbare, ac celebrari ibidem permittere vellemus, certis probabilibus causis atque honestis rationibus inducti eorum piis votis ac justis supplicationibus duximus annuendum: demum, cum charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum Rex illustris suos ad nos oratores, ac etiam legitimos procuratores delegaverit, postulantes humiliter a nobis nomine præfati Regis, quatenus in eam concordiam, amorem, benevolentiam, & animorum unitatem, a qua sine dubio licet a quorundam zizaniorum satoribus, quanquam interpellati nunquam fuimus alieni, eidemque coronam ac cætera Romani imperii insignia conferre, & cum eodem ad ea, quæ statum Ecclesiæ, pacem & tranquillitatem totius populi Christiani concernerent, pro tractanda & procuranda salubriter convenire vellemus, asserentes se ad præstandum solemniter juramentum, quod omnes Reges Romanorum in ingressu Italiæ de jure præstare tenentur, promptos & paratos esse, sufficientique ad id & omnia ad contrahendam concordiam præfatam necessaria mandato esse munitos, nos attendentes piam & honestam præfati Regis postulationem habito cum præfatis oratoribus diligenti tractatu de consilio & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, auctore omnipotenti Deo, optatam concordiam cum præfato Rege inivimus, præstito per eosdem oratores in animam dicti Regis consistuentis devotionis & fidelitatis, prout jura & sanctorum patrum decreta determinant, in generali consistorio solemniter juramento: quæ omnia ad serenitatis tuæ notitiam per breve nostrum curavimus deferenda. Dat. VII. aprilis. Scilicet pontificatus unno III. ut præcedentes & subsequentes regesti literæ ostendunt. Idem fœdus Eugenius amplissimo ulio diplomate (a) vulgavit.

(a) Ext. ejus lit. ib. p.222. & apud Gold. to. 3. p.437.

XIII. Sigism. literæ de fœdere cum Eugenio inito.

Sigismundus quoque XV. uprilis die illud significavit hisce verbis præsulibus Basileensibus, ne udversas inde suspiciones conciperent; *Approbante domino summo Pontifice sacrum concilium ad persuasionem nonnullorum notabilium virorum & etiam oratorum nostrorum & imperii sacri principum electorum, qui nobis hujusmodi bullas exhibebant, nobisque recessum nostrum sine imperialibus infulis penitus dissuadebant, cum Sanctitate sua remansimus concordes in dictis licitis & honestis. Sicque per totum istum mensem aprilis cum Sanctitate sua in Viterbio constituemur; & usque medium junii vel prius in urbe Romana a Sanctitate sua coronabimus, præstabimusque & innovabimus sibi illa juramenta, quæ nostri prædecessores Romanis Pontificibus præstiterunt: istudque adjecimus, quod ipsum manutenebimus, quantum cum Deo poterimus*; & infra, *certificantes vos, quod, nisi Sanctitas sua sæpe dictum concilium approbasset indubie sine ipsis coronis, quas propter facta ipsius concilii tanto tempore prætermisimus, ad propria redissemus, &c. Dat. Senis die* XV. *aprilis regnorum anno Hungariæ, &c. XLVIII.* Romanorum XXIII. & *Bohemiæ* XIII.

Secuta hoc fœdus Italiæ pax. Restituta hinc inde quæ bello rapta erant.

De hujusmodi fœdere Pontificem inter, ac Sigismundum sancito meminere auctores (b), de quo celebratam publicam lætitiam consecuta mox Italiæ universæ pax auxit: cum enim die tertia martii marchione Ferrariensi interprete agitata fuisset, demum vigesimu sexta aprilis, ut refert ms. diarium Venetum, felicissime composita est hisce legibus, ut Philippus Mariu dux Mediolanensis reipublicæ Venetæ arces restitueret, quas in Bergomensi agro invaserat, ereptas alias Montisferrati marchioni similiter bimestri excurrente redderet: Florentinis labente unius mensis spatio Pisanum comitatum: Senenses Florentinis, ac vicissim Florentini Senensibus bello parta restituerent: Lucensibus facultas data, ut ad idem fœdus venire possent, modo Florentinis ablata restituerent, ac vicissima sua reciperent. Cæterum Mediolanensis dux quovis in Etruriam jure atque imperio sibi temperare jussus, & si qua nova lis suboriretur, marchionibus Ferrariæ & Salutiarum illius dirimendæ potestas data: alia vero inter Franciscum Foscharum ducem Venetorum & Sigismundum dissidia quinquennalium induciarum beneficio sopita. Pacata ita Italia, cum Pontifex ad Sigismundum excipiendum se compararet, Ugonem Cardinalem episcopum Prenestinum (c) Romam, ubi ipse agebat, nulla interposita mora jussit accedere, ut una cum Lucido diacono Cardinale ad eundem Regem deducendum se conferret. Verum Ugoni postea suffectus est Jordanus Cardinalis Ursinus episcopus Sabinensis.

(b) Diar. ms. Venet. hoc ann. Barth. r Tar. ms. arch. Vat. sign. n.13. Paul. Ben. Cola. ms. ejusd. arch. sig. n.110. Blond. dec.3. l.5. Plat. in Eug. IV. Crius hist. Med. par.4. & alii.

Mediolanensis ob Etruria affectanda temperare jussus.

Duo Cardinales ad Sigism. reducendum decreti.

(c) Lib. 15. p.133.

Interea Eugenius Sigismundum humanissimis literis (d), quibus conceptam summam a se de illius virtute spem exposuit, in urbem vocavit, atque in suscepto de augenda Christi gloria, amplificanda fide, exscindendis hæresibus, & Ecclesia tuenda consilio confirmavit.

(d) Lib. 17. p.176. & ms. cod. Alex. VII. pag. 199.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Regi Romanorum illustri salutem, &c.

Qua responsa Sigismundo ab Eugenio.

Ex literis dilecti filii nostri Lucidi S. Mariæ in Cosmedin Diaconi Cardinalis legati nostri, & etiam ex verbis dilecti filii Jacobi de Sirtz notarii nostri intelleximus bonam voluntatem tuæ celsitudinis, & laudabilem affectionem erga pacificum & tranquillum statum populi Christiani, & Ecclesiæ sanctæ Dei; ideoque desiderare te

vi-

videre nos, ut participatis invicem consiliis ea agere possis, per quæ pax inter principes Christianos statuatur, exaltetur fides, & hæreses extirpentur. Summa laude, charissime fili, & commendatione magna digna est hæc præclara intentio tua: verum non est modo solum nobis notum laudabile hoc tuum desiderium & bene agendi appetitus, sed dum eramus in minoribus constituti & vidimus, quæ egisti pro unione universalis Ecclesiæ, & ipsi sæpius colloquentes tecum cognovimus, quam ardenter desiderares publicam Christianorum salutem & fidei exaltationem: quæ nos effecit; ut te totamente diligeremus præ cæteris principibus Christianis, sperantes semper te eum futurum, qui posses & velles pacificare populum Christianum, tollere hæreses, augere fidem, & exaltare Ecclesiam Dei.

Postea vero, quando fuimus, dispositione divina, licet immeriti, ad apicem summi apostolatus assumpti, cum & ipsi consimiles cogitationes in animo continue versaremur, impediremur autem propter novitates, quæ post nostram assumptionem subito emerserunt, desiderabamus videre personam tuam, in qua singularem fiduciam gerimus, ut communicato consilio tecum ea deliberarentur inter nos, quæ cederent ad laudem Christi, extirpationem hæresum, oppugnationem infidelium, & fidei exaltationem. Testis est nobis Deus, & tu ipse ex literis nostris dudum videre potuisti, nos desiderare, ut tecum esse possemus pro bono Christianitatis & Ecclesiæ, cum multa sint, in quibus tuo præsidio & auxilio ad perficiendum opus sit; tuum enim est munus tueri Ecclesiam, pacem ponere inter diffidentes, & justitiæ patrocinium suscipere pro laude Christi. Cum ergo utriusque nostrum consilia communia existant, eadem sit mens, eadem intentio, hoc est agere, quæ sunt salutaria populo Christiano, per tuam vero præsentiam ad optatum finem perduci posse videantur, gratissimus erit nobis adventus tuus, in quo plurimum fructum speramus consequi spei nostræ. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, ut velis accedere ad urbem, quemadmodum inter tuam celsitudinem & præfatum Cardinalem est deliberatum cum primum commodum est tibi: certi enim reddimur, quod ea meditaberis, ea ages, quæ digne ab omnibus laudari & commendari possint, ac perpetuam tibi gloriam parere & animæ salutem. Nos quidem speramus, quod Deo inspirante spiritum sapientiæ suæ nobis, ea simul deliberabimus & statuemus, quæ sint placita sibi, & omnibus Christifidelibus grata. Dat. Romæ, &c.

Sigismundi in urbem adventus.

(a) Paul. Ben. ms. arch. Vat. sign. n. 110.

XIV. Deductus a Cardinalibus legatis Sigismundus Rex quadringentis equitibus succinctus Viterbium mense majo ingressus est (a): extant siquidem ipsius literæ (b) ad Basileensis conventus præsules die ejusdem mensis nona datæ, quibus coeptum suum in urbem iter significavit, monuitque ne quid novarent, neve turbas excitarent; ingressus (c) vero est Romam XXI. maii frequentique populo obviam procedente a Pontifice ad basilicæ Vaticanæ gradus ad pedis orisque osculum admissus est, ut narrat his verbis S. Antoninus (d): *In gradibus ecclesiæ B. Petri cum solemni apparatu & comitiva consistens Eugenius Imperatorem genibus flexis pedem osculantem ad osculum oris reverenter excepit.* Ultima (e) vero maii die pentecostes sacro insignibus augustalibus a Pontifice exornatus est, cum prius veterum Christianorum Cæsarum more juratus spopondisset, catholicam se fidem, Romanæ cæterarumque ecclesiarum jura ac privilegia illibata servaturum conceptis hisce verbis (f).

(b) Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. pag. 150.

(c) Paul. Ben. ubi sup. Bart. e Tur. ms. arch. Vat. sign. n. . . Dios. Ven. ms. & Blond. dec. 3. l. 5.

Ad pedis & oris osculum admissus. Obsequium addicit Cæsarum more.

Vobis sanctissimo domino Eugenio Papæ IV. ac summo Pontifici, nos Sigismundus Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ Rex, annuente Domino futurus Imperator, nomine vestro, ac Ecclesiæ nomine recipientibus promittimus & sanctis tactis evangeliis juramento firmamus, quod Ecclesiam & fidem catholicam pura fide totisque viribus conservabimus reverenter ac etiam defendemus, omnemque hæresim, schisma, & hæreticos quoslibet, fautores, receptatores, & defensores eorum exterminabimus pro posse, ac nunquam cum Saracenis, paganis, schismaticis, seu alio quomodolibet communionem fidei non habente, aut cum aliquo alio prædictæ Ecclesiæ inimico vel rebelli, seu eidem manifeste suspecto, unionem quamlibet, parentelam, aut confœderationem inibimus, sed tam vestram, quam successorum vestrorum personas, honorem, & statum manutenebimus & defendemus, ac etiam conservabimus contra omnes homines, cujuscumque existant præeminentiæ, dignitatis, aut status, hoc etiam adjicientes juramenta, quod nos manutenebimus semper & servabimus privilegia omnia per prædecessores nostros Reges ac Imperatores Romanorum Romanæ ecclesiæ & aliis quibuslibet ecclesiis quocumque concessa tempore & continentiæ cujuscumque, ipsaque omnia & specialiter ac præcipue præclaræ memoriæ Constantinum, Carolum, Henricum, Othonem IV. Fredericum II. atque Rodulphum prædecessores nostros præsertim super concessione, recognitione, advocatione, quietatione & libera dimissione terrarum & provinciarum Romanæ ecclesiæ ubilibet positarum, sedi Apostolicæ Romanisque Pontificibus sub quacumque tenore concessas recognoscimus, confirmamus, & ex certa scientia innovamus, ac etiam de novo concedimus, & terras ipsas, ac provincias recognoscimus ad jus & proprietatem ipsius ecclesiæ plenissime per-

Sacramenti Eugenio præstiti formula.

(d) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 1.

(e) Id. ib. Nic. Bart. ms. Vat. sign. 112. ms. diar. Venet.

(f) Ext. in lib. cens. ms. bibl. Vallic.

tinere, easque nihilominus ex abundanti de novo Ecclesia prædicta donomus, sub prædicto nos obligantes juramento, quod ipsas vel aliquam partem ipsarum nullo unquam tempore occupabimus seu, quantum in nobis erit, permittemus ab alio occupari, nec in eis aut aliqua parte ipsarum jura aliquo, possessiones, aut tenutas habebimus, seu quomodolibet possidebimus, nec in eis potestaria seu cujusvis capitanea officium aut jurisdictionem quamcumque per nos vel aliam exercebimus; quodque, ut princeps catholicus & supradictæ ecclesiæ advocatus atque defensor, ipsam juvabimus, & consiliis ac auxiliis illi assistemus opportunis contra quoscumque inobedientes & rebelles eidem, & præcipue contra occupantes seu turbatores terras prædictas seu provincias vel partem quamlibet earundem. Sub eodem etiam promittimus juramento, quod tam ipsam Romanam, quam alias Ecclesias, libertatem ecclesiasticam, bona, jura, prælatos, & ministros ecclesiarum ipsarum manutenebimus, conservabimus, & defendemus pro posse nostro; & quod ecclesiæ Romanæ vassallos contra justitiam nullatenus offendemus: devotos ac fideles etiam ecclesiæ in imperio constitutos benigne tractabimus, nec eos contra justitiam opprimemus, sed in suis potius juribus & justitiis conservabimus. Sic nos Deus adjuvet & hæc sancta Dei evangelia: & continuo sua sanctitati subjunximus juramentum in hac forma.

Pollicetur Pontificem se in omnibus defensurum.

Ego Sigismundus Romanorum Rex, annuente Domino, futurus Imperator, promitto, spondeo, & polliceor atque juro coram Deo & B. Petro, me de cætero protectorem & defensorem fore summi Pontificis, hujus sanctæ Romanæ ecclesiæ in omnibus necessitatibus & utilitatibus suis, custodiendo & conservando possessiones, honores, & jura ejus quantum divino fultus fuero adjutorio secundum scire & posse meum recta & pura fide. Sic me Deus adjuvet & hæc sancta Dei evangelia. Nos itaque Rex Sigismundus pro majori firmitate præmissorum hanc paginam jussimus typario aurea bulla nostræ communiri. Dat. apud S. Petrum in capella.. anno Domini MCCCCXXXIII. die ultima maii regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLVII. Romanorum XXIII. Bohemiæ XIII. imperii vero 1.

(a) Paul. Ben. ms. arch. Vat. sign. n. 110. & Steph. Infess. ms. arch. Vat. sign. n. 111.

Ad gradus Basilicæ S. Petri aurea corona redimitus. Stratoris munus exhibet Pontifici.

Peracta pompa, ut narrat Paulus Benedictus (a) qui aderat, Sigismundus aurea redimitus corona ad gradus basilicæ S. Petri cum Eugenio venit, cumque præmissis aliquibus verborum officiis Pontifex equum conscendisset, Imperator stratoris obsequia illi præstitit (b), tribusque progressus passibus in equum suum insiliit, petiitque Pontificis lævam. Ubi ad concham areæ castri S. Angeli pervenere mutuum sibi dixere, *Vale*, ac Pontifex in palatium Vaticanum retrocessit: Imperator ad Ælium pontem progressus plures auratos equites creavit (c), indeque ad basilicam Lateranensem perrexit.

(b) Leonar. Aret. in hist. rer. Ital. Blon. dec. 3. l. 5. Plat. in Eug. Sabel. enn. 10. l. 2.

(c) Steph. Infessur. Platin. in Eug.

XV. Ecclesiastica libertas.

Augustalibus ita apicibus insignitus Sigismundus dignitatem ecclesiasticam confirmavit memorabili edicto (d), quo primum ea confirmavit, quæ Fredericus II. ante suam defectionem & Carolus IV. Imperatores pro libertate ecclesiastica sanxerant: tum judices sæculares trahentes ad se causas ecclesiasticas coercuit, atque amplissimas immunitates clero dedit.

(d) MS. bibl. Vallic.

Sigismundus, Divina favente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ Rex, &c. ad perpetuam rei memoriam.

Sigismundi ea de re sanctio.

Sublimitatis imperialis gloriam invexit supernæ Majestatis veritas nullos derelinquens virtuosos suppeditatos; & animadvertenter exposcit, ut Romani imperii gubernaculum tenens, præter alia eximia virtutum opera sua, cunctos [præsertim servicio Dei mancipatos] ab universis oppressionibus & offensis suis semper insistat accurata diligentia clementer sublevare. Et ob id nos, qui ad Romanum imperium Divina dispositione vocati, curis felicitamur assiduis; ut præ cæteris tuitioni nostræ commissis, personarum ecclesiasticarum status venerandus in varietate virtutum, clerus sublimatus in suis libertatibus & immunitatibus conservetur & teneatur, & ab oppressionibus & a temerariorum ausibus liberetur. Nunc novarum constitutionum editione, & executione cum augmento pœnarum ad gloriam & laudem Dei solerter providere curemus. Sane claræ memoriæ Fredericus II. olim Romanorum Imperator prædecessor noster ad sanctæ Romanæ ecclesiæ laudem, & sacri imperii Romani decorem, cupiens, ut expurgatis quorumdam erroribus & iniquis statutis penitus destitutis, de cætero ecclesiis, & ecclesiastica persona plena vigeret quieta, & secura libertate gauderent, ac pie & juste attendens, quod quorumdam perversorum iniquitas adeo abundaverat, ut non dubitaret contra ecclesiasticam disciplinam ac sacros canones sua confingere statuta, & adversus ecclesiasticas personas & ecclesiasticam libertatem edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari, & omnia statuta & consuetudines, quæ civitates & loca, potestates vel consules, aut quæcumque alia persona contra libertatem Ecclesiæ, vel personas ecclesiasticas ac bona hujusmodi edere aut servare tentarent, contra canonicas, & imperiales sanctiones de ipsorum capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus abolere facerent; & si de cætero talia at-

Friderici II. insignis constitutio.

Abrogavit leges contra libertatem eccles.

tenta-

tentarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione esse privatos; nec non locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcarum auri fisco imperiali præceperat subjacere, potestates vero, consules, statuarii, & scriptores statutorum prædictorum nec non consiliarios locorum ipsorum, qui secundum statuta & consuetudines memoratas judicarent, ex tunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerat aliqualiter non teneri, quodque, si per annum præfatarum constitutionum inventi fuerint contemptores bona eorum per totum imperium mandavit impune ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in sacris conciliis generaliter promulgatis.

Inussit infamia eas ferentes.

Et insuper voluit idem tunc Imperator, quod nulla communitas vel persona publica vel privata collectas seu exactiones, angarias vel perangarias ecclesiis vel piis locis, aut ecclesiasticis personis hujusmodi imponere seu invadere ecclesiastica bona præsumeret, quod si secus faceret, & requisitus ab Ecclesia, vel imperio hujusmodi emendare contemnerit, tripliciter refunderet, & nihilominus banno imperiali subjaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur. Statuit insuper, quod quæcumque communitas, vel privata persona, per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persistens, ipso jure similiter banno imperiali subjaceret, a quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento: & insuper ordinaverat, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel civili ad judicem sæcularem trahere præsumeret contra easdem canonicas sanctiones, & imperiales constitutiones: quod si secus faceret, actor a suo jure caderet, judicatum non teneret, & judex foret ex tunc judicandi potestate privatus; quodque judices temporales, qui clericis & personis ecclesiasticis justitiam denegare præsumerent, tertio requisiti, suam jurisdictionem amittant.

Immunes ab omni onere pronuntiavit Ecclesias.

Proscripti contemnentes unius anni cursu anathema.

Et deinde ad divæ memoriæ Caroli IV. etiam Romanorum Imperatoris prædecessoris & genitoris nostri audientiam, deducto, quod sæculares quidam in potestatibus, & officiis publicis constituti, videlicet duces, barones, & alii domini temporales, nec non consules civitatum, oppidorum, villarum & locorum rectores, Dei timore postposito, statuta singularia, & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto præsumerent instituere contra legitimas, canonicas, & civiles sanctiones, ut puta, quod nulla bona temporalia in potestatem ecclesiasticam transferantur, & quod excommunicati laici & publice denunciati in civili foro minime repellantur, præterea quod dicti domini temporales, consules, & rectores per sæcularem potestatem res & bona clericorum occupaverant, arrestaverant, oblationes fidelium diminuerant, & restrinxerant, exactiones alias indebitas de bonis & redditibus ecclesiarum exegerant & extorserant; possessiones ecclesiarum & personarum earundem devastaverant incendiis, & rapinis, & contractus inter clericos & laicos factos legitime ad libros civitatum, villarum, & locorum, recusaverant inscribere atque sigillare, ac donata & legata ad fabricas, & ecclesiarum structuras contra voluntatem prælatorum, & aliorum, quorum intererat, præsumpserunt usurpare contra justitiam in fraudem & odium clericorum, & de bonis & rebus clericorum, quos non causa negociationis, sed pro usibus propriis per terras ducebant, seu duci faciebant, teloneum exigere & capere veriti non fuerunt, & confugientes ad ecclesias & cimiteria, inde extrahere contra sanctiones imperiales præsumpserunt; idem genitor prædecessor noster hæc omnia, & quæcunque exinde secuta, cum per sacras, civiles, & canonicas sanctiones expresse reprobata essent, & in fraudem ecclesiasticæ libertatis de facto præsumpta de principum, ducum, & baronum, fideliumque suorum consilio ex certa scientia, & auctoritate imperiali, cassavit, irritavit, annullavit, cassaque, irrita, & nullius esse momenti pronunciavit, præcipiendo sub indignatione imperialis banni universis & singulis dominis temporalibus, consulibus, potestatibus, & in officiis publicis constitutis, quatenus mox visis, & intellectis præsentibus cassatione, irritatione, & annullatione hujusmodi dictis eorum, statuta, & ordinationes, sicut in præjudicium ecclesiasticæ libertatis edita erant, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio, aut extra judicium quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem potirentur.

Latæ a Carolo IV. pro libertate ecclesiæ l. leges.

Statuta de non transferendis bonis in ecclesiast. potestatem abolita.

Legata ecclesiis relicta rapi vetito.

Asylum Ecclesiarum violari prohibitum.

Et insuper pronunciavit, & declaravit auctoritate prædicta, quod quicunque laicus, cujuscunque status, vel conditionis foret, ausu sacrilego, vel propria temeritatis audacia, sacerdotem, vel clericum sæcularem, vel religiosum diffidaret, proscriberet, vel captivaret, vel spoliaret, occideret, vel mutilaret, aut in carcere detineret, aut hujusmodi molitiam perpetrantes scienter receptarent, vel favorem in his præstarent, præter pœnas a sacris imperialibus, & canonicis sanctionibus eis inflictas, forent ipso facto infames & omni honore privati, nec ad placita nobilium aliquatenus admittendi. Voluerat etiam, & hortabatur, & requisiverat episcopos & prælatos, ut hanc suam legem & constitutionem in synodis, & ecclesiis publicarent

careut, ne ea præmissis excedentes per simulatam ignorantiam, suas valeant excusare malicias; adiciens, quod nulli homini

Molcta gravissima contravenientibus intentata.

liceret hujusmodi suæ cassationis, irritationis, annullationis, pronunciationis, & declarationis paginam quovis ausu temerarie infringere, aut eis quomodolibet contraire, sub pœna quinquaginta marcarum auri puri, quas ab re, qui contra faceret toties quoties contrafaceret, irremissibiliter exigi voluit, pro medietate sui imperialis ærarii sive fisci, pro reliqua vero parte injuriam passorum usibus applicari, prout in ipsis prædecessoris & genitoris nostri desuper confectis literis ejus imperiali signo & bulla aurea cereo suæ majestatis impressis, signatis, munitis, quas præsentibus hic habere volumus sufficienter pro expressis, plenius continetur.

XVI. *Et quoniam per prædicta ecclesiasticæ libertati nondum satis provisum esse videtur, ut igitur per infrascripta sit uberius & latius ipsi libertati provisum, & ut ecclesiasticæ personæ plene sua libertate gaudere, & pia loca a nexiis præservari, &*

Friderici II & Caroli IV. sanctiones confirmatæ a Sigismundo.

optatis proficere valeant incrementis, nos Sigismundus, qui statum ecclesiasticum fervore fidei & claræ devotionis affectu veneramur libenter, ut tenemur hac edictali lege & Imperiali authoritate constitutiones, sive leges antedictas, tanquam justas, sanctas, & legitimas tenore præsentium approbamus, pariter & innovamus, ipsasque scriptas nostras leges, & prohibitionum & præsentes literas, & mandatum nostrum ad omnes & singulas ecclesias, & monasteria quæcumque, cujuscunque nationis existant, & ad omnes & singulos prælatos, clericos, & presbyteros & ecclesiasticas personas pro majore eorum tuitione & cautela, ad tollendum in his quorundam curiosorum ambiguitatis dubium, de singularis munificentiæ dono ex certa nostra scientia tenore præsentium duximus extendendum, ac extendimus & præcipimus ubique locorum sub banno & pœnis antedictis & infrascriptis a quolibet inviolabiliter observari. Deinde statuimus

Ecclesiasticæ causæ a Laicis cognosci vetitæ.

hoc edicto in perpetuum valituro, ut nullus judex secularis in ecclesiasticis causis, præsertim matrimonii, legitimationis, usurarum, testamentorum infra annum non executorum & ad judicium ecclesiasticum legitime devolutorum, ac decimarum, prædiorum, ac fructuum, redituum, & proventuum ecclesiasticorum, ac locationum & conductionum, seu conductorum eorundem possit seu valeat judicare, aut quomodolibet de hujusmodi causis, aut eorum articulis cognoscere, nisi quatenus ab ecclesiasticis judicibus fuerit requisitus: quod si contrarium fecerit, judicatum non teneat, & judex ex tunc judicandi potestate sit privatus, & subjaceat nihilominus pœnis infrascriptis, actorque a suo jure cadat ipso facto. Insuper omnibus & singulis principibus, ducibus, baronibus, comitibus, comitatibus, consulibus, rectoribus, ac in officiis temporalibus, dominiis, &

Pœnæ actoribus & judicibus irrogatæ.

potestatibus constitutis sub indignatione imperialis banni, & quadraginta marcarum auri mulcta, ad cujus solutionem & præstationem pro una nostro sive imperiali ærario, aut fisco, & alia medietatibus personis injuriam passis, faciendam; quemlibet hujus nostræ prohibitionis transgressorem ipso facto tenere volumus.

Demum præsenti & irrevocabili sancimus, declaramus, decernimus, & pronunciamus edicto, districtius prohibentes, ne quis ex eis prælatos, presbyteros, clericos, & personas ecclesiasticas, quominus vina, grana, res, & bona de suis redditibus ecclesiasticis provenientia libere,

Vetitum ab ecclesiasticis vectigal exigi.

& sine solutione, telonei seu gabellæ vendere seu abduci facere possint, & quominus res, bona vina cerevisia, carnes, grana, panes, & pannos, & alia quæcunque eorum usui, & recreationi convenientia, sive intranea seu extera vel extera fuerint pro eorum usibus, seu recreatione sibi & per quævis loca, civitates, terras, castra, & aquas, vestigio, vel navigio, absque quavis prohibitione libere & absque solutione cujuscunque telonei, dacii, vel gabellæ adduci, & portare facere valeant; & etiam quominus res & bona mobilia & immobilia per prælatorum, seu ecclesiasticarum personarum obitus relicta ad manus illorum, ad quos de jure spectant, libere & sine quibuscumque impedimentis, invasionibus, intromissionibus,

Sacerdotum morientium bona non diripienda.

exactionibus, & occupationibus præsertim per laicos quantumcumque attentatis perveniant, sive valeant pacifice pervenire, & quominus coloni, & subditi ecclesiasticarum personarum sine violentis hospitalitatibus etiam de venationum occasione, ac vectigalibus, servitiis & exactionibus, quas ipsi exactores petitiones vocant; & a petitionibus hujusmodi absque damno libere & in pace dimittantur: & etiam quominus damna hospitalitatum & vectigalium, extortorum serviciorum & exactionum, & petitionum hujusmodi occasione, colonis, & subditis ipsi illata plenarie resarciantur nec non etiam quominus prælati seu judices ecclesiastici eorum spirituali jurisdictione subjectos pro suorum excessuum demeritis capi, & incarcerari, & captos duci, &

Ecclesiasticorum subditis ut ob iis emendentur permittendi.

per quævis loca & civitates libere adduci, & alias debita correctione puniri facere valeant quomodocumque aut qualitercumque, publice vel occulte, directe vel indirecte, per se vel per alios impedire aut facere impedire præsumant vel permittant; nec talia committentes receptent, aut in præmissis vel circa ea impendant auxilium, consilium, vel favorem. Quinimmo magis volumus, & mandamus sub banno & pœna proxime supradicta, ut principes, duces,

co-

comites, barones, comitatus, consules, rectores, ac in officiis, dominiis, potestatibus prædictis constituti, quicunque ab impedimentis & usurpationibus rerum, & bonorum electorum hujusmodi, & a prædictis violentiis hospitalitatibus, vectigalibus, serviciis, exactionibus, & petitionibus hujusmodi colonorum & subditorum ecclesiasticarum personarum, & ab impedimentis & perturbationibus ecclesiasticæ jurisdictionis omnino desistant, nec captos nec adductos rebelles repetere, vel repeti facere præsumant, non requisite totis viribus personas ecclesiasticas in præmissis ac jurisdictionem hujusmodi ecclesiasticam exercentes adjuvent, & diligenter sine omni dilatione adhibeant, & apponant auxilium brachii sæcularis, ut libertas ecclesiastica manuteneatur, & ut subditi rebelles criminosi, & delinquentes modis præfatis, aut aliis prout eisdem, jurisdictionem ecclesiasticam exercentibus, conjunctim vel divisim, expedire videbitur, digna animadversione constigantur.

Principes & magistratus jurisdictione ecclesiastica turbare abstinere velint.

Cæterum, ut didicimus, nonnulli perversis eorum conatibus leges, & constitutiones antedictas, prælatos, presbyteros, clericos & personas ecclesiasticas diversis injuriis afficientes, pro eo, quod tam per constitutiones & leges, quam sanctiones hujusmodi inflictarum pœnarum executio absque animadversione negligitur, infringere non verentur. Ut igitur tam genitoris, quam Frederici II. prædecessorum nostrorum præfatorum, ac nostri, constitutiones & leges præsentibus literis mandatum nostrum debitæ executionis fiendæ suffragio sortiantur effectum, & insolentiæ compescantur transgressorum, omnes & singulos nostros, & sacri Romani imperii principes spirituales & sæculares, ac comites, barones, milites, militares, proconsulesque & consules, ac consulatus, potestates, rectores civitatum, oppidorum, & locorum quorumcumque pro executione hujusmodi quæstionum, & legum imperialium, & præsentium nostrarum literarum facienda, executores eorumdem conjunctim, & divisim tenore præsentium deputamus, & nihilominus ipsis sub imperialis banni indignatione, & sub antedicta pœna quoad illos, qui feudum, vel privilegia aliqua non habent: Quoad illos vero, qui talia habent sub perditionis suorum feudorum, & privilegiorum quorumcumque pœna, quam eos si requisiti infra unius mensis spatium requisitionem hujusmodi immediate sequens, & ad infrascriptam executionem non processerint, & non fecerint, quod mandamus, incurrere volumus ipso facto, districte præcipiendo, per hæc imperialia scripta mandantes quatenus ipsi, & eorum singuli quoscumque & quemcumque, dum, & quoties præsentibus executores ipsos requiri contigerit, prælatis, & presbyteris,

Inflictæ pœnæ sacerdotes male accipientibus.

clericis, & personis ecclesiasticis quibuscumque conjunctim & divisim efficacis præsidii auxilio assistentes, non permittant eisdem, aut eorum alicui a quoquam cujuscumque gradus, status, vel conditionis fuerint, contra vel circa præmissa omnia, aut aliquid ipsorum quomodolibet injuriam irrogari: sed magis injuriantes hujusmodi, nisi post requisitionem executorum eorumdem infra certum terminum peremptorie competentem, eis per executores ipsos desuper præfigendum, contra præmissa commissa, aut neglecta emendando resipiscunt, pœnas antedictas, prout quemlibet pro commisso, aut neglecto contingit, incidisse declarent sic per captionem, & detentionem personalem, distractionem, invasionem, aut alienationem rerum, & bonorum suorum, mobilium & immobilium quorumcumque sine mora ad satisfactionem, & observantiam plenariam, præmissorum omnium & singulorum executores ipsi suo sæculari brachio cogant, & compelli faciant, ac pecunias occasione pœnarum præfatarum ærario sive fisco imperiali debitas, & debendas, imperiali auctoritate emoveant, & partem ipsorum ad fiscum imperialem pertinentem, ad fiscum ipsum fideliter studeant destinare, reliquam vero partem earumdem partibus læsis realiter assignare procurent. Super quibus eisdem executoribus, & eorum cuilibet insolidum imperiali auctoritate nostra prædicta plenam licentiam, & potestatem liberam concedimus per præsentes, volentes & decernentes, ut eisdem executoribus omnibus, & singulis, præsentibus & futuris, vigore præsentium quoad præmissa perpetua potestas, & licentia remaneat attributa, constitutionibus & legibus imperialibus, ac privilegiis & indultis quorumcumque & aliis in contrarium forsan facientibus, non obstantibus quibuscumque. Ne autem in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam suas valeant excusare malitias, hortamur & requirimus universos & singulos archiepiscopos, episcopos, & prælatos, ut constitutiones, & leges imperiales antedictas, & præsentes nostras literas singulis annis in synodis, & Ecclesiis suis publicare procurent, si nostram indignationem voluerint evitare. Nulli ergo, &c. *Dat. &c.*

Rapta bona iis mox restituenda.

Aliquandiu in urbe moratus est Sigismundus, cumque profectionem pararet, Pontifex Marinum Ursinum, aliumque virum prænobilem illum per ecclesiasticam ditionem dedocere jussit: quo argumento extant literæ (a) kal. augusti ad præsides præfatosque ecclesiasticos datæ, ut imperatorem honorifice exciperent. Flexit (b) ipse iter per Picenum ac Flaminiam, inde Mantuam pervenit, ubi Franciscum Gonzagam Mantuæ regulum marchionali dignitate auxit (c).

Recessus Sigismundi ex urbe.

(a) *Lib. 17. p. 213.*
(b) *Leonard. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 1. Blond. dec. 3. l. 5.*
(c) *Platin. in Eug. IV.*

Dum

Dum vero Sigismundus ipse in Italia agebat, plura a Basileensibus temere per seditionem gesta sunt, quæ nostram ad se narrationem revocant.

XVII. Sess. XII. Temeraria acta Basileensium.

Duodecima sessio a seditiosis Basileensibus III. idus julii celebrata est, in qua decretum schismaticæ labis fermento refertum in Eugenium promulgatum est; in cujus exordio, ubi amplissimis verbis suum, quod præseferebant, pium studium extulerunt, addidere misisse se ad Eugenium postquam Basilea Bononiam concilium traduxit, Lausanensem episcopum & decanum Trajectensem, ut ipsum ab ea mente deducerent: Sigismundum pariter repetitis oratoribus & literis, ac plures etiam Reges principesque id ab ipso enixe postulasse: cumque eas preces respueret, institutum fuisse adversus ipsum judiciorum ordinem quem cum hactenus elusisset, hæc ab eodem Pontifice exegere: *Declaret a tempore hujusmodi inchoationis continuatum fuisse & esse prosecutionemque semper habuisse, continuarique, ac prosecutionem habere debere, & ipsi pure & simpliciter adhæreat & cum effectu, & hujusmodi revocationem declarationemque & purum adhæsionem per suas literas more Romanæ curiæ bullatas huic sacro concilio notificet infra sexaginta dies a die præsentes publicæ sessionis immediate sequentes.* Hæc si ageret Eugenius, spopondere ipsum se uti Pontificem culturos, ni faceret, defectionem intentarunt, lapsoque die sexagesimo pontificio jure exercendo privatum renuntiarunt; pluraque alia seditiosa adjunxere, quibus infandum schisma moliebantur. Edidere etiam decretum de electionibus præsulum, quo reservandarum quoque ecclesiarum jus Pontifici Romano vetuere, nisi de iis in canonicis legibus fieret mentio, aut in ditione ecclesiastica sitæ essent; tum celebrandæ electionis ritum præscripsere.

Abdicationis pœnam non ambiguo Pontifici intentant.

XVIII. Quæsita concordiæ ratio.

Inter hæc dissidia dum negabat Eugenius solutum pontificio decreto concilium auctoritate pollere, Basileenses vero solvi non potuisse, Pontificemque synodalibus teneri legibus contendebant, ea concordiæ ratio inita est interprete Sigismundo Rege, ut Eugenius ex æquo & bono acciperet concilium in eam diem propagatum fuisse, quod subjecto edicto (b) vulgavit.

(b) Append. Basil. conc. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 212.

Sigismundus illius interpres.

Ad futuram rei memoriam.

Cum ex dicta commutatione nonnullæ dissensiones suborta videantur, ac nonnullæ ex dictis causis, quibus ad hujusmodi commutationem seu dissolutionem faciendam principaliter moti fuimus aliter jam se habere cognoscamus, nihilque aliud optemus, quam ut sublata omni materia dissensionis ad hæreses, bella, & morum deformitates de populo Christiano exstirpandas salubriter intendatur, ad consilium etiam, ad instantiam charissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Hungariæ, Bohemiæ, &c. Regis illustris de fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio volumus & contentamur, præfatum generale Basileense concilium a tempore inchoationis suæ continuatum fuisse & esse, prosecutionemque semper habuisse & continuari, prosecutionemque ad prædicta habere debere, perinde ac si nulla commutatio, translatio, seu dissolutio facta fuisset: quinimmo præfatam commutationem, translationem, seu dissolutionem revocantes, ipsumque concilium Basileense pure, simpliciter, & cum affectu ac omni charitate amplectimur, pro viribusque illud promovere, ac omni favore prosequi intendimus; ita tamen, quod præsidentes ad nostri præfati concilii præsidentiam admittantur cum effectu, ac omnia & singula contra personam, auctoritatem, ac libertatem nostram & sedis Apostolicæ, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, & aliorum quorumcumque nobis adhærentium in dicto concilio facta & gesta per dictum concilium prius omnino tollantur, & in pristinum statum reducantur; sicque una mente & uno spiritu cum charitate & puritate ad ea, quæ præmissa sunt in dicto concilio, procedatur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum, &c. kal. augusti anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. Neque his placati sunt Basileenses, sed ut nova semper jurgia ex aliis serebant, ac pontificiam auctoritatem sibi subiicere moliebantur, concepta ea verba: *Volumus & contentamur*, inique accepere; postularunt enim, ut Eugenius vulgaret, non modo tolerare se propagatum fuisse, spretis apostolicis imperiis, Basileense concilium, verum decerneret rite propagatum, atque ita suam auctoritatem acephalæ synodi, quam falso œcumenicam esse jactabant, auctoritate inferiorem profiteretur, quod cum majestate apostolica prorsus indignum esset, Francisco Foscaro Venetiarum duci, qui dissensionem sedare studebat, hæc rescripsit Eugenius (c).

Eug. Basileenses paterno studio se complecti profitetur.

Basileenses in protervia obstinatissimi.

Acephalam synod. œcumenica non inferiorem contendunt.

(c) Lib. brev. p. 70.

Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari duci Venetiarum.

XIX.

Ultra quam verbis exprimi posset, dilecte fili, commendanda est tua prudentia, pro curis, quas continue suscipis pro honore & statu nostro atque Apostolicæ sedis. Legimus literas cum copiis interclusis, quas ad nos misisti affectione plenas: super quo charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum Imperator illustris locutus est cum oratoribus tuis super facto concilii Basileensis. Vellet etiam, ut scribis, ut illa duo verba: Decernimus, & declaramus; *loco:* Volumus & contentamur; *poneremus in literis, quas per venera-*

rabi-

Sigismundus nimium in Basileenses pronus.

venerabilem fratrem nostrum episcopum Cerviensem destinavimus Basileam. Miramur paulum de sapientia Imperatoris, qui forsan propter multitudinem rerum ei incumbentium parum meminisse videtur eorum, quæ antea de suo assensu acta sunt. Primum, ut paulo altius repetamus, cum instetisset nobiscum literis & nunciis, ut concilio illi hæreremus omnino, hoc recusavimus, potius enim hanc apostolicam dignitatem & vitam insuper posuissemus, quam voluissemus esse causa & initium, ut pontificalis dignitas & sedis Apostolicæ auctoritas submitteretur concilio contra omnes canonicas sanctiones, quod nunquam antea neque aliquis nostrorum prædecessorum fecit, neque ab ullo extitit requisitum, atque in hoc ipse postmodum Imperator acquievit.

Eugenii constantia.

Nunquam antea his mota, ut Pontifex non omnibus quæ sub mitteretur concilio.

Ventum est postea ad formam literarum, quam misit dilectus filius noster Julianus Cardinalis S. Angeli; in ea habitis prudentum & doctorum consiliis posuimus verba illa, quæ Imperator modo mutari vellet: Volumus & contentamur; loco: Decernimus & declaramus; non solum sciente, & consentiente, sed approbante Imperatore, qui coram venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, astantibus etiam consilio suo, ac dilectis filiis nobili viro Andrea Donato milite oratore tuo & abbate S. Justinæ, multisque præterea pluries verbis in nostram laudem prolatis, asseruit nos plus fecisse, quam deberemus, & ultra quam teneremur, & quod Basileenses ultro acceptare debebant: quod si recusarent, mirabilia adversus illos pollicitus est se esse facturum. Quod autem modo velut oblitus verborum suorum, quærat pro illis verba, quæ tunc omnino rejecta fuerunt, nos admirari cogit: illa enim sunt verba, per quæ quæcumque ab illis contra nos facta extitere, quæ plurima & gravia sunt, confirmarentur, & per quæ subministrantur animo non recte sentientibus contra nos, & sedem Apostolicam pugnandi. Potes scire a peritis in jure canonico & civili quanti ponderis sunt verba illa; non enim solum per illa approbamus contra nos facta, sed etiam adversariis nostris nos subjicimus in futurum: quod quid aliud est, quam armare eos nobisque eripere omnem tuendi & defendendi facultatem. Hoc quam tutum sit, tu ipse considera: qui enim nulla antea auctoritate fulti laxaverunt contra nos suas animi passiones [ut dicamus leviter] quid agent cum nacti fuerint agendi, prout libuerit, potestatem? Nam quod Cardinalis S. Angeli promittit nihil facturum contra nos, credimus eum bono animo hæc scribere, & quod ita facturum putet. Sed [ut omittamus, quod his verbis præterita confirmantur] quæ securitas est ita debere fieri, prout ille promittit? Si fallitur, nam quod factum non erit, etiam si ipse pro nobis mori paratus sit; nihil nobis proderit voluntas sua. Non est tutum dare nocendi facultatem, et præsertim, qui jam nocere molitus est. Verum, ut tibi itaque reipublicæ clare innotescat æquitas postulationum nostrarum, mittimus tibi copiam literarum, quas dedimus episcopo Cerviensi, quæ cum conditione existunt: Si revocant quæque per eos contra nos attentata, alteras ejusdem tenoris, sed libere, & sine aliqua conditione factas. Si tamen antea se promiserunt revocare, & revocant, quæ contra nos egerunt, penes nos retinuimus, & eas ad locum tutum mittemus secundum responsionem episcopi Cerviensis.

Egregio Sigismundi sponsio.

Dein seduci passus est.

Juste Basileensibus restitit Eugenius.

Non censuit tutum dare nocendi facultatem.

Concordiam admisit si male gesta revocarent.

Hæc omnia Imperatori nota sunt; quæ si Basileenses ipsi acceptabunt, consulent paci Ecclesiæ & tranquillitati populi Christiani; si vero minus, volumus esse notum tibi omnem scandalorum culpam procul a nobis esse futuram. Imperatoriam vero strenuitatem per eosdem oratores hortare velis ut meminerit, quæ hic coram tot hominibus dixit, atque operam dare atque illis persuadere velis honestius esse, ut citius membra capiti hæreant, quam caput membris. Videt & novit Imperator & verbo & opere sinceram & perfectam intentionem nostram. Si illi sana intentione procedunt, prout dicunt, satis est, quod concedimus eis: si vero mala, nolumus eis adjicere robur & vires, quæ in nostram & Ecclesiæ perniciem redundent. Quod autem dixit si, quod avertat Deus, scissura in Ecclesia fieret nobis favere & conservare & manutenere nos se velle, & serenitatem suam & se, quidem & amplius se facturum respondisti, summis laudibus[a]*. Quod autem respondisti Imperatoris strenuitati in hac opinione plurimos principes & duces futuros rectissime verissimeque respondisti, omnes enim Reges & principes, prout eorum literis & nunciis certificati sumus, schisma horrentes ac detestantes nobiscum sentiunt & nobis favent, displicentque eis, quæ gesta sunt Basileæ. Dat. &c.*

[a] commendamus

Cum ita aberrare Basileenses conspiceret Eugenius, ut acephalam suam synodum pontificiæ anteferrent authoritati, rejectaque omni concordiæ ratione, sua quantumvis iniqua accipi ab eo imperia vellent, eaque detrectanti pontificatum se abrogaturos comminarentur, ipsis aperte obsistendum, & iniqua eorum decreta, quibus ferebant potius errores & dissidia, quam pacem afferrent, rescindenda hoc diplomate censuit (a).

XX. Rescissa Basileensium gesta in Pontif.

Ad futuram rei memoriam.

Cum dudum ex certis rationabilibus causis concilium, quod nonnulli Basileæ congregatum esse dicebant, dissolventes illud ad civitatem nostram Bononiensem duxerimus commutandum, postmodum cessantibus dictis causis præfatum concilium in ipsa civitate

(a) Lib. 17. p. 213.

Exorta in Basileen. synodo graviora offendicula.

vitate Basileensi decrevimus per nostros legatos, qui ibidem nostro nomine præsiderent, continuari debere, prout in diversis desuper confectis literis nostris plenius continetur. Cum autem episcopi, qui Basileæ congregati erant, prout sunt etiam, post dissolutionem, & decretum nostrum hujusmodi, ac etiam ante adventum dictorum legatorum, non ad communem utilitatem, sed ad privatas passiones intenti, nullaque sedis Apostolicæ authoritate suffulti multa & gravia etiam præter illa pia, propter quæ fuerat ibi principaliter a principio concilium constitutum, tamquam haberent generalis synodi nobis etiam contradicentibus potestatem, disponere, ordinare, statuere, sancire, declarare, & mandare præsumpserunt in nostram, sedis Apostolicæ, ac venerabilium fratrum nostrorum Cardinalium, & aliorum nobis adhærentium grave præjudicium, præter & contra sanctorum patrum decreta, & canonicas sanctiones, nos attendentes quot, & quæ per eos sic perperam statuta, facta, & ordinata existunt, si sub dissimulatione & silentio præteriremus in magnum atque evidens præjudicium Ecclesiæ & Apostolicæ sedis, & grave scandalum plurimorum verisimiliter redundare possent, cum non ad reformationem sed deformationem, non ad unitatem, sed ad scissuram Ecclesiæ non ad hæreses tollendas, sed nutriendas, non ad pacem fidelium, sed discordiam seminandam spectare videantur, ac propterea volentes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum Altissimus permiserit, futuris scandalis celeri remedio providere, omnia & singula gesta, facta, ordinata, sancita, decreta, & declarata per præfatos Basileæ congregatos & existentes, videlicet citationes & processus, sententias, statuta & decreta, quæ de nobis seu contra nos, jura & libertatem nostram & sedis Apostolicæ, vel venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales, seu ipsorum aliquem, aut prælatos quoscumque, sive curiales aut Romanam curiam sequentes usque ad præsentem diem facere, statuere, attentare, & ordinare nimium præsumpserunt, & quæ usque ad accessum legatorum ad suprascriptam Basileensem civitatem, & in ipso concilio præsidentiam quamlibet per eos in futurum fient, agentur, ordinabuntur, sancientur, statuentur, attentabuntur, & mandabuntur, exceptis iis in quibus eis per nostras literas facultatem concessimus, irrita esse, & inania, nullumque effectum debuisse aut debere sortiri authoritate Apostolica de consilio & assensu præfatorum ipsorum fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium tenore præsentium declaramus, decernimus, & pro infectis haberi volumus & mandamus, ipsaque & maxime legationem in terris Ecclesiæ, creationes & ordinationes officialium, beneficiorum collationes, & omnia & singula inde secuta, vel quæ in posterum sequi possent, ex nunc præfata authoritate, cum de facto processerint, de apostolicæ potestatis plenitudine cassamus, irritamus, & annullamus, ac nullius esse decernimus roboris vel momenti, inhibentes districtius omnibus Christifidelibus, ac decretis, ordinationibus, mandatis, factis, & gestis hujusmodi modo aliquo pareant vel intendant, aut pro talibus reputent, declarantes omnes & singulos cujuscumque status, gradus, & præeminentiæ existant, etiamsi imperiali, regali, cardinalatus sive quacumque alia ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate, nullo vinculo juramenti, promissionis, pacti, aut conventionis prædictis facta quomodolibet se tueri. Nulli ergo, &c. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. IV. kal. augusti pontificatus nostri anno III.* Cum vero ea præcipue decreta Basileensium, quæ III. id. julii prolata fuerant, pontificiam convellerent authoritatem, Eugenius novo diplomate III. id. septembris illa rescidit, ac dignitatibus exauthoravit, qui ea tuerentur.

Ob privatos affectus nonnulli hæc mala pepererunt.

Judicia in Pontificem & Cardd. rescissa.

XXI.

Vulgatæ sunt aliæ ejusdem Eugenii idibus septembris exaratæ literæ (a) apologeticæ, quibus dissidii universi authores extitisse præsules Basileenses perspicue ostenditur. Potiorem hanc earum partem delibandam putavimus, quamquam etiam nonnulla in ea contenta superius perstrinximus.

(a) Ext. inserta aliis Eug. lit. quæ afferuntur in actis conc. Basil. sess. 16. p. 43.

Universis Christi fidelibus salutem & apostolicam benedictionem.

Nos indebite criminantur, quod scandala in Ecclesia Dei introducendi causa concilium dissipavimus, cum ipsum a Basilea communitate necessitatibus urgentibus coacti fuerimus. Et quamvis nunc nobis ipsas causas per præfatum oratorem intimatas ratificari non vereantur, orbi tamen toti notissimum est illas causas celebrandi concilii impeditivas extitisse veras: nam fere octo menses effluxerant postquam ipsa initiari debuit sancta synodus nec adhuc Basileæ convenerant tres episcopi aut alii in toto numero decem prælati, Regumque & principum procuratores sive nancis pauci sive nulli aderant, cum quibus de Christianorum pacatione sive concordia possent aliqua pertractari, at in conciliis primum est decens inquirere: doctorum & magistrorum fere nulli intererant, qui hæreticorum versutiis resistere possent, ac argumenta eorum sophistica scirent refellere: locus etiam ipse Basileensis civitatis minime tutus videbatur tum propter armatam finitimam hæresim Bohemorum, tum propter subortam guerram inter dilectos filios viros illustres Burgundiæ & Austriæ duces. His igitur justis & legitimis de causis non-

scan-

Dissolutæ Basileensium objectiones.

Basileenses conventus quam fuerit exigui initio.

scandalizandi clerum sive errores studio conficiendi de ipsorum Cardinalium plurimorum consilio & assensu, qui nunc Basileæ conveniunt, & hanc commutationem damnant, illam fecimus; præsertim hoc etiam de causis moti, quia sperabamus, quod in Italia consistente charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum tunc Rege, nos faciliu ambo potuissemus Bononiæ convenire adessentque ibidem Bononiæ tunc celerius prælati & principes in numero copioso, sive ipsorum procuratores & nuntii, cum quibus melius & graviori maturitate singula in conciliis agenda expedirentur, & majori cum reverentia ab omnibus Christi fidelibus reciperentur, quam illa, quæ per paucos Basileæ convenientes fieri forsitan contigissent.

Aderant ampliores conventus Bononiæ celebrandi spes.

Nescimus ergo quomodo ipsam audent commutationem reprobare, cujus ipsi plurimi fuerunt auctores præcipui, damnent namque eorum gesta, non nostra, quia tunc eramus gravissima corporali infirmitate gravati, cum ipsi dissolutionem & translationem ipsam promovebant, suadebant, & efficere studuerant, nobis præcipue ad memoriam reducentes, & his rationibus compellentes, quod dum eramus in minoribus constituti una cum ipsis & aliis fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus voto & juramento nos astrinximus, quod illo in loco concilium teneremus, in quo majori parte Cardinalium magis expediens videretur, cum Basileæ non speraretur posse concilium celebrari temporibus a jure decretis jam fine temporis instante & impedimentis subsistentibus antea enarratis, sicque ipsi mutationem sive translationem necessariam esse dicentes, & ut alio in loco transferremus sedulo requirentes.

Plures ex Basileensib. translationem etiam suaserant.

Tandem fuit causa finalis, ut ipsam translationem sive commutationem faceremus, quam tamen & justam fuisse & nobis solis cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus facere licuisse, prout egimus etiam absque alterius consensu concilii, nemo sana mentis ambigere debet. Nam etsi canon Constantiensis concilii, qui incipit: Frequens; *ab ipso concilio editus & a felicis recordationis Martino prædecessore nostro non improbatus locum mutare vel tempus inceptionis concilii prorogare, nobis sine concilii consensu prohibere videatur, non tamen debet sic abusive interpretari, ut causa imminente nobis etiam solis adempta fuerit circa loci mutationem & temporis prorogationem dispensandi facultas, cum etiam si a Martino editus extitisset, illa non fuisset sive esse debuisset prohibentis intentio, qua successoribus suis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari post ipsum quinimmo eadem potestate functuris: & infertur; prout est secundum omnia jura in hac parte, concilium inferius summo Pontifice, Papamque ipsis priorem nequeunt solvere vel ligare: sed nos in his conciliis superiores ipsum possimus pro libito regulare; nam hoc de jure notissimum est, quod possumus quæcumque statuta, decreta, declarata, sive sancita per quoscumque prædecessores nostros vel per quæcumque concilia, dummodo in ipsis fidei fundamenta non existant, sive ex hoc universalis Ecclesiæ bonum principaliter non turbetur, ut vicarius Christi & irreprehensibiliter pro nostro amovere & corripere libito voluntatis, & contra sentire non esse longævum ab hæresi velle ligare manus vicarii Jesu Christi & in terris Dei legati, sive ipsius gesta judicare vel improbare, quod sacrilegii crimen habet.*

Objectio alia de canone Constantiensis concil.

Martinus non potuit successorum contrahere auctoritatem.

Papa non ambiguus conciliis superior.

Contraria sententia hæresi proxima.

Sed quæsumus nobis dicant, qui nobis detrahunt, quæ hæresis, quæ universalis Ecclesiæ turbatio ex hac translatione loci surgere poterat, si nos sanctam synodum Bononiæ commutavimus, ut ejus bonum non frustraretur ulterius, quod jam mensibus octo sine fructu aliquo extiterat prorogatum & ipsius initiandi postmodum Basileæ vestigia commoda nulla videbantur? Profecto nullius per juris tramites ambulans, & non passione seductus, assereret, quod Ecclesiæ fecerimus perturbationem, sed salutem, nec celebrationem concilii frustravimus, sed id accelerare concupivimus. Taceant ergo hi, qui sic nobis inhumaniter detrahunt, quoniam non ad Christianorum & Ecclesiæ noxam commutationem fecimus, sed pro salute tutissima, ut citius quæ in concilio forent agenda, finem debitum sortirentur. Fuit igitur a Basileensi civitate legitima pro tunc nostra concilii dissolutio, ac ipsius ad Bononiam justissima translatio, & asserentes contra sunt penitus ab omni veritate ac fide catholica alieni: Et infra. *Quam igitur Ecclesiæ turbationem fecimus tunc, ut paulo ante narravimus, illo in tempore, quo concilium commutavimus fere nulli prælati convenerant? Non poterant igitur perturbare, qui non aderant, quia quod concilium Basileæ fieret non curabant: nam si effectassent ibidem in tempore convenissent; nec quo ad illos, qui convenerant, quia ita pauci numero erant, quod sine nostra auctoritate Ecclesiam universalem repræsentare non poterant, quamvis ipsi eam repræsentare se dicerent.*

Calumniæ contra translationem concilii discussæ.

Pauci sine auctoritate pontificia referre Ecclesiam non potuere.

Concilio igitur ad ipsam Bononiensem civitatem legitime translato iidem postmodum Basileæ convenientes velut locustæ acephali canonicum sine nostris præsidentibus non fecere concilium, cum auctoritate carerent Apostolicæ sedis. Nec vera sunt, quas faciunt excusationes, quod Constantiensis Senensisque atque felicis recordationis Martini, ac nostra auctoritate ipsorum concilium vires habuerit & habeat, nam nos prædictis veris causis subsistentibus, & nostram & piæ memoriæ Martini & ipso-

Falso prædictos se auctoritate jactarunt.

rum conciliorum auctoritates, ut jure fecimus, revocare potuimus, ut patule supra insinuavimus, quare post ipsam canonicam dissolutionem, & auctoritatum prædictarum revocationem absque ulla Apostolica auctoritate conveniebant sive conveniunt, unde verum non est dicere eorum canonicum post nostram dissolutionem & sine nostris præsidentibus fuisse vel esse concilium, quoniam nulla rata est vel unquam erit synodus generalis, quæ summi Pontificis non fuerit auctoritate suffulta, nec etiam eorum Spiritus Sanctus est caput, cum misericors Jesus Christus super omnes summum Pontificem Ecclesiæ post transitum Verbi ad Patrem caput & principem ab ipso Christo & Ecclesia constitutum Ecclesiæ instituerit, nos videlicet, qui locum retinemus ipsius vicarii Jesu Christi quamvis immeriti. Sacrilegum igitur a nobis postulant & hæreticam, ut declarare velimus retroactis temporibus Basileæ continue fuisse concilium, cum post nostram dissolutionem sine nostris præsidentibus regulare non fuerit concilium, quia eorum dicta, gesta, & facta omnia contra Divina jura pariter & humana perperam sunt confecta, & quæ per nos nullatenus sunt debita comprobari: & in hoc est, quod Christianam religionem circumvenire tentant, ut sub colore, quod continue Basileæ concilium fuisse declaramus, omnia eorum gesta & facta comprobemus, quæ adeo sunt minus bene composita, ut etiamsi ab habentibus potestatem promulgata fuissent, essent irritatione, annullatione, & revocatione dignissima, &c. Dat. Romæ apud S. Laurentium in Damaso anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIII. id. septembres pontificatus nostri anno III.

Nulla est synodus generalis quæ Pontificia auctoritate caret.

Id asserere sacrilegum & hæreticum vocat Eugenius.

XXII. Basileensium facinus temerarium. Dum temeraria Basileensium gesta refellebat Eugenius, illi in pertinacia obfirmati præside Juliano Cardinale S. Angeli sessionem decimam tertiam III. id. septembris habuere (a), in qua Pontificem de contumaciæ crimine postulare, et sæpe antea, ausi sunt. At Willelmus dux Bavariæ Imperatoris nomine obstitit, ne aliquod novum facinus patrarent. Confirmare vero ipsos in obsequio sedis Apostolicæ studebat Eugenius causæ suæ æquitate, tum iniquitate Basileensium factiosorum collocata in luce: quo argumento extant datæ ad Ericum Daciæ & Wladislaum Poloniæ Reges literæ (b).

Sess. XIII. (a) *Acta conc. Basil. sess. 13.*

Repressi a duce Bavariæ ne in schisma erumperent.

(b) *Lib. brev. pag. 72.*

Charissimo in Christo filio Wladislao Regi Poloniæ illustri salutem, &c.

Post recessum dilecti filii Nicolai oratoris & procuratoris tui nullas literas recepimus a tua serenitate, audivimus tamen de sospitate tua & bono statu, quod fuit nobis & est auditu jucundissimum; diligimus enim tuam personam sincera animi affectione, ac præcipua quadam charitate complectimur propter tuam singularem erga nos & statum nostrum & Ecclesiæ affectionem pariter, & devotionem. Intelligimus quotidie quanta cum maturitate consilii procedas circa factum concilii Basileensis, in quo prout aperte potes perspicere, existunt homines magis cupidi seditionum & novitatum, quam pacis Christi fidelium & unionis Ecclesiæ, qui quid quærant, quid moliantur contra nos non obscure significant; non enim ad reformationem Ecclesiæ vacant, sed ad depressionem Romanæ ecclesiæ atque nostram: sed obtundet Deus eorum conatus per tuam, & aliorum fidelium & devotorum principum sapientiam. Veruntamen nos semper ad pacem & quietem Ecclesiæ & Christifidelium intenti misimus Basileam nostros oratores cum pleno mandato de comprobando illud concilium super tribus rebus, propter quas solas concilium fuerat a principio congregatum, extirpationem hæresum, reformationem Ecclesiæ, ac procurandum Christifidelium pacem, quod si illi acceptabunt, lætabimur in Domino propter bonum reipublicæ Christianæ, si vero minus, notum erit omnibus fidelibus, illos sequi consilia perniciosa Ecclesiæ, & ab unione remota. Dat. Romæ, &c. III. id. octobris anno III.

Gravissimæ Eugenii contra Basileenses querelæ.

XXIII. Sublaturos hæc dissidia Sigismundus, repressurusque Basileenses factiosos imperiali præsentia sperabatur, qui veluti interpres concordiæ inter Pontificem ac præsules iter suum in Germaniam retardare visus est, donec Eugenius literas de adhærendo pure Basileensi concilio in his, quæ ad excindendas hæreses, Ecclesiæ excolendos mores, ac pacem inter principes conciliandam gererentur, expediret, atque abbatem S. Justinæ mitteret, de quo cum Franciscus Foscarus Venetorum dux Eugenium fecisset certiorem, rescripsit Pontifex (c), illa jam, antequam Imperator abiret Roma, fuisse decreta, morboque implicito abbate episcopum Cerviensem eadem potestate fultum extitisse.

Adhæsit Eugenius concilio in his quæ ad mores, fidem & pacem spectant.

(c) *Lib. brev. p. 72.*

Dilecto filio Francisco Foscari duci Venetiarum, &c.

Recepimus tuas literas cum interclusis copiis earum, quæ charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum Imperator illustris pro ut fieri petit circa puram adhæsionem nostram concilio in illis tribus rebus, & missionem dilecti filii abbatis S. Justinæ, vel alterius, si ipse accedere non possit. Agimus tibi gratias, quas possumus, pro laboribus, quos tanta cum diligentia suscipis pro statu & honore nostro & Ecclesiæ. Verum, ut ad ea quæ Imperator petit, brevibus respondeamus, scias abbatem S. Justinæ hinc discessisse quarta die præsentis mensis versus Basileam: causa autem tarditatis fuit morbus, quo diutius est detentus, sed etiamsi accessisset, in civitate Basileensi jamdudum

Dux Venetus pacis eccles. promotor.

Abbas S. Justinæ primo in decretus.

fuit

Subrogatus illis Cerviensis episcopus.

fuit venerabilis frater episcopus Cerviensis orator noster cum bullis necessariis & cum omnibus iis, quæ Imperator, modo vellet fieri, quæ hic cum eo ante suum discessum fuerant conclusa, ipso laudante & approbante, ac dicente, prout alias tibi scripsimus, nos plus fecisse, quam debeuemus. Statim enim paulo post Imperatoris discessum misimus cum omnibus iis, quæ Imperator tunc requirebat, & super aliis tribus practicatis & conclusis & aliis prout visum fuit, episcopum præfatum, qui in principio septembris Basileam pervenit: sunt autem ibidem, qui nostro nomine debent in concilio præsidere, cum quibus tractare poterit, quæ pro utilitate Ecclesiæ videbuntur. Itaque non est necesse, ut Imperator propter hoc iter suum retardet, aut expectet adventum abbatis & satis miramur imperatoriam serenitatem ea, quæ conclusa & acta sunt, de novo fieri postulare, sed credimus suam serenitatem propter occupationum novarum multitudinem non tenere ista memoria. Dat. Romæ pridie id. octobris.

XXIV. Transgressus demum alpes Sigismundus Imperator Basileam petiit, cujus adventus spe Willelmus Bavariæ dux pronos ad schisma præsules ibi agentes coercuerat (a), uti diximus, ne in Eugenium iniquam sententiam ferrent: sedatum autem fuisse pietate atque authoritate Cæsarea dissidium, quod admodum incruduerat, tradit Nauclerus (b). Et quidem Sigismundum causam adversus seditiosos tuendam suscepisse, ostendunt Eugenii literæ (c), quibus ob navatam in ea re operam, grates ipsi egit, de Andrea namque Donato oratore Veneto locutus addit: *Ipse retulit, quamquam ea non incognita erant nobis, quanta cum fervore & cura, quanta diligentia, ac charitate defenderis honorem ac dignitatem nostram, nullis laboribus parcendo, pro conservatione status nostri & dignitatis Apostolicæ sedis. Retribuat tibi Ille, qui bonorum omnium est retributor, pro hac tua tam sincera affectione animi & operibus laudabilibus, quæ sunt digna magna laude & summa omnium commendatione: nos quidem quas possumus agimus gratias tuæ serenitati, pro amore & benevolentia, quam ostendit erga nos, &c.*

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 1.

Coerciti a Sigism. Basileenses.

(b) Naucl. vol. 2. gen. 48. hoc anno.

(c) Lib. brev. p. 75.

Actæ illi ab Eug. gratiæ.

Affuerat ille imperialibus ornamentis redimitus, ut ex ipsius synodi actis constat, sessioni decimæquartæ (d), quæ septima novembris die celebrata (e) est, in qua Basileenses peremptorium diem, quem constituerant jam Eugenio ad diem nonagesimum produxere, ac moderatioribus animis hæc proposuere, si ex concepta formula concilium confirmasset: *Ut ipse dominus Eugenius possit agnoscere puram, ac rectam sacri concilii intentionem, ac veram charitatem, quam erga ipsum*

(d) Acta conc. Basileen. sess. 14.

(e) Acta Basil. syn. Sess. xiv.

Sedant Basileenses temerarios impetus.

habet & habere in futurum intendit, oblationem alias factam in responsione data primis ambasciatoribus ipsius domini Eugenii, quæ incipit: Cogitante, &c. *iterum hæc sancta synodus etiam ulta addendo repetit ad hunc modum. Ecce, si quid culpa commissum est, attentando dissolutionem aut in confectione & publicatione trium bullarum, in revocatione per ipsum dominum Eugenium fienda contentarum, sacrum concilium penitus abolet, dummodo ipse dominus Eugenius omnia & singula superius contenta realiter & cum effectu adimpleverit, & infra terminum in præsenti decreto nostræ prorogationis statutum huic sacro concilio per suas authenticas literas significaverit, quod si fecerit, nemo erit nostrum, qui pedes ejus, ut B. Petri non osculetur, qui vicarium Christi non honoret. Erit concilii caput, omnes ad eum respicient, omnes ei complacere, obsequi &, quantum cum Deo poterunt, deservire curabunt. Offerimus etiam quidquid dici aut cogitari potest nos fidelissime facturos, quantum cum Deo fieri poterit, pro omni honore & statu tam suæ Sanctitatis, quam omnium suorum. Dat. in sessione publica ejusdem sanctæ synodi in ecclesia majori Basileensi solemniter celebrata VII. idus novembris anno a nativitate Domini MCCCCXXXIII.* Hæc Basileenses: verum fidem eos violasse visuri sumus, postquam nimirum ipsis se conjunxit Eugenius, qui præclaris eorum promissis adductus meliores concordiæ spes concepit, ad quam ineundam paratissimum se Venetorum duci significavit (f): *Hi & reliqui*, inquit, *Christiani principes & devoti aperte intelligent, nos nihil magis cupere, quam unitatem Ecclesiæ & pacem fidelium, neque per nos deesse, quin bona concordia fiat inter nos & Basileenses. Hæc fuit semper & est & erit dispositio mentis nostræ, ut omnia agamus quantum cum Deo poterimus, quæ spectant ad unitatem, statum & incrementum Ecclesiæ sanctæ Dei & populi Christiani.*

Quæ fuerint eorum pacta.

Officiosa & justa eorum pollicita.

Conceptæ inde concordiæ spes.

(f) Lib. brev. p. 74.

Pia & candida mens Eugenii.

Defenderat (g) pontificium honorem in conventu Basileensi Venetorum dux oratorum suorum opera, eidemque roganti, ut Cardinales, qui ab ipso defecerant, intentatis censuris non exasperaret, respondit Eugenius (h): *Cardinalem S. Eustachii, quamvis digne & merito beneficiis privare debuissemus propter illa, quæ Avinione fecit contra nos & Ecclesiam, tamen neque ipsum neque Cardinalem S. Petri privavimus beneficiis, habentes patientiam atque expectantes, si Basileenses ad concordiam venirent, & ne haberent aliquam vel levem causam nos calumniandi. Joannem Cardinalem S. Sixti recessisse, vel potius ipsum aufugisse cum suo dedecore & contra juramenta sua & promissiones verum est: propter ejus vero demerita, quæ multa sunt, quæ honestatis causa reticemus*

(g) Ibid. p. 75.

(h) Lib. brev. pag. 72.

Aliqui Cardinales Eugenio contrarii. Eugenii erga eosdem clementia. Card. S. Sixti ob fidem violatam sacerdotiis privatus.

mus

mat, contulimus aliis nonnulla ex suis beneficiis; Sed tamen quæ nos antea ei dederamus, &c. Nec grave fore lectori putamus; si ea, quæ de eodem Cardinali ad Regem Aragonum scripsit Eugenius (a), afferamus.

(a) Cod. ms. Alex. VII. pag. 116.

Alfonso Regi Aragonum.

Non solum admirari, sed etiam dolere cogimur ob multas causas, charissime fili, ex inopinato discessu, seu potius turpi fuga dilecti filii nostri Joannis tit. S. Sixti presbyteri Cardinalis, qui nuper noctu dissimulato habitu, & ferme solus, ex urbe aufugit in nostrum & Ecclesiæ scandalum & contemptum: Et infra: *Talis discessus nos cogit aliter suspicari, ne illis barere velit, qui scandala, dissensiones, & scissuram suscitare in Ecclesia moliuntur, quod ille ne possit, etiam si vellet, per tuæ sapientiæ opus providendum est*, &c. Ceterum redintegrandæ inter hosce Cardinales, atque Eugenium concordiæ interpretem se offerebat Franciscus Foscarus Venetorum dux, cui Pontifex amplissimam paciscendi potestatem dedit, eosque se in pristinum apud se benevolentiæ locum restituturum est pollicitus (b), propositasque tam a Sigismundo Imperatore, tum ab ipso duce concordiæ pactiones cum transfugis Cardinalibus & præsulibus Basileensibus se admissurum ipsis Cardinalibus & Basileensibus exposuit (c), eosdem hortatus, ut ad augendam rem catholicam una cum ipso studia sua animosque conjungerent: *Remittimus igitur*, inquit, *ad vos præfatum oratorem cum dictis nostris litteris, rogantes atque exhortantes vos per viscera misericordiæ Dei nostri, ut mores quantum in reliquis conciliis Christi fides stabilita, status Ecclesiæ exaltatus, sedis Apostolicæ dignitas corroborata fuerit, velitis cum ea charitate ac gravitate, qua tales patres decet, ea procurare, ea agere, quæ Altissimo grata sint, & salutaria populo Christiano: nos quidem vos & vestrum singulos sic agentes omni favore, benevolentia, & paterna charitate complectemur.*

Dux Venetus inter profugos Cardd. & Pont. interpres pacis.

(b) Ibid. p. 75.

(c) Ibid.

Moniti ne ab aliorum conciliorum exemplo deficiant.

XXV. Non sincere acta res a Basileensi concil.

Non deerat gravissima suspicio Basileenses dolo agere: ipsos siquidem non sincere Pontifici fuisse conciliatos, docuit exitus, quod cum præviderct Eugenius Venetiarum duci significavit (d), cavendum ne qua fraus sub verborum fucis irreperet.

(d) Lib. brev. p. 73.

Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari duci Venetiarum salutem, &c.

Sicut superius ad te scripsimus respondentes tuis litteris, ita & nunc quoque respondemus, nos pro posse omnia facturos, quæ cognoverimus spectare ad honorem & statum sedis Apostolicæ & Ecclesiæ pacem, neque divisuros ab honestis consiliis, ac ad utilitatem Ecclesiæ spectantibus, sed tamen adeo malitia hominum excrevit, adeo multa fallacia tententantur, ut & Imperatori & tibi sit summa prudentia utendum, cauteque ambulandum, ne aliquid lateat sub velamine verborum, quod possit scandalum nobis parere. Nos quidem bonam intentionem nostram atque affectionem erga pacem & concordiam Ecclesiæ, & verbo, & opere ostendimus, & dante Domino ostendemus. Tam de Sigismundo Imperatore quem adversarii spargebant pontificiis censuris perculsum, hæc adiicit: *De bulla nostra, in quo dicit tangi personam Imperatoris, & quorumcumque aliorum faventium concilio, non est, prout forsan putat. In ea ligantur illi Basileenses, ne procederent ad privationem eorum, qui nobis & veritati favent: fecerant enim eorum certum decretum, in quo sub pœna privationis beneficiorum, inter cætera inhonesta mandabant, ut existentes in curia discederent. Itaque nos etiam, ad curialium requisitionem illud decretum revocavimus, ac mandavimus quibuscumque, ne eorum privationes acceptarent. Quod autem ibi dicitur, etiam imperiali, regali, reginali, vel alia quavis dignitate fulgentibus, illud de stylo & observatione quadam in similibus consueta poni solet, quod si Imperatorem offendit removebitur, certi tamen sumus, quod ipse non acceptabit illorum privationes, neque favebit illorum iniquitati.* Nonnullisque interjectis de Nicolao Fortebrachio Perusino, cum quo de redintegranda pace sollicitabatur a Veneto, hæc respondit: *De Nicolao vero, ut videas quanto studio pacem quærimus etiam cum illis, qui nos plurimum offenderant, cum dilectus filius nobilis vir comes Antonius pro pace tractanda ad nos venisset, quædam conclusimus cum eo: & ut tibi pateat æquitas nostra, mittimus tibi & petitionum suarum & nostrarum responsionum copiam præsentibus interclusam. Dat. &c. kal. decembris anno III.*

Adducta in invidiam a Basileen. Eugenii edicta.

Nicolaus e Fortebrachius eidem infestos.

De Nicolao appellato Fortebrachio tradit Stephanus (e) Infessura, illum multo saccinctum equitatu per pontem Milvium ad urbis mœnia excurrisse, tum per Latiam prædam egisse. Addit vero S. Antoninus (f) illam rebellandi causam finxisse, quasi Pontifex ipsum dolo opprimere meditatus esset, Tibureque occupato magnum terrorem Romanis intulisse. Quo porro tempore is a Pontifice, sub quo stipendia fecerat in expugnanda Vetralla, edomandisque Romanæ ecclesiæ hostibus, descivit ad ducem Mediolanensem, B. Francisca (g), dum mense julio ob æstivos calores fenestræ iuxta frigidiorem auram captabat, ac divinam omnipotentiam in stellato cœlo contemplabatur, repente terram caliginem induci vidit, inque media tempestate provo-

Bellum ab eo illatum Eugenio.

(e) Steph. Infes. ms. arch. Vat. sig. n. 111.

(f) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 2.

(g) Vit. S. Francisca l. 2. c. 24.

Molimina in Eugenium profecta a dæmonib.

lare

lare versus Latium horrendum draconem, qui fœtidissimas flammas ore evomebat, ac multitudine innumera cujusvis sexus conditionisque stipabatur. Exhorrescebat illa hæc cernens, cum metum pellere ab archangelo jussa est, ac deinde videndum se objecit dæmon gloriabundus tot militares turmas & populos sibi subesse, atque ocyus imperia quævis capessere: Franciscæ autem divinitus significatum est, Nicolaum Fortebrachium ea draconis similitudine expressum in Pontificem perduellionis signa extulisse. Auxere id bellum Columnenses Antonius Salernitanus princeps atque Eduardus Celani comes, qui Nicolaum Fortebrachium suis arcibus excipere, ac suas cum illo conjunxere copias. Erant ii pridem infensi Eugenio, qui expilatum ab ipsis pontificium thesaurum urbesque & alia ditionis ecclesiasticæ loca reperiisset, eaque, restituere detrectantes fregisset bello, pacisque leges accipere coegisset: quorum frater Prosper Cardinalis, qui ad officium illos revocare debuisset inter eos tumultus, ad ipsos se ex urbe proripuit, quos Pontifex perduellionis ideo nota inustos veteres censuras ac pœnas superioribus edictis contentas contraxisse pronuntiavit (a).

Columnenses eidem se conjunxere.

Prosper Card. eorum defectionem auget.

(a) Lib. 10. pag. 53.

Studio quoque novarum rerum incitatus Carolus Malatesta, perturbatis conditionibus & pactionibus cum Pontifice ac Venetorum duce confectis, Pisaurum occupavit. Excusserat jam ante ea urbs Caroli jugum ob vectigalium gravitatem, acerbitatemque imperii, ac Pontificis uti supremi domini fidem implorayerat, demumque interprete concordiæ duce Veneto conventum fuerat, ut Malatesta ingressu urbis abstineret: sed dolo usus est, ut pristinum Pisauriensibus imponeret servitutis jugum. De quo certior factus a Francisco Foscaro Eugenius rescripsit (b), in eo rei discrimine utriusque honori consulendum esse.

Pisaurum a Malatesta occupatum.

(b) Lib. brev. p. 71.

Eugenius, &c. Recepimus tuas literas super facto civitatis Pensauriensis, quam noviter occupavit Carolus de Malatestis, & quid nobis consulas intelleximus. Super hac re antea scripsimus tuæ excellentiæ, dolentes de proditione & injuria per Carolum facta non nobis, qui nullam in eo fidem habebamus, sed tibi, in cujus manibus ... & castra sua & civitatem ... posuerat, nam nisi hoc nos fefellisset, fide scilicet data tibi, nunquam eo modo in civitatem introisset: verum postquam in hoc loco res sunt, consideret tua prudentia quomodo hæc tractanda sint, ut noster honor & ecclesia, ac etiam tuus salvetur. Datum Romæ pridie idus octobris.

Ducis Veneti fidei urbs demandata fuerat.

Concitatum (c) etiam aere bellum est in Eugenium a Philippo Maria duce Mediolanensi, qui cum Italiæ dominatum affectaret, ægerrime ferebat ambitioni suæ frænum a Pontifice injici: Submissus itaque ab eo est Nicolai Fortebrachii, de quo paulo ante memoravi, avunculus Franciscus Sfortia (d), qui simulato in Neapolitanum regnum secessu Picenum ingressus plures urbes ex insidiis occupavit, cum jactaret, se a concilio Basileensi de subducenda Eugenii obsequio ditione ecclesiastica imperia accepisse. Irrupere (e) pariter in Spoletanum ducatum nonnulli agminum ductores, jactitantes, creatum a concilio in Italia legatum a quo missi essent. In tot igitur tantaque pericula adductus Eugenius opem a Venetorum duce proximo ineunte anno petiit, indicavitque a duce Mediolanensi ea conflari.

Grave bellum conflatam in Eugenium a duce Mediol. XXVI.

(c) Blond. decad. 3. l. 5.

Francisci Sfortiæ in Picenum irruptio.

(d) S. Anton. ubi supr. §. 2.

(e) Lib. brev. ep. cur. p. 77. In Spoletanum ducatum alia excursio.

Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari duci Venetiarum salutem.

Existimamus esse noto devotioni tuæ, quæ comes Franciscus Sfortia egit contra nos & Ecclesiam in marchia Anconitana, quam fere totam proditorie occupavit nomine concilii, ut asserit. Is antea postulaverat a nobis liberum transitum per terras Ecclesiæ simulans se iturum in Apuliam ad terras suas, & promittens nobis per dilectum filium nobilem virum Michelectum capitaneum nostrum, se in nullo offensurum terras aut vassallos nostros & Ecclesiæ. At ipse quomodo fidem servaverit datam, apparet. Venerunt insuper in ducatum Spoletanum hostiliter contra nos Italianus Furlanus & Antonellus de Senis duce & ductore quodam Jacobo de Luuato ducis Mediolani familiari, qui dicunt se esse commissarios cujusdam vicarii Italiæ per concilium deputati. Hæc quid sibi velint consideret tua prudentia. Oppugnamur nos palam, sed majora occulte quæruntur: & certus sis, quod expugnatio nostra redundare poterit in tuum præjudicium: ejus enim architecti hæc fabrica est, qui per hujusmodi vias & tuam & multorum turbavit & turbare nititur quietem & statum, neque enim contentus erit nos oppressisse, sed ulterius procedet ejus ambitio. Sub simulatione concilii hæc aguntur, sed aliud, quam prætenditur agitari vides, & consilia illius jam manifeste apparent.

Francisci Sfortiæ proditio insignis.

Mediolani dux sub specie concilii Pontificem opprimere annititur.

Velis igitur, dilecte fili, qui soles futuris periculis providere summa cum prudentia & sapientia, discutere ista mature & diligenter quorsum evadant cogitare, atque expectare donec procella hæc super alios descendat: levius enim continetur hostis in finibus alienis, quam arcetur a propriis. Hoc idem scribimus (f) dilectis filiis Florentinis, ut possit communi consilio quieti tuæ reipublicæ, & statui Italiæ provideri, antequam res deteriorem suscipiant conditionem. Ut autem videas, quid

Veneti & Florentini ad Italicam libertatem defendendam sollicitati.

(f) Ext. hujusm. lit. in ms. cod. Alex. VII. p. 127.

Monitus Sigismundus ut factiosos Basileen. coerceat.

(a) Lib. brev. p. 76. & in cod. ms. Alex. VII. pag. 126.

quid ipse tamen Franciscus & alii contra nos scribant, mittimus tibi copiam literarum suarum, quas ad subditas Ecclesiæ miserunt præsentibus interclusam. Dat. Romæ pridie non. januarii anno III. Conceptæ sunt eodem argumento missæque ad Sigismundum aliæ literæ, quibus non arbitrari se ait (a) tot malorum auctorem concilium extitisse: hæc enim non Spiritus Sancti opera esse, sed aliquorum factiosorum, qui concilio intersint, & si peracta in eo fuerint, antequam ipse Basileam perveniret, daret operam, ut concilium synodalibus literis vulgaret, id se bellum damnare.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori illustri.

Multa temere gesta a factiosis sub nomine concilii.

Sumus certi, quod hæc displicebunt tibi, cum ea audieris, quem scimus diligere nostrum & Ecclesiæ statum: sed nec etiam credimus id de voluntate concilii procedere, cum non ea sint opera Spiritus Sancti, sed potius quorumdam particularium residentium in concilio, quos tua serenitas debet comprimere & coercere in hac parte. Lugenda enim sunt & abominanda quæ per tales viros committuntur, quibus per tuæ potentiæ & prudentiæ remedia providendum est. Cum enim defensor & protector sis Romanæ ecclesiæ & ad tuam celsitudinem præcipue spectet illam tueri & defendere, per tuum opus obviandum est, ne Ecclesia sub hac dissimulatione concilii & vicarii suo patrimonio spolietur: patiens est enim Deus, qui est Rex super omnes reges, & naviculam suam multoties fluctuare permisit, numquam autem immergi. Vides nos fecisse, id quod nobis consuluisti in facto concilii, prout ex literis nostris constat desuper confectis. Itaque etiamsi forsan nonnullorum non odientium consilio seu opere ante tuum adventum ad civitatem Basileensem hæc male ordinata sunt, de terris Ecclesiæ removeantur & tua & concilii authoritate, ne sub hoc velamine illorum facinora possint latere.

Eugenii odio cientes ecclesiæ divexati.

Et certe valde admiramur consilia illorum, qui hæc moliti sunt qui, ut nos impugnent, statum Ecclesiæ subvertere & ejus patrimonium gentibus armorum ad prædam & incendia submittere voluerunt. Parcat illis Deus, & ad sanam mentem reducat. Verum tui operis & debiti est, etiamsi qui forsan vellent malignari, ne id possent efficere, & quod forsan per nonnullos factum est, ut retractetur operam dare & opportuna ad hæc remedia adhibere, prout utile videbitur serenitati tuæ. Bonum esset per concilium & tuam serenitatem suadeatur literis & nuntiis, id vobis displicere: & ita agendum videtur ad præsens, ut scribendo comiti præfato & aliis prout vobis visum fuerit, ac mandando, ut a talibus rebus desistant & ablata restituant, ne amplius prætendere possint concilii authoritatem. Dat. Romæ. Consignatæ sunt hac temporis nota literæ præcedentes III. *idus octobris anno* III.

Legatos a concilio Basileensi Cardinales S. Crucis & S. Petri ad Philippum Mariam Mediolani ducem, ut ad terras quas Ecclesiæ eripuerat restituendas ipsum inducerent: verum id frustra fuisse narrat Monstreletus (b), qui etiam tradit, Sigismundum Imperatorem ad concilium se contulisse, ut ad sedanda bella, quæ Angli & Burgundi gerebant cum Francis, incumberet, ea autem acerrima fuisse ac plurimas hinc inde illatas acceptasque sævas clades describit (c). Cæterum Philippus dux Burgundiæ studiosissimus erat Eugenii, qui misit Burgundo hoc anno per Robertum Anclou canonicum Parisiensem in pontificia curia procuratorem ducis pretiosissimum Eucharistiæ, quæ ab impio quodam homine perfossa sanguine manaverat, munus. Extat ea de re in Divionensis Ecclesiæ tabulario apostolicum diploma (d) XXVII. septembris pontificatus anno III. consignatum, in quo Philippum ducem ita alloquitur Eugenius: *Tibi hostiam quamdam sub imagine Salvatoris in throno sedentis mirabile Sacramentum Dominici Corporis, multis in locis a vesana cujusdam feritate gladii ictibus perforatam, & extra sanguine respersam in locis præfatis, quæ in sacrario nostro erat recondita, tuæ piæ devotioni concedimus & donamus, volentes & mandantes tibi, ut eam in aliqua ecclesiarum, quas possides, aut in alio loco celebri, cum honore & reverentia recondas futuris temporibus venerandam, prout tanti Sacramenti majestas & magnitudo requirit.* Hanc maxima veneratione acceptam Philippus ex Insulis urbe Belgii Divionem transmisit, ubi in sancto sacello collocata a piis maxima religione colitur. Ad hanc Ludovicus XI. cum sumpta Eucharistia ex morbo divinitus convaluisset, regiam coronam, qua Rhemis fuerat redimitus, religionis ergo misit, quæ in solemnibus supplicationibus Eucharistiæ superimposita visitur.

XXVII. Cardd. a Basileensi concil. ad eccl. Mediolani duci missi.

(b) Monstrel. vol. 2. hoc an. p. 96.

De pacanda Gallia actum.

(c) Monstrel. vol. 2. p. 90. ad 97.

(d) Ext. apud Galt. in chron. sæc. 15. ex vetust. eccl. Divionen.

Ex Eucharistia perfossa cruor emanat. Missa ad ducem Burgundiæ.

Collocata in Divionensi templo.

De Basileensi concilio addemus, congregatos in eo præsules sollicitasse, missis oratoribus suis, Constantinopolitanum Imperatorem & Patriarcham, ut orientalem Ecclesiam cum occidentali conjungerent: quibus respondit (e) Palæologus imminentia discrimina ipsum ne tantæ rei navaret operam diu distrinxisse, sibique nil futurum optatius, quam ut concilium œcumenicum ex Græcis & Latinis veteri situ celebraretur.

XXVIII. A Basileensi concil. missi oratores ad Imp. Constantinop.

(e) Ext. ejus lit. in app. Basil. concil. edit. Bin. to. 4. par. 2. p. 231.

Joannes in Christo Deo fidelis Imperator, & moderator Romæorum Palæologus semper Augustus, sacrosanctæ Generali synodo Basileensi salutem, in eo qui omnium est vera salus.

Litt.

Joannis Palæol. lit.

Literas V. R. recepimus per reverendum Antonium episcopum Sudensem & fratrem Albertum de Crispis sacræ theologiæ magistrum oratores vestros, ex quibus & etiam relationibus præfatorum bene notavimus optimam dispositionem atque intentionem Deo amabilem, quam V. R. pro tota Christianitate gerit, & specialiter pro nobis id est pro unitate Ecclesiæ sanctæ Christi, & super hoc lætati sumus maxime quoniam hortamini nos pro illis, pro quibus & nos jam diu hortati fuimus instanter ecclesiam Romanam, multoties etiam scripsimus & misimus illuc pro unitate prædicta, ut omnibus patet. Tantis autem legationibus factis ex parte nostra, & tanta solicitudine ostensa, non permiserant causarum circumstantiæ, ut fieret acceptet nostra voluntas & tractatus. Ad præsens igitur de eisdem his & cum simili & eadem dispositione V. R. scribimus, quærentes fieri concilium œcumenicum sub præsentia omnium personarum necessario debentium interesse secundum antiquum ordinem & consuetudinem, & tale concilium fieri canonicum, liberum, inviolatum, & simpliciter secundum formas antiquorum œcumenicorum conciliorum & omne illud quod, Deo duce, in tali concilio unanimiter & concorditer conclusum fuerit, hoc firmum haberi indubitanter, & sine contradictione & lite quacumque, &c. Dat. in urbe nostra Constantinopolitana MCCCCXXXIII. die xv. octobris. Proximo autem mense Joannes Palæologus oratores amplissimis mandatis (a) a se instructos, ut de celebrando concilio paciscerentur edixit hisce verbis.

Expetitum ob eo concilium œcumenicum pro redintegranda conjunctione.

(a) Ext. in lib. privil. Rom. eccl. to. 2. p. 266.

Missi a Palæologo Imp. oratores ad concilium.

*Quoniam missi fuerunt ad sacrosanctum concilium generale Basiliense nostri & imperii nostri ambassiatores familiaris noster protovestiarius Demetrius Palæologus methochites & honorandissimus in sacris monachis abbas sacri monasterii S. Demetrii, & familiaris noster Joannes Bessipas ad constitutionem a nobis sollicitati generalis & œcumenici concilii pro unione præmeditata Ecclesiarum Christi, & dedimus eis ambassiatoribus perfectam & plenam potestatem & baylium super & in prædictis; mandat, diffinit, & ordinat imperium nostrum per præsens chrysobullum suum, quod omnia & singula illa, quæ ordinaverint, promiserint, juraverint, fecerint, & constituerint per scripturam sive scripturas super prædictis præfati nostri ambassiatores, reputentur a nostro imperio, & affirmata sint tanquam si a persona nostra præsentialiter facta, ordinata, promissa, & jurata forent. Et si contingeret impedimentum aliquod, vel mors in aliquo dictorum ambassiatorum, tunc quod factum & promissum erit per duos ex eis, firmum & validum sit tanquam si per omnes tres factum foret. Et sic robur & firmitatem prædictorum jurat imperium nostrum per juramentum nostrum & condecens nobis tanquam Christiano fideli Imperatori, & per orationem & benedictionem sancti mei Imperatoris domini & patris nostri feliciæ memoriæ, & per animam meam; factumque est præsens chrysobullum Imperii nostri a mundi creatione sex millesimo nongentesimo quadragesimo * secundo, a Domini nostri Jesu Christi nativitate millesimo quadringentesimo trigesimo tertio die undecima novembris Constantinopoli in palatio nostro imperiali & subscriptum literis rubeis manu nostra propria more imperiali cum pendente aurea bulla.*

Amplissima potestate ad paciscendum de concilio œcumenico fulti.

* 6941.

Adduxerant hoc anno Turcæ Constantinopolim in maximum periculum & extremum pene discrimen, ut narrat (a) MS. diarii Veneti author; vigesima enim tertia julii die Constantinopoli Venetias reversus Jacobus Lauredanus ad senatum retulit, Turcam instructa quadraginta navium classe cum nonnullis piscatoribus, quos auro promissisque subornarat, de prodenda urbe conjurationem fecisse, re vero patefacta plures supplicio affectos, ac suburbana littora eversa: at barbaros cum evanuisse consilia sua animadvertere, ira efferati in Trapezuntinum imperium adortos Ponti Euxini littora evastasse. Addunt Turcicarum rerum scriptores (b), Venetos hoc anno Hellespontum ingenti classe occupasse, turremque a Solimanno constructam obsedisse, ac demum post varias editas strages pacto fœdere discessisse: porro Caramaniæ sultanum atque Hungariæ Regem armorum societatem adversus Amuratem communem hostem inivisse, ut si Turca in Asiam irrumperet, Hungari Turcis in Europa bellum inferrent, si Turca in Hungaros signa attolleret, Caramanus Turcicum regnum in Asia invaderet.

(a) Diar. ms. Ven. hoc anno.

Tentata proditione a Turcis Constantinopolis.

Et Trapezuntinum imperium infestatur.

(b) Hanival. l. 14. p. 2. Murates Dragoman. in Amurat. Jo. Leuncl. ex iisdem.

Fœdus inter Caramanum & Hungaros.

Dum ita orientem Mahometani opprimebant, ad eos contundendos in occidente comprimendosque intentus Eugenius, ac pia Joannis Regis Castellæ consilia adjuturus Martini V. exemplo omnibus, qui Crucis suscepto symbolo in Granatenses, religiosam militiam profiterentur, stipemve in belli sumptus conferrent, amplissimam noxarum veniam proposuit (c).

Indicta sacra militia adversus Granatenses.

(c) Lib. 10. p. 106.

Dilectis filiis nobilibus viris principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, & aliis quibuscumque baronibus, communitatibus, & universitatibus civitatum regni Siciliæ salutem & apostolicam benedictionem.

Quoniam ad universalem Christianorum pacem, & tranquillitatem status Italiæ plenis affectibus aspiramus, pro pace atque quiete regni Siciliæ alta nos cura solicitat, quo ad regnum sub ditione & cura Romanæ Ecclesiæ, cui præsumus, esse dignoscitur

Monitus a Joanna Eugenius de Alfonsi consiliis.

ritae constitutum : unde ad cautelam, conservationem, & salutem dicti regni nedum ipsius potentiam congregare & unire, sed operas salutares ad finem conservationis ejusdem tenemur opportunis suffragiis adhibere. Nuper quidem veniente jam fama didicimus, & literis charissimæ in Christo filiæ nostræ Joannæ Reginæ Siciliæ illustris accepimus, quod charissimus in Christo filius Alfonsus Aragonum Rex illustris magna navium, & galearum classe contra voluntatem ipsius Reginæ venit ad insulam Iscle, ut multis & evidentibus signis apparet, contra statum ipsius Reginæ & ipsum regnum hostiliter invasurus, quod nobis est credere difficile propter singularem devotionem & cultum, quem in nos & Romanam ecclesiam ipse Rex profitetur habere, & propter promissiones a suis oratoribus nobis factas, potissime cum ipse cognoscat regnum idem esse peculiare Romanæ ecclesiæ. Verum pro omni ejus invasione vel insultu deficere non possumus, quin jura dictæ ecclesiæ defensaremus & vim vi repellere studeremus : & cum præfatam Reginam propter justas causas diligamus, cognoscamusque conservationem status sui & pacem atque tranquillitatem ejus regni ad nos principaliter attinere, cui in omni casu

Joannam tueri decernit.

auxiliari atque fovere intendimus, nobilitatem vestram & vestrum singulos in Domino requirimus & hortamur, ac etiam Apostolica auctoritate mandamus, attenta vos esse viros strenuos ad tutelam regni ipsius specialiter institutos, quatenus circa protectionem & tutelam & vigorosam defensionem præfatorum Reginæ & regni assistere & excitare velitis omnes vires vestras sicuti de probitate ac virtuosa legatione vestra plenam fiduciam gerimus, hoc enim casu eveniente totam debetis vestram potentiam colligere viriliter assistendo ad protectionem ipsius regnalis status, pro quo defensando estis obligati : nam si secus quispiam ageret, vel mandatis ipsius Reginæ non staderet verus affectibus obediet, banna, censuras, & pœnas, quas ipsa Regina contra minus obedientes rebelles vel contumaces aut minus præmissa servantes, duxerit infligendas apostolica auctoritate decernimus ratos esse, ipsosque inviolabiliter observari. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ * *MCCCCXXXI. v. id. januarii pontificatus nostri anno II.*

Proceres ad ipsam defendendam excitati.

* 1432.

Subornarat (a) Alfonsus Rex Aragonum nonnullos principes, interqua eos Suessanum, ad quem comprimandum immissæ mox a Joanna Regina ipsius copiæ, quæ ducatus arces præsidio firmarent. Pontifex ariam sedandæ discordiæ studio misit ad eumdem ducem nuntium apostolicum, ut una cum Joanne episcopo Tarvisino nata dissidia tolleret, denuntiaretque, ni Reginæ obsequeretur (b), hostem se eum renuntiaturum. Joannam vicissim monuit, ut discordiarum cum duce semina extingueret, necnon suspiciones, quas de Jacobo & Rogerio Gajetanis conceperat, poneret : *Quantum* inquit, *pertinet ad nobiles viros Jacobum & Rogerium Gajetanos & si non parum miremur, te de Rogerio talia suspicari, quem tibi & statui tuo fidelissimum & valde gratum existere nobis alias per tuas literas efficacissime affirmasti. Volumus tamen saltem quantum ad Jacobum prædictum pertinet, qui salus noster & Ecclesiæ subditus est, omnibus modis quibus possibile nobis sit, ac etiam opportunum pro tui status salute & incolumitate, ne quid tibi injuriæ seu molestiæ inferatur obviare.* Ex his purgandus videtur Rogerius Gajetanus, quem agitasse cum Alfonso Rege Aragonum consilia de prodenda Gajata, refert Surita (c). Cæterum ab Eugenio (d) inter eas turbas missus est Daniel episcopus Concordiensis amplissimaque authoritate munitus, ut Joannam inter atque Alfonsum Regem fœdus redintegraret : quo interprete decennales induciæ initæ (e), Alfonsusque recedere coactus est, cum ambitiosa consilia evanuisse cerneret, ac proceres, quos promissis corrumpere nitebatur, Pontificis studio in Joannæ fide perstitisse.

Suessanus dux Alfonso favet.
(a) Summon. hist. Neap. lib. 4. c. 3. Surit. lib. 14. annal. cap. 11. & 12.
(b) Lib. 15. pag. 142.
Jacobus & Rogerius Gaetanus proditionis suspicione perstricti.
(c) Surit. lib. 14. annal. c. 11.
(d) Lib. 15. pag. 127.
(e) Summon. l. 4. cap. 3.
Concordiens. ep. legatus ad Joannem. Percussis decennalibus induciis Alfonsus abscedit.

Ad amplificandam in Asia religionem & Christianos erudiendos Eugenius, cum accepisset in Caspiis montibus plures facile ob infidalium commercia erroribus variis irretiri, Cornelium episcopum Arrachitanum in eas oras legavit (f), jussitque viginti Minoritas in eam Domini vineam adduceret, quos ampla potestate auxit.

XXIX. Missi ob Eugenio ad barbaricas gentes præcones evangelici.
(f) Lib. 15. pag. 151.

Venerabili fratri Cornelio episcopo Arrachitano salutem, &c.

Nuper te referente didicimus, quod in montibus Caspiis, qui juncti sunt finibus Tartariæ & Armeniæ & montibus Gog & Magog ingens Christiani populi habitat multitudo, & quod propter defectum prædicatorum verbi Dei & sedis Apostolicæ distantiam propinquitatemque infidelium multi a vera veritate & fide catholica deviant etiam contra articulos fidei sentientes, ac Christiani ipsi ob defectum prædicationis verbi Dei gravia animabus suis incommoda & detrimenta patiuntur, nos attendentes, quod tu in illis partibus aliquandiu versatus es, atque ad partes illas redire intendis, ut te exerceas prædicando & alia pia opera faciendo, tibi viginti fratres ordinis Minorum professores in lege Domini eruditos, quos ad hoc voluntarios reperteris ad prædictas partes conducendi, ac tibi & fratribus ipsis eundi, ibique standi & permanendi, & verbum

Superstites in montibus Gog. & Magog. Christianorum reliquiæ.
Arrachitanus episcopus cum viginti Minoritis eo missus.

bum

bum Dei prædicandi & annunciandi, *necnon Christi fideles omnes in dictis partibus commorantes ab omnibus excommunicationis & suspensionis sententiis*, *& aliis excessibus*, *delictis*, *& pœnis*, *etiam si talia forent*, *propter quæ Sedes Apostolica merito esset consulenda*, *absolvendi ac super irregularitate quacumque*, *quam celebrando divina vel immiscendo se illis contraxerunt*, *& quod in susceptis ordinibus ministrare possint*, *voluntarii homicidii & falsificationis literarum apostolicarum*, *nec non bigamiæ casibus dumtaxat exceptis*, *dispensandi*, & infra, *plenam & liberam tibi & eisdem fratribus auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem*. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ* MCCCCXXXIII. III. *kal. julii pontificatus anno* III.

XXX. Hoc anno Eugenius traducto ad Vicentinam ecclesiam F. episcopo Castellano, suffecit in ejus locum B. Laurentium Justinianum doctrina & sanctitate celeberrimum, ad quem hæc scripsit (a).

B. Laurentius Justinian. creatus episc. Venet.

(a) Ext. post opera B. Lauren. Justinian.

Eugenius, *&c. Non ignoramus quantam verbo*, *auctoritate & exemplo illi civitati valiturus sis & præsertim sanctæ congregationi tuæ*, *prout de hoc re aliàs tibi particulariter scribemus*, *nos vero*, *qui onera nostra tecum libenter partiti sumus*, *omni opera & industria curabimus tibi favori & auxilio esse*, *propterea veluti obedientiæ filius*, *quod tibi Dei voluntate injunctum est*, *parato animo suscipe*; *nam ut inquit B. Gregorius sicut non licet talia appetere*, *ita nec vocatum ad ipsa pertinaciter recusare*. *Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo capitum principum Apostolorum die* XI. *maii pontificatus nostri anno* III. Oblatum honorem defugere nisus est vir sanctus demissionis Christianæ laude conspicus: *Horrent*, inquiebat in literis ad Eugenium datis (b), *omnia interiora animæ meæ*, *cum materiam hanc discutio*, *nec ullo modo patitur tanto se ingerere periculo*, *cum notissimum sit*, *me secundum interiorem hominem privatum esse scientia*, *ac virtutibus prælatis congruentibus alienum atque a tali experientia extraneum*. *Secundum vero exteriorem continuit pene languoribus laborantem in seniumque vergentem*. Plura in hanc sententiam addidit, cui Eugenius iterum hæc mandata dedit.

(b) Ext. ibid.

Subterfugit honorem.

Eugenius &c. Considera, *quod non regnum suscipis*, *sed ministerium Christi*, *non honorem*, *sed onus*, *non divitias*, *sed dispensationem multiformis gratiæ Dei*; *neque id existimes*, *quod nonnulli*, *ut scribis*, *hoc fortasse refugerint*, *quoniam varia sunt dona discipulorum Christi*: *multos enim virgines dedit*, *multos in solitudinem contulit*, *te vero cum utriusque vitæ participem fecerit*, *jure ad hoc subeundam onus*, *te astrictum esse intelligis*, *ita enim pene omnium Castellanensis ecclesiæ summa expectatio est*, *ut te in patrem ac pastorem habeant*, *qua de re vocationem tuam amodo cognosce*, *nec velis ex humilitate bonum humilitatis & obedientiæ perdere*, *quoniam sicut non licet te hanc rem appetere*, *ita non licet pertinaciter recusare*: *& sic te hortamur iterum atque injungimus*. *Leva in circuitu oculos tuos*, *& vide*: *omnes isti congregati sunt*, *venerunt tibi*; *super te enim orietur Dominus & gloria ejus in te videbitur*, *quoniam*, *uti indubie speramus*, *propitio Deo*, *in hoc veluti in terram bonam semina spargos*, *& afferes fructum centuplum in patientia*. *Dat. &c.*

Eugenii ad eum sacra monita.

Isai. 60.

Fuere hæc oracula, nam qui in Canonicorum ordine floruerat virtutibus, pontificali munere suscepto collapsum ecclesiasticum ordinem suæ restituit (c) dignitati, composuit cleri mores editis eximiis sanctionibus, rem sacram provexit, monasteriorum numerum adjectis quindecim auxit, domum suam pauperibus aperuit, qui fratribus & propinquis panes duos tantum a flore farinæ confectos festis diebus paschatis, nativitatis Dominicæ, & principum Apostolorum in signum amoris dedit, & consanguineo orenti, ut ipsum juvaret auro in filiæ dote conficiendæ respondit; *Considera*, *quæso*, *frater si parum dedero*, *non est*, *quo opus habes*; *si multum*, *defraudabo multos*, *ut uni satisfaciam*: *& præterea quidquid illud est*, *quod est*, *ad cibos potius pauperum*, *quam ad intortos crines*, *aut margaritas ab Ecclesia traditum est*: *igitur ignosce*, *si dare non possum*. Cum deficerent pecuniæ, quas erogaret pauperibus, æs alienum contrahebat, & cum procurator obluctaretur, rogaretque qua tandem spe id faceret, respondebat: *Spe Numinis*; nec fallebat spes; *Nam continuo*, inquit ejus nepos, *submittebat ille Dominus*, *pecuniam insperato multis de locis*. Castigavit (d) fœminarum luxum, quam acerbiorem, cum nobiles ægre ferrent, apud ducem violatæ Venetæ libertatis crimine postulatus est, sed eo audito dux lachrymas non continens, conversus ad astantes ait: *Angelus*, *non homo locutus est*; in jure dicundo velut rupes immobilis adversus turbines causarum stetit, & si lis dubia esset, ad preces confugiens divinitus edoctus sententiam æquissimam tulit: illius scientia divinitus infusa credita est, cum vix a præceptore prima elementa didicisset, atque inter scriptores ecclesiasticos insigne nomen retulit (e), patientiæ laude, injuriis ignominiisve appetitus ab adversariis enituit (f), pietatis autem sacro ardore ita colliquescere visus est, ut lachrymas, dum de divinis verba faciebat, uber-

Virtutes B. Laurentii in episc. statu.

(c) Ber. Just. in ejus vita cap. 5.

Insignis liberalitas in pauperes.

(d) Id. c. 6.

Fœmineus luxus castigatus.

Insusam scientiam habere creditus.

(e) Ibid.

(f) Ib. c. 7.

Mirus ardor illius erga divina.

uberrime funderet. Insigne exemplum affertur a Bernardo Justiniano: *Cum*, inquit, *post prandium aliquando sederet, & de divinis* [*ut solebat*] *sermonem haberet familiarem, conversus ad eos, qui aderant, ferventiori quodam mentis affectu, quid, inquit, agam fratres, quid agam, quum ad judicium deducar? quid egi miser, in quo sperare possim? nihil habeo, nisi quod ad illius sanctissimi ligni radicem provolvar, & plangam. Hæc cum dixisset, totus solutus in lachrymas est, quas cum profusius emisisset, & erectas vidisset, nos qui aderamus compungi, & illas lachrymas admirari, veritus ne quid ex his laudes humana surriperet, videtis, ait, inquit, has lachrymas? affectus cujusdam phantastici fuerunt, non vera devotionis, a qua absum longissime.* Reliqua ejus admiranda gesta pius lector in ejus vita perlegat.

XXXI. B. Lidu-viæ felix obitus. Eodem anno B. Lidwina cum diuturnis morborum cruciatibus virtutem exercuisset, in cœlum migravit: cujus vitam admirandam conscripsit Thomas a Kempis (a). Nam plures annos sine cibo sola Eucharistia refecta sine somno die noctuque Dominicam passionem contemplando transegit, cujus extremum vitæ actum ita auctor describit (b): *Adveniente solemnitate paschali in ipsa sacra Dominicæ resurrectionis nocte circa horam quartam diluculo illucescente dominus Joannes confessor ejus, quam ex verbis ipsius clare percepit, quod more solito ab Angelo sancto visitata fuerat, tantam enim suavitatem apud eam sentiebat, quod putabatur diversorum aromatum unguentis peruncta, super quo cum ille ei congratulans Domino gratias ageret, ipsa ad se post habitam visitationem reversa fatebatur se divinitus consolatam, pœnas tamen gravissimas sibi instare asserebat, quas per eadem festa passura erat.* Et infra; *Obiit virgo patientissima Deo & Angelis ejus gratissima XVII. kal. maii ipso die sanctorum martyrum Tyburcii & Valeriani anno Dominicæ incarnationis* MCCCCXXXIII. *feria tertia infra octavas paschæ circa quartam horam post vesperas anno ætatis suæ* LIII. *qui secundum cursum festivitatum completus fuerat ante mortem ejus in die palmarum; & convenienter satis, Deo moderante temporum vices, in hebdomada paschali ex hoc sæculo migravit, ut quæ longo tempore particeps fuerat passionum Christi meditando, compatiendo, etiam cum ipso in sancta festivitate paschali lætissimæ resurrectionis ejus ad æternæ vitæ gaudia transiret. Obiit autem electa virgo Christi variis tribulationum ictibus concussa completis ab exordio ægritudinum suarum triginta octo annis, tricesimo nono incœpto, Angelorum choris digna associari, quæ angelicam vitam in castimonia a puerilibus annis studuit imitari.* Et infra (c): *Multis annis & fere triginta ante mortem ejus elapsis cingulis cilicinis pluribus ad carnem castigandam utebatur, cum quorum ultimo per triennium incincta diem clausit extremam. Cum ergo defuncta esset & nudata pro sepultura revestiri deberet, invenerant qui aderant circa scapulas ejus prædictum cingulum a corpore ejus solutum modo hominibus ignoto, sed integrum in rotundum & a vinculis ligatura sua non solutum*; nonnullisque interjectis (d).

(a) *Thom. a Kempis in vit. S. Lidw. p.2. c.25.*
(b) *Cap. 26.*
(c) *Cap. 27.*

Quamvis ægra corpus cilicio macerabat.

Ne Deus pauperis & humilis ancillæ suæ doloris & laboris penitus oblivisci penitus videretur, & laudabilis patientia ejus de ore hominum tolleretur, ostendit etiam certis indiciis coram humanis aspectibus, quam magnis meritis micaret in cœlis ista jacens gemma nobilis in ergastulo carnis, nam virginea facies ejus, quæ virorum declinavit aspectus, ut cœlestem sponsum videret, limpidius nullum mortis prætendebat pallorem nec horrorem, sed quasi oleo vel aliquo aromatico liquore lenita fuisset, tanto splendore & decenti albedine radiabat, ut non facies communis hominis mortalis, aut cadaveris defuncti videretur, sed quasi similitudo hominis glorificati aspicientibus appareret. Dicebant namque, qui aderant, nunquam tam speciosam imaginem se vidisse: unde & licet multi ad videndam eam plures accesserint, non tamen poterant aspectu ejus satiari. Similiter & totum corpus eadem albedine & simili splendore nitebat, tantaque gratia sanitatis & decenti carnositate omnia membra ejus refulgebant, quasi nunquam aliquid infirmitatis passa fuisset. Fractura etiam frontis ejus olim in vita apparens totaliter evanuit: pedes quoque & crura, manus, & brachia collumque corpulentum, ac totum corpus ita integrum visum est quasi nunquam aliquid læsionis aut vulneris in eis prius contigisset. Addit Thomas ipsam etiam pluribus post mortem annis miraculis effulsisse.

(d) *Cap. 28.*

Post mortem ejus corpus insigni fulsit pulchritudine.

XXXII. S. Francisca sanctimonialium ordinem instituit. Hoc anno condita est (e) florentissima religiosa familia sanctimonialium turris specularis a B. Francisca Romana, cum pluribus cœlestibus visis ad eam instituendam edocta fuisset, atque etiam per ecstases multiplices religiosæ disciplinæ formulam divinitus accepisset: quin etiam cœlesti viso recreata B. Virginis oblonga & perfusa aurea veste una cum sodalibus certo argumento singularis clientelæ tegi (f) conspexit. Confirmatum est ab Eugenio apostolico diplomate (g) pium hoc sodalitium, cui oblatarum ordinis montis Oliveti nomen inditum est. Pertulit vero in ipso exordio plura adversa, cumque inopia rei familiaris premeretur adeo, ut aliquando ad moniales sustentandas exigua tantum panis frustula suppeterent,

(e) *Vita S. Franc. Rom. lib. 4. c. 1. &c.*
(f) *Cap. 7.*
(g) *Ext. in cap. 18.*

Divinitus ejus familia sustentata.

B. Fran-

B. Francisca orante ita divinitus multiplicata (a) funt, ut non modo sodales famem ea vice expleverint, verum canistri relictis frustulis collectis compleri in totum sequentem diem sufficerint. Divina etiam providentia adeo virginibus illius sociatus favit (b), ut cum aliquando mense januario ipsas in villam lignatum eduxisset, jamque fame & siti urgerentur, nec longius ad hauriendam aquam divertere honestum ipsa putaret, ea fundente preces, repente viris pergulana racemos suavissimos protulerit.

Vitis repente botros mense januario fundit.

(a) Lib. 3. cap. 4.

(b) Lib. 5. cap. 8.

I. Missi a principibus oratores ad Eugenium.

(a) Lib. brev. p. 77. B. ond. dec. 3. lib. 5.

ANno partæ Salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quarto indictione duodecima excepit Eugenius (a) oratores Sigismundi Imperatoris, Francorum Regis, ducisque Burgundiæ, qui omnibus ab eo petebant precibus, ut concordiæ formulam, quæ in sessione decimaquarta fuerat a Basileensi concilio composita, amplecteretur. Erat illa admodum iniqua; exegerant enim Basileenses, ut Pontifex tribus decretis, quibus ad asserendam pontificiam authoritatem ab illis gesta resciderat, vim omnem & firmitatem adimeret, latas sententias censurasque, quibus Basileensium factiosorum sectatores perculerat convelleret, ac præcipue Hugonem Cyprii Regis fratrem, diaconum Card. S. Hadriani, Joannem e Casanova Sancti Sixti, & Dominicum e Capranica Cardinales in integrum restitueret. At jam Eugenius, antequam ii oratores Romam pervenirent, ne in se efferatos hostes magis concitaret, Ecclesiamve in graves de concilii Pontificisve authoritate contentionum fluctus conjiceret, clementia in eosdam Cardinales usus fuerat: atque in primis, quod ad Dominicum Capranicam attinet gravissima erat ejus causa, nam ab Eugenii sententia ad concilium provocaverat, & controversiam de concilii præstantiori authoritate vehementer urserat: cum autem illum jam ante Eugenius exauthorasset, postea Francisco Foscaro Venetiarum duce concordiæ interprete fidem & obsequium demisse pollicentem seque ad pontificium honorem omni virium contentione tum in concilio, tum in aliis locis tuendum promovendumque obstringentem, ac data honesta occasione, Basilea, discessurum, in gratiam recepit, ut facilius motam Basileæ seditionum ac discordiarum tempestatem sedaret: qua de re extant publica pactionum monumenta (b) ultimo aprilis die Basileæ edita, cum VII. kal. januarii ex Cardinalium sententia Nicolaum Cardinalem tit. S. Crucis atque alios concilii præsides summa authoritate ad id instruxisset (c): Præterea superioris anni XVIII. kal. januarii editas de translato concilio sanctiones abrogarat, latasque in Basileenses censura dissolverat novo pontificio diplomate (d), cujus præcipua pars hæc est.

Cedit hostibus Eugenius.

(b) Ext. in collegii Capran. Rom. tabulario.
(c) Ext. in cod. Eug. lit.
(d) Ext. in act. Basil. conc. sess. 16. to. 4. conc. edit. Bin. p. 1.

Ad perpetuam rei memoriam.

De consilio & assensu venerabilis fratris Jordani episcopi Sabinensis, & dilectorum filiorum nostrorum Antonii S. Marcelli, Francisci S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, ac Lucidi S. Mariæ in Cosmedin & Ardecini SS. Cosmæ & Damiani diaconorum S. R. E. Cardinalium decernimus & declaramus, præfatum generale concilium Basileense a tempore prædicta inchoationis suæ legitime continuatum fuisse & esse, prosecutionemque semper habuisse, tantquam ac prosecutionem habere debere ad prædicta & pertinentia ad ea perinde, ac si nulla dissolutio facta fuisset; quinimo præfatam dissolutionem irritam & inanem de consilio & assensu simili declarantes, ipsum sacrum generale concilium Basileense pure, simpliciter, & cum effectu, ac omni devotione & favore prosequimur & prosequi intendimus.

Extortum metum ob Eugenio hoc decretum.

Præterea, ut mentis nostræ integritas ac devotio, quam ad universalem Ecclesiam & sacrum generale concilium Basileense gerimus omnibus constet evidenter, duas nostras literas pridem in palatio apostolico promulgatas nam tertias, quarum tenor de verbo ad verbum inferius describitur, quæ dicuntur incipere: Deus novit; *cum a nobis aut de scita nostro nunquam emanaverint, licet superfluum videatur, quod non extat revocare, tamen quia petitum est & ad cautelam, si ullo unquam tempore appareret & alias quæcumque, & quidquid per nos aut nostro nomine in præjudicium aut derogationem prædicti sacri concilii Basileensis seu contra ejus authoritatem factum & attentatum, seu assertum est, cassamus, revocamus, irritamus, & annullamus, nullas & irritas fuisse & esse declaramus.*

Item revocamus quoscumque processus quarumcumque censurarum, privationum, & suspensionum factos contra supposita hujus sacri concilii Basileensis & adhærentes eidem, nec non omnia gesta & facta in præjudicium, læsionem, & derogationem eorundem ois non legitime citatis nec legitime defensis, de quibuscumque dignitatibus, beneficiis, commendis, & officiis, etiam si cardinalatus, patriarchatus, archiepiscopatus, episcopatus, abbatiæ, &c. existant juribus & bonis quibuscumque, & specialiter contra Cardinales de Cypro, S. Sexti, & Firmanum, ac omnia in pristinum statum perinde, ac si non emanassent, cum clausulis opportunis, &c. Dat. Romæ apud

Censuræ latæ in Basileenses rescissæ.

Tres Cardd. pristinis juribus restituti.

II. Cedente Eugenio pertinaciores effecti Basileenses.

S. Petrum xviii. kal. januarii pontificatus nostri anno iii. [1]

Ex illa seditioni Basileenses præsules, ad infringendam Apostolicæ sedis authoritatem fallacia argumenta duxere, quæ Joannes Turrecremata affert ac singula accurate dissolvit (a): *Replicant*, inquit, *adversarii Basileenses quod immo in decretis*

(a) *Turr. summ. de Eccl. l. 2. cap.* 100.

NOTÆ [1] CUM Eugenius precibus imperatoris, quas detulit Andreas Venetorum orator, exorari se tandem permittens literas dedisset recitatas in sessione XVI. concilii, quibus concilium illud agnoscere, & decreta in illud sua abrogare se professus est, concilii præsides statuit Joannem archiepiscopum Tarentinum, Petrum episcopum Paduanum, & Ludovicum abbatem S. Justinæ, quibus alterum adjunxit Julianum S. Angeli diaconum cardinalem A. S. L. quæ omnia constant ex literis præcedenti anno exeunte datis, legendis apud Labbè in append. concilii num. LX. & LXI. Literis his deferendis, vel exhibendis concilio destinati sunt, Joannes archiepiscopus Tarentinus, & qui in aliis fere omnibus legationibus adhibitus fuit, Cristhophorus Cerviensis episcopus, de quibus annalista hic num. 5. apud quem pariter legas literarum illarum in concilio approbationem, habitam die nonarum februarii anni hujus; ac tandem plenum concilii cum pontifice consensum & præsidum ab eodem pontifice destinatorum admissionem quæ ad diem usque XXIV. aprilis dilata fuit. Secundum hæc concilium legatos suos ad Eugenium misit Franciscum Brixiensem episcopum & Petrum de Monte, ut pontificem de fuga sua ab urbe Roma solarentur, favoremque concilii tum illi, tum eripiendis e Romano carcere Francisco S. Clementis card. & Tarantasiensi archiepiscopo offerrent. Gratissimum id sibi accidisse significavit pontifex in literis ad concilium datis die XXIX. septembris legendis apud Martene Anecdot. to. IV. col. 371.

His expeditis alia difficiliorum causa successit. Jam inde a præcedenti anno Eugenius æque ac concilium peculiaribus ambo studiis eo intenderant, ut Græcos cum Latinis conjungerent. Ambo ergo suos legatos Constantinopolim præcedenti anno miserunt, pontifex quidem Cristophorum Garatonium, quem *secretarium* suum appellat in literis ad præsides concilii anno sequenti datis apud Martene col. 738. concilium vero Sundensem episcopum, & F. Albertum de Crispis quorum meminit concilii præses in oratione habita ad legatos Græcorum apud Martene col. 672. Res ab utrisque tractata successu felici, pontificis enim legatus in Italiam rediens nactum se Græcorum animos ad obsequium ecclesiæ paratos retulit, censuitque mittendos eo legatos apostolicos cum plena facultate, ut concilium Constantinopoli haberent, cui interessent ex Ecclesia Latina viri doctissimi paratos enim esse Græcos ea acceptare, de quibus inter patres convenisset. Narrat hæc Eugenius in literis ad præsides concilii die XXXI. augusti anni 1434. apud Martene col. 736. His persuasus Eugenius iterum præsenti anno Julio mense Constantinopolim misit eumdem Christophorum cum mandatis, ut cum Græcis ea de re conveniret; quæ omnia pontifex in iisdem literis narrat, addens coram quæ sancita fuerint documenta ad concilium acturum se transmissurum. Vicissim autem concilii legati eo rem provexerunt, ut Græcos inducerent ad transmittendos una secum legatos Basileam. Cum tamen molestum ac periculosum iter nacti tempus quam sperari posset longius protraherent, liberandis a solicitudine patrum animis præmittendum censuerunt ad concilium Sandensem episcopum, qui de omnibus certiores faceret patres, & in expectationem Græcæ legationis erigeret. Narrantur hæc in oratione Juliani cardinalis ad Legatos illos Græcorum cujus supra meminimus. Venerunt tandem legati Basileam mense augusti, ut constat ex epistolis Eugenii ad concilium datis Florentiæ III. Kal. septembris apud Martene col. 736. Vix hæc rescivit pontifex, statim scriptis ad concilium literis admonuit quid interim per legatum suum in Græciam transmissum tractaretur; rogabat proinde patres, ne quid certi decernerent atque transigerent cum Græcis, antequam de rebus a legato suo conventis nuncium esset. Pontificis monita neglexerunt Basileenses, conveneruntque cum legatis in eas conditiones de quibus apud annalistam hic n. 15. Cum vero pactiones a Pontifice confirmari, vel Græci poscerent, vel concilii patres optarent. Legatum suum Simonem Freron, ut vota sua illi exponeret miserunt. Ea legatione audita Pontifex scripsit ad concilium die XIII. kal. novembris probare se quidem patrum in procurando utriusque ecclesiæ consensu studium, plura etiam in eam rem utilia ab ipsis præstita agnoscere, eorum vero omnium confirmationem ait se differre usque in proximum adventum Nicolai tit. S. Crucis, & Joannis tit. S. Petri ad Vincula cardinalium qui de concilio a patribus ad pacandam Italiam missi redibant. Has literas vulgavit Martene col. 755. Hæc primo quidem Eugenius; postmodum vero bullam edidit Florentiæ hoc anno die XVII. kal. decembris, in qua missum a se legatum ad Græcos narrat, ut de redigendis illis ad ecclesiam ageret. Tum de concilio modeste queritur, quod tanti momenti rem non tractassent tantummodo, sed & statuissent, pontifice inscio, cum præsertim in ambages plane inextricabiles se conjecissent, si forte pontificius legatus aliter transegisset cum Græcis, ac in concilio conventum fuerat. Concludit tandem: *veruntamen si omissis quæ supra diximus* (idest, ut ego quidem interpretor, nisi forte legatus pontificius aliter stabiliverit cum Græcis) *per eum modum qua cum præfatis oratoribus conclusistis rem ipsam tandem prosequi intenditis, ex nunc pare, & libere nostrum, prout petitis, præbemus assensum.* Nec vana pontifex in hac bulla apud Martene col. 776. metuebat; nam missus ab ipso legatus jam convenerant de concilio Constantinopoli celebrando, in quo ecclesiæ utriusque conjunctio perficeretur. Cujus initæ pactionis fidem facturam splendidam Græcorum episcoporum legationem secum ad pontificem ducebat. Quare cum pervenisset Venetiam, Eugenium de suo adventu certiorem fecit per literas ibidem scriptas die XXI. decembris; sicut & Græcorum legati suas pariter literas dederunt ad Græcos gentiles suos qui legatione ad concilium fungebantur, quibus gesta omnia cum legato pontificio narrabant, monentes ut si forte aliter cum concilio convenissent, ea statim omnia rescinderent. Græcos enim suos optare ut concilium Constantinopoli haberetur. Geminas has literas exhibet Martene col. 783. &c. Hinc novæ simultates pontificem inter & concilium exortæ; de quibus in sequentibus annis. MANSI

cretis eorum intervenit consensus Apostolicæ sedis, quoniam dominus Eugenius per bullas suas de consilio & assensu dominorum Cardinalium, tunc secum in curia existentium, decrevit & declaravit multa circa præfatum Basileense concilium. Primo quod generale concilium Basileense fuerit pro extirpatione hæresum, pro pace populi Christiani, ac generali reformatione Ecclesiæ in capite & in membris & pertinentibus ad ea legitime inchoatum. Secundo quod a tempore suæ inchoationis legitime inchoatum extiterat & esse, prosecutionemque semper habuisse & habere, &c. Tertio prædictam dissolutionem irritam & inanem declaravit. Quarta quod ipsum generale concilium pure & simpliciter & cum effectu ac omni devotione & favore prosequi intendebat. Quinto revocavit quidquid per eum aut ejus nomine in præjudicium & derogationem prædicti concilii Basileensis, seu contra ejus authoritatem attentatum esset. Ad ista facilis est responsio maxime, si vera sunt, quæ a pluribus magnæ probitatis & gravitatis viris dicta sunt in curia, videlicet quod præfatæ bullæ magis extortæ fuerunt minis, quam de mente domini Eugenii emanaverint: nam, ut fertur, dominus Andreas Venetus dominii Venetorum tunc orator, & aliqui domini Cardinales, tunc apud dominum Eugenium præsentes, timentes futurum magnum scandalum in Ecclesia, minati sunt præfato domino Eugenio, quod nisi bullas illas adhæsionis concederet, ipsum solum recedentes relinquerent. Unde, præfato domino in lecto decumbente, præfati domini referuntur bullas illas taliter qualiter expedivisse & misisse Basileam. Sed dimissis istis nos aliter respondemus dicentes, quod nihil eorum, quæ in præfatis bullis continentur, suffragatur adversariis, quoniam dominus Eugenius nunquam præbuit consensum decretis concilii Basileensis, nec ipse, ut Basileenses fabulantur & garriunt, cum sancta catholica Ecclesia fuit complexus doctrinam, quam adversarii de authoritate conciliorum fingunt: quoniam nec ipse summus Pontifex, nec unquam universalis Ecclesia complexa est talem doctrinam, sed ipse semper tenuit cum sancta catholica Ecclesia quod Scriptura sancta & sacrorum antiquorum canonum firmat authoritas sanctorum Patrum, ac clarissimorum doctorum ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio communis tenet doctrina. Et ad probationem quam inducunt ex partibus bullarum adhæsionis respondetur negando, quod ex aliqua illarum partium cum veritate potest argui quod dominus Eugenius complexus fuerit aut approbaverit præfatam Basileensium doctrinam; quod per singulas partes discurrendo facimus manifestum.

Torrecremata ad singula objecta responsum.

Non quidem ex prima, in qua dicit concilium Basileense congregatum esse legitime pro extirpatione hæresum patet, quoniam ex hac concessione nullo modo sequitur quod ipse summus Pontifex complectatur, aut approbet quidquid per illud concilium fuerit institutum aut diffinitum; licet enim universale concilium Ephesinum secundum extirpandæ hæresis gratia fuerit legitima authoritate inchoatum, nihilominus Leo Papa non complexus est præfati concilii diffinitiones, immo illas in concilio Chalcedonensi sequenti tanquam hæreticas reprobari instituit & damnavit. Præterea licet sancti Patres in conciliis universalibus legitima continuatione processerint, nihilominus pro suorum canonum robore atque firmitate ad Apostolicam sedem leguntur semper habuisse in fine recursum, sicut liber conciliorum & summorum Pontificum aperte testatur, quod etiam nos in tertio sequenti libro ostendemus.

Conciliorum decreta sine Pontificum authoritate carent robore.

Cæterum nec ex secunda parte bullarum adhæsionis adversarii habent intentum, quoniam licet dominus Eugenius declararet præfatum concilium fuisse continuatum & continuari debere, propter hoc non sequitur, quod decreta sua aut statuta, super quibus ejus sedes numquam fuerit consulta, approbaverit: & tamen ut felicis & sanctæ memoriæ Nicolaus Papa in epistola, quam Michaeli Imperatori scribit a sanctis Patribus in conciliis observatum extitit, ne absque Romani Pontificis consensu ullius insurgentis deliberationis terminus daretur: unde ipse, videlicet Eugenius, Florentiæ in disputatione publica de qua nos in minoribus constituti respondebamus, allegantì in favorem Basileensium reverendissimo domino Juliano de Cæsarinis S. Sabinæ presbytero Cardinali præsentibus dominis Cardinalibus, pluribusque aliis prælatis & officialibus curiæ ad argumentum de hujusmodi bullis respondet ita, dicens: Nos quidem bene progressum concilii approbavimus volentes, ut procederet ut inceperat; non tamen approbamus ejus decreta, & in hoc sapientissime fecit, quis enim nisi imprudentissimus princeps approbaret decreta, quæ nunquam vidisset, aut quæ prius non examinasset, si quid in eis minus rectum, minus verum, aut minus expediens contineretur?

Responsum Eugenii.

Et infra: *Præterea quod dominus Eugenius approbando processum concilii, non approbaverit decreta illius, exinde manifeste colligitur, quod licet Basileenses cum maximo studio repetitis vicibus supplicaverunt, oraverunt, & requisiverunt per oratores suos, ut dominus Eugenius eorum decreta approbaret & confirmaret, nunquam tamen talem approbationem aut confirmationem habere ab eo potuerunt: & merito, quia sedes Apostolica, in qua religio Christiana semper immaculata permansit*

Approbavit Eugenius progressum Concilii Basil. non ejus decreta.

sit & permanebit, talia decreta, qua ab evangelica veritate & sanctorum patrum doctrina aliena videbantur, nullo modo ab eo visa fuisset confirmare.

In quo sensu irrita dissolutio concilii promulgata.

Caterum nec ex tertia particula bullarum prædictarum habent adversarii intentum, tum quia non ideo dominus Eugenius dissolutionem factam concilii irritam esse declaravit, quia ipse, qui princeps erat Ecclesia facere illam non potuerit, sed quia agnovit ex non veris causis, licet veris æstimatis ex aliquorum relatione, illam fecisse, unde cogit non existentia causarum & quod, ut in bulla inquit, ex prædicta dissolutione orta erant graves dissensiones & graviores oriri possent, nec non quod præstabat impedimentum executioni sanctorum operum, ad quam synodus fuerat congregata, data promissione a synodo & securitate a principibus, quod Apostolica sedis honor & sanctitatis sua illibatus servaretur, mutavit sententiam, & voluit dissolutionem factam pro bono pacis Ecclesia nullam haberi, nec habuisse firmitatem, revocans illam ac irritans. Non enim est novum quod sententia summorum Pontificum pro consideratione temporum & locorum & personarum ac gravium occurrentium necessitatum in melius commutentur. Ait enim Papa Nicolaus in c. sententiam 25. q. 7. Sententiam Romana sedis non negamus in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum & temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quadam ordinare decrevit, quoniam & egregium Apostolorum Paulum quadam fecisse dispensatorie legimus, qua postea revocasse legitur.

Quin ex non veris causis cinc. ex defectu potestatis processerat.

In quo prosequi concilium spopondit de rectis intelligitur.

Amplius nec ex quarta particula cedit aliquid favoris adversariis, quoniam licet dominus Eugenius diceret se velle prosequi cum omni devotione & favore illud concilium; hoc tamen intelligendum est in his qua juste & rationabiliter, salva fide, salva sanctorum patrum doctrina, salva Apostolica sedis auctoritate & reverentia per concilium constituerentur. Praterea dato quod Papa tunc promisit concilium illud cum omni devotione & favore prosequi, intelligatur approbasse illius decreta: illa intelligitur approbasse, qua jurisdictionem & auctoritatem papalem non offendunt, & honore atque praeminentia Apostolica sedis non expugnant, seu obviant qua, ut supra repetitum est, superiorem nullum prater Deum recognoscit de elect. cap. licet.

Item nec ex quinta particula adversarii habent propositum suum, quoniam ex tali revocatione & cassatione eorum, qua attentata fuerunt in prajudicium concilii Basileensis, non sequitur, quod dominus Eugenius asserere voluerit, aut credere voluerit ea de consilio Basileensi aut quocumque alio, qua cum veritate conciliis non conveniunt, nec contra auctoritatem concilii sit, negando ei convenire, qua juxta sanctorum patrum doctrinam ei non competunt. Caterum nec per illam revocationem voluit dominus Eugenius se & sua abnegare, qua juxta scripturas sanctas & sanctorum patrum sententias, Apostolica sedi divinitus sunt concessa, cum hoc non posset facere; inter qua est illud de dependentia auctoritatis conciliorum a Papa, & non e converso, ut patet dist. 17. per totum, de quo etiam, duce Christo, plenior tractatus erit in sequenti hujus summa libro III.

Non potuit Eugen. auctoritatem pontificiam subjicere concilio.

III. Pacis studio molliter pontificiam auctoritatem tractatus.

Ita Turrecremata, ut Eugenium ab errore de abjecta authoritate pontificia vindicet. Ipse autem Eugenius hæc se gessisse ne schismati occasionem daret, si jus sedis Apostolicæ rigide tueretur, professus est in literis datis ad Sigismundum Augustum ipsum adhortantem, ut concilio assentiretur, ad quem etiam oratorem suum miserat, cujus precibus Caroli Regis Francorum & Philippi ducis Burgundiæ oratores suos pariter conjunxere. Antea vero Andreas Donatus Venetorum orator cæsareo nomine Eugenium exoraverat, ut idem Basileense decretum confirmaret. Pontifex itaque Tarentino archiepiscopo & episcopo Cerviensi missis Basileam una cum literis a concilio expetitis, quibus nimirum ferebatur synodi Basileensis translationem irritam fuisse, Sigismundum rogavit (a), ut imperiali authoritate dignitatem sedis Apostolicæ tueretur.

(a) Lib. brev. p. 77. & in ms. Alex. VII. p. 128.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori illustri salutem.

Oratores a Cæsare & Franco ad Eugenium missi.

Vidimus libenter respectu tua serenitatis, & cum magna consolatione audivimus dilectum filium nostrum nobilem virum Baptistam Cigula legum doctorem, ac militem oratorem tuum, qui una cum oratoribus charissimi in Christo filii nostri Caroli Regis Francorum illustris, ac dilecti filii nobilis viri Philippi ducis Burgundia, cum inter catera exhortatus esset nos ex tui parte ad comprobandum decretum illud concilii Basileensis, accepimus exhortationes tuas, & plurimum commendavimus labores per te susceptos, & curam summo cum prudentia adhibitam erga nostram & sedis Apostolica defensionem & statum. Verum, charissime fili, diu antea venerat ad nos dilectus filius nobilis vir Andreas Donato miles orator Venetorum etiam ex parte & cum literis tua serenitatis super eadem materia, quem cum audivissemus, & quid etiam nobis consuleres intellexissemus, acceptavimus decretum illud, prout tunc etiam scripsimus eidem serenitati: Et infra. Misimus etiam post ipsum Andream cum eisdem literis venerabiles fratres nostros archiepiscopum Tarentinum & episcopum Cerviensem, ne de aliqua tergiversa-

Nuntii missi Basileam ab Eug.

fatione aut dilatione aliqua possent nos calumniari.

Professus Eugenius jure suo pro salute fidelium cessisse. *Verum quiquid fecimus sub spe tua & tuo moti consilio fecimus pro pace Ecclesiæ & bono populi Christiani, voluimusque potius cedere de jure nostro tui contemplatione & pro salute fidelium, quam perstare in conservanda dignitate & auctoritate nostra & Apostolicæ sedis. Itaque cum secundum exhortationes tuas & consilia sit per nos decretum illud, prout videre poterit tua sapientia, acceptatum, tuum est munus proprium & opus tueri, & defendere nos jura que nostra & Romanæ ecclesiæ, ac agere, ut sedes Apostolica in sua dignitate & auctoritate conservetur. Commendamus tuam sublimitatem pro iis, quæ hactenus gessit, tibi quas possumus gratias agentes, sed confidimus in tua sapientia, quod adhuc majora & ampliora pro honore & statu nostro & sedis ipsius operabitur, pro quibus & uberiores gratiarum actiones a nobis & Deo æterna præmia consequeris. Dat. Romæ pridie id. januarii anno III.*

IV. (a) Ibid. pag. 79. & in ms. Alex. VII. pag. 130. Rogati septemviri ut authoritatem sedis Apost. tueantur. Significavit aliis literis (a) Romani imperii electoribus, se decretum in synodo Basileensi editum antequam ipsorum, tum Imperatoris, Regis Francorum, ducisque Burgundiæ oratores accederent confirmasse, atque ad tuendum sedis Apostolicæ decus eos excitavit: *Hortamur vos, ut quemadmodum hactenus fecistis, sitis intenti & ferventes ad defensionem & conservationem nostri honoris, ac dignitatis & auctoritatis Apostolicæ sedis, quam velle impugnare ad præsens non expedit neque conducit Ecclesiæ universali, quæ per debilitatem capitis, ut & ipsa debilitetur necesse est, neque enim membra valebunt, capite diminuto & invalida existente. Hoc igitur considerantes charissimi nobis non permittatis auctoritatem nostram & Romanæ ecclesiæ suppeditari, & quod hactenus a sanctis patribus constitutum & hucusque servatum est, ut id quoque observetur in posterum totis viribus operam detis.* Eodem argumento datæ literæ ad Carolum

(b) Ibid. pag. 78. & in ms. Alex. VII. pag. 129. (c) Ibid. p. 79. & in ms. Alex. VII. pag. 130. Polonus de gestis admonitus. Francorum (b) Regem. Reliquos etiam Reges de his certiores fecit, atque inter alios ad Wladislaum Regem Poloniæ, quem etiam hortatus est (c), ut præsules ad synodum adeundam perpelleret.

Charissimo in Christo filio Voladislao Regi Poloniæ illustri.

Venerunt ad nos charissimorum in Christo filiorum Sigismundi Romanorum Imperatoris & Caroli Francorum Regis illustrium & aliorum plurimorum principum oratores, exhortantes nos ad approbandum certum decretum factum in concilio Basileensi pro concordia inter nos & ipsum concilium statuenda, quod nos ad laudem Dei fecimus pro pace Ecclesiæ, ac salute populi Christiani ipsorum principum contemplatione, ut sit una mens & una voluntas inter nos & concilium spectans ad ea, quæ cedant ad gloriam Altissimi & fidei incrementum prout ex totis affectibus desideramus. Hæc ad tui consolationem voluimus significare tuæ serenitati, rogantes eandem & in Domino exhortantes, ut velit mandare prælatis tui regni & aliis, qui ad concilia generalia tenentur accedere, ut ad præfatum concilium proficiscantur, atque ibidem honorem nostrum, dignitatemque Romanæ ecclesiæ, ac sedis Apostolicæ authoritatem defendant, procurando & agendo semper ea, quæ spectent ad honorem Dei & utilitatem reipublicæ Christianæ. Dat. Romæ pridie id. januarii anno III. Paruit Pontifici Wladislaus, ac Sbigneum Cracoviensem, Stanislaum Posnaniensem episcopos, Joannem Conespolium regii sigilli præfectum, & Nicolaum Lassocium decanum Cracoviensem Basileam legavit (d). Missi a Polono oratores ad concilium. (d) Chromer. lib. 2. Polon. rer.

V. (e) Acta Basileen. conc. sess. 16. Sessio XVI. Basileensis synodus decernit sibi factum fuisse satis ab Eugenio. Attulere igitur pontificias literas (e) de confirmato Basileensi decreto edito in sessione XIV. Joannes Tarentinus archiepiscopus & Christophorus episcopus Cerviensis: quibus lectis in sessione decimasexta habita nonis februarii, pronuntiatum est, Eugenium concilio, quod eum in jus vocaverat fecisse satis: *Sancta synodus decernit & declarat, præfatum dominum Eugenium per prædictas literas satisfecisse plenarie monitioni, citationi, & requisitioni hujus sacri concilii, prout in decreto in XIV. sessione promulgato & in schedula in eodem decreto inserta continetur, ipsasque literas approbat, acceptat, & admittit.* Ex hac Eugenii facilitate & indulgentia factiosi in pertinacia adeo confirmati sunt, ut postea numero paucissimi eorum conatibus resistentem ipsum pontificali honore dejicere pertentarint, atque argumentum inde ad authoritatem pontificiam excludendam traxerint: *Cum tempore,* inquiunt, (f) *primæ dissolutionis prætensæ pauci prælati essent in concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque medietas numeri omnium suppositorum in concilio haberetur, qui præmissis actibus interfuit, ipse quoque tunc summus Pontifex objiciebat eidem concilio numeri paucitatem per literas suas divulgatas in orbem, & nihilominus determinatum est per omnes, quod hoc non obstante fuit pro tunc legitimum concilium, & legitime continuatum: quod si in tali numero legitimum est concilium ex definitione catholica & apostolica, omnesque de necessitate salutis legitimo concilio obedire teneantur tanquam habenti potestatem immediate a Christo, ut præmissum est, in pertinentibus ad fidem, extirpationem schismatum, & reformationem Ecclesiæ in capite & in membris, quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasio-* (f) Basileen. schis. in epist. syn. VI. id. novemb. an. MDCXL.

sionem quærere non obediendi concilio in actibus præfatis? olmitum defectionis ob Eugenio & creationis aotipapæ. Hæc illi, quorum falsa principia confutata sunt & fusius confutabuntur suis locis. Memoria tenendum, professum esse Eugenium, non valuisse translationem concilii, non quod pontificia authoritas synodali authoritate esset inferior, ut interpretati sunt novatores, sed quod ex non veris causis, quamvis vere censerentur, indicta fuisset.

VI. Dux Mediolanensis fingit se creatum Italiæ legatum a concil.

Licet igitur conciliata Eugenio synodus visa sit, haud tamen defuere factiosi, qui ipsi infendas struxerint insidias obtento (ad colorandam nequitiam) authoritatis concilii: nam & Philippus dux Mediolanensis fingebat se a concilio adversus Pontificem creatum in Italia legatum, ac Francisci Sforziæ opera Picenum, Fortebracii autem Romanum agrum vexabat, quos Philippi dolos impetusque Sigismundus Imperator discutere enisus est, ut illius oratorem exposuisse Eugenio inducit Flavius Blondus (a): *Eum ducis Mediolani dolum audiens Imperator, vehementi dolore affectus congregationem ex more vocandi impatiens, vicos, compita, basilicasque percurrens, obvios accitosque e domibus quosque interrogat, sciscitatur quidnam hoc est, quod malo natus desolationique Italiæ & Christiani nominis Philippus Vicecomes authoritate concilii gererit in Italia: quis confecisset epistolas? Et quia singuli sese inscios dicerent, culpa vacare congregatis ex more notionibus ad deputatos retulit. Tandem re non solum Cæsaris, sed principum Christiani nominis omnium, qui aderant, oratorum maxima cum dolorio indignationisque significatione accuratius exquisito, nullas a concilio duci Mediolani datas esse literas, nullo vicariatus decreta fuisse concessa, reperiri potuit. Hincque majora, quæ secreto acturi sumus, & tractaturi in Italiam venturis data sunt instante Imperatore a concilio publica, a singulisque principum oratoribus privata ad tuam sanctitatem mandata, ut concilium, principes, nationes a crimine, quod eis falso objicitur, ab iniusti tanti sceleris nota purgemus, ut insidiæ, fraudes, doli contra sanctitatem tuam, contra Romanam ecclesiam, ipsiusque provincias, a quibus struantur, fiant, parentur in conspectu sanctitatis tuæ audituris omnibus, & per loca Italiæ quæcumque redeuntes adire poterimus, notum faciemus. Quia tamen nec brevi hinc discedere alia tecum acturis licet, nec singulas adire poterimus civitates, epistolas mittemus, quas profecturis serenissimus dedit Imperator, hujusmodi purgationem habentes; spemque insuper a sua majestate injicientes populis, quod destinata ab eo tuæ sanctitati præsidia confluunt expectabunt, nec fraudulentis credent ducis Mediolani artibus aut prædonum minis insultibusque absterrebuntur, quo minus sacrosanctam tuæ sanctitati & Romanæ ecclesiæ fidem servent.*

(a) Blond. dec. 3. lib. 5.

Purgat se concilium.

Pervulgata Mediolanensis ducis fraus.

VII.

Confirmatus vero superioribus Sigismundi Imperatoris officiis Eugenius illi de suscepto dignitatis sedis Apostolicæ patrocinio grates egit (b), rogavitque, ut Mediolani ducem, intentatis imperialibus minis, a vexanda simulato concilii nomine ditione ecclesiastica revocaret, pariterque Basileenses patres adduceret, ut cum talia moliri in concilii dedecus facinora vetarent.

(b) Lib. 4. pag. 79. & ms. Alex. VII. pag. 151.

Increpitus a Cæsare dux Mediolanensis.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori illustri salutem.

Agimus gratias, charissime fili, omnipotenti Deo, qui dedit nobis & suæ Ecclesiæ talem advocatum ac defensorem, qualem semper te credidimus, & nunc experientia teste videmus; quia in re satis tu quidem opus dignum honore & sublimitate imperiali: nam cum audieris parari vires & arma hostium nostrorum & Ecclesiæ contra nos, non expectans requisitionem neque literas nostras, scripsisti ad ducem Mediolani omnium istorum malorum architectum & fabricatorem, & ad Nicolaum Piccininum, atque etiam exhortatus es Ecclesiæ subditos ad perseverantiam & firmitatem: nobis quoque scripsisti literas in quibus admodum consolati sumus, & cives etiam urbis multum recreati. Deus qui est retributor bonorum optimus, retribuet tibi pro hac tam sincera & tam sancta affectione animi, quam ostendis & operibus fructuosis. Certe autem reddimur quod, quando scieris ea, quæ comes Franciscus egit in marchia nostra Anconitana quam fere omnem occupavit sub palliatione concilii, præda & rapinis omnia subvertendo, quæ etiam fecerunt Italianus Frulanus & Antonellus de Senis, qui invaserunt ducatum nostrum Spoletanum, asserentes se commissarios ducis, quem dicunt esse factum vicarium Italiæ per concilium, commovebunt valde hæc mala animum tuum, prout decet principem religiosum, pium, & bonum statum Ecclesiæ affectantem, apponesque alia fortiora remedia ad hæc bella, quæ inferuntur nobis, prout rerum pondus requirit. Neque enim hoc est opus concilii, ut illi iniquitatis filii prætendunt, sed ducis præfati, qui sub eo colore nil tale timentibus nobis uno impetu & diversis locis statum nostrum subvertere conatus est: sed reprobabit Deus consilia illius perversa & perdet eos, qui adversus Christos suos operantur iniquitatem. Ut autem animus suus apertius innotescat tuæ serenitati, mittimus præsentibus interclusam copiam literarum suorum, in quibus continentur etiam literæ, quas a concilio se habere prætendit, licet eas nullo modo

Picenum ferme totum prætenso nomine concilii occupatum.

Literæ concilii nomine ab aliquot factiosis exaratæ.

credamus de consensu & voluntate concilii processisse, sed nonnullorum potius particulari affectione.

Verum, charissime fili, tuæ partes nunc sunt & tui officii, succurrere necessitatibus Ecclesiæ, ac nostris & his difficultatibus, in quibus detinemur, verbo & opere providere; nos enim ita subita hostium Ecclesiæ proditione derepente oppressi fuimus, ut difficulter possimus obsistere hostium malignitati. Itaque rogamus ac precamur ab intimis tuam celsitudinem, ut nunc maxime ostendas, prout semper fecisti, charitatem & affectionem tuam erga nos & statum Ecclesiæ defendendum, prout sapientiæ cæsareæ melius videbitur expedire, attenta rerum & temporum qualitate: Utile autem videtur nobis, ut tua serenitas & etiam concilium mandent duci Mediolani sub gravibus censuris & pœnis, ut gentes istas revocet, & a præmissis desistat, & restitui faciat ablata, & si quid aliud tuæ sapientiæ ad hoc utile videretur pro Ecclesiæ & nostra defensione. Quoad ea vero, quæ scribit tua charitas in facto concilii jam factum est, prout jam debet esse notum tuæ serenitati, cujus consilia & exhortationes secuti sumus pro pace Ecclesiæ & sui contemplatione, quemadmodum literis nostris pluribus antea intimavimus tuæ sublimitati. Dat. Romæ XVII. kal. februarii anno III.

Rogatus Sigismundus ut curet imperio concilii restitui occupata.

VIII. Vexatus, ut dixi, a Francisco Sfortia Cotignolæ comite Eugenius illum ab eodem Philippo Maria duce Mediolanensi, cujus filiam spuriam uxorem duxerat, ad se allicere præmiorum lenociniis studuit, ususque est Blondi (*a*), qui a secretis ipsi Pontifici erat opera; conventum est itaque, ut Sfortia Picenum, quod fraude & injuria invaserat, beneficio moderaretur Eugenii, qui marchionis nomine hisce literis (*b*) eum cohonestavit: *Te quoad vitam duxeris in humanis, marchionem præfatæ provinciæ marchiæ Anconitanæ cum honoribus & oneribus consuetis, ac regimine & potestate marchionibus, qui hactenus pro tempore in ipsa fuerunt concessis, auctoritate Apostolica tenore præsentium, venerabilium fratrum nostrorum Jordani episcopi Sabinensis, Antonii tit. S. Marcelli, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariæ in Cosmedin, Ardecini SS. Cosmæ & Damiani diaconorum S. R. E. Cardinalium consilio & consensu facimus, constituimus, & etiam deputamus, &c. Dat. Romæ apud S. Grisogonum anno MCCCCXXXIV. VIII. kal. aprilis pontificatus nostri anno IV.* Extant (*c*) aliæ pactiones in regesto Eugenii, confectæ cum Francisco Sfortia, qui extremo etiam anno omnium cædium & rapinarum, quas in Piceno ediderat, noxa solutum ac liberum renunciavit (*d*). Reducere etiam ad se Nicolaum Fortebraccium nisus est Pontifex, ut colligitur ex datis (*e*) XIX. februarii ad Micheletum ducem copiarum ecclesiasticarum literis, quibus inducias cum Nicolao Fortebraccio, atque Antonio principe Salernitano, & Laurentio Columnensibus se pepigisse significat.

(*a*) Blond. dec. 3. lib. 5.

Sfortia ne magis noceret creatus ab Eugenio Piceni marchio.

(*b*) Lib. 12. pag. 12.

(*c*) Lib. 11. p. 37.

(*d*) Lib. 18. p. 162.

(*e*) Lib. 15. pag. 156.

Verum ei postea illusit Nicolaus, qui subsidiariis copiis a Francisco Piccinino acceptis Viterbium profectus Romanos adeo crebris populationibus turbavit, ut illi ob pecora abacta, seditione conflata ad Capitolium concurrerint, ac libertatis nomine sibi lenocinati, reipublicæ formam mutandam XXIX. maii conclamarint; deinde Eugenium adeuntes (*f*), questique belli incommoda, postularint Romanæ rei gubernacula arcesque molis Adrianæ & Ostiensem sibi tradi. Præterea Franciscum Condulmerium Cardinalem Pontificis ex fratre nepotem sibi obsidem dari poposcerunt, repulsamque passi e Pontificis latere vi divulsum in custodiam condidere. Tum ædes pontificias ingenti satellitio sepsere. Dissimulavit injuriam Pontifex, ac Romanis respondit se urbis regendæ molestia liberatum rebus tantum ecclesiasticis operam daturum.

Romani a Fortebraccio vexati rebellant.

(*f*) Steph. Infess. in chro. ms. arch. Vat. sig. n. 111. Paul. Ben. Cola. ms arch. Vat. Blond. dec. 3. lib. 6. Monstrelet. vol. 2. p. 97. S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 2. & alii.

Indignis Eugenium afficiunt injuriis.

Insigne responsum Pontificis.

IX. Cumularunt hoc facinus Romani alio graviori, ac Pontificem Romamque Philippo Mariæ duci Mediolanensi dedere sunt meditati (*g*) atque ideo in ædes SS. Apostolorum, quas Martinus incoluerat, vallo cinctas, ut in honesta & tuta custodia detineretur, deducere quousque a Basileensi concilio & a duce ipso Mediolani, quid de eo fieri deberet, imperia acciperentur: in eo discrimine *Pontifex*, inquit Blondus (*h*), *cui extrema quæque ante oculos versarentur, memor quamprimum advesperasceret eundum sibi fore ad sancti Apostoli ædes, ubi aut vitam finiat aut pontificatu nefarie spolietur, subito abeundi consilium cepit. Ipse itaque & soldanus nigri, quas in domo haberent, monachorum S. Pauli vestibus induti, e cubiculo egrediuntur: posteriori exinde ædium parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusque frequentatam ædeo transeuntes se incognitos esse cognoscunt, quod nullum videant sedentem assurgere, vel ex more in faciem se prosternere, mulas concedentes strigosissimas, quibus monachi S. Pauli consueverant vectari, porta egressi domus posteriore ad navalia stadio distantia a nullo recogniti pervenere. Erat forte tunc patriarcha Jerosolymitanus expectans Pontificis consilii non ignarus & episcopi Anconitanus ac Parentinus in aula simulantes Pontificis audientiam expectare, quos adveniens turba Romanorum stipatus regionis transtyberinæ princeps Romanus civis, interrogat quid apud Pontificem agetur, cui respondit patriarcha, illum cum primum ex meridiano somno excitatus fuerit,*

Turpiter eum produnt.

(*g*) Blond. ibid. Steph. Infess. ubi sup. Paul. Ben. Cola ms. arch. Vat. sign. n. 110.

(*h*) Blond. sup. l. 6.

Eugenius ex urbe fugit.

Discrimen ingens adit ne e proditoribus capiatur.

in conspectum omnibus se facturum. Valentinus interim a pincerna, quem præmiserat soldanus in ripa summitatem acervus agre depositum mula Pontificem soldano adjuvante retinet, & per ripa devexum sustentat brachio descendentem; cumque scapham per littoris iniquitatem sicco male vidisset adhærere, medium amplexatus per aquas ad femur vadis scaphæ imposuit resupinum, tunc remis, ut jussi erant, incumbentes socii secundo Tyberi advolaverunt. Describit deinde auctor, ut Romani cognita fuga Pontificis, ipsum sint insecuti, prætetlapsumque ædes S. Pauli cursu præcipiti præoccuparint, quem tamen divina providentia texerit in mediis periculis, nam & cymba, qua instore, ac premere e tergo cœperant, in glaream impegit, & alia, quæ a fronte venientem exceptura erat, cum firma sat non esset, concurrere non est ausa, nec telo, quæ e ripa utraque jactata fuerant, nocuere.

Cinctus undique periculis divinitus evadit.

Erat, inquit, *tunc forte per æstatis tempora fluvius aqua macer, ut sinuosos recessus aquis pleniores scapha petere cogeretur, & Tyberis complentes ripas Romani pars de infimo secundum aquas alveo hostis in fluvium jactatis, pars balistis & oblatis forte missilibus, quibusque telis desuper minabantur. Eorum territi aspectu soldanus Valentinusque Pontificem, ut principio immissus fuerat, resupinum scuto tegentes balistis, quas etiam ipsi habebant, in hostem versi scuta duo sagittis hostium præcenderant, exortoque Romanorum clamore minas inter & multa, quæ immittebantur, tela taciti sunt delapsi. Qui vero navigantes insequi properaverunt, cymba in subjectam turri navalium glaream impacta, desides substiterunt, at pedibus equisque insecuti, licet primo frustrati essent conatu, nequaquam insequi destiterunt, sed aliis item semitis, qua se flectit amnis requisitis, contumeliosissimas ubicumque exaudiri potuerunt voces in Pontificem clamavere, quod tamen spei retrahendi Pontificis principio habuissent, qui per ocyore cursu præcesserant ad anfractum, quem portu dicunt, in Portuensis agri ripa expectantes scalmum piscatorium forte oblatum expeditis juvenibus compleverunt, eosque in Ostiensem ripam, quæ est e regione trajiciunt, jusserunt loca virgultis bibulisque obsita insidere, ut si forte Pontifex scalmo in Tyberi viso armatis hostibus conserto, & ripam Portuensem multitudine innumera tectam cerneret, terrestri & breviuscula Ostiam versus via, in qua nullus appareret hostis, exscendens iret, fugiens caperetur.*

Jactatæ e proditoribus Romanis inutiles minæ.

Eorundem infanus furor.

Die interim ad vesperam declinante, qui Pontificis scaphæ obsistebat ventus remisit, & mari cedente, Tyberis rapidior defluebat. Stans igitur altiuscula puppi, Valentinus hostes primus omnium & inimicum conspicatus scalmum, remiges hortatur, præmia spondet a Pontifice ingentia, gloriam memorat, quæ obscurissime natos loco & genus honestabit suum, qui Romanum Pontificem, sanctum virum, faucibus canum eripuerint, quam omnes hactenus sanctissimi patris merito & miraculo per spiculorum imbres, per volantia undique tela, per adactas cominus pectori lanceas, illæsi transiverint, memorat. Scapha interim concitatius delabens hostili appropinquat Scalmo. Videres Romanos ad scaphæ conspectum per amnis ripas furentes partim voce & jactatis in aera brachiis minitabundos, partim multa Valentino & remigibus si Pontificem traderent pollicentes, partim spicula, lapides, tela eminus jacientes. Tunc, qui scalmum armati insedebant proram medio amnis cursu objicientes spicula & ipsi contorquent, lanceas quaqua versum, quam possunt longe, exerunt ut nullus appareat securus remigi cursus, quia utrobique prætervlapsurus viscera transfigatur.

In eam adductus difficultatem Valentinus impetendum hostilem scalmum proram prora, armis arma, vociferatur, collidendas lanceas, subito soldanos ubique stantes quatuor, scuta duo, tres balistas sedentes expediant, & medio ipso amnis cursu furibundus ruens Valentinus, hostium proram petere contendebat, tunc Romani carioso & putrido, ut postea dixerunt, diffisi scalmo, ac demissæ desuper rapido aquæ cursu remisque valide impulsæ fortiter irruentis scaphæ impetu mergi timentes, cursu deflexerunt, & securum Valentino sine contentione transitum permiserunt. Exorto exinde vectorum Pontificis clamore alacritate pleno, sedens ipse tunc primo, qui orationi institutisque erga Deum officiis ad eam horam jacens, & magna itineris parte tacitus vacasset, quo gestu essent modo omnia repetebat, & laudatis pro virtute omnibus, multaque pollicitus turrim adlabitur Ostiensem, ad triremem vero Vitelli delatas civitatis vetulæ portum nocte illa petere decreverat. Reflante vento in anchoris stare coactus est. Reliqua ipsius itinera, ut Pisas & Florentiam adierit, ibique fuerit honorificentissime exceptus, narrat ipsemet Eugenius Joannæ Reginæ Siciliæ hisce literis (a).

Gloriosissime superatus.

In medio discrimine fundebat Deo preces Eugen.

(a) *Lib.* 12. *pag.* 5.

Charissimæ in Christo filiæ Joannæ II. Reginæ Siciliæ illustri salutem.

Ex literis tuis, quas venerabilis frater noster episcopus Anconitanus nuper nobis reddidit, te de nobis filiali affectione sollicitam desiderare percepimus certiorem fieri, quo loco res nostræ sint, postquam ab urbe discessimus. Id vero & si fama perlatum fuisse credimus, postquam eas dedisti literas, iterato tamen breviter nar-

Variæ Eugenii itinera.

rabimus. Paucis diebus postquam a Civitate veteri solveramus Pisas applicuimus; ubi honorifice excepti nostros, qui undique confluebant, expectantes paucis fuimus moratis diebus. Exinde dilectis filiis populo Florentino, qui nobis honorandis omnes suas effudit vires; & magna, quæ advenerat, prælatorum, curialiumque multitudine sociati, in vigilia B. Joannis Baptistæ Florentiam intravimus, quo in loco curia in dies crescere statim cœpit; adeo ut ipsam nunc frequentissimam habeamus, quamquam majorem in modum multiplicatura videtur. Cætera etiam, quæ statum nostrum & Ecclesiæ concernunt, feliciter disponi cœpta sunt. Persona vero nostræ status, Domino concedente, optimus est, bona enim & sincera valetudine fruimur. Dat. &c.

X.
Datæ ab Eugenio ad Basileen. lit.
(a) Ext. in appen. Basil. conc. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 214.

Ingressus igitur est Florentiam Eugenius IX. kal. julii, qua die ad Basileenses insignes benevolentiæ notis literas (a) dedit, ut omnem ex eorum animis amoveret suspicionem. De sua vero ex urbe fuga certiores factos hortatus est ut, cum paribus studiis in divina tuenda gloria componendaque re Christiana consentirent, de loco vero tantum dissensissent; nunc omnes curas ad disciplinam ecclesiasticam restituendam converterent.

Venerabilibus fratribus & dilectis filiis in sacro generali Basileensi concilio congregatis.

Dux Mediolan. conflatæ in Eugenium conspirationis auctor.

Quis sine dolore & lacrymis transeat, quæ his diebus Romæ passi sumus? non enim incognitum est, quid conspirationis in nos actum sit, quid in venerabiles fratres nostros S. R. E Cardinales, quid denique in nostros & curiales omnes, quo etiam consilio, quibus mediis, quo auctore, aut quo fine omnia ista processerint. Quid ultra hus in aliis terris Ecclesiæ Romanæ quotidie machinatur, satis perspicuum est: Christus pro sua pietate eos omnes ad frugem meliores vitæ convertat. Ob hæc & alias justas causas censuimus malignitati esse cedendam, itaque ex urbe profecti cum galeis & aliis navigiis Deo propitio in portum Pisanum devenimus, deinde sani & incolumes, ipso Deo juvante, hodie hac applicuimus, in quem locum multo honore, reverentia, & devotione suscepti sumus. Superest, ut eo affectu, quo cœpistis, in Deum quotidie succrescentes, ad generalem Ecclesiæ reformationem sine ulteriori mora vigiles sitis. Sic devotiones vestras exhortamur in Domino, nostis enim quantum ea indigeat religio Christiana, quia ut ait propheta (b), a planta pedis usque ad verticem non est in ea sanitas. Non multa disputatione opus est, sed observatione & exemplo, quibus veluti quodam optimo rectore ea, quæ a sanctis patribus constituta sunt, dirigantur, summque attingent officium, &c. Dat. Florentiæ anno Dominicæ incarnationis MCDXXXIV. IX. kal. julii pontificatus nostri an. IV.

Eugenius ad portum Pisanum applicuit.

A Florentinis honorificentissime exceptus.
(b) Isai. 1.

Romani pluribus cladibus affecti.

Incolumi apud Florentinos Pontifice, summisque ab ipsis affecto honoribus, Romani miserandis cladibus acceptis, impietatis suæ pœnas dedere, uti Blondus enarrat (c): *Nec tamen*, inquit, *ea in Pontificem Romanorum impietas impunita fuit: nam qui in Adriani molem se receperant curiales, præsertim Pontificis domestici jactis noctu interdiuque bombardis usque ad radices Capitolii populum agitarunt, & Baldassar Offidanus præsidis arcis præfectus, per pontem Trajani subjectum impetu in urbem facto, omnia circumstantia ferro ignique vastavit, pedestribusque scapha Tyberim traductis cum prædam captivosque ex urbe sæpenumero abduxisset, omnia latrociniis infestavit: Michelettus vero Laurentius & Leo Sfortia qui, ut diximus, urbis rebellione audita castris a Tibure motis, ad urbem redeuntes portam ceperunt Appiam, apud celeberrimam D. Pauli basilicam castra metati Latium prædabantur.* Insigni etiam militari fraude usus arcis præfectus octo præcipuos nobilitate Romanos, quorum nomina recenset Stephanus Infessura (d), intercepit: cum enim defectionem ab Eugenio finxisset, ipsos intra arcem allexit, quibus in custodiam traditis, turbam in eam injecto igne sulphureo terruit dissipavitque. Quibus rebus auditis Eugenius, de permutandis captivis liberandoque Francisco Cardinale egit cum Romanis, ac Joannem Reatinum & Jacobum Recinetensem juris sacri peritos misit (e) permutationis interpretes. Cæterum antequam Eugenius pedem ea urbe referret prædixerat B. Francisca Romana (f) multis religiosis viris imminentem calamitatem, utque profani viri pileos cardinalitios rapturi essent, ne scilicet pii ex tanta rerum conversione oimitum consternarentur.

(c) Blond. l. 6. dec. 3. Paul. Ben. Cola. ms. arch. Vat. sig. n. 110.

A Mediolanensis ducis copiis infestati latrociniis.

(d) Steph. Infes. ms. Vat. arch. sign. n. 111.

Primores astu intercepti.

(e) Lib. 11. p. 1.

(f) Vit. S. Francisc. l. 5. cap. 16.

XI.
Purgant se plures Romani.

Purgarunt se apud Eugenium plures Romani patrati in capiendo Francisco Cardinale flagitii participes se perduellionisve conscios non extitisse: in quos usus clementia mansuetudineque Eugenius, Lucæ episcopo Aquinati Romæ agenti provinciam dedit (g), ut ipsos censuras non contraxisse renuntiaret; alios vero, qui cum anathematis reis versati fuerant, censuris rite exolveret. At conjurati, qui ob tantum facinus anathemate se devinxerant ursperfisque Pontifici pluribus calumniis illud tueri apud Basileenses conati sunt: cumque missis oratoribus a concilio conjungi flagitassent, factiosorum studio admissi fuere non expiato rite crimine, de quo graves postea querelæ apud principes ab Eugenio effusæ (h). Porro ad Romanos conciliandos Pontifici missos fuisse a Basileensi concilio oratores,

me-

(g) Lib. brev. p. 234.

Missi a Romanis ad Basil. concilium oratores.

Nefarie admissi.

(h) Cod. ms. tabul. VII. Vat. Nicol. Card. Arag. sign. lit. E. p. 255. & in al. lib. sign. lit. C. pag. 149.

(a) Ext. ms. ibid. sign. m. 9.
(b) Lib. 19. p. 98.

meminit Paulus Lælius Petronus (a); qui quidem, cum Romam accessissent, ac pro liberando Francisco Cardinale Veneto pristinoque imperio restituendo Pontifici interpretes agerent, hisce mandatis ab Eugenio instructi sunt (b).

Venerabili fratri & dilecto filio episcopo Brixiensi, & Petro de Monte utriusque juris doctori salutem.

Missi ab illo oratores.

Cum vos a sacro Basileensi concilio ad urbem nostram Romam pro dilecti filii nostri Francisci tit. S. Clementis presbyteri Cardinalis Venetiarum camerarii nostri a Romanis detenti liberatione procuranda missi eandem adveritis urbem, mandatisque expositis & certa ab illis responsione habita, tu Petrus ad nos veniens certas per Romanos a nobis postulationes fieri exposueris, asserendo Romanos prædictos incumbentes sibi debiti memores prædictum filium nostrum Cardinalem liberare & alia quadam facere dispositos esse, dummodo nos etiam petitionibus quibusdam suis annuere velimus, ideireo nos ea, quæ ad pacem, concordiam, & quamcumque tranquillitatem fieri poterant sollicitudine affecta desiderantes, acerbis guerrarum malis innumeris pro posse finem imponere, ac bono & quieti omnium providere plenis affectibus cupientes & de vobis, quos in arduis eximia probitate & fidelitate probatos gratiarum Dominus scientia, industria, maturitate consilii, & aliis grandium virtutum meritis insignivit, plenam in Domino fiduciam obtinentes, tractandi cum prædictis Romanis supradicti dilecti filii nostri Cardinalis Venetiarum liberationem, & alia petendi, quæ pro statu & honore nostro ac Romanæ ecclesiæ quomodolibet facere videbuntur, & hujusmodi rerum causa omnia & singula, quæ supradicti Romani a nobis & Romana ecclesia duxerint postulanda, quantum deceat & vobis videbitur, nostro & Romanæ ecclesiæ nominibus promittendi & faciendi, & executioni mandandi, & infra, plenam & liberam tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Datum Florentiæ die xxv. septembris MCCCCXXXIV.

Datur iisdem potestas ab Eug. ut cum Romanis pacificentur.

Nefarie capti.

(c) Petronus ms. Vat. arch. hoc ann.
Roma a præfecto arcis tormentis verberata.
(d) Id. ibid.

Postis hac de causa inter Pontificem & Romanos induciis, addit Paulus Lælius Petronus (c) Basileensis synodi oratores, postea in reditu a Bartholomæo Gaaldo Romanorum stipendiario violato gentium jure captos esse, quocirca ex arce Hadriana mox in urbem bellicæ bombardæ directæ displosæque fuerunt. Cæterum Romanos tot malis post defectionem attritos subdit (d) idem author, ut boni ad Pontificem confugiendum orbisque restituendum ipsi imperium senserint.

XII. Demum xxvii. octobris SS. Simonis & Tadæi pervigilio Joannes Vitellescus episcopus Recinetensis & Ursinus (Tropiensem episcopum eum vocat Blondus (e)) pontificias copias per portam Septimianam induxere, ut conventum erat, factoque eodem momento ex arce Hadriana eruptione urbs in Eugenii potestatem redacta est, & Capitolium milite præsidiario firmatum, tumque Franciscus Condulmerius Cardinalis ex custodia ereptus in arcem reductus est, ac vicissim Romani proceres ex arce dimissi: *Camerario*, inquit Blondus, *magna populi caterva comitante ad castellum deducto captivi educti, paxque & plena præter spem ac multorum opinionem delictorum venia Romano populo est concessa*; author tamen perduellionis Romanorum, qui ipsos voce & manu ad excutiendum Ecclesiæ imperium exciverat, corripueratque dominatum Poncelletus nomine captus e Capitolio ad forum Florum raptatus, tenaculis laniatus, ac laqueo præfocatus est (f).

(e) Blond. sup. lib. 6.
Ad Pontificis obsequium reducta.

Qui tyrannidis auctor excarnificatus.
(f) Paul. Beard. ms. arch. Vat. sign. a. 110.

Confirmato ditionis ecclesiasticæ imperio, redeuntibusque postea Florentiam Nicolao Albergato tit. S. Crucis, qui data sibi legationis munere summa fide ac laude erat perfunctus, ac Joanne Cervante Hispano tit. S. Petri ad vincula, qui Basileensium factioni antea consenserat, Cardinalibus: *Eugenius de rebus Ecclesiæ*, inquit Blondus (g), *meliores spes concepit*; utque impensos ecclesiæ a B. Nicolao labores aliqua grati animi significatione afficeret, illum novi sacerdotii vectigalibus auxit, ornavitque munus hisce literis (h).

(g) Blond. dec. 3. l. 6.

Dilecto filio Nicolao tit. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali.

(h) Ext. in ms. cod. Alex. VII. pag. 135.
Eugenii beneficentia in B. Card. Albergatum

Dilecte fili salutem, &c. In nuper obita bonæ memoriæ Alfonsi quondam Cardinalis S. Eustachii tua charitas primum recurrit nobis, cui provideremus de prioratu S. Firmini Montispessulani, quem idem Card. vivens obtinebat. Fecissemus hoc idem antea in aliis, si commoda facultas fuisset, qua tibi gratificari possemus, & tuo statui providere juxta desiderium cordis nostri, ita enim te amamus ex corde propter excellentiam virtutis tuæ, ut semper in nostro animo tua memoria observetur. Experti quidem sumus tuam prudentiam consiliique maturitatem, & [quod admodum laudabile est] cognovimus te esse procul ab iis passionibus, quibus si cæteri carerent, res Ecclesiæ sese melius haberent. Licet ergo tua circumspectio majora mereatur, accipies hoc tamen grato animo, quod a mente benevola proficiscitur & vere proprio motu. Cum autem tempus se dabit, ut ampliora possimus, intelliges profecto nos esse memores tuorum erga nos & Ecclesiam meritorum. Quæ vero supervacuum arbitramur te docere aut monere, quid sis in concilio acturus, omnia enim ages, quæ tanti viri sapientia requirit, ad ea vigilet & intendat tua prudentia,

quæ sibi pro utilitate & statu nostro & Ecclesiæ & paci populi Christiani videbuntur expedire. Datum, &c. VII. aprilis anno IV. Sed revocanda est narratio ad Basileensium res gestas, quarum partem antea percurrimus.

XIII. Disceptatum in primis a novarum rerum cupidis, num præsides apostolici admittendi essent, ut narrat Turrecremata (a): *Dum*, inquit, *in Basileensi concilio essemus & quæstio magna & inaudita mota esset per eos, qui occasionem quærebant turbandi Ecclesiam, an scilicet præsidentes sanctæ memoriæ domini Eugenii ad præsidendum concilio admitterentur? Audivimus aliquos de novellis magistris multa & varia circa hanc materiam dicere & plurima obiicere, ut non admitterentur, sed hi erant in duplici differentia, quidam enim dicebant, quod nullo modo deberent admitti ad præsidendum universali concilio, alii vero, quod admitti deberent ad præsidentiam honorariam tantum, videlicet ut eminentiorem locum in concilio tenerent & primo in eo loquerentur, & quæ agenda erant per interlocutionem dirigerent, non autem ad præsidentiam authoritativam, dicentes etiam, quod si Papa præsens esset nihil authoritatis haberet præter eminentiam loci & ministerium directionis. Primi autem opinionem suam, si opinio & non error dicenda sit, sic fulcire nitebantur. Primo in conciliis universalibus per Apostolos celebratis Petrus Apostolus Romanus Pontifex non legitur præsedisse. Ergo videtur, quod etiam nunc Romanus Pontifex hanc præsidentiam in conciliis universalibus non debet exposcere.* Et infra: *Secundo dicebant [quod etiam non veriti sunt aliqui eorum scriptis demandare] quod in conciliis, in quibus Papa non fuit, sed Imperatores interfuerunt, Imperatores & judices destinati leguntur habuisse primatum & officium præsidentiæ per interlocutiones & de consensu synodi sive ex mandato conclusiones & judicia fecisse. Et non reperitur, inquiunt, instantia in octo conciliis universalibus de quibus dist. 16. c. sancta octo, præterquam in actione tertia Chalcedonensis concilii, ubi vicarii Leonis Papæ vicem gerentes, quia nullus pro parte Imperatoris interfuit, aut in synodo primatum tenuisse & præsedisse, & concilium direxisse per prælocutiones, & demum ex jussu synodi dixisse sententiam in Dioscorum ex communi consensu, aliis omnibus conjudicantibus. Hæc sunt verba cujusdam adversariorum in quibusdam scriptis suis.*

(a) *Turrecr. sum. de eccl. l. 3. c. 23.*

Confutati Basileens.

Divina oracula ob iis detorta.

Abusi sunt quoque Basileenses Christi Domini verbis (b): *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum;* cum Romanum Pontificem in suo concilio præsidentem non haberent, jactaruntque hæreticorum more sibi sufficere præsidere Spiritum Sanctum, cui Pontifex parere debet. Quorum sophismata affert idem Turrecremata (c) oculatus testis: *Spiritus Sanctus*, inquiebant, *præsidet conciliis universalibus, dicitur enim Matt. XVIII. Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Ergo non videtur, quod sine injuria Spiritus Sancti possit aliquis alius admitti ad præsidendum. Quarto sic: Nullus inferior præsidere debet suo superiori, sed concilium universale superius est Romano Pontifice, juxta decretum concilii Constantiensis. Ergo Papa non debet illi præsidere, nec aliquis loco ejus.*

(b) *Matth. 18.*

(c) *Turrecr. ubi sup.*

Pro opinione aliorum arguebatur sic per alios. Si Papa aut aliquis nomine ejus præsideret universali concilio, præsidentia authoritativa jam sublata esset essentialis forma a concilio, puta libertas in consultando, obstante coactione, & sic non omnes, sed unus omnia facerent, & per consequens synodus nulla redderetur.

Hos omnes argutias ita dissolvit Turrecremata (d): *Si consequentia illa valida esset, nullus princeps præsideret alicui regno, aut prælatus alicui sanctæ congregationi, unde dicendum est, quod sicut causalitas prima causæ non tollit causalitatem secundæ causæ, ita nec præsidentia sive præsentia Dei tollit præsidentiam ministrorum ejus. Per hoc ergo, quod Spiritus Sanctus dicitur præsidere sanctæ synodo, nec præsidentia Romani Pontificis tollitur, nec ejus authoritas diminuitur. Præterea si consequentia illa esset bona, peccassent summi Pontifices sancti tanquam præsumptuosi, qui præsedisse leguntur, sicut visum est, in multis conciliis universalibus. Peccassent etiam concilia ipsa, quæ hoc permittebant, maxime si hoc, ut adversariorum stultitia arguit, vergeret in contumeliam Spiritus Sancti: quorum tamen utrumque esse erroneum nullus catholicus ignorat.*

(d) *Lib. 3. c. 24.*

Ex principiis Basileensium obiona.

Secundo respondetur, quod falsum est universaliter, quod assumitur, sicut patet de secunda synodo Ephesina, quæ tam damnatissima fuerit, magis ei præsedisse credendus est spiritus malignus, quam sanctus, licet patres in ea congregati se jactassent quod Spiritus Sanctus eis consedisset, unde sic leguntur dixisse in eorum synodo. Si ergo Spiritus Sanctus consedit patribus, sicut manifeste consedit & ordinavit; quæ ordinata sunt, quis retractat? quis Spiritus Sancti cassat gratiam?

Quod vero inducitur ex Matthæi XVIII. ubi Christus ait: Ubi duo vel tres, &c. ad propositum non est, quia cum auctoritas loquatur ad literam de congregatione quorumcumque fidelium sive laicorum sive clericorum, qui congregantur in nomine Domini, nec loquitur de congregatione locali in aliquo loco sive civitate, sed de congregatione, quæ est unanimitas in aliqua

una

una re, in qua conveniunt, non loquitur ad literam de conciliis universalibus, sicut manifestum est cuique Evangelium legenti. Non negamus tamen dictum illud adaptari posse conciliis universalibus, & provincialibus & capitulis etiam religiosorum in nomine Domini congregatis quoad promissionem assistentiæ divinæ gratiæ, arguenda per locum a minori ad majus. Præterea assistentia illa ibidem promissa congregatis in nomine Domini non est præsidentia synodalis, ut de se patet; unde non est ad propositum. Præterea cum non possint dici congregati in nomine Domini, qui ejus vicarium universalem ad præsidentiam non admittunt, sed contemnunt, manifestum est, quod vatia illa adversariorum nullius sit roboris atque momenti.

XIV. Pontificii legati ad iniquum sacramentum adacti.

Adacti injuste fuere in solemni cœtu XXIV. aprilis habito pontificii oratores sacramento, se duo Constantiensis concilii decreta, quæ synodali authoritate in ambiguos Pontifices fuerant edita, ac sæpius repetita propugnaturos, quod sacramentum non pontificio, sed privato nomine nuncuparunt (a): *Juraverunt*, inquit Joannes Turrecremata (b), *nominibus propriis, ut scilicet particulares personæ & hoc necessitate maxima compulsi, quia aliter in maximum scandalum totius Ecclesiæ non admittebantur ad præsidentiam, non autem juraverunt illa tenere, ut nuncii apostolici, immo in quantum hujusmodi protestati sunt in contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebant.* Celebrata vero sessione decima septima VI. kal. maii legati apostolici Nicolaus S. Crucis in Jerusalem, Julianus S. Angeli Cardinales, Joannes archiepiscopus Tarentinus, Petrus episcopus Patavinus, ac Ludovicus abbas S. Justinæ ut concilii præsides in eam admissi sunt: quorum tamen authoritatem nonnullis legibus contraxere Basileenses, inter quas ea iniquissima a factiosis contra conciliorum morem lata, ut si pronuntiare sanctionem concilii nollent, proximus præsul id munus obiret: quod postea sessione XVIII. VI. kal. julii gestum, apostolicis præsidibus absentibus, cum prædicta Constantiensis concilii decreta in nefarium detorta sensum de concilii authoritate, quæ tunc vigente exitiali schismate summa erat repetivit. Illos vero abfuisse, ex libello (c) Eugenii apologetico constat, ne cum seditiosis episcopis consentirent, neque aliis curarent præesse, quam iis, ob quæ institutum esset concilium, ne periculum offendiculi vel ruinæ afferrent: unde ob eam potissimum causam Joannes Cardinalis Turrecremata (d) contendit concilium Basileense, quamvis initio legitime fuerit indictum, desiisse tamen legitimum esse, quia nimium legatos ab Romano Pontifice ad præsidendum missos noluit more conciliorum œcumenicorum uti pontificia fultos authoritate, admittere. Addit hanc sententiam Turrecremata: *Quis autem jam etiam patrum in sanctorum patrum literis doctus dicet, unanimi consensu universalis Ecclesiæ esse conclusa, quæ Apostolica sede, in qua Dominus totius Ecclesiæ principatum posuit, non consentiente, sed potius contradicente per suos oratores, & reclamante conclusa sunt? sicut patet ex distinc. XVII. per totum.* Pluribus interjectis ait author (e).

(a) Acta conc. Basil.
(b) Turrecr. sum. de eccl. l. 2. c. 100.
Sess. XVII.
Basileenses præter morem conciliorum sibi præsides deligunt. Sessio XVIII. Ausi de aliis decernere ob quæ indictum concilium.
(c) Ext. apud Nic. Card. Arag. in ms. arch. Vat. sign. lit. E. p. 255. & in alio ms. sign. lit. C. p. 149.
(d) Turrecrem. summ. de eccl. l. 2. c. 100.
Repugnante sede Apostol. sanctiones temere editæ.

Arguunt quidam adversariorum, quod si Papa præferret in aliquo judicium suum patribus existentibus in concilio universali, cum illi repræsentent Ecclesiam universalem, existimaret posse errare damnabiliter, & per consequens credere Ecclesiam non sanctam contra articulum. Credo sanctam Ecclesiam. Sed videtur nobis hoc argumentum valde debile, tum primo quia si loquamur de judicio authoritatis sive potestatis jurisdictionis, cum hoc judicio Apostolicæ sedis nullum sit majus, ut supra ostendimus, maxime secundo libro, & habetur in cap. patet 9. q. 3. Papa præferendo se in authoritate hujus judicii omnibus aliis fidelibus, qui sive sint dispersi, sive congregati, omnes sunt ejus oves & ei subditi, non præfert se universali Ecclesiæ, ut universalis Ecclesia nominat corpus cum capite suo: sed bene præfert se universali Ecclesiæ prout nominat corpus universitatis fidelium subditorum ipsi Christi vicario; tum secundo quia si loquamur de judicio discretionis, si etiam Papa in aliquo casu in aliqua materia præferret judicium suum judicio aliorum patrum existentium in concilio, non sequitur propter hoc, quod Papa existimaret universalem Ecclesiam posse damnabiliter errare, tum primo quia falsum est, quod aliqua congregatio presbyterorum secluso Romano Pontifice vero & catholico, qui princeps & caput universalis Ecclesiæ est, repræsentet universalem ecclesiam, tum secundo quia licet universale concilium ecclesiam universale repræsentare dicatur, non tamen est ipsa Ecclesia universalis, & ideo adversariorum consequentia nulla est. Universale concilium errat. Ergo universalis Ecclesia errat; unde licet concilia aliqua, ut Ariminense & Ephesinum II. errasse damnabiliter dicantur, non tamen propter hoc dicitur universalis Ecclesia damnabiliter errasse.

(e) Id. ib. l. 3. cap. 464.
Vana objectio Basileensium.
Dissolvitur.

XV. Sess. XIX.

Decimanona (f) sessio septimo idus septembris celebrata, in qua Græci, qui ab Eugenio ad conciliandam veterem orientalis cum occidentali ecclesia conjunctionem exciti, cum Basileensibus de cogendo concilio, cui præcipui utriusque ecclesiæ præsules interessent, pacti sunt. Erant hi Joannis Palæologi & patriarchæ ora-

(f) Acta Basil. conc. sess. 19.
Græcorum oratores de conjunctione ecclesiar. agunt.

oratores Demetrius protovestiarius Palæologus Mœotides, Isidorus abbas monasterii S. Demetrii, ac Joannes Dissipatus qui exposuere, ut si occidentalibus placeret, ut synodus Constantinopoli celebraretur, orientales suis sumptibus eo conventuros; sin vero visum esset, ut in occidente perageretur, justas ob causas itinerum sumptus orientalibus suppeditandos. Urgentibus vero Basileensibus ut Basileæ illa fieret, respondere Græci eum locum ab Imperatore & patriarcha non designatum fuisse, tum subditur.

Proponunt de transferendo Constantinopolim concilio.

Domini deputati sacri concilii, cognoscentes sanctam ac perfectam ipsius concilii intentionem, quæ est, ut pro honore Dei & profectu fidei catholicæ nullis parcatur laboribus & impensis, judicarunt non expedire, ut propter locum dumtaxat tantum bonum negligeretur. Acceptarunt igitur, si placeat sacro concilio, unum de locis inferius nominandis cum hoc, quod sicut inferius est conventum, mittantur aliqui vel aliqui ad ipsum dominum Imperatorem, patriarcham, & alios, quibus persuadeant per efficaces rationes, ut in hanc civitatem Basileensem velint assentire. Loca nominata sunt Calabria, Ancona, vel alia terra maritima; Bononia, Mediolanum, vel alia civitas in Italia. Extra Italiam Buda in Hungaria, Vienna in Austria, & ad ultimum Sabaudiæ convenerunt tamen dicti domini deputati cum ipsis dominis ambasiatoribus in his, quæ sequuntur si sacro concilio placeant. Primo dicti ambasiatores promiserunt, quod ad hujusmodi synodum devenient Imperator Græcorum & patriarcha Constantinopolitanus, & cæteri tres patriarchæ, & archiepiscopi & episcopi & alii ecclesiastici, qui commode venire poterunt. Similiter, quod venient ab omnibus regnis & dominiis, quæ subjiciuntur ecclesiæ Græcorum cum plena potestate & mandato vallato juramento & aliis clausulis opportunis, tam ex parte sæcularium dominorum, quam prælatorum.

Urgent Basileenses ut Basileæ fiat.

Proposita a Græcis loca.

Conventum quoque octo millia nummum a Latinis erogatum iri pro cœtu orientalium Constantinopoli ineundo, tum quatuor triremes majoris alvei adornandas ad Græcos, quorum numerus ad septingentos ascenderet, in occidentem evehendos eosdemque Græcos Latinorum impensis sustentandos, tum evoluto mense decimo a proximo novembri quatuor alias triremes trecentis balistariis munitas, in quibus concilii oratores & Demetrius protovestiarius Palæologus advehantur mittendas; duas etiam triremes trecentis instructas balistariis absente Imperatore Constantinopolim adversus Turcas tuaturas, tum concilii oratores locum Joanni Imperatori indicaturos, ad quem ultimo applicitus sit: continenter

Promissi Græcis sumptus itinerio.

habendam interea Basileensem synodum, vel ad aliam civitatem traducendam, si Imperator Basileam admittere recusarit. His autem pactionibus assensurum Pontificem ac diplomate confirmaturum, pariterque Joannem bulla aurea & concilii præsules suis subscriptionibus corroboraturos.

XVI. Experita deinde est a Græcorum oratoribus nonnullarum vocum, quæ in Imperatoris & Josephi patriarchæ literis (a) superiori adulto anno exaratis continebantur, interpretatio, ac primum, cum oratores fulcirentur mandatis, ut paciscerentur pro celebranda Græcorum Latinorumque œcumenica synodo, postulatum est ab Basileensibus, quid nam verbo universalis synodi intelligerent. Quibus Græci, ut referunt acta, *responderunt, quod Papa & patriarcha sint in dicta synodo per se vel procuratores suos similiter, & alii prælati sint ibidem vere vel repræsentative*. Ex quo Græcorum responso arguere licet Basileenses ex Græcorum sententia œcumenicam synodum non repræsentasse, dum pontificiis præsidibus carerent; addidere Græci: *Promittentes*, nimirum præfatis, *ut supra, quod dominus Imperator Græcorum & patriarcha Constantinopolitanus intererunt personaliter liberi & inviolate, hoc est, quod unicuique liceat libere dicere judicium suum sine cujusquam impedimento vel violentia, sine contentione, hoc est sine contentione rixosa & contumeliosa, non tamen excluduntur disputationes & collationes necessariæ, pacificæ, honestæ, & charitativæ*. Cum vero Græci prædictas pactiones ea lege temperarent, ut Eugenius conventa sua auctoritate firmaret, Basileenses superiorem curam habentes adjecere; *Et quoniam, ut præscriptum est, ipsi Græci propter nonnullas causas postulant, ut sanctissimus dominus Eugenius Papa IV. dictis capitulis & conventionibus expresse consentiat, ne propter hoc tantum bonum negligatur, ipsum Eugenium hæc sancta synodus cum omni charitate obsecrat & deprecatur, ac per viscera misericordiæ Jesu Christi cum quanta potest instantia exorat ac requirit, ut in favorem fidei & ecclesiasticæ unitatis præfatis capitulis & conventionibus synodali decreto approbatis & ratificatis per suas literas more Romanæ curiæ bullatas expressum assensum præbeat.*

(a) Ext. ibid.

Quid sit œcumenica synodus a Græcis explicatum.

Basileenses absentibus legatis Ap. synodum œcumen. non constituerunt.

Græci rectius de pontificia authoritate quam Basileenses sensere.

Rogatus Eugen. ut conventis assentiat.

XVII. In eadem sessione aliquot decreta de Judæis ad fidem alliciendis, vel fidelibus ab eorum contagione vindicandis addiderunt (b) Basileenses; a quibus rogatus Eugenius, ut factas cum Græcis pactiones corroboraret, assensit quidem postulatis, ne quod Græcorum conjunctioni impedimentum inferretur, monuitque (c) ipsos inconsulta sede Apostolica cum Græcis pacisci non debuisse, ne qui ab ipsa in

(b) Ext. ibid.

(c) Lib. brev. pag. 86.

in orientem legati erant oratores discrepantia statuerent, unde gravis offensio publica suboriri posset.

Venerabilibus fratribus, & dilectis filiis in sacro Basileensi concilio congregatis salutem, &c.

Ejus labores pro conciliandis Græcis.

Existimantes olim etiam dum eramus in minoribus, quam esset grata & accepta Deo nostro reductio ovium, quæ sub nomine Christiano censentur, ad unum ovile & unicum pastorem, ut vera fides in omnibus eluceret semper & verbo & opere juxta possibilitatem nostræ infirmitatis egimus, ut Græci ad unitatem Romanæ atque catholicæ Ecclesiæ reducerentur. Itaque & in concilio Constantiensi hanc materiam summa cum diligentia promovimus, & tempore postea felicis recordationis Martini Papæ V. nostri prædecessoris non destitimus instare, ut ad hanc rem salutiferam populo Christiano intenderetur. Inter ceteros autem fuimus nostra solicitudine præcipua causa, ut ipse suos oratores propterea destinaret ad charissimum in Christo filium nostrum Imperatorem Constantinopolitanum & eorum patriarcham, qui cum suos varios oratores ad præfatum prædecessorem misissent, continuata cura dedimus semper operam, ut hæc reductio optatum finem sortiretur. Post nostram vero ad apicem summi apostolatus assumptionem, eandem cogitationem animo versantes, & ad illorum unitatem intendentes, elegimus ob eam causam præcipue civitatem Bononiensem pro concilio celebrando, quoniam ille locus aptissimus videbatur, in quo Græci faciliter possent nobiscum convenire. Denuum volentes illos nostris quoque exhortationibus ad hoc bonum unitatis incitare, misimus ad eos dilectum filium Christoforum Garatonem secretarium nostrum peritum linguæ græcæ, ad practicandum cum ipsis, quo maxime modo hæc optata reductio facillime tractari & perfici possit. Qui cum redisset ad nos nuper post proximum præteritum festum pascha, atque attulisset certa capitula ex parte Imperatoris & patriarchæ præfatorum, per quæ videbantur hanc reductionem cupere; nos discussis iis, quæ afferebantur mature & diligenter, remisimus præfatum Christoforum in Græciam, respondendo eorum petitionibus, ac dando ei mandatum de concludendo in capitulis præfatis.

Impulerat Martinum ut optatam conjunctionem proveheret.

Cur Bonon. transferre concilium meditatus.

Missus Constantinopolim orator.

Pactionum capita ab Imperatore retulit.

Cum vero circa festum nativitatis Domini nostri, per gratiam Dei speramus, prout a nobis habuit in mandatis reductionem, & nos indubie credimus, secundum quod possumus assequi conjectura, quod ipse afferet optatam conclusionem; nunc dilectus filius Simon... nuntius noster venit ad nos cum vestris literis continentibus conclusa quædam per vos cum oratoribus ipsorum Imperatoris & patriarchæ, quæ legimus diligenter. Laudamus in Domino vestram affectionem & diligentiam circa tam pium opus, tam laudabile & fructuosum, decet enim nos imitari doctrinam salvatoris nostri Jesu Christi, qui propterea passus fuit effundi sanguinem suum, ut animas omnium salvas faceret, & nos quoque per ejus vestigia gradientes non destitimus neque desistemus omnia facere & procurare, per quæ hæc unio sancta fiat: verum hoc paulum admirari cogimur, quod in tanta re, tam gravi, tam desiderata & agitata a nobis, pendente etiam tractatu nostro, aliquid per vos sit conclusum, non solum nobis inconsultis, sed etiam inquisitis & insciis, præsertim cum ea sint conclusa & promissa, quæ non tantum difficilia propter plures causas, sed etiam impossibilia multis esse videantur. Multæ enim sunt difficultates in ipsis literis, quæ non spem rei conficiendæ, sed desperationem potius afferant menti nostræ, affectionem tamen vestram laudibus meritis commendamus.

Iterum ad eum dimissus.

Pia ad Basileenses adhortatio.

Nostra etiam intentio circa id solum vertitur, ut ea agantur, ea tractentur & concludantur, per quæ sancta hæc unitas subsequatur; Qua vero via aut quo capite id fiat, id agatur, nostra parum refert, dummodo idem finis habeatur. A vobis uno modo est conclusum, orator noster forsan alio modo conclusit. Videndum est ergo, ne uno tempore, de eadem re duæ variæ & diversæ fiant conclusiones, quod & esset ridiculum, præsertim in tali causa, & scandalum posset parere (quodque plurimi æstimandum est) nostrum dedecus & vestrum posset subsequi tum ex dissensione mutua, tum varietate voluntatum. Hoc ne accidat, summopere obviandum est: cum enim nostra intentio ad eundem finem tendat, quem vos optatis, illa media sunt ad hunc eligenda, quæ sint breviora atque expeditiora, & accepta Deo. Hæc non ad obviandum rebus gestis scripsimus, sed ad pleniorem informationem vestram. Veruntamen, ut perspiciatis nostram syncerum & bonam voluntatem, postquam ita determinastis eis assensum, prout petitis, nostrum præbemus. Dat. Florentiæ, &c. XVII. kal. decembris anno IV.

Ne contraria pontificiis pactiones faciant.

Deligenda commodiora media.

XVIII. Neque Constantinopolitanum modo Imperatorem, verum & Trapezuntinum ad redintegrandam cum Romana ecclesia conjunctionem excitavit literis suis Pontifex (a), quantumvis enim a Romania vexatus, pium tamen ejus in salutem animarum studium non deferbuit, cum ante & post illorum defectionem, ea de re ad ipsum scripserit, qui se ad obtemperandum esse paratum respondit.

Trapezuntinus Imp. ut in ecclesiæ Rom. sinum redeat excitatur.

(a) Ext. ejus lit. in app. Basil. mne. pag. 241.

Sanctissimo & beatissimo in Christo patri & domino Eugenio IV. summo Pontifici Romanorum suo reverendissimo Morame Megaconenus Imperator Trapezundarum.

Peraium se ad redintegrandum pristinum fœdus exhibet.

Sanctissime & beatissime pater & domine in Christo. Binas series ejusdem Sanctitatis vestræ per galeam Venetorum suscepisse scriveritis, singularem Romæ datam, alteram quoque Florentiæ. Gratissima nobis contcata in ipsis cordiali mente percepimus, requisitione siquidem prælibatæ sanctitatis cum tota nostro imperio læto animo assentire dispositi, quis enim dignus illius lucis videre constructum * *magno desiderio optandam? Parcat Deus illis, quibus non est timor Dei eandem sanctitatem vexare curiosam tanti boni operis merita adimplere. Rogamus Altissimum, at dignetur in prædictis taliter disponere, at nulla interveniat causa, quæ obstet prælibatæ sanctitati ab incœptis desistere, ut optatur. Dat. Trapezondis MCCCCXXXIV. die XVIII. octobris.*

* conspectum

Damnat Eugenii hostes.

In Syriis etiam atque Armeniis in gremium Romanæ ecclesiæ revocandis Eugenius apostolicas curas impendit: miseratque oratorem Christophorum Garatonum, at cum patriarcha Jerosolymitano de pristino instaurando ecclesiarum fœdere ageret. Excepta est ab Isaia patriarcha Jerosolymitano hujusmodi legatio tanta cum gratulatione, ut Eugenii literas in Armeniacam sermonem conversas ad Armeniorum patriarcham miserit, spemque esse de felici successa Pontifici suis literis (a) significavit. Perductam rem in Florentino concilio ad optatum exitum visuri sumus.

(a) Ext. in opp. conc. Florent. edit. Bin. to. 4. p. 1. p. 615.

Armenii ab Eugenio ad veterem conjunctionem instaurandam soliciteti.

XIX.

Sultanus Ægyptius in Rhodios parat bellum.

Cæterum orientalibus rebus, quas infideles præteritis ex Christianorum dissidio elati victoriis in extremum pene adducebant discrimen, consulturus Pontifex, cum accepisset Babyloniæ sultanum bellum summa vi apparare, ut Rhodum Jerosolymitanis equitibus eriperet, suos legatos, qui synodo Basileensi præerant, dare operam jussit (b), ut concilii nomine Christiani principes ad ferendas Rhodiis suppetias contundendosque barbarorum conatus concitarent. Extant (c) quoque datæ eo argomento ad Joannem Castellæ Regem literæ, quibus deplorat inversas adeo Christianorum vices, at qui antea impiis bellum inferre soliti essent, tunc eorum impetus vix sustinerent, precesque addit, at aliquas auxiliares copias Rhodum mittat, adhuc enim omnibus ob oculos versari triste Cypri excidium, atque ignominiam Christifidelibus tunc inustam, annitendumque ne illa majori dedecore, expugnata Rhodo, cumuletur.

(b) Lib. brev. p. 86.

(c) Lib. brev. pag. 85.

Hispanum hortatur Eugenius ad ferendam Rhodo opem.

Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri salutem, &c.

Dissidia Christianorum deplorat.

Ex literis dilecti filii Antonii Fluviani magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, & fidedigna aliorum relatione intelleximus, quod Christianæ fidei perfidus hostis soldanus Babyloniæ, summa diligentia parat magnam classem ad oppugnandam in æstate futura insulam Rhodi, & eam de manibus fidelium auferendam. Nos his cognitis, summo dolore mentis commoti sumus, dolentes vicem Christianorum principum, qui cum illis canibus bellum inferre, & sua auferre hactenus consuevissent, nunc velut dormientes permittant & regna & insulas Christianis subditas capi & conculcari per gentem omnium vilissimam in dedecus & opprobrium totius nominis Christiani. Dolemus quoque, quod propter malignitatem temporum, ne dicamus hominum, ita undique premimur variis molestiis, ut non possimus ad illius insulæ defensionem vacare, prout gerimus in desiderio cordis nostri: nulla enim in re libentius exponeremus facultates nostras & Ecclesiæ, si quæ essent: sed tamen subveniemus religioni pro eorum tutela, de aliquibus galeis, prout temporum angustiæ permittent. Verum cum hoc parum sit futurum, respectu potentiæ, quæ a canibus paratur, decrevimus exhortari etiam principes Christianos, præsertim qui potentes mari sunt, ad fidelium defensionem. Itaque quamquam fides Catholica, & Christi nomen pro ejus reverentia debent tuam & aliorum mentem permovere ad impendendam operam non solum pro defensione fidelium, sed etiam infidelium oppugnatione, tamen per Dei misericordiam hortamur tuam serenitatem, eidem in remissionem peccatorum injungentes, ut pro salute animæ tuæ pro honore regio, pro fama, & gloria tui nominis, velis mittere magistro præfato pro defensione insulæ aliquod firmum auxilium, prout dignitas tua & regni amplitudo requirit. Scis quanta mala intulerunt dudum regno Cypri, & cum ignominia totius populi Christiani. Itaque providendum est per tuam & aliorum principum subventionem, ne similis calamitas accipiatur in ea insula, quæ quasi est scutum fidelium in partibus orientis, ex quo non solum maxima damna, sed etiam perpetuum dedecus insurgerent nomini Christiano. Si mercedem apud Deum requiris, ex hac re consequeris amplissimam: si laudem apud homines, nulla præclarior esse poterit, quam ea, quam præstant honestæ, piæ & salutiferæ actiones; hæ præsertim, quæ collocantur pro defensione Christifidelium adversus infidelium iniquitatem. Dat. Florentiæ &c. XVII. kal. januarii anno IV.

Aliquas triremes subsidiarias decernit Rhodiis.

Orat Castellanum ut auxilia ampliora submittat.

Proposita facti gloria.

XX.

Comparavit (d) se strenue Rhodiorum equitum magister, atque omnes equites excivit ad sultani excipiendos, comprimendosque impetus, adeo ut barbarus, spe de expugnanda Rhodo abjecta, arma posuerit, quod Eugenii solicitudini, qua universi principes ad insulam tutandam commoti fuerunt, tribuendum videtur: ac pari pietatis studio adductus ad comprimendos Turcas, qui a Macedonibus vi-

(d) Bosius hist. equit. Jerosol. l. 5.

Ægyptius Rhodiorum apparatu territus bello absistit.

(a) Lib. 18. pag. 46. & 48.

cti jam fuerant, sacros indulgentiarum thesauros effudit (a) in Macedones aliosque, qui adversus eosdem Christiani nominis hostes arma vertissent.

Universis & singulis Christifidelibus, ad quos præsentes nostræ literæ pervenerint salutem, &c.

Cum dilecti filii nobiles viri, principes, domini, barones, comites, populi, & particulares personæ de natione Albanensi, prout tam fidedignorum plurium relatione, quam referente fama didicimus, Christiani nominis propagationis inflammati affectu, ac cupientes collatam sibi a Deo potentiam, in exaltationem gloriosi nominis sui exterminiumque ipsius bestium præsertim Teucrorum exercere, ad debellandos ipsos, & alios infideles, in detenta per eos territoria & loca, prout, alios victoriose fecisse dicuntur, procedere intendant, ipsosque ex intolerabili infidelitatis jugo ad Christianam religionem reducere nostrae & catholicæ Ecclesiæ pro tam felicis consummatione negotii partes humiliter implorarunt. Nos itaque tam salutare propositum præfatorum principum, baronum, comitum, populorum, privatarumque personarum dictæ nationis summis in Domino laudibus extollentes, ac pro eorundem successu directis in cælum oculis ei, cujus negotium geritur, immensas exinde gratias exolventes, ut fideles ipsi ad id eo ferventius animentur, quo uberiorem gratiam exinde se noverint percepturos de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus authoritate confisi, & illa, quam nobis Deus, licet immeritis, ligandi atque solvendi contulit potestatem, eisdem fidelibus præfatæ nationis Albanensis & quibuscumque aliis similiter fidelibus cujuscumque nationis, linguæ, status, ordinis, vel conditionis existant, qui exercitibus adversus præfatos Teucros directis & ordinatis, in propriis personis interfuerint pariter & expensis, quive in eisdem exercitibus usque ad eorum dissolutionem perseveraverint, nec non illis, qui in proposito ad dictum exercitum accedendi fuerint, & cum iter arripuerint, morte præventi, ad dictos exercitus non potuerunt pervenire, quin etiam universis pariter Christi fidelibus utriusque sexus, qui ob impotentiam personalem, seu alias justas & rationabiles causas non potuerint, aut noluerint illuc se personaliter transferre, sed loco earum duas ad minus personas ad pugnandum idoneas destinaverint, quæ in præfatis exercitibus, ut præmittitur perduraverint, quatenus sacerdos idoneus sæcularis vel religiosus, quem ad hoc quilibet præfatorum duxerit eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti & ore confessi fuerint tunc, & semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem eisdem impendere valeat authoritate Apostolica, tenore præsentium misericorditer indulgemus. Datum Florentiæ an. incarnationis Dominicæ MCDXXXIV. v. id. septembris pontificatus nostri anno IV. Referunt Turcicarum rerum scriptores, (b) Christianos conscripto exercitu irrupisse in Turcicos fines, & Columbariam arcem munitissimam obsidione cinxisse, sed a Turcicis copiis magna clade affectos.

Macedones vincunt Turcas.

Solicitati ad persequendam victoriam.

Proposita ab Eug. militiam religiosam professis indulg.

(b) Hanival. lib. 14. p. 2. Murat. Dragom. in Amur. Victi ad Columbariam Christiani.

XXI.

Dum vero Christiana religio in Græcia vi Turcica sensim extinguebatur, Divina pietas ad Meridionales & Occidentales gentes evangelicam lucem transferebat: Canariarum enim insularum incolæ fidem Christi amplexi sunt, quos Pontifex paterno complexatus gremio vetuit eos acerbiori a catholicis imperio vexari; cum enim quinta bonorum pars ab iis exigeretur, graviori hujusmodi vectigali solutos esse (c), atque ad easdem leges in pendendis tributis redigi jussit, quibus cæteri Christiani in proximis terrarum oris devincti essent.

Canarien. neophytis consulit Eugen.

(c) Lib. 18. p. 78.

Ad futuram rei memoriam.

Accepimus, quod nonnulli qui in insulis Canariæ, in quarum aliquibus habitatores ad fidem catholicam sunt conversi, eorundem habitatorum & terrarum sibi dominium temporale vendicant, ab iisdem conversis de omnibus fructibus terræ & fœtibus animalium quintam partem exigunt in eorundem conversorum onus nimium & gravamen. Nos igitur illius cælestis Pastoris, qui oves hujusmodi, ut vocem suam audirent & sub unico pastore unum ovile fieret vocare dignatus est, supientes omnes insularum prædictarum, ut præfertur, a Domino ad ovile prædictum vocatas, ac omnes alias, quas vocari a Domino contigerit in posterum, quantum nobis ex alto conceditur ad illud adducere & bonis moribus informare, volumus atque decernimus & authoritate Apostolica statuimus & etiam ordinamus, quod præfati habitatores earumdem insularum jam conversi & in posterum convertendi ad fidem catholicam, & quicumque alii fideles in eisdem insulis pro tempore moraturi, tam ecclesiæ in decimis & primitiis & aliis temporalibus dominis in fructibus, redditibus, & proventibus, ac servitiis, & aliis spiritualibus & temporalibus juribus persolvendis illos laudabiles, & humaniores consuetudines atque mores, qui per alios fideles Christianos antiquos in partibus cismarinis eisdem insulis propinquioribus observantur, servare debeant, & ad alia vel aliter jura hujusmodi aliqua persolvenda minime teneantur, & ad id compelli a quoquam inviti nequeant seu etiam coarctari, decernentes irritum & inane si secus super iis per quoscumque qua-

Avari domini nimia acerbitate in eos usi.

Edita pro neophytis sanctio.

quovis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, &c. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIV. III. kal. octobris pontificatus nostri anno IV. Confirmatam (a) hanc sanctionem a Sixto IV. & Innocentio VIII. inferius visuri sumus.

(a) *Ian. VIII. lib. 1. p. 37.*

XXII. Hæretici Bohemi in factiones discissi.

Reflorescere tandem cœpit in Bohemia catholica religio hoc anno, gliscente inter hæreticos discordia, quæ Thaboritarum & Orphanorum factiones alteriosque Calixtinorum sive Pragensium, qui pietatis specie subornati calicis usu a laicis usurpato a ritu universalis Ecclesiæ desciverant, opera penitus obtrivit (b). Fluxit ex his causa salubris dissidii: respuerant omnem concordiæ rationem Thaboritæ cum catholicis, postquam impudentissime in concilio Basileensi errores suos defenderant, Pilzinamque orthodoxorum coloniam nobilem, dum de pace agebatur, obsidione cinxerant, jactarent iis tantum se adhæsuros, quæ ipsimet una cum concilio pronuntiassent: ut ne iis obstringerentur addebant concilia vetera errasse, nec decretis hominum, sed divinis oraculis innitendum, ut nimirum iis in nefarios sensus detortis, errores astruerent.

(b) *Cocl. hist. Hus. lib. 6. 7. & 8.*

Respuunt Thaboritæ concilia.

Eorum fraudes.

Horum signifer Procopius Rasus Bohemos omnes durissimo atterebat imperio, adeo ut Meynardus e Nova domo Joannis Hus sectator ejus jugum detrectans, reliquos Bohemos ab ipso abalienarit. Cumque novæ civitatis Orphani & Thaboritæ parere magistratui abnuissent, intro atrocissimo certamine eadem nova civitas expugnata est (c), atque in pugnæ ardore viginti duo hæreticorum millia nullo ætatis, sexus, ordinisque discrimine, cæsa. Ea accepta clade Procopius qui Pilzinæ obsidionem in decimum mensem extraxerat, impietatis socios ulturus, omissis catholicis in Pragenses movit, cujus audito adventu Maynardus, qui Procopii odio Pilzinensibus favebat, atque octo millia nummum a concilio Basileensi addita amplissimi ulterius subsidii sponsione acceperat, adversus Thaboritas signa extulit, cui proceres catholici, qui Imperatoris partes tuebantur, se conjunxere, consertoque certamine inter Brodam Bohemicam & Borim demum Thaboritæ cæsi deletique, cujus conflictus præclaram seriem ita describunt Pilzinenses (d).

Procopius Rasus in suos exercet tyrannidem.

Nova civitas expugnata.

(c) *Id. eod. lib. 8. & Crantz Vandal. lib. 11. c. 22.*

Thaboritæ cæsi a Pragensibus.

Cum instaret hora certandi, & acies contra se procederent, nos ordinati eramus retro in parte posteriori: tunc nostræ acies, secundum quod ordinatum erat terga verterunt, fugam fingentes, ita quod nos, qui eramus in cauda in parte posteriori, fuimus in capite a parte anteriore. Inimici autem hoc videntes, videlicet nos terga vertisse, concrepantes bucciis clamabant horribiliter magnis vocibus. Consurgite, consurgite, insequamur, ecce enim fugiunt, & sic omnes adversarii consurgentes de suis castris & turribus egressi equestres & pedestres nos sunt insecuti. Nos autem, qui eramus in parte posteriori, videntes quod se a suis castris & turribus elongaverunt, assurgentes in nomine Domini, cujus causa agebatur, aggressi sumus eos a tergo & intercepimus eorum regressum ad eorum castra & turres; alii autem barones nobiles cum omni multitudine consurgentes a parte anteriori invaserunt eos unanimiter quasi vir unus & sic ante & a tergo eos tanquam manipulos dejiciebamus cadentes, quamvis multi redderent se, & reddidissent captivos. Non erat tunc tempus captivandi, sed interficiendi solum: etiam aliqui per nos captivi extrahebantur violenter de nostris manibus, & interficiebantur, & sic per hunc modum, domino Deo nos præcedente, omnes inimicos prostravimus paucis evadentibus, &c. Dat. in nova Pilzna feria tertia post festum Corporis Christi. Scriptæ hæ laureatæ literæ eodem die, quo victoria parta est. Qua in re perfidiæ impietatisque vindex evidenter apparuit Numen, nimirum reos Dominici Corporis funesta clade oppressos, quo tempore Ecclesia instaurato (e) anno superiori ab Eugenio vetere ritu ab Urbano IV instituto Eucharistiæ mysterii summa religione celebrabat. Cæsorum porro captorumque numerus in literis ad Julianum Cardinalem legatum a cive Nurembergensi ita recensetur (f).

(d) *Ext. cor. lit. in append. tom. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 238.*

Simulata fuga allecti in insidias hæretici.

Reos Corporis Dominici cæsi quo tempore illius festum celebratum.

(e) *Ext. in bullar. ea de re dipl.*

Ceciderunt pro parte Hussitarum universi campestres numero XIII. millium, inter quos interempti sunt ille Zapego capitaneus, Procopius, & Lupus presbyteri seductores nequam & septingenti capti existunt carceribus mancipati, & de parte nostra, quam Altissimus conservare dignatus est, perierunt dumtaxat ducenti, quibus clementia Salvatoris dignetur misereri, &c.

(f) *Ext. in append. ead. pag.*

Ut vero plura Orphanorum ac Thaboritarum millia in bello capta, flammis ultricibus conflagrarint, ac meritas de exustis templis & monasteriis pœnas ab eo incendio ad incendia æterna transmigraturi dederint, describit ex vetustis monumentis Cochleus (g) hisce verbis: *Confecto bello, cum multa millia captivorum essent, Maynardus concilio procerum accersito perdere pessimam plebem statuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in castris egerat, nec sub legibus victura crederetur, rapinis, cædibus, atque adulteriis assueta, qua stante pacatum regnum stare non posset, sed veritus ne simul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnam venerant, voce præconis edici jubet, nondum bellum peractum esse, fugisse Czapekonem, Coloniam expugnari oportere, vicinasque per circuitum gentes, quæ regnum populabantur, armis domandas. Ad*

XXIII. Reliquiæ Orphanorum & Thaboritarum flammis excisæ.

(g) *Cocl. hist. Huss. l. 8.*

cam

eam rem necessarios, qui sub Procopiis militassent, viros fortes & in bello exercitatos; decretum eis ex publico stipendium donec regnum pacaretur, proinde omnes, qui stipendia facere vellent in horrea sese proxima reciperent, caverent ne rudes inexpertosque belli secum admitterent, alios sua rura suosque lares repetere posse. Intraverunt horrea [*quæ apud Bohemos in villis ex materia culmo tecta frequentia sunt*] *pleraque Thaboritarum & Orphanorum millia*. Et infra: *Clausa sunt confestim ostia & ignis immissus horreis, quo fæx illa & colluvies hominum ignominiosum agmen post multa, quæ patraverat scelera, ' exusta contempta demum religionis pœnas dedit*.

XXIV. Pragens. ad redintegrandam conjunctionem solicitati.

(a) Ext. in append. Basil. conc. to. 4. p. 1. pag. 223.

(b) Cocl. hist. Huss. l. 8.

(c) Ext. in ead. appen. p. 240.

Extant plures de hac victoria literæ in appendice synodi Basileensis, tum etiam Sigismundi Augusti, quibus Basileenses præsules hortatus est (*a*), ut decretis solemnibus supplicationibus gratias Deo agerent, nec se rei catholicæ amplificandæ defuturum est pollicitus, quæ literæ die junii Ulmæ consignatæ fuere: tradit vero Coclæus (*b*) Sigismundum accepta ex Thaboritarum & Orphanorum clade misisse oratores ad Bohemos, ut ipsos blandis verbis ad obsequium adduceret, quos quidem optime fuisse animo comparatos ex literis (*c*) cujusdam viri principis ad Imperatorem datis colligitur, in quibus scriptum est, solemnes ordinum regni Bohemici conventus habitos Pragæ prope diem divo Joanni Baptistæ sacrum: atque in iis paulo post omnes urbes, quæ cum Pragensibus simultates agebant, fœdus inter se iniisse, unica excepta Colonia, sed demum Czapkonem & veteres Thaboritas ejusdem fœderis leges accepisse.

Decernunt Sigismundo obsequium.

Subinde datum est cæsareis oratoribus hoc responsum, ad Sigismundum reverterentur ab eoque flagitarent, ut Ratisponam se conferret, ad ipsum enim illuc amplissimos oratores a regni ordinibus legatum iri; tum in literarum calce additum, Bohemos ad ipsius accipienda imperia instaurandamque veterem cum ecclesia conjunctionem pronos esse. *Dat. Pragæ sabbata ante festum S. Procopii anno MCCCCXXXIV.* Consensit his felix u.aitus, Bohemos enim oratores summa potestate munitos Ratisponam perrexisse, ac Sigismundum, restituto avito sceptro, Regem salutasse, refert Coclæus (*d*): ut vero postea religionis controversiæ cum Bohemis compositæ sint dicetur inferius. [1]

(d) Cocl. hist. Huss. l. 8.

XXV.

(e) Lib. 12. pag. 3.

(f) Ib. pag. 1. 2. & 3.

Nunc de Sigismundo addimus Pontificem commendasse ei Theodoricum (*e*) confirmatum a se archiepiscopum Moguntinum, qui Conrado vita functo successerat. Extant pariter aliæ ad clerum populumque Moguntinum, ac suffraganeos præsules XIII. kal. novembris datæ (*f*), quibus eos novo archiepiscopo obsequentes esse jussit, tum ad Theodoricum ipsum, quibus illum in consistorio per Antonium tit. S. Marcelli presbyterum & Lucidum S. Mariæ in Cosmedin diaconum renunciatum archiepiscopum ait, pallioque Argentinensis & Wormatiensis episcoporum opera ex formula a se imperata ornandum decernit. Agit de eo Serarius (*g*) in Moguntiacis rebus, additque ejus tempore typographicam artem excogitatam primum Moguntiæ fuisse.

Typographica ars inventa Moguntiæ.

(g) Ead. pag. 1.

XXVI. Edita sanctio adversus simoniacos.

(h) Lib. 17. pag. 278. ext. etiam in bullar. Const. 7.

Excindendæ simoniacæ labis studio permotus Eugenius grave edictum hoc anno promulgavit censurasque jam ante latas in quosvis eo vitio inquinatos, nullius fastigii patriarchalis, cardinalitii, episcopalis, regalisve discrimine valituras sanxit (*h*), atque eos, qui simoniace sacerdotalibus sacris initiati forent, sacrorum ordinum usu interdixit; alios, qui eodem vitio ecclesiastica vectigalia sibi comparassent, omni jure privavit atque ad ea restituenda, intentato animarum exitio obstrinxit. Perculit etiam anathemate, non modo eos, qui simoniæ flagitium patrassent, verum illos etiam, qui interpretes patrandi extitissent, neque eo nexu nisi in extremo mortis discrimine a quovis, quam ab Romano Pontifice solvendos pronunciavit. Addidit demum, ut eam pestem facilius amoliri posset, omnes, ad quos admissi criminis notitia emanaret, ad illius authores denuntiandos fore devinctos.

Apostolicæ hujus severitatis exemplo addimus pontificiæ beneficentiæ argumen-

NOTÆ [1] NUlla plane hoc anno concordia Bohemos inter & Sigismundum regem coaluit. Venientibus enim Ratisponam Bohemorum nunciis *circa festum S. Bartholomæi*, ait, qui præsens tunc aderat Andreas Ratisponensis in chron. ubi & missi a concilio nuncii convenerant, longa disputatio instituta est de concedendo laicis calicis ecclesiastici usu, quem usum utilem & salutarem esse in literis concilii declarari volebant. Re infecta discessum est. Eo vero dissidio non conciliato, nec Bohemos inter sese convenire posse ipsi pariter Bohemorum oratores professi sunt, & ipse etiam Sigismundus plane agnovit, eodem scriptore teste. Hæc igitur Bohemorum cum ecclesia & cum ipso pariter Sigismundo rege suo conciliatio nonnisi ineunte anno 1436. constitit; quod cum velut singulare Dei beneficium acciperetur, ideo solemnes per urbem Ratisponam indictas fuisse supplicationes kal. februarii idem Andreas narrat. Demum Sigismundum imperatorem die dominica post festum S. Bartholomæi, idest die XXVI. augusti, regni Bohemici diadema quod anno 1420. primo acceperat, iterum solemni ritu assumpsit. Hæc igitur Bohemorum reductio biennio retrahenda est. MANSI

mentum in Wladislao Poloniæ Rege optime de re Christiana merito, cui Eugenius (a) amplissimam noxarum veniam in extremo vitæ mortisque confinio tribuit ea lege, ut expiaret prius sacra exomologesi conscientiam, ac recurrente quaque sexta feria labente unius anni spatio jejunio corpus maceraret. Excultum eo aliisque pietatis operibus Wladislaum divina providentia ad religiosam mortem comparabat, quam illi lucidum cometem portendisse tradunt (b).

(a) Ib. pag. 273. Indulgentia in articulo mortis qua lege Polono Regi concessa. Pie obiit Wladislaus.

(b) Michov. l. 4. c. 48. & Crom. lib. 20. & alii.

Is a superstitione Lituanica ad sanam religionem ac fidem traductus, nonnulla tamen veteris superstitionis levia, ac deridicula signa retinuisse fertur. Aliquem etiam data superstitioni, quæ solidæ extant pietatis argumento, quale hoc fuisse scribit Michovius (c): *Sub elevatione, inquit, divinissimi Sacramenti quidquid juxta se inveniebat pulverem, stramen, aut festucas digitis comminuebat & projiciendo expuebat, super quo dum a præsulibus provinciæ Polonicalis redargueretur, excandescens in bilem prosiliit & non ominatione incantationeve, prout putabant, ait respondet, verum stramen aut alia minuta atterendo & in pulverem redigendo, seipsum in conspectu divino pulverem & abjectissimum æstimatum iri dicebat.* Addit plures ab illo conditas ædes sacras & monasteria, demumque hoc elogio commendat: *Gentem Lituanicam & Samogiticam opera sua ad fidem catholicam convertit, ut merito gentium illarum conversor & apostolus appellari possit.* Et infra: *Ecclesiarum Vilnensis & Medniconsis seu Samogitiensis in Lituania, Chelmensis & Kioviensis in Russia fundator & dotator.*

(c) Michov. ibid.

Insigne Christianæ demissionis in tanto Rege exemplum.

Amplificata ab eo fides & conditæ ecclesiæ.

His consentanea affert Joannes Nider (d), ejusque exequias honorificentissime in Basileensi concilio celebratas, panegyrici funebris vice Julianus S. Sabinæ Cardinalis hoc alio elogio cohonestavit: *Mihi, patres optimi, tamquam experto credite. Rex iste, cujus exequias celebramus, Ecclesiæ sanctæ ultra, quam credi potest, profuit suo tempore: nam a tempore, quo Christianismum suscepit, ultra triginta millia paganorum ad lumen fidei conversa sunt, septem cathedrales Ecclesias de novo funditus pro neophytis erexit, & in loco, ubi perpetuus nutriebatur ignis & adorabatur, Ecclesiam collegiatam destructo igne construxit, & clerum in tam copioso numero ibi auxit, ut die & nocte nulla hora nullumque momentum existat, in quo non per certos ecclesiæ ministros jugis laus Altissimo persolvatur.*

(d) Jo. Nid. formic. l. 4. cap. 59.

Miscuerat claris virtutibus nonnulla vitia, quæ cum in solemni conventu hoc eodem anno Sbigneus episcopus Cracoviensis ipsi constantia pastorali objecisset, ut ea emendaret, ille quamvis initio ira exæstuarit, non tamen sese colligens Sbigneum assentari nescientem impense coluit (e), correxitque ea, de quibus fuerat objurgatus, deliberaveratque nimirum ex artis politicæ præceptis utrum auxilia Bohemis sua vicissim ipsi adversus Cruciferos mutuaturis submittenda essent nec ne, sed admonitus a Sbigneo impium eam esse artem politicam, quæ opem hæreticis ferendam, ac societatem cum ipsis ineundam decernit, ut privatis commodis religionis damno inserviatur, regiæ amplitudini imperiique propagationi religionem prætulit, pertimescens jure merito pontificia fulmina vibrata in eos, qui Wiclefistas & Hussitas auxilio, commeatu aliave quavis ratione juvarent. Hæc utinam recolerent Christiani Reges qui inanibus subornati argutiis, spretis apostolicis jussis atque anathematismis divinas iras contrahere non verentur, dum maximo religionis catholicæ detrimento, fœdera cum hæreticis jungunt, regiumque honorem Divino anteponunt.

Sbigneum episcopum se arguentem amat.

(e) Steph. Damalev. de archie. Gnes. in Albert. Jastremb. Prætulit sceptris religionem.

XXVII. Decretum (f) regnum est majori natu filio Wladislao III. qui ubi sacro oleo ritu solemni inunctus insignia regia accepit, uti pater spoponderat, Russos & Podolicos cum nobilibus Polonis honoribus & immunitatibus æquavit, legatum Florentiam misit, qui illius nomine fidem ibi publice dedit, Regem ipsum semper in Pontificis obsequio futurum: quem Eugenius ad imitanda clara & illustria paternarum virtutum exempla, regnumque pie administrandum hisce literis (g) erudivit.

Subrogatur in ejus locum Wladislai III. ipsius fil.

(f) Crom. lib. 21.

(g) Lib. brev. p. 90. & in MS. Alex. VII. pag. 146.

Charissimo in Christo filio Voladislao Regi Poloniæ illustri.

Vidimus libenter & animo benevolo audivimus dilectum filium Joannem Rei canonicum Cracoviensem oratorem tuum, qui veniens ad nostram præsentiam obtulit, ac præstitit nobis filialem obedientiam ex parte tuæ serenitatis, quod fuit nobis gratissimum. Optime tu quidem, fili charissime, facis, qui inter prima opera adolescentiæ tuæ offers primitias Deo acceptas, obedientiam scilicet vicario Jesu Christi, in quo es maxime commendandus, imitaris enim devotionem recolendæ memoriæ patris tui, quam semper habuit singularem ad nos & Apostolicam sedem. Nos quidem illum dileximus præcipuo affectione, dum vixit, tamquam Christianissimum principem & devotum, utrumque & Ecclesiæ specialem filium, & fidei Christianæ propugnatorem: cujus virtus cum toto orbe claruerit, enitendum est tibi totis viribus, ut quemadmodum regnum suum, ita & virtus ejus & sapientia in te translata esse videantur, maxime autem fidei integritas & devotio illius, quæ ipsum insignem principem reddiderunt, tibi est omnino imitanda.

Eugenio obsequia defert.

Ad sectandas virtutes paternas excitatus.

da.

da. Sed omnium primum est & præcipuum, ut Deum toles, & diligas ex tota mente tua & ex tota anima tua, per semitam mandatorum suorum dirigens gressus tuos, ac etiam ut orthodoxam fidem tuearis & defendas, revererisque, ut facis, vicarium suum in terris, & Ecclesiam sanctam suam; prælatis vero, quos habes patres spirituales, debitam reverentiam præsta. Inter cætera vero charissimam in Christo filiam Sophiam matrem tuam honora, ut sis longævus super terram, bonorum consiliis adhære, pacem & concordiam inquire, & scrutare. Hoc agens non solum nostram sed Dei quoque consequeris benedictionem & gratiam, quibus protectus non timebis, quid faciat tibi homo. Nos vero tum propter affectionem, quam gessimus ad patrem tuum, tum respectu bonæ indolis, quam in te esse conspicimus, volumus esse tibi charitate, benevolentia, & consilio tanquam pater, intenti ad complacendum tuæ serenitati, quantum licebit cum Deo & honore nostro in singulis concernentibus & tuum & regni statum & honorem. Dat. Florentiæ.

Commendata in Sophiam matrem observantia.

(a) Ib. pag. 90. & in MS. Alex. VII. pag. 147.

Regina Sophia ut filium virtutibus excolat incitata.

Extulit etiam laudibus Eugenius (a) Reginæ Sophiæ eximium in sedem Apostolicam studium, atque filium saluberrimis præceptis ad sustinendum Polonorum sceptrum informaret hortatus est: *Semper*, inquit, *intelleximus te esse devotam & religiosam & timentem Deum, ac debita veneratione prosequi vicarium Jesu Christi & Apostolicam sedem. Itaque, cum filium tuum in eodem timore, devotione, & reverentia institueris, et maxime laudanda; nihil enim majus sibi relinquere potes, quam timorem Dei, qui Reges tuetur & regna, fidei catholicæ fervorem, & erga Romanum Pontificem devotam obedientiam, quia in quo illa regnant, recte ille est Rex merito appellandus. Nos quidem tuam serenitatem pro iis, quæ laudabiliter egit, commendamus in Domino, atque offerimus nos pro statu & honore Regis, quem diligimus, ut præcipuum filium nostrum, ac etiam tuum, & regno conservando & defendendo, ad omnia, quæ possumus cum Dei honore & nostro.*

XXVIII.

Ludovici Andeg. obitus.

(b) Pandul. Collen. l. 5. Sum. lib. 4. cap. 3.

Monita Joanna a Pont. ut bello abstineat.

(c) Lib. 11. p. 5.

Obiit eodem anno in Neapolitano regno Ludovicus III. Andegavensis a Joanna II. in spem regni ascitus in filium, summumque populis, qui mirificam (b) de ejus virtutibus expectationem conceperant, desiderium reliquit. Morbum ex bellicis laboribus, quos adversus Antonium principem Tarentinum Joannæ jussu susceperat, ab ipso contractum fuisse tradunt, e quo quidem bello Eugenius Joannam Reginam deterrere subjectis literis (c) enisus est, concordiæ interpretem se futurum pollicitus.

Charissimæ in Christo filiæ Joannæ Reginæ Siciliæ illustri.

Eodem referente episcopo, nimirum Anconitano, *de bello, quod proximis diebus principi Tarentino indixisti, compertum habuimus. Quæ res non parum nobis molesta fuit, quoniam si adversum principem illum quicquam erat tibi negotii, id omni alia quam belli via transactum iri voluissemus: nosti enim sæpenumero experta, quam dubius sit eventus belli, quanquam, si cum ad vota prospere successurum tibi esset cælitus nuntiatum, belli tamen discrimina, regni disturbia, populorum damna, injuriasque horrere debuisti. Adde militum ductorumque sive capitaneorum [ne aliud dixerimus] ignaviam, quos experta esse debes, bella quæ possent e vestigio confici, ut chare sint, ut alienam absorbeant substantiam, ducere consuetos, & [quod diligenter advertere, ac considerare debebis], suspicandum fore tenemus, ne tu ipsa feras, & alius messem colligat. Hæc omnia & cætera, quæ narrari possent, abs te vel ea ratione vitari vellemus, quia jamjam ambo ætate confecti sumus, & dierum fine propemodum instante nihil minus, quam bellorum anxietates, cruciatusque desiderare debemus. Quamobrem te hortamur, & a celsitudine tua petimus ut, si forte alia, quam belli, esset via, quæ hujusmodi discordias tollere posset, eam Domino & Deo nostro Domino Jesu Christo duce ingrediaris, & tibi ipsi imprimis regnoque & regnicolis quietem pristinam conservare noveris. Nos vero si * tractanda hujusmodi concordia usui aut adjumento tibi aliqualiter esse possimus, prompti ac parati continuo erimus. Et quia res ista magna ex parte conficiuntur celeritate, venerabili fratri nostro episcopo Tarvisino, qui apud te est, ut iste, si voluerit, tractet mandamus, quousque alter, si tibi videbitur, in hac re operari poterimus. Dat. Florentiæ die XX. julii.* Ad irritum non cecidere (d) hæc quæ Pontifex animo præsagivit, in eo siquidem bello vita functo, ut diximus, Ludovico, princeps Tarentinus amissa recuperavit, contrariisque perturbata successibus Joanna morbum ex mœrore concepit, annoque proximo interiit.

Propositis belli discriminibus.

* in

Concordiæ agit interpretem Eugenius.

(d) Summon. l. 4. c. 3.

XXIX.

(e) Ext. in ms. cod. Alex. VII. p. 135. & 136.

Navata hoc anno est opera ab Eugenio, ut pristinus disciplinæ religiosæ splendor sacris familiis redderetur, quo argumento ad Prædicatores Columbariæ, ordinis comitia celebrantes, apostolicas literas (e) dedit hac temporis nota consignatas: *Dat. Romæ apud S. Chrysogonum, &c. IV. kal. aprilis anno IV.* Cum vero ii regularem disciplinam in primævum sanctitatis statum revocandam constituissent, ac plurimi labores pro ea re fuissent sustinendi, contigit ut dæmon sacrum illud opus conspicuis signis disturbare

bare molitus sit, quemadmodum ex viris fide dignissimis narrat Joannes Nider (a).

(a) Jo. Nid. l. 1. c.10.

Disciplinam religiosam restaurantes vexat dæmon.

A relatione fidedigna didici magistri Guidonis sacræ theologiæ professoris prioris Zamberati, & ejusdem subprioris, & scripto prioris in Assisco provincia Franciæ nostri ordinis reformatoris religione, literis, & fama approbatorum didici inquam quod, postquam idem conventus in Assisco præterito anno reductus fuit ad reformationis decus, spiritus malignus fratrum officinas cœpit patenter invadere, fenestras fregit, utensilia subvertit, dolia vinaria dissolvit, chordas campanæ scidit, & easdem asportavit, cymbalum, quod duntaxat de die pulsari solet, ad mensam & collationem tempore pulsavit nocturno, sicque inquietavit tantum intra triduum fratres, ut quosdam fere duceret ad amentiam, nam de die in domibus conventus inferioribus, de nocte vero habitavit in dormitorio adeo terribiliter, ut nullus fratrum auderet solus per conventum incedere. Quid plura? Una die invasit novitium in ætate constitutum vita suæ vigesimo & quarto circiter anno, cujus vestes laceravit in duodecim foraminibus, vestigia in eis relinquens unguium quasi cujusdam feræ silvestris. Alia die, in vigilia videlicet octavarum epiphaniæ, dicto apparuit novitio in forma catti nigerrimi, dicens. Nisi habitum ordinis exueris, die tertia te interficiam. Quo viso & audito juvenis alta voce adjurare cœpit dæmonem in Christi nomine: invasit tunc dæmon de novo novitium; defendit se idem. In qua lucta accurrebant fratres, ex luctu amborum in cella reperientes mensam, pulpitum, lectum, & fere alia subversa omnia, unde debilitatum ad recreandum fratres detulerunt ad ignem. Quo facto statim eum de novo de manibus fratrum eripuit, in flammas ignium projecit, & per longum tractum temporis caput ejus in medio ignis detinuit.

Deinde novitium fratres magno cum labore eripientes, eum in ecclesiam ad summum altare detulerunt: ubi iterato eum dæmon e manibus eorum explodit, & per totum chorum violenter traxit, & adeo percussit graviter, ut demum relictus a dæmone pene a cunctis fratribus diceretur esse mortuus; quamobrem omnes ad Dei genitricem & ad sanctos plurimas preces pro defuncto cœperunt fundere, & postremo ad sanctum patrem nostrum Dominicum recurrere, ob cujus reverentiam locus novella reformatione decoratus erat, & ubi hæc patiebatur a dæmone. Et ecce puer iste pessimus memor suorum operum super altare subito in forma visi elegantissimi, & in habitu ordinis apparuit, frater vero, qui credebatur mortuus, & in fratrum quorumdam jacuit manibus, vultu cœpit hilarescere, se de medio fratrum erigere versus altare, at ibi Deum adoraret, & S. Dominicum. Cœpitque currere dæmon inter hæc a loco, & deinde per diversas officinas domus tanto cum strepitu fugiendo furere, ut totius patriæ malleatores adesse putares, & (quod admiratione est dignius) mox, ut sacramento divinissimo communicatus fuit frater, qui putabatur esse defunctus contra invasionem dæmonis, tantam ei divina virtus valetudinem tribuit, ut membris omnibus plena & perfecta restitueretur sanitas. Minabatur præterea eisdem diebus dæmonis iste pessimus voce clamorosa se nullatenus a domo ista recessurum, quam dixit se longo tempore titulo proprietatis possedisse, sed scientes Deo devoti fratres dæmonem esse mendacem & patrem (b) mendacii, cœptæ reformationi pro viribus operam dederunt, licet in his & aliis vexationibus adeo gravati fuerint, ut noctes pene insomnes ducerent. Nec dæmon iste malignari destitit, nam postmodum alterius novitii cappam destruxit & famulo in coquina fratrum necessitatibus servienti violenter librum satis pulchrum, in quo horæ canonicæ continebantur cepit & in ollam bullientem jecit & totaliter destruxit: sicque tandem miser ille dæmon abscessit.

Sumpta Eucharistia qui putabatur moriturus mox sanitati restitutus.

(b) Jo. 8.

XXX.

Civilia Gallorum bella sublata.

Hoc anno civilia Gallorum bella sedari visa, convenientibus Nivernum Burgundo & Borbonio ducibus causa ineundæ pacis, cui felicia data (c) sunt initia, significatumque Pontifici & concilio Basileensi fuit, ut legatos ad eam perficiendam confirmandamque decernerent. At Angli concordiam perosi militum delectu ingenti habito, duceque Joanne Taleboto strenuo viro, in Gallias trajicientes plura commisere prælia, nonnullasque cepere urbes; sed vicissim a Francis magnis cladibus attriti (d) fuere, quorum acerbiore imperio fessi Normanni Anglicum jugum excussere, aggressique præsidiarios milites a pluribus urbibus deturbarunt. Describit hæc accurate Monstreletus, quem lector consulat, traditque (e) Amedeum Sabaudiæ ducem, qui sex & quinquaginta jam habebat annos transmissa filiis principatus administratione ad Ripaliensem secessum amœnissimum se contulisse, atque eremitarum ordinis S. Mauritii vestem religiosam induisse, viginti famuliis ac duobus proceribus secum retentis; verum pro radicibus & aqua, quibus eremitæ jejunam vitam sustentant, cibis lautissimis optimique saporis vino usum fuisse: tradit etiam Gobelinus (f) illum annis circiter octo in eremo egisse, & percrebuisse famam spem de papatu concepisse, & quamvis curam regiminis relegasset ad filium, graviora tamen negotia ad se deferri voluisse, nec ducatus titulo se privasse, nec rem pecuniariam al-

(c) Monstr. vol. 2. c. 181.

Pacem Angli respuunt variisque præliis cæduntur, Normanniæ urbes Carolo VII. se dedunt.

(d) Id. a p. 96. ad 103.

(e) Pag. 102.

Amedeus dux Sabaud Ripaliensem secessum petit.

(f) Comment. Pii II. l. 7.

alteri, quam sibi credidisse & cum Basileensium iras in Eugenium novisset, neque episcoporum deficiente numero exercere eas possent, cunctos suæ ditionis episcopos & abbates & insignes presbyteros Basileam misisse, ut antipapatu potiretur.

XXXI. Hoc anno Coloniæ sacra trium Magorum lipsana theca inclusa, cum ex immanis saxi tempestate dejecti casu forent labefactanda, divina virtute loco cesserunt, ut narrat Krantzius (a): *Per id, inquit, tempus, cum maximus turbo incubuisset, eversaeque sine numero felices & infelices arbores jacerent, turres & mœnia urbium conquassarentur, cecidit lapis in ecclesia Coloniensi insignis magnitudinis vento dejectus per duplicem actus testudinem, locoque sanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit, sed tum divino, ut ferunt miraculo, cessit theca ad parietem deditque cadenti saxo locum. Hodie monstrant in ecclesia saxum non longe ab sanctis reliquiis divorum Regum.*

Trium Magorum reliquiæ cultæ Coloniæ. Divina vi loco motæ ne saxo immani eliderentur.

(a) *Krantz. Sax.* l. 11. c. 25.

I. Sessio xx.

(a) Acta Basil. concil. sess. 20.

Constitutæ in clericos libidinosos pœnæ.

ANno Salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quinto terriadecima indictione celebrata est Basileæ xi. kal. februarii sessio vigesima (*a*), in qua ad cleri perpoliendos mores hæc sancita sunt: *Publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat: nec non & hujusmodi publicum concubinarium ut primum talem esse innotuerit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat, quam si non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit, jubet hæc sancta synodus, ut ipsum suis omnibus beneficiis privet, & nihilominus hi publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem fuerit despensatum, ad susceptionem quorumcumque bonorum, dignitatum, beneficiorum vel officiorum sint inhabiles, qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis sint inhabiles.*

Incontinentes laici jussi uxorem ducere.

Adjecta plura alia in hujus criminis reos principesque moniti, ne præsules in severitate adhibenda impedirent, ac moniti laici, ut conjugalem fidem servarent, quique castimoniam servare nequirent, uxorem ducerent.

II.

Sess. xxi. Basileensium edictum ad exhauriendum pontificis ærarium.

(b) Acta conc. Basil. sess. 21.

Illi intercessum est.

(c) Eug. in lib. apol. ms. arch. Vat. Card. Arag. sign. lit. E. pag. 255.

(d) Lib. brev. pag. 244.

(e) Lib. 10. p. 61.

Fucatum eorum responsum.

(f) Ext. eor. respon. in appen. p. 179.

Sessione (*b*) vigesima prima habita v. id. junii edixere Basileenses vacantium primo anno sacerdotiorum census ærario papali inferri, aut pro obtinendis bullis quidquam solvi vetuere. Restiterunt (c) eorum conatibus apostolici legati, qui conventui præerant, commendaturque (*d*) ab Eugenio episcopus Nannetensis apostolicæ dignitatis patrocinium suscepisse. Ad rescindendum vero id decretum cum intercessissent pontificii nuntii Ambrosius (*e*) Camaldulensium major & Antonius e S. Vito sacri palatii auditor ac demonstrassent, non spoliandum opibus sedem Apostolicam, quo oppressis Christi fidelibus subsidio esse posset, ipsis concilii nomine Julianus Cardinalis fucata oratione hæc respondit (*f*): *Nos nec re nec verba in hac contradicimus, immo non est illa sedes, nec etiam esse posset tam potens, ac locuples, quin eam pro utilitate Ecclesiæ locupletiorem potentioremque esse vellemus: quamquam affirmemus & in illa & in aliis episcopalibus sedibus desiderari magis copiam abundantiamque virtutum & meritorum, quam opum aut divitiarum, nec certe facimus, aut facere quidquam intendimus, per quod illa sedes jacturam seu diminutionem aliquam authoritatis ac facultatis pati possit.* Addidit plura alia acute quidem, sed inconsulte; Basileenses enim, qui annatas, ut vocant, veluti a clero gratiam inituri sustulisse videbantur, ipsas exegere, vertereque in rem suam: qui præterea spoponderant se provisuros sedi Apostolicæ, quam in rebus asperrimis eo justo præsidio nudarant, pollicitis defuere, de quibus Eugenius in libello apologetico (*g*) conqueritur. Sanxerunt (*h*) etiam de ornatu clericorum, de concinendis divinis laudibus, de modestia colenda, de pietate consectanda, ad verba: *Gloria Patri &c.* jussi consurgere: ad nomen vero Jesu caput inflectere.

(g) Ext. in append. conc. Basil. pag. 113.

Dicare se spoliato Pontifice exambiunt. Aliqua ipsorum pia decreta.

(h) Ext. apud Nic. Card. Arag. ms. arch. Vat. sign. lit. E. pag. 255.

(i) Acta Basil. conc. sess. 21.

III.

Card. Albergati pro instauranda pace labores.

(k) Ext. de eo ducis Burg. lit. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 227.

Conventus Atrebati indicti.

(l) Monstrel. vol. 2. pag. 104. 105.

(m) Ext. de eo Regis Franc. lit.

(n) Ext. instrum. de ea re in append. conc. Basil. pag. 154.

Interea postquam a B. Nicolao Albergato Cardinale S. Crucis A. S. L. susceptis maximis laboribus pax Gallos inter & Anglos eorumque fœderatum Burgundum agitata superioribus annis sine ullo fructu fuisset, novi conventus (*i*) Niverni habiti sunt, in quibus dum pacis consilia ægre perduci queunt, & Galli Angliique ruunt in arma, mutata est rerum facies, Anglis in Normannia cæsis (*k*), & capto Arundeliæ comite, tum oppido cui S. Dionysii nomen est, recepto a Carolo Rege. Ita deflorescente Anglica felicitate constitutum est (*l*), ut Atrebati ad faciendum de pace colloquium solemnes cœtus mense julio celebrarentur, quibus Eugenii nomine B. Nicolaus, de quo paulo ante memoravi, & Ludovicus tit. S. Cæciliæ presbyter Cardinalis Arelatensis præfecti; a concilio vero Basileensi Hugo episcopus Cardinalis Prænestinus, Cypri Regis frater tit. S. Petri ad vincula, nec non Nicolaus Vexoniensis episcopus, Nicolaus præpositus Cracoviensis, & Hugo archidiaconus Metensis, fœderis interpretes decreti (*m*). [1] Quo accepto Eugenius Nicolaum Albergatum Cardinalem legatum creavit dato ad ipsum hoc diplomate (*n*).

Dilecto filio Nicolao tituli S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali, ad paci-

NOTÆ [1] NEscio unde acceperit annalista ea quæ de legatis a pontifice & a concilio ad conventum Atrebatensem destinatis hic affirmat, narrans missos ea de causa in Gallias a pontifice Nicolaum S. Crucis & Ludovicum S. Cæciliæ presbyteros cardinales. A concilio vero destinatos ait Hugonem Prænestinum cardinalem tit. S. Petri ad vincula, Nicolaum Wesoniensem episcopum, præpositum Cracoviensem, & archidiaconem Metensem. Conventui enim illi unus desti-

cificandum regnum Franciæ Apostolica sedis legata salutem, &c.

Quamprimum fuimus, divina disponente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti, considerantes quod, licet immeriti, gerebamus & gerimus aeterni pacifici Regis vices in terris, & quod illi regum Regi pax fidelium acceptabilis est, quam ipse pro speciali dono hereditatis suæ transiturus ad Patrem reliquit Apostolis, & videntes, quod propter pestiferam & cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates & provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate & depopulatione terrarum: & innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate sequutura, formidantesque, alterius procedente discordia necesse est sequi & Angliam exhauriri viris & operibus, & Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem, & cum hæc duo regna sint firmissima & fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, ist regnis laborantibus consequens esse universam Christianitatem opportuna subventione carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholicæ laborare, præcipue a septentrione invalescentibus Bohemis hæreticis, & ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos, & hodie classem ad capiendam insulam Rhodi fatere molientibus in dedecus totius nominis Christiani ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus & spiritus.

Proposita rei Christianæ necessitates.

Hos igitur, & alios effectus pestiferos quos guerrarum, & hujus præcipue furor producit & fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis & paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum & guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit & versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, ac dilectos filios nobiles viros duces, comites, barones, milites, ac universitates, & communitates, & alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes, ac complices & sequaces eorum, pacis Actore cælitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ & unitatis pacificæ commutetur, & de tuæ circumspectionis industria, quam potestatem opere pariter & sermone in magnis expertam & arduis, eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, & aliis grandium virtutum titulis, eorum largitor Dominus, multifarie insignivit, in cujus affectibus geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines, ac diffidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus præsentia nobis summe perutili pro tam celebris boni consecutione votiva in præsentiarum carere compellimur, duxerimus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum, ac paciarium, nostro & Romanæ Ecclesiæ nomine ad pacificandum præfatum regnum, Franciæ Apostolicæ sedis legatum, de eorumdem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, indubitabili ratione tenentes, quod inspirante pacifico regum Rege, qui uti dictum est, pacem jure hereditario, de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu, fomenta discordiarum quæcumque inter Reges prædictos tollere salutari concordia, ac inextimabile pacis bonum producere modis omnibus satages, tibique propterea inter præfatos Reges, nec non duces, comites, barones, milites, ac universitates, & communitates, & alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes, ac complices & sequaces eorum de & super quibuscumque discordiis, differentiis, atque guerris vigentibus, & quæ esse possent inter eosdem Reges, ac alios supradictos, quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus, seu modis quomodocumque seu qualitercumque, nostro, & Ecclesiæ nomine partium tamen dissidentium, accedente consensu, tractandi & componendi, ac indicendi, sub spe pacis treugas, inducias, & sufferentias quaslibet temporales, nec non pacem & concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus, atque formis, pœnarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, jurium & bonorum obligationibus, renunciationibus, promissionibus, cautelis, clausulis, & solemnitatibus atque modis, de quibus eidem circumspectioni tuæ quomodolibet videbitur expedire, &c. plenam, & liberam concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. nono kal.

B. Nicol. Albergati elogium.

Legati Apostolici dignitate iterum insignitus.

Amplissimis fultus mandatis.

NOTÆ destinatus fuit cardinalis S. Crucis ut ex literis pontificiis, hic in annalibus recitatis, constat, tum & ex cartha, in qua fœderis ineundi inter Anglos Gallosque leges propositæ fuit apud Martene col. 865. Ibique pariter concilii oratores indicantur cardinalis Cyprius, idest S. Petri ad vincula episcopus Albiganensis, præpositus Cracoviensis, & archidiaconus Metensis. Cum vero carthe illa diem VII. septembris signet eo indicio tempus incœpti colloquii Atrebatensis assequimur. Permansisse vero usque ad diem XXVI. ex aliis literis ibidem datis legendisque apud eumdem Martenium discimus. MANSI

maii pontificatus nostri anno v. Adhortatus est aliis literis Pontifex Angliæ Regem, ut ob gravissima, quæ in Christianam redundabant mala paci assentiretur. (a)

(a) *Lib. brev. p. 91. & in ms. Alex. VII. p. 148.*

Henricus Angliæ Rex ad pacem sollicitatus.

Henrico Regi Angliæ illustri.

Placuit nobis multum, quod nuper audivimus, certam scilicet conventionem fieri debere kal. jul. proxime future in villa Atrebatensi pro tractanda regnorum pace. Scis enim, charissime fili, ob magnam affectionem, quam habemus ad hanc pacem, inter regna Franciæ & Angliæ componendam, misisse nos dudum dilectum filium tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum Cardinalem legatum nostrum ad partes Franciæ & ad tuam serenitatem. Qui tamen, peccatis hominum exigentibus, hanc rem exoptatam nobis nequivit perficere. De quo admodum doluimus & perturbati fuimus in mente nostra: nam conspicimus, & omnes vident quanta mala provenerunt Christiano populo & Ecclesiæ Dei & etiam proveniunt ex hoc perniciosso bello, quod nimium diu viguit, parte æmula procurante; non enim, ut alia omittamus, Saraceni hostes Christianæ fidei ausi fuissent invadere & spoliare regnum Cypri in dedecus totius nominis Christiani, atque hodie classem molirentur ad capiendam insulam Rhodi, nisi confisi dissensionibus & bellis intestinis principum Christianorum & præcipue vestris, quæ jam sedandi tempus esset & pium parcere sanguini Christiano, qui jam nimium diu in regno Franciæ & alibi etiam ob illam causam est effusus. Nos quidem, si ad hoc corporis nostri sufficerent vires, ad ipsam villam personaliter accederemus pro statuendo tanto bono pacis & tam necessariæ, verum decrevimus illuc destinare præfatum Cardinalem virum, ut nosti, sapientem, sine affectione partium, non quærentem, quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, & amatorem pacis, qui licet sit nobis admodum necessarius in agendis Ecclesiæ propter excellentiam virtutis suæ, tamen omnia alia postponere voluimus, ut eum ad tantum procurandum bonum destinemus, speramus enim in Dei benignitate, cujus misericordiæ sunt super omnia opera ejus, quod forsan flectet corda vestra, & inspirabit in te & aliis spiritum pacis, & charitatis: idcirco rogamus tuam serenitatem per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi, ut sumens animum & mentem pacis, quam etiam ex prophetæ verbis inquirere & sequi teneris, velis eligere viros ex tuo sanguine sine passionibus, sine affectionibus privatis, pacis amatores, & timentes Deum, quos mittas ad præfatam conventionem, & quibus des talia mandata, ut appareat toti Christianitati, te pacem cupere, te velle concordiam prætereà inter regna

Expositæ Mahometanor. grassationes.

præfata, & finem facere diuturnis bellis & sanguinis effusioni. Nosti, & tuum consilium novit, quam bona sit pax, quam necessaria, quam sancta, quam accepta Deo, qui eam præ cæteris bonis reliquit discipulis suis tanquam hereditatem suam, quam qui amplectitur, hic servat charitatem & dilectionem, quæ sunt pacis vincula, sine quibus vera pax esse non potest, hic legem implevit, hic est Christianissimus appellandus. Datum Florentiæ.

Monita Anglo Regi data.

Scripsit alias eo argumento literas ad regium consilium (b), ut Henricum monitis ad pangendam pacem impellerent: *Velitis*, inquit, *vestro consilio hortari & inducere regiam serenitatem ad hanc pacem appetendam & firmandam, ne illam repudiando aut spernendo, indignationem Dei incurrat, qui author est pacis, & charitatis amator: spectat enim ad vos maxime, quorum consiliis & authoritate negotia regia diriguntur, consulere Regi ea, quæ sunt sibi & regno utilia, accepta Deo, & hominibus grata, prout sunt pax & concordia, sine quibus neque regna neque homines esse possent. Dat. Florentiæ.* In eandem sententiam exstant ad Henricum tit. S. Eusebii presbyterum Cardinalem gravissimæ literæ (c), ut pro concilianda pace studia conjungeret cum Cardinale Albergato atque ad Atrebatense colloquium se conferret.

(b) *Ib. p. 92. & in ms. Alex. VII. pag. 149.*

Spernenti pacem divina ira intentato.

(c) *Lib. brev. p. 95. & in ms. Alex. VII. pag. 154.*

IV.

Carolum quoque Regem cohortatus est, (d) ut attrito bellis regno pacem reponeret, & pacis cupidos oratores Atrebatum mitteret. Tum has preces fudit: *Inspiret Deus & infundat spiritum charitatis & dilectionis in corda eorum, qui hanc pacem tractaturi sunt, ut aliquando fiat finis ab effusione sanguinis Christiani. Non hortamur te ad hanc rem, cum videamus te tua sponte promptum ad ea, quæ sunt pacis & concordiæ. Unum monemus tuam serenitatem paterna affectione, ut ea velis, ea quæras, per quæ manifeste appareat te pacem cupere, & rationi parere, non passioni. Quod autem petis a nobis quatuor Cardinales accedere ad hunc tractatum, id nullo modo potest fieri propter paucitatem Cardinalium, qui sunt in curia. Verum destinabimus eum, qui præ cæteris ad hanc pacem practicandum est aptissimus, videlicet dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum Cardinalem virum sapientissimum, magnæque authoritatis, ut nosti, & procul ab omni passione remotum, cujus omnes cogitationes, omnia consilia tendunt ad concordiam, ad pacem: & licet sua præsentia sit nobis & Ecclesiæ plurimum necessaria, quia videmus ipsum esse utilem propter ejus prudentiam & consilii gravitatem, ipsum legatum mittere volumus, sperantes quod Altissimi misericordia superabit peccata hominum & tantum bonum tam optatum a nobis largietur populo tuo.*

(d) *Ibid. pag. 92. & in ms. Alex. VII. pag. 150.*

Opinio ingens de B. Albergato concepta.

Ex-

(a) *Ib. p.* 93. Archiepisc. Remens. rogatur ut pacem urgeat. Burgundus de ead. postulatus. (b) *Id. ib. & in ms. Alex. VII. pag.* 151.

Excitavit præterea Pontifex (a) Reginaldum episcopum Rhemensem plurima apud Carolum pollentem authoritate, ut consiliis suis Regem ad fœdera pacis ineunda permoveret, tum etiam Philippum (b) Burgundiæ ducem, ut in eam rem incumberet, monuit, quem etiam ob studium singulare in sedem Apostolicam, cujus eximias notas in literis redditis ab oratoribus suis expresserat, commendavit: *Admodum,* inquit, *consolati sumus, videntes tuam singularem erga nos & Romanam ecclesiam affectionem, & laudabilem intentionem & voluntatem erga pacem ponendam in regno Franciæ, quod nimium diu bellis variis, & intestinis dissensionibus laceratum est & adeo desolatum ac prostratum, ut ad compassionem ejus & lacrymas movere deberet etiam hostes suos. Et certe, si animum recte adducis, ruina illius regni trahet secum etiam reliquæ Christianitatis desolationem & magnam Ecclesiæ jacturam. Itaque tuam prudentiam maxime commendamus, quæ mentem adhibet ad procurandam pacem illam tam utilem, tam necessariam, tam sanctam, in qua quidem re, ut omnes tuas vires, omnem diligentiam, omnem operam & studium colloces, te in Domino exhortamur. Dat. Florentiæ.* De Atrebatensibus conventibus agit accuratissime Monstreletus (c), & oratorum Romani Pontificis, concilii, Regum Francorum & Anglorum, & Burgundi nomina exprimit; tum ad eos cœtus aliorum Regum nimirum Hispaniæ, Cypri, Lusitaniæ, Daniæ, Poloniæ, Navarræ, Siciliæ, Norvegiæ, ac Mediolani & Britanniæ ducum oratores confluxisse addit.

Insignis Atrebatensium conventuum celebritas. (c) *Monstrel. vol. 2. a pag. 506. ad* 518.

Qui missi e concil. Basileen.

Porro a Basileensi concilio missi fuere Hugo episcopus Cardinalis Prænestinus, Matthæus Albinganensis, & Nicolaus Vexionensis episcopi, Nicolaus præpositus Cracoviensis, & Guillelmus Hugo archidiaconus Metensis; de Vesionensi vero episcopo ait Magnus (d) in historia ecclesiæ Upsalensis fuisse Gothum, & ad archiepiscopatum Upsalensem postea evectum, ac divinitus ad res maximas gerendas servatum ita narrat: *Cum adolescens ab amicis emissus esset, ut transmisso mari ad præclariora gymnasia in Germania aut Gallia discendarum literarum causa se transferret, accidit ipsum in littore Pomeranico, quassata tempestatibus navi, periculosam naufragium nocturno tempore incidere, omnibusque sociis fato absumptis, apprehensa tabula vario fluxu nunc in littus, nunc in mare jactari, nec posse auxilium, unda fauces obstruente, clamando implorare. Interea ruricola procul a littore mansionem complexus, vocem desuper elapsam in cubiculo suo audivit, qua monebatur repente a somno surgere, & periclitanti in mari amico Dei auxilium sine mora afferre. Huic voci mox obtemperans se, quamvis media nocte, in cymbam misit, & juvenem sævissimis tempestatibus erutum littori restituit, quo facta satis ostensum fuit divinam providentiam curam de eo gerere singularem.* Hæc Magnus de Nicolao episcopo Vexoniensi, qui in Atrebatensibus conventibus ad Angliæ Regis oratores hortativam de pace orationem habuit concilii Basileensis nomine; Nicolaus autem præpositus Cracoviensis apud Philippum Burgundiæ ducem, ac Matthæus episcopus Albinganensis apud Gallos proceres de bello funestissimo sedando perorarunt. Deinde ad agitandas fœderis pactiones ventum est: quæ vero utrinque sint propositæ his verbis describitur (e).

(d) *Magnus in hist. eccl. Upsalen. lib.* 5.

Divinæ providentiæ exemplum insigne.

(e) *Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag.* 228.

Pro parte Christianissimi Regis Franciæ oblatum est Anglicis omne dominium, quod tenent & occupant in ducatu Aquitaniæ, nec non totus ducatus Normanniæ modo & forma contentis in quadam litera sigillis omnium dictorum ambasiatorum sigillata, & illustrissimo domino duci Burgundiæ tradita. Pro parte Anglicorum fuit oblatum Regi Christianissimo Franciæ totum id quod tenet & possidet in Francia tam citra Ligerim, quam ultra, hoc adiecto, quod terræ, dominia, & oppida unius obedientiæ exclusa seu inclusa in dominiis alterius obedientiæ commutabuntur ad alias terras & alia oppida sita, seu enclavata inter dominia alterius obedientiæ secundum commoditatem usum alterutrius partium. Item hoc mediante offerebant matrimonium sui Regis sine alio onere dotis & liberationem domini ducis Aurelianensis mediante financia competenti. Ad hæc legati sedis Apostolicæ & Basileensis concilii Henrici Anglorum Regis oratoribus subjecere, patrem, avum, proavum atavosque Caroli Gallicanam coronam [illegible]eifice gessisse, ac Francorum veros Reges a Pontificibus, conciliis, Imperatoribus, universisque orbis principibus habitos, ac voce & scripto salutatos, atque ideo pacis leges a Carolo Rege Anglis propositas rationi consentaneas, neque ab iis repellendas, quas si non admiserint, acturos, cum duce Burgundiæ omni contentione, ut pacem Gallis præstaret. Respuerunt, (f) proposita Angli quamvis eorum res ob acceptas ab ipsis clades pronæ ad exitium essent, atque ex eo conventu Aquitania & Normannia non admissis abscessere die VI. septembris ad bellum instaurandum, quos postea divino judicio Normanniam Aquitaniamque amisisse visuri sumus.

Pacis leges amplissimæ Anglis oblatæ. Anglorum nomine Gallis propositæ.

Basileenses Gallorum Regis partes amplexi.

(f) *Monstrel. vol. 2. pag. 8. & 112.* Aquitania & Normannia non contenti Angli.

V.

Pontificii itaque & Basileensis concilii legati Philippum ducem Burgundiæ adiere, adhortatique sunt, ut pacem cum Rege Carolo pangeret, cum ipse ac majores e regia Francica genus ducerent:

de-

deinde pactiones, quæ in rem dignitatemque Philippi vertebantur, Francorum Regis nomine obtulerunt, quas Burgundus Pontifici & concilio morem gerens, prius sacramento, quo Henrico Regi Angliæ spoponderat, numquam se pacem cum Franco, ni accederet Anglus fœderi, initurum, solutus admisit. Permotum ipsum ad conficiendum pacem a Nicolao Cardinale Albergato insigni miraculo ferunt, cum ille, ut censurarum, quibus disturbata pace percellendus esset vim demonstraret, panem dira imprecatione in atrum colorem vertisset, lustratumque sacra prece pristino candori restituisset, quod ex veteribus monumentis Philippi gestorum scriptores testantur(*a*): *Nicolaus Cardinalis*, inquit Renerus Snoi, *nulla suasione vertere pertinaciam Anglorum potuit, ut cum Carolo Francorum Rege pacisceretur, licet is Normanniæ ducatu cedere & Anglis perpetuo possidendum velle tradere se profiteretur, itaque illi consilio abire re infecta, dicereque se aliqua die redituros. Hic tum Philippum abire quoque volentem, nolentemque Carolo parricidium condonare pacemque accipere, quod jurejurando affirmasset, pro se & Rege Angliæ facturum, Nicolaus Cardinalis pectus ejus suavi eloquentia primum mulcere, deia cum hoc frustra esset his verbis illum increpare. Satis superque supplices pro Carolo fuimus, o princeps. At jam tu, si authoritati sacræ Ecclesiæ obtemperabis, qua fungor, devoto semper in regno vivito tu atque posteri; allatumque panem similaginis puræ optimi tritici fecit imprecatione nigrescere, ac prece iterum recandescere, additis his binis voculis. Tu elige. Itaque minacissima Cardinalis legati denuntiatio fecit, ut flentibus suis, tametsi multa protestaretur, reconciliationem gratiæ admiserit.*

Burgundus Gallo conciliatus.

(*a*) *Renerus Snoi rer. Bat. l. 10. Heuter. in hist. Burg. Jo. Riv. Aug. & ex iis Jo. Cab. in vita B. Nic. Alber. c. 19.*

Panis precibus B. Nicolai Albergati nigrescit iterumque candet.

Concepta earum pactionum formula extat in literis (*b*) ducis ipsius Atrebati xxi. septembris hujus anni die exaratis, tum in appendice (*c*) concilii Basileensis, quarum princeps hæc est: *Primo Rex dicet per suos sufficienti potestate fulcitos, & dicere faciet duci Burgundiæ, quod mors quondam sui patris, cui Deus parcat, fuit iniqua & maliciose facta per illos, qui perpetraverunt dictum scelus, & ex malo consilio, & semper sibi displicuit, & de præsenti displicet ex toto corde suo, & si scivisset dictum casum & fuisset in tali ætate & discretione intellectus, in quo est de præsenti, ipse obviasset toto suo posse, ut ipse erat bene juvenis & habebat illo tempore parvam notitiam, & non fuit ita advisatus, quod in hoc provideret & rogabit dictum dominum Burgundiæ, quod omnem rancorem & odium, quæ potest habere contra ipsum occasione præmissorum tollat de corde suo, & quod inter eos sit bona pax & dilectio, & de hoc fiat expressa mentio in literis, quæ fient de concordia & tractatu ipsorum.* Additum est, ut supplicium de Joannis ducis nece auctoribus sumeretur, extrueretur sacellum sumptu regio, annuoque donaretur censu: ut quotidie cœlestis hostia Deo pro illius & aliorum, qui in superiori cecidere bello, salute immolaretur: conderetur monasterium, in quo duodecim Carthusiani cœlestium rerum contemplationi vacarent: excitaretur crux egregio opere in loco, ubi Joannes obtruncatus fuerat; & sacra alia ædicula in ecclesia Carthusianorum in suburbanis Divionensibus, ubi corpus sepulchro conditum erat, ornaretur vectigali annuo locupletanda, ut Missæ sacrum diebus singulis pro defuncto fieret. Additæ aliæ leges, nimirum maximam urbium vim dandam Burgundo, urbiumque, oppidorum, agrorum, vectigalium, quæ ipsi a Francorum Rege permissa erant, numerum continentes, quæ indicasse suffecerit. Adjectum præterea, ut Philippus a præstanda Regi Francorum fide immunis esset, quo tamen heredes obstricti forent. Cautum vero, ut si Angli Philippo aut posteris initi hujus fœderis odio bellum intulissent, Francorum Regem ipsis, ac si ab hoste lacessitus esset, auxilio non defuturum: acceptas etiam in superiori dissensione injurias voluntaria oblivione deletum iri: Carolum a fœdere, quod cum Sigismundo Imperatore in Philippum sanxerat discessurum; denique tum Regem tum ducem a Pontificis & Basileensis concilii legatis jurejurando ad hæc servanda adactum iri, censurarum ecclesiasticarum pœnas fœdifrago intentandas, tum utriusque partis proceres apposito chirographo conventis assensuros.

(*b*) *Ext. apud Monstrel. vol. 2. p. 112. ad. 118.*
(*c*) *Appen. conc. Basil. pag. 155.*

Pactiones concordiæ inter Burgundum & Gallum.

Quid sancitum pro expianda Joannis ducis Burgund. cæde.

Philippus clientelaris officii onere solutus.

Confirmata inter Francum & Burgundum pace, Philippus oratorum suorum opera Anglorum Regi significavit, se Pontificis, concilii Basileensis, ordinumque sui principatus adhortationibus assensisse, pacemque amplexum, missum etiam a duobus Cardinalibus pacis interpretibus religiosum virum, qui mala ingentia, quæ ex bellis Gallicis eruperant, quæve imminerent, nisi bello absisteretur, proponeret: eos autem male exceptos narrat Monstreletus,(*d*) atque Henricum Regem, cum legisset immutatam a Burgundo literarum inscriptionem, qua non ut antea supremus dominus appellabatur, lachrymas fudisse. Verum ejusmodi pertinacia nil profuit Anglo, interea namque egregias urbes Diepam & Arcfluctum in Normannia Henricum amisisse narrat auctor memoratus (*e*), & Burgundum de Caleto expugnando sumpsisse consilia.

Angli facti certiores a Burgundo de confecta pace.

(*d*) *Monstrel. vol. 2. pag. 120.*

(*e*) *Ibid. pag. 122.*

VI.

Cæterum sedatis in Gallia bellis civilibus, ex conventu Atrebatensi reversi concilii Basileensis legati gesta omnia in so-

Atrebatens. conventus gesta confirmata a Basileensib.

solemni coetu v. novembris die Basileæ habito exposuere, quæ ab universis confirmata sunt (a): *Quibus sic actis*, adduntur acta; *reverendissimus dominus Cardinalis legatus & præsidens nomine & auctoritate sacri concilii de hujusmodi sanctissima pace, inter præfatos dominos Regem Franciæ & ducem Burgundiæ reformata, dedit laudes sanctissimæ Trinitati, regratiando sanctissimo domino nostro summo Pontifici, præfatis dominis legatis, & ambasiatoribus de laboribus per eos in hujusmodi sancto negotio assumptis, exhortatusque est dominos de sacro concilio, ut hujusmodi paci generali velint operam dare usque ad consummationem ejusdem, adjiciens contra detrahentes sacro concilio, quod si concilium durasset per viginti annos, & non fuisset aliud agitatum nisi de illa benedicta pace Franciæ, adhuc non deberent sacrum concilium diffamare, immo illud laudare & benedicere.*

(a) *Ext. instrum. de ea re ibid. pag.* 150.

Basileensis synodus pontificium authoritatem labefactare ausa.

Certe, ut Basileensis synodus laudem meruit, dum Eugenio in ea pace concilianda obsecundavit, ita jure censura perstringendi præsules illi, dum hæreseos excindendæ, repellandorum bellorum civilium, schismatis Græci abolendi, disciplinæque ecclesiasticæ restituendæ cura posthabita, alienis rebus se implicuere, & sedis Apostolicæ auctoritatem labefactare conati sunt, atque inter alia jus dicebant, interponebantque decreta in iis, quæ ad Romanum Pontificem spectabant: quorum impudentia atque audacia fretus archiepiscopus Turonensis de prærogativis ecclesiæ S. Martini abolendis apud ipsos litem intendit. Cum vero ex ea re dignitas sedis Apostolicæ, quæ clientelam illius ecclesiæ jam ante acceperat, infringeretur, Turonensem archiepiscopum, ut cœpto desisteret, monuit Eugenius (b).

Nefariis his mota apud Basileen. ab archiep. Turon.

(b) *Lib. brev. pag.* 241. *B.*

Venerabili fratri archiepiscopo Turonensi.

Monitus officii.

Venerabilis frater salutem, &c. Satis admiramur quod, cum tibi constet de privilegiis & libertatibus ecclesiæ beati Martini Turonensis, cujus nos & Romani Pontifices pro tempore existentes sumus episcopi, tamen contra libertates & privilegia hujusmodi litigare cœpisti in concilio Basileensi. Scis enim privilegia hujusmodi, temporibus tuorum prædecessorum, qui non minus suæ ecclesiæ honorem & dignitatem dilexerunt & defenderunt, semper fuisse inviolabiliter observata. Scire etiam debes illius ecclesiæ causas coram Romano Pontifice tantum tractari debere ex speciali ipsius causæ privilegio. Et si quid est, in quo auctoritatem suam aut tuæ ecclesiæ lædi aut offendi putas, proponi facias coram nobis, nam tibi bonam, & expeditam justitiam ministrari faciemus. Dat. Florentiæ, &c. die XIII. *mensis augusti anno* V. Præcipuum conflandi schismatis auctorem fuisse Turonensem archiepiscopum inferius visuri sumus.

Plura sibi præter fas asserebant Basileenses, novaque discordiarum cum Pontifice semina jactare cœperunt, de quibus hisce literis (c) questus est Eugenius. VII.

(c) *Ext. in append. conc. Basil. pag.* 214.

Iniquæ lites motæ a Basileens. pontifici.

Eugenius, &c. Quasi inter nos & ipsos emergeret differentia per nostros oratores ejus generalis concilii de servanda eorum conclusione cum Græcis, de dandis indulgentiis, de causis suppositorum dicti concilii non admittendis, de officialibus nostris ad curiam nostram non vocandis, de electionibus expectandis aut etiam confirmandis, de annatis, servitiis communibus, & similibus non recipiendis fuimus requisiti, ad quæ omnia per nostros oratores plene respondimus, & licet ex illis responsionibus eidem sacro concilio satisfecisse speremus, prospeximus tamen non esse inconsultum, si quid difficultatis vel scrupuli aut suspicionis forsitan superesse contigerit, abundantius providere, & desiderium nostrum ad unitatem & pacem amplius aperire. (Addit se de Cardinalium consilio Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Petri ad vincula, Juliano tit. S. Sabinæ, Joanni Tarentino archiepiscopo, & Petro episcopo Paduvino concilii præsidibus potestatem fecisse, ut ejusmodi controversias dirimerent) (d), *Dat.* XIII. *kal. martii pontificatus nostri anno* IV. Quanto studio publica Ecclesiæ pax exoptata sit ab Eugenio, utque in Basileensi concilio disciplina ecclesiastica pristino splendori restitueretur, atque ob eam rem Nicolaus & Joannes Cardinales decreti fuissent, ipse significavit (e) Amedeo Sabaudiæ duci, dum pietatis specimen adhuc præseferret.

De controversiis inter Pontificem & Basileen. sedandis actum.

(d) *Ext. eorum responsa in app. conc. Basil. edit. Bini to. 4. p. 1. pag.* 79.

(e) *Ext. ejus lit. in ms. cod. Alex. VII. pag.* 155.

Dilecto filio nobili viro Amedeo duci Sabaudiæ salutem, &c.

Novit ille, qui scrutatur corda hominum & renes omnipotens Deus, nullam sollicitudinem, nullam curam magis insedisse menti nostræ ab ipso initio nostræ assumptionis ad apicem summi Apostolatus, quam ut per concilii generalis convocationem & per commoditatem loci, in quo personaliter esse possemus, fieret una & sancta reformatio in Dei Ecclesia tam in capite quam in membris, verum causante temporum malitia, & peccatis hominum, ut putamus, non potuimus videre effectum hujusmodi desiderii nostri, nam ex concilio Basileensi, quod jam fere per quinquennium prolongatum est, nulla aut parva admodum reformatio, quæ quidem vera reformatio possit dici, subsecuta est, nec etiam in futurum speratur, nisi provideatur aliter, quod ad gravem jacturam reipublicæ Christianæ accessit est redundare: Cupientes igitur ab intimis nostri cordis,

ut

Emendatio morum ab Eug. exoptata,

at hæc optata per nos & per populum Chriſtianum reformatio aliquando diebus noſtris perficiatur, ad laudem Dei & incrementum Eccleſiæ ſuæ ſanctæ, mittimus ad præfatum concilium dilectos filios Nicolaum tit. S. Crucis & Joannem tit. Sancti Petri ad vincula presbyteros Cardinales legatos noſtros viros magni conſilii & virtutis, qui utilitatem reipublicæ Chriſtianæ & pacem Eccleſiæ ſumme deſiderant ad finem, ut inter nos & prædictum concilium ad bonam concordiam & unitatem animorum quærant convenientibus & accommodis viis ſive per loci mutationem, ad quem poſſimus accedere, ſive per alium modum, prout Altiſſimus inſpirabit, dummodo exoptata reformatio cum pace & charitate Eccleſiæ ſubſequatur.

Cum ergo noverimus tuam laudabilem affectionem & bona opera impenſa circa pacem Eccleſiæ & reformationem hujuſmodi conſequendam, volumus hoc notiſicare tuæ excellentiæ tanquam bono & devoto noſtro & Eccleſiæ filio, quem certi ſumus diligere noſtrum & Eccleſiæ ſtatum & honorem, exhortantes eandem, ut velit mandare ſuis oratoribus & aliis ſuis in ipſo concilio præſidentibus, ut ipſis legatis ad votivum effectum legationis eorum velint aſſiſtere, & congruere ipſorum voluntati, in quo nobis rem gratam facies & utilem Eccleſiæ & Deo acceptam. Super his vero venerabilis frater noſter Joannes epiſcopus Ambianenſis latius noſtra parte ſcribit tuæ charitati. Datum Florentiæ, &c.

Amedei inconſtantia & vaſrities.

Deſendit aliquandiu Amedeus pontificiam cauſam in Baſileenſi concilio, at ubi antipapatus ſpe titillari ſe ſivit, præcipuus ſeditioſorum concitator & ſignifer ſchiſmatis evaſit, de quo Eugenium expoſtulantem audituri ſumus. Cæterum cum morum priſtinum nitorem, vitiorumque excidium tantopere expeteret Eugenius, tamen Baſileenſes non veriti ſunt calumniæ ignominiam ipſi inurere, quaſi diſciplinæ Chriſtianæ dignitati inſtaurandæ adverſaretur, ac non componendis Chriſtianorum moribus, ſed exigendæ pecuniæ ſtuduerunt; non enim cœptis deſtitere, ſed apoſtolicis collectoribus mandata dederunt (a), ut quæ pontificio nomine ſtipendia pro collatis ſacerdotiis aut primis annuis cenſibus cogerent, in Baſileenſis concilii ærarium averterent. Ornabant facinus hoc fuco, maximos ſumptus pro conſtituenda re Bohemica & Græcis ad conjunctionem eccleſiæ occidentalis traducendis faciendos: *Nedum*, inquiunt, *aurum quodcumque habet Eccleſia, ſed & cujuſlibet catholici corpus & animam pro tanto reductionis bono cenſuimus exponenda*,

(a) *Ibid. pag.* 172.

VIII. Diſcrepantia paciſcuntur cum Græcis ab iis quæ paciſcitur Eugen.

Quod ad Græcos a veteri ſchiſmate abducendos ſpectat; variæ perficiendæ rei initæ ſunt a Baſileenſibus (b) atque Eugenio rationes: ii quidem convenerant inconſulto Pontifice cum Græcis oratoribus, ut ea de cauſa concilium Baſileæ, vel ſaltem in Italia celebraretur: Eugenius vero miſſo oratore Chriſtophoro Garatone Græcorum voluntati ſe accommodarat (c), ut concilium celebraretur Conſtantinopoli, cui nomine occidentalis eccleſiæ Apoſtolicæ ſedis legatus præeſſet, quandoquidem ita frequentes futuros Græcorum conventus, atque ab ipſis conjunctionem cum Latina eccleſia felicius conſtabilitum iri, quam ſi pauci, ut olim in Lugdunenſi concilio acciderat, in occidentem commearent, quorum geſta alii poſtea facile reſcinderent. At Baſileenſes conventis ab oratore Eugenii repugnarunt, atque hæc argumenta attulere, datis ad eum literis (d): *Neque illud viſum eſt expediens, ut certitudo fidei catholicæ, qua nihil firmius atque certius apud Eccleſiam eſſe poteſt, quaſi per compromiſſum quoddam in legato vel legatis & aliis ex parte Græcorum convenientibus committi debeat, ut quod illi ſuper differentiis, quæ inter nos & Græcos fidem ipſam tangentibus concorditer deliberaverint, id per totam Eccleſiam ratum habeatur. Nec etiam ullo pacto viſum eſt univerſalem ſynodum hoc tempore apud Conſtantinopolim in faucibus Turcarum ſitam potius, quam apud terras, quæ Romanæ eccleſiæ unitatem tenent, celebrari debere, &c. Dat. Baſileæ* III. *non. maii anno Domini MCCCCXXXV.* Concepta ea ſententia, Baſileenſes Conſtantinopolim legatos miſere Joannem Raguſinum ordinis Prædicatorum, Henricum Menger decretorum doctorem, ac Simonem Frairon theologum, qui apud Joannem Imperatorem perorarunt (e), ut ipſi ſuaderent inſtaurandam illam in concilio Baſileenſi eccleſiarum conſenſionem. Verum ille adduci non potuit, ut Baſileam admitteret, immo miſſis ad concilii Baſileenſis patres literis (f), quemadmodum jam ſuperiori anno conventum erat inſtitit, ut maritimus in Italia locus ad celebrandam ſynodum deſignaretur, quo itinerum longitudini nimiæ & labori parceretur, ac Romanus Pontifex ſynodo præeſſet, quod etiam Joſephus patriarcha a legato Baſileenſi,

Cur pactus ſit Eugen. Conſtantinopoli celebrandum concil.

Baſileenſium contraria argumenta.

Mittunt oratores Conſtantinopolim.

Negat Imperator iturum ſe Baſileam. Poſcit ut in urbe Italiæ maritima celebretur concilium.

(b) *Ibid. pag.* 115.
(c) *Ibid.*
(d) *Ext. ead. pag.* 115.
(e) *Ext. ea oratio ejus in appen. conc. Baſil. p.* 174. 175. 176.
(f) *Ext. ejus in ead. append. p.* 134.

(a) Ib. p. 242.

ut nimirum in id omni opera incumberet, exegit (a), sic inquiens. [1]

Quoniam propter multas, rationabiles & necessarias causas ultimum & non prætermittendum extitit, beatissimum dominum Eugenium Papam necessario adesse debere meditatæ & solicitandæ cum Deo sanctæ catholicæ & ecumenicæ synodi pro unio-

Literæ patriarchæ Constantinop.

NOTÆ [1] QUam hucusque deduximus de controversiis pontificem inter & concilium historia desiit præcedenti anno in legatione, quam Græci ad pontificem miserunt. Ut ergo eo incipiat præsentis anni narratio unde præcedentis desiit, Pontifex auditis iis quæ exponebat legatus suus Christophorus Garatonus, qui cum legatis Græcis redierat; mittendos illos omnes censuit ad concilium, ut quæ mens fuerit Græcorum disceret. Auditi sunt in concilio, & post longam concertationem tandem convenerunt, ut pactis conventis cum legato pontificio rescissis valerent quæ ante cum concilio Græci pepigerant, quod etiam a Græcis legatis, tum iis qui ad pontificem, tum & iis qui ad concilium venerant, admissum est. Producta ea occasione est a Græcis legatis ad pontificem destinatis imperatoris sui epistola; qua copia illis dabatur, ut si minus convenire possent in leges quas pontifex proposuerat, eas quas præscripsit concilium approbarent. Hæc omnia leguntur in oratione legatorum concilii ad pontificem legenda apud Martene col. 833. His stabilitis concilium geminas legationes decrevit, alteram quidem ad pontificem de qua mox agemus; alteram vero Constantinopolim ut fœderis hujus confirmationem ab imperatore peteret. Destinati in Græciam oratores Joannes de Ragusio ordinis prædicatorum, Henricus Menger canonicus Constantiensis, & Simon Freron canonicus Aurelianensis, quos die XXV. novembris Constantinopoli egisse ex variis eorum literis apud Labbè & Martene constat.

Mittendæ vero legationis ad Summum pontificem ratio non unica suppetebat. Quod sanciendum fuit a patribus in sessione XXI. die V. id. junii decretum de tollendis annatis pontificis animum alte sauciaverat, tum & adversarios nactum fuit episcopos Tarentinum, & Paduanum, qui cum pontificio nomine concilio præsiderent, palam & judiciario more decretum illud irritum & infectum pronunciarunt. Offensi ex ea re patres per delectos a concilio episcopos utrumque admonuerunt, ut ea palam revocarent, quæ palam denunciaverant. Admonitionis hujus judicialis præstitæ die XI. augusti publicas tabulas exhibet Martene col. 825. Constituta igitur ad pontificem legatio a Johanne de Baukesten decretorum doctore & Matthæo Mensnage baccalaureo in theologia obeunda, ut cum pontifice de rebus illis tum & de conventis cum Græcis ageretur. Venit uterque Florentiam, & coram destinatis a pontifice præsulibus adventus sui causam proposuerunt, dein ad pontificem introducti rogarunt concilii nomine, *ut vellet servare & servari facere decreta sacri concilii & in contrarium attentata revocare*. Hujus postulationis suæ publicam documentum dari voluerunt scriptis tabulis, consignatisque ea die XII. augusti legendis apud Martene col. 845. Quid responderint pontificis ministri relatum est in eas publicas tabulas, quæ leguntur apud Labbè in append. num. XLI. ex quibus eruimus rem integram remissam fuisse tractandam in concilio a legatis, quos ante non multos dies pontifex miserat Basileam. Ante quam enim concilii legati Romæ audirentur pontificios legatos transmissos fuisse Basileam ex eo constat quod legati illi concilii coram ministris pontificis die XII. perorarint; Ambrosius vero Camaldulensis pontificis legatus cum altero socio die XV. augusti Constantiam jam pervenerat, ut ipse affirmat literis ad abbatem de Rosis quæ in regesto epistolarum ejus vulgato a P. Martene Veter. Mon. to. III. leguntur lib. XIX. epist. IX. Igitur Basileam ad concilium venientes viri illi doctissimi die XXVI. augusti, ut ex epistola VII. ejusdem Ambrosii ad Cosmum Medicem, colligit Martene in subjecta nota ejusdem Ambrosii orationi, in concilio pontificis nomine exposuerunt patribus, quam graviter & in pontificem injuste authoritate sua fuissent abusi, cum inscio, vel inconsulto pontifice decretum illud suum de tollendis annatis ediderint; rogabat proinde pontificis nomine, ut vel illud abrogarent, vel aliter sedi apostolicæ providerent, ne hoc subsidio dignitati pontificiæ sustinendæ plane necessario destitueretur.

Concilii præses respondit jure id præstitum a concilio, tum quod juris esset sui id committere ut abusus tollerentur, cum etiam quod ecclesiarum oppressioni sublevandæ nihil aptius occurrebat. Cæterum de providendis necessariis ne authoritas pontificia vilescat synodi nomine spopondit id se deliberaturos *quod secundum Deum & rationem viderint* expedire. De Græcis nec a legatis quidquam nec a præfectu aliquid eum memoratum. Utraque vero oratio Ambrosii ad concilium & præfecti ad legatos extat apud Martene col. 846. cujus & meminit cardinalis concilii præses in oratione, qua eisdem legatis iterum a patribus auditis respondit. Secundum hæc acceptis literis ut in concilio pontificio nomine responderent ad ea quæ ab oratoribus concilii Florentiæ proposita fuerant; iterum introducti sunt in concilium die IV. octobris, singulisque legatorum postulatis, singulis responsis satisfecerunt: ac primo quidem de Græcis significarunt pontificem conventurum in sententiam Græcorum qui scilicet concilium in occidente quidem, sed intra Italiam admittebant. De annatis vero iterum questi sunt, quod in re tanta Romani pontificis authoritas neglecta fuisset, quo inscio adeo magni momenti decretum editum fuisset. Instabant vero iterum ut congruum adjumentum pontificiæ dignitati sustinendæ sufficeretur. Quibus reposuit cardinalis concilii præses, non neglectorum concilium ea, quæ suggerebantur, si tamen pontifex concilii decreta prius admiserit atque acceptaverit. Publicum utriusque orationis documentum habes apud Labbè in appendice num. XLII. Cum igitur ex his aliisque multis intelligeret pontifex rebus suis male consultum in concilio, ad continendos in officio patres, cardinales duos ut concilio suo nomine præsiderent eo mittendos statuit. Delecti in eam rem Nicolaus tit. S. Crucis in Jerusalem vir sub nomine Nicolai Albergati rerum gestarum gloria, & morum sanctimonia celebris, ac Joannes tit. S. Petri ad Vincula quibus tamen nonnisi in exordio sequentis anni id muneris injunctum constat ex bullis pontificiis, quibus legati destinantur cum plena potestate lites in beneficiorum collatione exortas componendi. Geminas ejus rei bullas vulgavit Martene, quæ ambæ datæ sunt XIII. kal. martii pontificatus Eugenii anno V. anno MCCCCXXXV. stilo veteri, novo vero 1436. ut constat ex anno V. pontificis cum die illa februarii composito qui nonnisi in annum Christi 1436.

inci-

nione ecclesiarum Christi, & ad eam accedere personaliter & interesse unanimiter cum sacrosancta synodo sacræ Romanæ Ecclesiæ & omnibus ipsi ecclesiæ aggregatis ut possimus & nos, Deo authore illic personaliter adesse, loco commodo statuto, una cum potentissimo & sancto meo Imperatore & aliis nobis adhærentibus, & sic fiat tractatus & constitutio unionis, sicut daret Deus & ab utraque parte conventum & affirmatum foret; propterea humilitas nostra ad præsens committit tibi venerabili viro Henrico Menger decretorum doctori canonico Constantiensis ecclesiæ uni ex ambassiatoribus sacrosanctæ Basileensis synodi, ad synodum sanctam revertenti, ut quando fueris cum prædicta sacrosancta synodo Basileensi, studium & diligentiam omnimodam exhibeas, & instanter labores & operis, ut statuatur beatissimum dominum Papam immediate œcumenica synodo interesse personaliter, & non repræsentative, electo & statuto loco congruente & commodo pro quiete dicti beatissimi domini Eugenii & nostra. Propter hoc facta est tibi præsens donatio & concessio nostra in scriptis causa roboris & firmitatis. Dat. Constantinopoli MCDXXXV. die XXVI. mensis novembris. Flecti ad æquitatem non potuere Basileenses, quamvis superiori anno statuissent, commutaturos se concilii locum, si Græci in suscepto de celebranda in Italia synodo perstitissent consilio, atque Eugenio concilium ob causam adeo justam transferenti obluctari, & schisma conflare ausi sunt, quibus de rebus dicetur inferius. Nunc reliqua ab ipsis hoc anno gesta prosequimur.

Postulat patriarcha ut Pontifex synodo intersit.

Basileensium pertinacia.

IX. Sess. XXII. Damnati commentarii Augustini Romani. (a) Acta synod. sess. 22.

Sessione XXII. idibus octobris refertos erroribus Augustini ordinis Eremitarum S. Augustini, Nazareni archiepiscopi commentarios hac censura notarunt (a): *Libellum quendam editum a magistro Augustino vulgariter dicto de Roma archiepiscopo Nazareno, cujus primus tractatus de sacramento unitatis Jesu Christi & Ecclesiæ, sive de Christo integro intitulatur: secundus de Christo capite & ejus inclyto principatu: alius de charitate Christi circa electos & ejus infinito amore, tamquam non sanam in fide doctrinam continentem cum suis defensoribus damnat & reprobat, & potissime scandalosam illam erroneam in fide in ipso libello contentam propositionem, quam piæ fidelium aures sine horrore audire non possunt, videlicet, Christus quotidie peccat, & ex quo fuit Christus quotidie peccavit, quamvis de capite Ecclesiæ Christo Jesu Salvatore nostro dicat se non intelligere, sed ad membra sua, quæ cum Christo capite unum esse Christum asseruit, intelligentiam ejus esse referendam dicat. Necnon & propositiones istas ejus in sententia similes, quas in articulos damnatos in sacro Constantiensi concilio, incidere declarat, videlicet. Non omnes fideles justificati sunt membra Christi, sed soli electi finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo secundum ineffabilem præscientiam Dei sunt membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quæ tamen non constat nisi ex eis, qui secundum propositum electionis vocati sunt. Non sufficit Christo uniri vinculo charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio. Has etiam quæ sequuntur. Humana natura in Christo vere est Christus. Humana natura in Christo est persona Christi. Ratio suppositalis determinans humanam naturam in Christo non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata. Natura humana in Christo proculdubio est persona Verbi & Verbum. In Christo natura assumpta est realiter persona assumens. Natura humana assumpta a Verbo ex unione personali est veraciter Deus naturalis & proprius. Christus secundum voluntatem creatam tantum diligit naturam humanam unitam personæ verbi, quantum diligit naturam divinam. Sicut duæ personæ in divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ naturæ in Christo humana & divina sunt æqualiter diligibiles propter personam communem. Anima Christi videt Deum tam clare & intense quantum clare & intense Deus videt seipsum.* Hæ & aliæ ex iis ductæ propositiones, ut in fide erroneæ damnatæ a concilio fuerunt, allatæ vero in iis libris sanctorum patrum sententiæ comprobatæ in vero sensu, non in eo nefario, ad quem detortæ fuerant; parcitum autem est authori, quod omnia scripta sua Ecclesiæ decernenti subdiderit, & quamvis in jus vocatus initio non comparuerit, attulit tamen causas, ob quas abfuerat. Denique jussi fideles, qui

Blasphema in Christum propositio.

Propositiones impiæ damnatæ.

Errorum auctori tributa venia.

NOTÆ incidit. Ex hoc intelligimus epistolam illam Eugenii, quam annalista hic n. 7. retulit qua concilii præsides commemorantur, Nicolaus, & Joannes cardinales male hic collocari, cum ad sequentem transferendæ sint, earumque subscriptio depravata ita corrigenda. *Dat. XIII. Kal. martii pontificatus nostri anno V.* male etenim ibi legitur anno IV. qui initium præsentis anni signaret; cum præsertim in iis literis mentionem injiciat pontifex de oratoribus suis ad concilium missis, ut de revocatione annatarum conquererentur, quæ omnia hoc anno diu post diem illam februarii acta constat. Male etiam annalista pontificis literas ad Amedeum Sabaudiæ Ducem hoc pariter anno recitat; cum enim ibi destinatos a se ad concilium legatos Nicolaum & Joannem cardinales scribat ad sequentem annum evidentissime pertinent. MANSI

qui ejusmodi venenatos commentarios haberent, eos fidei censoribus tradere, pœnæque detrectantibus constituere. Recensentur (a) hujus episcopi elucubrationes a Trithemio & Card. Bellarmino.

(a) *Trithem. & Bellar. de scriptorib. eccles.*

X. Proditio adversus Eug. conflata.

Inter hæc episcopus Novariensis Philippi ducis Mediolanensis orator, a Riccio Hispano insigni proditionum artifice subornatus, insidias adversus Pontificem, cum quo de pace acturus venerat, struxit, illumque Nicolai Piccinini ope; dum in æde S. Antonii extra muros diversabatur, insidiis circumventum abducere in Mediolanensis ducis ditionem meditatus est (b): sed patefacta sunt impia ipsius execrandaque consilia, cum plures sceleris socios adscivisset. Dignus quidem erat supplicio, sed Pontifex in eum crimen fassum clementia usus est, ut narrat S. Antoninus (c): *Quia*, inquit, *murmur multum erat in populo hoc processisse a Philippo Mediolanensi, ille habita securitate vitæ, quam ex tanto flagitio merebatur degradatus amittere, in publico consistorio scelus confessus declaravit, Mediolanensem ejus proditionis minime conscium vel participem, sed propria suæ nequitiæ intentione id egisse, veniamque postulans a clementissimo principe impetravit a curia dimissus.* Ditam precibus Nicolai Albergati Cardinalis S. Crucis proditori vitam refert Blondus (d), ac singula enarrat, quæ in bello ducem Mediolanensem inter ac Pontificem, Venetos, & Florentinos fœderatos gesta. Præerat pontificiis copiis Franciscus Sfortia, quem Eugenius hoc anno Romanæ Ecclesiæ signiferum dixit (e). Mediolanensem vero exercitum ductabat Piccininus in militari arte exercitatissimus, donec pax ineunte anno composita est interpretibus Branda Castellionensi Placentino, Joanne S. Petri ad vincula S. R. E. Cardinalibus, & Nicolao marchione Atestino toparcha Ferrariæ.

(b) *Blond. dec. 3. l. 6.*

(c) *S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 10. §. 5.*

Novariensis episcop. illius auctor vita donatus.

B. Nicol. Albergatus pro eo oravit.

(d) *Blond. sup. l. 6.*

(e) *Lib. 18. pag. 163.*

De pace inter Pont. & Mediolanensem actum.

Extant in pontificio hujus anni regesto publicæ tabulæ (f) quibus ii controversiarum arbitri ab Francisco tit. S. Clementis Cardinale camerario Eugenii nomine sunt delecti: *Compromittit*, inquiunt publica illa documenta, *in reverendissimum dominum dominum Brandum episcopum Portuensem Divina providentia dignissimum Cardinalem de Castilione, & in reverendiss. dominum Joannem dignissimum Cardinalem S. Petri ad vincula, & in illustrem dominum dominum Nicolaum marchionem Estensem, & in eis fecit & facit per hoc præsens publicum instrumentum compromissum, plenum, latum, liberum, de facto, & de amicabili compositione, tam conjunctim quam divisim generaliter, de pro, & super omnibus & singulis differentiis, debitis, & natis & subortis, aut quæ nata & suborta dici possent, durante præsenti compromisso, inter præfatum sanctissimum dominum nostrum & Romanam Ecclesiam parte una & illustrissimum dominum dominum Philippum Mariam Angelum ducem Mediolani, Papiæ Angleriæque comitem parte altera, &c.*

(f) *Lib. 11. p. 62.*

Qui delecti sint arbitri.

Extant etiam tabulæ confectæ a duce Mediolani, quibus procuratores ad concordiam firmandam instituit (g): *Specialiter*, inquiunt, *ad nomine ipsius illustrissimi domini domini ducis & pro eo & subditis, colligatis, adhærentibus, & recommendatis suis assecurandum, stabiliendum, & reformandum pacem in Ferraria alias ultimate conclusam & firmatam inter ipsum illustrissimum dominum ducem parte una, & illustre ducale dominium Venetorum, ac magnificam communitatem Florentiæ parte alia, seu partibus aliis, &ad de novo, si necesse erit, & ipsius procuratori vel alteri eorum videbitur, pacem faciendum cum dicto illustri dominio Venetorum & dicta magnifica communitate Florentiæ, &c. Anno Domini MCCCCXXXV. XIII. indictione secundum cursum Mediolani die veneris quinta mensis augusti.*

(g) *Apud Martin.V. l. 6. p. 28.*

De concordia cum Florentin. & Venetis actum.

Afferuntur a Blondo (h) sanciti fœderis pactiones his conceptæ verbis: *Obligaretur dux Eugenium Pontificem perpetuo in patrem, dominum, & colendissimum pastorem habere, restituere Pontifici & Ecclesiæ Philippus Imolam cum omnibus ejus agris, quæ tenet & castellis. Pontifex vero agri Bononiensis castella recuperaret, quibus Veneti per Galtam & Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum, Francum Minzolinum, & Sanctagatam, & illa pariter, quæ in agro Imolensi Guidantonius occuparat, Tausignanum, Riolsiccum, Montebatalliam, & Sassitelum. Revocaret item dux militantes sibi in Romandiola copias, Nicolaum & Franciscum Piccininos, Arusminum, Trivultium, Bernardinum Ubaldinum, Petrum Jampaulum Ursinum; & qui ad Mutinensem venerant agrum, Antonellum Senensem, Christophorum Lavellensem, Christophorum Torellum, Americum Severinatem, Leonorum Pergulanum, Sagramorum Parmensem, & Belmamolum Pennensem, pariterque curaret Pontifex revocari trans Padum a Venetis quoquot ex suis copiis in Romandiola sibi & Ecclesiæ militarent, præscriptumque est Philippo ne quibusvis causis aut exquisitis coloribus jura Ecclesiæ violaret, neve jus aliquod in regno Apuliæ proprio nomine, auctoritate, & viribus, aut aliquibus etiam Genuensibus, qui sub ejus ditione & potestate tenerentur, subornatis quæreret, vel oblatum acciperet, aut quærentibus quæsiturisque faveret.*

Præcipua fœderis capita.

(h) *Blond. dec. 3. l. 7. in fine.*

Capta oppida restituit Mediol. dux Pontifici.

Duces revocas ex Æmilia.

Nullum jus in regno Neapolitano se quæsiturum pollicetur.

XI.

Eodem anno Bononienses in Eugenii Papæ fidem & potestatem venere, legatis ad eum amplissimis oratoribus, qui

(a) Ext. apud Eug. l. 11. p. 74.

Florentiæ confectis publicis tabulis (a) Bononiæ imperium ipsi testituerunt, quarum hæc est pars præcipua.

In nomine Domini. Amen.

Anno ab ejusdem nativitate MCCCCXXXV. die vero XXVII. mensis septembris pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri infrascripti anno v. Florentiæ in horto conventus fratrum S. Mariæ novellæ habitationis infrascripti sanctissimi domini nostri constituti in præsentia sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii IV. divina providentia sacrosanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ summi Pontificis spectabiles & egregii viri dominus Romæus de Foscharariis miles & legum doctor, & dominus Galeottus de Canedulo, ac dominus Nicolaus de Ghisilardis ambo etiam legum doctores, oratores, nuntii, & ambassiatores populi & communis Bononiæ ab ipsa communitate Bononiæ ad infrascripta, ut dixerunt, specialiter missi cum literis credentialibus ancianorum, consilii, & vexilliferi justitiæ civitatis prædictæ, & cum mandato sexdecim reformatorum status prædictæ civitatis habentium a consilio sexcentorum plenam & liberam in forma publica & solemni authoritatem, potestatem, & omnimodam facultatem ad infrascripta omnia, & quæcumque alia voluissent pro ipsa communitate Bononiæ facienda prout de ipsis credentialibus literis & mandato sexdecim reformatorum in prædicto oratorum facto & facultate a consilio sexcentorum ipsis sexdecim reformatoribus, data, mihi Blondo infrascripto constat, cum ipsa omnia apud me habeam in forma publica & authentica secundum formam & consuetudinem civitatis Bononiæ, interrogati ab ipso sanctissimo domino nostro in præsentia mei notarii ad hoc vocati & rogati, & testium infrascriptorum dicta de causa vocatorum, quid cum Sanctitate domini nostri prælibati circa factum Bononiæ intenderent & facere deliberarent, deliberato animo, sponte, & voluntarie responderunt, se vigore commissionis eis factæ quando primitus a Bononia discesserunt, & per illa, quæ postmodum a Bononiensibus sibi scripta fuerunt, tanquam oratores a Bononiensibus publice missos vice & nomine prædictæ communitatis Bononiæ & vigore mandatorum suprædictorum, civitatem ipsam Bononiæ cum territorio, castris, & comitatu libere & sine aliqua exceptione vel conditione Sanctitati domini nostri prædicti dare, promittere, & offerre, ut civitatis ipsius & civium territorii, comitatus, & castrorum liberum & expeditum dominium sine aliquali exceptione vel conditione realiter & cum effectu in posterum habeat, teneat, & possideat, prout suæ Sanctitati libuerit & placebit, dantes illi licentiam & plenariam facultatem mittendi pro vera & reali ipsius civitatis possessione, cum sibi placuerit. Qui sanctissimus dominus noster prædicta audiens illos primo de fidelitate & devotione sua laudatis prædictam civitatem cum omnibus comitatu, territorio, castris & districtu acceptavit, promittens ipsam civitatem civesque omnes paterna charitate in posterum fovere, protegere & amare: Acta fuerunt hæc die & loco superius dictis, præsentibus, &c.

Missi ab iis Florentiam oratores.

Bononiæ Imperium solemni pactione restituunt.

Recensentur testium nomina. Tifernum quoque excepit Eugenii imperium, de quo Tifernatium reditu supplex libellus (b) extat: ipsis vero Joannem episcopum Pisaurensem præfecit Pontifex. Revocati etiam sunt ad officium Malatestæ (c), qui Pisaurum invaserant, deletæque (d) pontificia venia omnes injuriæ fuerunt, quibus Pandulphus archiepiscopus Patracensis, Galeatius, & Carolus Romanam Ecclesiam affecerant, iidemque pristinis juribus & immunitatibus exornati (e).

Tifernum ad obsequium Eug. reversum.

(b) Lib. 11. p. 86.

Malatestæ conciliati Eugenio.

(c) Ibid. p. 72.

(d) Ibid. p. 57.

XII.

Pacata feliciter ditione ecclesiastica, Neapolitanum regnum exitialibus bellis laniatum est. Decesserat (f) Joanna II. Siciliæ Regina ærumnis ob excitatos ab Antonio Ursino principe Tarentino motus, senioque confecta die purificatæ Deiparæ Virgini sacro, cum ageret ætatis annum sexagesimum quintum, sepultaque est humili, ut jusserat, tumulo in templo annuntiatæ Virginis, cujus se filiam spiritualem vocitabat, ut ex ejus epitaphio (g) constat. Post cujus obitum Neapolitani regni jura ad sedem Apostolicam spectabant ex pactionibus inter Romanam Ecclesiam & Carolum I. olim confectis, ac postea ab eorum successoribus ac ipsa Joanna II. repetitis; neque Alfonsus Rex Aragonum jure ad illud aspirare poterat, cum ejus adoptio primum inique facta, tum juste rescissa fuisset: nec Renatus, sive Joannæ testamentum, quo relinquebatur heres, verum esset, vel ut nonnulli scribunt (h) adulterinum, jure nitebatur, neque enim Joanna fiduciarium regnum aliis legibus transfundere in alios poterat, quam quibus ipsa accepisset. Extincta itaque penitus in Joanna II. Caroli I. Andegavensis stirpe, devoluta erat ad supremum dominum (nimirum Pontificem) citerior Sicilia, quam Joanni Witellesco episcopo Recinetensi ac patriarchæ Alexandrino administrandam tradidit (i) Eugenius.

(e) Ibid. p. 61. & l. 18. pag. 288.

Joannæ II. obitus.

(f) Ib. p. 290.

(g) Blond. dec. 3. l. 6. Pandulph. Collenut. l. 6. & alii.

Regni Neapol. jura ad sedem Apost. devoluta.

(h) Blond. dec. 3. l. 6.

Caroli I. stirps in Joanna II. defecit.

(i) Lib. 18. pag. 145. & 147. ad 156.

Venerabili fratri Joanni patriarchæ Alexandrino, in regno nostro Siciliæ citra pharum ac civitate Beneventana &c. S. L.

Inter cætera desiderabilia cordis nostri animorum salutem, cultum fidei orthodoxæ ac ejus & libertatis ecclesiasticæ saluberrimum incrementum, nec non pacem & tranquillitatem in populorum omnium, maxime peculiarium, & qui de terris Romanæ ecclesia

clesiæ immediate subjectis existunt potissime cupientes, sedula vigilamus solertia, & quod possumus diligentiæ studium adhibemus, ut possint laudabiliter, submotis impedimentis quibuslibet, juxta desiderii nostri plenitudinem authore Domino provenire; præsertim in regno Siciliæ citra pharum, quæ per bonæ memoriæ Joannam secundam dudum ipsius Reginam a sede Apostolica & Romana Ecclesia tenebatur in feudum, & nunc per ipsius Joannæ obitum sunt ad nos & eamdem Ecclesiam pleno jure devoluta, ad quæ, ut ipsi in Dei ecclesia atque nostra devotione magis proficiant, quo specialius per sedem Apostolicam veluti matrem & dominam se visitationis beneficio conspexerint refoveri, ecce ad te, interjectis nonnullis legati elogiis, *nostræ convertimus deliberationis intuitum,* & infra, *de venerabilium fratrum nostrorum Jordani Sabinensis episcopi, Antonii tit. S. Marcelli, Nicolai tit. S. Crucis in Jerusalem, Joannis tit. S. Petri ad vincula, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis presbyterorum, & Lucidi S. Mariæ in Cosmedin diaconi S. R. E. Cardinalium consilio, tibi in regno prædicto, ac civitate Beneventana plenæ legationis officium cum plena potestate legati de latere committendo, &c. Dat. Florentiæ incarnationis Dominicæ MCDXXXIV. nono kal. martii pontificatus nostri anno IV.*

Neapolis regnum ecclesiasticæ ditioni conjungere decernit Eugenius.

Joannem Vitellesc. illi administrando præficit.

XIII. Præmonuit vero Eugenius (a) Neapolitanos, ne sibi Regem præficerent, sed eum susciperent, cui ipse apostolica liberalitate ex vetusto more regnum contulisset. At illi dum non perpendunt jura sedis Apostolicæ temereque violant exitium regno pararunt, alii enim Renatum Ludovici Andegavensis antea defuncti fratrem Provinciæ & Andegaviæ comitem ad sceptrum vocarunt, alii Alfonsum Regem Aragonum excivere, ut armis viam sibi ad solium muniret. Adfuit itaque cum valida classe Alfonsus fratribus suis Joanne Rege Navarræ, Henrico, & Petro stipatus, & Cajetam obsidione cinxit. Quibus auditis Carolus Francorum Rex ac Renatus, suspicari illum Eugenio assentiente id bellum aggressum, valde apud Pontificem ipsum conquesti sunt, id regnum Gallorum virtute olim partum tyrannorumque jugo liberatum ad Aragonios averti. In ea Gallorum & Aragonum controversia Eugenius jura sedis Apostolicæ tutaturus edicto vulgavit (b) Alfonsum se invito regnum aggressum esse, populosque illos ei parere vetuit.

(a) Blond. sup. lib. 6. Summon. lib. 4. c. 3. & alii.

Commoniti Neapolitani ne quem sibi Regem asciscant.

Discissi in factiones sibi constant exitium.

Alfonsus Rex Arag. invito Eugenio in Neapolit. regnum irrumpit.

(b) Lib. 10. p. 85.

Ad futuram rei memoriam.

Inter cæteras curas, quibus ex debito summi Apostolatus officii sedulo agitamur, illa præcipue in animo nostro insidet ardentius, ut terræ Ecclesiæ ac fideles ipsi pace fruantur, & deletis belli turbinibus, ad concordiam & tranquillitatem deducantur. Cum itaque post obitum claræ memoriæ Joannæ quondam Siciliæ Reginæ illustris regnum Siciliæ, quod ad nos & Romanam Ecclesiam pertinet, guerrarum molestiis graviter vexetur, & nonnulli proceres, communitates, ac domini in dicto regno existentes inter se dissidentes diversas partes secuti ad prædictum regnum occupandum præter & contra voluntatem nostram externas potentias excitarint, cum charissimus in Christo filius noster Alfonsus Aragonum Rex illustris, hujusmodi regni dispositionem considerans, ad invadendum dictum regnum cum magna classe accesserit, & civitatem Capuanum occupaverit, & Gajetanam obsederit in non modicam ipsius læsionem, ac jacturam, & scandalum plurimorum, & propterea oratores charissimorum in Christo filiorum nostrorum Caroli Francorum & Renati Regum illustrium, quorum prædecessorum brachio & potentia ipsum regnum a manibus tyrannorum retroactis temporibus ereptum pristinæ obedientiæ Ecclesiæ restitutum extitit, hujusmodi regni invasionem, non sine nostra assensu & voluntate, processisse suspicantes, gravem desuper nobis querelam exposuerunt. Nos igitur, qui ad pacem dicti regni syncera voluntate semper dispositi fuimus atque sumus, & ut hujusmodi de nobis opinio, quæ veritate caret, ex animis hominum deponatur, tenore præsentium declaramus nunquam fuisse nec esse nostræ voluntatis & intentionis, ut dictus Rex Aragonum ad præfatum Siciliæ regnum accederet: civitates quoque, terras, loca, & fortalitia caperet in præfato regno, fidelitatesque, homagia, & juramenta exigeret, aut sponte præstare volentibus reciperet.

Capuam occupat. Gajetam obsidet.

Gravi suspicione perstrictus Eugenius ne Alfonso faveret.

Promulgat Eugenius Alfonsum contra pontificiam voluntatem irrupisse.

Verum quia ex continuatione guerrarum dicti regni etiam majora scandala provenire possent, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, ac hujusmodi controversiam una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus matura deliberatione, prout justitia & æquitas suadebunt, terminare intendentes, Regem Aragonum prædictum, omnesque in hac parte sibi adhærentes auctoritate Apostolica hortamur in Domino, requirimus, & monemus, ac etiam in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, quatenus ab invasione dicti regni & occupatione civitatum, terrarum, & locorum ipsius penitus desistant, nec aliquid in dicto regno moliri & attentare quovis quæsito colore præsumant, donec de præmissis per nos fuerit cognitum & decisum. Et consimiliter communitati Neapolitanæ, aliisque communitatibus, universitatibus, & oppidis, quæ post obitum Reginæ præfatæ dictum Regem Renatum in Regem assumpserunt, & nominarunt non expectato nostro consensu, regnumque ipsum hactenus

Vetat proceres illi adhærescere.

Jubet decretoriam eos expectare sententiam.

suo

Vetat etiam quidquam in Renati gratiam novari.

suo nomine regere conati sunt, quatenus ab omni novitate pariter & offensa supersedeant & desistant, sub eisdem pœnis scilicet a jure constitutis *quousque aliud a nobis susceperint in mandatis, nec non universis & singulis principibus, marchionibus, ducibus, comitibus, baronibus, dominis, aliisque nobilibus & vassallis dicti regni Siciliæ, ut ab adhærentia, obedientia, & fidelitate præfati Regis Aragonum penitus desistant, nec sibi in acquisitionem ipsius regni auxilium, consilium vel favorem exhibeant quovis modo; nec enim omne fidelitatis & homagii juramentum præfato Aragonum Regi per quoscumque principes, marchiones, duces, comites, barones, dominos, ac communitates, & singulares personas præstitum [cujus juramenti formam atque tenorem præsentibus haberi volumus pro expressis, & specifice declaratis] per quod hujusmodi nostræ declarationis, intentionis, & voluntatis effectus posset quovis modo impediri vel differri, cassamus, irritamus, ac penitus annullamus, nulliusque esse decernimus roboris, vel momenti. Principes, marchiones, duces, comites, barones, & dominos, ac communitates, universitates, & singulares personas hujusmodi ad observantiam juramenti prædicti minime obligatos & astrictos esse etiam decernimus per præsentes, dispositi unicuique Regum prædictorum justitiam ministrare. Per præfatam autem nominationem Renati Regis non intendimus cuique jus de novo in dicto regno conferre, aut habenti jus auferre. Dat. Florentiæ, &c. v. id. junii anno v.*

Præstita olim Alfonso sacramenta rescissa.

Jus cuique Regi administratum iri spondet.

XIV. *Alfonsus Rex cum Rege Navarræ captus.*

Sprevit Alfonsus Eugenii imperia, nam Capua suorum sectatorum insidiis jam intercepta urbis Cajetæ obsidionem, sed repente ipsius res ex summo prosperitatis culmine præcipites lapsæ sunt; submissis enim Cajetanis Philippus Maria Mediolani dux subsidiariam Genuensium classem, quæ navali prælio Aragonium fudit tanta felicitate, ut Alfonsus ipse una cum Rege Navarræ & Henrico principe plurimisque proceribus captus sit, de qua victoria Philippus Maria Basileenses laureatis hisce literis (a) fecit certiores: *Habeo nuper felicissima nova victoriosæ & triumphantis classis meæ Januensis, quæ hostilem armatam Regis Aragonum apud Gajetam ex toto conflixerit cepitque, ut recitant literæ per me habitæ, ipso Rege & duobus fratribus suis videlicet Rege Navarræ & magistro S. Jacobi, nec non principe Tarenti, duce Suessæ, & filio domini Christophori Gajetani comitis Fundorum, aliisque baronibus secum existentibus, excepto infante domino Petro & principe Salerni, captis etiam navibus & navigiis ipsius armatæ omnibusque gentibus hostilibus, quæ supra ea militabant. Hanc ideo tam felicem divinamque victoriam statim RR. PP. vestris intimare decrevi, ut cum omnes felicitates meæ propriæ vestræ sint, mecum laudes Altissimo agentes, inde lætari & gaudere possitis & continuo meliora sperare ad laudem & gloriam ipsius, qui piissimus est donator omnium gratiarum. Datum Mediolani die xx. augusti MCDXXXV.*

(a) *Ext. in app. nov. conc. Basil. pag. 234.*

Genuensium florentissima victoria.

Petrus infans cum paucis evasit.

Post suprascripta certioratus sum per literas proprias magnanimi & gloriosi capitanei mei classis meæ Blasii de Axereto, quod ultra prænominatos Reges, & alios captos, etiam captivi remanserunt dictus infans Aragonum & viceres Siciliæ filius ducis Suessæ, Meneguttus Aquila capitaneus lancearum trecentarum, aliique multi barones, & nobiles ultra quadringentos & armigeri ultra mille, & gens alia infinita ad milliaria. Capta præterea fuit tota hostilis classis præter duas naves minores, quæ evaserunt. Conflictus autem fuit suus terrestris exercitus, qui contra Gajetam militabat, captis bombardis & munitionibus quibuscumque. Denique pro Majestatis Divinæ clementia tanta fuit ipsa victoria, quod stupendum & mirabile dictu est. Ipsi laus, gloria, &c. Dat. ut supra. Agunt de his pluribus historici (b).

Terrestris exercitus Aragonius dissipatus.

Ut vero Alfonsus liberaliter a Philippo habitus causasque illi persuaserit, ut sibi potius, quam Gallis in Neapolitano bello studeret, adeo ut sine ullo redemptionis pretio fuerit dimissus, narrant authores. Qua in re Philippi Mariæ clementiam laudat Franciscus Philelphus (qui eloquentiæ artem profitebatur) literis suis ad Florentinos datis (c): *Alfonsum*, inquit, *Regem meministis, cujus etiam potentissima classe quandoque estis adversus Philippum usi. Is cum illustri illa atque formidabili ad Gajetam & navali & terrestri pugna cum tot suis & fratribus & propinquis, cum tot Imperatoribus, tot ducibus, tot principibus, tot maximis clarissimisque viris, tanto tam potenti tam firmo ornatissimoque exercitu, & prostratus & victus & captus esset, quis vestrum non credidit, si verum fateri vultis, illum, non in carcerem, non in tenebras, non in vincula conjectum iri, non perpetuam passurum servitutem? sed per extremas potius ærumnas per omnem contumeliam & ludibrium ultimo etiam supplicio cum suis omnibus affectum iri?* Et infra: *At qua Philippus humanitate Alfonsum exceperit, quam liberaliter munificeque tractarit, quam magnifice regaliterque dimiserit, nulla posteritas conticescet. Cum aliis in rebus permultis ac maximis eximiam Philippi mansuetamque virtutem admirari soleo, tum in hac non in primis, quod nulla dominandi cupiditate a splendidissima illa animi magnitudine umquam abduci potuit, ut de se quidquam, quod invictis-*

(b) *Blond. dec. 3. l. 7. Monstrel. vol. 2. pag. 111. S. Ant. p. 3. tit. 22. c. 11. in princ. Justinian. l. 5. Surit. l. 14. annal. c. 27. & 28. Bizar. hist. Gen. l. 11. Facell. l. 2. dec. 9. cap. 9. & alii.*

(c) *Philelph. l. 4. ep. 2.*

Ducis Mediol. in captos Reges clementia.

sima

simo ac summo principe indignum foret, existimari posset. Reges vicerat Philippus Maria potentissimos & maximos permagna certe victoria, & omnium sane quas aut vidimus aut audivimus, aut legimus, clarissima; sed multo magis gloriosius esse rear, quod ea victoria usus est, qua non se minus vicisse judicaretur, quam hostes. Et infra: *Quanti vero hujus laudem æstimari oporteat, vel ex eo intueri licet, quod Alfonsus ipse, ut est nobilissimo gratissimoque animo, eam se putat ex sua captivitate gloriam assecutum, qua sibi nullam offerri posse illustriorem in vita, nullam clariorem & dicat & præ se ferat: non enim videt solum & Sicilia sese & Sardinia non esse spoliatum, quas Philippo insulas ad cæteras difficiliores conditiones debebat ultro, sed etiam opibus auctum & his ab eodem se honoribus honestatum intellexit, ut longe satius ac melius sibi fuisse cognosceret vinci, quam vincere, &c.* Hæc Philelphus in literis quinquennio post datis.

XV. In partes Renati inclinat Eugenius. Renatus a Burgundo tentus carcere. (a) Pandulph. Collenut. lib. 6. (b) Lib. brev. pag. 94. & in ms. Alex. VII. pag. 153. & 161.

Inclinavit postea Eugenius ad Renatum, in quem regni pars maxima prona erat, cuique oratores miserat, ut in regnum veniret. Cumque in custodia haberetur a Philippo Burgundiæ duce, Regina Isabella ejus uxor cum duobus filiis eo advolavit (a), ut Neapolitanos in officio contineret. Eugenius vero Philippum ipsum rogavit (b), ut Renatum e carcere emitteret.

Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiæ salutem, &c.

Burgundus captum Regem Sicil. tenet.

Quamvis non extimemus necesse esse, ut te incitemus literis ad humanitatem & clementiam, quæ semper fuit propria sanguinis inclytæ domus Franciæ, tamen paterna affectione, quam gerimus ad personam tuam, voluimus tanquam bonum filium nostrum te hortari ad hanc virtutem complectendam, quæ præ cæteris semper fuit hominibus grata & salutaris, quod si aliquibus benigne & clementes esse debemus, adversus eos maxime esse decet, qui sunt nobis genere & sanguine conjuncti, a quorum benevolentia, licet aliquando, hoste humani generis procurante, & aliquo errore hominum distrahamur; tamen natura ipsa duce, reducimur atque impellimur ad eorum dilectionem. Accedunt etiam præcepta Salvatoris nostri, quibus admonemur, non solum nostros, sed inimicos etiam diligere, & orare pro persequentibus. Nulla est enim ex omnibus virtutibus tam necessaria ad salutem animæ, tam salutaris ad communis vitæ societatem, quam charitas & clementia, quæ maxime in principe laudantur. Itaque excellentiam tuam rogamus ex corde, & in Domino exhortamur, ut velis te præbere humanum ac liberalem erga charissimum in Christo filium Regem Renatum illustrem, de cujus prudentia & virtute multa nobis referuntur, ex quo eum merito diligimus, & ejus bonum statum & liberationem libenter audiremus, quantum patitur ratio commodi & status tui. Erit itaque nobis gratissimum, si ad benignitatem, qua tua sponte uteris, erga ipsum Regem aliquid addideris etiam respectu nostri, ita ut sentiat ipse opere nostram hanc pro eo intercessionem plurimum sibi profuisse. Dat. &c. Florentiæ kal. julii anno v. Transmissæ eædem literæ (c) fuere ad Nicolaum Cardinalem Albergatum, ut strennam operam liberando Renato apud Philippum Burgundum navaret, repetitæque sunt eædem preces ab Eugenio proximo anno, quo sero admodum e custodia Renatus eductus est, durissima ea lege admissa, ut in Barensi & Lotaringico principatibus quatuor insignes arces Burgundo tradere teneretur, ut refert Monstreletus (d), quocirca in regno Neapolitano magnæ factæ sunt rerum conversiones, de quibus inferius. Nunc alia percurramus.

(c) Eod. pag. 153. Quibus actionibus eductus.

(d) Monstrel. vol. 2. pag. 140.

XVI. Commutatum votum ducis Alenconii.

Consuluit Eugenium Joannes dux Alenconii de voto olim a se in adverso prælio nuncupato, quo ad lustrandum Compostellanum templum se obstrinxerat, ut ab imminenti illo vitæ discrimine a Deo eriperetur, captum tamen fuisse, seque ducentis quadraginta aureorum millibus redemisse: cum vero sacram illam peregrinationem suscipere non posset, cum res Gallicæ non paterentur, ut regno abesset, solutus est a Pontifice (e) ea religione, obstrictusque ut alium mitteret, qui ipsius vice Compostellanam ædem S. Jacobo sacram sexaginta diebus lustraret, ac ducentos aureos pro instaurandis Urbis ecclesiis mitteret. Ardebat nimirum tunc Gallia bello sensimque jugum excutiebat Anglorum, quorum res eo magis in pejus quotidie inclinabant, quo politici Ecclesiasticam libertatem opprimere non desistebant, adeo ut Eugenius ad tuendum jus pontificium, quod Henricus regio non contentus in conferendis sacerdotiis invadebat pravis suorum consiliis subornatus, ipsum monuerit (f), ut patris exempla secutus contrariam sanctionem rescinderet.

(e) Lib. 12. pag. 11.

Angliæ Rex jus pontificium invadit.

(f) Lib. brev. pag. 88. & ms. Alex. VII. pag. 143.

Henrico Regi Angliæ illustri salutem, &c.

Monitus ne conferre sacerdotia affectet.

Circumspice omnia regna Christianorum, eorumque erga sedem Apostolicam obedientiam & devotionem considera, nullum reperies, in quo non plene pareatur Romano Pontifici vicario Jesu Christi, tuo duntaxat excepto. Quæ res quantam notam, quantum maculam inferat tibi & regno cogites & tua & eorum, qui tibi consulunt sapientia. Hoc olim animadvertens inclytæ memoriæ pater tuus, decreverunt felices recordationis Martino Papæ V. prædecessori nostro tribuere plenum beneficiorum conferen-

ferendi libertatem, prout plures sunt testes sui laudabilis propositi, mors superveniens rei perfectionem diremit. Verum ut hereditatem regni tibi reliquit, da etiam operam, ut Virtutis quoque & devotionis paternæ heres existas. Fuit in eo summa sapientia, summa fides, summa religio, summa erga sedem Apostolicam & Romanum Pontificem devotio: hujus vestigia si imitaberis, rectissime tu quidem institues vitam tuam, si timor Domini, qui in illo fuit æque in te erit, non deviabis a voluntate nostra, quæ ad gloriam tuam respicit & animæ salutem. Exhortamur ergo tuam serenitatem, atque eidem in remissionem peccatorum suorum injungimus, ut assumas eam cogitationem, quæ olim in patre tuo fuit, ut removeatur statutum illud, si statutum dici meretur, per quod impediuntur collutiones nostræ de beneficiis regni. Hoc honestum est, hoc debitum, hoc ipso jure præceptum, hoc ad laudem & gloriam tuam & regni spectat, hoc ad animarum salutem: miramur enim, ut cætera omittamus, quomodo saltem viri docti & pastores aliorum non formidant juramenta per eos præstita & Ecclesiæ censuras, quæ sunt graves constitutæ contra servantem talia statuta, ac impedientes libertatem Ecclesiasticam & jura Apostolicæ sedis, quibus ex rebus etiam interitus animarum sequatur necesse est. Nos ad hanc diem nihil super hac re tractavimus cum tua celsitudine multis de causis, sed maxime quia cupiebamus hæc in concilio agi, nunc vero amplius differre non possumus, intendentes experiri an sedes Apostolica sit suam auctoritatem in tuo regno recuperatura, saltem quoad beneficia reservata. Itaque velis notificare nobis tuam circa hoc intentionem, ut possimus, Deo duce, statuere quid simus acturi. Dat. Florentiæ x. kal. aprilis anno v. Præcipuos regios administros aliis literis (a) excitavit Pontifex, ut consiliis suis Regem ad redintegrandum ecclesiasticum jus in conferendis sacerdotiis impellerent: *Quo major est*, inquit, *in vos amor noster, tanto magis cupimus, ut satisfaciatis amori nostro, & solvamini a vinculis, quibus estis astricti, ad salvandas animas vestras. Nos quidem, ut Deus novit, nullum commodum, nulla utilitas ad hoc movet, sed honor noster & dignitas sedis Apostolicæ, quam in solo regno Angliæ conculcari non solum in ipsius sedis contemptum redundat, sed in dedecus vestrum & regni totius. Studeatis ergo dare operam, ut hæc tollantur, &c.* Denique prætereundum non est, de Henrico Angliæ Rege mentionem fieri in literis, quas Eugenius hoc anno ad Castellæ Regem dedit (b), in quibus flagitanti Hispano, ut Alfonsus Carillus, qui nondum annos ad gerendam episcopalem dignitatem præscriptos a jure attigerat, Seguntinæ ecclesiæ præficeretur hæc respondit Pontifex (c).

Contrariam sanctionem rescindit.

Proceres de restituenda libertate ecclef. moniti.

(a) Ib. p. 89. & in ms. Alex. VII. pag. 145.

(b) Lib. brev. pag. 142.

(c) Id. ibid.

Eugenius, &c. Obstat ætas illius, obstat exemplum, ad quod alii invitarentur, obstant decreta concilii Constantiensis, obstant alia quamplura, quæ longum esset referre, ut quodammodo nobis fiat impossibile facere, quod velis, nisi omnino vellemus honorem nostrum & conscientiam conculcare, quod neque tu velle debes, neque nos decet facere. Charissimus in Christo filius noster Henricus Rex Angliæ illustris institit & oratoribus & literis, jam est annus, pro quodam minoris ætatis de sanguine regio sibi in certo gradu conjuncto, ut promoveretur ad ecclesiam cathedralem, neque id obtinuit usque ad præsens, cum ei non deessent nisi tres anni, &c. Datum Florentiæ, &c. x. kal. Aprilis anno v. Erat Alfonsus nepos Alphonsi Cardinalis S. Eustachii, qui Avenionensem principatum Basileensium factionem secutus turbaverat, repulsam vero vindictæ loco non accipiendam monuit Castellæ Regem Eugenius (d) sic inquiens: *Non sumus memores, charissime fili, injuriarum quas nobis & Ecclesiæ dictus Cardinalis Avinione & in concilio intulit notas tibi: remisimus sibi omnia, ut etiam sibi remittat Ille, qui omnium miseretur.*

In conferen. episcopatib. maxima adhibenda integritas.

(d) Ib. p. 138. Alfon. Caril. Card. factionem Basil. secutus.

I. Sessio XXIII. (a) Acta Basil. concil. sess. 23. Basileenses authoritatem pontificiam opprimere meditati. Plura de Cardd. decernunt. Pactiones cum Græcis ineunt. Conferendarum indulgentiarum jus sibi arrogant.

ANno a Virgineo partu trigesimo sexto supra millesimum quadringentesimum indictione quattadecima celebrata est Basileæ vigesima tertia sessio (a) VIII. kal. aprilis, in qua præsules perinde ac si pontificium interregnum immineret, plura in comitiis peragenda imperarunt, tum quid novus designatus Pontifex spondere, quid præstare, vel a quibus se continere deberet, eaque re illum sibi subjicere & ipsius authoritatem elidere conati sunt, ut visuri sumus in apologetico libello in eos edito, quem paulo post afferemus: definivere etiam in eadem sessione, quot Cardinales esse deberent, ac plura in ipsis in sacrum senatum legendis servanda decrevere. Ex quibus perspicuum est novarum rerum authores non ecclesiasticæ disciplinæ perficiendæ, sed tantæ dignitatis adipiscendæ cupidine flagrasse, ut in eadem apologia objicitur, ubi etiam demonstratur ipsos perperam molitos jus pontificium in reservandis sacerdotiis abrogare.

Sess. XXIV.

In sessione XXIV. VIII. kal. maii de Græcis in Romanæ Ecclesiæ sinum traducendis agitatum est. Extracta vero res in annum proximum, ac promissa Græcis facta rata habita sunt: tum de fide publica Palæologo aliisque septingentis viris Græcis data syngrapha, additaque sponsio, etiam si optatæ ecclesiarum conjunctionis exitus votis non responderet, sumptus ipsis traditos non repetitum iri. Pro quibus comparandis Basileenses nulla accepta a Pontifice potestate, amplissimam noxarum veniam iis elargiti sunt, qui stipem erogassent: quo facto perperam sibi eam arrogarunt (b) authoritatem, quam suo tantum vicario Christus contulit, præsertim cum jam biennio ante id agitatum esset, & in frequentissimo cœtu post multas concertationes sancitum esset (c) non audendum videri. Tradunt autem Patritiana acta, editum id decretum a factiosis, adversantibus sedis Apostolicæ legatis, ac decem tantum episcopos & tredecim abbates interfuisse, quos quidem in ea re non synodum œcumenicam, sed Fraticellorum conciliabulum retulisse (quod universitate potestatis vel multitudinis carerent) quivis facile colliget, cumque ex temerario hujusmodi facinore invidiam contraxissent, ad illud colorandum, apologeticum libellum (d) texuerunt [1].

(b) Eug. in lib. apol. ms. ext. apud Nicol. Card. Arag. in arch. bibl. Vat. ms. sign. lit. E. pag. 255 & in alio sign. lit. C. p. 149. & ms. Alex. VII. pag. 144.
(c) Ibid. Pauci acephali se gerunt pro concilio.

II.

At Eugenius, cum ipsos in flagitium convellendæ monarchiæ a Christo institutæ præcipites ferri animadverteret, ex Cardinalium consilio ad Reges & principes, quos maxime illi colebant, decrevit internuntios, ut temere gesta a Basileensibus factiosis in oculis omnium gentium constituerent ex subjecta libelli formula.

(d) Ext. in appen. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 116.

In hoc libello continentur fere omnia, quæ in concilio Basileensi ex quo inchoatum est, usque ad kal. junii MCDXXXVI. attentata sunt contra dominum Eugenium

NOTÆ [1] REram toto hoc anno in concilio gestarum narrationem copiosam dedit annalista ex libello apologetico, quem Eugenius mandari in publicam lucem jussit. Huic vicissim alterum plane oppositum dederunt Basileenses, quo Eugenii in concilium gesta persequuntur, atque perstringunt. Harum accusationum summa capita sunt, I. de causis sententia synodali jam peractis, iterum cognoscit. II. pendentes adhuc coram judice a synodo assignato causas ad se avocat. III. concilii decretum quo reservationes beneficiorum, annatæ &c. abolentur, negligit. Denique gestis ejus omnibus in concilium commemoratis, Patres Eugenio denunciant ut intra dies XXV. ea revocet, quæ adversus concilium attentavit. Profiteatur etiam omnia se admittere quæ de jure concilii in reformandis capite & membris concilium Constantiense definivit. Juridica hæc patrum admonitio legitur apud Martene col. 931. Solemnis etiam decreta est ad pontificem legatio, commissa archiepiscopis Arelatensi, & Lugdunensi ac Lubecensi episcopo, quibus in cœtu patrum die XX. januarii hujus anni injunctum, ut quantocyus sese ad pontificem conferentes ea exponerent, quæ concilium ab illo toleravit, (ut ipsi quidem ajunt) inique; quanta vicissim in pontificem moderate egerint patres crebris illum legationibus rogantes, ut concilii decreta tandem admitteret. Denunciarent proinde se non ultra XXV. dies toleraturos, quare monerent, ut sibi consuleret. Hæc omnia scriptis tradita vulgavit Martene col. 928. eademque facile occasione libellus ille editus est cujus superius meminí. Quæ si admiserimus, Basileensium libellum præcessisse oportet scriptum pro Eugenio libellum, quem annalista integrum hic recitat. Hunc enim anno isto vergente scriptum fuisse oportet; cum a restitutione concilii ab Eugenio facta annos duos & menses sex supputet. An vero legatio ista ad pontificem reipsa venerit, vel novo aliquo casu incidente intermissa sit, ignorare me profiteor. Non venisse tamen suspicor eum Lubecensis episcopus qui unus erat ex legatis, hoc ipso anno legatus a concilio in Bavariam missus fuerit, ut Henrici, & Ludovici ducum Bavariæ dissidia componeret, teste Andrea Ratisponensi in chronico, qui addit legatorum opera in dieta Ratisponensi mense julio celebrata de induciis inter principes illos convenisse.

Ad libellum tamen Eugenii quod attinet, alterum pro se objecisse Basileenses certum est, quem recitat Labbè in appendice inter epistolas synodales num. VIII. cui adscriptus est annus 1437. dies vero XIV. Kal. Novembris. MANSI

Papam IV. & contra decreta sanctorum patrum & contra laudabiles consuetudines aliorum conciliorum sanctorum.

Commoniti Reges ab Eugen. de gestis a conc. Basileen.

Post benedictionem & literarum credentialium præsentationem dicere pro exordio S. Romanam Ecclesiam Romanosque Pontifices hoc semper de more gessisse, ut quoties aliqua gravi persecutione laborarunt, ad Reges & principes fidei Christianæ & ejusdem sanctæ sedis præcipuos defensores recurrere, hoc namque jure divino pariter & humano receptum est, & exemplis plurimis comprobatum, si testes temporum, & historias Romanorum Pontificum gesta repetimus. Hinc est, quod cum in Dei Ecclesia & sub specie pietatis, cum magno tamen periculo populi Christiani, dissidium & scandalum quoddam cunctis inauditum sæculis sit exortum, ne per dissimulationem aut nimiam patientiam, quæ negligentia potius dici posset, res in deterius vergant, imploraret sanctissimus dominus noster suorumque collegium reverendissimorum dominorum Cardinalium S. R. E. auxilium & favorem ab ipsis Regibus & principibus, quorum præcipue officium & Ecclesiam defendere a persecutoribus & ab opprimentibus eam liberare, testante Isidoro, qui dicit : Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem & disciplinam agunt rigore principum terreantur & convertantur; *hoc idem affirmante beatæ memoriæ Leone Papa, dum inquit :* Res omnes taliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat authoritas.

Præcepta internuntio data.

Dicere pro narratione quanta semper fuerit sincera & inconcussa mens sanctissimi domini nostri, ex quo assumptus fuit ad apicem summi Apostolatus circa augmentum catholicæ fidei, pacem populi Christiani, & circa ea, quæ officium sibi a Deo creditum concernunt, quod omnes non modo Reges & principes noverunt, sed omnis populus id re ipsa clarissime comprobavit. Cum enim sua sanctitas primum extitit assumpta, nihil sibi magis curæ fuit, quam ut pax inter Christianos principes haberetur, pro qua consequenda nullis parcens sumptibus, ad plures mundi plagas legatos de latere & oratores suos destinavit, fecitque quantum ad officium boni & vigilantis pastoris potuit pertinere, ut omne dissidium e medio catholicorum principum tolleretur, nec in aliquibus, Deo miserante, opera & diligentia sua sanctitatis frustra impensa sunt præcipue in Christianissimo illo regno Franciæ, in quo post tot bella & plagas, quibus annis fere triginta regnum illud afflictum & pene desolatum extitit, nunc pace reformata per suæ sanctitatis diligentiam singularem, viget summa pax & secura tranquillitas.

Consumpta studia ab Eug. pro instauranda pace.

Restituta Galliis pax ejus diligentia.

Fecit etiam sanctitas sua omni diligentia & studio, ut damnata illa periculosa Bohemica hæresis, quæ pene totam Germaniam invaserat, extingueretur, nihilque prætermisit de necessariis, ut pestis illa ex Christiana republica eliminaretur, legatum Apostolicum ibi tenendo continue, qui velut obex & paries armatus illic errori se opponeret, factumque est, Dei misericordia magis quam hominum opera, ut defervuerit magna ex parte hæreticorum illorum furor & inaudita crudelitas. Quantum etiam sua sanctitas laboraverit pro reformatione cleri & populi Christiani, nemo est qui ignoret : nam, cum a principio assumptionis suæ instaret tempus propter hoc præcipue celebrandi concilii, possetque sua beatitudo unico verbo se ab illius celebratione si voluisset, absolvere, ipse nil tale aliquo modo sapiens aut cogitans, continuo mandavit concilium in Basilea celebrari; sed cum præsentia sua beatitudinis a pluribus desideraretur, videreturque admodum necessaria, ipseque beatissimus Pontifex in Basilea commode interesse non posset, & pauci admodum ibi tunc convenerint, qui ad res tam grandes conficiendas sufficerent, nec illuc etiam Græci, de quorum reductione agebatur, venire vellent, multis etiam ex causis tunc expressis, de consilio & consensu necnon subscriptione reverendissimorum dominorum Cardinalium S. R. E. concilium Basileense transtulit ad civitatem Bononiensem, confidens, Deo favente per concilium & conventionem concilii cum sua sanctitate in eodem loco posse quodcumque & quantumcumque arduum & pro Dei Ecclesia expediri.

Hussitica pestis per legatos apost. refrænata.

Data opera pro celebrando Basilean concilio.

Causæ ob quas illud transtulit Bononiam.

Sed cum placuisset multis patribus, qui postea in Basilea convenerant, ne inde concilium transferretur, quamvis plurima suaderent, ut concilium illud in Bononia continuari deberet, sua beatitudo multorum principum devicta precibus, & sperans, uti tunc promittebatur suæ sanctitati a patribus illis, quod ibi talia fierent, per quæ exaltaretur catholica fides, pax daretur populo Christiano, moresque reformarentur in clero ex integro, concilium in Basilea restauravit, præsidentes suos destinavit, & prælatos in notabili copia misit, astititque congregationi illi, quantum in sua sanctitate fuit, ex quo plerique Reges & principes, & in primis serenissimus dominus Imperator multa bona ex illa reintegratione provenire sperantes suæ sanctitati gratias egerunt, promiseruntque non passuros, ut quidquam deinceps contra dignitatem & honorem Apostolicæ sedis & personæ suæ attentarent in posterum, veluti hæc omnia publicis documentis & testibus pene innumeris probari possunt. Quinimmo concilium ipsum, si sua beatitudo congregationem illam Basileensem re-

Cur mutata ob principum preces sententia.

Pollicitus Cæsar non passurum quidquam novari contra Apost. sedem.

Basileensium sponsio.

redintegrare dignaretur, promisit in hæc verba, ut XXIV. *actione colligitur:* Quod si fecerit sua sanctitas, nemo erit nostrum qui pedes ejus, ut B. Petri non osculetur, quem ut vicarium Christi non honoret, erit concilii caput, omnes ad eum respicient, omnes ei complacere, obsequi, &, quantum cum Deo poterunt, deservire curabunt: Offerimus etiam quidquid dici aut excogitari potest, nos fidelissime facturos quantum cum Deo fieri poterit pro omni honore & statu tam suæ sanctitatis, quam omnium suorum.

III. Postea violata.

Verum multo aliter, quam Ecclesiæ Dei aut populo Christiano expediret, vel S. D. N. crederet aut desideraret, aut quod tam solemniter promissa continerant, evenit: nam, cum mos sacrorum generalium conciliorum a sanctis patribus ab ipso initio nascentis Ecclesiæ fuerit, stante unitate capitis in Ecclesia, honorifice & cum reverentia recipere præsidentes Apostolicæ sedis, velut caput concilii & Papam repræsentantes, ut ex eorum decreto spoponderant, & sine quorum consensu nil auctoritative stabilitur aut diffinitur, præsidentes S. D. N. non velut caput Ecclesiæ repræsentantes, ut ex eorum decreto spoponderunt & de jure tenebantur, sed quasi potius privatæ cujusdam personæ procuratores aut oratores, multis interjectis difficultatibus, & post aliquos menses, ex quo Basileense concilium per suam sanctitatem instauratum est, omni prorsus abeis abdicata jurisdictione & potestate coactiva solita per tales in conciliis exerceri, & non aliter recipere decreverunt, quam præsidentiam pro solo nomine & [sicut præmittitur] ligatam. Præsidentes ipsi, ne ex eorum contradictione scandalo, quod nuper sedatum fuerat, operam dedisse dicerentur, acceptare constituerunt, præmissa tamen solemni protestatione ad partem, quod pro solo majori vitando scandalo, aliàs non acceptaturi, nec per talem acceptationem præjudicium aliquod sanctæ Apostolicæ sedi intendentes inferri, hujusmodi præsidentiam acceptabant, sperantes, si ad actus concilii, a quibus usque tunc erant exclusi, penitus admitterentur, posse cum tempore, quæ mala inchoata fuerant reparare, ante quorum tamen admissionem quasi multa super admissione prædicta mota sunt disputationes inutiles, & Ecclesiæ potius periculosæ, quam fidelibus profuturæ, & quæ ad duos prope menses omnes pene majores concilii tenuerunt occupatos in quibus concludere videbantur, Romanum Pontificem eum locum in generalibus conciliis obtinere non debere, quem in omnibus retro conciliis stante unitate Ecclesiæ in uno capite ministeriali a sanctis patribus celebratis semper tenuit per se aut per ejus præsidentes vel nuntios quasi per hoc inferre volentes, Papam Christi vicarium in generalibus conciliis caput non esse, sed absque eo generalia concilia celebrari posse aut ejus nuntiis, eaque sibi caput posse constituere, prout etiam ipsi multo tempore observarunt, constituendo sibi præsidentem & caput, quod non est tam erroneum, quam periculosum & piarum aurium offensivum, nec non ab omni observatione & doctrina sanctorum patrum alienum. Quinimmo in admissione ipsorum præsidentium periculosum quoddam addiderunt, videlicet quod lectis in congregatione generali his, quæ conclusa sunt per deputationes primus inter præsidentes ibidem præsentes, etiam aliis vel alio ex eis absentibus concludat juxta ordinationes concilii, quod si nolet & ipse, alius de præsidentibus ibidem præsentibus facere, tunc proximior prælatus subsequens in ordine consedendi concludat, & ipso nolente alius successive faciat, & si nullus de præsidentibus veniat ad congregationem, vel ad sessionem generalem, tum primus prælatus, ut præmittitur, pro illo die faciat officium præsidentis. Ecce quomodo stantibus præsidentibus apostolicis in concilio alios in vim legis sibi in caput & in præsidentes constituunt. Ex qua etiam lege, vel decreto aliquando secutum est, ut etiam contradicentibus omnibus præsidentibus Apostolicis, prælatus quidem in materia satis scandalosa præsumpsit concludere, immo & inferior quidam in materia valde ardua, dum nec præsidentes Apostolici, nec prælatus aliquis concludere vellet, congregatione plena conclusit. Ex hoc facile intelligi potest, quomodo juxta eorum promissa & sanctorum patrum decreta Romanum Pontificem habuerunt pro capite concilii, & in quanto discrimine ex talibus ordinationibus in vim decreti publicatis posuerunt tam ardua, quæ de sui natura valde mature veniunt in generalibus conciliis ventilanda & concludenda.

Morem solemnem conciliorum sustulere.

Legatos præsides concilii admittere recusarunt.

Admisere ut procuratores privatæ personæ. Ademere iis potestatem coactivam.

Pro declinando schismate ita præfuere.

Concertationes inutiles de abrogando vetere more.

Opiniones inductæ Papam non esse caput concilii.

Novatum, ut si præsides nolint decernere, proximus præsul decernat.

Pro libito sibi præfecere capita.

Præsul ordinis inferioris ausus decernere, cum alii nollent.

Innovarunt præterea duo decreta quondam Constantiensis concilii, illa extra terminos suos & ad alios casus, quam fuerat constituentium intentio, extendendo in magnum periculum monarchiæ Ecclesiasticæ, & præjudicium sanctæ Apostolicæ sedis; prætendentes ipsi non a Romana Ecclesia, prout omnes catholici doctores profitentur & docent, ipsa generalia concilia habere robur & potestatem, postquam fuerunt Apostolica auctoritate congregata, & per hoc quasi denegantes concilia generalia non suscipere auctoritatem & fundamentum a Christi vicario, quod nemo unquam fidelis & doctus dicere præsumpsit, per hoc etiam inferentes primo expresse declarare, quod Romanus Pontifex, ut prælatus quilibet obedire tenetur & decretis, ordinationibus, & mandatis concilii, & subjici debere condignæ pœnitentiæ si contra fecerit, quod nihil aliud est, quam potestatem summi Pontificis Christique vicarii in terris to-

Decreta concilii Const. in alienos casus & sensus distorta.

Monarchia ecclesiastica ob iisdem labefactata.

Negarunt conciliorum authoritatem pendere a vicario Christi.

Potestatem a Christo ei concessam ad multitudinem transferre.

Ex eo sequitur Reges subditis & præsules clero obnoxios esse.

taliter annihilare & supremam potestatem ipsi a Christo datam in manibus multitudinis ponere, quod est non tam erroneum, quam etiam ab omni doctrina sanctorum patrum totaliter alienum, immo toti statui catholicorum principum valde perniciosum, quoniam pari modo possent eorum populi si congregarentur, supra eos prætendere potestatem, & sic episcoporum statum & politiam Christianam evertere, quod minime est dicendum aut tolerandum.

IV. Annatas contra veterem morem Pontificibus eripuere.

Fecerunt etiam decretum quoddam de annatis auferendis a Romano Pontifice & a sacro collegio dominorum Cardinalium, nec non a prælatis cæteris, in grave præjudicium & depressionem Apostolicæ sedis, & aliarum ecclesiarum, cum enim a tanto tempore, de cujus contrario non est memoria, & per multa retro sæcula summus Pontifex & reverendissimi domini sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales pro decenti statu ipsorum & necessitatibus Romanæ ecclesiæ incumbentibus supportandis, in signum quoque supremæ præeminentiæ Romanæ Ecclesiæ ad cæteras omnes, quas ipsa Romana sedes fundavit, & supra quas ipsa Domini voce primatum obtinet, in pacifica fuerit possessione de levandis annatis, nec unquam a sanctis patribus, vel ab aliis conciliis inventus fuerit melior aut aptior modus & minus gravans ecclesias, quam annatarum, utpote quæ nunquam fuerint per aliquod concilium revocatæ, immo potius in generali Viennensi & Constantiensi concilio susceptæ, servatque etiam usque in hodiernum diem ritum hunc in sua obedientia orientalis ecclesia, in illis in quibus adhuc dominatur; hi nihilominus de Basilea absque eo quod S. D. N. & sacrum collegium & dominorum Cardinalium fuerint vocati & avisati, cum de tanto eorum ageretur præjudicio, quantum in eis fuit, per viam valituræ perpetuæ legis & decreti in generali congregatione, & postmodum in publica sessione annatas hujusmodi abstulerunt, in grave præjudicium & enervationem Apostolicæ sedis & prælatorum omnium, contradicentibus eis & protestantibus non solum præsidentibus Apostolicis in eadem generali congregatione, & annullantibus actum, quantum in eis fuit, sed aliis multis prælatis & procuratoribus prælatorum, qui aderant, & de quorum agebatur interesse, & non modico præjudicio.

Is ritus adeo antiquus ut etiam patriarchis Græci annatas pendant.

Iniquo decreto a præsidibus & multis aliis intercessum est.

Ita Cardinales etiam S. R. E. & cæteri curiales Romanæ curiæ, officiales quoque plerique, etiam prælati viri que insignes in curia Romana degentes, cum hujusmodi decreti notitia ad eos pervenit, in præsentia S. D. N. publice sunt protestati & reclamaverunt, petieruntque per suam beatitudinem opportunum remedium adhiberi, affirmantes, quod si decretum hujusmodi tam præcipitanter factum, debebat observari, compellebantur relinquere sedem Apostolicam & ejus servitia, & alibi se conferre ubi statum & victum eorum cum honestate ducere possent, compellebanturque etiam nonnulli prælati eorum ecclesias deserere, quorum aliquæ in annatorum solutione & sigillis fundatæ sunt. Nec est omittendum, quod cum illi de Basilea promisissent sufficienter providere Papæ & Cardinalibus & prælatis, qui de decreto illo plurimum lædebantur, pluries per præsidentes Apostolicos & oratores suæ sanctitatis requisiti de hac provisione facienda, promisso nunquam satisfacere curaverunt, nec efficaciter curant etiam de præsenti. Immo, cum ante hujusmodi decreti publicationem præsidentes Apostolici offerrent quod, si qui fiebant abusus in exigendo illas annatas, se operam daturos cum effectu, ut illi tollerentur, & id satis sufficere pro reformatione, & in eam sententiam sanior pars optimatum concilii conveniret, ipsi omnibus his spretis, quod primo magno detrimento cœperant, opere compleverunt.

Polliciti Basileen. provisores Pontifici fidem elusere.

In quo re est considerandum, quod pro sola odio aut Apostolicæ sedis vel sedentis in ea, & cum magno detrimento & periculo status Ecclesiæ hoc attentatum est: nam cum tunc S. D. N. tota fere Ecclesiæ patrimonio esset spoliatus, & a propria sede fugatus, & in alienis terris & castellis moram trahere compulsus, & per quos & per opera quorum jam mundus intelligit, nec suæ sanctitati & Romanæ Ecclesiæ aliud præsidium, quam annatarum hujusmodi remansisset, ut omni penitus auxilio destitueretur de facto & , quantum in eis fuit, hoc præsidio suam sanctitatem & sacrum collegium spoliarunt, & per quandam quasi circumventionem hoc a concilio extorserunt; plerique namque boni & timorati viri, sperantes juxta promissa sufficientem provisionem debere fieri, in illud decretum consenserunt. Cujus etiam omnes decreti partes si quis scrutari & ponderare volet, inveniet profecto multa intolerabilia, & quæ necessitati seu conditioni instantis temporis nequaquam conveniebant. Illi tamen de Basilea legem, quam in aliis tulerunt, minime servantes, sed contra ejusmet statuta venientes, quotidie annatas levant & exigunt, & cum his, quibus vel a S. D. N. vel ab eis beneficia collata sunt, componunt diversimode, & novo quodam ingenio undique sibi pecunias conflare contendunt.

Invidia deprimendæ sedis Apost. se agi demonstrarunt.

Ad se contra statuta sua annatas derivarunt.

Aliud quoque universali Ecclesiæ & toti populo Christiano, non minus periculosum, quam perniciosum attentaverunt: nam, cum omnia jura divina & humana disponant multa fieri circa electionem summi Pontificis in faciliorem & expeditiorem exitum ipsius electionis propter periculum, quod imminet in longa vacatione Apostolicæ sedis, & propter solam eam solemnitas illa, quæ in cæteris inferioribus ecclesiis a jure est introducta, in hac sit pro majori parte

re-

Electionem pontificis difficultatibus novis turbare ausi.

remissa, ipsi electionem Romani Pontificis cum nonnullis modificationibus & conditionibus novis etiam adinventionibus, & inusitatis juramentis tam per Cardinales, quam per Papam præstandis valde difficultarunt, & ad quoadam quodammodo impossibilitatem redegerunt, & præcipue in vim legis statuerunt, juramentum quoddam præstare debere, in quo inter cætera continetur, quod Romano Pontifici electo non prius obedirent, quam ipse in summum Pontificem electus juret juxta quandom inauditam formam, quæ recte consideranti schismatis potius est inductiva, quam pacis; volunt enim Papam, postquam electus fuerit a duabus partibus Cardinalium, emittere & dare debere consensum electioni de se facta per modum pollicitationis, juramenti, & professionis cujusdam.

Sacramenti formulam schismatica labe fœdam præscripsere.

In qua forma juramenti post professionem, quam facit de servando fidem & ritum sacramentorum juxta traditionem sanctorum octo conciliorum, quibus addunt Lugdunense, Viennense, Constantiense, & Basileense concilia, jurat prosequi celebrationem conciliorum generalium, & confirmationem electionum juxta decreta Basileensis concilii, quod certe est inauditum, periculosum, contra omnia decreta sanctorum patrum de electione summorum Pontificum loquentia, quæ disponunt, quod electus a duabus partibus Cardinalium absque contradictione quæcumque sit Papa, præsupponendo in eo fidei fundamentum; repugnaret enim, quod esset Christianæ fidei caput, & non esset fidelis, ideo recte quidem sancti patres a summis Pontificibus non pollicitationes & juramenta, sed professionem tantum fidei exegerant. Ita beatus Gregorius se quatuor concilia generalia Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense sicut quatuor evangelia profitetur venerari & suscipere. Ita etiam ex professione Romani Pontificis colligitur, quæ in decretis canonizata est, in quibus illa sancta concilia Romanus Pontifex in his, quæ sunt fidei, profitetur. Modificant etiam summi Pontificis electionem in eo, quod volunt eligentes Pontificem non posse nominare nisi tres, & quod etiam si tantum duos nominarent, quod unus sit de extra collegium dominorum Cardinalium, & quod non possit nisi unum scrutinium in die celebrari, & quod non possit fieri accessus nisi post sex scrutinia, & multa alia novitatis plena & contra laudabilem consuetudinem hactenus observatam in electione summi Pontificis, & in impedimentum faciliores exitus & expeditionis ipsius electionis. Nam, ut alia omittamus, ex prædictis, quæ necessitas incumbit, ut nominatis duobus unus haberet esse de extra collegium; omnia enim jura clamant non tantum in electione Romani Pontificis, sed in ecclesiis inferioribus, quod si de gremio ecclesiæ dignus reperitur, de Ecclesia assumi debeat, specialius tamen id servari convenit & specialius id de jure cavetur, quod sacro collegio sede vacante Romanus Pontifex assumi debeat. Ita sexta synodus statuit. Hoc ipsum ex Stephani Papæ concilio colligitur, dum dicitur: Oportebat, ut hæc sacrosancta domina nostra Romana ecclesia, juxta quod a B. Petro & ejus successoribus institutum est, rite ordinaretur & in apostolatus culmen unus de Cardinalibus presbyteris aut diaconibus consecraretur.

Decreto veter. concilior. infregerunt.

Circa eand. electionem plura alia novato.

His adversantur decreto sextæ synodi.

V.
Edixere præter fas ut vacante sede electio Basileæ fieret.

Nec est illud etiam prætereundum, quod præ cæteris est periculosum; quoniam statuerunt, quod hoc tempore vacante sede Apostolica, electio habeat fieri in Basilea & in loco concilii & non nisi post duos menses a die vacationis. In qua re est diligenter advertendum, quod istud est adducere apertum schisma in Ecclesia, pro quo tollendo in concilio Constantiensi totus Christianorum præcipuus cœtus desudavit, quoniam reverendissimi domini Cardinales quorum est præcipuum munus sede vacante providere de Pontifice, ne per longam vacationem Romana ecclesia, immo tota Christianitas patiatur incommoda, ubi occurrit Papæ mors, statim compellentur eligere & Ecclesiæ pastore viduatæ providere; nec volent aut commode poterunt ire Basileam: Illi vero de Basilea suo decreto innitentes talem in summum Pontificem electum forte non acceptabunt, nec pro Papa habebunt, juxta ordinationem eorum ad aliam electionem procedent, & sic statim inducetur schisma. Non est præterea ratio aliqua vel necessitas, ut Basileæ aut in loco concilii eligatur Papa, nam juxta canonicas sanctiones electio Romani Pontificis habet celebrari in civitate vel diœcesi, si locus est tutus, ubi Papa moritur. Item etiam si servare vellent Cardinales illud decretum de duobus mensibus, esset valde periculosum post longam vacationem, primo duorum mensium, secundario tanti temporis quanti duraret tractatus electionis, qui aliquando duravit anno vel annis, Cardinalibus in conclavi ad invicem non valentibus in unam personam convenire. Cur autem decretum illud factum fuerit non est admodum difficile cognoscere, quoniam de ambitionis potius, quam charitatis fomite processit. Esset etiam valde perniciosum electionem supremi in Ecclesia principis tantæ multitudini committere. Hoc tamen decretum nec per S. D. N. nec per sacrum collegium unquam fuit receptum vel approbatum, est tamen ex prædictis causis omnino tollendum.

Hoc decreto schisma procurare visi.

Vetera decreta huic adversantur.

Id seditiosorum ambitione factum.

Intercessum illi ob Eug. & cardinalibus.

De electione Card. temerariam sanctionem edidere.

Statuerunt præterea de numero & qualitate Cardinalium, captivantes quoad hoc libertatem S. D. N. & sacri collegii, & dividentes orbis nationes, & Christianitatem partientes: cum tamen apud Deum

non

non sit personarum acceptatio, nec sit distinctio Judæi & Græci, fueritque semper in potestate Romani Pontificis de consilio fratrum suorum eligere ad latus suum viros, quos putavit expertos & Ecclesiæ profuturos, & quos judicavit expedire pro tempore & publicæ rei Christianæ, quod quidem decretum velut Romanæ Ecclesiæ perniciosum ipse Romanus Pontifex & sacrum collegium numquam acceptaverunt.

Nunquam illo ab Eug. & Cardd. admissa.

Voluerunt etiam illi de Basilea, & hoc decreto firmarunt, Romanum Pontificem pendente concilio numquam Cardinales posse alibi creare, quam in loco concilii, quod magnam continet impietatem, nec ullam faciem honestatis habet, cum nulla sit ratio, quæ arctare debeat summum Pontificem ut, si velit, Ecclesiæ Romanæ providere de Cardinalibus urgente utilitate & necessitate suadente, habeat cum toto collegio & Romana curia se transferre Basileam, & cum etiam hoc servare nil aliud foret, quam statum ecclesiasticum & Ecclesiæ monarchiam involvere in apertis periculis, & pene ad exitum deducere.

Ita monarchiam ecclesiasticam convellere nisi sunt.

Quæ omnia quis dubitat de ambitionis & odii radice processisse, satagentibus nonnullis, qui quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærunt, gradum illum prope supremum honoris conscendere hac via, quem non alia posse attingere credebant? Claudentes etiam per hoc viam S. D. N. defensioni suæ, ut ita sublata defensione sua beatitudo compelleretur omnibus, quæ ipsi vellent, parere, in qua re illud etiam præcipuum est detestandum, quod tam leviter & uno pene momento conati sunt evertere, quæ a sanctis patribus per tot retro sæcula edita & inconcusse servata fuerunt, sub specie pietatis & supremæ quam sibi fingunt potestatis, conantes etiam omnem dignitatem, honorem, & superioritatem ab Apostolica & Romana Ecclesia auferre, & in se convertere.

VI.
Decreta Pontificum in celeberrimis conc. prolata convulsere.

Illud etiam est non minori admiratione perspiciendum, quod Clementinam literis de proba. quam in generali concilio Viennensi longe celebriori, quam sit hoc Basileense edidit Clemens justissimus Pontifex & in Dei Ecclesia celebratæ, tollere conati sunt, supremum Ecclesiæ principem, cui jura omnia divina pariter & humana & omne semper sæculum detulerunt, de mendacio calumniari satagentes, & quod verbis suis & facto suo non sit habenda fides, quod est certe absurdum, præsumptuosum, & calumnia plenum, cum caput fidei & religionis nostræ, quod non puri hominis sed Dei, quem impossibile est mentiri, vicem gerit in terris, non præsumatur, saltem de facto suo proprio, velle vel consuevisse mentiri, cum etiam cæteris Regibus, & principibus de facto suo credatur.

Appetiere calumniis Pontificem.

Reservationes sustulere.

Abstulerunt præterea a Romano Pontifice speciales reservationes, quibus aliquando necesse est summum Pontificem uti pro tempore, nec possit, quod Deus sui vicarii relinquit arbitrio, hominum statutis aut legibus eludi; nam reipublicæ non expediret, ut moderatio legum omnium, quam epicheiam moralem nominarunt, non esse penes supremum principem, quamvis etiam humanæ reservationes sint contra jus commune; cum enim plura sint negotia, quam vocabula, & lex non valeat omnes casus comprehendere, dedit Deus legem animatam in terris, non multitudinem, aut collegium, vel universitatem, sed maximum videlicet omnium principem Romanum Pontificem Christi vicarium & Petri successorem, qui haberet pro exigentia & qualitate gerendorum non alieno arbitrio, sed suo leges interpretari, moderari, declarare, & tollere, si sit opus. Quomodo ergo ii patres, qui sunt Basileæ congregati existimant posse supremum Ecclesiæ principem legibus ipsorum insuetis & sacris canonibus adversantibus ligare, immo ipsum omni potestate denudare, ita ut pro solo nomine & veluti signum quoddam in Apostolico throno sedere velle videantur?

Constitutus a Deo Pontifex velut lex animata.

Postmodum ne aliquid deesset, unde materia querelæ daretur & scandali, præsumpserunt absque authoritate vel licentia Apostolicæ sedis plenarias indulgentias dare, in qua re cum multi graves & notabiles prælati etiam viri in divino & humano jure doctissimi plerique timorati conscientiosi & scandalum ex hoc in Ecclesia provenire dubitantes, se opposuissent per duos annos cum dimidio, & inter majores concilii post multas publicas disputationes habitas in loco deputationis pacis aliquando fuisset obtentum hoc minime per concilium fieri convenire, sed exercitium clavium & dandi plenarias indulgentias esse penes supremum Ecclesiæ principem Romanum Pontificem, nihilominus postmodum a multitudine vocum inferiorum, qui pro causis potius privatis, quam pro republica sunt in concilio, obtentum est indulgentias illas plenarias per orbem universum publicari debere in gravi præjudicium, ne dicamus contemptum Apostolicæ sedis, cujus est maxime proprium illas dare, & in laqueum & periculum fidelium animarum, laicis quamplurimis detestantibus & admirantibus hoc per multitudinem præsumi, quod in signum supremæ potestatis est soli summo Pontifici reservatum in quarum publicatione, si quis recte velit animadvertere, inveniet hoc potius ex radice avaritiæ & audaciæ quam charitatis, & pro solo scandalo suscitando processisse.

Indulgentias temere concessere.

Major episcoporum pars decreto intercessit.

Ab inferiori ordine per seditionem prolatum.

Plures hoc edictum exsecrati.

Manavit ex avaritia.

Illud summe advertendum est, & ad quod omnis principum consideratio se convertere debet, quod ii, qui Basileæ sunt, omnia administrant & faciunt tam in spiritualibus quam in temporalibus quæ spectant & pertinent ad exercitium su-

pre-

premi in Ecclesia principis, quoniam minores causas agunt, de causis confirmationis cognoscunt, postulationes quæ soli gratiæ nituntur, & quas solus Papa consuevit admittere vel rejicere, non solum in concilio recipiunt, immo eas contra provisiones Apostolicæ sedis admittunt, & provisiones per Papam factas multas decernunt; de canonizationibus sanctorum cognoscunt, beneficia & officia, commendas etiam cathedralium ecclesiarum conservatorias ad tempus & in perpetuum dant, pensiones super beneficiis imponunt, confessionalia concedunt more Romanæ curiæ, ab omnibus peccatis absolvunt non semel tantum, sed pluries circa easdem personas; dant indulgentias in fine sermonis & missæ authoritate universalis Ecclesiæ, faciunt doctores in omni facultate nulla vel modico examine prævio, cum illegitimis dispensant ad ordines, dignitates & hereditates, plerisque pallium conferunt, episcopos consecrari præcipiunt, ordines etiam extra tempora dare mandant, cum irregularibus & omnibus pene criminibus irretitis dispensant, actiones more principis suspendunt, in gradibus a jure prohibitis dispensant ita faciliter, ut repertum sit dispensatum esse per unum prælatum in secundo gradu consanguinitatis, authoritate, ut dicebatur, concilii, per quam dispensationem pretio, ut non dubitabatur, emptam patruus neptem sibi habuerit copulare. Quæ omnia nullum unquam generalium conciliorum, etiam, illorum octo ab initio nascentis Ecclesiæ, facere præsumpsit, & hoc * est aliud, quam duo exercitia suprema duo tribunalia, & duo capita in Ecclesia militante ponere velut monstrum, & sic apertissimum schisma fovere, pro quo de domo Dei eliminando non ante multos hos annos omnes fere Christiani principes multo labore & sudore, nec non sanguine suo & suorum annis fere quadraginta laborarunt.

Enumerantur temere ob iis facta.

Talia nunquam egere veterum concil.
* non
Duo supreme capita in Ecclesia constituerunt. Induxere ita schisme vetus.

VII. Inauditum quippe cunctis sæculis est hoc, quod cum principi unico catholico judicatoque capite religionis Christianæ concilium generale, a quo omnis norma justitiæ & exemplar, omnisque morum emendatio, summa item pax, omnisque erroris eliminatio, etiam ipsa sui toties repetita professione procedere debent, cum tanto Ecclesiæ & populi Christiani scandalo contendat de pari, immo de majori potestate cum summo Pontifice, administrando quæ ad eum non pertinent, & pro quibus per peritiores totius orbis viros quotidie concilium laceratur & vilipenditur, referente jam ex omni parte fama, universos ecclesiastici ordinis viros perditos & male operantes, & qui in partibus vel in curia pro eorum demeritis punirentur, in concilio Basileensi recipi & ad cumulandum tantum in deliciis haberi. Nunquam

Peritiores orbis viri damnarunt acta Basileensium.

Rebelles & nequiores ob iis habiti in deliciis.

ex hominum memoria vel in annalibus majorum nostrorum simile genus schismatis aut scissuræ novit Ecclesia, dum enim in sede Petri legitimus sedet administrator, & is etiam, quem concilium ipsum habet & nominat indubitatum Romanum Pontificem, est in possessione administrandi, cur hoc est, quod ii patres, qui sub nomine generalis concilii Basileæ conveniunt, seque omnia in Spiritu Sancto facere & operari profitentur, parem aut majorem præsumunt potestatem? Nunquid mediator Dei & hominum homo Jesus Christus, cum mortem agere & suos corporale præsentia relinquere decrevit, multitudinem, & non potius vicarium, Petrum videlicet Apostolorum verticem [ita enim Dionysius & Cyrillus reliquique sancti doctores Ecclesiæ eum nominant] sibi elegit successorem? Cur monarchiam hanc, quam Deus suo ore instituit, ad populorum statum & ad democratiam deducere festinant? Numquid non vident apertum dissidium non solum in universali Ecclesia, sed fere in singulis omnibus, dum quem Papa instituit, hi destituunt, & quem ligat, hi absolvunt, quem exaltat, hi deprimunt?

Indubitato Pontifici administrationis possessionem eripere conati.

Christus non multitudini sed uni Petro potestatem contulit.

Quid hoc aperto schismate, quod annis fere sex adhuc repullulat Ecclesiæ aut Christi fidelibus populis & toti reipublicæ Christianæ periculosius esse potest? Quid opus erat ibidem congregatis ad hoc scandalosos & insuetos actus procedere, & se de iis, quæ ad eos minime pertinebant, intromittere, jurisdictionem & auctoritatem summi Pontificis toto orbe venerandam, & in summa pace se habentem, sede jam plena, ipso non præmonito aut requisito, impedire, immo totaliter auferre, & duo capita sub diversis tantum nominibus in Dei Ecclesia [quod omnium perniciosissimum est] constituere, fidem ipsam nostram lædentes & articulum illum unam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam? Unde & si cætera omnia rite gesta fuissent, prout certe non sunt, hæc nequaquam Christiani principes simulare aut tolerare deberent: quinimmo etiam ipso Romano Pontifice silentium agente, & hæc longa quadam patientia tolerante, ipsi catholici principes pro zelo fidei catholicæ succurrere tenentur. Ad prædictorum corroborationem dicere, eos etiam omnia officia ad instar Romanæ curiæ in concilio constituisse, videlicet cancellariam, pœnitentiariam, cameram, auditorem, clericos & cæteros ejusdem officiales, auditores rotæ, registrum tam supplicationum quam bullarum, cursores & servientes armorum, auditorem contradictarum, correctorem, scriptores abbreviatores, soldanum & cæteros omnes, quos Romana curia de longissima & approbata consuetudine habere & sibi constituere decrevit & consuevit. Item legatos de latere cum facultatibus per sedem Apostolicam talibus dare solitis publicarant & fecerant, qui usi sunt cruce & alits

Schisma multis annis moliti.

Sustulere articulum unam sanctam Ecclesiam.

Omnia officia Rom. curiæ induxerunt Basil.

Legatos de latere præter fas crearunt.

aliis insignüs legatorum, monstruosum nescio quid præ se ferrenes. Collectores per omnem fere orbem constituerunt, qui pecunias cameræ & sacri collegii, census quoque & regalia ad Romanam Ecclesiam pertinentia exegerunt, impedieruntque, quominus Apostolici collectores exigerent, immunes, & qui eis non solvebant, excommunicarunt, dantes plene operam, ut jam totus mundus sciret, concilium cum Papa non esse ligatum in uno pacis & charitatis vinculo, pro qua pace non rumpenda S. D. N. hæc omnia usque in diem hanc patitur. Decimas etiam & semidecimas imposuerant, & licentiam dederunt nonnullis prælatis, ut subditis suis imponerent exactiones plurimas pro beneficiorum aut officiorum datione, & quod Papam exigere non permittant, ipsi sub alio titulo & colore exigant. Prælatos ad concilium non venientes pecunia quietant & mulctant, quod genus turpis quæstus nonnulli Reges & principes in eorum temporali dominio hoc execrantes fieri omnino prohibuerant.

Vectigalia Ecclesiæ Rom. ad se derivarunt.

Imperavere decumas.

Nonnulli principes eorum avaritiam execrati.

VIII.

Concilium in litium tribunal convertetunt.

Dicere præterea de causis tam ecclesiasticis, quam profanis, quæ indistincte in concilio introducuntur, ita ut concilium potius particularium causarum, quam generale dici aut appellari possit, cum enim quædam sint causæ, quæ de sui natura in concilio veniant ventilandæ, actum fuit a principio concilii, ut ex quinta colligitur sessione, quod darent præcognitores, qui haberent examinare, quæ causa in concilio introduci debebant, ne patres, qui venerant & vacarent ad ea, propter quæ concilium se profitebatur in Spiritu Sancto congregatum, inutiliter occuparentur in causis, & dum hoc servatum extitit pauca admodum causæ in concilio sunt agitatæ, sed cum cogitare cœperunt de perpetuatione concilii, jam exolevit mos ille, siluit decreti illius dispositio, omnes passim causæ introductæ sunt, ut quoniam tædio jam affecti prælati præ nimia duratione concilii recesserant, esset saltem multitudo, quæ concilium cum aliqua colorata occupatione continuaret, unde nunc fit, ut omnis, qui in curia Romana sententiam contrariam reprobat, statim ad concilium recurrat, & ut plurimum quod curia absolvit, qui in concilio sunt condemnant. Adversus tres sententias conformes latas in curia restiterunt, nec permittunt de sententiis in concilio latis in curia cognosci, at ipsi de sententiis latis in curia cognoscere volunt. Non patiuntur a sententiis privatorum in concilio latis ad Papam appellari, & constituentes se supremos judices, causas ad se advocant de Romana curia, & sic denegant supremum tribunal Papam tenere in aliis causis, quam in causis fidei, quod est erroneum. Judices etiam præficiunt causis audiendis, qui sunt ignari judiciorum, & penitus inexperti, non examinati prima, ut fit in Romana curia, qui judices ignari juris communis & styli Romanæ curiæ inordinate procedunt, & futurum erit aliquando, ut omnis vel major pars sententiarum, quæ ibi feruntur revocentur ex eisdem actis in posterum.

Ad propagandum concilium subdole id inventum.

De pontificiis sententiis nusi cognoscere.

Fecerunt etiam illi bullam plumbeam, quod nunquam extitit attentatum per aliquod generale concilium, nisi forte sede vacante, quod quidem novitatem quandam sapit & præsumptionem: mos enim fuit quorundam antiquorum generalium conciliorum, quæ Papa per suos præsidentes seu nuntios Apostolicos celebravit, ut omnia fere sub nomine præsidentium expedirentur, & eorum subscriptione & sigillo firmarentur, nec aliter, quæ decretabantur recipiebantur.

Bullam plumbeam contra veterem morem confecere.

Antiquitus omnia sigillo præsidum concilii firmari consueta.

Inauditum etiam est illud & contra universalis Ecclesiæ generalem observantiam & sanctorum patrum traditionem, quod in missa non orant pro Papa, scienter orationem illam, Deus omnium fidelium, omittentes, cum tamen Ecclesia nedum pro Papa, sed pro Judæis & paganis mandet orationes fieri, cum enim valde accurate præsidentes Apostolici sæpe quærerentur, quod oratio illa omittebatur in missa, nunquam tamen illud emendare, vel aures præbere voluerunt; quæ res est magni contemptus, & perniciosi exempli, & per hoc, quod intus gerunt aperte demonstrant.

Precationem pro Papa in sacris intermisere.

Commoniti obsurduerunt.

Dicere præterea de inordinato modo procedendi in concilio a quo omnis hæc turbatio magna ex parte nascitur, nam quendam modum invenerunt, quem noviter ad concilium venientes habent servare, quem incorporationem vocant; qui quidem magno astu & calliditate adinventus est, quoniam quædam juramenta & pollicitationes extorquentur, quæ monopolium potius & conjurationem sapiunt, quam concilii libertatem, quod juramentum multi graves & conscientiosi viri, multi etiam principum oratores subire recusarunt: & admiserunt communiter & distincte omnes inferiores non graduatos, sed penitus ignaros, & qui habuerunt nedum vocem consultivam, sed definitivam & authoritatem vocum, non ponderando zelum aut merita cuncta in eo concilio acta & conclusa sunt & fiunt etiam de præsenti, ita ut frequentissime prælati omnes vel major pars & sanior fuerit in una sententia, reliqua vero etiam excedendo de modico in contrarium prævaluit a pluralitate vocum, qui modus est a jure improbatus, ut sapientibus vocatis, ab ignaris definiatur, quod a majori parte receptum est. Immo stante hac concilii ordinatione, procedendum videlicet per deputationes, & prævaleat, quod obtineatur a majori parte conclusorum in tribus partibus, idest deputationibus, evenit & frequenter contingere potest, quod a majori & non saniori parte totius concilii aliquid concludetur, quod

Inductus novus admittendorum ad concilium modus.

Sacerdotes cum præsulibus æquarunt.

Ad placita minorum sacerdotum sua decreta ediderunt.

quod est absurdum, quod sic deducitur. Pone, quod in concilio Basileensi agatur de tollendis commendis a reverendissimis dominis Cardinalibus, & ab aliis prælatis, prout nunc dicitur eos de Basilea abstulisse, & pone, quod in deputatione fidei, pacis, & reformatorii scrutatis votis singulorum de centum vocibus pro qualibet reperiatur quod quinquaginta una voce fiat pro parte affirmativa, quod auferantur commendæ, & quadraginta novem pro negativa, quod non auferantur, & sic omnibus vocibus harum trium deputationum computatis, apparet quod centum quinquaginta tres voces sunt, quod commendæ auferantur, & centum quadraginta septem quod remaneant, & sic a majoritate vocum trium deputationum juxta concilii ordinationem opus est concludere, quod tollantur.

Modos decernendi a Basileensibus inductus.

Pone ergo, quod quarta deputatio de communibus nemine discrepante definiat commendas non esse tollendas, tunc licet omnibus quadringentis vocibus collectis in unum major pars vocum concludat, quod non tollantur, sunt enim centum quadraginta septem, tamen prævalet minor numerus vocum centum videlicet & quinquaginta trium, quamquam in tribus deputationibus prævaluit major pars, & sic juxta ordinationem concilii rejecto illo quod a majori parte vocum totius concilii receptum est, in generalique congregatione contendetur, quod a minori parte concilii est diffinitum, & ita postmodum decretabitur, quod est satis inauditum, excedit enim pars major, quæ juxta dictam ordinationem succumbit, minorem partem, quæ prævalet & recipitur in nonaginta tribus vocibus, quod est mirandum & contra omnia jura.

Inauditus apud antiqua generalia concilia. Præsules olim vel procuratores eorum tantum se subscribebant.

Sed quod etiam per hunc modum non concludatur a saniori parte, satis est verisimile, quoniam potest contingere, quod in numero de centum quadraginta octo sint viri longe majoris virtutis & sufficientiæ, quam in numero de centum quinquaginta tribus: non fuit iste modus generalium conciliorum apud antiquos patres, nec modus juris quoniam ut plurimum in antiquis conciliis soli prælati, qui suas diœceses repræsentabant, & majore lumine & gratia illustrantur & visitantur, quam hi, qui non sunt prælati & procuratores prælatorum vocem habebant definitivam, qui etiam subscribebant se, ut ex gestis antiquorum conciliorum colligitur.

In Constantiensi concilio processum est per nationes propter schisma.

In concilio vero Constantiensi per quandam tolerantiam, & ut citius veniretur ad extirpationem antiquati schismatis, extitit permissum, ut procederetur per nationes, qui modus est longe tolerabilior, quam iste, quoniam quilibet in sua natione scit bene, quæ illi expediunt, norunt defectus tanquam experti, & sciunt etiam judicare de modis reparandi: majores etiam nationes in natione honorantur & præferuntur cæteris, & communiter minores licet forte non sint periti vel graduati, sequuntur saltem pro reverentia vota majorum & peritorum de illa natione, sic non nisi a saniore parte, ut plurimum res arduæ concludi possunt.

Gravissima in deputationibus Basileen. incommoda.

Non sic contingere potest in hoc modo procedendi per deputationem, qui penitus inordinatus & confusus est, & in quo Germani Gallicis, Gallici Hispanis, Hispani Italicis permixti sunt, ubi nunc minimus Hispanus verbi gratia non deferet nobiliori & magis scientifico prælato, qui sit de tota Francia, in una deputatione, & qui tantam vocem habebit, quantam habet Cardinalis vel magnus magister in theologia, & sæpissime est per experientiam comprobatum, quod in una deputatione nunc bene inferior & miser in faciem restitit uni prælato ita, ut prælatum tanquam magis probum tacere & cedere oportuerit; unde per hunc modum raro a saniori parte aliquid deliberatur.

Infimi sacerdotes adversus episcopos obluctati.

Nec etiam cum gravitate, ut expediret, deliberari potest, unde sæpissime scitum est, ut materia satis facilis ita fuerit in deputationibus difficultata, ut vix potuerit multis diebus terminari, quandoque res arduissimæ, & quæ magno studio & tempore indigebant, nulla prius discussione facta per verbum: Placet, *statim expedita sunt.*

Plura temere sancita.

Ideo non mirum, si plura per hunc modum procedendi gesta sunt sacris canonibus & bono publico parum convenientia, & propter hoc videntes patres, qui debebant esse judices concilii, inferiores & ignaros, de iis, quæ ad eos non spectabant, judicare ut intelligebant, & penes eos omnes concilii potestatem residere licet de facto, frustrati spe & desiderio suo pro majori parte recesserunt, ita ut a multo tempore citra in concilio non fuerint vigintiquinque episcopi, etiam oratoribus Regum & principum computatis.

Potestas concilii Basileen. fuit penes infimos & ignaros sacerdotes.

Vix episcopi viginti quinque inibi permansere.

IX.

Hic etiam modus procedendi nec inimicos aut suspectos excludit in judicando, & frequenter & sæpissime visum, quod inimici S. D. N. & Romanæ Ecclesiæ passionatique diversis ex causis incorporati fuerint, & contra suæ beatitudinis statum & honorem judicarunt, & fuerunt ut plurimum in causis ad suam sanctitatem pertinentibus specialiter deputati. Quis autem recta mentis non obstupeat, immo certe non erubescat, & factum fuit detestabile quod, cum populus Romanus, qui tunc nuperrime Papam captivare conatus fuerat, in ejusque personam fuerat machinatus, & Cardinalem S. R. E. reverendissimum scilicet dominum camerarium diro carcere & in compedibus mancipatum teneret, ad concilium misisset, non ut suum errorem cognosceret, sed ut cum sanctissimi domini nostri calumnia tantum scelus palliaret, petiit tandem sacro concilio per certos syndicos, quos ad hoc specialiter constituerant, incorporari: qui nomine populi Ro-

Proditores Pontificis ab iisdem admissi.

mani sic interdicti & excommunicati, & acerrimis juris & hominis pœnis irretiti, statim magno applausu incorporati sunt veluti peculiares Ecclesiæ filii, qui tam egregium facinus attentaverant, ut Christi vicarium temerario, immo diabolico ausu caperent, pœnas juris & hominis non formidantes, sed potius censuras omnes & jura omnia divina & humana contemnentes & profanantes, qui in nullo alia rei apud aliquos videbantur nisi quod tantum facinus, Deo in contrarium disponente, consummare non potuerant. In qua re quis ita legum aut vitæ communis ignarus non videat quosdam, qui illi incorporationi favebant, in tam damnato crimine communicare? Hac imperita illa multitudo, quorumdam arte & astu decepta, fieri consensit in magnam concilii notam: si enim per prælatos & graves viros fuisset concilium Basileense celebratum, hæc gesta non fuissent, & non etiam forte esset necesse aut expediens de actis dispensare aut ea in dubium revocare. Qui vero rem hanc ordinarunt eo prætextu hoc fecerunt, ut multitudinem suo modo ducere possent, quod non potuissent ita personas graves & timoratas contractare. Nec hunc modum procedendi ex eo colorare possunt, quod a principio concilii pauci convenerant in Basilea, quoniam postquam concilium fuit plenum, & per S. D. N. reintegratum, erant prope centum quinquaginta mitræ, & fuere centum post per multos menses, quia poterant si zelum habuissent, facile variare modum procedendi, & expedire quæ erant expedienda, præsertim cum de hoc sæpissime & cum instantia per magnos principes & prælatos fuerint requisiti, sed non exaudierunt vocem eorum.

Cur Basileæ multa temere gesta.

Aliqui prælules seditiosi concessere potestatem multitudini ut eam ducerent.

Redintegrato ab Eugenio concilio affuere 150. episcopi.

Hinc processit, quod concilium jam annis sex durat sine fructu, utinam non cum magna ecclesiæ jactura. Hæc certe duratio tanti temporis in uno concilio generali inaudita est cunctis sæculis; nam concilium Lugdunense duravit per tres menses vel circa, & tamen convocatum fuit per Gregorium X. pro passagio seu subsidio Terræ sanctæ, pro pace populi Christiani, pro reformatione universalis Ecclesiæ, & pro unione Græcorum. Concilium vero Viennense duravit mensibus sex, & in eo sunt constitutiones saluberrimæ publicatæ. Quid est ergo quod annis fere sex, vel dicamus duobus & sex mensibus, quibus S. D. N. reintegravit illud concilium, aliquod istorum, nedum perfici, vix inchoari potuit? ex operibus enim facile illorum, qui ibi sunt, voluntas deprehenditur, quoniam cum non intendant finem; non intendunt in iis, quæ sunt ad finem; implicant enim se peregrinis factis & impossibilibus materiis, quæ si etiam explicare possent, statim alias difficiliores superinducerent: satisque apparet eos fecisse vel in tempus deducere

Inaudita ejus duratio exitialis ecclesiæ.

Dedita opera tempus ducere.

etiam si finem videre queunt, & ut tempus redimant litibus & particularibus negotiis vacant, aperteque nonnulli ex eis dicunt concilium non ante finem habiturum, quam sanctissimi D. N. Eugenii Papæ mors sequatur, quodque sic intendant re ipsa, intelligi potest, nam & ipsi constitutione fecerunt concilium Basileense dissolvi, commutari, aut transferri non posse per Papam aut per alium quempiam nisi de consensu duarum partium cujuslibet deputationis, & postea duarum partium generalis congregationis scrutatis votis singulorum, quod vix aut nunquam poterit obtineri, vel evenire. Immo plus statuerunt, quod per Papam concilium mutari, transferri, aut dissolvi non possit sub pœna suspensionis primo, & deinde privationis papatus. Erit ergo in eorum potestate concilium durare facere quantum volent, seu perpetuare in magnum scandalum totius religionis Christianæ, nisi opportune provideatur. Nec est bene videre quomodo illi, qui sunt congregati, velint imponere finem tot exorbitantiis & intendere reformationi, quam professi sunt velle dare toti mundo & aliis, ad quæ se dicunt congregatos, cum in generali congregatione quidam prælatus maxime ad perpetuationem affectus reiteratis vicibus dixerit publice, non esse intendendum reformationi, quoniam ea perfecta statim concilium finiretur; habens pater ille pro magno inconvenienti, quod aliquando concilium habeat terminari.

Dixere non ante mortem Eugenii desiturum concilium.

Sancivere temere nec dissolvi nec transferri posse a Pontifice.

Intentarunt et pœnas Christi vicario.

Reformandum orbem polliciti id opus aggredi detrectarunt.

Quidam etiam ibi sunt, qui privato interesse & commodo laborant, cum a clero quidam, quidam a suis principibus, quidam a prælatis absentibus ampla stipendia percipiant, quæ ut diu durent magnalia, utinam vera, dominis & principibus eorum sæpe scribunt de concilio. Quidam de causis & officiis, quæ ibi exercent & agunt, cumulant magnas pecunias, quidam ibi laborant opinione summi in Ecclesia principatus, & expectant eorum vacationes, quidam per ea, quibus in ipsismet sunt conscii, diffidunt de clementia S. D. N. nec audent venire ad suam sanctitatem, quæ tamen eos grate & benigne reciperet: quidam confidunt, stante hac scissura, in ecclesia posse eam hac turbatione consequi, quod in pace non obtinerent, & in tantum processit ambitio nonnullorum, qui ibi sunt, ut novis quæsitis coloribus episcopos & prælatos de propria sede cum multo scandalo, & non sine futura cæde plurimorum, ejicere festinent, quibus illi de Basilea, ut sibi parent clientelam & sequelam, assistunt & favent contra omnem justitiam, gladium ponere satagentes ubi est pax, professionis eorum immemores, qua pacem se cunctis gentibus dare polliciti sunt: quem enim sciunt Romanæ ecclesiæ favisse, hunc capitali odio prosequuntur: quem vident honorem & prærogativas illius impugnare,

Cogendæ pecun. dedere operam.

Nonnulli de pontificia clementia iis parata diffidunt.

Movere lites ad ejiciendos sedibus episcopos.

Detrahentes de Pontifice extullere.

guare, & de Pontifice & Romana curia obloqui, extollunt & inter principes operum, quæ diximus, constituunt.

His igitur ita se habentibus rebus, quomodo sperandum est, nisi se principes opponant murum pro domo Domini, & opportune provideatur per homines illos, qui Basileæ sunt, emendare quæ fecerunt, aut ab incœpto desistere, vel finem inveterato jam concilio imponere velle? Nonne hoc ipsi eorum processu omnem generalium conciliorum auctoritatem in futurum celebrandorum sepeliunt? Quis amplius conciliis credet, cum experti fuerint cuncti, hoc tam magna professum, paucissima complevisse, vilibusque quibusdam se immiscuisse, plura contra auctoritatem sanctorum decrevisse, ita ut sit major expectatio de eorum, quæ decretarunt abolitione, quam observatione, & paucissima, quæ fecerunt, per orbem recepta sint? Quis unquam Romanorum Pontificum ex iis, quæ iste contra Apostolicam sedem attentaverunt, cautior factus audebit deinceps generale concilium convocare? Quis fidelis desiderabit amplius cogi concilium, cum ex quo sic frequenter concilia celebrari consueverunt, ex eo quod qui convenerunt, ut plurimum quæ sua sunt quæsiverunt, majestas Ecclesiæ est labefactata, Ecclesiæ libertas conculcata, patrimonium Christi dissipatum, temporalitas ecclesiarum occupata & deperdita, & omnis reverentia ex clero fere extincta? Quod si sacra generalia concilia ea intentione, eo ordine, & ab his patribus celebrarentur, quæ priscis illis temporibus celebrari consueverant, res Ecclesiæ, immo totius populi Christiani alio essent loco, quam modo sint. Ordinarunt præterea ad hunc effectum perpetuandi concilium, ut de causis incorporatorum non posset alibi cognosci, quam in concilio, quodque beneficia incorporatorum per aliquem sub pœna privationis & inhabilitationis ad obtinenda beneficia impetrari, & per Papam etiam conferri non possint, etiam motu proprio. Ex quo decreto secutæ sunt intrusiones in beneficiis & rebelliones quamplurimæ inferiorum contra suos majores, quamquam multi studuerant incorporari ad finem evitandi correptionem, vel ad continuandam suam intrusionem, & in fraudem fecerunt se plurimi per procuratorem incorporari, qui nunquam in concilio fuerunt, nec etiam intendunt in posterum, & tamen prætextu decreti illius defenduntur, ac si in concilio fuissent, & pro republica continuo laborassent. Et quod Papa non possit beneficia incorporatorum conferre, magnam continet injustitiam, & nihil est aliud, quam ordinem universi turbare & se contra suum superiorem erigere, immo causam peccato tribuere. Quid si unus incorporatus notorio caret titulo? quid si ex aliquo delicto per hominem vel a jure privatus est? quid si duo incompatibilia absque dispensatione possidet? nulla enim est ratio, quæ hoc prohibere possit; est enim illud receptum ab omni Ecclesia sanctorum, summum Pontificem dominum esse & moderatorem, nec non dispensatorem omnium beneficiorum, quæ omnia veluti matrem & dominam recognoscunt sanctam Romanam ecclesiam.

Moniti principes ut imminens malum propulsent.

Basileenses concilior. auctoritati detraxere.

Prænuntiat Eugen. Pontifices ægre ausuros celebrare concilia.

Ingentia mala a Basileen. invecta.

Si divinæ tantum studuissent gloriæ, res ecclesiastica refloruisset.

Sibi arrogarunt auctoritatem quam ademere Pontifici.

Supremam ejus in conferendis sacerdotiis potestatem infregerunt.

X.

Illud etiam est satis inauditum & admirandum, quod astringere volunt Papam ad servandum eorum decreta & nedum facta, sed facienda in posterum. Qua enim fronte audent legum moderatorem & principem, & qui potest, prout utile vel expediens judicaverit, legem tollere, requirere, ut legem servet, sic velle eum legibus, a quibus solutus est subjacere? Cur ipsi leges, quas ipsi promulgarunt, non ferunt nec servant, ipsique primi sunt, qui eas impune & in facie totius concilii transgrediuntur? Si tanta est majestas in condenda lege, tantaque necessitas promulganda, ut prædicant, antequam edatur, cur cum est edita, per ipsos non recipitur? Si autem non servato ordine, ut sæpe, fit promulgatur parumque deservit actibus hominum, quia principem Ecclesiæ, quam alium quempiam, potius de observatione requirunt, profecto contemptus hic est maximus, nec tolerandus, hoc enim modo quandoque in Ecclesia introductæ sunt hæreses, dum inferiores per contemptum quemdam, aut de superiorum vita & moribus judices esse volunt, aut eis leges, quod minime possunt, imponere satagunt. Illud profecto nullam habet apparentiam, quod futuris & nondum extantibus decretis Papam subjicere volunt; incertum est enim, quid illa continere possint: sed qualia futura sint, declarant quæ facta sunt; patet enim de legibus ipsorum, quando sedem eas forte judicare necesse erit, quoniam omni omissa solemnitate, sed populari quodam tumultu, ne dicamus passione, plurima edita sunt: omiserunt enim modum illum subscribendi in antiquis conciliis & a sanctis patribus servatum; ne tandem intelligi possit eum de retractandis, quæ fecerant, agi forte necesse fuerit, qui edicto causam dederunt: futurumque erit aliquando, ut hi, qui consensum dederint in condendis, primi fortasse erunt in illis auferendis. Desinant ergo Romanum Pontificem lacessere: recognoscant eum Ecclesiæ caput, non recedant a doctrina patrum, quæ ipsi omnes leges subjicit, non seminent peregrinam doctrinam, animas simplicium illaqueantes, non alta sapiant, sed in humilitate persistant. Hoc enim omnium errorum caput & origo a principio nascentis Ecclesiæ fuit, cum homines sanam non valentes doctrinam intelligere & sustinere, in laqueum superbiæ elati plus sapere, quam oportebat, cum periculo plurimorum, in primis suo, sapere voluerunt.

Astringere voluere Pontificem ad servanda eorum decreta.

Leges illi dare conati, quas ipsi infregere.

Basileensia plura edicta tumultu facta.

Non ausi nomina subscribere.

Valere Papam astringi jure positivo. Vetera concilio sua gesta confirmari a Pont. petiere.

Volunt præterea astringere Papam, ut non solum servet eorum decreta sic, ut præmittitur, facta, sed etiam sententias latas per eorum judices in causis privatorum: inauditum est enim, ut primum membrum complectamur, quod in aliquo conciliorum astrictus fuerit Papa servare jus positivum, si merito, quæ sanxerunt positivum jus debet appellari. Meminerint morem fuisse antiquorum conciliorum, quod ea etiam, quæ per auctoritatem summi Pontificis gesta fuerant, in conciliis petebantur per Papam confirmari & approbari, nec ipse confirmare tenebatur, si nolebat, nisi & fortasse quæ fidem catholicam concernerent, ut de Leone Papa legitur, qui confirmavit tantum gesta concilii Chalcedonensis in iis, quæ ad fidem pertinuerunt.

Confirmare tenetur quæ fidem tantum tangunt.

Quod vero Papa servet sententias in causis privatis in concilio latas, nullam habet apparentiam, nec hoc a se Papa abdicare posset privilegium, ut non esset refugium oppressorum, & ad quem omnes oppressi habent recurrere aut per appellationis aut supplicationis viam; hoc enim prohibere est tollere defensionem, quæ est de jure naturali.

Abdicare se non potest suprema potestate.

Multa præterea fecerunt & faciunt in dies, quæ enervant in totum jurisdictionem & honorem sanctæ Apostolicæ sedis, & turbant statum Ecclesiæ, quæ de se patent, & longum est discurrere per singula: sed satis sit aliqua enarrasse de multis, si illud tamen pro ultimo ponemus, quod libellos quosdam errores plurimos continentes, non examinatos nec receptos, in quibus multa de populo, Ecclesia, & Papa continentur non juxta doctrinam sanctorum patrum, venales exponi patiuntur in plateis, quod est valde periculosum, & damnatæ intentionis argumentum, quærentes quod actu & opere faciunt, etiam per viam doctrinæ ad posteros transmittere, & seminare errores, quos postea de populo Christiano extirpare non erit facile. Satis nos admonerat præterita & quæ Bohemica impietas potuit, quæ levibus principiis exsurrexit, postea vero in longum chaos evasit.

Transfundere posteris errores connisi Basileen.

XI. Postulati de concordia obdurerunt.

Dicere quomodo licet S. D. N. hæc semper ægro animo tulerit, feceritque quantum in sua beatitudine fuit, ut ea omnia per eos reformarentur, ut omnis conservaretur pax inter suam sanctitatem & illos de Basilea, in nullo umquam tamen proficere potuit: tenuit enim in concilio præsidentes suos amplissima facultate suffultos, qui semper in iis materiis scandalosis, & offendentibus Ecclesiam & bonum publicum se opposuerant, quærentes omni diligentia dominos illos ab iis materiis peregrinis divertere, eosque ad ea convertere, ad quæ concilium dicebatur institutum; sed nihil, aut parum proficere potuerunt, quoniam ratione præsidentiæ, quam habebant impeditam, non ultra poterant mandando, quam posset minimus de concilio, nec valebant, stantibus ordinationibus, de quibus supra, aliquid proficere.

Præsides concilii se iis opposuere sed frustra.

Aucupabantur illi de Basilea continue fautores illorum, quos sciebant aut Apostolicæ sedi aut S. D. N. infensos, aut repulsam passos, cum quæ concedenda non erant ab ipsa sancta sede impetrare non poterant, unde omni vento circumacti, ut disciplinam apostolicam effugerent, satis declarabant potius cum summo Pontifice velle contendere, quam ad ea, quæ pacis sunt, operam dare.

Infensos Pontifici sibi conciliare tentarunt.

Unde hoc clare cognoscentes suæ sanctitatis præsidentes & nuntii, postquam annis fere tribus in concilio fuerant commorati, quoniam quidem quoad honorem suæ sanctitatis, & quoad profectum communis boni frustra laborabant, & Basileæ stabant, de recedendo a sua beatitudine veniam sæpe petierunt: sed sua sanctitas semper sperans hoc quandoque debere cessare, & patientia ac tolerantia aliquando ista omnia superare, non solum noluit, ut præsidentes sui recederent, sed beneficiis illos de Basilea vincere contendit, & in multis etiam illis pie condescendit.

Publicam rem neglexere.

Vincere eos beneficiis nequidquam nisus Eug.

Nam primo in materia reductionis Græcorum, cum sua beatitudo avisasset modos valde convenientes & utiles pro illorum reductione, quibus etiam Imperator ipse Græcorum & patriarcha annuerant, & patres illi de concilio omnino illos sprevissent, aliamque viam dispendiosam ac intolerabilis sumptus fuissent amplexi, quam absque eo, quod S. D. N. primitus avisaretur concluserunt & solemniter decretarunt sua beatitudine postea requisita per eos ut huic, quæ concilium in hac materia statueret, suum præstaret assensum, licet hæc via esset inutilis nec videretur expedire, tamen ut non contenderet cum patribus illis, per quandam condescendentiam statuit sequi viam concilii, eam prout ipsi petiverant, per bullam suam approbavit, misitque dominum Christophorum Garatonum Constantinopolim ad intimandum Imperatori & patriarchæ suæ intentionis fore de via per concilium electa non recedere, si tandem illa erat, quæ ad desideratam unionem nos perducere posset, eisdem suadendo Imperatori & patriarchæ, ut facerent.

Commoniti de modo redintegrandæ conjunctionis cum Græcis modos difficiles induxere.

Pacis tamen studio cum iis consensit.

In commodum etiam concilii ordinavit sanctitas sua in Basilea unum thesaurarium, qui exigeret a debitoribus cameræ, cum eis componeret, deputavitque quartam partem exigendorum pro usu concilii: obtulit expensas necessarias facere & pro veris debitis in præteritum contractis satisfacere; satis patienter, cum ita tunc providisset, quod patres illi pecunias ad cameram apostolicam spectantes exigerent, ita ut contra collectores illos concilii nullos processus faceret, nullam censuram ecclesiasticam exerceret, nuntios concilii Basileensis, qui ad suam sanctitatem desti-

Suppeditavit etiam sumptus.

Summam erga eosdem explicuit humanitatem.

destinabantur, humaniter & honorifice recepit, eisque de gratiis & beneficiis providit, eorum verba aliquando non cum ea, quam decebat tales nuntios reverentia prolata cum multa patientia sustinuit, benigneque semper pro tempore respondit. Omnibus praeterea suppositis concilio, etiam his, qui contra suae sanctitatis & Apostolicae sedis decus aperte pugnabant, de gratiis & beneficiis providit: qui tamen accepto beneficia non propterea minus quam antea facere contra suam beatitudinem decreta-

Decreta tamen contra ipsum edere non desiterunt.

runt. Voluit praeterea sua sanctitas, ut qui in Basilea habent casus minorum poenitentiariorum, eos absolverent, qui commode forte ad Romanam curiam accedere non possent.

Videns ergo sua sanctitas haec omnia pietatis & humanitatis officia nequaquam patres illos retrahere ab incepto, nec amplius patientiam suam valere in talibus, cum illa omnia, si voluisset apostolica auctoritate potuisset annullare, vel nulla declarare, & via ordinaria providere, ne quid sedes Apostolica detrimenti pateretur, tamen quia sanctitas sua scandalum formidabat, & ut nullum patientiae genus praetermitteret, statuit adhuc viam illam non attentare, sed omnia prius experiri. Cogitans ergo sua beatitudo, quod, si concilium esset in uno loco, & in quo sanctitas sua posset commode interesse, attenta conditione & mala valetudine personae suae, quae longa itinera pati non potest, sperabat haec omnia mala & pericula cessare posse, & per suam praesentiam reparari. Suadebat suae beatitudini conventionem hanc nedum necessitas ipsa, verum istarum male gestarum reparandarum; quam concilium met petere debuisset, sed ipsa Graecorum reductio, de qua nunc agitur, pro qua facienda pro majori dignitate & firmitate praesentia beatitudinis suae est plurimum necessaria.

Cur Eugenius Basileam se non contulerit.

De communi loco ut concilio praeesse pacifice nisus.

XII. Expetiere Graeci ut Papa concilio interesset.

Accedebat, quod ipse Graecorum Imperator & patriarcha cum maxima instantia petebant praesentiam summi Pontificis in concilio, & pro hoc ipso apud dominum ipsum concilium supplicarent. Decrevit ergo sua sanctitas pro hac conventione mutua, & in loco suae sanctitati accommoda impetranda, mittere ad concilium reverendissimos patres dominos Cardinales S. Crucis & S. Petri Apostolicae sedis legatos, firmiter sperans eos tam necessaria & toti Christianitati accommoda non multo labore impetraturos. Venerunt ergo dicti legati Basileam, a quibus nulla fere interjecta mora, petitum est per illos patres, ut quod ferebant exponerent. Sed cum tunc aegritudo domini S. Crucis & repetitus eorum adventus non pateretur, ut tam cito, quae ferebant, deducerent in medium, paucorum dierum, duorum vel trium, facto intervallo, nondum adhuc convalescen-

Missi ea de causa duo Card.

te domino S. Crucis exposuerunt in genere de optima dispositione S. D. N. eos assecurantes, quod si vellent ad rationabilia condescendere, fierent talia, per quae pax Ecclesiae redderetur, & unio Graecorum, quantum in obedientia Latinorum esset, facile desideratum consequeretur effectum. Sed nonnulli de majoribus, qui aderant dum haec legati proferrent, statim proruperunt, dicentes sibi verba dari; venisse, ut concilio illuderent, & multa alia minus reverenter in dominos S. Crucis & S. Petri protulerunt. Quibus legati pro tempore humaniter responderant, de more non esse dicentes legatorum universa in prima narratione & tam repentino, quae portarent exponere, sed si tempus & locus daretur, magis descenderent ad specialia. Datis itaque deputatis a concilio, qui audirent legatos, ipsi qui deputati fuerant petierunt in scriptis sibi dari, quae legati apostolici dare volebant.

Visum est ergo legatis ipsis cedulam unam continentem piam intentionem S. D. N. brevi stilo dictare, per quam responderent nonnullis, quae aliquando concilium petiverat a sua sanctitate, & declararetur desiderium & voluntas beatitudinis suae circa conventionem in loco pro unione Graecorum & pro caeteris exigendis, ad quem sua beatitudo posset commode convenire, cujus cedulae tenor talis est: Quia S. D. N. Papae &c. *Ponetur tenor cedulae. Quae cedula porrecta, quoniam brevis erat & sententiis plena, nec tamen a rectis distiterit aliena, coeperunt patres illi deputati subsistere, nescientes quo se verterent, quoniam cedula satis eos ad ea, quae rationabilia & justa erant, stringere videbatur, nec ita fuerunt in danda responsione ad illam cedulam soliciti, sicut fuerant in petenda relatione legatorum importuni. Sed transactis pluribus diebus, cum instarent legati apostolici sibi responderi, coeperunt ipsi a concilio deputati quaestiones quasdam & dubia formare ad ea, quae in ipsa cedula continebantur, petentes declarationes in rebus satis claris & apertis, & ex hoc judicio legatorum quaerentes, quantum poterant rem ducere in longum & tempus redimere, quaerentes etiam ex responsionibus legatorum novas superinducere quaestiones. Quibus responsum est, quae in cedula continebantur ita esse aperta & clara, quod nec ulteriori egebant declaratione, sed vellent ad rem venire, & ad tam rationabilia condescendere. Instabant autem super omnia domini legati, ut patres de concilio vellent locum eligere, ad quem tam sua sanctitas una cum sacro collegio Romanae ecclesiae caeterisque praelatis, quam concilium, nec non etiam ipsi Graeci commode venire possent. Ipsi vero de principio bona verba dabant, interea vero mittebant ad serenissimum Impera-*

In scriptis data Eugenii postulata.

In rebus apertis quaestiones ineptas movere.

peratorem, ut per suos oratores Imperatori Græcorum suaderet, ut Basileam venire vellet, cum tamen ipse Imperator Græcorum & patriarcha expresse recusassent se Basileam, aut Constantiam, aut Argentinam posse aut velle venire, dicens Imperator ipse, quod pro commoditate tam sua, quam suorum, maxime patriarchæ, qui jam senio confectus est, & aliorum etiam vellent locum eligere in Italia & prope littora, ad quæ ex ipsis galeis facilis esset accessus.

Invitos Græcos nisi trahere Basileam.

Dum hæc sic aguntur & fiunt, & dum expectant legati, ut ad singula in cedula eorum contenta suo ordine patres illi respondeant, nullo primo dato responso, sed spreta oblatione omnino S. D. N. quam fecerat per medium legatorum, de dandis indulgentiis plenariis in forma Ecclesiæ consueta, ut in cedula continentur, decreverunt in publica congregatione concilium, & sessionem demum tenere, in qua authoritate, qua funguntur, quæ in hac parte est nulla, indulgentias plenarias publicarent. In qua conclusione de publicandis magna arte, ne dicamus, circumventione, vel potius deceptione usi sunt quidam, quoniam in generali congregatione, antequam legatus concluderet, ut compositum & præordinatum erat, petitum fuit ab eo si erat legatus & præsideat apostolicus, & si sciebat se esse revocatum, & qua authoritate intendebat concludere super indulgentiis dandis. Quibus omnibus legatus respondit, antequam concluderet, notorium esse, per bonæ memoriæ dominum Martinum Papam V. eum primum missum fuisse ad partes Germaniæ legatum & ad celebrandum in Basilea concilium generale, & in eo præsidendum, deinde quo ad hæc omnia confirmatum fuisse per dominum nostrum Eugenium Papam IV. nec sciebat, quod a præsidentia aut legatione esset revocatus, & quod in facto indulgentiarum intendebat concludere tanquam præsidens apostolicus; de qua responsione rogati fuerunt notarii concilii, qui aderant, ita ut cum legatus conclusit, intelligerent cuncti eum apostolica authoritate conclusisse illo modo, plenarias indulgentias esse dandas; in qua re salva tamen tanti patris reverentia nullam habebat potestatem; nam per relationem legatorum constabat ei de contraria voluntate S. D. N. & in actu illo nomine præsidentiæ nihil poterat, cum haberet collegas pares potestati, nec esset præsideat in solidum, & nomine etiam legationis uti poterat, quia non veniebat hoc ex tali potestate sibi concessa.

Cum Pont. esset concessurus indulgentias eas ipsi concessere.

Præses apostolicus nulla ad id potestate erat instructus.

In iis ergo gestis contra auctoritatem S. D. N. quæ plura sunt, præsidentes suæ sanctitatis aliquando publice, aliquando ad partem in concilio, aliquando extra concilium in eorum domibus coram honestis personis, prout melius & securius potuerant, sunt sæpius protestati, & singulariter in decreto de annatis, seu in decretis de electione summi Pontificis, & de numero & qualitate Cardinalium, nisi salvo honore & auctoritate sanctæ Apostolicæ sedis & sanctissimi D. N. Papæ constituerant, reservantes in iis omnes defensiones loco & tempore magis opportunis, prout etiam in publicatione harum indulgentiarum una cum reverendissimo domino Cardinale S. Crucis in domo habitationis suæ fuerunt reverendissimi domini solemniter protestati, primo tamen admoniti per graves personas, ne in publicum, quod libentius fecissent propter periculum, quod eis imminebat, auderent protestari. Ipsi tamen de Basilea experti sunt quantæ devotionis, quantique ponderis indulgentiæ illæ forent, quoniam ex earum publicatione magnam calumniam, & modicissimas pecunias reportarunt. Nec illud est omittendum, quod licet publicationem indulgentiarum legatus videretur concludere auctoritate apostolica [quod non potuit, ut est dictum] tamen in confectione bullarum super illis indulgentiis nulla penitus fit mentio, quod auctoritate Apostolicæ sedis illæ promulgentur, quod si plerique graves viri & timentes Deum ea magna certe literatura fecissent, nequaquam conclusioni in generali congregatione, & postea in sessione interfuissent, ipsi enim, uti per illas interrogationes commentitias conclusum extiterat, putaverant in decreto & bullis de auctoritate apostolica fieri debere mentionem, quod quia factum non est aliud, quam animas illaqueare, & erecta sede ab Aquilone velle se altissimæ Petri sedi assimilari, imma se illi præsumptuose in Christianæ reipublicæ excidium præferre? Conari enim videntur sedem illam humiliare, aut dejicere potius, quod plerique heretici quandoque attentare præsumpserunt, sed nec potuerunt, Dei justitia prævalente.

His & aliis decretis intercessere alii legati.

Viri graves non consensere.

Ita annisi novum caput Ecclesiæ imponere.

XIII.

Hæc dum sic per legatum & illos de concilio*, perpenderunt legati, dominos de concilio ejus intentionis non fore de loco eligendo pro reductione Græcorum, quemadmodum a principio putaverunt; erat enim valde verisimile, immo necessarium, si patres de concilio, quæ Græcis promiserant in tempore convento, servare volebant, & ex nunc locum eligerent, per cujus electionem & galeas & pecunias opportunas habere possent, fiebantque oblationes plurimæ tam a S. D. N. quam a principibus plerisque & communitatibus, quæ omnia debebant illos de concilio inducere statim ad eligendum locum, maxime sanctissimo domino nostro per medium talium legatorum hoc cum instantia magna petente.

* geruntur.

Locum communem eligere noluerunt.

Offerebat enim beatitudo sua per eosdem præsidentes, si ad aliquam civitatem eccle-

Loca oblata ab Eugen.

clesiæ in Italia constitutam venire volebant, quam tamen libere possideret, illam summam pecuniarum gratis & dono dare quam quilibet princeps aut communitas pro illa reductione offerret matuare. Obtulit communitas Florentina mutuo sexaginta millia ducatorum & quatuor galeas, præstando idoneas cautiones de servando promissa. Obtulit illustris princeps marchio Mantuæ galeas & pecunias in magna quantitate. Obtulerunt plerique alii quammulta. Quibus autem in tanta necessitate omnibus spretis, responderunt patres illi, tempus non esse de loci electione tractare, nullam tamen rationabilem causam prætendentes, dicebant enim se per decretum obligasse ad standum in Basilea usque ad adventum Græcorum ad littora Italiæ, & tunc ipsis Græcis notificari debere locum, ad quem venire deberent. Dicebant præterea, quod electo loco statim concilium tenderet ad dissolutionem. Quibus respondebatur rectissime, quod licet concilium decrevisset eo modo, quo dicebant usque ad tempus illud stare Basileæ, non tamen erat aliquod interesse Græcorum, quod ibi starent, & dato quod usque ad tempus illud vellent expectare ad notificandum locum, ad quem venire debebant, non propterea impediebantur, quin statim & ex nunc locum possint eligere, & non solum hoc poterant, sed tenebantur ex nunc facere, quoniam si tunc primum vellent locum eligere, cum Græci ad littora Italiæ applicuissent valde tarde providerent de pecuniis & aliis, quæ pro illa reductione sunt necessaria, & si tunc primum haberent vocari prælati, uti esset necessarium, nimis intercederet de tempore quousque illorum præstolaretur adventus, diesque inutiliter currerent, & expensa augeretur in dies. Item etiam non esset possibile, ut dominus ille vel communitas, quæ haberet recipere concilium in tam modico tempore posset parare, quæ ad recipiendum tot extraneos, præcipue tot magnos principes, sunt necessaria, nec salvus conductus haberi posset eo tempore, unde fieret magna protractio & illusio toti orbi, maxime Græcis, si usque ad illa tempora loci electio protrahi deberet; unde vi ipsa compellebantur eligere, & ex nunc prælatos vocare, eis præfigendo diem; nec aliter in tempore servare poterant, quæ promiserant, nec ex hujusmodi electione loci temere habebant dissolutionem, quoniam recte poterit provideri, ne Papa & alii prælati ante diem statutum ad locum accederent, & interim in Basilea vacare reformationi, & occupari in præparatoriis pro reductione Græcorum. Præterea quod decrevissent patres illi stare Basileæ usquequo Græci ad littora Italiæ venissent, hoc nulla compulit necessitas facere, & qui sine causa illud concedederant, bene tollere poterunt cum causa. Sed neque iis rationibus acquiescere voluerunt intendentes potius perpetuationi concilii, quam Græcorum reductioni.

Et iniquum illis responsum.

Cum igitur dominus S. Crucis videret nil amodo posse proficere super loci electione, nec aliquid eorum, pro quo venerat, obtinere magna cum instantia petiit, ut patres illi saltem ad cedulam, per eum & dominum S. Petri oblatam responderent, ea intentione, ut responsione habita una cum præsidentibus S. D. N. qui annis fere tribus in concilio fuerant commorati, quandoquidem & ipsi ibi stando parum proficerent, recederent. Decreverunt ergo patres illi domino S. Crucis & S. Petri respondere in scriptis & in generali congregatione, cujus responsionis tenor talis est : Cuperet, &c. ponatur tenor responsionis. Qua responsione lecta domini legati apostolici in stuporem versi & admirati, quod tam durum responsum oblationi tam piæ per sanctissimum dominum nostrum factæ daretur, multa per organum reverendissimi S. Crucis questi sunt in eadem congregatione, quod non servarent debitum honorem Apostolicæ sedi, quod non amplexarentur tam rationabilia, quæ offerebantur, adjicientes, quod cum jam privatim & publico de eorum voluntate respondissent, mirabantur quod in fine responsionis eorum tunc primum tractatum offerebant, cum tractatus de loco semper fuerit oblatus per suas dominationes nec acceptatus per eos, & consueverint tractatus præcedere responsionem orantes postremo, ut responsionem illam ita duram in melius vellent reformare, tam pro honestate concilii, quam pro reverentia Apostolicæ sedis, & amplecti, quæ pro bono publico S. D. N. offerebat. Ipsi tamen domini de concilio in eorum proposito perdurantes, nec quæ oblata fuerant acceptare, nec responsionum aliter, quam dederunt mutare voluerunt. Et cum instaret dies recessus tam domini S. Crucis, quam præsidentium, quoniam reverendissimus dominus Cardinalis S. Petri pro factis serenissimi domini Regis Castellæ Basileæ per tempus aliquod remanere debebat, oratores Regum & principum, qui in concilio erant, se interposuerunt, rogantes dominum S. Crucis, ne ad dies paucos supersederet quoniam volebant se interponere cum patribus de concilio, & experiri, si aliqua via concordiæ posset reperiri, & dari modum, ut de loco eligendo tractaretur; dominus S. Crucis & si crederet oratores illos parum posse proficere, ne tamen ulla umquam tempore causari possent, quod per S. D. N. aut suam dominationem stetisset, quoniam inter patres de concilio & suam sanctitatem bona pax secuta fuisset, statuit ad dies paucos adhuc stare Basileæ, sed cum illi oratores tentassent patres illos de concilio, nec aliquid invenire possent in eis, quod tenderet ad concordiam aperte, respon-

Commoniti ut responsum emendarent noluerunt.

Oratores Regum & principum se concordiæ interpretes exhibuere.

Mutare sententiam Basileenses respuerunt.

ponderunt domino S. Crucis, quod a dominis recedere poterat, quando suæ dominationi placebat.

Subornati a seditiosis,

Dicere, quod tam dominus S. Crucis, quam præsidentes recesserunt una die & una hora, & cum omnium bonorum, qui Basileæ erant, licet non admodum multi forent, dolore non parvo, qui execrabantur & detestabuntur passionatorum quorundam animos, qui stant in illo concilio in signum populorum, & regunt multitudinem illam, nec permittunt Ecclesiam respirare, & tot mala tolli de medio.

Reversi ad Roman. curiam concilii præsides.

Dicere, quod postquam dominus S. Crucis & præsidentes venerunt ad curiam, & exposuerunt tam sanctissimo domino nostro, quam etiam sacro collegio seriem omnium gestorum, prout est supra narratum, in admirationem & stuporem versi sunt sanctitas sua una cum omnibus reverendissimis dominis S. R. E. Cardinalibus: & habito inter se per multos dies maturo consilio, decreverunt pro eorum officio & pro bono universalis Ecclesiæ totiusque Christianæ reipublicæ opportune providere tantis malis, & amplius eorum, qui Basileæ depressionem & dejectionem libertatis & honoris Romanæ Ecclesiæ procurant, injurias non pati: pluribusque inter suam sanctitatem & dominos sacri collegii modis discussis, pro minori concertatione & quietiori via constituit sua beatitudo una cum sacro collegio ad omnes Reges & principes destinare, & ab eis narratis, quæ suprascripta sunt, petere contra horum hominum insolentiam auxilium & favorem. Quamvis enim sua beatitudo post tot experimenta per eam facta de reductione illorum ad ea, quæ pacis sunt, posset pro suo jure contra tales procedere & modis juridicis eos compellere, nihilominus hanc modestiam servare voluit sua sanctitas, ut non prius gladium eximat, quam Christiani principes, quorum prædecessores fidem catholicam & Romanam ecclesiam sæpe tutati sunt, de iis, quæ concernunt officium, & de iis, quæ in facto sunt plenissime advisentur, imploreturque ab eis auxilium opportunum in hac rerum turbatione, ut non permittant sub specie pietatis periclitari fidem catholicam, & Petri naviculam pene mergi, imitatus Romanus Pontifex prædecessores suos, qui sæpe in Ecclesiæ necessitatibus non frustra ad Regum & principum auxilium confugerunt, sperans sua sanctitas una cum sacro collegio pro zelo fidei catholicæ, proque servanda instituto prædecessorum suorum catholicorum principum, qui quandoque etiam personaliter ab oppressionibus innumeris sanctam Romanam ecclesiam tutati sunt, non permissuros scandalum hoc in Ecclesia amplius durare, sed agere remediis opportunis, ut unitas Ecclesiæ, pro qua tantis laboribus decertarunt, integra & inviolata perseveret, pro qua consequenda & pro intentione S. D. N. & sacri collegii hac in specie Regibus & principibus dicenda sunt & petenda, quæ sequuntur, magis tamen & minus juxta principis qualitatem & temporis dispositionem, & pro modo & discretione exponentis.

Decrevit Eug. adversus rebelles Basileenses succurrendum.

Non prius in eos animadvertere quam moniti essent principes.

Primo suadere Regibus & principibus, quod nullo modo, salvis conscientia & honore ipsorum, possunt amplius dissimulare & non providere huic tam enormi scandalo, & adhuc inducere rationes opportunas, quarum nonnullæ ex jam dictis colligi possunt. XIV.

Exponere publicam ab iis tolli posse offensionem.

Secundo ostendere, quod etiam absque scandalo adhiberi potest huic rei bonus modus per eos, & quod nulli sunt, qui hoc melius & efficacius possint, quam ipsi, nam si illi de Basilea videant principes & Reges inclinatos, ut cessent ab iis enormitatibus, statim cessabunt, quoniam non libenter, qui Basileæ sunt contendunt cum principibus, sicut cum Papa, cum ad nihil aliud ibi stent, nisi ut cum scandalo Ecclesiæ cum summo Pontifice lites & contentiones exercentes, continuam pugnam agant, si enim omnia eorum decreta revolvantur, quæ in XXIV. sessionibus continentur, vix erit decretum invenire, in quo aliquid non detrahatur de honore aut sanctæ Apostolicæ sedis, aut Romani Pontificis. Item adducere, quæ Imperator Romanorum ante reintegrationem Basileensis concilii personaliter promisit sanctissimo domino nostro seu suis oratoribus & præsidentibus in favorem suæ sanctitatis, cui promissioni adhæserunt principes omnes, qui tunc aderant, & oratores Regum & principum omnium, qui præsentes erant. Tenor vero promissionis imperialis majestatis est hic, qui sequitur in forma.

Basileensium decreta ad imminuendam Pont. auctoritatem spectarunt.

Promittit sacra imperialis majestas, quod in quantum sanctissimus dominus noster Papa Eugenius adhæreat secundum formam transmissæ cedulæ, & revocet & faciat sicut suæ sanctitati scriptum est, tenebit & reputabit, sicut de præsenti tenet & reputat, ipsum pro vero & indubitato Apostolico, ac eum ut Christi vicarium honorabit, & ad eum respiciet, sanctitati suæ complacere obsequi, & deservire curabit pro omni honore & statu tam suæ sanctitatis, quam omnium suorum, si quod contra sanctitatem suam attentarent pro quibuscumque, quæ illi objicerentur usque ad diem suæ adhæsionis.

Quid Cæsar & Reges polliciti, ut Basileense concil. restitueretur.

Tertio item adducere, quæ concilium promisit suæ sanctitati, cujus promissionis tenor superius est annotatus, & si post præmissa per concilium fuerint adimpleta superius scripta declarant, nam post concilii reintegrationem longe pejora, quam ante sunt attentata, nec unquam magis integrum aut liberum fuit de summo Pontifice male loqui, & de cæteris etiam principibus, quam modo, ita ut sæpius laxatis ha-

Redintegrato concilio pejora quam ante sunt moliti.

Dioscorum adversus S. Leonem imitati.

bibenis ut eorum puunt in cælum, sicut de Dioscoru adversus Leonem legitur.

Quarto dicere & justificare sanctam intentionem domini nostri, qui ut hæc mala cessarent, elegerat, non obstentu quod jam aunte vz. concilium duravec [quod est inauditum] venire ad certum locum sua sanctitate accommudum & securum, communi voto Papa sacrique collegii & concilii eligendum, in quo unanimiter de reductione Græcorum & de reformatione Ecclesiæ ugatur, & de cæteris pro Ecclesia opperunes, prout leguti apostolici S. Crucis & S. Petri exposuerunt, agi posset. Nec hoc est præter mentem concilii, quoniam in decreto de reductione Græcorum expresse agetur de ipsius concilii translatione: & est valde docens, ut ees tanta non fiat ubsque Papæ præsentia, ed potissime petente sua sanctitate, & per hoc etiam instanter supplicante Imperatore Græcorum & patriarcha. Sed illi de Basilea nedum voluerunt de loco, sed nec aliquo modo tractare. Possent etiam ex nunc offerri loca in specie, videlicet Bononia, Ancona, Ariminum, Florentia, Pisæ, Mantua, & ad ultimum Roma.

Instituit ut concil. transferretur propter Græcos.

Quæ loca oblata.

Quintu, casu quo concilium transferretur ad aliquem locum ex prænominatis, vel alius accommodes sua sanctitate, ufsert sua beatitudo prosecutionem contra Bohemos cum missione legati de latere, & cum consilio & assistentia tam concilii celebrendi, quam principum Alamanniæ, & potissimu serenissime domini Imperatoris, & circa rem illam, quantum cum Deo poterit, auxilia & subsidia præstare intendit usque ad eorum reductionem, vel exterminium: circa quod is, qui ad Imperatorem proficisceitur, dicere poterit peramplius, & de modu cum sua majestate conferre.

Promissum imperatori Bohemorum reconciliationi operam datum iri.

Sextu, quod si illi de Basilea hoc facere negligunt vel recusent, ipsi principes velint suos oratores de Basilea revocare, nec non etium prælatos eorum & subditos tam ecclesiasticos, quam seculares & mundanos, ut vel ad eorum beneficia vel ad curiam Romanam accedant, vel ad locum per S. D. N. declarandum, vel ubsque eo quod petatur novus tractatus de loco, petendum esset a Regibus & principibus, quod attento quod illi de Basilea omnino recusarunt, non solum locum eligere juxta petita per S. D. N. sed de illu vix tractare [ex quo satis eorum mens detegitur, quod ibi volunt perpetuare concilium sine fructu, immu cum scandalo totius Ecclesiæ] principes ex nunc velent suos oratores revocare.

Rogandi principes ut oratores & præsules revocent.

Septimo, quod ubi illi de Basilea ab inceptis non desistant, velint principes assistere sanctissimo domino nostro circa, quæ fieri nunc erit opus, & circa alia opportuna pro eliminando tanto dissidio de Ecclesia.

Imploratum eorum auxilium ad domandos rebelles.

Octavo certificare Reges & principes, quod S. D. N. & sacrum collegium sunt in his omnibus, quæ petuntur unanimes, & ad hoc pari consensu & voluntate tendunt, nec sunt amplius dispositi pati, ut per illos de Basilea talia fiant, per quæ S. R. E. tot mala patiatur, ut populus Christianos male ædificetur, & principes ruant in schisma, proderitque satis cum principes catholici intelligent sanctitatem suam & sacrum collegium non in eis tantum, sed in cæteris omnibus esse unitos in uno vinculo charitatis, prout decet, quoniam inimici forte contrarium prædicarant, & dicere de Cardinalibus, qui fuerunt in concilio, qui omnes uno excepto, qui tenet illam multitudinem, venerunt ad pedes suæ sanctitatis.

Nono, quia non est dubitandum, si quæ supradicta sunt modo convenientibus mentibus Regum & principum inculcentur velut rationabilem præstabunt assensum, agendum erit per nuntios Apostolicos, qui mittuntur, ut honesto modu procurent habere sub literis patentibus Regum & principum, quæ ipsi domini disponunt agere vel facere pro bono Ecclesiæ in hac materia, quoniam aliqui ex suggestione inimicorum, si verbo tantum eorum reportaretur voluntas, facile possent variare.

Omnes Cardd. uno excepto deseruere Basileenses.

Decimo, quoniam fama refert, illos de Basilea, quia vident illas indulgentias non sufficere, velle imponere unam decimam integram super toto clero, quod si haberet effectum, & pecunia ad manus eorum venirent, multum firmarentur & permanerent in iis, quæ fecerunt, & fortiores redderentur; advisandi essent Reges & principes, quod tali impositioni, quæ clerum haberet gravare, non assentiant, nisi impositio illa de voluntate S. D. N. & ut par est procedat, quia intentionis suæ sanctitatis est, quod si pro ista Græcorum reductione vel prosequendo negotio contra Bohemos aliqua collecta super clero habet imponi, pecunia ad alios usus, quam ad illos nullo modo convertantur. Postremo offerre Regibus & principibus, si quid sua sanctitas una cum sacro collegio possunt pro omni honore & commodo eorum & sibi subditorum, offerendo etiam interpositionem suæ sanctitatis, si quis forte Rex vel princeps guerram pateretur pro omni concordia & pace, & ad cautelam portare mandatum ad hoc singulariter per eum, qui ad Imperatorem ibit, dicendum atque quantum suæ majestatis magis quam aliorum interest huic morbo providere, quoniam sua serenitas potissima causa fuit, ut in Constantiensi concilio unio sequeretur in Dei Ecclesia, quæ ante fere quadraginta duraverat, & pro qua consequenda tot protulit labores & expensas in propria persona; circumeundo regna & provincias; & interest sua, ut conservetur unitas illa in

Moniti principes ne patiantur imponi clero decimas a Basileens.

Monitus Sigismundus, ne patiatur schisma conflari.

Ecclesia, cujus ipse est advocatus & præcipuus defensor, ejus protectionem & tuitionem in sua coronatione medio juramento professus fuerit specialiter, sitque hoc malum in loco suæ nationis, in qua verisimiliter longe plura circa hoc potest operari, quam posset forte in aliis nationibus, & quod meminisse debet sua cæsarea celsitudo, quod principaliter ob sui contemplationem sanctitas sua condescenderit ad ea, quæ illi de concilio voluerunt.

Ob ejus preces instauratum fuisse illud concil.

XV.

Scit etiam sua majestas, quæ tunc suæ sanctitati promisit, & quæ etiam illi de consilio promiserant, licet male servaverint. Nec oblivioni dedisse debuit serenitas sua, quod pluries requisivit illos de concilio, quod juxta promissa, quæ majestas sua fecerat per organum domini Andreæ Donati S. D. N. quod variaretur modus procedendi in concilio, quia per nationes, &c. illi de Basilea nunquam voluerunt consentire, nec in hoc, nec in aliis multis suam majestatem exaudire, cum frequentissime requisiverit & per se & per suos oratores illos de concilio, ut omissis causis privatorum, & remissis causis ad suos judices, intenderent reformationi, quod tamen nunquam facere curaverunt. Unde sua valde interest sic apponere remedium, lewiusque per eum, quam per alium principem potest hoc fieri, attenta sequela principum & communitatum Germaniæ, quam habebit in hoc, si volet.

Imperiales preces a pertinacibus rejectæ.

Serenissimo Regi Franciæ commemorari poterunt quanta sui prædecessores Francorum Reges pro ecclesia Romana fecerunt, non parcentes nedum sumptibus, sed nec propriis personis, ut Romanus Pontifex de tyrannorum manibus & persecutorum molestatione liberaretur, ita ut sacrum illud regnum semper refugium fuerit singulare sanctæ Apostolicæ sedis. Docere etiam quanta privilegia Romana Ecclesia Regibus Francorum contulerit, quanta etiam fecerint prædecessores sui pro extinguendo inveterato schismate, quantam præterea fiduciam gerant S. D. N. & sacrum collegium erga suam majestatem & totam domum Franciæ, quanta egerit & agat quotidie sanctitas sua, ut serenissimus Rex Renatus regnum Neapolitanum, cum pace & quiete consequatur, & jam sua sanctitas & reverendissimi domini Cardinales expectant, ut celeriter occurratur per suam majestatem tot malis. Item plura dici poterunt alia juxta conditionem temporis, & pro sapientia habentis exponere & tractare quæ exponenda venient & tractanda, quoniam in hoc Rege pendent hæc omnia.

Quid expositum sit Francorum Regi.

Ut Renato faverit Eug. ut Neapol. regnum consequeretur.

Similiter unicuique Regi & principi specialia quædam dici poterunt pro majori parte, prout erit expediens, quæ ipsimet nuntii pro eorum prudentia scient reperire. Non esset etiam malum, quod nuntii, qui habebunt ire, habeant aliquas particularitates etiam in foro conscientiæ, ut possent gratificare Regibus & principibus.

Utile præterea foret si ii nuntii Apostolici secum portarent sub bulla aliquam curiæ reformationem, quam Regibus & principibus præsentarent, hoc enim baculo adversarii nostri semper nos invadunt & percutiunt, quia dicunt multa in Romana curia fieri, quæ egent magna reparatione, nec illa tamen corriguntur. Per hanc reformationem, etiam si usquequaque plena non foret, modo essent aliqua, eorum ora obstruerentur, qui continue lacerant & carpunt Romanæ curiæ famam, nec haberent, quid ultra impingerent, redderenturque tunc Reges & principes melius ædificati, & magis proni ad condescendendum petitionibus domini nostri Papæ & sacri collegii, deterrerenturque, qui auctoritatem Apostolicæ sedis sub hoc prætextu persequuntur.

Præcipuus Basileensium prætextus pro deprimendo Rom. Pont.

De tollendis curiæ Rom. corruptelis actum.

Necesse est, ut nuntii apostolici habeant copiam decretorum concilii Basileensis, saltem illorum, quæ sunt multum præjudicialia, & de quibus supra fit mentio, ut si sit opus sciant fundamentaliter respondere; habere etiam, si opus fuerit, defensiones contra decretum de annatis, & circa ea, per quæ ex eorum decretis multum læditur auctoritas Apostolicæ sedis, quorum multa ex prædictis colligi possunt.

Scire etiam convenit nuntios, qui mittentur, singula saltem capitula, quæ illi de Basilea objiciunt S. D. N. ut sciant respondere ad maledicta, & justificare sanctitatem suam, nec aures principum remaneant infectæ, similiter quæ objiciuntur contra Romanam curiam. Hactenus libellus apologeticus pro Eugenio.

De repellendis Basileensium maledictis.

XVI. Bohemicæ res.

Inter hæc synodi Basileensis internuntii Philibertus episcopus Constantiensis & collega in Normanniæ fœdus apud Iglaviam Olomucensis diœcesis inierunt cum Bohemis oratoribus, quos idonea auctoritate instructos fuisse ab universis regni ordinibus testantur publica documenta (a) anno superiori confecta: Sigismundus etiam Imperator & Hungariæ ac Bohemiæ Rex cæsareo diplomate (b) professus est se omnem daturum operam, ut confectæ inter Basileensis concilii oratores & ordines regni Bohemiæ pactiones servarentur, nec permissurum, ut quisquam ad communionem sub utraque specie suscipiendam adigeretur, quod diploma ita consignatum. *Dat. in Albaregali Vespermiensis diœcesis anno Domini MCCCCXXXVI. die VIII. januarii regnorum nostrorum anno Hungariæ, &c. XLIX. Roman. XXVI. Bohemiæ XVI. imperii vero III.* Portentasse Rochizanam nonnullosque alios sacerdotes Hussitas institutam de conjungendis Romanæ Ecclesiæ Bohemis actionem labefactasse, refert Cochlæus (c), ac varias circa fœderis capita motas contro-

(a) Ext. apud Cocl. lib. 8.

(b) Ext. apud Goldast. to. 3. pag. 454.

(c) Cocl. lib. 8. pag. 283.

ver-

versias, concilii legatos sedasse.

Qua lege permissus est calicis usus.

Primo, inquit, dixerunt, quod non est intentionis fuisse concilii permittere communionem sub duplici specie permissione tolerantiæ, vel sicut Judæis permissus fuit libellus repudii, quia eum sacrum concilium viscera maternæ charitatis exhibere dictis Bohemis & Moravis intendit, non est intentionis concilii permittere tali permissione, quæ peccatum non excludit, sed taliter elargiri, quod authoritate Domini nostri Jesu Christi & Ecclesia vera sponsa ejus sit licita & digne sumentibus utilis, & salubris.

Item cum circa materiam de punitione peccatorum fuisset per prædictos magistros & sacerdotes dictum, quod ex scripturis sacris habetur, quod interdum Deus excitat corda privatarum personarum ad correctionem & punitionem peccatorum, & sic videlicet liceat inferioribus corrigere suos superiores & punire, responderunt ostendentes textum B. Augustini in decretis XXIII. q. *5. Qui percutit malos in eo, quod mali sunt, & habet causam interfectionis, minister Dei est; qui vero sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, adulterum, perjurum, vel quemlibet criminosum interfecerit aut trucidaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur, & tanto acrius quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit. Et certe molestius sufferret ista civitas, si aliquis privatus attentaret punire unum criminosum, & erigeret furcam in platea, & ibi eum suspenderet, quam si unus homo interficeret alium hominem in rixa vel per insidias, & alios textus B. Ambrosii & Hieronymi eidem concordes etiam allegarunt,* & infra.

Ad puniendam authoritas necessaria.

XVII. De prædicatorib. a præsulibus inique cagitatis.

Circa articulum de prædicatione verbi Dei fuit motum, quod interdum aliquis prælatus ex sua invidia vel malitia sine causa rationabili bonum & idoneum prædicatorem bene & catholice prædicantem inhibet prædicare: & fuit responsum, quod satis intellexerunt, quod abusus prælatorum inordinate agentium magnam occasionem præstitit his turbationibus, & quod in eorum partibus nunquam audierunt tales querelas; sed prælati favent bonis prædicatoribus, & eos ad prædicandum excitant precibus, favoribus, & honoribus. In talibus autem casibus jam sunt a jure prodita remedia, quando aliquis prohibetur uti jure suo, habet remedium appellando, & si bene confidit, quod appellatio sit justa, utatur jure suo omni violentia brachii utriusque spiritualis videlicet & sæcularis semota: nam exitus causæ declarabit, si ipse habebat justam causam appellandi, tunc declarabitur superiorem male prohibuisse & appellationem juste fecisse. Et superior injuste prohibens debet corripi; si autem juste fuit prohibitus, & ipse sua temeritate superioris justum mandatum sprevit, dignum est, quod ipse digna animadversione puniatur.

Quid responsum.

An præsules dominium possint exercere;

Circa quartum articulum fuit motum an liceat prælatis ecclesiasticis, actus sæcularis dominii in propria persona exercere. Fuit responsum, quod si per verbum, actus sæcularis dominii, intelligantur actus, quos aliquis sæcularis dominus posset agere seu exercere, tunc dicendum est, aliquos tales actus potest licite prælatus in propria persona exercere, sicut sunt vendere, impignorare, infeudare modis & formis a jure ordinatis: aliqui sunt, quos non licet in propria persona exercere, sed debet habere œconomum, vicedominum, vel procuratorem, qui hos exerceat, de quibus actibus in jure cavetur in rubrica. Ne clerici vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant, & aliis juribus. Hæc sunt dubia magistrorum & sacerdotum, qui stabant a parte Hus, quæ scrupulosius movebant circa compactata non solum Pragæ anno XXXIII. *verum etiam Brunnæ in Moravia anno* XXXV. *& Iglaviæ an* XXXVI. *quin etiam Basileæ in Concilio anno* XXXVII. *juxta illud Pauli: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.*

Dum Pragæ agebant synodi Basileensis oratores, ac pestis in populo hæretico grassabatur, eos divinitus servatos narrat Joannes Nider (a) his verbis: *Fuerunt in Praga ex parte Basileensis concilii transmissi domini episcopi Constantiensis provinciæ Rothomagensis, episcopus Augustensis, archidiaconus Barcinonensis, decanus Turonensis, & multi doctores divini & humani juris cum familia multa, sed humili apparatu omnes, & clericali, ut conarentur reducere perfidos sub treugis, quas habebant, ad gremium sanctæ Ecclesiæ. Protelabatur autem dieta multis hebdomadibus & mensibus propter duritiem perfidorum. Grassabatur in populo acta pestilentia validissima, quæ dietim centenos circiter hominum necabat. Spectaculum tunc Deus, mirantibus omnibus perfidis, fecit in hospitio nostrorum, ut licet in omnibus adjacentibus, propinquis & distantibus domibus pestilentia regnaret valide, nunquam tamen domum præfatam fidelium intravit, nec per totum decursum præsentia eorum quisquam mortuus, nec peste in minimo tactus fuit.*

(a) Jo. Nid. l. 3. c. 12.

Legati concil. pestis immunes ea Pragæ grassante.

Pactiones cum Bohemis confectæ.

In catholicorum denique cœtum revocati fuere Bohemi iis pactionibus, ut in omnibus de fide orthodoxa cum Romana Ecclesia sentirent, ejusque auctoritate sub duplici specie Eucharistiam possent accipere, professuri tamen integrum Christum in unaquaque specie contineri. Referuntur eæ pactiones ab Æneа Sylvio (b), & in collectionibus (c) Goldasti extant, ex Coclæo (d) vero publicæ tabulæ ea de re

(b) Æn. Silv. hist. Bohem. c. 52.
(c) Goldast. to. 3. p. 454.
(d) Cocl. hist. Huss. l. 8.

te tunc a legatis concilii confectæ potiori ex parte adducendæ visæ sunt, eoque magis, quod de his rursus adversus hæreticorum temeritatem certandum fuit, ut suo loco dicetur.

Quibus legibus concessus calicis usus.

Circa materiam communionis sub utraque specie sit hoc concordatum, quod dictis Bohemis & Moravis suscipientibus ecclesiasticam unitatem & pacem realiter & cum effectu, & in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei & ritus universalis Ecclesiæ conformibus, illi & illi, qui talem usum habent, communicabunt sub duplici specie cum authoritate Domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ veræ sponsæ ejus, & articulus ille in sacro concilio discutietur ad plenum, quoad materiam de præcepto, & videbitur, quid circa illum articulum pro veritate catholica sit tenendum & agendum pro salute populi Christiani, & omnibus matare & digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam communionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambasiatoribus indicantibus, sacrum concilium sacerdotibus dictorum regni & marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis reverenter & devote postulaverint, facultatem pro eorum utilitate & salute in Domino largitur, hoc semper observato, quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer & totus Christus, & juxta dictorum compactorum formam dictis Bohemis & Moravis suscipientibus ecclesiasticam unitatem & pacem realiter & cum effectu & in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei & ritus universalis Ecclesiæ conformibus illi: illi & illa, qui talem usum habent, valeant communicare sub duplici specie cum authoritate Domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ veræ sponsæ ejus, hoc expresse declarato, quod per verbum fidei supra & infra positum intelligunt & intelligi volunt veritatem primam, & omnes alias credendas veritates secundum, quod manifestantur in scriptis sacris & doctrina Ecclesiæ sane intellectis. Item cum dicitur de ritibus universalis Ecclesiæ, intelligunt & intelligi volunt non de ritibus specialibus, de quibus in diversis provinciis diversa servantur, sed de ritibus qui communiter & generaliter circa divina servantur, & quod, postquam nomine regni & marchionatus in universitate hoc suscipietur, si aliqui in divinis celebrandis non statim suscipiant ritus, qui generaliter observantur, propterea non fiat impedimentum pacis nec unitatis.

Decretum dissensione privatorum pacem non sublatum iri.

Idcirco reverendis in Christo patribus archiepiscopo Pragensi, & Olomucensi & Luthomislensi episcopis, qui sunt, vel qui pro tempore erunt, universis & singulis ecclesiarum prælatis curam habentibus animarum, in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus illis personis, quæ usum habeat communicandi sub duplici specie juxta formam in dicto capitulo contentam sacrum Eucharistiæ sacramentum sub duplici specie requisitis, prout ad unumquemque pertinet aut pertinebit in futurum, ministrent & pro necessitate plebis, ut non negligatur, faciant ministrari, & his nullatenus resistere aut contraire præsumant. Scholares quoque, qui communicaverunt, & deinceps juxta dictorum capitulorum formam communicare volent, & etiam cum promoti fuerint & ad eos ex officio pertinebit aliis ministrare sub duplici specie propterea a promotione ad sacros ordines non prohibeant, sed, si aliud canonicum non obsistat, eos rite promoveant eorum episcopi. Quod si quisquam contra hoc facere præsumpserit per ejus superiorem debite puniatur, ut pœna docente cognoscat, quam grave sit authoritatem sacri concilii generalis habere contemptam. Universis quoque & singulis, cujuscumque status, præeminentiæ, aut conditionis existant, præsentium tenore districte præcipiendo mandamus, quatenus dictis Bohemis & Moravis servantibus ecclesiasticam unitatem, & utentibus communione sub duplici specie modo & forma prædictis, nemo audeat improperare, aut eorum famæ vel honori detrahere, &c. Ad majorem evidentiam, robur & firmitatem sigilla serenissimi domini Sigismundi Romanorum Imperatoris & illustrissimi principis domini Alberti ducis Austriæ & marchionis Moraviæ ad instantes preces nostras sunt præsentibus appensa. Dat. Iglaviæ Olomucensis diœcesis die v. mensis julii anno Domini MCDXXXVI.

Violarunt postea hæc conventa Rokisanæ sectatores, nam etiam veteres catholicos Bohemos occidentalis ecclesiæ ritus cultores, ut sacramentum communionis sub utraque specie sumerent adigere voluerunt, profiteri sub qualibet specie integrum contineri Christum detrectarunt, sacram Eucharistiam infantibus contulere, & plura alia patrarunt, ob quæ calicis usus concessa laicis facultas revocanda a Pontificibus fuit; de qua hæreticorum perfidia ita queritur Coclæus (a): *Hussitæ in multis aliis punctis a catholica Ecclesia contra sua compactata discordant, nam communicant parvulos, & sacerdotes eorum non dicunt communicantibus sub una specie totum & integrum esse Christum, sicut jubentur in compactatis dicere, sed adhuc hodie sub duplici specie exclusa unitate Ecclesiæ servant duplicitatem schismatis in damnata parte Joannis* XVIII.

XVIII. Violata ab Hussitis conventa.

(a) Cochl. l. 8. hist. Hussit.

Hus

Hus, quem in dedecus totius Ecclesiæ pro sancto venerantur, & festum diem in honorem nominis ejus quotannis celebrant. Nihil igitur juvant aut excusant eos compactata illa, quia minime ea servant, neque unquam servaverunt, quapropter sunt in statu æternæ damnationis, nisi ad Ecclesiam simpliciter revertantur, damnata parte Joannis Hus. Faxit omnipotens & misericors Dominus inclyti barones & nobiles, aliique honesti viri, qui de Joanne Hus male credunt suis sacerdotibus Hussitis aperiant semel oculos, ut recte inspiciant compactata & perlegant hanc historiam ex vetustis codicibus absque omni fraude & dolo laboriose collectam, ut intelligere valeant, in quanto periculo salutis animarum versentur, dum falso persuasi Joannem Hus contra Ecclesiam pro sancto venerantur, & nihilominus putant se Ecclesiæ filios esse, quod omnino falsum & impossibile est: Hus enim & Ecclesia nunquam stant simul; nam Ecclesia Joannem Hus, ut hæreticum & hostem suum damnavit in generali concilio, qui & in æternum damnatus manet, quidquid pro eo fingant & mentiantur sacerdotes Hussitæ. Exortos ob hæc ingentes in Bohemia tumultus, cum Georgius Podiebradius Rex hæreticorum causam propugnandam suscepisset, visuri sumus. Cæterum Eugenius ex confirmatæ concordiæ allato nuntio lætitiam maximam percepit, ac Pragensibus est gratulatus (*a*), promisitque se in iis, quibus posset, Apostolico studio non defuturum.

(*a*) *Lib. brev. p. 151. & in ms. Alex. VII. p. 219.*

Gratulatur Eug. Pragensibus pacis concilium suscepisse.

Dilectis filiis nobilibus viris baronibus Pragæ civitatis, nobilibus, cæterisque civitatibus regni Bohemiæ salutem.

Gratus nuncius dudum lætificavit animum nostrum, dilecti filii, cum audivimus, quod pietas Altissimi infuderat spiritum concordiæ & unitatis in cordibus vestris cum reliquis Christifidelibus; de qua re quantam consolationem in Domino suscepimus propter pacem & quietem vestram & aliorum Christifidelium, novit Ille, cui corda & cogitationes hominum patent. Et quidem speramus, quod misericordia Altissimi, cujus miserationes sunt super omnia opera ejus, augebit in vobis gratiam suam, quodque virtus & devotio vestra lucebit in Dei Ecclesia, & erga nos summum Pontificem ostendens debitam obedientiam & fidem ad salutem animarum vestrarum, quemadmodum etiam nobis retulit venerabilis frater noster Joannes episcopus Segniensis, quem suis exigentibus meritis paterna dilectione prosequimur, multa asserens de vestra devotione & affectione sincera erga nos & Ecclesiam Romanam. Ex quibus rebus charitatem vestram meritis laudibus commendamus, exhortantes vos, ut pie in Domino vivatis, ut gratia, quæ data est vobis a Salvatore nostro per vestra bona & laudabilia opera fructum afferat uberem in odorem suavitatis.

Inter cætera gratissimum fuit audire concordiam bonam vestram cum charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum Imperatore semper Augusto Rege vestro, quem cum summa charitate diligimus, prout tanti principis virtus & merita requirunt, exaltationem & statum suum, cum fuerit semper & sit præcipuus noster & Ecclesiæ Dei defensor & protector, augeri tota mente exoptamus. Itaque ei, prout decet subditos suo Regi, parentes ac debitam reverentiam & obedientiam præstantes, diligatis ipsum in synceritate mentis & animi, cum ipse sit princeps prudentissimus, ac diligat & amet vos, quotidie agens, quæ sperat pertinere ad bonum vestrum & regni utilitatem, nam petivit a nobis aliqua pro quiete ac honore vestro & regni per organum episcopi præfati, quæ nos libenter concessimus, parati etiam in posterum omnia facere, quæ concernant honorem, commodum, & utilitatem vestram tum propter bonum vestrum, quorum honestis desideriis semper intendimus complacere, tum contemplatione Imperatoris, cujus laudabilis & syncera voluntas semper nobiscum unita fuit in fide pura & charitate non ficta, ac pro nobis & Ecclesiæ statu ea fecit, quæ laudem & gloriam perpetuam merentur. Datum Bononiæ.

Concedit quæ Imp. petierat pro Pragensib.

Sigismundi elogium.

XIX.

Quo autem ritu Joannes Rokisana & alii quatuor Hussitarum sacerdotes, se suosque fidos & obsequentes Romanæ Ecclesiæ futuros, sint polliciti, ita describit Joannes Coclæus (*b*): *His peractis & constitutis magister Joannes Rokyzano cum aliis quatuor presbyteris nomine totius cleri sibi adhærentes obedientiam Romanæ ecclesiæ sese præstare publice professus est, sedente pro tribunali in foro civitatis Iglaviæ ipso Imperatore Sigismundo, & Alberto genero assistente, magnaque procerum & oratorum circumstante corona. Sequenti vero die haud absimili solemnitate absoluti sunt Bohemi & Moravi illius partis ab anathemate cæterisque censuris, & in Ecclesiam per concilii legatos introducti.*

(*b*) *Cocl. hist. Huss. l. 8.*

Quo ritu Rokysana & socii in communionem admissi.

Vix hæc concordia coalescere cœperat, cum eam iterum idem Joannes Rokysana disturbare molitus est; nam homo perfidus ea pactis, quæ non servanda decreverat, etiam contendit, ut in veterum catholicorum ecclesias de sumenda a laicis sub utraque specie sacra Eucharistia ritus induceretur, injectoque civitati tumultu, Sigismundum pacis cupidissimum ad iniquas pacis leges adegit; de quo hæc refert Coclæus (*c*): *Imperator cupidus regni paterni, ut Bohemos devinctiores sibi redderet, multa seorsum eis promisit & concessit, quæ a legatis concilii in-*

(*c*) *Id. ib.*

(a) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52.

Sigismundus nonnulla iniqua Bohemis indulget.

impetrare aut obtinere minime potuissent, de quibus ita scribit Æneas Silvius (a): *Cæterum* [*inquit*] *inter Bohemos & Imperatorem aliæ pactiones intervenere, quibus ecclesiarum prædia occupatoribus jure pignorum relicta sunt, donec certa pecunia redimerentur a religiosis utriusque sexus, quibus adempta monasteria essent: exulibus quoque spes reditus interdicta: Rokyzanæ Pragensis ecclesiæ præsulatus promissus. De disponendo ecclesiarum Bohemicarum regimine summo Pontifici facultas ablata. Hæc ille*. Vel extorta hæc promissa humano metu, vel a tabellionibus adulterata cæsarea rescripta, demonstrat Coclæus, de iniquis & importunis hæreticorum precibus apud Cæsarem repetitis locutus: *Eadem*, inquit, *importunitas apud cæsaream majestatem tantum effecit, ut sua celsitudo bona episcoporum, capitulorum, monasteriorum, prælatorum, canonicorum, presbyterorum, conventuum & aliorum spiritualium quomodocumque acquisita seu occupata ab eis, quorum erant propria, abalienavit & Bohemis in vim stipendii pro suis servitiis, contra leges & omnia jura dedit & donavit, donationesque tam hereditarias, quam pro certis pecuniarum summis* [*licet nulliter factas*] *sigillis & literis suis patentibus imperiali & regia potestate roboravit, & talia bona ipsis jure tam possessorio, quam petitorio, & causa proprietatis violenter confirmavit, non obstante quod, sicut ipse dominus Imperator, & ita & ipsi postulantes certi essent, quod domino Imperatori nihil juris in illis bonis alienandi, conferendi, donandi, seu aliis appropriandi competebat.*

XX. Extorsit hæc a Sigismundo temporum calamitas, hæreticorumque protervia, quem restituendæ fidei orthodoxæ in antiquum statum decusque cupidissimum fuisse constat, quemque Eugenius, ut catholicæ fidei Romanæque ecclesiæ propugnatorem eximium aureæ rosæ munere donavit (b).

(b) Lib. brev. p. 142.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori semper Augusto, ac Hungariæ & Bohemiæ Regi illustri salutem, &c.

Insigne munus rosæ aureæ, quod per Pontifices Romanos dari præsentibus principibus consuevit, decrevimus hoc anno destinare ad tuam serenitatem, charissime fili, in signum nostræ erga te affectionis, & tuorum erga nos & Romanam Ecclesiam & fidem orthodoxam singularium meritorum; cum enim tua opera & sollicitudine præcipue regnum Bohemiæ redactum sit ad pacem & concordiam cum cæteris Christifidelibus, & ad obedientiam tuam, visum est nobis condignum ornare sublimitatem tuam eo dono, quod propugnatoribus & defensoribus Ecclesiæ in odore fidei & charitatis dandam esse prædecessores nostri

Sigism. studio Bohemi in concordiam revocati.

instituerunt. Itaque memores quanta & qualia tua celsitudo fecit pro unitate & statu Ecclesiæ atque nostro, quantum etiam de te speremus in futurum, merito ad eum convertimus hac in re oculos mentis nostræ, cujus opera & merita erga Christianæ reipublicæ pacem atque incrementum maxime resplendeat in universo populo Christiano. Hoc igitur munus, licet re parvum, tamen significatione & charitate in te nostra permagnum, suscipias grato animo & devota mente tanquam palmam præsentis gloriæ & futuræ. Dat. Bononiæ.

Rosa aurea ad eum transmissa.

Ingressus Pragam extrema æstate Sigismundus exceptusque quam honorificentissime, ad instaurandum collapsæ in regno illo religionis splendorem curas vertit, sibique apud viros quosque pios ingentem gloriam peperit, ut refert ex veteribus monumentis Joannes Coclæus (c): *Vetus*, inquit, *codex testatur eum Pragam venisse in vigilia D. Bartholomæi hora quasi XVIII. ubi qui paulo ante Bohemorum hostis, ex adulterio natus, antichristi filius, sacrilegus publicis hominum votis perdendus censebatur, extremis honoribus exceptus est, barones, ac civitates in ejus verba juraverunt, & magistratus suos, quos ipse constituit acceperunt, certantes inter se quis alter altero suo Regi obsequentior videretur. Philibertus episcopus Constantiensis natione Gallicus & collegæ sui ex Basilea missi ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes instituere, ex missarum solemnibus vulgaria verba cantilenasque detrahere, sanctorum imagines reducere, aquam benedictam in ædibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare, altaria ornare, spurcitias omnes abolere. Sigismundus Imperator, cum ecclesias pollutas intrare nollet, templum S. Jacobi* [*quod fratrum Minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum servabantur*] *restitui sibi poposcit. Annuit civitas, & aliqui monachi introducti sunt, qui verbum Dei prædicarent. Redierunt & alii mendicantes tum Cælestini, Sclavi servi S. Mariæ, Theutones Jerosolymitani, & nonnulli monasteriorum abbates, Abbatissa quoque S. Georgii in arce Pragensi, quæ principis honore defungitur, & pastorali baculo utitur, atque ex veteri more quotannis in celebritate S. Viti novellum Regi panem offerre tenetur, sacris præfecta virginibus, ab exilio remeavit. Restituti sunt & cathedralis ecclesiæ canonici, ac vicarii & mansionarii, ornamenta altaribus reddita, divinum officium instauratum. Cumque nulli essent Ecclesiæ reditus, ex quibus ali templorum ministri possent, jussit Imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadatim aureum nummum distribui, minoribus clericis dimidium dare. Ea res annua aureorum sex millia apud ecclesiam cathedralem absumsit.*

(c) Cocl. l. 8.

Bohemi Sigismundum magnis honoribus excipiunt.

Catholici sacerdotes inducti Pragam.

sit. In alia quoque templa donaria collata sunt. Nova jam facies urbis, novus populus, verus redisse religionis cultus apparebat, jamque Reges & principes, populique Christiani Imperatori, de regno recuperato congratulabantur, ejusque nomen in omni Ecclesia magnum erat.

Rochizana tumultuans pulsus.

Resflorescentis religionis splendor adeo perculit Rochyzanam Hussiticæ impietatis signiferum, qui averso animo ac simulata pietate obsequium Pontifici Romanæque ecclesiæ spoponderat, ut multitudinem in arma concitare nisus sit (a), sit, ne viros religiosos induci in urbem pateretur: sed Sigismundi Cæsaris voce minaci territus in exilium ejectus est. Deinde nonnulli alii compressi perfidi homines, qui arce proximo a montibus Cuthnis intervallo in colle [eat]ructa, illam montem Sion appellarant, ex qua inferendam Bohemiæ evangelicam veritatem fingebant, ac demum exitiales exitus e furcis habuere (b): latronum istorum signifer Roacius in omnium editissima præfocatus, e media sacerdos Hussita Medius nomine pependit: atque ita Medius in medio furcarum miseram animam sathanæ tradidit.

(a) *Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Cocleus hist. Huss. l. 8.*

Hæretici montis Syon.

(b) *Æn. Sylv. sup. cap.*

Addicti Furcis fixi.

Edidit eximium hoc anno Wladislaus pietatis specimen; ad avertendam enim a Poloniæ regno hæreseos pestem, quam finitimi Bohemi importare poterant, censorem fidei pontificia authoritate institutum regia potentia, ut animadversionis severitatem in religionis novatæ reos adhiberet armavit, edito publico decreto, (c) quod hoc temporis nota consignatum est: *Dat. & actum Lancitia feria III. proxima ante Sancti Laurentii festum anno MCDXXXVI.*

(c) *Ext. in arch. Cracov. SS. Trin.*

XXI. Interea Alfonsus Aragonum Rea ac Philippus dux Mediolanensis Basileenses in Pontificem instigabant, non alia de causa ducti, nisi quod ipse ambitiosis injustisque eorum cupiditatibus non servi[r]et. Extant quidem Alfonsi, qui Neapolitanum regnum flagitio invadebat, exaratæ VIII. martii Cajetæ literæ (d), quibus pollicitus, se oratores suos, ac plures præsules Basileam missurum, illorum audaciam non parum auxit. Narrant quidem Blondus (e) ac Stephanus Infissura (f) Aragonem ditionem ecclesiasticam sibi subiicere conatum Ancon.l Pisani opera, sed qui diro supplicio Joannis Vitelleschi patriarchæ Alexandrinus, a quo captus fuerat jussu temeritatis pœnas dederit. Professus vero sa fuerat ultro Pontificis hostem Alfonsus, dum a Philippo Mediolanensi a custodia emissus illi promiserat regia omnia se consilia adversus quoscumque, ipsumque etiam Pontificem conjunctissimis animis armisque provecturum, quocitca Eugenius in Renati Regis partes, ut ille Neapolitano regno

Alfons. Rex Aragon. Basileenses commovet in Eug.

(d) *Ext. in appen. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. p. 1233.*

Ditionem eccles. invadere nititur.

(e) *Blond. dec. 3. l. 7.*

(f) *Infiss. in ms. Vat.*

Junxerat se Mediolanensi adversus Pontif.

poriretur, se converteit, ac Philippum ducem Burgundiæ rogavit (g) ut vinculis ipsum absolveret.

(g) *Lib. brev. pag. 141. & in ms. Alex. VII. p. 202.*

Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiæ.

Hortati sumus dudum tuam excellentiam ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati Regis Siciliæ illustris, quam de proximo sperabamus futuram, verum cum illam videamus retardari longius quam vellemus, multæ autem causæ non solum honestæ, sed urgentes & necessariæ, existant quæ nos impellunt ad intercedendum pro eo, decrevimus iterum super ea re ad te scribere, & monere, veluti debet pater filium sibi acceptissimum, ut intellectis causis & rationibus, quæ nos movent, temporibus consulas, & te exhibeas liberalem. Primum quidem ex ea domo est ortus, quæ semper fuit tanquam domicilium & exemplum benignitatis atque humanitatis inter principes Christianos: dein ex ea stirpe, quæ Christianissima est usque ad hanc diem appellata, cujus nominis, vis ac proprietas maxima est: oportet enim, qui non solum christianissimus vult dici, sed Christianus videri, ut ea præcipue habeat, quæ proprie Christiani sunt, charitatem scilicet & misericordiam, sine quibus neque vere dici, neque salvari Christianus potest; cum enim sint spes, fides, & charitas, quæ nos salvos reddunt, major omnibus est charitas, ut ait Apostolus, quam qui sequitur legem implevit, in qua te exerceri cupimus, ut sis omni virtute perfectus & Deo placens.

Rogatus ab Eugenio Burgundus ut dimittat Renatum.

Præterea ex hac ejus detentione plura damna insurgunt nobis & Ecclesiæ, regno vero Siciliæ mala quodammodo infinita, prout sunt urbium desolationes, regionum vastitates, cædes hominum, & incendia, quæ per ejus præsentiam ex magna parte procuidubio cessarent. Novit insuper tua prudentia, quanta cura & diligentia, quanta etiam charitate procuravimus pacem inter te & charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Franciæ illustrem, quæ cum secundum votum nostrum subsecuta fuerit, ut diuturna sit ac perpetua, vellemus, ut tua magnificentia ostenderet animum liberalissimum & benivolum erga ipsum Regem, quo majus vinculum charitatis esset inter vos, & hoc liberali beneficio magis devinciret animum suum, & tibi in perpetuum redderet obligatum.

Proposita mala quæ in regno Neapolit. redundant.

Ex pace cum Gallo Rege petitum argumentum.

Insuper hoc animadvertere oportet prudentiam tuam; cum enim sitis ex eadem stirpe orti ac propinqui sanguine ad magnam tuam & domus Franciæ gloriam debes ascribere, cum plures ex ea Reges prodeunt, cum nomen vestrum per orbem terrarum Regio decore magnificetur. Audisti dudum dilectum filium nobilem virum ducem Mediolani, cum Aragonum & Navarræ Reges una cum tertio fratre bello

Cedere in ejus gloriam, si ex ipsius stirpe plures Reges prodeant.

lo navali cepisset, debita magnificentia suscepisse illos, qui cum neque sui sanguinis, neque generis, neque nationis extiterent, tamen ab eo liberaliter dimissi sunt, cum potuisset jure belli multa ab illis postulare; quamobrem cura diligenter ut, cum ipsum ducem multis in rebus superes, etiam in hac virtute liberalitatis & magnificentiæ superasse videaris. Scis etiam multos promptos esse ad oblaquendum, neque omnes judicare secundum veritatem. Itaque cum fama hominum non sit spernenda, tibi præsertim, qui gloriam & honorem quæris, oportet te ea agere, per quæ tuam laudem & nomen conserves atque augeas inter omnes, neque dare causam quantum in te est, ut homines secus quam tua virtus requirat loqui possint. Quamobrem te hortamur in Domino, requirimus, & paterna charitate monemus, ut attentis rationibus præmissis, tum etiam propter laudem & gloriam tui nominis & generis, tum quoque ob Dei & nostram reverentiam velis restituere præfatum Regem ad propriam libertatem, ut sic per opus tuæ benignitatis possit accedere ad curam regni sibi concessi. In hoc obligabis tibi regiam benevolentiam beneficio sempiterno, adaugebis honorem tuum & famam, laudem hominum consequeris, & nobis, qui id valde cupimus, facies rem gratissimam, ex qua tibi reddemur plurimum obligati. Datum Bononiæ.

Nisi Renatum liberet detractum iri ipsius nomini.

XXII. Contulisse se Florentia Bononiam hoc anno Eugenium refert Blondus (a), id quod etiam pontificiæ allatæ jam a nobis atque infra afferendæ ostendunt literæ, quo tempore Foroliviensés maxima a Francisco Sfortia ecclesiasticarum copiarum duce accepta clade in Apostolicæ sedis fidem rediere (b), quos Eugenius paterno excepit sinu, omnibusque pœnis, quas ob perduellionem contraxerant exsolvit (c). Subacti eodem anno Prænestini ac Laurentius Columna a Joanne Vitellesco perdomitus, ejusque arx, ex qua excursiones in Romanum agrum fecerat, funditus eversa. Hæc pacis studio gessit bella Eugenius, quam non modo inter clientes Romanæ ecclesiæ populos, verum in aliis regnis redintegrare enisus est. Redegerat superiori anno, ut dixi, in concordiam Carolum Francorum Regem & Philippum ducem Burgundiæ in Atrebatensi conventu, suaque studia interposuerat, ut Anglos Gallis conciliaret, at piis ejus conatibus odiorum pertinacia vel arbitrio obstiterat, qua de re ad Eduardum Lusitaniæ Regem, qui ipsum rogaverat, ut eam in rem apostolicam operam conferret, ita respondit (d).

Eugenius in Bononiensem urbem advenit.

Forolivienses ad officium compulsi.

Columnenses exciso arce Prænestina subacti.

Anglicum bellum componere studet Eugenius.

(a) Blond. dec. 3. l. 7.

(b) Id. ibid.

(c) Lib. 19. 119. & p. 120.

(d) Lib. brev. p. 149. & in ms. Alen. VII. pag. 215.

Charissimo in Christo filio Eduardo Portugalliæ & Algarbii Regi illustri salutem, &c.

Mos catholici & pii principis facis, fili charissime, qui pacem cupis poni inter principes Christianos, cui effusio sanguinis Christi fidelium displicet. Verum, si cui viventium hæc displicent, nos ii sumus præcipue, qui non solum bella & cædes, sed eorum nomen penitus exhorrescimus, tum quia ita natura nos procreavit, ut hæc odio habeamus & amemus pacem, tum quia ad id adstringimur ex debito officii pastoralis. Verum sive culpa temporum sive peccatis hominum exigentibus bella, quæ narras, ita intricata sunt, ut vix humanum consilium ad ea sedanda sufficere posse videatur, sed tamen non desperantes de misericordia Altissimi, continuis studiis ad pacem Franciæ & Angliæ vocavimus semper, neque aliquid omisimus, quod ad bonum consequendam conferre videretur. Nam, ut omittamus literas, quibus utrumque Regem exhortati sumus statim post assumptionem nostram ad summum apostolatum, misimus ad regnum Franciæ pro pace tractanda dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum Cardinalem, virum omni virtutum genere probatissimum, atque amantissimum pacis & cuilibet partium, qui cum diutius in regno Franciæ stetisset, multasque conventiones pro bono pacis habuisset, tamen re infecta reversus est. Postmodum vero etiam dum, conventio multorum utriusque partis principum pro pace tractanda in Atrebato futura esset, spesque alia doretur posse eorum discordias componi, denuo misimus eundem Cardinalem de ipsorum consensu & voluntate, qui hortaretur ad pacem, eamque nostro nomine conaretur statuere inter eos. Denique post varios tractatus cum aliqua ad pacem spectantia conclusa essent, nullum tamen effectum habuerunt.

Ejus lit. ad Regem Lusit. pacis cupidum.

Anglici belli causæ intricatissimæ.

Reges literis ob Eugenio sæpe admoniti.

Nicolaus Card. Alberg. ad eos missus.

Conventus Atrebatensis.

Nuper quoque scripsimus nonnullis notabilibus viris & etiam misimus, qui verbo dicerent nos paratos iterum ad destinandum nostros oratores ad pacem tractandam, si hoc crederent placere principibus, ad quos spectat, & non incassum ut antea accessuri viderentur. Itaque, charissime fili, non est opus, ut nos horteris ad eam rem, ad quam nos sponte nostra fuimus semper summo mentis ardore incensi; impendimus tamen quantum fuit in nobis & impendemus deinceps operam diligentem, ut inter eos Reges bona concordia firmaretur, quæ si nondum secuta est, non nostra accidit, sed illorum culpa; nos enim omnia egimus pro ipsorum quærenda & constituenda pace, quæ parens solicitus pro charissimorum sibi filiorum pace & concordia facere consuevit. Grata tamen fuit tua cohortatio, licet minime necessaria, & ex ea tuam serenitatem plurimum commendamus, cum videamus te intentum ad pacem populi Christiani, quod præcipuum est catholici principis opus. Datum Bononiæ.

XXIII. Anglorum res post repudiatam pacem in pejus ruunt.

(a) Monstr. vol. 2. p. 137.

Lutetiam aliasque urbes amittunt.

Caletum oppugnatum a Belgis.

(b) Id. ib. p. 140. &c.

(c) Ib. p. 132. &c.

At qui Pontificis & concilii preces de præstanda Gallis pace, ut collapsæ Ecclesiæ res redintegrari possent, respuerant, Lutetiam (a) urbem regni principem, pro qua retinenda agitata consilia ruperant, nec non Suessiones, Laudunum, & alias plures urbes amisere hoc anno, & proximo, (b) parumque abfuit ne Caletum arcem munitissimam in quam Anglicas acies transferre consueverant, ut postea Gallias ferro flammisque vastarent, expugnaretur a Belgis (c).

Lusitanus bello Africano intentus.

Fideles ad sacram militiam incitati.

(d) Lib. 10. p. 132.

Castellani Regis cum Aragonio discordia composita.

(e) Lib. 10. p. 135.

Africæ imperium Castellanus affectat.

(f) Lib. brev. pag. 157. & ms. Alex. VII. pag. 230.

Exoptabat porro Eduardus Lusitaniæ Rex mutuo jungi fœdere Anglos Gallosque, quo subsidiarias copias ab iis eliceret ad proferendum in Africa imperium, retundendosque infideles, qui Septæ bellum intendebant, cui etiam opem laturus Pontifex cunctos Christifideles apostolicis literis (d), quibus ascripta est octava septembris dies ad profitendam in Afros accepto crucis symbolo religiosam militiam hortatus est, propositis amplissimis indulgentiarum præmiis. Pio etiam studio accensus Joannes Castellæ Rex inlit consilia de bello adversus fidei hostes gerendo, dissidiisque gravibus cum Alfonso Aragonum & Joanne Navarræ Regibus implicitus, demum juncta affinitate compositurus controversiam ab Eugenio flagitavit, ut ad Henrici filii & Blanchæ Navarræi filiæ gratiam legem de gradibus consanguinitatis solveret: cui assensit Pontifex (e), cum arma ab ipso in impios avertenda speraret: aspirabat vero idem Rex ad Africæ expugnationem, ut eam Castellæ adjungeret, questusque est apud Eugenium concessa ab eo Regi Lusitano diplomata de sacra expeditione in Africanos barbaros conficienda. Ne vero ex ea æmulatione discordia aliqua exoriretur, Pontifex Eduardo Regi significavit (f), ita se ipsi suo subjiciendam imperio permittere, ut alterius Regis Christiani juribus detrahere nollet.

XXIV. Lusitanorum in Africa gesta.

Insulæ Canariæ ab Eugenio concessæ Lusitano.

Regi Portugalliæ & Algarbii illustri.

Dudum cum ad nos accessissent tuæ serenitatis oratores, ac plura a nobis ex tui parte postulassent, nos ad complacendum tuæ serenitati, erga quam maxima afficimur tamquam ad devotissimum filium charitate, inter cætera pro conservatione & defensione loci de Cepta, quem recolendæ memoriæ genitor tuus de manibus perfidorum Saracenorum in partibus Africæ manu armata abstulerat, nec non pro recuperatione aliorum, terrarum, castrorum & locorum ab ipsis infidelibus in eisdem partibus constitutorum, nostras certi tenoris literas, quæ cruciata vulgariter nuncupantur, concessimus, & similiter tibi certas insulas Canariæ, quas ab infidelibus possideri, & in quibus nullum principem Christianum jus habere aut prætendere asserebas, tibi per alias nostras literas dedimus in conquistam, prout in ipsis literis latius continetur: Cum autem postmodum charissimus in Christo filius noster Joannes Castellæ & Legionis Rex illustris intellectis præfatarum literarum concessione & tenoribus, multum apud nos per suos oratores & literas conquestus fuerit, asserens sibi magnum fieri præjudicium ex literis præfatis, & ex eis sequi juris sui diminutionem, cum asserat terræ Africæ & insularum præfatarum conquistam ad se spectare, nos nolentes, ut ex concessionibus hujusmodi aliquod tanto Regi præjudicium fiat, sicut neque etiam vellemus in aliquo præjudicare juribus tuis, intendentes quoque nemini eripere jus sibi competens, nuper per nostras literas declaravimus nostræ intentionis fuisse & esse in nullo velle præjudicare per hujusmodi nostras concessiones juribus dicti Regis, sed conquistam duntaxat tibi concedere, & prohibitionem tolerare, si & in quantum nemo alter & in præfatis insulis sibi aliquod jus competere prætenderet. Itaque, cum cupiamus obviare omnibus scandalis, quæ ex hac causa oriri possent, ac providere ne aliquid innovetur, quod pacem vestram posset in aliquo conturbare, exhortamur sublimitatem tuam, ut maturo consilio & prudenti deliberatione examinet diligenter literas nostras, nihil attentans quod in præfati Regis præjudicium aut juris læsionem possit redundare, neque aliquam causam det discordiis, aut materiam excitet futuri scandali alicujus. Dat. Bononiæ.

Questus Castellæ Rex detrahi suo juri.

Contendit ad se spectare Africæ & Canariarum insularum subjiciendarum jus.

Eugenii responsum.

Monita Lusitano data.

XXV. B. Didacus apud Canarienses evangelium propagat.

(g) Ext. in bullar. in Sīx. V. const. 82.

Quod ad Canarias insulas spectat, inter eos, qui Canariensibus Christi fide excolendis operam navarunt, Didacus Minorita, martyrii pro Christo subeundi cupiditate flagrans, magnam barbarorum multitudinem Christo adjunxit, ut refert Sixtus V. in diplomate (g) quo sanctorum ei honores decrevit: *Cum aliquando*, inquit, *ad insulas Canarias missus esset, ut guardiani officio in illo fratrum Minorum conventu fungeretur, servus Christi, cui vivere Christus erat & mori lucrum, cœpit martyrii desiderio vehementer flagrare. Erat in eo non solum columbæ simplicitas, sed & serpentis prudentia, quare multa cum vigilantia & regularis disciplinæ observantia vir in sua custodia excubabat, in omni sanctitate & justitia forma factus pusilli gregis sui, & fidelium insulanorum, quibus bonus odor Christi erat ad vitam, ita ut frequentes eum adirent, ex ejusque spiritualibus colloquiis meram caperent consolationem & voluptatem. Magnam vero exercendæ charitatis segetem in insulis illis nactus, simulque consequendi martyrii spe incitatus, multos ex Canariensibus infideles, & impuris adhuc idolorum superstitionibus addictos verbo, exemplo, orationibus ad Christi fidem perduxit,*

xit, quo in munere dum strenue versaretur, multa illi pericula in ea Canaria, quæ magna appellatur, diaboli invidia conflavit. Sæpe in capitis & vitæ discrimen venit, ut sese jam martyrii palma potituram speraret, sed, Deo aliter disponente, non martyrio animus & voluntas, sed voluntati martyrium defuit, at certe gloria non defuit, cum præclare a beato martyre Cypriano (a) scriptum sit, ad coronam Dei promerendam ipsius testimonium solum sufficere, qui judicaturus est, qui arcana rerum scrutatur & cordis intuetur occulta. Ergo & purpuream de passione coronam aliquo modo recepit, & multas de bonis operibus candidas reportavit reservatus a Deo, ut multos Christo lucrifaceret.

(a) Cypr. ep. 9. ad marty. & confess. de Mappal.

Fernandus episc. Robicens. & Canarien.

In iis quoque insulis plures barbaros Fernandus episcopus Robicensis idemque Canariensis ab sede Apostolica missus, ad fidem Christi traduxerat, quos ut posset aliquibus opificiis exercere, ut vitam postea honeste Christiano more sustentarent, ab Eugenio obtinuit, ut aliqua pecuniarum vis, quæ ad ærarium pontificium spectabat, ad eam rem destinaretur, de quo hæ literæ exaratæ.

Venerabili fratri Fernando episcopo Robicensi & Canariensi salutem.

Canarien. insulas nos instituit.

Pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, quod tu ad insulam Gomeriæ nec non magnæ Canariæ, quarum habitatores & incolæ, velati humano non suffulti ingenio, Christianæ religionis ritum non acceptarunt, nec eo recti fuerunt pro habitatoribus & incolis ipsis in dicta fide imbuendis & ad illam convertendis, te personaliter transtulisti, & plures ex eisdem habitatoribus & incolis in copioso numero bonæ vitæ & prædicationis exemplo ab eorum erroribus ad prædictam fidem reduxisti, & multiplicem inibi fructum fecisti, ac ampliorem in dicta insula, dante Domino, fructum facere vote poteris: sed ad præmissa salubriter dirigenda, & etiam perficienda, facultates rerum, quæ tibi non affluunt, existunt plurimum opportunæ, & sicut eadem petitio subjungebat, in civitate ac diœcesi Hispalensi plures cameræ apostolicæ a tempore quondam Petri de Luna, tunc Benedicti XIII. in sua obedientia, de qua civitas & diœcesis prædicta erant, tunc nuncupati, usque ad felicis recordationis Martini Papæ V. prædecessoris nostri ad summi apostolatus apicem assumptionem efficaciter debitæ remanserant pecuniarum summæ apud diversos habeantur, ac etiam conserventur, & si illæ tibi ad ministeriam, & opus amplioris reductionis, & ad hoc, quod ipsorum insularum habitatores & incolæ, qui veluti in memoria grossi & materiales existunt, de quo vitæ indigentiam suscipere possint, artis exercitium penitus ignorant, in artificibus, & ministerialibus operibus, etiam pro ipsius fidei exaltatione, nec non Christianæ professionis corroboratione instrui possent, assignarentur, exinde fidei & professionis prædictarum propagatio, cum multiplici salutis animarum augmento succederent evidenter; pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere benignitate apostolica dignaremur. Nos itaque, qui propagationem & augmentum hujusmodi intensis desideriis affectamus, eisdem supplicationibus inclinati, tibi quascumque pecuniarum summas, quæ eidem cameræ infra tempus præmissum debitæ fuerunt, seu remanserunt quavis occasione vel causa, a quibuscumque personis cujuscumque status, gradus, ordinis, religionis, vel conditionis fuerint exigendi, petendi, colligendi, & levandi & ad propagationem, & augmentum hujusmodi exponendi, & infra, plenam & liberam Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus facultatem. Datum Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCDXXXV. pridie id. januarii anno V.

Artibus mechanicis barbaros excolendos curat.

Concessa in pium opus ab Eugenio illi subsidia.

XXVI. Neophyti a malis Christianis divexati.

Querente etiam Robicensi episcopo apud sedem Apostolicam, neophytos Canarienses ab aliis Christianis in servitutem addici, vel fortunis exui, Eugenius intentatis pœnis gravissimis id scelus vetuit (b), & Canarienses ab opprimentium injuriis jussit vindicari.

(b) Bullar. l. 12. p. 44.

Venerabilibus fratribus Pacensi, & Cordubensi episcopis salutem, &c.

Fidei Christianæ in Canariis insulis progressus.

Sicut dudum venerabilis fratris nostri Fernandi Robicensis episcopi inter Christi fideles, ac habitatores insularum Canariæ interpretis, & ab eis ad sedem Apostolicam nuncii destinati, aliorumque fidedignorum insinuatione intelleximus; licet in insulis prædictis quadam de Lancellot nuncupata, & nonnullis aliis circumadjacentes insulis, quarum habitatores & incolæ solam legem naturalem imitantes, nullam antea infidelium nec hæreticorum sectam noverant a paucis citra temporibus, divina cooperante clementia, ad orthodoxam catholicam fidem sint reducti, pro eo tamen, quod labente tempore, in quibusdam aliis ex prædictis insulis gubernatores, ac defensores idonei, qui illarum habitatores & incolas in spiritualibus & temporalibus ad rectam fidei observantiam dirigerent, ac eorum res & bona concite tuerentur defuerunt, nonnulli Christiani [quod dolenter referimus] diversis confictis coloribus & captatis occasionibus, ad præfatas insulas cum eorum navigiis, manu armata accedentes, plures inibi etiam juxta ipsorum simplicitatem, incaute repertos utriusque sexus homines, nonnullos jam tunc, baptismatis unda renatos, & alios ex eis sub spe, ac pollicitatione, quod eos vellent sacramento baptismatis insignire, etiam

Avarorum mercatorum in Canarienses latrocinia.

quan-

quandoque fraudulenter & deceptorie, securitates fide promissa, & non servata, secum captivos, etiam ad partes cismarinas duxerunt, bonis eorum præda expositis, seu in eorum usus, & utilitatem conversis, nonnullos quoque ex habitatoribus & incolis prædictis subdiderunt perpetuæ servituti, ac aliquos personis aliis vendiderunt, & alias contra eos diversa illicita & nefaria commiserunt, propter quæ quamplurimi ex residuis dictarum insularum habitatoribus servitutem hujusmodi plurimum execrantes, prioribus erroribus remanent involuti, se propterea ab suscipiendi baptismatis proposito retrahentes, in gravem Divinæ majestatis offensam, & animarum periculum, ac Christianæ religionis non modicum detrimentum.

Christiana religio ab iis in publicum odium adducta.

*Nos igitur, ad quos pertinet, præsertim in præmissis, & circa ea, peccatorem quemlibet corrigere de peccato, non volentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum possumus, salubriter providere, ac ipsorum habitatorum & incolarum afflictionibus pio & paterno compatientes affectu, universos & singulos, principes temporales, dominos, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates, & alios quoscumque Christifideles cujuscumque status, gradus, vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, & per aspersionem Sanguinis Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut & ipsi a præmissis desistant, & eorum subditos a talibus retrahant, rigideque compescant. Et nihilominus universis, & singulis eisdem utriusque sexus Christifidelibus præcipimus, & mandamus, quatenus infra quindecim dierum spatium a die publicationis præsentium in loco, in quo ipsi degunt facienda computandorum, omnes & singulos utriusque sexus dictarum insularum olim habitatores Canarios nuncupatos, tempore captionis eorum captos, quos servituti subditos habent, pristinæ restituant libertati, ac totaliter liberos perpetuo esse & absque aliquarum pecuniarum exactione sive receptione, abire dimittant, alioquin lapsis diebus eisdem excommunicationis sententiam ipso facto incurrent, a qua nec apud sedem Apostolicam, vel per archiepiscopum Hispalensem pro tempore existentem, seu Fernandum episcopum antedictum, ac nisi personis captivatis hujusmodi prius & ante omnia libertati dedetis, & bonis eorum primitus restitutis, absolvi nequeant, præterquam in mortis articulo constituti. Simili excommunicationis sententiam incurrere volumus omnes & singulos, qui eosdem Canarios baptizatos, aut ad baptismum voluntarie venientes, capere, aut vendere, vel servituti subiicere attentabunt, a qua aliter, quam ut præfertur, nequeant absolutionis beneficium obtinere. Illi vero, qui exhortationibus, & mandatis nostris hujusmodi humiliter paruerint cum effectu, præter nostram & Apostolicæ sedis gratiam, & benedictionem, quam proinde uberius consequantur, æternæ beatitudinis * professores fieri mereantur, & a dextris Dei cum electis, perpetua requie collocari, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXV. id. januarii anno V.*

Principes & magistratus commoniti ab Eug.

Jussi Canarienses ad pristinam libertatem reduci.

Percussi anathemate qui Neophytos mancipant servituti.

* possessores

qui quidem annus in præsentem a nato Christo vulgo numerari solitum incidit.

XXVII. Hæc pro amplificanda inter Canarienses religione sanciebat Eugenius, qui ut Blachos, Bulgaros, Moldavosque a Græcanico schismate in Romanæ Ecclesiæ gremium revocaret, Gregorium archiepiscopum Moldoblachiæ catholicum amplissima instruxit authoritate (a), ut eos populos orthodoxa fide imbueret, censurisque exsolveret.

Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris, Moldavisque a schismate revocandis.

(a) Lib. 19. p. 59.

Gregorio archiepiscopo Moldoblachiæ salutem, &c.

Cum fuerimus semper ad receptionem Græcorum ad nostrum & Romanæ ecclesiæ gremium venire volentium sincera voluntate & benigne dispositi, novissime te, qui retroactis temporibus ipsius Romanæ ecclesiæ ritum in cunctis articulis expresse professus & per chrismatis unctionem, quam ad præsentiam nostram veniens devote suscepisti, in nostra & dictæ Romanæ ecclesiæ obedientia confirmatus existis, benignius complexi sumus, sperantes in Domino, qui mentes hominum sua illustrat clementia, mentem tuam in veritate catholicæ fidei ita stabilitam & roboratam esse, ut non solum in eadem veritate permansura existas, sed Græcos ad hujusmodi veritatis cognitionem verbo & exemplo sedulo inducere studebis. Hac itaque consideratione inducti, personam tuam nobis & sedi Apostolicæ devotam debito honore prosequentes, & oberrantium animarum periculis, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, tibi qui Spiritum Sanctum a Patre & Filio procedere, & omnes articulos, quos sancta Romana ecclesia tenet indubie profiteris, omnes & singulos Græcos utriusque sexus cujuscumque ordinis, præeminentiæ, vel dignitatis existant, Valachos, Vulgaros, & Moldavachos in regno seu confinibus Hungariæ in præsentiarum existentes, qui tuo suasu & hortatione, sive alias sponte ad nostram & dictæ Romanæ ecclesiæ unitatem venire voluerint, si hoc a te humiliter petierint, & articulos, quos dicta catholica Romana tenet Ecclesia expresse professi fuerint, a pœnis & sententiis spiritualibus & temporalibus etiam schismatis & hæresis crimen sapientibus absolvendi juxta formam dictæ Romanæ ecclesiæ consuetam, injuncta personis ipsis pro modo culpæ pœnitentia salutari, ac recepto ab eis-

Gregorius archiep. Moldoblachiæ Rom. Ecclesiæ aggregatus.

Professus Spiritum Sanctum a Patre Filioque procedere.

Walachos & Bulgaros conciliare jussus Rom. Ecclesiæ.

Sacri Chrismatis unctione eos confirmare.

dem juramento, quod in pristinos errores non relabentur, nec persistentibus & relabentibus in errores hujusmodi præstabunt auxilium, consilium, vel favorem, ac alia, quæ de jure fuerint injungenda, ac personas ipsas ad nostram & ipsius Romanæ Ecclesiæ unitatem recipiendi, & per chrismatis unctionem eas etiam confirmandi, nec non omnia & singula circa reductionem hujusmodi, ad Dei laudem & nostram, ac præfatæ Romanæ Ecclesiæ honorem & augmentum pertinentia, agendi, faciendi, & exequendi authoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Tu vero venerabilis frater hoc sanctum & religiosum onus tibi injunctum sincera devotione suscipias, & id omni studio & diligentia prosequaris, & sanctiorem animum inducere studeas, ut non minus exemplo vitæ, quam tuis suasionibus Græci ipsi ad nostram & dictæ sedis & præfatæ Romanæ ecclesiæ unitatem venire incitentur, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. VI. id. martii pontificatus nostri anno v.

XXVIII. Jus eccles. violatum in Lusitania.

Conjunxit Christi vicarius piis in amplificanda religione susceptis laboribus tuendi juris pontificii, libertatisque ecclesiasticæ asserendæ studium. Labefactabant eam in Lusitania magistratus regii ac judices, qui ecclesiastici fori infringebant sententias, causarumque sacrarum cognitionem sibi arrogabant; censuras, quibus contumaces homines a præsulibus afficiebantur, subiiciebant examini; archiepiscopos etiam & aliosque antistites vocare in jus erant ausi. Ne itaque immunitas cleri Lusitani obsolesceret, Eugenius Eduardum admonuit (a) quam indignam labem regio decori inferret, si libertatem ecclesiasticam tantorum principum superioribus sæculis authoritate constabilitam obtereret ipse, obterive ab illis pateretur.

(a) Lib. 12. p. 5.

Charissimo in Christo filio Eduardo Portugaliæ & Algarbiæ Regi illustri salutem, &c.

Nonnullorum querelis per hos dies pulsati sumus, serenitatem tuam quibusdam in negotiis in regno tuo ingessisse, atque etiam quotidie ingerere, quæ si vera essent, proculdubio vergerent in magnum dispendium ecclesiasticæ libertatis, existimationemque sublimitatis tuæ non levi infamia sugillarent: quod sane intelligimus nonnunquam usu evenire, cum vel improborum consilio etiam egregio animati principes fruuntur, vel cum imprudentia quadam ducti recte illa ad se pertinere existiment, sed utrumque summopere devitandum est ne incurras, & si incurreris quantum fieri humana ope potest emendandum. Querelæ autem, de quibus loquimur, circa hujusmodi fere versantur, sententias videlicet & censuras ecclesiasticas per prælatos & alios judices potestatem habentes inflictas, excellentiam tuam, seu ejus officiales examinare, & si videtur, retractare & quasi sacrorum judices revocare, falcem in alienam messem præcipue immittendo. Causas etiam & quæstiones juris patronatus, quos cum ecclesiasticis rebus sint annexæ secundum juris, & sacrorum canonum dispositiones ecclesiasticas esse constat, ad forum & judicium tuum & eorum vindicare vos asserunt, nonnullos etiam ex venerabilibus fratribus nostris regni tui episcopis & archiepiscopis, ut ad tribunal tuum accederent, citari personaliter fecisse in grande vilipendium & contemptum summæ ecclesiasticæ dignitatis. Quæ sane omnia, & si in quocumque tyranno abominanda essent, in Rege præsertim cujus honor judicium diligit, turpissimo essent judicanda. Neque enim solum sanctorum patrum decretis, sed ipsis sæculi principum legibus monemur, tam personas, quam bona ecclesiastica præcipua libertate & immunitate lætari debere, ac pœnas, & censuras in eos irrogari, qui illa quoquomodo violaverint. Itaque, charissime fili, licet filialem obedientiam & devotionem tuam erga nos, Ecclesiam Romanam, & Apostolicam sedem attendentes, vix possimus induci, ut credamus hujusmodi querelas veritatem continere, si tamen vera sunt, quæ abiiciuntur, ut consulas saluti animæ & existimationi tuæ, quarum nos pro singulari charitate, qua tuæ sublimitati afficimur, libenter rationem habemus, serenitatem tuam requirimus & hortamur, districte nihilominus eidem mandantes, quatenus talia deinceps nullo modo aut facias, aut per officiales tuos, aut quoscumque alios fieri permittas, quin potius pro conservatione, & defensione libertatis & immunitatis ecclesiasticæ pro viribus operari & agere velis. Si tamen cum dictis prælatis aliquando te aliquam controversiam habere contigerit, ad nos, qui parati sumus cuique justitiam ministrare, recurrere malis, quam tibi aliquid indebite vendicare, ex quibus post æterna præmia, apud nos & Apostolicam sedem gratiam, præter cæteros laudem & gloriam consequeris. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXVI. XIII. kalendas julii anno VI. Præterea petenti eidem Regi oratorum opera, ne quem episcopum sine ipsius assensu præficeret Lusitaniæ ecclesiis, respondit (b) Eugenius maxima se de re adeo nova admiratione affectum esse.

Commonitus Eduardus Rex officii.

Temere episcopi ad illius tribunal a magistratibus vocati.

Rogatus ut eorum licentiam coerceat.

(b) Lib. brev. p. 305.

XXIX. Glasguensis episc. temerariam facinus.

Sanxerat nonnulla in Scotiæ regno Joannes Glasguensis episcopus a Jacobo Rege, cujus sigilli præfecturam gerebat, instigatus juri ecclesiastico adversantia, eaque in regno promulgarat. De quibus certior factus Pontifex præceperat Jordano Albanensi episcopo & Petro tit. S.

Ste-

Stephani in cœlio monte presbyteris Cardinalibus, ut Glasguensem episcopum de læsa ecclesiastica libertate in jus vocarent; qui cum ipsi diem dixissent Willelmi Creyser archidiaconi Themdaliæ internuntii Apostolici opera, Jacobus Rex ira incensus, atque a Glasguensi episcopo incitatus, Willelmum de lege majestatis postulatum, ut hostem publicum ac proditorem, bonis ac vectigalibus privavit. Provocante vero mox ad sedem Apostolicam Willelmo, Eugenius sententiam tulit, ac gesta a Jacobo Rege convulsit.

Scoti Regis sententia rescissa a Pontifice.

Eugenius, &c. Pro ea authoritate, qua regios apices antecellit Romanus Pontifex, præcipuum super Reges & regna ab eo, qui cœlum terramque regit, obtinens principatum, ad hoc apostolicæ sollicitudinis cogitatus diffusius dirigit, ut suæ authoritatis vices copiosius extendat, ut ecclesiasticæ personæ singula illa præsertim, quæ potentum oppressionibus in jure & justitia gravatæ censentur, sui favoris ministerio ab omnibus dispendiis & noxiis releventur, & ad statum ac honores debitos reponantur, expositaque Jacobi Regis in Willelmum irarum causa atque iniqua oppressione, addit: *Nos itaque, qui unicuique in justitia debitores, ac præfato Regi in singulis præmissorum occasione etiam adversus dictum Willelmum justitiam ministrare parati existimus, ut præmissa de quibus etiam sumus plenarie informati, nolentes sub dissimulatione transire, hujusmodi supplicationibus inclinati literas regias prædictas, necnon processus desuper per eumdem Regem seu de ejus mandato aut quoscumque alios cujuscumque status, gradus, vel conditionis fuerint, & quacumque etiamsi pontificali vel alia ecclesiastica aut mundana dignitate præfulgeant, habitos sub quibuscumque verborum formis nec non publicationes, intimationes, & insinuationes super præmissis in dicta curia vel extra etiam factas, quorum omnium tenores præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, nec non excommunicationis, suspensionis, declarationis rebellionum & proditionum, ac privationis & interdicti sententias, fructuum sequestrationes, citationes, inhibitiones, prohibitiones & ordinationes contra præfatum Willelmum in præmissis promulgatas & factas, si quæ sint, nec non quæcumque inde secuta, Apostolica authoritate & ex certa scientia cassamus, revocamus, irritamus & annullamus, &c.* Adjecit gravissimas censuras ac pœnas in eos qui Willelmi sacerdotia ac vestigia occuparint. *Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXXVI. VIII. id. maii pontific. anno VI.*

Abrogata omnia acta judiciaria.

XXX. Tum Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Petri ad vincula presbyteris, ac Dominico S. Mariæ in via lata diacono Cardinalibus, cum abbatibus monasteriorum, quibus Kelliou, Melros, Balmuynach, S. Andreæ nomina erant indita, imperatum (a), ut quæ in lata ea sententia continebantur perficerent, ac Regi Jacobo objectis anathemate & sacrorum in Scotia justitio denuntiarent, ne Apostolicum nuntium, quem regni hostem temere renuntiarat, exagitaret; & præsules clerumque intentatis censuris ecclesiasticis aliisque gravibus pœnis a sacerdotiis ejusdem Willelmi invadendi absterrerent: gravissimisque aliis literis queritur (b) Eugenius nonnullos, quos Pilatos potius, quam prælatos appellandos ait, Willelmum ipsum per falsas criminationes in invidiam adduxisse, ac regium animum contra jus fasque in ipsum exasperasse, precesque addit, ut quæ adversus immunitatem ecclesiastici ordinis sanxerat rescindat, quæ Apostolica etiam authoritate a se convulsa significavit, illumque in pristinam dignitatem restitutum.

(a) Ibid. p. 62.

Objectum Regi Scoto anathema.

(b) Lib. 11. p. 149.

Commonitus ab Eug. officii.

Charissimo in Christo filio nostro Jacobo Regi Scotorum illustri salutem.

Æterni Patris sapientia princeps pacis, ut humanum genus, quod protoplasti prævaricatione perpetuæ salutis dispendia incurrerat, a sempiternæ servitutis jugo eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine, de summa cœli arce suum Unigenitum in nostræ mortalitatis similitudinem ad hujus mundi infima ex sua missa & ineffabili, qua nos dilexit charitatis clementia, misit Filium, qui in nostra carnis substantia Patri usque ad Crucis mortem obediens, pro nobis peccatoribus velut agnus ad occisionem ductus, ut victima fieret salutaris, & sicut in ligno mors oriebatur, ita filius hominis in sanctissima & vivifica Crucis ligno amarissimæ mortis supplicio genus ipsum a morte perpetua liberaret, cujus in cruce mortui pendentis latus unus ex militibus lancea aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua in nostra redemptione salutem & regenerationis lavacrum, in quo unicam suam immaculatam Sponsam sanctam matrem Ecclesiam fundavit, consecravit, & perpetuo stabilivit, extra quam nemo salvari, nec quidquam potest agere Deo gratum; quam dudum antea præfiguravit arca Noe, ad quam omnia salvanda animantia generalis diluvii tempore recurrerunt. Hæc est illa scala, quam vidit in somnis Jacob, cujus summitas cœlos tangebat, & per quam angeli ascenderunt & descenderunt: Vere, inquit, *Dominus est in loco isto. Non est hic aliud nisi domus Dei & porta cœli. Per hanc suscepit Jacob ipse, quem Deus elegit a patre suo benedictionem, ut qui ei benediceret, existeret benedictus. Hæc est Ecclesia illa arca fœderis, in qua panis*

Proposita illi divina erga humanum genus clementia.

Et ecclesiæ dignitas.

cælestis, quæ delicias præbet Regibus & principibus conservatur. Hæc est vinea electa dextera Domini plantata, cujus propagines ab oriente ad occidentem diffunduntur. Hujus etenim sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ caput est Romanus Pontifex B. Petri successor a Domino, cujus est terra & plenitudo ejus, præcipuum super gentes & regna obtinens principatum, cui Dominus ipse regni cælorum claves, ac ligandi & solvendi contulit potestatem. Hujus etiam Ecclesiæ omnes per gratiam Dei salvandi Christi fideles ecclesiastici viri, quibus Deus ipse funiculum distributionis hereditatem suam sorte divisit, & etiam sæculares cujuscumque status, gradus, ordinis, & conditionis fuerunt membra firmantur, ut in eorum unione solida acceptum Deo in odorem suavitatis afferant sacrificium, & reddant Altissimo vota sua. Hujusmodi libertatem a Deo concessum lacerari & scindi non posse, demonstrat nostri inconsutilis tunica Salvatoris. Adversus hanc supra firmam petram, quæ Christus est, bene fundatam, non poterunt portæ inferi prævalere. Hujusmodi sempiternam stabilitatem designat lapis ille reprobatus ab ædificantibus, factus in caput angularis fundamenti perpetuæ firmitatis. Hanc libertatem quilibet verus Christianus religionis zelator merito prosequi, promovere, & extollere tenetur, & etiam exaltare.

Nemo prævalet adversus Ecclesiam.

Et licet dilectus filius Guillelmus Greyset archidiaconus Thendaliæ in ecclesia Glasguensi acolythus noster præmissis in anima resolutus ecclesiasticam libertatem & jurisdictionem sedis Apostolicæ adversus quorundam ecclesiasticorum temerariam audaciam, qui prædictam libertatem & jurisdictionem per nonnullas ordinationes, processus, & statuta in tuo regno edita oppugnare conabantur de ejusdem sedis expresso mandato, omnibus modis & viribus ferventissime prosecutus fuerit, defensaverit, ac promoverit gravissimis laboribus & expensis, & propterea propter æternæ, quod provide præstolatur, retributionis præmium variis exemptionum a quacumque jurisdictione ordinaria & aliis gratiis, remunerationes & pollicitationes susceperit, potius sperans & credens, quod tua regia serenitas in prosecutione hujusmodi ob timorem Dei, & sedis Apostolicæ reverentiam tamquam catholicus princeps ejus ministeria gratiosis favoribus concurreret, quam ullam adversus eundem Guillelmum indignationis asperitatem conciperet: tamen nonnulli prælati & clerici Christiani nominis, ut apparet, inimici potius tyranni, quam Christiani, potius Pilati, quam prælati, veluti tortuosi colubri ecclesiasticæ libertatis latera corrodere molientes, de vanitate in id ipsum convenientes, quorum non est spiritus cum Domino creditur [inter quos Joannes episcopus Glasguensis, de cujus persona felicis recordationis Martinus Papa V. ecclesiæ Glasguensi tam clementer providit, ipsumque qui de hoc aliisque variis enormibus criminibus & excessibus notatus extitit, & quod deinceps nihil contra libertatem ecclesiasticam procuraret, immo illam promoveret data fide promisit dictæ ecclesiæ Glasguensi, benigne, ac piissime secum agendo, præfecit in episcopum & pastorem præcipuus & singularis extitit] tam salubre ministerium impedire cupientes, plerisque sinistris & perversis machinationibus, fraudibus, dolis, deceptionibus, circumventionibus, & detestabilibus ac falsis suggestionibus te ad offensam, iram & indignationem adversus præfatum Guillelmum exacerbarunt, & eis efficientibus & procurantibus, indignationis animum ac iracundiæ spiritum contra ipsum Guillelmum gessisti, eumque regni tui proditorem & conspiratorem & læsæ majestatis criminis conscium (quod dolenter audivimus) diceris declarasse, ac suorum beneficiorum ecclesiasticorum fructus sequestrasse, licet de facto, & alias te veluti maxima indignatione concitatum adversus ipsum Guillelmum exhibuisse. O generatio prava & exasperans livorum aculeis & odii stimulis plena, quæ tam nobilem principem, & virtuosum animum viperinis versutiis circumduxit! O semen Cain! O iniquitatis filii, detractionis & invidiæ alumni, scelerum pessimi nutritores! O maligni Judæ proditoris consilium, quo truditur gloria ecclesiasticæ libertatis! unde præcellens ille propheta David attestatur: Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus. *Hic Guillelmus, qui unquam contra statum tuum regium, aut tui regni, aut unde celsitudo tua regia merito offendi possit, prosecutus est, seu promovit, sed semper cum omnibus veneratione & reverentia nobilitatem tuam honoravit & coluit, ad prælatorum & clericorum, contra eum calumniam loquentium, execrabilem detractionem conspirator & proditor innocenter condemnatur.*

Scotiæ Rex ab episc. Glasguen. subornatur.

Graves de eod. episc. Eugenii querelæ.

Inventi aliqui, qui Pilati potius quam prælati visi sint.

XXXI. Monitus Jacobus Rex ut acta sua rescindat.

Velis igitur, fili charissime, indignationis animum ab ipso Guillelmo insonte benigne avertere, ipsumque amplecti visceribus regiæ charitatis, statuta & ordinationes contra libertatem & jurisdictionem edita hujusmodi ad Dei laudem & gloriam, prout teneris, reformare, tollere, & cassare, placeatque, Rex inclyte, pro Regis æterni gloria dictum Guillelmum clericali sorte ascriptum de præmissis suscipere penitus excusatum; ait enim dictus propheta: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. *Recenseat majestas regia præfatum Guillelmum a duodecim annis citra fuisse & esse Romani Pontificis acolythum, & quomodo sedes Apostolica illum tamdiu toleraret, qui de pro-*

proditionis scelere notaretur? Hæc omnia tuæ celsitudini de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu significare decrevimus, ut circa præmissa episcopo & prælatis non velis fidem adhibere aliquam crediturum.

Serenitatem igitur regiam requirimus in Domino, & per aspersionem sanguinis Salvatoris nostri hortamur, & in remissionem peccatorum injungimus, quatenus statuta & ordinationes hujusmodi, nec non omnes & singulares literas regias & declarationes, quæ super præmissis & eorum occasione quomodolibet emanarunt, ac quæcumque inde secuta essent, irrites, & annulles, quæ nos etiam, in quantum opus est, tenore præsentium revocamus, cassamus, irritamus, & annullamus, ac nullius fuisse & esse authoritatis, roboris, vel momenti authoritate apostolica decernimus, declaramus, nec non cassationem, irritationem, & annullationem tuas hujusmodi, postquam illas feceris, in locis in quibus literæ regiæ prædictæ intimatæ fuerint, publicare & infirmari facias, ipsumque Guillelmum ad honores, dignitates, famam, officia, & beneficia quæcumque in statum pristinum, in quo antequam præmissa fierent, seu aliquid exinde fieret quomodolibet erat, restituas & reponas. Et paucis interjectis. *Sic igitur celsitudo regia eumdem Guillelmum pro nostra & sedis Apostolicæ reverentia regiis favoribus & gratia prosequatur, quod exinde, præter humanæ laudis præconium, nostram & dictæ sedis gratiam & benedictionem uberius prosequi, & cum benedictis Dei filiis a dextris collocari in æterna regna mereatur. Dat. Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCDXXXVI. IV. non. aprilis pontificatus nostri anno VI.* Paruisse videtur Jacobus Rex Scotiæ apostolicis monitis, dum misso Joanne episcopo Glasguensi, a quo, ut dictum est, subornatus concitatusque fuerat adversus nuntium pontificium, oratore una cum Waltero abbate expetiit (*a*), ut pro revocanda in antiquam formam ecclesiastica disciplina legatum in Scotiam mitteret. Quibus auditis Eugenius, cum ei non modo ob pontificale fastigium, verum singulari metropolitico jure Scoticæ ecclesiæ cura incumberet, Antonium episcopum Urbinatem VI. id. julii legavit (*b*) in Scotiam cum amplissima decernendi (*c*) potestate, quem Regi Jacobo hisce literis commendavit.

Apost. sedes internuntium pristino honori restituat.

(*a*) *Lib. brev. pag. 154. & in ms. Alex. VII. p. 225.*

Paret Scotiæ Rex & legatum in Scotiam decerni poscit.

(*b*) *Lib. 19. p. 102.*

(*c*) *Ib. p. 103. ad 107.*

Charissimo in Christo filio Jacobo Regi Scotiæ illustri.

Dudum, sicut decet bonum principem & devotum, per venerabilem fratrem nostrum Joannem episcopum Glasguensem & dilectum filium Walterum abbatem monasterii Sancti Thomæ de Aberbrothe diœcesis S. Andreæ oratores tuos petivisti a nobis, ut pro reformatione ecclesiarum & status ecclesiastici regni tui vellemus mittere aliquem legatum ad ipsum regnum, qui Dei gratia mediante emendaret, corrigeret, & provideret, prout pro augmento divini cultus, morum ecclesiasticorum reformatione, proque salute & pace animarum, & statu regni expedire videretur. Nos igitur, quamvis id summa desideria affectaremus, tamen propter varia impedimenta & malitiam temporum, quæ mentem nostram variis casibus distraxerunt, nequivimus citius providere juxta voluntatem & desiderium cordis nostri, nunc autem data facultate, attendentes curam in spiritualibus tui regni ad nos & Romanum Pontificem tum ob debitum oneris pontificalis, tum specialiter jure metropolitico pertinere, venerabilem fratrem nostrum Antonium episcopum Urbinatem, virum utique scientia claritate, ac virtutum splendore morumque elegantia refulgentem, nostrum & Apostolicæ sedis nuntium ad ipsum regnum duximus destinandum, sperantes quod ipse, gratia cooperante divina, omnia aget & operabitur, quæ cedant ad laudem Dei & Ecclesiæ suæ sanctæ, ad utilitatem status ecclesiastici, animarum salutem, honorem & laudem tui regni, &c. Ipsum hortatur ut regio studio illum prosequatur. *Dat. Bononiæ.*

Disciplinam Ecclesiast. in Scotia restituit.

Romana sedes singulare jus Metropoliticum in Scotiam obtinet.

XXXII. Scriptæ sunt eodem argumento ad Joannam (*d*) Scotiæ Reginam, tum ad regium consilium (*e*) commendatitiæ literæ. Profectus vero in Scotiam Antonius episcopus Urbinas honorificentissime habitus ab Rege cultusque est. At mox facta ibi est tristis rerum commutatio: nam Walterus Atholiæ comes Jacobi patruus corripiendi sceptri exagitatus cupidine, nepotem Regem adductis noctu sicariis, in cubiculo peremit (*f*); sed deprehensi in scelere parricidæ atrocibus suppliciis affecti sunt, ac Walterus conjurationis author justas ambitionis pœnas dedit; triduo enim publice tortus, demum ferrea corona ardenti inustus proditorum Rex appellatus est. Hæc omnia pluribus Scoticarum & Gallicarum rerum scriptores (*g*). Meminit de eo funesto casu non sine lachrymis Pontifex, qui Antonio episcopo Urbinati hæc mandata dedit (*h*).

Jacobus Rex Scotiæ a patruo peremptus.

(*d*) *Lib. brev. p. 155. & in ms. Alex. VII. p. 226.*

(*e*) *Ead. pag. lib. brev.*

Regis interfector per ludibrium ignea corona redimitus.

(*f*) *Menstrel. vol. 2. p. 140.*

(*g*) *Boeth. l. 17. Buchan. l. 10. & 11. & alii.*

(*h*) *Lib. brev. p. 156. & in ms. Alex. VII. p. 228.*

Venerabili fratri Antonio episcopo Urbinati in regno Scotiæ Apostolicæ sedis legato.

Recepimus nuper tuas literas, quibus nobis significasti te pervenisse in regnum Scotiæ, benigneque & cum honore receptum a regia serenitate, & a prælatis ac dominis regni, sicut decet sedis Apostolicæ legatum, de qua re, admodum consolati fuimus propter devotionem ostensam per eas erga nos, & Apostolicam sedem. Verum postea [quod non absque horrore referi-

mus

Regis Scoti necem luget Eug.

mus] *audivimus infaustum casum claræ memoriæ Regis & admodum miserandum, in quo plurimum conturbati sumus, & summe doluimus hunc deplorandum casum, tam propter salutem animarum & Regis & eorum, qui tam infandum scelus commiserunt, tum propter affectionem singularem, quam gerimus ad regnum præfatum & ad Regem veluti præcipuum filium gerebamus. Verum, quoniam, facta infecta esse non possunt, providendum est, ut quam minime malo, ex hac gravi percussione regnum afficiatur. Idcirco volumus & injungimus tibi, ut coneris cum auctoritate sedis Apostolicæ, juxta prudentiam tibi a Deo concessam omnia agere & procurare, quæ spectent ad pacem & concordiam, & bonum statum ac tranquillum regni & dilecti filii nati ipsius Regis, interponendo circa hoc omnem sollicitudinem & diligentiam tuam, atque exhortando prælatos, barones, & alios, prout utilitas & salus illius regni videbitur postulare, ad pacem & charitatem. Deinde vero cures, ut illa, propter quæ te destinavimus, Deo auctore perficiantur, ea sunt, ut ea agas, statuas, & ordines, quæ ad incrementum fidei, augmentum religionis Christianæ, statum, & tranquillitatem regni & ecclesiarum ejus, ac morum ecclesiasticorum reformationem, & animarum salutem illarum partium spectare videbantur, ita ut fructus laudabilis & Deo acceptus, quem semper optavimus ex tuo opere ac laboribus consequatur. Dat. Bononiæ, &c.*

Legatus concordiæ instaurandæ operam dare jussus.

XXXIII. Dirempta Treverensis archiepiscopatus lis.

Treverensi principatui, qui diuturno bello vexatus fuerat, pacem attulit hoc anno Eugenius (*a*), confirmatis inter Rabanum archiepiscopum & Ulricum e Manderschaysune decanum Coloniensem, qui ad Treverensem archiepiscopatum non æquis vocatus suffragiis aspiraverat fœderis pactionibus, quas Theodoricus archiepiscopus Coloniensis, Fridericus episcopus Wormatiensis, & Theodoricus designatus archiepiscopus Moguntinus sanxerant, ut nimirum Rabanus archiepiscopalem sedem teneret, Ulrico autem attributa duo annua aureorum millia & Scoltzense castrum, quod eo vita functo ad ecclesiæ Treverensis jus & imperium rediturum esset; cæterum Eugenius Rabano Spirensis ecclesiæ, quam antea gesserat, administrationem permisit (*b*), de quo annales Treverenses (*c*) meminere. Hoc etiam anno, interfecto Elgenberto, qui Sueciam ab Erici Regis acerbiore imperio vindicare erat conatus, conciliata pax est (*d*) inter Regem Ericum & Suecos.

Sueciæ restituta pax.

(*a*) *Lib. 19. p. 133.*

(*b*) *Ib. p. 134.*

(*c*) *Annal. Trever. in Rabano.*

(*d*) *Jo. Magn. in Metrop. Upsalen. in fin. vit. Olai Laurent. archiep.*

I. Sess. xxv.

(a) Acta conc. Basil. sess. 25. to. 4. conc. p. 1. ex edit. Bin.

Græcis de loco concilii designando contentio.

(b) Lib. brev. pag. 306.

(c) Lib. 9. pag. 199.

ANno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo septimo quinta decima indictione Basileenses sessionem xxv. nonis maii celebrarant, in qua Græcorum animos iterum tentandos decreverunt (a), ut Basileam, quam jam ante repudiarant, vel Avenionem, aut aliquam Sabaudiæ urbem pro celebrando concilio œcumenico deligerent, non Græcorum ad conjunctionem cum Romana ecclesia pelliciendorum studio, cum jam illi pacti (b) essent, se ad portum aliquem insignem Italiæ appulsuros; sed pravæ pontificiæ authoritati repugnandi cupidine incitati, obniti contra ausi sunt, quamvis Eugenius paterna eos benevolentia complexus esset, omnibusque censuris, quas ob gestas cum summo hierarcha simultates contraxerant, solvi jussissent (c).

II. Basileen. detrectant assentiri ut celebretur in Italia.

(d) Lib. brev. pag. 147.

(e) Ib. p. 147. & in ms. Alex. VII. pag. 212.

Non defuit muneri suo Julianus Cardinalis concilii præses, sed frustra Basileenses in eam sententiam adducere nisus est, ut aliquam Italiæ urbem deligerent; quem Eugenius re cognita ob navatam ea in re operam commendavit (d). Cum vero persentiret, plures ad deligendam Avenionem inclinare, legatos Cardinales monuit (e) eum locum idoneum non videri, quod antea illius mentio in confectis pactionibus injecta non fuisset, cumque in Italiam Græci venire cuperent, si mutent Latini priorem sententiam inconstantiæ maculæ aspersum iri. Darent itaque operam, ut locus accommodus tum Græcis, tum Pontifici destinaretur.

Dilectis filiis Joanni tit. S. Petri ad vincula & Joanni tit. S. Sabinæ presbyteris Cardinalibus Apostolicæ sedis legatis.

Ex litteris multorum, & præcipue dilecti filii magistri Galeazii de Mantua clerici cameræ apostolicæ, intelleximus quomodo jam tres deputationes elegerunt civitatem Avinionensem, ad quam concilium debeat transferri, & quemadmodum vestra prudentia summopere resistit earum deliberationi; nam ipsa opera & omnium sermones vos laudant & commendant, nos etiam operationes vestras & continua studia pro defendenda nostra causa & Dei summis laudibus commendamus, fecistis enim, prout & honor Ecclesiæ, & vestra dignitas poscere videbatur. Verum licet notæ sint vobis causæ plurimæ, propter quas illa civitas non est apta & accommodata ad rem, quæ quæritur, tamen etiam nunc ex parte notificamus vobis. Primum, ut scitis, ille locus non est de nominatis & jam conclusis cum Græcis, cum ipsi tum propter longam consuetudinem & usum, quem diutius cum Italicis contraxerunt, tum vero propter majorem commoditatem ipsorum desiderent & velint ad Italiæ locum & non alium venire; quod si de alio nunc loco ageretur, esset protrahere rem in longum, & quædam inconstantia videretur, ex qua daretur eis materia de rebus nostris & promissis parum confidendi. Deinde multoties diximus locum eligi oportere, ad quem nos etiam commode venire possemus, ad Avinionem vero ex plurimis urgentibus causis nullo modo esset possibile nobis accedere. Respondimus quoque oratoribus Avinionensibus de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, nullatenus ex multis causis, præcipue propter loci incommoditatem, posse, neque nobis placere eligi civitatem illam pro transferendo concilio. Mirum autem omnibus sapientibus & recte sentientibus videri debet velle eligere ea loca, de quibus non contentantur Græci, ea vero omittere, in quibus & ipsi complacentur & finis optatus consequi possit. Velitis igitur, quia multa possint emergere propter temporis dilationem, quæ eventum eorum conturbent, instare ea solicitudine & sapientia, qua cœpistis, ut locus aptior & Græcis & nobis in Italia eligatur, alioquin neque finis tandem optatus a nobis de Græcorum reductione sequi poterit, ac multa & varia etiam scandala (de quo maxime dolemus & verisimiliter dubitamus) propter versutias Sathanæ verendum est, ne propterea in Dei populo & ecclesia oriantur. Hæc eadem fere & præfati Cardinales scribent circumspectioni vestræ. Dat. Bononiæ, &c.

Data legatis monita.

De loco Græcis accomodo deligendo.

Imminens schisma avertere nititur Eug.

(f) Lib. brev. pag. 147 & in ms. Alex. VII. pag. 213.

Addit (f) aliis litteris stimulos, ut designando loco in Italia pro celebrando concilio œcumenico operam navarent.

Eugenius, &c. Propter ardens desiderium & ferventem affectionem, quam habemus ad prosecutionem futuri concilii, in quo de Græcorum unitate & reformatione Ecclesiæ aliisque utilibus & necessariis pro pace & statu populi Christiani tractanda &, Deo auctore, perficienda erunt, circumspectionem vestram requirimus & exhortamur per Christi Salvatoris nostri passionem sacratissimam, ut velitis totis viribus incumbere, sicut fecistis & facitis continue, ut concilium transferatur ad locum, in quo possimus interesse pro perfecta conclusione & consummatione præmissorum. Nihil quidem est, quod magis exoptemus, quam ut concilium celebretur in loco accommodo; quod nos propter causas supradictas omnino intendimus prosequi & continuare ad laudem Dei & utilitatem Ecclesiæ suæ sanctæ. Itaque operemini totis viribus & secundum vestram prudentiam & cum bona pace & concordia, quantum fieri potest, hæc translatio fiat, &c. Dat. Bononiæ, &c.

Pia pontificis consilia.

Inter hæc Basileenses conspicuos authoritate & doctrina præsules, nimirum Joannem patriarcham Alexendrinum atque Ambianensem & Tragariensem episcopos ex pontificio latere divellere pertentarunt, ac Nicolaum Albergatum Cardinalem tit. S. Crucis ad eos evertendos implicare conati sunt: at illum præmonuit Eugenius (a) ne quid in benemeritos de sede Apostolica viros moliretur. Defendisse porro Nicolaum omni contentione dignitatem sedis Apostolicæ, memorat in ejus vita Jo: Franciscus Poggius (b), additque eum cum temerarios infimæ multitudinis impetus reprimere non posset, Basilea discessisse. Infensa Eugenio Basileensium pars Italiam pertinacissime respuebat, ne Pontifex, si in ea concilium peragеretur, Apostolicæ majestatis splendorem retineret. Cumque in designanda Basilea vel Avenione, nec Pontifici nec Græcis accommodis insisteret, Bissipatus Imperatoris Constantinoplitani & patriarchæ orator in publico cœtu professus est, Græcos a conventis anno superiori non discessuros, questusque Basileenses ipsos impedimento esse, ne ecclesiarum conjunctio redintegraretur, culpamque tanti mali subituros, excœcari admodum cupiditatibus suis, qui velint Græcos aspera maria sulcare, ut in occidentem venirent, dum illi Basilea in Italiam se conferre aspernabantur, abesse ab ea ignavia orientales præsules, qui ex Syria, qui ex Ægypto, qui ex Russia vasta obsitaque periculis terrarum intervalla emensi, Constantinopolim jam confluxerant, atque in occidentem iter parabant: puros itaque futuros Græcos ab omni labe, si tot votis expetita consensio dirimatur, seque eadem apud Pontificem, qui jam cum Græcis pactus erat, repetiturum. Quibus de rebus publicas hasce tabulas confici voluit (c) [1].

(a) Ext. de eo lit. in lib. brev.

(b) Franc. Poggius in vit. B. Nic. Albert.

Basileensium injusta pertinacia.

(c) Ext. apud Eug. l. 9.

In

NOTÆ [1] Historia rerum hoc anno gestarum in Basileensi concilio, cum aliquantisper confusa vel saltem ordine contrario digesta legatur in annalibus, diligentius hic explicanda est. Atque in ipso narrationis limine emendandi sunt errores, qui scriptori nostro exciderunt. Primo igitur in literas pontificias, hic num. 2. recitatas mendum irrepsit, nullus enim tunc erat sive in concilio sive alibi *Joannes cardinalis tit. S. Sabinæ*, sed tituli hujus cardinalis erat Julianus olim S. Angeli, postmodum vero S. Sabinæ presbyter cardinalis. Ad illum ergo, qui concilio apostolico nomine & authoritate præerat, datæ literæ. Secundo Nicolai tit. S. Crucis S. R. E. cardinalis Albergati discessus a concilio præcedenti non vero præsenti anno, cui annalista, illigat factus est. Nam in libello apologetico Eugenii, anno præcedenti in Annalibus recitato quemque anno illo editum fuisse in nota ibidem demonstravi, discessisse jam a concilio Nicolaus constituitur. Denique ea quæ postmodum in Annalibus recitantur præponenda erant iis, quæ scriptor idem antea num. 5. retulerat. Nam ex actis Patricianis ita rem sese habuisse constat. Cum in sessione XXIV. die XVIII. kal. maii habita actum esset de statuenda civitate Avenionensi quo Græci concessuri essent ad concilium pro conjunctione utriusque ecclesiæ celebrandam; diffidentibus inter se patribus, quorum alii negabant urbem hanc opportunam fore, aliis præferendam contendentibus; tandem conventum est inter partes, ut terminum triginta dierum constitueretur Avenionensibus ad ea solvenda, quæ spoponderant, ni solverint intra tempus præfixum, concilio locus alius intra Italiam, seu alibi ad mentem pontificis quæreretur. Rebus ita compositis denunciata est Avenionensibus intra tempus constitutum solutio; quibus deficientibus concilium in partes secessit. Alii enim expectandos diutius Avenionenses atque admittendas eas conditiones quas offerebant censentibus, negantibus aliis. Hinc processum ad binas sessiones, & cum partes singulæ seorsum agerent, bina decreta inter se opposita eadem die, eademque in sessione prodierunt; concilii enim pars maxime eademque ex infima plebe & sacerdotibus minorum gentium constans, cui tamen cardinalis Arelatensis præerat, optioni Græcorum dandas esse Basileam, Avenionem & Sabaudiæ civitatem aliquam decrevit; sanior vero concilii pars cum legatis Apostolicis sancivit ut futurum concilium sive Florentiæ, sive Utini, sive alio quocumque in loco Græcis, & pontifici maxime opportuno haberetur. Decretum illud ad se delatum ratum habuit pontifex, statimque edita bulla, data Bononiæ IV. Kal. Junias hujus anni eamdem concilii sententiam authoritate sua confirmavit. Secundum hæc concilii pars sanior legatos suos ad Græcos in Italiam reducendos destinavit Petrum Digniensem, Antonium Portugallensem episcopos & Nicolaum de Cusa præpositum monasterii Wormbergensis; quibus adjecit & Joannem de Regusio quem tunc in Græcia egisse Concilii legatione fungentem disco ex narratione rerum a se in Græcia gestarum quam ipse Joannes dein pro concilio legit, & ego ex Codice Vindobonensi MS. dedi in Supplem. Concil. to. VI. Pontifex literis suis datis id. julii illos confirmandos adjiciendosque suo nomine legatos Marcum Tarantasiensem & Christophorum Coronensem episcopum censuit. Tum Pontificis curæ omnes versæ in certo loco pro imminenti concilio designando, sicut & Basileensibus ad obsequium redigendis. Cum vero Sigismundo Florentia displiceret, ut constat ex literis ejusdem ad legatum suum in concilio agentem recitatis a Martene col. 940. ideo forte ad locum alium sese convertit. Aptissima visa est Ferraria ex causis nobis ignotis; quare die Kal. octobris anni hujus bullam edidit, qua gestis suis omnibus pro Græcorum reductione, revocandisque ad obsequium Basileensibus narratis, demum authoritate apostolica Basileense concilium omne ad urbem Ferrariensem transferre se denunciat. Qua in designatione ac translatione Ferrariam omnia plana sunt & aperta; de die tantummodo qua bulla hæc pontificia signatur ambigendi ratio succurrit. Licet enim in actis concilii Florentini ab Horatio Justiniano vulgatis bulla hæc inscribitur *data Kal. octobris*; adhuc tamen in altera bulla ibidem recitata, in qua loci ejusdem designatio rata ac firma declaratur, diserte legitur prima loci designatio constituta a pontifice die XIV. Kal. octobris, cui

con-

In nomine Domini. Amen.

IV. *Cunctis pateat evidenter, quod anno a nativitate ejusdem MCCCCXXXVII. indictione* xv. *die veneris* xv. *mensis januarii sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii divina providentia Papæ IV.* anno vi. & infra: *dominus Joannes Bessipatus procurator & nuntius serenissimi domini Imperatoris Romæorum, ac reverendissimi domini patriarchæ Constantinopolitani certam potestatis cedulam, sive requestam, repræsentavit & obtulit, ipsumque legi petiit. Qua cedula per me Petrum Brunetti alterum promotorem sacri concilii de mandato ejusdem lecta extitit in hæc verba. Reverendissimi patres & domini. Serenissimus dominus Imperator & reverendissimus dominus patriarcha & Græci orientales miserunt me ad sacrum concilium ex multis respectibus, & specialiter propter quatuor. Primo, ut significarem vobis qualiter omnes de ecclesia orientali sunt parati venire in tempore constituto juxta formam decreti, a quo non intendunt in aliquo quoquomodo recedere, & ut sciatis & sitis contenti, quod ex parte ecclesiæ orientalis nullus defectus erit, quin omnia in tempore convento exequantur. Secundo, ut debeam cum omni diligentia sollicitare paternitates vestras & instare, ac hortari, quod omnia in decreto comprehensa adimpleantur in tempore constituto, quia si aliquis defectus esset, ex uno defectu etiam parvo, multa inconvenientia & plura mala sequi possent. Tertio, ut viderem an locus, qui eligetur, sit ex nominatis in decreto & habilis nobis Græcis & domino nostro Papæ, quia præsentia sua, prout semper diximus & dicimus, supra modum est huic negotio necessaria, & sine eo non credimus, quod aliquid boni fieri possit.* Paucisque interjectis, quibus exponit, ni Basileenses cum Pontifice consentiant, discissum iri Latinam ecclesiam, dum de conciliandis cum ea Græcis agebatur, subjicit. *Suspicantur etiam*, (nempe Græci,) *quod non haberetis illum perfectum animum, qui ad istam unionem requiritur. Quarto, ut electo loco, prout dixi, accommodo & habili nobis & domino nostro Papæ, ego deberem videre galeas, super quibus venire debemus, an sint fortes & bene aptæ ad portandum personas nostras, & eas accipere cum trecentis balistariis, secundum quod in decreto continetur, & aliis necessariis, dein reverti in Constantinopolim in tempore constituto, & si contrarium fieret, ego debeo protestari, prout protestor, quod vos in causa estis, quod tantum bonum impediatur, & quod per nos non*

Significat Græcos ad concilium venire paratos.

Commonet Basileenses ut pacta servent.

Deligant locum in quo Papa interesse possit.

Ne conjunctionem optatam disturbet admonet.

NOTÆ consonant literæ aliæ ejusdem pontificis, ibi pariter recitatæ, ac die IX. Kal. octobris datæ, in quibus loci designatio jam facta, ac promulgata constituitur. Mendosa est igitur adscriptio temporis bullæ pontificiæ *Kal. octobris*; ac legendum XIV. kal. octobris. Cur vero pontifex concilium Ferrariam transtulit, nisi forte Basileenses resipuerint, rationem idoneam repesisse me blandior in literis Sigismundi augusti ad episcopum Argentinensem suum apud concilium oratorem apud Martene col. 940. in qua numquam se consensurum spondet *ut futurum concilium celebretur Italiæ* (in Italia). Datæ sunt literæ die V. julii: ne igitur imperatoris voluntati plane obsisteret pontifex, concilium ita transtulit in Italiam, ut simul rationem iniri posse permitteret, qua Basileæ celebraretur. Nec forte superstite Sigismundo eo umquam deventum fuisset ut concilium in Italia reipsa haberetur. Eo defuncto, statim die nempe Kal. januarii, bulla promulgata est, qua concilium Ferrariam certo indiceretur. P. Labbè to. XVIII. Venetæ editionis col. 884. hanc temporis adscriptionem mendosam ratus corrigendam censuit Kal. octobris, sed correctio ista ex bulla ipsa falsi arguitur, cum in ea pontifex queratur de edicto quodam Basileensium ab illis die *IV. id. octobris*, ut ipse notat promulgato.

Nec Basileenses Eugenius neglexit. Nam in editione Veneto-Labbeana conciliorum tomo XVII. col. 1343. ex MS. codice vulgata est oratio cardinalis *Sabinensis* (ita codex affert) *legati* ad Basileenses, quam lectam fuisse *in generali congregatione concilii Basileensis die veneris XX. decembris* 1437. adnotatio vetus eidem codici subjecta docet. In ea vero legatus nullis parcit officiis ut Basileensium animus permulceat, & ad obsequium Pontificis inducat. Cardinalis iste legatus non alius plane est a Juliano cardinali tit. S. Sabinæ, quem legatione per hæc ipsa tempora functum apud concilium scimus. Neque constare posse censeo sententiam viri cujusdam eruditi, qui in adnotatione orationi huic adjecta nomine *cardinalis Sabinensis legati* designatum arbitratur Jordanum Ursinum cardinalem & Sabinensem episcopum. Neque enim per hæc tempora legatum apud concilium alius agebat præter Julianum tit. Card. S. Sabinæ. Insuper orationis illius author circa hæc tempora fuerat præsens concilio, ut tota orationis serie demonstratur; tunc vero legationem apud concilium agebat Julianus tit. S. Sabinæ, ut ex literis ejus Basileæ hoc anno die I. septembris datis apud Martene col. 941. planum est. Vicissim autem Jordanus Sabinensis episcopus & cardinalis tunc apud pontificem Bononiæ agebat, cujus bullæ pro indicendo Ferrariensi concilio inter cæteros qui præsentes aderant cardinales die I. Januarii subscribit. Hanc igitur orationem concilio legendam misit cardinalis Julianus, & in cœtu patrum lecta est die XX. decembris, quo tempore Julianus Basilea jam discesserat. Id enim ex eo colligo quod in ea patres hortatur ut disceptationum suarum arbitrum imperatorem constituant. Profecto Sigismundus imperator ante dies XI. nempe die IX. decembris obierat ut in nota sequenti demonstrabimus; cujus rei nuncium credibile est Basileam jam pervenisse, quo tempore in cœtu patrum lecta est oratio; quare si præsens adfuisset Julianus ejus adhortationis partem, utpote supervacaneam, substulisset. Forte igitur scriptam illam quo tempore adhuc superstes erat imperator tradidit amicis concilio reddendam; ipse vero interea discessit. MANSI

non remanet neque remanebit, quin omnia per nos premissa in isto negotio adimpleantur, sed vos estis in culpa.

Increpat quod locum non deligant.

*Ego, ut videtis, huc veni cum magnis laboribus & periculis, & inveni, quod aliqui ex vobis nolunt eligere locum, immo [quod pejus est] elegerant non nominatum in decreto, ad quem Papa numquam veniet, neque mittet legatos suos, & volunt, quod veniamus ex oriente Basileam per viam valde nobis periculosam & multum longinquam & incommodam, de quo valde miramur, quod per istam viam isti tales volunt unionem nostram, immo mortem, quia per illud mare sic latum, ultra alia pericula, non potest inveniri portus, & in eo sunt multi pyratæ nobis & omnibus Christianis inimici. Miror etiam, quod cum videatis nostros prælatos antiquos venire de Cairo, Jerusalem, Alexandria, & Antiochia, & aliis remotissimis partibus orientis, ac de Russia & ultimis partibus septentrionis per multa millia milliarium, & per terras infidelium usque Constantinopolim, & de Constantinopoli tam prædicti prælati, quam Imperator & patriarcha Constantinopolitanus, qui est antiquissimus, debeant similiter per multa millia milliaria & per mare, ac etiam per dominia Turcorum usque ad terras Latinorum accedere; quod vos non velitis pro octo aut decem dietis in terra vestra tuta & pacifica ambulare, & cum videatis Imperatorem nostrum & principales ex Græcis dimittere domum proprium, uxores, & filios in faucibus Turcorum, multi ex vobis pro tanto bono nolint se elongare a patria propria per modicum spatium. Quare si non providebitis in tempore de alio loco & alia via nobis ac Papæ accommoda, ego nomine domini Imperatoris & totius ecclesiæ orientalis protestor coram Deo & angelis suis & toto mundo, quod per ecclesiam orientalem non remanet quin ea, quæ sunt capita in decreto inter vos & nos adimpleantur tempore suo, de qua re per totum mundum habebitis confusionem, & in extremo Dei judicio reddetis rationem de tanto damno, cujus eritis causa, quia re vera non desicit dispositio ex parte nostra; quod si fiet istud concilium œcumenicum omnino sequetur unio ecclesiæ utriusque, & si remanebit, erit notum toti orbi, quod ex parte vestri deficiet, non ex nostra, & si aliquas expensas fecistis, significo vobis & vos certos facio, quod omnes illas perdetis, quia per istam viam electam per aliquos ex vobis numquam aliquem nostrum habere poteritis, immo habebimus causam repetendi a vobis omnes expensas quas fecimus propter hoc. Et hanc eamdem protestationem intendimus facere apud dominum nostrum, qui pro consensu est colligatus ad dictum decretum, & apud omnes principes mundi. Rogo omnes notarios, qui hic sunt, quod de ista mea requisitione faciant mihi instrumenta necessaria, ut possim de hoc * facere domino Imperatori & toti mundo. Quæ quidem protestationis cedula sive requesta, ut præfertur lecta super præmissis omnibus & singulis præfatus dominus Joannes petiit a nobis, notariis & dicti sacri concilii scribis sibi fieri atque tradi unum atque plura publicum & publica instrumentum & instrumenta. Data fuerunt hæc in generali congregatione Basileæ, sub anno, indictione, die, & pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem, &c.* Subiiciuntur nomina testium.

Quod detrectent accedere in Italiam.

Notum fore orbi ipsos ecclesiarum fœdus disturbasse.

* relationem

V. Inter has altercationes studio pacis a legatis apostolicis ac præsulibus ipsis adhærentibus cum adversa factione conventum (a) est, ut si Avenionenses septuaginta aureorum millia, quæ pro suppeditandis sumptibus Græcis spoponderant, excurrente constituto temporis intervallo solverent, concilium Avenionem transferretur, si autem promissis non stetissent, alius locus deligeretur. Fidem de solvenda constituto tempore pecunia non servaverunt Avenionenses, quocirca ornatissima patrum pars authoritate & prudentia potior, sed impar numero, cui Cardinales Cæsarinus & S. Petri ad vincula Apostolicæ sedis legati præerant, in suis primum cœtibus, quos deputationes vocabant, tum in aliis solemnibus, Florentiam, vel Utinum, aut alium in pactis Pontificem inter ac Græcos conventis contentum tutum locum, cujus imperium concilio, dum celebraretur, permittendum volebant, delegere. Versabantur in horum numero Francorum Regis oratores qui patriæ amori divinum prætulere, ac non Avenionem, sed Florentiam Caroli Regis jussu optavere; qua de re grates ipsi retulit (b) Eugenius, neve ea sententia ullis Basileensium conquisitis artibus moveri se pateretur, prunces addidit.

(a) Eug. in epist. de translat. conc. Ferrar. quæ ext. in appen. edit. Bin. to.4. p.1. pag.215.

Avenionenses vana polliciti.

Galli posthabito amore patriæ Florentiam deligunt.

(b) Lib. brev. p. 146. & in ms. Alex. VII. p. 211.

Carolo Francorum Regi illustri.

Quamvis viderimus semper tuam serenitatem promptam ad ea, quæ existimaret utilia Ecclesiæ & placere nobis, tamen lætamur in Domino quotidie magis, cum tuum erga nos sincerum animum prospicimus & opera devotione & affectione plena. Intelleximus quidem te mandasse dilectis filiis nobili viro Simoni Caroli militi & Martino Guestil oratoribus tuis, ut pro transferendo concilio, in quo Græci interesse debent pro ipsorum reductione locum gratum nobis & convenientem Græcis eligerent, & alios ad similiter faciendum requirerent & hortarentur, quæ res fuit nobis gratissima, & ex ea plurimum commendamus celsitudinem tuam, quæ more suorum prædecessorum ea agit, quæ spectant ad dignitatem & pacem Ecclesiæ & Apo-

Francor. Rex Pontifici favet.

Apostolicæ sedis. Quoniam vero civitas Florentina per ipsos oratores tuos fuit tuo nomine pro loco concilii prudenter electa, qua quidem civitate nulla ad rem, de qua agitur, aptior esse potest, neque nobis & statui Ecclesiæ accommodatior, exhortamur tuam sapientiam, ut, cum ipsa civitas fuerit semper specialissime affecta erga domum Franciæ, & omni honore & cultu Reges Francorum sit prosecuta, firma in eo, quod actum est per tuos oratores persistat, neque illis precibus aut persuasionibus ad mutandum propositum moveatur; cum enim Græci velint ad locum venire, ad quem nos possumus accedere, necesse est, ut in Italia locus eligatur: neque enim ullo modo ultra montes possumus proficisci propter malitiam temporum & multas evidentissimas causas, quæ nostram præsentiam requirunt, inter quas est potissima factum regni Siciliæ, quod procul dubio aliter disponeretur, quam tu & ego vellemus si relinqueremus Italiam, & etiam patrimonio Ecclesiæ non parvum periculum immineret; in Italia vero civitas aptissima est omnium Florentina & valde utilis etiam pro statu regni dirigendo juxta voluntatem nostram, quod & tua serenitas debet optare. Dat. Bononiæ, &c. Certiorem eumdem fecit (a) Pontifex, navatam a se operam apud Burgundiæ ducem, ut Renato Regi libertatem largiretur, tum ad Tornacensem rem componendam episcopum illum ad Narbonensem ecclesiam non sine privato nepotis incommodo transtulisse.

Celebrandi in Italia concilii necessitas.

Si Italiam deseruisset Eug. res Neapolitanas collapsuras.

(a) Ext. ejus lit. in ms. Alex. VII. pag. 207.

Carolo Regi Francorum.

Cupientes dudum, ut optata pax vigeret in regno tuo, & ut inter tuam serenitatem & alios tui generis bona concordia statueretur, dedimus ad id operam & sollicitudinem quantum potuimus, & simili modo ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati Regis Siciliæ illustris vacavimus tota mente. Ut autem omnes dissensionum causas removeremus, & ut nulla scintilla remaneret, ex qua aliquis ignis odii aut rancoris posset insurgere convertimus nostram mentem ad pacificandum negotium ecclesiæ Tornacensis, quod solum discordiarum componendum restabat, & pro qua tot dissensiones & scandala sunt exorta. Ad hoc igitur toto animo incumbentes, etiam nos bonis quodammodo spoliare voluimus, ut perfectam pacem videre possemus. Itaque ecclesiam Narbonensem a dilecto filio Francisco tit. S. Clementis presbytero Cardinali camerario & nepote nostro nostra sponte abstulimus, & ad eam transtulimus venerabilem fratrem nostrum episcopum Tornacensem, &c. Dat. Bononiæ. Significavit aliis literis eidem Regi Eugenius (b), adeo Burgundiæ ducem Renato conciliatum, ut eumdem Renatum literis suis sedi Apostolicæ commendarit.

Navata ab Eug. pro liberando Renato opera.

(b) Ib. p. 208.

VI. At Alfonsus Rex Aragonum, Philippus Maria dux Mediolanensis, tum maxime Amedeus Sabaudiæ dux adversati sunt (c) Pontifici, subornaruntque nonnullos, paucos tamen numero, dignitate conspicuos, quos inferioris ordinis sacerdotum turba sequebatur, qui commodis suis inservientes nonis maii duce Cardinale Arelatensi Basileam, ac si eam respuissent Græci, Avenionem iterum designarunt, quod si cives illi promissa non complessent, in aliqua Sabaudiæ urbe concilium convocandum pronunciarunt. Facta itaque fuere uno eodemque die duo decreta, scissa in duas partes Basileensi synodo, quorum alterum a factiosis & acephalis sine præsidibus apostolicis editum, quod typis cusum est, alterum quo Florentia vel Utinum designatur a digniori parte, cui præerant, ut dixi, legati apostolici, extatque in Patritianis actis promulgatum (d).

Aragonius, Mediolanensis & Sabaudus dissensionis auctores.

(c) Eug. in sup. liter. de transl. conc. Ferrar.

Pars Basileensium ad schisma prone.

(d) Ext. in conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 62.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

VII. *Hæc sacrosancta synodus inter sua congregationis exordia, ut ea, pro quibus generalium conciliorum celebratio dignoscitur instituta, Spiritus sancti assistente gratia opere compleretur, summam diligentiam ad continuandam inter populos occidentales & orientales unionem adhibuit ut, sicut ex longo dissidio Dei Ecclesia innumeras perpessa est calamitates, ita ex fraterna unione maximum assequeretur profectum. Proinde Constantinopolim ad hoc sanctum promovendum opus oratores transmisit, quibus una cum solemnibus ambasiatoribus serenissimi Imperatoris Romæorum & venerabilis patriarchæ Constantinopolitani, huc redeuntibus, habitis super hoc multis tractatibus, maturaque deliberatione, certa capitula inter hoc sacrum concilium & ipsos ambasiatores concordata, & per decretum & publica sessione firmata exstiterunt, in quibus eadem sancta synodus ex tam sancto negotio ad destinandum Constantinopolim oratores suos cum quibusdam pecuniarum summis, & duabus galeis grossis duabusque subtilibus & trecentis balistariis infra certum tempus, ac per eosdem unum de locis in decreto comprehensis pro œcumenico concilio nominandum, in quo Imperator & patriarcha cum septingentis personis pro hac sancta unione complenda nobiscum convenirent, obligare se voluit.*

Decretum sanioris partis concilii Basileen.

Confectæ nomine concilii pactiones.

Cum autem tempus ista exequendi in foribus instet, cupiens hæc sancta synodus suis penitus pollicitationibus satisfacere, & tam pium negotium, quo hoc tempore salubrius excogitare nequit, totis viribus ad optatum finem perducere, ad hanc in suis disputationibus & deinde in generali congregatione conclusionem devenit, ut vi-

Decernitur locus concilii in Italia.

videlicet civitas Florentina aut Utinum in patria Forijulii ponenda in manu concilii, seu quicumque alius locus tunc in decreto comprehensus summo Pontifici & Græcis accommodus pro œcumenico concilio eligatur, ille scilicet de prædictis, qui citius paraverit & expedierit galeas, pecunias, & alia necessaria, datis etiam securitatibus necessariis, portus autem sit Venetiæ, Ravenna, aut Ariminum, ille videlicet ex iis, quem Imperator & patriarcha Constantinopolitanus maluerint, item ne clerus gravaretur incassum decima, nec decretaretur nec exigeretur usquequo Græci ad unum de prædictis applicuerint portum, quodque per totum tempus in decreto comprehensum in hac civitate sacrum remaneat concilium, & ut legati ac præsidentes Apostolicæ sedis vocatis patribus de quibus eis visum esset, oratores ad conducendum Græcos & præmissa exequenda eligant, qui omnem instantiam pro hac civitate Basileensi facere debeant. Ut igitur, semper divina gratia assistente, præmissa omnia & singula debitum sortiantur effectum, in hac publica & solemni sessione hæc sancta synodus præfatam conclusionem vult, statuit, declarat esse firmam atque validam, tenendam, & exequendam, cassans, irritans, & annullans, cassumque & irritum & nullum esse decernens quidquid a quoquam, & etiam quibuscumque factum vel actum sit, vel in futurum fieret vel attentaretur adversus prædicta seu dependentia ab eis, vel quod eorum executionem posset quomodolibet impedire, volens, ut ad prædictorum executionem prædicti apostolici legati ac præsidentes quascumque literas opportunas sub bulla concilii in forma debita conficiant, & alia quæcumque huic sancto negotio necessaria vel accomoda expediant. Dat. Basileæ in nostra solemni sessione, in ecclesia majori celebrata nonis maii anno a nativitate Domini MCCCCXXXVII.

Rescissum decretum contrariæ factiosæ partis.

VIII. Admisit hæc Imperatoris Constantinopolitani & patriarchæ orator Græcus Dissipatus, quibus permotus Eugenius conscripto adversus seditiosos Basileenses edicto exposuit, quam cupide pacis studia ipse appetivisset, quantos labores pro conjungenda Rom. Ecclesiis orientalibus suscepisset, ut legatum Apostolicum cum præsulibus Constantinopolim eam ob causam mittere decrevisset, modumque concordiæ optimum Basileenses discussissent, pacis tamen studio pontificia cum Græcis colloquia abrupta sint, missi fuerint Basileam pro conficiendis pactionibus duo Cardinales, edixerint oratores Græci, orientales ad proxima tantum Italiæ littora accessuros, præstantissima Basileenses concilii pars delegerit Florentiam, flagitarit orator Græcus, ut designatum in Italia locum sedes Apostolica admitteret; quorum postulatis damnata adversa factione assentiendum Eugenius decrevit (a).

(a) Lib. 11. p. 212. & in actis Andr. S. Crucis p. 7.

Ad perpetuam rei memoriam.

Primum Constantiæ deinde apud Martinum fœdus sacrum cum Græcis promovit Eugen.

Dudum in minoribus constituti, attendentes quot, quanta sive bona neglecta & perdita fuerint, sive mala in Ecclesia Dei & populo Christiano provenerant ex divisione orientalis & occidentalis ecclesiæ, & intelligentes nil esse inter omnia alia plures faciendum, rem existimavimus dignam, cui omnes adhiberemus conatus, hinc in concilio Constantiensi primo, deinde apud felicis recordationis Martinum V. prædecessorem nostrum pro optata hujusmodi ecclesiarum Dei unione plurimum laboravimus. Quamprimum vero ad apostolatus apicem assumpti fuimus, honesto illi & pio desiderio nostro debitum accessisse cernentes injuncta nobis desuper cura pastoralis, eam rem suscepimus ardenti animo, factumque est, ut oratores charissimi in Christo filii nostri Joannis Imperatoris Græcorum illustris, & venerabilis fratris Joseph patriarchæ Constantinopolitani ad nos se Romam contulerint, deinde missis per nos Constantinopolim nunciis communi consensu tractatum fuerit, quod pro celeriori firmiorique ipsius rei consecutione legatus de latere cum prælatis, magistris, & doctoribus tantæ rei tractandæ necessariis a nobis Constantinopolim mitteretur, quem tractatum Imperator Trapezuntiorum faciliter postea approbavisset. Prius vero quam tractatus hujusmodi ad nos capitula portarentur, alius in sacro Basileensi concilio veniendi modus per decretum firmatus est, postquam missus ad nos prædicti concilii orator nostrum requisivit assensum.

Senserat celebrari Constantinopoli concilium.

Nos vero avidi prædictæ unionis, & veriti ne si aliqua dissensio intercederet tantæ tamque nobis optatæ rei ruptura sequeretur, licet de re tam gravi & tot mensibus agitata quidquam a prædicto concilio ad nos perlatum non fuisset, non obstante etiam, quod interea regressi oratores nostri & novus Græcorum adventus pro approbatione alterius conclusionis esset nunciatus, antedictæ conclusioni in concilio habitæ consensimus, venientesque ad nos prædictorum Imperatoris & patriarchæ oratores pro confirmatione eorum, quæ in Constantinopoli conclusa fuerant, ea facere omisimus ne propter varietates tractatuum tam sanctum opus destrui posset, aut quomodolibet impediri; sed illos ad prædictum concilium præmisimus, exhortantes eos, ut ab hujusmodi varietate non desperarent, quoniam nobis erat grata omnis via, per quam sancta hæc res effectum esset optatum quomodolibet habitura. Postea vero missi sunt a præfato concilio ad Imperatorem & patriarcham prædictos alii oratores pro decreti ipsius ratificatione, & sequutum est, ut habita a nostris oratoribus, qui hac de causa

Difficultates a Basileen. illatæ.

Concordiæ cum Basileensib. studio Eugen. suos tractatus abrupit.

causa erant Constantinopoli certissima informatione de nostro ad rem ipsam consensu præstito Imperator & patriarcha prædicti ratificaverunt: qua ratificatione facta, nos ut semper certam istius sanctæ unionis conclusionem affectantes de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu dilectos filios nostros Nicolaum tit. Sanctæ Crucis & Joannes tit. S. Petri ad vincula presbyteros S. R. E. Cardinales nostros & Apostolicæ sedis legatos misimus Basileam ad prædictum concilium, eis autem facultatem inter alia dedimus plenariam illa faciendi omnia, quæ unioni prædictæ viderentur quomodolibet profutura, qui pro loci nobis & Græcis accommodi electione procuranda, ut ad optatam unionem perveniri posset, opportune institerunt. Cum vero expectaretur prædicta ad debitum finem perduci, nonnulli in Basileensi concilio existentes ad quandam nominationem processerunt civitatis Avinionis, non nominata, non comprehensa in decreto, & ab ipsis Græcis semper alias repudiatæ, unde factum est, ut dilectus filius nobilis vir Joannes Bessipatus ambasiator Imperatoris & nuncius, ac etiam patriarchæ prædictorum in forma subscripta fuerit protestatus: In nomine, &c. Eam nos suis conceptam verbis superiori anno attulimus.

Post facta cum Græcis pacta missi duo Cardd. legati ad Basileenses.

Contestatio Græci oratoris.

IX. Cumque per temporis spatium non modicum de hujus loci electione dissensio fuisset in dicto concilio, tandem pacto convento firmatum & ordinatum extitit, ut si infra certum terminum Avinionenses omnia & singula per concilium requisita non adimplerent, concilium ad alterius loci electionem procedere posset & teneretur: quo termino per plures dies elapso, cum Avinionenses requisita non adimplevissent, præfatum sacrum concilium juxta ordinationem præfatam ad loci electionem processit: nam pro œcumenico & catholico concilio celebrando elegit Florentiam aut Utinum in patria Forijulii, ponenda in manu concilii, seu quemcumque alium locum tutum nominatum in decreto & accommodum nobis & Græcis, unum videlicet de prædictis, qui citius paraverit galeas, pecunias, & alia necessaria, prout in decreto super inde confecto latius continetur. Novissime autem venientes Bononiam dilecti filii Joannes Bissipatus magnus adriacus & Emmanuel Teagagnoti Vuloti oratores petierunt audiri in consistorio generali, quibus pro rei magnitudine libenter annuimus. Quare cum die XXIV. maii præsentis in dicto consistorio eos audire statuissemus, eorum orationem exposuerunt, ex cujus expositionis tenore Imperatoris & patriarchæ prædictorum ad sanctissimam ecclesiæ orientalis & occidentalis unionem pia desideria non solum confirmari, verum etiam in dies augeri facile intelleximus, quodque magis est & plurimi faciendum, materiam ejus unionis consequendæ eo loci perductam esse conspicimus, ut jamjam hujusmodi operis sanctissimi omnino conficiendi, juvante Domino, spem maximam teneamus. Nam cum gesta in concilio præfato narrassent, & protestationem suprascriptam per se factam contra nominationem civitatis Avinionensis allegassent, ac postmodum de verbo ad verbum legi fecissent, pro conclusione sua nos humilibus & supplicibus verbis exoraverunt requisiveruntque, ut nominationem electionemque factam de Florentia vel Utino aut de alio loco, prout in decreto super inde confecto plenius continetur, qui citius necessaria paraverit, acceptare atque confirmare velimus, ut œcumenicum ac catholicum concilium, & per consequentem effectum sanctissima ecclesiarum, occidentalis orientalisque unio fiat, protestanturque nobis, prout Basileensi concilio protestati sunt, quod per eos non stat neque aliter stabit, quin prædictum œcumenicum catholicum concilium fiat, memorantesque damna, scandala, ignominiam, & animarum pericula, quæ incumbent, si eorum justæ & omni ex parte laudabili, ac summæ necessariæ postulationi consentire recusabimus.

Græci oratores Bononiam accedunt.

Petiere ut designatum in Italia locum admitteret.

Quare cupientes, quod tam sanctum unionis opus nullo modo pereat cum ad id perveniendum, nullam nobis pro nunc aliam sciamus viam superesse, rerum gestarum ordinem, simul protestationum & requisitionum suarum instantiam attentius considerantes, & tanti operis boni periculum formidantes, si vel parum ab hac eorum præsenti requisitione aliqualiter declinaremus, quod penitus impium & contra nostræ mentis institutum esset, qui, ut supra diximus, semper eam istam desideravimus quæsivimusque pro Dei laude, nominis Christiani celebritate ac amplitudine, & hujusmodi sanctissimæ unionis incomparabili bono, de consilio & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, plurimis etiam venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, & dilectis filiis electis, aliisque prælatis in nostra curia residentibus in numero copioso id laudantibus, dictorum oratorum petitionibus annuentes, eas grate libenterque suscepimus, atque electionem Florentiæ & Utini, aut alterius loci, ut in decreto continetur, acceptamus ac etiam confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ susceptionis, acceptationis, ac confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII. III. kalend. julii pontificatus nostri anno VII.

Potioris Basileens. concilii partis decreto assentitur.

Con-

X. Missi ob ea internuntii paciscuntur cum Florentinis.

Confirmato sic ab Eugenio sanioris Basileensium partis, cui ut dictum est, Apostolicæ sedis legati præfuerant, decreto de celebranda Florentiæ vel Utini synodo, ab eadem parte, quam utpote digniorem Pontifex concilii nomine cohonestabat, missi nuntii Dignensis episcopus & Nicolaus a Cusa omnia in edita sanctione contenta, nimirum de sumptibus Græcis suppeditandis a Florentinis facile impetrarunt, constituitque Pontifex, ut apostolici nuntii una cum aliis Basileensis concilii, potioris scilicet illius partis, tum oratoribus Græcis in orientem ad vocandos in Italiam Græcos trajicerent. Quibus ita comparatis Sigismundum (a) Imperatorem atque Hungariæ & Bohemiæ Regem, Carolum Francorum, Renatum Siciliæ, Henricum Angliæ, Eduardum Lusitaniæ Reges (b) oravit, ut ea ocyus probarent, quibus Græcorum cum Latinis conjunctionem perfici posse censerent.

(a) Lib. brev. pag. 214.

Date Regibus monita ut Græcis faveant.

(b) Ib. p. 215.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori, & Hungariæ ac Bohemiæ Regi illustri salutem.

Venerabilis frater episcopus Dignensis & dilectus filius Nicolaus de Cusa oratores a concilio Basileensi hac de causa missi, ad nos venerunt & , eis apud nos existentibus, a dilectis filiis communitate Florentiæ responsionem & certitudinem habuimus, quod omnia, quæ juxta formam decreti ad hoc negotium necessaria erant, cumulatissime paruerunt, hincque constituimus, quod prædicti oratores Græcorum & concilii Basileensis simul cum nostris nuntiis prope diem in Græciam navigent, quare, Domino concedente, omnia nobis optime disposita & parata videntur, quæ pro unione occidentalis & orientalis ecclesiæ videbantur necessaria. Itaque velit tua sublimitas omnia facere, disponere, & ordinare, quæ hujusmodi Græcorum reductioni & eorum ecclesiæ cum nostra unitati judicabit & intelliget posse conducere, ut diebus nostris & tuis præcipuum hoc augmentum suscipiat catholica fides Christiana; quamquam sperari posse videmus, plurima bona multifacienda unionem prædictam, cum facta erit, concedente Domino, secutura, &c. Dat. VII. id. junii. Eodemque exemplo datæ sunt literæ (c) ad Reges, de quibus paulo ante memoravimus.

(c) Ib. p. 215.

Excitatis Regibus occidentalibus, ut sua studia in tanto opere ad exitum perducendo conjungerent, Eugenius Imperatori Constantinopolitano & patriarchæ hanc publicæ fidei syngrapham dedit (d).

(d) Lib. 11. pag. 233.

Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Imperatori Romæorum illustri, & venerabili fratri Joseph patriarchæ Constantinopolitano salutem.

Quia, annuente Domino, in Italia fiet universalis & catholica synodus, in quo juxta concordata in synodo Basileensi & in Constantinopoli postmodum confirmata occidentalis & orientalis ecclesiæ convenient, cupientes quod omnibus nostræ mentis charitas appareat, & omnis suspicio, quæ circa facultatem & libertatem venientium exhiberi possit de medio tollatur, tenore præsentium damus, concedimus vobis Imperatori & patriarchæ prædictis, aliisque venerabilibus fratribus Antiocheno, Alexandrino, & Jerosolymitano patriarchis, omnibus quoque vobiscum & cum ipsis usque ad numerum septingentarum personarum cujuscumque status, gradus, ordinis, vel dignitatis tum spiritualis, quam temporalis existant, ad universalem & catholicam synodum prædictam accedentibus vel venientibus plenum & liberum salvum conductum omnesque prædictos & eorum quemlibet cum personis salvis, & rebus suis in omnibus regnis, provinciis, dominiis, civitatibus, castris, arcibus villis ac locis subjectis obedientiæ Romanæ, per quæ ire, stare, redire & recedere vel transire contingeret ad nostram liberam & firmam custodiam recipimus per præsentes promittentes omnibus & eorum singulis tenore præsentium securam & liberam facultatem eundi & redeundi ad Italiam prædictam & illic standi, morandi, conversandi, habitandi & cum omnibus securitatibus libertatibus & facultatibus cum iis, qui obedientiæ S. R. E. devoti & subjecti sunt disputandi, syllogizandi & justa ac rationabilia proponendi omniaque alia libere & sine aliquo impedimento dicendi faciendi & exponendi, quæ ad unionem ecclesiarum Christi illic conferre videbantur ac placebit insimul & divisim cum bonis suis propriis rebus & substantiis suis ac sine recedendi quoque eundi & redeundi secure & libere & sine læsione omni impedimento reali & personali cessante ac penitus remoto. Item si hæc unio, quod Deus avertat, non sequeretur neque ad finem optatum procederet, prædicti Imperator & patriarcha & alii superius nominati nostris sumptibus & galeis sine longitudine temporis & omni impedimento cessante cum honore suo bona voluntate nostra quemadmodum ad prædictam catholicam futuram synodum venerunt, ita Constantinopolim redeant, sive unio in dicta synodo secuta fuerit, sive non, &c. Dat. pridie non. julii.

Basileæ & Constantinopoli sancitum ut synodus in Italia celebretur.

Fides publica data Græcis ab Eug.

Promissa omnimode discedendi libertas.

Et redeundi etiam si fœdus ecclesiarum non sequatur.

XI. Retardabat votis optatam adeo Græcorum cum Latinis consensionem seditiosa illa, de qua dictum est, Basileensium pars, quæ hostium Pontificis Imperiis promissisve seducta, aut ambitione obcæcata concilium in Italia celebrari nolebat: nam & præposteris iudignisque altercationibus tempus extraxerat, ut triremes mense majo, quemadmodum jam ante con-

Basileenses Græcis infensi.

conventum erat, Constantinopolim mitti non potuerint ad Græcos in occidentem devehendos. Nondum etiam poterat urbs; in qua synodus cogenda foret vel portus ad quem applicitari essent Græci designari, sed interponendæ erant moræ, ut componendis rebus daretur opera: atque adeo Franciscus Cardinalis ærarii pontificii præfectus Eugenii nomine, præsentibus nunciis potioris Basileæ congregatorum præsulum partis, quæ cum Pontifice sentiebat, pactus est cum Bissipato Græcorum oratore, ut instructa classis decimo quinto julii die petitura Constantinopolim portu solveret, ac locus, in quo concilium peragendum esset tunc exprimeretur, cum in Italiam Græci appulissent, de quibus publica hæc documenta (a) confecta.

(a) Ext. apud Eug. l. 11. p. 243.

In Christi nomine. Amen.

Noverint universi præsens publicum instrumentum inspecturi, qualiter anno, die, loco & mense infrascriptis constituti in præsentia reverendissimi in Christo patris & domini domini Francisci Cardinalis Venetiarum camerarii Apostolici spectabiles viri dominus Joannes Bissipatus magnus adriacus & Emmanuel Tracagnoti Volotis oratores serenissimi domini Imperatoris Græcorum & reverendissimi in Christo patris & domini domini patriarchæ Constantinopolitani, adstantibus ibidem & attente audientibus reverendis in Christo patribus dominis Petro Dignensi, Antonio Portugalensi episcopis, & Nicolao de Cusa præposito monasterii Mervel Treverensis diœcesis decretorum doctore sacri Basileensis concilii oratoribus, in nostra notariorum ac testium infrascriptorum ad hoc vocatorum præsentia, idem reverendus dominus Cardinalis camerarius nomine & vice sanctissimi domini nostri Papæ Eugenii, ac ambassiatorum præfatorum sacri Basileensis concilii adstantium, proposuit & dixit ad præfatos oratores Imperatoris & patriarchæ Constantinopolitani, quomodo decreto sacri Basileensis concilii conventionali inter ecclesiam nostram occidentalem & ipsos dominos Græcos inter alia duo continentur, primo quod galeæ cum aliisque præmissis de mense maii præterito de portu discessisse debuissent pro eundo in Constantinopolim: secundo, quod ambassiatores unum ex locis comprehensis in decreto in Constantinopoli domino Imperatori & patriarchæ nominare deberent pro œcumenico futuro concilio, & quia ille terminus maii jam per ipsos ambassiatores domini Imperatoris & patriarchæ in Basilea primo continuatus esset usque ad finem mensis præteriti, & deinde per eosdem in Bononia in præsentia sanctissimi domini nostri Papæ continuatus usque ad xv. diem præsentis mensis, ita quod ambassiatores infra illum diem portum exeant versus Constantinopolim, interrogavit ipse præfatus dominus Cardinalis nomine & vice, ut supra, ipsos præfatos ambassiatores Imperatoris & patriarchæ, an ita foret, & de ipsa prorogatione contenti essent usque ad xv. diem julii præsentis in forma præfata.

Mittendarum Constantinopolim triremium tempus contractum.

Secundo idem dominus Cardinalis proposuit & dixit ad eosdem nominibus quibus supra: Quoniam vobis ambassiatoribus satis constat, quoad nominationem loci faciendam in Constantinopoli de intentione reverendissimi domini Juliani Cardinalis legati unius ex præsidentibus in concilio Basileensi, ac etiam quid expediat juxta occurrentia vobis notissima, a vobis scire optamus, an contenti esse velitis, quod dominus Imperator & patriarcha cum aliis ad unum ex tribus portubus, scilicet Venetiarum, Ravennæ, vel Arimini conducantur, & tunc cum in portu fuerint, locus unus ex comprehensis nominetur, & sic de vestro consensu pro hoc decreto conventionali per nos quoad præmissa satisfiat. Ad quas quidem interrogationes facta eis interpretatione dictorum & propositorum per rever. patrem dominum Christophorum Coronensem: ac statim præfati ambassiatores, quoad primam interrogationem, termini usque ad xv. diem præsentis mensis, responderunt ita esse quemadmodum reverendissimus dominus Cardinalis proposuisset, seque adhuc in ipsam prorogationem forma præmissa consentire. Ad secundam vero interrogationem nominationis loci pro œcumenico concilio præfati domini Juliani legati & præsidentis, ac de occurrentibus ad plenum essent informati, ita quod eis clare constet plus ad negotii salutarem finem expedire differre nominationem loci quousque Imperator & patriarcha ad ultimum portum pervenerit, quam eam Constantinopoli facere. Ideo cum ipsi promptissimi semper fuerint & sint ad omnia illa consentire, quæ expeditioni feliciori servire possent, deliberati sunt consentire, quod ipsa nominatio loci pro œcumenico concilio fiat in ultimo portu, servato tamen decreto electionis loci nuper in sacro Basileensi concilio per ipsum dominum Julianum & alios præsidentes Apostolicos, ac concilium super hoc edito, per sanctissimum dominum Eugenium Papam consistorialiter approbato, sacro collegio Cardinalium consentiente.

Super quibus omnibus interrogationibus reverendissimi domini Cardinalis camerarii nominibus, quibus supra responsionibus dominorum ambassiatorum Imperatoris & patriarchæ, ut præfertur factis; nos infrascripti notarii publici ad hoc singulariter vocati requisiti fuimus per præfatum reverendissimum dominum Cardinalem camerarium nomine & vice sanctissimi domini nostri Papæ Eugenii, & per præfatos reverendissimos patres ambassiatores sacri concilii

Basileensis nomine & voce ejusdem concilii, quatenus nos præfata omnia in publicam formam in fidei robur redigeremus adstantibus, audientibus, & intelligentibus ambassiatoribus Imperatoris & patriarchæ Constantinopolitani, & expresse hoc idem annuentibus & fieri similiter postulantibus. Acta fuerunt hæc Bononiæ in palatio, quod dicitur notariorum, habitationis supradicti reverendissimi domini Cardinalis Venetiarum camerarii apostolici, & in camera ipsius domini supra plateam die quarto mensis julii MCCCCXXXVII. pontificatus sanctissimi domini nostri anno VII. *&c.* Adjecta sunt testium nomina. Pactus hæc cum Græco oratore Pontifex datis VI. id. julii ad Joannem Palæologum Imperatorem & patriarcham literis pollicitus est (*a*), se conventa de loco pro celebranda synodo indicendo servaturum, Coronensem episcopum nuntium creavit, qui Imperatorem Constantinopolitanum, patriarchas orientis, aliosque præsules Græcos in occidentem duceret; compellendique episcopos aliosve Latini ritus ecclesiasticos viros, qui in oriente agebant, ut ad synodum se conferrent, potestatem ei fecit (*b*).

Internuncius missus ob Eugenio ad Imp. & patriarch. adducendos.

(*a*) *Ibid. p.* 226.

(*b*) *Lib.* 19. *p.* 178.

Venerabili fratri Christophoro episcopo Coronensi nuncio & oratori nostro salutem.

Cum inter cæteras pias cogitationes nostras ac vigilias, variosque conatus, quos efficimus, ut occidentalem & orientalem ecclesiam cum recta religione & fide conjugatam esse videremus, te iteratis vicibus ad nonnullas mundi partes destinaverimus; cumque hujus salutaris animis desiderati fructus desiderataque conclusio Dei benignitate atque clementia appropinquare videatur, ut quod omnia, quæ ad nos attinent pro consummatione hujus Dei causæ juxta desiderium cordis nostri valeamus. Cum te in præsentiarum nuntium & oratorem nostrum una cum venerabilibus fratribus Petro Dignensi & Antonio Portugalliæ episcopis sacri Basileensis concilii oratoribus, ac dilecto filio nobili viro Emmanuele charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi Imperatoris Constantinopolitani illustris ac venerabilis fratris nostri Joseph patriarchæ Constantinopolitani oratore, ad civitatem Constantinopolitanam & nonnullas alias mundi partes pro Imperatore & patriarcha præfatis, & aliis Græciæ prælatis & ecclesiasticis personis, nostris triremibus ad æcumenicum concilium in Italia, Deo auctore, celebrandum conducendis transmittamus; & maxime opus sit in hujusmodi concilio viros sanctimonia vitæ & religionis & doctrina sacrarum literarum præstantes interesse; fraternitati tuæ, de qua ob comprobatam tuam in hac salutari exercitatione & etiam in aliis arduis rebus integritatem ac prudentiam specialem in Domino fiduciam obtinentes, convocandi, citandi, & in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendi & mandandi omnibus & singulis personis ecclesiasticis sub vita Romanæ ecclesiæ existentibus, quas ad id idoneas esse putaveris, cujuscumque status, ordinis, conditionis, dignitatis, vel præeminentiæ existant, etiam si archiepiscopali præfulgeant dignitate, ut quamprimum eis commoditas aderit ad dictum œcumenicum concilium veniant, & infra: *rescissis contrariis quibuscumque privilegiis plenam & liberam auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Bononiæ anno incarnationis dominicæ MCDXXXVII.* VIII. *id. julii pontificatus nostri anno* VII.

Jussi præsules orientales ad concilium venire.

XII. Adjunxit (*c*) Coronensi episcopo Marcum archiepiscopum Tarantasiensem, quem legati (*d*) apostolici de latere dignitate amplissimaque authoritate decoravit (*e*), ipsumque una cum collega & concilii Basileensis (potioris nimirum illius partis, quæ a factiosis segregata id omeo meruit) oratoribus Imperatori & patriarchæ commendavit (*f*).

(*c*) *Lib.* 11. *p.* 242.

(*d*) *Ibid.* 235.

(*e*) *Ibid.* 237. *pag.* 238.

(*f*) *Ib. p.* 239.

Tarantasiensis archiepisc. creatus legatus a latere.

Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Romæorum Imperatori illustri, & venerabili fratri Joseph Constantinopolitano patriarchæ.

Cum pridem sacra Basileensis synodus pro futuro œcumenico concilio in Italia celebrando ad sanctissimam unionem occidentalis & orientalis ecclesiæ, Deo propitio, consequendam locum elegerit, & dilectis filiis Joanni tit. S. Petri ad vincula, ac Juliano tit. S. Sabinæ S. R. E. presbyteris Cardinalibus, & venerabili fratri Joanni archiepiscopo Tarentino in ea synodo Apostolicæ sedis legatis & præsidentibus eligendi oratores ad vos cum galeis ex parte præfatæ synodi destinandos, ac eis omnia & singula committendi, quæ ad executionem incumbentium negotiorum fuerint necessaria plenam dederit potestatem, veluti in decreto super hoc confecto plenius continetur, præfati legati & præsidentes ex hujusmodi sibi potestate concessa, venerabiles fratres Petrum Dignensem & Antonium Portugalensem episcopos charissimorum in Christo filiorum Franciæ & Portugaliæ Regum illustrium in dicta synodo oratores, ac dilectum filium Nicolaum de Cusa præpositum monasterii decretorum doctorem ex parte dictæ synodi ad devotiones vestras transmittendos elegerunt, quibus etiam dilectum filium Joannem de Ragusio ordinis Prædicatorum sacræ theologiæ professorem, nunc apud nos oratorem adjunxerunt, cum plena potestate præmissa faciendo, ut in literis & instructionibus super hoc eis traditis seriosius continetur, nobis deinde instantius supplicantes ut electionem & commissionem hujusmodi ap-

Sanior pars Basileensis concilii suos oratores misit.

Missi apostolici & concilii internuntii ad Græcos.

approbare, & oratores ipsos cum literis nostris cum dictis & aliis ad vos ulterius transmittere dignaremur; nos autem omnia & singula supradicta rata & grata habentes, ipsorum oratorum perfectioni, ut petitum est, libenter annuimus. Quare charitatem vestram exhortamur in Domino, quatenus oratores præfatos latores præsentium, ad vos pro tanto pietatis opere venientes, placeat benigne suscipere, ipsosque simul cum venerabilibus fratribus Marco Tarantasiensi archiepiscopo & Christophoro Coronensi episcopo specialibus oratoribus nostris super dicto concilio, ut præmittitur, in Italia celebrando libenti animo exaudire, eis una cum prædictis oratoribus nostris in omnibus ad rem hujusmodi pertinentibus, fidem plenariam adhibentes. Dat. id. julii.

XIII. Ornatæ (a) sunt Eugenii jussu quatuor triremes, quibus Antonius Condulmerius præfectus est, Græcos in Italiam trajecturæ. Cum vero ex illo Basileæ congregatorum præsulum dissidio controversia oborta esset, quæ pars concilii Basileensis nomine authoritateque prædita censenda esset, nam seditiosi, qui Avenionem delegerant, id etiam nomen sibi arrogabant, ac fieri posset, ut iis triremes sumptusque suppeditantibus Græci ad eos deflecterent, postulatum est ab oratore, quem Palæologus Imperator & Josephus patriarcha cum amplissima potestate paciscendi de loco, in quo cogenda esset synodus miserat, quos tandem concilium Basileense referre censeret: qui publice est professus, Apostolicos legatos Cardinales ac præsules, cum ipsis sentientes cum decretum de traducenda Florentiam vel Utinum synodo promulgatum est, Basileense concilium confecisse, missosque ab iis Dignensem & Portugalensem episcopum ac Nicolaum e Cusa veros concilii Basileensis oratores agnoscere, Imperatoremque & patriarcham cum ipsis ad synodum in Italia peragendam accessuros: quamvis factio, quæ Basileam aut Avenionem designarat, promissos sumptus exhibitura esset: & licet cœtus, qui cum legatis Apostolicis senserat, concilium Basileense non referret, ex data tamen sibi ab Imperatore & patriarcha potestate pro optatissimo componendo fœdere obstrinxit, ut pontificiorum legati & nuntii rogatu ad concilium in Italia celebrandum venirent: quæ omnia in publicas tabulas (b) ad posterorum memoriam redacta fuere.

(a) Lib. 31. p. 224. ext. in actis Andreæ sanctæ crucis p. 17.

Diviso Basileen. concilio oborta lis, quæ pars usurpienda nomine concilii.

(b) Ext. apud Eug. l. 11. p. 245. & in actis Andreæ sanctæ Crucis p. 23. &c.

In Christi nomine. Amen.

Anno ab ejusdem nativitate MCCCC. XXXVII. die XVII. mensis julii tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii IV. divina providentia summi Pontificis constitutus coram præfato sanctissimo domino nostro & sacro collegio reverendissimorum dominorum Cardinalium spectabilis miles dominus Joannes Bissipatus magnus adriarius serenissimi domini domini Joannis Palæologi Romæorum Imperatoris & reverendissimi patris & domini domini Joseph patriarchæ Constantinopolitani orator, considerans affectionem maximam tam ipsius sanctissimi domini nostri & sacri collegii, quam dominorum Imperatoris & patriarchæ præfatorum ad sanctissimam unionem orientalis cum occidentali ecclesia, ita ut, Deo propitio, indubie speret mediantibus ipsis unionem prædictam ad magnam Dei gloriam & catholicæ fidei exaltationem optatum finem habituram, attendensque per nonnullos, qui videntur asserere se facere concilium generale, & aliquos alios eorum nomine quædam fore attentata & in dies, ut accidit attentari, quæ potius ad divisionem, quam ad unionem manifeste conspiciantur tendere, ac timens, ne inimicus homine superseminante zizania, ex his in futurum aliquid dubietatis vel difficultatis suboriri possit, quod contra mentem ipsius sanctissimi domini nostri Papæ & sacri collegii, ac prædictorum dominorum Imperatoris, patriarchæ ejus sanctissimæ unionis effectum haberet aliquatenus perturbare; idcirco ad talia subvenienda, ac ad confirmandos animos omnium quærentium pacem & unitatem Ecclesiæ Dei, omnia & singula per eum & collegam suum spectabilem virum dominum Emmanuelem Tracbagnoti Volatie communiter devisim nomine prædictorum dominorum Imperatoris & patriarchæ facta, ob robur infrascriptorum quomodolibet competentia, confirmando ex facultatibus sibi concessis per prædictos dominos Imperatorem & patriarcham, [quæ infra subjiciuntur] dixit, asseruit, ac publice recognovit & firmavit, prout in quadam cedula tunc exhibita & lecta cujus tenor de verbo ad verbum nunc sequitur & est talis.

Seditiosa Basileensium pars se gerere ausa pro concilio.

Schisma turpiter molita dum agitur de conjungenda Romana & orientali ecclesia.

Ego Joannes Bissipatus orator serenissimi domini Imperatoris Romæorum & reverendissimi domini patriarchæ Constantinopolitani fateor præsenti littera propria manu subscripta, reverendissimos dominos S. Petri ad vincula & S. Sabinæ presbyteros S. R. E. Cardinales aliosque pro sanctissimo domino nostro Papa & sede Apostolica in Basileensi concilio præsidentes cum patribus eis adhærentibus, qui ultimum decretum per sanctissimum dominum nostrum Papam ad nostrum & collegæ mei requisitionem confirmatum ediderunt, & qui reverendum patrem dominum Petrum Dignensem, dominum A. Portugalensem episcopos, & dominum Nicolaum de Cusa decretorum doctorem Constantinopolim miserunt, concilium Basileense facere, cui serenissimus dominus meus Imperator Romæo-

Græci oratores professi eam Basileensium partem quæ adhæreat præsidibus Apostolicis esse verum concilium Basileense.

rum & reverendissimus dominus meus patriarcha Constantinopolitanus obligantur, postquam isti patres de concilio præfati, aut sanctissimus dominus Papa caput concilii præfati adimpleverint promissa in primo decreto conventionali, prout in eodem decreto conventionali, de ipso domino Imperatore Romæorum & patriarcha scriptum reperitur, & quemadmodum etiam ipse Imperator per auream suam bullam & patriarcha per plumbeam ibidem scripta approbarunt & ratificarant. Et ad hoc, ut omnis tollatur ambiguitas, dico quod in casu, quo alii patres, qui Avinionem elegerunt, & se concilium Basileense facere putant, ad Constantinopolim cum galeis & pecuniis accessissent, & præfatos nostros dominos Imperatorem & patriarcham nomine concilii Basileensis per bullas auream & plumbeam requisiverint, quatenus finaliter Sabaudiam veniant, qui locus nominatus est in primo decreto, & protestati fuerint concilium Basileense ad alium locum non consentire, vel transferri velle, & alia fecerint, quæ quomodolibet etiam movere possent Imperatorem & patriarcham aut ad veniendum cum ipsis, aut penitus non veniendum hoc tempore ad terras Latinorum attento quod in casu, quo etiam illa pars concilium faceret, jamdudum in promissionibus defecit, quoad electionem loci & lapsum temporis, in quo galea mitti & alia fieri debebant ita quod Imperator & patriarcha absoluti sunt ab omni promissione illis facta, quia tunc, illis requisitionibus & protestationibus non obstantibus, ipse Imperator & patriarcha ad requisitionem ambassiatorum domini nostri & concilii Basileensis prænominatorum secundum vim formam & continentiam primi decreti & aurea bulla Imperatorum & plumbea patriarcha omnino venient; & in casu, quo præfati domini præsidentes una cum patribus eis adhærentibus concilium Basileense non facerent, adhuc pro bono negotii & ad finem, ut sanctissima & desideratissima unio non pereat, per mihi traditam potestatem serenissimum dominum nostrum Imperatorem & reverendissimum dominum patriarcham & alios patres ecclesiæ orientalis per præsentem paginam oblige, & obligatos esse ostendo ad veniendum ad requisitionem ambassiatorum sanctissimi domini Papæ & concilii prænominatorum, ita tamen, quod ipsi ambassiatores iter arripiant versus Constantinopolim infra quintum diem augusti immediate sequentis, & secum omnia promissa in primo decreto deferant, quod si hoc fecerint Imperatorem & patriarcham cum aliis patribus ecclesiæ orientalis ad intrandum galeas causa veniendi ad unum ex tribus portibus in secundo decreto nominatis infra trigesimum diem a die, quo Constantinopolim applicuerint, obliga & obligatos esse ostendo per præsentes literas manu mea subscriptas. Qua cedula, ut præfertur, lecta sanctissimus dominus noster & reverendissimi domini Cardinales prædicti acceptaverunt, approbaverunt, & grata habuerunt omnia in eadem contenta, & ipsius domini Joannis nomine, quo supra, factas promissiones, petentes, mandantes, & rogantes, ut de prædictis unum & plura conficerem instrumenta: similiterque statim petiit idem dominus Joannes, ut de cedula, ut præfertur, lecta de promissionibus per eam factis, & de acceptatione illorum facta per sanctissimum dominum nostrum & reverendissimos dominos Cardinales unum & plura conficerem instrumenta. Adjecta sunt deinde Imperatoris & patriarchæ mandata (a), quibus orator Græcus ad hæc paciscenda fultus erat, ac postremo superioribus adscripta est temporis nota his verbis: *Acta sunt hæc Bononiæ in palatio sanctissimi domini nostri Papæ, & infra XIII. kal. augusti anno VII.*

Pers adversus Eugenio multa pollicita promissis defuit.

Græcor. orator Imp. & patriarcham obstringit ut veniant ad locum designatum ab Eugenio.

(a) Pag. 247.

XIV. Basileens. factiosæ. ad Græcos legatio.

Gesta hæc ad infringendos conatus factiosæ alterius Basileensium partis, quæ episcopos quatuor concilii Basileensis ementito nomine nuntios Constantinopolim legabat, ut Imperatorem & patriarcham adducerent in locum, cui Pontifex non assenserat: cum autem id in Apostolicæ dignitatis injuriam vergeret, constaretque pontificii esse fastigii concilia indicere, nec sine apostolico assensu ullos præsulum cœtus concilium œcumenicum referre, Eugenius (b) archiepiscopum Tarantasiensem orientis Apostolicum legatum factiosæ multitudinis Basileensium nunciis imperare jussit, intentatis censurarum ecclesiasticarum pœnis, ne Græcos ad conveniendum in alium locum, quam eum, qui ex pontificio assensu decretus fuerat, solicitarent.

(b) Lib. 11. pag. 238.

Venerabili fratri Marco archiepiscopo Tarantasiensi salutem.

Pervenit nuper ad audientiam nostram, venerabiles fratres Joannem Lubicensem, D. Parmensem L. Visensem & Ludovicum de Paluda episcopos tamquam oratores & commissarios Basileensis concilii ad charissimum in Christo filium Joannem Romæorum Imperatorem & venerabilem fratrem Joseph Constantinopolitanum patriarcham cum nonnullis bullis, instructionibus, & galeis ex parte dicti concilii accedere, eosque requirere velle, ut ad certum locum pro celebrando œcumenico concilio veniant, in quem nos expresse & specialiter ex justis & rationabilibus causis non consensimus, nec etiam consentimus. Cum autem talis requisitio, si fieri contingeret, decreto conventionali in Basileensi concilio edita obviet manifeste, ac in enervationem privilegiorum & authoritatis Apostolicæ sedis tendere dignoscatur, ad quam solum universalium & œcumenicorum conciliorum convocatio pertinet, ita quod sine Romani Pontificis expresso consensu quæcumque con-

Pontificiam authoritatem sibi arrogant.

congregatio nec concilium facere, nec authoritatem habere manifestum sit, teneantur que omnes inferiores omni conatu hujus apostolicæ eminentiæ defensare privilegia & authoritatem, præsertim episcopi & superiores propter præstita ipsi Romano Pontifici fidelitatis juramenta, atque alias pro unione hujus Ecclesiæ cum occidentali ex parte dictorum Imperatoris & patriarchæ & sibi adhærentium per eorum oratores, tam in dicto concilio Basileensi, quam hic coram nobis in generali consistorio de non veniendo ad dictum locum, sed ad illum solum, in quem sedes Apostolica expresse consenserit, sit publice protestatum, idcirco fraternitati tuæ tenore præsentium authoritate Apostolica committimus & mandamus, quatenus præfatos episcopos & eorum complices, ac alios quoscumque, cu-

Data in mandata.

jusc umque gradus, status, præeminentiæ, & conditionis existant, ac quavis ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate & de quibus esset habenda mentio specialis, authoritate prædicta moneas & requiras, quatenus a requisitione hujusmodi & alio quocumque actu, qui directe vel indirecte secundo decreto electionis loci per nos in dicto generali consistorio acceptato & approbato & conventionibus inter nos una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus & oratores præfatorum Imperatoris & patriarchæ nuper factis, & prosecutioni commissionis tibi & aliis per nos factæ, obviare aut aliquod impedimentum præstare possit quovis modo, sub pœnis perjurii, ac excommunicationis ac etiam privationis & inhabilitationis, ubi opus esse videbitur, in quas incidere volumus ipso facto in indilate desistant & prosecutioni tam sancti operis tecum & aliis, qui juxta dictum secundum decretum pro futuro œcumenico concilio celebrando in Italia secundum traditam a nobis formam adhærent, omnibus aliis dimissis & continuo assistant & alia faciant, quæ ad prosecutionem hujusmodi negotii juxta formam & instructiones a nobis tibi & aliis traditas necessaria esse videris aut quomodolibet opportuna. Alioquin omnes & singulos contradictores & rebelles, cujuscumque gradus, præeminentiæ, dignitatis, vel ordinis, ut præmittitur existant, in ipsas pœnas incidisse declares. Nos autem quidquid in præmissis feceris ratum & gratum habebimus, illudque faciemus ab aliis, authore Domino, inviolabiliter observari. Dat. xx. julii.

Intentatæ pervicacibus censuræ.

XV. Ut vero Basileenses ad cœptam ecclesiæ orientalis cum Latina conjunctionem perficiendam, ecclesiasticamque instaurandam disciplinam, tum pacem inter Christifideles conciliandam alliceret, eos adhortatus est (a), ut Tarentino archiepiscopo, qui pontificia consilia expositurus foret, placidas aures darent.

(a) Lib. brev. p. 148.

At dum ille injuncto sibi munere fungebatur, atrocibus injuriis ab ea præsulum parte, quæ in schisma inclinabat, affectus est (b), nam odio iraque efferati, eo quod decretum ab altera antistitum parte dignitate spectatissima, quæ cum legatis Apostolicis steterat, confectis cum Græcis pactionibus, ea conceptum verborum formula, qua editum admissumque a Græcis fuerat, ad Pontificem, uti confirmaretur transmisisset, ipsum falso insimulantes, quod illud adulterasset, inclusum domi tenuere, ac præesse præsulum cœtibus vetuere: implorant i jura ac leges ejus procuratori injecere turpiter manus, ac per capillos trahere ad carceres non sunt veriti, adeo ut Cardinales legati de vi ac violata concilii libertate intercesserint, ob quas injurias idem archiepiscopus munere præsidis abire, atque e concilio discedere coactus sit, unde justas hasce in illos querelas effudit Eugenius (c)

Seditiosi Basileenses vim inferunt præsidi apostolico.

(b) Eat. deco lit. tom. 4. conc. p. 1. edit. Bin. in append. conc. Basil. pag. 215.

Card. legati de vi queruntur adversus ipsos.

Ad futuram rei memoriam.

(c) Ibid.

In venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum supranominatum, nempe Tarentinum, qui decretum in ea forma, nimirum de transferendo Florentiam vel Utinum concilio, mittebat ad nos, quæ fuerat in publica sessione promulgatum, nonnulla confingentes, irruerunt omnique prætermisso juris ordine ipsum, posteaquam primo, secundo, ac tertio ea pro sua justitia petierat, quæ jure nulli deberent denegari, primum in domo sua sub cautione jurisjurandi detinere conati sunt, deinde deputationem & congregationem generalem per judices datos suspectissimos illi interdicere tentaverunt. At postremo contra gravamen utramque se tueri dejure satagentem, suamque justitiam asserere sub excommunicationis, privationum, & inhabilitationum pœnis in domo propria tumultuaria multitudine impetu detinere, & quodammodo carcerare moliti sunt. Gravamen præterea gravamini adjicientes, dilectum filium Arnoldum Rechfinchasen dicti archiepiscopi procuratorem, pro justitia illius in congregatione generali, & majori ecclesiæ loqui volentem, manibus injectis percusserunt, ac per capillos ad carcerem trahere conati sunt, adeo violenter atque inhoneste, ut Cardinalis S. Sabinæ legatus antedictus de violentia illata & de sublata libertate concilii necessario publice fuerit protestatus. Per hanc ita illatam violentiam justo metu constrictus archiepiscopus ipse in defensionem sui quosdam nobiles armatos domi habere compulsus est. Tandem justissima quadam petitione in generali congregatione porrecta, cui adjecta erat protestatio, quod nisi in sua justitia audiretur, & a gravaminibus & oppressionibus, quæ in dies augebantur, cessaretur, ipse ob justum metum recedere in-

Confictæ a factiosis calumniæ.

Iidem verberib. in ecclesia agunt in procuratorem internuntii.

de

de cogeretur, & non modo non fuisset admissa ipsa petitio, verum contra exhibitorem ipsius, ut ad carceres traheretur esset acclamatum, coactus est & injunctum sibi oratoris ac præsidentiæ officium deserere, & adjunctis sibi seque ducentibus dilectis filiis nobilibus viris Vuillelmo marchione de Rothelen & Rodulpho de Ramestiya, & aliis plerisque illorum nobilibus a prædicto concilio omnino discedere, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII. XIV. kal. octobris pontificatus nostri anno VII.

Coactus vi præses apost. officium deserere.

XVI.

Sess. XXVI. Factiosi Eugenium in jus vocari ausi.

Pulso ita Joanne archiepiscopo Tarentino nuntio pontificio, Basileenses seditiosi plura adversus dignitatem sedis Apostolicæ moliti sunt, atque Eugenium in sessione XXVI. pridie kal. augusti de ecclesiastica ditione male administrata in jus vocarunt (*a*). At quæ tandem culpa in Eugenio fuit, si ditio Ecclesiastica graves clades accepit, dum Philippus Maria Mediolanensis dux fretus Basileensium protervia, confictisque literis, quibus Ecclesiæ clientes in Pontificem concitaret, ipsum oppressit? Debuerant illi potius Mediolanensem ob afflictum synodo ingens flagitium & vexatam ditionem ecclesiasticam, vel Aragonem vectigale sedis Apostolicæ regnum invadentem lege postulare, quam Eugenium, qui hostium improbitate bello lacessitus adversas omnes casus avertere non poterat, contra fas & patrum instituta ad tribunal apostolico longe inferius accersere. Non tulere (*b*) rei indignitatem legati Cardinales, ac Basilensium factiosorum temeritatem damnarunt, professi nunquam se immani adeo facinori assensuros & quamvis publica gravissimaque mala inde obortura ante eorum oculos proposuerint, nunquam tamen illos ab incepto facinore revocare potuerunt. Execratus est tantum scelus Sigismundus Imperator, missoque episcopo Augustensi ipsos a cœptis deterrere nisus est, sed irrito labore. De his conqueritur Eugenius in encyclicis literis (*c*), quibus Basileensem synodum solvit, traduxitque Ferrariam, interjectis enim pluribus de injuriis archiepiscopo Tarentino Apostolicæ sedis nuntio illatis, agitatisque in pontificios tabellarios latrociniis, hæc subdit.

(*a*) *Acta Basil. syn. sess. 26.*

Aperta eorum iniquitas.

(*b*) *Lib. 12. p. 106. & append. conc. Basil. edit. Bin. p. 215.*

Admoniti a Cardd. flecti ad æquitatem non potuere.

(*c*) *Ext. in append. conc. Basil. to. 4. p. 1. pag. 215.*

Eugenius, &c. Et quid mirum si in oratores nostros sæviant, qui in nos quoque adeo effrænate feruntur? prætensum quippe quoddam monitorium sive, ut appellant ipsi citatorium conviciis, contumeliis, atque injuriis plenum adversus nos & in gravamen venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium conflare ausi sunt novo plane exemplo, & quod priora omnia sæcula ignoraverunt, & quod nos ne fieret, tum Joannes & Julianus prædicti sedis Apostolicæ legati variis modis obsisterent, & validissimis & gravissimis verissimisque rationibus improbitatem facti coarguerent, demonstrarentque apertis documentis, id charitati, bono publico, paci Ecclesiæ, justitiæ, sacrisque canonibus ita adversari, ut ipsi abhorrerent illis adesse, ubi de tali tractaretur monitorio, auditi non sunt, & cum instanter orarent & expresse postularent, ut a re tam monstruosa desisterent, conscientiasque exonerando suas, excusarent coram Deo & hominibus innocentiam suam, quod monitorium illud pro viribus & supra vires impugnarent, plurima, quæ ex illo sequi poterunt, scandala & mala memorantes, maximaque instantia orantes, veluti ex protestationibus suis publice & solemniter factis apertissime constat; tantis tamen, tam piis, tam justis postulationibus furor ille non cessit. Cum vero memorati Joannes & Julianus legati octo primum, deinde trium dierum inducias peterent, infra quos rationes in scriptis redigerent, quibus cur nullo modo ad dictum prætensum monitorium seu citatorium esset procedendum, evidentissime demonstrent, non solum non auditi sunt, verum contra ipsius ordinationes concilii eadem die & generalis congregatio & sessio repente ac præcipitanter est habita, quod nunquam antea vel in minimis privatisque negotiis fuerat factum.

Decretum adversus illum edunt.

Joannes & Julianus Cardd. adversus eos contestati.

Proposita ingentia secutura mala.

In ea sane prætensa præcipitataque sessione, & si prælatos sub pœna præstiti juramenti cogere & pene violenter attrahere conarentur, legati tamen ipsi & plures ex oratoribus Regum & principum, prælatique plurimi justitiæ potius & veritati deferentes, quam illorum cedentes comminationibus, nulla ratione huic tam inhonestæ ac monstruosæ rei interesse passi sunt, sed magis, ac magis institerunt, ut a dicto monitorio abstinerent, nihil innovare debere identidem aperte protestantes. His profecta legatorum nostrorum rationibus justissimisque petitionibus ac protestationibus necessariis acquievissent, nisi pauci ex primoribus, quos sequitur inferiorum turba, partim ambitionis corrupti peste, partim potentium quorundam sæcularium, seu furori obsequentes, seu delinitii obsequiis, seu minis atque terroribus adacti, sub reformationis specioso nomine sese duces atque auctores harum novitatum præbuissent, qua imminente jam concilio œcumenico, nisi quid adversus nos conciperent, omnino distulissent. Ea vero cum comperisset charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum Imperator obstupuit, præcipitemque sententiam schismatis metu, quod sublatum laboribus plurimis, isti inferre conarent, vehementer exhorruit, ac protinus per venerabilem fratrem Petrum Augustensem episcopum oratorem suum ad præfatum concilium destinatum, ut abstinerent ab hujusmodi novitatibus & scandalis omni in-

Plures ex oratoribus Regum & potiores prælules iis obstiterunt.

Pauci pravis cupiditatibus corrupti malorum authores.

Prætenta sceleri reformationis species.

Moniti a Sigismundo ut absistant a conflando schismate.

instantia requisivit, & si quid adversum ver promulgassent, revocarent, quod quidem, ut certissimis nuntiis accepimus, facere omnino neglexerunt. Et quid mirum, si illi minus obtemperent honesta postulanti contra sanctorum canonum statuta, qui excusso de sub jugo divini timoris collo tam libere quam licenter eunt in pastorem Pontificem suum? quorum conatibus nisi opportunius provideatur, rem hanc sanctæ unionis orientalis & occidentalis ecclesiæ, ex qua diebus nostris propagari Christianitatis terminos speramus, & sub cujus spe & expectatione Christianorum multitudo ab infidelibus oppressa respirat, intercipi & destitui ecclesiæque reformationem & pacem Christiani populi, quam jam annis sex mundus præstolatur, in deformationem potius intestinumque bellum converti quis adeo rationis ac judicii ignarus est quin videat? quis intelligat? Suborientur, ut timendum est, insuper alia incommoda & mala necessario scandalaque & divisiones non modo in re ecclesiastica, verum quoque in regnis, principatibus, dominiisque temporalibus pullulabunt ex infausto hoc germine, quæ sine maximo Dei offensa nos amplius dissimulare non posse nemo sanæ mentis ignorat.

Prævisa ex pestiferorum hominum conatu imminentia mala.

XVII. Indictum ab Eugenio Ferrariæ concilium.

Addactus igitur gravibus adeo causis Eugenius, cum jam antea sanior concilii Basileensis pars sanxisset synodum celebrandam in Italia, Græcique id decretum ex conventis antea cum universo concilio pactis amplexi essent, synodum œcumenicam cum Græcis habendam Ferrariæ indixit (*a*). Quæ literæ encyclicæ XIV. kal. octobris consignatæ. At ne Basileæ cives, qui ex solemnibus ecclesiasticorum conventibus magnas cogebant opes, inde exasperarentur, permulcere eos Eugenius conatus est, ac subjectis literis (*b*) edocuit, ut Græcorum causa ad concilium Ferrariam transferendum adactus fuisset.

(*a*) *Lib. 12. p. 106. ext. etiam in append. conc. Basil. p. 215.*

Basileenses cives edocti cur transferatur concilium.

(*b*) *Lib. brev. pag. 161. & in ms. Alex. VII. p. 237.*

Dilectis filiis magistro civium & consulibus civitatis Basileensis salutem, &c.

Semper alias multum dileximus vos dilecti filii, tum vero maxime tempore hoc Basileensis concilii, eximio quodam & paterno amore complexi sumus vestram devotionem, quos tanquam præcipuos nostros, & Ecclesiæ filios habemus in visceribus charitatis; nam cum semper gesseritis erga nos singularem fidem & devotionem, cumque in concilio præfato semper quæsiveritis, quæ essent pacis & concordiæ, obviantes pro posse scandalis, quæ oriri videbantur, cumque etiam semper habueritis nostros legatos & nuncios in summa veneratione, ostendendo erga ipsos benevolentiam & charitatem, ac præstando eis in opportunis auxilium & favorem, merito vestram devotionem gerimus infixam in intimo cordis nostri, atque utinam facultatem nobis Deus tribuat, ut meritis vestris

Actæ gratiæ de studiis in legatos Apostolicos collatis.

juxta nostrum desiderium satisfacere valeamus; ostenderemus enim, quam grata sint nobis, & quam accepta obsequia vestra, & fervens zelus, quem ipso opere erga nos pluribus in rebus demonstrastis, sed ille, cujus causa hæc fecistis, Salvator noster retribuet vobis abundanter secundum merita vestra. Verum si quando fuistis prudentes, dilecti filii, si quando vos ostendistis bonos nostros & ecclesiæ filios, si quando pacem universalis Ecclesiæ amastis, si quando pro honore ac statu nostro & sedis Apostolicæ conservando operam impendistis, nec opus est, ut virtutem vestram, ut constantiam, ac pristinam fidem, & integritatem animi, ut sinceritatem cordis, totis viribus, omnibus gentibus demonstretis, ut ostendatis vos cupere pacem Ecclesiæ, & schismata evitare, ut faveatis bonis; perversorum impetum comprimatis, denique ut ea agatis, per quæ sincera fides, & integra religio vestra ex fructuosis & bonis operibus omnibus innotescat. Nostis, ut credimus dilecti filii, plures dissensiones hactenus exortas esse in concilio super electione loci, ad quem œcumenicum, ut Græci dicunt, concilium transferretur, cum Græci oratores eum locum vellent & aperte peterent, ad quem ipsorum Imperator ac patriarcha cum eorum prælatis commode nobiscum possent convenire. Itaque nos, ea considerantes, pluribus ac justis de causis necessitate quadam coacti pro bono universalis Ecclesiæ, & pace populi Christiani, certis modis, & formis transtulimus concilium Basileense ad civitatem Ferrariensem, prout videre poteritis per copiam literarum nostrarum præsentibus interclusam. Hoc non fecimus in vestrum contemptum, non ad subtrahendum vobis utilitatem, quibus omne bonum optamus, non ad displicendum vobis, quibus in omni facto cupimus complacere, sed quia aliter fieri non potuit ad præsens. Nam cum necesse esset omnino eligere locum idoneum, ad quem Imperator, ac patriarcha Græcorum cum eorum prælatis vellent accedere, quique etiam nobis esset habilis, cum ipsi absque præsentia nostra nolent ad concilium venire, Basileam vero Græci, prout notum vobis esse debet, penitus recusassent, necesse autem esset, pro tanti boni consummatione, alicubi concilium fieri, elegimus eam civitatem, quæ & ipsis, ac nobis, reliquisque omnibus, qui voluerint accedere accommoda atque idonea ab omnibus judicatur. Hoc significare voluimus prudentiæ vestræ, ut ea, qua soliti estis sapientia, firmi & immobiles perseveretis in fide & devotione nostra & Apostolicæ sedis, atque cupientibus aut conantibus aliquas novitates in Ecclesia moliri, quantum in vobis est, in virtute Altissimi resistatis, ne propter aliorum culpam, aut in gravissimum aliquod crimen incidatis,

Admoniti ut pacem ament & comprimant improbos.

Ut translatio concilii non sit eorum odio facta.

Deligenda fuerit urbs Græcis accommoda.

aut

aut vestra devotio aliqua nota infamiæ aut dedecoris apud principes Christianos, ex novis dissensionibus possit aspergi; sed eam famam, eam laudem, eum honorem, quem ante inchoatum concilium habuistis, etiam translato & finito concilio in perpetuum conservetis. Dat. Bononiæ.

Basileenses cives factiosis præsulibus favent.

(a) *Acta conc. Basil. sess.* 27.

Verum illi commodis suis inservientes severe congregatis præsulibus, qui Apostolicis spretis imperiis, cum Bohemis conciliandis, disciplinæ ecclesiasticæ in priorem formam revocandæ, abolendisve vitiis operam navere debuissent, habita (a) VI. kal. octobris sessione XXVII. tanquam acephali sine præsidibus Apostolicis Pontifici creandorum Cardinalium potestatem adimere sunt ausi; cumque aliquo rumore afflati essent, Joannem Witelleschum de Romana ecclesia in contundendis ejus hostibus optime meritum cardinalitia purpura donandum, invecti sunt in Eugenium, qui Cardinales, dum tenebat synodus, renuntiare vellet, ac Joanni Witellescho jus sacræ purpuræ ereptum voluerunt. Spreta est ab Eugenio factiosorum hominum temeritas, ac III. non. decembris Joannem ipsum patriarcham Alexandrinum presbyterum tit. S. Laurentii in Lucina creavit (b) [1]. Repugnandi enim studio ac vane suspicione incensi affinxere (c) Eugenio, ipsum moliri Avenionensem comitatum a Romana ecclesia abalienare. Suadebat ipsis astute improbitas factorum id Pontificem, ne antipapa, quem ei opponere impie meditabantur, urbem illam occuparet. Inepto itaque decreto Eugenium ecclesiasticas urbes distrahere, atque Avenionem cuiquam principi subjicere vetuere. Insigni quoque improbitate vulgarunt decretum illud, quod a legatis apostolicis, et præcipua episcoporum oratorumque Regum & principum, qui ipsis adhæserant, ac synodum œcumenicam referebant, parte editum de synodo Florentiam Utinumve transferenda adulteratum fuisse.

Insignis ad schisma proclivium temeritas.

(b) *Lib.* 12. *p.* 23.

(c) *Acta sess.* 25.

Inanes suspiciones concipiunt ne Avenio abalienetur.

XVIII. Sessio XXVIII.

(d) *Acta sess.* 28.

Ses. XXIX.

(e) *Acta sess.* 29.

Tam eo prorupit seditiosorum illorum impudentia, ut in sessione (d) XXVIII. kal. octobris habita Eugenium non comparentem contumaciæ accusarint, atque in sessione (e) XXIX. XV. id. octobris ejus decretum de transferendo Ferrariam concilio rescindere tentarint, pluresque in eum struere calumnias ausi sunt quasi initum Ecclesiam inter ac Bohemos fœdus disturbare niteretur; quod a veritate prorsus abhorrebat, cum Eugenium ipsos vehementer etiam atque etiam hortentem viderimus, ut prætermissis cæteris levioris momenti rebus ad amplificandam Divinam gloriam, religionem efferendam, conciliandam pacem, revocandos e schismate Græcos omni studio incumberent. Sed ii hostium Ecclesiæ cupiditatibus servientes, ad novam seditionem & discordiam concitandam intenti has ad septemviros scripsere literas (f), quibus negare non sunt veriti, universos subjici Pontifici, ac sub ementito universalis Ecclesiæ potestatis velamine perduellis turbæ temeritatem Christi vicarii authoritati prætulerunt.

Potestatem sibi ad rescindend. translationem concilii arrogant.

(f) *Ext. in append. conc. Basil. p.* 167. *apud Dlugos. to.* 3. *pag.* 453.

An non videtis, inquiunt, *si sua*, nimirum Eugenii, *sententia potiatur, ut non solum hanc synodum evanescere oporteat, sed ne de cætero ulla fiant facile eventurum? Profecto in id suo pergere videtur intentio, ut quo * totius orbis salute vestris & aliorum principum consiliis auxiliisque effectum est, momento excidat aboleaturque.* Et infra: *Nostra cura ea præcipue esse debet, ne universalis Ecclesiæ authoritas contemnatur, atque ut potestas, quæ sibi a Deo tributa est, illibata permaneat, quam violare idem dominus Eugenius notorie nisus est, dum hanc synodum præcipiti zelo dissolvere tentavit, & quod est gravius obstinate perseverare non desinit. Quomodo ergo rem hanc tam Ecclesiæ periculosam dissimulare postergareque possumus, nisi tanti excessus participes esse vellemus? Denique, si impunis & inexpugnatus excessus hujusmodi relinquuntur, quis unquam Romano Pontifici quamquam improbissimo contradicet? Quis in generalis concilii authoritate confidet? Cedat ergo uni hominum omnes homo, cuncta ve ejus arbitrio committantur? &c. Dat. Basileæ.*

* pro

Hoc fuco contradicere justis decretis.

Universos conjunctim sumptos subjici tum Christo, tum ejus vicario demonstravit luculento commentario B. Joannes e Capistrano (g): *Ad illud*, inquit, *quod dicitur de episcopis, quod ubique sint ejusdem meriti & ejusdem sacerdotii, verum est quantum ad ordinem & sacramentum, sed non quantum ad jurisdictionem; nam, præsupposito pro vero & concesso, quod Christus dederit authoritatem ligandi & solvendi omnibus Apostolis sicut Petro, dedit tamen eis sub Petro: & sic Petro dedit universaliter*

(g) *Jo. e Capistr. lib. de Papæ & concil. sive Eccl. auctorit.*

NOTÆ [1] NON satis assequor cur Joannem Vitelleschi sacra purpura indutum die III. non. decembris anni hujus eunalista affirmat, cum assumptio illa reprobata sit a Basileensibus in sess. XXVII. die VI. kal. octobris habita. Ita enim patres in suo decreto. *Nuper venerabilem Joannem patriarcham Alexandrinum in S. R. E. cardinalem per dominum Eugenium fuisse assumptum comperimus.* Merito igitur Pagius IX. augusti renunciatum cardinalem statuit, cui fidem adstruit Paulus Petronus ejus temporis scriptor in Miscelleneis vulgatis Rer. Ital. to. XXIV. MANSI

B. Jo. e Capistrano pontificiam authoritatem adversus factiosos tuetur.

ter super omnes, aliis autem particulariter sub Petro, quia solus Petrus a Christo plenitudinem potestatis accepit: cæteri vero solicitudinis partem, ut in juribus sæpius allegatis. Et infra: Patet expresse, quod Petrus institutione Divina semper præfuit universis, unde cum Dominus ei primo dixisset: Tibi dabo claves regni cælorum; & quodcumque ligaveris & quodcumque solveris, &c. & in cælis Matth. XVI. in plurali dicens cælorum & cælis præsentem Ecclesiam omnium fidelium cælorum nomine comprehendens, nam regnum cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur secundum Gregorium, unde dicens, in cælis, indicavit in omnibus ecclesiis mundi præesse debere, cum reliquis Apostolis dixerit in caelo Matth. XVIII. Quæcumque ligaveritis & quæcumque solveritis erunt soluta & in cælo, quasi dixerit eis. Vos singuli in partem solicitudinis vestrarum diœcesum limitibus distinctis curam gerite pastoralem. Unde Origenes dicit: Non dixit, in cælis sicut Petro; sed in cælo uno, quia non sunt tantæ perfectionis sicut Petrus, &c. Addit idem author Cyrilli, Rabani & aliorum patrum authoritates.

Confutatæ Basileensium argutiæ.

(a) Turrecr. sum. de eccl. l. 3. c. 51.

Confutavit has etiam pluribus novatorum argutias Joannes Turrecremata (a) ex quibus pauca hæc delibasse sufficerit: Patet, inquit, quod Romanus Pontifex nec ligatur, nec subiicitur necessitate quorumcumque conciliorum non tantum patriarchalium, quia de istis nunquam fuit dubium, sed etiam nec universalium statutis, legibus, aut canonibus, quæ sub juris positivi genere comprehenduntur. Primo quidem ex superioritate, qua Romanus Pontifex superior est & primatum habet universalis Ecclesiæ. Arguendo præfata conclusio patet, ait enim Nicolaus Papa in ca. Inferior dist. XXI. non potest judicio inferior potiorem ligare, unde propheta ait. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam? His itaque ex divina Scriptura commemoratis sole clarius exhibuimus, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est eum, qui majoris potestatis est, judiciis suis addicere aut propriis diffinitionibus subjugare. Hæc ille. Secundo idem patet ex eo, quod a Romano Pontifice, ut superius extitit monstratum, canonum conciliorumque dependet auctoritas: alienum profecto est a ratione, ut quis legibus illis alligetur coactus, qui legibus ipsis vim & auctoritatem impartitur, unde juris peritus ait: Princeps solutus est legibus, quantum scilicet ad vim coactivam. Unde S. Thomas in 1. 2. quæst. 96. art. 6. quærens an princeps subiiciatur legibus, respondens dicit, quod princeps est solutus legibus quantum ad vim coactivam, & subdens rationem, inquit, quia nullus cogitur proprie a seipso, lex autem non habet vim coactivam nisi a principis potestate, licet quod ad directivam princeps subjectus sit legi propria voluntate, prout infra dicetur. Cum ergo Romanus Pontifex princeps ecclesiæ sit, nullis ecclesiæ legibus ligatur coactus, sive tenetur obnoxius. Notanter dicimus, Ecclesiæ, quia aliud est de legibus juris divini aut naturalis. Et infra: Verum licet ita sit, de honestate tamen tenetur ista observare tum secundum jam dicta, ut aliis det exemplum observandi, secundum illud Act. I. Cœpit Jesus facere & docere, tum ut habetur de const. cap. Cum omnes, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, & sapientis dicat auctoritas. Patere legem, quam ipse tuleris, &c.

Minores sacerdotes concilium turbant.

(b) Turrecr. sum. de eccl. l. 3. c. 15.

Illatum a Basileensi concilio publicæ offensionis & ruinæ periculum, cum minoris ordinis sacerdotes ad ferendas sententias maximo numero admissi essent, tradit Turrecremata (b): Basileense, inquit, concilium fuit toti Ecclesiæ scandalosum, quod maxime evenit ex hac indiscreta admissione multarum ad voces diffinitivas in concilio. Desiisse vero esse universale, ubi Eugenius Ferrariam illud transtulit, cum universitate potestatis caruit, demonstrat: Oecumenicum, inquit, (c) concilium dicitur non ab universitate orbis, ita quod de universo orbe patres vocati sint, aut convenerint; sed ab universitate potestatis.

(c) Ib. c. 16.

Basileenses seditiosi odio sunt apud pios.

(d) Ext. in append. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 118.

Anglor. & Franc. Reges Eugen. adhærent.

(e) Acta Patriciana apud Card. Justinian. p. 27.

(f) Lib. brev. pag. 163. & in ms. Alex. VII. p. 240.

Cum autem apud universos catholicos male audirent Basileenses ob sparsa schismatis semina, ac vocatum in judicium Pontificem, apologiam (d) mendaciis calumniisque in Pontificem optimum conflatis refertam promulgarunt. Sed aspernati sunt eorum fraudes omnes viri pii: atque adeo Henricus (e) Anglorum Rex Anglos, ne factioso conventiculo interessent abduxit. Carolus etiam Francorum Rex eos præsules Gallos, qui ab Eugenio discedebant ad illius obsequium reduxit, de quibus ipse Pontifex hisce literis est gratulatus (f).

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri salutem, &c.

Licet domino Deo nostro misericordiarum patri bonorum omnium gratiæ in primis sint agendæ, ipse enim cogitationum & operum nostrorum laudabilium author & perfector existit, tamen diligentia et virtus hominum, quibus id velle & operari largitus fuit, commendanda est & laudibus extollenda. Æquum est quippe bene agentium facta extollere laudibus, ut & virtuti debitus reddatur honor, & qui opera sua merita commendare sentiunt, ad ea, quæ Deo placeant, & salutem cæteris afferant, agenda incitentur. Itaque primum Altissimo gratias agimus pro tam salutari bono, quod nobis & populo suo fidelium largiri dignatus est, tum vero tua sapientia

Gallorum Regum in sedem Apost. studia. *tiæ, ac singulari devotioni, qui per ejus gratiam, a quo cuncta bona procedunt, illius perficiendi artifex extitisti. Fuit hoc semper peculiare opus præclarissimorum Franciæ Regum tuorum prædecessorum, ut schismata tollerent, pro fide pugnarent, religionem propagarent, Romanos vero Pontifices, ac sedis Apostolicæ & Romanæ ecclesiæ jura, dignitatem, auctoritatem, & etiam bona temporalia, suo patrocinio tuerentur. Horum laudem & virtutem tua serenitas in hac tam laudabili unitatis Ecclesiæ cura non solum imitata est, sed etiam judicio omnium superavit. Quid enim amplius effici potuit, quam discissam inconsutilem tunicam Salvatoris nostri, fidelium dissensionem Ecclesiæ universalis diffidium ad unitatem & concordiam reduxisse? Quid Deo acceptius esse potest, quam fidelium multorum animas, pro quibus Salvator noster passus est mortem crucis, per tuam diligentiam ab interitu liberatas viam, qua salvari possint, aperuisse?*

Multæ sunt res, in quibus principum virtus & opera exercere potest, sed nulla est profecto, quæ cum ea comparari queat, qua salus fidelium & fidei propagatio procuratur, qua animæ Deo reconciliatæ ad vitam æternam valeant proficisci: & cætera quidem gesta, quæ ad corpus spectant, quamvis laudanda, si recte & duce virtute fiant, & extollenda videantur, tamen tanto superantur laude & meritis ab iis, quæ animarum salutem respiciunt, quantum anima præstat corpori, quantum res æterna superat mortalem. Itaque cogitantes quantum sit hoc beneficium, quod nobis & cuncto populo Christiano impendens ex hoc, per tuam serenitatem restituta Dei Ecclesiæ unione ac pace, merita gratiarum actione prosequimur Actæ Carolo Regi gratiæ. *excellentiam virtutis tuæ: referet autem debitas gratias & præmia condigna Is, qui certus est & indeficiens bonorum omnium retributor; fecisti enim rem, pro qua Romana atque catholica Ecclesia semper tibi obligata erit. Nos quoque, cujus diebus hoc tantum bonum mortalibus Omnipotens largitus est, cum id ad magnam hujus sæculi felicitatem ducamus, profitemur tibi ex eo plurimum debere, sed ad id solvendum debitum si vires nostræ deficient, Altissimus supplebit deficientiam nostram. Dat. &c.*

XIX. (a) *Vit. S. Franc. l. 3. c. 15.* Ostensa divinitus S. Franciscæ imminentia Eugenio pericula. Dum Eugenius ob adversariorum ferociam Basileensiumque pertinaciam affligebatur, B. Francisca vidua Romana (a) sensibus alienata jussa est Christi nomine a S. Gregorio Papa illius in tantis Ecclesiæ calamitatibus perturbatum animum confirmare: non enim Divinam opem & clientelam Pontifici defuturam; verum præmoneret, ut Cardinalibus aliisque Dei famulis prudentia conspicuis ac rerum terrenarum amore divulsis in consilium adhibitis, post triduanas preces de propulsandis imminentibus periculis ageret, eorumque sententiam ad caltum perduceret, caveret autem eos, qui prudentia carnis omnia metiuntur, atque honorum inanium illecebra se irretiri patiuntur. Iterum etiam cum eadem Christi ancilla Divinam omnipotentiam in stellis micantibus noctu contemplaretur, jamque prope surgeret aurora, aerem repente turbatum vidit (b) gigantesque conspexit, qui venerandam matronam nudatam pallio, facto impetu, magno terrore adorti sunt. (b) *Cap. 26.* Intellexit beata Francisca hac specie Dei Ecclesiam ab adversariis vexatum iri, tum simul victoriam de iis reportandam, nam cum gigantes stringere enses molirentur, objecta in ea specie Ecclesia divinam opem hisce vocibus imploravit: *Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua libera me*; neque illi enses e vaginis educere potuerunt: qua re significatum est, sanctorum precibus dæmonum adversus Ecclesiam conatus infringendos. Factiosorum iniqua molimina. Ausi fuerant inter cætera Basileenses, ut pontificis administros ab ejus obsequio ad suas partes traherent, iniquo decreto sacerdotiorum multam iis imponere, qui ipsis non adhærerent, quibus consulturus Eugenius Basileensium ejusmodi nefaria edicta convulsit, propositisque gravissimis pœnis, ne in sacerdotiorum possessione, eorumve censibus administros ecclesiasticos vexarent, prohibuit (c). (c) *Lib. 19. p. 219.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Inscrutabilis superni Patris providentia, ut deperditam protoplasti prævaricationem generis humani a perpetuæ damnationis vinculis eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine Filium unigenitum de summa cœli arce misit ad infima hujus mundi, ut nostræ mortalitatis naturam assumeret, & in ligno, in quo mors oriebatur, pro omnium redemptione mortis supplicium pateretur, cujus sacratæ mortui pendentis unus ex militibus lancea latus aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua in nostræ redemptionis pretium & regenerationis lavacrum, in quo unicam & immaculatam sponsam sanctam matrem Romanam & apostolicam Ecclesiam fundavit, consecravit, & perpetuo stabilivit, extra quam nec acceptum Deo valet sacrificium immolare, adversus quam etiam non poterunt portæ inferi prævalere. Hujus caput est Romanus Pontifex a Domino, cujus est terra & plenitudo ejus, præcipuum super gentes & regna obtinens Quanta sit Apostolicæ sedis dignitas. *principatum, cui Christus regni cœlorum claves, nec non in terris ligandi & solvendi plenitudinem potestatis, cujus immarcessibilem stabilitatem, sempiternam integritatem, ac indivisibilem unitatem præfigurat*

rat reprobatus ab ædificantibus lapis factus in caput anguli perpetuæ firmitatis. Hæc est enim electa vinea dextera Domini plantata, cujus fœcundi palmites & salutares propagines ab oriente in occidentem diffusas protendantur, hujus omnes Christifideles, quos Dominus in filiorum adoptionis elegit, & prælegit, & suæ divinitatis participes esse voluit, membra fore censentur, quæ a capite congruit nullatenus declinare. Licet, ut intelleximus, nuper per olim synodum Basileensem nostris & sedis Apostolicæ officialibus cæterisque Romanam curiam sequentibus, ut in certum eventum nos & eandem sedem desererent, & a nobis ac dicta sede ad beneficiorum suorum aut alia loca se transferrent, per ipsius olim synodi literis sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti aliis, quam ecclesiasticis sententiis & censuris, nec non suorum beneficiorum privationum, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda, præceptum fuerit & mandatum, quorum tamen præceptorum & mandatorum iniquitatem quilibet veræ fidei zelator potest liquido cogitare quantum deceat aut conveniat Illius, qui cœlum terramque regit, & cui genus omne flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum, angeli serviunt, sol & luna obsecundant, vicarium officialium & ministrorum præsentia & obsequiis remanere destitutum, ac eum cui omnium ecclesiarum sollicitudo incumbit, nec non universale fidelium regimen cœlitus est commissum, omnium relinqui præsentia, ac communem, solum, nec non universalem fieri singularem, ac membra a capite declinari.

Nefaria in hunc Basileensium rebellio.

Nos igitur, licet immeriti, Christi vices gerentes in terris tam periculosis successibus, prout ex Apostolicæ auctoritatis tenemur officio, salubriter providere cupientes literas ac præcepta & mandata hujusmodi [quorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis haberi volumus] nec non quæcumque inde secuta tanquam scandalosa & minime rationabilia de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & apostolicæ potestatis plenitudine penitus reprobamus, nec non cassamus, revocamus, irritamus, & annullamus, ac pro cassis, irritis, & infectis haberi volumus, nullinsque decernimus subsistere robore firmitatis, & nihilominus omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus cujuscumque dignitatis, gradus, vel conditionis fuerint, & quacumque etiamsi regali, reginali, cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali dignitate præfulgeant, nec non civitatum, oppidorum, terrarum, castrorum, & locorum universitatibus, capitulis, & collegiis sub interminatione æternæ maledictionis & excommunicationis sententia, quam aliter eo ipso incurrant, præcipimus & mandamus, ne præfatis literis, præceptis, & mandatis, seu quibusvis in literis ipsis contentis quocumque ratione vel causa pareant, seu intendant, seu illorum prætexta seu occasione quoscumque officiales vel sequentes curiam inquietent seu perturbent, & insuper quibuscumque ordinariis, collatoribus & collatricibus sæcularibus & regularibus universitatibus, capitulis & collegiis, nec non ad quos quorumcumque beneficiorum collatio, provisio, præsentatio, electio, seu quævis alia dispositio quorumcumque canonicatuum & præbendarum, dignitatum, prioratuum, administrationum, officiorum, & beneficiorum communiter vel divisim pertinet, etiamsi simili dignitate præfulgeant, ne prætexta vel occasione hujusmodi in præjudicium officialium & sequentium hujusmodi quæcumque beneficia conferre aut ad illa præsentare seu instituere, aut de illis quovis modo disponere, præsumant sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & etiam ultra hos Cardinalibus sub capelli & honoris cardinalatus, patriarchis vero, archiepiscopis, & episcopis sub ecclesiarum patriarchalium, archiepiscopalium, & episcopalium quibus præfecti noscuntur etiam ultra præmissa Cardinalibus, archiepiscopis, & episcopis, nec non quibusvis aliis ordinariis collatoribus & collatricibus sub omnium beneficiorum suorum ecclesiasticorum, quæ in titulum aut in commendam obtinent, privatione, universitatibus vero capitulis & collegiis sub suspensionis & interdicti pœnis, quas singulos contravenientes in quibuscumque contraventionum casibus totiens quoties id fecerint Apostolica auctoritate interdicimus & etiam prohibemus.

Adjectæ aliæ contra perduelles pœnæ.

Rursus quibuscumque personis etsi simili dignitate fungantur etiam sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententiis, nec non omnium suorum beneficiorum ecclesiasticorum privationis & perpetuæ inhabilitatis ad illa seu alia in posterum obtinenda, præcipimus & jubemus ne prætextu sive occasione hujusmodi alicujus officiales aut sequentis curiam seu in ea existentis, aut qui in ipsa sint, beneficium aut beneficia in quibusvis collatoribus, collatricibus, patronis ecclesiasticis vel laicis, universitatibus, capitulis, aut collegiis impetratis, aut eis conferri seu ad illa se præsentari vel eligi aut assumi vel impetrationibus aut literis etiam motu proprio concessis vel factis uti, seu aliquorum beneficiorum possessionem apprehendere præsumant, capitula vero, universitates, & collegia, ac omnes illos, qui quoscumque seu quoscumque ad possessionem canonicatuum & præbendarum aut dignitatum, personatuum, administrationum, vel officiorum aliquorum ex officialibus sequentibusque prædictis prætexta vel occasione hujusmodi admittere, vel aliquem

Dato canonicorum collegiis imperio.

ad dignitates, personatus, administrationes, canonicatus, & præbendas, officia, ac beneficia quæcumque eligere aut assumere, non formidaverint, suspensionis & in eorum ecclesias & loca interdicti, nec non ipsorum personas excommunicationis sententiis ipso facto volumus subjicere.

Porro omnium & singulorum etiam dignitate hujusmodi præfulgentium in singulis contravenientium casibus hujusmodi super ætatis & natalium defectibus, ac obtinendi duobus vel pluribus in perpetuum vel ad tempus dispensationes eis a sede Apostolica vel alias quomodolibet concessas, ac gratias expectativas, nominationes, reservationes pro eis factas & fiendas, facultates nominandi, extensiones, & revalidationes quascumque sub quibusvis verborum formis, etiam motu proprio eis concessas & concedendas Apostolica auctoritate cassamus, tollimus, irritamus, & annullamus pœnis in constitutione felicis recordationis Joannis Papæ XXII. prædecessoris nostri, quæ incipit: Execrabilis; contentis nihilominus in suo robore duraturis, ac nullius existere roboris vel momenti, ac quibuscumque ordinariis collatoribus & collatricibus, sæcularibus & regularibus, ordinum quorumcumque de quibusvis dignitatibus, prioratibus, præposituris, canonicatibus, & præbendis personalibus, administrationibus, officiis, & beneficiis cum cura & sine cura etiam si dignitates in cathedralibus aut metropolitanis majores post pontificales aut in collegiatis ecclesiis principales prioratus conventuales fuerint, ac dignitates & prioratus aliaque beneficia hujusmodi ex quavis causa dispositioni apostolicæ specialiter vel generaliter reservata fuerint quibuscumque personis idoneis etiam quæcumque, quotcumque, & qualiacumque beneficia ecclesiastica & cum cura obtinentibus & expectantibus, ordinaria autem libere disponendi & illa eis conferendi & de ipsis providendi, nec non quorumcumque beneficiorum patronis ecclesiasticis & sæcularibus ad illa similes personas præsentandi, nec non ordinariis ac aliis ad quos id pertinet præsentatas personas in eisdem beneficiis instituendi, nec non capitulis, universitatibus, & collegiis quorumcumque etiam patriarchalium, metropolitanarum, & cathedralium ecclesiarum ordinum quorumcumque, singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & prælatos ad quascumque ecclesias præmissorum occasione vacantes, nec non conventibus, canonicis, monachis, fratribus, & personis tunc similes personas in eorum abbates, priores, & superiores ad abbatiales dignitates, monasteria, prioratus, domos, & loca, ac quibuscumque aliis etiam sæcularibus & regularibus ad quæcumque alia dignitates personatus administrationes, officia & beneficia quæcumque sæcularia & regularia ordinum quorumcumque eligendi, ac quoscumque ex dictis personis in corporalem possessionem quarumcumque ecclesiarum, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dignitatum, personatuum, abbatiarum, monasteriorum, prioratuum, canonicatuum & præbendarum, officiorum & beneficiorum prædictorum inducendi, ac personas inductas defendendi, nec non omnia alia & singula in præmissis & circa ea opportuna vel necessaria faciendi, disponendi, ordinandi, & exequendi, plenam & liberam eadem Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus facultatem, statuentes quod nullus ab excommunicationum, suspensionum & interdicti aliis sententiis præmissis absolvi possit nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutus, ac decernentes omnes & singulas collationes, provisiones, electiones, præsentationes, institutiones, & dispositiones excommunicationum, suspensionum & interdicti aliasque ecclesiasticas sententias & pœnas, nec non processus, quos in contrarium fieri contigerit, nec non totum id & quidquid a quoquam etiam ab ipsa olim synodo factum fuerit, aut in futurum fiet vel attentatum est, aut in posterum attentabitur, nullius existere roboris vel momenti. Nulli ergo, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominic. MCDXXXVII. III. kal. januarii pontificatus nostri anno VII.

Et sacerdotiorum patronis.

Censurarum solvendarum potestas reservata ab Eugenio.

XX.

Rescindi jure posse a Pontifice synodalia decreta, non vero a conciliis pontificia uti Basileenses facere ausi sunt, Joannes Turrecremata (a) ita demonstrat: Error novellorum magistrorum adversariorum Apostolicæ sedis, qui per prælatos Ecclesiæ synodaliter congregatos posse asserunt poni contra Romanum Pontificem decretum irritans, & decreta detrahentia constitutionibus papalibus, & licet, ut diximus, clarissimum sit eos in hoc errare, ex prædictis tamen aliqua modica commemorando sic breviter ostendemus. Primo concilia universalia non possunt præfigere legem Romano Pontifici, ergo universalia concilia non possunt contra Romanum Pontificem decretum irritans condere sive facere. Consequentia est manifesta, antecedens patet ex cap. significasti extra de elect. & habetur in superiore cap. Secundo sic. Contra ordinem naturalis rationis est, quod inferior possit annullare aut irritare leges superioris. Sed Papa est superior auctoritate conciliis universalibus, sicut caput corpore suo, ergo concilia universalia nullo modo annullare aut irritare possunt facta aut instituta Romani Pontificis. Consequentia est bona. Major etiam patet, & colligitur ex cap. Inferior di. 21. Minor est superius multipliciter probata. Tertio sic

(a) Turrecr. sum. de eccl. l. 3. c. 52.

Conciliorum decreta rescindi a Pontif. posse demonstratur.

sic : Papa habet supremam potestatem in Ecclesia Dei, ergo sequitur, quod nulla potestas ecclesiastica potest facta papalia sive decreta irritare sive annullare. Consequentia est manifesta. Antecedens etiam est notum ex articulo concilii Constantiensis, ut supra induximus, & colligitur etiam ex cap. Patet 9. q. 3. Quarto sic : Quidquid authoritatis habent concilia universalia instituendo canones est a Romano Pontifice, ergo sequitur, quod universalia concilia nullo modo possunt irritare aut annullare decreta aut facta Romani Pontificis, sicut nec stellæ extinguere lumen solis, a quo illuminationem suscipiunt. Consequentia patet, & antecedens probatum est tam in præcedenti capite, quam in superioribus. Ex quibus & aliis superius habitis aperte confutantur multa somnia & errores magistrorum nonnullorum Basileensium circa potestatem conciliorum suorum. Hactenus de Basileensibus, quos post Sigismundi Imperatoris obitum turpiora molitos visuri sumus.

Sigismundi Imp. pietas.

De tanto autem principe silendum non est, singulari eum observantia in sedem Apostolicam adeo exarsisse, censurasque ecclesiasticas pertimuisse, ut cum crebro cum oratoribus Venetorum collocutus esset, cœpissetque suspicione perstringi, illos censuris a Basileensibus irretitos esse, seque ex hujusmodi colloquiis aliqua culpæ macula affectum, Eugenium quem Basileensibus authoritate antecellere agnoscebat, rogavit, ut veniam ex Ecclesiæ ritu ipsi concederet. Cui Pontifex hæc respondit (a).

Inflictas a Basileensibus censuras solvi a Pontif. flagitat.

(a) Bullar. l. 12. p. 23.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum Imperatori semper Augusto.

Sinceræ devotionis affectus, quem ad nos & Romanam geris Ecclesiam non indigne promeretur, ut tuis petitionibus, illis præsertim, quæ mentis & conscientiæ tuæ pacem concernunt, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper ex tua parte petitio continebat, quod tu, cum oratoribus dilectorum filiorum nobilium virorum dominii Venetorum, ad præsentiam tuam transmissorum, pro eorum arduis nonnullis negotiis peragendis, varios sermones & tractatus habendo, multifariam communicasti, quos diversis censuris authoritate tunc Basileensis concilii in eosdem latis dubitas innodatos fuisse, ac propterea te ex participatione & communicatione hujusmodi cum eisdem in censuras aliquas forsan incurrisse, & propterea a nobis postulare fecisti tibi super iis de opportuno a nobis remedio provideri. Circa quod serenitati tuæ taliter respondemus, quod & si dictæ sententiæ a plerisque nullæ esse dicantur, neque ipsos Venetos ex certis rationabilibus causis absolverimus ad cautelam, serenitatem tamen tuam, si quid maculæ, ex participatione cum præfatis Venetis quovismodo contraxisse suspicaris, ab omni tali macula & labe ad cautelam absolvimus & penitus liberamus. Sublimitatis tamen tuæ devotionem summe in Domino commendamus, quod sicut bonarum mentium est culpam timere ubi non sit culpa, ita tu omnem scrupulum conscientiæ tuæ pia quadam, & provida meditatione submoveri curaveris. Dat. Bononiæ anno &c. XXXVII. XII. kal. januarii anno VII. Ex his atque aliis compluribus, quæ suis locis attulimus, religione præstantem fuisse Sigismundum Imperatorem constat, a quo inductos fuisse hoc anno in Bohemiam religiosos ordines refert Coelæus (b); extantque datæ ad illum Apostolicæ literæ (c), quibus rogatus ut, cum Bohemiæ ipsius acceperit imperium, Vito Benedictino in instauranda monastica disciplina faveat.

Revocati in Bohemiam religiosi.

(b) Cocl. hist. Huss. l. 8.

(c) Lib. 11. p. 215.

Plures etiam ex sacra Prædicatorum familia sacerdotes in Bohemiam ad fundendam per illam catholicæ fidei lucem se contulere, qui Joannem Turrecrematam postea Cardinalem doctrina ornatissimum consuluere, ut refellendarum argutiarum, quas temere effutiebant hæretici, modum indicaret. Ad quos ille ex Basileensi concilio egregium de Eucharistiæ sacramento commentarium scripsit, in quo Bohemorum vana argumenta ita refellit (d).

Ad eorum preces scribit Turrecr. in hæreticos.

(d) Turrecr. de sacr. Euchar. c. 9.

XXI. Perfectum sacramentum in una specie demonstratur.

In primis non derogat perfectioni aut integritati hujus sacramenti consuetudo unius speciei prout prima ratio moliebatur ostendere. Pro quo notandum, quod duplex perfectio hujus sacramenti distinguitur a doctoribus, una attenditur quantum ad rem significatam & contentam per hoc sacramentum, quæ est ipse Christus, & perfectio ista & integritas sub qualibet specie, immo sub qualibet etiam portiuncula cujuslibet speciei plenissime manet. Ubi enim est pars corporis, ibi & totum, inquit Hilarius, secundum quam perfectionem ita plene sumitur sacramentum sub una specie, quam sub duabus. Et infra : *Secundo modo consideratur perfectio hujus sacramenti quantum ad significationem, qua Christum, ut nutrimentum perfecte reficiens significat, & quantum ad hujus significationis integritatem duas esse necesse est species distinctas sicut arguebatur, ibi scilicet & potus concurrere : tamen quia [ut dicit S. Thomas in tertia parte] perfectio hujus non consistit in usu fidelium, sed in consecratione materiæ, non derogat perfectioni sacramenti, si populus sumat illud sub una specie, dum tamen consecrans illud sub utraque suscipiat.*

Deinum non derogatur per consuetudinem istam perfectioni repræsentationis passionis Dominicæ, ut secunda ratio prætendebat,

cum

eam primo [*ut dicit S. Thomas ubi supra*] *quoniam, cum repræsentatio passionis dominicæ agatur in consecratione hujus sacramenti, in qua sub utraque specie consecratur ad consecrantes & offerentes hoc sacrificium pertinere videtur integritas hujus repræsentationis, quibus dictum est. Hoc facite in meam commemorationem Luc.* XXII. *ita data potestas consecrandi est & aliis ministrandi*. Et infra: *Nullum detrimentum aut damnum incurrit populus Christianus sub una tantum specie sumendo hoc sacramentum, ut tertia ratio arguebat, quoniam cum efficacia hujus sacramenti tantum ex re contenta dependeat, scilicet ipso Christo, & non ex speciebus panis & vini, quæ sunt quædam accidentia sensibilia, cumque totus Christus contineatur sub utraque specie, non plus virtutis aut efficaciæ, aut gratiæ confertur per hoc sacramentum, quantum est de se sumentibus illud sub duabus speciebus, quam sumentibus sub una tantum, licet plenius significetur utilitas & efficacia ejus sub duabus speciebus, quam sub una tantum*. Et nonnullis interjectis.

Repræsentatio passionis Christi propterea non deficit.

Ex quibus manifeste colligitur, quod communicando populum sub una specie nihil fit contra largitatem liberalitatis divinæ, nec aliquid divini muneris subtrahitur populo, ut quarta ratio arguet, quoniam immensitas ipsa largitatis divinæ in hoc sacramento penes rem contentam, quæ immensum donum & ineffabilis dignitatis est, attenditur, & non penes dualitatem specierum quod donum, sicut dictum est, æque plene continetur & suscipitur sub una specie, sicut sub duabus.

Nil populo subtrahitur.

Præterea consuetudo ista non repugnat sacræ Scripturæ, ut ratio quinta nitebatur ostendere, quoniam non illi, quæ adducitur in argumento, de qua major apparentia est Joannis VI. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis, &c. Et infra: *Scriptura illa intellecta de sacramentali manducatione non tollit consuetudinem nostram, quoniam dato, quod de sacramentali intelligatur, non propter hoc sequitur, quod præceptum sit, aut de necessitate salutis singulis fidelibus sumere illud sub duplici specie, quoniam cum totus Christus contineatur sub utraque specie, & corpus non sit sine sanguine, sumens hoc sacramentum sub specie panis, sicut communicat corpori Christi, ita etiam communicat & sanguini* [*ut ait S. Thomas*] *quin non solum communicari sanguini, sed etiam sanguinem bibere dicendus est, ut dicit antiquus cancellarius in summa sua, & Petrus de Tarantasia summus Pontifex in IV. suo & Bertrandus Card. de Turre Cardinalis in postilla sua post nonnulla*.

Solvitur hæreticorum argutia.

Præterea non obviat consuetudini præfatæ aliqua dispositio præceptoria Christi, qua universis fidelibus mandatum sit sub duplici specie sumendum esse hoc sacramentum, sicut sexta ratio prætendebat per illud Matthæi XXVI. *Bibite ex eo omnes, quoniam posito, quod præceptive hoc verbum teneretur & non narrative, ad solos tunc Corpori Christi communicantes, referendum est, qui per hoc omnes avisantur, ut ita partem quilibet sumeret calicis, ut omnes ex eo bibere possent*. Et infra: *Item praxis Christi communicandi discipulos suos sub utraque specie non arguit consuetudinem reprehensibilem esse, sicut septima ratio nitebatur ostendere, quoniam non omnis Christi practica observata in cœna illa sacratissima circa ritum hujus sacramenti est mandata cunctis fidelibus observari, alias præcepti transgressores essemus, quod non pransi communicamus, non enim apud catholicos est habenda valida consequentia ista: Christus servavit hunc modum in communicando discipulos, ergo eundem servare tenentur sacerdotes in communicando fideles*. Et infra:

Ex jam dictis clarissimum habemus, quod non obviat etiam honestati nostræ consuetudinis practica ipsa primitivæ Ecclesiæ, sicut octava ratio videbatur suggerere, quia non habetur ex aliqua authentica scriptura, quod universaliter in primitiva Ecclesia esset usus communicandi omnes fideles sub utraque specie, in cujus signum Act. 2. dicitur, quod etiam illi, scilicet primitivi fideles, perseverantes in doctrina Apostolorum & communicatione fractionis panis, ubi nulla mentio fit de vino consecrato. Et infra:

Non contrarius mos est primitivæ Ecclesiæ.

Consequenter etiam non obviat præenominatæ consuetudini aliquod decretum universalis Ecclesiæ in generali concilio editum, ut ostendere nitebatur nona ratio, quia oppositum colligitur expresse ex multis conciliis. Unde in sexta synodo Constantinopolitana aperte conspicitur illis in temporibus usum unius speciei fuisse apud populum laicalem. Et infra.

Præterea non valet ista consequentia. Quilibet fidelis tenetur sumere corpus & sanguinem Christi. Ergo sub distinctis speciebus, immo videtur fallacia figuræ dictionis, qua sæpissime paralogizatos video fuisse adinventores hujus erroris; plane mutant quid in quale, scilicet substantiam in modum. Et infra: *Sicut nec valet sic. Quidquid Christus instituit in sacramento, tu teneris accipere. Sed ipse instituit hoc sacramentum hora tali, & post cœnam. Ergo tali hora & aliis cibis refectus teneris illud assumere. Non valet*. Et infra; *Cæterum licet sub utraque specie tam corpus quam sanguis sumatur, non tamen propter hoc frustra, aut superflua est institutio duplicis speciei hujus sacramenti, ut undecima ratio prætendebat, unde sanctus Thomas in 3. part. q. 76. art. 2. dicit: Quamvis totus Christus sit sub utraque specie, non est tamen frustra altera illarum;*

Ut sumatur sanguis Christi in unica specie.

va-

valet enim ad repræsentandum passionem Christi, in qua seorsum Sanguis Christi fuit a corpore, &c. Demum non obviat consuetudini nostræ, quod non reperiatur statuto universalis Ecclesiæ decretum, sicut duodecima ratio prætendebat: quoniam non omnia, quæ universalis Ecclesia multa cum veneratione modo observat, prius publicata fuerunt, sive demandata scriptis, sed multa eorum sunt sola consuetudine introducta, quæ pari pietate & reverentia colit & observat, unde B. Augustinus, & ponitur 2. dist. cap. Ecclesi. de istis loquens, ita ait: Ecclesiarum institutiones, quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accipimus, quasdam vero consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus, & idem utriusque pietatis debetur affectus, &c.

Rokisanæ molitiones nefariæ. (a) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Dub. l. 27. Cocl. l. 8.

Dum hæc & alia Prædicatores & alii religiosi viri, qui post diuturnum exilium Pragam reduces facti fuerant promulgarent, Joannes Rokysana (a) hæreticorum signifer, de quo supra memoravimus, incensus invidia, timensque ne apud Bohemos ejus fama obscuraretur, ausus est pro concione effutire, quotidie dæmones monastico cultu subornatos ad ipsos confluere; ac fundendum potius sanguinem, quam ferendam illorum præsentiam: ob quam sceleratam trucemque vocem pietatis studio vehementer commotus Sigismundus subiecit: *Immo ipsius Rochizanæ sanguinem ante aras sponte libabimus*; quo minaci responso territus vir impius in exilium fugit.

(b) Ext. apud Cocl. hist. Huss. l. 8. (c) Ext. in append. conc. Basil. & apud Cocl. l. 8. Bohemis consulunt Basileenses. (d) Ext. ibid. Quibus non necessaria utraque species.

XXII. Inter hæc cum a Bohemis, quemadmodum superioribus annis conventum erat, missi essent oratores, amplissimis mandatis (b) ab regni ordinibus instructi, commendatique concilio Basileensi a Sigismundo Imperatore literis ad Basileenses xar. julii die datis (c), ut quatuor concordiæ leges, quas compactata vocabant, firmarent, tum decretoriam sententiam Basileensis concilii acciperent in prædicta controversia, an laicis ad salutem communio calicis, uti contendebant novatores, necessaria esset, quod decretum a Basileensi concilio editum est his conceptum verbis (d): *Declarat sancta synodus quod fideles laici sive clerici communicantes & non conficientes, non astringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentum, sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi (sicut ait divina Scriptura) ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reverentia ipsius Sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Sive autem sub una specie, sive duplici quis communicet secundum ordinationem seu observationem Ecclesiæ proficit digne communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integre totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub una specie ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducto, & hactenus diutissime observata, & a doctoribus Divinæ legis sacrarum Scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, jam a longævo tempore commendata pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Dat. Basileæ in nostro solemni & publica sessione x. kal. januarii anno a nativitate Domini MCDXXXVII.*

Integrum esse Christum sub qualibet specie.

Justum & laudabilem esse morem communicandi populum sub una specie.

Porro jussi erant Bohemi oratores petere a concilio diplomata ejus sigillo consignata, quibus Bohemis laicis usus calicis permitteretur. Qua in re animadvertendum est, cætera concilia non nisi alio sigillo, quam Apostolicæ sedis legatorum synodo præsidentium consuevisse, at Basileenses, cum pontificiam omnem authoritatem sibi temere arrogassent, sine legatis Apostolicis factiosorum nutu pleraque decreta ederent, etiam sigillum proprium imprimi jussisse, de quo quærentem Eugenium supra audivimus. Itaque cum in re gravissima consulendus fuisset summus Pontifex, ut ejus authoritate usus calicis Bohemis veterem cum ecclesia Romana conjunctionem instauraturis permitteretur, Basileenses, qui a nonnullis turbulentis Romanæ ecclesiæ hostibus concitati pontificiam potestatem omni contentione infringere nitebantur, inconsulto Eugenio usum calicis Bohemis permiserunt, illum enim ab Apostolica sede ipsis non permissum non fuisse, ex Pontificum diplomatibus visuri sumus, quippe factiosa synodus pontificii fastigii æmula augendam suam authoritatem putabat, si Bohemos conciliasse Ecclesiæ videretur, ignorareque affectavit synodalia acta non valere nisi Romani Pontificis authoritate fuerint confirmata. Cæterum, ut calicis usus, quem sine Pontificis assensu permiserant, nil profuerit pro revocandis ab hæresi illa, qui calicis usu proposito subornati fuerant, describit Joannes Coclæus (e), cum illorum sacerdotes numquam leges a Basileensibus indictas observarint, nec pactis conventis contenti antiquos etiam catholicos Bohemos ad communionem calicis cogere nisi sint, atque etiam parvulis temere Eucharistiam porrexerint. *Cum*, inquit, *oratores Basileæ plus peterent a concilio, quam in compactatis continebatur, & dicerent.*

Usus calicis inconsulto Pontifice permissus laicis a Basileensibus.

Non profuit.

Plura illicita pertentarunt Bohemi. (e) Cocl. l. 8.

Subdolum Bohemorum petitum.

Primo & ante omnia petimus & supplicamus, quatenus pro tollendis litibus, jur-

jurgiis, & dissensionibus in populo nostro ex diversitate communionis indubitanter & infallibiliter sequentibus & infinitis malis [quæ nec dicere sufficimus sicut nec concepimus,] prorsus auferendis & abolendis dignemini clementer pro vestra bonitate & liberalitate regno nostro Bohemiæ & marchionatui Moraviæ dare, concedere, & demandare uniformem & unanimem omnibus & singulis sub utraque specie sacræ Eucharistiæ communionem, & hoc secundum ea, quæ in mandata bullæ legatorum & in compactatis nomine sacri concilii sunt inserta in capitula pro firmitate, ubi sic dicitur: Et omnia alia fiant, quæ pro observatione dictæ pacis & unitatis necessaria fuerint & opportuna. Ad hæc argute responsum est a sacro concilio, quod ex illa capitula neque competit jus sacro concilio faciendi Bohemis, quod pro bono pacis & unitatis teneantur dimittere usum communionis sub duplici specie, cum promiserint omnia facere, quæ pro observatione pacis & unitatis fuerint opportuna, hoc esset valde opportunum observationi pacis, ut ipsi in hoc sicut & in cæteris se conformarent, usui omnium aliorum vicinorum, & totius ecclesiæ Latinæ nec e contra ipsis Bohemis competit jus ad petendum, quod sacrum concilium compellat omnes de regno ad communionem sub utraque specie, tamquam hoc esset opportunum observantiæ pacis, maxime quia hoc contrariatur ei, de qua in ipsis compactatis specialiter agitur, scilicet de liberatione, cui contrariatur coactio, nam & in liberatione concedenda dicitur de illis personis, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter & devote postulaverint, & si devotioni & postulationi cujuslibet est relinquendum, non est ad hoc aliquis compellendus secundum ipsorum compactatorum seriem & tenorem. Et infra:

Conatur auctoritate concilii trahere in suas partes catholicos.

Quid responsum a concilio.

XXIII. Petunt Bohemi ut Eucharistiæ usus permittatur parvulis.

Petierunt præterea libertatem communicandi parvulos sacra Eucharistia at ea petitio simpliciter est denegata, eo quod communio parvulorum per compactata expresse sit exclusa. Similiter & ea petitio ipsorum mox tulit repulsam, quia petebant permitti sibi ad minus evangelia, epistolas, & symbolum in vulgari lingua in missis & ecclesiis coram populo, ad excitandam devotionem, libertari, legi, & decantari; dictam est enim, eam petitionem esse ex directo contra compactata, & ipsorum Bohemorum promissionem, per quam tenebantur se conformare ritibus Ecclesiæ: cum ergo certum esset, quod ritus Ecclesia hoc non habeat, neque in ipsa Pragensi ecclesia ante ista disturbia hoc fiebat, justum & rationabile foret, ut conformarent se ritibus Ecclesiæ, atque in hoc & in omnibus aliis compactata efficaciter adimplerent. Petierunt denique & suæ universitatis Pragensis & totius Ecclesiæ in capite & in membris reformationem; ad quam sane æquam atque honestam benigne a concilio responsum est, gratissimum esse sacro concilio quod universitas studii Pragensis reformetur ac reparetur, ideoque eam curam committendam esse legato concilii.

Quid responsum.

De Pragensi academia instaurata actum.

Jussi etiam erant Bohemi oratores in id incumbere, ut possent ecclesiasticam disciplinam in priorem formam revocare. At qui hoc pietatis specimen dabant, nunquam adduci potuerunt, ut ecclesiarum prædia & vectigalia restituerent, quippe pietatis larvam induebant, & a vera pietate abhorrebant. Ut vero Romanis Pontificibus desudandum fuerit, quo Bohemi laici relicto calicis usu occidentalis ecclesiæ ritibus se accommodarent, quandoquidem ex illius usu gravis error, quod non integer esset Christus sub qualibet specie foveretur, ac Basilensium nimia indulgentia ingentes lites pepererit, suis locis dicetur.

Sigismundi obitus.

Hoc porro devexo anno Sigismundum de vita decessisse tradunt scriptores (a), adduntque septuagenarium fuisse, eoque corporis habitu, ut nihil amplius ad decorem augustæ majestatis natura adjicere fere potuisset. Alias laudes crebris adulteriis ipsum obscurasse ferunt, atque Imperatricem in eodem flagitio deprehendisse, sed adulterum ignovisse adulteræ: quæ tamen crimina postea salubri pœnitentia deleverit. Cum morbum ingravescere sentiret, & Barbaram uxorem cum Polonis conjurare, ut Bohemiæ regnum Alberto genero præriperet, Praga discessit (b), ne Hungari a Bohemis opprimerentur, atque Iglaviæ obiit; cujus corpus in Pannoniam delatum in Waradiensi ecclesia S. Ladislao sacra ex supremis tabulis tumulo datum. [1] Successit (c) in ejus locum Albertus ipsius gener dux

(a) Æn. Silv. hist. Bohem. c. 53. Crantz. lib. 12. Wandal. cap. 1. Cocl. hist. Hus. l. 8. Dubrav. l. 27. Trithem. in chron. Spondan. & alii.

(b) Cocl. l. 8.

Succedit ei Albertus.

(c) Æn. Silv. cap. 35.

Au-

NOTÆ [1] Sigismundus imperator hoc anno die IX. decembris mortalitatem exuit. Annus & mensis certi apud omnes; dies vero non item; cum Æneas Silvius qui certus esse posset ejus rei author, diem sileat. Sed alius æque assertus author Andreas Ratisponensis, qui tunc scribebat, nec procul ab his locis aberat, obiisse testatur die IX. decembris, cui & Krantzius adstipulatur, quanquam hic diem VIII. signat, quæ forte dies fuit obitus, dies vero IX. sepulturæ. Regni hæreditatem reliquit Elisabethæ filiæ ejusque viro Alberto Austriæ duci eorumque familiæ successionem hereditariam asserunt. Hæc Andreas qui & addit obiisse Sigismundum Zaymæ in Moravia. Demum eodem authore discimus die XIX. decembris feria IV. Albertum in Prespurkch urbe Hungariæ idem regnum electione principum obtinuisse; sicut & in regem Bohemiæ electum die festo S. Joannis Evangelistæ, eodem scriptore referente scimus. MANSI

Austriæ, quem non modo propinquitatis jure, verum ex antiquo fœdere, quod inter Bohemiæ Reges principesque Austriæ de alterna in iis principatibus successione, deficiente prole mascula, intercedebat. Annisos Bohemiæ hæreticos Albertum ad indignas pactiones cogere, sed eximium principem privatis commodis prætulisse causam divini Numinis narrat Coclæus (a), atque ideo hæreticos Casimirum Regis Poloniæ tredecim annos natum Regem dixisse; sed non successere ex sententia Polonorum humana commoda religioni præferentium conatus, ut dicetur inferius. In hac vero rerum conversione Amuratem in Hungariam expeditionem duxisse & magna Hungaros affecisse clade sex oppida expugnatis, referunt annales (b) Turcici.

(a) Cocl. hist. Huss. l. 9.

(b) Annal. Turcici hoc ann. Hannival. l. 14. p. 2. Maruites Drag. in Amur. ex ist Joan. Leuncl.

Rex Lusitanus Africam invadit.

Interea Eduardus Lusitaniæ Rex, Africam Christo subjicere meditatus, regnum pontificiæ clientelæ misso Portugalensi episcopo commendavit, cui hæc rescripsit Eugenius (c).

(c) Lib. 11. p. 225.

Addictum illi apostolicum studium.

Eugenius, &c. Eximietatis tuæ personam, germanos tuos, regno quoque tua, & eorum populos tanquam nobis, Romanæ ecclesiæ, & Christiano nomini singulariter affectos magna prosequimur charitate, & quo majora sine intermissione subites pericula, labores, & rerum discrimina, qui perpetuum cum Christi infidelibus sustinetis bellum, eo ardentius omnia pro posse cupimus facere, honorem, decus, & commoditatem vestram spectatura. Quod reliquum est, licet credamus minime necessarium fore, commendamus eidem celsitudini tuæ sedis & Romanæ ecclesiæ & verum ecclesiasticorum in regnis tuis existentium jura, amplitudinem, & honorem. Dat. VIII. id. julii anno VI.

(d) Marian. l. 21. c. 2.

Tingitana provincia sedes obsessa a Lusitanis. Obsessi Christiani. Iniquas pactiones feriunt cum Mauris. Ferdinandus princeps obses sanctitatis gloria florescit.

Duxere (d) in Africam, sed tristi exitu, sacro crucis symbolo insignitum exercitum, quem Eugenius ad religiosam militiam proposita amplissima noxarum venia pellexerat, quinque Regis Eduardi fratres, pacti prius cum finitimis Hispanis fœdus, primosque impetus fecere in Tingim Mauritaniæ oppidum, a quo olim provincia Tingitana nomen traxerat. Cinxerant illud obsidione sex armatorum millia, cum affuere barbari rapptis magnis equitum peditumque copiis, ac nostros verso rerum vice obsedere. Timore perterriti Christiani pacem a Saracenis petere coacti sunt, quam illi accepta de Septæ arce dedenda sponsione præstitere. Dati illis obsides Ferdinandus Regis frater præcipuus belli author, aliique duces, donec regius assensus eliceretur. Concilio procerum in Lusitania coacto, in eam sententiam itum est, conditiones injussu regio acceptas irritas esse, neque implendas ab obsidibus suo luendum periculo, quod temere tentatum esset. Itaque Ferdinandus in perpetuam traditus est custodiam, in qua ejus virtus admodum eluxit; tanta enim animi æquitate eam calamitatem tulit, divinoque adeo amori vacavit, ut quidam illum inter sanctos referant. Sexennio fere post obiit, cujus sepulchrum apud barbaros visitur. Pluenti in urbe, sublimi ab iis loco situm veluti de gente Lusitana trophæum excitatum. Aucti etiam tunc audacia Granatenses infideles in Castellam incurrere paraunt: ad quos retundendos Eugenius Jordano tit. S. Laurentii in Damaso presbytero Cardinali in Castellæ & Aragoniæ regnis A. S. L. mandata dedit (e), ut Christi fideles ad sacrum bellum, ferendasque Joanni Regi & Ferdinando principi regni procuratori suppetias propositis indulgentiis concitaret.

(e) Lib. 12. p. 25.

XXV. Alfonsus Aragon. Rex Neapolitanum regnum invadit. Submissus in eum Witellescus patr.

Labantes Christianorum res erigere potuisset Alfonsus Rex Aragonum, si bellum quo fiduciarium Romanæ ecclesiæ Neapolitanum regnum obruere conabatur, barbaris ad proferendam cum imperio religionem intulisset: cujus frænare impetus Pontifex visus est, misso ad Isabellam Reginam cum subsidiariis copiis Joanne Witellesco, cujus prælia describunt pluribus authores (f): acerbissimas vero inde iras adversus Eugenium suis adversantem cupiditatibus concepit, ac factiosos Basileenses in eum accendit auxitque audacia, tum plura alia graviora molitus est. Cum vero interea Renatus Rex a Philippo duce Burgundiæ e custodia, data illi Castelensi velle esset emissus (g), ipsum Eugenius certiorem fecit (h) quanta in sedem Apostolicam Alfonsus ob susceptam ejus adversus Aragonios clientelam gessisset, precesque addidit, ut pariter patrocinium Ecclesiæ susciperet, adesseque archiepiscopo Cretensi, quem ad Francorum Regem miserat.

(f) Blond. dec. 3. l. 7. Collenut. l. 7. Summont. l. 4. c. 4. & aliis.

Renatus Rex Siciliæ restitutus libertati.

(g) Collen. sup. l. 6. Meyer. de reb. Belg. in Philip. & alii

(h) Lib. brev. p. 156. & in ms. Alex. VII. p. 228.

Aragonius seditionem in Basileensi conc. in Eugen. concitat. Renatus ut sedis Apost. partes defend. suscipiat rogatus.

Charissimo in Christo filio Renato Regi Siciliæ illustri salutem.

Non cessat quotidie charissimus in Christo filius noster Alfonsus Rex Aragonum illustris aliqua contra statum nostrum machinari & moliri tam in Basileensi concilio, quam alibi, ut nobis quasi necessitatem afferat retrahendi mentem nostram a favoribus tuis, quæ quantum nobis noceant etiam in rebus gravissimis tu ipse potes considerare. A te vero nullum adhuc præsidium neque auxilium habuimus, quod non tuæ voluntati, sed detentioni & captivitati tuæ imputamus. Verum cum nunc sis in libertatem restitutus, ad quam rem nos etiam deligentissimam operam pro posse impendimus, speramus a certo, quod causam nostram & sedis Apostolicæ defendendam suscipies, quemadmodum te decet, & nos suscepimus tuam. Itaque velis omni studio & deligentia, prout de te speramus, efficere ut commissa per nos venerabili

bili fratri nostro archiepiscopo Cretensi, quem ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Francorum illustrem destinavimus, juxta voluntatem nostram sortiantur effectum, prout etiam dilectus filius Joannes de Scampis thesaurarius Pictaviensis, subdiaconus noster, præsentium exhibitor latius referet ex parte nostra tuæ serenitati, cui velis fidem præbere. Dat. Bononiæ.

Mediolanen. dux Eugenium per suos vexat.

Vexabat pariter Eugenium Philippus Maria dux Mediolanensis Alfonso fœdere junctus, non modo Basileæ seditiosorum, verum ducum suorum etiam opera, tum Josias Aquaviva & Franciscus Piccininus Firmanos nonnullosque alios populos confictis literis seducere tentarunt, jactantes conciliatum ducem Mediolanensem fuisse Pontifici, seque illius obsequiis adeo addixisse, ut victricia mitteret agmina, quo Picenum sedi Apostolicæ subiiceret.

Picenum invadit.

Quibus a Francisco Sfortia Attendulo Romanæ ecclesiæ signifero acceptis Eugenius Picenos omnes de hostilibus insidiis pridie kal. novembris præmonuit (a). Hæc referebat ingratus princeps officia Christi vicario, qui ad Genuenses in concordiam cum eo redigendos studia apostolica collocabat: nam extant datæ eo argumento ad Thomam a Campo Fragosium Genuensium ducem ipsius literæ (b), quem cum ad pacem conficiendam optime comparatum reperisset, Florentinos hortatus est (c), ut ipsi quoque ad tam proficuum sanctumque opus perficiendum incumberent.

(a) Lib. 11. p. 154.

Pro beneficiis injurias rependit.

(b) Lib. 12. pag. 105.

(c) Ib. p. 105.

Eugenius, &c. Devotionem vestram in Domino exhortamur, quatenus oratorem seu oratores vestros, viros pacis & publici commodi amatores cum pleno ad eam rem, ac sufficienti mandato quamprimum ad nos destinare curetis, præfatos ducem, & dominum Januense requirere, inducere, & hortari velitis, ut opus tam salutare, tam sanctum tamque necessarium prompto & alacri animo capessant, pariterque oratores suos eadem ex causa, pleno & sufficienti mandato instructos, quantocius ad præsentiam nostram studeant destinare. Dat. Bononiæ XII. octobris anno VII.

Oratores a Genuensibus ad se mitti postulat.

XXVI. Pyrrhus Abbas Casinen. proditor Eugenii exauctoratur.

Defecit ad ducem Mediolanensem magnosque injecit tumultus ditioni ecclesiasticæ Pyrrhus abbas Casinensis Spoletanæ arcis præfectus, cujus fides cum Pontifici suspecta esset, abire jussus munere, arcem restituere Eugenio recusavit, quem merita affecturus pœna Eugenius abbatiam ei primum Casinensem edicto publico abrogavit (d): sed cum ille in perfidia obdurescerer, obsideri jussus est a Spoletanis, a quibus in eas angustias adductus est, ut equinas carnes voraret, cum in auxilium vocato Francisco Nicolai Piccinini filio, proditione Spoletum ingressus bona civium diripuit (e), dixasque cædes effecit, quo depulso Casinensis abbatiæ administratione Pontifex, ac disciplinam monasticam instaurare annisus, inter alios B. Joannis e Capistrano opera usus est.

(d) Lib. 10. p. 176.

(e) Blond. dec. 3. l. 8.

XXVII.

Hoc anno, consulturus Eugenius Christianæ religionis dignitati, censores fidei ad pellendam magiæ pestem jussit (f) incumbere.

(f) Lib. 12. p. 24.

Dilectis filiis universis hæreticæ pravitatis inquisitoribus ubilibet constitutis salutem.

Infanda magorum facinora.

Ad nostrum, non sine gravi mentis amaritudine pervenit auditum, quod plerosque Christi Sanguine mercatos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum damnationis lapsusque participes efficiat ejus infascinavit astutiis, quod ipsis detestabiles illius suorumque satellitum suasus & illusiones cæcitate noxia sectantes, dæmonibus immolant, eos adorant, ab ipsis responsa præstolantur, & accipiunt, illis homagium faciunt, & in signum desuper chartam scriptam, vel quid aliud tradunt, cum ipsis obligatoria, ut solo verbo, tactu, vel signo, maleficia, quibus velint, illis inferant, sive tollant, infirmitates sanent, aeris intemperiem provocent, & super aliis nefandis pacta firmant, seu quod talia conceperint præsumptores extant: imagines, vel alia constituunt, fierique procurant, ut ipsi dæmones inde constringantur, cum illorum invocationibus, maleficia perpetrant, baptismate & Eucharistia, nec non aliis sacramentis & quibusdam illorum materiis, etiam in eorum sortilegiis & maleficiis abuti non formidant, imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factis baptizant, vel ordinant baptizari, rursusque eorum aliqui sacratissimæ crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, mysterium non reverentes, in sculpturis & aliàs præfata crucis signo, varia opprobria, moribus execrandis irrogant, & de sacramentis ipsis, quæ nullatenus iteranda forent, ausibus superstitiosis iterare præsumunt, in grave utique Divinæ majestatis offensam, suarum & aliorum plurimorum periculum animarum, perniciosum pariter & exemplum.

Profanata ab iis Sacramenta.

Signo crucis abusi.

Nos hujuscemodi pestiferos, quibus grex Dominicus inficitur, contagiones & morbos propellere, cunctasque populos a præcipitiis & vetitis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi & aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substitui super iis, vobis & vestrum cuilibet, nec non omnibus & singulis, qui deinceps in quibusvis partibus sive locis hæreticæ pravitatis inquisitores extiterint, super præmissis & eorum quolibet contra talia, vel aliquod ipsorum committentes, aut fieri procurantes, seu quod dant auxilium, consilium, vel favorem quo-

Judicium severitatem in eos adhiberi jubet Pont.

mo-

modolibet exhibentes; nec non eorum receptatores & defensores, indeque suspectos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, seu conditionis fuerint, auctoritate apostolica, quoties vobis expedire videbitur, inquirendi, servatisque modis, qui juxta dispositiones canonicas, in processibus cum locorum diœcesanis, & aliis in casibus hæresis amplectendi sint, summarie, simpliciter, & de plano, ac sine strepitu & figura judicii procedendi, nec non illos examinandi, & prout eorum in iis, excessuum qualitates exegerint carceribus mancipandi & detinendi, pœnis quoque debitis, ac per censuram ecclesiasticam & quævis opportuna juris remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio percellendi, nec non omnia alia, & singula, quæ in præmissis & circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi & exequendi, etiam cum privilegiis & indultis apostolicis, quæ vobis in casibus hæresis hujusmodi suffragari possunt, plenam & liberam auctoritate præfata concedimus tenore præsentium facultatem, non obstantibus exemptionibus, privilegiis & indultis etiam, quæ locorum diœcesanis super eo forsitan, quod in suis civitatibus & diœcesibus ipsius pravitatis inquisitores ad inquisitionis officium admittere non debeant vel teneantur, & aliis personis, seu locis quibusvis apostolica prædicta vel alia quavis auctoritate concessa fuerint, & per quæ præsentium effectus quomodolibet impediri posset, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus specialis & expressa, ac de verbo ad verbum præsentibus mentio foret habenda, & quæ nullatenus alicui quoad hoc adminiculari volumus, nec non felicis recordationis Bonifacii Papæ VIII. prædecessoris nostri illis præsertim quibus cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diœcesim, nisi in certis exceptis casibus & in illis ultra unam dietam a fine suæ diœcesis ad judicium evocetur, seu ne judices a sede Apostolica deputati extra civitatem & diœcesim, in quibus deputati fuerint contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vices suas committere præsumant, non obstantibus duabus dietis in concilio generali, nec non aliis apostolicis constitutionibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. &c.

XXVIII. (a) Jo. Nid. l. 5. c. 3.

De aliis magorum horrendis flagitiis plura habet Joannes Nider (a), ac de perditissimo homine, cui nomen inditum Stadeles, ejusque magistro Hoppone hæc tradit, quibus similia antichristi pseudoprophetæ sunt patraturi: *Audivi*, inquit, *quædam ab inquisitore hæreticæ pravitatis Eduensi, qui nostri ordinis fuit in conventu Lugdunensi devotus reformator, & in Eduensi diœcesi multos de maleficiis reos inquisierat*. Et infra: *& fama communis habet. Sciverunt* (b), inquit, *hi duo, quando sibi placuit, tertiam partem vini, fœni, vel frumenti, aut cujuscumque rei de vicini agro, nemine vidente, ad proprium agrum deferre, grandines vastissimas & auras læsivas cum fulminibus procurare, in aspectu parentum infantes prope aquam ambulantes in ipsam, nullo vidente, projicere eos: sterilitatem in hominibus & jumentis efficere: in rebus & corporibus proximos lædere; equos sub insessoribus, si* * *strepam ascendenti tenerent, phreneticos facere, de loco ad locum per aëra, ut putabant, transmeare, a se cum capi deberent, fœtores pessimos emittere, in se capientium manus & animos tremorem magnum incutere, occulta aliis manifestare, & quædam futura prædicare: absentia velut præsentia conspicere: ictu fulminis nonnunquam quem vellent interimere, & multa alia pestifera procurare scivernnt, ubi & quando Dei justitia hæc fieri permisit*. At Hopponis magister Scavius gloriabatur alterum se esse Proteum, atque ex inimicorum suorum manibus, quoties ipsi luberet, inducta muris effigie, evasurum. Verum cum in laconico prope fenestram sederet, neminemque haberet suspectum, ab hostibus divina permittente justitia hastis confossus est. Porro neque humanam justitiam posse effugere magos insigni exemplo idem auctor ita demonstrat: *Cum*, inquit, *judex Petrus antefatum Stadelem capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus & naribus illapsus tam malus fœtor, ut se fere desperarent an maleficum invadere auderent, quibus judex ait. Secure miserum invadite, quia publica tactus justitia omnes vires perdet suæ nequitiæ, & ita res probavit exitus sive effectus. Idem judex tale dedit exemplum. Cum, ait, Stadelem captivassem, qui grandinibus terram & fame gravissima læserat, & per fulmina plura vastaverat, quæsivi a reo de veritate, qui post quartum ad chordas tractum primum responsum mihi dedit tale. Faciliter grandines procuro, sed ad libitum lædere non valeo, sed eos tantummodo, qui Dei destituti sunt auxilio, qui signo crucis se muniunt fulmine meo non interibunt.*

(b) Id. ibid. cap. 4.

Magorum opera ope dæmonum edita.

* stapedem.

Magus pro eum ogit.

Pereunt ejus artes cum a justitiæ administris capitur.

XXIX. (c) Id. ib.

Carnis humanæ mentio inducta a dæmonibus.

Addit Nider (c), se ex sacræ fidei censoribus & juri dicundo præfectis accepisse, convictos fuisse in Lausanensi agro magos, qui a dæmone in rabiem efferati natos suos trucidarint, coxerint, & esitarint, pluribus interjectis de præsidiis, quibus magicarum artium inimica vis infringi possit, hæc subiicit: *Quantum ex prædictis Petri verbis in summa collegi, quinque sunt, per quæ multum impediuntur aliquando in toto, aliquando in parte, aliquando ne in persona hominis fiant, aliquando ne in suis amicis, videlicet fidem inte-*

integram, vel Dei praecepta in charitate servantibus, se signo crucis & oratione munientibus, ritus & caremonias Ecclesia colentibus, publicam justitiam bene exequentibus, & Christi passionem verbo vel memoria ruminantibus. De prima & secundo exempli talia mihi Petrus, qui supra retulit, qua audierat de supradictis maleficis. Cum, inquit, quidam simplex, sed non rectus, maleficum me invocaret, ut inimicum suum vita privarem, aut in corpore laderem graviter fulminis icta, vel modo alio; vocavi ego magisterulum, id est dæmonem, qui mihi respondit quod neutrum facere posset: Habet, inquit, bonam fidem, & diligenter se signo crucis munit, idcirco non in corpore, sed in undecima parte fructuum suorum in campo si libet ei nocere possum. Addit ex eodem Petro judice aliud exemplum depulsi oratione sacra malefici, necnon aliud subdit (a) de Margareta virgine, quæ in diœcesis Constantiensis limite prope Athesim, cum tantam tempestatem concitatam vidisset, ut oppidum partim aquis, partim saxorum motibus obruendum esset, correpta Christi e cruce pendentis effigie adversus glomeratas orbes crucis signum in aere expresserit, cujus vi tempestas fuerit sedata.

Magi nocere nequeunt fide Christi armatis.

(a) Id. lib. 4. cap. 5.

Signo crucis sedata tempestas conflata a dæmonib.

Exectandis hujusmodi artibus dæmonum illusum etiam fuisse in Galliis præpotentem dynastam de Raiz regiorum castrorum magistrum, clarissima familia natum militari peritia rerumque gestarum gloria florentissimum, quique amplissimas toparchias obtinebat, refert Monstreletus (b), eo enim ambitiosi hominis spes, de ingentibus honoribus & principatibus dæmonum opera comparandis prorupisse, ut ritu magico pueros & fœminas prægnantes enecaret, quorum sanguine carmina dæmonum exaranda curabat, seque octoginta & eo amplius miseros violenta nece ad tantum patrandum flagitium peremisse confessum ait, atque a censore fidei apud Nanoetes damnatum anno MCCCCXL. ducis Britanniæ jussu præfocatum laqueo, flammisque injectum: quem, ubi fallacia esse dæmonum promissa animadvertit, veniam a Deo poposcisse addit. Ejusmodi magos prænuntiasse Amedeo duci Sabaudiæ ipsum infulis papalibus ornatum iri, refert Blondus (c): *Multis*, inquit, *narrasse novimus prædictam sibi a pythonibus futurum, ut pontificatu Romana decoraretur*. Sed de eo inferius.

(b) Monstrel. vol. 2. pag. 174. ann. 1440.

Humana sacrificia a magis facta.

Pronuntiatus duci Sabaudo a magis antipapatus.

(c) Blond. dec. 3. l. 8. & l. 10.

XXX.

Hoc anno id. augusti, ut refert Alfonsus Ciaconius (d), creatus (e) est ab Eugenio Cardinalis Joannes Vitellescus patriarcha Alexandrinus presbyteralique titulo S. Laurentii in Lucina ornatus, vir bellicis artibus clarus, ac magnis muneribus auctus ab Eugenio, quem demum vasta correpit ambitio, ut in exemplum humanæ inconstantis felicitatis venerit. Claudimus hunc annum Eugenii decreto, quo academiam Cadomensem in Normannia excitavit (f).

(d) Ciac. in Eug. IV.

(e) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 10.

Jo. Witellescus Card. creatus.

Cadomensis academiæ institutio.

(f) Lib. 10. pag. 160.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, rei quoque publicæ & orthodoxæ fidei incrementum in oppido Cadomensi, quod quidem ad multiplicanda doctrinæ semina & ad singulas humanis usibus res necessariae subministrandas accommodum esse, ac alias locum apertum & idoneum probabili diligenti informatione reperimus, generale studium authoritate apostolica tenore præsentium erigimus, statuimus, & etiam ordinamus, quod perpetuis futuris temporibus vigeat & præservetur ibidem tam in theologia, jure canonico, & civili, ac medicina quam in aliis quibuslibet licitis facultatibus, volentes ac similiter statuentes, quod legentes & studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus, immunitatibus, & gratiis concessis magistris in theologia, ac doctoribus, licentiatis, baccallariis, legentibus, & studentibus in studiis prædictis gaudeant & utantur, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis dominicæ MCCCC. XXXVII. III. kal. junii pontificatus nostri anno VII.

Cœ-

I. Cœpta synodus Ferrariæ.

(*a*) *Ext. in ms. bibl. Vat. sig. num. 4128. & in actis Andr. S. Crucis edit. ab Horat. Card. Just. p. 44.*

COEpta est celebrari Ferrariæ synodus œcumenica, soluta jam Basileensi, anno a partu Virgineo millesimo quadringentesimo trigesimo octavo indictione prima, præside Nicolao Albergato tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinale A. S. L. jussique præsules soluto conventu Basileensi in eam urbem ad Græcorum cum Latinis conjunctionem instaurandam se conferre. Extat ea de re pontificium diploma (*a*), quo Nicolao hujusmodi provincia data est.

Elogium Nicolai Card. Alberg.

Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali

A. S. L.

Cum nos nuper Basileense concilium ex certis causis urgentissimis, ac paci Ecclesiæ necessariis ad civitatem Ferrariensem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu duxerimus authoritate apostolica transferendum, ac postmodum ipsum concilium, in quo quamprimum intendimus & volumus personaliter interesse, certo tempore tunc expresso inchoandum statuerimus, ac etiam celebrandum, nos considerantes præcipua virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insignivit, quodque sapientia tua in magnis & arduis nostris & Ecclesiæ negotiis summa cum prudentia & integritate versata ingentem laudem tuis operibus comparavit, ac ideo in Domino confidentes, quod solitam prudentiam, fidem, & integritatem præstabis similiter in reliquis negotiis tuæ circumspectioni de cætero committendis, te de eorumdem fratrum consilio sedis Apostolicæ legatum cum plena potestate legati de latere, nec non nostrum & ipsius sedis in præfato concilio Ferrariæ celebrando præsidentem eadem authoritate tenore præsentium facimus, constituimus, & etiam deputamus, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis dominicæ MCCCC. XXXVII. II. non. januarii pontificatus nostri anno VII. Pariterque potestatem ipse tradidit decernendi ea, quæ ad pacem inter viros pios conciliandam, servandam mutuam ecclesiarum consensionem, orientales occidentalesque sacro fœdere conjungendos, & excindendas hæreses spectarent, cæteraque perficienda, ob quæ jam ante concilium Basileæ indictum fuerat; tum omnes nullo gradus, dignitatis, ordinisve discrimine & quavis provocatione rejecta, imploratque principum ope, compescendi, qui sacro Ferrariensi concilio adversarentur; præterea ornavit Cardinalem eundem pluribus aliis prærogativis (*b*) quæ ipsi authoritatem in eo munere conciliarent.

Præsidere jussus concilio.

(*b*) *Lib. 23. p. 11. ad 20.*

II. Sessio 1.

Accepto apostolico imperio Nicolaus mox Ferrariæ in principe ecclesia primam sessionem celebravit, uti subjectis verbis consignant publica documenta: *Anno a nativitate domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, indictione prima, die vero mercurii octava mensis januarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii divina providentia Papæ IV. anno septimo.* Interfuere (*c*) illi præside legato pontificio quinque archiepiscopi, episcopi octodecim, quatuor alii designati, tum plures religiosorum ordinum prælati. Præmissa est solemnis instructa religiosa pompa supplicatio, Spiritus sancti votivum sacrum ritu solemni peractum, habita etiam pia concio. Deinde Cardinalis jussu literæ Eugenii de translato Basilea Ferrariam concilio perlectæ, quas nos tum ante attulimus, tum alia de publica fide universis ad synodum perrecturis data, addita Nicolai marchionis Atestini eadem de re syngrapha.

(*c*) *Acta Andrea sancta Cruc. p. 45.*

Præsulum numerus.

Proximo die Nicolaus Cardinalis convocatis præsulibus ad constabiliendum concilium plures articulos proposuit, qui summa consilii maturitate discussi, nemine dissentiente die nona januarii sunt promulgati. Damnata in primis factiosorum Basileensium gesta, qui nulla freti authoritate multa nefaria facinora essent ausi, ac pronuntiatum (*d*) juxta Eugenium ex decreto conventa cum Græcis, pacta continente, atque ex alia sanctione in vigesima quinta sessione synodi Basileensis edita concilium Ferrariam transtulisse, tum valere ejus literas IV. kalend. januarii datas, quibus temere gesta a turbulentis & seditiosis præsulibus resciderat.

Factiosorum Basileensium decreta rescissa.

(*d*) *Ib. p. 50.*

Sancta universalis synodus, inquiunt acta, *per ipsius Dei gratiam authorizante beatissimo domino Eugenio Papa IV. in hac civitate Ferrariæ in Spiritu sancto legitime congregata universalem Ecclesiam repræsentans, præsidente vice & nomine ipsius sanctissimi domini Eugenii reverendissimo in Christo patre & domino domino Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem S. R. E. presbytero Cardinale A. S. L. illius inhærens firmissimo fundamento, qui Apostolorum principi dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; solicita servare unitatem spiritus in vinculo pacis*, & infra, *declarat translationem & declarationem prædictas fuisse & esse legitimas, justas, & rationabiles ac urgentissima necessitate ad tollendum impedimentum sanctissimæ unionis occidentalis & orientalis ecclesiæ, atque etiam ad evitandum schisma in Dei Ecclesia jam imminentem pro evidentique utilitate totius reipublicæ Christianæ fuisse & esse*

Transferendi concilii justas fuisse causas decernitur.

fa-

factas, & consequenter bone ipsam sanctam synodum ad ea omnia, pro quibus dictum olim Basileense concilium ab initio fuerat institutum, præsertim pro futuro œcumenico concilio, pro ipsa sanctissima unione prædicta in præsenti civitate Ferraria in Spiritu Sancto esse legitime congregatam & stabilitam, continuationemque deinceps ac prosecutionem ad prædicta omnia debere habere, translationem ipsam cum declaratione, ut præmittitur, subsecuta laudat, suscipit, & approbat. Et infra.

Conventus Basileens. post translationem damnatus.

Declarat insuper hæc sancta synodus quod cum notoria necessitas & evidens utilitas supradictarum causarum ipsum sanctissimum dominum Eugenium ad translationem ipsam cogeret & impulerit, sub decreto octavæ & undecimæ, vel cujuscumque alterius sessionis dicti olim Basileensis concilii ullatenus non includi, decernitque congregationem illam Basileæ, & omnem aliam, quæ ibi vel alibi sub nomine generalis concilii forsitan convenerit illegitimam potius & reprobam cumulationem & conventiculum esse censendam, & censeri debere, nullaque auctoritate generalis concilii posse consistere, &c.

Si quid in re Bohemica gestum sit, illud confirmatum iri. Sacramenta quibus Basileensibus devincti erant soluta.

Convulsit eadem synodus omnia, quæ Basileense conventiculum, arrogato sibi concilii œcumenici specioso nomine a tempore, quo pontificio imperio fuerat solutum gessisset, vel gerere auderet: si quid vero in Bohemica re utile præstitisset, id confirmaturam, suppleturamque vitium, quod intercessisset. Rescidit etiam sacramenta omnia, quibus aliqui olim concilio Basileensi adstricti fuissent; pronuntiavit eos, qui Romani Pontificis aulam sequebantur, ea de causa sacerdotiis, muneribus, censibusve ecclesiasticis non mulctandos; tum cunctos, qui conciliis adesse deberent obsecravit, ut proximo tempore Ferrariam ecclesiæ consulturi venirent.

Vocati Ferrariam præsules.

III. Pactiones cum marchione Atestino factæ. (a) Ext. ib. p. 42.

His a synodo Ferrariæ gestis, Pontifex profectionem suam parare cœpit: confectæ tamen prius XVI. januarii die inter Franciscum Cardinalem ærarii præfectum pontificio nomine, ac Nicolaum marchionem Atestinum nonnullæ pactiones (a) ad apostolicam spectantes dignitatem; quibus ille ad Eugenium meritis colendum honoribus, ædes parandas suo sumptu tum ipsi tum accessuris Imperatoribus & Cardinalibus, atque ad non exigenda e necessario commeatu inferendo vectigalia se astrinxit. Ut vero Pontifex Ferrariam se contulerit & a Nicolao marchione honorificentissime exceptus sit, refert subjectis verbis Andreas e Sancta Cruce: *Die veneris vigesima quarta prædicti mensis januarii sanctissimus D. noster dominus Eugenius Papa IV. de civitate Bononiensi versus civitatem Ferrariensem veniendo reverendissimorum dominorum S. R. E. Cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum, electorum, & aliorum prælatorum in multitudine copiosa solemniter associatus monasterium S. Antonii extra muros applicuit, illudque feliciter intravit. Die lunæ vigesima septima præfati mensis hora vigesima prima, vel quasi, prælibatus dominus noster Papa per patres & dominos hujus sacri concilii, equitando in cappis, nec non clerum civitatis Ferrariensis processionaliter cum reliquiis honorifice receptus magnificis viris domino Antonio de Paes decretorum doctore & milite serenissimi domini domini Joannis Castellæ & Legionis Regis a dextris, ac Nicolao marchione Ferrariensi a sinistris pedes equi ipsius domini nostri ducentibus, civitatem prædictam feliciter intravit, et usque ad ecclesiam majorem dictæ civitatis inclusive associatus fuit. Facta quoque per ipsum dominum nostrum ante altare in medio ipsius ecclesiæ paratum oratione, & dicta collecta, ipse in quadam cathedra ibidem solemniter parata se reposuit, & demum per reverendum patrem episcopum Foroliviensem, sermonem brevem fecit atque complevit, quo completo ipse dominus noster, data per eum primitus benedictione, ubinde descendens, palatium suum intravit.*

Eugenius Ferrariam accedit.

Solemni exceptus pompa.

IV. Exponit pro sua studia.

VI. id. februarii conventum Cardinalium, præsulum, ac doctorum coegit, in quo modeste de Basileensium seditiosorum turba questus, exposuit quæ gesta inique ab iis fuissent, utque omni animi contentione ab ineunte pontificatu ad pacem restituendam, componendos Christianorum mores, atque omnes maculas, quæ ordinibus quibusvis, vel ipsi pontificiæ majestati aut Romanis aulicis hæsissent eluendas aspirasset, concordiam cum Basileensibus alere nisus esset, nec votis potitus; immo ii non modo pontificios internuntios & oratores inhumane injuriis affecissent, verum & dignitati etiam Apostolicæ detraxissent, & orientalium cum Romana ecclesia consensionem, ad quam provehendam Basileensis synodus indicta fuerat, quamque ipse maximo animi ardore semper expetiverat, disturbare niterentur. Tum præsules hortatus est, ut optima ad compescendos seditiosos Basileæ congregatos conferrent consilia, ac singulari animi demissione addidit, ut si ipse vel familiares gessissent aliqua, quæ censura digna putarentur, ea a se vel illis emendatum iri: præterea eosdem patres est adhortatus, ut cæteris virtutum exemplo prælucerent. Ubi peroravit Eugenius eadem ipsius nomine a Joanne archiepiscopo Tarentino repetita fuere, ac tum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis Cardinalium, præsulum vero abbatum & aliorum nomine Thomas archiepiscopus Ravennas de navata pro re Christiana opera gratias egere Pontifici, ac studia sua ad ecclesiasticæ disciplinæ de-

Ad coercendos Basileenses incitat Patres.

In judicium vocati Basileen. schismatici.

decus in universis ordinibus instaurandum se conjuncturos spopondere. Vocati dein fuere in jus factiosi Basileenses, qui Florentia Utinove a saniore ac majore præsulum parte, ad quam loci electio devoluta pertinebat designatis, Avenionem delegissent, translatoque Ferrariam ad declinanda imminentia pericula concilio, Basileæ non sine schismatis labe perstitissent, increbrescenteque Imperatoris & patriarchæ Græcorum adventus fama pontificali munere Eugenium interdicere, atque aulicos objectis pœnis a pontificio comitatu Ferrariæque ingressu deterrere essent ausi. Quibus auditis Pontifex mature iis consulturum se, suamque innocentiam, ac Basileensium improbitatem in omnium gentium oculis constituturum respondit.

V. IV. id. februarii in celebri cœtu, habito in pontificio sacello de ordine considendi, de publicis actis conficiendis, ac de iis, qui concilio aggregandi forent sanctiones editæ, dieque proxima agitatum, quo legum ordine in Basileenses agendum esset. Alii pie eos monendos deque fœdere postulandos censuere, Castellani vero adhibendam in ipsos severitatem putabant, inter quos Legionensis episcopus, ut acta referunt, ita sentiebat: *Quod insolentia illorum de Basilea maxima fit, & si ipsi Basileenses concordare voluerint, veniant ad fontem, videlicet ad sanctissimum dominum nostrum, qui misericors est & semper pacem quæsivit.* Et infra: *Gradatensis viva voce proposuit dicens, quod pœnas pene graviores etiam terminis læsæ majestatis dicti rebelles incidisse deberent declarari, quodque etiam deberent mitti ad provincias singulas homines valentes & experti ad prædicandum populo, cum populus multoties inducat principes ad faciendum ea, quæ non facerent si populus ad illa non instaret.*

Præsulum in eos sententiæ.

Sessio II. XV. kal. martias celebrata est secunda sessio præside Eugenio Pontifice eique assidentibus septuaginta duobus episcopis mitris redimitis, assentiente synodo peractaque divina re conceptum, antea decretum a Foroliviensi episcopo e suggestu lectum est, quo factiosi Basileenses nullo dignitatis cardinalitiæ vel episcopalis discrimine contentas literis apostolicis de translato Ferrariam concilio pœnas contraxisse renuntiati (a), jussique excurrente mense Basilea discedere; data vero magistratibus Basileensibus ac populo mandata (b), ut eos inde ejicerent, censuræque non parituris intentatæ.

Contraxisse censuras pronuntiati.

(a) *Ib. p.* 63.
(b) *Lib.* 19. *p.* 230. *&* 279. *& in actis conc. Ferr. sess.* 2. *to.* 4. *p.* 1. *ex edit. Bin. & in actis Andr. sanctæ Cruc. p.* 64.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum in sacro olim Basileensi concilio de loci electione pro futuro œcumenico concilio ageretur, & per eos, ad quos potestas eligendi locum erat devoluta, factum esset decretum, ipsumque ambassiatores charissimi in Christo filii nostri Joannis Imperatoris Græcorum & venerabilis fratris Joseph patriarchæ Constantinopolitani ibidem existentes acceptassent, ac nonnullis Avinionem vel alium locum nominantibus, ad quem præfati oratores nullo modo ire velle protestabantur, asserentes pro certo præfatos imperatorem & patriarcham ad dictum concilium nisi personaliter interessemus, nullatenus accessuros, prædicti qui Avinionem petebant, visis Græcos ad eos nequaquam ituros, quoddam decretum sive libellum adversus nos, licet nullum, & de facto in grave scandalum & scissuram Ecclesiæ, iniquique sancti operis unionis vi deliset Græcorum perturbationem conflare temere ausi sunt. Nos pro unitate Ecclesiæ conservanda, & dicta unione Græcorum consequenda prædictum Basileense concilium ex justis, rationabilibus, necessariis, ac urgentibus causis de consilio & assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quamplurimis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, & dilectis filiis electis & abbatibus apud sedem Apostolicam existentibus id laudantibus & consulentibus ad civitatem Ferrariensem & Græcis & nobis accommodam sub certis modo & forma, ut illi a tam scandaloso processu merito resipiscerent, Apostolica auctoritate transtulimus, prout in literis super inde confectis latius continetur. Ipsi vero omnem viam pacis spernentes, & in suo obstinato proposito perseverantes, literasque dictæ translationis, ac omnia in eis contenta parvipendentes, ac mala malis cumulantes, non solum rationabilem translationem nostram, ex prædictis justissimis ac urgentibus causis, ut præmittitur, factam non acceptarunt, sed ut infra certum tempus & sub suspensionis pœna prædictam translationem revocaremus, monere iterata temeritate sunt ausi, quod quidem nil aliud erat, quam ut tam sancti operis, tamque Christianis omnibus optabilis prosecutionem deserere cogeremur.

Ut præstantior concilii Basileen. pars locum in Italia delegerit. Eum admiserint oratores Græci, Avenionem respuerint. A Factiosis libell. editus ad turbandam ecclesiæ pacem.

Ferraria veluti Græcis accommoda designata.

His non sine animi displicentia intellectis, cum ea omnia non solum in destructionem tam sancti operis, sed in manifestam Ecclesiæ scissuram, ut præmittitur, tendere videremus, translationem per nos tam necessario factam, & conditiones in illa appositas purificatas fuisse, & ipsum Ferrariense concilium inchoari, ac legitimam prosecutionem habere debere prout in aliis nostris literis continetur, plenius declaravimus, ad illudque inchoandum dilectum filium nostrum Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum S.R.E. Cardinalem nostrum & Apostolicæ sedis legatum destinavimus. Quod quidem in non parvo prælatorum numero legitime congregatum in publica sessione translationem, & declarationem prædictas legitimas, justas, ac ra-

Anaisi Basileen. orientalium cum Rom. ecclesia conjunctionem dirimere.

Æquissimas transferendi concilii causas fuisse pronuntiatum.

rationabiles, ac urgente necessitate ad tollendum impedimentum præfatæ sanctissimæ unionis occidentalis & orientalis ecclesiæ ac etiam ad evitandum scissuram in Dei Ecclesia nunc imminente pro evidenti utilitate totius reipublicæ Christianæ fuisse & esse factas solemniter declaravit, prout ex serie decreti super inde confecti liquide constat.

Interea certiores facti prædictos Imperatorem patriarcham, & Græcos litoribus Italiæ appropinquare ad hoc ipsum sacrum Ferrariense concilium Deo duce, ea intentione & firmo proposito venimus, ut non solum hoc sanctæ unionis opus, sed illa etiam, propter quæ concilium Basileæ fuerat congregatum, realiter & cum effectu adjuvante Domino, prosequeremur. Ad quæ etiam advertens dilectus filius Julianus tit. S. Sabinæ presbyter Cardinalis A. S. L. ut prædictos a tam manifestis scandalis abstineret, multis validissimis rationibus hortaretur, & pro eorum obstinata mente nullatenus exaudiretur, sed eos magis ad illa scandala in Dei Ecclesiam perpetranda paratos aspiceret, ne illorum impietatibus assistere videretur, inde discessit.

Julianus Card. Cæsarin. A. S. L. Ferrariam se confert.

Illi vero neque id considerantes, & nescientes, in semitis pacis & justitiæ dirigere gressus suos, jamque certiores effecti Græcos nullatenus ad eos accedere velle, ac litoribus Italiæ appropinquasse, in sua cordis duritia perseverantes, cum dictam Græcorum unionem pro qua nobiscum totis viribus, ingenio, & industria laborare, ac nobis assistere debuissent, aliter impedire & disturbare nequirent, pejora prioribus adjicientes, ad tantum temeritatis & audaciæ sunt progressi, ut nos a papali administratione suspensos esse, pluribus Regum & principum oratoribus, qui Basileæ erant, eam nefandum scelus, ausu sacrilego declarare, & ad alia plura, licet nulliter & de facto, procedere præsumpserint.

Certiores facti Basileen. nolle Græcos ad eos accedere.

Pontificium munus abrogare Eugenio nituntur.

Nos igitur attendentes excessus eorum adeo notorios esse, ut non possint aliqua tergiversatione celari, quodque error, cui non resistitur, approbari videtur, & latam pandit delinquentibus sinum, qui eorum erroribus non resistit, ac nequeuntes absque gravi offensa domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ suæ sanctæ tot & tantos excessus qui præsertim sanctam & optatissimam unionem Græcorum impedire, disturbare, ac penitus tollere videantur, ulterius tolerare, adversus præfatos in Basilea existentes, hoc sacro approbante concilio, in virtute Altissimi decrevimus, justitia mediante, in quantum oporteat, procedendum. Quapropter, matura deliberatione cum hoc sancta synodo præhabita, omnes & singulos Basileæ sub prætensi concilii nomine, quod verius conventiculum dici debet, contra translationem & declarationem prædictas convenientes, ac tam scandalosa & nefaria præsumentes, etiam si cardinalatu, patriarchali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate ecclesiastica vel sæculari præfulgeant, pœnas excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum, inhabilitationis ad futura in dictis nostris literis translationis contentas, hoc sacro approbante concilio incidisse decernimus & declaramus, decernentes insuper & declarantes irritum & inane, ac nullius roboris vel momenti quidquid per eos tam circa prædicta, quam contra curiam nostram sequentes, vel in sacro Ferrariensi concilio existentes a die translationis per nos factæ sub nomine concilii vel alias attentatum fuerit vel in posterum quomodolibet contigerit attentari, mandantes propterea, ipso etiam sacro approbante concilio, sub dictis pœnis & censuris & virtute præstiti juramenti, quo sanctæ sedi Apostolicæ tenentur astricti, omnibus & singulis Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis episcopis, electis, & abbatibus & cæteris cujuscumque conditionis, status, & gradus existant in dicta civitate Basileensi sub præfato prætextu concilii convenientibus, quatenus infra triginta dies a die data hujus decreti debeant realiter & cum effectu ab ipsa civitate recessisse, præcipientes quoque magistris civitatum, consulibus, scabinis civitatem Basileensem regentibus, & gubernatoribus, cæterisque officialibus, quocumque nomine censeantur, quatenus infra prædictum triginta dierum terminum prædictos non recedentes a civitate præfata expellant, & a se realiter & cum effectu abiiciant, quod si infra prædictum terminum facere omiserint, omnes & singulos regentes & officiales prædictos excommunicationis, populum vero & civitatem præfatos ecclesiastici interdicti sententias incurrere decernimus ipso facto, quorum absolutionem nisi in mortis articulo, interdicti vero relaxationem nobis specialiter reservamus. Omnibus insuper & singulis ad quorum notitiam hæc pervenerit, in virtute sanctæ obedientiæ & sub excommunicationis pœna præcipimus & mandamus, ut si prædicti in Basilea convenientes civesque ipsi nobis non obediendo fuerint contumaces, nullus post dictum terminum ad dictam civitatem Basileensem accedat, sed ipsis denegent mercimonia & cuncta ad usum hominum necessaria. Mercatores quoque, qui causa dicti olim concilii ibi convenerunt, cujuscumque conditionis existant, sub eodem excommunicationis pœna inde omnino discedant. Si qui vero hæc nostra mandata contempserint, elapso dicto termino, Basileensibus in contumacia persistentibus, aliqua forsan portare præsumentes, cum scriptum sit: Iusti tulerunt spolia impiorum, *possunt tales hujusmodi*

Percussi anathemate aliisque pœnis affecti.

Acta eorum abrogata.

Data Basileæ magistratibus imperia.

Ni pateant fidelium commercio interdicti.

Pervicacium mercatorum res prædæ expositæ.

a qui-

a quibuscumque Christi fidelibus impune spoliari, bonaque ipsa prius capientium dominio cedant.

Veruntamen, quia redeuntibus gremium suum numquam claudit Ecclesia, si prædicti Basileæ commorantes, vel ipsorum aliqui infra prædictum terminum triginta dierum a die datæ præsentium, ut præmittitur, ad cor redierint & a dicta civitate recesserint, prædictas pœnas, quoad obedientes, prædicto sacro concilio approbante, remittimus & plenarie relaxamus, easque pro infectis ab earum data & quæcumque inde secuta haberi volumus, decernimus, & mandamus supplentes, præfata approbata concilio, omnes defectus, si qui forsan & solemnitate juris in præmissis vel ex omissione alia intervenissent. Nulli ergo omnino hominum, &c. Datum Ferrariæ in generali sessione synodali solemniter celebrata anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCDXXXVII. xv. kalendas martii pontificatus nostri anno VII.

VI. Præstantior Basileensium pars Eugenio paruit.

Obtemperavit jussis apostolicis præsulum Basileæ agentium pars, quæ dignitate auctoritateque excellebat, atque inter alios Cardinalis S. Angeli legatus Venetias ad Græcos excipiendos procurrit. Pars alia obduruit in pertinacia, ac minoris ordinis sacerdotes in locum deficientium præsulum substituit, Pontificeque cum orientalium & occidentalium episcoporum amplissimo numero concilium celebrante Ferrariæ, universalem Ecclesiam Basileæ repræsentare impudenter jactavit. [1]

(a) Phrantz. l. 2. c. 13.

Quod ad Græcorum adventum spectat, refert Georgius Phrantzes (a) Imperatorem, antequam Constantinopoli solveret, recessum suum Amerræ Turcarum Regi significasse, barbarum vero ab eo ipsum consilio revocare conatum: quippe Latinorum Græcorumque conjunctioni invideret, ne tum Græcos veritos, ne absente Imperatore Ameras impetum suum ad obruendam Constantinopolim converteret, in deliberationem rem adduxisse, an Turciæ obsecundandum foret, an ad synodum abeundum: demum egresso Constantinopoli Imperatore Turcam urbem oppugnare constituisse; sed Halilbassam ejus sententiæ obstitisse, ita enim eventurum, quod maxime Turcæ vererentur; expectandam potius successum videri, si enim Græci Latinis adhæserint, pacem cum iis pangendam, deinde opportuno tempore occasionem ad debellandam Constantinopolim captandam. Vehementi metu Constantinopolitanos, his auditis, commotos fuisse, refert author, sed ad eorum animos confirmandos submissas jam ante Latinorum subsidiarias copias vidimus.

Constantinopolim oppugnare constituit Amurates.

Subsidiariæ e Latinis copiæ submissæ.

(b) Id. ibid. cap. 14.

Describit accurate idem author (b), qui rem ex Demetrii despotæ ore accepit, apparatus magnificentiam, qua imperator a duce senatuque Veneto acceptus est; sed Phrantzes ipse prætermisso, quem harum rerum cupidi legere poterunt, sufficerit nobis ex Andrea e Sancta cruce (c) brevem narrationem delibare.

(c) Andr. e sancta cr. p. 70.

Exceptus Venetiis ingenti pompa Palæologus Imperator.

Nona, inquit, *februarii die an. MCCCCXXXVIII. magno cum campanarum pulsu Græci Venetiis recepti sunt, duce Veneto, cum veteribus dominio præsidentibus in navi quam bucentaurum nominant, obviam euntibus, in qua Imperatore recepto, ad palatium sibi dispositum conduxere; veniebant namque, ut asserebatur, omni dimissa credulitatis pertinacia, ut veritatem cognoscerent, meritoque plaudendum fuerat.* Et infra: *Eugenius summus Pontifex reverendissimum Cardinalem S. Crucis, ac marchionem Ferrariensem ad Græcos recipiendos Venetias misit, audita Græcorum adventu, sed & reverendissimus dominus Cardinalis S. Sabinæ S. Angeli cognominatus, qui Basileensi concilio præfuerat, qui ad hoc potissime conventionem illam protexisse asseruerat, ut Græcorum autori causam daret, cum Græcas Pontificis navibus*

Missus ad eum cum aliis Nicolaus Card. Alberg.

NOTÆ [1] QUanquam vere hoc ineunte anno cardinalis S. Angeli, vel potius S. Sabinæ ex urbe Basilea Venetias se contulit ut Græcos exciperet; non tamen Eugenii bullam de abrogatione concilii Basileensis adhuc prorsus accepisse videtur. Primo enim constat, alio plane consilio eo venisse quam ut pareret edicto Eugenii lato Ferrariæ XV. kal. martii quo patres omnes Basileenses venire Ferrariam jubebantur. Id colligo ex die, qua Venetias appulit, teste enim Sanuto, die XIX. Februarii, nempe triduo post ejusdem decreti promulgationem eo pervenit. Discessisse ergo a concilio oportet ante aliquot dies quam decretum ederetur; quin & Basilea abfuisse die XX. decembris anni superioris in nota ad eundem annum non futili conjectura dedimus. Cum vero pervenit Venetias Græcum imperatorem adivit, & cum illo de rebus præsentibus non privato nomine, sed tanquam legatus Basileensis concilii egit, teste Sanuto in vitis ducum Venetorum ad hunc annum: *Andò a visitare l'Imperatore, & etiam il patriarcha, e andò come legato del concilio di Basilea.* Agens pariter Venetiis literas a Basileensibus excepit, ex quibus spes illi facta est, ut controversiæ omnes sopirentur, dummodo concilium extra Ferrariam totamque Venetorum ditionem haberetur. His acceptis, ait Sanutus, Mantuam se contulit rem de referendo huc concilio ut fama erat acturus. Haud diu tamen post nempe die XI. martii Ferrariam ad pontificem adiit. Idem etiam Sanutus ex literis ex concilio Basileensi receptis Venetiis, narrat mense martio in concilio illo superfuisse præter cardinalem Sabaudum, episcopos XXV. & abbates XVII. MANSI

Imp. & patriarch. Pontificem de ipsor. adventu certiorem faciant.

bus advehi conspexit, ex Basilea Venetias venit paulo post præfatorum Cardinalis & marchionis adventum. Et infra: *Imperator & patriarcha Græcorum primo eorum ingressu ex Venetiis ad summum Pontificem oratores destinarunt sæculares tres, abbates duos, qui vigesima februarii Pontificem adierunt. Data eis licentia publice disserendi, sæculares convenienter summo Pontifici in accessu genuflexi sunt. Clerici vero curvato capite aliam reverentiam non exhibuerunt. Exposuerunt Imperatorem & patriarcham ad nutum suæ sanctitatis venisse, illicoque pausa ex longo itinere sumpta adventuros.*

Prosequitur deinde author, ut Palæologus relicto Venetiis patriarcha, Ferrariam ingressus Pontificem salutarit: *Quarto martii Græcorum Imperator Ferrariam magno cum equitum apparatu ingressus est. Occurrerunt ei Cardinales obviam omnes, qui tunc Ferrariæ erant, extra civitatem cum magno prælatorum comitatu. Sub pallio aureo ductus est ad palatium apostolicum, & equester usque ad Papæ cameram, via ad hoc in palatio Ferrariensi per marchiones antiquitus constructa, exhibitaque Romano Pontifici reverentia debita, ad palatium, paradisus cognominatum, pro sui residentia dispositum simili pompa associatus est.* Visitur in æneis valvis basilicæ S. Petri Eugenii jussu conflatis efformata effigies, qua Pontifex ipse papali thyara redimitus, Imperatori nudo capite altero genu provoluto manum porrigit, a quo nonnihil discrepat Phrantzes (a), dum hæc de Pontifice scribit: *Cognito Imperatorem ad portam adesse, surrexit & inambulavit, & ita sponte facientem Imperator offendit, qui cum in genua vellet procumbere, non id Papa permisit, sed eum complexus porrectaque dextera osculatus est, & ad sinistram suam collocavit.*

Ut fuerit exceptus Ferrariæ habitusque Imp.

(a) Phran. l. 2. c. 15.

VII. Patriarcha Constant. Ferrariam applicat.

Applicuit deinde Ferrariam VIII. id. martii patriarcha, navi ornatissima invectus, cum archiepiscoporum, episcoporum, ac prælatorum frequens turba cum marchione Ferrariensi ejusque filio viam ei prodiissent, exambivit ipse, ut sibi etiam Cardinales occurrerent, quocirca extractus in diem sequentem illius in urbem ingressus, quem Andreas e Sancta cruce (b) ita describit: *In diluculo diei sequentis, requisitis curialibus speciali nuntio ad portum, quo naves Ferrariam applicant curialium quisque equester accessit. Duo Cardinales juniores diaconi Prosper de Columna tit. S. Georgii ad velum aureum & Firmanus S. Mariæ in via lata pariter accesserunt Pontificis jussu, equitantibus patriarcha & Græcis aliis, Cardinales ei occurrerunt obviam nullaque ad invicem alia inclinatione facta nec alter alteri pileum flectens, dominus de Columna, qui ex duobus ætate minor, dignitatis tamen adeptione major collega, patriarchæ sic inquit. Reverendissime pater, dominus noster Papa misit nos, ut associaremus paternitatem vestram, eoque in medio sumpto ad palatium apostolicum conduxere.* Addit author, ut a Pontifice exceptus sit: *Papa, inquit, eidem non occurrit in publico, quinimmo ultra consuetum morem in privata camera secreti cubiculi mansit, ut arbitror prænarrata difficultatis respectu, ingressusque est patriarcha sex sociatus tantum Papaque, ut totidem secum haberet, si vellet, ultra Cardinales, convento. Sedit summus Pontifex usque ad patriarchæ adventum in secreta camera, Cardinalibus ad dexteram Papæ constitutis. In scabello ad sinistram disposita receptus est, eoque paululum summum Pontificem allocuto, ad palatium sibi pro habitatione assignatum associarunt omnes, qui secum ex navi venerant, Cardinalibus demptis.*

Ambo ut sibi Cardinales occurrant.

(b) Andr. e sancta cr. in dial. pag. 71.

Quo ritu illi occurrerint.

Quomodo exceptus ab Eug.

Dum ea geruntur, Basileenses ex Græcorum cum Eugenio consensione pellici ad obsequium non potuere: qui si, ut ajebant, orientalis ecclesiæ occidentali conjungendæ pio studio arsissent, ob discrepantem de loco, in quo perficienda foret, sententiam, nova concitare offendicula non debuissent, neque schisma construere & moliri, dum alii ad illud abolendam procellosa maria sulcabant. At ii acrioribus arrogantiæ invidiæque stimulis agitati, quamvis numero paucissimi & acephali, Pontificem atque orientales occidentalesque episcopos se ipsis non subdidisse ægerrime tulere, atque in duabus sui conventiculi sessionibus (c) Eugenium sacræ & profanæ rei administratione veluti in sacrilega scena interdixere, constitutoque de lapsuro de pontificali gradu dejecturos sunt comminati, vetueruntque causas provocatione facta ad Romanam curiam averti; postremo de sacerdotiis censibusque ecclesiasticis conferendis reservandisque plura temere sanxerunt. Compescere eorum impudentiam nisi sunt principum electorum imperii oratores, seque concordiæ futuros interpretes polliciti sunt, se videlicet allecturos Græcos ad unum e tribus, quæ designarant locis: ac si Græci non assentirentur, de loco & Pontifici & præsulibus Basileæ congregatis accommodo deligendo agitaturos. Quibus fucata ac subdola oratione (d) respondere, Eugenium pepigisse cum Græcis de Ferrariensi urbe, ut concilii censuram effugeret, quasi nil magis optaverit, quam ut sacra disciplina restitueretur. Cæterum septemviri, cum Pontificiæ & Basileensis conventiculi edicta contraria cernerent, XV. kal. aprilis (e) neutri parti adversus alteram, studere sanxere magno Ecclesiæ damno: cum uni-

Furunt invidia Basileens. schismatici.

(c) Acta conc. Basil. sess. 31. 9. kal. feb. & sess. 32. 9. kal. april. to. 4. par. 1. ex edit. Bin.

Pontificem exauthorare quod ipsis non paret moliuntur.

Basileensium seditiosorum calumnia.

(d) Ext. in append. conc. Basil. pag. 123.

(e) Ext. decret. apud Cocla. l. 9.

Objectum ab iis Eugenio schismatis falsum crimen.

universus occidens cum Pontifice pro Græciæ juvandis in Turcas conspirare debuisset. Edidere Basileenses alium libellum (a) idib. martii in alio seditioso cœtu, in quo schismatis crimen, quo ipsi se contaminabant, affingere Pontifici non erubuere. At quibus argutiis (b) errorem astruxerint audiamus.

(a) Ext. ib. pag. 124.

VIII.

(b) Ext. inter ep. synod. conc. Basil. edit. Bin. to. 4.p.1.pag. 124.

Eorum argutiæ.

Si liceret, inquiebant, *Romano Pontifici congregatum concilium dissolvere, prorogare, de loco ad locum transferre contra ipsius consensum, & dum in uno consilio agerentur, quæ sibi non placerent in facto fidei, aut generalis reformationis, aut schismatis & talium hujusmodi, transferre ad alium locum placitum sibi, & ibi homines congregare &, si ibi iterum non fieret, quod vellet, transmutare in locum alterum, sicque totam Ecclesiam de loco ad locum ducere & reducere, quis non intelligit ex hoc obedientiam ipsius ad universale concilium, Ecclesiam militantem repræsentans, posse frustrari? Quomodo enim concilium Papam in facto fidei generalis reformationis & cæteris judicare poterit, si illico, ut judicare cœperit, valeat per Papam dissolvi aut mutari? Quis intellectus hoc capit, ut concilio in Papam jurisdictionem exercere donatum sit a Domino, & tamen concilium ipsum se in aliquo loco stabilire non possit, in quo jurisdictionem hujusmodi exerceat, sed ex voluntate Papæ totaliter dependeat ipsius mutatio?* Hic fuit Basileensium novatorum turbulentus error, ut concilio in Papam indubitatum, de cujus fide & electione non controverteretur, potestatem datam a Domino finxerint, adeo ut eum ob celebratum in Italia concilium ad Græcos, Armenios, Æthiopes, Nestorianos, Maronitas, Georgianos a schismate revocandos exauctorare non perhorruerint, quorum argutiolas ita refringit Joannes Turrecremata postea Cardinalis (c): *Quemadmodum ad Romanum Pontificem, ut ad Ecclesiæ principem pertinet concilia universalia, si bene processerint, approbatione & auctoritate sua confirmando honorare, ita ipsius est ea concilia, quæ in perniciem fidei aut totius Ecclesiæ perturbationem celebrata reperta fuerint, corrigere, reprobare, ac cassare ea, quæ minus juste minusque bene acta sunt, retractando & condemnando, sicut de concilio Ariminensi patet, quia cum in eo fides læsa fuit, & infidelitas conscripta, Damasus Papa illud annullat, ut jam docuimus supra in cap. 58.*

Refelluntur.

(c) Turrecr. sum. de eccl. l. 3. c.62.

Concilia si non diriguntur a Pont. errare possunt.

Justis vero de causis transferri posse concilia, ac Basileense translatum justissime, cum nonnulli novatores confundendæ hierarchiæ ecclesiasticæ cupidissimi tyrannidem corripuissent, ac veterem conciliorum ordinem moremque sustulissent, ita confirmat (d): *Plane considerata bene superioritate Romani Pontificis, atque auctoritate, quam habet in universali Ecclesia, nullus Christianus vertet in dubium, quin Romanus Pontifex, qui Ecclesiæ princeps est, cui totius Ecclesiæ universalis cura ab ipso immortali ac omnipotenti Deo commissa est, poterit universale concilium congregatum, rationabili causa exposcente, absque cujuscumque alterius consensu dissolvere, aut in alium locum transferre. Quam conclusionem licet multis rationibus firmare possemus, ex superioribus aliqua commemorando potius agemus.*

(d) Id. ib. c. 67.

Transferri potuisse Basileen. concil. probatur.

Primo sic ex illo, quod ait Christus B. Petro Matth. XVIII. Quodcumque ligaveris super terram, &c. Unde contra hanc potestatis prærogativam dicere videntur qui negant Romanum Pontificem ex causa rationabili posse dissolvere concilium aggregatum.

Secundo sic. Principium regulare ff. de legibus l. 1. est, quod ejusdem est solvere cujus est concedere, unde etiam juris regula prima situata extra de regulis juris est, quod per ejusdem causas res dissolvitur per quas nascitur, cum autem universalia concilia authoritate Romani Pontificis & congregentur & robur accipiant, ut patet dist. XVII. per totum, patet quod Romanus Pontifex poterit concilium universale, rationabili causa exposcente, dissolvere, unde remota potestate Papæ jam non remanet concilium, sed conventiculum, ut dicit text. dist. XVII. multis.

Tertio sic. Si, ut superius ostensum est, concilia non rite celebrata Romanus Pontifex, utpote totius Ecclesiæ judex, potest sua authoritate sine cujuscumque alterius consensu cassare & reprobare, ut in c. Cuncta per mundum 9. q. 3. quis nisi insensatus, negabit Romanum Pontificem concilia non rite celebrata, aut in malum machinantia posse authoritate sua, sine consensu cujuscumque dissolvere, attento maxime quod Dominus per prophetam Isaiam ait c. XXXIV. Solve colligationes impietatis.

Quarto confirmatur authoritate Papæ Gelasii, qui in ca. Cuncta 9. q. 3. ita inquit. Cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum sedes Beati Petri jus habet dissolvendi, utpote qui de omni Ecclesia fas habeat judicandi.

Quinto sic. Negare, quod Romanus Pontifex non possit dissolvere concilium congregatum, rationabili causa exposcente, videtur esse nimium periculosum Christianæ fidei & unitati Ecclesiæ. Ergo nullo modo est dicendum. Consequentia patet, & antecedens colligitur ex casibus multis. Primo quidem, & maxime cum contingeret, quod ad eorum hominum impietatem synodus esset devolata, quorum studia privata in eversionem fidei, pacis, & unitatis agitarentur Ecclesiæ, sicut ait Leo Papa de secunda synodo Ephesina. Secundo cum epi-

Dissolvi ab eodem posse.

scoporum, qui patres & columnæ dicuntur Ecclesiæ, judicio contempto, inferiores multitudine seditiosa prævaleate hierarchicum ordinem molireatur confundere. Tertio cum synodus in tyrannidem esset conversa. Quarto cum aliqui in concilio novis ausibus usurpare jura apostolici principatus pertinaci animositate contenderent. Quinto cum contingeret, quod concilium foveret hostibus Romanæ Ecclesiæ ac summi Pontificis. Sexto cum princeps terræ, in quo celebrari synodum contingeret, multitudine clericorum dominii sui adversus Romanum Pontificem, vel Romanam ecclesiam, aut alios prælatos Christianos aliquod sinistrum attentare præsumeret. Septimo cum synodus ad manus devolveretur eorum, qui pro principatus sui gloria, aut corporali utilitate consequenda perpetuare concilium niterentur. Octavo cum cautelose id ageretur, ne adveniente Romani Pontificis decessu ad eos futuri Pontificis devolveretur electio, & sic de similibus, quæ tam ex antiquorum conciliorum practica, quam ex pravis Basileensium studiis nota sunt. Quis autem in hujusmodi casibus, nisi ratione vacuus, dogmatizare præsumeret Romanum Pontificem universalis Ecclesiæ principem, pastorem & custodem non posse absque cujuscumque alterius consensu concilium universalis Ecclesiæ dissolvere? Plane non nisi insanus assereret, quod turbæ luporum insidiantium vitæ ovium, pastor non posset absque luporum consensu lupis illis obviare, & illos profugare de loco.

IX. Utebantur præterea hoc argumento Basileenses, Pontificem fratrem esse episcoporum, & ideo eum peccat, emendandum, & eum denuntiandum Ecclesiæ, si vero transferre concilium valeat nunquam emendari posse. Quod argumentum ita dissolvit idem Turrecremata (a): *Ad objectionem sumptam ex illo capitulo Matth. XVIII. Si peccaverit in te frater tuus, &c. respondetur negando consequentiam, & ad probationem cum dicitur, quod Papa sit frater, dicimus, quod hoc non militat: quoniam cum hoc, quod Papa est frater noster naturæ conformitate & fidei religione, est etiam princeps & caput totius universalis Ecclesiæ, supremam potestatem habens in Ecclesia. Ratione primi, videlicet quia est frater noster, extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua simplex tangitur fraterna correctio, quæ dicit simplicem quandam admonitionem, quæ cum sit actus charitatis, extendit se ad omnem proximum sive superiorem, sive æqualem, sive inferiorem, sicut & ipse charitatis effectus. Ratione vero secundi, videlicet quod princeps & caput est supremam potestatem habens in Ecclesia, non extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua contra non suscipientem correctionem fraternam jubetur denuntiationem fieri; quia, cum denuntiatio non acquiescentis fraternæ correctioni ordinetur ad finem, ut tales punitione corrigantur, qui per simplicem admonitionem non corrigitur, non fiat nisi superiori, non potest denuntiari prælatus, qui superiorem non habet nisi sit tale peccatum ejus, per quod a superioritate cadat, cujusmodi est peccatum hæresis, quare consequentia illa adversariorum, quæ apud eos Achilles existimata est, nulla prorsus est; processus enim positus in evangelio de correctione fraterna non habet locum in ea, qui non habet in terris superiorem; clarissimum est autem ex superioribus, quod nullus in Ecclesia est superior Papa nisi Christus, cujus generalis vicarius est in terris: nec potest dici, quod congregatio subditorum suorum aut ovium suarum superioritate auctoritatis sit illo major, nisi quis vellet evertere, ut alias deductum est, doctrinam Christi, & diceret quod licet Christus dicat Matth. X. non est discipulus super magistrum nec servus supra dominum suum, nihilominus discipuli sunt supra magistrum, &c.* Confirmat hæc auctor dictis theologorum Alberti, S. Thomæ, jure canonico, & praxi Ecclesiæ.

Alterum novatorum Basileensium sophisma insertum synodali epistolæ innitebatur figmento, quod claves a Christo traditæ essent non Petro ejusque successoribus, sed Ecclesiæ, sive concilio eam repræsentanti, in quem sensum torsere hæc verba: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* At ex concessa Apostolis eorumque successoribus potestate in subditos, non sequi datam in supremum Ecclesiæ principem non ambiguum, nec reum hæreseos potestatem ostendit Turrecremata (b) his verbis: *Ad secundam, quæ sumitur ex illo Matthæi XVIII. Quæcumque ligaveritis, &c. respondetur tripliciter. Primo quod auctoritas illa non videtur facere ad propositum, quia per illa verba, cum tantum dirigerentur Apostolis, quibus promittebatur potestas jurisdictionis, non arguitur aliqua potestas data universali Ecclesiæ in solidum sive ut collegio, quod adversarii nituntur probare, quoniam Apostoli tunc non erant universalis Ecclesia tota, nec re, ut patet, quoniam plures alii tam viri, quam mulieres erant fideles & ita de corpore Ecclesiæ nec repræsentatione, cum adhuc non essent prælati aliorum fidelium, immo nec sacerdotes, quod facti sunt in cœna Domini. Secundo respondetur, quod Apostolis non est data potestas per illa verba, ut collegialiter congregatis, sed ut singulis, quod manifeste patet, cum in hoc loco fundetur auctoritas jurisdictionis singulorum prælatorum, qui possunt contumaces gladio ex-*

com-

(a) Turrecr. sum. de eccles. l. 2. c. 98.

Papa & frater & princeps est episcoporum.

(b) Id. l. 3. c. 1.

communicationis ferire, unde nec hic, nec alibi legitur, quod Apostolis communiter sit data aliqua potestas, qua quilibet eorum per se uteretur. Patet etiam ex eo, quod Origenes dicit in glo. ibid. quod ideo Christus dicens Apostolis. Quæcumque ligaveritis, &c. dixit in cœlo & non in cœlis, sicut Petro, quia non erant tantæ perfectionis sicut Petrus. Tertio respondetur, quod dato, quod potestas aliqua attributa esset Apostolis per illa verba, ut collegio, non tamen fuit sine Apostolo Petro, immo in ordine ad Petrum, sicut mediante quo in alios derivanda erat, quod manifeste colligitur ex ipso ordine verborum Christi, prius enim B. Petro Christus ait. Tibi dabo claves regni cœlorum, &c. quam Apostolis dixerit: Quæcumque ligaveritis, &c. ad ostendendum, ut inquit S. Thomas tam in IV. sententiarum di. XVI. quam in VI. contra gentiles c. 75. quod per Petrum ad alios potestas clavium esset derivata ad conservandam unitatem Ecclesiæ. Ex quibus clarissime patet, quod ex illa auctoritate magis veritas roboratur conclusionis nostræ quam adversariorum.

Detorsere etiam in alienum sensum Basileenses more hæreticorum jactantium pestiferis suis conventiculis præesse Spiritum Sanctum, hæc Christi verba: *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*; ex quibus supremam sibi auctoritatem arrogarunt, quod male ab ipsis affectatum ita arguit

(a) Id. ib. Aliæ schismaticorum argutiæ.

Turrecremata (a): *Ad tertiam autem, quæ sumitur ex illo Matt. XVIII Ubi duo, &c. supra diximus in c. XXIV. nihilominus dicimus, quod assistentia illa, quam Dominus sanctis congregationibus pollicetur, inspirando quæ bona sunt, & adjuvando ad prosecutionem, non arguit potestatem clavium, aut jurisdictionis, aut regiminis, ut clarissimum est, alias omnium sanctorum, omnium virorum, sive feminarum congregationes in Christi nomine convenientes potestatem haberent, quod non modo periculosum est, sed etiam videtur sapere hæresim Valdensium, qui omnes sanctos homines claves habere Ecclesiæ asserere præsumpserunt. Unde manifestum est, quod ex illa Christi promissione, qua Dominus pollicetur in nomine suo congregatis adesse, nulla potestas jurisdictionis arguitur in conciliis universalibus, non interveniente summo Pontifice, & multo minus in congregationibus, in quibus vicarii Jesu Christi non intervenit auctoritas & assensus, sed contradicit, cum tales non possint dici in Christi nomine convenire, qui contempto vero Christi vicario conventicula præsumant facere, &c.*

Confictus a Basileensib. error.

Ut superiores errores confirmarent Basileenses novum finxere, nimirum Romanum Pontificem supremam non habere potestatem in universalem Ecclesiam collective sumptam, atque adeo neque in concilium eam repræsentantem, sed tantum in singula Ecclesiæ membra: *His novissimis*, inquiunt, *temporibus ex doctrinis male intellectis nonnulli argumenta & dubia adversus authoritatem ipsorum universorum conciliorum afferre conabantur frequenter ea, quæ de Romano Pontifice erga singulos dispersos scripta erant, ad universalis concilii congregationem applicantes*. Hæc Basileenses in pseudosynodali epistola: quem errorem Cardinalis Arelatensis schismaris Signifer, Nicolaus Tudescus abbas ordinis S. Benedicti natione Siculus postea archiepiscopus Panormitanus & anticardinalis, & Ludovicus Romanus, nefariis commentariolis propugnarunt, quos Joannes Franciscus Poggius (b) confutat, demonstratque proxime ipsos accedere ad Joannem Hussum damnatum a Constantiensi synodo, cum negaret Papam caput esse catholicæ Ecclesiæ. Non aliter porro quam pastor est ovium distributive & collective sumptarum pastor, & Christifidelium distributive & collective sumptorum est pastor supremus, ita Papa omnium distributive & collective ministerialis est pastor, cum pontificia potestas a Christo emanarit. Ex quibus tum ex Joannis e Capistrano (c) Commentariis pro authoritate pontificia adversus schismaticos Basileenses scriptis refellitur comparatio de Rege obnoxio regni ordinibus allata a Burgensi episcopo in Basileensi conciliabulo, & a factiosis adeo commendata: ajebant (d) enim, Pontificem exauctorari a concilio posse non aliter quam Regem a regni ordinibus: verum longe dispar est ratio, cum regia potestas ab hominibus, pontificia vero a Christo sit instituta; præbueretque exemplum Basileenses rebellandi cupidis, ut in suos principes exercendæ in eos justitiæ specie consurgerent: Pollere vero concilia suprema potestate ratione Pontificis illi præsidentis, illustrant Turrecremata (e) & Poggius (f), quos lector consulat, atque in annalibus demonstratur.

(b) Pog. in comm. de auct. Papæ sup. conc.

(c) Jo. e Capistr. in comm. de auct. Papæ & conc.

(d) Æn. Syl. lib. de gestis Basil.

Inepta de Pontifice cum Rege comparatio.

(e) Turrecr. summ. de eccl. l. 3. c. 28.

(f) Franc. Pog. ubi sup.

X.

Præcipuum eorum factiosorum signiferum extitisse Ludovicum protonotarium Romanum Alfonsi Aragonum Regis oratorem, affirmat Augustinus Patricius (g), illumque de memoria ad prodigium tenacissima commendat Æneas Silvius (h), traditque anno ætatis trigesimo sexto pestilentia sublatum justo quidem Dei judicio, ne exambitam mercedem iniquitatis ab antipapa acciperet. Is movebatur ab eodem Rege, qui Eugenii odio flagrabat quod, ut supra dixi, ipsius ambitioni in conjungendo Neapolitano sceptro Aragonio adversaretur. Ut vero Alfonsus Basileense conventiculum armabat audacia, ita Renatus Rex ejus æmulus

(g) Patric. in actis Basil. conc.

Hostis Eugenii schismaticorum signifer.

(h) Æn. Sylv. de gest. conc. Basil. l. 1.

Cur Aragonius vexarit Eugenium.

Renatus Eugenio conjunctus.

in

in Ferratiensi concilio Pontifici adhæsit, qua de re conscripta, hæc publica documenta (a).

(a) Ext. apud Eug. l. 11. p. 280.

Renatus, Dei gratia, Jerusalem & Siciliæ Rex Andegaviæ, Barry, & Lotaringiæ dux, comitatumque Provinciæ, Forcalquerii, Cenomonii, ac Pedemontis comes universis & singulis præsentes literas inspecturis salutem.

Renatus Rex Neap. ad Ferrariense concil. oratores mittit.

Notum facimus, quod nos de fide, legalitate, scientia, probitate, & aliis virtutibus & meritis reverendorum in Christo patrum nobilium & egregiorum virorum Bertrandi Aurasicensis & Mitri Sistaricensis episcoporum, Joannis Castani de Neapoli hospitii nostri senescalli, Vitalis de Cabanais legum doctoris & Alani Coci requestarum hospitii nostri magistri consiliariorum nostrorum fidelium dilectorum, plenarie ab experto confidentes ipsos episcopos Joannem Vitalem & Alanum & duos ex ipsis in solidum facimus, constituimus & ordinamus per præsentes de certa nostra scientia & cum deliberatione nostri nobis assistentis concilii nostros ambassiatores, oratores, & nuntios speciales ad se præsentandum nomine nostro & pro nobis coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio divina providentia universalis Ecclesiæ summo Pontifice, reverentiamque filialem & obedientiam debitam impendendi sua sanctitati, nec non cum dicta sua sanctitate vel ab ea deputando seu deputandis de negotiis & agendis omnibus nos & dictum regnum nostrum Siciliæ quomodolibet tangentibus tractandi ea componendi & in eis concludendi quantumcumque grandia, ponderosa fuerint, vel ardua, promittendi quoque nomine nostro dicta sua sanctitati, quod ut devotus ejusdem sanctitatis suæ & universalis Ecclesiæ sacrosanctæ filius ei & ejus mandatis, ordinationibus, & literis quibuscumque, prout hactenus obedivimus, obediemus in futurum & obediri faciemus ab omnibus vassallis & subditis nostris, etiam in promotionibus & provisionibus ecclesiarum & dignitatum episcopalium, & aliarum quarumlibet fiendis de personis nobis fidis, gratis, & acceptis, nec non ad se præsentandum, incorporandum, & interveniendum & comparendum nomine nostro & pro nobis, de consensu tamen & beneplacito ejusdem sanctissimi domini nostri Papæ in sacrosancta synodo universalis Ecclesiæ catholicæ in loco Ferrariæ vel alibi, ubi præfatus sanctissimus dominus noster Papa statuerit pro œcumenico concilio celebrando, in Christi nomine de proximo congreganda, &c. Dat. in civitate nostra Massiliæ die xix. mensis januarii anno a nativitate Domini MCCCCXXXVIII. primæ indictionis regnorum vero nostrorum anno 111. His freti mandatis Renati oratores Ferrariensi concilio se conjunxere.

Amplissimis mandatis instruit.

XI. Interjectis paucis diebus spreto Basileensium fremitu, conventum est inter Latinos & Græcos, ut in principe Ecclesia Ferrariensi promulgaretur œcumenicum concilium legitime congregatum. Qui autem ordo servatus sit, describit Andreas e Sancta cruce (b).

Promulgatam Ferrarien. synodum œcumenicam esse.

(a) Andr. sancta cr. in actis p. 71.

Octavo aprilis ordo in majori Ecclesia datus est. Fuerunt pro generali concilio sedilia in medio Ferrariensis Ecclesiæ primitus ordinata, dextera pars Ecclesiæ ubi summi Pontificis erat sedes Latinis, sinistra Græcis disposita sunt. Inter Papæ tribunal & S. R. E. Cardinales sedes erat pro Romanorum Imperatore, & si absente, præordinata. Sequebatur reverendissimorum Cardinalium S. R. E. senatus, reverendissimus dominus Cardinalis de Ursinis primo episcopus Sabinensis Jordanus nomine, dominus Antonius episcopus Ostiensis, Branda Portuensis, Petrus tit. S. Marcelli, Nicolaus tit. S. Crucis, Franciscus tit. S. Clementis, Angelottus S. Marci presbyteri Cardinales, Prosper tit. S. Georgii ad velum aureum, Dominicus S. Mariæ in via lata diaconi S. R. E. Cardinales. Inter primam & secundam Cardinales episcopos Jerosolymitanus patriarcha quem sancta Romana Ecclesia pro patriarcha tenebat. Post reverendissimorum Cardinalium ordinem sequebatur reverendissimus patriarcha Gradensis, demum archiepiscopi, prout primam quis dignitatem habuerat, post archiepiscopos episcopi, post episcopos abbates pari ordine sequebantur. Addit patres Latinos, qui mitris redimiti considebant, centum & sexaginta fuisse. Tum pontificis, Cardinalium & & aliorum ornatum ita describit.

Quis in eam servatus sessionis ordo.

Summus Pontifex aderat mitra gemmata ac sacris indutus vestibus, similiterve Cardinalibus episcopis & presbyteris stantibus mitra dempta, quibus absque ornamento albæ erant, cardinalibusve diaconibus diaconorum vestibus albaque mitra cæteris patriarchis, archiepiscopis, & episcopis ornamento Cardinalium episcoporum more consedentibus, protonotariis correctore in scabello per transversum de dextera ad sinistram ecclesiæ partem disposito ordinatis, nobisve advocatis nostro ordine ad eorum pedes in graduum summitate locatis auditoribus, clericis cameræ ad Pontificis pedes prope terram manentibus. Hic fuit Latinorum modus, ordo, formave in prædicto conventu, ac in Græcorum absentia fuit Spiritus Sancti missa solemniter celebrata, servatisque, quæ sunt solita servari in sessionibus publicis summo Pontifice Latinorumque patribus ad dexteram Ecclesiæ partem stantibus, advenerunt Græci, & sinistra ecclesiæ parte pro eis ordinata recepti sunt. Pergit describere, quo ordine locati sint Græci.

Quis cultus vestium.

In sinistra parte de directo cathedræ Imperatoris Romanorum pariformiter constitu-

ta

ta sedes est. Ad ejus dexteram scabello quodam posito erat Demetrius ejusdem Imperatoris germanus despotus Moreæ. In oppositum primi Cardinalis sedes patriarchæ fuerat constituta, qui infirmitate detentus non adfuit illo die, & speciale misit mandatum, quod publice lectum extitit. Et infra: *Quatuor scabellis post patriarcham dispositis sequebatur archiepiscopus Heracleensis Alexandrini patriarchæ legitimum mandatum habens ejusque locum tenens, archiepiscopus Ephesinus patriarchæ Antiocheni legatus, archiepiscopus Monesiensis* * *Jerosolymitani patriarchæ personam repræsentans, & Metropolita Iberiæ Regis Iberiæ apocrisiarius, archiepiscopus Trapezuntis, archiepiscopus Rissea* *, *archiepiscopus Nicænus, archiepiscopus Lacedemoniensis, archiepiscopus Nicomediensis, archiepiscopus Tritoniensis* *, *Amasiensis, Mitilenensis, Tolosorum, Stauropoli, Tusstreensis, Gorenensis, Mellentenensis, Achillensis, Muldulanus archiepiscopi, post quorum consessum erant sex, presbyterorum habitum gerentes Metropolitanæ ecclesiæ Constantinopolitanæ cruciferi appellati, ex eo quod crucem supra pileum, ultra communem presbyterorum habitum gestabant, & monachorum venerabilis comitiva suo ordine sequebatur.*

Quo ordine Græci consederint.

* al. Monembasiensis

* al. Zicica

* al. Ternoviensis, Trinoviensis

His ita ordine dispositis, Græcus presbyter assurrexit, excusataque patriarchæ senio morboque impliciti absentia, produxit in omnium conspectu syngrapham, qua ille assentiri profitebatur, ut synodus œcumenica Ferrariæ celebraretur. Affertur ea ab Andrea e Sancta cruce, quamquam longe diversam adducit Græcus author in actis, qua patriarcha pronunciat indicere se synodum, & universis præsulibus sive Basileæ sive alibi gentium agant significat, ut excurrente quatuor mensium spatio Ferrariam se conferant, aliosve sub nomine mittant, non parituris vero anathema intentat. Quod pluribus argumentis confutat Cardinalis Justinianus in suis ad Andream notis. Non desunt qui (a), quamvis non facile, admittenda hæc existiment, haud tamen adeo alienum arbitrantur, ut id a patriarcha factum sit, dissimulatumque ab Eugenio, ut pateret patriarcham non cum ipso eadem sentire, cum at Græci ad perficiendam cum Romana ecclesia optatissimam conjunctionem concurrerent, quo ipsimet indictam synodum voluissent. Cæterum in eadem sessione ex suggestu ab episcopo Portugalensi lectum est decretum (b), quo Pontifex assentiente patriarcha Constantinopolitano, atque Imperatore promulgavit v. id. aprilis concilium œcumenicum ex occidentalibus & orientalibus Ferrariæ esse congregatum:

XII. Patriarcha Græcorum assentitur celebrandam Ferrariæ synodum.

(a) Spond. hoc an. n. 13.

(b) Lib. 19. pag. 256. & apud And. e sancta cr. in prim. collet. pag. 74.

Ad perpetuam rei memoriam.

Magnas omnipotenti Deo gratias referre nos convenit, qui utique miserationis suæ non immemor Ecclesiam suam fecundioribus semper cumulat incrementis, & licet hanc jactari interdum tentationum, ac pressurarum fluctibus sinat, nunquam tamen patitur mergi, sed inter undarum moles inviolabiliter servat, facitque ineffabili clementia sua, ut inter angustias varias robustior illa semper assurgat. Ecce enim occidentales & orientales populi diu ab invicem separati, unum concordiæ & unitatis fœdus inire festinant, & qui se ipsis longo se dissidio avulsos, ut æquum erat, moleste ferebant post multa secula, ipso utique auctore, a quo omne datum optimum provenit, sacræ unionis desiderio, corporaliter hoc in loco conveniunt. Nostrum autem & totius Ecclesiæ munus esse intelligimus, viribus omnibus niti, ut hæc feliciter cœpta jugi solicitudine felicem progressum & exitum consequantur, ut cooperatores Dei & esse & dici mereamur. Denique charissimus filius noster Joannes Palæologus Romæorum Imperator una cum venerabili fratre Joseph Constantinopolitano patriarcha, & aliarum patriarchalium sedium apocrisiariis, magnaque cum archiepiscoporum & ecclesiasticorum nobilium multitudine, octava februarii nuper proxime præteriti, Venetias ad ultimum scilicet applicuit portum, ubi [sicut antea sæpius fecerat] Basileam, justis ex causis, ratione œcumenici, seu universalis concilii celebrandi, se ire non posse patenter expressit, idque Basileæ congregatis per literas intimavit, exhortans ac requirens omnes, uti Ferrariam ad hujusmodi concilium celebrandum electam, pro peragendo tam pio sanctissimæ hujus unionis opere sese transferrent.

Concepta de Græcorum cum Latinis conjunctione spes.

Denuntiarunt Græci Basileensib. se Basileam conferre non posse.

Nos itaque, quibus hæc sacratissima unio cordi semper fuit, quique hanc summo studio perfici cupimus, decretum Basileensis concilii cum Græcis ipsis conventum, electionemque loci pro œcumenico celebrando concilio, ea Basileensi synodo factam, ac per nos postea Bononiæ, instantibus etiam ipsorum Imperatoris & patriarchæ nuntiis, confirmatam, atque alia, ad ipsum sanctæ unionis opus spectantia, ut est officii & debiti nostri, exequi diligenter intendimus. Omni igitur modo & forma, quibus melius possumus, decernimus & declaramus, accedente consensu dictorum Imperatoris & patriarchæ, omniumque in præsenti existentium synodo, sacram esse universalem, seu œcumenicam synodum in hac Ferrariensi civitate omnibus libere & secure, sicque dictam synodum ab omnibus reputari & appellari debere, in qua, sine ulla rixosa contentione & pertinacia, atque cum omni charitate, sacrum hoc unionis negotium tractandum & Deo propitio, ut speramus, felici fine claudendum est, una cum sanctis operibus reliquis, ad quæ pera-

genda synodus ista noscitur instituta. Dat. Ferrariæ in generali sessione synodali solemniter in ecclesia majori Ferrariensi celebrata an. incarnationis Dominicæ MCDXXXVIII. v. id. aprilis pontificatus nostri anno VIII.

XIII. Basileensium furor in schismate moliendo. Francorum Rex tueri pontificiam authoritatem decernit. (a) Lib. 12. pag. 313. Inter Basileenses Eugeniumque concordiæ interpretem agit. (b) Lib. brev. pag. 99. & in ms. Alex. VII. pag. 119.

Perstitere in pertinacia sua Basileensis conventiculi præsules, & contra omnia vetera instituta, dum Græci id verum concilium œcumenicum profitentur, cui præesset supremus Christi in terris vicarius, ipsi schismate laniare Ecclesiam parabant; Ad avertenda hæc mala explicavit (a) pium ardorem Carolus Francorum Rex, ac Pontificis authoritatem adversus Basileenses defendendam suscipere; rogavitque Eugenium misso Thoma Narducho oratore, ut judiciaria acta in Basileenses intermitteret, latasque sententias revocaret: cui Pontifex respondit (b), temperaturum quidem se a gravioribus edictis, si illi res novare, atque Apostolicæ authoritati detrahere desinerent; gesta vero in eos abrogari non debere nisi assentiente Ferrariensi concilio, hortatusque ipsum est, ut avitis vestigiis in tuenda Romanæ Ecclesiæ dignitate, insisterent.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri salutem.

Per dilectum filium Thomam Narduchi nuntium tuum, qui diligenter & cum prudentia per te sibi commissa apud nos prosecutus est, recepimus adstante etiam tuo in Romana curia procuratore, literas tuæ serenitatis plenas fidei, plenas pietatis regiæ, & eximiæ tuæ erga nos & sedem Apostolicam devotionis. Et certe cum in animo nostro revolvimus [ut tuorum prædecessorum memoriam prætereamus, quos certe propter eorum erga sedem Apostolicam & Romanam ecclesiam beneficia in libro vitæ ascriptos putamus] ut inquam præterita omittamus, tuam semper devotionem erga nos & Dei Ecclesiam tantam esse cognovimus, talia opera pro tuenda authoritate nostra & ejusdem sedis fuerunt, talia remedia ad prohibenda schismata extiterunt, & existunt etiam de præsenti, ut nihil sit amplius, quod in optimo ac Christianissimo principe requiratur. Et quidem

Schisma propulsare nititur.

habet vestigia tuorum prædecessorum præclarissimorum & Deo acceptissimorum Regum, per quorum vestigia cum procedas, & eorum exempla tibi imitanda proponas, nihil est, quod Deo acceptius, hominibus gratius, tibi vero honorificentius, ac præclarius possit in hac vita fieri. Prosequere igitur, ut cœpisti, & ad procurandam Ecclesiæ pacem, ad conservandam authoritatem dignitatemque nostram, & sedis præfatæ totis viribus, ut facis, incumbe: nam suasores nos & adjutores in omnibus habebis & perfectorem Deum, qui

Ad cœpta urgenda sollicitatur.

semper bonis & rectis consiliis favet.

Ut autem ad tuas literas veniamus laudamus, ac summe commendamus tuum sanctum & bonum propositum, curamque ac sollicitudinem, quam suscipis pro conservanda Ecclesia in debita unitate, pro sedandis scandalis, quæ provenire possent, proque etiam authoritate nostra & dictæ sedis ab aliorum oppressione conservanda. Sed & nos quoque post nostram ad summi Apostolatus assumptionem nihil aliud cogitavimus, nihil aliud egimus, nihil aliud quæsivimus & procuravimus, quam ut unitatem in Dei Ecclesia conservaremus, quam ut daremus optatam pacem in populo Christiano, ut [quantum in nobis esset] omnia dissensionum semina, & scandalorum materiam tolleremus, humiliavimus nos ex tua præsertim suasione ad complectendum alias Basileense concilium sub ea spe, ut tunc promittebatur, ne aliquid contra nos aut authoritatem sedis Apostolicæ in illo concilio procurarent. Misimus sæpissime legatos & oratores nostros, hortando & suadendo, ut viam pacis complecterentur, ut privatas passiones tollerent, ut ea agerent, per quæ reformata, non deformata Ecclesia videretur, ut ad ea vacarent, quæ essent pacis & concordiæ, quæ saperent Dei charitatem, sine qua nullum bonum opus perfici potest. Pertulimus etiam cum omni patientia, licet asperius possemus, prout plures suadebant, contra illos procedere, multa in quibus nostra & sedis Apostolicæ dignitas offendebatur, ne aliqua a nobis dissensionis causa oriri videretur. Sed tandem patientiam nostram vicit nonnullorum iniquitas, qui non quid deceret, sed quod liberet, potius spectabant. Ea fecerunt sæpius, ea ordinarunt contra nos & curiam nostram, in nostrum dedecus & dignitatis enervationem, quæ in nullo unquam concilio, prout notum est omnibus, acta sunt antea, sed neque etiam cogitata. Nos quidquid egimus contra illos non sponte, sed coacte fecimus & potius ad refellendam nobis, seu potius Apostolicæ sedi & universali Ecclesiæ illatam injuriam, quam inferendam, necesse enim erat per nos mederi vulneribus, quæ per Basileæ congregatos inferebantur nobis & Ecclesiæ, ne vel negligentiæ vel tarditatis nos redarguere boni homines possent, cum a nobis non ab illis Deus ovium suarum rationem sit postulaturus, quare quidquid a nobis est actum in eos, culpa omnis residet in ipsis, non in nobis, qui provocati, impulsi, coacti calumniis & injuriis adhibuimus eorum morbis remedia, quæ necessaria videbantur.

Demiserat se Eugen. dum sperat nil novatum iri.

Tolerata plura a Basileensibus male perfecta.

Ausi sunt ea quæ a nullo concil. pertentata fuere.

Animadvertere in eos coactus Eugen.

Quod autem nos ad pacem hortaris, quamquam gratissima sit nobis suasio tua, tamen non est opus nobis aliquo suasore, ipsi enim sponte nostra illam semper quæsivimus, neque unquam quærere desistimus

omnibus mediis, quæ sint & Ecclesiæ salutaria, & Deo accepta. Oratores vero tuos expectamus summo cum desiderio, quorum consilia scimus, quod semper tendent ad exaltationem Ecclesiæ atque pacem. Quod autem tua celsitudo petit, ut processus nostros contra Basileenses, interdicta, & sententias latas suspendamus, atque a faciendis abstineamus, in hoc ultima intendimus deinceps abstinere a similibus, dummodo & ipsi Basileenses a suis gravaminibus, quæ quotidie moliuntur contra nos & nostros, & abstineant & supersedeant. Quoad processuum vero & sententiarum suspensionem, licet cupiamus complacere tuis votis, tamen quoniam tempus breve est, celeris enim responsio petitur, materia vero est gravis, neque sine hujus œcumenici concilii consilio & assensu a nobis fieri debet, cumque hæc res fuerit multum ac diu antea inter prudentes discussa, oportet nos mature deliberare, ne videamur spernere aliorum consilia & auctoritatem: Nos interim consultabimus, quid sit in hac materia agendum, & cum venient tui oratores, quos certi sumus esse prudentes, ac doctos ac tales quales tam sapientem ac tam catholicum principem decet, communicata etiam cum eis consilio, ea facere speramus, quæ cedant ad laudem Dei & consolationem tuam. Nos quidem omnium injuriarum præteritarum memoriam abjicere volumus dummodo illi resipiscant, & cordis duritiem deponant. Illud certe conabimur cum Dei gratia efficere, ut ostendamus polam tuæ serenitati & reliquis principibus Christianis, nullam residere in nobis culpam, quo minus Ecclesia Dei aptata in pace & tranquillitate quiescat. Dat. Ferrariæ.

Temperaturum se ab edictis acerbioribus spondet si alii temperarint.

Orat Gallos ut ad conc. veniant.

XIV. Descivit brevi Carolus ab eo, quod ostentarat, pio studio, ac Basileensi conventiculo favit (a), vetuitque præsules Gallos Ferrariam se conferre: cumque Basileensium decreta accepisset, coacto Biturigum cœtu principum & episcoporum qui Basileensi lue erant inquinati, pragmaticam sanctionem die septima julii edidit magno regii nominis dedecore, & maximo Gallicæ rei damno, dum Pontificem impulsu Alfonsi Aragonii Neapolitano regno inhiantis a Basileensibus oppugnatum deseruit. Afferuntur a Gaguino & aliis ejusmodi leges. In quibus illud animadvertendum, non recepta a Gallis integra Basileensium decreta, sed ea tantum, quæ ipsis grata erant, unde alia truncavere, alia omisere. Observandum præterea est præsules illos, dum pragmaticæ sanctionis beneficio apostolicæ auctoritati se subducere putabant, ad laicorum servitutem se astrinxisse. Justa etiam pœna Deo vindice affectus Carolus Rex, qui enim Pontifici, quem patris loco revereri debuerat, obsequi recusavit, non obsequentem sibi filium expertus, graves ærumnas perpessus est. De ea porro sanctione hæc tradit Gaganus (b): *Indicto apud Bituriges consilio pragmaticam, quam vocant, sanctionem tulit, eamque in parlamenti senatu promulgare mandat anno Christianæ pietatis CDXXXVIII. supra mille nonis julii, quam regiam auctoritate Basileensis synodi factam constitutionem, qui deinceps fuere Romani Pontifices non secus ac perniciosam hæresim execrati sunt, quod eam nemo Pontificum dissoluto Basileensi conventu probaverit* [1]. Eam autem a Ludovico XI. convulsam, damnatamque postea in Lateranensi concilio visuri sumus.

(a) Lib. 10. in Carol. VII.

Deficit Carolus ad Basileenses.

Vetat Gallos præsules Ferrariam accedere.

Pragmaticam edit sanctionem.

Basileensibus se Pontifici præferentibus se præfert.

Præsules Galli sæcularium judicio se turpiter obnciunt.

(b) Gaguin. l. 10. in Car. VII.

Edita pragmatica a schismaticis.

Longe majus pietatis & observantiæ in sedem Apostolicam specimen præ se tulit Henricus Anglorum Rex, qui temerarios

Questus de eo re Eug.

& ini-

NOTÆ [1] CUM de rebus in concilio Bituricensi decretis satis multa scriptores disseruerint, inter quos legendus Spondanus ad hunc annum, ideo pauca hic nobis quæ illis exciderint, addenda supersunt. P. Martene Veter. Mon. to. VIII. col. 940. &c. brevem summam rerum in eo concilio constitutarum exhibet Gallice scriptam a quopiam, qui ibidem interfuit. In iis vero proditur concilium illud die I. maii cœptum ad diem usque V. junii prorogatum stetisse. Ea die legatus pontificis, itemque concilii legati seorsum auditi, tum decretum a patribus ut rex legatis suis ad pontificem, aliisque ad concilium missis dissidentes conciliare niteretur, tum & constitutum, ut ex decretis Basileensibus, a patribus discussis, ea admitterentur, quæ disciplinæ reformationi conducerent, *salvis tamen aliquibus reformationibus, &c.* Hac discussione a decem delectis e concilio patribus peracta definitum fuit, *quod vacantia nullo jure deberentur papæ*. Beneficiorum collationes ad eos redirent, ad quos de jure pertinent; *Exemptiones*, quas vocant, si quæ impetratæ fuissent post concilium Constantiense tollerentur; lites omnes & causæ judiciales tribunalibus in loco constitutis relinquerentur judicandæ; expectativæ abolerentur. Reliqua etiam Basileensia decreta probata. Cæterum cum a Basileensibus de providendo ne pontifex egeret fides obligata fuisset: idea licet pontifici satis provisum esse ea ditione ecclesiastica, cui præest, censerent patres; ut data tamen a concilio fides exsolveretur, permiserunt pontifici, ut eo superstite *vacantia* beneficiorum non quidem ex integro, sed ad quintam taxæ jam olim ante Constantiense concilium stabilitæ solverentur. In cathedralibus ecclesiis beneficium unicum in singulas beneficiorum vicenas conferre semel tantummodo posset. Cæterum *ecclesiæ reformatione facta*, verba sunt actorum Bituricensium, *rex Franciæ erat concors & prælatis de loco eligendo pro reductione Græcorum*. Hæc summa canonum Bituricensium, cui interfuisse ibidem leguntur archiepiscopi, Rhemensis, Turonensis, Bituricensis, Tolosanus, & Cretensis, *qui fuit ea parte papæ* & episcopi XXV. cum abbatibus aliisque. Mansi

Anglus damnatis Basileensibus adhæret Eugenio.

(a) Lib. 12. p. 121.

& iniquos Basileensis conventiculi ausus damnavit, hortatusque est Eugenium, ut ea mala tolleret. De quo præclaro studio Pontifex VI. octobris die dum Ferrariæ morabatur, gratias egit (a): *Dudum*, inquit, *accedens ad nos lator præsentium venerabilis frater episcopus Clonfortiensis detulit literas serenitatis tuæ satis diffusas, continentes multam commiserationem tuam in calamitates Ecclesiæ, ac in Basileenses propter eorum excessus & temeritates digne invehentes, hortantesque nos ad remedia, quæ pro tunc illi morbo congruere videbantur.*

Hortatur illum ut in factiosos animadvertat.

(b) Ib. p. 42.

(c) Ib. p. 41.

Ad comparandum autem sibi turbulentissimis iis temporibus Anglorum præsidium, Henricum ipsum hortatus (b) est, ut Anglos in apostolica aula retineret, cum id gloriæ Anglici nominis verteretur; qua de re ad præsules & proceres, quos ad regia consilia adhibere consueverat datæ literæ (c). Cum vero fierent inter eundem Anglorum Regem & Gallos varia de pace colloquia, Pontifex rem Christianam ex mutua potentissimorum Regum conjunctione erigendam speravit. At ea pia consilia politicorum dolo refrixere, Henricumque Eugenius rogavit (d), ut egregie cœpta ad exitum perduceret, quibus Christiana res maxima commoda foret consecutura.

(d) Lib. brev. p. 98. & in ms. Alex. VII. p. 158.

Charissimo in Christo filio Henrico Regi Angliæ illustri salutem.

De pace inter Francos & Anglos agitata consilia.

Dici non potest, fili charissime, quanta dudum lætitia affecti simus, quantamque consolationem in Domino susceperit animus noster, cum audiverimus, maturo super hoc habito consilio, te deliberasse mittere dilectum filium nobilem virum ducem Aurelianensem virum prudentissimum ad tractandam pacem inter regna Franciæ & Angliæ; placuit enim nobis audire te intentum ad ea, quæ sunt pacis & concordiæ, ac illam quærere & procurare, prout decet bonum principem obtemperantem præceptis Salvatoris nostri, proque ea tractanda mittere eum virum, qui esset accommodatissimus & aptissimus, cum sit utrique parti sanguine & cognatione conjunctus ad ejus practicam & tractatum. Consolabamur quidem plurimum tum propter utilitatem regnorum, tum propter communem utilitatem populi Christiani, cui multa mala provenerunt ex vestris dissensionibus & bellis, ecclesiam etiam Romanam & sedem Apostolicam magnam utilitatem & exultationem in hac pace suscepturam videbamus. Itaque tota mente eramus intenti, expectantes finem hujus tam salutaris propositi & deliberationis, cum proculdubio speraremus per ipsius ducis medium facillime hanc pacem tractari & concludi posse.

Concepta exinde meliores spes.

Ea consilia postea disturbata.

At vero postmodum videmus rem istam dilatam in longum refrigescere, neque aliquam factam in hac materia progressionem, quod ex qua causa processerit, ignoramus. Credimus eum, qui otii & pacis est inimicus, satorem scandalorum & zizaniæ hostem generis humani aliquod offendiculum opposuisse ad quærendam tanto bono dilationem. De quo magnam in mente nostra suscepimus conturbationem: consideramus enim quanta mala ex his bellis provenerunt, & quot hominibus calamitates, & e contrario ex pace prospicimus quot & quanta sint bona consequutura in Dei Ecclesiis & populo Christiano. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, & per viscera misericordiæ Dei nostri rogamus, ut hanc tam sanctam pacis cogitationem reassumens, prosequaris quod laudabiliter cœperas, ac ipsum ducem Aurelianensem tibi consanguinitate conjunctum, quo nullus ad hanc tractandam pacem inter tuam serenitatem & charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Franciæ illustrem, & dilectum filium nobilem virum Philippum Burgundiæ ducem magis idoneus esse videtur, ob Dei reverentiam, animæ tuæ salutem & etiam regni tui utilitatem velis mittere prout deliberaveras ad Franciæ partes; & cum nihil melius, nihil utilius, nihil acceptius possis elargiri tuo regno, quam pacem inquirere & persequi tam ex præcepto prophetico, quam aliis divinis & humanis consiliis jubemur, sequi vero præcepta Dei sit maxime laudabile & præcipuum virtutis opus; gloriosum tibi erit in hoc pacis certamine priorem exurgere, & reliquis anteire. Nos quidem speramus, quod mediante diligentia, studio, & prudentia præfati ducis, assistente tibi divina gratia, Deus imponet finem his tribulationibus, quæ nimium diu tam præclara regna vexaverunt, Christiani nominis ornamenta. In his vero, quæ viderimus ad tam salutaris operis conclusionem conferre, adhibebimus prompto animo operam & auctoritatem nostram. Dat. Ferrariæ. Proximo ineunte anno de liberando Carolo duce Aurelianensi & pace Anglos inter & Francos redintegrando agitatum, refert Monstreletus (e), instaurarumque iterum celebre colloquium inter Wintoniensem Cardinalem & ducissam Burgundiæ: sed cum Angli Normanniam & alias ditiones supremo solutas Regis Francorum imperio sibi permitti reposcerent, disturbatum (f) fuisse. Sed ad præsules Basileæ agentes revertamur.

Rogatus Anglus ut ducem Aureliæ pacis interpretem mittat.

Monitus nullum opus præstantius edere posse quam si pacem consectetur.

(e) Monstrel. vol. 2. pag. 118.

(f) Pag. 169.

Eos sane si divinus amor leviter tetigisset instar parentis evangelici venienti filio prodigo, Græcorum scilicet populo, obviam in amplexus ivissent (g). Sed privatis cupiditatibus irretiti ex adventu Græcorum discessionem moliebantur. Pluribus itaque mensibus non sine Ecclesiæ damno Ferrariensis concilii publicæ sessiones intermissæ, dum Græci Basileenses frustra expectabant. Acta vero res est (h) privatis XV.

(g) Id. pag. 158.

Basileen. frustra diu expectati.

(h) Andr. sancta cr. collat. 8.

tis colloquiis, & arduæ controversiæ excussæ. Habita est prima collatio quarta junii die, in qua Latini testimonio S. Pauli Apostoli (a) constanter affirmarunt dari locum, in quo Christ fidelium animæ segregatæ a corporibus leves maculas, quas contraxerant ignibus expiarent; cumque Græci verba Apostoli de igne æterno interpretari in hunc detorquerent sensum: *Ipse damnatus per ignem salvabitur; sive in igne semper salvus erit, & non consumetur*; id nulla ratione dici posse demonstrarunt, cum Paulus utatur verbo, *salvabitur*; quod sacrarum Scripturarum testimonio nunquam nisi in meliori sensu accipi consuevit.

(a) 1. Chor. 3.

Colloquium de Purgatorio habitum inter Græcos & Latinos.

XVI. De ejusmodi quæstionibus inter Græcos & Latinos habitis meminit Eugenius in encyclicis literis ad cunctos Christi cultores datis, quibus indulgentiarum præmia tribuit (b) stipem collaturis in sumptus, quos in perficienda orientalium conjunctione fieri oportebat.

(b) Lib. 12. p. 38.

Universis & singulis, ad quos præsentes literæ nostræ pervenerint salutem, &c.

Ad salutem animarum Christifidelium, quarum nobis, tanquam unico Christi vicario & totius Dominici gregis pastori in terris principaliter cura commissa esse dignoscitur, diligenti solicitudine, prout onus ipsius pastoralis requirit officii intendentes, ea libenter quærere & exequi peroptamus, per quæ & fidei catholicæ exaltatio desiderata proveniat, & ipsi Christi fideles ex piis eorum suffragiis spirituales fructus uberius consequantur. Sane (ut multa omittamus, quæ superiori tempore pro unione orientalis ecclesiæ Græcorum, multo labore, & studio operati sumus) ante annum per oratores charissimi in Christo filii Joannis Palæologi Græcorum Imperatoris, & venerabilis fratris Joseph Constantinopolitani patriarchæ, ac alios multos timoratos zelo fidei catholicæ accensos & magnæ authoritatis viros ad prosecutionem præfatæ unionis, quæ eo in tempore ab aliis deserta videbatur, instantius requisiti, ad id etiam urgente nos conscientia, ne tam sanctum opus, in magnam confusionem fidei Catholicæ, ac perpetuam infamiam occidentalis ecclesiæ deferri pateremur, totum ejus sancti operis onus suscepimus in Dei miseratione & fidelium suffragiis confidentes, in qua re tantam tamque solicitam operam adhibuimus, ut præfati Imperator & patriarcha una cum metropolitis, episcopis, abbatibus, prælatis, nobilibus, & aliis clericis & laicis in multitudine copiosa, ad nos venerint, cum quibus, præstante Domino, œcumenicum concilium Ferrariense fundavimus, illud cum eis per disputationes & opportunos tractatus usque in diem præsentem solicite prosequentes. Verum cum ob dictorum apparatum ad iter arripiendum, & navigationem, ac custodiam Constantinopolitanæ civitatis, prout conventum fuerat graves expensas subierimus; & multo majores, quam suppeterent facultates, ac de cætero usque ad reditum eorum in patriam juxta eis promissa, nos subire oporteat, nihilominus necessitate compellente cogimur devotorum Christifidelium suffragia, & charitativa implorare subsidia.

Ut igitur ipsi Christifideles, ad opportuna tam sancti operis auxilia facilius & ferventius animentur, quo spiritualibus muneribus se senserint in benedictionibus præveniri, nos attendentes, quod beato Petro Apostolorum principi, & æterni regni clavigero, ac pastori Ecclesiæ, & successoribus suis infinitum illum thesaurum, qui in Christi Sanguine fidelibus datur, plena sit dispensandi attributa potestas, de omnipotentis Dei & Christi misericordia, cujus vices, licet immeriti, in terris gerimus, ac beatorum Apostolorum Petri & Pauli authoritate confisi, omnibus & singulis Christifidelibus, qui pro supportandis oneribus, ad tam sanctum onus nobis incumbentibus, ad certam summam, ut accepimus hactenus contribuerunt, aut juxta eorum facultates contribuent in futurum, eligendi in confessorem sacerdotem idoneum sæcularem vel regularem, qui in omnibus casibus, etiam de quibus Apostolica sedes esset merito consulenda, semel in vita quamprimum opportunitas aderit, absolvere valeat, injuncta eis pœnitentia salutari: deinde etiam similem eligendi confessorem, qui in mortis articulo omnium peccatorum, de quibus vere corde contriti, & ore confessi fuerint, ipsis in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac obedientia & devotione nostra & successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistentibus, plenariam remissionem & indulgentiam concedere possit, tenore præsentium plenam & liberam concedimus facultatem, quibus etiam confessoribus, sicut præmittitur, eligendis ab excommunicationis, suspensionis & interdicti sententiis ob homine vel a jure generaliter, vel specialiter & nominatim latis, in foro pœnitentiali, tantum debita satisfactione juxta formam juris injuncta, absolutionis beneficium omnibus & singulis de quibus supra, impendendi in forma Ecclesiæ consueta, nec non super votis peregrinationis, vel abstinentiæ, vel similibus, etiamsi de ultramarinis partibus, aut S. Jacobi in Compostella, vel Apostolorum Petri & Pauli liminibus visitandis emissa fuerint, & non adimpleta, dispensandi, & in alia pietatis opera commutandi, insuper etiam quoscumque usurarios, aut alias turpes quæstores, super usuris, & bonis, dumtaxat de quibus incertum est, quibus personis fieri debeat restitutio, ac

etiam illos, qui arma vel alia prohibita infidelibus, vel hareticis detulerint, absolvendi, facultatem similiter impertimur, ita tamen, quod votis obligati expensas itineris & oblationes, quas facturi erant, usurarii vero & ex turpi, vel alias indebito lucro, ad restitutionem obligati, ubi personæ, quibus erat restitutio facienda, nesciuntur, & delatores prohibitorum, ut supra præmittitur, lucra quæ ex talibus conquisierunt, ad subsidium hujus sancti operis exponant, & alias prædicti omnes satisfaciant, ut tenentur. Et ne [quod absit] personæ hujusmodi reddantur procliviores ad illicita imposterum committenda, volumus quod, si ex confidentia remissionis hujusmodi aliquid forte commiserint, quoad illa dicta remissio nullatenus suffragetur.

Quam quidem facultatem circa voventes, usurarios, indebiti lucri quæstores, & prohibitorum delatores, ut præmittitur ad eas etiam personas, quæ pro subsidio hujusmodi hactenus juxta modos præmissos satisfecerint, dum tamen sic soluta in dictum subsidium realiter assignentur, extendi volumus per præsentes, mandantes & injungentes omnibus & singulis ecclesiarum prælatis, capitulis, conventibus & aliis quibusvis ecclesiasticis personis, quatenus indulgentias, & concessiones hujusmodi, in locis eis subjectis, per idoneos prædicatores populis suis solemniter publicari & exponi faciant. Quibus quidem prædicatoribus, & omnibus, qui eos devote audierint & in tam pio opera assistentiam & favorem præbuerint, authoritate prædicta duos annos & totidem quadragenas de injunctis sibi pœnitentiis, in forma ecclesiæ relaxamus. Pecunias autem & alia, quæ pia fidelium largitione, aut aliis quibuscumque erogationibus in subsidium hujus sancti operis obvenerint, ordinariis loci, & illorum, quos cum literis concessionum hujusmodi per nos vel habentes ad hoc a nobis speciale mandatum, destinari contigerit, dictorumque bonorum virorum loci judicio reponi & conservari, & iis, quos ad ipsas pecunias recipiendum deputaverimus, consignari volumus, ordinationibus aliis forsan quavis authoritate in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Datum Ferrariæ VIII. kalendas octobris anno VIII. Data (a) est provincia Joanni archiepiscopo Tarentino & Antonio episcopo Urbinati, ut piorum hominum eleemosynas cogerent, cum vero ex non sufficerent, jamque Eugenius octoginta millia nummum absumpsisset in re orientali, & quinque millia singulis mensibus tum pro alendis Græcis, tum subsidiariis triremibus Constantinopoli habendis expendenda essent, sacerdotiorum decumas jam ante imperatas exigi jussit, eamque ob causam in

(a) Lib. 15. pag. 204.

Castellam misit (b) Baptistam Apostolicæ cameræ clericum.

(b) Ib. 15. pag. 211.

Baptistæ legum doctori clerico cameræ Apost. capellano nostro.

Dudum Basileense concilium pro unione Græcorum cum Ecclesia Latina renovanda charissimo filio Joanni Palæologo Romæorum Imperatori, ac venerabili fratri Joseph patriarchæ Constantinopolitano expensas pro ipsis cum septingentis personis in veniendo ad locum œcumenici concilii, & ibidem stando, indeque redeundo ad civitatem Constantinopolitanam, proque duabus galeis & trecentis ballistariis in dicta civitate, quamdiu dictus Imperator causa concilii inde abesset, ad ipsius urbis custodiam mansuris synodali decreto spopondit, & cum ad tam ingens opus perficiendum immensa pecuniarum quantitas necessaria videretur, ii, qui in ipso tunc residebant concilio, considerantes simul summæ magnitudinem & rei necessitatem, opportunum esse judicarunt, ut pro tanto Dei honore, & totius Ecclesiæ profectu, ipsa Ecclesia de bonis sibi a Deo collatis subvenire deberet. Mature igitur inter se deliberantes, universalem omnium fructuum ecclesiasticorum decimam indixerunt atque imposuerunt. Ne autem frustra clerum gravari contingeret, ibidem decretum extitit, ut usquequo ipsi Imperator & patriarcha cum aliis Græcis ad ultimum applicuissent portum, ipsa decima nullatenus exigeretur. Verum cum in ipso olim Basileensi concilio de loci electione tractaretur, ubi œcumenica celebranda esset synodus, tandem Florentia aut Utinum seu locus alius, qui prius necessaria pro hac re præparasset, electus extitit. Nos autem, qui, etiam dum in minoribus constituti essemus, summopere hanc sanctam Græcorum unionem desideravimus & perquisivimus, habito cum fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus pluribusque aliis in magno numero, qui in curia Romana residebant, prælatis matura consilio, judicavimus civitatem Ferrariensem ad hujusmodi œcumenici concilii celebrationem esse opportunam atque accommodam, & pro ea quæque necessaria præparare decrevimus.

Duæ triremes e Pont. instructæ militibus in portu Constantinop.

Ad honorem igitur omnipotentis Dei & sanctæ matris Ecclesiæ, profectum quoque & amplitudinem fidei orthodoxæ nostris impensis galeas & ballistarios aliaque omnia in ipso synodali decreto promissa Constantinopolim transmisimus, & tandem Deo propitio ipsos Imperatorem & patriarcham cum multis metropolitis, aliisque ecclesiasticis & sæcularibus viris nobilibus in magna multitudine ad ultimum portum civitatem Venetiarum, & deinde huc Ferrariam adduci fecimus. In qua quidem civitate Ferrariensi die IX. aprilis, consentientibus ipsis Græcis esse œcumenicum concilium legitime congregatum, in sessione publica solemniter declaravimus. Cum autem

Quantis Eugenii curis adducti in Occid. Græci.

tem

Octoginta millia nummum ab eo expensa.

tem usque ad hunc diem pro hoc sanctissimo opere summam circiter octoginta millium ducatorum exposuerimus, omnique mense usque ad consummationem tam pro expensis eorum, qui sunt in concilio, quam pro dictis duabus galeis & trecentis ballistariis civitatem Constantinopolitanam custodientibus, quinque millia ducatorum exponere necessarium sit, ne Ecclesiam, quae ullo modo aliunde supplere non potest in præmissis deficere, tantumque bonum negligi defectu pecuniarum contingat; præfatam decimam per ipsum quondam Basileense concilium impositam conditione prædicta per Dei gratiam purificata, hoc sacro approbante concilio, exigendam jam fore declaravimus, &c. Baptistæ colligendæ illius in Castellæ & Legionis regno onus injungit, eamque etiam a Cardinalibus & religiosis ordinibus equestribus, sive aliis, qui gaudebant imunitate, exigi jubet. *Dat. Ferrariæ.*

In singulos menses alia quinque millia expensa.

XVII. Eodem die, quo sacræ promulgatæ indulgentiæ fuerunt, nimirum VIII kal. octobris, habita est secunda collatio non in principe ecclesia S. Georgii, sed in pontificio sacello, cum Eugenius podagra laboraret. Ubi quoque magna concertatio extitit inter theologos de additamento vocis, *Filioque*. Omnium primus Bessarion archiepiscopus Nicænus eleganti oratione Pontificem, Imperatorem, ac patriarcham ad conjunctionem ecclesiarum instaurandam incitavit, divinamque opem hisce verbis imploravit (a): *O Christe Rex unum te super nos & eumdem Regem & volumus & optamus, cujus pretioso Sanguine redempti sumus, qui pro nobis venditus sub peccato pro nostra redemptione teipsum tradidisti. Fac igitur, ut nos ambo unum tibi simus ovile, nec patiare tuos esse divisos, nec permittas illos ad invicem decertare: quinimmo noli alteros relinquere, alteris vero opitulari, pro utrisque namque teipsum tradidisti: pretiosi Sanguinis tui effusio ambobus lavacrum effecta est. Commune igitur & nunc tuum auxilium dona nobis, ac utrisque te ipsum adhibe; ad te denique nos ipsos utrosque alliciens, unum & eumdem finem te ipsum statuens, ut alterno connexu & mutua affectione jungamur, nec permittas incisos nos esse & ab invicem diffidentes, ut proinde necessario alteri a fine proposito decidant. Spiritus Sancte, qui es gratiarum fons, spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus timoris Dei, pro quo & cum quo hoc propositum certamen ecclesiis est, expellas a nobis omnem cogitationem superbam; timorem autem Dei nostri omnino inseras animobus, intellectum & sapientiam nobis largire, & una nobiscum certamen istud peragens, quod pro te agitur, declares omnibus veritatem, cum non solum spiritus veritatis sis & voceris, verum etiam, quod omnem veritatem nos doceamur, opus tuum sit juxta vocem illam (b) veritatis veram & irrecusabilem. O Deus Trinitas, quæ omnia produxisti rationibus ineffabilibus, & quæ cuncta contines & provides & regis, tuum opus est homo, post forsan omnia alia, super omnia tamen visibilia constitutus.* Et infra: *Hoc quidem in præsentiarum largire nobis & tribuas, ut ipsa veritas nobiscum sit, & illam comparentem nos amplectamur, data nobis venia, si quod in eadem inviti erramus, & præsertim in rationibus, quæ de te sunt; cum non modo tu ipse investigabilis & inscrutabilis sis, verum etiam multæ de tuis creaturis, quamvis tenues sint tuæ divinæ imaginis resonantiæ & quasi umbræ atque simulacra. Annuas igitur deprecantibus nobis, & viam illam te duce sequentibus, quæ ad te solum verum Deum perducit. Quemadmodum denique tu cum trinus sis in personis, unam tamen & eamdem salves substantiam & naturam, nihil huic identitati personarum obstante numero, sic etiam nos licet simus plures & diversarum nationum, insuper vero inimico seminatore, heu mihi! diversæ opinionis & fidei; unum tamen & idem in fide futuros ostendas &c.* Ita precantem archiepiscopus Colossensis non præmeditatus excepit, conversusque ad Eugenium peroravit.

Bessarionis oratio hortativa pro ecclesiarum conjunctione.

(a) Ext. ejus orat. apud Andr.e Sanctacr. coll. 2.

(b) Jo. 16.

Pater sanctissime, illud silere minime possum, nam cum in cæteris officiis, quæ ad Pontificem optimum maximum attinent gloriosissimum nomen assecutus sis, in hoc piissimo opere te etiam superasti. Nemo superiorum Pontificum est, qui in hoc tam sacro negotio habeat tecum conferri, illi enim vel singulis provinciis prima rudimenta religionis dederant, vel literis multos populos nationesque docebant, tu lectissimos quosque orientalium nationum Græcos, Ruthenos, Iberos, Valachos, & alios, qui Pontum & Asiam incolunt, tua eximia sapientia, religione, cura, sumptibus, triremibusque tuis ad tuam præsentiam conduxisti. Egisti hoc tua præstantissima sapientia, ut œcumenicam synodum in Italia convocares, ad quam hic serenissimus Imperator & ille reverendissimus pater patriarcha Constantinopolitanus libentissime accesserunt; hi enim, cum de clarissima fama tuæ sanctitatis atque divinis tuis operibus ad tuam venerationem, pridem fuissent inflammati, voluerunt quem prius summa observatione coluerant, coram quoque videre, quod quanto desiderio fecerint, ex his manifeste intelligi potest, ut hic gloriosissimus princeps demissa imperio inter falces, ut sic dixerim, infidelium spretisque voluptatibus regiis cæterisque delitiis, quibus summi principes oblectari solent, hanc longam peregrinationem cum vita & fortunæ suæ peri-

Cum Græcis Rutheni, Iberi & & Valachi venere ad Eugenium.

periculo ingressus est. Illum etiam venerandissimum præsulem nec grandis ætas, nec corpus ægritudine longa defessum detrahere potuerunt, quo minus per tot discrimina rerum ad tuam præsentiam festinasset. Hi etiam utriusque ordinis clarissimi patres omnibus suis etiam percharissimis longe posthabitis, ad te solum & unum venerandum accesserunt; dubitare enim non poterant, quo minus tantus fervor, tanta cura, tantum denique studium pro hac sanctissima unione conficienda, tanta denique impensarum largitio ad optatum utriusque gentis desiderium non deducerent. Habet hæc nostra ætas inauditum quoddam, admirabileque negotium, ut qui tot annorum curriculis nomen Latinum atque religionem abhorrebant, jam ad conciliationem unionemque festinent, nec hujus admirabilis operis post Deum alium auctorem, quam tuam sanctitatem esse intelligunt, te magnificentissimum benefactorem, te pastorem pissimum, te vere successorem Petri existimant, in te omnia ornamenta virtutum, quæ ad Pontificem maximum attinent, uno ore fatentur. Perge igitur, pater sanctissime, ut cœpisti, & rem tam sacram in finem usque perducito: hoc enim modo ovile Christi, quod tot jam currentibus annis dispersum fuerat, reficies, & oves Domini errantes ad pastorem reduces, cumque ultimus ille venerit dies tot gentium ac nationum meritis ampliatus, ille tot humanos spiritus salvos offeres, cujus in terris officio functus tam admirabile opus facere studuisti. Habita deinde aliqua disputationum theologicarum præludia, & in collatione (a) tertia III. id. octobris celebrata relatum est ad delectos præsules, quis modus in concertando de rebus sacris observandus foret.

Græcor. pro amplectenda Rom. ecclesiæ conjunctione. studium.

(a) Andr. e sanctacr. collat. 3. p. 93.

XVIII. Certatum de additione filioque.

XVII kalendas novembris disceptatum (b) est, an licuerit addere fidei symbolo vocem, *Filioque*, ac XIII. & VIII. kal. & kalendis ipsis novembris, ac pridie non. & VI. id. concertatio repetita, atque inter cætera libratum hoc argumentum, vetuisse Ephesinam synodum quidquam addi symbolo Nicæno vel detrahi, non grammatice, sed adversus verum symboli sensum, atque ideo, cum vox, *Filioque*, veræ fidei orthodoxæ consentiat, eam addi licuisse demonstravit Foroliviensis (c) episcopus gravissimis hisce sententiis: *Convenientibus episcopis in Ephesо (d), & vocato Nestorio contumace, dixerunt quod secundum morem legatur fides patrum Nicææ, quatinus huic expositioni collatis de fide sermonibus consonantes quidem confirmentur, distrepantes rescindantur. Unde patet, quod intentio synodi est, quod illa fides probetur, quæ vera, & quæ discrepat rejiciatur, & per hoc patet, quid significent illa verba. Nulli liceat aliam fidem proferre ab ea, quæ necessario diffinita est, id est discrepantem & contrariam.* Probavit responsi veritatem idem episcopus ex gestorum in concilio Ephesino narratione, ut nimirum Nicænæ synodi symbolum lectum sit, ac dein recitatæ Cyrilli Nestoriique literæ, ac de Cyrillo, qui Christum Deum & hominem non in duabus, sed una persona natum ex Maria virgine, eamque Dei genitricem probabat, dixisse nil illum novasse; de Nestorio vero pronuntiasse, ipsum Nicænam fidem corrupisse, tum subdit: *Ex hoc aperte patet, quæ sit intentio synodi, quæ postea fert sententiam prohibitivam, quod nulli liceat proferre aliam fidem, quam in Nicæa, videlicet quod nulli liceat proferre fidem contrariam & dissonantem, seu alienam, vel extraneam a veritate & a vera fide. Unde hoc verbum, aliam, secundum intentionem synodi significat contrarietatem & dissonantiam, non aliam expositionem ejusdem fidei, consonantem veritati & rectæ fidei; quia Cyrillus latius & apertius declaravit, & exposuit, fidem Nicænam: & quia veritati & fidei consonantia dixit judicatus est eadem sapere cum fide & symbolo Nicæno.* Et infra.

Prohibita additio intelligitur contraria vero sensui symboli.

(b) Collat. 4. p. 95.

(c) Collat. 9. p. 113.

(d) Concil. Ephes. actione 6.

Alia fides idest aliena, non autem amplior proferri vetita.

Notandum est, quod ante concilium Ephesinum erat prohibitum & pœnale addere & detrahere fidei apostolicæ etiam in symbolo Apostolorum, ut clare exponit Cœlestinus, nimirum Papa in literis ad Nestorium: *Sed hac prohibitione non obstante symbolo Apostolorum aliqua addita sunt & detracta per symbolum Nicænum & Constantinopolitanum, ut illud. Descendit ad inferos, & tamen hoc non reprehenditur: & tamen Cœlestinus reprehendit Nestorium, quem dicit aliquid de symbolo apostolico detraxisse videlicet theotocos id est, Dei genitrix; quod tamen non explicite, sed implicite continetur in symbolo apostolico. Hujus autem ratio est, quia Nicæna & Constantinopolitana, & aliæ synodi nil fidei apostolicæ addiderunt vel detraxerunt contra sanum intellectum & contra veritatem, sed Nestorius. Sic ex hoc apparet, quod addere vel detrahere, quis prohibetur, quando contra verum intellectum, vel contra fidem rectam aliquid addit vel detrahit. Et ex hoc solvitur omnis difficultas, quam vos, patres orientales, contra Latinos dicitis, qui addiderunt, Filioque, non enim addiderunt contra veritatem, aut contra rectam fidem maxime cum publice dixeritis, quod symbolum Constantinopolitanum & Nicænum idem sunt, & lecto uno intelligitur & aliud: quia licet in verbis differant, non differunt in sensu & veritate, & sic dicimus, quod symbolum Romanum est unum cum Constantinopolitano & Nicæno symbolo, & lectis illis intelligitur & hoc lectum & licet addere verbum verum & non licet addere verbum, quod distrepat a ve-*

Vox, Filioque, addita est non contra verum sensum symboli. Demonstratur ex variis synodorum symbolis.

ro

ro sensu & a recta fide, & cum dicitis, quod fuit prohibitum addere, respondetur cum vos fateamini esse unum & idem id quod convenit in sensu quamvis differat in verbis, sequitur, quod proprie non est additio, sed unum & idem seu identitatis expressio.

Obiicit Marcus Ephesinus ex additione pullulasse schisma. Ostensum factam diu ante schisma.

Habitæ sunt plures aliæ consecutis diebus theologicæ quæstiones, cumque Marcus archiepiscopus Ephesinus objecisset additamentum vocis, *Filioque*, schisma peperisse, ita Julianus Cardinalis Cæsarinus illum confutavit: *Ad id quod dixistis, quod additum fuit causa multorum malorum, dicatis quod additio non fuit causa schismatis, quia ante istud schisma ecclesia Romana cantabat symbolum cum hoc verbo, Filioque. Hoc habemus per epistolas Hormisdæ Papæ, quas scribit Imperatori Constantinopolitano, videlicet Justino patri [nimirum adoptivo] Justiniani Imperatoris, qui fuit tempore quinti concilii. Concilia Toletana sunt magnæ authoritatis celebrata cum præsidente Leonis, & in multis de illis conciliis ponitur illud verbum, Filioque.* Et infra: *Ideo dico, quod erat illud verbum apud ecclesiam Romanam, Filioque, & non fuit schisma. Item Tharasius addens, per Filium, in concilio septimo non generavit schisma. Deinde doctrina Augustini & Ambrosii erat nota ante tempus tertii concilii. Item doctrina multorum doctorum Græcorum erat nota orientalibus, & tamen nullus fuit scandalizatus contra eos; unde non dicatur quod hoc verbum, Filioque, fuerit causa schismatis, nec propter hoc secuta est divisio.*

Tharasius in concilio VII. addens per Filium schisma non peperit.

XIX. His consentanea responsa fuisse eidem Marco Ephesino ab Andrea episcopo Rhodiensi, memorat Gennadius (a): *Respondebant autem*, inquit, *tibi Latini per archiepiscopum Rhodiensem, ostendentes falsa esse quæcumque dicebas, quod neque ecclesia Romana, neque additio divisionis & contentionis causa erat. Siquidem non solum ante schisma ecclesiarum in symbolo posita fuit additio, sed etiam ante œcumenicam synodum, septimam videlicet synodum & quartam, ut testatur confessor Maximus in epistola ad Marinum presbyterum Cypri.* Idem argumentum prosequitur Josephus episcopus Methonensis (b). At Cardinalis Bessario (c) in libro de synodi Florentinæ successu, Græcorum objectionem de additione jam olim ab Eutychete hæresiarcha factum, confutatamque in quarto concilio ita demonstrat: *Amplius in actis quarti concilii in prima sessione primo quidem legit Eutyches Nicænum symbolum, deinde idem hæreticus infert, quod de hac fide, Nicæna videlicet, decrevit Ephesina synodus eum, qui præter hanc quidquam addat, cogitet, aut doceat, reum esse pœnarum, quæ ibidem continentur. At Eusebius episcopus Dorilensis, qui se zelo fidei accusatorem hujus hæretici constituerat, cum hæc audisset, exclamavit dicens. Non est tale decretum. Non est canon, qui hoc jubeat. Mentitus est. Patres vero concilii sexcenti & triginta numero hæc audites, Eutychen condemnarunt, nolentem sapere atque credere aliqua alia, quæ in Nicæno symbolo, non continebantur explicite, alia vero, dico numero, non ut contradictoria vel contraria, quo fit ut illas additiones putaverint inhibendas esse, quæ contraria & opposita veritati sunt, non illas, quæ sunt consentanea, quod enim Christus ex duabus & in duabus naturis absque confusione permanserit post carnis assumptionem, quod Eutyches negabat, quanquam aliud esset a Nicæno symbolo, aliud vero non sententia, sed verbis tamen cogebant Eutychen, ut hoc crederet. Igitur manifeste apparet non simpliciter aliud, sed contrarium inhibuisse sanctos doctores. Animadverte namque, quod ipsamet verba tertii concilii, quæ nos proferimus, nulli videlicet licere aliam fidem proferre, hæc eadem Eutyches pro se producebat.* Afferuntur a Bessarione plura aliorum conciliorum exempla. Recentiores hæresiarchas eodem Eutychetis usos sophismate, ut erroribus suis imperitos implicarent, contendisseque non posse addi symbolo vel illius articulos fusius explicari editis a concilio novis decretis fidei, inferius visuri sumus.

(a) Gennad. Scholarius patriarcha Constant. Respons. adversus Marcum Ephesin. sive Joseph Methonen. episc.
(b) Joseph. Methon. episc. advers. Mar. Ephes. p. 63.
(c) Bessario Card. de successu synodi Florent. c. 3.

Aliud est secundum sensum, aliud secundum vocem.

Urgere Græci in collatione (d) decimaquarta additamentum vocis, *Filioque*, a Romana ecclesia non factum debita maturitate consilii Græcis non vocatis; respondetque Julianus Cardinalis Cæsarinus: *Immo maxima, cum veritatem, ac divina oracula, tum sanctos patres Latinos & Græcos secuta sit*; symbolum porro in Nicæno concilio factum, & id, quod ab Apostolis conditum ab Ecclesia & Ecclesiæ authoritate efformatum esse: illam vero Ecclesiam, quæ tunc extitit, nunc consistere, & ad mundi interitum perstituram; ipsamque suis dictis posse addere, atque id additamentum carere vitio, quippe quod non ab exteris, sed ab ipsamet fiat, quod autem de Ecclesia affirmatur, idem de Romano pontifice universalis Ecclesiæ potestate prædito affirmandum, flagitante maxime necessitate.

Obiectum factam saltem additionem sine maturo consilio.
(d) Collat. 14. die 13. decemb. p. 185.

Respondetur.

XX. Dissoluta ea difficultate, posse nimirum urgente necessitate, scilicet ad depellendam nascentem hæresim, addi aliquas voces in symbolo, quæ sensum illius explicent nitidius, Latini Græcos provocarunt ad inquirendam, num vera esset sententia comprehensa hac voce addita, *Filioque*. At Marcum Ephesinum vehementer ab inquirenda veritate abhorruisse, ostendit author, qui circulares ejus epistolas confutavit (e): *Correctionem*, in.

(e) Joseph. episc. Methonen.

inquit, *hoc pacto futuram dicebas, ut scilicet expungatur a symbolo additio illa, & reponatur in aliqua hujus rei propria definitione: quapropter ridiculum quid te istiusmodi dicente generi tuo facinus adscriptum fuit; si enim blasphema est vox illa, ex Filio, cur igitur quaeris, ut in propria aliqua ponatur definitione, sicut etiam Julianus sapientissimus ille Cardinalis tibi dixit, cum enim tu dixisses, quod non possumus vocem istam recipere in symbolo fidei, ut blasphemam, sed ponamus ipsam in propria definitione, quemadmodum antiqui sancti patres vocem semper Virginis Dei genitricis in oratione illa posuerunt quae, Unigenitus Filius, incipit. Cardinalis vero respondit. Examinetur antea, reverende pater, vox ipsa an vera sit, vel falsa, & blasphema, si enim blasphema deprehenditur, nec in symbolo remanebit, nec alibi ponetur, quae enim sunt blasphema, nullibi sunt dicenda, si autem pia & vera demonstrabitur, quid interest, an maneat in symbolo vel alibi, quin potius in symbolo oportet confiteri veritatem. Haec tu cum audisses, tremor te occupavit & tuos socios, & ad dogmatis inquisitionem transire coepistis fugere, cupientes inde exire.* Et infra: *Qui vero suae salutis curam gerebant, & periculum haeresis metuentes, adversus eos, qui se ab Ecclesia segregant, noluerunt ullo pacto hoc morbo laborare, sed potius examinari dogma, & veritatem explicari, ac illam amplecti alacriter permiserant, quapropter justitia rationes alios adducentes, ut ad inquisitionem ulterius problematis transirent, acceperunt, & ita Ferraria Florentiam transire non sunt refragati.*

Fatentur Graeci Spiritum Sanctum a Patre & Filio procedere.

Meditatos etiam discessionem Marci Ephesini socios, cum de victoria desperassent, diserte enarrat hisce verbis Cardinalis Bessario (a); *Absque ulla ratione vociferabatur: Redeamus, redeamus. Dicebant autem etiam inter se, quod ad eorum aures pervenisset; Latinos posse in medium afferre plurimas multorum sanctorum occidentalium authoritates, quibus palam probatur Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere. Quid igitur ad haec respondebimus? Discedamus, redeamus, abeamus. Audisne patrum & doctorum sententiam? Quoniam, inquiunt, multas authoritates sanctorum Latini afferre habent ad quas nos respondere non habemus, discedamus ab eis. Vix tamen sentientes absurditatem sententiae suae, & a serenissimo Imperatore persuasi cesserunt, & manere decreverunt.*

(a) Card. Bess. in lib. de successu synod. Florent. c. 5.

Convicti reditum nonnulli meditantur.

Tum exquirentibus Graecis (b), quibus argumentis Latini dogma de igne purgatorio constabilirent, responsum est ab his qui a concilio excutiendis controversiis praefecti fuerant: *Nos deputati juxta doctrinam B. Petri parati reddere rationem omni petenti de ea, quae in nobis est, fide vestrae postulationi, quae principaliter de purgatorio esse videtur, hac satisfactionis responsione pro nunc satisfaciendum duximus. Si autem de reliquis per nos modo dictis rationem poposceritis, illis etiam, Spiritu sancto nos instruente, cum charitate fraterna satisfacere curabimus. Declaratur primo ex veteri testamento in libro Machabaeorum (c), ubi dicitur sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Sed pro defunctis, qui sunt in paradiso non opus est orare, quia nullo indigent, nec pro illis, qui sunt in inferno, quia a peccatis solvi aut purgari non possunt. Sunt igitur aliqui, qui post hanc vitam mundanam a peccatis solvi aut purgari possunt.*

(b) Andr. e sanctacr. in pactis conc. Florent. p. 2. collat. 22.

De purgatorio mota lis.

(c) Macab. 12.

Declaratur per id, quod in novo testamento Salvator inquit Marci III. Si quis blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei nec in hoc saeculo neque in futuro, & per Apostolum Paulum in I. epist. ad Corinthios cap. III. ubi tractat de aedificante supra fundamentum, quod est Christus, aurum & argentum, lapides pretiosos, lignum, foenum, stipulam, & tunc subdit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale fuerit, ignis probabit, si cujus opus manserit, quod superaedificavit mercedem accipiet, si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Haec verba de igne purgante in futuro saeculo intelligi, se ipsa declarant, nam verbum illud. Salvus erit, sic tamen quasi per ignem, de damnatis intelligi non potest, quia solvi non erunt. Sed in aeternum peribunt, neque de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proxime dixerat, si cujus opus manserit, qui autem sine peccato moriuntur nihil est propter quod eos igne purgari oporteat. Restat ut de aliis purgandis in alia vita, qui tamen salvabuntur, intelligatur.

Demonstrata veritas sacris oraculis.

Declaratur etiam consuetudine universalis Ecclesiae tam Latinae, quam Graecae, quae pro defunctis orat & orare semper consuevit, cujus oratio profecto inutilis est, si purgatorium post mortem non ponatur, frustra enim oraret pro his, qui jam sunt in gloria caelesti, vel in inferno. Auctoritate S. R. E. docta & instructa a beatis Apostolis Petro & Paulo & ab aliis sanctis Pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quosque tam Graeci quam Latini ut sanctos venerantur, ipsa sic semper tenuit, sic semper praedicavit, etiam tempore unionis & continue ante praesens exortum dissidium.

Declaratur hujus fidei nostrae veritas authoritate sanctorum patrum Graecorum & Latinorum & praesertim illorum, quos tam Latini quam Graeci in universali concilio re-

(a) recceperunt, cujus verba hæc sunt: *Sequimur per omnia sanctos patres & doctores ecclesiæ Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum, & suscipimus omnia, quæ de recta fide & condemnatione hæreticorum exposuerunt.* Subjiciuntur plures authoritates sanctorum patrum Latinorum Augustini (b), Ambrosii (c), Gregorii (d), qui pluribus exemplis libro IV. dialog. id confirmat, adduntur que dicta veterum Græcorum patrum Basilii magni, in orationibus, quæ in vigilia pentecostes, tum in exequiis mortuorum repetuntur, Gregorii Nysseni in dialogo de consolatione & statu animarum post mortem, & in libro de his, qui dormiunt, Dionysii Areopagitæ in cap. VII. eccles. hierarchiæ, Epiphanii (e) Aerium, qui defunctis prodesse viventium preces negaverat, refellentis, Damasceni quem refert D. Thomas in IV. sent. dist. 45. 92. art. 1.

Denique hac ratione theologica comprobatum est. *Septimo declaratur præfata veritas ratione divinæ justitiæ, quæ nihil inordinate factum impunitum relinquit, & quæ juxta mensuram delicti, ut inquit Scriptura (f), constituit plagarum modum, cum ergo pro quolibet peccato homo certam mereatur pœnam, si hanc in isto sæculo non solvit, exigit divinæ justitiæ ordo, ut in futuro satisfaciat, alioquin impunitus remaneret. Sed si quis contritus decedat, hujusmodi pœnam non satisfaciet in inferno juxta illud (g): Peccator in quacumque hora ingemuerit, vita vivet, & morietur, quod de vita æternali intelligere oportet: in cœlo autem pœnam peccatorum non solvet, quia repugnat munditiæ cælesti, domus enim est gaudii, non luctus. Restat igitur, ut præter paradisum & infernum aliquis alius assignetur locus, in quo hujusmodi exerceatur purgatio, qua facta, cum desinit esse pollutus & inquinatus, mundusque efficiatur, ad Deum videndum & fruendum confestim evolat.*

(a) Conc. Later. sub Mart. PP. consult. 5. cont. consilior. to. 2. p. 2. edi. Colon. & in 5. syn. act. 3. eod. to.
(b) Aug. homil. de igne purg. & 21. l. de civit. Dei c. 13. & 1. 20. & lib. de cura pro mortuis gerend. c. 2. & l. de pœnit. & in ser. de mortuis.
(c) Ambr. in 1. Corint. 1. 3.
Ex divina justitia petita ratio.
(d) Greg. l. 4. dial.
(e) Epiph. adv. l. 3. hær. 57. alias 77. n. 7. Damasc. ser. de suff. mort.
(f) Deut. 25.
(g) Ezech. 33.

Cæterum quanta cum clementia & amoris significatione Græcos ad indagandam controversiarum de fide veritatem Eugenius excitarit, describit Gennadius (b) patriarcha Constantinopolitanus in apologetico adversus literas Marci Ephesini mendaciis refertas: *Ut Christiani*, inquit, *veritatem quærebant & magno studio indesinenter scrutabantur, id enim aperte apparet quando beatissimus Papa nostris dicere ita consueverat. Miror equidem, quomodo omnino nihil peragitis, & sessiones & conventus in crastinum rejicitis, & licet ego vos excitare frequenter non desinam ad veritatem indagandam, vos nihilominus negligenter vos habetis, & jam duos annos in synodo sumus & nondum viginti quinque conventus sunt habiti. Venite igitur ad disputationem, ibi enim veritas comperietur, nec aliter fieri potest. Venite, inquam, & non tardate; ægre ferebat enim beatus ille vir, quod nostri negligenter se habebant, & in conventu non aderant:* De singulari ejusdem Pontificis liberalitate in Græcos, quamvis exhaustus esset opibus, utque ad eos sustentandos mithram pontificiam oppignerarit, subdit Gennadius: *Cum*, inquit, *Eugenius beatæ memoriæ Romæ sanctissimus Papa non habebat amplius, nec inveniebat, quod nobis daret singulis, pro expensis, & cum Florentinis significasset, ut sibi mutuo darent quadraginta millia nummum, misit illis pignus mithram suam, qui cum illam accepissent, quod petierat Pontifex fecerunt, quin immo alia quadraginta millia polliciti sunt dono dare, si ad suam civitatem synodum transferret, ut eorum civitas una cum synodi definitione honorem lucraretur.* Transferendæ vero synodi gravissima causa instabat.

(b) Gennad. advers. lit. Marci Ephes.
Græci a Latinis ad veritatem indagandam solliciti.
Eug. mithram oppignerat pro sumptibus Græcis suppeditandis.

XXI. Invaserat nimirum pestis Ferrariam, quo inopinato casu Eugenius adductus, de transferenda Florentiam synodo consilium iniit. Turbati inde quidam Græci, sed Imperatoris & patriarchæ auctoritate sedati. Transacta ea lege res est, ut Pontifex in menses octo nova subsidia Constantinopolim mitteret, commeatus ipsis suppeditaturus esset, Florentiam ac non alio pergerent, synodus ultra quartum mensem non extraheretur, tum denique Græcis recedendi potestas foret. Ut vero anno proximo promulgata sit concilii translatio, suo loco dicendum erit: nunc reliqua prosequamur.

Ferrariæ grassata pestis transferendi Florentiam concilii causam præbet.

Redimitus (b) est hoc anno Albertus dux Austriæ Sigismundi Imperatoris defuncti gener heresque kal. januarii in Alba regali Hungarici regni insignibus ritu solemni. Eodemque ineunte anno Pontifex, antequam Ferrariam se conferret, pio impulsus studio, ut Hungarica arma in Turcas fidei hostes averteret, Signensem episcopum internuntium creavit, ut propositis indulgentiarum præmiis Christi fideles ad sacræ militiæ nomen dandum accenderet.

Joanni episcopo Signensi Apostolicæ sedis nuntio & oratori, &c.

Cum te nuntium & oratorem nostrum ad regna Hungariæ, & nonnullarum aliarum regionum partes pro pace & bono statu ipsarum partium & personarum in eisdem degentium in præfatarum personaliter destinemus, ac dudum illustris memoriæ Sigismundus Romanorum imperator, dum ageret in humanis, sæpius nobis instanter supplicaverit, quod cum Teucros & alios infideles Christiani nominis immanissimos hostes, utpote ipsi regno conterminos & cen-

Trio regna adeptus Albertus dux Austriæ.
Meditatus Eugenius expeditionem in Turcas.
(b) Æn. Syl. hist. Bohem. c. 55. & com. l. 1. Cocl. hist. Huss. l. 59. & Bonf. Ung. rer. dec. 3. l. 4. Dubr. hist. Bohem. l. 8. & alii.
Turcas in Hungariam excursiones.

Exercitum in eos immittere Sigismundus constituerat.

confinet, regnum ipsum sæpe hostiliter invadere personasque regni ipsius captivare, bona prædicta & clades varias regno ipsi & personis inferre contingat in periculum regni & personarum præfatorum, in scandalum fidei orthodoxæ, propterea vellemus sibi, qui in oppressione dictorum infidelium exercitum congregare intendebat, favoribus nostris assistere, ac tantis malis, periculis, & incommodis, quantum cum Deo possemus, de opportuno remedio providere, fraternitati tuæ in dictis partibus quoties te in partibus illis commissionis hujusmodi officio fungente Regem, qui pro tempore fuerit, seu barones, nobiles, & magnates dicti regni exercitum seu expeditionem pro exterminio & expugnatione infidelium prædictorum parare contigerit, prædicationis verbi, ac vivificæ crucis officium præsentium auctoritate committimus, tibi injungentes, quatenus officium hujusmodi juxta datam tibi a Deo prudentiam & virtutem per te vel alios, quos ad id idoneos putaveris eligendos fideliter exerceas, fideles prudenter omnes & singulos, quos ad eam rem utiles & idoneos judicaveris, inducendo ut suscipientes cum reverentia signum crucis ipsumque suis cordibus & humeris affigentes ad reprimendum præfatorum Teucrorum & infidelium impetus viriliter se accingant, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXVII. id. januarii pontificatus nostri anno VII.

Fideles in sacra arma concitati.

XXII.

Renuntiavit quoque eundem episcopum Eugenius internuntium III. kal. aprilis, dum Ferrariæ versabatur, non modo in Hungaria, verum in Bohemia quoque, & marchionatu Moraviæ, ut religioni amplificandæ, tum conciliandæ (a) inter principes paci operam daret, jam enim Albertum inter & Regem Poloniæ de Bohemiæ regno controversiæ oboriri cœperant. Et quidem pridie non. maii Albertus Bohemiæ Rex Pragæ renuntiatus, ac III kal. julias Bohemicum sceptrum accepit non uxorio tantum jure, verum etiam vetere ex fœdere, quo Reges Bohemiæ, prole deficiente, duces Austriæ ad regnum vocaverant. Invidere tamen Alberto Bohemicos apices nonnulli proceres, inter quos Ptasco ac Georgius Podiebradius, qui cum Thaboritis fratrem Regis Poloniæ delegerunt, quo circa grave bellum inter Polonos Albertumque exarsit (b). Magnum ea dissensione dolorem attulit Pontifici (c), qui Wladislaum Regem Poloniæ monuit, ut copias e Bohemia revocaret, pariterque Albertum, ut ad pacem animum adjiceret est adhortatus (d).

(a) *Lib. 12. p. 29.*

Quo jure Albertus Bohem. regnum capessiverit.

Frater Regis Poloniæ delectus.

Eugenii pro sedando bello studia.

(b) *Æn. Syl. hist. Bohem. cap. 55. Naucl. Long. in chron. Cæsar.*

Alberto Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regi illustri salutem.

Pridem intellecto, quod charissimus filius noster Vuladislaus Poloniæ Rex gentem quandam armorum in regnum Bohemiæ contra tuam serenitatem destinare intenderet, non mediocriter doluimus, tum propter innumera mala, quæ ex ea in illis regionibus & etiam aliis possunt verisimiliter accidere, tum propter tuam regiam celsitudinem, cujus statum augeri cupimus & semper esse quietum & pacificum & tranquillum. Et ut his malis celeriter obvietur, mittemus ad eundem Regem velocem nuntium cum literis, quarum copia his intercluditur, ad quem, ut in ipsis continetur literis, infra paucissimos dies solemnem mittemus ambaxiatam omni diligentia apud ipsum Regem laboraturam, ut ab omni insultu & apparatu bellico contra ipsum tuum regnum Bohemiæ & alia tua dominia omnino desistat, cui ambassiatæ efficaciter injungemus, ut omnia agere procuret, per quæ pacifica ipsius tui regni possessione uti & gaudere, sicut dignum est valeas, quodque, si quid discordiæ ac controversiæ est inter tuam serenitatem & ipsum Regem, sedare & inter utrumque charitatem & amicitiam renovare studeat, ad quæ tua quoque serenitas propter bonum publicum Christianorum, quorum maximam curam habere debet, studeat omni diligentia incumbere, ut ex vestra pace & reliquis fidelibus pariatur pax, & hostium nominis Christi vires valeant per vestram concordiam, prout cupimus, expugnari. Dat. Ferrariæ VI. id. julii anno VIII. Gesta sunt plura in Bohemia, Moravia, ac Polonia tumultuaria prælia, Thaboritarumque arx munitissima exercitu cincta; cumque ii tantum fame domari possent, soluta obsidio est, attrita tamen admodum adversa factione, tum induciæ inter Albertum & Polonum pactæ fuere (e).

(c) *Cocl. l. 9. hist. Huss. Æn. Syl. hist. Bohem. c. 55. Dubr. hist. Bohem. l. 28.*

(d) *Lib. brev. pag. 98. & in ms. Alex. VII. pag. 59.*

Polonum Eug. sollicitat ut ab infestanda Bohemia obsistat.

Thaboritarum arx frustra oppugnata ab Alberto.

(e) *Cocl. hoc ann.*

Albertus creatus Cæsar.

XXIII.

Conjunxerat Hungarico & Bohemico Albertus Romanum sceptrum: in publicis enim comitiis apud Francofordiam quadragesimali tempore peractis communibus electorum suffragiis XIV. kal aprilis imperii gubernacula ei tradita sunt (f). [1] Quo felici accepto nuncio Eugenius do parto

(f) *Æn. Syl. hist. Bohem. cap. 55. Cuspinian. de Cæsar. & alii.*

NOTÆ [1] NEscio unde acceperit annalista diem quam definit electionis Alberti in regem Romanorum; quem enim ad oram marginis adscribit Æneas Silvius diem certum non indicat. In vitis ducum Venetorum ex receptis e Germania literis renunciata Venetias notatur electio illa die XXIII. martii. Dein vero idem scriptor ex aliis literis Venetiis redditis diem XVIII. martii indicat. Sed omnium accuratissime Andreas Ratisponensis assignat feriam V. post dominicam *oculi* nempe tertiam quadragesimæ, id est, ut ipse notat, diem XX. martii. Huic standum censeo. Major est ambigendi ratio de mense & die qua in regem Bohemiæ Albertus renunciatus fuit, nam Æneas Silvius histor. Bohem. cap. LV. designatum regem prid. nonas

to tantæ dignitatis fastigio illi gratulatus, ad strenue gerendum imperium, pellendos ex Europa Turcas, religionemque amplificandam his literis incitavit (a).

(a) Lib. brev. pag. 98. & in ms. Alex. VII. pag. 157.

Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum & Hungariæ & Bohemiæ Regi illustri salutem.

Maximam in Domino consolationem suscepimus, charissime fili, & ultra quam dici posset lætati sumus, cum audierimus te ad gubernacula Romani imperii esse electum, electorum vero prudentiam plurimum commendamus, qui vota sua direxerunt in virum secundum cor nostrum, & dignum, in quem insignia imperii conferantur. Etenim, cum sis princeps summa sapientia, summa virtute, & erga Deum pietate & religione singulari, nihil nobis acceptius fieri potuit hoc tempore, quam eum eligi qui esset aptissimus ad tantæ dignitatis onus sustinendum, ad propugnandam fidem catholicam, ad pacificandum populum Christianum, ad defendendos fideles ab oppressionibus infidelium, ad tutandum Dei Ecclesiam, ad omnia denique agenda, quæ boni & fidelis principis officium requirit, nam cum tua virtus & animi magnitudo sit tanta, quanta in tali Rege postulatur, cum tuus zelus devotionis & ardor fidei commendetur ab omnibus, vires autem & potentia tibi tales adsint, ut facile possis & virtutem & devotionem ostendere, procul dubio speramus te eum esse futurum, qui partes Europæ liberes ab infidelium dominatu que sanctam Dei Ecclesiam totis viribus protegas & extollas, qui pacem indigentibus largiaris.

Alberti elogium.

Sollicitatus ut Europam liberet ab infidelibus.

Sed quoniam diligentibus Deum, ut ait Apostolus, omnia cooperantur in bonum, ut fructus virtutum tuarum facilius consequi valeas, primum oculos tuæ mentis in eum dirigas, per quem regnant Reges, & imperia subsistunt, ut per semitam mandatorum suorum proficiscentem exaudiat Deus, & prosperum faciat iter tuum; fidem catholicam propagandam, ecclesiam Romanam omnium ecclesiarum & tuam in Christo matrem tibi colendam & tuendam suscipiat, sedem Apostolicam & Jesu Christi in terris vicarium debita veneratione, sicut decet fidelem principem, prosequaris, ames unitatem in Ecclesia Dei, schismata prohibeas, ecclesiasticas personas, earumque libertatem sub alarum tuarum protectione suscipias; hæc esse opera & officia boni & justi principis recorderis, quæ qui non sequuntur, Regum aut Imperatorum nomen usurpare, digni vere qui recte & jure Reges aut Imperatores appellari debeant, esse non possunt. Deinde justitiam virtutum Reginam, sine qua rerum publicarum status & regnorum culmina dilabuntur, diligenter sequaris, habeas eum operum tuorum ducem, recta judicia fieri procures, subvenias miseris, erigas oppressos, injuriam patientibus opem afferas, præmia virtutibus, vitiis pœnam meritam constituas: quæ duæ præcipuæ sunt justitiæ partes.

Regias consectetur virtutes.

Hæc ad te, ducti singulari charitate, qua complectimur personam tuam, scribimus tanquam pater ad filium, quem diligit in Christo, non quidem ut diffidamus ulla ex parte de tua sapientia & virtute, quem scimus esse prudentissimum, sed ut cognoscas ex his verbis præcipuum erga te nostrum ac paternum affectionem. Regna vero, quæ omnipotens Deus tuæ curæ commisit, conservare studeas in justitia, pace, & charitate, & cultu Dei, procurans inter cætera, ut ecclesia Romana & Apostolica sedes in illis pristinam suam authoritatem & dignitatem recuperet per studium diligentiæ tuæ. Hæc si egeris, prout a certo tenemus, aderit tibi Deus adjutor, & protector omnium in se sperantium, statuet supra petram pedes tuas, subministrabit rectas cogitationes, consilia adjuvabit, exaudiet vota tua, perficiet opera, & te proteget scuto protectionis suæ. Nos quidem semper assistemus tibi apud Deum orationibus nostris, favores & auxilia impendemus, quantum permiserit fragilitas nostra, & cum certissima in spe simus te imitaturum vestigia prædecessorum tuorum, quorum virtus & devotio ab Ecclesia laudatur, certe omnibus in eum honorem, statum, exaltationem, & gloriam concernentibus offeremus nos paratos & promptos juxta commodum nostræ imbecillitatis ad obsequendum serenitati tuæ. Dat. Ferrariæ.

Incubiturus ad componendas imperii res Albertus, solemnes principum Germaniæ cœtus Nurembergæ celebravit, ad quos septembri mense Pontifex insignem admodum legationem decrevit (b), missis nimirum Nicolao Cardinale S. Crucis sanctitate, ac rebus gestis clarissimo, Joanne archiepiscopo Tarentino, qui olim Basileensi synodo præfuerat, Petro episcopo Digneosi, qui Græcos concilii nomine per-

Nurembergenses conventus.

B. Nicol. Albergatus ad eos missus.

(b) Lib. 10. p. 37.

NOTÆ nas majus scribis, cum Andreas Ratisponensis id præstitum tradat die XIX. decembris præcedentis anni 1437. feria IV. Sed cum anno illo feria IV. cum die illa non conveniat, ideo mendum irrepsisse in historiam Andreæ non invitus admitto; quo proinde neglecto ad Æneam Silvium accederem. Cum tamen Andreas diserte affirmet in regem Romanorum electum fuisse Albertum regem Hungariæ & Bohemiæ, non obscure pariter electionem in regem Bohemiæ electionem alteram in regem Romanorum præcessisse significat. Quare & dies pridie non. majas rejicienda est. Regni vero Bohemiæ coronam nonnisi die III. kal. julii assumpsisse illum Æneas Silvius est author. MANSI

perduxerat in occidentem, ac tribus aliis viris doctrina spectatissimis, ut Cæsar principesque seditiosos Basileensis conventiculi ausus comprimendos curarent cum Græci percuperent, ut Basileenses Ferrariam venirent, paribusque animis communi concordiæ redintegrandæ navarent operam. Conjungere etiam studia sua cum iis legatis Joannem episcopum Signensem jussit Eugenius (a); ac singulos archiepiscopos, duces, langravios, marchiones, & comites quorum catalogus in regesto texitur (b), adhortatus est, ut divinæ gloriæ & ecclesiæ paci firmandæ studerent.

(a) Id. ib. p. 37.

(b) Ib. p. 38.

XXIV. Hæretici in Hungariam irrepunt.

Versæ etiam pontificiæ curæ ad hæreticos reprimendos fuerunt, cumque in Pannonia malitia adeo in dies ingravesceret, ut fidei censores trepide munus suum obirent, imploravit (c) Regis Alberti opem, ut regia authoritate Apostolicæ sedis administros fulciret, audaciamque iis adversantium contunderet. Peragebat tum sacram illam censuram in Pannonia & Bosna Jacobus Picenus Minorita quem Eugenius episcoporum imperio solutum ac liberum renuntiavit (d) ne anathemate ipsum aut loca in quibus ageret interdicto ecclesiastico possent percellere. At ne episcopi fidei censoribus adversarentur, sed potius in evellendis hæreseon fibris cum iisdem consentirent, studiaque sua conjungerent propriis ipsos allicere commodis constituit (e). Prætulit itaque animarum lucra auro corruptibili, ac partem illam, quæ ex publicatis hæreticorum bonis redigebatur, inferebaturque in fiscum pontificium, ad episcopos, in quorum illi diœcesibus damnarentur, avertit.

(c) Ib. p. 39.

(d) Ib. p. 58.

B. Jacobus Picenus censor fidei ibi creatus.

(e) Lib. 19. p. 229.

Ad perpetuam rei memoriam.

Sedis Apostolicæ providentia circumspecta, nonnunquam concessa & ordinata per eam, ut sperata proveniant commoda, ac litium & controversiarum succidatur materia, prout in Domino salubrius prospicit convenire, in melius commutat, & ut hæreses studiosius eruantur de medio populi Christiani, de remedio providet opportuno. Sane dudum felicis recordationis Innocentius IV. Clemens V. Alexander IV. Nicolaus III. & alii Pontifices prædecessores nostri pro extirpatione hæresum, quæ plus solito superseminante illas homine inimico subcreverunt, ut adversus hujusmodi nequitiæ patratores operarii insurgerent, starentque firmiter Ecclesiæ filii orthodoxæ fidei zelatores, nonnulla inter alia ordinarunt, atque statuerunt, videlicet quod bona mobilia & immobilia quorumcumque hæreticorum, quæ per officiales inquisitorum hæreticæ pravitatis hujusmodi, seu præsidum civitatum & locorum essent occupata, seu inventa, & condemnationes pro iis exactas, in tres partes dividerentur, videlicet in commune una civitatis vel universitatis locorum hujusmodi, alia vero in favorem, & expeditionem officii inquisitionis officialibus, qui tunc negotia ipsa prosequerentur, attribuerentur, & reliqua tertia pars per æquales portiones in subventionem occurrentium dispendiorum circa hæresum persecutionem, in aliquo tuto loco, secundum quod episcopis & ordinariis locorum, ac inquisitoribus videretur, expendenda per consilium eorumdem præservaretur: & deinde piæ memoriæ Benedictus Papa XI. etiam prædecessor noster, fidedignorum relatibus percipiens, quod episcopi, & ordinarii locorum hujusmodi tertiam partem dictorum bonorum sibi applicare & attribuere proponebant, idem Benedictus viam volens episcopis & ordinariis præfatis similia faciendi amputare, tertiam partem bonorum hujusmodi cameræ apostolicæ voluit assignari & applicari, prout in literis eorumdem prædecessorum hinc inde confectis plenius continetur.

Hæretici bonis privati.

Ea in tres partes divisa aliquorum Pontificum jussu.

Pars tertia a Benedicto XI. addicta fisco pontificio.

Cum autem, sicut nuper ad nostram audientiam deductum est, episcopi & ordinarii prædicti in nonnullis partibus minus diligenter se habeant in præmissis, & inter ipsos ac inquisitores & officiales præfatos dissensiones & altercationes dietim oriantur, nos volentes episcopos & ordinarios hujusmodi adversus hæreticorum hujusmodi damnatam pravitatem reddere attentiores, tertiam partem bonorum hujusmodi præfatæ cameræ per dictum Benedictum prædecessorem, ut præmittitur, assignatam, episcopis & ordinariis præfatis authoritate apostolica tenore præsentium concedimus, & etiam relaxamus, decernentes insuper, & eadem authoritate statuentes, quod in quibuscumque civitatibus, diœcesibus, & locis, in quibus episcopi & ordinarii prædicti dominium obtinent temporale, de quibus hæreticos hujusmodi esse constiterit, duas dumtaxat de bonis ipsis inter episcopos & ordinarios ex una, ac inquisitores antedictos partibus ex altera æqualiter partiendas, & effectualiter inter utrasque convertendas fieri portiones. Itaque episcopis, & ordinariis præfatis tertiam & illam de terris & dominiis, ut præmissum est, partes seu portiones hujusmodi, dum tempus occurrerit, recipere & in suos ac officialium suorum, pro hæreticorum hujusmodi persecutione deputatorum, & imposterum deputandorum convertere libere liceat, præmissis ac aliis apostolicis constitutionibus & statutis, ordinationibus in contrarium editis non obstantibus quibuscumque, Nulli ergo, &c. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII. xvii. kal. februarii pontificatus nostri anno vii.

Tributa ab Eug. episcopis ut diligentius excindant hæreses.

Hoc anno aprili mense comprehensos fuisse in urbe duos Lateranensis basilicæ clericos, qui infandum patrarant sacrilegium, scribit Stephanus Infissura (f). Expoliarant ii capita Apostolorum Petri & Pau-

XXV. Puniti sacrilegi qui gemmas e capitibus Apostolorum abstulerunt.

(f) Steph. Infiss. ms. arch. Vat. sig. n. 111.

& Pauli magna parte gemmarum, saphirorum, adamantum, ac onionum ad triginta millium aureorum æstimationem, quibus argenteas eorum thecas exornatas diximus (a): luere impium facinus ultimo supplicio una cum Nicolao patruo ejusdem ecclesiæ canonico, apud quem furtum deposuerant, ut pluribus narrat author, quamquam non desunt, qui id in superiorem annum referant. Eodem hoc anno Pontifex ad augendum urbanæ academiæ splendorem eam privilegiis amplissimis ornavit (b), tum alio diplomate (c) statuit, ne clericorum cameræ apostolicæ numerus septenarium transcenderet. Ad urbanas etiam res gerendas instruxit Eugenius Joannem tit. S. Laurentii in Lucina presbyterum Cardinalem amplissima legati e latere, & generalis in urbe vicarii authoritate (d), qua de re extat datum ad illum diploma, quamvis Stephanus Infissura rem in sequentem annum reiicere videatur.

(a) Anno 1368.

Academia Romana privilegiis aucta.

(b) Lib. 19. pag. 272.

(c) Lib. 13. p. 3.

(d) Lib. 11. p. 284. & l. 19. p. 257. ad 266.

Cum vero Joannes ob urbis administrationem, ut eam in officio contineret ne quid Basileenses Alfonsusve Rex Aragonum aut alii hostes novarent, datam antea sibi legationem in Neapolitano regno gerere non posset, atque Astorgium archiepiscopum Beneventanum ecclesiastico exercitui sui vice præfecisset, Eugenius eumdem archiepiscopum Renati Regis Neapolitani insignia adversus Alfonsum Regem Aragonum tyrannidem affectantem efferre jussit (e).

Renatum tuetur Eug. adversus Alfonsum.

(e) Lib. 10. p. 193.

Jussus legatus cum pontificiis vexillis Renati vexilla præferre.

Eugenius, &c. Fraternitati tuæ authoritate præsentium committimus & mandamus, quatenus in quibusvis per te facultatis prædictæ obtentu gerendis & movendis guerris, ponendisque castrametationibus & quibus aliisque actibus bellicis nec non in campis & tentoriis per te seu de mandato tuo tenendis & gerendis, cum nostris & Ecclesiæ vexillis præfati Regis Renati vexilla admittas & deferri concedas, omnes quoque & singulas per te de terris, locis, & dominiis quorumcumque nobis, Ecclesiæ & Regi præfatis rebellium & inobedientium faciendas acquisitiones nomine ipsius Regis, & ad ejus utilitatem facias, ac illi terras, loca, & dominia sic acquisita statim & absque mora dispendio tradas, restituas & expedias, &c. Dat. Ferrariæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII. x. kal. aprilis pontificatus nostri anno VIII. Renatum hoc anno Neapolim appulisse tradunt scriptores (f), variaque ab illo cum Alfonso hoste inita certamina pluribus describant (g), interque arces Neapolitanas, quibus Ovi & Novæ nomen est, una cum turre S. Vincentii depulsis Aragoniis præsidiis, proximo anno recepisse.

Renatus Neapolim applicat.

(f) Collenut. hist. Neap. l. 6. Surit. annal. l. 14. c. 47. Summon. l. 4. c. 4.

Eodem anno Vesontione in Galliis Jacobus Borbonius (h) Neapolitanus olim Rex idemque Marchiæ comes, qui S. Francisci instituta, relictis omnibus, amplexus erat pie obiit, ut ex epitaphio sepulchrali marmori inciso constat.

Obitus Jacobi olim Regis Neapol.

Luxerunt hoc anno Lusitani Eduardi Regis obitum, qui mense septembri contigit (i) ad Tomare cœnobium, in quod se receperat, ut pestilentiam evaderet, quæ in regnum suum incesserat, suscepti Lusitani sceptri anno quinto, vitæ quadragesimo septimo. Floruit tam pietatis, tum eruditionis laude, cujus commentarii extant de regni administratione, de justitia, & equitandi arte; cui successit Alfonsus sexennis major natu filius, ejus nominis V.

Eduardi Lusitaniæ Regis obitus. Succedit Alfonsus filius.

(g) Id. ib. XXVI.

(h) Ex epitaph. sepul. Sur. l. 13. c. 15. Vvading. annal. to. 5. ann. 1435. n. 17.

(i) Jo. Mar. l. 21. c. 13. Surit. l. 14. c. 51. & alii.

Trade-

I. Ob luem translatum Ferraria Florentiam concil.

TRaducta est Ferraria Florentiam synodus œcumenica anno post Christum natum millesimo quadringentesimo trigesimo nono indictione secunda, cum gravis pestilentia superiore anno, ut vidimus, ibi coorta nondum abiisset. In sessione itaque decima sexta celebrata magna patrum frequentia in ecclesia principe apostolicæ literæ de synodo transferenda ab Antonio episcopo Portugalensi perlectæ, (a), in quibus Eugenius ubi ejusdem pestis acerbitatem exposuit hæc sancit.

(a) *Andr. sanctacr. collat.* 14.

Decretum Eugenii.

Eugenius, &c. Ex hoc & nonnullis aliis rationabilibus causis, consentientibus charissimo filio nostro Joanne Palæologo Romanorum Imperatore & venerabili fratre nostro Josepho patriarcha Constantinopolitano sacro approbante concilio, ipsam œcumenicam seu universalem synodum ab hac civitate Ferrariensi ad civitatem Florentinam omnibus manifeste liberam, securam, pacificam, & quietam, aerisque salubritate lætantem, & ad quam inter Tyrrenum Hadriaticumque mare optime sitam ab orientalibus & occidentalibus commode accedi potest, horum serie in nomine sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti ex nunc transferimus & translatam esse decernimus cum his plenis securitatibus & salvis conductibus quos initio hujus sacri concilii præbuimus, &c. Dat. Ferrariæ in sessione publica in ecclesia majori solemniter celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXVIII. IV. id januarii pontificatus nostri anno VIII.

II. Dati subinde liberaliter Græcis, ut Florentiam pergerent, a Pontifice sumptus ac undeviginti aureorum millia Constantinopolim submissa, ad urbem illam adversus Turcarum impetus muniendam. Qua vero pompa Pontifex iter paraverit habueritque, describit pluribus actorum concilii Græcus author (b): *Die, inquit, sextadecima januarii egressus est Papa e palatio cum multa magnificentia & pompa; præcedebant enim equos albos duodecim phaleris & operimentis superbis ornatos, & uni quidem arculam imposuerant intus habentem sacrosancta munera, viris hinc inde pedestribus, cum cereis luculenter ornatis euntibus ad quinquaginta in alterum vero ascendit Papa mithram gerens & pluviale pretiosum multis & ipse cereis comitatus. Urbis vero dominus marchio frænum equi ejus manu tenens ibat pedester donec extra urbem egressus est, similiter & ejus filius, reliqui vero succedebant equi ipsum sequentes. Cardinales autem & episcopi omnes hinc inde illum equestres subsequebantur, deinde exercitus tum prætoriatium suum consequentium ingens multitudo. Hoc ordine Papa egressus est muros Ferrariæ, seque in monasterium S. Antonii contulit, ut vespertinum hymnum ibi cantaret, celebrabatur enim memoria sancti illius. Erat porro monasterium monialium pulcherrimum & satis amplum, habens palatia & triclinia ad multorum principum hospitium. Hoc vero idcirco factum, ut quia vicinum admodum erat flumen monasterio, Papa egressus statim navigia conscenderet, iretque Mutinam, quæ sita est inter Ferrariam & Florentiam. Cum ergo mansisset Papa in tricliniis monasterii, mane surgens decimo septimo die mensis cœpit navigare Florentiam versus sequente illum marchione, pransus vero est Mutinæ. Deinde exercitu suo stipatus iter fecit per continentem, pervenitque Florentiam, nos vero Ferrariæ paulum commorati Florentiam & ipsi petiimus metropolitis partim ante patriarcham, partim cum eo profectis.*

(b) *Act. Græcolat. sess.* 16.

Pontificis Ferraria profectio Florentiam apparatus.

Ferrariæ marchio stratoris munere functus.

III. Eugenius Florentiam ingressus.

Ingressus Florentiam Pontifex encyclicis literis Reges principesque de suo adventu fecit certiores, hortatusque est, ut oratores ad cœptam orientalis cum occidentali ecclesiæ conjunctionem conciliandam mitterent, quo argumento hæ Regi Daniæ inscriptæ (c) sunt.

(c) *Lib.* 12. *p.* 67.

Charissimo in Christo filio Erico Regi Daciæ illustri salutem.

Ad Danum Regem Eugenii lit.

Cum variæ nobis multiplicesque semper hactenus incubuerint sollicitudines, ad commissum desuper officium pastoralis curæ gregis Dominici debite exequendum magna & omni ex parte laudabilis sollicitudo est visa circa rem unionis orientalis ecclesiæ cum occidentali ecclesia, quæ pro Dei miseratione, nostris temporibus est oblata, ad quam tractandam, ut dudum jam feliciter cœpimus, unionem, ac ipso Domino & Deo nostro propitio, obtinendam totis animi & corporis viribus properamus. Et licet multos hactenus in ea re perpessi fuerimus labores, pluribus tamen ante actis mensibus mixta laboribus ipsis multa, ob supervenientem de civitate Ferrariensi pestem, subiicimus etiam mortis pericula, quam vigentem, ac continuo invalescentem multis ac pene omnibus, in eo loco pro œcumenico concilio existentibus, in locum alium propter hoc desiderantibus ea ratione declinare, sæpe sedimus ut si forte per hyemis adventum, ut verisimile erat, ea cessaret pestis, cuncta tam hujusmodi unionem orientalis ecclesiæ in loco, ubi cœpta fuerat, ad optatum finem perduceremus. Cum vero ea pestis, per ipsam hyemem, ut antea perseveraret, nullique amodo dubium videretur, quin per ver & æstatem continuo invalesceret, ne tantum & diebus nostris incomparabile bonum, ex hujusmodi morbo pestis intercipi, aut aliquo modo turbari posset, & liberam esse omnibus pro Dei gloria in hoc mo-

menico concilio, in vinea Domini sabaoth collaborando nobiscum, utriusque occidentalis & orientalis ecclesiæ accedente consensu, dictum sacrum œcumenicum concilium, prout ex copia translationis, quam hic mittimus interclusam, videre poteris, transtulimus ad civitatem Florentinam, locum quidem ad id idoneum & semper alias, quoties de ipso futuro concilio tractatum fuit, nominatum tanquam omnibus nationibus & populis, ut audiebamus, valde gratum: Ea autem translatione facta, & cedulis de nostro & Romanæ curiæ discessu ex more, publico in loco affixis, iter ingressi tandem, duce Domino, ipsam Florentinam civitatem, præsenti die applicuimus, ubi magna cum cleri & populi alacritate suscepti fuimus; quod tuæ celsitudini ad gaudium facimus notum, eamdem in Domino exhortantes, ut postquam cœptum pridem pro dicta unione orientalis ecclesiæ, aliisque maximis in Dei Ecclesia bonis operibus concilium œcumenicum, auctore Deo, est in loco salubri, tuto, libero, & omnibus populis, nationibusque grato, tuos oratores ad id mittere, ac prælatos in tuis dominiis constitutos, ut veniant hortari velis, ne per tuam excellentiam aliqualiter desit, quin utriusque ecclesiæ unio cum cæteris sanctis operibus inchoatis feliciter perficiantur. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXVIII. Afferuntur eæ ab Andrea Sanctacruce (a), atque ad Sueciæ Regem, Ludovicum Palatinum Rheni Bavariæ ducem, marchionem Brandeburgensem ducem Saxoniæ, Maguntinum, Coloniensem & Treverensem archiepiscopos datas fuisse traditur.

Rogatur ut suos oratores mittat ad Florent. concil.

Rogati de eodem Sueciæ Rex & septemviri Germaniæ.

(a) In actis conc. Flor. p. 2. collat. 14.

Secuti sunt paulo post Pontificem Imperator, ac patriarcha Constantinopolitanus, quem prius decima tertia februarii die Florentiam hoc ordine ingressum describit Græcus author (b): *Die tertiadecima februarii prodiere obviam patriarchæ nostro Cardinales duo, archiepiscopi vero & episcopi ad triginta cum magna populi frequentia, & facti obviam deduxerunt eum Florentiam. Ibat vero patriarcha medius inter Cardinales magno cum honore, & omnes officii causa comitati sunt eum usque ad paratas illi ædes, quo ibi relicto devertimur & nos ad locum quisque sibi paratum.* Florentinos etiam magistratus ante urbis prætorium honorificentissime excepisse patriarcham, refert Andreas Sanctacrux (c), ac Leonardum Aretinum Florentinæ reipublicæ scribam orationem Græcam eorum nomine habuisse. Post triduum Florentiam pervenit Joannes Palæologus Imperator, cui obviam effusos Cardinales virosque principes narrant Græcus author & Andreas ipse, quamquam nimius imber pompæ celebritatem confudit.

(b) Act. conc. Flor. sess. 16.

Patriarcha Constantinop. Florentiæ exceptus honorifice.

(c) In actis conc. Flor. p. 2. collat. p. 14.

Effusi obviam Card. Imperatori Græc.

Deinde IV. kalendas martias habita est sessio decimaseptima, prima vero ex iis, quæ Florentiæ sunt celebratæ, in qua post diuturnum inter Julianum Cardinalem Cæsarinum & Imperatorem colloquium conventum est, ut Græci de modo conficiendæ concordiæ privatim inter se agerent, eamque in proxima sessione proponerent; sed cum formam consensionis non reperirent, ad disputationes theologicas res delapsa est. A sessione igitur XVIII. ad XXV. disceptatum an Spiritus Sanctus procederet a Filio, & num recte addita esset symbolo particula, *Filioque*. Conclusum denique est ex Græcorum quoque doctorum sententia Spiritum Sanctum a Filio quoque procedere, proinde rectissime adjectam in symbolo eam dictionem, non tamquam additamentum, sed ut explicationem pernecessariam.

IV. Sess. XVII.

Disceptatum de additione. *Filioque*

Conventum eam factam ut explicationem necessariam.

Editum est ad Græcos in fide orthodoxa confirmandos insigne miraculum; nam S. Bernardinus, qui Florentino concilio interfuit, cum Græcam linguam ignoraret, Græce apud Græcos eleganter concionatus est, ut narrat ejus vitæ auctor (d).

Quemadmodum, inquit, *Spiritus Sanctus dona sua spiritualia ei invisibiliter infuderit, atque illapsus, ignito ardore suo linguam ejus facundam & disertam reddiderit, miraculum subjectum luculenter demonstrabit. Volebat ille in ecclesia concilio generali Græcos, qui ei intererant, verum salutis & veritatis viam docere, sed magno animi dolore cruciabatur, quod illorum non calleret idioma. Secum autem cogitans admiranda Dei opera, & ut ille suis Apostolis contulerit, ut possent omnium gentium linguis loqui, obnixe rogabat eum, largiretur Græcis intelligentiam eorum, quæ dicturus esset ad illos. Mox fervente spiritu multa in Deum fiducia fretus, ascendit suggestum, Græceque concionatus est de catholica fide Græcos summo studio erudiens ita ut mirarentur omnes, dicerentque eum non minus, probe nosse Græce, quamsi in Græcia natus esset. Sed Deus movebat linguam ejus, & loquebatur per eum, cum enim a suggestu descendisset, & omnes laudarent ejus Græce dicendi facultatem & copiam, ille Deo soli honorem omnem tribuens mansit expers Græcæ linguæ, ut antea fuerat.*

(d) Vita S. Bern. auth. apud Sur. 20. die maji.

Die igitur junii tertia convenere Græci omnes in ædes patriarchæ, qui implicitus morbo significavit Imperatori, optare se concordiam & cum Romana Ecclesia conjungi velle. Rogatis singulorum sententiis cuncti, excepto Marco Ephesino, una & mente & voce consensere, Spiritum Sanctum *ex Patre Filio*que procedere, quemadmodum Gennadius (e) in commentario adversus Marci Ephesini impostoris literas accurate enar-

Græci professi Spiritum S. ex Patre Filioque procedere.

(e) Act. conc. Flor. tom. p. 5.

rat

rat : *Synodus*, inquit, *facta fuit secreto & intra domesticos lares, congregatis videlicet orientalibus tantum, & nostris præsidentibus*, & infra : *in qua synodo orationem habuit Imperator coram omnibus vobis, arguens videlicet vos, quod negligenter vos habetis & pigre circa divinum unionis opus in aliena regione tempus terentes inquiens : Domini pontifices, quid facimus in Italia tanto tempore, & non contendimus videre finem hujus rei ? Videte, quæso, vos & animadvertite ne decipiamur, & tantum bonum amittamus.*

Joannis Palæol. Imp. oratio ad Græcos.

Ego quidem Imperator cum sim Dei gratia, qui me unxit Imperatorem, non debeo Deo rationem reddere, sicut & vos ; munus enim Imperatoris est concilii decreta protegere. Vos estis pastores Ecclesiæ, ad vos Christiani omnes respiciunt tanquam duces animarum suarum, vos debetis Deo rationem reddere pro illorum animabus. Quapropter videte, recte considerate quod justum est & Deo placitum. Hic sunt duæ rationes magnæ & periculosæ, unionis & divisionis : imminet quidem periculum, si unio cum sit bona & orthodoxa, & nos errore aliquo ducti illam non recipiamus, imminet etiam periculum divisionis, si nos non dividamur juste & rite. Considerate itaque, quod melius est & utilius, dicite sententias, quæ animas vestras non lædant; unio enim ecclesiarum sancta est, dummodo cum pietate sequatur, divisio vero contra horrenda est & dicitur. Quapropter nisi uniamur pie, animas nostras lædemus, si vero dividamur injuste, idem iterum patiemur. Videte igitur, quid sit agendum : nostis enim quantum malum schisma ecclesiis attulit, ex quo enim factum est schisma usque ad nostra tempora Græci Latinos instar canum habent, & Latini similiter Græcos. Puto igitur, quod quicumque, ut placeat hominibus, piam Ecclesiæ unionem retardabit, pejorem locum illo, quam Judas, est habiturus. Sed vos, o patres reverendi, quod justum est considerate, Dei timorem præ oculis habentes. Nolite propter brevem gloriam vel unius partis vel alterius animas vestras lædere, & sanguinem reliquorum Christianorum, qui in vos respiciunt, tanquam pastores & duces suos.

Denuntiat futurum Judam qui Ecclesiæ conjunctionem retardaerit.

V. Hæc cum audissent pontifices, una voce dixerunt omnes : *Quicumque retardaverit piam Christianorum unionem sit ille anathema. Et ita tulerunt sententias ipsorum singuli, alius quidem sic, alius vero sic ore locuti, incipientes a sacro patriarcha. Quapropter unus ex synodo sanctitate & virtute exornatus & præditus inquit. Justum est concordare authoritates nostrorum sanctorum ; sunt enim concordes, & unus & idem Spiritus locutus est in illis, nec ulla est dissensio, & nos uniemur Romanorum ecclesiæ. Tu vero tunc temporis respondisti inquiens, quod Latini non solum sunt schismatici, verum etiam hæretici, quapropter neque convenit ullo pacto illis conjungi, nisi a symbolo expungant additionem illam, & confiteantur symbolum, quod nos habemus. Hæc cum audisset archiepiscopus Nicænus*, is erat Bessarion, in sacrum postea Cardinalium collegium cooptatus, *tibi respondit. Qui igitur dicunt Spiritum Sanctum a Filio etiam procedere hæretici sunt ? & quamprimum tu respondisti. Maxime. At ille. Propitius esto mihi Deus. Et sancti, qui hoc dicunt hæretici etiam sunt ? Muta fiant labia, quæ loquuntur adversus sanctos, & ita attulit authoritates orientalium sanctorum doctorum, & legit eas universæ synodo, quas tu nec vidisti unquam, nec legisti præter scripta Cabasilæ & Palamæ. Patres vero cum vidissent authoritates sanctorum orientalium & eas legissent, nec non occidentalium sanctorum, & illas inter se concordes invenissent, omnes veritatem crediderunt jam manifestatæ ; non enim justum est, cum ostenditur lumen, oculos claudere, & ita sententias tulerunt sanctorum authoritatibus consentientes & Filium confessi fuerunt esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium processionis Spiritus Sancti æque ac Patrem.* Accersitis igitur postea patribus Latinis concepta est hæc formula fidei.

Marci Ephesini blasphemia in Latinos.

Confutatus auctoritate patrum Græcorum.

Quoniam in hoc sacro œcumenico concilio omnipotentis Dei gratia nos Latini Græcique convenimus pro sancta unione inter nos assumenda, & studiose invicem curavimus, ut articulus ille de processione Spiritus Sancti magna cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur, prolatis vero testimoniis de divinis scripturis, plurimisque authoritatibus sanctorum doctorum orientalium & occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum Sanctum, & eamdem intelligentiam aspicientibus omnibus sub vocabulis variis, nos Græci affirmavimus hoc, quod dicimus Spiritum Sanctum ex Patre procedere non hac mente dicere, ut excludamus Filium, sed quoniam opinati sumus Latinos dicere Spiritum Sanctum ex Patre & Filio tamquam a duobus principiis & duabus spirationibus, abstinuimus a dicendo, quod Spiritus Sanctus procedat ex Patre & Filio. Nos autem Latini asserimus quod id, quod dicimus Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, non hac mente dicimus, ut excludamus Patrem, ut non sit principium totius deitatis, Filii scilicet & Spiritus Sancti ; aut quod id, quod Spiritus Sanctus procedit a Filio, Filius a Patre non habeat, sive quod duo asserimus esse principia, sive duas spirationes, sed quod unum tantum asserimus esse principium, unicamque spirationem Spiritus Sancti prout hactenus asseruimus.

Confessati dixisse procedere ex Patre non excludendo Filium.

Latini non esse duo principia, sed unicam spirationem.

In

In nomine igitur S. Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti in hac demum sancta ac Deo chara unione eodem sensu, eadem anima eademque mente nos Latini & Græci consentimus & concordamus, ut ab omnibus Christianis hæc fidei veritas credatur & suscipiatur, & ita profitemur, quod Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & ex utroque æternaliter tamquam ab uno principio & unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sacri doctores & patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus Sancti, sicut & Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ejus Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est.

Ut intelligendum sit Spiritum Sanctum procedere ex Patre per Filium.

Pater dat omnia Filio præter esse Patrem.

VI. Ingentl affectos lætitia universos audita illa Græcorum pia professione, ac miraculo rem ascriptam tradit Andeas Sanctacrux, additque Josephum patriarcham flagitasse, ut sessio celebraretur, in qua orientalis occidentalisque ecclesiæ consensio solemni decreto sanciretur; sed rem extractam, quo prius Græci in aliis etiam controversis articulis fidem orthodoxam profiterentur; confectum vero senio patriarcham mortem obiisse: *Hac*, inquit, *difficultate stante x. junii post solis occasum dolor maximus patriarcham invasit, quo demum ea nocte decessit, sed ante obitum cedulæ præmissæ processionis Spiritus Sancti propria manu subscripsit, ac regula sanctæ matris Ecclesiæ se humiliter submittens interiit*. Extant in actis Græcolatinis extrema patriarchæ sententia, quam indicat Andreas Sanctacrux his præfixa verbis: *Joseph miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ & œcumenicus patriarcha*. Non ex arrogantia, sed ex simplici consuetudine titulum hunc inanem ab antecessoribus perperam usurpatum adjecisse videtur Joseph, quem toleravit prudenter Eugenius, ne Græci inde offensionis publicæ occasionem sibi dari putarent. Simili ratione sæpe Romani Pontifices passi sunt patriarchas Armeniorum & Georgianorum catholicos se appellasse, cujus vocis eadem atque œcumenici significatio est, sed abusive ab iis sumpta, scilicet sicut pro orbis parte orbis accipi solet, & Reges orbis imaginem præferunt manibus, quamvis exigua orbis parte potiantur. Cæterum id pietatis monumentum, a patriarcha editum, cum ejus finis adesset vitæ, hujusmodi est: *Quoniam ad finem vitæ meæ perveni, soluturus jam commune debitum, Dei gratia scribo & subscribo sententiam meam aperte universitati meorum filiorum. Omnia igitur, quæ sentit, & quæ dogmatizat catholica & apostolica ecclesia Domini nostri Jesu Christi senioris Romæ, ipse quoque sentio, & iis me acquiescentem do & dico. Profiteor quoque beatissimum patrem patrum & maximum Pontificem & vicarium Domini nostri Jesu Christi antiquæ Romæ Papam ad certam omnium fidem, nec non purgatorium animarum: in horum quippe fidem scriptum est die mensis junii nono millesimo quadringentesimo trigesimo nono indictione secunda.*

Josephi patriarchæ obitus.

Prius subscripsit decreto concilii.

Patriarchæ Constantinopol. dicti œcumenici per abusum.

Ita Armenii & Georgiani patriarchæ dicti catholici.

Joseph patriarcha professus se sentire cum Romana ecclesia.

Et credere esse purgatorium ignem.

Ob præclarum hoc morientis patriarchæ testimonium addit Andreas Sanctacrux: *Tot tantaque visa sunt totalis reductionis signa, quod summus Pontifex, sacro Latinorum approbante cœtu, ad Ecclesiæ communionem admissum consenserit, magnoque cum prælatorum comitatu, astantibus singulis reverendissimis Cardinalibus, Græcis eorum more sacris indutis vestibus funeralibus decantantibus, in ecclesia S. Mariæ Novellæ, ubi palatium apostolicum est, sepultura conditus est.*

Persolutis ita justis patriarchæ funebribus, actum est cum Græcis, ut expensis divinis oraculis, ac sanctorum patrum testimoniis in reliquis similiter de fide controversiis, Latinorum sententiæ accederent, profiterentur scilicet Romanam ecclesiam de processione Spiritus Sancti non tantum pie sentire, verum convenientissime dictionem, *Filioque*, symbolo apposuisse, Romanum Pontificem in universa Dei ecclesia primatum tenere, verumque esse Petri successorem, animas purgatorio igne reliquas criminum maculas expiare, Eucharistiam denique in azymo vel fermentato confici posse. De quibus institutis theologicis concertationibus Græci Romanæ ecclesiæ fidem amplexi sunt totidem decretis editis. Et sane in Eucharistiæ controversia, quæ erat multiplex, Bessarionem Nicænam archiepiscopum ita Pontifici respondisse, refert Andreas Sanctacrux (a): *Notissimum est, sancte pater, beatitudini vestræ & aliis reverendissimis dominis in discussione & inquisitione differentiarum habiturum, nos usos auctoritatibus sanctæ Scripturæ, & sanctorum patrum Ecclesiæ: nam cognoscentes nos & animadvertentes fragilitatem humanam, potius voluimus credere auctoritatibus sanctorum patrum, quam rationibus humanis, ea regula, qua in aliis usi sumus, & in hac hæsitatione utimur. Nos audivimus, verba dominica esse, quæ mutant & transubstantiant panem illum in Corpus Christi & vinum in Sanguinem, & quod divina verba illa Salvatoris omnem virtutem transubstantiationis habent, de necessitate ipsum doctorem & eandem suam sententiam sequimur. Præterea, pater beatissime, nec*

De aliis controversiis inter Latinos & Græcos disceptatum.

(a) Acta conc. Flor. p.2.collat. 22.

Professi Græci transubstantiari panem in Corpus Christi.

nos ignoramus quatuor requiri in consecratione pretiosissimi & venerabilis Sacramenti. Primo materiam, quæ debet esse panis triticeus aut fermentatus aut azymus, quia in utroque conficitur veraciter. Item quod minister sit sacerdos, qui habeat sacerdotium ab Ecclesia secundum canones. Item tertio formam, quæ est verba Salvatoris secundum sententiam S. Joannis præfati. Quarto beatissime pater, intentio sacerdotis, ut habeat intentionem consecrandi panem sibi propositum & vinum. Hæc breviter, pater beatissime, de hac quæstione & sufficienter ad certificationem sanctitatis vestræ & aliorum patrum diximus, & quod semper, pater sancte, fuerimus & sumus & futuri simus in hac sententia sanctitatem vestram certissimam reddimus.

Conficitur sacramentum in fermentato, vel in azymo.

Quæ necessaria in ministro.

VII. Ea Bessarionis oratione gratius nihil ad aures Christi vicarii accidere potuit, conventumque est, ut die sexta julii in sessione publica decretum initi orientalem inter & occidentalem ecclesias sacri fœderis perlegeretur. In qua Græci solita in salutando Pontifice a Latinis exhiberi officia præstitere, ut Andreas Sanctacrux oculatus testis enarrat: *Ultra novitatem*, inquit, *novorumve capitulorum fidei professionem in decreta contentorum, nil novi conspexi, nisi quod, prout alii Latini patres ad summum Pontificem accedunt eidem osculanda fimbriae reverentiam exhibendo, id pariter & Græci fecere, ac hymnum: Veni creator Spiritus; in Græco suavissime cecinerunt cantu, ac missam cunctisque ecclesiæ Latinæ cærimoniis religiosissime ac reverenter perceperunt, adoraveruntque. Missa, Romanæ ecclesiæ more summo Pontifice celebrante, finita ac demum solitis orationibus ac cærimoniis, quæ fieri assolent, in sessionibus publicis, ad altare summi Pontificis sede posita, prout moris est, ac cunctis præsentibus Imperatore Græcorum cæterisve Græcorum patribus, reverendissimus dominus Cardinalis S. Sabinæ in Latino prima, deinde Nicænus archiepiscopus in Græco decretum legere, cujus decreti* (a) *verba hæc fuere.*

Græci honorem more Latino Pontifici deferunt.

Ad futuram rei memoriam.

Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palæologo Romæorum Imperatore illustri, & locum tenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum & cæteris orientalem ecclesiam repræsentantibus. Lætentur cœli & exultet terra, sublatus est enim de medio paries, qui occidentalem orientalemque dividebat ecclesiam & pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum vinculo fortissimo charitatis & pacis utrumque jungente parietem & perpetuæ unitatis fœdere copulante ac continente, postque longam mœroris nebulam & dissidii diuturni atram ingratamque caliginem serenum omnibus unionis optatæ jubar illuxit, gaudeat & mater ecclesia, quæ filios suos hactenus invicem dissidentes jam videt in unitatem pacemque rediisse, & quæ antea in eorum separatione amarissime flebat ex ipsorum modo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat, cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, & qui Christiano censentur nomine matri catholicæ ecclesiæ collætentur: ecce enim occidentales orientalesque patres post longissimum dissensionis atque discordiæ tempus se mari & terræ periculis exponentes omnibusque superatis laboribus ad hoc sacrum œcumenicum concilium desiderio sacratissimæ unionis & antiquæ charitatis reintegrandæ gratia læti alacresque convenerunt & intentione sua nequaquam frustrati sunt; post longam enim laboriosamque indaginem tandem Spiritus Sancti clementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consequuti sunt: quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficiis gratias referre sufficiat? quis tantæ divinæ miserationis divitias non obstupescat, cujus vel ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? sunt ista prorsus divina opera non humanæ fragilitatis inventa, atque adeo eximia cum veneratione suscipienda & divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Christe fons misericordiarum, qui tantum bonum sponsæ tuæ catholicæ ecclesiæ contulisti atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, ut enarrent omnes mirabilia tua. Magnum divinumque munus nobis Deus largitus est, oculis videmus, quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiverunt; convenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta œcumenica synodo magno studio invicem usi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina Spiritus Sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur, prolatis vero testimoniis ex divinis scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium & occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum Sanctum, & ad eamdem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diversis vocabulis, Græci quidem asseruerunt, quod id, quod dicunt Spiritum Sanctum ex Patre procedere non hac mente proferunt, ut excludant Filium, sed quia eis videbatur, ut ajunt, Latinos asserere Spiritum Sanctum ex Patre & Filio procedere tanquam ex duobus principiis, & duabus spirationibus, ideo abstinuerunt a dicendo, quod Spiritus Sanctus procedat ex Patre & Filio. Latini vero asseruerunt non se hac mente dicere Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, ut excludant Patrem, quin sit fons & principium totius Deitatis,

Decretum conjunctionis orientalis & occidentalis ecclesiarum.

Quantis laboribus quæsitum sit illud fœdus.

(a) Ext. in act. Græcolat. pag. 315. & apud Andr. e Sanctacr. p. 2. collat. 22. & apud Blond. dec. 3. l. 10. & in mt. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 287. & in alio sig. lit. F. n. 27. pag. 42.

tis, Filii scilicet & Spiritus Sancti aut id quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio Filius a Patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed unum tantum asserunt esse principium unicamque spirationem Spiritus Sancti, prout hactenus asseruerunt, & cum ex his omnibus unus & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam & Deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem unanimiter concordarunt & consenserunt.

De Spiritus S. processione.

In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti hoc sacro approbante universali Florentino concilio, definimus, ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur sicque omnes profiteantur, quod Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter tamquam ab uno principio & unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sancti doctores & patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus Sancti sicut & Patrem, & quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est.

VIII. Definitum vocem Filioque adjectam licite symbolo.

Corpus Christi in azymo sive in fermentato confici.

De purgatorio igne.

Dispar pœna originalis & mortalis peccati.

Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filioque, *veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licite & rationabiliter symbolo fuisse appositam. Item in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suæ ecclesiæ, sive occidentalis sive orientalis, consuetudinem. Item si vere pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & ut a pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta, illorumque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ post contractam peccati maculam in suis corporibus vel eisdem exutæ eluerunt statueri clare ipsum Deum trinum & unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius; illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.*

De primatu pontificiâ.

Item definimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput & omnium Christianorum patrem & doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum, & in sacris canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in canonibus cæterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus vero Antiochenus, & quintus Jerosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus & juribus eorum. Dat. Florentiæ in sessione publica synodali in ecclesia majori solemniter celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIX. pridie non. julii pontificatus nostri anno IX. Adjectæ sunt Pontificis, Cardinalium, ac præsulum Latinorum & Græcorum subscriptiones.

Distinctus patriarcharum ordo.

IX. Græci Pontificis genu dexteramque deosculati.

Perlecto sacro de facta consensione decreto, Græci Pontificis genu dexteramque pie deosculati sunt. Quæsivit postea Eugenius (a) nonnulla de ritibus Græcorum, & inter ea cur matrimonia dirimerent, nec mortuo jam Josepho novum patriarcham latis suffragiis designarent, quem ipse & confirmaturus donaturusque liberali commeatu exauctorato Latino foret: at ii conjugia non nisi justas ob causas se solvere affirmarunt, contenderuntque a veteri instituto nolle discedere ut patriarcha non alibi, quam Constantinopoli deligeretur. Questus etiam est de Marco Ephesino qui se a synodo segregarat, cum tamen in sapientiæ laude cæteris omnibus non esset anteferendus quippe qui ad objecta a Joanne religioso viro obmutuisset. His perfectis Imperator Florentia ornavit discessum, quem ita laudatus Andreas (b) describit: *Die XXVI. augusti solemniter per totum sacrum Cardinalium collegium sociati Imperator Græcique ex Florentia ad patriam redeuntes exiverunt, associantibus eundem demum per territorium Florentinum Cardinalibus tribus, ac multis aliis, hisque sanctissima unioni optatus finis impositus est.* Ad quam confirmandam Græcosque juvandos has ad cunctos Christi fideles literas dedit (c).

(a) *Acta Græcol. ex edi. Bin. to. 4. p. 1. pag. 609.*

Queritur Eugenius Marcum Ephesinum se a cæteris segregasse.

Græcorum Florentia discessus.

(b) *In actis conc. Flor. p. 2. coll. 22.*

(c) *Lib. 15. pag. 210.*

Universis & singulis, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem.

Exultare in Domino plurimum convenit, dilecti filii, illique hostiam offerre jubila-

De Græcis ad obsequium Ecclesiæ reversis literæ.

tionis & laudis, qui antiquæ suæ miserationis memor profectus sanctæ Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedis fœcundioribus semper incrementis accumulat. Respicientes dudum ad orientales populos, si forte, ipso Deo miserante, illucesceret dies, quo ipsos ad ipsam Apostolicam sedem & Romanam ecclesiam redire videremus ex longinquo necessimus in ea re ad cor altum, & ipsum sanctum negotium promovere cœpimus, in Constantia primum in minoribus constituti, deinde ad apicem summi apostolatus assumpti diligenter prosequentes, nullos labores recusavimus, nullis expensis pepercimus, etiam usque ad extremum exinanitionem, denique inter afflictiones & angustias multas invictam semper tenuimus patientiam, ne tantum bonum deseri pateremur: sciebamus enim rem istam per alium explicari non posse, cum ipsi populi orientalis ecclesiæ per suos oratores palam mundo loquerentur, non alibi quam apud Apostolicam sedem & intra Italiam velle convenire. In hoc itaque sanctissimo opere indefesse laborantibus dignatus est misericors Deus assistere, nam qui per tanta marium terrarumque spatia a nobis dividebantur, post labores, incommoda, & pericula multa, hoc ad ipsam Apostolicam sedem & Romanam ecclesiam pervenire concessit.

In primis charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romanorum Imperatorem illustrem & bonæ memoriæ Joseph Constantinopolitanum patriarcham, cum metropolitanorum episcoporum, ac prælatorum & clericorum, nec non nobilium & aliorum multitudine copiosa, aliorum quoque trium patriarchalium sedium, Antiochenæ scilicet & Alexandrinæ ac Jerosolymitanæ ecclesiarum procuratores, Iberorum etiam & diversarum gentium oratores ad nos pari modo perduxit: cum quibus postmodum tum per disputationes publicas & privatas, tum per varios tractatus quindecim ferme mensibus congredi tribuit: in quo suppositorum hujus sacræ œcumenici concilii, præsertim venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, nonnullorumque prælatorum, magistrorum, & doctorum probata pietas in hoc maxime comprobata est, dum nobis semper astiterint, ac indefessi laboraverint cum omni charitate, jungendoque sæpenumero dies & noctes, nullum unquam pietatis prætermiserunt officium. Propterea exaudivit Dominus & attendit voci orationis nostræ: apparuit enim gloria ejus super populum suum, factumque est, ipso disponente, ut qui ferme quingentis annis ab ipsa Apostolica sede & Romana ecclesia divisi fuerant, nunc in unam veritatis professionem pure convenirant, Spiritum Sanctum a Patre & Filio procedere contestantes, recognoscentesque supremam auctoritatem apostolici throni Romani Pontificis, cui ut Domino nostro Jesu Christo capita submiserunt, & plura alia pro fide & unitate facientes, veluti in decreto super hoc confecto & in solemni sessione promulgato plenius continetur. Quid hac Dei largitate præstantius? Quid hoc divino opere mirabilius? non enim veluti Hebræorum populum ad terram repromissionis gentem unam vidimus evocari, sed multarum gentium populos, nationes & linguas ad unum divinæ veritatis assertionem meritumque concurrere; quodque amplius est, exinde latum aperiri campum, per quem intra infidelium populos hic sonus introeat, sicutque magna & mirabilia Dei opera in salutem eorum, ac nostrorum fidelium perpetuam pacem, prout debitor nostris, Domino concedente, videre speramus.

De Ægyptiis, Syris & Iberis.

Diremta controversia de Spiritu S.

Universi ad referendam Deo gloriam excitati.

Lætentur igitur cœli & exultet terra, consurgat ad hoc Christianus populus, præsertim principes terræ induantur fortitudine sua, qui tantorum bonorum participes esse merentur, induatur vestimentis gloriæ plebs fidelis, quoniam si Deum pro suis in uno beneficiis laudare jubemur, in iis maxime excolere convenit, honorare, canticis vocis prædicare, ac mysticis adorare muneribus, & omnium sanctorum operum studio prævenire. Nos autem, qui tam incomparabile opus, ipso Deo disponente, suscepimus & in ejus miseratione ac fidelium suffragiis plene confisi magnas atque intolerabiles hucusque expensas subivimus, majoresque ad hujusmodi sanctissimi operis felicem effectum, pro reducendis ibi, quæ hic conclusimus, arcendisque infidelibus a molestiis populi Christiani & aliis faciendis, quæ supra præmisimus necessario subire oportet, lubenti ac libero animo Christifideles ad hoc cœleste meritum invitamus, quos etiam, ut ferventiores reddantur magnis spiritualium donorum ac Dei benedictionum muneribus prævenire decrevimus, &c. Proponit indulgentiarum, præmia, qui pecuniam in sacrum illud opus convertendam contulerint. *Datum Florentiæ anno MCCCCXXXIX. id. augusti an. IX.*

Et ferendam opem orienti contra Turcas.

X.

Præceperat autem XI. kal. aprilis Eugenius (a) Quintino designato episcopo Atrebatensi, ut pecunias, quæ ex indulgentiis in ditione ducis Burgundiæ corrogatæ fuerant ad Græcos sustentandos transmitteret. Respondisse Christi fideles Pontificis votis, atque opes pro amplificanda divina gloria contulisse, ex Blondo colligitur, dum is tradit (b) mirum fuisse, quantos Eugenius pro Græcis sumptus fecerit. Qui etiam ad tuendum Palæologum Imperatorem contra Turcas est pollicitus (c) certum triremium, numerum subsidio ei se missurum, atque tum etiam terrestribus copiis ipsum adjuturum, acturumque cum Alberto Romanorum Rege, ut exercitum in expeditionem adversus Turcas educeret.

(a) Lib. 11. p. 308.

(b) Blond. dec. 3. l. 10.

(c) Lib. 11. pag. 358.

Subsidia Græcis in Turcas suppeditat Eug.

Cha-

Chariſſimo in Chriſto filio Joanni Palæologo Romæorum Imperatori illuſtri ſalutem, &c.

Sublatum ſchiſma quod annos ferme quingentos tenuerat.

Cum pro ineffabili miſericordia Salvatoris noſtri Domini Jeſu Chriſti his diebus factum ſit, ut nonnullæ differentiæ, quæ quingentis ferme annis inter occidentalem orientalemque eccleſias viguerunt, ſublatæ ſint, & unio inter ipſas eccleſias feliciter fuerit confirmata, prout in decreto ſuper inde confecto & in publica ſeſſione pridem ſolemniter publicato plene continetur, ipſamque ſanctam unionem & omnia in dicto decreto contenta tu pro zelo domus Dei, & catholicæ fidei pridie fervente devotione in noſtra & venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium, multorumque prælatorum præſentia exequi, & ad effectum pro viribus deducere in partibus orientalibus pollicitus fueris, nos qui non ſolum ipſa effectui demandari tota mente peroptamus, ſed etiam ea perpetua ſtabilitate firmari, ac etiam dilatari, quo crucis Dominicæ inimicis a Chriſti fidelium finibus eliminatis, in pacis quiete, ac ſecura libertate ipſi Chriſti fideles debitum poſſint Domino reddere famulatum, cognoſcentesque eundem tuæ ſerenitati pietatis ineſſe affectum, tenore præſentium de conſilio & aſſenſu ipſorum Cardinalium tuæ ſerenitati pollicemur, quod per totum menſem martii proxime ſecuturum verſus Conſtantinopolim mittemus decem galeas armatas, quæ pro hac re ſpatio unius anni, vel ſi utilius videretur, viginti inter galeas & naves, quæ ſpatio ſex menſium in locis illarum partium, ubi magis opportunum videbitur, permanebunt.

Promiſſa a Pont. Imperatori claſſis.

Et terreſtris exercitus in Turcas.

Et ut non ſolum mari, ſed etiam terra Turchi opprimi poſſint, te in aliquo adjuvabimus pecuniario ſubſidio, ut tua potentia & noſtra ſubventione eo facilius contra ipſos Turchos terreſtrem poſſis illo tempore exercitum ducere. Sollicitabimus quoque omni cum inſtantia chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Albertum Romanorum ac Hungariæ & Bohemiæ Regem, ut eo tempore ex partibus Hungariæ contra eoſdem Turchos potentem conducat exercitum, idemque ut fiat per Albanenſes & alios illarum partium Chriſtianos, diligenter curabimus. Dabimus etiam operam nobis poſſibilem, ut pro feliciori hujus rei executione ipſe Rex Romanorum huic expeditioni perſonaliter interſit. Quod ſi forte ex aliqua cauſa in prædicto menſe martii ipſa maritima atque terreſtris expeditio contra infideles fieri non poſſet, nihilominus tempore opportuno & rebus exigentibus ea omnia, quemadmodum prædictum eſt, nos exequemur.

Et ſi forte ex aliqua cauſa terreſtris exercitus fieri non poſſet, nihilominus emergente neceſſitate, & te hoc requirente, prædictas galeas armari & ad partes Conſtantinopolitanas mitti faciemus. Solvemus etiam trecentis balliſtariis pro tuitione civitatis Conſtantinopolitanæ a die, quo applicueris Conſtantinopolim, uſquequo fiat prædicta navalis expeditio, menſuatimque ordinabimus, pro uno anno pecunias apud Conſtantinopolim, ut pro ſtipendio ipſis balliſtariis debito valeat ſatisfieri. Item ſi dicta galearum expeditio dicto menſe martii non fieret, ex tunc uſquequo fiat, ordinabimus, ut dictæ galeæ armatæ apud dictam urbem Conſtantinopolim pro ipſius tuitione neceſſaria a menſe aprilis uſque ad menſem ſeptembris permaneant, quodque, ſi facta executione prædicta generalis expeditionis contingat [quod abſit] rem proſpere non ſuccedere, & neceſſitas pro tuitione ipſius Conſtantinopolitanæ urbis immineat, ſolvi faciemus prædictis trecentis balliſtariis & duabus galeis, ut proxime dictum eſt. Hanc autem noſtram promiſſionem, etiam ſi interim nos ad ſe Deus vocaverit, in omnibus prædictis capitulis robur & firmitatem habere & ipſam ſanctam Romanam eccleſiam ad eorum executionem, quæ commune totius Chriſtianitatis bonum concernunt obligatam eſſe volumus. Dat. Florentiæ IX. kal. octobris anno IX.

Suppetiæ pro defendenda Conſtantinopoli.

XI. Ut dicta factis ornaret, paucis poſt diebus Coſmæ & Laurentio Medicæis argentariis Romanæ curiæ iojunxit (a), ut duodecim aureorum millia præſidiario militi Conſtantinopolitano perſolvenda curarent. Miſit etiam ſuos ad Albertum Regem legatos, qui ad parandum ſacrum bellum incumberent. Ut vero orientis populos ad ea excipienda & pie colenda quæ in ſynodo Florentina ſancita fuerant adduceret Dei vicarius, plures legatos in variis provinciis creavit, interque alios Fantinum Cretenſem archiepiſcopum legati de latere authoritate exornavit (b).

(a) Ibid. p. 308.

(b) Lib. 12. p. 75.

Fantino archiepiſcopo Cretenſi ad ipſam Cretenſem inſulam & provinciam, ac omnes ejus civitates & diœceſes legato miſſo.

Cum omnipotens Deus, id quod etiam antequam ad pontificatus apicem eſſemus aſſumpti ardentiſſimo ſtudio optavimus, videlicet ut orientalis cum noſtra occidentali Eccleſia ſublato de medio pernicioſo ſchiſmate felix unio ſequeretur, diebus noſtris ſua pietate donare dignatus ſit, prout hoc jam univerſis fere mortalibus innoteſcit, neque huic operi manum impoſuiſſe ſatis factum eſſe videatur, niſi ad proſequendum concluſæ hujuſmodi unionis negotium perſonas idoneas pro ea re exequenda & firmanda ad diverſas partes, ubi opus eſt deſtinemus, cum nec etiam leges condere & jura ſufficiat, niſi ſint per quos illa debite ſervari mandentur. Ut igitur ipſa Creta inſula, ac provinciæ partes, & in ipſis conſiſtentes populi eo magis perfe-

Fantinus Cretenſis archiep. creatus in Græcia legatus a latere.

ctam

ctam hujusmodi unionem complectantur, atque ut id Dei & Romanæ ecclesiæ reverentia, obedientia, ac devotione persistant, quo specialius per sedem Apostolicam velut matrem visitationis officio conspexerint se foveri, ecce ad te potentem quidem opere & sermone, quem Deus omnipotens in magnis expertum & arduis singularis circumspectionis industria & probitate, aliisque grandium virtutum titulis insignivit, in cujus affectibus geritur prout indubie tenemus, honorem Dei & Apostolicæ sedis, atque ipsum unionis bonum, quam latissime effundere atque promulgare, justitiæ terminos colere, rebelles compescere atque errantes in viam reducere veritatis, nostrum convertimus deliberationis intuitum, teque ipsarum suarum consideratione virtutum tibi ab ipso Deo abunde concessarum de fratrum nostrorum consilio in prædicta insula, & provincia Cretensi, ejusque civitatibus & diœcesibus hujusmodi nostrum legatum missum cum potestate legati de latere facimus, constituimus, & etiam deputamus, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX. quartodecimo kal. octobris pontificatus nostri anno ix. Legavit (a) etiam in Russiam aliasque provincias Isidorum Kioviensem archiepiscopum, qui egregiam operam pro revocandis in Romanæ ecclesiæ sinum Græcis navarat.

Isidorus Kioviensis archiep. in Russiam missus.

(a) Lib. 10. pag. 227. ext. etiam inter Martini V. brev. pag. 12.

Venerabili fratri Isidoro Kyeu, ac totius Russiæ metropolitæ in Lituaniæ, Livoniæ, & Russiæ provinciis, ac in civitatibus, diœcesibus, terris, & locis Lechiæ, quæ tibi jure metropolitico subesse noscuntur Apostolicæ sedis legato salutem.

Eugenii studia pro revocandis ad ecclesiæ obsequium Russis &c.

Cum juxta desiderium cordis nostri, & diutinam operam per nos impensam, per ineffabilem Dei misericordiam & Spiritus Sancti gratiam, qui ubi vult spirat, Græcorum ecclesia nobiscum unita sit, ita ut deinceps unum ovile & unicum eis pastorem oves Christi fidelium recognoscere habeant, nos cupientes, ut longinquæ & exteræ nationes hujus unitatis suavitatem sentiant & odorem, & ut in ea, Deo auctore, ædificentur, atque in vera fide Christi in melius reformentur, & illa in eis fiant, per quæ exaltatio fidei orthodoxæ, animarum salus, pax & concordia populorum, ac disciplina morum uberius sequantur, & nomini Christi proveniat incrementum, te, cujus virtus & diligentia in hoc sancta unione admodum cognovimus profuisse, & quem Dei benignitas præclaris virtutum dotibus illustravit, ac vitæ integritate & morum, nec non magnitudine consilii, rerum agendarum experientia, prudentia quoque, & sacrarum literarum doctrina plurimum exornavit, in Lituaniæ, Livoniæ, ac totius Russiæ provinciis, nec non in civitatibus, diœcesibus, terris, & locis Lechiæ, quæ tibi jure metropolitico subesse noscuntur de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio pro statu universalis Ecclesiæ atque nostro nostrum & Apostolicæ sedis legatum de latere cum plena potestate auctoritate Apostolica facimus. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIX. XVI. kal. septembris pontificatus nostri anno IX.

Data Isidoro potestas in Lituania Livonia & Russia.

Pessime a Moschis fuit acceptus Isidorus conjectusque in carcerem, atque a congregato schismaticorum conciliabulo, intendebantur (b) illi supplicia, seu verius martyrii palma parabatur, nisi e carcere Divinæ providentiæ arcano consilio fuisset emissus.

(b) Leo Crensa in libel. defens. unionis Ecclesiar.

XII. Conjungebat cum Isidoro pios labores Visiario sive Bessario Nicænus archiepiscopus, quem ut de re catholica benemerentem Eugenius annuo stipendio sex centorum aureorum, dum in Romana curia ageba; trecentorum vero, dum Constantinopoli versabatur donavit (c), utrosque cardinalitia pariter purpura exornatos, inferius visuri sumus. Affecit etiam pluribus privilegiis Andream archiepiscopum Colocensis (d) & Pembaninus Pneumaticos Lomiti abbas (e) ordinis S. Basilii ob conjunctam impigre in jungendo sacro fœdere operam,

Bessario Nicæn. archiepisc. auctus muneribus. Ornatus cum Isidoro cardinalitia purpura.

(c) Lib. 12. pag. 200.

(d) Lib. 23. pag. 92.

(e) Lib. 12. pag. 200.

Auxit eam de Græcis ab inveterato schismate revocatis lætitiam Armeniorum ad gremium Ecclesiæ confluentium adventus, qui cum in dies immineret, Eugenius universis fidelibus concepta animo gaudia literis (f) encyclicis explicuit; tum etiam Reges ac principes, ut sacra arma pro Græcis e Turcica servitute vindicandis, & Mahumetica superstitione abolenda expedirent, cohortatus (g) est.

Armenii accedunt ad Eugenium.

(f) Ext. apud Card. Just. conc. Flor. p. 3.

(g) Ext. ejus lit. p. 3. actor. conc. Flor. pag. 333. & in cod. ms. ex bibl. Heydelbergens. in Vatic. invento fol. 273.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ab ipsis nostri apostolatus initiis omni studio elaboravimus, ut utriusque ecclesiæ unio felicissime sequeretur, & post multas hinc inde missas legationes advenerunt ad nos anno præterito adducti & hactenus sustentati sumptibus nostris charissimus in Christo filius noster Joannes Palæologus Romæorum Imperator illustris & bonæ memoriæ venerabilis frater Joseph patriarcha Constantinopolitanus, & locatenentes Alexandrini, Antiocheni, & Jerosolimitani patriarcharum, legatique Trapezuntii Imperatoris, Iberorum, Ruthenorum & Valachorum cum metropolitis & clericis, ac nobilibus plurimis, & multitudine copiosa. Avidi quippe hujus sacratissimæ unionis laboribus plurimis, marisque periculis sese exponere nequaquam cunctati sunt, sacro œcumenico concilio, quod intra Italiam, & ubi nos commode interesse possemus fieri magna cum instantia postularunt, adesse cupientes, advenerunt autem ad disputandum, sine contentionis tamen vitio, aut pertinaciæ studio. Nos itaque divini humanique juris professores omni ex parte congre-

Ex Trapezuntii & Iberi.

ga-

gare curavimus, qui cupientibus veritatem aperirent, Deoque largiente, postquam ets tam ex scripturis divinis, quam ex sanctis patribus Latinis, pariter & Græcis veritas per omnia est patefacta, libentissime consenserunt inventæ veritati, Spiritumque sanctum ex Patre simul & filio procedere professi sunt, summamque Romanæ ecclesiæ & sanctæ sedis Apostolicæ auctoritatem, quam improbe nimirum quidam opprimere nitantur, grate recognoverunt, atque in reliquis consenserunt, prout ex decreto inde confecto, quod his inclusum mittimus, tua celsitudo apertius cernet.

Audemus sane in Domino gloriari, atque confidentissime dicere id nostra ætate patratum esse, quo nihil majus, nihilque dignius ab ipso apostolicæ prædicationis tempore catholica vidit Ecclesia, neque vero hic erit finis divinorum mirabilium, sed divinæ miserationis latior campus aperitur, ut sol ille justitiæ, qui in oriente jam ortus est, ad ipsas quoque infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terræ, omnesque uno ore & uno spiritu glorificent Deum & patrem domini nostri Jesu Christi. Expectantur enim in dies cum nostris nuntiis ad id missis, & jam fere præ foribus adesse nuntiantur Armeni, gens magna & celebris, parati se per omnia Romanæ ecclesiæ & sanctæ sedi Apostolicæ subdere, ejusque mandatis & doctrinis incunctanter obedire. Merito itaque, charissime fili, cum in re jam tam multa, in spe etiam plura teneamus, omnipotenti Deo hostiam obtulimus jubilationis & laudis, tibique ista insinuanda putamus, ut nostrorum in Domino gaudiorum particeps factus divinæ pietati nobiscum gratias referas, hortamurque, ut Christianæ devotionis affectu per tuum regnum litanias, processiones, orationesque publicas fieri jubeas, partim referenda gratias pro acceptis a Deo muneribus, partim orando, ut complere dignetur Omnipotens suum opus & barbaras nationes in sua feritate glorîantes sub sanctissimæ Christianæ fidei jugum mittere.

Indicte solemnis supplicatio.

Et quoniam spes adeo latu sese undique aperit, pio movemur affectu, ut ad eripiendos ab infidelibus, a quibus indignissime opprimuntur, illarum partium Christianos, nobiscum animum intendas: jam enim, Deo inspirante, classem terrestresque copias proximo vere parare intendimus, sperantes quod qui cœpit in nobis opus bonum, ipse perficiat, ac per hujusmodi studia nostra a jugo miserabilis servitutis catholicum gregem propitius ac benignus eripiat. Confidimus autem negotium facillime feliciffimeque successurum, per tuam maxime reliquorumque Christianorum principum opem atque operam. Accingere itaque fili charissime, ardentique animo concurre ad hæc studia pietatis, ex quibus & in hoc sæculo gloriam consequeris, & in futuro cum piis fidelibusque principibus, qui ab initio Deo placuerunt, conscribi mereberis, nos enim te per alias nostras literas & nuntios requiremus, non ambigentes nihil te a tuis majorumque tuorum pietate & nobilitate degeneraturum. Dat. Florentiæ non. julii pontificatus nostri anno IX.

Accessisse Florentiam Armeniorum patriarchæ apocrisiarios paulo ante quam Imperator ex ea urbe abiret, referunt acta Græcolatina (a), eosdemque ab Imperatore flagitasse, ut pro Armeniis in concordiam cum Romana ecclesia redigendis suam operam interponeret; afferunturque a Cardinale Justiniano patriarchæ Vagarsabeth literæ (b), quibus nuntiis amplissimam potestatem contulit, quarum potiorem partem subiicit: *Ego*, inquit, *cum plenaria potestate dedi auctoritatem Sarchis Vertebet & Joachim episcopo Peræ, ut eant ad synodum & Spiritus Sanctus illustret eos & per virtutem Spiritus Sancti, & sicut S. Silvester & S. Gregorius fuerunt concordes, ita Deus concordet nos in pace & amore & unione, & sicut Constantinus Imperator & * Tartach Imperator noster inter se habuerunt concordiam & pacta, ita & vos etiam confirmate acta eorum ad unitatem, & ad facta istorum Imperatorum nos inclinamus modo etiam quidquid Spiritus Sanctus illustraverit sanctam synodum, promptissimus ei obedire. Scripta XXV. mensis julii anno Domini MCDXXXVIII.* Disceptarunt (c) Armenii de suis controversiis, ac demum orthodoxæ veritatis luce collustrati a Pontifice & synodo catholicæ fidei formulam religiose (d) in sessione publica IV. id. decembris celebrata exceperæ: eam synodali decreto inseruit Eugenius, ex quo præcipua capita decerpimus.

XIII. Mandati e patriarcha Armeniorum dati formule.

(a) Act. Græcol. edit. Bin. to. 4. p. 2. pag. 621. (b) Concil. Flor. p. 3.

* Tyridates

(c) Aug. Patric. in actis & ex eo Cardin. Just. (d) Ext. apud Card. Just. conc. Flor. p. 3. pag. 363. & apud Bin. pag. 613.

Ad perpetuam rei memoriam.

In primis, damus eis sanctum symbolum a centum quinquaginta episcopis in œcumenico Constantinopolitano concilio editum cumilla additione, Filioque, *ipsi symbolo declarandæ veritatis gratia & urgente necessitate, licite & rationabiliter apposita, cujus tenor talis:* Credo in unum Deum Patrem Omnipotentem factorem coeli & terræ, *&c.* Hoc autem sanctum symbolum sicut apud Latinos mos est, ita decernimus per omnes Armenorum ecclesias, intra missarum solemnia singulis saltem diebus dominicis & majoribus festivitatibus decantari vel legi.

Professi Armenii Spiritum Sanctum e Patre Filioque procedere.

Vocem Filioque juste additam.

Secundo tradimus eis definitionem quarti universalis concilii Chalcedonensis, in quinto postea & sexto universalibus conciliis renovatam de duabus naturis in una Christi persona, cujus tenor est talis: *Suf-*

Et duas naturas in Christo.

fice-

ficeret quidem sapiens hoc & salutare divinæ gratiæ symbolum ad plenam cognitionem & confirmationem pietatis: de Patre enim & Filio, & Spiritu Sancto perfectionem docet, & Domini humanationem fideliter accipientibus repræsentat, sed quoniam hi, qui conantur reprobare prædicationem veritatis per proprias hæreses, novas voces genuerunt, & hi quidem præsumentes corrumpere mysterium dispensationis Domini, quæ propter nos facta est, alii vero introducentes confusionem permixtionemque, & stulte confingentes unam esse naturam carnis & deitatis, & portentose dicentes passibilem Unigeniti divinam naturam, ob hoc, volens claudere illis omnem machinationem contra veritatem, præsens nostra sancta & magna atque universalis synodus, prædicationem hanc docens ab initio immobilem, decrevit ante omnia fidem trecentorum decem & octo sanctorum patrum manere irrecusabilem, & posteriore tempore propter illos quidem, qui pugnant adversus Spiritum Sanctum corroborat doctrinam de substantia Spiritus traditam a patribus centum quinquaginta apud Constantinopolim congregatis, quam illi omnibus notam fecerunt, non quasi inferentes, quod aliquid minus esset in præcedentibus, sed eorum intellectum de Spiritu sancto scripturarum testimoniis declarantes adversus eos, qui dominationem ejus respuere tentaverunt. Propter illos autem, qui moliuntur corrumpere dispensationis mysterium, & imprudenter delirant, dicentes purum hominem esse illum, qui e S. Maria virgine natus est, suscepit epistolas synodicas B. Cyrilli quondam præsulis ecclesiæ Alexandrinæ ad Nestorium & ad orientales, congruas existentes ad convincendas Nestorii vesanias, & ad interpretationem eorum, qui salutaris symboli mentem pro zelo nosse desiderant. Quibus etiam consequentissime epistolam coaptavit magni & senioris urbis Romæ præsulis beatissimi ac sanctissimi Leonis Papæ quæ scripta est ad sanctæ memoriæ archiepiscopum Flavianum ad perimendam Eutychis malam intelligentiam, utpote congruentem illius magni Petri confessioni, & existentem nobis communem quamdam columnam adversus prava dogmata, & ad confirmationem rectorum dogmatum: his namque, qui in duos Filios dispensationis divinæ mysterium discerpere nituntur, obsistit, & illos, qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt dicere, a sacro cœtu expellit: & his, qui in duabus naturis Christi temperamentum aut confusionem excogitant, resistit, & eos, qui dicunt servi formam, quam ex nobis assumpsit, cælestem esse aut alterius alicujus substantiæ, ut dementes abigit, & qui duas quidem ante unitionem naturas Domini fabulantur, unam vero post unitionem confingunt, anathematizat. Sequentes igitur sanctos patres, unum eumdemque confiteri filium dominum nostrum Jesum Christum consonanter omnes docemus, eumdem perfectum in deitate, eumdem perfectum in humanitate, Deum vere, & hominem vere, eumdem ex anima rationali & corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis eumdem secundum humanitatem, per omnia nobis similem, absque peccato, ante sæcula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter nos & propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundum humanitatem, unum eumdemque Christum verum filium dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, salva proprietate utriusque naturæ, & in unam personam atque subsistentiam concurrente: non in duas personas partitum sive divisum, sed unum & eumdem Filium unigenitum Deum verum dominum Jesum Christum, sicut ante prophetæ de eo, & ipse nos Jesus Christus erudivit, & sanctorum patrum nobis tradidit symbolum. Et differentiam naturarum non sublatam ex earum unione.

Tertio definitionem de duabus voluntatibus duabusque Christi operationibus in prædicto sexto concilio promulgatam, cujus tenor talis est: Sufficeret quidem; & reliqua, quæ in ipsa definitione concilii Chalcedonensis superius enarrata sequuntur usque ad finem, post quæ sequitur in hunc modum. Et duas voluntates naturales in eo & duas naturales operationes indivise inconvertibiliter, inseparabiliter inconfuse secundum sanctorum patrum doctrinam: adæque prædicamus & duas naturales voluntates non contrarias, juxta quod impii asseruerunt hæretici, sed sequentem humanam ejus voluntatem, & non resistentem vel reluctantem, sed potius & subjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati: oportebat enim carnis voluntatem moveri, subjici vero voluntati divinæ juxta sapientissimum Athanasium, sicut enim ejus caro Dei Verbi dicitur & est, ita & naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur & est, sicut ipse ait: Quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris: suam propriam dicens voluntatem, quæ erat carnis ejus, nam & caro propria ejus facta est, quemadmodum enim sanctissima & immaculata animata ejus caro deificata est, & non est perempta, sed in proprio suo statu & ratione permansit; ita & humana ejus voluntas deificata est, & non perempta: salvata est autem magis secundum Deiloquum Gregorium dicentem: Nam velle illius, qui in Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo. Deificatum est totum, duas enim naturales operationes indivise, incon- XIV. Et duas voluntates & operationes.

ver-

vertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino Jesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est divinam operationem & humanam operationem secundum divinum prædicatorem Leonem apertissime asserentem. Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis, nec enim in quoquam dabimus unam naturalem operationem Dei & creaturæ, ut neque quod creatum est in divinam ducamus essentiam, neque quod eximium est divinæ naturæ ad competentem creaturis locum dejiciamus, unius enim ejusdem tam miracula, quam passiones cognoscimus secundum aliud & aliud earum, ex quibus est naturarum, & in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. Undique igitur inconfusum, atque indivisum conservantes unum S. Trinitatis, brevi voce cuncta proferimus, & post incarnationem Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum esse credentes, asserimus duas ejus esse naturas in una ejus radiantes subsistentia, in qua tam miracula, quamque passiones per omnem sui dispensativam conversationem, non per phantasiam, sed veraciter demonstravit ob naturalem differentiam in eadem una subsistentia cognoscendam, dum utraque natura cum alterius communione individue & inconfuse propria vellet atque operaretur: juxta quam rationem & duas naturales voluntates & operationes confitemur ad salutem humani generis convenienter in eo concurrentes.

Chalcedonensem synodum & alias œcumenicas complectantur.

Quarto quoniam hactenus ipsi Armenii præter has tres Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam synodos nullas alias universales postea celebratas, nec ipsum beatissimum hujus sanctæ sedis antistitem Leonem, cujus auctoritate ipsa Chalcedonensis synodus extitit congregata, susceperunt asserentes eisdem fuisse suggestum, tam synodum ipsam Chalcedonensem, quam memoratum Leonem secundum damnatam Nestorii hæresim definitionem fecisse, instruximus eos & declaravimus hujusmodi falsam fuisse suggestionem, ipsamque synodum Chalcedonensem & beatissimum Leonem sancte & recte veritatem de duabus in una persona Christi naturis superius descriptam definivisse contra impia Nestorii & Eutychis dogmata, injunximusque ut ipsum beatissimum Leonem, qui veræ fidei columna fuit & omni sanctitate & doctrina refertus, tanquam sanctum & in catalogo sanctorum merito descriptum de cætero reputent & venerentur, atque non solum dictas tres synodos, sed omnes alias universales auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas, sicut & cæteri fideles, reverenter suscipiant.

XV. Quinto ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum, tam præsentium, quam futurorum, faciliori doctrina sub hac brevissima redigimus formula. Novæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium, quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis; illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant, hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt: per baptismum enim spiritualiter renascimur, per confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide, renati autem & roborati nutrimur divina Eucharistiæ alimonia, quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter, prout animæ expedit, per extremam unctionem, per ordinem vero Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est spirituale quoddam signum a cæteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile, unde in eadem persona non reiterantur: reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

Septem Sacramenta novæ legis professi.

Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitæ spiritualis janua est, per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ, & cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua & Spiritu renascamur, non possumus (ut inquit Veritas) in regnum cælorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera & naturalis, nec refert frigida sit, an calida. Forma autem est; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Non tamen negamus quin & per illa verba: Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, vel: Baptizatur manibus meis talis servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, vel: Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; verum perficiatur baptisma, quoniam cum principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet sit Sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exer-

Materia Sacramenti baptismi quænam sit. Quæ illius forma.

Quis minister sit ex officio vel ex necessitate.

ettur ministrum cum Sancta Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare, in casu autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo paganus & hæreticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, & facere intendat, quod facit Ecclesia. Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur, propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio, sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perveniunt.

Sacramenti confirmationis materia & forma.

Secundum sacramentum est confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto, forma autem est: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ordinarius minister est episcopus, & cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum (a) Apostolorum lectio manifestat: Cum enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Jerosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem qui, cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum, nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini nostri Jesu, tunc imponebant manus super illos & accipiebant Spiritum Sanctum. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & urgenti admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem hujusmodi sacramenti est, quod in eo datur Spiritus Sanctus ad robur sicut datus est Apostolis die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen, ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue crucem ejus, quæ Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia secundum Apostolum (b) propter quod signo crucis signatur.

(a) Act. 8.

(b) 1. Cor. 1.

Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet; aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia sanctorum patrum ac doctorum Ecclesiæ pridem in disputatione exhibita creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum, deinde quia hoc convenit Dominicæ passionis repræsentationi: inquit enim Alexander Papa V.* a B. Petro: In sacramentorum oblationibus quæ intra missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum & vinum aqua permixtum in sacrificium offeruntur; non enim debet in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque id est sanguis & aqua ex latere Christi profluxisse legitur, tum etiam quia convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum; aqua enim populum significat secundum illud Apocalypsis (c): Aquæ multæ populi multi. Et Julius Papa VI.* post B. Silvestrum ait; Calix dominicus juxta canonum præceptum vino & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum & aqua miscentur, Christo populus adunatur, & fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur & jungitur. Cum ergo tam sancta Romana ecclesia a Beatissimis Apostolis Petro & Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum Græcorumque ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis & doctrinæ lumina claruerunt ab initio nascentis Ecclesiæ sic servaverint & modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali & rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ prout dictum est vino admisceant. Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum, sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum, nam ipsorum verborum virtute substantia panis in Corpus Christi, & substantia vini in Sanguinem convertuntur, ita tamen quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ & vini consecrati separatione facta totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum, & quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur, omnemque effectum, quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem, In quo, ut inquit Urbanus Papa, gratam Salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum. Quar-

* VI.

Cur in sacrificio aqua miscenda sit vino.

(c) Apoc. 17.

* et.

Sacerdos in Christi persona loquitur.

Integer latet Christus sub qualibet specie.

Quenam sint partes pœnitentiæ.

Quartum sacramentum est pœnitentia, cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero; secunda est oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter; tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium, & eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert cum dicit: Ego te absolvo, *&c. Minister hujus sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio a peccatis.*

Sacramenti extremæ unctionis materia & forma.

Quintum sacramentum est extrema unctio, cujus materia est oleum olivæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet, qui in his locis ungendus est, in oculis, propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc: Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti; *& similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos, effectus vero est mentis sanatio, & in quantum animæ expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit B. Jacobus Apostolus cap.* v. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei.

Sextum sacramentum est ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino & patenæ cum pane porrectionem; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superimposita traditionem, & similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii est talis:

Forma conferendi sacerdotii.

Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & mortuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *& sic de aliorum ordinum formis, prout in pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister hujus sacramenti est episcopus; effectus est augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus Christi minister.*

Septimum sacramentum est matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ secundum Apostolum, dicentem (a): Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia. *Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii, primum est proles suscipienda & educanda ad cultum Dei, secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet, tertium est indivisibilitas matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum legitime contractum perpetuum sit.*

(a) Ephes. 5.

Matrimonium signum est conjunctionis Christi & Ecclesiæ.

Sexto compendiosam illam fidei regulam per beatissimum Athanasium editam ipsis præbemus oratoribus, cujus tenor talis est: Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem, &c.

Septimo decretum unionis cum Græcis consummatæ pridem in hoc sacro œcumenico concilio Florentino promulgatum, cujus tenor talis est, prout supra scriptum est.

Qui dies festi ab Armeniis celebrandi.

Octavo cum inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus festivitates annuntiationis B. Mariæ Virginis, nativitatis B. Joannis Baptistæ, & consequenter nativitatis & circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, ac præsentationis ejusdem in templo seu purificationis B. Virginis Mariæ celebrari debeant, satisque dilucide veritas patefacta fuerit tam sanctorum patrum testimoniis, quam consuetudine Romanæ ecclesiæ & omnium aliarum universaliter apud Latinos & Græcos, ne in tantis celebritatibus dispar sit Christianorum ritus; unde perturbandæ charitatis occasio posset oriri, decernimus tanquam veritati & rationi consentaneum, ut juxta totius reliqui orbis observantiam ipsi etiam Armenii festum annuntiationis B. Mariæ die XXV. *martii, nativitatis Joannis Baptistæ* XXIV. *junii, nativitatis vero secundum carnem Salvatoris nostri* XXV. *decembris, circumcisionis ejusdem* I. *januarii, epiphaniæ,* VI. *ejusdem januarii, præsentationis Domini in templo seu purificationis Dei genitricis* II. *februarii debeant solemniter celebrare.*

XVI. *His omnibus explicatis, prædicti Armenorum oratores nomine suo & sui patriarchæ ac omnium Armenorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quidquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia cum omni devotione & obedientia acceptant, suscipiunt, & amplectuntur, illos quoque doctores & sanctos patres, quos ecclesia Romana approbat, ipsi reverenter suscipiunt, quascumque vero personas, & quidquid ipsa* Ro-

Romana ecclesia reprobat & damnat, ipsi pro reprobatis & damnatis habent, profitentes tanquam veri obedientiæ filii nomine, quo supra ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & jussionibus fideliter obtemperare.

Lecto autem solemniter in nostra & hujus sanctæ synodi præsentia memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenius nomine ipsorum oratorum in idiomate Armenico publice hæc, quæ sequuntur, legit, quæ in continenti dilectus filius Basilius ordinis Minorum noster & ipsorum Armenorum communis interpres publice sermone Latino in hunc modum ex scripto legit.

Sacramenti ab Armeniis nuncupati formula.

Beatissime pater & sanctissima synode. Totum hoc sanctum decretum, quod nunc Latine coram vestra publice lectum est præsentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clare expositum & interpretatum, quod quidem optime nobis placuit & placet. Ad majorem autem nostræ mentis expressionem ejus effectum summatim repetimus.

In ipso continetur primo qualiter populo nostro Armenorum traditur sanctum symbolum Constantinopolitanum cum illa additione, Filioque, ut in ecclesiis nostris diebus saltem dominicis majoribusque festivitatibus intra missarum solemnia decantari, seu legi debeat.

Secundo definitionem concilii quarti universalis Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona.

Tertio definitionem de duabus Christi voluntatibus & operationibus in sexto universali concilio promulgatam.

Quarto declaratis, quod ipsa Chalcedonensis synodus & beatissimus Leo Papa recte de duabus in una persona Christi naturis veritatem definierint contra impii Nestorii & Eutychetis dogmata, jubetisque ut ipsum beatissimum Leonem tanquam sanctum & fidei columnam veneremur, atque non solum has tres synodos Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam, sed & omnes alias universales auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas reverenter suscipiamus.

Quinto brevem formulam septem sacramentorum ecclesiæ, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, Extremæ unctionis, Ordinis, & Matrimonii declarando, quæ sit cujuslibet sacramenti materia, forma & minister, quodque in sacrificio altaris, dum calix offertur vino paululum aquæ admisceri debet.

Sexto quandam compendiosam beatissimi Athanasii fidei regulam, quæ incipit: Quicumque vult salvus esse, &c.

Septimo decretum unionis conclusum cum Græcis in hoc sacro concilio pridem promulgatum continens, qualiter Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter procedit, & quod illa additio, Filioque, licite & rationabiliter ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quodque in pane triticeo azymo vel fermentato Corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de pœnis purgatoriis & inferni, ac vita beata & de suffragiis, quæ pro defunctis fiunt, item de plenitudine potestatis sedis Apostolicæ tradita a Christo B. Petro & suis successoribus atque de ordine patriarchalium sedium.

Octavo decrevistis, ut de cætero Armenii has festivitates infrascriptis diebus more universalis Ecclesiæ celebrare debeant, videlicet annuntiationis B. Mariæ Virginis XXV. martii, nativitatis B. Joannis Baptistæ XXIV. junii, nativitatis Salvatoris nostri secundum carnem XXV. decembris, circumcisionis ejusdem I. januarii, Epiphaniæ VI. ejusdem januarii, præsentationis Domini in templo, sive purificationis B. Mariæ II. februarii.

Nos igitur oratores nomine nostro nostrique reverendi patriarchæ & omnium Armenorum, sicut & vestra sanctitas in suo decreto attestatur, hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, præceptis & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quidquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia cum omni devotione & obedientia acceptamus, suscipimus, & amplectimur. Illos quoque doctores & sanctos patres, quos ecclesia Romana approbat, reverenter suscipimus. Quascumque personas & quidquid ipsa Romana ecclesia reprobat & damnat, nos & pro reprobatis & damnatis habemus, profitentes tanquam veri obedientiæ filii nomine, quo supra, ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & jussionibus fideliter obtemperare. Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in ecclesia majori celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIX. X. kal. decembris pontificatus nostri anno IX.

Doctores Rom. ecclesiæ se venerari profitentur.

XVII.

Admissis in gremium ecclesiæ Romanæ Armeniis, Eugenius eorum episcopos pristinis honoribus potiri sanxit, cumque in Caphensi urbe, quæ in Taurica Chersoneso latino imperio parebat, multa Armeniorum suis sedibus pulsorum multitudo ageret, cui Armenius episcopus præerat, isque ab episcopo Latino Caphensi veluti hæresi & schismate inquinatus prohibitus esset mithram episcopalem in solemnibus supplicationibus gerere, vel Armenios crucis signo solemni ritu lustrare, hanc controversiam subjecto edicto (a) Eugenius diremit, atque anabaptismum, quem Armenii in desertoribus fidei ad Ecclesiam redeuntibus usurpabant, damnavit.

Controversiæ inter plures unius urbis episcopos.

(a) Lib. 91. p. 375.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ad apostolicæ dignitatis apicem divina dispositione vocati ex incumbente nobis so-

lici-

licitudinis officio ecclesiarum omnium discutere conditiones habemus, ut debite omnia prospicientes sic circa illarum & subjectorum sic populorum salubrem statum vigilanti cura vacemus, quod superni favoris affluente præsidio, amotis omnibus, quæ disturbia, errores, & scandala afferebant, optata suscipiant incrementa. Sane post conclusam solemniter in sessione publica promulgatam proximis diebus gloriosissimam populo Christiano Armenorum cum Romana ecclesia unionem, cum dilectos filios ipsorum Armenorum oratores qui eadem causa apud nos erant, diligenter interrogaremus de modis, qui hactenus apud eos, & præsertim in civitate Caphensi, in qua ipsorum magna multitudo convenit, observati fuerunt, aliqua ipsorum relatione intelleximus, circa quæ præsentium tenore debitum & conveniens remedium decrevimus adhibere. In primis namque, cum venerabiles fratres episcopi Caphenses, qui hactenus pro tempore fuerunt, episcopos Armenorum tanquam schismaticos & hæreticos prohibuisse dicantur deferre mithram in processionibus generalibus, quæ in ipsa civitate fiebant, & nullo in loco, nulloque tempore benedictionem cum signo crucis etiam ritus sui populo dare permiserint, nos attendentes, quod licet civitas illa unicam sicut cæteræ habeat diœcesim, tamen ipsa Armenorum gens sedibus propriis pulsa ibidem in maximo habitat numero, volumus & præsentium tenore authoritate Apostolica mandamus, quod episcopi Armenorum, qui in futurum pro tempore erunt, in processionibus & aliis quibuscumque actibus publicis, mithrum, sicut & Caphensis episcopus, per dictum civitatem & diœcesim deferre possint & valeant. Circa benedictionem vero & signaculum crucis eam adhiberi modestiam volumus, ut Armenorum episcopi suis tantummodo populis quando eos privatim salutatum ibunt, aut quando obviantes manum osculabuntur, dextera leviter elevata cum signo crucis benedictionem annuntient.

Permissum Armenis ut mithram deferre possit Capha.

De lustratione per signum crucis quid constitutum.

Præterea cum ad nostram pervenerit notitiam, quosdam & in prædicta civitate Caphensi, & aliis in partibus circumstantibus, tantam habere sacrarum institutionum ignorationem, ut multos, qui post susceptum baptisma ab rectis catholicæ fidei viis deviaverint, & postmodum resipiscere volunt, iterum baptizent, attendentes a jure & sacris canonibus omnino prohibitum esse baptisma reiterari, volumus & authoritate, ac tenore similibus mandamus, ut nullus sacerdos de cætero sub excommunicationis, quas ipso facto incurrat, & aliarum Ecclesiæ censurarum pœnis audeat vel præsumat aliquem, cujuscumque nationis & ritus sit, sive Græcum sive Sclavum, aut Armenum, aut alium quemcumque, qui semel rite fuerit baptizatus, aliqua ratione vel causa iterum baptizare. Cupientes etiam, quod dictorum Armenorum episcopus debitis in prædicta civitate fungatur honoribus, & subjectum sibi populum valeat debite cum justitia gubernare, eumdem similibus authoritate & tenore volumus & mandamus, nullo modo in judiciis, & cæteris ad ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus, quantum ad ea, quæ sunt de foro episcoporum, a quoquam sive episcopo Caphensi sive alia ecclesiastica vel sæculari persona, quomodolibet impediri, sed posse in omnibus & per omnia eam jurisdictionem in suos Armenos, in civitate & diœcesi Caphensi habitantes, exercere, quam alii episcopi in suis diœcesibus exercent de consuetudine vel de jure. Nulli ergo, &c. Datum Florentiæ anno Domini, &c. MCCCCXXXIX. die xv. decembris anno IX.

In Taurica Chersoneso anabatismus per imperitiam inductus.

Intentato anathemate vetitus ab Eugenio.

Conciliandi Ecclesiæ supererant Indi & Æthiopes, ad quos Eugenius Albertum e Sarchiano Minoritam misit (a), ut eos a schismate ad conjunctionem ecclesiæ Romanæ reduceret, quos etiam exemplo suo Palæologus Imperator allicere ad sacrum fœdus ineundum studuit, ut ostendunt ejus literæ (b) e Græco in Latinam sermonem versæ, quibus patriarcham Alexandrinum certiorem fecit, sanctos patres Græcos & Latinos in dogmate de processione Spiritus Sancti a Patre & Filio consentire, atque orientalem occidentalemque ecclesias conjunctas ita fuisse, ut veteres Græci ritus a Græcis illibati servarentur, tum ex eo fœdere restituendi in oriente pristino splendori & amplitudini Christiani imperii spes affulgere.

(a) *Lib. 11. pag. 359. extant ejus lit. apud Vvading. to. 5. pag. 360. & 361.*

(b) *Ext. in ms. cod. bibl. Vallic. sign. lit. F. n. 33. p. 161.*

Sanctissime papa & patriarcha Alexandriæ & judex orbis Pentapolis, Libyæ Æthiopiæ, & universæ Ægypti, domine Dei amantissime.

Palæol. Imper. Constant. lit. ad patriarch. Alexandr.

Venimus in has partes Franciæ [ita occidentalia regna ab orientalibus appellantur] *pro conjunctione ecclesiarum Christi, suscepimus enim hujusmodi unionis opus, quoniam ea divina erat pro utilitate & fulcimento Christianorum, remque universam movemus per plures disquisitiones & examina, quæ facta sunt circa dicta sanctorum orientalium & occidentalium, & invenimus ex his, quid dicant de hoc, nimirum de processione Spiritus Sancti. Omnes occidentales Sancti eadem dicunt sicut orientales sancti; & licet dictiones alias usurpent, in eandem tamen sententiam conspirant. Propter hoc consensimus nos ipsi in eadem fide, utpote sancta, sicut patet addiscere ex decreto edito ab hac sancta & œcumenica synodo, & uniti & conjuncti sumus illis nil omnino nostrorum institutorum transgressi prætermittentesve, neque symbolum neque quidquam ex liturgia, neque ex ritibus nostræ ecclesiæ. Confidimus igitur in Deo, quod di-*

Conjunctas fuisse orientalem & occidentalem ecclesias.

Ex hac conjunctione inde firmatum iri Christianam rem.

vinum erit hoc opus pro utilitate Christianorum, si quod in præsentiarum factum est Christianis patefiat, speramus igitur in Deo, quod si quid divinum antea factum est, certe ex hoc Christiani magnam utilitatem & firmamentum habituri sint. Proficiscitur autem ad tuam sanctitatem sacratissimus & colendissimus dominus Nathanael metropolita Rhodi, qui defert decretum in dicta sacra œcumenica synodo editum, deque omnibus fusius verba facturus est. Adhibeat ergo illi tua sanctitas in his fidem perfectam, quoniam quæcumque dixerit tuæ sanctitati ea verissima, & ex parte nostra dicet. Non defuisse muneri patriarcham, missisque oratoribus consensisse sacro fœderi, conjunxisse pariter se Romanæ ecclesiæ Æthiopes ac Jacobitas & decreta Florentinæ synodi demisse excepisse, inferius visuri sumus.

XVIII. Extracta synodus Florentina ob Basil. schisma. (a) Card. Just. p. 3. p. 353. (b) Lib. 12. p. 134.

Extracta (a) est synodus Florentina in tertium annum, in sequentem nimirum (ut acta concilii Tridentini MS. quæ in Hadriana mole asservantur meminere) tum ad orientalium firmandam consensionem, tum ad Basileensium compescendam impietatem qui ob præclara gesta Eugenii incensi odio & invidia schisma moliebantur, ut ab exitiali consilio eos avocaret, uti ostendunt graves ejusdem literæ (b) mense februario ad ducem Mediolani (qui licet antea Eugenio in concilii loco designando adversatus esset, a schismate tamen conflando abhorrebat) datæ, quibus gratias ei egit de navata ad seditiosos sedandos opera, ac significavit quantis ipse studiis & contentione pacem semper exquisisset.

Duci Mediolani.

Ejus ad ducem Mediol. literæ.

Dilecte fili salutem. Vidimus literas tuas missas venerabili fratri nostro episcopo Portuensi Cardinali Placentino cum cedula inclusa, continente certa avisamenta facta Basileæ per quosdam Regum & principum oratores. Per ipsas quidem literas cognoscimus magnum tuæ celsitudinis affectum ad obviandum pernicioso schismati, quod nonnulli Basileæ existentes, solum ambitione & propriis passionibus ducti, in Ecclesia Dei suscitare moliuntur. Jam dudum hunc tuum laudabilem affectum manifeste perpendimus per ea, quæ tui oratores apud Basileam tuo jussu frequenter ac magnanimiter, seditiosis aliquibus hominibus resistentes, operati sunt. Pro his igitur, te merito laudamus & commendamus, exhortantes in Domino, ut quemadmodum hactenus egisti, ne Ecclesia Dei unita, enorme pateretur dissidium, ita continue sicut speramus, laborare velis. Unde non dubium apud omnipotentem Deum, pro cujus Ecclesiæ conservanda unitate laboras, maximum meritum, & apud cunctos homines non mediocrem consequeris laudem.

Quod vero ad consilium tuum, quod in prædictis continetur literis, hoc dicimus, quod usque nunc ex toto corde doluimus, ac dolemus, quod quorundam ambitio & humana passio tot scandala in Ecclesia parturiat, quibus nullam nos, nec dedimus, nec quidem dumus causam aut occasionem; immo omnia cum magna patientia & mansuetudine egimus, ne talia contingerent, nec per nos unquam stetit, quin media quæque ad pacem & unitatem accommoda adhiberentur. Et inter cætera, quam multum proxima æstate condescenderimus ad preces dilectorum filiorum Romani imperii electorum, tibi putamus optime constare: misimus enim dilectum filium Nicolaum tit. S. Crucis presbyterum Cardinalem Apostolicæ sedis legatum cum certis aliis prælatis & doctoribus ad oppidum Narimbergense cum pleno ad pacem mandato, ac cum tam honestis & rationabilibus pacis mediis, ut nemo, nisi pacis adversarius, contradicere illis potuisset. Et licet ipse Cardinalis omnia, quæ ad pacem & unitatem conferre videantur, semper obtulerit, quid tamen ibi secutum sit, non ignoras.

Omnes pacis rationes sectatus Eugen.

Septemviri concordiæ interpretes frustra agunt.

In hoc autem nos ipsos consolatur, quod multos sanctis Romanis Pontificibus antecessoribus nostris eadem, quæ nobis & interdum acriora per ingratos & seditiosos filios nonnunquam acciderunt. Sed licet flaverint venti & æstuaverit mare, naviculaque Petri undique quateretur, nihilominus Salvator ipse Jesus Christus, imperans mari & ventis, tandem naviculam suam ac naviculæ rectorem ad portum tranquillitatis potenti virtute illæsam conduxit. Sicut autem usque nunc ad omnem viam pacis & unitatis, quæ honori sanctæ sedis Apostolicæ, & Romanæ ecclesiæ, atque unioni Græcorum conduceret nos promptos obtulimus, sic in futurum parati semper inveniemur. Id vero, quod postremo tuæ literæ continebant, ut dilectum filium Ludovicum de Roma sedis Apostolicæ notarium recommissum haberemus, libenter audivimus, & tam sibi, quam cunctis bene agere volentibus parati sumus benefacere, & ipsos per rei evidentiam recommissos suscipere, prout eidem Ludovico jamdudum intimavimus, circa quod dudum eidem nobilitati scripsimus. Dat. Florentiæ die XXI. februarii anno VIII. Aucta est Basileensium audacia ex torpore Alberti Regis Romanorum, qui pontificiam dignitatem, ut par erat, non est tutatus, dum se nec Eugenio nec Basileensibus studere velle promulgavit, sivitque Basileenses conventus magno Ecclesiæ offendiculo propagari.

Triumphaturum de Basileensibus ecclesiam prænunciat Eugen.

Albert. Rex Rom. Basileenses fovet.

Conventus Moguntini XIX. (c) Aug. Patrit. in actis conc. Basil. & Æn. Sylv. l. 1. & alii.

Coegit (c) porro idem Rex hoc anno VII. kal. aprilis Moguntiæ solemnes magnatum cœtus, quibus etiam Cardinalis S. Petri ad vincula, archiepiscopi electores imperii, tresque alii Germaniæ episco-

ſcopi, tum archiepiſcopus Turonenſis & epiſcopus Trecenſis Francorum Regis, Caſtellæ vero Conchenſis, duciſque Mediolanenſis nomine Albiganenſis epiſcopi, tum alii plures Germaniæ principum oratores, denique patriarcha Aquilejenſis legatus conciliabuli Baſileenſis interfuere: cumque principes qui aderant & abſentium legati inſiſterent, ut Baſileenſes a Pontifice in jus vocando abſtinerent, nihil impetrare potuere, quamvis Nicolaus e Cuſa Eugenii orator pontificiam cauſam ageret, contenderetque concilium œcumenicum non Baſileæ, ſed Florentiæ celebrandum eſſe. Denique loco conventu decreto Baſileenſium ipſorum ſuaſu a Germanis ſunt admiſſa (a), quibuſdam tamen temperata modis, de quibus extant (b) publicæ tabulæ in mſ. codice Vallicellano [1].

(a) Æn. Sylv. in hiſt. conc. Baſil. Lanzius in chron. Citizen. & alii.
(b) MS. Vallicel. ſign. lit. B. n. 19. p. 10. ad 14.

Infanda ſchiſmaticor. concluſio.

Dum ii cœtus agitabantur, minoris ordinis ſacerdotes Baſileæ auctore Nicolao pſeudodominicano patria Burgundo inſtar rabidi canis adverſus Pontificem ubique latrante nefarium horridumque facinus aggreſſi ſunt: nefariis enim argutiolis concluſere, Eugenium hæreticum relapſum eſſe, & falſa deliramenta pro decretis fidei promulgarunt, conflatumque ab ipſis ſchiſma Cardinalis Arelatenſis omni ſtudio & contentione confirmare cum paucis, majore ſcilicet præſulum Baſileæ agentium parte ſcelus execrante, annisus eſt, quod ex ipſa ſchiſmaticorum hiſtoria ab Æneа Sylvio (c), cum errore capto conſcripta narrabimus, ut Baſileenſium novatorum dementiſſima temeritas magis in luce collocetur: *Inter diſputandum*, inquit, *triplex emerſit opinio, alii namque hæreticum Eugenium affirmabant, alii non ſolum hæreticum, verum etiam relapſum, tertio vero non relapſum cum nec hæreticum fateri volebant*. Et infra: *Tandem ſententia vicit, ut hæreticus atque relapſus Eugenius diceretur*, nimirum a ſeditioſis doctorculis, *Octo inter ipſos theologos concluſiunculis approbatis, quas veritates appellitarunt, earum copiam in orbem divulgantes: quæ res circa medium menſis aprilis initium ſuſcepit, induſtria quidam ac ſolertia Nicolai cujuſdam Burgundionis ex ordine Prædicatorum*. Hæc impia molimina archiepiſcopus Mediolanenſis, cum ſchiſmatis imminentis calamitatem prævideret, omni conatu diſcutere niſus eſt, verum nihil profecit; in principe namque eccleſia facinoroſorum conventiculum coactum eſt, cui Ludovicus pſeudocardinalis Arelatenſis Pontificis hoſtis præfuit: *Sex omnino diebus*, inquit Æneas, *& ante prandium & ante cœnam protracta res diſputando eſt. Medius erat inter omnes, primoque loco, ut judex fidei, totiuſque diſputationis moderator & arbiter Ludovicus Cardinalis & Archiepiſcopus Arelatenſis*. Poſt eas inanes diſceptatiunculas temere conſtitutæ ſunt hæ propoſitiones, quas in Florentino concilio damnatas mox viſuri ſumus.

(c) Æn. Sylv. eod. l. 1.

Seditioſor. impudentia.

Baſileenſium falſa principia.

1. *Veritas eſt catholicæ fidei, ſacrum generale concilium ſupra Papam & alium quemvis poteſtatem habere*.

Hanc Baſileenſium propoſitionem, quæ baſis ſchiſmatis extitit, falſitatis arguit pluribus Joannes Turrecremata (d) Cardinalis S. Sixti, ex quo hæc decerpſi, omiſſis pluribus aliis interjectis: *Præfata adverſariorum aſſertio quantum ad illam partem, in qua ponit, quod univerſale concilium, ut dicitur corpus prælatorum eccleſiæ condiſtinctum a Romano Pontifice, habeat poteſtatem a Chriſto immediate ſine quacumque mediatione Romani Pontificis ſatis plane improbata eſt cum lib. 2. cap. 80. quam in hoc tertio libro cap. ſuperiori. Solum nunc reſtat illam refutare quantum ad illam partem, in qua adverſarii Baſileenſes, plus ſapienter, quam oportebat, ſtulta temeritate dogmatizarunt, id ad fidei veritatem pertinere*. Et infra: *Arguitur primo ſic nullum, quod repugnat rationi naturali poteſt dici ad fidem catholicam pertinere*, & infra, *rationi naturali repugnat, quod concilium univerſale ſit corpus & Romanus Pontifex caput ejus, & tamen concilium univerſale non dependeat & poteſtate & authoritate a Romano Pontifice, caput enim, ut dicit Iſido-*

(d) Turrecr. ſum. de eccleſ. l. 3. c. 30.

Non pertinent ad fidem.

NOTÆ [1] PRincipum electorum Germaniæ provocationes geminas Martene in ſuo collectione col. 954. vulgavit, alteram quidem datam anno 1439. die XIII. auguſti; aliam vero die, anno & menſe rejectis. Earum prima exhibet principum illorum provocationem ab omnibus quibuſque decretis, mandatis, cenſuris ab utroque judice, concilio nempe & pontifice, in omnes illos latis, ſeu ferendis, qui principibus illis parebant. Cum enim, inquiunt, mutuo ſe pontifex & concilium laceſſant, neque de jure alterutrius partis nobis conſtare poſſit, ut moleſtia alterutri parti adhærentibus creetur ferre non poſſumus. Provocant vero ſive ad concilium, ſive ad pontificem, ſive ad alium quemcumque, ad quem jure pertineat. Hæc provocatio diei XIII. auguſti. Altera vero quæ temporis quidem adſcriptione caret ſed annum hunc ſignat, cum pontificis abrogationem a concilio pronunciatam ferat, provocandum cenſent principes a ſententiis, quibus alterutra diſſidentium pars ſe mutuo laceſſit. Profitentur ſuſpenſos eſſe ſe animo, nec alterutram in partem inclinaturos donec *per aliud generale aut œcumenicum concilium aut alias de conſilio literatorum, doctorum noſtrarum ſacrique Romani imperii optimatum judicio aliquid definiatur*. Hæc omnia plane demonſtrant imperii principes nihil, *temere* ut ipſi quidem profitentur, definire voluiſſe & concilio ita adhæſiſſe, ut pontifici ſimul obſequerentur. MANSI

sidorus lib. etymol. prima pars corporis est datumque est ei hoc nomen, eo quod sensus & nervi inde initium capiant, atque ex eo omnis vigendi causa oriatur. Secundo repugnat evangelio, ubi Christus ait Joannis ult. Simon Jona pasce oves meas, ubi Petrus, & in eo ejus successor Romanus Pontifex gregis Dominici universaliter, nulla fidelium in illa fidelium congregatione excepta, pastor & rector constitutus est. Tertia assertio dicens, quod universalis Ecclesia, sive universale concilium potestatem regitivam sive curam regiminis non tantum respectu omnium fidelium, sed etiam Papa non a Papa sed immediate a Christo recipiat, repugnat verba Christi dicentis Joan. 10. Erit unum ovile & unus pastor. Quarta videtur esse contra articulum. Unam sanctam Ecclesiam, quod sic ostenditur, quia cum unitas Ecclesiæ inter alia attendenda sit ex ordine ad unam supremam potestatem regitivam totius Ecclesiæ, quæ est in Papa, ut in superioribus est ostensum, & deducit S. Thomas pulchre in 4. dist. 23. & colligitur ex glo. Matth. 16. Sed ponere aliam supremam potestatem in concilio regitivam, cui omnis fidelis obedire teneatur impendentem a potestate regitiva data pastori universali totius Ecclesiæ, est manifeste unitatem scindere. Quinto repugnat dispositioni illi, qua Deus Ecclesiæ regimen constituit monarchicum sive regale. Sexta derogat honori & privilegiis Apostolicæ sedis, quoniam inter alia privilegia Apostolicæ sedis hoc connumeratur, quod Romanus Pontifex concilia universalia congreget, authoritate fulciat, & eorum gesta suo authoritate roboret & confirmet, ut patet ex dist. 17. per totum cap. consideres 25. q. 1. cap. significasti de electione, & ex multis aliis. Septima subtrahit obedientiam a Romano Pontifice debitam jure divino et a cunctis fidelibus, quorum pater est & princeps & subjicit eum aliis. Octavo manifeste repugnat Apostolicæ sedis diffinitioni & sanctorum doctorum sententiæ. Nono tollit ordinem & ornatum hierarchica dispositionis ab Ecclesia Dei, &c. Hæc Joannes Turrecremata, quibus consentanea alii post ipsum tradidere.

Nec modo falsam, verum etiam in conciliis œcumenicis damnatum, & ab initio primitivæ Ecclesiæ Pontificem non ambiguum in universam Ecclesiam & concilia imperium exercuisse, demonstrat B. Joannes e Capistrano (a): *Probatur*, inquit, *per Greg. X. in generali concilio Lugdunensi dicentem in c. ubi periculum de elect. lib. 6. in §. ceterum, ubi exhortando omnes Cardinales tam absentes, quam præsentes pariter & futuros, cum agitur de electione Papæ dicit. Per viscera misericordiæ Domini nostri, ac per aspersionem sui pretiosi Sanguinis obtestamur, ut pensantes attentius, quod eis imminet cum agitur de creatione vicarii Christi Jesu & successoris Petri, rectoris universalis Ecclesiæ, gregis Dominici directoris, omni privatæ affectionis inordinatione deposita, &c. Cum itaque talis constitutio facta fuerit in concilio generali, ubi erant prælati universales Ecclesiæ, mirum est, quod si talis constitutio a veritate exstabat, tantorum & tot prælatorum præsentia minime contradixit, & si violentia qualiscumque intervenerit, mirum est quod non per ipsos nec per eorum successores abinde in posterum extitit reclamatum, vel ab aliquo refragatum, unde jam pro tanto tempore omnis est præscriptio consummata ab ecclesia Romana contra quaslibet ecclesias.* Et infra: *Cum itaque ab exordio surgentis Ecclesiæ primitivæ hanc præeminentiam & in Christo primitus, & in Petro Christi primo vicario, & in cæteris successoribus eorundem summis Pontificibus continuatum priscis & successivis temporibus contemplamur, quid aliud contrarium asserentibus nomen imponere valebimus, nisi schisma? nisi tunicæ Christi inconsutilis lacerationem, divisionem unitatis? sanctæ matris Ecclesiæ desolationem? Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiensem non in loco sancto Romano throno, Domino prohibente, sed in loco prophano, excommunicato & interdicto basiliscorum spelunca, dæmonumque caverna sedentem in sane Cosroe Persarum olim perditissimi* Pontifex agnitus caput Ecclesiæ a conc. Constantien.
Reges. Quin etiam concilium Constantiense, dum œcumenicum fuit, eam damnasse implicite, ut supra diximus, dum Pontificem esse caput militantis Ecclesiæ adversus Wicleffum sanxit; explicitis autem verbis in concilio Florentino œcumenico damnatam visuri sumus.

At Basileenses novatores, quamvis numero essent paucissimi exclamabant ex eo quod, teste Hieronymo, orbis major sit urbe, totius Ecclesiæ auctoritatem Romani Pontificis auctoritate majorem esse; quorum sophisma ita dissolvit idem B. Joannes e Capistrano (b): *Ad illud, quod dixit Hieronymus, orbem majorem urbe, respondeo, hoc intelligendum quoad dimensitatem, non quoad pontificalem auctoritatem, cum cum tot suis epistolis Hieronymus Damaso Papæ scripserit, se firmiter tenere, neminem extra suam obedientiam posse salvari, quomodo putandum est suæ frequentissimæ protestationis immemorem extitisse, & contrarium intellisse? qui hoc credunt, meo judicio, de Hieronymo male sentiunt, sed non ego, ipse igitur hæresum extirpator se defendat, qui semper suit posse tenus veritatis amicus, cultor atque defensor, ut sum in proœmio hujus operis exorsus, scribens enim ad Eugenium presbyterum de præminentia sacerdotii ad diaconum, retandem supercilia* su-

(a) Jo. e Capistr. in lib. de Papa & conc. sive eccl. auctoritate p. 116.

(b) Jo. a Capistr. de Pap. & conc. sive eccl. auct.

superbientis diaconi volentis se præferre presbyteris ex consuetudine urbis Romæ dicit, Orbis major est urbe. Et infra: *Quid mihi præfers unius urbis consuetudinem, nam ex eo, quod in Romana curia diaconi Cardinales, ne contemni videantur, præponuntur omnibus Cardinalibus,* nimirum in administratione opum ecclesiasticarum, ut pluribus in locis observat Card. Baronius, *talis consuetudo non est ad exemplum trahenda in consequentiam ad alias ecclesias, sed magis sequenda est consuetudo generalis, ut dicit glo. in id. cap. legimus in verbo, major, allegat. 12. dist. novit 40. dist. nos, qui & non loca subdes, & est hic argumentum, quod statutum concilii præjudicat statuta Papæ, si contradicat, ut dixi, quæst. 3. nemo. Tu dic, quod hoc debilissimum argumentum solvit alia glos. in eod. cap. legimus, in verbo, orbis consuetudinem, dicens scilicet dist. 10. quis nesciat contra, ibi de ea consuetudine agitur, quam Romana servat ecclesia, & aliis mandat servandam, hic vero de ea, quam sola servat nec vult ab aliis servari, unde & ibi dicitur, quod Romanam ecclesiam videat sequi & docere.*

In eandem sententiam demonstrarunt alii catholici doctores conciliorum, quibus præest ipse Pontifex, authoritatem non esse majorem intensive, quam Pontificis; quare decreta fidei in controversiis de paupertate (a) Christi & de visione beatifica a Pontificibus sine conciliis œcumenicis edita ejusdem authoritatis fuisse, ac si ab iis edita fuissent, quantumvis hæresiarchæ Michael Cæsenas & Gabriel Okamus (b) contra oblatrarint. Non valere etiam semper in conciliis quod contendebat perperam Pseudocardinalis Arelatensis, majorem opinantium (inter quos etiam male minoris ordinis sacerdotum turbam allegerat) partem, ut decretum fidei statuatur, si Pontificis, cui Spiritus Sancti directio promissa est, auctoritas non accesserit, ita ostendit Joannes Turrecremata (c): *In conciliis universalibus non est arguendum semper a majori parte, quæ conclusio prima patet exemplariter de concilio Ariminensi, ubi cum inter patres numero DCCCCXXX. fuisset dissensio, major multo pars fuerat errantium, ut patet ex historia, male argutum fuisset tunc a majori parte, unde Damasus Papa scribens episcopis per Illyricum constitutis: Nec enim,* inquit, *præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum; quando constat nec Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat expectare decretum, nec Vincentium, qui tantis annis episcopatum inviolabiliter custodivit, nec alios talibus præbuisse assensum. Secundo patet in secundo concilio Ephesino, in quo tum etiam plures fuerint, qui declinaverant a veritate, pauci vero pro veritate*

(a) Annal. to. 15. An. Chr. 1323. n. 61.

(b) Annal. to. 16. an. Christi 1334. nu. 3.

(c) Turrecr. sum. de eccl. l. 3. cap. 65.

certantes, malum fuisset si in illo concilio a majori parte fuisset argutum.

XX. Basileensium falsa principia.

Aliæ propositiones a pseudotheologis Basileensibus editæ sunt his verbis conceptæ.

II. *Generale concilium legitime congregatum sine ipsius consensu nec dissolvere, nec transferre, nec prorogare ad tempus ex authoritate sua potest Romanus Pontifex, idque veritatis ejusdem est.*

III. *Qui pertinaciter his veritatibus se opponit hæreticus est censendus.*

IV. *Has veritates Eugenius Papa IV. oppugnavit, cum primo ex plenitudine potestatis apostolicæ Basileense concilium dissolvere, sive transferre attentavit.*

V. *Errores his veritatibus repugnantes monitus tandem per sacrum concilium Eugenius revocavit.*

VI. *Dissolutio sive translatio per Eugenium secundum attentata prædictis est obvia veritatibus, inexcusabilemque circa fidem errorem continet.*

VII. *Eugenius iterata dissolvere seu transferre concilium tentans in revocatos errores prolabitur.*

VIII. *Commonitus per synodum Eugenius, ut dissolutionem sive translationem secundo attentatam revocaret, post declaratam contumaciam in rebellione persistens Ferrariaque conciliabulum erigens, seipsum pertinacem declarat.*

Cum erroneas eas propositiones Argensis episcopus, Joannes Segobiensis, & Franciscus a Foxo theologi propugnarent, ut refert Æneas (d), abbas Panormitanus, qui antea adversus Eugenium pro conciliorum authoritate steterat, rei indignitate permotus, publice contendit Eugenium hæreseos reum non esse, neque enim in symbolo contineri, neque in Ecclesiæ decretis, *Papam non posse concilia dissolvere, nec id sibi videri ex determinationibus antea factis resultare, sed potius ex decretis Constantiensis concilii hunc casum tanquam omissum dispositioni Papæ reservari, cum in capitulo Frequens locus futuri concilii per Papam approbante concilio assignatur: & de hoc nihil omnino sit dictum. Quod si forsitan in prima dissolutione peccasset Eugenius, excusatum tamen haberi debere, qui de consilio Cardinalium egisset Romanam ecclesiam repræsentantium: cujus tantam esse authoritatem dixit, ut ejus judicium toti orbi præponeretur, idque glossam singularem astruere: nec inveniri unquam sacrum concilium adversus Eugenium tanquam hæreticum processisse.* Et infra: *Ultimam quoque dissolutionem nihil habere hujusmodi, quoniam similiter ex consilio Cardinalium dissoluisset & propter unionem Græcorum faciendam.*

(d) Æn. Sylv. in comm. de gestis conc. Basil.

Abbatis Panormitani sententia.

Licet vero minorum sacerdotum turba concitato tumultu Eugenium hæreseos damnaret, major tamen præsulum Basileen-

Minores sacerdotes infensi Pontifici.

leensium pars tantum facinus exhorruit, atque ad mitigandum seditiosorum furorem eos suis hortatibus ursit, ut res differretur donec Castellæ & Aragonum Regum, ducisque Mediolanensis oratores consulerentur, nam de Panormitano archiepiscopo hæc tradit Æneas Sylvius (a). *Nec continere se potuit, cum de prælatis mentio incidit, quin aliquantisper calefieret, diceretque apud se majorem prælatorum partem, namque si episcopi & abbates tunc computarentur, nemini dubium esse, quin major pars differri præsentem rem vellet, cumque totius potestas concilii in episcopis* (adiici debuit eorumque præside Pontifice) *resideret, haud ferendum esse, ut ipsis spretis, quod majori parti inferiorum placeret id concluderetur, Apostolis namque & eorum successoribus, qui episcopi sunt, datas fuisse a Domino claves dicebat, triaque synodorum genera inveniri episcopalem, provincialem, & generalem, nullamque sine episcopis fieri synodum, indignumque sibi videri morem hunc præsentis concilii, ubi non qua quisque dignitate polleret, sed quam multas habere secum voces pensitaretur, episcopos tamen juxta famosam Clementis epistolam columnas esse & claves cæli, inferiores vero cum eis non decisivam, sed consultivam tantum habere vocem, futurumque hoc vice scandalum si sine episcopis res fidei terminum sumeret*: Et infra: *Ipsis oratoribus principum Maguntiæ existentibus injuriosum esset non expectari cum non suæ ob commoditates, sed reipublicæ tantum causa & pro bono pacis abessent, nec oblitum se fore, quod ipsis abeuntibus nomine omnium supplicassent, ne quid in eorum absentia in rebus Eugenium concernentibus innovaretur*. Hæc ille. Ludovicus etiam Romanus protonotarius objecit, solos episcopos habere sententiam decretoriam in conciliis, ac si inferioris gradus essent admissi, id non valere, ubi alii repugnarent: *Adducebatque*, inquit Æneas, *virum maximæ authoritatis Conchensem episcopum in testem, qui nullam incorporationem inferioris populi æquo animo sustinuisset*.

Arelatensis Cardinalis schismatis auctor maximus.

Obnixus contra est Arelatensis conjuratorum princeps, ac multitudini sacerdotum lenocinatus, episcopalem ordinem calumniatus, contendit non patrum dignitatem, sed veritatem perpendendam, episcopos rerum caducarum amore irretitos principibus magis, quam Deo placere: *Nec ego*, inquit, *cujusvis episcopi mendacium quamvis doctissimi veritati præponam pauperis presbyteri, nec dedignari episcopus debet, si aliquando ignorus & rudis sequacem non habeat multitudinem*. Tum perperam nonnulla addidit, at sacerdotes cum episcopis in ferenda decretoria sententia adæquaret, atque seditiosam sacerdotalem turbam, quo in pertinacia & perduellione eam confirmaret, laudibus quamvis immeritis ornavit, adegitque ut ex prædictis conclusionibus tres primæ promulgarentur, ut tandem posset obtineri pseudopapa, qui concilio subesset, falsoque subdidit, doctrinam extollentem Papam supra concilium novam esse. Cum vero moliretur nefarios errores præcipiti impetu promulgare, contradixit illi episcoporum ordo, excepto archiepiscopo Turonensi & paucis titularibus episcopis novarum rerum cupidis.

Seditione conflatum schisma.

Erat ubique clamor, ait Æneas, *ubique strepitus, ubique jurgia effundebantur, nunc Panormitano, nunc Ludovico sermo erat, nulli tamen sine festinantia loqui licuit, episcopi cum episcopis, inferiores cum inferioribus verbales habebant rixas, omniaque contentionibus & probris personabant. Quæ cum vidisset Ludovicus patriarcha Aquilejensis*, & infra, *versus ad Panormitanum & Ludovicum protonotarium: Nec credite*, inquit, *rem sic abire. Germanorum nescitis mores, namque si sic proceditur, nequaquam fas erit integris hanc provinciam exire capitibus. Quo verba veluti cælesti fulmine tacti Panormitanus, Ludovicus, & Mediolanensis, uno impetu assurgentes: Libertas* [inquiunt] *nobis eripitur? Et quid est, quod frangenda nobis capita patriarcha minatur? Versique ad Joannem comitem de Tierstein, qui tunc locum protectoris tenebat, sciscitati ab eo sunt, an protegere concilium vellet, omnesque in libertate tutari*. Nonnullisque interjectis verbis: *Cum objectum Ludovico protonotario esset ipsum Lovanii & Coloniæ eas veritates prædicasse, quas modo promulgari nollet, assurgens ille* [*verum est ait*] *illas me apportasse veritates; vos tamen eas fidei veritates nuncupatis, quæ adjectio mihi subdubia est. Cumque hoc dixisset, quærebat Arelatensis, ut concordatum virorum duodecim legeretur, pluresque sibi in auribus sibilabant ne sententia flecteretur. Panormitanus vero, ut captum est legi concordatum, assurgentibus secum collegis & aliis Aragonensibus altissime clamans, qua nisi plane & morata loquens exaudiebatur nemo. Vos* [ait] *patres, nostras contemnitis preces, Reges & principes contemnitis, prælatos contemnitis, at cavete nedum omnes despicitis, ab omnibus despiciamini*. Ita rem contigisse visuri sumus: *Vultis concludere, sed vestrum non est concludere. Nos prælatorum major pars sumus, concilium facimus, ad nos concludere spectat, egoque nomine prælatorum supersedendum esse concludo. Quo verbo tantus exortus est clamor, quantus solet in præliis tubarum clangor & equorum fremitus audiri, cum signis collatis duo invicem concurrunt exercitus. Alii quod Panormitanus effecisset execrantur, alii probant fautoresque di-*

Dissensio ingens inter Basileenses.

(a) Æn. Sylv. de gest. conc. Basil. l. 2.

versa

versa studia, diversas contentiones.

XXI. Sedato paululum tumultu, peroravit Joannes Segobiensis, absurdeque contendit minimam conciliabuli partem posse conclusiones superiores adeo controversas promulgare, ac pro sanctionibus fidei obtrudere, atque his argutiolis confirmavit, quod Cardinalis S. Angeli cum quinque tantum episcopis decretum de synodis provincialibus protulisset, & quod abbas Vergiliacensis, antequam ullus episcopus advenisset, concilium inchoasset; tum hoc sophisma, quod in cavernis hæretici mussitare consueverant, repetiit: *Quid hic aut prælatos expectemur aut principes, quærendi non est alia potestas ubi præsens est divina majestas.* Ita ille, ex præsentia divinæ majestatis constandi schismatis auctoritatem aucupatus. At Panormitanus & collegæ in sententia perstitere ipsi concilium facerent valereque eorum conclusio contra Arelatensem & turbam minorum sacerdotum: *Erant turbata omnia,* ait Æneas, *nec ut solebant suis subselliis prælati insidebant, sed ut quemque trahebat affectio illi Arelatensem, illi Panormitanum adibant, & quasi principem quisque suum aut exercitus imperatorem adhortabantur, jamque in vesperum dies ferebatur,* paucisque interjectis: *Aliis deserendum concilium videbatur, aliis persistendum, omnique nisu resistendum, ne quid ulterius adversus Eugenium fieret, eaque inter eos sententia mansit.* Et infra: *Burgensis, cum aliis ex Lombardis & Catholanis Germanicam adiit nationem, exinde senatum urbanum, & utrobique de prohibendo schismate sermonem fecit. Natio, ut postea intellexi, retulit se ad ea, quæ deputationes deliberarent.* Nonnullisque aliis interjectis: *Itemque principum oratores ex Maguntino conventu redierant omnes habitisque inter se consiliis impedire decretum statuerant.*

Schismaticorum futilis argutia.

Subdit author, ut Arelatensis insigni proditione eos de pace postularit, de qua dum agitaretur, impium suum decretum promulgarit: *Nona,* inquit, *maji die,* & paucis interjectis verbis: *ad generalem concionem deventum est, quæ admodum frequens fuit, utraque parte ad conflictum se exhibente. Ipsi autem principum oratores vocati per Lubecensem episcopum & Conradum de Visperg protectorem in choro ecclesiæ detinebantur, ibique de pace [si qua posset haberi] agitabatur, plusque ibi morati sunt, quam alicujus ferret opinio.* Et infra: *Legi e vestigio conclusa publice jussit,* scilicet inter sacerdotes minores schismatis cupidos & paucos episcopos, quorum pars etiam exauctorata erat, *inter quæ illud etiam erat, ut posset ipse Arelatensis, quando sibi videtur sessionem indicere. Quibus lectis rogatus a promotoribus ex more conclusit, oratoribus principum adhuc in choro persistentibus, qui ut rem gestam intellexerunt turbati admodum colloquia dimiserunt, Lubecensi omnia imputantes, qui eos ex industria tenuisset in choro, verbaque protelasset, ingressique concionem totum templum querimoniis impleverunt.* Et infra: *Turonensis archiepiscopus videri sibi dicebat, usque ad sessionem liberam esse dicendi omnibus facultatem adversus eam, quæ promulgari deberet legem, cum tunc canones consecrarentur tuncque reciperet animam, cum infulati episcopi post lecturam decreti in sessione placere sibi respondissent, se vero inanem esse interrogationem, quæ a promotoribus in sessione fieret, ea de causa, cum nondum essent conclusiones in sessione approbatæ, impune se circa eas pauca locuturum, rem esse grandem arduamque, nec tam brevi spatio comprehensibilem, se solum nunc eam habuisse notitiam, quia tamen archiepiscopus esset, oportere eum rem bene nosse, ut domum rediens & informare Regem & instruere subditos queat, velleque se atque collegas ante consessum sciendum & audire alios & audiri ab aliis, nec videri sibi ante relationem gestorum, quæ oratores principum Maguntiæ egissent, sessionem hanc fiendam, quæ forsitan talia forent, ut patrum possent intentionem mutare.* Sentiebat Turonensis archiepiscopus adversus Eugenium pro conciliabuli auctoritate, tam apertam tamen ferocientis Arelatensis tyrannidem pati non potuit.

Omnia per tyrannidem & nefas gesta.

Pergit Æneas Silvius (a) narrare, ut is palam ab episcopis & oratoribus principum temeritatis damnatus fuerit, quippe qui in Ecclesia Dei novum cum suis conjuratis vilissimæ sortis sacerdotibus Catilinam ageret; *Conchensis,* inquit, *episcopus orator Regis Castellæ, qui & ipse nuper ex Maguntia revenerat, vir plura intelligens, quam explicare sciat, graviter questus est contemni prælatos, nec fuisse rem magnam [ait] si expectati fuissent, qui Maguntiam, non voluptatis, sed necessitatis causa, & cum gravibus periculis & sumptibus petiissent. Post quasi subridens. Ab dement [inquit] ego quid expectari prælatos ex Maguntia volo, cum nec etiam ex choro hujus ecclesiæ expectati sint. Facite ergo, ut libet. Si quid hinc scandali, si quid mali evenerit, neque nos & oratores Castellæ inculpandi sumus, neque serenissimo Regi nostro quisquam jure imputaverit. Mediolanensis quoque archiepiscopus, quod ejus rei periculosissimum exitum judicabat, in authorem Arelatensem acerbissime convitiatus est, ipsum esse, qui ecpistarum pædagogorumque gregem nutriret, remque cum eis fidei concluderet, alium eum Catilinam vocitans, ad quem desperati & perditi omnes confugerent, illorumque ipsum esse principem & cum il-*

(a) *Æn. Sylv. in comm. de gestis Basil.*

Conquesti prudentes de seditiosis.

Arelatensis schismatis & hæreseos auctor.

lis Ecclesiam regere, nec in re omnium maxima magnis prælatis & magnorum principum oratoribus auscultare.

*Albinganensis quoque vir nobilissimus & ex Cæsarum sanguine descendens, quamvis nunquam animum a concilio alienasset, nec tamen ab aliis oratorum principibus * videtur, discrepare, haud absimilem querimoniam habuit de neglectu prælatorum. Ex hinc ad Panormitanum oratio defluxit.* Et infra: *Qui est ex Deo (inquit) verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Rursus quoque: Qui male agit odit lucem, alibi etiam: A fructibus eorum cognoscetis eos, & non potest arbor bona malos fructus facere. Quæ omnia in patres concilii retorquebat, qui verba Dei, id est verba pacis, quæ ipsi oratores proferrent, non audirent, quique lucem fugissent oratoribus absentibus & clanculum concludentes; quodque in sua deputatione diem festum non celebrassent, sed feriata die conclusissent, & quod in præcedenti conclusione, non ratione, sed deceptione vicissent. De fructibus dicebat, ut ipsi patres meditarentur quoniam, si fructus eorum non essent boni, ipsi etiam boni non essent, se autem videre in foribus concilium aliud, ubi timeret ne hujusmodi conclusiones revocarentur tanquam mala fructus arboris.* Recte Panormitanus; nam damnatas hujusmodi tres conclusiones in Florentino concilio earumque authores anathemate perculsos visuri sumus. Addit Æneas Sylvius de Ludovico protonotario, qui antea cum Panormitano prætulerat conciliarem authoritatem pontificiæ, nec præviderat tanta mala exoritura: *Indecere concilium advertere dicebat, ne invitis prælatis materiam fidei agitaret, ne scandalum sequeretur, quod rem invalidam aliqui dicerent, namque licet Christus duodecim Apostolos & septuaginta discipulos elegisset, in editione tamen symboli soli Apostoli interfuissent, quasi exemplum darent rem fidei ad solos Apostolos & ad solos episcopos pertinere, nec esse in materia fidei cum festinantia procedendum, quæ limpidissima esse debet, cum exigat Petrus probationem fidei pretiosiorem esse auro, quod per ignem probatur, quod si spretis episcopis huic rei daretur terminus, qui columnæ & claves cæli dicuntur, non posset bene probata fides videri nec bene examinata. Fassusque tandem inferiores cum episcopis definire posse minorem episcoporum partem cum majori inferiorum parte aliquid posse terminare negavit.* Eo nempe prolapsa erat temeritatis & impudentiæ seditiosorum Basileensium turba, ut post contemptam authoritatem pontificiam, etiam episcoporum, ut prævisum ab Eugenio antea dictum est, authoritatem temneret, & erroneas fidei sanctiones iis præscriberet.

* videretur.

Spreti præsules a factiosis sacerdotibus.

At Arelatensis inanibus argutiis disceptavit, minores sacerdotes ferendæ decretoriæ sententiæ authoritate pollere in conciliis, conquestus se a præsulibus, qui ipsum præsidem elegissent, deseri. Cum vero impium decretum pronuntiare niteretur, repugnarunt palam cum maxima episcoporum parte principum oratores, ut averterent schisma: *Obtinuit tamen demum Arelatensis*, subdit Æneas, *lectaque forma decreti usque ad verbum, decernimus, assurgens Panormitanus nihil passus est alterius audiri, indecorumque esse clamabat episcopus Cathaviensis, solum Arelatensem cum paucis & titularibus episcopis rem concludere, clamabant & omnes, qui Panormitano favebant. Cardinalis quoque Terraconensis, qui usque ad eam horam siluerat, graviter suos castigabat, qui velut dormientes & somnolenti protestationem non legerunt, familiaribusque illico uni ex suis, ut protestationem perlegeret, mandavit. At sicut antea lecturam concordatorum adversarii perturbabant, sic nunc patres concilii adversariorum protestationi locum non dimittebant.* Et infra: *Interea Matthæus Albinganensis episcopus protestationem nulli alteri, quam sibi legebat; nec enim præ strepitu poterat audiri. Quo sinientes tum Longobardi, quam Catheloni protestationi adhæserunt. Cardinalis quoque Terraconensis*, & infra: *& ipse & omnes fere Aragonenses Longobardique & Castellani discesserunt.* Ita post interpositas publicas denuntiationes ab episcopis & oratoribus, Arelatensis cum paucis, ac seditiosorum turba iniquum suum decretum promulgavit (a).

Confusio in ferendis decretis.

(a) Æn. Sylv. ubi sup.

XXII. Debuisset Albertus Cæsar temeritatem coercere pseudocardinalis Arelatensis, qui tyrannidem in conciliabulo adjuncta sibi minorum sacerdotum multitudine occupaverat, sed deserto apostolicæ dignitatis patrocinio obtendebat negligentiæ suæ colorem, studio pacis in neutram se inclinare partem, ut inter utramque interpres concordiæ esse posset. Quem Eugenius graviter monuit (b) ut sacrosanctæ potestatis jus defendendum adversus conciliarem factionem susciperet, sequuturum pariter Albertum ipsum apostolicis studiis in tuenda adversus Turcas Hungaria prosecuturum, cæsarei porro esse muneris seditiosos homines Ecclesiam Dei schismate laniare meditantes compescere, cum se ejusdem Ecclesiæ defensorem esse profiteretur.

Albertus Cæsar schismatis exordia tollere abnuit.

(b) Lib. 2. p. 71.

Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regi illustri salutem.

Revertente ad nos dilecto filio magistro Joanne de Fabriano decretorum doctore intelleximus primum serenitatem tuam præfatum magistrum Joannem grate suscepisse, deinde audivisse, quæ venerabilis frater

uo-

noster Joannes episcopus Signinus legatus & orator noster, ac dilectus filius nobilis vir Gaspar dominus Novicastri, ac cancellarius tuus, vice venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Pataviensis ex parte nostra tuæ serenitati retulerent: postmodum responsum tuum ad illa in scriptis datum, plene percepimus, per quod satis deprehendimus, te illa omnia, etiam grato animo recepisse, quamvis, ut inquis, pro imminente turbatione in Dei Ecclesia non videas pro nunc ad ea posse operam dare, ne forsitan pro hujusmodi turbatione, ut optas, sedanda interponendi partes tuas tibi tolleretur occasio, si videreris in aliquam partium quovis modo pendere. In qua re primum scire te volumus, non fuisse intentionis nostræ de re hujusmodi peomovenda, sed ex parte tua per ipsum Pataviensem episcopum, unum ex tuis oratoribus requisiti, pura & recta mente consensimus, & propterea ipsum magistrum Joannem ad te destinavimus: satis enim, quantum ad nos pertinebat, videbatur pro injuncto nobis desuper pastorali officio ad pacem populi Christiani, in te, veluti Regum primum, dirigere vota nostra, teque omni possibili favore complecti, signanter pro arcendis infidelibus a regno illo Hungariæ ad ipsius regni quietem pacemque perpetuam; neque dubitamus id sequi posse, modo diligens studium ad id impenderes, sicut indubie sperabamus.

Ignave negat pontificem tueri.

Promissa illi ab Eugenio studia pro bello in Turcas.

Existimamus etiam sublimitatem tuam pro favore sanctæ Apostolicæ sedis, contra nonnullorum machinationes iniquas jam tibi notas, debitam operam efficacem, sine quo ad quæ supradiximus consequenda pervenire non posse, dubium non est quin stante intestina seditione adversus ipsam sanctam sedem matrem omnium fidelium & magistram, adversum exteros de victoria sperare non licebat. Et quamvis arbitremur serenitatem tuam bona mente in id tendere, ut se ostenderet neutralem; non ob hoc credimus imminenti periculo subveniri, quin potius venenosam doctrinam contra ipsam sanctam Apostolicam sedem, & contra purissimam unitatem, ab omnibus Christifidelibus semper observatam, continuo serpere, & sub umbra reformationis Ecclesiæ, quam sacerer hujusmodi in se semper borruerunt, venena diffundere, quorum conatus, nisi fidelium opera & virtute reprimantur, jam ad divisionem unitatis Ecclesiæ, seditionem populorum, confusionemque totius politicæ disciplinæ, viam plene aperiri conspicimus, quod autem ad te, veluti ejusdem sanctæ sedis, & totius Ecclesiæ advocatum primum pertineat, non ignoras. Qua de re serenitatem tuam hortamur in Domino, ut cum his, quos in Domini timore positos, & soli Christi servitio dedicatos noveris, communicato consilio, quæ a te requirimus, plene metiri velis, & his imminentibus malis providere, cum potes, sciens & ipsam sanctam Apostolicam sedem non amplius sub dissimulatione transituram, sed daturam omnem operam ad hujusmodi pestem eliminandam quantum fuerit opportunum; cum potius corporaliter moriendum sit quam omnino schisma tolerandum, quam suscipiendi errores, quibus ejusdem sanctæ sedis authoritas a Christo data, & ab omni catholica Ecclesia pro fidelium omnium unitate & salute reverenter suscepta ulla labe maculetur. Quod si quispiam obtenderit ab eadem sede etiam parum gravari, parata erit ad omnia rationabilia atque honesta, cum devote & reverenter, ut decet, fuerit requisita; &c. Dat. Florentiæ anno, &c. MCDXXXIX. IX. kal. maii anno IX.

Proposita schismatis mala.

Restituendæ disciplinæ specie ficte hæresis.

Rogatus Albertus ne schisma toleret.

Ursit eum iterum Pontifex repetitis literis (a), ut Ecclesiæ fluctuantis patrocinium susciperet, felicibus se triumphis a Deo cumulandum pro certo haberet, si ingruenti malo obviam iret, Ecclesiamque a schismate vindicaret: missum ad ipsum hac de causa a Francorum Rege oratorem, qui cum eum abiisse in Hungariam Turcas bello petiturum movisse comperisset, cum Friderico Austriaco de schismate tollendo agitasse consilia.

XXIII. Solicitatus iterum Albertus ne schisma conflari patiatur.

(a) *Lib. brev. p. 105. ext. etiam in ms. Alex. VII. p. 168.*

Alberto Romanorum, ac Hungariæ, & Bohemiæ Regi illustri salutem.

Cum ad nos venisset dilectus filius Rodulphus dominus de Gaucort orator charissimi in Christo filii nostri Caroli Regis Francorum illustris, retulit se missum ab eo ad tuam serenitatem, ad exhortandum & rogandum, ut vellet obviare, ne schisma in Ecclesia fieret, & ut auctoritas & dignitas nostra & sedis Apostolicæ in pristino statu & dignitate conservaretur, sed cum tuam celsitudinem in Hungariam audivisset esse profectam, se locutum fuisse eadem cum dilecto filio nobili viro Friderico seniori duce Austriæ consanguineo tuo, quem optime dispositum ad ista eadem se invenisse dixit, & propterea destinasse ad te solemnes oratores suos. Commendanda est plurimum ipsius Regis devotio & cura, quam pro Ecclesia sancta Dei suscepit, similiter diligentia & bona affectio ducis, quos nos quoque per nostras literas commendamus. Sed cum tua, inquit celsitudo, ad quam præcipue tutela & defensio Ecclesiæ catholicæ & Romanorum Pontificum spectat, debeat non solum imitari virtutem aliorum, sed ducem se præbere ad statum & honorem nostrum & ipsius Ecclesiæ & ipsius sedis conservandum & augendum exhortamur tuam serenitatem, ut hanc curam & solicitudinem velis sumere, ut Ecclesia a tot turbinibus & fluctibus, in quos Basileensium iniquitas illam posuit, per tuæ prudentiæ opus in tranquillitate quiescat. Et quidem

Missus a Francor. Rege orator ad Cæsarem pro schismate propulsando.

mul-

Eugenii de Alberto querelæ.

molti dicunt tuam virtutem remissiorem fuisse in nostrum & sedis Apostolicæ auxilium, quam requirat officium illius, sed excusamus te propter plurima & diversa impedimenta, quæ te distraxerunt, & multis laboribus implicarunt. Hæc tamen pro certo teneas, Deum omnipotentem, in cujus manu Reges & regna sunt cum Ecclesiæ suæ pacem & ejus sponso vicario Jesu Christi tranquillitatem dederis, tibi quoque & pacem & victoriam ab hostibus concessurum. Velis igitur Basileensium temeritatem & audaciam reprimere, & nobis, prout debes, favere, neque ibi concilium existimare, ubi divisionum & scandalorum omnium spiritus regnat; semen germinat malignitatis. Dat. Florentiæ IV. non. julii anno IX.

Promissa illi pax & victoria si Ecclesiam adjuverit.

Missum etiam ab Eugenio Nicolaum Albergatum tit. Sanctæ Crucis Cardinalem memorat Poggius Florentinus (a) in funebri ejus laudatione: *Cum postea*, inquit, *celebrandi concilii gratia, ad quod Græci venturi erant, Pontifex Eugenius Ferrariam concessisset, in Germaniam legatus mittitur ad Albertum Regem Romanorum, qui erat Nurembergæ ad agendos conventus principum Germaniæ ad obviandum schismati, quod postea Basileensium vesania confecit. Hic multa in eo conventu locutus, quæ ad deterrendos homines a schismate Ecclesiæ pertinebant, hortatusque ad Pontificis solitam fidem servandam.* At de Norembergensibus conventibus inferius: cæterum justis Pontificis precibus Albertus aures non dedit, qui facili imperio seditiosorum Basileensium conventiculum solvere poterat; quocirca nec divinam sibi gratiam conciliavit, atque adeo profectus in Turcas inglorius, ut videbimus rediit, neque ita multo post mortuus est.

(a) *Pog. in orat. fun. Cardin. S. Crucis.*

Divinum non promeruit patrocinium qui Ecclesiæ defuit.

XXIV. Francorum Rex pacis Ecclesiæ studiosus.

Quod ad Carolum Francorum Regem attinet; præferebat ingens avertendi schismatis studium navabatque operam, ut Pontificem, ac Basileense conventiculum in concordiam reduceret. Cum vero verbo lapsus illud concilium appellaret, monuit (b) ipsum Eugenius perfidorum hominum synagogam non eo nomine cohonestandam. Questus etiam est ipsius oratores, atque inter alios archiepiscopum Turonensem pia ejus consilia prodidisse; nam qui ad componenda dissidia missi essent ad principes, illa improvide magis auxisse. Expostulavit etiam ipsum non perfecisse promissa, neque oratores pro redintegranda orientalem inter & occidentalem ecclesias conjunctione Florentiam legasse; denique rogavit, ut ex Basileensi conventiculo regios oratores subditosque suos gravi edicto revocaret.

(b) *Lib. brev. pag. 102.*

Ejus oratores causam pontificiam prodiderunt.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri.

Consolati sumus plurimum in literis tuis, quas dilectus filius Thomas Narducii scutifer tuus & noster etiam familiaris attulit nobis: magnam enim ostendis, sicut semper fecisti, affectionem erga nos & sedem Apostolicam, atque etiam ad unitatem Dei conservandam. Sed multo majorem consolationem suscepimus ex verbis ipsius Thomæ, quibus mature & diligenter ex parte tua aperuit nobis puram mentem & perfectum animum erga nos, quam & ostendes ipso opere, ut dixit, cum primum tempus erit. Hæc eadem & alia plura veniens postmodum ad nos dilectus filius nobilis vir Rodulfus dominus de Gaucort orator tuus, multa dicens de cura & diligentia, quam assumpsisti, ne Ecclesia Dei in diversa scindatur, & ut sedes Apostolica retineat dignitatem & decorem suum. Ad quæ, cum sint digna tanto principe, nos quoque tuam serenitatem in Domino exhortamur. Necessaria quidem est Ecclesiæ Dei, ne periclitetur amplius, & ne impiorum manibus laceretur, tua pietas & virtus, ut a tot perturbationibus, tot tempestatibus liberetur, quibus jam diu nimis exagitata est Basileensium malignitate: etenim dolendum est non solum nobis, sed tibi quoque, charissime fili, salutis humanæ hostem sathanam laxasse adeo habenas nostris temporibus in nonnullis iniquitatis filiis, in spiritu divisionis & scandalorum fomite congregatis, ut non desistant nova in diem pericula & turbationem contra nos & unionem Ecclesiæ moliri, ac etiam fideles solicitare principes variis mendaciis adversus sedem Apostolicam, ut eos attrahant in errores suos. Et certo illorum vesania majores seditiones fabricasset & ad scissuram Ecclesiæ, quam jam non occulte, sed palam quærunt, devenisset, nisi eorum temeritas per catholicorum principum & tuam maxime prudentiam repressa extitisset. Sed tanta est tua devotio erga nos & præfatam sedem, tanta cura & diligentia, quam præstas in Ecclesia præservando ab omni schismate, ut obviatum sit hucusque per te & obviatum iri non dubitemus nefariis conatibus adversantium nobis, vel potius fidei Jesu Christi & Ecclesiæ suæ sanctæ: neque enim ambigimus [licet aliqui reprobi quandoque reperti sint, qui sub spe bona contra sedis prædictæ auctoritatem aliqua tibi forte suadere conentur] quin egregium ac praeclarum nomen, quo Franciæ Reges Christianissimi appellantur hactenus sua in Ecclesia meritis claruerunt, tua quoque serenitas majorum vestigia imitatus velit laudabiliter conservare.

Gravissimæ Eugenii de Basileensibus querelæ.

Sollicitatus Carolus Rex ad sectanda majorum vestigia.

Manifestum est certe omnibus, qui intellectus lumine uti volunt, quid usque ad hanc diem quærat & fabricet Basileensium congregatio, quos a te concilii verbo appellari vide ne nimis alienum sit a tam catholici principis gravitate, quomodo enim

Admonitus ne concilii nomine appellet conventiculum factiosorum.

nim potes, cum verissime teneas & rectissime profitearis, nos esse verum vicarium Jesu Christi atque unicum Ecclesiæ suæ sponsum conventiculam illam concilium nominare? An scelerum omnium & scandalorum sentina reproba, & sententiis apostolicis damnata nomen synodi meretur? illa potius malignantium conventus est, ac Pharisæorum Christum tradentium perfida synagoga, quorum malus animus, pejores cogitationes, pessima opera, nihil aliud tot annis egerunt, nisi ut conculcarent atque enervarent summorum Pontificum & Petri sedis auctoritatem, ut aliquod idolum erigerent adversus nos, quo pax & fides Christiani populi turbaretur. Quorum mentem inquinatam & ad scissuram Ecclesiæ promptam potest quisque fidelis hoc nomine vocare, aut existimare ullam in eis nisi male agendi facultatem aut auctoritatem esse concessam; schismata, doli, fraudes, scandala, divisiones, rebellio & Christianorum turbatio, illorum sunt exercitia, quò nati ad interitum animarum tanquam mercenarii nullam de ovibus curam habentes, objecerunt illas lacerandas rapacibus lupis. Permagna profecto est in illos Dei patientia, qui tantam labem orbis sustinet super terram: ii enim more sathanæ ab Aquilone sedem posuerunt adversus Christum & vicarium ejus, sibi ea præsumentes, quæ nulla unquam antiqua & usque ad hoc tempus celebrata synodus, cujus nomen falso usurpat, ausa est attentare, ut plane omnibus constet, illos a præteritorum conciliorum institutis, auctoritate, virtute, sanctitate, moribus, & auctoritate esse penitus alienos. Hos tua serenitas seditiosos, damnatos, a Dei Ecclesia præcisos & tanquam mundi purgamenta rejectos nequaquam amplius concilium nominet, cum nullum concilium legitimum unquam fuerit neque etiam esse possit, nisi sedis Apostolicæ auctoritate suffultum.

Quid de eo sentiendum post translationem factam ab Eugenio.

Impia opera Basileensium.

Ausi temere quæ nulla synodus egit.

Segregati ab Ecclesia concilium celebrare non potuerunt.

Atqui hujus conciliabuli cogitationes, curæ, consilia quo tendant etiam lippientes prospiciunt, unum loquuntur, aliud intendunt, prætendunt Græcorum unionem & tertii loci practica principes molestant, interim scissuram quærunt; non enim unitatis Græcorum illis, aut fidei orthodoxæ cura est, sed schismatis ac divisionis. Quomodo enim, ut alii uniantur quærere potest, qui in divisione persistit? quomodo alienam ecclesiam ad se trahet, qui suam abrogavit ac dereliquit? quomodo ad gremium Ecclesiæ catholicæ cæteros exhortari potest, qui se ab ea per superbiam separavit? Nimium sunt ista diversa inter se, charissime fili, & opera verbis, quæ loquuntur, contraria. Finxerunt se curam habere Græcorum, donec pecunias indulgentiarum nomine a fidelibus subtraherent, quas postea non in Græcis expendunt, sed in suis cupiditatibus explendis, & in nostro sedisque Apostolicæ statu & dignitate opprimendis consumunt. Græci quidem jam per quindecim menses & amplius apud nos sunt, qui cum capite, non cum putridis membris & a corpore divulsis concordiam & unionem tractare voluerunt. Nos eorum onera & impensas pertulimus, nos eorum adventus & reditus gerimus curam, ad quorum unitatem cum tuæ authoritatis assistentia utilis & tibi honorifica fuisset, miramur aliquantulum pro tanto bono consequendo te non misisse aliquos tuo nomine ad hoc œcumenicum concilium, sicut & nobis & ipsis Græcis te facturum scripsisti, ut tu quoque ejus meriti particeps extitisses.

Non ecclesiarum conjunctionem, sed divisionem affectarunt.

Græcorum nomine corrasere pecunias, quas in suos usus avertebant.

Oratores vero tui, quos pro tractanda concordia te missurum ad nos dudum scripsisti, licet diu expectaverimus summo cum desiderio, tamen nondum venerunt, occupati enim fuerunt magis, ut everterent statum nostrum, quam ut ullam concordiam tractarent, nam nihil est cogitatum in præjudicium nostrum in locis, ubi fuerunt quin assensum nomine tuo nedum præbuerint, sed incitaverint licet contra tuam voluntatem & commissionem. Sed de his non admiramur, cum sciamus a quo fonte procedant: archiepiscopus enim Turonensis ex odio, quod habet erga nos & ecclesiam Romanam, a qua exaltatus est & promotus, signifer est omnium errorum, qui fiunt contra nos, per tuos oratores ipse dudum, cum contra voluntatem tuam & mandata adversaretur nobis, fuit a te ex Basilea revocatus, nunc eum superiora errata se emendaturum diceret, iterum a tua benignitate missus pejora egit prioribus, semper principalem se præbuit ad nos impugnandos, semper consilio & opere favit nostris adversariis, semper in his, quæ in nostrum præjudicium deliberata sunt, primus consensum præbuit, ingratus nimium profecto, neque solum immemor beneficii a sede Apostolica accepti, quæ eum de infimo gradu ad tantam, qua se indignissimum reddidit, dignitatem provexit, sed etiam per eum multoties præstiti juramenti sedi Apostolicæ, quod in perjurium vertens, & nobis, & Deo debitam fidem violavit. Hunc denuo revoces oportet, ne ad nos veniat: nam qui zizaniorum sator esse consuevit, nequaquam ullo modo aptus esset ad tractandam concordiam aut pacem, cæteros vero grato animo recipiemus complectentes omnem viam pacis & concordiæ, quæ honesta sit, nec adversa a nostra & sedes Apostolicæ dignitate.

Increpitus Franc. Rex quod oratores ad Flor. concilium non miserit.

Archiep. Turonen. schismatis promotor.

Ingratus & perjurus extitit.

Te vero, charissime fili, per Dei misericordiam exhortamur, ut velis sumere laborem, ut Ecclesia catholica ab istis Basileensium molestiis conquiescat, ut unitate gaudeat, ne pax per tot tuorum prædecessorum, & aliorum fidelium principum labores sibi concessa, malignitate Basileen-

siam

sium turbetur. Spectat ad te potissimum, ut Christianissimi Regis nomen & gloriam conserves prabere te tanquam scutum pro defensione sedis Apostolicæ atque nostra. Debes te aliis bene agendi exemplum præstare, & id agere ut, si qui potius privigni, quam filii Ecclesiæ esse volunt, tu verum matrem verus filius recognoscat, conservans eam in suo decore & flore, ut ab aliis oppressa a te sublevata esse videatur. Id vero a te maxime agendum est, ut tuos revoces, si qui sint Basileæ oratores, subditis vero maudes, ut ab illa congregatione quamprimum recedant, ne illorum contagione honor tuus & tanti regni dignitas aut splendor, non tua culpa, sed aliorum malignitate maculetur. Super his præfatus Thomas, cujus diligentiam & modestiam in agendo sibi commissa maxime laudamus, & eum propterea recommendamus celsitudini tuæ, latius loquetur cum eadem ex parte nostra, cui velis fidem præbere, &c. Dat. Florentiæ pridie kal. junii anno IX.

Admonitus Francorum Rex ne privignum sed filium Ecclesiæ agat.

XXV. Non deerant in Galliis plures viri gravissimi, qui Carolum Regem monerent, ut regiam authoritatem in propulsando schismate & confirmanda ecclesiastica pace adhiberet: qua laude excellebant Tectosagum ordines, quibus ab Eugenio actæ sunt gratiæ hisce literis (a).

(a) Ext. in ms. cod. Alex. VII. p. 167.

Venerabilibus fratribus & dilectis filiis tribus statibus patriæ linguæ Auxitanæ salutem, &c.

Benedictus sit Deus, filii devotissimi, qui vobis inspiravit spiritum veritatis & sinceræ fidei ac devotionis, quam verbo & opere ostenditis erga sanctam sedem Apostolicam & nos vicarium, licet immeritum Jesu Christi: nihil enim præclarius, nihil laudabilius, nihil Deo acceptius aut gloriosius a vobis fieri potuit, quam ut hortaremini veris ac sanctis rationibus charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Francorum illustrem, ut conservaret Apostolicam sedem in unione & dignitate consueta, atque resisteret schismati & scandalis, quæ quotidie fabricantur per reprobam & Deo odibilem Basileensium congregationem, qui nihil agunt aliud, nihil cogitant, nisi de dividenda Ecclesia & oppressione nostra; resistet Altissimus illorum superbiæ & iniquitati, & Ecclesiam suam sanctam per vestras & aliorum fidelium preces & opera liberabit de manibus operantium iniquitatem: permittit enim naviculam Petri diversis fluctibus agitari, ut eo modo, qui probati sunt manifesti fiant. Magnam profecto laudem & commendationem meremini apud omnes fideles Christi, qui tanto fervore fidei pro nostra & Apostolicæ sedis defensione tam bonum opus operati estis: & licet existimemus virtutem & fidem præfati Regis esse causam, quod omnia acturus sit, quæ spectant ad laudem Dei & salutem suæ animæ, quodque non deviabit a suorum prædecessorum vestigiis, qui semper summos Pontifices & Romanam ecclesiam, aliarum omnium matrem, pacis vinculo honorarunt, tamen preces vestræ apud illum tam sancta, tam justæ, maximum pondus habebunt, & plurimum fructum afferent ad confirmandum animum suum in bona dispositione, in qua semper fuit. Perseverate igitur, filii, cum nostra benedictione, & vestra bona voluntate: nam Deus pro nobis retribuet vestræ charitati, quam infundit in animis vestris, nos quoque erimus semper prompti ad omnia, quæ concernunt vestram tam corporis, quam animarum salutem. Dat. Florentiæ, &c. V. non. junii an. IX. Adhæsisse Carolum Francorum Regem Pontifici inferius visuri sumus, quantumvis nonnulli Galli conflando schismati maximum operam dederint.

Testos ages Eugenium contra Basileenses tuentur.

Interea Basileæ tumultus aucti, nam pseudocardinalis Arelatensis post tres propositiones falsas pro sanctionibus fidei repugnante majori præsulum, qui aderant, parte promulgatas XVII. kal. junias sessionem conjuratorum habuit exauctoraturus Pontificem, obnitente iterum contra majore præsulum parte, & principum oratoribus obluctantibus: *In qua*, inquit Æneas Sylvius (b) oculatus testis, *nullus Aragonensium prælatorum interfuit, nullusque omnino ex tota Hispania, ex Italia, soli Grossetanus episcopus & abbas de Dona*, & infra, *ex duabus aliis nationibus mithrati fuerunt solum viginti*. Erant illi vel episcopatus honore ob flagitia dejecti, vel titulos inanes præferentes, quibus scilicet perperam a schismaticis decorati erant, vel ex schismatis flagitio turpis lucri spem conceperant. At Arelatensis pseudocardinalis a maxima episcoporum parte desertus hac fraude usus est: *Cogitarat*, inquit Æneas (c), *quod erat futurum* (illos nimirum sceleri non assensuros) *plurimasque sanctorum reliquias tota urbe perquiri jussit, ac per sacerdotum manus in sessione portatas absentiam episcoporum locum tenere, quæ res maxime devotionem adauxit, in tantum ut vocato postmodum de more Spiritu Sancto, nemo lacrymas continuerit*. Deluduntur interdum hypocritæ fallaci pietatis sensu; nec rite Spiritus Sancti auxilium imploratum fuit a schismaticis Ecclesiam dilaniaturis, crocodilorum instar flentibus, dum se accingunt sceleri, sed potius omnia dæmonum genera, ut conqueritur Eugenius (d), ad synagogam hanc perduellium instituram a Christo monarchiam evertere molientium concurrerunt; postea vero in proximo consessu archiepiscopus Lubecensis & archiepiscopus Turonensis Cæsaris & Francorum Regis oratores iniquum Eugenii dejectionem approbarunt; sed ambo ea in

Aucti Basileæ tumultus.

Sessio XVII.

(b) Æn. Sylv. l. 1. de gestis Basil. conc.

(c) Ibid.

Basileensium hypocrisis.

Regebantur a dæmone.

(d) In decr. synod. in actis conc. Flor. p. 3.

re

re Regis utriusque mandata turpissime temerarunt.

XXVI. (a) *Jo. e Capistr. de auctorit. Papæ & concil.* Basileensium causa confutata e B. Jo. e Capistrano.

Quam inique & impie peractum fuerit hoc judicium, demonstrat B. Joannes e Capistrano (a) sic inquiens: *Dicit B. Thomas, quod ad usum clavium duplex potestas requiritur, scilicet ordinis, & hæc est æqualiter in omnibus sacerdotibus & respectu omnium, & jurisdictionis, & hæc non est æqualiter in omnibus nec respectu omnium.* Et infra: *Cyrillus Alexandrinus in libro thesaurorum, & Chrysostomus & Augustinus super psalmos, & glossa super illud Lucæ XII. cum dixit Dominus Petro: Quis putas, est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? dicit glo. id est super Ecclesiam; & Ambrosius lib. 2. de Trin. dicit, quod talis servus fuit Petrus super Ecclesiam, & sic quilibet legitimus Petri successor. Hinc etiam de Petro cantamus dictum a Domino. Super plebem meam principem te constitui, ad quod Jerem. I. Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, ut evellas, & destruas & disperdas & dissipes & ædifices & plantes, quod fuit nostrum thema in hoc tractatu. Numquid ergo gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, & exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur, quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est Isa. X. Caveant sic ergo alii Ecclesiæ prælati, ne eorum subditi insurgant super eos tamquam pedes supra caput, & succedat eis, quod dixit Apostolus ad Rom. I. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; & si Petrus relictus est judicio Christi tamquam peculiaris Christi servus, tu quis es, qui judicas alienum servum? ut dixit Apostolus ad Roman. XIV. Et si omnes Christicolæ Petro sunt submissi per Christum, qua fronte præsumis, non dico in Petrum, sed nec Petri subditos in eo, quod omnes sibi subjacere debent, judicium inferre frustratorium & inane? cum ut supra jam patuit, sola Romana sedes authoritate Christi de omnibus judices, atque contra eam nulli permissum est judicare.* Et infra: *Nonne ab antiquissimis superioribus temporibus a nostris sanctis patribus extitit ordinatum, ut majores Ecclesiæ causas maxime fidei etiam per generalia concilia ad summum Pontificem referantur? Nonne etiam Moyses ita statuit a Domino inspiratus Deuter. XVIII. Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & judicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus:* Et infra: *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo,* & infra, *moriatur homo ille. Vide extensius supra secunda parte principali secunda parte in quæst. an principes populi Christiani subesse debeant jurisdictioni Papæ argum. XVI. in fine pro parte affirmativa, quod sic.* Quæ vero ab Eugenio pro tuenda Apostolica authoritate gesta sint videbuntur inferius. Post patratum autem a Basileensibus execrabile facinus, latamque nefariam de abrogato pontificatu sententiam a paucissimis doctorculis in Eugenium, quem non modo Latini episcopi colebant, sed cui etiam orientales damnato schismate obsequium deferebant, pestis Basileam invessit, qua pars schismaticorum absumpta est.

XXVII. Pestis Basileen. schismaticos consumit.

In iis fuere Ludovicus protonotarius, qui quamvis non approbaret Basileensium tyrannicam factionem, ut major sacerdotum numerus cum paucis episcopis ederent sanctiones fidei reluctante maxima episcoporum parte, authoritatem tamen conciliabuli adversus Pontificem scriptis propugnarat: is igitur inopina & subita morte extinctus improbe conceptas ex schismate spes amisit. De Ludovici etiam, qui Aquilejensis patriarcharus titulos gerebat, (adeo fuit Eugenii hostis, ut episcopis non assentientibus iniquæ in Pontificem latæ sententiæ capitale supplicium intentarit) infelici exitu hæc addit Æneas Sylvius (b): *Nec quem optaverat diem electionis Papæ*, id est antipapæ, *potuit cernere; in eo tamen partem consolationis recepit, quoniam prius depositum Gabrielem*, nimirum Eugenium, *vidit quam moreretur, lætusque ut ante prædixit tale nuntium in orbem portavit alium.* Et infra: *Fuitque ejus abitus omnibus patribus*, nempe schismatis authoribus, *amarissimus. Jamque duas concilii columnas prostratas esse dicebant prothonotarium & patriarcham, quoniam jure alter, scilicet commentitio, facto alter veritatem synodi defendissent.* E medio similiter excessere (c) schismatis signiferi Lubecensis episcopus, qui principum oratores circumvenerat, ne impia synagogæ decreta fieri prohiberent, subornataque Turonensem (d) archiepiscopum, ut contra Gallorum Regis mandata sceleri assentiretur, Ebronensis episcopus ut vocant, eleemosynarius Regis Aragonum, episcopus Constantiensis, Vergiliacensis & de Dona abbates, adulterinarum bullarum scriptores octo, totidem pluresve ex perversæ poenitentiariæ impositoribus, denique, ut ait author: *Omnis ordo Patrum confossus fuit, ex doctoribus magnus defecit numerus.* Adscribendum id sane divinæ providentiæ, ne illi eloquentia sua & scriptis schismati robur adderent; imminuto autem impiorum numero, superstitum conatus nefarii parum valuerunt. In tanta Basileensium schismaticorum clade Arelatensis

(b) *Æn. Sylv. l. 1. de gest. Basil.*

(c) *Id. l. 1.*
(d) *Id. l. 1.*

Debilitatum exinde schisma.

sis pseudocardinalis quamquam nonnullos e familiaribus amiserat, tamen deserere Basileam abnuit, ne conciliabuli reliquiæ schismatis imperfecto facinore, necdum creato antipapa dissolverentur.

Qui delecti sint pro creando antipapa.

Intenta itaque perficiendo flagitio schismatica turba sanxit appetente octobri, ut triginta duo cum eodem Arelatensi convenirent: in quibus deligendis, postquam variis sententiis certatum est, Thomam abbatem e Dunduno, Joannem e Segobia in ecclesiæ Metensi archidiaconum, ac Thomam e Corcellis canonicum Ambianensem electores designarunt, qui latis inter se suffragiis viginti novem collegas deligerent, eo quippe res prorueeat, ut exauthorato Pontifice schismatici sacerdotes non modo se æquarent episcopis, verum etiam anteferrent adeo ut Arelatensis, de quo paulo ante memoravi, jam perduellionis pœnas lueret. Dum hic pseudocardinalis Gallus subornatis Gallorum Regis oratoribus laniare Ecclesiam nititur, adhæsit Eugenio Carolus Rex, missoque alio oratore explicuit sua erga Pontificem studia, & ut ejusmodi tumultus componere percuperet, eoque maxime, quo jam in dies Basileensium impietas se magis ac magis efferebat adversus Christi vicarium, qui actis ipsi gratiis exposuit (a) conciliabulum illud aperte jam ad schisma, de cujus periculo toties eum certiorem fecisset, conflandum incumbere, retardatumque se diutius fuisse, ne apostolicam in eos severitatem adhiberet, in quos demum synodali edicto coactum se animadvertere; si tamen resipuerint paternis brachiis & osculis ut filios prodigos excepturum.

Officia pro asserenda dignitate sedis Ap. a Francor. Rege delata.

(a) *Lib. brev. p. 609. & in ms. Alex. VII. p. 174.*

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri salutem, &c.

Venit ad nos nuper dilectus filius Robertus Cibeule magister in sacra pagina consiliarius tuus unus ex quinque oratoribus, quos dudum te ad nos destinare scripseras, & diligenter ac mature nobis retulit tuam sinceram fidem & puram devotionem erga Romanam ecclesiam & Apostolicam sedem, & etiam singularem benivolentiam & affectionem, quam geris ad personam nostram, quæ quamvis propter tua bona opera sint notissima nobis, tamen lætamur in Domino, cum eo multorum verbis reiterantur auribus nostris; nam, cum nos amemus tam serenitatem præcipua charitate, & ea conati simus semper agere, quæ spectent ad pacem tui regni, & incrementum, atque exaltationem status tui & tuorum, maxime consolamur in Domino, cum tuis bonis operibus respondeat affectioni erga te nostræ. Facis tu quidem more progenitorum tuorum, qui pro conservanda Ecclesiæ unitate, pro tollendis scandalis, pro statu Romanorum Pontificum, pro defendenda sedis Apostolicæ auctoritate, nullos labores, nulla discrimina recusarunt, quos cum tua virtus imitetur, summam commendationem & laudem mereris. Verum si unquam fuit tempus, quo Ecclesia catholicorum principum auxilio indigeret, nunc maxime est, quo illam de iniquorum manibus liberari oportet. Vides quo Basileensium amentia ac temeritas progressa est. Vides nunc tandem, quod toties ad te scripsimus, quid synagoga illa diabolica molitur, non jam occulte, sed palam scissuram Ecclesiæ catholicæ & divisionem inconsutilis tunicæ Christi fabricatur, nunc tandem conceptum diutius venenum erupit ad perdendas animas & perturbandum populum Christianum. His pro te manifesto quoque remedia obviandum est, & ne scindere possint Ecclesiam, succurrendum pro delenda tanta ex nomine Christiano macula, & id a te agendum, ut non solum absis a culpa [quod nonnulli illorum occulte disseminant] sed etiam ab omni culpæ suspicione: providendum est tuæ prudentiæ ita agere, ut regnum tuum nulla ex parte maculetur illorum sacrilega contagione. Hoc proprium officium Regis catholici & Christianissimi est, hoc tanti regni requirit auctoritas, hoc tuorum prædecessorum dignitas & virtus exposcit.

De impendente discrimine certior factus.

Exhibita ab Eugenio mutua illi officia.

Commendamus maxime tuam sanctam deliberationem, qua præcepisti obediri nobis post publicatam illorum vesaniam, quemadmodum antea fiebat, sed alia quoque addenda pro tua mentis puritate fuerunt, & sunt etiam de præsenti. Revocandi sunt subditi tui sub gravibus pœnis, qui illis fæcibus pestiferis vel hærent, vel faveant, vel assistunt consilio vel favore. Non concilium fex illa hominum reproba appellanda est, sed perditorum hominum, ac Dathan & Abiron synagoga. Qui enim concilium esse, aut nominari possunt viri pestiferi, nefarii, toties a nobis & sede Apostolica cum concilii auctoritate damnati, apud quos nihil sacrum aut divinum, sed profana atque obscœna sunt omnia? Et certe non conscientia, non Dei timor, non religio, non ratio ulla movere aliquem debet catholicum principem, ut nunc illum pestiferum conventum nominis concilii appellare possit, & si qui tibi contrarium persuadere volunt, primum animam suam nequiter damnant, cum tuam diversis fallaciis pervertere conabuntur.

Laudatus quod jusserit pristina obsequia Romanæ sedi deferri.

Impietas nomine concilii colorata.

Rem dignam magna laude nuper egit dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiæ consanguineus tuus, qui per suas patentes literas præcepit sub gravibus pœnis in suis dominiis, ne ullis literis illius sceleratissimæ conventiculæ aliquis obediret, aut ad sua dominia illas auderet deferre, nec vero illos Deo rebelles viros concilium dicit, sed solummodo propter honestatem patres appellat; quod si reliqui principes fecissent, refrigesceret illorum audacia, & potius de sua salute, quam de alio-

Dux Burgundiæ schismaticis morem geri vetuit.

aliorum peraccie cogitarent. Sed tamen nullus Rex aut princeps fidelis aliquid adhuc de sua solita obedientia erga nos propter illorum decreta immutavit, nullus aliquid contra nos & sedis Apostolicæ authoritatem innovavit, sed in pristina devotione & fide permanserant. Speramus autem, quod tua serenitas, cujus videtur esse præcipuum opus conservare unitatem Ecclesiæ, & tueri authoritatem Apostolicæ sedis, faciet palam causam hanc tuendæ unitatis, reprimens inanes conatus eorum, apud quos neque a Deo neque ab homine ulla est authoritas concessa.

Cur distulerit animadvertere in Basil. Eugenius.

Contra hos procedere per plurimos menses hucusque distulimus, instanter super hoc a te requisiti, & nos id patienter fecimus tum respectu tuæ serenitatis, tam expectantes, cum omni humilitate & mansuetudine si vellent redire ad sanam mentem; nunc vero, cum illos videamus in reprobum sensum datos, mala malis addere, & in sua male agendi pertinacia obstinatos, ne medendis vulneribus, quæ Ecclesiæ infliguntur negligentes esse videamur, & etiam a pluribus gravissimis & probatissimis viris & Deum timentibus requisiti, in hoc sacro œcumenico concilio adversus illos processimus, prout videre poteris per copiam decreti præsentibus interclusam. Voluissemus propter salutem animarum illorum, & propter pacem Ecclesiæ, ut sepositis odiis & passionibus, deposita obstinatione animi, deposita Ecclesiæ lacerandæ voluntate, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ rediissent potius, quam voluissent tanta scandala fabricare. Et nunc Deum oramus, ut depulsis errorum tenebris, illis lumen gratiæ suæ infundat, ut resipiscant a laqueis diaboli, quibus tenentur astricti; nam clementem nos patrem mitem, misericordem, condolentem suis erroribus invenient. Obliviscemur injuriarum & opprobriorum, quæ in nos profuderunt, ea humanitate utemur, qua paterfamilias usus est, cum filium prodigum recepit, &c. Dat. Florentiæ non. septembris anno IX.

Lata in Florentino concilio sententia.

Quod attinet ad Philippum Burgundiæ ducem, de quo superius mentio facta est, illum Eugenius hortatus est (a), ut cœpta teneret, ac Francorum Regem in pia sententia confirmaret.

(a) MS. Alex.VII. p.177.

Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiæ salutem, &c.

Burgundus in pristina pietate confirmatus.

Literas apostolicas ad te mittimus, quibus Basileæ in divisionis spiritu congregatorum censuras & pœnas decernimus, & declaramus nullius esse roboris vel momenti, prout per ipsas literas poteris latius intueri. Continua igitur sicut cœpisti suscipiens scutum protectionis unitatis ecclesiæ & defensionis nostræ auctoritatis adversus obstinatam perfidiam eorum, qui ut aperte vides ecclesiam Dei sibi lacerandam & scindendam sumpserunt & apud quoscumque catholicos Reges & principes, potissimum apud charissimum in Christo filium nostrum Carolum Francorum Regem illustrem, quem optime dispositum undecumque præsensimus, obsta quantum potes illorum malignitati. Datum Florentiæ, &c. die 11. mensis septembris.

Apostolicæ etiam dignitatis vindicem acerrimum in his Basileensium seditionibus præbebat se Henricus Angliæ Rex, cui mutuam Eugenius gratiam reponebat, ut ejusdem Pontificis testantur literæ (b).

(b) Ib. p. 177.

Anglorum Rex pontificiæ dignitatis vindex adversus novatores.

Eugenius, &c. Propter tuorum prædecessorum tuamque eximiam erga sedem Apostolicam & nos devotionem, semper habuimus personam tuam loco specialis filii, ac peculiaris in quo spem singularem in Domino gerimus videates quanta gravitate & maturitate te habeas, quantamque erga nos affectionem ostendas pro nostra & sedis Apostolicæ dignitate adversus temerariam & Deo odibilem Basileensium præsumptionem, itaque quantum cum Deo possumus semper agimus, quæ cognovimus pertinere ad tuum & regni honorem, statum & exaltationem, &c. Dat. Florentiæ, &c.

XXVIII. Quod attinet ad decreta ab Eugenio in Basileenses edita, de quibus meminimus; in primis x. kal. septembris rescidit apostolica auctoritate omnes Basileensium sententias, quæ post indictam concilii ad Ferrariensem urbem translationem latæ fuerant, atque omnes, qui Basileensium edicta post eam facta tuerentur, meritis pœnis affici jussit (c).

(c) Lib. 20. ep. cur. p. 82. decur.

Ad futuram rei memoriam.

Ex injuncta nobis desuper cura officii pastoralis, ad ea merito inducimur statuenda, per quæ oppressionibus & molestiis, per iniquos homines Ecclesiæ fidelibus illatis, de opportuno remedio succurratur. Cum igitur post translationem concilii, quod dudum Basileæ erat, ad civitatem Ferrariensem per nos legitime factam iniquitas Basileæ in divisione & rebellionis contra sanctam sedem Apostolicam spiritu congregatorum multos assertos processus, ac sententias, censuras, & pœnas varias, nulla authoritate suffulta, sed propria temeritate & iniquitate ad nonnullorum instantiam fecerit & fulminaverit adversus diversas personas ecclesiasticas, & sæculares in nostra & sedis apostolicæ devotione & obedientia consistentes, in Dei offensam gravissimam & perturbationem pacis & unionis populi Christiani, nos volentes illorum temerariæ præsumptioni, prout ex pastorali officio a Domino nostro Jesu Christo nobis credito, tenemur debite obviare omnes & singulos processus, sententias, censuras, & pœnas hujusmodi, sub quavis forma vel expressione verborum conceptas, factas, latas, & promulgatas, & quæcumque ex eis, vel ob eas, seu earum aliquam, forsitan secuta sint & in futurum

Editæ a Basileen. impiæ sententiæ.

Rescissæ ab Eugenio.

sequi possent, fuisse & esse cassa, nulla, & irrita, ac nullum penitus effectus, roboris, vel momenti, authoritate apostolica decernimus & declaramus, & nihilominus, omnia & singula prædicta, ex abundanti saltem tamquam de facto præsumpta revocamus, irritamus, & annullamus mandantes omnibus, & singulis, ad quorum notitiam devenerunt, vel devenient in futurum, quatenus illis nullo modo pareant, vel intendant, neque assensum præstent, aut auxilium, vel favorem. Insuper locorum ordinariis quibuslibet eadem authoritate committimus & mandamus, quatenus omnes & singulas personas cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis extiterint, etiamsi pontificali aut quavis ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, processus, sententias, censuras & pœnas hujusmodi publicantes, aut illis quoquomodo utentes, vel servantes, sive præbentes illis assistentiam, auxilium vel favorem, capiant, arrestent, & incarcerent, & debita animadversione puniant, prout justitia suadebit, & prout rei excessus requirere videbuntur invocato ad hoc si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, contradictores quoslibet, etiam & rebelles, authoritate præfata, appellatione postposita, compescendo, in contrarium editis non obstantibus, quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX. x. kal. septembris pontificatus nostri anno IX.

In eorum sectatores severitas adhiberi jussa.

XXIX. Basileen. damnati errores.

Editum est aliud synodale decretum pridie nonas septembris, quod ad Francorum Regem, nec non alios principes missum fuit ad confundendam doctrinam erroneam, quam Basileenses sessione XXXIII. XVI. kal. junii promulgaverant, eum ad meritas pœnas iis irrogandas, qui sessione XXXIV. VII. kal. julii Eugenium pontificio gradu dejicere tentaverant. Ad tantum flagitium perhorruerunt universi, quibus pietatis sensus inerat, illudque Regum principumque oratores damnarunt. Porro sub ementito Basileensis concilii nomine septem tantummodo pseudoepiscopi importunissimi Eugenii hostes una cum sacerdotum imperitorum collecta fæce tantum nefas commiserant, de quo hæc Eugenius scripsit (*a*).

(*a*) *Ext. hæ lit. apud Card. Just. concil. Flor. p. 3. pag. 337. & apud Concil. l. 9.*

Quam exosum sit Deo schisma.

Ad perpetuam rei memoriam.

Moyses vir Dei populi sibi commissi salutem zelans, timensque ne ob seditiosum schisma Chore, Dathan, & Abiron ira Dei in ipsum populum, si illos sequeretur, insurgeret, jussu Domini dixit ad plebem universam : Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent; ne involvamini in peccatis eorum; *senserat enim, ipso Domino inspirante, seditiosos & schismaticos illos ultionem gravissimam accepturos, sicut postmodum rei monstravit eventus, dum nec ipsa terra potuit eos sustinere, sed justo Dei judicio illos absorbuit, ut descenderent in infernum viventes. Sic & nos quibus, licet immeritis, Dominus noster Jesus Christus populum suum committere dignatus est, audientes id execrabile scelus, quod quidam perditi homines Basileæ commorantes ad scindendam sanctæ Ecclesiæ unitatem proximis diebus machinati fuerunt : metuentes ne quos incautos seducant fraudibus, & venenis inficiant, ad ipsum Domini nostri Jesu Christi populum nobis creditum clamare pari voce compellimur :* Recedite a tabernaculis hominum impiorum, *maxime cum longe amplior sit plebs Christiana, quam illa tunc Judæorum, Ecclesia sanctior quam synagoga, & Christi vicarius ipso Moyse authoritate & dignitate superior.*

Basileen. impietas diu ante ab Eugen. prævisa.

Quam Basileensem impietatem dudum prævidere cœpimus, quandoquidem illud tunc Basileense concilium intuebamur jam in tyrannidem prolabi, dum multi etiam inferioris gradus ad illuc veniendum, & standum pro libitu factionis auctorum cogerentur, dum nonnullorum vota & judicia diversis artibus extorquerentur, alii mendaciis & fraudibus seducerentur, dum conspirationibus, conjurationibus, monopoliis & conventiculis pene omnia cederent, & pro ambitione papatus diuturna protractio ejus concilii quærebatur, ubi denique innumeræ novitates, inordinationes, deformitates, & quasi infinita pullulabant mala, ad quæ etiam laici ac clerici infra sacros ordines constituti, ignorantes, inexperti, discoli, profugi, apostatæ, de criminibus condemnati, de carceribus fugientes, nobis & suis superioribus rebelles, & reliqua istiusmodi hominum monstra concurrerunt, qui ab ipsis scelerum magistris in omnem corruptionem facile trahebantur. Advertimus etiam ad illud sanctissimum opus unionis orientalis ecclesiæ, quod per quorundam factiosorum Basileensium fraudes omnino periclitari videbamus, & idcirco tantis malis, quantum in nobis erat, providere cupientes, ex prædictis & aliis rationabilibus causis & necessariis, de quibus in decreto translationis plene continetur, præfatum tunc Basileense concilium de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, plurimisque venerabilibus fratribus, & dilectis filiis archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus, & aliis ecclesiarum prælatis & magistris, & doctoribus adlaudantibus, ad civitatem Ferrariensem transtulimus, ubi etiam cum occidentali & orientali ecclesia concilium œcumenicum, Domino disponente, fundavimus.

Ex quo hominum genere illud conflatum fuerit.

Concil. primo Basilea Ferrariam translatum.

Deinde morbo pestis superveniente & continuante, ad hanc civitatem Florentinam Ejus gratia annuente, eodem approbante concilio, transtulimus, in qua ipso pessi-

Ferraria Florentiam propter pestem.

nunc & clementissimus Deus ostendit mirabilia sua, ut scilicet schisma illud perniciosissimum, quod in Dei Ecclesia per quingentos fere annos cum maximo ipsius Christianitatis detrimento duraverat, & ad illud extirpandum plurimi sancti Romani Pontifices prædecessores nostri, multique Reges & principes aliique Christiani magnis cum laboribus, & impensis insudarunt, post multas tandem in utroque loco disputationes publicas, & privatas, diversosque tractatus & labores multiplices sublatum fuerit, & sanctissima Latinorum orientaliumque unio feliciter consummata, prout in decreto super inde confecto & solemniter promulgato plenius continetur. Ex qua re ipsi æterno Deo inexhaustas gratias referentes omnique fideli populo congratulantes, obtulimus illi hostiam jubilationis & laudis. Vidimus enim non gentem unam, velut Hebræorum populum ad terram promissionis evocari, sed multarum gentium populos, nationes, & linguas ad unum divinæ veritatis eloquium meritumque concurrere, per quod etiam jam magna spes redditur, ut ipse Sol justitiæ in oriente oriens ad ulteriorum multarum gentium etiam infidelium tenebras radios suæ lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terræ. Cujus quidem rei jam optimas partes, Deo disponente, tenemus, dum ipse omnipotens Deus per operam nostram Armenorum oratores ex longissimis septemtrionis partibus ad nos & Apostolicam sedem ad sacrum hoc concilium his diebus cum pleno mandato pervenire concessit, qui nos non aliter, quam B. Petrum Apostolorum principem intuentes & venerantes, ipsamque sanctam sedem veluti matrem omnium fidelium & magistram recognoscentes, in præfatum concilium pro spirituali cibo & sanæ doctrinæ veritate se venisse professi sunt. Ob quam rem ipsi Deo nostro iterum gratias multas retulimus, sed quas in hoc divino opere molestias, quas impugnationes, quas denique persecutiones non quidem a Turcis & Saracenis, sed a vocatis Christianis, huc usque passi fuerimus, horret animus commemorare.

Post quingentos fere annos abolitum schisma.

Plures gentes ad ecclesiæ obsequium traductæ.

Armenii Florentiam suos misere oratores.

Impii Eugenium æque ac Turcæ persequuti.

Refert B. Hieronymus, quod ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini in loco resurrectionis dominicæ simulacrum Jovis, & in crucis rupe statua Veneris ex marmore a gentibus posita colebatur, existimantibus persecutionis auctoribus tollere nobis fidem resurrectionis & crucis, si sancta loca per idola polluissent. Non dissimile a Basileensibus illis hominibus perditissimis nobis & Ecclesiæ Dei his diebus fieri contigit: nisi quod illud a paganis, & verum Deum ignorantibus factum est, hoc ab his, qui cognoverunt & oderunt, & idcirco superbia eorum, *juxta prophetam,* ascendit semper; *in eo periculosius, quod sub reformationis specie, quam in se semper horruerunt, venena diffundunt. Primum quidem, postquam hi, qui omnis scandali patratores Basileæ fuerunt, Græcis in promissione defecerant, cum per ipsorum Græcorum & ecclesiæ orientalis oratores plane intelligerent, charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum Imperatorem illustrem, & bonæ memoriæ Joseph Constantinopolitanum patriarcham, reliquosque tam prælatos, quam alios orientalis ecclesiæ ad locum illum pro œcumenico celebrando concilio per nos & nostros legatos & præsidentes, aliosque ex præstantioribus ibidem existentibus, ad quos jus eligendi locum juxta conventionem communi omnium consensu formatam post graves supradictorum ejusmodi dissensiones devolutum erat, legitime electum accedere velle, cumque etiam nos hanc ipsam loci electionem ad instantiam & supplicationem maximam dictorum oratorum in generali consistorio Bononiæ confirmasse, ac galeas, ac alia necessaria pro executione ipsius decreti conventionalis, & hujus sanctissimæ unionis opere, versus Constantinopolim destinare percepissent, quoddam detestabile monitorium seu citatorium, quo sanctum hoc opus interrumperent, contra nos & præfatos Cardinales decernere ausi sunt, illudque ad præfatos Imperatorem & patriarcham Constantinopolim mittere, ut ipsos omnes alios omnino a veniendo diverterent. Sciebant enim illos ad locum alium, quam electum, ut præmittitur, nullo pacto venturos. Deinde cum prædictos Imperatorem & patriarcham, ac reliquos pro ipso sanctissimæ unionis opere ad nos jam venire percepissent, aliud impietatis laqueum huic tam divinæ rei inicere sunt conati, dum quandam sacrilegam suspensionis ab administratione papatus assertam sententiam contra nos protulerunt.*

Diffusa reformationis specie hæresis.

Basileen. Græcos ne ad Pontificem accederent retardare conati.

XXX.

Postremo memorati scandalorum duces numero quidem paucissimi, quorum plerique conditionis infimæ & nominis, vera pacis odiosissimi iniquitatem super iniquitatem apponentes, ut non intrarent in justitiam Domini, dum Spiritus Sancti gratiam pro ipsorum Græcorum unione jam in nobis operari conspicerent, a recta linea per anfractus erroris exorbitantes, prætensam quamdam XVII. kal. junii proxime præteriti sessionem (a) fecerunt, in qua quibusdam decretis, licet per unam tantum ex tribus obedientiis post recessum Joannis XXIII. sic in eadem obedientia nuncupati Constantiæ schismate tunc vigente editis, inhærere se dicentes, tres propositiones, quas fidei veritates vocant, quasi nos & omnes principes & prælatos & alios fideles & devotos Apostolicæ sedis hæreticos facerent, protulerunt, quarum tenor sequitur in hæc verba.

(a) Conc. Basil. sess. 33.

Ve-

Propositiones Basileensium erroneæ.

Veritas de potestate concilii generalis universalem Ecclesiam repræsentantis supra Papam & quemlibet alterum declarata per Constantiense & hoc Basileense generalia concilia, est veritas fidei catholicæ.

Veritas hæc, quod Papa concilium generale universalem Ecclesiam repræsentans actu legitime congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum sine ejus consensu nullatenus authoritative potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas fidei catholicæ.

Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans est censendus hæreticus.

In hoc perniciosissimi, dum suam malignitatem sub veritatis fidei fuco colorant, Constantiense concilium in malum ac reprobum sensum, & a sana doctrina penitus alienum pertrahunt, cæterorum schismaticorum & hæreticorum falsam doctrinam sequentes, qui confictos errores & impia dogmata ex divinis scripturis & sanctis patribus perverse intellectis, semper sibi adstruere moliuntur. Deinde evertentes penitus sensum suum, & declinantes oculos suos, ne viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum justorum, more Dioscori & damnatæ Ephesinæ synodi (a), ad quandam venenatam execrabilemque assertæ declarationis seu privationis sententiam a dignitate & officio summi apostolatus inexpiabili quodam scelere processerunt (b), cujus tenorem, omni pia mente horribilem, habere hic volumus pro sufficienter expresso, nihil omittentes, quantum in eis fuit, quin hic incomparabile unionis bonum in totum everterent. O miseros & degeneres filios! O pravam & adulteram generationem! Quid hac impietate ac iniquitate crudelius? Quid detestabilius, horribilius, atque insanius excogitari poterat? Dixerant olim nihil melius, nihil gloriosius atque fructuosius hac sanctissima unione ab exordio nascentis Ecclesiæ in populo Christiano visum vel auditum fuisse, neque expedire in re illa de loco contendendum fore, sed pro ea consequenda nedum hujus mundi substantiam, sed & corpus atque animam exponi debere, pro hac toto orbe clamantes, & ad id commoventes populum Christianum, veluti in suis decretis & epistolis plene continetur, nunc vero tam furiose, tam impie, quantum in eis est, id idem persequuntur, ut ad illud Basileense latrocinium totius orbis dæmonia confluxisse videantur.

Dioscorum ac damnatam synodum Ephesin. sunt imitati.

(a) Conc. Ephesin.

(b) Conc. Basil. sess. 34.

XXXI. *Et licet illorum iniquitatem sibi semper mentitam omnipotens Deus hucusque prævalere non permiserit, cum tamen ad eam complendam usque ad abominationem desolationis in Dei Ecclesia viribus omnibus studeant, nos qui sine gravissima Dei offensa, ac imminenti periculo confusionis & abominationis in Dei Ecclesia talia dissimulare nulla modo valemus juxta pastoralis officii nostri debitum, multis etiam zelo Dei succensis nos ad hoc ipsum impellentibus, tantis malis obviare volentes, ac quantum in nobis est optime & salubriter providere, execrabilemque impietatem ac pestem perniciosissimam a Dei Ecclesia eliminare, prædecessorum nostrorum sequentes vestigia qui, ut scribit sanctæ memoriæ Nicolaus Papa, soliti sunt concilia etiam universorum Pontificum nequiter celebrata cassare, sicut in universali contigit synodo Ephesina secunda, quam beatissimus Leo Papa submovit, & Chalcedonensem instituit, solemne & salubre declarationis decretum contra sacrilegos ipsos authoritate apostolica, in sacro Ferrariensi generali concilio xv. kal. martii per nos editum hoc sacro approbante concilio, innovamus, per quod quidem, inter alia, omnes & singulos Basileæ sub prætensi concilii nomine, quod verius conventiculum esse diximus, contra translationem & declarationem nostras contravenientes, & alia scandalosa & nefaria præsumentes, etiamsi cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate ecclesiastica vel sæculari præfulgerent, excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum, ac inhabilitationis ad futura pœnas in dictis nostris literis translationis contentas, ipso sacro Ferrariensi approbante concilio incidisse declaravimus; decernentes etiam nunc & declarantes, quæcumque per dictos impios homines Basileæ existentes facta & attentata, de quibus in præfato nostro Ferrariensi decreto fit mentio, similiter omnia & singula per prædictos ex post facta, gesta, & attentata, specialiter in duabus prætensis sessionibus, seu verius conspirationibus ultimo nominatis, ac quidquid ex eis vel ex ea forsitan secutum sit, & in futurum sequi posset, tanquam ab impiis hominibus, & nullam potestatem habentibus, sed a Deo abjectis & reprobatis fuisse & esse nulla, cassa, & irrita, & de facto præsumpta, ac nullius penitus effectus, roboris, vel momenti, ipsasque propositiones superius descriptas juxta pravum ipsorum Basileensium intellectum, quem facta demonstrant, veluti sacrosanctæ Scripturæ & sanctorum patrum & ipsius Constantiensis concilii sensui contrarium, nec non præfatam assertam declarationis seu privationis sententiam cum omnibus inde secutis & quæ in futurum sequi possent, tanquam impias & scandalosas, nec non in manifestam Ecclesiæ Dei scissuram, ac omnis ecclesiastici ordinis & Christiani principatus confusionem tendentes, ipso sacro approbante concilio, damnamus & reprobamus, ac damnatas & reprobatas nuntiamus. Decernimus etiam & declaramus omnes & singulos prædictos fuisse, & esse schismaticos & hæreticos, & ultra pœnas*

Convincuntur synodos sine Pontifice errare posse.

Percelluntur censuris ab Eug.

Damnatæ eorum propositiones.

in

in præfato Ferrariensi concilio declaratas, tanquam tales cum omnibus eorum fautoribus & defensoribus, cujuscumque status, conditionis, & gradus ecclesiastici vel sæcularis extiterint, etiamsi cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate præfulgeant, ut cum prædictis Core, Dathan, & Abiron meritam accipiant portionem, poenis condignis omnino puniendos. Nulli ergo, &c. Dat. Florentiæ in sessione publica synodali solemniter in ecclesia Sanctæ Mariæ Novellæ celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIX. pridie nonas septembris pontificatus nostri anno IX.

XXXII. Obduruere in flagitio Basileenses, ac posthabitis sanctissimis patribus & clarissimis theologis, Marsilium Patavinum hæresiarcham & deliros Fraterculos monarchiæ a Christo conditæ eversores secuti sunt, quorum væsaniam atque impietatem ita redarguit Joannes Turrecremata (a) Cardinalis S. Sixti: *Non parum admirandum, adversarios Basileenses tanta caligine mentis involutos, & excæcatos malitia, ut in materiis fidei definiendis & declarandis maluerint sequi homines ab Ecclesia Dei in doctrina sua damnatos, sicut fuit Marsilius de Padua & Ockam cum complicibus suis, ex quorum doctrina extracta sunt pro magna parte decreta illa Basileensium, & quasdam alios novellas doctorellos, præfati Okam & aliquorum Fraticellorum opiniones erroneas renovantes, quam doctores sanctos ab Ecclesia approbatos, & alios præstantissimos doctores antiquos, & reputatissimos in schola theologica, quorum doctrina fulget Ecclesia, ut sole luna, contra quos ait Hieronymus, & habetur in canone. Non afferamus 24. q. 1. Non afferamus stateras dolosas, ubi appendamus, quod volumus pro arbitrio nostro, dicentes hoc grave, hoc leve est, sed afferamus divinam stateram ex scripturis sacris tanquam de thesauris dominicis, & in illa, quod sit gravius appendamus. Hæc Hieronymus.* Deflectebant adeo ad hæreticorum præcipitia Basileenses, ut licet conciliorum auctoritatem verbis amplissimis commendarent, neque eos lateret negasse Wiclefum Pontificem esse caput militantis Ecclesiæ, & damnatum in Constantiensi concilio dum œcumenicum erat, ipsorum tamen nonnulli impie effutirent cum hæreticis Ecclesiam futuram monstrum, si præter Christum, qui caput est Ecclesiæ, aliud caput ministeriale, scilicet Pontifex, daretur, quorum væsana dicta refellit B. Joannes e Capistrano (b) his verbis: *Mirandum est & super mirandum de dicentibus, quod ex quo Christus est caput Ecclesiæ ponere Papam pro capite Ecclesiæ monstrum esset. Hæc est enim Judæorum perfidia, quia more carnalis paternitatis & filiationis divinam paternitatem & filiationem capere nequeunt, cum certum sit, quod paternitas in Deo nec est carnalis, nec filiatio, sed spiritualis, quia Deus spiritus est, Joannis 4.* Et infra: *Sic ergo dicimus de Papa, qui vocatus est in plenitudinem potestatis, cæteri vero episcopi in partem sollicitudinis 2. q. 6. decreto nostro & cap. qui se scit. dicit enim B. Joannes Chrysostomus, super illis verbis Domini: Pasce oves meas; Jo. ul. Quoniam Petrum orbis terrarum inthronizat magistrum.* Et infra: *Quia igitur magna ei prædixerat Dominus & orbem terrarum commiserat, & Theophilus dicit: Ad orbis pontificatum & cunctorum fidelium prælaturam instituit, & Augustinus dicit: Sit amoris officium pascere dominicum gregem, & Theophilus dicit: Finito prandio commissionem ovium mundi Petro commendat non alii; & de his satis dixi supra part. 1. in quæst. quando Petrus fuit institutus a Christo. Ex quibus omnibus supradictis patet, quod non solum urbis sed orbis, & totius mundi & omnium fidelium tam quoad membra dispersa, quam quoad unita & invicem congregata Petrus a Christo suscepit plenitudinem potestatis, cum cæteri episcopi a Petro & sic a Papa Petri successore quisumque sollicitudinis partem suscipiant & impendant.*

Usi sunt Basileenses novatores, qui tyrannidem in Pontificem & Ecclesiam arripiebant, eo præcipue telo, ut Eugenium calumniis appetendo jactarent (c) permitti Pontificibus effrænatam male agendi licentiam, nisi conciliorum decretis obstringerentur. Quibus ita respondet Joannes Turrecremata (d): *Ad secundam, qua videtur adversariis Achilles, respondetur negando assumptum, videlicet quod nisi universalis Ecclesia haberet immediate a Christo plenitudinem potestatem, Christus legislator non sufficienter providisset sponsæ suæ; hoc enim est falsum & præsumptuose dictum, immo videtur, quod sufficientius provisum sit talibus casibus non dando talem potestatem universali Ecclesiæ eo modo, quo adversarii dicunt, quam dando: patet quoniam si in prædictis casibus semper esset convocandum concilium universale, tarde & per consequens male provideretur similibus necessitatibus, quæ quasi subita exposcunt remedia, &c.* Quod porro attinet ad illud calumniarum genus, quo perduelles Basileenses, perstrinxere Eugenium, ideo ab eo concilium Basilea transferri in Italiam, ne ipse ab eodem concilio emendaretur; perspicue invidorum nequitia innotescit, cum Eugenius omni virtutum genere excelleret, ac superioribus annis toties dedisset mandata Basileensibus, ut ad instaurandam ecclesiasticam disciplinam incumberent, quod ipsos subterfugisse Joan-

(a) *Turrecr. sum. de eccl. l. 2. c. 100.*
Hæresiarchæ Basileensium opiniones docuere.

(b) *B. Jo. e Capistr. de Papa & concil. auctorit. 112. p. 3. 2. p. princip.*

Papa est supra omnes & jam collective.

Basileensium argutia & calumnia.

(c) *Basil. in ep. synod. p. 140. col. 1.*

(d) *Turrecr. l. 3. c. 31.*
Refellitur.

(a) Jo. Nid. formic. l.1. c.7.

annes Nider (a), qui aderat, testatur his verbis: *Usque ad sex annos jam crebro disputatum est de diversorum statuum reparationibus, nec in effectu usque hodie quidquam vidimus.* Hæc ille. Verum autem transferendi concilii causa fuit, ut dixi, instaurandæ orientalis ecclesiæ cum Latina conjunctionis, & rescindendæ novatorum nonnullorum tyrannidis in concilio correptæ necessitas. Dum vero Ecclesiam pristinæ formæ & sanctitati restituere Basileenses jactant, eam nefario schismate deformarunt, quos B. Joannes e Capistrano monet pro disciplina ecclesiastica constituenda in primis servandam fuisse membrorum cum capite conjunctionem. Non ferentes autem Basileenses ipsis obiici ab Eugenio, eos Ephesinam secundam synodum imitatos, nihil solidum attulerunt, cum utraque Romanum Pontificem damnare hæreseos ausa fuerit: *Præfatus*, inquiunt, *Gabriel comparat se B. Leoni, contra quem Dioscorus sententiam tulisse refertur in secunda Ephesina synodo, cui hanc sanctam synodum Basileensem assimilat. Longe certe est differentia inter Leonem sanctum & Gabrielem tot vitiis & criminibus irretitum.* Meræ sunt hæ invidorum calumniæ: cæterum etsi disparia sunt merita, par in utroque auctoritas fuit, quæ est superior conciliorum amplissimorum auctoritate, ut

(b) B. Jo. e Capistr. de Papa & conc. auct. p.3.

B. Joannes e Capistrano (b) demonstrat fusius, multo magis paucorum conjuratorum cœtui antecellet. Addunt illi: *Atque inter hanc sanctam synodum Basileensem legitimam synodum*, ita vocant sordidorum & perfidorum turbam, *in plena libertate semper constitutam & illam reprobam Ephesinam, in qua viri armati gladios tenentes in manibus compellebant homines ad diffitendum, quod placebat Dioscoro.* Fuisse plura Basileæ per summam tyrannidem patrata ab Arelatensi pseudocardinale & factiosis, ex Ænea Sylvio

(c) Æn. Sylv. l.2. de reb. gestis Basil.

(c) constat. Purgare denique se adversus Eugenii graves querelas nisi Basileenses, dum Apostolici illius pietatis ardorem perturbati animi vitio tribuerunt, impiasque literas ita consignarunt. *Dat. Basileæ in congregatione nostra generali nonis octobris anno a nativitate Domini MCCCCXXXIX.*

XXXIII. Obfirmatis ita in perduellione atque hæresi Basileensibus, ex trium tenebrionum sacerdotum sententia, pseudopontificis futuri electores creati sunt ab iisdem schismaticis; in quo impio & insano conventiculo, ut se gesserit pseudocardinalis Arelatensis conscientiæ stimulis exagitatus

(d) Æn. Sylv. de gestis Basil. comm. l.2.

ita describit Æneas Sylvius (d): *Arelatensis, in tanta re anxius & pluribus occupatus negotiis aliquanto tardius venit, quam tempus exegit, expectationemque sui non sine admiratione omnibus præbuit, qui tamen ut ad subsellia resedit, mora sua primitus excusata. Hodie, inquit, magna res agitur, in nominatione, quæ statim aperietur, status Ecclesiæ pendet, si tres viri, quibus rem commisistis, bene egerint, fateor quippe tardiuscule venisse, si autem male, nimis cito adsum.* Quæ verba & trementi voce & ore pallido, atque ex abundantia cordis pronunciavit, *qui sic loquitur aspectu tristis, animo turbatus, &*

Pseudocardinalis Arelat. turbata conscientia.

oculis minax cunctis terrori erat, tantumque mentis mœrorem ostendit, ut plurimi collacrymati sint, qui ejus in fronte statum suum condiscunt, verebatur namque, & paulo infra, *ne tres viri spretis majoribus prælatis plures ex inferioribus accepissent, quæ res eo erat suspectior, quoniam numquam scire aliquid de mente triumvirorum potuerat, qui ut corrugatam nunc Cardinalis frontem inspexerunt, quasi post conspectum aerem ad sustinendam procellam se paraverant, timor tamen omnibus fuit, ne illo iterum die scinderetur ecclesia.* Excidit scilicet Arelatensis pseudopontificatus ejusmodi spe, cum Amedeus triumviros ad plures Sabaudos pro Gallica & Italica natione collegas sibi asciscendos induxisset, ut eorum suffragiis ad antipapatum ipsum eveheretur. Pronuntiati vero fuere a triumviris electores Arelatensis & alii undecim pseudoepiscopi; pseudoabbates septem, theologi quinque, & doctores legum novem sacerdotio insigniti. Observandum vero est eosdem pseudoepiscopos numero paucos partim ob scelera sedibus pulsos fuisse, ac doctores illos sordidos pædagogos extitisse, quorum tanta fuit insolentia, ut ne quidem episcopis vellent cedere, adeo & primum locum decanus Basileensis, postremum episcopus Dertusensis sortiti sint.

Qui fuerint electores antipapæ.

Eorum insolentia in contemnendis episcopis.

(e) Ibid.

Quod conclave electum.

Addit Æneas (e) delectum pro conclavi locum fuisse in civitatis Basileensis medio, qui ad usum choreatum fuerat constructus, dignum quippe visum est lasciviæ theatrum, in quo tripudiantes dæmones conflato schismate triumpharent, non ut ille more poetico fingit, ut ibi virtutes reflorescerent, tum de electione Amedei subjicit. *Primo scrutinio confecto compertum est plurimos esse in Papam nominatos, nullum tamen habere voces sufficientes, septemque & decem eo ipso die ex diversis nationibus ad pontificatum fuisse vocatos constat, unus tamen omnes superavit Amedeus dux Sabaudiæ decanus militum S. Mauritii de Riparia Gebennensis diœcesis.* Et infra: *Et quia proximior aliis Amedeus Romano pontificio videbatur, habiti sunt in communi sermones multi de vita & moribus ejus, & alii non esse homini laico cito imponendas manus dicebant, quod videbatur omnibus monstri simile, principem sæculi ad Romanum pontificium accersiri, quæ res*

Laicus ad antipapatum vocatus.

ni-

nimium ecclesiasticis derogat viris, quasi nullum haberent tantæ dignitati idoneum. Interjectis pluribus in ejus laudem unus ex electoribus antipapæ addidit alia, quæ manifeste arguunt Basileenses nimium præfidentes sibi, abjecta sanctorum patrum doctrina, in errorum & hæreseos præcipitia abiisse, cum se a veri Romani Pontificis, obsequio temere divulsissent; de tradendis enim sacerdotibus uxoribus cum Vvicleffo ita in eos deblaterabat novator, ut narrat Æneas Sylvius (a), qui postea scripta sua pro Basileensibus edita revocavit (b) convulsitque: *Quod de uxore dicitur nihili pendo, cum non solum qui uxorem habuit, sed uxorem adhuc habens queat assumi. Cur enim disputant doctores, an uxoratus electus in Papam uxori solvere debitum teneatur, nisi quoniam etiam conjugatus recipi possit? Fueruntque, ut scitis, etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apostolorum princeps uxore caruit. Quid ista modo obiicimus? Fortasse non esset pejus sacerdotes quamplures uxorari, quoniam multi salvarentur in sacerdotio conjugato, qui steriles in presbyteratu damnantur.* Sed de hoc alios.

(a) Æn. Sylv. de gestis Basil. l. 2.
(b) Pius II. in bullar. constit. 10.

Basileensium vesanus error.

Hunc errorem aureo Babylonis calice propinasse Lutherum lascivis monachis & sacerdotibus, cum horum novatorum exemplo pontificiam authoritatem oppugnare cœpisset, innumerasque cumulasset hæreses, inferius visuri sumus. Addidit alias rationes novator, cur potissimum præpotens princeps in antipapam deligendus esset, qui Basileenses a contemptu vindicaret: *Considerate [oro] paulisper quibus in terminis sumus, quibus angustiis premimur, quibus periculis agitamur. Quis principum est huic sacro concilio obediens? alii nec concilium hic esse fatentur, nec mandata nostra suscipiunt, alii verbo hic esse concilium dicunt, facto apud Florentiam fore ostendunt.* Et infra: *Quid hic faciendum est? nedum ne hominem eligemus, qui nostris principibus magis derisui, quam venerationi habeatur?* Et infra: *Potentes prælati, ac famosi Cardinales a nobis defecerunt, videtis quid principes fecerint.* Et infra: *Nemo aptior est Amedeo duce Sabaudiæ, qui alterum in Italia, alterum vero in Gallia pedem habet, ad quem omnes fere Christianorum principes aut sanguine attinent, aut amicitia favent,* paucis interjectis: *Hæc cum ille dixisset maxima electorum pars sibi favendo arrisit.* Et infra: *Nonis novembris*, & paulo post, *sex & viginti voces in eum concurrere.*

Cur Sabaudus delectus. Nonis novembr. creatus Antip.

XXXIV. Et a magis promissus antipapatus.

Subornatos eos fuisse ab Amedeo ipso quem a pythonibus persuasum papales sibi apices auguratum esse, multisque ideo annis hypocrisis larvam gessisse, Flavius Blondus (c) tradit.

(c) Blond. dec. 3. l. 10. Gobel. in Cosmodr. Lang. in Chron. Curz. & alii.

Cum, inquit, *Albertus Auster Cæsar declaratus arcendis a Pannoniæ finibus Teucris intentus diem obiisset, congregata apud Basileam factio conciliaris, illius liberata metu in facinus, quod tam perdito tamque efflictim diu concupierat prorupit, Amedeo Sabaudiæ duce in Romanum Pontificem declarato, cujus electionis modum paucis absolvemus, quibus facillime intelligitur, certasse simul obcæcatam paucorum, & quidem abjectissimorum hominum Ecclesiam scindere quærentium, rabiem cum inaudita aliar principis viri affectatæ in rem ecclesiasticam tyrannidis levitate: is etenim, quem ante proximum decennium multis narrasse novimus, prædictum sibi a pythonibus futurum, ut pontificatu Romano decoraretur, ducatus dominique, quod possidere ingentis curam antis specie reliquit, & anachoritæ vita solo habitu instituto, etsi remoto ab urbibus vico cum paucis nobilibus simili opertis pallio degeret, omnia ut erat solitus ducis atque domini provinciarum munera exercebat. Concilio autem Basileensi interea, quamdiu Romani Pontificis Eugenii consensu celebratum fuit, paucos præstitit favores, sed posteaquam Pontificem, & orbis Christiani principes illud tamquam perniciosum detestari vidit, omnes eo augendo manuque tenendo adhibuit vires, adeo ut quibus temporibus proximo superiore exacto biennio suspensionis ab administratione primum, deinde privationis machinationes in Pontificem sunt intentatæ, impulsi a duce Sabaudiæ clerici aliorum, qui apud Basileam ei interfuerunt impietati, numerum æquaverint: quibus in rebus adeo contraria sensit Philippus Mediolanensium dux, ut licet illi gener esset, & multæ sibi olim cum Eugenio Pontifice intercessissent odiorum atque inimicitiarum causæ, magnam suorum partem ab eo conciliabulo revocarit, paucos vero, qui manserunt nedum illis actionibus interesse voluerit, sed contra simul cum aliis principum oratoribus protestari curaverit, quare cum ad idoli erectionem est ventum, ex quinque nationibus, quæ concilia constituere consueverant, selecti sunt quibus suffragium ferre concessum est, tres & triginta, quorum duodeviginti ex ducis Sabaudiæ dominio fuere, cum tamen cæteros homines sordidos & majori ex parte ob admissa apud suos flagitia sedibus propriis pulsos illius largitione corruptos fuisse constiterit.*

Illusus dæmonis promissis.

Dux Mediolanensis licet Eugenio infensus schisma execratus est. Principum oratores damnarunt.

Ex XXX. electoribus fuere XVIII. subditi Sabaud.

Describit etiam egregie Poggius (d) Florentinus eorundem dotes, ac fraudes, quibus Amedeus in antipapatum irrepsit, his verbis: *Adverte, quæso, animum ad illam tuam in sathanæ thronum descendum assumptionem & cunctis gentibus detestandam. Inspiciamus a quibus hominibus tua præsumptio facta est, quam bonis, quam sanctis, quam religiosis. Qui ergo tui soli*

(d) Poggius invect. in antip. p. 56.

Poggii in eos papæ electores invectiva.

artifices extiterunt, ut ex eo Felicis nomine fuerit expiscatus? Homines certe summæ auctoritatis, summæ prudentiæ, summæ virtutis, apostatæ perfidi, homines fraudolenti, corde improbi, animo facinorosi, detestandi, sacrilegi, infames ex turpitudine omnium gentium a te collecti, qui ne infimam quidem ullam dignitatem, ne dum summam aut oculis aspicere, aut mente concipere potuissent, perditi sathanæ alumni, viri scelesti, omnium ignominia noti, nati ad pastum, ad farciendum ventrem creati. Sed referamus hanc veluti prætoriam cohortem præclarissimorum militum ad crucifigendum verum Christum in Pilati atrio congregatam. Italici, ut ajunt, quatuor. At ex qua Italia? explica illam paululum, ex Gallia cisalpina, ex his gentibus, quibus Italia noverca est, omnes tibi servi adscriptitii, tibi subditi, quibus imperare posses, de industria a te in perfida arce collocati, homines, qui corpus & animam pro te perdere essent parati. O Italiam mendicam, ne dicam inopem excellentibus viris! si quidem ex omni ornamento Italiæ non reperiuntur nisi cisalpini homines rustici, ignobiles, contempti, abjecti præ cæteris, qui ad electionem, ut volunt, Pontificis deputentur. Sed summo consilio, atque adeo egregia conscientia a te factum fuit; noluisti enim reliquam Italiam esse tanti sceleris participem tanta nota turpitudinis infamem.

Gallicos item quatuor dicunt fuisse, non ex vera Gallia, quæ floret excellentissimis, probatissimis, atque honestissimis viris, sed & ex illa interclusa silvis, ac montibus patria sordida ac rusticana, quam Sabaudiam vocant, certe subditam imperio tuo, quos tuæ libidini subditos, atque addictos tuæ servituti noras, qui quod cuperes non negarent. Totidem Germani ad officinam illius idoli convenerunt: atqui homines, Deus bone, somnolenti, stupidi, stertentes, nunquam sobrii, hominibus odibiles & Deo, qui vivi an mortui essent vino atque epulis obruti non discerneres. Sunt in ea natione plurimi viri egregii, prudentes, docti, sobrii, omni virtute cumulati, ex his nullus assumptus est, sed quidem animo & corpore perversi, in quibus nulla virtus esset, nulla conscientia, nulla doctrina. Totidem attulit Hispania portenta quædam naturæ, non homines: referta est enim ea provincia hominibus doctissimis, ornatissimis, nulli eorum est hoc munus nefarium demandatum: ex infima eorum fæce quidem delecti sunt, qui illi optimæ nationi inurerent infamiam sempiternam.

His omnibus luminibus orbis tam præclara data est potestas vitali aurei fabricandi. Ad horum preces, vel potius ad horum coquinæ fumum, ciborumque ac potus nidorem Spiritus Sanctus illectus accessit. Hi auro, spe, præmio, promissis corrupti partim Judæis partim infidelibus deteriores, quidam ex Mahumeti lege profecti, quibus fidei jactura summum lucrum erat, futurum hunc egregium pastorem ovium lupum excæcaverunt. O rem dignam memoria posterorum! O felicitatem cunctis sæculis prædicandam! Tu ne Felix talium virorum opibus esse potes? Tu talium portentorum horrendum actum felicitatem appellas? Abjice, quæso, deinceps hoc tibi funestum nomen, quod majus est, quam tua ignavia & conditio requirat. Et infra: *Depone aliena ornamenta, & quod turpiter occupasti cum aliqua dignitate dispone, vestes non tuas relinque, tibi tua assume, abjice inanem pompam, emendicatam dignitatem sperne, abjice curam illius non concilii, sed latrocinii Basileensis, respice cogitationes barbaricæ fæcis, illius nefariæ colluvionis spurcissimam factionem; in qua nulla inest fides, nulla authoritas, nulla religio, lenocinium non concilium appellandum, rejice decreta ebriorum, ac somniatorum somnia extimanda: quid enim authoritatis habere possunt per tumultum stultæ plebeculæ pretio & pactione corruptæ ad evertendam fidem scelerata constitutiones? nefaria hominum turpissimorum factio dicenda est, quæ a Christi vicario descivere, &c.* [1]. De ejusmodi Amedei erectione hæc scripsit B. Joannes e Capistrano (a).

Quam infeliciter Amedæus Felicis nomen accepit.

(a) Jo. e Capistr. de Pap. & conc. auct. par. 3.

XXXV. *Novatianus per schismaticos volebat eligi, quem Cyprianus reprobans inter adversarios & antichristos computat, subdens: Ecclesia una est quæ una & intus & foris esse non*

NOTÆ [1] FActione Basileensi Amedeus Sabaudiæ dux hoc anno in pontificium solium effertur. Annum designat annalista, diem & mensem quamvis ipse silet, suppares tamen scriptores omnes uno assensu indicant diem V. novembris, quam tamen a selectis viris præstitam electionem patres omnes in publica sessione die XVII. novembris celebrata ratam ac firmam sanxerunt. Ipse vero Amedeus, qui absens agebat, a destinatis e concilio nunciis certior de assumptione sua factus ac requisitus, utrum electioni assentiretur, die tandem XVII. decembris annuit ut ex sessione XXI. concilii discimus. Tandem sequenti anno die XXIV. julii frequenti principum & patrum acclamante turba pontificis Romani coronam assumpsit; ex quo annorum suorum exordium duxisse Felicem compertum est ex literis ejusdem pontificis apud Martene col. 993. datis VI. id. junii anno 1447. *pontificatus anno VII.* Amedei, seu Felicis V. (hoc enim nomen in pontificatu prætulit) mores varie describuntur pro varia scriptorum indole, & animorum erga illum dispositione. Alii enim ejus pietatem, religionem, & modestiam toto nisu efferunt, quos omnes prævivit ille qui in Basileensi concilio egregiam pro illo orationem habuit Æneas Silvius in istor.

non potest. Et infra; *Paria de Amedeo dici possunt, nam regnum non capit duos ex* XI. *metaphys. Dic mic mihi, quæso, qui conaris ostendere Petrum non suscepisse authoritatem super universalem Ecclesiam cujus vox illa fuit, quæ dixit; Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam Matth.* XVI. ? *De particularibus forte membris hæc Christus expressit an de universali corpore mystico? & Apostolus ad Romanos* XII. *de quo corpore loquitur, dicens: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus*. Et multis interjectis: *Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiensem non in loco sancto Romano throno, Domino prohibente, sed in loco profano, excommunicato, & interdicto Basiliscorum spelunca, dæmonumque caverna sedentem in fano Cosrhoe Persarum olim perditissimi Regis*.

Quid de eo senserit B. Jo. Capistranus.

XXXVI. Monuit Reges ab Eug. ut coerceant schismaticos.

Ubi primum admissi a Basileensibus tanti flagitii fama pervenit ad Eugenii aures, illico Reges hortatus est, ne Ecclesiam schismate discindi paterentur ab impiis; quorum dolos ita descripsit (a).

Eugenius, &c. Rem pestiferam & scelestam, deflendam certe populo Christiano, non dubitamus videri tibi, charissime fili, monstrum hoc informe, quod Basileensium infanda temeritas in Dei Ecclesia excitavit. Quis enim fidelis catholicus non solum princeps, sed privatus homo non doleat ac lamentetur insidias sathanæ tantum valuisse apud illos perditionis alumnos, ut qui palam tanto tempore falso prædicarint, se ad tollendas hæreses & schismata congregatos, ii nunc schismatis fiat ac divisionis perfidi auctores, & unitatem Ecclesiæ tanto quondam sudore & laboribus tum tuis tum aliorum principum fidelium quæsitam abrumpere, & Christi tunicam inconsutilem lacerare, populumque Christianum in hæreses & animarum interitum conentur traducere, ut populus Christianus insurgere in eos, ac tantum scelus delere de terra conventum deberet? Nos quidem exclamare

(a) Lib. brev. p. 135. & in ms. Alex. VII. p. 268.

Turpe Basileensium facinus.

NOTÆ

histor. Concil. Basileensis lib. II. in fine. Congruit & Jacobus Philippus Bergomas in supplem. chronic. qui & asserit invitam diuque obluctantem oblatam dignitatem tandem acceptasse. Opposita plane sententia sustinetur ab iis qui Eugenianarum partium studio tenebatur, Blondo, Puggio, Anonymo scriptore vitæ Eugenii a Baluzio vulgatæ Miscellan. to. VII. Est illis fucatæ virtutis professor inanis, ambitiosus summæ illius dignitatis, *quam callidis artibus procuravit*, atque *nummis venatus est*, ait Anonymus in vita Eugenii, *invasor scelestus*. Ut ut se res habeat constat Amedeum aliquandiu ante hunc annum principatu cum Ludovico filio suo relictis in solitudinem Ripaliæ ad lacum Lemanum secessisse, ibique cultu ac veste demissa una cum instituti sui sociis nonnullis totum se vel sinceræ, seu fucatæ pietatis cultui addixisse. Qua tamen occasione quæstiones geminæ hic expendendæ sunt, alia quidem de anno recessus ejus in solitudinem; altera vero de institutione militaris ordinis equitum S. Mauritii, cujus fons & origo Amedeus asseritur.

Spondanus ad Annum 1434. 14. anno illo die VII. solitudinem petiisse Amedeum statuit; sed cum opinionis suæ veterem scriptorem nullum afferat, fidem nostram plane non extorquet. Apud Marten, Veter. Monum. to. VIII. extant Amedei literæ ad concilium Basileense datæ *Rippaliæ* die XXVIII. decembris anni 1434. quæ sententiam quidem Spondani confirmasse videntur; sed cum in illis Sabaudiæ ducem sese appellat nec specimen exhibeat principis ad privatum vitæ ordinem redacti, quinimmo potius cum Nicolaum quendam *consiliarium & oratorem* suum nuncupet, angique se stimulis scribat, ut suam & subditorum causam defendat, plane demonstrat regiminis clavum nondum abjecisse. Author vitæ Eugenii a Baluzio vulgatus innuere videtur Amedeum ante susceptam dignitatem pontificiam eremum incoluisse triennio. *Amedeus dux Sabaudiæ qui tribus annis adspiravit ad papatum & fecit se eremitam, electus est in papam*, quo admissa chronologia nonnisi anno 1436. vel 1435. demissio hæc principis statueretur. Paulus Lelius Petronus in miscellaneis vulgatis tar. Ital. to. XXIV. biennio circiter eremiticam vitam coluisse illum narrat, cujus testimonium ita componendum cum authore vitæ Eugenii censeo, ut biennium quidem excesserit, triennium vero non plane absolverit. His ergo constitutis anno 1436. secessum principis assigno.

Institutum vero ordinem equestrem S. Mauricii recentiores quidem scriptores fere omnes Amedeo huic assignant. Quibus Gobelinus vel si malueris ipse Pius II. in commentariis sub Gobelini nomine vulgatis Lib. VII. in speciem favet, narrans Amedeo in secessu comites accessisse viros sex equestris ordinis, & milites olim egregios, quos simul omnes cum principe suo ecclesiæ, & hospitali S. Mauricii in Ripaliensi solitudine erectis divino cultui se totos addixisse; ac qua vitæ professione milites se S. Mauritii appellant. En militia S. Mauritii cum monastica vitæ professione quadam conjuncta. Nec sane inficias iverim genus hoc vitæ seu potius piam hanc militum societatem præ oculis habuisse illum, qui recentiori ætate ordinem hunc primus instituit. At simul etiam fatendum est instituti ordinis hujus exordium aliud, & quidem longe recentius fuisse; piamque illam Amedeo probatam hominum societatem successione caruisse non invitus admiserim. Nam Gregorius XIII. in bulla Emmanueli Philiperto Sabaudiæ duci anno 1572. die XVI. septembris data, facultatem illi concedit, ut equestrem ordinem S. Mauritii instituat, & componat, ac nihil quidquam addit, quo ordinem illum diu ante cœpisse significet. Ab hoc ergo principe ducenda est epocha equestris ordinis S. Mauritii, cui post bimestre, die nempe XIII. novembris, pontifex alium equestrem ordinem antiquitate sua jam cadentem S. Lazari altera bulla conjunxit. Animadversionem hanc totam suggessit eruditus author operis Gallici *Histoire des ordres monastiques &c.* to. VI. cap. XI. quod opus, ut hoc etiam moneamus, Italica vertit vir eruditus P. Franciscus Fontana Mediolanensis congregationis meæ socius, vulgavitque Lucæ anno 1738. MANSI

cum propheta cogimur: Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, qui nolunt pacem servi sui.

Insignis eorundem impostura.

Qui enim magis sunt Dei hostes atque inimici, quam ii, qui sub nomine Christicolarum perfidia & scelere ipsos superant infideles? qui sub umbra unionis Græcorum, pro unitate schismata intulerunt, pro pace bellum, pro fide perfidiam, pro quiete tribulationum semina in Dei populo procurantes, qui pecunias a fidelibus pro Græcorum procuranda unione acceptas in dissipatione unionis, perturbatione Ecclesiæ, in procurando monstruoso capite consumpserunt. O execrabilem Dathan & Abiron synagogam: Quod unquam aliud fuit sive concilium, sive pessimorum & Deo odibilium hominum tam perfidus conventus, qui istorum sit nefariis operibus malignitate & scelere comparandus? Nunquam tanta perversitas in aliquorum mentibus fuit, ut sola male agendi libido ad tantum scelus impulerit, ut scindere Ecclesiam, unionem lacerare, populum Christianum perdere, & se præcipites in barathrum inferni tradere vellent.

Eorum vesania in creando antipapa.

Nam quæ dementia, quis furor, quæ rabies has pestiferas belluas atque immanes induxit ad excitandum idolum Moloch, in quo diabolo sacrificia fieri possent? Nulla utilitas Christianorum, nullum fidei augmentum, nulla religionis ampliatio, nulla pacis commoditas; sed contra omnis discordia fidelium, dissensio populorum, animarum detrimenta, bella plusquam civilia & omnium malorum semina subsequuntur.

Electorum ejus qualis conditio.

At quales homines hoc idolum evexerunt? Pudet referre tantam Ecclesiæ deformitatem, nostrorum temporum infamiam, labem sæculi, & opprobrium sempiternum. Octo Italici dicuntur domini Sabaudiensium omnes, tanquam Italia omnis ex Sabaudia constet, & illimet per vim Basileam destinati: Gallici octo, quorum quatuor Sabaudienses sunt: Alamani octo, viri empti pretio & pecunia corrupti, ignobiles, aut qui nihil saperent, aut qui male sentirent: ex Hispanis Cathelani sex fuere, & ii ex qua id egerint causa, non ignoratur, reliqui duo contra suorum principum voluntatem, quibus omnibus vix

Non fuere præsules, sed infirmi sacerdotes.

daretur locus ad vilissimi decani electionem, nedum ad Petri successorem. Quæ est igitur, aut qualis non electio, sed profanatio eorum, quæ præmio aut spe corrupti, vel odio erga sedem Apostolicam vel malivolentia incitati, viri omnes non electione Pontificis, sed carcere & supplicio digni, ad perturbandam Ecclesiam nullo jure, nullo usu, nulla consuetudine, nulla ratione insurrexerunt? Ut plane constet hoc scandalum & ecclesiæ vulnus a damnationis filio duce Sabaudiæ tanquam architecto omnium malorum fabricatum.

Auctor schismatis Amedeus diabolico spiritu incitatus.

Quid cogebat illum senem in diebus malis inveteratum, nisi diabolicus spiritus tanta moliri, ut Ecclesiam laceraret, ut se cibum sathanæ traderet, ut fidelium animas perderet, ut suam senectutem sempiterna morte & perpetua macula labefactaret, ut domum suam funestaret tanto opprobrio, ut esset odio propter ipsum omnibus mortalibus futurus? Hic hypocrisis antea ostentata, hic eremitæ habitus, hic sanctuarii ædificati, hic solitudinis quæsitæ, hic simulatæ religionis est fructus? Quis non hunc lupum, qui tamdiu sub specie agni latuit detestandum sæculis omnibus, quis hoc orbis portentum non execrandum cunctis fidelibus esse fateatur? nimirum magna nimis diaboli potentia in hoc homine viguit, qui illum adeo amentem, præcipitem, insanum, furiosumque reddidit, ut eum fama, honoris, laudis, animæ suæ, Dei immemorem reddiderit,

Senserat primum cum Eug. adversus Basileen.

qui tacens ambitione, ac dominandi cupiditate seductus, humanitatem exuens, serpentem Adæ deceptorem induit ad damnandum iterum populum Christianum, qui quanta inconstantia atque fraude usus sit ipsemet novit. Primum nobiscum, ut debuit, contra Basileenses sentiebat summa devotione, ut ferebat incensus: tum ex quadam levi, neque honesto causa ad Basileenses transiit, placatus postmodum a nobis iterum ad nos rediit, demum spe injecta præmis iniquitatis Basileensibus rursus adhæsit, ut idolum ex se fieri procuraret, ut id quæreret. Quod si sana & fidelis mens non oppressa caligine inferne esset, spernere, fugere, & horrere tamquam perditionem animæ debuisset, sed dissipat Deus cogitationes populorum, & reprobat consilia principum, *ut inquit Scriptura.*

Ex levi causa ad eos iterum iterumque desciverit.

Certi quidem sumus, quod cum tua serenitas intellexerit a quibus, & quomodo hæc non electio, sed profanatio facta fuerit, exhorrescit tantam hominum reproborum nequitiam & improbabit, quæ improbe facta sunt in Ecclesia catholica & totius populi Christiani detrimentum: inclytæ memoriæ, ut superiores omittamus pater atque avus tuus summis laboribus, magnis impensis, studio & diligentia singulari unionem Ecclesiæ, quæ scissa erat, procurarunt. Nunc ad eam conservandam nullis laboribus, nullis pecuniis, nulla graviori cura, sed fide, constantia, & virtute opus est, quæ quidem sunt Regum proprium opus, decet tuam serenitatem abhorrere a tam nefando terrarum monstro, & se in nostra & sedis Apostolicæ fide, devotione, & obedientia eum præbere, qui hactenus fuisti, illorum vero vesanam perfidiam contemnere. Hoc pacto te, veluti tanti mali opprimendi ducem, cæteri principes, quos ad id optime dispositos novimus, sequentur, evanescent consilia impiorum, & iniquitatis fabrica dissolvetur, conservabitur unitas Ecclesiæ, salus animarum procurabitur, pax sequetur in

Reges ad dissipandum schisma solicitati.

popu-

populo Christiano, obviabitur infidelium conatibus, sequetur omnibus bene operantibus primum laus & gloria immortalis, deinde præmium vitæ æternæ, ad quæ per viscera misericordiæ Dei nostri precibus quibus possumus propter utilitatem Christianæ reipublicæ exhortamur. Datum &c.

XXXVII. Inter hos tumultus schismatis Basileensis, in Galliis pragmatica sanctio de sacerdotiis ab episcopis conferendis, creandisque episcopis a canonicorum collegiis instaurata est, quæ a Gallis cum acephali essent, scilicet post defectionem ab Urbano VI. & ab antipapa Petro e Luna, sancita fuerat. Cujus pragmaticæ contra jura sedis Apostolicæ inductæ authoritate canonici Andegavenses episcopum sibi præfecere, cum alium delegisset Eugenius: ad quem in ecclesiæ Andegavensis possessionem inducendum has ad Carolum Regem literas (a) dedit, eumque monuit, ne juris apostolici violatoribus & Ecclesiæ perturbatoribus aures præberet.

Pragmatica sanctio in Galliis instaurata.

(a) Ext. in cod. ms. Alex. VII. pag. 169.

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri salutem, &c.

Cum consideramus diligenter, charissime fili, tuorum prædecessorum summam ac singularem erga Romanos Pontifices fidem, reverentiam & devotionem, cum etiam tua devotio & sincerus animus erga nos & sedem Apostolicam versaremur in mente nostra, non possumus non admirari de literis in facto ecclesiæ Andegavensis, quas nuper accepimus tam irreverenter scriptis ad vicarium Jesu Christi, sed imputamus id non tuæ prudentiæ, nam gravitatem regiam novimus, sed vel culpæ consulentium, vel temeritati secretarii, qui neque pro quo neque ad quem scribat advertens, tam stulte, tam insolenter inconsiderato impetu potius, quam ulla ratione scripsit. Sunt plures, qui magis consulunt privatis passionibus & utilitati propriæ, quam prospiciant honestati tuæ & communi bono, qui si perponderent ea, quæ scribunt, temperatiores literas a te subscribendas deferrent, neque, quidquid liberet id licere putarent.

Subornatus Carolus Rex ab iniquis politicis.

Scribitur in principio literarum tuarum, quod tentavimus providere Ecclesiæ Andegavensi. Non respondendum est multis verbis illius ignorantiæ, relinquendus est enim cum stultitia sua, sed scribimus tuæ serenitati tale verbum non convenire neque sapientiæ regiæ, neque dignitati & authoritati nostræ & Apostolicæ sedis, quæ ea, quæ fecit, non attentat; sed juste, sancte & prudenter facit & summa cum ratione, atque adeo concessa potestate legitime utitur ad Ecclesiæ suæ sanctæ decorem, statum, atque utilitatem. Dicitur etiam, atque iteratur sæpius, ut irritare velimus promotionem per nos factam. Sed illa irritari non debent, quæ recte fiunt; ut vero quæ per nos in hac promotione acta sunt non est opus, ut irritentur, cum rite, sancte & juste facta existant. Hoc potius conveniret illorum, ut dicunt, decretis, qui Dei Ecclesiam perturbant, quibus qui favent irritare & retractare sententiam, si sapiunt, deberent & meliora sentire. Sed utrum tandem, ut alia omittam, æquius est, perperam & præter juris normam per capitulum & de homine ignobili atque idiota prætensam electionem irritari. Et infra.

Si vero aliqua scandala ex hoc sequentur, væ illi, per quem suscitabitur scandalum, cujus culpa omnis abest a nobis, & in illis residet, qui plus volunt sapere quam oportet, nam qui sacros canones, qui scripsit, allegat & quod mandant a nobis fieri petit, ridiculum est velle nos docere canonum sanctiones, quorum editio, promulgatio, observatio, interpretatio sicut a Pontificibus processionem, ita & ab eisdem suspendi, mitigari, aboleri, & commutari possunt, quorum in potestate est jura condere & interpretari.

Quod vero scribitur, ordinationes Bituris confectas velle manutenere, a certo homine scriptum esse te inscio & invito. Nam cum pro tua sapientia dudum cum illæ ordinationes fierent, consuluisses viros nonnullos timentes Deum, & bonos viros ac doctos, quid de illis sentirent, atque ii tibi respondissent, eas esse contra Deum, contra æquitatem injustas, & contra salutem animæ tuæ, mirandum esset modo similia tua prudentia te velle eas ordinationes servare, quæ essent iniquæ & in animæ tuæ præjudicium factæ. Relinquimus alia quamplura istis similia, quibus ut respondeatur indignum sunt, cum existimamus esse dicta præter & contra voluntatem & intentionem tuam. Tantum scribimus, respondendo literis tuis, primum nos velle teneri per nos legitime factam provisionem, deinde sperare & confidere in sapientia tua quod, sicut semper fecisti, ita & in futurum tanquam bonum filium nostrum & Ecclesiæ, & sicut catholicum decet principem, rejectis iniquis suasoribus acceptabis & habebis ratam provisionem nostram, &c. Dat. Florentiæ. Hortatus est aliis literis (b) Carolum Cœnomaniæ comitem Renati Siciliæ Regis fratrem, ut Andegavensis episcopi creati ab sede Apostolica, depulso pseudoepiscopo, inducto a canonicis, patrocinium susciperet. Pariterque monuit (c) Jolandem Reginam Siciliæ Andegaviæque comitissam, ne sedi Apostolicæ injurias inferret pro acceptis beneficiis ab ea, quæ Renatum defendendum susceperat, neve salutem animæ suæ contem-

Sapientum abjecit consilia.

(b) Ibid. p. 70.

(c) Ib. p. 167. & lib. brev. 104. & 107.

Jolanda Regina ingrata in Pont. Alfon.

Rex Aragon. schismatis promotor.

temporis apostolicis imperiis in periculum adduceret. Merito certe perstricta est Jolandes ingrati animi, cum Eugenius ob Renati patrocinium in Alfonsi Regis Aragonum odia incurrisset, adeo ut ille oratorum opera in conventiculo Basileensi adversus eundem Pontificem, ut mox dicetur, turbas auxerit (a). Porro Renatum ab Eugenio armis adjutum fuisse non modo referunt historici (b), verum testantur etiam Eugenii literæ datæ (c) ad Carolum Francorum Regem, qui Renatum ipsum ei commendarat.

(a) Lib. 12. p. 135.

(b) Collen. l. 6. Summont. l. 4. c. 4.

(c) Lib. brev. pag. 109.

Infaustus Eug. quod Renatum Regem tueretur.

Eugenius, &c. Quod nobis, facta charissimi in Christo filii nostri Renati Regis Siciliæ illustris commendas, scias quod præcipua charitate eum & benivolentia semper complexi sumus, pro cujus statu nihil omisimus, eorum, quæ fuerunt possibilia nobis, non illum verbis, ope & opera juvimus, etiam plusquam esset possibilitas, non formidantes subire inimicitias multorum, qui propterea nobis & Ecclesiæ maxime nocuerunt, & ita in futurum, dante Domino, faciemus, tum propter eum, qui est bonus & devotus princeps, tum maxime ob respectum tuum & domus Franciæ, quæ semper protulit principes egregios, qui inter cætera virtutum opera Ecclesiam Dei, summos Pontifices Romanos & sedem Apostolicam præ cæteris juverunt, defenderunt, & in omnibus sunt favoribus & subsidiis prosecuti. Dat. Florentiæ non. septembris anno IX.

Cur susceptum ab Eug. illius patrocinium.

XXXVIII. Ingratus in sedem Apost. Alfonsus.

Ex his igitur Eugenii in Renatum studiis cum suos conatus infringi doleret Alfonsus, Basileensi conciliabulo adversus Christi vicarium contra fas adhæsit, quamvis Trinacriæ, Sardiniæ, & Corsicæ beneficiariorum regnorum ergo ad tuenda sacrosanctæ potestatis jura obstrictus esset. Cum itaque plura nefaria in dies moliretur, Pontifex Dominicum tit. SS. Joannis & Pauli presbyterum Cardinalem ad leniendas ejus iras incumbere jussit (d).

(d) Lib. 12. p. 135.

Dilecto filio Dominico tit. SS. Joannis & Pauli presbytero Cardinali.

Dilecte fili salutem. Non est incognitum circumspectioni tuæ, quantis hoc in tempore sedes Apostolica turbinibus agitetur, quantisque ipsa Petri navicula tempestatibus conquassetur. Hujus rei miserabile unum exemplum domesticum ante oculos habes, opus videlicet charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum Regis cujus in tantum animi motus adversus ipsam Apostolicam sedem concitari videntur, ut multa in ejus perniciem moliri satagat, perpetuumque discrimen, quæ nos sæpius animo recensentes non admirari non potuimus, at tantus princeps, qui fide & religione inter multos præstare videbatur, nobis & Apostolicæ sedi, quibus plurimum debet, ita se ingratum ostendat, ut pro gratia contumeliam, pro charitate injuriam reddat, nisi forte de nobis, huic sedi divina dispensatione præsidentibus, quidquam malignantium relatione conceperit, quasi illi læsionem aliquam intulerimus, quem semper paterna pietate dileximus, sed si non promerebatur existimatio illa, ut quispiam innocens etiam leve dispendium pateretur, quanto indignius ipsa Apostolica sedes hoc implicatur discrimine, in cujus eruditione & fide Rex ipse Christianum nomen sortitur & meritum. At factum est, ut non modo temporalium rerum præfatæ sedis jura turbaverit, verum etiam & in ipsum supremæ authoritatis verticem grave vulnus infixerit, dum illam impiam Basileensem sectam recognovit, dum illi adhæsit, quæ in multitudine virtutis suæ gloriatur, & dicit : Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est? *cujusque omnis festinat intentio monarchiam, principatus, ac magistratus omnino subvertere, cunctaque terrestris jerarchiæ ordinem tollere, & in tumultuosum vulgus redigere, quemadmodum contigit de conglobatis levitis adversus Aaron summum Domini sacerdotem, quod quam periculosum, sit quam abominabile, ultrix illatum pœna commonuit.*

Jerarchiam ecclesiasticam evertere meditatus.

Sed & de re amplius cogimur admirari, cum enim pro tua scientia & sapientia omnem hanc impietatem plene recognoscas, ac præfati Regis consiliarius fidelis, & quidem inter primos existas, & authoritate ac providentia apud ipsum plurimum valeas, quare in hac tempestate omne tuum ingenium ita permiseris delitescere, non satis intelligimus : præsertim in subsidium Apostolicæ sedis, cui tum pro tua dignitate, tum pro debito juramenti, quantum obnoxius sis non ignoras. An a te excidit imminens periculum animæ tuæ & Regis pariter si tacueris, si illi omne consilium Dei non annunciaveris? Non de pecunia ac re temporali contenditur, sed de fide totius militantis Ecclesiæ, quæ si violari permittitur, jam omnes Ecclesiæ ordo solvatur necesse est. Quare expergiscere amodo, & pro Regis hujus salute fidenter cum ipso congredere, magnus tibi pro veritate & justitia se aperiet campus, cumque opportune institeris, importune argueris, obsecraveris in omni patientia, & doctrina; futurum erit, ut speramus, ut sanam doctrinam per eruditionem tuam libenter recipiat, quam hucusque non habuit, fiantque hominis illius novissima meliora prioribus. Quod si forte de nobis quicquam objecerit, aut adversum nos aliquid habere prætenderit, parati sumus poscenti rationem reddere, affensam autem in nos, & Apostolicam sedem, ac Romanam ecclesiam recognoscenti remittere, illumque paterna charitate suscipere velut in præteritum fecimus cum plerisque, qui ex regione longinqua ad nostram & ipsius A-

Dominicus Card. sollicitatus ut suggerat illi pia consilia.

Si quæratur Aragonius ad jus dicendum paratum se Eugenius exhibet.

po-

Postulatus de pace Aragonius.

(a) Lib. 12. p. 210.

(b) Lib. 19. p. 209. & 210.

(c) Blondus dec. 4. l. 1.

Lapsæ Renati res.

postolicæ sedis obedientiam, ut ad matrem veram & magistram sunt reversi, &c. Dat. Florentiæ sub annulo nostro secreto III. id. martii anno IX. Instruxit eundem Cardinalem auctoritate (a), ut cum eodem Rege ad ipsum sedi Apostolicæ conciliandum pacisceretur, de quo literæ exaratæ V. kal. septemb. extant. Adhibuit (b) etiam ad conciliandos Alfonsum inter & Renatum inducias Petrum episcopum Albanensem, ac demum pactas fuisse; atque ex iis res suas Alfonsum auxisse, refert Blondus (c), qui ita de Eugenio loquitur. *Cum etiam rebus Ecclesiæ quietem ubique cuperet dein Pontifex, ab Apulia regno incipiens, inducias cum Aragonensium Rege ea ratione a Cardinali Florentino in annum constitui est passus, ut pax per eas celerior haberetur, quare cum forte eo tempore Jacobus Cadola apoplexia correptus interiisset, & Acerras oppidum cepisset Rex Alfonsus, deterior multo Renati Regis rerum conditio esse cœpit.*

Pacandæ Germaniæ dat operam Eugenius.

(d) Lib. 2. p. 121.

Ad Cæsarem & Polonum missi internuntii.

(e) Lib. 20. p. 209. & 210.

(f) Lib. 12. p. 71. & l. 15. p. 268.

Pacandis quoque aliis regnis apostolicas curas intendit Eugenius, cumque perniciale dissidium inter Albertum Romanorum & Wladislaum Poloniæ Reges ob Bohemiæ regni natum esset, Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem ad Norembergensia comitia misit (d), ut operam componendo inter illos fœderi navaret: quod si sanciri non posset, Tarentinum archiepiscopum & episcopum Signensem ad Polonum Germanumque se conferre jussit, qua de re extant ad Albertum & Wladislaum (e) Reges, tum ad nuntios ipsos (f) datæ literæ.

Venerabilibus fratribus Joanni archiepiscopo Tarentino & Joanni episcopo Signensi Apostolicæ sedis legatis missis salutem, &c.

De regno Bohemiæ disceptatum.

Induciæ inter Cæsarem Polonumque conciliatæ.

Legati ad promovendam pacem decreti.

Cum inter charissimos in Christo filios nostros Albertum Romanorum & Voladislaum Poloniæ Reges illustres occasione regni Bohemiæ, proh dolor! gravis dissensionis materia orta esse noscatur, ita ut nisi celeri & opportuno pacis & concordiæ remedia occurratur, gravia bellorum incendia, damna, & pericula possent ex hujusmodi dissensionibus in populo Christiano verisimiliter provenire, nos volentes, bellis, scandalis, periculis, & malis, quæ hujusmodi dissensionem occasione suboriri possent, quantum cum Deo possumus, obviare, sperantesque ex præcedentibus tractatibus, ex quibus treuga inter præfatos Reges usque ad proximum festum sancti Joannis Baptistæ sunt, Deo propitio, subsecutæ bonam viam perpetuæ futuræ paci, ipso Deo donante, præparari, circumspectioni vestræ, & cuilibet vestrum tam conjunctim quam divisim per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus ad partes Alamaniæ & alibi & ad præsentiam dicti Romanorum Regis, si expedierit, personaliter accedentes, seu alter vestrum accedens cum ipso Rege aut ejus commissariis, nec non ad Regem Poloniæ seu ipsius commissariorum, ubicumque eos simul & divisim esse contigerit, signanter in dieta super hoc in die ascensionis proxime futuræ inter partes antea constituta, si opus fuerit, vos conferentes seu alter vestrum se conferens super hujusmodi pacis & concordiæ materia pertractanda dicatis, faciatis, & procedatis, prout eidem circumspectioni pro bono hujusmodi pacis & concordiæ videbitur expedire, &c. Instruit ipsos necessaria authoritate; ut concordiæ opposita obstacula deficiant, inducias indicant, & censurarum religione aliove nexu adversas partes illas servare compellant. *Dat. Florentiæ XII. Kal. martii anno IX.*

XXXIX. Alberti in Turcas irrita expeditio.

(g) Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 56. & in hist. Europ. c. 1. Dub. l. 28. Bonf. l. 3. dec. 4. Cocl. hist. Huss. l. 9. Mechov. l. 4. c. 63. Cuspin. de Cæsar. Jo. Bapt. Egnat. l. 3. & alii.

Obitus & elogium.

(h) Æn. Sylv. in Europ. sup. c. 1.

Divisa ejus regna.

De pace inter Francos & Anglos agitatum.

(i) Lib. 11. pag. 340.

Secutæ (g) sunt novæ in Bohemia rerum conversiones ex Alberti Regis morte, quæ VI. Kal. novembris contigit: ex nimio peponum esu letalem contraxit dysenteriam, dum revertebatur ex suscepto cum Turcis, sed non feliciter gesto bello; cum enim ad Dravum flumen esset progressus ut Sindronianæ arcis obsidionem solveret, prius arce potiri sunt hostes, despota obcæcato abductoque in vincula antequam omnes Alberti copiæ accessissent. Perstringit Æneas Sylvius (h) Alberti virtutes his verbis: *Religiosus princeps, & qui liberalitate simul justitiaque præstaret. Fuit quoque in bellis audax & manu promptus. Moravos, ac Bohemos armis subegit. Polonos late vagantes intra regnum suum coercuit, magna de se Christianæ reipublicæ promittere videbatur, nec minora populi de sua virtute conceperant, pulcherrimæ spei satisfieri brevitas non sivit, repente occidit, qui brevi ad summum potentiæ creverat, neque enim biennio toto imperavit.* Successit ei in Hungaricum & Bohemicum regna Ladislaus filius posthumus: sed cum ad ea moderanda Wladislaus Rex Poloniæ vocaretur, gravissimæ inter Hungaros commotæ sunt dissensiones, quibus sedandis vacasse Eugenium, dicemus inferius. Nunc de ejus studio in concilianda inter Anglorum Francorumque Reges pace addimus legatos (i) idcirco ad illos archiepiscopum Spalatensem, Meldensemque episcopum, Franciscum juris consultum, ac Joannem Turrecrematam apostolici palatii magistrum, theologiæ scientia florentem, qui maxime in Florentino concilio emicuerat.

Venerabilibus fratribus B... archiepiscopo Spalatensi & Petro episcopo Meldensi, ac dilectis filiis Joanni Francisco de Capitibus Lista utriusque juris doctore & militi, nec non Joanni de Turrecremata theologiæ professori & apostolici palatii magistro, oratoribus nostris salutem, &c.

Ad ea, quæ pacem unitatem & concordiam Christifidelium præsertim Regum & principum nobis & Romanæ ecclesiæ devo-

tio-

torum respiciunt libenter intendimus, illaque indefessis studiis ac favoribus prosequimur opportunis. Sane cum super danda pace generali inclyto regno Franciæ diversis maximisque bellorum tempestatibus plurimum afflicto intelligamus nonnullos solemnes tractatus jamdiu inchoatos de proximo futuros, per quos, Deo miserante, spes magna redditur pacem dudum desideratam secuturam fore, nos qui personas vestras ad præfatum regnum pro nonnullis aliis arduis negotiis in præsentiarum destinamus, volentes quidquid cum voluntate & gratitudine partium necessarium vel opportunum visum fuerit per vos in ea re posse impendi, diligentias exhiberi, vobis & aliquibus vestrum, de quibus super his specialem in Domino fiduciam obtinemus, de & super discordiis ac differentiis quibuscumque inter charissimos in Christo filios nostros Reges Franciæ & Angliæ, duces, & principes de eorum sanguine, & alios, quorum interest, existentibus nostro nomine & auctoritate tractandi, concordandi, componendi & concludendi treuguas & sufferentias si opus fuerit sub spe pacis firmandæ indicendi, pacem & concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, & conditionibus atque formis, pœnarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, depositis terrarum, jurium, & bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis, solemnitatibus atque modis, de quibus vobis videbitur, nec non alia faciendi quæcumque vobis ad firmitatem & observantiam pacis & concordiæ hujusmodi necessaria videbuntur seu etiam opportuna, si super hoc ab ipsis vos vel aliqui vestrum in prædictis seu aliquorum prædictorum requisiti fueritis, auctoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, ratum & gratum habituri quidquid feceritis in præmissis. Dat. Florentiæ xx. octobris anno IX.

Missi ab Eugenio in Gallias internuntii.

Amplissimis fulti mandatis pro jungenda concordia.

Consulturus etiam Lusitaniæ, cujus Rex anno superiori obierat, Petrum principem ducem Conimbriæ hortatus (a) est ut regni procurationem prudenter gereret: *Hortamur*, inquit, *excellentiam tuam in Domino, quatenus ea justitia, moderatione & prudentia in regimine te habere velis, ut nihil digne tibi objici possit, ex quo aut Regina juste conqueri, aut quod tuam sinceram & optimam existimationem perstringere possit.* Huic simultatem aliquam cum Regina Leonora intercessisse, indicant aliæ ad ipsam datæ literæ (b).

(a) *Lib. 12. p. 142.*

Lusitana aula discordiarum non expers. Eas sedare nititur Eugenius.

(b) *Lib. brev. p. 216. sup. ord. Alex. VII. pag. 186.*

Charissimæ in Christo filiæ Leonori Reginæ Portugalliæ & Algarbii illustri salutem.

Quanta mala proveniant ex discordiis & dissensionibus intestinis cum exemplis quotidianis ante oculos positis ita manifestum sit, ut alia probatione non egeat, debet quilibet fidelis Christianus, & ii præcipue, qui auctoritate & dignitate præcellunt ea maxime abhorrere, ac vacare præ cæteris unitati & concordiæ animorum, eosque ad mutuam charitatem traducere. Equidem scimus regnum Portugalliæ & Algarbii, licet non amplum sit territorio; tamen viribus magnum & potentia extitisse, ut non solum sua defenderit, sed protulerit vires suas usque ad infidelium oppugnationem, id primum gratiæ Dei tum unitati regni & concordiæ tribuendum est, quoniam, ut inquit Veritas, regnum in se divisum desolabitur, neque enim qui se ipsum debilitat & oppugnat aut se tueri aut cæteros potest offendere, sed deficiat & ab aliis conculcetur necesse est: itaque discordiarum ac simultatum omnium materia omnis sopienda atque extinguenda est, cum ex parva scintilla persæpe magna sint incendia excitata: propone tibi ante oculos finem, qui ex domesticis bellis subsequi solet; exhorrescet profecto animus non solum ab opere, sed etiam a cogitatione tantorum malorum, quæ multa etiam vestra ætas ex domesticis cladibus vidit. Charitas quidem paterna, qua ad regnum vestrum afficimur & ad personam Regis, nos cogit, ut te admoneamus salutaribus præceptis & exhortemur ad ea evitanda, ex quibus hominum atque urbium desolatio, ac totius regni [quod Deus avertat] calamitas posset evenire. Hoc fiet tollendo invicem odia, sedando discordias, componendo dissensiones, mutuam benevolentiam inter omnes constituendo. Hoc maxime spectat ad prudentiam tuam, quæ in excelsiori loco constituta est, cui enim plus a Deo tributum est, ille plus debet, ac majori vinculo astringitur ad concordiæ & unitatis procurationem. Quamobrem tuam serenitatem requirimus, eidem in suorum remissionem peccatorum injungentes, ut omne studium, curam, & sollicitudinem adhibeas, ad sedandas nonnullas dissensiones, quæ cum magna animi displicentia audivimus in regno ipsi esse ortas, pacemque inter omnes ponere studeas, ut sic regnum procul ab omnibus armorum turbinibus in sola quiete & tranquillitate requiescat. Dat. Florentiæ. Eodem argumento exaratas literas (c) ad præcipuos Lusitaniæ principes misit.

Illius literæ ad Reginam.

Ut concordes Lusitani protulerint victorias.

Discordiis fiunt periturі.

(c) *Reg. post eand. ep.*

Graves etiam dissensiones atque discordiæ ortæ erant Castellæ Regem inter & Henricum Aragoniæ regiæ principem ordinis S. Jacobi magistrum ejusque fratrem Regem Navarræ, tum multos Castellanos proceres eorum fœderatos, quas ut mitigaret Pontifex dissipareturque, hæc ad Castellanum ipsum, scripsit (d).

Charissimo in Christo filio Joanni Regi Castellæ & Legionis illustri salutem, &c.

Hortati fuimus sæpius tuam serenitatem ad pacem & concordiam cum charissimo in Christo filio nostro Joanne Rege Navarræ illu-

(d) *Lib. 11. p. 340. & in ms. cod. Alex. VII. pag. 258.*

illustri, & dilecto filio nobili viro infante Henrico magistro militiæ S. Jacobi in Compostella pro tui regni baronibus & proceribus, & quoniam nomen pacis suave est & res ipsa salutaris, ut quidam de sapientibus sæculi dixit, ac tibi quoque & regno tuo, ac aliis conducit, sperabamus quod per Dei gratiam ad aliquam bonam concordiam deventum esset, sed, ut audivimus, plus valuit, non tamen tua culpa zizaniorum sator sathanas, quam nostra exhortationes. Intelleximus nulla concordia secuta, te propinquum esse cum tuo exercitu alteri parti, & dubitari ne ad certamen deveniatur, in quo & tibi & aliis victoria infelix erit, nam, ut alias ad te scripsimus, de tuo non de alieno certatur, & quidquid perit, de tuo perit, ut si alios viceris, te ipsum vicisse videaris. Et quidem satius est, si qua pars corporis infirma sit, eam paulum tolerare, vel sanare, si fieri potest, ut corpori subministret, quam abscindere & projicere a se cum per diminutionem membri diminuatur & corpus. Sunt etiam multa remedia quæ non omni parti & non omni tempore conveniant, ut aliter oculi, aliter pedes curandi sint. Præterea tutius est levem offensionem pati, quam eam velle ulcisci cum periculo status sui, omnia prius vero prudenti experienda sunt, quam arma, in quibus plerumque plus fortuna, quam sapientia aut virtus dominatur.

Dissimulandæ interdum a Regibus injuriæ subditorum.

Non decet tuam serenitatem ponere se in ea pericula, quæ possent [quod Deus avertat] tibi & personæ & statui discrimen afferre; nam si superareris, vides quo res sit perventura, victoria per se insolens est, neque scit modum servare. Si superas, nil vincis, nil acquiris, sed damno tuo vincis: itaque omnino abstinendum est ab iis armis, in quibus ex altera parte summa calamitas est, ex altera nullum emolumentum, immo potius damnum, & licet justa causa tibi videatur insurgendi contra eos, qui tuis mandatis inobedientes, aut tibi rebelles existunt, id quod ratio requirat, ut tibi pareant subditi omnes, tamen consideret tua prudentia an hoc sit utile ad præsentem statum tuo, & an melius sit futurum habere patientiam & tolerare injurias quoad tempora eveniant meliora, quam decernere armis & committere se fortunæ, quæ incerta est & milites fallit. Reservare se ad tempus commodum, & occasiones expectare, prudentis est, tempora docent quid sit agendum, & agendi facultatem præbent, & quidem tutiora consilia semper præponenda dubiis videntur, &c. Dat. Florentiæ. Cum vero ejusmodi dissidia in dies ingravescerent, iterum Eugenius Castellæ Regem adversus perduelles valde commotum flectere ad clementiam nisus est, propositis ingentibus malis quæ Castella ob civilem discordiam subitura erat, nec non exemplo miserandæ Galliæ, quam intestina bella dilaniaverant, tum saluberrimis aliis ipsum præceptis ad regnum feliciter administrandum erudivit (a).

(a) Cod. ms. Alex. VII. pag. 171.

Charissimo in Christo filio Joanni Regi Castellæ & Legionis illustri salutem, &c.

Non absque mentis amaritudine intelleximus charissime fili, nonnullas novitates & dissensiones, procurante humani generis hoste, emersisse in tuo regno, ac multos vereri ne discordia hujusmodi ad aperta odia & arma bestilia descendant: cum enim, non secus ac bonus parens erga bonum filium consuevit, geramus singularem affectionem & amorem erga prosperum & tranquillum statum tuum & regni, summa afficimur animi molestia cum audimus aliqua, quæ tibi scandalum aut statui aliquam turbationem possunt afferre. Igitur pia charitate moti, volumus exhortati tuam serenitatem ad ea consilia capessenda, per quæ omnia evitentur bella, & omnes majoris motus causæ & materiæ sopiantur. Non arbitramur latere sapientiam tuam, quam magna incendia ex parva scintilla, quam gravia & dura mala ex bellis præsertim intestinis & domesticis soleant excitari. Exemplo inter alia tibi sit [quod dolenter referimus] calamitas regni Franciæ, quod diutius, quam æquum erat, intestinæ discordiæ multis ac variis cladibus afflixerunt. Equidem dies nobis deficeret (ut omittamus sapiens dictum historici, qui ait: Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur *) si recitare vellemus, quot regna, quot dominia eversa legimus propter discordias intestinas una Salvatoris divina sententia, quæ dixit, Omne regnum in se divisum desolari, satis unicuique esse debet ad reprimendum belli appetitum, ad compescendas dissensiones, ad pacem omni diligentia perquirendam, quam vel minime æquam etiam justo, præsertim civili bello multi sapientes sæculi præponendam censuerunt: & cum regni unius inter se bellum civile & domesticum dici potest cujus partes non aliter, quam corporis membra, si quæ infirmiora essent, curanda sunt, & sicut durum atque asperum esset aliquam partem, licet imbecillam, a corpore abscindi aut avelli, ita & regni portiones, si quæ infirmæ essent, non lacerandæ, sed ad sanitatem reintegrandæ sunt, neque ferro resecandæ, sed clementia & benignitate ad pristinam valetudinem restituendæ.*

Pontificia ad Regem Castellæ monita.

Id præ cæteris tua sapientia providendum est ne sat cui parvo remedio obviari posset, in extremum discrimen perducatur, & quod consilio administrari licet, nequaquam est committendum temeritati fortunæ levia vulnera gravioribus remediis curari possunt, quæ vero gravia & lethalia

sunt nequaquam exasperari soleat, sed levi manu & mitioribus medelis tractari quid quod ejusmodi dissensiones sunt, ut etiam victoria sit tibi pertimescenda, si enim vincis, te ipsum superas; de tuo enim detrahitur quidquid deletur, & in hoc uno vincendo superaris, cum in eo, quod perit tua potentia minuatur. Multæ sunt & variæ in hanc sententiam rationes, quas omittimus causa brevitatis, unum dicimus, in tuto versari, neque se casibus incertis velle committere, si id evitare, consilio & ratione possit, semper esse habitum viri sapientis. Quamobrem quoniam præcipuo & paterno erga te affectu omnia pericula, quæ bellorum furor afferre solet reformidamus, exhortamur in Domino tuam serenitatem, & per Salvatoris nostri passionem obsecramus, ut propter Dei reverentiam, propter commune tuæ reipublicæ & pacis bonum, sine quo nullius boni alterius fructus percipi potest, seposita omni indignatione, etiam si quis adversus te, quid deliquisse putas, velis flectere ad clementiam & pacem animum tuum & tuos cogitatus ad quietem & otium convertere, præcipue vero consideres stragem Christiani sanguinis Deo esse infensam, & regni vires conterere. Decet clementem Regem esse & promptum ad veniam, otium vero & tranquillitatem præ cæteris rebus appetere, ut Salvatoris nostri mandatis hæreat, qui inquirere & prosequi pacem jussit. Nos quidem ad hanc consequendam operam nostram & diligentiam pollicemur, missuri proprium pro hac re legatum si id videatur tibi. Sed quoniam celeriora remedia salubriora esse consueverunt, commisimus venerabili fratri nostro Scipioni episcopo Mutinensi, quem ad significandam tibi Græcorum unitatem, & pro nonnullis aliis negotiis ad tuam celsitudinem destinamus, oratorem nostrum, & dilecto filio Baptistæ de Padua clerico cameræ apostolicæ istic existenti ad præsens, ut si id tibi placeat & de consensu tuo existat auctoritate nostra se interponant pro pace & concordiis concludendis, quam dignetur ille concedere, qui semper ejus auctor & perfector esse consuevit. Dat. Florentiæ, &c.

(a) *Lib. brev. pag. 108. & in ms. Alex. VII. p. 173. & 174.*

De salubribus præceptis Joanni Regi datis, ut obortientia intestina bella sedaret, certiores fecit Christi vicarius (a) Carolum Regem Navarræ & Henricum ordinis militiæ S. Jacobi principem sanguine Regi Castellæ conjunctissimos, ut concordiæ interpretes agerent; cum Alvarum e Luna magistrum equitum, Gunterumque archiepiscopum Hispalensem ad compescendos civiles motus omni studio incumbere jussit (b). Quæ literæ xvi. Kal. augusti pontificatus anno ix. fuere consignatæ.

(b) *Ibid.*

Edita est hoc anno insignis sanctio (c) ab Eugenio ad cardinalitiæ dignitatis splendorem asserendam: nam cum in Anglia celeberrimi ordinum regni cœtus haberentur, Henricus archiepiscopus Cantuariensis Joanni presbytero Cardinali tit. S. Balbinæ de honorificentiori sessione litem movit facta ad sedem Apostolicam provocatione; in qua tamen professus est se nec sedi Apostolicæ neque cardinalitiæ dignitati velle detrahere. Cui primum Eugenius respondit, jam ante ipsum Henrico episcopo Wintoniensi suffraganeo suo cum primum presbyter Cardinalis tit. S. Eusebii creatus fuisset, honorificentiorem locum cessisse, cui ante cardinalatum, quemvis regio genere nato præferri consueverat; deinde cardinalitiæ dignitatis antiquitatem fastigiumque his verbis illustravit, quæ ob insignem eruditionem repetenda mihi visa sunt [r]. XL.

(c) *Ext. in bullar. in Eug. const. 15.*

De archiepiscopatus & cardinalitiæ dignitatis præstantia lis mota.

Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, &c.

Etsi hujus dignitatis nomen, quod modo in usu est, ab initio primitivæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum a B. Petro ejusque successoribus institutum evidenter invenies, immo, ut inquit Innocentius III. ex veteri testamento jussu Dei traxit originem: asserit enim id, quod Deuteronomii xvii. dicitur, ut pro difficultate & ambiguitate judicii accedatur ad sacerdotes Levitici generis, & judicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipsorum judicia, qui præsunt loco, quem Dominus elegerit, de summo Pontifice intelligendum esse & fratribus ejus, id est S. R. E. Cardinalibus, qui ei jure Levitico in executione sacerdotalis officii coadjutores existunt. Itaque ab exordio Ecclesiæ, sicut & hodie, summis Pontificibus in regenda gubernandaque universali Ecclesia assistebant, & ut ex concilio Stepha-

Cardinalitia dignitas quando instituta.

NOTÆ

[r] Dissidium illud inter archiepiscopum Cantuariensem & Joannem cardinalem cui locum digniorem in sessionibus publicis cedere archiepiscopus recusabat ad sequentem annum transferendum esse vix dubito. Nam Joannes iste Eboracensis archiepiscopus renunciatus fuit cardinalis die XVIII. decembris anni hujus ut ex authore vitæ Eugenii apud Baluzium discimus. Ex quo inferre licet, literas illas pontificis hic in annalibus recitatas scriptas occasione dissidii exorti inter Cantuariensem archiepiscopum, & novum hunc cardinalem mendose præferre annum pontificatus VIII. qui præcedenti anno & præsenti usque ad martium mensem currebat. Illud ergo dissidium cum ex nova hac dignitate Eboracensi collatorum duxerit in anni sequentis exordium rectissime conferretur, cui pariter adscribo literas illas pontificias, quarum temporis notas sic emendo: Pontificatus nostri anno IX. Mansi

Probatur instituta a S. Petro.

phani Papa colligitur, dicentis: Oportebat, ut hæc sacrosancta domina Romana ecclesia, juxta quod a B. Petro & ejus successoribus institutum est, rite ordinaretur & in apostolatus culmine unus de Cardinalibus presbyteris aut diaconis consecraretur; datur manifeste intelligi, hos fratres nostros, qui inter Cardinales locantur tempore B. Petri extitisse. In confinio autem Nicani concilii B. Silvester, qui

* CCCXIV.

cœpit Ecclesiam regere anno incarnationis Dominicæ CCCXXX. * vel circiter, in synodo generali congregatis præsidens hos coadjutores suos nuncupavit Cardinales, & magno admodum privilegio insignivit, quale nullus patriarcharum, archiepiscoporum, & episcoporum in canonibus habere reperitur, ut videlicet sine plurima testium multitudine damnari non debeant. Nec sine mysterio triplex ordo in fratrum nostrorum collegio a sanctis nostris prædecessoribus institutus est, nam cum summus Pontifex vices Dei gerat in terris, decuit quemadmodum Moysi præceptum fuit, ut omnia ad exemplum faceret sicut ei ostensum erat

Expressa in Pontifice & Cardd. cœlestis hierarchia.

in monte, quod ad instar illius cœlestis hierarchiæ, in hac nostra Ecclesia tres constituerentur ordines assistentium Papæ, qui purgantium, illuminantium, & perficientium fungerentur officio, veluti sunt diaconi, presbyteri, & episcopi Cardinales. Decuit etiam cum summus Pontifex Christi repræsentet personam, ut quemadmodum Christo conversanti in terris assistebant Apostoli, ita etiam Cardinalium cœtus, apostolicum repræsentans, coram Papa assisteret, reliqui vero episcopi ubique diffusi Apostolos repræsentant ad prædicandum per orbem missos.

Ipsos præterea Cardinales pro honoris ac dignitatis eminentia partem sui corporis summi Pontifices appellant. Ex quo sine ulla dubitatione ostenditur, post caput Ecclesiæ, quod est Papa, contigua sui corporis membra, qui sunt fratres ejus Cardinales, præ cæteris Ecclesiæ membris ac partibus honorari debere: adeo quidem, ut

Argumentum ex legibus canonicis petitum.

sacris canonibus sancitum sit eos, qui in Cardinalem manus injecerint violentas, aut fugarint, aut insecuti fuerint, seu ad hoc dederint consilium vel favorem, criminis læsæ majestatis reos, maximis & multiplicibus pœnis esse plectendos, ac si ipsi apostolici throni violaverint majestatem, quod in ipsos, qui patriarchas, archiepiscopos, vel episcopos offenderint, statutum minime reperitur, ut evidenter liqueat tanto hinc ampliorem conferri dignitatem, quanto plures severioresque illam offendentibus infliguntur pœnæ.

Sunt etiam & in signum præeminentiæ ipsis fratribus nostris præ aliis Ecclesiæ prælatis & similiter cum legati de nostro latere destinantur, præ aliis legatis multa ac magna per canones attributa privilegia, quæ tibi nota esse non dubitamus: hinc etiam constat cur a latere apostolico mitti eis soli, & non aliis appropriatur legatis. Sed & ille notissimus Constantinus Imperator animadvertens, ad quam magnum ac publicum universalis Ecclesiæ officium ipsi fratres nostri vocati essent, sic inquit: Volumus etiam deinde sui ordinis reverendissimos clericos S. R. E. servientes singulos habere illud sanctum culmen potentiæ & excellentiæ, cujus sanctissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est patritios consules fieri, quos

Patritiis comparati Cardinales

certe patritios consules secundum leges, ut in summa dignitate constitutos, Imperator patres sibi elegit, & loco Patrum a se honorari affirmat.

Quod vero hæc dignitas tanto honore præfulgeat, nec tuæ fraternitati, nec cuipiam alteri molestum esse debet, quoniam ut sancti attestantur patres, omnes patriarchales, archiepiscopales, episcopales, cathedrales, aliasque dignitates Romana fundavit ecclesia, sicutque licuit uni ecclesiæ amplam, alii ampliorem, & alii amplissimam, prout expedire judicavit, tradidit potestatem: omnes enim tanquam unius arboris rami ab una eademque radice, & ut diversi aquarum rivuli ab eodem fonte prodierunt, licet unus alio copiosior atque uberior. Itaque, si justis ex causis & Spiritus Sancti instinctu, quo hanc sedem regi credendum est, Romana ecclesia venerabilium Cardinalium cœtum ad cœlestis hierarchiæ similitudinem conditum, & tanquam sui corporis partem his privilegiis & honoribus illustrare decrevit, nec tua ecclesia, cui per apostolicam sedem præfectus es, nec quisquam alius ecclesiæ gradus ab eodem similiter Apostolico throno originaliter institutus, quæ omnia de ipsorum fratrum nostrorum consilio acta sunt, ullam succendendi aut conquerendi causam habet, ne illud adducamus evangelicum verbum: Amice non facio tibi injuriam. Nunquid mihi non licet de meo facere, quod volo? & sicut tu vis, ut privilegiis ecclesiæ tuæ ab hac sede concessis aliæ deferant inferiores ecclesiæ, ita eadem ratione par est, ut ab eadem sede huic cœtui instituto tu similiter deferas, & reverentiam præstes.

Dignitatum amplitudo ex Rom. Pontifice profecta.

Multum etiam movere te debet diuturna per Christianum populum ubique servata consuetudo, quæ etiamsi cætera deessent, ex quo tam vetusta est, ut ejus initii memoria non extet in contrarium, pro constituto jure habenda foret, præsertim quando sciente & approbante summo Pontifice non quidem uno, sed tot quot unquam habuit Ecclesia, id actum esse dignoscitur: in omnibus enim nationibus ac regnis &, ut in Anglia memoravimus, hactenus hujusmodi præeminentiæ Cardinalibus delatus est honor, qui quidem non tam ipsis, quam mo-

Argumentum ex veteri consuetudine petitum.

nobis, cum nostra fiat membra, attribui censendus est. Nec minus his ecclesia Romana consuetudo, quæ caput, norma, & magistra est reliquarum ecclesiarum, id ipsum tibi persuadeat, quæ semper, nullo unquam contradicente, in cunctis actibus quibuscumque prælatis præhonorati sunt.

Ex conciliorum decretis.

Idem in antiquis generalibus conciliis, præsertim in duobus Lugdunensibus, in uno præsidente Innocentio IV. in altero Gregorio X. quorum adhuc extant acta, usitatum fuit, sic & in his synodis nostris nostra ætate celebratis, de quibus etiam apud regnum Angliæ non pauci supersunt testes, observatum esse palam est, absentibus etiam summis Pontificibus, idem & nunc nobis præsidentibus in hoc sacro œcumenico servatur Florentino concilio.

His quoque illud accedat, quod in sententiis & decretis tam hujus sanctæ sedis, quam generalium conciliorum, cum de dignitatibus, nominatim fit mentio, illa clausula adjici solet: Non obstantibus si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, seu alia quacumque præfulgeat dignitate; per quod ex ordine nominandi, quæ sit major luculenter apparet. Nec cauletur quispiam, quod ordo episcopalis presbyterio major sit, quoniam in ejusmodi prælationibus officium ac dignitas sive jurisdictio præponderat ordini quemadmodum jure cautum est, ut archidiaconus non presbyter suæ jurisdictionis obtentu archipresbytero præferatur. Simili modo diaconus vel subdiaconus aliusve clericus noster, aut alicujus Metropolitani vicarius seu locumtenens in synodo & alibi alios quocumque ordine majores, etiam episcopos, antecedit propter illius jurisdictionem, quam exercet & personam, quam repræsentat. Sic & electus ad ecclesiam cathedralem & confirmatus, quamquam nondum consecratus ratione jurisdictionis annexæ in sua diœcesi præminet. Quis ergo jam dubitarit eum, qui talia jura & canones condidit, & talem aliis tribuit potestatem, posse eandem, cum vult, & majorem suis membris tribuere? Si quis forte objecerit, prioris dignitatis potius esse rationem habendam, quam Cardinalatus de novo collati, cum in regiis tractatibus ac parlamentis quilibet, ut sua ecclesiæ prælatus non ut Cardinalis intersit. Huic objectioni evidens respondet ratio, nam cum personæ sint ecclesiasticæ sicut statuta ac privilegia suarum ecclesiarum in his actibus servant, multo magis Romanæ ecclesiæ, cui vinculo obedientiæ adstricti sunt, privilegia & statuta servare tenentur, quibus nec ipsa persona ecclesiastica, nec alii quicumque tanquam inferiores derogare quomodolibet possunt. Cum igitur viri ecclesiastici ad actus publicos vel privatos vocantur cum suis qualitatibus ac prærogativis ab Ecclesia institutis admitti debent, nam & contra honestatem publicam & universalis Ecclesiæ politiam, & in opprobrium ecclesiasticæ disciplinæ vergeret, si in quovis actu diaconus presbyterum, vel presbyter episcopum, aut episcopus patriarcham præcederet. Præterea in canonibus scriptum est, unumquemque in collegio vel capitulo juxta suæ receptionis tempus honorandum esse, & quod si postea aliquis admittatur presbyter, cæteris tempore anterioribus præponetur qui presbyteri non sunt, quod si in ordine majori sit, hoc etiam multo amplius in dignitate seu jurisdictione, quæ in his actibus major est ordine servandum est, ut supra de archidiacono & archipresbytero dictum est. Quod si in post receptis locum habet, eadem ratione in iis, qui prius, si quæ de novo iis obveniat dignitas, hoc enim rationi consentaneum est, ut dignitas minus dignum ad se trahat, & res a potentiori & nobiliori denominetur. Quod si in ipsis Cardinalibus evidenter servatur, qui licet certarum ecclesiarum dum ad cardinalatum assumuntur episcopi sint, nihilominus eos non episcopos, sed presbyteros S. R. E. Cardinales sedes Apostolica appellat, quinimmo si eis suas priores ecclesias in titulum dimittat, non amplius sub nomine ecclesiarum sed tituli cardinalatus scribit, quasi ad majorem dignitatem & jurisdictionem assumpserit, alioquin non ascendisse sed descendisse non honorari sed dehonorari viderentur.

Objectio sumpta ex ordinis episcopatus apice.

Diluitur.

Alia objectio.

Dissolvitur.

Argumentum ex more Romanæ eccl. ductum.

Ex officio cardinalatus.

Quis etiam non videat cardinalatus dignitatem archiepiscopali esse majorem dignitate? quia cum illa privata unius patriæ præsit utilitati, ista publica totius populi Christiani, illa unam dumtaxat regit ecclesiam, ista cum sede Apostolica universas, & cum a nemine nisi sola Papa judicentur Cardinales, ipsi & patriarchas, & archiepiscopos, & reliquos Ecclesiæ gradus cum summo Pontifice judicant, quorum officio nomen ipsum consonat optime, nam sicut super cardinem volvitur ostium domus, ita super hoc sedes Apostolica totius Ecclesiæ ostium quiescit & sustentatur, &c. Dat. Florentiæ ... pontificatus nostri anno VIII.

XLI. Cardinalium numerus valde auctus.

Vergente hoc anno, nimirum XV. kal. januarii in generali concilio & publico consistorio Eugenius ex variis regnis viros illustres virtutibus & scientia in Cardinalium numerum adscivit, de quibus hæc Blondus (a): *Decem & septem creavit Cardinales tanta tum orbis partium distributionis æqualitate, at delectus virorum alioquin laudatissimorum superaverit laudem habita ratione provinciarum. Duos namque habuit Græcia, quorum in Asia Bessarion Nicænus archiepiscopus fuit unus, alter in Europæ finibus Metropolita Ruthenorum Isidorus, & Hispania, quam dicunt Portugalliam, Antonius urbis Portugalliæ episcopus; alterique majori Hispaniæ datus est Joannes ex oppido Turre-*

(a) Blond. dec. 4. l. 1. Ciaccon. in 3. creatione Cardin.

Eorum nomina.

Delecti ex omnibus regnis.

re-

recremata insignis theologus. Quatuor habuit omnis Gallia quorum unus Francorum Regis familiarissimus Rynaudus Rhemensis archiepiscopus, alter ducis Burgundiæ Joannes episcopus Morinensis Renato Regi Siciliæ ex Andegavensi patria, ut ostendimus oriundo, datus est tertius nomine Guillelmus ad ecclesiam Andegavensem tunc electus, quartum Galliæ provinciæ simul & Angliæ Regi Normandiæ regionem obtinenti dedit Pontifex Ludovicum Rothomagensem archiepiscopum, ornotamque est etiam altero Cardinale regnum Angliæ Joanne archiepiscopo Eboracensi. Duo in Germania, unus ex natione Polona Sbigneus, qui erat episcopus Gnesnensis, alter creatus est Petrus episcopus Augustensis. Unicum habuit Pannonia Dionysium episcopum Agriensem. Reliqui fuere ex Italia æquali item regionum habita ratione, regno enim Apuliæ dati sunt duo, Joannes archiepiscopus Tarentinus, & Nicolaus archiepiscopus Capuanus, & Mediolanum uno decoratum est Gaspare episcopo Comensi. Cum Genua pariter unum ex Fischea gente Georgium civitati archiepiscopum, & Florentia Albertum habuerit ex gente Albertu tunc designatum episcopum, qui solus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri titulo decorati. Meminit præter cæteros scriptores Latinos (*a*) & Græcos, qui de Isidoro & Bessarione idem tradidere (*b*), de ea Cardinalium creatione Eugenius in literis, quibus Guillelmo (*c*) designato episcopo Andegavensi & Joanni (*d*) episcopo Morinensi earum ecclesiarum administrationem conjuncto cardinalatu permittit.

(*a*) *Papien. Cardin. in ep. p.75.*
(*b*) *Laonic. Calchond. l. 6.*
(*c*) *Lib. 10. p.245. & 246.*
(*d*) *Ibid. p.248.*

Con-

I. Basileenses promulgant Amedeum antipapam.

Confirmato schismate, quod a perfidis conventiculi Basileensis sacerdotibus paucisque præsulibus, qui hostile odium in Eugenium exercuerant, conflatum jam ante fuerat, ater exiit annus redempti orbis quadragesimus supra millesimum quadringentesimum indictione tertia, kal. enim martii impiorum synagoga antipapam suum delatos honores iniviſſe, ejusque obtemperandum imperiis promulgavit, utque augustiori pompa Basileam pergeret, permisere ut antequam pontificalibus infulis cingeretur, Cardinales creare posset, & quatuor ab eo renuntiatos mense aprili confirmavere, ex quibus unicus tantum illum Basileam euntem comitatum esse fertur. Cæterum antipapa legatum dixit pseudocardinalem Arelatensem, suoque nomine Basileensi conventiculo præesse jussit (a).

Cardinalis Arelatensis conventiculo præfectus.

Interea Eugenius verus Ecclesiæ universæ pastor schismaticorum impietatem repressurus, judiciario servato ordine, Florentiæ in XXVIII. sessione, quæ in actis Patricianis VIII. dicitur ad X. kal. aprilis Amedeum antipapam, ejus electores, sectatoresque omnes, nisi quinquaginta dierum excurrente spatio impietatis viam deseruissent, anathemate pœnisque in hæreticos & schismaticos constitutis perculit. De qua sententia in Florentino concilio a se lata memorat ipsemet Pontifex in literis (b) pridie nonas julii exaratis, quibus Jacobo episcopo S. Andreæ præcipit, ut eam promulget, atque ab aliis promulgandam curet.

Intentatæ schismaticis pœnæ.

(a) Patri. in act. Æn. Sylv. in dec. gest. conc. Basil. Sessio XXVIII. Floren.

(b) Lib. 5. p. 19.

Venerabili fratri Jacobo episcopo S. Andreæ salutem, &c.

II. Eugenii ad Scotiæ principem episcopum literæ.

Personam tuam nobis & Apostolicæ sedi devotam tuis exigentibus meritis paterna benevolentia prosequentes illa tibi libenter concedimus, per quæ personarum nostræ & sedis prædictæ monitis & mandatis debitis parere recusantium præsumptione repressa, tum illis ex eis, qui ad nos seu eamdem sedem cum humilitate redierint, quam etiam benemeritis personis te benignum & gratiosum exhibeas & etiam liberalem. Dudum siquidem ex certis tum expressis justis & rationabilibus causis de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio & assensu, & quampluribus ex venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis electis & abbatibus apud sedem Apostolicam tunc existentibus id laudantibus & consulentibus generale concilium apud civitatem Basileensem tunc constitutum de ipsa civitate ad civitatem Ferrariensem transtulimus & translatum esse declaravimus inter cætera sub excommunicatione, privatione dignitatum beneficiorum & officiorum, ac inhabilitatis, pœnas contra facientes ipso facto incurrere voluimus, adversus quas pœnas restitui & reddabilitari præterquam a nobis non possent, sed nec ab excommunicatione hujusmodi absolvi valerent, nisi in mortis articulo constituti districtius inhibentes ne ex tunc in antea in Basileensi civitate aut alibi præterquam in civitate Ferrariensi hujusmodi concilium aut aliquis conciliaris actus teneretur, seu aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, neque etiam aliquis in dicta civitate nisi quoad Bohemorum articulum dumtaxat remanere & ad alium locum, quam Ferrariæ sub nomine ac prætextu concilii accedere auderent, & deinde per aliud sacro concilio tunc Ferrariæ legitime congregato tunc approbante omnes & singulos Basileæ sub prætensi concilii nomine, quod verius conventiculum dici tunc debeat * prout de præsenti debet contra translationem & declarationem nostras hujusmodi venientes & nonnulla & scandalosa & nefaria tunc expresse præsumentes etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, abbatiali, aut quavis dignitate ecclesiastica vel sæculari præfulgerent, excommunicationis, ac privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum suorum hujusmodi pœnas ipso facto incurisse etiam declaravimus in mandatis desuper sub pœnis & censuris prædictis omnibus & singulis Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis electis, & abbatibus, ac cæteris cujuscumque conditionis status vel gradus existerent in dicta civitate Basileensi sub prætextu concilii hujusmodi convenientibus, ut intra triginta dies a die datæ posteriorum literarum hujusmodi computandos deberent realiter & cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse ac ulterius posteriorem declarationem hujusmodi per alias innovavimus: postremo vero etiam per alias nostras literas inter cætera quoscumque perditionis & infelicitatis filios Amedeo olim Sabaudiæ duci Felicem ausu temerario se nominare præsumenti, ejusque erroribus scienter & deliberate credentes seu adhærentes fuisse & esse schismaticos, blasphemos, & tanquam hæreticos, ac reos criminis læsæ majestatis puniendos, eisque excommunicationis, anathematis, ac officiorum & beneficiorum, nec non honorum, prælaturarum, dignitatum tam ecclesiasticarum quam mundanarum privationis, & inhabilitationis ad habenda, personis eorum a fidelibus capiendis expositis, ipsorumque omnibus bonis, juribus, & jurisdictionibus publicatis & confiscatis, omnesque & singulas alias pœnas contra præfatum Amedeum schismaticum, blasphemum, ac criminis hujusmodi reum, tam a jure, quam ab homine statutas incidisse & incurrisse decrevimus & etiam declaravimus, prout*

Uniti Basilea Ferrariam translatum sit Apostolica auctoritate concilium.

Translato concilio fuit Basilen conventiculum.

* debebat

Constitutæ in antipapam & sectatores pœnæ.

eo

in singulis literis prædictis plenius continetur. Cum itaque, sicut accepimus, nonnulla regni ac civitatum, terrarum, & locorum ditioni charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum Regis illustris subditorum personæ tam ecclesiasticæ, quam sæculares suorum salutis, status, & honoris immemores contra monita & mandata ut alia in literis contenta hujusmodi venire, ac plura etiam nefaria & scandalosa facere, perpetrare, & committere præsumant in nostrum & dictæ sedis vilipendium, ac perniciosum exemplum & scandalum plurimorum, nos talia sub dissimulatione ulterius pertransire non valentes, adversus præsumptores præfatos ille volentes remedio subvenire, per quod ipsorum temeritas compescatur, & aliis similia de cætero aditus præcludatur, fraternitati tuæ in magnis & arduis nostris & Romanæ ecclesiæ negotiis diutius comprobatæ, de qua in iis & aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, omnes & singulas regni, civitatum, terrarum, & locorum ditioni Regis hujusmodi ecclesiasticas, clericales, ac laicales personas cujuscumque gradus, status, ordinis, vel conditionis, & infra, *in ecclesiis, ac aliis* In Ecclesiis ex solemni ritu promulgatæ. *locis ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina convenerit excommunicatos & interdictos; nec non monasteriis, ac beneficiis suis omnibus, cum cura vel sine cura, sæcularia vel regularia, ac ad illa, ac alia in antea obtinenda inhabiles aliisque sententiis, censuris & pœnis supradictis irretitos fuisse & esse auctoritate apostolica publice nunciandi & nunciari faciendi, easque & ipsarum quamlibet etiam cum invocatione brachii sæcularis aggravandi & reaggravandi, ac quaslibet ex eis, quos ad nostram & præfatæ sedis obedientiam & devotionem pro tempore redire volentes, si id a te humiliter petierint, ab omnibus & singulis excommunicationum, suspensionum & interdicti aliisque sententiis, censuris & pœnis, quibus propter eorum præsumptiones* Redituris ad obsequium promissa veniæ spes. *hujusmodi tunc irretita fuerent, simul vel successive absolvendi, [nonnullisque interjectis, quibus susceptam infamiæ notam ob schisma abolendi & pristinis juribus, dignitatibus, ac muneribus redeuntes ad officium restituendi, omnesque censuras dissolvendi auctoritate instruit] plenam & liberam eadem apostolica auctoritate tenore præsentium facultatem concedimus. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXL. pridie non. julii pontificatus nostri anno x.* Impositum (a) est idem munus Alano episcopo Avenionensi, ac Roberto Rogerio Apostolicæ sedis internuncio, ut pœnas in edicto synodali, cujus initium a verbo, *Moyses*, ducitur contentas sumerent de schismaticis, qui in Provincia, Delphinatu, Aquitania, Christi tunicam laniare annitebantur, ac prædicto Amedeo olim duci Sabaudiæ, qui ex antipapatu Felicis nomen traxerat, similiter adhærebant. Eademque mandata dedit Joanni tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali (b), Euterio (c) archiepiscopo Hispalensi, aliisque Castellæ & Legionis archiepiscopis (d) & episcopis, Bartholomæo Angli (e) in Lugdunensi & Narbonensi provinciis, Zanono (f) episcopo Bajocensi in Gallia, Conrado episcopo Wratislaviensi (g) in Polonia, in Germania Nicolao episcopo Lubicensi (h) & Baldevino Bremensi (i) archiepiscopo. Promulgata in omnibus regnis edicta in Basilenses

(a) Lib. 5. pag. 152.

(b) Lib. 23. pag. 158.

(c) Ibid. pag. 162.

(d) Ibid. pag. 161.

(e) Pag. 71.

(f) Pag. 178.

(g) Pag. 172.

(h) Pag. 93.

(i) Pag. 88.

Eminebat inter omnes schismaticos in audacia atque perfidia Ludovicus Arelatensis olim tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, qui contempserat pontificia decreta, foverat Basileense conventiculum, ecclesiæ Romanæ hostium animos auxerat, cunctorumque malorum ferme præcipuus author & schismatis signifer extiterat, idolum denique antipapale profanarat potius, quam sacrarat. Ob quæ flagitia Pontifex hanc in ipsum sententiam tulit (k). Ludovicus Car. Arelat. præcipuus schismatis author.

(a) Lib. 12. pag. 271.

Ad futuram rei memoriam.

Quemadmodum Romana ecclesia, quæ ecclesiarum omnium mater est salutarisque doctrina magistra, recurrentes ad eam cum humilitate filios post excessum materno suscipere consuevit affectu ipsorum doloribus misericorditer compatiendo, sic profecto illos digne a se expellit & abhorret, qui suo lacte nutriti, sua beneficientia sublevati, superbiæ concepto spiritu ipsam, quam sibi sponsam Christus copulavit, & extra quam nemo salvus est, variis figmentis, fucatisque coloribus, ac exquisitis excogitatisque fraudibus dividere, ac horrendo & pestifero schismati in divinæ majestatis offensam, ac in perpetuam suarum damnationem animarum, Christianique populi gravissimum scandalum submittere non expaverunt, ut illius ubera alterius sugere permittantur, quam venenatis dentibus mandere, ac ejus unionem ac integritatem ore polluto execrataque lingua violare præsumpserunt. Dudum siquidem ex certis, justis ac rationabilibus tunc expressis causis de venerabilium fratrum nostra S. R. E. Cardinalium consilio & assensu, pluribus ex venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis electis, & abbatibus apud sedem Apostolicam tunc existentibus, id laudantibus & consulentibus, generale concilium apud civitatem Basileensem constitutum de ipsa civitate Basileensi ad nostram civitatem Ferrariensem propter quasdam causas transtulimus, & translatum esse declaravimus, ac inter cætera sub excommunicationis & privationis quorumcumque ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, personatuum, administrationum, Eugenii in eum sententia.

ef-

officiorum, & aliorum bonorum ecclesiasticorum quorumlibet, nec non inhabilitationis, & aliis tunc expressis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere volumus, omnibus & singulis cujuscumque status, gradus, aut ordinis existerent, etiamsi cardinalatus honore, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis ecclesiastica, vel sæculari præfulgeant dignitate, districtius inhibuimus, ne ex tunc in antea in dicta Basileensi civitate, aut alibi, præterquam in civitate Ferrariensi, hujusmodi concilium, aut alius consiliarius actus teneretur, seu aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, nec etiam aliquis in dicta civitate Basileensi, nisi dumtaxat, quoad Bohemorum articulum remoneret, nec ad alium locum quam Ferraria, sub nomine & prætexta concilii accedere, & deinde ipso concilio in dicta Ferrariensi civitate translato, & approbante, omnes, & singulos, Basileæ sub nomine concilii, quod verius conventiculum dici debuit, contra translationem & declarationem nostras hujusmodi venientes, & nonnulla scandala, & nefaria tunc expressa præsumentes, etiamsi titulis aut dignitatibus præfulgerent antedictes, excommunicationis, ac ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratuum, personatuum, administrationum, officiorum, canonicatuum, & prebendorum, ac beneficiorum suorum hujusmodi pœnas ipso facto incurrisse, per alias declaravimus, mandantes insuper sub pœnis & censuris prædictis, omnibus & singulis Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, & abbatibus, ac cæteris cujuscumque dignitatis, status, gradus, aut conditionis existerent in dicta civitate Basileensi, sub prætextu concilii hujusmodi convenientibus, ut infra triginta dies a die datarum posteriorum literarum hujusmodi computandos, deberent realiter & cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse, ac postremo posteriorem declarationem hujusmodi, inter cætera per alias nostras literas innovavimus, prout hæc omnia in literis præfatis plenius continentur.

In Ecclesiam ingratus.

Et quia ut dolenter referimus, iniquitatis alumnus atque perditionis filius Ludovicus olim tit. S. Cæciliæ presbyter Cardinalis, ecclesiæ Arelatensis per sedem prædictam administrator deputatus, suæ salutis immemor, ac in sensum reprobum datus, extrema laborans ingratitudine, ac propria superatus iniquitate malitiaque confusus, nec non honorum & bonorum, quæ ab eadem ecclesia Romana indignus fortassis susceperat, factus immemor, malum pro bono retribuens nedum nostris literis obedire, sed in divinæ majestatis offensam, ac nostra & ipsius sedis auctoritatis contemptum, in dicta Basileensi civitate post & contra translationem remanere, seque profanæ, ac rebellis multitudinis, quæ etiam post & contra translationem, declarationem, inhibitionem, & mandatum antedicta inibi remansit, ducem & patronum obstinato animo ausuque sacrilego, excommunicationis & privationis, ac alias in præfatis literis contentas pœnas & censuras multipliciter incurrendo, se constituere præsumpsit, ac damnatam hujusmodi præsumptionem suam hucusque, dietim pejora semper prioribus accumulando, palam & publice, ac de perpetratis hujusmodi per eum sceleribus gloriori, & tandem descendens in profundum malorum electioni seu potius profanationi de persona iniquitatis filii Amedei olim ducis Sabaudiæ in antipapam consentire, seu verius illius auctor esse non expavit;

Censurarum pontificiarum contemptor.

Schismatis author.

nos excessus tantos & abusus, quos ulterius sub dissimulatione transire non possumus, ad universorum Christi fidelium notitiam deduci volentes, eundem Ludovicum olim Cardinalem & dictæ ecclesiæ Arelatensem administratorem, ut præfertur, qui ob præmissa excommunicationis, privationis, & alias pœnas antedictas merito incurrisse dignoscitur, cardinalatus honore, nec non prædictis, & quibusvis aliis ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, prioratibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, & præbendis, ac beneficiis aliis ecclesiasticis sæcularibus & regularibus, commendis quoque & provisionibus universis, quas, quos, seu quæ tempore privationis hujusmodi obtinebat & percipiebat, nec non jure quod sibi similiter in quibusvis aliis, seu ad ea quomodolibet competebat, privatum fuisse & esse auctoritate apostolica tenore præsentium declaramus. Nulli ergo, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXL. v. kal. junii pontificatus nostri anno x.

Omnibus dignitatibus juribusque spoliatur.

Depulso Arelatensi sede Ludovico, ecclesiæ illius administratio Rogerio præposito Aquensi demandata est (*a*), qua de re ad Arelatensum clerum (*b*) tum ad Renatum (*c*) Regem Neapolitanum, ac Provinciæ comitem datæ literæ. Nec defuit officio Renatus, quippequi Eugenio conjunctissimus esset, & jam pridem abjectis Basileensibus Ferrariensi adhæsisset concilio. Cœnomanensi etiam episcopatu ob schisma dejectus (*d*) est Joannes, qui illi ecclesiæ ab Eugenio præfectus defecerat ad Basileenses, & censuras se ecclesiasticas ex suscepto a Pontifice honore contraxisse stulte & impie erat professus. Pari pœna affectus est Ludovicus episcopus Visensis, qui plura adversus pontificiam dignitatem erat molitus; gesserat enim in oriente legationem Basileensium nomine, ut Græcos ab Eugenio abalienaret, tum ad schisma conflandum contra mandata Regis Lusitaniæ cujus orator extiterat intenderat studia. Visensi igitur ecclesia deturbatus ab Eugenio (*e*), in

Archiepiscopatus administratio Aquensi præposito data.

Visensis episcopus exauthoratus.

(*a*) *Ibid. pag.* 272.
(*b*) *Ibid. pag.* 273.
(*c*) *Ead. pag.*
(*d*) *Pag.* 286.
(*e*) *Lib. brev. pag.* 123.

Lusitano Rege subornato episcopatum recuperat.

in ejusque locum Ludovicus Coutinu subrogatus est. Quod ubi ille accepit Basilea in Lusitaniam profectus amicorum opera novum Visensem episcopum pepulit; adeoque permulsit Alfonsum Lusitaniæ Regem, ac suis fraudibus subornavit, ut ipsius patrocinio suscepto expostularit cum Pontifice, se inconsulto Visensem episcopum creasse. Atqui Eugenius inscium pontificii juris Regem puerum edocuit (a) atque ad sedem Apostolicam spectare episcopos præficere ecclesiis, quamvis illæ a principibus censibus prædiisque donatæ auctæve essent, tum etiam juste severitatem ecclesiasticam adhibitam fuisse in Ludovicum exauthoratum, qui propterea neque episcopi nomine exornari poterat.

(a) *Lib. brev. pag. 123. & in cod. ms. Alex. VII. pag. 249.*

Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ & Algarbii Regi illustri.

Credimus a-serto, charissime fili, importunitatem perditionis filii Ludovici quondam episcopi Visensis, schismatis & manifestæ hæresi per nos & concilium œcumenicum condemnati, te impellere ad scribendum pro eo, ac petendum ea, quæ neque justa neque æqua sunt, & quæ cum nostra & sedis Apostolicæ dignitate aut honore & sana conscientia facere nequimus. Et certe literæ, quas a nobis te scribis recepisse, satis tibi significare debuerunt intentionem nostram, & justificare ea quæ fecimus de ecclesia Visensi, nam cum ille semper fuisset & præcipuus noster & sedis Apostolicæ rebellis ac signifer omnium quæ contra nos fiebant, scandalorum, cumque usque ad finem totius rei sua nequitia & obstinata perfidia indurato animo perdurasset, cum quidquid mali poterat pro scindenda Christi Ecclesia non solum fecisset, sed etiam ostentaret facere, & in sua malitia gloriaretur; non solum ecclesia privari, sed tanquam incorrigibilis & in diebus malis obstinatus carceribus & diro supplicio, prout hæretici merentur, tradi debuisset; neque vero nunc pœnitentia ductus, aut motus conscientia a Basileensibus recessit, sed partim timore, partim spe recuperandæ ecclesiæ, partim ad ferenda scandala & fraudes intendendas, venia autem danda non est nisi recte & ex corde & voluntate, non necessitate pœnitenti, & ostendenti veram, non fictam contritionem, sed tamen ita etiam vere pœnitentibus venia danda est, ut remittatur culpa, non auferatur delictorum pœna. Apostolus Paulus non recognoscens errorem suum, ut scribis [in quo aperte qui dictavit erravit] sed perseverans in persecutione sanctorum a Domino vocatus est & factus est ex persecutore defensor. Hoc cum ita placuerit Deo non est nunc reddenda causa, sed & ipse Apostolus tradidit quendam sathanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, & Petrus Ananiam & Zafiram, quoniam mentiti erant, morte mulctavit. Itaque remittenda culpa est ei, qui ex corde se fatetur errasse, quod hic sathanæ alumnus nunquam fecit, sed simulatione quadam usus est ad homines decipiendos.

Ejus pervicacia.

Carcere & supplicio dignus fuit.

Non vocandus episcopus.

Sed plurimum miramur de tua serenitate [de eis potius, qui literas componunt] cum excommunicatus, damnatus hæresis & schismatis episcopus Visensis a te appelletur. Non sunt ista primitiæ devotionis, quam debet adolescens Rex erga Dei Ecclesiam ostendere, ut quasi per contemptum authoritatis Apostolicæ appelles eum episcopum, qui neque Christianus est, & ne homo quidem propter sententias quas incurrit, appellandus esset. Sed hujus rei culpa non tua est, cujus ætas non permittit hæc sapere, sed ejus, qui literas dictavit, qui deberet modeste loqui & sapere ad sobrietatem, deberent etiam, qui tibi in consilium adsunt, repellere importunitatem ejus, & non impellere tuam adolescentiam ad scribendum multa, quæ minime deceant regiam devotionem. Itaque hortamur tuam serenitatem, ut abstineas de cætero a talibus literis & petitione earum rerum quæ merito rogari non possunt. Nos quidem dispositi sumus, prout alias tibi scripsimus, nunquam mutare, quod egimus, de ecclesia Visensi, cum non sit dignum illam a fideli & catholico ac bene merito auferre, & eam infideli & hæretico, qui ipsa propter sua demerita privatus est, committere.

Admonitus Rex ne se ab administris decipi sinat.

Illud vero plurimum admiramur, quod est in literis tuis, venerabilem fratrem nostrum Ludovicum Coutino episcopum Visensem de episcopatu Visensi se intromisisse absque tuo consensu, qui ex lege canonica & civili super ejus provisione fuerat requirendus, cum a tuis progenitoribus fundata ecclesia Visensis fuerit. Non culpamus tuam adolescentiam, quæ jura nescit, sed inscitiam illius, qui literas edidit, qui dum utramque jus allegat, utriusque ignarum se esse ostendit. Jura quidem tribuunt sedi Apostolicæ & Petri successoribus liberam ecclesiarum omnium dispositionem, ad quarum regimen eligit & perficit secundum ecclesiarum utilitatem, neque requirit consensum Regum, neque principum, sed disponit prout dignitas sedis Apostolicæ & Ecclesiæ commoditas postulat. Supplicant nobis Reges Franciæ, Angliæ, & Hispaniæ, cæterique pro prælatorum promotionibus nobisque commendant quos utiles & idoneos credant.

Objectio politici ignari.

Pontifex in præficiendis episcopis non tenetur Regum consensum poscere.

Propositum aliorum Regum exemplum.

Nos postmodum exaudimus, quantum cum Deo possumus & honore nostro, preces eorum, ubi vero aliter videtur nobis pro commodo & bono regimine ecclesiarum esse faciendum, disponimus de provisione ecclesiarum pro voluntate nostra, cui Reges & principes acquiescunt. Et in tuo quoque regno provisiones antea factæ sunt pluribus ele-

clesiis cathedralibus de personis idoneis absque ullius Regum consensu: ad nos enim, non ad Reges spectat ecclesiarum dispositio, quas Deus nostra cura, non aliorum commisit, & earum nos sumus, non autem Reges apud Altissimum debitores. Non ergo episcopus Visensis per nos promotus erravit, si acceptavit provisionem per nos motu proprio factam, ad quam tuus nullus consensus accedere debebat. Sed inique factum fuit & minus juste, cum ipse per duos fere menses vigore nostræ provisionis tenuisset præfatæ ecclesiæ possessionem, postmodum ipsum de mandato tuæ curiæ spoliari ecclesia sibi debita, & poni in eadem officiales, qui nullam ibi jurisdictionem neque possunt neque debent exercere. Itaque exhortamur & etiam requirimus tuam serenitatem, ut prædictum Ludovicum tum ob Dei reverentiam atque nostram, tum propter tuum honorem, tum propter illius ecclesiæ utilitatem, ne amplius remaneat viduata regimine veri pastoris sui, velis restituere ad possessionem præfatæ ecclesiæ, ut sic noster & devotionis filius esse dicaris. Illud vero te paterna charitate admonemus ut habeas in hac tua prima ætate bonos præceptores & institutores tuæ adulescentiæ, viros Deum timentes, catholicos, & devotos, qui te instruant in timore Domini & reverentia sedis Apostolicæ, ac vicarii Jesu Christi, sit prima apud nos precum tuorum relatio non aliorum cupiditas aut voluntas, neve doceant te spernere mandata apostolica, quæ qui hactenus contempserunt videmus asperam Dei judicia incurrisse. Dat. Florentiæ, &c. Verum non ideo cœptis destitit Alfonsus, sed a suis impulsus iterum precibus contendit ab Eugenio, ut deterrimum hominem in pristinam dignitatem restitueret. Rescripsit Pontifex (a) illum longe aliter promeritum ob ingentia admissa flagitia, quæ hisce verbis in ipsis oculis defixit.

Ad Pont. non ad Reges pertinet ecclesiarum dispositio.

Queritur Eugenius inique dejectum quem præfecerat.

Hortatur Regem ut illum revocet.

Et ut magistros morum pios sibi asciscat.

(a) *Lib. brev. pag. 125. & in mr. Alex. VII. pag. 251.*

Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ & Algarbii Regi illustri salutem, &c.

III.

Responsum Eugenii.

Cum genitor tuus tanquam devotus & catholicus princeps ipsum cum aliis oratoribus ad nos primum, dein ad tunc Basileense concilium misisset, ut statum nostrum & sedis Apostolicæ tueretur, ut procuraret ea, quæ essent pacis concordiæ & unitatis Ecclesiæ & ad quietem reipublicæ Christianæ spectarent, hic filius iniquitatis, cum etiam antea dudum a nobis benigne receptus, humaniter auditus, & in multis suis petitionibus exauditus & bene tractatus fuisset, postmodum Basileæ omnia in contrarium ex innata malignitate procuravit, neque solum alios secutus est, qui contra nos & sedem Apostolicam scandala quærebant, sed multis in rebus se vexilliferum & ducem præbuit, ad scindendam Ecclesiæ unitatem in genitoris tui tuumque & regnorum eorundem non modicum dedecus & turpitudinis notam. Poterat homo ille, si incorporatus erat [ut scribis] facere quod multi alii prudentes viri fecerunt, qui vel inde abierunt, vel se cæterorum malignitati opposuerunt, vel saltem tacuerunt, nullum erga nos & sedem prædictam odium ostendentes. At hic, in reprobum sensum datus, non fuit contentus in Basilea se nostrum & ipsius sedis hostem publice profiteri, sed legationes etiam sæpius assumpsit ad diversos principes & nationes & contra nos profano ore loquendo, quæ in suum opprobrium redundabant, cum etiam illis displicerent apud quos ea proferebantur. Et nescimus, qua passione vel potius insania ductus, cum a multis admirantibus & dolentibus reprehenderetur tanquam transgressor regiæ voluntatis, a nonnullis etiam ad reprimendam vesaniam ejus temeritatem admoneretur, ut cautius & temperantius ageret contra nos, cum ex eo posset suam ecclesiam amittere; respondit sæpius, non solum ecclesia, sed vita quoque privari se æquo animo passurum, immo se id appetiturum, dummodo affectionis suæ optatum finem videret.

Exposita Visensis Episcopi scelera.

Monitus officii in pertinacia obduruit.

Itaque & cum de prætensis suspensione nostra, tum de privatione, tum de profanatione illius execrandi idoli ageretur, non solum affuit, sed cæteris præfuit ad scindendam Ecclesiæ unitatem; & ad perturbandam pacem populi Christiani, ex quibus quanta mala subsequi possint, quanta animarum perditio, quanta desolatio universalis Ecclesiæ, quis ignorat? Certi equidem sumus illum malignitatis filium non habuisse hæc in mandatis a tuo progenitore, qui erat bonus & peculiaris noster & ecclesiæ filius, non postea a tua serenitate hoc sibi injunctum esse, cum in eadem fidei sinceritate & devotione persistas, sed processisse ex rebellione spiritus & instinctu principis tenebrarum, qui mentem suam excæcavit atque impulit ad talia peragenda: quare si sua temeritas, si impudentia, si nequitia propter publicum bonum, propter aliorum exemplum, tantis exigentibus peccatis ex parte punitur, non est infamia, sed laus, neque ullus pudor, sed summa gloria genitori tuo & tibi, si præter præmissa excedentes vestra mandata, si præter voluntatem vestram agentes in re præsertim tanti ponderis puniantur: neque in aliquo damnabitur memoria patris tui, sed filii pietas laudabitur, cum faveat auctoritati dictæ sedis, & permittat eos puniri, qui contra patris sui voluntatem agere ejusque laudem & gloriam voluerint maculare, & sine dubio existimamus si tuus genitor viveret, ipsum sua sponte, ut se tanta macula purgaret puniturum fuisse illum transgressorem suæ voluntatis ac schismatis machinatorem. Et sane si tanta iniqui-

In profanando antipapa cæteris præfuit.

Non ferendum impune tantum crimen.

quitas impunita remaneret propter tuam intercessionem, videri posset genitorem tuum & tuam etiam serenitatem favorem & in male agendo præbuisse, & vestra voluntate facta esse, quæ sunt per ipsum gesta, quod non solum procul abesse a vero, sed etiam ab omni veri suspicione; nam & literis & verbo certificati sumus, & ipsi genitori & tibi per illum facta summe displicuisse, neque ea unquam processisse de vestra voluntate. Velit igitur tua sapientia primum, ut ejus fides sincera & ergo nos devotio manifestior omnibus Christifidelibus fiat mandare, si ipse Ludovicus, qui est noster & sedis præfata hostis & rebellis, qui est per sententiam nostram, hoc sacro approbante concilio excommunicatus, ac damnatus hæresis & schismatis & tanquam membrum putridum a reliquo corpore Ecclesiæ præcisus, qui est ecclesia sua privatus, ad tuum regnum accesserit, capiatur & carceretur per tuos officiales non solum permittere, sed efficere, ut tanquam prævaricator suorum mandatorum, ne in sua iniquitate gloriari possit, luat meritam pœnam prævaricationis suæ, ut venerabilis frater noster Ludovicus Comino episcopus Visensis assequatur, ut alias scripsimus, pacificam ecclesiæ sibi commissæ possessionem, &c. Datum. Florentiæ, &c. MCCCCXL. XVI. kal. julii anno x.

Sessio XLI.

(a) *Acta conc. Basil. sess. 41.*

Schismaticorum vesania.

Dum ita in schismaticos Eugenius, animadvertebat, illi magno perciti furore habita Basileæ x. kal. augusti sessione (a), quam annumerant quadragesimam primam, Pontificis justissimam sententiam ut hæreticam & a fide deviam damnare ausi pœnas iniquas in eos, qui illam excepissent promulgassentque decrevere; & qui antea, ut se ecclesiasticæ libertatis vindices adversus pontificiam potentiam ostentarant, annatas ademerant Eugenio, eas sibi latrocinii jure asseruere; tum omnium censuum ecclesiasticorum quintam partem in quinquennium, ac decumam in aliud proximum ecclesiasticis viris imperarunt, ut iis vectigalibus seipsos, & antipapam ejusque administros sustentarent; denique ad subornandos Christifideles vi. id novembris literas (b) fucis & fraudibus plenas sparsere; sed contempta sunt impia eorum molimina a maxima Christiani orbis parte.

Latrocinia exercent in sacerdotes.

(b) *Ext. in append. conc. Basil. edit. Bin. to. 4. p. 1. pag. 143.*

Turonensis archiep. Pontificis Gallique Regis proditor.

In Galliis, cum Regis Caroli orator archiepiscopus Turonensis conciliabuli Basilicensis partes secutus regiam dignitatem prodidisset, idemque Rex aliquorum consulentium, ut ecclesiasticos cœtus cogeret in Galliis ad disquirendum, num eidem conciliabulo, an Florentino concilio parendum esset, susurris aures præbuisset pontificii oratores flagitantes, ut schismaticos regia authoritate coerceret, aliquot mensium intervallo ambigua expectatione suspensos ancipitesque tenuit; qua de re graviter eidem Regi conquestus est Eugenius (c), ipsumque præmonuit non expectandos Gallorum præsulum cœtus, ut in iis controversia dirimeretur, num Pontifex concilio an concilium Pontifici authoritate præcelleret; eam enim tot sæculorum praxi jam diremptam; id quod a B. Joanne e Capistrano comprobatum vidimus.

(c) *Ext. ejus lit. in cod. ms. Alex. VII. pag. 271.*

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri.

Monita Gallo Regi data.

Cum sciremus multos esse pseudoprophetas inimicos Crucis Christi, qui inconsutilem tunicam scindere conarentur misimus ad tuam serenitatem solemnes oratores nostros, qui cohortarentur eam ad pacem & unitatem Ecclesiæ conservandam, ac suaderent, ut subditos tuos prohiberet a tam sacrilega synagoga malignantium contagione, ut regnum tuum ab insania & labe schismatis immaculatum præservaretur, neque vero fuit intentio nostra, ut expectarent per tot menses congregationem prælatorum regni Franciæ, cui tanquam ab eis acceptari decisionem aut determinationem aliquam nostræ & sedis Apostolicæ authoritatis aut potestatis, quippe cum ista jam multis antea sæculis *. Desunt cætera in pontificio regesto.

* decisa fiat

Non latuit Carolum, quam male sibi arrogassent Galli exorta de Urbani VI. pontificatu lite ferre sententiam, & quam perniciale conflassent schisma, dum in controversia ab œcumenico concilio cognoscenda iniquam pro antipapa sententiam tulere. Novatorum itaque Basileensium facinus, ac Felicem antipapam damnavit Rex, de quo ad eum ab Eugenio hæ datæ sunt literæ (d).

Schisma ab eo damnatum.

(d) *Lib. brev. pag. 96. & in ms. Alex. VII. pag. 156.*

Carolo Regi Franciæ illustri salutem.

Magnum gaudium suscepimus in Domino ex literis tuis, quas nobis præsentavit venerabilis frater noster archiepiscopus Cretensis orator noster, vidimus enim, quod semper credidimus & opere experti sumus, tuam sinceram devotionem & perfectam affectionem circa statum & honorem nostrum & sedis Apostolicæ conservandum. Vere filius es præcipuus noster & Ecclesiæ, quam veluti charissimam tibi matrem debita reverentia & favore colis & veneraris, imitando inclyta gesta tuorum progenitorum, qui se præbuerunt semper tanquam scutum ac firmissimum propugnaculum pro tutela ac defensione Romanorum Pontificum & Apostolicæ sedis, fuit enim semper hoc proprium inclytæ domus Franciæ, ut sola præ cæteris statum, ac dignitatem Romanæ ecclesiæ, ac sedis Apostolicæ tueretur. Merito igitur laudanda est & extollenda tua serenitas, quæ pro conservatione jurium nostrorum & ipsius sedis ea decrevit summa cum prudentia, quæ decori Ecclesiæ, voluntati nostræ, & tuæ virtuti, ac devotioni con-

Laudatus ab Eugenio ob eximium studium.

Franc. Regis elogium.

convenient. Pro quibus rebus & nos agimus tibi gratias, quas possumus & majores, ac tuis meritis condignas reddet tibi Altissimus omnium bonorum operum retributor. Quantum vero ad charissimum in Christo filium nostrum Renatum Regem spectat, certa sit tua sublimitas, nos & fecisse & esse facturos omnia, quæ spectent ad incrementum status sui, prout hæc & nonnulla alia refert ex parte nostra eidem serenitati dilectus filius thesaurarius Pictaviensis, qui has literas tuæ celsitudini præsentabit. Dat. Florentiæ.

Promissa Renato Regi Neap. mutua subsidia.

At licet Carolus Eugenium cultu & observantia solitis prosecutus sit, in eo tamen regio officio & muneri defuit, quod concilium Ferrariense nollet agnoscere; tum pragmaticam sanctionem confirmare niteretur; extant enim apud Nicolaum Clemangiam de oratorum Papæ & antipapæ in Gallica aula gestis hæ literæ (a): *De facto Ecclesiæ ambassiatores Eugenii in crastinum adventus Regis, fuisse auditos, qui inter cætera quatuor petierunt. Primo, ut Rex reprobaret concilium Basileense a tempore translationis in Ferrariam, & approbaret concilium Ferrariense & in eo acta. Secundo, ut nullo modo depositioni domini Eugenii consentiret in electionem per Basileense concilium factam de duce Sabaudiæ, immo eam reprobaret, &c. Tertio, quod in illam civitatem Moguntiam,* indicti enim erant in ea urbe Germanorum cœtus, *nullo modo inconsulto Papa mitteret. Quarto quatenus pragmaticam sanctionem vellet suspendi & tolli, & quod dominus Eugenius provideret. In crastinum auditi sunt ambassiatores Felicis.* Et infra: *Prælati & alii per sex dies deliberaverunt, & finaliter fuit responsum ad primum, quod Rex tenuerat concilium Basileense pro concilio, ad ipsum ambassiatores miserat, multa bona pro fide & moribus constituerat,* nimirum ante translationem, *quæ Rex approbabat, nec unquam congregatum Ferrariense pro concilio habuerat aut habebat.* In eo errabat Moguntini conventus a principum oratoribus celebrati placita secutus. *Quoad depositionem Eugenii & electionem Felicis, nunquam eas approbaverat aut approbat, immo tenuerat dominum Eugenium pro Papa, & adhuc tenebat, & volebat, quod sibi in suo regno obediretur, nisi aliud in concilio generali celebrando juxta annum in aliquo loco Galliarum fuisset ordinatum, & quod requirebat Papam quatenus illuc mitteret dictum concilium & convocaret, & celebrari procuraret.* Et infra: *Quoad pragmaticam sanctionem, eam inviolabiliter volebat observari & custodiri, & si aliqua videntur nimis rigida, in illo generali concilio possent moderari, &c. Datum Bituriæ IX. septembris.*

(a) *Apud Nic. Clemang. p. 106.*

Eugenii ad Carolum Regem legatio.

Antipapæ alia legatio.

Cultum postea est a Gallis Germanisque Ferrariense & Florentinum concilium, quamvis ob Basileensis conciliabuli sanctiones contrarias ad illud non accessissent; perduellibus enim Basileensibus tanquam administris suis dæmon usus est, qui obsisterent, ne Galli & Germani ad Florentinum concilium accederent, cum ad illud venissent Græci, neve communia consilia pro retinenda amplificandaque in oriente Christi religione conferrent. Quod vero ad pragmaticam sanctionem attinet, Eugenius Carolum Regem solicitavit (b) ut eam, utpote juribus Apostolicæ sedis adversantem rescinderet, & quæ pro Renato Rege, ne urbs Napolitana in hostium Aragonum potestatem caderet, gessisset exposuit.

Instat apud eum Eugenius ut pragmaticam sanctionem tollat.

(b) *Ext. ejus lit. in cod. ms. Alex. VII. pag. 180.*

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri salutem, &c.

Ex nostrorum oratorum, qui nuper a tua serenitate redierunt, & ex dilecti filii nobilis viri Thomæ Narducis nuntii tui verbis cognovimus laudabilem & sanctam deliberationem & conclusionem circa ea, quæ nostrum & sedis Apostolicæ statum & bonum concernunt, & Ecclesiæ Dei unitatem. Recepimus quoque tuas literas tuæ virtutis, devotionis, & sapientiæ testes, quas ad nominis tui laudem & exaltationem, ac etiam ad consolationem audientium legi fecimus in consistorio generali, additis per ipsos oratores pluribus verbis in tuæ serenitatis & domus Franciæ gloriam & commendationem. Etenim fecit tua prudentia rem dignam laude & gloria immortali & prout facere debet is, qui successit sapientia in regno iis Regibus, quorum devotio & opera egregia erga Romanam ecclesiam & Christi vicarios semper præ cæteris conspecta sunt, quorum per semitas eum dirigat gressus tuos, & sanctam Romanam ecclesiam matrem tuam, qua decet pietate & favore complectaris, non dubitamus quin Salvator noster, cujus causam suscepisti, tibi abunde retribuat pro meritis tuis, quæ ex Deo accepta & toti mundo grata extiterunt. Equidem nos semper firmissimam spem gessimus in puritate mentis & conscientia tuæ, neque dubitamus unquam, quin tua virtus superaret malitiam nonnullorum, qui omni timore Dei postposito, te avertere a tam sancto proposito, ac pervertere variis coloribus conati sunt. Sed quoniam fides tua super petram fundata semper fuit, a certo tenemus, prout etiam experientia docuit, quod nullis vocibus impiorum, nullis turbinibus, nullo motu conquassabitur, sed semper in melius proficiet, prout tanti Regis sapientia, & tam illustris prosapiæ dignitas requirit. Verum unum opus, quod tua virtus & devotio videtur maxime requirere restat perficiendum, ut quædam sanctio, dudum non a te, prout certi reddimur, sed a nonnullis quærentibus, quæ sua sunt,

sunt, non quæ Jesu Christi in diminutionem obedientiæ, quæ semper Romanis Pontificibus in regno Franciæ præstita est, in enervationem authoritatis sedis Apostolicæ præter divina & humana jura Bituris edita, per apud tua prudentia abrogetur, ut appareat omnibus velle te defensionem authoritatis & dignitatis ipsius sedis & nostra tibi quodammodo a tuis progenitoribus hereditaria devotione relictam conservare.

Significatum Neapolim pontificis subsidia liberaliam.

Quoad ea vero, quæ statum charissimi in Christo filii nostri Renati Regis Siciliæ illustris respiciunt, egimus quæ nobis possibilia fuerunt, prout ipse Thomas novit; nam subsidia misimus non sine magna impensa, sine quibus civitas Neapolitana in manus hostium procaldubio pervenisset, & alia etiam ordinavimus, prout temporum conditio patitur, quæ spectant ad favorem suum, propter quæ Rex Aragonum contra nos admodum turbatus est, & omnia quærit & agit per quæ sciat non parum nobis & Ecclesiæ se posse nocere, prout ea diligentius idem Thomas referet tuæ serenitati, &c. Dat. Florentiæ. [s] Adduci non potuit Carolus Rex, ut pragmaticam sanctionem aboleret: nec defuisse, qui Gallias inficere schismate pertentarint ex aliis Eugenii literis (a) ad Carolum ducem Aurelianensem, qui recenter Anglico carcere laxatus fuerat, datis colligitur, quibus ipsum rogavit, ut in Gallico regno Apostolicæ sedis dignitatem adversus Basileenses schismaticos assereret. De emisso e carcere Anglico eodem Carolo duce, Philippo Burgundo interprete, meminit Monstreletus (b), traditque de pace inter Anglos & Francos concilianda tum superiori anno inter Caletum & Gravelinguam, tum hoc anno apud Fanum S. Audomari plura facta colloquia, sed irrito exitu, Gallo interea Rege Trecas & alias Campaniæ urbes recuperante; contra vero Anglis Picardiam Normanniamque vastantibus (c).

Nonnulli impii Gallos in schisma trahere annisi.
(a) Lib. brev. pag. 318.
Pax sentata inter Gallos & Anglos.
(b) Monstrel. vol. 2. hoc an. pag. 176. 169. 176.

VI. Emicuit (d) in illo schismate Henrici Anglorum Regis in tuenda sede Apostolica virtus, imitatusque est exempla majorum suorum, qui oborto superiori schismate Urbano & successoribus constantes adhæserant, ac primum cum Basileenses molirentur schisma, oratoribus suis mandata dedit, ut ipsos a tanto scelere deterreret; deinde cum Amedeus a schismaticis thyara Basileæ redimitus, encyclicis literis refertis hypocrisi & scelere, præter alios principes Henricum etiam Anglorum subornare trahereque in errorem pertentasset, Henricus detestatus ejus dolos lenociniaque, professus est non alium Christi in terris vices, quam Eugenium gerere, eundemque de suo in ipsum studio fecit certiorem. Cujus constantiam religionemque singularem commendavit Pontifex, collocataque in luce factiosorum Basileensium nequitia, ad eum hortatus est, ut in pristina pietate perstaret.

(d) Lib. brev. pag. 114.

Anglorum Rex Henr. constantissimus in obsequia sedis Apost.

Charissimo in Christo filio Henrico Regi Angliæ illustri salutem, &c.

Quod gentium doctor & Apostolus Paulus inquit, necesse esse hæreses fieri, ut qui probati sunt manifesti fiant, id in te fili charissime, verissime dici potest: probatur enim constans & inconcussa fides ac erga nos & sedem Apostolicam devotio tua non solum coram Deo, cui occulta cordis notissima sunt, sed etiam coram hominibus, ut lumen sapientiæ tuæ supra candelabrum positum omnibus eluceat in exemplum, imitatus siquidem tuorum prædecessorum vestigia, qui semper in Ecclesiæ divisionibus Romanos Pontifices & sedem Apostolicam verbo & opere confoverunt. Misisti ad nos literas plenas fide & devotione tamquam testes & fidejussores tuæ erga nos & sedem Apostolicam voluntatis, quæ quantam laudem, quantam gloriam, quantam exaltationem nomini tuo afferant, aliorum sermonibus & relatione intelliges. Deus autem, qui solus est verus judex, cujus judicium falli nequit, tibi suæ Ecclesiæ defensori felicitatem in hac nostra vita & in futura æternam mercedem præparabit. Scribis per literas ex tui parte præsentatas nobis per dilectum filium Vincentium Clementem cubicularium nostrum, quas propter tuum honorem publice legi fecimus summa omnium commendatione & æterno præmio dignissimas, & primum quidem, quod timuisse te ais ea quæ agebantur per nefariam illam atque abominandam scelerum sentinam Basileæ congregatorum, ut

Quid ostendum de Basileensi concil. post translationem

NOTÆ [s] AFfert hic annalista literas Eugenii ad Carolum regem, easque scriptas censet a pontifice ut gratias regi ageret de dignitate pontificia sibi pontifici legitimo in Bituricensi conventu asserta. Id vero didicisse se tradit tum ex nunciis suis ad se reversis, tum ex Thoma Narducio regis ad pontificem legato. Verum anno superiori n. 24. literæ recitantur pontificis ad Carolum regem mense majo anno IX. adeoque anno illo 1439. datæ, in quibus Eugenius didicisse se a Thoma Narducio affirmat, quam optime regis in se animus comparatus fuisset. Ex quo intelligimus Thomam illum non quidem hoc, sed præcedenti anno ad pontificem venisse nuncium, adeoque & literas hasce ad præcedentem annum spectare non inaniter suspicaremur; nisi forte Thomam hunc bis missum ad pontificem admiserimus; semel scilicet superiori anno, iterum vero præsenti. Cæterum in Bituricensi hoc concilio eadem fere proposita fuisse a legatis concilii Basileensis, ac biennio ante in alio Bituricensi concilio in medium attulerant, ex iis quæ Clemangius apud annalistam num. 4. narrat, cum iis collatis, de quibus nos in nota ad A. 1438. 14. intelligimus. MANSI

ut quod periculum Ecclesiæ molirentur, ac propterea te oratores tuos misisse ad illos ad reprimendam vesanam eorum temeritatem, & reliquos principes ad idem illud excitasse per literas tuas pie ac sapienter: & tanquam catholicus vereque Christianissimus princeps scribis. Quis enim fidelis Christianus non timere atque exhorrere debuisset gladium nudum in furiosorum atque impiorum manibus positum? Quis sanæ mentis non censeret tam malam arborem, quæ ita pessimum atque execrandum fructum protulit, excidendam penitus fuisse atque in ignem mittendam? Hic est fructus abominabilis & tot annorum missis nefaria illius sacrilega conventicula, quæ cum ad reformationem Ecclesiæ, ad pacem Christianorum, ad tollendas hæreses se congregatam diceret, cum se Græcorum unionem quærere simularet, novam hæresim introduxit, bellorum civilium causas in populo fidelium sevit, ecclesias non solum deformare, sed scindere ac lacerare procuravit. Græcorum unitatem multis versutiis impedire voluit, licet incassum, cum plus valuerit Dei timor & providentia, quam illorum scelestorum abominanda nequitia, quæ nos quoque animo prævidentes atque exhorrentes hunc detestandum finem, cum jam schismatis & desolationis Ecclesiæ semina spargerentur transtulimus concilium ad civitatem Ferrariensem, ut Ecclesia conservaretur, & reprobæ illi factiosorum hominum sectæ præcluderetur aditus ad Ecclesiam perturbandam, sed plus satanæ calliditas & ejus ministrorum perfidia potuit, quam nostra provisio. Obturarant illi aures suas velut aspis surda, ut nostras, ut tuas, ut aliorum principum fidelium salutares voces audirent, & satana in interitum animæ traditi obstinata perfidia eum, quem jam conceperant, execrabilem fœtum parere voluerunt.

Nova hæresis a Basileensibus conflata.

Sed consolamur in tua prudentia plurimum, quæ jamdiu prævidens eos errare in invio, declinasti ab eorum semitis, & eorum blasphema opera exhorruisti. Primum reprehendisti ipsorum sacrilegas operationes, dein habuisti eos tanquam ethnicos & publicanos, quod tibi perpetuam gloriam pariet, & regno tuo; Romana vero ecclesia, ac sedes Apostolica perpetuo charitatis vinculo erit obligata. Illud vero ingentem laudem & commendationem atque etiam mercedem meretur, quod cum infelix illud in terris monstrum ad lacerandam Ecclesiam ab inferis excitatum suis fallacibus literis & nuntiis vellet in lapsu ponere pedes tuos, tua virtus, rejectis falsis suasionibus, ostendit verbo & opere te ei dissimilem; fidemque tuam super petram & angularem illum lapidem, super quem omne ædificium recte consistit, fundatam, ac solidatam esse, ita ut nullis turbinibus ventorum, aut tempestatum motibus agitari aut quassari possit. Sed hoc quoque, quod in literis tuis sequitur, Dei gratiam in corde tuo diffusam ostendit, qui te tuam salubrem animæ tuæ & tuorum subditorum deliberationem sumere persuasit: scribis enim te ad imitationem inclytorum prædecessorum tuorum una cum subditis & vassallis tuis habiturum & servaturum, sicut hactenus, erga nos & Romanam ecclesiam puram & sinceram obedientiam, reverentiam, & filialem devotionem, daturumque operam, ut illud idem cæteri principes & alii faciant. Hæ laudabiles sunt & Deo accepta primitiæ adolescentiæ tuæ, quas Deo offers in nostram, Ecclesiæque defensionem, pro quibus retribuet tibi Deus in hoc sæculo & in futuro, non enim solum ratione, sed exemplis quoque manifestum est eos, qui Ecclesiam sanctam Dei, qui summos Pontifices & Romanam ecclesiam adjuvarunt & defensarunt, quique schismata abominantes unitati Ecclesiæ adhæserant, quique hæreticos & schismaticos sunt persequuti, prosperum, felicem, & longævum statum in hoc ævo fuisse sortitos, & post exactam cum omni laude vitam æterna præmia consequutos.

Conatus antipapa Anglos seducere.

Angliæ Regis pietas insignis.

Studiosi Apost. sedis Reges Deo chari.

Itaque persevera, ut cœpisti, charissime fili, suscipiens nostram & sedis prædictæ tutelam, & defensionem pro Ecclesiæ unitate, & ad idem cæteros & literis & nuntiis hortare, prout laudabiliter decrevisti, nam ut plurimum tecum sentient omnes, & per nostrum consensum delebitur macula illa, quæ Ecclesiam labefactat, evanescent conatus & vires eorum, qui adversus Christum Domini surrexerunt, extinguetur incendium illud Aquilonari vento excitatum, cum fuerit principum favoribus destitutum, hoc pacto unitas conservabitur in Ecclesia, neque dabitur occasio aut facultas cæteris in futurum schismata fabricandi. Quod autem firmiter tenes nos pro pace Ecclesiæ & tranquillitate fidelium curam & solicitudinem velle adhibere, rectissime sentis, id neque obscurum fuit antea, neque erit in futurum, nam & omnia egimus secundum Deum, per quæ omnis schismatis occasio tolleretur ad reprimendam perfidiam improborum, & deinceps pro unitate Ecclesiæ & veritate tuenda [quantum honor sedis Apostolicæ patietur] opem & operam impendemus, neque iniquitas aliorum nos a pietate & clementia vocabit, neque claudemus gremium ad pœnitentiam & unitatem Ecclesiæ redeuntibus, expectantes, ut Dei misericordia eorum mentes illuminet splendore suo, &c. Dat. Florentiæ. Commendavit (a) etiam Eugenius Honfridi ducis Glocestriæ eximium studium pro Ecclesiæ conjunctione adversus schismaticorum conatus in Anglia tuenda collocatum: *Est quidem*, inquit, *magna virtus tua*,

(a) *Ibid. pag. 116. & in ms. Alex. VII. pag. 186.*

Dux Glocestriæ Eugenii partes tuetur.

tua, quæ se exercet in his negotiis, quæ Deo placent, & hominibus sunt grata, cum spectent ad salutem Ecclesiæ & unitatis conservationem, pro qua quilibet fidelis, operam, ac diligentiam impendere debet: tot enim hostes illius insurrexerunt qui inconsutilem Christi tunicam scindere conantur, ut nisi fidelium principum virtus & fides existeret, ruinam maximam Ecclesia pateretur. Persevera igitur, ut cœpisti, quoniam a Deo præmia condigna & ab hominibus gloriam & laudem reportabis. Nos vero & sedes Apostolica tibi erimus ex his tuis laudabilibus operibus maxime obligati, &c.

VII. Gener Antipapæ ab eo abhorret. (a) Philelph. lib. 4. ep. 20.

Non Galli modo & Angli sprevere antipapam, verum etiam ejus expectationem refellit ipsius gener Mediolani dux, ut refert Franciscus Philelphus (a) in literis ad Florentinos datis: *Eo*, inquit, *consilia atque mente rem tantam admisisse,* nimirum Amedeum, *fatentur omnes, quod minime futurum dubitasset, ut se gener hic quam cupidissime sequeretur: id quod etiam alios Christiani nominis principes continue facturos sentiebat. Sed Philippus Maria nulla necessitudine, nullis precibus, nulla ingentissimarum munerum ac præmiorum spe induci potuit ut, amantissimo & bene merenti socero in hanc diem obsequeretur, intelligit enim primam sibi necessitudinem esse cum Deo, nec plus cuiquam debere, quam Deo, nec ulla esse munera aut præmia cum virtute Deoque comparanda. XVI. kal. julii anno a natali Christiano MCCCCXL.*

Hispani antipapam execrati.

Execrati etiam sunt antipapam & Basileenses Castellani, quorum doctores, qui Salamanticensem academiam moderabantur, Eugenium verum Pontificem professi aspersas insignibus pietatis & religionis notis literas ei misere, gravissimis effusis querelis in Basileenses, qui Dei Ecclesiam lacerare schismate non perhorruissent: quibus hæc rescripsit Pontifex (b).

(b) Lib. brev. pag. 114. & in ms. Alex. VII. pag. 182.

Dilectis filiis rectori & universitati studii Salamantici salutem.

Agimus primum gratias Deo Salvatori nostro, dilecti filii, qui vobis largitus est scientiam, qua saperetis, quæ sua sunt, tum vero commendamus ex corde vestram devotionem, quæ firmata est supra petram adversus errores eorum, qui in viam sathanæ abjerunt. Necesse est, inquit Veritas, ut scandala eveniant, veruntamen væ illis per quos ea evenerunt. Nam licet Petri navicula variis fluctuum tempestatibus sæpius agitata sit, dextera tamen Domini, quæ illam regit, non sinit submergi, sed in portum tranquillitatis dirigit post tempestatem. Itaque cooperante Eo, qui novit aspera deducere in vias planas, certo tenemus, quod illud Basileense monstrum in Dei contumeliam, in opprobrium fidei, in scandalum Christianorum, in animarum interitum per filios perditionis erectum confringet virtus Altissimi, qui numquam in se sperantes derelinquit. Vos autem prout scribitis perseverate in bona dispositione vestra, & in solita erga nos & sedem Apostolicam devotione. Summam consolationem in Domino suscepimus ex vestris literis, quas tam devote tam reverenter scribitis ad nos, condolentes de iis, quæ contra nos per Basileensium impietatem facta sunt in desolationem Ecclesiæ sanctæ Dei, & ipsius miserabilem scissuram. Sentitis & scribitis recte ac vere, prout decet vestram prudentiam, & multum lætamur studia vestra bonum fructum tulisse in vobis, cum autem qui a vobis exivit, sed non ex vobis det Deus, ut resipiscat a laqueis diaboli. Sed veremur ne ex illis vasis sit, quæ fiunt in contumeliam, ut justitia Domini manifestetur in eis, fuerunt enim semper & sunt multi inimici crucis Christi, qui speciem agni ostentant, ut tanquam lupi rapaces habeant quos devorent, & trahant in suos errores. Vos autem rejecto impio cum sua impietate, suscipite scutum defensionis Ecclesiæ & unitatis, quantum in vobis est, & resistite adversantibus nobis & Apostolicæ sedi, atque authoritatem nostram & dignitatem defendite, ut sic agentes a Deo æterna præmia, & a nobis ac sede præfata retributionem dignam vestris meritis recipere valeatis. Dat. Florentiæ.

Commendati ab Eug.

Fideles præmoniti ut caverent ab antipapa.

Communire etiam cæteros fideles, ne se Basileensium factiosorum & antipapæ mendaciis illaqueari sinerent enisus est Eugenius, posita ante omnium oculos Basileensium ipsorum inaudita improbitate, qui immani flagitio Ecclesiæ pacem confudissent signifero impietatis Sabaudiæ duce, quem pontificatus ingens cupido diu malumque exagitaverat: tum confutavit singulas literarum antipapæ partes, in eoque ostendit infelicissimum esse, quod Felicis nomen sibi indidisset: demonstrat Basileensem conventum justissimis de causis Apostolica authoritate solutum, conciliique majestate caruisse; eos vero, qui antipapam deligere ausi fuerant, nullatenus orbis Christiani regna, eorumque authoritatem referre potuisse: denique non tolerandum esse illius hypocrisim atque imposturam, qui jactaret delatam pontificiam dignitatem se accepisse, ut schismata propulsaret, cum fœdissimum schisma ea accepta conflaret. Quæ literæ (c), licet in iis nonnulla jam dicta repetantur, ob rei tamen gravitatem afferendæ visæ sunt.

(c) Lib. brev. pag. 132. & in eod. ms. pag. 264.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis.

Affligitur summa amaritudine mens nostra & torquetur super ecclesiæ angustiis, quam videmus conculcari pedibus impiorum

& la-

& lacerari ab improbis, qui per sathanæ versutias pietatem Dei & fidem abnegantes, non solum suam perdunt, sed & cæterorum quoque animas in æternam damnationem conantur traducere. Sciebamus tempora mala esse, & peccata hominum multa, sed non existimavimus unquam adeo impietatem & desideria insana quorundam Dei hostium, progressura, ut tanto valuere, tam pestifero morbo Ecclesiam fidelium jugulare & perimere vellent. Credebamus quoque adeo superiorum schismatum pertæsos homines, ut non solum horrere & abhominari, sed etiam persequi deberent eos, qui nova schismata molirentur. At vero reperti sunt non homines, sed hominum figura, immanes belluæ, quæ pudore omni & timore Dei postposito vi, fraude, dolis, corruptela, mendacio pacem Ecclesiæ turbantes, divisiones in ea veluti fidei hostes conentur inferre. Horum dux & archipirata extitit sathanæ alumnus Amedeus dux Sabaudiæ, qui jam sex annis continuis sub ficta hypocrisi & agni pelle rapacis lupi animum gessit, quærens semper discordiarum & scandalorum semina, quibus ascensum sibi ad sedem pontificiam compararet. Itaque id ita palam & intemperanter fecit, ita desiderium suum reprobum non occultavit, ut jam quinque annis palam de eo vulgatum sit, quod postea vidimus subsecutum. Neque contentus erroris pestiferi, neque damnata insania, qua mens ejus dementi & cæca cupiditate oppressa est, alios quoque per suas literas in eandem pestis labem, in eandem perfidiam, in idem præcipitium, confictis mendaciis, conatur attrahere, ut vere de eo constet id propheticum, in circuitu impium ambulare.

Basileensium improbitas in luce collocata.

Scribit, prout literarum suarum testatur principium, se Felicem [vellemus, ut id vere secundum Deum dicere posset, ut esset felix illa felicitate æterna, quæ est vera felicitas appellanda] sed nimium ab illa nomine ejus sacrilega opera distant; qui si noverit quanto se scelere, quam damnanda flagitio, quanto dedecore, quanta infamia astrinxit, non dubitamus, quin se judicet esse omnium, qui vivant, infelicissimum: quæ enim major infelicitas esse potest, quam se constituere novum hæresiarcham, velut alterum Arium ad lacerandum Ecclesiam, ad scindendum populum Christianum, & fideles Christi ad perfidiam traducendos? Quærit per literas justificare iniquitatem suam ad excusandas excusationes in peccatis, cum dudum, ut bene ageret intelligere noluisset. Narrat infelix ille multis verbis, omnes principes Christianos ad concilium misisse, & nos concilio hasisse. Hoc neque diffitemur, sed tunc dicimus ea acta esse, cum verum erat concilium, tum nondum spiritus satanæ in cordibus nonnullorum infusus esset, cum pro reformatione Ecclesiæ non deformatione congregati viderentur, cum essent ibi plures ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, cum nondum se hostes sedis Apostolicæ, a qua omnis conciliorum auctoritas pendet, palam se profiterentur, cum vacare se profiterentur ad quærendam Græcorum unitatem, quæ sola illis maleficæ synagogæ causa fuit concilii ad tertium tempus prorogandi, postquam eorum nefaria mens maligna consilia opera perniciosa ex officina Amedei Sabaudiensis provenientia palam facta sunt: cum appareret palam illos ad scandalizandam Dei Ecclesiam congregatos, cum videretur aperte scissuram per Dei Ecclesiæ hostes ex illius instructione fabricari, cum Græcorum unio nisi in nostra præsentia fieri non posset, cum varia scandala quotidie orirentur, cum solum depressio nostræ auctoritatis & sedis Apostolicæ quæreretur.

Quam falso antipapa Felicis nomen acceperit.

Cumque nos veluti bonus pastor, cui de salute ovium cura erat, transtuleramus tunc concilium ad civitatem Ferrariensem, non concilium postea illud perditorum hominum pestifer conventus fuit, & malignantium synagoga, in qua nulla nisi destruendi & malignandi potestas fuit. Neque ad prætensas suspensionem privationemque, ut asserit, nostram aut erectionem illius idoli execrandi ulli Reges aut principes Christiani consensere, præter illum ipsum Amedeum architectum & fabricatorem omnium scandalorum, sed & nullum quoque fore principem Christianum certi reddimur, adeo modici consilio, adeo parvæ prudentiæ, adeo perditi animi, & prodigum salutis animæ suæ fore, qui illi idolo hærere velit, & se perpetua infamia astringere, qui animam suam & sibi subditorum populorum cupiat perdere, qui potius statuam Moloch dedicatam, quam nos Christi vicarium & Petri successorem velit in terris colere, qui denique cupiat dici a posteris se fautorem schismatis extitisse. At idem longa verborum serie nomina multorum enarrat, qui ad se electionem, sive prophanationem de se factam detulerunt, ac si ignoti homines sint, & qua spe, qua fraude, quibus artibus concitati ad tantum facinus nesciatur, quorum major pars partim metu, partim præmio, partim odio & conscientia scelerum ministri suorum operum extiterunt. Nam profanatio illa a quibus hominibus facta sit, quam abjectis, quam indignis tanto pondere, quis ignorat? Octo ex natione Italica dicuntur fuisse, qui omnes Pedemontani & de dominio dicti ducis, quæ in re manifesta perfidia, & singularis fraus hanc statuam detestabilem fabricantium fuit: nimis abjectum esset Italicum nomen & decus, si ejus auctoritas dignitas circa octo solum ducis ipsius subditos versaretur. Nullus prælatus dilecti filii nobilis viri Philippi Mariæ Angeli ducis Mediolanensis fuit, quin potius, tum hanc machinam

VIII.

Omnium scandalorum architectus fuit.

Describuntur quinam fuerint ejus electores.

fieri

fitri præsensisset, omnes sibi subditos ab illa infami conventicula avocavit. Nullus dilectorum filiorum Venetorum, Januensium, Florentinorum, aut regni Neapolitani prælatus interfuit, cum multi sint singulari doctrina, virtute, prudentia, & sapientia excellentes. Sed octo solum satellites tanquam lictores ducis ab eo ad id opus electi, in quibus nullum vestigium inerat Italicæ vel dignitatis vel auctoritatis. Galliæ nationis octo similiter fuisse narrantur [quorum quatuor præfati ducis subditi, reliqui hi sunt, ut magnum dedecus insurgat tanto regno ita notabilibus prælatis prædito] esse deputatos ad tantam rem, ut ajunt, homines contemptos atque abjectos, qui talis regni nomen & gloriam sustinere non possunt, quin illam potius dehonestant. Ex Hispania præter duos, quorum uterque temeritate propria absque ullo legationis munere Basileæ residebat, omnes Cathalani fuere, & ii aut sine dignitate, aut omni dignitate indigni, & qua vi impulsi, satis constat. Ex Alamania præter episcopum Basileensem homines contempti, potius vino & epulis, quam ullo bono muneri assueti. Hoc est illud egregium consortium ex tam claris hominibus ad electionem, ut dicunt, Pontificis deputatum, certe digni qui talem statuam fabricarent.

Sed fuerint viri eximii, ut prælati omnes, qua auctoritate, quo exemplo, quo more tantum facinus ausi sunt, quod unquam concilium ex iis, quæ vere sunt concilia appellanda, Romanum indubitatum Pontificem ausum est privare? cujus unquam auctoritate [præter Constantiense, & hoc unitatis ratio poscebat] alicujus summi pastoris electio facta est? a quo concilio unquam auditum est deputatos, qui vicarium Christi eligerant, ut schisma in Dei Ecclesia suscitarent? O Salvator noster, quam magna est tua potentia adversus eos, qui oves tuo sanguine redemptas in prædam sathanæ trudere voluerunt! quam distat hoc infame latrocinium a sanctitate & operibus superiorum conciliorum! Reliqua concilia ad tollenda schismata celebrata sunt, hæc pharisæorum sentina schisma novum in Ecclesia excitavit. In aliis de tollendis hæresibus agebatur: isti hæresiarcham tanquam alterum Maumeth in Dei populo excitarunt. In conciliis priscis de pace & concordia fidelium tractabatur, in ista nequissima synagoga fabricatus est gladius ad perditionem animarum, & ad scandala & discordias excitandas, ut non mirum sit ex tam nefaria hominum colluvione perditionis factum atque opus hæresum emersisse.

Ineptiæ antipapæ ignari.

At idem multum disputat de conciliorum auctoritate tanquam alter Augustinus aut Hieronymus, & non simplex homo rudis, indoctus, & penitus literarum ignarus, ut ne ad sacerdotium quidem digne assumi potest, qui si sciret, quæ sit vis conciliorum, quam inferior potestate vicarii Dei, non effunderet tot incassum verba, neque tueretur insaniam quorundam dementium.

Fingit studio pacis conflasse schisma.

Hoc autem ridiculum videtur, immo compatiendum potius tantæ mentis cæcitati, scribi ab eo ad excusationem tantæ prævaricationis, se onus illud sibi injunctum acceptasse ad evitanda pericula, in quæ respectu Christianorum incurrebat, & pro defensione unitatis Ecclesiæ, & ad schismata propulsanda, ut matri Ecclesiæ in suis afflictionibus subveniret, & ut bono publico Christianorum succurreret, multaque ficta pietatis indicia inserit literis homo impius & crudelis, ut fideles Christi a vera fide ad hæresim impiam avertat, ut tenebras falsitatis obducat veritati, & confictis mendaciis, quibus illæ literæ sunt referta, fidelium animas seducat, ut verissime de eo dici possit, venenum aspidis sub labiis suis.

Patefacta ejus versutia.

Scimus veritatem quoque flecti & conculcari ad tempus posse, sed nequaquam extingui aut funditus interire. Itaque confidimus in eo, qui solus est veritatis & fidei suæ protector ac defensor, quod illustrabit mentes fidelium & tergiversationes malignantium, & noctem eorum peccatis obducentium suo lumine reserabit.

Verum, ut ne nos veritatis defensioni defuisse videamur, quis æquo animo ferat tantam mendaciorum congeriem in perniciem hominum fabricatam? nam quæ pericula Christianæ reipublicæ imminebant, nisi quæ illorum malignorum audacia, & scelera procuravit? Quod tunc schisma erat in Ecclesia, quæ divisio, ut ad eam tollendam novo schismate & idolo opus esset? Nulla erant afflictiones, nisi illæ, quibus Basileensium scelera Dei Ecclesiam affixere. Magna pietatis indicia & compassionis signa fuerunt Ecclesiæ unitatem scindere ob regnandi cupiditatem, novam hæresim inducere ob fidei favorem, & tanquam luciferum ponere sedem ab Aquilone, ut esset similis Altissimo, dividere populum Dei, ut adoretur imago bestiæ divisionis ac schismatis institutrix & auctrix, qui bellum pro pace, dissensiones pro concordia, schisma pro unitate, odium pro dilectione, pro quiete afflictiones, superbiam pro charitate in Christiano populo introduxit.

Pro concordia ab eo inducta discordia.

Hæc sunt pii, ut ait, hominis opera, quibus pejora nullus Manichæus, nullus infidelis, nullus Dei hostis facere potuisset. Rem pessimam, Deo hominibusque invisam, & ab omnibus fidelibus vindicandam verborum ambage & misericordiæ obumbratione conatur defendere. Sed ille, cujus lux etiam in tenebris lucet, illuminabit suorum fidelium corda, neque permittet veritatem opprimi potentia, aut a conatu malignantium superari, infundetque mentibus hominum, ut si qui perditionis filii sua sponte voluerunt, nequaquam in

in eundem perditionem se attrahere permittant. Plura schismata in Dei Ecclesia excitata sunt, sed eorum auctores post æternam damnationem, etiam in hac vita legimus meritam pœnam fuisse perpessos, nos autem supplicamus Altissimo non, ut aliquem puniat, sed ut ignoscat illis, & det gratiam ut resipiscentes a laqueis diaboli ad viam veræ pœnitentiæ, & ad gremium sanctæ matris ecclesiæ revertantur.

IX. (u) Pogg. in Felic. antip. invectiva. · Graviter etiam invectus est in eundem antipapam aculeata oratione Poggius (u) Florentinus, qui Pontifici a secretis erat, in qua subdolas illius encyclicas ad fideles pervertendos exaratas literas redarguit contentosque in ea dolos detegit: *Legi*, inquit, *nuper oblatum mihi exemplar cujusdam non epistolæ; sed somnii hominis delirantis, qui quod dicat aut scribat ignoret. Et certe arbitror illum, cujus nomine scripta est, quid ea epistola*

Patrati sceleris immanitas. *contineat tanquam non intelligere, quæ sunt scripta. Quid enim sciat, qui nunquam literas didicit, nullam unquam neque profanam doctrinam perceperit, nullum Dei præceptum legerit. Sed tamen tanta jactantia referta est, tanta verborum magniloquentia, tanto ambitu sententiarum, ut qui ab Amedeo dictam nesciat, ab aliquo ex priscis illis doctissimis viris Romanis Pontificibus profectam putet, Gregorium aut Leonem loquentem existimares, non eum, qui literas nescit, qui sacra ac profana eodem loco habeat, qui religionem in quæstum verterit, qui schisma ad quærendum aurum in Ecclesia excitaverit, qui veritatis, hoc est, ipsius Dei hostis acerrimus tanquam naufragus & nudus omni spe auxilioque destitutus mendicando ac mentiendo omnium spem atque auxilium imploret. Sed nil tibi proderit simulata verborum fucatio, nil illa perversa via. Quem te dicis habere unionis appetitum, notus es omnibus, nota mens, nota facinora. Itaque alias fallacias quæras oportet, cum in his parum profecerit calliditas tua: a multis schisma detestatur. O perversum sanctitatis genus cur potius schisma, quam teipsum hujus scissuræ principem detestaris? cur non abhorres scelus tuum qui illud schisma conflasti? Cur non odis pertinaciam ac pervicaciam tuam, qui fabricantibus scissuram Ecclesiæ fomentum ac robur addidisti? nam quis facem illam barbaram in suum dominum incitavit? Amedeus: quis illorum insaniam contra Eugenium excitavit? nempe Amedeus: quis pecunia illorum cupiditate pervexit? hic idem Amedeus: quis est in idolum adversus Christum erectus? Amedeus: & tu schisma tibi odio esse dices, unitatem appetere profiteris, qui unitatis hostis acerrimus illis gladiatoribus arma porrexisti, quibus scinderent inconsutilem tunicam Jesu Christi?* Nonnullisque interjectis verbis: *A te malorum omnium satore tanquam a præcipuo fonte causa exorta est omnium Ecclesiæ calamitatum. Tu suasor, impulsor, adjutor, author, architectus hujus tam præclari operis extitisti: tu in divisione Ecclesiæ falsam hæreditatem subripuisti, ut tibi partem poneres cum iniquis. At quam humiliter draco loquitur vorax, quam submisse, quam molliter, ut pacem Ecclesiæ videatur appetere. Cur non illam præbet populo Christiano, quam ab ea solus per summum scelus eripuisti? cur non cedis alienæ dignitati; cur non renuntias fastigio te per summum dedecus occupato?*

Sed quod ridiculum est & mihi risum movit plurimum, extollit concilium, ut appellat Basileense & suam prophanationem dicit a Deo provenisse. Magna profecto fuit Deo cura excitare alterum sathanam, qui fidem suam perverteret, qui tartari januas patefaceret, quo ipse suique cultores essent descensuri, magna Amedei merita apud cœlestes erant, ut omnes eniterentur schisma fieri, ut ipse in throno sathanæ constitueretur; nam quod in illa

scelestissimorum factione hominum tuas vires, tuam authoritatem, tuam fidem collocas, recte facis iniquus cum iniquis animo & sententia convenire. Quis enim ignorat qualis fuerit illa tumultuaria inquinatissimorum hominum manus? Quis non novit quales viri, quam nefarii, quam reprobi, quam scelesti in illa sentina nequitiæ fuerunt versati? Apostatæ, fornicarii, incesti, raptores, transfugæ turpi convicti crimine, blasphemi, Deo & suis superioribus rebelles, fæx denique pretio, & mercede a te corruptore conducta illa colluvies fuit, quæ Basileam profecta est, te duce, ad explendas varias libidines, & impunitatem suorum scelerum consequendam. Et infra. Factiosi Basileenses flagitiis contaminatissimi.

At minime cupidum dignitatis pontificalis scribis te fuisse. Quid ergo te impulit, ut homines illos perditos auro, spe, præmio, precibus per quosdam, quos novimus corrumperes, ut tibi faverent induceres, ut te eligerent cogeres, nisi mens cæca? cupiditate dominandi & auri avaritia æstuans, ac fervens ambitione tunc tot pecunias ut nihil prodessent, incassum effudisti? Tu ne gratis nulla alia spe motus animam sathanæ despondisti? At credo illorum patrum gravitas, morum sanctimonia, authoritas te movit, illorum virtus te decepit, & ad credendum eorum decretis te invitavit. Homo simplex eras, rudis, atque illorum perversitatis ignarus, impulsus, deceptus, elusus fuisti, profitearis saltem stultitiam tuam, ut malitiam fugias; satius est enim stultum, quam malum videri. Sed neque deceptus es, neque errore prolapsus, diutius excogitatum præmeditatum, provisum hoc tuum consilium fuit, tu omnium rerum machinator atque instructor, tu schismatis suasor atque impulsor extitisti. Corrupti auro & promissis ab Amedeo. Meditatum diu fuit scelus.

Au-

X. Aucta ex interregno antipapæ insolentia.

Aucta est Amedei insolentia, cum vacuo Cæsareo solio septemviri, qui schismaticorum improbitatem retundere debuerant, tuendæ pacis inani specie pacem confuderant, dum qui Eugenio & Florentino concilio adhærere debuissent, acephalos sese constituere (a) XXI. martii Francofurti professi, neque Eugenii adversus Basileenses, nec Basileensium adversus Eugenium edicta se suscepturos: *Diffidiis*, inquiunt, *sincero corde condolentes non immerito veremur, nisi firmissima fraternaque constantia nostra solidaretur integritas, ipsius diffidii scintilla flammat discordia usque ad apicem columnasque sacri imperii protendat, ut sic utriusque gladii potestate concisa atque confracta alter alteri minime subvenire possit: electio quoque Romani principis, per nos de præsenti celebranda sub prætextu cujuscumque censuræ annullari queat, ideoque hujusmodi periculis quærentes quantum valemus occurrere, at unionem & zelum fraterni amoris inter nos tenacius conservare, ante omnia protestamur, quod per ea, quæ nunc dicimus, ac per alium quemcumque actum, quem facturi sumus ab obedientia & reverentia sanctæ sedis Apostolicæ sanctæque matris ecclesiæ nullo unquam tempore discedere volumus nec in aliquo vacillare, quinimmo prout debito Christianæ religionis, cujus professores sumus & sacramenti vinculo tenemur, ipsam sedem Apostolicam sanctamque universalem ecclesiam matrem nostram sincera mente veneramur & illi integraliter obedire: quia vero inter prædictum sanctissimum dominum nostrum, ac sacrum Basileense concilium* [*quod dolenter sustinemus*] *expressa vigent discordia, adversa quoque quotidie processus & mandata procedunt ab eisdem, quæ mentes nostras adeo perplexas reddiderunt, ut pro debita fragilitatis humanæ de illorum viribus habeamus merito dubitare. Sed quia pro electione Romani principis, in præsentiarum congregati sumus, cui dum adhæremus juxta traditam a D. Carolo IV. Romano Imperatore nobis normam nullis debemus exteris cogitatibus perturbari, sed eidem electioni quietis mentibus intendere, ideoque edicimus & protestamur ac bona fide promittimus, quod in præmissa discordia inter sanctissimum Dominum nostrum & sacrum Basileense concilium nullam partem adversus alteram de præsenti quomodolibet fovere proponimus, &c. Actum Francfordiæ anno Domini* MCDXL. *die* XXI. *mensis martii.* Sanxerant idem principes superiori anno in Moguntino conventu, nimirum neque Eugenio Pontifici conciliove Ferrariensi adversus Basileenses, neque Basileensibus adversus Eugenium adhæsuros, quod si Ludovico Arelatensi pseudocardinali seditionis authori, id adeo visum est indignum, ut exclamarit, referente Æneа Silvio (b): *Illud quomodo stare posset, se minime intelligere, quod neque concilio neque Papæ se obedituros statuissent, quoniam aut illi parendum esse, aut isti, tertium nullum esse tribunal, cui foret obediendum in his, quæ fidem vel animarum salutem respicerent.* Multo magis Eugenio indignum visum est, adeo ut in Germanos sibi non obtemperantes animadvertere decreverit, at illos ex eo effectos pene defectionem ad antipapam moliturus, sed iterum in viam salutis revocatos Basileensium schisma damnasse suo loco dicetur.

(a) Ext. apud Cochl. hist. Hussit. lib. 9.

Neutralium factio in Mogunt. conventu.

(b) Æn. Sylv. lib. 1. de gest. concil. Basil.

Interea eo amentiæ progressi sunt novatores Basileenses, ut cum ipsi essent numero paucissimi, atque ideo nomina in decretis veteri more adiicere eos puderet, se veram esse Ecclesiam jactitarent, negarentque Pontificem legitime, ut fatebantur, electum in cœtu centum & quadraginta episcoporum orientalium & Latinorum Ecclesiam referre; nam si de multitudine agebatur, inferiores numero Basileenses concilii Florentini patribus erant, ut qui unum tantum Cardinalem eumque perduellem, & circiter viginti partim abbates, partim episcopos perduellionis reos numerarent, adeo ut divina oracula ad colorandum facinus ab iisdem usurpata (c) magis Florentino quam Basileensi convenirent: *Si te non audierit dic Ecclesiæ, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis.* Quam autem perperam inferant Basileenses ea concessa hac Apostolis ligandi & solvendi potestate in subditos, datam etiam in Petrum eorum principem sive episcopis Apostolorum successoribus in Petri successorem, demonstrat Joannes Cardinalis tit. S. Sixti (d): *Quod prædicta*, inquit, *authoritas non faciat ad adversariorum propositum, sed magis confirmet propositum nostrum, patet ex ordine temporis, quo Christus verba illa dixit Apostolis, quoniam, ut inquit S. Thomas, in IV. dist.* XXIV. *quamvis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi & solvendi, tamen ut in hac potestate ordo aliquis significaretur, primo soli Petro data est, ut ostendatur, quod ab eo in alios debeat descendere, propter quod ei singulariter dixit Christus. Confirma fratres tuos, & pasce oves meas, id est loco mei, ut dicit Chrysostomus. Præpositus & caput esto fratrum tuorum, ut ipsi te in loco mei assumentes ubique terrarum te in throno tuo sedentem prædicent & confirment.* Et infra: *Eodem modo respondetur ad authoritatem Rabani in glo. Dicimus enim quod potestas data Petro sit data aliis Apostolis, nihilominus*

(c) Basileen. conc. in resp. synod.

Abusi Basileen. divinis oraculis.

(d) Turrecr. sum. de eccl. c. 61.

Potestas ligandi & solvendi primo data Petro.

tamen differenter, sicut exemplariter possumus dicere, quod Deus dedit lumen soli & stellis, sed differenter, quia soli immediate & in plenitudine, stellis vero per medium solis & in minori quantitate, sic Christus dedit Petro immediate & in plenitudine, aliis vero mediante Petro vicario suo generali, & gubernatore totius orbis Christiani, & in quantitate sive mensura per Petrum limitanda secundum partem sollicitudinis, ad quam essent evocandi. Abusi sunt etiam Basileenses hoc oraculo: *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.* Si de conjuratorum exiguo numero & pertinacia glorientur, in ea re inhæsere vestigia hæreticorum, quibus numquam fuci ad subornandum flagitium defuerunt; nam illi de translato ad orientalis ecclesiæ promovendam conjunctionem concilio, cujus transferendi a Pontifice nulla umquam major & augustior causa occurrere potuit velut de concitata persecutione in Ecclesiam impudenter questi sunt: *Objiciunt alii (a), quod in sancta synoda, ita schismaticam vocant, permanentes pauci numero fuerunt ad exercendos actus juridicos suspensionis ab administratione papali & depositionis olim Eugenii, ac subsequentis electionis sanctissimi Domini Felicis Papæ V. quæ quidem objectio, si illi debeat suffragari qui synodum persecutus est, qui omnibus modis homines ab ea subtrahere & separare laboraverit, & adversus illos militet, qui tempore persecutionis permanserunt, qui omnes de orbe ad succurrendum & providendum ecclesiæ Dei per epistolas & oratores vocare integro ferre biennio non cessaverunt, quis non videt ex hoc conciliorum auctoritatem prosterni & confundi? nam semper summus Pontifex dum synodum rumpere volet aliquos exiade abstrahere poterit, si autem alii permaneant, objicietur eis paucitas sicque videntes se nihil proficere posse, synodum in tantum deserent, permitteturque agere cuilibet summo Pontifici quidquid libuerit.*

Infanæ Basileensium querelæ.

(a) *Epist. synod. Basil. p.* 146.

Absonæ eorundem argutiæ.

Hæc Basileenses pietatis inane specimen sceleri obtendentes, appellantesque impie persecutorem Eugenium, quod privatis seditiosorum voluntatibus & commodis obstaret, Basileensemque synodum, quæ tot annis tenuerat, in Italiam transtulisset, ob gravissimas & justissimas causas: *Etenim in Basileensi concilio,* inquit Turrecremata (b), *sub colore conversionis hæreticorum aut reformationis Ecclesiæ in capite & in membris practicata sunt multa mala & scandala orta; usurpata enim sunt Apostolicæ sedis privilegia, plurima mala dogmata seminata, &c.* Cumque male se egisse nollent fateri, schisma constarunt & schismatis culpam inique impieque in Eugenium & universum Ecclesiam conjecerunt, donec postea gesta rescindere coactos visuri sumus.

Speciosus Basileensium fucus.

(b) *Turrecr. de eccles. l. 3. c. 69.*

Quod autem attinet ad ignominiam calumniæ, quam illi Romanis Pontificibus inurere ausi sunt, quasi publicum Ecclesiæ bonum provehi in conciliis nolint, eos temeritatis ita perstringit idem Turrecremata: *Multa in his adversariorum argumentationibus præsupponuntur, ut puta, quod solus Papa inter omnes de concilio obviet bono universalis Ecclesiæ, aut quod ipse videret necessitatem Ecclesiæ & fidei periclitationem nisi concilium continuaretur, & tamen, quod ipse solus nollet continuationem concilii, & multa similia, quæ adversarii facile & temerarie judicant in summis Pontificibus, licet tantæ iniquitatis exempla nusquam superioribus temporibus expresse in aliquo vero Romano Pontifice legerint. Nos respondemus, non quia credamus illa tanta facilitate possibilia, quanta adversarii illa possibilia supponunt, nobis enim non videtur tantum malum de summis Pontificibus facile judicandum, considerata maxime prærogativa illius Apostolicæ sedis, tam ex parte divinæ pollicitationis, quam ex parte excellentiæ meritorum sanctorum Pontificum, qui in ea sederunt, unde Symmachus Papa in cap. non nos dist. 40. dicit. Quis enim sanctum dubitet, quem apex tantæ dignitatis extollit, in quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ a loci prædecessore præstantur, aut enim claros ad hæc fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat.* Hæc merito Turrecremata scripsit adversus Basileenses, qui contra Eugenium egregiis virtutibus in Ecclesia universa præfulgentem, ac divinæ gloriæ propagandæ excindendæque Mahumeticæ impietatis studio flagrantem instinctu dæmonum impulsi conjuraverant, ut orientalium ecclesiarum conjunctio conciliata cum Latina ob ipsorum turbas dissolveretur. Ceterum dum aliqui Pontifices a sanctitatis officio defecere, providit Deus, ne ex privatæ personæ vitiis aliquod detrimentum fides pateretur, ut Baronius & Bellarminus Cardinales demonstarunt. At Basileenses cum reformare Ecclesiam se velle jactarent, eam, quantum in ipsis fuit, hæresi & schismate deformarunt, quorum dolos posteriores novatores sunt secuti.

Delapsi deinde sunt Basileenses ad inanes querelas, & qui multa ob perduellionem erant passi, ea se pietatis studio perpeti more hæreticorum jactarunt; & cum omnes, qui ipsorum factionem deseruerant, atque ad Pontificem pro conciliandis Romanæ ecclesiæ Græcis se contulerant, Ecclesiam deseruisse deblaterarunt: se autem cum Apostolis comparare non sunt veriti (c); quam cantilenam hæresiarchæ omnes insusurrare consueverant. Sunt enim hæc blasphemorum & hypocritarum verba: *Sed numquid illi, qui non fugerunt, qui non deseruerant*

Querelæ Basileensium.

(c) *Basileen. in ep. synod. 6. id. nov. 1440.*

Obstinati in perfidia exultere.

sy-

synodum in necessitate, qui non fidem, veritatem & institiam, ita illi colorant schismatis flagitium, *conculcari permiserunt, quique pro his sustinendis tribulationes & dolores, pestem, guerram, penuriam, & ceteras adversitates subierunt, propterea culpandi sunt? Nunquid Apostoli, qui in numero pauci cum Christo permanserunt in tentationibus suis, aliis descendentibus ideo male egerunt?* Male illi gloriabantur manere se cum Christo, dum se a Christi vicario segregabant. Subdunt quoque: *Nonne satis elucidatum fuit in supradicta synodali responsione, quæ incipit.* Cogitanti; *consentiente in hoc & cooperante tunc legato apostolico quomodo illi, qui permanerent in synodo usque ad finem operis sui commendandi essent.* Si autem audiendus visus sit legatus apostolicus, multo magis ipse Pontifex audiendus fuit, & si errantem legatum secuti sunt, multo magis pœnitentem sequi debuerunt: is vero fuit Julianus Cæsarinus S. Angeli Cardinalis, qui Æneæ Sylvio gesta in Basileensi concilio illi objicienti ingenue suum errorem fassus est, hisce verbis (a).

Hæretici comparant se cum Apostolis.

Præsumpsi de meipso, dum essem Basileæ nimis quamvis deceptus decepi, & credens prodesse nocui, in medio Ecclesiæ docens, quæ non didici, cæcus erravi & in tenebris ambulavi, reliqui tandem ecclesiam malignantium, & cum impiis sedere recusavi. Revelavit Dominus oculos meos & consideravi mirabilia de lege sua, cognovi priorem errorem, & quantum a vero prorsus abissent Basileenses plane intellexi. Adii Romanam curiam, & Eugenio cum fuissem rebellis submisi cervicem, a quo misericordiam consecutus ad unionem Græcorum navavi operam, & illis Romanæ ecclesiæ reconciliatis adversus impios Turcas legationem accepi. Castigans castigavit me Dominus & morti non tradidit me, sed humiliatum exaltavit, quia cognito eo errore non perseveravi, sed mox in viam redii, & ex magistro factus discipulus, ex magno parvus expurgato veteri fermento, novum hominem indui & veræ matris lacte nutritus ad fontem veri perveni, quem sancti doctores ostendunt Græci & Latini, quorum una vox est, salvari non posse, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non tenet unitatem, omnesque illas virtutes mancas esse ei, qui summo Pontifici obedire recusat, quamvis in sacco & cinere jacens dies & noctes jejunet & oret, & in ceteris videatur legem implere, quia melior est obedientia, quam victima, & omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta est, & Romanum præsulem in Ecclesiæ vertice constitutum esse constat, a quo nullam ex ovibus Christi exemptam novimus. Ego ad ovile redii, qui diu erraveram extra caulas, & pastoris Eugenii vocem audivi, tu, si sapis, idem facies. Hæc Julianus Cardinalis apud Pium II.

(a) *Jul. Card. S. Ang. apud Pium II. in bullar. retract.*

Jul. Cardin. Cæsarinus initio adversatus Eugenio.

Postea errorem agnovit.

Omnes virtutes mutilæ sunt in eo qui Pontifici non paret.

Addidere aliud sophisma Basileenses sic inquientes: *Quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasionem quærere non obediendi concilio in actibus præfatis? quod si deinceps liberum sit unicuique de actibus synodalibus recipere, quæ volet, quæ volet abjicere, reputare concilium velut habens potestatem cum placuerit cum non placuerit, non reputare, non audire ecclesiam nisi quando & quomodo voluerit, quis dubitat ex hoc omnem conciliorum authoritatem prosterni, omnemque obedientiam illis debitam frustrari?* Hæc illi, cum tantis tenebris schismatis studio se involverent, ut vera concilia a spuriis discernere nequirent, sed ea ratione hæreticalia cum catholicis confunderent, dum nolebant agnoscere ea vera, iisque parendum, quæ confirmantur a Pontifice, utpote Ecclesiæ capite, summoque Dei vicario, quæ ob eodem rejiciuntur rejicienda, ut ex sacris canonibus confirmat Joannes Franciscus Poggius (b): *Generalia*, inquit, *concilia professione Romani Pontificis roborantur*, 16. *di. Propter & cap. sextam c. sancta & c. placuit semperque in constitutionibus per concilium promulgatis authoritas Papæ defertur, ut ita demum sint rata, si ab eo probatur, ut canones ipsi aperte testantur 25. q. 1. §. his ita de elect. c. signific. Præterea Zosimus 25. q. 1. c. 2. Papa ait. Prima sedes unamquamque synodum sua authoritate firmavit.*

Sophisma Basileen. contra Pont. authoritatem.

Quænam acta conciliorum valeant.

(b) *Pogg. lib. de de potest. Papæ p. 3. arg. 25.*

Cum vero Basileenses in superiori sophismate omnia concilia etiam sine pontificio assensu & directione celebrata errare non posse ponerent, Joannes (c) Turrecremata Cardinalis S. Sixti egregie eos confutat; ubi enim concilia quibus inhæret Pontifex Ecclesiæ militantis caput errare non posse demonstravit, tum subjicit de aliis conciliis: *Concilium universale non interveniente consensu & approbatione Apostolicæ sedis errare potest in his, quæ fidei sunt; quæ conclusio exemplis & authoritate ostenditur. Exempliriter patet primo de concilio, quod copioso numero episcoporum conveniente Arimini celebratum est, in quo, ut dicit Hieronymus in altercatione Luciferiani & orthodoxi, nomine unitatis & fidei infidelitas scripta est. Hoc concilium B. Augustinus vocat latrocinium, hoc concilium damnatur in canone in cap. sancta Romana ecclesia, ubi Gelasius Papa inquit. In primis Ariminensem synodum a Constantio Cæsare Constantini filio congregatam mediante Tauro præfecto ex tunc & in æternum confitemur esse damnatam: secundo idem ostenditur ex concilio Ephesino II. quod in eversionem fidei agitatum est, & in ejus correctionem Leo Papa Chalcedonensem synodum instituit:* & sic *de multis aliis possent exempla induci, & illic etiam de Basile-*

(c) *Joan. Turrecr. summ. de eccl. lib. 3. c. 58.*

Demonstratur concilia errare posse si non dirigantur a Pont.

ensi,

eufi, quod & fcandalofum & in multis a fanctorum patrum doctrina erraffe videtur. Præterea, quod concilium præfatum errare poffit fatis aperte colligitur ex B. Ifidoro in c. Domino fancto di. 50. ubi ait, quod fi in geftis conciliorum diftans fententia, inveniatur illius concilii fententia ftandum fit, cujus quidem potior & antiquior extat authoritas, nunquam autem ad invicem poffunt difcordare nifi altero illorum a vero declinante, quoniam fecundum Philofoph. 1. ethicorum, omnia vera confonant, fed falfum eft quod a vero diffonat: hoc autem nequaquam dixiffet Ifidorus fi fuiffet impoffibile concilium aliquod errare. Idem etiam colligitur ex cap. cuncta per mundum 9. q. 3. Item Aug. in epiftola contra Donatiftas ait. Itaque concilium illud perverfum atque nefandum, maxime, ut creditur, traditorum fuit. Ex his exfufflatur fantafia ftulta eorum qui omni concilio non errandi gratiam quafi effentialiter ineffe affirmant, &c. Adjunxere Bafileenfes fubdolas hortationes ad fideles ad eos fuis erroribus irretiendos, concludentes male, fi concilio Bafileenfi antea parendum effet, dum fcilicet authoritate pontificia firmiffima petra nitebatur, etiam poft factam ab ipfis in fummum Ecclefiæ caput confpirationem illi parendum. Denique hanc loci ac temporis notam adjiciunt: *Datum in congregatione noftra generali in ecclefia majori Bafileenfi celebrata vi. idus novembris anno a nativitate Domini MCCCCXL.*

XI.

Inter hos fchifmatis fluctus editum eft in Joanne Cardinale Witellefco domi militiæque clariffimo humanæ calamitatis exemplum. Eum vere an falfo apud Eugenium delatum, inque fufpicionem affectatæ tyrannidis adductum ferunt (a), occulta præterea cum Philippo Maria Mediolani duce agitaffe confilia, arcana cum Nicolao Piccinino colloquia fervaffe, etiamque literas miffiffe accepiffeque. Utcumque fa res habuerit, Antonius Ridus præfectus Hadrianæ arcis in illius aditu multis vulneribus ipfum ftravit, cepitque, cumque armatum agmen, Cardinalem fequens, ut ultionem fumeret, accurriffet, Antonius oftenfis pontificiis mandatis tumultum fedavit. Demum vigefimo poft die vulnerum dolore extinctus eft Witellefcus, ejufque cadaver S. Mariæ fupra Minervam tumulo conditum. Cæfus nimirum eft, cum forocfi fatellitio refiftere auderet: Eugenius enim, utpote juftiffimus fummaque pietate præditus legum ordinem in ipfius caufa fequi decreverat. Præfectum in ejus locum pontificiis copiis Lodovicum Mediarotam Patavinum epifcopum Florentinum ab Eugenio tradunt (b), qui Nicolaum Piccininum Mediolanenfis exercitus ducem hoftemque Ecclefiæ minas Florentinis intendentem prælio fudit (c) die Apoftolorum Petri & Pauli facro; de qua victoria hæc S. Antoninus (d) prodit: *Afferunt plurimi magis Dei virtute, quam viribus vel induftria humana habitam fuiffe victoriam, nam fecundum humanum judicium ille aftutus Nicolaus ita ordinaverat bellum, quod victoria ei cedebat. Huic autem plurimum nocuit avaritia fuorum, nam cum hoftes viderentur jam deficere, & quafi fugere, plures ex Nicolai copiis inclinati ad prædam cœperunt difpergi, inde adverfarii fortiores effecti prævaluerunt. Dignum atique & juftum erat, ut principes Apoftolorum, qui Romanam ecclefiam fuo fanguine confecraverant, ea die martyrii fui Petrus & Paulus caufam Ecclefiæ defenfarent, quæ cum Venetis & Florentinis contra hoftes fuos dimicabat, ac plenam victoriam miniftrarent.* Hiftoriam accuratius defcribit Petrus Andreas de Caftaneis (e) hifce verbis.

MCCCCXL. anno Eugenius Papa IV. cum curia fua valde notabili Florentiæ perfonaliter erat; Ecclefia quidem necnon & Florentini a Philippo Maria duce Mediolanenfi crudeliter vexabatur, & a Nicolao Piccinino dicti ducis militiæ principe ita & taliter, quod major pars caftrorum videlicet illorum, quæ funt a civitate Florentina ad Aretinam & Senarum territorium perdita erant, veneruntque gentes domini capitanei ufque ad planitiem civitatis Florentiæ deprædando bona & homines, & comburendo, ac infinita mala faciendo, ita ut nobiles, cives, & artiftæ civitatis ficut & curiales erant quafi caci, & quid agerent nefciebant, timebant enim non capere bellum & acies producere contra dominum capitaneum, cum effet valde aftutus & copiam maximam hominum fortium haberet, necnon armorum & equorum; Deus autem, qui eft mirabilis in fanctis fuis, & non defpicit neque derelinquit homines in fe fperantes, fed adjuvat, defendit & protegit, cum primo anno jam infinita miracula per B. Andream particulariter curando a diverfis infirmitatibus oftendiffet, & concurfus populorum ad vifitandas ejus reliquias veniebat vota fua portantium & offerentium, revelavit per B. Andream cuidam juveni, qualiter in die S. Petri Apoftoli, qui caput eft Ecclefiæ, quod feftum infra octo dies appropinquabat, bellum & campus caperetur contra prædonem Ecclefiæ inimicum & Florentinorum, contra quem maxima victoria confequeretur, ita quod tota civitas ftaret in canticis & tripudiis, fonis, luminaribus, & proceffionibus. Talis vero juvenis in præceptum habuit, talia intimare decem officialibus baliæ five guerræ civitatis, inter quos erant ifti, ut fum memor, dominus Angelus Jacobi de Acciajolis, miles, Cofmas Joannis de Medicis, Nerius Gini de

(a) Steph. Infiff. ms. archiv. Vat. Blond. dec. 3. lib. 10. S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11 §. 10. Æn. Sylv. l. 2. c. 4. Pog. lib. 7. Corius p. 5. & alii.

Card. Vvitellefcus conjuraffe fertur cum duce Mediol.

Confoffus vulneribus a præfecto molis Adrianæ.

(b) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 11. Pii II. comm. 2.

(c) S. Ant. fup. c. 11. §. 12.

(d) Id. ib.

Nicolaus Piccininus Florentinos vexat.

(e) Petrus Andr. de de Caftan. in vit. S. Andr. Corfini c. 7. Surius & Bolland. ex eo 30. januar.

Ejus graffationes.

Oftenfum a D. Andr. Corfino ut vincendus foret.

de Caponibus, Joanne Petri Bartholomæi, &c. qui quidem juvenis intrepidus & virilis absque aliquo metu intravit in prædictorum congregationem, quos invenit tristes plenosque dolore, quibus ait hilari & jucunda facie, Domini mei decem; quid tristamini cum Deus per sanctos suos & hujus civitatis advocatos contra vestros inimicos sit dispositus ita & taliter pugnare, ut ejus ope talem victoriam obtineatis, qualem in memoria hominum non sit retroacto tempore hanc civitatem habuisse? Itaque confortamini & viriliter agite; quoniam B. Andreas de Corsinis civis vester episcopus Fesulanus de ordine Carmelitarum & in domo ipsorum sepultus, qui noviter tanta miracula ostendit, ita hæc mihi voluit revelare ac præcipere, ut vobis dominis meis intimarem.

Die festo S. Petri pugna committi jussa.

Qui quidem domini & officiales admodum animati & confortati, omni deposito timore, sicut veri fideles & securi de tali revelatione, operam dederunt cum ipsorum capitaneo & capitaneo Ecclesiæ bellum ac pugnam contra inimicos eorum capere ipso festo die S. Petri Apostoli, mira res & quasi inaudita! in paucis horis talis est habita victoria, quod nec unus de inimicis remansit, nam nonnulla persona devota, commorantes ubi actum est bellum sive prope, retulerunt vidisse in aere quemdam episcopum de albo indutum super equum cum baculo in manibus ante se promoventem infinitam aciem armorum contra dictos nostros inimicos & ita ex divina gratia & meritis beatorum sanctorum civitatis Florentiæ advocatorum, & præsertim B. Andreæ de Corsinis recepta est victoria prædicta, & liberata est civitas a tyrannis & per consequens Ecclesia videlicet Eugenius Papa cum toto clero suo. Ex qua victoria ordinatum est maximum festum, videlicet solemnis processio omnium religiosorum, omniumque Florentinorum civium, quibus præceptum est, ut venirent ad ecclesiam Carmelitarum & ibi solemnis missa cantaretur de Trinitate, & de voluntate domini nostri Papæ Eugenii, cui supplicaverant reverendissimi Cardinales sequentes, nempe Dominicus de Capranica, dominus de Columna, dominus Andegavensis dominus Placentinus, dominus S. Mariæ novæ ad requisitionem totius populi Florentini in tali processione omnibus ostensum est corpus ipsius B. Andreæ, quod ita est integrum, ac si hodie mortuus esset. Ascriptus postea est in sanctorum numerum ab Urbano VIII.

Parta divinitus victoria.

Actæ Deo & B. Andreæ gratiæ.

His addit S. Antoninus (*a*) Eugenium x. kal. julii sacra purpura donasse Ludovicum episcopum Florentinum, ac patriarcham Aquilejensem dictum Scarampum sive e Mediarota patria Patavinum, quem a medica arte ad bellicam se contulisse, ac presbyterali titulo S. Laurentii in Damaso insignitum, refert Alfonsus Cicconius (*b*), unaque cum Ludovico Petrum Barbum pontificis ex sorore nepotem ex designato episcopo Cerviensi creatum ordinis diaconum Cardinalem S. Mariæ novæ, qui deinde auctus titulo S. Marci, demum in pontificatu Pauli II. nomen accepit. [1] Cæterum de Ludovico ad patriarchatum Aquilejensem evecto extant Eugenii ad ducem Venetorum datæ literæ (*c*), quibus roget, ut eidem patriarchæ Forijulii provinciam restituat. Plurimas gesserant pugnas Veneti cum patriarcha hujus prædecessore eique terras multas eripuerant, quam ob causam a Basileensi concilio censuris perculsi fuerant. Dissimularat vero rem Pontifex, cum iste de Venetis male meritus esset. Eo autem mortuo ad jura ecclesiæ Aquilejensis asserenda, ineundamque a Venetis gratiam, Ludovicum Venetæ clientem reipublicæ, eidemque plurimum devinctum patriarchatui præfecit, concepta spe, Forumjulium ipsi, utpote non suspecto restitutum iri, sed cum Veneti partam provinciam restituere abnuerent, monuit ducem Pontifex sine magno dedecore & offendiculo publico se ecclesiæ Aquilejensis jura infringi pati non posse, si vero hunc ipsorum amicum & eximium patriarcham respuant, ad aliam quidem dignitatem traductum iri, ac tum Regis Romanorum rogatu alium patriarcham subrogandum, qui forte infensus, certe non Venetus esset futurus.

(*a*) *S. Ant. ubi sup.*

Ludovicus ep. patriarcha Aquil. & Card.

(*b*) *Ciacon. in Eugen. IV.*

Petrus Barbus purpura sacra donatus.

(*c*) *Lib. 11. ep. secr. p. 403.*

Id ægre ferunt Veneti.

Di-

NOTÆ [1] TRanslatio illa Ludovici ex archiepiscopali sede Florentina ad patriarchalem Aquilejensem ab anno isto, in præcedentem transferenda est. Teste enim Sanuto in vita ducum Venetorum anno 1439. die XVIII. decembris in cœtu cardinalium pronunciati fuerunt ab Eugenio Ludovicus in patriarcham Aquilejensem, archiepiscopus Spalatrensis in archiepiscopum Florentinum, Spalatrensibus vero datus archiepiscopus Jacobus Badoerus a Perusio nuncupatus. Porro Sanutus fidem plenam meretur, cum suam illam historiam ex literis, quæ subinde ad Senatum Venetum e variis mundi partibus dabantur texuerit. Hac tamen promotione pontifex nihil minus quam Veneti senatus gratiam promeruit; haud enim diu post missus a pontifice Christophorus quidam Bonifacius, exposuit senatui illi omnes ferme per orbem principes ac præsertim Gallum, Anglum, Hispanum Eugenium pontificem agnoscere & colere; Venetos proinde rogabat, ut optimum aliorum exemplum sequerentur. Cui a senatu responsum datur, Venetos nihil unquam æqui a pontifice impetrare potuisse. Hæc Sanutus ad A. 1439. MANSI

Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari duci Venetorum.

Eugenii monita ad Venetos.

Reversus ad nos dilectus filius noster Franciscus Cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius, multa retulit nobis de amplo honore sibi & in eo nobis, ac Romanæ ecclesiæ multipliciter impenso ab dominio & civibus tuis, narravitque diligenter, quid tecum egerit circa singulas commissionis sibi factæ partes, sed cum cætera suum habitura sint respondendi tempus, unum est quod differri non potest. Id vero a remotioribus principiis ideo repetimus, ut intelligere possit, si volet tua celsitudo & consilium, ac civitas universa, nos eam rem tua magis & civitatis illius patriæ nostræ, quam nostra causa quærere. Credimus te memorem esse, nos a die assumptionis nostræ ad summi pontificatus apicem tam per oratores tuos ad nos missos, quam per nostros, qui aliquali ex causa ad te venerunt, semper tuam celsitudinem exhortatos fuisse, monuisse, ac requisivisse non solum tamquam pastorem & animarum patrem, sed tamquam ex civitate unum singulorum aut fratrem aut filium, ut si misericordiam a Deo nostro, si patem veram, bonam, atque utilem habere cupiebatis, ab hujusmodi rerum ecclesiasticarum retentione, ab aliisque prævaricationibus resipiscentes, omnia emendaretis. Audidit postea, ut cum apud tunc Basileense concilium Ecclesiæ Aquilejensis occasione multas magnasque insurrexissetis agitationes, tot postea tamque magnas promissiones illas, quarum memor esse potes, per oratores tuos publice feceris in ipso concilio, in quo ex omni Christianorum natione oratores & viri præstantissimi affuerunt.

Procedente postmodum tempore, cum in eodem concilio excommunicationis laqueo innodati, & per orbem publicati fuissetis, non levem infamiam, neque contemnendum incurrimus odium vos ad cautelam tam leviter absolvendo: & postquam vestræ contentiones cum patriarcha illo inveteratæ erant, ipseque in multis honestiores terminos fuerat prætergressus, nullam vobis de hoc patriarchatu molestiam ipso vivente dedimus, eo autem defuncto timentes id, quod magna jam ex parte evenit, ne aliqui illum peterent magnates vestræ reipublicæ inimici, scripsimus vobis, ut cum eidem ecclesiæ unum dare constituissemus, qui cum vester esset totus, nemini tamen adeo foret suspectus, quin honoris vestri rationem habuisse videremur, velletis vos disponere ad ecclesiam ipsam cum suis juribus ipsi patriarchæ consignandam, & postea pronuntiato in patriarcham venerabili fratre Ludovico, tunc archiepiscopo Florentino, per literas primum, deinde per dilectum filium magistrum Joannem Carvajal sacri palatii causarum auditorem, & postremo per supradictum Cardinalem Venetiarum suasionibus apud vos, precibus, & quibuscumque potuimus mediis institimus, ut dictam ecclesiam cum juribus & bonis suis dicto patriarchæ consignaretis: quæ autem fuerit responsio vestra & vos omnes scitis, & nos ob doloris admirationisque magnitudinem nunc referre desinimus. Sed rationes sæpenumero scriptas, & per nostros oratores supradictos nostro nomine vobis dictas, ideo nunc replicare libet, ut si post nostram provisionem, quam rationabiliter in hac re statuimus, quidquam vobis adversi evenerit, vos ipsos & neminem alium incusetis, qui nostris consiliis, precibus, & suasionibus a summa in patriam charitate profectis nolueritis acquiescere.

Cur Ludovicus arch. ad patriarchatum provectus.

Diximus sæpe, & identidem affirmamus, offendi a dominio illo Deum nostrum in occupatione Aquilejensis ecclesiæ, nec dubitari debere, quin a majestate Divina ipsam misericordiam, quam in vestris laboribus exinde minorem lentioremque habeatis; nam, etsi certissime probatum est experimento, Deum ubique illis irasci, a quibus ecclesiarum jura impediuntur, tamen sæpenumero audivimus majores nostros dicere solitos, & civitatem nostram, & omnes alios, qui ecclesiæ Aquilejensis terras & jura molestarunt, aliquod passos esse evidens detrimentum: læditur secundo loco noster & Apostolicæ sedis honor, adeo ut temporibus istis quæ, ut nosti turbulentissima sunt, non parva calumniatoribus nostris præbetur occasio de nobis murmurandi, qui dicimur sponte permittere, quod præstans hæc inter Italiæ ecclesias a sæcularibus & uti dicunt ipsi, tyrannice teneatur. Affert etiam tuo illi dominio & civitati ea retentio dedecus & infamiam per Christianum orbem, maxime attentis promissionibus tam a te publice factis per oratores tuos in concilio tunc Basileensi, in quo, ut diximus, tunc aderant ex universo Christiano orbe præstantes viri, qui nunc talia in tuum nostrumque dedecus prædicare non desinunt, & nisi aliter fiat, continuo pejus dicent. Eam vero infamiam, ut ultimæ huic particulæ primo satisfaciamus, utrum negligas nescimus, sed nos certe tenemus abesse non posse, quin istis temporibus Deus totis sensibus sit tollendus, maxime cum innocentia placari oporteat.

Jura ecclesiæ Aquilejensis restituant.

Quantum attinet ad honoris nostri partem, quæ fuit secunda; diximus nos judicio nostro non esse tam pauca de vobis meritos, ut non potius debeatis hanc rem nostram, & non vestram, tam sanctam, tam justam, tam rationabilem, a vobisque toties promissam facere, nec permittere, ut ejus rei occasione ab æmulis susurrantibusque. Et quidem si id neglexerimus, merito laceremur, præsertim quando

do constet damna nostra in vestrum etiam caput redundare. Respondent vero, ut audivimus, nonnulli ex vestris, vera esse & ita se habere quæcumque sunt dicta superius, sed obstare, & ne petitioni nostræ annuatis suadere temporum conditiones, quoniam periculosum nimis videatur patriam Forijulii tanto labore tantisque impensis quæsitam in patriarchæ unius potestate relinquere, hoc præsertim tempore, quando tam multos in circuitu habetis hostes.

Quæ fuerit contraria Venetorum causa.

Quæ quidem responsio nos ad instandum ardentiores facit, cum penitus sit contraria rerum vestrarum saluti, quam nos certe non minus, quam vestrum quisque & quærimus & optamus, neque enim dubitabit aliquis, qui animam a passionibus semotum habeat, quin multi immo omnes ex iis, qui terris patriæ sunt vicini diligentius abstineant a lædendo patriam Forijulii suo patriarchæ subjectam, quam si eam viderint a vobis, ut dicunt, tyrannice possideri. Sed inquiet quispiam diligenter fideliterque in patria conservanda, ad Venetorum commoda statutus erit locumtenens quispiam, ex concilio Venetorum missus; nos autem, qui id in homine alienigena & nobis ignoto fortassis fateremur, dicimus patriarcham hunc a nobis hoc tempore datum, quem non ignoratis Venetum esse, a nemine ex tuis aut fide aut charitate erga patriam aut diligentia superari posse, cum tamen ultra fidem & diligentiam ultra patriarchalem authoritatem aliquid in necessitatibus adjicere possit ad patriæ Forijulii defensionem, a Romanæ ecclesiæ juribus & authoritate, a propriisque, quas habet facultatibus, quod nullo modo nobilis quispiam ex tuo consilio facere posset.

Creandi patriarchæ necessitas ostensa.

Habes ex supradictis causas, habes rationes, quæ nos impulerunt, ut cum vacaret ecclesia Aquilejensis, potius præficeremus illi venerabilem fratrem, qui nunc est, Ludovicum patria Venetum, quam aut ipsam diutius vacare pateremur, quod nullo modo fieri potuisset, aut cogeremur aliquem ex petitoribus ejusdem, quorum nullus satis tibi fidus fuisset facere patriarcham. Unde, nisi passionibus ducimini, intelligere potestis, nos neque propria utilitate ductos, neque ut nostro familiari benefaceremus, quod Dei gratia aliter & multis modis possibile fuit, nobis, eam provisionem fecisse, sed potius, ut in uno eodem negotio satisfaceremus honori nostro, qui detenta diu a sæcularibus ecclesiæ Aquilejensi, cum vacavit, patriarcham, qui patria, fide, affectione, animo, voluntate non minus esset Venetus, non minus honoris, status, & utilitatis Venetiarum patriæ, quæ nos genuit, in omnem eventum rationem esset habiturus, quam quilibet ex illis, quos tuum dominium mittere pro locumtenentibus consuevit, tam rem tantopere optabilem, tantopere illi dominio amplectendam, tam multis, ut nosti, quæsivimus, modis nec tamen impetrare potuimus.

Venetum pro nomine Veneto prælatum fuisse.

Et licet sciamus nos, quantum ad nos attinet, apud Deum esse excusatos, non tamen in hoc gaudemus, quia quanto magis excusati sumus in non tacendo, tanto magis aggravatum est peccatum vestrum in non parendo justis, piis, salubribusque monitis nostris. Nec tamen ideo aut permissuri sumus, quod ipse venerabilis frater Ludovicus patriarcha in vim juramenti vobis & Ecclesiæ præstiti facere teneretur, contra vos procedat, aut nos sententiam excommunicationis fulminabimus, vel ut civitatem, ut par esset ecclesiastico subjiciemus interdicto, cum potius ex animo doleamus, ut excommunicationem ipsam in gravi forma ipso facto incurrisse, & eadem esse periculosissime innodatos, sed cum honorem vestrum usquequaque etiam velimus, patriarcham prædictum ad aliam transferemus dignitatem, & sic dimittet patriarchatum Aquilejensem, quem tamen, cum sit ex principalioribus imperii dignitatibus, velimus nolimus cogemur dare ad requisitionem Regis Romanorum. Qui autem ille sit futurus hucusque ignoramus. Sed unum scimus, quia Venetus non erit, prout nec unquam antea nisi hic noster quispiam fuit, & licet etiam eo casu diligenter curaturi simus, ut vobis sit amicus, quem faciemus; utinam ne rei natura nostram superet intentionem, & pro amicissimo vobis veniat inimicus. Florentiæ III. id. martii anno X.

XII. Fridericus III. ad imperium evectus.

Quod ad Regem Romanorum attinet; hoc anno celebratis ab imperii electoribus Francofordiæ comitiis unanimi omnium consensu renuntiatus (a) est Romanorum Rex Fridericus ejus nominis III. dux Austriæ Ernesti filius & Alberti demortui patruelis, pietate insignis, quem vigesimum sextum ætatis annum tum egisse ferunt, in cujus posteritate imperialis dignitas firmata est. [1] Suscepto im-

(a) Naucl. vol. 2. gen. 40. Cuspin. in Frid. III.

NOTÆ [1] Electores imperii anno isto Francofordiæ coeuntes imperatorem elegerunt Fridericum Austriæ ducem de cujus genealogia vide annalistam hic. Dies & mensis electionis alius quidem & alius ab æqualibus etiam scriptoribus assignatur. Nauclerus apud Spondanum hic num. 1. die III. kal. aprilis electum affirmat; Trithemius media quadragesima convenisse principes ad electionem tradit. Sed in actis Patricianis concilii Basileensis apud Spondanum assignatur dies IV. non. februarii cui sententiæ Sanutus in vita Ducum Venetorum suffragari videtur; scribit enim Friderici in regem Romanorum electionem Venetos die XXI. februarii primo rescisse. MANSI

Indicit conventus Moguntinos pro tollendis dissidiis.

imperio politica septemvirum, qui non sine magno religionis detrimento Florentinæ synodo adhærere nolebant, neque Eugenio adversus Basileenses, nec Basileensibus adversus Eugenium se parituros profitebantur, secutus consilia, conventus solemnes in annum proximum indixit (a) Moguntiæ, ac Regem Francorum ad eos pellicere annisus est (b), ut de sedandis Ecclesiæ discordiis agerent.

(a) *Ext. ejus lit. apud Nic. Clemang. pag. 107. & in ms. bibl. monasterii S. Victoris Paris.*
(b) *Ibid.*

Fridericus Romanorum Rex semper Augustus Austriæ, Stiriæ, Charinthiæ, & Carniolæ dux, comes Tirolis, &c. serenissimo principi Carolo Regi Francorum fratri & consanguineo nostro charissimo salutem & fraternæ dilectionis affectum.

*Dum ad sacri imperii fastigia divina vocati munere tantæ moli gravissimæ gubernationis humeros nostros in Dei nomine, ne suæ videremur ordinationi resistere, sincero corde submisimus inter innumera mala, quibus undique orbis terrarum concutitur, hoc maxime, quo certamen agitur, ut ævo nostro sancta scindatur Ecclesia, animum nostrum eo premit ardentiusque sollicitat, quo eidem Ecclesiæ matri nostræ filialis dilectionis amore & nobili advocationis officio fortius constituimur obligati, ut illis sæva .... patiente pro viribus nostris tributis ab alta diligentia celeri succurramus, atque ad concurrendum in hoc tam necessario ac salutari opere Reges & principes Christiano nomine gaudentes pura sinceritate hortemur; nihil vero ad id æque patrocinaturum conspicimus, quam si catholici simul conveniamus Reges & principes, ecclesiastici & sæculares, ut sentiant, quicumque dissidentes unam esse vocem omnium: tunc enim sperandum, quod nemo usquam illam insidebit aut spernet, nemo non reverebitur, neque non timebit. Unde venerabilium & illustrium nostrorum & sacri imperii principum electorum oratoribus, qui pridem decretum electionis de nostra persona ad culmen imperii celebratæ conspectui nostro attulerant, aliis quoque prælatis, principibus, comitibus, baronibus, proceribus, & viris consularibus nostris fidelibus dilectis deliberate consulentibus, conventionem seu diætam solemnem pro communi constituimus omnium salute in civitate Moguntina, rebus gerendis pluribus ex causis accommoda, in diem festum purificationis gloriosæ Virginis Mariæ proxime futuram, quæ erit secunda mensis februarii, ad quam dextera Dei nobis assistente propria intendimus personaliter nos * transferre, charissimam serenitatem vestram puro cordis affectu roganter quatenus orthodoxorum progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro laude Dei, pro consolatione Ecclesiæ suæ sanctæ, ac totius populi Christiani salute ad conventionem seu diætam hujusmodi idoneos vestros oratores de vestræ fraternæ dilectionis proposito, vitæ quaque & modis, quibus ab imminentibus calamitatibus sancta possit respirare Ecclesia, distincte instructos, & ad tractandum, consulendum, cooperandum, concludendum in his plena vestra potestate fulcitos illuc destinare velitis. Si autem fraternitas vestra convocationem & diætam eandem accedere posset & vellet propria in persona, id profecto ingentem gloriam & rebus gerendis fructum uberiorem afferret. Hortamur denique fraternitatem vestram advertere velle mente fideli, quæ sit nostra exhortatio, quantaque ecclesiæ subsit necessitas, & quam periculosum esset nostrum silentium & agere libeat quod expetimus propter salutem populi, ac decus vestrum, respicientes ad Illum, cujus causa agitur, qui de cælo descendit, ut moriturus homo crucem ascenderet, in qua militans fundatur Ecclesia, quatenus in ea suborta tollantur dissidia & a gravioribus periculis eruatur. Datum Viennæ anno Domini MCDXXI.* [* MCDXL.] ** mensis maji regni nostri anno 1.*

* nos

Carolum Regem ad eos vocat.

De novo celebrando concilio agitatum.

Optasse quoque Carolum Regem cogi concilium in Galliis vidimus, quamvis ambo principes Ecclesiæ pacem redintegrare percuperent, non veram tamen ea in re rationem inibant, dum tertiam tribunal erigere uiterentur, cui Eugenius cum Florentino concilio tum Basileenses subjicerentur: sed non passus est Pontifex novam celebrari synodum, ne novæ turbæ excitarentur: ac demum damnata novatorum Basileensium impietate suscepta a Gallis Germanisque Florentini concilii œcumenici decreta fuerunt.

Negat Eugenius, sed Florentino adhærescendum.

Ungari in Rege deligendo divisi.

Auxere ecclesiasticos tumultus Bohemiæ & Hungariæ bella; cum enim Albertus Rex nullam prolem masculam, ut superiori anno diximus, sed duas tantum filias, & uxorem prægnantem reliquisset, Hungarorum pars Wladislaum Poloniæ Regem sibi Regem delegere (c), ut illius armis a Turcis tuti essent, & Polon. Regina filium interea peperisset, tamen cum in Pannoniam venientem multi suscepere, adhærentibus reliquis Reginæ infantique, qui Christianis sacris susceptis, mox fuit regia corona redimitus, & a matre una cum regno Friderici Cæsaris fidei commendatus. Ille Hungaria, quæ vires se in Turcas colligere, putarat, civili bello attrita est, quæ fuse & copiose Hungari & Poloni scriptores enarrant. Cæterum manavit eadem discordia ad Bohemos, alii enim Ladislaum puerum, Polonum alii, alii Fridericum Regem optavere. Sed Fridericus, quamvis rogatus a Bohemis, ut tutelari vel suo nomine regnum capesseret, utrumque constanter recusavit.

(c) *Æn. Sylv. Europ. c. 1. Turos c. 27. & 50. Crom. lib. 21. Bonf. dec. 3. l. 4. & alii.*

XIII.

Rex Arag. ex Ecclesiæ dissidio rem suam auget.

Non ea celsitudine animi, ac modestia præditus erat Alfonsus Rex Aragonum, qui incensa adeo cupidine Neapolitano regno inhiabat, ut religioni suam

am-

amplitudinem præferret; cum enim suæ ambitioni obsequentem Eugenium non haberet, nolebat profiteri ipsum esse Christi vicarium, nec tamen antipapæ obtemperabat, sed utrumque arte dolisque detinebat. Basileensium quidem decreta in ditione sua promulgari vetuit, regnique præsules Basilea revocavit, ut Eugenium sibi devinciret. Interea tamen, archiepiscopum Panormitanum, non sine magna proditionis labe ad Amedeum misit (a), qui polliceretur regia illi uti summo pontifici obsequia præstanda, atque etiam eum se Romam, aut Neapolim, Cajetamve, vel Terracinam deducturum, si tabulas de ipsius adoptione scriptas confirmaret, regnumque Neapolitanum in ipsum ac posteros conferret. Tum Regem Navarræ atque Henricum militiæ S. Jacobi principem fratres suos sororemque Reginam Castellæ sollicitavit, ut missis oratoribus edicerent Eugenio, ni studere Renato Regi adversus ipsum Alfonsum absisteret, fraternas se partes adversus eum secururos. Quibus rescribens Pontifex (b) ostendit, quam inique Alfonsus vi & armis Neapolitanum regnum sibi subjicere affectaret: contra vero quam juste de Neapolitano ipse regno, utpote sedis Apostolicæ fiduciario sine cujusquam injuria decernere posset; tum quantis studiis pacem cum eodem Rege redintegrare conatus esset.

(a) Surit. annal. lib. 15.

Aragonii principes Eugenio infensi.

(b) Ext. ejus lit. in cod. ms. Alex. VII. pag. 194.

*Charissima in Christo filia Maria Reginæ Castellæ & Legionis, & charissimo in Christo filio * Carolo Regi Navarræ illustribus & dilecto filio nobili viro Infanti Henrico magistro militiæ S. Jacobi de Spatha salutem, &c.*

* Joanni.

Retulit nobis ex parte vestra dilectus filius nobilis vir Petrus de Laparda miles multa de vestra erga nos & sedem Apostolicam devotione, ac affectione etiam singulari, quam geritis ad personam & statum nostrum, de quibus vos plurimum in Domino commendamus. Subdidit præterea preces ex parte vestra, ut placeret nobis concordes esse cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso Rege Aragonum illustri fratre vestro, ut facilius ex hac opportunitate possetis juxta desiderium vestrum prosequi ea quæ spectant ad conservationem status nostri, quod si fieri non posset, saltem desisteremus ab inferendo sibi molestias, & favendo adversariis suis in regno nostro Siciliæ citra pharum, aliter non poteritis deesse honori & statui regio, quia potius oporteret vos velut fratrem & dominum tueri & ei servire. Charissimi & dilecti filii, non erimus longiores in exponendis præteritis rebus circa regnum præfatum, quoniam existimamus vobis esse nota, & præsertim per ipsum Petrum & dilectum filium nobilem virum Ludovicum de la cavallaria, qui ad præfatum Regem super hac interna materia & redierunt, quæ per nos & Regem hucusque acta sunt. Credimus etiam vobis notum esse, qua justitia & quo jure præfatus Rex illud regnum invasit.

Eugenii ad eos lit.

Sed quoniam ipse aliter forsan vobis significavit, volumus vos esse certiores Regem ipsum, nullo jure, nullaque justitia sibi in aliquo favente, occupasse partem ejus regni, & plures urbes expugnasse contra voluntatem nostram, cum id regnum nostrum & Romanæ ecclesiæ semper fuit, & ad nos Regis institutio & regni concessio spectant. Neque vero fuit contentus regni terras & terminos infestare, sed urbem Terracinam & plures alias terras ad nos & dictam ecclesiam nullo medio spectantes occupavit. Monasterium insuper Casinense, quod propter nomen B. Benedicti, qui in illo loco vixit & defunctus est, omnibus Regibus & principibus magnis in honore & reverentia semper fuit, suis castris omnibus spoliavit, & multa alia fecit, in quibus utinam se modestius habuisset. Nos vero viam pacis semper quæsivimus per multa media quæ & honestissima erant, & ab eo honorifice non poterant recusari. Diximus etiam sæpius, si quod jus in ipso regno habere prætenderet, ostenderet illud nobis: & parati eramus sibi justitiam ministrare, & licet nostrum esset dare & auferre jus in regno, tamen volebamus juri, si quod per eum esset quæsitum, acquiescere, quamvis etiam ii, qui jus in aliqua re habent, debeant illud mediante justitia & coram debito judice prosequi, non illud per vim & arma & propria authoritate usurpare, cum illi, qui ita agunt decidant, secundum divinas & humanas sanctiones, ab omni jure, quod antea habebant. Sed iis non obstantibus volebamus jus suum ratum & firmum esse, si quod haberet, dummodo de eo clare & authentice nos doceret. At Rex cum intentionem suam non in ulla justitia, sed in dominandi cupiditate fundasset, respuit semper omnes nostras oblationes; nec unquam viam ullam concordiæ acceptavit.

Respondet Eugenius inique regnum Neap. invadi ab Alfonso.

Ditionis etiam ecclesiasticæ urbes occupatas.

Detrectasse se juri stare.

Misimus quoque ad ipsum nuper de mense decembris legatum pro pace tractanda dilectum filium nostrum Joannem tit. SS. Nerei & Achillei presbyterum Cardinalem, virum sapientissimum absque ullis armis, cupidum pacis, & illis qui Regi favent, & in regno manutenent benevolum & acceptum, quem Rex respuit neque regnum ingredi voluit, neque ipsum audire, sed pro pace nobis bellum denuntiavit, scribens nobis literas diffidatorias, alias vero diffamatorias, quarum tenor erat indignus prudentia tales Reges.

Legatum Cardinalem aditu prohibuisse.

Cogitate igitur charissimi & dilecti filii, & id absque ulla affectione considerato, an vobis videamur errare, si nolumus occupare re-

regnum nostrum prater omne jus, & contra nostram voluntatem, & in alterius prajudicium, qui a nobis justitiam petit, si videtur vobis inhonestum nobis illatam tantam injuriam repellere. Nunquid erramus jura Romana ecclesia tuendo. Nunquid patiendum sit ea per alios invadi, diripi, & hostiliter occupari? Si decreremus, nos velle disponere de illo regno pro libito voluntatis nostra, quis est qui posset nos juste reprehendere? Nunquid nos sibi aut vobis, aut aliis principibus interdicimus, quia de rebus vestris libere disponatis? Nunquid non licet id etiam minimis de patrimonio suo? Qua igitur injuria fit Regi Aragonum, si nolumus ei concedere, quod tenet injuste? Vult nos esse ministros sua cupiditatis, sed in eo fallitur, malumus enim obtemperare Dei praeceptis, quam Regis voluntati, prasertim qua nulla ratione fundetur. Obtulimus ei multas conditiones concordia justitia pravia, quam sequi volumus & debemus, ne cui fiat injuria. Hortati sumus & requisivimus, ut quo jure regnum invasit ostenderet, & nos aequum judicem reperiret. Omnia hac recusavit tanquam qui omne jus habeat situm in sola ambitione, & regni possidendi desiderio. Persuasit sibi vim & arma meliora esse justitia & legibus, & ea sibi regnum esse largitura, sed oblitus est Deum superiorem esse conantibus suis, & illos qui similes vias contra Ecclesiam & justitiam hactenus quasiverunt, meritam ultionem & Dei judicium esse perpessos.

Nos quidem justificavimus semper omnia acta nostra, Deum semper & justitiam ante oculos habentes, nulla passio ad hoc nos movet, sed debitum, quo obligamur Ecclesia pro ipsius juribus ab oppressione tuendis. Facimus quippe qua spectant ad nos, ita ut & Deo & hominibus nostrorum operum rationem reddere valeamus. Si Rex faciet contrarium, si aget quod non debet, a Deo recipiet quod non credet, ipse enim judicabit causam suam, & contra se & Ecclesiam insurgentes reprimet, & legimus & vidimus multos Romanorum Pontificum & Romana ecclesia hostes & rebelles Imperatores, Reges, & alios evanuisse in cogitationibus suis, & meritam poenam suorum conatuum tulisse. Et certe quadam exempla ita ante oculos sita sunt, ut quemvis sana mentis ab ejusmodi rebus ob Dei timorem terrere deberent.

Propositi infelices hostium Ecclesiæ exitus.

Optamus igitur ut Dominus noster Jesus Christus, cujus vicarii sumus in terris, bonam mentem det Regi, & faciat eum resipiscere a suis cogitationibus, & ne velit esse causa desolationis tanti regni, quod jam propter ejus bellum fere consumptum est. Quod si in sua sententia voluerit permanere, vos siquidem devotionem vestram, neque propter eum devietis à via recta, & solita erga nos & sedem Apostolicam devotione & fide. Nolite communicare cum errore fratris, & si impius esse voluerit, absit procul a vobis impietas ejus, nam adest Deus testis cordium, & errorum punitor, & eorum maxime qua fiunt contra Ecclesiam suam, qui cum sit miserator & misericors, tamen justus quoque est & justitiam dilexit vultus ejus, non permittens peccata hominum impunita.

Verum quoniam in fine verborum suorum idem Petrus addidit, quod si placeret nobis, parati eratis mittere solemnes oratores, ac etiam inducere charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Francia illustrem ad mittendum ad nos suos oratores pro hujusmodi concordia tractanda inter regni competitores, respondemus nobis summe placere consilium vestrum, de quo vos plurimum laudamus, & id ut faciatis hortamur, nihil enim magis placet nobis, quam concordia & pax, quam semper optavimus & procuravimus toto corde, & nunc quoque, si prafati oratores venerint, eam diligentiam adhibebimus pro concordia statuenda, ut intelligere possitis nil magis displicere, quam hoc bellum & regni illius desolationem. Speramus autem in misericordia Altissimi & in nostris operibus bonis, quod per oratorum ipsorum prudentiam & cohortationes nostras aliqua media concordia reperientur, & cognoscent omnes, nos nullum odium, nullamque malevolentiam gerere erga Regem Aragonum fratrem vestrum, sed amorem & charitatem, & eum diligere, & desiderare quietem ac pacem suam & regni prafati. Dat. Florentia.

Promota ab Eugenio pacis consilia.

Pacem non coluit Alfonsus, sed Gallos pacis expectatione, ne ea, qua par erat, diligentia expedirent arma, delusit: denique has artes adhibet, copias in hostem duxit, atque Aversam Renato Regi abstulit (*a*), & Antonium Caudolam illius decem promissis ad studium sui perduxit, ac tum fœde ab utroque Rege regnum Neapolitanum attritum est. Laturus autem opem populis Ecclesiæ clientibus Eugenius, Joannem tit. S. Nerei & Achillei presbyterum Cardinalem ad pacem conciliandam amplissima auctum potestate extremo superiori anno miserat (*b*). Et quidem Renatus Eugenio, ut supremo regni Neapolitani domino obsequentem se præbuit, at Alfonsus rejecto legato bellum ursit; in quem Pontifex legatum armis rem gerere jussit (*c*), iniit fœdera cum Genuensibus, ac Blanciardinum Becutum pontificio nomine classem conscendere imperavit (*d*), atque si ea in Trinacriam aliasve insulas impetus verteret, ad jungendos sibi principes instruxit authoritate, si Neapolitana littora petiisset, legato obtemperare jussit. Sed de ea armorum societate anno sequenti.

Pacis expectatione Gallos Alfonsus deludit. Aversam capit.

(*a*) *Collen. l. 6. Sur. l. 15. c. 1. Fac. l. 7. Sum. l. 4. c. 4. & alii.*

(*b*) *Lib. 23. p. 185. ad 193.*

(*c*) *Lib. 5. p. 72.*

(*d*) *Ibid.*

XIV. Quod ad res Hispanas attinet, ingentes

Tumultus graves conciti in Hispania.

(a) Marian. hist. Hisp. l. 21. c. 14. & 15. & l. 22. c. 1. 2. 3. & 4.

tes hoc anno tumultus personcere (a), nam sumpsere arma in Joannem Regem Castellæ, ipsius filius, Reginæ uxor, Joannes Rex Navarræ, & Henricus ordinis militaris, cui e Spatha nomen, magister. Pepererat hosce motus summa nimiaque Alvari e Luna, qua apud Regem valebat gratia, quare ad ejus elidendam potentiam facta est conjuratio; & quamvis composita pax certis legibus fuerit, inter quas ad semestre Alvarez ab regia aula removeri & ablegari jussus, iterum tamen discordia recruduit. Quibus de rebus certior factus Pontifex belli flammam, qua Castellanum regnum conflagraturum videretur, restinguere visus est. Plures extant hujusmodi argumento apostolicæ ad singulos datæ literæ nulla temporis nota consignatæ, quæ tamen non prætermittendæ visæ sunt, atque in primis proposuit (b) Joanni Regi necessariam omnino ipsi pacem, cum in eo bello nulla speranda esset jucunda victoria; si enim vicerit, suos perditurum; si autem succubuerit, magnum in maxima pericula adductum iri: qua eximia sententia ipsum alias usum vidimus.

(b) Lib. brev. p. 118. & in ms. Alex. VII. pag. 189.

Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ & Legionis illustri salutem.

Ad pacem ineundam excitatur Castellæ Rex.

Cum audiverimus, non absque summo animi mœrore, certas dissensiones & discordias in regno tuo etiam inter te, & charissimum in Christo filium nostrum Joannem Regem Navarræ illustrem & ejus fratrem exortas, ex quibus dubitatur ne majora scandala oriantur, nos solliciti de statu & honore tuo & regni tui; tanquam peculiaris bonique ac devoti nostri & Ecclesiæ filii, ac cupientes ut pax & concordia vigeat inter vos, & in tuo regno inter omnes sit bona concordia, scribimus præfatis Regi & fratri & certis aliis, prout videre poteris per copiam nostrarum literarum præsentibus interclusam. Cæterum de utilitate pacis, ac bellorum malis & periculis, quæ evenire possunt, idem quoque scribimus serenitati tuæ, exhortantes, ut ea solum sapias, quæ sunt pacis & concordiæ tui regni; ea est enim conditio hujus dissensionis, ut etiam vincendo perdas, in tuo enim & de tuo certatur, ut quid exinde pereat tuo damno fiat, & tuæ quoque prudentiæ est, tanquam bonus medicus solet, adhibere ea remedia, per quæ infirmorum ægritudines sanentur, & non pereant ægri. Itaque per Dei misericordiam requirimus tuam prudentiam, ut quantum dignitas & honor regius patitur, amplectaris per omnem viam honestam concordiam atque pacem, decet enim tuam prudentiam majorem curam gerere pacis, quam reliquos, &, sicut bonus pastor facit, curam habere ovium, quæ sua sunt, ut sanari possint, neque velis cum damno regni & tuo ponere te in periculo bellorum, quorum exitus est incertus. Plus aliquando prodest remittere injurias, quam ulcisci & parcere subditis, si cum salute fieri potest, semper laudatum est. Nos quidem ex toto corde te rogamus & hortamur ad pacem, quam Deus bonorum omnium opifex tibi & regno largiri dignetur. Si quid autem ad hanc rem operis aut auxilii afferre possumus, nos require, nam semper prompti erimus ad omnia quæ spectent ad pacem regni & status ac honoris tui conservationem. Datum Florentiæ.

Moventem in ipsum nefanda arma filium corripuit (c) Pontifex, ostenditque quam indignum foret in imbelli ætate jus patri velle dicere, ejusve acta censura notare: in memoriam revocaret exempla a Deo in illos edita, qui parentibus injuriam aliquam intulere, suscepturum viri impii nomen, ac dedecus, quo futuris sæculis hominum odia sibi pareret; in honore potius patrem haberet, pacisque interpres esset.

Admonitus filius ne patri bellum inferat.

(c) Ib. p. 130. & cod. ms. p. 259.

Dilecto filio nobili viro...

Audivimus non absque summa admiratione, & etiam amaritudine mentis, te esse in campis una cum aliis contra charissimum in Christo filium nostrum Joannem Regem Castellæ & Legionis illustrem patrem tuum. Hoc quoniam ita raro accidit, ut monstri simile videatur, filium arma sumere contra patrem, voluimus paterna charitate te veluti filium admonere, eorum quæ tuæ famæ & honori atque animæ saluti conducere arbitramur. Non est tuæ neque ætatis neque prudentiæ velle castigare patrem, aut reprehendere acta sua: cui te parere & subditum esse & divina & humana jura præcipiunt; non est filii præesse patri, aut eum corrigere, sed e contrario: Scire debes filium, qui nec patris verenda contexit maledictionem Dei subisse, eum vero, qui cooperuit, benedictionem consecutum. Quid tu tibi futurum speras si, quod majus scelus, quod deterius est, parentem armis persequaris. Absalon, qui contra patrem David insurrexit, pœnam luit suæ temeritatis. Itaque vide, fili, quid agas, noli subire impii filii nomen, ut id agas, quod in te iram Dei provocet, & omnibus sæculis diffameris, sed honora patrem & ei subditus esto, ut sis longævus super terram. Fuge procul ab armis, ne scelus inexpiabile admittas, & quod omnis ætas damnabit. Nescis, fili dilecte, quanta sit obligatio filii ad patrem, quanta sit vis naturæ, quæ amorem paternum inviolatum servare jubet, quæ præcipit parentibus reverentiam & obedientiam exhibendam? Neque vero ulla justa causa filio esse potest resistendi a voluntate paterna, excepta religione & fide.

Propositum Absalonis triste exemplum.

Ab-

Abstine igitur & recede ab omni certamine, & ab omni re, quæ esset contra patrem tuum, præsertim cum sit tantus & talis Rex, ac ita prudens, ut non egeat tua correctione. Constitue te, quoad potes, mediatorem concordiæ atque pacis, & eam pro viribus quære, quam si adipisci non poteris, sequere mandatum & voluntatem patris, id & justum tibi & rectum puta, quod ipse præscripserit tibi, nam nulla jure, nullo exemplo laudabili potes in ea ætate constitutus refragari voluntati suæ. Ad hoc te hortamur, ad hec te monemus, ut tuæ ætatis primitiæ dicant boni principiis, eam benedictionem consequaris, qua qui caruerunt omni successu & prosperitate caruere. Dat. Florentiæ, &c.

Incenderat filium ejusmodi bello Maria Castellæ Regina, quæ simultatem eum viro gerebat. Hanc monuit Eugenius (a), ut dirimeret prælia, in quibus funesta omnino foret victorie. Nitebatur ipse fratrum Joannis Regis Navarræ & Henrici equitum S. Jacobi principis viribus, præcipuus vero author discordiæ eret idem Rex Navarræ, quem Eugenius saluberrimis monitis erudivit (b), ut moderandis animi motibus operam daret, nec prudentis principis fore in ancipites bellorum æstus se conjicere, ex pace autem, si eam coleret aliisque afferret magnam laudem consecuturum.

(a) Ib. p. 119.
Jo. Rex Navarræ belli in Castella civilis auctor.
(b) Ead. pag.

Eugenius, &c. Requirimus tuam serenitatem & per Dei misericordiam obsecramus, ut sepositis omnibus passionibus, odiis, & indignatione tum propter statum Regis & regni, qui tibi tuendus & defensandus est, tum propter honorem tuum velis omni opera & diligentia quærere & procurare, quæ sunt pacis & concordiæ inter omnes, nec velis spem ullam ponere in rebus fortuitis & incertis, in quibus multi jam decepti sunt, sed sequere consilia pacis, quæ tutiora sunt. Dixit quidam sapiens sæculi, melius esse certam pacem quam speratam victoriam, &c. Agebatur de Castellensæ regiæ procuratione, quem Joannes Rex Aragoniorum principum opibus & armis floreatissimorum potentiam veritus, ne ab iis Castella opprimeretur, Alvaro e Lune, & Fernando Velasco comiti de Hero commiserat: quos Eugenius ad consilia pacis amplectenda hortatus est (c), nec non Joannem tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem concordiæ interpretem agere jussit (d). Sed de eo fœdere iterum anno insequenti dicetur.

Actum in eo bello de Castellæ procuratione.
(c) Ib. p. 120. & 121. & in ms. Alex. VII. pag. 193. & 194.
(d) Ib. p. 119.

XV.
Pia S. Franciscæ mors.
(e) Vit. S. Francisc. Rom. l. 5. c. 18. in actis vetustis.

Interea S. Francisce Romana, quæ ut suo loco diximus, religiosam domum, quam vocant oblatarum congregationis montis Oliveti, condiderat, virtutibus & miraculorum, ac prophetiæ dono clarissima, nona martii die in cœlum migravit (e), cui pleuritida laboranti secunda a febre contracta nocte Christus maxime luce circumfusus, angelorumque & sanctarum animarum turma succinctus se videndum, uti sæpe consueverat, obtulit, eique cœlestes triumphos ob gloriosa cum dæmonibus, a quibus sæpe tentata divexataque acerbissime fuerat certamina, pollicitus est, atque ejus diem exitus designavit. Quo viso recreata, incredibili mentis alacritate rem confessario ac sanctimonialibus suis aperuit, flentesque piis verbis ad constantiam erexit: septem vero dies, quibus morbo tenta est in piis fundendis precibus consumpsit, omnibusque sacramentis se muniri jussit: dumque sacerdos in ejus cubiculo rem divinam faciebat, abalienato ab sensibus animo, divini amoris magna in se incrementa sensit, rogataque ut promovendæ sodalium salutis gratia vitam suam in longius tempus produci a Deo exposceret, se æque ad utrumque paratam seu Deus illam vivere, seu emori vellet. Quamvis porro acerbissimos pateretur dolores, nullum tamen doloris signum dedit, venientesque hilari facie excepit, eosque salubribus præceptis ad virtutem erudivit. Neque singulis diebus, propter morbi vim, horariam precationem, quam de beata Virgine vocant, repetere, & statos orationis dominicæ & salutationis angelicæ numeros percurrere intermisit; carpendæ enim æternæ quietis causa quietem somnumve carpere abnuebat. Demum effuse in preces Angelumque assistentem intuita majori alacritate opus accelerantem, se brevi e vita discessuram agnovit, ac vespertinam Deiparæ repetens precationem, defixisque in cœlum oculis, sensuumque compos placide sanctissimam animam nono martii die ætatis anno quinquagesimo sexto Deo reddidit.

Ejus corpus pluribus diebus insepultum mansit ob ingentes populorum concursus, ejusque membra non obriguere, sed tractabilia, ac si viveret, perstitere, tamque suavem odorem spiravit, ut sacrum illud templum rosis, violis, ac liliis refertum videretur: duo epileptici, plures febri correpti, alii contracti membris solo corporis contactu revaluere, energumeni liberati, pluraque alia edita miracula. Die S. Gregorio sacro in diaconia S. Mariæ Novæ ante aram principem sepulta est, laudataque pro concione inter alios a S. Bernardino Senensi & B. Joanne a Capistrano, qui illam in sanctarum mulierum numerum referendam affirmarunt. Inclaruit deinde miraculorum illius fama in dies, refossumque est xxvii. julii ejusdem anni corpus, ut sepulchrum crustis marmoreis ornaretur, quod omnis corruptionis & labis expers inventum est, ac si tum recenter vivere desiisset suavissimo odore fra-

Extinctum corpus suavissimos odores spirat.

A Beato Bernardino & Jo. a Capistrano laudatur pro concione.

Miraculis claret.

fragravit, summoque omnium stupore non rigida membra, sed ad flectendum facillima reperta fuere. Facti etiam sunt novi ad ejus sepulchrum piorum concursus ob ingentia miracula, quæ illius ope sunt patrata; quare Eugenii IV. & Nicolai V. jussu (*a*), sacra actio de miraculis editis ope S. Franciscæ instituta est a Pio II. & Julio II. repetita, promota a Clemente VIII. demumque perfecta a Paulo V. a quo consultus Robertus Cardinalis Bellarminus hæc inter alia respondit; *Cum ii, qui in album sanctorum referuntur, quasi faces clarissimæ in edito loco ponantur, ut multis mortalibus viam ad perfectionem ostendant, B. Francisca omni ætati, omni sexui, omni gradui exemplar virtutum proponatur, quippe quæ ab ipsa infantia multis annis virginitatem coluit, aliis non paucis in casto conjugio versata est, postea etiam laboriosam viduitatem exercuit, ad ultimum vitam religiosam & perfectam in monasterio duxit, itaque & virginibus, & conjugatis, & viduis, & sanctimonialibus ejus declarata sanctitas mirifice proderit. Quare censeo finem huic tanta negotio jam tandem per sanctitatem vestram omnino esse ponendum.* Decreti itaque fuere a Paulo V. (*b*) anno MDCVIII. sanctarum viduarum honores, atque ab Urbano VIII. Pontifice inventæ ejus reliquiæ maximis miraculis coruscarunt.

(*a*) *Cap.* 20.

A Paulo V. in cœlitum SS. numerum relata.

(*b*) *Bull. to.* 3. *Paul. V. const.* 45.

XVI. Marcus Ephesinus schismatis instaurator.

Claudimus hunc annum Græcorum rebus, quæ aliquorum pertinacissimorum schismaticorum impietate valde turbatæ fuerunt; nonnulli enim ea, quæ Florentina synodus peregerat, aliter quam gesta essent in vulgus sparsere, quorum mendacia refellere aggressus est Bessario egregio volumine, quod Alexii Lascaris Philantropini nomini dicavit, in quo & historicum simul & theologum agit. Inter eos, qui eidem concilio adversati, diu expetitam, tantoque partam labore ecclesiarum conjunctionem postea dissolvere, Marcus Ephesi episcopus exstitit, in quem præter Latinorum elucubrationes (*c*), extant (*d*) Græcorum libelli Georgii Hieromonachi Protusyncelli, Josephi Methonensis episcopi, Gennadii (*e*) postea patriarchæ Constantinopolitani luculentissimi commentarii.

(*c*) *Turrecr. & alii.*
(*d*) *Ext. post acta Flor. conc. to.* 4. *par.* 1. *ex edit. Bin.*
(*e*) *Ext. in ms. Vall.*

Præfert se concilio.

De Marci quidem Ephesini intolerabili arrogantia & impudentia hæc tradit Gennadius ipse (*f*): *Propria opinione deceptus prudentior & sapientior vel ipsa universa synodo esse putabat, quod summæ insaniæ argumentum fuit, unum videlicet hominem universo orbe præstantiorem esse, si enim unus cum uno conferretur, aliquam fortasse haberet rationem, sed universa Ecclesia communiter congregata unum aliquem præstantiorem esse fieri nullo pacto* potest. Laborasse illum morbo epileptico, deque potestate mentis deturbatum fuisse, conquestum se a dæmonibus diverberatum misere planxisse, cum ad synodum vocaretur, idem author refert. Objecisse porro protervum hominem in concilio Florentino libros omnes Græcos a Latinis corruptos fuisse, eumdem tamen ad libros sanctorum patrum corrumpendos incubuisse, fuisseque elusum divinitus ejus improbitatem memorat.

(*f*) *Gennad. advers. Marc. Ephes.*

Vocatus ad synodum planxit se diverberatum a dæmonibus.

Objecit impie Patres a Latinis corruptos.

Nolebant, inquit, *sacri illi viri occidentalium patrum authoritatibus, sed potius orientalium sui dogmatis veritatem confirmare, ne haberetis quid obiicere, sicut factum est. Tu vero cum non posses ferre veritatem, corruptionem & depravates sanctorum doctorum libros appellabat, cum tibi reprehensio magna ab universa synodo adscripta fuit, dum hæc diceres, præcipue prælati interioris Galliæ cum hæc audissent, quod libri orientalium doctorum sunt depravati, alta voce exclamarunt. Hæreticus est maledictus iste, sempiterno anathemate damnetur, doctores enim Ecclesiæ respuit & e medio tollit, & si suis orientalibus doctoribus fidem non adhibet, quidnam diceret de occidentalibus & nostris doctoribus? Orto itaque tumultu surrexisti: sequenti vero conventu cum de authoritatibus magni Cyrilli verba illi facerent, omnino negasti sanctum talia dicere. Cum vero Joannes Epiphanium afferret eadem cum Cyrillo dicentem, hæc etiam depravata & corrupta tu dixisti.*

Deinde coactus profundus ille simul & excelsus theologus ex magno Basilio, ex iis, quæ contra Eunomium scripsit, auctoritates attulit eadem confirmantes quæ superius allatæ, tu vero etiam hunc Basilium depravatum dixisti, & omnes allatos libros corruptos appellens insanus ab omnibus es habitus. Cum etiam famulum Metropolitæ Nicomediæ misisse, ut librum afferret S. Basilii, in quo erat hæc authoritas. Quæ enim necessitas, &c. Ille itaque vel prava mente sua, vel a vobis adductus voluit occultare veritatem, & accepto præ manibus libro cum venisset ad fenestram cogitavit delere authoritatem illam & inventa pagina in qua erat authoritas abiit, ut ferrum caperet, & illam deleret. Sed spiritus veritatis voluit hoc fieri, ne veritas deleretur, & cum aerem insufflasset, & aer paginam vertisset, in qua erat authoritas, ille præ celeritate aliam pro alia paginam secat & accepto libro & festinanter ad synodum allato veniebat magna cum audacia Latinos victurus, sed cum dominus ejus librum aperuisset, & auctoritatem integram vidisset, obtorto oculo in famulum ostendit illi, qui non sine timore exclamavit. Sic me

Meditatus S. Basilii textum conscindere divinitus delusus.

me preces tuæ adjuvent, domine & ego paginam abscidi, quomodo vero iterum integra sit, nescio. Hoc itaque pacto auctoritate integra reperta pudore confusi recessistis, & nunc non te pudet dicere, quod arguisti absurditatem dogmatis Latinorum? oportebat procuIdubio te pudere talia dicere. Auctoritas S. Basilii controversiam omnem dirimebat, quam cum schismatici corruptam insulse dicerent, adhibita fuit a Bessarione (a) postquam rediit Constantinopolim, accuratissima diligentia, ut pervetustos ejusdem S. Basilii libros ante exortam inter Latinos & Græcos controversiam conscriptos consuleret, integramque eam sententiam se in codicibus antiquis reperisse, vitiatam in recentioribus sincere enarrat, & Græcos patres non a Latinis, sed a Græcis suæ & aliorum Græcorum salutis proditoribus fuisse depravatos.

(a) *Bessar. de successu synod. Florent. c.1.*

Corruptores Græci crimen in Latinos transtulere.

Magno & clementissimo viro Alexio Lascari Philanthropino.

Insignis Basilii auctoritas.

Quandam authoritatem B. Basilii, quæ sola omnibus aliis quoad propositum ostendendum antecellit omnis, propterea quod ab aliquibus dubitabatur, an esset B. Basilii, non quia ego quoque aliquid dubii de ea habuerim, minime, sed quia apud alios dubitabatur, nolui dubio uti. Hæc autem est, qua in tertio contra Eunomium suorum librorum beatus ille usus est. Cur enim necesse est, inquit, si ordine ac dignitate, tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse dignitate, namque ipsum secundum esse a Filio cum ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annuntiet nobis, & omnino ab illa causa dependeat pietatis ratio tradit. Hoc igitur omisimus in dogmatico nostro sermone ponere. Ita vero ego certe teneo S. Basilii hanc esse authoritatem, quemadmodum & alios ejus contra Eunomium libros, quibus autem rationibus, tu quoque audias. Cum in hac synodo nostra sex inter nos volumina hujus operis contra Eunomium haberemus, quatuor in membranis antiquissima, quorum tria quidem Mitylenensis archiepiscopi erant, quartum Latinorum, duo vero in papyro, quorum unum erat serenissimi Imperatoris, aliud reverendissimi patriarchæ, quod a monasterio Xantopulorum commode accipiens secum portaverat, quorum itaque sex voluminum quinque ita habebant hanc authoritatem, uti ego nunc allegavi, videlicet qui ab ipso, hoc est Filio, habeat esse Spiritus, & ab eo tanquam a causa dependeat, unum vero dumtaxat, quod videlicet apud patriarcham erat hac authoritate carebat in quibusdam partibus ejus diminutum, in quibusdam superabundans, prout corruptorie, quicumque ille fuerit, mens & manus voluit, demum post celebratum sacrum concilium & nostrum ad urbem Constantinopolitanam reditum, cum proposuissemus omnes illorum sacrorum locorum bibliothecas, tum hujus libri S. Basilii, tum aliorum gratia inquirere, quæcumque nova volumina reperi post hanc contentionem scripta omnia manca prædicta authoritate reperi, quæcumque vero antiquiora erant, & antequam hoc bellum oriretur scripta, hæc vera sana & integra cum authoritate prædicta manent, quæ non pauciora sunt, quam illa, quæ passa fuerant corruptionem, in quibus etiam aliquid reperi, quod & plangendum simul & mirandum est, mirandum quidem, si quis volens adhæret falso, ipse illud fingens, & præsertim veritatem celando, cum intellectus naturaliter veritatem habeat pro objecto, plangendum vero, quod aliqui sint ita fidei veritatem parvi facientes, sine qua est impossibile hominem salvum fieri, ut non solum ejus investigationem contemnant, verum etiam cum clare appareat eam celare, opprimere, atque pervertere conentur: hoc autem tale, quid erat una cum aliis. Duos etiam quosdam libros S. Basilii offendi apud monasterium Christi Salvatoris Pantepopti, unum in pergameno antiquissimum, ut videbatur, quanti vero temporis ignoro, non enim erat annus inscriptus, aliud in papyro ante trecentos annos scriptum, erat enim in fine tempus notatum, ex quo certe habetur tantum temporis præteriisse ab ejus initio, & libri adhuc extant, nisi postquam eos publicaverim e medio sublati fuerant ab illis, qui omnia contra suam ipsorum salutem machinantur. Hæc ambo, uti nos allegavimus, habebant sancti doctoris authoritatem inscriptam. Quidam autem animi audacis, audacioris etiam manus a membranis quidem ferro veritatem delevit, quamquam nihil ei temeritas profuit, cum & locus vacuus manens & syllabarum medietates adhuc existentes & illius audaciam accusent, & veritatem nihilominus ostendant. In papyreo vero volumine atramento perfuso totam illam partem operuit, qua dicitur ab eo tanquam a causa dependere. At post aliquos annos cum hic liber in manus incidisset illius sapientissimi viri Demetrii Cydonii, authoritas prædicta reintegrata est, ille enim cum propria manu in margine illius libri adscripsit; audaciam corruptoris digne reprehendit: in tantum insaniam, tenebras, & ignorantiam nostros homines perpulit eorum contentio.

Perfidia schismaticor. in corrumpendis sanctor. scriptis.

Semirasa auctoritas S. Basilii restituta.

Deinde dicere audent, quod Latini, nostrorumque Veccus & alii, qui Latinos secuti fuerunt, libros corruperint, præsertim cum authoritas hæc tantum ornatum, tantam gratiam & eloquentiam Atticam præseferat, ut non modo Latinos aliquid simile cum tanta gratia in lingua peregri-

Calumniæ Græcor. schismaticor.

na

nu & Graca non possit comprimere, sed ut Græcos quidem præter ipsum Basilium; Latinis etenim lingua propria generaque dicendi a nostris diversa impedimento sunt, ne aliquid ita ornate in nostra lingua conscribant: Et infra. *Præterea cum Vecchus paucis ante annis fuerit, libri vero multo eo antiquiores sint, falsam hanc accusationem & vanum refugium probent. Item hoc idem aliunde probatur: Vir quidam apud Latinos maximæ reputationis Hugon nomine antiquus & longe ante tempora nostra (prætoriti sunt namque fere trecenti anni ex quo fuit) cum de processione Spiritus Sancti scriberet, hanc etiam authoritatem S. Basilii ad bene conclusionem probandam induxit. Hoc autem non Latine scriptum videns dico, verum Græce apud Constantinopolim in quodam libro Græco, non ipsius Hugonis, sed cujusdam Nicetæ archiepiscopi Thessalonicensis, qui ipsi Hugoni contradicit, quamquam ipse Thessalonicensis idem cum Latinis sapiebat, quod enim Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procederet credebat; contendebat vero, ut vulgo dicitur, de umbra asini, neque ipsum verum asserens licere symbolo addi: rem magna profecto devotionis & sapientiæ ac si diceret non oportere veritatem publice prædicare.*

XVII. (a) Bessar. de success. synod. Florent. c. 9. Inter (a) sophisticas argutias schismatici obscuras aliquas sanctorum patrum sententias in alienum sensum detorquebant: Græci in primis eam S. Joannis Damasceni sententiam, Spiritum Filii dicimus, ex Filio vero non dicimus. Respondet Bessario dixisse Damascenum non ex Filio, quia Filius non est primordiale principium Spiritus Sancti: *Si unum nomen esset sufficiens & summam potentiæ eorum identitatem, & summum ad invicem ordinem simul significare, illo profecto omnibus aliis postpositis utendum esset, nec vero non solum impossibile est unum tale reperire nomen, & ideo necessario uno nomine alterum horum, altero vero alterum exprimendum est*. Et infra: *Præpositio, ex, æqualitatem quidem cum de aliquibus duobus vel pluribus accipitur, significat, ordinem vero uniat ad alterum minime*: Et infra: *At præpositio, per, e converso ordinem quidem significat, æqualitatem vero minime, si quid enim ex aliquo per aliquem esse aut fieri dicatur, manifeste apparebit illum, de quo dicitur, per ordinem quemdam ad illum, de quo præpositio, ex, prædicatur habere, & hinc ab eo accepisse id quod per eum fit, æqualitat vero horum ad invicem minime significatur, minoris namque potentiæ semper & authoritatis est ille, de quo præpositio, per, prædicatur, unde sancti patres & doctores tum orientales tum occidentales cum ad potentiæ æqualitatem, immo identitatem Patris & Filii respiciunt, ex Patre & Filio dicunt Spiritum Sanctum procedere & esse, cum vero ordinem eorum ad invicem ostendere volunt, ex Patre per Filium eum procedere & ex Patre per Filium sive ex Deo per Filium eum esse docent. Sunt tamen nonnulli sanctorum, quorum aliqui majoris fecerant ordinem, ut major pars orientalium, aliqui æqualitatem sive identitatem, ut primi occidentalium, & quemadmodum occidentales pluris facientes æqualitatem sæpius utuntur, ex, ita orientales, qui ordinem majoris æstimant, cum quibus & B. Joannes Damascenus connumeratur, per ut plurimum utuntur, raro admittentes præpositionem, ex, non sibi invicem contradicentes, sed diversa significata diversis nominibus exprimentes, quare de mundi creatione, etsi absque ulla ambiguitate ex Filio etiam omnia producta sint prout ex Patre, rarissime tamen reperies apud doctores, præsertim orientales, quod mundus sit productus ex Filio, sed semper per Filium ob illud Joannis: Omnia per ipsum facta sunt, ita magis ordini adhæserunt patres orientales, & ideo utuntur per, quæ sola ordinem significat. Præterea lingua Græca per hanc propositionem, ex, principalem significat causam, qualem Filium esse vel Spiritus vel mundi nullus omnino concedet, quare fugiunt doctores de Filio ipsa ex, uti, ne quis eum principalem causam putaret.*

Cur Græci dixerint per Filium procedere Spiritum Sanctum.

Obiiciebant etiam ex S. Dionysio, ab illo in libro de divinis nominibus Patrem dici solum fontem divinitatis: *Solus fons divinitatis, qua super omnem substantiam Pater est*; ad quæ responsum (b) est a Bessarione, dici Patrem solum fontem, quia non est fons ex fonte, Filius vero licet sit fons Spiritus Sancti, tamen sit fons ex fonte. *Ad illa S. Dionysii, solum fontem divinitatis Patrem dicentis, ut clarius appareat, auctoritatem illam non habere illum intellectum, quam nostri putant, animadvertendum est primo illos doctores, qui etiam Filium dicunt fontem Spiritus Sancti: non dico gratiarum Spiritus Sancti non subsistentium, hac enim abutuntur ad omnia hujuscemodi responsione; sed ipsius personæ Spiritus Sancti. Primo itaque Athanasius in sua contra Arianos oratione illud psalmi*: Quoniam apud te est fons vitæ, *exponens*: Sciebat etenim, *inquit*, Patrem videlicet apud se habere Filium fontem Spiritus Sancti. *Patet igitur, quod ipsam personam Spiritus hic dicit, non gratiam non subsistentem. Habemus enim a S. Basilio traditam regulam, quod cum audimus Spiritum cum additione, Sanctum, nil aliud quam personam Spiritus intelligere debeamus. Cum igitur hic Filius fons Spiritus cum additione Sancti dictus sit, patet*

(b) Bessar. de success. synod. Flor. c. 9.

Auctoritas S. Dionysii expenditur.

Alia S. Athanasii expensa.

tet quod persona ejus fons dictus est. Deinde quoque ipse magnus Basilius, qui hanc nobis tradidit regulam, fontem Spiritus Sancti Filium nominat, dicens: Fons vitæ Filius, *ait enim David ad Patrem:* Quoniam apud te est fons vitæ; *& rursus alius propheta dicit de Judæis:* Me dereliquerunt fontem aquæ viventis: *aqua vero vivens dicitur Spiritus Sanctus:* Et infra: *Quod si quis etiam diceret Patrem solum fontem generationis divinæ, quæ supra omnem substantiam est, tanquam solum Filii simul & Spiritus principium, non ab re diceret: solus enim ille amborum principium est, & solus fons non ex fonte: Filius vero est quidem fons, doctoribus ita docentibus, sed fons ex fonte: hujus autem sententiæ & B. Augustinus in quarta de Trinitate est, ait etenim:* Et quod dicit Dominus: Quem ego mittam vobis a Patre, probat Spiritum Sanctum & Patris esse & Filii, etenim cum dixisset, quem mittet Pater, addidit, In nomine meo, non tamen dixit; Quem mittet Pater a me, quemadmodum dixit: Quem ego mittam vobis a Patre; ostendens videlicet, quod totius divinitatis, vel ut melius dicatur, deitatis Pater est principium. *Hoc beatissimo doctore quem digniorem quæremus mentis Dionysii expositorem?*

Cur Pater dicatur solus fons.

At cum sancti patres Græci sæpius dicant Spiritum Sanctum ex Patre per Filium, schismaticos ad labefactandam veritatem nonnullos finxisse argutias, ut his laqueis imbecillium mentes irretirent observat Bessario in declaratione orationis dogmaticæ (a) sic inquiens: *Sciendum, quod cum doctores dicunt Spiritum Sanctum ex Patre per Filium procedere, vel profluere, & cæteris similia, & ex hoc apparet Filium quoque Spiritus principium esse, quod contra eos facit his quatuor evasionibus hanc veritatem evadere conantur. Primo namque cum rarissime dicant doctores Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, sæpissime vero mitti, profluere, prodire, emanare, scaturire, oriri, ac hujusmodi, fecerunt sibi bene voluntaream distinctionem, quod videlicet verbum procedere, dumtaxat significaret hypostaticam & personalem Spiritus Sancti emanationem, cætera vero vocabula charismatum & donorum ejusdem in nos distributionem, & temporalem in mundum ejus missionem, quam etiam per Filium fieri concedunt. Secundo dicunt quod ideo dicitur, ex Patre per Filium, non quia Filius est principium Spiritus Sancti, sed quia Pater & Filius sunt nomina relativa, alterum vero relativorum non potest dici quin intelligatur alterum, ideo dicendo, ex Patre, necesse est etiam Filium nominare propter vim ipsius relationis. Tertio consubstantialitatem Patris & Filii causam esse ajunt, ut ex Patre per Filium Spiritus esse dicatur, cum enim ejusdem substantiæ sint Pater & Filius, necessario cum dicitur ex Patre, oportet quod dicatur etiam ex Filio. Quarto quia nonnunquam, rarissime tamen & apud poetas, quibus ob angustiam metri, licet metaphorice & abusive vocabulis uti præpositionem, per, aliquando reperserunt idem significare, quod præpositio, cum, dicunt Spiritum Sanctum ideo dici, ex Patre per Filium procedere, quia ex Patre cum Filio simul procedit, & his modis omnes illas authoritates exponunt sive pervertunt. Hæc nos ex ipsamet authoritatum sententia & rationibus verissimis confutavimus, probantes hæc non posse consistere nec opinionibus & verbis sanctorum doctorum convenire, prout ex ipsis verbis clarius videtur.* Addit Græcos de Theodoreto Cyri episcopo objecisse, Illum in œcumenico concilio contendisse adversus Cyrillum non habere Spiritum Sanctum existentiam per Filium vel ex Filio, nec tamen a concilio increpitum fuisse, & concilii silentium pro insolubili argumento a Græcis existimari; at Theodoretum tunc Nestorii hæresiarchæ suscepisse patrocinium, propterea que damnatum, ac multis annis ab Ecclesia exclusum fuisse, quod Baronius quoque fuse in suis annalibus prosequitur.

(a) Bessar. in decl. orat. dog.

Vanæ Græcorum argutiæ ad obscurandam veritatem.

Objectio ex Theodoreto dissoluta.

Eadem solutione usus est Gennadius Scholarius (b) adversus Marcum Ephesinum objicientem auctoritatem Maximi: *Quod,* inquit, *ut validissimum objicis est, quod ait Maximus, Patres illos demonstrasse non esse a se affirmatum Filium esse causam, sed illud denotatum quod per ipsum procedat: hoc enim tu ais & istos nunc reformidantes dicta quidem approbasse & ipsis exemplo Maximi, causam vero Filio tribuere nullo modo voluisse majorem partem; Nos vero ad hæc etiam respondebimus paucis; S. Maximi dictum ita intelligitur, non putat ipse Filium esse causam Spiritus principalem & primordialem, aut principium sine principio, sive causam absque causa, hoc enim soli inest Patri haud quaquam Filio, siquidem quod habet Filius acceptum habet a Patre, a quo etiam est, quare, ut Filius quoque dicatur causa & principium Spiritus Sancti, hoc a Patre accepit. Possumus quippe nos etiam exemplo magni Gregorii dicere causa de causa, lumen de lumine, Deus de Deo, sicut ille dicit, principium de principio. Etsi erga Filius vocatur causa, non tamen a se originaliter, verum ex Patre quidem principaliter, per Filium vero & ex Filio, utpote per Filium & hoc est, quod ait Maximus, ostensum esse ab illis se non asserere Filium causam Spiritus principalem, sed significare*

vo-

(b) Gennad. schol. adv. Marc. Ephesin.

Filius non dicitur principium primordiale Spiritus Sancti.

voluisse, quod per ipsum procedat. Ita igitur & isti hoc sensu tribuentes Filio causam non primordialem recte & pie fecerunt, nam neque nos dicimus Filium principalem seu primordialem Spiritus causam, sed ex Patre, utpote primo principio a nullo principio & principali, ex Filio autem & per Filium, ut per ipsum ex Patre ita credimus, & intrepide prædicamus.

XVIII. In controversia de azymo cum arguerentur Græci eo die, quo institutum est Eucharistiæ sacramentum, non repertum in Judæa fermentatum ex divina lege, finxisse miraculo creatum fuisse a Christo, refert idem Gennadius (a) in libro de quinque capitibus pro concilio Florentino, ac pias causas ob quas orientales fermentato, azymo vero occidentales usi sint, exponit: *Quidam*, inquit, *præter rationem admodum imperite & adeo stolide, ut ita dicam, & impudenter objiciunt quamvis azymorum dies essent, ut dicitis, nec fermentatum inveniri oportebat, tamen cum Deus esset, azymum fermentatum efficere poterat, nihil est enim impossibile apud omnipotentem Deum, nihil esse impossibile apud eum, qui potest omnia, omnes confitentur, nec solum azymum fermentatum efficere, sed & lapides ipsos panes. At necessitatem hanc, qua ad hoc peragendum duceretur, ego perspicere non valeo; quanam de causa statuere voluisset fermentatum potius, quam azymum Corpus suum confici, hanc mihi explicate necessitatem, si nostis, at nunquam poteritis. Nescio etiam cur panem fermento carentem Corpus & Sanguinem suum prohibuisset, vel sua divina consecrationis verba invalida reddere libuisset, sed id neque heretici, neque a Christiana religione alieni sentient unquam, vel dicent; quod autem Dei Ecclesia nullum esse discrimen inter azymum & fermentatum arbitratur multis & egregiis argumentationibus jam ostensum est.*

Controversia de fermentato.

(a) *Gennad. exposit. pro conc. Flor. cap. 42. sect. 8.*

Ficta a Græcis miracula pro confirmando figmento.

Nunc demonstrabitur, quo pacto Romana ecclesia azymum & orientalis ecclesia fermentatum conficit per Gregorium Dialogum virum sanctissimum, qui ante ecclesiarum schismata vixit, cujus commemorationem nostra etiam ecclesia unoquoque anno cum laude facit: hic enim optime causas reddit azymi & fermentati, traditque occidentalem ecclesiam azymum, orientalem fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque & laudabili ratione utramque ad id efficiendum fuisse permotam; scribit enim. Solet multos perturbare quamobrem in Ecclesia quidam panes azymos, quidam offerunt fermentatos. Romana ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commistione suscepit carnem. Sed ceteræ ecclesiæ offerunt fermentatum pro eo, quod verbum Patris indutum est carne & est verus Deus & verus homo. Item & fermentum commiscetur farinæ & efficitur Corpus Domini nostri Jesu Christi vivi, sed sive in azymo sive in fermentato conficiatur, Domini Corpus & Salvatoris nostri sumimus. Audisti quomodo magnus hic pater nullum inter azymum & fermentatum judicet esse discrimen? Quodque indubitato utroque modo conficitur Corpus Domini, idque jam diu usus obtinuit in ecclesiis apud occidentalem inquam & orientalem; nam optime, ut ipse arbitror, declaravit, quod nunc propositum est hanc azymo usam esse propter synceritatem & puritatem carnis Domini, quia immunis & expers est omnis vitii, illam fermentato propter divinitatis & humanitatis unionem in ipsius hypostasi, idque merito, nam ut azymum subtilissimum ac purissimum est, quia sine fermento conficitur (nam fermento pro peccato scriptura utitur) sic & Domini Corpus cum purissimum nec alicujus peccati perceptibile sit in azymi sacrificio conficitur, ac ut fermentatum per fermentum substantiam crassiorem subit, sic & Domini Corpus per humanæ carnis conspersionem in unam divinitatis & humanitatis personam per fermentum indicatur.

Cur Romana Ecclesia in azymo, orientales in fermentato conficiant.

Mystica azymi & fermentati significatio.

XIX. Exorta hoc anno in Liciensi urbe controversia, an lethaliter peccarent, qui ipso paschalis die sacram Eucharistiam non sumpsissent etiam si præcedenti feria quarta ea refecti fuissent, consultus Eugenius hoc responsum dedit (b).

(b) *Bullar. in Eug. IV. const. 20.*

Eugenius, &c. Cupientes purgatum triticum in horreum Domini congregare & inutilibus contentionibus finem dare, attendentes juxta doctrinam B. Augustini, quod solent circumstantiæ scripturarum illuminare substantiam veritatis, & non solum adjacentia, sed etiam præcedentia & subsequentia verba sunt considerando prudenter. Cum dicat canon Ecclesiæ, omnis utriusque sexus: Fidelis saltem semel in anno confiteatur: Et infra. *Suscipiens ad minus in pascha reverenter Eucharistiæ Sacramentum.* Et sequitur: *Nisi de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum; dicimus expresse non intentionis legislatoris fuisse animas illaqueare fidelium sub culpa mortali ad communicandum præcise in die resurrectionis Dominicæ, sed terminum statuisse a pascha ad pascham cum dicit semel in anno.* Et infra. *Ad minus in pascha, &c. mens enim magis, quam verborum sonus est attendenda discrete. Intelligimus itaque optimo jure satisfactum esse canoni, si in hebdomada sancta, vel infra octavam paschæ resurrectionis dominicæ secundum meliorem dispositionem conscientiæ, & opti-*

Qui censendi communicasse in paschate.

A paschate ad pascha.

ptio-

priorem mentis devotionem fideles præparatione debita sanctum Eucharistiæ pignus excipiant, & cum Domino pascha celebrent ad salutem, & huic sententiæ omnes volumus acquiescere, &c. Dat. &c. die VIII. julii MCDXL. pontificatus nostri anno x.

I. Jacobitæ orientales conciliati Romanæ ecclesiæ.

ANnus Redempti orbis millesimus quadringentesimus quadragesimus primus indictione quarta ob Jacobitas orientales, qui Ægyptum incolebant, cum ecclesia Romana in concilio Florentino conciliatos, insignis extitit. Miserat jam ante Eugenius ad illos a schismate revocandos cum apostolicis literis (a) Albertum Minoritam, quas in Syriacum sermonem conversas Joannes eorumdem Jacobitarum patriarcha cum aliis episcopis in ecclesia publice in maxima populi frequentia, ut ipsemet testatur, perlegi jussit. Quibus ingenti omnium plausu, ac gratulatione auditis, Pontificem literis suis, anno superiori exaratis ea de re certiorem fecit, atque ad sedem Apostolicam Andream S. Antonii abbatem facta ei amplissima jungendi sacri inter ecclesias fœderis potestate, legavit. De cujus adventu, rebusque hoc anno cum Eugenio ac synodo Florentina gestis hæc apud Andream e Sancta cruce (b) monumentis consignata sunt: *Die jovis XXXI. & ultima mensis augusti de mane hora duodecima vel quasi, qua hora, quæ pro generali congregatione adscripta fuerat, S. D. N. Eugenio præsidente, ac reverendissimis reverendisque venerabilibus patribus & dominis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, doctoribus & magistris, tam sæcularibus, quam regularibus, hoc sacrum concilium repræsentantibus congregatis, comparuit præfatus dominus abbas Andreas, ut præmissis solemnitatibus in idiomate Syrorum proposuit in hæc verborum forma, prout postmodum in sermone Latino per venerabilem virum dominum Blondum præfati domini nostri Papæ secretarium interpretatum fuerat de idiomate Italico in Latinum, ut sequitur.*

(a) Ext. apud Card. Justin. p. 351.

(b) Apud Card. Just. conc. Flor. p.3. n.8.

Abbas S. Antonii decretus orator a patriarcha.

Oratio ab eo habita.

Cogitanti altam majestatem tuam & meam humilitatem, pater beatissime, tantus suboritur pavor, ut si aliqua erravero in dicendis paucis, primum id mihi indulgeas deprecor; nil enim aliud quam tremor apprehendere potest hominem me, pulvis enim sum & cinis coram te Deo in terris verba faciens. Es namque Deus in terris, & Christus & ejus vicarius, et Petri successor & pater, caput & doctor Ecclesiæ universalis, cui datæ sunt claves claudendi & paradisum cuicumque volueris reserandi. Tu princeps Regum & maximus et magistrorum.

Primatum Romani Pontificis agnoscit.

Quæ omnia & similia considerans, expavesco tuam alloqui sanctitatem, cum maxime ante oculos mentis proponam non solum potestatem tuam, sed sapientiam Latinorum, qui in studio sapientiæ divinarum rerum & disciplina Jesu Christi, quod a principio salutis fidelium imbiberunt, continuo in hæc tempora exercitati ea nunc tenent, & sentiunt, quæ beatissimi Apostolorum principes Petrus & Paulus illis a principio tradiderunt: quæ autem ecclesia, hujusmodi sapientia & disciplina aliquando privata, prima non tenuerunt fundamenta, & a Romana ecclesia matre & magistra separatæ fuerunt, eas permisit Deus gentibus in opprobrium & infidelibus in rapinam, prout evidenter cernere datur in Græcis & Armenis, & pariter in nobis Æthiopibus Jacobitis, postquam anno nongentesimo a vobis fuimus separati.

Orientales conculcatos ab infidelibus propter schisma.

Consolamur vero & mæstitiæ nostræ spem ac rationem amplam assumimus, quod qui tibi concessit Græcos & Armenos in catholicæ fidei unionem latini venire, quique tibi inspiravit, ut nos per dilectum filium tuum Albertum ordinis Minorum ad unionem quærendam invitares, idem piissimus Deus noster suam nobis elargietur benedictionem, ut eadem tecum in catholica Dei Ecclesia sentiamus, quod quidem perficietur. Ego &, ut tu vides, ætate jam gravis e domo sum profectus ad tuæ sanctitatis pedes præstantiamque, superatis terra & maris periculis perventurus, reverendissimi mei patriarchæ orator, ac indignissimus locumtenens, quemadmodum constare videbis in mandatis, quæ tibi ab eodem patriarcha exhibebo, quemadmodum poterit enarrare idem frater Albertus, qui multa mecum pericula, multos subiit labores pro hac dignissima unione fidei Christianæ.

Assensisse pontificem piis Jacobitarum votis, atque orthodoxæ fidei formulam tradidisse, proximo anno visuri sumus. Cæterum Andream abbatem Ægyptium non modo Jacobitarum in Ægypto degentium eorum patriarchæ oratorem fuisse, verum & Imperatoris Æthiopum una cum Petro diacono, [t] ex literis (c) Eugenii constat, quibus Vaticanæ basilicæ canonicis dedit mandata, ut iisdem oratoribus limina Apostolorum adituris sacram Veronicam ostenderent.

II. A Constantino Imp. Æthiopum missi oratores ad Eugenium.

(c) Lib.5. p.100.

Dile.

NOTÆ [t] TRina hic statuitur legatio regis Æthiopiæ ad pontificem, quorum unam gessit Andreas abbas legatus patriarchæ simul & regis Æthiopiæ una cum Petro diacono; aliam vero Æthiopes illi quos Angelus Maurocenus e Rhodo advexerat, ac denique tertiam ab eodem rege missam ad urgendam ecclesiæ suæ cum Romana conjunctionem, de qua Annalista in §. *Post hæc &c.* Erroris hujus occasionem (namque error est) eruditis huc usque omnibus præbuit mendum quod in acta Patriciana nondum hucusque correptum irrepsit. In hæc enim num. CXIX. legi-

Dilectis filiis canonicis & capitulo basilicæ Principis Apostolorum de urbe salutem.

Cum dilectos filios Andream abbatem S. Antonii de Ægypto & Petrum diaconum oratores magni principes Constantini Imperatoris Æthiopum, sive, ut dicitur, presbyteri Joannis, qui devotionis causa ad almam urbem præsentialiter se conferunt, cupiemus pro majori Ecclesiæ ædificatione, atque ut prædictum Imperatorem aliosque sibi subjectos Reges & principes, ac populos pene innumeros ad unionem cum ecclesia occidentali, quam apud nos quærere advenerunt, facilius adducere, & inclinare possint sanctam Dei & Salvatoris nostri imaginem, sive, ut dicunt, S. Veronicam videre, & vos constitutionibus ac aliis ordinibus illius ecclesiæ juramento firmatis id extra debita & constituta tempora facere prohibeamini, devotioni vestræ, ut ipsam sanctam nunc, quando non sunt tempora instituta, prædictis oratoribus cum debito & solito modo reverenter ostendatis, prohibitionibus supradictis, juramento, & quovis alio authoritate Apostolica tenore præsentium vos hoc vice tantum reddimus absolutos, & aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, similibus tenore præsentium & authoritate præcipimus & mandamus. Dat. Florentiæ IV. non. octobris anno XI. Pervenere eodem anno Florentiam alii Constantini Æthiopum Regis oratores, quos Angelus Maurocenus ex insula Rhodo advexit, cumque Angelus ipse reditum pararet, Pontifex cunctos Christifideles ullam ei injuriam inferre vetuit (a), proposita hac justissima causa. Uni-

Ostensa illis Romæ sacra Veronica in Basilica S. Petri.

(a) Lib. 5. p. 107.

NOTÆ legitur; *Florentiæ Eugenius decimam sessionem celebravit VI. Kal. maji anni salutis* 1442. *in qua afferens legatum Zara Jacob magni regis Æthiopiæ, quem presbyterum Joannem vocant, legatum ad concilium &c. orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare, concilium ipsum, ut majorem authoritatem etiam ex loco susciperet, Romam, approbante ipso concilio, transtulit, &c.* Hæc legens annalista, simulque noscens ex literis Eugenii, hoc anno 1441. datis, Legatos quosdam regis Æthiopiæ jam venisse; nodo huic exsolvendo legationem geminam excogitavit, cui tertiam adjecit aliam petitam ex aliis literis Eugenii, quibus Angelum Maurocenum eo nomine commendat; quod Legatos Æthiopes triremibus suis ad concilium transtulerit; ac si scilicet Andreas & Petrus, quos ad se legatos Æthiopum venisse in aliis literis idem Eugenius significaverat, vehi iisdem triremibus Maurocem non potuerint. Quo semel constituto ex tribus Æthiopum legationibus geminæ redduntur, duabus in unam conciliatis. Sed & geminas quæ supersunt in unam convenire posse censeo si mendum irrepsisse in acta Patriciana demonstravero. Id vero non invitus suspicarer; cum acta illa non unum corrupti textus argumentum ibidem exhibeant. Primo enim erratum est in numero sessionum, nam ex sessione VIII. quæ describitur num. CVIII. fit transitus ad sessionem X. sive omissa nona sive ea quæ nona reipsa signanda erat per oscitantiam in decimam transformata. Ad hæc num. CXXVIII. dies XII. kal. julii cum die solemni pentecostes anni 1442. componitur, errore manifesto cum signanda fuerit die XIII. kal. julii. Quemadmodum ergo ibi in die, & mense erratum est; ita forte & error irrepsit in numeralem notam anni illius quo sessio de expectatione Æthiopum ad concilium habita; quæ ita facile reformaretur. *Florentiæ Eugenius nonam sessionem celebrat VI. Kal. maji anno salutis* 1441. *&c.* Ita enim re composita omnia deinceps recto cursu procedunt. Die enim illa aprilis anni 1441. pontifex animos patrum in expectationem legationis Æthiopum erexit, indixitque translationem concilii Romam. Eodem vero anno die XXXI. augusti Andreas abbas cum socio Petro diacono Florentiam pervenerunt, quorum legatorum alter licet patriarchæ oratorem ageret, simul tamen legatione fungebatur pro Constantino Æthiopiæ rege (qui commune regibus illis titulum *Zara Jacob*, idest semen Jacob obtinent, ideo in literis Eugenii Constantinus, in actis vero Patricianis Zara Jacob appellatur.) Auditi a patribus tum publice in concilio, cum seorsum a theologis a concilio & pontifice selectis rationem fidei suæ reddiderunt egregiam. Sed cum non satis cito expediri possent, interim Romam excurrerunt ut SS. reliquias ibi cultas viserent ac venerarentur, quos Eugenius literis suis ad præsides urbis munivit, mandans ut inter cætera Sancti Vultus imaginem quam *Veronicam* appellant intuendam illis permitterent. Venisse equidem illos Romam hoc anno die IX. octobris scribit, qui tunc Romæ agebat Paulus Lælius Petronus in Miscellaneis ad hunc annum his verbis: *Lunedì a dì IX. ottobre* 1441. *venne a Roma uno ambasciatore dello prete Janni, il quale è Signore d' India.* Quæ Petroni verba expendi merentur, cum non unam in rem valeant. Ex illis enim discimus unicum fuisse legationis principem quamvis duo venerint, amboque Romam excurrerint, ut ex literis Eugenii in annalibus hic recitatis discimus. Ex quibus intelligimus cur Eugenius expectare se *legatum* regis Æthiopiæ, non vero legatos pro concilio dixerit. Insuper venisse Indos ad concilium quidam, inter quos S. Antoninus, scribunt; quid hoc significet ex eodem Petroni loco scimus. Denique ex his constat Andream abbatem, qui tunc Romam venit, non patriarchæ tantummodo, sed & Regis Æthiopiæ legatum egisse. Ea religione exsolutos Æthiopes die XIII. rediisse Florentiam idem Petronus asserit, ibique in exordio sequentis anni pridie nonas februarii in *publica sessione*, quam Spondanus male nonam appellat, novoque errore in annum 1441. refert, ad ecclesiæ societatem ipsi pariter, & tota Æthiopum natio admissi sunt; cujus rei pontificias bullas recitat annalista sequenti anno, suo nempe loco, cum datæ sint anno 1441. Florentino stylo, nostro vero 1442. pridie nonas Februarii. Ita ego totam hanc historiam facili ordine compono, cum vicissim illi qui duplicem legationem admittunt, aliam scilicet absolutam anno illo 1442. pridie nonas februarii; aliam vero, quæ nondum pervenerit Florentiam die sexta kal. maji, & rem totam invertant & demonstrare cogantur, quandonam legatio illa secunda, sive Florentiam, sive Romam pervenerit, neque id adhuc veterum authorum testimonio ostenderint. MANSI

Universis & singulis præsentes literas inspecturis salutem, &c.

Constantinus Rex Æthiopum Roman. Ecclesiæ aggregatus.

Cum dilectus filius nobilis vir Angelus Moneocenus miles Sciensis nonnullarum galearum & fustium, quas proprio sumptu tenet, gubernator & dominus, proximis temporibus gratam nobis & plurimum acceptam, & nomini Christiano gloriosissimam dederit operam, perductis ad nostram præsentiam ex partibus insulæ Rhodi magni Æthiopum Regis Constantini, sive ut dicitur Presbyteri Joannis oratoribus, unionem dicti Regis & subjectorum sibi populorum pene infinitorum cum occidentali ecclesia quærentibus, nos eundem Angelum, qui cum ipsis galeis & fustibus aut earum parte ad orientis partes redire intendit, cupientes plena ubique inter Christianos principes securitate atque immunitate & favorabili tractatione gaudere, universitatem vestram, &c. (rogat Christi cultores, ut placide Angelum, nullam ipsis injuriam illaturum, portubus excipiant & commeatu instruant.) *Datum Florentiæ XV. non. octobris anno XI.*

III. Ad instaurandam eandem cum Romana ecclesia Æthiopicæ conjunctionem, Nicodemus etiam abbas, qui Æthiopibus Jerosolymis commorantibus præerat, Regis Æthiopiæ nomine legatum misit (*a*), cujus oratio (*b*) in publico cœtu habita est Florentiæ hoc anno secunda septembris die.

(*a*) *Sander. de visib. monarch. l. 7.*
(*b*) *Ext. in actis concil. Flor. apud Card. Just. p. 3. n. 11. p. 375.*

Expositio oratoris R. P. D. Nicodemi abbatis pro serenissimo & potentissimo Æthiopum Imperatore super Æthiopibus Jerosolymis constitutis.

Habita a Nicodem. abbate oratio nomine illorum.

Omnes homines ad tuam præsentiam pervenientes, pater beatissime, multus tenentur Deo *gratias agere, qui eos fecerit dignos videre in te Christum etiam in terris, inter peccatores homines conversantem. Sed nos in Æthiopia nati multis magnisque cogimur rationibus, qui nobis dedit sacram fidem tuam in præsenti tempore intueri. Primum quod neminem credimus remotiorem ab orbis parte huc se conferre, quam nos, qui non ad extremam modo omnibus partem, sed pene extra ipsum orbem positam incolimus Æthiopiæ regionem.*

Secundum, quia [salva cæterarum pace] non credimus gentem esse aliam, quæ majori fide & devotione Romanum Pontificem veneretur, quod quidem experientia, apud nos notorium esse dignoscitur, ut reversuri in patriam applausus exultationesque nostrorum hominum & populi obviam processuri timere cogamur, quia semper hactenus observatum est, ut venientium a Romani Pontificis conspectu plebs, & omnis sexus ætatis multitudo conferta pedes osculari, & vestis partem, pro reliquiis servandam, lucerare contendat. Unde intelligi potest quanta sit nostris hominibus Romani Pontificis opinio sanctitatis.

Vastitas Abyssini imperii.

Tertio loco majors excipiendum lætitia & jubilo gaudium nostrum, quod majus imperium nostrum, quam aliud esse opinamur, siquidem Reges centum nostro imperio etiam præsente tempore sunt subjecti, & præter hoc gloriæ nostræ pars non est minima Regina Saba, quæ excitata fama sapientiæ Salomonis ita se contulit in Jerusalem, quemadmodum nos, qui licet multo minores simus Regina Saba, ad te venimus qui es etiam plus quam Salomon: ex gente igitur nostra fuerunt Candacis Regina & eunuchus, quos Philippus Domini nostri Apostolus baptizavit, quarum rerum certo magnarum gratia tu, qui maximus es magnatum, nos licet parvulos des libenter, prout confidimus te intueri.

Postremo vero & rationum præstantissima, quibus advenisse lætamur, ea est, quæ ab ipsis effectibus innotuit, & mundo palam est factum, omnes, qui a te & a Romana ecclesia discesserunt, penitus corruisse, nostra tamen inter cæteras ecclesias quæ a prædicta Romana videntur ecclesia recessisse, fortis etiam & potens ac libera existit, cujus quidem rei nullam aliam dicent sapientes causam existere, quam quia aliarum ecclesiarum secessio atque rebellio fuit voluntaria. Hincque eorum populi in servitutem exterminiumque sunt dati, nostra autem intermissio & elongatio a sede tua nequaquam a perfidia aut levitate alia, sed potius processit a provinciarum distantia & a periculis, quæ subeunt commeantes, atque etiam a prædecessorum tuorum Romanorum Pontificum negligentia, cum nulla apud nostros homines sit memoria visitationis aut curæ tot Christi ovium, quam pastorum quispiam ante te voluerit suscipere; nam fert opinio nostra octingentos effluxisse annos, ex quo nullus ante Pontifex Romanus nos vel levi aut unico verbo curaverit salutare. Ignarus fuisse videtur hic abbas historiæ ecclesiasticæ, etenim sæpius conjunctos se Romanæ ecclesiæ professi Æthiopes ab illa doctrina Apostolica erudiri flagitarunt, nam Alexandri III. temporibus sacellum Jerosolymis & in Urbe ecclesiam obtinuit Æthiophum Imperator, (*c*) ad quem instruendum est missus legatus: ad eos autem a Nicolao IV. (*d*) & a Joanne XXII. (*e*) missos sacerdotes pro instauranda veteri cum Romana ecclesia conjunctione, suo loco memoravimus. Pergit Nicodemus orator.

Cur Ægyptii, non Æthiopes in servitutem redacti.

Æthiopes sæpius reconciliati Pontifici.

In hoc itaque summa laus tua & nostri gaudii multitudo consistit, quod tu solus ac primus Imperatorem nostrum ac nostram gentem catholicæ fidei & tibi ipsi studeas unire per vestræ congregationis & operam nostri abbatis Nicodemi servi tui in Jerosolyma constituti, qui nos ad te mittit, quemadmodum in præsentibus literis continetur. Commendat autem abbas ipse tum seipsum, tum & filios suos sanctitati tuæ, ad

(*c*) *Baron. an. 12. A. Chri. 1177.*
(*d*) *Tom. annal. 14. an. 1289. n. 59.*
(*e*) *Tom. 15. an. 1329. nu. ult.*

ad cujus mandata laboreo quofcumque fufcipere eft paratus pro habenda concludendeque fanctiffima naione. Te autem in primis tertum reddit Imperatorem Æthiopum nihil in rebus humanis ducere majus, nihil affectuofius cupere, quam uniri Romanæ ecclefiæ & tuis fanctiffimis fubiici pedibus: tanta magnitudinis apud eum funt Romanum nomen & Latinorum fides, quam tecum Chriftus augere & confervare dignetur in fæcula fæculorum. Amen.

IV. (a) Ext. ead. p. 3. n. 12. pag. 377. Æthiopum in Pontifice audiendo pietas.

Subiiciuntur a Cardinale Juftiniano ejufdem abbatis Nicodemi literæ (a), quibus escufat fe non aufum ob Saracenorum formidinem abire Jerofolymis, Pontificem Chrifti vicarium effe profitetur, fponderque navaturum fe operam, ut facrum foedus eum Rege Æthiopum redintegretur; nec vero res fidei adducturos in controverfiam Æthiopes, fed omnibus, quæ ipfe Pontifex jufferit affenfuros.

In nomine S. Trinitatis hæ litteræ mittuntur ab Jerofolymis per Nicodemum abbatem fuper nationem Æthiopum, quæ dentur magno Patri urbis Romæ Eugenio capiti omnium fedium. Pax tibi & omni fedi, & pax magnitudini tuæ, qui fedes in fede Apoftolorum Petri & Pauli, ita ille loquitur, quod B. Paulus in urbe Romanos Chrifti evangelio imbuerit, ac martyrii corona fuerit redimitus, non quod fummum pontificatum gefferit cum S. Petro, ut recentior theologus fomniavit, cujus opinio ab Innocentio X. damnata eft, *cujus fplendor illuminat mundum. Ego vero ubicumque terrarum fim profternor coram te, non autem ego folus, fed omnes patriarchæ, atque epifcopi, Reges, atque Imperatores inclinantur ante te.*

Cum ad nos devenerant nuncii tui ob caufam fidei, magnam ex eis confolationem accepimus, quem hactenus valde cupiebamus, ut tandem omnes unum fimus ficut Paulus dixit; Unus Deus, una fides, unum baptifma. *Hæc vero res cum ad Regem noftrum pervenerit, maxima illi lætitia futura eft; nam idem admodum cupit, ut omnes in unam fidem pariter uniantur. Ego autem ipfe pro re ifta ad te veniffem, nifi me metus Saracenorum perterruiffet, ne forte res ifta infidelibus palam fiat. Præterea mitto ad te filios meos præfentium literarum latores, qui die Octobris XIV. a me recedentes, opto eos ad me redire celeriter, ut ad Regem noftrum Æthiopiæ fe citius conferant, cui referant cuncta, quæ jufferis, quæ velis, deinde perficere & quæ cœpifti, quoniam ideo Deus Pater te omnibus præpofuit patriarchis & in magna fede et Petri Apoftoli conftitutus quæ caput eft omnium, ut omnes poffes pafcere oves Chrifti.*

Hæc autem cogitatio tua a Deo eft, & tu vere beatus es, qui ad Apoftolorum fimilitudinem pro fide Chrifti talia tentafti, nec tanta fecerant prædeceffores tui. Utinam cuncta ad finem ufque perducas, etenim contaminatio infidelium in unam coacta eft, Judæi Chrifti crucifixores pariter idem confentiunt, Chriftiani vero relicta Apoftolorum fapientia unufquifque in viam fui fenfus, ut libuit, abierunt, & quilibet dicit. Mea fides verior eft, quæ diftinctio nequaquam eft a Deo, fed procedit a diabolo. Tu igitur cura, ut poffint ad unum venire difperfi, ut fit omnium fides una, & ficut fub patribus trecentis decem & octo in Nicæna fynodo facta eft, fic & tu robora fidem, ut illi fecerunt, ut congregemur in unum, quoniam cum in unam fidem pariter convenerimus, Chriftus ex terra promiffionis noftros hoftes abjiciet, & ficut ut ftipula ante faciem venti, non noftra, fed Chrifti noftri potentia faciente.

Poft hæc, o pater magne, ut de unione inter nos facienda aliquid tibi refpondeam, eam quidem de certo nos & Rex nofter vehementiffime cupimus, verumtamen fine ipfo Rege noftro illam concludere non vellemus. Offerimus nos omnes fanctitati tuæ omnes vires, curam, & diligentiam noftram, ut noftro labore ac ftudio unio fecta tecum apud Regem noftrum veraciter, ut jufferis, complectur, quoniam qui aditus vel acceffus ad patriam noftram terra marique Latinis hominibus pene mortalis & impoffibilis eft, a nobis Æthiopibus quamvis inter ingentes labores in dies fæpius frequentatur, verentibus Saracenis ob metum Regis Æthiopum in aliquo nos offendere, quoe infideles Rex ipfe nofter parva opera penitus poffet deftruere. De noftro vero ad tuam fanctitatem adventu patriarcha Jacobitarum penitus nihil novit, fed clam illo & Saracenis ignorantibus, ad te venimus, ne forte, ficut ex varia ratione ambitionis atque perfidia utrique facere folent, negotium unionis præpediretur. Præfentes autem filii mei ad te veniunt, non tecum de fidei veritate difputaturi, fed tuam fententiam audientes recepturi: veritatique fidei, quam ftatueris, confenfuri, quoniam tu fol magnus & verus fplendor creaturarum es, nec lux alia velut a quoquam facile in fæculo reperiri, quæ foli fit præferenda. Quis igitur tecum atque ignarus valeat aut debeat difputare, cum fit tam ingens ac vetufta fapientia Latinorum nota jam orbi terrarum, neque fit juxta evangelicam veritatem difcipulus fupra magiftrum, aut fervus fupra dominum fuum? Poftremo, beatiffime pater, quidquid a nobis velis mitte ad Regem Æthiopiæ noftrum, qui cum ea, quæ cupias, audierit a nobis, iis in nulla penitus refragabitur. Sed quæcumque velis libentiffime audiet atque affentiet, accepturus ingens de fua voluntate folatium, Æthiopum erga Rom. ecclefiam veneratio.

quam

cum sit fidei Christianæ benevolus & obediens, & quæ ad favorem religionis pertinent, avidissime complectatur. Rogamus post hæc beatitudinem tuam, ut filii mei abs te cito expediantur, quatenus se in Æthiopiam transferentes Regi nostro dicere valeant omne, quod jusserit, dominus Deus longos faciat dies tuos, & repleat te omni bono, ac compleat omne desiderium tuum, fidemque tuam confirmet, ac roboret in sæcula sæculorum. Amen. Datum Jerosolymis die XXV. octobris Amet anno Amoberet. Neque hoc loco reticendum est, Æthiopum Regem missis aliis oratoribus ursisse suorum cum Romana ecclesia conjunctionem, quos cum ad synodum œcumenicam orthodoxæ fidei perdiscendæ causa adventare proximo anno accepisset Eugenius, eam Florentia Romam traduxit, qua de re proximo anno agetur.

Noluut disputare de fide, sed eam perdiscere a Rom. ecclesia.

De restituendo Syriæ Christi cultu agitat Eugenius.

Inter hos orientalium Meridionaliumque populorum ad Romanæ ecclesiæ gremium concursus, nonnulli quoque principes Saraceni excitati sunt ad ineunda cum Pontifice fœdera, ex quo ingentes restituendæ Syriæ religionis, quæ in ea defloruerat, spes concepit Eugenius, consiliaque cum Francardino Acri principe contulit. Cum itaque is propterea ad Christianorum oras Pontificis suasu iturus foret, universi Christifideles apostolicis literis (a) sunt præmoniti, ne qua illum injuria afficerent.

(a) Lib. 15. p. 101.

Universis & singulis præsentem inspecturis salutem & Apostolicam benedictionem.

Francardinus princeps fœdus init cum Pontifice.

Cum magnus & potens vir Francardinus Beneabel Saracenus Acri dominus partium Assyriæ ad circumstantes patrium suam aliasque partes Christianorum, nobis suadentibus atque orantibus, intendat se conferre ea tractaturus, gesturus, & operaturus, quæ pro Dei nostri & nominis Christiani in illis partibus collapsi instauratione duximus ordinanda, nos ipsius & suorum saluti consulere intendentes, universitatem vestram, qui Jesu Christi Domini & Dei nostri religionis & fidei gratiam accepistis, in ipso Jesu requirimus & hortamur, nihilominus authoritate apostolica districte mandantes, quatenus eumdem Francardinum cum filiis, societate & quotquot secum ducere volet, & cum armis, pannis, & cæteris rebus tam mari, quam terra per omnia vestra insulas, civitates, terras, castra, & loca venire, transire, morari, & redire permittatis, &c. Dat. Florentiæ IV. id. septembris anno 11.

V. Discussa a Basil. schismaticis præclara Eugenii consilia.

Augusta adeo meditantem divinæ amplificandæ gloriæ proferendæque religionis gratia Christi vicarium schismatici Basileenses retardarunt, ideoque non modo bellum Jerosolymitanum susceptum non est, verum & Græcorum cum Romana ecclesia conjunctio admodum labefieri cœpit: nam & Palæologus Imperator, ubi Albertum Regem, a quo maxime sibi mittenda subsidia speraverat, obiisse in ipso primo belli Turcici conatu, occidentalesque Basileensi schismate disjunctos vidit, a pristino ardore pio descivit, tepuitque in iis, quæ ad schisma penitus abolendum spectabant ad exitum perducendis, quare & Pontifex promissas subsidiarias adversus Turcos copias non ei misit. Explicuit vero majus pietatis studium Constantinus despota, qui Christophoro episcopo Coronensi nuntio pontificio est pollicitus, omnem se daturum operam ut cœpta conjunctio perficeretur constabiliretur que. Cui vicissim spopondit Eugenius (b), numquam illi sedem Apostolicam auxilio defuturam.

Constantinopolitanus Imper. schismatis delendi curas remittit.

(b) Lib. 5. p. 64. & apud Cardin. Just. p. 3. n. 10.

Eugenius servus servorum Dei dilecto filio & excellenti Constantino despotæ Palæologo salutem & apostolicam benedictionem.

Quanto cum desiderio & animi fervore ob Dei reverentiam zeloque catholicæ fidei cupiat devotio tua, ut sancta hæc occidentalis & orientalis ecclesiæ unio Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi gratia nuper tam solemniter, rite, & concorditer celebrata, debitum istic in Constantinopoli & in cæteris Græciæ partibus sortiatur complementum, literæ venerabilis fratris Christophori episcopi Coronensis oratoris nostri & plurimorum orthodoxorum virorum relationes nobis & Apostolicæ sedi nunciaverunt. Nam in ea causa licet per charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum Imperatorem hactenus satis tenuiter & tepide sit processum, tua tamen celsitudo rem ipsam locum & perfectionem suam, quantum in se fieri potest, habere vult & intendit, idcirco in manus præfati episcopi oratoris nostri & Apostolicæ sedis nomine recipientis, super pectus tuum pollicitus es, te ipsum in futurum omnem operam daturum, quo præfata unio fit, ut præmittitur, & omnia quæ illius perfectionem postulant, impleantur, completaque in sui robore & firmitate permaneat. Quorum omnium gratia, dilecte fili, nos & Apostolica sedes primum bonitati divinæ, quæ illa pectori tuo insinuat, tum filiali tuæ devotioni, quæ in sinu retinuit & retinet, plurimum congratulamur, simulque cupimus quasque res devotioni tuæ gratas efficere & operari, volumusque præterea in præsentiarum aliquas facere saltem tibi pro gratitudinis memoria acceptas.

De eo queritur Eugenius.

Promissa Constantini despotæ.

Igitur, favente Deo, cujus causam in hac sanctissima re prosequeris & prosequi, ut præmittitur, intendis, si te in futurum quandoque in Romæorum imperio hujusmodi succedere aut quovis modo præsidere & in

Imperatorem creari contigerit, & stabilimento præfatæ unionis in publicatione & lectione decreti dederis debitum, ut præmittitur, complementum, devotioni tuæ per præsentes nostro & Apostolicæ sedis nomine pollicemur auxilia illa, subventiones, & subsidia, quæ charissimo in Christo filio Imperatori præfato pro tuitione & defensione civitatis Constantinopolis polliciti sumus, quæque illius culpa & tepiditate impleri non potuerunt, in te ipsum & personam tuam, tunc in præfato imperio præsidentem, &, ut prædiximus, unionem hujusmodi jam prius per te perfectam & illius in sui firmitate manutenentem perficere, ac debitis provisionibus adimplere; illud etiam addentes, ut nunquam Romanam ecclesiam & Apostolicam sedem tibi defuturam esse dubites, eidem debitam & devotam reverentiam exhibendo, dum etiam per semitam justitiæ incesseris atque unionem hujusmodi sacrosanctæ necessarium complementum tam fideliter quam potenter adhibueris. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLI. XI. kal. maii pontificatus nostri anno XI.

Cur submissa Græcis auxilia.

Promissa despotæ.

VI.
Libellus supplex porrectus Eugenio a Græcis Cypriis.

Inter hæc expostularunt Græci Cyprii, non servari a Latinis synodale de conjunctione decretum, atque a nonnullis Græcorum commercio arceri, nec Latini cum iis nuptias celebrarent, funebria justa peragerent, vel publica acta conficerent, atque hunc libellum supplicem Eugenio porrexere (a).

(a) Ext. apud Eug. IV. l. 12. post p. 145.

Beatissime ac clementissime pater. Quanquam alias tempore divisionis ecclesiarum Latinæ atque Græcæ Latini a communione Græcorum licite abstinerent, nunc tamen sublata dissensu in tempore indubitatæ unionis per sanctitatem vestram, Domino faciente, confirmatæ atque perfectæ, si Latini Græcis non communicarent, jam non una fides, non una fidelium catholica cunctorum mater Ecclesia, jam nil factum putaretur, & decreta vestræ sanctitatis, sacrosancto approbante concilio ad perpetuam rei memoriam edita, jam per orbis fines longe lateque vulgata, tanquam irrita cederent in contemptum. Et quoniam, pater beatissime, in regno & insula Cypri Latinis mixtimque Græcis populato Latini in matrimonialibus, funeralibus, & aliis solemnibus publicisque actibus Græcis non communicant, ut deberent, immo quidam eorundem hoc expresse prohibent, quod majoris scandali causam posset verisimiliter generare: ut igitur, pater sanctissime, hujusmodi scandalis obvietur, ac sancta & salubris unita in ecclesia sancta Dei conservetur in ævum, supplicant humiliter eidem sanctitati vestræ episcopi & alii Græcorum dicti regni fideles, quatenus omnibus dominis episcopis, prælatis, & aliis Latinis ejusdem regni incolis sub censuris ecclesiasticis & aliis pœnis præcipere & mandare dignetur, quatenus a modo episcopos, prælatos, & alios quoscumque Græcos fideles, secundum eorum dignitates & gradus indistincte in processionibus, matrimonialibus, funeralibus, & aliis quibuscumque legitimis actibus in suum consortium benigne & charitative recipiant & admittant, eisdem communicent, & sincera in Domino charitate pertractent, nulla super hoc inter eos præteritorum nota pensata in contrarium faciente, non obstantibus quibuscumque.

Queruntur Latinos cum Græcis commercio non misceri.

Poscunt admitti in mutuum consortium.

Perlecto hujusmodi libello Pontifex archiepiscopo Colocensi eum misit, addiditque imperia (b), ut studeret ne Latini se a Græcorum communione segregarent, aliudve facerent, ea quo mutua utriusque populi consensio in synodo œcumenica facta labefactari videretur.

Audiræ ab Eugenio Græcorum preces.

(b) Ibid. p. 146.

Archiepiscopo Colocensi.

Venerabilis frater salutem, &c. Oblata nobis nuper pro parte quorundam episcoporum Græcorum insulæ Cypri supplicatio in effectu continebat, quod licet olim, per Dei gratiam, Græci Latinis uniti sunt, prout jam apud omnes gentes notorium est, tamen Latinorum quidam in insula Cypri commorantes a communione Græcorum illic consistentium abstinere dicuntur, ex quo unionis ipsius effectus, prout deberet, non succedit, prout in ipsa supplicatione, cujus copiam tibi præsentibus mittimus interclusam, plenius continetur. Quare fraternitati tuæ committimus, & mandamus tenore præsentium, quatenus habita super iis diligenti informatione, si prædicta inveneris vera esse, omnibus melioribus modo & forma, quibus id fieri posse videris, habita ratione ad decretum super ipsa unione promulgatum, ut Latini memoratis Græcis præfatis communicent juxta tenorem supplicationis prædictæ, omni cura & diligentia procures. Datum Florentiæ v. novembris anno XI.

Vetiti Latini a Græcorum communione abstinere.

Eodem anno ad extremas orientis oras missus (c) est Antonius Trojanus Minorita cum amplissimis mandatis promulgandi evangelii in Tartaria, Assyria, Perside, inque Maronitarum, Drusolitarum, & Surianorum provinciis, datumque ad eum diploma XVIII. kal. januarii anno XI. consignatum est. Cæterum ad reprimendos recentiores schismaticos utque Christifideles ab eorum impietate declinarent, Amedeus antipapa una cum suis sectatoribus & aliis hæreticis anathemate perculsus est (d).

(c) Lib. 5. p. 106.

Sectatores censuris perculsi.

(d) Lib. 15. p. 218.

Ad perpetuam rei memoriam.

VII.
Anathematis promulgati in impios formula.

Excommunicamus & anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus Sancti, authoritate quoque beatorum Petri & Pauli Apostolorum ac nostra omnes hæreticos Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas, Passagenos, Vviclefistas, Fraticellos, & quoscumque alios hæreticos quocum-

cumque nomine censeatur, ac omnes fautores, receptatores, & defensores eorum. Item excommunicamus & anathematizamus omnes & singulos cujuscumque status, gradus, præeminentiæ, aut conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, qui perfidis hæreticis & Vvicleffistis arma, equos, ferrum, plumbum, lignamina, sal, oleum, vinum, vestes, victualia, & alia quæcumque ad usum hominum pertinentia, aut quævis alia præsidia publice vel occulte subministrant, ac per se vel subditos suos afferri faciunt vel permittunt, cum quibus ipsi Vvicleffistæ Christi fideles & catholicos quomodolibet impugnare seu offendere possint, nec non omnes & singulos Vvicleffistarum eorundem adhærentes, fautores, defensores, & receptatores cujuscumque status, nobilitatis, excellentiæ, vel conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia ecclesiastica vel sæculari sint præditi dignitate, ac consentientes & præstantes eisdem in præmissis quomodocumque & qualitercumque auxilium, consilium, vel favorem, ipsosque omnes & singulos declaramus continuatores & fautores hæresis, atque omni beneficio, dignitate & honore ecclesiastico ac mundano denuntiamus fuisse & esse privatos. Lata deinde anathematis sententia in bullarum apostolicarum adulteratores, invehentes Saracenis merces damno rei Christianæ, infestantes ad sedem Apostolicam venientes, invadentes Siciliæ, Trinacriæ, Sardiniæ & Corsicæ regna, Romam aliamque ditionem ecclesiasticam, subdit.

Amedeus antipapa percussus anathemate. *Item excommunicamus & anathematizamus Amedeum olim ducem Sabaudiæ antipapam, & eos, qui ipsum elegerunt seu profanaverunt in antipapam, omnesque eidem credentes, adhærentes, faventes, & eum receptantes, ac ipsum & eos excommunicatos & anathematizatos, ac schismaticos & hæreticos denunciamus, decernimus, & declaramus, prout ex processibus contra eos* Edicta lata in ejus sequaces confirmata. *promulgatis tales esse clare apparere dignoscitur, non obstantibus quibuscumque privilegiis & indulgentiis ac literis apostolicis generalibus vel specialibus eis vel eorum alicui seu aliquibus, cujuscumque ordinis, conditionis, & dignitatis, & præeminentiæ fuerint etiamsi, ut præmittitur, pontificali, regali, reginali, seu quavis alia ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate, ab Apostolica sede sub quavis forma vel tenore concessis, quod excommunicari vel anathematizari non possint.* Et infra. *De quibus quidem sententiis nullum per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi dumtaxat in mortis articulo, constitutis absolvi possit, nec etiam tunc, nisi de stando sanctæ matris Ecclesiæ mandatis satisfactione, vel sufficienti cautione præstitis, &c.* Anathemate eos percellit, atque omni munere vel dignitate dejicit, qui absolvere schismaticos hujusmodi tentasset. *Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLI. id. aprilis pontificatus nostri anno XI.* Ne schismatis ejusmodi lues latius propagaretur, pluribus episcopis dedit mandata Eugenius (a), ut animadverterent in schismaticos pertinaces, redeuntes autem ad Ecclesiam catholicam censuris solverent. Censores fidei instituti contra schismaticos. (a) *Lib. 23. pag. 264.*

VIII. In Lusitania Ludovicus episcopatum Visensem retinebat contra Eugenii sanctiones multorum in aula Lusitana procerum gratia fretus, cumque Regem a schismate abhorrere nosset (quippe Lusitani ea pietatis laude floruerunt, ut se a schismatibus & hæresibus, quæ plura alia regna fœdarunt, his postremis sæculis se puros servaverint) schisma, cujus erat author maximus damnavit, ut Regem ea resipiscentiæ specie in sui patrocinio sustinendo confirmaret. Verum Eugenius, qui artes hominis norat in suscepto jam consilio de adhibenda in schismaticum imposterum severitate perstitit, deque ea re gravissimas iterum ad Alfonsum literas (b) dedit.

Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliæ & Algarbii Regi illustri salutem, &c. (b) *Ext. in cod. ms. Alex. VII. pag. 255.*

Satis jam respondimus literis, quas pro perditionis filio nobis tua serenitas sæpius scripsit, at si literæ ad tuam notitiam devenerint, miremur te toties superfluum laborem pro homine indigno velle suscipere: sed quoniam literæ nostræ forsitan tibi redditæ nondum fuerunt, respondebimus paucis verbis etiam ad ultimas tuas literas, quæ VII. kal. aprilis scriptæ fuerunt, in quibus primum id regia prudentia, damnationis alumnum Ludovicum quondam episcopum Visensem, schismatis & hæresis per nos, & hoc œcumenicum concilium condemnatum, & ecclesia, quam olim tenuit, divino & humano jure privatum, vocari in tuis literis episcopum Visensem in contemptum authoritatis nostræ & Apostolicæ sedis, & in vilipendium ecclesiasticarum censurarum, quibus præfatus Ludovicus merito & suis culpis & demeritis exigentibus damnatus fuit. Sed illud est majori admiratione dignum & regia indignum sapientia scribere, indignum tibi videri illum, cum tuæ literæ paruisset pulsum sua dignitate, contumeliisque affectum, neglectum iri a te, cum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redierit, neque te posse æquo animo ferre hominem a regia celsitudine missum ad concilium, & ex legatione reversum taliter molestari. Monitus Lusitanus Rex ne episc. Visens. schismaticum foveat.

In his non culpamus tuam adolescentiam quæ in talibus sequitur consilia aliorum, sed secretarii literas dictantis stultitiam & ignorantiam accusamus, qui tuo nomine scri-

scribit ea, quæ minime deceant regiam aut gravitatem aut prudentiam, cum velit tueri errorem ejus, quo nullus alius infestior hostis noster aut sedis Apostolicæ & unitatis Ecclesiæ fuit in Basileensium synagoga, qui si a regia olim sapientia ad concilium missus fuit, cum extiterit pessimus prævaricator mandati regii, non defendi ab eo in tanto errore deberet: non enim sibi injunxit recolendæ memoriæ Rex genitor tuus, ut contra nos & fidem Apostolicam tam perfide insurgeret, transgressor juramenti per eum præstiti & regiæ voluntatis. Ut enim omittamus legationes, quas ad varia loca contra nos suscepit, ut non referamus verba contumeliosa, quæ contra personam nostram protulit, fuit hic malignitatis filius machinator, princeps, author, fautor omnium scandalorum quæ secuta in Dei Ecclesia sunt, fuit author & caput ad prætensam privationem nostram & idoli illius nefandi erectionem, fuit author & opifex hujus execrandi schismatis, neque unquam rediit ad regnum, vel ab nefariis suis operibus destitit, nisi cum se privatum ecclesia sensisset, sed pervicaciam ultis præstitit in sua erronea opinione. Tum rediens, cum nihil amplius mali posset facere, neque amora redit, sed metu, & spe majora scandula, si posset, serendi, neque ut tibi pareret, sed ut utilitatem suam haberet & sereret contra nos scandula, ubi posset. Quod si hoc non ex regia voluntate, ut certi sumus, sed propria perfidia & temeritate egit curcerari & puniri a te deberet, ut omnibus constaret tibi displicere, quæ per eum acta sunt in tuam infamiam & regnorum tuorum, &c. Dat. Florentiæ, &c.

Sess. XLIII. Basil. Simulata pietas a Basileen. schismaticis.

Porro Basileenses hypocritæ, ut pietatis famam sibi compararent, religiosum decretum in sessione XLIII. kal. junii fecere (a) de celebrando die visitationis Deiparæ sacro VI. nonas julias pro comparanda, ejusdem Virginis ope, Ecclesiæ pace & concordia, quam ipsi inaudito scelere turbaverant. At festum hoc non ea de causa receptum est in Ecclesia, quod ab ipsis decretum fuerit, antea enim Bonifacius IX. ea de re sanctionem, quæ jam ante ab Urbano VI. removendi schismatis causa fuerat concepta, ut suo loco dictum est, ediderat. Porro quamvis falsa religionis ostentatione, aliisque modis illusi fideles in pluribus provinciis adhærerent Basileensibus, principes tamen ab eorum scelere & contagione abhorruere. Inter quos Carolus Francorum Rex, qui celebrato apud Bituriges præsulum conventu ex nonnullis decretis Basileensibus perperam factis pragmaticam suam sanxerat (b), rogatusque ut oratores ad Florentinum concilium legaret, detrectarat, cum anceps cui parti studeret aliquandiu fluctuasset, cum hinc illum generalis concilii umbra terreret, hinc pontificiæ majestatis splendor perstringeret, demum agnovit Basileæ impetu & seditione rem gestam, ac pestilentem doctrinam adulterantem evangelium, & pontificiam potestatem non in uno summoque præsule, sed in multitudine collocantem, ac monarchiam institutam a Christo in aristocratiam vel democratiam redigentem fuisse inductum conflatumque teterrimum schisma, missis oratoribus quorum princeps Meldensis episcopus, professus est Eugenium vere esse summum Dei vicarium eademque potestate, quam Petrus ab ipso Christo accepit, pollere; nec non monarchiam pontificiam a Christo esse constitutam. Quia tamen auctoritatis illius æstimatio apud populos, apud quos vigebat conciliorum auctoritas, obsoleverat adeo, ut plures concilii pseudogeneralis umbra perterriti Basileensium schismate & errore illaquearentur, poposcit ut ad pontificiæ auctoritatis existimationem in pristinum splendorem restituendam, & Basileense schisma dissolvendum generale concilium indiceret in Galliis celebrandum; quæ oratio hisce verbis fuit concepta (c).

Carolus Francorum Rex de Basileensium excessibus fit certior.

Profitetur Eugen. esse verum Christi vicarium.

(a) *Act. conc. Basil. sess.* 43.

(b) *Gaguin. in Carol. VII.*

(c) *Ext. in ms. bibl. Vat. sign. n. 4177. pag. 12.*

Beatissime pater.

IX. Gallorum Regis ad Eugen. legatio.

Indidit natura cunctis mortalibus, instigatque omnes sensus secundum urgentium rerum verba vocesque proferre, sic enim naufragantes, seu prope naufragium existentes patronum navis magnis clamoribus altisque vocibus compellare solent. Igitur si nos humiles ambassiatores Christianissimi Regis Franciæ illustrissimi principis nostri in hoc naufragoso schismate, quo innumerabiles pereunt animæ, te patronum navis olim Petro pro salute hominum commissæ [te inquam declamatorie alloquamur, tibique voces planctuosas & importunas proferemus] clamat enim ipse Rex Christianissimus Ecclesiæ scissuram abhorrens, clamant omnes circumspicientes Tartaream voraginem hujus schismatis, clamat denique ipsa tota plebs catholica ad te pro remedio dicens : Princeps noster esto, ruina autem hæc non manu tua. *Scribuntur hæc verba Isaiæ III. cap.* Non *enim, beatissime pater, dicimus :* Princeps noster esto; *quasi quidquam de tuo principatu dubitemus aut nunc novi sub te veniamus, sed dicimus :* Princeps noster esto; *conditionem hujus principatus a te instanter postulantes, nam tuum principatum monarchicum esse a Deo, nedum secundum communem universi providentiam, sed etiam speciali institutione totius operis restaurationis mundi a Christo institutum, atque vera legitimaque successione illum possidere palam recognoscimus & confitemur. Sed postulamus dicendo :* Princeps noster esto, *ut quemadmodum princeps noster es institutione a Christo derivata, ita princeps noster existat conditione ab ipso Christo huic princi-*

Monarchiam a Christo institutam agnoscunt Galli.

cipatui imposita: apposuit siquidem Christus conditionem huic principatui, quam & similitudinibus insinuavit vere, quando primum principem Ecclesiæ quem instituit, videlicet Petrum, de navis gubernacula inter procellas maris ad hunc apicem vocavit, principi ecclesiæ similes conditiones patrono in navi observandas, videlicet inter cæteras, ut sit circumspectus ad pericula, meticulosus, id est non temere confidens, & in casu periculi strenuus solicitusque omnia remedia tentans, unde non vacat mysterio id, quod canit Ecclesia in persona Christi ad Petrum: Petre de navi vocavi te, & super plebem meam te principem constitui. Petimus ergo, dum dicimus: Princeps noster esto, ut in hoc procellosissimo tempore nobis præsideas sicut patronus in navi, nihil remediorum contemnens amplius.

Conditionem in hoc pricipatu apertis sermonibus Christus declaravit, sic enim referunt tres evangelistæ ipsum dicentem suis discipulis: Principes gentium dominentur eorum, vos autem non sic. In hoc certe volunt omnem tumorem animi, omnem elationem cordis ab hoc principatu resecare: principes enim gentium, qui Deum ignorant, illam extollentiam, quam præ cæteris habent, non in Deum, sed in seipsos referunt, inde superbienter alios despiciunt, non sic autem, ut ait Christus, sunt principes ecclesiastici, quoniam mente semper tenere debent, quod ob hoc aliis sic præferuntur, ut eis magis obsequiosi fiant, nam postea subjungit Christus: Qui est major inter vos, fiat sicut ministrator. Rursus hanc resecationem superbiæ & elationis ipsi tres evangelistæ diversimode exprimunt, sed mirabili consonantia unum & idem describunt, dicit namque sic Lucas evangelista: principes gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic; solent enim principes gentium, dum sic inani gloria bona eis subdita appropriare, & ad conciliandum favores laudum dispergere, & dum ea distribuunt, volunt benefici inde appellari ab eis quibus largiuntur. Non sic autem principes ecclesiastici bona eis subdita ad libitum voluntatis debent distribuere, nec debent dici largitores munerum, nec benefactores hominum, sed potius impositores rerum, & impensores officiorum, ita & debent dare beneficium propter officium, & non officium propter beneficium, alioquin superbiunt, ut principes gentium, quod prohibuit Christus. Matthæus autem & Marcus sic loquuntur: Principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt potestatem exercent super illos. Quid quæso aliud est potestatem exercere in subditos, nisi sine causa & ratione, sed mera voluntatis libidine uti potestate, & ad incommoda subditos coercere? Sic plerumque principes gentium illam potestatem, quam vi aut violentia aut dolositate vendicaverunt super subditos, exercent. Non sic autem principes ecclesiastici, qui suam potestatem a Deo recipiunt in finem beatitudinis æternæ consequendæ, preciosa namque est, quæ sic de cœlo venit, quare non est ea utendum sine directione & regula, & semper in ejus usu glorificandus est Deus, qui talem potestatem dedit hominibus. Ob hoc vero sanctissimi patres decreta & regulas constituerunt pro ipsius usu gubernanda seu regulanda, & quicumque præter has regulas hac potestate utitur, superbit & potestatem in subditos exercet sicut principes gensium, quod prohibuit Christus.

Principes gentiles omnia ad se referunt, quos imitantur politici.

Abutuntur potestate, quam obtinent.

Hic, pater beatissime, fodiendum est, quoniam hic latet tota calamitas præsentis Ecclesiæ; sæpe enim dictum est, quod duæ extremitates sunt causa destructionis Ecclesiæ, una siquidem fuit & est illorum, qui voluerunt uti hac potestate sine regulis patrum, & illam exercere sicut principes gentium suam exercent potestatem, puta sola voluntatis libidine. Alia autem extremitas est eorum, qui, ut resisterent hujusmodi abusibus & voluntario exercitio hujus potestatis, ipsam potestatem supprimere conati sunt, & nimio fervore resistendi, ad hanc vesaniam devenerunt, quod supremam potestatem in uno supposito consistere denegant, sed eam in multitudine, quæ cito in diversa scinditur, collocant, & sic pulcherrimam monarchiam Ecclesiæ, quæ Christianos hucusque tenuit in unitate fidei, in una professione religionis Christianæ, in una ritu Sacramentorum, in una observantia mandatorum, in eisdem cæremoniis divini cultus, atque pacem & tranquillitatem asseruit, nunc abolere & supprimere contendunt nobilissimam politiam quæ Beatitudinem cœlestem habet pro fine ad democratiam vel ad aristocratiam redigentes, & alterius in malis procedendo unum sibi in capite assumpserunt, qui non eis præfertur, & sic schisma factum est nedum in obedientia capitis, sed & in doctrina evangelii, quod omnibus Christicolis est abominandum.

X. Queruntur Galli aliquos Pontifices sua potestate abusos.

Contra Basileenses excindere pontificiam potestatem conatos

Monarchiam ecclesiasticam in democratiam redegisse.

Et hoc animadvertens præfatus Christianissimus Rex Franciæ vehementi dolore ingemiscit, & condolens Ecclesiæ, remedia ubique perquirit, ac denique consulto prælatorum, & aliorum multorum sapientum regni sui, videtur sibi quod nullum est aptius remedium ad hoc schisma exterpandum, quam evellere aut disperdere duas prædictas extremitates, ad quod faciendum necessarium est generale concilium. Porro concilium olim Basileense unam extremitatem nimis exauxit, quando veritatem de suprema potestate in uno extinguere pertentavit. Concilium autem Florentinum hanc veritatem bene quidem lucidavit, ut patet

Non modo schisma, sed hæresim conflasse.

Supremam potestatem in uno sitam extinguere annisos.

in

in decreto Græcorum, sed pro regulando usum hujus potestatis nihil edidit, nihilque locutum est, unde reputatur a multis aliam extremitatem excussisse? Quamobrem, si hoc schisma eradicare velimus, necessarium est aliud ab istis celebrare concilium, in quo & veritas de ista potestate suprema illustretur, & super candelabrum Ecclesiæ ponatur, ac pro ejus usu regulando decreta sanctorum, quoad materias quæ nunc in contentione sunt, secundum possibilitatem temporum in esse reponantur ad intentionem sanctorum patrum. Et hac intentione præfatus Rex Christianissimus Franciæ, beatissime pater, nos suos ambassiatores ad præsentiam tuæ sanctitatis destinavit, tibi supplicare, ut ad hos fines generale concilium tua auctoritate celebrandum, tuoque solicitudine dirigendum velis convocare in aliquo loco nationis Gallicanæ, quæ post cæteras nationes concilium nondum habuit.

Petunt Galli concilium pro dirigendo usu potestatis pontificiæ.

Sed statim diceret quispiam: Quid ad hæc facienda opus est generali concilio? Eritne unquam finis conciliorum generalium? Nonne Romana curia cum suo capite ad hoc sufficit, immo jam unum istorum per eam factum est, & secundum fieri, si permitteretur, quid opus est multitudinis convocatione? Quis principum suam auctoritatem discussioni multitudinis committeret; Certum est enim, quod principatus monarchicus multitudini naturaliter est exosus. Nonne & Basileenses hoc satagunt, ut iterum veniant cum multitudine & tumultuoso impetu, & fiat novissimus error pejor priore? quippe solum homines eruditi ex malitia in sedem Apostolicam peccant, quibus opus est censurarum ecclesiasticarum fulminatione, quam ulteriore veritatis declaratione. Ista & similia, ut existimo, nunc volitant per ora hominum quærentium potestatem exercere ut principes gentium, sed profecto apud pium intellectum non militant, præsertim si consideretur status præsentis Ecclesiæ, ut nunc est, proh dolor! nam si consideretur quomodo istæ extremitates duæ sua concertatione laceraunt Ecclesiam, & continue lacerant, adeo quod ejus potestas nunc vilipenditur & habetur contemptui, recte judicabitur, quod ad has extremitates evellendas non sufficit auctoritas Papæ sine generali concilio (nempe quoad effectum exceptum quamvis valeat quoad potestatem) unde distinguendum est hic de duplici auctoritate tam in summo Pontifice, quam in cæteris prælatis. Una siquidem auctoritas est commissæ potestatis, & illa in omnibus summis Pontificibus semper est æqualis, quia quod datum est Petro in potestate datum est etiam omnibus successoribus. Alia est potestas bonæ æstimationis, seu reputationis, & hæc venit ex virtutibus & operibus virtuosis, quæ non semper est æqualis in summis Pontificibus, sicut patet de Gregorio magno & B. Leone, qui fuerunt maximæ auctoritatis & reputationis, sicut id quod fit per Papam in generali concilio, & isto modo concilia generalia dicuntur summæ auctoritatis quantum ad auctoritatem, quæ venit ex reputatione vel æstimatione.

Objectio gravissima contra postulata.

Eam solvere nituntur.

Auctoritatem existimationis disparem esse arguunt.

XI. Ad propositum igitur veniens dico, quod authoritas Romanæ curiæ tam ex detractionibus æmulorum tam ex demeritis subditorum, tam ex occasionibus datis, proh dolor! his diebus diminuta, ne dicam deperdita, adeo quod sententiæ ejus & determinationes in iis materiis, quæ sub contentione sunt nihili penduntur. Unde si vis igitur, beatissime pater, hanc authoritatem relevare, necesse est ut aliam tibi vindices, quatenus ejus testimonio Romanæ curiæ authoritas suffulciatur, & cum generalium conciliorum adhuc authoritas penes populum vigeat, necessum est, ut illam tibi procures ad relevandam tuæ sedis tuæque curiæ authoritatem, alioquin non potes evellere supradictas radices hujus dolorosi schismatis. Præterea detractores authoritatis sanctæ sedis Apostolicæ authoritate generalis concilii se protegunt, quapropter non possunt melius obrui aut confutari, quam efficacia unius generalis concilii. Et hoc facile a sapientibus judicatur, si unum concilium a te rite celebretur, reguletur, & modificetur secundum mores patrum & antiquorum conciliorum, ubi non audiantur tumultuosi clamores, sed viri maturi, ut prælati & famosi doctores dicta sanctorum digeste allegantes, & usque ad librorum inspectionem fiat discussio. Certe tale concilium non quærunt Basileenses, quoniam non possunt excidere verbum dicentis, Qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus: sed petunt, quod illud quod dicunt concilium semper continuetur, vel, si oporteat, aliud dependens ab eo in tertio loco stabiliatur, donec sua incœpta confirment. Et hoc non quærit Rex Franciæ Christianissimus, quærit inquam unum novum concilium celebrandum tua authoritate, & regulandum secundum regulas patrum.

Fatentur Basileæ rem gestam tumultu & ignorantia.

Sed dicebatur: In omni multitudine est periculum, nam multitudo naturaliter odit principatum monarchicum. Ad hoc respondetur, quod verum est de multitudine non disciplinata, & ubi corruptio naturæ transgreditur disciplinam legis divinæ, talis namque multitudo non considerat quomodo Deus posuit hominum probationem principaliter in obedientia, & quod plus ponderat obedientiam hominis, quam judicium cujuscumque rationis naturalis. Hoc enim non considerabant Dathan, Core, & Abiron, quoniam multitudinem præferentes dicebant: Multitudo sanctorum est, & Dominus est in multitudine; & non attendebant ad Mosen clamantem pro obedientia

Quæ multitudo monarchiam oderit.

& eam

Monarchiæ sacræ & prophanæ discrepantia.

& eam superexaltantem, dum eis diceret: Quid est Aaron? quid est Aaron, ut murmuretis contra eum? ideo in exemplum & terrorem omnium inobedientium terra ipsos vivos absorbuit. Itaque omnis multitudo, quæ Dei legibus frænatur, monarchiam tanquam legationem Dei omnipotentia pro obedentia amplectitur & veneratur, & maxime in spiritualibus. Nec est simile de principibus sæculi, quorum principatus dependebat a consensu populi, licet dato consensu, ut ait Chrysostomus, numquam ipse populus superioritatem habet postea in suum principem. Sed etiam longe aliud est de tuo principatu ecclesiastico, cujus monarchia non ab homine, sed de cælo venit, illam enim attestantur evangelia, illam prædicant sanctorum testimonia, illam tenuit hucusque universalis Ecclesiæ seu universalis Ecclesiæ observantia. Quid ergo formidandum est de ipsa in congregatione multitudinis desciplinatæ, & ibi per libros & sententias sanctorum fiant judicia? certe hic nihil est periculi, nihil hic est formidandum.

Dicam vero aliud, quod magnopere formidandum est tibi ex altera parte, videlicet si renuas tale concilium celebrare, scis enim quod sicut subditis est nedum periculum, sed & præcipitium æternæ damnationis recedere a summo Pontifice ex quacumque occasione, nisi propter manifestam hæresim, ita prælatis & pastoribus quibuscumque est æternus interitus per suam ignaviam vel duritiem, aut contemptum suis subditis rebellionis & contumaciæ occasionem dare, hoc enim exprobrat Dominus pastoribus & prælatis damnationem eis interminans per Ezechielem prophetam sic dicendo: Væ vobis pastoribus, &c. sequitur; Quod infirmum fuit non consolidastis, quod perierat non requisistis, &c. Sed cum austeritate imperabatis illis, & cum potentia dispersæ sunt in devorationem omnium bestiarum. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, &c. Ecce quomodo multum formidandum est prælatis, ne sint in causa dispersionis sui gregis. Hoc certe metuit multum Samuel propheta dum videbat populum ab ejus regimine discedere velle, unde concionatus ad populum sic dicebat: Loquimini de me coram Domino & christo ejus, si quempiam vestrum læserim, si bovem aut asinum cujusquam tulerim, &c. Similiter Paulus Apostolus dicebat Corinthiis, qui recedentes ab eo ibant ad pseudoapostolos: Quid minus præ cæteris ecclesiis accepistis? Numquid vos ipse gravavi? Numquid per aliquem, quem ad vos misi, circumveni vos? Ecce quomodo rectores fideles plebis omnino timere debent, ne aliquali duritiem * occasionem schismatis suis subditis præbeant. Quantopere igitur, pater beatissime, tibi formidandum est ne per contemptum vel duritionem * aliquam durationis seu continuationis hujusmodi schismatis causa existat. Recogita, supplico, quantum peccavit Roboam Rex terrenus & qualem sui memoriam reliquit, dum volens exercere potestatem, ut principes gentium, ex consilio juvenum durum responsum dedit populo, qui petebat ab oneribus alleviari. Inde vero schisma factum est perpetuum in regno Salomonis, super quo ait sic B. Chrysostomus in homilia prima super Matthæum: Sicut Roboam sequendo consilia juvenum occasionem dedit illi dissidio, ita episcopi circa finem sæculi relinquentes consilia senum, scilicet Apostolorum, prophetarum, & decreta sanctorum patrum tam super conversatione ipsorum, tam super sanorum verborum, quam super directione subditorum, & sequentium consilia suorum coætaneorum, præbebunt occasionem & causam novissimo & finali schismati. Propter quæ verba hujus sanctissimi doctoris sic prophetice loquentis multi prudentes autumant & formidant hujus prophetiæ tempora advenisse ex eo, quod schisma præsens ex similibus causis sumpsit exordium, & similem progressum habet: sed vereor nunc comparare hoc schisma ad illud antiquum & finale regni Salomonis. Hoc tantum dico, quia sive ex consilio juvenum data occasione, sive sumpta ex malitia perfidorum schisma præsens intraverit, tamen clarum est videre quod ad perpetuitatem tendit & progreditur.

Hortatur Eugenium ne occasionem det schismati.

* duritie.

* duritiem.

Prædictio S. Joan. Chrys. de horrendo schismate circa finem sæculi.

XII. Pestilentissimum schisma, quod tribuit supremam authoritatem multitudini.

Quid quæso magis posset in perpetuitatem schismatis tendere, quam monarchiam Ecclesiæ, quæ Christianos tenuit in unitate, tollere & abolere, quam auctoritatem supremam multitudini, quæ cito scinditur, tribuere? quam potestatem judicandi superiores inferioribus dare? & sic de multis aliis, quæ in practica & doctrina Basileensium concurrunt, quibus semel junctis & stantibus non est pax in Ecclesia Dei possibilis. Ea propter autumant & formidant quamplures, ne istud schisma sit unicum illius discessionis, quam B. Paulus Apostolus januam venturi antichristi futuram prophetizavit Thessalonicensibus. Væ igitur illis, qui sua duritie aut ignavia tantæ ruinæ occasionem dabunt, sed magis væ illis, qui ut filii Belial propter cujuscumque hominis duritiem in tanti schismatis foveam se præcipitant. O pater beatissime, procul sit a te tanta duritiei, procul sit a diebus nostris talis tempestas, quæ venturi antichristi primordia portat. Quocirca tibi certandum est summopere, ne ad destruendas evellendasque ejusmodi schismatis causas & radices accingaris toto adnisu, quæ non nisi ad generale concilium evelli possunt, ut dictum est. Et cum petitur: Eritne unquam finis conciliorum generalium? respondetur, quod licet tædiosum sit medi-

Dubitatum an Basileenses panderent januam antichristo.

dici.

Argumenta pro celebrando novo concilio.

dicinam crebro recipere, tamen medicina utendum est quamdiu durat & invalescit morbus. O utinam esset aliqua promptior medicina aut aliud facile remedium & magis accommodum, quam generale concilium! Sed circumspectis omnibus profecto aliud non videtur. Si enim in favoribus principum confidas absque generali concilio, procul dubio arundineum baculum tenes, & si per censuras tuas ac fulminationes pœnarum schismatisantes reprimere putas, profecto in vanum laboras, nam fulminando sententias in hac re nihilo plus agis, quam si feram inhumanissimam cum baculo domare tentares. Vides enim quomodo potestate contra tuam potestatem resistitur, & sibi licere putant sicut ferrum ferro retundere.

Credo, beatissime pater, hic morbus nimis imbibitus est, nimisque longam traxit originem, quare ad artem nativum redeundum est pro salute tuæ authoritatis, videlicet ad doctrinam & decreta sanctorum, quæ in libris reperiuntur, quorum applicatio commodius quam per concilium generale fieri nequit. Et cum arguebatur, quod solum eruditi & ex malitia peccant in hanc authoritatem contra quos fulminationibus opus est, respondetur quod immo multi simplices & pusilli scandalizantur & pereunt ex hoc schismate, ut pote illi qui propter lucra temporalia, vel ut liberentur ab omnibus, quæ homines libenter fugiunt, instructoribus hujus adhærent & consentiunt. Quare propter eos malignantibus resistendum est, ac respondendum & eo vasis quo quærunt, scilicet per concilii generalis umbram alios decipiunt, per verum generale concilium eis respondendum est. Sic enim beatissimus Leo Papa proponentibus concilium secundum Ephesinum respondit per Chalcedonense concilium: Licet nempe scriptum sit: Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne videaris ei similis, tamen illico subjungitur. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne videatur sibi ipsi sapiens. *Porro quoniam stulti volunt videri sapientes, & sequelam habere alios trahendo, protinus respondendum est eis. O quoties noster Salvator pharisæos refutavit suis responsionibus, & tamen quantumcumque revertebantur cum interrogationibus, licet cognosceret ex malitia procedere, eis respondebat, & hoc propter pusillos. Hic super exemplo Christi sermones meos claudam, multa namque sunt & innumera remedia ad demonstrandum auctoritatem concilii generalis rite celebrandi, particularia vero dicentur ad partem, si tuæ sanctitati placuerit.*

Decipientes per umbram concilii retundendos per generale concilium.

Hæc autem dicta sunt in publico, ut omnibus innotescat pia & sanctissimi Regis nostri Christianissimi intentio, non enim in hac causa adhæret carni & sanguini, sed tantummodo revelationi Dei Patris, qui in cælis est sequitur. Secundum quas revelationes, prout ad eum pervenerunt per doctrinam sanctorum & Ecclesiæ, te summum Pontificem, te principem Ecclesiæ, te vicarium Christi recolit & veneratur. Sed quia istas revelationes nunc, proh dolor! videt in cordibus hominum per hanc diram ecclesiasticorum contentionem obnubilari, petit super eo generale concilium celebrari, quæ petitio non nisi pia & justa videri potest. Personam tuam ultra commune debitum filiationis diligit, de te semper bene loquitur, mala de te non libenter audit, bonum de te semper sperat, sperat namque quod tu, qui ruinam Græcorum & orientalium cum magnis sumptibus resarcire curas, hanc ruinam occidentalium, quæ sub manu tua est, quia ad manum habes remedia, reparare non despicies, sicque eris nobis princeps conditione sicut & institutione, & tandem tibi conveniet illud præconium laudis; quod de quolibet Pontifice laudabilis memoriæ refert Ecclesia dicens: Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulcit domum, & in diebus suis corroboravit templum, *quod tibi concedat Jesus Christus benedictus Deus in sæcula. Amen. Explicit propositio facta Florentiæ coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio Papa IV. in consistorio publico per reverendum in Christo patrem D. P... episcopum Meldensem pro requisitione concilii generalis ex parte Regis Franciæ anno* MCCCCXLI. *die* XVI. *mensis decembris.*

Agnoscit Gallus Rex Eugenium Christi vicarium.

XIII.

Cur Eugenius novum in Galliis concilium celebrare detrectarit.

Non visum est Eugenio tutum celebrare aliud concilium in Galliis, & pontificiam authoritatem in controversiam adducere; quæ recenter in synodo Florentina communi Latinorum & Græcorum consensu contra novatores Basileenses fuerat illustrata, ad quod consulere magis Gallus Rex pro tam pia causa oratores mittere debuisset, quam novum concilium in Galliis habendum deposcere, cum maxime singuli Reges illud in suis regnis peragendum pari jure exambire potuissent. Ex ea autem sententia, quod abusus in exercenda pontificia authoritate emendandi sint a concilio, politicos in schisma fere prolapsos visuri sumus, cum Pisanum conciliabulum adversus Julium II. coactum fuit. Ut vero sine novo concilio in Galliis celebrato Divina providentia Basileense schisma dissolverit dicetur inferius.

Opinio tenens abusus pontificum emendandos a concilio schisma peperit.

Emicuit inter has Basileensium novatorum procellas singulari religionis laude Joannes Castellæ Rex, qui tuendæ Apostolicæ sedis dignitatis studio accensus Carolum Francorum Regem piis literis excitavit, ut Basileensium væsaniam reprimeret. De quo factus certior Pontifex Castellano gratulatus (a), ut ad reliquos etiam Reges principesque ea de re li-

(a) *Lib. brev. p. 113. & in eod. ms. Alex. VII. p. 184.*

teras daret ipsum adhortatus est.

Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri salutem.

Rex Castellæ Eugenii causam tuetur. *Magnam gloriam & laudem apud omnes Christifideles consecutus es, charissime fili, & æternam etiam mercedem apud Deum consequeris ex tanta fide & devotione, quantam & hactenus erga nos & sedem Apostolicam variis operibus, & ex litteris per te missis ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum Regem Franciæ illustrem ostendisti, etenim cum reliquæ virtutes, tum maxime religio & pietas, & erga sanctam Romanam Ecclesiam devotio in Regibus & principibus requirantur, in quibus cum tua serenitas præcipue excellat, ostendens singularem affectionem, quam habet ad conservandam unitatem Ecclesiæ, & ad tuendum nos in sede, in qua nos omnipotens collocavit, & ipsius sedis dignitatem defendendam, digna est omnium vocibus & laudibus celebrari, sedes autem ipsa & Romana Ecclesia, & nos quoque consolari in Domino possumus & gaudere, talem filium tam devotum, tam promptum ad nostram defensionem esse nobis datum eo tempore quo maxime tali propugnatore & defensore opus erat Ecclesiæ.*

Commendata ejus pietas. *Itaque primum agimus Deo gratias, & Domino nostro Jesu Christo, a quo omnia gratiarum dona procedunt, qui in te tam sanctum animum infudit. Deinde tibi quoque nos gratiarum actiones agimus, qui palam tanto Regi & reliquis etiam tuam sinceram mentem erga statum Ecclesiæ Dei notam ac manifestam esse voluisti. Etenim multa sunt opera, quæ præclarum principem possunt reddere, sed nihil in eis esse præclarius potest iis virtutibus, quibus defenditur fides, religio, Ecclesiæ dignitas, & animarum consulitur saluti, quæ* Schismata pariunt hæreses. *res omnes cum schismata tollant atque auferant, introducunt etiam hæreses varias in desolationem fidei & interitum animarum; sancte igitur ac pie cum egeris non solum in sentiendo quæ recta sunt, sed etiam in testificando reliquis tuum animum, merito a nobis atque ab ipsa sede & omnibus recte sapientibus commendandus & summis laudibus celebrandus es. Dominus quidem reddet tibi pro tantis meritis in hoc & futuro sæculo condigna præmia, & nos quoque semper memores erimus tuorum operum & prompti ad omnia, quæ ad statum tuæ personæ & tui regni conservationem & augmentum cedere videantur. Verum sicut ad Regem Franciæ scripsisti, ita essit gratissimum nobis, & ad amplitudinem quoque tuæ laudis spectaret, si illud idem cæteris Regibus & principibus significares, quo enim magis divulgatur virtus tua, & devotio, eo majori laudum cumulo in omni populo celebratur. Dat. Florentiæ VIII. kal. februarii anno x.*

Floruit etiam pietatis & observantiæ in sedem Apostolicam laude Wladislaus XIV. Vvladislaus Rex Poloniæ adhæret Eugenio.
Rex Poloniæ, qui professus literis suis Eugenio missis illum verum Christi vicarium, se numquam ab ejus obsequio deflexurum spopondit. Cum vero ab altera Hungarorum factione ad Hungaricam coronam accipiendam vocatus esset (a), ab altera quæ Ladislaum Regem Alberti olim Augusti Pannoniæ Regis filium posthumum colebat, repelleretur, ac pacem inter eos controversiamque conciliare anniteretur Pontifex, ut arma in Christiani hostes nominis, qui Hungariam occupare moliebantur averteret, ex hoc adversam suspicionem concepit Wladislaus, quam hisce literis a se amovere studuit (b).

(a) Æn. Sylv. in Europ. c. 1.

(b) Lib. 5. p. 99.

Charissimo in Christo filio Voladisleo, &c. Regi illustri salutem.

Romanæ sedis honorem tueri pollicetur. *Curam pervigilem pro ejusdem sanctæ sedis, (nimirum Apostolicæ), honore, tibi & quando oportuit impendere desérebis, iisdem futuris temporibus te facturum promittis, signanter in his, quæ venerabilis frater noster Joannes Varadiensis episcopus tuæ serenitati proposuit. In cujus evidens signum ad eam congregationem, quæ ex clero regni Poloniæ futura erat in proximo, ex tunc ita scripsisse testaris, ut cum reverentiam, ac obedientiam tuam simul, & regni Hungariæ ad nos & ipsam sanctam sedem cognoverint, & ipsi mandatis nostris, ut tenentur, obedient, quæ cum legissemus, lætati sumus plurimum, videntes spem nostram, de vera religione, & fide in te propensiue confirmari, & in dies augeri. Animadvertimus etiam quam sapienter bonum unitatis intelligas, illius inquam unitatis, quæ veræ paci, ac quieti prospicit subditorum, inquietos reprimit, & firmat imperia, quæ denique genus humanum in Deum ordinat & salutem æternam. Hoc non intellexerunt quidam Basileæ congregati, sed averterunt sensum suum, ut ponerent lucem tenebras & tenebras lucem, & iniquitatem in excelso loquerentur, simulque Deum & ipsam naturam, mores, & legem omnem offenderent, quemadmodum eorum opera manifestius docent. Sed gratias agimus Deo & Domino nostro Jesu Christo, qui non permisit fideles principes involvi peccatis eorum, sicut inter alios de tua sublimitate liquido experimur & consolamur in Domino.*

Basileensium furor impius.

Damnatus a principibus.

Queritur Polonus sibi non favere Eugenium de regno Hungarico. *Verum, ut paterna charitate fateamur, hanc consolationem nostram paulisper obturbat, quod in ipsis tuis literis de nobis sentire videris, quasi in hoc tua vocatione ad regimen dicti regni Hungariæ remissiores tibi fuerimus in favoribus exhibendis, sicut scripto & actu cognovisse te asseris. Profecto, fili charissime, nihil hujusmodi de nobis apud te fuisse cognovimus.*

mus. Primum, ne superiora repetamus, non immemores sumus quantus extiterit affectus noster ad genitorem tuum, quid inter alia pro ejus honore & statu egerimus eo tempore, quo claræ memoriæ Sigismundus Romanorum Rex imperii coronam de manibus nostris accepit. Iterum in ea differentia, quam etiam claræ memoriæ Rex Albertus tecum habere videbatur, talia pro te ei suggeri fecimus, ut de nimio nostro favore contra se suspicari diceretur, licet ad commune bonum nostra properarat intentio. Novissime cum de ipsa vocatione tua ad regnum præfatum & coronam postmodum subsecuta ad nos scripseris, nos de felicibus incrementis tuis congratulati sumus, ita tamen, ut optaremus cum charitate & pace omnia simul componi, quo veluti præcipuo medio imminens ille barbarorum furor crudelissimus ab eo regno arceri posset, qui a multis ante temporibus sicut infernus aperuit os suum super illud. Quid enim hic quærimus præter Dei gloriam, honorem & statum tuum, salutem & pacem populi Christiani? si quid forte in verbis nostris defuit desiderio tuo, nobis imputari non potest, quasi insolitum quidquam fecerimus, sed nobis potius in hac temporum malignitate compati debes, sicut filius & Christi imitator: Et infra.

Responsum necessariam pacem Hungariæ ne a barbaris lanietur.

*De promovendis rationem habere intendimus ut nihil ingratum a nobis fiat, neque ante avisationem tuam, sicut supplicasti, tum demum, quantum in nobis fuerit & cum Deo poterimus, ad tua desideria, ac unitatem & pacem totius regni prospicere *.... Hoc unum affectamus, ut hi proponantur a nobis, qui pro vitæ munditia, literarum fama, ac zelo domus Dei digne præfici possint, qui vere episcopi sint ad salutem populi sibi commissi. Postremo ad ea, quæ in ultima parte literarum tuarum nunciat, respondentes omni tuæ prosperitati ad unitatem & bonum dicti regni statum congratulamur in Domino, illud magno desiderio expectantes, quod de plena concordia cum charissima in Christo filia Elizabeth Regina amplecti & consequi speras, in qua re, si quod etiam apud nos est, quod ad ejus consummationem valere possit, parati sumus omni possibili studio interponere partes nostras. Dat. Florentiæ VIII. kal. junii anno XI.*

* curabimus.

Eugenii curæ in præficiendis episcopis.

XV. Cæsar Eugenio Ladislaum puerum commendat.

Parte alia Fridericus Romanorum Rex Eugenium solicitabat, ut Ladislai pueri patrocinium susciperet, neve justitiam lædi, & Hungaricum sceptrum; quod ejus parentes optime de Ecclesia meriti jure tenuerant, alio transferri pateretur; tum egregia avorum facinora commemoravit datis his ad Eugenium literis (a).

Fridericus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus sanctissimo patri domino Eugenio Papæ IV.

(a) Ext. apud Dolgost. to. 3. p. 477.

Etsi non dubitemus Apostolicam sedem tamquam veritatis doctricem justamque vitæ magistram quorumlibet juribus favorabilem esse, nullique prorsus injuriam facere, quia quidquid ab ejus solio manat, justitiæ lancibus libratur & æquitatis, non tamen ab re fore putamus aliqua per nos scribi beatitudini tuæ, quibus jus serenissimi principis Ladislai Hungariæ Regis patruelis nostri charissimi pueri, pupilli, & orphani commendatum efficiamus, & eorum qui ficta pro veris referunt, impiis resistamus conatibus. Scit enim tua beatitudo patruelem nostrum præfatum, qui post obitum vita divæ memoriæ patrui & antecessoris nostri Alberti Romanorum, atque Hungariæ Bohemiæque Regis, in utero materno posthumus remanserat, ut primum natus fuit & sacri baptismatis unda renatus adhibitis ex more solemnitatibus verum Hungariæ heredem suscepisse coronam. Nunc autem sicut accepimus, magnopere quidam instant, ut tua sanctitas titulum regni hujus in alium transferat, multa illinc emolumenta cum sanctitati tuæ tum regno præfato proventura dicentes. Quæ licet nullatenus Apostolicum movere credamus, quia nullum commodum est tam ingens, pro quo bene vendi justitia possit, mirandus tamen est eorum conatus, qui ex alieno incommodo suum quærentes commodum, altissimi sanguinis puerum paterno & avito regno cupiunt spoliare. Iniquum profecto & abominabile scelus, fecerit enim alius quivis magnalia, sit potens, sit aptus regimini, sit per aliquos accersitus (nolumus ista discutere, nec cum injuria volumus loqui cujusquam) nulla tamen ratio suadet huic puero suum adimi regnum, qui si propter se non esset magni putandus, ei tamen propter facta paterna universæ Christianitas favorabilis esse deberet.

Etsi Polonus proponat multa commoda, pro nullo vendendum jus.

Quis enim nostri temporis homo est, qui patris hujus gloriosos conflictus tum contra Turcos, tum contra Hussitas non audiverit? Debent præterea & huic puero favorem prabere avi sui clarissima gesta, & illa Ecclesiæ unio Constantiæ reparata, tum vero & Caroli IV. & Henrici VII. [quorum ultimus hic sanguis est] memoria Cæsarum. Taceamus inclytæ domus nostræ Austriæ opera tam pro imperio, quam pro Ecclesia in favorem fidei per nostros & hujus pueri progenitores edita. Quis tandem non compati deberet innocenti puero, parentibus orbato, vero Hungariæ Regi ac heredi? Insanæ profecto mentis & animi truces sunt ac totius hostes justitiæ, qui tam generosum puerum regno privare, & jus tam clarum conculcare nituntur. Sciunt tamen & illi ipsi qui talia petunt inhumanum esse quod optant, atque idcirco extinctum puerum & nusquam inveniri confingunt, ut vel hoc colore regni titulus in alium derivetur. Sed aliud reperitur: vivit

Commemorat avorum merita.

vit enim Rex Ladislaus ac fausta & felici fruitur sospitate: Scitus puer atque formosus is est in nova civitate vicina Ungariæ, adirique ab hominibus potest, qui ejus visendi sunt cupidi: spes & nostra & omnium est, antecessorum suorum virtutes in hoc puero revicturas. Quæ omnia tuæ beatitudini recensemus, ne per sinistras suggestiones aliquid ex curia tua valeat extorqueri, quod huic patrueli nostro possit esse nocivum; atque puerum istum omnibus imperii principibus sanguine junctum Apostolicæ sedis favore tua sanctitas prosequatur. Sic igitur hic Rex pupillus in tuo conspectu recommendatus, sit ante oculos tuæ mentis sua generositas, sua ætas, sua puritas, suorum memoria prædecessorum, & hujus justitiam, ex qua non enenit & ficta, sed vera & ampla utilitas Apostolicæ sedi redundare potest, amplecti atque tueri velis. Dat. Viennæ.

Labefactata in Bohemia ob bella civilia religio.

Exagitatum est diu iis discordiarum tempestatibus Hungaricum regnum magno cum religionis detrimento. Similiterque vexata est Bohemia, in qua Ptaseo hæreseos lue infectus, qui antea Alberto Regi bellum intulerat, Ladislao etiam puero sceptrum eripere moliebatur: cujus freti potentia Pragenses plurimi Hussitæ pestis aperte virus evomuere, servandarum enim pactionum, quas cum synodo Basileensi jam ante fecerant specie, quasque compactata appellitabant, easdem insigni flagitio violarunt; articulis namque de conferenda laicis sub utraque specie Eucharistia infandum hunc errorem addidere (a): *Ut nullus audeat prædicare, quod tantum sumitur sub una specie, quantum sub utraque, cum hoc sit contra communicantes sub utraque specie.* Quem errorem a Constantiensi & Basileensi conciliis, ipsis etiam postremo assentientibus Bohemis, damnatum vidimus. Ut vero ob hæresim immanibus procellis vexata fuerit Bohemia dicetur inferius, nunc ad Neapolitanum regnum, quod Alfonsi Aragonii illi inhiantis ambitione laniabatur, sermonem convertimus.

Permissus a Basileensibus utriusque speciei usus non profuit.

(a) *Cocla. hist. Huss. l. 9.*

Promulgant hæretici non tantum contineri sub qualibet specie quantum sub utraque.

XVI. Neapolitana bella sedare nititur Eugenius.

Nullas apostolicæ sollicitudinis partes prætermisit Eugenius, ut Renatum Alfonsumque Reges, inter se de eodem Neapolitano regno decertantes, in concordiam redigeret. Miserat antea Petrum Cardinalem Fuxensem Albanensem episcopum, deinde cum ille ad omnia monita obsurdesceret Joannem tit. SS. Nerei & Achillei presbyterum Cardinalem ad ipsum legavit, qui solita illum pertinacia repulit, quamvis Renatus Rex Pontifici supremo regni domino, ad quem jus dicere, & beneficiariam regnum conferre spectabat, obsequi paratus esset.

Iniquum itaque juris ecclesiastici invasorem vi comprimere coactus Eugenius Bianciardinum Vecutum Genuam VIII. id. april. misit (b) amplissima cum potestate ineundi fœderis cum Thoma Campofregoso Genuensium duce, ut junctis armis communem hostem regno pellerent: hæcque pacta præcipua fuere, ut Pontifex quatuor millia equitum, peditum mille trecentos conscriberet in Alfonsum, crearetque legatum in exercitu; Genuenses vero duodecim triremes & quatuor naves onerarias omni apparatu bellico instruerent donec parta esset victoria, communibusque stipendiis classem sustentarent. Præterea sancitum, partem alteram sine altera inducias pacemve non admissuram, nonnullaque alia conventa, quæ publicis hisce tabulis continentur (c).

(b) *Lib. 9. p. 71.*

Fœdus init Eugenius adversus Alfonsum cum Genuensibus.

(c) *Apud Eug. IV. l. 5. p. 65.*

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Pactionum tabulæ.

Hæ sunt conventiones, pacta & capitula inita, ac firmata inter illustrem & excelsum dominum, dominum Thomam de Campofregoso Dei gratia Januensium ducem, &c. magnificum consilium dominorum antianorum & spectabiles provisores rerum Neapolitanarum nomine excelsi communis Januæ ex una parte, & spectabilem militem & juris utriusque doctorem dominum Viancardinum de Vecutis de Perusio apostolicum nuntium habentem ad hæc & alia amplissima facultatem & arbitrium a sanctissimo & beatissimo in Christo patre & domino domino Divina clementia sacrosanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ dignissimo summo Pontifice nomine sanctitatis suæ & ecclesiæ Romanæ, ac cameræ apostolicæ parte altera, in & super consensu & intelligentia inter ipsas partes suscepta ad subvertendum discordias, jacturis & multiplicibus calamitatibus regni Siciliæ, namque idem sanctissimus dominus Eugenius animo revolvens hominum cædes, urbium direptiones, templorum incendia, agrorum vastationes, aliasque clades, quas multos jam per annos regnum Siciliæ, quod ad Romanam ecclesiam jure directi domini pertinet, propter Reges de principatu illius contendentes pertulit, & in præsentiarum perfert, Reges componere, & abjectis armis pacem inter eos facere & literis & nuntiis sæpe tentavit, ac postremo reverendissimum in Christo patrem dominum Joannem SS. Nerei & Achillei presbyterum Cardinalem Tarentinum Apostolicæ sedis legatum ad eam pacem sub æquis justisque conditionibus componendam in regnum destinavit, is neque a supradicto Rege Aragonum, quem primum adire jussus erat, ut legatus acceptus est, nec regnum intrare permissus, quæ res animum illius a conditionibus pacis abhorrere clare demonstrat, cumque nihil magis cupere, quam regnum illud vi atque injuriis occupare, cum e converso Renatus Rex multis oblationibus, ac declarationibus testatus sit, velle omnino voluntati prænominati sanctissimi domini tanquam di-

Causæ justissimæ quæ ducem ad paciscendum permoverunt.

Regis Alfonsi iniquitas.

directi domini istius regni parere, ac seipsum submittere, nec justitiæ viam, nec concordiæ æquas conditiones aspernari.

De Trinacria illi eripienda actum.

Quibus quidem multis atque aliis rationibus manifestum est paci locum futurum non esse, nisi bello & armis justitia ipsa juvetur, ac prohibeatur ne regnum Trinacriæ occupatum tyrannice possideatur, quapropter prænominatus dominus Vianciardinus nomine quo supra, nimirum Eugenii Papæ, ex omni potestate atque arbitrio attributo virtute earum literarum, quæ in fine hujus contractus insertæ sunt, promisit ac se dicto nomine obligavit solemniter, prænominato illustri domino duci, consilio, & officialibus nomine dicti communis Januæ, quod idem sanctissimus dominus noster intra mensem unum, a die firmatis præsentis contractus proxime computandum ad tardius, bellum terrestre indicet atque movebit contra eumdem dominum Regem Aragonum suosque fautores atque sequaces in regno, saltem cum equitibus quatuor millibus, & peditibus mille trecentis, offerendo Regem ipsum, suos fautores, ac sequaces in regno publice, & palam velut hostem suum & sanctæ Romanæ ecclesiæ, quodque ad prosecutionem hujusmodi impresiæ legatum de latere instituet, & cum copiis superius declaratis perseveranter in regno tenebit bellum gerendo, & assidue Regem ipsum & suos usque ad completam victoriam, neque prædictas copias ab eorum offensione umquam retrahet non victoria consummata.

Pollicetur Eugenius terrestrem se exercitum adversum eum immissurum.

Et e converso prænominati Januæ dominus dux, consilium, & officiales nomine quo supra, promiserunt, ac se solemniter obligaverunt eidem domino Vianciardino jam dicto nomine, quod ipsi instituent præpotentem classem, quæ sit saltem duodecim triremium bene, sufficienter, ac voluntariis armatarum, & quatuor magnarum navium, in quarum qualibet ultramarinarios necessarios & consuetos esse debeant viri ducenti armigeri armati & bello apti, & aliarum insuper quarumdam parvarum ad commeatus & instrumenta bellica deferenda, & quod si hæc classis tanta non esset quæ in mari vires hostium superare & victoriam regni polliceri cum prædictis copiis terrestribus posset, illam in tantum augere promiserunt, quo usque ad victoriam, Deo favente, sufficiens videatur, quodque ita mature disposita atque structa erit, ut intra menses duos & dimidium a die firmati præsentis contractus proxime numerandos & portus solvi possit, & deinceps loca atque littora regni hujus adversantia intelligentiæ, quam celerius & commodius fieri possit, petet atque invadet, dummodo, ut supra promissum est, sanctissimus dominus noster prius bellum moverit, ut superius conventum declaratumque est.

Spondent Genuenses se instructuros classem.

Item promiserunt nomine quo supra, quod ipsi sive dictum commune Januæ omnem impensam, quæ necessaria pro dicta classe comparanda & augenda, ut supra videatur, facient ipsimet de pecuniis & rebus suis, quodque capitaneis, nautis, armigeris, balistariis, & aliis personis in classe necessariis stipendia æqua & consueta pro tribus mensibus solvent, & si ad rei perfectionem necessarium fuerit absque alia solutione classem ipsam permanere ac persistere, facient ad persolutionem impresiæ mense uno & dimidio immediate sequturis & altera diutius & majore tempore, si id commode obtineri poterit, & quando necesse erit ipsam exarmare, teneantur aliam sequenti vere, regno non subacto, iterum instituere & comparare, partibus ad similia obligatis, & iis pactis in suo robore permanentibus, & ex adverso prænominatus dominus Vianciardinus nomine quo supra, promisit quod sanctissimus dominus noster, postquam majore parte regni potitus fuerit, intra menses tres Januensibus ipsis satisfaciet pro dimidia parte totius summæ stipendiorum mensium trium superius declaratorum classis comparandæ & augendæ, ut dictum est, idque faciet aut in pecunia numerata, aut in assignatione introituum regni vel aliter, prout inter se partes melius convenire poterunt, ita demum quod ad dictam summam dimidiæ partis totius quantitatis stipendiorum mensium trium, ut dictum est, satisfactio ipsa vere ac realiter astruatur, & si sequenti vere classis major aut minor instaurabitur ad eamdem ratam & quotam iidem domini satisfacient, prout melius partes convenire poterunt secundum præsentiam capitulorum tenorem.

Et sumptus illi suppeditaturos.

De refundendis a Pontifice comparatoris regni parte dimidio adhibito cautio.

Item conventum est inter partes ipsas, quod in classe Januensi recipiatur unus commissarius sanctissimi domini nostri, qui cum capitaneo classis deliberet quid magis expediat, & ubinam sit melius insultum facere pro regni & membrorum ejus acquisitione, & graviori hostis offensione, & quomodo; ac quando terrestris exercitus classem & classis terrestres copias ope mutua juvare possint. Item promiserunt partes ipsæ sibi mutuo, ac vicissim, quod deinceps neutra partium ipsarum inducias, treugas, vel pacem de regno faciet cum prænominato Rege Aragonum clam vel palam, directe vel indirecte, aut alio quovis modo absque consilio, voluntate, & expresso consensu partis alterius, de quo constet publica ac solemni scriptura, ita demum ut quidquid de induciis, treugis, vel pace prædictis faciendum fuerit, id nullo modo fieri possit sine expresso consensu mutuo partis utriusque.

Conventum pacem non initum iri cum Alfonso sine mutuo consensu.

Item promisit prænominatus Vianciardinus nomine quo supra, quod si magnifico domino Joanni de Campofregoso non poterit forsitan propter favorem impresiæ concedi officium admiratus regni priusquam eum a-

mo-

moveat, sanctissimus dominus noster restaurabit illi in rebus aliis taliter dominium, quod merito poterit remanere contentus, quodque cives omnes Januenses in omnibus prærogativis, privilegiis, exemptionibus, & immunitatibus in quarum possessione vel quasi fuerunt celebris memoriæ domina Regina Joanna secunda conservabit, fovebit, & manutenebit sine ulla injuria aut diminutione ejusmodi jurium suorum illos cives Januenses, qui gabellas Neapolis vel a Rege Renato vel a serenissima Regina uxore sua, vel eorum tempore a communitate Neapolis emerunt una cum quibusdam Neapolitanis civibus, vel conservabit pro rata portione eos tangente in prædicta emptione, vel pro residuo solutorum satisfaciet eisdem & parte altera prænominati.

Restituturos Pontifici captas urbes regni Neapol.

Item dux, consilium, & officiales nomine, quo supra, salvis tantum infrascriptis, promiserunt quod omnes civitates, terras, castra, oppida, provincias, ducatus, principatus, & marchionatus, comitatus, baronias, nec non etiam insulas extra regnum & quidquid aliud, etiam si regnum aliud a regno Siciliæ conferetur, quod ad jus & proprietatem Romanæ ecclesiæ mediate vel immediate pertinent, quæ vel quod armata ipsa caperet, vel sub ejus potestate quomodolibet pervenirent, libere & absolute sine aliqua mora vel solutione impensæ in manibus legati vel alterius commissarii sanctissimi domini nostri consignabit, tradet, atque restituet, exceptis bonis mobilibus atque profanis, quæ reperiuntur in terra civitatis vel oppidi, quod per vim classis ipsa occuparet, manibus tantum loci atque personis legato aut commissario libere restitutis. Illæ vero civitates, terræ, castra, provinciæ, dignitates, & loca, quæ vel obedientes essent Ecclesiæ, vel ad obedientiam pacto, conventione, aut sponte sua redirent vel redire vellent, amice a classe tractari debeant, nullaque ipsis damna in personis aut bonis inferri, sed potius auxilium atque defensio, excepto tamen ac specialissime declarato, quod liceat Januensibus ipsis sibi ad pignus & cautionem retinere omnes urbes, arces, ac terras, insulas Trinacriæ, quas ab ea classe acquiri quovis modo etiam contingeret, si sanctissimus dominus noster majore parte regni potitus non fuisset, & ea omnia tamdiu retinere, ac possidere, quoadusque per sanctissimum dominum nostrum fuisset plenarie satisfactum de quantitatibus impensarum superius promissis, hoc insuper adjecto & specialiter inter partes ipsas declarato, quod si quo casu contingat, classem ipsam acquirere Sardiniam aut aliquam ejus partem, quidquid ab ea gestum vel acquisitum fuisset, plene & libere cedat communi Januæ & ipsius communis effectum esse intelligatur, dummodo Januenses eam insulam recognoscant in feudum ab ecclesia Romana.

Permissum ut captas in Trinacria urbes pro pignore recipiant.

Si Sardiniam expugnent eam retenturos.

Item actum est inter partes ipsas, quod si propter favorem impresiæ forsitan oporteret vel placeret sanctitati domini nostri nonnullas terras sive dignitates in regno consistentes, spectantes, ac pertinentes ad magnificum Janum de Campofregoso ex concessione serenissimi Regis Renati alteri concedere, sanctitas ipsa dicto Jano restaurabit in regno intra menses sex a die ipsius concessionis illis formis ac modis, prout suæ beatitudini videbitur & placebit, ita tamen, quod præfatus Janus merito poterit remanere contentus. Acta, conventa, & promissa fuerunt omnia & singula infrascripta per & inter partes superius nominatas agentes & contrahentes nominibus superius declaratis, videlicet per illustrem & excelsum dominum Thomam de Campofregoso, Dei gratia, Januensium ducem, &c. magnificum consilium dominorum antianorum, & speciale officium dominorum provisorum rerum Neapolitanarum in legitimo numero congregata. Subjuncta sunt nobilium Januensium nomina, ac diploma apostolicum, quo Vinciardino ineundæ cum Januensibus armorum societatis pro restituendo Renato Rege Siciliæ adversus Alfonsi Aragonii invasoris conatus auctoritas tribuebatur. *Anno Dominicæ nativitatis MCCCCXLI. indictione tertia juxta morem Januæ die mercurii vigesima sexta mensis aprilis hora XIV. &c.* Adjecta sunt testium nomina, quæ silentio præterimus.

XVII.

Decrevit Pontifex (a) contra Alfonsum, quemadmodum conventum erat, Neapolitanam legationem, ejusque obeundæ munus injunxit Joanni, de quo paulo ante memoravi, tit. SS. Nerei & Achillei presbytero Cardinali, cui præcepit, ut contumacem Regem jure apostolico invadentem in judicium vocaret, promulgaretque ob perduellionem in Romanum Pontificem, cujus, utpote supremi judicis sententiæ in fiduciarii regni controversia stare detrectaret, beneficiariis regnis Trinacriæ nimirum, ac Sardiniæ & Corsicæ, cum omni actione & ambiguo jure, quod in Neapolitanum se habere contendebat excidisse, diem etiam illi constitueret, quo pontificio tribunali justam accepturus sententiam se sisteret.

(a) Lib. 5. p. 76.

Constituta forma judiciaria adversus Alfonsum Regem.

Dilecto filio Joanni tit. SS. Nerei & Achillei S. R. E. presbytero Cardinali in regno nostro Siciliæ citra pharum A. S. L. salutem, &c.

Proximis temporibus excitati clamoribus & ejulatibus populorum & miserabilium regni nostri Siciliæ citra pharum, damna, strages, direptiones, incendia, homicidia, & alia dictu horrenda, quibus tandiu afflicti sunt propter guerras inter Reges de ipso regno contendentes diutius perferre nequeuntium, multis variisque modis missis oratoribus, nuntiis, & literis quæsivimus Alfonsum Aragonum Regem illustrem ad ju-

De ingentibus malis quæ Rex Aragonum intulit regno Neapol.

justitiam vel pacem, concordiam, aut treuguam, compositionemque aliquam perducere & inclinare, cumque id nullo possemus alio modo efficere & obtinere, sperantes futurum, ut si aliquem ex venerabilibus fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium collegio mitteremus, ipse oblatas justitiam, vel conditiones æquas atque tolerabiles nullatenus refutaret, tuam circumspectionem ad id duximus destinandam.

Ut fiduciario jure Trinacriam Sardiniam & Corsicam teneat.

Is vero debiti sui immemor, qui nonnullorum magnorum dominiorum, & præsertim insularum Trinacriæ & Sardiniæ ac Corsicæ, nobis & Romanæ ecclesiæ feudatarius juxta juramenti per se præstiti formam nobis obedire tenetur, parumque considerans suum detrimentum, quod subibat, oblatas justitiam vel pacis aut treuguæ conditiones aspernando, nedum eandem circumspectionem tuam ab ipsius regni Siciliæ partium quas occupat, ingressu prohibens, videre & ad salutationem colloquiumque admittere, verum & jam pluries requisitus, ut

Juri stare vel pacem amplecti abnuat.

Terracinam, quæ ad nos & Romanam ecclesiam pleno jure spectat, & pertinet aliasque terras ad monasterium Casinense, quod immediate nobis & Apostolicæ sedi subjectum existit, quas vi detinet occupatas, restituere recusavit, quare cum regni antedicti totalem desolationem nullatenus, prout tenemur, tolerare intendentes, te ad partes antedicti regni pro pace in ipso ponenda, & quiete, ac salute populorum illius, omnibus viis quæ videbuntur necessariæ, quærenda, legatum deputaremus, prout in literis dictæ legationis latius continetur, nos providere volentes, si prædictus Rex juramenti, prout præfertur, nobis astringitur, & debiti ac honoris sui immemor in pristina acceptandi justitiam vel pacem recusatione, terrarumque prædictarum restitutionis denegatione perseverans tibi non obedi[v]erit, & quod Deus avertat in reprobum sensum datus hostiliter resistet, aut aliquas alias nostras & Romanæ ecclesiæ terras lædere intentabit, ne hujusmodi excessus & crimina in exempli perniciem transeant impunita, antedictæ circumspectioni tuæ contra ipsum Alfonsum Regem illustrem authoritate nostra super hujusmodi, & omnibus aliis excessibus & rebellionibus, etiam ex officio, inquirendi & de illis cognoscendi, specialiterque declarandi ipsum fuisse & esse reum criminis læsæ majestatis, ac perjurii reatum & proditionis in dominum suum incurrisse, ideoque propter præmissa incidisse in pœnas & sententias, tam a jure, quam ab homine in hujusmodi rebelles & Ecclesiæ hostes inflictas & promulgatas, eundemque omni jure & actione, quod & quam in regnis Siciliæ ultra & citra pharum, atque Sardiniæ & Corsicæ, quæ ad nos, ut præfertur, jure directi dominii spectant &

Sacramentum Pontifici præstitum violet.

Læsæ majestatis crimine postulatur.

pertinent, sibi competere atque ad eum pertinere quomodolibet prætendit; aut prætendere potest, fuisse & esse privatum & ut talem per te cui in ea parte vices nostras committimus, authoritate nostra de apostolicæ plenitudine potestatis declarare.

Promulgandi in eum edicti data legato potestas.

Quoad alia autem regna & dominia, quæ possidet, præsertim quæ de feudo nostro & Romanæ Ecclesiæ non existunt, & in quibus de facto superiorem non recognoscit, eumdem per edictum, si ad eum personaliter citandum tutus non patuerit accessus, super quo tuam conscientiam oneramus, cites, quatenus infra certum competentem terminum, de quo tibi videbitur, per se vel per procuratorem compareat in hac civitate Florentina, aut alibi, si interim curiam nos transferre contigerit, in consistorio generali coram nobis, ad videndum se declarari privatum hujusmodi regnis & dominiis, & de eis disponi prout jus ac justitia suadebunt, omniaque alia & singula super prædictis faciendi & exequendi, quæ quomodolibet necessaria fuerint & etiam opportuna, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, plenam & liberam tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Florentiæ kal. januarii pontificatus nostri anno XI. Submissæ (a) sunt legato copiæ; ut Regis Aragonum vim vi retunderet; sed irrito exitu, obduruit enim Alfonsus in pertinacia secundis armorum successibus (a quibus tantum volebat jus petere elatus) Aversamque hoc anno, ac Neapolim proximo cepit.

Aversam cepit.

XVIII. Ardebat bello alia Italiæ pars, ac Ligures & Florentini fœderati cum Philippo Angio duce Mediolanensi certabant, quorum consilia bellica imperusque describunt pluribus Blondus (b) & S. Antoninus (c). Implicitus eo etiam bello erat Ludovicus tit. S. Laurentii in Lucina presbyter Cardinalis patria Aquilejensis, quem Pontifex restituendæ Italiæ pacis cupidus legatum creavit (d), ut Bononiam & alias Æmiliæ urbes arcesque ad ditionem ecclesiasticam reduceret.

Mediolanensis cum Liguribus & Florentinis bello implicitus.

Ludovicus Card. ad recuperandam Æmiliam legatus.

Renunciatus etiam est pridie non. julii sedis Apostolicæ legatus (e) in Mediolanensi ducatu Gerardus tit. S. Mariæ in Transtyberim, amplissimaque potestate auctus (f). Cæterum bellum illud ex insperato compositum est (g), contrariarum enim partium ductores Franciscus Sfortia & Nicolaus Picciuinus, dum signa collaturi erant, mutatis animis, in amplexus ex mutuæ bellicæ virtutis admiratione ruerunt, ac Franciscus Sfortia Philippi filius Biancam notham dudum sibi desponsam uxorem duxit. At Philippus bellicis curis solutus, cum genero omnino non fideret, Nicolao Atestino ditionem suam administrandam tradidit. Sed is nec dum evoluto mense vigesima septi-

Gerard. Card. legatus in Mediol. ducatu.

Bellum compositum.

ma

(a) Blond. dec. 4. l. 1.
(b) Id. ib.
(c) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. 14 15. 16. Cor. p. 5.
(d) Lib. 10. p. 360.
(e) Lib. 23. p. 255.
(f) Ib. p. 274. ad 278.
(g) S. Ant. ubi sup. Cor. p. 5.

ma decembris die extinctus (a) est, præhito prius egregio demissionis Christianæ exemplo; quippe qui testamento cavit, ut nudus in nuda humo sine ulla funerea pompa locaretur: cum Leonellus ex pellice natus, qui principatus administrationem ob imbellem Herculis & Sigismundi ætatem susceperat ea lege, ut ipsis postea principatum relinqueret, Pontifici exposuit meditatum se pecuniam omnem, quæ in sumptus funebres impendenda fuisset, in eleemosynas ad levandam patris animam erogare, quod pium consilium commendavit hisce literis Eugenius (b).

(a) Prgna hist. Atest. l. 6. & alii.

Principis Atestini demissio insignis.

(b) Lib. 12. p. 146.

Leonello marchioni Estensi.

Dilecte fili salutem. Auditis his quæ nuper ad nos scripsisti, videlicet quod impensam illam, quam in parentis exequiis facere constitueras, ad pauperes pascendos potius convertere intendis, honestum propositum tuum in Domino magnopere commendamus. Mirum etiam in modum approbamus genitoris tui supremam dispositionem, qui neglectis penitus atque rejectis funeralibus pompis, mandaverit corpus suum non operosis sepulchris ad superbiam potius quandam, quam ad salutem tendentibus, sed nuda & aperta terra nudum reponi. Hoc humilitatis signum, in magnam spem nos adducit, illum anima sua non immemorem fuisse, quod utinam misericors Deus sua pietate & misericordia illi concesserit. Quare cum pium & religiosum Christianæ decens sit, animabus defunctorum piis eleemosynarum patrociniis consuli, & maxime a liberis, te plurimum hortamur in Domino, ut pauperum & afflictorum necessitatibus subvenias, opemque eis, ad miseriam sublevandam feras, & ut in omnibus saluti paternæ animæ consulas ex eo, quo tenemur, officio, te monemus & hortamur, ut nihil tanquam pius & dilectus filius omittas eorum, ad quæ genitor de jure tenebatur, rationem habendo ejus æris alieni, ad quod Romanæ ecclesiæ, pro suis censibus tenebatur, quæ omnia si, ut speramus, facies, & sæpius a nobis requisitus id facere pollicitus es parentem tuum maximo onere, & te ipsum obligatione sublevabis. Dat. Florentiæ ix. januarii anno xi.

Commendata ob Eugenio.

Admonitus filius ut subveniat inopibus & æs alienum dissolvat.

Hoc anno, recrudescente in Castellana aula dissensione ob Alvari e Luna nimiam gratiam & amplitudinem, Pontifex his literis Mariam Reginam, ac fratres Aragonios ad redintegrandam cum viro Rege Castellæ concordiam excitavit (c).

Exortæ in aula Castellana turbæ.

(c) Lib. brev. p. 130. & in ms. Alex. VII. pag. 260.

XIX.

Charissima in Christo filia Maria Reginæ Castellæ & Legionis, &c.

Sperabamus, quod literæ, quas ad vos separatim sæpius scripsimus exhortantes ad amicitiam, benevolentiam & pacem cum charissimo in Christo Joanne filio nostro Castellæ & Legionis Rege illustri deberent infundere in vos per Dei gratiam spiritum concordiæ & charitatis, tum quia omnis dissensio & bellorum materies inter Christianos turpis est, tum vero inter affines & consanguineos turpissima. Novissime non sine mentis amaritudine summa intelleximus, quod nedum inter vos concordia consecuta est, sed in majus dissensiones exarserunt adeo, quod dubitatur cum in propinquo sitis ne ad arma deveniatur & certamen, quod sine utriusque partis discrimine & damno fieri non potest, nam ejusmodi victoria calamitati conjuncta est adeo, ut dubitemus utrum vincere an vinci alterutri parti satius sit. Sed cum in omnibus bellis civilibus culpa sit, tamen illud admiratione non caret & crimine uxorem contra virum insurgere, & arma ferre contra eum, quem divinæ & humanæ leges tutari ab aliis & defendere præcipiunt & hortantur, hoc est separare quod Deus conjunxit, & dividere quod separatum esse non potest: Erunt, *inquit Deus,* duo in carne una. *Quomodo ergo tu Regina ejusmodi armis potes interesse, quæ in te ipsam redundant, quæ carnem tuam lacerant & distrahunt a mandatis Dei? Tua est mediam te offerre his dissensionibus, & virum & fratres ad concordiam hortari, ac procul esse ab omni strepitu & turbine bellorum, cum sit officium dominarum vacare officio & quieti, neque eam vindictam quærere, quæ sibi majus damnum quam lucrum sit importatura. Nunquid non in mentem venit, si ad certamen deveniatur, posse accidere quod Deus avertat ut vir pereat? nunquid ut etiam fratres? Et quæ tibi consolatio, quæ apud Deum merces erit, & apud homines laus, si ejusmodi futuris periculis nedum non obstiteris toto posse, sed etiam partem te feceris? Exhortamur igitur vos omnes per Jesu Christi passionem & Sanguinem illum pretiosissimum, quem pro nobis effudit, ut advertentes ad pericula, quæ ex congressione vestra sequi possent, velitis desistere ab armis, & potius sicut suadet Apostolus Paulus, decedere a jure vestro, quam ponere vos in id certamen, quod & corporum & status detrimentum etiam cum infamia sit allaturum, nulli enim explorata victoria est, nulla certitudo hoc vel illud esse futurum, nam sæpe qui victoriam speravit victus est, & imbecillior superavit, quare resistite omnino ab armis, & sequamini viam pacis, quæ & laudabilior est, & tutior semper fuit, &c. Dat. Florentiæ.* Extant aliæ eodem argumento ad Joannem Regem Navarræ literæ (d), quibus ingentia, quæ ex bellis civilibus oriuntur mala ob oculos ei proposuit, hortatusque ipsum est ne novos motus in Castella concitaret.

Eas pacare nititur Eugenius.

Increpita Regina quod in virum arma moveat.

Proposita ex civili bello oritura mala.

(d) Eod. ms. p. 270.

Cha-

Charissimo in Christo filio Joanni Regi Navarræ illustri salutem, &c.

Quot & quanta tribulationes ac calamitates proveniant principibus, regnis, & universis hominibus ex discordiis & bellis tam multa exempla ante oculos posita demonstrant, ut illa sola absque aliis rationibus deberent homines absterrere a bellorum turbinibus, & ad concordiam exhortari: certum est enim quod nedum regna, provincia, civitates ullo pacto absque pacis dulcedine conservari possunt, sed ne domus quidem privata consistet, in qua discordia & dissensiones vigebunt, quod si inter fideles discordia & bella inhonesta sunt & plurimum culpanda, inhonestissima tamen & digna reprehensione ea putantur, qua oriuntur & vigent inter eos, qui sunt consanguinitatis vinculo conjuncti, ut omittamus Salvatoris nostri præcepta, ac divina humanaque jura, quæ nos ad concordiam & pacem hortantur, quibus non obtemperare Christianum, impudentis esse videtur. Certe est inhumanum etiam apud infideles violare jura consanguinitatis, & velle cum eo concertare, cui opem ferre deberet, si ab aliis impugnaretur.

Mota ex iniquo bello proposita.

Hoc ob eam rem scribimus, quod non absque summa mentis amaritudine audivimus, inter te & charissimum in Christo filium nostrum Joannem Regem Castellæ & Legionis illustrem & certos alios nonnullos dissensiones de novo exortas, ex quibus dubitatur ne graviora pericula subsequantur, atqui tua maxime interest non solum nolle, ut tua opera aut consensu aliqua novitates in regnis illis exurgant, sed obviare & obsistere illis, qui novitates aut dissensiones aliquas moliuntur, præsertim adversus Regem cui parere, & quem sequi & voluntati ejus hærere omnes debent qui sana consilia & præcepta Apostoli sequi volunt, qui non solum talibus Regibus, sed etiam discolis dominis subditos parere volunt; idcirco exhortamur in Domino tuam serenitatem & per Christi passionem obsecramus, ut deposita omni malevolentia & passione animi velis cum præfato Rege cum benevolentia & charitate vivere, prout consanguineos decet, neque permittere aut assentiri, ut aliquis bellorum motus exoriatur, cum finis ejusmodi rerum sint cædes hominum & regnorum desolationes, quibus melius in primordiis obsisti potest, quam cum sanguis effundi cœperit & odia & vulnera processerunt: principia enim in nostra sunt potestate, finis vero in fortunæ arbitrio situs esse videtur, quæ incerta est & multorum decipit cogitationes. Sequere igitur consilium nostrum, qui tamquam bonus parens soliciti de filiorum salute tibi ea consulimus; per quæ honorem apud homines & merita apud Deum consequeris, redeas in gratiam Regis, & ad ea vaces per quæ regna sua pace gaudeant & quiete, & omnis bellorum & discordiarum occasio de medio tollatur, id quoque ut alii agant cum omni diligentia efficias rogamus, hortare ut pacem sectentur, & ut Regi obtemperent, prout æquum est & ex debito tenentur, hoc & tua prudentia requirit, & nos tibi si id egeris, reddemur tuæ virtuti plurimum ex bonis tuis operibus obligati. Datum Florentiæ, &c. Henricum pariter principem Navarræ & Aregonum Regum fratrem, quem Æmuli Alvari urebat felicitas, ut pacem bello & cædibus præferret admonuit. Neque prætereundum videtur postulanti Joanni Castellæ Regi, ut Pontifex anathemate percelleret illos, qui regia vectigalia non solverent, Pontificem ipsum respondisse, (a) id fieri non debere, quod maxima animarum pericula esset allaturum.

Postulat Castellanus defigi censuris fisci defraudatores.

(a) Lib. brev. pag. 126. & in cod. ms. Alex VII. p. 253.

Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri salutem, &c.

Existimamus, id quod tua serenitas a nobis petiit, ut in fraudantes in tuis regnis gabellas excommunicationis sententiam proferamus, non de tua mente prodire, sed de eorum consilio, qui sub specie utilitatis gratificari serenitati tuæ, cum enim sis vir summæ prudentiæ, & considerare possis quanti ponderis ea res sit apud Deum, quantum animarum periculum insurgeret in tantis hominum millibus, quot exinde scandala sequerentur, & quanta apud Salvatorem nostrum erga te indignatio oriretur ex interitu animarum, quas suo sanguine redemit, non possumus adduci, ut putemus hanc petitionem a tua conscientiæ puritate processisse, quis enim dubitat quin ii, qui & jam personæ periculum subeunt, ut fraudibus ejusmodi utantur, neque pœnas temporales & ante oculos sitas, quæ manifesta sunt, & quibus nulla est remissio timent, minus metuant ecclesiasticas censuras, quæ sunt occultiores, & futuram pœnam respiciant, & errati venia speratur. Hæc animarum pericula considerantes prædecessores nostri, nosque etiam nullas propter similes causas ejusmodi pœnas statuimus in nostris & ecclesiæ terris, ne quis pro temporali fraude æternam pœnam subiret, cum multi sint, qui potius in Dei misericordiam quam hominum manus velint incidere. Idcirco exhortamur tuam sapientiam, ut velit desistere ab hac petitione, neque postulet ea, quæ nullus Christianus princeps a Romanis Pontificibus petere attentavit. (Nonnullis interjectis de Calatravensi ordine equestri addidit.)

Respondet Eugenius graviora exinde mala pullulare.

Id non fieri in Pontificiis terris.

XX. Indultum equitibus Calatrav. ne castitatis votum nuncupent.

Quod factum ordinis de Calatrava, quod supplicas revocari, quod actum est; miramur paulum de petitione tua. Scis enim te sæpius scripsisse nobis & hortatum esse, ut non modo hoc idem agere

vel-

Professi jam castitatem voto non soluti sunt.

vellemus, sed [quod longe majus erat] ut eum jam ordinem professis dispensaremus ut possent nubere, id vero cum minus grave esset, quod honestius esse videbatur, concessimus ut illius ordinis professio non contineret castitatis votum. Itaque cum litera tua nos plurimum moverunt, tum multis honestis causis ad id sumus inducti, sciebamus illum esse ordinem militarem, non propter divinum cultum, sed propter bella & defensionem Christianorum institutum, propterea laicos esse omnes, nulli ordini ecclesiastico astrictos, audiebamus praterea multos inhoneste vivere, & ea agere, quæ merito apud Deum & homines reprehendi possent, & cum secundum Apostoli sententiam melius esset nubere, quam uri, visum est nobis utilius cum uxore vivere quam cum meretrice, præsertim eos qui solum militarem artem & armorum exercitium profitentur. Itaque si id modestius egimus, ad quod per tuas literas hortatus es & quod nobis pro honore Dei, salute animarum, pro honestiori vita pro utilitate ordinis visum est expedire, velis tuismet supplicationibus etiam modificatis acquiescere, neque velis mutare sententiam post factum, cum antequam fieret, nobis ut fieret supplicasti, &c. Dat. Florentiæ.

Cur Eugenius permiserit non obstringi voto eos equites. &

I. Traductam Florentiæ Romam concilium.

(a) Aug. Patric. & Card. Just. de conc. Flor. p. 3.

TRaducta est Romam Florentina synodus anno a partu Virginis millesimo quadringentesimo quadragesimo secundo indictione quinta post habitam ab Eugenio mense Aprili sessionem, de qua hæc prodit Augustinus Patricius (a): *Florentiæ Eugenius sessionem celebrat VI. kal. maii anni salutis MCDXLII. in qua afferens legatos Zara Jacob magni Regis Æthiopiæ, quem presbyterum Joannem vocant, ad concilium œcumenicum orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare, concilium ipsum, ut majorem authoritatem etiam susciperet Romam, approbante ipso concilio, transtulit prosequendum in basilica Lateranensi propria & prima sede summi Pontificis decimoquinto die post ejus ad urbem reditum. Huic translationi addidit & plures causas, loci reverentiam & commoditatem rerum omnium copiam tum occasionem componendarum provinciarum Ecclesiæ, & pacis ac quietis Italiæ, cæterarumque regionum procurandæ* [1]. Perductam ad felicem exitum Æthiopum conjunctionem ab Eugenio ostendunt sessiones in Lateranensi basilica ab eo postea celebratæ, editaque de Syris Chaldæis, & Maronitis synodalia decreta (b), quæ ob rei majestatem inserenda annalibus visa sunt.

Quæ causæ moverint Eugenium.

(b) Ext. in concil. Flor. p. 3. pag. 354. & in bullar. in Eug. const. 23.

Ad perpetuam rei memoriam.

II. *Cantate Domino, quoniam magnifice fecit, annuntiate hoc in universa terra:* Et infra. *Ecce nondum exacto triennio in hac sancta œcumenica synodo saluberrimam trium magnarum nationum unionem Dominus noster Jesus Christus pro sua infatigabili pietate ad commune perenneque totius Christianitatis gaudium tam copiose effecit, unde actum est, ut totus fere oriens qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parva septentrionis portio, post longa dissidia, cum sancta Romana Ecclesia in eodem fidei & charitatis vinculo jam convenerint. Primo etenim Græci & ii qui subsunt quatuor patriarchalibus sedibus, multas gentes nationesque & idiomata continentibus, deinde Armeni multorum populorum gens, hodie vero Jacobini, magni etiam per Ægyptum populi, sanctæ sedi Apostolicæ uniti sunt. Et cum nihil Salvatori Domino nostro Jesu Christo gratius sit quam mutua inter homines charitas, nihilque nomini suo gloriosius atque Ecclesiæ utilius esse possit, quam ut Christiani omni inter se sublato dissidio, in eadem simul fidei puritate conveniant, merito nos omnes & cantare præ gaudio & jubilare in Domino debemus, quos ut tantam Christianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, divina miseratio dignos effecit.*

Multæ gentes revocatæ ad Rom. ecclesiam.

Summa igitur cum alacritate annuntiamus magnalia hæc in universa Christianorum terra, ut sicut nos pro gloria Dei & exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita & alios tantæ lætitiæ participes faciamus, ut omnes uno ore magnificemus & glorificemus Deum, & suæ majestati, prout dignum est, magnas quotidianasque gratias agamus pro tot tantisque mirabilibus beneficiis hac ætate Ecclesiæ suæ sanctæ collatis. Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritam, ac retributionem in cælis expectat, sed & apud homines amplam gloriam laudemque meretur, venerabilem fratrem nostrum Joannem Jacobinorum patriarcham, hujus sanctæ unionis cupidissimum, ac communi omnium Christianorum favore cum tota sua gente dignum judicamus. Is enim a nobis per nostrum oratorem ac literas excitatus, ut ad nos & hanc sanctam synodum legationem mitteret, & se ac suam gentem in eadem cum Romana Ecclesia fide uniret, dilectum filium Andream natione Ægyptium abbatem monasterii S. Antonii apud Ægyptum, in quo & habitasse & mortuus esse ipse S. Antonius perhibetur, religione & moribus non mediocriter institutum, ad nos & ipsam synodum destinavit, cui devotionis zelo accensus imposuit atque commisit, ut fidei doctrinam, quam sancta Romana Ecclesia tenet & prædicat, nomine ipsius patriarchæ & suorum Jacobinorum reverenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum patriarcham & Jacobinos, ut & ipsi eamdem agnoscerent ratamque haberent, & in suis regionibus prædicarent.

Nos igitur, quibus vice Domini commissum est pascere oves Christi, ipsum Andream abbatem per nonnullos hujus tam sacri concilii insignes viros super articulis fidei & sacramentis Ecclesiæ & quibusque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, & tandem, quantum visum est fore necessarium, exposita eidem abbati S. R. E. fide catholica & per ipsum humiliter acceptata, hanc quæ sequitur veram, necessariamque doctrinam hodie in hac solemni sessione, sacro approbante œcumenico concilio

cilio

NOTÆ [1] COncilii œcumenici ex urbe Florentina ad Romanam translatio anno præcedenti indicta fuit, ut in nota ad annum superiorem probatum est. Quanquam Eugenius nec toto illo, nec præterito ex urbe Florentia moverit. Sequenti vero 1443. tandem Florentia proficiscens Senis per aliquos menses substitit, ut ex literis pontificiis ab annalista recitatis, eruitur. MANSI

cilio Florentino in nomine Domini tradidemus.

Fidei formula tradita ab Eug.

In primis igitur sacrosancta Romana ecclesia Domini & Salvatoris nostri voce fundata firmiter credit, profitetur & prædicat unum verum Deum omnipotentem incommutabilem & æternum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, unum in essentia, trinum in personis, Patrem ingenitum, filium ex Patre genitum, Spiritum Sanctum ex Patre & Filio procedentem: Patrem non esse Filium aut Spiritum Sanctum, Filium non esse Patrem aut Spiritum Sanctum, Spiritum Sanctum non esse Patrem aut Filium; sed Pater tantum Pater est, Filius tantum Filius est, Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus Sanctus simul de Patre procedit & Filio. Hæ tres personæ sunt unus Deus & non tres Dii, quia trium est una substantia, una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas, una æternitas, omniaque sunt unum ubi non obviat relationis oppositio. Propter hanc unitatem Pater totus est in Filio, totus in Spiritu Sancto. Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto. Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Æternum quippe & sine initio est, quod Filius de Patre extitit, & æternum ac sine initio est, quod Spiritus Sanctus de Patre Filioque procedit. Pater quidquid est, aut habet, non habet ab alio, sed ex se, & est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, & est principium de principio. Spiritus Sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul & Filio; sed Pater & Filius non sunt duo principia Spiritus Sancti, sed unum principium; sicut Pater, Filius, & Spiritus Sanctus non sunt tria principia creaturæ, sed unum principium. Quoscumque ergo adversa & contraria sentientes damnat, reprobat, & anathematizat, & a Christi corpore, quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat Sabellium personas confundentem, & ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnat Arianos, Eunomianos, Macedonianos, solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem & Spiritum Sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnat & quoscumque alios gradus seu inæqualitatem in Trinitate facientes.

Quid sentiendum de Trinitate.

Damnati errores adversus Spiritum Sanctum.

Firmissime credit, profitetur, & prædicat unum verum Deum Patrem, & Filium & Spiritum Sanctum esse omnium visibilium & invisibilium creatorem, qui quomodo voluit bonitate sua universas tam spirituales quam corporales condidit creaturas, bonas quidem, quia a summo bono factæ sunt; sed mutabiles, quia de nihilo factæ sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Unum atque eundem Deum veteris & novi testamenti, hoc est legis & prophetarum, atque evangelii profitetur auctorem, quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque testamenti sancti locuti sunt, quorum libros suscipit & veneratur, qui titulis sequentibus continentur, quinque Moysis, idest Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther, Job, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Jeremia, Baruch, Ezechiele, Daniele, duodecim prophetis minoribus, id est Osea, Joele, Amos, Abdia, Jona, Michea, Nahum, Habacuc, Sophonia, Aggæo, Zacharia, Malachia, duobus Machabæorum; quatuor evangeliis Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, quatuordecim epistolis Pauli ad Romanos, duabus ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, duabus ad Thessalonicenses, ad Colossenses, duabus ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri duabus, tribus Joannis, una Jacobi, una Judæ, Actibus Apostolorum, & Apocalypsi Joannis. Præterea Manichæorum anathematizat insaniam, qui duo prima principia posuerant, unum visibilium, aliud invisibilium; & alium novi testamenti Deum, alium veteris esse Deum dixerunt.

Nulla est mali natura contra Manichæos.

Libri canonici.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat unam ex Trinitate personam verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem & coæternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis, veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariæ Virginis assumpsisse, & sibi in unitatem personæ copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum, & quidquid est hominis non sit a Deitate divisum, sitque unus & idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus & homo, Dei Filius & hominis filius, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, immortalis & æternus ex natura Divinitatis, passibilis & temporalis ex conditione assumptæ humanitatis. Firmiter credit, profitetur, & prædicat Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum & sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in cœlum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, & venturum in fine sæculorum ad vivos mortuosque judicandos.

III. De incarnato Verbo quid credendum.

Anathematizat autem, execratur, & damnat omnem hæresim contraria sapientem.

Damnati qui negant unionem personalem humanitatis ad Verbum.

tem. Et primo damnat Ebionem, Cherinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum, omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Jesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt, ipsum purum hominem confitentes, qui divinæ gratiæ participatione majori, quam sanctioris vitæ merito suscepisset, divinus homo diceretur.

Aut qui negant verum Corpus habuisse Christum.

Anathematizat etiam Manichæum cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt, nec non Valentinum asserentem Dei Filium nihil de Virgine matre cepisse, sed corpus cœleste sumpsisse, atque ita transisse per uterum Virginis sicut per aquæductum defluens aqua transcurrit; Arium etiam, qui asserens corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animæ fuisse Deitatem: Apollinarem quoque qui intelligens si anima Corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solum posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animæ tenuisse voluit.

Anathemate perculsi affirmantes humanitatem tantum unitam Verbo per gratiam.

Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum atque Nestorium, asserentes humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam, & ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent unionem humanitatis ad Verbum hypostaticam extitisse, & propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse, nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne, hoc est non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine.

Anathematizat etiam, execratur, & damnat Eutychem archimandritam, qui cum intelligeret juxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, & propterea oportere, quod ita Dei verbo unita esset humanitas, ut Deitatis & humanitatis una esset eademque persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personæ, sicut Deitatis & humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam, volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transisse, maxima blasphemia & impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversum.

In Christo duæ voluntates & duæ operationes.

Anathematizat etiam, execratur & damnat Macharium Antiochenum, omnesque similia sapientes, qui licet vere de naturarum dualitate & personæ unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit, dicens in Christo utriusque naturæ unam fuisse operationem, unamque voluntatem. Hos omnes cum hæresibus suis anathematizat sacrosancta Romana ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates, duasque operationes.

IV. De peccato originali.

Firmiter credit, profitetur & docet neminem unquam ex viro fœminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei & hominum Jesu Christi Domini nostri, qui sine peccato conceptus, natus, & mortuus humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, & regni cœlestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdiderat, reseravit, quem aliquando venturum omnia veteris testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, cæremoniæ præsignarunt.

De legalibus abolitis.

Firmiter credit, profitetur, & docet legalia veteris testamenti, seu Mosaicæ legis, quæ dividuntur in cæremonias, sacra, sacrificia, sacramenta, quia significandi alicujus futuri gratia fuerant instituta, licet divino cultui illa ætate congruerent, significato per illa, Domino nostro Jesu Christo adveniente cessasse, & novi testamenti sacramenta cœpisse, quemcumque etiam post passionem in legalibus spem ponentem, & illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter, non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum evangelium illa potuisse servari, dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum evangelium sine interitu salutis æternæ asserit non posse servari.

Circumcisio & sabbatum cur sublata.

Omnes ergo post illud tempus circumcisionis & sabbati, reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat: & salutis æternæ minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui Christiano nomine gloriantur, præcipit omnino quocumque tempore vel ante vel post baptismum a circumcisione cessandum, quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis æternæ observari omnino non potest. Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest sæpe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri nisi per sacramentum baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominatu, & in Dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octuaginta dies, seu aliud tempus juxta quorundam observantiam sacrum baptisma differendum, sed quamprimum commode fieri potest debere conferri, ita tamen quod mortis imminente periculo non sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum, vel mulierem in forma Ecclesiæ, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur.

Dei creaturæ non habendæ horrori.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat omnem creaturam Dei bonam, nihil-

que

que reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, quia juxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem, illamque Mosaicæ legis ciborum mundorum & immundorum differentiam ad ceremonialia asserit pertinere, quæ surgente evangelio transierunt, & efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum & sanguine & suffocato, dicit illi tempori congruisse, quod ex Judæis atque gentilibus, qui antea diversis ceremoniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia, ut cum Judæis etiam gentiles aliquid communiter observarent, & in unum Dei cultum fidemque conveniendi præberetur occasio, & dissensionis materia tolleretur, cum Judæis propter antiquam consuetudinem sanguis & suffocatum abominabilia viderentur & esu immolatitii poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Ubi autem eo usque propagata est Christiana religio, ut nullus in ea Judæus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam transeuntes in eosdem ritus evangelii ceremoniasque conveniant, credentes omnia munda mundis, illius apostolicæ prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum sive mulierem, & quocumque genere mortis intereant, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & ecclesiastica disciplina possint & debeant multa non negata dimitti, quia juxta Apostolum: Omnia licent, sed non omnia expediunt.

Multa non negata pro exercendi virtute dimittuntur.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat nullos intra catholicam Ecclesiam non existentes non solum paganos, sed nec Judæos, aut hæreticos atque schismaticos æternæ vitæ fieri posse participes, sed in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis ejus, nisi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati, tantumque valere ecclesiastici corporis unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem ecclesiastica sacramenta proficiant, & jejunia, eleemosynæ, ac cætera pietatis officia & exercitia militiæ Christianæ præmia æterna parturiant, neminemque quantascumque eleemosynas fecerit, & si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in catholicæ ecclesiæ gremio & unitate permanserit.

Pereunt omnes qui septis ecclesiæ non continentur.

V. Quæ concilia sint suscipienda.

Amplectitur autem, approbat & suscipit sanctam Nicænam synodum trecentorum decem & octo patrum temporibus beatissimi Silvestri prædecessoris nostri & magni Constantini piissimi principis congregatam, in qua impia hæresis Ariana cum suo authore damnata est, & definitum est, Filium Dei Patri esse consubstantialem & coæternum.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam Constantinopolitanam synodum centum quinquaginta patrum beatissimi Damasi prædecessoris nostri & Theodosii senioris tempore convocatam, quæ ipsum Macedonii anathematizavit errorem, qui Spiritum Sanctum non Deum, sed creaturam asserebat, quod damnant damnat, quod approbant approbat & per omnia vult ibidem definita & illæsa & inviolata subsistere.

Deliramenta Nestorii damnata.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam primam Ephesinam synodum ducentorum patrum, quæ tertia est in ordine universalium synodorum sub beatissimo Cælestino prædecessore nostro & Theodosio juniore convocatam, in qua impii Nestorii est damnata blasphemia, diffinitumque est Domini nostri Jesu Christi veri Dei & veri hominis unam esse personam, & B. Mariam semper Virginem non solum Χριστοτόκον, sed etiam Θεοτόκον hoc est non tantum hominis, sed Dei genitricem ab omni ecclesia prædicandam. Damnat autem, anathematizat, & respuit impiam secundam Ephesinam synodum sub beatissimo Leone prædecessore nostro & præfato principe congregatum, in qua Dioscorus Alexandrinus antistes Eutychis hæresiarchæ defensor, & S. Flaviani Constantinopolitani Pontificis impius persecutor execrandam illam synodum ad approbationem Eutychianæ impietatis arte & minis attraxit.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam Chalcedonensem synodum quartam in ordine universalium synodorum sexcentorum & triginta patrum temporibus præfati beatissimi Leonis prædecessoris nostri & Marciani principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo authore Eutyche & Dioscoro defensore damnata est: & diffinitum est Dominum nostrum Jesum Christum esse verum Deum & verum hominem, & in una eademque persona divinam humanamque naturas integras, inviolatas, incorruptas, inconfusas, distinctasque mansisse, humanitate agente quæ hominis sunt, & deitate quæ Dei, quos damnat damnatos habet, quos approbat approbatos.

Et Eutychiana hæresis.

Amplectitur etiam, approbat & suscipit sanctam quintam synodum secundam Constantinopolitanam tempore beatissimi Vigilii prædecessoris nostri & Justiniani principis celebratam, in qua sacri Chalcedonensis concilii definitio de duabus naturis & una persona Christi renovata est, multique Origenis errores suorumque sequacium, præsertim de dæmonum aliorumque damnatorum pœnitentia & liberatione reprobati atque damnati sunt. Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam synodum centum & quinquaginta patrum, quæ sexta est in ordine universalium synodorum temporibus

Quinta synodus admissa.

bea-

beatissimi Agathonis prædecessoris nostri & Constantini quarti hujus nominis principis congregatam, in qua Macharii Antiocheni & sectatorum hæresis condemnata est & diffinitum est in Domino nostro Jesu Christo duas esse perfectas integrasque naturas & duas operationes, duas etiam voluntates, licet esset una eademque persona, cui utriusque naturæ competerent actiones Deitate agente quæ Dei sunt, & humanitate quæ hominis sunt. Amplectitur etiam, veneratur, & suscipit omnes alias universales synodos authoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas & confirmatas, & præsertim hanc sanctam Florentinam, in qua inter alia Græcorum & Armenorum sanctissima unio consummata est, & multa circa utrumque unionem saluberrima diffinitiones editæ sunt, prout in decretis desuper promulgatis plenius continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur.

Florentina synodus cæteris œcumenicis annumerata.

Decretum pro Græcis.
Eugenius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palæologo Romæorum Imperatore illustri, & locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum, & cæteris orientalem ecclesiam repræsentantibus. Lætentur (a) cœli, & exultet terra, &c. (Insertum fuit antea suo loco, id decretum cui adjectum aliud pro Armeniis, quod ab his verbis ducit initium : *Exultate Deo salutari nostro, &c.*) *Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in ecclesia majori celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIX. X. kal. decembris pontificatus nostri anno IX.*

(a) A. C. 1439. n. 7.

VI. *Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non est explicata forma verborum, quibus in consecratione Corporis & Sanguinis Domini sacrosancta Romana ecclesia Apostolorum doctrina & authoritate firmata semper uti consueverat, illam præsentibus duximus inserendam. In consecratione Corporis Domini hac utitur forma verborum* : Hoc est enim Corpus meum ; *Sanguinis vero* : Hic est enim calix Sanguinis mei novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. *Panis vero triticeus, in quo sacramentum conficitur, an eo die an antea coctus sit, nihil omnino refert, dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post præfata verba consecrationis corporis a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi Corpus transubstantietur.*

Quæ sit forma & materia sacramenti Eucharistiæ.

Constabilita de transubstantiatione doctrina.

Quoniam per nonnullos asseritur quartas nuptias tanquam condemnatas respuere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur, cum secundum Apostolum mortuo viro, mulier sit ab ejus lege soluta, & nubendi cui vult in Domino habeat facultatem. nec distinguat mortuo primo vel secundo vel tertio, declaramus non solum secundas, sed tertias, & quartas, atque ulteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstet, licite contrahi posse, commendatiores tamen dicimus si ulterius a conjugio abstinentes, in castitate permanserint, quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito præferendam esse censemus.

Damnati qui nuptias quartas damnant.

His omnibus explicatis prædictus Andreas abbas nomine dicti patriarchæ, ac proprio & omnium Jacobinorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quidquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia cum omni devotione & reverentia suscipit & acceptat. Illos quoque doctores & sanctos patres quos ecclesia Romana approbat, ipse reverenter suscipit, quascumque vero personas & quidquid ipsa Romana ecclesia reprobat & damnat, ipse pro reprobatis & damnatis habet, profitens tanquam verus obedientiæ filius, nomine quo supra, sedis Apostolicæ ordinationibus & jussionibus fideliter semper obtemperare. Lecto solemniter in præsenti synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico præfatus Andreas abbas ipsum Jacobinorum decretum publice ibidem perlegit, atque infrascripta verba in scriptis Arabice subjunxit quæ in continenti Latine recitata sunt.

Beatissime Pater domine Eugeni sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ summe Pontifex, vereque Christi vicarie, ac B. Petri successor, & sanctissima universalis Florentina synode totum hoc sanctum decretum cum insertis etiam sanctis decretis unionis Græcorum & Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publice lectum est. Ego Andreas humilis abbas S. Antonii orator R. patris domini Joannis patriarchæ Jacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam & instructionem, cognosco, confiteorque omnia in ipso decreto contenta divinæ, ac catholicæ omniumque Jacobinorum ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, præfatum saluberrimum synodale decretum cum dictis insertis decretis omnibusque suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis omnemque doctrinam in ipso descriptam ; nec non quidquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia, cum omni devotione & reverentia suscipio & accepto. Illos quoque doctores & sanctos patres, quos ecclesia Romana approbat reverenter suscipio, quascumque vero personas, & quidquid ipsa Ro-

Quo ritu Jacobitarum orator fidem sit professus.

Romana ecclesia reprobat & damnat, pro reprobatis & damnatis habeo, pollicens nomine quo supra, ipsum patriarcham Jacobinosque & me ipsum tanquam veræ obedientiæ filios vestris ac sedis Apostolicæ ordinationibus & jussionibus fideliter & semper obtemperaturos. Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia domus S. Mariæ novellæ, apud quam nunc residemus, celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLI. pridie non. februarii pontificatus nostri anno XI.

Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. Adjutor meus & protector meus es tu, Domine, ne derelinquas me Deus meus.

Ego Antonius Ostiensis episcopus, Cardinalis Bononiensis me propria manu subscripsi.

Ego Branda episcopus Portuensis, nominatus Cardinalis Placentinus.

Ego Nicolaus tit. S. Crucis presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Dominicus tit. SS. Joannis & Pauli presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Franciscus tit. S. Clementis & presbyter Cardinalis S. R. E. vicecancellarius.

Ego Angelottus tit. S. Marci presbyter Cardinalis manu propria me subscripsi.

Ego Joannes tit. SS. Nerei & Achillei presbyter Cardinalis me subscripsi.

Ego Nicolaus tit. S. Marcelli presbyter Cardinalis me subscripsi.

Ego Georgius tit. S. Anastasiæ presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Bessarion tit. SS. XII. Apostolorum presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Joannes tit. S. Praxedis presbyter Cardinalis manu propria subscripsi.

Ego Gulielmus tit. S. Martini in montibus presbyter Cardinalis subscripsi.

VII. Eugenii decreta referunt Æthiopes inter veterum conciliorum decreta.

Retulere Æthiopes orientales magna religione hæc decreta inter alias veterum œcumenicarum synodorum sanctiones, & magna pietate coluere, quamvis ob longinqua terrarum intervalla, ac Mahometanos interjectos commercia facere cum Latinis intermisissent. Cum vero Lusitani non sine cœlestibus prodigiis ad Æthiopas sulcato mari rubro penetrassent, vetera hæc sacra fœdera instaurata fuere, de quibus David Imperator in suis ad Clementem VII. datis literis (a) ita meminit.

(a) Ext. apud Damia. Goes Hisp. illust. 2. p.

In archivis proavi nostri Seminis Jacob earum literarum memoria conservatur, quas Papa Romanus nomine Eugenius ad has terras misit, cum ipse semen Jacob regnaret Rex Regum in universa Æthiopia Rex metuendus. Præscriptio autem literarum hæc erat, Eugenius Romanus Pontifex. Dilecto filio nostro Regi ex semine Jacob Regi Regum in universa Æthiopia maxime metuendo, &c. In summa autem literarum significabat, filium suum Joannem Palæologum Regem Romæorum ad sacrosanctam synodum celebrandam evocatum fuisse, & cum eo Josephum patriarcham Constantinopolitanum venisse cum magno numero archiepiscoporum, episcoporum & omnis generis prælatorum, in quibus etiam fuissent procuratores patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, & Jerosolimitani, qui omnes se cum sancta fidei & religionis amore firmiter conjunxissent, constitutaque unitate Ecclesiæ sublatas fuisse antiqui temporis difficultates, non sine divino auxilio, quæ erronea & religioni contraria videbantur, quibus rebus rite sancitis & constitutis ipso Papa omnibus singularem lætitiam peperisset. Hunc autem librum Papæ Eugenii ad vos mittimus, quem incorruptum servavimus, totum etiam pontificiæ benedictionis ordinem & potestatem misissemus, nisi harum rerum nimis magnum volumen esse videretur, cum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino superet. Legati vero, qui hæc a Pontifice ad nos detulerunt fuere Theodorus, Petrus, Didymus, & Georgius, servi Jesu Christi. Tu vero, sanctissime pater, recte feceris, si evolvi vestros libros jusseris, ubi harum rerum, de quibus scribimus, uti facile arbitror aliqua memoria reperiatur. Itaque, sancte pater, si aliqua ad nos perscribes, firmiter existimabo cuncta in nostros libros diligentissime fore conscripta, ut posteris nostris earum rerum sempiterna memoria relinquatur. Et certe is mihi beatus esse videtur, cujus memoria custodita literis in urbe sancta Roma & in sede SS. Petri & Pauli, nempe ob doctrinæ & martyrii in eadem orbe non pontificatus consortium, *conservatur. Hi enim sunt domini regni cœlorum, & totius mundi judices.*

Servata ab Æthiopib. sanctissime Eugenii memoria.

VIII. Patriarcha Alexandrinus conjunctus Ecclesiæ Rom.

Quod ad patriarcham Alexandrinum attinet: extant etiam ejus literæ (b) ad Eugenium scriptæ, quibus ecclesiasticam conjunctionem & Florentini concilii decreta pie se amplexum, ac Romanum Pontificem supremum in terris universalis Ecclesiæ pastorem veneratum, tum Eugenii nomen in sacra diptyca retulisse ita professus est.

(b) Ext. in par. 2. coll. 22. ad concil. Flor. ex edit. Cordin. Justin. Datæ ab eo ad Eugen. lit.

Philotheus miseratione divina Papa & patriarcha magnæ civitatis Alexandriæ ac totius Ægypti.

Pater sanctissime, & infra: *pater beatissime, religiosissime, justissime, terrestris angele, ac cœlestis homo, qui cum gratia Dei indutus cum sacra veste ornatus, boni gregis optime pastor, qui doctrina tua terrentes lupos ab ovibus universalis aulæ depellis Christi nostri benefactoris patrocinio, deinde principis Apostolorum Petri, petra fidei, caput omnium Christianorum ecclesiarum, qui ex Christo Jesu Domino nostro sacram potestatem accipiens Papa magnæ*

que urbis Romanorum, & protector cæterorum patriarcharum factus es comminister & frater in Spiritu Sancto, domino sancto Papa Eugeni, sit tibi gratia, magnificentia, simul & gloria a Deo Patre omnipotente & Domino nostro Jesu Christo, qui tribuens suis discipulis pacem in sancta Syon: Pacem, inquit, meam do vobis, pacem relinquo vobis; *non sicut ad cæteras gentes, sed per igneas linguas illis advenit, aperiensque corda eorum adimplevit eos quantum quisque capere poterat, ac sic institutos in universum orbem ipsos dimisit, quantum naturalis ac gentilis philosophia indocti fuerant, tanto vera scientia & justitia rudimenta susceperunt; hanc igitur gratiam, pacem, ac benedictionem in maxima tua beatitudine primo, deinde in sanctis fratribus meæ moderationis pontificibus, sacerdotibus, omnibusque Christianu nomine appellatis, idem Spiritus multiplicare dignetur, intercedentibus ad hoc munus perfectissima Regina ac Dei genitrice Maria, B. Marco Apostolo & evangelista, ac demum omnibus sanctis Dei. Amen.*

Mea humilitas, pater sanctissime, audiens quæ tuæ magnæ sanctitati a filio meo in Spiritu Sancto fratre Alberto monacho ordinis Minorum misso in Ægyptum refero, ut scilicet huc ad nos veniens detulerit sanctissimas literas tuæ sanctitatis, quas diligentissime legi jussimus, & contenta in illis mandata de sacra & œcumenica synodo cum omnibus patribus locatenentibus sanctorum patriarcharum, & potentissimo Imperatore nostro Joanne Palæologo, ac omnibus pontificibus, ac doctoribus orientalibus, ac occidentalibus sanctis, intelleximus cognovimusque, quo pacto unio & pax in tota catholica Ecclesia celebrata est charitate perfecta, anima una, fide una, ac symbolo, abjectoque schismate & inimicitia in latriam communem, ac justitiam Dei omnipotentis amor & pax innovata sunt per gratiam, miserationem, pietatemque domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Lectis igitur sanctissimis literis tuis perfectissime pater, omnes adorationis gratias agimus Domino nostro Jesu Christo de tam excellentissimo dono Ecclesiæ suæ catholicæ elargito. Huic nostræ alacritati aliud quoque lætitiæ genus additum est, siquidem eodem pene momento, quo dominus frater Albertus huc accesserat, redditæ sunt mihi literæ ex magna urbe Constantinopoli serenissimi domini Imperatoris & locum nostrum tenentium patrum, quorundamque nobilium perlatæ manibus per sacratissimi fratris meæ moderationis metropolitæ Rhodi domini Antheametis, legimusque utrasque, Græcas scilicet & Latinas, contulimusque eas orationem orationi, versum quoque versui, & similes omnino illas reperimus stipulatas subscriptionibus sanctorum Patrum, ac fratrum archiepiscoporum & magistrorum orientalium & occidentalium, obsignatas sigillis tuæ magnæ sanctitatis & potentissimi principis domini Imperatoris; unde cum nostris Ægyptiis pontificibus & cæteris clericis nostris statuimus, ut ubique in omnibus Christi ecclesiis inter missarum solemnia præ cæteris patriarchis memoriam tuæ beatitudinis faciamus, sicut in sacris canonibus cautum est. Eugenii nomen a Patriarcha Alex. relatum in diptyca. *Ego vero, pater beatissime, decretum sacræ synodi summa veneratione suscipiens, in pectore meo æterna inspectione infixi, sequi instituens tuæ sanctitatis vestigia sacra, & synodos, & apostolicos canones. Agimus præterea gratias Deo piissimo cum iis populis Christianis, quod nos tanto dono dignos efficere voluerit, constitueritque nos omnes, ut sub auctoritate & potentia tuæ sanctitatis regamur, atque sub umbra alarum tuæ pietatis doceamur. Te autem, pater beatissime, felicem summaque beatitudinis dignum esse omnes gentes existimabunt, nam fons vitæ in evangelio beatos dixit, ac filios Dei, qui pacem hominibus comparant. Et certe beatus es, pater sanctissime, multi enim sanctorum Pontificum ac Regum cupierunt videre hoc unionis munus, & non potuerunt, tu vero non solum hoc præ cæteris assequi meruisti, sed & summam mercedem habebis, coronaque veritatis cum omnibus justis coronaberis. Amen.*

Scripsit mea humilitas literas ad potentissimum principem dominum Imperatorem & ad quosdam Pontifices Constantinopolim, significans ut, si quis ea quæ in sacra synodo decreta ac definita sunt, non recipit, tanquam tyrannus & hæreticus habeatur, decidatque a communione sanctæ catholicæ Ecclesiæ. Inclino me ipsum, pater beatissime, sub scabello pedum sanctitatis tuæ, cum qua sit gratia, beatitudo, & pax cum omnibus utriusque ordinis viris sub tua potestate constitutis. Et benedictio tuæ beatitudinis sit cum omnibus nobis. Amen.

De Ægyptiis atque Æthiopibus meminit Eugenius in encyclicis literis (a) anno MCDXLV. exaratis, atque a nobis inferius afferendis, quorum ad Romanæ ecclesiæ obsequium redeuntium effigies in veteribus valvis æneis basilicæ Vaticanæ Eugenii ipsius tempore insculpta conspicitur; nec rem adeo insignem Blondus (b) in ejusdem Pontificis sepulchrali epitaphio præterivit. Æthiopes obsequium deferunt Eugenio. (a) *Ext. ib. p.* 380. (b) *Blond. dec.* 4. *l.* 1.

Dum ita Ægyptii atque Æthiopes ex ultimis terrarum oris ad Eugenium confluebant, Basileenses in suscepto obfirmati scelere se ab eo divellebant: ad quorum plectendam improbitatem coactus Pontifex severitatem adhibere, eos censibus ecclesiasticis spoliavit (c): cumque inter alios authorem schismatis Ludovicum Basileenses novatores se ob eo segregant. (c) *Lib.* 6. *p.* 270. Ludovicus Card. Arelaten. exauctoratus.

cum pseudocardinalem Arelatensi ecclesia & abbatia Montis majoris privasset, Bertholomæum e Cingulo illarum administrationi præfecit addita hac facti causa.

Ingentium criminum reus fuit. *Eugenius &c. Cum, prout jam fere apud omnes notorium est, iniquitatis filius olim Cardinalis Arelatensis propter multas & varias rebelliones & facinora contra nos & Apostolicam sedem commissa, nec non propter adhærentiam & sequelam perditionis alumni Amedei olim ducis Sabaudiæ antipapæ per nonnullas sententias latas a nobis, sacra Ferrariensi ac Florentino approbante concilio, damnatus omnibusque dignitatibus, officiis, honoribus, beneficiis, & emolumentis prorsus privatus existat, ac propterea Arelatensis ecclesia, ac monasterium montis majoris prædicta, quæ dictus Cardinalis tenebat in commendam vacare noscantur, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCDXLII. VII. kal. novembris pontificatus nostri anno XII.*

Contraria Pontifici edicta promulgant Basileen. Sessio XLIV. (a) Conc. Basil. sess. 44. Inde graves obortæ in provinciis dissensiones. Fremebant ira Basileenses schismatici sacerdotia Eugenii jussu sibi eripi, atque in sua pseudosynodo sessione XLIV. edixere (a) pristinis restituendos honoribus, qui eorum conciliabuli occasione sacerdotiis spoliati essent. Ex contrariis ejusmodi Pontificis schismaticorumque edictis, cum unicum sacerdotium plures æmuli exambirent, novæ commotæ sunt in pluribus provinciis dissensiones, maximeque in Britannia minori, ubi Joannes dux nimia facilitate passus erat sacerdotia a Basileensibus conferri: missi vero a Pontifice nuntii, ut ecclesiasticos viros in concordiam redigerent, pacis studio permisere iis qui a Basileensibus fuerant intrusi, potiri sacerdotiis ea lege, ut schismate damnato Eugenium verum Christi vicarium profiterentur; eos autem, qui a vivis discesserant dum cum Basileensibus sentiebant, sepultura sacra non privarunt, cum non ex Apostolicæ sedis contemptu, sed a perversis doctoribus in errorem impulsi essent [1]. Quam concordiæ formulam Pontifex confirmavit (b); Britannum vero ducem, ut a Basileensium nefaria doctrina caveret ita instruxit (c). Britannia eas sensit. (b) Lib. 5. p. 135. & l. 6. p. 118. (c) Lib. brev. p. 100.

Dilecto filio nobili viro Joanni duci Britanniæ salutem.

Admirari multum cogimur dilecte fili, & dolere etiam temporum iniquitatem, quod tu, quem semper cognovimus esse devotum nostrum & sedis Apostolicæ filium & eam revereri ac colere, nunc dicatur ea egisse, quæ sint procul ab omni devotione ac religione aliena, quæ licet non credamus, tamen movit nos fama hominum & nonnullarum literæ, quæ sunt in curia delatæ. Relatum est nobis, te ad suasionem nonnullorum sathanæ filiorum, qui infidelibus deteriores existunt, & ecclesiam Dei scindere & quassare conantur, declinasse in partem Basileæ congregatorum atque acceptasse certa eorum, non decreta, sed corruptelas omni humano & divino juri adversas, quod te fecisse si verum est, non tua sponte aut scientem, sed malis suasoribus & aliorum suggestionibus deceptum existimamus, neque tibi imputamus, sed malis consultoribus, qui potius eorum propriam utilitatem respiciunt quam honorem tuum: qui credendum est principem prudentissimum, Subornatus dux a perversis doctoribus Basileensium decreta admiserat.

NOTÆ [1] IN narranda concordia, quam missi ab Eugenio legati in Britanniam minorem conciliarunt præ annalista nostro diligentiores nos esse permittunt literæ Eugenii ea de causa scriptæ hoc ineunte anno quas P. Martene Veter. Monum. to. VIII. recitat, quamvis ille Florentinam anni supputandi rationem non attendens anno non suo consignat. Inscribuntur enim datæ Florentiæ anno MCCCCXLI. (stylo Florentino, qui nobis est 1442.) *die III. non. martii anno XI.* Narrat in illis pontifex missos a se dudum in Britanniam *Robertum episcopum Volaterranum & Gulielmum Bont decanum Ecclesiæ Lovaniensis.* Eorum relatione comperisse se eis absolutos fuisse Britannos ab iis censuris, quas ob studium in Basileense concilium incurrerant. A tota ditione interdictum, quo tenebatur ex obedientia Felici præstita, sublatum. Denique sacerdotia omnia quæ interim collata fuerunt sive electione sive alia quacumque ratione possessoribus suis permissa sunt, vel illa pariter quæ cum apostolicæ sedi reservarentur, non ob alio quam a pontifice conferenda fuerant; exceptis tamen iis, *quæ a schismaticis tantum recepta fuerunt.* Hæc omnia legati pontificis, *humilibus super hoc ducis* (Britanniæ) *precibus intervenientibus* pontificia authoritate concesserunt, confectis publicis tabulis signatis die XVI. Kal. septembris, *pontificatus* Eugenii *anno XI.* idest anno præcedenti 1441. Postmodum vero rogatus pontifex, ut legatorum suorum gesta illa confirmaret, literis initio præsentis anni die III. *non. martii anno XI. pontificatus* datis, in quibus superiora omnia narrantur, *volens ipsius ducis in hac parte supplicationibus inclinari,* rata ac firma esse jussit. Hæ literæ illæ pontificiæ ex quibus plura discimus ad annalium emendationem aptissima. Nimirum concordiam hanc in præcedentem annum referri oportere; literas illas pontificis querelarum plenas, quas a pontifice datas ad ducem Britanniæ hoc anno recitat annalista cum nulla temporis nota distinguantur, præcedenti anno scriptas merito suspicaremur. Neque enim cohærere inter se facile credo admissionem Britannorum in gratiam pontificis ad preces ducis; & de duce ipsa querelas, quod aversas pontifici partes sequeretur. Facile igitur literæ datæ sunt a pontifice præcedenti anno cum legatos suos ad reducendam ad obsequium Britanniam misit. Denique errat annalista scribens permissum fuisse a legatis, ut sacerdotia a Basileensibus obtenta retinerentur, id enim inter pacis conditiones expresse cautum ne fieret superius animadvertimus. Denique legatorum pontificiorum nomina quæ in annalibus tacentur, ex his literis discimus. MANSI

Basileensium doctrina sacrum & politicum statum convulsit.

mum, qualem te semper esse cognovimus, laudare aut approbare Basileensium præsumptionem temerariam, qua si reliqui uterentur, neque principes, neque Reges, neque ullus reipublicæ status in sæculo esse posset? nam si detur occasio aut facultas subditis adversus suos superiores insurgendi, aut illos pro sua affectione castigandi & corrigendi licentia, qui status principum aut politia posset in suo statu conservari? Atqui contra sæculares principes subditi forsan aliqui hactenus insurgere aliquo jure potuerunt, contra vicarium vero Christi, qui solum Deum habet superiorem, qui a nemine judicatur, cui a Deo suprema potestas est concessa, qua ratione inferioris abjecti, damnati, reprobi, ac contumaces in malignitatis ac divisionis spiritu congregati, qua authoritate possunt insurgere? Res profecto est & nullis antea sæculis audita, nimis certo ampla, & malo agendi facultas inferioribus daretur, si pro libito voluntatis possent de superioribus judicare, & id esset destructio rerum omnium publicarum. Tibi certe reliquisque principibus cavendum; non enim tuus magis quam noster status in tuto versabitur, si hanc viam approbabis, qua superiores ab infimis judicentur. Sed, ut diximus, existimamus tuam sapientiam deceptam esse eorum fallaciis, qui malum bonum, bonum vero malum appellant. Illud etiam nos adducit, ut id factum esse nullo modo de tua voluntate putemus, quod cum nobis per tuas literas patentes olim de anno Domini MCDXXXV. scripseris nobis te velle, sicut teneris, non obstante concilii tunc Basileensis decreto, quod in tua patria obediatur nobis, sicut fuit hactenus consuetum, nimis absurdum esset & tali principe indignum, tuam prudentiam, quæ in rebus minimis semper fidem servavit, nunc in tanta re non servare literas & promissiones suas.

Omnis ordo evertendus si pro libidine inferiores de superioribus judicent.

Objurgatus Britannus quod contra promissa Basileensibus paruerit.

Præterea nullo modo adduci possumus, ut credamus, te voluisse esse primum omnium Christianorum principum, qui adversus sanctam Romanam ecclesiam, adversus authoritatem sedis Apostolicæ insurgeret, qui solus vellet nobis & Romanæ Ecclesiæ esse rebellis, qui solus vellet ea approbare, quæ nullus adhuc recepit fidelis princeps. Sunt multi Reges, sunt multi principes, sunt multi duces in populo Christiano, quorum nullus adhuc hanc fecit deliberationem, nulli ex pristina devotione & obedientia aliquid immutarunt, tu solus & primus omnium, si verum est quod dicitur hanc singularem notam subire præ cæteris voluisti, in ea re præsertim, in qua agitur de authoritate vicarii Jesu Christi.

X. *Admonemus te paterna charitate, sicut debemus, dilecte fili, vide & diligenter considera, quid agas, quid moliaris, vide ne notam perpetuæ infamiæ incurras, qua te Romana ecclesia ut suæ dignitatis impugnatorem & authoritatis hostem possit in posterum appellare. Fluctuat Petri navicula, sed non mergitur dissolvetur congregatio malignantium & quod a Deo non est, diutius esse non poterit: sedes vero Apostolica, quia cum ea Christus est, permanebit usque ad sæculi consummationem. Multas quidem adversitates hactenus & diversis temporibus passa est, sed ex omnibus illis liberavit eam Dominus & adversus eam Imperatores & Reges insurgentes justitia Dei, qui est illius protector, compressit. Respice igitur, fili, ad honorem tuum, respice ad animæ salutem, respice ad matrem tuam spiritualem sanctam Romanam ecclesiam, & tanquam bonus filius matrem sustenta potius quam impugnes, aut labantem ad terram coneris prosternere: id age ut tuorum in eam meritorum potius memor esse possit, quam ulterius illius defectionis.*

Prædictio Eugenii de Basileensium novatorum conatibus dissolvendis.

Exhortamur ergo tuam excellentiam, ut memor non solum tuorum prædecessorum, sed tuæ quoque pristinæ devotionis velis perseverare in ea, & ecclesiam Romanam sedemque Apostolicam, atque illius honorem & authoritatem augere potius quam minuere, & etiam si cæteri errarent, permanere debes in fide syncera & ea agere, per quæ & apud Deum & homines valeas merito commendari. Provisiones nostras suscipe, & apud te plus sana consilia & Deum timentium valeant, quam perversa, &c. Dat. Florentiæ.

Hoc anno gravissima in Neapolitano regno bella Alfonsus Rex Aragonum gessit, cumque Neapolim obsideret, neque eam fame, quod Genuenses, ut eum Pontifice pacti erant, obsessæ urbi commeatus inferebant, neque vi capere posset, ex insperato in eam per aquæductum, per quem olim Belisarius ea erat potitus, IV. kal. julias, quæ dies in pervigilium principum Apostolorum (a) incidit, monstrante viam cœmentario fabro, perrupit. Redactam in suam potestatem urbem edicto diripi vetuit, ut ea clementiæ specie civium animos sibi conciliaret. Quo inopino casu perculsus Renatus Rex cum se Neapolim recuperare posse diffideret, conscensa navi Pisas primum, tum Florentiam ad Eugenium venit, demumque in Galliam se recepit, proferente interea victoriam Alfonso, atque in ejus ditionem arcibus, quæ supererant, concedentibus. Parto ita iniquo bello Neapolitano regno Aragonius, ut illud sibi assereret, placare Pontificem supremum illius Dominum studuit, auxiliares copias adversus Franciscum Sfortiam Ecclesiæ hostem pollicitus. Impar erat Eugenius Alfonsi victoris potentiæ, ut illum regno depellere posset; quocirca fœdus proximo anno cum eo pepigit, ut infidum Sfortiam

XI. Alfonsus per Aquæductum Neapoli potitus.

(a) Collenut. lib. 6. Constant. lib. 10. Summont. l. 4. c. 4.

Neapolitano regno excedit Renatus Rex. Alfonsus Pontificem sibi conciliare nititur.

(a) Lib. 6. pag. 2.

Francisci Sfortiæ perfidia.

am coerceret. Usus (a) is erat multiplici dolo in Eugenium, adeo ut nulla umquam ipsi fides danda foret: nam primum confingens, in Neapolitanum regnum iter se moliri per Picenum, compositis Basileensis synodi nomine falsis literis, eam provinciam occuparat. Conciliatus deinde Pontifici amplitudine præmiorum, creatusque Ecclesiæ signifer, non modo quæ promiserat restituere recusavit, verum & Assisium, Tolentinum, pluraque alia oppida invasit. Quas injurias cum pacis studio dissimularet Pontifex, superiori etiam anno in eo fœdere, quod ducem Mediolanensem inter, ac Florentinos Venetosque fœderatos sanciverat, rem ecclesiasticam prodidit; creatus enim pacis arbiter, cum Bononiam atque alias urbes ditionis ecclesiasticæ a tyrannis occupatas restituendas curare debuisset, non solum id neglexit, verum Forumlivii etiam in potestatem suam redegit. Proditori itaque nefario Eugenius vexilliferi munus abrogavit, ipsumque omni jure, quod veluti beneficiarius in ampla ditione sibi pepeerat, exuit, pluribusque aliis pœnis subjecto contentis diplomata affecit (a).

(a) Ibid.

Universis & singulis præsentes literas inspecturis salutem.

Propositum in eum edictum.

Tantæ fuerunt hactenus injuriæ & facta hostilia, quibus Franciscus Sfortia nos & Romanam ecclesiam diutius afflixit ut jam variis molestiis & oppressionibus defessi cogamur, licet inviti, querelas justas effundere, neque solum Dei, sed hominum quoque auxilia compellamur in nostrum & Ecclesiæ subsidium implorare, & nisi sciremus Salvatorem nostrum per patientiam solere peccatores ad pœnitentiam revocare & etiam persæpe quo diutius pœnam distulit, & gravius punire consuevisse, miraremur quod sua patientia tantam nequitiam hostis sui superbissimi [quæ quidem tanta est, ut major esse nequeat] tam diu sustineret in terris. Nam, cum olim, ut paucis illius injurias repetamus, se in regnum Neapolitanum cum suis gentibus pacifice velle transire, ac ut per nostras & Ecclesiæ Romanæ terras & loca tuto ire posset, a nobis salvum conductum postulasset, nos nullum timentes proditionem, & fides ab eo nobis datæ & suis promissionibus credentes, procurante tunc & bona fide pro eo promittente, ac se obligante dilecto filio, nobili viro Michaele de Cutignola, tunc nostro & Romanæ Ecclesiæ capitaneo, transitum liberum dedissemus, is malo animo, mente infidelis fidem datam abrumpens, simulque etiam Michaelem prædictum cognatum suum decipiens, sicut postea ipse apud nos, nec non apud omnes Cardinales dolenter conquestus est, hostili modo provinciam marchiæ nostræ Anconitanæ occupavit. Qua proditione minime contentus versus urbem tendens intentus ad calcandas & prosternendas Ecclesiæ Romanæ vires, civitatem nostram Interamnensem, Tudertum quoque & Tuscanellam, ac plures alias terras & loca nostra, sicut omnibus notum est, per metum cepit. Quibus malis, cum ad resistendum imparati essemus, de improviso enim & præter spem nos invaserat, necessario coacti sumus, prout tempora postulabant, certas conventiones cum eo inire magis necessarias quam honestas. Nam marchionem Marchiæ & confalonerium nostrum eum fecimus, & insuper nonnullis ex his quæ ceperat oppidis restitutis civitatem nostram Tudertinam, & quædam alia ad certum tempus concessimus, sperantes quod finito tempore illa nobis, secundum fidem datam, restituere deberet.

Romam versus signa extulit.

Interamnam, Tudertumque & alia cepit.

Ad inhonestas, sed necessarias pacis leges Eugenium adegit.

At vero non solum, quæ promiserat non restituit, sed plura alia simili scelere & favore cepit, nam civitatem nostram Assisii, ac Tolentinum, Ceretum, Vissum, & plures alias nostras & Ecclesiæ prædictæ terras eripuit, & subtraxit a nobis contra ejus jusjurandum, quo nostras & Romanæ Ecclesiæ civitates, terras, & loca tueri, & ne alii occuparent niti & defendere secundum nostras concessiones & literas desuper confectas tenebatur. Quæ omnia licet moleste, tamen æquo animo & patienti tulimus, sperantes illum aliquando ad sana consilia rediturum, ne bellorum discriminibus involveremur, quæ semper effugimus, ut pace & quiete subditi nostri fruerentur. Demum autem in pace nuper inter dilectos filios communitates Venetiarum & Florentinorum ex una, & dilectum filium nobilem virum Philippum Mariam ducem Mediolani altera parte conclusa, cum speraremus, ut is confalonerius noster auctor esset restituendæ nobis civitatis nostræ Bononiæ, nec non aliarum terrarum nostrarum Romandiolæ, prout tenebatur, & tunc poterat cum a partibus arbiter commissarius deputatus esset, tantum abfuit, ut id quæreret aut procuraret, ut etiam contra nos de reliquis quoque nostris civitatibus & terris occupandis ad debilitandas omnino nostras & Ecclesiæ Romanæ vires pacisceretur. Neque vero his ejus ambitio contenta, quæ tamdiu calcaneum contra Christi vicarium & Sedem Apostolicam erexit, quod dolendum est, novissime civitatem nostram Foroliviensem quam ad nostram obedientiam redigere volebamus, suis gentibus occupatam detinuit prout etiam de præsenti arcem detinet, licet sub honestatis prætextu remiserit in eam urbem illum, qui antea ipsam detinebat.

Bononiam ecclesiæ restitutam non curavit.

De ecclesiæ viribus deprimendis pactus est.

Forumlivium occupavit.

Nos igitur tantis injuriis affecti, cum ferre tantum nostrum & ecclesiæ hostem amplius nequ..mus, decrevimus nequaquam pati ulterius, quod debuissemus jam an-

antea eum Dei adjutorio ulcisci. Et propterea omnibus & singulis, civitatibus, oppidis, terris, & locis quibuslibet, nobis & Romanæ ecclesiæ subditis ubilibet constitutis notum facimus per præsentes præfatam Franciscum Sfortiam ab omni suo jure, si quod habet in marchionatu provinciæ nostræ marchiæ Anconitanæ, aut alibi quomodolibet ex nostra concessione habuisset, penitus decidisse, ac excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias in hostes ecclesiæ promulgatas incurrisse, nec non omni dignitate consulatus, & quavis alia privatum esse, nec eum debere talem amplius reputari & per consequens omnes terras, oppida, communitates, & loca qualibet nostra & ecclesiæ Romanæ quæ occupat, ab omni fidelitatis juramento esse absoluta, & per præsentes nostras literas ex potestate nobis ab omnipotenti Deo in terris concessa absolvimus & liberamus, mandantes nihilominus eidem Francisco sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententiis, censuris & pœnis quas in eum proferimus in his scriptis, ac sub pœna maledictionis æternæ, quatenus cum primum hæ nostræ literæ in prædicta provincia nostra marchia Anconitana publicatæ fuerint, & verisimiliter ad ejus notitiam pervenire potuerint, debeat nobis vel legatis nostris aut nunciis, omnes & singulas civitates, oppida, terras, & loca qualibet, quæ a nobis & dicta ecclesia eripuit & nunc detinet occupata, plene & absque exceptione aliqua libere restituere & consignare, alias ex nunc, prout ex tunc, in eum excommunicationis, suspensionis, & maledictionis æternæ sententias promulgamus, dantes tenore præsentium plenam & liberam facultatem, potestatem, & arbitrium ac mandatum dilecto filio Galeazio de Capanuis de Mantua notario nostro, nec non dilecti filii nostri P. tituli S. Mariæ novæ diaconi Cardinalis, Apostolicæ sedis legati locumtenenti, & vicelegato in provincia nostra marchiæ Anconitanæ prædicta, & in præsidatu Farfensi, mandandi sub pœnis prædictis præfato Francisco ne se amplius nostrum & ecclesiæ Romanæ confalonerium nominet, neque vexilla nostra & prædictæ ecclesiæ in castris aut alibi deferat, & ipsum tanquam hostem & rebellem nostrum & ecclesiæ Romanæ omni dignitate, honore, titulo, & præeminentia privandi, ipsumque privatum declarandi, & quæ, ut terras, civitates, & loca nostra, ac ecclesiæ, nobis sive legatis, aut nunciis & commissariis nostris sive ipsi dilecto filio Galeazio restitui mandandi, auctoritate & arbitrio prædictis, nec non omnes & singulas civitates, oppida, terras & loca prædicta nobis & Romanæ ecclesiæ subjecta reducendi ad nostram & ecclesiæ Romanæ devotionem, & obedientiam, quæ vera & propria libertas est, & in qua, tempore felicis recordationis Martini V. prædecessoris nostri, ac etiam tempore nostro ante prædictam occupationem vivebant. Volumus etiam, & tenore præsentium plenam potestatem, auctoritatem, & mandatum damus ipsi Galeazio vicelegato, & locumtenenti prædicto immunitates, gratias, & indulta, nec non privilegia prædictis civitatibus & terris nostris, alias per nos & prædecessores nostros concessa confirmandi, nec non prædictas civitates, & terras nostras, a quibuscumque pœnis, censuris, delictis, & criminibus, etiamsi talia essent, quæ crimen læsæ majestatis saperent, auctoritate prædicta absolvendi & liberandi, & prædictas gratias, immunitates, indulta, & privilegia illis a nobis, seu prædecessoribus nostris concessa, de novo concedendi, si forte ab earum juribus quomodocumque, aut quovis occasione, seu excessibus decidissent, ratum & gratum habituri quicquid per prædictum Galeazium notarium nostrum, & vicelegatum ac locumtenentem gestum factumque erit cum prædictis civitatibus, terris, & locis, nec non etiam procuratoribus syndicis aut oratoribus. Datum Florentiæ III. non. augusti pontificatus nostri anno XII.

Intentato anathemate jussos rapta restituere.

Jussa est promulgari ea (a) sententia correptisque armis receptæ (b) sunt de Sfortia plures Piceni & Umbriæ arces donec Philippus Maria dux Mediolanensis illius rursum patrocinium suscepit.

(a) Lib. 6. p. 155.
(b) Blond. dec. 4. l. 1.

Recuperatæ ex Sfortia plures urbes.

XIII.

Distinxere hæc bella civilia Eugenium, cui nil magis cordi erat, quam religionis divinæque gloriæ amplificatio, ne pro tuendis Græcis, quos in Ecclesiæ gremio continere exoptabat, vires adversus Turcas converteret. Cum vero suppeditandis maximis ingentis belli sumptibus par non esset, Christi cultores præmiis indulgentiarum pellicere (c) conatus est, ut subsidiariam pecuniam partim in hostibus propulsandis obterendisque, partim in sacris ædibus reficiendis insumendam conferrent: quo argumento extant datæ ad Anglos literæ, quibus etiam admoniti, ut opem implorarent Sanctissimæ Virginis, cujus nomini excitata erat Ecclesia Etonensis in diœcesi Lincolniensi, ab Henrico Rege magnificentissime extructa.

(c) Lib. 5. p. 158. & 159.

Subsidiarium aurum poscere cogitur Eugen.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem, &c.

Dum nefarias turbationum atque adversitatum procellas, nec non insidiosas tendiculas, pericula quoque, ac discrimina varia, quibus tradita nobis divinitus beati Petri Apostolorum principis navicula subjicitur, dum insuper perfidias, quas in universalis Ecclesiæ scissuram hæretici, ac schismatici exercere non cessant machinationes, dum postremo strages, incendia, servitutes, aliaque innumerabilia pericula, quæ Christiani nominis inimica Turcorum & pa-

Turcarum in Christianum Imperium grassationes deplorat.

& paganorum aliorumque barbarorum gens in creditum nobis populum in plerisque regnis, ac provinciis catholicis a paucis citra annis exercere non desinunt, sacratissimam orientalis cum occidentali ecclesia unionem factam rumpere & penitus exinanire satagentes, in nostræ mentis arcanis attenta meditatione revolvimus, nulla profecto mortalia sola ad tantas propulsandas hostilitates arma nobis sufficere cognoscimus. Quinimmo potius ex alto auxilium implorandum, atque ad intemeratam Dei Matrem gloriosam, quæ pietatis & misericordiæ fons, ac mater & sedula pro peccatoribus, apud quem gemit oratrix, existit, præcipuum nobis firmum atque irreflexum manet refugium recurrendum fore judicamus, ad quam si religiose devoteque nos convertimus, ac etiam constructas sub sancta ejus nomine basilicas juxta concessam nobis divinitus potestatem pro nostrarum facultatum modulo cum ut in eis ad laudem Dei & ipsius Virginis gloriosæ cultus divinus augeatur, tum ut eis mediantibus nequitia & iniquitati perfidorum, qui religionem Christianam destruere satagunt, obvietur, reverenter honorabimus, spem gerimus indubiam, quod ipsa unigeniti filii sui, cujus apud eos tantus fuit amoris fervor, ut pro nobis tam sceleratis deputatus mortem etiam turpissimam pati dignatus est, adjuta virtutibus minantes præfatæ naviculæ fluctus temperabit, & præfatorum religionis Christianæ inimicorum conatus temerarios reprimet, & nos commissumque nostræ sollicitudini gregem dominicum a tot & tantis nobis insultantibus turbationibus atque periculis liberabit, ingemiscimus namque, vixque sævius lacrymis temperamus, dum tot in Christiano populo nostræ commisso sollicitudini nostris in temporibus suborta cernimus flagella, compatimur oppressis, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCCCCXLII. VII. id. maii pontificatus nostri anno XII.

Fideles ad opem Deiparæ implorandam hortatur.

De Græcorum & Turcarum rebus refert Marianus Barletius (a), Georgium Mysiæ sive Serviæ despotam Amuratis jugum excussisse, cæsisque quibusdam Turcarum præsidiis, regnum recuperasse; verum cum Amurates omnem imperii sui conatum in ejus perniciem effundere pararet, Georgium viribus imparem ad Hungaros, deserto regno, confugisse: cumque Amurates Adrianopolim exercitum reduxisset, Julianum Cardinalem Cæsarinum, quem Pontifex in Hungariam miserat excitasse Wladislaum Pannoniæ & Poloniæ Regem ut Georgium in pristinum statum restitueret, tum vero Amuratem Turcicas copias instaurasse, atque octnaginta hominum millia coegisse, neque Hungarorum expectata in Mysiam irruptione, Romaniæ præfectum atque Scanderbegum cum viginti millibus militum præmisisse, eosdemque cum robore exercitus & impedimentis secutum esse. At Christianum exercitum duce Huniade, vulgo Janco dicto, ad triginta quinque militum millia sub signis stetisse, atque exploratis Turcarum viribas Huniadem, relicto in castris Rege, decem millia bellatorum delegisse, ac superato Morava fluvio in Turcas fecisse impetum; cumque Christianorum militum impetum Turca ægre sustineret, Scanderbegum, qui antea ab Amurate tyranno deficere meditatus erat, quod se pluries ab eo appetitum insidiis nosset, ut Macedoniæ libero imperio potiretur, gradum retulisse, atque ad fugam pellexisse Turcas, cum bassa proditum se vereretur, atque ea occasione arrepta Hungaros prosecutos victoriam, de qua inferius eamque florentissimam reportasse, nec non impedimentis Turcarum non sine magna eorum strage potitos: in hac vero consternatione Turcarum Scanderbegum consilia cum amicis, ac præsertim Amesa nepote consuluisse, quendamque ex scribis Amuratis intercepisse atque admoto jugulo ferro, illum ad scribendas literas ad præfectum Crojæ adegisse, ut ejus provinciæ præfecturam Scanderbego Amuratis nomine demandaret, sublatoque mox scriba, ne rem proderet, progressum in Macedoniam Scanderbegum, præfectumque Turcam fraude circumventum dimisisse, sequenti autem nocte Christianos in arma ad opprimendum præsidium Turcicum concitasse, atque salutem iis qui Christiana sacra suscepissent proposuisse: ita plures barbaros cæsos. Ut vero Mahometis superstitione damnata strenuissimus Christi athleta ad coercendas barbaricas irruptiones evaserit, suis locis dicetur. Porro superiorem victoriam, quæ Scanderbego Macedoniæ Christiano restituendæ imperio occasionem præbuit, divinitus Huniadis opera hoc anno editam fuisse, ex literis Eugenii (b) proximo ineunte anno exaratis constat. [1]

Georgius Serviæ despota regnum recuperat.

(a) *Mar. Bar. l. c. de vita & gestis Scander.*

Scanderbegus ab Amurate deficit.

Principatui avito restitutus.

(b) *Lib. 22. p. 40.*

Ex

NOTÆ [1] DE insigni illa victoria, quam hoc anno Hungari, & Poloni de Turcis retulere Sanutus in vitis ducum Venetorum ex literis Venetiæ redditis scribens, cæsos narrat a Turcis ad 80000. captos ad 5000. virorum & 5000. ex onerariis. Addit hoc ipso anno venisse Constantinopolim Imperatoris Joannis fratrem (Constantinum scilicet, quem hoc anno mense augusto adnavigasse Constantinopolim ex Phranza lib. 2. cap. 17. scimus) cui ab imperatore statim resignatum imperium, vel saltem in societatem curarum adscitum; ex quo forte tempore imperii Constantini epocha desumenda est. MANSI

Ex Galliis in Turcas nulla veteri more auxilia haberi potuere, ardebant enim illæ continuo bello initis ſæpe, ſed fruſtra, de pace conſiliis (a); quin potius facta Anglos inter & Francos ad univerſale certamen provocatio fuerat (b); Carolus vero Rex partis ſuperiori anno victoriis (c) elatus florentiſſimam hoc anno in Aquitaniam expeditionem confecit, quippe Toloſæ octuaginta millia Equitum recenſita (d), refert Monſtreletus, ſed e tanto numero ad ſexdecim tantum millia delegiſſe, atque ad ſolvendam urbis munitiſſimæ, cui Tartas nomen eſt, ab Anglis oppugnatæ obſidionem provolaſſe, obſeſſiſque commeatus intuliſſe, inde in Fanum S. Severi vertiſſe impetus, atque hoſtili impreſſione cæſis Anglis expugnaſſe, coegiſſeque ad deditionem Aquenſes, qui poſtea ab Anglis ſubacti fuerunt.

(a) Ex. publicis docum. apud Monſtrel. vol. 2. p. 191.
(b) Id. ibid.
(c) Pag. 147.
In Aquitania Anglos inter & Gallos certatum.
(d) Pag. 195.

In Africa Luſitani Septam magna gloria partam, majori labore adverſus Mahometanorum hoſtiles impreſſiones propugnabant: quibus Eugenius piorum auxilia conciliaturus, ſacra indulgentiarum præmia ſubſidiariam ſtipem elargituris contulit (e). Tum Septa in clientelam apoſtolicam admiſſa, cenſuras eccleſiaſticas Chriſtianis, qui Septenſes infeſtarent, intentavit (f).

(e) Lib. 5. ep. 221.
(f) Ibid. pag. 222.

Ad futuram rei memoriam.

Aſſiduis barbarorum inſultibus oppugnata Septa.

Cum civitas Septa in Africa, tertia mundi parte, ſola nunc ſit, quæ Chriſti Domini nomen nunc confiteatur, & pro eo ſub dominio & viribus chariſſimi in Chriſto filii noſtri Regis Portugalliæ illuſtris adverſus tantam barbariem perpetuis bellorum periculis ſubigetur, ipſam civitatem cum omnibus incolis, habitatoribus, & bonis quibuſcumque, & cum omnibus territoriis, diſtrictibus, juribus, juriſdictionibus, & pertinentiis univerſis, tum præſentibus, quam futuris, quamdiu fidei Chriſtianæ cultum ſervabit Chriſtianis dominiis ſubjecta erit, motu proprio & ex certa ſcientia ſub beati Petri & ſedis prædictæ, ac noſtra protectione, tutela, ſecuritate, & defenſione ſuſcipimus, diſtrictius inhibendo omnibus & ſingulis, etiamſi regali aut alia quacumque præfulgeant dignitate, ſub pœna excommunicationis, quam ipſo facto contra facientes incurrant, ne prædictos civitatem, incolas, & habitatores eorumque bona, juriſdictiones, & pertinentias, ut præfertur, ſub noſtra tutela & ſecuritate poſitos, inquietare, moleſtare, & offendere, aut eis aliquam novitatem vel aliud incommodum quoquomodo inferre præſumant, quin potius eoſdem pro viribus ad omnem eorum requiſitionem protegant & defendant, ita pro noſtra & dicta ſedis reverentia erga prædictos civitatem, incolas, & habitatores ſe habeantes, ut de ipſorum obedientia, devotione, & reverentia debeant a nobis merito commendari. Nulli ergo, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLII. IV. kal. januarii pontificatus noſtri anno XII.

XV.
Conſulitur Hiſpanis ne Judæorum conſortio inquinentur.

Conſulturus etiam Pontifex Chriſtianæ religionis ſplendori, ne qua labes Chriſtifidelibus in Caſtella ex Judæorum Saracenorumque conſortio aſſpergeretur, præſertim cum Judæi edicta apoſtolica in ſenſum a recto abhorrentem detorquere ſoliti eſſent, ſanxit ne Chriſtianis veſci cum infidelibus, aut cum iis in eadem verſari domo, aut frequentare balnea, vel ab eis medicam opem expoſcere liceret, ac ne iidem impii publica gerere munera, ne ſynagogas novas condere poſſent, ne vagarentur cum dominicæ paſſionis recoluntur myſteria, neque teſtimonium dicerent in Chriſti cultores, nutriceſque Chriſtianas infantibus darent: juſſi etiam gravi mulcta percelli, ſi Chriſti nomen blaſphemis vocibus violaſſent, ac ſi extorſiſſent uſuras, eas reſtituere; denique pluribus malis, quæ invexerant ſubjecta ſanctione (g) obviam itum eſt.

(g) Lib. 6. p. 8.

Ad perpetuam rei memoriam.

Judæi conceſſionibus pontificiis abuſi.

Dudum ad noſtram audientiam deducto Judæos, in Caſtella & Legionis regnis, ac dominiis chariſſimi in Chriſto filii noſtri Joannis dictorum regnorum Regis conſiſtentes, certis indultis & conceſſionibus eis a ſede Apoſtolica ad futuram rei memoriam conceſſis adeo erronee & perverſe interpretari, ut iis quæ eis gratioſe & ad bonum ac honeſtum finem & effectum conceſſeramus, illi abuterentur, multaque ſub eo prætextu iniquiſſima & turpia committerent, ex quibus Chriſtianæ religionis & fidei puritas non parum lædebatur, & mentes catholicorum Chriſti fidelium ſæpe ſcandalum patiebantur, nos conceſſiones, privilegia, & indulta per nos Judæis regnorum & dominiorum prædictorum, ut præmittitur, conceſſa uſque ad terminos juris communis dumtaxat operari, nec ullatenus aliquo pacto ſe extendi, nec ullam quam ipſius juris communis interpretationem pati aut recipere per alias noſtras literas decrevimus & declaravimus prout in eiſdem literis plenius continetur. Cum autem, ſicut veridica relatione, non ſine diſplicentia grandi, percepimus licet a diverſis Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris de Judæis & Saracenis quamplura ſalubrea conſtitutiones & decreta, ac decretales epiſtolæ emanaverint, præfati tamen Judæi & Saraceni in præfatis regnis & dominiis commorantes propriis affectibus & antiquæ eorum perfidiæ incumbentes, dum conſtitutionum, decretorum, & decretalium epiſtolarum hujuſmodi ſenſum legitimum ad ſua vota non habent, at illas illudere volentes, adulterinum intellectum ſuperaddücant, & veterem ipſorum mali-

tiam

giam & temeritatem in Christifideles continuare & in dies eorum nequitia præsumptuosius uti non vereantur, in maximum Christianæ fidei vilipendium, animarum quoque periculum pariter & jacturam, nos ut Judæi & Saraceni prædicti ac illorum fautores impii Christiani pœnarum impositionibus territi vereantur in antea in eorum perniciosos ausus relabi, & Christifideles in sua persistentes fidelitate constanter, non habeant propter illorum claudicare perfidiam, remediis quibus possumus, prout ex debito pastoralis officii tenemur, præcavere cupientes, ad orthodoxæ fidei catholicæ corroborationem & exaltationem præsentis perpetuo valituræ & irrefragabiliter observandæ constitutionis edicto auctoritate apostolica omnia & singula constitutiones, decreta, & decretales epistolas prædictas, quorum omnium tenorem de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus, promiscue innovamus. Necnon sancimus, statuimus, & ordinamus, quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis & Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, aut cum ipsis balneare, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis, seu alio quocumque tempore medicinam vel potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, sive aliquod medelæ genus recipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos & Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici, vel officia publica exercere.

Christiani edere aut bibere cum Judæis vetiti.

Prohibiti ab illis pharmaca accipere.

Præsidere muneribus publicis.

Judæi quoque & Saraceni non possunt esse arrendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, bonorum, vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores & œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores sponsalium vel matrimoniorum tractatores, obstetrices, seu in domibus aut bonis Christianorum aliquod opus exercere, vel cum Christianis societatem, officium, aut administrationem in aliqua communione vel arte seu artificio habere, ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi seu Saracenis in testamento aut voluntate ultima aliqua relinquere possit vel legare. Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non valeant, sed antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficiant, & in lamentationum ac dominicæ passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas, & ipsi ac Saraceni ad solvendum quascumque de quibusvis rebus & bonis decimas astricti censeantur, & contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possunt, sed Judæorum contra Christianos in casu nullo testimonium valeat & apud Christianos judices & communes dumtaxat, non autem apud Christianos judices pro eis specialiter deputatos, seu eorum seniores Judæi & Saraceni in quibuscumque causis agant & experiantur. Nec possint Judæi & Saraceni nutricem, vel familiarem aut servitorem cujuscumque sexus Christianum in domo tenere. Nec etiam Christiani in sabbatis, seu Judæorum festivitatibus Judæis ipsis ignem accendant, vel cibum aut panem, seu quodcumque aliud opus simile ad decorem cultus festivitatis ejusdem quomodolibet exhibeant vel servitium aut obsequium aliquod præstent vel impendant.

Judæi & Saraceni decumas pendere jussi.

Vetiti famulum famulamve Christianos habere.

Sæculares quoque judices Christiani Judæos Deum aut gloriosissimam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes pecuniaria vel alia graviori, de qua eis videbitur pœna, puniant & percellant. Necnon omnes & singuli Judæi & Saraceni, cujuscumque sexus & ætatis distinctum habitum, ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant & inter Christianos non habitent, sed infra certum circulum seu locum a Christianis segregati & separati, extra quem nullatenus mansiones habere valeant, inter se degant. At Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant, vel extorqueant, nec non extorta a Christianis per usurariam pravitatem illis, a quibus extorserunt sine difficultate protinus restituant. Et insuper ut tam Christi fideles, quam Judæi & Saraceni in præfatis regnis & dominiis commorantes prædicti præsentes & posteri ad decretorum & decretalium epistolarum, ac prædictarum & præsentis nostræ constitutionum hujusmodi observationem omnimodum noverint efficaciter se teneri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, & indultorum eis quomodolibet concessorum, ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, & indultorum eis quomodolibet concessorum ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, omnia & singula privilegia, exemptiones, libertates, immunitates, concessiones, & indulta per nos, ac felicis recordationis Martinum Papam V. cæterosque prædecessores nostros Romanos Pontifices, ac alios quoscumque quibusvis eisdem Judæis & Saracenis in specie vel in genere sub quibuslibet verborum formis & motu proprio, & sub quocumque forma vel expressione verborum contra præmissa vel eorum aliquot quomodolibet facta vel concessa, quæ omnia similiter præsentibus, ac si de verbo ad verbum inserta forent, pro sufficienter expressis haberi volumus, nec non quæcumque inde secuta eadem auctoritate cassamus, revocamus, &

Blasphemantes Judæi puniantur jussi.

Vetiti a Christianis usuras accipere.

Rescissa contraria his decreta omnia.

an-

annullamus, ac nullius decernimus existere roboris vel momenti: Præterea dictum Regem, ac universos & singulos venerabiles fratres nostros archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios principes, dominos temporales, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates, & cæteros quascumque Christifideles ecclesiasticos & sæculares in præfatis regnis & dominiis commorantes, cujuscumque status, gradus, vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, & per aspersionem Sanguinis Domini nostri Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut & ipsi decreta, decretales epistolas, & constitutiones prædicta observent, & per earum tam Christianos, quam Judæos & Saracenos subditos faciant inviolabiliter observari, & nihilominus eisdem utriusque sex fidelibus, ac Judæis & Saracenis præsentibus & futuris præfatis præcipimus & mandamus, quatenus infra triginta dierum spatium a die publicationis præsentium in loco in quo ipsi degunt facienda computandorum, omnia & singula decreta, decretales epistolas, constitutiones prædicta, ac in illis & præsentis nostræ constitutionis literis contenta observare incipiant & observent, nec de cætero ullo unquam tempore contra præmissa vel aliquod præmissorum, in toto vel in parte, per se vel alium seu alios quævis quæsita colore directe vel indirecte venire, facere, seu aliquid attentare audeant vel præsumant, alioquin lapsis diebus eisdem in illos ex eis, qui nostris mandatis, præcepto, literis hujusmodi non paruerint cum effectu, si Christiani cujuscumque status, gradus, vel conditionis existant, etiam si regali, reginali, patriarchali, archiepiscopali, & episcopali, aut alia quavis ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant, ex nunc prout ex tunc excommunicationis, si vero Judæi vel Saraceni fuerint, privationis seu amissionis omnium bonorum suorum mobilium & immobilium, quæ quidem bona vel eorum pretium per episcopos locorum, in quibus bona hujusmodi consistunt in fabrica cathedralium & aliarum ecclesiarum, ac piorum locorum utilitate, prout eisdem episcopis visum fuerit converti, & exponi volumus, sententias, quas eo ipso incurrant harum serie authoritate prædicta proferimus & promulgamus, non obstante felicis recordationis Gregorii Papæ IX. prædecessoris nostri, quæ incipit: Ex speciali; & aliis apostolicis constitutionibus cæterisque contrariis quibuscumque, &c. Dat. Florentiæ anno incarnationis dominicæ MCDXLII. VI. id. augusti pontificatus nostri anno XII.

Præcipitur Christianis ut novum hoc decretum observent.

Christiani contra hæc tendentes anathemate percussi.

Judæi bonis mulctari jussi.

Transmissæ hæ literæ ad archiepiscopos & episcopos Castellæ fuerunt, additaque (a) imperia, ut sanctionem ipsam omnino servandam curarent.

(a) Lib. 5. p. 10.

XVI. Insigne miraculum hoc anno Virginis ope editum.

Hoc anno sensit opem Deiparæ nobilis Bavarus de quo hæc ex veteribus monumentis tradit Justus Lipsius (b): *Anno MCCCCXLII. vir nobilis erat e terra Bavaria Monachio oriundus, qui religione motus in Judæam & loca Servatori nostro calcata & sanguine sacro respersa ivit, pervenit, & redibat, sed in via, cum in navi mari Ionio ferretur, acer eum morbus invasit & ad extremas fati lineas admovit. Nauticum genus satis asperum, neque ægris aut languidis amicum. Hominem in imam carinam & angulum aliquem navis detrudunt, ingravescit ibi magis morbus, & jam in eo erat, ut desperatus in mare abjiceretur piscium & belluarum esca. Sensit & doluit alius e Belgica nostra vir nobilis in eadem navi vector. Is ad hominem accedit linguæ jam impotem, mentis vix compotem, solatur tamen & erigit verbis, qua potest, & inter alia dicit, divam Virginem Hallis coli insignem beneficiis, & velut publicam miserorum tutelam, suadet ad hanc aram confugiat, & quoniam lingua nuncupare preces aut votum non possit, corde faciat, confidere se de præsenti auxilio & salute. Homo intelligit, arripit, & si antea fama nulla ejus patrocinii ad aures ejus venisset, tamen e cordis penetrali suspiria & preces ad eam mittit, & ipso tempore videt agmen varium & miscellum geniorum malorum super navim volitare, & simul augusta forma fœminam ante se stare, quæ prolem in brachio & manu altera ceream ardentem præferret. Ea vix comparuit, cum genialis illa turba disparuit. Hanc adorans pacemque & veniam precatus, mox sentit vires restitui, sermonem & valetudinem veterem redire, quod ipse gavisus, alii mirati sunt in tam subita mutatione, ac cum deinde patriam attigisset, nihil prius habuit quam ad servatricem suam venire, quod non sine insigni testimonio pietatis fecit, nam ipse cum famulo totum illud iter, quam lata pene Germania est, nudipes confecit, iterumque habitu repedavit. En religiosum in Bavaria pectus, neque nunc desunt prisci & puri illic cultores, præeuntibus principibus quos fulcrum & exemplum appellare licet avitæ pietatis.*

(b) Just. Lips. Virg. Hallen. c. 27.

Dæmones depulsi a Deipara.

Vires & valetudo restitutæ morienti.

Anno

I. Restituere pacem Italiæ meditatur Eugenius.

ANno quarti decimi a Virginis partu sæculi tertio & quadragesimo indictione sexta Eugenius pacandæ Italiæ cupidus, tum ut maximis Romanam Ecclesiam periculis eximeret, quæ sine dubio creanda ei erant, si Alfonsus antipapæ adhæsisset, cum quo de fœdere, misso oratore, agere cœperat, Neapolitanum ipsi regnum, quo armis jam potitus erat, fiduciario jure tradere constituit; refert enim Surita (a), Alfonsum ex turbis luctuque laniatæ schismate Ecclesiæ res suas augere solicitum, eodem tempore, & cum Amedeo pseudopontifice, & cum Eugenio de concordia pro asserenda sibi citeriori Siciliæ agitasse, remque adeo cum antipapa provectam, ut quas offerebat amplissimas pactiones, die XVI. aprilis Alfonsus admiserit. Pollicebatur inter cætera Amedeus adoptionem, qua Joanna II. Regina illum heredem fecerat confirmaturum, ipsique Neapolitani regni titulos, tum ducenta aureorum millia collaturum ac vicissim Alfonsus pseudopontifici pollicebatur, ipsum vicarii Christi loco & numero habiturum, missurum ad Basileensem synodum aliudve concilium, quod ab Amedeo cogeretur, oratores regnorumque suorum præsules, daturumque operam, ut Castellæ Rex ac Mediolani dux idem præstarent. Verum evanuere eorum consiliorum exitus, cum Alfonsus eadem eliciuit ab Eugenio, quæ ab antipapa expetierat, censueritque res suas magis confirmandas, si a vero Pontifice fiduciarium regnum acciperet, qua de re præter Suritam (b) Patriciana acta (c) agunt, iidemque fœderis leges referunt. Ipsas nos ex Eugenii monumentis afferemus.

(a) Surit. l. 15. annal. c. 18.

Alfonsus Arag. flagitio res augere molitur.

Extorquet demum a Pont. quæ ab antipapa deposcebat.

(b) Sur. sup. cap. 18.

(c) Acta Patriciana.

Adhibitus est (d) ad sanciendum fœdus cum Alfonso Ludovicus patriarcha Aquilejensis, ac S. Laurentii in Damaso Cardinalis, qui Terracinam, quam ille eripuerat Ecclesiæ, profectus decima quarta junii die in eas leges (e) convenit, ut Alfonsus Eugenium verum Pontificem agnosceret, subditosque populos in ejus obsequio contineret, libertatem ecclesiasticam non infringeret, labefactatamque in pristinum statum revocaret, oppida S. Felicis & Frusinonis una cum eorum agris restitueret Ecclesiæ, instrueret sex naves milite & commeatu, easque pontificii legati classi ad bellum sacrum Turcis inferendum jungeret: præterea ad Picenum e Francisci Sfortiæ tyrannide vindicandum quatuor equitum millia & pedites mille subsidio mitteret pontificio exercitui. Vicissim vero Eugenii nomine a legato promissum est Alfonso adoptionem illam, quæ Joanna II. ipsum in filii locum cooptarat, corroboratum iri, concedenda beneficio liberalitateque sedis Apostolicæ regni Neapolitani jura, quamvis regnum armis & vi in suam potestatem redegisset, & insignibus regiis pontificia authoritate redimitum iri: spondente pariter Alfonso, se ritu solemni professurum, Neapolitanum se regnum beneficiario jure ab Romana Ecclesia accepisse. Firmavit hæc pacta conventa pridie nonas julii Eugenius apostolico diplomate, dum Senis versabatur: ad quæ magis illustranda ipsamet publica documenta (f) afferenda censuimus.

Ludovicus Card. interpres concordiæ.

(d) Lib. 26. pag. 1.

(e) Ead. lib. pag. 16.

Præcipuæ concordiæ leges.

(f) Ext. apud Eugen. IV. l. 26 pag. 16.

Ad futuram rei memoriam.

Dilectus filius tit. S. Laurentii in Damaso presbyter Cardinalis camerarius noster & A. S. L. superioribus diebus, ut quieti & tranquillitati subditorum nostrorum & ecclesiæ Romanæ consuleret, nomine nostro cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum & utriusque Siciliæ Rege illustri nonnulla concordiæ capitula iniuit atque firmavit, quorum quidem capitulorum tenor de verbo ad verbum infra sequitur, & talis est.

Confirmatæ ab Eugenio.

Hæc sunt capitula inita, concordata, firmata, atque jurata inter reverendissimum in Christo Patrem & Dominum Dominum Ludovicum Divina providentia tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem Aquilejensem A. S. L. in vim scilicet apostolica potestate sibi super infrascriptis & aliis ex certa scientia & plenitudine potestatis concessa tenore cujusdam bullæ apostolicæ datæ Senis anno Incarnationis dominicæ MCCCCXLIII. secundo id. aprilis pontificatus nostri anno XIII. & serenissimum atque potentissimum Dominum Dominum Alfonsum Aragonum & utriusque Siciliæ, &c. Regem facta Terracinæ XIV. junii anno a Nativitate Domini nostri MCCCCXLIII. pontificatus Sanctissimi in Christo patris Domini nostri Domini Eugenii Papæ IV. anno XIII. Prima initi fœderis lex est, ut Eugenius Alfonsusque delerent ex animo veterum injuriarum memoria, mutua invicem se benevolentia complecterentur. Secunda ut acceptas injurias voluntaria oblivione contererent. Aliæ subjectis conceptæ verbis.

Indicta injuriarum utrinque oblivio.

Item quod præfatus serenissimus dominus Dominus Rex prælibatum Sanctissimum Dominum nostrum in bonum & verum patrem & Dominum recipiet, & ut Christianum principem decet, per se & ejus vassallos atque subditos in omnibus & singulis suis regnis, Dominiis, civitatibus, terris, & locis eidem præfato Domino nostro Papæ Eugenio IV. tanquam unico, summo, vero,

II. Spondet Alfonsus Eugenium culturum ut verum Pontificem.

& indubitato Ecclesiæ Romanæ Pontifici, & nemini alteri ratione papatus integram, veram, indubitatam, perpetuamque obedientiam universaliter, generaliter, particulariter, singulariter, simpliciter, effectualiter, & bona fide præstabit, & in ea præstanda perdurabit, & persistet, ac etiam persisti & perdurari faciet. Rex Alfonsus.

Item quod deinceps præfatus serenissimus Dominus Rex in omnibus & singulis regnis, Dominiis, civitatibus, terris, & locis suis prædictis neque per se, neque per aliquem officialium, fidelium, vassallorum, aut subditorum ejus libertatem ecclesiasticam quovis modo aut colore turbabit vel impediet, seu turbari vel impediri faciet, consentiet, permittet, sustinebit, aut patietur, & si quid etiam dictis guerris durantibus per ipsum Dominum Regem aut aliquem ex officialibus, fidelibus, vassallis, & subditis supradictis in dictæ libertatis Ecclesiasticæ, auctoritatisque Papalis & obedientiæ supradictæ præjudicium, seu contra eam infra regna, dominia, & loca sua prædicta statutum, actum, gestum, seu attentatum, cujus tamen effectus adhuc vigeat seu perduret, forsan fuerit aut sit, id totum prorsus revocabit, cassabit, annullabit & pro infecto habebit, quodque infra eadem usque se neque per aliquem ullatenus intromittet seu intromitti faciet, consentiet, permittet, sustinebit, aut patietur, illis dumtaxat casibus exceptis, quibus aliquid nec juris ecclesiastici seu spiritualis sibi aut alicui ex prædictis de jure, vel approbata, licita, & valide consuetudine competeret, sed immo præfatum sanctissimum Dominum nostrum Papam omnesque & singulos prælatos & ecclesiasticos viros regnorum, dominiorum, & locorum prædictorum in eisdem suis singulis potestatibus auctoritatibus, & jurisdictionibus in prædictis rebus & juribus libere uti & gaudere permittet, & patietur, pete & permitte faciet, simpliciter & bona fide. Rex Alfonsus.

Non violaturum libertatem ecclesiasticam.

Jura ecclesiarum offerturum.

Item convenerunt & concordarunt atque pacti sunt, quod præfatus reverendissimus Dominus legatus nomine & auctoritate quibus supra, statim firmatis, juratis, & hinc inde sigillatis præsentibus capitulis, ipsi serenissimo Domino Regi dictum regnum Siciliæ citra Pharum juxta stylum, morem, formam, clausulas, & conditiones per Romanos summos Pontifices servari consuetos denuo infeudabit, eumque de eodem investiet etiam cum confirmatione arrogationis ipsi serenissimo Domino Regi per olim bonæ memoriæ Reginam Joannam secundam ad successionem hujus regni factæ, & cum clausula. Non obstante, quod per vim dictum regnum occupasse noscatur. Rex Alfonsus.

Concessum Alfonso regnum Neapol. jure fiduciario.

III. *Item quod dictus sanctissimus dominus noster, & ipse reverendissimus dominus legatus nomine & authoritate prædictis statim post hujusmodi capitulorum firmam, atque sigillaturam ad omnem requisitionem dicti serenissimi Regis coronam & insignia dicti regni ubi quamprimum voluerit solemniter per manus ipsius reverendissimi domini legati, aut alterius pro parte dicti sanctissimi domini nostri tradet, eumque prout moris est coronabit.* Rex Alfonsus.

Item quod dictus sanctissimus dominus noster & ipse reverendissimus dominus legatus nomine & authoritate prædictis civitates Beneventi & Terracinæ in vicariatu ipsi serenissimo domino Regi pro toto tempore vitæ suæ dabit, & concedet cum dictis omnibus in similibus apponi consuetis. Pro recognitione cujusque vicariatus dictus serenissimus dominus Rex anno quolibet dicto sanctissimo domino nostro Papæ seu Cameræ Apostolicæ duos accipitres dare & assignare teneatur, & idem serenissimus dominus Rex versa vice informatis, quod subscripta certis bonis respectibus perutilia multumque accommoda erunt statui Ecclesiæ, dabit ipsi sanctissimo domino nostro & sedi Apostolicæ terras Civitatis ducalis, Accumuli, Goviftæ, ita quod a modo dictus sanctissimus dominus noster & sedes Apostolica illas teneant & possideant, eisque fruantur quamdiu dictus serenissimus dominus Rex dictas Terracinam & Beneventum tenuerit. Rex Alfonsus.

Beneventi & Terracinæ præfecturæ illi traditæ.

Nonnullæ aliæ terræ Eugenio tradendæ ab Alfonso.

Item quod dictus sanctissimus dominus noster & ipse reverendissimus dominus legatus nomine & authoritate prædictis plenissimam remissionem, relaxationem, & quitantiam faciet ipsi serenissimo domino Regi ejusque officialibus & ministris suo nomine de & quibuscumque pecuniarum summis & rebus & bonis per ipsam regiam majestatem, seu alios prædictos suo nomine & vice hactenus exactis, perceptis, & habitis ex quibuscumque juribus & redditibus cameræ apostolicæ aut prælaturarum, dignitatum, & beneficiorum ac personarum ecclesiasticorum quarumlibet, quovis jure, titulo, colore, seu causa, ac etiam præfatum serenissimum dominum Regem a quavis pecuniæ quantitate, ad quam ratione census seu tributi regni hujusmodi pro toto tempore præterito sedi seu cameræ apostolicæ teneretur, prorsus liberabit atque absolvet realiter & bona fide. Rex Alfonsus.

Permissæ Alfonso pecuniæ ereptæ ecclesiæ & ecclesiasticis.

Remissum vectigal nummarum hactenus debitum.

IV. Quæ promissa ab Alfonso.

Item versa vice dictus serenissimus dominus Rex statim cum firmata & sigillata fuerint hujusmodi capitula, dictamque obtinuerit infeudationis & investituræ bullam, requisitum juramentum & homagium præstabit in manibus dicti reverendissimi domini legati, aut alterius, qui ad hoc per dictum sanctissimum domi-

num

num nostrum aut per dictum reverendissimum dominum legatum missus fuerit, personaliter, &, ut moris est, cætera omnia & singula faciet & promittet & observabit, quæ infeudationis seu investituræ & suo loco coronationis prædictæ tempore cæteri prædecessores regni hujus in simili casu Romanis Pontificibus facere, promittere & observare consueverunt & tenentur, & tributum seu censum annis singulis a prædicta investitura die inchoandis realiter & cum effectu solvere promittit, & solvet. Rex Alfonsus.

Castra S. Felicis & Frusinonis restituturum.

Item quod prædictus serenissimus dominus Rex statim post horum capitulorum sigillationem & bullam investituræ prædictam, ipsi aut ejus speciali nuntio traditam, castra & loca S. Felicis & Frusinonis cum suis pertinentiis & territoriis præfato sanctissimo domino nostro, aut dicto domino legato, seu cuilibet eorum nuntio libere, simpliciter & bona fide restituet & consignabit, seu restitui & consignari faciet cum effectu. Rex Alfonsus.

Item serenissimus dominus Rex præfatus summas immortalesque de præmissis hujusmodi gratias ipsi sanctissimo domino nostro suoque reverendissimo domino legato referet, ne ingratus tanti beneficii a quoquam valeat prædicari, & ut zelum Christianissimum, quem ad fidem catholicam semper gessit, opere valeat melius demonstrare, in complacentiam singularem dicti sanctissimi domini nostri, qui subscripto sancto proposito majoris incommodi, ut fertur, efficitur, offert atque promittit, quam citius commode poterit sex galeas, sive triremes ad tempus sex mensium mittere ipsasque triremes necessariis omnibus communitas armare, & in mare Hellespontum seu quo A. S. L. ad hoc destinandus voluerit pro invadendis Teucris destinare, quarum quidem galearum capitaneus, utque patroni & alii, qui cum eisdem incedent, dicto mittendo legato parere in omnibus teneantur, ita videlicet quod statim sigillatis & firmatis præsentibus capitulis habitaque infeudationis bulla prædicta ad apparandas triremes præfatas easque prorsus expediendas talis acceleratio sine intermissione temporis adhibeatur, quod in tam sancti propositi executione tempus aliquod perdatur. Rex Alfonsus.

Sex triremes egregie instructas adversus Turcos immissurum.

V. *Præterea dictus serenissimus Dominus Rex ut hujusmodi pax & animorum concordia ipsi sanctissimo Domino nostro Papæ sacroque collegio dominorum Cardinalium gratior magisque accommoda fiat, promittit quod statim firmatis & sigillatis capitulis supradictis, assignatuque sibi prius bulla infeudationis præfata, mittet in auxilium Ecclesiæ pro recuperatione terrarum marchiæ Anconitanæ & aliarum terrarum per comitem Franciscum Sfortiam occupatarum, equitum quatuor millia & pedites mille sub capitaneo seu ductore decenti, qui illustri Ecclesiæ capitaneo parendo, aut gentes inibi ad servitia sanctæ matris Ecclesiæ militare, donec tempus patiatur, castrametarique faciet, & terras & loca, quæ & quos dictæ gentes extra prædictum regnum acquiret libere & sine mora aliqua dicto sanctissimo Domino nostro, aut ejus legato, seu alteri, ad hoc commissionem habenti, assignari faciet cum effectu.* Rex Alfonsus. (His conditionibus adjicitur, ut Pontificis Alfonsique subditis omnibus jura serventur, Ipsisque justitia ex legibus administretur; tum legatum ac Regem conventa sacramento confirmasse, ac ducentorum millium ducatorum mulctam alteri parti pendendam illa violanti imposuisse.) *Data & acta fuerunt hæc apud civitatem Terracinæ prædicto die XIV. junii, anno a nativitate Domini MCDXLIII. pontificatus prælibati sanctissimi domini nostri anno XIII.* Corroboravit Eugenius apostolica authoritate pacta inita, hac sanctione edita (a).

Et exercitum pro restituendo Rom. ecclesiæ Piceno.

Pontificis Alfonsique clientibus sua jura asserta.

Ad futuram rei memoriam.

(a) *Lib.* 26. *p.* 18.

Hæc sunt capitula, &c. (Adducit superiora pacta, iisque eadem forma verborum expositis, rationes, quæ ipsum ad ea admittere perpulere, subjicit :) *Eam ob rem nos considerantes nomen concordiæ dulce semper fuisse non ignari quot bona quive fructus ex pace & concordia nascantur, & e contrario quot calamitates provinciarum, desolationes urbium, eversiones populorum, cædes & excidia bellorum turbines inferant, animadvertentes etiam quam sincero animo & bona mente præfatus Rex ad hujusmodi firmanda capitula & concordiam amplectendam devenerit, sperantesque propterea maxima statui nostro & Romanæ ecclesiæ præsidia contra ejusdem Ecclesiæ hostes futura esse prædicta capitula, nec non omnia & singula in eis contenta per præfatum Cardinalem & legatum nomine nostro cum præfato Rege, ut præfertur inita & firmata, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & consensu confirmamus, approbamus, & omologamus, eisque robur plenissimum præsentium tenore adjicimus ac partes & conditiones illas, quæ ad nos spectant, Deo authore executioni mandabimus, & a nostris mandari faciemus, sperantes in Domino quod præfatus Rex etiam hujusmodi concordiæ capitula sincera mente amplectens & observans statui nostro & ecclesiæ, ut decet, plurimum favebit, propter quod & animæ salutem & nomini suo gloriam, ac laudem comparabit. Nulli ergo, &c. Dat. Senis anno incarnationis dominicæ MCCCCXLIII. pridie non. julii, pontificatus nostri anno XIII.*

Cur paci assensit Eugenius.

VI. Implevit mox Eugenius conventa, tri-

Confert Eugenius Alfonso regni jus fiduciarium.

buto Alfonso Neapolitano regno iisdem ferme legibus, quibus Clemens IV. illud Carolo I. tradiderat, editumque ea de re diploma apostolicum hac verborum formula conceptum est (a).

(a) Lib. 26. p. 2.

Eugenius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Regnans in altissimis ac triumphans Ecclesia, cui Pater aeternus cæli ac terræ dominator dominus praesse dignoscitur, cuique Sanctorum & Sanctorum ministrant agmina & angelorum laudis gloriam decantant, vicariam sibi in terris constituit Ecclesiam militantem unigenito filio Dei vivi Domino Jesu Christo ineffabili conjunctione copulatam, ad hujusmodi namque militantis Ecclesiæ regimen, licet immeriti, Divina dispositione vocati circa quarumlibet fidelium nationum felicem statum & animarum salutem, prout ex debito tenemur summi pontificatus officii, nobis ut præfertur injuncti, cogitatus nostros libenter effundimus, ac partes Apostolicæ solicitudinis adhibemus, sed illa nos cura propensius urget atque compellit, ut nobis & Romanæ Ecclesiæ subjecta regna, civitates, terras, atque loca omnia & singula per nostræ provisionis ministerium, sublatis ab ea sinistris quibuslibet ac omnibus & singulis, eorum salutem ac felicem statum, nec non desolationis evitationem concernentibus mature ac debite compensatis, utilissimi ac felicissimi regiminis præsidio fulciantur, pacisque, tranquillitatis, & quietis dulcedine gaudeant ex hujusmodi pace & tranquillitate alta nostra & dictæ Romanæ Ecclesiæ civitates, terræ, ac loca a guerrarum turbinibus, earumque suspicionibus liberata prosperis gratulentur eventibus, ipsaque omnia etiam ad laudem & gloriam Christiani nominis dictæque Ecclesiæ statum salubrem felicia spiritualium & temporalium suscipiant incrementa.

Totius orbis cura Pontifici demandata.

Eugenii studia pro fovenda publica pace.

Quo jure Alfonsus Neapolit. regnum sibi pepererit.

Dudum bonæ memoriæ Joanna secunda olim Regina regni Siciliæ & terræ citra pharum, quod juris & proprietatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata & conculcata, charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Aragonum Regem illustrem in sui subsidium & tutelam hostiumque propulsationem advocavit, qui non sine gravibus laboribus impensis & periculis relictis regnis suis omnique alia cura postposita, cum copiis & gentibus suis ac potenti classe ad liberationem præfatæ Reginæ personaliter veniens, eam auxiliante Domini præsidio, liberavit & in veram sui ipsius libertatem salutemque reduxit. In cujus rei memoriam ac summi beneficii compensationem prænominatum Regem Aragonum in filium arrogavit, eidem regnum prædictum cum omnibus juribus suis, ius melioribus viis & modis quibuscumque potuit, per publica instrumenta, quæ hic haberi pro expressis volumus, suisque legitimis successoribus dedit, tradidit, & concessit. Post cujus quidem Reginæ obitum Rex ipse nulli parcens suo suorumque periculo, nulli indulgens labori, nec non impensarum profluvio, relicta sua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis rebus & bonis pene exhauriendo, regnum, ac terram prædictam, propitiante ad hæc sibi Altissimo, ejusque ad hoc accedente strenua animi virtute & magnanimitate & grandi constantia cæterisque virtutibus, quibus eum Dominus omnipotens insignivit dotavitque in dies forti congressu & acri bello pedetentim acquisivit, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones, & regnicolas, nec non civitates, terras, castella, & tandem inclytam civitatem Neapolitanam ditioni suæ subjecit.

Usu Joanna in auxilium excitus fit.

Cooptatus in filium confecto bello.

Cum itaque, sicut pro parte dicti Re- VII.
gis nobis nuper expositum extitit, omnes & singulæ regni & terræ prædictorum principes, comites, & barones, necnon civitatum, castrorum, terrarum & locorum infra regnum & terram hujusmodi consistentium communitates & universitates, præsertim post captam, ut præfertur, tandem civitatem Neapolitanam, præfatum Regem in eorum verum & legitimum Regem atque dominum recognoverint, & pro tali eum teneant & reputent, sibique tanquam regni & terræ præfatorum vero & legitimo Regi ac domino in omnibus pareant, obediant, & intendant, ac etiam cuncti principes, comites, & barones & eorum singuli in manibus suis fidelitatis solitum juramentum præstiterint, & alias ipse Rex regnum & terram prædicta in pace, quiete, & tranquillitate de cætero tenere confidat, ac ut devotissimus & catholicus princeps nostris & dictæ Romanæ Ecclesiæ mandatis debite parere & intendere nostrum & hujusmodi Ecclesiæ statum juxta facultatem sibi desuper pro tempore traditam conservare, defendere, & augere proponat, & ad id se specialiter offerat, nec dubitet in possessione regni & terræ hujusmodi per quemvis alium facile perturbari posse, pro parte ipsius Regis fuit nobis humiliter supplicatum, ut regnum Siciliæ ac terram citra pharum hujusmodi cum territoria ac districtibus aliisque juribus & pertinentiis suis sibi pro se & suis heredibus masculis in perpetuum concedere & donare & de illis eum investire ac alias super hoc ei & heredibus præfatis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur, nos tam crebris recordationis Regis Ferdinandi genitoris sui maxime in extirpando a Dei Ecclesia tunc vigente pestifero schismate, tum dicti Regis Alfonsi acquirenda, restituendaque ipsi Ecclesiæ marchia Anconitana, præstita obsequia, ipsiusque Regis prædicti poten-

Universos regni populos sibi sacramento devinxerit.

Petierit sibi jure fiduciario tradi quod tenebat.

Restitutum Alfonsi armis Eugenio Picenum.

tiam

tiam ac pro ipsius parte nobis exposita, aliaque præmissa omnia & singula, nec non etiam damna, scandala, atque pericula gravia & immensa, quæ ex persona cujusvis regnum & terram hujusmodi absque speciali sedis Apostolicæ privilegio detinentis, ac e contra utilia & salubria etiam grandia, quæ ex eodem, si suæ petitioni hujusmodi favorabiliter annuatur, nobis ac statui nostro & Romanæ Ecclesiæ facile provenire possent, matura deliberatione ac juxta rei tam grandis exigentiam, debita providentia compensantes, & etiam attendentes, nec non principibus, ducibus, comitibus, & aliis nobilibus, communitatibus quoque & universitatibus & incolis præsentibus & futuris civitatum, castrorum, terrarum, & locorum regni & terræ prædictorum, ne de cætero ulterioribus guerrarum turbinibus cum tanto excidio & gravi detrimento subjaceant, providere volentes, ac sperantes quod dictus Rex per providentiam & plurimarum virtutum excellentiam, quibus personam suam illarum largitor Dominus insignivit, regnum & terram hujusmodi feliciter regare & salubriter gubernare, nec non more progenitorum suorum nostri, ac sedis & Ecclesiæ prædictorum status conservator & defensor præcipuus esse debeat, hujusmodi supplicationibus inclinati, ad omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nec non gloriosæ Virginis Mariæ Dei Genitricis, ac Apostolorum Petri & Pauli totiusque curiæ cœlestis laudem & gloriam nec non nostræ sedis, Ecclesiæ, regni & terræ prædictorum salubrem statum & honorem, regnum Siciliæ prædictum cum terra prædicta, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ Romanæ Ecclesiæ excepta civitate nostra Beneventana cum toto ejus territorio, ac omnibus districtibus & pertinentiis suis, per nos seu Romanum Pontificem distinctis vel distinguendis, quam dicta Romana Ecclesia sibi olim retinuit & reservavit, prout nos etiam harum serie reservamus, etiam si ipsa regnum & terra ad nos & præfatam Romanam Ecclesiam per obitum claræ memoriæ Joannæ secundæ Siciliæ Reginæ vel alias qualitercumque, seu per mortem cujuscumque alterius personæ, seu ex quacumque vacet, seu quovis modo aut ex alterius cujuscumque persona devolutum existat in feudum perpetuum tibi charissimo in Christo filio nostro Alfonso Regi prædicto, licet absenti, pro te tuisque heredibus descendentibus per rectam lineam masculis jam natis & in posterum nascituris cum modis, formis, conditionibus, adjectionibus, promissionibus, cautelis, clausulis, voluntatibus, & ordinationibus inferius denotatis ex certa scientia de fratrum nostrorum consilio & assensu, & apostolicæ potestatis plenitudine tenore præsentium concedimus & donamus, ac in te & heredes tuos supradictos totaliter, ac plenarie transferimus & transportamus, nec non de ipsis regno & terra eorumque juribus & pertinentiis, universis, te etiam absente, in personam dilecti filii magistri Alfonsi Hispani notarii nostri per te ad nos præsentialiter destinati, per annuli nostri ejusdem Alfonsi digito annulari traditionem & impositionem præsentialiter investimus, receptis tamen prius a te in forma, quæ sequitur, fidelitatis debitæ juramento, ac pleno homagio, servitio, vassallagio, ligio pro hujusmodi feudo debitis & consuetis, &c.* Reliquæ adjectæ leges consentiunt cum aliis quas Carolo I. Carolo II. Roberto, Joannæ, Carolo III. & Ladislao a Romanis Pontificibus imperatas vidimus. (a)

* bona

Compensandum ex Alfonsi amicitia rebus Ecclesiæ præsidium.

Avertenda bellorum mala.

Concessionis regni Neap. formula.

Jus regni ad Rom. ecclesiam devolutum transfertur in Alfons.

Regii oratoris digito infertus ab Eugenio annulus in rei argumentum.

(a) Annal. 10. 14. A. C. 1265. n. 14. & 1289. n. 2. & 1309. n. 19.

Nos enim intentionem, voluntatem, & declarationem nostras, necnon constitutionem, ordinationem, statutum, infeudationem, translationem, donationem, investituram dictorum regni & terræ sic per nos Regi Alfonso & dictis suis heredibus, ut præmittitur, factas de consilio & assensu fratrum nostrorum prædictorum ex nostra certa scientia authoritate apostolica ac potestatis plenitudine harum serie volumus & decernimus perpetuo valitura, ac irritum & inane quidquid per alios quoscumque, & qualitercumque, & quavis authoritate, scienter vel ignoranter in contrarium jam forsan attentatum est, aut in posterum contigerit quomodolibet attentari, concessionibus, infeudationibus, investituris, & coronationibus de dictis regno & terra, per quoscumque prædecessores nostros ac pro Romanis Pontificibus se gerentes præfatis, aut quibusvis aliis factis & concessis, nec non juribus, constitutionibus feudalibus, ac regni & terræ prædictorum constitutionibus, ac aliis contrariis, quæ possent, præmissis aliquatenus obviare, quæ omnia haberi volumus pro expressis, non obstantibus quibuscumque, quinimmo eis, quatenus præfatis nostris voluntati, intentioni, declarationi, decreto, statuto, concessioni, infeudationi, & investituræ ac aliis præmissis, aut alicui eorum in aliquo obviarent scientia, authoritate, potestate, & causis prædictis & aliis animum nostrum moventibus derogamus, etiam si talia essent in quorum derogatione quæcumque alia verba seu actus aliqui alii requirerentur, ac etiam jura, constitutiones, & consuetudines hujusmodi quantum ad præsentem concessionem, quo minus ipsa ac omnia & singula in ea contenta nunc vel in posterum suum plenum sortiri possint effectum quovis modo impedientia revocamus; ac ea quoque ad hoc pro infectis haberi volumus omnem defectum, si quis in præmissis aut aliquo ipsorum, vel circa ea, aut eorum aliquod forsan inesset, supplentes scientia, authoritate, consilio, & causis prædictis ac de eis-

Rescissæ, donationes contrariæ factæ a prædecessoribus Eugenii vel pseudopontificibus.

eisdem plenitudine potestatis. Nulli ergo, &c. nostræ declarationis, constitutionis, ordinationis, concessionis, investituræ, intentionis, reservationis, exceptionis, decreti, voluntatis, & promulgationis infringere. Si quis, &c. incursurum, cunctis vero præmissa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant & apud Deum districtum judicem præmia æternæ pacis inveniantur. Amen. Dat. Senis anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLIII. id. Julii pontificatus nostri anno XIII.

VIII. De adoptione Alfonsi.

Transfusis ab Eugenio in Alfonsum Neapolitani regni juribus, cum is admodum expeteret adoptionem a Joanna factam, cui bellorum ab ipso in regno armis subjiciendo gestorum ratio innitebatur, authoritate apostolica muniri, idque jam ante conventum fuisset, demum labente anno Pontifex, qui illa promissa impleri prius ab illo voluerat, insigni hoc diplomate morem ipsi gessit (a).

(a) Lib. 26. p. 40.

Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum & Siciliæ citra & ultra pharum Regi illustri salutem, &c.

Tanta est sedis Apostolicæ benignitas & gratia, ut recurrentium ad eam cum devotione vota & supplicationes liberaliter exaudiat eorumque statui libenter consulat, qui de ecclesia Romana benemeriti sunt. Sane pro parte tua, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod dudum bonæ memoriæ Joanna secunda olim Regina regni Siciliæ & terræ citra pharum, quæ juris & proprietatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata ac conculcata, te Regem prædictum, de cujus virtute, fide, & omni præstantia plurimum confidebat, in sui subsidium & tutelam, hostiumque propulsationem, advocavit, qui non sine gravibus laboribus, impensis, & periculis, relictis regnis tuis, omnique alia cura postbabita, cum copiis & gentibus tuis, ac potenti classe, ad liberationem præfatæ Reginæ personaliter veniens eam a dictorum hostium oppressionibus liberasti, & in veram sui ipsius libertatem, salutemque reduxisti. Quo summo beneficio accepto præfata Regina te prænominatum Regem Aragonum in filium arrogavit, regnumque prædictum cum omnibus suis juribus eis melioribus viis & modis quibus potuit, per publica instrumenta tibi tuisque legitimis successoribus dedit, tradidit, & concessit. Post cujus quidem Reginæ obitum tu nullis tuis seu tuorum parcens periculis aut laboribus, nullis denique indulgens expensis, aliqua tua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis, rebus, & bonis pene exhauriens, tandem regnum & terram prædictam magna virtute, & laboribus intolerabilibus longo post tempore acquisivisti, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones, & regnicolas, nec non civitates, terras, Castella, & tandem inclytam civitatem Neapolitanam ditioni tuæ subjecisti, ita ut omnes & singuli, regni & terræ præfatorum principes, comites, & barones, nec non civitatum, terrarum, castrorum, & locorum infra regnum & terram hujusmodi consistentium, communitates, & universitates præsertim post captam, ut præfertur, civitatem Neapolitanam, te præfatum regem, in eorum verum ac legitimum dominum atque Regem recognoverunt, & pro tali te tenent ac reputant, tibique tanquam regni & terræ præfatorum vero & legitimo Regi ac domino in omnibus parent, obediunt, & intendunt. Quare pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi & statui tuo super his opportune providere, & dictam arrogationem confirmare & omnes defectus, si qui forsan in ea intervenissent, supplere dignaremur.

Vocatus Alfons. a Joanna II. cincta periculis.

Ab ipsa pro filio adoptatur.

Ea extincta regnum subegit.

Universos in sua verba adegit.

Nos igitur, qui singularem personarum, & præcipue Regum catholicorum a quibus Romana Ecclesia magna potest sperare præsidia, salutem quærimus & quietem, ac non immerito considerantes ea quæ superioribus annis, ut catholicum & devotum Regem decet, pro augmento & conservatione nostri & Ecclesiæ Romanæ status contra ejusdem hostes & rebelles egeris, & in futurum pro ejusdem status conservatione facere paratus sis, considerantes etiam quod, sicut petitio tua continebat, omnes regni & terræ præfatorum principes, duces, marchiones, comites, & barones, & eorum singuli in manibus tuis fidelitatis solitæ juramentum præstiterunt, tuis supplicationibus inclinati prædictam arrogationem de te prædicto per Reginam Joannam ad successionem hujusmodi regni, & terræ præfatam, cujus quidem arrogationis tenorem hic haberi volumus pro sufficienter expresso, non obstante quod dictum regnum per vim seu violentiam ad manus tuas redegeris, seu occupasse noscaris, aut alias te ad illud habendum quomodocumque indignum reddideris, tenore præsentium auctoritate apostolica confirmamus, atque vim & robur sedis Apostolicæ adjicimus, omnes & quoscumque defectus, si qui forte in dicta arrogatione intervenerint, de potestatis plenitudine supplentes, privilegiis, indultis, decretis, constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, legibus imperialibus, & municipalibus, & aliis regni & terræ prædictorum etiam juramento, confirmatione apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ id. decembris anno XIII. MCCCCXLIII.

Rogatus Eug. ut adoptionem confirmet & vitia suppleat.

Confirmata.

Etiamsi ille vi regnum occuparit, seque indignum præstiterit.

Contrariis decreta abrogata.

Statuit etiam plura alia Alfonsi rogatu Pontifex, atque in primis (b), ut in regno Neapolitano succederent non solum ejus filii cæterique posteri, qui genus ab ipso

(b) Lib. 26. p. 41.

Omnibus plenius prærogativis. ipso non solum directo, verum extincta ea stirpe, qui transverso etiam ordine ducturi forent, modo Romanam Ecclesiam colerent.

Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum, nec non Siciliæ citra & ultra pharum Regi illustri salutem, &c.

Etiam per transversalem lineam admissi ad successionem Alfonsi posteri. *Cum jus concessionis hujusmodi tuæ serenitati atque descendentibus per lineam directam masculis dumtaxat natis & nascituris factum fuerit, neque transversalis secundum ipsarum bullarum tenorem ad successionis & concessionis prædictæ vocarentur immo penitus excluderentur, volentes tecum & cum successoribus tuis etiam transversalibus pleniores gratiæ liberalitate uti, confidentes eos & eorum quemlibet ad nostrum, & Ecclesiæ Romanæ statum augendum, tuendumque, & veram Apostolicæ sedi fidem, & obedientiam exhibendam tuæ serenitatis vestigia atque exempla secuturos, de nostra mera liberalitate & gratia, Authoritate Apostolica, ex certa scientia tenore præsentium decernimus, volumus, atque declaramus, quod dicti regni concessio atque investitura, cum omnibus juribus, conditionibus, & pertinentiis suis in defectum masculorum descendentium ex linea directa, etiam ad transversales masculos jam natos, & in antea nascituros secundum gradus prærogativam extendatur, ita quod præfati transversales in dicto regno in descendentium per directam lineam defectu succedere valeant & admitti, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac natura & consuetudine feudi vel concessionis hujusmodi, omnibusque & singulis in præfatis literis contentis, cæterisque contrariis, quibus ex nunc quatenus contra prædicta vel aliquod prædictorum faciant vel disponant ex certa scientia volumus atque declaramus esse derogatum. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ id. decembris anno XIII. MCDXLIII.*

Contrariæ leges antiquatæ.

Consulturus porro regni Neapolitani Ecclesiis, quæ superioribus bellis admodum laceratæ, earumque bona abalienata fuerant, pontificio edicto sanxit (a), ut omnia illa prædia jurave distracta, quæ temporum injuria obsolevisse videbantur ecclesiis restituerentur.

(a) Lib. 6. p. 265.

Ad futuram rei memoriam.

Cum, sicut accepimus, plura & diversa terræ, villæ, castra, ac loca, nec non temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus, & proventus ad multa & diversa infra regnum Siciliæ ac terram citra pharum, pluresque illorum provincias, civitates, & diœceses consistentia, Ecclesias etiam metropolitanas & alias cathedrales, nec non monasteria & alia Ecclesiastica loca earumque prælatos, rectores, capitula, conventus, & personas ac ipsarum prælatorum archiepiscopales, episcopales, & abbatiales mensas pleno jure spectantia, causantibus diris guerris & aliis pluribus calamitatibus, ac sinistris eventibus, quæ partes illas diutius afflixerunt partim vendita, alienata, concessa, assignata, infeudata, dismembrata, segregata, & distracta, & partim de facto occupata & detenta fuerint, prout etiam hodie detinentur & occupantur in non modicum Ecclesiarum, monasteriorum, ecclesiasticorum locorum, prælatorum, capitulorum, conventuum, personarum, & mensarum prædictorum præjudicium, atque damnum, nonnullisque interjectis, quibus ex apostolico munere pristina Ecclesiis jura restituenda decernit, *vendita, alienata, concessa, infeudata, assignata, dismembrata, separata, segregata, distracta, detenta, & occupata omnia & singula, etiam si præscriptioni subjacerent ad jus & proprietatem Ecclesiarum, monasteriorum, ecclesiasticorum locorum, prælatorum, rectorum, capitulorum, conventuum, & ecclesiasticarum personarum eorumdem, prout ad illa a principio pertinebant, authoritate apostolica reducimus & reducta esse decernimus, & illis plenarie aggregamus, statuentes authoritate præfata, nec non decernentes atque mandantes, quod omnes & singuli terrarum, villarum, castrorum, & locorum, ac temporalium dominiorum, jurium & jurisdictionum concessorum, alienatorum, assignatorum, venditorum, infeudatorum, dismembratorum, segregatorum, separatorum, distractorum, & occupatorum prædictorum possessores & detentores, infra triginta dies a die publicationis præsentium eis legitime faciendæ computandorum omnia & singula per eos concessa & detenta hujusmodi, necnon quod illi ex eis qui absque titulo aliquo ea detinuerunt fructus, redditus, & proventus ab eis interim de facto pro tempore male perceptos ecclesiis, monasteriis, ecclesiasticis locis, prælatis, rectoribus, conventibus, capitulis & ecclesiasticis personis præfatis, prout ad eos tunc spectabit integre & cum effectu realiter tradere, restituere, & assignare studeant & procurent, nec ex tunc in antea ullo unquam tempore directe vel indirecte, quovis quæsito colore, ea alterius detinere, seu de illis se intromittere, aut contra tenorem præsentium facere, venire, seu attentare audeant vel præsumant, mandantes præterea charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum & Siciliæ Regi illustri, quatenus terras, villas, castra, loca, necnon temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus, & proventus detenta & occupata, prædicta omnia & singula de manibus detentorum eorumdem, videlicet postquam archiepiscopo & Episcopo ac præceptori infrascriptis aut uni vel duobus ex eis constiterit præfatos detentores mandatis ejus factis hujusmodi debite non paruisse, regia auctoritate extra-*

Abalienata ecclesiarum plurium bona.

Pristina jus jura restitui jusso.

Injuste percepti fructus refundendi.

trahere ac Ecclesiis & personis ecclesiasticis, ad quas pertinent restituere & plenarie assignare non differat, alioqui tam in Alfonsum Regem, quam in omnes & singulos, qui mandato, statuto, & decreto nostris hujusmodi debite non paruerint, ex nunc prout ex tunc sententiam excommunicationis proferimus & etiam promulgamus, & illa eos irretitos esse decernimus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLIII. IV. non. decembris pontificatus nostri anno XIII.

Præterea ad restituendum pristinum Neapolitanæ coronæ splendorem edixit (*a*) Eugenius, ut si qui principatus, comitatus, aliæve terræ ac loca abalienata forent, iterum coronæ Neapolitanæ conjungerentur.

(*a*) *Lib.6. p.* 262.

Redintegrata Neapolitanæ coronæ jura.

Ad futuram rei memoriam.

Romanus Pontifex, in quo potestatis plenitudo consistit, inter multiplices quibus assidue premitur curas & sollicitudines, etiam ad regnorum & dominiorum ad eum & Romanam ecclesiam directo dominio spectantium Regum & dominiorum eorundem jurium recuperationem & conservationem suæ considerationis intuitum libenter extendens, ea quæ in illorum præjudicium processisse comperit interdum cassat, revocat, & annullat, ac desuper providet & disponit prout personarum, locorum, & temporum qualitate pensata id conspicit in Domino salubriter expedire. Cum itaque, sicut nobis innotuit, regnum Siciliæ & terra citra pharum, ad præfatam ecclesiam directo dominio pertinentia, ac Regi Siciliæ pro tempore existenti ab eadem ecclesia quoad utile illius dominium dudum concessa, nec non provinciæ, civitates, terræ, castra, & loca infra regnum & terram prædictam consistentia propter guerras diversimas, necnon rebelliones, seditiones, aliasque diversas calamitates a longissimis citra temporibus partes illas diversis vicibus crudelissime affligentes, ac ex litibus & controversiis super regno & terra præfatis inter diversos Reges, Reginas, principes, & alios temporales Dominos diutius vigentibus specialiter provenientes, maxima & innumerabilia damna & detrimenta intulerunt, ac etiam interdum multæ & diversæ personæ ex concessionibus & donationibus regiis, ex malignitate temporum potius, quam ex ipsorum Regum & Reginarum voluntate propria procedentibus, ac etiam alias absque titulo plura & diversa ex civitatibus, terris, castris, locis, dominiis, & membris infra regnum & terram hujusmodi consistentibus, eorumque & ex ipsis provenientibus, aliisque censibus, redditibus, datiis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus, ac bonis ad Regem præfatum ac ejus & dicti regni Siciliæ dominium legitime pertinentibus detinuerunt, prout etiam hodie detinent, in ecclesiæ, Regis, & regni prædictorum damnum non modicum pariter & detrimentum, nos attendentes, quod dicta Ecclesia regni & terræ prædictorum concessionem potissime ad eum finem, ut exinde ab ipso Rege jurium ejusdem ecclesiæ conservatio & defensio sedulo provenirent fecisse dignoscitur, ac super hoc eorundem regni, terræ, atque Regis statum, & ut charissimus in Christo filius noster Alfonsus Rex Aragonum & Siciliæ illustris, prout intendit atque desiderat, ac successores sui pro tempore, existentes Siciliæ Reges nostri & Romanæ Ecclesiæ vassalli circa jurium ecclesiæ ac illius & regni præfatorum felicis status conservationem & defensionem, continuo insistere, & ne ob suorum jurium hujusmodi carentiam in conservatione & defensione prædictis deficere, & pro quotidie ipsis incumbentibus magnarum expensarum oneribus supportandis, & ut commodius censum ecclesiæ Romanæ debitum solvere, nec aliena suffragia quærere debeant, prout ex debito tenemur summi pontificatus officii nobis ex alto concessi utiliter & salubriter providere volentes, motu proprio, non ad ipsius Alfonsi Regis, vel alicujus pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate ex certa scientia de apostolicæ potestatis plenitudine tenore præsentium omnes & singulas donationes, assignationes, concessiones, venditiones, alienationes, infeudationes, dismembrationes, segregationes separationes, & quasvis alias distractiones de quibusvis ex civitatibus terris, castris locis, dominiis, membris, censibus, redditibus, datiis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus & bonis ad Regem pro tempore ad regnum ac demanium hujusmodi pertinentibus, quibuscumque nominibus nuncupentur, etiam si aliqua eorundem dominiorum principatus, ducatus, aut comitatus existant, per quoscumque Reges & Reginas quibusvis personis cujuscumque nobilitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, etiam si quavis ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant in genere vel specie, sub quibusvis formis aut verborum expressionibus, ac effectuum præsentium præjudicialibus clausulis, nec non irritantibus decretis, etiam si quorumvis meritorum, & impensorum servitiorum aut expensarum & laborum susceptorum intuitu seu respectu, & ex aliis compensata cum ipsorum varietate forsan legitimis & rationabilibus causis, etiam motu & scientia prædictis hactenus factas atque concessas revocamus, irritamus, cassamus, tollimus, & annullamus, &c.

Abalienata jura regia.

Invecta bellis superioribus multa mala.

Revocata eorum distractio.

(Revocat etiam ad coronam regiam omnia alia jura, quæ præteritis temporibus ab ea divulsa quacumque ratione, vel vi ac dolo occupata extiterint, atque etiam Alfonsum Regem incussa censurarum religione ad ea redintegranda obstringit, tum etiam

Objectæ reluctantibus censuræ.

tiam archiepiscopo Beneventano & episcopo Iserniensi præcipit, ut detrectantes pœnis ecclesiasticis afficiant, *etiam præfato Alfonso Regi, ut civitates, terras, villas, castra, loca, dominia, membra, census, redditus, datia, gabellas, feuda, jura, jurisdictiones, & bona detenta, prædicta omnia singula de manibus detentorum eorundem videlicet, postquam venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Beneventano & episcopo Iserniensi, ac dilecto filio præceptori domus S. Antonii Neapolitani, aut uni vel duobus ex eis constiterit, præfatos detentores mandatis nostris eis factis hujusmodi debite non paruisse, propria ac regia auctoritate extrahere, ac ad jus, proprietatem usus & utilitatem suam successorum demanii & regni præfatorum reducere & aggregare non differat, sed ad id diligentiam ac efficaces opem & operam adhibere studeat, alioquin tam in Alfonsum Regem, quam in illos omnes & singulos ex supradictis, qui mandatis nostris hujusmodi debito non paruerint, ex nunc prout ex tunc excommunicationis sententiam proferimus & promulgamus, ac illa eos irretitos fore decernimus & declaramus, a qua nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi non possint, & nihilominus præfatis archiepiscopo, episcopo, & præceptori & eorum singulis tam conjunctim, quam divisim per se vel alium seu alios præsentes literas publicandi, intimandi, insinuandi, & notificandi, nec non illos ex Rege & aliis præfatis, quos constiterit excommunicationis sententiam hujusmodi incurrisse, excommunicatos publice nunciandi, & ab aliis nunciari, ac ab omnibus arctius evitari faciendi, ac contra dictos excommunicatos ad aggravationes & reaggravationes procedendi, necnon civitates, terras, & loca omnia & singula, in quibus ipsi inobedientes & excommunicati pro tempore permanserint, aut eis subjecta fuerint, ecclesiastico interdicto supponendi, invocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachii sæcularis, cæteraque in præmissis & circa ea necessaria & opportuna faciendi & exequendi, auctoritate apostolica prædictarum serie plenam & liberam facultatem & potestatem concedimus, ac etiam ad præmissa omnia & singula facienda & exequenda speciale mandatum damus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII. IV. non. novembris pontificatus nostri anno XIII.*

Data mandata Alfonso.

Franciscus Sfortia Piceno depulsus.

IX. Promeruerat Alfonsus Pontificis gratiam restituenis ditioni ecclesiasticæ pluribus Piceni urbibus, quas Franciscus Sfortia tyrannide atterebat. Narrant pluribus historici (*a*), quæ in eo bello præclare gesserit, extant ea de re Ferdinandi ad Alfonsum patrem datæ literæ (*b*). Qua lætus victoria Eugenius, cum etiam idem Rex classem adversus Turcas compararet, ducenta illi aureorum millia ex Ecclesiis ipsius regnorum redigenda ei attribuit (*c*).

(*a*) *Collen. l. 5. Surit. annal. l. 15. cap. 19. Sannmont. l. 4. & aliis.*
(*b*) *Ext. apud Hier. Donnelin.*
(*c*) *Lib. 4. p. 257.*

Ad futuram rei memoriam.

Commendatus ab Eugenio Alfons.

Ad præclara devotionis & fidei merita, quibus charissimus in Christo filius noster Alfonsus Rex Aragonum & Siciliæ illustris erga nos & Romanam ecclesiam splendere dignoscitur, apostolicæ considerationis intuitum dirigentes, inducimur non indigne, ut votis suis nostrum præsertim & dictæ ecclesiæ felicem statum, ac Christiani nominis laudem, & propagationem concernentibus, nos favorabiles reddamus pariter & benignos. Cum itaque, sicut accepimus, Rex prædictus tanquam princeps catholicus & fidelissimus, ac hujusmodi nostri & dictæ, (nimirum Romanæ) *Ecclesiæ status zelator cupidissimus, nuper in propria persona, nullis parcendo periculis, atque laboribus, cum non parva potentia versus marchiam nostram Anconitanam per plura tempora, cum omnibus & singulis illius civitatibus, terris, atque locis, a nonnullis nostris, & dictæ ecclesiæ etiam potentibus inimicis indebite detentam & occupatam, in nostrarum gentium armigerarum, tunc in marchia ipsa pro illius recuperatione de mandato nostro militantium, subsidium atque favorem se contulerit, & inimicis ipsis exinde viriliter fugatis, iisque partim captis & partim debellatis, fere omnia & singula civitates, terras, castra, villas, & loca supradicta, ejus providentia, consilio, atque potentia cum nostris gentibus supradictis, ac non modica hujusmodi status nostri & ecclesiæ exaltatione recuperaverit, & ad nostram ejusdemque ecclesiæ fidelitatem, obedientiam, & subjectionem cum illorum civibus, incolis, & habitatoribus reduxerit, ac ulterius adversus nonnullos temporales dominos temporaliumque dominiorum gubernatores, qui olim a nobis cum humilitate, placabilitate, & benignitate plurima, ut nobiscum in pace permaneant, ac civitatum, terrarum, & locorum nostrorum occupatoribus & indebitis detentoribus, favorem & auxilium de cætero præstare desinant multiplicatis vicibus exhortati & requisiti exhortationibus pensius ipsis neglectis, inimicis præfatis novam recuperatorum prædictorum occupationem tentare, & nonnulla alia nobis & memoratæ Ecclesiæ damna, detrimenta, & molestias inferre non desinentes, suffragia plurima præstare, ac etiam conspirationes & ligas in nostri & dictæ Ecclesiæ status præjudicium facere præsumpserunt pariter & præsumunt, tam sua regia potentia realiter insurgere, & eorum conatibus resistere, ac demum classem maximam & potentissimam, contra perfidissimos Teucros aliosque infideles Christiani nominis inimicissimos, ad illorum confusionem & extirpationem, quas nostris po-*

Promissa olim Alfons. præsidia.

Datæ instruendæ contra Turcas classis spes.

potissime temporibus videre, atque sentire summis desideramus affectibus, de proximo parare, & tam circa ea quam etiam alia omnia & singula Ecclesiæ hujusmodi salubrem statum, ac illius & nostrorum pro tempore rebellium & inimicorum, eorumque præsumptionis & audaciæ repressionem conservantia toto posse intendere proponat, & ad id se specialiter offerat, nos qui olim multiplicatis vicibus pacem & concordiam conspiratoribus & inimicis præfatis non solum obtulimus, sed etiam summa cum instantia postulavimus, conspirationes & ligas prædictas, & quod ex illis ac conspiratorum eorumdem obstinata malitia atque potentia subsistentibus, nostri & præfatæ Ecclesiæ status, præsertim in Italiæ partibus totalis desolatio & destructio facile provenirent, nisi vi & armis, quæ ad obviandum tantis & tam arduis nostris & memoratæ Ecclesiæ imminentibus periculis excitare compellimur adversus nequitiam conspiratorum hujusmodi, omni cum provisione & solicitudine resistatur, assiduis meditationibus considerantes & attendentes, ac alias ipsius Regis praeclaram devotionem & summam fidelitatem, nec non merita condigna salubriaque, propositum, intentionem, & oblationem hujusmodi, condignis in Domino laudum præconiis, ac multa & magna in bene gestis prædictis hactenus suscepta, necnon in consequendo effectu propositi, & ejus intentionis præfatorum suscipienda per eumdem Regem expensarum onera memori mente repetentes, & ne Rex ipse absque cujus suffragio, causante modernorum temporum malitia, potentiæ conspiratorum & inimicorum præfatorum obviare non possumus ob facultatum carentiam in tam sanctissimo ac utilissimo proposito deficiat, dictaque Ecclesia tantis & talibus periculis ulterius subjaceat, quantum cum Deo possumus, providere volentes, ac congruum & debitum recensentes, ut pro causa omnipotentis Dei & Ecclesiæ suæ sanctæ etiam inter personas ecclesiasticas ipsius Regis regnorum, atque dominorum, pars susceptarum & suscipiendarum expensarum prædictarum æquo libramine præferatur, matura super hoc deliberatione præhabita, unum subsidium ducentorum millium florenorum auri de camera, eidem Regi, ab hinc usque & per totum proxime futurum annum millesimum quadringentesimum quadragesimum quartum realiter donandorum, assignandorum, & tradendorum, ac alias juxta formas atque tenores in aliis diversis nostris literis, quas quo ad hoc certis prælatis seu personis ecclesiasticis dirigere intendimus, contentos exigendorum super universis fructibus, redditibus atque proventibus, tam præsentis, quam futuri annorum hujusmodi, metropolitanarum cathedralium, & collegiatarum ac aliarum ecclesiarum, necnon monasteriorum, prioratuum, præposituraram, præceptoriarum, magistratuum, dignitatum, personatuum, administrationum, officiorum, canonicatuum, & præbendarum, cæterorumque beneficiorum ecclesiasticorum, necnon hospitalium & aliorum piorum locorum, in quibus hospitalitas non servatur, cum cura & sine cura sæcularium, & quorumvis ordinum regularium exemptorum & non exemptorum infra Aragoniæ, Valentiæ, Cataloniæ, Majoricarum & Sardiniæ, necnon Siciliæ citra, & ultra pharum, & alia quæcumque præfati Regis regna & temporalia dominia, necnon provincias, civitates, & diœceses eorumdem consistentium, videlicet in Aragonia, Catalonia, Valentia, Majoricarum, & Minoricarum centum & quadraginta, ac in Siciliæ ultra pharam regnis viginti, nec non in terra citra pharum triginta, & insula Sardiniæ decem millium Florenorum similium illis ex eis quæ obtinent, ac in quibus & ad quæ jus habent, ac interim obtinebunt, & jus habebunt, venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, qui in partem nostræ solicitudinis, divina miseratione vocati, grandia ad eorum statum decenter tenendum expensarum onera quotidie subire noscuntur, dumtaxat exceptis auctoritate apostolica, ex certa scientia, tenore præsentium imponimus, & ex nunc impositum esse decernimus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII. kal. octobris pontificatus nostri anno XIII. Remisit (a) etiam illi ob sumptus in Piceno ad ecclesiasticum imperium revocando factos quinquaginta marcharum millia, quibus Ecclesiæ obstrictus erat ob acceptum a Pontifice Neapolitanum regnum, tum solvendi octo millium unciarum auri census (b) vectigalisque (c) militaris trecentorum equitum onere liberavit. Præterea cum teneretur sacramentum fidei nuncupare Pontifici excurrente semestri, si versaretur in Italia idem Pontifex, vel anno labente, si extra Italiam ageret, defuisset vero Rex officio, ex apostolica indulgentia præstituta illa ab ipso clientelaris sponsio ad duos annos extracta est (d).

Impositum clero vectigal.

Divisæ pro rata portiones.

(a) *Lib. 26. p. 20. & 27.*

(b) *Ibid. p. 36.*

(c) *Ib. p. 39.*

(d) *Ib. p. 43.*

X. Inter hæc Alfonsus Lusitaniæ Rex more majorum Africæ bellum Christianamque religionem una cum Petro Coimbricensi & Henrico Visensi ducibus inferre meditabatur. Cujus præclaros provecturus consilia Eugenius Ecclesiarum præsulibus dedit mandata, ut Christianæ fidei cultores ad pium id bellum accenderent, impensurisque in eo operam opemve, præmia sacra proposuit. (e)

(e) *Lib. 5. p. 216.*

Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, & dilectis filiis electis, &c.

Cum dudum præclaræ memoriæ quondam

Jo-

Joannes Portugalliæ & Algarbii Rex illustres Christianæ propaginis affectibus inflammatus, ac cupiens collatam sibi a summo Rege potentiam in exaltationem gloriosi sui nominis exterminiumque ipsius hostium exercere, instructis Christianorum militum aciebus ad debellandos in Africanis partibus Saracenos & alios infideles, qui Christianos crebris infestationibus, captivitatibus, & occisionibus affligebant, in detenta per eos territoria & loca processerat, locum de Septa, quem retroactis temporibus occuparunt, ab ipsorum intolerabili servitute potenter eripiens suavissimo Christianæ religionis jugo restituit, post illius obitum claræ memoriæ Eduardus ejus filius in præfatis regnis succedens, & regnorum eorundem similiter Rex illustris, per patris vestigia progrediens, incœpta per patrem contra eosdem infideles solicitis studiis prosequi curavit, postmodumque charissimus in Christo filius noster Alfonsus ejusdem Eduardi Regis filius, qui sibi post ejus obitum in regnis eisdem successit, ac dilecti filii nobiles viri Petrus Colibriæ & Henricus Visensis duces, Joannis quondam Regis prælibati geniti, volentes prudenter ostendere non solum regni & interris dominii successionem, sed etiam virtutum paternorum hereditatem ad se pervenisse, patrum suorum vestigiis inhærentes, tanquam fidei catholicæ pugiles athletæ fortissimi incœpta hujusmodi contra Saracenos & infideles præfatos viriliter prosequi desiderent & proponant, & adjuncta sibi multitudine copiosa fidelium intendant illo præstante, cujus causam devote complectuntur, ad subjugandum Saracenos & infideles hujusmodi, redigendasque ad cultum ipsius nostræ fidei terras, quas occupant, omnem suam & suorum dictorum regnorum ac dominiorum potentiam adhibere, nostras & catholicæ Ecclesiæ, quæ congregationem ipsorum fidelium comprehendit pro tam felicis consideratione negotii partes adjutrices humiliter implorant, nos itaque tam salutare Regis & ducum prædictorum propositum maximis in Domino laudibus extollentes, ac pro ejusdem successu felicè directis in cælum oculis, ut cujus negotium geritur devotius proinde gratias exsolventes, omnes & singulos Imperatores, Reges, duces, marchiones, principes, barones, comites, potestates, capitaneos, magistratus, & quoslibet alios officiales & eorum locatenentes, communitates quoque, civitates, universitates, oppidorum, castrorum, villarum, & aliorum quorumcunque locorum, cæterosque ejusdem Christiani nominis zelatores status & religionis cujuslibet exhortamur, ac per aspersionem Sanguinis ejusdem gloriosissimi Redemptoris paternis affectibus obsecramus, in suorum eis remissionem peccaminum suadentes, ut ad infidelium errorumque eorundem exterminium, & ad impendenda profutura suffragia, quibus hujusmodi prosecutio feliciter adjuvetur, potenter ac viriliter se accingant, ad hoc enim spiritualibus munificentiis, remissionibus videlicet & indulgentiis ipsorum de fratrum nostrorum consilio duximus eos invitandos.

Multa ab iis præclare gesta.

Petrus & Henricus principes Afros subjicere meditati.

Fideles ad conjungendum cum iis vires solicitati.

XI. Quocirca vobis & vestrum cuilibet patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac filiis electis, administratoribus, & prælatis per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus vos & cuilibet vestrum quoties Alfonsum Portugalliæ Regem hujusmodi, & Petrum vel Henricum duces præfatos, seu eorum alium negotia intendere, & adversus infideles eosdem exercitus suos ordinare contigerit, super hoc quoque vigore præsentium, quas pleno firmitatis robore, quandiu idem Alfonsus Rex vitam duxerit in humanis, fulciri volumus, debite fueritis requisiti, ad præmissum tam pium tamque salubre negotium exequendum veluti præcones fortes exaltantes ipso nomine voces vestras in singulis civitatibus, diœcesibus, atque locis, ubi congruum prospexeritis per vos aliosque personas singulares ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas duxeritis eligendum, juxta datam vobis & illis a Deo prudentiam Christifidelibus quibuscumque ad audiendum confluentibus & accedere volentibus, quibus vere pœnitentibus & confessis, ut ad id eo libentius inducantur, pro vice qualibet accessus hujusmodi centum dies de injunctis eis pœnitentiis per vos authoritate apostolica relaxentur, verbum crucis ejusdem ac ipsius admirabile signum publice proponere & prædicare curetis, illudque fidelibus ipsis id devote suscipere volentibus & eorundem eligendarum exhortationibus ac opportunis monitionibus pravisis, ut cum reverentia debita signum hujusmodi recipiant, & illud contra perversos dictorum infidelium conatus suis cordibus imprimatur & negotium ipsum fideli ac ferventi animo prosequantur, libere concedatis ipsorumque humeris affigatis. Addit se indulgentiarum præmia e sacro Christi ærario iis impertiri, qui accepto crucis symbolo sub signis adversus infideles meruerint, vel pecuniam in bellicos sumptus impendendam contulerint: tum iis privilegiis præditos religiosam eam militiam professuros decernit, quibus olim alii in Syriam transfretantes donabantur, sancitque, ut nemo quavis de causa ipsorum prædia ac bona invadat, donec de illorum morte certissime constiterit, hocque pontificium diploma valiturum declarat etiamsi in ea expeditione Alfonso Regi aut Petro & Henrico ducibus aliquid humanitus contigisset, ac si classis vel ad tuendam Septam, aut Saracenos oppugnandos instruatur, iis omnibus indulgentiis eos potituros, quos in ejusmodi belli apparatu lucem re-

Promulgari jussa sacra militia.

Indulgentiarum præmia eam professuris proposita.

relinquere accideret; tum præcipit ut Lusitani antistites sacerdotes ad crucesignatos sacra exomologesi expiandos in castra submittant, quibus etiam permittit, uti graviores noxas venia delere possint. Denique subdit.)

XII. Castellana æmulatio. *Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ & Legionis Regis illustris petitio continebat, plura castra, civitates, fortalitia, oppida, & loca in eisdem partibus Africanis & conquesta illarum partium ipsum tanquam ad excellentiorem & principaliorem Hispaniarum Regum pertineant, & nonnulli ejus progenitores aliquandiu in pacifica aliquorum ex civitatibus, castris, & fortalitiis in partibus Africanis hujusmodi possessione extiterunt, & propterea in* Disceptat fuis juribus detrahi. *illis præfatus Rex Castellæ occasione literarum hujusmodi sibi dubitat præjudicium posse generari, ac in dicta conquesta tacite vel expresse; nos igitur ipsius Regis Castellæ statui & indemnitati in præmissis opportune consulere cupientes, nostræ intentionis fuisse & esse nullum sibi in civitatibus, castris, fortalitiis, oppidis, ac locis, terris, & conquesta præfatis in partibus Africanis per literas nostras prædictas & quascumque in illis insertas clausulas præjudicium fieri aut generari voluisse, sed literas præfatas omnemque illarum* Pronuntiat Eugenius nolle detrahi juri Castellano. *subsistentiam & effectum [in quantum in derogationem & læsionem juris dicto Regi Castellæ in conquesta & terris Africanis hujusmodi quomodolibet competentis cedunt, aut ad præfatum Regem Castellæ quomodolibet pertinent] nullius existere firmitatis, sed pro infectis & irritis haberi & reputari debere, apostolica auctoritate & ex certa scientia præsentium serie decernimus etiam, declaramus, ipsumque Regem Castellæ in statum pristinum dictorum jurium, quæ ipse prætendit & asserit, in quo erat, antequam præfatæ literæ quomodolibet emanassent, restituimus & reponimus, ac restitutum & repositum nunciamus, præfatis literis aliàs in suo robore permansuris, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac literis præmissis, nec non omnibus in eis contentis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Florentiæ pridie non. januarii anno XII.*

XIII. Liberandæ orientali ecclesiæ dat operam. (a) Lib. 22. p. 40. In oriente Turcæ sui imperii terminos latius protulere, ad quos reprimendos Eugenius cunctos Christi fideles encyclicis literis (a) ad capessenda in eos arma concitare enisus est, proposuitque in primis, ut ingenti quidem affectus fuerit lætitia, cum Græcos & alios orientales in gremium Romanæ ecclesiæ reversos vidit; verum eam lætitiam conversam in luctum, cum Turcicus furor in dies ingravescat, cum præter vastissimas provincias recenter Georgii despoti Rasciæ occuparit principatum, illius filios conjecerit in vincula, fodinas auri argentique invaserit, tum multa Christianorum millia in servitutem abduxerit. Præterea Funestæ Turcarum de Christianis victoriæ. inventum aliud execrandum mali genus in religionis Christianæ dedecus, missique constitutis temporibus exactores qui e singulis Christianorum familiis in Turcico imperio agentibus adolescentem sacris Christianis initiatum rapiant, illumque ad Mahumeticam traducant superstitionem. Execrandum vectigalis genus de Christianis exactum a Turcis. Postremo Pannonia in eorundem potestatem redacta fuisset, nisi in Walachia Joannes Wayuoda singulari divini Numinis ope admirandam de ipsis victoriam reportasset. Universo itaque oriente in perniciem verso, summus totius ecclesiæ pastor ad expedienda arma, criminum proposita venia, Christi cultores hisce literis est adhortatus (b). (b) Lib. 22. p. 40.

Ad perpetuam rei memoriam.

De conjuncta cum orientali latina ecclesia. *Postquam ad apicem summi apostolatus, Divina disponente clementia, assumpti fuimus, nihil magis desideravimus nihilque animo nostro sedet ardentius, quam ea efficere, quæ Divini nominis laudem, & catholicæ fidei & religionis Christianæ augmentum respicerent, & auctoritate nostri summi Pontificatus digna esse censerentur. Hoc itaque desiderio inflammati continuas cogitationes operationesque indefessas & maximos conatus adhibuimus, ut Græcos, quos ab ineunte fere ætate singulari quadam & præcipua charitate prosequuti fuimus, aliosque a cultu & doctrina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ diffidentes, eadem Divinæ veritatis lege nobiscum & Romana Ecclesia conjunctos esse videremus, quod cum maximis curis, laboribus, & sumptibus, mira Divinæ majestatis clementia nostris temporibus non inani & facularibus rebus fundata, sed vera & solida in Domino lætitia assecuti fuimus, cum videremus non solum Græcos cæterasque sedes patriarchales una cum Triballis, Illyriis, Valachis, ambobus Sarmatis* Quam variæ gentes illi sociatæ fuerint. *utriusque Albaniæ, Iberis, Colchis, aliisque amplissimis nationibus, quæ omnes Græcam sequebantur Ecclesiam, verum & Armenos & Jacobitas ex extremis mundi partibus per tot maritima & terrestria pericula pro cognitione veritatis Evangelicæ ad præsentiam nostram, & hujus sacri œcumenici Ferrariensis & Florentini concilii pervenisse. Ubi factis hinc inde disceptationibus & assiduis disputationibus per viros sacrarum literarum peritissimos, demum Spiritu Sancto illustrati lumen veritatis catholicæ fidei & sacram præfatæ Romanæ Ecclesiæ fidem, quam nunquam Deus omnipotens errare permisit, debita reverentia assumpserunt, eamque observant, & ritum ac Romanæ Ecclesiæ doctrinam omnes pene hujusmodi nationes & populi venerantur & colunt, taliaque hujusmodi spi-*

ri-

vitalis ædificii fundamenta jacta sunt, ut spem firmam habeamus, non multo temporis intervallo nostris etiam temporibus, Deo auctore, aliorum quoque plurium populorum reductionem & conversionem consequi posse.

Aliæ quingentis, aliæ nongentis annis erraverant.

O admirabilem Dei benignitatem! O clementissimam Dei misericordiam! quo duce populi, quorum quidem quingentorum pene, nonnulli vero nongentorum annorum curriculo in eorum ritibus a veritate Romanæ Ecclesiæ alieni existentes, brevi tempore ad cognitionem veritatis Divinæ pervenerunt. Quod tantum beneficium, & usque ad nostra tempora inauditum, quamquam humanæ operationes humanaque studia & ardentissimæ sollicitudinis intervenerint, soli tamen Deo tribuendum est, qui cum justissimus sit, unquam suos misericordes ac clementes oculos ab humano genere, præsertim a Christianis hominibus, amovet, sed semper sua clementissima inspiratione pulsat hominum mentes, & salubria & sancta infundit consilia. Hæc tam felicia & religiose gesta, & posteritati consecranda considerantes, & si deficiat mens nostra, deficiat intellectus ad tantorum beneficiorum cumulum & splendorem, Divinæ tamen clementiæ gratias agimus, eam ex corde assiduis precibus obsecrantes, ut Ecclesiam sponsam suam ulnis suæ benignitatis & gratiæ semper confoveat. Verum considerantes injurias fidei illatas ac Christianorum calamitates, miserias, carceres, mortes, atque vincula, quæ a frequentibus nunciis nostris ex oriente septentrioneque venientibus intelleximus, hujusmodi nostra lætitia in mœrorem conversa est, cum innumerabilia sint pericula, quæ cervicibus Christianorum fratrum & proximorum nostrorum illata sunt, atque continuo magis imminent.

Clades illatæ Christianis a Turcis.

XV.

Quot provinciæ debellatæ a Turcis.

Illa enim Turcorum natio postquam peccatis Christianorum exigentibus tota Asia occupata, eamque partem Europæ, quam Græci incolunt, Thraciam, Macedoniam, Illyricum, Epirum, Bulgariam, Albaniam fere totam, Aulonem, magnamque Sclavoniæ partem etiam in parte aquilonari, Gazibiam, non parvam Russiæ plagam jamdiu, ac novissime dominium dilecti filii nobilis viri Georgii despotì Rasciæ cum filiis quot Turcus captivos habet, auri atque argenti mineram, ac subditos numero ut fertur, ducentarum millium animarum impiæ servituti subegit, longe magis solito immanis & efferata effecta est, nam inter cæteras inauditas crudelitates, dum excursiones in territoria Christianorum efficiunt, hominum ac animalium præda onusti redeuntes ducunt quamplurimos simul captivos Christianos utriusque sexus uno fune ligatos, & eos, qui aut longis itineribus, aut infirmitate, aut senectute, aut aliis incommoditatibus fessi sequi non possunt, vel in agris aut etiam in mediis civitatum Christianarum, per quas transeunt, ipsos occidunt vel lethaliter vulnerant; ibidemque interemptos aut vulneribus pene exanimatos feris eorum cadavera veneranda laniandaque in vilipendium & dedecus religionis Christianæ mediis ipsis Christianis in urbibus relinquunt. O quantam immanem & inauditam atrocitatem civitates illas magnitudine periculorum deterritas tolerare oportet! ii enim immanissimi Christi hostes mirabili celeritate advolant, & prius fidelium territoriis adsunt, quam eos ad id parari sentiatur. Non religioni, non ordini, non dignitatibus, non sexui, non ætati parcentes, non vagientis miserentur infantiæ. Coguntur mori, qui nondum vivere noverunt, & nescientes malum suum inter hostium manus læti vident, conducentesque insuper singulis annis in servitutem ex reliquiis dictarum, quas supra memoravimus aliarumque provinciarum, ex Hungaria præsertim quondam potentissimo regno, ab aliquo tempore plus solito bellis civilibus occupato, magnam Christianorum captivorum multitudinem crudelitatibus omnibus sævioribus brutorum animalium mercatorio more vendentes eosdem, & ad augendam calamitatem pater filium, filius patrem, vir uxorem, uxor virum vænumdari distrahique videt atque conspicit. O infelicitatum omnium infelicissimam calamitatem, atque miseriam! quorum plurimi cruciatus illos mentis corporisque terribiles pati non valentes, fidem abnegant in animarum & corporum desolationem atque interitum.

Rasciæ despoto captus.

Ducento millia Christianorum in servitutem abrepta.

Quanta immanitas in captivos imbelles exercita.

Et in populos vagientes.

Pannonia propter intestina bella prædæ exposita.

Fideles instar animantium divenditi.

Neque his contentus immanis ille Turcus miserabile quoddam exsecrabileque pœnarum genus in vilipendium Christianorum atque jacturam continuo exercet, determinatis namque & statutis temporibus ad omnes Christianorum provincias sua sub servitute degentium exactores quosdam transmittit, & ex singulis Christianorum familiis unum saltem adolescentem baptizatum & Christo dedicatum, qui ad militarem disciplinam idoneus videatur, & ad impii Machometti sectam de sinu manibusque lacrymantium matrum extorquent atque rapiunt, & nisi mense septembri proxime præterito Deus ipse sua clementia mirabili Christianis in partibus Transilvaniis Valachiæ sub dilecto filio nobili viro Joanne Veyvoda Christiani exercitus duce miraculose, ut omnes testantur, & ipsemet humiliter profitetur, de Turcis gloriosam feliciemque victoriam dedisset, de subjicienda & vastanda Hungaria tota crudelissimus ille Turcus, ut a pluribus fide dignis asseritur, consilium habebat.

Adolescentes Christiani ad fidem exsecrandam adacti.

Ni Huniades Turcam vicisset, actum erat de Hungaria.

XVI.

Hæc tot tanta dira Christianorum imminentia pericula, afflictiones, cruciatus, calamitates, & varia mortis genera versantur ante oculos nostræ mentis, quæ cum consideramus suspiria & lacrymas continere non possumus, nec debemus. Quis enim

ita

ita a fide Christiana, ab humanitate, & charitate existit alienus, qui non moveatur animo, & mœrore afficiatur audiens Christianos tot calamitatum generibus vexari? Certe, qui hujusmodi tormenta atque pressuras patientibus non miseretur, fidem negat, & est infideli deterior. Sed forte Deus omnipotens, cujus judicia justissima sunt, tantam atrocitatem adversus peculiarem populum suum Christianum fieri permittit, et cum universa Christianitas mutuis discordiis & bellis continuo magis opprimatur, & nulla pene ipsius pars hujusmodi calamitatibus vacua sit, itinera

Infelix Christiani imperii status.

enim latronibus infesta ac clausa, maria obsessa piratis, bella undique fremunt, & orbis mutuo sanguine gaudet, ut cum nec divina & humana præcepta, nec charitas, nec humanitas, nec nostræ pro viribus operationes ipsos ad pacem deducere possint, saltem deterriti tot periculis cervicibus hominum imminentibus ad concor-

Impeditus ab adversariis Eugenius ne arma in Turcas exerceret.

diam deducantur, quod maximum ad impetus infidelium comprimendos remedium esset, præsertim si omnes venerentur Sacrosanctam Apostolicam sedem, ac nos licet immeritum Christi vicarium, ut nostra auctoritate ac potentia pace inter Christi fideles stabilita ac composita, vires nostras & Ecclesiæ, catholicorumque principum aliorum Christianorum adversus tantam infidelium superbiam atque rabiem parare possemus, quod ita desideramus, ut nascentia continua impedimenta, quæ effectum hujusmodi nostri pii desiderii perturbant, sic nos excruciant, ut spiritus noster sedula anxietate ac mœrore vexetur.

Juliani Cardin. legatio in Pannoniam & Polon.

Verum ad hanc tam necessariæ pacis compositionem nostrumque pium desiderium consequendum, inter cætera remedia, transmisimus dilectum filium nostrum Julianum tit. S. Sabinæ presbyterum Cardinalem, S. Angeli vulgariter nuncupatum, Apostolicæ sedis legatum de latere ad perpetuam

Coronensis episcopus ad Vvalachos, Moldavos, & Albanos missus.

pacem sive temporalem inter principes Hungariæ & Poloniæ & aliarum partium finitimarum componendam, nec non venerabilem fratrem Christophorum episcopum Coronensem ad nonnullos in confinibus Hungariæ, Moldaviæ, Lituaniæ, Vvalachiæ, Albaniæque principes & communitates, ut compositis rebus illarum partium, facilius cætera confici possint.

XVII. *Paulo vero post transmissionem Cardinalis & Episcopi prædictorum dilectus filius frater Jacobus de Bononia ordinis Minorum B. Francisci ad Constantinopolim pro nonnullis Græcorum Armenorumque rebus componendis ordinandisque ad hoc conducentibus, fuit a nobis missus, rediens miserias hujusmodi atque calamitates &, si fieri posset, superscribat majores se vidisse, Hungarorum præsertim aliorumque Christianorum, qui quotidie per Constantinopolitanam civitatem fune & ferro ligati ducuntur propria voce testatur, nec non prædictæ Constantinopolitanæ civitatis offensionem noviter a Turcis factam, & periculum imminens nobis non sine summa mentis*

Constantinopolis in discrimen a Turcis adducta.

angustia audientibus enarravit, atque ex parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi Romæorum Imperatoris illustris ac venerabilis fratris nostri patriarchæ Constantinopolitani, quibus potest, precibus & suasionibus supplicavit, ut civitatem illam Constantinopolitanam in oriente Christianorum arcem & munimentum salubri celerique remedio imminente periculo proxima liberare & conservare conemur. Cum autem ea per dictum Jacobum vix audiveramus, & ecce per charissimum in Christo filium nostrum Joannem Regem Cypri illustrem nobis & venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus per dilectum filium nobilem virum Stephanum

Cyprius Rex se periculis cingi conquestus.

Pignolum militem oratorem suum significatum est, regnum Cypri, quod superioribus temporibus propugnaculum fidei catholicæ erat, maximis subjacere periculis, licet antea sciremus esse sub tributo Soldani, & venisse in tam ignominiosa & miserabili servitute, ut pro honore nominis & Regis Christiani referre pudeat, adeo quod quamplurimi in regno prædicto esse dicuntur, qui mori mallent, quam vitam eorum tam turpi servituti subjici, & [quod miserabilius & infelicius est] omnes fere provinciæ Christianæ regno prædicto circumjacentes iisdem periculis subjectæ esse videantur. Accedit ad augendum mœrorem nostrum, quod impius ille Soldanus magnam classem parare proposuit, ut ea trajiciat adversus regnum prædictum & Rhodum aliasque Christianorum partes, quod præ-

Ægyptius Soldanus in Cyprios & Rhodios classem parat.

sertim regnum & prædictas partes in maximam ignominiam Christianorum & jacturam delere intendit, ut idem orator nobis, & præfatis Cardinalibus constanter asseruit, humilibus precibus lacrymisque exorans atque supplicans, ut in favorem fidei dignaremur de opportuno remedio providere.

XVIII. Peloponnesii obtesti.

Nondum, ut ita dixerimus, illa audito, & ecce dilecti filii illustris principis Theodori despoti fratris dicti Imperatoris Romæorum, qui Moreæ dominatur, supervenit orator eadem & similia narrans, & instanter supplicans, ut providere conemur, ne locus ille Moreæ, totque millia animarum illic habitantium in servitutem perveniant Turcorum. Quid plura dicemus? Totus fere oriens Christianus atque septentrionis magna pars aut servitutem plusquam

Universus ferme Oriens prædæ Turcicæ expositus.

per Pharaonem illatam tolerat, aut de proximo, nisi Deus juverit, pati formidat. Sed finem querelis, nec quidem sine lacrymis & suspiriis, imponentes ad remedia possibilia recurrendum est, ne furor hujusmodi impiorum crucemque Domini nostræ salutis pretium blasphemantium adversus eos,

quos

quos supra diximus, aliasque nationes ita immaniter ac crudeliter sævire nomenque Christianum extinguere valeat, rogantes ex corde per misericordiam domini nostri Jesu Christi omnes & singulos, & præcipue prælatos & personas ecclesiasticas, ut prompto animo pro Dei laude, pro fide, pro Christiana religione ad hanc necessariam Christianorum defensionem pro viribus se

Rogati Christiani ut labanti rei Christianæ opem ferant.

paratos disponant, pro qua non solum hujus sæculi caducam & continuo pereuntem substantiam exponere, sed etiam mortem ipsam plurimorum tam veteris, quam novi testamenti sanctorum exemplo minime formidare debemus, ponamus ante mentis nostræ aciem divitem illum purpuratum pauperis Lazari non miserentem, & qualis superba mens ejus in retributione damnata sit. Illi qui miserias, calamitates, atque pressuras hujusmodi patiuntur, nostri similes sunt, de eodem nobiscum formati sunt luto, eisdem compositi elementis, & [quod præstan-

Scelus est Orientalium non misereri.

tius est] eadem religione & fide nobis conjuncti, quidquid patiuntur, & nos pati possumus, vulnera eorum existimemus propria, ut omnes proximorum salutem clementi cogitatione prosequamur, liberalem enim atque munificum dominus noster Jesus Christus remuneratorem se constituit, cum æternam vice gloriam in futuro temporalia largientibus pollicitus fuerit, sperantes in Domino, cujus causa agitur, & qui dixit: Confidite, quia ego vici mundum; *quod*

Collocandæ in Deo omnium spes.

hujusmodi infidelium conatus frangentur, & interitus, quos Christianis minitantur, in ipsos redundabunt, si fideles ipsi quod ad eos pertinet efficere properabunt.

Et cum ad prædictam infidelium rabiem & potentiam reprimendam in tanto Christianorum periculo necessaria sit omnino armorum vis ac potentia, & maritima classis, & terrestris non parvus exercitus, nec ea fieri, educari, & sustentari possit sine gravissimo sumptu, & quoniam nos non tam propter illam gravissimam impensam, ac maximos sumptus pro Græcorum, Armenorum, & aliorum unione a nobis expositos, quorum sumptuum neminem participem fecimus, nec quemquam gravare voluimus, quam propter etiam graves molestias & oppressiones quamplurimas, quas Romana ecclesia nostris temporibus passa est ac etiam patitur, de præsenti pecuniis exhausti sumus, & vires nostræ adeo exiles factæ sunt, ut nullo modo onus tot sumptuum nostræ & Romanæ ecclesiæ facultates tolerare possent, volentesque adimplere præceptum omnipotentis Dei, quod nobis ab ipso conceditur. Qui nos licet immeritum speculatorem domus suæ constituit: Speculator enim, *ut sanctæ memoriæ Gregorius magnus prædecessor noster dicit,* semper in specula altitudinis stare debet, ut quidquid eventurum est longe prospiciat. *Hac sancta admoniti præcepto omnibus & singulis Christi fidelibus, ac sanguinem eorum, qui in tam imminenti discrimine forsan perituri sunt (quod omnipotens sua ineffabili clementia avertat Deus) ipse de manu nostra requirat hæc atrocissima & fidelium*

Adhortatur Christianos Pont. ut orienti auxilium ferant.

imminentia pericula, per præsentem nuntiamus, ut quilibet pro viribus periculo exposita fidei Christianæ in prædictis partibus, & terribili expectatione languentibus Christianis, auxilium afferat, consilium, & favorem, ne hujus calamitatis & persecutionis ignis per omnes fidelium partes serpat & impetu quodam insuperabili adjacentes partes continue devoret. Speramus enim & a certo tenemus, Dei ineffabili misericordia confisi & ut hujusmodi

Proposita spes rei bene gerendæ.

navalis ac terrestris exercitus excitationem habere possit præter alias Christianorum utilitates & commoda non modo mare hoc magnum, quod a Gadibus usque Constantinopolim & Cyprum extenditur, in quo Afri Mauri quamplurima navigantibus nocumenta afferre solent, secure tuteque a Christianis navigari poterit, sed etiam magna loraque Christianis sequentur domino & salutem tam prædictorum impiorum, quam aliorum infidelium superbia impietasque reprimetur, quod fides catholica atque religio Christiana maxima suscipiet incrementa. Verum, ut prædiximus, cum nos soli hujus maritimæ classis & terrestris exercitus, ut Deus testis est, expensas facere non possimus, aliorum Christi fidelium & præcipue catholicorum subsidia & auxilia ac præsidia requirere compellimur, dignum est enim, & misericordiæ & charitati Christianæ convenirus, ut personæ præsertim ecclesiasticæ in omnibus Christianorum partibus constitutæ aliquid de patrimonio Jesu Christi, de redditibus beneficiorum suorum pro tam communi & necessaria republica & Christianæ fidei causa attribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum.

XIX. *Cupientes igitur super his, ut tenemur, salubriter providere, felicis recordationis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, ac justis & necessariis Imperatoris, Regis, ac patriarchæ prædictorum, ac nonnullorum principum & aliarum personarum catholicarum supplicationibus annuentes, matura deliberatione præhabita cum fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ac tam pro civitatis Constantinopolitanæ, quam præfati regni Cypri ac Rhodi, aliorumque Christianorum, quos supra memoravimus, conservatione atque tutela, & dictorum quæ Christianitas perdidit, provinciarum recuperatione, & pro hac summa urgenteque necessitate atque evidenti utilitate universalis Ecclesiæ & fidei catholicæ, unam decimam, alias per Basileense concilium pro sumptibus & expensis ad Græcorum unionem necessariis impositam, & per nos confirmatam, non decretandam neque exi-*

Agi de multis rogais,

exigendam, nisi postquam dicti Græci venissent, quom pro tunc, quia aliter pro dictis expensis providere potuimus, & clero compassi exigere noluimus, omnium redditunm & proventuum ex Ecclesiis, monasteriis, & aliis beneficiis quibuscumque & piis locis habentibus beneficia ecclesiastica, vel decimas sibi unitas, in universo orbe consistentium, unius anni a festo resurrectionis Dominicæ proxime futuro inchoandi, & continuo subsequenter quantocyus fieri poterit, aut saltem in festo B. Joannis Baptistæ ab omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prælatis, & personis ecclesiasticis sæcularibus & regularibus, exemptis & non exemptis, & infra, *ordinibus mendicantium & S. Mariæ Servorum, ac monasteriis sororum & monialium ordinum quorumcumque ac hospitalibus pauperum dumtaxat exceptis, solvendam, exigendam, & colligendam secundum taxam in hujusmodi decimis observari solitam & consuetam, & ad conducendam classem & exercitum fidelium contra infideles convertendam, authoritate apostolica de prædictorum S. R. E. Cardinalium consilio decernimus & declaramus per præsentes. Et nos, licet immeriti caput simus in terris Ecclesiæ militantis, ut membra nostra prælatos, & nobis inferiores & subditos nostros invitemus extra decimam hujusmodi libenter & liberaliter persolvendam, incipientes a nobis ipsis, omnium redditunm & proventuum ex communibus servitiis & anatis ad cameram apostolicam spectantibus partem quintam ad eumdem usum classis & exercitus fidelium deputamus ultra illud quod, Deo favente, facere intendimus, nec non fratres nostri S. R. E. Cardinales ultro & sponte pro tanto bono tamque pio & necessaria re communem totius Christianitatis ac fidei concernente utilitatem omnium suarum Ecclesiarum ac monasteriorum & beneficiorum quorumcumque decimam partem persolvendam liberaliter se paratissimos obtulerunt. Volumus tamen ne hujusmodi exigenda pecunia in alios usus convertantur, quam pro hac necessaria fidei causa & classe & exercitu fidelium parandis, &c. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLII. kal. januarii pontificatus nostri anno XII.*

Decuma in hos sumptus conversa.

Exemplo cæteris prælucet Eugenius una cum Cardd.

XX. Turci fusi ab Hungaris.

Quod ad victoriam spectat a Joanne Huniade Vayuode & Wladislao Rege apud Sophiam urbem de Amurate partam, de qua meminit Pontifex ac superiori anno mentio facta est; tantam fuisse ferunt (a), ut nostri numero impares centum millia Turcarum fuderint, triginta millibus cæsis, & quatuor millibus captis: adduntque Christianum exercitum progressum ad fines Thraciæ & Macedoniæ pridie natalitii diei Christi Domini & Carambejem Asiæ præfectum in eos jam defessos irruentem ad Hæmum ipsos profligasse: reductas deinde in Pannoniam Christianas copias, Regemque Wladislaum Budam ingenti pompa ingressum, recta sacrum Deiparæ templum nudis pedibus adiisse, atque in eo Turcarum signa ex voto defixisse. Cæterum ex pontificiis, de quibus paulo ante memoravi literis corrigendi, qui eam victoriam in hunc annum conjiciunt, cum superiori anno contigisse constet [1]: quo etiam acciderat Constantinopolis oppugnatio. Referunt vero Turcici annales (b) Caramanum hoc anno armorum societatem cum Hungariæ Rege adversus Amuratem communem hostem coivisse, atque Hungarum cum Huniade in Turcicum imperium irrupisse, atque castrum altum, Nissem, & Sarkiven flammis delevisse.

(a) *Callim. de reb. gestis Vladisl. l. 2. Æn. Sylv. de Europ. c. 5. & alii. Bonf. l. 3. dec. 5. & 6. Tharos. c. 40. Crom. l. 21. Jo. Leuncl. in annal. Turc.*

Trophæa ab Wladislao fixa.

(b) *Hanival. l. 14. pag. 2. Murates Drago. in Amurat. 2. & Leuncl. ex iisd.*

Eæ victoriæ non modo Serviam ab Amuratis tyrannide, restituto in pristinam dignitatem Georgio despota liberavere, verum excitarunt (c) etiam Scanderbegum, tum Arianitem Cominatum, tum alios Macedoniæ principes & regulos ad dejiciendum a suis cervicibus Amuratis jugum, qui viri principes celebrem hoc anno egerunt in eadem provincia conventum, in quo Scanderbeges eleganti oratione eos præmonuit, non fidendum Turcis, qui per speciem pangendæ pacis Joannem Castriotum parentem suum, tum Mysios, & Græcos oppressissent, nimiamque illam credendi facilitatem exitium parere; & quamvis plurimi Turcarum triumphi enumerari possent, tot tamen in Macedonia fortissimos duces ac populos superesse, ut si inter se se jungerentur fœdere, Turcicam vim possent contundere: *Quid*, inquit Scanderbegus, *de tot ejus in me odiis, tot simultatibus dicendum erit? quid de insidiis illis, quæ non solum vobis, sed universo fermo terrarum orbi vulgata vel cruentissimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere? quid demum de mi-*

Scanderbegus Macedones in Turcam concitat.

(c) *Marin. Barlet. l. 1. de vit. & gestis Scander.*

NOTÆ [1] PArtam superiori anno de Turcis ab Vladislao rege Hungariæ victoriam cum altera hoc anno relata confundens annalista erroris arguit eos, qui hoc anno feliciter bellatum ab Hungaris in Turcas tradunt. Sed nec ipsi errarunt, nec errat annalista. Prælium igitur insigne anno superiori gestum est a Polonis Hungarorum copiis adjunctis. Præsenti vero anno pugnatum fuisse ab Hungaris feliciter Vladislaus ipse testatur literis datis die IX. novembris anni 1443. ad Franciscum Foscari Venetorum ducem quas recitat author Miscellæ Bononiensis ad hunc annum. In illis vero locum pugnæ Nissam indicat; diem vero III. novembris, fusumque exercitum 30000. Turcarum addit, quos fugientes insequuti victores plures etiam in fuga trucidarunt. MANSI

miserabili fratrum meorum cæde, quos omnes eodem ferme temporis momento apud eum funesto fato absumptos his oculis vidi? Parum ne hoc igitur, proh dolor! me ad hunc usque diem imbutas sanguine meorum manus aspicere potuisse, & apud homicidam impium tam certo vitæ periculo omnes ferme dulcioris ætatis annos transegisse? Sed quid in his immoror? ostendet prope diem omnia an probe an improbe facta eventus belli justus judex. Unum illud polliceri ausim omnibus, vos militem me vel ducem invicta patientia ad omnes labores subeundos, ad quæcumque pericula habituros, non dies; non noctes in aliquo tempore vestræ pariter & Christianæ rei sum defuturus, &c. Assensere peroranti Scanderbego Macedones, belliqae adversus Turcas pro religione & communi libertate gerendi militare imperiam deralerunt.

Fideles qui filios Turcis dederant ad ecclesiam revocandos curat Pontifex.

(a) Lib. 6. p. 168.

De felici hac Macedonicarum rerum conversione ac de Georgio despota avito Serviæ regno restituto certior factus Eugenius Pontifex, mox Arbanensi episcopo provinciam dedit (a), at Albanenses & Rascins, qui filios suos Turcis impiæ militiæ adscribendos tradendo aliave parrando flagitia censuris ecclesiasticis se irretierant, redeuntes ad castra Ecclesiæ omni noxa solutos piorum communioni restitueret.

Venerabili fratri Andreæ episcopo Arbanensi salutem, &c.

Apostolicæ sedis copiosa benignitas commissi sibi gregis dominicis sedula solertia curam gerens, ad ea libenter intendit & prabet vigilantiæ suæ partes, per quæ animas lucrifacit Christo Redemptori. Sane pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, quod in civitatibus, terris, castris, villis, & locis in provinciis Albaniæ & Rassiæ & partibus circumvicinis constitutis, quarum aliquæ & pro magna parte, proh dolor, sub jugo impiæ servitutis infidelium Turcorum sunt redactæ, & per illos occupatæ detinentur magna fidelium tam Ecclesiasticarum quam sæcularium personarum, quarum aliquæ homicidium, quadam membrorum mutilationes committere, nonnulli manus violentas etiam cum sanguinis effusione in personas ecclesiasticas inicere, aliqui a Turcis hujusmodi hostiliter & crudeliter oppressi, ut majora damna evitarent, licet inviti, certam partem seu quotam fidelium de quolibet ipsorum domo dare & assignare, nonnulli quosdam fideles pro certo pretio vendere ipsis Turcis, & quosdam eis donare præsumpserunt, aliqui vero scienter, quidam ignoranter tertio seu quarto consanguinitatis vel affinitatis gradibus conjuncti dispensatione apostolica desuper non obtenta, matrimonia inter se contrahera, nonnulli etiam quamplura alia diversa crimina, excessus, & delicta perpetrare præsumpserunt

Impia Turcarum tyrannis in exigendo fidelium vectigali.

multitudo fore dignoscitur.

Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, ex personis prædictis aliquæ propter nimiam locorum, in quibus moram trahunt a sede prædicta distantiam viarumque discrimina, nonnullæ vero propter facultatum ac rerum carentiam sive inopiam, & quædam ex negligentia seu forsan ignorantia pro absolutionis beneficio ab excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis atque pœnis, quas præmissorum occasione quomodolibet incurrerunt, nec non opportuna super irregularitate per eos, pro eo quod sententiis & censuris prædictis seu earum aliqua ligatæ missas & alia divina officia celebrarunt, aut se illis immiscuerunt contracta consequendis dispensationibus sedem Apostolicam adire hactenus distulerunt, pro parte tua, qui sicut asseris de dictis partibus oriundus existis, ac prædictarum delinquentium personarum animarum salutem plurimum zelo charitatis, fidei, & devotionis accensus concupiscere & zelare videris, nobis fuit humiliter supplicatum, ut personis ipsis delinquentibus paterna super his providere diligentia curaremus.

Consulit Eugenius Rassiorum & Macedonum saluti.

Nos itaque, quos more pervigilis pastoris decet de quarumcumque animarum salute cogitare hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tuæ omnes & singulas tam ecclesiasticas quam sæculares personas delinquentes, &c. Confert illi Pontifex ad bienniam authoritatem, ut earum provinciarum fideles censuris ob ea scelera devinctos sacris templisque restituat, ecclesiasticos quorumcumque nexaam religione ut manera obeant exolvat, conjunctos affinitate in connubiis initis perstare permittat, atque etiam alios tertio & quarto gradu se attingentes ex iis provinciis oriundos jungi matrimonio ob justas caasas indalgeat, peregrinationis ad limina Apostolorum & alia minora vota cum piis operibus commuter, ea tamen lege, ut quæ gratis acceperit gratis conferat. *Dat. Senis anno incarnationis dominicæ* MCCCCXLIII. *non. aprilis pontificatus nostri anno* XIII.

Censuras quibus se obstrinxerant solvendas curat.

XXI.

Præclarum Albanensium exemplum Rascii, ut sperabat Pontifex, non sunt secuti (b); Georgius enim despota quamquam Hungaricis armis regno restiratus, Amurati barbaro fidem habere maluit, quam una cum Hungaris & Macedonibus ac Romano Pontifice Christianam rempublicam tueri. At Amurates Scanderbegi & Albanensium defectionem alturus, antequam Latinus exercitus opem laborantibus ferre posset, Alybassam cum exercitu quadraginta millium lectissimorum equitum in Epirum & Macedoniam effudir; conceptæque erant a barbaris spes, ac vulgo jactatæ voces, de Scanderbego in aliqua civitate obsesso propediem supplicium

(b) Marin. Barlet. l. 2. de vit. & gest. Scanderbeg.

ſumptum iri, quinetiam tantus terror inceſſit cunctos Epiri populos, ut undique ruſtici cum pecoribus ex agris in urbes confugerint. Verum Scanderbegus cum octo tantum millia equitum peditumque ſeptem millia ex omni multitudine delegiſſet, monuiſſetque non ipſis Venetos principeſque Italicos defuturos, prope Dibram inferiorem octogeſimo a Croia milliari hoſtes adortus ſpectabilem habuit de ipſis victoriam, de qua hæc tradit geſtorum ejus ſcriptor: *Victor ex omni parte exercitus tam præclaram victoriam recenſebat vix ipſi credibilem victo; & ingentem tam exigui temporis operam mirabatur; pugnatum eſt enim a ſole orto ad tertiam horam diei. Cæſa ſunt eo prælio barbarorum ad xx. duo millia, vivorum duo millia capta, ſigna militaria viginti quatuor. Ex victoribus pauci cecidere: vix centum viginti feruntur, licet vulneratorum major longe fuerit numerus.*

Turcæ a Scanderbego fuſi.

Occiſi ad viginti duo millia.

Cum celeberrimæ hujus victoriæ fama Pannoniam pervaſiſſet, Wladiſlaus Hungariæ Rex, qui authore Juliano Cardinale legato arma ad tundendam Turcicam ferociam parabat, Scanderbego de ea eſt gratulatus (a), ſimulque ad ineundam cum Hungaris & Romano Pontifice, necnon cum Philippo Burgundiæ duce armorum ſocietatem hortatus eſt, fecitque certiorem, non terreſtri tantum, verum maritimo quoque exercitu Turcam appetendum, atque ad diſtrahendas ejus vires Helleſponti anguſtias a noſtrorum exercitu obſeſſum iri. Ex quibus confirmantur ea, quæ Eugenius literis ſuis prodidit: cæterum lector facilem veniam dabit ſi Wladiſlaus nonnullis vocibus interdum utatur, quæ ex veteri ethniciſmo ad grammaticos fluxere.

(a) Ext. ejus lit. apud Marin. Barlet. l. 2. de vit. & geſt. Scanderb.

Vladiſlaus Hungariæ & Poloniæ Rex Scanderbego Albanorum principi ſalutem plurimam dicit.

Veladiſlai ad Scanderb. literæ.

Diſtulit fortuſſe in hoc tempus fortuna feram illam gratulationem noſtram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum feliciter imperium, ſed pari etiam prudentia fortitudineque defenſum duplici rei proſpere eventu gratularemur. Gratulamur itaque, nec tibi tantum, verum etiam Chriſtianis omnibus, quod tanta ſit benignitate Dei per virtutem nunc tuam rei Chriſtianæ acceſſio facta, quandoquidem non minima ſemper inter cætera mala veſtra clades illa ducenda fuit Epirotica gentis amiſſio, cum Joannes Caſtriatus pater tuus princeps [ut audio] de omnium animis optime meritus, neque tibi in aliena degenti poteſtate regnum avitum filio tradere, neque aliter ab Amurate oppreſſus imperia ſuo conſulere potuit, & viveret utinam nunc felix te nato pareat, qui omnium ſuperaſſet fortunam, ſi te ante vidiſſet, quam a vita diſcederet. Ita nunc plane videris mibi [pace omnium dixerim] hac tempeſtate princeps ſicut omnibus animi corporiſque bonis, ita divino quodam fato præditus, cujus auſpiciis non ſolum tuta in poſterum omnis Epirotica terra ora futura ſit, ſed cuncti præterea populi a corpore Macedoniæ imperii nefario Othomannorum latrocinio jam pridem direpti in antiquam formam juris ac ditionis ſuæ redituri. Quid enim [ut cætera taceam, quæ & apud barbaros vel puero tibi olim, tanta in dies creſcente invidia, maximum nomen prodiderant] victoria illa ſpecioſius, quam nuper Alybaſſa cum tot copiis fugato partam tibi ingenti admiratione æque audivimus ac credidimus: Et infra. *Majoris penitus tibi gloriæ materia ſubeſt occaſio contra Amuratem omnes veteres novaſque tuas ac tuorum injurias ulciſcendi nec privatas iſtas tantum, ſed & publica id genus mala, atque tot oppreſſa, ne dicam extincta, jam fidei ludibria, ſi cum victore exercitu tuo iſto nondum deſperatis rebus noſtris adeſſe velis. Invitant te ad hoc omnes Hungariæ & Poloniæ principes, ac viri fortiſſimi, invitat Julianus S. Angeli Cardinalis cum piis illis Chriſtianæ ſalutis militibus jam diu nobiſcum in armis inſtructus, nihil præter tua ſigna expectamus, quam ſi nunc oblatam ultro a Deo immortali occaſionem non rejicis, debellari poſſe penitus omnes affirmant, expellique Turcas, & a tam diuturna Europæ poſſeſſione deturbari.*

Alybaſſa victus a Scanderbego.

Omittendum itaque hoc loco apud te omne adhortationis genus cenſeo pro ea cauſa, quæ defenſa ſalutem, lucem, libertatem ſpondet, amiſſa numerare horreo, ſatis nos hucuſque tandem deſervivimus Chriſtiani, conflagravimus jam omnes, dum nemo incendium ad ſe trajecturum putat. Quid de Græco acrumnas quantas de Triballorum imperio jacturas, demum ipſas meas, totque exhauſta atque exhaurienda in dies mala quis recenſeat? quis fortiſſimos principes Hungariæ imperii propugnacula per omnes ætates amiſſos, & tot validiſſimos exercitus eodem funeſto belli fato abſumptos ac occidione ferme occiſos, ita ut nulla ſit in Hungaria jam domus, nulla matrona luctus expers. Audiunt hæc Chriſtiani principes, neque movet ullum miſerabilis ſociorum calamitas, ſic nos velut piacula quædam ludendis omnium periculis hoſti paſſim objectari patiuntur.

Cur poſſum iverit res Chriſtiana.

Unus Eugenius Sanctiſſimus Romanæ rei præſes & Philippus Burgundiæ dux afflictæ fortunæ opem non detrectarunt, alter Julianum hunc cum præclaro milite nobis adjunxit, Philippus claſſe inſtructa & in Helleſpontum uſque miſſa Turcis tranſitum, quantum in ipſo fuit, fortiter prohibuit. Alia nunc nobis ſpes propinqua ſubeſt auxilii optandi, quare ultro nunc ad te ad tam neceſſarium bellum evocandam virtus tua impri-

De navali exercitu.

primis cognitæ suasit, tum verum omnium nostrarum periculum discrimenque elegit. Cæterum cum ignoret nemo id quod nunc sit incommodo allaturus tuo, præter recentem adhuc domesticorum verum tumultum & vix dum pacatum noviter redempti imperii statum, id te movere non debet, cum & tibi præclarissimum nomen hac expeditione sis pariturus, & hoc præsens beneficium apud minime ingratos animos sis collocaturus, quod cum prior tu hodie pro salute nostra dignitateque feceris, id nos pro tua laude & imperii incremento semper faciemus. Vale. Ex Buda. Lectæ sunt in publico Albanensium senatu Wladislai Regis literæ, confirmavitque Scanderbegus (a) sacrum cum Pontifice & Hungaro sociale fœdus, ac triginta millia Macedonum cum exercitu crucesignato se conjuncturum est pollicitus datis ad eundem Regem hisce literis.

Sacrum fœdus in Turcas.

(a) Ext. ejus lit. apud Barlet. l. 2.

Scanderbegus Epirotarum princeps Vvladislao Hungariæ ac Poloniæ Regi S. P. D.

Scanderbegi literæ ad Vvladislaum.

Accepi literas tuas lætitia desiderioque pari invictissime Regum, quas cum in maxima dudum meorum frequentia legi jussissem, nemo omnium est auditus, qui tam justi belli occasionem a te oblatam non ultro adeundam censerit, ita & publice omnes & privatim singuli dixere, gratius quidquam hodie a Deo immortali sibi tribui non potuisse, qui ut optimum Regem aliquo sibi non ingratorum animorum officio devincirent, & rei Christianæ simul tam opportunam operam præstarent, gavisus sum maxime ipse in ea meorum voluntate, tum tua in primis, tum communi causa, cum ita animatos pro Christi fide & afflictos milites nostros & omnium generum ordines vel sine ulla adhortatione viderim. Et infra. *Utinam vellet Deus optimus maximus, Vvladislae, ut possem ipse ad hoc præclarum bellum tibi tantum afferre virium, quantum sum animi & cupiditatis allaturus, non jaceret diutius fortasse in eo squallore Europa ab impia oppressa Amurate, non velut piaculo quodam aliorum fumarent toties Hungarico cruore Basileenses ac Varnenses campi, & Epirotico sanguine omnis Macedoniæ angulus. Perivimus jam omnes, dum quisque sibi se tantum natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles querelas jacto, & nequidquam conqueror? Profecto neque virium me mearum pœnitet omnino, neque si acies tecum mihi ad tam felix bellum conjungere licuerit, fortunæ id est bellicæ felicitatis nostræ Christianum nomen [ut arbitror] unquam pœnitebit, ad ea namque xv. millia militum, quæ in Macedoniæ finibus nuper Alybussam fuderunt, totidem adjicere in animo est, cum quibus quamprimum integrum fuerit ad vos iter arripiam, signa tua in omnem eventum secuturus. Vale ex Croja pridie nonas sextiles MCCCCXLIII.*

Promissæ auxiliares copiæ.

XXII. Obstitit Scanderbego & Albanensibus Georgius Serviæ despota, ne per Mysiam exercitum cum Wladislao conjungeret, ac Turcæ ex Europa ejicerentur, de quo proximo anno agemus. Quod vero ad classem pontificiam attinet, de qua Wladislaus Rex Scanderbegum fecerat certiorem, ab ea Turcas trajectu ex Asia in Europam prohibitum iri; urgebat Pontificem Palæologus Imperator, legato Andronico Jagari oratore, ut eam magnifice instructam in orientem mitteret: cui Eugenius respondit (b) ornandæ classi se intentum, designatumque fuisse legatum Cardinalem S. Clementis: tum eundem Palæologum hortatus est, ut confirmandæ ecclesiarum conjunctioni operam navaret.

Serviæ despota pugnat pro Turcis contra Christianos.

(b) Lib. 12. p. 153.

Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Imperatori Romæorum illustri salutem.

Accessit ad præsentiam nostram dilectus filius nobilis vir Andronicus Jagaris orator serenitatis tuæ, quem hilari vultu & libenti animo suscepimus. Idem autem ex his quæ nobis retulit, præcipue charum habuimus, quod pro tua solita corporis qualitate bene valere asseveravit. Quantum autem ad apparatum classis pro expeditione adversus Teucros pertinet, de quo nos idem orator tui ex parte requisivit, diligentem ei rei operam dedimus, continuoque damus, prout orator ipse plene informatus a nobis tuæ celsitudini latius referabit, hodieque a nobis hinc recessit dilectus filius noster Franciscus tituli S. Clementis presbyter Cardinalis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vicecamerarius, quem ob hanc dumtaxat causam, ad partes Græciæ legatum nostrum, & Apostolicæ sedis transmittimus, a quo cum eamdem serenitatem ipsam convenire continget, erit de occurrentibus singulis plenissime informatus. Reliquum est, ut Jesum Christum dominum nostrum sincero corde exoremus, ut opus istud pro sui sacratissimi nominis honore inceptum prospero eventu secundare dignetur. Quo autem vota nostra magis æquis & propitiis auribus exaudiat Omnipotens Deus, curare omni ope & diligentia velit eadem excellentia tua, quod negotium unionis, quam tantis laboribus & expensis partam fuisse nosti, felicioribus in dies successibus amplietur. Dat. Senis, &c. XIII. id. junii anno XIII. Ad perducendam eam conjunctionem submissa est classis in Turcas, sed non obsedit Hellesponticas fauces opportuno tempore, quare Amurates exercitum ex Asia in Europam adversus Wladislaum Poloniæ Regem traduxit, ut videbimus.

Data ab Eugenio comparandæ classi opera.

Card. S. Clementis decretus in Græciam legatus.

Interea dum idem Rex Turcas ad con-

firmandos Græcos in obsequio & conjunctione Rom. Ecclesiæ persequebatur armis, piis etiam edictis Russos & Podolicos, qui Græcanico ritu vivebant, ad Romanæ Ecclesiæ gremium pellicere annisus est; sanxit (a) enim præsules Græci ritus cultores suis sceptris obnoxios, qui Florentini decreta concilii amplecterentur, iisdem honoribus & immunitatibus, quibus Latini antistites in Polonia Hungariaque perfruuntur, potituros.

(a) Ext. autograph. in archiv. archiep. Kijovien. cujus exemplar transmissum ad Paul. V.

Voladislaus Dei gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Rasciæ, Sclavoniæ, Galliciæ, Comaniæque, &c. Rex, nec non terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Lanciciæ, Lituaniæque princeps supremus, Pomeraniæ, Russiæque dux & heres, &c.

Cum Spiritus Sancti cooperante clementia Ecclesia orientalis, ritus videlicet Græci & Ruthenorum, quæ longis, heu, temporibus in disparitate quadam & scissura fidei Sanctæ, & Divinorum sacramentorum, non sine multorum salutis dispendio, ab unione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fluctuare videbatur, & quam unionem patres nostri immo tota plebs catholica temporibus nostris videre cupiebat, modo iam, miserante Domino, decretis Sanctissimi Domini Eugenii Papæ IV. & aliorum patrum plurimorum fidei Sanctæ zelatorum cum ipsa Sancta Romana ac universali Ecclesia reducta sit ad identitatem dudum desideratæ unionis, pro tanto, ut ipsa Ecclesia orientales prælatique & clerus universus ejusdem ritus Græci & Ruthenorum in amplitudine dominiorum nostrorum & ditioni nostræ subjectorum ubilibet consistentes, qui alias stante hujusmodi disparitate & scissura quandam depressionem sustinebant, restituta ipsis libertate Divino cultui insistere possint, & Salvatoris nostri clementiam pro salvandis fidelium animabus, & Sanctæ fidei conservando statu in pacis dulcedine uberius exorare valeant ad laudem & gloriam Dei omnipotentis, qui nos suo redemit pretiosissimo Sanguine, universis ecclesiis, earumque episcopis seu Voladicis, prælatis, clero, & ceteris personis ecclesiasticis ejusdem ritus Græci & Ruthenorum hæc omnia jura, libertates, modos, consuetudines, & immunitates universas duximus in perpetuum concedendas, & præsentibus concedimus, quibus Ecclesia omnes regnorum nostrorum Poloniæ & Hungariæ, &c. horumque Archiepiscopi, Episcopi, prælati & cætera personæ Ecclesiasticæ consuetudinibus fruuntur atque gaudent. Volumus insuper & præsentibus decernimus, quod a modo nullus dignitariorum, capitaneorum, & officialium terrigenarum & cæterorum subditorum nostrorum, cujuscumque status aut conditionis existant, & præcipui regni nostri Poloniæ prædicti, singulariter autem terrarum nostrarum Russiæ & Podoliæ & aliarum ipsis annexarum de jurisdictione Episcoporum, Voladicorum, & prælatorum ejusdem ritus Græci & Ruthenorum, sed neque de judiciis sacerdotum seu plebanorum ipsorum, immo de causis matrimonii aut divortiorum se deinceps impediant in terris prædictis quomodolibet & quoquo modo, non obstante quavis consuetudine hactenus in terris præscriptis qualibet in contrarium observata. Præterea, ut iidem Episcopi seu Voladicæ cæterique prælati & Ecclesiasticæ personæ supradicti ritus Ruthenorum vitæ adminiculis sustentati ad laudes Deo exsolvendas eo commodius intendere possint, ipsis & eorum Ecclesiis universis in dominiis nostris ubique existentibus, omnes villas & possessiones quaslibet quibuscumque nominibus censeantur, quæ ab antiquo ad ipsas ecclesias pertinere videbantur, & per quascumque personas & in quibuscumque terris & districtibus nostris in præsens habitas cum omnibus earum juribus pia mansuetudine duximus restituendas, & restituimus per præsentes, &c. Actum & datum Budæ feria VI. proxima ante Dominicam, Oculi. anno Domini MCCCCXLIII. Tam præclarum principem arcano Dei judicio pro Christo pugnantem in prælio occubuisse proximo anno lugebimus: nunc ad Basileenses, qui veluti cum Turcis in exitium rei Christianæ conjurassent, Eugenium pro orientalis Ecclesiæ salute desudantem suis iniquis dissidiis fatigarunt, sermonem traducamus. [1]

Basileensium novatorum sanctio. XXIII.

Tradunt acta Patriciana (b) hoc anno novatores Basileenses damnasse inter alia propositiones, quæ affirmant, Christifideles non teneri de jure dominicis & solemnibus diebus missas in suis parochialibus

(b) Act. Basileen. concil. ab. apud Patricium,

NOTÆ [1] HOc anno Aprili mense Græci schismatici in synodum Hierosolymæ coeuntes sub Arsenio Cæsareæ Cappadociæ metropolita totius orientis exarcho, assidentibus Philotheo Alexandrino, Dorotheo Antiocheno & Joachimo Hierosolymitano caverunt ne quis ab episcopis qui cum Latinis convenerant sacris initiatus munus suum exerceret nisi prius eorum pietas & cohæsio Græcis opinionibus discuteretur, probareturque. Synodali hujus decreto parere detrectantes, illos censuris jam tunc devovebant. Has literas Græce Latineque ex Allatio dedit P. Bandurius in suo Imperio. orientali to. II. pag. 690. edit. Ven. Quem tamen in eo corrigendum censeo, quod judicat ad concilium illud pertinere alias literas, quas ibi subdit ad imperatorem absque nomine authorum scriptas, in quibus scriptores illi (quicumque tandem fuerint) renunciant imperatori se literas ab Eugenio tres accepisse, quibus ad consensum ecclesiarum invitabantur, respon-

libus Ecclesiis audire, & confessos apud mendicantes non teneri etiam semel in anno confiteri proprio sacerdoti: quæ sanxere, cum ut discordias inter parochos & religiosos ordines ferrerent; cum ut ea ratione clerum sæcularem sibi quasi parochorum & Episcoporum auctoritatis vindicibus conciliarent, tum etiam pontificum, qui religiosos ordines immunitatibus amplissimis donavere, auctoritatem infringerent: sed eorum artes ad irritum cecidere. Conati vero sunt nonnulli acephali, qui nec Eugenio nec Basileensibus studere se præferebant, Sacrosanctam Pontificum in universalem Ecclesiam potestatem evertere, moliebanturque concilium tertio loco celebrare, atque Eugenio & Amedeo exauctoratis tertium in pontificium fullum evehere: cumque subvereretur Christi vicarius, ne Germani Castellæ Regem in eam trahere sententiam pertentarent, Joannem Cardinalem S. Petri ad vincula dissipandæ illi molitioni operam dare jussit (a).

Acephali nituntur concilium tertio loco celebrare pro tertio eligendo.

(a) Lib. 12. pag. 256.

Eugenius, &c. Si forte contingat memoratum Regem Castellæ (nimirum Joannem) *ab charissimo in Christo filio nostro electo in Romanorum Regem vel quovis alio requiri, ut tertio loco per Germanos, ut ipsi asserunt, eligendo assensum præbeat, aut illuc mittat, velit tua circumspectio ipsi Regi ad memoriam reducere, nuntios ac literas tam ad ipsum electum & electores imperii, quam ad Regem Franciæ ac alios principes per suam celsitudinem destinatos, quorum mediis ita clare in favorem nostrum & dictæ sedis suam voluntatem adversus tertii voti fautores declaravit ut jam nullo modo regiam coronam deceat aliquid super hac re in contrarium innovare, &c. Dat. Senis III. augusti anno XIII.*

Obstat eor. conatib. Eugen.

Sabornare etiam Germani reliquos principes conabantur, Fridericus enim Cæsar pristinam ecclesiarum conjunctionem celebrato in tertio loco concilio redintegratum iri opinabatur; cujus literis respondit una cum Genuensibus suis Raphael (b) dux, rem tanti momenti esse, ut caveri maxime oporteret, ne nimia acceleratione peccaretur.

Solicitati Genu. ut oratores mittant ad concil. in tertio loco.

Raphael dux & consilium invictissimo principi Friderico Romanorum Regi semper Augusto.

(b) Extant ejus lit. inter epist. princip. mundi collect. ab Hieron. Negro pag. 23. Genuensium responsum ad Cæsarem.

Literas regias, invictissime princeps, XXIV. junii superioris die Viennæ datas, sero quidem, sed debita veneratione accepimus, uti quos fatemur imperium in peculiares filios semper habuit, honoribusque ingentibus ac sæpe beneficiis exornavit, & quamquam exploratissimum haberemus animum sublimitatis vestræ ad universale bonum Ecclesiæ maximo studio & summa vi anhelare, juvit tamen nos, vix dum lecto literarum initio, hoc ipsum earum etiam testimonio cognovisse, in quo quidem majestatis vestræ proposito digne collaudando, quamquam nullas vires, nulla hominum ingenia satis esse arbitremur, nos tamen quantum datur illud laudamus, prædicamus, & omni genere laudum extollendum ducimus, neque enim videmus, quid sit aliud, quod æque possit nomen vestrum æternitatis gloriæ consecrare, quam pro Dei Sponsa Ecclesia, ejusque incrementis, ac vera tranquillitate excellentiam vestram nullas curas, nullas vigilias, nullos denique labores effugisse. Quod autem ipsis iisdem literis majestas vestra nos hortatur, prælatos legationemque die statuta ad eam urbem mittere, ubi novum haberi concilium decretum fuerit, dicimus non ignorare rem de qua agitur, maximam & summam omnium esse, in cujus comparatione omnes mortalium res parvæ tenuesque judicandæ sunt, cum præsertim ipsius Dei causam directe aspiciant, cui & animarum simplicitas & rectitudo consilii maxime debeantur. Itaque ne quid ex properatione peccemus, curabimus quid nos deceat intelligere, ita ut cum statuta dies advenerit, iis quæ dignitatem, amplitudinem veram, tranquillitatem Ecclesiæ intueantur, nequaquam pro virili desimus, &c. Dat. XVIII. septembris MCCCCXXXXIII. [1]. Non tam tollere, quam confirmare schisma celebrato

NOTÆ spondisse vero se ajunt paratos esse quidem ad unionem, si Latini Græcas opiniones admiserint. Tum ad imperatorem versi, admissuros se illum profitentur, siquidem Græcis opinionibus obsequatur; si Latinis consentiat illum æque ac Latinos illos se repudiare. Has literas a patriarchis Syriæ forte ad imperatorem datas cum Bandurio admitto; An vero ad idem Hierosolymitanum concilium referendæ sint ambigo, inscribuntur enim mense decembri *indictionis sexta*; quæ sane indictio Græcorum more a septembri cœpta annum præcedentem 1442. signat; quare si a concilio Hierosolymitano editæ statuerentur, concilium illud ultra tres menses, a decembri nempe usque ad aprilem perseverasse oporteret, quod vix fieri potuisse credo. MANSI

[1] RAphaelis Adurni ad Fridericum literæ, quas Annalista hic recitat, subobscuræ sunt, nec satis lucis veritati historicæ affunderent, nisi lumen ex coævis historicis acciperent. Igitur Fridericus, qui cum pluribus Germaniæ principibus neutram in partem inclinare se professus erat, quamvis Eugenium verum pontificem cognoscebat; dietam seu conventum principum ad Nurimbergam hoc anno die festa Purificationis B. M. V. indixerat, quam tamen aliquanto serius protractam arbitror, cum altera post menses sex celebranda ad diem XI. novembris decreta fuerit. Prior ille conventus utpote infrequens, Friderico pariter ad alia distracto, nihil de pace ecclesiæ firmavit; sed agendum de illa statuit in alio conventu ibidem post sex menses die

Sancti

Mutarunt sententiam Germani.

to ea ratione concilio nitebantur Germani, cum sibi authoritatem in Pontificem non ambiguum ea synodus more Basileensium arrogatura foret, ac pessimi exempli fuisset Pontificem ob defensam adversus novatores & perduelles pontificiam dignitatem honore deiici, quod postea Fridericus ipse & septem viri probe intellexere.

Cæterum ex ascripta superioribus & aliis Eugenii literis die constat illum magnam partem anni Senis traduxisse, Romamque reversum XXVIII. septembris maxima pompa exceptum.

B. Albergati obitus.

(a) Ferar. die 9. maii ex abrou. Chartus. Car. Zen. in ejus vita.

(b) Sigon. l. 4. de episc. Bonon. in Nicol. Alberg.

Antea vero B. Nicolaus Albergatus tit. S. Crucis in Jerusalem presbyter Card. qui Eugenium ipsum Senas fuerat comitatus, inde in cœlos migravit, (a), ut amplissima ingentium laborum, quos Romanorum Pontificum jussu pro Ecclesia pertulerat, præmia acciperet, de quo hæc Carolus Sigonius (b) in ejus vita ex vetustis monumentis decerpsit: *Anno MCCCCXLIII. Nicolaus pontificii præfectus ærarii constitutus Senis, quo profecutus Pontificem fuerat, VII. idus maii ex calculo periit. Eugenius, ut viventem hominem magni fecerat, sic mortuum eximie coluit, nam & justa ipse solemnia solvit, & corpus Carthusiam transferri Florentia jussit. Civitas autem non magnificis solum exequiis, sed etiam dolore ac lacrymis quanti illum æstimaret, ostendit. Ejusdem post mortem sanctitatis multa documenta fuerunt, singulare vero illud, quod in somnis Thomæ Sergianensi alumno suo apparuit, atque illum Pontificem futurum prædixit, ut Franciscus Filelphus scripsit in oratione ad Xystum Pontificem.* His de obitu Nicolai Cardinalis consentanea tradit Poggius Florentinus in oratione funebri de ipso: *Obiit*, inquit, *Senis sexagesimo octavo ætatis anno. Exequiæ ejus in maiori templo celebratæ, quibus Eugenius Pontifex, qui illum unice dilexerat, affuit. Commendari profecto digna est tum cæteris in rebus, tum in hoc maxime Pontificis pietas, qui [quod raro antea auditum est] huic uni præstitit. Annos jam amplius quinquaginta in Romana curia sum versatus, amplius quinquaginta Cardinales mortem obiisse memini, nullius unquam funeri Pontifex interfuit ullus; at & Eugenii egregia virtus, & defuncti merita postulare videbantur, ut in ejus funere vetus consuetudo intermitteretur. Itaque & erga unum suam benevolentiam ostendit, & tali honore mortuo præbuit virtutum suarum testimonium sempiternum.* Enarrat vero idem auctor pluribus illius virtutes, quas in Carthusiano ordine, tum in episcopatu Bononiensi, tum in cardinalitio gradu explicuit, atque hanc rationem subiicit cur a Romanis Pontificibus ad tot amplissimas legationes in variis regnis obeundas, de quibus suo loco diximus, adhibitus fuerit.

Exequiæ illius magna pompa celebratæ.

Videndum se præbet Thomæ postea summo Pontifici futuro.

Eugenius illius funeri interfuit.

Cur tot legationes gesserit.

Mirum fortasse nonnullis videri potest, cum tot Cardinales essent in curia, quibus eæ legationes tam variæ demandari possent, cur hic solus potissimum legaretur. Sed erant in eo permulta, quæ sibi benevolentiam hominum conciliabant, & præclarum reddebant apud omnes, primum summa religio, summa integritas, & Sanctitas morum, cum per omnem vitam temperantia & continentia singulari, doctrina erat præditus ac scientia rerum plurimarum, ut viris doctissimis æquari posset. Erat agendorum usus ac experientia, quæ in eo summam prudentiam efficiebant. Accedebat consilii gravitas, & animus in consultando omni passione vacuus, auctoritas, quanta in ullo homine esse potest, virtute & bene agendo contracta, mores probatissimi, ætas provectior

NOTÆ Sancti Martini XI. novembris celebrando. Eo Principes & reges Fridericus invitavit per literas mense junio signatas, quas inter alias ad regem Galliæ datas exhibet P. Martene col. 977. Ex his discimus agendum ibi fuisse de ratione concilii œcumenici habendi, ubi lites omnes dirimerentur, & pax optata daretur ecclesiæ. In hanc pariter sententiam scriptas arbitror literas ad Raphaelem Genuensem ducem quamvis ipse in suis literis per oscitantiam scribat se & ecclesiarum Liguriæ præsules invitatos fuisse ad concilium Viennæ celebrandum; quem locum ne venisse quidem in mentem Friderici penes me exploratum est. Accuratius Sanutus in historia ducum Venetorum scribit mense junio redditas fuisse Senatui literas Friderici postulantis, ut ad festum S. Martini mitterentur Nurimbergam legati, quo communi cum legatis cæterorum principum consilio de loco ubi agendum esset generale concilium deliberaretur. In eandem sententiam acta Patriciana loquuntur. Quid in eo convento actum sit ignorare me profiteor; ex ipso tamen evento erudimur, nihil de concilio decretum, & in sententia concilii postulandi perseveratum fuisse. Sequenti anno alterum Nurimbergæ conventum ea de causa coactum, sed incerto exitu habes in annalibus num. 13.

Porro ad concilium Basileense quod attinet hoc anno die XVII. Kal. junii habitam fuisse sessionem XLV. quæ in actis excusis novissima est, cujus exordium: *Desideravit Eusebias* &c. penes me certum est. Licet enim in actis editis inscribitur anno 1442. cum tamen sessio præcedens V. id. augusti celebrata eumdem annum 1442. præferat, fieri utique non potuit ut sessio subsequens anno eodem & die XVII. Kal. junii haberetur. Nec est cur inversionem aliquam præposteram in ordine sessionum suspicemur, ut quæ quadragesima quinta inscribitur reipsa quarta & quadragesima recensenda sit; quæ vero est quadragesima quarta, quinta & quadragesima scribenda. Nam in prima sessione concilii Lausanensis, vulgata apud Martene col. 996. hæc ipsa sessio *Desideravit Eusebias* &c. sub nomine quintæ & quadragesimæ, ut reipsa signatur in editis, laudatur.

Concilium vero Romanum inceptum hoc anno die XIII. octobris asserit Petronus in Miscellaneis. MANSI

ctior nullo unquam tempore ulla vel parva vitiorum labe notata, in negotiis tractandis ac perficiendis sapientissimus habebatur. His virtutibus addebatur humanitas quædam & mansuetudo, quæ eum summe gratum omnibus reddebant. Digne ergo sua opera in rebus arduis Pontifices utebantur, cum non ad quæstum aliquem, sed ad laborem officiosum; non ad propriam, sed ad communem utilitatem se mitti arbitraretur: & omnino ex his, quæ ab eo in officio legationis concedebantur, nullum emolumentum prætendebat, gratis condonabantur omnia ab eo, qui didicerat: Gratis accepistis, gratis date. Bona Bononiensis ecclesiæ, quæ sibi a Pontifice credita erant, secundum canonicas sanctiones distribuit, majorem partem in usus pauperum & ædificiorum reparationem distribuens: nam domos episcopi instauravit & auxit pro dignitate ecclesiæ, & urbis: domum quoque in urbe magna ex parte construxit juxta Ecclesiam sanctæ Potentianæ, in qua & habitavit remotus a strepitu populari.

Mansuetudine eminuit.

Mira ejus integritas.

Ut ecclesiasticas opes collocarit.

Dum Romæ vixit parentibus aut fratribus, aut aliis ex suo genere nihil ex bonis ecclesiæ tradidit, asserens se dispensatorem a Deo, non largitorem esse constitutum. Familiam habuit honestam, quæ & honestatem servaret, & contemptum vitaret, summam servans in omni statu moderationem. Cibi fuit parcissimus. Nunquam post aditam religionem, neque in infirmitatibus, quibus gravabatur sæpius, neque extremo vitæ tempore carnes comedit, vino utebatur, quod satis esset ad vitæ sustentationem: religionis normam immaculatam servavit, eam religionem sequens, quæ a Jacobo Apostolo scribitur esse, se immaculatum ab hoc sæculo conservare. Surgebat media nocte orationi vacans, lineis non utebatur vestibus, cum semper cilicio interius uteretur, ut recubans in sarmentis. Sacræ Scripturæ continuum studium impertiebat, cum quid otii ab orationes, & publicis superesset. Humanis quoque studiis tantam operam dedit, quantum sacrarum literarum dignitas patiebatur. Vitam hanc eam tanquam peregrinus & advena transegisset, nihil in ea aut spei aut momenti ponens, mortem quoque contempsit, cum se ad meliorem sciret vitam profecturum: & cum summo dolore torqueretur ex calculo, qui postmodum libræ pondus in eo repertus est, tanquam stirus extremum sibi diem instare, & medicos contempsit, & dolores immensos summa patientia pertulit, agens semper gratias Deo, qui se etiam in extremo spiritu exerceri ad patientiam vellet. Deficiente natura, animum Deo reddidit, nihil de rebus extremis curans, nisi ut & familia rationem haberent, & pauperum meminissent, &c. Dum etiam Senis agebat Eugenius, Alfonsus Tostatus Abulensis episcopus plurium scientiarum gloria florentissimus inter alias propositiones, quas more scholastico in Senensi Ecclesia principe biduo coram præsulum cœtu amplissimo sustinuerat, erroneam hanc temere protulit: *Licet nullum peccatum cujuscumque conditionis, & pro quocunque statu irremissibile sit, a pœna tamen aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis absolvere potest;* quæ mox a theologis damnata est, ipseque de hæresi apud Christi vicarium est postulatus. Qui ad leniendam publicam offensionem, quam ob invidis accensam conqueritur, doctissimam eamque prolixam valde sibi apologiam texuit(a), atque hac supplici formula porrecta Pontifici suspicionem hæreseos omnem detersit.

Vitæ illius sanctimonia.

Mira patientia.

Conclusiones agitatæ Senis ab Alf. Tostato.

Perstrictus crimine hæreseos.

(a) *Alfons. Tostat. to. ult.*

Ad Papam Eugenium

Beatissime pater. Pridie exercitandi ingenii causa, sicut cæteris scholasticis viris solitum est in hac sacra curia sanctitati vestræ quasdam conclusiones scholastice & disputative tenui, nihil ex me ipso determinare aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana ecclesia & sanctitas vestra determinant & reprobant, hoc enim semper mihi propositum fuit & est, & ego nunquam intendo recedere a veritate doctrinæ sanctæ Romanæ ecclesiæ & sanctitatis vestræ, & omnia mea dicta semper illi & sanctitati vestræ submisi & semper submissa esse volo, qualitercumque contingat me loqui. Quædam tamen conclusionum mearum visæ sunt aliquibus non satis consonare doctrinæ communi doctorum. Prima erat, quod peccatum pro nullo statu irremissibile est; in qua ego non volui sentire, quod peccatum in inferno, vel post hanc vitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quod nullum peccatum mortale potest dimitti homini nisi in vita, sicut tota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum, irremissibile, stricte scilicet, quod licet peccatum animæ exutæ extra vitam nunquam dimittatur, tamen non repugnat ex conditione peccati secundum se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animæ quæ jam est obstinata, etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit non concurrere ad causandum actum contritionis cum animabus positis extra corpus. Si tamen possit esse, quod animæ existentes in inferno vere dolerent de peccato suo, scilicet in quantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum, & sic non est adhuc peccatum illud secundum se irremissibile, licet certum est quod nunquam remittetur, & tales modi loquendi recipiuntur apud omnes viros scholasticos, qualis ego sum, disputando ista.

Explicat mentem suam.

In quo sensu dixerit nullum peccatum irremissibile.

Alia particula conclusionis hujus erat, scilicet: A pœna, aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis sacerdos absolvere potest. *In qua non intendi nec nunc intendo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absolvendo, quia aliter me oporteret con-*

ce-

Quid de potestate absolvendi peccato senserit.

cedere, quod omnes homines, qui semel peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorum, & quod perirent æternaliter, quod tamen ego negabam & nego semper; sed ego concedo & concessi semper, quod Deus potest absolvere ab omnibus peccatis. Papa etiam potest dare plenariam indulgentiam, liberando hominem a tota pœna purgatorii, scilicet faciendo, quod non veniat in illam etiam si multa peccata commiserit, & hoc est, quod Papa habet clavem liberam super totum thesaurum Ecclesiæ: concessi enim & concedo, quod sacerdotes minores possunt absolvere a peccatis, & possint tollere virtute clavium quamdam partem pœnæ purgatorii, ad quam peccator post contritionem & confessionem manebat obligatus; dixi tamen, quod Deus non absolvebat a pœna aut a culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, absolvere, *strictissime & istum terminum,* pœnam, & culpam *strictissime, distinguendo pœnam & culpam a reatu, id est obligatione: & isto modo dicebam, quod Deus vel sacerdos stricte sumendo absolvit a reatu pœnæ, & non a pœna, sed quantum ad realitatem idem est utrumque.*

Nec ego concedo nec credo minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei & Ecclesiæ in absolvendo, quam crediderit usque huc aliquis doctor de catholicis, cujus doctrina communiter teneatur, & etiam bene concedo istas propositiones, quas ipsi dicunt, scilicet: Deus absolvit a culpa: Deus absolvit a pœna: etiam sacerdos absolvit a pœna; *& omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo pœnam & culpam a reatu omnibus modis, quibus ego distraxi. Si tamen accipiatur strictissime, sicut ego accepi, debet concedi, quod absolvitur quis a reatu solo, & non a pœna nec a culpa; sed pœna tollitur ablato reatu, sive auferendo reatum, & iste modus loquendi convenit viris scholasticis, ad quos convenit stricte loqui de terminis;*

Ejus distinctio pro molienda durioris propositione.

Et infra. *Hæc sunt pater beatissime, quæ in prædictis sensi & sentio: nec tamen intendo deviare in aliquo a doctrina sanctæ Romanæ Ecclesiæ & sanctitatis vestræ, quæ si illud tenet, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego profiteor. Sed in omnibus determinationi & correptioni sanctitatis vestræ & sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam in sententia, quam in verbis me submisi & submitto, a qua numquam intendo deviare, sicut nec hucusque aliquando sponte deviavi; nec etiam intendi præjudicare veritati aut doctrinæ vel auctoritati quorumcumque melius sentientium: sed omnia salva pace fidei & veritatis dicta sint.* Non modo doctrina, sed etiam sanctitate eum fuisse celeberrimum memorat Cardinalis Bellarminus(*a*), qui ejus opera recenset; additque: *Nec immerito de eo scriptum: Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne, & quod magis est admirandum, tanta scripsisse brevissimo tempore, cum non vixerit nisi annos quadraginta.*

Tam in sententia quam in verbis se Pontifici submittit.

(*a*) *Bellar. de script. eccles.*

XXV. In Galliis Angli cum Gallis in mutuum exitium exercebant arma veteri pertinacia & immortali odio: inter quas grassationes contigit ut Gallus quidam Joannes nomine ab hostibus sæpius ultra mortem vulneribus confossus, implorata Virginis ope divinitus servatus sit; insigne miraculum ex vetustis Hallensibus monumentis ita narrat Justus Lipsius(*b*): *Anno MCDXLIII. comes fani S. Pauli [nobile & notum nomen est in illa & nostra Gallia] is cum bella fervarent inter Anglos Gallosque varia sorte & factionibus alita grassarentur hæc mala membra pene omnia florentissimi regni pervaderent, sors fuit ut ipse in arce Carteleria esset tractu Picardiæ. Illinc ad Delphinum iturus, qui Compendii agebat. Ecce præmittit mane (dies sabbati erat) metatorem suum, coquum & dispensatorem, ut parata omnia in diversorio Compendii reperiret; At illi leviter progressi hostium aliquam manum vident [ad sexaginta aut septuaginta erant] qui in subjectis pratis pecudes capiebant, agebantque, & si quid aliud in agris esset. Remeant igitur trepidi domino nuntiaturi & hostes, & ad arma clamant. Comes vir magni animi erat, nec talium expers, invocat suos, arma & equos expedirent, sequerentur si quis fidem, & se amaret. Simul ipse in equum abit, assequitur, & una cum ipso fidus famulorum Joannes Gertrudanus nomine, qui semiinermis, ut festinatio erat, comitabatur; idem aliquot alii, singuli aut bini advenientes, qui omnes tamen juncti vix octoginta, nec ab armis instructi satis erant. At hostes, qui in subsidio fuerant jam conspicui & primis illis juncti facile ad mille quingentos accedebant. Joannes quem dixi advertit, ac dominum iræ properum & animi nimium abire, & sibi consulere hortatur. Nos interea, inquit, vilior manus propugnabimus, & tutum tibi receptum reddemus. Non movetur dominus, pugnat, sed interim Joannes, qui statim duplici sagitta ballistaria brachium trajicitur, & herum cum respicit iterum monitarus, tertia collum ei transfit, tum, domine, domine, inquit [o amor & fides!] consule tuæ vitæ, nam de mea est actum, & cum dicto ex equo delabitur, comes atque alii in vicinum oppidulum fuga delati servantur, sed comitem mœror tetigit, amisso, ut putabat, tam fido ministro. Sed quem Dei & Divæ benignitas incolumem præter opinionem & spem fidemque reddidit.*

Deipara suis clientibus non deest.

(*b*) *Just. Lips. Virg. Hallen. c. 29.*

Nam dum ibi jacet inter viros quosque Divæ Hallensis et in mente atque ore est, & quæ

Miraculum in confixo telis milite.

tam

tum multis quotidie auxilium esset, ut sibi in hoc discrimine opem ferret, precatur. Auditus est & simul manibus genibus utcunque processit in viam proximam, & viribus defectus ibi hæsit. Nondum finis, mala accumulantur, ut remedia crescant, & discrimina iterantur, ut salutaris illa vis magis inclarescat; tres ex hostibus seorsim adveniunt scrutaturi omnia & prædam, ut fit, quærentes miserum hunc vident, accedunt, pecuniam, annulos, vestem tollunt sublatisque gladio exerto unus caput illi findit. Ne sic quidem moritur, sed Mariam identidem ingeminat, in ejus ac divæ Barbaræ honorem, ut fas sibi sit peccata apud sacerdotem expiandi precatur. Tangit etiam duros animos, diva faciente, pietas, permittunt immo & operam promittunt atque ecce rusticanum sacerdotem per viam forte euntem vident, advocant, & homini admovent. Expectant, ut finiat, & tum illi quoque dent suum finem, nam occidere nihilo secius hominem destinatum erat. Sacerdote igitur etiam adstante, unus eorum mucronem gladii, ut censebat, in guttur ejus defigit. Diva avertit & subuculam ejus modo scindit. Sacerdos interea deprecari & mitigare exorat, tandem & recedunt, atque ipsi sic saucium in proximum quoddam horreum partim ducit partim trahit, & vulnera ejus, ut copia erat, obligat. At ecce nova hostium manus, inter quos duces ipsi & honestiores militum erant. Eorum metu sacerdos fugere, Joannes conspectis iis veniam vitamque petere, & facile impetrat ab animis nobilioribus & quos honor & humanitas non prorsus reliquissent, sed enim discessu istorum tres illi sicarii immani sævitia iterum redeunt, & eum vivere vident, gladium unus strictum viribus in caput librat, sed diva quam inclamabat ictum moderante humerum modo attigit & humerum leviter etiam sauciavit. Consilium dein capiunt in flumen cadaver (pro tali habebant) abjiciendi, quod faciunt, & sanguine manantem ferociter eo trahunt. Quo tempore visa illi palam adstare diva Virgo, quæ solatium, & juvamen benigne promitteret, consilium etiam daret, ut mortuum se gereret & simularet. Paret. Illi autem e ripa in flumen devolvunt, atque unus hasta etiam petit, ut si quid forte reliqui spiritus aut vitæ esset, educeret. Sed diva & hunc ictum irritum facit, & clientem suum in insulam modicam pervehit limosam, & leviter flumine extantem. Ibi confectus novem plagis grandioribus aquis refrigeratus ad horas fere tres jacet, erigere aut movere se impotens, cum sacerdos, apud quem culpas suas fassus erat, miseratione impulsus redit, & eum quærit & sanguinis vestigia secutus ad flumen denique venit, ibi non reperto percellitur, & mersum omnino censet, cum ecce oculos longius & intentius permittens, videre in limo illo insulæ visus effigiem hominis, neque certus tamen homo an ludibrium genii esset, cruce se signat, & alte inclamat: Adjuro te, si homo & Christianus es, signum aut vocem ede. Joannes audit & manum attollit, Sacerdos audacter in aquam insilit & collo tenus madidatus ad eum pervadit, erigit, & in siccam quantum potest perducit. Cursu inde in oppidulum propinquum fertur, vehiculum & homines adducit misero huic sublevando, qui inibi curatus post paucas etiam septimanas Hallae venit dein prunca & omnibus narrabat, quæ vix ipse nisi sibi credidisset.

De fica in guttur ense non perit.

B. Virgo clienti iterum adest.

Valetudinem restituit.

I. *Afflicta res Christiana ab Amurate.*

ANnus post Christum natum quadragesimus quartus supra mille quadringentos Indictione septima ob saevam miserandamque cladem, quam Amurates Hungariæ intulit, tum ob devastatam ab Ægyptiis adductamque in extremum pene discrimen Rhodum, ac furentem adeo victricem impiorum potentiam, ut excidium quoque Italiæ intentaret, ingentem orbi Christiano luctus; Romanoque Pontifici labores & curas attulit. Funestam historiam illam de bello excidioque Hungarico; in quo Wladislaus Poloniæ Rex, ac Julianus Cæsarinus S. R. E. Cardinalis episcopus Tusculanus sedisque Apostolicæ legatus cum innumeris aliis interiere lugubri stylo prosecuntur authores (a), ex quibus nos præcipua delibabimus, insertis pontificiis literis, ut historiæ veritas magis magisque elucescat. Deportatis jam ante de Amurate fero Turcarum tyranno ab Wladislao Rege pluribus triumphis plerique principes, interque eos Joannes Palæologus Imperator Constantinopolitanus, id literis oratorumque opera gratulati, ipsum ut novam expeditionem ornaret in barbaros incitarunt. Pollicebantur Scanderbegus triginta se Macedonum millia cum eo conjuncturum, Eugenius vero Romanus Pontifex, necnon Veneti, Genuenses, ac Philippus Burgundionum dux gratulationibus, adhortationibusque pollicitationes adjiciebant, ingentem nimirum ipsos in Hellespontum classem immissuros, prohibiturosque Turcas Asiaticos, ne in Europam trajicerent, seque sociis barbaris conjungerent.

(a) *Martin. Barlet. de gestis Scanderb. l. 2. Phil. Callimac. l. 3. Bonf. l. 3. dec. 6. Cromer. l. 21. Æn. Sylv. Europ. c. 5. Cocl. hist. Huss. l. 9. Phranz. l. 2. c. 18. Calcond. de rebus Turcic. l. 6. & alii.*

Promissum Turcas Hellespont. trajecta arcendos.

Poloni Vladislaum a Turcico bello deterrent.

Ex adverso Poloni Regem suum consilio de Turcica expeditione conficienda avertere nitebantur, non tentandam iterum difficillimi belli aleam, nisi prius una cum viris Poloniæ principibus expenderet, qua ratione rebus domi compositis externo bello vacaret, sua enim prius in tuto collocanda, ac tum ad aliena promovenda incumbendum; secum ipse volveret, quam labefactatæ res Poloniæ essent, ac Tartaros magnam Russiæ Podoliæque partem populatos, & graviora mala a finitimis principibus imminere. Verum coacto Budæ ab Rege procerum conventu, reque diligenter excussa, decretum tandem est Juliani Cardinalis potissimum impulsu bellum in Turcas redintegrandum, instructaque interea in Italia classis septuaginta triremium, cui Franciscus Condulmerius Pontificis ex fratre nepos præficiendus erat, & Hellesponti fauces portusque occupaturus, ne Christiani nominis hostes subsidiarias copias in Europam deducerent. Hæc pluribus de bellico apparatu scriptores: de

Parata in Italia classis LXX. triremium.

quo certior factus Eugenius, ac de iis quæ in Hungarico principum conventu decreta fuerant, ingenti est affectus lætitia, atque ad comparanda quæ posset Regi subsidia apostolica animum convertit, præcepitque (b) in primis Andreæ Palatio, ut biennale vectigal denarii S. Petri appellatum, quod ad Romanam Ecclesiam spectabat, eidem Regi ejusve administris ab ipso ad id designatis conferret.

(b) *Lib. 22. p. 69.*

Magistro Andreæ de Palatio cubiculario ac in Polonia & Bohemia regni nuntio nostro, &c.

Cum charissimus in Christo filius noster Voladislaus Rex Poloniæ illustris zelo fidei accensus intendat & se præparet cum magno exercitu ut asserit, pro defensione fidei orthodoxæ & pro liberatione Christi fidelium de infidelium manibus adversus Teucros Jesu Christi hostes perfidos personaliter proficisci, & infra, *tibi tenore præsentium committimus & mandamus quatenus omnes & singulas pecuniarum summas & quantitates, quas te infra biennium a data præsentium computandum tam in præfato regno, quam in omnibus aliis provinciis, civitatibus, terris, & locis, a præfato regno dependentibus de denario B. Petri, quod nobis & præfatæ ecclesiæ in regno, provinciis, civitatibus, terris, & locis præfatis debetur de jure vel de consuetudine exigere & percipere contigerit, præfato Regi vel suis procuratoribus ad id specialiter deputatis in subventionem expensarum per ipsum Regem in hujusmodi expeditione contra Teucros fiendarum auctoritate nostra tradas & realiter consignes, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno &c. MCCCCXLIII. id. martii pontificatus nostri anno XIV.*

Denarius S. Petri in Polonia exactus.

Id vectigal datum Regi contra Turcas.

II. Similia mandata dedit Gerardo (c) tit. S. Mariæ Transtyberinæ & Ludovico tit. S. Laurentii in Damaso pontificii ærarii præfecto, ac Francisco (d) tit. S. Clementis vicecancellario nepoti suo presbyteris Cardinalibus Apostolicæ sedis legatis & aliis (e) de exigenda ob sacri belli causam ex vectigalibus orientalium ecclesiarum, tum aliarum provinciarum sacerdotiorum decuma. De conflata vero jussu suo adornataque ingenti sumptu Venetiis adversus Turcas classe agit Pontifex in literis (f) ad Andream parochum datis, in quibus de perfecta jam a se divina ope Græcorum, Armeniorum, Jacobitarum, Nestorianorum, ac Bosnæ Regis cum Ecclesia catholica conjunctione, deque victoriis, quas Wladislaus Poloniæ Rex de Turcis magna gloria reportaverat prælocutus, ad eas latius proferendas magni referre subdit, si Christiani Hellespontiacum fretum, quod Europam ab Asia dirimit, valida classe obsederint.

(c) *Ib. p. 20.*

(d) *Ibid. p. 51.*

Comparata aliunde varia subsidia.

(e) *Lib. 13. p. 47.*

(f) *Lib. 22. p. 80.*

Di-

Dilecto filio Andreæ in sacra paginæ magistro rectori parrochialis ecclesiæ in Gleatsk in Prussia salutem, &c.

Multi populi conciliati ecclesiæ.

Dilecte fili, tuam devotionem scire non dubitamus, quod universo orbi notoriam est, nos post sacratissimam unionem Græcorum cum ecclesia occidentali magnis laboribus & expensis per nos factam, Armenios etiam in ovile dominicum & Jacobitas Nestorianosque ac Regem Bosnæ ad bonam frugem Christianæ fidei reduxisse [1]. *Quibus rebus, certe magnis, authore Domino, vix dum perfectis, aliam nulla ex parte minorem, immo majorem, quia ipsas omnes prædictas, reddet perpetuo solidatas adversus Teucros perfidos Christi hostes curavimus inchoari, & in tantum expeditionis illius prosperitas jam processit, ut charissimus in Christo filius noster Poloniæ, &c.* (Hungariæ nomen de industria prætermissum videtur, cum regni illius jura inter Polonum & Ladislaum Austriacum controversa essent,) *Rex illustris, multique principes, barones, & nobiles Christiani secum militantes hortante, dirigente, ac continuo assistente legato nostro, quem ad id duximus destinandum, plurimas de hostibus victorias reportaverint, & multas provincias, multos populos Christianos, qui barbarorum jugo subjecti erant, cum Dei nostri & suæ fidei charissimæ gloria liberaverint.*

Multæ provinciæ de Turcis ab Wladislao recuperatæ.

Restat in hoc negotio pars quæ omnia negotia maxime noscitur commendare plena scilicet inchoatæ victoriæ consummatio, quam ut facilius habere possimus, mare quod Asiam ab Europa dividit, claudi oporteat ne illa natio infidelium populis innumeris abundans a suis antiquis provinciis adjuvetur; atque ratione classem ingentem magna cum impensa pridem apud Venetias parari fecimus, quæ ad dictum mare, ubi strictum Gallipolis dicitur, claudendum de proximo navigabit. Sed tanta est ejus classis expensa, ut licet decima multarum civitatum & diœcesum, licet multorum principum auxilia adhibeantur, licet omnes ærarii ecclesiæ pecunias exponamus, nostras exsuperet vires, cogamurque alia quotquot possumus auxilia a bonis & devotis Ecclesiæ filiis exposcere, &c. (Addit imperia, ut cum acceperit penes ipsum nonnullas vectigalium ecclesiasticorum repositas decumas existere pro ea classe in Turcas instruenda ad sedem Apostolicam mittat atque illas a Basileensi olim concilio pro conjunctione orientalis & occidentalis ecclesiæ indictas exigat.) *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLIV. XV. kal. maii pontificatus nostri anno* XIV.

Hellespontum claudendum Turcis decernit Eugenius. Parata in id opus classis Venetiis.

Profusi in eam ab Eugenio sumptus.

III. Præterea Jacobum archiepiscopum Ragusinum & Antonium Neapolitanum Minoritam vertere jussit (a) pia legata in Turcas, necnon ea, quæ forte coegissent in expiandis eorum noxis, qui infidelibus veritas invexissent merces, eosque ope operave juvissent: in quibus literis studium suum in divina propaganda gloria ita explicat.

(a) Lib. 22. pag. 51. & 186.

Eugenius, &c. Inter cætera pia & sancta desideria, quæ Deus omnipotens sua clementia inspiravit in corde nostro, primum videmus Græcos & plurimos orientales populos, tot sæculis a ritu Romanæ Ecclesiæ dissidentes, divina suffragante misericordia sub eadem divinæ legis veritate nobiscum conjunctos esse, aliud sanctum desiderium nos sollicitat, & continuo animum nostrum inflammat, ut nationem Græcam & alios fideles orientales populos sub acerbissima infidelium oppressione ac tyrannide existentes a tanta immanitate & crudelitate liberatos videremus, quod ut Deo propitio nostris temporibus assequi possimus, ultra maximum fidelium exercitum, qui in partibus Hungariæ pluries paratus pluresque victorias adversus Turcos & alios infideles adeptus extitit, cui venerabilis frater noster Julianus episcopus Tusculanus Cardinalis S. Angeli A. S. L. nostra & Romanæ Ecclesiæ authoritate præest, parari insuper fecimus maximam classem, cui dilectus filius noster Franciscus Cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius etiam A. S. L. nostra & dictæ sedis authoritate præsidet, in terrestribus maritimisque exercitibus, ut Europæ partes a crudelissimo Turcorum jugo Deo propitio, liberentur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV. III. non. septemb. pontificatus nostri anno XIV.

Terrestri exercitui Julianus Card. præfectus.

Novali Francisc. Card. Venetus.

IV. Aliam etiam instruebat classem Philippus Burgundiæ dux, de qua meminit Pontifex

Parata etiam a Philippo Burgund. duce classis.

NOTÆ [1] DE reductione regis Bosniæ ad fidem christianam, cujus meminit pontifex in literis hic sive in actis concilii, sive alibi nihil legitur; sed tandem felicibus avibus deductus sum ad legenda vetera monumenta P. Martene quorum in tomo I. col. 1592. incidi in epistolam Benedicti Ovetarii Vicentini, regis Cypri ab epistolis, ad Petrum Donatum episcopum Patavinum datam ex urbe kal. octobris anno MCCCCXLII. in qua nova plurima renunciam inter cætera hæc narrat: *His diebus venit ad sedem apostolicam dominus Ferrariensis cum quodam legato regis Bosnæ; & in publico consistorio regis nomine & totius regni dogma Manichæorum ipse legatus abjuravit Romanamque fidem, & traditiones nostras meliores esse confessus est.* Porro Bosnienses fidei Christianæ sacra recepisse creduntur a SS. Cyrillo & Methodio, qui circa annum Christi 853. regiones illas excurrerunt. Quomodo vero in Manichæismum degeneraverint cum ignorantibus æque ignorare me profiteor. De SS. Cyrillo & Methodio vide adnotationes meas ad Pagium ad Annum 853. MANSI

(a) Ibid. pag. 57.

Wladislao Regi collata privilegia.

lex in literis (a) ad Vajaliannum Vautinensem dominum eidem classi cum summo imperio præfectum scriptis, dum sacerdoti, quem ad excipiendas classiariorum exomologeses præfecerat, eam in explandia noxis potestatem defert, quam basilicæ S. Petri minor pœnitentiarius habebat. Maxime vero Wladislaum Regem præcipuum expeditionis authorem apostolicis beneficiis complexus permisit ei (b) inter alia, ut si casu ageret in locis, quæ sub interdicto ecclesiastico lugerent, sacra augustiori etiam pompa, pulsatis campanis, reseratisque ecclesiæ foribus, coram eo peragi possent, modo ipsemet indicendi sacrorum justitii occasionem non præbuisset, ejicerenturque ii, qui anathemate aliisve ecclesiasticis censuris implicitl essent: addiditque (c), ut ara subducti li sacerdotis opera uteretur.

(b) Lib. 16. pag. 26.

(c) Ibid.

Eugenius, &c. Devotis tuis supplicationibus inclinati, ut liceat tibi habere altare portatile cum debita reverentia & honore, super quo in locis ad hoc congruentibus & honestis, ac etiam ecclesiastico interdicto suppositis, si forsan serenitatem tuam ad ea quandoque declinare contigerit, apertis januis, excommunicatis tamen & interdictis exclusis, pulsatis campanis, & in cantu aut submissa voce, ut libuerit tibi, dum tamen tu aut alii causam non dederitis interdicto, & id tibi aut illis contigerit specialiter interdici, nec non post vel circa mediam noctem & in ipso gallo cantu quandocumque, ac etiam circa meridiem, jejuno tamen celebrantis stomacho, cum qualitas negotiorum pro tempore concurrentium, aut tui corporis dispositio exegeriat, paucisque interjectis verbis, celebrari facere possis, & infra, *concedimus facultatem*. Neque impar pietate erat Wladislao Sophia Regina, quæ cum sacellum S. Sophiæ in Ecclesia Cracoviensi construere & locupletare decrevisset, Pontifex jus sacrum, quod patronatus vocant, illi tribuit (d). Sed ad Turcici belli historiam, a qua digressa est narratio, revertamur.

(d) Ibid. pag. 24.

V.

Galli & Angli arma in se vertunt.

Explicabat omnia studia Eugenius, ut undique ex cunctis Christianis regnis contraheret auxilia; & valida quidem ex Galliis & Anglia accersiri potuissent, nisi florentissima regna hostis humani generis astu & opera exitioso funebrique bello implicita luxissent, quæ res Pontificia animum acerbissimo dolore afficiebat, utque erat pacis inter Carolam & Henricum Reges redintegrandæ cupidissimus, eam provinciam dedit (e) Petro episcopo Brixiensi, qui in Galliis legationis munere fungebatur.

(e) Lib. 6. ep. secr. pag. 269.

Venerabili fratri Petro episcopo Brixiensi in regno Franciæ nuntio apostolico salutem.

Quamquam semper antea considerantes quod licet immeriti, gerebamus, prout gerimus, æterni & pacifici Regis vices in terris, & quod illi regum Regi pax fidelium acceptabile sacrificium est, quam ipse speciali dono suæ hereditatis transiturus ad patrem reliquit Apostolis, & videntes quod propter pestiferam ac cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumeræ civitates & provinciæ affliguntur, cum populorum cladibus, vastitate, & depopulatione terrarum, & cum innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis inter potentissimos vigentibus, & graviora malis præsentibus pericula ob diuturnitatem belli formidantes, quæ ulterius procedente discordia videntur necessario secutura ad pacificandum Franciæ regnum omnes adhibuimus sensus nostros, præsenti tamen tempore, considerantes, quod ex discordia supradicta regnis duobus Franciæ & Angliæ, quæ sunt potentissima & opulentissima totius Christianitatis, laborantibus ac se invicem lacerantibus, ultra ipsorum damna, quibus ex corde compatimur, etiam privati sumus multis & magnis auxiliis, quæ ab ipsis regnis, si pacem haberent, darentur nobis adversus Teucros impiissimos Christi hostes, quos Christianorum exercitus, Domino exercituum adjuvante, per directionem operamque legati nostri & charissimi in Christo filii nostri Regis Poloniæ & aliorum principum multoties profligarunt, & amplissimis provinciis Christianorum jam diu per ipsos occupatis, cum magnis barbarorum infidelium occisionibus repulerunt, & propterea totis affectibus desiderantes, ut omnis scandalorum & guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit, & versata est inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, & dilectos filios nobiles viros Burgundiæ, ac alios duces, comites, barones, milites, ac universitates & communitates, ac alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes & complices ac sequaces eorum, pacis auctore cælitus inspirante bonum salutaris concordiæ & unitatis pacificæ consequatur, ac de tuæ fraternitatis industria; quam potentem opere pariter & sermone in magnis expertam & arduis eximea probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, & aliis grandium virtutum titulis earum largitor Dominus multifarie insignivit, in cujus affectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines diffidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, illa quæ eidem fraternitati tuæ, quam multis jam mensibus pro arduis Romanæ ecclesiæ negotiis in ipso Franciæ regno tenuimus, duximus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardi-

Quam exitialia fuerint hæc bella civilia.

Orbata inde ecclesia maximis præsidiis.

na-

nalibus deliberatione matura, tibi tanquam pacis angelo ac paciario, ut ad pacificandum præfatum regnum Franciæ nostro & Apostolicæ sedis nominibus vaces & intendas, committimus & mandamus, indubitabili ratione tenentes, quod inspirante,
Brixiensis episc. creatus pacis interpres.
pacifico Regum Rege qui, ut dictum est, pacem jure hereditario de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu fomenta discordiarum quæcumque inter Reges prædictos juxta salutaris concordiæ ac inextimabilis pacis bonum perducere modis omnibus satages, tibique propterea inter præfatos Reges, nec non duces, comites, barones, milites, ac universitates & communitates, ac alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes ac complices & sequaces eorum, de & super quibuscumque discordiis, differentiis atque guerris vigentibus, & quæ possent inter eosdem Reges & alios supradictos quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus, seu modis quomodocumque & qualitercumque nostro & Ecclesiæ nomine, partium tamen diffidentium accedente consensu tractandi & componendi, ac indicendi sub spe pacis treuguas, inducias, & sufferentias quaslibet temporales, nec non pacem & concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus, atque formis, pœnarum adjectionibus, obsidibus personarum, jurium & bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis, & solemnitatibus, atque modis, de quibus eidem fraternitati tuæ quomodolibet videbitur expedire, interjectisque pluribus, quibus ad componendam pacem, illiusque osores ac disturbatores comprimendos legati authoritatem amplificat, *plenam & liberum concedimus tenore præsentium facultatem.*

Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus injunctum tibi ministerium laboris hujusmodi pro divina ac dictæ sedis & nostra reverentia devote suscipiens, sic illud utiliter sicque solicite & laudabiliter juxta datam tibi a Deo prudentiam exequaris, quod de tuis laboribus, divina favente clementia, desiderati ac pacifici fructus adveniant, quos speramus, atque illam quæ piis pacificasque causas gerentibus cœlesti retributione impenditur feliciter consequi palmam gloriæ merearis. Nos
Amplissimis mandatis instructus.
enim sententias, quas rite tuleris & pœnas, quas inflixeris in rebelles, ratas habebimus, & faciemus authore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari.

Ut igitur præmissa omnia plenius & efficacius sortiantur effectum, per viscera misericordiæ Dei nostri obsecramus ipsos Reges, patriarchis, vero, archiepiscopis, episcopis, ac electis, administratoribus & abbatibus, cæterisque ecclesiarum & monasteriorum prælatis & ordinum quorumcumque prioribus, præceptoribus, & magistris exemptis & non exemptis, capitulis, & conventibus, & eorum locutenentibus in ipsis regnis Francorum & Angliæ in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipimus, quatenus tibi aut deputandis a te circa conclusionem & observationem omnium præmissorum & cujuslibet eorundem, quoties requiri contigerit, faveant modis omnibus & assistant, ut per salutaris concordiæ ministerium inter partes ipsas reflorescant pax & quies, prout in desideriis gerimus cordis nostri, ut ultra nostram & præfatæ sedis benedictionem & gratiam ab auctore pacis valeant æternæ beatitudinis munera promereri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLIII. XVIII. kal. februarii pontificatus nostri anno XIII.

Describit Monstreletus pluribus Gallorum atque Anglorum bellica facinora, cumque res Angliæ in pejus quotidie inclinarent, ac Petrus dux Lucemburgensis, qui Anglorum partes sequebatur, fuisset a Burgundo profligatus, Gallis vero ii læti successus cædes, vulnera, pluraque alia damna afferrent, celebrato apud
Pactæ inter Gallos & Anglos induciæ.
Turonos Francorum Anglorumque conventu actio de pace instaurata est, atque induciæ quarum leges in Caroli Regis literis (a) vigesima maii hujus anni exaratis continentur, initæ sunt spe pacis, ac Margarita Renati Andegavensium ducis ac Siciliæ Regis filia Henrico Regi desponsa est. Ne vero illæ violarentur, Delphinus tum Francos tum Anglos milites in Germaniam abduxit, de quo dicetur inferius. Cum autem pax componi non potuisset, eædem induciæ iterum iterumque proximis annis extractæ fuerunt (b).

(a) *Monstrel. vol. 2. in fin. Polyd. Virg. l. 23. Naucler. vol. 2. gen. 49. & alii.*

(b) *Monstrel. vol. 2. in fin.*

Interea Amurates bellum undique a Christianis adversum se parari videns animo perterritus, de pace, quam antea dare semper recusarat, oratorum suorum opera agitare cœpit, ac junio mense cum Hungaris induciæ ad decennium pactæ his legibus (c), ut Bulgaria tantum in Turcæ potestate remaneret, reliqua omnia, quæ illis in regionibus occupaverat, iis redderentur sub quorum ditione ante bellum extitissent. His constitutis literæ Francisci Cardinalis Latinæ classis in Hellesponto præfecti aliorumque allatæ, quibus nuntiabatur Amuratem omnes pene copias in Asiam ad Caramanicum bellum traduxisse, atque ideo Hungariæ Rex expeditionem maturaret, neque opportunam occasionem Europæ in libertatem vindicandæ dimitteret. Ac tum Julianus Cardinalis Cæsarinus vir eloquentiæ laude insignis Wladislaum Regem ad redintegrandum intermissum bellum incitare cœpit, extortam nimirum temporis causa simulatam

Amurates cum Wladislao decennales inducias pactus.

(c) *Æn. Sylv. Europ. c. 5. Bonfin. dec. 3. l. 6.*

In Caramanicam bellum vertit.

Quæ causæ Vladislaum permoverint ad pacem violandam.

latam pacem, quæ diu tenere non posset, argumento esse, quod ante id tempus barbari promissam fidem non servassent: præterquamquod priora cum Eugenio Pontifice, Philippo Burgundiæ duce, Venetis, ac Genuensibus pacta fœdera potiora erant: si quæ Rex præstiti sacramenti religione animum devinciri timeret, se apostolica, qua fulciebatur, authoritate concepto eo metu illum omnino liberare. His aliisque propositis flexit Regis animum Julianus, impulitque, ut novo sacramento se cum proceribus ad redintegrandum bellum Turcicum obstringeret. Non deerat alia causa gravissima, quæ ex omnium etiam politicorum consensu justum bellum capessivisse Wladislaum ostendat, nimirum pepigerant antea fœdus Hungariæ Rex & Caramanus adversus Amuratem, ut si Amurates Caramanum in Asia opprimere niteretur, Hungarus in Europa Turcis bellum inferret; si in Europa adversus Hungarum signa converteret Turca, Caramanus in Asia Turcas adoriretur: itaque cum in Caramanum impetus suos effunderet Amurates, juste Hungarus ex priori fœdere in Europa Turcas aggredi bello potuit, ne victo Caramano in ipsum irruerent, Græcique nominis reliquias obtererent (a).

Liberatus religionis motu a legato.

(a) Hannibal. l. 14. p. 22. Murates Dragom. in Amur. hist. Musul. l. 5. c. 13. Jo. Leuncl. in eod.

VI. Aranitus Cermenici princeps.

Jam plurimæ Christiani exercitus copiæ trajecerant Danubium & graves Turcis aliisque Christianæ fidei hostibus clades magna cum fortitudinis laude inferebant, cum Eugenius ad distrahendum Amuratem hortatus (b) est Aranitum Cominum Cermenici principem, ut ingenti invictoque animo prosiliret in Turcas, ac tum ipsi tum cæteris ejus signa secuturis (quos etiam propositis indulgentiarum præmiis ad pium bellum allicere nisus est) (c) bene precatus, sacratum eidem vexillum misit, cumque Aranitus ad avertenda imminentia mala pacem cum Turcis ficte pepigisset, ac jurejurando roborasset; Pontifex ejusmodi sacramentum rescidit (d), quod a ratione prorsus abhorreret, id quod divini honoris causa præstandum est in fidei detrimentum verti.

(b) Lib. 22. p. 199.

(c) Ib. p. 200.

(d) Super. p. 199.

Dilecto filio, nobili viro Aranito Comino, domino Cermenici & Catesichi, atque Albani salutem.

Generositatis tuæ litteras, paterna charitate a nobis susceptas libenter legimus, & ea, quæ per dilectum filium Joannem oratorem suum nobis tuo nomine debita reverentia exposita sunt, grata animo audivimus. Primum quidem, dilecte fili, non ignotum nobis est, te plurimis annis bellum cum infidelibus gessisse, & terras ditioni tuæ subjectas ab incursionibus Turcarum & infidelium multa incendia, vastationes, & calamitates passas fuisse; sed hæc omnia Deus omnipotens, qui fidem & Ecclesiam suam non deserit convertet in eventus prosperos ac felices. Ineffabilem Divinam misericordiam bis proximis annis vidimus: nam parvus fidelium exercitus maximam infidelium & Teucrorum multitudinem in certamine iteratis vicibus superavit cum maxima infidelium strage, speramus etiam quod tam terrestris quam maritimus fidelium exercitus hoc præsenti anno feliciores eventus & maximam victoriam assequetur, ad gloriam Divini nominis & fidei Catholicæ exaltationem, & partium illarum securitatem, & tranquillitatem. Nam magna Christianorum multitudo, qui bellis exercitati sunt, sub auspiciis & auctoritate nostra & sedis Apostolicæ, venerabili fratre nostro Juliano Episcopo Tusculano Cardinale S. Angeli nuncupato, Christianorum exercitui præsidente, Danubium transiverunt, Turcos & alios infideles mira fortitudine, & celeritate persequentes. Patiuntur insuper ipsi infideles aliam persecutionem in partibus maritimis, nam dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter Cardinalis Venetiarum S. Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius Sedis Apostolicæ Legatus, magnam classem habet in partibus Gallipolis, quæ infestat loca sub ditione Turcorum existentia, eo denique Dei clementia res fidelium deducta est, ut omnino speremus ullo modo provinciam Græciæ ab immanitate & crudeli tyrannide Turcorum liberari, nec de cætero Turcorum insolentias, ac rabiem reformidare poterunt. Speramus insuper Turcos nec terrestribus nec maritimis bellis futuris temporibus has fidelium partes infestare posse, nam transitus per Gallipolim eis impeditus erit, & ubi transitus tam terrestres, quam maritimi, proinde tuæ & aliorum fidelium civitates, terræ, & loca magis secura permanebunt. Quare, dilecte fili, assurgas forti animo, & bene victoriæ occasionem nobis ac generositati tuæ & cæteris fidelibus divinitus oblatam non deseras. Nos vero ita hanc Dei & fidei causam prosecuturi sumus, ut ipsi Deo & hominibus manifestum erit hoc Sanctissimum opus, in quo communis Christianorum salus continetur, cæteris rebus præposuisse, majoremque continuo ad laudem Divini nominis & gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi animo nostro agitantes.

Ut barbari gemino prælio profligati.

Ut Julianus Card. persequatur Turcas.

Franc. Card. Hellespontiacum litus vastet.

Cæterum mittimus nobilitati tuæ bullas opportunas tibi & omnibus tecum militantibus, & huic causæ fidei suffragantibus benedicimus, & paternam ac apostolicam benedictionem, harum serie exhibemus, & vexillum Ecclesiæ, sub cujus auctoritate Ecclesiæ & fidei inimicos, ut sperandum est, conflictus ac certaminibus superabis. Augebit profecto magnitudinem tui animi & vires tui Domini hoc vexillum, si sinceritate devotionis & fidei, ut de certo credimus & speramus, suscipies & debita re-

Vexillum ecclesiæ ad Aranitum missum.

Magnis cladibus attritus a Turcis.

Suggestæ illi meliores spes.

reverentia, cum tempus postulaverit, eo uteris. Et quia nobis per tuas literas significas evitandi periculi causa, quod tibi & statui tuo imminebat pacem simulatam cum infidelibus edidisti certis fœderibus, obligationibus, & juramento, ut idem Joannes nobis exposuit roboratam, nos ut alacriori animo bellum contra Turcos & infideles restaurare valeas, auctoritate apostolica, tenore præsentium, & ab hujusmodi fœderibus, obligationibus, & juramento qualiacumque sint, quæ hic haberi volumus pro expressis, penitus absolvimus ac liberamus, cum absurdum sit, quod religiosa fidei observantia, & juramentum, quod ad Dei honorem præstari debet, in fidei detrimentum & Dei offensionem redundet. Reliqua tibi idem Joannes enarrabit seriosius a nobis informatus. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLIV. non. octob. pontific. nostri an. XIV.

Initum cum Turca fœdus dissolutum.

Celebrat laudibus Fraociscus Philelphus (a) Arianitem io Epiro principem, ut gestorum gloria florentissimum, quem Scanderbegi fuisse postea socerum memorat Marinus Barletius (b), initaque cum Amurate fœdera damwasse, cum biennio ante Macedoniam Scanderbegus ad libertatem religionemque defendendas excirasset, tum pro Christo immensos labores sustinuisse: *Arianites Thopia Golemus*, inquit auctor, *sive latiniore vocabulo Cominatus magni vir nominis & auctoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarum peritiam & dignitatem præcipuam oris vultusque, quod non ultimo loco spectat vulgus, insigni equitum peditumque comitatu advolans ceteros omnes prævenit. Hic oppressus olim ob Amurate tributum ab illo imperatum non negavit, sed nunc oblata occasione erectus animo concepta jam pridem in Turcas odia & servatos gloriose spiritus egregie deprompsit, nemoque ardentius se aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum juravit, neque modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, & sat idoneæ ejus vires cum aliis junctæ ad reformandam fortunam Epiri videbantur, quæ sola aliquando integra tyranni bella sustinuissent, nam a flumine Aoo sive Æante, licet ei incolæ aliud superindiderint nomen Vavissam appellantes, ad sinum usque Ambracium fere per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium ejus extendebatur. Hic est ille Arianites, qui apud Macedones & Epirotas cognomento magnus & dictus & habitus est, nam magna profecto & præclara in Turcas pro Christi fide & Evangelio gessit, varias ac ingentes de eis clades stragesque edidit, &, quoad vixit, semper insecutus est. In Mahometem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fudavit atque afflixit, nam ejus castra aggressus signis regiis, vexillis, atque tabernaculo ablato privavit, illumque e provincia & regione summo cum dedecore, clade, & ignominia abscedere compulit.* Porro non sine gravissima causa Eugenius vexillum Romanæ Ecclesiæ efferendum in Turcas ad Macedones miserat, nam ex pactionibus inter Macedones & Hungaros confectis conjuncturus erat copias Scanderbegus cum Wladislao Pannoniæ Rege.

(a) *Franc. Philel. l. 10.*
(b) *Marin. Barlet. l. 2. de vit. & gest. Scanderb.*

Plura pro fide præclara Aranitus gessit.

Verum cum per Serviam exercitum duceret, Georgius despota illi iter impedivit (c), quæ despotæ perfidia & Hungaris immensos luctus, & rei Christianæ miserandam cladem, [1] & Græcis exitium

(c) *Marin. Barl. l. 2. de gestis Scanderb.*

NOTÆ [1] AD luctuosam illam cladem quam Christianis intulit Amurathes Turcarum rex, cum accurate satis ex æqualibus scriptoribus annalista disserat, addenda tantum succurrunt nonnulla, quæ cum non ita passim apud scriptores legantur novitatis gratiam apud multos obtinebunt. Narrat Sanutus in gestis ducum Venetorum Turcarum militum animos ante prælium maxime consternasse tum famam ingentis illius bellici apparatus, quem christiani adornabant; cum etiam rem quamdam novam quæ tunc ante omnium oculos Adrianopoli acciderat. Nam Persa quidem Christianus Adrianopolim veniens religionem suam summa libertate palam omnibus prædicabat ingenti populi plausu & fructu. Quam viri audaciam admirati primum Turcæ, dein & veriti ne quid seditionis oriretur, hominem detruserunt in carcerem, sectatores vero illius, ex quibus plurimos sibi comparaverat, captos partim lingua mutilarunt quod ob annunciandæ fidei christianæ cessare noluissent, partim vero diris confectos suppliciis, alios pelle exutos, alios igne tostos occiderunt, quorum numerus ad 7000. supputabatur. Demum & in Persam, tentatum prius an vellet e fide recedere, ac negantem, exquisito tormenti genere animadversum. Tantæ constantiæ prodigium Turcarum animos varie affecit; nam alii salutare baptismi lavacrum quærentes ex urbe clam fugerunt; alii vero consternati excidium imminens metuebant. Hæc Sanutus ex literis hoc anno redditis Venetiis.

Alterum quod animadversione dignum censeo, illud est nimirum prælium istud licet ab Amurathe gestum non tamen illo Saracenis dominante accidisse. Nam ex annalibus Turcicis Leunclavii discimus anno Ægiræ 847. Christi 1442. Amuratem sive quietis amore post tot bellorum turbas, sive rerum humanarum, tædio abdicasse se regno, cui filium suum Mahometem II. puerum substituit, datis illi adjutoribus, ac tutoribus Chelile bassa, & Meulana Chusrone. Ad famam bellici hujus apparatus, quem christiani principes in Turcas adornabant, excitos Saracenos, cum præter Amurathem ducem tantæ bellorum moli sustinendæ haberent neminem, ad illum accurrisse, rogantes, ut otio privatæ vitæ relicto ad exercitam se conferret, quod ab illo præstitum eo successu, de quo in annalibus. Eadem de abdicatione regni, atque resumpto militari imperio narrat Hazi Italife Mustafa in chronologia historica, quam ex Arabico vernaculam reddidit Joannes Raynaldus Carli; quo tamen in opere regni abdicatio in annum Ægiræ 846. Christi 1441. confertur. MANSI

um, & demum ipsi Georgio & Serviæ perniciem attulit. Nec mirum si tam facile foverit Turcis contra Christianos, cum hæresi infectus esset, de quo hæc tradit gestorum Scanderbegi scriptor (a): *Magno jam gaudio Mysiæ fines intrabat signifer, quando,* & infra, *supplicio propter apud superos sordium Christianorum indignitas unius hominis perfidiam excitat ad ea omnia impedienda turbandaque, & simul perpetuos Hungariæ luctus ac eam insignem cladem nomini Christiano infligendam. Erat hic Georgius Vuchovitchius, de quo superius mentio facta nobis est tum ejus provinciæ princeps despotes Servia vulgo dictus eta sumpto vocabulo, vir, si quidquam ista ad bonos mores prodessent & corporis decore ac majestate oris non vulgari facundia vere, ac sermonis gravitate si quis aliue venerabilis, familia nobili vetustissimaque, ætate quidem provecta, religionis autem & fidei [id scelerum ejus omittamus] neglector, ac cum nullus ferme Dei cultus in perniciosissimo hominis caderet ingenio æque & Christiana præcepta & Machomethi leges spernebat. Semel quam diu post hoc Varnense prælium nonagenarius senex Mecmetem fugiens in Hungariam ad auxilia petenda venisset, agenti multa secum de Christi fide Joanni illi Capistrano respondisse fertur, laqueo citius vitam finire persuaderi sibi posse, quam imbutas patrum traditiones relinquere, sicque abiisse e conspectu iterantem sæpius malle se a civibus suis infelicem principem, quam delirum senem dici.*

(a) Id. ib. Georgius Serviæ despota proditor nominis Christiani.

Ejus mores.

Is igitur Turcarum tunc enixe partes fovebat, tum ob collocatam in matrimonium Amurati Cathagusinam filiam, tum propter odium in Hungaros, Joannem præsertim Transilvanum, cujus tum opera olim [ut in liberatione Scanderbegi supra retulimus] contra Amuratem adjutus esset & in regnum restitutus quædam Serviæ oppida, quæ Huniadas in virtutis mercedem retinuerat, non reddita sibi æquo animo perferre non poterat, quare audito Hungarici belli adparatu & Scanderbegi adventu transitus ei omnes vias & itinera præclusit: conatus est nequidquam Scanderbegus movere per nuncios despotem & lenioribus verbis agere, ne maleficio præoccuparet se, quando nulla subesset injuriæ causa, & hostem vellet ex amico vicinoque, simul & totius Hungariæ & Epirotica in se arma sollicitare a tergo a fronte hostem omni tempore habiturum, nisi nunc ad se cum Vuladislai copiis jungendum liber legionibus suis pateret aditus, ne patiatur gravem aliquam jacturam rei Christianæ, quæ & se pariter cum omni imperio exhauriat, dum tantum filiæ cum amor Amurati conciliat satis & generi perfidiam, & Hungarorum beneficia expertum. Subdit author Scanderbegum dum Mysiam penetrare annitebatur retardatum fuisse a Georgio despota.

VII. Parata a Scanderbego auxilia.

Interea Wladislaus Rex, qui de Scanderbegi adventu & copiarum numero certior factus, Walachia transmissa, superatoque Danubio, ad Varnam signa promovit, ut conjunctis exercitibus per æquatas planities faciliori itinere in Thraciam irrumperet, cum Amuratis exercitus, cujus transitum ex Asia in Europam Eugenii Pontificis & Philippi ducis Burgundiæ classis non prohibuerat, uti magna consilii maturitate decretum fuerat: sed vel inertia, vel potius arcano incomprehensibilique Dei consilio id prætermissum. Quantos enim labores susceperit Eugenius, ut Christianos omnes mutuo fœdere ad Turcas delendos, confirmandam in catholica conjunctione Græciam, ac Palæstinam recuperandam terrestres & maritimos exercitus conflandos curaverit, testes sunt inter plura alia ejus literæ, quibus Christi cultores ad defendendam fidem contra Turcicam impietatem excitavit, & Araniti Macedonis signa sequi jussit (b).

(b) Lib. 22. ep. cur. pag. 200.

Ad futuram rei memoriam.

Postquam ineffabili divinæ charitatis clementia nostris temporibus effectum est, ut Græci, Armeni, Jacobitæ, Syri, & plurimi alii orientales populi, a ritu Romanæ Ecclesiæ multis sæculis dissidentes, eamdem nobiscum & dicta ecclesia divinæ veritatis sententiam teneant & observent, ut fructum tam salutaris unionis non modo spiritualem sed temporalem etiam assequantur, dedimus operam pro viribus & supra sententiarum ardentiori studio una cum catholicis & principibus invigilamus ut Græcia & aliæ nationes fidelium a tyrannide & immanitate Turcorum, & aliorum infidelium liberarentur: proinde iteratis vicibus in partibus Hungariæ præsidente venerabili fratre nostro Juliano episcopo Tusculano, Cardinale S. Angeli nuncupato, sedis Apostolicæ legato maximus fidelium exercitus paratus est, qui [Deo propitio] plurimas adversus Turcos & infideles victorias assecutus extitit: ac insuper magnam classem & terrestrem exercitum transmisimus contra Turcos & infideles præfatos, cui classi dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter Cardinalis Venetiarum Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius & Apostolicæ sedis legatus præest. Cum autem Dei misericordia ac sapientia, & diligentia dictorum legatorum necnon strenuitate, & virtute catholicorum in dictis exercitibus existentium confidamus, quod ii fidelium exercitus victoriam reportabunt ad gloriam divini nominis, & fidei Christianæ incrementum; cupientes & continuo majori mentis ardore desiderantes, ut insulæ Rhodi & regni Cypri quæ ab infidelibus continuis discursionibus infestantur

Eugenii labores pro Græcis liberandis.

Palæstinam Christi cultui restituere meditatus.

tur, opportuna præsidia præbeamus, & sepulchrum Dominicum liberemus, ne diutius cum tanta Christianorum ignominia sub potestate infidelium permaneat, ut hac Dei & fidei causa, quæ cæteris rebus anteponenda est, eo libentius adjuvetur, quo fideles ipsi ex hoc dono cælestis gratiæ, uberius conspexerint se refertos, de Omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus ac nostra authoritate confisi, euntibus personaliter, & qui dilectum filium nobilem virum Avanitum, contra hostes fidei strenuum pugilem in hujusmodi sancta expeditione sequentur contra hujusmodi Turcos & infideles suis vel alienis sumptibus, vel qui aliquem bellatorem contra ipsos transmiserint, & per sex menses continuos aluerint, & substinuerint, sive pro expensis unius transmittendi per dictos menses pecunias in prædicta causa miserint baroni, comiti, marchioni, duci, principi, aut alii temporali domino, unum vel plures bellatores juxta quorumlibet facultatem transmiserint, aut alia pia & charitativa subsidia secundum ipsorum devotionem & consilium confessoris sui porrexerint cum effectu, authoritate Apostolica concedimus per præsentes, ut quilibet ipsorum, aliquem idoneum & sufficientem presbyterum in suum possit eligere confessorem, qui confessionibus personæ largientis euntis, vel mittentis, diligenter auditis, plenam omnium suorum delictorum, de quibus veraciter corde contriti & ore confessi fuerint, veniam, & remissionem impendat, etiam, si talia forent, propter quæ sedes Apostolica esset merito consulenda. Et insuper eidem confessori, ut a quibuscumque votis, peregrinationis etiam ad sepulchrum Dominicum, & quævis sanctuaria, & alia vota pro quorum exequutione pecunia sit exponenda, dummodo persona vovens ad hujusmodi prosecutionem negotii, tantum de suis pecuniis tribuat, quantum pro implementa hujusmodi votorum verisimiliter exposuisset, absolvere possit, authoritate apostolica plenam & liberam tenore præsentium concedimus facultatem: præsentibus post triennium a data præsentium computandum minime valituris. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLIV. III. non. octobris pontificatus nostri anno XIV.

Crucis militiam professuris propositæ indulgentiæ.

VIII. Christi proditores Turcis opem ferunt.

At, proh dolor! non deerant ea tempestate Christiani adeo salutis suæ immemores, ut sub Turcis merere, vel commeatos, arma, ferrum, idque genus alia iisdem fidei hostibus magna piorum offensione ac reipublicæ detrimento suppeditare studerent, quos prædecessorum Romanorum Pontificum exemplo gravissimis canonum pœnis comprimere nisus est Eugenius (a).

(a) Ib. p. 201.

Ad perpetuam rei memoriam.

Angimur & maximo dolore conficimur, quod nonnulli perditionis, & iniquitatis filii baptismatis fonte renati, & se fideles ac Christianos profitentes Christianum nomen & præcepta Ecclesiæ contemnentes, eorumque salutis immemores, accipiunt a Turcis, & aliis infidelibus stipendia, & una cum ipsis infidelibus militant contra Christi crucem & fidem catholicam partesque Christianorum, abjecta omni erga Deum reverentia, molestant atque perturbant: nonnulli vero Turcis & infidelibus præfatis arma, ferrum, victualia, & alia subsidiorum genera subministrant, in magnam Christiani nominis ignominiam & animarum suarum perniciem, atque perpetuum interitum. Nos vero, qui ex debito pastoralis officii nobis injuncti pro liberandis Græcis & aliis catholicis, qui nostris temporibus, Dei clementia, ritum Romanæ ecclesiæ assumpserunt, & nobiscum & dicta ecclesia juxta sanctorum patrum institutiones & evangelicam veritatem, & in fide, quam semper tenuit, prædicavit, & docuit Romana ecclesia uniti sunt; ut non modo spiritualem, sed etiam temporalem fructum ex hujusmodi sancta unione consequantur, omnesque nostras cogitationes, omnesque conatus contulimus, tam per terrestrem exercitum quam per maximam classem maritimam: cumque ad tam salutarem expeditionem, & communem fidei catholicæ utilitatem, & ampliandam religionem Christianam, Deo omnipotenti sancta nobis consilia subministrante, semper ardentiores essemus; tam detestabiles ac nefarios aliquorum Christianorum excessus, tantamque eorum perversitatem & intolerabilem injuriam, quam ipsi Deo, fidei catholicæ, nobis & ecclesiæ, immo etiam sibi ipsis inferunt tolerare sine Dei offensa minime valentes; quinimmo hujusmodi tam scelestas operationes execrantes, ac existimantes quod in iis casibus severitas justitiæ potius clementia quam severitas appellanda est, felicis recordationis Nicolai Papæ IV. & nonnullorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes qui cunctos Christicolas Turcis & aliis infidelibus personaliter subsidium præbentes ac deferentes ipsis arma, equos, ferrum, leguamina, victualia & alia quæcumque mercimonia, in nonnullas pœnas & sententias incidere statuerunt, tenore præsentium statuimus, constituimus, ac decernimus, ut nullus in subsidium ipsorum Turcorum, & infidelium, contra & adversus Christianos, & præsertim contra civitates, terras, castra & loca fidelium, personaliter assedere, vel alias auxilium, vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumat, &c. Gravissimas iis irrogat pœnas, devincitque anathemate, cujus religione a nemine, quam a Romano Pontifice, nisi in extremo mortis discrimine exolvi possint; notat infamia, mulctat hereditaria successione, bona præ-

Promulgatæ in eos censuræ.

dæ & corpora servituti exponit, easque & alias pœnas in ecclesiis diebus festis promulgari jubet ad omnes earum terrore a nefario scelere removendos. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno &c. MCCCCXLIV. nonis octobris pontificatus nostri anno* XIV.

IX.
Genuenses Amuratem in Europam trajicere patiuntur.

Hæc aliaque Pontifex Christianæ rei consulturus decernebat in urbe, cum perlatum est Wladislao Amuratem ingentibus Turcarum copiis succinctum ex Asia trajecisse, sive dissimulantibus Genuensibus mercede corruptis, sive cum commeatus comparandi causa e sua statione recessissent, iis inscii occasione hostis usus esset, de quibus hæc Marinus Barletius (a): *Cum Amurathi Græcorum & suorum etiam, qui in Europa manebant, fides suspecta esset, exercitum ex Asiatico milite comparaverat, sed quia classis Romana Philippique freti traiiciendi spem abstulerat, dein inops animi trepidabat magisque consulebat donec Christiani quidam [si vera est fama] ea Othomannum cura exolvere, polliciti navibus suis accepta mercede copias in Europam transportare. Sicque in angusta quodam loco, quod inter Propontidem & Euxinum pelagus spatii interjacet Europam ab Asia discriminans Asianus transvectus est aureo nummo a singulis vectore tradito. Centum millia fuisse ferunt.* Eadem ab Ænea (b) Sylvio referuntur de aliquibus Genuensibus.

(a) *Marin. Barlet. l. 2. de reb. gestis Scand.*

Nefanda proditio.

(b) *Æn. Sylv. Europ. c. 5.*

Non deterruit a suscepto consilio Wladislaum Amuratis adventus; castraque Christiani ad Varnam oppidum posuerant, cum adesse innumeras hostium copias nunciatum est. Wladislao ac Juliano Cardinali, ne circumvenirentur a barbaris, munitum montanumque locum petendum videbatur: at reluctatus est Huniades regii exercitus præcipuus dux, ejusque sententia, ut gravissima vicit, pugnandam cum hoste esse. Ut vero Christianorum res, Deo ita permittente, tristes atque exitiales exitus habuerint, ex Ænea Sylvio (c) præstat audire, qui cum in Friderici Cæsaris aula ea tempestate ageret, quæ gerebantur apprime scire potuit: *Itom*, inquit, *est feracibus in pugnam animis. Superat acies nostra Turcas in fugam vertit, quamplurimis prima impetu prostratis. Percolit ea res magna metu Amuratem nihil tale verentem: fugisset protinus prodita exercitu, nisi circumstantes satrapæ, comprehensa ejus equi fræna, ignaviam ejus increpassent, fugientique comminati necem fuissent. Perstitit ergo vel invitus, jussisque fortissimis arma sumere prælium instauravit.*

Huniades pugnæ infelicis auctor.

(c) *Æn. Sylv. Europ. c. 5. Monstrel. vol. 3. in princ. hoc an. Munfal. hist. l. 14. Phrant. l. 2. c. 18. Bonfin. dec. 3. l. 6. & alii.*

Turcarum prima acia certaminis impetu prostrata.

Amurates dum fugam cogitat a satrapis tentus.

Fabulantur nonnulli tunc Amuratem in eo discrimine Christum imploratse, ut suorum perfidiam, qui inducias infregerant vindicaret; inter quos etiam Joannes Leunclavius (d) hæc pro suspecto figmento monumentis mandavit: *Commemorant posteate Murate certum aliquod a Vladislao Rege pacis inviolabiliter observandæ documentum, prafano quorumdam consilia traditam ei fuisse hostiam ecclesiastico ritu consecratam, ne scilicet ullo modo de fide voluntateque Regis accepta tam augusto pignore dubitaret: postea vero perturbatis induciis, cum ad arma deducta res esset, ac prælio Varnensi cæsis in utroque cornu Muratais in extremo res Turcarum discrimine verferentur, Muratem e sinu prolata Christianorum hostia, & erectis ad cælum oculis, in huiusmodi quadam præruppisse verba. Christe, si Deus es, ut Christiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui te mihi dedere pignori nihiloque minus adeo religiose sanctam pacem per summum scelus violarunt; quibus in hunc modum ab ipso prolatis, ita scilicet evenerint, quæ tam ab hostibus, quam a nostris recitantur; Philippus tamen Callimachus, hanc rem tam secreta referre videtur actam, nihil ut certi de tradita tali pignore vulgo constaret.* Hæc omnino ab Wladislai pietate & magnanimitate adeo sunt aliena, ut turpe fuerit id suspicari: immo Bonfinius (e) petitam a Turcis Eucharistiam, sed negatam, quod nefas esset arcana mysteria infidelibus prodere, narrat disertissime. Pergit Æneas Sylvius.

(d) *Leoncl. in pandectis.*

Inanis fabula de Eucharistia pro pignore data.

(e) *Bonfin. dec. 3. l. 6.*

Pugnatum est summa contentione pluribus horis nunc Christianis, nunc Turcis propinquari victoria sese præbente: Cadebant hinc atque inde quamplurimi: plures ex Turcis, quorum corpora parum tecta facile sagittæ ensesque penetrabant. Postremo tum novus in hora hostes succedere & sauciorum loca integri occupabant. Non tam virtute quam numero superati Hungari paulatim referre pedem cœpere. Tum Vladislaus cum globo suorum quos erga se non minus fortes quam fidos habuit ex Polonia, ut hostes ex acie victores diverteret, Christianisque animum redderet, in tumulum, quem teneri ab Amurate diximus, circumjectasque undique currus impetum fecit. Ibi nova pugna commissa: novus injectus Amurati pavor: trepidatum totis castris, nec etiam consistendi animus aderat: quod si Huniadi par animus ac Regi fuisset & arridenti fortunæ dedisset manus, haud dubium quin ea dies & Amurati vitam & posteris ejus imperium Græciæ abstulisset: verum ipse ut primum cedere Christiana signa conspexit, cum millibus Hungariæ ac Valachiæ ex acie se subtraxit, atque insalutato Rege, nutante adhuc victoria, fugam arripuit: fortasse rei militaris perito nulla in pugna salus visa, & salvare aliquos quam perire omnes maluit. Poloni acceptam eo prælio cladem Huniadis vecordiæ atque ignaviæ tradiderunt: ipse sua consilia spreta conquestus est.

Vladislai Regis in Amuratem acerrima impressio.

Aufugit Huniades ancipiti adhuc victoria.

Jactatos quidem eos fuisse de Huniade ser-

fermones meminit Marinus Barletius; verum Hungaros, qui ex ea clade confugere in Epirum ad Scanderbegum, retulere Huniadem fudisse Asiæ & Europæ bassas, dumque eos insequebatur, Wladislaum non expectato Huniade militaris gloriæ cupidine accensum janissarorum munitissima castra adortum esse, inque ipso pugnæ ardore trucidatum: Quod confirmat Musulmanæ scriptor historiæ cum ait: (a) *Postquam Christiani hæc ita gesta vidissent, rem omnem Janco*, id est Joanni Huniadi, *nuntiarunt. Is nullo modo propterea territus, exercitum suum minime dissipari passus est, cum diceret, non Regis se causa venisse, sed uti pro lege religioneque sua Christiana pugnarent: atque hoc modo Christianos suos in officio retinens, non a fuga dumtaxat infame revocavit, sed etiam his tertio gravissimo barbaros invasit impetu. Ad extremum tamen acies hostiles redintegratas & multiplicatas cernens, fugam arripuit, ideoque Christianorum etiam exercitus ab hoste superatus oculos in unam fugam dirigere cœpit: Turci vero Christianos fugientes undique persecuti sunt, & in fuga cædendo gravissimis affecere cladibus.*

(a) *Hist. Musul. Turc. l. 14. Leuncl. interprete.*

Huniades a calumnia vindicatus.

His addit Barletius, de quo supra memoratum est: *Hungarorum exercitum fusum deletumque Scanderbega adhuc in Mysiæ finibus degenti nuntiatum est. Dolore pene confectus, multaque diu volvens animo, jam conversis signis abire constituit: ne tamen inultus ex omni parte foret dolo, & Georgii perfidiam aliqua ulcisceretur re mox infesto exercitu despoticum & hostilem agrum irrumpens, lateque depopulatus, omnia igni ferroque absumpsit. Revertenti in Epirum passim Hungari, ac Poloni, qui ex ea superfuerant clade, ut quosque fuga fortunaque sua contulerat, occurrebant.*

Confirmat etiam Franciscus Philelphus (b) juvenili audacia Wladislai victoriam e Christianorum manibus excidisse: *De Amorato*, inquit, *Cyrecis filio, quid attinet meminisse? Quanta clade affectus est apud Barnam? Nonne per id temporis actum fuisset & de Amorata & de omni Turcorum tetra erubescendaque tyrannide si Voladislaus Rex adolescens animosus magis quam callidus unius Joannis Vayvodæ consilium sequi, quam juvenili temeritati obsequi maluisset.* Quibus consentanea Turcogræciæ author scribit: cæsis Europæo & Asiatico exercitibus, Amuratem tentasse fugam, sed a janissaris retentum; Hieronymus vero Beck in annalibus Turcicis atque ex eo Joannes Leunclavius hæc ita referunt: *Rex Hungarus ab uno latere pugnabat, ab altero Michael cognomento Niger, & tanto quidem impetu Muratis invasere copias, ut hostium utrumque cornu in fugam propellerent; atque in hoc conflictu Beglerbegbus Anatoliæ cæsus fuit; solus adhuc Murates cum agmine suo stabat immotus, cæterisque ab utroque latere prostratis aut fuga dilapsis, &c.* Interjectis nonnullis, quibus significat Amuratem in extremum discrimen adductum Mahometis & aliorum impiorum Alcorani sectatorum manes atque in iis dæmonum opem implorasse, subjicit: *Rex nempe Hungariæ immodica ferocientis animi temeritate impulsus in medios Turcos equum adegit, & summa cum nisu Muratis ipsius caput petiit: dum in hunc modum furibundus progreditur, casu quodam accidit ut equus regius ad terram prolaberetur: tunc quidam e peditum numero & alius ex ordine gnuissarorum eo qui tendinet incidens Rege humi prostrato Cheserbegus Regi caput amputat.* Et infra. *Ubi hoc factum hasta in altum sublata clamari cœptum, Regis hoc caput esse: tum Turci, qui prius fugæ se dederant, hoc audito clamore reflexis equis rursus ad Muratem confluxerunt, qua re a Christianis animadversa cum reliquis eorum copiis Jancus in fugam se conjecit.* Hæc Annales Turcici: sed ad Æneam Sylvium revertamur.

(b) *Philelph. l. 19. ep. ad Lud. Fuscar.*

Fusi initio Turcæ.

Dæmonum auxilium implorata ab Amurate.

Vuladislai Regis audacia.

Eo cæso Turcæ prælium redintegrant.

Voladislaus sua sorti dimissus, dum fortiter circa munimenta hostium pugnat, equo dejectus obtruncatus est: caput ejus hastæ infixum per Græciam atque Asiam in signum victoriæ populis ostentatum. Poloni ad unum cæsi omnes, direpta castra & quæ munitiones curruum tuebantur: necati episcopi, & proceres Hungariæ, qui aderant, eadem calamitate oppressi: Julianus Cardinalis dum fugit amisso prælio, cum jam hostes evasisset, Hungarorum perfidiam evadere non potuit: potum equo dantem apud stagnum forte repertum latrunculi quidam novere, & arbitrati pecuniam apud eum esse, dejectum equo necaverunt, & ablatis vestimentis nudum cadaver feris ac volucribus dimisere. Hic exitus viri fuit magni certe & admirabilis, in quo nescias doctrina major an eloquentia fuerit: grata hominis præsentia: blandi mores: vita in omni ætate nitida; religionis zelus, qui omnia pro Christo & mortem ipsam vere suaserit. Huniadem, ut ante diximus, fugientem despotus Serviæ cepit. Poloni Regem suum jam peracto bello pluribus annis vivere crediderunt, captum non interfectum arbitrati. Cardinalis Venetiarum, ejus culpa cladis magna in parte imputata est, qui neque fretum, uti par fuerat, custodivit, neque transvectos hostes Christianis ducibus [quod secundum fuerat ejus officium] nunciavit. De numero cæsorum minime constat: illud exploratum est longe plures ex Turcarum acie cecidisse: cæterum pro numero copiarum longe majus damnum Christianis illatum. Victor Amurates neque fugientes hostes insecutus

Vuladislaus Rex obtruncatus.

Poloni ad unum cæsi.

Julianus Card. ab Hungaria latronibus occisus.

Huniades a despota Serviæ retentus.

Pontificis nepotis imperitiæ clades adscripta.

Vicit Amurathes victis similis.

ust neque gloriabundus inter suos magnifica verba jactavit, neque, ut ante assueverat, hilarem vultum ostendit, interrogatus quare tristior esset, & cur non, victis hostibus, exultaret: Nollem, inquit, hoc modo sæpius vincere; jubensque vasa colligi, copias, quæ superfuerant, domum remisit.

X. De eodem prælio decima novembris die commisso meminit Eugenius in publicis literis (a) anno insequenti vet. idus Julii exaratis, cum Hungari bellum instaurare cuperent, quibus de Juliano Cardinale Cæsarino vivusne an vita functus esset, etiam tum exploratum se habere non potuisse scribit: sed interemptum fuisse postea constitit. Sane qui tantæ cladis culpam in ipsum conjiciunt, quod Wladislaum ad redintegrandam in Turcas expeditionem pellexerit, inique admodum de eo sentiunt: immo plurimum commendandus est, quod in ea re Sedis Apostolicæ partes egregie exegerit, Rege in Christiani nominis hostes infensissimos concitato, cum læsa parte Christianæ reipublicæ universa lædi censeatur; necnon Apostolicæ literæ supra a nobis allatæ doceant nefas esse sacramenta in ejusmodi rebus inconsulto Romano Pontifice nuncupare, nec sapientis viri sit consilia ex eventibus judicare.

(a) Lib. 23. p. 186.

An jure accusetur Card. Julianus.

Longe felicius quam Hungaris cesserunt res Rhodiis equitibus oppugnatis ab Ægyptiis: quibus etiam non defuit Eugenius; acceptis enim a Joanne e Lastico, qui supremum in eodem equestri ordine magistratum gerebat literis, Saracenos Ægyptios Babyloniosque in eos classem parare, Equites omnes Rhodum infra trimestre se conferre jussit: (b) permisit (c) tamen ut illi, qui tractandis armis minus idonei viderentur, domi remanere possent, modo eam pecuniæ vim subsidiariam conferrent, quam duo delecti eam ob causam præceptores ordinis imperarent.

Infestat Rhodios Ægyptius.

(b) Lib. 22. pag. 75. 77. (c) Ead. p. 77.

Universis & singulis bajulivis, prioribus, castellano Empostæ, præceptoribus, capitularibus, & aliis præceptoribus, & fratribus ordinis S. Joannis Jerosolymitani salutem, &c.

Cum, dilecti filii magistri, & conventus hospitalis S. Joannis Jerosolymitani nobis per nuntios proprios per hos dies nuntiare curaverint, perfidos Christi hostes Saracenos Soldano Babyloniæ subjectos ingentem parare classem, & alios, quantos potest facere apparatus animo & intentione Insulam Rhodi & alia religionis vestræ loca invadendi; & nos, qui defensionem ipsius insulæ & locorum libenter pro posse curam suscipimus, classis nostræ, quam adversus Turcos parare faciebamus, expeditionem accelerari curemus, quo possit ipsa classis utrique necessitati, prout opportunum fuerit, satisfacere; cupientes huic tantæ rerum uno tempore simul incumbentium necessitati quibuscumque modis possibilibus subvenire, decrevimus eos omnes, qui honorem & emolumenta ab ordinis vestri religione reportant ad tam honesta tamque debita onera convocare. Quare vobis omnibus & singulis præceptoribus in tota Italia constitutis, sive vestris locumtenentibus, quibus per dictam Italiam cura principalior est commissa præsentium tenore mandamus, quatenus omnes præceptores & fratres vestris singulorum Prioratibus subjectorum, qui bello ac militiæ idonei videantur, concessa tamen prius per vos illis, qui ire debebunt licentia, suas præceptorias arrendandi ad tres annos, pecunia anticipata juxta ritum & consuetudinem religionis prædictæ; eos præsertim, qui facultatibus aliis prædicti sint, & Rhodum petere, & per certum tempus ad religionis obsequia, sine communis thesauri gravamine, ibidem commorari possint, cogere visis præsentibus debeatis.

Equites religiosos Rhodum properare jubet.

Illos autem ex prædictis præceptoribus, & fratribus, qui non viderentur armorum & belli exercitio satis idonei, & facultatibus fulciti cogatis ad solvendum extraordinarium ultra solitas & ordinarias impositiones dictæ religionis, tantum, quantum discretionibus vestris, & duorum proborum præceptorum benesolventium vobiscum assumendorum, visum fuerit oportere. Qua in re magnam debebitis diligentiam adhibere, ut nullus amicitiæ respectus, nulla sub excommunicationis pœna obstet corruptela, quominus prædicta debitam & votivam habeant executionem; quia licet omni tempore, debitores sitis ordini vestro & religioni cum fidei & integritatis puritate servire; hoc tamen tempore hoc in casu id ipsum majori quodam affectione & attentione tenemini adimplere. Atque ut hi, qui parere noluerint, saltem pœnæ formidine ab ipso parendi defectu retrahantur, vobis prioribus antedictis, quatenus præmissa adimplere auctoritate nostra curetis duximus committendum, atque ipsis præceptoribus, ut vobis obedire teneantur sub eadem excommunicationis forma ac privationis officiorum & beneficiorum habitorum & imposterum habendorum pœna, harum serie præcipimus & mandamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLIV. id. aprilis anno XIV.

Sumptus distributa æque portione conferre.

Iis opem parat Eugenius.

Eadem mandata, ut in regesto subditur (d), data sunt cunctis ipsius religiosæ militiæ in Galliis, Germania, Anglia, & Hispania præfectis. Ne vero plus æquo gravarentur, a persolvenda ea auri vi, quam Regi Aragonum pro paranda in Turcas classe concesserat, exemit (e). Denique Joanni e Lastico, de quo paulo ante memoravi, solemnis equitum cœtus Rhodi celebrandi potestatem fecit (f).

(d) Ead. p. 77.

(e) Ead. p. 213.

(f) Ibid. p. 78.

Sa-

Rhodius ager vastatus ab Ægyptiis. Urbs obsessa.

Saraceni porro meditatam de subigenda Rhodo expeditionem aggressi, excensione in insulam facta, agros vastarunt, obviis quibusque igni ferroque absumptis: urbem obsidione cinxere, eamque pluribus hostilibus impressionibus tentarunt: sed equitum virtute fortiter excepti propulsatique recedere non sine dedecore & damno compulsi sunt. Hæc pluribus Jacobus Bosius (a) in sua historia Rhodiana, & ex literis Apostolicis confirmantur. Ex quibus etiam illud perspicuum est, Eugenium ad reprimendos Christiani nominis hostes, qui ex accepta clade odio iraque efferati Rhodum se iterum bello petituros soloque æquaturos comminabantur, ingentem classem instruere & parare adorsum esse, hæc enim posterorum memoriæ tradi voluit (b).

(a) Bos. to. 1. lib. 6.

(b) Lib. 22. pag. 223.

Ad perpetuam rei memoriam.

Magnis laboribus se tutati Rhodii.

*Accidit quod impetus dictorum Saracenorum fuit multo major periculosiorque, quam ante ipsorum adventum fama prævia timebatur, cum dictæ gentis perfidæ classis potentissima adveniens, & ipsa gens impia in terram descendens, tales tantosque fecerit impetus, ut nisi fratres ipsius religionis divino protegente præsidio sese maximis cum expensis, maximisque cum laboribus adjuvissent, periculum fuit manifestum perdendi Rhodum & ejus insulam cum omnibus, quæ religio illa longo jam tempore tenuit in partibus orientis, unde privatus fuisset populus Christianus maxima firmissimaque præsidia adversus Christi hostes, quibus patefactus remansisset aditus ad reliquas Christianorum partes usque in Italiam invadendas. Quamquam vero dicti Saraceni a religiosis S. Joannis Jerosolymitani, divina favente clementia, fuerint tunc repulsi; non tamen ideo cessat suspicio, sed certis fide dignis habetur auctoribus, eosdem Christi hostes majorem potentioremque prima illa classem continuo parare, cum qua prædicant & præsumunt Rhodum iterata universam ad solum usque prosternere. Quamobrem nos tantis malis obviare volentes, constituimus & jam cœpimus ingentem parare classem ad Rhodi defensionem * adjectis barbaris vere proximo transmittendam: ad quam parandam fortioremque & munitiorem faciendam classem jussimus sicut decet, religiosos omnes præfati ordinis S. Joannis Jerosolymitani aut personaliter venire, aut galeas aliaque navigia mittere, aut necessariis expensis taliter contribuere, quod nullus eorum a possibili onere eximatur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ incarnationis MCCCCXLIV. IV. kal. decembris pontificatus nostri anno XIV.*

Propulsant Saracenos.

* adversus barbaros.

XI. Corsica in pontificiam clientelam reversa.

Hæc pro tuenda adversus Ægyptios Turcasque re Christiana studiose Eugenius agebat: nec tamen ditioni Romanæ ecclesiæ opportune consulere prætermisit. Venerat vel redierat potius in sedis Apostolicæ fidem ac potestatem Corsica ejusdem ecclesiæ fiduciaria, quæ diu sub quorundam tyrannidis jugo ingemuerat; quo excusso nonnulli insulæ proceres id literis & nuntiorum opera significarunt Pontifici, qui ad regendos insulanos continendosque in officio Monaldum Paradisum illuc legavit (c), ipsisque Corsis apostolico pro imperio præcepit, ut ei parerent.

(c) Ibid. pag. 205.

Universis & singulis Christifidelibus utriusque sexus, præcipue insulæ nostræ Corsicæ ecclesiasticis secularibus & regularibus ordinum quorumcumque, atque laicalibus exemptis, & non exemptis cujuscumque etiam dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, nobilitatis, vel præeminentiæ fuerint communiter & divisim salutem, &c.

Nuper cum post multiplices afflictiones insulæ nostræ Corsicæ, ad nos & præfatam ecclesiam (Romanam scilicet) *in temporalibus nullo medio pertinentis, ejusque habitatorum & incolarum per illos qui dictam insulam multis annis tyrannice occuparant, quidam ex magnatibus & potentioribus ipsius insulæ, divina gratia illustrati sunt, nobisque suis literis & nuntiis strictissime significarunt insulæ ejusdem ab occupantium manibus liberationem ac sub felici nostra & dictæ ecclesiæ gubernatione reductionem requirentes; nos, ne insula ipsa ac terræ & castra in ea existentia illorumque habitatores & incolæ per tyrannos, amplius opprimerentur & gravarentur, sed in sinu gratiæ ac protectionis & defensionis nostræ sub dulcedine ejusdem ecclesiæ ab eis adversitatum exemptis anfractibus quiescere possent, dilectum filium Monaldum de Paradisis de Interamna legum doctorem commissarium nostrum cum mandatis plenissimis ad ipsam insulam transmisimus, ut illam ac habitatores & incolas præfatos ad nos & dictam ecclesiam revertentes nostro & illius nomine in sinum ipsum clementer reciperet, protegeret & defenderet ac benigne tractaret, omniaque quæque & singula alia faceret, quæ ad honorem & commodum Ecclesiæ ac prosperum & tranquillum statum utilitatemque insulæ ac illius terrarum & castrorum prædictorum utilia vel necessaria videbantur, &c.* (Corsis repetita imperia intentatis censurarum pœnis aliisque ut Monaldo pareant, atque illi arces tradant.) *Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ incarnationis MCCCCXLIV. XII. kal. novembris anno XIV.* Proximo vero anno Eugenius præfecit eidem insulæ Jacobum episcopum Potentinum, de quo hæc in diplomate ad ipsum dato (d) contenta: *Cum te*, inquit, *ad insulam Corsicæ ejusque civitates, terras & loca gubernatorem in temporalibus generalem de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis angelum destinemus, &c.*

Missus ab Eugenio in insulam præfectus

Arcium imperium illi tradi jussum.

(d) Lib. 23. pag. 94.

Re-

XII. Piceni obsecuti Eugenio.

Rediere etiam plures populi ad officiom, antequam enim Rex Alfonsus signa Piceno inferret, ex fœdere eam Eugenio pacto, Picentes positis odiis in ecclesiæ Romanæ sinam se contulere, ac Franciscus Sfortia turbarum author, cum Pontifice concordiam iniit (a), opera præcipue Ludovici (b) tit. S. Laurentii in Damaso presbyteri Cardinalis: ad cujus pactiones firmandas perficiendasque Pontifex Nicolaum episcopum Recinetensem adhibuit (c). Inter cæteras hujus fœderis leges Franciscus Sfortia restituto Romanæ ecclesiæ Piceni imperio marchio ejusdem provinciæ creatus est: sed ab ejus potestate exempti (d) Auximani, qui semper in Pontificis fide, damnata sociorum defectione, perstiterant; quos propterea Eugenius pluribus prærogativis, atque hoc elogio ornavit (e).

(a) Lib. 22. pag. 288.
(b) Lib. 13. pag. 42. & lib. 22. super pag. 288.
(c) Ibid.
Picenæ præfectura Sfortiæ demandata.
(d) Lib. 22. pag. 209.
(e) Ibid.
Auximanorum elogium.

Eugenius, &c. Hæc est civitas, quæ filios benedictionis & gratiæ generat, quæ gratitudinis & obedientiæ producit alumnos, & in qua semper erga ecclesiam supradictam fidei constantia viguit, claruit devotionis integritas, splenduit reverentiæ plenitudo. Hæc est profecto columna fidelitatis immobilis supra firmam petram fidei constituta, quæ nullatenus etiam proximis bellorum turbinibus concuti potuit. Hæc est civitas, quæ ipsi ecclesiæ viriliter & constanter in necessitatibus adstitit, personarum pericula, damna rerum, & laborum non evitaur: cujus prompto & potenti auxilio plerumque terras sibi subjectas regit dirigitque, ipsarum compescit excessus, ausus temerarios reprimit, illicitos motus refrenat, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV. XVII. Kal. decembris pontificatus nostri anno XIV.

Sanxit etiam fœdus insequenti anno Eugenius cum Sfortiæ socero Philippo duce Mediolanensi, qui in primis se obstrinxit hostibus Ecclesiæ nulla daturum auxilia, immo ad revocandam in Pontificis fidem Bononiam vires se cum eo conjuncturum. Pontifex vero spopondit Philippi se ditionem non vexaturum bello, neque cum ipsius hostibus consensurum: denique Philippum in clientelam apostolicam susceptum iri: qua de re publica documenta (f) confecta.

Initum inter Eugenium & Mediolanensem fœdus.

(f) Extant apud Eug. lib. 26. ep. cur. pag. 44. & bullar. divers. pag. 102.
Promissæ Eugenio auxilia ad recuperandam Bononiam &c.

Ad perpetuam rei memoriam.

Primo promittit dux tanquam devotus filius noster & sanctæ Romanæ ecclesiæ pro se, recommendatis vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocumque nomine censeantur, gentibus armigeris, ac terris suis, non offendere per rectum vel indirectum, palam vel occulte, per se vel alium, statum nostrum & Romanæ ecclesiæ aliquo quovis modo vel colore quæsito: neque præstabit auxilium, consilium, vel favorem quoquomodo offendentibus, vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus nos, aut statum Ecclesiæ præfatæ. Item promittit præfatus dux quod juvabit nos cum potentia sua & gentibus armorum ad recuperationem civitatis nostræ Bononiæ & quarumcumque aliarum terrarum, quæ ad ecclesiam prædictam spectarent, & quæ nobis viderentur esse acquirendæ vel recuperandæ. Item promittit dux præfatus ad requisitionem nostram facere realiter, & cum effectu contra quamcumque, seu quascumque personas & communitates vel potentias, & habebit amicos pro amicis, & inimicos pro inimicis: & quod nos juvabit cum gentibus armorum, statu, potentia, & omnibus viribus suis pro conservatione status nostri temporalis; excepto charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum &c. Rege illustri, cum quo, cum ipse dux nonnullas intelligentias & conventiones habeat, non vult quod ob has nobiscum conventiones illis quovismodo derogetur vel derogatum esse intelligatur; salvo quod, si ipse Rex inciperet offendere nos & ecclesiam Romanam; tunc & eo casu promittit præfatus dux facere contra serenitatem suam ad requisitionem nostram cum gentibus ac in omnibus & per omnia, ut supra dictum est.

Versa vice nos tanquam Jesu Christi vicarius promittemus pro nobis & Ecclesia ac vicariis recommendatis, vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocunque nomine censeantur, gentibus armigeris ac terris nostris & Ecclesiæ non offendere, nec offendi facere, nec permittere per rectum vel indirectum, palam vel occulte, per nos, vel per alium statum præfati ducis quovis modo vel colore quæsito; immo habebimus ipsum in præcipuum filium, atque eum tractabemus, tractarique permittemus & faciemus ab omnibus nostris prædictis, ut supra, ea affectione & charitate, qua decet bonum patrem tractare bonum filium, ac fidelem servitorem suum & Ecclesiæ & Catholicorum principem Christianum; neque præstabimus, neque præstari faciemus, neque permittemus per nostros, ut supra, auxilium, consilium, vel favorem quoquomodo offendentibus, vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus statum præfati ducis; Et eo casu, quo contingeret aliquem ex prædictis vicariis recommendatis, &c. ut supra facere contra præfatum ducem, cum persona, statu, & facultatibus nostris fecimus contra illos tales realiter & cum effectu, tanquam contra rebelles nostros & Ecclesiæ Romanæ, quo ad terras & loca, quæ præfati tenent nomine nostro, & Ecclesiæ prædictæ. Item promittimus quod non dabimus auxilium, consilium, vel favorem per rectum vel indirectum, palam vel occulte, alicui volenti facere contra præfatum Regem Aragonum, &c. ipso Rege ad-

Quæ promissa ab Eug.

Mediolanensis dux & principatus ab Eugenio in clientelam acceptus.

adversus nos & statum nostrum non faciente contra debitum suum. Item suscipimus præfatum ducem & statum suum in nostram protectionem, promittimusque tractare & habere res & bona ipsius ducis tanquam Catholici principis, ac boni & dilecti filii nostri & Ecclesiæ Romanæ. Item promittimus si contingat nos facere pacem, treugam, intelligentiam, vel conventionem aliquam, in ea includere ipsum ducem tanquam receptum in protectionem nostram. Item conventum est inter nos & ipsum ducem, quod eo casu, quo aliquando contingeret aliquem ex prædictis vicariis, officialibus vel recommendatis, &c. ut supra dictum est, ab ipso duce offendi; tunc non teneamur facere contra illum taliter offensum & se defendentem vigore capitali superioris, sed stare indifferenter; nec propterea intelligatur alicui istorum casuum, nec per nos, nec per præfatam ducem taliter offendentem, ut supra, esse contrafactum in aliqua parte hujus intelligentiæ, vel capitulis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum IV. non. maii MCCCCXLIV. anno XV.

XIII. Gallorum opem sibi conciliat Eugenius.

Confirmatus his fœderibus Eugenius, Ecclesiæ hostibus fræna injecturus, cum eum vetera Gallorum in Sedem Apostolicam studia non laterent, ut qui laboranti Ecclesiæ opem ferre consuevissent, Ludovicum Caroli VII. Regis Francorum majorem natu filium S. R. E. signiferum renuntiavit; qua de re hoc ad ipsum diploma datum (a).

(a) Lib. 14. pag. 44.

Dilecto filio nobili viro Ludovico Delfino Viennensi & charissimo in Christo filii nostri Caroli Francorum Regis illustris primogenito nostro & Romanæ Ecclesiæ confaloneria salutem.

Delphin. creatur Rom. ecclesiæ signifer.

Cum proximis diebus te nostrum & Romanæ Ecclesiæ confalonerium fecerimus & deputaverimus cum prærogativis & emolumentis, honoribus & oneribus consuetis, sicut in bullis super inde confectis latius apparet, volentes ut statum tuum decentius tenere possis, ac sperantes quod excellentia tua pro statu prædicto augendo & tuendo & amplificando & se promptiorem ac magis animatum reddet, quo illam ac nos amplioribus beneficiis ac emolumentis prosequemur; tibi de pecuniis, introitibus & proventibus cameræ apostolicæ singulis annis, durante hujusmodi officio confaloneriatus, quindecim millia florenorum auri de camera assignamus, & responderi volumus, cujus quidem summæ partem dimidiam tibi seu procuratori tuo ad hoc sufficiens mandatum habenti jus kal. novembris proxime futuro, & alia dimidia in festo resurrectionis domini nostri Jesu Christi immediate sequentis persolvi volumus, & tenore præsentium declaramus, mandantes dilectis filiis camerario, thesaurario, depositario, ac omnibus & singulis officialibus seu eorum loca tenentibus, pro tempore ad introitus præfatæ cameræ deputatis seu deputandis, quatenus tibi, seu procuratori tuo temporibus declaratis dictas pecuniarum quantitates solvere & integre satisfacere debeant & teneantur realiter & cum effectu, omni conditione, cavillatione, & dilatione cessantibus. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum, &c. MCCCCXLIV. XVI. kal. septembris pontificatus nostri anno XIV.

Stipendium ei attributum.

Bellum movet Basileensibus Ludovicus.

Is Ludovicus ejus nominis XI. Gallicum postea sceptrum tenuit: quem hoc anno educta in Basileensem agrum Gallica militia Basileensibus maximum intulisse terrorem refert Æneas Sylvius (b), additque alio loco (c) Helvetios ea fœdere sociæ civitati juventutis suæ florem ad quatuor millia militum auxilio submisisse: quod cum animadvertisset Delphinus medium se inter Basileam ac Helvetios opposuisse cum triginta equitum millibus, consertoque prælio Helvetios ad internecionem cæsos, sed non sine victorum strage ad quos per medias hastas, accepta vulnera ulturi, penetrabant. Eadem refert Nauclerus (d) adjungitque scripsisse Italos authores, Delphinum ab Eugenio ad dissolvendum Basileense conventiculum concitatum fuisse: sed demum post plura cum Basileensibus & Germanis habita colloquia in Gallias se recepisse. De ejusmodi Ludovici expeditione fusisque Helvetiis ac Basileensibus meminit Monstreletus (e). Laudatque eumdem de hujusmodi expeditione in schismaticos Franciscus Philelphus in literis ad ipsum Ludovicum datis (f): *Justissime*, inquit, *arma sumens adversus Germanos, Helvetios es adortus tanta vi tantoque impetu, tanto rerum omnium & apparatu & ordine, ut si maluisses severitate in delinquentes, quam lenitate uti, atque minorem dementiæ pœnam tibi daturi fuissent, quam olim Cæsari luerant.*

(b) Æn. Sylv. ep. 87.

(c) Id. hist. de Europ. c. 42. & Monstrel. vol. 3. in princ.

Cruenta victoria de Helvetiis potitus.

(d) Naucl. vol. 2. gener. 49.

Conventiculum Novarorum oppugnat.

(e) Monstrel. ubi sup.

(f) Philelph. l. 17.

Nurembergenses conventus indicti ad dissolvendum schisma.

Inter hæc conventus Nurembergæ ab Friderico ad dissolvendum schisma indictus actus est, de quo hæc breviter Æneas Sylvius (g), qui adfuit: *In factis Ecclesiæ nulla adhuc est recepta conclusio, sunt hic quatuor electores Moguntinus, Treverensis, dux Saxoniæ, & marchio Brandeburgensis, Palatinus propter Armeniacos indultum habet ne veniat tueaturque patriam: Coloniensis archiepiscopus in obsidione Anfusiensium occupatus venire hucusque non potuit; sed nunc per oratores Regis factis inductis venturus dicitur. Sunt hic amborum partium oratores & quisque suam rem tuetur. Episcopus Virdunensis ex parte ducis Burgundiæ huc venit magnopereque suadere nititur, ut majestas regia cum tota natione pro Papa Eugenio se declaret: qui hodie coram toto cœtu magnam orationem habuit, &c. ex Nuremberga anno MCDXLIV.*

(g) Ead. ep.

Urget Burgundus Germanos ut Eugenium colant.

XIV.

Hærebat adhuc Basileæ schismaticorum Amedeo antipapa præside conciliabulum: cum-

Antipapæ Polonus schismate illaqueare tentat.

cumque accepisset Eugenius non deesse nonnullos eorum subornatos præstigiis, maximeque in Polonia vicinisque regionibus, qui ipsorum partibus studerent (Cracoviensem enim academiam sensisse cum novatoribus Basileensibus, atque Amedeum ad Polonos corrumpendos Gnesnensem archiepiscopum & episcopum Cracoviensem pseudocardinales renunciasse, & Alexandrum Ziemovitum ducis Masoviorum filium purpuræ adulterinis insignibus donatum legatum decrevisse, narrat Polonica historia (a),) eos apostolicis literis x. Kal. martii datis hortatus est, ut in Ecclesiæ catholicæ sinum reverterentur: ac ni infra unius mensis spatium pertinaciam ponerent, graves ipsis pœnas proponit (b).

(a) *Salomon Neugebaui. 5.*

(b) *Lib. 22. ep. cur. p. 55.*

Ad futuram rei memoriam.

Nonnulli ex iis novatoribus Basileensibus adhærescunt.

Dudum fidedigna relatione percepimus, nonnullos in regno Poloniæ ac partibus illi adjacentibus prælatos, clericos, ecclesiasticasque personas, hactenus extitisse & existere de præsenti, qui minus provide gradientes, iniquitatis filiis congregatis Basileæ sub prætextu concilii, etiam post illius inde ad civitatem nostram Ferrariensem translationem, adhærere minime trepidantes a vera Christi fide unitateque Ecclesiæ miserabiliter deviasse, ac de præsenti deviare, in animarum suarum periculum & scandalum plurimorum. Nos igitur ad quos pertinet, in præmissis & aliis peccatorem quemlibet corrigere de peccato, nolentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum possumus salubriter providere, universis & singulos archiepiscopos, Episcopos, abbates, priores, præpositos, decanos, archidiaconos, cantores, cæterosque Ecclesiarum prælatos, presbyteros & clericos sæculares & regulares, cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, in regno & partibus prædictis ubilibet constitutos, qui congregatis eisdem favere, seu adhærere quomodolibet præsumpserunt ac præsumunt, auctoritate apostolica tenore præsentium requirimus & monemus, ut infra unum mensem, a die præsentationis præsentium computandum, a congregatione hujusmodi, seu

Commonet ut ab eorum societate & studio abscedant.

illorum fautoria, aut illis adhæsione recedentes, ad Ecclesiæ redeant unitatem, & de hujusmodi recessu & reditu evidentibus demonstrationibus atque signis, necnon literis seu nuntiis, infra duos alios immediate subsequentes menses teneantur nobis facere plenam fidem; & si pertinaciter recedere, & de recessu plenam fidem facere, ut præmittitur, non curaverint; nos divinam in exigendo hujusmodi gravis de manibus nostris funguntur formidantes offensam, aliorum animus, horum exemplo tractus tortarum terrendus absorbunt, eosdem pertinaces condignis ultra eas, in quas inciderunt, formidabilibus pœnis etiam insolitis affligemus, & viis talibus persequemur, quod cæteris transeant in exemplum, mandantes charissimo in Christo filio nostro Vladislao Hungariæ, Poloniæ, &c. Regi illustri, quatenus præsentes nostras literas eisdem adhærentibus & fautoribus faciat præsentari, vel alias in eorum deduci notitiam & curet cum id effecerit, nos inde reddere per ejus literas certiores. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno &c. MCCCCXLIII. x. kal. martii pontificatus nostri anno xiii.

Intentatæ minæ.

Animadversum in episcopos schismaticos.

(c) *Lib. 6. pag. 274.*

Similiterque ecclesiasticam severitatem adhibuit (c) in alios schismaticos, qui in cæteris regnis versabantur, atque inter alios Aymonem episcopum Gratianopolitanum pseudopontificis sectatorem a Petro episcopo Brixiensi A. S. L. exauctorari jussit. Sed postea iterum usus clementia alios restituit sacerdotiis, qui ad kal. novembris schisma damnassent: quæ dies ascripta est literis (d) de eo exaratis.

Restituta illis sacerdotia.

(d) *Lib. 13. pag. 132.*

XV. Sess. XXXI. Prima sessio Lateranensis concilii.

Hoc anno pridie Kal. octobris habita est Laterani sessio concilii Florentini Romam translati trigesima prima, in qua editum decretum extat in pontificio regesto, (e) & apud Andream e sancta Cruce, in quo refert Eugenius, ut cum Ignatius patriarcha Syrorum nationumque Mesopotamiam incolentium Abdalam Edessæ archiepiscopum suo totiusque orientis nomine in urbem ab ecclesia Romana incorruptæ doctrinæ puritatem petiturus legasset, diligentissimo examine, ipsius Pontificis jussu, instituto, eundem Abdalam de fide ac moribus recte sentire compertum esse, tribus dumtaxat articulis demptis, de quibus edoctus catholicam in iis quoque veritatem suo ac totius nationis nomine professus sit: cujus formulam Eugenius in eadem publica sessione illi tradidit. Exemplum synodalis edicti infra scriptum est.

Mesopotameni Rom. Ecclesiæ conciliati.

(e) *Lib. 12. p. 195. & apud Card. Just. p. 3. conc. Flor. p. 384.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Multa & admirabilia diebus nostris & longe majora, quam aut ipsi nos expetere, aut cogitare possemus, ineffabilis divinæ miserationis clementia Ecclesiæ suæ sanctæ largitur, unde & fidem orthodoxam dilatari, & novos in dies ad obedientiam sedis Apostolicæ populos redire ac nobis & omnibus Christifidelibus lætitiæ & exultationis causas quotidie renovari sentimus, & infra, ita ut merito cum propheta in jubilatione fidelibus populis sæpenumero dicere provocemur: Venite exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro: quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. *Vere cum in Ecclesia catholica, quæ est Dei civitas, in monte sancto Apostolicæ sedis & Petri auctoritate fundata, semper magna & inscrutabilia, operatus sit*

Ecclesiæ catholicæ elogium.

Deus

Deus, cujus omnipotentiæ & sapientiæ non est numerus, hoc tamen singulare, atque præcipuum illi præstitit ineffabilis prudentia conditoris, ut orthodoxæ fidei, quæ humanum genus sola vivificat, sola sanctificat, in monte illo sancto, in una & immutabili semper maneat confessione veritatis; & dissensiones quæ adversus Ecclesiam de terrenarum opinionum varietate nascuntur, & a petra illius soliditate disjungunt, ad montem illum redeuntes exterminentur & eradicentur; quo fit ut ad ejus gremium confluentes populi atque nationes in unam cum ipso conveniant fidei veritatem.

Hæc autem Dei munera tam magna, tam excelsa, tam insolita non meritis nostris profecto nobis conspicere ipsius bonitatis immensitas, sed sua sola benignitate & dignatione concessit, ut post unionem Græcorum in sacro œcumenico concilio Florentino, qui cum Romana Ecclesia in quibusdam articulis discrepare videbantur, ac post reductionem Armenorum & Jacobitarum, qui variis opinionibus involuti, omni tandem dissensione relicta, in viam rectam veritatis convenerunt: ecce nunc iterum, ipso cooperante Domino, aliæ nationes de longinquo convenerunt inter Tygrim & Euphratem Mesopotamiam habitantes, quæ de processione Spiritus Sancti & aliis quibusdam articulis non recte sentiebant. Multa igitur nobis & omnibus Christifidelibus est causa lætandi, quia jam, annuente Domino, Romanæ Ecclesiæ splendidissima de fidei veritate assertio, quæ munda semper fuit ab omni macula falsitatis, etiam apud orientem ultra Euphratis terminos novis coruscationibus micat: adeo ut venerabilem fratrem nostrum Abdalam Archiepiscopum Edessæ, venerabilis fratris nostri Ignatii patriarchæ Syrorum atque totius nationis suæ legatum ad hanc usque almam urbem ad præsentiam nostram & sacrum hoc Lateranense œcumenicum concilium traxerit & vocarit humiliter & devote postulantem, ut fidei regulam, quam Sacrosancta Romana profitetur Ecclesia, eisdem traderemus.

Ignatius Syrorum patriarcha legatum Romam mittit.

Formulam fidei orthodoxæ ab Eugenio petit.

Nos autem, qui inter cunctas sanctæ sedis Apostolicæ solicitudines hanc primam & præcipuam curam gerimus, ut semper gessimus, evangelii scilicet defendere veritatem & orthodoxam fidem, exterminatis hæresibus, longe lateque diffundere & propagare, quosdam ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus delegimus, qui accersitis ex hoc sacro concilio aliquibus in sacra pagina magistris cum prædicto archiepiscopo de difficultatibus, dubiis, & erroribus illius nationis conferrent, illumque ipsum examinarent, ac ei catholicæ veritatis disciplinam aperirent, & tandem de integritate fidei ecclesiæ Romanæ plene illum instruerent & docerent. Quem cum per omnia de

fide & moribus recte sentientem invenissent, tribus dumtaxat articulis, de processione scilicet Spiritus Sancti, de duabus in Christo Jesu Salvatore nostro naturis, ac totidem in illo voluntatibus, & operationibus, veritatem illi fidei orthodoxæ patefecerunt, aperuerunt sacrarum scripturarum intellectus, attulerunt sanctorum doctorum testimonia, & quæ materiæ congruebant rationes verissimas induxerunt. Quorum intellecta doctrina archiepiscopus ipse dubitationibus suis omnibus plene satisfactum esse contestans tam de Spiritus Sancti processione, quam de duabus naturis & duabus voluntatibus & operationibus in Christo Jesu Domino nostro talia sentire professus est, ut veritatem fidei plene intelligere videretur, profiteretурque se nomine præfati patriarchæ totiusque nationis & suo omnem fidem omnemque doctrinam suscepturum, quam eidem hoc sacro approbante concilio traderemus. Propter quæ omnes in Christo exultatione perfusi gratias immensas Deo nostro effudimus, quia votum nostrum in salutem nationis illius vidimus adimpletum. Diligenti itaque cum fratribus nostris & sacro concilio tractatu præhabito, fidem atque doctrinam, quam sacrosancta Romana tenet mater ecclesia, eodem sacro approbante concilio, eidem archiepiscopo præfatis nominibus recipienti tradere, & assignare decrevimus. Hæc est igitur fides, quam semper sacrosancta Romana tenuit, prædicavit, & docuit mater ecclesia, quamque ad præsens tenet, prædicat, profitetur, & docet: hanc dictum Abdalam archiepiscopum vice & nomine præfati patriarchæ, Syrorum, totius nationis illius atque suo in his tribus articulis suscipere, & perpetuis in futurum temporibus custodire, & observare decernimus.

Errabant Mesopotameni in tribus articulis.

XVI. De Spiritus S. processione.

In primis quod Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter tamquam ab uno principio & unica spiratione procedit. Tenet insuper, profitetur, & docet unum eumdemque Dei & hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum esse perfectum in Deitate & perfectum in humanitate Deum verum & hominem verum ex anima rationali & corpore consubstantialem Patri secundum Deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato: ante sæcula quidem de Patre genitum secundum Deitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter nos & propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei genitrice, secundum humanitatem natum unum eumdemque Christum verum Dei filium unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, magisque salva proprie-

De duabus in Christo naturis.

Conjunctio naturarum differentiam earum non tollit.

tate utriusque naturæ, & in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum sive divisum, sed unum & eumdem Dei & hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum. Credit insuper, profitetur, & docet in uno Domino Jesu Christo duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum patrum doctrinam: duas etiam naturales voluntates, unam divinam, alteram humanam: non contrarias, sed humanam ejus voluntatem subjectam ejus divinæ atque omnipotenti voluntati: & quemadmodum ejus caro animata sanctissima deificata est, non perempta, sed in proprio sui statu & ratione permansit, ita humana ejus voluntas deificata est, non perempta, sed salvata magis est atque perfecta.

De duabus naturalibus operationibus. Humana voluntas in Christo non sublata a divina sed perfecta.

Hanc fidem eumdem Abdalam archiepiscopum nominibus, quibus supra, suscipere, corde tenere, & ore profiteri debere decernimus. Ordinamus insuper atque decernimus, ut eisdem nominibus recipere & amplecti debeat quæcumque per sacrosanctam Romanam ecclesiam definita & sancita diversis temporibus sunt, & præsertim decreta Græcorum, Armenorum, atque Jacobitarum in sacro œcumenico concilio Florentino edita: quæ cum in Arabico traducta ipse Abdalem archiepiscopus accurate legisset ac laudasset, ad uberiorem & pleniorem omnium eruditionem sibi nominibus, quibus supra, recipienti consignari fecimus. Quoscumque etiam doctores & sanctos patres, sacrosancta approbat & suscipit Romana Ecclesia nominibus, quibus supra, approbare & suscipere debeat, & quascumque personas seu quidquid aliud ipsa damnat & reprobat, pro damnatis & reprobatis, nominibus quibus supra, habere debeat; promittens tamquam verus filius obedientiæ nominibus, quibus supra, ipsius Apostolicæ sedis ordinationibus & jussionibus medio juramento devote semper & fideliter obedire. Nulli ergo, &c. Datum Laterani in publica sessione synodali anno incarnationis Dominicæ MCDXLIV. pridie kal. octobris pontificatus nostri anno XIV.

XVII. Falsa opinione seducti orientales.

Perlatum antea ad Sedem Apostolicam fuerat nonnullos in oriente de fide male instructos credere Patrem & Filium duo esse Spiritus Sancti principia, eo quod Romana Ecclesia Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere profitetur: quo accepto Eugenius, ut turpes hæresis tenebras discuteret, apostolicis literis præsules orientales est adhortatus (b), ut veram ejusdem Romanæ ecclesiæ cunctorum fidelium matris ac magistræ doctrinam populis aperirent, ac pro sacra concione proponerent.

(b) Lib. 22. pag. 35.

Venerabilibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, magistris per orientem constitutis salutem, &c.

Etsi Christus Salvator noster continuo immensa suæ benignitatis & clementiæ dona erga populum Christianum ostenderit, in hac tamen Sacrosancta œcumenica & Deo amabili synodo Florentina præcipueque pietatis & charitatis dudum lumen refulsit: inter occidentalem enim & orientalem Ecclesiam nostro & ineffabili ipsius Salvatoris nostri munere unionem sequutam fuisse conspeximus. In qua synodo nobis, auctore Domino, præsidentibus cum sæpius ex utraque parte doctissimorum & gravissimorum tam venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quam aliorum prælatorum ac magistrorum adesset multitudo cœpissetque adinvicem disputatum; omnis tandem opinionum differentia omnisque dissensio præcipue & singulariter de processione Spiritus Sancti, quæ quadringentos circa annos, colluctatore generis humani procurante, permanserat, ipso Spiritu Sancto illuminatore sublata atque sopita exstitit, prout in synodali decreto superinde confecto clarissime continetur. Et quamquam fides, quam Romana Ecclesia de processione Spiritus Sancti semper tenuit, ex eis, quæ in præfata synodo diffinita sunt, luce meridiana clarior splendeat; tamen quia adhuc nonnullos esse in oriente intelleximus, qui ex hoc, quod Romana Ecclesia ex Patre Filioque procedere Spiritum Sanctum profitetur, eam tenere & credere opinantur Patrem & Filium duo esse principia Spiritus Sancti, quorum vanam & impiam opinionem tanto vehementius admirati sumus, quanto latidius omnis Christi Ecclesia cognoscit a præfata Romana Ecclesia illud alienum semper fuisse, & tanquam erroneum ac impium extitisse semper damnatum; hanc pravam & impiam opinionem extinguere cupientes, universos vos exhortamur atque requirimus, ut veram Ecclesiæ Romanæ doctrinam illis aperire & prædicare velitis: præfata namque Romana Ecclesia omnium fidelium mater atque magistra, tam ex veritatis scientia & auctoritatibus Sanctorum doctorum, quam ex canonibus per ipsam editis tam in œcumenico Florentino, quam Lugdunensi, aliisque pluribus conciliis promulgatis, fideli ac devota confessione semper prædicavit & docuit, docet & prædicat, quod Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre & Filio non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit.

Quingentos & amplius.

Præmunit eos Eugenius.

Docet Spiritum Sanctum unica spiratione procedere.

Hæc est, venerabiles fratres, pura, simplex, & catholica fides, quam præfata sacrosancta Romana Ecclesia, quæ semper beatissimis Apostolis Petro & Paulo protectoribus immaculata permansit, continue prædicavit & docuit: contrarium hujus veritatis & fidei tenentes & asserentes damnavit, & vos de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu de novo apostolica auctoritate damna-

nemus, reprobamus, excommunicamus & anathematizamus, & pro damnatis, reprobatis, anathematizatis & excommunicatis habemus, tenemus, & reputamus, & ab omnibus teneri, haberi & reputari decernimus & declaramus, ac eos cum execrabilis memoriæ Ario, Manichæo & Marcione, cæterisque aliis Divinam veritatem pervertere conantibus, annumeramus. Datum Romæ apud S. Petrum anno &c. MCCCCXLIII. IV. non. martii pontificatus nostri anno XIII.

XVIII. Non magis dantur duo principia Spiritus S. quam dantur tria creaturarum.

Perstitere Græci in suscepta pertinacia inanis hujus argutiolæ fumo occœcati, nimirum vel duas personas Patrem & Filium in unam confundi, si sint unicum principium Spiritus Sancti, vel dari duo ejus principia: nec deerant eximii doctores, qui eos instruerent, non confundi Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, si sint unicum principium creaturarum, nec si distinctæ sint tres personæ dari tria universi principia, ut Mahometani Christianis objiciunt. Inter alios Cardinalis Bessarion (a), eamdem schismaticorum blasphemam argutiolam egregie confutavit. Adversus vero splendidissimas sanctorum patrum, quos divino lumine collustratos nefas est ambigere, sententias aliquorum sophismatum fumos ad veritatem obscurandam fuisse offusos a Græcis, narrat eosdemque describit.

(a) *Bessar. de success. su synod. Flor. c. 8.*

Solutiones inconvenientium, quæ a Græcis opponuntur Latinis & cæteris recte sentientibus.

Objectio schismaticorum.

Putant Patrem & Filium aut in unam confundi personam, si quis ex utroque procedere Spiritum Sanctum dicat, aut duas causas duoque principia necesse esse ponere: utrumque vero horum absurdissimum est: nos vero ad confusionem quidem personarum hæc dicimus, quod si operationem spirandi constitutivam personæ paternæ poneremus, tunc sequeretur hoc inconveniens, & Filius esset una eademque persona cum Patre: cum vero constitutiva quidem paternalis personæ proprietas paternitas & ipsum generare probatum fuerit, spirare vero proprietas quædam sequens ejus personam jam constitutam, cur ille, cui communis est cum Patre non constitutiva proprietas, una eademque persona cum ipso esset? quemadmodum enim commune habent Filius cum Patre quod Spiritus dicatur Spiritus ejus prout Patris, item quod ab eo mittatur prout a Patre; tamen non est eadem persona cum Patre, eo quod non est constitutivum nec quod Spiritus dicatur Spiritus Patris, nec quod a Patre mittatur: ita etsi communem habeat cum Patre spirandi potentiam, non ideo in eamdem cum eo confunditur personam, cum spirare non sit paternalis personæ constitutivum esse: quare donec non probatur spirandi potentiam paternalis personæ constitutivam esse, nec confusio personarum inde probari poterit. Et infra: *Dictum est autem in superioribus quænam eorum quæ de Deo dicuntur communia sunt, quæ propria, & propriorum quænam duabus personis propria, quæ vero uni soli, eorum quæ uni soli: quæ nam ita propria sunt, ut & personalia sive hypostatica sint; quæ vero ita propria, ut notiones non ut hypostatica, quale ipsum quoque spirare dictum est esse. Igitur ex iis, quæ nunc dicta sunt, & ex iis, quæ in superioribus præsupposita fuerunt, hujus inconvenientis solutio patet, nec habet quisquam amplius accusare Latinos, quod confusionem introducant personarum.*

Dissolvitur.

De duabus vero causis sive duobus principiis, quæ in theologia Latinos introducere quidam autumant, hocque inconveniens magis eos sequi, quam umbram corpora putant, quid dicemus? nempe hoc in primis dicendum est, quod ipsa sola authoritas sanctorum sufficiat fidelibus necesse est, qui utrumque dixerunt, & quod Spiritus a Patre procedit & Filio, & quod tanquam ab uno principio: Non enim duo principia Spiritus sunt Pater & Filius, inquit Augustinus, sed unum ejus ambo principium sunt, quemadmodum creaturæ non tria principia, sed unum sunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus ipsa Trinitas Deus. Quam igitur aliquis hac apertiorem quærat solutionem, quam Spiritus Sanctus per hujus sanctissimi patris os ac doctoris loquutus est? non enim latet nos, quod idem inconveniens multorum, videlicet principiorum & multorum deorum in productione etiam creaturæ sequeretur. Si quis non pie consideraret quod a fide Christiana est alienum, & conveniens gentilibus, hoc enim est de quo maxime nos gentiles accusamus, quod multos videlicet introducant deos multosque creatores. Cum igitur, nos etiam tres divinas personas creaturæ causam & principium credamus, nos etiam hoc inconveniens sequeretur, & multa videatur ponere principia, multasque divinitates, si quis non recte intelligat. Sed audi quomodo sancti doctores sapientissime hoc solvunt: nam etsi Patrem & Filium & Spiritum Sanctum creaturæ causam esse credamus; quoniam tamen ad Patrem omnia referantur, & quia ab eo habent, & Filius & Spiritus Sanctus & ipsum esse & creandi potentiam; si enim Pater non esset, Filius & Spiritus Sanctus nec creandi potentiam haberent, nec omnino essent, item quoniam una & eadem numero potentia erat cum Patre Filius & Spiritus Sanctus ex una & eadem numero & communi divinitate sive divina essentia producunt, ideo merito unus Deus & unus Creator sunt. Hoc idem igitur de processione Spiritus ex Patre & Filio sufficiens sit illis, qui de hoc quærunt, quoniam e- te-

S. Augustini responsum.

tenim una & eadem spirandi potentia, ex una & eadem essentia prodeunte, Pater & Filius, Spiritum Sanctum spirant. Et quoniam a Patre hanc spirandi potentiam Filius habet, ideo unus spirator, una causa, & unum principium in processione Spiritus Sancti ambo sunt. Hæc igitur, ut dictum est, sufficerent non contendentibus propter doctorum authoritates. Et infra: Ex hic igitur clarissime patet falso Latinos accusari, quod duo ponant in divinitate principia.

Ut sit unicus Spirator.

Item aut perfecta est, ajunt, ex Patre processio, & superfluit illa, quæ ex Filio est: aut si hæc necessaria est imperfecte ex Patre procedit: hoc vero inconvenientius est imperfectam operationem dicere Patris, & ad suam perfectionem Filio indigere. Ad quæ respondemus, illos, qui hæc dicunt, ideo errare, quia omnino duos esse putant Patrem & Filium, & eorum operationes humanis exemplis inhærentes, quia vident duorum hominum duas esse operationes numero, etsi ad unum effectum tendant & distinctas ab invicem, putant idem contingere etiam in Deo, quod absurdissimum est; namque Pater & Filius personis solummodo distincti in cæteris unum & idem sunt; quo fit ut etiam spirandi potentiam unam & eandem numero habeant, & simul non seorsum; nec hic prius alter posterius, nec hic alia, alter alia spiratione spirat Spiritum, ut ii qui corporales in omnibus sunt, putant; sed simul & absque tempore una eademque numero spiratione perfecte ambo, & supra omnem perfectionem eum spirant: necesse enim est eadem toties ad eos dici, quoties audientes non intelligunt. Aut quid isti dicent, si quis eos e contra interroget, si perfectam credunt mundi ex Patre creationem, an non? Si enim perfectam, quare Filium quoque & Spiritum Sanctum creatores nominant? Si vero imperfectam, & ideo Filium & Spiritum Patri afferant, considerent quid dicant. Ac perfecta quidem ex Patre mundi creatio, una vero eademque numero Filii & Spiritus operatio ad ejus creationem est, & non alia Patris, alia horum, tunc enim haberent locum hæc puerilia dubia. Ita igitur & in proposito perfecta quidem & super omnem perfectionem est Spiritus ex Patre processio: eadem vero & una numero ex Filio quoque ejusdem Spiritus spiratio est, non alia & alia; nec aliter & aliter, nec prior & posterior; sed semel & eadem & similiter, cum una & eadem numero spirandi potentia Spiritum ambo spirent. Et nullus blasphemiæ hanc rationem accuset, audiens nos ex creatura arguentes, & ideo putet Latinos Spiritum Sanctum inter creaturas ponere: fuerunt etenim, & sunt, qui in hanc etiam protervitam & insaniam devenerunt, ut hoc quoque Latinis imputare auderent. Hæc enim aut stultorum, aut

Alia schismaticorum argutia.

Retorquetur in schismaticos.

jocari volentium sunt, aut illorum, qui ignorant sanctos Patres & doctores sæpius a creatura & sensibilibus exemplis manuducentes nos ad credendum res intellectuales & invisibiles atque divinas ab eis, quæ exile vestigium divinæ similitudinis habent illa probantes pro posse.

Ad clarissimam hanc lucem cœcutientes oculos extollere Græci detrectarunt. Constabiliebat autem in errore eos Marcus Eugenicus archiepiscopus Ephesinus mendaciis suis, jactabatque in literis encyclicis (a), se in concilio Florentino probasse, Spiritum Sanctum ex solo Patre procedere: quem Josephus episcopus Methonensis confutavit, sive potius Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, ut habet ms. (b) Vallicellanum.

XIX. Marcus Ephesinus Græcanici schismatis confirmati auctor.

(a) Ext. in append. conc. Flor.

(b) Genn. in expos. 5. cap. synod. Florent.

Expositio quinque capitum synodi Florentinæ, &c.

Conticuisti quia contra validos fratris Joannis syllogismos dicere non valebas, quando te per syllogismos vicissim interrogabat de illo magni Basilii dicto: Neque enim accipimus a Spiritu aliquem sicut a Filio Spiritum; *in qua te sententia ostendit sacræ theologiæ ignarum, cum te etiam velut auditorem erudiebat, quomodo intelligenda sit Spiritus Sancti processio.* Et infra: *Cæterum adversus vim & robur argumentorum Joannis cum stare non posses, fugam parasti, disputationis congressu perterritus, & longum quidem habuisti sermonem, sed qui nullum disputationis fructum haberet; siquidem a Cabasila & Palama & similibus eorum schismaticis omnia mutuatus nuda proponebas evangelii dicta, putans te per ea probaturum quod ex solo Patre, non etiam ex Filio procedat Spiritus Sanctus, quod tu quidem certe probandum assumpsisti, at non probasti, neque tibi textus illi quidquam profuerunt, dicere enim: Qui a Patre procedit (c); non modo non facit ad tuum finem, sed etiam aperte adversatur, neque enim dicit: Qui ex solo Patre; vel: Qui ex Patre, non autem ex Filio procedit. Illud (d) item: Cum venerit Paraclitus, quem mittet Pater; nullas tibi dat vires; non enim sic ait: Quem mittet solus Pater; aut: Quem Filius non mittet. Præterea illud Pauli (e): Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est; nihil tuo proposito suffragatur; neque enim dicit: Spiritum solius Patris, & non Filii; sed Spiritum, qui ex Deo est. Quibus ergo ex locis, inquit, probasti in synodo Spiritum ex solo Patre, ut hic tu jactas? Num ex his, quæ modo allata sunt? At in iis non habetur: Ex solo; sed simpliciter: Ex Patre procedentem; quæ tibi omnia Latini concedunt; siquidem hic unus est longe illius tui sermonis sensus. At veritatis defensores tibi negabunt dicta illa refragari affirmantibus Spiritum*

Confutatur.

(c) Jo. 15.

(d) Jo. 14.

(e) 1. Cor. 2.

San-

Probatur Spiritum Sanctum procedere etiam ex Filio.

Sanctum etiam ex Filio procedere; nam si dicerent: Qui ex Patre, non ex Filio; sive: Ex solo Patre, non etiam ex Filio; vel ita: Pater solus producit Spiritum Sanctum, non vero etiam Filius; aut similia: esset tibi rixæ & contentionis occasio. Et infra. *Cur his, ubi nullam negationem apposuit, non credamus ex ipso etiam esse Spiritum Sanctum, quando hoc ipsum per alia sacri Evangelii verba Salvator nobis declarat? Alicubi enim dicit (a): Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis: hic est Paracletus ille, quem Pater producit; si ergo quem Pater producit, hunc Filius mittit; quid differt inter mitti & procedere? Et rursus (b): Cum venerit ille, docebit vos omnem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: omnia enim quæcumque habet Pater, mea sunt; propterea dixi; quia de meo accipiet. Et alibi (c), Insufflavit & dixit discipulis: Accipite Spiritum Sanctum. Quæ omnia ostendunt etiam ex Filio procedere Spiritum Sanctum. Unde igitur & per quos textus probasti tu Spiritum ex solo Patre? Num ex doctoribus Ecclesiæ? Sed qui fiat, ut iidem & ex Patre solo & ex Patre & Filio dicant? Si enim ita dicerent, pugnantia sane loquerentur, alias alia docentes. Oportet enim, ut vel ex solo Patre affirment, vel ex Patre & ex Filio: verum ex solo Patre, nemo dixit sanctorum; nunc id affirmavit Nestorius hæreticus. Productionis vero etiam ex Filio doctores omnes clarissimi præcones sunt.*

(a) Jo. 15.
(b) Jo. 16.
(c) Jo. 20.

Nestorius Spiritum S. ex solo Patre procedere finxit.

Principio enim magnum Ecclesiæ columen magnus revera & sacer Athanasius in sua fidei confessione: Spiritus, inquit, Sanctus a Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Idem in *sermone de incarnatione Domini hæc habet: Nulli vero suspicio sit ipsum non habentem accepisse; ipse enim desuper mittebat illum ut Deus, ut homo autem infra eumdem suscipiebat. Ex ipso itaque descendebat in ipsum, ex deitate ejus in ejus humanitatem. Basilius quoque sanctissimus libro tertio contra Eunomium: Quæ enim, inquit, necessitas cogit eo quod dignitate & ordine tertius est Spiritus Sanctus, eumdem esse quoque tertium natura? dignitate enim illum esse a Filio secundum, cum ab ipso sit & ab ipso accipiat, & annuntiet nobis, & omnino ab illa causa pendeat, sermo pietatis tradit. Hujus autem frater divinus Gregorius Nyssenus in multis sane sermonibus hoc idem docet, præcipue vero tertia in orationem dominicam homilia declarat dicens: Unigenitum Filium divina scriptura ex Patre natum vocat, & proprietas ejus in sacris literis ultra non progreditur; Spiritus vero Sanctus & ex Patre esse dicitur, & insuper ex Filio esse perhibetur: Si quis enim Spiritum Christi non habet, hic non est ejus; inquit divinus Apostolus (d).*

Insignis Athanasii authoritas.

Alia Basilii.

Alia Gregorii Nysseni.

(d) Rom. 8.

Beatus quoque Cyrillus (e) Alexandrinæ lumen Ecclesiæ in epistola ad Nestorium cujus initium est: Cum Salvator noster aperte pronuntiet (f): Qui diligit patrem aut matrem super me, non est me dignus: hæc habet: Etsi Spiritus propriam habet subsistentiam, per quam esse per se intelligitur, ut Spiritus & non Filius, haud tamen est a Filio alienus; vocatus enim est Spiritus veritatis, veritas autem est Christus & effunditur ab ipso, quemadmodum & ex ipso Deo Patre. Illa porro vox, effunditur, posita est a doctore loco hujus vocis, procedit, ut ipsemet ait in expositione symboli his verbis: Et effunditur hoc est procedit. Idem in commentariis in Joel prophetam (g) explanans verba illa: Effundam de Spiritu meo; hæc habet: Filius est Deus, & ex Deo naturaliter est; ex Deo namque Patre natus est: proprius ipsius & in ipso & ex ipso est Spiritus, eodem plane modo, quo Dei Patris esse intelligitur. Idem in commentariis, quibus confutat Palladium sic ait: Nulli vero mutabilitati obnoxius est Spiritus: quod si mutabilitatis malo laborat, ipsi divinæ naturæ hæc labes aspergetur, cum sit Dei Patris atque ipsius Filii, qui essentialiter ex utroque, scilicet ex Patre per Filium effunditur Spiritus. Idem in expositione anathematismi noni ait: Proprium habens Filius Spiritum Sanctum, qui ex ipso est, & ipsi essentialiter insitus est, divina operabatur miracula.

Alia Cyrilli.
(e) Concil. Ephes. p. 1. cap. 26.
(f) Mat. 10.
(g) Joel. 2.

Beatus quoque Chrysostomus homilia in incarnationem Domini ait: Venit ad nos Christus, dedit nobis Spiritum, qui ex ipso est, & assumpsit corpus nostrum. Quid porro sibi vult illud; Qui ex ipso est: nisi Spiritum, qui ab ipso procedit, esse nobis datum? Simeon præterea novus theologus qui & Metaphrastes, quinta nonas octobris, ubi sancti Dionysii Areopagitæ vitam scribit, sic ait: Finem habent corporalis adventus officia, & sumunt initia spiritualia, ensque in cœlum vehitur Christus, & patriam repetit sedem, mittitque Spiritum, qui ab ipso procedit, in discipulos, ut duces incredulis gentibus fierent. Ita magno Patri Chrysostomo consona loquitur dum ait: Spiritum, qui ab ipso procedit.

Alia Chrysostomi.

Beatus itidem Epiphanius Cypri archiepiscopus: Ambo, inquit, in homine justo inhabitant Christus & Spiritus ejus. Quod si Christus ex Patre creditur Deus de Deo, Spiritus quoque erit a Christo, vel ab utroque quemadmodum affirmat Christus dum ait; Qui a Patre procedit, atque ita ex meo accipiet. Et in Ancorato: Quemadmodum nemo novit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, ita dicere audeo,

Alia Epiphanii.

at-

neque Spiritum nisi Pater & Filius a quo procedit, & a quo accipit; & nec Filium & Patrem nisi Spiritus Sanctus, qui docet omnia, & vere clarificat, qui est a Patre & Filio. Et paulo infra: Spiritus autem ex Patre & Filio spiratur.

Alia Tarasii.

Similiter beatus Tarasius patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad præsules orientis, quæ ita incipit: Multis & magnis providentiæ modis; hæc habet: Et in Spiritum Sanctum, qui ex Patre per Filium procedit, qui & ipse Deus agnoscitur. Et S. Hilarius oratione post pentecosten sic ait:

Alia Hilarii.

Credimus in sanctam Trinitatem, hoc est Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unum Deum omnipotentem unius substantiæ, unius essentiæ, unius potestatis, conditorem omnium creaturarum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: Patrem ex se non ab alio, Filium ex Patre genitum, Deum verum de Deo vero, lumen verum de lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum lumen Spiritum Sanctum a Patre & Filio æqualiter procedentem. Ad hæc Anastasius Sancti montis Sina in sermone, cui titulus: De rectis, quæ nos credimus dogmatibus veritatis; cujus tale principium est: Eorum, quæ de illibata fide nostra; ita scriptum reliquit: Ex eo porro, quod propeum est corporis petito exemplo declaravimus quomodo in divinis alterum sit in altero ex proportione & adumbratione membrorum: hac enim ratione & Spiritus oris ejus, Dei scilicet, Spiritus Sanctus dicitur, cum sit os unigenitus, & rursus Spiritus qui ab eo procedit & mittitur; non a Patre solum, sed etiam a Filio. Et post pauca: Itaque Dominus ut eum se ostenderet a quo Spiritus Sanctus existit, insufflans in discipulos aiebat (a): Accipite Spiritum Sanctum. Sacer quoque Damascenus XXII. cap. rerum divinarum hæc habet: Manifestativa virtus occulta Patris divinitatis ex Patre est per Filium procedens, ut ipsa novit. Et paulo ante: Ipse igitur est mens, Verbi abyssus, verbi genitor, perque verbum Spiritus manifestativi proditor. Illud autem: Ex Filio non dicimus Spiritum; quod octavo capite doctor idem habet, ne quis addubitet, jam solvimus in primo definitionis capite, dum pro quinque capitibus apologiam scriberemus (scilicet dici Spiritum Sanctum ex Patre per Filium procedere, ut Pater operationum ad intra principium agnoscatur.) *Rursum B. Cyrillus secundo ad Harmiam libro sic ait: Sanctum vero Spiritum vocabis, qui ex Patre per Filium effunditur naturaliter; quod vero propositio, per, idem valeat quod, ex, & eundem habeat ac illa vim, paulo post id etiam tibi ostendemus.*

(a) Jo. 20.

Alia Damasceni.

Rursum alia conspicua Cyrilli.

Nunc ergo quid ad hæc potes dicere? nonne qui allati sunt, Sancti & Ecclesiæ doctores sunt? Si omnes isti per diversas voces dictiones suis in scriptis fatentur ac docent Spiritum Sanctum ex Patre & Filio, ex quo tu Sacra Scriptura loco habes, Spiritum Sanctum ex solo Patre procedere, profer nobis quis inter doctores dicat ex solo? quis sanctorum, quæ synodus dixit hoc? quomodo temet vanitate dedisti, & studes etiam seducere alios, non veritus Dominum, qui judicaturus est vivos & mortuos? Quomodo illum negas Patri esse consubstantialem, & communem illi denegas cum Patre majestatem & virtutem & initio carentem æternitatem, quodque omnia, quæ sunt Patris, habeat præter unum hoc esse Patrem? ipse etenim dicit (b): Omnia quæcumque habet Pater mea sunt. Et rursus Tu (c), Pater in me, & ego in te, & omnia mea tua sunt, & tua mea. Et in oratione, inquit, loquens de discipulis: Ut unum sint, sicut nos unum sumus. Si ergo Filius unum est cum Patre, quomodo Spiritus ex solo Patre procedit, qui ex Patre & Filio indivise prodit? Hæc te oportebat inspicere, & non scripta Cabasilæ, & Palamæ, Phurnii, Camateri, Moschampariæ, & aliorum, ac singulos perecasum, quos ta audiens evasisti schismaticus & veritatis inimicus; cumque in synodo adhibuisses non sanctorum, sed illorum dicta, ignominiam reportasti quando tibi Ecclesiæ doctores illi protulerunt: quare cum oculos attollere non posses, in fugam te ignominiosi dedisti, & jam te dicere non pudet, Spiritum Sanctum ex solo Patre ibi esse abs te demonstratum. Adducit etiam plures auctoritates sanctorum patrum occidentalium consentientes cum Græcis, quas omnino admittendas ab orientalibus demonstrat, sic inquiens: *An vero negare poteris sanctos esse occidentis doctores? Si negas hæreticus omnium turpissime apparebis; nam quinta synodus œcumenica in sua definitione ait: Sequimur Sanctos & beatos patres atque doctores Gregorium Dialogum, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium & reliquos, eorumque voces approbamus, & recipimus. Non potes ergo contradicere. Hos itaque quos œcumenica quinta synodus promulgavit inter Sanctos atque doctores, proferens Joannes perspicue demonstravit, Spiritum Sanctum esse etiam a Filio, refutando quæ tu dixeras, non quæ docent doctores orientales; nam & illi eadem quæ occidentales dicunt. Ut vero scire volentibus, num vera dicas, palam fiat veritas, occidentalium quoque doctorum sententias hic apponemus, non omnes aut omnium, sed paucas e multis, ut per eas te ostendamus usquequaque futilem & arrogantem.* Pluribus interjectis, cum fateretur Marcus, Spiritum Sanctum ex Patre per Filium procedere, negaret vero ex Filio, idem propositione, per, & ex, significari, redarguitur; tum subdit Gennadius:

(b) Jo. 16.

(c) Jo. 17.

Eugenicus ignarus fuit doctrinæ sanctorum patr.

Argum. ex Latinis patribus.

dius : *Esse porro id verum præpositiones scilicet , ex & per , idem valere , & eandem vim obtinere , ex eo patet : nam Theodoretus Cypri Episcopus multa reprehendit in duodecim magni Cyrilli capitibus , quæ antea Sanctus ille contra Nestorium exposuerat* (Propugnabat tunc scilicet Theodoretus hæresim ,) *& eam in nono anathematismo Cyrillus dicat : Suum habens Filium Spiritum Sanctum , qui ex ipso est , & ipsi substantialiter insitus est , Divina edebat miracula ; Theodoretus ita obiicit : Si , ut de connaturali Cyrillus loquitur , & procedente a Patre , libenter concedemus , & dictam accipiemus ut pium. Si vero ita loquitur , quod Spiritus ex Filio sive per Filium existat , proiiciemus ut blasphemum & impium* (Nimirum tunc blasphemus & impius erat Theodoretus.) *Ecce tibi manifeste reformidavit Theodoretus* (utpote tunc defensor Nestorii) *dicere & per , & ex , in processione Spiritus a Filio . Cum enim ille negaret omnino Spiritum esse a Filio , sicuti negatis & vos , neque ex Filio , neque per Filium admisit. Vos autem fatemini quidem per Filium , ex Filio vero ne auribus quidem accipere patimini ? sed , heus tu , juxta Theodoretum , idem significat . Quod vero per Filium fateamini , Damascenus cap. VIII. & XXXI. perspicue clamat : Ex Patre per Filium , & vos magna voce cantatis : Spiritum bonitatis largitorem , ex Patre per te , O Christe , procedentem , Et in hymnorum officio , quod die pentecostes canitur , habetis : Tu cum deitatis fluvius Spiritus ex Patre per Filium prodiens , Verum etsi cantitis , non percipitis tamen , idem valere per atque ex : At vero Theodoretus melius id norat quam vos & propterea utramque propositionem negavit .* Dum scilicet , ut dictum est , hæresiarcham Nestorium tuebatur .

Ut propositiones : *Ex Filio , & per Filium* idem valeant .

XX. Lis mota inter Regum oratores.

His postremo nonnulla addenda videntur , quæ ex pontificiis hujus anni regestis excerpta sunt . Diremit in primis Eugenius controversiam , quam inter se de loco habebant Castellæ Aragoniæque Regum oratores , uter alteri anteferretur in sacello pontificio , consistoriis , aliisque publicis conventibus . Intenderat vero litem Aragonius orator Castellano hactenus loco superiori posito , quippe qui Alfonsum ob plurium accessionem regnorum honoris gradu augustiorem esse putabat ; cum Pontifex nihil in ea re novandum sanxit (*a*).

(*a*) *Lib. 92. ep. cur. pag. 23.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Decet Romani Pontificis providentiam , ea omnia curare & prosequi , quæ fidelium Christi principum , ac nostrorum & Apostolicæ sedis devotorum quietem & pacem concernere dignoscuntur , ea vero circumcidere & amputare , quæ scandalorum & dissensionum fomenta & semina possunt quomodolibet generare . Sane sæpe contingit inter oratores Regum & principum in Romana curia existentium , cum ad cappellam nostram et consistoria , & alios publicos actus accedunt , de præeminentia & prærogativa sedendi contentiones & altercationes oriri ; quarum occasione sæpe odiis & gravibus scandalis materia præparatur. Ne igitur propter hujusmodi sedendi prærogativas inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ & Legionis , et Alfonsum Aragonum , & Siciliæ citra & ultra pharum & Jerusalem &c. Reges illustres , eorumque oratores altercationes de cætero allatenus exoriri contingat , attendentes quid prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum , & nostris temporibus in hujusmodi sedendi ordine semper servatum fuerit , volentes paterna provisione unicuique reddere quod suum est , Castellæ & Legionis Regem illustrem , cujus erga nos & Romanam ecclesiam singularem & inconcussam devotionem , reverentiam , & fidem semper experti fuimus seu ipsius oratores , Aragonum & Siciliæ &c. Regi illustri , seu ejus oratoribus in ordine , prærogativa sedendi in cappella , consistoriis & cæteris actibus in Romana curia præcedendum , & præcedendos , ex certa scientia apostolica authoritate tenore præsentium decernimus ac declaramus . Nulli ergo , &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno &c. MCDXLIII V. non. martii pontificatus nostri anno XIII.

Castellano pristinus honoris locus assertus.

. Decretum id ab Pontifice non ex pleniori in Castellanum studio cum profusiori Alfonsum Aragonium complecteretur , cujus nothum filium Ferdinandum natalibus restituit , eoque affecit (*b*) beneficio , ut quæcumque munera in Neapolitano regno obire posset , quo facto viam illi ad regale solium munivit . Neque illud hoc loco prætereundum videtur , Eugenium (*c*) hoc anno Catanensium precibus permotum academiæ condendæ potestatem fecisse .

Privilegia Ferdinando notho date.

(*b*) *Lib. 26. pag. 28.*

Instituta Catanæ academia.

(*c*) *Lib. 23. pag. 101.*

XXI. S. Bernardini obitus.

Eodem anno vigesima maii die vitam præclaro exitu decoravit Aquilæ S. Bernardinus Senensis religiosæ disciplinæ , quæ apud Minoritas defloruerat restitutor , miraculis dum vixit ac post mortem clarus : quibus Eugenii primum , deinde Nicolai V. summorum Pontificum jussu diligenter excussis exploratisque in sanctorum ordinem ritu solemni adscriptus fuit anno a Virgineo partu MCCCCL. ut suo loco dicetur . Brevi hoc elogio in tabulis ecclesiasticis (*d*) decoratus : *Aquilæ in Vestinis S. Bernardini Senensis ordinis Minorum , qui verbo & exemplo Italiam illustravit* : Egregia ejus gesta narrat ex ejusdem temporis scriptore Laurentius Surius (*e*), aguntque de ipso S. Antoninus (*f*), Æneas Sylvius (*g*), aliique complures ; nunc suffecerit nobis felicis ejus mortis historiam e Surio delibare : *Sciens vir Dei mortem sibi imminere , pridie ascensio-*

(*d*) *Martyrol. Rom. die 20. maii*

(*e*) *Sur. ead. die .*

(*f*) *S. Anton. p. 3. tit. 24. c. 5.*

(*g*) *Æn. Syl. Europ. c. 64. & alii .*

Pia ejus demissio. *sionis Domini cum multa præparatione & devotione sacramentis Eucharistiæ & extremæ unctionis se communivit. Morte adventante, cum loqui non posset, quibus potuit signis indicavit fratribus, ut ipsum a lecto in terram deponerent ab hac lacrymarum valle recessurum. Itaque fratres a lecto in cella pavimentum asseribus stratum eum deposuerunt: ubi vir ille sursum erectis luminibus Spiritum suum in Dei manus commendavit, feliciterque e corpore excessit vigesima mensis maii die pridie ascensionis Domini anno MCCCDXLIV. cum in vespertinis precibus fratres concinerent illam ad magnificat antiphonam: Pater manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo, quia ego ad te venio. Alleluja. Vixit in terris annis sex & sexaginta, viginti duobus annis in sæcula, reliquis in monastica professione degit: quadraginta multo labore Dei verbum prædicavit.*

Miraculis fulget. De patratis autem mox ejus ope miraculis hæc addit Author: *Eadem hora, qua corpus ejus in æde sacra repositum fuit, priusquam clerus ad ejus exequias adveniret, puer novem annorum Paschalis nomine filius Pauli Matthæi celerrime eo properavit, flexisque humiliter ad extremas illius preces genibus sic precatus est: Credo firmiter sancte pater Bernardine, te cum sanctis a Deo exaltatum. Ego miser meipsum commendo tibi omni, qua possum, devotione orans submisse, ut per merita tua mihi in anima & corpore opituleris. Solebat is puer cum cereis sedere præ foribus templi misere contractus & claudus: postquam autem hæc suas complevit preces, confestim præter omnem expectationem utroque pede sanus ingressus est. Id vere conspicatus Antonius Bagnensis civis Aquilæus, a primo ortu contractus & claudus, in corpus exanime incubuit, videbaturque ei contractum crus ipsius admodum extendi: mox rectus incessit pedibus suis, nihil prorsus claudicans, populum invitans ad B. Bernardini venerationem. Ubi autem horum miraculorum fama in vicinas urbes divulgata est, grandi numero advolarunt Aquilam juvenes & senes, mares ac fœminæ præ multo gaudio lacrymantes & dicentes: Adsis nobis S. Bernadine, & in omni necessitate tuere nos.* Et infra.

Repertatum corpus ejus est ad S. Francisci ecclesiam; nec tamen terra illud condere voluerunt, sed deposuerunt in sacello ferreis cancellis munito adhibitis excubitoribus, qui nocte ac die illud custodirent, donec arca ferrea duodecim instructa seris pararetur, atque in eam illud imponeretur. Adventabant autem diversi omnis generis afflicti morbis ex locis diversis, ut sacro propinquantes corpori beati viri meritis revalescerent; id quod multis præstitum fuit. Contigit illa die inter alios ægros fratrem Benedictum a Marsito Minoritam adesse membrorum officio destitutum, dextra aure surdum, & ingentes sonos ac strepitus tanquam molitrina aut malleorum incudem tundentium illic sentientem: is arripuit pannum, quo examine beati viri corpus post lotionem detersum fuerat, illoque se involvens postquam diligenter confessus erat peccata sua, humiliter flexit genua ad pedes sancti viri orans sibi sanitatem restitui, rediit illico auditus, sensusque & vires instaurata sunt. Et infra: *Atque eum in modum mansit sacrum corpus inhumatum ad dies sex & viginti, non solum nihil male olens, sed suavissimos etiam spirans odores coram omni populo.*

Interim autem dum sic in arca lignea jaceret corpus non sepultum, magna extitit dissensio inter scabinos & senatores atque plebem urbis illius, vulgus enim in magistratum seditione excitata alios post alios ad quæstionem vi abripuit. Insaniebat præ malitia furens populus adversus Aquilanorum seditio insigni miraculo sedata. *magistratum, nec ullam admittebat rationem: sed lata sententia rectores suos & nobiles dominos perinde ac teteros nebulones & cruentos latrones quamprimum jussit capite truncari. Non potuit magistratus adversus plebem se tueri, nec purgare se apud illos, qui nulla ratione ducerentur. Itaque cum fures e carcere producantur proceres, & ad cædis locum perducuntur: obligantur eorum oculi, flectunt genua anxie sustinentes carnificis ictum. Illo suum præparante ensem auditur pueri vox in aere terribiliter clamantis: Cessate ab effundendo innoxio Sanguine: sed ocyus ite ad Franciscanorum templum affatim illic reperturi, quod tam perniciose expetitis. Stupent omnes ad hanc vocem: carnifex jubente plebe trahit manum suam: proceres elevat, diligenter eos custodit, ne qua elabantur, territus populus ob flagitiosum animi sui propositum, rapido cursu contendit ad ædem S. Francisci, & ecce vident omnes e naribus exanimati corporis S. Bernardini tanta copia manare sanguinem, ac si e duobus fontibus largissima aqua proflueret: arca corpus continens tam plena erat sanguine ut corpus ipsum in illo nataret, sanguisque redundans operimentum arcæ elevaret vestes quibus corpus indutum erat cruentæ essent, sanguisque magis ac magis circumcirca diffluerent, donec populus cum ingenti humilitate & devotione veniam & misericordiam peteret ob id immane facinus. Ex eo autem sanguine multi collegerunt in pocula vel vitra, eoque diversi morbi admirabiliter curati sunt.* Cæterum ejus elucubrationes a Joanne Trithemio & Bellarmino recensentur (a).

(a) Trithe. & Bellar. de script. eccles.

Alfonsus Borgia creatus Card. Hoc anno Eugenius in Cardinalium collegium ascivit Alfonsum Borgiam Valen-

ci-

Tristis Angelotti Card. mors.

tinum, quem presbyterali tit. SS. Quatuor coronatorum ornavit, qui postea ad pontificatum, ut prædixerat S. Vincentius Ferrerius, evectus Callisti III. nomen accepit. Ut vero læta extitit illius creatio, ita contra miseranda fuit mors Angelotti Fusci tituli S. Marci presbyteri Cardinalis, qui dum a prandio quiescebat, gladio confossus (a) fuit a domestico adolescente: sed is, quamvis facinus aliquandiu dissimularit, demum convictus supplicio affectus est. Eodem tempore vita functum Leonardum Aretinum, e cujus monumentis plura excerpsimus inseruimusque nostris annalibus, refert Joannes Campisius in literis quas ad Æneam Sylvium (b) scripsit.

Puer ad vitam divinitus excitatus.

Hoc anno in Gallia apud Floriacum puer filius Laurentii Covillantii molitoris cum e cymba in aquam prolapsus extinctus esset, eductusque ad altare S. Sebastiani martyris in basilica cœnobii Floriacensis fuisset deportatus, vitæ restitutus est (c), amplexusque religiosa instituta annis quinquaginta in eo monasterio supervixit.

(a) *S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 17. Steph. Infessur. & alii.*

(b) *Apud Æn. Silv. ep. 172.*

(c) *Bibl. Floriac. Jo. a Bosco Celestin.*

I. *Jura regni Neap. a Pont. accipit Alfons. Rex.*

ANno redempti orbis millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto indictione octava confectæ antea ab Alfonso Rege Aragonum de Neapolitano regno cum Pontifice pactiones confirmatæ sunt. Alfonsus enim datis ad Eugenium Papam regiis literis aurea obsignatis bulla professus est, se apostolicæ liberalitati, Siculum sceptrum acceptum referre, ac percensitis singulis legibus, quas Pontifex ex ritu veteri imposuerat, se eas servaturum summa religione pollicitus est. Extant eæ literæ in insigni codice, qui in tabulario bibliothecæ Vaticanæ asservatur ac liber privilegiorum Romanæ ecclesiæ (a) inscribitur, ex quo nonnulla excerpta in annales suos intulit Cardinalis Baronius (b), nosque plura nostris inserere consuevimus, atque hic, ut instituti nostri ratio, & argumenti gravitas postulat, eamdem bullam auream recitabimus.

Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum, Siciliæ citra pharum & ultra pharum, Valentiæ, Jerusalem, Hungariæ, Majoricarum, Sardiniæ & Corsicæ, comes Barchinonæ, dux Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis & Ceritaniæ omnibus & singulis præsentes literas inspecturis.

Notum facimus quod cum sanctissimus dominus noster Eugenius divina providentia Papa IV. anno a nativitate domini nostri Jesu Christi MCDXLIII. id. julii pontificatus sui anno tertiodecimo bullam investituræ regni Siciliæ citra pharum nobis & filiis nostris masculis tam natis quam nascituris licet absenti concesserit, & per annuli aurei immissionem de regno prædicto nos investiverit, & reverendo patri Joanni S. Pauli extra muros urbis abbati ad infrascripta per ejus sanctitatem specialiter deputato fidelitatis juramentum præstiterimus, ad perpetuam rei memoriam ipsiusque summi Pontificis & Romanæ ecclesiæ expressam legitimam & consuetam cautionem & fidem omnia & singula capitula promissiones, conditiones, conventiones & juramenta in præfata bulla investituræ regni Siciliæ expressa & specificata per præsentem literam nostram regiam sub bulla aureo sigillatam servare, implere, manutenere, & nihil omnino omittere spondemus, & sub regia fide nostra expresse promittimus, quarum conditionum, capitulorum & juramenti præstiti tenor sequitur de verbo ad verbum & est talis.

Fidei sacramentum Eugenii internuntio exhibet.

Diploma tradit.

II. *Additæ leges in conferendo regni jure.*

Conditiones vero prædictæ sunt hæ, videlicet: Promittetis & jurabitis tam tu quam tui in eodem regno hæredes, quod nullas unquam conspirationes, colligationes, vel conjurationes cum quibuscumque Regibus, principibus, seu magnatibus, communitatibus, universitatibus, aut personis aliis fidelibus aut infidelibus contra nos vel successores nostros Romanos Pontifices canonice intrantes, aut Romanam ecclesiam, seu in eorum damnum facietis aut fieri consentietis seu permittetis quantum in te vel in illis erit, nec factas ratas habebitis, & quod nunquam a nostra & Romanæ ecclesiæ obedientia recedetis, non aliquod schisma contra nos vel successores nostros aut Romanam ecclesiam prædictos facietis, aut cujuscumque schismatis aut hæresis imitatores eritis, seu fautores, nec hujusmodi conspirationes conjurationes seu schisma contra nos vel successores nostros aut ecclesiam prædictas facietis, aut schismaticos vel hæreticos receptabitis, seu quocumque modo eis favebitis, aut eis vel eorum alteri aliquod consilium, auxilium, vel favorem præstabitis, nec aliquos, nobis aut dictæ ecclesiæ rebelles aut nostros seu ipsius ecclesiæ hostes vel inimicos, seu rerum aut bonorum ipsius ecclesiæ invasores aut occupatores in regno vel terra prædictis aut in aliqua ipsorum parte aut alio quovis loco, in quo temporalem potestatem habebitis, receptabitis, aut per alios receptari quoquo modo patiemini, seu permittetis scienter; sed efficaciter illos persequemini. Quod autem supradicitur de inimicis & rebellibus extra regnum & terram prædicta non receptandis intelligitur de notoriis, vel declaratis, seu declarandis, seu aliás terminandis per summum Pontificem; in regno autem & terra prædictis intelligitur, prout superius est expressum. Si vero in tuo vel tuorum in dicto regno heredum obitu legitimum, prout subsequitur, heredem te vel ipsos heredes tuos, quod absit, non habere contigerit, regnum & terra præfata ad prædictam ecclesiam Romanam ejusque dispositionem libere revertantur: & de liberis duobus maribus per eamdem lineam concurrentibus primogenitus præferatur. In regno vero & terra prædictis nullus succedat qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus. Ad hæc tam tu, quam tui in dicto regno heredes regnum & terram præfata nullatenus dividetis, sed semper illa sub hujusmodi conditionibus immediate & in capite nomine Romanæ ecclesiæ tenebitis: & tam tu quam prædicti tui in dicto regno heredes sub propriis nominibus nobis & successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice intrantibus, ac nomine ecclesiæ expressis nostro & ipsorum nominibus ligium homagium facietis & dictum juramentum fidelitatis, faciendo mentionem expressam de præsentibus literis, ut præfertur, præstabitis. Hujusmodi autem ligium homagium tu & dicti tui heredes

De obsequio & fide præstandis Pontifici.

Non fovendis rebellibus ecclesiæ.

De hereditariæ successionis ordine rejectis spuriis.

De sacramento fidei nuncupando.

fa-

(a) Lib. priv. Rom. eccl. to. 2. pag. 133. ext. etiam in MS. bibl. Vallic. sig. lit. B. n. 12. pag. 77. & in alio sign. lit. D. n. 5. pag. 44.
(b) Baron. annal. to. 11. ann. 1097. n. 55. & seqq. & an. 117. & seqq.

facere, & juramentum fidelitatis præstare juxta subscriptam formam si Romanus Pontifex in Italia fuerit, infra sex menses, si vero extra Italiam esset, infra annum postquam regni dominium adepti fueritis, teneamini nobis & singulis successoribus, ac eidem Romanæ ecclesiæ renovabitis tam ipsum ligium homagium, quam etiam hujusmodi juramentum. In optione autem & beneplacito erit Romani Pontificis, seu prædictæ ecclesiæ te & heredes tuos prædictos vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis ac ligium homagium hujusmodi Romano Pontifici, ac eidem ecclesiæ, dummodo ad hoc sibi vel illis tutum locum statuant & assignent, vel aliquem Cardinalem ipsius ecclesiæ aut alium, qui vice Romani Pontificis juramentum juxta eamdem formam & homagium hujusmodi recipiat destinare.

III. Datæ lex de non afferendo imperio.

Tu quoque jurabis ad præsens te ad hoc specialiter obligatum, & tam tu, quam tui in dicto regno heredes nobis & singulis successoribus prædictis, atque eidem ecclesiæ, quando præstabis & præstandum hujusmodi juramentum fidelitatis jurabitis vos ad hoc specialiter obligatos, quod numquam tu vel ipsi, per vos vel alium, seu alios quocumque modo procurabitis, ut eligamini vel nominemini in Regem vel Imperatorem Romanorum vel Regem Teutoniæ, aut dominium Lombardiæ, vel Tusciæ, seu majoris partis earumdem Longobardiæ vel Tusciæ; & si electionem vel nominationem ad imperium vel regnum Romanorum, seu ad regnum Teutoniæ aut dominium Longobardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earum de vobis celebrari contigerit, nullum hujusmodi nominationi vel electioni assensum præstabitis, nec intromittetis vos ullo modo in regimine ipsius imperii vel regni Romani, seu regni Teutoniæ, aut dominii Longobardiæ, seu Tusciæ, vel majoris partis earumdem, ad quodcumque earum nominati fueritis vel electi. Quod si tu vel aliqui tuorum in dicto regno heredum, studentibus & procurantibus te aut eis in imperium ipsum, sive ad dictum regnum Romanorum, sive regnum Teutoniæ, aut dominium Longobardiæ seu Tusciæ aut majoris partis earum electi seu nominati fueritis vel fuerint, aut si post talem electionem imperii vel regni Romanorum seu regni Teutoniæ, aut dominii Longobardiæ, seu Tusciæ aut majoris ipsarum partis regimen tu vel ipsi manifeste te intromiseris, vel se intromiserint sine expresso nostro vel successorum nostrorum mandato, eo ipso a jure prædictorum regni & terræ cadas & cadant ex toto, ipsaque prorsus amittas & amittant, & eadem regnum & terra ad Romanam ecclesiam libere devolvantur. Si autem tu aut aliqui ex dictis heredibus electioni vel nominationi factæ non procurantibus te, vel ipsis, aut procurantibus consenseris vel consenserint, huic electioni vel nominationi seu juri omnino renuntiet seu renuntient, & quod de imperio, seu de aliquo præmissorum ad quod electus seu electi, seu nominatus seu nominati fuerit, aut fuerint, nullatenus te intromittas vel ipsi se intromittant, & si moniti infra quatuor mensium spatium post monitionem hujusmodi tali electioni, vel nominationi, vel juri non renuntiaveris seu renuntiaverint, vel de ipso imperio, vel aliquo præmissorum, ad quod electus seu nominatus, aut electi aut nominati fueris seu fuerint, te intromiseris, vel ipsi se intromiserint quoquomodo ex hoc sis vel sint eisdem regno Siciliæ & terra & omni prorsus eorum jure privatus atque privati, & [ut dictum est] eadem regnum & terra ad Romanam ecclesiam libere devolvantur. Si porro ad te vel ad tuos in eodem regno heredes non poterit commode talis admonitio pervenire, super quo utique impedimento, videlicet quod moneri commode nequeas vel nequeant, credetur & stabitur assertioni Romani Pontificis, sufficiat monitio publica & solemnis, ita quod si infra sex menses post illam non renuntiaveris vel heredes ipsi non renuntiaverint, aut de imperio seu aliquo alio prædictorum, ad quod tu electus seu nominatus vel heredes tui prædicti electi aut nominati fueris seu fuerint, quomodolibet te intromiseris seu illi se intromiserint, ex hoc cadas & ipsi cadant ab omni jure ipsorum regni & terræ, ac regnum & terra ipsa ad Romanam ecclesiam libere devolvantur.

Non conjungenda Insubria vel Etruria cum regno Neapol.

Intentatum prævaricatoribus regni exauctoramentum.

Cæterum si contigerit aliquem de prædictis heredibus, qui deberent in prædictis regno & terra succedere, in Regem vel Imperatorem Romanum seu Regem Teutoniæ vel Dominum Longobardiæ, aut Tusciæ, vel majoris partis earum nominari, seu eligi, vel assumi, nullatenus eorumdem regni & terræ possessionem nanciscatur vel habeat nec se de illorum cura seu dominio aut regimine per se vel alios aliquatenus intromittat, nisi prius imperio vel regno Romano seu regno Teutoniæ, aut Dominio Longobardiæ, vel Tusciæ, seu majoris partis earum, ad quodcumque eorum electus seu nominatus fuerit vel assumptus, & omni juri competenti sibi in illis omnino renuntiet, & illorum aliquod sive de jure sive de facto tenens regnum Siciliæ omnino dimittat, ipsum nullo unquam tempore reassumpturus, alioquin cadat ab omni successione & jure, quæ in regno Siciliæ & terra prædictis sibi competerent ipso facto, ita quod eadem regnum & terra ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem plenarie & libere devolvantur. Si autem tu vel aliquis tuorum in regno prædicto heredum contra hæc veneris vel venerit, eo ipso excommunicati, & insuper labe & nota perjurii respersi & notati existetis. Hujus-

Rex German. in regno Neapol. non succedat.

Non Germania, non Insubria, non Etruria acquiri a Neapol. Rege potest.

jusmodi quoque juramento nunc expresse addi volumus, & tam per te, quam per tuos in dicto regno heredes, addatur expresse, quod nullo unquam tempore regnum seu imperium Romanum aut regnum Teutoniæ vel Dominium Longobardiæ, seu Tusciæ, aut earum majoris partis, seu easdem Lombardiam vel Tusciam aut majorem partem earum perte, vel alium, seu alios occupabis, capies, vel acquires, aut tibi alias quomodolibet vendicabis, vel dicti heredes per se vel per alium seu alios occupabunt, capient, vel acquirent, aut sibi alias quomodolibet vendicabunt sine nostra aut successorum nostrorum expressa voluntate & assensu, & si feceris seu fecerint secundum prædictam formam; pœnas similes incurret & incurrent. Quod autem dicitur de majori Dominii Longobardiæ seu Tusciæ intelligitur scienter, si vero ignoranter, eam ad mandatum Ecclesiæ dimittere tenearis & teneantur, & si eam ad mandatum Ecclesiæ dimittas seu dimittant, non incidas nec ipsi incidant in pœnam in isto articulo constitutam, si vero monitus aut moniti non dimittas aut dimittant, incurras vel incurrant pœnam, prout est in hoc articulo & in aliis constituta.

Si Rex Siciliæ eligatur in Imp. regno excidat.

Quod si forte in posterum Regem Siciliæ contingat in Imperatorem eligi, postquam regni Siciliæ fuerit possessionem adeptus, non transeat ad imperium, alioquin in pœnas incidat in hoc articulo & in aliis similibus comprehensas, quod si regni possessione prædicti nondum habita vel obtenta in Imperatorem electus transire voluerit ad imperium, in manus prius Romani Pontificis vel illius, quem ad hoc idem Pontifex duxerit destinandum, filium successurum in regno & terra prædictis cujuscumque fuerit ætatis emancipet, ac regno & terra præfatis renunciet, nihil juris in eis retinens clam vel palam, nec etiam cujuslibet patriæ vel alterius potestatis occasione, nec ipsum filium ad subsidium vel aliquod servitium faciendum juramento vel voto, stipulatione vel pacto sibi vel successoribus suis astringat, sicque filius sui juris ab eodem Romano Pontifice, vel alio destinato ab ipso protinus investiatur de regno & terra prædictis, ad cujus Regis successionem, si forte decederet sine liberis, nullo unquam tempore pater veniat Imperator existens, sed si imperio & omnibus, quæ ad ipsum pertinent, idem pater renuntiare voluerit, & ipsis regno & terra esse contentus, post renuntiationem hujusmodi ad illius successionem libere admittatur, & tunc ab ipso Romano Pontifice vel alio destinato ab eo investituram recipiat regni & terræ hujusmodi. Quod si dictus filius sic ad regnum assumptus major annis decem & octo fuerit, libere administret, sed quandiu minor extiterit, tam ipse quam regnum & terra prædicta in cu-

Filius emancipatus illud retinere poterit.

stodia Romanæ Ecclesiæ, donec Rex ipse adimpleverit supradictam ætatem, remaneant, fructibus & obventionibus regni & terræ prædictorum, ex quibus sumptus necessarii faciendi pro eorundem regni & terræ custodia deducentur, Regi conservandis eidem, & lucro alterius ratione ipsius custodiæ non cessurii. Si Regi præmortuo liberi non superfint, & pater Imperator non renuntiaverit, regnum & terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur, Regnum quoque & terra prædicta imperio nullo modo subdentur, sic nullo unquam tempore aut modo in eadem persona quomodolibet unientur, & præcise super hoc articulo tam per pœnas spirituales, quam alias cautiones cavebitur juxta Ecclesiæ voluntatem, quandocumque Romanus Pontifex hoc duxerit requirendum, cum prorsus intentionis sit Romanæ Ecclesiæ, ut regnum & terra prædicta nullo unquam tempore uniantur, ut scilicet Romanus Imperator & Siciliæ Rex existat. Quod autem circa unionem regni & terræ cum imperio dicimus, hoc ipsum circa unionem regni & terræ prædictorum cum regno Romano & regno Theutoniæ, seu cum Longobardia, vel Tuscia, sive cum majore parte ipsorum Longobardiæ, vel Tusciæ intelligimus & volumus esse dictum.

Votiva absolute conjunctio regni & imperii.

Vel Insubria vel Etruriæ cum regno.

IV.

Census octo millium unciarum auri impositus.

Pro toto vero generali censu ipsorum regni & terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Apostoli de mense junii ubicumque Romanus Pontifex fuerit ipsi Romano Pontifici & Romanæ ecclesiæ annis singulis persolvantur. Si vero tu vel tui in dicto regno & terra heredes quocumque termino non solveritis integre censum, & expectati per duos menses terminum ipsum immediate sequentes de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculo innodati. Quod si in secundo termino infra alios duos menses eumdem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum Siciliæ & tota terra prædicta ecclesiastico erunt supposita interdicto. Si vero nec in tertio termino nec infra alios duos menses proxime venturos per plenam satisfactionem illius ejusdem census vobis duxeritis consulendum, ita quod transactis eodem tertio termino & duobus proximis sequentibus mensibus non sit de dictis octo millibus unciarum hujusmodi auri primi termini ipsi ecclesiæ integre satisfactum, ab eisdem regno & terra ipsoque jure cadatis ex toto, & regnum ac terra ipsa ad Romanam ecclesiam integre revertantur. Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos tertium terminum & duos sequentes menses plenarie satisfeceritis, nihilominus semper pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum simili modo, si in earum solutione cessave-

Eo non persoluto excidant jure regni.

ritis

ritis, vel illas non solveritis, similes pœnas incurretis, salvis aliis pœnis & processibus quæ vel qui de jure inferri vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu. In quolibet etiam termino dabis tu, & tui in dicto regno & terra heredes dabunt nobis vel successoribus nostris canonice intrantibus unum palafredum album, pulchrum, & bonum in recognitionem veri dominii eorumdem regni & terræ.

De equo albo effecendo.

Ad hæc postquam tu præfata regnum & terram vel tantum de ipsis & acquisiveris & habueris, quod etiam aliquæ civitates vel munitiones, vel aliqua loca ipsorum regni & terræ adhuc rebellia tibi fuerint, tamen reputeris & possis ipsorum regni & terræ Rex & dominus reputari, solves nobis & dictæ Romanæ ecclesiæ quinquaginta millia marcharum Sterlingorum per infrascriptos terminos, videlicet quod infra sex menses postquam dicta regnum & terram acquisiveris, prout dictum est, solves nobis & eidem ecclesiæ decem millia marcharum Sterlingorum, & infra singulos sex menses successive solves singula decem millia, donec tota prædicta quinquaginta millium marcharum Sterlingorum summa fuerit integre persoluta. Quod si eu hujusmodi terminis non solvas, liberum erit nobis vel eidem Romanæ ecclesiæ contra te pro singulis terminis ad pœnas spirituales & temporales procedere prout nobis vel ipsi videbitur expedire.

Imperata quinquaginta millium sterlingor.

V. *Quandocumque autem Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit asseruerit vel dixerit, Romanam ecclesiam indigere, ita quod super indigentia hujusmodi Romani Pontificis simplici verbo stetur, tu vel tui in dicto regno heredes requisiti ab eo in urbem, in Campaniam, in Maritimam, in patrimonium B. Petri, in Tusciam, in ducatum Spoletanum, in marchiam Anconitanam, in præmissam civitatem Beneventanam & ejus territorium ac pertinentias, quæ, prout præfertur, eidem remanebunt ecclesiæ, ac in civitates nostras Perusinensem, Civitatem castelli, Bononiensem, Ferrariensem, Avenionensem, & comitatum Venaysini, & in omnes alias terras ipsius ecclesiæ ubicumque consistentes, trecentos milites equis & armis decenter munitos & paratos, ita quod unusquisque ipsorum habeat quatuor equitaturas vel tres ad minus, in ecclesiæ prælibatæ obsequium & subsidium transmittetis, per tres menses integros tuis & dictorum tuorum in dictis regno & terra heredum sumptibus & stipendiis semel tantum in anno in servitiis ejusdem ecclesiæ moraturos, mensibus ipsis a die, qua iidem milites terram tui dominii vel finem tui districtus egressi fuerint per vulgares diatas & solitas computandis. Et si maluerit ecclesia eadem ingruente necessitate, super qua stetur verbo Romani Pontificis, ut dictum est, navali exercitu juvari, prædicti milites debita taxatione & recompensatione prahabita in navale præsidium commutentur.*

Vectigal militare 300. equitum.

Verum quia prædicta civitas Beneventana, quam hactenus sibi Romana Ecclesia detinuit, & in suum demanium & Dominium cum omnibus juribus suis & pertinentiis reservavit tenimentum civitatis ejusdem cum finibus ejus antiquis, quos Romanus Pontifex quandocumque semel tantum sibi placuerit, bona fide sibi distinguet, eidem Ecclesiæ & in ejus proprietate libere remanebit, nullo jure in eis tibi vel cujuscumque de regno prædicto retento, seu quomodolibet reservato. Distinctioni quoque per Romanum Pontificem semel facienda, ut dictum est, stabitis tu, & prædicti tui in dicto regno & terra heredes absque contradictione & refragatione quacumque, prout ipsa distinctio per literas apostolicas apparebit. Pro dicta quoque civitate Beneventana reparanda, reficienda & fortificanda per Romanam Ecclesiam exponetis per septennium pro lignaminibus omnia nemora ipsorum regni & terræ, & omnem materiam ad ædificia opportunam, puta lapides & arenam, quæ puteolana vocatur, cæmentum & similia sine præjudicio juris singularium personarum ad unam diatam prope Beneventum. Præstabitis etiam ipsis Beneventanis per totum regnum & terram prædicta securitatem: Privilegia insuper dictæ civitatis a Regibus & principibus concessa illibate servabitis. Omnia statuta per quondam Fridericum olim Romanum Imperatorem seu quoscumque alios Reges & per quondam Joannam Reginam prædictam facta contra libertates civitatis ejusdem revocabitis, & in omnibus & per omnia, quæ libertatis fuerint, cæteris regnicolis purificabitis illa, nec aliqua statuta seu aliquas leges condetis imposterum, per quæ dictæ civitati directe vel indirecte possit præjudicium generare, & pro Apostolicæ sedis & B. Bartholomæi patroni civitatis ejusdem reverentia fidantias ab omnibus remitti facietis, & remittetis eisdem; fidantiarum autem remissio est concessio libertatis, ut cives Beneventani possint libere vineas & terras excolere ac vendere & de ipsis pro sua voluntate disponere sine aliqua exactione vel muneris datione.

VI. Beneventum cum agro reservatum ecclesiæ.

Privilegia civium confirmate.

Tu autem & dicti tui in eisdem regno & terra heredes in dicta civitate & ejus territorio ac pertinentiis suis, quæ Romanæ manebunt ecclesiæ, vel in urbe, seu in Campania, vel Maritima, seu ducatu Spoletano, aut marchia Anconitana, vel in patrimonio B. Petri in Tuscia, vel in civitatibus Perusinensi, Civitate castelli, Bononiensi, Ferrariensi, Avinionensi, & comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque terris aut demaniis, sive feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis ex successio-

VII. Ne quid acquirant Reges in ditione eccles.

cessione, vel legato, aut venditione, sive donatione, aut alio quocumque jure, sive titulo, seu contractu, nihil unquam vobis acquiretis, vel vendicabitis, seu poteritis acquirere, vel quomodolibet vendicare, & nihil unquam recipere; vel habebitis vel retinebitis, seu poteritis habere, recipere, vel etiam retinere: ac nullam potestariam, capitaniam, vel rectoriam, aut honorem, vel dignitatem, seu potestatem senatoriam, vel quamcumque aliam administrationem, vel commendam, nec quodcumque aliud officium recipietis, seu recipere poteritis in eisdem. Hoc autem intelligimus de illis heredibus tuis & tuorum in dictis regno & terra heredum, qui in eisdem regno Siciliæ & terra succedent: volumus enim quod delictum aliorum heredum, qui succedent tibi vel illis in civitatibus & aliis terris tuis, vel ipsorum, in pœnam heredis qui est tibi vel ipsis successurus in regno & terra præfatis, aliquatenus extendatur.

Ne vero hujusmodi alii heredes tui vel ipsorum contra ea quæ in isto continentur articulo, aliquo forsitan tempore venire præsumant, acquirendo, vel vendicando, aut recipiendo vel habendo, seu retinendo sibi aliquid in terris in articulo ipso expressis seu comprehensis, vel recipiendo, habendo, vel retinendo in terris eisdem potestariam, seu capitaniam vel rectoriam, vel aliquid aliud de iis, quæ in articulo continentur eodem, sic super his duximus providendum, ut videlicet nulli etiam hujusmodi aliorum heredum tuorum vel ipsorum ullo unquam tempore liceat sibi quidquam in eisdem terris acquirere seu vendicare, percipere, habere, vel etiam retinere potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam,

Pœnæ propositæ, si quid in re acquisierint.

vel aliquod aliud in his quæ, prout dictum est, in eodem articulo plenius continentur. Quicumque autem ipsorum secus præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat, nec ipse nec ejus posteri in perpetuum possint in eodem regno succedere, si eis in aliquo casu hujusmodi successio deferretur; sed ab illa repellentur omnino: nihilominus ille, qui tunc ejusdem regni gubernacula possidebit, Romano Pontifici potenter assistere teneatur.

Constituta alia in occupantes jura ecclesiæ.

Si vero tu vel aliqui tui in ipsis regno & terra heredes prædictam civitatem Beneventanam, territorium, & pertinentias ejus, quæ remanserunt ecclesiæ, vel aliquam partem earum, aut campaniam, vel maritimam, seu urbem vel ducatum Spoletanum, aut marchiam Anconitanam, sive Patrimonium B. Petri in Tuscia, aut civitates Perusinam, Civitatis Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, vel Avenionensem, aut comitatum Venaysini, seu alias quascumque terras, Romanæ ecclesiæ ubilibet constitutas, vel ipsarum aliquam partem occupaveritis, seu occupari feceritis, aut super his offenderitis vel molestaveritis Ecclesiam, seu feceritis molestari, & postquam super hoc a Romano Pontifice moniti & requisiti fueritis, vel si commode moneri & requiri nequiveritis, juxta ipsius Romani Pontificis assertionem vel dictum, postquam ad hoc publice & solemniter te vel heredes ipsos monuerit infra tres menses non restitueritis integre omnia occupata, eo ipso ab ipsorum regni Siciliæ & terræ jure cadatis totaliter, ipsaque regnum & terram prorsus amittatis, & ad Romanam ecclesiam libere devolvantur. Quod si etiam restitueritis occupata, nihilominus ad plenum de universis injuriis & damnis illatis ad mandatum ejusdem Romani Pontificis satisfacere teneamini. Alii quoque heredes tui, videlicet qui tibi non succedent in regno, occupare vel occupari facere easdem terras Romanæ ecclesiæ, seu molestare, aut molestari facere super illis eandem ecclesiam non attentent, illi vero qui secus fecerint præmissas pœnas incurrant, ut videlicet eo ipso sint excommunicati, & tam ipsi quam eorum posteritas in perpetuum ad successionem regni & terræ prædictorum si eis aliquo forte casu eadem successio devolveretur, nullatenus admittantur, & Rex Siciliæ, qui tunc erit, teneatur assistere Romano Pontifici contra ipsos, ut superius est expressum.

VIII. De tuend. libertate ecclesiastica.

Sane omnibus ecclesiis tam cathedralibus quam aliis regularibus & sæcularibus nec non omnibus prælatis & clericis, ac universis ecclesiasticis, sæcularibus & regularibus, & quibuscumque religiosis regni & terræ prædictorum, plenarie dimittantur, & restituantur integre omnia bona eorum immobilia, a quibuscumque ablata & occupata sint, & per quoscumque detineantur: mobilia vero, quæ extant & poterunt inveniri restituantur eisdem. Hæc autem restitutio fiet absque contradictione vel difficultate qualibet sicut nancisceminі prædictorum regni Siciliæ & terræ possessionem hoc modo; scilicet quod statim in illa parte ipsorum regni & terræ, quæ tibi vel ipsis heredibus obediet, restitutio ipsa fiet, ipsaque postmodum successive confirmabitur, sicut eadem regnum & terra habebuntur. Ne autem super his rebus restituendis oriri possit aliqua difficultas, deputabuntur a Romanis Pontificibus aliqui viri discreti, ad quorum mandatum & arbitrium bonorum & rerum mobilium & immobilium, quæ extant, restitutio plena fiet, ita quod eadem de quorum dominio vel proprietate seu possessione notum fuerit, ad eorum arbitrium & mandatum mox reddentur, In dubiis vero per ipsos de plano & absque judicii strepitu diligentius veritas inquiretur; sufficiat autem vocari camerarium, vel procuratorem, seu ballivum, in cujus jurisdictione vel balivia, seu territorio bona, de quibus agetur, consistunt

Et restituend. ablatis bonis.

ad

ad videndum jurare testes, qui in hujusmodi depositione deponent. Omnes insuper ecclesiæ tam cathedrales, quam aliæ regulares & seculares, nec non omnes prælati & clerici ac universæ personæ ecclesiasticæ sæculares & religiosæ, ac quæcumque religiosa loca in regno & terra prædictis consistentia cum omnibus bonis suis in

Electionum libertas restituta.

electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus, & omnibus aliis plena libertate gaudebunt, nec ante electionem, sive in electione, vel post Regis assensus aut consilium aliquatenus requiretur, quam utique libertatem tu, & tui in ipso regno heredes semper manutenebitis & conservabitis, ac manuteneri & conservari facietis ab omnibus subditis vestris, dictaque ecclesiæ & personæ utentur libere omnibus bonis & juribus suis, salvo tibi & tuis in dicto regno heredibus jure patronatus in ecclesiis tantum, quantum in hac parte patronis ecclesiarum canonica instituta concedunt, ubi antiqui Reges Siciliæ hujusmodi jus patronatus in ipsis ecclesiis habuerunt. Omnesque etiam causæ ad forum ecclesiasticum in regno & terræ

Causæ ecclesiasticæ ne trahantur ad sæculare forum.

prædictis pertinentes libere & absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur, & ventilabuntur coram ordinariis & aliis ecclesiasticis judicibus, & terminabuntur per eos, & si ad sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes, quam appellati ad eamdem venire sedem pro appellationum prosecutionibus libere & absque inhibitione aliqua permittentur.

Sacramenta vero fidelitatis præstabuntur secundum antiquam & rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt ab illis ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores antiqui illa Siciliæ Regibus præstiterunt. Ab illis autem prælatis & ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent; si qui tamen sint, qui hujusmodi bona teneant a domino regni & aliis dominis temporalibus, & qui ratione bonorum hujusmodi ab antiquo consueverint Regibus & ipsis dominis temporalibus servitia exhibere, hujusmodi honesta & antiqua servitia secundum rationabilem & antiquam consuetudinem, & sicut instituta patiuntur canonica, impendentur, salvis tamen circa ecclesiasticas, & alias regulares & saculares personas, & loca ecclesiastica prædicta, tam in faciendis provisionibus & eleemosynis confirmandis, quam in omnibus quibuscumque aliis Romanis Pontificibus & ecclesiæ Romanæ, jurisdictione & authoritate plenaria ac libera potestate.

Revocabitis etiam tu & dicti tui in dicto regno heredes omnes constitutiones &

Convulsæ leges a tyrannis latæ.

leges per dictum Fredericum Regem Siciliæ, sive per Conradum ipsius Friderici filium, aut Manfredum quondam principem Tarentinum, seu per dictam quondam Joannam Reginam, vel alios Reges aut Reginas regni & terræ præfatorum, seu alios quoscumque editas contra ecclesiasticam libertatem nec statuta & consuetudines edetis aut etiam promulgabitis, per quæ juri & ecclesiasticæ libertati in aliquo derogetur. Promittetis etiam, quod nullus clericus vel ecclesiastica persona eorumdem regni & terræ in civili vel criminali causa ad faciendam fidem de titulo vel possessione clericatus conveniatur coram judice seculari, nisi super feudis judicio petitorio conveniantur civiliter, sed omnia ecclesiæ, monasteria, hospitalia, & alia pia & religiosa loca, ac personæ ecclesiasticæ regni & terræ prædictorum omnimode erunt liberæ & libera, & nulli Regi vel principi subjacebunt. Nullas insuper tallias seu collectas imponetis ecclesiis, monasteriis, vel locis prædictis, aut clericis seu viris ecclesiasticis vel rebus eorum

Ne vectigalia imponantur ecclesiis vel ecclesiasticis.

& in ecclesiis in dictis regno & terra vacantibus tu, vel prædicti tui in regno heredes nulla habebitis regalia, nullosque fructus, redditus, & proventus, nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia recipietis ab eisdem, custodia ecclesiarum earumdem interim libera remanente penes personas ecclesiasticas juxta canonicas sanctiones.

IX.

Nobilium & plebis libertas instaurata.

Comites vero, barones, milites, & universi homines regni & terræ prædictorum vivent in illa libertate, & habebunt illas immunitates, illaque privilegia, ipsisque gaudebunt, quos & quæ tempore claræ memoriæ Guillelmi II. Siciliæ Regis, & aliis antiquis temporibus habuerant. Omnes exules regni Siciliæ & terræ prædictorum, cujuscumque conditionis existant, ad mandatum Romanæ ecclesiæ reducentur ad regnum & terram prædicta, ipsisque de bonis & juribus eis debitis restitutio plena fiet. In hujusmodi autem restitutione, secundum præscriptam formam, in capitulo de bonis ecclesiarum restituendis contentum, tam in notoriis, quam in dubiis procedetur, omnesque captivos & obsides, qui tenentur in regno & terra prædictis regnicolas, Romanos, & alios de terris ecclesiæ, seu Tusciæ, vel Lombardos, aut alios quos-

Restituantur libertati clientes ecclesiæ.

cumque bona fide restituetis eorum libertati pro posse. Jus etiam, quod quæcumque ecclesiæ fideles in aliis comitatibus, civitatibus, terris, castris, villis, seu locis a sede Apostolica, seu a Regibus, vel principibus sibi concessum obtinent, nec non jus quod privati a jure vel per processus apostolicos olim habebant, si illud vel illud restitui contingat, etiam penitus salvum erit, nec per hujusmodi præsentem regni & terræ concessionem comitatuum, seu aliorum concessarum cuiquam quoad proprietatem & possessionem præjudicium generetur, regio in omnibus his jure semper salvo.

Nul-

Ne Siculus cum hæret. aut infidelibus fœdus ineat.

Nullam etiam confœderationem, seu pactionem, seu societatem cum aliquo Imperatore vel Rege, seu principe vel barone, Saraceno, Christiano, vel Græco, aut cum alia provincia, seu civitate, seu communitate, seu loco aliquo contra Romanam ecclesiam, vel in ejus damnum facietis, & si secus fieret, quod factum fuerit, sit ipso jure nullum, & si eam feceritis cognoscatur, nihilominus quatenus de facto feceritis indilate teneamini ad mandatum ecclesiæ revocare. Denique omnes præmissas conditiones, quæ in persona tua apponuntur, circa tuos etiam in dicto regno & terra heredes & successores intelligimus & volumus esse dictas, salvis omnibus, quæ circa alios tuos heredes ordinata consistunt, prout superius est expressum. Cæterum quia in quibusdam articulis seu capitulis prædictarum conditionum continentur expressi, quod in certis casibus tu & prædicti tui heredes excommunicationis sententiam incurratis, & dicta regnum ac terra & ipsorum heredum terra sint ecclesiastico suppofita interdicto, & ad Romanam ecclesiam regnum & terra prædicta libere devolvantur, nos hujusmodi sententias videlicet excommunicationum in te & eosdem heredes, & interdictum in regnum & terram prædicta, si tua & ipsorum culpa hujusmodi casus emerserint, de prædictorum fratrum consilio ex nunc auctoritate apostolica tenore præsentium promulgamus. Forma autem juramenti prædicti per te præstandi infra biennium proxime futurum, nec non tuos in dictis regno & terra heredes in manibus nostris vel per nos deputandis talis est.

Promulgatum anathema in prævaricatores.

V. Formula sacramenti ab Alfonso præstiti.

Ego Alphonsus Dei gratia Rex Siciliæ plenum homagium, ligium, & vassallagium faciens vobis domino meo Eugenio Papæ IV. & Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliæ & tota terra ipsius, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus & pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentia etiam & districtus civitatis ejusdem per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos ab hac hora in antea fidelis & obediens ero B. Petro & vobis Domino meo Domino Eugenio Papæ IV. vestrisque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, Sanctæque apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, vel in consensu, seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, seu capiamini vel in consensu, seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, seu capiamini vel capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, vel per literas, ad vestrum aut eorum damnum scienter nemini pandam, & si scivero fieri aut procurari seu tractari aliquid, quod sit in vestrum vel ipsorum damnum, illud pro posse impediam; & si hoc impedire non possem, illud vobis vel eis significare curabo. Papatum Romanum & regalia S. Petri tam in regno Siciliæ & terra prædictis, quam alibi consistentia, adjutor vobis & eis ero ad retinendum, defendendum, & recuperandum, ac recuperata manutenendum. Contra omnes homines universas & singulas conditiones suprascriptas & contentas in præsentibus literis apostolicis super ipsorum regni & terræ concessione confectis, ac omnia & singula, quæ continentur in eisdem literis, plenarie adimplebo, & inviolabiliter observabo, ac nullo unquam tempore veniam contra illa, & maxime quod nunquam ego per me, vel alium, seu alios quoquo modo procurabo, ut eligar vel nominer in Regem vel Imperatorem Romanorum, seu Regem Teutoniæ, aut Dominum Lombardiæ vel Tusciæ, & si electionem vel nominationem ad imperium, vel ad regnum Romanorum, seu ad regnum Teutoniæ, aut Dominium Lombardiæ, vel Tusciæ, seu majoris partis earundem de me celebrari contigerit, nullam hujusmodi electioni seu nominationi assensum præstabo, nec intromittam me modo aliquo de eorum vel alicujus ipsorum regimine, neque etiam de civitate Beneventana & suis pertinentiis, seu Campania vel maritima, ducatu Spoletano, marchia Anconitana, Patrimonio B. Petri in Tuscia, Massa Trabaria, Romandiola, alma Urbe, in civitatibus Perusina, civitate Castelli, Bononiensi, Ferrariensi, & Avinionensi, comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque vestris & dominiis, seu feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet consistentis ex successione, vel legato, aut venditione, seu donatione, seu alio quovis titulo, vel contractu nihil unquam mihi acquiram, vel vendicabo, seu potero acquirere & quomodolibet vendicare, & nihil unquam recipiam, vel habebo, seu retinebo, vel potero recipere, habere, vel etiam retinere in illis, neque ullam potestariam, capitaniam, vel rectoriam, nullumque aliud officium recipiam seu recipere potero, habebo, seu retinebo, aut habere seu retinere potero in eisdem, aut ipsorum aliquo, nec etiam occupabo vel occupari permittam, seu faciam præmissa, vel partem aliquam eorumdem, nec illa offendam, vel molestabo, nec etiam Romanam ecclesiam quoquo modo sub censuris pœnisque spiritualibus & temporalibus in supradictis conditionibus & infeudatione contentis, quas hic haberi volo in singulis suis partibus altas pro specifice repetitis etiam & expressis.

De non affectandis Etruria, vel Insubria, vel imperio.

Non occupanda ditione eccl.

Item perditionis alumno Amedeo hæretico ac schismatico, a fide devio, & ab ipsa ecclesia præciso, & sententialiter condemnato, ejusque sequacibus, & dantibus eis auxilium, consilium, vel favorem, non dabo quovis modo per me, vel alium, seu

XI. De persequendo Amedeo antipapa.

alios

alios directe vel indirecte, publice vel occulte auxilium, consilium, vel favorem, nec ab aliis, quantum in me fuerit si impedire potero, dari permittam, sed eos juxta posse meum, donec convertantur, persequar & invadam. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta evangelia.

Tu etiam & dicti tui in eisdem dictis regno & terra heredes dabitis privilegium vestrum nobis & dictæ Romanæ ecclesiæ aurea bulla bullatum, in quo proprio juramento fatebimini & recognoscetis expresse, regnum Siciliæ & totam terram ipsius, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum territorio & pertinentiis ejus, quæ Ecclesiæ remanebit eidem, ex sola gratia & mera liberalitate sedis Apostolicæ tibi tuisque heredibus de novo fuisse concessa, vosque recepisse & tenere regnum & terram hujusmodi a nobis & dicta Romana ecclesia sub pactis, modis, & conditionibus supradictis. Recensitis his pontificiis legibus in conferendo regni Neapolitani jure beneficiario impositis, profitetur Alfonsus eas a se religiose cultum iri. Quæ omnia & singula fide nostra regia vobis reverendo patri Joanni abbati præfato vice ac nomine suæ sanctitatis stipulanti & recipienti, curare, procurare, facere & inviolabiliter observare promittimus pariter & juramus. In quorum omnium testimonium præsentes nostras literas exinde fieri & bulla aurea nostra in pendenti jussimus communiri, quas pro ipsarum validiori cautela dedimus & propria nostra manu subscripsimus præsentibus nobili & magnifico Petro Vaca illustrissimi Regis Navarræ * venerabili & religioso fratre Guillelmo de Lastico præceptore Lugduni, &c. Adjecta sunt placa testium nomina. *Dat. Neapoli apud majorem Ecclesiam per manus nostri prædicti regis Alfonsi anno a nativitate Domini MCCCCXLV. die vero xx. mensis junii octavæ indictionis, & regnorum nostrorum anno trigesimo, hujus vero Siciliæ citra pharum regni undecimo.*

Datæ ab Eugenio leges admissæ ab Alfonso.

* oratore

(a) Ext. ib.

Beneventi & Terracinæ restitutio promissa.

Eadem dies ascripta est aliis regiis literis (a) de Beneventi & Terracinæ præfectura a Pontifice accepta ad constitutum ab illo tempus, quo elapso liberum earumdem urbium imperium ecclesiæ restituendum foret. Ut vero Alfonsus postea, jurisjurandi solemni ritu delati suisque corroborati literis spreta religione, provocationes ad sedem Apostolicam, fieri vetuerit, dicetur anno sequenti.

XII. Poloniæ Hungariæque ob cæsum Vladislaum turbatæ.

Interea fluctuabant necis Wladislai Regis occasione Poloniæ Hungariæque res, distractis in contraria studia iis, ad quos novorum Regum electio pertinebat: percrebuerat quippe fama Wladislaum e clade Warnensi elapsum superesse vitæ sospitem adhuc, proximeque affuturum, adeo ut Poloni ad illum perquirendum in Thraciam, Græciam, & Bulgariam legaverint nuncios suos, qui retulere nil prorsus exploratum. At demum rei veritate comperta, Casimirum magnum Lituaniæ ducem interfecti Regis fratrem in ejus locum subrogarunt, quæ Poloni scriptores pluribus prosecuntur (b).

Casimirus dux Lituaniæ a Polonis in Regem electus.

(b) Michov. l. 4. c. 58. & Crom. l. 22.

Cum vero in rebus Polonicis versetur narratio, addemus Conradum episcopum Wratislaviensem, qui potentiorum oppressus injuriis episcopatu invitus abjecerat, ut ejus oratores ad sedem Apostolicam missi sunt testati, ab Eugenio illi fuisse restitutum (c): cum episcopi arcto adeo nexu ecclesiis suis sint devincti, ut eo pontificia tantum authoritate solvi possint, qua de re ita differit Pontifex (d).

(c) Lib. 22. pag. 206.

(d) Ibid.

Eugenius, &c. Sacra asserunt literæ sanctorum patrum, conciliorum, aliorumque decretorum præconiis roboratæ, omnipotentem Deum spirituale vinculum, quod episcopum & ecclesiam jungit, sibi soli dissolvendum reliquisse, ut juxta evangelii verbum, quos Deus conjunxit, homo non separet. Hinc mandant sacri canones accuratius in amotione prælati, quam in constitutione animadvertendum fore, unde solus episcopus sacerdotalem ordinem dare potest, solus auferre non potest, & episcopi a metropolitano munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari, pariterque fit, ut unusquisque prælatus ab Ecclesia, cui a Deo conjunctus extitit, non per se ipsum, sed per Christi vicarium Romanum Pontificem a vinculo quo ecclesiæ ligatus existit, possit absolvi. (Subdit deinde Eugenius, cur Conradum ecclesiæ Wratislaviensis nexu non liberet.) *Considerantes, quod nulla censetur vita sanctior, quam recte regentium, quorum cura silentio, & solicitudo contemplationi in sacris literis præferuntur, attendentesque, quod neque conscientia criminis satis est ad eximendum quem ab onere pastorali, nisi illud propter quod ipsius officii executio post actam pœnitentiam impeditur, nec debilitas corporis aut senectus excusat, nisi illa sola, per quam quis impotens redditur ad exercendum officium pastorale, neque etiam quod aliqui forsan in prædicto episcopo allegarunt, scandali evitatio omnis duc episcopo licentiam petendi ecclesiæ cessionem, nam Redemptor noster percepto, quod ejus verbo audito Pharisæi scandalizarentur, respondit, sinite quia cæci sunt & duces cæcorum, &c. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno MCCCCXLV. XII. kalend. augusti pontificatus nostri anno XV.*

Deserere nequeunt præsules ecclesias.

Nulla vita sanctior quam recte regentium.

Non omne scandalum metuendum.

XIII. Ladislaus quinquennis Rex salutatus ab Hungaris.

In Pannonia post ingentes tumultus, quos plurium regio solio inhiantium ambitio misero regno intulerat, demum Rex designatus est Ladislaus Alberti & Elisabeth

besh olim Regum filias, ætate quinquennis, sed in quo jam plura regiarum virtutum egregiæque indolis signa emicabant, ut describit Æneas Silvius (a), apud quem etiam extat Friderici Cæsaris, qui puerum educabat, commendatitia pro illo ad Eugenium Papam missa epistola (b). Cæterum cum imbelles Ladislai manus Hungarici sceptri molem sustentare non possent, regni administratio Joanni Huniadi, de quo supra memoravimus, est demandata. Qui plura de his cupit, Thurosium (c), Bonfinium (d), Dubravium (e), atque Æneam (f) consulat. Joannes porro Huniades attritas jam ante a Turcis copias refecit, signaque in hostes attollere decrevit. Quod ubi accepisset Pontifex, encyclicis literis (g) ad Christi cultores datis, iis omnibus, qui Huniadem in bello sacro sequerentur, noxarum veniam concessit.

(a) Æn. Sylv. ep. 23.
(b) Ib. p. 118.
Regni administratio Jo. Huniadi commendata.
(c) Thurof. c.44. 45.
(d) Bonfin. dec. 3. l.7.
(e) Dubrav. l.28.
Redintegrata ab Hungaris in Turcas expeditio.
(f) Æn. in pluribus ep. Nauti. gener. 44.
(g) Lib. 23.p. 186.

Universis & singulis, ad quos præsentes pervenerint salutem, &c.

Cum anno nunc quarto, audientes Turcos perfidissimos Christi hostes præter magnam Europæ partem, quam anno ferme octuagesimo oppresserant, regnum Hungariæ & alias sibi vicinas Christianorum partes invadere ac sibi subjicere dispositos, venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusculanum tunc S. Sabinæ presbyterum Cardinalem ad partes ipsius regni Hungariæ Apostolicæ Sedis legatum mittere curavimus, qui post primo in ipso regno inter proceres & magnates constituta, pios Christianos ad arma adversus prædictos Christi hostes movenda traxit; & postmodum a nobis jussus, cum prædictorum Christianorum exercitu adversus prædictos Turcos gloriosissimam iniit expeditionem; tuque virtute & potentia Turci antedicti multiplicatis stragibus afflicti per multa & longissima spatia fuerunt repulsi: & demum ad generale prælium est perventum, in quo concurrentibus utrisque partis viribus universis, ad diem mensis novembris proxime antecacti decimam dictorum Turcorum maxima, nostrorum Christianorum non levis strages est facta, & Cardinale Apostolicæ sedis legato, de cujus vita aut morte nulla nunc extat certitudo, per apostolicas litteras, inter alia concessimus, quod quicumque ex principibus, ducibus, comitibus, vayvodis, baronibus, & nobilibus sive aliis cujuscumque conditionis, & status existerent, qui in prædicta adversus Turcos expeditione militaturi, aut aliter suam operam exhibituri, priusquam dictam inirent expeditionem, peccata sua humiliter confessi, & corde contriti fuissent, si forte eos aut ipsorum aliquem laboribus, & incommodis, aut alio casu confectos, aut in prælio, eadem durante expeditione, mortem obire contingeret, plenariam peccatorum remissionem consequerentur;

Dein Turci magnis stragibus longe propulsati.

Demum die novembris decima Christiani cæsi.

Noxarum venia promissa militis.

nuperque dilectus filius nobilis vir Joannes Hovnyad vayvoda Transilvanus, nobis significare curaverit, se & quosdam regni Hungariæ ac partium adjacentium potentes viros proposuisse reparatas copias adversus antedictos Turcos Christi hostes ducere; nos qui, pendente antedicti Cardinalis legati vitæ aut mortis certitudine, ipsum pro vivo & legato habemus, cupientes ordinatos prius adversus infideles quoscumque favores continuare; supradictam concessionem nostram remissionis plenariæ in hac nova vayvodæ & aliorum expeditione, si fiet, perinde valere & viribus subsistere declaramus; volumus, & de novo concedimus, ac si idem Cardinalis vivus præsentialiter interesset, præsentibus post annum a datis præsentium minime valituris. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLV. VII. id. julii pontificatus nostri anno XV.

Hunniades Turcicam expedition. instaurat.

Quod ad Amuratem attinet; confecto Hungarico bello ad opprimendos Macedones vim dolosque intendit (h), ac datis ad Scanderbegum literis, eum delinire promissis vel minis frangere pertentavit. Cui ille hæc inter alia rescripsit (i): *Abstuleras regnum paternum mihi, necaveras fratres, neque ipsum nihil tale timentem jam pridem nefariæ morti devoveras, & novum adeo nunc videtur Amurati, quod tunc non immemor libertatis animus, tantæ servitutis effugium aliquod conquisisset, quousque tandem dominationem tam superbam laturum me putasti? pertuli tamen multa diutius, neque jugum apud te ullo tempore detrectavi, pericula publica æque ac privata, tam ultro ipse sum jussu tuo adii, per omnem ætatem serebantur colloquia de te quotidie, frequens apud me erat de insidiis tuis sermo amicorum, ego tamen & verbis & factis tuis fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerint.* Verbis vim adjunxit tyrannus immisitque in Macedoniam Ferisium, qui dum agrum incaute deprædabatur, a Scanderbego gemino tumultuario prælio deletus fuit. Qua clade audita Amurates Mustapham ducem exercitum in illam ducere jussit, datis ipsi mandatis, ut cautius ageret: sed is prædæ illecebra ad pugnam pellectus, quinque millia militum amisit.

XIV. Versa ab Amurate vires in Scanderbegum.
(h) Marin. Barle. l.3.
(i) Id. ib.

Turci obtriti a Scanderbego.

Ad distrahendas autem Turcarum vires miserat dux Burgundiæ classem, præfecto Gotofredo, a quo res male gesta: nam is, cum non longe a Phaside fluvio in regione Colchorum armatus descendisset, captus ac vinctus est, liberatus vero ab Hieronymo Nigro Genuensi non tam Turcas, quam Genuensis reipublicæ clientes variis in Pontico Euxino grassationibus afflixit, de quo Raphael dux senatusque Genuensis apud Burgundum questi sunt hisce literis (k): *Nuper a rectoribus no-*

Immissa classis a duce Burg. in Turcas.
(k) Ext. cor. lit. inter. ep. procerum medii coll. ab Hono. Donnellino p.16.

stris

ftris Caphæ reddita funt literæ, quibus nuntiant hac veftras triremes fub aufpiciis domini Gotofredi mare Ponticum ingreffas multas cepiffe noftrorum naves, qui licet vel infideles vel fchifmatici forent, fubditi tamen noftri funt, & fi cum infidelibus bellum geritur, non adverfus illos faltem geratur, qui in Chriftianorum oppidis habitant, quique fe vitam & opes fidei noftræ commiferunt. Eft præterea hæc injuria major, quod univerfum mare Ponticum tutela defenfionique Januenfium fupra annos centum commendatum eft, quibus feculis ita eft a nobis cuftoditum, ut vel nunquam, vel raro admodum piratæ illi eo ufque penetrare aufi fuerint. Si quis in eo mari injuria afficitur, noftrum eft fubvenire læfo, & eum ab injuria tueri. Et infra: *Si contra Regem Turcarum arma capta funt, & quid meruet Perfa, quid Armenus, aut Sarmata, qui maluit in noftris urbibus habitare, ut diripiantur aut capiantur? &c. Januæ die* XXIV. *feptembris MCCCCXLV.*

Genuenfium clientes divexat.

XV. De claffe pontificia.

Præter Burgundam claffem, quæ fe ad latrocinia converterat, pontificia nil memorabile geffit. Præerat IIII Francifcus Cardinalis, de quo hæc habet Eugenius in literis ineunte anno exaratis (*a*): *Francifcum tit. S. Clementis presbyterum Cardinalem S. R. E. vicecancellarium ad claffem hujufmodi contra infideles ipfos conducendam, & nationem Græciæ, & alias nationes Chriftianas a feritate Turcorum & aliorum infidelium liberandas legatum pro-*

(*a*) *Lib.* 22. *pag.* 255.

nuntiavimus. Dum Pontifex curas omnes intendebat, ut Græcos a Turcica tyrannide vindicaret, eofdemque in Romanæ Ecclefiæ gremio contineret, eofdem dæmonis inftinctu afflatus Marcus Eugenicus metropolita Ephefinus a Catholica veritate ab œcumenico concilio expofita abducere conabatur. Gloriabatur vero in fuis fcriptis Græcorum cum Romana Ecclefia conjunctionem Florentiæ fancitam non coaluiffe, infectabaturque Pontificem & patres Florentini concilii, quafi Græcos in captivitatem Babylonicam abducere pertentaffent, fuorumque fectatorum cœtum cœleftem Sion mellito verborum lenocinio appellabat, cujus impietatem poftea Lutherus imitatus fimili mendacio occidentalium partem dæmonum fervituti mancipavit. At Græcos, dum ita blafphemabant, in Babylonicam civitatem traductos lugebimus.

Marcus Ephefin. Græcos confirmat in fchifm.

Impia ejus jactantia.

XVI.

Interea ad eos orthodoxa veritate informandos præter Gennadium [1] & Beffarionem, de quibus facta eft mentio, Georgius Hieromonachus protofyncellus, qui poftea ex Conftantinopolitano excidio Romam aufugiens vitæ fanctitate & miraculis claruiffe fertur, encyclicas Marci Ephefini literas confutavit (*b*), fcripfitque egregium commentarium pro concilio Florentino, in quo poft detería impii hominis calumnias demonftravit, adductis Sanctorum patrum & fcripturarum auctoritatibus Spiritus Sancti ex Patre pro-

(*b*) *Georg. Hieromon. p.* 698.

 ceffio-

NOTÆ [1] AD n. 19. fuperioris anni quæftionem movet annalifta quam a nemine hucufque tractatam novi. In fine actorum græcorum concilii Florentini vulgata eft refponfio ad libellum Marci Ephefii, quo ille fententiam fuam de concilio illo Latinorum expofuerat, eademque refponfio Jofepho Methonenfi epifcopo tribuitur. Verum annalifta libellum hunc ex authoritate Vallicellani codicis Gennadio patriarchæ Conftantinopolitano vindicat. An verum opufculi authorem repræfentet codex ifte, difquirendum fupereft. Qua in re antequam animadverfiones meas proferam, monendos cenfeo lectores, Gennadium hunc alium effe oportere fcriptorem a Georgio Scholario (qui dein in epifcopatu Gennadius appellatus fuit) plane diverfum, cum Scholarius ille Conftantinopolim reverfus ab orthodoxa fide, fi aliquantifper illam tenuit, apoftataverit, & Marci Ephefii extremos fpiritus, utpote amicorum cariffimus collegerit, eique fe nunquam a Græcis opinionibus receffurum fpoponderit ut Renaudotus apud Fabricium Biblioth. Græc. tom. X. pag. 343. notat. Præter hunc nemo alius fupereft patriarcha Conftantinopolitanus Gennadii nomine notus, nifi forte Gregorius Meliffenus protofyncellus, ad thronum Conftantinopolitanum evectus anno 1445. qui forte exemplo non diffimili ab aliis Græcis ætatis illius patriarchis priftinum nomen faltem in patriarchatu abjecit, ac pro Georgio Gennadius dictus eft. Hujus viri extat apologia in epiftolam Marci Ephefii pro Latinis, legenda apud Labbè poft acta concilii Florentini. Porro virum hunc codicem Vallicellanum indicare authorem apologiæ fub Jofephi Methonenfis nomine vulgatæ, ex eo conftat, quod poft ecclefiæ utriufque conjunctionem nemo alius in cathedra Conftantinopolitana fedetit, cui Gennadii nomen congruere poffit, præfertim cum in nominum mutatione initialem literam fervare confueverint Græci, ut notat Fabius Benvolientus in vita Gennadii Scholarii præfixa apologiæ quinque capitum concilii Florentini; de qua inferius.

Hunc vero Georgium five Gennadium authorem effe operis de quo agimus hac non inani conjectura demonftro. Hanc in Marcum Ephefium apologiam ejufdem effe authoris cenfeo cum authore defenfionis quinque capitum concilii Florentini, quæ Fabio Benvolienti Senenfi interprete Latine prodiit Romæ anno 1575. & Græce Romæ anno 1577. Nam præterquamquod Gennadio patriarchæ Conftantinopolitano idem pariter opus in omnibus mss. tribuitur; utrumque opus adeo perfimile eft, ut eafdem exhibeat patrum fententias eodem ordine, & iifdem non femel verbis propofitas: quamquam in defenfione quinque capitum fufior eft author, brevior in apologia in Marcum. Speciminis gratia quædam ex utroque opere hic proponam. Author defenfionis cap. I. ex verfione Benvolienti exhibet fententiam S. Cyrilli Alexandrini his verbis: *At Cyrillus Alexandrinorum pontifex in epiftola ad Neftorium qua incipit:* Cum Salvator nofter manifefte dicat: Qui amat patrem &c. inquit, *Etfi Spiritus &c.* Author vero lucubrationis in Marcum gemina fere proponit his verbis ex verfione Caryophylli: *Beatus* (deeft *Beatus* in Græco) *Cyrillus Alexandrinus*

cessionem, nec prohibitum additamentum quod veritatem explicet, sed quod pervertat; idque ex synodis, quæ apostolico symbolo addiderunt patere, de quo plura antea dicta sunt. Quia vero e schismate proruens in hæresim Marcus Ephesinus inter alia blasphema objecit, sacram Eucharistiam confectam a Latinis in azymo esse judaicum azymum, neque Christi Corpus ut Latini sacrificant, esse posse; ejus impietatem refellit idem Georgius Hieromonachus, atque ex D. Chrysostomo in homil. 81. demonstrat Christum in azymo consecrasse, tum subdit: *Ignorat per azymum a Domino fuisse olim peractum mysticum sacrificium, nec putat indifferenter sive per azymum sive per fermentatum conficere. Sed omnia frustra esse arbitratur sacerdotium, altare, dominicam vocem: Hoc facite in meam commemorationem, & Divina verba: Hoc est Corpus meum, &c. Hic est Sanguis meus; & reliquas citat, qui observantur, si non adsit ejusdem massæ seu ejusdem materiæ modicum acidumque fermentum. Quod vero Dominus ac Deus noster legale pascha prius celebrarit, deinde mysteria discipulis tradiderit, audi Sanctum patrem Chrysostomum homilia LXXXI. sic dicentem. Sed quem ob causam pascha celebrabat, ostenderet per omnia usque ad ultimum diem se non esse legi contrarium. Attende quid dicat. Ne legi esset contrarius, pascha celebrabat: Nam ergo perfregit legem asservans fermentatum panem? Quod vero etiam per septem dies fermentum illo tempore non extaret, testis erit idem sacer Chrysostomus in priorem ad Corinthios epistolam. Dicamus, inquit, prius cur de cunctis finibus pellatur fermentum. Quid ergo sibi vult hoc ænigma? Omni nequitia liberum oportet esse fidelem; sicut enim ibi peribat is apud quem repertum esset vetus fermentum, ita a nobis ille, apud quem erit nequitia, neque enim sub legis umbra pœnæ graves constitutæ, nobis autem haud in illa graviores. Si enim domos ita repurgant, ut murium quoque cavernas rimentur, multo magis decet nos perscrutari secreta animi: cum igitur cavernas murium rimarentur & sanctus pater affirmet Christum ad ultimum usque diem non fuisse legi contrarium, & ideo pascha celebrasse, certe contrarius fuisset, si pascha celebrasset & fermentatum servasset. Esse porro id lege vetitum, audi verba ejus præcipientis (a): Septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentum in domibus vestris, quicumque comederit fermentum, peribit anima illa de Israel. Et paulo post: Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris, qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel.* Quod

Christus consecravit in azymo.

Eo tempore non erat fermentum in Israel.

(a) Exod. 12.

NOTÆ

xandrinæ lumen ecclesiæ in epistola ad Nestorium, cujus initium est: Cum Salvator, &c. exordium epistolæ, ac denique excerptam ex ea sententiam camdem omnino recitat ac author defensionis. Utrinque pariter hæc ipsa S. Cyrilli sententia alia ejusdem doctoris sententia explicatur. Denique utriusque operis scriptor aliud ex alio S. Cyrilli opere testimonium, eisdemque verbis proponit & recitat. Idem pariter animadvertere licet, cum uterque idem Tharasii patriarchæ testimonium exponit. Ita pariter in excerpendis doctorum sententiis uterque non librum tantummodo, sed & libri exordium exhibet. Tanta hæc Methodi affinitas, adjecto veterum mss. testimonio, de uno eodemque utriusque operis authore justam præbet suspicionem. At inquies, unus idemque sit utriusque operis sit author; quid inde? numquid propterea authori Georgio Syncell*a* vindicas? Id utique probandum mihi superesse fateor, nec sane operosa erit ejus rei demonstratio, postquam deceptam ex apologia Georgii adversus Marcum sententiam exprompsero.

Ita ergo Georgius: *Gregorius Nazianzenus ad finem sermonis in S. Cyprianum, & radiantem*, inquit, *fulgorem S. Trinitatis, cui nunc astat. Idem fusius de hoc ipso in funebri oratione in sororem. At quid opus est afferre multa testimonia? nam in tractatu, quem de hac materia edidimus copiosius explicatiusque disseruimus, apologiam pro quarto definitionis capite scribentes, quam qui legerit, inveniet aliorum quoque testimoniorum congeriem.* Fallor an verba hæc porrecto digito indicant opus defensionis quinque capitum, in cujus quarto capite sect. III. legitur: *Gregorius theologus in fine orationis in divum Cyprianum inquit; & Sanctæ Trinitatis splendorem, cui nunc assidet; & fusius in oratione in sororem Macrinam &c.* His ergo ita se habentibus authorem defensionis quinque capitum vix alium credo a Gregorius protosyncello, qui dein ad thronum Constantinopolitanæ ecclesiæ evectus nomen Gregorii in Gennadium commutavit, eodem plane exemplo ac Georgius Scholarius, dein Gennadius dictus est; idemque Georgius seu Gennadius apologiam in Marcum Ephesium scripsit.

Non sum nescius plura opponi posse in nostram hanc sententiam, quæ apologiæ in epistolas Marci & defensionis quinque capitum unum, eumdemque authorem constituit. Verum si scriptam ab authore defensionem quinque capitum dum Constantinopoli adhuc ageret, idemque opus post secessum suum Romam captamque a Turcis Constantinopolim ab eodem recensitum statuerimus, plana omnia fient, intelligemusque cur author & in eodem opere modo se Constantinopoli agere significet, modo vero urbis illius casum deploret; cum alioqui certum sit Gregorium ante captam urbem Romam secessisse.

Utcumque tamen res habeat sese, exploratum est utriusque apologiæ in epistolas Marci authorem defensionem scripsisse pro quinque capitibus; id enim in utraque apologia proditur.

Quoad obitum Marci Ephesii, cujus annalista hic meminit biennio retrahendum esse constat. Obiit enim anno 1447. ut Fabricius Biblioth. Græc. to. X. pag. 529. admonet. MANSI

Quod vero Christus servato legis præscripto Pascha celebrarit, Judæi vero nunquam illud servarint, sed diem transgressi fuerint, audi oris aurei patrem homil. LXXXIV. in Joannem (n), & infra post illa verba: *Erat autem mane, Joannes intulit, & ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha. Quid ergo ad hæc dicemus? illud sane, quod altera die comederunt, & a lege discesserunt cadis hujus faciendæ desiderio? neque enim Christus tempus paschæ non observavit, sed illi qui nihil non audebant, & leges innumeras perrumpebant.*

(n) Joan. 18.

Quam male Græci damnent azymum.

Cum hæc ita se habeant, qua ratione erunt a nobis reprehendendi, qui azymo sacrificant, de nobis autem ipsi dicimus, ita nos accepisse & nostram consuetudinem rationem habere, nam & Apostoli domi panem frangentes sacrificium factitabant, neque usquam apparet quæsitum esse ab illis panem azymum ad sacrificandum: rursus cum dies essent azymorum & fermentatus panis non esset Jerosolymis usquam. Similiter apparet quæsito fermentato illos consecrasse, quod scirent materiam esse eandem nempe farinam triticeam, neque enim eo quod modicum non adsit fermentum, invalida jam erunt omnia, quæ ad sacrificium spectant, præsertim Domini verba, quæ panem & vinum cum aqua transmutant in Corpus ejus & Sanguinem. Quod autem verba hæc materiam illam transmutent in ea, quæ diximus, audi ex divino Chrysostomo in oratione, quæ inscribitur: In Judæ proditionem, & mysticam Salvatoris cœnam. Et infra: *Neque enim homo est qui facit, ut proposita fiant Corpus & Sanguis Christi, sed qui pro nobis crucifixus est ipse Christus, figuram tantum gerens stat sacerdos & preces offert, dum verba illa enuntiat; verum gratia & efficacia Dei est, quæ operatur omnia: Hoc est,* inquit, *Corpus meum. Verba hæc propositam transmutant materiam, & quemadmodum vox illa* (b): *crescite & multiplicamini & replete terram, prolata quidem est semel, sed perpetuis temporibus fit opus, naturam nostram ad procreationem corroborans, ita & hæc vox semel missa ab illa divina lingua: Hoc est Corpus meum; in singulis altaribus per ecclesias virtute sua efficit, ut ad hanc diem & usque ad futurum ejus adventum sacrificium integrum peragatur. Hæc Chrysostomus. Si ergo verba hæc transmutant materiam propositam in Corpus & Sanguinem Christi, efficiuntque ut fiant tremenda mysteria, mirum profecto fuerit si perfecta illa esse non possint, quod non adsit modicum fermentum, idque cum in tali materia Christus ipse confecerit, ut probavimus.*

Transubstantiatio in azymo docta a Chrysost.

(b) Gen. 1.

Perstringente vero Marco Ephesino Imperatorem, & patriarcham & alia Græciæ lumina, ipsos in occidentem accessisse ad corradendum aurum, & fictum ecclesiarum fœdus ineundum, ejus vesaniam refringit Gregorius ipse, crimenque in eundem ita retorquet: *Quod paternas,* inquit, *secuti voces, per eas unionem perfecerimus, jam demonstratum est, idcirco nec jure nos insimulat quod veritatem, quæ a nobis erat, prodiderimus. Sed neque auro inhiantes unionem confecimus, nam & ipse æque ac nos constituta salaria sumebat & nummum aureorum expers non erat: quin etiam de pecunia, quæ hoc missa erat ad commeatum navigationis, nec non Venetiis & menstrua, quæ dabantur nobis, similiter & ipse arripiebat. Nescio porro an quia S. Eugenii depinxerit imaginem, ut eam Papa efferret, & sermonem ad eum scripserit, in quo præter alia dicebat: Pater Abraham, eleva manus tuas & benedic filiis tuis, qui tibi ab oriente veniunt; & nihil ex eo mercedis habuerit, nec aurum expiscatus fuerit, hujusmodi verba eructet.*

Marci Ephesini calumnia in Græcos.

Objecit schismaticus contentionis studio plures ineptias adversus conjunctionem Florentiæ sancitam, veluti esse diversa symbola, quod Græci catholici canerent sine additamento duo diversa sacrificia ob azymi & fermentati discrimen, duo baptismata ob ritus varios in orientali & Latina ecclesia, jejunia diversa, cæremoniasque in pluribus aliis diversas, quæ non recte elici, vel non dirimere conciliatam conjunctionem, ostendit Gregorius. Addenti autem iterum Ephesino argutiolam, Filium ex eo quod dicatur in scripturis, gigni a Patre, dici genitum a solo Patre, ita Spiritum Sanctum, ex eo quod dicatur procedere a Patre, dicendum procedere ex solo Patre, Gregorius sanctorum patrum authoritates opposuit, qui dicerent Filium generari a solo Patre; at Spiritum Sanctum ex Patre & Filio, vel ex Patre per Filium procedere affirmasse, hanc autem doctrinam jam olim ab hæreticis oppugnatam, ut ex S. Athanasio constat. *Rerum,* inquit, *divinarum peritissimus Athanasius in epistola ad Serapionem, quæ incipit: Legi & nunc a tua pietate scriptam epistolam; infert quæ ab hæreticis objiciebantur hoc modo: Deinde, ut scribis, addunt. Si ex Filio accepit Spiritus & ab ipso datur, sic enim scriptum est, protinus inferunt: Ergo avus pater & Spiritus Sanctus ejus nepos. Certe, si sancti patres ex solo Patre Spiritum esse credidissent, dixissent utique, sicut & Filium ex Patre solo affirmarunt; at nusquam dixerunt hoc, cum tamen illos vehementer urgerent hæretici.* Obiicienti Marco illud Damasceni de orthodoxa fide cap. VIII. *Ex Filio non dicimus Spiritum,* respondet, nti illum hoc modo loquendi: *Non dicimus; non quasi res non sit, sed quia propter hæreticos non profertur; ita Virginem*

In ipsum retortæ. Aliæ Marci Ephesini argutiæ.

Refelluntur.

Argutiæ in Spiritus Sancti processionem olim objectæ ab hæreticis.

Cur Græci non dicant ipsum procedere ex Filio.

Chri-

Christiparam non dici propter Nestorium, qui eo voce abusus est, quamvis sit Christiparo: ita nec propter Eunomium contendentem ex solo Filio procedere Spiritum, non dici procedere ex Filio, sed ex Patre per Filium, tum ut Pater primordiale principium demonstretur. Nam rerum Divinarum cap. XIII. [*inquit Damascenus*] *Spiritus Sanctus Spiritus est ex Patre procedens, nulla enim motio sine Spiritu; Filii quoque est Spiritus, non ut ex ipso, sed ut per ipsum ex Patre procedens. Perspectum quippe erat sancto patri, quippe ut perito graecanici idiomatis, ex præpositionem, ubicumque apponitur, nihil significare anterius, sed iccirco illud, unde prima origo, ibique sistere mentem auditoris; per vero ubi ponitur, denotare omnino principium aliud originale & primarium, hac de causa negat esse dicendum ex Filio, per Filium vero sane comprobat.* Adjungit Gregorius Hieromonachus plures alias Damasceni auctoritates: ex Cyrillo autem, Basilio, & Gregorio theologo clarissimas, quod Spiritus Sanctus etiam procedat ex Filio. Tum vindicat Latinos a calumnia hæreseos, quam Marcus ipsis impingebat inani eo argumento, quod Latini apostatæ a Græcis sacro chrismate inungerentur, inungendos vero ex nequissimi hæretici Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni dictis contendebat. Cui respondet Gregorius, Latinos non habitos hæreticos a Sanctis patribus, sed a recentioribus schismaticis.

Primatum pontificiæm oppugnat. Adduxit etiam in crimen Marcus Græcos conjunctionis Ecclesiarum studiosos, quod Papam Christi vicarium, patrem & doctorem omnium Christianorum pronuntiarent; cujus dicteria contrariis Sanctorum orientalium auctoritatibus ita refregit Gregorius: *Theodorus Studita scribens ad Michaelem Imperatorem nomine omnium Hegumenorum in epistola, quæ sic incipit: Nos omnes in unum coagregati jussu vestri a Deo coronati imperii humillimi Episcopi & Hegumeni: Si quid vero, inquit, dubitat aut minus solutum credit sacra tua mentis excellentia, a religioso præsule jubeat magna sua & a Deo confirmata potentia, ut quæ ad universorum utilitatem zelo rerum Divinarum flagrat, a seniore Roma mitti sibi hujus rei declarationem, ut per antiquam traditionem ob initio servatum est. Hæc est initator Christi, Imperator supremus, apex Dei Ecclesiarum, cui primus præsedit Petrus, ad quam Dominus* (a): *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Idem Theodorus in alia Epistola ad Naucratium, cujus initium est. Non complebantur aures meæ motibus auditionum, Deum,* inquit, *hominesque in præsenti antestor, sejunxerunt se a Corpore Christi, a coryphæa sede, in qua Christus posuit fidei claves, adversus quam non prævaluerunt per omne sæculum, nec prævalebunt usque ad finem sæculi inferi portæ, ora videlicet hæreticorum, sicut promisit ille, qui non mentitur. Et in tertia sancta synodo Arcadius Episcopus dixit. Præcipiat vestra beatitudo literas sancti & omnium veneratione nominandi Papæ Cælestini Sedis Apostolicæ Episcopi vobis allatas recitari, ex quibus vestra beatitudo perspicere poterit quali omnes Ecclesias cura ille complectitur. Projectus quoque iisdem est usus verbis.* Et paucis interpositis: *Cyrillus,* inquit, *Alexandrinus dixit: suscepta sanctissimi & per omnia sacratissimi Cælestini Episcopi sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ Epistola cum honore condecenti recitetur. Similiter in Sancto concilio quarto in sacris Valentiniani ad Theodosium literis hæc scripta leguntur* (b): *Ut beatissimus Romanæ urbis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum & facultatem habeat de fide & sacerdotibus judicandi. Cum igitur facultas illi sit exercendi judicium de fide & sacerdotibus, jure Christianorum omnium doctor in definitione inscribitur.*

Alia objectio Marci Eph. Derisit etiam Ephesinus catholicos, quod novatores Basileenses plures Eugenio molestias exhibuissent, cujus impudens os ita retudit Gregorius: *Ignorat ipse antipapam voluisse quidem illam dignitatem arripere, sed a prudentioribus & rempublicam recte administrantibus, honoremque suum tuentibus, fuisse rejectum. Ex quo factum est, ut antipapa non sit, ne etiam in Ecclesia Dei schisma esset, quod est malorum omnium gravissimum. Basileensis quoque synodus dissoluta est, omniaque in pace sunt & summa tranquillitate; quare non oportebat talem virum imprecationes in ecclesiam jacere, sed precari potius, ut ei fauste prospereque eveniant omnia.* Confutatur.

XVII. Sacrilega ejus impostura ad fallendos Græcos. Denique Marcus hæresiarcharum more miseros Græcos sibi divinis oraculis abutenti audientes esse, Pontificem autem ea interpretantem aversari jussit his verbis (c), quibus infelices quoque novatores abuti solent: *Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, licet angelus de cælo, anathema sit.* Subdebatque vir impius: *Videtis propheticæ dictum illud: Licet angelus de cælo; ne quis eminentiam Papæ obtendat.* Sprevit blasphemi hominis contumelias Gregorius Hieromonachus; ad id vero, quod hic hæreticus Scripturis sacris, quas etiam in nefarium sensum torquebat, tantam credendam contenderet, respondet plura credi, quæ in Scripturis expresse non continentur: *Vox,* inquit, *consubstantialis, & Deipara, & quæcumque sancti explanarunt, non sunt ab Apostolis explicite tradita, aut tamen omnia, quæ patres asserunt de* Probatur plura credi quæ in Scripturis expresse non continentur.

(a) Matth. 16.

(b) Concil. Chalced. par. 1. ep. 25.

(c) Gal. 1.

de rebus divinis locuti latius explicarunt, tanquam apostolicas recipimus traditiones. Itaque si sancti illi pœnis per Apostolum constitutis tenentur, & nos tenemur. Quæ porro in nos profert ex epistolis Apostolorum, non faciunt ad rem, traditiones enim apostolicas tam scriptas quam non scriptas orationibus illorum fulti constanter tenemus, credentes in Trinitatem consubstantialem, Deumque incarnatum, ex semper Virgine Dei genitrice natum. Eadem strophа, qua Marcus Ephesinus, usi sunt cæteri novatores.

At impius Græcorum relapsus author tantum crimen non impune tulit, cum enim Franciscus legatus Cardinalis missus ab Eugenio illi Coronensem episcopum in publica concertatione opposuisset; ab illo victus præ ira & pudore paucis diebus interiit, ut narrat S. Antoninus (a): *Ille tamen Ephesinus acerrimus disputator, permanens in perfidia sua, cum aliis ad veritatem fidei reverti noluit; verum ad patriam rediens cum Cardinalis Venetus destinatus legatus in regionem illam Constantinopoli moram traheret, & in ejus societate esset venerabilis episcopus Coronensis dominus Bartholomæus de Florentia sacra theologiæ professor egregius, & Græcè idiomatis non ignarus, placuit eidem Imperatori Græcorum & proceribus ejus, ut fieret publica concertatio inter episcopum Ephesinum præfatum & Coronensem episcopum jam fama ibi celebrem: quo facto Ephesinus præfatus iterum ab eo superatus & confusus est & tanta ex eo absorptus tristitia, ut intra paucos dies expiraverit cum sua perfidia.*

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 11. in princ.

Genus ejus mortis cum Arii morte comparat Gennadius (b), cum blasphemum os suo consparcarit stercore & cum stercore animam fuderit: *Socer patriarcha primus subscripsit & consensit, quod sancti orientales cum occidentalibus sanctis eadem sentiunt & conveniunt, & post eum divini illi viri omnes consenserunt, qui patriarcha, si viveret, nullo pacto hæc tu diceres neque faceres, neque auderes dicere ipsum autem corruptum, si ejus umbram tantum videres, qui neque aliquo timore, neque aliqua gloria, nec quia inde excedere cupiebat, sacram optabat unionem; sed quia vidit ipse aperte, quod multi ante ipsum patriarchæ videre optaverunt, & non viderunt. Vidit enim Ecclesiæ pacem & membra Dominici corporis simul juncta, & exultavit spiritu, & subscripsit secura mente & alacri animo, confitendo Spiritum Sanctum etiam a Filio procedere, animas quoque purgari, Romanum etiam Pontificem caput esse omnium sacerdotum. Et ita flectens genua oravit, & manus in cælum attollens Deo gratias egit, & ita sanctam suam reddidit animam. Tu vero, qui illam impudenter calumniaris, & eos qui cum ipso fuerunt non ita, sed una cum stercore animam efflasti per sedem. Testatur hoc universa urbs Constantinopolis, ita enim novit divina justitia singulis reddere juxta eorum fidem, quemadmodum antiquitus Ario, qui ab insania nomen est adeptus, qui simili pacto inferius viscera emisit, tu vero superius stercus.*

(b) Gennad. in comm. pro conc. Flor. p. 51.

Infelix mors Marc. Ephes.

XVIII. Creditus est hic vir impius extremi Græcorum excidii author, cum ii ob schisma deserti a Deo in Turcicam servitutem sint addicti: dum vero Græcis Turcæ moliantur exitium, sultanus Ægyptius Rhodios, Scandelorii vero princeps Cyprios omni virium contentione oppugnarunt (c), & quamvis Ægyptius superiori anno ab urbis Rhodiæ obsidione depulsus fuisset, iterum tamen majorem ad illam sibi subjiciendam expeditionem confecit. Cujus belli timore perterriti Rhodii auxilia a Pontifice flagitarunt (d); qui, quamvis jam aliam classem magnis sumptibus instructam in Turcas misisset, novam parandam decrevit adversus Ægyptios, cumque ærarium pontificium exhaustum esset, fideles ad stipem subsidiariam conferendam, militesque Rhodum submittendos hisce literis est adhortatus (e).

(c) Bos. 2. p. hist. l. 6.

Rhodos oppugnata ob Ægyptiis.

(d) Lib. 22. p. 207.

(e) Ibid. p. 257.

Ad futuram rei memoriam.

Cum nos pro evidenti totius Christianæ religionis utilitate & fidei catholicæ exaltatione, nec non pro civitatis Constantinopolitanæ & Hungariæ ac Cypri regnorum, aliarumque provinciarum Christianorum tutela & conservatione quamplures & maximos sumptus nos subire oportеat, quos propter multiplices expensas, quas pro Armenorum, Græcorum, & aliorum populorum orientalium a doctrina Romanæ ecclesiæ dudum dissidentium unione exposuimus, & alias præteritorum temporum calamitates sine fidelium suffragiis tolerare non possimus, cumque infideles ipsi tot præliis & certaminibus superati viribus & animis fracti ac debilitati sint, hanc nobis & catholicis principibus populoque occasionem divinitus oblatam non deserentes; magnam classem parari fecimus, cum magnus fidelium exercitus in Hungaria per venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusculanum legatum de latere de nostra commissione paretur, (dum ea scribebat Eugenius, nondum de illius nece certior fuerat factus,) *ut terrestri maritimaque potentia Teucros & alios Christiani nominis inimicos Christianorum exercitus aggrediatur, ad quod sanctum opus eo ardentius incitamur, quo Saraceni civitatem Jerusalem in dedecus Christianorum occupantes, longe magis quam præteritis temporibus, adversus Christianos sepulchrum Dominicum visitantes sævierunt, & quod horrendum dictu est infideles Christi barbarica & efferata quadam rabie inflammati imagines Salvatoris Domini nostri Jesu Christi & B. Mariæ Virginis & aliorum san-*

Turcæ multis præliis victi.

De navali & terrestri exercitu in eos comparato.

fodtorum ibidem existentes dirui fecerunt, eos nefoeda turpitudine & variis ignominiarum generibus affecerunt, quod tam perfide & impie fortassis divina sapientia fieri permisit, ut nos & alii catholici tam atroci & perversa injuria provocati ad comprimendam hujusmodi immanem fidei Christianæ ignominiam illatam ardentius invitaremur. Nos vero hoic & fidei causa, quæ ceteris rebus anteponenda est, omnes nostras cogitationes atque conatus adhibentes, quemadmodum in dicto terrestri exercitu dictum legatum habemus, illique exercitui nostra & sedis Apostolicæ auctoritate præsidet, ita dilectum filium nostrum Franciscum tit. S. Clementis presbyterum Cardinalem S. R. E. Vicecancellarium ad classem hujusmodi contra infideles ipsos conducendam, & nationem Græciæ & alias nationes Christianas a feritate Teucrorum & aliorum infidelium liberandos legatum pronuntiavimus, qua si Dei misericordia secuntur, recuperatio Dominici sepulchri & Terræ sanctæ facile sequi poterit.

Franciscus Card. in classe legatus decernitur.

Accedit ad superius enarrata imminentia Christianis pericula, quod cum soldanus Cayri dominus jam duobus proximis superioribus annis insulam Rhodi oceanquandam Christianorum adversus barbaros magna ac terribili classe invaserit, adeo ut parum defuerit quin ultima vice ipsa Rhodiensis civitas, & per consequens insula tota fuerit expugnata, &, prout certissimis literis & nuntiis quotidie habemus, jam soldanus ipse classem longe majorem magisque formidandam primo veris tempore ad expugnationem dictæ insulæ transmittendam paret, nos, nisi pati velimus ipsam insulam ad manus barbarorum in maximam Christianorum perniciem devenire, alteram (nimirum ab ea, quæ immissa in Hellespontum fuerat, *) classem parare oportet non minorem ea, quæ superius dicta est, qua & dictorum barbarorum conatibus resistatur, &, prout nos in Domino spem habemus, præparetur & aperiatur via ad terram sanctam de manibus barbarorum hujusmodi celeriter eruendam. Pro quo quidem sanctissimo ac necessario opere effectui mancipando venerabilem fratrem nostrum Marcum patriarcham Alexandrinum Apostolicæ sedis legatum cum magna & sumptuosa classe ex parte jam ordinata duximus transmittendum.* Subdit se tolerandis sacri illius belli sumptibus imparem, atque ad Christianorum, de quorum nomine & salute agitur, liberalitatem confugere: ad quam excitandam præmia indulgentiarum proponit, iisque potissimum, qui religiosam militiam in soldanum aliosve infideles fuerint professi, vel instructos armis milites submiserint. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLIV. v. id. januarii pontificatus nostri anno XIV.*

Ægyptiorum in Rhodum impressiones.

Repulsi majorem expeditionem parant.

Eugenii pro duabus classibus comparandis studia.

Fideles ad ferendam opem sollicitati.

XIX. De eadem classe conflanda pro tuenda Rhodo adversus Saracenorum Babyloniorum impetus exeant aliæ literæ ad Marcum patriarcham, qui paulo ante ex Gradensi Sede ad Alexandrinam fuerat traductus (a), quibus ipsum ad retundendos Saracenos Apostolicæ sedis legatum in Cypro, Rhodo, Ægypto, ac Syria creavit (b), hoc dato ad ipsam diplomate.

Amplissima legatio Marco patriarchæ data.

(a) Lib. 23. pag. 181.

(b) Lib. 22. p. 260.

Venerabili fratri Marco patriarchæ Alexandrino adversus Saracenos in insulis Cypri & Rhodi & Ægypto, ac Syria Apostolicæ sedis legato salutem, &c.

Post magnos multosque labores pro Dei nostri honore & ejus fidei augmento, & populorum ab infidelibus oppressorum liberatione ex injuncta nobis desuper pastoralis officii cura multo jam tempore impensos, novis nunc & summe ingentibus bellorum fragoribus non invitamur modo, sed rapimur atque impellimur, ut piissime justissimaque arma in hostes fidei moveamus. Nam cum facta communibus expensis & diutinis laboribus unione orientalis cum Ecclesia occidentali, conductisque ad sanctum fidei cultum Armenis, Jacobitis, Nestorinis, Georgianis, & aliis plerisque populis; data quoque sinceræ fidei norma Æthiopibus primo, & postmodum Regi Bosnæ ac suorum regnorum populis, innotuisset nobis regnum Hungariæ civilibus simultatibus adeo ardere, ut timerent omnes Christiani ne ob ipsas dissensiones simultatesque Teucri magnam Europæ partem, præsertim provincias ipsis Hungaris continentes invaderent, ac incendiis & rapinis potissime populorum in servitutem redigendorum fœdatas nefando Mahometto manciparent, penitusque subjicerent, induciis primo in ipso regno per legatum nostrum illuc missum fieri obtinuimus, quarum beneficio postea est sequutum ut charissimus in Christo filius noster Voladislaus Hungariæ ac Poloniæ Rex nostris usus consiliis legato nostro comite ac adjutore expeditionem paraverit terrestrem quam anno anteacto primum & postea præsenti in Teucros ducto ea gens tantis pridem victoriis per annos ferme octuaginta in Christianos usa multoties fracta, multoties expulsa, & infinitis prope cladibus debilitata pene ad extremum in Europæ partibus sit perducta, quibus peractis rebus nisi alia etiam auxilia dedissemus, nisi aliam fecissemus provisionem classis alios Teucros Asiam incolentes ut in Europam transirent prohibituræ, tanta victoria, tanta Dei nostri gloria nullo pacto potuisset haberi, aut aliquibus exercitus terrestris viribus obtineri: quamprimum vero classis quam ad strictum Gallipolis duxit prout continuo paratissimam tenet dilectus filius Franciscus Cardinalis Venetiarum nepos noster illo in stricto visa est, illico Teucri, qui in Europa erant territi animos amiserunt; alia vero Teucrorum multitudo, qua ex Asia

Falsa spe delusum Eugenius Amuratem trajectu impeditum.

fio

sio in Europam traiicere conabatur non classis nostræ præsentia & modo, sed viribus est repulsa: cum autem tot tantisque negotiis gravaremur etiam supra vires, perfidi Saraceni hostes & ipsi nominis Christiani classem adducentes numero navium & gentium multitudine copiosam annisque duobus antedictis Rhodum invadentes cum multis insultibus oppugnationibusque presserunt, & licet Rhodus & loca religionis hospitalis S. Joannis Hierosolymitani illam tenentis Dei adjutorio & ob alias, quæ prius a nobis aliquibusque fidelibus principibus factæ fuerant provisiones tunc fuerit despensato, non tamen liberati sumus dictorum Saracenorum timore, immo magis magisque cogimur formidare, quia classem prima majorem parant, cum qua dicunt præsumuntque non solummodo Rhodum & sua religionis loca capturos, sed Christianos usque in Italiam invasuros; quæ maxima cum anxietate animi cogitantes & cum Dei nostri adjutorio opportuna cupientes remedia adhibere, classem & nostri ærarii expensis & fidelium principum religiosorumque prædicti ordinis & aliorum Christianorum auxilio armare disposuimus adversus prædictos Saracenos impiissimos Christi hostes pro Rhodi aliorumque locorum prædictæ religionis atque etiam aliorum Christianorum circa mediterraneum mare habitantium defensionem vere proxime perducendam: cum itaque in omni regenda multitudine præsertim in bellicis artibus gubernandis requiratur potissimus probus & sufficiens dux ac caput, nos ad hoc diligentius attendentes & cum propriis etiam Sanguinis effusione, si oportuerit, providere cupientes de tua persona ex gentis nostræ familia & nostro sanguine orienda prudentia, fidelitate, & rerum experientia, studio ac diligentia in arduis nostris & Romanæ Ecclesiæ negotiis comprobata sumentes in Domino fiduciam singularem, sperantes insuper indubie quod ex tuis actibus virtuosis, Illo tibi assistente qui justa bella gerentibus victoriam repromittit, dictorum Christi hostium destructio resultabit, ad personam tuam convertimus aciem nostræ mentis, & te adversus Saracenos supradictæ classis nostræ rectorem & gubernatorem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu Sedis Apostolicæ legatum ad dictam insulam Rhodi & Cypri & per totam Ægyptum & Syriam cum potestate legati de latere duximus faciendum: &c. Instruit legatum plurima auctoritate, ut munus pro dignitate gerat, adigat ad sua imperia classiarios, rebelles coerceat, & cætera, quæ ad propulsandum a Rhodo hostem debilitandosque ejus conatus conduxerint, perficiat. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLIV. kal. jan. pontificatus nostri anno* XIV. Sanxit etiam Eugenius (*a*), ut media vectigalium ordinis Rhodii pars ab equitibus Rhodio ærario inferretur, cum ob triennale bellum cum Ægyptiis & Syris exhaustum esset.

Consulit Eugenius Rhodiis equitibus.
(*a*) *Lib.* 11. *pag.* 55.

Ad futuram rei memoriam.

Pro parte dilectorum filiorum fratris Joannis de LastICbo Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani magistri & balivorum, priorum, procerum, præceptorum, ac fratrum conventualium omnium linguarum assembleam dicti hospitalis facientium nobis nuper exhibita petitio continebat, quod cum anno proxime transacto, videlicet die vigesima mensis februarii anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto ipsi omnes simul, secundum mores & ritus dicti ordinis, congregati in generali assemblea, communi consensu, & nemine discrepante considerantes assiduas expensas & dispendia, quibus dudum affecti erant resistendo conatibus infidelis impiissimique soldani Babyloniæ, cum jam tribus annis tres potentissimæ classes eorum insulam & civitatem Rhodi invaserant, & eodem anno ipsam civitatem obsederant cum ruina & desolatione insulæ, ac jacturis, & cupientes opportuna ac omnino necessaria remedia adhibere, ordinaverint atque statuerint, quod omnes priores, &c. Decreverant, ut ad reprimendos Babyloniorum impetus omnium vectigalium ordinis media pars a singulis prioribus castrorum, domorum, ac possessionum præfectis festo S. Joannis Baptistæ Rhodii conventus ærario inferretur, cui decreto Eugenius ipse robur apostolicum adjecit. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLV. v. kal. augusti pontificatus nostri anno* XV.

Tribus classibus Rhodus infestata.

XX. Cyprius Rex vi deturbat Nicosiensem archiep.

Quod ad Cyprias res attinet, Joannes Rex improborum hominum consiliis subornatus rem ecclesiasticam labefactavit, cum enim Galesius archiepiscopali sedi Nicosiensi fuisset præfectus, eum in ecclesiæ possessionem venire vetuit (*b*); cumque archiepiscopus ea de causa ad sedem Apostolicam se contulisset, Rex oratorem suum Romam transmisit ad Pontificem, qui controversiæ dirimendæ provinciam dedit Joanni episcopo Prænestino & Joanni S. Laurentii in Lucina presbytero Cardinalibus (*c*), qui nonnullas ad archiepiscopum Regemque conciliandos constituere leges, quas Eugenius authoritate apostolica firmavit, traduxitque (*d*) Galesium a sede Nicosiensi ad Cæsariensem, cumque Rex Nicosiensis ecclesiæ vectigalis & alia ejus prædia invasisset, Urbevetanum episcopum illi administrandæ præfecit Pontifex jus, ac Regem ad illa restituenda censuris cogere jussit (*e*).

(*b*) *Bos. p.* 1. *lib.* 6.
(*c*) *Lib.* 9. *pag.* 53.
Composita ab Eugenio controversia.
(*d*) *Lib.* 9. *pag.* 40.
(*e*) *Ibid.*

Miserat (*f*) jam ante in Cyprum Eugenius Andream archiepiscopum Colocensem, ut schismaticos ad orthodoxæ fidei puritatem traduceret: qui divina ope fultus tantos animorum motus excitavit, ut qui

(*f*) *Lib.* 18. *pag.* 124.
Andreas archiep. Colossen. missus in Cyprum.

qui Nestorii hæresi hactenus fuerant imbuti, vel secuti erant Macarii impietatem Timotheum Metropolitanum Chaldæorum, & Eliam episcopum Maronitarum ad profitendam omnium nomine coram Romano Pontifice catholicam veritatem, illique rite ac demisse obedientiam deferendam designarint. Suscepit legationem Thimotheus; Elias vero suo nomine Isaac misit. Qui excepti perhumaniter in publica sessione concilii Lateranensis ab Eugenio, affectique omnibus privilegiis, quibus potiuntur catholici (a).

Hæretici & schismatici ad fidem orthodoxam traducti. Missis oratoribus errores damnavit in concilio. Sess. XXIII.

XXI. Eugenii ea de re litt.

(a) Ext. ejus litt. l. 18. pag. 124. & apud Card. Justin. in conc. Flor. par. 3. p. 387.

Ad perpetuam rei memoriam.

Benedictus sit Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui vota & pia desideria nostra quibus pro debito nostri pastoralis officii salutem Christiani populi anhelamus, & continuis, quantum nobis ex alto permittitur, operibus confovemus, multis magnisque favoribus in dies prosequitur, & ultra quam mereamur felicibus cumulatur effectibus. Sane post celebratam in œcumenico concilio Florentino orientalis ecclesiæ cum occidentali unionem, post Armenorum Jacobitarumque & Mesopotamiæ populorum reductionem, venerabilem fratrem nostrum Andream archiepiscopum Colocensem ad partes orientis & Cypri insulam destinavimus, ut & Græcos & Armenos & Jacobitas ibidem degentes prædicationibus suis, & decretorum pro eorum unione & reductione editorum expositionibus & declarationibus in suscepta fide confirmaret; & quos ex aliis sectis a vera doctrina alienos tam Nestorii quam Macarii sectatores inveniret monitionibus & exhortationibus nostris ad fidei veritatem reducere conaretur. Quod pro sua sapientia aliisque virtutibus, quibus eum largitor gratiarum Dominus insignivit, diligentissime prosecutus, post diversas multiplicesque disputationes, post varios tractatus, eliminata tandem ex eorum cordibus primum omnium Nestorii impietate, qui purum hominem Christum esse, & beatissimam Virginem non Dei, sed Christi genitricem asseverabat, deinde Macarii Antiocheni impiissimi, qui quamquam Christum verum Deum & hominem esse profiteretur, divinam tamen solum in eo voluntatem & operationem, humanitati ejus parum tribuens, esse asserebat, venerabiles fratres nostros Timotheum Metropolitanum Chaldæorum, quos ad hæc usque tempora Nestorianos, eo quod Nestorium sequebantur in Cypro vocaverunt, & Eliam episcopum Maronitarum, qui cum sua natione Macarii dogmatibus in eodem regno infecti tenebantur, cum omnium multitudine populorum & clericorum in insula Cypri eis subjecta ad veritatem fidei orthodoxæ, divino sibi assistente Numine, convertit, fidemque & doctrinam quam semper sacrosancta eclesia

Nestorii hæresis quæ fuerit. Quæ Macarii Antiocheni.

& observavit Ecclesia eisdem præsulibus & omnibus ibidem eis subjectis tradidit; quamque præfati præsules in publica & magna congregatione diversarum nationum in eodem regno existentium, in metropolitana ecclesia S. Sophiæ habita summa cum veneratione susceperunt. Quo facto Chaldæi quidem præfatum Timotheum suum metropolitam, Eliam vero Maronitarum episcopum nuncium, de fide Romana ecclesia quæ, Domino providente, & B. Petro Apostolo opem ferente, semper immaculata permansit, solemnem professionem emissuros ad nos usque miserunt, & coram nobis in hac sacra œcumenici concilii Lateranensis generali congregatione fidem ipsam atque doctrinam ipsam Timotheus ipse metropolita primum in lingua sua Chaldæa Græce interpretatam & de Græco in Latinam traductam reverenter & devote, ut sequitur, professus est.

Concil. in Cypro peractum.

Fides in Petri successoribus immaculata permansit.

Ego Timotheus archiepiscopus Tharsensis Chaldæorum, qui in Cypro sunt, metropolita pro me meisque omnibus in Cypro existentibus populis, profiteor, voveo, atque promitto immortali Deo Patri, Filio, & Spiritui Sancto, demum tibi sanctissimo ac beatissimo patri Eugenio Papæ IV. & huic sacrosanctæ Apostolicæ sedi, & sanctæ huic & venerabili congregationi, quod de cætero semper manebo sub obedientia tua & successorum tuorum ac sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, & tanquam sub unica matre & capite omnium ecclesiarum. Item quod de cætero semper tenebo & profitebor Spiritum Sanctum procedere ex Patre & Filio, sicut docet & tenet sancta Romana ecclesia. Item quod de cætero semper tenebo & approbabo duas naturas, duas voluntates, unam hypostasim, & duas operationes in Christo. Item quod de cætero semper confitebor & approbabo omnia septem sacramenta ecclesiæ Romanæ, prout ipsa tenet, docet, & prædicat. Item quod de cætero nunquam in sacra Eucharistia oleum apponam. Item quod de cætero semper tenebo & prædicabo & docebo quidquid tenet, confitetur, docet, & prædicat sacrosancta Romana ecclesia, & quidquid ipsa reprobat, anathematizat, & damnat reprobo, anathematizo, & damno, & in futurum semper reprobabo, anathematizabo, & damnabo, specialiter impietates & blasphemias nequissimi hæresiarchæ Nestorii & omnem aliam hæresim extollentem se adversus hanc sacrosanctam & Apostolicam & catholicam ecclesiam. Hæc est fides, pater sancte, quam tenere & observare, ac teneri, & observari facere ab omnibus suppositis meis voveo atque promitto & unumquemque eam respuentem, & contra eam sese erigentem privare omnibus beneficiis suis eundemque excommunicare & hæreticum & damnatum denunciare, & si pertinax fuerit degradatum curiæ tradere sæculari spondeo, polliceor, atque promitto.

XXII. Archiepiscopi Chaldæorum professionis formula.

De processione Spiritus Sancti ex Patre Filioque.

De duabus naturis voluntatibus, & operationibus in Christo & una hypostasi.

De amplectendis decretis ecclesiæ Rom.

Damnata hæresis Nestorii.

De-

Macarii de unica voluntate.

Deinde similem per omnia professionem dilectus in Christo filius Isaac nuncius venerabilis fratris nostri Eliæ episcopi Maronitarum ipsius vice & nomine, reprobando Macharii de unica voluntate in Christo hæresim, cum multa veneratione emisit. Pro quorum quidem professione, religione, & tantarum animarum salute Deo & Domino nostro Jesu Christo, qui temporibus nostris tanta fidei incrementa largitor, tot Christianis populis beneficia donat, gratias immensas agentes, easdem professiones accepimus & approbamus, ac eosdem Metropolitam & episcopum in Cypro & subjectos ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ suscipimus, & ipsis morientibus in præfata fide, obedientia, & devotione iis gratiis & privilegiis insignimus in primis, quod nemo prædictos Chaldæorum metropolitam & Maronitarum episcopum eorumdemque clericos & populos neque ex populo & clero quempiam de cætero audeat hæreticos appellare, aut Chaldæos de cætero Nestorianos nominare præsumat. Quod si quispiam mandati hujusmodi contemptor extiterit, jubemus ab ejus ordinario excommunicari tamdiu quamdiu distulerit condigne satisfacere ac ordinarii arbitrio aliqua temporali pœna mulctari.

Chaldæi & Maronitæ in Ecclesiæ communionem admissi.

Ornati privilegiis.

Item quod præfatus metropolita & episcopus eorumque successores in omnibus & quibuscumque honoribus, episcopis a communione sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ separatis continuo præferantur. Item quod possint de cætero censuras in suos subditos exercere, & quos de cætero rite excommunicaverint, pro excommunicatis, & quos absolverint, pro absolutis ab omnibus censeantur. Item quod præfati præsules & sacerdotes & clerici eorum libere possint in ecclesiis catholicorum divina celebrare, ac catholici in ecclesiis eorumdem. Item quod de cætero præfati clerici & præsules & clerici & laici eorum utriusque sexus, qui unionem & fidem hanc susceperint possint in ecclesiis catholicorum sepulturas eligere, & cum catholicis matrimonia [more tamen Latinorum catholicorum] contrahere & omnibus beneficiis, immunitatibus, & libertatibus gaudere & frui, quibus cæteri homines catholici tam laici, quam clerici in dicto regno potiuntur & gaudent. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLV. VII. non. augusti pontificatus nostri anno XV.

XXIII. Dardania ad Ecclesiæ conjunctionem revocata.

Rediit etiam in Romanæ ecclesiæ gremium Dardania vulgo Bosnia dicta, cum enim Stephanus Rex, ut ex Eugenii literis superiori anno (a) a nobis allatis constat, veteres Manichæorum errores damnasset, pio studio æstuans hæreticos e suo regno excindendos suscepit: quare in apostolicis literis, quibus justorum natalium privilegio donatus est, ut sceptrum cum dignitate gereret, eximio elogio eum exornavit Eugenius (b).

(a) A. C. 1443. n. 1.

(b) Lib. 23. p. 77.

Charissimo in Christo filio Stephano Thomæ, Bosnæ Regi illustri salutem, &c.

Attendentes quod postquam ob multarum magnarumque virtutum dona, quibus personam tuam illarum largitor Dominus insignivit, in regium culmen conscendisti, purum te atque incontaminatum ab hæreticorum, qui prædicti regni partes jam diu obtinuerunt, vulpina & fraudulenta versutia, & pestiferis fallaciis, ut catholicus princeps, conservasti, nec solummodo nos in verum summum Romanum Pontificem Jesu Christi indubitatum vicarium, ac beati Petri regni cælestis clavigeri unicum successorem, pure ac simpliciter recognovisti, verum etiam extento brachio regiæ majestatis, nos, ecclesiam, & fidem orthodoxam a schismaticorum, & hæreticorum lupina rabie defensas, ipsosque de tui regni finibus extirpare studes, ac insuper quod defectum natalium, quem ut ipse asseris, pateris de Ostoya claræ memoriæ Bosnæ Rege genitore tuo uxorato, & cum alio conjugato natus, quampluriùm virtutum favoribus redimis, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, tecum ut in præfato regno Bosnæ ac quibuscumque aliis regnis, dominiis, civitatibus, terris, castris, villis, locis, cæterisque bonis omnibus dicti genitoris, ac agnatorum, & cognatorum, necnon aliorum quorumcumque tam ex testamento, quam intestato etiam cum præjudicio quorumcumque succedentium, ab intestato succedere, necnon ad quascumque etiam regias & majores dignitates, ac honores assumi, & præfici, easque gerere, & exercere libere, ac licite valeas perinde ac si de legitimo thoro natus esses, auctoritate apostolica, tenore præsentium, de specialis dono gratiæ dispensamus, teque ad jura naturæ, & quoslibet actus legitimos, reintegramus, approbantes etiam assumptionem de te factam ad regium culmen, ac omnia & singula per te in eo gesta, tibique concedentes, quod in omnibus gratiis pro te vel per te de cætero a sede Apostolica quomodolibet impetrandis, nullam de defectu, & dispensatione hujusmodi mentionem facere tenearis. Non obstantibus prædicto defectu, ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, nec non legibus imperialibus, & statutis municipalibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLV. 10. kal. junii, pontificatus nostri anno XV. Proximo autem anno Regem ipsum Hungaris commendavit (c) eosque hortatus est, ut regni illius catholicos meritis officiis complecterentur.

Cultus ut Christi vicarius a Bosnensi Rege Eug.

Eidem ad gerendum regnum justorum natalium jus datum.

(c) Lib. 24. p. 24.

Universis & singulis regni Hungariæ prælatis, principibus, ducibus, comitibus, baronibus, nobilibus, & populis, ac universitatibus salutem & apostolicam benedictionem.

XXIV. *Gloriosa Dei nostri opera, quæ diebus nostris in suæ fidei augmentum sua misericordia facere dignatur, talia sunt & tanta, ut nedum latere possint eos apud quos fiunt, sed per remotissimas orbis partes velocissime divulgentur. Quod itaque apud nos jam certum est ac diffusum, vobis omnibus, qui estis propinquiores, notum esse non dubitamus, charissimum in Christo filium nostrum Stephanum Thomam Regem Bosnæ illustrem, post multos diversosque tractatus diu habitos cum venerabili fratre nostro Episcopo Farensi, quem apud illum in suo regno Apostolicæ sedis legatum annis septem tenuimus, tandem factum esse catholicum Christianum, cujus novi lætitia nos & venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales, aliique prælati & præstantes viri diversarum orbis partium Romanam curiam frequentantes, exultavimus, sicut vos lætari credimus. Unde cum Deo nostro, a quo talia accipimus munera gratiarum, grati esse debeamus, laudes sibi primo decentes, omnia agimus, per quæ data dona recognoscere videamur, & eos, qui de nostro novi sunt facti, taliter adjuvemus, foveamusque, ut sentiatur charitas quantam possit, quæ est Christianis maximum supremumque mandatum. Vos itaque omnes & singulos, ad quos præsentes nostræ literæ pervenerint, in Domino exhortamur, atque etiam vobis mandamus, ut supradictum Bosnæ Regem, omnesque regni sui subditos, eidem in fide Catholica consentientes, in cunctis, quæ quomodolibet occurrunt, commendatos suscipientes, necessarios eis favores, & sponte vestra, ac quoties fuerit requisiti, præstare velitis, taliter efficienter, ut se gaudeant Christiano nomini, quod vos geritis, & pro quo adversus barbaros infideles continuo pugnatis, adhæsisse, ac illi se penitus commisisse. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLVI. III. kal. augusti pontificatus nostri anno XVI.* Quamvis, ut indicavi, ad proximum annum spectent hæ literæ, ne tamen easdem sæpius repeteremus, inserere eas hoc loco visum est. Ut vero nonnulli in perfidia veteri obfirmati adversus ipsum rebellarint, dicetur inferius.

De Stephano Thoma Rege ecclesiæ conciliato.

Bosnenses ab Eugenio commendati Ungaris.

XXV. Dum tot remotæ gentes obsequentes se Eugenio præbebant, infesti admodum illi fuere Basileenses schismatici Amedei partibus irretiti, qui ut schisma confirmarent magis augerentque, Avenionem ac Venusinum comitatum in antipapæ potestatem redigere insidiis moliti sunt (a). Facinoris dux erat Hugolinus Alamanni, qui explicitis Amedei signis expugnare Avenionem conatus est; sed eum cives propulsarunt, atque ita iniqua antipapæ consilia evanuere: cum Pontifex Tristando designato episcopo Conseranensi partes imposuit (b), ut in omnes, qui Avenionis oppugnationi interfuissent, inquireret animadverteretque.

Antipapæ copiæ Avenione propulsatæ.

(a) Lib. 13. p. 79.

(b) Id. ib.

Eugenius episcopus servus servorum Dei dilecto filio Tristando electo Conseranensi salutem, &c.

Cum dudum nonnulli iniquitatis filii quodam Hugolino Alamani duce per insultum & proditionem, facto tumultu, manu armata civitatem nostram Avinionensem & comitatum Venayssini adversus nos & Romanam ecclesiam insurgentes cum suis fautoribus, complicibus, & sequacibus, ac cum vexillis perditionis alumni Amedei olim ducis Sabaudiæ, qui se Felicem V. ausu sacrilego nominare præsumit, conati fuerint occupare, nos volentes, prout suadet justitia, ut illi, qui talia ausi sunt attentare, animadversione debita puniantur, tibi contra omnes & singulas personas, civitatis, & comitatus prædictorum, qui dicto insultui, tumultui contra nos & dictam Ecclesiam interfuerunt, aut dederant ad ea publice vel occulte auxilium, consilium, vel favorem, vel scienter non revelaverant, cujuscumque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, nec non contra omnes schismaticos tam laicos, quam clericos adhærentes præfato Amedeo aut ejus & Basileensium fautores & sequaces ubilibet constitutos auctoritate nostra procedendi, ac ipsos & ipsorum quemlibet per arrestationem bonorum & personarum, captionem & carcerationem, ac officiorum, beneficiorum, & dignitatum suorum quorumlibet privationem & ab eisdem amotionem, nec non bonorum temporalium confiscationem tam civiliter & criminaliter puniendi, ordinandi, & multandi, prout delictorum qualitas exegerit & justitia suadebit, invocato ad hoc cum opus fuerit auxilio brachii sæcularis, nec non beneficia ipsa quæ per hujusmodi privationem vacare contigerit quæcumque, quorumque, & qualiacumque fuerint, etiamsi dispositioni apostolicæ fuerint reservata, aliis idoneis personis, prout tibi visum fuerit eadem juste conferendi, & de illis etiam providendi, insuper quoque illis qui ad sanam mentem redierint, a quibuscumque processibus, sententiis, per te aut quomodolibet illatis & inflictis absolvendi, & in pristinum statum restituendi & reponendi: ac cum eis super irregularitate quacumque per eos præmissorum occasione contracta dispensandi, & habilitandi ad sua; & alia beneficia ecclesiastica qualibet in posterum obtinendi, plenam & liberam eadem auctoritate concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto v. kal. februarii pontificatus nostri anno XVI. Similiterque debitas pœnas sumere jussus est (c) de iis, qui impie cum Basileensi conciliabulo sentiebant: ac Joanni episcopo Verdensi præcepit (d), ut nonnullos qui in Germania nec Pontificis nec an-

In factiosos conscios animadversum.

Redituris ad officium venia tributa.

In acephalos animadvertit Eug.

(c) Ib. p. 83.

(d) Lib. 24. pag. 203.

Ode episc. Dertusensis pseudocardinalatu se abdicat.

antipapæ parti adhærebant moneret, ne se ab Ecclesia catholica segregarent, eosque si parere detrectarent, exauctoraret. Paratissimus erat Eugenius ad omnes paterno sinu excipiendos, qui ad saniorem meotem reversi schisma damnarent, quamvis ab iis atrociter læsus esset; sicque Odonem episcopum Dertusensem a Felice antipapa in pseudocardinalium collegium jam ante cooptatum, qui falsæ dignitatis insignia posuerat, in gratiam, Alfonso Rege Aragonum concordiæ interprete, recepit, & censuris quas contraxerat, pœnarumque metu liberavit (a). Extant publica acta (b) quibus Bernardus Fraire Odonis procurator ejus nomine coram Pontifice ac nonnullis Cardinalibus falsos pseudocardinalatus apices posuit.

(a) Lib. 26. p. 29.
(b) Ead. pag.

In Dei nomine. Amen.

Anno Domini MCCCCXLV. die vero XIII. mensis aprilis, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Eugenii divina providentia Papa IV. die martis hora vesperorum venerabilis vir dominus Bernardus Fraire de Hispania, capellanus reverendi in Christo patris & domini nostri, domini Eugenii, divina providentia Papa IV. in camera sua sanctitatis in palatio apud Sanctum Petrum, coram reverendissimis in Christo patribus dominis, dominis Cardinalibus infrascriptis, videlicet N. tituli S. Marcelli presbytero Cardinale Capuano, G. tit. S. Mariæ in Transtyberim presbytero Cardinale Cumano, I. tit. S. Laurentii in Lucina presbytero Cardinale Molinensi, G. tit. S. Martini in montibus presbytero Cardinale Andegavensi, L. tit. S. Laurentii in Damaso presbytero Cardinale Aquilejensi, P. S. Georgii ad velum aureum diacono Cardinale de Columna, omnibus ibidem præsentibus & existentibus, promisit nomine, quo supra eidem sanctissimo domino nostro obedientiam, reverentiam, & fidelitatem in perpetuum, volens & sponte promittens præfatum dominum Odonem Dertusensem sanctitatis præfati domini nostri filium devotissimum futurum, & ejus mandatis velle cum omni debita reverentia parere, & renunciavit capello, & cardinalatus dignitati, eidem domino Odoni per Amedeum de Sabaudia ausu temerario se Felicem V. ausum appellare, tradito & collato, quibus sponte se prædicto nomine spoliavit & privavit, nec eis amplius uti promisit, & omnia & singula scripta facere & adimplere juravit ad sancta Dei evangelia, corporaliter manu tactis scripturis, omni meliori modo, via, & forma, quibus melius, & efficacius potuit de jure & secundum stylum, & consuetudinem Romanæ curiæ, & nomine, quo supra, se obligavit in forma camera apostolica & renunciavit &c. De quibus omnibus & singulis reverendus in Christo pater, & dominus, B. episcopus Adriensis rogatus extitit, de cujus mandato ego Dominicus de Bertinis de Luca notarius publicus, & suus cancellarius subscripsi, & in fidem præmissorum meum nomen apposui.

Obsequium Eugenio defert.

Dum hæc gerebantur, Æneas (c) Sylvius a Friderico Romanorum Rege ad Pontificem orator Senas patriam suam venit, ubi propinqui, ne ulterius progrederetur, quod ob gesta Basileæ Eugenii iras in se concitasset, suadebant: sed incassum missæ preces Romæ a duobus Cardinalibus censuris, quas favendo concillabulo Baleensi contraxerat, authoritate apostolica absolutus, brevem coram Eugenio orationem habuit, his conceptam verbis: (d) *Prius, sanctissime præsul, quam Cæsaris mandata referam, de me ipso pauca dicam. Scio multa de me tuis auribus inculcata esse neque bona, neque digna relatu, sed neque mentiti sunt, qui me tibi detulerunt: plurima ego, dum Basileæ fui, dixi, scripsi, & feci, nihil inficior, at non tam tibi nocere, quam Ecclesiæ prodesse mens mea fuit. Erravi, quis negat? Sed neque cum paucis neque cum parvis hominibus, Julianum S. Angeli Cardinalem Nicolaum archiepiscopum Panormitanum, Ludovicum Pontanum tuæ sedis notarium sum secutus, qui juris oculi & veritatis magistri credebantur, quid universitates & alia orbis gymnasia referam, quorum pleraque adversus te sentiebant? quis cum tantis hominibus non erraverit? Verum ego ubi errorem deprehendi Basileensium, fateor non statim ad te convolavi, quod plerique fecerunt, sed veritus ne ab errore in errorem prolaberer, ut sæpe in scyllam incidunt cupientes vitare charybdim, ad eos me contuli, qui neutrales habebantur, ut ab altero duorum extremorum ad alterum non sine consultatione, ac mora transirem. Mansi ergo apud Cæsarem tribus annis, ubi dum magis ac magis contentiones audio, quæ inter Basileenses & tuos legatos fiunt, nihil mihi dubii relictum est quin te penes sit veritas. Atque hinc factum est, ut cupienti Cæsari ad tuam me clementiam viam facere, non invitus paruerim; sic enim me tuam in gratiam redire posse sum ratus. Nunc apud te sum, & quia ignorans peccavi, mihi ut ignoscas oro, deinde causam Cæsaris explicabo.* Venia de iis, quæ in eum Basileæ vel alibi dixerat egeratve, perfacile a Pontifice summa animi moderatione prædito impetrata, causam suæ legationis, novo nimirum concilio in Germania cogendo, exposuit. At Pontifex postulatis non est assensus, quod illud concilium non pacem Ecclesiæ allaturum, sed nova dissidia pariturum foret, missurumque se ad Cæsarem legationem est pollicitus. Quo accepto responso Æneas in Germaniam rediit.

(c) Gobelin. in comment. l. 1. Æneas Sylvius actorum Basileæ veniam ab Eug. poscit.

(d) Ext. apud Gobelin. l. 1. in comm. Pii II.

Nomine Cæsareo poscit celebrari concilium in Germania. Cur denegarit Eugenius.

In

XXVI. In Galliis nonnulli adeo dæmonum præstigiis illudi se passi sunt, ut spreto æterno Numine, dæmonibus immolarent, quorum ope horrenda patrarunt flagitia, de quibus conqueritur Eugenius in literis ad fidei censores datis (a).

(a) Lib. 23. p. 100.

Dilecto filio hæreticæ pravitatis inquisitori Carcassonensi in regno Franciæ ordinis prædicatorum salutem, &c.

Horrenda Magorum flagitia.

Ad nostrum non sine gravi mentis amaritudine, pervenit auditum, quod plerosque Christi sanguine mercatos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum dominationis lapsusque participes efficiat, ejus infascinavit astutiis, quod ipsi detestabiles illius suorumque satellitum suasus & illusiones sacietate noxia sectantes, dæmonibus immolant, eos adorant, ab ipsis responsa præstolantur & acceptant, illis homagium faciunt, & in signum de super chartam scriptam, vel aliquid aliud tradunt cum ipsis obligatoria, ut sole verbo, tactu vel signo, maleficia, quibus velint, illis inferant sive tollant, infirmitates sanent; aeris temperiem provocent, & super aliis nefandis pactu firmant, seu quod talia conceperint præsumptiones extant; imagines vel alia constituunt, fierique procurant, ut ipsi dæmones inde constringantur, cum illorum invocationibus maleficia perpetrant, baptismatis & Eucharistiæ, nec non aliis sacramentis, & quibusdam illorum materiis etiam in eorum sortilegiis, & maleficiis abuti non formidant; imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factas baptizant, vel ordinant baptizari. Rursus eorum aliqui, sacratissimæ crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, misterium non recensentes, in sculpturis & alias præfatæ crucis signo, varia opprobria motibus execrandis irrogant; & de sacramentis ipsis, quæ nullatenus iteranda forent, ausibus superstitiosis iterare præsumunt. Alii vero pluribus annis excommunicationum sententias in contemptum clavium perferunt animo indurato, non curantes redire ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium in gravem utique divinæ majestatis offensam, suarum & aliorum plurimorum periculum animarum perniciosum pariter & exemplum.

Sacrilegus abusus sacramentorum.

Contempta ab aliis anathemata.

Ad eos plectendos amplissimis mandatis fulti censores fidei.

Nos hujusmodi pestiferos, quibus grex Dominicus inficitur, contagiones & morbos propellere, cunctosque populos a præcipitiis & vetitis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi & aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substituti, super præmissis & eorum quolibet contra talia, vel aliquod ipsorum committentes aut fieri procurantes, seu quod sciant auxilium, consilium, vel favorem quomodolibet exhibentes; nec eorum receptatores & defensores, indeque suspectos, ac hujusmodi etiam excommunicationum sententiis innodatos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, seu conditionis fuerint, auctoritate apostolica quotiens tibi videbitur expedire, inquirendi, servatisque modis qui juxta dispositiones canonicas in processibus, cum locorum diœcesanis & aliis in casibus hæresis amplectendi sunt, summarie, simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura judicii procedendi, nec non illos examinandi, & prout eorum in iis excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi, & detinendi, pœnis quoque debitis, ac per censuram Ecclesiasticam & quævis oportuna juris remedia; invocato etiam ad hoc, si opus fuerit brachii sæcularis auxilio percellendi; nec non omnia alia, & singula quæ in præmissis & circa ea quomodolibet necessaria, vel opportuna fuerint, faciendi, & exequendi, etiam cum privilegiis, & indultis apostolicis, quæ tibi in casibus hæresis hujusmodi suffragari possunt, plenam & liberam, auctoritate præfata, concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLV. xv. kal. julii pontificatus nostri anno xv.

Patrata pluries eadem flagitia a magis inferius visuri sumus: sed ab his ad viri sanctissimi miracula fessum lectorem traducimus.

XXVII. Coruscante in dies pluribus miraculis Bernardino, quem superiori anno pie obiisse vidimus, Senenses eorum fama permoti oratorem Aquilam legarunt, ut de iis certa testimonia referret, de quibus hæc illius vitæ auctor (b): *Præclara & magnanima Senarum urbs quotidie percipiens miracula stupenda civis & patroni sui Bernardini, ut grata esset Deo pro gratia & beneficiis ejus, coacto procerum & plebis grandi sapientique consilio, de veritate illorum miraculorum cœpit inquirere, misso Aquilam cive honestissimo qui accurate exploraret: qui vir nobilis & Senensium orator Aquilam veniens comperit miracula omnia probe inscripta, relata, & ipse quoque suis oculis multa ede conspexit, eaque annotavit, cumque de omnibus certas literas notariorum manu & sigillis munitas accepisset, Senas redit. Senenses lætissimis animis miracula illa cognoscentes, insignem legationem ad Pontificem Eugenium Romam miserunt, qui ea miracula referrent, & de Bernardino sanctorum catalogo inferendo admonerent. Idem urgebant Aquilani, itemque Rex Siciliæ & Aragonensis Alfonsus sancto viro admodum addictus & devotus.* Horum precibus permotus Pontifex Nicolao tit. S. Marcelli, & Guillelmo tit. Sancti Martini in montibus presbyteris & Alberto S. Eustachii diacono Cardinalibus munus injunxit (c), ut sacram de viri sanctitate & miraculis quæstionem, haberent.

B. Bernardinus sanctitatis fama clarissimus.

(b) Vit. S. Bernard. auctor. apud Sur.

Instituta actio pro eo inter Sanctos referendo.

(c) Lib. 43. p. 35. ext. etiam ea litera apud Vvadin. hoc anno.

Nicolao tit. S. Marcelli & Gulielmo tit. S. Martini in montibus presbyteris & Alber-

berto S. Eustachii diacono Cardinalibus salutem &c.

Alfonsus Rex, Aquilani & Senenses instant ut illi sanctorum cultus decernatur.

Exhibita nobis pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum Regis illustris, necnon dilectorum filiorum oratorum Senensis & Aquilanæ communitatum petitio continebat, quod cum religiosæ memoriæ Bernardinus de Senis ordinis Minorum professor de observantia nuncupatorum, in civitate Aquilana e vita migraverit, nonnulli cladi & diversis aliis morborum generibus impliciti considerantes vitæ sanctimoniam ipsius Bernardini, ardore devotionis & fidei inflammati ad ejus corpus humiliter accedentes, ibidemque prostrati divina benignitate operante ab eorum infirmitatibus liberati sunt & sæpius etiam liberentur, prout in publicis instrumentis a gravibus tabellionibus solemniter editis plenius continetur, quare Rex & oratores prædicti desiderantes, ut juxta morem & ritum Romanæ ecclesiæ idem Bernardinus canonizationis dignitate præfulgeat, sanctorum numero & catalogo aggregetur, pro parte eorumdem nobis in publico consistorio præsidentibus iteratis vicibus per dilectum filium Justinum de Planca civem Romanum advocatum consistorialem miraculis hujusmodi longo & gravi sermone explicatis fecerunt supplicari, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus committeremus, ut de & super vita dicti Bernardini & miraculis hujusmodi & eorum circumstantiis universis se solemniter & diligenter informent, & habita super iis informatione matura ea, quæ repererint, nobis & reliquis Cardinalibus fideliter referant, & aliter super hujusmodi pia supplicatione opportune providere dignaremur.

Nonnullis Cardd. demandata provincia ut inquirant.

Nos igitur gloriam divini nominis ampliari & catholicam fidem suos sacros palmites continuo dilatare nostris præsertim temporibus supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis quorum grave judicium & præcipuam prudentiam ac syncerum consilium in maximis nostris & dictæ ecclesiæ negotiis comprobatum a nobis extitit de eorundem fratrum consilio per apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliquæ ecclesiasticæ personæ in dignitatibus constitutæ comprobatæ integritatis, & doctrinæ, sacrarum literarum peritæ, quas ad id deputandas esse duxeritis, super præmissis omnibus & singulis, & eorum circumstantiis universis diligentem informationem recipere ac veritatem elicere studeatis, &c. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLV. XVII maii pontificatus nostri anno XV. Conjunxere paucis post mensibus suas preces Genuenses, quorum extant hæ literæ (a).

(a) Extant in collect. rp. primorum jun. pag. 15.

Raphael dux Januæ Pontifici Romano.

Ingentia miracula ope B. Bernardini edita.

Multa sunt, sanctissime & beatissime pater, quæ ad nos sæpissime in dies afferuntur prodigiis simillima ex beneficiis quæ plerique mortalium ope B. Bernardini se consequentes esse arbitrantur, longe tamen ea certiora esse non dubitamus, quæ ad beatitudinem vestram perferuntur, ut quæ locorum, temporum, testium nominatione fulciuntur. Quæcumque autem ea sint, magna in populis opinio disseminata est, hunc virum concionibus, doctrina, abstinentia, vitæ puritate quondam admirabilem sanctorum catalogo ascribendum esse. Quæ spes multos erexit eorum, qui vel concionantem illum audierunt, vel consuetudine consiliisque suis oblectati sunt, gratulatur tandem huic ævo nostro, si inter fluctus & ærumnas, quas multas & varias nostra ætas perpessa est, ea nobis felicitas contingat tulisse nostra saecula hominem cælo dignum, & æterna memoria consecratum: quam ob causam statui & ego multis verbis sanctitatem vestram orare, ut, si ea conveniunt quæ postulantur, inter sanctos referatur, dignetur & ad id se non præbere difficilem, &c. Dat. Januæ MCCCCXLV. die xx. septembris.

Principum & populorum ea de re preces.

Excussa fuisse quam diligentissime pontificio jussu omnia hæc miracula, quæ de B. Bernardino referebantur, narrat hisce verbis ejus vitæ author (b): *Eugenius Pontifex, licet crebro rogatus ac studiosior veritatis propalandæ, quam Regibus, principibus, & populis placendi, diu multumque de hac re deliberavit cum suis, & jam quidem veritatis coram illo & aliis amplius centum miraculis certorum hominum testimonio confirmatis, totus propensus erat cum Cardinalibus ad præstandum id quod petebatur, sed morte illum e medio auferente, res ad exitum perduci non potuit.* Addit vero perductam ad exitum a Nicolao V. & B. Joannem e Capistrano apud Eugenium causam S. Bernardini egisse, ac stellam, quæ Aquilæ medio die radiare visa est, felix signum rei bene gerendæ ostendisse, atque etiam Romam proficiscenti magna itineris parte præluxisse.

(b) S. Bern. vit. auct. apud Sur. to. 3. die 20. maii.

XXVIII. Obitus Antonii Card. Corarii.

Obiit hoc eodem anno Antonius Corarius Cardinalis episcopus Ostiensis virtutum laude præclarus congregationis S. Georgii de Alga conditor, ut epitaphium hoc ejus sepulchro insculptum testatur: *Sepulchrum piissimi patris domini Antonii Corarii beatæ memoriæ episcopi Ostiensis Cardinalis Bononiensis fundatoris hujus congregationis, qui obiit anno a nativitate Domini MCDXLV. die xx. januarii. Orate pro eo semper.* Erat is, ut supra diximus, nepos ex fratre Gregorii XII. atque inter cæteros alumnus Eugenium IV. religiosa disciplina monastica expoliverat, ambos vero S. Antoninus (c) vo-

Ejus elogium.

(c) S. Ant. tit. 22. c. 5. §. 2.

vocat viros timoratos & mundi contemptores, ac Blondus scribit Antonium fulsisse (a) *ea morum & vitæ sanctimonia, quæ privatos quoque celebres reddere potuisset*. Coluit eumdem idem B. Joannes e Capistrano (b) eximiis miraculis coruscus, ipsiusque imperio eruditissimos commentarios de authoritate Papæ & conciliorum adversus Basileenses schismaticos edidit, eidemque dicavit, ut patet ex operis inscriptione his verbis concepta: *Reverendissimo in Christo patri & domino domino Antonio miseratione divina sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ episcopo Ostiensi dignissimo, Cardinali Bononiensi vulgariter nuncupato, suo singularissimo domino, benefactori præcipuo, & continuo protectori, frater Joannes de Capistrano ordinis Minorum minimus, & indignus tuus quasi vermiculus, præ cunctis inutilis servulus & orator cum recommendatione seipsum & Christo frui, cum lætitia sempiterna, & utriusque hominis sospitate ad æternam gloriam capessendam.*

(a) *Blond. in Ital. reg.* 8.
(b) *Idem reg.* 12.

Anno

I. Turbata ob Basil. novatores Germania.

ANno post Christum natum sexto & quadragesimo supra mille quadringentos indictione nona novæ in Germania seditiones ob Coloniensem & Trevirensem archiepiscopos de gradu dejectos adversus Eugenium a principibus viris concitatæ fuerunt; sed iis haud ita multo post sedatis, optatissima concordia est redintegrata. Adhibendæ in archiepiscopos illos severitatis causam præbuit schisma Basileense, quo inquinati erant, neque ullis monitis minisve ad officium revocari potuerant. Suffectus itaque ab Eugenio in locum Theodorici, qui sedem Coloniensem occupabat, Adolfus amplissimo Clivensium principum genere natus; Joannes vero episcopus Cameracensis, ejecto Jacobo schismatico, ad Treverensem traductus est: tum episcopo Trajectensi præcepit Pontifex, ut iisdem præsulibus apostolica authoritate possessionem ecclesiarum ipsis creditarum daret, quo argumento exaratæ hæ literæ (a).

Colonien. & Treverens. archiepiscopi exauctorati.

(a) Lib. 24. p. 26.

Venerabili fratri episcopo Trajectensi salutem.

Nuper iniquitatis filios Theodoricum de Moersem olim Coloniensem, & Jacobum Sirik olim Treverensem archiepiscopos, tamquam hæreticos, & schismaticos, nostræque & Romanæ ecclesiæ rebelles ex justis & urgentibus causis omni dignitate archiepiscopali, ac omni cura, regimine, & administratione Coloniensis & Treverensis ecclesiarum privavimus, & amovimus ab eisdem, ac privatos fore declaramus; & deinde ad provisionem earumdem ecclesiarum, ne per hujusmodi privationes vacantes, dispendia paterentur, paternis & sollicitis studiis intendentes, Coloniensi ecclesiæ de persona dilecti filii Adolphi Clivensis duximus providendum, ad ecclesiam vero Treverensem, venerabilem fratrem nostrum Joannem tunc Cameracensem episcopum de fratrum consilio authoritate apostolica transtulimus, ac Adolphum Coloniensi & Joannem Treverensi ecclesiis præfatis, præfecimus in archiepiscopos & pastores, curam, regimen, & administrationem Coloniensis, & Treverensis ecclesiarum ipsis Adolpho & Joanni, in spiritualibus & temporalibus plenarie committendo, ac mandando dilectis filiis capitulis, cleris, populis, ac universis vasallis Coloniensis & Treverensis ecclesiarum, ac civitatum diœcesum earumdem, ut præfatis archiepiscopis tamquam eorum patribus & pastoribus eis omnibus plenarie intenderent & efficaciter obedirent, ipsosque archiepiscopos quemlibet videlicet eorumdem ad suam ecclesiam, benigne reciperent, ac pro nostra & sedis prædictæ reverentia, debita honorificentia pertractarent, prout in diversis nostris literis exinde confectis plenius continetur, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDXLV. v. id. februarii pontificatus nostri anno XV.

Adolphus Clivensis in Coloniensem eccl. suffectus. Joannes in Treverensem.

II. Liberati aliis pontificiis literis (b) magistratus urbium, oppidorum, ac municipiorum Treverensis provinciæ, tum alii nobilitate insignes viri sacramenti religione, quo Jacobo Sirik sede Treverensi deturbato antea obstricti fuissent, monitique ut novum præsulem catholicum exciperent colerentque. Promulgata etiam eadem in Coloniensi archiepiscopatu apostolica imperia par est credere. His valde commoti cæteri imperii electores principes, ut refert Gobelinus (c) Francofordiam ad agitanda arcana consilia convenere, cum male interpretarentur illatam injuriam ab Eugenio suæ dignitati; demumque inter se pacti sunt, ni latam in archiepiscopos sententiam rescinderet, nationis Germanicæ tolleret onera, authoritatemque conciliorum, ut in Constantiensi exposita fuerat, profiteretur, ad Amedeum desciscere. Tum oratores ad Fridericum Romanorum Regem, qui hæc illi sexque aliis, qui arcanis regiis consiliis adhiberi soliti erant, patefacerent, eosque hortarentur, ut cæteris se fœdere jungerent, Romamque oratores mitterent. Respondit Fridericus, legationem quidem ad Pontificem se decreturum, oraturumque ut eorum desideriis se accommodaret, ac fœdus damnavit, indignum & impium inquiens, ni eorum postulata de restituendis archiepiscopis pristinæ dignitati admitterentur, a vero Christi vicario deficere. Ut igitur discordiam componeret, Fridericus Æneam Sylvium Romam proficisci jussit. De qua secunda Æneæ ad Eugenium legatione hæc scriptis mandavit Joannes Gobelinus (d): *Misit*, nimirum Fridericus, *Æneam ad Eugenium, ut suaderet ei, ne principes electores contemneret, maxime vero, ut depositis archiepiscopis pristinam redderet dignitatem, sic enim futurum, ut Germani omnes deposita neutralitate, ad ejus gremium redirent, quod si durior in sententia perseveraret, timendum esse, ne scandalum perpetuæ divisionis oriretur, quidquid autem electores inter se concluserant, injuratus Cæsar aperuit Æneæ, atque ut Papæ referret imperavit.* Quibus consentanea traduntur in ms. codice tabularii bibliothecæ Vaticanæ hisce verbis (e): *Electores imperii apud Francfordiam convenientes ob depositionem Coloniensis & Treverensis conjurarunt, nisi Eugenius privationem revocaret, nationis onera tolleret, auctoritatem conciliorum ex decreto Constantiensi susciperet, se depositionem ejus*

(b) Ead. pag.

Septemviri defectionem ab Eug. moliti.

(c) Gobelin. in com. Pii II. l. 1.

Constantiensis Concil. perversa interpretatione decepti.

Septemvirum conjuratio damnata a Cæsare.

Secunda Æneæ legatio.

(d) Gobel. in comm. Pii II. l. 1.

(e) Cod. ms. archiv. biblioth. Vat.

in Basilea factum amplexuros, oraat deinde per oratorem Cæsarem, ut fœderi accedat: Negat id Cæsar, & legatum ad Eugenium se missurum promittit, qui eorum postulata instanter urget, non tamen esse æquum ab eo deficere, si optata non impetrentur. Mittit igitur Æneam Romam, qui hæc exponat & clandestinam electorum conjurationem Eugenio aperiat. Æneas deinde reversus cum Pontificis mentem accepisset, Francofordiam ad Cæsarem mittitur. Ibi in alio conventu perficit, ut oratores ad Eugenium ad deponendam neutralitatem mitterentur, & ipse cum Procopio nomine Cæsaris profectus obedientiam præstitit. [r]

Legati etiam ab Eugenio concordiæ interpretes decreti: ii vero quibus legationis in Germania obeundæ partes ab Apostolica sede impositæ erant, ut Gobelinus testatur, fuere Thomas episcopus Bononiensis, qui defuncto Eugenio summum pontificatum accepto Nicolai V. nomine gessit, & Joannes Carvajalis, quibus etiam in gravissimo revocandorum ad sionm Ecclesiæ Germanorum molimine adjuncti reperiuntur in apostolicis literis (a) xi. kal. augusti exaratis Episcopus Leodiensis & Nicolaus e Cusa, quibus Pontifex, cum Francfordiensis principum conventus immineret, urgerentque Germani neutrales, ut Eugenius conciliorum auctoritatem se colere sine pontificiæ majestatis injuria profiteretur (de illis enim spretis invidiose criminabantur ipsum schismatici, iisque mendaciis plures in errorem traxerant) negotium dedit, ut in eodem celeberrimo conventu profiterentur, œcumenica concilia rite & canonice celebrata ab Eugenio ipso suscipi, colique ita & Constantiense & Basileense perductum in id tempus; quo Ferrariam translatum est, sine pontificii juris detrimento venerari.

Missi ab Eugenio legati in Germaniam.

(a) Lib. 14. p. 43.

Diluunt calomniam quod spernentur ab eo generalia concilia.

Eugenius episcopus, &c. venerabilibus fratribus ... Leodiensi & Bononiensi episcopis, ac dilectis filiis magistro Joanni de Carvajal cameræ apostolicæ auditori capellano nostro, & Nicolao de Cusa archidiacono Brabantiæ in Ecclesia Leodiensi nostris & Apostolicæ sedis nunciis, salutem & apostolicam benedictionem.

III. Agitatum de neutralitate a Germanis rejicienda.

Cum charissimus in Christo filius noster Fredericus Rex Romanorum illustris, necnon venerabilis frater Theodoricus archiepiscopus Maguntinus & dilecti filii nobiles viri Ludovicus comes Palatinus Rheni, Bavariæ & Fredericus Saxoniæ duces, ac Fredericus marchio Brandeburgensis sacri Romani Imperii electores per suos nuncios & oratores nobis nuper exposuerint ad hujusmodi effectum consequendum, nimirum fidelium salutem promovendam ac subortum schisma extinguendum maxime convenire, ut authoritas generalium conciliorum manuteneatur & conservetur, necnon conventionem quamdam prælatorum & principum nationis suæ in kal. septembres proxime futuri apud Francfordiam Maguntinensis diœcesis teneri debere, ubi animorum suspensione seu neutralitate deposita, præfati Rex Romanorum & electores integralem nobis & Apostolicæ sedi obedientiam, ut tenentur, facere proposuerunt, asserentes ad eam rem commodius & facilius consummandam optimum fore decreta Basileensis concilii per ipsam Germanicam nationem acceptata, a nobis & Apostolica sede cum executorum necessaria deputatione recipi, approbari, confirmari, quod ut efficere dignaremur instanter & humiliter supplicarunt, nos ipsorum Regis & electorum supplicationibus inclinati, ad imitationem sanctorum patrum prædecessorum nostrorum, quorum vestigiis inhærentes gratum divinæ Majestati obsequium præstare non dubitamus, sicut alii generalia concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata recipere, amplecti, & venerari consueverunt, sic generalia concilia Constantiense ac Basileense ab ejus initio usque ad translationem per nos factam, absque tamen præjudicio juris, di-

NOTÆ [r] Mirum est in quantas ambages se conjecerit annalista ob excerptos passim nullo adhibito delectu & criterio scriptores veteres, quos si cum judicio selegisset, iter tutum & breve conficere potuisset. Igitur Æneas hoc quidem anno ad pontificem missus, non bis ut ex codice Vaticano cum commentariis Gobelini male conserto hic in annalibus scribitur, at semel tantummodo contendit. Venit a Friderico rege missus, ut Gobelinus verbis hic recitatis ab annalista affirmat, exposuitque pontifici, quis rerum Germanicarum ad schisma quod attinet status esset. Tum pontificis oracula redux in patriam exposuit coram principibus in conventu Francofurtensi, a quo in sequentis anni exordio iterum missus Romam cum legatis principum electorum imperii luculentam illam orationem habuit, quam accepsit Cochlæus & ex illo annalista inferius num. 5. integram vero exhibet Martene Veter. Monum. to. VII. col. 980. In ea vero Æneas secundo se venisse ad pontificem prodit: *Nunc secundo ad te remissus &c.* Semel ergo venit hoc anno; iterum anno sequenti exordiente rediit. Quæ cum ita sint, nescio cur annalista semel hoc anno num. 5. iterum vero sequenti num. 1. & 2. eamdem secundam legationem non commemorat tantummodo, sed & sedulo describendam censuerit, atque ita texuerit historiam ut veluti tres legationes geminat scilicet hoc anno, tertiam aliam anno sequenti comminisci videatur.

Emendandus est pariter annalista in iis quæ num. 4. scripsit, asserens postulata illa electorum, concilium aliud in Germania petentium, rejecta fuisse a pontifice. Quæ sane hic affirmat author, anno sequenti non neganda demonstrat, allatis num. 5. literis pontificiis, quibus novi concilii in Germania convocationem spondet. MANSI

Confirmata Constantiense & Basileense concilia usque ad translationem & quomodo.

dignitatis, & præeminentiæ sanctæ sedis Apostolicæ, ac potestatis sibi & in eadem canonice sedenti in persona B. Petri a Christo concessæ, cum omni reverentia & devotione, suscipimus, amplectimur, & veneramur.

Data legatis potestas.

*Quia tamen præfati Rex & electores super confirmatione decretorum per suam nationem acceptatorum specialiter institerunt, cum nobis de illis non plene constet, cupimus tamen eisdem Regi & electoribus ac suæ nationis voto, quantum cum Deo possumus annuere, de vestra fidelitate rerumque experientia in agendis plenam in Domino fiduciam obtinentes, vos ad hujusmodi conventionem Francfordiensem, aut alium quemcumque locum, ubi natio prædicta seu prælati & principes ejusdem convenerint, nuncios nostros cum plena potestate legatorum de latere per totam nationem Germanicam duximus destinandos, vobis ac vestris duobus in aliorum absentia, mandantes & committentes, quatenus de dictis decretis vos informantes, eadem cum deputatione executorum in natione Germanica, ut opus fuerit nostro & Apostolicæ sedis nomine confirmetis, ratificetis, & approbetis, proviso tamen ante omnia, quod in recompensam gravaminum, quæ ex aliquibus ex his decretis nobis & Apostolicæ sedi inferuntur, debita fiat per nationem ipsam ac ejus prælatos nobis & ipsi Apostolicæ sedi provisio; super qua cum prælatis, & principibus ipsius nationis tractanda, concludenda & recipienda, nec non super aliis gravaminibus, quæ natio eadem prætendit moderandis, limitandis, & auferendis, ac demum super hujusmodi decretorum confirmatione, ratificatione, & approbatione, exequutorumque deputatione, vobis ac duobus vestrum, sicut præmittitur, tenore præsentium plenam & liberam concedimus facultatem & potestatem, ratum & gratum habituri, & ex nunc habentes quicquid per vos vel duos vestri, ut præfertur, in præmissis & circa præmissa confirmatum, approbatum, deputatum, tractatum, conclusum, receptum, moderatum, limitatum, ablatum, actum, gestum, & quomodolibet factum fuerit, idque faciemus, authore Domino, inviolabiliter observari. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. XI. kal. augusti pontificatus nostri anno * VII.*

* xvi.

IV. De restituendis Coloniensi & Treverensi in pristinam dignitatem, de qua fuerant dejecti, non meminit Pontifex; cum tamen Germani principes illud maximo in suis concordiæ pactionibus desiderarent. Ut itaque paci muniretur via, Thomas episcopus Bononiensis Joanne Carvajale collega morbo implicito, ut refert Gobelinus (a), adjuncto sibi Æneа Sylvio itineris comite ad Eugenium venire decrevit, pollicitus se perfecturum quæ Fridericus Rex suadebat, ac misso nuncio Philippum Burgundiæ ducem rogavit, ut pontificiis votis in restituendis pristinis sedibus exauthoratis Coloniensi & Treverensi pro concilianda pace Germanica assentiretur, Burgundi quippe nepos Coloniensi & nothus frater Treverensi ecclesiæ in illorum locum fuerant subrogati: cumque Philippus Eugenio morem gessisset, in Francofordiensi conventu post longas contentiones conscripta est fœderis formula, quam si admitteret Pontifex, principes, sublato funditus schismate, ad officium redirent, missique a Friderico Romanorum Rege atque a principibus oratores ad Apostolicam sedem, apud quam sub proximi anni initium, ut suo loco dicetur, res compositæ fuerunt, ad quod idem Æneas, egregiam operam contulit. Prosecuntur hæc fusius commentaria (b) de ipsius rebus gestis consentiuntque acta Francofordiensis conventus, quæ ex vetusto codice suæ de Hussitis historiæ inseruit Joannes Cochlæus, nimirum principes Nicolao a Cusa & Joanni Carvajali spopondisse (c), Eugenio se pariturоs, flagitasseque ut in Germania in loco a Pontifice ipso designando concilium proximo majo celebraretur.

De restituendis in integrum Coloniensi & Treveren. agitatum.

Concepta fœderis formula pro tollendo schismate.

(a) Gobelin. in comm. l. 7.

(b) Id. ib.

(c) Vetustus codex apud Cochlæum hist. l. 9.

Anno, inquiunt, *Domini MCDLXVI. prima septembris congregati electores imperii dux Albertus marchio Brandeburgensis, episcopi Augustensis & Chiemensis nomine Regis Romanorum, comes Palatinus, archiepiscopi Maguntinensis, Coloniensis, Treverensis propriis in personis, ac ambasiatores ducis Saxoniæ & Friderici marchionis Brandeburgensis in marchia residentis, in Francfordia cum legatis Papæ Eugenii Cardinali Bononiensi seniore omnium & doctoribus Nicolao de Cusa & Joanne Carvajal concordarunt, ut Eugenius maneret in papatu, sic tamen quod decreta concilii Basileensis conservaret, super qua concordia literis sigillatis sigillis electorum. Ex post dabatur audientia legatis concilii Basileensis Cardinali Arelatensi, qui erat junior omnium cum insigni doctorum comitiva, qui petierunt authoritatem generalium conciliorum corroborare:* si nimirum rite & canonice celebrata essent, eorum authoritatem confirmatam ab Eugenio, jussosque legatos Pontificio id nomine profiteri, diximus. Addunt acta: *Hæc concordata debent publicari proxima dominica, Lætare, anno Domini MCDXLVII. in civitate Nurembergensi & ex post celebrabitur œcumenicum concilium in Alemannia in mense majo & loco uno sex locorum per Eugenium nominando & eligendo.* At cogendum non esse censuit Eugenius, ne inde excitandis novis turbis daretur occasio. Urgebant vero summa contentione Basileenses schismatici principes Germanos, ut ad illud congregandum studia conjunge-

Germani decernunt parere Eugenio.

Basileensium studia pro novo cogendo concil.

gerent, observatque Coclæus ipsos, qui tantos spiritus sumpserant, tantumque sibi arrogaverant, ut Romano Pontifici authoritatem indicendi transferendive concilii tot confirmatam sæculis eripere pertentassent, adeo se depressisse, ut principibus vel eorum oratoribus pro indicendo concilio quod poscebant, se submiserint, adeoque ipsos sui antipapæ puduisse, ut in decreto de ea re edito nullam ejus fecerint mentionem. Carpit etiam numero paucissimos jactare ausos Ecclesiam in ipsorum cœtum redactam seque solos Spiritus Sancti lumine collustratos, sed hæc ab ipso authore audire præstat.

V. *Extat*, inquit (a), *eadem de re*, nimirum de nova cogenda in Germania synodo, *decretum Patrum concilii Basileensis, qui adhuc hærebant in illo dissidii & contentionis conventiculo, & quamvis jam octo annis habuissent suum Papam Felicem V. ita tamen dissimulaverunt & tacuerunt eum ea suo decreto, tanquam puderet jam ipsosmet suæ electionis contra Eugenium factæ, per quam novum in Ecclesia schisma suscitaverant, & tamen in tanto constituti dissidio arrogabant sibi nihilominus Spiritum Sanctum, qui secundum Apostolum* (b) *pacis Deus est, non dissensionis.* At illi perfricta fronte contra sedem Apostolicam pertinaciter contendentes, ita sunt exorsi.

(a) Cocla. hist. Huss. l. 9.

Schismatici pro nihilo suum ducunt antipapam.

(b) 1. Cor. 14.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime congregata universalem Ecclesiam repræsentans, ad futuram rei memoriam.

Inanes pro colorando suo flagitio fuci.

Ad laudem omnipotentis Dei, pacem & exaltationem Ecclesiæ, sic tranquillitatem populi Christiani prompto corde & [illegible] desiderio intendentes, ea libenter ordinamus & quærimus, per quæ hujusmodi pax & exultatio tranquillitatis merito valeat promoveri. Cum itaque charissimus Ecclesiæ filius Fridericus Rex Romanorum illustris, nec non venerabiles patres & dilecti Ecclesiæ filii nobiles viri sacri Romani imperii principes electores per multa retroacta tempora labores indefessos & operas solicitas impenderint, quibus pax & tranquillitas in Ecclesia Dei floresceret, & sacrorum generalium conciliorum illibata luceret auctoritas, nec ulla videatur aptior & toti populo Christiano via gratior, quam ut ad aliud generale concilium deveniatur, in quo causa schismatis omniumque aliarum differentiarum & discordiarum, quæ in Ecclesia Dei orta sunt, quantum fieri potest, examinetur & expediatur, & infra, *ex nunc pollicemur, & bona fide promittimus, nos generale concilium indicturos, nosque hanc sacrosanctam Basileensem synodum translaturos in locum, quem præfatus serenissimus Rex & prædicti principes electores, seu eorum oratores & nuncii in conventione sua in dicto oppido Francfordiensi tertio kal. septembris proximo venturi duxerint nominandum & deputandum, initiandum etiam in die quem similiter duxerint nominandum, ac deinde celebrandum & continuandum, &c.* Hactenus Basileenses, quos ita coarguit Coclæus (c).

(c) Cocla. ubi sup.

Ecce quo miseros illos patres perduxit ac redegit improba & pertinax contra Papam Eugenium contentio & discordia, cum paucissimi jam essent, & ab omnibus fere deserti, nihilominus dicebant se sacrosanctam generalem synodum, & tamen suam auctoritatem ultro ita submiserunt Regi & electoribus, ut non solum ipsis, sed etiam eorum nunciis & oratoribus sese subjicerent ad nominandum diem & locum pro alio celebrando concilio, qui jam XVI. annis miserrime suo concilio vexaverant Ecclesiam Dei impensarum oneribus, & contentione improba sceleratoque schismate nefandissime turbaverant. Adhuc tamen arrogabant sibi auctoritatem indicendi aliud concilium, cum non ignorarent id vetustissimo jure pertinere ad Romanum Pontificem. Si ergo nolebant id honoris deferre Eugenio, cur non detulerunt suo Felici immo infelici antipapæ? Confusi igitur sunt, quia caput Ecclesiæ Papam confundere volebant, a quo omnem auctoritatem acceperant. At cum principes statuissent indictum iri ab Eugenio concilium in loco, quem ipse ex propositis designaret, pactionem Basileenses novatores admittere detrectarunt, ut refert Pius II. (d) Addit auctor, quod aute a nobis jam indicatum est, ad extinguendum schisma missos oratores Romam, quorum princeps Æneas Sylvius eloquentiæ laude florentissimus extiterit, a quo orationis habitæ apud Eugenium partem delibat, quam nos etiam ex ipso afferendam censemus: *Sedandi itaque*, ait, *dissidii & tollendi schismatis gratia, quod patres illi suscitaverunt, miserunt Rex Romanorum & Germaniæ principes Romam oratores suos ad Papam Eugenium ad quem nomine omnium egregiam habuit orationem Æneas Sylvius a Rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordio.*

Paucorum perduellium impudentia.

Se subjiciunt principibus qui dominari pontificis cupiebant.

(d) Ext. in bullar. in Pio II. const. 10.

Germanorum ad Pont. legatio.

Non habet me dubium, Pater sanctissime, quia apud te sit illa domus, quam Dominus in evangelio supra firmam petram laudat ædificatam, ad quam recurrendum est regnante diluvio, nam extra eam non est salus, & ejus decorem diligere se propheta testatur. Et infra: *Quæris forsitan ex nobis, Pater sanctissime, an amici venimus, quid quærimus, quid offerimus. Dum nos nomine, non nosipsos, qui assumus nuntios, sed dominum Cæsarem Fridericum tuum devotissimum filium, ac præclarissimos principes, & reverendissimos patres sacri imperii electores, cum proceres, & prælatos tibi deditissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igi-*

Æneæ Sylvii oratio.

igitur non solum amici, sed etiam adjutores, pacem afferimus, pacem quærimus, atque ideirco cum filiis Beniamin & Judæ dicimus. Pax pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio. Et post multa.

Postulata Germanorum.

*Afferunt pacem Germaniæ principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quæ nisi obtineant nec curari vulnera possunt, nec pax nationis haberi; & quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, authoritatis, & præeminentiæ generalium conciliorum catholicam militantem Ecclesiam repræsentantium per suos oratores facta tuis literis approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicæ super gravaminibus opportune provideatur. Quarto & ultimo loco petimus, ut quæ in * judicium duorum principum electorum vel suorum ecclesiarum acta sunt, ex tua sanctitatis clementia revocentur, & in pristinum statum redigantur.* Et infra: *Hæc sunt, sancte pater, quæ nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi & potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia æquitas, in quarta benignitas & tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radicem schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem, & ejus obedientiam recipere.* Hæc Æneas Sylvius ad Eugenium Papam: quæ responderit ad hæc Pontifex author non affert, sed facile colligitur ex pontificiis literis (a) inferius afferendis, postulatis de concilio cogendo in Germania assensisse si Reges cæteri consentirent, authoritatem conciliorum, quæ vera & canonica sint, nunquam in dubium revocatam, nationis onera levatum iri, in archiepiscopos si præteriti eos pœniteret schismatis, clementia se usurum: atque ita exasperatos Germanorum animos Eugenius lenivit.

* præjudicium.

(a) Lib. 27. pag. 507.

Thomas episc. Bonon. cardinalatu ornatus.

Magnam prudentiæ laudem in ea concilianda concordia collegere pontificii legati Thomas episcopus Bononiensis ac Joannes Carvajalis, quos ob rem feliciter gestam cardinalitia purpura ornatos ab Eugenio recensent Pii II. commentaria (b): *Dum*, inquiunt, *Romam pergunt, ut qui res bene feliciterque gessissent, ad cardinalatus eminentiam provecti sunt.* Quin etiam Pontificem ipsis redeuntibus rubeos galeros ad portam Flaminiam misisse, quo eo dignitatis insignia augustiores in urbis ingressu viderentur, alii scribunt (c). Extant de cardinalatu ipsis delato apostolicæ ad utrumque datæ literæ (d): & quidem Thomas, cui divinum Numen pontificatum parabat, presbyter tit. S. Susannæ est creatus & Bononiensi episcopatu etiam potiri permissus: Carvajalis vero pluribus sacerdotiis, tum Placentina sede antea donatus fuerat, ut ex iisdem literis constat.

(b) Comm. Pii II. l. 2. & S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 17.
(c) Plat. in Nic. V. Ciacon. in Eug. IV.

Carvajalis eodem honore affectus.

(d) Lib. 25. pag. 121. & pag. 128.

Eugenius, &c. Nuper de persona tua Placentinæ ecclesiæ tunc pastore carenti authoritate apostolica providimus, teque illi præfecimus in episcopum & pastorem, ac hodie pensatis grandium virtutum meritis, quibus illarum largitor Dominus te multipliciter insignivit, ut Ecclesiæ universalis onera nobiscum perferas, ad cardinalatus honorem duximus assumendum. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLVI. XVII. kal. januarii pontificatus nostri anno XVI. Hactenus Eugenius, qui simile iis diploma Henrico archiepiscopo Mediolanensi in Cardinalium collegium pariter cooptato eadem die concessit (e). Huic cognomen e S. Allosio & presbyteralem titulum S Clementis tribuit Alfonsus Ciaconius (f), additque Joannem Siculum Messanensem monachum congregationis S. Justinæ Patavii & abbatem S. Pauli extra muros Urbis presbyterum Cardinalem tit. S. Sabinæ ab Eugenio in sexta ac postrema Cardinalium creatione renuntiatum. At de his satis. Nunc ad Eugenii studium in reducendis ad sinum Ecclesiæ iis, qui Basileensium fraudibus ab eo divulsi fuerant, justaque percellendis censura aliis, qui in schismate obfirmati perstabant, narrationem convertamus.

(e) Ibid. pag. 135.

(f) Ciacon. in Eug. IV.

VI. Burgundiæ dux insectatur schismaticos.

Suscepta Philippus Burgundiæ dux nomine Elizabethæ ducissæ ducatus Lucemburgensis & Clivensis comitatus, qui Trevirensis archiepiscopatus limitibus continentur, administratione, mox strenuam dedit operam, ut qui Basileensium dolo impietateque irretiti Amedeo antipapæ fidos se atque obsequentes futuros erant polliciti, ad pristinum officium redirent, cujus rogatu Pontifex tam ecclesiasticos, quam laicos earum regionum in gratiam recepit, ac pœnis omnibus subjecto diplomate exolvit (g).

(g) Lib. 25. pag. 50.

Ad perpetuam rei memoriam.

Licet personæ utriusque sexus tam clericales & regulares, quam laicales, infra ducatus de Lucemburgo ac comitatus de Chini Treverensis diœcesis limites commorantes, propter certorum tunc decurrentium temporum malignitatem & plurium hæreticorum ac schismaticorum, inconsutilem Christi tunicam, quantum in eis erat, scindere molientium, falsis & iniquis suggestionibus tunc seductæ perditionis filiis in dicta Basileensi civitate post & contra translationem, inhibitionem, mandatum, & terminum prædicta sub prætensi concilii nomine convenientibus seu congregatis, nec non Amedeo scienter & deliberate credere, ac multipliciter adhærere, & favere, multi-

Plures Basileensi schismate illaqueati.

tique ex iis eidem conventiculo se incorporare, eorumque prætensis literis, concessionibus, & indultis, seu verius profanationibus uti, ac plurima enormia & scandalosa etiam in nostrum & dictæ sedis vilipendium, aliaque plura per hæreticos & schismaticos communiter perpetrari solita, committere præsumpserint, sententias, censuras, & pœnas prædictas damnabiliter incurrendo, tamen nuper personæ ipsæ per medium salubrium eis per dilectum filium nobilem virum Philippum ducem Burgundiæ, qui a nonnullis citra temporibus ducatum & comitatum præfatos nomine dilectæ in Christo filiæ Elisabethæ de Lucemburgo ducissæ, & de Chini comitissæ in temporalibus rexit, & gubernavit, prout adhuc regit & gubernat, factarum exhortationum, præcedente Divina clementia, viam veritatis cognoscentes, omnemque hæresis ac schismatis labem abjurantes, nos unicum, verum, & indubitatum Romanum Pontificem fuisse & esse, & ut talem de cætero tenere & habere firmiter profitentur, quare pro parte ducis & ducissæ prædictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut personarum prædictarum statui in præmissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur.

Etiam hæretici Basileenses extitere.

Proposita veniæ spes reversuris ad ecclesiam.

Nos igitur attendentes, quod præfatæ sedis clementia non consuevit petentibus veniam denegare, hujusmodi supplicationibus inclinati tam Ecclesiasticas etiam regulares, quam laicales cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, infra ducatus & comitatus præfatorum limites tam oriundas, quam commorantes utriusque sexus personas in præmissis culpabiles omnes & singulas, etiamsi abbatiali, vel alia quacumque dignitate præfulgeant, ab omnibus & singulis sententiis, censuris, & pœnis præfatis, quibus occasione præmissorum præsumptorum, quorum omnium qualitates & quantitates præsentibus haberi volumus pro expressis, quomodolibet irretitæ existant, auctoritate apostolica harum serie absolvimus & liberamus, &c. Dissolvit omnes censuras, in pristina jura ac munera omnes restituit, etiamsi ea ab Amedeo & conciliabulo, aut Jacobo Sirich archiepiscopo olim Treverensi obtinuerint. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno Domini MCCCCXLVI. III. id. novembris pontificatus nostri anno XVI.*

VII. Infecta schismate aliquæ Galliæ provinciæ.

Ut redeuntes ad officium paterno collegit sinu Eugenius, ita in eos, qui obduruerant in pervicacia, pœnarum Ecclesiasticarum severitatem adhibuit. Infecerat schismaticorum Basileensium error plurium mentes in Provincia, Delphinatu, Avenionensi comitatu, Lotaringia, aliisque locis, cumque nullis monitis minisve dimoveri se de sententia paterentur, jussaque apostolica spernerent, Eugenius Roberto Aquensi archiepiscopo dedit mandata (a), ut in eos ex sacrorum canonum præscripto animadverteret, & ecclesiasticos viros, nullo episcopalis alteriusve dignitatis discrimine, sacerdotiis gradusve, quem tenerent, depelleret.

(a) Lib. 14. p. 37.

Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi oratori nostro, & Apostolicæ sedis nuntio.

Ad nos, fama publica referente, pervenit, quod nonnulli iniquitatis filii, tam clerici, quam laici, in regno Franciæ, provincia Provinciæ, comitatu Folqualquerii, Delfinatu, ac civitate nostra Avinionensi & comitatu Venaysini, necnon Barrensi & Lotharingiæ ducatibus, ac civitatis Metensis commorantes, postquam nos de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium, ac patriarcharum, archiepiscoporum, & episcoporum, nec non dilectorum filiorum electorum, & abbatum nunc apud sedem Apostolicam existentium, consilio & assensu concilium, quod Basileæ celebrabatur, inde ad civitatem nostram Ferrariensem transtuleramus, & translatum fuisse, & esse declaravimus, inhibueramus ne exinde alibi, quam in præfata civitate concilium aut actus conciliarius teneretur, ac omnes, & singulos cujuscumque, gradus, status, ordinis, vel qualitatis existerent etiamsi cardinalatus præfulgerent dignitate, qui sub prætextu prætensi concilii Basileæ morarentur, privaveramus & privatos decreveramus, præfatis Basileæ commorantibus damnabiliter adhæserunt faverunt & adhærent notorie de præsenti, mandata nostra & Apostolicæ sedis palam & publice contemnendo, nos, ne ii & alii similes in profundum malorum sua incorrigibili iniquitate prostrati unitatem Ecclesiæ scindere satagentes, ac illam scandalizantes, plures secum trahant in æterna supplicia, veritatis verbum sequentes, ut si nos oculus, sive pes, aut dextera scandalizent, a compage corporis auferantur, ad omnipotentis Dei laudem & gloriam, fidei quoque, & religionis augmentum ac animarum salutem fidelium, fraternitati tuæ tenore præsentium committimus & mandamus, quatenus contra omnes & singulos, qui ab obedientia, & fidelitate nostris, quomodolibet deviarunt, nec non schismatis labe respersos, etiamsi pontificali aut alia quavis præfulgeant dignitate, tamquam oves morbidas gregem inficientes Dominicum, eorum receptatores, defensores, ac fautores procedas etiam summarie, simpliciter, & de plano sola facti veritate inspecta, ad beneficiorum, dignitatum, officiorum quorumlibet privationem, tam a jure statutarum & aliarum, de quibus tibi videbitur, adjectione & exaggeratione pœnarum, ita ut severitate condigna plectantur, & transeant reliquis talia attentantibus in exemplum, &c. Dat. anno, &c. mense, &c. ut supra

Cum de religione agitur abscindenda omnia adversantia.

Animadverti in schismaticos jubet Pontif.

pra, videlicet, *Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLVI. v. kalend. julii pontificatus nostri anno* XVI. Sententiam quoque hoc anno talit Eugenius(a) in Hieronymam Fogelsane canonicum Olomucensem, qui accepta pseudolegatione plures ad colendum antipapam induxerat.

(a) Lib. 24 pag. 143.

Eugenius, &c. Ausus est, de eodem Hieronymo loquitur, *ad Bohemiæ & Moraviæ partes, nec non Pragensem civitatem personaliter se conferre, & in multis congregationibus seu conventibus, & alibi publice errores schismaticorum eorumdem*, nimirum Basileensium, *sanctam doctrinam esse dicere, & publice prædicare, ac quamplures ex dilectis filiis nobilibus viris, baronibus, & populis illarum partium, nobis atque & S. R. E. plurimum fidelibus ac devotis [quantum in eo fuit] in errores prædictos inducere, & licet alias per venerabilem fratrem nostrum Paulum episcopum Olomucensem de carceribus, quibus per eumdem episcopum propter excessus & crimina merita & legitime mancipatus fuerat, nonnullorum precibus, ac quorumdam potentia relaxatus, quod in antea similia acceptare non præsumeret, corporale præstiterit juramentum, tamen ini[q]uitatis de præmissis non contentus, veruntum quod post præstitum juramentum hujusmodi corde osculum aliquandiu tenuerat, evomens, publice velut datus in sensum reprobum, ipsius pluree pestiferatissimas contra nostrum & dictæ Romanæ ecclesiæ statum literas recipere, & se eorum legatum nominare præsumpsit, nec non per suas falsas ac seminatas hæreticasque persuasiones fideles dictarum partium a sua fidelitate pervertere, & simplicium animos decipere, illosque secum in præcipitium damnationis & mortis ducere suis nefandis molitus est conatibus, & dietim molitur in animæ suæ periculum, divinæ Majestatis offensam, sedis Apostolicæ vilipendium, perniciosum quoque exemplum & scandalum plurimorum &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDXLVI. non. octobris pontificatus nostri anno* XVI.

Basileensium pseudolegatus damnatur.

VIII. Amadeus Arithmeticus hæreticus. (b) Lib. 5. p. 343.

A schismatico ad impium hæreticum, merito ab Eugenio Papa damnatum, digredimur. Erat is Amadeus(b), qui Mediolani arithmeticam docebat, quem S. Bernardinus Senensis, dum vitam agebat, cum animadvertisset ab illo hæreseos virus simplicibus aspergi, primum temoris arbitris corripuerat, atque a perfidia abducere fuerat nisus; at cum monita ad irritam cecidisse doleret, tuendæ læsæ fidei salutisque animarum promovendæ studio accensus, nonnullorum scelestissimi hominis dogmatum impietatem palam coram omnibus pro concione exposuit, quo Christi cultores indutum ovina pelle lupum declinarent: delatus deinde apud fidei censorem damnavit hæresim; sed postea iterum a catholica veritate deflexit, utque improbitatem nobili fuco coloraret, multis fraudibus adulterataque rei veritate subreptitias litera elicuit e curia Romana, quarum authoritate delegatus judex perversa sententia ipsum recte de fide catholica sententia pronuntiavit, ac S. Bernardino de quo nulla in pontificiis literis mentio facta fuerat, in judicium non vocato edixit, ut quæ populo e sacro suggestu in Amedeum denuntiarat revocaret. Qua elatus sententia Amadeus suos errores instaurare ac diffundere est ausus: Pontifex igitur perfidum hominem repressurus episcopo Laudensi & Mediolanensis archiepiscopi vicario provinciam dedit, ut subreptitias literas illas fuisse divulgarent, atque in Amadeum severitatem adhiberent. Cum autem nonnulli viri religiosi flagrantes invidia palam jactassent, Bernardinum segregatum ab Ecclesia obiisse, sparsa in vulgus maledicta publice revocare jussi sunt.

Venerabili fratri episcopo Laudensi, & dilecto filio venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis in spiritualibus vicario salutem.

Intelleximus, non absque cordis amaritudine, Amadeum quemdam in civitate Mediolanensi computi scholas regentem alias nonnullos contra fidem & scandalosos errores seminasse, quod cum, illo perseverante, dilecto filio bonæ memoriæ Bernardino ordinis Minorum ac veritatis evangelicæ fidelissimo prædicatori innotuisset, postquam eum charitative monuisset, & illum non corrigi, sed insolita perfidia perdurare cognovit, tanquam verus fidei animarumque zelator juxta evangelicum dictum nuntiavit Ecclesiæ, illum coram multitudine fidelium in sua prædicatione publice nominando, quosdamque illius errores explicando, ut Christi fideles lupum sub ovina pelle latentem possent effugere. Interjectis nonnullis, ut impetrato subreptitio diplomate hæreticus a corrupto judice absolvendum se curaverit, addit. *Ubi cum venerabilis fratris nostri tunc archiepiscopi Mediolanensis vicarius adesset, sui officii ratione commotus una cum inquisitione hæreticæ pravitatis contra ipsum procedere non tardavit, & diligenti examinatione præhabita, secundum factorum ejus exigentiam eidem pœnam condignam imposuit, ac quod ab hujusmodi erroribus desisteret in virtute præstiti juramenti & sub excommunicationis pœna mandavit. Verum dictus Amadeus hæc non æquo ferens animo, a nobis certi tenoris literas tacita veritate & expressa falsitate dicitur impetrasse, quarum vigore delegatus datus in ejus causa procedens minus juste, ut asseritur, præfatum Amadeum virum catholicum judicavit,*

A S. Bernardino admonitus in eundem insurrexerat.

Subreptitio diplomate absolutus.

vit, ac fratrem Bernardinum in nostris literis minime nominatum, & ab ipso legitime non citatum ad revocandum quod populo prædicaverat condemnavit. Hinc sumpta occasione Amadeus iniquos renovavit errores.

Nos igitur attendentes quod nisi tantus cohibeatur excessus, multa scandala & animarum pericula poterit verisimiliter generare, quod si præfatus Bernardinus, de cujus fide ac puritate, charitatis ardore, ac sanctissima prædicatione plurimum confidebamus, fuisset in prædictis literis nominatus, nos eas nullatenus dedissemus, discretioni vestræ per apostolica scripta vobis committimus & mandamus, quatenus vocatis dicto Amadeo & aliis, qui fuerint evocandi, si præmissa fore vera constiterit, In eum animadverti jubet Eugenius. *literas ipsas cum inde secutis omnibus annulletis, aut nullas secundum quod justitia suaserit, nuntietis; & insuper contra dictum Amadeum & complices ejus legitime procedetis, eas juxta qualitatem excessus taliter castiganda, quod de sua malitia non valeant gloriari, & cæteri eorum exemplo perterriti ad similia non audeant prosilire.*

Tuetur famam S. Bernardini. *Cæterum quia nonnulli religiosi vigore prætaxata sententiæ de prædicto Bernardino, qui etiam innumeris miraculis fidedignorum relatione asseritur coruscare, in suis prædicationibus oblatrare præsumpserunt, eum excommunicatum obiisse asserentes, volumus & authoritate prædicta mandamus, quatenus eosdem, cujuscumque ordinis, religionis, & dignitatis existant, per censuram ecclesiasticam & alia juris remedia appellatione postposita, compellatis de tanto vire maledicta revocare, privilegiis dictis religiosis aut eorum ordinibus quomodolibet concessis, etiam si de illis eorumque totis tenoribus ac de verbo ad verbum foret in nostris literis habenda mentio specialis, cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. VIII. id. novembris pontificatus nostri anno XVI.*

IX. Inflatus etiam superbia & arrogantia Laurentius Valla Neapoli in plures hæreses turpiter lapsus, sed a fidei censoribus egregie correptus est, de quo hæc literis mandavit Poggius Florentinus (a): *Boetium*, inquit, *sæpius arguet, tum maxime in ea definitione, cum ait: Persona est incommutabilis natura individua substantia.* Et infra: *Arguit procax bellua tanta pertinacia, ut in hæresim sæpius incurrat. Nescio studio detrahendi, an mentis vitio in hæresim inquam manifestam delabatur, nam asserere personam sicut bestialis præsumptio scribit non esse magis in Deo, quam in bruta animali, manifesta est hæresis & igne, non verbis castiganda. Dicit præterea personam significare qualitatem, rem omnibus inauditam. Insuper personam asseverat esse qualitatem in Deo, neque significare substantiam, quod hæreticum est. Item simili hæresi ait triplicem qualitatem in Deo esse, cum neque qualitas, neque quantitas, neque quid eorum, quæ vocant prædicamenta, in Deo sit. Pluribus quoque in locis ea scribit de persona quomodo in Deo sit, ut nullus unquam hæreticus majora ac perniciosiora in fide dixerit.* Es blasphemiæ. Blasphemiæ etiam in Christum eumdem Vallam arguit Poggius (b), quod cum ab Antonio Panormitano reprehenderetur temeritatis, quod S. Hieronymum carperet, ac sua verba cum sacra Scriptura conferret, non perhorruisset impia ea verba depromere, sibi etiam spicula adversus Christum reservasse, qua voce offensus Antonius inde se proripuit, dicens sibi cum bellua non colloquendum.

(a) Pogg. invect. 1. in Vallam. p. 76. Laurentii Vallæ hæreses.

(b) Ibid. invect. 2.

Addit Poggius eumdem Vallam virginitatem damnasse: *Non in una*, inquit, *re tantum, neque uno in crimine convinceris hæreticus & impius esse, sed in prima libra, quem de vero bono scripsisti, verba quidem sacrilega & scelerata nimium, quæ a me referentur ista posuisti*, inquit enim, *ego vero inde quanta libertate ac licentia respondeam sic statuo, quisquis virgines sanctimoniales primus invenit abominandum atque in ultimas terras exterminandum morem in civitatem induxisse, licet nomen religionis imponat, quæ potius est superstitio, licet has virgines sanctimonialesque appellent. Et paulo post ais: Melius merentur scorta & prostibula de genere humano, quam sanctimoniales & continentes. Et deinde subdis: Nolo aliquid contumeliosius loqui in homines, qui sacerdotia muliebria in honore habent hoc dixerim: Qui hæc laudant aut insanos esse, aut pauperes, aut avaros. Hæc tua sancta professio, hæc tua religionis opinio, hæc confessio habetur. O deterior Joviniano! O virginitatis hostis! O pudoris expugnator! Tuturis sententiam Epicuri, sit hoc vitæ tuæ testimonium.* Et infra; *Cognoscetur hoc uno insani hominis eximia religio, qui se omnium doctrinarum principem scribit, & illis priscis viris doctissimis comparandum. Quædam Neapoli non sensit solum, sed publice asseruit, in quibus deprehendatur hæreticus manifestus, res ad inquisitorem defertur. Capitur Valla, causam perfidiæ in vinculis dixit, damnatur pro hæretico, decernitur illi pœna, homo profanus Regis beneficio ignis supplicio liberatur, ea tamen conditione, ut publice ab eo prolata cum revocasset & damnasset, scopis crimen lueret.* Et infra: *Nequit negare, cum testes adsint, & chirographum damnationis.* Hæc Poggius in Vallam, cum quo simultates gerebat, quos Philelphus inter se conciliare nisus est (c).

Virginitatem damnavit.

Damnatus hæreseos Neapoli.

Virgis cæsus.

(c) Philelph. l. 11. p. 75.

Effu-

Effutierat quoque nonnulla Laurentius pro nuvatoribus Basileensibus adversus Eugenium, a quo veniam in panegyrica oratione ad eum habita petiit hisce verbis (a), constantiam in pontificio obsequio pollicitus: *Sunt qui scripta mea quædam apud te conantur incessere, quæ quidem, beatissime pater, partim data sunt consiliis quorumdam hominum, partim præceptis, partim gloriæ cupiditati, partim consuetudini disputandi, in quibus ita me frui benevolentia tua liceat, ut numquam nequeat tuæ neque tui similium majestati atque authoritati derogare propositum fuit, ut si quid retractatione opus est & quasi ablutione, & tibi me nudum offero. Tu, qua tua abluendi potestas est, ista aqua profluenti e Petra, quæ est Christus, ablue. An ignorem me unam esse tuarum ovium, quas soles in lavacro remissionis abluere, unumque eorum, qui in navigio, cui tu præsides navigare? An cæteris eo, quo cursum dirigi jubes, remigantibus ego unus in contrarium remigarem? cum etiam suspensum tenere remum sit reprehendendum. Ego vero, pater sanctissime, si tibi forte aut in adversum remigasse, aut a remigando cessasse visus sum, id assignandum est magnitudini tempestatis, ubi ejus scientissimi nautæ ac præstantissimi gubernatores perturbantur, & inopes consilii fiunt, nedum nos remiges quibus adversus infestas inversasque undas est obluctandum, ubi quo tendas, ubi declines incertum est, & in ipso conatu inter se remi non modo implicantur, sed etiam sæpe franguntur. Satis est sic, quod si quis in hac confusione rerum admisit aliquid errati, veniam petit, in officio deinceps futurum se esse promittat, & superiorem vel culpam vel negligentiam compensare in posterum industria & observantia velit, ac nescio an magis dominos agnoscant atque ardentius ament ii, quibus pœna remissa est, quam quibus opus remissione non fuit.*

(a) Laurent. Valla orat. ad Eug. IV. apud Hier. Donzelin p. 416.

Postulata venia a faveris Basileensibus.

X. Sacro inflammatus studio Eugenius vendicandæ ab hæreseos impuritate Ecclesiæ cum accepisset Moldaviam Hussitarum lue contaminatam, atque illius provinciæ hæreticos in Pannoniam irrepere, ac simplicibus hominibus pestiferum venenum præbere virus, vicarium Minoritam Bosnæ qui in eo regno censuram fidei exercebat in hæreticos, authoritate auxit (b), ut in finitimis quoque regnis eodem munere fungeretur.

(b) Lib. 24. p. 210.

Ad futuram rei memoriam.

Hussitica lues in Moldaviam progressa.

Dudum ad nostrum, non sine displicentia grandi, auditum perducto, quod tunc in regno Moldoviæ hæreticæ pravitatis, & præsertim cujusdam sectæ abominabilis Hussitarum nuncupatæ, satore malorum operum id procurante, numerosa personarum multitudo existebat, quæ non modo incolarum, verum etiam ab ipso regno distantium & præcipue non paucorum regni Hungariæ incolarum animas perversi dogmatis veneno pestifero infecerunt, ac in dies sperantes inficere, omni studio satagebant & conabantur, timebaturque ne, si quantocius eorum perniciosis ausibus oportune non provideretur, etiam ad cæteras fidelium partes transeuntes, & mortiferum venenum suæ erroneæ doctrinæ fundentes, quamplurimos inficerent, in suarum & plurium aliarum evidens animarum periculum, dispendium quoque perniciosissimum pariter & exemplum, nos super iis, quantum nobis ex alto permittebatur, totis providere viribus intenti, & firmum super eo, quod hactenus dilecti filii ordinis fratrum Minorum professores de observantia nuncupati, & præcipue vicariæ Bosnæ, qui ut celebris famaque publico insinuabat, se murum facientes pro domo Domini, & orthodoxæ propagatione fidei, ad confundendas eliminandasque hujusmodi hæresis superstitiones opem & operam efficaces solertius adhibere, quantum in eis foret, studuissent & studerent, prout tantæ rei necessitas exigeret, in convincendis eliminandisque dictis erroribus, suas impertiri pariter deberent, fiduciam in Domino [ut congruebat] acceptantes, motu proprio dilectum filium Fabianum de Bachia vicarium dictæ vicariæ, & illius successores, qui pro tempore essent ipsius vicariæ vicarii, in Hungaria & Bosnæ prædictis, necnon Moldaviæ, Valachiæ, Bollachiæ, Bulgariæ, Russiæ, nec non Slavoniæ, ac omnibus & singulis aliis regnis seu partibus, ad quæ seu quas vicaria hujusmodi se extendere noscebatur, inquisitorem & inquisitores hæreticæ pravitatis, per alias nostras literas perpetuo fecimus, constituimus, & etiam deputavimus sub certis modo & forma, prout in eisdem literis plenius continetur.

Minoritæ illi reprimendæ dant operam.

Creati in pluribus regnis fidei censores.

Cum autem, sicut ad audientiam nostram plurimorum fidedignorum relatione pervenit, in aliquibus ex regnis, seu partibus antedictis, nonnulli presbyteri aut etiam parrochialium ecclesiarum rectores, vel alia beneficia ecclesiastica, etiam dignitates, personatus, administrationes, seu officia obtinentes aliæque personæ ecclesiasticæ pudicitiæ laxatis habenis, ac vitam ducentes plurimum dissolutam, concubinas publice tenent, illasque plurimum honorare & [quod deterius fore dignoscitur] ad allegandum eorum in peccato hujusmodi excusationem, actum carnalem etiam inter non legitime conjugatos peccatum non esse, publice asserere, & prædicare non verentur, in maximam Dei offensam, & animarum periculum, perniciosum quoque exemplum, ac scandalum plurimorum, & a nonnullis revocetur in dubium, an Fabianus, & successores prædicti, contra presbyteros & personas ecclesiasticas hujusmodi, tanquam contra hæreticos, dictarum literarum vigo-

Ut sacerdotum impudicitia in hæresim abierit.

vigore procedere possint, nos quê ex debito commissi nobis officii hujusmodi errorem detestabilem, ne propagetur ulterius, & per eum corda fidelium damnabiliter corrumpantur, ab Ecclesia catholica necessaria extirpare debemus; motu proprio, non ad ipsius Fabiani vel alterius pro eo nobis desuper oblatæ petitionis instantiam, sed ex nostra certa scientia, auctoritate apostolica tenore præsentium decernimus & declaramus, Fabianum & successores præfatos, contra presbyteros & personas prædictas ac quoscumque alios cujuscumque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, actum carnalem inter alios, quam inter legitime conjugatos non esse peccatum asserere, & pertinaciter tenere præsumentes, tanquam contra hæreticos, juxta ipsarum literarum continentiam atque formam procedere posse & debere in omnibus & per omnia perinde ac si in ipsis literis, quod contra presbyteros, personas, & alios asserentes prædictos, procedere possent & deberent, expressum fuisset, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVI. v. non. julii pontificatus nostri anno XVI.

Damnati hæreseos simplicis fornicationis defensores.

XI. Denique adversus cunctos hæreticos & Schismaticos Eugenius judiciarium edictum, ut Romanæ ecclesiæ mos est, die cœnæ dominicæ sacro promulgavit, qua etiam sententia Franciscum Sfortiam, qui ecclesiastica jura per summam tyrannidem invaserat, scelerisque socios perculit.

Ad perpetuam rei memoriam.

Excommunicamus, & anathematizamus Franciscum Sfortiam de Attendulis terrarum Ecclesiæ in Dei ac nostræ ac sedis Apostolicæ contemptum nefarium invasorem ac detentorem, eique in hac parte adhærentes, fautores, & adjutores, & Galeatium filium bonæ memoriæ Malatestæ de Malatestis, qui honoris & debiti sui immemor civitates nostras Pensaurionsem ac Forosempronensem, tanta olim tempore a progenitoribus suis Romanæ ecclesiæ fidelissimis vicariis gubernatas, prout ipse tanquam noster & dictæ ecclesiæ vicarius gubernabat, nobis invitis & contradicentibus alienare, & in manus rebellium nostrorum ponere non expavit, &c. Excommunicamus, & anathematizamus, & omni jure quod in ipsis civitatibus ac bonis pro illarum alienatione acquisitis habere præsumerent, omnino privamus & omnes illos, qui per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, sub quocumque titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter discurrunt, vel invadunt, aut occupare, discurrere, vel detinere hostiliter præsumunt ea totum, vel partem, aut qui occupabunt & obtinebunt & hostiliter discurrent, seu invadent aut occupare seu detinere, vel discurrere hostiliter præsument almam urbem, regna Siciliæ, Trinacriæ, insulas Sardiniæ, Corsicæ, terram citra pharum, Patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venayssinum, Sabinensem, Marchiæ, Anconitanos, Massæ trabariæ, Romandiolæ, Campaniæ, atque Maritimæ provincias & terras specialis commissionis, & Arnulphorum terras civitatesque nostras Bononiensem, Ferrariensem, Beneventanum, Perusinensem, Civitatem castelli, Avinionensem, Tudertinam, Urbinatensem, Forosempronensem, Eugubinam, Calliensem, & alias civitates, terras, & loca, vel jura, ad ipsam Ecclesiam spectantia & pertinentia, & adhærentes, ac fautores, & defensores eorum, seu eis dantes eisdem auxilium, consilium, vel favorem. Item excommunicamus & anathematizamus, excommunicatumque & anathematizatum declaramus iniquitatis perditionis ac hæreticæ pravitatis alumnum Amedeum olim ducem Sabaudiæ antipapam, & eos, qui ipsum elegerunt, immo verius prophanarunt antipapam, omnesque eidem credentes, adhærentes, faventes, & eum receptantes ejusque complices & sequaces, non obstantibus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, decimo octavo kal. maii pontificatus nostri anno sextodecimo.

Ejus perfidia.

In ecclesiasticæ ditionis grassatores late sententia.

Et in Amedeum ac sectatores.

Quod rursus ad Franciscum Sfortiam attinet, sprevit ecclesiasticas censuras, ac Piceno potius tyrannidem proferre latius aliasque apostolicæ sedi obnoxias provincias ac terras imperio suo subiicere vi & dolo pertentavit: cujus vires ut infringeret Pontifex, universos Romanæ Ecclesiæ clientes sub Sfortia merere, ullave ipsi obsequia officiave præstare apostolico diplomate vetuit (a).

Sfortiæ conatus impii.

(a) Lib. 24. p. 236.

Ad futurum rei memoriam.

Romanus Pontifex Petri Apostoli in pascendo grege Dominico successor, sicut relictam a Deo nostro testamentaria hereditate pacem inter populos præsertim sibi & Romanæ Ecclesiæ subjectos libenter ponit & servat, ita pacis ipsius & quietis disturbatores, prædictique gregis oppressores, ex injuncto sibi desuper officio, tenetur invadere ac propulsare. Cum itaque iniquitatis filius Franciscus Sfortia de Attendolis, postquam aliquamdiu ut ab occupatione provinciæ nostræ marchiæ Anconitanæ, & aliarum nostrarum, ac Ecclesiæ terrarum desisteret, variis modis requisitus, & monitus fuerat, nec obedire voluerat: nuper in cœna Domini proxime antecacta, propter ipsam provinciæ invasionem, & terrarum Ecclesiæ occupationem sicut in simili necessitate semper Romana servavit ecclesia, fuerit anathemate percussus; & nihilominus, nedum pœnitentia ductus, & ad cor reversus prædicta invasione desistere, terrasque occupatas, nobis, & Ecclesiæ resti-

Monitus officii obdurescit in pertinacia. *stituere noluerit, sed potius in proposito ac concepta diu malitia perseverans more peccatorum, qui in profundum malorum descendentes omnia contemnunt, nobis & dictæ ecclesiæ inimicari prædictaque provinciæ partem, de manibus & tyrannide sua per arma recepta, de novo occupare; & alias provincias, ac terras ecclesiæ invadere sit conatus, prout magis magisque in dies admititur, & laborat; nos tantum Dei nostri, Romanæ ecclesiæ, sedisque Apostolicæ offensam, tantumque nobis & dictæ ecclesiæ subjectorum populorum imminens damnum atque periculum nullatenus negligere, sed potius [sicut tenemur] viis quibuscumque, & modis obviare cupientes tyranni vires, quas sequacium imprudentia & inconsideratio fortiores efficiunt, præsenti edicto duximus comminuendos.*

Omnibus igitur, & singulis ex provinciis, civitatibus & terris ac locis, nobis & Romanæ ecclesiæ tam mediate quam immediate subjectis, cujuscumque gradus, status, & conditionis existant in prædicti Francisci Sfortiæ servitiis quomodolibet existentibus, aut etiam non existentibus, qui post datum præsentium, ad sua servitia se contulerint, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quam ipso facto Ejus clientes sacramento fidei liberati. *contrafacientes incurrant, & insuper sub pœna privationis vicariatuum, feudorum, officiorum & beneficiorum, quos & quæ quomodocumque, & qualitercumque, etiam si ex proprio eorum dominio tenerent, & possiderent, tam ipsi quam successores ipsorum usque in tertiam generationem liberantes de plenitudine potestatis nostræ, omnes & singulos ipsorum vassallos, recommendatos, & subditos, ab omni obligatione, fidelitate, subjectione, & juramento, quo præfati quomodocumque & qualitercumque obstricti & obligati essent, ipsos ad devotionem nostram, & ecclesiæ Romanæ reducentes, ac confiscationes omnium bonorum mobilium & immobilium, juriumque, & actionum, & perpetui exclusi a quibuscumque locis Romanæ ecclesiæ subjectis, omnibus etiam aliis & singulis ad prædicti Francisci Sfortiæ servitia militantibus, vel sibi servientibus, sub dicta excommunicationis pœna, quam ut præmittitur, ipso facto incurrant, nisi infra quindecim dies, a publicatione præsentium enumerandos, actualiter obediverint, præsentium tenore de Apostolicæ plenitudine potestatis ex nostra certa scientia præcipimus, & mandamus, ut ab ejusdem Francisci Sfortiæ stipendio, & servitiis realiter & actualiter, ne Deum & Romanam offendant ecclesiam, discedant, eumque velut membrum infectum & ovem morbidam ab ovili & corpore Ecclesiæ separatum, illico [ut præmittitur] derelinquant. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDXLVI. v. non. julii pontificatus nostri anno XVI.*

XII. Florentini Sfortiam tuentur. Efferebant Francisci partes Florentini, pluraque illi suppeditabant subsidia, neque ullis ab Eugenio adhibitis precibus intentatisve minis flecti unquam potuere, ut a fovendo ecclesiæ hoste absisterent. Cum igitur ad irritum caderent cuncti labores, Pontifex Alfonsum Aragonum Regem excitandum censuit, ut infestis se in eos signis inferret, quo ad tuenda In eos Rex Alfonsus concitatus. sua, non aliena cum Sfortia invadenda, curas converterent. Exinde igitur Alfonsus augendi imperii occasionem sibi oblatam ratus, petiturum se bello Florentinos ea lege pollicitus est, ut sacramento de non vendicanda sibi Etruria nuncupato solveretur; admisit conditionem Pontifex ac Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem liberandi ea religione Alfonsi provinciam dedit (a).

(a) Lib. 26. p. 45.

Dilecto filio Ludovico tituli Sancti Laurentii in Damaso presbytero Cardinali Aquilejensi camerario nostro & Apostolicæ sedis legato salutem & apostolicam benedictionem.

Cum jam pluribus annis iniquitatis filius Franciscus Sfortia communitatis Florentiæ favoribus, ope, & præsidiis suffultus maxime subditis nostris & Ecclesiæ prædictæ nimirum Romanæ damna intulerit, & præcipue populis provinciæ nostræ marchiæ Anconitanæ, eosque maximis affecerit injuriis, & nunc nonnullas terras nostras violenter & hostiliter occupatas, detineat cum maxima nostra, ipsius ecclesiæ & subditorum nostrorum jactura, & detrimento, & continue quietem atque tranquillitatem prædictorum subditorum in dies magis magisque perturbare molitur. Nos ad contundendas, & opprimendas hostis prædicti vires, omnesque favores & præsidia sibi subtrahenda, superiori tempore requisivimus charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Aragonum, & utriusque Siciliæ Regem illustrem, ut ex debito vassallagii, ad quod nobis ex concessione regni Siciliæ obligatus est, adversus Florentinos dicti Francisci Sfortiæ fautores insurgeret, quousque a præstandis hujusmodi subsidiis, & favoribus dicto Francisco Sfortiæ desisterent, & Moniti sæpius officii Florentini. *maxime quia sæpenumero superioribus annis prædictam communitatem Florentiæ requisivimus, monuimus, & per viscera misericordiæ Redemptoris Domini nostri Jesu Christi hortati sumus, ut ipsum Franciscum Sfortiam, publicum ecclesiæ prædictæ hostem amplius non protegerent, eumque in damnum nostrum, ecclesiæ Romanæ, & subditorum nostrorum injuriam de cætero non foverent, ipsi vero in eorum pertinacia persistentes, monitionibus nostris nequaquam parere voluerunt, & nostræ apud eos exhortationes nihil hucusque profecerunt: præfatus vero Rex se se pro nostra, & ec-*

clesia prædicta status destrusione id facturum libenter & animose obtulit, dummodo eum absolveremus a vinculo juramenti, quo ex concessione & investitura regni prædicti tenetur se de Tuscia & quibusdam aliis provinciis, sicut in bullis prædicta investituræ superinde confectis latius apparet, nequaquam impedire.

Nos siquidem diutius tolerare nolentes quod cum Dei auxilio, & catholicorum principum favore jam pridem ulcisci debebamus, dictorum Florentinorum malo proposito, & contumacia considerata, cogimur pro status nostri & ecclesiæ prædictæ defensione, quascumque possumus vias & remedia procurare, ut debilitatis hostis prædicti viribus, tyrannidi & insolentiæ suæ facilius occurrere valeamus. Quamobrem tuæ circumspectioni committimus, & præsentium tenore mandamus, ut præfatum Regem nomine nostro requiras, eumque, quantum hæc Dei causa postulat, hortari & precari non desinas, & in virtute sanctæ obedientiæ & juramenti præfati vinculo, quo nobis tanquam nostro, & ecclesiæ prædictæ feudatarius obstrictus est, moneas ut contra communitatis prædictæ nimisum Florentinæ terras & loca Florentinorum insurgere velit, & contra dictæ communitatis terras, loca & castra ubicumque consistentia, bellum faciat, quo communitas prædicta majoribus & durioribus expensis, gravioribusque bellis fatigata, communem hostem de cætero protegere & fovere non possit, discatque quam laboriosum atque difficile sit intestina damna & pericula propulsare, quæ in terris nostris, & ecclesiæ prædictæ scandala jam tribus annis exsuscitarunt & foverunt. Et ut præfatus Rex sine aliquo præjudicio, aut damno, suum novum propositum, quod in statu nostro adjuvando habet, exequi valeat absque jurium suorum diminutione, quæ in præfata regna habet, eidem circumspectioni tuæ, de cujus fide, prudentia & devotione confidimus, cum prædicto Rege dispensandi, ipsumque ab omni vinculo juramenti, quo ex investitura & concessione regni prædicti, se de provincia Tusciæ non impedire obligatus est, absolvendi & penitus liberandi, authoritate apostolica plenam & omnimodam concedimus facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum XXIII. aprilis anno XVI. Vertit in Florentinos arma proximo anno Alfonsus ut narrat S. Antoninus (a), in spem subjiciendæ sibi Etruriæ: sed cum Florentini ipsi ac Senenses sua egregie tuerentur, diripere tantum aliquot oppidula, & vastare agros potuit.

Datum Alfonso eos sibi subjiciendi jus.

Quæ causæ Eugenium commoverint.

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 12. §. 1.

Irrita Alfonsi expeditio.

XIII.

Nec prætermittendæ visæ sunt literæ (b) Eugenii ad Boleslaum Mazoviæ ducem hoc anno datæ, cum multa scitu digna contineant, nempe Tartaros in Poloniam irrupisse, dum Wladislaus Rex in Hungaria cum Turcis pugnabat, cumque ingentem vastitatem effecissent a Boleslao profligatos, omnemque prædam quam avexerant receptam fuisse.

(b) Lib. 24. p. 131.

Dilecto filio nobili viro Boleslao duci Mazoviæ salutem, &c.

Sinceræ devotionis affectus, quem ad nos & Romanam geris ecclesiam, non indigne meretur, ut petitionibus tuis, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod olim per concilium Basileense, ante ejus translationem de civitate Basileensi ad civitatem nostram Ferrariensem per nos factam, & illius collectores, & subcollectores, sub spe reductionis Græcorum tunc faciendæ, in regno Poloniæ & partibus illi subjectis, ac in dominiis tuis non parva pecuniarum summarum collecta, & apud diversa loca reposita fuit, atque pecuniam ipsam ad nos, & non ad alium spectare, recte considerans, de tuorum prælatorum, ac nobilium, & procerum consilio omnem pecuniæ quantitatem tunc in collegiata Vonsthomensi, & parochiali Czechoanomensi ecclesiis depositam, quæ in ducatu tuo sunt, arrestari, & sequestrari mandasti, illam nobis, qui ex divina gratia, Græcos ipsos ad veram fidem Christianam, suis propulsatis erroribus, maximis cum expensis, & laboribus reduximus, reddere intendens, & sic per plures annos eadem pecunia arrestata permansit. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, immanes Tartari cum maximo eorum numero & copiis, certas provincias regno Poloniæ subjectas, & specialiter dictum ducatum tuum, cujus confines cum Lituanis & Rathenis, cum ipsis Tartaris habet, invasissent, ac villas, oppida, civitates, & ecclesias aliquas de ducatu tuo incendiis & spoliis devastarent, virgines, viduas, matrimonio collocatas, & homines cujusque ætatis adducerent in prædam, cum maximo patriæ illius damno, & Christiani nominis ignominia, tu de prælatorum & baronum suorum consilio, ut huic improvisæ, & incogitatæ invasioni damnosæ & periculosæ obviares, quoniam ausi subita, ut asseris, provisio subsequuta fuisset, ducatus ipse tuus, & plures aliæ circumvicinæ partes desolatæ fuissent, primis consumptis pecuniis tuis, quas tunc promptas habebas & liberaliter exbursasti, de dicta pecuniæ quantitate, in dictis duabus ecclesiis existente, valorem mille Florenorum auri vel circa percepisti, & cum eisdem mille Florenis, & aliis quos aliunde quomodolibet habere potuisti, rabiem & impetum dictorum Tartarorum evasisti, ac recollectis viribus homines utriusque sexus prædam & spolia in maxima quantitate recuperasti, ducatumque tuum, & partes vicinas ab hujusmodi Tartaris, quæ quidem

Rathenorum Tartarorumque in Mazoviam irruptio.

dem, propter absentiam charissimi in Christo filii nostri Vuladislai Poloniæ, & Hungariæ Regis illustris tunc in regno Hungariæ contra Teucros prælianti, majori periculo subjacebant, salvos, & sospites reddidisti, & quia ob prædictorum mille florenorum perceptionem, postquam de ecclesiis & locis sacris pecuniam pro aliis piis operibus deputatam recepisti, dubitas excommunicationis sententiam, censuras, pœnas ac alias sententias contra tales inflictas a sede Apostolica incurrisse tu & consultores prædicti; pro parte tua nobis humiliter supplicatum fuit, ut tibi & illis super præmissis opportune providere, & tecum ac cum ipsis misericorditer agere & tibi præfatam pecuniæ quantitatem sic perceptam remittere, teque ac omnes consultores & fautores præfatos quoscumque ab hujusmodi sententiis, censuris, & pœnis absolvere, de benignitate apostolica dignaremur.

Propulsati barbari.

Agebat tunc Rex Vuladisl. in Pannonia.

Nos igitur, quamquam minus religiose & recte consultus fueris, pecuniam ipsam de loco sacro percipiendo, necessitati tamen tuæ, quæ te ad hoc sacrilegium perpetrandum coegit, compatientes, & more apostolico misericordiam potius, quam rigorem juris erga te & ipsos exercentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, te ac omnes & singulos prælatos, & presbyteros sæculares, & regulares, nobiles & proceres prædictos, ac alios quoscumque cujuscumque status, gradus, & præeminentiæ, aut sexus existant, consultores & fautores hujusmodi ab omnibus & singulis excommunicationum sententiis, censuris, & pœnis aliis quibuscumque, nec non sacrilegii hujusmodi, irregularitatibus, suspensionibusque omnibus, quas præfatorum occasione quomodolibet tu & ipsi incurristis, & ligati estis, authoritate apostolica tenore præsentium absolvimus, & absolutos esse declaramus, & mille ducatos prædictos, nobilitati tuæ, de nostra mera liberalitate remittimus, ac donamus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Volumus tamen, & tibi eadem authoritate mandamus, ut nunquam in futurum, sine sedis apostolicæ licentia, talia committere, aut perpetrare præsumat. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVI. V. kal. junii pontificatus nostri anno XVI.

In Anglia funesta rerum conversione Hamfredus dux Glocestriæ Regis patruus, qui regni procurationem, vigintiquinque annis gesserat multa cum laude, primum publica rerum administratione Margaretæ Reginæ impulsu submotus, quam ipsa cum viro partita est, deinde ab invidis multis appetitus calumniis in Buriensi conventu laqueo misere præfocatus est (a).

Ducis Glocestriæ tristis exitus.

(a) *Polydor. Verg. l. 23. & Harpsf. hist. eccl. sæc. 15. cap. 4.*

I. ORnavit extremum sui pontificatus vitæque flexum insigni & memorando facinore Eugenius anno post Christum natum millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo indictione decima, revocata in sinum Ecclesiæ magna Germaniæ parte, quæ Basileensi perculsa schismate veluti acephala se a vero Pontifice segregarat, nec tamen ad antipapam defecerat. Ut vero cœpta superiori anno tanta res hoc ipso ineunte ad exitum sit feliciter perducta, ex veteribus Pii II. commentariis præstat audire. De oratoribus in primis Cæsaris ac principum, qui post Francofordiensem conventum, in quo legati apostolici Germanorum petitis concordiæ studio se accommodaverant, ad Pontificem proficisci ad ea confirmanda, præstandamque ei fidem jussi erant, magnificentissime Romæ exceptis, hæc tradunt (a): *Semel Romam euntes, ad primum lapidem familiam Papæ & Cardinalium & universos curiæ prælatos obviam habuere, ac veluti duces recipi solent, cum victis hostibus domum repetunt, in urbem sunt intromissi. Tertia die ad Eugenium vocati, in consistorio secreto auditi sunt, quo in loco nomine omnium Æneas oravit, quem cum Papa tum Cardinales mirum in modum laudaverant.*

Revocata ad Eugenii obsequium Germania.

Francofurti redintegrata concordia.

(a) Gobelin. in comm. Pii II. l. 2.

Cæsarei oratores honorificentissime Romæ excepti.

II. Delibat præcipuam ejus orationis partem Cochleus in sua de Hussitis historia, quam nos etiam ex ipso repetendam censemus (b): *Nomine*, inquit, *omnium egregiam habuit orationem Æneas Sylvius a Rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordio. Non habet me dubium, sanctissime pater, quin apud te sit illa domus, quam Dominus in evangelio supra firmam petram laudat ædificatam, ad quam recurrendum est regnante diluvio, nam extra eam non est salus, & ejus decorem diligere se propheta testatur.* Et infra: *Quæris forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus, quid quærimus, quid offerimus, dum nos nomino, non nos ipsos qui adsumus nuntios, sed dominum Cæsarem Fridericum tuum devotissimum filium, ac præclarissimos principes & reverendissimos patres sacri imperii electores, tum proceres & prælatos tibi deditissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjutores. Pacem afferimus, pacem quærimus, atque idcirco cum filiis Benjamin & Juda dicimus, Pax pax tibi, pax adjutoribus tuis, & te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio.* Et post multa.

(b) Cochl. hist. Huss. l. 9.

Habita ab Ænea Silvio oratio.

*Afferunt pacem Germaniæ principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quæ nisi obtineant nec curari valere possunt, nec pax nationis haberi. Quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis, & præeminentiæ generalium conciliorum, catholicam militantem ecclesiam repræsentantium, per tuos oratores facta tuis literis approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicæ super gravaminibus opportune provideatur. Quarto & ultimo loco petimus, ut quæ in judicium * duorum principum electorum vel suarum ecclesiarum acta sunt, ex tuæ sanctitatis clementia revocentur, & in pristinum statum redigantur.* Et infra.

Quatuor Germanor. postulata.

* præjudicium

Hæc sunt, sancte pater, quæ nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi & potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia æquitas, in quarta benignitas & tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radicem schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem, & ejus obedientiam recipere. Hæc Æneas Sylvius ad Eugenium Papam.

III. Assensit his quatuor petitis, uti jam a legatis conventum fuerat, Eugenius instaurandæ gratia pacis in Germania, quæ tamen excutienda Cardinalibus commisisse narrat Gobelinus (c), eademque die Pontificem ægritudine correptum fuisse: ei autem decumbenti uti vero Christi vicario Germanos oratores sua obsequia detulisse, tum literas apostolicas, quibus singula impleta erant postulata porrectas Æneæ fuisse, ac sine mora in publico consistorio eosdem oratores Cæsaris & principum nomine Eugenio uti legitimo S. Petri successori fidem rite obligasse, editaque propterea maxima lætitiæ signa ob conciliatam nimirum Ecclesiæ Germaniam festis ignibus miscuisse urbem, pulsatas campanas, ac repetitos læto concentu tubarum clangores: decretas præterea instructo religioso agmine solemnes supplicationes ad grates Deo agendas. Quibus consentanea S. Antoninus (d) (qui his interfuit) scribit, de legatis apostolicis hæc pauca prælocutus: *Hi ergo efficaces in opere & sermone id perfecerunt ad quod legati fuerant, unde reversi sunt ad curiam & oratores cum eis, vel post eos, diversorum prælatorum ac principum & baronum, qui in publico consistorio, in quo præsens fui, in persona dominorum suorum exhibuerunt Papæ Eugenio debitam reverentiam & obedientiam profitentes ipsum verum, unicum, & indubitatum pastorem Romanæ ecclesiæ, successorem Petri & vicarium Jesu Christi, propter quod so-*

Iis assentitur Eugenius.

(c) Gobelin. sup. l. 1.

(d) S. Anton. tom. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 17.

Delatum a Germ. oratoribus Pontifici obsequium.

lemnes

lemnis missa celebrata est in ecclesia Lateranensi, assistentibus omnibus Cardinalibus & prælatis, qui in curia erant, uno ex Cardinalibus missam decantante. Aberat autem Eugenius quia jam infirmatus erat, & graviter.

De redintegrata feliciter Germanicæ ecclesiæ cum Romana conjunctione, renovatoque fœdere editæ literæ pontificiæ, de quibus in commentariis Gobelini fit mentio, extantque tum in Eugenii regestu (a), tum apud Nicolaum V. (b) qui hoc anno Ecclesiæ gubernaculis admotus illas sua authoritate communivit, tum etiam in vetusto codice (c) pergameno nostræ Vallicellanæ bibliothecæ, tum denique in bullario typis impressæ. Cum itaque palam omnibus sint propositæ, delibanda tantum nobis erit pars earum potior, ne in re tanti ponderis officio nostro desimus.

(a) *Lib. 27. pag. 508.*
(b) *Nicol. V. l. 2. bullar. secr. an. 1. pag.*
(c) *Cod. ms. bibl. Vall. sign. lit. B. n. 19. pag. 2. & 14. ext. etiam in bull. in Eug. IV. const. 29.*

Ad futuram rei memoriam.

IV. Quanto tempore Germani neutrales exstiterint.

Cum propter dissensionem inter nos, & eos, qui Basileæ sub nomine generalis concilii remanserunt, dudum exortum, nonnulli principes tam ecclesiastici, quam sæculares nationis Germaniæ in quadam neutralitate & animorum suspensione a die decimaseptima mensis martii de anno Domini MCDXXXVIII. usque in præsentem diem se tenuerint in mente, ut asserunt, ut postmodum unanimi consensu in nostra, & sedis Apostolicæ obedientia & reverentia paribus gressibus incedere possent, & charissimus in Christo filius noster Fredericus Rex Romanorum illustris, ac venerabiles frater noster Theodericus Archiepiscopus Moguntinus, & dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fredericus Magdeburgensis, Fredericus Salzeburgensis, & Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii prælati & principes dictæ nationis, nobis debitam obedientiam per suos oratores præstiterint, ac nos solum in Jesu Christi vicarium recognoverint, & professi fuerint, nos attendentes quod dictæ neutralitatis, & suspensionis tempore plurima in ipsa natione acta, gesta, & facta fuerint, quæ confirmationem, indulgentiam, & dispositionem super eis apostolicæ auctoritatis requirunt, præfatorum Regis, archiepiscoporum, marchionis, cæterorumque prælatorum & principum supplicationibus inclinati, omnes & singulas tam metropolitanarum, quam cathedralium aliarumque ecclesiarum, nec non dignitatum, etiam abbatialium, ac post pontificales majorum, & in collegiatis ecclesiis principalium & aliorum beneficiorum, ac officiorum ecclesiasticorum quorumcumque, etiam si ecclesiæ curatæ, canonicatus, & præbendæ fuerint, electiones, postulationes, collationes, provisiones, confirmationes, & dispositiones, nec non processus,

Acta invalida pacis studio confirmata ab Eugenio.

sententias, aliaque acta judiciaria auctoritate ordinaria, hujusmodi suspensionis, & neutralitatis tempore factus seu facta, quæ omnia & singula hic haberi volumus pro sufficienter expressis, ac ea rata & grata habentes, auctoritate apostolica ex certa scientia confirmamus, volentes ac etiam statuentes, ut nulli, qui possessioni ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum, & officiorum hujusmodi, quæcunque eorundem, qui Basileæ post translationem, & dissolutionem Basileensis concilii ibidem remanserunt, auctoritate ea fuerint assecuti, super hujusmodi ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis, & officiis, ac sententiis, & processibus, etiam si in Romana curia vel extra eam lis, cujus statum præsentibus habemus pro expresso, indecisa pendeat, etiam super eis ad ea aut contra ea fuerit alteri jus quæsitum, seu jus aliqui habere se prætenderint, ex nunc in antea in ipsa curia vel extra eam, apostolica, vel alia quavis auctoritate, impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione vel causa molestari possint, sed in suis possessionibus pacifice remaneant.

Restituta pristina jura iis, qui cum Basileensibus senserant.

Lites quoque & causae quæcunque super hujusmodi ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis & beneficiis pendentes [illis dumtaxat exceptis, quæ coram ordinariis judicibus, apud quos juxta formam dictæ suspensionis, & protestationis exinde secutæ licuit litigare, indecisa pendent] ad nos advocantes, auctoritate & scientia prædictis, extinguimus, & super eis adversariis eorum perpetuum silentium imponimus: possessores vero ipsos volumus in suis ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis, & beneficiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsae ecclesias, monasteria, dignitates, officia, & beneficia quocunque modo vacaverint, auctoritate, & scientia præfatis, tenore præsentium conferimus, & providemus de eisdem, ac illis qui pallium dictorum, qui Basileæ post nostram translationem sub nomine generalis concilii remanserunt, auctoritate receperunt, ut illo uti possint, præsentibus concedimus & indulgemus; illis autem, qui non habent, vel non receperunt, sine difficultate dabimus ac etiam libere concedemus, illis tantum personis exceptis, quæ occasione privationum propter nostram, aut Basileensium adhæsionem factarum, beneficia detinent, in quibus habent locum provisio & dispositio super his, quæ contra protestationem factæ forent, per præfatos Regem & electores imperii conjunctim vel divisim promulgata. Per hoc autem nulli contendentium super titulo & juribus ecclesiarum Frisingensis & Osiliensis volumus aliquod præjudicium afferri, aut generari, sed liberum sit unicuique eorum jus suum prosequi justitia mediante.

Restinctæ lites.

Praeterea omnia & singula, quæ dictis su-

Abrogatæ ecclesiasticæ censuræ.

suspensione & protestatione durantibus in præjudicium, gravamen, & læsionem jurisdictionis, juris, vel possessionis metropolitanorum vel dioecesanorum, principatuum, dominiorum, terrarum, Regis & electorum, ac archiepiscoporum prædictorum, nec non aliorum episcoporum prælatorum, collegiorum, personarum, seu rerum quorumcumque contra fundas protestationis & suspensionis hujusmodi, quomodocumque vergentia, apostolica vel alia quavis authoritate concessa, ac in judicio, vel extra obtenta, insuper ecclesiasticas censuras, mulctas, & pœnas, nec non cujuscumque irregularitatis, & inhabilitatis maculas, tam a jure quam ab homine propter præmissa quomodolibet promulgatas seu inflictas, promulgandas quoque seu infligendas quo ad Regem, archiepiscopos, & marchionem præfatos, eorumque dominia, clericos, subditos, & vasallos, & ad eos quoque, qui infra sex menses a die datæ præsentium computandos, se declaraverint pro nobis aut eidem declarationi adhæserint, cassamus, irritamus & annullamus, nulliusque esse decernimus roboris atque momenti, omnem irregularitatem & infamiæ maculam sive notam per eos præmissorum occasione contractam, penitus absolventes, ac eos rehabilitantes, & restituentes ad eorum ecclesias, monasteria, beneficia, officia, dignitates, ac honores quæcumque, ac in pristinum statum, & eum, in quo erant ante præmissa reponentes, nec non illis, qui contra ipsos impetratis, concessis, vel obtentis, seu impetrandis, concedendis, & obtinendis quomodolibet niterentur, etiam si eis aut eorum alicui jus quæsitum foret, ex certa scientia de potestatis plenitudine perpetuum silentium imponimus, &c. Remisit præterea plurimam auri vim, quæ fisco pontificio inferenda fuisset, plura nomine Basileensis concilii gesta in solvendis legibus canonicis, elargiendis indulgentiis, conferendisque sacerdotiis, adjectis nonnullis legibus, confirmavit. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. VII. id. februarii pontificatus nostri anno XVI.*

V. De singulis etiam quatuor postulatis, quæ in concordiæ formula a Germanis principibus fuerant proposita, confecta fuere apostolica diplomata: ac primum cum illi ursissent, ut in Germania novum concilium celebraretur, respondit Pontifex (a) abhorruisse hactenus justis de causis ab ea re alios Reges ac principes, nunc vero inversis rerum vicibus etsi censere se concilio novo opus non esse, tamen obsecundandi eorum votis causa daturum se operam, ut Reges in eandem sententiam cogendæ in urbe ex quinque designatis synodi traherentur: quod si decem mensium spatio præstiterint, dein proximo tempore concilium indictum iri; si autem Reges flecti non possint, in loco tamen opportuno concilium celebrandum. Respondit etiam ad aliud petitum de agnoscenda conciliorum authoritate, atque iisdem literis est professus, se eadem colere ac venerari, quæ nimirum vere œcumenica essent, & inter ea concilium Constantiense ejusque decreta cum præcipue quod a verbo, *Frequens*, ducit exordium, exemplo Martini V. admittere.

(a) Lib. 27. p. 507.

Pollicetur Eug. indicturum concilium in Germania si Reges assenserint.

Charissimo in Christo filio Frederico Romanorum Regi illustri, ac venerabili fratri Theodorico archiepiscopo Moguntino, & dilecto filio nobili viro Frederico marchioni Brandeburgensi sacri imperii electoribus salutem, &c.

Ad ea, ex debito pastoralis officii libenter impendimus curas nostras, per quæ reformatio universalis Ecclesiæ, pax & concordia inter Christifideles oriuntur, & schismata atque hæreses de agro Domini funditus extirpentur. Cum itaque vos hactenus multiplicatis vicibus apud nos per vestros oratores institeritis, ut novum quoddam generale concilium in Alamaniæ partibus in uno de quinque locis, videlicet, Constantia, Argentina, Moguntia, Vvormatia, Treveri, propter Ecclesiæ necessitates convocaremus, nos vestræ petitioni propter multiplices rationabiles causas, & quia regum, vel principum aliorum diversa sententia fuit, rationabiliter annuere non potuimus. Nunc vero, quia persuasum nobis est, hac via maxime provideri posse Ecclesiæ casibus emergentibus, & Reges & principes præfatos facile ad hoc consensum præbituros, si per vos fuerint opportuna cum instantia requisiti: nos, & si absque convocatione novi concilii, alia via rebus Ecclesiæ melius consuli posse arbitremur, cupientes tamen vobis, & nationi vestræ, quam singulari semper affectione Apostolica sedes prosecuta est, quantum cum Deo possumus, complacere, contentamur apud Reges & principes Christianos curam & diligentiam adhibere fideliter, ut ad votum vestrum trahi valeant & conduci, ita quod in uno ex quinque locis consentiant generale concilium convocari, quod infra decem a die dato, præsentium computandos, intendimus experiri, & si consensus hujusmodi haberi poterit, in fine dictorum decem mensium, generale concilium ad decimum octavum immediate sequentes initiandum in uno ex prænominatis locis, in nomine Domini convocabimus. In eventum vero quod ad aliquem ex dictis locis nationis Germanicæ cæteri Reges & principes deflecti non possent, convocabimus nihilominus infra præfatos decem menses generale concilium in alio loco rebus gerendis accommodo, infra decem & octo menses, ut præfertur, consequentes initiandam, tam ut vobis rem gratam faciamus,

Loca a Germanis proposita.

De Regibus ad id convocandis actum.

quam

quam ut Ecclesiæ necessitatibus succurratur.

Concilia œcumenica amplecti profitetur Eug.

Concilium autem generale Constantiense, decretum, Frequens, *ac alia ejus decreta, sicut cætera alia concilia catholicam militantem Ecclesiam repræsentantia, ipsorum potestatem, authoritatem, honorem, & eminentiam, sicut & cæteri antecessores nostri, a quorum vestigiis, deviare nequaquam intendimus, suscipimus, amplectimur, & veneramur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. non. februarii pontificatus nostri anno* XVI. Observatione dignum est, Eugenium iis literis non majorem authoritatem decreto, concilii Constantiensis, quod a voce, *Frequens*, initium ducit, contulisse, quam Martinus tribuisset, ac professum se a prædecessorum suorum vestigiis nolle deflectere.

VI. Basileensium pertinax perfidia tandem detecta.

(a) In commentat. quæ ext. in bullar. in Pio II. constit. 10.

Perstitere Basileenses novatores in suscepta detrectandi œcumenici concilii pertinacia, ac plures, qui erroris laqueis irretiti ab iis fuerant, tum demum oculos ad veritatis lucem extulisse, refert Pius II. (a) Cum, inquit, *Cæsar ad unionem Ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conventum instituisset, decrevissetque summum Pontificem adhortari, ut Constantiæ novum concilium indiceret, legatumque mitteret, Basileenses pariter inducere, ut eo se transferrent, ut ibi pax Ecclesiæ redderetur, primi Basileenses recusavere. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germanis insignis theologus: Nunc, inquit, scio Basileenses Spiritum Sanctum non habere ductorem, quando tam æquam Imperatoris legem effugiunt.*

Eam Æneas Sylvius detestatus.

Idem multi alii dixere viri doctissimi, & opinione sanctitatis illustres. Quibus consideratis caligo tandem ab oculis nostris cecidit, quæ velut aranearum tela verum cernere impediebat, recognovimus errorem nostrum, venimus Romam, Basileense dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput submisimus, & reconciliati ecclesiæ Romanæ, doctrinam ejus imbuimus, & illud Hieronymi diximus: Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior, super illam fundatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.

Tollit nonnulla gravamina.

(b) Lib. 27. pag. 508. & ms. bibl. Vallic. sign. lit. B. n. 19. p. 5. & 19.

Flagitantibus etiam tertio loco Germanis, ut nonnullis oneribus, quibus ab sede Apostolica premi ajebant, levarentur, pius Pontifex eorum votis respondit, cumque profiterentur Germanicam nationem levatam ex nonnullis statutis Basileæ editis, quæ Albertus Rex admiserat, decrevit (b) ut gesta omnia ad diem literis ascriptam firma ac rata essent, neque ab ullo quavis prædito authoritate possent infringi. Quod vero ad futuram eorum observantiam attineret; cum quidam præsules quererentur, ex iisdem decretis nimis se gravatos, consulturum se illis legati opera spopondit hisce literis, quæ a Nicolao proximo anno sunt corroboratæ (c).

(c) Ibid.

Ad futuram rei memoriam.

Ad tranquillitatem & commoditatem omnium Christi fidelium, & præsertim nationis Germanicæ, quam Apostolica sedes singulari affectione prosequitur, diligenti studio intendentes, ea libenter concedimus per quæ ipsius nationis personarum quieti, & commoditatibus consulatur. Sane ad instantiam charissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum Regis illustris, & venerabilis fratris nostri archiepiscopi Maguntini, ac dilecti filii nobilis viri Friderici marchionis Brandeburgensis, per alias nostras literas nonnulla circa concilium Constantiense ejusque decreta, ac etiam futuri convocationem concilii mentem nostram concernentia, declaravimus, prout in ipsis literis plenius continetur. Super aliis autem decretis Basileæ editis, & per claræ memoriæ quondam Albertum Romanorum Regem acceptatis, ex quorum observantia natio ipsa Germanica ex pluribus gravaminibus dicitur relevari, contenti sumus, volumus, & decernimus, quod omnia & singula vigore decretorum hujusmodi cum suis modificationibus acceptatorum per eos, qui illa acceptaverunt, vel acceptantibus in natione præfata adhæserunt usque in præsentem diem, quomodolibet gesta vel acta sunt, cum omnibus inde secutis, rata, firma, & inviolabilia persistant, nec imposterum a quoquam quavis authoritate cassari vel annullari, aut in irritum quovis modo valeant revocari, quodque omnes, & singuli, qui usi sunt illis, aut in vim dictorum decretorum a die acceptationis eorundem quicquam consecuti sunt, securi sint, & quieti, nec propterea impeti, turbari, aut molestari possint quomodolibet in futurum.

Confirmata nonnulla decreta Basileen.

Super observatione vero, & modificatione decretorum eorumdem, cum nonnulli prælati nationis præfatæ, ex eisdem decretis gravatos se fore nobis conquesti sint, cumque in illis, Apostolicæ sedi, quæ multum in suis juribus ex ipsis decretis gravata dignoscitur, recompensatio promissa sit, decrevimus legatum nostrum cum sufficienti potestate, ad partes Germaniæ hujusmodi transmittere, quo mediantibus Rege, archiepiscopo, & marchione præfatis, ac aliis ejusdem nationis principibus & prælatis, cum quibus fuerit opus, super observantia & modificatione decretorum hujusmodi, nec non super provisione sedis Apostolicæ faciendis tractare poterit, & finaliter concordare, promittentes interim & indulgentes quod omnes & singuli, qui præfata decreta receperunt, vel recipientibus, ut præ-

De mittendo legato pro levandis iis qui gravati sunt.

missum est, adhaserunt in præfata natione illis scilicet cum modificationibus, quibus recepta sunt, libere & licite uti possint, quos etiam circa singula præmissa manuteneri & defensari volumus, donec per legatum hujusmodi ut prædictum est, concordatum fuerit, vel per concilium, quod ad prædictorum, Regis, prælatorum, & principum exhortationem convocare proponimus, aliter fuerit ordinatum, non controvenituri, nec contravenientibus consensuri quovismodo. Speramus autem & a certo tenemus, dictos Regem, archiepiscopum, marchionem, & alios principes & prælatos tamquam devotos ipsius sedis, non passuros medio tempore Romanam ecclesiam remanere in suis juribus spoliatam. Hanc autem concessionem ad eos, qui declarationi vel obedientia per suos prælatos sive superiores nobis facta, aut infra sex mensses facienda, se opponerent aut illam acceptare recusarent, nullatenus extendi volumus, vel eis opitulari, nos enim ex nunc irritum decernimus & inane, si secus super iis a quoquam quavis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLVI. non. februarii pontificatus nostri anno XVI.

Perstantes in schismate beneficio privati.

VII. De Coloniensi & & Treverensi archiep.

Quarto demum postularant Fridericus & alii, de quibus supra memoravi, ut Jacobus Treverensis & Theodoricus Coloniensis archiepiscopi in statum pristinum restituerentur: quibus annuit Eugenius, (a) si illi priusdamnata perfidia. Romano Pontifici vel Christi vicario fideles se in posterum, & obsequentes futuros pollicerentur (b).

(a) *Lib. 27. p. 507.*

(b) *Nicol. V. l. 2. bullar. secr. an. 1. p. 5.*

Ad futuram rei memoriam.

Ad ea, quæ ad reductionem subditorum omnium, pacem & tranquillitatem fidelium spectant, dirigentes aciem mentis nostræ, illa libenter agimus, per quæ devotis nostris & Ecclesiæ placeamus, & sedis Apostolicæ benignitas latius diffundatur. Sane charissimus in Christo filius Fredericus Rex Romanorum illustris ac venerabilis frater noster, archiepiscopus Maguntinus, & dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, aliique nonnulli prælati & principes nationis Germanicæ pro bono pacis, & concordiæ, & ad tollenda scandala nationis præfatæ nobis humiliter supplicarunt, prout in capitulo, præsentibus de verbo ad verbum inserto continetur, sequitur & est talis: Item omnia & singula per ipsum Dominum Eugenium Papam durante animorum suspensione prædicta contra & adversus reverendissimos in Christo patres Dominos Jacobum Treverensem & Theodoricum Coloniensem archiepiscopos sacri Romani imperii principes electores, eorumque ecclesias, jura, & dominia, ex causa

Cæsar & principes pro iis Eugenium deprecati.

neutralitatis vel alia quacomque causa innovata, volentibus ipsis in declaratione pro ipso domino Eugenio facienda, cum regia majestate, & aliis principibus electoribus concurrere, revocabit, cassabit, & annullabit, ac eos per suas literas cum ecclesiis, dominiis, ac juribus hujusmodi in pristinum statum reponet in forma necessaria & opportuna. Nos igitur sperantes, quod hoc cedet ad statum Ecclesiæ, pacem, & tranquillitatem nationis prædictæ in præfatorum, regis, archiepiscopi, marchionis, aliorumque prælatorum & principum hoc petentium complacentiam, tenore præsentium promittimus bona fide, quod quando ipsi olim Treverensis & Coloniensis archiepiscopi ad gremium nostrum & Ecclesiæ venientes cum regia serenitate & aliis electoribus prædictis in declaratione pro nobis facienda, ut præfertur, concurrerint, nobisque plenam & debitam obedientiam præbuerint, ac pro vero Jesu Christi vicario recognoverint, ipsos ad prædictas ecclesias, absque ulla exceptione aut oppositione restituemus, ac in pristinum statum reponemus juxta tenorem capituli superius descripti. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. non. februarii pontificatus nostri anno XVI. Quæ Eugenii literæ postea similiter a Nicolao V. ratæ habitæ fuerunt (c).

Adjiciunt legem ut ad Eugenii obsequium redeant. Reversuris ad officium promissa venia.

(c) *Nic. V. l. 2. bullar. secr. an. 1. p. 5.*

Cum hæc quæ retulimus Eugenius in ipso æstu morbi quo implicitus erat, concessisset, nationis Germanicæ ad Romanæ ecclesiæ conjunctionem amplectendam pelliciendæ studio, neque ea, quam optasset, maturitate consilii librare & perpendere potuisset, solicitus ne qua forte offensio inde in Christiana re exoriretur, aliquidve detrimenti caperet sedes Apostolica, publicis literis edixit (d) nolle se, ut per quævis responsa concessave, jura Romanæ ecclesiæ ac prærogativæ ullo modo labefactarentur.

(d) *Lib. 26. p. 49. & m. bullar. divers. p. 116.*

Eugenius episcopus, &c. ad futuram rei memoriam.

Decet Romani Pontificis prudentiam, quæ per eum juxta qualitatem temporum aguntur, taliter moderari, ut ex eis sedi Apostolicæ aut Romanæ ecclesiæ nullum præjudicium generetur. Sane cum charissimus in Christo filius Fredericus Rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster archiepiscopus Maguntinus, & dilectus filius Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, nonnullique alii nationis Germanicæ prælati & principes, quædam petiverint a nobis fieri, quæ necessitas ipsa, & Ecclesiæ utilitas, ut eos ad nostram & sanctæ Romanæ ecclesiæ unitatem & obedientiam alliceremus, nos concedere quodammodo compellit, nos ad vitandum omne scandalum & periculum, quod exinde sequi posset, volentes aliquid decre-

Eugenii denunciatio circa concessa Germanis.

re

re aut confirmare vel concedere, quod esset contra sanctorum patrum doctrinam, vel quod vergeret in præjudicium hujus sanctæ Apostolicæ sedis, quoniam propter imminentem nobis ægritudinem non valemus omnia per eos petita & per nos concessa, cum ea integritate judicii & consilii examinare & ponderare, quæ rerum magnitudo, & gravitas requirit, tenore præsentium protestamur, quod per quæcumque a nobis dictis Regi, archiepiscopo, marchioni prælatis, principibus, ac nationi, responsa & respondenda, concessa & concedenda, non intendimus in aliquo derogare doctrinæ sanctorum patrum, aut præfatæ sedis privilegiis & authoritati, habentes pro non responsis & non concessis quæcumque talia a nobis contigerit emanare. Nulli ergo, &c. Datum &c. v. februarii anno xvi.

VIII. Nicolaus Tolentin. sanctor. catalogo adjectus.

Paucos ante dies quam in morbum incideret, nimirum februario ineunte in sanctorum numero collocavit B. Nicolaum Tolentinatem, qui Eremitarum S. Augustini instituta coluerat, & sacram eam familiam suis virtutibus, ac miraculorum splendore illustraverat [1]. Extat editum (a) ea de re diploma, cujus, cum in omnium manibus versetur, præcipuam tantum partem offeremus.

(a) Ext. in bullar. in Eug. IV. const. 27.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem, &c.

Divina voce vocatus ad coelos.

Ad vitæ vesperum veniens divinitus audire meruit : Euge serve bone, intra in gaudium Domini tui ; *sic granum frumenti cadens in terram & mortuum, uberem consurgit in spicam, sic botrus in torculari calcatus liquoris redundat in copiam, sic regnum cælorum percipitur, & sancti per fidem sublimia regna vicerunt. Verum quia decebat divinæ magnitudinem bonitatis, ut quem in terris præclaris ornarat virtutibus, in cæli regnante certis testimoniis probaretur, multis eum magnisque miraculis dum viveret & post obitum clarum fecit, quorum quædam dignissimis probatis testibus, onerosa multitudinis vitanda gratia, duximus præsentibus annotanda.*

Repentinam sanitatem sua benedictione ægro confert.

Quidam adeo in sinistro latere perditus erat, ut nec illius manum aut pedem posset quovis modo movere, aut quidquam ex oculo sinistro videre, post plurimorum medicorum antidota atque collyria in vanum experta, sanctus sic latus illud crucis signaculo tetigit, viroque illi benedixit, qui statim e grabato surgens sanatus est videns & integre liberatus : quædam vero mulier triennio continuo Sanguinis fluxum patiens ad Nicolaum veniens, & manum illius devotissime osculans, precabatur eum, ut preces ad Dominum pro illius sanitate recuperanda porrigeret, sanctus ipse illam crucis signo signavit & liberata recessit, & hæc ante obitum.

Fluxu sanguinis laborantem sanat.

Post obitum vero, cum puer quidam annorum quatuor in canale molendini cecidisset, & intra rotam & aquam per spatium temporis, quo communiter quis bene ambulans milliario ambulasset, continuo jacuisset, inde tandem laboriose extractus mortuus & pro mortuo reputatus, emisso prius per matrem voto, quod si restitueretur vitæ auxilio B. Nicolai, illum supra sanctum tumulum habitum religionis indueret, adjuvante Sancto prædicto vivus apparuit. Vir insuper quidam inventus in domo sua suspensus & mortuus, precibus & voto per ejus uxorem ad B. Nicolaum emissis, factus est vivus, & ex tunc diutius supervixit. Quamplurima miracula tam in vita quam post ejus obitum fecit, pluresque homines utriusque sexus a morte resuscitavit, cæcos illuminavit, & ab oculorum infirmitatibus liberavit, contractos & protractos membris & claudos erexit, paralyticos a membrorum impotentia sanavit, & a tremore capitis & membrorum, dæmoniacos, captivatos, incarceratos cum apparitionibus & revelationibus liberavit, ca-

Puer ad vitam restitutus.

NOTÆ [1] IN diario rerum urbis Romæ, quod Stephanus Infessura, ejusque majores scripserunt, vulgavitque primum Eccardus inter historicos medii ævi, & ex illo Muratorius Rer. Ital. to. 3. p. 2. S. Nicolaus Tolentinas ordinis eremitarum S. Augustini adlectus inter sanctos legitur anno superiori 1446. die V. junii, eidemque authori utpote suorum temporum res describenti plena fides addicenda est. Forte tamen pontificium ea de re diploma ignota de causa retardatum nonnisi sequenti anno 1447. die prima Februarii, ut liquet ex annalibus, prodiit. Obierat S. Nicolaus sæculo superiori ineunte, anno scilicet 1306. die X. septembris, qui natus licet in oppido S. Angeli ditionis Firmanæ, ex diuturno tamen Tolentini contubernio cognomen traxit. Rerum ab eo gestarum historiam rudi stylo ab Augustiniano quodam monacho digestam Surius pro suo more nonnihil expolitam dedit ad diem X. septembris. Antonius Pagi in continuatione Diarii pontificum Romanorum ab ejus patruo cœptum suspicatur bullam illam pontificiam, qua inter sanctos inscribitur S. Nicolaus apud annalistam nostrum relatam, corruptas temporis notas præferre. Cum enim, ait, curiæ stilus annum e martio tunc inciperet, annus 1427. kalendis februarii adjectus annum redderet 1448. quo Eugenius jam obierat. Quare pro anno 1447. reformandum censet 1446. ex quo conficit S. Nicolao die Kal. Februarii anni 1447. divinos honores decretos fuisse. Hanc viri eruditi animadversionem admitto; sed hinc colligendum mihi sumo indicium certum de anno quo S. Nicolaus in Sanctorum album adscriptus fuit aliunde quam ex literis pontificiis repetendum esse. Id vero nemo melius designare potest, quam illorum temporum scriptor Infessura, qui ipsa pentecostes die V. junii anni 1446. consecratum affirmat. MANSI

cadentes & allisos a naufragiis, ac captivitate personæ, a perditione bonorum, a febribus, ab ectica, ab hydropisi, a podagra, a doloribus illorum & stomachi ac cordis, aliisque infirmitatibus liberavit, pristinæque sanitati restituit. Quæ omnia trecenta & unum miracula, ad quorum probationem examinati fuerunt trecenti septuaginta & unus testis in registris annotata coram nobis in publico consistorio relata fuerunt. His itaque ac aliis miris operibus sancti hujus astruentibus sanctitatem & Christianæ fidei veritatem, miraculorum lingua loquente, concurrit ad nos undique populus, crevit de hic fama & devotio: laudatur Dominus, de salutiferis gratiis authori gratiæ referuntur. Invaluit super hic vox communis & celebris & plurimorum, vox exultationis etiam prælatorum nobis intonuit & nostra auctoritate inquisitionem fieri super dictis obtinuit. Primum quidem venerabili fratri Joanni episcopo Prænestino & dilectis filiis nostris Joanni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero, & Prospero S. Georgii ad velum aureum diacono Cardinalibus commisimus, ut veritatem præmissorum, & de miraculorum continuatione inquirerent diligenter. Quorum relatione, etiam continuationis miraculorum probata veritas nos & venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales, & sancti ejusdem vita mirabili miraculis & meritis gloriosis instruxit.

Miracula implorata ejus nomine patrata.

A Cardinalibus in examen adducta.

Et quia plura & majora de sancto ipso comperimus, quam insinuata fuissent, de fratrum nostrorum consilio & assensu, plurimis Ecclesiæ prælatis adstantibus, de omnipotentis Dei virtute, & BB. Apostolorum Petri & Pauli ac nostra auctoritate confisi, eundem beatum Nicolaum sanctorum confessorum catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus & hortamur attente, per Apostolica scripta vobis præcipiendo mandantes, quatenus quarto idus septembris, quo sanctus ipse migravit ad Dominum, festum ejusdem devote & solemniter celebretur, &c. Peccatorum indulgentiam tribuit ipsius sepulchrum recurrente quot annis die illi sacro religiose adituris. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. kal. februarii anno XVI.* Qui in hunc annum incidit, quocirca miror hæc a nonnullis scriptoribus recentioribus accuratissimis in superiorem annum conjici.

Anniversaria dies pro recolenda ejus memoria designata.

IX. Indulgentiarum quoque præmia proposuit extremo pontificatu suo Eugenius iis, qui parochialem ecclesiam Wilsenacensem Havelbergensis diœcesis lustrassent ad fidelium pietatem in sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accendendam; in eo enim templo magna cum veneratione servabatur sacrosancta Eucharistia tribus formulis divinitus Sanguine delibutis distincta cum linteolo ex parte ambusto, quæ de re insignes sunt subjectæ apostolicæ literæ (*a*).

(*a*) *Ibid.*

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem.

Quamvis de cunctis orbis ecclesiis & ipsorum conservatione, prout ex debito injuncti pastoralis officii tenemur, solicite cogitemus, tamen ad parochialem ecclesiam loci de Vuilsenach Havelbergensis diœcesis tanto singularius afficimur, quanto ipsam in illis partibus excellentiorem, & propter sacratissimum Corpus Domini nostri Jesu Christi in Carnem miraculose transformatum inibi reconditum a Christi fidelibus, majori veneratione & devotionis frequentatione novimus honorari. Unde Christifideles ipsos quibusdam allicicndo muneribus, indulgentiis videlicet, & peccatorum remissionibus, paterna clementia invitamus ut ipsam ecclesiam ab eisdem fidelibus, majoris devotionis frequentatione veneretur; etiam ad debitum divinæ Majestatis honorem, de cujus dulcedine, ægris medicina, languentibus solamen ac reis culpæ remedium, & cunctis ipsius patrocinium implorantibus misericordiæ rivulus noscitur emanare. Cum itaque, sicut accepimus, dudum sexaginta annis & ultra jam decursis, in prædicta ecclesia per nonnullos sacrilegos & violentos incendiarios, tunc penitus ignis voragine consumpta, tres parvæ hostiæ consecratæ, quæ pro infirmis reservabantur in quodam corporali pro parte combusto repertæ fuerint, sanguine respersæ, non sine magna etiam tunc viventium fidelium admiratione, & ob transformationem hujusmodi, tot miracula in dicta ecclesia operatus sit omnipotens Deus, ut dictæ memoriæ Carolus Imperator tunc in humanis agens, nec non Franciæ, Angliæ, & Bohemiæ Reges, aliique duces & principes sæculares, nec non aliæ literatæ & insignes personæ in numero copioso ad dictam ecclesiam devotionis causa confluxerint, & quamplures eorum affirmarint, etiam medio juramento se in eorum infirmitatibus omni humano destitutis subsidio, ad invocationem divini nominis offerentes se prædictam ecclesiam, ob venerationem sacramenti hujusmodi, devote visitaturos, suarum petitionum celerem fuisse consequutos effectum, & episcopus Havelburgensis cum multis aliis episcopis rei tam præclaræ & mirabili contradicere non valentes, illam approbaverint, ac ipsam ecclesiam visitantibus diversas & plures indulgentias concesserint, sitque tam episcoporum loci & nobilium, quam populorum ad eamdem ecclesiam confluentium donationibus & obligationibus præfata ecclesia solemniter reædificata, cultusque divinus copiose inibi restauratus fuerit, propter quæ, ut verisimiliter

Vuilzenacensis ecclesia miraculis illustris.

liter creditur, divina beneficia usque ad diernum diem in præfata ecclesia indesinenter exuberant ad Dei laudem, & fidelium salutem, ac fidei catholicæ in partibus illis approbationem, nos dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis sacri imperii archicamerarii, sub cujus temporali dominio, sicut accepimus, præfatus locus consistit, quique ad eumdem ecclesiam singularem gerit devotionis affectum, nobis super hoc humiliter supplicantis in hac parte supplicationibus inclinati, ac præmissorum consideratione cupientes ut ecclesia ipsa in suis structuris & ædificiis conservetur, ac in illa laudes solemnes Altissimo jugiter exolvantur, & ut fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eamdem, nec non ad conservationem illius manus promptiores porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cælestis gratiæ conspexerint se refertos, de omnipotentis Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus authoritate confisi, omnibus vere pænitentibus, & confessis, qui in nativitatis, circumcisionis, epiphaniæ, resurrectionis, ascensionis, & Corporis Domini nostri Jesu Christi, ac pentecostes, nec non annuntiationis, purificationis, assumptionis, & visitationis Beatæ Mariæ Virginis, ac nativitatis Joannis Baptistæ, nec non Petri & Pauli prædictorum, ac in S. Bartholomæi festivitatibus & in celebritate omnium Sanctorum, ac per ipsarum nativitatis, epiphaniæ, resurrectionis, ascensionis & Corporis Domini, ac annunciationis, purificationis, assumptionis, & nativitatis Beatæ Mariæ, nec non nativitatis beati Joannis, ac Apostolorum Petri & Pauli, ac S. Bartholomæi prædictorum festivitatum octavas, & per sex dies dictum festum pentecostes immediate sequentes, prædictam ecclesiam devote visitaverint annuatim, & ad conservationem hujusmodi manus porrexerint adjutrices, in S. Bartholomæi septem annos, & totidem quadragenas, in singulis vero aliarum festivitatum, & celebritatum prædictarum, quatuor annos & totidem quadragenas, octavarum vero, & sex dierum prædictorum diebus quibus ecclesiam ipsam visitaverint, manusque adjutrices porrexerint, ut præfertur, centum dies de injunctis eis pænitentiis, misericorditer relaxamus, & nihilominus ut fideles ipsi indulgentias hujusmodi uberius, & salubrius consequi valeant, ac illæ eis amplius fiant profuturæ, rectori pro tempore existenti, ac duobus idoneis capellanis sæcularibus ejusdem ecclesiæ ad id per ipsum rectorem pro tempore deputandis omnium & singulorum ad dictam ecclesiam pro consequendis indulgentiis quandocumque & undecumque confluentium authoritate Apostolica, confessiones audiendi, illisque auditis pro commissis, nisi talia fuerint, propter quæ sedes Apostolica merito fuerit consulenda, debitam absolutionem impendendi & injungendi pænitentiam salutarem, plenam, & liberam licentiam concedimus pariter & facultatem, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLVI. VI. non. januarii pontificatus nostri anno XVI.

Eam lustraturis indulgentiæ concessæ.

X. Permotus ejusdem Friderici marchionis precibus Pontifex Havelbergensi & Lubecensi episcopis permisit (a), ut cum sacræ illæ species divinitus cruentatæ cursu temporis labefactari possent, si ita Divinæ conduceret gloriæ, sacerdoti qui ecclesiæ Vilsnacensi præesset, potestatem facerent, ut sacratam hostiam inter illas, quæ sacro stillaverant Sanguine, reponere, Christique cultoribus diebus constitutis ostendere, atque etiam renovare posset.

(a) Ib. p. 519.

De nova sacrata hostia inter eas, quæ cruentatæ erant reponenda actum.

Venerabilibus fratribus Havelbergensi & Lubicensi episcopis salutem.

Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis petitio continebat, quod cum dudum sexaginta annis decursis, & ultra, &c. ut in alia iisque consecutas, &c. nimirum superiori a nobis paulo ante allata. *Et sicut eadem petitio subjungebat, si hostiæ transformatæ prædictæ singulis diebus quibuslibet ipsam ecclesiam visitantibus ostendi deberent & ostenderentur, ex frequentatis ostensionibus hujusmodi possent forsan hostiæ prædictæ in earum qualitatibus alterari, vel si non ostenderentur, fidelium devotio forsan cessaret, quare pro parte ejusdem marchionis, asserentis prædictum locum ejus temporali dominio subesse, nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis expediens videatur, quod infrascripta concessio fiat, super quo vestras conscientias oneramus, rectori dictæ ecclesiæ, qui est & pro tempore erit, quod unam aliam hostiam consecratam apud ipsas hostias transformatas ponere, sicque positam prout visum fuerit, renovare, & fidelibus prædictis singulis anni diebus ostendere libere, & licite possit & valeat auctoritate nostra concedatis, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. non. febeuarii pont. nostri anno XVI.* Petiit etiam id marchio, ut Præmonstratensibus, apud quos patus religiosæ disciplinæ nitor defecerat, amotis ex ecclesiis Brandeburgensi & Havelbergensi canonicorum sæcularium collegium, ut in aliis ecclesiis, institueretur; nec dissensit Eugenius, rei enim

Motæ controversiæ causa.

per-

perficiendæ provinciam prædicto episcopo Lubecensi dedit (a). Quam longe aberrarunt a Friderici religiosissimi principis pietate successores, qui ab impostoribus decepti a majorum fide desciverunt, eoque impietatis proruperunt, ut divinam Eucharistiam cæteraque Ecclesiæ sacramenta sint aspernati!

(a) Ib. p. 516.

Advertant novatores quantum absint a majorum laude.

Sed ad studia ab Eugenio in augenda pietate adhibita redeamus. Apostolicum ejus extat diploma, quo Christifideles ad adeundam ecclesiam, cui Delfoh nomen erat, sacris præmiis incitavit, cum in ea divinus cultus oppidanorum insigni laude floreret: *Quia*, inquit, (b), *sicut accepimus ejusdem oppidi incolæ certas missas singulis jovis ad laudem & reverentiam sanctissimi Corporis Domini nostri Jesu Christi cum certis responsoriis & antiphonis, ac veneris in memoriam Dominicæ passionis summa missa in dicta ecclesia finita, videlicet responsorium: Tenebræ factæ sunt; & sabbatinis diebus de gloriosa Virgine Dei genitrice Maria cum certis etiam responsoriis, nec non dominicis & aliis singulis diebus per anni circulum in occasu solis, Salve Regina, aut aliam antiphonam de Domino nostro juxta exigentiam temporis ad laudem & gloriam nominis Domini nostri Jesu Christi, Virginis Mariæ, & passionis præfatorum celebrari & decantari faciunt, &c.*

Pii ritus in ecclesia Delphensi commendati.

(b) Lib. 17. p. 522.

XI. Joannis e Poliaco error.

Asserendæ præterea orthodoxæ fidei studio ductus, cum nonnulli falsa Joannis e Poliaco dogmata renovarent (c), qui docuerat illos, qui apud religiosos viros noxas sacra exomologesi expiassent, iterum ad illa parochis aperienda obstrictos, quamvis jam ante Joannes XXII. eum errorem adhibito Cardinalium & doctorum consilio damnasset, cumularentque illum errorem aliis novis, atque affirmarent ambiguum ac minime exploratum esse, an valeret sacra confessio apud sacerdotes religiosos peracta; proinde cum id, quod dubium est, sit in tanta re prætermittendum, devincire se lethali noxa, qui alii quam parocho crimina patefaceret, graviterque delinquere religiosos viros, qui hac de re privilegia a sede Apostolica elicerent, pariterque Pontificem qui concederet peccare. Quos errores, ut depelleret Eugenius præsulibus dedit mandata, ut ab illis qui falsa hæc tenerent dogmata spargerentque, constitutas in hæreticos pœnas repeterent.

(c) Lib. 25. ep. cur. p. 127.

Universis & singulis venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac dilectis filiis electis ac abbatibus ubilibet constitutis, ad quos præsentes pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

Dudum felicis recordationis Bonifacius Papa VIII. prædecessor noster in sua, quæ incipit: Super cathedram *constitutione, sive decretali, quam postea piæ memoriæ Clemens Papa V. etiam prædecessor noster in Viennensi concilio innovavit & quæ subsequenter ad Eremitarum S. Augustini, & B. Mariæ de Monte Carmelo ordinum fratres per sedem Apostolicam extensa fuit, inter cætera statuit & ordinavit, quod in singulis civitatibus & diœcesibus, in quibus Prædicatorum & Minorum ordinum fratrum loca consisterent, ac in locis ipsis vicinis, in quibus loca hujusmodi non haberentur, magistri & priores principales prædicatorum, aut eorum vicarii, & generales ac provinciales ministri, nec non custodes Minorum ordinum prædictorum ad præsentiam prælatorum ibidem se conferrent per se vel fratres, quos ad hoc idoneos fore putaverint, humiliter petituri, ut fratres, qui ad hoc electi forent, in eorum civitatibus & diœcesibus confessiones suorum subditorum confiteri sibi volentium audire libere valerent, & hujusmodi confitentibus, prout secundum Deum expedire cognoscerent, pœnitentias imponere salutares, ac beneficium absolutionis impendere de licentia, gratia, & beneplacito eorundem, præfatique magistri, priores, ac ministri studerent eligere personas idoneas, sufficientes, vita probatas, discretas, modestas, atque peritas ad tam salubre ministerium & officium exequendum, quas sic electas prælatis ipsis præsentarent, vel facerent præsentari, ut de illorum licentia, gratia & beneplacito in civitatibus & diœcesibus eorundem personæ sic electæ hujusmodi confessiones sibi confiteri volentium audirent, & eis imponerent pœnitentias salutares, ac beneficium absolutionis impenderent, prout in ipsa constitutione sive decretali plenius continetur.*

Et licet postmodum ad piæ recordationis Joannis Papæ XXII. etiam prædecessoris nostri notitiam deducto, quod quondam Joannes de Poliaco magister in theologia sequentes articulos tenuerat, publiceque docuerat, videlicet quod confessi fratribus licentiam generalem audiendi confessiones habentibus eadem peccata quæ confessi fuerant, iterum proprio sacerdoti confiteri tenerentur, ac stante statuto: Omnis utriusque sexus, *in concilio generali, nec Deus vel Romanus Pontifex facere posset, quod parochiani non tenerentur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, scilicet parochiali curato confiteri, quodque non posset Papa generalem dare potestatem audiendi confessiones, immo nec Deus, quia confessus generalem habens licentiam teneretur eadem iterum suo proprio sacerdoti veluti parochiali curato confiteri, dictus Joannes prædecessor a verbis:* Vas electionis, *exordium sumens, habita inde per plures sacræ paginæ professores examinatione diligenti, nec non de venerabilium fratrum suorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu præfatos articulos tanquam falsos ac erroneos*

Iterum instauratus a religiosor. virorum confessionib.

& a

& a sana doctrina devios auctoritate apostolica damnaverit & reprobaverit, ipseque Joannes de Poliaco veris rationibus opinioni, quam dudum habuerat, contrariis & quibus respondere non poterat demonstratis, & easdem articulos non esse veros affirmans, illos in consistorio publico, nec non ipsorum Joannis Papæ & Cardinalium præsentia revocaverit, tamen sicuti nuper fratrum ordinum eorundem lamentabili querela ad nostrum non sine displicentia gravi pervenit auditum, plures ecclesiasticæ necnon aliæ sexus utriusque personæ reprobos superstitiososque hujusmodi articulos amplexantes, fidelium animos inficere, ac eos ut fratribus ordinum hujusmode non confiteantur, & ab illorum devotione retrahere molientes, nedum prædictos, sed & alios etiam
Argutiæ eorum impiæ. sacris canonibus omnino contrarios articulos astruere publice non verentur, videlicet quod confessio fratribus sic electis admissis facta dubitabilis & incerta sit, unde tenentur omnes incertum dimittere, & sic solum confiteri suis sacerdotibus curam animarum habentibus sub pœna peccati mortalis; & quamvis ipsi fratres admissi auctoritatem habeant confessiones audiendi, & absolvendi; tamen ad eos accedendi populus subjectus sine licentia proprii sacerdotis non habet potestatem. Fratres quoque privilegia pro confessionibus audiendis & sepulturis habendis petentes in peccato mortali, & Romani Pontifices illa mendicantibus concedentes, sive confirmantes etiam in simili peccato & excommunicati essent, ac dicti fratres mendicantes non pastores, sed fures, latrones, & lupi censentur. Sacerdos autem curatus mendicantibus confessiones audiendi licentiam dant, magis super ipso statuto: Omnis utriusque sexus, dispensat, quam Papa fratribus licentiam tribuens juxta formam decretalis antedictæ.

Nos igitur animarum, & alia, quæ præmissorum articulorum occasione, nisi prodeuntes inde confutarentur errores, succedere possent pericula trepidantes, ac illis, quantum in nobis fuerit obviare cupientes, omnes articulos prædictos, una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus mature inspeximus, & per di-
Damnatæ ab Eugenio. versos in jure canonico doctores, ac sacræ paginæ professores diligenter examinari fecimus; & quia protinus illos falsos & erroneos, ac eisdem adversos fore reperimus, illos de dictorum fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu auctoritate Apostolica pro falsis, erroneis, & adversantibus sacris canonibus damnatos reprobatosque declaramus atque decernimus. Quocirca universitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus singuli vestrum quando super iis a quoquam prædictorum ordinum Prædicatorum, Minorum, & aliorum mendicantium super præmissis privilegiatorum magistro generali, aut provinciali, ministro, vicario, vel aliud gerente officium, fueritis requisiti ad confutandos, & reprimendos, ac penitus tollendos hujusmodi errores, prout in præfatis decretali, sive constitutione: Super cathedram, ac extravagante: Vas electionis, continetur, diligenti studio atque cura provideatis ac intendatis, præfatasque consti-
tutiones integre servantes, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Et si aliquos forsan hujusmodi damnatos, ut præfertur, articulos aut aliquem seu aliquos eorum pertinaciter asserere, vel tenere, seu prædicare inveneritis, contra illos communiter vel divisim tanquam contra hæreticos & de catholica fide suspectos procedere, nec non ipsos & eorum quemlibet juxta tantorum excessuum qualitatem per censuram ecclesiasticam, & alia juris opportuna remedia auctoritate prædicta compescere studeatis, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVI. XVII. kalend. februarii pontificatus nostri anno XVI. Privilegia religiosor. viror. confirmata.

Inter hæc ditionis ecclesiasticæ administrationi non defuit Eugenius; nam ut XII. Corsica juris pontificii.
Corsos, quos supra ad Romanæ ecclesiæ imperium redactos vidimus, in officio contineret, compesceretque nonnullos, qui rebellibus cervicibus jugum detrectabant, Franciscum Angelum episcopum Feretranum summa auctoritate a se instructum, Corsicæ præfecit (a).

Venerabili fratri nostro Francisco Angelo episcopo Feretrano insulæ nostræ Corsicæ, ejusque civitatum, terrarum, & locorum omnium, pro nobis & Romana ecclesia in temporalibus gubernatori salutem, &c. (a) Rik. 14. p.63.

Ad statum prosperum, & tranquillum insulæ Corsicæ ejusque terrarum & locorum ad nos & Romanam ecclesiam immediate spectantium, salubriter dirigendum, solicito & paterno studio intendentes te in dicta insula, ejusque terris & locis de venerabilium fratrum nostrorum, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio & assensu, in temporalibus gubernatorem, cum officialibus, famulis, honoribus, & oneribus, salariis per nos seu dilectum filium Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum Cardinalem Aquilejensem, & camerarium nostrum declarando usque ad nostrum, & sedis Apostolicæ beneplacitum, auctoritate apostolica tenore præsentium facimus, ordinamus, constituimus, & etiam deputamus, tibique insulam & terras
præfatas, ac cives, incolas, & habitatores hujusmodi reducendi, nec non cum ipsis tractatus & capitula ac conventiones faciendi & concludendi, & eis sive aliquibus eorum, prout tibi videbitur, securitatem personarum & bonorum, & pro com- Data internuntio potestas.
missis

missis excessibus, etiamsi crimen læsæ majestatis concernerent, in quantum ad publicum interesse spectant, impunitatem ac veniam promittendi & concedendi, ac processum litterarum & pœnarum, in quibus præmissorum occasione inciderunt, sine alterius præjudicio, in integrum restitutionem promittendi, tibi etiam beneplacito durante, ordinandi, statuendi, reformandi, mandandi, exercendi, & exequendi, nec non contra quascumque personas ecclesiasticas, & temporales, quæ a tempore assumptionis nostræ ad summi apostolatus apicem usque ad præsentem diem, nobis * *& sedi Apostolicæ rebelles ac inobedientes fuerint ac hodie existant, cujuscumque dignitatis, status, gradus, nobilitatis, & conditionis existant, per viam inquisitionis, vel aliam modum procedendi, ac eosdem juxta excessus qualitatem corrigendi ac castigandi, & pœnis, de quibus tibi videbitur, mulctandi, & puniendi omniaque alia, & singula, quæ ad honorem nostrum, & ejusdem Ecclesiæ ac tranquillum statum prosperum, & felicem civium, incolarum & habitatorum insulæ, terrarum, & locorum prædictorum, ac eorum omnium, quæ ad hujusmodi gubernationis officium cognoverit pertinere, spectant [alienatione tamen bonorum immobilium & pretiosorum mobilium insulæ, terrarum, & locorum prædictorum, eorumque jurium, & pertinentiarum eorumdem tibi penitus interdicta] faciendi, & exercendi,* & infra, *plenam & liberam, tenore præsentium concedimus facultatem. Mandantes omnibus, & singulis officialibus, civibus, communitatibus, universitatibus, ac singularibus quibuscumque personis insulæ, terrarum, & locorum prædictorum, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, nobilitatis, aut conditionis existant, quatenus tibi in omnibus, quæ ad hujusmodi gubernationis officium pertinent, hujusmodi durante beneplacito, realiter, & cum effectu pareant, obediant, & intendant. Nos enim absolutiones, remissiones, sententias, sive pœnas, quas rite tuleris, seu statueris in rebelles, ratas habebimus & gratas, illasque faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam, inviolabiliter observari, non obstantibus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum, &c. MCCCCXLVI. non. januarii pontificatus nostri anno XVI.* Confirmavit postea in eadem Corsicæ præfectura episcopum ipsum Nicolaus V. & Corsis pontificio nomine jus dicere imperavit (a).

(a) Nicol. l. 22. p. 12.

Eugenius futuræ electioni Pontificis consulit.

Cæterum Eugenius adversa implicitus valetudine, cum morbum ingravescere adverteret, pia sollicitudine æstuans, ne qua post obitum suum alendi veteris schismatis, vel novi conflandi oboriretur occasio, cum Basileenses plura de Pontifice deligendo, ubi primum pastore orbata foret Ecclesia, decreta edidissent, illa omnia rescidit: tum sacrum purpuratorum collegium successorem ex legibus a Gregorio X. & Clemente V. editis atque in Lugdunensi & Viennensi conciliis œcumenicis confirmatis in locum suum subrogare jussit hoc diplomate promulgato (b).

(b) Lib. 26. p. 48.

Ad futuram rei memoriam.

Et si circa orbis ecclesiarum & monasteriorum omnium, dum vacant, juxta nostris, divina disponente clementia, commissum humeris apostolatus officium per apostolicæ providentiæ ministerium occurrere consueverimus, de Romana Ecclesia, quæ ecclesiarum omnium mater est & magistra, ac illarum divina institutione primatum obtinet, cui [licet immeriti] præsidemus, nos proculdubio propensioris curæ studia excogitare convenit, ne ipsam, quam Christus sibi sponsam copulavit, & extra quam nemini salus est, variis ambiguitatibus submissam relinquamus. Hinc est, quod nos attendentes quod in civitate Basileensi, sub nomine generalis concilii circa electionem Romani Pontificis, vacatione sedis Apostolicæ occurrente, plura & diversa etiam per sedem prædictam forsan approbata emanarunt statuta, ordinationes, & decreta, & etiam innovata fuerunt, diversas etiam excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliasque sententias, censuras, & pœnas in se continentia præter juris communis dispositionem, quorum occasione, attenta rerum & temporum conditione, si nos ab hac luce subtrahi contingeret, in electionis hujusmodi celebratione facienda plura & diversa pericula, divisiones, & scandala verisimiliter exoriri possent in ecclesiasticæ libertatis offensam, cunctorumque Christifidelium præjudicium & jacturam, nos tantis periculis, prout ex alto nobis permittitur, occurrere ac fidelium ipsorum quieti consulere, nec non perversorum conatibus viam præcludere cupientes, omnium etiam & singulorum statutorum, ordinationum, & decretorum hujusmodi formas, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus de verbo ad verbum specialis, & expressa præsentibus habenda foret mentio, pro expressis habentes, præsentium serie volumus, & auctoritate apostolica, ac ex certa scientia ac non potestatis nobis traditæ plenitudine statuimus pariter & ordinamus, ut dum extremæ nostræ peregrinationis diem advenire contigerit, venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ ecclesiæ tunc existentes Cardinales alius juxta felicis recordationis Gregorii X. in Lugdunensi, & Clementis V. Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum in Viennensi conciliis generalibus circa hoc edita, statuta, & ordinationes ad Romani Pontificis successoris nostri electionem, juxta traditam eis a Domino intelligentiam, quos sub prima dictis statutis, ordinationibus, & decretis

Novatorum Basileensium molimina antevertit.

Decreta Lugdunensis & Viennensis conciliorum general. observari jubet.

* ecclesiæ

cretis nullatenus comprehendi, nec eis subjici decernimus, procedere, caeteraque circa hoc quomodolibet solita & opportuna facere & exequi libere & licite possint & valeant in omnibus & per omnia ac si primo dicta statuta, ordinationes, & decreta nullatenus emanassent, non obstantibus omnibus praemissis ac constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, caeterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romae apud. S. Petrum anno incarnationis Dominicae MCCCCXLVI. VIII. kalend. februarii pontificatus nostri anno XVI

Consulturus etiam publicæ paci, ne aliqui post ejus decessum tumultus Romanæ ecclesiæ injicerentur, neve Cardinales in diversas factiones abripi se finerent, statuit Eugenius (a), ut si ex eo morbo, quo laborabat, morti occumbere contigisset, Ludovicus tit. S. Laurentii in Damaso presbyter Cardinalis omnium arcium, pontium, stationum tum urbis tum ecclesiasticæ ditionis custodiæ sacri Cardinalium collegii nomine præesset, quas novo renuntiando Pontifici traditurus esset.

(a) Ib. p. 50.

Ad futuram rei memoriam.

Aquilejen. præficitur arcib. ditionis ecclef.

Cupientes omnibus futuris scandalis, quantum cum Deo possumus, occurrere ac taliter in vita nostra ordinare, statuere, providere, quod quando Altissimo placuerit, ut debitum naturæ solvamus, electio futuri Pontificis successoris nostri cum bona concordia, & omnium Cardinalium consensu fiat, omnesque causæ abrumpantur, per quas scandalum aliquod, aut divisio inter eos oriri quoquomodo possit, volumus, statuimus, & tenore praesentium auctoritate apostolica, de plenitudine potestatis ordinamus, quemadmodum etiam praesenti die in camera nostra secretiori praedictis Cardinalibus coram diximus, quod cum fides, devotio, prudentia, & in maximis, arduis, ac ponderosissimis nostri & ecclesiae praedictae [nimirum Romanæ] *negotiis probata experientia dilecti filii Ludovici tit. S. Laurentii in Damaso presbyteri Cardinalis Aquilejensis camerarii nostri nobis jam pridem cognita sit & probata, siquando casus nostri obitus acciderit, praedictus Cardinalis, & camerarius noster teneat, gubernet, & fideliter nomine collegii Cardinalium custodiri faciat omnes arces, roccbas, fortalitia, portas, pontes, passus, & turres ecclesiae, in quibuscumque locis, tam in urbe, quam alibi constitutas, donec & quousque ad creationem Pontificis successoris nostri, canonice deventum fuerit. Quo casu volumus, & praedicto Cardinali & camerario mandamus, quatenus praedictas arces, roccbas, fortalitia, portas, pontes, passus, & turres, futuro successori nostro canonice electo, fideliter reddat & assignet. Nulli ergo, &c. Dat. XIV. februarii anno XVI.*

XLII. Hæc decernebat gravissima pressus ægritudine Eugenius, quem prædixisse divinitus mortem sibi imminentem, antequam in ægritudinem incideret anonymus narrat ejus vitæ scriptor patria Florentinus, cujus ms. Fardinandus abbas Ughellus eruditione clarus mihi præbuit, ubi plura referuntur, quæ vitæ sanctimonia eum excelluisse ostendant. Tradit in primis ipsum aspectu gravissimo & macie confecto, eo tamen pulcherrimo præditum fuisse, ut cum diebus festivis in conspectum populi se daret, spectantes pietatis sensu deliburi vix continerent lachrymas, seque adfuisse sæpius, cum illo versiculum (b): *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, inchoanta, effusi populorum divinam opem inclamantium gemitus exaudirentur: tantam prætulisse majestatem, ut quodammodo divinitatis simulacbrum videretur: divinis officiis cum maximo pietatis sensu interfuisse, eodemque delibutos fuisse circumstantes Cardinales, viros utique sapientia clarissimos, ut cœlestem hierarchiam referrent: hunc autem in victu morem tenuisse Eugenium, raro vinum bibisse, sed aquam sacchato & exiguo cinnamomo conditam, & unico ferculo contentum fuisse, quod urgente fame nulla statæ horæ afferri jubebat: contemptorem auri eximium extitisse, & nobiles Neapolitanos profugos divini amoris intuitu sustentasse: nepotes laicos in pontificio palatio aluisse, iisque stipendiis contentos esse jussisse, quæ aliis pontificiæ familiæ equitibus dabantur: asciviße in cubicularios quatuor religiosos viros, duos nimirum ex ordine S. Augustini, totidemque ex monasterio S. Georgii de Alga, nec non clericum, hosque omnes excellenti pietate conspicuos, cum quibus horarias preces recitabat: in vili & aspero stamine corpus sternere solitum, incumbentemque pulvino, cum somnum abrumperet, libros perlegisse, ac propterea cubicularios ad excubias agendas certis horis dispositos fuisse: sanctitudinem cum dignitate conjunxisse: profusa liberalitate usum in pauperes, Dei servos humanissime excepisse, ita constantem ut nullius Regum precibus ad rem minus æquam se flecti pateretur: Thomæ Cardinali, cum illum Romæ exciperet, prædixisse ipsum sibi in pontificatu successurum: labente vero decimosexto pontificatus anno quadam nocte eum ad matutinas preces repetendas consurrexisse e lecto, atque ingens suspirium ab imo duxisse pectore, nec viros religiosos astantes illum compellare ausos, tum ipsum jussisse ut perfectis precibus causam suspitiorum exquirerent, quibus peractis, significavit impendere ultimam vitæ suæ metam, quandoquidem eremita, qui ipsi agenti in monasterio S. Georgii de Alga cardinalatum

Forma aspectus illius.

(b) Eugenii vit. script.

Abstemius fuit Eugenius.

Nepotibus solita familiarium stipendia tantum contulit.

Non dormivit in veste linea.

& pontificatum prædixerat, adjunxisset, labente decimo sexto pontificatus anno moriturum, atque ideo si quis quippiam expeteret, posceret ab ipso antequam vitam dimitteret: deinde proxima luce claudi jussis foribus basilicæ S. Petri, descendisse in eam cum suis, ac sepulchri locum ad latus sepulchri Eugenii III. designasse: reversum in cubiculum paulo post morbo correptum omnibus sacramentis se communivisse. Cumque a religiosis viris cinctus esset, interpuncta suspiriis voce versoque ad eos vultu dixisse fertur: *O Gabriel, quanto magis conduxisset animæ tuæ saluti, ut nunquam cardinalatum nec pontificatum obtinuisset; sed in tuo monasterio religiosam disciplinam coluisset!* Deinde effusus in preces animam Deo reddidit. Addit author se redegisse in compendium ejus vitam, cum de rebus memoria dignis ab eo gestis volumen ingens conscribi potuisset.

Illuxit vero dies VII. kal. martias eum ad Deum migravit, de quo hæc S. Antoninus (a): *Demum ex ea infirmitate febrili post decimum sextum sui pontificatus annum, ætatis suæ, ut ferebatur, sexagesimum sextum*, a pluribus aliis sexagesimus quartus enumeratur, *integro sensu atque aspectu in Domino obdormivit anno MCCCCXLVII.* Hæc auctor qui, ut ea ipso audivimus, aderat. Immo refert apud Laurentium Surium (b) ejusdem sancti vitæ scriptor Eugenium paulo post quam invitum illem ad Florentinum archiepiscopatum extruserat, Florentia ad urbem excivisse, non modo ut familiari ejus consuetudine uberius recreari posset, verum etiam, ut in ampliori dignitatis gradu, ut ferebat fama, virum sanctum collocaret, voluisseque, ut sibi decumbenti semper adesset, ac tandem pœnitentiæ, Eucharistiæ, extremæque unctionis sacramenta præberet; subdit de justis funebribus Eugenio persolutis idem S. Antoninus (c): *Defuncto igitur Eugenio exequiæ solemnes celebratæ sunt in ecclesia S. Petri per octo dies, ut moris est, ubi & defunctus sepultus est in pavimento, sed postea mausoleum marmoreum honorificum super eum constructum est.* Sprevisse illum (d) sepulchri magnificentiam, sed Cardinalem Franciscum nepotem suo amori magis, quam patrui modestiæ morem gessisse, testatur affixum epitaphium.

(a) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 17.

(b) Sur. to. 3. die 2. maji.

A S. Antonino sacramenta procuratus.

(c) S. Ant. ubi sup.

Ejus exequiæ.

(d) Platin. in Eug. IV.

Eugenii epitaphium.

Eugenius jacet hic quartus, cor nobile cujus
Testantur vitæ splendida facta suæ.
Istius ante sacros se præbuit alter ab ortu,
Alter ab occasu Cæsar uterque pedes;
Alter ut acciperet fidei documenta Latinæ,
Alter ut aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armenii Grajorum exempla secuti,
Romanam agnorunt Æthiopesque fidem.
Inde Syri atque Arabes, mundique e finibus Indi;
Magna, sed hæc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursum Teucros jam classe petebat,
Dum petit, ast illum sustulit atra dies.
Qui semper vanos tumuli contempsit honores,
Atque hac impressa condite, dixit, humo.
Sed non quem rubro decoraverat ille galero,
Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit.
Susceptique memor meriti tam nobile, quod nunc
Cernis, tam præstans surgere jussit opus. [1]

XIV. His addimus quæ de funere illius libro XXII. bullarum Nicolai V. præfixa sunt: *Est autem sciendum, quod felicis recordationis dominus Eugenius Papa IV. die jovis XXIII. mensis februarii anni supradicti circa auroram animam Deo reddidit, cujus corpus in Vaticano in basilica S. Petri de urbe honorifice sepultum fuit, & ejus exequiæ per novem dies, dictum diem obitus im-*

NOTÆ [1] Eugenius IV. hoc anno, mense & die in annalibus indicatis, evolavit ad superos, quod de viro sanctissimo judicium omnes ferunt quotquot res ejus intime norunt; cum pietatis fuerit eximiæ, in victu, cultu corporis, & reliquis voluptatibus moderatissimus, ut ex iis quæ annalista exhibuit intelligimus. Vitio illi datur ab Ænea Sylvio; *quia sine mensura erat, & non quod potuit, sed quod voluit aggressus est.* Forte tamen proferebat Æneas tunc cum hæc per concionem ad regem Fridericum (hæc enim dixit cum legationis suæ quam hoc anno Romæ obiit acta regi exponebat) addictior erat Germanis qui de pontifice querebantur, quod *Sigismundo Cæsari bellum intulisset*: quod etiam *electores imperii* (quod obedientiam summo pontifici tandiu suspenderant quoadusque de schismate Basileensi cognosceretur) *non reliquit intactos*, quæ omnia Æneas Sylvius in eadem oratione sua exprimit. Eo igitur in hac sua de Eugenio censura Æneas respexit. Accusatus est etiam, quod amicitias ita constanter coluisset ut odia pariter non facile deponeret, quod exemplum Nicolai cardinalis titulo Sancti Marcelli quem in gratiam Alfonsi regis exilio relegavit, nec in ipso mortis articulo, quamvis rogatus, restituere voluit. Insuper Cardinalem alterum Joannem Vitelleschum per insidias apprehensum gladio confodiendum curavit. Factum tamen suum de Nicolao cardinali ab exilio non revocando probabilibus argumentis idem Eugenius apud Æneam Silvium in eadem oratione, quæ vulgata est a Baluzio in calce vitæ Eugenii ab anonymo scriptæ Miscellan. to. VII. excusavit.

Nec

immediate sequentes, solemniter celebratæ, vestitis nigro dominis clericis, & notariis cameræ apostolicæ ac quampluribus aliis Romanæ curiæ officialibus, ut patet in quodam ms. registrata libro ultimo bullarum dicti domini Eugenii. Postea ejus corpus ad Ecclesiam canonicorum S. Salvatoris, cui in lauro nomen inditum, inter quos religiosa excultus fuerat disciplina, antequam Cardinalis fieret, translatum est. Ipsum Ecclesiæ præfuisse scribunt annis quindecim, mensibus undecim, ac die uno & viginti, renuntiatus enim fuit Romanus Pontifex v. non. martii anni MCDXXXI. obiitque, ut diximus, VII. kal. martii hujus anni. De eo cum egregia laudis commendatione meminit Æneas Sylvius (d) in sua Europa: *Summum*, inquit, *pontificatum adeptus magis enituit, qui & si oriente schismate in principio sui pontificatus usque ad obitum cum Basileensibus contenderet, coronata tamen Sigismundo Cæsare Græcorum & Armenorum pacta cum ecclesia Latina unione, civitatibus Ecclesiæ quas amiserat recuperatis, tyrannis per circuitum deletis, contumacia Romanorum edomita, victor inclytus veterem hominem exuit. Hic me, quamvis aliquando adversus eum existimans Deo sacrificium facere, cum Basileensibus sensissem [nam meo tempore tota nutabat ecclesia] venientem ad se benigne recepit, inter secretarios collocavit, & apostolici subdiaconatus honore donavit.* Hæc Æneas. Addit hoc aliud elogium Raphael Volaterranus (a): *Fuit studiorum amantissimus, quotidie se in secretum aliquot horas recipiendo, vultu aliaque decore ac venerabili oculos in publica nunquam attollebat, ut a parente meo, qui eum sequebatur, accepi.*

Translatio corporis.

(d) Æneas in Europ. c. 58.

Eugenii elogium.

(a) Raphael Volat. anthropolog. l. 22.

Complexus est ejus laudes eleganti oratione Laurentius Valla (c), ex quo decerpenda hæc videntur: *Quod ad gloriam pertinet, quis unquam post hominum memoriam summus Pontifex gloriosior te fuit: qui ad istam dignitatem tum aliquot oraculis prædictus, tum omni ecclesia concordi electus es? qui duos Cæsares alterum Latinum, alterum Græcum tibi subditos aspexisti, inter se illos quidem dissentientes, sed in agnoscenda tua sanctitate consentientes, qui tuis consiliis, curis, sumptibus Græciam omnem, quæ olim parens erat Latinorum, ad concilium contraxisti, erudisti, emendasti, ac prope de duobus ovilibus unum fecisti, qui altero concilio Armenos gentem hactenus fidei catholicæ non bene hærentem, in ipsa catholica fidei veritate collocasti, qui per legatos tuos bellum pro religione contra superstitionem geris, qui denique tanta fecisti & facis, ut permagnus perque latus pateat campus iis, qui gesta tua vel scribant nunc, vel postea scribent. Sed hæc velut publicæ personæ ac papales virtutes, quid illa propria ipsius hominis ac privata, quam multiplex est & quam magna? Te enim, cum sint, quantum ego quidem sentio, in homine duo genera laudum, unum quidem venerabilem, alterum quidem amabilem reddit, sicuti horum utrum præferendum sit solemus ambigere, ita utrum in te magis eluceat nescio. Venerationi quidem sunt nobis gravitas, severitas, consilium, prudentia, magnitudo animi, fortitudo, patientia, ingenium, doctrina, eloquentia, cæteraque hujusmodi; amamus autem humanitatem, mansuetudinem, affabilitatem, & modestiam, benignitatem, clementiam, largitatem, & quæ sunt id genus, quemadmodum in eo quoque authoritatem vultus, proceritatem, amplitudi-*

Oratio Lauren. Vallæ ad Eugenium.

(b) Laur. Vall. orat. ad Eug. IV. ext. in fin. collect. Donell.

NOTÆ Nec sane tutum habebatur cardinalem Alfonso regi perinsensum tunc in Urbem revocare cum Alfonsi armis pene obsidebatur. De cardinali Vitellesco multi multa dicunt; profecto viri potentia adeo excreverat, ut in discrimen totam ecclesiasticam ditionem posuisset, siquidem turbulentis illa consiliis fovisset, quæ vulgaverat fama de viro moris alioqui perditissimi, ut Lelius Petronus in suo diario ad annum 1440. asseruit. Eugenii vitam ad annum usque 1440. anonymus quidam coævus perduxit vulgavitque Baluzius Miscellan. to. 7. cui ille & bullam Eugenii, & orationem Æneæ Silvii, cujus supra meminimus, adjecit. Vitam alteram Eugenii ex Ferdinando Ughellio acceptam præsto habuit annalista, ex qua subinde dedit excerpta. Epistolam denique de morte Eugenii papæ scriptam a Modesto ejusdem pontificis a cubiculo e codice ms. P. Alexandri Berti sodalis olim mei dilectissimi, nunc vero importuno fato erepti viri eruditi, dedit Muratorius Rer. Ital. to. III. part. 2. col. 902.

Cum defuncto patri novendiali funere cardinales pro veteri more parentassent, die IV. martii in conclave secesserunt de pontifice eligendo deliberaturi. Ac primo in cardinalem Columnensem inclinare quidam visi sunt, teste Ænea Sylvio in oratione de qua supra, sed resistentibus aliis favor in Thomam presbyterum cardinalem tit. Sanctæ Sabinæ versus est, ut legitur in literis Nicolai V. ad Carolum VII. Gallorum regem de electione sua datis apud Dacherium Spicileg. to. III. pag. 767. Hunc intra biduum prope communibus votis pontificem renunciarunt, die VI. martii, ut ex Diario Lelii Petroni, in ea electione desinente intelligimus. Secundum hæc, die XVIII. ejusdem mensis, solemni ritu pontificiam coronam assumpsit, ut in diario Infessuræ adnotatum est. Porro Thomas ex patre Pisano, matre Sarzanensi Pisis natus, brevi patre orbatus apud matrem & Vitricum educatus fuit; unde Sarzanensis dictus. Est autem Sarzana urbs in Liguria ad Macram fluvium tunc Lucensibus, modo Liguris Genuensibus subdita, quo episcopalis Lunensis cathedra non ante multa secula, Luna urbe ob aeris malignitatem deserta, translata fuit. Nicolai vitam tribus libris complexus est Jannotius Manettus Florentinus, eamque præsto habuit annalista, sed integram Muratorius Rer. Ital. to. III. p. II. primus vulgavit. MANSI

tudinemque membrorum, robur, velocitatem, agilitatem admiramur, & decorem, venustatem, suavitatem oris, caterique corporis tacite quadam charitate complectimur. Quæ virtutes cum videantur inter se contraria, ideoque alius in his, alius in illis excellit, tam quia virtus virtuti adversa non est, sed pro loco, pro tempore, pro persona alia cedit, alia interest, universa perfectaque cognoscuntur, ut non magis exornatus sit dotibus corporis, quæ nulli unquam tot tantæque affuerunt, quam dotibus animi, ex quibus altera te dominum exhibent atque rectorem, altera parentem, tutoremque, illa reverentiam metumque conciliant, hæ vero dilectionem, quarum etsi posterioribus favemus magis, superiores tam suam dignitatem obtinent, & utraque mutuo præsidia prosunt. Quibus si accesserit potestas, præsertim summa, velut in te fit, quid nisi in terris simulacrum Dei quoddam existimabitur?

Corporis & animi dotes quæ fuerint.

O te unum ex omni memoria hominum dignissimum potentia, dignitate, gloria, virtute, sermonisque & corporis majestate. Verum Deus ipse sicut in summum prosperitatum gradum extulit, ita per adversa te exercere voluit, non ut probaret, sed ut probatiorem redderet, virtus enim, inquit ad Paulum, in infirmitate perficitur. Et sane probatiorem te reddidit hunc in modum atque perfecit, nam quæ tua fuit inter adversa aut tolerantia, aut sapientia, in quarum altera velut præsentibus fluctibus resistebat, altera futuros prævidebat prohibebatque: quis tuus ille labor, cum inter candentes undas, scissis velis, fracto malo, sibilante tempestate, fulgurante cœlo ac tonante, navis erat tibi gubernanda, ac vix aliquis quispiam ex iis malis fuerit emersurus, ex quibus tu emersisti & jam peractis armamentis procellaque sedata conspicis portum, in quem prope diem invictis fluctibus, incolumi nave pervenies? Adhuc tibi aliquantulum negotii reliquum est, sed quo laboriosius id fuerit, etsi non optabile, eo tamen uberior tua gloria erit, in illis autem asperitatibus temporum, quod suo loco dixi, quis pius, quis bonorum amator, quis malorum acerrimus hostis non tuam vicem doluit, ac miseratus est? etsi tua fortitudo ac sapientia non miserationem magis quam admirationem merebatur, quis non inimicis tuis succensuit atque iratus est? quis non te omni ope adjuvandum sublevandumque illos impugnandos putavit? quamquam ita talis causas infestus, hoc est ita inimicus generis humani perturbavit omnia, ut multi qui vellent juvare, non possent, tum aliis quibusdam causis, tum vero prohibiti majore potestate, nonnulli etiam coacti, si virtus cogi potest, nonnihil adversus te facere, verumtamen omnes boni tui fuerunt, licet non omnes boni a te steterunt. Hactenus

De adversariis quos passus est Eug.

Pii laborum Eugenii miserti.

Fœdis calumniis onustus a schismaticis.

Valla. Funebrem vero de illo laudationem habuit Thomas Cardinalis ejusdem successor (a). Cæterum observandum schismaticos Eugenium horrendis calumniis proscidisse, nam Sabaudica (b) historia ex Guillelmo Paradino concionata effutit, Eugenium viriis inquinatum fuisse, atque ob execranda & abominanda facinora fuisse exauctoratum, eademque celebrat (c) Ludovicum Arelatensem & Amedeum schismatis totque scelerum authores ut viros sanctitate illustres, cum constet Eugenium ob eximiam in tuenda monarchia ecclesiastica constantiam & orientalium cum Romana ecclesia conjunctionem Basileensium invidorum furorem in se accendisse, positumque cœlitum consortio, visa divinitus Nicolao V. objecta ostendant (d).

(a) Jann. Manett. l. 1. in vita Nicolai V.
(b) Sabaud. hist. ex Guill. Paradino l. 3. c. 26. & 31.
(c) Ib. c. 41. Laur. Val. in orat. ad Eug. IV.
(d) Jann. Manett. l. 1. & 2. vit. ms. Nicolai V.

XV.

Elatam ex illius obitu spe constabiliendi antipapatus Amedeum plures pseudocardinales creasse, legatosque decrevisse ad Reges, memorat Poggius Florentinus (e), ut variis promissis eos subornaret ad disturbandam novi Pontificis creationem, sed ab universis contemptum fuisse: *Victoriam, inquit, ex interitu Eugenii plures alienis vestibus personatos rubicundo pileo, tanquam mimos ridiculos, exornasti in eversionem Ecclesiæ, tuæ ignominiæ memoriam sempiternam, nam fuere hæc satis ampla tuæ voluntatis indicia, aliud non inferius opus addere voluisti. Misisti & vestigia qui advolarent ad orbis principes, ut te velut alteram Deo dedicatam statuam Moloch adorarent, ut veram abnegarent fidem, hæresim sequerentur. Denique non ad unitatem pervestigandam, sed ad serenda scandala verbosos ac loquaces homines destinasti. Sed quantus omnium gentium non risus, sed derisio tuæ vanitatis & stultitiæ habita est? rejecti omnes, abdicati, repulsi a sermone, a congressu hominum semoti, & omnes tuas promissiones, quas plurimas & varias obtulerunt, tuam tuorumque contagionem, ut serpentis venefici abhorrebant; oblata quibus ad corrumpendos sinceros animos utebaris, ut rem nefariam spernebant & respuebant. Nonnulli, quos novi, viri modestissimi petasum ultro promissum, castra, & domicilia contempsere. Omnes a te artes, omnes machinæ adhibitæ sunt ad animos recta sentientes expugnandos. O mirum sanctitatis genus, & cunctis sæculis inauditum! quod boni & sancti viri virtutibus efficere solent, tu hujus sæculi deleens pecunia tentas.*

(e) Pog. invect. in antip.

Amedeus antipapa irrisus. Legationes ejus spretæ.

Illusit antipapæ artes expectationemque fecit purpuratorum senatus, tradita enim Æneæ Sylvio cæsareo, cæterisque principum oratoribus conclavis custodienda præfectura, cum Apostolica sedes diebus tantum decem vacua fuisset, ut antipapæ ejusque sectatoribus novandarum re-

Thomas S. Susannæ Card. suffectus Eugen.

rerum eriperetur occasio, pridie nonas martias comitiis in dominicanis ædibus apud S. Mariam super Minervam habitis, duodeviginti numero Thomam tit. S. Susannæ presbyterum Cardinalem episcopum Bononiensem ad pontificiæ dignitatis apicem paribus animis votisque extulerunt (a). Obstupuisse tunquam ad rem maxime novum adeo Dominicum Card. Firmanum, ut suffragia bis inspicere voluerit, refert Poggius in ejusdem Cardinalis vita: *Cum*, inquit, *suffragiis Cardinalium electus ad pontificatum esset, Dominicus tanquam ad rem vix credibilem motus, videre diligentius suffragia voluit, miraculi enim locum ducebat, hominem novum, qui anno & semis antea privatus sacerdos, & egrus fuerat, repente Pontificem creatum.* At divinitus gesta res fuit: narratque Jannozius Manettus (b) illum decimo ætatis anno gravissimo morbo implicitum decubuisse, cumque anxia mater, nocturnis circa Thomam excubiis peractis, se ad somnum composuisset, proprio nomine Andreolam se vocari audiit a venerando viro sacerdotalibus vestibus albis induto, & coronam splendidissimam gestante in capite, qui tum salutem filii prædixit, tum ad magnos quosdam celsissimosque sacerdotalis dignitatis gradus juxta divinam præscientiam ascensurum addidit, exegitque ab ea sacramentum, daturam operam, ut opportuno tempore a filio sacerdotalia sacra susciperentur. Eugenium præterea dum vivebat illi pontificatum prædixisse vidimus, necnon post mortem apparuit eidem in conclavi dormienti objecta cœlesti specie, eumque pontificalibus ornamentis ac thyara decoravit, quod ostensum postridie perfectum est; postea tempus mortis ipsi prænuntiasse visuri sumus.

(a) S. Ant. p. 3. tit. 22. c. 11. §. 17. Raphael. Volater. antrop. l. 22.

(b) Manett. lib. 1. vitæ Nic. V. ms. in bibliot. Vatic. & anonym. ejusd. vit. scriptor.

Ostensum in pueritia divinitus ejus matri futurum Pont.

Prædictum quoque ipsi fuisse cœlesti viso pontificatum a B. Nicolao Albergato, cujus obitum plangebat, refert Philelphus (c), sibique & aliis amicis, antequam cardinalitium purpuram adipisceretur, relatum: *Nicolaus*, inquit, *V. optimus ille ac eruditissimus plane vir in cujus munificentissimi patris obitu docti omnes ingenioque præstantes extremum naufragium passi sunt, cum Nicolai Albergati sapientis cumprimis & sancti viri Cardinalis Bononiensis obitum molestius ferret, hunc tandem per somnum ad se venire existimavit, & ita anxium appellare: Thoma fili, quid diutius gemis? quid adeo te affliges? pone lachrymas & te collige, nobis enim bene est benignitate Jesu. Itaque surge atque accingere, ad breve enim tempus grave tibi subeundum est munus Petri gubernandæ naviculæ. Quam quidem somni visionem haud ille dissimulanter præsetulit, nam cum aliis nonnullis familiaribus, tum etiam mihi, cum hac iter faceret Germaniam petens ab Eugenio legatus, cum inter loquendum in sermonem incidissemus de mansuetudine & gravitate Nicolai Cardinalis, id omne somnium coram veluti jocabundus retulit, subdidit enim: Cum hoc evenerit, Philelphe mi, fructum recipies veteris nostræ consuetudinis.*

(c) Philelph. in orat. ad Jacob. Ant. Marcell. patr. Venet.

Prædictus illi Pontificatus a B. Albergat.

Ex singulari suo in B. Nicolaum studio Nicolai nomen sibi indidisse ferunt (d), redimitum vero XIX. martii pontificali infula solemni ritu scribunt plures (e), a quibus nonnihil discrepant alii, atque in vigesimo secundo Nicolai diplomatum MS. libro tabularii Vaticani hæc leguntur (f): *Liber primus bullarum de curia inceptus in primordiis assumptionis sanctissimi in Christo patris & domini domini Nicolai divina providentia Papæ V. Romæ, ubi eidem dominus noster antea dictus Thomas tit. S. Susannæ presbyter Cardinalis Bononiensis nuncupatus, die lunæ, quintamensis martii, anno a nativitate Domini MCCCCXLVII. indictione x. per reverendissimos dominos S. R. E. Cardinales in monasterio B. Mariæ de Minerva ad summi apostolatus apicem concorditer assumptus est, & die dominica * XIX. dicti mensis martii in basilica Lateranensi coronatus.* Cæterum divina adoranda providentia cujus nutu factum, ut novi Pontificis creatio turbata non fuerit a Stephano Porcario equite facundiæ laude præstante, sed impudentissimo, qui seditionem concitare, populumque ad concionem vocatum, ostentata libertatis spe, in perduellionem pellicere nisus est: verum ejus molitiones archiepiscopi Beneventani prudentia concidere. Hæc S. Antoninus (g) & alii, interque eos Stephanus Infissura (h), qui Porcarium ut libertatis studiosum efferre laudibus non est veritus.

(d) Jannoz. Manet. l. 2. & Panvin. in fastis Card. Baron. in schedis & alii.

(f) Nic. V. l. 22.

* al. XIII. Quo die creatus & corona redimitus.

(g) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 11. §. 17.

(h) Steph. Infissur. ms. arch. Vat.

Quod attinet ad novi Pontificis primordia ac virtutes, quæ iter ei ad apostolicum solium munivere; S. Antoninus eas ita describit: *Hic de Serezana ortus*, XVI.
Serezanæ conceptum & post patris Bartholomæi Peregri professione medici mortem educatum, sed Pisis natum refert Manettus (i), *infimæ conditionis fuit in sæculo, & multis laboribus suis a pueritia literis deditus ad magnum apicem perfectæ scientiæ pervenit, philosophiæ & theologiæ, doctoratus iura. Hunc in studiis enutrivit dominus Cardinalis Cortbusiensis propter probitatem ejus, postmodum in socium & secretarium suum, & in legationibus & in curia assumpsit, facundissimus & eloquentissimus fuit, & ut studiosissimus pro bibliotheca quam Romæ ordinavit, multa millia librorum procuravit emendo & scriptores plures ad hoc deputando, & ut magnificus pretiosa valde ornamenta pro ecclesia in cultu divino & pro dignitate pontificali fieri fecit, liberalis satis fuit in erogando.* Et infra: *Hanesta semper fuit conversationis etiam in*

(i) Jo. Manett. l. 1. in vit. Nic. V. A B. Albergato Card. provectæ fuere ejus primitiæ.

Dotes Nicolai.

mune-

muneribus, acutus etiam in agibilibus & circumspectus, ut singula per se etiam temporalium administrationum intelligere & discutere vellet.

Inito pontificato mox Cardinalem Firmanum ad Alfonsum Regem, qui Tybur occuparat misit, ut illum a novandis rebus abduceret, ut narrat Poggius (a), dum ait: *Eugenio vita functo creatus Nicolaus ordine V. illum extemplo Tybur ad Alfonsum Regem Aragonum destinat, qui ægrotante Eugenio per speciem ecclesiæ opem afferendi eam urbem ingressus Nicolao restituere recusabat. Hic ergo cum ad Regem venisset, sua authoritate effecit, ut camurbem quamprimam Pontifici relinqueret. Posthac reversus in Picenum ad reliquias belli prosequendas omni vi oppugnare hostium loca aggressus, omnia de ecclesia infra paucos dies recepit, mox hostes certamen detrectantes, desperatis rebus, abire provincia compulit.* Ita pacata est ditio ecclesiastica. Pergit S. Antoninus.

(a) Pogg. vit. Card. Firm.

Tybur restitutum Nicolao.

Picenum pacatum.

Visitatus est autem a principibus & communitatibus Christianitatis, ut moris est, per oratores eorum, congratulantibus de ejus exaltatione in Apostolica sede ac venerantibus ut unicum, legitimum, & indubitatum apostolicum vicarium Jesu Christi & successorem Petri, & primo a Rege Aragonum utpote magis vicino excepta regione Sabaudiæ, in qua se gerebat pro apostolico, qui re vera apostaticus erat, Amedeus vocatus Fœlix dux prius Sabaudiæ, cum aliquibus Cardinalibus ab eo creatis & Arelatensi, a suis etiam magis coactione, quam devotione veneratus.

A Regibus Christianis ut verus Christi vicarius cultus est Nicol.

XVII. Conventus Germanorum apud Aschafenburgium.

Acceptis Ecclesiæ gubernaculis Nicolaus animum eo potissimum vertit, ut schisma jam ante ab Eugenio elisum penitus deleret, atque ideo Joannem S. Angeli diaconum Card. virum præstantissimum in Germaniam legavit, ut refert Æneas Sylvius: Fridericus enim Romanorum Rex ad diem S. Margaretæ sacrum, qui in xx. julii incidit principum conventum apud Aschafenburgium Maguntinæ diœcesis oppidum indixerat. Quid vero in eo peractum, ex Ænea ipso primum præstat audire tem ab Eugenii obitu his verbis repetente (b): *Obiit Eugenius priusquam Roma nos excederemus, eique Nicolaus V. suffectus est doctrina theologica illustris, qui legatum in Germaniam misit Joannem Cardinalem S. Angeli loco apud Hispanos natum, scientia juris & munditia vitæ singularem, ad quem cum Friderico Cæsare morantem legati ex omni fere Germania properarunt. Disceptatum est quonam pacto Pontifici Nicolao parendum esset. Erant qui decreta Basileensis concilii omnia suscipienda contenderent, illisque salvis Papæ obediendum. Contra legatus apostolicus ejus concilii legibus, quod Romana sedes refutasset, nullam inesse vim ajebat. Alii, quibus media sententia placebat, verum Basileæ concilium aliquando esse affirmabant, ejusque temporis constitutiones haudquaquam rejiciendas esse putabant. Postremo eo modo concordia locus fuit, ut sententia quorumdam decretorum Basileensis concilii reciperetur, reliqua vero ejus statuta rejecta viderentur.* Hactenus Æneas. Fridericus itaque maxima sui nominis gloria, suscepto Romanæ ecclesiæ patrocinio, in publicis ordinum imperii conventibus Germanos Nicolao vero Pontifici Eugenii successori abjecta acephalorum factione, quam neutralitatem vocabant, obsequi ac Felicem antipapam & schismaticos Basileenses deserere jussit, cum nulla melior tollendi schismatis ratio esset, quam vero pontifici obedientiam deferre, reluctantibus vero ac præstantibus in schismate constitutas pontificiis & cæsareis legibus pœnas proposuit.

(b) Æn. Sylv. Card. in apolog. ad Mart. Meyr.

Basileens. concilii ea decreta quæ approbata a Rom. Pont. tantum valent.

Gloriosissimum Friderici facinus.

(c) Ext. apud Cocl. hist. Huss. l. 9.

Nos Fridericus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, omnibus & singulis principibus sacri imperii electoribus, &c.

Cum nos ad Romani imperii dignitatem per divinam Omnipotentis ordinationem fuerimus electi, Ecclesiam Dei schismatibus, discordiis, variisque erroribus repperimus gravatam, quapropter parens & antecessor noster bonæ memoriæ Rex Albertus ac sacri imperii electores se in protestationem seu animorum suspensionem posuerunt, ne istius schismatis occasione in sacro Romano imperio periculum oriretur, & quod eo facilius posset ad unionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ deveniri: quam viam nos ex sacri Romani imperii electorum informatione post plures labores & dietas coram utrinsque partibus attentavimus, & denuo coram aliis Christianis Regibus & principibus nunc in propria persona, nunc per notabiles nostros magnis fatigis, laboribus, & expensis, quibus mediantibus errorem & schisma in ecclesia Dei, heu quod fieri nequivit extirparemus: quapropter nos diutius sustinere non potuimus, sed unanimiter cum aliquibus nostris, sacrique imperii electoribus, archiepiscopis spiritualibus ac sæcularibus, & majori Almaniæ parte Papæ Eugenio felicis recordationis, cui dum adhuc viveret omnes nationes, Reges, & principes totius Christianitatis, paucis demptis fuerunt obedientes, sicut novissime Romæ fuit declaratum, plenariam fecimus obedientiam, coram sua paternitate & sedis apostolica sanctitate. Et non potuimus laudabiliorem, possibiliorem ac magis deificum excogitare modum pro Ecclesia Dei unione, quam sanctæ Romanæ sedi associari, & a communione Christifidelium minime segregari. Et quia idem Eugenius universæ carnis debitum exolvit, ex tunc sanctissimus noster Papa Nicolaus V. ex sacro concilio venerabilium patrum S. R. E.*

Car-

Pessimum Alberti.

* principibus

Verus instaurandæ conjunctionis ecclesiarum modus.

Cardinalium, unanimiter, rite, deificeque electus, & ad sedem S. Petri Romæ est erectus, nobisque videbatur ob eo immerito fore recedendum; sed potius animo bene deliberato sanoque consilio spiritualium & sæcularium principum, qui nuper in festo Margaretæ in Aschafemborgh per se suosque legatos comparebant, ubi nos unanimiter de novo pro sanctissimo Papa Nicolao declaravimus, & sibi [ut merito debebamus] fecimus plenam obedientiam: quapropter a vobis omnibus & singulis affectuose desideramus, monemusque vos omnes & singulos sub illo debito, quo sanctæ Romanæ sedi ac imperio sacro estis astricti, imperialique auctoritate vobis districte ac seriose præcipiendo mandamus in his scriptis, quatenus vos & quilibet vestrum huic declarationi & obedientiæ per nos nostrosque principes factæ consentiatis, & quod præfatum Sanctissimum Papam nostrum Nicolaum V. verum & indubitatum Papam, vicarium Christi, & verum successorem S. Petri, sine dolo & fraude recognoscatis & firmiter teneatis, & ipsi suisque mandatis tanquam indubitato Papæ plenarie obedire minime recusetis; alia omniaque mandata a quocumque emanent, sive ab illo qui papatum usurpavit, sive a communitate in Basilea, aut aliquo alio titulo non obstante quocumque, totaliter dimittere curetis, spernere, & integraliter refutare, quibus mediantibus concorditer in unione Romanæ ecclesiæ sacrique imperii vivere valeamus. Et si quis mandatis nostris hujusmodi quod absit contraire præsumpserit, sciat contra se pœnas & correctiones Romanæ sedis evenire, ac pœnas sacri imperii incurrere, quæ ad talem inobedientiam fuerint opportunæ, in his omnibus sciat unusquisque se avisatum. Dat. Novenstat sub sigilli nostræ majestatis appensione, secunda feria ante festum Bartholomæi Apostoli anno Domini MCCCCXLVII. nostri imperii anno VIII.

Jussis Germani parere Nicolao vero Pontifici.

Intentatæ schismaticis pœnæ.

Parent Cæsari cives Basileenses. Pellunt schismaticos.

Percussa hoc fulmine schismatis & hæreseos Basileensis hydra, quæ monarchiam ecclesiasticam excindere enisa erat, elanguit; nam cives Basileenses parere Cæsari, ac præsules & pædagogos schismaticos pepulerunt, ait enim de antipapa Gobelinus: *Concilium ex Basilea ad se vocavit, cum patres edicto Imperatoris illinc dejicerentur.* Ita finibus Sabaudiæ clausum est schisma: ut vero expugnatum fuerit dum Gallorum Rex ad Sabaudiam expugnandam bellum parabat, atque expavesceret antipapa, ne principatum suum amitteret, qui alienum pontificatum exambiverat, dicetur inferius.

Conciliabulum translatum in Sabaudiam.

De conjunctione cujus meminit Fridericus, Eugenium inter ac Germaniæ principes conciliata, plura extant apostolica diplomata hoc anno ineunte, ut vidimus, exarata, quibus Nicolaus suam adjecit (a) auctoritatem, tum complures alios

(a) *Lib.* 2. *pag.* 1. 3. 5. 6. 7. 15. *& ms. cod. bibl. Vallic. sig. I. B. n.* 19. *pag.* 1. 2. 5. 6. 8. 14. 19. 22.

Germaniæ principes, qui postea una cum subjectis populis fidos se & obsequentes fore spoponderunt, inter quos præcipui extitere Ludovicus Saxoniæ dux & Palatini Rheni comites, iidemque Bavariæ duces tum Argentinensis episcopus quos una cum clero & populo in gratiam recepit, omnibusque censuris, quas contraxerant, absolvit (b).

Confirmata a Nicolao concordia cum Germanis inita.

(b) *Lib.* 2. *pag.* 17. 18. *&* 19.

Ad futuram rei memoriam.

Bavariæ duces aliique principes Nicolao obsequentes.

Quia dilectus filius nobilis vir Ludovicus comes Palatinus Rheni Bavariæ dux, ac sacri Romani imperii princeps elector, & cum eo dilecti filii nobiles viri Otto & Stephanus etiam comites Palatini Rheni & Bavariæ duces, ac venerabiles fratres nostri Reinhardus Wormatiensis & Reinhardus Spirensis episcopi, nec non dilecti filii nobiles viri Ludovicus & Ulricus comites de Wirtenberg, pro se, ac ecclesiis, clero, populo, & subditis suis quibuscumque, nobis, & Apostolicæ sedi debitam obedientiam per suos præstiterunt oratores, volumus, & tenore præsentium decernimus literas nostræ declarationis præinsertas, ac omnia & singula in eis contenta ad præfatos Ludovicum comitem Palatinum, & alios, qui cum eo obedientiam præstiterunt ut præfertur, ecclesiasque, clerum, populum, & subditos præfatos extendi, ipsosque sub declaratione nostra prædicta, & ad omnium in eis contentorum commodum & effectum includi, ac illis gaudere debere perinde ac si tunc, pro eodem prædecessore nostro, & sede prædictis cum Rege, & aliis præfatis idem Ludovicus comes Palatinus & qui cum eo obedientiam præstiterunt, ut præfertur, pro se, ecclesiis, clero, populo, ac subditis suis, ut præfertur, se declarassent, aut declarationi hujusmodi infra sex menses, de quibus in olim ipsius prædecessoris literis sub dat. septim. id. & non. februarii pontificatus sui anno sextodecimo fit mentio; specialiter & expresse adhæsissent, idem etiam statuentes de Argentinensi episcopo cum ecclesia, clero, ac subditis suis ecclesiasticis & sæcularibus quibuscumque postquam nobis aut legato nostro de latere, jam ad partes Alemaniæ destinato, de obedientia sua nobis & sedi apostolicæ debita per literas patentes ejusdem constiterit. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLVII. pridie non. decembris pontificatus nostri anno 1.

Recepti in gratiam.

XVIII. Redeuntibus in Ecclesiæ sinum Germanis principibus, in pertinacia adhuc obfirmatus perstabat Amedeus Sabaudus pseudopontifex, ad quam infringendam Nicolaus Robertum Aquensem archiepiscopum oratorem suum in eum ex sententia ab Eugenio lata justam adhibere (c) severitatem, Regique Carolo Amedei & sectatorum terras vi subjiciendas (d) tradere jussit.

In antipapam severitatem adhibere parat Nicolaus.

(c) *Lib.* 2. *pag.* 13.

(d) *Ib. p.* 12.

Ve-

Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi oratori nostro salutem, &c.

Cum in ulceribus inveteratis, & quæ curari nequeunt sint ea remedia adhibenda, per quæ aliquæ partes corporis præsolvantur, nos attendentes etiam quod cor impœnitens, & in sua malitia obduratum non potest veniam promereri, fraternitate tua contra iniquitates filium Amedeum olim Sabaudiæ ducem, qui se Felicem V. ausu sacrilego nominare præsumit, sententiis apostolicis jussu Dei judicio condemnatum, schismaticum & hæreticum declaratum, omnesque ejus fautores, adhærentes, & sequaces literas, processus, & sententias omnes tam in generalibus conciliis per felicis recordationis Eugenium Papam IV. prædecessorem nostrum celebratis, quam alibi authoritate apostolica factos, habitos, & promulgatos, auctoritate nostra in eum de novo proferendi, pronunciandi, & promulgandi, ac in sententias, censuras, & pœnas in dictis literis, & processibus contentas incidisse, & eis irretitos & damnatos esse declarandi & promulgandi, ac sententias, censuras, pœnas, ac processus hujusmodi quæcumque, quotcumque, & qualiacumque fuerint, quorum tenores præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis aggravandi, & reaggravandi. Et quia omnia dominia, civitates, terræ, castra, & bona sua, & adhærentium ei, tanquam schismaticorum & anathematizatorum publicata & confiscata fuerint, & ea occupantibus & capientibus concessa, charissimi in Christo filii nostri Caroli Regis Francorum illustris contra ipsum Amedeum ac adhærentes, sequaces, & fautores ipsius brachium auxilii sæcularis invocandi, ac per eum de dictis dominiis, civitatibus, terris, & locis capta & ablata sibi & suo regno in perpetuum applicandi, ac in ipsum Regem & suos successores hujusmodi dominia transferendi, & ea perpetuo detinendi, plenam & liberam tenore præsentium facultatem concedimus & potestatem. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. pontificatus nostri anno I.

Ad Sabaudiam expugnandam vocatus Gall. Rex.

Collatum illi jus in eum principatum.

Et quidem Francorum Rex Carolus Apostolicæ sedis dignitatem tuebatur, egregiamque in abolendo schismate operam navabat, quo cum nomine summis ornat laudibus novus Pontifex (a) hortatusque est, ut cœpta ad optatum exitum perduceret, nullaque ex re Dei hominumque magis gratiam collecturum, quam si Ecclesiam auguste sancteque veneraretur, sedisque illius attolleret apices, in qua Christus Dominus vicarios suos sedere voluit: perpenderet quanta offensione & publicæ ruinæ periculum intulissent schismatici: cumque regia Francorum prosapia tollere schismatum authores, susceptisque quibusvis laboribus pacem in Dei Ecclesia redintegrare consuevisset, eorum exempla feliciter imitaretur.

(a) *Ibid. p. 12.*

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Francorum illustri salutem.

Addubitare nos paulum facit tua virtus, charissime fili, utrum laudare primum tuam singularem devotionem & affectionem, quam tuorum prædecessorum more ostendis erga unitatem Ecclesiæ sanctæ Dei & bonum statum ipsius, prout antea & nunc a venerabili fratre nostro Roberto archiepiscopo Aquensi intelleximus, ac hortari te debeamus ad prosequendum ea, quæ jam antea tua sponte facere cœpisti pro illius reintegratione atque utilitate, commendandus quippe es eam te curam & laborem suscepisse, qui præ cæteris eo majore laude cumulandus est, quo majorem afferre noscitur in Dei Ecclesia utilitatem. Quid enim Deo acceptius, quid sanctius, quid honorificentius agi, aut excogitari potest, quam suo studio & diligentia largiri scissæ Ecclesiæ unitatem, & animorum salutem quærere aberrantium ut reducantur ad ovile Christi? Hoc opus Regum est, in hoc tui illi viri singularissime, & omni laude dignissimi prædecessores omnibus viribus elaborarunt, ex hoc ingentem gloriam & summam laudem apud summos Pontifices, & omnes nationes & populos sunt adepti. Nulla est res, quæ magis homines commendet Deo, quam venerari, colere, & exaltare eam sedem, in qua Dominus noster Jesus Christus sedere voluit vicarios suos, quam tueri eam Ecclesiam, quæ omnium aliarum est caput, quam honore & authoritate velle excellere eam, in qua a Deo est & ligandi & solvendi potestas data, quam quærere illius unitatem, pacem, & exaltationem, ex cujus schismate & depressione sequitur animarum interitus, pro quibus redimendis Salvator noster & mortis patibulum subire voluit. Vides quantum scandalum excitaverunt in Dei Ecclesia odia & cupiditates eorum, qui in Basilea sedem suam ab Aquilone posuerant. Vides quantam labem intulerint nomini Christiano, quantam pestem excitaverint inter fideles, quantam divisionem fabricaverint in plebe Christi, quantam dubitationem mentibus hominum injecerint, ut vere omnium malorum, quæ dici aut excogitari possint, seminarium videantur in Dei populo extitisse.

Fuit semper proprium præclaræ stirpis Franciæ Regum tollere schismata, & pacem Dei Ecclesiæ elargiri. Hoc certe singulare Regum Franciæ munus fuit, ut assisterent Romanis Pontificibus, eorumque dignitatem & authoritatem tutati sint & ampliarint. In hoc semper elaborarunt, ut divisiones ad unitatem reducerent, & Romanæ universalisque Ecclesiæ antistites, rejectis dejectisque sedis Apostolicæ occupatoribus u-

Decretus Aquensis archiep. ad eam expeditionem promovendam.

Invectio in Basileensibus male ingentia in Dei ecclesiam.

nicum

aicam Dei in terris vicarium recognoscerent. Itaque cum tot ante oculos exempla habeas tuorum prædecessorum, qui nullos labores, nulla pericula recusarunt pro tollendis schismatum authoribus, pro Romani Pontificis exaltatione; imitere, quæsumus, illorum vestigia, & sanctum opus, quod jam summa cum laude cœpisti, coneris perficere, remque ad optatum finem perducere, velis hanc ignominiosam labem & quasi pestem Christi fidelium abolere, neque vero defatigeris in ea re, in qua vitam æternam consequeris, & tibi tuisque posteris sempiternam laudem & gloriam sit allatura. Magnum opus est, quod cœpisti, sed quo major labor, eo majori præmio & laude dignus eris. Hæc & quædam alia ad hanc rem spectantia idem archiepiscopus latius referet tuæ serenitati ex parte nostra. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVII. pontificatus nostri anno 1.

XIX. *Francorum Rex auctoritate ad paciscendum cum antipapa instructus.* Nitebatur præcipue summa cum laude Carolus Amedeum & alios, qui in ea factione dignitate eminebant, ad Ecclesiæ universæ pastorem perducere: cumque magni interesse, ut idonea a Pontifice auctoritate ad paciscendum cum schismaticis instructus esset, Nicolaus amplissimam ipsi cum iis vel ipso etiam pseudopontifice de concordia eorumque ad Ecclesiam reditu agitandi potestatem tradidit (a).

(a) *Ib. p. 13.*

Charissimo in Christo filio Carolo Regi Franciæ illustri salutem, &c.

Commendavimus per alias nostras litteras tuam serenitatem de eo, quod quærit & agit pro tollendo præsenti schismate, & te hortati sumus ad tam salutiferi operis perfectionem. Verum quoniam Dei misericordia præstare posse ut per tuam virtutem tantum malum tolleretur de medio, nos considerantes, quod sicut jam per tuam Sapientiam est tractatum, esset necesse pro votiva rerum conclusione concedere, & promittere nonnulla, quæ debita observatione .... ac volentes, ut quæ per te promittentur debitum consequantur effectum; serenitati tuæ circa reductionem ad viam veritatis ab erroribus suis, & ad Ecclesiæ unitatem eorum, qui a Romana Ecclesia ac sede Apostolica, & vicarii Jesu Christi obedientia & fide deviantes, schisma in Dei Ecclesia excitarunt, cujuscumque status, gradus, & conditionis se esse dixerint, etiamsi suprema in Dei Ecclesia se asserant dignitate, omnia & singula (Mandati formula.) *auctoritate nostra cum eis tractandi, practicandi, concludendi, efficiendi, & promittendi, quæ circa reductionis hujusmodi necessaria seu opportuna cognoveris, & quæ nostro, ac sedis Apostolicæ statui, honori, & dignitati convenire videbuntur, & prout venerabilis frater noster Robertus archiepiscopus Aquensis latius explicabit tibi, plenam & liberam facultatem & potestatem concedimus per præsentes; volentes ut hæc nostra facultas ea omnibus per te promittendis valeat, perinde ac si ad ea singulariter se extenderet, & ad ipsa mandatum haberes speciale, ratum, & gratum habituri quidquid per te actum, gestum, promissum, aut factum fuerit in præmissis. Quæ omnia nos observaturos promittimus bona fide. Dat. Romæ apud S. Petrum an. incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. pontificatus nostri anno 1.* Tum Aquensi archiepiscopo concessit (b), ut Amedeum, si Regis Francorum consiliis assentiretur, & schisma rite damnaret, censuris omnibus, quibus erat irretitus, solveret, & cardinalitiam dignitatem ac legati apostolici in omnibus sui principatus terris munus polliceretur; reliquis autem schismaticis in eodem, quem obtinebant, honoris gradu permansuros sponderet.

(b) *Ib. p. 13.*

Promissa antipapa munera, pro illo ob impietate revocando.

Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi oratori nostro salutem, &c.

Cum speremus per operam charissimi in Christo filii nostri Caroli Franciæ Regis illustris, qui ad id hactenus diligentem curam & diligentiam adhibuit, prout adhibet etiam de præsenti, quod iniquitatis filius Amedeus olim Sabaudiæ dux, qui se Felicem V. ausu sacrilego nominare præsumit, ad sanam mentem reversus, & exerata sua recognoscens, depositis erroris & schismatis insignibus, per eum in Dei contemptum, & fidei scandalum susceptis, redibit ad Ecclesiæ unitatem, ac ad devotionem & obedientiam nostram & Romanæ Ecclesiæ, nos memores misericordiam Deo acceptiorem esse quam sacrificium, ac propterea volentes ejus imitari vestigia, qui pro peccatoribus exoravit, & super peccatore pœnitentiam agente lætatur, fraternitati tuæ, cum quibuscumque schismaticis & hæreticis pro eorum conversione, per te vel alium seu alios practicandi, & in casu, quo præfatus Amedeus, ad dicti Regis suasionem usurpatam dignitatem deponens, ac dolens de præmissis redierit ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, ac nos verum Jesu Christi vicarium, & summum Romanum (Remissæ pœnæ.) *Pontificem recognoverit, & professus fuerit, ac omne schisma abjuraverit, ac corde contrito & in spiritu humilitatis veniam petendo, obedientiam & reverentiam nobis præstiterit, ab omnibus sententiis, processibus, censuris, & pœnis in eum tanquam hæreticum & schismaticum aut non in omnes eidem adhærentes, fautores, & sequaces, dantesque sibi auxilium vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis, vel conditionis extiterint, etiam si prætensa cardinalatus, aut pontificali, vel alia quavis præfulgeant dignitate, tam a jure, quam a felicis recordationis Eugenio Papa IV. prædecessore nostro in sacris conciliis, aut alibi quomodocumque, quando-*

cumque ent qualitercumque latie, inflictis, & promulgatis, auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvendo; ac super irregularitate per ipsum & alios contracta Divina celebrando, vel immiscendo se illis, & qui in susceptis ordinibus ministrare, & quæcumque, honores, dignitates etiam cardinalatus & pontificales ecclesias, officia, & beneficia ecclesiastica, qualiacumque & quotcumque fuerint, suscipere & retinere valeant, dispensandi, ac in pristinum statum reponendi, & restituendi, ac etiam postquam idem Amedeus omni juri, quod sibi in papatu competere asserit & prætendit, sponte, pure, libere, & simpliciter renunciaverit, dignitatem cardinalatus ac etiam legationem in omnibus civitatibus, terris, & locis sui dominii cum facultatibus consuetis nostro & Sedis Apostolicæ pollicendi & promittendi, ac secum auctoritate nostra, aut omnia & singula ecclesias, beneficia, & officia, quæ obtinet sæcularia & regularia quæcumque, quæcumque, & cujuscumque valoris existunt, retinere libere, & licite ad vitam possit dispensandi, ac omnia & singula circa hæc agendi, paciscendi, & infra: *plenam & liberam auctoritate apostolica, tenore præsentium, facultatem concedimus; &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVII. pontificatus nostri anno 1.*

Cardinalitia dignitas cum legati potestate promissa.

XX. Gallorum Rex interpres concordiæ. Lugdunenses convent. Quid in iis deliberatum.

De navata opera superiori atque hoc anno a Francorum Rege ad extinguendum schisma plura narrat Monstreletus (a), missos nimirum sæpius ab illo oratores Romam, Basileam, atque in Sabaudiam; tum mense novembri anni præteriti Lugduni magnos præsulum cœtus coegisse, utque in iis sancitum Eugenium æque agnoscendum Pontificem atque antequam a Basileensibus in judicium esset vocatus, edicta vero hinc inde in ea contentione conscripta studio pacis silentio transeunda, Amedeum & Basileenses honoribus ecclesiasticis non dejiciendos, ut œcumenica synodus redactis in concordiam omnibus, celebrari posset.

(a) Monstrel. Sabaud. hist. ex Gall. Parad. l. 3. c. 35.

Addit author Carolum Regem hæc consilia archiepiscopi Aquensis internuntii apostolici opera ad Eugenium, tum ad Amedeum & Basileenses per Eliam e Pompadoro archidiaconum Carcassonensem, postea Electensem episcopum significasse: interim antequam Carolus responsa eliceret, Eugenium mense februario (hujus scilicet anni) obiisse, inque ejus locum suffectum Nicolaum V. Ludovico autem duce Sabaudiæ contendente apud Carolum non deferendam Nicolao V. ut summo Dei in terris vicario obedientiam, nisi prius cogeretur concilium; illum acceptis de illius electione literis, ex sapientum consilio Nicolaum ipsum, ut antea Eugenium, Pontificem coluisse, constituisseque ad redintegrandam pacem incumbendum, eamque ob causam indixisse Lugduni conventus, & ducem Sabaudiæ ac Basileenses commonuisse, ut legatos suos in eam urbem mitterent: mense itaque julio Treverensem archiepiscopum, Regis Francorum, ducis Saxoniæ, & Coloniensis archiepiscopi electorum imperii, tum ducis Sabaudiæ & Basileensium atque in iis Cardinalem Arelatensem, nec non Angliæ & Siciliæ Regum oratores convenisse, ac post plura colloquia Amedeum adeundum, ut ad pacem ipsum urgerent, decrevisse, collatisque cum ipso & pseudocardinalibus sermonibus compositas concordiæ formulas, quas Angliæ Regis oratores Pontifici exposuere, indignas prorsus responso, ipsumque nunquam iis se assensurum dixisse, refert idem Monstreletus. Ut vero aliquas admiserit Nicolaus, alias respuerit, utque Amedeus pseudopontificatu se abdicaverit, proximo anno dicetur. Interea intendit curas Nicolaus, ut aberrantes oves, quæ a Basileensibus impostoribus seductæ fuerant, ad gregem Dominicum reduceret, atque internuntios apostolicos amplissima potestate in variis regnis instruxit, ut scelera pœnitentes expiarent, ac pristinis juribus & dignitatibus, quibus exuti fuerant restituerent. Cujus insignis exempli clementiæ testes extant literæ (b), quibus Jacobo episcopo S. Andreæ imperavit, ut clericos & laicos, qui in Scotia Basileensem factionem erant secuti, revertentes ad officium decreto Eugenii veniam darent.

Antipapæ conatus pro subornando Rege Gallo elusi.

Iniquæ ab antipapa leges propositæ.

Aberrantes Basileenses veniæ spe allicere se studet.

(b) Ext. apud Eug. l. 12.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Jacobo episcopo S. Andreæ salutem & apostolicam benedictionem.

Tuam nobis & Apostolicæ sedi devotam personam ob grata & accepta per te nobis & eidem sedi impensa obsequia, honorare satagimus, ut per honorem tibi exhibitum, aliis etiam ad salutem animarum possis providere. Dudum siquidem postquam felicis recordationis Eugenius Papa IV. prædecessor noster, generale concilium, quod tunc in civitate Basileensi celebrabatur, ebinde ad civitatem nostram Ferrariensem ex certis legitimis tunc existentibus causis transtulerat, & translatum esse voluerat & decreverat, nec non sub excommunicationis & inhabilitationis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere censuerat, districtius inhibendo, ac ex tunc inantea in Basileensi prædicta, aut alibi, præterquam in ipsa Ferrariensi civitatibus, sub nomine, sive prætexta concilii generalis remanere, sive etiam accedere auderet, mandandoque omnibus & singulis Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus, cæterisque cujuscumque conditionis, status, gradus, vel præeminentiæ existerent tunc in dicta civitate Basileensi, sub nomine sive prætextu hujusmodi convenientibus, ut infra certi tunc expressi

De translatione Basilea concilio.

Promulgatæ in antipapam & sequaces censuræ.

pressi temporis spatium deberent realiter & cum effectu ab ipsa civitate Basileensi recessisse, nec non quoscumque perditionis alumno Amedeo olim duci Sabaudiæ, se Felicem V. ausu temerario nominare præsumenti, ejusque erroribus scienter & deliberate credentes, aut adhærentes, schismaticos fuisse & esse, ac tanquam hæreticos, & criminis læsæ majestatis reos puniendos fore, eosque excommunicationis, anathematis, ac beneficiorum, officiorum, nec non honorum, prælaturarum, dignitatum tam ecclesiasticarum quam mundanarum, privationis, & inhabilitationis ad illa, eorumque omnibus bonis, juribus, & jurisdictionibus publicatis & confiscatis, omnesque alias pœnas contra præfatum Amedeum statutas & ordinatas incidisse, & incurrisse etiam decreverat & declaraverat, prout in diversis ipsius prædecessoris literis plenius continetur, necnonper eundem prædecessorem accepto, quod nonnulli regni ac civitatum, terrarum, & locorum ditioni charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum Regis illustris subjectorum personæ tam ecclesiasticæ quam sæculares contra inhibitiones, monita, & mandata ac alia supradicta venire, ac plura etiam nefanda, & scandalosa facere & perpetrare præsumpserant, prædecessor prædictus, nolens talia sub dissimulatione transire, per nonnullas alias suas literas, tibi inter alia, omnes & singulas regni, civitatum, terrarum & locorum hujusmodi, ecclesiasticas & alias personas, cujuscumque gradus, status, ordinis, & conditionis existerent, etiamsi abbatiali, vel alia quavis dignitate præfulgerent, quas sibi pro tempore privationis, & aliis censuris, & pœnis in literis dicti prædecessoris super translatione, & aliis literis præmissis contentis, earumve occasione incurrisset, in ecclesiis & aliis locis ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina

Ut omni sacerdotiorum jure dignitateque fuerint exauctorati.

conveniret, excommunicatos, suspensos, & interdictos, nec non monasteriis & beneficiis suis omnibus cum cura vel sine cura, sæcularibus vel regularibus, ac inhabilitatis ad illa, vel alia ex tunc in antea obtinenda, aliisque sententiis, censuris, & pœnis supradictis irretitos, etiamsi beneficia hujusmodi canonicatus & præbendæ, dignitates, personatus, administrationes, vel officia in cathedralibus, etiam Metropolitanis, & dignitates ipsæ inibi post pontificiales majores, seu abbatiales vel conventuales, aut generales forent & ad illas, ac hujusmodi personatus, administrationes vel officia consuevissent per electionem assumi, eisque cura immineret animarum, fuisse & esse auctoritate apostolica privatos publice nunciandum, & nunciari faciendum, eosque, & ipsorum quemlibet, etiam cum invocatione auxilii brachii sæcularis aggravandi, & reaggravandi, ac singulos ex eis, quos ad sedis Apostolicæ obedientiam, & devotionem redire velle invenerit, si id humiliter peterent, ab omnibus, & singulis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque sententiis, censuris, & pœnis, quibus præmissorum occasione forsan irretiti forent simul vel successive, absolvendi, ac cum ipsis super irregularitate, si quam, sententiis, censuris, & pœnis prædictis, vel eorum aliqua ligati, missas, & alia divina officia, non tamen in contemptum clavium celebrando, vel se illis immiscendo contraxissent, dispensandi, omnemque inhabilitatis & infamiæ maculam per eos dicta occasione contractam, penitus abolendi, nec non ipsos in pristinum, in eum videlicet statum, in quo antequam sententias, censuras, & pœnas præfatas incurrerent, ac ad famam, honores, & bona restituendi, omnia quoque & singula, canonicatus & præbendas, dignitates, personatus, administrationes, & officia ac beneficia, per privationes talium pro tempore vacantia, cujuscumque taxæ sive annui valoris illorum fructus, redditus, & proventus forent, absolutis hujusmodi, seu aliis idoneis, de quibus tibi videretur personis, auctoritate prædicta conferendi, & de illis, nec non singulis monasteriis prædictis similiter vacantia taliter, ut præmittitur absolutis ac aliis, de quibus, tibi similiter videretur, personis idoneis, dicta auctoritate providendi, aliaque in præmissis & circa ea necessaria, ac opportuna faciendi & exequendi, plenam & liberam eadem auctoritate concessit facultatem pariter & potestatem, prout etiam in eisdem prædecessoris desuper confectis literis plenius continetur.

Proposita reversuris ad gremium Ecclesiæ venia.

Nos, qui dicto prædecessore, sicut Domino placuit, ab hac luce subtracto, Divina fuimus favente clementia ad apicem summi apostolatus assumpti, ipsius in hac parte prædecessoris vestigiis inhærentes, ac cupientes quod posteriores literæ hujusmodi, in suo pleno robore permaneant, & suum in omnibus sortiantur effectum, fraternitati tuæ etiam omnes supradictas excommunicatos, suspensos, & interdictos declarandi, ac beneficiis præmissis privatos annunciandi, & nunciari faciendi, ac cum invocatione auxilii hujusmodi aggravandi, & reaggravandi, nec non absolvendi, dispensandi, inhabilitatis quoque, & infamiæ maculam hujusmodi abolendi, in statumque præmissum restituendi, nec non beneficia conferendi, & de illis providendi, aliaque supradicta faciendi, & exercendi similem facultatem & potestatem, auctoritate prædicta concedimus per præsentes, non obstantibus præmissis, ac omnibus illis, quæ dictus prædecessor in præfatis posterioribus literis, non obstare voluit, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo septi-

Eugenii sententiæ operi mandari jussæ.

me quinto kal. augusti pontificatus nostri anno 1.

XXI. Gnesnensis archiep. Basileense schisma damnat.

Damnavit tam in Polonia Amedei factionem Vincentius archiepiscopus Gnesnensis, qui ab ipso in pseudocardinalium numerum adscriptus fuerat, sanioribusque susceptis consiliis ad sedem Apostolicam facinoris conscientia stimulatus supplex confugit, veniamque petiit misso oratore, qui Nicolaum verum Christi vicarium est professus. Excepit illum peramanter Pontifex, ipsumque censuris non solum omnibus absolvi, verum in Gnesnensi etiam archiepiscopatu confirmavit (a).

(a) Ib. p. 98.

Venerabili fratri Vincentio archiepiscopo Gneznensi salutem, &c.

Exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod postquam felicis recordationis Eugenius Papa IV. prædecessor noster, nonnullis rationabilibus suadentibus causis, olim concilium Basileense ad civitatem nostram Ferrariensem transtulerat, ac omnibus & singulis sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti, omniumque suorum ecclesiarum & beneficiorum ecclesiasticorum privatione, & aliis pœnis tunc expressis inhibuerat, ne ad dictam civitatem Basileensem tanquam ad generale concilium accederent, seu ibidem convenirent, tu inhibitionis hujusmodi non ignarus, dudum prætensam assumptionem de persona tua ad prætensum cardinalatum per perditionis alumnum Amedeum olim ducem Sabaudiæ, se Felicem V. ausu sacrilego nominare præsumentem, licet nulliter & de facto factam, tibi per certum ipsius scutiferum intimatam & portatam acceptasti, & quendam capellum rubeum quem Romani Pontifices tempore assumptionis alicujus ad cardinalatum tradere consueverunt, recepisti, ac fidelitatis & obedientiæ in manibus ipsius scutiferi, nomine Amedei & congregatorum Basileæ præstitisti juramento, ac propter ea aliaque dicto Amedeo & congregatis favendo adhæsisti, sive etiam pro ipsis te congregatis declarasti, pœnas, sententias, & censuras in dicta translatione contentas incurrendo. Quare pro parte tua, qui [ut asseritur] de præmissis ob intimis doles, nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi & statui tuo in præmissis providere de benignitate apostolica dignaremur.

Pseudocardinalitiam dignitatem ab Amedeo acceperat.

Nos itaque qui ad lucrifaciendas Altissimo Christifidelium quorumlibet animas, curis invigilamus assiduis, te qui hodie per procuratorem tuum ad hoc legitime constitutum nos in verum Jesu Christi in terris vicarium recognovisti, & professus fuisti, ab omnibus & singulis excommunicationum, suspensionum, & interdicti sententiis, aliisque censuris ecclesiasticis & pœnis, etiam hæresis & schismatis, quas præmissorum occasione, vel causa quomodolibet forsan incurristi, plenarie absolvimus & absolutum nuntiamus per præsentes, tecumque super irregularitate, si quam celebrando missas, & alia divina officia, vel immiscendo te illis, seu conferendis ordinibus sacris quomodolibet contraxisti, dispensamus, ac omnia & singula, quæ per te interim circa regimen & administrationem ecclesiæ Gneznensis alias rite gesta fuerunt, approbamus, & ad prædictorum observantiam juramentorum te decernimus non teneri, ac omnem inhabilitatem, & infamiæ maculam, sive notam per te propter præmissa contractam abolemus, ac te ad prædictam nostram metropolitanam ecclesiam antefatam, ejusque administrationem, bona, ac quæcumque jura, & honores, etiam in pristinum statum plenarie in integrum restituimus, reintegramus, & reponimus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVII. sexta non. octobris pontificatus nostri anno 1.

Censuris solutus juribusque pristinis restituitur.

Recepti quoque in gratiam clerus populusque Gnesnensis (b), quos archiepiscopus in errorem traxerat, pariterque ab eodem resipiscens abduxerat; ac plures alii Regis Casimiri opera cum Ecclesia conciliati sunt (c): ipsum vero Regem, cujus eximium erga sedem Apostolicam studium in pluribus enituerat, nonnullis sacris beneficiis ornavit, quorum præcipuum illud fuit, ut in locis ecclesiastico interdicto obnoxiis divinis interesse posset. Cæterum Casimirum, cui jam ante, ut vidimus, sceptrum Polonicum delatum fuerat, hoc anno junio mense diademate solemni pompa redimitum, testantur rerum Polonicarum scriptores (d), aliique. Tum in publico procerum conventu agitatum, Nicolaone an Felici obtemperandum foret, ac sancitum, ut Nicolaus creatus legibus Pontifex ac Petri successor agnosceretur.

(b) Ead. pag.

(c) Ib. p. 154. & l. 2. p. 23.

Prærogativis ornatus Rex Poloniæ a Pont. Diademate redimitur.

(d) Michov. l. 4. c. 58. Chromer. l. 22. & alii.

Affecti etiam alii Reges a Nicolao fuere sacris beneficiis in his pontificatus initiis, interque alios Stephanus Thomas Bosnæ Rex, cujus patrocinium suscepit, eam potissimam ob causam, quam hisce verbis affert (e): *Cum charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas Rex Bosnæ illustris spretis atque abjectis Manichæorum erroribus, quibus irretitus fuerat prius, inter Reges Bosnæ sanctam fidem catholicam acceptaverit*, ac Petro partium Inferiorum Bosnæ Vajuodæ fidei catholicæ studiosissimo permisit, ut duos Minoritas suo præficeret sacello ac penes se retineret, hacque insigni ipsum laude effert (f): *Inter hæreticos constitutus tu solus catholicus inter principes regni Bosnæ sanctam fidem catholicam illibatam servasti.* Quibus addimus amplissimas eum delictorum indulgentias, quas adepturi essent, cum mors immineret, largitum esse Afonso Aragonum Regi (g), ac Friderico (h) Saxoniæ duci ipsiusque uxori.

(e) Lib. 22. p. 71. Stephanus Rex Bosnæ ob Manichæorum damnatam perfidiam commendatus.

(f) Ib. p. 65.

Sacræ indulgentiæ tributæ Alfons. Arag. Regi.

(g) Lib. 1. p. 32.

(h) Lib. 22. p. 228.

De-

XXII. Obedientia delata Nicolao ab eod. Alphonf. Philippus dux Burg. ftudiis conjunctiffimus Rom. ecclefiæ. (a) Ext. apud Nicol. V. l. 1. bullar. fecr. p. 10. Principatuum Burgundi tituli.

Detulerat Alfonfus primus omnium Regum fua Nicolao ut Petri fucceffori obfequia, eadem poftea præftitit Philippus Burgundiæ dux optime de fede Apoftolica meritus, cujus orator hunc libellum fupplicem (a) novo Pontifici porrexit.

Devotus fanctitatis veftræ filius Joannes Jofredi decretorum doctor, decanus S. Vincentii Vergiacenfis, ad eandem veftram fanctitatem ambaffiator deftinatus per illuftriffimum principem dominum Philippum Dei gratia Burgundiæ, Lotaringiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ ducem Flandriæ, Arthefii, Burgundiæ palatinum, Hollandiæ, Zellandiæ, Hanoniæ, & Namurci cometem, marchionemque facri imperii, ac Frifiæ de Salmis, & Maclinæ dominum, petit, fupplicat, & requirit, certus fieri fuper articulis, qui fequuntur.

Supplicis ab eo porrecti libelli formula.

In primis fi eadem fanctitas, eundem dominum ducem habet, & habere intendit pro filio, & vero catholico fuo, Ecclefiæque fanctæ Dei, & verum dominum dominiorum quæ poffidet, & fi adverfantibus & contradicentibus fibi maxime hoftiliter, aut alias machinantibus in ftatum fuum & domus fuæ non intendat favere, nec auxiliari re, verbis, nec literis, aut nuntio in publico, nec in occulto plufquam fibi, & fi, quatenus juris, & rationis hoc poftularet vel requireret caufa cognita, & partibus auditis, fed tantum tenere æquam libram inter ipfum & adverfarios fuos, qui hodie funt, vel in futurum effe poffunt. Item fi intendat eum, domumque fuam tractare & honorare decenter & honefte ficut Romani Pontifices, qui pro tempore fuerunt, eandem domum fuam progenitorefque fuos tractaverunt, & honoraverunt, fuafque petitiones honeftas & fupplicationes, clementer recipere & habere recommiffas in votiva expeditione, quantum cum Deo & honeftate fieri poterit, ficut fuis progenitoribus, & illis de domo fua factum fuit per prædictos Romanos Pontifices, qui pro tempore fuerunt. Item quod in beneficiis, & officiis ecclefiafticis, maxime prælaturis ac dignitatibus terrarum & dominiorum fuorum, cæterarumque ditioni ac regimini & protectioni fuæ commiffarum, aut intra fua dominia inclufarum, non præficiat perfonas alienæ nationis nec originarios terrarum & dominiorum adverfariorum fuorum, aut ei fufpectas, propter pericula & damna, quæ poffent fibi fequi & inferri, & in cafum quod inadvertenter fieret, quod per tranflationem vel alias debito modo debeat provideri & reparari. Item ut præfatus dominus dux honoretur, fupplicat domino noftro pro Cardinalibus creandis, & aliis officiariis in Romana curia habendis, quemadmodum ad fupplicationem cæterorum principum factum fuit. Item quod præfatus dominus dux intelligat, fe cum domino noftro, & idem dominus nofter cum eo. Affenfit amanter poftulatis Nicolaus (b), ac Burgundum exaratis XII. kal. junias literis de animo in eum paterno fuo ftudio certiorem fecit.

(b) Ibid.

Complexus etiam eft nonnullis (c) apoftolicis beneficiis Renatum, qui Siciliæ & Jerufalem titulos retinebat, Ifabellamque ejus uxorem, permifitque ut in locis, in quibus facris interdictum effet, divinis myfteriis intereffe poffent, quadragefimali tempore adhibito medicorum confilio carnibus vefcerentur, noxis ob quas fedes Apoftolica effet adeunda, a fuo facerdote folverentur, tum ara fubductili uti poffent: eidemque Renato conceffit (d), ut marmor quoddam, in quo Chrifti e cruce pendentis effigies infculpta eft, quod a Maria Jacobi & Maria Salome deportatum in Provinciam creditur, in alium locum transferret, atque ædem facram in Maffilienfi littore fitam muniendi portus gratia everteret, modo aliud templum amplitudine par in eadem urbe S. Joanni poneret, Judæos etiam recurrentibus annis fingulis quater ad facram concionem audiendam cogere poffet.

(c) Ibid. pag. 162.

(d) Ibid. pag. 164. Marmor Chrifti effigie infculptum delatum in Prov. ex Judæa.

Chariffimo in Chrifto filio, Renato Jerufalem & Siciliæ Regi illuftri falutem, &c.

Tanta eft fides & devotio tua erga nos & Romanam ecclefiam, ut nos femper invenias in gratiarum exhibitione benignos. Hinc eft, quod nos tuæ fupplicationi inclinati, ut lapidem marmoreum, in quo eft figura Crucifixi per Mariam Jacobi & Mariam Salome ad Villam B. Mariæ de Mari Arelatenfis diœcefis, ut creditur, apportatum, & ibidem exiftens, dum tamen hoc fine fcandalo fiat, ad loca honefta, ubi tibi placuerit cum devotione deferri, nec non ecclefiam Sancti Joannis Maffilienfis, illiufque ftructuras, domos, & ædificia ad hoc, ut portus maris ibidem magis tutus exiftat, penitus demoliri, & loco illius, in eadem civitate aliam ecclefiam, cum ftructuris, domibus, & ædificiis ipfi demoliendæ ecclefiæ æque bonam de novo conftrui & ædificari facere, nec non quater in anno per literatum, & idoneum prædicatorem, Judæis in illis partibus commorantibus verbum Dei in quibufcumque ecclefiis, five locis ad id per te eligendis, prædicari facere, ipfofque Judæos per fubtractionem bonorum, & incarcerationem ad hujufmodi prædicationem veniendum, & ibidem, donec prædicatum fuerit, commorandum, compellere libere & licite poffis, alicujus fuper hoc licentia, vel affenfu minime requifitis, jure tamen parochialis ecclefiæ, & cujuflibet alterius in omnibus femper falvo, auctoritate apoftolica, præfentium tenore indulgemus. Volumus autem, quod fructus, redditus, &

pro-

provocatas demoliendæ in dotem construendæ Ecclesiarum hujusmodi convertantur, & illius Rectoris pro tempore existentis, perpetuo fiot, & esse censeantur. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVII. xiii. kal. januarii pontificatus nostri anno 1. Ceosores vero fidei populum Christianum adversus Judæos concitare vetuit (*a*), quin illos potius ab irruentium injuriis jussit vindicari, adducto hoc argumento: *Quia*, inquit, *reliquiæ salvæ fient*. Confirmatum id etiam paulo inferius hac ratione: *Quo specialius sunt in testimonium fidei orthodoxæ reservati*. Quo etiam tempore edixit Hispanis (*b*), ne Judæos, qui inter ipsos degebant, ad baptismalia sacra suscipienda vi adigerent, neve afficerent injuriis.

(*a*) *Lib.* 24. *pag.* 148.

Cur Judæi a Christianis tolerandi.

(*b*) *Lib.* 1. *bullar. pag.* 255.

Cum ad Hispanicas res defluxerit narratio: prætereundum non videtur, Joannem Regem Navarræ, qui antea crudele & exitiosum bellum cum Henrico equestris ordinis, cui S. Jacobi e Spatha nomen est, magistro gesserat, in quo gravissima commissa flagitia fuerant, auditæ hominum strages, illata stupra, templa profanata vel incensa, abactæ prædæ, sacræ opes expilatæ, aliaque ingentia patrata facinora, ex quibus eorundem auctores participesve malorum anathema censurasque contraxerant, conscientiæque stimulis exulceratum poposcisse veniam a Pontifice, ipsumque rogasse, ut ejus animæ ac sociorum saluti consuleret. Pœnitentem Regem non repulit Christi vicarius, atque archiepiscopo Cæsaraugustano provinciam dedit (*c*), ut illum atque alios, qui ejus partibus implicitì in illo bello fuerant, eorum veniam flagitantes censuris liberaret.

Gestum a Jo. Rege Navar. bellum cum Castellano.

(*c*) *Ibid. pag.* 109.

Venerabili fratri archiepiscopo Cæsaraugustano salutem, &c.

Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Regis Navarræ illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, olim, videlicet temporibus proxime præteritis, vigentibus tunc inter eum & quondam Henricum magistrum totius militiæ Jacobi de Spatha ex una, & quosdam alium potentes eorum tunc inimicos humani generis hoste procurante, partibus ex alia, dissensionibus ac diris guerrarum turbinibus, vulnerationes, mutilationes, & homicidia etiam ecclesiasticarum personarum, nec non ecclesiarum multarum violationes & incendia, ac bonorum etiam sacrorum rapinæ aliaque plurima damna, mala, & sacrilegia commissa & perpetrata fuerint, quorum & in quibus Rex prædictus, nec non plurimi ex ipsius, ac dicti magistri familiaribus & subditis, aliique & insuper fautores, sequaces, & adhærentes, auxiliumque & consilium præstantes culpabiles extiterint, excommunicationum, suspensionum, & interdicti, aliasque sententias, censuras, & pœnas contra similia perpetrantes, tam a jure, quam ab homine & constitutionibus provincialibus & synodalibus latas, inflictas, & promulgatas, damnabiliter incurrendo, pro parte dicti Regis nobis fuit humiliter, ut ejus, ac aliorum culpabilium prædictorum statui, & animorum saluti in præmissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur.

Patrata in illius ardore mala ingentia.

Contractæ censuræ.

Nos igitur attendentes, quod præfatæ sedis clementia non consuevit petentibus veniam denegare, ac culpabilium, dignitatis, status, gradus, & conditionis, necnon ipsorum, ac per eos commissorum, & perpetratorum præfatorum, omnium, & singulorum quantitates, & qualitates, præsentibus pro expressis habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus per te, vel alium, seu alios, Regem & familiares, subditos, sequaces, adhærentes, & auxilium præstantes tam præmissorum, quam in eis culpabiles omnes & singulos supradictos, etiamsi ex eis, cujuscumque causa, clerici sæculares, non tamen in aliquo ex sacris ordinibus constituti quam dictæ, & aliarum quarumcumque militiarum magistri & fratres, in quovis numero fuerint, si id humiliter petierint, ab hujusmodi sententiis, censuris, & pœnis omnibus & singulis auctoritate nostra, hac vice dumtaxat, simul vel successive absolvas, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVII. pridie id. octobris pontificatus nostri anno 1. Usus etiam est Nicolaus clementia in Joannem Baptistam, Marinum, & Franciscum Sabellos qui pluribus pœnis ob tentatam in Eugenium perduellionem se irretierant, ac bonorum jacturam erant passi, deditque mandata (*d*) Bessarioni basilicæ duodecim Apostolorum, & Guillelmo S. Martini in montibus presbyteris Cardinalibus, ut eosdem nobiles Romanos in integrum restituerent.

Pœnitentibus concessa venia.

(*d*) *Lib.* 1. *p.* 48.

Ut vero severitatem in impios pervicaces pro asserenda religione adhibuerit Pontifex, nunc perstringamus. Inficiente Mediolanum pravis dogmatibus Amedeo illo, quem a S. Bernardino hæreseos reum postulatum, deinde ab Eugenio damnatum vidimus, ecclesiæque monita eludente, cum nonnullorum patrocinio tegeretur, Mediolanensi archiepiscopo imperavit (*e*), ut ipsum ejusque pravis dogmatibus inquinatos judicio insectaretur. Provinciam etiam dedit (*f*) B. Joanni a Capistrano causarum fidei cognitori, maximaque sanctitatis opinione florenti, ut in Fraticellos hæreticos inquireret.

Amedeus arithmeticus damnatus.

(*e*) *Lib.* 22. *p.* 53.

(*f*) *Ibid. p.* 77.

Nicolaus, &c. Cum sicut ex fidedigna relatione plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quæ-

dam

Fraticellorum recrudescit hæresis.

dam secta hæreticorum nefanda quæ Fraticellorum dicta opinione nuncupatur, operante satore zizania, proh dolor! eruperit, quæ pestiferum virus evomens simplices animas suis tendiculis, & palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas, & infra, *sperantes quod tu quem, sicut tam magistra experientia, quam etiam testimonio fidedignorum accepimus, constantia fidei, religionis zelo, vitæ munditia, & aliis multiplicium virtutum meritis illustratum Altissimus insignivit, per tua prudentia & solicitudinis studium labem hujusmodi exstirpare, & orthodoxæ fidei palmites transplantare conaberis, &c. Datum MCCCCXLVII. V. non. julii.*

B. Capistr. in eos jussus inquirere.

XXIV. Ut porro excindendæ impietati, ita pietati propagandæ navata est opera a Nicolao qui cultus sanctissimæ Eucharistiæ augendi cupidus sanxit, ut episcopi in solemni supplicatione, quæ die festo Dominici corporis instructo agmine religioso celebrari solet, hostiam deferrent, & clerum ac religiosos viros ad ecclesiam principem, cui is honos debitus erat, convocarent, & corruptelam, quæ in aliquibus locis invaluerat, sustulit: quibus de rebus hoc ad S. Antoninum archiepiscopum Florentinum dedit diploma (a).

(a) Lib. 22. p. 34.

Venerabili fratri Antonino archiepiscopo Florentino salutem & apostolicam benedictionem.

Ob reverentiam mirabilis sacramenti Corporis Domini nostri Jesu Christi, & ob frequentia miracula, quæ ex eo sæpius inscrutabilis Dei altitudo disposuit, felicis recordationis Urbanus Papa IV. prædecessor noster instituit solemnitatem Corporis Domini, quam voluit a Christifidelibus per omnes orbis ecclesias in passionis Dominicæ memoriam celebrari, in qua prælati ecclesiarum cum omni clero, ac religiosis & populo suæ civitatis solemnem processionem facerent, conveniente clero & populo in ecclesia cathedrali, & episcopum admirabile sacramentum suis manibus deferentem ab ipsa ecclesia usque ad reditum comitante. Quam quidem celebritatem summa devotione, & veneratione solemni tota Ecclesia Christifidelium amplexa est. Et ut populus Christianus ad eam solemnitatem devotius & celebrius conveniret, datæ sunt a prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus remissiones & indulgentiæ peccatorum.

Religiosa pompa Corporis Domini a cathedrali ecclesia ducenda.

Verum & si omnes teneantur & debeant eum diem solemnem reddere, ad id tamen ecclesiarum præsules, quasi duces & pastores gregis Dominici præcipuo quodam jure sui pontificii obligantur, quorum est in ea festivitate honorare ecclesiam suam, & in ea præceptum facere solemnitatis secundum antiquam institutionem, at qui caput est cleri, principium quoque tantæ festivitatis a commissa sibi sumat ecclesia, si vero secus aliquibus in locis consuetudo est servata, abusio ea potius, quam consuetudo censenda est. Quamvis & multis in urbibus diebus nostris ea abusio sit remota, & honor processionis cathedralibus ecclesiis attributus. Idcirco volumus & tibi districte mandamus, ut ad ecclesiam tuam omnem clerum, ac ordines quoscumque religiosos civitatis Florentinæ cum debitis & condecentibus ornamentis convenire præcipias, & ibi conveniente omni populo civitatis processionem facias, ut a nostris est prædecessoribus instituta: quod volumus a tua fraternitate & successoribus tuis perpetuis temporibus inviolabiliter observari. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. XII. kal. janii pontificatus nostri anno 1. Verisimile videtur S. Antoninum, quem superiori anno IV. id. febr. creatum archiepiscopum scribit Ferdinandus Ughellus (b) dum apud sedem Apostolicam morabatur, Pontificem ad hujusmodi danda fidelibus mandata impulisse.

S. Antoninus omnes ecclesiasticos congregare jussus.

(b) Ferd. Ughell. in Ital. sacr. to. 3.

Quamvis autem novus Pontifex augendo religionis splendori operam studiose navaret, reipublicæ tamen curas non abjecit, cum humana divinis serviant. Venere (c) ea tempestate missi a Venetis & Florentinis oratores, qui publice sunt professi, per ipsos non stare quominus pax reponeretur Italiæ, & controversia, quæ illis cum Philippo Maria Mediolani duce erat, sedaretur. Id cum Nicolao jucundissimum accidisset, Tibur dimissi sunt, certiorem de iis facturi Alfonsum Aragonum & Siciliæ Regem, eo ibi consilio morantem, ut Florentinos bello peteret: qui auditis oratoribus respondit, nihil a se prætermissum iri, quod ad pacem conficiendam attineret. Legatis itaque a dissentientibus partibus Ferrariam missis, de concordia Pontificis potissimum opera redintegranda agitatum est, ac tandem decretum, ut Philippo proponeretur, malletne quinquennales inducias cum Venetis & Florentinis inire, ita ut partorum ab ipsis possessio apud utrosque maneret, an pacem admittere, Cremona tradita, se receptis quæ Veneti trans Abduam occupassent. At dum tabellarius ea de re literas ipsi duci afferebat, ille repentino oppressus morbo interiit, de quo hæc S. Antoninus (d) historiæ monumentis mandavit: *Sequenti augusto*, hujus nimirum anni, *diem clausit extremum serpens ille antiquus non dicam, sed aspersaram, qui turbabat Italiam, apoplexia correptus* (alii alio mortis genere ipsum sublatum scribunt, (e) *Et sicut in vita sua & conversatione tacitulis & inordinatus fuit, nec Deum timens nec homines verens, ita in-*

XXV. De pace restituenda Italiæ actum.

(c) S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 12. §. 1. Sabell. ennead. 10. l. 5. Facius de reb. Alfons. Regis. Pigna l. 7. Corius hist. Med. p. 4. Plat. in Nic. V. & alii.

Philippi Mariæ mors.

(d) S. Ant. ib. c. 11. §. 17.

(e) Gobelin. in com. Pii II. l. 1. & alii.

mor-

Sacramenta excipere abnuit.

morte sine sacramentis decedens, ut animal brutum; quinimmo, cum & medicus ejus hortaretur eum, sed modo humano, ad confessionem; ut ex medela spirituali magis proficeret corpori materiali, ille torvo oculo illum respiciens omnino tacuit, sed recedenti inde sibi mandari fecit, ut amplius non visitaret eum. Philippum Mariam alto fastu turgidum prope coegisse eos, qui in potestate sua erant, ad deferendos sibi honores humano fastigio augustiores, de quo a B. Bernardino Senensi increpitus sit, nec ferentem sancti viri libertatem illum fraudibus circumvenire conatum, at contrario exitu, memorat ejusdem S. Bernardini vitæ author (*a*): *Concionabatur*, inquit, *aliquando Mediolani præsente duce, in ejusque arrogantiam severe & fidenter admodum invehebatur, quod ejus literæ ita acciperentur, ut propemodum divinus quidam cultus eis impendi videretur, hortabatur autem populum, ut mundum & ejus inanem gloriam nihil penderet. Dux vero id sentiens gravissime in illum commoveri cœpit, aitque nisi ab ejusmodi sermonibus abstineret, se omni suppliciorum genere excruciatum illum e medio sublaturum. At Bernardinus ea re mirifice exhilaratus retulit ad populum quid princeps ipsi minatus esset, oravitque ne ipsum defendendum susciperent, paratum se dicens ad perferendum pro veritate martyrium, cursusque palam illum morem reprehendit. Ea sancti constantia fractus & perterritus princeps non ausus fuit ullas porro minas ei intentare. Aderat tum illi principi quidam non bonus consultor, qui diceret ei: Si vis Bernardinum corrumpere, mitte illi poculum nummis aureis plenum, quos si receperit, poteris dicere populo, docere Bernardinum amplectendam paupertatem & opes contemnendas, sed illum tamen id non præstare, quippe qui multam a te pecuniam acceperit. Placuit summopere id consilium principi. Itaque exploraturus, num opere faceret quod verbo doceret Bernardinus, misit ei poculum in quo inerant aurei nummi quos ducatos vocant, quingenti. Affertur a nuntiis ducis pecunia illa Bernardino, ajunt ex devotione eam mitti a principe, ut utatur ea ad res necessarias sibi comparandas, prout libitum sibi fuerit. Bernardinus vero noluit eam recipere, jussitque dici principi, se ea opus non habere. Refertur ergo pecunia ad principem, sed rursus versutus ille consultor instigat eum, ut denuo eam mittat Bernardino, mandetque ut si ad privatos eam accommodare nolit, conferat in fratrum suorum usus, & ad monasterii structuras. Redeunt cum aureis nuntii ad Bernardinum, explicant mandata ducis. Ille respuit plane. Ajunt illi: Quid ergo de his faciemus, quando quidem princeps jussit, ne ad ipsum illos reportemus? tum Bernardinus: Si ita, inquit se res habet, & mihi pecunia hac licet uti pro meo arbitratu, sequimini me præeuntem. Ducit ergo eos ad carceres Senenses, quibus tenebantur ære alieno pressi, rogat ex singulis quantum debeant, jubet tantumdem illis numerari e pecunia ducis. Id cum factum esset, omnes liberati sunt, demptis duobus, ad quos redimendos pecunia non sufficiebat. Tum illi miseri cœpere lacrymas fundere, Bernardini amplecti genua, rogare ne ipsis desit. Flexus ea re vir pius motusque misericordia, non sine lacrymis ait ad illos. Quæso, charissimi, ne vos animi dolor occupet, en ego polliceor vobis me daturum operam, ut liberi hinc recedatis, quod si non possim, me locum vestrum subiturum. Id ubi plebs rescivit plerique multa permoti misericordia captivos illos e custodia dimiserunt. Dux autem videns non redire pecuniam suam ait ad aulicos suos. Frater iste dicit pecuniam se ducere pro nihilo, at re ipsa aliud testatur. Nuncii autem cum revertissent, ut duci referrent quo pacto illi aurei a Bernardino expensi fuissent, omnem de sancto viro malam suspicionem, odium, & invidentiam prorsus a se rejecit, mundique contemptorem & laudavit egregie, & majori deinde reverentia prosecutus est.*

(*a*) *Vit. S. Bernard. apud Sur. 20. maji.*

Perstricta a Sancto Bernardino Phil. ducis arrogantia.

Tentata a duce S. S. Bernardin. integritas.

Erogata pauperibus pecunia ad virum S. transmissa.

Conciliatus viro sancto dux.

Depingit Philippum suis coloribus Æneas Sylvius (*b*): *Fuit*, inquit, *Philippus ingens corpore, in juventute macer, in senectute pinguissimus, deformi facie ac prægrandibus oculis, ingenio peracri & callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in audiendo difficilis, at ubi in colloquium venisset mitis, ac placidus, cultus corporis ac munditiarum omnisque lenocinii negligens, venandi cupidus, equorum studiosus, cæterum quietis impatiens, atque imperandi avidus, in pace bellum, in bello pacem quæsivit, simulandi atque dissimulandi egregius artifex, in milites quam in cives indulgentior, raro in publicum prodiit, delatoribus facile credidit, in suspiciones adeo pronus, ut sæpe fidissimos a se amicos levissimis de causis abalienarit, pulchris indutos vestibus ægre ad se venire permisit. Sermonem de morte audivit invitus: tonitrua ac fulmina mirum in modum expavit. Tabefica lue percussos ex urbibus migrare in agros jussit, eorumque domos incendio tolli, qua cura innumerabilem illum Mediolani populum multis annis intactum quodammodo ab ea peste servavit. Huic, cum vita decessisset, funus nec tanto principe dignum nec suis majoribus ductum est, nec sepulchri decus additum.* Turbarum omnium in Basileensi concilio motarum auctorem extitisse referunt scriptores, qui Amedeum excusare nituntur, quamvis deinde socerum antipapam sequi non ausus sit, ne subditos (*c*) a se abalienaret, suspectaque Veneto-

(*b*) *Æn. Sylv. de Europ. c. 49*

Philippi Mariæ forma & mores. Animi dotes.

Qua arte a contagione Mediolanum servarit.

(*c*) *Hist. Saband. ex Guill. Paradin. l. 3. c. 24.*

eorum arma in se concitaret; sive etiam immanitatem tanti facinoris ea animo cahorruerit, nam Franciscus Philelphus (a) diserte scribis illum politicis malesanis consiliis adductum, quæ aliquando in schisma eruptura non prævidebat.

(a) Philel. l.26. in ep.1.

Cur Eugenio infensus fuerit.

Videbatur, inquit, *Philippus dux adversus Eugenium sentire, idque ob nullam aliam causam, nisi ut a Venetorum societate illum averteret, sibique asciscerct, aut illud saltem efficeret ut neutram in partem propensior foret. Existimans igitur Æneas rem Philippo gratissimam se facturum, duas in Basileensi concilio vehementes & peracerbas in Eugenium orationes habuit. Quam rem Philippus adeo moleste tulit & graviter, ut præpositura beneficium, quod in divi Laurentii templo Scaramuccia interventu, in eum dono conferri curaverat, quamprimum ablatum Æneæ in alium transtulerit, qua quidem re cognita ubi confestim Æneas Mediolanum reversus esset, effetque de ablato questus beneficio, nec exorare quidquam potuit.* Addit auctor Æneam ipsum in hac rerum difficultate in Germaniam se contulisse, atque ob studium eloquentiæ Gaspari Silicho, qui primum Sigismundi, deinde Alberti, ac postremo Friderici scribarum princeps extitit, operam navasse, atque ob varias legationes præclare gestas episcopum Tergestinum factum, qua dignitate eum hoc anno insignitum fuisse narrat Gobelinus (b).

Æneam Silvium acclamantem adversus Eug. plectit.

(b) Gobelin. in comm. l.2.

XXVI. Verum ad Niculaum Pontificem revertamur, qui non modo pacem inter Italiæ principes, sed inter alios etiam conciliare nisus est, ut arma Christiano tincta cruore in barbaros verterent; coorto enim bello inter Fridericum Cæsarem & Hungaros, qui ab ipso Ladislaum Regem puerum repetebant, imperavit inducias, easque illi sedi Apostolicæ obsequentes armis temperarunt, legatum pontificium, a quo controversia dirimeretur præstolaturi. Ea provincia imposita est a Nicolao (c) Joanni S. Angeli diacono Cardinali, adjectaque mandata, ut omni studio ad componendam discordiam incumberet, cum id bellum rei Christianæ maximum damnum esset allaturum, quandoquidem Hungari ferro a Friderico appetiti Turcicam oppugnationem ægre sustinere potuissent.

Orta inter Cæsarem & Ungar. discordia.

(c) Lib.2. pag. 7.

Dilecto filio Joanni S. Angeli diacono Cardinali Apostolicæ sedis legato salutem.

Imperatæ a Nicolao induciæ.

Cum dudum [quod dolenter referimus] inter charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum Regem illustrem, & dilectos filios Regni Hungariæ ex certis causis dissensiones & bella essent procurante æmulo pacis exorta, nos per nostras literas ipsos ad indicendas, & observandas inter eos treuguas donec nostrum ad partes illas legatum pro tractanda pace mitteremus in Domino exhortati sumus. Qui quidem Rex & regnum tanquam pacis & obedientiæ filii nostris literis obtemperantes hujusmodi treugas fecerunt ad certum tempus, de qua re sunt a nobis & apostolica sede maxime commendandi, cum tam prompti fuerint ad parendum exhortationibus nostris. Nos igitur considerantes quod, si Rex præfatus, qui solet & debet esse defensor & protector ecclesiæ, & illi in suis necessitatibus subvenire; & etiam advertentes quod si regnum prædictum, quod semper devotum Romanæ ecclesiæ & Apostolicæ sedi & tanquam fidei scutum immobile se præbuit contra infideles, & pro Christianorum defensione pugnavit multa damna & detrimenta in defensione hujusmodi sustinendo mutuis bellis & dissensionibus debilitaretur, multa, & gravia scandala possent verisimiliter provenire, & etiam ex eorum intestinis bellis & calamitatibus Teucri confisi, facilius suas vires extenderent in detrimentum & oppressionem populi Christiani, ac etiam summis desideriis affectantes inter Regem & regnum præfatos, ad quos gerimus singularem charitatis affectum sublatis discordiarum & bellorum causis & fomentis, pacem & mutuam concordiam stabilem vigere; nec non de tuæ sapientiæ prudentiæque magnitudine, industriæ claritate, rerum agendarum experientia, vitæque integritate ac aliis multiplicibus virtutum donis, quibus personam tuam Altissimus insignivit, gerentes in Domino fiduciam specialem ac sperantes quod per tui consilii magnitudinem dissensiones & discordiæ hujusmodi ad pacis dulcedinem deducentur; te tanquam pacis angelum ad Regem & regnum præfatos, de fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio legatum nostrum de latere præsentialiter destinamus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum an. &c. MCCCCXLVII. pridie non. augusti pontificatus nostri anno primo. Amplificavit (d) ejusdem legati auctoritatem Nicolaus ad Bohemiæ res componendas, idoneumque pastorem ecclesiæ Pragensi præficiendum, qua in re Bohemorum votis assensit Nicolaus, qui hanc rationem adducit (e): *Attendentes quod dilecti filii prælati, barones, milites, & communitates regni Bohemiæ per suos oratores, qui ad felicis recordationis Eugenium Papam IV. destinabantur, nobis, qui ipso sublato de medio, fuimus divina favente clementia ad apicem summi apostolatus assumpti, obedientiam & reverentiam debitam præstiterunt.* Ut vero divellere eos ab ecclesia catholica nisi sint hæretici, dicetur inferius: nunc ad orientales res digrediamur.

Intermissum ab Hungaris in Turcas bellum.

Componere etiam res Bohemicas jussus.

(d) Ib. p.8. & lib. 22. pag. 129.

Delata Nicolao a Bohemis obsequia.

(e) Super p.8.

Non defuit (f) apostolico muneri Nicolaus, ut Græcos in Ecclesiæ gremio contineret. At illi priora in Latinos conce- XXVII.

(f) Post reg. bullar. Eugen.

pta odia aluerunt, de quibus justas hasce mœstasque querelas euprompsit Gennadius (a): *Latini Graecos diligebant, & optabant cum eis uniri*, & infra, *Graeci vero ex eo tempore & huc usque non desinunt omnem lapidem adversus Latinos movere, & fanda & nefanda contra ipsos evomere, neque Dei timor neque diuturna consensio, neque synodus œcumenica, neque veritas ipsa potuit illos persuadere, ut ad bonam frugem converterentur.* Qui etiam extra Constantinopolim agebant in eanea obduruere pertinacia, ut variis subornate mendaciis contenderent veteres Græcorum errores in Florentino concilio non fuisse damnatos, immo Latinos iis assensisse. Armenii etiam plures, qui in Cypro & aliis insulis Latinorum imperio obnoxiis decreta de instaurata in eadem synodo conjunctione suscipere detrectarunt; quocirca Nicosiensi archiepiscopo mandata hæc data sunt a Nicolao (b).

(a) Gennad. patriarch. in orat. ad Graec.

Græci veteres in Latinos olent odia.

(b) Ext. bulla in post rege'l. bullar. Eug. IV. l. 12. p. 308.

Venerabili fratri Andreæ archiepiscopo Nicosiensi A. S. L. misso salutem, &c.

Cum te ad regnum Cypri, in insulam Rhodi, ac nonnullas alias insulas & loca pro nonnullis arduis Dei honorem, catholica fidei augmentum, statum etiam nostrum & Romanæ ecclesiæ, ac tranquillitatem & bonum statum partium illarum concernentibus exequendis negotiis Apostolicæ sedis legatum missum cum potestate legati de latere tanquam pacis angelum præsentialiter destinavimus, & sicut accepimus in partibus illis sint plerique Christi Sanguine mercati tenebrarum principis astutiis seducti, ausu temerario dicentes & pertinaciter tenentes, Graecos in concilio Florentino non confessos fuisse articulos, super quibus erat vetus discordia inter dictos Graecos & Latinos, immo e contrario affirmantes ut Latini scilicet annuerint Graecorum erroribus, nonnulli etiam alii sint pertinaciter tenentes Latinos nuper a Graecis didicisse quod in Christo sint duæ voluntates & duæ operationes, insuper quidam alii pertinaciter contendentes, dicentes capitula contenta & concordata in præfata concilio Florentino inter Latinos & Armenos esse contraria catholicæ fidei, & nullo modo recipienda in animarum suarum periculum, Christianæ fidei confusionem, ac perniciosum exemplum plurimorum: nos attendentes, quod nostra præcipue interest super hoc de opportuno remedio providere, fraternitati tuæ, de qua in iis & aliis specialem in Domino fiduciam obtinemus, tua legatione durante, de & super præmissis omnibus & singulis & eorum circumstantiis universis auctoritate apostolica inquirendi, ac contra omnes & singulos supradictos talia præsumentes, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ fuerint, tanquam contra hæreticos summarie, simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura judicii, sola facti veritate inspecta, procedendi, nec non illos capi faciendi, examinandi, & si eorum excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi, detinendi, pœnis debitis juxta canonicas sanctiones puniendi & corrigendi, contradicentes quoslibet & rebelles per censuram ecclesiasticam, & alia opportuna juris remedio, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, compescendi, nec non omnia alia & singula, quæ in præmissis & circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi & exequendi, plenam & liberam auctoritate præsentium tenore præsentium concedimus facultatem, non obstantibus quibuslibet privilegiis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis, &c. III. non. augusti pontificatus nostri anno 1

Insignes Græcorum in Cypro adversus Romanam ecclesiam calumniæ.

Et adversus Florentinum concilium.

Exerceri jussa in eos fidei censura.

Consultus novus Pontifex pridie kal. julii hujus anni MCDXLVII. a Transilvaniæ Saxonibus de nonnullis dubiis, ea Alfonso tit. sanctorum IV. Coronatorum, qui postea in Pontificatu Callisti nomen sumpsit, excutienda solvendaque tradidit (c), de quibus responsa data apostolico diplomate firmavit. Eæ autem quæstiones subjectis verbis sunt conceptæ. XXVIII.

(c) Ext. lib. secr. Nic. V. p. 79. ms. arch. Vat. bull. divers. p. 160.

Tenor dubiorum & responsionum seu solutionum hujusmodi sequitur, & est talis.

An presbyteri possint facere pactum pro pecunia vel vino vel alia re ad audiendum confessiones, vel baptizare puerum, vel copula matrimoniali, aut de cantando sive legendo missam pro defunctis vel aliis, & si liceat eis istam eleemosynam ante vel post petere, quæ eisdem dari debet pro tali oratione. Dicendum est quod non, solum enim pro his recipere potest quod gratis & pura intentione offertur. Et per hoc etiam est responsum ad aliud dubium, an plebanus possit prohibere mortuum, ne sepeliatur, quod minime facere potest de jure.

Variis Saxonibus a Nicolao data responsa.

An adulterium, uxoricidium, perjurium, vel stuprum, sive super his qui habent duas uxores, vel oppressores puerorum, debeant puniri per laicos, & si corrigantur, an debeant filii eorum privari rebus propriis per mulctam, & quæ esse debeat in mulcta, vel non. Dicendum est, quod si de adulterio agatur ad pœnam Sanguinis contra laicum, est de foro sæculari, si vero agatur ad aliam pœnam citra Sanguinem, puta detrusionis in monasterium, etiam judex sæcularis est competens judex, licet executio hujus pœnæ intrusionis spectet ad ecclesiasticum judicem, cum sæcularis non habeat monasterium. Si vero agatur ad separationem thori matrimonialis, vel alias respectu fori pœnitentialis, spectat ad forum ecclesiasticum, & non se impedit de hoc sæcularis judex, quia caret tali foro, idem de uxoricidio, stupro, & de habente duas

De pœnis adulterorum.

duas uxores, vel opprimendo pueros, vel se interficiente, filii autem eorum ex his minime puniuntur in persona vel bonis, cum peccata suos debeant tenere auctores, & pœna in talibus ad alios minime protrahenda. De perjuria autem, si dubitatur de vinculo juramenti an obliget vel non, vel respectu fori pœnitentialis, est de foro judicis ecclesiastici. Si vero agitur de pœna perjurii, si constat juramentum esse licitum, tum ecclesiasticus quam sæcularis potest esse judex quo ad pœnam transgressionis, puniendo perjurum laicum in foro ecclesiastico pœna juris canonici per ipsum judicem ecclesiasticum, & in foro sæculari pœna juris civilis per ipsum judicem sæcularem, sicut etiam ut observatur licitum juramentum, tum judex ecclesiasticus quam sæcularis est competens judex, ut laicus tale juramentum observet. Si autem agitur de crimine mere ecclesiastico, ut est crimen hæresis, solius est judicis ecclesiastici cognitio etiam contra laicum.

An liceat laicis servare unum vel plures capellanos propter Deum in domo sua bonæ vitæ recommendatos, qui sibi possunt legere vel cantare missas in aliqua ecclesia sive capella sine præjudicio parrochialis ecclesiæ. Dicendum est quod presbyteri de licentia episcopi diœcesani hoc possint facere, est tamen decentius habitare extra muros laicorum propter multa quæ occurrere possunt ex tali cohabitatione.

An liceat clericis de bonis ecclesiasticis aliquo testari familiaribus vel amicis suis benefactoribus, a quibus prius receperunt subsidium & auxilium imma pecuniarum studendi vel promovendi causa. Dicendum est quod sic si est clericus simplex beneficiatus non habens administrationem, quia talis de fructibus perceptis ex suis beneficiis etiam testari potest, si tamen est beneficiatus habens administrationem quamdiu vivit, & satius est moderate de ipsis fructibus donare, potest testari.

An liber cum libera reperti cogendi ad matrimonium.

Utrum liber cum libera reperti debeant puniri a quocumque judice, & a quo judice spirituali vel temporali, si a judice quocumque, quomodo, & qua pœna etiam: utrum sint compellendi ut contrahant matrimonium. Dicendum est quod tales ad matrimonium contrahendum compellendi non sunt, nisi aliud canonicum interveniat per quod merito per judicem ecclesiasticum sint compellendi.

An autem judicis ecclesiastici sortiantur forum quo ad pœnam imponendam de se commissis. Tenendum est quod in secundo capitulo hujus paginæ latius est deductum.

An campanatores & familia sacerdotum, ut stabulis publici & procuratrices, & omnes qui non sunt in ordinibus, neque in minoribus, neque in majoribus constituti, ac eorum concubinæ, filii, & filiæ debeant judicari a laica vel clerica. Dicendum est quod laici servientes clericis pretio dato, vel aliis, conducti sunt de foro sæculari, nisi alias essent deputati obsequiis ecclesiæ, vel nisi ecclesia in hoc haberet privilegium, vel haberet generalem administrationem, & ratione administrationis ecclesiasticæ conveniantur in foro ecclesiastico, vel quando conveniuntur super re quam tenent ab ecclesia: concubina autem etiam est de foro sæculari, & ejus filii laici.

Utrum viri pro mulieribus sive uxoribus eorum, & e converso, possint jurare in causa purgationis, vel amicus pro amico. Dicendum est quod debet considerari qualitas delicti & conditio personæ purgandi, & an alii idonei tales habita ratione per judicem quanta fides sit talibus adhibenda.

An laicus debeat laicum in causa pecuniaria non ad usum divini cultus concernentem, vel in causa injuriarum vel criminali trahere ad judicem spiritualem vel sæcularem. Dicendum est quod talis laicus conveniendus est coram judice sæculari.

Utrum causæ viduarum vel miserabilium personarum in actionibus hereditariis pertineat ad forum sæculare vel spirituale, vel etiam aliæ actiones debitorum. Dicendum est, quod si agatur de jure seu rebus ipsarum possessorio spectat ad ecclesiam, si petitione agatur spectat ad judicem sæcularem, & in defectum seu negligentiam ipsius devolvitur jurisdictio ad ecclesiam, de injuria seu violentia eis illata etiam potest cognoscere ecclesia, cum sint sub ejus protectione, defensione, & tuitione ne opprimatur a potentioribus.

De testamentis.

Utrum testamentum continens in se duas clausulas unam pro ecclesia, alium pro usu laicali, debeat judicari per ecclesiam vel per judicem sæcularem, vel debeat distingui, ut ecclesia judicet suum articulum, & sæculares suum pero consilium. Dicendum est quod ecclesiam seu episcopum, si ex officio per viam executionis procedit, spectat etiam in non piis causis ut adimpleatur voluntas testatoris, si autem ad petitionem partis per modum libelli, seu per viam actionis agatur, ut impleatur voluntas testatoris in piis causis, heredes laici sunt de foro ecclesiæ, in non piis sunt de foro sæculari.

Utrum domus & hæreditates sacerdotum in medio oppidorum & laicorum jacentium, quæ nunquam fuerunt ecclesiæ, sed cum onere pedagiorum ad eos jure successorio pervenerunt, & retinent, ut hereditates patrimoniales, & tempore, quo laici fuerunt impositionem collectæ, vel solutionem de eisdem, ut sibi non pro se, sed pro republica, teneantur solvere, an non, cum tales impositiones tendunt in usum communitatis, ac munitionem civitatum, oppidorum, & villarum. Dicendum est quod tales res seu hereditates transeunt cum onere suo eis annexo, aliter libere transeunt ad ecclesiam vel

vel clericus, nam possessiones eorum non subjiciuntur regulariter collectis tolleis, seu empositionibus laicorum.

An panperibus villanis ac oppidanis licitum sit vendere die dominico vel festo alicujus sancti panes, legumina, pira, poma, & alia legumina, vel sit licitum eis finita missa post prandium de campo tempore messis, cum timetur de pluvia, portare cum pecoribus vel equis vel curribus lianm, fœnum, & alio blada humano usui convenientia. Dicendum est quod cessante necessitate ab omni opere servili abstinendum est diebus dominicis & festivis, sed necessitate cogente, non tamen affectata seu procurata, licitum est præmissa exercere.

Ut sit abstinendum ab opere servili die festo.

Utrum fures, latrones, stuprarii, incendiarii, traditores, perjuri possint tueri in ecclesiis & gaudere de immunitate ejusdem ecclesiæ. Dicendum est quod criminosus delinquens extra ecclesiam & confugiens ad ipsam, gaudet immunitate ecclesiæ, nisi sit publicus latro vel nocturnus populator agrorum, qui dum itinera frequentata vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab ecclesia extrahi potest impunitate non præstita secundum canonicas sanctiones, quibus in his standum est.

De asylis ecclesiarum.

An curia plebani gaudeat tanta immunitate, sicut ecclesia cum sit extra cœmiterium constructa. Dicendum est quod si est infra quadraginta passus majoris ecclesiæ, vel infra triginta minoris ecclesiæ; gaudet immunitate, alias non.

Utrum cœmiterium sit violatum dum quis ibi in eodem capitur vel detinetur, ut reconciliari debeat, ac si esset pollutum sanguine hominis. Dicendum est quod non, si absque ipsius personæ captæ sanguinis effusione capiatur seu detineatur, violatur tamen immunitas ecclesiæ si cœmiterium est infra quadraginta vel triginta passus, ut supra est dictum, & ex hoc nisi satisfaciat injuriæ ecclesiæ excommunicari potest. Die sabbati XXII. mensis aprilis MCCCCXLVII. S. D. N. Nicolaus Papa V. nobis Alfonso tit. SS. IV. Coronatorum presbytero Card. episcopo Valentino dubia suprascripto tradidit, ut singulatim eis responderemus. Quibus visis diligenterque perspectis obedientes mandato suæ sanctitatis vivæ vocis oraculo nobis facto, singulatim respondemus, prout superius continetur. Dat. Romæ in domibus nostræ ibidem habitationis anno Domini MCCCCXLVII. die vero mercurii III. mensis maji pontificatus ejusdem sanctissimi domini nostri anno I.

(a) Molan. natal. SS. Belgii die 6. mart. Ferrar. novo Catal. 6. mart. Vvadding. hoc anno in ann. n. 41.

XXIX. B. Coleta sanctimonio floret.

Claudimus hunc annum felici obitu B. Coletæ (a), quæ secundum ordinem sanctimonialium S. Francisci in pristinum sanctitatis splendorem revocavit, auxitque; de qua Joannes Nider (b) hoc admirabile exemplum narrat, petulantem juvenem juco se illius precibus commendasse; cumque illa Deum esset precata, ut ipsum in famulorum suorum numerum admitteret, illum repente divino spiritu tactum sacra instituta Minorum amplexum, ut lachrymis anteactæ vitæ scelera expiaret: *Vivit*, inquit, *hodie in regno Franciæ puto forot Coleta nomine ordinis S. Claræ virgo sancta & prudens. Hæc quantas Deo animas suis sanctis exemplis acquisiverit & custodierit, norunt hi, qui loca per eam reformata, & sua cooperatione fundata de novo viderunt. Unum igitur de multis refero, quod a solemni ambasiatore ducis Sabaudiæ ipse audivi coram multis nobilibus in civitate Nurembergensi tempore congregationis principum Alemanniæ ad Regem Romanorum Sigismundum, qui in causa fidei expectabatur in loco prædicta: cum enim concellorius summus ejusdem Regis in enatione multorum vitam sanctæ memoriæ Catharinæ de Senis ordinis qui vocatur de pœnitentia, S. Dominici laudaret, cujus legendam sub stilo magistri Raymundi dictatam se habere & legere gloriabatur, & quanta Deus in convertendo peccatores nostro tempore sicut veritas est per eandem virginem fecisset in Italia, jam sermone privato finito cœpit prædictus ambasiator ducis Sabaudiæ infrascripta recitare de sorore Coleta, quæ facta essent in Gallia: Vivit, inquit, nobiscum sub arctissima paupertatis regula tam magna cum devotione, ut spectaculum (a) facta sit Deo & hominibus; nam circa comitatum Bibenensem ob reverentiam S. Claræ monasterium de novo erectum noviter extitit, cui dicta virgo in sororibus providere debuit. Igitur antequam ad plenum officinæ paratæ essent, nescio cujus negligentia, missum est pro sancta virgine, quæ cum loco appropinquavit, nondum sufficienter habitatione virginum perfecta, cogebatur in domo quadam honesta manere ad tempus cum suis sororibus, quæ dum perficeretur monasterium, & ex loco ad ecclesiam certis temporibus opus fuit ut exiret, quod cum fieret die quodam factus est concursus populi magnus, eo quod singuli certatim gestiebant virginem videre tam sanctam. Erat tunc quidam vir dissolutus valde, mimus quodammodo & joculator multorum, qui hæc intuens in medium pressura ut fortassis jocum & solatium videntibus faceret, stando coram virgine sancta, ita ait: O domina, si tantæ sanctitatis es, quantæ reputaris ab hoc populo, me sicut cæteros velis virum devotum facere Deo, eamque virgo hujus hominis dissolutionem conspiceret, misericordia mota & compassione, elevatis in cælum luminibus pariter & manibus sic orare breviter & aperte cœpit: Deus, qui omnia potest, dignetur te sibi fidelem facere famulum. Quæ pura & sincera oratio tam fuit apud omnipotentem valida, ut ille mox divina inspiratus gra-*

(a) 1. Cor. 4.

Propagatus ab eadem ordo Clarissarum.

Ejus precibus petulans juvenis divinitus conversus.

tia

tia & immutatus de turba gemebundus abscederet, mundum relinqueret & facere ejus, nam statim ad reformatum locum fratrum ordinis Minorum arctissime reformatorum cucurrit, peccata quibus animam velut humoribus malis fœdaverat confessus est, pœnitentiam suscepit, & ordinis frater effectus est: in quo proculdubio majus miraculum factum est, quam si corporaliter defunctus resuscitari per virginem meruisset.

Ejus pietas in recolenda passione Christi.

Recolere solitam maximo pietatis sensu Dominicæ passionis mysteria memorat ejus vitæ scriptor his verbis: *Præcipue sextis feriis ab hora sexta matutina usque ad horam sextam vespertinam mane, audita missa, nihil interim manducans aut bibens, tam erat ferventer & efficaciter Dominicæ commemorandæ passioni intenta, ut sæpenumero præ doloris vehementia in manibus, pedibus, & latere suo sibi revera videretur clavis & lancea confixa. Et quis vero pro dignitate possit explicare imbres lacrymarum, anxios gemitus, quibus occupabatur illa tota hebdomada, quam sanctam vocamus? Quis satis commemoret dolores acerbissimos ac vehementissimos, quos tunc illa perferebat? In ipsa enim ejus virtutum studiosa juventute specialis quædam ei collata erat gratia circa Domini passionem: cum enim aliquando ferventer & profunde eam meditata fuisset, Christus ei apparuit, indicavitque familiariter modum quo passus esset, & ut in singulis membris suis singulares pertulerit cruciatus humanæ salutis amore. Inde vero Coleta vehementissimum quendam concepit cordis dolorem & angustiam, ac nihilominus ardore quodam amoris & devotionis erga Christi passionem in tantum incensa fuit, ut sæpius reminiscens hujus visionis & crudelium pœnarum, quibus affectum viderat corpus innocentissimum Salvatoris, plane destitueretur viribus, nihilque prorsus exterius sentiret in statum alium transformata, atque ita in sancta hebdomada multa vi divinitus præstabantur satis memorabilia, cum enim tractabantur passiones Christi in missis coram ipsa, ut fieri solet, dolores quos passus est Dominus in corpore suo adeo renovabantur in corde & corpore illius, ut nunquam sic visa fuerit mulier laborare parturiendo, quantum ipsa videbatur condolendo; cujus rei id evidens documentum fuit, quod horis illis incredibili animi languore lamentabatur, fundebatque lacrymas & gemitus ineffabiles, ut nemo quamvis ferreo pectore, si id vidisset, pietate & commiseratione potuerit non permoveri & emolliri, &c.* Fuit illa prophetiæ dono clarissima, atque in vita ac post mortem multis effulsit miraculis, tum ex illius extinctæ corpore suavissimus odor illibatæ virginitatis testis afflavit.

Odor suavissimus virginitatis testis.

I. INcipit annus a Virginis partu millesimus quadringentesimus quadragesimus octavus indictione undecima Ecclesiæ Dei piorium schismaticorum in ejus redeuntium sinum accessione faustus felixque: Basilea enim, quæ etiam tum schismatis officina, hostiumque Romanæ Ecclesiæ arx & latebra extiterat, ex impietate emersit, & admissi sceleris veniam petituri Fridericus nobis illius episcopus, clerus, ac populus universus, divinæ misericordiæ radiis collustrati, ad sedem Apostolicam misere oratorem, qui publice Nicolao V. ut vero & non ambiguo Pontifici omnium nomine in celeberrimo Cardinalium & præsulum cœtu obedientiam detulit. Maximo ex optatissima Basileensium conversione gaudio affectus Pontifex, ingentes Deo gratias egit, ipsosque omnibus censuris solutos Ecclesiæ conciliavit; tum interdictum ecclesiasticum, quo Basilea percussa fuerat, sustulit edito de tanta re publico hoc diplomate (a).

Clerus populusque Basileen. veniam schismatis poscunt.

(a) Lib. 12. p. 3.

Ad perpetuam rei memoriam.

Sublatus est de medio paries divisionis, nunc enim venerabilis frater noster Fridericus episcopus Basileensis & dilecti filii, totus clerus tam sæcularis quam regularis ordinumque quorumcumque exemptus & non exemptus, ac universales populus civitatis & diœcesis Basileensis Sancti Spiritus, qui ubi vult spirat cooperante gratia, & divina inspiratione illustrati, ut veri Romanæ ecclesiæ & obedientiæ filii charissimo in Christo filio Frederico Romanorum Regi illustri ac inclytæ nationi Germanicæ, qui neutralitate seposita obedientiam, quam antea felicis recordationis Eugenio Papæ IV. prædecessori nostro exhibuerant, nobis divina favente clementia ad apicem summi Apostolatus assumptis denuo præstiterant & renovarant, se conformare volentes per dilectum filium Joannem Gemunger decanum ecclesiæ Colambanensis dictæ diœcesis decretorum doctorem, ipsorum ad nos cum pleno & sufficienti mandato destinatum oratorem, in consistorio publico in venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium præsentia, nec non copiosa archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, & prælatorum ecclesiasticorum, ac aliorum multitudine nobis tamquam vero, legitimo, ac indubitato Papæ ac Jesu Christi vicario, necnon vero sancti Petri successori omnimodam, puram, & integram obedientiam præstiterunt, ac nos ut talem recognoverant & professi fuerunt.

Obsequium Nicolao deferunt.

Nos itaque pro tam singulari divina gratiæ munere & dato optimo & dono perfecto, quod de sursum a Patre luminum descendit, immensas illi, cujus utique res agitur, & qui non deserit sperantes in se, elevatis ad cœlum oculis gratiarum referimus actiones, ipsam obedientiæ præstationem ingenti cordis jubilo & fervente mentis desiderio ad divini nominis laudem & gloriam, nec non ipsius ecclesiæ unitatem præsentibus admisimus, recepimus, & etiam acceptamus, dictosque episcopum, clerum, & populum civitatis & diœcesis Basileensis, necnon singulares eorum personas, ad nostram & sedis Apostolicæ gratiam & benedictionem specialiter suscepimus, necnon fidelium communioni, ac sacrosanctæ Ecclesiæ Sacramentis adjicimus & restituimus, ac bonorum operum, quæ per omnes Deum timentes fiunt, participationem ascribimus & aggregamus, ipsosque necnon eorum quemlibet, ac omnes & singulos, qui durante divisione hujusmodi, cum eis & eorum aliquo qualitercumque participarunt, ab omnibus & singulis excommunicationum, suspensionum, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, & aliis pœnis, quibus juxta sacrorum instituta canonum, & dicti Eugenii literas, & prohibitiones aut alias qualitercumque præmissorum occasione ligati vel irretiti fuisse dicantur, tam quoad conscientiæ, quam etiam quoad contentiosum forum, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum authoritate, qua etiam nos, licet indigni, fungi dignoscimur, confisi, tenore præsentium plenarie absolvimus ac nunciamus & reddimus absolutos, necnon interdictum in eandem civitatem & ipsius diœcesim, oppida, castra, terras, villas, & loca, præmissorum occasione forsan positum tollimus & penitus relaxamus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVIII. ccc. id julii pontificatus nostri anno secundo.

Restituti pristinis juribus.

Paucissimi illi pseudoepiscopi atque insana pædagogorum multitudo partim diffugerant (b) Ludovici Delphini Rom. ecclesiæ signiferi ultricibus armis perterrita, partim Friderici Cæsaris edictis perculsi abierant, quod confirmat Joannes Nauclerus (c) his verbis: *Mandavit Imperator omnibus per Germaniam constitutis, Nicolaum pro vero & indubitato Romano Pontifice venerari debere, & Basileensibus, ut concilium dimitterent, nec ultra festum S. Martini retinerent, quod publicatum est* II.

(b) *Vanderb. in Amedeo Saband. hist. ex Guill. Paradin. l. 3. c. 37.*

(c) *Naucl. vol. 2. gen. 49.*

an-

anno Domini MCCCCXLVII. circa festum S. Michaelis. [1]

Interea ingressos urbem mense julio magnificentissimo apparatu Caroli Francorum, ac Renati Siciliæ Regum, & Delphini Viennensis oratores, cum jam Anglici abiissent, refert Monstreletus (a), ac post præstita ritu solemni Nicolao ut vero Christi vicario principum obsequia, de Felice antipapa & sectatoribus ad Ecclesiam catholicam redacendis egisse, confectasque cum illo apud Gebennam pactiones exposuisse, quarum aliquæ a Nicolao expunctæ, aliæ admissæ fuerunt, cum commodissimas Amedeo concordiæ leges obtinuissent, Lausanam se contulisse, eique persuasisse, ut positis pontificalibus insignibus Ecclesiæ pacem restitueret. Ut vero repugnarit aliquandiu, & ampliora commoda venatus antipapatu, celebrata Lausanæ synodo, se abdicarit, proximo anno dicetur.

(a) Monstrel. vol. 3. p. 5. Saband. hist. ex Gall. Paradin. l. 3. c. 38.

Galli oratores de pace ecclesiæ agunt.

Amedeum officia admonent.

III. Agebat tum in Germania apostolicus legatus Joannes S. Angeli diaconus Cardinalis, a Nicolao, ut diximus, superiori anno ad excindendas schismatis reliquias, ac dirimendas ecclesiasticorum de sacerdotiis certantium controversias: qui pontificia fultus auctoritate ad nonnullas pactiones cum Friderico Rege ac principibus de conferendis dignitatibus ecclesiasticis, ac sacerdotiis Germaniæ, tam de annatarum, ut vocant, exigenda ratione venit. Quas Pontifex, adhibitis in consilium Cardinalibus ratas habuit ac diplomate etiam apostolico, quod in bullario omnibus ad legendum patet firmavit (b): alia vero statuta, quæ Germanorum rogatu antea ab Eugenio edita, corroborataque ab ipso Nicolao fuerant, cum ex plano usu compertum esset plures inde exortas lites, ac jura possessorum infringi, penitus convulsit, edita ea de re ineunte hoc anno sanctione (c), cujus partem cum plura statum Germanicæ ecclesiæ exprimentia contineat, decerpimus.

Pactiones de conservandis in Germon. sacerdotiis.

(b) Bull. in Nic. V. const. 1.

(c) Ext. in reg. bull. Eug. IV. l. 12. p. 416.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Sedes Apostolica providentia circumspecta nonnunquam circa gesta per Romanos Pontifices in ea præsidentes decernit, declarat, & disponit prout, rerum, & temporum qualitate pensata, id conspicit pro pace, & quiete ecclesiarum, præsertim cathedralium, in Domino salubriter expedire. Sane postquam dudum felicis recordationis Eugenius Papa IV. prædecessor noster per quasdam literas suas incipientes : Inter cætera desideria cordis nostri; *sub data id. februarii pontificatus sui anno sextodecimo, propter dissensionem inter ipsum, & eos qui Basileæ sub nomine generalis concilii remanserant dudum exortam, nonnulli principes tam ecclesiastici quam sæculares nationis Germanicæ, in quadam neutralitate & animorum suspensione a die decima septima mensis martii de anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo octavo usque ad datam præfatam se tenuissent ea mente; ut asseruerunt, ut postea unanimi consensu in dicti prædecessoris & sedis Apostolicæ obedientia, & reverentia paribus gressibus incedere possent, & charissimus in Christo filius noster Fredericus Rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster Theodericus archiepiscopus Maguntinus, & dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandeburgensis sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fridericus Magdeborgensis, Fredericus Salzeburgensis, & Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii principes & prælati dictæ nationis, præfato prædecessori debitam obedientiam per suos oratores præstitissent, ac ipsum prædecessorem in solum Jesu Christi vicarium recognovissent & professi fuissent, præfatus prædecessor attendens, quod dictis neutralitatis & suspensionis tempore, plurima in ipsa natione acta, gesta, & facta fuissent, quæ confirmationem, indulgentiam, & dispositionem super eos apostolica auctoritatis requirebant, præfatorum Regis, archiepiscoporum, marchionis, cæterorumque prælatorum & principum dictæ nationis supplicationibus inclinatus & omnes & singulas, tam metropolitanarum quam cathedralium, aliarumque ecclesiarum, necnon dignitatum etiam abbatialium, ac post pontificales majorum & in collegiatis ecclesiis principalium, & aliarum beneficiorum, ac officiorum ecclesiasticorum quorumcumque, etiamsi ecclesia curatæ, canonicatus, & præ-*

Cur neutrales se gesserant Germani.

NOTÆ [1] QUæ hic narrat annalista lucem plurimam expectant ab actis pseudosynodi Lausanensis, cujus sessionem primam, numquam antea vulgatam, dederunt PP. Martene & Durand vet. Monum. to. VIII. col. 995. &c. Ex his ergo intelligimus, edicto Friderici regis, quo Basileensi magistratui injungebatur ne ultra festum S. Martini anni 1447. concilium in urbe sua permitterent; edicto, inquam, illi restitisse magistratum. Quem proinde eo nomine reum ad aulam Friderici delatum, die tandem XXIV. maii seu feria VI. post festum Corporis Christi judiciali sententia damnatum quantocyus parere coactum fuisse. Ex iisdem pariter actis intelligimus Gebennensem conventum decembri mense anni præcedentis coivisse assistentibus per legatos regibus Francorum, Angliæ & Renati Siciliæ Regis, & Ludovico Delphino. Tandem prior illa sessio qua rite translatum concilium Basileense edicitur, signata est die *IX. kal. augusti anni* 1448. Hæc ergo Lausanensis concilii sedes. MANSI

& præbendæ forent, electiones, postulationes, collationes, provisiones, confirmationes, & dispositiones, nec non processus, sententias, aliaque acta judiciaria, auctoritate ordinaria hujusmodi suspensionis & neutralitatis tempore facta seu facta, quæ omnia & singula in dictis literis suis haberi voluit pro sufficienter expressis, ac ea rata & grata habens auctoritate apostolica ex certa scientia confirmavit, volens & etiam statuens, ut nulli qui in possessione ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum, & officiorum hujusmodi, quocumque etiam eorundem qui Basileæ post translationem & dissolutionem concilii ibidem remanserant, auctoritate ea forent assecuti, super hujusmodi ecclesiis, dignitatibus, beneficiis, & officiis ac sententiis, & processibus, etiamsi in Romana curia vel extra eam lis, cujus statum in eisdem literis suis habuit pro expresso, indecisa penderet etiamsi super eis, ad ea, contraque ea fuisset alteri jus quæsitum, seu jus aliqui habere se prætenderent, ex tunc in antea in ipsa curia, vel extra eam, apostolica, vel alia quavis auctoritate impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione, vel causa molestari possent, sed in suis possessionibus pacifice remanerent; lites quoque & causas quascumque super hujusmodi ecclesiis, dignitatibus, officiis, & beneficiis pendentes, illis dumtaxat exceptis, quæ coram ordinariis judicibus, apud quos, juxta formam dictæ suspensionis & protestationis exinde secutæ, licuit litigare, indecisæ penderent, ad se advocans auctoritate & scientia prædictis extinxit, & super eis adversariis eorum perpetuum silentium imposuit; possessores vero ipsos voluit in suis ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis, & beneficiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsas ecclesias, monasteria, dignitates, officia, & beneficia, quocumque modo vacarent, auctoritate & scientia præfatis, per dictas literas contulit, & providit de eisdem: per hoc autem nulli contendentium super titulo & juribus ecclesiarum Frisingensis & Ostiensis voluit aliquod præjudicium afferri, aut etiam generari; sed liberum esse voluit unicuique eorum jus suum prosequi justitia mediante; nosque postmodum, dicto prædecessore sublato de medio, divina favente clementia ad apicem summi apostolatus assumpti post nostram subsecutam coronationem per quasdam literas nostras declaravimus nostræ intentionis fuisse & esse, quod per quæcumque statuta, decreta, ordinationes, regulas, & signaturas, etiam supplicationum, per nos facta, seu imposterum fienda, seu per quasvis gratias per nos de cætero concedendas, in nulla derogetur factis, gestis, concessis, statutis, & indultis per ipsum prædecessorem in natione prædicta, neque eis aliquod in toto, vel in parte præjudicium generetur, cum intentionis nostræ existeret, gestis, factis, concessis, statutis, & indultis hujusmodi in nulla re contraire, quin potius, ut ea suum consequerentur effectum volumus, & decrevimus inviolabiliter observari, & firma in singulis permanere, prout in dictis prædecessoris, atque nostris literis desuper confectis, quarum tenores, præsentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continetur. Et quia hodie dilectus filius Henricus Schlieb electus Frisingensis, provisioni sibi per dictum prædecessorem de ecclesia Frisingensi factæ pro quieto, & tranquillo statu ecclesiæ Frisingensis ad requisitionem nostram per dilectum filium Henricum Motheim literarum apostolicarum abbreviatorem, procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum, in manibus nostris sponte, & libere cessit, nosque cessionem hujusmodi, ad preces dicti Regis in favorem venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Frisingensis qui dictæ neutralitatis tempore, per dilectos filios decanum & capitulum ecclesiæ Frisingensis ad ecclesiam Frisingensium tunc pastoris solatio destitutam electus, & deinde per venerabilem fratrem nostrum Fredericum archiepiscopum Salzburgensem in episcopum & pastorem ejusdem Frisingensis ecclesiæ confirmatus extitit, nobisque debitam obedientiam præstitit per suas literas, duximus admittendam; ejusdem Regis in hac parte supplicationibus inclinati, ne dictus episcopus propter exceptionem in literis dicti prædecessoris, de ecclesia Frisingensi, ut præfertur, factam deterioris conditionis quam cæteri prælati dictæ nationis existat, volumus & præsenti tenore decernimus, dicti prædecessoris atque nostras literas præfatas, ac omnia & singula in eis contenta a data præsentium computando, ad præfatum Joannem episcopum Frisingensem, ecclesiam, & subditos suos ecclesiasticos & sæculares quoscumque extendi, ipsosque sub dicti prædecessoris, atque nostris literis prædictis, ac omnium in eis contentorum commodo & effectu includi, ac illis gaudere, proinde ac si dicta Ecclesia Frisingensis in literis dicti prædecessoris minime exceptuata, ipsique Joannes episcopus, ecclesia & subditi hujusmodi se tunc pro eodem prædecessore & sede prædicta cum Rege, & aliis præfatis declarassent; aut declarationi hujusmodi specialiter & expresse adhæsissent. Nulli ergo, &c. omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo

qua-

quadragesimo octavo XVIII. kal. februarii pontificatus nostri anno secundo [r].

Joannis Card. in Bohemiam adventus.

Sub hæc tempora, compositis Germaniæ rebus, Joannes Cardinalis Bohemiam Nicolai Pontificis jussu petiit, ut religionem improbitate Hussitarum collapsam in pristinum statum ac splendorem restitueret, jutaque ecclesiarum præteritis labefactata temporibus assereret. Administrabat tum regiam Bohemicam Mainardus authoritate & opibus florentissimus inter suos, fideique catholicæ studio insignis. Exceptus itaque ab eo & a Pragensibus ultro obviam effusis legatus honorificentissime Dominicæ ascensionis pervigilio, quod in kal. maii incidit, ut refert Joannes Coclæus (a). Agebantur tunc Pragæ solemnes ordinum regni conventus pro regni statu componendo, creandoque Rege postulatumque ab eodem legato est, ut conventa antea, quæ compactata vocabant, rata haberet confirmaretque, tum ut Joannem Rokyzanam archiepiscopum Pragensem a legatis Basileensibus designatum ecclesiæ Pragensi præficeret, atque authoritate apostolica sacris pontificalibus initiandum curaret. Periclitabatur religio si Bohemorum postulata admitterentur, nam & Hussitæ compactatis abutebantur, & Rokyzana eorum vexillifer erat perfidia & impietate contaminatissimus, qui antea a Sigismundo Imperatore in exilium ejectus, post Alberti Regis obitum reductus fuerat. Distulit itaque ad hæc respondere legatus. Habita vero oratione Bohemos ipsos est adhortatus, ne Ladislaum paterno regno privarent, ingentiaque mala, quæ inde manare possent, proposuit.

(a) Cocla. hist. Huss. l. 10. in princip.

Quæ ob ipso postulata.

IV. Extat ejus oratio (b) suis concepta verbis, cujus potior pars hæc fuit: *Magnificastis & extulistis serenissimum principem & dominum dominum Sigismundum Imperatorem Regem vestrum usque ad sidera, & cum ipse fuerit avus, & consequenter Rex Albertus, qui sibi in hoc regno successit, pater istius Regis Ladislai, & ipse ejus filius, ergo & heres hujus regni juxta illud Apostoli; Quod si filius & hæres per Deum. Et cum ego sim legatus a sanctissimo domino nostro ad hoc regnum, & eidem domino Apostolico & mihi ex officio incumbit causam viduæ & pupilli promovere, quia hoc est officium cujuslibet legati a sede Apostolica, de quo dicitur pupillo tu eris adjutor: suadeo quod heredem vestrum non abjiciatis, nam si secus feceritis, timendum est ne dominus Deus faciat in vos pro illa vindictam, punit enim illos Deus plagis multis, qui propriam heredem abiciant, aut sibi inferunt injuriam, prout patet per Roboam, qui postquam cœpit sævire in populum, decem tribus sunt ab eo amotæ, pro quo magna indignatio venit super eos, cum enim Dominus ad eos miserit prophetam, præcepit ne comederet nec biberet circa ipsos, sed quia comedit & bibit circa eos, eum ipsum Leo in via dilaceravit.* Et infra: *Et ideo cum iste juvenis Ladislaus est verus heres hujus regni, instandum est quod pro Rege suscipiatur, & si quid serenissimi Regis Romanorum tutoris ejus majestas, quæ facere debuit non fecit, vel aliqua neglexit, propterea secundum jura naturæ, immo secundum omnia divina & humana isti juveni in sua hereditate non potest fieri præjudicium atque damnum, quoniam ipse sub tutore est tanquam servus & non liber usque ad præfinitum tempus juxta sententiam Apostoli: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, &c.*

(b) Apud eund. ibid. & apud Dolg. l. 6. de hereditaria regni Bohem. success. c. 11.

Legati apost. oratio ad Bohemos pro Ladislao.

Commendat ejus jura ad regnum Bohemiæ.

Ideo, magnifici & illustres domini, conformate vos aliis regnis Christianis. Agite ergo pro honore, concordia, & pace, & si, ut predixi, aliqua serenissimi Regis Romanorum tutoris sui majestas quæ fuerunt facienda non fecit, vel aliter fecit quam debuit, vel facere neglexit, ego volo fideliter tanquam unus ex vobis operam dare, ut talia emendentur, & confido clementiæ & pietati ipsius, quod faciet & exaudiet me in hoc facto. Quod si facere nollet, aut forte justitiam huic inclyto regno recusaret, quod tunc sedes Apostolica super eo est imploranda, & dominus noster sanctissimus ipsum ad hoc astringet aut huic regno faciet justitiam vel amicabili tractatu interveniente, vel jure ipsum ad hoc compellendo, sic enim Hungariæ regnum fecit, quod orta inter vos dissensione pro dicto juvene & inter serenitatem Regis Romanorum, a sede Apostolica legatum mediatorem postulaverunt, qui ipsos ad pacis & unitatis concordiam reduceret, quod si facere non posset, ad sedem Apostolicam recurreret. Et ideo magnifici domini sic agite pro herede vestro Ladislao, &c. qui ex semine serenissimorum principum & Regum Romanorum est exortus, qui etiam in toto orbe consanguinitatem notabilem habere dignoscitur, prout pacem, unionem, & tranquillitatem hujus regni habere optatis, nam si aliter feceritis, odium & inimicitias omnium consanguineorum majestatis

Promissa sedis Ap. auxilia pro eo pacando.

Solicitasti regni ordines ad pacis consilia.

NOTÆ [r] Literæ illæ apostolicæ pro componenda ecclesiastica in Germania disciplina, quibusque sacerdotiorum conferendorum certæ leges sanciuntur, cum hoc anno male ab annalista componuntur. Quamquam enim datæ leguntur *anno Dominicæ Incarnationis* 1448. *XVIII. Kal. Februarii*; is tamen annus veteri stilo supputatus est, qui ad nostram rationem redactus exhibet annum 1449. cujus die XVIII. Kal. februarii pontificatus Nicolai annus secundus, ut eadem bulla adscriptus nondum effluxerat. Mansi

tis eius possitis occurrere, heres enim vester est. Ista dicens, quia multa verba posui, peto ignoscant dominationes vestræ, & si aliqua dixi, quæ forte alicui displicerent, confido cum omnes estis nobiles & generosi, quia non imputabitis personæ meæ, quia hoc feci ex officio meo pro bono pacis & concordiæ hujus regni: quam pacem & salutem nobis præstare dignetur in sæcula sæculorum benedictus Deus. Amen. Illos quoque adhortatus est, ut Pragensi archiepiscopatui usurpata vectigalia prædiaque restituerent.

Hic, habito consilio, Bohemi responderę partim Sigismundum Regem periculosissimorum bellorum temporibus, partim antea Conradum Westphalum archiepiscopum prædia ecclesiastica & census distraxisse, ut jam illa a possessoribus repetere difficillima res foret: non defutura vero opes archiepiscopo ad vitam dignitatemque sustentandam, eique honorifice consultum iri. Cum autem impensius instarent, ut veteri conventa firmarentur, & Rochyzanæ Pragensis committeretur ecclesia, iterum legatus rem extraxit.

V.
Petitis non assentitur legatus.
(a) Cocl. eod. l. 10.

Ad primum, inquit Coclæus (a), *paternitas sua respondit, quod de compactatis, quia est res ardua & gravis, nondum deliberavit, sed quod deliberare intendit cum consilio terrigenarum. De secundo, videlicet de provisione archiepiscopi, respondit sic dicens: Quia, ut puto, nisi fallar, neminem ego pro illis accusavi, sed in hoc magis estis collaudandi, quod vultis archiepiscopo providere. Ad utrumque igitur post crastinum, quia dies festus est, respondebo. At quid responderit ulterius ad utrumque nusquam invenio: ut in chronicorum breviario vetusto habetur, quod dominus legatus feria tertia post Trinitatis festum, hoc est XXII. die maii recessit de Praga mane cum domino de Rosis, & nihil profuit propter aliquorum impedimenta. Res ipsa autem indicat, illum in neutro condescendisse ad vota eorum. Memini me itaque legisse, at locus non occurrit, legatum in gravi constitutum periculo ægre per dominum Ulricum de Rosis manus Hussitarum evasisse. At vir prudentissimus non poterat illis condescendere circa compactata, quæ nequaquam ipsi servabant, & longe aliter iis utebantur, quam a concilio Basileensi acceperant, uti ostensum est supra, & minime licebat sedis Apostolicæ legato Joannem Rokyzanam publicum ecclesiæ Romanæ hostem & manifestum hæreticum in archiepiscopum consecrare, ac tam dirum atque ferum lupum fidelibus Christi ovibus præficere.* Subdit auctor digresso Pragu legato Hussitas expectatione sua delusos adversus Mainardum, de quo paulo ante meminimus, conjurasse, ac Podiebratio urbem proditione tradidisse non sine magna catholicorum strage, ac Mainar-

Gravi periculo perfungitur.
Abusi Bohemi pactionibus.

Oppresso Mainardo Podiebratius Praga potitus.

dum captivum abductum haud ita multo post defunctum esse: ex qua funesta rerum conversione Rochyzana elatus potestatem jusque Pragensis archiepiscopi sibi arrogavit. Hæc pluribus Coclæus, & ante ipsum Æneas Sylvius (b).

(b) Æn. Syl. hist. Bohem. c. 42.

Dum Joannes Carvajalis Cardinalis A. S. L. Pragæ morabatur, accidit quod narrat ad calcem suorum commentariorum Cardinalis Papiensis (c), cujus verba repetimus: *Sedente*, inquit, *Nicolao V. ad eosdem*, nempe Germanos, *iterum missus conficit quæ ingruebant omnia. Quo tempore, pace inter Hungaros Australesque summo Christianorum beneficio constituta, in Bohemiam transit augentem in dies perfidiam veterem. Is transitus non sine miraculo fuit posterorum memoriæ commendando, illic enim a Rochyzana, de quo ante retulimus, hæresiarcha gentis in publicam de fide disputationem vocatus, ne diffidere in tanta expectatione Romana dogmata videretur, assensit, cumque ad diem dictam in magno regni conventu uterque fuisset, prior Rochyzana ab his verbis disputationem orsus, videlicet: Æterni Patris Verbum. Offundente statim Deo malignæ menti tenebras progredi ultra non valuit, ac statim obticuit. Resumente iterum ac tertio ex longis semper intervallis idem orationis initium, iterum coactus est obmutescere. Cum vero stuperet, jam consessus omnis, procuratorque ob confusionem ægre consisteret, læto vultu Joannes silentium ejus excipiens, idemque initium repetens tanta memoria spirituque differenda peregit reliqua, ut plerique divinum opus mirati, posito errore, ad sanitatem redierint, promissumque Divini Salvatoris manifeste evicerit ajentis fidelibus suis: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri. Hunc exitum disputationis & qui affuerant narraverunt sæpe, & ipse Joannes verecunde admodum, nec tam ad suam quam Dei gloriam nobis interrogantibus confirmabat.*

(c) Card. Papien. in comment. sub fin.

Rochizana divinitus obmutescit.

VI.
Adornata ab Huniade in Turcas expeditio.

Inter hæc Joannes Huniades qui publicam in Hungaria rem administrabat, sacram adversus Turcas ad vindicandas in libertatem finitimas provincias expeditionem adornare est aggressus: cujus pia consilia ut facilius ad optatum exitum feliciusque perducerentur, Pontifex publicas hasce literas ad cunctos Christi cultores dedit (d).

(d) Lib. 4. p. 159.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem.

Admonet nos ille cælestis Agricola, qui vineam suam nobis de solita benignitate commisit, ut succrescentes in ea, non solum noxias, sed etiam infructuosas arbores evellamus: omnem arborem quæ fructum non bonum facit abscindendam & in ignem mittendam, vocis suæ attestatione confirmans, ad memoriamque reducendo, quod

uni-

unigenitus Dei Filius de sinu Patris in uterum dignatus est descendere Matris, in qua & ex qua nostræ mortalitatis substantiam Divinitati suæ ineffabili unione conjunxit, quod non erat assumens, ut haberet unde hominem lapsum redimeret, & satisfaceret Deo Patri, ipse namque sui ipsius Agni immaculati pretioso Sanguine nos redemit, qui in ara crucis innocens est immolatus: exinde inconsumptibilem thesaurum militanti ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater; quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per beatum Petrum Cæli clavigerum ejusque successores in terris commisit fidelibus salubriter dispensandum, & pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis & pro peccatis debitæ, tam generaliter quam specialiter, prout cum Deo expedire cognoscerent, vere pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum.

Infidelium grassationes.

Dudum ad apostolatus nostri, voce fidelium omnium publice referente notitiam pervenit, quod perfida & horrenda infidelium Turcorum rabies, regnum Hungariæ excellens membrum Ecclesiæ, ac partes contiguas & circumvicinas dietim invadit, ut vineam Domini sabaoth valeant demoliri, ac aliis locare agricolis & inficere greges ejus & (quod gravius est) dicunt adversus fideles ipsos, quod scribitur: Vadamus & disperdamus eos de gente, & non memorabitur nomen Israel amplius; & : Possideamus nos sanctuarium Dei ipsorum. O *damnationis & iræ filii? O perditionis & calamitatis alumni? O semen* Canaam, *semen nequam!* Exurgat *Deus, & suos dissipet inimicos, exurgat, & veniat, ut populum suum suscitet in confusionem prædictorum inveteratorum dierum malorum, & angelum suum, qui eos scindat*

Fideles ad profitendam religiosam militiam sollicitati.

secetque per medium de alto suo mittat. Veniat populus Israel & David rursus & leonem & ursum de grege Domini arietes tollentes occidat, & spurios ipsos in frontibus impudicitiæ ipsorum percutiat, ita quod in facies suas cadant. Insurgant insuper Christi milites Ecclesiæ filii, athletæ catholicæ fidei, peregrinas lustrantes provincias, maria transeuntes, & regiones exteras peragrantes pro fidei dilatatione & defensione præfata. Afferant insuper ululando anxia querela præfata patrocinia summi Patris, & dicant : Domine salva nos, perimus; *parique voce; Succurre princeps fidelibus & provide filiis pie Pater, sparge rorem tuæ gratiæ supplicantibus, quoniam tenebræ cooperuerunt terram & caligo invasit populos antedictos, & velut errantes oves, pastoris destituta custodia, luporum crudelium timent insidias, & rugientium leonum faucibus absorberi*

Imploratum divinum auxilium.

pavescunt. Decet ergo, nimirum quod populus, qui ambulat in tenebris, & habitat in regione umbræ mortis, videat mundi luminaria, excita potentiam altissimi tui throni, & effunde super infideles ipsos iram tuam, & indignatio iræ tuæ apprehendat eos, ut fiat habitatio ejus deserta, & in tabernaculis ipsorum non sit qui inhabitet.

Nos igitur, qui ad regendum in Ecclesia Dei apostolatus ministerium licet indigni, vocati sumus pro extirpanda & evellenda rabie prædictorum perfidorum Turcorum, & pro excitanda & remuneranda devotione fidelium, inconsumptibilem thesaurum hujusmodi, de fratrum nostrorum consilio & Apostolicæ potestatis plenitudine, ut negotium ipsum fideles ipsi eo libentius prosequantur, quo majora exinde speraverint se præmia adepturos, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui hujusmodi assumpto mirifico crucis signo infideles ipsos & perfidos Turcos, Dei hostes & Ecclesiæ memoratæ, ac fautores & receptatores eorum, & illos qui imposterum receptabunt, aut favebunt eisdem in personis, & sumptibus propriis expugnabunt, & ad opus futuræ expeditionis contra eosdem Turcos complendum laborabunt, Ecclesiæ sequendo vexillum, tam clericis quam laicis omnibus, & eis etiam, qui stipendia sufficientia juxta eorum facultates, ut bellatores ad dictam expeditionem mitti possint, erogaverint, illam plenissimam concedimus veniam, & remissionem peccatorum, quæ per sedem Apostolicam concedi consuevit proficiscentibus in subsidium Terræ sanctæ, ac sepulchri Dominici, & in retributionem justorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Iis autem, qui in hujusmodi Dei servitio forsitan laborabunt, ac præfata stipendia ministrabunt non usque ad dicti operis perfectionem, sed ad ejus tantum partem, juxta quantitatem subsidii ac laboris & devotionis affectum participes esse volumus indulgentiæ memoratæ; verum cum forsan prædictorum aliquos post iter arreptum in prosecutione dicti negotii ex hac luce migrare contigerit, eos integre participes esse volumus indulgentiæ memoratæ. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCXLVIII. vi. id. aprilis pontificatus nostri anno secundo.

Noxetum venia in Turcam profecturis promissa.

VII. Huniadis in Turcas irruptio. Mysiæ despota Turcis adhæret. Triduana pugna commissa.

Eductum ab Huniade hoc anno ex Hungaria exercitum, in quo conscripta erant viginti duo militum millia una cum Hungaricæ nobilitatis flore, narrat Bonfinius (a), ac per Daciam in Mysiam descendisse, sollicitasseque ejus provinciæ despotam, ut armorum fœdus cum Christianis jungeret; hunc vero prætulisse Christianæ rei amicitiam Amuratis, & Turcam progressus Hungarorum certiorem fecisse: concurrisse denique ambos Christianorum ac barbarorum exercitus in campo Merulæ antequam Scanderbegus Macedoniæ princeps

(a) *Bonfin. dec. 3. l. 7. Thwrocz. chron. Ung. c. 46. & 47.*

Trigieta quatuor millia Turcarum cæsa.

ceps castra cum nostris conjungere posset, ec triduum crudelissimam pugnam tenuisse: deinque Amuratem, qui octingiata millie militem adduxerat, victoriam adeptem, sed cruentam valde, cum trigieta quatuor millia ex suis amiserit, Christianorum vero octo tantum millia cæsa referatur, de quibus hæc tradit Æneas Sylvius (a): *Quamquam virtute præstarent, numero tamen superati non tam victi, quam compulsi sunt cedere.* Ex ce clade fuga lapses Huniades, multis laboribus & periculis superatis in Pannoniam se recepit. Immisit etiam in Macedoniam Amurates Mustapham ducem, quem a Scanderbegho profligatum narrat Marinus Barletius (b): *Cæsa*, inquit, *ex hostibus feruut decem millia, captos LXXXII. signa militaria xv. Castra quoque non ignobili præda ditarunt militem.* Ietet captivos fuit idem Mustaphas, cum aliis duodecim satrapis. Tum late ex hostili agro abactæ prædæ, quibus attritus Amurates non jam in Scanderbeghum duces mittere, sed eam expeditionem ipsemet conficere decrevit.

(a) Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 6.

Victi numero non virtute Christiani.

(b) Marin. Barlet. l. 4.

Mustapha a Scanderbegho captus.

Mota in Granatenses a Castellæ Rege signa.

Instructum est eodem tempore aliud sacrum bellum adversus alios Mahometanos, scilicet Granatenses, a Joanne Castellæ Rege, qui cum susceptum a se ea ie re consilium Nicolao Papæ exposuisset, Christifideles ad arma capessenda, ferendasque suppetias, promissa noxarum venia, concitavit (c): fundenteque eodem Rege graves querelas adversus nonnullos adeo suæ salutis immemores, et fidei hostes juvare non perhorrescerent, Nicolaus, quo par erat, pio studio commotus in tanti flagitii reos anathematis sententiam tulit (d).

(c) Lib. 3. p. 70.

(d) Ib. p. 69.

VIII. Decreta legatio pro Alph. & Flor. conciliandis.

Decreta est hoc anno a Nicolao (e), pacis inter Italiæ principes ac populos componendæ cupidissimo, legatio cujus obeundæ munus injunxit Joanni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero Cardinali Morinensi, ad Alfonsum Aragonum & utriusque Siciliæ Regem ac Florentinos in pristinam concordiam reducendos. Pontificii ea de re diplomatis præcipue pars hæc est.

(e) Lib. 23. p. 209.

Nicolaus, &c.

Cupientes ex toto corde ut Altissimi cooperante gratia per nostri operis curam finis aliquando huic bello remotis omnium dissensionum fomentis imponatur, & quod partes in mutua pacis & concordiæ, dulcedine conquiescant [*interjectisque loquitur eloquenter addit,*] *te tanquam pacis angelum ad Regem præfatum ac Tusciæ partes Florentinorumque & alias ipsius Tusciæ communitates, civitates, earumque dominia, territoria, atque districtus de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio legatum de latere præsentialiter destinamus, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLVIII.* Meminit de eodem Cardinale Morinensi Ferrariam superiori anno pro Italica pace redintegranda misso Pigna (f). Porro Alfonsum Regem summopere optasse pacem cum Florentinis fecere, ut per Etruriam in Insubriam penetraret ad principatum Mediolanensem in suam potestatem redigendum, cum a Philippo Maria testamento heres relictus esset, narrat pluribus Surita (g): Florentinos autem de pace appellatos respondisse, sibi integrum non esse sine Venetis fœderatis cum ipso pacisci: extractum itaque bellum atque ab Alfonso Florentinorum ditionem devastatam, dum Veneti plures Mediolanensis ditionis urbes suo imperio adjungerent. Tristissima (h) quidem erat Mediolanensis ducatus facies, cum e pluribus undique laniaretur: quamvis enim Mediolanenses post Philippi Mariæ obitum, lacerato ejus testamento, se in libertatem vindicassent, plures tamen principes eorum dominatum affectabant, nam Fridericus Romanorum Rex principatum ut imperii beneficiarium Philippo sine liberis vita functo repetebat. Alfonsus Aragonum Rex ex testamento sibi deberi contendebat: Carolus dux Aurelianensis Valentiæ heres jure sanguinis, a Vicecomitibus enim maternum genus duxerat, illum sibi asserere nitebatur: Franciscus Sfortia Blanche Philippi Mariæ nothæ filiæ vir conjugis nomine similiter ut hereditarium reposcebat: Veneti quod ille agitatam pacem anno superiori non firmasset, urgebant bellum, ac Placentiam, Cremonam, Laudam occuparent: Ludovicus dux Sabaudiæ Valentiam & Confluentiam invasit; aliique alia e misero principatu discerpsere, donec Franciscus Sfortia post multas rerum conversiones principatu ipso est potitus.

(f) Pign. l. 7.

Principatum Mediolan. affectat Alphonsus.

(g) Surit. l. 15. annal. c. 48. & 49.

(h) Naucl. vol. 2. generat. 49. Pigna l. 7. Bartol. Facius l. 9. Paul. Æmil. in Car. VI. & alii.

Mediolanenses se in libertatem asserere nituntur. A pluribus principibus bello appetiti.

IX. Clandestina matrimonia vetita in Andegaven. synodo.

Hoc anno celebratum tradunt (i) Andegavense concilium, a quo inter cætera matrimonia clandestina incessu anathematis terrore vetita, aliaque ad disciplinam ecclesiasticam asserendam spectantia constituta sunt. Tum etiam sancitum, ut sacerdotes pro defunctis orarent: *Quilibet sacerdos singulis diebus non solemnibus dicat officium mortuorum ad minus cum tribus lectionibus, maxime cum pro fidelibus defunctis celebravit; quia sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.*

(i) Tom. 4. conc. edit. Binian. p. 510. Possevin. apparat. to. 2. & aliis.

Quæstio de indulgentiis & confessione & potestate pontificia.

Pullulabant tum in Galliis errores aliqui, in Burgundia enim complures tum sæculares tum religiosi sacerdotes, vel ex inscitia, vel imprudentia, vel præcipitis linguæ lapsu, in privatis disceptationibus & concionibus publicis, nonnulla effutierant adversus sacrarum indulgentiarum dignitatem, tum de culparum & pœnarum spiritualium remissione, præterea de Ecclesiæ clavibus & confessionis sacramento sanctorum patrum doctrinæ & catho-

licæ

licæ fidei adverſantia protulerant; ex quibus cum publica exorta eſſet offenſio, periculumque immineret, ne qua fœda hæreſis oboriretur, Pontifex Cabilonenſi & Sydonienſi epiſcopis divinarum rerum ſci-

(a) Lib.3. p.73.

entia præſtantibus munus injunxit (a), ut adhibito fidei cenſore habitiſque ſacris concionibus, prava illa & nefaria dogmata confutarent, populoſque orthodoxa fide informarent.

Venerabilibus fratribus Joanni Cabilonenſi, & Antonio Sidonienſi, epiſcopis in theologia magiſtris ſalutem.

Paſtoralis nos impellit miniſterii debitum, & quotidiana omnium eccleſiarum nos urgit ſollicitudo, ut pro confutandis ſuperſtitioſis catholicæ religioni contrariis erroribus apoſtolicæ curæ partes ferventius impendamus. Sane, ſicut intelleximus, in nonnullis Burgundiæ partibus plerique ſæculares & regulares presbyteri vel ex imperitia, ſive inadvertentia, aut linguæ lapſu, etiam nonnunquam in ſermonibus publicis ad populum ac collationibus & diſputationibus utrimque, & hinc inde habitis, aliqua piarum aurium offenſiva, & quæ omnino catholicæ fidei, & illius articulis, ac ſanctorum patrum, & catholicorum & doctorum traditionibus conformia

Exorti novatores in Burgundia.

non ſunt, & præſertim indulgentiarum & remiſſionum peccaminum, nec non clavium Eccleſiæ, & ſacramenti pœnitentiæ materiae concernentia affirmarunt, dogmatizarunt, & prædicarunt, unde ibi gravia ſcandala ſucceſſerunt, & niſi apoſtolicæ proviſionis remedia ſalubriter provideatur, inter fideles ac vulgares & populares partium illarum poterunt hæreſes, & errores varii periculoſius pullulare.

Nos itaque, prout ex ſuſcepta ſervitutis aſtricti cenſemur officio, tam diſpendioſis ulterioribus illarum progreſſibus feliciter obviare cupientes, ad vos, quos zelus comedit animarum, & in ſacra pagina eſtis magiſtri, ac præmiſſorum, nec non aliorum ejuſdem fidei articulorum veram notitiam & claram informationem obtinetis, direximus oculos noſtræ mentis, fraternitatibus veſtris per apoſtolica ſcripta mandantes, & in remiſſionem peccaminum veſtrorum injungentes, quatenus vos ſimul, vel alter veſtrum in ſolidum, vocato fidei inquiſitore, prout id utilius fieri poſſe comperitis, & tam publice quam private, prout id etiam congruere & magis opportunum fore proſpexeritis, prædicandi officium, &

Prædicandæ fidei orthodoxæ provincia viris peritis demandata.

evangelizandi miniſterium prædictorum & quorumcumque aliorum plenaria extirpatione devote aſſumatis, & reverenter acceptetis, ac fidelibus ipſis in eiſdem partibus in eccleſiis, & locis, quibus convenientius fieri poſſit, veritatem & ſanas ſanctorum patrum & doctorum opiniones ac traditiones, prout ſacroſancta Romana eccleſia tenet, credit, & ſervat, proponatis, doceatis, publicetis, dogmatizetis, & prædicetis, faciatiſque, diſponatis, ordinetis, & exequamini, prout ipſius fidei corroborationi, ac dictorum fidelium ſaluti vobis viſum fuerit opportunum, ſuper quibus omnibus, & ſingulis vobis plenam ac liberam concedimus tenore præſentium facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCCCCXLVII. kal. junii pontificatus noſtri anno ſecundo.

X. De transferendis Mariæ Salomes & Mariæ Jacobi reliquiis actum.

Hoc ipſo anno idem Pontifex pro augendo pietatis cultu Renati Regis Siciliæ duciſque Andegaviæ piis precibus morem geſſit: cum enim ſacra Mariæ Salomæ & Mariæ Jacobi pignora, vel potius eorum partem aliquam, quæ in eccleſia oppidi maritimi Arelatenſis diœceſis colebatur, in honorificentiori & ornatiori loco reponere meditaretur, eaque de re ſedem Apoſtolicam conſuluiſſet, demandata eſt provincia (b) Petro Cardinali epiſcopo Albanenſi, Aquenſi archiepiſc. & epiſcopo Maſſilienſi, ut ſi id divinæ conduceret gloriæ, ſacras reliquias, qua par erat religioſa pompa, transferri permitterent.

(b) Lib.3. p.162.

Venerabilibus fratribus Petro epiſcopo Albanenſi, & archiepiſcopo Aquenſi, ac epiſcopo Maſſilienſi ſalutem, &c.

*Sane ſicut ex ſerie petitionis pro chariſſimi in Chriſto filii noſtri Renati Siciliæ Regis illuſtris nobis oblata petitione * licet corpora ſanctarum Mariæ Jacobi & Mariæ Salomæ in eccleſia B. Mariæ villæ de Mari Arelatenſis diœceſis infra terram, in loco honeſto per ſanctos diſcipulos Chriſti recondita & tumulata fuerint, & a Chriſti fidelibus ibidem cum magna veneratione venerentur: tamen idem Rex pro ferventiori devotione populi & majori veneratione earumdem ſanctarum, affectat corpora & reliquias hujuſmodi de dicto loco elevari, & ſupra altare vel alias infra eamdem eccleſiam in tabernaculo, ſeu capſa argentea honorifice reponi & recondi ſi deſuper a ſede apoſtolica concedatur licentia; quare pro parte dicti Regis nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut ſuper iis opportune providere de benignitate apoſtolica dignaremur. Nos igitur affectionem dicti Regis plenariam in Domino commendantes, ac cupientes ut corpora & reliquiæ ſanctarum hujuſmodi a Chriſti fidelibus congrue venerentur, ac decenter conſerventur, hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, fraternitati veſtræ, &c. quatenus tu, frater epiſcope Albanenſis, ſi ad id commode intendere potueris ac volueris, per te vel alium, ſi ſuper hoc requiſitus fueris, alioquin vos fratres archiepiſcope & epiſcope Maſſilienſis, aut alter veſtrum, ſi ita eſt, corpora & reliquias ſanctarum hujuſmodi de dicto loco licite elevandi, & ſupra altare, vel alias infra ipſam eccleſiam, in tabernaculo honeſto ſeu capſa argentea reponendi*

* intelleximus.

di, & recondendi cum solemnitatibus in talibus requisitis authoritate nostra licentiam concedatis. Dat. Romæ apud S. Potentianam anno, &c. MCDXLVIII. XIII. kal. novembris pontificatus nostri anno secundo.

Occurrit in superioribus haud levis difficultas, cum in tabulis ecclesiasticis (a) hæc legantur: *Veruliæ in Hetruria translatio S. Mariæ Jacobi, cujus sacrum corpus plurimis miraculis illustratur:* Addit vero Cardinalis Baronius hæc verba: *Ubi ejus corpus decentissime asservatur:* Cum autem dicat præterea martyrologium (b) B. Mariam Salomæ XXII. octobris Jerosolymis obiisse, putandum est ejus reliquias in Gallias translatas cum aliqua parte reliquiarum S. Mariæ Jacobi.

(a) *Martyr. Rom. die 25. maji.* Die XXV. maji.

(b) *Id. Martyrol. die 22. octobr.*

XI. Quanto compendio pii sanctos colant, eorumque patrocinium sibi concilient, insigni illustratum exemplo est, quod narratur a Theodorico Paulo Gorcomensi sacerdote teste oculato (c), nimirum hoc anno nocte præcedenti festum diem S. Augustini, honestum civem Gorcomensem septuagenarium piissimum S. Barbaræ clientem, ardentibus incendio ædibus in mediis flammarum globis eam deprecatum more solito, ut ante mortem sacramentis ecclesiasticis muniretur: *Annus,* inquit author, *Divinæ Incarnationis erat MCDXLVIII. dum ex agro redeunti hæc accidit calamitas; siquidem in nocte, qua festum D. Augustini agitur, quando labore rurali fatigatus dormiebat, candela ardens in stramina, quorum forte ingens tum copia aderat, excidit, unde domus accensa illico conflagravit. Evigilantes prædicti Henricus & Andreas filius ejus, pariter territi vix mecadum vel nudi evasere; nam Andreas inter fugiendum ubique circa genitalia læditur, Henrico vero patri indusium, quo caput involverat, duobus in locis ardere cœpit. Verum corpore liberatus pro pecuniæ amissione majori solicitudine cœpit urgeri, quare in domum redire statuit extracturus nummos. Itaque signo crucis se muniens, ubi in domum flammis relictam cucurrit, hæc ante super corpus ejus nudum corruit, quam ad conclave, in quo pecunia recondita jacebat, perveniret. Hic cum cœpta jam mors instaret, urentibusque flammis graviter torqueretur, majori tamen dolore afficiebatur, quod sacramentis ecclesiasticis non esset præmunitus: ea propter desperata corporis salute pro animæ dumtaxat remediis ad B. Barbaram, qua tunc potuit devotione se contulit. Orans igitur: Sancta, inquit, Barbara quod per Sponsum tuum nunc potes succurrere misero, & in peccatis morienti fiat tuis precibus in me quod olim pro Christo tibi morienti cælitus est promissum: memor sit Sponsus tuus sanguinis tui rosei, atque virginei, memor sit castissimi atque ferventis amoris tui, ac de corpore meo egrediatur anima nisi confessionis sacramento ante purgata, & salvifico Viatico præmunita.*

(c) *Apud Sur. to. 6. die 4. decemb.*

S. Barbara clientem suum insigni miraculo tuetur.

Pecuniæ amor miserum in medias flammas agit.

Vix orationem finierat, & ecce virgo adstat decora sanctissima Barbara, ea scilicet schemate, qua in templo picta cernebatur. Hæc pallio suo mox ignium globos restinguens, per stramineum tectum candida sua manu illum eduxit, atque tuto in loco statuens, sic illi locuta est. Quia grata mihi sæpenumero devotionis obsequia obtulisti, & modo Divinam misericordiam per meum patrocinium implorasti, meo scias interventu tibi ad auroram usque vitam propagatam, quo vivendi spatio confessionis, Eucharistiæ, atque extremæ unctionis sacramenta recipias. Hic dictis ad superna rediens Barbara virgo disparuit. Sæviebat interea ignis, & vicinas domos absorbere festinabat, clamant vigiles, & pulsatis campanis cives excitati accurrunt. Cæterum Henricus ille prædictæ sanctissimæ Barbaræ præsidio flammis ereptus ab imo pedum usque ad verticem capitis fuerat adustus, nec minus intus quam extra in corpore torridus, unde assati cadaveris speciem magis quam hominis præferebat. Siquidem veretrum ejus ignis edax adeo absumpserat, ut hiantibus en inguine vulneribus, etiam extra undarentur, crematæ nates & clunes ejus flamma vorabat, hypocondria, Venter, pectus, ascellæ, collum, et scapulæ non modo adustæ, sed inflexibiles quoque, & ut ferrum rigida erant. A vertice denique capitis capilli cum carnibus defluentes & ossa nudantes in genis haerebant. Quid multa recenseo? adeo fuit crematus, ut ossibus vix modica adhæreret caro tanquam Æthiopis nigra, nam præter oculos, linguam, & cor, quæ per B. Barbaræ subventionem ex Divina miseratione adhuc suo in vigore vivebant, nihil in eo manebat reliquum. Et infra. *Hic itaque quamvis nihil in eo cerneretur præter admirabile horrendum cunctis simulachrum per duos longos vicos & plateam dictam Diemolenstrat, de incendii loco ad filiæ suæ dilectæ Dietwardæ, quæ viro honorabili Nendoni filio Arnoldi dudum nupserat, domum solus ivit; ubi arentes pudicæ inter eundum a corpore ejus decidentes combustionis pariter ac miraculi evidens testimonium præbuere. Hæ tamen altera die collectæ humanda ejus corpori sociatæ sunt. Itaque ad filiæ domum postquam advenit, præmortuum ejus corpus lecto expositum est; ipse vero nihil aliud quam sacramenta ecclesiastica paulo post moriturus expetiit, omnibus interim manifestans quanta sit Dei misericordia beatæ Barbaræ precibus ac meritis in se collata, quippe cujus mortuo atque cremato corpore, ne sacramentorum expers moreretur, vita servabatur.*

Ereptus ex incendio ut sacramentis muniatur.

Promulgat miraculum.

Per-

Percrebuit interea per civitatem stupendi hujus miraculi rumor, & licet interim incendium omni fere momento seipso fieret majus, adeo ut ad templum usque D. Agnetis tunc aliquoties etiam accensum multas domos absumeret, ad spectaculum tamen hoc mirabile cadaveris, ut ita dixerim, plures quam ad restinguendum ignem confluebant, ideirco ut majus fieret miraculum, confortatus a Deo Henricus, perinde ac sanus & incolumis populo adventante prædicabat, monebat omnes, & ad terrenorum contemptum, cœlestiumque amorem quoscumque poterat invitabat. Fratres pro se non ultra dolendum sentiebat, quippe cum quo Deus misericordiam fecerat. Hortabatur quoque eos, qui aderant, ut Deum in cunctis ejus operibus laudarent, casta ac ferventi oratione colerent, & ejus matrem Virginem Mariam pia veneratione diligerent, sanctissimam quoque Christi sponsam præcipua devotione honorarent: Hæc enim, inquit, ut cernitis nunc oculis vestris, honorantibus se sacramenta confessionis & Eucharistiæ ante mortem impetrat. Ad hæc miraculi hujus in se facti verrunt ordinem atque modum replicat, addens illucescente aurora quantocyus in testimonium veritatis e sæculo se migraturum. Ne vero de miraculi adhuc veritate quis dubitaret, aut quod divinæ erat miserationis natura aut fortunæ adscriberet, rogabat honestissimos quosque utriusque sexus senes, ut accederent, & exploratis visu, tactuque probatis singulis & membris & locis discerent, non virtutis humanæ, quod viverent, sed potestatis esse divinæ. Accedentibus ad lectum multis & cum trepidatione tangentibus: Non sentio, inquit, vestro ex tactu læsionem, tangite securi adusta membra, & hiantia vulnera & corporis rimas, quoniam gloriam Dei loquuntur, etiam oculis explorate, videbitis quidem combusta ac præmortua omnia, nec sine admirabili Dei virtute mihi adesse vitam. Ad hæc humana curiositate permoti cum multi omnia lustrassent, Dei omnipotentiam & S. Barbaræ merita benedixerunt, &c.

Venientes ad cœlestium rerum amorem excitat.

Miraculum contactu præsentium probat.

Nonnullis interjectis ut ille pie sacramentis procuratis obierit, subdit author.

His ita peractis, cum omnium peccatorum suorum ab infantia confessionem fecisset, & sumptis Sacramentis adhuc denuo confessionem repetiisset, S. Barbaram electam suam patronam divumque Laurentium invocavit, orans ut hæc ustio corporalis & temporalis, quam sustinuerat, in eadem pœna sibi in omnium cederet expiationem peccatorum. Postremo illucescente aurora confessori & astantibus dixit: O pater amande confessor cæterique omnes amici, adest jam hora, qua moriens a vobis recedam, quapropter hoc temporis brevi spatio a me, quæso, nolite recedere, sed orationibus me vestris juvate. Hæc dicens ad Deum orando se convertit, atque beatissimæ Virgini Mariæ, B. Barbaræ, atque omnium Dei electorum precibus se commendans, suorum veniam peccatorum iterum oravit. Post hæc sonora voce: Domine, inquit, Jesu Christe misericordissime Deus, qui me in ara Sanctæ Crucis pretiosissimo Sanguine & acerbissima morte redemisti, miserere mei, ecce in manus tuas commendo spiritum meum; hæc dicens emisit spiritum. Ad laudem igitur Dei & honorem B. Virginis ac gloriosæ Barbaræ crematum ejus corpus oculis omnium intra domum continendum exponitur, & tandem in templo Gorcomensi juxta suggestum, civibus omnibus pro amore viri accurrentibus, vespere sepelitur.

Spiritum sanctissime efflat.

His ego Theodoricus Pauli de Gorcam, quia interfui, & prædicti Henrici confessionem quater audivi, Sacramenta administravi, vulnera ejus ac membra tractavi, tractandaque aliis obtuli, ipsam præterea tenui inter brachia mea morientem, & ne modico quidem tempore, ut rogatus quoque a filiabus & amicis, ab eodem recessi, non potui tam glorioso miraculo testimonium non præstare; & hæc ad gloriam Dei scribere.

His adnectimus aliud insigne prodigium S. Barbaræ precibus editum, quod narrat Joannes Nider (a) se, dum Coloniæ theologicis scientiis operam dabat, a viro gravissimo didicisse: In Germania Inferiori circa Ercklentz juvenem quendam in prælio, quod inter proceres regionis gerebatur, captum, cum inedia confectus esset in carcere, pluresque socii ea extincti essent, duodecim dies sine cibo transegisse; eamque sacerdotem ad Sacramenta sibi conferenda deposceret, testatum esse non prius e vivis se discessurum, quam sacramentis muniretur; iis autem receptis mox pie obiisse.

(a) *Jo. Nider. Formic. l. 4. c. 2.*

Captivus transigit dies duodecim sine cibo donec eucharistia muniatur.

Hoc etiam anno in Hollandia plura miracula precibus B. Liduvinæ virginis divinum Numen edidit, ex quibus tria insignia Willelmi Sonderdanc peritissimi physici testimonio confirmata recenset Thomas a Kempis (b). Primum Delphis in virgine, quæ octo annis in lecto decubuerat morbo occulto implicita, qui nulla unquam levari potuerat medicorum industria, ex quibus idem Willelmus ipsam ad tolerantiam hortatus subjecit: *Tu nondum tanto tempore passa es tantos dolores, sicut felix illa virgo Lydewigis, propter cujus merita jam Dominus facit multa miracula in partibus nostris.* Quibus auditis ægra virguncula ad implorandam B. Liduvinæ opem, & repetendam sæpius orationem dominicam se convertit. Neque incassum missæ preces, etenim objecta B. Liduvinæ specie persanata est; nam addit auctor: *Contigit ergo post hæc quod felix Lydewigis virgo apparenter visitavit virginem*

(b) *Thom. a Kempis in vita S. Liduvinæ c. 33.*

Plura miracula hoc anno opere S. Liduvinæ patrata.

Objecta divinitus illius specie ægram repente sanat.

giam

ginem languentem, dando ei remedium artis medicinæ, & veraciter curata surrexit sana ambulans, comedens, & opera sanarum virginum exercens, de quo magister supradictus valde stupefactus hoc ipsum verissimum esse testatur.

Secundum miraculum patratum est Goudæ in sanctimoniali, quæ tibiam contractam habebat, cumque ad Willelmum Medicum adeundum Delphos se conferre non posset, lachrymis se pluribus diebus dedidit, sed B. Liduvinæ auxilium illi non defuit, ut narrat laudatus auctor hisce verbis: *Tandem venit felix illa virgo Lydeuvigis de nocte, loquens cum ea, & dicens quod impetraret a sororibus, ut qualibet monialis illius domus legeret quinque Pater noster & Ave Maria ad honorem Dei & ipsius virginis Lydeuvigis, atque in dominica die in propriam Ecclesiam se portari faceret, sicque sanitatem tibiæ claudæ recuperare deberet, quod incunctanter actum est, nam licentia a confessore suo obtenta, portata fuit ad ecclesiam, ut Lydeuvigis sibi per revelationem dixerat, & sub missa subito perfectam sanitatem tibiæ suæ acquisivit per semetipsam lætissime exiens, ac gratias maximas Deo referens, qui per merita hujus felicissimæ virginis Lydeuvigis istud miraculum operatus fuerat.*

Inter divina mysteria sanata tibiarum contracta.

Tertium miraculum, hoc etiam anno in Hollandia editum, suis circumstantiis apprime instructam subjungit idem Thomas a Kempis: *Tertium miraculum Leydis contigit in oppido celebri partes Hollandiæ. In hac populosa civitate fuit virgo religiosa quæ habuit in collo duritiem cancrosam ad quantitatem magni pomi, sic quod nec bibere aut comedere poterat, aut se inclinare, quin volebat suffocari ex nimia angustia anhelitus. Ista venit nudis pedibus & sine lineo ad sepulchrum prædictæ sanctæ virginis pro auxilio impetrandæ sanitatis, quo non obtento recessit cum magna tristitia ignorans quæ bona sibi essent ventura. Nocte sequenti post recessum suum a sepulchro & somno habito expergefacta, fuit plene curata ab illa cancrosa duritie, quam passa fuerat octo fere annis sicut notum est multis. Hanc virginem miraculose curatam supra memoratus magister Voillelmus Senderdans doctor in medicinis oculis suis vidit, & collum ejus manibus tetigit, qui etiam testimonium fidelissimum perhibet scriptis suis de omnibus præmissis, dicens. Testor Deum quod ista tria acta sunt in brevi tempore, sed & alia plura, quæ vidi oculis meis longum esset enarrare. Hæc suprascripta miracula contigerunt, Deo innovante signa, in diebus nostris anno Domini MCDXLVIII. præsidente in sede Apostolica sanctissimo Papa Nicolao V. pontificatus ejus anno II.*

Lustrato sepulchro liberata alia repente carcinomate.

Hoc anno, ut refert Jacobus Bosius, (a) Caramanus immisso in Armeniam exercitu, proditione Christianorum militum, qui in præsidio erant, auroque a barbaro corrupti fuere, arcem cui Curchi nomen erat, munitissimam & inexpugnabilem spectantem ad Regem Cypri, quæ hactenus Saracenorum eluserat impetus, iisque frænandis usui erat intercepit, maximo rei Christianæ damno ac dedecore.

(a) *Bos. l. 6.*

Prodita a nonnullis pseudo christianis arx munitissima Armeniæ.

Subla-

I. *Basileensis schismatis abortus.*

SUblatum feliciter extinctumque est penitus Basileense schisma anno a Virgineo partu quadragesimo nono supra mille quadringentos, Indictione duodecima Amedeo Sabaudo, qui pontificia insignia invaserat, illa demum partim precibus principum, partim minis & metu Sabaudiæ amittendæ, ac meliorum desperatione, quod sui in sinum Ecclesiæ se conferrent, in concillabulo Lausanensi abjecit, ac Nicolao legitimo Pontifici, ut Christi vicario, confectis publicis documentis pium obsequium detulit, quæ paucis his verbis complectitur Gobelinus (a): *Cum jam se omnibus contemptui esse cerneret, nec spes ulla esset obedientiæ nanciscendæ, mortuo jampridem Eugenio ac Nicolao V. suffecto, interveniente Carolo Francorum Rege pacem Ecclesiæ dare decrevit, renuntiavit apostolatui, & Nicolao reconciliatus, quem verum esse pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, & legationem quandiu viveret*, in locis nimirum ditionis suæ, *Cardinalis Sabinensis appellatus*. Consonant his, quæ paucioribus verbis perstrinxit Æneas Sylvius (b), necnon quæ Monstreletus (c) accuratius Gallico sermone describit. Postulatus nimirum a Francorum Regis oratoribus Felix antipapa, ut pontificalia insignia poneret, cum Ludovico filio duce Sabaudiæ, qui Lausanam tum accessit, aliisque viris conspicuis se deliberaturum respondit, rogavit ut Gebennam interea pergerent, quo Nicolai V. internuntius, qui apostolica diplomata, si Amedeus pacem non turbasset, allaturus erat, Lugduno profectus est. At Amedæus ejusque filius ad Francorum Regem novam legationem misit, ut apud Nicolaum Pontificem commodiores pactiones regia authoritate obtineret, pacisque conciliandæ studio idem Rex Rhemensem archiepiscopum eumdemque patriarcham Antiochenum, & Electensem episcopum ad Nicolaum Pontificem legavit, qui Lausanam reversi antipapam adegere, ut de statu invasæ dignitatis recederet, qua perfecta re decreto Nicolai V. Amedeus ecclesiasticis censuris absolutus legatus pontificius in universa Sabaudia pronuntiatus est, pariterque episcopi novatores, qui concillabulum Basilea Lausanam transtulerant, semper in Nicolai Pontificis obsequio ac fide se futuros spoponderunt, conciliumque in tot annos improbe extractum dimiserunt: Gallici vero oratores regressi Romam cum apostolica diplomata, quibus omnia gesta confirmabantur, impetrassent, Lausanam ea detulere, atque hac ratione acerbum immaneque Ecclesiæ vulnus sanatum narrat Monstreletus, qui Carolum Francorum Regem de collocato eximio studio pro concilianda Ecclesiæ pace, impensis laboribus & sumptibus in variis ad Pontificem Regesque legationibus mittendis commendat, & quidem jure merito, cum sincero & candido animo pacem ecclesiasticam promoverit, contempto Sabaudiæ principatu, quem ex ea discordia comparandum armis sperare potuisset, ei enim subjiciendæ illius provinciæ jus contulerat Nicolaus, si Amedeus in retinendi antipapatus perfidia perstitisset [1].

Amedeus Antipapa profitetur Nicolaum esse verum Pontif.

Gallorum Rex interpres concordiæ.

Amedæus Ecclesiæ reconciliatus.

(a) *Gobelin. in comm. Pii II. l. 7.*

(b) *Æn. Sylv. hist. Eur. c. 42.*

(c) *Monstrel. vol. 3. p. 6.*

II. Porro non modo Carolus Francorum

NOTÆ [1] QUæ hucusque ecclesiam dilaniarunt schismata hoc demum anno sublata sunt solatisque conciliis Romano, & Lausanensi, quorum alterum alteri adversabatur, ac pontificia corona a Felice seu Amedeo sponte dimissa, ecclesiæ regimen monarchicum, quale a Christo Domino institutum est, rediit. Quanti moliminis tractatio illa fuerit, paucis edisserendum est, cum nemo hucusque rem pro dignitate explicaverit. Antequam Eugenius extremam diem absolveret de pace sermo inter utrumque pontificem inductus est, rege Galliæ Felici cessionem proponente, cui vicissim dignitatem, & dignitati sustinendæ adjumenta Eugenii nomine spondente. Dum res ita consultabatur, ut constat ex literis Friderici regis ad Ludovicum Sabaudum relatis in Spicileg. Dacherii to. 3. pag. 773. nov. edit. Eugenius e vivis subductus, Nicolaus substitutus est. Tunc pacis spes accisa. Iterum repullularunt. Aquensi archiepiscopo Roberto, qui superstite adhuc Eugenio Romam venerat, a Carolo rege Francorum missus, vota domini sui Nicolao novo pontifici exponente, a pontifice statim literæ ad eumdem regem scriptæ sunt, ut pro concordia laboraret petentes. Literas hasce legas Vet. Monum. to. VIII. col. 988. anno 1447. die VI. Kal. maii signatas, eædemque, sed absque mensis adscriptione recitantur in annalibus ad A. 1447. 18. Tum remissus in Galliam a Pontifice idem archiepiscopus, ut eidem regi nomine suo exponeret, se liberam componendæ pacis facultatem illi tribuere, qua de re extant literæ apud annalistam ibid. num. 19. mensis tamen adscriptione carentes. Porro rediisse archiepiscopum circa junium, vel julium mensem ex eo constat, quod Gallorum legati adventum suum ad Lugdunensem conventum, mense julio habitum, aliquandiu retardarint propter adventum Aquensis archiepiscopi in Galliam, cum quo nonnulla prius de pace consulenda fuerant, prout legimus in folio dato legatis Gallorum legendo in Spicilegio Dacher. to. III. pag. 773. nov. edit. Interea Felix nullum non movebat lapidem ut labantem authoritatem suam assereret; quare literas ad Carolum Galliæ regem scripsit rogans, ut sibi & concilio Basileensi faveret, mitteretque iterum legatos suos atque e regno suo præsules, ut in communi concilio de ecclesia componenda consulerent. Literas habes in veter. monum. to. VIII. col. 989. datas apud *S. Dominicum extra muros Gebennæ die VI. id. junii anno* 1447.

Rober-

Territus etiam est Amedeus ab aliis Regibus

Rex ejusque filius Ludovicus Delphinus Viennensis & ecclesiæ Romanæ vexillifer operam in Amedeo ad schisma damnandum urgendo navarunt, verum etiam Fridericus Cæsar, atque Henricus Anglorum & Renatus Siciliæ Reges studia sua conjunxerunt, adeo ut scribant nonnulli (a) Amedeum a Friderico compulsum, ut se obtenso pseudopontificatu abdicaret: & sane Fridericum ipsum delendi schismatis cupidissimum extitisse, ac feliciter curas in eam rem intendisse ex pluribus supra allatis testimoniis perspicuum est. At operæ pretium esse arbitror prædictas tabulas ab Amedeo de sua abdicatione editas subjicere, quamvis non tam demissionem animi abjecte de se sentientis ob tot tantasque invectas in Dei Ecclesiam offensiones perpetrataque mala, quam ad excusandas, ut Psalmographi verbis utar, excusationes in peccatis, præseferant. Et sane nullam in iis periodum, ne verbum dicam, inesse, quæ censuram non mereatur, prudens lector facile animadverteret; ipsarum porro hoc est exemplum (b).

(a) Steph. Infissur. in chron. ms. hoc an. Platina in Nic. V. & alii.

(b) Ext. apud Nic. V. l. 18. ep. secr. pag. 431.

Fœlix

NOTÆ

Roberto igitur Aquensi in Galliam jam regresso haud diu post destinati a rege Galliæ legati ad conventum Lugdunensem dimissi, quibus a rege ea commissa sunt, quæ leges in Spicileg. Dacherii to. III. pag. 771. nov. edit. Venerunt illi primo Biturim ubi Trevirensem archiepiscopum, legatosque archiepiscopi Coloniensis, ducisque Saxoniæ nacti convenerunt in eas concordiæ leges, quas legas apud Labbè to. XIX. col. 55. edit. Venet. signantur enim illæ Bituricis die 28. junii 1447. Tum processum est ad conventum Lugdunensem, in quo eosdem principes interfuisse, qui Biturim convenerant, ea iis discimus quæ Monstreletus apud annalistam ad A. 1447. 20. scribis. Concordiæ leges ibi constitutas fuisse tradit Monstreletus, nec forte aliæ sunt ab iis quæ leguntur in spicilegio Dacherii to. III. pag. 768. & apud Labbè to. XIX. col. 52. edit. Ven. Id vero ex eo colligo quod concilium a pontifice convocandum decernitur *in aliquo loco nationis Gallicanæ*, quæ petitio erat Gallorum, cui non prius quam in colloquio Lugdunensi acquievisse Germani videntur, cum antehac nonnisi in Germania novum concilium habendum contenderent. Fœderis hujus pacta uterque pontifex respuit, ut de Felice scribit Monstreletus apud annalistam ibidem; & de Nicolao præterquamquod idem scriptor affirmat, ex eo pariter colligimus quod idem pontifex literis eodem anno pridie idus decembris datis Spicileg. pag. 774. Amedeum Sabaudiæ principatu expoliaverit. Simul vero Nicolaus ne omnem componendæ pacis spem præcidisse videretur eadem die alias dedit literas ad Carolum Gallorum regem, quibus tractandæ concordiæ plenam potestatem illi tribuit. Extant Veter. Mon. to. VIII. col. 994. Nec in Germania segnius eam in rem laborabatur, cum enim in conventu Lugdunensi decretum fuisset, teste Monstreleto, ut Amedeus ipse adiretur, ac dignitatem dimittere suaderetur, missi ad illum Gebennis agentem Caroli Francorum regis, Henrici Angliæ, & Renati Siciliæ regum legati conventum ibi celebrarunt, in quo Ecclesiæ pacem in Basileensi concilio reddendam esse statuerunt, si quæ fides habenda sit patribus concilii Lausanensis, qui in prima sessione anno sequenti 1448. habita horum omnium meminerunt. Surdis tamen canebatur; his enim nequidquam obstantibus Basileenses Patres in concilio & Felix in dignitate perseverabat; quo molliora consilia aspernati principes ad duriora se converterunt.

Sequenti igitur anno Carolus Galliæ, & Fridericus Romanorum reges legatos utrique suos Romam ad rem agendam cum Nicolao miserunt. De legatis a Gallo missis sermo est in literis Nicolai V. ad eumdem regem, quem de excepta benigne ea legatione facit certiorem, eorumque consiliis ac præsertim Rhemensis archiepiscopi usum se opportune in tanta rerum perplexitate agnoscis ac fatetur. Datæ sunt literæ illæ die V. id. augusti, leguntur que apud Dacherium Spicileg. to. III. pag. 776. nov. edit. De legatis vero a Friderico mittendis extat Spicileg. pag. 775. epistola ejusdem Friderici ad Carolum regem data die II. junii, qua se ab illo sollicitatum significat, ut legatos ad pontificem destinaret, quos missurum se spondet statim ac de ejusdem regis mente in ea pace procuranda certiora didicisset. In causa vero Felicis legatione omissa visum fuit electoribus imperii, in communi ea de re consessu die XXIV. maji, seu feria sexta ejusdem anni, indicere Basileensibus ut intra bimestre tuitionem & patrocinium quod Patribus concilii spoponderant retraherent. Quare ea urbe facessere schismatici illi coacti Lausannam concesserunt, quo reductum concilium, primam sessionem habuit die IX. Kal. augusti anni 1448. Sessionem illam hactenus ignotam vulgarunt PP. Martene, & Durand Veter. mon. to. VIII. col. 995. &c. ac in ea patres expulsione sua ex urbe Basilea narrata concilii translationem in urbem Lausannam ratam & legitimam pronunciarunt. Ejusdem concilii altera sessio tunc forte celebrata est, cum Felix se dignitate abdicavit; id enim in pleno concilio ab eo præstitum non immerito arbitraremur; quod ea literis ab annalista ibidem recitatis contigit die VII. id. aprilis. At recedente licet Felice concilium tamen aliquandiu perseveravit, eodemque aprili mense die ejusdem XVI. sessione, quæ forte tertia habenda est, celebrata censuras omnes occasione schismatis latas irritas decrevit edicto quod in Spicilegio pag. 778. legitur. Quartæ sessionis statuta, die 19. aprilis sancita, habes apud annalistam hic num. 6. ubi pariter & legas decreta quintæ & novissimæ sessionis diei XXV. aprilis. Ex qua temporis adscriptione novissima concilii Lausanensis sessione adjecta corrigendæ sunt notæ chronologicæ subjectæ epistolæ Jacobi Juvenalis de Ursinis episcopi Pictaviensis, qui paci componendæ nomine regis Gallorum affuit, in qua Gallos de cessione Felicis & concilii dissolutione certiores facit, legiturque Spicileg. pag. 784. Data enim exprimitur die XX. aprilis anni 1449. quod fieri non poterat, cum concilii patres die 25. aprilis iterum coiverint. Legendum est igitur die XXX. aprilis.

Ita ergo rebus schismaticorum habentibus sese, adhuc tamen legati regis Galliæ strenue enitebantur, ut pax tandem obtineretur. Exeunte hoc anno 1448. vel ineunte sequenti novos ex Gallia legatos venisse Romam credo, vel saltem sin minus ad urbem, Lausannam tamen una cum Alfonso Seguerra decano Toletano Nicolai pontificis legato ad Felicem concesserunt, apud quem

ultro

Fælix episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

III. Fallaces antipapæ literæ. *Quas ob causas evocati & emoti coram apostolici regiminis suscepimus, toti sæpenumero manifestavimus orbi, quamquam enim imparitatem nostrarum virium ad sustinendam hujuscemodi oneris gravitatem sentiremus, nihilominus ubi universalis Ecclesia Basileæ in Spiritu Sancto legitime congregata pias exhortationes simul & sanctas jussiones accepimus, quibus ad succurrendum authoritati Ecclesiæ suppressæ nimium instanter commonebamur; concaluit introrsus cor nostrum pietate, quæ ad omnia valet, & charitate, quæ omnia sustinet, animum formidolosum congemiscentibus: atque confidentes in illo, qui omnia potest, & de cujus agebatur negotio, tranquillam solitudinem reliquimus, laboriosum & immensum aggredientes opus, namque nihil immortali Deo placentius afferre posse existimavimus, quam conatus nostros in obsequium Ecclesiæ grandibus & insuetis oppugnationibus conturbatæ. Quid nempe* Conquisitæ fuci. *condignum reddi potest ab homine illi nostræ inclytæ matri, cujus in gremio fidelis quisque salutem consequitur, propter quam unigenitus Dei filius Deus & Dominus noster Jesus Christus de sinu Patris ad terras descendere & Sanguinem proprium effundere dignatus est, cumque ipsam viderimus tantis perplexam anxietatibus, ut nullus mortalium ab exhibitione possibilis auxilii deberet excusari, profecto urgente necessitate, devotione suadente, spe denique in finem optimum ducendorum rerum freti, personam, operas, facultatesque nostras ex integro devovimus ei; aderat namque tempus, quo ab omnibus vehemens restingui debebat incendium, & tanto velociori fortiorique præsidio opus erat, quanto sacrorum* Constantiensis decretum in pravum sensum detortum. *generalium conciliorum authoritas fortius agitata non modo fluctuaret, sed quasi conculcata prostrataque jaceret, non enim exciderat a memoria nostra sacri Constantiensis concilii nulla unquam oblivione delenda definitio, quod videlicet sancta synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens, Ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem a Christo habet, cui quilibet cujusque status vel dignitatis, etiam papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis, & generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite & in membris, ac pertinentibus ad eadem. Satis etiam retenter edictum & decretum sacri Basileensis concilii videbamus hanc veritatem resumendo confirmans; circumspiciebamus non minus eandem ab Ecclesia catholica susceptam & practicatam esse.* Nunquam edita fuit, nec valuit ejusmodi sanctio adversus non ambiguum Pontificem, atque in falsum sensum a seditiosis distorta est, quos infeliciter Amedeus est secutus, qui subdit.

Proinde satagentes gravissimis & abhorrendis periculis possetenus obviare, cum conscientia rectæ nostræ voluntatis cunctis fidelibus Deo aspirante pateret, quod non caducorum futilium que honorum, sed communis salutis causa sedem Apostolicam tenueramus, non præesse sed prodesse cupientes, in sancta synodo Basileensi personaliter comparere voluimus, subireque communes pro salute publica labores. Cumque in temporis processu luculenter exploratum foret dissensionis & differentiæ materiam in Ecclesia sancta Dei magis ac magis obdurari, dubitantes ne a quovis hominum de scandalo notari possimus, oblationes multas & prægrandes Regibus & principibus omnibus dessignare curavimus, ex quibus quidem animadvertere potuerunt, nos propria non quærere, sed quæ Jesu Christi, publicamque pacem: nec veriti de formis Jactat se in corripiendo antipapatu non sua, sed Christum quæsivisse. *modisque præfixis a patribus, dum schismata vigerent, pro unitatis & pacis obtentu traditis ac practicatis, diverse laboravimus, apertoque animo semper acquievimus omnibus & singulis, quæ ad serenitatem reintegrationemque Ecclesiæ judicata fuerunt quomodolibet opportuna, atque longe ferventiore studia invigilavimus per nostram*

Nunquam adversus non ambiguos Pontifices valere potuit.

NOTÆ ultro citroque multa agitata sunt: & post multas nomine pontificis pollicitationes, multasque Felicis tergiversationes conclusum est tandem ut tres Nicolai bullæ, quarum specimina pars utraque probaverat Felici darentur. Has vero intra julium mensem exhibituros sese tam pontificis quam Galliarum legatis data fide spoponderant, qua de re publicæ tabulæ confectæ die IV. aprilis 1449. Felix actutum pontificia dignitate cessit. Tabulæ illæ exstant Spicilegii pag. 777. in quibus legati Galliæ recensentur Jacobus patriarcha Antiochenus, episcopus Pictaviensis, Elias episcopus Electensis, aliique ex ordine laicorum, nec ullibi archiepiscopus Rhemensis apparet, ex quo collegisse mihi visus sum aliam hanc fuisse legationem ab ea quam superiori anno archiepiscopus Rhemensis cum aliis obivit. Pontificis bullas, & pacta conventa inter utrumque pontificem cum in annalibus adnotentur hic omittenda censui. Ita ecclesiæ pax rediit & concilium utrumque Basileense scilicet & Romanum dissolutum est. De Basileensi satis superque dictum est. De Romano vero ambigendi ratio superest, num revera usque ad hoc tempus permanserit, cum nulla ejus sessio per hos annos legatur, nulla Patrum coitio Romæ tunc habita occurrat. Hoc utique silentium mihi persuadet concilium Romanum re quidem nullum fuisse, ut nomine saltem perseverasse nemo jure negaverit, cum permansisse adhuc anno 1447. ex legibus ineundæ concordiæ stabilitis in cœtu Bituricensi, cujus supra meminimus, constet; ita enim in illis: *adhuc aliqui in Basilea, aliqui in Laterano se concilium habere dicunt.* MANET

stram cessionem & renunciationem, prius dissectos distantesque animos Christi fidelium counire, quam in sede Petri manentes schisma diutius immorari. Non ignoramus enim schismatis incommoda mortifera, scimus contra, Christianam religionem a pacis Authore fundatum sine pacis vinculo damnosæ confusioni subjacere, cumque pax omnium rerum tranquillitas sit, & ea nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo melius inveniri, debito filialis astringebamur pietatis ipsi nostræ matri luctuosæ venustatem, jucunditatem, integritatem, unionem, & pacem extrema possibilitate procurare, quantumque pro hujusmodi excelsi & desideratissimi boni consecutione perseveranter ac indefesse laboraverimus apud ipsos Reges & principes, cæterosque fideles, ex nostris accuratissimis, diligentissimis, multiplicium quoque litterarum temporibus totus pracognovit orbis. Nunc igitur ut semper constituti sub ineffabili incomprehensibilique providentia Dei omnia dirigentis & disponentis in melius, post acerrimos continuosque labores, quos solius veritatis manifestandæ authoritatisque sacrorum generalium conciliorum conservandæ gratia volumus amplecti, post maxime charissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ & Siciliæ Regum nec non Delphini Viennensis primogeniti Francorum Regis illustrium supplices frequentesque instantias, quorum saluberrimis suasionibus totiens semper accommodavimus aures, nostros omnes cogitatus per orbem dispersos in arcem unicæ considerationis reducimus.

Conciliorum auct. tueri meditatum.

IV. Discutit inanes in excusando schismate fucos Poggius Florentinus (a) in sua invectiva sic inquiens: *Quid te movet amplius, ut in tua contumacia reprobanda persistas? vides omnes orbis Reges a te dissentire, & sentire nobiscum. Vides omnes principes Christianos nobis credere, nobis favere, detestantes scissuram tua opera in Dei Ecclesia introductam. Vides Germaniam totam aliquandiu tuis suasionibus seductam, jam te abjecto defecisse, & Nicolaum verum Pontificem recognoscere. Vides Galliam, Angliam, Hispanias omnes, Bohemiam, Poloniam, Hungariam nostrum Nicolaum verum Jesu Christi vicarium profiteri. Omnes te detestantes sacrificant vero Deo, solus tu derelictus, contemptus, abjectus, prostratus, omni spe auxilioque destitutus taces, infamis, abditus, in domicilio tuo reclusus. Non miror te pacem ducere velle, cum amplius bello uti nequeas. Non miror si deponere honeste cupis, quod turpiter usurpatum amplius retinere non vales. Nulli jam tibi, nedum animam suam, sed ne nummos quidem credunt. Quid igitur tibi reliqui est præter spem miram? quid est amplius in quo confidas? quid molestus es Regibus & principibus reliquis? quid eorum aures sæpius obtundis? quid ipsorum animum malis artibus tentas? quid omnes filios vocas, cum te nullus in patrem recognoscat? expergiscere aliquando a diuturno somno, & te Christianum aliquando fuisse cogita, redi ad Salvatorem, quem abnegasti.* Urgebatur præterea gravissimo metu ac principatibus suis exuendus a Carolo Gallorum Rege, cui Pontifex expugnandam Sabaudiam concesserat nisi pontificatum affectare desineret, ut paulo ante indicavi; neque ab ulciscenda vetere injuria alienus erat Gallus, cum olim Amedeus Carolum in summas angustias ab Anglis redactum, dum Aurelia obsidebatur, injusto bello appetiisset, ac Delphinatum cum Aurasiæ principe partiretur, sed exercitus Sabaudicus (b) maxima clade profligatus fuerat, & Aurasiacus Rhodanum armatus equo tranare coactus, ut narrat Sabaudica historia: quæ etiam tradit Ludovicum ducem Amedei filium parentem ursisse, ut pontificia insignia abjiceret (c). cum summa infamia stirpi Sabaudæ inureretur ab omnibus quod schisma conflasset, obluctatum vero admodum Baiomerium scribarum ducalium principem, virum nequissimum & ardentem avaritia qui ad malesana antipapatus consilia Amedeum traxerit quem propterea a Ludovico duce damnatum ac saxo collo alligato demersum inferius visuri sumus. Pergunt literæ Amedei.

(a) Poggius in invect.

Rejectus erat ab omnibus.

(b) Saband. hist. l. 3. c. 23.

(c) Ib. c. 42.

Desiderantes namque tota corde in hoc dierum nostrorum residuo beatam pacem in Ecclesia Dei disseminari, quæ veluti a nostris egressa manibus in corda omnium fidelium dilabatur, sinceritatem nostræ intentionis per ævum testatura exemplo Domini nostri Jesu Christi, qui sic dilexit Ecclesiam, ut pro ea non modo formam servi acciperet, sed traderet semetipsum: sancta in hac synodo Lausanensi in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentante, pure, libere, simpliciter, & sincere, realiter, & cum effectu in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti papatui, ejus oneri, honori, dignitati, titulo, & possessioni cedimus & renunciamus per præsentes, sperantes quod in futurum præfati cæterique Reges & principes prælati & alii catholici, quibus hujusmodi nostram renunciationem acceptissimam fore judicamus, auctoritati sacrorum generalium conciliorum assistent, eamque tuebuntur & defendent, quodque universalis Ecclesia pro cujus dignitate, supereminentia, & auctoritate totis viribus pugnavimus, nos apud clementiam primi & æterni Pastoris nostræ hujus pacificæ humilitatis contemplatu suis devotis jugibusque orationibus commendabit. Datum Lausanæ VII. id. aprilis anno a nativitate Domini MCCCCXLIX. pontificatus nostri anno IX.

Cedit nomine & honore pontificio.

V. Eodem mense XIII. kal. maii præsules

Pseudo-cardinales Basileenses Nicolaum deligunt fictione juris.

in conventu Lausanensi congregati, ne propagaretur amplius Basileense schisma, vel aliqui alium ad excitandos novos motus in Amedei locum subrogarent, per fictionem juris, ac si post Amedei ipsius abdicationem sedes Apostolica vacua esset, in Nicolaum V. suffragia tulere (a), eique se parituros spopondere hoc interposito decreto (b).

(a) Ead. pag. 432.
(b) Ext. apud Nicol. V. l. 18. ep. secr. p. 433. & in rer. bull. divers. ejusd. Nic. p. 144.

Sacrosancta generalis synodus Lausanensis in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

Multis ab annis circumspicientes Ecclesiam catholicam gravissimis impedimentis & conturbationibus infestari, tum consurgentibus erroribus, tum moribus depravatis, tum [proh dolor!] invalescente schismate quo mentes Christi fidelium paulo momento huc & illuc impulsu nutantes incertaque vagabantur, accuratissimis studiis invigilavimus prominentibus periculis, grassantibus malis in virtute Sancti Spiritus obviare, & pro nostra possibilitate consulere publicæ saluti, in idem tempus devenerámus, permittente Deo, quo non modo perniciosa erroris ubicumque audacia vel promulganda disciplina virtutum, vel inter diffidentes principes populosque firmanda concordia videretur, verum operæ pretium fuit auctoritatem Ecclesiæ universalis insolentius oppugnatam viribus accumulatis & extremis defensare, atque tanto fortius incumbere continuo gloriosoque certamini, quanta ex tanta offensa suppressaque veritate indicavimus populum Christianum in scandalum irreparabile collapsurum, nobis ipsis persuadentibus, nullo unquam commendatiore fructuosioreque labore detineri posse, quam tanta in tempestate fluctuanti Ecclesiæ, mitigatis fluctibus turbulentis succurrenda anchoram firmam unius veritatis, unius confessionis, unius pacis in Domino jacientes, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus & Dominus noster Jesus Christus, ita unanimitatem, integritatem, & pacem una sancta catholica confiteretur Ecclesia, in hacque sua peregrinatione terrena, cujus finis est tranquilla æternitas, & æterna tranquillitas persuavi serenitate frueretur salutis cunctarum animarum commoda.

Fingunt Basileenses in paucorum tyrannide universalis Ecclesiæ auctoritatem se tutatos.

In hunc finem a nostrorum laborum initio ante oculos versabatur: hoc inibi perseveranter continuimus propositum, ad id ipsum nostræ semper efferbuere cogitationes, & actiones omnes usquequaque direximus, prout ex decretis, responsionibus, epistolis, legationibus, mandatis, patientia, longanimitateque nostris, nulli Christianæ nationi arbitramur incognitum, quantisque fuerit cum tuus sanctissimus dominus Felix Papa V. noster ad pacem affectus, quantisque congratulationibus oblata media unionis non solum suscepimus, verum etiam declaravimus necessariam esse pacem [auctoritate tamen Ecclesiæ juxta diffinitionem sacri Constantiensis concilii illibata permanente] maxime persenserunt charissimorum Ecclesiæ filiorum Francorum, Angliæ, & Siciliæ Regum, nec non Delphini Viennensis primogeniti Francorum Regis illustrium complurimi in dictis solemnes oratores, sed & novissime in diebus istis sanctissimi domini tunc Felicis Papæ V. præclaram ingentemque sanctimoniam iidem ipsi perceperunt, dum pro Ecclesiæ universalis integra pacificatione, quieteque finali obtinenda pure, libere, simpliciter, & sincere, realiter & cum effectu cessit & renunciavit papatui, volens exemplo Domini nostri Jesu Christi, cujus vices gerebat in terris, semetipsum dejicere, ut Ecclesiam in summo tranquillitatis culmine collocaret, atque suæ humilitatis admirabili remedio populum Christianum servaret claritate pacis, insignis utique pietate viri laudibus altissimis extollendi, cujus inclyta virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, neque reticentia futurorum poterit sepeliri. Est etiam excellentissimum e cælo dimissum munus suscipiendum cum omni promptitudine & alacritate animorum: propter quod in sempiternum agendæ sunt habendæque gratiæ clementissimo domino Deo nostro, qui Ecclesiam suam sanctam tanta nostris temporibus felicitate donavit, ut extirpata caligine, beata pax oriens ex alto corda omnium fidelium illustrando lætificet. Sursum propterea nostræ mentis oculos pia devotione sublevantes, attentaque meditatione pensantes Sapientiam illam æternam pertingentem a fine usque ad finem, & disponentem omnia suaviter apertissimam viam ad abundantissimam plenitudinemque tranquillæ unionis ostendisse boni quidem supereminentis & incomparabilis, quod longa expectatione cupivimus; nihil jam profecto nobis agendum superesse arbitramur, quam ut eamdem devota voluntate prælati domini Felicis concurrentes, pacem ipsam desideratissimam, pro qua omne nostri temporis curriculum elaboratum est, in una eademque animorum atque principatus consensione complectamur; fuit namque pax semper nostræ intentionis unicus finis, & terminus nostræ sollicitudinis, requies, amœnitas pacis existit, nostri porro certaminis pacem præpotentem opulentam victricem esse profitemur.

Mentiuntur se promovisse pacem Ecclesiæ.

Sanctimoniæ elogio suo antipapam blandiuntur.

Eorum mendacium quod semper pacem exoptarunt.

Desiderantes itaque de unico pastore universi sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ providere, cujus sollicito sanctoque ministerio populus Christianus feliciter gubernari, atque pacificis & salutiferis semper adaugeri valeat incrementis, complurimis suadentibus & urgentibus causis, & præsertim dilectione danda unionis & pacis in Ecclesia sancta Dei, in personam dilectissimi Ecclesiæ filii Thomæ in sua obedien-

eatia Nicolai V. nominati nostra vota continimus, sperantes ipsum ea facturum quæ summus Pontifex facere tenetur fida quoquerelatione intelligentes eumdem credere & tenere veritatem pro conservanda manutenendaque sacrorum authoritate conciliorum in sacrosancta synodo Constantiensi definitam & declaratam, ac in sacro Basileensi concilio renovatam, nec non a prælatis, Regibus, & principibus, universitatibusque orbis susceptum, prædicatam, & dogmatizatam, videlicet quod generalis synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens, Ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem immediate habet a Christo, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur in iis quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis, & ad generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite & in membris, & quod quicumque cujuscumque status, vel dignitatis, etiamsi papalis existat, qui mandatis, statutis, seu ordinationibus & præceptis hujus sanctæ synodi, & cujuscumque alterius concilii generalis legitime congregati super præmissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, & debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit, recurrendo: (falsum omnino est eorum principium quo Pontificem non ambiguum subjici synodo interpretantur, nam de ambiguo tantum sanctio intelligenda fuit.)

Damnatum est hoc dogma in sensu ab iis intento.

Falsum est Papam non ambiguum subjici synodo.

VI. *Ad laudem igitur Dei omnipotentis, salutem, pacem, & consolationem omnium Christifidelium sancta hæc synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, matura, unanimi, concordique deliberatione præhabita in suis sacris deputationibus, votis dilectissimorum Ecclesiæ filiorum Ludovici S. Cæciliæ Arelatensis, Ludovici tit. S. Susannæ de Vvarambone, Georgii tit. S. Mariæ in Transtyberim Viennensis vulgariter nuncupati, Joannis tit. S. Callixti, Joannis tit. S. Stephani in Cœliomonte de Arciis, Bartholomæi tit. S. Marci Cornetani vulgariter nuncupati, & Guillelmi tit. S. Marcelli S. R. E. presbyterorum Cardinalium, ac venerabilium nec non dilectorum Ecclesiæ filiorum archiepiscoporum, episcoporum, electorum, abbatum, ducum, divini & humani juris magistrorum, & doctorum, ac omnium & singulorum eidem sanctæ synodo incorporatorum præfatum dilectissimum Ecclesiæ filium Thomam in summum eligit Pontificem nomine, quo nunc appellatur, Nicolaum V. appellandum, utque pro summo Pontifice habeatur præsentis decreti tenore ex certa scientia statuit & ordinat & decernit juribus, decretis, & ordinationibus etiam sacri Basileensis concilii quibuscumque non obstantibus, quibus quoad hujusmodi actus celebrationem volumus esse derogatum, supplentes omnes & singulos defectus, si qui intervenian in præmissis, & si tales forent, de quibus deberet præsentibus fieri mentio specialis. Mandat propterea, jubet, ac præcipit hæc sancta synodus omnibus & singulis Christicolis, quatenus eidem tanquam unico, vero, & indubitato summo Pontifici obediant, pareant, & intendant. Dat. Lausanæ in sessione nostra publica in majori ecclesia Lausanensi solemniter celebrata XIII. kal. maii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono.*

Præcipui schismatis antesignani.

Fingunt Nicolaum deligere Pontificem.

Jubent fideles illi obsequentes esse.

Dum curabant, ut honeste caderent, antipapam suum Sabinensi episcopatu decorandum atque his ornandum prærogativis fictitii juris libera licentia decreverunt (a): *Hæc sacrosancta in Spiritu Sancto legitime congregata synodus universalem Ecclesiam repræsentans, inter cætera considerans, quod te ipsum parvi facere voluisti ut pacata quietaque excoleretur Ecclesia, te Sabinensem episcopum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem, sedis Apostolicæ in terris & jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ filiorum nobilium virorum ducis Sabaudiæ & principis Pedemontium ac Montisferrati & Salutiarum marchionum, in comitatu & territorio Astensi, nec non in provincia Lugdunensi extra Sagonem, atque Augustensi, Lausanensi, Basileensi, Argentinensi, Constantiensi, Curiensi, & Sedunensi civitatibus & diœcesibus legatum vicariumque perpetuum facit, creat, & nominat, tibique in sancta Dei Ecclesia primum post Romanum Pontificem locum pro tempore constituit, consignat, & decernit, qui quidem tibi ad suam præsentiam accedenti assurget dumtaxat, oris osculum exhibendo, atque ut altissimi in terris honoris, quem sola dilectione universalis pacis contempsisti, multa manifestaque in tua persona signa remaneant, tibi ut habitum & insignia papalia demptis delatione corporis Christi, annulo Piscatoris, cruce in pedibus ac umbraculo, deferre, ac insigniis ac potestate legati uti quoties te extra terminos tuæ legationis egredi contigerit, valeas, &c. Dat. Lausannæ, &c. VII. kal. maii anno nativitatis Domini MCCCCXLIX.* Promulgarunt (b) deinde unicum tantum Pontificem esse posse, Christi vices in terris gerentem, & Basileensem synodum Lausanam translatam ab ipsis solutam fuisse.

(a) Apud Lambert. Vandeb. in Amed. VIII.

Delatus sine jure honos a pseudosynodo.

(b) Apud Nic. V. l. 28. ep. secr. p. 432.

Sacrosancta generalis synodus Lausanensis in Spiritu Sancto legitime congregata universalem Ecclesiam repræsentans ad perpetuam rei memoriam.

Sanctorum Ecclesiæ operum finem atque terminum pacem esse docet regius propheta, testimonium perhibens Deum, qui seras confortat portarum Ecclesiæ, finem ejus posuisse pacem. Ad hanc autem in populo Chri- stea-

Lausanen. conventus male gesta Basileæ rescindit.

stiano procurandam & firmandam hæc sancta synodus ab initio sui congregata sollicitudine continua laboravit, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus, unum Ecclesiæ caput Dominus noster Jesus Christus, ita & in ea præsideat unicus & indubitatus Christi vicarius, unus pastor, unus Pontifex summus qui eu æternam salutem cunctos fideles dirigat salutarium exemplo actionum & sanctarum odore virtutum, quam atque pacem in persona sanctissimi domini Nicolai Papæ V. operante Altissimo, his diebus salutis donatam Ecclesiæ conspiciens, eadem synodus tempus acceptabile arbitratur tam felici tamque optato fine suas claudere actiones. Quocirca persistens in nominatione loci pro futuro celebrando concilio facta per ipsam in decreto translationis suæ a Basilea ad hanc civitatem, justis & manifestis causis ad ipsam suadentibus sine imposito celebrationi suæ, præsenti decreto semetipsam dissolvit & dissolutam esse decernit, omnibusque & singulis in ea consistentibus ad propria remeandi licentiam impartitur ad laudem & gloriam omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. Datum Lausanæ in sessione nostra publica in majore ecclesia Lausanensi solemniter celebrata VII. kal. maii anno a nativitate Domini MCCCC. XLIX.

Agnoscunt demum quam salutare sit ecclesiarum fœdus redintegrare.

Lausanensis synodi dissolutio.

Hæc sancere Lausanensis conciliabuli præsules per simulationem, ut finem schismati imponerent, non quod penes eos transferendi concilii ac dissolvendi auctoritas maneret, sed penes sedem Apostolicam, ut optime demonstrat B. Joannes e Capistrano in suo de auctoritate Papæ & conciliorum commentario; qua cum polleret Eugenius, jure Basilea Ferrariam, deinde Florentiam concilium, uti diximus, transtulerat. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, Joannem Calvinum, ut sedis Apostolicæ auctoritatem everteret, impie effutiisse, concilium Basileense ad finem usque perdurasse in eadem auctoritate & dignitate; quem ita refellit Cardinalis Bellarminus (a): *Dico Basileense concilium initio quidem fuisse legitimum, nam & legatus aderat Romani Pontificis, & episcopi plurimi: at quo tempore Eugenium deposuit, & Felicem elegit, non fuit concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum, & nullius prorsus auctoritatis, sic enim appellatur in concilio Lateranensi sessione* XI. Probat hoc triplici argumento; primo quod tum legatus Pontificis & præcipua episcoporum multitudo discessissent, & pseudocardinalis Arelatensis præsidis munus sibi arrogasset; tum addit: *Quia episcopi paucissimi erant, introduxerunt in synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum conciliorum non episcoporum, sed presbyterorum synodus esset.* Subdit secundo eodem tempore Florentiæ œcumenicum concilium ex Latinis & Græcis fuisse celebratum; tertio Deum majorem Basileensium præsulum partem peste percussisse, de his enim ita scribit Philelphus (b): *Agebatur tum contra Eugenium, fervebant factiones, odiis omnia & animorum incendiis æstuabant.* Bellarminus denique concludit ex ipsis schismaticis, qui se Nicolao submisere, a quo censuris sunt soluti: *Adde quod concilium Basileense Lausannæ continuatum subjecit se Nicolao, ut patet ex epistola Nicolai V.*

Dictum Calvini.

Refellitur.

(a) Bellar. lib. 3. de eccl. milit. cap. 16.

(b) Philelph. lib. 26. ep. 1.

De sublato schismate Basileensi hæc Turrecremata (c): *Etsi, paucis exceptis illis de dominio suo obedientes, nihilominus stulta præsumptione vulnerata est Ecclesia, verum mortuo Eugenio & succedente beatissimo domino nostro Nicolao V. ad suggestionem illustrissimorum Regum & dominorum videlicet Regis Franciæ & Angliæ præfatus dominus Amedeus destitit ab imprisa summi pontificatus, quem Amedeum tum pro nobilitate sanguinis, quam pro pace reddita Ecclesiæ sanctissimus dominus noster Nicolaus pro sua clementia maxima cum charitate suscipiens, Cardinalem legatum cum certis prærogativis in tota terra Sabaudiæ perpetuum instituit, ac creavit, & ita schisma, Deo gratias, sopitum est.* Quibus consentanea afferuntur a Jannozio Manetto (d) in vita Nicolai V. *Ut schisma,* inquit, *jam dudum inveteratum, Amedeo illius concilii*, nempe Basileensium novatorum, *principe errata sua recognoscente, ac confitente, & pœnitente, & sanctitati suæ, ut par erat, adhærente dissolveret, deleretque*, nempe Nicolaus, *ipsum Romanæ ac catholicæ Ecclesiæ, ubi veteris perfidiæ suæ errores recognovit, Cardinalem sponte creavit, quod solum, unicum, & certum dissolvendi illius concilii remedium convenient, & idoneum illius dissolutionis antidotum fore sua sapientia existimaverat, sicut postea re ipsa comprobante contigisse compertum est.*

(c) Turrecr. sum. de eccl. p. 1. c. 9.

Amedeus cardinalatu & Sabaudica legatione donatur.

(d) Jannoz. Manet. l. 2. ms. bibl. Vat.

Prius errorem damnavit.

VII. Imposito ita fine funesto schismati, & occidentalium sub unico Pontifice redintegrata conjunctione, cum fama ea de re percrebuisset in urbe, ferunt (e) non modo ingentem lætitiam in clero exortam, sed populum quoque Romanum grandi cumulatum gaudio nocte insequenti cum faculis per urbem equitantem faustis clamoribus longam Nicolao vitam comprecatum, tum equestres ludos edidisse, ipsumque Nicolaum actarum Deo gratias solemnem supplicationem instructa religiosa pompa a basilica S. Petri ad molem Hadrianam usque celebrasse, idemque a reliquis Italiæ populis factum. Porro Amedeus abdicatione bene usus, Ripalliam reversus cœlestium rerum contemplationi se addixit, de cujus pio obitu alibi dicetur.

Celebrata Romæ ob deletum schisma publica lætitia.

(e) Steph. Infiss. hoc anno.

Con-

Confirmandæ præterea in Ecclesia pacis studio ductus Nicolaus omnia gesta & concessa ab Amedeo hominibus ac locis, quæ ipsi ut Pontifici concessionis tempore obtemperabant, assentiente sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium collegio, rata firmaque esse jussit: tum omnes in pristinum gradum & jus restituit, qui ob secutas Amedei seu conventus Basileensis partes sacerdotiis bonisve Eugenii sententia fuissent eversi; demum quæcumque fuissent in Amedeum ipsum & Basileæ congregatos præsules, aliosque eorum studiosos gravius dicta vel scripta revocavit: quibus de rebus tria circumferuntur Nicolai diplomata (a).

Utitur in Amedei sectatores clementia Pontif.

Quod spectat ad Amedei pseudocardinales; non venisse cum ipsis ad pactionem ullam Nicolaum, refert Stephanus Infessura (b), sed voluisse, ut pontificio arbitrio se permitterent: neque ii sua expectatione delusi fuere, usus enim est in eos Nicolaus clementia, ac nonnullos etiam ab Amedeo purpura male donatos XIII. kal. januarii in Cardinalium collegium cooptavit, nimirum Joannem Arsium de Artus archiepiscopum Tarantasiensem, Ludovicum a Warambone episcopum Maurianensem, & Guillelmum Hugonis e Sagno archidiaconum Metensem Gallos, quorum alteri SS. Nerei & Achillei, alteri S. Anastasiæ, tertio S. Sabinæ titulos attribuit, permisitque ut sedes ac sacerdotia antea parta retinerent, ut diplomata ad singulos data (c) patefaciunt.

(a) Ext. to. 4. cons. p. 2. post ult. sess. concil. Basil. edit. Bin. p. 96. & dur. alia apud Amed.

Pseudo-cardd. veris Cardinalibus adscripti.

(b) Steph. Infess. ms. Vatic. hoc anno.

(c) Lib 27. p. 33. & 34.

VIII.

Restituit etiam Nicolaus (d) eidem purpuratorum collegio Ludovicum Alamanum Arelatensem nuncupatum, antea ab Eugenio de cardinalatus honore depulsum. Reliqui antipapæ pseudocardinales vel interierant, vel sponte se abdicarunt, e quorum numero extitit Joannes Segobiensis Hispanus, de quo hæc Æneas Sylvius (e) monumentis suis tradidit: *Joannes Segobiensis homo Hispanus moribus & doctrina illustris, qui cum summos theologiæ præceptores doctrina æquaret, ab Amedeo, dum se Papam dixit, cardinalatus eminentiam acceperat, & deinde unioni consentiens Nicolao Pontifice maximo, cardinalatus dimisso titulo, Cæsariensi ecclesiæ præfectus fuerat in altissimis reconditus montibus, parvo monasterio contentus, vocatis ex Hispania legis Arabicæ magistris librum, quem vocant Alcoranum, & in quo Mahumetis ψευδοπροφήτου non tam mysteria quam deliramenta continentur, in nostram linguam de novo convertit, & ineptias ejus veris ac vivis rationibus & argumentis explosit.* Cum de Cardinalibus instituta sit narratio, addimus missum hoc anno Sbigneo episcopo Cracoviensi pileum purpureum præcipuum cardinalatus insigne, cum Eugenius eum illi dignitatem contulisset, ac Nicolaus confirmasset, ut ipse testatur (f). Extracta vero res fuerat Casimiri Regis Poloniæ rogatu, ne aliqua offensio oboriretur, cum Gnesnensi archiepiscopo fixum esset honoris gradu Cracoviensi episcopo conjunctam cardinalatus dignitatem habenti in publicis conventibus non cedere. Quam controversiam ita diremit Nicolaus (g), ut in publicis ordinum regni cœtibus Gnesnensis archiepiscopus prior sententiam pronuntiaret, deinde suo loco Cracoviensis diceret; ob cardinalitiæ vero dignitatis apices principem ac honorificentiorem sedem teneret.

(d) Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 42.

(e) Æn. Sylv. hist. Europ. c. 42.

Ut alcoranum confutatum fuerit.

(f) Lib. 5. ep. secr. p. 204.

Gnesnensis archiep. Cracoviensi episcopo Cardinali cedere abnegat.

(g) Ibid.

Dilectis filiis baronibus & nobilibus majoris Poloniæ, salutem.

Licet dudum felicis recordationis Eugenius Papa IV. prædecessor noster, consideratis multiplicibus meritis & virtutibus venerabilis fratris nostri Sbignei episcopi Cracoviensis, ut sua in bene gerendis Ecclesiæ Domini rebus opera uti posset, in sancta Romana ecclesia Cardinalem creasset, nos quoque morte ejusdem prædecessoris nostri secuta creationem hujusmodi innovassemus, capellum tamen rubeum ejusdem dignitatis insigne mittere eidem Sbigneo Cardinali literis charissimi in Christo filii nostri Casimiri Regis Poloniæ illustris permoti, quibus scandalum ex missione capelli astruebat eventurum, distulimus non alia quidem respectu, nisi quod Regem ipsum credebamus sua prudentia de submovendo qualibet scandalo opportune interim provisurum. Verum cum dilationem hujusmodi annis prope jam duobus intuitu Regis prædicti protraxerimus, sollicitante tamen nos præfato Cardinali per nuncios & literas, ut conservaremus honorem suum, non potuimus ulterius juste præfati capelli missionem differre, præsertim cum justa peteret, & quæ a nobis denegari non poterant, & proinde sibi illud per dilectum filium Joannem Olugasth canonicum Cracoviensem destinamus.

Lis extracta in biennium.

Ut autem omnis scandali, quod posset in regno Poloniæ inter majoris Poloniæ & Cracoviensis partes insurgere, cesset suspicio & causa, certificamus devotionem vestram, quod per missionem capelli Cracoviensis ecclesia nullo modo Gneznensi anteferatur, quinimmo contenti sumus, ut in omnibus parlamentis, & conventionibus privatis & publicis archiepiscopus Gneznensis prior votum suum & sententiam dicat, Cardinalis vero eo loco votum suum pronunciet qui ex ordine ad ecclesiam suam spectat, volumus tamen ut Cardinalis propter Sedis Apostolicæ auctoritatem & dignitatis suæ excellentiam, primum locum honoris & sedendi teneat, in quo nullum Gneznensi ecclesiæ præjudicium infertur, neque honor ejus in aliquo diminuitur, cum dignitas ipsa non ecclesiæ Cracoviensi, sed personæ Cardinalis attribuatur. Convenit itaque ut de-

Consultum Gnesnensis archiepiscopi juribus.

Et Cardinalitiæ dignitati suus honos servatur.

ve-

notiones vestræ ordinationem hujusmodi nostram, quæ scandalum ellegatum premit & resolvit, acceptissimam habeant & honori tanto, ex quo regni Poloniæ splendor & gloria augetur, & diffunditur, congratulentur & faveant, personamque ipsius Cardinalis, quæ suis virtutibus, & meritis maximum patriæ ornamentum attulit, ampliori dignentur & venerentur amore. Dat. Fabriani Camerinensis diœcesis anno, &c. MCCCCXLIX. v. kal. augusti anno III.

(a) Cromer. l. 22.

Guesnensis archiep. obluctatur pontificio judicio.

De insignibus cardinalitiis Sbigneo episcopo Cracoviensi a Nicolao hoc anno missis meminit Cromerus (a), addique non propterea sedata diffidia: cum enim ordinum comitia Petricoviensia celebranda essent, Wiadislaus archiepiscopus cum multis proceribus cœtu discessit, ne locum principem amisisse videretur, habitus tamen ab Rege iis absentibus conventus; qua de re illi postea conquesti iterum contendere ab eodem Rege, ut archiepiscopus principem locum teneret: *Sed negavit*, inquit author, *Rex id sibi in manu esse: quando sic visum Pontifici, authoritate ejus stare oportere.* At de iis hactenus: nunc reliqua prosequamur.

Standum illi Rex decernit.

IX. Manichæa hæresis recrudescit in Bosnia.

Non modo in excindendo schismate, verum in tuenda illibata fide atque ab impiorum erroribus vindicanda solicitam curam posuit Nicolaus. Cum enim ineunte pontificatu suo Manichæorum sectam repullulasse in Bosna ac late grassari accepisset, Thomam episcopum Pharensem, cujus opera Stephanus Thomas Bosnæ Rex jam ante ad fidem orthodoxam traductus fuerat, amplissima sterum authoritate eo legavit; qui postea Romam reversus Pontifici significavit, ostenditque Manichæam luem adeo regiones illas infecisse, ut ad eam abolendam ferro opus esset: quocirca Nicolaus eidem episcopo gerendæ legationis munere iterum aucto potestatem dedit (b), ut Christi cultores ad capessenda adversus contumaces hæreticos arma concitaret, iisque amplissima indulgentiarum præmia largiretur. Implicatus (c) inter alios Manichæorum erroribus erat Stephanus Waivoda Regis Bosnæ socer, qui quamvis amplectendæ fidei orthodoxæ propagandæque in suo principatu pii desiderii specimen prætulisset, haud tamen ad eosdem errores deponendos a legato adduci potuerat. Neque scelere inferior erat Joannes Paulonich Waivoda, qui fidem catholicam antea professus priori impietate se contaminarat. Nonnulli etiam religioso induti cultu sub pietatis larva hæresim fovebant, & a legato appellati, ut de orthodoxa religione cum ipso agerent, ad constitutum locum non accesserant. Hos igitur Pontifex fidelium communione ejectos ab eodem legato renuntiari jussit: consuluit etiam jus catholicis, ut eorum terras opesque invaderent, atque in suam redigerent potestatem, aliasque pœnas impiis hominibus irrogavit; tum ecclesiasticis censuris illos perculit, qui commeatus in Waivodarum ipsorum ditionem inveherent: de quibus hoc diploma eidem episcopo legato tradidit (d).

(b) Lib. 24. p. 90.

(c) Ib. p. 97.

Stephanus Waivoda ea peste infectus.

Percussus anathemate cum cæteris Manichæis.

(d) Lib. 29. ep. cur. p. 97.

Venerabili fratri Thomæ episcopo Pharensi in regno Bosnæ & circumvicinis partibus A. S. L.

Cum, prout tua fraternitas nuper ex partibus dicti regni ad nos personaliter accedens, sua nobis relatione monstravit, charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas Rex Bosnæ illustris, qui a paucis retro temporibus a veritate catholica fidei devius Manichæorum hæresis labe infectus cum subjectis sibi populis longius aberrabat, veluti obedientiæ filius salutaria monita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ per te venerabilis frater episcope, quem ad partes dicti regni felicis recordationis Eugenius Papa IV. prædecessor noster ob eam causam transmiserat, audiens omni deposito errore veritatem catholicæ fidei susceperit ac professus fuerit, remanentque nonnulli ejusdem hæresis labe infecti tum nobiles & barones, quam alii, qui religiosi nuncupantur, inter quos primus & præcipuus Stephanus Vvaivoda socer dicti Regis, licet olim ad præfatum Eugenium oratores suos miserit, ac prælatum aliquem ad se dimittendum pro causa reductionis hujusmodi postulaverit, tuque ad eum transmissus fueris, neque tamen, licet eum instanter requisiveris ac monueris, ad errores hujusmodi deponendos compellere potuisti, & licet memoratus Stephanus dudum paulo post assumptionem nostram ad summum pontificatum suos ad nos oratores miserit, ac obedientiam verbalem tantummodo nobis exhibuerit, quoniam ipsum catholicum Christianum esse asseruerunt, non tamen propter ipsum quoniam rei veritas prætermissa fuit, pro catholico reputamus; Joannes vero Paulonich vvaivoda, prout accepimus, e tribus annis extra catholicam fidem professus, jam secunda velut canis ad vomitum suum rediens, a fide catholica deviavit, illi vero qui religiosi appellantur, cum tua fraternitas eos nonnunquam requisiverit, ut de veritate fidei catholicæ inter te atque ipsos tractaretur, promiserunt se quidem id facturos esse, eique ad eam rem locum & diem certum statuerunt, demum te ad diem & locum accedente & paratum te offerente, illi contra promissa sua venientes ad locum ipsum accedere contempserunt.

Insignis ejus perfidia.

Pseudoreligiosi Manichæi publicam concertationem diffugiunt.

Quarum consideratione fraternitati tuæ, quam ad ipsas partes regni Bosnæ cum officio & potestate legationis, prout hactenus habuisti, post paucos hinc dies destinaturi sumus, apostolica auctoritate tenore præsentium committimus & mandamus, quatenus si & postquam hujusmodi hæretica labe infectos, præcipue Stephanum vvaivodam

præfatum ad eorum & ipsius malitiam convincendam iterato ex nostra parte requisiveris, ut abjuratis hujusmodi erroribus, veritatem fidei catholicæ amplectantur, ipsi vero diabolica obstinatione detenti id facere contempserint ne hi heretici, quos justi vigor examinis reos esse ostendit, sint perditionis causa plurimorum, neve ipsorum impunitas incentivum tribuat delinquendi, sed potius quos timor Dei a malo non revocat, coerceat severitas disciplinæ, ipsum Stephanum, ejusque adhærentes, complices, & sequaces, nec non Joannem Paulonreb, eosque qui religiosi nuncupantur, aliosque hujusmodi labe infectos primum a sacrosancta Ecclesia communione velut putrida membra separatos & divisos esse ac damnationi æternæ cum sathana & angelis ejus addictos, perpetuo infames, & intestabiles esse, castra, terras, fortalitia, & bona eorum qualibet mobilia & immobilia cujus Christi fidelium licite & impune invadere, occupare, ac sibi acquirere licere, personas eorum interficere, captivare, & in perpetuam servitutem abstrahere, corpora etiam eorum defuncta sepultura ecclesiastica carere debere, prædicta auctoritate nostra decernas, denunties, & declares, expresse etiam inhibendo sub gravissimis pœnis & censuris, de quibus tibi visum fuerit universis & singulis Christi fidelibus, quatenus ad terras & loca Stephani & Joannis vaivodarum & aliorum prædictorum granum, vinum, oleum, ferrum aut quasvis merces deferre aut deferri facere nullo modo præsumant, sed in omnibus & per omnia tanquam crucis Christi inimicos ipsos habeant, reputent, & evitent, donec ad cor reversi hæretica hujusmodi pravitatis opiniones dimiserint, ac veritatem catholicæ fidei audire & recipere voluerint: absolutionem vero illorum, qui præmissa ad eos deferendo vel cum eis communicando pœnas & censuras eis per te infligendas incursuri sunt, nobis & successoribus nostris Romanis Pontificibus ac etiam fraternitati tuæ durante tua legationis officio reservamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCXLVIII. kal. februarii pontificatus nostri anno secundo.

Damnati proceres ea lue contaminati.

Vetitum piorum cum eis commercium.

X. Ut vero passus non est Nicolaus fidem catholicam labefactari, ita vigilem curam adhibuit, ne sacri ritus læderentur, cum in Græcia, ubi loca aliqua Latinis parebant, nonnulli Latini per causam redintegratæ in concilio Florentino cum Græcis conjunctionis ad Græcorum ritus descisceerent, id hoc diplomate prohiberi jussit (a).

Vetiti Latini Græcorum ritus usurpare. (a) Lib. 22. p. 229.

Dilectis filiis hæreticæ pravitatis inquisitori & provinciali provinciæ Græciæ ordinis Prædicatorum salutem.

Pervenit ad aures nostras, quod in locis, quæ catholicis in Græcia subjecta sunt, multi catholici vanitatis prætextu ad Græcos imprudenter transeunt ritus. Mirati admodum sumus, mirarique non desinimus nescientes quid sit, quod eos a consuetudine ac ritibus, in quibus nati nutritique sunt, in alienigenarum ritus transposuit. Nam etsi laudabiles orientalis ecclesiæ ritus sint, non licet tamen ecclesiarum ritus permiscere, neque id nunquam sacrosancta synodus Florentina permisit. Quas ob res nos quibus, quamvis immeritis, hujusmodi rerum omnium cura divinitus imposita est, cupientes citius ne malum longius serpat, huic rei providere, vobis, & utrique vestrum sub virtute sanctæ obedientiæ districte mandamus, ut auctoritate apostolica in omnibus locis prædictis, cum ea ex officio vestra visitabitis, permixtionem rituum omnino prohibeatis invocato ad hoc si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Dat. Romæ apud S. Potentianam in anno, &c. MCCCCXLVIII. VI. id. septemb. pontificatus nostri anno secundo.

Jussi fidei censores in eos animadvertere.

Ingentem hoc anno (b) in expeditionem reduxit exercitum Amurates Turcarum Imperator adversus Macedones, oppugnavitque (c) tum promissis, tum terrore & omni conatu Sfetigradensem arcem, dum Scanderbeghus septem equitum tribusque peditum millibus iteratus pluribus præliis hostes in insidias pellectos atterivit: quin etiam de Christianis principibus, qui ad delendum Amuratem arma secum non conjungerent conquestus, noctu in hostium castra irrumpere ausus, duo millia ex iis contrucidavit, majorem etiam cladem daturus, nisi equorum hinnitus illum prodidisset; deinde etiam Ferisbassam, qui duodecim millia equitum peditumque sex e castris eduxerat, manu sua obtruncavit. Nec minus egregie Sfetigradenses se gessere, qui in hostili impetu a mœnibus propulsando septem millia barbarorum interemerunt, ac multo plures sauciarunt, septuaginta tantum e suis desideratis.

(b) Marin. Barlet. l. 4.
(c) Marin. Barlet. l. 5.

Denique cum Amurates conatus suos ab adversariis elusos infremeret, præsidiarios milites munerum amplitudine corrumpere aggressus, perditum hominem subornavit (d), qui putei aquas inficeret. Is cum noctu in puteum canem mortuum projecisset, Debreuses præsidiarii, quamvis infectæ omnino aquæ non essent, stulta superstitione patria ducti deditionem tyranno fecerunt: post quam maximum discrimen adiere, nam Mahometes, qui patrem in ea expeditione erat secutus, Amuratem urgebat (e), ut violata fide universos ex nefandis Alchorani præceptis obtruncaret: *Ne inani*, inquiebat, *studio fides servanda per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, cum alioquin nullum haberent Turcæ certius fidei documentum, nullum antiquius esset legis Mahumetanæ præceptum, quam omnibus modis fa-*

(d) Id. l. 5.

Sfetigradum Amurati deditum.
(e) Marin. Barlet. sup. l. 5.

sævire in Christianos, & omne in eos exercere supplicii genus, in eos præsertim a quibus tot jacturæ fuissent, tot calamitates acceptæ, cæsæ legiones, cæsi duces, & deformatus magna ex parte exercitus, plectendos Sfetigradenses ad terrorem cæterorum, & præstandum reliquis exemplum ne in ejusmodi pertinacia diutius perstarent, non esse, inquiens, clari Imperatoris officium ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, & precibus eorum illacbrymari, transfigendos ferro omnes, aut habendos in vinculis, donec pretium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex iis Mahometes & adolescens & privatus qualis esset senex, qualis olim Imperator futurus, feritatis & avaritiæ suæ sordes jam atrox declaravit ætas. Sed nihil potuere apud senile pectus impia filii consilia, quin reprehendens eum dixisse fertur, nullam esse inter mortales majorem necessitatem, quam fidei servandæ, qua sublata neque imperia possint, neque aliud quidquam permanere, & in claro quoque principe, qui magnarum rerum imperia spe animoque complexus sit, alteram omnino esse debere, aut veram aut simulatam, saltem ut hominum ingenia eo modo concilientur allicianturque, perfidiam & feritatem destruere regna, urbes, populos, ac sibi postremo ipsis non minus quam aliis iniquas esse.

Mahometis perfidia & crudelitas.

Recepto Sfetigrado, Amurates mille ducentorum prætorianorum militum præsidium ibi constituit, ac pridie kal. sextiles castris motis triginta Turcarum millibus amissis Adrianopolim repetiit, quem Scanderbeghus insecutus extrema carpsit agmina, donec bassa Romaniæ conversa fronte cum triginta militum millibus illum viribus imparem intra munitiores stationes compulit, illo autem abeunte Scanderbeghus collectis duodeviginti millibus Macedonum, Illyricorum, Italorum, Germanorumque x. kal. octobris Sfetigradum obsidione cinxit. Cur vero ejus copiæ ex variis nationibus conflatæ essent, rationem reddit Marinus Barletius: *Confluebant*, inquit, *ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus in dies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, cum solus ex Christianis ducibus nullo fere tempore quiesceret, & semper occupatus bello esset, perpetuus Turcarum hostis*. Cæterum post varias impressiones in Sfetigradi mœnia factas Scanderbeghus VII. kal. novembris solvere obsidionem coactus est, cum Amuratem bellum summo vi iterum apparare increbresceret. Interea Huniadem irrupisse cum Hungaris & Bohemis in Turcicum imperium, atque in Triballis maximam cladem Amurati xv. kal. novembris intulisse, florentissimamque victoriam fuisse relaturum nisi Walachi ad Amuratem turpiter defecissent, testatur Franciscus Philelphus (*a*), quemquam Amurates Christiani sanguinis siti æstuans, in ipsos proditores Valachos quos necari jussit, barbaricum furorem effudit (*b*).

Amuratis recessus.

Sfetigradum irrito conatu obsessum a Scanderbego. Huniades in Turcam irrumpit.

Valachi deficiunt ad Amuratem.

(*a*) *Philel. l. 8. in lu. ad Car. Reg. Franc.*

(*b*) *Calchon. de reb. Turc. l. 7.*

Deportata fama ingentis illius Turcarum cædis, Franciscus Philelphus (*c*) Ladislao Hungariæ Regi de parta victoria suis literis gratulatus est, in quibus addit Amuratem ob Christianorum dissidia elatum jactasse inter suos basilicam se S. Petri in stabulum & ganeam conversurum: *Quid*, inquit, *per immortalem Deum aut pulchrius ad humana, aut fructuosius ad divinæ gloriæ gradum tibi contingere potuisset, quam quod ipse dies & Deus obtulit præclaram de Turcis victoriam, gente barbara & immani; qui patriis relictis avitisque gurgustiis, ubi sese per omnem turpitudinis fœditatem dies noctesque polluerent, horrentibus illis Caucasi vastisque rupibus tandem ac multum in universum prope terrarum orbem sunt adversus Christi nomen per omne ludibrium & contumeliam debacchati*. Et infra: *O temporum calamitas miserabilisque fortuna! Ad tantum miseriarum deventum erat, ut ignobile illud atque agreste Turcorum vulgus ex humillimis pastoribus ac famelicis & fugitivis Scytharum servis longe lateque in populos Christianos & Reges imperitarent, in diesque magis ac magis ita suum propagarent imperium, ut jam vix sexaginta millia passuum abessent ab Italia. Itaque non absurde fortassis audacissimus iste & petulantissimus Amoratus jactare vino obrutus inter capacissima illa pocula consuevit, se templo sanctissimo D. Petri propediem pro stabulo ganeoque usurum, considerabat enim latro callidus ac pestifer, Christianos principes, qui & authoritate valerent & viribus, & mutuis inter se odiis atque discordiis laborare, contendere, digladiari, alios vero præter quæstum curare nihil, nonnullos ignavia corripi, negligentia plures detentos intercipi, inter quas ille nostras calamitates jactabundus atque exultans non desperabat brevi futurum, quod secum ipse per omne facinus ac nequitiam animo volutasset. Ex Mediolano non. novembris MCDXLIX.*

(*c*) *Philel. l. 6. ep. 1.*

Ex Christianorum dissidiis Amurates insolescit.

Hoc anno obiit Joannes Palæologus ut XI.

Obitus Palæologi Imp.

(a) Phrant. l. 2. in fin. c. 19.

refert Georgius Phrentzes his verbis (a): [1] *Trigesimo primo octobris 6957. Christi 1449. Imperator Joannes vitæ cursum explevit, annos natus septem & quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque novembris in monasterio Pantocratoris funeratus est, postquam imperavit annos viginti tres, menses totidem, dies decem;* non recensitis nimirum annis, quibus cum patre imperarat. Addit deinde Thomam despotam XIII. novembris ejusdem anni MCDXLIX. Constantinopolim appulisse, ac Demetrii Porphyrogeniti, qui & si ætate junior imperium affectabat, factionem compressam fuisse, ac decretum ut Constantino natu maximo inter fratres Jo. Palæologi imperium deferretur, missosque fuisse Alexium Philanthropenum & Manuelem Palæolologum in Peloponesum, qui ipsum proximo anno VI. januarii die Spartæ augustali corona cinxere, nec Phrentzes in consignandis temporum circumstantiis errare potuit, cum dicat se die VI. decembris hujus anni ad Amuratem legatum missum, ut ipsum de morte Palæologi & Constantini successione faceret certiorem: ex quo corrigendus error est recentiorum Latinorum, qui mortem Palæologi ad præcedens biennium retulerunt, adductique sunt nonnulli in errorem ex literis Davidis Æthiopum Imperatoris scriptis ad Clementem VII. in quibus refertur Eugenium ad Zara Jacob Abyssinum scripsisse Joannem Palæologum, qui ecclesiæ orientalis cum Romana conjunctionem redintegrarat, biennio ante obiisse; erravit quippe interpres, nam Eugenius de Josepho patriarcha, qui Florentiæ obiit, postquam ecclesiarum fœdus sigillo suo corroboravit, id dixerat: quod confirmatur ex literis Nicolai V. datis ad Constantinum anno Christi MCDLI. in quibus ipsum excusat, si ob novitatem accepti imperii nondum acta Florentini concilii promulgarit, atque Joannem Palæologum a Deo ereptum e vivis dum politicis commodis consilia de confirmanda ecclesiastica conjunctione, delendoque schismate accommodare vellet, divinamque vindictam, ni Græcos in Romanæ ecclesiæ sinum quamprimum reduxerit, interminatus est. Eas nos suo loco afferemus (b).

Succedit Constantinus frater.

Emendandi Latini scriptores.

Palæologus cœpta non absolverat.

(b) An. Ch. 1451. n. 2.

XII. Inter neophytos & Christianos veteres lis mota.

In Hispaniis coorta est dissensio inter neophytos, & alios, qui religionem Christianam a tenera ætate, vel acceptam ab atavis profitebantur; ii enim contendebant eos, qui vel a Judaismo vel Maurica paganorumve alia superstitione ad Ecclesiam Dei sese aggregarent, ad dignitatum gradus non admittendos: quod cum adversaretur decreto Apostoli, qui eam controversiam diremit, statuitque non habendam Judæi & Græci distinctionem, sed universos Christi cultores in unum misticum corpus coalescere debere: Pontifex sanxit (c) neophytos a quacumque superstitione ad religionem Christianam traductos quibusvis gerendis muneribus dignitatibusque idoneos esse, Alfonsique dicti Sapientis & Henrici & Joannis tum imperantis de ea re edicta, apostolica authoritate munivit, vetuitque quemquam ob suscepta recens baptismalia sacra injuria affici.

(c) Lib. 26. pag. 130.

Ad futuram rei memoriam.

Percepimus quosdam novos seminatores zizaniæ, affectantes unitatis & pacis nostræ fidei salutare fundamentum corrumpere; ac quod per vas electionis Apostolum Paulum extirpatum fuerat dissidium, in diversis partibus, maxime in regnis charissimo filio nostro Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri subjectis renovare, ausu temerario asserere. Quod qui aut ex gentilitate, aut ex Judaismo, aut ex alio quovis errore Christianæ fidei veritatem cognoverunt & baptizati sunt, & [quod gravius est] eorum filios propter novam assumptionem fidei non debere ad honores, dignitates, officia tabellionatus & ad testimonium in Christicolarum causis perhibendum admitti, eos verbis & factis contumeliis afficientes; quæ cum a Redemptoris nostri institutis aliena sint, eodem Apostolo Paulo testante dum dicit (d): Gloria & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primum & Græco, non enim est acceptio personarum apud Deum; & (e): Omnis qui credit in illum, non confundetur, non enim est distinctio Judæi & Græci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum; *& alibi (f):* in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. *Nos et a veritate catholicæ fidei aberrantes ad viam veritatis deducere & quatenus in præmissis excesserunt, animadvertere cupientes cum non tantum præmissis divinis auctoritatibus contradicant, sed illustrium principum quondam Alfonsi Sapientis cognominati & Henrici, & Charissimi filii nostri Joannis moderni Castellæ & Legionis Regum pro fidei augmento perpetuis sanctionibus autenticis literis eorum sigillis mu-*

Nulla nationum habenda distinctio.

(d) Rom. 2.

(e) Rom. 10.

(f) Gal. 5.

NOTÆ [1] JOannis Palæologi annus emortualis ex neglecta æræ Constantinopolitanæ exordiendæ ratione in hunc annum ab annalista refertur. Annus enim 6957. ex Calvisii computo deducendus est ab anno æræ christianæ 1448. die 1. octobris, ex quo fit ut anni ejusdem Constantinopolitani 6957. dies XXXI. octobris, qua Joannes decessit, in annum æræ nostræ 1448. cadat. Id vidit Calvisius qui pariter Joannis obitum cum anno 1448. composuit. Hinc discas annalistam in eo peccare, in quo recentiores chronologos erroris arguisse se credit. MANSI

munitis gravibus pœnis vallatis, & per nos visis & mature discussis, quibus sanxerunt ut inter noviter ad fidem conversos maxime de Israelitico populo & antiquos Christianos nulla in honoribus, dignitatibus, officiis tam ecclesiasticis quam secularibus suscipiendis & habendis discretio fieret, & affectantes ut quisque quæ recta sunt sapiat, & qui contra Christianæ legis normam falsa seminare, & proximos scandalizare, & quæ unitatis & pacis contraria sunt facere præsumpserint debitis pœnis affecti eorum errores agnoscant, præfatorum principum ordinationes & decreta, ut juri & sacris canonibus conformia, super iis edita ex nostro proprio motu & certa scientia approbamus, roboramus, confirmamus, & apostolicæ auctoritatis munimine roboramus, ac omnibus & singulis cujuscumque status, gradus, aut conditionis fuerint ecclesiasticis vel secularibus sub excommunicationis pœna mandamus, ut omnes & singulos ad Christianam fidem conversos aut in futurum convertendos, seu ex gentilitate vel judaismo aut ex quavis secta venerunt aut venire contigerit, ac eorum posteros tam ecclesiasticos quam seculares catholice, & secundum quod christianum decet, viventes ad omnes dignitates, honores, officia, tabellionatus, testium depositiones, & ad omnia alia, ad quæ alii Christiani quantumcumque antiqui admitti solent, admittant, nec propter fidei novam receptionem inter eos & alios Christianos discretionem faciant, nec verbis, aut factis contumeliose afficiant, nec affici permittant, sed omni eorum possibilitate contradicentibus se opponant, & eos omni charitate prosequantur: & profiteantur sine personarum acceptione omnes catholicos unum esse corpus in Christo secundum nostræ fidei doctrinam, quos omnes tales esse & pro talibus ab omnibus haberi harum serie decernimus, & declaramus, &c.

Dignitates sine discrimine etiam neophytis conferendæ.

Verum si qui ex his post baptisma reperiantur Christianorum fidem non sapere, aut gentilium vel Judæorum errores sectari, vel dolo aut ignorantia Christianæ fidei non servare præcepta, quibus casibus, quæ in Toletanis conciliis & maxime in capitulo, Constituit, *& alibi contra hujusmodi a fide Christi apostatas non pariter cum aliis bonis fidelibus ad hujusmodi honores admittendos decreta sunt, locum sibi vendicant, prout præfati Reges recte sacros canones intelligentes in præmissis eorum constitutionibus quasdam eorum regnorum leges interpretati sunt aut alias minus quam Christiano conveniat agere aut sapere, qui de hoc scandalizatus fuerit, adeat competentem judicem, & quod justum est fieri publica auctoritate, aut ordine juris non servato contra divinarum humanarumque legum doctrinam aliquid in eos aut eorum aliquem audeat attentare, &c. provinciam dat Hispalensi & Toletano archiepiscopis, & Palentino, Abulensi, & Cordubensi episcopis, atque abbati S. Facundi Legionensis diœcesis, ut censuris aliisque pœnis gravibus Christianos reprimant, qui hanc sanctionem labefactare fuerint ausi. Dat. Fabriani Camerinensis diœcesis anno MCCCCXLIX. VIII. kal. octobris pontificatus nostri anno III.*

Si ad superstitionem relabantur ex canonum præscripto animadvertendum.

Quod ad Joannem Regem Castellæ attinet; cum bellum adversus finitimos Saracenos adornaret, Pontifex amplificandæ religionis studio indulgentiarum præmiis afficiendos statuerat eos, qui constitutam vim auri in sumptus belli sacri contulissent: at cum mutata postea erogandæ pecuniæ ejusdem ratio fuisset, Nicolaus Oxomensi & Legionensi episcopis partes imposuit (a), ut ea de re, qua par erat religione, statuerent.

Jo. Rex Castel. bellum in Saracenos meditatus.

(a) Lib. 5. p. 184.

XIII.

Porro Fabrianum se contulerat Nicolaus purioris aeris captandi gratia, cum pestis Romæ sæviret, ut narrat Jannozius Manettus (b) in ejus vita; atque ipsum in eo itinere Tolentini substitisse, eum ragadiarum morbo & febri acuta ex vi inflammationis laboraret, dum vero dormiebat, nocte per cœlestem speciem ei apparuisse Eugenium IV. ac prædixisse ipsum convaliturum ex eo morbo, sed octavo pontificatus anno moriturum: *Dum*, inquit, *Tolentini pernoctaret, quo e Roma tertio pontificatus sui anno pestis causa abiens versus Fabrianum contendens applicuerat, factum est, ut pessimum & periculosum illum morbum in orificio ani pateretur, quem medici veteres Græco verbo* * *ragadium appellarunt, a quo cum ita vehementer cruciaretur, ut nequaquam febribus careret, illi forte noctu ibidem dormienti ac de periculo mortis aliquantulum suspicanti, prædictus Eugenius pontificalibus vestimentis indutus rursus apparuit, atque ne de vehementia illius morbi aliquatenus suspicaretur apprime & aperte hortabatur ac iterum atque iterum ipsum non modo ex eo morbo non esse periturum, sed incolumem evasurum manifestissime asserebat, quod ut in mentem suam vehementius imprimeret, se ab octavo pontificatus sui anno, quasi sibi pernicioso ac lethifero, vel maxime caveret, diligenter eum admonere videbatur, quod Baverio Imolensi Medico suo postridie mane ad eum visendi gratia proficiscenti, læto & hilari vultu postea enarravit, & sicut in commemorato somnio viderat ita & paulo post convaluit & octavo pontificatus sui anno defunctus est, atque sic Baverio dum graviter, & ad mortem ægrotaret, de salute sua diffidens, commemorandi gratia, non sine aliquo animi mærore, retulit.* Commemorat etiam idem author aliud cœleste visum quo ab eodem Eugenio ipsi apparente præmonitus fuerat, cum in pontificatu ipsi successisset.

(b) Jannoz. Manett. l. 1.

Nicolaus ancipiti morbo Tolentini implicitus.

* ruptura

Docetur divinitus ab Eugenio ex eo morbo non periturum. Prædicitur illi tempus mortis.

Aliqua somnia possunt esse divina.

(a) Joel. 2.
(b) Act. Ap. 2.

cessurum, ut postridie contigit: talia enim somnia divinitus facta pluribus exemplis ex sacra historia petitis probat author, & propheta Joel (a) perspicue docet, cujus verba repetiit Petrus die sacro pentecostes ad Judæos loquens (b): *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.* Quamvis vero hujus prædictionis antea meminerimus, illius tamen narratio (c) modo repetenda visa est, ex eodem Manetto, cujus MS. Lucas Holstenius bibliothecæ custos primarius insigni eruditione conspicuus, & basilicæ Principis Apostolorum canonicus mihi humanissime communicavit, dum Nicolai pontificatus auspicia typis committebam.

(c) Manett. ubi sup.

Ut prædictus antea fuerit ab Eugenio pontificatus per cœlestem speciem.

Secunda, inquit Manettus, *postquam patres in conclave ingressi sunt die ab Eugenio prædecessore suo sibi in hunc modum pontificatum revelatum fuisse constat, patribus enim in cubiculis suis ad pontificalem electionem de more [ut fit] instructis, noctu quiescentibus, ei dum dormiret, & multa secum de novo Pontifice animo & mente revolveret, Eugenius opulentissimo pallio indutus, ac pontificali mythra capite redimitus in somnis apparuit, atque primo semetipsum pontificalia exuebat, atque eum admonebat, ut idem sibi pariter faceret, ac pro suis dimissis illa pontificalia susciperet, quod cum ipse sese facturum recusaret, cum sibi repugnanti inferre videretur, sed cum diutius secum per hunc modum altercaretur, ne propriis vestibus nudaretur, atque ille opus inceptum perficere conaretur, inter altercandum, cur sibi ita faceret sciscitari & percunctari cœpit. At Eugenius id propterea facere ajebat, ut ipsum prioribus suis exutum pontificalia vestimenta graviter decenterque indueret, quoniam eum in pontificatu sibi successurum plane & aperte præsagiebat, sed cum ipse hujusmodi Eugenii dicta pro ridiculis haberet, ac penitus & omnino flocci penderet, Eugenius idipsum exuendi opus antea inceptum cunctis viribus perficere annitebatur, proinde propria tandem vestimenta illum exuisse, ac paulo post pontificalia pallia usque ad impositionem mithræ super caput suum exornasse & decorasse videbatur. Quo facto statim somno experrectus, & cum totam nocturni somnii seriem optime recordaretur, secum ipse ridere & cachinnari cœpit. Cum vero a quibusdam familiaribus suis, cur ita cachinnaretur familiariter domesticeque interrogaretur, ridens [ut erat natura facetus & comis] illis id totum percunctantibus diligenter & accurate recitavit, quod postridie, cum ad summum pontificatum sublimaretur, potius verum omnipotentis Dei oraculum, quam humanum somnium illi, qui ea noverant, non injuria fuisse crediderunt, præsertim cum duo diversa in somnio variis post pontificatus sui temporibus sibi ex ejus verissima relatione apparuisse intellexerint.* Tradit etiam idem author (d), Nicolaum omnes cogitationes suas ad augendam Romanæ Ecclesiæ dignitatem intendisse.

(d) Jannot. Manett. l. 2.

XIV. Nicolai studia pro amplificanda ecclesiæ dignitate.

Semper, inquit, *omnia cogitabat atque animo & mente volvebat, quæ ad augendam Romanæ ecclesiæ auctoritatem, atque ad amplificandam sedis apostolicæ dignitatem ullatenus pertinere arbitrabatur. Proinde cum statum Ecclesiæ duobus spiritualibus & sæcularibus rebus maxime contineri, & conservari animadverteret, ad illa duo diligenter curanda inter cætera animum adjecit. Itaque spiritualibus tota mente deditus ecclesiasticas cerimonias mirabiliter & ad unguem maxima cum diligentia & incredibili cura observabat, ut etiam a Christianis populis majori admiratione haberentur, atque accuratiori quoque devotione susciperentur, tapetibus, aulæis, stragulis vestibus, vasis partim argenteis partim aureis, & sacerdotalibus indumentis de serico, auroque confectis, ac magna unionum & margaritarum multitudine refertis exornabat, quæ communi & vulgato verbo paramenta appellantur, atque pontificalibus præterea mythris sardiorum, smaragdorum, topasiorum, carbunculorum, saphirorum, jaspidum, liguriorum, amethistorum, chrysolitorum, onychinorum, berillorum, ac mira quadam hujusmodi gemmarum & pretiosorum lapidum copia exornatis omnes ecclesiasticas pontificalesque ceremonias præter consuetum & usitatum morem mirabiliter condiebat, unde ubicumque illa tam speciosa & tam digna officia cernebantur homines tanta admiratione, tantoque stupore simul atque devotione capiebantur, ut adumbratam quandam triumphantis ecclesiæ in hac nostra militante imaginem recognoscerent, certamque & expressam umbram plane aperteque conspicerent, atque hæc de sacris ceremoniis dixisse sufficiat.*

Sacra cum maxima pompa celebrat.

Plura ædificia erigit.

Quid vero de sæcularibus pompis referemus? Hæc enim sæcularia opera maxime inter cætera ingentibus & perpetuis ædificiis plurimum ornabat, quæ in dies pluribus forensibus oppidis partim extra urbem, partim vero intra mœnia reparatis, ita undique augebantur, ut in miraculum usque procederent, de quibus quoniam res maxima, ac profecto admirabilis est, suo ordine seorsum enarranda alibi opportunior dabitur dicendi & explicandi locus. Dum igitur Pontifex ipse hujusmodi dignis ac memorabilibus operibus mirum in modum primo ad honorem omnipotentis Dei, ad augendam deinde Romanæ ecclesiæ auctoritatem tota mente animoque intenderet, ecce quinquagesimus jubilei annus, sanctus vulgo appellatus, usque ad Moysi Divinæ legis latoris tempora institutus, ac postea secun-

dum

dum ecclesiasticos canones legitime confirmatur, opportune admodum supervenit.

XV. Indicit Jubileum annum.

Hoc antem anno incipiente, Nicolaus annum jubileam anno proximo celebrandum apostolicis liteтis indixit, quibus Clementis VI. & Gregorii XI. diplomata ea de re rata habuit, eosque imitatus amplissima indulgentiarum præmia iis proposuit, qui sacra exomologesi animas expiassent, & quatuor patriarchales urbis basilicas modo ab antecessoribus præscripto pie lustrassent. Extant ipsius eo argumento literæ (a) ineunte hoc anno exaratæ subjectisque verbis conceptæ.

(a) Lib. 24. p. 106.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nonnulli prædecessores nostri Romani Pontifices ministri Christi & dispensatores mysteriorum Dei quædam elegerunt tempora, in quibus fidelibus populis uberius flumina divinæ miserationis effluerent, scientes omnipotentem Deum lapsi hominis vetustatem quibusdam periodis temporum nunc diluvio, nunc circumcisione, nunc lege, nunc aliis atque aliis modis, novissime autem per incarnati Verbi mysterium in melius innovasse. Qui cum illuminante Spiritu Sancto intelligerent quod ad vetus testamentum secundum literam pertinebat hoc novo secundum spiritum convenire jubilei anni mysterium, in quo fiebat terræ remissio, libertas servorum, possessionum restitutio, quæ pretio fuerant comparatæ, Christiano populis spiritualiter exhibere curarunt, ut quolibet quinquagesimo anno omnes quibuscumque etiam gravissimis delictis obnoxii vere pœnitentes & confessi, qui Apostolorum Petri & Pauli limina ac Lateranensem & B. Mariæ majoris de urbe ecclesiae visitassent, sub certis modis & formis, quæ in ipsorum literis apostolicis continentur, & præsertim felicis recordationis Clementis VI. & Gregorii XI. prædecessorum nostrorum [quorum tenores præsentibus annotari, & de verbo ad verbum inseri fecimus] omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam obtinerent. Tenor vero literarum (b) præfati Clementis sequitur, videlicet : Clemens, &c. Unigenitus Dei filius, &c. Ascripta est dies VI. kal. februarii, pontificatus anno primo. Subjunguntur Gregorii XI. literæ, quæ ab his verbis exordiuntur : *Salvator noster*; & post cumulata in B. Virginem amplissima elogia, decernit at enim Clemens VI. annum jubileum a Bonifacio singulis sæculis institutum, ad recurrentem quinquagesimum annum redegisset, sanxissetque ut indulgentiarum præmia in lustrandis Lateranensi ac B. Petri & Pauli basilicis lucraturi majorem basilicam B. Mariæ sacram adire obstricti essent, cum non sine ingenti miraculo condita & dicata fuisset, atque etiam pluribus miraculis Deiparæ precibus patrati solitis fulgeret, fideles eandem basilicam S. Mariæ majoris recurrentibus annis jubileis adipiscendæ causa criminum veniæ lustrare tenerentur, quibus Gregorii XI. literis Avenione exaratis III. kal. maii pontificatus anno tertio adjecta est. His addit Nicolaus.

Quinquagesimus annus a quibus Pontificibus lustralis institutus.

(b) Ext. inter extravag.

Basilica S. Mariæ majoris illustris miraculis.

Nos igitur qui, licet immeriti, vices Christi gerimus in terris & B. Petri successores sumus, eorum vestigiis inhærentes, præfatas concessionum literas ratas & gratas habentes, eas de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & apostolicæ plenitudine potestatis innovamus, approbamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, decernimusque, statuimus, & ordinamus, ut omnes Christi fideles, qui vere pœnitentes & confessi juxta formam in ipsis literis comprehensam in anno nativitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo proximo secuturo præfatas sanctorum Petri & Pauli Apostolorum basilicas ac Lateranensem & B. Mariæ majoris ecclesias visitaverint, omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam consequantur. Præparent ergo omnes corda sua Domino & mores in melius commutare conentur, a malefactis abstineant, satisfaciant Domino per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis & peregrinationibus, ut sanctorum templa visitantes, quorum millia fere innumera una cum gloriosissimis Petro & Paulo in alma urbe requiescunt, qui mortem pro Christi nomine perpessi ejus conspectui semper assistunt, intercessores habere mereantur. Nulli ergo, &c. *Dat. anno nativitatis Dominicæ MCCCCXLIX. XIV. kal. februarii pontificatus nostri anno secundo.*

Pontificis ad pietatem adhortatio.

Quo libet tutusque aditus ex tota Europa ad urbem pateret, referunt nonnulli (c) Nicolaum operam dedisse, ut Italiæ in arma concitatæ motus compesceret, pacemque inter principes conciliaret.

(c) Plat. in Nic. V.

XVI. Violatæ ab Anglis induciæ.

Hoc anno violatæ sunt ab Anglis induciæ, quas cum Francis pepigerant, intercepto in Normanniæ limite oppido Britonum ducis imperio obnoxio, cui Fugeræ nomen est, atque rapinis, cædibusque civium, & matronarum stupris, templorum profanatione ac direptione funestato. Querentibus de tot tantisque flagitiis Britone & Rege Franco, Anglus illa damnavit; verum ut damna sarcirentur, reique plecterentur adduci numquam potuit : quapropter decretum a Franco in Anglos bellum, quo illi pro oppidulo inique occupato amplissimas urbes ac provincias amisere. In Anglia etiam affectæ ad modum eorum res fuere, siquidem & Londini adversus regios administros excitatæ sunt turbæ (d) : cumque Salisberiensis dux geminam expeditionem confecisset in Scotos, ab iis quamvis numero imparibus, ita attritus est, ut viginti Anglorum & eo amplius millia ferro confossa interierint (e).

Injuste unius oppiduli cupidine amissæ amplissimæ provinciæ.

(d) Pag. 7. Anglia bello intestino attrita.

(e) Pag. 18.

De

Seditiones in Anglia.

De Anglorum bellis, deque edito divinæ animadversionis exemplo in parricidam, qui episcopum in altari divina celebrantem trucidavit, agit Nicolaus Harpsfeldius (a) his verbis: *Omnia præcipiti cursu ab Anglis in Gallia defluxere, & intestinis domi partim a proceribus contra Regem, partim a plebe contra utrosque seditionibus fœde laboratum est. Cantiani duce Joanne Caddo qui, ut se suamque causam plausibilius populo commendaret, ementiebatur se Joannem Mortimerum Marchiæ comitis & Eboracensis ducis necessarium conflata exercita Londinum ingressi, quot visum erat, & inter eos Joannem Sajum primarium Regis quæstorem neci dedere, neque Cantiani solum, sed & Essexiani & alii alibi, & Sarisburienses etiam hujusmodi seditiones cierunt, qui velut furiis acti episcopum suum Guillelmum summa & sacratissima nostræ religionis mysteria Edingtoniæ celebrantem, ab ipsis aris violenter abductum nefarie peremerunt. Qui primum episcopo sceleratum vulnus inflixit, in divinam mox, ut credibile est, parricida ultionem incidit: tam intolerabili enim incendio per & tibia ejus corripiebantur idque ad obitum ipsius, postea ad annum videlicet & dimidiatum, ut ipse optarit posse se suspendio hac pœna defungi, quam se propter episcopum violatum incurrisse palam affirmabat.*

Episcopi trucidator divina pœna percussus.

(a) *Harpsfeld. hist. eccl. Anglic. in 15. secul.*

Anno

I. Insignis jubilæi anni celebritas.

ANno hujus sæculi quinquagesimo inditione tertiadecima maximi populorum concursus ex toto Christiano orbe mira frequentia pietatis ac religionis studio in urbem facti sunt, cum nullæ itinerum difficultates nullave pericula eos retardare potuerint; quam fidelium confluentium celebritatem miratus S. Antoninus subjecta verba historiæ mandavit (a): *In an. MCDL. celebratus fuit jubileus sub Nicolao Pontifice urbis, prius prænunciatus & publicatus solemniter cum indulgentia plenaria visitantibus ecclesias urbis quatuor scilicet S. Joannis Lateranensis, S. Petri & S. Pauli & S. Mariæ majoris certis diebus determinatis pœnitentibus & confessis certo modo & forma, ad quam consequendam convenerunt ex omni natione quæ sub cœlo est fidelium plurimi mares & fœminæ.* Confirmat hæc Jannotius Manettus (b) in vita Nicolai V. *Ad hanc*, inquit, *celeberrimam sanctissimamque solemnitatem, in qua inter cætera omnium veterum peccatorum remissio atque expressa cunctorum indulgentia delictorum a cunctis cum pœnitentia ac confessione advenientibus acquirebatur, non solum ob hanc tantam divinam festivitatem, sed etiam ob admirabiles pontificalis personæ conditiones, quæ jam per totum pene terrarum orbem fama undique intonante peragraverat, tanta populorum omnium Christianorum multitudo concurrisse & confluxisse perhibetur, ut cæteris jubileis hactenus celebratis numero & copia hominum utriusque sexus non immerito præferri posse existimetur, tanta enim Pannonum, Germanorum, Cimbrorum, Britannorum, Gallorum, Hispanorum, Celtiberorum, Portugalensium, Græcorum, Dalmatarum, Italorum, cæterorumque Christianorum populorum, ut omnes uno verbo summatim comprehendamus, caterva quotidie confluebant, ut concurrentium congregatio cujuslibet mensis dimidia per arbitrium designata in stuporem admirationemque procederet, tanta namque & tam magnæ advenientium gentium catervæ quotidie concurrebant, ut quasi sturnorum apumve & formicarum agmina, mirabile & incredibile dictu viderentur.* Consentit Platina (c), tantam subito multitudinem confluxisse Romam, quantam nunquam antea visum esset, additque navatam a Pontifice operam, ut frumentaria res aliique commeatus abundarent, nec modo viarum grassatores propositis censurarum ecclesiasticarum pœnis, sed immissis etiam satellitibus absterruisse ne publica obsiderent itinera, atque in peregrinos in urbem contendentes sævirent.

(a) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 12. §. 3.

(b) Manett. l. 2. in vita Nic. V.

(c) Plat. in Nic. V.

Itinera latronibus liberata.

(d) Steph. Infess. ms. bibl. vatic. hoc an. S. Anton. & Plat. ubi sup. Æn. Sylv. hist. Europ. c. 58. & aliis.

Multitudo in ponte Ælio oppressa.

At funestum illud & lugubre contigit (d), quod plures scribunt, ut cum populi multitudo visa Salvatoris imagine, quam ille in Veronicæ linteo divinitus olim impressit, ad urbis interiora rediret, per Ælium pontem aliique obviam facti qui ad basilicam eandem visendi studio contendebant, revertentes propellerent, tumultu exorto adeo sese mutuo compressere, ut ad ducentos & eo amplius elisi & exanimati in ponte, ac plures etiam in Tyberim lapsi submersique fuerint. Affectum ob id magno dolore Pontificem quasdam domunculas quæ angustiorem ad pontem viam fecerant, everti jussisse tradunt (e), totumque fere annum in solemniis ecclesiasticis peragendis transegisse, stationesque sacras una cum Cardinalium cœtu quotidie celebrasse testatur Baptista Platina (f), de quo paulo supra memoravi.

(e) Manett. ubi sup.

(f) Plat. in Nic. V.

Inter viros conspicuos, qui religiosam in urbem peregrinationem obiere, recensentur (g) Jacobus Trevirensis archiepiscopus & Jacobus episcopus Metensis quorum prior condendæ Treveris academiæ jus authoritatemque a Pontifice obtinuit. Accessit etiam Cliniæ dux & Albertus princeps Cæsaris frater, qui inter Dominicæ nativitatis nocturna sacra gladio a Pontifice rite lustrato donatus est. Comparandi quoque cœlestis beneficii causa in urbem venit (h) Didacus qui sanctitate ac miraculis floruit, de quo Sixtus V. in diplomate, quo virum Dei cœlitum cœtui adscripsit, instituta narratione, hæc de ejus eximiis exemplis Romæ exhibitis, atque in proximos charitate tradit: *Pauperes Jesu Christi tanto affectu diligebat, tantaque erga eos misericordia commovebatur, ut omni studio [quantum & licebat] eorum inopiam & calamitates sublevare sedulo procuraret: quod si interdum præstare non posset, vim lachrymarum profundebat, eosque verbis amantissimis consolabatur. Ægrotos fratres omnibus charitatis officiis prosequebatur, assidere ad lectum, cibum ministrare, vigilare totas noctes, perferre omnes molestias tanta patientia, tanta humilitate, ut quorundam purulentas plagas non solum medicamentis curare, sed lingua quoque eas lambere & abstergere non abhorreret. Quo in genere eximia servi Dei charitas Romæ aliquando in cœnobio fratrum suorum, quod est ad aram cœli insigniter eluxit, nam anno quinquagesimo superioris sæculi, cum piæ memoriæ Nicolaus Papa V. prædecessor noster sacrum jubileum de more celebraret, Romam venit B. Didacus, ut salutarem indulgentiam consequeretur, & beatorum Apostolorum sepulchra cæterorumque sanctorum martyrum illustres memorias religiose veneraretur. Magna erat annonæ inopia, gravibus & periculosis morbis urbs laborabat,*

(g) Trithem. in chron. Spanheimen.

Plures proceres pietatis ergo Romam profecti.

(h) Gobel. in comm. l. 1.

B. Didacus Romam accedit Jubilæi causa.

Sedula ejus pietas in ægrorum ministerio.

bat, tum B. Didaci ægrotis curandis, quorum ingens erat numerus, a guardiano seu cœnobii præfecto qui jam ejus sanctitatem degustaverat, est prepositus. Cujus officii ac in publicis augustiis omnia apud pauperes Christi abundarent, omnesque in servo Dei & copiosum charitatis spiritum & singularem illius apud Deum gratiam agnoscerent.

II. Consecrata Bernardini memoria. Auctæ est (a) jubilei anni celebritas collocato (b) solemni ritu a Romano Pontifice in sanctorum numero B. Bernardino Senensi, miraculorum gloria illustri de quo S. Antoninus (c), hæc literis tradidit: *Eodem anno jubilæo, qui est quinquagesimus supra MCCCC. Romæ celebrato capitulo generali ordinis Minorum in festo Pentecostes, frater Bernardinus de Senis ortundus, ejusdem ordinis prædicator egregius & fructuosus, qui per civitates & castella totius Tusciæ & Longobardiæ discurrerat, evangelizando quotidie, & verbum Dei absque semine seminando cum maximo concursu auditorum, tandem in civitate Aquilana in Domino requiescens adscriptus fuit catalogo sanctorum cum magna solemnitate per Nicolaum Papam post discussionem & approbationem vitæ suæ, ac consensum Cardinalium & aliorum prælatorum, & ad requisitionem & supplicationem multorum principum & prælatorum.* Insigne est de consecrata ejusdem S. Bernardini memoria pontificium diploma (d), ex quo hæc delibanda visa sunt.

(a) Jann. Manet. l. 2. in Vit. Nic. V. (b) Plat. in Nic. V. (c) S. Anton. sup. c. 12. §. 3. & tit. 24. c. 3.

(d) Lib. 23. p. 88. art. etiam in bullar. in const. 2. in Nic. V.

Ad futuram rei memoriam.

Tanta in sanctitatis suæ testimonium coruscavere miracula, ut etiam si qui sint ministri sathanæ, qui ejus superent detrahere sanctitati, tantis visis signis atque portentis penitus obmutescant, agant uberes gratias tantæ sanctitatis auctori, videntes in hoc gloriosissimo viro renovari quod de unigenito Dei Filio dictum est: Venient ad te qui detrahebant tibi, & adorabunt vestigium pedum tuorum. Tanta etenim tempore sanctæ memoriæ prædecessoris nostri Eugenii Papæ IV. increbuere miracula, ut sæpe per plurimos timoratos & religiosos viros, nec non literis multorum principum, & præcipue charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum Regis illustris, nec non Senensis & Aquilanensis populorum precibus, literis, & nuntiis pulsatus sit, ut tanta & tam divina miracula quotidie coruscantia diligenter mandaret inquiri, ut veritate comperta tanto viro gloriam, quam jam divina testificatione in triumphante ecclesia obtinebat in cœlis, in militante non negaret in terris. Quantam vero diligentiam in exploranda eorum veritate adhibuerit sedes Apostolica ita enarrat.

Alfonsus Rex Arag. promotor sacræ actionis.

III. Diligentia adhibita in inquirenda miraculorum veritate.

Commisit, nimirum Eugenius, *tribus S. R. E. Cardinalibus, qui duos venerabiles episcopos delegantes veritatem tantæ rei inquirere cum omni gravitate mandarunt. Qui exactis aliquot mensibus ad sedem Apostolicam revertentes, quæ invenerunt fidelissime retulerunt. Cum autem idem prædecessor noster rerum veritate perspecta pulsantium precibus satisfacere cogitaret, vocante Deo, de hac miseriarum valle subtractus est, & nos qui non meritis nostris, sed divina dignatione illi in onere & honore successimus, fuimus per eosdem, quos supra retulimus, sæpissime requisiti, ut quod prædecessor noster, impediente morte, non fecerat, adimplere vellemus. Nos rei gravitatem & magnitudinem attendentes, deliberavimus maturæ & gravissime procedendum, propterea tribus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus commisimus, ut duos venerabiles episcopos deligerent, quos denuo pro inquirenda veritate delegarent, ut duplici inquisitione informati cum audacia ageremus. Miserunt, sicut injunxeramus, duos venerabiles episcopos, qui eorum quæ invenerant in scriptis autenticam reportantes, fidelissime singula retulerunt, per omnia conformiter referentes eis, qui tempore prædecessoris nostri fuerant destinati, sed multo plura clarissima miracula reportarunt, quæ post priorum regressum fuerant perpetrata. Nos non ea inquisitione contenti etiam tertio destinare decrevimus, propterea duos alios venerabiles episcopos jussimus proficisci, qui profecti post menses aliquos redeuntes uberrima & fidelissima attestatione referentes, tanta dietim innovari & coruscare miracula, quod si singula recensenda essent, vix possent magnis libris includi, & ex omnibus quædam majora & insigniora retulerunt.*

Miracula S. Bernardini fere innumera.

Nos postea etiam Senas mittendum censuimus, misimusque venerabilem fratrem nostrorum Angelum episcopum Esculanum, qui post aliquot menses reversus coruscantem divinam gratiam in miraculorum perpetratione sub verissima & fidelissima attestatione recensuit, quem etiam voluimus Aquilam proficisci, ut etiam reportaret si in tanti viri sanctitatis attestationem perseveranter divina miracula coruscarent, qui reversus prioribus a nobis destinatis conformia reportavit, & insuper magna & stupenda, quæ postmodum contigerunt, retulit, quæ non in angulis, sed publice & in conspectu multitudinis fuerunt perpetrata: nos, his compertis, ne Spiritui Sancto resistere videremur, qui per os prophetæ laudari Deum in sanctis suis jubet, piis & devotis supplicationibus postulantium condescendere cogitavimus, fecimusque per venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales per nos deputatos omnia per nuntios reportata in secreto consistorio nostro diligenter particulariterque referre, quæ per consistorium examinata sunt, sed propter gravitatem rei visum est in aliud consistorium differri, ut tempore medio quilibet Cardinalis in domo sua possit illa diligentius intueri, & in secundo consistorio serata-

Communi consensu sanctor. honores decernendi visi.

tatis omnium votis in eandem sententiam convenerant, tantam esse evidentiam & numerum miraculorum, necnon de vitæ ipsius sanctimonia ac fidei integritate tam clarum tamque evidens testimonium, ut in tanti viri canonizationem omnes concorditer sua vota depromerent, quorum secuti judicium tunc canonizandum esse decrevimus.

Verum, ut res cum majori gravitate procederet, jussimus in capella majori palatii nostri apostolici apud S. Petrum prælatorum omnium, qui in curia essent fieri congregationem, ipsisque ibidem positis una cum venerabilibus fratribus nostris proposuimus rem hanc omnia recensentes quæ usque in horam illam in hujusmodi materia fuissent acticata, & singulorum vota scrutata sunt, qui in eandem sententiam devenerunt, in quam venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales in consistorio secreto convenerant. Postea in consistorio generali re proposita, quod in consistorio secreto per nos decretum fuerat, publice decrevimus faciendum, hoc est tanti viri canonizationem in ecclesia principis Apostolorum hac die pentecostes per nos debere celebrari.

Habita de ea re plura consistoria.

Et infra:

IV. *Et quia non potest Veritas ipsa mentiri, quæ est Unigenitus Dei Filius, qui per os carnis assumptæ locutus est, dicens:* Qui mihi ministrat me sequatur, & ubi ego sum, illic & minister meus erit; *cum sciamus hunc sanctum virum ministrasse Christo, & ipsum fuisse secutum atque ad consummationem vitæ, minime dubitare permittitur, quin potius certissimum tenere debemus, quod ubi est Christus Dei filius, sit etiam & minister suus S. Bernardinus, & quia cum Christo sunt omnes sancti ejus, de omnipotentis Dei misericordia, qui non deserit Ecclesiam suam, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus authoritate confisi, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium ad id accedente consensu, decrevimus, declaravimus, & ordinamus S. Bernardinum inter sanctos Dei ab universa Ecclesia debere deputari & sanctum haberi, & tanquam sanctum honorari & coli, ipsumque canonizamus & pro canonizato haberi volumus, mandantes ipsum in numero sanctorum confessorum non pontificum debere collocare, & ejus officium confessorum non Pontificum decantari, &c.* Propositæ sunt Indulgentiæ iis, qui recurrente die sacro B. Bernardino ipsius sepulcrum religiose adirent. Quæ literæ hac formula consignatæ: *Dat. Romæ in basilica Principis Apostolorum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCL. IX. kal. junii pontificatus nostri anno IV.*

In Sanctorum catalogo reponitur.

Interfuit huic celebritati B. Joannes e Capistrano, qui vicaria cum præfectura toti Minoritarum observantium ordini præerat, quique strenuam impendit operam, ut sanctorum honores ipsimet B. Bernardino decernerentur ac postea stupendis miraculis, ut testatur Casimirus Poloniæ Rex in literis inferius afferendis, plurimos e vitiis ad pietatem erexit. Adfuit quoque B. Didacus, de quo paulo ante egimus. Hæc aliaque plura fuse Wadinghus Minoritarum historiæ accuratissimus scriptor.

Duo sanctitate illustres hanc actionem promovere.

Collegisse ex piorum donariis ac vectigalibus ob multitudinem populorum ingentes opes Nicolaum, easque in pia opera summa cum liberalitatis laude impendisse, refert hisce verbis Monettus (a) de quo supra memoravimus: *Pontifex ex hoc tanto & tam immenso, & pene tam incredibili hominum ad hunc jubileum accedentium numero maximam ac pene infinitam argenti copiam, cum ob ingentium vectigalium multiplicationem, tum ob magnam cunctarum rerum ad victum necessariarum quotidianam consumptionem, tum insuper ob generales uniuscujusque oblationes adeptus est, unde ad perpetuam hujus sacrosancti anni commemorationem plurimos amplos & insolitos aureos feriri & cudi fecit, quos ab effectu ipso jubileos cognominavit, ac tanti ponderis erant ut communi trium usitatorum aureorum pretio suo valore adæquarentur, proinde ex his duabus & obviatorum hominum & jubileorum aureorum causis, cum ea quæ ipsa nunquam alias ceteris similibus annis evenisse comperimus: at illa non aliunde, quam ob maximam quondam & pene incredibilem adventantium & concurrentium personarum multitudinem profluxisse cognoverimus. Hunc, de quo loquimur, jubileum aliis singulis omnibus hactenus celebratis numero & confluentium populorum copia merito præponere ac præferre non dubitamus. At vero ubi Pontifex magnos & ingentes pecuniarum thesauros exinde ad ærarium apostolicum pervenisse cognovit, quanquam secundo pontificatus sui anno pluribus simul locis & intra & extra urbem non modicis sumptibus construere & ædificare cœpisset, & ingentem quoque Latinorum & Græcorum codicum congeriem congregare statuisset, atque aliquot insuper doctrina & humanitatis studiis præstantes viros utriusque linguæ peritissimos annuis mercedibus & ordinariis salariis ad sese evocasset, ex nova tamen & inopinata prædictarum pecuniarum acquisitione ad continuam non modo coeptorum operum prosecutionem, sed amplificationem etiam aliorum hujusmodi & innovationem mirum in modum animum applicavit, ut ob perpetuam magnorum ædificiorum constructionem Romanæ ecclesiæ honor, & Apostolicæ sedis gloria simul cum singulari & præcipua Christianorum omnium devotione abundantius & latius amplificaretur, & ob assiduam insuper novorum præclarorumque operum cum traductionem tum compilationem præsentibus & posteris studiosis hominibus plurimum adjumenti præberetur.*

(a) Manet. l. 2. vita Nic. V.

Collectæ ex jubilæo anno ingentes opes.

In ædificiis & Vaticana bibliotheca augenda consumptæ.

V. Cur libros undique conquisierit Nicolaus.

Excurrente eodem jubileo anno in urbem se contulit Æneas Sylvius una cum aliis duobus oratoribus a Friderico Romanorum Rege ad celebrandum illius nomine cum Leonora Lusitani Regis sorore matrimonium missus Neapolim, quo legati Lusitani pariter convenerunt. Perfectaque re coram Alfonso Aragonum Rege Leonoræ avunculo, Cardinale Morinensi, aliisque principibus viris Æneas subinde Romam reversus in publico consistorio pactas inter Fridericum & Leonoram nuptias vulgavit, annoque insequenti Cæsarem ipsum ad suscipienda e manibus pontificis imperii insignia in Italiam venturum significavit; tum concilium, quod Galli celebrandum in Galliis urgebant, dissuasit: dumque in Germaniam revertebatur a Pontifice ipsius absentis memore e Tergestina sede ad Senensem traductus est, de quibus pluribus agit Gobelinus (a), additque Æneam apud Nicolaum perfecisse, ut prædictus B. Joannes e Capistrano in Germaniam ad propagandam Franciscanam disciplinam mitteretur, tum etiam agitasse cum Florentinis, Bononiensibus, marchione Atestino, ac Venetis, ut Friderico ad imperiale diadema accipiendum venturo tutum iter præberent. Hæc laudatus author; sed ad institutam de jubileo, a quo digressi sumus, sermonem redeamus.

(a) Gobel. in comm. l. 1.
(b) Lib. 7. p. 6.
(c) Lib. 8. p. 113.
(d) Lib. 9. p. 154.
(e) Lib. 10. p. 247.
(f) Lib. 7. p. 7. l. 8. p. 89. l. 9. p. 122.

Æneas Sylvius hortatur Nicolaum ne concilium in Galliis celebret.

VI. Efficit ut B. Jo. e Capistrano in Germaniam mittatur.

Consultum est a Pontifice iis, qui varias ob causas impediti in urbem se conferre non poterant, extantque plura diplomata apostolica cum ad Joannem (b) Castellæ ac Legionis, & Alfonsum (c) Aragonum & Siciliæ, Joannem (d) Navarræ, Renatum (e) Jerusalem & Siciliæ Reges, eorumque regnorum Reginas (f), tum ad multos alios Christianos principes (g), necnon plurium regnorum (h) ac provinciarum præsules & populos data, quibus certæ piæ leges definitæ & constitutæ sunt, ut religiose perlustratis vice basilicarum urbis nonnullis locorum in quibus versabantur ecclesiis, amplissimam noxarum veniam consequerentur. Ea iis diplomatibus illud subjiciemus, quod Hungaris missum (i) est, cum in eo regni illius status describatur.

(g) Lib. 7. p. 259. l. 8 p. 86. l. 11. pag. 564. ad 595.

Concessæ pluribus anni jubilæi indulgentiæ.

(h) Lib. 7. p. 76. & 251. l. 29. p. 56. 63. 242. 249.
(i) Lib. 7. p. 251.

Ad futuram rei memoriam.

Sicut pro parte venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum, & episcoporum, necnon dilectorum filiorum abbatum & aliorum prælatorum ac nobilis viri Joannis de Huniad gubernatoris ac rectoris, baronum, militum, & nobilium regni Hungariæ, nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipsi tanquam catholici, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ devotissimi, urbem & ejus ecclesias ad suarum animarum salutem pro remissione antedicta, nimirum jubilei anni, qua basilicas urbis pie lustraturi potiebantur, *plenarie consequenda personaliter visitare desiderent, tamen quia, pro eo quod ex antiqua ejusdem regni dudum edita & inviolabiliter observata institutione salubri, ad omnem infidelium Turcorum, adversus regnum præfatum vocatorum incursum pro custodia & defensione dicti regni, ut reliqui ejus incolæ & habitatores absque timore & periculo in quietis dulcedine permaneant, suaque pro tempore peragenda negotia liberius, & securius executioni debitæ demandare valeant, arma sumere, & ad illa sumenda quoties incursus prædictos evenerit, ac alias ad salubrem statum præfati regni solicite, prompti, & parati esse debent, & ad id specialiter obligantur, eorum desiderium hujusmodi absque periculo, & dubio maximo nequeunt personaliter adimplere. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, Turci prædicti etiam modernis temporibus ad hoc ut vi & insidiis regnum præfatum invadere, & in desolationem totalem deducere possint, suas cogitatus effundere non desinant, ac propterea ex recessu baronum & nobilium hujusmodi, si ille succederet, exinde opportunitate captata regnum ipsum, de cujus statu & conditione totali, etiam propter diversos eorum inibi continue existentes exploratores, notitiam plenissimam habere noscuntur, non solum invadere, sed etiam [quod absit] sicut de quibusdam Romaniæ partibus ab eis in vilipendium Christiani nominis, etiam præsentialiter occupatis, fecisse videntur, eorum perfidiæ subjicere & totaliter occupare valerent, in non modicum præjudicium & gravamen reliquarum partium Christianitatis, ac etiam confusionem nominis & religionis Christianæ, pro parte præfatorum gubernatoris, baronum, militum, & nobilium exponentium præfatorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut ad evitanda tot & tanta pericula, apostolicam clementiam impendere, nec non in præmissis, statui, & indemnitati regni, prælatorum, baronum, militum, nobilium, & incolarum præfatorum opportune providere de benignitate apostolica dignaremur.*

Et pericula ex Turcarum irruptione.

Nos igitur præmissa omnia & singula pie, debite, & paternaliter compensantes, ac etiam attendentes quod regnum prædictum, mediantibus virtutibus prælatorum, baronum, militum & nobilium præfatorum, aliorumque in illo commorantium, murus fortissimus, multis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si illud rumperetur & infidelibus ipsis patens existeret, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis multipliciter pateretur, ac propterea circumspectionem & providentiam prælatorum, gubernatoris, baronum, militum, & aliorum nobilium exponentium præfatorum in nobis facta relatione præmissa, condigniis in Domino laudibus commendantes, nec non super præmissis, statui, conservationi, & indemnitati regni & animarum saluti,

Commendatum prudens eorum consilium.

Hunniades & proceres Hungari pium lustrandæ urbis desiderium exponunt.

præ-

prælatorum, baronum, militum, nobilium, & incolorum prædictorum, quantum nobis ex alto conceditur, salubriter providere volentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, omnibus & singulis regni prædicti prælatis, baronibus, militibus, & aliis nobilibus ad arma sumenda ex institutione hujusmodi, ut præmittitur, obligatis eorumque & cujuslibet ipsorum in præsentiarum existentibus, & etiam ut præfertur familiaribus, apostolica authoritate tenore præsentium concedimus & indulgemus, quod singuli eorum, qui vere pœnitentes & confessi per tres dies continuos vel interpellatos dicti præsentis anni usque ad festum nativitatis ejusdem Domini nostri Jesu Christi proxime futurum duraturi, alteeam ex cathedrali Varadiensi, & collegiata & insigni beatæ Mariæ loci Albensis Vespremiensis diœcesis ecclesias devote personaliter visitaverint, ac in certa inibi ad id tunc deputata capsa medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter expositi, si de regno ipso ad urbem prædictam accederent, & in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, ac exinde ad propria remearent, realiter & cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam & remissionem peccatorum suorum omnium consequantur & obtineant perinde in omnibus & per omnia, ac si tunc vere pœnitentes & confessi personaliter ad urbem accessissent, & S. Petri ac S. Pauli, nec non Lateranensem & S. Mariæ majoris ecclesias prædictas per quindecim dies continuos visitassent, proviso quod durante hujusmodi anno, regnum Hungariæ non exeant, nisi causa movendi bellum adversus infideles, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCL. pridie id. aprilis pontificatus nostri anno IV.

Designato templa lustranda in Pannonia.

VII. Huniades expeditionem in Turcas meditatus.

Quod ad Joannem Huniadem regni Hungarici administratorem attinet; acceptæ antea in Bulgaria cladis ignominiam Turcico sanguine eluere parabat: sed cum ad nonnullas iniquas pactiones venire compulsus esset a Georgio Rasciæ despota, dum ab eo contra fas tenebatur in vinculis, in quæ summa perfidia conjectus fuerat, dum ex clade Warnensi in Pannoniam se fuga recipiebat, Pontifex omnia illa sacramenta vi & metu in constantem virum cadente extorta rescidit (a), & quælibet alia conventa veluti rationi & æquitati adversantia convulsit. Ex pontificio diplomate pauca hæc offero.

(a) Ib. p. 250.

Nicolaus, &c. Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii Joannis de Huniad gubernatoris generalis totius regni Hungariæ petitio continebat, quod olim cum ipse ad nonnullas Romaniæ partes a Teucris perfidissimis etiam tunc occupatas cum magno fidelium exercitu, cujus tunc dux existebat, ad liberandas partes prædictas seu alias ad confusionem Teucrorum eorundem, quos per modica ante tempora consilio, virtute, & viribus, concedente Altissimo, diversis vicibus profligaverat, se contulisset, & successive commisso cum eisdem Teucris bello asperrimo ab illis, permittente Altissimo, idem exercitus profligatus remansisset, ac propterea dux præfatus personam suam eisdem infidelibus formidabilem, etiam ad illorum exterminium conservaret, satagens per quasdam terras, etiam tunc temporali dominio Georgii regni Rasciæ despotæ & Albaniæ domini subjectas, confidens tunc ex illis ad Hungariæ regnum securius, si transitum faceret, pervenire posse, idem dispotus tunc honorem Christianæ gloriæ parvipendens, ac excommunicationis aliasque sententias, censuras, & pœnas contra similia perpetrantes, per nos ac summos Pontifices prædecessores nostros in die cœnæ Domini annis singulis promulgatas non advertens, præfatum gubernatorem tunc captivum tenere, & in captivitatem deducere præsumpsit. Ex quo idem gubernator provide tunc considerans, quod ab hujusmodi captivitate aliter liberari non poterat, cum dispoto præfato, ad nonnullas conventiones, & pacta devenit, inter alia effectualiter continentia, quod præfatus gubernator omnem quam contra dispotum prædictum ejusque uxorem & filios ex quibusvis causis, etiam rationabilibus, per antea mente & animo conceperat injuriam & sinistram intentionem. (Præcipua pacta hæc fuere, ut nunquam dum exercitum moveret in Turcos per Rasciam iter haberet, civitates, oppida, & arces, quæ ad Rasciam spectaverant, restitueret, centum millia aureorum Rascio remitteret, filiumque suum Ladislaum pro contrahenda affinitate obsidem traderet, quæ apostolica authoritate rescissa sunt) *ipsi plenarie remisit, nec aliquid in eorum damnum sive malum quomodolibet attentaret, quodque, regni Hungariæ salva majestate, illos adversus quoscunque eis adversantes juvaret atque defenderet, nec suum exercitum, quandocunque illum adversus eosdem Teucros parare contingeret, per regnum dicti dispoti transire permitteret, atque illum vel ejus filium quominus personaliter in ipsius dispoti subsidium veniret, seu exercitum mitteret, aliqualiter prohiberet, civitates quoque ac castra, oppida, possessiones, & immobilia bona omnia ipsius dispoti, ab eodem gubernatore tunc possessa ipsi dispoto integraliter restitueret; necnon literas omnes, & singulas, quas contra dispotum ejusque uxorem, & filios supradictos civitatum, castrorum, oppidorum, possessionum, & bonorum præfatorum, rerum aliarum, necnon quarumvis summarum pecuniarum occasione obligatorias apud se tenebat, penitus cassavit, & viribus totaliter evacuavit, ex eis tamen tam illis, in quibus de matrimonio inter dilectum filium nobilem virum Ladislaum*

Pluribus præliis eos confecerat.

Postremo fusus aufugit.

A Rasciæ despota conjectus in vincula.

Ad indignas leges compulsus.

laum præfati gubernatoris filium, ac quondam comitis Cilei filiam contrahendo dicitur contineri, quem etiam alias per bonæ memoriæ Johannem episcopum Sabinensem tunc in partibus illis Apostolicæ sedis legatum super nonnullis aliis tunc expressis dudum concessis dumtaxat exceptis, quas in suo robore firmiter remanere debere decrevit, ac demum præmissa omnia & singula, ac quicquid per barones & regnicolas dicti Hungariæ regni, dispoto, uxori, & ejus liberis præfatis promitti contingeret, & alia plura tunc expressa firmiter observare & adimplere, ac contra ea vel eorum aliquod quomodolibet non venire nec facere, neque attentare nec alicujus juramenti, aut alias super præmissis absolutionem aliquam petere, vel impetrare, aut nonnulla alia tunc expressa facere, super perjurii, fidefragie, duelli succubitus, & certis aliis pœnis, nec non cum quibusdam submissionibus, obligationibus tunc expressis specialiter, & expresse spopondit atque promisit, prout in nonnullis dicti gubernatoris desuper confectis ejus sigillo munitis litteris plenius continetur, ac alias ad præmissorum observationem pro adimplenda ipsius dispoti tunc desuper facta requisitione Ladislaus prædictus, quam sub colore dicti contrahendi matrimonii in obsidem eidem dispoto datus, & assignatus extitit. Nonnullique etiam ex regni Hungariæ hujusmodi baronibus, sub diversis fidejussoribus, obligationibus, & submissionibus etiam corporalibus per eos desuper præstitis juramentis intervenisse noscuntur. Præterea idem gubernator in die sui recessus de captivitate prædicta, extra alteram fluminis Danubii partem, ac dominia dicti dispoti, cum nonnullis illius familiaribus associatus tunc existens, timensque ne, si aliter tunc faceret, dispotus prædictus ira reventina commotus, in mortem dicti Ladislai filii tunc procederet, ac forsan alias, eidem gubernatori periculum immineret, iterato præmissa omnia, & singula, etiam proprio juramento ratificavit, atque firmavit.

Extortum sacramentum rescissum.

Cum itaque, sicut eadem petitio subjungebat, præfatus gubernator ad faciendas promissiones, obligationes, submissiones, ratificationes, & juramenta, aliaque præmissa, quamvis eorum aliqua, prout manifeste apparet alienum factum concernere noscantur, per vim, & metum, qui etiam in quemcumque constantem virum cadere poterant, devenisse noscatur, & aliae ex restitutione civitatum, castrorum, & bonorum præfatorum, si illa eidem dispoto absque satisfactione centum millium & ultra florenorum, in quibus præfato gubernatori specialiter obligatus existit, fieri deberet, plurimum læsus remaneret, ac etiam, concedente eodem Altissimo, etiam per ipsius dispoti territoria cum novo exercitu adversus infideles prædictos juxta posse, pro exaltatione Christianæ fidei, se denuo conferre proponat, pro parte ipsius gubernatoris nobis fuit humiliter supplicatum, ut suo, & dictorum obligatorum baronum statui & indemnitati super præmissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur de præmissis omnibus tam ex fidedignorum etiam notabilium plurium relatione, quam etiam ex forma publica, pleniorem notitiam, ac etiam prædictorum, ac aliarum super præmissis confectarum literarum & instrumentorum quarumlibet tenores ac si de verbo ad verbum inserti forent, necnon baronum obligatorum præfatorum nomina, & cognomina præsentibus pro expressis habentes gestaque per dispotum contra gubernatorem hujusmodi tanquam iniqua, inhumana, irrationabilia, & indigna reprobantes, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno &c. MCCCCL. pridie id. aprilis pontificatus nostri anno IV.

Turbavere publicam Pannoniæ pacem ac meditatam in Turcas expeditionem retardarunt exortæ inter Joannem Huniadem regni moderatorem ac Joannem Gisliram militaris rei præfectum discordiæ, ad quas componendas Casimirus Rex cæterique Poloniæ principes, qui ut scribit Cromerus (a), publicos regni ordinum conventus celebrabant, authore ac suasore Sbigneo Cardinale oratores misere, a quibus strenue adeo navata est opera, ut pactæ sint induciæ donec ineundi fœderis ratio exquireretur: de quibus factus certior Pontifex pacandæ Hungariæ percupidus, ne Turcæ ea occasione arrepta Christianam rem prosternerent, eumdem Sbigneum amplissimis fretum mandatis legati apostolici munus in Hungaria gerere imperavit, (b) ac simul Polonos impellere, ut iterum oratores pro concilianda pace legarent.

VIII. Inductæ inter proceres Pannoniæ induciæ.

(a) Crom. l. 22.

(b) Lib. 39. ep. cur. p. 9.

Dilecto filio Sbigneo tit. Sanctæ Priscæ presbytero Cardinali Cracoviensi salutem.

Intelleximus ex literis tuis quod in regno Hungariæ non modica perturbatione, & bellorum incendiis, æmulo pacis instigante, inter dilectos filios nobiles viros Joannem de Hunyat dicti regni gubernatorem & Joannem Giskra, qui se dicit regni capitaneum, nuper exortis, charissimus in Christo filius noster Casimirus Rex Poloniæ illustris totumque Poloniæ regnum tuo consilio & exhortatione moti miserunt illuc ad restinguendum incendia hujusmodi suos oratores & nuntios qui, Dei gratia cooperante, inter partes treuguas ad certum terminum fecerunt, ut interim posset de concordia & pace tractari. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus, ut regnum illud, quod diutius fuit tanquam scutum fidei adversus perfidiam Teucrorum, vires suas potius contra hostes fidei con-

Poloniæ Rex concordiæ interpres.

ver-

vertat, quam seipsum aliqua discordia aut bello conficiat & consumat, & propterea existimantes necessarium esse pro salute Christianorum, ut omnis discordia inter dissidentes auferatur, & ut pax firmetur inter eos ad hoc authoritate indiantes aptissimam esse circumspectionem tuam, propter ejus singularem providentiam, multaque praeclara virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insignivit, exhortamur in Domino circumspectionem tuam, eidem nihilominus injungentes, quatenus ob Dei reverentiam & pro bono regni illius ne gladium proprium in sua viscera convertant, velis suadere Regi praefato & etiam proceribus & communitatibus regni sui, ut ad componendam hanc pacem iterum destinent suos oratores, ad quod opus perficiendum tua quoque sapientia velit accedere, & ibi authoritate nostra, & tamquam ad hanc rem missus legatus hanc concordiam & pacem inter partes tractes, componas, & concludas, proque ejus votivo conclusione omnes regni Hungariae archiepiscopos, episcopos, praelatos, & barones tuis suasionibus, ut tibi sua opera assistant, inducas, &c. Dat. Romae anno MCDXLIX. XIII. kal. aprilis pontificatus nostri anno IV. Missus (a) etiam fuit in Hungariam alius legatus, nimirum Dionysius tit. S. Cyriaci in Thermis presbyter Cardinalis pro instauranda divini cultus dignitate ac disciplina monastica, quae inter Benedictinos obsoleverat.

Sbigneus Card. navore illi operam jussus.

(a) Lib. 6. p. 35.

IX. Caeterum Casimirus Poloniae Rex, quem in sedandis Hungaricis tumultibus operam impendisse vidimus, curas viresque omnes ad propulsandos fidei Christianae hostes, qui in Polonicum imperium irruperant, vertere compulsus est (b), cum antea adversus Bogdanum Moldaviae principem victoriam, sed cruentam, reportasset (c). De qua irruptione haec tradit Michovius (d): *Imperator Tartarorum Szedochmach, intelligens nobiles Russiae & Podoliae Valachico bello occupatos, ex improviso terras praefatas invasit, & usque ad Gradek & ad terminos terrae Belzensis grassatus homines utriusque sexus cum armentis & pecudibus in magna multitudine abduxit.* Eadem narrat Cromerus; quibus ea consentiunt, quae in pontificio diplomate ex Regis Poloniae relatu continentur: Casimirus enim ob vastitatem illam foedissimam a Tartaris Russiae & Podoliae illatam Nicolaum rogavit, ut cum ipse universas regni vires adversus hostes fidei educere meditaretur, Polonos a suscipiendo in urbem pro lucrandis indulgentiis itinere liberos renuntiaret, praesertim cum fama increbresceret, Tartaros collecto novo exercitu Poloniam invasuros. Assensit justis Regis Casimiri precibus Pontifex (e), certasque ecclesias a Polonis, expiata rite conscientia, pro indulgentiis comparandis obeundas designavit.

(b) Michov. l. 4. c. 59. & Cro. l. 22.
(c) Michov. l. 4. c. 58.
(d) Sup. c. 59.

Tartarorum in Poloniae terras irruptio.

(e) Lib. 9. p. 17.

Ad futuram rei memoriam.

Sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Kazimiri Poloniae Regis illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipse catholicus ac sanctae Romanae ecclesiae devotissimus bono zelo motus omnibus regni & ducatus magni Lituaniae, ac dominiorum suorum utriusque sexus Christifidelibus urbem, & ejus ecclesias supradictas ad suarum salutem animarum pro remissione antedicta plenarie consequenda personaliter visitandi plenam & gratissimam praebuisset voluntatem, his tamen novissimis diebus crudelis Tartarorum barbaries in certis terris regni sui, Podoliae videlicet & Russiae, tunc ipso remotis in agente, tam inopinatam, tamque funestam depopulationem fecit, ut praeter infandam & molestam promiscui sexus caedem, praeter virginum, matronarum, & adolescentum sine certo numero miserandam direptionem, praeter aliam omnium aliorum bonorum nefario latrocinio, praedam, & caetera innumera perpetrata mala, nihil incolume relictum sit quod ferro aut igni devastari posset. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, novus allatus sit rumor de incredibili ipsorum Tartarorum apparatu, & validissimis exercitibus passim jam prope fines regni sui vagantibus, ex quibus non modo dicto regno, quod in faucibus praefatorum Tartarorum & aliorum crucis Christi hostium tanquam murus positum Christianitatis scutum esse censetur, sed etiam ipsi universae Christianitati maximum afferre posset detrimentum, ad non mediocrem nominis & religionis Christianae confusionem, ideirco pro parte dicti Regis asserentis se pro ipsa fide catholica contra dictorum Tartarorum perfidiam velle ad omnipotentis Dei laudem, & ipsius fidei catholicae exaltationem omnes regni sui vires exponere, nobis fuit humiliter supplicatum, ut praefati Christifideles in dicto regno permanere, & majori cum fervore praefatis Tartaris resistere valeant, ad tot & tanta pericula evitanda, apostolicam clementiam impendere, nec non in praemissis statui & indemnitati praefati regni providere de benignitate apostolica dignaremur.

Illata ab his immanis vastitas.

Rogatus a Casimiro Nicolaus ut Polonos in arma sacra concitaret.

Nos igitur praemissa omnia, & singula, pie, debite, & paterna charitate pensantes, ac etiam attendentes quod regnum praedictum, mediantibus virtutibus dicti Regis, aliorumque in illo commorantium murus fortissimus multis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si ille rumperetur, & infidelibus ipsis pateret aditus, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis in magno periculo versaretur, ac propterea circumspectionem dicti Regis, condignis in Domino laudibus commendantes, & pium propositum suum, cum Dei causa agatur, coadjuvare volentes, ut-

non

non super præmissis statui & indemnitati regni præfati, & animarum saluti incolarum in eodem regno consistentium providere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem, & Christifideles defensionem hujusmodi pro totius Christianitatis utilitate, eo ferventius prosequantur, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, dicti quoque Regis supplicationibus inclinati, universis & singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & prioribus, aliisque presbyteris & clericis cujuscumque gradus, status, seu præeminentia existant tam sæcularibus quam regularibus, ac nobilibus palatinis, castellanis, proceribus, cæterisque omnibus utriusque sexus regni Poloniæ magni ducatus Lituaniæ & provinciarum prædictarum Gueznensis, & Leopoliensis, aut Cracoviensis, vel Vvilnensis ecclesiam per tres dies continuos vel interpolatos devote visitaverint, ac in certa ad id, in qualibet ecclesiarum prædictarum deputanda capsa medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter expensuri, si de regno ipso ad prædictam urbem accederent, ac in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, & exinde ad propria remearent, realiter & cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam, ac remissionem peccatorum suorum omnium consequantur, & obtineant perinde in omnibus, & per omnia ac si vere pœnitentes & confessi personaliter ad urbem accessissent, & sanctorum Petri & Pauli, necnon Lateranensis sanctæque Mariæ majoris ecclesias per quindecim dies continuos personaliter visitassent auctoritate apostolica tenore præsentium de specialis dono gratiæ indulgemus, &c. Dat. Romæ apud sanctum Petrum anno, &c. MCCCCL. VII. id. decembris pontificatus nostri anno IV.

Propositæ ea concepturis indulgentiæ.

Non inanem fuisse imminentis Tartaricæ irruptionis terrorem conceptum a Casimiro dicetur inferius.

X. Saxonia civili bello divexata.

Non caruit bellico strepitu ea tempestate Germania, ubi Fridericus & Guillelmus fratres duces Saxoniæ acriter inter se certabant: sed hoc ipso anno ad concordiam sunt feliciter adducti, ut testatur Æneas Sylvius (a), qui rem gestam accurate describit. At si in Saxonia belli fragor quievit, in aliis tamen partibus magno terrore auditus est. Jam ante Eugenii tempore maxima discordia inter ducem Clivensem & archiepiscopum Coloniensem concitata erat, quæ etiam plures viros principes implicuerat bello; ad quod sedandum Nicolaus antequam sacra donaretur purpura fuerat adhibitus, sed ejus studia diligentiamque dissentientium animorum pertinacia eluserat: adepto vero pontificatu non destitit priora pacis urgere consilia, legato (b) extremo hoc anno in Germaniam Nicolao S. Petri ad vincula presbytero Cardinale amplissima freto auctoritate, quem etiam ad redintegrandum collapsam in pluribus ecclesiis ac monasteriis disciplinam incumbere jussit (c).

(a) Æn. Sylv. hist. de Europ. c.32.

Inter Clivensem ducem & Colonien. archiep. orta gravis discordia.

(b) Lib. 10. pag. 247.

(c) Lib. 7. pag. 17.

Describit magni chronici Belgici (d) author quanta cum pietatis pompa exceptus a Germanis fuerit proximo anno; *Eodem*, inquit, *anno*, nempe *MCDLI. reverendissimus in Christo pater dominus Nicolaus de Cusa tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis per Alamaniam legatus ad suæ legationis terminos ab urbe descendens ab omnibus terræ illius principibus, prælatis, & magistratibus cum copiosa equitum multitudine & ab universo clero & populo religiosis & sæcularibus cum vexillis & crucibus catervatim obviam ei occurrentibus, & cum magna gloria psallentiumque tripudio. Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, inter se concinentium, ipse super mulum suum cum exiguo Romano comitatu humiliter insidens cum multis aliis de vicinis civitatibus, per quas transierat, & ad quas ibat cruce argentea a Domino apostalico sibi data cum suo stipite deargentato semper præcedente, ad ecclesiam processionaliter deductus ibidem cum hymno, Te Deum laudamus, devote fuit susceptus.*

(d) Magnum chron. Belgic. hoc ann.

Legatus pont. in Germania magnifice exceptus.

Addit idem author Wyndesenii (e) monasterii canonicus regularis jubilei anni indulgentias Nicolaum proposuisse Germanis, qui stipem in pios usus in ipsa Germania convertendam contulissent, de quarum virtute in concilio [1] Magdeburgensi hæc illum præ-

(e) Pag. 381.

NOTÆ [1] Magdeburgense illud concilium provinciale sub Nicolao Cusano A. S. L. cujus ex magno chronico Belgii meminit hic annalista a Labbè & Veneto ejusdem editore prætermissum ad 1452. transferendum esse censeo. Heineccius enim in antiquitat. Goslariensibus pag. 398. anno illo sub paschate Magdeburgum venisse Nicolaum Cusanum apostolicæ sedis legatum affirmat, addens multa ab illo ad cleri reformationem apprime utilia sancita fuisse, tum & vetitas fidelium peregrinationes ad oppidum Saxoniæ Wilznacæ, ubi veteri religione Sanguis Christi Jesu colebatur. Qua de re sibi plaudit scriptor Heterodoxus ratus hoc telo sacras fidelium peregrinationes confixit. Sed quo ductus spiritu legatus peregrinationes illas sustulerit discimus ex Cornelio Zatfliet, qui Leodii monachum tunc agens chronicon ad annum usque 1461. perductum scribebat, vulgatum a P. Martene Vet. Monum. to. V. Notat ille legatum de veritate sanguinis illius sedulo inquirentem comperisse, veterem illum & *miraculosum* sanguinem præ vetustate jam evanuisse; ejusque custodes, ne quæstus & lucrum simul evanesceret, novum alium & prophanum sanguinem substituisse, eoque religionis ludibria auditoribus imposuisse. Hæc ergo supprimendæ religionis justa causa fuit.

Post-

prædicasse refert: *Ipse*, inquit, *in synodo provinciali, nobis audientibus, Magdeburgi per ipsum celebrata, dicebat sedes apostolica sub verbis, a pœna & a culpa, indulgentias nunquam dare consuevit, sed bene omnium peccatorum remissionem*, & adjecit. *Si quis pro uno simplici peccato mortali septennem ageret pœnitentiam juxta canonum decreta in forma per Bartholomæum descripta, & pro duplici peccato mortali, ut est adulterium & similia, quatuordecim annis juxta præmissa pœniteret, nullam tunc post bene vitam subiturum pœnam, si autem prædictam non ageret pœnitentiam, quod tunc in præsenti vita non perficeret, id postmodum in purgatorio usque ad ultimum quadrantem debere persolvi: quia vero multis obnexius criminibus talem pro peccatis mortalibus agere pœnitentiam vix posset, idcirco dicebat dari indulgentias, ut vel sic de thesauro Ecclesiæ suppleat quod pro digna satisfactione sibi senuit deesse. Valde ergo est utile homini Christiano tales indulgentias promereri libenter, quibus purgata anima post vitam hanc mortalem possit sine macula veluti divinæ gloriæ incula præsentari.*

Quæ sit vis indulgentiarum.

Ut autem omnem clerum & devotum populum suæ legationis aptum redderet, ad hujusmodi indulgentias promerendas, certos confessores in civitatibus constituit, qui sine omni pecunia auctoritate sedis Apostolicæ etiam in casibus reservatis confitentes absolverent, dicens non esse absolutos nec jubilei gratiam promereri, qui suis confessoribus contra mandatum quicquam dare præsumerent, quibus tamen in suo discessu plenam laboris mercedem ex præmissis cistis, in quas nempe fidelium eleemosynæ congestæ fuerant, *dare mandavit.*

Confessarii propter exomologeses mercedem ecuti excipere.

Integritatis laude excelluisse eumdem legatum, manus a muneribus pretiosis continuisse, plurium ecclesiarum corruptelas sustulisse, tum monasticam disciplinam in pristinum splendorem revocasse, tradit idem author: *Ipse etiam*, inquit, *ab omni munere manus suas puras servavit, quod tamen terræ magnates & alii divites copiose offerebant esculentis & poculentis [sine quibus vita præsens transigi non potest] dumtaxat exceptis, quod idem ab aliis, quia justitiarius erat, fieri desideravit. Pater iste reverendissimus plures abusus diversarum ecclesiarum & etiam Christi fidelium in diversis locis repertos novis mandatis extirpans & eradicans ad antiqua sanctæ ecclesiæ jura eas renovari & observari in scriptis mandavit. Monasteria quoque diversorum ordinum utriusque sexus a regulari tramite miserabiliter satis prolapsa ad primarias suos institutiones & regulæ observantiam per se & suos commissarios revocari studuit & reformavit*. Et infra: *Declaravit autem idem dominus Cardinalis, non esse necessarium in confessione repetere quæ quisque in bono existens proposito semel rite fuit confessus, Interrogatus, an liceat religioso sine licentia Romam pergere pro jubileo impetranda juxta tenorem & mandatum bullarum apostolicarum, respondit dominum apostolicum Papam Nicolaum V. viva vocis oraculo dixisse. Melior est obedientia, quam indulgentia*. Peragratis Austria, Saxonia & Thuringia, Westphalia ad Rhenanas provincias flexit, ac demum in Gelrensi ducatu Ruremundæ populos ad anteactæ vitæ crimina expianda commovit.

Corruptelæ in pluribus locis e Card. legato sublatæ.

An liceat religioso propter indulgentiam peregrinari.

XI. Subjungit prædictus magni chronici Belgici scriptor, liberasse (a) Cardinalem ipsum ex dæmonis servitute infelicem muliérculam, quæ vi diabolica in hastiludiis palmam viris fortissimis præripere erat solita; necnon Dionysii Carthusiani opera plurimum usum, refert ejusdem Dionysii vitæ author (b): *Quo tempore*, inquit, *in Ruremunda fuit quædam mulier Sebulo nomine quæ cum diabolo fœdus inierat, & pactum fecerat cum morte sempiterna. Hanc diabolus per Asiam, per Africam, perque Europam assidue circumferebat, & ad solemnes ludos eam exhibens in duellis, in hastiludiis, in tornamentis, stupente mundo, faciebat ubique victricem. Dejiciebat crebro mulier armatos pugnatores & vincente in se diabolo eam spoliis victoriam reportabat. Hæc tandem inspirante Deo & cor ejus illustrante, resiliit ab amentia & compuncta nimium diabolo abrenuntians, ad arma pœnitentiæ tota virtute confugit. Hanc reverendissimus dominus Nicolaus de Cusa Cardinalis & legatus de latere, cum in iis partibus esset dolentem & sibi confitentem a zebuli pacto & a suis criminibus potenter absolvit, gravem, uti dignum erat, pœnitentiam ei imponens. Stupebant*

(a) Chron. magnum Belg. hoc ann. pag. 382.
(b) Petrus Dorland. in vit. Dionys. Carthus.

Mulier ope dæmonis victrix in hastiludiis.

E dæmonis servitute e legato erepta.

NOTÆ

Postquam hæc scripseram incidi in chronicon Matthiæ Dœringii Minoritæ, quod sub titulo continuationis chronici Theodorici Engelusii vulgavit Menkenius Rer. German. to. III. Scriptor hic utriusque concilii a Nicolao de Cusa A. S. L. celebrati, Magdeburgensis scilicet, & Moguntini A. 1451. meminit. Primo vero habitum Magdeburgense affirmat, in quo recepta fuisse tradit *Kusa decreta reformatoria cleri, religiosorum, & Judæorum*. Dein Legatum successisse Moguntiam asserit *& facta sunt ibi statuta provincialia per prælatos provinciæ illius dictos, quæ cardinalis dictus* (Cusanus) *confirmavit, & sunt in parte similia his, quæ in Magdeburg edita fuerunt, utrimque satis contra mendicantes, sed teste conscientia satis rationabiliter.*. Magdeburgense igitur concilium Moguntinum præcessit, cum vero Moguntinum anno 1451. coactum fuerit, ut ex actis ejus a Luoig Spicileg. Eccles. continuat. II. vulgatis relatisque in collectione Veneto-Labbeana to. XIX. col. 113. discimus; recta hinc consecutione deducitur anno forte eidem Magdeburgense consignandum esse. Quare corrigendus forte est Heineccius, qui anno 1452. hæc assignat. Menser

omnes qui antea fœminam noverant, mutationem in ea dexteræ excelsi.

Hic Cardinalis Dionysium ob sua scripta miratus ex monasterio secum abstraxit ut suo contubernio frueretur, hinc etiam rector domus Sophiæ juxta Buscum ducum est institutus: Solebat itaque Dionysius hac libertate donatus sæpenumero Ruremundæ suos fratres invisere, ut hanc etiam, de qua diximus mulierem, quam equidem adeo visitabat, ut eam in pœnitentia confortaret, & sacris roboraret sententiis scripturarum. Diabolus autem, & si esset a muliere abjuratus, eam tamen dimittere noluit, ut ejus fieret improbus agitator qui antea fuerat auxiliator. Veniebat igitur multoties ad eam vel futurorum aliquid prænuntians, vel præpediens a studio pietatis, & quia execrabatur Dionysium cum veniret invisere mulierem, præcurrebat dicens. Ecce balbus ille & potator vini venit te invisere, erat quippe Dionysius impeditoris linguæ, & interdum propter nimiam in studiis & piis exercitiis laborem vino utebatur, quæ invidus dæmon ad calumniam trahens, ut eum hominibus exosum redderet, balbum eum ac vini potatorem nominabat.

A dæmone tamen divexatur.

A Dionysio Carthusiano confirmatur in pietate. Dæmonis in illum calumnia.

XII. Jussus Nicol. Card. legationem in Bohem. etiam obiit.

Impositum etiam est Nicolao Cusano Cardinali munus legationis gerendæ in Bohemia, in qua Hussitæ victores duce Georgio Podgiebratio post captam Pragam catholicos insectabantur. De qua data ipsi provincia extat hoc apostolicum diploma (a).

(a) Lib. 10. p. 247.

Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali, Apostolicæ sedis legato salutem.

Cum ad partes Alamanniæ pro nonnullis nostris & Romanæ ecclesiæ arduis negotiis legatum nostrum de latere destinemus, nos considerantes, quod tua sapientia in nostris & dictæ ecclesiæ negotiis magnis, & arduis plurimum comprobata, erit in reductione Bohemorum & ad reformanda illius regni loca multum fructuosa, tibi ad regnum Bohemiæ accedenti, & in eo authoritate nostra omnia & singula, prout in certis per nos tibi datis instructionibus continetur, agendi, tractandi, paciscendi, & componendi, quæ pro illorum reductione, incremento fidei, nostro & sedis Apostolicæ honore, ac ordinis ecclesiastici exaltatione & bono regimine Christicolarum in eo residentium, ac animarum ipsorum salute videris expedire, ac in eodem, dum ibidem præsens fueris, legati de latere officio fungendi & exercendi perinde, ac si ad illud legatus destinatus esses, plenam & liberam concedimus authoritate apostolica facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDL. IV. kal. januarii an. IV. Agitatum de pace hoc anno inter Georgium hæreticorum signiferum ac proceres catholicos concilianda, refert Cochlæus (b), cumque Pragæ increbuisset incerta fama, redintegratam esse, Rokyzanam & alios sacerdotes Hussitas admodum consternatos plurima mœroris signa, prætermissis solemnibus supplicationibus, quæ in eos dies recurrebant, exhibuisse; at cum postea comperissent, spem fœderis sublatam, extulisse animos, atque ad lætitiæ pompam celebres supplicationes alieno tempore indixisse.

Et instauranda disciplina ecclesiastic. operam navare.

Agitatum de pace inter Podiebratianos & catholicos.

(b) Cochl. hist. Hussit. l. 10. hoc anno.

Hæretici exultant in bellis.

XIII. Inficiebant ea tempestate Bosnam Cathari sive Manichæi; ad quos ab impietate ad fidem pelliciendos desudabat Nicolai jussu Constantiensis episcopus (c) legati apostolici munere auctus: obduruerant autem adeo in perfidia hæretici, ut cum eos ex Pharensis episcopi consilio, ut vidimus, armis edomandos promulgata sacra expeditione censuisset, Manichæi vocatis in auxilium Turcis periculosum bellum adversus Stephanum Thomam Bosnæ Regem concitarint. Quo vero Stephanus felicius illud conficeret, Nicolaus omnes sub ejus signis adversus Manichæos Turcasque merentes amplissimam noxarum veniam concessit (d).

(c) Lib. 28. p. 38.

In Bosna Manichæi in Catholicos Turcas evocant.

(d) Lib. 28. p. 59.

Stephanothomæ Regi Bosnæ illustri.

Debita ex charitate recensentes, quod tu in bello, quod contra Teucros & hæreticos Manichæos, pro tua defensione geris ad reprimendum illorum sævitiam, & aliorum Christi nominis hostium in partibus illis plurimos labores ac sumptus subire dignosceris, & propterea personam tuam de thesauro sacrosanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ & pretiosi Sanguinis Domini nostri Jesu Christi & Apostolorum & martyrum ditare, & spiritualium gratiarum muneribus confovere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem, & defensionem hujusmodi eo ferventius prosequaris, quo exinde majoris retributionis merita te & ipsas personas speraveris adepturos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus authoritate confisi, tibi ac eisdem personis, tam clericis quam laicis, vere pœnitentibus & confessis qui in tuo exercitu fuerint pro hujusmodi defensione & hostium illius debellatione, plenam omnium peccatorum remissionem concedimus per præsentes pariter & indulgemus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCL. id. junii pontificatus nostri anno IV.

Propositæ indulgentiæ sacram militiam in eos professuris.

XIV. Eodem asserendæ religionis studio incensus Nicolaus Papa ad continendos in ecclesiæ Romanæ gremio eos, qui schisma abjecerant, cum accepisset nonnullos ex Chaldæis in Cypro commorantibus, quos vidimus Eugenio Pontifice in Lateranensi concilio, Romanæ ecclesiæ se conjunxisse, ad veteres iterum errores deficere, Nicosiensi archiepiscopo dedit mandata (e), ut eos moneret officii, obfirmatosque in per-

Chaldæi in Cypro in veteres errores lapsi.

(e) Lib. 29. p. 332.

pervicacia a fideliam communione depelleret.

Venerabili fratri archiepiscopo Nicosiensi.

Ut bonum unionis dudum inter se sacrosanctam Romanam Ecclesiam ex una, ac dilectos filios, qui Chaldæi nuncupantur, ex altera partibus dudum in insula Cypri contractæ eo longiores successus ac majora habeant incrementa, quo in partibus Cypri fuerint qui majore sublimi authoritate diligentius intendant ut a personis præfatis unio ipsa, ut præmittitur, contracta fidelius ac diligentius observetur, fraternitati tuæ, quæ præferendæ dictæ unioni non parvam operam & diligentiam ut accepimus imposuit, omnes & singulas personas ex præfatis Chaldæis, quæ datæ in reprobum sensum ab unione hujusmodi vel ejus articulis resilire præsumpserint, monendi, & requirendi, ut ad eos reversi unionem ipsam ut decet amplectantur, & si id facere neglexerint, excommunicandi & anathematizandi ac excommunicatos & anathematizatos denuntiandi & declarandi plenam & liberam apostolica authoritate tenore præsentium damus & concedimus facultatem & potestatem: Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDL. pontificatus nostri anno IV.

Ecclesiastica severitas adhiberi in eosdem jussa.

Adducta erat his temporibus in grave discrimen Cyprus, ne Turchus Candelori princeps barbarus, qui classem adornabat, funestam illi cladem inferret, ad quam avertendam Joannes Lasticus equestris ordinis Rhodii magister Cyprio Regi maritima submisit auxilia (a), ac Bernardum Villamarinum Alfonsi Regis Aragonum classis præfectum adduxit, ut Cyprum tueretur, quo animadverso barbarus ab invadenda Cypro abstinuit, pacemque interprete magistri Rhodii nepote cum Rege Cyprio pepigit.

Candelori principis in Cyprum conatus.

(a) *Bosius hist. equit. Jerosol. l. 6.*

Repressi a Rhodiis.

Prætermittendum hic non videtur Pontificem, ut religiosam disciplinam in Jerosolymitanorum equitum ordinem in pristinum splendorem revocaret, subjectas leges hoc anno condidisse (b).

(b) *Lib. 9. bull. secr. p. 98.*

Ad futuram rei memoriam.

Capientes ut sacra religio S. Joannis Jerosolymitani, quæ ab ejus institutione felici semper emicuit, & cum celeri gloria totum fuit nominata per orbem, in statu & honore continuo crescat, ac illius fratres in sanctimonia & honestate vivant, maxime cum id, quod ab eis male agitur, ab aliis facilius trahatur in exemplum; hoc irrefragabili, & usque ad generale capitulum, per dilectos filios magistrum hospitalis S. Joannis Jerosolymitani & conventum Rhodi celebrandum duratura constitutione, auctoritate apostolica, motu proprio, & ex certa scientia sancimus, & ordinamus, quod idem magister, vel ejus locumtenens, aut manescallus vel unus ipsorum, facta descriptione fratrum omnium in conventu Rhodi residentium, semel in mense & sæpius, si placuerit eis, classis omnibus portis tam colochi, quam relligardis, infra tertiam, & vesperas horis alternatis, publicam convocent assembleam, in qua magister, & cæteri, ad quos licentiam fratribus dare pertinet, deponant quibus & quo tempore licentiam dederint: demum audientibus cunctis nomina omnium legantur in publicum, & circumstantes audito proprio nomine, alta & intelligibili voce dicant: Adsum. Si quis autem aberit non licentiatus per factam relationem antedictorum antianitatem unius anni, quibus servierit illico perdat, atque illum alii in honoribus & utilitatibus ordinis antecedant: soldeam illius anni non habeat, ac panis & aquæ cibo diebus septem reficiatur. Similiter assembleam prædicti, aut unus ipsorum tempore noctis, idest inter clausuram & aperturam portarum, hora eis benevisa convocare teneantur, & servare ordinem supradictum in recensendis nominibus singulorum: si quis autem præsens repertus non fuerit, totius temporis quo servivit antianitatem perdat, & diebus quadraginta erratum in pane & aqua deploret. Amodo etiam in antea nulli omnino fratrum omni præsentium & futurorum liceat alias vestes breves quam nigras, & ad genua usque longas induere & contra factores, vestes perdant illico pauperibus erogandas. Hujus rei executores existant magistri, locumtenens, manescallus, drapperius, & cæteri bajulivi, ac priores, coram quibus dictas vestes portare contigerit. Similiter in vestibus longis, nullis coloribus de cætero fratribus uti permittitur nisi tantum nigris, blaveis, pagonazzis & grisiis obscuris, & ipsæ vestes terræ contiguæ sint & undeque clausæ, nisi ante & post, quantum equitando necessitas postularit.

Lex pro continendis in Rhodii defensione equitibus.

Quibus coloribus tinctas vestes gerere debeant.

Serici etiam usus, præterquam nigri tollatur. Similiter & camlotti nisi bajulivis, prioribus, & præceptoribus, vel antianis annorum quindecim, de cætero interdicuntur, si contrarium a quopiam fiat, vestes pauperibus applicentur. Item quod nulli omnino fratrum conventualium per civitatem equitare, nisi cum bajulivo, aut priore, aut præceptore, vel antiano annorum decem de cætero liceat, & horis dumtaxat ante campanam prandii, & sero post vesperas usque ad campanam dominicæ orationis, confractores soldeam perdant, & si iterato ceciderit in legem, carceribus claudatur, & diebus in eis quindecim pane & aqua sebatus luat erratum. Simili quoque pœna afficiatur quicumque iret pedester per civitatem extra plateam commercii, nisi ad aliquod necessarium & laudabile opus jussus, præsumpserit. Etiam nulli fratrum dicti conventus liceat extra albergias ordinariis horis prandii ac cœnæ, nisi aliquando cum licen-

licentia etiam bajulivi, vel sui locumtenentis concedere: prioribus vero ac præceptoribus in eorum cameris continuo cum sociis fratribus videlicet priori cum quinque, & præceptori cum duobus tantum concedere liceat; contrafacientes tabulam soldamque perdant. Clamydes rotundæ ab usu fratrum, nisi bajulivorum, priorum, & præceptorum, vel infirmorum de facto tollantur, & illi quidem si a prædictis deferantur, quatuor digitis genua excedant. Cæteri autem clamydibus qui nuncupantur, ad lectum utantur, qui contrafecerint, clamydem perdant pauperibus, ut præmittitur, erogandam. Nulli ergo, &c. Datum Assisii anno, &c. MCCCCL. III. non. octobris an. IV.

XV. Percussit hoc anno Rhodiorum equitum magister cum Amurate Turcarum Imperatore fœdus, promulgatumque est Rhodi, ut si qua Turcica mancipia Rhodum vel ad alia Rhodiorum ditionis loca deveherentur, libertatem recuperarent, & cum universis opibus quo vellent abire libere permitterentur: præterea vetiti Rhodii cum iis, qui piraticam faciebant adversus Turcas, commercium ullum habere.

Inter Rhodios & Amuratem fœdus initum.

At damnavit Pontifex eas pactiones, tum alias ab eodem Rhodiorum magistro cum Ægypti & Babylonis sultano confectas; cum enim Rhodii, iis obstricti fœderibus barbaris prohibuissent ne classis Alfonsi Aragonum Regis, quæ feliciter in oriente Christiani nominis hostes expugnabat, spolia illis detracta Rhodi distraheret, Nicolaus Joanni e Lastico equitum magistro imperavit (a), ut soluto quocumque fœdere cum impiis pacto Aragoniam classem humaniter portu exciperet, ac partas de quibuscumque barbaris exuvias Rhodiis divendere permitteret.

Aliud inter eosdem & sultan. Ægyptium.

Dissoluta a Nicolao.

(a) Lib. 8. p. 177.

Inter quæ Amurates, pactis cum Rhodiis induciis, occasionem ex Hungariæ turbis aucupatus, in Epirum vires Turcicas effudit (b), nec defecit animis Scanderbegus, Crojam enim Macedoniæ metropolim egregie militum crucesignatorum præsidio firmavit, cui Veneti clam nonnulla subsidia misere, cum pacem cum Amurate, non comprehenso Scanderbego, confecissent. Positis ad Crojam castris Turcicis, ex infecti æris massis jussit Amurates tormenta bellica conflari, quorum quatuor saxa sexcentarum librarum pondo torquebant, variisque impressionibus hostilibus obsessos fatigavit. In quo bello Christianorum, qui Turcis parebant miseranda sors erat: nam in primis ordinibus impellebantur ad necem, ac si repulsi pedem retorquerent, a Mahomete cædebantur, ut deplorat Marinus Barletius tantæ calamitatis aliquando spectator, tum subdit.

(b) Marin. Barlett. l. 6.

Croja ab Amurate obsessa.

Christiani hi ex majore parte sunt Ottomanno subjecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere solent barbari inermem ferme, cum non satis eis fidant. Hi omnia pene onera castrorum subeunt aquandi, lignandi, valla, aggeres, aliaque munimenta construendi. Tempore vero pugnandi, si in campis & aperta fortuna dimicetur, hæc primum objicitur materia cadendi hosti, quæ adversariorum distrahat simul & exhauriat vires. Si urbium oppugnatio agatur, hæc instrumentorum vehicula sunt, hæc ad implendas corporibus suis fossas materia electa, ac pontes velut cæteris faciendos, quare si stagnum aliquid exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur, quam hostes, occasio ea potius fortasse quam causa, & ab odio ipso naturali omnis depromitur sævitia. Vidi multa hujuscemodi ipse cum ad patriam defendendam infelicia arma tenerem, cujus memoria sicut nunc mirifice recreor, ita recensere sine lacrymis non possum. Audiebamus stantes pro munimentis miserabiles illorum querelas & supplices deprecantium voces, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non voluntate propria, sed severissimo imperio tyranni hostilia se facere dicerent corpora, se tantum invitissima signa infesta in nos trahere animos gerere amicissimos utpote quibus idem Deus, eadem sacra vota eadem, licet non iidem principes Christiani ex vitio suaque ipsorum calamitate essent a nostris. quamvis male tunc in ea fortuna ratio alicujus haberi posset, multis tamen quantum in tali furore potuit, peperci. Proh dolor! libet exclamare hoc loco, paulumque digredi. Vident hæc & audiunt tamdiu Christiani principes, neque tam gravis servitus sociorum, tam fœda vincula, vocesque mœstissima, quibus montes jam, maria, camposque omnes per tot ætates impleverunt, quempiam movent; Flant undique nostri errores, deficimus paulatim, neque sentimus. Incidimus in ea tempora, volente Deo, vel potius ita agentibus nobis, ut vilior jam apud Turcas Christianorum quam jumentorum sanguis habeatur, futurumque sit, si hæc pestis invalescat, ut triginta ex nobis vix uno obolo liceant hostes, quod in captivitate illa Jerosolymitana de Judæis scriptores referunt. Verum enimvero nihil est, quod timeamus amplius jam ad summum turpitudinis deventum est, neque nos ad duriora perferenda apti sumus, neque hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest.

Christianorum principum lugenda desensio.

Vilior apud Turc. sanguis Christianor. quam jumentorum.

Irrumpere per mœnium ruinas in Crojam tentavit Amurates, atque suos in carnificinam impulit, nam cædes potius quam certamen cum iis fuit: *Octo amplius hominum millia*, inquit author, *amissa: oppidanis modica sanguine ea victoria stetit.* Ex cujus ignominiæ dolore, & bellicis laboribus, ac senio in morbum incidit Amurates, ac sub Crojæ mœnibus crudelem animam efflavit, conquestus sub igno-

Amuratis mors.

gnobilis castelli mœnibus & ocalis pudendi hostis partas de Hungaris & Græcis victorias se labefactasse: atque ita Crojæ obsidio soluta est. Refert Phrantzes (a) tyranni Amuratis obitum in annum sequentem [1], eumque apoplexiam ex nimio vino contraxisse tradit, verum ex literis Francisci Philelphi (b) ad Francorum Regem datis ineunte proximo anno ejus obitus famam increbuisse in occidente constat. Ipsum in conviviis jactare consuevisse S. Petri basilicam in stabulum & popinam se conversurum, narrat idem Philelphus (c) in literis quas ad Vvladislaum Regem Hungariæ scripsit. Tantæ fuit sævitiæ in Christianum nomen, ut scribat Calchondyla (d), illum instituto in patris honorem sacrificio sexcentos Christianos immolasse, ac Valachos, qui in ultimo cum Huniade prælio ad illum transfugerant, contrucidasse, objecto proditionis in Huniadem crimine.

(a) Phrantz. l. 3. c. 1.

(b) Philelph. l. 8. Superbæ hujus tyranni minæ.

(c) Phil. l. 6. ep. 1.

(d) Calcond. de reb. Tur. l. 7. Immolati furiis Amuratis Christiani.

XVI. Mahometes Amurati succedit in imperio.

(e) Philel. l. 21. ep. 1.

Successit ei in imperio Mahometes II. qui ne æmulos pateretur, carnificinam & crudelitatem in Christianos adhibendam a fraterna cæde auspicatus est, ut narrat Franciscus Philelphus (e) in literis aliquot post annos ad Christophorum Maurum Venetorum ducem datis, sic inquiens: *Quid est minus homine quam hominem nulla lege, nullo honestatis, nullo æquitatis jure e medio tollere? At quot magnos excellentesque viros interemit prodigiosissimus Mahometus, alios ut eorum se uxoribus commisceret, alios propter opes, alios ob aliam libidinem? Sed quid plura ipse commemorem? Uno exemplo contenti simus, quo ad utiliora quædam, magisque necessaria nostra se oratio conferat. Erat ex patre Mahometo, quo die Amurathus pater excessit e vivis, frater nomine Thursunes mensem agens infantiæ decimum octavum, hunc, ut pater solus sepeliretur, continuo jubet occidi, quid enim Mahometi moribus magis contrarium humanitate, clementia, charitate? Num igitur mens, num voluntas, num studium illi obstare queat ejus sceleri & furori, cui nullus prorsus ab Deo terror impendet? Vix pater animam efflarat, cursim relicta omni celebrandi funeris cura petit ædes, ubi a nutrice infans alebatur ingressus, perinde atque exanimatus, quærit infantem, inventum in cunis, & sibi risu velut blanditatem violenta manu obripit ad proximum parietem inflicturus. Quam facinoris immanitatem conspicatus Moses, atrocissimo tyranno & charissimus & æqualis, orat, obsecrat, obtestatur ne fraterno sanguine suas manus inquinet. Vix exorat ea tamen lege ac jussu, ut ipse continuo infantem interimat. Paret Moses mox-que infantem & præsente & immotis oculis aspiciente videnteque Mahomete, multa vi aquæ obrutum suffocat. O latronem crudeliorem omni tigride! O totius sceleris impietatisque officinam si & fratri & infanti, si & iis omnibus, quos habere charissimos debet, vim Mahometus atque mortem infert, qualis sit sperandus in alienos? Verum mihi illud videre videor insigne boni in uno Mahometo, quod de se omnibus præbet exemplum amicitiam tyrannorum æque habendam esse periculosam, atque inimicitiam.*

Thursunen puerum necat.

Ecce infelix mater extincti Thursunis horribilitate sceleris audita accurrit, illico jacentem hunc infantem manibus tollit, complet ululatibus & fletibus omnia, & quoniam vitæ mortem in tanto luctu mœroreque præferebat, ausa est ingredi ad tyrannum. In cujus conspectu ut venit multis cum singultibus: Hic est, inquit, frater tuus ille Thursunes. O Amyra, [hoc enim Regem nomine appellant] quem tibi moriens pater tantis cum lachrymis commendavit, quæ dicens mulier defixit nimio dolore perculsa, fereque exanimis concidit. Profuit mulieri præcipua Mahometi lætitia, quod ob nobilis ac triumphalis funeris magnitudinem, ut erat hilaris ac gestiens, tantisper sui est oblitus ingenii, donec scelus scelere cumularet. Jubet mulierem attolli simulatis eam verbis, fucatisque leniens, cum diceret, quod factum esset, aliter haberi non posse; quam ob rem æquo animo necessitatem ferre oportere, nec enim ipsam ignorare esse Ottomanorum principum consuetudinem, ut cæteris interfectis unus semper relinquatur in regem, nam ut neque plures sunt dii, neque plures debere admitti Reges. Itaque ut bono animo sit hortatur; nam ei se pro filio semper fore: erat enim huic mulieri privignus Mahometus natus matre & Albana & serva, hæc vero & genere erat Turca & Amurati uxor, additque

NOTÆ [1] AMuratis obitus integro anno citius in annalibus consignatur. Non enim hoc anno, at potius sequenti Februario mense obiit, ut ex annalibus Turcicis a Leunclavio editis notat Calvisius ad annum sequentem. Id pariter confirmatur ex Phranza, scriptore eorum temporum æquali, qui lib. 3. cap. 2. obiisse Amuratem scribit anno Græcorum 6959. qui Christi est non quidem 1459. (ut typographico sphalmate legitur in textu Phranzæ edit. Venet.) sed 1451. Idem pariter eruitur ex epistola illa Philelphi, quam annalista hic indicat. Cum enim obitum illum anno sequenti mense martio primum in Italia innotuisse auctor ille scribat, profecto liquet eodem ipso anno Februario mense Amuratem decessisse. Neque enim rei hujus famam integro anno retardatam; quin deferretur in Italiam, jure suspicaremur. Quæ cum ita sint errat Sanutus in vitis Ducum Venetorum, qui anno 1450. Amuratis obitum consignat, sicut & in eumdem errorem impingit Hansse chronologus Turca, qui cum anno egiræ 854. qui noster 1450. jungitur, obitum illum componit. MANSI

Administrum crudelitatis prodit.

que, si quid vellet audacter ut peteret, nihil eum se passurum petitum ab ea frustra posse judicari. At mulier at ardebat ira, ut erat animo ad ultionem incenso atque inflammato, quam sceleris pœnam a tyranno ipso non poterat, expetit a ministro, ait enim. Da igitur mihi ad vindicandam injuriam tui sanguinis facinorosum istum impium Mosem, quo sit omnibus exemplo nefandum neminem diu posse suo scelere exultare. At ille qui, ut est natura immitis ac fera, facile flectetur ad cruorem obsequitur mulieri, eique amicum & familiarem vinctum post terga manibus atque pedibus catenatum dedendum quamprimum imperat. Quem efferata mulier ut accepit, cultellulo, qui ei pendebat zona, pectus miseri hominis frustra domini opem atque auxilium, qui coram aderat implorantis, ad cor usque transfigit, nihiloque cunctata latae dexterum eadem furoris immanitate aperit, jecur abscissum eruit, dat que canibus discerpendum: si quis accurate velit, diligenterque inquirere universam Mahometi vitam, hoc unum absolutæ justitiæ munus inveniet, quod se ita amicissimum Mosem gratissimum præstiterit, cujus opera factum esset, ut in Thursunem fratrem lenitate ulla impietate videretur, nam qua uti possit pietate, qui Deum esse non putet,

Pseudoprophetæ Mahometi se præfert.

Christianam fidem oppugnat? Mahometum illum pseudoprophetam sui similem fuisse dicit, vel se illum tanto inferiorem, quod & Cyrenani fuerit servus, & fur & latro, & a majoribus suis cum inhonestissimo in faciem vulnere turpiter fugatus ex Persida, prophetas omnes atque patriarchas ridiculo ducit, habetque pro nugis, gentilium deliramenta laudat, quorum disciplinas ignorat, censetque pro nihilo. Libenter audit, quæ de Alexandro Macedonum Rege literarum monumentis mandata sunt, sed ea probat & sequitur, quæ furorem atque, & libidinem præ se ferunt. Aspirasse illum ad Alexandri gloriam exercitis duobus imperiis & pluribus regnis suo loco dicetur.

XVII. Insula Castrirubei Aragonio permissa.

Exhibuit nonnulla de suscipiendo in Mahometanos bello signa Alfonsus Aragonum & utriusque Siciliæ Rex, cum animadvertisset proximam Rhodo insulam, cui Castrirubei nomen erat, ditioni Jerosolymitanorum equitum ab infidelibus aliquot ante annos eversa arce in solitudinem redactam, accommodo tamen portu præditam esse, flagitavit a Pontifice, ut ejusdem insulæ jus ac dominatum in ipsum transferret, pollicitus arma adversus Christi hostes versurum; cujus petitis assensit Nicolaus, cum ea ratione rem Christianam amplificare putaret. Portum itaque tunc inutilem, & desertam insulam, quam occupare barbari poterant, atque ex ea Cyprum ac Rhodum infestare, attribuit Alfonso Regi, atque a ditione equitum Rhodiorum divulsit dato diplomate (a), quo arcem a barbaris solo æquatam, ut dixi, refici permisit.

(a) Lib. 8. p. 102.

Ad futuram rei memoriam.

Inter innumeras & multiplices curas, quibus continuo pro rerum, & negotiorum varietate premimur, illam libenter amplectimur, per quam nostræ provisionis auxilio, & suffragiis Christianum nomen & fides orthodoxa nostris præcipue temporibus defendatur, crescat, & augmentum suscipiat, ac pro hujusmodi defensione militanter, honorem, gloriam & commoda consequantur. Cum itaque nuper fidedignorum relatione perceperimus, juxta insulam Rhodi esse aliam parvam insulam, incolis & habitatoribus penitus viduatam, in qua quoddam oppidum, quondam Castrumrubeum nuncupatum ad hospitale S. Joannis Jerosolimitani pertinens, cujus ædificia, turres, & structuræ per Teucros & Saracenos, aliosque Christiani nominis hostes diruta & solo æquata sunt, nec spem ullam esse; quod hospitale prædictum illorum reparationi intendere possit, immo periculum maximum imminere ne Teucri & Saraceni, qui totam illam oram maritimam singulis annis, modo classe, modo copiis pedestribus, hostiliter discurrunt, dictam insulam occupent & castrum ipsum reædificent, quod propter loci, & situs opportunitatem, maxima damna circumvicinis locis Christianorum, & maxime Rhodiis inferre posset, e contra vero, si dictum castrum per aliquem potentissimum principem Christianum reædificaretur & muniretur, magna exinde præsidia Christianis adversus perfidos crucis Christi inimicos parari possent, nam cum eadem insula ortum in mari habeat, classis Christianorum tuto se ibi recipere posset, & insula ipsa populo, & habitatoribus fecundaretur, eam ob rem nos potentiam, existimationem, & devotionem charissimi in Christo filii nostri Alphonsi Aragonum Regis illustris considerantes, ac attendentes, pium ejus propositum, & desiderium, ne dum ad insulam Rhodi, & regnum Cypri, verum ad alias circumvicinas regiones Christianas conservandas, & a miserrima oppressione ac crudelissima vexatione infidelium liberandas, qui pro infensissimo odio & nefandissima cupiditate, qua flagrant ad nomen Christianum exterminandum, singulis annis, ut audivimus, multa millia Christianorum capiunt, [quod cum lacrymis, & ingenti animi dolore referimus] miseras eorum animas dæmonis fraudulenter prostituere conantur; cupientes quantum cum Deo possumus, hanc barbarorum rabiem in Christianos comprimere, ac animadvertentes, quod Rex Aragonum potentissimam classem paret, & omnes vires suas exercere velle se obtulit ad infringendam Teucrorum & Saracenorum superbiam, modo dominium ipsius insulæ & castri ei concederemus, prædicti

dictis omnibus matura deliberatione pensatis, eidem Regi concedimus ut dictum castrum reædificare, & insulam hominibus & habitatoribus fœcundare, ipsumque castrum & insulam tanquam dominus, libere & licite possidere possit, quamdiu suæ celsitudini videbitur & placebit non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac statutis, stabilimentis, consuetudinibus, usibus ac naturis dicti hospitalis, quibus omnibus, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus specialis & expressa mentio habenda foret hac vice dumtaxat specialiter derogamus. Nulli ergo, &c. Dat. Assisii anno, &c. MCDL. pridie non. octobris pontificatus nostri anno IV.

Instructus hoc diplomate apostolico Bernardus Villamarinus Aragoniæ classis præfectus arcem in dicta insula excitare (a) cœpit: quæ res adeo Rhodios equites eorumque magistrum Joannem e Lastico perculit, ut sive tuendi juris sui studio, sive livore perfusi; sive potentiam Alfonsi, a quo opprimi possent, veriti, pontificio decreto repugnarit, missoque Petro Cariolo edixerint Villamarino, ut cœpto desisteret, tum ad iniiciendas moras provocarint ad pontificem, vel ad concilium œcumenicum, vel ad Imperatorem, ac vetuerint insulanos Aragonios in arce condenda juvare: ac ne ipsis obiiceretur insulam arce nudatam in potestatem infidelium redigi posse, instaurandæ muniendæque in ea insula arcis consilium susceperunt, de quibus pluribus Bosius (b). Porro Nicolaum non aliquo impulsum odio fuisse in Rhodios ad eorum jura opprimenda, sed pio pietatis studio incitatum id decrevisse ostendunt nonnulla ejus diplomata, quibus subsidia Rhodiis equitibus submittenda constituit, ad quod ob bella quibus infestati a barbaris fuerant, se permotum ait: *Dum*, inquit, *paterna considerationis indagine perscrutamur onerosa & periculosa dispendia, quæ in partibus transmarinis vos in personis & bonis a Saracenis Christiani nominis inimicis, præsertim modernis temporibus, quibus dicti Saraceni ut hostes perfidi cum magna armatorum classe vestram insulam Rhodi crudeliter invaserunt terra marique graviter subito perculsistis, &c.*

(a) *Bosius hist. l. 6.*

Opponunt se equites Rhodii.

Arcem in ea insula instaurant.

(b) *Id. ib.*

(c) *Lib. 9. p. 98. 99. & 100.*

XVIII. Quod attinet ad Alfonsum Regem Aragonum, qui in Rhodio Cypriove mari classem ad cohibendos Turcas sustentabat Pontifex ob effusos sumptus, quos in eam faciebat, illum aliquibus beneficiis affecit; nam & decumas ipsi erogandas imperavit (d), dissentientemque ea de causa clerum a Joanne tit. S. Laurentii presbytero Cardinale redigi in concordiam curavit; archiepiscopatus Montis regalis (e) sede vacua vectigalia defunctique archiepiscopi opes, tum etiam mediam partem auri ex erogaturis stipem pro lucrandis indulgentiis redigendi attribuit (f) his de causis: *Singularem*, inquit, *quem ad expugnandum Teucros, ac subsidium contra eos præstandum, geris devotionis affectum attenta meditatione pensantes, necnon grandia, quæ nobis & Romanæ ecclesiæ impendisti obsequia animadversione debita recensentes, spemque gerentes indubiam, quod erga sedi Apostolicæ te præstabis devotiorem, quo te noveris amplius illius ubertate foveri, &c.*

(d) *Lib. 11. p. 195.*

Subsidia Aragonio pro classe adversus infideles sustentanda concessa.

(e) *Lib. 8. pag. 169.*

(f) *Ibid. pag. 113.*

Coorta in urbe pestilentia, mutavit Pontifex cœli statum, ab eaque magna anni parte abfuit, seque in varia loca contulit. Cum vero ob crebras hujusmodi locorum mutationes Alfonsus Rea equum album recurrente die Apostolis Petro & Paulo sacro offerendum, argumentum accepti apostolica liberalitate Neapolitani regni non dedisset, Pontifea ne qua propterea violati sacramenti labes Alfonso obiiceretur, illius equi donationem ad festum aliud S. Petri proximum extraxit.

Aragonum & utriusque Siciliæ Regi illustri salutem, &c.

Cum pro feudo & in recognitionem regni Siciliæ citerioris singulis annis in festo beatorum Petri & Pauli de mense junii equum unum album, parafrenum nuncupatum, Romano Pontifici pro tempore existenti solvere & consignari facere tenearis, & hujusmodi equum annis singulis post assumptionem nostram usque in præsentem diem diligenter consignari feceris, licet non semper in die præfato festivitatis, nos considerantes dictam equi in ipsa die consignationem non negligentia nec renitentia tua, sed propter discursus nostros, quos huc & illuc peste compellente fecimus ab urbe Roma discedendo, fuisse retardatam, ac volentes statui tuo super præmissis opportune providere, serenitatem tuam a præfato censu anno ac consignatione equi hujusmodi usque ad festum præfatum proxime secuturum auctoritate apostolica præsentium tenore absolvimus & etiam liberamus, ac absolutum & liberum fore decernimus, volentes etiam & auctoritate præfata celsitudini tuæ harum serie concedentes, quod ex consideratione equi hujusmodi dicta die non facta nullum tibi in concessione præfati regni auctoritate apostolica concessa præjudicium valeat seu quomodolibet valeat resultari, sed dicta concessione uti valeas & gaudere perinde in omnibus & per omnia, ac si præfati equi consignatio & receptio die statuta facta fuisset, absolventes te ab omni transgressione juramenti, quam fortassis præmissorum occasione incurrisses, & in pristinum statum ac ad famam & honores reponentes, &c. Dat. Fabriani Camerinensis diœcesis anno MCDL. III. non. septembris pontificatus nostri anno IV. Neque illud hoc loco prætereundum est Pontificem Alfonsi Re-

Instituta academia Barcinonensis.

si Regis precibus adductum Barcinone academiam constituisse, omnibusque prærogativis, quibus Tolosana potiebatur, ornasse, exarato hoc diplomate (a).

(a) Lib. 8. pag. 178.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nicolai de ea diploma.

Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Regis Aragonum illustris ac dilectorum filiorum consiliariorum civitatis Barchinonensis nuper fuit expositum coram nobis, ipsi, non solum ad utilitatem & prosperitatem reipublicæ ac incolarum, civitatum, & terrarum ipsi Regi subditarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendentes, in præfata civitate tanquam loco insigni, & ad hoc accommodo & idoneo, in quo aeris viget temperies, victualium ubertas, cæterarumque ad usum hominum pertinentium copia reperitur, desiderent per sedem apostolicam fieri & ordinari studium generale in theologia, jure canonico & civili, artibus, medicina, ac in qualibet alia licita facultate, ut ibidem fides catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, judicii vigeat ratio, illuminentur mentes, & intellectus hominum illustrentur, nos præmisso & eximiam fidei, & devotionis sinceritatem, quam ipsi, Rex & consiliarii ad nos & Romanam ecclesiam gerere comprobantur, attente considerantes, ferventi desiderio inducimur, & quod civitas prædicta scientiarum ornetur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, & diversarum facultatum dogmatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus de cujus plenitudine hauriant universi, literarum cupientes imbui documentis.

Hic igitur omnibus diligenti examinatione pensatis, & etiam quia præfati Rex & consiliarii studium ipsum ac scholares, doctores, & audientes ibidem privilegiis, & prærogativarum honoribus fulcire intendunt, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam habitatorum & incolarum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, ac præfati Regis & consiliariorum in hac parte devotis supplicationibus inclinati, ad laudem omnipotentis Dei & fidei propagationem, in eadem civitate studium generale ad instar studii Tolosani cum omnibus & singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, indultis, præeminentiis, indulgentiis, gratiis, honoribus, dignitatibus & officiis, præfato studio Tolosano ac doctoribus, scholaribus, & audientibus inibi per sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis & concedendis, auctoritate apostolica erigimus, ac statuimus, & ordinamus, ut ibidem de cætero, studium generale perpetuis futuris temporibus vigeat, in quo in theologia, jure canonico & civili, artibus, & medicina, ac qualibet alia licita facultate legatur, quodque legentes, studentes, audientes, docentes, & gradum assumentes, ac causa studii ibidem commorantes, præmissis omnibus & singulis privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, libertatibus, indultis, præeminentiis, honoribus, dignitatibus, indulgentiis, gratiis, & officiis per sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis, & inantea forsan concedendis, quibus magistri baccalarii, studentes, ac gradum assumentes in præfato studio Tholosano utuntur & gaudent, seu uti & gaudere possunt, vel in posterum forsan poterunt, uti & gaudere possint & valeant in omnibus & per omnia, perinde ac si privilegia, exemptiones, immunitates, libertates, indulta, præeminentiæ, gratiæ, honores, dignitates, & officia prædicta, quorum omnium & singulorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro expressis, specialiter, specifice, & expresse per sedem eandem vel alias studio Barchinonensi, ac ibidem audientibus, studentibus, docentibus, & commorantibus concessa fuissent. Dat. Assisii anno, &c. MCDL. pridie kal. octobris anno IV.

Tolosanæ academiæ juribus ornata Barcinonensis.

Conditum Bisuntii gymnasium.

Decoratum pariter a Pontifice est (b) Bisuntium gymnasio, in quo liberales tantummodo artes docerentur, permissumque archiepiscopo vel ejus vicario, ut doctrinæ laurea discentes donare possent.

(b) Lib. 7. an. 4 bullar. secr. pag. 130.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ad laudem Divini nominis, & fidei catholicæ propagationem, auctoritate apostolica, generale studium in artibus liberalibus dumtaxat, in civitate Bisuntina præsentium tenore erigimus, statuentes, & ordinantes, quod inibi de cætero perpetuis futuris temporibus, studium in hujusmodi artibus vigeat generale, quodque legentes & studentes ibidem, omnibus, & singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus & immunitatibus concessis magistris, doctoribus, & studentibus in aliis studiis generalibus gaudeant, & utantur, ac illi qui magisterii gradum in eisdem artibus petierint, per doctores, seu magistros artium prædictarum, archiepiscopo Bisuntino pro tempore existenti, ac etiam Bisuntina ecclesia pastoris solatio destituta, vicario, seu officiali in spiritualibus dilectorum filiorum capituli Bisuntini præsententur. Qui quidem archiepiscopus vicarius, seu officialis, aliis doctoribus, & magistris in artibus ibidem tunc legentibus convocatis, promovendos eosdem in iis quæ ad magisterii, seu doctoratus honorem quomodolibet requiruntur, per se, vel alium juxta morem, seu consuetudinem in talibus in aliis generalibus studiis observari solitos, examinare studeat diligenter, eisque [si ad hoc sufficientes & idonei reperti fuerint] hujusmodi doctoratus, seu magisterii gradum & honorem impendat. Illi vero qui in eodem studio Bisuntino in artibus examinati, & approbati fuerint,

ac

et gradum, & honorem hujusmodi obtinuerint, ex tunc absque aliis examinatione, & approbatione deinceps regendi, legendi, & docendi, tam in dicta civitate, quam aliis quibuscumque studiis, in quibus regere, & docere voluerint, plenam, & liberam habeant facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDL. kal. maii pontificatus nostri anno IV.

XIX. Translatus est hoc anno a Nicolao V. Venetias Gradensis patriarchatus, quam dignitatem primus ornavit B. Laurentius Justinianus, de quo ejus nepos Bernardus Justinianus (a) in ipsius vita hæc refert: *Gradensi patriarcha mortuo patriarchatum a Grado nobili quondam urbe transtulit*, scilicet Nicolaus V. *Venetias, idque nec cognita, nec postulata senatus nostri voluntate, quippe qui non minus hominem quam civitatem eo facto exornare vellet. Allata res haud satis senatui placebat, vereri ne spiritualis & ecclesiastica dignitas aucta opibus & auctoritate, veteres quas cum superioribus episcopis discordias habuerant, renovaret, beatissimi tamen patris mansuetudo diremit facile dubitationem, adiit enim continuo ducem & collegium, sese dixit abhinc duodeviginti annis invitum episcopum factum, & a quiete sua in hos turbines sæculares injectum, desiderare nunc quietem, & minui magis pondus præsulatus, quam augeri, sibi esse in animo hoc oneris, quibuscumque posset modis deprecari, nisi ipse dux, ad quem civitatis suæ dignitas pertineret, forte sentiret aliud, pro cujus honore, quoniam ita de se merita civitas esset, nullam laborem recusare deberet. Movit omnium lacrymas sanctissimi patris mixta charitati humilitas. Dux, qui rem hanc ægerrime ante tulerat, & ab Eugenio tentatam semper impugnaverat, statim ex sua totiusque collegii sententia enixe eum rogare cœpit, ut libenti animo id muneris susciperet. Sic quod invidiosum faceat in dignitate, ex mansuetissimis sancti viri moribus gratissimum factum est.*

(a) Bern. Justinian. in ejus vita c. 8.

Gradensis patriarchatus translatus Venetias.

Veneti pia demissione B. Laurentii victi.

Claruit Laurentius prophetiæ dono, quod pluribus exemplis in ejus vita (b) demonstratur; ac dæmones ex obsessis corporibus sacro imperio abegit. Hoc vero mirum, dum patriarchatum gerebat, contigisse refert ejus nepos: *Sacra quædam virgo erat magnæ sanctitatis, per multos annos abstinentia, vigiliis, orationibus, steterat ante Dominum. Accidit autem ut solemnitate Corporis Christi neque sorores altæ, neque ipsa communicare divinis mysteriis possent, & cum ægre ferrent & illa in primis sanctissima mulier, oratum Laurentium mittunt, quia prope esset monasterium, ut si gratiam communicandi eo die habere non possent, ipse saltem dignaretur, dum celebraret, pro ancillis suis orare. Promittit Laurentius, cum autem celebraret ad populum post elevatum sacramentum factus extra seipsum est, detulitque eum spiritus ad illam mulierem in cella clausam & contemplationi vacantem, quæ forte tunc miro quodam desiderio communicandi tenebatur, & sacra illi mysteria communicavit, sive in corpore seu extra corpus Deus scit. Ab oculis quidem totius populi non discessit, donec ad seipsum reversus ab illo pietatis officio reliquum missæ peregit. Cum autem virgo illa quod acciderat, sacerdoti nunciasset, sacerdos patriarchæ, jussit ille, ut gratias omnipotenti Deo agerent, non sibi, & ut nunquam donec viveret manifestaret.*

Prophetiæ dono claruit B. Laurentius.

(b) Cap. 8.

Translatus divinitus ut sacramentum porrigeret.

Postremo addimus Pontificem hoc anno ineunte sacro rosæ aureæ munere ornasse (c) Ludovicum ducem Genuensium, concepta spe illum Romanæ ecclesiæ futurum præsidio, eamque singulari observantia prosecuturum.

Dux Genuen. rosæ aureæ munere ornatus.

(c) Lib. 6. pag. 719.

Dilecto filio nobili viro Ludovico de Campofregoso Januensium duci salutem, &c.

Consueverunt Romani Pontifices prædecessores nostri quadragesimæ tempore illo die, quo cantatur: Lætare Jerusalem; *alicui astanti principi, cujus merita erga Pontifices & Romanam ecclesiam relucent, Rosam auream elargiri, ut & gratitudo Pontificis ostendatur erga benemeritos, & alii excitentur ad nitendum suis operibus, ut eo munere digni esse merito videantur. Contingit autem sæpius ut mittatur absentibus, quorum aut merita id requirunt, aut spes sit, eos bene gerentium fidelium virtutem & laudem imitaturos. Itaque considerantes tuam singularem in nos & Romanam Ecclesiam fidem & devotionem; ac tenentes a certo quod in singulis tibi possibilibus, te pugilem pro nostro & ipsius Ecclesiæ statu & defensione præstabis; magnificentiam tuam elegimus ex multis, cui rosam præteritæ quadragesimæ mitteremus, destinantes illam tibi per dilectum filium nobilem virum Antonium de Ivani civem Januensem, ut penes te serves cum debito honore tanquam pignus nostræ in te charitatis, & tuæ erga nos devotionis. Suscipies igitur munus tibi impensum, quod, licet pretio haud maximè ponderandum sit, dignitate tamen, & æstimatione multo pretiosiore antecellit. Datum Romæ, &c. MCCCCL. kal. januarii anno III.* Non diu rempublicam administravit Ludovicus (d) e Campofregoso, cum enim populari gratia se destitutum cerneret, vix completo, anno ea se abdicavit dignitate, quæ delata est Thomæ e Campofregoso, sed is ob grave senium eam respuit, suasitque ut Petrus similiter e Campofregoso populo gratissimus ad principatum subveheretur.

Decoratum literis munus.

(d) Foliet. lib. 10. & Bizar. lib. 12.

XX. In Galliis hoc anno ad Formignium in Normanoia cruentum prælium inter Anglos

Pulsi universa Normannia Angli.

gios & Francos decima octava aprilis die commissum (a) est, in quo Anglorum quatuor ferme millia cæsa fuere, ac deinde reliquæ urbes, quas obtinebant Abrincæ, Bajocenses, Cadomum, Fallesia, Danfrontum, denique Chereburgi arx omnium ultima in Gallorum imperium qua vi qua pactione concesserunt. Ita universa Normannia pulsi Angli unius circiter anni spatio (b), quos induciarum tempore simulato cultu ac deformato ore passim latrocinia agitasse Mnstreletus ait (c). Pacata Normannia versi in Aquitaniam impetus, subactoque Bergeraco, & aliis nonnullis orbibus, ad Burdegalam penetratum (d), ac tumultuario certamine Angli profligati (e): ne vero etiam universa Aquitania Francus potitus sit, proximo anno dicetur. Hoc anno Lodovicum Alamannum archiepiscopum Arelatensem tit. S Cæciliæ presbyterum Cardinalem, qui ab Eugenio IV. cardinalatu exutus fuerat, quod schismatis Basileensis author maximus extitisset, deinde a Nicolao V. pristinis honoribus restitutus e vita cessisse tradunt (f), atque miracolis post mortem coruscasse affirmant (g), ut antea retulimus (h), de quibus etiam post plures annos a Francisco e Claromonte Cardinale episcopo Tusculano ac legato Avenionensi ad Clementem VII. relatum esse ajunt, qui ejus ossa in locum honorificentiorem transferri atque in facellis ecclesiæ Arelatensis veluti beatum coli permisit exarato diplomate (i) pontificio IX. aprilis die anni MDXXVII. pontificatus anno IV. sub annulo piscatoris consignato. Itaque adoranda est divina misericordia, quæ exiguo temporis flexu Ludovicum ipsum nefandi & perniciosissimi schismatis authorem, propagatorem hæreseos, qui ex erronea conscientia innumera mala in Dei Ecclesiam invexerat. ac tot annorum cursu in pertinacia obfirmatus profanarat sacramenta, pœnitentem ac reversum in gremium Ecclesiæ, ad sanctitatis culmen brevi evexerit; Æneas (k) enim Sylvius de eo honorificentissimis hisce verbis meminit: *In Arelate ad sepulchrum Ludovici Cardinalis S. Cæciliæ ejus urbis episcopi, quem Basilea in consessu patrum præsidentem vi-* *dimus, magna miraculorum opinio orta est & invalidorum frequens undique concursus spe sanitatis factus.* Non dispari obitu, relictaque sanctitatis opinione e vivis excessit Amedeus Cardinalis Sabinensis, quem honorem non ab impostorum Lausanensium cœtu, sed a Nicolao V. vere acceperat (l), cum erroris veniam postulasset hoc anno januarii mense, & pontificatus Nicolai anno IV. Christi MCDL. dictum ostendit, ut Monottus probat (m), si in in eos numeros error non irrepserit. Verum Pingonius (n) ad sequentem annum ejus mortem refert, immo Wanderburchius ad annum quinquagesimum secundum excurrentis sæculi.

(a) Monstrel. vol. 3. hoc an. pag. 26. &c. Gaguin. in Car. VII.
(b) Id. Monstr. pag. 32.
(c) Ibid. pag. 10.
(d) Pag. 10.
(e) Ead. pag. &c. Mulctati Aquitaniæ parte.
(f) Conte. in quarta creatione Cardd. facta a Mart. V.
(g) Æn. Syl. de Europ. c. 42. in fin. hist. Saba. ex Guill. Paradin. l. 3. c. 32. & alii.
(h) A. C. 1426. n. 26.
(i) Ext. apud Jac. Sadolet. & ex eo apud Ciaccon. in secunda creat. Cardd. Mart. V.
Donatus venia Arelatensis exauctoratus.
(k) Æn. Sylv. hist. Eur. cap. 42.

Post abjectos igitur antipapales apices multa pietatis singularis signa explicuit, quippe qui sæpe repetebat (o), nunquam se majoribus beneficiis a Deo cumulatum, quam cum ab ipso depressus fuerat, intellectum humanum opibus atque honoribus veluti nebulis obscurari, ne Deum cognoscat, qui si cognoscatur, eum necessario amari, utque arbor, quo profundiores radices defixerit, eo altiores ramos versus cœlum porrigit, ita ad majores quemque virtutes assurgere, quo pia & Christiana demissione magis excelluerit. De eo hæc refert Joannes Gobelinus (p): *Nicolao reconciliatus, quem verum esse Pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, & legationem quoad viveret Cardinalis Sabinensis appellatus, atque ita demum mortuus apud Ripaliam sepultus est, Felix & sapiens habitus, nisi pontificatum affectasse in fama fuisset.* Immo apertum & perspicuum fuit, ut supra allata demonstrant. [1]

Eo defuncto Bolomerius scribarum princeps consiliorum malesanorum invadendæ Basileensium opera pontificiæ dignitatis auctor, qui etiam obnisus admodum fuerat, ne insignia pontificia poneret, quasi infamiæ maculam gravissimam suscepturus esset, ac propterea odia Ludovici filii Amedei in se incenderat, digna impietatis præmia tulisse traditur, addit enim de eo Gobelinus; *Bolomerius, qui unus erat ex consultoribus accipiendi pontificatus in judicium raptus, tanquam falsæ cujusdam sen-*

ten-

(l) Janoz. Monot. l. 2. in vita Nic. V.
(m) Monot. in Amed. Pacifico.
(n) Ping. in arbor. gen. Saba. princip.
(o) Sabaud. hist. ex Guidel. Parad. l. 3. cap. 41.
(p) Gobel. in Comm. Pii II. lib. 7.
Tristis exitus impii politici.

NOTÆ [1] AMedeus primo quidem Sabaudiæ dux, dein pseudopontifex, tandem Sabinensis episcopus & cardinalis per hæc tempora vitam cum morte commutavit. Certus quo decessit annus ab annalista non proditur, cum alios afferat, qui hoc anno, alios sequenti alios tandem secundo ab hoc anno defunctum scribunt. Verum in annum sequentem revocandum illum censeo, nec sane alium statuit Monodus in suo libro *Amedeus Pacificus* cum defunctum tradat anno 1450. januario mense, pontificatus Nicolai anno IV. annus enim ille 1450. cum anno Nicolai quarto compositus annum exhibet nostrum 1451. stilo autem veteri 1450. Hac pariter ratione annum supputans Laurentius Bonincontrius Miniatensis, qui per hos annos annales scribebat, vulgatos Rer. Ital. to. XXI. Amedei obitum anno 1450. consignat. Hujus viri famam egregie tuetur P. Monodus Jesuita in libro modo indicato, & quamquam author est recentior, opus enim primo prodiit Taurini anno 1624. ejus tamen de Amedeo sententiam veteres plures & egregii scriptores apud Ciaconium vindicant. MANSI

tentia fuisset auctor, ad necem damnatus est, & ingenti lapide ad collum suspenso in lacum praecipitatus. Proditum fuisse suis opibus, quas in schismate ex divenditis sacerdotiis coegerat, refert (a) Sabaudica historia, ad eas enim cumulandas vir ardens avaritia omnia mala suaserat.

(a) *Hist. Sabaudien Guill. Parad. l. 3. cap. 42.*

I. Fama extincti Amuratis in occidente increbescit.

INcrebuit fama in occidente principio anni excurrentis sæculi quinquagesimo primo indictione quartadecima, liberatum sævissimo hoste Christianum imperium, extincto Amurate Turcarum Imperatore ob bellicam peritiam adeo formidato, conceptaque est a pluribus meliorum rerum inanis & fallax spes, ut observat Marinus Barletius (a): *Non*, inquit, *expectatior tum, non lætior nuntius Christianis omnibus esse potuit, respiravit Hungaria, recepit Græcia spiritum, ac laxata velut sibi credidit vincula, omnium animi inani illa spe sunt erecti, dum eam Regum mutationem fortunæ quoque suæ statum expectant innovaturam. Heu fallaces cogitationes, & misteriora miserorum refugia! Sublatum vidimus Amuratem, desitne ideo cruentior hares?* Et quidem Græcos levatos Amuratis metu in schismatis pertinacia magis obduruisse, & patriarcham suum cum Romana ecclesia sentientem abjecisse, necnon Imperatorem Constantinum Dragasem pro afferenda patriarchæ dignitate, ut illius imperiis parerent omnes Græci, segniorem extitisse, ac inanibus verbis non operibus conjunctionem cum Romana ecclesia confirmasse, constat. Sed non defuit extincto Amurate divinæ justitiæ novus carnifex; a quo flectente triennio excindendam Constantinopolim & Græcorum gentem in miseram servitutem adducendam Nicolaus Pontifex hisce literis ad Constantinum datis (b) prænuntiavit: cujus verba tot oracula fuisse afflatu Spiritus Sancti fusa interpretatus est Gennadius patriarcha Constantinopolitanos, ut videbimus inferius.

(a) Marin Barl. lib. 6.

(b) Ext. inter opusc. aurea theol. cusa Romæ an. 1630. pag. 687.

Constantini Imp. legatio ad Nic. missa.

Nicolaus episcopus, &c. charissime in Christo filio Constantino Romæorum Imperatori illustri salutem.

Oratorem tuum nobilem virum Andronicum Brienium Leonardum quem ad nos serenitas tua misit gratissime recepimus & lectis literis tuis ipsum gratius audivimus, nam gratissime & prudentissime omnia sibi a tua serenitate commissa seriosius explicavit. Intelleximus tum ex verbis suis, tum ex literis, quas animi tui testes ac desiderii misit ad promulgandum decretum unionis in universali synodo Florentina promulgatam. Intelleximus præterea quibus impediaris, ut hoc tuum desiderium compleretur. Cogitavimus, & cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus sæpe consultavimus, utrum impedimenta illa tantæ retardationis verisimilia esse viderentur, & etsi novitas exaltationis tuæ ad imperium morum illam verisimilem efficisset, credidissemus tam per oratorem tuum quam per literas magis verbis, quam rebus satisfactum iri. Accipe igitur, charissime fili, quæ dicturi sumus tamquam ab amantissimo animo, quem vere & libere te alloquentem deputa.

Nam nos minime versamur in dubio, Joannem Palæologum tibi in imperio prædecessorem fratrem & germanum tuum, si voluisset pro data sibi a Deo prudentia hanc rem ad felicem consummationem perducere potuisse; verumtamen cum ille nimis cogitus hanc rem temporali statui suo comparare, de medio subtractus est. Voluit divina providentia te successorem suum sibi in imperio subrogare: serenitati nunc tuæ providendum est ne rem diutius protrahendo efficiaris consors reatus & pœnæ. Nescimus si religiose de Christiana religione cogitamus, in regno cœlorum locum dari posse iis, qui ab Christiana unitate dissentiunt, nam de facto primario quoddam exordium Christianæ religionis est symbolum profiteri, in quo unam sanctam & catholicam confitemur Ecclesiam, quæ profecto una esse non poterit, nisi unius capiti omnes ejus membra respondeant, quo dirigente & vicem illius æterni Pontificis obtinente, qui regnat in cœlo, necesse est illius mystici corporis membra ad sua ministeria moveantur, at si recte cogitare velimus, quod duo principatus simili forma viventes, tamen propriis Regibus etiam Imperatoribus servientes unum non esse permittetur imperium; intelleximus enim diversi status imperii inde prodire rationem, quod divisa capita sibi non subordinata, sed quasi de potestate contendentia unum esse non patiuntur imperium. Ex quo facillime datur intelligi unam non posse Ecclesiam confici ex iis, qui uni capiti subesse recusant: nec aliquid est, quod ita evidenter vel politicæ vel imperii arguat unitatem, quam unitas principatus: nec unica forma vel finis unionis diversis principatibus possunt esse communia; unionis autem motor efficiens vel ductor supremus ex necessitate unum arguit principatum, ergo omnes qui unam confitentur Ecclesiam, quæ in toto orbe diffusa est, oportet ut unum agnoscat caput totius militantis Ecclesiæ, cui parere & obedire teneatur, illum recognoscens etiam pontificem Jesu Christi Domini nostri vicem tenere in terris, & cui parere necesse sit. Ergo qui vult vere symbolum & unam sanctam Ecclesiam catholicam profiteri, teneat unum esse caput Ecclesiæ militantis, cui obedire necesse sit: nec unquam in Dei Ecclesia schismata surrexerunt, nisi ex his qui huic capiti subesse noluerunt. Extra Ecclesiam non est salus: qui non fuit in arca Noe diluvio interiit, & gravius punita sunt schismata, quam alia quæcumque peccata, nam in Core, Dathan, & Abiron qui schisma in Dei po-

Jo. Palæologum rem extraxisse.

Si sint plura capita non potest credi una Ecclesia.

Si una est ecclesia ex symbol. ergo & unum caput ministeriale.

populo molesti fuit, gravius & severius legimus vindicatum, quam eum iis, qui idololatriam commiserunt.

Nunc ergo, serenissime princeps, intuere statum præsentium temporum, &
II. *animadverte diligenter quo pacto fieri potuit, ut divina providentia tantam nationem sub uno Imperatore tam effusam habente imperium, quæ olim abundavit innumerabilibus sanctissimis & doctissimis viris, in præsentiarum ad id miseriæ devenire permiserit, ut sit miserrima omnium gentium, quod profecto tam evidens est, quod negare non possit. Intelligemus profecto magnum esse hoc sacrilegii genus quod divinam clementiam in tantam iram indignationemque concitarit. Et quia vehementer angimur Græciam omnem eo pervenisse, ut fere totam ignominiæ crucis Christi parere necesse sit, credimus ea, quæ dicimus, ita serenitati tuæ esse nota, ut notiora fieri non possint, magnum est hoc & valde magnum demeritum, quod divino judicio tanta nationi, tam præclara tam gloriosa, tam diuturna tamque gravis captivitas injecta sit.*

Propositus miser imperii orientalis status.

Ergo aliquando cogitandum est, quænam potuerit esse causa digna horum malorum, propter duo enim maxima peccata gens Hebræa, quæ erat populus a Deo electus sibique peculiaris, gravi captivitate punita est. Primo propter idololatriam a Regibus Assyriorum decem tribus in Medium translatæ sunt, deinde Regem Juda cum duabus residuis tribubus Reges Chaldæorum in Babylonem deduxere, quæ usque ad septuaginta annos in captivitate manserunt. Secundo propter sacrilegium, quod in Dei Filium incarnatum commiserunt, cum a principibus Romanis Vespasiano & Tito Jerosolyma subversa est, & omnis regio Judæa in Romanorum ditionem translata est, ita ut nationi illi universi orbis usque in hunc diem exilium concedatur. Credimus Græcos postquam fidem catholicam suscepere, nec ad idolatriam declinasse, nec in Dei Filium ea piacula commisisse, quibus in Turcarum captivitatem divinæ ultionæ pervenerint. Ergo subest aliud sacrilegii genus quod divina justitia impunitum esse non sinit, diligenter inquirentibus, quantum cordis humani valeat infirmitas intueri, licet intelligere, hanc captivitatem non aliunde profectam, quam ex reatu schismatis, quod authore Photio tempore Nicolai primi sumpsit exordium, & eo usque inveteratum est, ut usque ad tempora ista perveneret. Dolenter & anxie ista proferimus, & vellemus æterno damnare silentio, verum si operam mediantis expectas, oportet ut vulnus tuum detegas.

Solicitatus imp. ut causam cogitet.

Non alia esse potest quam schisma ortum sub Nicolao.

Ecce jam fere quingenti anni transiere, ex quo satan princeps & auctor omnium peccatorum, & maxime schismatis & divisionis inductor, ab obedientia Romani Pontificis, qui Petri successor est & Jesu Christi Domini nostri vicarius, Constantinopolitanam seduxit ecclesiam. Infiniti tractatus intervenere, plurima sunt celebrata concilia, innumerabiles legati in hanc rem destinati, ut tam atrox vulnus in Dei Ecclesia sanaretur. Novissime autem, Deo ita providente, in Ferrariensi & Florentino concilio Joannes Palæologus Romæorum Imperator cum magna procerum & nobilium comitiva, & Josephus Constantinopolitanus patriarcha cum multa metropolitanorum, episcoporum, abbatum, cæterorumque prælatorum numerositate convenientes una cum Eugenio Papa IV. prædecessore nostro & venerabilibus S. R. E. Cardinalibus & prælatorum occidentalis ecclesiæ numerosissimo comitatu, ad extirpandum inveteratum schisma omnem operam atque diligentiam tribuere, & tandem, Deo inspirante, est perventum, ut difficultatibus e medio sublatis decretum hujusmodi unionis concorditer publicaretur.

Facta sunt ista teste toto orbe terrarum & decretum unionis hujusmodi & Græcis & Latinis literis editum cum scriptione manuali eorum, qui interfuere, terrarum ubique transmissum, testis est Hispania quatuor Christianis regnis ornata Castella, Aragonia, Portugallia, Navarra, testis est Britannia major Anglicorum Regis subjecta ditioni, testis Hibernia & Scotia insulæ maxime extra continentem positæ, testis Germania numerosissimis populis culta & longissimo terrarum tractu distenta, testis Danorum regio, testis Norvegia, testis Suetia extremi populi ad Aquilonem positi, testis Polonia inclytum regnum, testis Hungaria & Pannonia, testis omnis Gallia ab occiduo mari ad mediterraneum usque distenta, interque Germanos Hispanosque collocata, hac in re Germanis Hispanisque concordat. Hic omnis orbis habet decreti hujusmodi exemplaria, quibus instanter schisma illud inveteratum de medio sublatum est teste Joanne Palæologo Romæorum Imperatore, teste Joseph patriarcha Constantinopolitano, cæterisque qui de Græcia in Florentina synodo convenere, quorum subscriptiones per omnia adnotatæ sunt. Omittimus commemorare omnem Italiam, quæ nulli provinciarum secunda est, & hujus decreti exemplaria per urbes, & ecce jam tot anni transiere, ex quo ista facta sunt, & tamen apud Græcos unionis hujusmodi decretum silentio tegitur, nec ulla spes elucet animorum, qui ad hanc unionem amplectendam dispositi esse videantur, dantur quotidie dilationes, & eædem excusationes penitus iidem inducuntur, ne credant Græci Romanum Pontificem & omnem occidentalem ecclesiam [ita enim intelligimus] lumine esse privatos, quod non intelligant quod in hac dilatione responsionum suarum verba pertendant. Intelligunt, sed tolerant, imitantes Dominum Jesum Christum æternum pon-

Testis universus orbis sanciti fœderis ecclesiastici.

Decretum unionis non promulgatum in Græcia.

Prædictum labente triennio excidium Constantinopolis.

pontificem, qui ficulneam infructuosam arborem usque in tertium annum servari jussit, cum cultor illius propter sterilitatem cuperet amputari.

Ergo serenitati tuæ hoc volumus esse responsum, nos etiam dissimulaturos quousque his literis a te intelligemus esse responsum, & si saniore usus consilio cum proceribus tuis & populo Constantinopolitano decretum unionis amplexaberis, habebis nos & venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales cum universa occidentali Ecclesia honori tuo & statui semper intentos: sin autem unionis decretum cum populo suscipere recusaveris, compelles nos ad ea providenda, quibus & saluti vestræ & honori nostro pariter consulatur. Et ut huic rei tale exordium dones, quod certa secutura credamus, volumus ut patriarcham Constantinopolitanum ad sedem suam revoces, faciasque sibi ab omnibus talem & tantam reverentiam & obedientiam exhiberi, quæ merito suæ pontificali auctoritati debet impendi, ita ut non abjectus sacerdos, sed verus ecclesiæ Constantinopolitanæ patriarcha teneatur, nec in spiritualibus sine ejus consensu & auctoritate quisquam, quacumque præfulgeat dignitate, quidquam attentare præsumat: ipse clericos & ordinet, aut ordinari faciat: ipse omnia ministerii pontificalis officia in civitate & diœcesi sibi vendicet, nullusque ordinationibus, quas juxta canonicas sanctiones semper prodire confidimus, contraire præsumat, nomen Romani Pontificis recitetur in diptychis, & pro ipso nominatim exprisse ab universa Græcorum oretur ecclesia, sicut hi, qui Deo placuere & Constantinopolitani patriarchæ & Imperatores hactenus servavere; si qui vero sunt, qui in decreto unionis nonnulla posita minus intelligant, procures illos ad nos proficisci: satisfaciemus, Deo concedente, eorum dubitationibus, honorabuntur a nobis, & gaudebunt se apud nos non fuisse despectos. Hæc sunt, charissime fili, quæ in præsentiarum & literis tuis & oratori ad nos transmisso responderi posse censemus. Tu pro data tibi sapientia ita rebus consulere contende, ut Deo simul & hominibus officium sapientissimi principis adimplere videaris. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLI. v. id. octobris pontificatus nostri anno v.

Promissa auxilia si schisma aboleat Imp.

Jussus Imp. patriarcham suæ dignitati afferere.

In sacris diptychis nomen Romani Pont. reponere.

III. Effutiisse Græcos Papam Romanum esse peccatorem, neque illi in iis, quæ ad fidem spectant, velle inhærere, deplorat Gennadius patriarcha Constantinopolitanus (a); tum addit de superioribus Nicolai literis, ut contentum iis vaticinium ob Græcorum pertinaciam completum fuerit: Nos, inquiunt, scimus eum hominem esse, & peccatis & probris posse demergi, propterea in iis, quæ ad fidem pertinent nolumus ei inhærere. Sed a nobis jam antea dictum est, hoc nihil esse, quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem, ille namque ut homo peccat quotidie, si enim una tantum hora esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus, sed de propriis peccatis unusquisque pro sese rationem redditurus est, ut sæpe jam diximus, satis est nobis si bene pascamur secundum magnum theologiæ doctorem Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus, inquit, peccatorum caput esse non probo. Ad quos respondendum quod bene cogitata vestra percipimus, quæ postea infertur retegemus, & si vos ob ignaviam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quæ palam dicitis, quoniam ex animi vitio hoc dicitis, non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem, neque vobis ejus vitæ ratio satis est comperta, sed impudenter calumniamini & conviciamini illi, qui Petri successor est, & Jesu Christi figuram in terris gerit, nam qui eum peccatorem appellant, iis quæ Judæi afferebant similia afferunt, quoniam illi a nativitate cæcum cernentem videre, invidia tacti eum interrogant dicentes (b): Quis aperuit oculos tuos? Respondet homo, qui vocatur Christus, is mihi dixit: Lavare in Siloam, & lotus recepi lucem. At illi ira accensi dicunt: Da gloriam Deo, quia hic homo peccator est. Quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, respondit: Si peccator est, nescio, unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. In hoc enim mirabile est, quod peccator cum esset aperuit oculos meos, qui cæcus eram: a sæculo non est auditum, quia quis oculos aperuerit cæci nati: nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

Confutatur a Gennadio Græcor. calumniæ.

(a) Gennad. pro conc. Flor. c. 5. sect. 14.

(b) Jo. 9.

Possumus igitur hæc ad successorem Dei traducere, qui est sanctus Papa, si peccator est, quomodo maledixit vobis, & Græcos excommunicavit Nicolaus I. temporibus Photii, & excommunicationi illi non defuit Jota unum, sed facti sunt captivi, ut in excommunicatione dixit in omnes gentes tanquam Judæi, scriptum est enim. Peccatores non audit Deus: si peccator est, quomodo fuit exauditus? At hic quidem sic. Innocentius ante hunc Eudoxiam, ob Chrysostomi exilium excommunicavit, & intremuit ejus sepulchrum, donec revocato eo excommunicationem remisit, & statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid evenit nostra memoria nunc sub Nicolao V. Pontifice maximo? Cum legati a Constantino Imperatore, qui vocabatur Dragoses, ad eum missi adhuc supersint, quibus literas dedit plenas timoris & horroris, ubi aperte cum execratione prophetizat excidium & internecionem extremam infelicium Græcorum, in quibus post alia multa, cum convicia, & probra rescisset, quæ a Græcis quotidie impudentissime jactabantur, miro & hoc dicit: Omnes gentes decretum,

quod

quod sancitum est, receperunt, Graci vero neque receperunt, neque spes est eos unquam esse recepturos qua super concordia & unione decreta sunt, procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper pratexuntur excusationes & responsiones in singulis.

Neque vero Graci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque occidentalem ecclesiam, ut non intelligat qua in singulis dilationibus respondendo nugantur, optime cuncta novimus, sed toleramus in Jesum respicientes sempiternum sacerdotem, & dominum, qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium jussit asservari, agricola jam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum ferebat fructum. O magnam calamitatem. Anno MCDLI. hanc conscripsit epistolam, & MCDLIII. capta est Constantinopolis. Num potestis dicere hac vera non esse? Minime gentium, cum id sit manifestum, & res ipsa loquatur: *Tres, inquit, annos expectabimus si vos forte a schismate & separatione converteritis, & vos vere decreto adjunxeritis secundum Salvatoris de ficu praceptum. Si vero non, excindemini, ne terram otiosam & inutilem reddatis.* Hoc miraculorum miraculum maximum, quod (ut in epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Gracorum gens illa magna & formidabilis, sapiens & clara, fortis, terrorum domina ob divinam ultionem ita in barbarorum servitutem abducta sit. Hac enarranti mihi subit lamentari & deplorare excidium gentis nostra, quamquam vos non intuemini.

Ponderatum a Gennadio Nicolai vaticinium.

Prævisa etiam fuerat a Bessarione (a) Nicæno archiepiscopo eadem clades in Florentino concilio, ni sentirent cum Latinis universam Græcorum gentem excisum iri, nec pro tuendo errore tantas calamitates adeundas videri, cujus verba hortatoria ad Græcos hic repetenda visa sunt: Non, inquit, *fugiant vos qua de necessaria doctorum concordia dicta sunt, nec aliter nos dicere posse, dum Christiani esse, & principia fidei salvare volumus, quodque patres occidentales apertissime ex Patre & Filio Spiritum Sanctum procedere asseverant, & Filium esse ejus principium prout Pater. Orientales quoque hoc idem dicere partim ex Patre per Filium, partim ex Patre & Filio & ex utroque procedere, & ex Filio esse ipsum dicentes, cumque hac dicant, occidentalibus convenire, & eadem non solum sententia, verum etiam verbis dicere tanquam uno & eodem Spiritu eos illuminante locutos.* Nonnullisque interjectis de inanibus querelis Græcorum omnia scripta corrupta esse, quæ etiam fidei fundamenta everterunt, subdit: *Non eligamus qua pejora sunt, nec contra nos ipsos sententiam feramus, nolimus nec nos ipsos nec nationem nostram prodere, primo quidem avertentes a veritate, & oculos, ne videant lumen, claudentes, deinde ipsimet propria sponte contra nos ipsos omne genus malorum accumulantes, & multipliciter totam nostram nationem offendentes.*

(a) Bessar. in orat. dogm. habita Florent. c.9.

Animo prospexit Bessario clades extremas nisi schisma aboleretur.

Quis enim ignorat qua etiam temporalia ex hac divisione nos secutura sunt, qua infortunia? quodque communem hostem & inimicum nobis Turcarum principem robustiorem contra nos ipsos efficiemus? in periculoque sunt ut omnino fere pereant quicumque ritum nostrum secuntur Christiani, nomenque Christi illic totaliter deleatur. Et enumerassem, & deplorassem omnes particulariter, qua futura sunt nationi nostra calamitates, qua cunctis nostris hominibus, qui in insulis, qui ubique terrarum, qui orientem, qui septentrionem, qui occidentem inhabitant, nobiscumque in ritu conveniunt, non dico solum qua ad corporalia, resque temporales attinent (non enim tanti essent astimanda) verum etiam qua ad animam & integritatem fidei pertinent, cum omnes simpliciter aut major eorum pars, partim sponte, partim ut periclitentur aberrare a fide, relinquere Deum, & erroribus infidelium consentire. Narrassem hac, inquam, omnia, nisi vos alloquerer, qui omnia melius me nostis.

Quis enim nescit, quod solum nobis relictum refugium erat Latinorum amicitia, & unio cum eis futura, hac re sperantibus & nos ipsos tueri posse, & hostes devincere, quodque hoc solum hostem deterrebat & ejus contra nos furorem refranabat? quare, si nunc privabimur, quo fugiemus? quinam nostra calamitatis finis erit? quis malorum exitus? & si errare quidem Latinos & a veritate avertere deprehendissemus, nec ipse profecto vobis consuluissem, eis ita se habentibus, unire temporalium amissione deterritos nec majoris prasentia quam futura, corporum quam animarum liberationem facere hortatus fuissem, immo vero & ipse omnia quacumque acerba potius sustinuissem, & vobis ut passi fuissetis, consuluissem quam cum eis unire non recte sapientibus. Nunc vero timendum est, & quidem vehementer, ne corporis quoque exitium una cum animi interitu certam eligamus. Si quidem qua vera, qua pia sunt, & nil erroneum Latinis sapientibus quemadmodum patres eorum & nostri, occidentalibus videlicet doctoribus ac orientalibus communibus patribus eadem & consentanea dicentibus, nos proprio nostro malo absque ulla ratione ab eis dividi vellemus, quod enim ipsi occidentales patres secuntur, vos quoque dicetis, quod autem illi eadem cum orientalibus sapiant, hac in oratione breviter & sufficienter probatum est, ita ut omnibus manifestum sit Latinos omnes tum occidentales tum orientales patres sequi, qui communes utriusque doctores & patres sunt.

Orientales patres Latina dogmata olim tenuere.

Qua

Qua igitur ratione a talibus viris dissidebimus? Quam excusationem offerre poterimus, cur eis convenire nolimus? Quæ nobis relinquetur apud Deum responsio quare a fratribus divisi fuerimus, quos ut uniret, & ad unum ovile redigeret ipse descendit de cælis, incarnatus, & crucifixus est? Quæ nostra defensio erit apud posteros nostros? immo vero apud præsentes homines nostros? nescio enim an aliqua nostra posteritas erit, quæ de tam magna, tam gravi calamitate tot periculis, quæ ete inferimus, non queri possit: non patiamur hæc, patres optimi, non habeamus hanc sententiam, non ita male nobis consulamus, & nostris nolimus lupi pro pastoribus illis fieri, qui ad nos respiciunt, non eos prodamus hostibus in animarum & corporum simul interitum. Ego enim [& sint mihi hæc verba in perpetuum testimonium toti nationi, cunctisque Christianis] nunquam hujus sententiæ ero, nec unquam prodam corpora, animas, fidem, civitates, patrum sepulchra, libertatem, & omnia simul, quæ omnia in venio secutura schismo, & nostram a Latinis absque aliqua ratione divisionem, quæ nam digna causa est, ob quam tot & tam horrenda eligamus pericula? Hactenus Bessario.

Vera & pia ad Græcos cohortatio.

IV. Periclitanti Cypro subvenire nititur Pontifex.

Hoc anno Mahometus Turcarum princeps bello petiturus Joannem Cypri Regem ingentes copias cogebat, cum Pontifex ea de re certior factus occidentales principes ad ferendas Cypro suppetias excitare studuit, amplissimisque indulgentiarum præmiis afficiendos pronuntiavit (a), qui laboranti Cypro auxilio non deessent. Plures sunt eo argumento apostolicæ literæ ad Romanorum, Hungariæ, Poloniæ, Suetiæ, Daniæ, Norvegiæ, Bohemiæ, Siciliæ, Angliæ, Scotiæ Reges datæ (b). Monuit (c) etiam Regem Cyprium, ut cœpta Nicosiæ mœnia perficeret, quo iis cincta & munita facilius hostium impetus propulsaret. Tum ecclesiasticas pœnas iis irrogavit (d), qui arma vel commeatus, aliasve merces vetitas in Ægyptum aut quasvis infidelium terras inveherent.

(a) *Lib.* 12. *pag.* 169.
(b) *Ib. p.* 167. 168. 169. 170.
(c) *Ead. p.*170.
(d) *Lib.* 13. *p.* 302.

Ad futuram rei memoriam.

Inhibemus sub excommunicationis, & anathematis, ac maledictionis æternæ, qua maledicti fuerunt Dothan & Abiron, quos terra vivos absorbuit, nec non perpetuæ infamiæ, & ad succedendum in paternis, & maternis, aliisque bonis, nec non ad testandum de propriis bonis, & ad quoscumque alios actus legitimos exercendum, inhabilitationis, perditionis quoque ac confiscationis navis seu galeæ & victualium, ac quorumcumque aliorum inibi bonorum pœnis, quas [ultra alias sententias, censuras, & pœnas a jure in tales promulgatas] incurrere volumus ipso facto, ac omnibus, & singulis cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis, vel conditionis fuerint, ne etiam prætextu licentiarum sibi per nos vel dictam sedem, seu alias concessarum, quas revocavimus, cassavimus, & annullavimus, prohibemus victualia, granum & alia a jure prohibita ad dictos Ægyptii, seu quascunque alias infidelium partes transferre, seu transferri facere, aut portare per se vel alium seu alios, directe vel indirecte quoquomodo præsumant, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLI. x. kal. januarii pontificatus nostri anno V.

Vetitum cum infidelibus commercium.

Admittebant majus flagitium in Hispaniis Joannis Regis Castellæ perduelles, qui Saracenos Granatenses in arma concitarant adversus Christianos maximo religionis & damno & dedecore, plura enim oppida, urbesque, & municipia deleta a barbaris fuere, plurimique Christiani ea occasione ab illis in servitutem abstracti: quamobrem Pontifex archiepiscopis & episcopis Castellæ & Legionis dedit (e) mandata, ut in eos, qui fidei hostes excirent, vel sub illorum signis mererent, adveherentve in illorum castra commeatus, armaque vel equos adducerent, anathematis sententiam promulgarent, aliisque pœnis sacris legibus constitutis multarent.

Castellani perduelles Mauros concitant in fideles.

(e) *Lib.* 15. *p.* 5.

Universis venerabilibus fratribus archiepiscopis, ac dilectis filiis electis, prælatis, ac cathedralium ecclesiarum canonicis per Castellæ & Legionis regna constitutis salutem, &c.

Sacrosancta Romana Ecclesia mater & magistra cunctorum fidelium, cujus regiminis divina disponente clementia præsidemus, felici statui salubriter providetur, & utilitati reipublicæ Christianæ consulitur, si quorumlibet, præsertim adversus eorum Reges & dominos etiam cum injuria fidei Christianæ, malignantium reprimatur audacia, debilitentur conatus, & malignitas expugnetur, ne, si forte non resistatur eisdem, crescat eorum temeritas, invalescat præsumptio, & perversitas extollatur. Ad nostrum siquidem, charissimo in Christo filio nostro Joanne Castellæ, & Legionis Rege illustri referente, pervenit auditum, quod in ejus regnis ac dominiis nonnulli milites, & alia personæ tam ecclesiasticæ, quam sæculares, fidelitatis & obedientiæ laxatis habenis, omnium per eos præstitorum juramentorum, suorumque salutis & honoris immemores, plurima contra ipsius Regis statum molientes, perfidos Saracenos Christiani nominis inimicos, qui, proh dolor! quamplura oppida, terras, villas & loca destruxerunt, & ex illorum Christianis utriusque sexus incolis, & habitatoribus multos interfecerunt, ac plurimos in miserabilem captivitatem abduxerunt, in sui favorem, & auxilium advocare, & infra regnorum ac dominiorum ipsius Regis limites introducere, nec non etiam contra sanctiones & inhibitiones apostolicas, ipsi

Conquestus de flagitio apud Pont. Joannes Rex.

Sa-

Saracenis regna & dominia præfata hostiliter invadentibus auxilium, consilium, & favorem præstare, ad eos quoque arma, ferrum, equos, victualia, & alias res a jure prohibitas deferre, ac ipsis ministrare præsumpserunt, & dietim præsumunt, in eorum animarum periculum, dictæ fidei vilipendium, divinæ Majestatis offensam, grave regnorum ac dominiorum prædictorum præjudicium, perniciosum quoque exemplum, & scandalum plurimorum.

Nos igitur attendentes, quod præmissa, si vera sunt, sub dissimulatione nullatenus pretereunda existunt, ne ipsorum impunitas in alios periculosius derivetur, ac volentes illa tali animadversione punire, quod alii ex hoc territi a simili præsumptione arceantur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos & quilibet vestrum quoties pro parte dicti Regis desuper fueritis requisiti, seu aliquis vestrum fuerit requisitus, omnes & singulos præsumptores prædictos, excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & in alias sententias, censuras, & pœnas a jure in tales promulgatas, incidisse declarare, illosque excommunicatos ac aliis sententiis, censuris, & pœnis præfatis illaqueatos esse tamdiu dominicis, aliisque festivis diebus, in ecclesiis dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, nunciare, & ab aliis nunciari, nec non ab omnibus arctius evitari facere, authoritate nostra curetis, donec & quousque sic innodati spiritum assumentes consilii sanioris a sententiis, censuris, & pœnis prædictis a nobis, vel sede Apostolica, seu illis ex vobis, quos ad id præfatus Rex nominandos, seu deputandos duxerit, absolutionis beneficium meruerint obtinere. Contradictores, &c.

Censuris defixi criminis participes.

Nos enim, ut dicti præsumptores, si de præmissis dolentes, præfato Regi reconciliari voluerint, dictum absolutionis beneficium facilius consequi possint, illis ex vobis, quos ad id præfatus Rex duxerit nominandos seu deputandos, omnes & singulos, ex præsumptoribus supradictis qui ad obedientiam Regis hujusmodi venerint, & de præmissis dolentes a præfatis sententiis se absolvi humiliter petierint, & ad id dicti Regis expressus consensus accesserit, a sententiis, censuris & pœnis supradictis absolvendi eisque excessus hujusmodi, in quantum publicum interesse concernunt, remittendi, & ad pristinos statum, famam ac honorem restituendi & reponendi, omnemque inhabilitatis, & infamiæ maculam, sive notam, præmissorum occasione contractam, ab eis abolendi, & cum illis ex eis qui ecclesiasticæ personæ fuerint super irregularitate, si quam sententiis, censuris, & pœnis præfatis, vel earum aliqua ligati, missas & alia divina officia (non tamen in contemptum clavium) celebrando,

Jussi absolvi & quomodo si resipiscant.

aut immiscendo se illis, quomodolibet contraxerint, dispensandi; nec non omnia alia & singula in præmissis, & circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna exequendi, & faciendi, plenam, & liberam authoritate apostolica, tenore præsentium, concedimus facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum XII. kal. decembris pontificatus nostri anno V. Dissoluta est ejusmodi perduellium in Joannem Regem conjuratio; ac Toletani inter alios regia imperia acceperunt (a), a censurisque a Nicolao soluti fuerunt. Collocabat Pontifex (b) apostolica studia in conciliandis Castellanis, cum ex ea in Regem dissensione magna rei Christianæ inferretur clades a Granatensibus, qui in finitimas regiones excurrebant. Deplorat inter alia factam ab ipsis in regnum Murciæ irruptionem Pontifex hisce verbis.

Toletani ad obsequium Regis revocati.

(a) *Lib.* 15. *pag.* 5. 6. & 23.

(b) *Lib.* 34. *p.* 53.

Nocuit rei Christianæ Hispanorum dissensio.

Nicolaus, &c. Sicut charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ & Legionis Regis illustris ac dilectorum filiorum habitatorum & incolarum loci de Ciera Carthaginensis diœcesis lamentabili conquestione, non sine maxima cordis amaritudine dolenter percepimus, novissime nonnulli perfidi Saraceni Christiani nominis inimici & spurcissimi Mahumeti sectæ cultores, regni Granatæ Saraceni violenta armataque manu cum copiosa armigerorum exercitu dictum locum hostiliter invaserunt, ac in eosdem habitatores & incolas inhumaniter irruentes, ultra centum ex eis atrociter occiderunt, gladios suos cruentos vibrantes & inebriantes Christiano sanguine, & quadragentas fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatæ in captivitatem crudeliter adduxerunt, ac eorum & singula alia bona in prædam asportaverunt, & tandem ignominiose acervando dictum locum ejusque ecclesias & sanctuaria ignis voragine concremarunt, in gravissimam Christianæ religionis depressionem & jacturam, &c. Motus in eos commiseratione Pontifex nonnulla Indulgentiarum præmia illis proposuit, qui pro redimendis iis fidelibus stipem contulissent. *Dat. Romæ apud S. Petrum an. Dominicæ Incarnationis MCDLI. pridie non. octobris pontificatus nostri anno V.*

Granatensium in Murciam irruptio.

Pontificiæ pro captivis redimendis curæ.

V. Ad frangendos illos Granatensium impetus, bellumque in eorum terras traducendum decreverat Joannes Rex Castellæ instructo florentissimo exercitu in Granatæ regnum irrumpere, utque plures ad sua signa pelliceret, sumptusque bellicos suppeditare posset, elicuerat diploma a Pontifice, ut qui sub ejus signis conscripti forent, vel etiam tres aureos pro militari impensa contulissent, noxarum veniam consequerentur: cum vero de aureorum pretio lis orta esset, Nicolaus illud ducentis marabutinis definiendum pronuntiavit (c).

Indulgentiæ pecuniam pro bello sacro collaturis concessæ.

(c) *Lib.* 15. *p.* 14.

Decretum Castellæ Regis pro neophytis.

Neque de Joanne Rege silentio transeundum est, ipsum religionis Christianæ propagandæ studio instaurasse legem ab Henrico Rege antea latam, ut qui ex quavis secta in Ecclesiæ sinum se recepissent, sine ullo discrimine iisdem prærogativis, quibus veteres Christiani potirentur, illisque ad honores sacros vel profanos aditus pateret. Quam legem Pontifex jam antea collaudatam firmatamque corroboravit (a).

Confirmatum a Nicolao. (a) Lib. 14. p. 20.

Ad futuram rei memoriam.

Considerantes ab intimis veritatem fidei Salvatoris nostri Jesu Christi adeo cunctis mortalibus fore necessariam ad salutem, ut sine ea impossibile sit Deo placere, propter quod beatus Petrus Spiritu Sancto plenus, principibus & senioribus populi Judæorum loquens de Christo sic inquit: Hic est lapis reprobatus a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in aliquo alio salus, neque enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, *quodque nullum nobis, qui, licet immeriti, ad sacram ipsius Petri sedem superna fuimus dispositione vocati, accumulatius gaudium, nulla major lætitia occurrere posset, quam cum ambulantes in tenebris & in umbra mortis, profugatis erroribus, sentimus ad fidei nostræ lumen fore conversos, ducimur non immerito, ut sic conversos, non modo paternæ prosequamur charitatis affectu, verum etiam ut illa, quæ in illorum Christifidelibus, præsertim catholicis Regibus, favorem, pie ac provide statuta & ordinata, eisque concessa fuisse comperimus illibata persistant, & perpetuo observentur, opem & operam impendamus efficaces.*

Cum itaque, sicut nonnullorum fidedigna relatione percepimus, olim tam charissimus in Christo filius noster Joannes, quam illius genitor claræ memoriæ Henricus Castellæ & Legionis Reges, pie recensentes cum beato Paulo Apostolo, quod in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati fuimus, & omnes in uno Spiritu potati sumus, quodque etiam non sit personarum acceptio apud Deum, sed: Omnis, (b) qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium dives est in omnes qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit; *pro Christianæ religionis ac dictæ fidei incremento provide statuerunt & ordinaverunt, quod in antea perpetuis futuris temporibus, de novo ad fidem Christi conversi, de quacunque secta, sive Judæorum, vel Saracenorum, aut gentilium originem duxissent, ab antiquis Christianis multa cum charitate susciperentur, & honorarentur, quodque inter ipsos novos, seu noviter ad fidem Christi conversos, & antiquos Christianos, in honoribus dignitatibus, & officiis ecclesiasticis, vel sæcularibus suscipiendis & habendis nulla divisio fieret, nullaque differentia haberetur, voluerunt quod ipsi novi Christiani pro eorum meritis & qualitate virtutum, absque ulla differentia, omnibus & singulis honoribus, privilegiis, dignitatibus, & officiis, quibus alii antiqui Christiani in ipsorum Regum regnis ac dominiis, uti & gaudere consueverunt, uti & gaudere possent & deberent, prout in dictis statutis & ordinationibus, quorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro insertis, plenius continetur, nos attendentes statuta, & ordinationes hujusmodi, non modo divino & humano juri consona & honesta quinimmo pro majori, sic de novo ad fidem conversorum fidei stabilitate, & faciliori aliorum Judæorum, ac infidelium ad dictam fidem suscipiendam provocatione, utilia plurimum, & necessaria fore, ipsorum Regum in præmissis fidei zelum, devotionem, & pietatem in Domino plurimum commendantes, auctoritate Apostolica præfata omnia & singula alia per prædictos & quoscumque alios ipsorum regnorum Reges sub quibusvis formis & expressionibus verborum, in dictorum ad fidem de novo conversorum favorem edita, facta, seu concessa, ordinationes, constitutiones, declarationes, & privilegia, quorum omnium, & singulorum tenores de verbo ad verbum, etiam præsentibus haberi volumus pro expressis, illa videlicet ex eis, quæ in favorem fidei, & Christianæ religionis augmentum processerunt, ea rata habentes & grata, approbamus, & confirmamus, præsentis scripti patrocinio communimus, supplemusque omnes defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem, decernentes pariter, & mandantes ea omnia & singula per universos & singulos regnorum & dominiorum prædictorum Christifideles perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari, hujusmodi præsentes nostras literas, ut eo facilius ad quorumcumque notitiam deveniant, per universos & singulos verbum Domini in eisdem regnis ac dominiis proponentes, in eorum prædicationibus, si opportunum fuerit, legi, publicari & exponi, ut melius, & clarius intelligantur ab omnibus etiam in vulgari, contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLI. xi. kal. decembris pontificatus nostri anno v.*

Baptismo lotiatorum dignitas.

(b) Rom. 10.

Expansus neophytis honorum aditus.

Corroboratæ pro ipsis sanctiones editæ.

Non defuere in Castella, qui sanctissimas hasce sanctiones admittere detrectarent, inter quos Aliani cives erant, quorum Pontifex temeritatem refregit (c).

(c) Ead. p. 10.

Tum ad frænandam Judæorum licentiam Eugenii diploma, quo concessa ab eo vel a Martino V. Judæis privilegia abrogata erant, confirmavit (d), rescissis tamen censuris, ne Christiani iis illaquearentur: denique ne Christianis ipsis ea fa-

(d) Ib. p. 9.

Coercita Judæorum licentia.

familiari Judæorum usu aliqua impietatis labes allineretur, hæc sanxit (a).

(a) Lib. 30. p. 200.

Ad futuram rei memoriam.

Ordinamus quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis & Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, nec cum ipsis balneari, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis seu alio quocumque tempore medicinam, seu potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, seu aliquod medelæ genus accipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos & Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici, vel officia publica exercere. Judæi quoque & Saraceni non possint esse arrendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, bonorum, vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores, œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores, sponsalium vel matrimoniorum tractatores, bisteiones, seu in domibus & bonis Christianorum aliquod opus exercere vel cum Christianis societatem, officium, aut administrationem in aliqua communione vel acto seu actitiso habere, ac nullus Christianus Judæis, vel eorum congregationi, seu Saracenis in testamento vel ultima voluntate aliquid relinquere possit vel legare.

Judæi publicis muneribus interdicti.

Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non audeant, & antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficere valeant, & in lamentationum ac Dominicæ passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas. Et ipsi Judæi & Saraceni ad quascumque de quibusvis rebus & bonis decimas astricti noscantur, & contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possint, sed Judæorum & Saracenorum contra Christianos in nullo casu testimonium valeat, & apud Christianos judices & communes dumtaxat, non autem apud Christianos judices pro eis specialiter deputatos, nec eorum seniores Judæi & Saraceni in quibuscumque causis agant & conveniantur.

Vetiti novas condere synogogas.

Judæorum & Saracenorum testimonium non valet contra Christianum.

Nec possint Judæi & Saraceni nutricem vel familiarem aut servitorem utriusque sexus Christianum in domo tenere, nec etiam Christiani in sabbatis seu Judæorum festivitatibus Judæis ipsis ignem accommodent, vel cibum aut carnem, seu quodcumque opus servile ad decorem cultus festivitatum earumdem quomodolibet exhibeant, vel servitium aut obsequium aliquod præstent vel intendant. Sæculares quoque Judices Christiani Judæos vel Saracenos Deum aut gloriosam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes pecuniaria, vel aliqua graviori, de qua eis videbitur, pœna puniant & corripiant. Nec non omnes & singuli Judæi & Saraceni, cujuscumque sexus & ætatis vel conditionis distinctum habitum ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant, & cum Christianis non habitent, sed segregati & separati inter se degant. A Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant, vel extorqueant, nec non extortas illis, a quibus extorserint, protinus sine difficultate restituant, &c. Privilegia iis contraria ac beneficia ab antecessoribus suis concessa Judæis irrita jubet esse. *Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLI. kal. martii pontificatus nostri anno IV.*

Animadvertendum in Judæos blasphemantes.

Signum quo distinguantur Judæi circumferre jussi.

Relapsos in priores superstitiosos ritus plures Judæos, qui clero aut religiosis ordinibus adscripti fuerunt, deplorat his verbis Pontifex (b). VI.

(b) Lib. 15. p. 3.

Venerabili fratri episcopo Oxomensi, & dilectis filiis scholastico ecclesiæ Salamantinæ ac dicti episcopi in spiritualibus vicario generali salutem, &c.

Cum sicut ad nostrum ex charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ & Legionis Regis illustris relatione pervenit auditum, in regnis ac dominiis ejusdem Regis sint plures laicæ, & ecclesiasticæ tam sæculares quam diversorum ordinum regulares utriusque sexus personæ, quæ licet ore se Christianos profiteantur, operibus tamen se tales fore mentientes, Judæorum & Saracenorum cæremonias observare, nec non quamplura ab ipsius fidei veritate aliena & contraria, palam & clandestine committere præsumpserunt, & dietim præsumunt, in non modicum animarum suarum periculum, dictæ fidei vilipendium, perniciosum quoque exemplum & scandalum plurimorum; nos, ne tot & tam gravissimi excessus in magnam Dei offensam remaneant impuniti, nostri desuper ministerii partes adhibere volentes, ipsius etiam Regis in hac parte supplicationibus excitati mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum instituta, seu institutis primitus per vos una vel pluribus persona, seu personis ad id idoneis, quæ inquisitionis officium instituat & prosequatur, seu instituant & prosequantur, contra omnes & singulos præsumptores prædictos & ipsorum quemlibet, cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis, & conditionis fuerint ac quacumque ecclesiastica, seu mundana dignitate etiam pontificali præfulgeant de præmissis quomodolibet suspectos, quando & quoties vobis videbitur, inquirere, procedere, eosque punire, corrigere, & castigare authoritate nostra curetis. Nos enim ut ex inquisitione & aliis præmissis uberiores fructus succedant, vobis, & cuilibet vestrum per vos vel alium seu alios dicta authoritate nostra contra universos & singulos de præmissis suspectos, quocumque

Etiam virum religiosum professi ad superstitionem veterem reversi.

In eos animadverti jubet.

que appellatione remota inquirendi & procedendi, eosque puniendi, & si id ipsorum demerita exegerint, dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis, & bonis etiam temporalibus privandi, & ad illa imposterum obtinenda inhabilitandi, incarcerandi, degradandi, & si facti atrocitas id poposcerit, curiæ sæculari tradendi, contradictores etiam compescendi, & ad hoc, si opus fuerit auxilium brachii sæcularis invocandi; nec non omnia alia & singula in præmissis & circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna faciendi, & exequendi, plenam & liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, &c. Dat. Romæ apud Petrum XII. kal. decembris pontificatus nostri anno V.

Censor fidei constitutus in Galliis a Nicolao V.

Instructus (a) etiam est in Gallia amplissimis mandatis Hugo Niger ordinis Prædicatorum, ut in sacrilegos, blasphemos magos, alioque nefandos viros animadverteret.

(a) Lib. 12. p. 48.

Dilecto filio Hugoni Nigro ordinis fratrum Prædicatorum, & sacræ theologiæ professori hæreticæ pravitatis in toto regno Franciæ inquisitori, salutem & Apostolicam benedictionem.

Omnia & singula privilegia, libertates, immunitates, concessiones, & indulta Inquisitoribus hæreticæ pravitatis in toto Regno Franciæ, ducatu Aquitaniæ, Occitaniæque partibus, & tota Vasconia, in quibus hæreticæ pravitatis Inquisitor deputatus existit, qui pro tempore fuerunt, per quoscumque summos Pontifices prædecessores nostros sub quavis forma, vel concessione verborum hactenus quomodolibet concessa, quæcumque, quotcumque & qualiacumque fuerint, illorum effectus, continentias & tenores præsentibus pro sufficienter expressis, atque omnia, & singula rata, & grata habentes, innovamus, confirmamus pariter & approbamus, ac vim, & rigorem habere decernimus; præsentisque scripti patrocinio committimus; supplendo omnes, & singulos defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem. Et insuper tibi habituro deinceps ad exterminationem scelorum, & excessuum inferius designatorum, in iis præsertim quæ antea ex officio per te ipsum facere non poterat, & in illis, de quibus ante intromittere posset, ab aliquibus forsan hæsitabatur auctoritate, nostram specialem, quam tibi præsentium vigore attribuimus, jurisdictionem, contra omnes, & singulos cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, vel præeminentiæ existant, divino timore postposito in suarum detrimentum animarum, Deum & gloriosissimam Virginem Mariam & sanctos ejus blasphemantes; nec non sacrilegos & divinatores, etiamsi hæresim non sapiant manifeste; patratores quoque sceleris illius tam enormis, propter quod iræ Dei venit in filios diffidentiæ, ac cum brutis animalibus carnaliter damnabiliter participantes, quærentistas & cujuscumque alterius etiam quovis nomine nuncupatæ sectæ, & opinionis schismaticos, eorumque omnium & singulorum, tam conjunctim quam divisim receptores, defensores, & fautores ac eis adhærentes nec non præstantes auxilium, consilium, vel favorem publice, vel occulte, directe vel indirecte quovis quæsito colore, per te ipsum etiam ex officio, vel aliis diœcesanorum locorum, & quorumcumque aliorum licentia super hoc minime requisita, summarie, simpliciter, & deplano, ac sine strepitu & figura judicii; sola dumtaxat veritate inspecta, procedendi, nec non illos examinandi, & prout eorum excessuum qualitates exegerint carceribus mancipandi; bonis quoque & debitis, ac per censuram ecclesiasticam & alia opportuna juris remedia percellendi, contra illos etiam ex prædictis, de quibus tibi videbitur quascumque citatorias, & alias opportunas literas decernendi & destinandi, eosque etiam quantumcumque agant in remotis citandi & citari faciendi ac ipsas, & quasvis alias per te pro tempore, tam ex officio, quam præsentium vigore decretas, & destinatas seriatim emanatas literas, etiam absque Diœcesanorum eorumdem, & ipsorum officialium requisitione, & illarum ostensione, libere, & licite, ac sine quovis impedimento, obstaculo, exequutioni demandare faciendi; contradictores quoque quoslibet, & rebelles auctoritate, nostra appellatione postposita compescendo, invocato, ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis; ceteraque omnia & singula quæ in præmissis vel circa necessaria fuerint, seu etiam quomodolibet opportuna faciendi & exequendi, plenam, & liberam concedimus auctoritate apostolica tenore præsentium facultatem, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDLI. kal. augusti anno V.

Blasphemi plecti jussi.

Et divinatores.

Et viri nefandi.

Et hæretici.

Instructus amplissi. potestate.

Ceterum inter Gallos Anglosque.

VII.

Ardebat hoc tempore Gallia bello inter Henricum Angliæ & Carolum Franciæ Reges oborto, cujus culpam scriptores Anglis ascribunt (b); cum vero in hoc plurimus funderetur cruor, Pontifex ad Francorum Regem Guillelmum tit. S. Martini in montibus presbyterum Cardinalem amplissimis pro restituenda pace fretum mandatis legavit (c).

(b) Æne. Syl. hist. de Europ. cap. 43. Monstrel. vol. 3. pag. 10. Guaguin. lib. 10. Paul. Æmil. in Car. VII. Polyd. Virg. lib. 23. Meyer. annal. Fland. l. 16. in Phil. Burgund. Naucler. vol. 2 gen. 49. & alii.

Dilecto filio Guillelmo tit. S. Martini in montibus presbytero Cardinali de Estotevilla ad Regnum Franciæ Apostolicæ sedis legato salutem.

Nicolai pro sedando bello studia.

Considerantes quod propter pestiferam & cruentam dissensionem dudum exortam in Regno Franciæ innumeræ civitates, & provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate, & depopulatione terrarum, & innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, & graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate

(c) Lib. 13. p. 40. & Monstrel. vol. 3. p. 40.

tate

Nudatum ob illud suis præsidiis Christianum imperium.

tali sequutura formidantes, quæ ulterius precedente discordia necesse est sequi, & cum Franciæ & Angliæ regna sint firmissima & fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, iis regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuna subventione carentem, cum summo periculo etiam fidei catholicæ laborare, præsertim diversis plagis mundi infidelibus contra Christianos insurgentibus, ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus & spiritus.

Nos igitur, & alios effectus pestiferos, quos guerrarum & hujusmodi præcipue furor producit & fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis & paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum & guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit & versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, & dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites, ac universitates & communitates, & alios quoscumque præfatis Regibus adhærentes, ac complices, & sequaces eorum, pacis Actore cælitus inspirante, in bonum salutaris concordiæ & unitatis pacificæ commutetur, & de tuæ circumspectionis industria, quam potentem opere pariter & sermone, in magnis expertam & arduis, eximia probitate & fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, & aliis grandium virtutum titulis earum largitor Dominus multifarie insignivit, in cujus affectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines, & diffidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus præsentia nobis summe perutili, pro tam celebris boni constructione votiva inpræsentiarum carere compellimur, duximus committenda, circa exactissima, atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum ac paciarium, nostro & dictæ ecclesiæ Romanæ nominibus, ad pacificandum præfatum Regnum Franciæ, Apostolicæ sedis legatum, cum potestate legati de latere de eorundem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, &c. Dat. Romæ apud S. Mariam majorem anno Incarnationis Dominicæ MCDLI. id. augusti pontificatus nostri anno v. Confirmata est aliis literis (a) ejus auctoritas, ac legationis munus etiam in Bisuntino & Lugdunensi archiepiscopatibus, Delphinatu, Sabaudia, Britanniaque demandatum.

Guillelmus Card. decretus in Gallias legatus.

(a) Ib. p. 26.

In Angliam vero ad Henricum Regem missus (b) est Nicolaus e Cusa tit. S. Petri ad vincula presbyter Cardinalis (quem in Germania legatione functum vidimus) ut Henricum ad pacis consilia suscipienda flecteret. Cui etiam legato præcepit, ut Philippum Burgundiæ ducem ad componendam pacem interpretem adhiberet: ostenderat (c) enim is princeps ingens studium redintegrandæ inter Reges concordiæ, Pontificemque misso ad eum oratore suo rogaverat ut legatos eam ob causam ad utrumque Regem mitteret, uti testantur apostolicæ literæ datæ ad Nicolaum Cardinalem Cusanum, de quo paulo ante memoravi.

(b) Lib. 34. p. 181. 183.

Nicolaus Cusanus in Angliam missus.

(c) Ibid. p. 182.

Burgundus pacis promotor.

Nicolaus, &c. Dum ad pacificandum ipsa regna continua redderemur attentione soliciti, dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiæ intensis desideriis affectans inter Reges & principes ipsos aliqua salubria & honesta pacis & amicitiæ media reperiri, & regna ipsa eorumque incolæ in pacis & quietis dulcedine conquiescant, insignem ad nos ambassiatam destinavit, per quam inter cætera nobis destinare curavit jam tempus, ut sperabat, adesse congruum & propitium, ut inter eosdem Reges & principes pacis & concordiæ fœdera tractarentur, plurimumque opportunum & saluberrimum existere, ut ad id nostros & Apostolicæ sedis legatos tanquam pacis angelos ad eadem regna destinaremus, nobis humiliter supplicando ut legatos ipsos quantocius destinare curaremus. Hinc est quod nos de dilecti filii nostri Guillelmi tit. S. Martini in montibus presbyteri Cardinalis, ac tuæ circumspectionis industria specialem in Domino fiduciam obtinentes, præfatum Guillelmum Cardinalem ad Franciæ, te vero ad Angliæ regna pro præmissis tractandis nostros & Apostolicæ sedis legatos de fratrum nostrorum consilio & assensu cum plenaria potestate legati de latere fecimus, constituimus, & ordinamus, &c. Dat. Romæ anno MCCCCLVI. * *XVIII. kal. septembres pontificatus nostri anno v.*

* MCDLI.

VIII. Subacta mox Aquitania bellum confectum.

Provincias adeuntibus Cardinalibus legatis brevi temporis spatio bellum confectum est a Carolo Rege, exactis Anglis; visaque est divina ultio urgere Anglos, ut qui initas inducias pro occupando retinendoque uno oppido violassent, rempsissentque censuras ecclesiasticas, quas legati apostolici fœdifragis intentarant, nihili etiam duxissent illa crudelia & exitiosa bella, in quibus tantum Gallici Anglicique cruoris effusum erat, instaurare; immutatis mox repente rebus, populisque ad victoriam pronis, duarum amplissimarum provinciarum imperio exuerentur. Nec defuisse signa referunt (d), quibus cœlum adversus Anglos pugnasse creditum est: cum enim Blavia & Fronsaco munitissimis arcibus expugnatis, Burdegala & omnes aliæ Aquitaniæ urbes deditionem fecissent (e), unica excepta Bajona sita in Aquitanici maris ora, quam mense augusto obsidebant Galli in sereno aere crux

(d) Id. ib. p. 39. Æn. Sylv. Gaguin. Paul. Æmil. & alii ubi sup.

(e) Monstrel. vol. 3. p. 36.

in-

ingens candidi corporis ipso die, quo Christi cruci affixi memoria recolitur, emicuit (a): cumque crux candida symbolum esset a Gallis circumferri solitum, ut rubra ab Anglis gestari consueverat, Bajonenses visa in religionem vertere, Anglorumque signis, quæ rubram crucem præferebant eversis, Gallicana vexilla cruce alba insignita defixere, similiterque Gallis manus dederunt. Ita ejecti (b) Angli universa Aquitania fuerunt, dum in Anglia intestinis dissensionibus laborabant, pugnantibus de regiæ procuratione Eboracensi & Somersetensi ducibus, quos instructos ad prælium præsules publicæ salutis studio (c) inter se conciliarunt. Partas vero de Anglis victorias Carolus Rex Deo ascripsit, ac solemnes supplicationes ad agendas illi gratias recurrentibus annis singulis decernendas curavit, victoris nomen apud Gallos promeritus: ad quem Franciscus Philelphus (d) dicendi laude præstans eximias literas dedit, ut nobiliores triumphos de Mahomete novo Turcarum Imperatore, liberato a teterrima servitote oriente, sibi compararet.

(a) Id. ib. Cœlum Gallus favit.

(b) Monstr. vol. 3. ubi sup. Polyd. Virgil. l. 23. & alii.

Solemnes supplicationes a Gallis celebratæ.

(c) Monstrel. vol. 3. p. 40.

(d) Philel. l. 8. p. 55.

Philelphi ad Gallum Regem adhortatio.

Si honestum est, inquit, ob communes hominum utilitates nullos labores, nulla pericula fugere, quanto honestius & præclarius duci convenit id facere non propter homines solum, sed propter Deum, propter Salvatorem nostrum, propter Christum optimum maximum, qui nullo a nobis officio provocatus ultro se nostra causa morti dedidit, dum Saraceni, dum Turci Christianis nocent per omnem injuriam contumeliam, Cui demum nocent? Non immortali Deo, non humani generis Salvatori, non Christo ipsi domino & redemptori nostro? Et quibus injuriis, quibus contumeliis nocet nefaria illa immanisque barbaria? quibus certe nihil crudelius, nihil durius, nihil spurcius, nihil abominabilius vel dici, vel excogitari possit. Hominibus & Christianis & sacerdotibus, non pro calonibus & lixis dumtaxat, sed pro jumentis etiam utantur. His verbunt, his urant, his fodiunt, his abjectissima exercent omnia erubescendaque ministeria. Quod si qui se homines & Christianos reminiscentes minus æquo animo indignitatem tulerint, continuo torquentur per extremos corporis cruciatus, decoriantur, verubus suffiguntur, secantur rota, consumuntur per acerbissimas membrorum omnium fractiones. O miseram, o infelicem conditionem Christianæ religionis! Hæc Christiani principes audiunt, hæc sciunt, hæc sentiunt, hæc miti animo fieri patiuntur: nam quid ego dicam de spurcissima & teterrima execrabilis intemperantiæ fœditate? quam si quis animo generosior perpeti noluerit, aut defoditur, aut extiditur. Nonne his omnibus injuriis ac probris Christus afficitur? quandoquidem ob ejus nomen Christianis inferantur. Num decet Christianissimum Regem pati nomen Christianum tam tetro, tam horribili, tam detestabili dedecore scelerari. Pluribus de Mahomete nefandæ superstitionis conditore (quem ait veneno per Gardignæ uxoris cognatos & quemdam suum consobrinum sublatum), tum de Turcarum origine & progressibus interjectis subdit.

Turcarum in Christianos sævitia exposita.

Ut summatim accipias, Rex Carole, quæ qualesque sunt Turcorum vires, vix ad sexaginta hominum millia comparantur ex Asia, ad quadraginta millia ex iis provinciis, quas in Europa tenent occupatas, & ne hi quidem milites Turci sunt omnes, sed ingens Christianorum numerus, quibus Turcus superbissime dominatur, vel invitus in expeditionem agitur. Et erant sane sexaginta hominum millia cum nuper anno quadragesimo tertio agebam in Thracia apud Joannem Imperatorem Manuelis item filium, nunc autem quanto minor eorum sit numerus, facilis sit conjectura, si ea clades consideretur, qua bis & iterum proximis annis ad internecionem usque ab uno Joanne vvayvoda reducti sunt tot robusti firmissimique exercitus. Nam quod audiamus ducenta & trecenta millia hominum complere Turcorum exercitus, & infra, sunt omnes rustici & pastores, nullis muniti armis, quibus aut offendant aut se tueantur. Et infra: Erat certe hujus Mahometi pater Amoratus, qui modo animam efflavit & versutus & callidus, rerumque bellicarum scientissimus, cujus unius peritia, & consilio factum est, fugatis etiam ad Barnam profligatisque Turcis fere omnibus, ut e victo victor per effrenatam Vuladislai adolescentis audaciam imprudentiamque evaserit, & anno item proximo ad xv. kal. novembris per Getarum ad se defectionem vehementi clade in Triballis Hungaros & Bohemos, a quibus acerrime urgeretur, affecerit. Omnis Turcarum spes, quæ in uno Amorato posita erat & constituta, nunc in ejus filio Mahometo nutat ac languet: is enim natus vix dum annos viginti arma nunquam tractavit, nec sane quidquam aut didicit, aut audivit, totus est in pota, totus in venere. Et infra.

Quales sint vires Turcarum.

Multis cladibus fractæ.

Post tot tam illustres, tamque honestissimas victorias tuas pacatis jam & compositis rebus Galliæ, te excitare atque inflammare debet ad hoc bellum suscipiendum non facile minus quam necessarium in tanta imbecillitate Turcicarum rerum, sed etiam quam Deus ipse attulit totorum ad Turcos invadendos commoditas. Demetrius Palæologus Manuelis etiam ipse Imperatoris filius Peloponnensium regno nuper est potitus. Et infra: Unius diei navigatio te cum universo Christianorum exercitu secundis ventorum flatibus ex promontorio Tarentino in Peloponesum devehet, inde in Turcos æque facillimus tibi atque tutissimus patet impetus, nec patietur Demetrius se tantæ laudis atque gloriæ exper-

Qua parte in Turcas fieri possit irruptio.

expertem fore, sed ipse quoque in expeditionem & pugnam prodibit cum sagittariis decem millibus & equitibus ad quadraginta millia. Quod si e Brundusio velis solvere; scilicet Cæsarem imitatus, in agrum Dyrrachinum illico tibi obvium fiet Harrianites vir bellicosissimus & Turcis inimicissimus, qui universis Albanis dominatur: eam quamquam Italiæ principes mutuis inter se odiis dissident, nemo tamen futurus est, qui tibi in tanto & tam pio tamque salutifero facinore audeat adversari, præsertim Nicolao V. Romanorum Pontifice maximo, cujus sapientiam, gravitatem, innocentiam, sanctimoniam quasi numen aliquod universa colit Italia, ac fiet forte fortuna, ut spero, et ipsi etiam Italiæ principes, depositis simultatibus & discordiis mutuis, te venientem non inviti comitentur in opere tam sancto, tam præclaro. Et infra.

Sin autem itinere malis in Turcas, quam navigatione uti, istud tibi per finitimam Germaniam & Pannoniam est futurum facile, te sequentur & Germani ipsi non inviti, & Hungari, Joannesque ipse vvayvodalibentissime majoribus etiam copiis quam sit opus. Sequentur Triballi duce Georgio fortissimo & prudentissimo principe. Sequentur & Getæ omnes, qui ad Istrum & Euxinum incolunt eo pertinacius fidem servaturi, quo superiore anno cum defecissent ad Turcos ingenti numero ab illis sunt interempti. Et infra: *Constantinus Imperator, ut est pio & excelso animo cum omnibus, ut ita loquar, reliquiis illius orientalis imperii, quæ confectis Turcorum viribus validissimæ sunt futuræ non solum in expeditionem te comitabitur, sed libenter & magnifice comitabitur; nomen autem Constantinopolitani imperii in universa Asia & sanctum habetur & venerabile.*

Nec est tibi præterea subverendum, ne quid adversus te tumultus in Francia aut in reliqua tua Gallia per Anglos insurgat, cum exercitum adversus infideles eduxeris, nam neque ipsi Angli ullo modo patientur, ut sunt homines religioni dediti, se tam piæ, tam sanctæ, tam gloriosæ expeditionis expertes duci, sed positis & prostratis cunctis simultatibus propter Christum alacres te sequentur, imitati scilicet majores suos, qui semper Francorum Regibus & socios sese & comites asceverunt, quoties adversus infideles bellatum est. Et infra: *Surge jam tandem, Rex Carole, teipsum excita, hortare, compara ut reliquis Christianis principibus ac Regibus dignitate præstas, ita tibi omni ope atque opera studendum est, ut absolutissima virtute his omnibus & vera gloria sis superior. Vicisti Anglos, recuperasti patriam & pulchrum id certe fuit, & laudabile, justitia enim munus in teipsum tuosque contulisti. Verum Christianus adversus Christianos arma sumpsisti. Sed quanto pulchrius erit & gloriosius si idem feceris in Turcos & Saracenos, a quibus non tua solum, sed Christi patria spoliatus sis? &c. Ex Mediolano xiii. kal. martias MCDL.*

IX. Carolus Franc. Rex ad pacem proclivis.

At non deerat novi belli periculum: retinebat enim adhuc in Belgici maris littore Caletum Anglus, nec tot jactutas æquo laturus animo videbatur; quocirca legati apostolici ad conciliandam Francos inter & Anglos pacem a Nicolao missi, ne eorum dissensionibus laniatum Christianum imperium everteretur a Turcis, qui jam in Hungariam ac Germaniam hostiles acies invexerant. Reges igitur ii adiere, Guillelmoque Cardinali Estotevillæ pontificia mandata exponenti, respondisse Carolum Francorum Regem refert Monstreletus (a) ipsum proclivem ad pacem semper fuisse, cujus comparandæ rationes omnes conquisivisset, pariturum se juri, atque arma in hostes fidei libenter versurum; agente vero in Gallica aula eodem Cardinale legato Pontificeque omni studio actionem de pace urgente, Ravennatem archiepiscopum ad Anglum se contulisse, ac de concordia Christiano imperio necessaria ob Turcicas irruptiones ingravescentemque Mahometicam tyrannidem peroranti, responsum male, Henrici Anglorum Regis nomine, tum demum conferendi de pace sermonis idoneum tempus futurum, cum Angli tot in Galliis urbes quot amiserant, armis peperissent; atque ita legatos apostolicos spe pacis sublata abscessisse. Tantum vero abfuit, ut Henricus Rex Galliam sibi subjecerit, ut etiam ipsum Anglico regno depulsum visuri simus: quo interim spatio instauravit proximo anno bellum, ac Burdegalam aliquorum nobilium proditione recuperavit (b): sed vertente altero anno non sine magna suorum cæde amisit, ut suo loco dicetur inferius. Cæterum Cardinalis Estotevillæ labores non frustra in Galliis consumpti fuere: cum enim anno insequenti Romam repetere, accepto nuntio de expeditione, quam Francorum Rex in ducem Sabaudiæ conficiebat, mox charitate motus in Sabaudiam se contulit, ducemque ad sarcienda damna induxit: tum Regem adiens eum ita permulsit, ut intermisso bello pax redintegrata sit (c).

(a) Monstrel. vol. 3. p. 40.

Non peperit sibi Gallicum sceptrum Henr. sed Anglicum amisit.

(b) Id. p. 42. Æn. Sylv. hist. de Europ. c. 43. & alii.

Infelices Anglor. conatus. Inter Sabaudum & Gallum redintegrata pax.

(c) Monstrel. vol. 3. pag. 41.

Non prætermittendum hoc est, Pontificem hoc anno pro instaurando perducendoque ad culmen Xantonensi templo, cujus magna moles vetustate temporum collabebatur; præmia indulgentiarum stipem in id opus collaturis impertiisse. Permotus vero ad id fuit Ecclesiæ illius dignitate, de qua hæc affert (d).

Xantonensis ecclesia secunda in toto orbe in honorem S. Petri condita.

Nicolaus, &c. Cum, sicuti fidedignorum relatientibus didicimus, licet ecclesia Xantonensis, quæ olim a sui primordio secunda in toto orbe sub honore dicti principis Apostolorum eminentissimis structuris & ædificiis

(d) Lib. 14. pag. 19.

ficiis mirifica opere constructa, & per inclytæ recordationis Carolum magnum Regem Franciæ magnis redditibus & facultatibus opulentissimis dotata fuisse dicatur, causantibus tamen diris guerris, quæ partes illas per annorum curricula diutius afflixerunt, ecclesia ipsa in suis facultatibus & redditibus adeo diminuta existit, quod exigua ab illis, de qua dilecti filii capitulum & aliæ personæ inibi in copioso numero Altissimo famulantes sustentantur portione detracta, ecclesia prædicta cujus structura vetustissima, & super quendam locum, ubi antea plurima sanctorum martyrum corpora projecta fuere, constructa & fundata, & tam ex defectu fundamentorum quam aliis sinistris casibus corruit, ex facultatibus prædictis reparari nequeat, sintque propterea Christi fidelium suffragia plurimum opportuna, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum an. MCCCCLI. pridie non. decembris pontificatus nostri anno v.

Locum regis sanctorum martyrii nobilem.

(a) Lib. 33. pag. 267.

Cadomensis academiæ confirmata jura.

Glasguensis academia excitata in Scotia.

(b) Lib. 9. p. 212.

Extat quoque diploma (a) hoc anno pridie non. julii exaratum, quo Nicolaus Papa precibus ordinum Normanniæ adductus privilegia academiæ Cadomiensis, quæ ab Eugenio, dum Cadomum parebat Anglorum imperio, condita fuerat, confirmavit, cum jam eadem urbs ingenti obsidione pressa in Gallorum potestatem redacta esset. Novam vero in Scotia Jacobi Regis rogatu in Glasguensi urbe ad augendum in eo regno literarium splendorem, ut hoc testatur diploma, academiam excitavit (b).

Ad futuram rei memoriam.

Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum Regis illustris nuper fuit expositum coram nobis, ipse Rex non solum ad utilitatem reipublicæ ac incolarum & habitatorum terrarum sibi subjectarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendens, in ejus civitate Glasguensi tanquam in loco insigni, & valde accommodo, in qua aeris viget temperies, victualium ubertas, cæterarumque rerum ad usum humanum pertinentium copia reperitur, desideret plurimum fieri, & ordinari per sedem Apostolicam studium generale in qualibet licita facultate, ut ibidem fides catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, judicii vigeat ratio, illuminentur mentes, & intellectus hominum illustrentur, nos præmissa, & etiam eximiam fidei, ac devotionis sinceritatem, quam idem Rex ad nos & Romanam ecclesiam gerere comprobatur attente considerantes, ferventi desiderio ducimur quod civitas ipsa scientiarum ornetur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, & diversarum facultatum dignitatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus, de cujus plenitudine hauriant universi literarum cupientes imbui documentis.

Hic igitur omnibus, & præsertim idoneitate civitatis, quæ, ut accepimus, ad multiplicanda doctrinæ semina, & germina salutaria producenda valde congrua & accommoda fore dicitur, diligenti examinatione pensatis, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam incolarum, & habitatorum totius regni Scotiæ, & regionum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, necnon ipsius Regis in hac parte supplicationibus inclinati, ad laudem divini nominis, & orthodoxæ fidei propagationem, in eadem civitate generale studium, auctoritate apostolica erigimus ac statuimus, & etiam ordinamus in ipsa civitate de cætero studium hujusmodi perpetuis futuris temporibus vigeat, tam in theologia ac jure canonico & civili, quam in artibus, & quavis alia licita facultate, quodque doctores, magistri, legentes, & studentes ibidem omnibus, & singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus & immunitatibus per sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet magistris, doctoribus, & studentibus in studio nostro civitatis Bononiensis concessis gaudeant, & utantur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCL. VII. id. januarii pontificatus nostri anno IV.

Hæc ad augendam rem literariam sanciebat Nicolaus: qui tuendi etiam juris ecclesiastici studio permotus, cum antea in Neapolitanum regnum Cardinalem Morinensem legatum apostolicum misisset, ejus opera Alfonsum Regem adduxit ad clerum iniquis liberandum oneribus, conficiendasque subjectas pactiones, quæ regiis literis (c) continentur. *Primo fuit conventum & concordatum interveniente præfato domino Cardinale,* nimirum Joanne tit. S. Laurentii in Lucina, *pro sanctissimo domino nostro præfato,* nempe Nicolao V. *& Apostolica sede, quod dictus dominus Rex,* is est Alfonsus, *ex causa conventionis præsentis revocet, casset, & annullet, & de præsenti cassat, revocat, & annullat quascumque literas pragmaticas sive provisiones factas & provisas super occupationibus sive apprehensionibus bonorum possessorum & detentorum a dictis ecclesiis, ecclesiasticis personis, locis piis, sanctis, & religiosis, & super exhibitione titulorum & capus breviatione dictarum bonorum, & etiam super impositione quatuor solidorum pro libra vel alia majori aut minori quantitate, & alia quæcumque mandata, ordinationes, dispositiones, sententiam, seu declarationes factas in & contra dictas & alias ecclesiasticas personas, loca sancta, pia sive religiosa, & bona eorumdem.* Adduntur plura alia pro clero, tum subditur: *Item dictus dominus Rex promittit in sua bona fide regia, & jurat solemniter per crucem Domini & ejus quatuor sancta evangelia in manibus præ-*

X. Legatus in regnum Neap. a Nic. decretus.

(c) Ext. apud Nic. l. 39. p. 139.

Conventa inter Alphonsum Regem & Pont. inita.

fati

fati domini Cardinalis A. S. L. quod dabit operam & curam cum effectu, ut de omnibus prædictis fiant acta in primis curiis Catalanis & in primis curiis Valentinis celebrandis. Alia multa statuta ad tuendum ecclesiasticam libertatem adjecta, inter quæ hoc non prætereundum visum est.

Spondet Alf. nihil ex decumis usurpaturum. *Item ex causa conventionis præsentis dictus dominus Rex confitetur & recognoscit pro se & suis successoribus, quomodo decima & provincia possessa & tenta per dictas ecclesias & ecclesiasticas personas, & religionem ac militiam Montesiæ pertinuerunt & pertinent jure divino pariter & humano eisdem, & quod ab inde nullo umquam tempore super illis parte seu partibus decimarum & provinciarum quas dictæ ecclesiæ & ecclesiasticæ personæ pro nunc possident & tenent, impositionem aliquam quatuor solidorum pro libra, aut aliam majorem vel minorem, aut exactionem, demandam, & aliam quamcumque functionem non facient, petent, aut exigent, immo ipsa decima & provincia per ecclesias & ecclesiasticas personas possessa & tenta ad eas pertineant & sint libera a quacumque contributione particulari vel generali in impositionibus, exactionibus, collectis, demandis, & functionibus prædictis, & de consensu ejusdem domini Regis conventum est, quod prædicta corroborentur bulla sanctissimi domini nostri domini Nicolai Papæ V. & reverendissimorum S. R. E. Cardinalium manibus subscripta ad futuram rei memoriam, in qua præsens capitulum inseratur, & quod in futurum per successores dicti domini Regis non possit super prædictis contentis in hoc capitulo aliquid in dubium revocari, quinimmo teneatur quilibet eorum in principio sui regiminis præstare juramentum de hujusmodi capitulo observando, &c. Datum & actum est hoc in castello villæ turris Octavi de districtu civitatis nostræ Neapolis die sexta mensis januarii anno a nativitate domini MCDLI. regni nostri Siciliæ citra pharum anno decimoseptimo, aliorum vero regnorum nostrorum trigesimo sexto, præsentibus venerabilibus in Christo patribus Joanne Dei gratia episcopo Majoricarum confessore Gisperdo Pardo episcopo Segobricensi.* Et infra: *Signum Alfonsi Dei gratia Regis Aragonum Siciliæ citra & ultra pharum, Valentiæ, Jerusalem, Hungariæ, Majoricarum, Sardiniæ & Corsicæ, comes Barchinoniæ, dux Athenarum & Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis & Ceritaniæ, qui prædicta concedimus, laudamus, firmamus, & juramus. Rex Alfonsus.*

Testes sunt, qui prædictis interfuerunt Ferdinandus de Aragonia dux Calabriæ filius primogenitus & locumtenens generalis serenissimi dicti domini Regis in dicto regno Siciliæ citra pharum, &c. Confirmata sunt hæc a Nicolao V. adjecta diplomati hac temporis nota: *Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLIX. kal. februarii pontificatus nostri anno III.* [1]

XI. Parabat inter hæc profectionem in Italiam Fridericus Cæsar imperii insignibus, ut condictum erat, a Pontifice ornandus cum Hungaris, Bohemis, & Austriacis urgentibus, ut Ladislaum puerum ujus tutelæ commendatum ipsorumque principem abs se dimitteret, eoque ob ætatis Ladislai imbecillitatem illis morem gerere detrectante, adeo Hungarorum exasperati sunt animi, ut Joannes Huniades regni administrator incurrerit in Austriam, sed tumultum sedavit Cæsar, cum impuberis Regis in Italiam ducendi, ut gentium perdisceret mores, consilium se inisse testaretur, ac Bohemos pariter compescuit, dum Ladislaum postulabant, aliumque Regem se renuntiaturos minitabantur, Ænea Sylvio episcopo Senensi ad eos cum aliis oratoribus misso, cujus elegantem orationem latine habitam Procopius eques auratus Bohemus patria lingua est interpretatus, persuasique sunt Bohemi, ut non modo Ladislaum Regem educandum Friderico permiserint, sed decreverint etiam nobilitate spectatissimos adolescentes ad eum stipandum in Italiam profecturos. Narrat hæc pluribus inter alios Æneas (a), eamdemque concionem scriptis mandavit.

Hungari Ladislaum Regem repetunt a Friderico

Permissa Friderico Ladislai educatio.

Præterea tradit ob pestem, quæ Pragam invaserat, celebratos in oppido, cui Benedicti nomen est, ordinum regni conventus, atque in iis marchionem Brandeburgensem, missis literis pollicitum esse in-

(a) Æn. Sylv. hist. Bohem. cap. 58. Cocl. hist. Huss. l. 10. Dubrav. l. 28. & aliis.

NOTÆ [1] QUæ hic traduntur ab annalista de pactis conventis inter Alfonsum regem, & Joannem cardinalem Morinensem, ne extra suum locum relata sint vereor. Pactiones enim illas datas initio sequentis anni satis constare ex adscriptis temporum notis arbitror. Annus enim trigesimus sextus regni ab obitu patris cum januario mense conjunctus nonnisi annum 1452. quique veteri stilo adhuc notabatur annus 1451. refert. Cœpit enim Alfonsus post diem ultimam aprilis anni 1416. adeoque anno 1452. januario mense annum regni XXXVI. adhuc signabat. Epocha vero regni Siculi citra Pharum ex anno 1435. quo in regnum Neapolitanum, pontifice licet invito irrupit, deducta est.

Bullæ vero pontificiæ qua pacta illa confirmari censet annalista notas chronicas hac interpunctione distinguendas conjicio. *Dat. Romæ anno.... MCCCCLIX. kal. februarii pontificatus nostri anno III.* Quæ lectio sana est & ab omni corruptionis suspicione libera. Sed ea admisso alio plane quam ad confirmanda pacta illa spectat, cum pactiones illas integro biennio præcesserit. MANSI

De legato Card. in Bohemiam inducendo actum.

(a) Æn. Sylv. l. 1. ep. 130.

Amissa religione cuncta pessumdata in Bohemia.

terpretem se fore, ut legatus Cardinalis S. Petri ad res ecclesiasticas componendas in Bohemiam admitteretur. Tum ipsum met Æneam in colloquium venisse cum Georgio Podiebratio narrat (a), in quo primum ei ante oculos posuit quantam apud Pontificem & Ladislaum Regem gratiam esset initurus, si aberrantes Bohemos ad cultum fidei orthodoxæ reduceret: *Regnum hoc*, inquit Georgium compellans, *olim florentissimum fuit, & inter occidentalia regna ditissimum, viguerunt hic religiones, & omnium bonarum artium studia claruerunt, nunc inops regio est, concussa, lacera. Cur hoc sane? quia non potest Veritas nostra mentiri, dum apud evangelistam dicit: Omne regnum in se divisum desolabitur, & domus super domum cadet. Vos Bohemi non solum invicem divisi estis, verum etiam ab ipsa Christianitatis majori parte secreti, nec Romanam auditis ecclesiam, quamvis mater est & magistra fidelium, neque mandata conciliorum recipitis, quod si autotem ecclesiæ amplecteremini, & in domo Domini ambularetis cum consensu, facile regnum vestrum pristinam dignitatem splendoremque suum resumeret.*

Proposita Gregorio gloria si Bohemos ad Ecclesiam reduxerit.

Tu ergo, qui regni populos quovis trahis, fac tibi nomen grande, fac ut te sedes Apostolica diligat, redde sibi filios quos satan abduxit. Hauriat ex fonte rivus aquas suas, nec præcisus arescat. Redibunt omnes, & Romanam ecclesiam venerabuntur, si volueris, te Romanus Pontifex, te Cæsar in primis charum habebunt, cumque Ladislaus in regnum venerit, te tutorem, te patrem appellabit, tibi maximas gratias aget, qui sibi pacatam provinciam restitueris erroribus expurgatam, pace quietam, ornatam moribus, fide ferventem, consequerisque tu non solum gloriam, sed & posteritas & nati natorum, & qui nascentur ab illis ob eam rem semper habebuntur honori, eritque memoria tui nominis sempiterna, & fixus tuæ familiæ status, qui vera virtute creverit. (Vera & optima fuisse hæc consilia suggesta ab Ænea Sylvio, ostendent eventus, subjecit ille de aliis præmiis:)

Proposito ex eo amplitudinem ipsius constabilitum iri.

Transiturus ex hac vita ad meliorem migrabit, lucidas sedes accipies, beatitudinemque perennem immortalitate vestitus. Omnibus enim, qui patriam ornaverint, auxerint, juverint, defenderint, certum est esse in cœlo diffinitum locum, quo beati ævo fruantur sempiterno. Quod si viam nosti, quo rectius ad unionem trames ducat, edoctum me redde, nam sedem Apostolicam certiorem reddam. Vos jam legato conventum promisistis, & recte quidem, nam boni cupidus est & industrius pater, doctrinaque plenus invenies, nisi fallor, convenienter ad unionem modos, nescio tamen qua facultate præditus est. Quod si scirem desideria vestra, scriberem Pontifici maxime, isque prius quam dies conventionis adesset, de sua mente legatum commoneret.

Georgius Podiebrat. instat ut pactiones redintegrentur.

Querenti mox Georgio, factas cum Basileensi synodo pactiones perturbatas, neque Cardinalem S. Angeli id fœdus instaurare voluisse; subjecit Æneas violatum prius a Bohemis fœdus; non enim sub duplici specie Eucharistiam sumere contentos, sed sub una sola communicantes damnare, legatum proinde ab omni culpa purissimum videri, si compactata non confirmasset: *Mos*, inquit, *hominum est, ut paribus paria referant. Cur violari fœdus conquerimini, quod priores rupistis? neque enim sufficit vobis sub duplici specie communicare, nisi & sub una sola communicantes damnetis.*

Pactiones non servatæ a Bohemis.

Negante id Georgio, subdidit: *Dicitis neminem salvari nisi communicet sub duplici specie, nos omnes damnatis hæreticos, perditosque dicitis, quod nimirum vitium hæresis in vos retorquemus. Tu conventiones cum concilio factas refers & authenticas dicis auctoritate concilii probatas, audio libenter, sed concilium de communione utriusque speciei loquens opinioni vestræ contrarium est, quia neque ad salutem necessariam esse dicit, neque Christi præceptam esse sub duplici specie communicare populum.* Et infra.

Non auditum ab iis concilium.

Si noluerit, ait, *legatus innovare pactiones vestras, quid mirè est? Vobis indulta est sub utraque specie communicatio, jussi tamen sacerdotes vestri sunt, quotiescumque ministrant populo sacramentum, commonere atque instruere omnes, ne sub duplici tantum specie, sed sub qualibet totum & integrum esse Christum intelligant, nihil faciunt. Prohibiti sunt infantibus atque dementibus Eucharistiam porrigere, porrigunt tamen. Neminem ad communicandum sub duplici specie cogere debent, ad communicandum compellunt, sepulturam negantes ni communicent. Qui prius non habuit hujus communionis usum, repelli ab his debet, ipsi autem invitant, provocant, urgent. Debent universalis Ecclesiæ ritum tenere, postponunt, divinis officiis vulgaria carmina commiscent. Pulchra obedientia, pulchra fœderis observatio! quæ prohibentur facere, faciunt, quæ jubentur, omnino postponunt. Cum ergo abutamini privilegio, & transgrediamini leges patrum, prævaricantes mandata concilii, haud jure legatum accusatis compactata firmare nolentem, quia privilegium amisistis male utentes.*

Demonstratur eas prius a Bohemis violatas.

Nonnullis interjectis magis magisque demonstravit, violata ab Hussitis vetera pacta, respondit que ita Georgio expostulanti Rochezanam, Sigismundo Imperatore assentiente, archiepiscopum Pragensem designatum ab eo munere arceri: *In compactatis*, inquit, *promisistis omnes servare ritus universalis Ecclesiæ præterquam in communione calicis, ritus autem Latinæ ecclesiæ, cujus vos membrum estis, hoc habet*

Queritur Georgius Rochizanam non confirmari archiep.

bet: archiepiscopos autem eligunt capitula ecclesiarum, auctoritate apostolica confirmandos, aut vacantibus ecclesiis, Romanus Pontifex solus præficit, vos alium ritum novumque modum induxistis. Postquam devoluta est provisio, electionem populariter facitis, cumque ritus Ecclesiæ sit examinare electionem, electique meritum Romani Pontificis judicio comprobari, vos nisi Rochezanam habueritis, nullum valtis servare; hoc est aut violare pactiones?

XII. Responsum Rochezanam non rite electum.

Subdit Æneas, Rochezanam a canonicorum collegio non designatum achiepiscopum; præterea publica ipsum laborare infamia, atque ideo a Pontifice confirmari non potuerit, quod ampliori oratione sic ostendit Georgium alloquens: *Admonet Apostolus neophytum ne quis episcopum assumat, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli. At tuus Rochezana non novus in fide, sed nullus est, qui sedem Apostolicam fuis sermonibus, carpit, erraneque totam Ecclesiam dicit, dum necessariam omnibus fidelibus utriusque speciei communionem affirmat, & aliquas veritates se habere contestatur, quibus Romana ecclesia contradicit, sed fallax est, & veritas non est cum eo, qui ultra apud temerarios Pragenses sine divina dispensatione se præfecit, qui se præpositum sine ulla ordinationis lege constituit, qui negante Christi vicario episcopi sibi nomen assumit, atque usurpat officium, cujus sermo ut cancer serpit & auditorum cordibus mortale virus infundit. Sed non pontificalis, sed pestilentiæ cathedra est, quam tunc occupat Rochezana, magister erroris & artifex corrumpendæ virtutis egregius, qui dereliquit fontem aquæ vivæ, & effodit sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.*

Eligi non posse propter hæresim.

Loquar aperte, quod sentio, nihil reticeo. Quo pacto Romanus Pontifex huic tantam ecclesiam commendare potest, qui confundit Apostolicam sedem, qui maledicit toti Ecclesiæ, qui novos ritus inducit, qui nulli se subiicere vult examini, qui pacem Domini discordiæ furore corrumpit, qui cum velit præesse quammultis, nulli vult ipse subesse? Siccine lupo committemus oves? Quid dicant cæteri de regno qui Romanam ecclesiam forti pectore & immobili corde huc usque secuti sunt? an non sic aggredi summum Pontificem possunt, si Rochezanam promoveat? Cui nos, pater sancte, committis? Cui nos credis, qui tibi fideles fuimus? Hosti nostras animas occidendas præbes? Nunquid apud nos non *est, quem possis ecclesiæ nostræ præficere? Nos plures sumus, sive nobilitatem regni, sive plebem advertis, quid juvat nostra fides? quid constantia? meliori loco apud te sunt qui tibi adversi fuerunt, haccine tuæ fidelibus præmia reddis? archiepiscopum illi habebunt, qui communionem sub duplici specie tueatur, nos qui sub una communicamus orphani relinquemur? Non arbitror, Georgi, fieri posse quod petis. Vana Rochezana, vana spes vestra est. Quod si pacem quæritis, state illum, nec sigilla vos teneant, quia promisistis assistere, satis est diligentiam impendisse, impossibilium nulla obligatio est, nec vestrum est Papam cogere, sequimini ritus Ecclesiæ, & aliorum Christianorum vos moribus coaptate, sic benignum Papam, sic omnes vobis affectos invenietis, sic tranquille feliciterque regni bonis in pace frui poteritis.*

Lupo non committendas oves.

* non

Monitus Podiebratius designat fieri Rochezanam.

Hactenus Æneas ad Georgium Podiebratium Hussitarum antesignanum: cui etiam consuluit, ut venienti Joanni e Capistrano docto & sancto viro omnia dubia exponeret, mentisque patefaceret arcana: atque ita solutum colloquium est, & conventus procerum Bohemiæ dimissus. Pergit auctor enarrare, ut a Podiebratio digressus dum redibat in Austriam, una cum aliis Cæsaris oratoribus a Thaboritis exceptus sit honorifice, conventusque ab eorum sacerdotibus, qui poposcerint, ut consolatoria verba apud ipsos faceret, ex quo ipse occasionem confutandæ eorundem hæreseos arripuit, nonnullaque præfatus subjunxit.

Æn. Syl. a Thaboritis officiose exceptus.

Dubia, quæ vos cruciant, ex sacris literis oriuntur, neque enim Scriptura unquam ulla sic aperta claraque fuit, ut in diversos flecti sensus nequiret, traxeruntque sacræ ex codicibus ortum omnia, quæ ab initio surgentis Ecclesiæ usque nunc fuerunt schismata, sed norat hæc futura Deus. Idcirco cum per famulum Mosen Israelitico populo legem dedisset, & quid sectandum, quidve fugiendum esset, manifesta serie scripsisset, sciens tamen futuros esse, qui legi suæ dissonos sensus accommodarent, consulturus futuro sæculo & obicem positurus hæresibus, supremum tribunal in terra constituit, ad quod majores causæ, & omnes afferri dubitationes de lege deberent. Ait enim in Deuteronomio (a) *Dominus: Si difficile & ambiguum apud te judicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & judicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus, venietisque ad sacerdotes Levitici generis & ad judicem qui fuerit illo tempore, & quæres ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem, & facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram vel sinistram, qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel. Sic veteris testamenti sequacibus Dominus imperavit, ne quis sua seductus opinione scindere populum peregrinasque religiones introducere posset:*

Verba ab eodem habita.

(a) Deuter. cap. 17.

Commoniti hæretici de ambiguo Scripturæ sensu consulendum Pontificem ex Deuter.

In veteri testamento Pontifex legis divinæ fuit interpres.

nam qui ambulant in errore cordis sui venient super eos mala.

Sed nec Christus dominus legis conditor veritatis magister, & salutis inventor supernum refugium tribunalis omisit, elegit enim Petrum, ac in Petro cæteros Romanæ sedis antistites, qui post ejus in cælum ascensionem vicariatum tenuerint, & in Ecclesia primum locum, cum claves regni cælorum illi promisit, ac ligandi solvendique potestatem, & tandem pasturam gregis commisit dicens: Pasce oves meas. Cur hoc? Quid tunc opus erat Petrum fieri pastorem, claves regni tenere, principatum accipere, Christi vicariatum gerere, nisi ut errantes reduceret, ignaros instrueret, timidos roboraret, pertinaces eliminaret, fidelibus subveniret, hæreticis repugnaret? Si justi essemus, ac nostro ingenio veram videremus & sequeremur omnes, neque lege neque principe opus esset, sed quia insurgunt ingenia perniciosa, quæ doctrinas pestiferas seminent, funduntque venena diabolica, & occidunt crudeles animas, necessaria fuit supremi tribunalis erectio, quod inter lepram & lepram judicaret, hoc autem est apud Apostolicam sedem, quæ cardo & caput, ut factum est a Domino & non ab alio est constituta fidelium, & sicut cardine ostium regitur, sic ecclesiæ Domino disponente reguntur, atque ut Callisti Papæ sanctissimi verbis utamur. Nulli dubium est quod Apostolica sedes mater sit omnium ecclesiarum, a cujus nos regulis nullatenus convenit deviare.

Tradita a Christo Pontifici potestas demonstratur.

Vos igitur Thaboritæ si qua vos fidei dubitatio tenet, consulite Romanam ecclesiam, audite vicarium Christi, facite quæcumque dixerint vobis, qui præsunt loco, quem Dominus elegit, dicite cum Esaia. Venite ascendamus ad montem Domini & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias & ambulabimus in semitis ejus. Quis est mons Domini, nisi Apostolica sedes? Quæ domus Dei nisi Ecclesia? Quis locus electus a Domino, nisi Roma, quam beatorum Petri & Pauli martyrium consecravit? Fugiebat Petrus ex urbe, mortem timens, sed cum obvium habuisset in via Dominum, dixit ad eum, Domine, quo vadis? & Dominus sibi: Vado Romam iterum crucifigi. Sic reversus Petrus cathedram summi pontificatus erexit, ubi crucis patibulum subiit. Huc ergo recurrendum est, hinc doctrina sumenda est, hinc veritatis haurienda latices. Hinc fons aquæ vivæ signatus scaturit, hic hortus conclusus, hic arca Domini, extra quam omnis salus resilit.

Pia ad Thaboritas adhortatio.

Non pudeat vos Thaboritæ quæ de fide sentitis Apostolicæ sedi referre, nam Paulus vocatus e cœlo, segregatus in evangelium Christi securitatem non habuit evangelium prædicandi, nisi Petri & cæterorum Apostolorum, qui cum eo erant fuisset sententia roboratum. Ea propter ad Galatas scribens: Iterum, inquit, ascendi Jerosolymam cum Barnaba assumpto Tito, ascendi autem secundum revelationem, & contuli cum eis evangelium, seorsum autem cum his qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem. Et divus Hieronymus doctrina plenus & omnem scientiam callens, cum fidei scripta dictasset ad Damasum: Hæc est, inquit, fides, Papa beatissime, quam didici in ecclesia, quamque semper tenui, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari a te volo, qui fidem Petri tenes & meritum. Sic & vos facere Thaboritas exhortor, ostendite vos & doctrinam vestram Romano Pontifici, facite quæ jusserit, neque ad dextram neque ad sinistram declinantes, sic consolationem spiritus, sic animæ vestræ quietem assequemini & salutem. Tum delapsa disceptatio est ad controversiam de communione sub utraque specie, quam cum hæretici necessariam laicis contenderent, plures Scripturæ sacræ sententias congesserunt, quas in pravum sensum detorquebant: defensurus vero fidei orthodoxæ dogmata Æneas hæreticorum argumenta prolixa dissolvit oratione, ex qua hæc libasse suffecerit.

Paulus ipse a Petro dirigendus fuit.

Communionem laicorum sub utraque specie urgent hæretici.

XIII.

Sunt ad hæc omnia nobis parata ac clara responsa, quæ de penu Spiritus Sancti recipit & ministrat mater Ecclesia. Negat Joannes, immo negat apud Joannem Dominus vitam esse cuipiam, nisi carnem suam comederit & sanguinem ejus biberit, quibus verbis non minus utriusque speciei communionem, quam baptismatis undam mandatam censes. Vetus hæc Armenorum insania fuit, qui natos ut in lucem veniebant, mox baptizabant, mox altaris Sacramento reficiebant, quod & vos ajunt facere, qui dementes atque infantes ad Eucharistiæ libamenta vocatis, inhonorantes divinissimum sacramentum, commonitionemque Pauli despicientes, qui ad Corinthios scribens ait: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Quomodo se parvuli & dementes probare possunt, quibus nec certus nec verus rationis est usus? Interjectis deinde pluribus, quibus ostendit obstrictos tantum sacerdotes communionis sacramentum sub utraque specie obire, nec Græcam ecclesiam, cujus & Apostolorum doctrinam sequi falso jactabant Thaboritæ, unquam dixisse damnatos esse populos, qui de calice non acciperent, addit: *Cum ex præcepto Christi non sit communio calicis in populo, quis non videt in hoc, sicut in cæteris, quæ Dominus expresse non jussit, Ecclesiæ standum esse judicio, cuncta enim, quæ sub præcepto divino non cadunt, regentis Ecclesiæ sunt dispositioni commissa, cujus mandata tanquam divina recipienda sunt, & omni devotione complenda, quando præcepto Dei non sunt adversa vel utrum sint adversa non est certa cognitio.* Sed

Armenior. fuit error de impartienda infantibus Euch.

Græci non damnarunt eos qui calicem non acciperent.

Sed nec tu tibi de Græcia blandiaris, quamvis enim non errant Græci vetustam consuetudinem observantes, non tamen vobis excusatio est, qui sub Latinis nati educatique moribus, laudatum, securum, purum ecclesiæ Romanæ ritum authoritate propria rejecistis, quamvis ordinationem ejus, sive consuetudinem longo usu probatam infringere peccatum transgressionis existat, nec scio quid vos in hac re Græcam magis, quam Latinam ecclesiam imitari compellat. Latina certe sinatus & mundius & rationabilius & cautius agit, quam Græcus, nam tribus de causis calicis potum plebibus interdixit. Prima ne rudis populus sub duplici solum specie continere Christum putaret. Altera quod est liquidum multorum attrectatum manibus effunderetur in terram, quemadmodum nuper in Praga factum referunt, ubi puerulus vix anniculus ab ubere matris ad sanguinem Domini raptus calicem ex manu minus considerati sacerdotis arripiens sacramentum sparsit in humum. Tertia ut impleretur figura veteris legis, qua licet populo ministrari de sacrificio juberet, libamina tamen soli sacerdotibus levitisque reservavit. Quid est quod Græcam ecclesiam tantopere laudatis? An non Latinam ecclesiam multo florentiorem esse quam Græcam cernitis, & nostram longe lateque dominantem, illam Mahometi cultoribus servientem, hanc sub uno capite gubernatam, illam multibus schismatibus implicatam, hanc templis sublimioribus exornatam, illam omni splendore nudatam, hanc semper recta dogmata prædicantem, illam sæpius errori consentientem. Et infra.

Non licet Latinis veteres Patrum ritus abjicere.

Ob justissimas causas negata laicis Communio calicis.

Præstantior longe Latina quam Græca Ecclesia.

Audite docentem matrem, amplectimini legem Ecclesiæ, quæ sancta est & honeste condita. Nolite putare semper Apostolos Christi discipulos communionem calicis accepisse, quia post Christi passionem de calice raras, de pane frequens habetur sermo, ut est illud: Cognoverunt eum in fractione panis, & in actibus Apostolorum: Frangentes circa domos panem, & iterum: Perseverantes in fractione panis. Quibus in locis nullam reperimus de vino mentionem; & infra, *cum vestri nostrique progenitores sub una specie communicaverint, cum multi doctores ab Ecclesia recepti & in catalogo sanctorum conscripti miraculis coruscantes retinendum plebe calicem non dicant, cum Latina ecclesia id servet, doceat, & mandet, suadeo ut vos illi obtemperetis.*

Communio sub speciebus panis frequentior antiquitus.

XIV. Thaboritarum alia objectio. Quinque tantum Sacramenta ab his suscepta.

Respuerunt hæretici salubre Æneæ Sylvii consilium, neque ad dirimendam controversiam ullum judicem, non Pontificem, non Ecclesiam admittere voluerunt, cumque falso objicerent, ob negatas populo vini species sacramentum tolli, haud recte concludi respondit Æneas: *Septem, inquit, sunt Ecclesiæ sacramenta etsi vos quinque tantum recipiatis. Ex his unum est Eucharistia præcellentissimum & maximum, hoc semper integrum & unum est sive sub una specie sumitur, sive sub duabus, & licet mille particulæ panis fiant, vinique totidem, unus tamen est ubique totus & integer Christus nec subtracta vini specie subtrahitur sacramentum, quia totum in altera sumitur, &c.* Porro cum hæretici veritatis splendore perstringerentur, convitia addidere, ac maledica verba in Pontificem & Cardinales jacere non sunt veriti, solutoque ita congressu, discessit a Thaboritis Æneas, literisque amplissimis apud Novam civitatem a11. kal. septembris hujus anni exaratis Carvajalem Cardinalem de omnibus certiorem fecit (a).

In particulis Christus integer est.

Persuaserat idem Æneas Pontificem, ut Joannem e Capistrano Minoritam, doctrinæ ac virtutum laude præstantissimum ad revocandos ab errore hæreticos Bohemos legaret. Missus (b) itaque hoc anno vir sanctus in Bohemiam plures ad catholicam fidem traduxit: qua fama permotus Pontifex illius authoritatem amplificavit, ut trium annorum totidemque quadragenarum indulgentiam ejus concionem audituris, vel sacris operanti affuturis impertiretur, redeuntes ejus opera in sinum Ecclesiæ censuris omnibus pœnisque solveret, interdictos sacerdotali munere pristino officio restitueret, notamque infamiæ, qua propterea quis innstus esset aboleret; collati beneficii causam hanc expressit Pontifex in literis (c) ad ipsum datis v. kal. novembris: *Cum, inquit, intellexerimus te in regno Bohemiæ & marchionatu Moraviæ ac partibus illis adjacentibus, Divino tibi assistente Spiritu, sermonibus ac prædicationibus ad populum vigilanter insudare & utiliter proficere, ut universorum Christi fidelium, qui ad te pro audienda verbo Dei confluunt, augeatur devotio & dono cœlestis gratiæ uberius se conspiciant refertos, &c.* Et quidem ipsemet B. Joannes ascripta divino Numini gloria testatur in literis (d), quas ad Viennensis academiæ doctores scripsit, plures se ab errore evulsisse: inquit, *multi barones, nobiles, & sacerdotes ab omnibus compactatis ultra quam quatuor millia meis in manibus omnes Hussitarum errores abjuraverint, ut sileam multos alios conversos, qui sub ipsorum baronum conversorum dominio degunt.*

(a) Ext. apud Æn. Sylv. l. 1. ep. 130.

(b) Coel. l. 10.

B. Jo. a Capistr. in Bohemiam missus.

(c) Ext. ib.

Auctus a Pontif. prærogativis.

(d) Ext. apud Coel. l. 10.

Bohemi plures ejus compactatis renuntiant.

De eodem B. Joanne, deque piis animorum motibus in Germanico populo concitatis, hæc memoranda tradit magni chronici belgici auctor (e): *Anno salutis M. CCCCLII. frater ordinis Minorum Joannes de Capistrano doctor decretorum discipulus S. Bernardini a domino Apostolico missus ad prædicandum & convertendum Bohemos, descendens per Thuringiam, Saxoniam,*

(e) Magn. chro. Belg. ex Joan. Regulari.

Magni populorum concursus ad B. facti.

Mis-

Misniam, & Moraviam cum gloria simili & terræ principibus ab omni clero & populo cum crucibus & vexillis processionaliter ei obviantibus, & Justum deduxit, concinentibus devote susceptus, & in ecclesiam sibi competentem fuit introductus. Istic communiter ante prandium facta domuncula in altum elevata primo celebravit, deinde duabus aut tribus horis ibidem, Latine omni populo prædicavit, manibusque & pedibus, id est gestu, *more Italico prædicata demonstravit. Aiunt Erfordiæ sexaginta millia populi juxta eius æstimationem in sermone ejus tunc fuisse, ubi omnes viri in uno latere, & mulieres in altero latere divisim substiterunt. Quem alius ejusdem ordinis doctor continuo subsecutus Theutonice de verbo ad verbum expressit, quod ipse prius in Latino prædicavit, quod inde potuit, quia in membrana seriem sermonis audiendo conscripsit. Prandio autem facto omnes civitatis & patriæ illius in forum convenientes in circulum consederunt, & ille superveniens cum fratribus sui ordinis bene reformatis, reliquiis quas secum detulit singulorum capita tangens, plurimos infirmorum sanavit, quacumque infirmitate quisque detineretur, modo bonam fidem recipienda sanitatis haberet. Quæ omnia Erfordiæ, Voymaria, in Nuenboreh & Hall ipsum prosecuti fieri conspeximus, & mirati sumus: quia nusquam talia in libris sanctis unquam legimus. Lipsiæ sexaginta supposita universitatis illius per caput mortui in ambone fori populo demonstratum dicitur convertisse, & sex ordinis sui habita ibidem in foro induisse.*

Testis oculatus miraculorum.

XV. Provocationem Rochyzanæ ad Theologicam concertationem admittit.

Increbrescente ubique ipsius fama ob ingentes pietatis motus, quos in plerorumque animis excitabat, Joannes Rochyzana Pragensium Hussitarum signifer illum ad disceptandum de usu calicis, provocare ausus est (a) hoc anno: cui modeste & erudite vir pius respondit (b); commendatoque sedis Apostolicæ primatu, atque ad servandam cum ipsa conjunctionem adhortatione habita, provocationem lætus admisit, addiditque communem & tutum locum pro congressu deligendum. At Rochyzana non paululum deinde tergiversatus, virum sanctum ad locum non tutum, cui Cruminoun nomen erat, pellicere nisus est; cumque ad eum accedere Joannes detrectasset, Rochyzana calumniis illum lacerare cœpit ad obscurandam ejus existimationem, ac populos ab ipsius sacra audienda doctrina retrahendos: quas vir Dei literis (c) suis egregie confutavit, ex quibus hæc decerpimus: *O Rochyzana hominum infelicissime, dicis tu me profugum, seductorem, & antichristum, qui notus sum omnibus. O magnifici & excellentes barones,* Bohemos compellat, *Rochyzana est oculosior toto populo Christiano, ac omnibus universitatibus studiorum infrascriptis, putat se doctiorem & oculatiorem scilicet Romæ, Neapolis, Senarum, Perusii, Florentiæ, Ferrariæ, Bononiæ, Paduæ, Papiæ, in quibus quidem per tot annorum curricula verbum Dei prædicavi.* Et infra: *Tu me profugum appellare non erubescis & sortilegum. At cum essem alienigena & facie incognitus in civitate Olomucensi, quodam die dominico, sicut omnium fuit judicium, nostris prædicationibus centum millia personarum tunc interfuerunt. O bellua & lingua viperea, tu me profugum prædicas, numquid ab omnibus Austrialibus, Olomucensibus, Brunnensibus, Znoymensibus, magnificis domini de Rosis, Patoviensibus, Ratisponensibus, Ægrensibus, ab illustrissimis excellentissimis principibus domino Ludovico duce Bavariæ, domino Alberto, domino Joanne marchionibus Brandeburgensibus, atque ab illustrissimo & excellentissimo principe domino Federico duce Saxoniæ, atque ab omnibus & singulis civitatibus eorumdem principum, apud quos transitum feci tanta cum honorificentia fui susceptus, quanta nemo religiosus hac nostra ætate habitus est, &c.* Hæc beatus Joannes e Capistrano ad Bohemos proceres scribebat non se jactandi, suaque ostentandi causa, sed veritatis illustrandæ studio permotus; tum etiam ut hæreticorum impudentiam confunderet, qui eo depresso fidem etiam orthodoxam calumniis labefactare nitebantur; quem vero insectabantur homines impii, colebant Reges, inter quos Casimirus Rex Poloniæ ipsum per literas (d) rogavit, ut Bohemis in sinum Ecclesiæ revocatis Polonos, Lituanos ac Ruthenos erudire vellet.

(a) Cocla. l. 10.
(b) Ext. ejus lit. ib.

Ob iniquum locum detrectatum proscinditur ab hæresiarcha.

(c) Ext. apud Cocl. l. 10.

Confutatæ Rochizanæ calumniæ.

Centum millia hominum ad unam concionem B. Capistrani confluxere.

Quanto honore exceptus fuerit vir sanctus.

Invitatur a Poloniæ Rege.

(d) Ext. apud Cocl. l. 10.

Casimirus Dei gratia Rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ & heres Russiæ, venerabili & egregio viro Joanni de Capistrano ordinis Minorum patri nostro singulariter charissimo.

Venerabilis & egregie vir pater noster singulariter charissime. Splendorem suum princeps Regum terræ abunde in nos & nationes Slavoram effudisse cognoscitur, dum pro gentis Bohemicæ reductione, quæ in regionem dissimilitudinis abiens varia hæresum dogmata sectabatur, te virum olim sibi cognitum & probatum divina mente & stupendis operibus insignem transmisit. Gaudet ob id omnis Aquilonaris plaga, & glorioso Deo cum summo Pontifice vicario suo terrestri grates agit, & quidem ingentes, quod de salute populi sui solicitus pro drachma decima & ove centesima recuperanda singulare providit remedium. Sensit is quidem & expertus es, sceleratos Bohemorum mentes concepto & hausto falsarum doctrinarum veneno catholicæ fidei puritatem persecutos esse, & primum regno suo quodam nobili multiplicibus cladibus obruto & tandem prostrato vicinis regionibus bella intulisse

Literæ Regis Poloniæ ad B. Jo. e Capistr.

E miraculis famam ingentem collegerat.

Ex Bohemica hæresi secuta mala exposita.

tulisse, templa succensa, virgines stupratas, ministros & servos Dei occisos cognovisti. Tentarunt plures principes orbis armis sectam tam detestabilem obruere, sed cassi fuerunt multorum conatus, & crebro sequebatur occulta Dei judicio catholicarum clades aut fuga. Tibi gentis prædictæ reductio servata est, tibi uni ex alto concessum, quod fuit pluribus negatum, succumberet precibus & meritis tuis Amalech, & superbissimus prosternetur Goliath, populus quoque Domini exercituum liberatus salvabitur.

Tu autem, pater mi, gentis illius nempe Bohemicæ, reductione quantum fas erit expedita, ingredi & visere regnum nostrum Poloniæ non graveris, sed per nos rogatus declina paululum, & nos filium tuum devotum precor, & per misericordiam Domini obtestor, ne prætereas. Est nobis regnum Poloniæ tenaci fide religionem catholicam observans. Est & ducatus Lituaniæ, cujus populum genitor noster clarissimæ memoriæ Vuladislaus, Poloniæ Rex Christianissimus ab idolorum cultura ad unius veri Dei agnitionem reduxit, utriusque dominii nostri populus magnopere te gestit videre, & tuam præsentiam summo desiderio & summa prece exoptat. Sunt præterea nobis terræ Russiæ latissimæ, quæ & si fidem profiteantur Christianam, in sectam tamen Græcorum dudum persecuti sunt, & illorum ritum pertractant & custodiunt, nec tanto tempore, quod eorum lapsum, & ab Ecclesia Latina scissionem secutum est, a caligine ceremoniarum suarum, quamvis in pluribus conciliis multi fuissent interpositi labores, poterant abstrahi aut avelli.

Ut Poloniam & Lithuaniam erudiat.

Et Russos schismaticos.

Hi omnes uno spiritu te interpellant, ut non despicias visitare illos, ut aggregari in sinum unitatis Ecclesiæ sanctæ Dei per te possint. Extant multi qui sola fama tui nominis pellecti renunciare veteri sectæ, & ritui, & ingredi viam, quam monstraveris repromittunt, Si te Bohemorum sollicitat reductio, ut pro illorum salute omnes adversitates & pericula subire dulce fuerit, multo magis Ruthenorum te moveat devotio, nam & si utraque gens caligine errorum velata sit, Ruthenorum tamen faciliorem reductionem tibi ex multis respectibus persuadeus: Quoniam natio boni cupida est, simplex, rudes, & omnis mundanæ doctrinæ expers, quæ errores suos debili appositione tuetur, nec illos nisi consuetudo quædam & ingenitus illius ritus amor, in qua nutriti sunt, recognoscere summi Pontificis authoritatem & unitatem fidei vetat, &c. Dat. in Grodeli * *feria* III. *in vigilia nativitatis S. Mariæ anno Domini MCDLI.* Agit de eodem beato viro pluribus Wadinghus (*a*), quem pius lector consulere poterit: nunc ab eo ad alium evangelicum præconem, qui divinum etiam verbum in pluribus regnis dissemi-navit, narratio nobis traducenda est.

Eorum mores a pietate non alieni.

* alias Grodest.

(*a*) *Wad. to. 6. hoc ann. n. 1. ad n. 38.*

XVI. B. Vincentius Ferrer. miraculorum gloria inclarescit.

Efflorescente in dies Vincentii Ferrerii ordinis Prædicatorum sanctitatis fama ob insignia miracula, quæ implorata ejus apud Deum ope patrabantur, Petrus dux Britanniæ, in qua provincia, dum in ea divini verbi & æternitatis semina spargebat, mortem pie obierat, tum Joannes Castellæ & Alfonsus Aragonum Reges apud sedem Apostolicam demissis precibus petiere, ut testium dicta de admirandis ejus rebus in tabulas publicas referri juberet, ut in sanctorum numero collocaretur. Assensit justis horum principum postulatis Nicolaus, ac tribus Cardinalibus partes dedit (*b*), ut viros pietate & doctrina insignes designarent, qui de iis miraculis inquirerent.

(*b*) *Lib. 14. p. 34.*

Venerabili fratri Georgio episcopo Penestrino, & dilectis filiis Alfonso tit. SS. Quatuor coronatorum presbytero, ac Joanni S. Angeli diacono S. R. E. Cardinalibus, salutem.

Sanctorum patrum exempla, nos provocant, & sacrarum literarum admonet authoritas, ut quos excellentior vita commendat, si vera miraculorum viventes ac mortuos sequantur signa, in regno cælestibus consistere non ambigamus, ac ut catalogo sanctorum ascribi, & a tota Ecclesia solicitis studiis & præconiis honoris honorari curemus. Cum itaque dudum fratris Vincentii de Ferreriis origine Valentini, ordinis prædicatorum sancti Dominici, vitæ excellentia, casti mores, fructuosa prædicatio cum charitate, in adversis patientia, miraculorum perseverata coruscatio, toti fere occidenti innotescerent, recolendæ memoriæ quondam Joannes Dux Britanniæ, apud cujus patriam religiosus hic vir debitum carnis exolverat, & plurima miracula ejus meritis continuo fieri cognosceret, instantibus ejus prælatis, principibus, ac populis apud felicis recordationis Martinum Papam V. prædecessorem nostrum institit, ut hujus gloriosæ memoriæ viri canonizationi intenderet, demum præfato Martino Papa de medio sublato, per suos solemnes nuncios graves viros dux præfatus apud sanctæ memoriæ Eugenium Papam IV. prædecessorem nostrum institit pro hoc tam sancto opere inchoando, sed & hac stante sollicitudine dictus dux extitit vita functus. Demum nobis ad apicem summi apostolatus assumptis, per charissimos filios nostros Joannem Castellæ & Legionis & Alfonsum Aragonum Reges illustres per literas & nuncios, nec non per capitulum generale sacri ordinis prædicatorum hic apud hanc almam urbem proxime celebratum particulariter, & in communi pro hoc sancto opere inchoando, fuimus sæpius requisiti, nunc instantibus præfatis Joanne Hispaniarum, Alfonso Aragonum Regibus, Petro moderno duce Britanniæ, qui post ejus genito-

Joannes dux Britann. de consecranda ejus memoria agit.

rio

Hispani Reges preces addidere.

ris obitum, prout in hereditate, sic in hujus sancti operis devotione successit, in generali consistorio pro parte eorumdem nobis præsentibus per dilectum filium Andream de Sancta cruce civem Romanum advocatum consistorialem, miraculis hujusmodi, longo & gravi sermone explicatis, supplicari fecerunt, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus committere, ut de & super vita dicti fratris Vincentii, & miraculis hujusmodi & eorum circumstantiis universis se solemniter & diligenter informent, & habita super his informatione matura, ea quæ repererint, nobis & reliquis Cardinalibus referant, & ulius super hujusmodi supplicatione providere opportune dignaremur.

Demandata res tribus Cardinalibus.

Nos igitur, divini nominis gloriam ampliari, ac catholicam fidem suos sacros palmites continue dilatare, nostris præsertim temporibus supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati vobis, quorum grave judicium, & præcipuam prudentiam, ac fidele consilium in maximis nostris & dictæ Ecclesiæ negotiis comprobatum a nobis extitit, de eorundem fratrum consilio per apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliqua persona ecclesiastica in dignitatibus constituta, comprobatæ integritatis, & doctrina sacrarum literarum perita, quas ad hoc deputandas esse duxeritis, super præmissis omnibus, & singulis & eorum circumstantiis universis in curia & extra, diligentem informationem recipere, & veritatem eligere studeatis, & habita super his informatione matura, quæ veritati innixa esse repereritis, sive hujusmodi deputandi invenerint, nobis in secreto consistorio fideliter referatis, ut una cum vestro & præfatorum Cardinalium consilio, ad Domini nostri laudem efficere valeamus quæ sanctorum patrum dogmata, & sacrorum canonum institutiones, ac justitia, & Christiana charitas postulat & requirit, super quibus plenum, & omnimodam, authoritate apostolica, vobis tenore præsentium concedimus facultatem. Verum cum inter cæteras graviores causas, quæ apud sedem Apostolicam agitentur, hæc gravissima sit, & in eadem omnes diligentia & conscientia serenitas adhiberi debeant, ut in hos causa, non simulata, sed solida veritas elici possit, volumus ut hujusmodi persona a vobis deputanda, quamquam graves quidem fore existimentur, in manibus vestris, aut alterius eorum vel in manibus ejus, quem deputabitis ad hos, præstent juramentum, ut omnia eis a vobis commissa, solum Deum & veritatem præ oculis habentes, prout sacri canones dictant, omni studio & diligentia exequantur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCDLI. XV. kal. novemb. pontificatus nostri an. V.

XVII. Per id tempus Hallis in Belgio plura atque insignia edebantur miracula, implorantibus Deiparæ preces Christifidelibus morbis calamitatibusque variis oppressis, a quibus votivæ tabellæ sacræ illi ædiculæ appendebantur. Ex hujusmodi rebus admirandis ibi patratis nonnullas nos supra suis locis recensuimus. De quibus & aliis certior factus Nicolaus V. hoc anno ad accendendam magis fidelium pietatem, exarato apostolico diplomate (a) beneficium placulare iis qui in ea æde Virginem colerent proposuit, quod afferendum visum est, cum sæpe antea de ipsa mentio recurrerit.

Edita Deiparæ precib. Hallis prodigia.

(a) Ext. apud Just. Lips. in D. Hallen. post c. 36.

Universis Christifidelibus præsentes literas inspecturis salutem, &c.

Fidedigna dilecti filii magistri Nicolai Planchet persona personatus in parochiali ecclesia S. Martini oppidi Hallensis Cameracensis diœcesis cubicularii ac scriptoris & familiaris nostri, continui commensalis, relatione didicimus, quædam honorabilis capella ad honorem & sub titulo beatæ Mariæ Virginis, in qua singulis diebus ad laudem ejusdem Virginis Mariæ una alta & plures aliæ submissa vocibus cum devotione magna missæ celebrantur, & ad quam copiosa Christifidelium ex diversis mundi partibus multitudo propter loci illius devotionem ac miraculorum, quibus etiam Virgo Maria inibi coruscare dignoscitur, frequentiam & magnitudinem confluere dietim prospicitur in dicta ecclesia a multis jam transactis temporibus, ita quod de illius contrario hominum memoria vix habetur, solemniter fundata & dotata existit, ipsiusque Virginis Mariæ imago dominica prima septembris singulis annis cum magna honorificentia tam dicti quam circumjacentium oppidorum, civitatum, & villarum, aliorumque locorum scabinis, consulibus, & communitatibus magnifica donaria in reverentiam præfatæ Virginis Mariæ, ex parte civitatum, oppidorum, villarum, & locorum a quibus occurrente tempore ad id specialiter mittuntur, deferentibus & offerentibus, singularibusque utriusque sexus earumdem partium cum singulari devotione concurrentibus personis, cum magna solemnitate processionaliter clero psallente & populo orante, defertur communibus, oblationes quoque ad dictam capellam ex ipsorum Christifidelium erogationibus provenientes in fabricam, quæ inibi sumptuose incœpta extitit & dietim continuatur, nec non reparationes & ornamenta, ac alias, & infra, *parochialis ecclesiæ & capellæ hujusmodi utilitates & necessitates per certos probos viros, ad id per scabinos & alios ipsius oppidi oppidanos pro tempore deputatos, ecclesiæ magistros nuncupatos, in ecclesiam & capellam antedictos, bonaque ipsarum regere & gubernare & utiliter conservare & disponere tenentur quamdiu onus gesserint antedictum.*

Concursus ingentes fieri soliti ad sacellum.

Magnificæ structuræ excitatæ.

Nos igitur cupientes ut dicta capella con-

congruis frequentetur honoribus, & ut Christifideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eandem ac præfatæ processioni devotius intersint, ac ad fabricam & reparationes aliasque capellæ & ecclesiæ hujusmodi necessitates manus promptius porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem cælestis dono gratiæ conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi omnibus & singulis utriusque sexus Christifidelibus vere pœnitentibus & confessis qui in dominica, qua hujusmodi processio fiet eidem processioni interfuerint, illamque a principio usque in finem continuaverint ac eadem, nec non epiphaniæ Domini & exaltationis S. Crucis festivitatum diebus dictam capellam devote visitaverint, & ad fabricam & reparationes aliasque ecclesiæ & capellæ prædictarum necessitates manus porrexerint adjutrices, annuatim singulis videlicet diebus hujuscemodi, quibus processioni interfuerint aut dictam capellam visitaverint, & manus porrexerint adjutrices, ut præfertur, septem annos & totidem quadragenas de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLI. pridie non. septembris pontificatus nostri anno v.

Stipem in opus collaturis propositæ indulgentiæ.

De miraculis Virg. Hallens. scribit Lipsius.

Scripsit miraculorum sanctissimæ Virginis ope, quæ Hallis colitur factorum, quæ certissimis locorum temporum ac personarum circumstantiis consignata sunt, historiam Justus Lipsius (a) ac plura, quæ consecutis temporibus patravit numen, monumentis tradidit, reliqua vero prætermisit: *Pauca*, inquit, *ante annum CCCC. extant, nisi longius quadam spectant, quibus temporis nota non est adjecta. Queramur, immo indignemur. Quamquam olim simili atque ipse Augustinus ævo illo curioso & erudito scribit multa ad memorias martyrum facta, ignoratione aut oblivione fama excidisse, atque adeo in ipsa urbe Carthagine evenisse, quæ Carthago nesciret, simile Hallis nostris factum, ac demus simplici pietati veniam, quæ contenta præsenti & suo fructu fuit. Illud autem primum observo in ipsa statua miri aliquid videri, quæ haud magna [sesquipedalis circiter] & e puro nec medicato ligno tot sæcula perseverat immunis ab omni exitiali peste, immunis etiam ab incendiis, quæ nubecula illa aliquoties vel nostra memoria sensit, cum illa diva & se & templum suum omni vicino foro & juxta ipsam ædem ædibus ardentibus defendit.* Porro consecutis temporibus gesta miracula, idem author monumentis tradidit, quæ vera esse contra impiorum calumnias, demonstrat.

(a) *Just. Lipsius Virg. Hallen. c. 6.*

Imago qualis.

Triplex, inquit, *nota est, qua vera a vanis miracula discernas, magnitudo, finis, & fides. Magnitudo quod non exigua aliqua aut levia sunt in opere, sed quæ opinionem, sensum, naturam omnem vincant, & quæ ipsa illa natura non nisi domino suo possit indulgere.* Paucisque interjectis magorum prodigia cum nostris ita confert: *Non damus navim zona mulierculæ alligatam & adverso flumine motam, non aquam in cribro gestatam, non manu permulsam & tactu aheneam factam barbam, non cotem novacula scissam minuta & a minutis geniis hæc facinora esse scimus. Quid ergo? nos claudos erectos, cæcos luce affectos, morbidos persanatos, mortuos ipsos suscitatos, & vera vitali luce iterum donatos, imperium in elementa, in animantia, in naturam ipsam rerum Christus & Christiani usurparunt & usurpant.*

Verorum miraculorum notæ.

Jam discrimen alterum a fine est. Ut demus magna quædam a profanis pravisque hominibus patrari, finis dissidet: illi in ludibrium aut noxam faciunt, nostri in serium fructum aut salutem; præstigiatores, calculatores, & id genus quid, nisi vana specie objecta, oculos sensusque fallunt? & fallendo delectatiuncula aliqua fortasse permulcent: magi, incantatores, venefici nocendi palam finem habent, & ad dæmonum cultum adducendi, quorum ope consilioque hæc patrant. Itaque non fallax est iste character, quod vera miracula ad verum & unum Deum ducunt, falsa ad falsos & multos.

Tertium denique discrimen fides, atque id dupliciter. Primum quia vana multa ejusmodi fama aut scriptis prodita & Livius ipse non semel agnoscit, turbido aliquo tempore versis in religionem animis multa visa creditaque prodigia, quæ non erant, natura scilicet humana superstitioni prona hæc accipit, & fraus genialis objicit insinuatque, sensu etiam alterato vana, quæ speciem sæpe non rem habent, non certe perfectionem aut diuturnitatem, nam & genii morbos interdum, aut cæcitates, aut alia damna corporis curare videntur. Videntur, inquam, vel quia ipsi temporaneum aliquid tale intulerant ut auferant, vel quia non in longum curant, & eadem aut major noxa usu cognita mox adhæret. Non sic in veris, absit. Omnia fidem habent sive libris sacris tradita, quæ non magis quam eorum author [is Deus est] mentiuntur, sive bonis testibus arbitrisque affirmata, denique fide etiam perfectique operis nec retractantur ex facili aut mutant. Interjectis nonnullis solvit author quæstionem cur Deiparæ potissimum implorato nomine tot prodigia fiant.

Miracula veterum falsa & vana.

Cur, inquit, *miracula hæc non ipse in suo nomine Deus, & magis sæpiusque hodie in divorum, & sæpissime divæ suæ matris, edit? Cum Augustino respondendum, non opus nunc Christo asserendo prodigiis, immo*

Cur implorata ope Deiparæ tot edantur miracula.

si quis ea requirat, ipsum esse prodigium, qui mundo credente non credat. Excipio si apud gentes longinquas res geretur, & omnis fidei nostræ expertes. At in divis quid aliter est, & multi etiam Christum professi obstrigillent eorum honori, aut cultus, merito extra ordinem eos asserit, & quos abiiciunt allevat, quos obtenebrant illustrat, & quis nescit eos ætas hodie novellarum opinionum sectas consensu & velut de pacto in occursum divam Virginem incurrere, & decus ejus omne ire imminutum? ergo esse vindex tuetur & auget quotidie, & ausim dicere nullibi in nullo nomine aut titulo plura aut majora miracula quam in ejus nomine exhiberi.

I. Friderici Imp. in Italiam adventus.

I. Neunte Servatoris anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo indictione quartadecima, ipsis kalendis januarii in Italiam pedem intulit Fridericus non copiis validis, sed nobili tantum clientum caterva, ac Ladislao Hungariæ & Bohemiæ Rege, & Alberto Austriaco in comitatu adductis stipatus, ne suo adventu Italos in arma concitaret. Exceptus (a) autem est quam honorificentissime primum a Venetis, ac Tarvisio Paviaque lustratis, Ferrariam (b) XVI. kal. februarias venit, ac maxima pompa cultus a Borsio marchione, amplissimisque donatus muneribus Bononiam, deinde Florentiam adivit. Delatos illi a civibus honores ita recenset S. Antoninus (c): *Ei per Florentiam transeunti totus clerus cum archiepiscopo*, is erat ipse S. Antoninus, *processionaliter ad portam civitatis obviam processit, ut etiam magistratus Florentini. Locatus autem in conventu sanctæ Mariæ novellæ ad hospitandum, permansit in urbe quatuor diebus, & præsens fuit in officio purificationis Virginis gloriosæ in missarum solemniis, recipiens devote a celebrante cereum benedictum, ut de more a fidelibus in ecclesia existentibus dari consuevit, oblataque ei fuerunt poscenti quædam reliquiæ sanctorum in vase argenteo ornato a communitate, qui aliquos milites ibi fecit.* Addit sanctus author Pontificem misisse Florentiam duos Cardinales, ut Cæsarem ad recipienda ornamenta imperii venientem sociarent.

(a) Augustin. Patric. Gobelin. in comm. Pii II. l. 2. Steph. Infess. in diar. Monstrel. vol. 3. Naucler. vol. 2. gen. 49. Marquard. Freher. to. 4. rer. German.
(b) Pigna l. 7.
(c) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 12. §. 3.

Exceptus magnifice a Florentinis. Oblatæ ei sanctor. reliquiæ. Missi duo Cardd. qui venienti occurrant.

Florentia itaque Senas, indeque Viterbium (d), demum Romam pervenit, cui obviam prodiisse tredecim Cardinales, ac plures episcopos & præsules urbisque clerum instructo agmine religioso, nec non senatorem & alios urbanos magistratus, narrat Stephanus Infessura (e): tum subdit Nicolaum aliqua perstrictum suspicione, ne Fridericus novas res moliri pertentaret, urbis turres portasque fortissimis præsidiis munivisse.

(d) Bartol. e Turcin ms. Vatic. signat. n. 111.

Cardinales & præsules obviam ipsi effusi.

Ingressum Friderici in urbem atque ut ad Pontificis sedentis in gradibus basilicæ S. Petri, deosculandos pedes procubuerit, describit hisce verbis Nauclerus (f): *Cæsar trabea vestitus inter legatos Italicos eminebat. Imperatrix mirifice ornata cultibus Portugalensibus circumdata omnium in se oculos attrahebat. Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ Rex tenera ætate purpuratus. Albertus germanus Cæsaris militiæ ductor obequitans suum cuique locum demonstrat. Duo Cæsaris vexilla fuerunt, alterum quod S. Georgii vocitant, deinde vexillum aquilæ. Dum urbem Fridericus ingreditur, marscalcus ei nudum ensem præfert. Episcopus Spoletinus vicarius Pontificis ac plurimi episcopi & abbates infulati, sanctorum reliquias ferentes, occurrunt. Cæsar sub aureo panno, quod umbraculum vocitant, introducitur usque ad gradus basilicæ S. Petri. Ibi Nicolaus Pontifex sede sedens eburnea pontificalibus indutus, senatu Cardinalium circumstante, verbis paternis & supra modum benignis Fridericum suscipit, qui pedibus suis exosculatis auri massam obtulit. Tum quoque Ladislaus & Albertus, ac demum Imperatrix pedes basiaverunt. Nicolaum deinde rogat Fridericus ut ex plenitudine potestatis se Romæ Longobardorum Regem coronaret.*

(e) Steph. Infess. ms. Vat. sig. n. 111.
(f) Naucler. ubi sup. & Coel. l. 11.

Pompæ descriptio.

Cæsar, ejus uxor, Pannoniæ Rex & principes pontificios pedes osculati.

II. Veterem fuisse morem vidimus, ut Cæsares, antequam corona aurea ab Romano Pontifice donarentur, primum argenteam Aquisgrani, deinde ferream in Insubria Mediolani vel Modœtiæ caperent: non consentaneum vero fuerat visum Friderico Mediolanum petere ne Franciscum Sfortiam, qui principatum illum invaserat, ducem confirmare cogeretur, cum ipse ducatum devolutum ad imperium contenderet, deque eo etiam Carolus Aurelianensis, & Alfonsus Aragonum ac Siciliæ Rex disceptarent. Sfortiam porro missis oratoribus Fridericum Italiam ingredientem invitasse, ut Mediolanum iret, scribunt authores (g), & Cæsarem detrectasse, cum nimirum certior esset illius ritus defectum implendum a Pontifice, quem implevisse ex apostolicæ potestatis amplitudine publicis literis testatus (h) est.

Cur Fridericus Longobardicam coronam non acceperit.

(g) Naucler. ib. & Pigna l. 7.
(h) Nicol. l. 14. secr. bul. diver. p. 179.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum Rex illustris nobis exposuerit, licet ipse quamprimum Italiam intravit imperiales infulas ex nostris manibus suscepturus, prius in animo proposuisset se usque ad urbem Mediolanensem personaliter transferre, ut illic coronam regni Lombardiæ sibi debitam solemnitate solita per manus venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis susciperet, quemadmodum nonnulli ex prædecessoribus suis Romanorum Regibus fecisse noscuntur; quia tamen in partibus Lombardiæ, & præsertim in civitate Mediolanensi, adeo contagiosus & lethifer morbus vigebat, ut sine suo & suorum magno discrimine illuc proficisci nequiret, & quia status ac conditiones illarum partium ita se habebant, ut coronari sua serenitas usque in Mediolano, neque in vicinis locis commode & cum debita honorificentia potuerit, sibi visum fuit, illud iter omittere, & ad nos quam citius festinare, ut imperiali diademate suscepto, quam citius ad Alemanniæ regnum reverti posset, cujus negotia diversimoda turbata suam præsentiam magnopere deposcunt, ne

Pestis in Insubria grassata.

ta-

tamen corona prædicti regni Lombardiæ negligatur, quæ nunquam inferior decentius ante imperialem, quam post recipitur, cum impedimenta prædicta ex magna parte ad hoc vigeant, propter quæ decenter & commode corona regni Lombardorum in Mediolano aut in propinquo capi nequeat, nobis humiliter supplicavit, ut coronam ipsam hic Romæ sibi conferre dignaremur.

Nicolaus ferrea corona Cæsarem cingere decernit.

Nos igitur ipsius Regis in hac parte supplicationibus inclinati, attendentes vera esse quæ sunt exposita, prout rerum evidentia docet, justamque petitionem hujusmodi judicantes, hodie de venerabilium fratrum nostrorum consilio pariter & assensu, auctoritate apostolica, ex certa scientia prædictam coronam regni Lombardiæ eidem Regi per nos tradendam & assignandam fore decernimus, ac illam prædicto Regi cum omnibus juribus & honoribus, jurisdictionibus, emolumentis, & prærogativis suis intra missarum solemnia in basilica S. Petri coram majori altari in magno & celebri conventu prælatorum, principum, procerum, & baronum cum omnibus & singulis solemnitatibus aliis in similibus observari solitis tradimus & assignamus, supplentes nihilominus motu proprio omnes & singulos defectus, qui occasione loci, temporis, sedis, personarum, aut aliæ qualitercumque intervenire potuerint in præmissis. Et ne de cætero super traditione & assignatione præfatis inposterum valeat a quopiam hæsitari, volumus & auctoritate ac scientia similibus decernimus, quod præsentes nostræ literæ ad probandum plene traditionem & assignationem hujusmodi sufficiant ubique, nec ad id ulterius probationis adminiculum requiratur. Per hanc tamen traditionem & assignationem nostram non intendimus juri aut consuetudini dicti regni Lombardiæ aut prædicto archiepiscopo, quoad factum dictæ coronationis, nisi pro hac vice dumtaxat in aliquo esse derogatum, immo illud illæsum inviolatumque manere decernimus per præsentes. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLI. xv. kal. aprilis pontificatus nostri anno v.

Consultum archiep. Mediolan. juri.

Collata Nicolao Longobardici regni insignia.

Itaque idibus martii ad principem aram basilicæ S. Petri Nicolaus Fridericum Longobardici regni insignibus cinxit, ac Leonoram antea opera oratorum desponsam iterum inter missarum solemnia illi conjugio devinxit. Deinde de ipso Rege imperialibus insignibus decorando actum est, Solemnes ea in re servatos ritus scripto mandavit Nauclerus (a); *Absoluta*, inquit, *Mediolanensi coronatione, postridie solemnitas augustalis cœpta est, Romanus Pontifex ad summam B. Petri aram in sublimi thoro consedit, Extra cancellos duo tribunalia fuere alterum Friderico, Leonoræ alteram deputatum. Fridericus postquam jusjurandum B. Petro & Nicolao in ea forma præstitit, qua Ludovicum Caroli filium jurasse decreta confirmant, alba indutus in canonicum S. Petri receptus, inde augustali paludamento accepto in medium basilicæ profectus trinam benedictionem suscepit. Exinde ductus ad altare S. Mauritii in Scapulis atque brachio dextro est pro veteri more oleo sacro delinitus similiter & Leonora, Pontifex rem divinam inchoavit, inter celebrandum diversæ solemnitates servatæ sunt, sceptrum, quo regia potestas indicatur, pomum, quod mundi dominium ostendit, ensis, qui belli jura demonstrat, per varias vices data. Postremo corona aurea insulata pretiosisque gemmis cooperta Cæsareo capiti imposita. Imperatrix quoque post Cæsaream coronam ex manibus Pontificis suscepit, quam conjugis fuisse Sigismundi constabat, Cæsar quamvis ornamenta sibi pretio incredibili comparasset, in hac tamen solemnitate pallium, ensem, sceptrum, pomum, coronamque Caroli magni ex archivis Norembergensibus ad se deferri curaverat.*

(a) *Naucler. ubi sup.*

Præstitum a Friderico fidei sacramentum Nicolao.

Augustalibus Caroli Magni ornamentis redimitus Fridericus.

Describit eosdem ritus Jannozius Manettus (b), qui Florentini populi orator aderat, atque nonnulla alia addit quæ ex ipso repetere non injucundum erit: *Factum est*, inquit, *ut Federicus jam pridem per mortem Alberti prædecessoris sui ad imperium jure delectus ejus sanctitatem per literas prius, per oratores deinde humiliter supplicaret, ut legitimam imperii Romani coronam ab eo recognoscendi causa susciperet, cujus quidem rei gratia, & ut debitam reverentiam sanctitati suæ personaliter exhiberet, e media Germania usque Romam veniendi licentiam humilibus postulationibus supplicabat. Nicolaus vero supplicibus memorati Federici postulationibus auditis, ac diligenter accurateque consideratis, ut debitam, & per canonicas leges ordinatam, licet aliquot temporibus intermissam, recognoscendi a summis Pontificibus Romani imperii constitutionem atque inveteratam consuetudinem renovaret, benigne feliciterque consensit, unde Federicus non multo post impetratum veniendi consensum, una cum Leonora uxore sua, magna procerum, ac principum utriusque sexus comitante caterva, e media, ut diximus, Alemannia hyemali tempestate movens in Italiam venit. Ubi in diversis locis a principibus, & dominis regionum ad quas contenderat honorifice susceptus, quanto sui pontificatus anno eadem Romam applicuit, ubi in palatio pontificali una cum prædicta uxore sua, separatis seorsum habitaculis, magna cum dignitate collocatus, plures dies eo atque commoratus est, quo ad celebritates pro Imperatoria coronatione de more usitatæ, & consuetæ penitus & omnina expedirentur, de quibus pauca quædam e multis a nobis tunc visa, cum ad eam celebritatem Florentini populi nomine legati simul cum alter-*

(b) *Manett. l. 2. vita Nic. V. ms. bibl. Vat. sign. n. 2046.*

Ut Fridericus veniendi facultatem poposcerit a Pont.

Susceptus honorificentissime.

Plures dies in urbe moratus. Aderat Menettus Florentinorum orator.

tis

tis aliis, totus, ut ita dicam, Christianitatis oratoribus convenerimus, memoratu digniora breviter enarrabimus. Ut igitur commemoratus Federicus coguomento tertius in sacrosanctum summi Pontificis conspectum resideret, primo genibus flexis ipsum veneratus est, & dextrum pedem, totamque manum, ac genu devotissime deosculavit, atque hic & hujusmodi de more habitis parvam quamdam oratiunculam precibus supplicationibusque refertam habuit, grataque & humana responsione recepta, e sancto Pontificis conspectu abiit, atque ad ordinatam habitationem hilariter rediit, quod post triduum Leonora Imperatrix pariter fecit. His igitur, & talibus ceremoniis velut necessariis quibusdam futurorum, ac gloriosissimorum gestorum præludiis antea institutis, paucis post diebus in basilicam S. Petri Apostoli, ubi prius suscepti fuerant, ad suscipiendum coronas suas maxima cum devotione descenderunt.

Pontificium pedem flexo genu deosculatus Cæsar.

Imperatrix idem agit.

Nicolaus itaque, qui ecclesiasticarum ceremoniarum accuratissimus, ac diligentissimus observator erat, ubi ad ipsum coronationis actum pervenit, antequam ad coronandum progrederetur, in solemnibus missarum piis quasdam devotasque orationes habuit, ac Federicum coram sublimitate sua ad altare genibus flexis humiliter procumbentem, ensem aureum cinxit, ac paulo post regale sceptrum dextera manu largitus est, ac deinde parvo postea temporis intervallo lava pilam auream præbuit capiti, præterea similiter imperatoriam diadema ex puro & solido auro confectum ac pluribus insuper margaritarum, gemmarum, & cæterorum pretiosorum lapidum generibus redimitum solemniter devotissimeque imposuit, atque cum hæc ipsa magna solemnitate ea, quo enarravimus, ordine peregisset, ad extremum ambabus in cælum manibus parumper elevatis in hunc modum altiuscule oravit. Omnipotens sempiterne Deus, qui ad prædicandum æterni regni evangelium Romanum imperium præparasti, præsta quæsumus huic Federico tertio novello Imperatori fideli famulo tuo arma cælestia, ut superatis barbaris & inhumanis gentibus, pacis ac catholicæ fidei inimicis secura & intrepida tibi serviat Christiana libertas. Quo oratione finita Federicus ita respondit, Exaudi quæsumus omnipotens & sempiterne Deus, pias & devotas preces Nicolai tui summi Pontificis, ut cuncti ecclesiastici & sæculares populi, respublicæ, & principes, omnibus Christianæ fidei hostibus prorsus abolitis, & ad ultimam internecionem usque deletis liberius securius, atque efficacius famulari valeant, & per hunc certum, ac securum omnium fidelium nostrarum gentium famulatum cuncti Christiani homines, digna utriusque & præsentis & futuræ vitæ præmia consequi mereantur. Cum vero Federicus ipse, ut diximus, coronatus esset, atque Leonora postea super capite suo diademate suscepto pariter coronaretur, aliquot tamen dies in urbe commoratus est. His addit Nauclerus, quæ prætermisit Manettus, nimirum Fredericum stratoris munus Pontifici exhibuisse.

Ritus sanctissime observati a Nicolao.

Ensis, sceptrum & diadema ab eo data.

Orationis ad Deum pro Imp. habitæ formula.

Quæ responderit Fridericus.

Ut autem, inquit, *coronationi divinisque rebus impositus est modus, Leonora in suas ædes secessit; Papa & Imperator ad gradus basilicæ simul venerunt. Ibi Pontifex palafredum ascendit, atque Cæsar dextratoris officium per aliquot passus exhibuit. Equo deinde conscenso usque ad ecclesiam S. Mariæ una profecti sunt. Tunc Papa in palatium rediit. Cæsar in pontem Hadriani profectus est, ubi Albertum fratrem, pluresque duces & comites ad militiæ provexit honorem ter quemque percutiens. Trecenti eo die percussi milites. Deinde cum sol occideret ad Lateranum se conferens, splendidum ibi convivium habuit Imperator: igitur Fredericus anno Domini MCDLII. die XVIII. mensis martii imperatoria corona donatus.* Consentiunt Naucleri dicta iis, quæ de ritibus in insignibus imperii conferendis Cæsaribus ipsisque inungendis ex pontificiis regestis in superioribus annalium tomis diximus.

Stratoris munus illi exhibet.

Cæterum perfecto solemni ritu Pontifex publicis promulgavit literis (o), Fridericum a principibus electoribus renuntiatum Regem, a se confirmatum fuisse, coronaque imperiali redimitum, & cunctos imperio subjectos eidem Friderico fidos & obsequentes esse jussit. III.

(o) *Lib. 14. p. 233. ext. etiam in bullar. in Nic. V. const. 4.*

Ad futuram rei memoriam.

Cum dudum sacrum Romanum imperium per obitum claræ memoriæ Alberti Regis Romanorum, qui illius gubernaculo gesserat, foret solatio viduatum, venerabiles fratres nostri & dilecti filii nobiles viri ipsius imperii electores ad inclytam domum Austriæ, quæ Regem prædictum & charissimum in Christo filium nostrum Fredericum Romanorum Imperatorem semper Augustum genuit convertentes intuitus suos generositate, vita, moribus, & virtutum meritis præclarissimos, quibus idem charissimus filius noster Fredericus præfulgere dignoscitur, ipsis spem indubiam pollicentibus, quod ejusdem Alberti, quem catholicum & pium principem, justitiæ zelatorem, fidei & Ecclesiæ fidelissimum protectorem, & omnium virtutum plenitudine redimitum, universa commemorat Ecclesia, imitator esse studeat integerrimus, in Romanorum Regem postmodum in futurum Imperatorem promovendum, unanimi voto, divina disponente clementia, eumdem Fridericum concorditer elegerunt. Idem Fredericus digesta meditatione prævia ad eorumdem electorum instantiam electioni hujusmodi consentiens, & humeros suos regni tutelæ gerendæ prompta devotione submittens, regali per eum suscepta infula, de vir-

De imperialibus insignibus collatis Friderico Nicolai lit.

virtutibus in virtutes proficiens, merita meritis majorum suorum accumulans, per annos fere duodecim regni sui gubernacula adeo provide, utiliter & salubriter gessit Ecclesia unitati, & ipsius regni prosperitati, singulorumque servandis juribus & fidelibus quibuslibet in pacis successibus votive dirigendis diligenter intentus, ut ipsum imperium tam providi fidelis & pii principis felici regimini multipliciter gaudeat se commissum. Postmodum autem idem filius noster charissimus ad honorem S. R. E. & sacri imperii decus victoria unctionem & imperiale diadema ab ipsa ecclesia suscepturus, nostro se conspectui præsentavit, & illa per manus nostras sibi impendi humiliter supplicavit. Et quanquam in minoribus constituti de meritis & virtutibus suis fuissemus sufficienter edocti, nihilominus ea quæ laudis suæ præconia nostris auribus retulerant, experimento censemus fere longe majora, quam fama facultas sufficeret explicare.

Nos igitur votis suis non immerito benignum conferentes auditum, ipsumque in interna charitatis & debiti honoris constringentes amplexibus, eundem filium nostrum charissimum cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus diligenti deliberatione præhabita, de eorundem fratrum consilio ad gloriam omnipotentis Dei, & gloriosæ semper Virginis Mariæ, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, exaltationemque & honorem dictæ Romanæ Ecclesiæ & sacri imperii ad suscipiendum imperialis dignitatis culmen dignum & idoneum declaravimus, & electionem approbantes, sibi per manus venerabilis fratris nostri Francisci Portuensis episcopi unctionem hujusmodi impendi fecimus, & tandem collatis sibi omnibus dignitatis hujusmodi insigniis, imperiali ipsum diademate supradicto duximus coronandum, supplentes omnes defectus, si qui aut ratione formæ, aut ratione personæ suæ, aut personarum dictorum electorum, seu quavis alia ratione vel causa in hujusmodi electione intervenerint quovis modo, ex certa scientia & apostolicæ plenitudine potestatis. Quocirca omnibus fidelibus & subditis præfati imperii cujuscumque conditionis existant, etiamsi regali aut pontificali dignitate præfulgeant, districte præcipimus, quatenus præfato Imperatori, ut tenentur, efficaciter pareant, & intendant, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLI. XIV. kal. aprilis pontificatus nostri anno VI.

Confirmata electio cæsarea.

Iunctus Cæsar a Portuensi episc.

Clientes imperii parere Friderico jussi.

IV.

Ingentia a Friderico cum Pontifice agitata consilia irrito exitu.

Decoratus imperiali titulo Fridericus, digna Imperatore Christiano meditatus consilia de bello Christiani nominis hostibus indicendo, ac restituendo Palæstinæ Christi cultu, Græcis a Turcica servitute pressis in libertatem vindicandis, Hungarisque tuendis cum Pontifice egit. Adhibitus est Æneas Silvius episcopus Senensis ad orandum (a) ea de re in apostolico senatu.

(a) Ext. ejus orat. in l. 1. ep. n. 299.

Oratio Æneæ coram Pontifice & sanctissimo senatu Cardinalium & Imperatore coronato.

Æneæ Sylvii nomine Cæsaris oratio.

Moyses vir Dei [beatissime pater, maxime Pontifex] cum sibi successorem ordinaret Josue filium Nun, divinam vocem ad se dicentem audivit: Per hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum, ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse & omnes filii Israel cum eo, & cætera multitudo. Quibus verbis non populi solum, sed Reges & principes monentur magnis in rebus summi sacerdotis consilium quærere, & imperium sequi. Quod postmodum & in novo testamento ac in tempore gratiæ multis exemplis & authoritatibus est firmatum, sicut & Constantini magni & Theodosii, & Justiniani, & aliorum Christianorum Cæsarum gesta testantur.

Eam ob causam cupidus atque avidissimus Cæsar divus Fridericus Romanus Imperator Augustus, filius tuus obsequentissimus, ut suo tempore adversus impios Mahometi cultores generale passagium fieret, atque in illud suum stadium suasque curas omnes converteret, te prius magni Dei vicarium, Christianæ plebis sacratum religionis magnum caput, perfectum ducem, optimum rectorem, veracem magistrum, consolendum, audiendum, & sequendum censuit, cujus providentiam vestra authoritas movere, potestas implere potest, quid sit agendum. Venit igitur hodie ad te, tuumque sacratissimum senatum Cæsar super universali passagio cum tua beatitudine locuturus. Coronatus enim jam triplice corona, ejusque regni tua beneficentia Rex confirmatus, cujus potentiam Daniel ferro comparavit, cujus limites solus claudit Oceanus, cujus fundator Romulus, confirmator Julius, amplificator Augustus, approbator dominus Jesus fuit, cujus authoritas in terris, nisi tua, cedit nulli, cujus officium est parcere subjectis & debellare superbos, quid aliud cogitat, quam passagium, per quod & Christiani fortiores, & inimici Christi nominis creduntur imbecilliores? princeps inquam sapiens, quæ sunt digna principe cogitabit: Et infra.

Consultus Nicolaus de universali indicenda expeditione.

Fridericus bellum Turcis indici flagitat.

Tria sunt quæ Cæsarem passagii cupidum reddant commiseratio, utilitas, atque honestas rei. Unde vero commiseratio prodeat paucis advertere docebo: Quis infirmatur, inquit Apostolus, & ego non infirmor. Quis videt afflictus, & non affligitur? cujus pectus adeo durum est, ut dolentibus non condoleat, gementibus non congemat, tristantibus non contristetur? Cæsar quidem, postquam discretionis attigit annos, cœpitque noscere nostræ fidei sacramentum, mox religionis induit zelum,

ca-

cæpitque rebus omnibus divini cultus augmentum præponere : quod sibi & suæ naturæ bonitas, & nobilitas sanguinis suadebat. Nam domus Austriæ principes, inter quos plures Reges ac Imperatores floruerunt, tunc sibi prospere succedere speraverunt, cum divino nomini bene & constanter famulati fuissent : quorum vestigia Fridericus secutus, quam primum tutelam exivit, ut locum videret, in quo nostra redemptio celebrata est, adhuc adolescens trans mare navigavit, aspexit locum ubi natus Salvator noster Christus, ubi positus in præsepio, ubi præsentatus in templo, ubi baptizatus, ubi tentatus, ubi prædicavit, ubi Lazarum suscitavit, ubi cœnavit, ubi captus, ubi derisus, ubi judicatus, ubi crucifixus, ubi sepultus est, & ubi ascendit in cœlum.

Lustrarat in juventute sacra loca.

Quid multa dicam? osculatus est Cæsar terram, ubi fuerunt pedes ejus, qui nos redemit. Sed quo tunc animo fuisse arbitraris, cum spurcos illic Saracenos immundos, horridos dominari videret sanctissima loca possidentes? Quid aliud dicere poterat, nisi propheticum illud? Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Et iterum: Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium? princeps provinciarum facta est sub tributo. Proh quantum urgebat angebatque Cæsarem civitatis hujus oppressio, & illorum qui sunt trans mare Christianorum conculcatio! sed quid Græcia literarum mater, inventrix legum, cultrix morum, & omnium artium bonarum magistra? Quem non miseret gentis illius afflictæ, oppressæ, pessumdatæ, cujus imperium non sub Alexandro Macedone solum suisque successoribus, sed sub Atheniensibus, Thebanis, ac Lacedæmoniensibus olim florentissimum & potentissimum fuit, nunc vilibus effœminatis Turcis servire coacta est? Quid regnum illud Hungariæ nobilissimum, terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ?

Ferebat ægre Jerosolymam calcari a Saracenis.

In Græcos misericordia movebatur.

Heu quanta passi sunt Hungari diebus nostris! qui dum nostrum servant sanguinem, fundunt suum : quorum pectora, nostri sunt muri. Obligamur recte omnes Christiani Hungarorum genti, qui pro nobis mortificantur tota die, & facti sunt sicut oves occisionis, & cum præsentem illorum Regem puerum, pupillum, orphanum Ladislaum nobilissimam & Regum & Imperatorum prolem inspicio, qui suo regno suisque subditis poscit auxilium, nunc tam sanctitatem tuam quam Cæsaream suæ preces, & lachrymæ moveant; nam illi genti postulat auxilium, quæ toti Christiano populo affert præsidium. Accidit aliarum calamitas provinciarum. Massagetæ & Scytharum quamplures populi Livoniam vexant. Mauri vero parvum Hispanorum occupant regnum, Ciliciam Caramanus, Cyprum, Rhodum, Cretam, Siciliam & ipsa Italiæ littora barbarorum sæpe classes invadunt, aspernanturque Christianos. O nostram maximam negligentiam. O tempora! O mores! dum gentiles fuerunt Cæsares & idolorum cultores, augebatur in dies credentium numerus, nunc, cum Christiani sunt Reges, Imperatores, duces, minuitur cultus Christi, qui totum fere orbem compleverat, in angulum Europæ deductus est. Africam & Asiam amisimus, Europa quoque conculcatur. Cur hoc? refriguit ardor, tepuit charitas. Proh dolor! Major est Saracenorum ardor in sua perfidia, quam noster in fide zelus, ferimus Christianorum injurias, & tacemus, opprimitur, jugulatur nostra religio, & avertimus oculos.

De ferenda ope Hungaricæ genti.

Christiani imperii cadentis forma.

Superstitio a Saracenis majori ardore quam religio a Christianis defensa.

Sed alius est Cæsaris animus, aliamque arbitratur tuam esse mentem, nam quis ut defendat oppressos aut amicos, patriam non deserat, quod ne tibi, neve sibi quispiam imputet, passagium expetit, in qua magnam utilitatem esse intelligit subvenire laborantibus, Hungaros liberare, Græcos a servitute eripere, propagare divinum cultum, terram sanctam ex manibus impurorum vendicare : monstrumque illud, & abominabile idolum Mahometis exterminare. Unde bellantes immarcescibilem cœlestis regni coronam adipiscantur, & magnam utilitatem. Sed nonne est vera utilitas honestasque? majores nostri justum bellum gerere honestam rem censebant. Erat autem belli æquitas sanctissimi senatus pro jure descripta, denuntiataque bella & indicta justa putabant, in quibus qui viriliter pugnassent non viventes solum, sed occumbentes quoque honore dignos gloriososque judicabant. Quid de hoc bello dicemus, quod non terrenus homo, sed divinus Imperator indicit, in quo non impii, sed divini cultus propagatio quæritur, in quo fides catholica defenditur, & honor Salvatoris nostri, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit formam servi accipiens, &c. factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ut nos de diabolica servitute redimeret. Et tumet adversus eum Mahomet, inflatur, & cornua erigit, & nos quiescimus. An non arma pro Christo sumimus, qui pro nobis sumpsit humanitatem? Maxima esset ingratitudo nostra, si non ad incertam mortem pro Christo iremus, qui certam pro nobis tulit, si non illi vitam offerremus, a quo suscepimus. En bellum honestissimum, in quo patres, in quo domini, in quo magni Dei causam tuemur, in quo qui vitam temporalem amittit, acquirit æternam, & famam clari nominis adipiscitur sempiternam. Quid plura? tantum abest, ut non sit gloriosum pugnare pro fide, ut infame sordumque sit non pugnare, quando necessitas ur-

Honestas belli sacri proposita.

get,

get, sicut jam grassantibus undique in fratres nostros Saracenis, & nomen Christi magna crudelitate atque immanitate persequentibus & tantum de secunda parte dictum, in qua cur passagium peteretur, monstrandum fuit.

Supererit nunc de possibilitate congregandi passagium, atque spe fructus dicere. Plurimi sunt, beatissime pater, qui cum nominari passagium audiunt: Ecce vetus somnium inquiunt, vetus deliramentum, inanes fabulas. Verum Urbanus II. antecessor tuus, cum vexaretur a paganis orientalis ecclesia, Saracenique eum illam conculcarent, motus Alexii, qui Constantinopolim tenebat, & aliorum Christianorum, qui sub tributo Turcorum vitam degebant, precibus, ingenti & laborioso itinere in Galliam profectus, maximum exercitum congregavit, atque hominum trecenta millia ut Otho Frisingensis scribit non futilis author, in Graeciam, Asiam, Syriamque transmisit, quibus nullæ Saracenorum vires obsistere valuerunt, quando & Antiochiam expugnaverunt & Jerosolymam obtinuerunt, unde adhuc Urbani qui convocavit passagium, & Gotfredi qui eduxit illustre nomen habetur.

Urbani II. nomen in oriente clarum.

Trecenta millia militum immisit in Mahometanos.

Sed pensemus hodie an spes bona possit haberi passagii, quandoquidem nemo sciens impossibilia tentat, neque aggreditur quisquam, quod assequi desperat, magnum facinus spes nutrit, quid hic respondebimus? Duo consideranda sunt, unum an Christiani facile possint in passagium trahi, alterum an inchoato passagio spes sit magna vincendi, nam quamvis omnium bellorum dubius sit exitus, nunquam tamen committendum est bellum sine spe quadam & argumento victoriæ, ne sicut Octavianus Cæsar in proverbium habuit, aurea piscari hamo videantur, in quo major damni quam lucri ratio possit haberi. Difficile ergo primum videtur Christianos, qui inter se sunt discordes, apertisque flagrant odiis in unum passagii summam ducere. Sed quod multi obstare putant passagio, sapientia Cæsaris condocere indicat, omnino que si pax Christianos haberet, incassum quietos principes atque torpentes populos excitaremus, neque utiles bello manus invenerentur, timerent mortem, atque ferrum, neque signum, neque tubam ferre possent, nunc vero exercitio bellis populo, ultro sese offerent. Facilius ex bello vocatur ad bellum, quam ex otio miles: Bonum est viro, sicut propheta testatur, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Quis Christianorum est, postquam pugnare oportet, qui non potius in Turcos quam Christianos stringere gladium velit? Placebit omnibus arma in Saracenos vertere, patriam ut quietam relinquant, & fortasse unica pacandi Christianos via est convocatio passagii, martiales enim & feroces Europæ populi nescientes quiescere, nisi adversus exteros præliantur, in se manus vertunt, qua ratione ductus olim Cato excindi Carthaginem dissuadebat, ne parem habentes in vicinitate Romani, in sese ruerent, sicut & Reges Israel victis hostibus mutuis cecidere vulneribus. Jam parem ergo ut habeant Christiani, bellum in exteros est transferendum, ad quam rem neque Germanorum illustris animus, nec cor nobile Gallicæ gentis, neque mens sublimis Hispanorum, neque honesti cupidus Italorum deerit Spiritus, omnes quod tua jubet sanctitas constanter exequentur. Quis dubitat fieri passagium quod Romani Pontificis authoritate decretum, & Imperatoris mandato fuerit convocatum? Videor videre rem perfectam, nec me dubium habet ullum, si tu verbum apponis, Cæsar adjicit manum, nam si quis obedire neglexerit, vel tuis jussibus, vel Cæsaris imperio compelletur.

Pecabitur occidens verso in Turcas bello.

Propositæ spes eximiæ.

Sed dicit fortasse quispiam quod Braccius quamvis hostis Ecclesiæ aliquando, tamen vir strenuus frequenti sermone usurpare solebat tribus potissimis rebus bellum indigere, & horum trium unum esse pecuniam. Ubi ergo corrademus aurum ad tantum & tam longinquum bellum necessarium? Sunt & modi in promptu hujus inveniendi argenti, quos vulgare non expedit. Illud dicere possum, civitates, quæ ob eam causam bellum susceperint, ut sine minis in pace vivant, libenter passagii contribuent curas, ut pacem nihil insidiarum habentem consequi possint. Non erit difficile convocare passagium. Nec rursus spes magna victoriæ deerit. Novit majestas imperatoria Turcorum, Assyriorum, Ægyptiorumque gentem, imbelles, inermes, effœminati sunt, neque animo neque consilio martiales, sumenda erant spolia sine sudore & sanguine. Quis truncatos mitratosque Turcos, aut bracchatos timeat Ægyptiacos? quos Rabsaces ad Ezechiam Regem loquens baculo arundineo confracto comparavit. Quod si aliquando nostri exercitus victi ab eis sunt, neque viribus, neque rei militaris peritiæ, sed innumerositati hostium ascribendum est, quoniam si Christianorum copiæ tot fuerint, ut opprimi a Saracenorum multitudine nequeant, & quod passagii nomen exposcit, certa nihilominus in manibus erit victoria, sicut prisca exempla nos instruunt. Juvabunt & divisiones eorum & odia, & quæ cum Tartaris habent assidua certamina. Juvabit & gentis illius desperatio, nam & Mahometum, cui maxime credunt, sectam suam in octingentos usque annos augendam, exinde diminuendam asseruit prophetasse, qui sub Heraclio malignare cœpit, post quem supputantur anni quadraginta & octingenti, & hoc Turcos admodum territat, Christianos elevat, nam & si falsus propheta Mahometus est, non est tamen falsum vaticinium æstimandum, quod Jeremiæ fecris fer-

Vicere tantum numero Saraceni, non virtute.

Mahometis prædictio fessa circa tempus.

sermonibus consonum esse videtur dum 50. c. libri sui quasi tuam sanctitatem & Cæsarem hortetur : Nolite tacere super iniquitates ejus, quoniam tempus ultionis est, dummodo vicitassidinem ipse retribuet ei.

Possem ad hæc tamen plura deducere, sed neque doctissimis tuis auribus, neque reverendissimis patribus, qui assident dondæ sunt verba, satis est nobis absolvisse ea quæ præmisimus, ea quæ Cæsarea dignitas dicturum me voluit. Intelligis Cæsaris desiderium, suum integrum propositum, Cæsaris mentem intueris, totum tamen & consilio & judicio tuo relinquitur. Cæsar cum esset hac vice apud tuam beatitudinem noluit hanc rem intactam relinquere quæ sibi ab adolescentia semper cordi fuit. Alius

Fridericus se belli gerendi cupidum profert.

autem concilium generale petivisset, aut reformationem, decreta, aut aliud quippiam, Cæsari suscepta ex tua sacra manu imperiali corona, nihil antiquius visum est, quam de passagio tecum agere; quod si fortasse prima fronte arduum videatur, nihil tamen est tam difficile, quod quærendo non fiat facile; virtus circa difficile operatur, asperis in rebus & virtus noscitur, & gloria quæritur, quæ magno animo & fortiter excellenterque geruntur nescio quomodo pleniori bucca laudare solemus: clari & illustres sunt tituli tui, beatissime præsul, qui unionem feceris, jubilæum indulseris, Cæsarem coronaveris, passagii tamen titulus & dignior & diuturnior omnibus erit, quem tu successori relinquas, & cæsarea sublimitas suadet, & omnis Christianitas orat, & tibi, coronato Cæsare, quamvis incumbunt, nihil tamen est de quo vel utilius agere, vel gloriosius quam de passagio possis. Semuere illa de bello sacro adornanda consilia, & Christiana res a Mahomete II. obtrita est.

V.

Habita a Ladislao Rege apud Pont. oratio.

Qaod ad Ladislaum Regem Hungariæ, cui decernendas suppetias postulabat Æneas, spectat: elegantem ac piam hanc orationem (a) in sacro consistorio coram Pontifice habuit,

(a) Ext. apud Cochl. l. 11.

Oratio Ladislai Regis ad Nicolaum Papam V. cum adhuc esset puer duodecim annorum.

Cum animadverto, beatissime maxime Pontifex, me apud inclytos pedes sanctitatis tuæ constitutum, qui inter mortales Dei omnipotentis vicem gerit, coram hoc sacratissimo senatu, ad quem illustrissima totius mundi sidera atque homines doctrina & sanctitate lectissimi convenerunt, non injuria equidem in tanta rei magnitudine subsistens, unde initium orationis sumam, quibus verbis te unicum Christianorum principem, te Regum Regem atque in terris Deum adorem, non facile constituere possum. Hæc enim tanti numinis præsentia, hic tam celsus audientium cœtus eruditissimum quoddam elegansque dicendi genus exquirit, cui me

Honorum tituli dati a Ladislao Pontifici

& ingenio & eloquentia longe imparem esse cognosco, quare tacendum existimarem, ne tantam provinciam aggrederer, in qua etiam ipsius Ciceronis aut Hortensii robur desudaret, nisi admirabilis tuæ sanctitatis clementia collapsas ingenii vires & succumbentis humeros sublevaret, quæ cum omnibus ad se integra mente conversis incredibili benignitate patere non desinat, mihi quoque, ut confido, consueta mansuetudine aditum non præcludet. Te namque, beatissime pater, non sine ratione beatissimum appellamus, quem admiranda probitatis omniumque virtutum merita, incorrupta vitæ integritas ad hanc eminentissimam sedem jure optimo extulerunt. Quis enim dignius in ea potest collocari, quam ille, quem a primis annis cælestem in terris vitam semper egisse constat? qui pro Christiana religione per innumeros casus, per varia itinera, per diversas mundi provincias omnem ætatem in maximis laboribus, in omni rerum difficultate contrivit, in cujus pectore omnes liberales artes, omnes scientiæ, & præstantissima in primis sacrarum literarum doctrina patrios, ut ita dixerim, penates sibi a tenera ejus ætate consecrarunt. Tu, inquam, dignissime militantis Ecclesiæ caput, quæ non sine ratione ad triumphantis exemplar dicitur ordinata, nam ut in illa unus Deus rerum omnium sceptrum tenet, ita in hac tibi uni tantum Dei vicario totius orbis imperium delegatum esse constat. Ut enim sancta fatetur Ecclesia, constituit Dominus Pontificem super gentes & regna, ut evellat, dissipet, & plantet. Quamquam igitur non ignorem complures hoc in dubium revocare, differentes solam spiritualium rerum curam summo Pontifici datum esse, terrestre autem imperium Romanum datum Imperatori affirmantes. Quid enim aliud credendum est Christum significare voluisse, dum ad se Petrum solum supra mare vocat, dum ei supremam ligandi atque solvendi facultatem concessit, dum sibi charissimi gregis curam demandavit? Unum certe in terris principem constituere voluit, qui summi Dei vice ac potestate inter homines fungeretur, a quo una vera sapientia, vera fides ad reliquum genus humanum perveniret, consistit enim in hoc uno Christianæ fidei sacramentum, cui scilicet Dominus dixit. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Nicolai elogium.

Unum caput in militanti Ecclesia triumphantis exemplo.

Ladislai Regis de Rom. Pont. professio.

Tuam igitur sanctitatem, atque Domini nostri locum tenentem in terris, & magistrum & ducem universalis Ecclesiæ recognoscimus omnes: te certum & indubitatum B. Petri successorem, te pastorem Dominici gregis, te sanctorum evangeliorum verum interpretem, te doctorem salutaris vitæ, te denique clavigerum regni cælestis profitemur. Quo fit, beatissime pater, ut

mihi quidem lætissimam omnium hodiernum diem illuxisse sentiam, in qua divinitus datum est, & tantum, & tam præsens numen intueri, colere, & saltem integra mente, ac vera fide venerari: cum enim sanctitatem tuam inter hos felicissimos ac cœlestibus persimiles astantium ordines, in hac sublimi sede Apostolica, collocatum suspicio, nihil aliud profecto, quam superum illam in terris majestatem videor admirari: majores enim mei qui vel Hungariæ, Bohemiæ, vel Austriæ præfuerunt, hujus divinissimæ sedis præcipui semper amatores & cultores fuerunt. Eorundem progenitorum meorum vestigiis inhærendo, te æternæ vitæ clavigerum summa quoad vixero reverentia prosequar: & cum omnes sacræ literæ Deum colendum clamitent, huic me primum dabo commendaboque: hic meus est auctor, meus dominus, huic omnia debeo: cumque omnes homines Deo gratias referre debeant, ego illi maxime referendas & servire teneor, cujus munere factum est, ut ego rex nascerer. Poteram ego unus ex plebe, aut unus ex rure nasci, sed inscrutabile Dei judicium me collocat in sublimi solio.

Pia Ladislai Regis sponsio.

Non efferri debeo, non tumescere, non superbire: quod mihi datum est, alteri dari potuit. Quanto major sum natus, tanto me debeo humilius gerere & subjicere collum religioni, interesse divinis officiis; unus enim divinus cultus est cordi, reliqua facile famulantur: Primum quærite regnum Dei, *Scriptura dicit* (a), post hæc omnia adjicientur vobis. *Romani, quamvis gentiles erant, omnia tamen post religionem duxerunt, in quibus etiam summæ majestatis decus conspici voluerunt; nec dubitaverunt sacris imperia servire, ita se humanarum rerum facturos regimen æstimantes, si divinæ potentiæ bene ac constanter fuissent famulata, quod nos veri Dei notitiam habentes facere decebit. Cavebo igitur ne mihi religionem putem esse subjectam, quamvis magni principis nomine gaudeam, non dominus, sed filius Ecclesiæ, sacerdotii imperio in his quæ Dei sunt, subjectus sum. Theodosius Cæsar, quamvis potentissimus esset & Romanum gubernaret imperium, Ambrosio tamen Mediolanensis ecclesiæ præsulatum tenenti collum subjecit, impositamque pœnitentiam peregit humiliter. Constantinus autem maximam sacerdotio reverentiam præbuit, nec judicium super episcopis in concilio Nicæno ferre voluit, asseverans deos ab hominibus non esse judicandos. Eorundem Christianissimorum principum vestigiis inhærendo sacerdotium summa reverentia prosequi non postponam, ad quod natura & ipse Deus omnipotens gressus meos ab ineunte ætate direxerit, ad quod omnes conatus, omnia desideria, omnes cogitationes animi mei semper prospexerunt. Ego tandem meipsum, dominia, & regna, quæ mihi hereditario jure debentur, tuæ clementiæ, tuæ fidei, tuæque protectioni commendo, pro cujus tuæ sanctitatis felicissimo statu nihil unquam arduum, nihil periculi, nullum laboris aut difficultatis genus recusabo.*

Religio sceptris præferenda.

(a) Matt. 6.

Theodosius præsuli Mediolanensi se submisit.

Regna Pontificis clientelæ Ladislaus commendat.

Hæc ad Nicolaum V. Ladislaus, qui dum Romæ versabatur flagitavit a Nicolao, ut Strigoniensis ecclesiæ a beato Stephano olim conditæ prerogativas confirmaret, cujus postulatis libenter annuit Pontifex dato hoc diplomate (b).

(b) Lib. 14. pag. 185.

Ad futuram rei memoriam.

Nuper charissimus filius noster Ladislaus Hungariæ Rex illustris nobis exposuit, quod olim, postquam ecclesia Strigoniensis per beatum Stephanum Hungariæ primum Regem fundata, & veluti omnium aliarum ipsius regni ecclesiarum prima & magistra in metropolim auctoritate apostolica erecta, decreto, ac tam ad ipsius beati Regis, quam aliorum post ipsum in eodem regno successorum instantiam, per diversos Romanos Pontifices prædecessores nostros pro alias ejusdem regni ecclesiis, primatiis, illiusque præsules pro tempore existentes legationes nata officio & honore insigniti extiterunt, & antistites ejusdem ecclesiæ pro tempore existentes officio, honore, ac jurisdictione & legatione prædictis, a tempore, cujus memoria hominum non existit, in utroque foro etiam indefinite continuo usi fuerunt, prout etiam modernus archiepiscopus in illorum pacifica possessione vel quasi existens utitur etiam de præsenti; quare præfatus Rex nobis humiliter supplicavit, ut jurisdictionem primatiæ & legationis hujusmodi cum honoribus, oneribus, & prærogativis debitis & consuetis eidem ecclesiæ quomodolibet competentibus; & quibus archiepiscopi prædicti de jure vel consuetudine hactenus usi sunt, & modernus ad præsens utitur, ut præfertur, approbare & confirmare, quodque dilectus filius noster Dionysius tit. S. Cyriaci in Thermis presbyter Cardinalis, & ex dispensatione sedis Apostolicæ archiepiscopus suique successores pro tempore existentes in singulis præfati regni, nec non partium eidem subjectorum, & imposterum forsitan subjiciendarum, tam cathedralibus & metropolitanis, quam aliis etiam exemptis ecclesiis omnimoda potestate, jurisdictione, & legatione hujusmodi tam in foro conscientiæ, quam controverso uti & gaudere, jurisdictionem quoque & legationem prædictas exercere libere & licite possint, & valeant de novo concedere de benignitate apostolica dignaremur.

Strigoniensis Ecclesia condita a S. Stephano.

Archiepiscop. Strigon. legatus natus sedis Ap.

Nos igitur eorundem prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, jurisdictionem primatiæ & legationis prædictarum auctoritate apostolica tenore præsentium approbamus & confirmamus, ut præsentis scrip-

it

ti patrocinio communimus, & nihilominus pro potiori cautela Dionysio suisque successoribus ejusdem Strigoniensis ecclesiæ archiepiscopis, qui erunt pro tempore, quod in singulis ejusdem regni & partium hujusmodi de jure vel consuetudine eidem subjectorum & subiiciendarum metropolitanis, cathedralibus ac aliis, licet exemptis, ecclesiis loca eorumque personas ac eisdem quomodolibet subjectas & subiiciendas tam ecclesiasticas, etiam exemptas, quam mundanas omnimoda potestate primatiæ & legationis earumdem tum in foro conscientiæ quam contentioso cum honoribus, oneribus, prærogativis debitis & consuetis perpetuis futuris temporibus uti & gaudere, jurisdictionemque & legationem prædictas libere & licite exercere possint & valeant, auctoritate præfata harum serie concedimus pariter & indulgemus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLI. ix. kal. aprilis pontificatus nostri anno vi.

Assertus illi is honos in universa Hungaria.

VI. Pertentata a Ladislao fuga in Hungariam

Pertentasse Ladislaum subtrahere se clandestina fuga a comitatu Friderici, dum ille post habitum (a) familiarem congressum Neapoli cum Alfonso Aragonum Rege, a quo magnifice exceptus fuit, rediret in Germaniam, narrant pluribus scriptores (b), adduntque adductum ad id fuisse a Gaspare pædagogo, qui de illo abducendo consilia cum Hungaris, Bohemis, atque Austriacis proceribus inierat, sed patefacta re Gasparem captum. Traditum fuisse Æneæ Sylvio nuntio apostolico quo ejus, utpote clericali ordini adscripti causam cognosceret, ipsemet Æneas narrat (c), deque imposito sibi legationis munere meminit. Extat de ea in regesto pontificio hoc diploma (d).

(a) *Steph. Infiss. ms. arch. Vat. sign. n. 4. Facius l. 9. Naucler. vol. 3. gen. 49. & alii.*
(b) *Æn. Sylv. ep. 309. Cocl. hist. Huss. l. 11. & alii.*
(c) *Æn. Sylv. ep. l. 1. num. 309.*
(d) *Lib. 4. p. 277.*

Venerabili fratri Æneæ episcopo Senensi in regno Bohemiæ ac marchionatu Moraviæ, nec non in Silesia, ac civitatibus & diœcesibus Aquilejensis & Salzburgensis provinciarum sub dominiis dilectorum filiorum nobilium virorum Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, & Carniolæ ducum consistentibus nuncio & oratori nostro salutem & apostolicam benedictionem.

Æn. Sylv. in Bohemia & aliis provin. creatus nuntius apost.

In regno Bohemiæ ac marchionatu Moraviæ, necnon in Silesia ac civitatibus & diœcesibus, terris & locis Aquilejensis & Salzburgensis provinciarum, sub dominiis dilectorum filiorum nobilium virorum Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ, & Carniolæ ducum consistentibus, pro pace & quiete partium prædictarum, nec non finitimorum locorum Apostolicæ sedis nuncium & oratorem nostrum de fratrum nostrorum consilio cum potestate legati de latere facimus, constituimus, & etiam deputamus, teque per universum regnum Bohemiæ, provincias, civitates, diœceses, terras, & loca prædicta tanquam pacis angelum, ut in ipsis evellas & destruas, ædifices atque plantes, deformata reformes, & corrigenda corrigas, deviantes ad viam veritatis reducas, & statuas quidquid ad concordiam mutuamque charitatem præfatorum populorum profutura cognoveris, prout cœlestis gratiæ infusio, tuaque tibi providentia ministrabunt de eorumdem fratrum consilio duximus destinandum, &c. Provinciam ei dat, ut religionem in iis oris restituat in pristinum splendorem, ecclesias suæ dignitati asserat, in Bohemia & circumjectis regionibus, pacem alat, revocet in Ecclesiæ sinum qui a fide desciverint, dissolvat incussas iis censuras, infamiæ notam aboleat, in perduelles animadvertat, Bohemos ad pristinam concordiam reducat si necessitas poposcerit, præsules principesque ad solemnes cœtus convocet, ac suscepta in iis consilia ad exitum perducat. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII. xiv. Kal. maii pontificatus nostri anno vi.* Auctus est (e) amplissima potestate ad munus cum dignitate obeundum, adultoque anno illi facultas tributa (f), ut una cum Cardinale Cusano ad firmanda pacis inter Fridericum ejusque hostes conciliatæ fœdera eosdem perduelles censuris, quibus se irretierant, solveret.

Mandata illi tradita.

(e) *Ibid. p. 278. ad p. 283.*

Jussus cum Card. Cusano incumbere ad pacem inter Fredericum & adversarios conficiendum.

(f) *Lib. 16. p. 143.*

VII.

Concitarat in se Fridericus multorum odia ob detentum penes se Ladislaum, adeo ut in Germaniam reverso acre bellum ei illatum sit ab Austriacis (g), qui duce Udalrico sive Ulrico duodecim militum millibus succincti illum in Novacivitate obsidione cinxere, ut Ladislaum ab eo eriperent: at demum ea discordia Sigismundi archiepiscopi Salisburgensis & Caroli marchionis Badensis opera composita est, cum Geogius Podiebratius sexdecim millia Bohemorum Friderico opem laturus educeret. Fœderis autem pactiones eæ fuere, ut Ladislaus Rex Austriacis traderetur, tertioque id. novembris cogerentur Viennæ solemnes cœtus, in quibus & Friderici & Ladislai consanguineorum Hungarorum, Bohemorumque oratores convenirent, ut lis de Ladislai tutela in iis dirimeretur. Sed hujusmodi conventus dissoluti sunt ab Austriacis, cum pactis stare recusarent: atque a Ladislao creati sunt triumviri, e quibus Joannes Huniades Hungariæ, Georgius Podiebratius Bohemiæ, Austriæ Ulricus Ciliæ comes præfecti fuere. Inter hos vero majori pollebat (h) authoritate Ulricus, inquit Æneas, ut qui Regem haberet in potestate, & aliis imperare posse videretur. Certior factus de his rerum conversionibus Pontifex, causam Friderici quæ justa erat, adversus Udalricum, qui ei Ladislai tutelam eripuerat, tuendam suscepit, atque Udalricum ipsum in judicium vocavit, censuras ei ecclesiasticas minatus, ni cœ-

(g) *Æn. Sylv. Bohem. c. 60. & 61. & Europ. c. 22. Naucl. vol. 2. gen. 49. Cocl. l. 11. Dubr. l. 28. Bonfin. l. 3. decad. 7. & alii.*

Frideric. Imp. obsidione cinctus.

Conciliata pax certis legibus.

Creati a Ladislao triumviri.

(h) *Æn. Sylv. col. c. 50.*

Udalricus Friderico Ladislai tutelam eripit.

(e) Lib. 14. p. 9.

cœpto desisteret. Extat ea de re diploma (e), in quo jus Friderici primum illustratur, cum mos esset apud Austriacæ domus principes, ut pupillorum tutela ipsorumque principatuum administratio ab eo, qui sanguine esset conjunctior gereretur, atque etiam ab omnibus Ladislai subditis sacramentum fidei Friderico ut illius tutori nuncupatum esset, donec Ladislaus ipse pubertatem attigisset. Sed de his aliisque querentem Pontificem audiamus.

Ad futuram rei memoriam.

In stirpe Austriæ lex ut princeps senior impuberem in tutelam suscipiat.

Ad audientiam nostram fama referente publica & rei experientia docente devenit, quod licet ab olim inter principes & duces domus Austriæ laudabiliter introductum, & inconcusse etiam a tanto tempore quod de contrario memoria hominum non existit observatum fuerit, quod decedente quocumque ex principibus & ducibus domus ejusdem, superstite sibi herede impubere, princeps & dux major natu domus ipsius terras & dominium ejusdem heredis impuberis regere, & ejus curam sive tutelam utpote ad eum jure delatam, gerere cum plenaria gubernatione & administratione terrarum & dominiorum hujusmodi, ac omnium jurium & pertinentiarum eorundem, quousque idem hæres pubertatis annos ac discretionem, gubernationem, regimen, & administrationem terrarum, & dominiorum hujusmodi per se ipsum gerendi conscenderit, debeat & etiam teneatur; ac propterea claræ memoriæ Alberto Rege Romanorum & duce Austriæ vita functo, & sibi charissimo in Christo filio nostro Ladislao Rege Hungariæ illustri ejusdem Alberti Regis nato in terris & dominiis, quæ ipse Albertus Rex tenuerat succedente, charissimus in Christo filius noster Fredericus tunc Romanorum Rex illustris ac dux & major natu domus prædictæ nunc Imperator semper Augustus hereditatis sive terrarum dominii dicti Ladislai Regis, qui tunc erat, prout est impubes & minor annis, regimen & ejus curam & tutelam sibi debita susceperit; & illa ac gubernationem, regimen, & administrationem terrarum, dominiorum, & jurium hujusmodi ex tunc laudabiliter & decenter gesserit, ut debebat, paratus prædictis annis expletis terras, dominium, regimen, administrationem, & gubernationem prædicta dimittere dispositioni liberæ ejusdem Ladislai Regis & consiliariorum suorum, prout utilitati ejusdem Regis amplius expediret; nec quispiam alius, quousque idem Ladislaus Rex annos expleverit, præter Imperatorem prædictum de regimine, tutela, gubernatione, & administratione prædictis se ingerere debeat, sive possit, fueritque idem Imperator

Hoc jure Ladislai tutela spectavit ad Frid. Imp.

veluti dux & major natu domus præfatæ, pro indubitato ac legitimo tutore ab omnibus prælatis, nobilibus, vasallis, comitatibus, & universis terrigenis, incolis, & habitatoribus terrarum & dominiorum dictæ domus, quam aliis tam ecclesiasticis quam sæcularibus personis ubilibet tentus & reputatus, præstitis etiam sibi, & terrigenis, & subditis terrarum & dominiorum dicti Ladislai Regis obedientia, promissionibus, juramentis, in similibus tutelaribus administrationibus juxta morem terrarum ipsarum præstari solitis & consuetis; nihilominus Udelricus Eyssyngre, Joannes Vuilhelmus, & Henricus de Lichtenstain, Fredericus de Hohenberch, Nicolaus Truxess, Vuolffgangus Rogendorffer, Georgius de Huenrtur, Georgius de Echersfaco, Cadoldus de Vueabing, Conradus Suveynuvarter, Sigismundus Fruzesdorffer cum ipsorum complicibus suorum status & famæ prodigi, non veriti in offensam regiæ majestatis suos dilatare conatus, & suorum ex ea parte complicum conspiratione stipati nuper dictus Imperator, tunc Rex propositum suum ad sedem Apostolicam pro suscipiendis a nobis unctione victoriæ, & imperiali diademate ad honorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sacri imperii decus, veniendi expleturus, de gubernatione fideli ducatus, ut terrarum & dominiorum prædictorum provide decrevisset disponendum diversa congregationes, conventicula, & monopolia una cum eisdem conspiratoribus fecerunt, & infra: *& certis aliis in rebellionem adversus dictam majestatem concitaverunt ad hujusmodi gerenda regimen & tutelam, gubernationem, & administrationem improbe aspirantes, aut malitiose impedire satagentes executionem propositi Imperatoris tunc Regis antedicti, & tandem opprobrio, obtrectationibus, & falsis litteris infamiæ notam eidem Regiæ majestati improperantes, sub colore improperii hujusmodi regimen, tutelam, gubernationem, & administrationem prædicta sibi usurparunt, fructus, & redditus levando, officiales ponendo, & destituendo, & ea quæ dumtaxat juris sunt ducum Austriæ se ingerendo, majori interea temeritate, una cum eisdem conspiratoribus præsumentes abstrahere se & alios terrigenas & subditos supradictos ab obedientia, promissionibus, & juramentis hujusmodi per eos, ut præfertur, præstitis fore absolutos.*

Conjuratorum adversus Fridericum nomina.

Et quia præmissa temere, ut præmittitur, & de facto præsumpta tam in sedis, cujus consideratione idem Imperator in explendo proposito prædicto, nullatenus impediendus erat, quam majestatis prædictarum, dictorumque ducum perniciosam vergunt injuriam & offensam: nos quorum, &c. Subdit spectare ad pontificium munus tueri justitiam & ulcisci crimina, atque ideo proposito edicto Ulricum & conjuratos perculit anathemate, a quo nonnisi in extrema mortis vitæque lucta liberari possent. Si vero hærerent obfirmati in pertinacia proximo mense, sanxit etiam si-

De tutela Ladislai Regis lata a Nicolao sententia.

mili

mili pœna afficiendos qui eoram commercio aterentur, & si ecclesiastici forent, omnibus sacerdotiis exuendos, constitutisque in reos læsæ majestatis pœnis percellendos: præterea si consecutis aliis viginti diebus in perdaellione perstarent, loca in quibus agerent, sacrorum usa interdictum iri. Data quoque omnibus præsulibus cœterisque ecclesiasticis viris imperia, at quos sentire cum perduellibus nossent, nec definito tempore excurrente paruissent, anathemate defixos, refugiendumque ipsorum consuetudinem renunciarent, quibus literis adjecta hæc formula. *Datum Romæ apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicæ MCCCCLII pridie non .... pontificatus nostri anno vi.*

VIII. Card. Cusanus sedare controversiam conatus.

(a) *Æn. Syl. hist. Bohem. cap. 60. Cocla. lib. 11. & alii.*

Repulsus ab Austriacis.

Collocasse suam operam magna contentione Nicolaum Cardinalem e Casa, ut eam dissensionem sedaret; sed ab Austriacis repulsam passum referunt authores (a). Data ei fuerat jam ante legatio in Bohemia ab Ipso gerenda, ut religionis cultum perfidia Hussitarum obsolescentem redintegraret, bellaque civilia repelleret: sed cum ob Hæreticoram ingravescentem potentiam regnum illud tuto ingredi non posset, conduceretque Christianæ rei, ut in Bohemiæ confiniis cunctaretur; atque ad solemnes cœtus cogendos incumberet, Pontifex instruendum illum majori authoritate censait, ac legati apostolici in terris, quæ ad Bohemiæ limites pertinerent, munus exercere jussit (b).

(b) *Lib. 15. ep. secr. pag. 208.*

Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali salutem, &c.

Data & in Bhoemia legatio.

Dudum, cum te ad partes Alamanniæ legatum nostram de latere duxissemus destinandum, considerantes quod sapientia tua in nostris & sancta Romana ecclesia magnis & arduis negotiis plurimum comprobata esset in reductione Bohemorum, & ad reformanda regni Bohemiæ loca multum fructuosa, tibi ad regnum hujusmodi accedendi, & in eo authoritate nostra omnia & singula agendi, tractandi, & componendi, quæ pro illorum reductione, incremento fidei nostræ, & Apostolicæ sedis honore, ac ordinis ecclesiastici exaltatione, ac bono regimine Christicolarum in eo residentium animarumque suarum salute videris expedire, ac in eodem regno, dum ibidem præsens fores, legati de latere officio fungendi, & illud exercendi perinde ac si ad regnum ipsum legatus destinatus esses, plenam & liberam concessimus facultatem; cum igitur tu pro unitate ac pace in regno prædicto componendis jam plures subieris labores, & injunctum tibi officium diligenter prosequi cuperis, ac pro sperata illius consummatione felici in locis etiam forsitan extra regnum ipsum seu in illius confinibus, ad quæ legatio tua se non extendit, super cœptis per te negotiis sint constituenda & tenenda dieta, vos: & infra, de novo dictæ sedis legatum de latere cum plena potestate legati de latere usque ad ipsius sedis beneplacitum constituimus & etiam deputamus, ut in eisdem dietis vices nostras geras, ea quæ sunt pacis & charitatis, & unitatis, ac quæ in exaltationem orthodoxæ fidei & honorem Altissimi suæque catholicæ Ecclesiæ cedant juxta datam tibi a Deo prudentiam feliciter prosequaris, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII. XIV. kal. septembr. pontificatus nostri anno vi.

In Regni confinibus hæsit.

IX. Periculum Bohemorum animos ut catholicos ritus amplectantur.

(c) *Cocl. hist. Huss. lib. 11.*

Præsetulisse Bohemos aliquam resipiscendi speciem, ac redintegrandæ conjunctionis veteris cum Romana ecclesia spem catholicis iniecisse, refert Joannes Cochlæus (c); Cardinalem vero Cusanum legatum accessisse ad Bohemiæ limites, misisseque sacellanum suum, ut exploraret, num Bohemi unanimi voluntatum conspiratione ad restituendam pacem religionemque Bohemiæ, atque ad se accommodandos ritibus antiquis Latinæ ecclesiæ consentirent; at querebantur valde pactiones in Concilio Basileensi de usu calicis permittendo laicis confectas a Pontifice & legato non haberi ratas, eoque fuco hæresim colorabant. Ad abducendos vero eos ab errore dissolvendasque Hussitarum improbas artes legatus egregiam ad Bohemos ipsos scripsit epistolam (d), in qua profitebatur Basileensem synodum in factarum pactionum formula usum calicis Bohemis laicis permisisse, ut eos in Ecclesiæ gremium revocaret, sua tamen expectatione delusam, non enim id ad instaurandam religionem profuisse, atque ideo usum calicis non permittendum: præterea numquam servata illius fœderis conventa a Bohemis, sed multiplici ruptione violata, ac propterea Bohemos illius prærogativæ jus amisisse; tum piam addidit adhortationem, ut ab aliis regnis, majorumque institutis non discreparent.

(d) *Ext. apud eun. ibid.*

Basileensis synodi cum Bohemis pactiones non profuere.

Nicolaus miseratione divina tit. S. Petri ad vincula sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter Cardinalis Apostolicæ sedis legatus, episcopus Brixinensis, universis & singulis nobilibus, venerabilibus, strenuis, honorabilibus, prudentibusque baronibus, prælatis, militibus, presbyteris, religiosis, militaribus, magistris civium, oppidanis & cunctis ecclesiasticis & sæcularibus inclytum regnum Bohemiæ & marchionatum Moraviæ inhabitantibus vera pacis desideria feliciter adipisci.

Card. legati ad Bohemos literæ.

Postquam divina pietas statuit, uti firmiter speramus, regnum & marchionatum prædicta hoc tempore ad obedientiam sacrosanctæ Romanæ catholicæ ecclesiæ revocare, sanctissimus dominus noster dominus Nicolaus Papa V. nobis curam & solicitudinem tam sancti operis commisit, & legati de latere plenam tribuit facultatem. Et quoniam

niam nuper ex nobilibus regni ipsius oratoribus in dicta Ratisponensi lætanter intelleximus, desideria omnium vestrorum divine inspiratione nunc ad veram & effectualem unionem inclinari, & quod eapropter apostolicam legationem in regno ipso constitui optatis, pro complemento tam sancti propositi mox operam dedimus, ut hoc summo Pontifici nostro quam ocyssime innotesceret, & quoniam ad rem ipsam feliciter conducendam, necesse est ut ante accessum apostolici legati ad regnum de mente singulorum, aut saltem majoris sanioris partie inhabitantium quoad puram, veram & effectualem obedientiam & subjectionem simus certiores facti: nam nisi esset propositi vestri vos velle conformare progenitoribus vestris, qui ante hanc differentiam catholicam vitam duxerunt, qui fidem orthodoxam ab Apostolica sede, atque privilegia metropolitanæ sedis & generalis studii pro sua devotione & obedientia ad matrem suam ipsam scilicet sedem Romanam meruerunt, quemadmodum & aliæ Christiana regna, quæ adhuc in eadem obedientia perseverant, supervacue apostolicus legatus inquietaretur, & re non peracta in non parvum omnium vestrarum dedecus rediret. Ideo ut experiamur quem fructum introitus legati efficere queat, honorabilem Joannem Dorsenit præsentium latorem capellanum nostrum devotum ac dilectum ad vos omnes & singulos transmisimus, cui dedimus in mandatis, ut his nostris patentibus literis ostensis, uniuscujusque mentem & intentionem investiget circa jam dictam obedientiam præstandam, & quæ circa ipsam atque secarum accessum apostolicæ legati fuerint opportuna, prout de hoc per nos latius est informatus.

Proposita veterum Bohemorum pietas.

Tentati an ad legatum excipiendum forent comparati.

Quare rogamus vos, & in Domino exhortamur, ut ipsum capellanum nostrum admittere, benigne audire, & quæ mente geritis scripta patefacere velitis. Nec putetis nos a vobis rem magni ponderis leviter exigere, nam cum impossibile sit veram pacem ecclesiasticam constitui posse, quamdiu non est omnimoda conformitas corporis & membrorum [turpis enim est omnis pars quæ toti non congruit] hinc in ea re, ubi qui non est cum universali Ecclesia, contra eam esse constat, necesse est pure & simpliciter absque pacto & conditione omnium conformitatem obedientiæ amplecti. Neque quemquam moveat quod cum oratores tunc Basileensis concilii de pace ecclesiastica Pragæ tractarent ad compactione deventum sit, nam experimento compertum est modum illum integram pacem & unitatem cum sancta Romana ecclesia non effecisse, quæ cum sit piissima mater omnium fidelium, nulli redeunti, quem in fide genuit, gremium claudere potest, & omnia quæ filii sui postulant, si salutaria sunt, libenter concedit, sicut enim mater ipsa per quæcumque pacta non posset trahi ad consentiendum in eis, quæ filiorum suorum saluti serret obviare, ita etiam quæ salutis sunt sine pactis assensum nequit denegare. Et infra: *Nolite igitur tales pro fratribus honorare, qui se matris vestræ filios nominari verecundantur.*

Qui non est cum Ecclesia contra eam est.

Compactata Bohemicum schisma non sustulere.

Aperite, quæso, oculos, & considerate unde excidistis, & quo perducti estis, & per quos, & credite plus matri vestræ, a qua omnia quæ salutis & honoris sunt, recepistis quam seductoribus illis, qui adeo cæci sunt, quod lumen non vident; adeo bestiales, quod matrem non cognoscunt. Parvi facite omnia, quæ ipsi de compactionibus ingerunt, nam ad illarum sciolorum confusionem Deus illas sic fieri permisit, neque religiosus frater Joannes de Capistrano, vir utique zelum Dei habens cum scientia, nec alias quisquam asserit compactiones hæresim in se continere, sed constanter urgatur in eis talia concedi, quæ vobis falso suggeruntur, poteritis, si volueritis, compactionibus seductores vestros facile convincere. Nam cum extra universalem ecclesiam, quæ catholica Græce dicitur, non sit salus, & ut ipsi negare non possunt, videto in compactionibus, ubi est illa catholica ecclesia, & reperietis in capite primi articuli esse scriptum quod regnum Bohemiæ & marchionatus Moraviæ in fide conformare se debent universali Ecclesiæ, & non potest intellectus alius dari quam quod Romana illa sit universalis ecclesia cui se debent regnum & marchionatus conformare. Et infra: *Nam si aliquid singularitatis ex ipsis habere putatis circa ritum communionis sub utraque specie, ut seductores nonnulli persuadent, legite textum & ponderate mentem concilii ex litera, & reperietis negligentia illorum sacerdotum vos omnia ibi vobis oblata perdidisse. Est enim vobis notorium quod illi tales sacerdotes nunquam ea, qui fitri debebant, ad habendam permissionem illius communionis, procurarunt, aut observarunt, sed non obstantibus compactionibus continuarunt illa quæ dimittere tenebantur. Idco de eorum negligentia permissio, etiam quoad personas quæ usum habebant, non est sortita effectum, minus permissio de libertate concedenda obtineri potuit a synodo semper ob talium presbyterorum præsumptam pertinaciam, qui tota tempore, quo concilium sedebat, compactata nulla ex parte servare curarunt, & ita soluta est synodus antequam eventualis promissio fieri potuerit.*

Moniti Bohemi ne se subornari sinant ab impostoribus.

Authoritas Rom. Ecclesiæ in compactatis stabilita.

Non servatæ adjectæ leges in compactatis.

Videte nunc quæso quomodo quidam tales vestri sacerdotes in suam confusionem ad compactiones refugiunt, ex quibus penitus nihil eorum seductorum culpa, etiam quoad eos qui usum communionis habebant, estis assecuti. Sic alia, quæ in compactionibus sunt, nonne manifesto condemnant tales al-

Soluta prius synodus quam pactiones mandarentur operi.

legan-

Novatorum expositi doli.

legantes? ipsi enim sua sponte currere se ingerunt, & absque missione expresse contra compactiones prædicant, & cum nullam habeant potestatem ligandi & solvendi populum decipiunt. Videtisne quomodo obedientiam illam, de qua similiter in compactionibus quoad suum servant Romanum Pontificem? Ex iis intelligitis, compactiones nihil singularitatis vobis præstare, sed solum confusionem eorum, qui suo præsumptione seducti vos seduxerunt, exprimere, ut ore suo judicentur: quare merito instar aliorum fidelium obedientiam puram, simplicem, veram, & effectualem, quæ sola Dei gratia, vobis utiles & salutaris existit, suademus in legati adventu alacri animo acceptare, & nos de illa liberalissima Apostolica sede indubie omnia, quæ salutis & pacis sunt potius sine pacto, quam cum pacto quamprimum in laudem poteritis obtinere. Dat. Ratisponæ sub nostro sigillo die XXVI. junii anno a nativitate Domini MCCCCLII. pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri Nicolai divina providentia Papæ V. anno VI.

X. Hispani a Granatensibus divexati.

Dum ea gerebantur in Germania, Christiani in Hispaniis a Granatensibus Mauris multis excursionibus sunt vexati, plura oppida colonis in servitutem abductis, deserta, ac templa profanata fuere. Affectum inter alia ea calamitate municipium Giennensis agri non ignobile, cui Villacarillo nomen erat, in quo plurimus effusus Christianus cruor, & fideles mille supra quadringentos vinculis astricti: quos cum Mauri partim minis, partim blanditiis a fide Christi ad Mahometicam superstitionem avertere niterentur, Pontifex Christifideles hortatus est (a), ut ad eos redimendos stipem conferrent, acceptamque ab ipsis cladem his verbis exposuit.

(a) Lib. 15. p. 169.

Universis Christi fidelibus.

Sane lacrymabili charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ & Legionis Regis illustris conquestione, non sine gravi cordis amaritudine intelleximus, quod novissime Christiani nominis inimici spurcissimi Machometi secta sultores regni Granatæ Saraceni violenter & armata manu cum copioso armigerorum exercitu locum de Villacarillo Giennensis diœcesis hostiliter invaserunt, ac in habitatores & incolas ejusdem loci inhumaniter irruentes, sexaginta ex eis atrociter occiderunt, & mille quadringentos fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatæ ad captivitatem crudeliter abduxerunt, ac cuncta & singula alia bona in dicto loco reperta in prædam asportaverunt, & ipsum locum ejusque ecclesiam & sanctuaria ignis voragine abominabiliter concremarunt in gravissimam Christianæ religionis depressionem pariter & jacturam, ipsique captivi, nisi salubriter Christifidelium adminiculo celeriter redimantur, & piis eleemosynarum largitionibus ac pecuniarum oblationibus quantocius releventur, dictorum subdentur Saracenorum perpetuæ servituti, & quia inter ipsos captivos quamplures utriusque sexus infantes & parvuli sunt & detinentur, ne ipsi terrore tormentorum aut verborum blanditiis fidem denegent Christianam, sectam dictorum Saracenorum profitentes, verisimiliter formidatur: nos, &c. Addidit Pontifex propositas a se trium annorum totidemque quadragenarum indulgentias iis, qui pro liberandis a servitute consortibus fidei aliquam pecuniæ vim erogarent, cujus cogendæ munus Alfonso archiepiscopo Toletano imposuit (b). Auxerat Maurorum animos ad infestandos crebris irruptionibus Castellanos civilis eorum discordia, quæ sæpe sedata iterum recrudescebat.

Abducti in servitutem.

Pontificiæ pro iis redimendis curæ.

(b) Ib. & l. 16. p. 14.

Inter eos civiles motus jam ante concitatos Joannes Rex Castellæ pacis cupidus ad nonnullas pactiones venit, inter quas ea erat, ut si Joannes regiarumque partium proceres fœderis infringerent leges, ad perlustrandum Dominicum sepulchrum obstricti essent. Cum vero plura in eo fœdere abhorrentia ab æquitate continerentur, nec regno Joannes abesse posset, quin illud in discrimen committeret, consuluit his de rebus Pontificem, qui respondit (c), eas pactiones, si pugnarent cum æquitate, quod ipsius conscientiæ permittebat, dissolvi posse: ad id vero eum obstrinxit, ut pecuniam, quam in Jerosolymitano itinere insumpturus foret, in sumptus belli, quod adversus Mauros parabat, derivaret.

Addiderat animos barbaris civilis discordia.

Sedata sed iniquo icto fœdere.

(c) Lib. 11. p. 1.

Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ & Legionis Regi illustri salutem, &c.

Cum, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, olim gravissimis, in regno ac dominiis tuis, inter te, illorumque personas guerris & dissensionibus exortis, pro illorum pacificatione & majoribus evitandis scandalis seu malis, tu, & etiam quidam ex tibi subditis nonnulla pacta, conventiones, & promissiones inieris & feceris, ac inierint & fecerint, ac de illis efficaciter adimplendis, tu & dicti subditi juramenta etiam solemnia præstare ex quadam necessitate potius, quam libera voluntate præstiteris & præstiterint, ac in eventum, quo illa non adimpleres seu adimplerent, tu & præfati subditi peregrinationes ad S. Sepulchrum in Jerusalem, ac alia vota emiseris, & emiserint, & sicut eadem petitio subjungebat, pacta, conventiones, promissiones, & juramenta hujusmodi minus honesta, ac rationabilia sint, & forsan, non absque magno damno, seu incommodo per te & alios, qui illa fecerunt, adimpleri possent, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut pacta, conventiones, juramenta, & vota prædicta, tibi & illis, qui ea fecerunt, relaxare, teque ab illis ab-

Adactus Rex ad iter Jerosolymitan. si concordiæ leges infringeret.

sol-

solvere, & alias super iis opportune providere, de benignitate apostolica dignaremur.

Nos igitur, attendentes, quod pacta, promissiones, juramenta, & vota prædicta ob pacificationem regnorum ac dominiorum, & ad scandala evitanda hujusmodi potius, quam ex libera voluntate fecisti, ac dicti subditi de tuo mandato fecerunt, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, omnia & singula pacta, conventiones, juramenta, & vota prædicta quæcumque, quotcumque, & qualiacumque fuerint, illa, & personarum, quæ ea tecum inierunt & fecerunt, ac cum quibus inita & facta extiterunt. Et infra, *authoritate apostolica, & ex certa scientia tenore præsentium celsitudini tuæ, & illis ex personis eisdem, quas ad id pro tempore duxeris eligendas, relaxamus, teque, & ipsos per te eligendos, ab illis absolvimus, ita tamen quod omne id quod tu, & eligendæ personæ, in eundo, stando, & redeundo & tibi offerendo, ac alias pro adimplendis votis hujusmodi haberes & haberent, exponere, in præparatione exercitus, quem contra perfidos Saracenos movere intendis, seu alias in ipsorum Saracenorum impugnatione exponere tenearis, ac teneantur, decernentes, te & ipsos, ad ea, ex pactis, promissionibus, juramentis, & votis prædictis dumtaxat teneri, de quibus tuæ celsitudinis conscientiæ videbitur, & dicta tibi dictaverit conscientia.* Non obstantibus præmissis, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII. XV. kalend. julii pontificatus nostri anno VI.

Solutus ea religione a Nicolao.

Sumptus Jerosolym. itineris in bellum Granatense jussus convertere.

XI.

Lusitanus in Mauros sacram expeditionem meditatus.

In Lusitania etiam Alfonsus proferendæ religionis, imperiique propagandi studio urgere bellum adversus Saracenos, gentiles, atque alios a fide nostra alienos decreverat: cumque pium consilium exposuisset Apostolicæ sedi, Nicolaus ex amplitudine sacrosanctæ potestatis jus illi contulit (a), ut quævis regna, principatus, terras, & loca Mahumetica aliave superstitione inquinata, sibi subjicere posset.

(a) Lib. 47. p. 194.

Alfonso Portugalliæ & Algarbii Regi illustri.

Divino amore communiti, Christianorum charitate invitati, officiique pastoralis astricti debito, ea quæ fidei, pro qua Christus Deus noster sanguinem effudit, integritatem augmentumque respiciunt, probis fidelium animis vigere, tuamque regiam majestatem hujusmodi sanctissimo proposito confovere merito cupientes, tibi Saracenos & paganos, aliosque infideles & Christi inimicos quoscumque, & ubicumque constitutos, regna, ducatus, comitatus, principatus, aliaque dominia, terras, loca, villas, castra, & quæcumque alia possessiones, bona mobilia, & immobilia, in quibuscumque rebus consistentia, & quorumcumque nomine censeantur, per eosdem Saracenos, paganos, infideles, & Christi inimicos detenta & possessa, etiam cujuscumque seu quorumcumque Regis seu principis aut Regum vel principum regna, ducatus, comitatus, principatus, aliaque dominia, terræ, loca, villæ, castra, possessiones & bona hujusmodi fuerint invadendi, conquirendi, expugnandi, & subjugandi, illorumque personas in perpetuam servitutem redigendi, regna quoque, ducatus, comitatus, principatus, aliaque dominia, possessiones, & bona hujusmodi tibi & successoribus tuis, Regibus Portugalliæ perpetuo applicandi & appropriandi, ac in tuos & eorundem successores usus & utilitates convertendi, plenam & liberam authoritate apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Eandemque regiam majestatem tuam rogamus, requirimus, & hortamur attente, quatenus virtutis gladio præcinctus, ac forti animo præmunitus, pro divini nominis augmento fideique exaltatione ac animæ tuæ salute conquirenda Deum præ oculis habens, in hujusmodi negotio potentiam virtutis tuæ extendas, ut fides catholica per tuam regiam majestatem contra inimicos Christi triumphum se reportasse sentiat, tuque coronam æternæ gloriæ, pro qua militandum est in terris, quamque promisit Deus diligentibus se, nostramque & Apostolicæ sedis benedictionem & gratiam exinde valeas uberius promereri.

Concessæ illi terræ quas infidelibus eripuerit.

Nos enim ut tu ac dilecti filii nobiles viri duces, principes, barones, milites, aliique Christi fideles tuam regiam serenitatem in hac fidei pugna concomitantes, seu mittentes & de bonis suis contribuentes, eo animosius ferventiorique zelo opus hoc aggrediaris, ac illi aggrediantur, seu de bonis suis contribuant, aut mittant, ut præfertur, quo ex hoc tuæ ac illi suarum animarum salutem consequi posse speraveris, ac illi speraverint, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus authoritate confisi, tibi, nec non omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tuam majestatem in hoc fidei negotio concomitantibus, nec non illis, qui te personaliter concomitari non valuerint, sed in subsidium juxta suarum facultatum ac devotionis exigentiam miserint, nonnullisque interjectis de expianda rite apud sacerdotem conscientia, *plenariam remissionem omnium & singulorum peccatorum indulgemus.* Et infra: *Et nihilominus si te seu aliquos ex concomitantibus præfatis contra Saracenos & alios infideles hujusmodi eundo, stando, vel redeundo ab hoc sæculo migrare contigerit, te ac eosdem concomitantes in sinceritate, & unitate, & obedientia prædictis,* fidei nimirum & Ecclesiæ, *persistentes, puræ innocentiæ, qua baptismate suscepto extitisti, & illi ex-*

Lusitani ad juvandum Regem sollicitati.

Propositæ iis amplissimæ indulgentiæ.

titerunt, restituimus per præsentes. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno MCDLII. XIV. kalend. julii pontificatus nostri anno VI.

XII. Exactarum a clero decumarum veniam Rex poscit. Consulturus idem Rex saluti animæ, cum quibusdam religionis stimuliis urgeretur ob subsidiariam auri vim olim a clero non accepta ab Apostolica sede venia elicitam, ac pariter clerus ob solutas easdem decumas censuras se contraxisse pertimesceret; supplex ad Pontificem confugit, ipsumque rogavit, ut si qua noxa vel censura se devinxissent, apostolica auctoritate liberarentur, cum maxime imperatæ decumæ tempore publica res in grave periculum adducta esset, neque ex contemptu sedis Apostolicæ, a qua veniam petere decreverant, id gestum esset. Clementia mox in clerum ac Regem Lusitanum usus est Pontifex, atque ipsos anathematis aliarumve censurarum, si iis impliciti essent, nexu solvit (a): verum talia in posterum fieri pro apostolico imperio vetuit.

(a) Lib. 36. p. 21.

Charissimo in Christo filio Alfonso Portugaliæ & Algarbii Regi illustri salutem, &c.

Sane sicut pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, olim venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis, & dilectis filiis abbatibus, prioribus quorumcumque ordinum, decanis, præpositis, aliisque ecclesiasticis viris, ac clero tui regni ad instantiam tuam convocatis, certas decimas, seu charitativum subsidium pro nonnullis magnis regno, & honori tuis ingruentibus negotiis expediendis super fructibus, redditibus, & proventibus ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, aliarumque dignitatum, personatuum, administrationum, officiorum, & beneficiorum ecclesiasticorum in eodem regno consistentium requisisti, ipsique clerus tuæ regiæ majestati complacere desiderantes, quantum in ipsis extitit voluntati tuæ humiliter acquiescentes, hujusmodi decimas seu charitativum subsidium, quatenus apostolicæ sedis interveniret auctoritas, tibi dare, ac in illis subvenire se velle prompte responderunt, tuque nostra seu dictæ sedis licentia minime obtenta, seu requisita, sperans tamen te super eo nostram benevolentiam obtenturum, decimas, seu charitativum subsidium hujusmodi in toto, vel saltem in parte levari & recolligi, ac in tuos usus, & utilitates converti fecisti.

Excusat se necessitate compulsum. *Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, licet tam tu quam clerus præfati, præmissa in contemptum, seu derogationem dictæ sedis minime attentaveritis, quinimmo quamquam priusquam ad sedem ipsam super hoc recursum habueritis, magnitudine necessitatis negotiorum ingruentium causante, tu ad impositionem, & levationem, ac clerus præfati ad concessionem & solutionem decimarum, seu subsidii hujusmodi processeritis, opportunitate temporis captata, ad sedem super iis mittere proponebatis antedictam, tamen tam tu quam clerus prædicti, tanquam veri catholici, & auctoritatis sedis præfatæ zelatores, ac remorsum conscientiæ sentientes timetis propterea deliquisse, ac sententias, censuras, & pœnas ecclesiasticas contra similia, sine speciali dictæ sedis licentia perpetrantes, a jure inflictas incurrisse pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus tam tibi quam clero præfatis super his opportune providere de benignitate apostolica dignaremur.*

Nos igitur semper ad ea, quæ tuæ majestatis honorem & commoditatem respicere dignoscuntur, tuis innumeris apud sedem ipsam exigentibus meritis, merito intendentes, per amplius tuæ & cleri conscientiarum serenitatem, ac animarum, quarum communis cura nobis, licet immeritis, divina dispositione commissa extitit, salutem, prout ex debito tenemur pastoralis officii, procurare volentes, tuis devotis in hac parte supplicationibus inclinati, te necnon clerum præfatos ab excommunicationis, aliisque sententiis, censuris, & pœnis ecclesiasticis, si quas occasione præmissorum incurristis, pro vestrarum serenatione conscientiarum, auctoritate apostolica absolventes, ac absolutos fore declarantes, tibi ut decimas, seu subsidium per te impositas, seu impositum hujusmodi, si illa seu illud in toto vel in parte exegeristis & in tuos usus & utilitates convertere possis. Verum si quid ex illis levandum restiterit, nequaquam levare, exigere, seu in eosdem usus & utilitates convertere debeas, eadem auctoritate tenore præsentium de speciali gratia concedimus, & indulgemus. Volumus autem quod de cætero similia absque speciali dictæ sedis licentia attentare non præsumas; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLII. tertiodecimo kal. julii pontificatus nostri anno VI. Tum petenti oratorum opera, ut sententias a diœcesanis in clericos Petri Lusitaniæ regiæ principis, qui affectarat tyrannidem, sceptrumque rapere, consertoque prælio cum pluribus ceciderat in acie, castra partesve secutos, atque ideo sacerdotiis exutos latas confirmaret, lubens assensit (b).

Solutus censuris, modo talia posthac non committat.

Affectata tyrannis a Petro principe Lusitaniæ regiæ.

(b) Lib. 13. p. 14.

Neque illud hoc loco prætereundum est, Nicolaum tuendæ ejusdem regni dignitatis gratia promulgasse (c), cum illius oratores in nonnullis cœtibus debitum honoris gradum inconsulto casu non tenuissent, nullum honoris apiculum ex eo Lusitani Regis dignitati, quam augere potius quam minuere vellet sedes Apostolica, detractum iri.

(c) Lib. 14. p. 282.

Inconsulte Lusitanos oratores in non debita sede collocatos.

Ad futuram rei memoriam.

Cum nuper dilecti filii nobiles viri charissimorum in Christo filiorum nostrorum Alfonsi Portugalliæ & Algarbii, ac aliorum Regum illustrium nec non dilectorum filiorum nobilium virorum principum oratores apud nos constituti existerent quædam sedium seu locorum inter ipsos oratores in capella nostra situatio, quæ præfati Regis Alfonsi præeminentiæ ac regiæ majestati ac honori apud suos oratores derogare non modicum videbatur, ex inadvertentia habita fuit, quæ nonnullorum scandalorum & inconvenientium, quæ tunc parari videbantur, evitandorum causa, cum ex inadvertentia processisset, nulla novitate seu scandalo interveniente prætereibatur aliasque in basilica Sancti Petri de urbe, ac aliis locis, tam in actu coronationis charissimi in Christo filii nostri Frederici Romanorum imperatoris semper Augusti pro tunc, ut moris est, celebratæ, quam aliis temporibus præfato Imperatore apud nos constituto, oratores Regum & principum prædictorum diversas, & non semper easdem sessiones & situationes, de mandato nostro habuerit. Ne autem ab aliquibus præsumi possit, hujusmodi situationem in capella præfata factam, ut præfertur, in præjudicium honoris & regiæ majestatis ipsius Alfonsi Regis attentatam fuisse; ad abundantiorem veritatis cautelam, situationem in capella ex pura inadvertentia absque quocumque oratorum ipsius Alfonsi dolo, seu culpa processisse nec illam seu alias situationes hujusmodi in præjudicium honorum ipsius Regis attentatas extitisse, nostræque nunquam intentionis fuisse, nec esse ut honore seu præeminentiæ ipsius Alfonsi Regis per loca seu situationes eisdem suis oratoribus in sedendo assignata, ut præfertur, derogaremus, seu præjudicium aliquod afferremus, tenore præsentium declaramus pariter & decernimus. Quinimo omnes suos honores & præeminentias præstinos illæsos permanere volumus pariter & intendimus, desiderantes nihilominus honores & præeminentias Regis Alfonsi prædicti, cujus tanta apud nos & sedem Apostolicam devotio pariter & affectio vigere dignoscitur, ut sua non mediocriter afficiamur fervitati, potius adaugere quam diminuere, personamque suam gratiis & honoribus pro suis benemeritis semper prosequi, nec non omnia quæ suæ regiæ majestati utilia noverimus, quantum cum Deo valebimus, studio adimplere. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII. III. id. junii anno VI.

Cautum Lusitani Regis honori.

Propositæ (a) etiam ab eodem Pontifice indulgentiæ septem annorum & totidem quadragenarum fuerunt iis, qui pervigilio assumptæ in cœlum Virginis templum prope Ulyssiponem situm, cui S. Mariæ ad martyres nomen est, adiissent, stipemque pro ejus perducendo ædificio porrexissent, addita hac collatæ sacræ beneficentiæ ratione: *Dudum priusquam civitas Ulixbonensis ad catholicam fidem reduceretur, quamplures Germaniæ, Galliæ, Angliæ, aliorumque diversorum mundi partium Christifideles ad civitatem ipsam expugnandam, & ad dictam fidem reducendam in copiosa multitudine ad dictum locum navigio appulerunt, tandemque Altissimo concedente civitas ipsa una cum locis circumvicinis per Christifideles, non tamen sine magna illorum strage, ad fidem reducta extitit antedictam, ac in eodem loco ad ipsorum Christi martyrum in ipsius fidei negotiis decertantium & interfectorum reverentiam & honorem quoddam heremitagium B. Mariæ ad martyres nuncupatum constructum extitit, ac in ecclesia ejusdem heremitagii ab illo tempore usque in hodiernum diem diversa miracula ob ipsius Virginis Mariæ aliorumque sanctorum merita, ut pie creditur, Altissimus operari dignatus est, &c.*

(a) Lib. 37. p. 70.

Pro fide Christi pugnantes martyrum loco habiti. Ecclesia S. Mariæ prope Olysipponem miraculis celebris.

XIII. Anglorum discordiæ civil.

In Anglia civiles discordiæ exortæ (b), cum Aquitaniæ amissum imperium dolerent Angli universi, atque alii in alios male gestæ rei culpam conjicerent, de quibus Franciscus Philelphus (c) in literis ad Francorum Regem datis: *Post ingentem*, inquit, *suorum cladem, dederunt terga fuga turpissimæ, indeque factum est, ut eorum immani tetraque tyrannide Gallia liberata, ipsi propter rem infeliciter gestam funesta inter se arma converterent, ut enim victoria lætitiam victoribus solet quietemque afferre, ita conflictus adversus ut victi mutuis inter se odiis discordiisque digladientur in causa est.* Publica vero contraxit odia Guilielmus Suthfolchiæ dux, qui ærarium exhausisset, neque stipendia suppeditasset exercitui, adeo ut a plebe ad supplicium postulatus, primum in carcerem conditus, deinde ad sedandum populum in exilium pulsus, ab adversariis interfectus sit. Neque extincto Guilelmo Suthfolchiæ duce reposita pax Angliæ, sed Richardo duce Eboracensi affectante regnum, quod hereditario jure sibi deberi contendebat, intestinum consurrexit bellum, atque in Henricum Regem, nec non in archiepiscopos & episcopos, ac viros principes conjurationes factæ, fususque multus humanus sanguis. Cum vero plures perpetrati facinoris pœniteret, iique veniam poscerent, Pontifex Joannem episcopum Cardinalem S. Ruffinæ ipsos censuris liberare jussit (d).

(b) Polyd. Virg. l. 23.
(c) Philelph. l. 17.

Ob rem male gestam in se vertere ferrum.

Guillelmus Suthfolchiæ dux neci deditus. Richardus dux Eboracen. contendit sibi sceptrum debitum.

(d) Lib. 15. p. 204.

Venerabili fratri Joanni episcopo S. Ruffinæ S. R. E. Cardinali.

Nuper fidedigna relatione intelleximus, quod nonnulli Christi fideles in regno Angliæ commorantes maligno spiritu, ut creditur instigante, conspirationes, insultus, conventicula, & congregationes illicita contra

Coitiones factæ adversus Regem.

tra charissimum in Christo filium nostrum Henricum Angliæ Regem illustrem ejusque statum ac regni pacem & tranquillitatem, nec non archiepiscopos, episcopos, aliasque tam ecclesiasticas quam saeculares personas infra dictum regnum temere & malitiose fecerunt, propter quæ aliqui ex eis, contra quos conspirationes & insultus hujusmodi fiebant, inhumaniter interfecti & ultimo supplicio dati, ac alias vulnerati, & bonis suis spoliati extiterunt, de quibus quidem conspirationibus, insultibus, conventiculis, congregationibus, interfectionibus, & aliis sic perpetratis quamplures qui paci & tranquillitati prædictis contravenerunt, ac mala hujusmodi perpetrarunt, ab intimis dolent, & se deliquisse fatentur, veniam & apostolicam a sede Apostolica misericordiam humiliter postulantes. Quapropter cum vices geramus Illius, cujus proprium est misereri & pœnitentibus parcere, fraternitati tuæ, de qua plurimum in Domino confidimus, per apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus per teipsum, qui etiam archiepiscopus Cantuariensis existis, vel alium, quem ad hoc duxeris deputandum, omnes & singulos, qui contra charissimum in Christo filium nostrum Henricum Regem Angliæ prædictum, ejusque statum ac regni pacem & tranquillitatem aliasque personas tam ecclesiasticas, quam saeculares, quæ archiepiscopali seu episcopali dignitate non præfulgebant, infra dictum regnum temere seu malitiose fecerunt, & infra, auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvas, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLII. XII. kal. augusti pontificatus nostri anno VI.

Cædes inde sequutæ.

Conjurati nonnulli veniam flagitii postulant.

Ipsis tributa.

XIV. Septentrionales Reges mutuis bellis implicati.

Inter hæc ob Suecorum discessionem, qui Regem Carolum Canuti veteri prosapia oriundum sibi præfecere [1] (a), Danos inter & Suecos de Gothlandiæ insulæ imperio certatum (b) est: cumque a Caroli ducibus Visbyeensis arx obsidione urgeretur, & Christianus Rex Daniæ ad eam solvendam contrahere copias & classem instruere, qua opus erat celeritate non posset, Olaum Absalonem equitem auratum eloquentiæ laude præstantem oratorem suum misit, qui Suecos distineret verbis, donec in Dania compararetur exercitus. Is itaque compta & mellita oratione, de controversia non bello, sed æquitate dirimenda locutus, Suecos ad paciscendas inducias flexit, indictique conventus fuere, in quibus lis sedaretur. Interea a Danis commeatus & supplementa militum in arcem submissa. Extat pontificium diploma (c) hoc anno exaratum, quo fertur Carolum Suecia & Christiernum Daniæ Reges de titulis regiis ac principatibus bellum inter se gessisse, ad quod depellendum convenisse, ut in oppido Halmstadensi fieri amplissimis mandatis utriusque partis oratores in colloquium venirent, hosque nonnullas concordiæ leges sanxisse: ad reliqua vero controversiarum conciliandæ capita oppidum Avvascher pro congressu alio celebrando designasse: at Danos oratores postea recusasse conventis stare, neque ullo modo ad pacem redintegrandam potuisse adduci; cum tamen Sueci ad conventa servanda paratissimi essent. Qui ea affecti injuria nomine Caroli Regis ad sedem Apostolicam Danum Regem in jus vocaverunt: quæ causa Joanni S. Angeli diacono Cardinali commissa est (d).

(a) Jo. Magn. l. 23. c. 1. Cranz. Suec. l. 5. c. 39.

(b) Jo. Magn. eod. l. c. 2.

(c) Lib. 41. p. 83.

De pace decreta colloquia.

(d) Ibid.

Ad futuram rei memoriam.

Dudum pro parte charissimi in Christo nostri Caroli Sueciæ Regis illustris nobis exposito, quod postquam dudum ipse & charissimus in Christo filius noster Christiernus Daciæ Rex illustris, qui tum super regiis titulis & dominiis tunc expresse contendebant, & pro hujusmodi contentione ac litium & guerrarum dispendiis, quæ ex contentione hujusmodi suscitata fuerant, & in deteriora invalescere formidabantur submovendis in oppido Halmstadensi Lundensis diœcesis per ipsorum solemnes ambasiatores ibidem constitutos & ad hoc pleno mandato munitos in certa concordia capitula concludenda & decidenda, ac ad pacis effectum deducenda convenerunt, certis super hoc, quod ambasiatores hinc inde ad oppidum de Avvascher dictæ diœcesis in certo ad hoc statuto termino convenire, & ab illo discedere non deberent, capitulis hujusmodi non decisis, nec ad debitum hujusmodi pacis effectum deductis per ambasiatores prædictos hinc inde promissionibus, cautelis, & juramentis adjectis pro eo, quod dicti Christierni Regis ambasiatores in præfato oppido Avvascher in dicto termino constituti promissionibus & juramentis hujusmodi, ut ipse Carolus Rex asserit contra venientes capitula prædicta concludere, & decidere, & ad pacis effectum deducere denegabant, & ab eodem oppido

Causa bellorum inter Danum & Suecum.

Conventa violata a Dano.

NOTÆ [1] Caroli Canuti regnum quando cœperit neque hic, neque alibi definit annalista, quare nobis defectus ejus supplendus occurrit ex veteri monumento exhibito ab auctore epitomes descriptionis Gothiæ Sueciæ &c. legendus in collectione monum. Veter. Hanou to. II. Scriptor ille lib. V. cap. III. narrat regem fieri consuevisse ætate illa apud lapidem appellatum *Morasteen* non procul Ubsala, in quo nonnullorum regum electio insculptis literis legebatur. Inter cætera vero hæc de Carolo lapis, vel lapides illi (nam plures erant) ferebant; *Anno Domini MCDXLVIII. XXVIII. die mensis junii vigilia apostolorum Petri & Pauli electus est nobilis vir Dominus Carolus Kanuti miles, natione Suecus in regem Sueciæ.* Mansi

Aonafcher prioribus conventionibus minime fatisfactis recesserant, ipsis tamen ambasiatoribus Caroli Regis easdem conventiones & capitula servare & decidere, & ad debitam effectum deducere paratis, quodque propterea pro parte ejusdem Caroli Regis ex hoc se indebite gravari asserentes ad sedem fuerat Apostolicam appellatum, nos ad instantiam ejusdem Caroli Regis dilecto filio nostro Joanni S. Angeli diacono Cardinali causam prædictam audiendam commisimus, & fine debito terminandam.

Suecus illum in jus vocat apud sedem Apost.

Cum autem nos nuper prosecutionem causæ hujusmodi & inca cæptum dicti Cardinalis processum certis bonis respectibus usque ad beneplacitum nostrum decreverimus suspendendum, pro parte ejusdem Caroli Regis nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus, ut de hujusmodi suspensione constare possit, & ne si illa moram susceperit fatalia prosequutionis appellationis hujusmodi propter moram ipsam lobi censeantur, providere opportune dignaremur. Nos igitur hujusmodi in hac parte supplicationibus inclinati, volumus auctoritate apostolica, & ex certa scientia tenore præsentium decernimus, & etiam declaramus, quod præsentibus dictu suspensioni stetur, quodque etiam hujusmodi fatalia dicto beneplacito sicut præfertur, durante, nullatenus decurrere censeri debeant, sed in eorum decursu fatalium tempus beneplaciti hujusmodi habendum fore pro subducto proinde, ac si prosecutione prædicta per nos non suspensa appellatio hujusmodi pro parte dicti Caroli Regis infra legitimum tempus foret debite prosecuta. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLI. kal. aprilis pontificatus nostri anno vi. Refert Magnus (a) Christiernum Danorum Regem, cum Suecos verbis ac induciarum specie fallaci delusisset, in Gotlandiam comparata classe advolasse, & Suecos, qui in Gothlandia erant, imparatos trucidasse, atque ita insulæ potitum imperio: Carolum vero Suecim Regem exacto bimestri contracto exercitu irrupisse (b) in Norvvegiam, quæ Dano parebat, eamque præcipiti victoria subegisse, atque in urbe Nidrosiensi Norvvegiani regni corona redimitum.

Danus Gothlandia fraude potitus.

(a) Magn. l.23. c.3.

(b) Eod. lib. c.4.

Norvveg. regno exutur a Sueco.

XV. Scanderbegus & Ducagnini Alban. principes in se arma convertunt.

Non modo hisce Regibus, verum in oriente etiam nonnullis Christianis principibus, qui ad comprimendos Mahometanorum impetus conjunctissimi esse debuissent, incessit discordia. Erant ii Georgius Scanderbechus in Epiro princeps, & Paulus ac Nicolaus Ducagnini ampla ditione & opibus florentes, ex quorum dissensione cum res Christiana in discrimen adduceretur, Pontifex Paulo episcopo Drimastensi provinciam dedit (c), ut ipsos omni studio & solicitudine in concordiam redigere studeret.

(c) Lib. 37. p. 211.

Venerabili fratri Paulo episcopo Drimastensi A. S. N. & oratori nostro salutem.

Intelleximus gravia odia suscitata esse, & in dies acerbiora fieri inter dilectum filium nobilem virum Georgium Castriot Scanderberch ac Paulum & Nicolaum Ducaguinos in Albania dominos, quæ res magna molestia nos afficit, & dolemus maxime ut inter Christianos principes ea dissensiones vigeant, hoc præsertim tempore, in quo ne dum deberent vires eorum unitas habere, ut potentiæ Teucrorum facilius resistere valerent, verum etiam instante bello aliorum ascitis & convocatis auxiliis omni studio ac diligentia incumbendum est, ne Christiani nominis hostes hanc occasionem nacti, eos invalidos & ad alia molienda intentos subita excursione adorti, magna detrimenta non solum ipsis, sed similibus populis inferrent, quod ne eveniat continuo Deum suppliciter oramus. Et quoniam non possumus malis istis nosmet mederi, deputavimus te mediatorem, & infra, *ut omnibus privatis respectibus rejectis Dei honorem & Christianitatis commodum præ oculis habens, ad memoratos dominos te conferas, & adhibitis eis suasionibus, quæ ad concordiam & reconciliationem pertinere cognoveris, prout tibi videbitur & expediens fuerit, ea tractes, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII.* XIII. *kal. augusti pontificatus nostri anno* VI.

Sibi ultro accersunt exitium.

Dei concordiæ operam jubet Pont.

Neque Epiro modo imminebant Turcæ, verum etiam Cypro: quorum causa Pontifex Joanni Regi ad perficienda Nicosiæ mœnia dimidiam aeri vim ea collatitia lucrantium in Galliis indulgentias stipe redigendam attribuit (d).

Cyprus a Turcis infestatur.

(d) Lib. 37. p. 33.

Nicolaus, &c. Attendentes quod, sicut plurimorum & præsertim quorundam tuorum ad nos ambasiatorum fidedignorum fuimus relatione informati, tu ad repellendum atrocissimos insultus perfidorum Christiani nominis inimicorum, & præsertim quorumdam Teucrorum, qui in regni Cypri confinibus jam in ipsum regnum dietim publicos ac furtivos insultus facere, & ab inde ultra res & mobilia bona, quamplures Christi fideles, infantes, mulieres, & cujuscumque sexus, ætatis, conditionis in miserabilem servitutem ad partes suas traducere præsumunt, tua & aliorum dicti regni facultates, utpote gravissimis bellorum cladibus & aliis sinistris eventibus quibus retroactis temporibus afflicti fuistis plurimum exhausta, nullatenus sufficiunt, &c. Dat. anno MCCCCLII. III. kal. junii pontificatus nostri anno VI.

XVI. Mahometes II. progenitorum suorum gesta æmulatur.

Meditabatur Mahometes II. Turcarum Imperator insignem aliquam cladem rei Christianæ inferre, cumque progenitorum res gestas audiret, perlegeretve, aut eos æquare gloria, vel superare immensa cupidine affectabat (e); id vero affecutu-

(e) Phranz. l.3. c.7.

eum

Pro expugnanda Constantinopoli arcem extruit.

rum animo agitabat, si Constantinopolim, quam majores sæpius nequicquam oppugnarent, victor sibi subjiceret, Græcoque everso imperio in ea Turcicum constabiliret. Suscepto eo consilio, ut ipsum ad exitum perduceret, in primis arcem munitissimam juxta Asomatam in angustiis Bosphori Thraciæ condidit (a), ne naves e Ponto Euxino descendere versus Constantinopolim possent, illiusque ager repentinis excursionibus tuto vexari posset, tum ex Asia in Europam Turcis facilis trajectus pateret: tamque vecordes extitere Græci, ut etiam Turcis operas pro ea extruenda præbuerint. Prævidere Genuenses imminens Constantinopolitano imperio extremum exitium, oppressisque Græcis Genuense nomen in oriente deletum iri, atque ideo instructa subsidiaria classe Alfonsum Aragonum & utriusque Siciliæ Regem armis & opibus florentissimum ad sacram in Turcas expeditionem hisce literis (b) sunt adhortati.

(a) Id. ib. Thuros. chro. Hungar. c. 52. Turcor. lib. 1.

(b) Ext. in collect. epist. principum p. 320.

Petrus dux & consilium sacræ regiæ majestati Aragonum & utriusque Siciliæ.

Genuenses Alfon. Regem admonent de Mahometis bellico apparatu.

Admonuerunt nos nuper, serenissime & præclarissime princeps, ex transmarinis regionibus ad nos missi legati duo Peræ pavidi adhuc recordatione periculosam, quam æstate superiore ægre devitarunt, pavidiores novi terrore belli, quod adversus Constantinopolim & Peram Machometus Turcarum dux in ver proximum summa vi molitur, namque hic præcipitis consilii juvenis, recenti imperio ferox ea cogitationes suas, eo conatus omnes obstinatissimo proposito vertisse videtur, ut has, quas diximus, urbes ferro excindat, & Christiani nominis memoriam in tota regione illa penitus deleat, eo forsitan consilio, ut quemadmodum prior Machometus decepta Asia & Africa inter clarissimos viros colitur, ita hic secundus, armis subacta haud ignobili Europæ parte, ingens sibi nomen ac gloriam comparet. Dumque implorantibus legatis ipsis propere ad se præsidium mitti omnia diligentius percunctamur, renunciaverunt nobis oratorem ab Imperatore Græcorum ad majestatem vestram mox esse venturum, qui oret imperio illi jam senescenti ac defesso ocius succurri. Nos Imperatoris consilium & laudavimus sæpe, &

Solicitant ut Imperatori Constantinop. opem ferat.

iterum iterumque laudamus, quod post Romanum Pontificem spes omnes suas in majestate vestra collocaverit, nam quem sperare potuit Christianorum Regum æque velle ac posse sibi adversus hunc Machometum opem ferre, quam in sublimitate vestra & sperare & certo sperare debuit? ab his enim Regibus ortum ducit clarissima domus vestra, qui multis jam sæculis occupantes Bæticam, Mauros vi ac ferro domitos extra sedibus ejecerunt, plurimasque urbes, & quidem nobilissimas Christiano cultui restitutas, vix unquam positis armis a persecutione infidelium quieverunt, ac sic succedente temporum serie eo parente genita est majestas vestra, qui suscepto adversum Granatum Regem bello, multas illi terras, multa parvo tempore oppida eripuit. Nec infideles modo populos Hispaniam incalentes, sed ipsam quoque summotum freto Mauritaniam velut fulmen quoddam belli solo nomine plerumque terruit. His accedit quod vestra sublimitas mari ac terra latissime imperans sex, & quidem opulenta regna in ditione habet longa pace florentia, nullo hostis incursu nullis minis exagitata, quorum quædam adeo Græcorum imperio vicina sunt, ut Cypro excepta cætera Christianorum regna in eorum comparatione alia prope in orbe posita videantur.

Illum tot regnis florentem Turcas tundere posse.

Quæ cum ita sint jure optimo exigere creditur Deus, cujus est regna dare atque eripere, ne patiatur excellentia vestra hanc Christiano nomini maculam inferri, ut orientale imperium, totque fideles populi occidentalibus auxiliis destituti calcandi ac dilacerandi pollutis gentibus relinquantur. Nos, quibus solis Peram tueri necesse est, ut precibus etiam salutem illius Imperatoris adjuvemus, majestatem vestram orandam duximus, ut hæc, quæ dicta sunt, cogitans velit cum pro gloria, tum (quod majus certiusque præmium est) pro causa Dei infelicibus populis illis ocius succurrere, neque expectare, ut Reges in longinquo positi & gravibus præterea bellis impliciti, dum sera auxilia moliuntur, interim ferro Christianorum imperium exuatur. Nos autem ne quis otiosos putet arma, viros, tela, naves, magna festinatione paramus, ut si faverit Deus, illuc præsidia nostra veris initio perveniant, pro vi semper in omnem gloriam vestram parati. Janua.

Non deserendos Græcos ut conculcentur a Turcis.

Expedita a Genuensibus arma.

Gesserat Alphonsus crudelissima in Christianos bella, at inani suæ ambitioni lenocinaretur, & quamquam Christo arma consecrasset, promerendæ tamen immortalis gloriæ occasionem, abjecta sacra militia, & permissa Turcicæ excidioni Græcia incautus sprevit.

Arsisse vero eum cupiditate invadendæ Etruriæ ac Mediolanensis principatus, quem sibi testamento relictum ajebat, ita describit Jannotius Manettus (c): *Sexto felicis sui pontificatus anno cum Alfonsus jam pridem Florentinis apprime infensus, quod Francisco Sfortiæ ad acquisitionem ducatus Mediolanensis, qui sibi a Philippo Maria testamento anhelanti non parva, nec occulta, sed magna & manifesta equitum & peditum auxilia miserant, multasque pecunias ad expeditionem novi belli adversus Venetos propterea suscepti atque ob id ipsum cum prædicto Alfonso confœderatos Ferdinandum unicum filium suum inclytum Calabriæ ducem, cum toto ejus exercitu in agrum Florentinum populandi, vexandi, ac*

Hetruria & Insubria affectatæ ab Alfonso.

(c) Manet. in vit. Nic. V. l. 2. M. S. Vat. bibl. signat. n. 2046.

Ferdinandus in Etruriam immissus.

diri-

Neutri parti studet Nicolaus.

diripiendi caussa destinasset, prudentia sua ita se gessit, ut nec Alfonso ipsi, nec Venetis, nec Florentinis, nec Francisco ullatenus displiceret, atque ecclesiam a bellicis tumultibus, militaribusque direptionibus illæsam, inviolatam, intactam servaret, quemadmodum & primo & secundo sui pontificatus anno ante prudentissime fecerat, quando prædictus Alfonsus, priusquam ipse ad pontificale fastigium assumeretur, cum copiis ingentibus idcirco Tybur venerat, ut exinde adversus Florentinos hostilibus exercitibus moveret, ac in eodem deinde conservandæ ac retinendæ pacis proposito continue perseverans, cum per commemorati Philippi Mariæ mortem tota pene Italia bellicis bene inde tumultibus confunderetur, solum ipse Alfonso Venetis, Florentinis, Senensibus, ac Francisco inter sese contendentibus, invicemque bellum gerentibus quietem novit, quietem adamavit, quietem & tranquillitatem cæteris omnibus rebus humanis præposuit, longeque prætulit, tum quia suapte natura a bellis abhorrebat, tum etiam in præclara illa de componendis traducendisque operibus, & de construendis ordinandisque & extra & intra urbem ædificiis liberius vacare ac studiosius subministrare posset, atque omnes eapropter subditos suos a bellicis fremitibus & a militaribus direptionibus veluti a pestilentibus & contagiosis morbis illæsos, inviolatos, intactosque servaret. Ut vero a Nicolao comparata sit auxiliaris classis pro sustentando labante imperio Græcorum, quæ nimium sero vela fecit, proximo anno dicetur.

Pacis studia semper coluit.

Bella ut populorum pestes odit.

XVII. Illæsa inter flammarum globos Eucharistia.

Interea exeunte Amsterodami incendio quo Ecclesia conflagravit, in qua Eucharistia illa asservabatur, quæ jam ante ab ægro vomitu effusa, atque in ignem projecta integra permanserat, etiam num inter medios flammarum globos illæsa perstitit. Rem adeo insignem, cœlestiaque prodigia divinitus edita commemorat Joannes Molanus (a): *Amstelredami*, inquit, *in loco sacro memoriæ sacramenti sacrosancti, quod insigni miraculo claruit anno* MCCCCXLV. *die* XVI. *martii; ab ægro enim cum phlegmatibus ejectum, & in ignem missum, nec candorem amisit, nec ullam læsionem a flammis accepit, deinde cistæ impositum ibi etiam stupendis miraculis claruit, unde advocatus sacerdos sacrosanctum Corpus ad parochiam D. Nicolai detulit, erat autem hostia resurgentis Domini imagine consignata, pedem alterum supra sepulchrum, alterum extensum designante. Domus autem, in qua primum miraculum contigit est dejecta, & in sacellum sacri loci commutata, in foco autem & cineribus, qui ex igne supererant, attactu Corporis Dominici sanctificatos magnificum erectum est tabernaculum, in quod dicta sacra hostia ex parochia delata annis plurimis in summa fuit veneratione. Ipsi autem cineres sacri, licet ad varia genera morborum profliganda subinde auferantur, vix tamen imminuti, suave adhuc olentes cernuntur. Cæterum anno* MCCCCLII. *cum magna oppidi portione conflagravit etiam sacri loci sacellum, sed liquefactis circumquaque metallis hostia glorioso prodigio est conservata cum arcula, qua continebatur, & syndone byssina, qua contra pulveres decidentes muniebatur. Quo miraculo excitati cives sacellum aliud splendidius erexerunt, magnifice dotarunt, & mirifice exornarunt, unde Dominus, qui honorantes se honorat, locum illum sacrum & venerabile sacramentum multis miraculis illustravit, diversi enim qui ad hunc locum vota voverant, liberati sunt a dæmonum impetitionibus, a naufragii extremis periculis, a vinculis in Barbaria, Hispania, & Gallia, a dolore partus, ab exulceratarum punctionis, & ab aliis miseriis, parvulis quidem absque baptismate mortuis vita est reddita, ut sacramenti regenerationis participes salvarentur, amissæ res sunt recuperatæ, furti suspicione sese maculantibus pax est reddita, dum hoc peccatare properarent, & res palam appareret. Festum celebratur a clero & populo usque ad prandium cum solemni processione feria plerumque quarta proximo festo D. Gregorii, rarissime enim transfertur & omnis clerus dictæ urbis habet ex indulto Ultrajectensium episcoporum propriam per totum octavam officium excusum Amstelredami unde superiora carptim annotavimus.*

(a) Molan. natal. SS. Belgii 16. mart.

Cineres Eucharistiæ contactu vim divinam accipiunt.

In medio incendio una cum hierotheca illæsa.

Instauratum in ejus honorem templum,

Ingentibus miraculis celebratum.

XVIII. Joan. episc. Leodien. cur. episcopatu se abdicarit.

Hoc anno (b) Joannes ex Heinsbergensium procerum stirpe episcopus Leodiensis, cum in se incendisset odia populi, quem malis contaminaverat exemplis episcopatu se abdicavit, cui Ludovicus Borbonii Philippi ducis Burgundiæ & Belgii principis nepos successit, Leodiensium pertinaciam Burgunda vi contusurus, ex quo Leodio paratum exitium visuri sumus. Interea Joannes haud ita multo post interemptus est veneno, sive successoris, ut quindecim millium florenorum illi ad vitam sustentandam quotannis pendendorum onere se liberaret, nequitia parato, sive præcipiti furore ob depositum principatum hausto, quem ob effusas in omni intemperantia effrænatasque libidines ad æterna inferorum supplicia trahi divinitus Dionysio Carthusiano, qui eum sæpenumero a vitiis ad virtutes salubribus monitis traducere annisus fuerat, ostensum est, uti refert ejusdem Dionysii vitæ author (c) his verbis: *Illustris Joannes de Heynsbergen, cum esset episcopus Leodiensis hoc patre Dionysio familiariter utebatur, & auditu eo multa faciebat. Hic, cum esset sæculi vanitatibus deditus, quodam tempore in oppido Ruremunda ludos & tornamenta non sine impensis maximis instituit, atque multos ad ea nobiles invitavit. Eosdem*

(b) Magnum Chron. Belgic.

Veneno sublatus.

Æternis suppliciis addictus.

(c) Petrus Dorland. in vita Dionys. Carthus.

Pompam sæculi sectatus erat.

dem cum expectaret, accidit illum interea Carthusiam petere, ubi, postquam cum Dionysio, quem sanctitatis opinio magnum, atque multis effecerat celebrem, varia contulisset, non erubuit se jactitare quam magnis impensis militaribus his ludis inhiaret, quamque daret operam nobilibus excipiendis & magnifice tractandis, ibi Dionysius ingemiscens: O, inquit, reverende pater, hæc utsi admittenda sunt principibus, ecclesiasticis tamen viris & præcipue episcopis non conveniunt, indignissimum ac prorsus iniquum, ut Christi patrimonium in steeicos hos usus profundas. Parce igitur reverentiæ tuæ, quæso, pater. Episcopus es. Parce honestati clericali, parce tandem pecuniis, & ab hac dementia prorsus desiste. Ad hæc episcopus: Scio me episcopum, cui hæc profana spectacula jam olim sacri canones interdixerunt. At fatearis etiam necesse est, me principem esse, ducem, marchionem, atque comitem, quos arma decastant, quibusque judicia & imperia temporalia subsunt, horum nunc mihi munus obeundum est. Cui Dionysius: Non propterea pater episcopus es factus, ut principem geras, aut ducem, sed ut præstantior dignorque episcopus habearis, atque malis terribilior, atque ad tuendas Christi Ecclesiæque leges sis potentior, datus est tibi ab ecclesia principis gladius & honor. Itaque officium tuum est gregis dominici curam agere, diaboli laqueis irretitas animas eruere, oves tibi commissas verbo Dei pascere, aberrantes reducere, resipiscere nolentes ad ovile compellere, præstare te Christi vicarium, non mercenarium, sed pastorem agere, ovibus exempla sanctæ conversationis quasi iter ad sequendum ostendere, odore bonæ famæ præire atque, ut simul multa dicam, gregem tibi commissum ad cœlos introducere, non ad inferna detrudere; inter hæc autem eum omnia etiam bene feceris scire, quod servum te vocat inutilem Dominus, unde tibi cavendum est, nobisque vehementer mirandum cum tua solicitudo pro singulis animabus tibi commissis rationem sit redditura, ne vel una pereat, quomodo per ignaviam tuam quasi securus possis vel audere de ludis & spectaculis militaribus cogitare. Quid, quæso, pater, Deo respondebis pro creditis tibi animabus quas interea hoc diabolico negotio tu ipse scandalizas? Qua fronte audebis apparere coram judice Christo, cui tu animas pretioso ejus sanguine redemptas abducis, ac morti æternæ tradis, quarum lacte & lana abstractis tu in deliciis vivis? ut quid ecclesiæ bona, quæ pauperibus & divino cultui erogare deberes, in scenica hæc spectacula ad Christi opprobrium, ad ecclesiæ dispendium, in perditionem animarum laxa tuo profundis? quod si omnino digna quæ sunt pontifice renuis agere, parce saltem ovibus, quandoquidem tu solus minoribus impensis ac laboribus potes æterna tibi comparare. Cumque ille audire contemneret deprecantem, ait venerandus pater. Rogavimus te, pater, ut quoniam in religionis positus es exemplum, spectacula hæc vana non perficias in perniciem animarum, si audire contemnis, rogabo potentiorem dominum, cui te quoque velis nolis subjectum esse oportet: hic me exaudiet, hic insipientiæ tuæ conatus etiam te invito impediet.

Dom hastiludia celebrare parabat officii admonitus.

Inanes ejus excusationes.

Pia Dionysii Carthus. ad illum adhortatio.

Significaturum illi Deum ut cœptis absistat exoratum iri.

Surrexit episcopus, & nescio quid secum stomachatur, relicto Dionysio quod cœperat molitebatur perficere. At contra Dionysius illum prævenire festinavit, siquidem ad Dominum conversus eisdem usus est & contra Diabolum, & contra episcopum armis, fletu videlicet & oratione, atque instantissima prece ardentes podagras a Domino præsuli impetravit, quibus vana illa spectacula optato successu caruerant. Nihil profuit episcopo inflata potestas, nihil contulit ei quod proficeret industria accelerans, post inutilem magnæ pecuniæ erogationem, post infamiæ notam, quidquid præparaverat atque instituerat intermissum desiit. Plus voluit oratione Dionysius, quam persuasione & solicitudine episcopus, nihilo tamen a podagris emendatus, enimvero postea doloribus aliquantulum remissis, quamprimum gressum potuit recuperare pedum, plenus irarum Carthusiam accessit, & conquerens tœnta sua Dionysii orationibus irritata, se vero doloribus præterea ac ignominia affectum verbis eum asperioribus multavit. Verum æquanimiter hæc Dionysius toleravit, gaudens etiam, quod pro Christi gloria & animarum salute dignus esset vel ab episcopis contumelias pati. Hunc ipsum episcopum postea defunctum in nocte divæ virginis Catharinæ vidit pater Dionysius post nocturnas vigilias, cum pro eodem in cella vigilans oraret, a duobus teterrimis gigantea forma spiritibus ante se adductum squallidum, tetrum, ardentibus flammis circumseptum fumoque oppletum, cui dixerunt: Ecce, pro quo oras dominus tuus; intuens autem illum Dionysius diligenter, vidit circa ventrem & genitalia ejus immensum agmen serpentum & bufonum, qui miseram corrodebant, fuerat enim in vita præter vanitates alias episcopo indignas, in concupiscentiis fœminarum, monialium, virginumque stuprator. Expavit vehementer vir sanctus, admirans æquitatem judiciorum Dei, & cogitans illud, quod potentes potenter tormenta patiantur, advertitque illum esse damnatum, quippe cum nihil pro se miser flagitaret suffragii, nihil orationis, sed fu-

Correptus podagra divinitus iras in servum Dei convertit.

Illum verbis acerbis exagitat.

Horrendum damnati episcopi ostensum.

Vindicata supplicim luxuria.

bito.

bito a nigerrimis illis Æthiopibus ab oculis intuentis abriperetur. [1] Tradit magni chronici Belgici author, illum hoc anno, cum fororem nuntium rebus humanis remisisse, seque inter sanctimoniales religiosæ vitæ addixisse conspexisset, pietatis sensu delibutum ad meliorem mentem redire decrevisse: *Qui hactenus*, inquit, *ut est notorium incontinenter & saeculariter vixerat*. Ea itaque pia consilia ab ipso concepta, nimium extracta fuisse, ex superiori viso Dionysio Carthusiano objecto perspicuum fit.

XIX. Cum etiam plures alii viri ecclesiastici in voluptatum cœno volutarentur, Nicolaus, ut eos ad colendam pietatem redigeret, hanc sanctionem edidit (a).

(a) Lib. 38. p. 127.

Ad futuram rei memoriam.

Pontificis in concubinarios constitutio.

Præsentis constitutionis edicto universis & singulis sedis Apostolicæ officialibus, nec non quavis Romanæ curiæ officia exercentibus, etiamsi officiorum hujusmodi ipsius sedis officiales non censeantur, & aliis quibuscumque clericis eandem curiam sequentibus districtius inhibemus, ne quisquam ex eis concubinam publice in domo sua aut alibi ut illius turpi commercio liberius utatur, seu quamcumque mulierem ad aliorum turpem usum, ut de illius peccatis vivat, aut turpis mercedis partem percipiat, deinceps tenere præsumat, statuentes & auctoritate apostolica præsentium serie decernentes, quod quicumque concubinam aliquam notorie vel ad turpem aliorum usum hujusmodi quamcumque mulierem in præsentiarum tenuerit, nisi post præsentium publicationem, in valvis basilicæ principis Apostolorum de urbe & in cancellaria nostra faciendam, quam etiam vim habere volumus monitione peremptoriæ infra novem dies ab hujusmodi excessu realiter & cum effectu destiterit, ac concubinam seu mulierem ipsam penitus & omnino dimiserit, quodque quisquis in antea concubinam vel mulierem talem tenere præsumpserit, omnibus suis beneficiis ecclesiasticis, nec non quæ in dicta curia obtinent, vel exercent officiis, sint ipso facto privati, illaque ex tunc possint per quoscumque alios libere impetrari, iidemque privati, nec non quicumque alii concubinas & mulieres hujusmodi contra præsentem prohibitionem tenere præsumentes inhabiles censeantur ad beneficia obtinenda, & in dicta curia officia hujusmodi exercenda, nec illorum capaces efficiantur, nisi inhabilitatem suam antea per dictæ sedis litteras obtinuerint aboleri. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLII. a. kal. octobris pontificatus nostri anno VI.

Clerici eo vitio irretiti sacerdotiis spoliati.

Se-

NOTÆ [1] IN designando anno quo Johannes Heinsbergensis Leodiensis episcopatus infulas in Ludovicum Borbonium transtulit turpiter erratum est ab annalista. Ea etenim demissio nonnisi triennio post, anno scilicet 1455. contigit; cujus rei testes gemini eorum temporum æquales, & Leodii agentes suppetunt, Cornelius Zantfliet S. Jacobi Leodiensis monachus Benedictinus, & Adrianus de Veteri-busco ejusdem ordinis in cœnobio S. Laurentii ad muros Leodienses monachus. Eorum alter chronicon ad annum usque 1461. perduxit, hic vero res Leodienses sub hoc Johanne Heinsbergio, & Ludovico Borbonio descripsit. Utrumque opus extat apud Martene Vet. Mon. to. IV. & V. ambo vero in assignanda demissione hac Johannis anno 1455. conveniunt. Eodem pariter anno 1455. Jacoba ejusdem Johannis soror Mechliniæ in cœnobio Regularissarum professionem monasticam amplexa est, teste eodem Adriano a Veteri-busco. Diem tandem obitus ejusdem Johannis indicatur a Cornelio Zantfliet, qui decessisse illum anno 1459. die XVIII. mensis octobris affirmat. Ea his unum annalistæ mendum corrigitur. MANSI

I. Constantinopolis excidium.

SEquitur annus a partu Virginis millesimus quadriogentesimus quinquagesimus tertius prima indictione, insignis miserabili excidio urbis Constantinopolitanæ a Turcis captæ, quam quidem hoc anno expugnatam, & non superiori, ut nonnulli scriptis prodidere (a), non modo constans est veterum Græcorum ac Latinorum sententia, verum Francisci etiam Foscari (b) ducis Venetiarum, ad Fridericum Imperatorem, & Pontificis (c) ad omnes Christi fideles literæ, inferius a nobis adducendæ, tum Æneæ Sylvii (d) kal. augusti hujus anni ad Nicolaum e Cusa Cardinalem S. Petri ad vincula datæ testantur, qui si in Europæ descriptione annum MCCCCLII. consignavit (e), vel lapsum memoria, vel librarii potius incuria irrepsisse errorem exploratum est. Idem vero refert Græcos, excitata jam a Mahomete ad Bosphori angustias arce, belli imminentis mole territos Latinorum opem implorasse, neminem tamen ad ferendas suppetias commovere potuisse: *Senserant*, inquit, *ejus*, nimirum Mahometis, *animum Græci, diffidentesque suis viribus, ad Latinorum opes confugerant, lacrymis auxilia expectantes. Surdæ, proh pudor! nostrorum principum aures fuerunt, cæci oculi, qui cadente Græcia ruituram religionis reliquam partem non viderunt, quamvis privatis quemque aut odiis aut commoditatibus occupatum salutem publicam neglexisse magis crediderim.* Et quidem rogatum biennio ante Anglum, ut ad infringendos Turcicos conatus pacem cum Gallo conficeret, preces pontificias sprevisse vidimus. Certabant autem in Aquitania Angli cum Francis, in Anglia Scoti cum Anglis, Burgundus cum Gandavensibus in Belgio, tantusque ab iis fusus est Christianus cruor, ut qui in his præliis cæsi sunt, Turcicum evertere imperium potuissent; nam in uno tantum prælio viginti & eo amplius Gandavensium millia cæsa ad Gaveram hoc anno refert Monstraletus (f), superiori vero anno, viginti quatuor millia Anglorum a Scotis gemino prælio trucidata memorat. At quis cæsos in tot Gallicis certaminibus numero comprehendere poterit? Nullas porro ex occidente auxiliares copias Constantinopolim missas, violati ecclesiastici fœderis, quod in Florentina synodo Latinos inter & Græcos sancitum fuerat odio, scribit Turcogræciæ auctor (g); de Palæologo namque imperatore, Josepho patriarcha, & aliis præstantissimis viris, qui in Constantinopolitana synodo adeundam Italiam pro conjunctione redintegranda censueverant, loquutus addit: *Delati in Italiam, cum ad Latinos venissent post plures congressus & integri biennii moram, sane unionem seu consensum fecerunt, quemadmodum acta Florentinæ hujus synodi perhibent, sed exitu nullo bono, eo quod subscribere recusaret Ephesius, & verborum concertationes, postquam Constantinopolim rediissent, aliæ denuo multæ fierent, ea causa fuit nullius postea submissi auxilii.*

Latinorum error maximus in deserendis Græcis.

Occidental. principum fera bella.

(a) Sobel. lib. ennea. 6. & alii recentiores. (b) Extant apud Æn. Sylv. ep. 159. (c) Lib. 46. p. 133. (d) Æn. Syl. epist. 155. (e) Idem in Eur. cap. 7. (f) Monstr. vol. 3. pag. 53. (g) Turcogræc. auct. lib. 1.

Schismatis odio non submissa auxilia.

Atqui non modo Latinos suis addictos commodis obsurduisse ad Græcorum voces supplices, verum & Græcos ipsos nimia opum servandarum cupidine suam salutem prodidisse, easque Turcis victoribus reservasse, quas in comparando ad propulsandum hostem præsidio impendere abnuerant, narrat S. Antoninus (h): *Anno*, inquit, *Domini MCCCCLIII. civitas Constantinopolitana, cum esset obsessa a Turcis, oratores miserunt Græci ad Nicolaum Papam implorantes auxilium gentium & pecuniarum, quos non exaudivit Nicolaus, judicans duces Italiam exaustam pecuniis propter expensas guerrarum gravare impositionibus, maxime cum eos sciret se suis pecuniis posse juvare, si exponere vellent, conducendo gentes; sed nudati omni amore reipublicæ, & tantum privatæ rei suæ conservandæ intenti, in hoc inciderunt judicium, ut victi & capta civitate servi effecti res privatas suas & publicas perdiderint: & quod habuissent medum, si voluissent, sic exponere, patuit quia magnæ divitiæ & thesauri reperte sunt apud plures personas etiam & mulieres, sed cupiditas excæcavit eos.* Confirmat hoc Phrantzes (i), dum refert Lucam Notaram megaducam capta Constantinopoli ingentem thesaurum, quem Mahometo reconditum servasse ajebat, demulcendi illius causa, increpitum a victore verbis asperrimis, quod non succurrisset Imperatori suo & domino & urbi & patriæ; cum tantum thesaurum possideret.

Græci opes Turcis reservarunt.

(h) S. Anton. 3. p. tit. 22. c. 13. §. 14.

Servatæ dominis attulere exitium.

(i) Phranz. l. 3. c. 8.

II. Isidorus Card. ad Græcos a Nicolao missus.

Cæterum Nicolaum non aspernatum Græcos, sed operam ac studia sua pro ipsis tum a schismate revocandis, tum a Turcarum tyrannide vindicandis interposuisse certum est; miserat enim jam ante Isidorum Rhutenorum episcopum ac S. R. E. Cardinalem legatum, ut renovato ecclesiarum fœdere Latini in orientale imperium auxilia mitterent. At Græci illud confirmare tandiu recusarunt, donec se undique Turcico exercitu & periculis circumfusos viderent, ut scribit Calchondylas (k), qui de postrema Turcarum in Constantinopolim impressione, qua victores in muros assilierunt, hæc habet: *Cardinalis Isidorus Sarmatarum antistes, cujus ante meminimus, Gratiis prius quot ea tempestate fuit, auxilio fuit, aderat enim at synodum congregaret, & Romano Pontifici*

(k) Chalc. l. 8. Æn. Sylv. in Europ. c. 3. sub fin. Sabel. lib. 3. dec. 7.

tifici Græcos reconciliaret. Hæc quidem paulo ante confecerat, at Græcis illa cum Romanis reconciliatio nimis sera extitit. Nimis profecto sera, cum ea perfecta prius hostis Constantinopoli sit potitus, quam auxilia submissa a Pontifice pervenire potuerint: qui quidem instruxerit classem eique Jacobum archiepiscopum Ragusinum præfecerit, ad quem hoc diploma datum (a).

Sero classis a Pontifice appulit.

(a) Lib. 14. p. 111.

Venerabili fratri Jacobo archiepiscopo Ragusino in civitate Constantinopolitana ac aliis civitatibus, nec non provinciis, insulis, terris, & locis tam charissimo in Christo filio nostro Constantino Romæorum Imperatori, quam dilectis filiis nobilibus viris ejus fratribus, ac duci & communitati Januensi in partibus Græciæ subjectis Apostolicæ sedis legato salutem & apostolicam benedictionem.

Divina disponente clementia: Et infra: *Cum ergo quod non absque mentis amaritudine referendum est, intellexerimus perfidos Teucros tam per terram, quam per mare cum magno exercitu & classe velle obsidere & expugnare civitatem Constantinopolitanam, & deinde alias Græciæ partes fidelium invadere, nos ad illorum conatibus, quantum nobis permittitur, obviandum, & ad partes illas ituris, & aliorum fidelium præsidiis defendendas, cum certam classem juxta facultatis nostræ possibilitatem parari procuraverimus, matura super hoc deliberatione præhabita, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, te prudentia & doctrina præditum, in rebus agendis expertum, & in nostris & Romanæ ecclesiæ pluribus negotiis laudabiliter versatum, ab Altissimo quam plurimarum virtutum aliarum dono insignitum, nostrum & sedis Apostolicæ legatum & cum potestate legati de latere ad præfatas civitates, provincias, insulas, terras, & loca, tanquam bonum fidei propugnatorem destinamus, ut confisus in eo, cujus est opem ferre indigentibus, classi nostræ præses, & ad civitatum & partium præfatorum loca accedens, omnium & singularum tam principum, quam populorum, & singularum personarum pro defensione Græcorum præfatorum auxilium implores, & singula agas, facias & disponas, quæ tibi pro defensione, tuitione, & statu civitatum, provinciarum, insularum, & partium præfatarum adversus Teucrorum potentiam & insultus tibi videbuntur quomodolibet expedire, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCLIII. xv. kal. maii pontificatus nostri anno VII.*

Præfectus illi Ragusinus episcopus.

III. Hujus classis ex Italia Constantinopolim opem laturæ, tum Joannis Huniadis ex Hungaria exercitum educturi fama perterritum Mahometem solvere obsidionem decrevisse, sed ad eam urgendam a Sagom basso confirmatum, narrat Phrantzes (b), qui illius classis famam falsam vocat, cum vel adversis repulsa ventis, vel alia ratione serius vela in orientem direxerit. Sed Pontificem ipsum, quæ imminente sibi anno insequenti morte Cardinalibus ingenue dixerit de sua pro submittendo Græcis auxiliari exercitu diligentia audiamus (c): *Posteaquam*, inquit, *nos celeberrimam illam Constantini civitatem a Turcarum Rege acerrimo orthodoxæ fidei, & Christiani nominis hoste terra marique magnis exercitibus, præpotentique classe majorem in modum obsideri accepimus, quantum poteramus obsessis Græcis favere & opitulari constituimus, verum quoniam potentiam nostram talem esse non ignorabamus, ut tot tantisque immanium & barbararum gentium viribus sufficere valeremus favoribus nostris, opportuna quadam & necessaria aliorum Christianorum principum, eorumque publicorum auxilia adhiberi oportere putabamus, ut per hanc suppetiarum undique collectarum conjunctionem Turcas vel volentes vel invitos a prædicta obsidione procul arceremus, atque ab ulteriori Christianorum infestatione longius propelleremus. Sic igitur in hoc sinceræ & efficacis mentis nostræ proposito perseverantes, Constantini Imperatoris oratoribus, qui ad nos impetrandi favoris gratia venerant, clara & aperta responsione omnia præsidia nostra partim pecuniarum, partim triremium, partim terrestrium exercituum parata & in promptu esse, foreque significavimus, & quia nostra dumtaxat subsidia ad arcendum & amovendum a cervicibus suis obstinatam illam tot immanium tantarumque barbararum gentium obsidionem nequaquam sufficere posse arbitrabamur, monuimus ut ad celerem quandam aliorum Christianorum favorum impetrationem animum mentemque converteret, ac subsidia nostra certa & vera tanquam solida quædam cæterorum omnium fundamenta semper parata esse intelligeret, sicque in hunc modum nostro nomine aliis principibus rebusque publicis denuntiaret: oratores hac nostra responsione contenti ad Imperatorem redierunt.*

(b) Phrantz. l. 3. c. 13.

(c) Lib. 3. vitæ Nic. V. M. S. bibl. Vat. signat. nu. 2046.

Græci Latinorum opem implorant.

Pontificis responsum ad Imp. oratores.

Is relationibus acquiescens, plures legatos ad diversos principes populosque Christianos obtinendæ opitulationis causa hinc inde transmisit. At cum oratores non nisi generalia responsa retulissent, re infecta iterum ad nos rediere. Cæterum vera eorum relatione intellecta, nos qui nonnullos ab aliis principibus populisque Christianis præter auxilia nostra favores ad eam tantæ obsidionis dissolutionem proventuros fore putaveramus, spe propemodum inopinata frustrati, ulterius præsidia nostra non differre statuimus, sed prædictis oratoribus illa qualiacumque forent, eo temporis in momento parata esse significavimus, atque eis gratissimum responsum non modo placitis & sin-ce-

Reges ac principes vana tantum Græcis polliciti.

Decernit Nicolaus accelerare suppetias.

teris verbis, sed veris etiam effectibus & certis opitulationibus enixe operati, & profecati sumus. Verum antequam hæc subsidia nostra, quæ opitulandi gratia mittebamus, ad obsessam urbem applicarent, Constantinopolitani sive volente Deo, sive Turcæ ob timorem prædictorum auxiliorum ad opitulandum obsessis properantibus enixius ac vehementius urbem oppugnantibus, tandem aliquando viribus victi & superati ob scelus indignum, & omnibus sæculis a Christianis hominibus dolendum, & detestandum, turpiter succubuere. Hanc classem ex viginti navibus & novem triremibus conflatam refert Monstreletus (a) Eubœam applicuisse altero post captam Constantinopolim die, quam a barbaro victore interceptam fuisse, dicetur inferius.

Capta Constantinopoli antequam classis pontificia appelleret.

Turcæ illius metu acrius bellum urserant.

(a) Monstrel. vol. 3. p. 60.

Addit Phrantzes (b), consternatos etiam Turcas ex singulari prodigio, quod in Constantinopolis obsidione contigit, deinde vero eos terrores in argumenta audaciæ vertisse: *Portentum*, inquit, *quoddam conspectum terrorem ipsis injiciebat, nempe vis corusca luminis cælo supra urbem demissa, quam tota nocte texisset. Hoc lumen, ut viderunt, primum sic interpretabantur, Deum Christianis offensum eos igni affligere, & in servitutem tradere statuisse. Postea, cum semper cum dedecore de muribus & scalis præcipitari sese, tamque multis machinis fabricandis nihil proficiscere animadverterent, & insuper de classe ex Italia, & de Janco ex Hungaria famam licet falsam accepissent, rursum ita illud lumen interpretari coeperunt, ut dicerent, Deum pro nobis pugnare & tutamen atque præsidium Christianorum esse velle, sine cujus nutu ac voluntate nos quoque nihil possumus. Hac ob causas Amerae, ut diximus, universusque exercitus ipsius in tristitia & mœrore versabatur, ut qui die sequenti soluta obsidione recedere cogitaret. Ipsa autem vespera diem illum præcedente, quo discessum cogitabant, rursum ut antea lumen illud cæleste conspiciunt, quod tamen non perinde ut prius supra urbem tota nocte diffusum manebat, sed procul tantum apparebat, & repente discussum evanescebat: Hoc ut Ameras & alii omnes aspexerunt multo repleti gaudio exclamarunt, Deum nos jam deseruisse, & execranda, atque impia religionis & erroris ipsorum sapientes ac scribæ significatum illo lumine vaticinabantur, Turcas urbem subacturos. Ita omnes spem bonam concipiebant, quapropter peccata nostra frustrata non sunt.* Prædixerat jam ante centum annos Christus B. Brigittæ Jerosolymis agenti Græcorum extremas calamitates, eosque ab hostibus expugnatum iri, ob schismatis crimen, pariterque Cyprium regnum ob superbiam, avaritiam, luxuriemque funditus excisum iri: *Græci*, inquit, (c) *qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet unam tantum fidem Christianam catholicam, & uni tantum subesse ecclesiæ scilicet Romanæ, unumque solum vicarium meum generalem in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem supra se spiritualem habere pastorem, & tamen nolunt se eidem ecclesiæ Romanæ & vicario meo spiritualiter subjugare, propter eorum pertinaciam superbiam & propter cupiditatem, vel propter carnis petulantiam, sive propter aliquod aliud quod ad mundum pertinet, indigni sunt post mortem veniam a me & misericordiam obtinere.* Et infra: *Sciant etiam Græci quod eorum imperium & regna sive dominia, nunquam stabunt secura, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subjecti erunt, a quibus semper sustinebunt gravissima damna & miserias diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate & charitate ecclesiæ & fidei Romanæ se devote subjecerint, ejusdem ecclesiæ sacris constitutionibus & ritibus se totaliter conformando.* Promulgata hæc fuere Famagustæ coram Cypri Rege ac principibus de qua prædictione Sanderus (d) lib. VI. visibilis monarchiæ hæc habet; *Quam revelationem vere divinam extitisse ex eo scimus, quod ita res tunc futuras prædixit, ut eas evenisse nunc videmus; nam sancta Brigitta multis annis prius mortua est quam tota Græcorum respublica deleretur, futura vero prædici non possunt præterquam a Dei spiritu, qui solus futura novit, velut ee qui & auctor est eorum & cui jam nunc præsentia existunt.* Tempus autem hujus excidii jam ante triennio a Nicolao V. Pontifice prædictum Imperatori ob schisma cœptum sub Nicolao I. vidimus suo loco. [t]

Prodigium de lumine in Constantinopolim eclipso.

(b) Phrantz. eod. c. 12.

Visum postea id lumen evanescere. Interpretantur Turcæ Græcos deseri a Deo.

(c) Lib. 17. revel. c. 19.

Quæ de Græcis Christus B. Birgittæ prædixerit.

(d) Sander. l. 6. visib. monarch.

Ita Constantinopolitani imperii excidium vulgo ascriptum est nefario inveterati schismatis crimini, illa enim postrema concordiæ reconciliatio ab Isidoro Cardinale legato in discrimine ancipiti perfecta coacta potius ob terrorem, admoto jam ipsorum jugulis Turcico gladio, quam

Constantinopolit. excidium schismati ascriptum.

NOTÆ [t] LUctuosum Constantinopolitanæ urbis excidium, fuse adeo narrat hic annalista, ut pauca addenda succurrant. Nonnulla tamen, quæ illi exciderunt, suggeremus deprompta ex ephemeride obsidionis descripta a Jacobo Edaldi Florentino mercatore, qui præsens in urbe obsessa aderat, & a Francisco Franco, & Johanne Blanchio, qui simul omnes scriptum illud ad cardinalem Avenionensem transmiserunt, idemque dein ex MS. codice vulgavit P. Martene Anecdot. to. I. col. 1819. Igitur Turcarum copiæ ex 200000. constantes, quarum tamen 100000. tantummodo milites erant ad pugnandum apti, reliquum numerum calonibus & mercatoribus implentibus die IV. aprilis ad mœnia urbis successerunt, ac die sequenti obsidio cœpta. Urbis aggressio sæpe ten-

Quantæ copiæ adductæ a Mahomete. (a) Naucl. vol. 2. gen. 49. (b) Phranz. l. 3. cap. 8. Tenues Græcor. vires. (c) Id. ib.

quam spontanea veraque resipiscentia visa est, quandoquidem numerasse ferunt (a) Mahometem sub signis trecenta militum millia, & classem comparasse (b), in qua octodecim triremes erant, biremes quinquaginta, naves ducentæ & viginti octo, cum Imperator Græcus tantum quatuor millia nongentos & septuaginta, & Latinorum vix duo millia militum recenseret, ac tredecim tantum Latinorum triremes instructas haberet. Obsedit urbem Mahometes secunda aprilis die (c), cum id memorabile accidisse narrat idem author, ut quatuor Latinorum naves, quarum tres Ligusticæ, quarta Sicula frumento onustæ erant, portum Constantinopolitanum ingressuræ Turcarum classis impetum sustinuerint, repulerintque tanta constantia, ut Mahometes ira & furore inflammatus concitato equo in mare procurreret (adeo ut ejus vestes marina aqua perfunderentur) quo suis ad dimicandum animum augeret, sed feræ illius voces nil profuere, quin e Turcis duodecim millia cæderentur in prælio, cum nullus Christianus in eo occubuerit, pauci tantum fuerint sauciati, qui aliquot post diebus ad Deum migrarunt.

Cæsa a paucis Latinis XII. Turcar. millia.

IV. At minora fuere ea auxilia, quæ potentissimi tyranni impetus a mœnibus propulsare possent, capta enim est demum impetu Constantinopolis vigesima nona die mensis maii, ut Phranzes (d) & Francisci Foscari ducis Venetorum literæ ad Fridericum III. Imperatorem datæ (e) testantur: cum enim Justinianus Longus Genuensis ab hoste globo petitus stationem deseruisset, ducisque exemplo milites aufugerent, Turcæ summo ardore assiluere in propugnacula, ac fugientibus Græcis in urbem irruperunt, quam infelicissimæ urbis expugnationem ita describit Turcograeciæ author (f): *Advenerat eo tempore vir quidam nobilis ex urbe Genua oriundus*, de Justiniano ipso Longo loquitur, *duabus cum magnis navibus, is sentiens mala, quibus conflictabantur Byzantii, neminemque de nobilitate in loca ab hostibus maxime infestata velle resistere, sed alium alii jubere, unumquemque autem metu refugere, progressus in medium ad Imperatorem & proceres. Passum ego, inquit, cum meis militibus, opitulante Deo ibi stare, & repugnando in ruinis muri impetum hostium ac violentiam sustinere ob honorem nominis Christi, idque meo sumptu & alimentis. Gratiæ fuerunt ei a cunctis actæ. Tutatus est igitur pugnando locum vir ille fortis ad multos dies, & Agarenos irruere conantes rejecit, irruptioneque urbis prohibuit, sed o peccatum, & auxilii divini destitutionem! nam cum in hostem constanter pugnaret, ictus fuit globo tormenti in dextro pede, unde vehementi dolore arte in terram cecidit, & pro mortuo jacuit. Itaque sublatum asportarunt sui, eoque navibus suis imposito vela fecerunt & ab urbe discesserunt. Cum ad insulam Chium delati appulissent, ille ipse diem suum obiit. Sparsus fuit rumor intra civitatem ab aliqua percussum esse, sed ea de re nihil certi constat.* Quæ vero mox evenerint nudatis propugnatoribus mœnibus, nec Græcis ad ea tutanda excubantibus, nimirum subdit vigesima nona die maii sacra Spiritui Sancto, quem procedere ex Patre Filioque tamquam unico principio profiteri detrectaverant, expugnatum impetu urbem.

(d) Phranz. l. 3. c. 17. (e) Ext. apud Æn. Sylv. lib. ep. num. 159. De Justiniano Genuensi. (f) Turcogr. l. 1. p. 9.

Quamdiu pugnavit propulsati hostes.

Sauciatus deseruit stationem cum suis.

V. *Haud ab re fuerit hoc loco dicere lamentum Davidis: Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, Jerusalem in formam pomarii redegerunt, cadavera servorum tuorum devoranda volucribus cæli objecerunt, carnem sanctorum tuorum bestiis terræ, effuderunt sanguinem eorum velut aquam circa Jerusalem, nec erat, qui sepeliret. Probris apud vicinos nostros habemur, illudimur & sannis incessimur ab illis, qui circa habitant. Quousque irasceris Domine? quamne finis erit? Operæpretium etiam adolescentulorum carmen, qui in medio ardentissimæ fornacis dixerunt. Justus es in omnibus, quæ nobis fecisti. Traditi sumus in manus inimicorum iniquorum & defectorum, Regi injusto pessimoque nos dedisti idque propter peccata nostra. Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, qua de nomine divini loci condita fuit S. Sophia? illud terrestre cælum, nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus non homo, gloria illa universi orbis terræ, illud decus eccle-*

Prophanatum S. Sophiæ templum, in quo sacra prophanabant schismatici.

NOTÆ tentata est a Turcis; sæpe etiam, quin & semper, cum ingenti suorum dispendio cum minimo obsessorum rejecti; nam pro uno ex Græcis centum ex Turcis cadebant. cujus rei desperatione Mahometes de reducendis copiis cogitabat. Quare advocato suorum consilio, quæ e re præsente essent consulebat. Colum bassa desistendum ab inceptis suadebat, sed huic oppositus Sagon bassa aggressionem alteram tentandam consuluit, quæ si recidisset in cassum, tunc reduci copiæ possent. Posterius consilium prævaluit; quare Mahometes indicto tridui jejunio, Dei unici, quem solum venerabatur, implorari opem; ac tunc demum educi in urbem copias jussit. Eductæ in hunc modum copiæ in partem mœnium minus validam irruperant, quibus Joannes Justinianus Ligur cum suis valide restitit; sed contracto in pugna vulnere deserere locum coacto illo, Turcæ prævaluerunt, atque ita demum orbs succubuit. Ejus casum Pera sequuta sequenti die spontaneam deditionem fecit. Addunt scriptores illi futurum, ut si Veneta classis cui Joannes Jordanus præerat, constabatque ex triremibus IX. navigiis XX. una die ante captam urbem pervenisset urbs hostium manus evasisset. MANSI

Constantini Imp. interitus. Ejus caput præfixum hastæ a Turcis.

stiorum, eminentissimum illud omnium per orbem terrarum ædificiorum. O rem miram! nobilissimum Dei templum factum est Ismaelitarum impiorum illorum & infidelium: Horresce sol, ingemisce terra, contotere, exclama. Gloria tibi tolerantissime malorum Domine. Obtritus fuit in porta Imperator Constantinus dum fugam tentaret, ejusque caput dein præcisum infixumque hastæ per barbarorum castra circumlatum. Exercuere crudelem in Christianos carnificinam Turcæ, omneque stuprorum, rapinarum, & in templis sacrilegiorum genus: quam miseræ urbis vastitatem Isidorus Ruthenorum & Sabinorum episcopus S. R. E. Cardinalis atque Apostolicæ sedis legatus ita deploravit (a).

(a) *Ext. ejus lit. apud S. Ant. 3. p. tit. 22. c. 13. §. 14.*

Isidori Card. legati comploratio.

Epistola Cardinalis Rutheni de regiæ urbis eversione.

Audite hæc, audite omnes gentes: auribus percipite qui habitatis orbem. Audite hæc omnia qui fidelem orbis partem colitis, ministri, pastores, & principes omnium ecclesiarum Christi: universi quoque Reges & principes Christicolæ ac universus Domini populus cum religiosis cunctis audite, & notum sit vobis, quod præcursor veri antichristi Teucrorum princeps & dominus, servus autem tot dominorum quot vitiorum, cujus nomen est Mahumeth, inimicus crucis Christi, hæres ejus & nominis illius primi pseudoprophetæ & latoris legis spurcissimæ Agarenorum, filius sathanæ omnium flagitiosissimus, qui furiis invectus & insanus sanguinem Christianorum sine intermissione sitit, nec extingui valet ejus sitis post eorum innumeras cædes, tantoque odio contra Christum & membra ejus movetur, ut eradere nomen ejus de terra nitatur, & inspecto aliquo Christiano sibi obviante se inde existimet sordidatum, ut oculos abluat suos, immundum se profitens prius. Hoc igitur tam terribile & horridum monstrum, exigentibus demeritis Christianorum, justo Dei judicio, in eos sævire & grassari permissum, civitatem imperialem, novam Romam olim felicissimam, nunc miserrimam & omni calamitate oppressam Constantinopolim diu obsessam cepit, expugnavit, spoliavit omnibus bonis, & pene delevit. Quis autem, *ut verbis* (b) *utar prophetæ*, dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, *ut plorare valeam die ac nocte interfectos populi illius, & scelestissima sacrilegia in captura perpetrata? Quis hujus horribilitatis memor non obstupesceret, non lethargicus fiat, non præ dolore obmutesceret? Nec tamen cuncta enormia explicabo, ne piæ aures audire refugiant, sed ex paucissimis reliqua cogitentur alia.*

(b) *Hier. c. 9.*

His nefandus & nominibus blasphemiæ * . . *& sui perditissimi satellites civitate recepta post decapitationem Imperatoris cum omni sua progenie & nobilitate, plurimos*

* inscriptus

Nobilitas & clerus omnis quantis opprobriis habitus.

ferreis manicis & compedibus alligatos, ac collis eorum funibus cinctis extra urbem deduxerunt nobiles, plebejos, monachos & monachas, mares & fœminas virtute & conditione præclaros vituperabiliter tractatos multis injuriis refertos, ut meretriculas & in lupanari prostitutas trahebant, tanta & talia contra eos agebant, quanta de brutis animalibus, & qualia sine rubore fari minime quis valeat. Adolescentulos utriusque sexus a parentibus segregabant, & divisim de eis pretio negotiabantur. Infantes coram genitoribus suis, ut agniculos mactabant: matres filiis & geniti genitricibus privabantur: germani a fratribus, uxores a viris, nurus a socrubus lugentibus & ululantibus segregabantur; disjuncti consanguinei & amici in diversas regiones servi venditi ducebantur. O quam amaræ lachrymæ, quanta suspiria, quot clamosi singultus inter amicos & notos quæ miserabiles voces emittebantur inter tantas cædes, servitutes, expulsiones & contumelias! Principes & barones & domini bubulcorum, porcariorum, hominum effecti sunt famuli: infra decennium pueros ad ritus suæ perfidæ sectæ compellebant. Hoc quomodo obscuratum est aurum fulgidum sapientiæ per tenebras ignorantiæ, aurum dignitatis per ignobilitatem servitutis! Quomodo mutatus est color optimus Græcæ eloquentiæ in barbariem Turciæ! Lapides junctuarii si qui erant constantes in fide, dispersi sunt in capite omnium viarum jacentes prostrati; de cæteris taceamus, humana sunt.

Infantes coram parentibus mactati.

Quam turpis Græc. servitus. Pueri ad Christum negandum compulsi.

VI.

Sed de injuriis, subsannationibus, contumeliis, opprobriis scelestis erga divina quæ lingua valeat explicare, quis intellectus sapere, quæ auris patienter audire? Ni fallor, nunquam ita horribilia fuerunt audita: Deus venerunt gentes *gehennæ dediti*, in hereditatem tuam; *quæ Israel est videns te per fidem*, polluerunt templum sanctum tuum, *ecclesiam nobilissimam S. Sophiæ cum aliis, imagines domini nostri Jesu Christi & matris ejus Virginis gloriosæ, ac sanctorum & sanctarum Dei, insignia vivificæ crucis conspuentes, confringentes, conculcantes sacrosancta evangelia, missalia, & reliquos ecclesiæ libros dilacerantes, deturpantes, comburentes, sacras vestes sacerdotum reliquaque ornamenta ecclesiæ studentes ad indumentum suum, & ornamentum sumentes, vel vili pretio conferentes: vasa Domini ejus cultui dedicata rapientes, & in eis comedentes & bibentes, reliqua vero conflata ad prophanos usus transferebant:* Posuerunt *denique* carnes sanctorum tuorum morticinia servorum tuorum, *reliquias beatorum corporum*, escas volatilibus cœli, *dispergentes hinc inde cruces sanctorum tuorum quos occidunt*, bestiis terræ, *quia non erat qui sepeliret. Altaria suffodierunt invocantes*

Barbarorum in sacras imagines furor.

Projectæ sacræ reliquiæ.

Blasphemæ voces Mahometanorum.

tes nomen maledicti Mahometi, eum laudantes de victoria.

Omitto præ pudore, quod mingebant, stercorabant, omnia vituperabilia exercebant in templis, imaginibus, & reliquiis sanctis, sancta canibus dabant, margaritas sacramentorum ante porcos projiciebant. Cum recolo totus ex horrore contremisco, nec ulterius stylo exarare quod illorum piacula, & fidei Christianæ religionis dedecora, & irrisiones injectas. Monasteria tam monachorum quam monialium invadentes, omnia despiciebant, ejicientes illas de habitationibus suis, xenodochia infirmorum destruebant, & si de multis & magnis excidiis & exterminiis civitatum historiographi etiam gentilium referant, fere nulla posset desolationi hujus coæquari. Nullum incolam in terra reliquerant, non Græcum, non Latinum, non Armenium, non Judæum, urbemipsam suis civibus nudatam quasi desertam effecerunt. Eorum actas & opera propriis oculis vidi, & una cum aliquibus constantissimis viris, plura perpessus sum mala & pericula, licet de manibus eorum me eripuerit Deus, ut Jonam de ventre ceti, &c. Addit ut Mahometes triremes centum septuaginta instructas immissasque ad subigendas Cyclades insulas in Ægeo mari, & ingentes copias ad Pannoniam debellandam compararet, quo sibi in Italiam iter panderet; tum majoris minorisve alvei triremes trecentas, & naves onerarias viginti adornaret, ac peditum equitumque centum millia & eo amplius conscriberet, ut Dyrrachio Brundusium inveheretur. Demum adhortatur principes Isidorus, ut arma adversus sævissimos religionis hostes capiant, ponantque mutua odia, subditque.

Omnes Constantinopolitani urbe ejecti.

Cardinalis legatus divinitus ereptus ex Turcarum manibus.

Ingentes Barbarorum apparatus.

Licet enim in multitudine confidat scilicet Mahometes *& feritate suorum, plures tamen sunt, qui nobiscum sunt, imma Dominus ipse omnium militiarum, pro cujus fide & religione pugnatis, ita quod centum ex vobis persequi & superare valeant mille ex illis, & mille ex vobis decem millia, ignavia enim & imperitia belli innata sunt eis. Dat. &c.* Hactenus Isidorus, qui tantum discrimen posito cardinalitio cultu, quo ipsum exanime cadaver induisse tradunt nonnulli, ne a Turcis quæreretur. Alii tamen scribunt eum quoque fuisse captum, sed ut ignobilis & obscuræ sortis hominem vili redemptum pretio Peram abiisse (a).

(a) *Gobel. in comment. Pii II. l. 11.*

VII. Grassatos Turcas cædibus in Græcos præsertim proceres non modo hostilis impressionis die, verum pluribus etiam insequentibus, memorat Turcogræciæ auctor ex veteribus monumentis; atque etiam Halybassam, qui Christianis maximas clades intulerat, obtruncatum quasi Constantinopolitanæ urbis excidium retardasset. Potitus itaque Constantinopoli, nec dum satiato furore, Mahometes ad opprimendos tantæ cladis terrore consternatos Christianos, feroces vertit impetus; ac primum nobilem Genuensium coloniam Peram sola armorum ostentatione ad deditionem perpulit: haud tamen pactiones cum iis confectas servavit, sed violato jurejurando, direptis eorum opibus in servitutem misit. Tum pontificiam classem quæ Græcorum reliquias erat tutatura, intercepit, ut hisce verbis testatur Æneas Sylvius (b): *Turcorum Imperator Constantinopolitana potitus victoria, non ut plerosque veterum fecisse legimus desidiæ sese tradidit, sed Peram mox aggressus vicinam urbem, & a Liguribus longo tempore possessam, in deditionem accepit: classem, quam summus Pontifex Nicolaus cum Venetis ac Januensibus & Catelanis in auxilium Græciæ struxerat sive tempestatibus actam, sive per ignorantiam locorum inclusam, sive alio quovis infortunio male defensam, ut rumor est, intercepit. Maximas ibi opes bellicorum instrumentorum, vim summam armorum omnis generis, ingens pondus adeptus est.* Hæc Æneas Senensis episcopus in literis ad Nicolaum e Cusa tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalem atque episcopum Brixinensem, quem hortatus est, ut Pontificem & Cardinalium senatum ad indicendum Turcis bellum excitaret: *Optimum, inquit, factum putarem ultro dignitatem vestram summo Pontifici ac sacro collegio literas dare, ut nunc in tanta rerum asperitate totis assurgant animis, neque pecuniis neque personis ignescant, dum nova sunt vulnera remedium quærant, neque putrescere per incuriam sinant vulnera. Vocent Reges & principes in certum aliquem locum, dicant conveniendi diem, mittant legatos de latere summi Pontificis, exponant mala, quæ passa est modo Christiana respublica, monstrent quæ futura timeantur pericula, providendi modos aperiant inter Christianos, aut pacem aut inducias belli componant, crucem prædicent, remissionem peccatorum polliceantur, intonet apostolica tuba, nihil negliget, nihil hoc tempore omittat. Non est mihi dubium, si locus rebus accommodus nominetur, quin Reges aut veniant aut mittant, bonisque animis hoc fidei negotium amplectantur. Ego quidem jam Cæsari non clanculum, sed in publico consilio de hac ipsa re non pauca verba feci, inveni mentem ejus & voluntatem apprime ardentem. Sane multi ex senatoribus, qui aderant dum me hortantem Cæsaremque respondentem audiverint, uberes lachrymas emiserunt. Vidissetis senes veneranda canitie suas manus in hanc expeditionem prompto corde offerentes, & qui se more beatos dicebant, si militantes adversus impiam barbariem caderent. Taceo robustos viros ferventi sanguine juvenes, quibus unius diei* mo-

Classis pontificia a Turcis intercepta.

(b) *Isidor. Card. in iisd. lit. Æn. Syl. ep. 155. Bizar. hist. Gen. l. 2. & alii.*

Ditatus inde bellicis tormentis Mahometes.

Consilium Æneæ Sylvii.

De Christianis in Mahometem concitandis.

mera in tali negotio annus esse videtur, arbitros & in aliorum principum curiis itidem inveniri. Neque Rhenensium nobilitatem, neque Gallorum magnanimitatem, neque prudentiam Italorum, neque Hispanorum fortitudinem, aut Anglorum audaciam in tali necessitate defuturam, vel ratio suadet, vel animus timet, quippe Bohemos, Hungaros, Polonos ipsa loci propinquitas admonebit: fiet, mihi credite, fiet commune omnium Christianorum passagium si Romani Pontificis hoc tempore surrexerit authoritas, ac bonorum prædicatorum, inter quos esse vestram pietatem, commune judicium habet, fideles ac disertæ voces insonent orbis terræ sonuerint.

VIII. Fridericus Imp. de expeditionis Constantinopol. consilia agitat.

Hortatus est etiam idem Æneas (a) Nicolaum Pontificem, ut totam curam in belli sacri apparatum intenderet, fecitque certiorem de Friderici Imperatoris mente, qui egregie ad obtemperandum imperiis apostolicis comparatus esset, pontificiæque esse authoritatis cæteros Reges ad vires sociendas ducere: existimabat enim Fridericus sustinendæ tanti belli moli imparem se esse, parumque instructum necessario ad sumptus ærario, quocirca ipsemet Æneas ad amicum scripsit (b): *Cæsar ad eam rem ferventissimus est, si modo Papa & alii Reges concurrere velint.* Quo argumento extant hæ literæ (c).

(a) Id. ep. 40.
(b) Ib. ep. 138.
(c) Ext. apud Æn. Sylv. n. 163. & apud Dolg. to. 3. pag. 478.

Fred. Imp. lit. ad Pont.

Fridericus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus sanctissimo patri domino Nicolao Papæ V. S. P. D.

Beatissime pater & domine reverendissime. Cum nobis renunciatum esset his diebus, Constantinopolim Græciæ caput & orientalis imperii quondam sedem per Turcarum dominium expugnatam, & in servitutem redactam, multumque ibi Christiani sanguinis fusum esse, graviter quidem, ut debuimus, & molestissime tulimus communem Christianæ religionis calamitatem atque jacturam, intelligentes non de præterito solum, quod doleamus, sed de futuro quoque, quod timeamus, tantæ urbis amissionem fidelibus Christianis abunde præbere.

Quadraginta hominum millia referuntur cæsa.

Namque, si verus est rumor ad nos delatus, hominum quadraginta millia cæsæ sunt, animæ plures in servitium miserabile abductæ, templa divino nomini dedicata funditus diruta, naves non paucæ captæ, amissa civitas famosissima, & ratione situs & aliis conditionibus ad tutelam Christianitatis admodum necessaria, in qua per multa sæcula & patriarchalis dignitas eloruit, ac imperialis majestatis insignia floruerunt. Taceamus de literis & bonarum omnium artium studiis, quæ veluti domicilium proprium ex tota Græcia Constantinopolim habuisse, quibus modo cum civitate cadentibus, nullum profecto credimus esse Christiano nomine insignitum, qui de tantæ urbis ruina supra modum non angatur & doleat.

Quanto impendeant rei Christianæ pericula Cæsar Pontifici exponit.

Maximum certe atque horribile vulnus illatum est Ecclesiæ catholicæ nostro tempore, ac majus quam scripto possit aut verbis exprimi. At cum potentissimus hostis, crudelissimus, immanissimusque in manu victoriam hanc locumque nactus sit, ex quo fidei Christianæ, quam persequitur, pro sua libidine possit officere, quis non eum in dies plura conaturum existimet, quibus Christianorum gentem in perniciem desolationemque ducat? quippe victoria sui natura insolens, etiam si ad mites venerit, feroces eos impudentesque reddit, quid cum his agat, qui suapte ingenio soliti sunt sævire? An putare quisquam potest iratorum hominum, cruentorum, atque acerbissimorum quieturam esse victoriam? Enimvero, qui ex illis partibus ad nos veniunt, & Peram ajunt Christianis perditam, & alia plerasque loca vicina Constantinopoli per Turcos occupata, qui proximam quamque victoriam non desidiæ aut socordiæ ducunt, sed instrumentum sequentis habent, studiisque omnibus nituntur, ut Christianum nomen ad internecionem redigant. Nescimus an vera sint, quæ authore non certo dicuntur, timere tamen, quam sperare multæ nos urgent rationes, fama quæ de venturis Turcorum exercitibus erat, civitas regia pro magnitudine sua parum populosa, hostium propinquitas, auxilii spes remotior, & infelix ac dolorosum nuncium optato & fausto semper credibilius. Quibus ex rebus nisi non dubitemus sanctitatem vestram his cognitis excitatam esse ad cogitandum inveniendumque modos, quibus tam periculoso & potenti hosti, ne amplius noceat, opportune resistatur, tamen quia nos quoque velut Imperatorem & advocatum Ecclesiæ res ista concernit, haud ab re credimus esse, si clementiam vestram pro communi fidelium salute accensam magis ac magis inflammare nitamur, neque enim res est, quæ vel negligi debeat vel differri, oportet occurrere priusquam vulnus altius infigatur, aut veneni labes in corda descendat. Cæterum cum tanto negotio non unius provinciæ aut paucorum principum, sed omnium Christianorum Regum, seu certe magnæ partis eorum necessariæ vires existant, dicemus confidenter quod nobis ex usu videtur, neque dubitamus quin dicta nostra vestra sanctitas in partem recipiat meliorem.

Loca vicina Constantinopoli a Turcis occupata.

Occurrendum futuræ calamitati.

Sane pro tanto & tam necessario opere optimum factu censemus clementiam vestram, quæ locum tenet in terris Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus res agitur, nunc exurgere, scribere Regibus, legatos mittere, monere, hortari principes ac communitates in aliquem communem locum, ut aut veniant aut mittant: nunc, dum malum est recens, Christianæ rei consulere festinent, pacem aut induciae inter sese fide componant, atque junctis viribus adversus salutiferæ

De Christianis in mutuam concordiam redigendis.

cru-

crucis inimicos arma promoveant. Quod si vestra sanctitas toto pectore suoque more, ad rem bene tam piam & utilem intenderit, non est nobis dubium quin plures & Reges & principes, in quibus zelus domus Dei, & ardor fidei orthodoxæ non est extinctus, ad mandatum nostrum voluntarios & obsequentes se præbeant. Nos certe pietati vestræ ut libuerit & assistere & cooperari pro nostri officii debito minime omittemus. Solum precamur, ut vestrum in hoc negotio consilium & intentum communicare digremini; namque si fuerit opus nostræ rationis & imperii sacri principes ad hoc ipsum convocare, & alia, quæ juxta consilium vestram putaverimus opportune, implere, non negligemus.

Quia vero ad hujusmodi negotium maxime conducere arbitramur, Italica bella quamprimum sopiri, quamvis beatitudinem vestram ad hoc conari, & per se sufficere non ambigamus, tamen quia anno proxime decurso & Romæ & Neapoli & Ferrariæ & Venetiis de hoc plurimum egimus, licet frustra, si pietati vestræ in præsentiarum quovis modo expedire videtur, quod oratores aut ad sanctitatem vestram aut partes contendentes mittamus, sive alio modo pro pace celerius conficienda laboremus, ut sanctitati vestræ fuerit visum eo modo faciemus, omnique cura & studio providerimus ad eo intendere, per quæ pace tam Italis, quam cæteris Christianis data & furori Turcorum resistatur, & Christiana religio in suo statu conquiescere possit, & debita sub splendore foveri. Dat. an. MCDLIII.

IX. Flagrabat Nicolaus recuperandæ Constantinopolis desiderio, pro qua tuenda sine principum auxiliis antea, quamvis serius, classem confecerat, ut diximus: cæsareis vero pollicitis recreatus cunctos Reges ac principes Christianos ad sacræ militiæ, accepto crucis symbolo, nomen dandum excitare decrevit. Edidit itaque diploma apostolicum, quo ubi Mahometis grassationes a beato Joanne in apocalypsi sub draconis furentis specie prænuntiatas præfatus est (a), ipsis per sacram in baptismate confectam professionem, perque jusjurandum in principatu accipiendo nuncupatum imperavit, ut ad tuendam Christianam fidem religionemque vires conjungerent; tum denuntiavit, in lugubri illo rerum statu sine æternæ salutis jactura nullum principem a sacri belli societate immunitatem obtendere posse.

Concitare nititur Christianos Nicolaus ad Turcicum bell.

(a) Lib. 46. p. 133.

Ad perpetuam rei memoriam.

Fuit jam olim Ecclesiæ Christi bestiis acerrimus, crudelissimus persecutor Mahomet filius sathanæ, filius perditionis, filius mortis, animas simul & corpora cum patre suo diabolo cupiens devorare, Christianum sanguinem sitiens redemptionis facta per Salvatorem & Redemptorem Jesum Christum Dominum nostrum atrocissimus & sanguinolentissimus inimicus, qui profecto draco ille rufus magnus habens capita septem & cornua decem & in capitibus suis septem diademata, quem in Apocalypsi Joannes vidit, fuisse putandus est, qui cauda sua traxit tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram, cum universum fere orientem & Ægyptum atque Africam occupavit, & impietatem suam compulit imitari, tum profanavit sanctam civitatem Jerusalem, tum sanctuaria ejus destruxit, cum Christifidelibus injurias, approbria, flagella, carceres, & mortes acerbissimas intulit, servavit tamen divina providentia eorum fidelium ecclesiam, qui sibi in suo occultissimo judicio placuerunt, nec usque in istum diem illi hostem prævalere permisit.

Mahometes in Apocalypsi per draconem septem diademata gerentem præsignatus.

Ut tertiam partem stellarum dejecerit.

Novissime autem nostris temporibus secundus Mahomet insurrexit impietatis illius imitator, effundendi sanguinis Christiani fervore nimiæ sitis exæstuans, qui contra Christi nomen saviens, omnis humanitatis oblitus, ut fera rabida cum in caput nostrum nisi manibus verbis sævire non possit, in ejus membra, hoc est fideles suos furorem ac rabiem suam spargere, effundere, & eructare quasi stomacho vomitante contendit. Hic novissime civitatem Constantinopolitanam durissima obsidione & debellatione superatam in suam ditionem transtulit cum magna Christiani populi strage, templis omnibus & sanctuariis inibi existentibus profanatis, sanctorum reliquiis conculcatis, sacris imaginibus Domini nostri Jesu Christi & suæ gloriosissimæ Matris & vivificæ crucis contumeliis, opprobriis, dejectionibus, prostrationibus, & demolitionibus ad terram illatis, & ex luto turpique materia maculationibus in vituperium approbriumque projectis. Hic vere præcurrens antichristi, & quasi alter Sennacherib gloriatur in robore suo & in multitudine populi sui, quod universum occidentem manu sua valeat obtinere, & de toto orbe terrarum nomen delere Christianum, insaniens & mente captus, quasi possit contra Dei potentiam prævalere. Nos igitur, licet indigne, tenentes ejus locum, cui Christus suam commendavit Ecclesiam, quique pollicitus est, quod portæ inferorum non prævalerent adversus eam, cuique mandatum dedit, ut titubantes fratres sua conversione firmaret, dicens: Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos; *in præsentiarum videmus officii nostri necessario ab Ecclesia ministerium postulari. Itaque de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu hoc modo, qui sequitur, duximus providendum.*

Ejus scelera in expugnatione Constantinopolitana.

Ejus consilia de occidente subjiciendo.

In primis universos principes Christianos imperatoria, regali, reginali, ducali, seu quacumque alia mundana præfulgeant dignitate, hortamur, requirimus, & manda- X.

Adjurati per baptismalia sacra Reges & principes ut arma corripiant in Mahometem.

damus in vim professionis factæ in sacri susceptione baptismatis, ac in vim juramenti præstiti cum dignitatum suarum infulas susceperunt, ut ad defensionem Christianæ religionis & fidei cum bonis & personis suis pro sua possibilitate verisimiliter & indefessenter assistant, æterna præmia recepturi ab illo, cujus causam agent & in præsenti vita pariter & in futura, quod in præsentiarum credimus cuilibet esse de necessitate salutis, cum talis sit necessitatis articulus, a qua se nullus legitime valeat excusare, reliquos vero dominos seu communitates aut quæcumque dominia habentes pariter exhortamur, requirimus, & monemus, mandantes eis similiter in vim fidei, quam semel professi sunt, ut defensioni religionis & fidei omnibus viribus & tota potentia sua fortiter & perseveranter assistant, habentes illum propugnatorem, qui una nocte per angelum suum centum octuaginta quinque millia ex exercitu Sennacherib interfecit, & qui alias sæpe in magnis periculis non dereliquit Ecclesiam suam, nec permisit hostes suos de sua impietate gloriari. Omnibus vero cujuscumque status, gradus, conditionis, aut ordinis, qui in tanta Ecclesiæ necessitate & fidei personaliter interfuerint, & per sex menses in kal. februarii proxime futuri inchoandos perseveraverint sive clerici sive laici, vel quocumque ecclesiastica vel mundana dignitate præfulgeant, auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac etiam de plenitudine potestatis cælitus nobis datæ plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem & veniam, & qualis per prædecessores nostros dari consuevit proficiscentibus in subsidium Terræ sanctæ, & qualis in anno jubilæo Christiano populo per eosdem ac nosmetipsos concessa est, concedimus, &c.

Expositio extrema tuendæ rei Christianæ necessitas.

Propositæ crucesignatis indulgentiæ.

Addit eosdem indulgentiarum præmia laturos, qui cum sequi castra non possint, militem submiserint, tum etiam monasteria religiosorum virorum & monialium, quæ semestri integro singulos milites pro singulis denis in claustro agentibus suffecerint, eodem beneficio affectum iri. De symbolo autem crucis suscipiendo hæc præscribit: *Apostolica auctoritate mandamus, ut quotquot præfato sancto operi se vota obligaverint, salutare signum vivificæ crucis vestibus imprimant, & in humeris suis illius portent memoriam; cujus passione ab æterna damnatione redempti sunt, ipsum imitantes cui ad nostram redemptionem cunctis factus est principatus super humerum ejus, & qui nos admonens ad sua sectanda vestigia ait:* Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.

De cruce in humeris circumferenda.

XI. De auro in stipendia comparando.

Cum autem ad ista conficienda opus sit innumerabili fere pecunia ad ea dispenenda, quæ rerum necessitas ministrabit, cum hoc sit negotium fidei & totius Christianæ religionis, cui, nemine excepto, omnes de necessitate salutis tenentur obnoxii, inprimis sancimus, decernimus, ac observandum inviolabiliter ordinamus, ut omnes fructus, redditus, & proventus ad cameram apostolicam de quibuscumque beneficiis venientes sive majoribus sive minoribus, sive archiepiscopatibus, episcopatibus, abbatiis, sive quibuscumque beneficiis, quocumque nomine censeantur, ad nos pertinentes huic sancto operi totaliter, integraliter, & sine aliquo diminutione serventur: Et infra. *Venerabiles insuper fratres nostri S. R. E. Cardinales ad quod se sponte & liberaliter obtulerunt integram decimam de redditibus communibus capelli ac omnium ecclesiarum & beneficiorum suorum pro tam sancto & pio opere integre & sine ulla diminutione persolvent. Et quia legi, cui se summus Pontifex pro Christi charitate constringit, nefas est quemquam inferioris gradus aut ordinis se pro voluntate subtrahere, sed decens & congruum est, omnes sive prælatos sive inferioris gradus homines ejus oneris esse participes, volumus, & hac præsenti constitutione decernimus, ut omnium officiorum Romanæ curiæ, quocumque nomine censeantur, etiam quæ per vicecancellarium, camerarium, & majorem pœnitentiarium S. R. E. Cardinales exercentur, ad quod iidem Cardinales se sponte obtulerunt, reddit000m decima portio tam sancto operi integre persolvatur, quod ut per omnes inferioris ordinis inviolabiliter observetur, volumus & decernimus quoscumque fraudantes, & præfatam decimam non integre persolventes excommunicationis & privationis officiorum sententiis subjacere.*

Pontificiæ omnes obventiones ex sacerdotiis huic rei addictæ.

Cardinales decimas polliciti.

Curiæ administris imperata obventionum decima. Defraudantibus intentatæ censuræ.

Et quia ista omnia tantæ rei pro modica parte non sufficerent, nisi ecclesiarum, quæ in toto orbe Christiano dispersæ sunt prælati, & cæteri ecclesiastici viri auxilia sua operasque conferrent, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio pariter & assensu, omnium beneficiorum ecclesiasticorum in toto orbe terrarum patriarchatuum, archiepiscopatuum, episcopatuum, abbatiarum, & quorumcumque aliorum beneficiorum, quocumque nomine censeantur, sive majorum, sive minorum, sive curatorum, sive non curatorum, exemptorum vel non exemptorum, regularium vel non regularium: cujuscumque ordinis, status, vel conditionis existant, omnium fructuum decimam secundum verum valorem, sine ulla exceptione, ex plenitudine apostolicæ potestatis tam sancto operi integram reservamus. Quod ut efficacius executioni mandetur, contradictores, aut inobedientes, aut fraudantes volumus excommunicationis sententiæ subjacere. Nonnullisque interjectis eo argumento vetat commeatus ac tela hosti inferri, atque in pseudochristianos hujusmodi pœnas graves decernit. Denique subjungit: *Quia vero ad prosecutionem*

Indicta universo etiam clero catholico decuma.

Auxilia ferentes Turcis pœnis gravibus subjecti.

sancti operis maxime oportere perspicimus, ut Reges & principes, & quicumque dominia habentes in populo Christiano pacem habeant & observent, auctoritate omnipotentis Dei statuimus, & ordinamus, ut in toto orbe Christiano pax generalis observetur, ita ut per ecclesiarum prælatos discordantes reducantur ad pacem, aut si pax sequi omnino non possit, saltem trengæ inviolabiliter observentur, & si qui acquiescere forte contempserint, per excommunicationem singulares personæ, communitates vero per interdictum observare teneantur. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ anno MCDLIII. pridie kal. octobris pontificatus nostri anno VII. Designati fuere pluribus in regnis evangelici præcones (a) ad apostolica hæc decreta promulganda, ac populos ad nomen sacræ militiæ dandum excitandos.

Pax vel induciæ universis imperata.

(a) Ext. apud de te Wadding hoc anno nu. 29.

XII. Dedit etiam operam Pontifex, ut dissidentes Christi cultores inter sese conciliaret: nam Italia gravissimis bellis civilibus laborabat, quæ ita describit Jannozius Manettus (b): *Septimo pontificatus sui anno, cum Ferdinandus infestis exercitibus per agrum Florentinum multa involvisset, atque in Gallia cisalpina quoque cuncta pene bellicis perturbationibus, Venetis adversus Franciscum jam Mediolani ducatum ob prædictos Florentinorum favores [ut cupiebat] adeptum omnibus eorum virtutibus belligerantibus, agitarentur, factum est ut prædicti principes, respublicæ, & populi oratores suos pro componenda inter eos pace Romam transmitterent: ipse vero,* nimirum Nicolaus Papa, *dum coram eo de contentionibus istis ageretur, sapientia sua, quæ profecto in superpendendis & examinandis rebus maxima erat, hoc unum conabatur, hoc unum curabat, hoc unum operabatur, ut singulis gratificaretur, ac nemini suspectus haberetur*. At odiorum pertinacia & ambitio principum Pontificis sincera conamina elusere, non quod, ut somniat Manettus, rem tepide ageret Nicolaus, ut ex politicis causis, diffidentibus cæteris, ditionem ecclesiasticam in pace contineret, quam pacata universa Italia, armisque in Turcas versis felicius culturus erat; ac propterea, cum Genuenses intestinis dissensionibus laborarent, neque iis impliciti ad sacrum instruendum bellum incumbere possent, munus (c) imposuit Dominico tit. S. Crucis presbytero Cardinali Capranicæ, ut eos civiles tumultus industria sua sedaret,

(b) Jan. Manet. MS. bibl. Vatic. signat. nu. 2045. in vit. Nic. V. lib. 2.

Italia civilibus bellis attrita.

Genuenses ad mutuam concordiam sollicitati.

(c) Lib. 43. pag. 156.

Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali

A. S. L.

Admodum dolenter nuper accepimus inter dilectos filios nobiles viros Petrum de Campofregoso ducem & communitatem Januenses ex una, & dilectos filios nobiles viros Joannem Philippum de Flisco, Ludovicum de Campofregoso, Raphaelem & Barnabam de Adurnis, Petrum de Spinolis, & alios quamplures eorum complices & sequaces ejusdem civitatis cives ex altera partibus ita sibi invicem dissentire, ut nisi opportuno remedio provideatur, res quotidie sit in gravius periculum processura, quod profecto mœstitiæ plurimum nobis attulit, cogitantibus quantis Deus præcipuis & singularibus dotibus urbem illam ornaverit, atque munierit, & quanta ad maximas res perficiendas opportunitas inesset, si civili paci & unitati studeret. Quam nos civitatem pluribus ex causis paterno diligentes affectu, plurimum compatimur considerantes maxime quale & quam præcipuum inclytæ nationis Italicæ membrum sit, & religionis Christianæ portio singularis. Etenim magis hujusmodi intestinis malis & civilibus bellis dolemus, quod hoc tempore peccatis exigentibus infideles inimici, atque persecutores nominis Christiani potente manu terra marique contra Christianos in partibus Græciæ & finitimis regionibus plurima mala fecerunt, & majora (quod Deus avertat) se facturos minantur, videmus præcipuam partem nostræ defensionis ex mutua illorum dissensione impediri, eosque, ut cuperent, non posse integras vires ad fidei & populi Christiani defensionem afferre, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCCCCLIII. id. novembris pontificatus nostri anno VII. Instabat Genuensibus excidium plurium insignium urbium quibus in Asia & Taurica Chersoneso vel Ægei maris insulis potiebantur, atque ad simultates ponendas adduci ægre poterant.

Genuenses intestinis implicati dissidiis.

Christiana res gravissima inde damna in oriente accipit.

Urgebat pariter Venetos exitiabilium ipsis imminentium bellorum terror, cum Franciscus Foscarus coacto senatu saluberrimum pro re Veneta in oriente constituenda expedivit consilium, damnato enim superiori torpore bellum omnibus viribus gerendum censuit cum Mahomete, antequam Turcica tyrannis confirmaretur, cujus sententiam tanto duce dignam magnis laudibus effert Franciscus Philelphus; (d) *Me delectat*, inquit, *assidua recordatio sapientissimi illius vestri & fortissimi principis Francisci Foscari, cujus splendidissimum nomen nulla umquam posteritas ignorabit, is enim cum primum audisset captam urbem Constantinopolim, convocato senatu, posteaquam de tanta rei indignitate & acrem, ut semper, & gravem & commiserabilem habuisset orationem, fertur consuluisse nihil esse cunctandum diutius, sed bellum confestim suscipiendum adversus Turcos, ne tantum neglectum incendium latius consurgens in flammas omnia concremaret. Fuit is certe Franciscus Foscarus, qui & ingenii acumine, & animi magnitudine, & pertractatione plurimorum maximorumque rerum in omni genere laudis cum omni posset conferri antiquitate. Hujus si consilium*

(d) Philelph. l. 19. ad Foscar. equitem.

Franciscus Foscarus hortatus Venetos ad bellum turcicum.

Dissensit senatus.

ſilium voluiſſet, ſi rationi potius quam perturbationi eſſet obtemperatum, qui nobis hoc tempore tantus imminet terror omnem hoſtium ferociam exanimaret ac proſterneret. Sed quanto quæque reſpublica major eſt & potentior, tanto civiles contentiones & crebriores ſunt, & longe magis periculoſæ. Fateor equidem eam vobis eſſe inter vos concordiam, quanta nulli unquam reipublicæ major fuit, nec tamen abſurdum eſt, cum omnes idem cupitis, hoc eſt reipublicæ veſtræ & emolumentum & decus, id aliis, alia ratione expetendum videri: ſed quæ præteriere miſſa faciamus. Malis præſentibus conſulendum eſt. Videmus res Turcorum in dies magis atque magis creſcere, extremum periculum obverſatur cuique ante oculos, quod decus & gloria antea hortabatur, jam ſumma cogit neceſſitas. Tota res eſt in cardine, aut propere vincendum eſt, aut ſuccumbendum, ſed quis eſt animo paulo erectiore, qui non malit mortem appetere, quam ſervire, præſertim iis qui natura etiam ſervi ſunt? Quem enim rationis uſum in Turcis reperias? Quam vel vitæ, vel morum elegantiam? Quod eſt ullum in iis pudoris, quod ullum integritatis veſtigium? Num valent authoritate Turcæ? num conſilio? num fide? Nihil habetur apud illas inſanas & enervatas belluas glorioſius probris, adulteriis, ſtupris. Ex Mediolano kal. auguſti anno a natali Chriſti MCCCCLIII. Evanuere itaque præclara illa ducis Venetorum conſilia, cum ii bellum illud ſine Chriſtianorum Regum ſocialibus armis nollent ſumere, quod poſtea conſtabilita Turcica tyrannide pleni animorum geſſere ſæpius, ſed infelici pleramque exitu, quamvis ſuis cervicibus, imminentes cæteris Chriſtianis Turcicos gladios glorioſe exceperint.

Auctæ Chriſtianorum negligentia res Turcicæ.

XIII. Cæterum in Chriſtianis Regibus ac principibus excitari viſi ſunt nonnulli pii animorum motus: inter alios enim Philippus Borgundiæ dux (*a*) mox inſtructas quatuor triremes ſubſidio miſit, convocatoque ampliſſimo procerum ſuorum cœtu ſe jurejurando ſacro bello addixit in lautiſſimo convivio: [1] cujus exemplo permoti plures viri principes religioſam militiam ſunt pariter profeſſi: verum rei

(*a*) *Monſtrel. vol.* 3. *pag.* 55.

Philippus dux Burgundiæ ſacro bello ſe devovet.

gravitas exegiſſet, ut potius in templo votum hujuſmodi ſacroſancto ritu concipere tur. Ita religio hæc in perjurium verti viſa eſt, ac ductæ tantum profanæ choreæ, comeſſationibus indultum, dataque opera inſanis ludis, quibus per inanem ſpeciem ex Turcis triumphi agebantur: licet enim in Germaniam profectus (*b*) ſit; at cum Imperatore de copiis per Germaniam ductandis conferret, tamen implicitus delitiis bello ſacro abſtinuit, reique invidiam in Francorum Regem, cujus vim metuendam ſibi ajebant, derivavit. At Carolus accuſavit Anglos ſibi ſuſpectos. Neque ii modo Chriſtiani principes, verum neque Germani expeditionem illam confecere, adeo ut ægre Græciæ reliquiæ aliquandiu ſervari potuerint, ſubmiſſis Pontificum opera ſubſidiis. Narrat Marinus Barletius (*c*) Nicolaum Pontificem & Alfonſum utriuſque Siciliæ & Aragonum Regem ingentem vim auri ad Scanderbegum miſiſſe, ut bellum adverſus Mahometem redintegraret, nec minus ſolicitum Mahometem ad Epirum populandam duodecim millia equitum duce Ameſa effudiſſe: ſed eos omnes circumcluſos Scanderbeghus partim trucidavit, partim in deditionem accepit. Quam ignominiam ut depelleret Mahometes, mox Debream cum exercitu immiſit, ſub quo omnino Scanderbeghus ſuccubuiſſet, niſi illum Pontifex & principes occidentales & milite & opibus juviſſent.

Ludis & comeſſationibus rem gerit.

(*b*) *Id. ib. p.* 56.

Invidiam intermiſſi belli derivat in Gallum. Et his in Anglum.

(*c*) *Marin. Barl. l.* 7.

XIV. At Græcorum reliquiæ, quæ Conſtantinopolitani imperii cladi ſuperfuere, & ſi tot flagellis Deo vindice attritæ, errorem tamen ſuum & malorum omnium cauſam non depoſuere: & quamvis Romanus Pontifex tot tantaque pro ipſis a Turcica ſervitute liberandis ageret, non ad ejus gremium redire, ſed a feris diſcerpi maluerunt. Ut autem eos a ſchiſmate & vetuſtis erroribus revocaret Gennadius patriarcha Conſtantinopolitanus in aureo illo, quem pro Florentino concilio ſcripſit commentario, propoſuit iis prædictum jam ante fuiſſe Conſtantino Dragaſi Imperatori a Nicolao V. Pontifice Conſtantinopolitani imperii excidii tempus; qua de re litteras apoſtolicas ſuo loco attulimus (*d*),

Abnuunt Græcorum reliquiæ conjungi Latinis.

(*d*) *A. C.* 1451. *n. n.* & 2.

NOTÆ [1] Levia quædam ſphalmata chronologica hic emendanda ſuccurrunt. Philippus dux Burgundiæ expeditionem in Turcas non niſi ſequenti anno 1454. februario menſe vovit, quod a Cornelio Zantfliet in ſuo chronico vulgato inter vetera monumenta Martenii to. V. diligenter adnotatum eſt.

Inſuper Gennadius ille qui ad Conſtantinopolitanum patriarchale ſolium hoc anno a Mahomete Turcarum principe evectus ſtatuitur; alter eſt plane ab eo, qui libellum illum ſcripſit, cujus lacinias annaliſta hic affert. Idem enim libellus eſt, quo concilii Florentini capita quinque defenduntur, de quo tam multa in notis ad annum 1445. 15. diſputavi, cujus author poſt caſum urbis Conſtantinopolitanæ apologiam pro fide concilii Florentini ſcribebat. Gennadius vero ille qui hoc anno ſacris Græcorum præfuit acerrimus erat ſchiſmatis propugnator, ut in nota ad eumdem annum. Igitur opuſculi hujus author ac Gennadius ille quem Mahometes extulit duo ſunt viri plane inter ſe moribus & religione diverſi. MANSI

ejusdemque cladis prædictionem confirmatam a legato apostolico in publica concertatione cum Barlaamo monacho schismatico Constantinopoli habita, professasque est conspicuum omnino atque exploratum esse, Constantinopolim, ob defectionem a Romana ecclesia excisam fuisse.

(a) Gennad. in exposit. pro conc. Flor. c. 5. sect. 15. ext. bibl. patr. to. 4. p. 1456.

Extrema schismaticorum calamitas.

In primis ergo, inquit, (a), *ut inde initium sumam, in memoriam revocete, fratres & patres, qualisnam & quanta extiterit nostra natio, fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subjecerat imperio. Præterea virtutis studio & sanctitate omnes gentes est supergressa jejuniis, vigiliis, orationibus, eleemosynis, & ut uno verbo dicam veluti spongia hausit omnem virtutem Deo semper acceptam. At in præsentia, proh dolor, omnia entoreciderunt: Constantinopolis capta est, cujus rei solam recordatione cogor prorumpere in verba cum clamore & ejulatu, & ultimum effundere spiritum.* Nonnullis interjectis, quibus patrata Constantinopoli a Turcis mala deplorat, subdit: *Nec tantum in ipsa urbium regina ea mala obvenere, verum etiam in subjectis regionibus plura ac deteriora, perque singulos dies hæc oversis oculis intuemur & intelligimus. Quamobrem ergo hæc? vel vos mihi dicite per Dominum. Si dixeritis, ut dicere consuestis, ob nostra delicta hæc evenisse. Non ita se res habet, ego dicam, quoniam non magis nos quam cætera Christianorum gentes nostris criminibus Deum irritamus, sunt enim & aliæ nationes magis sceleribus & peccatis obnoxiæ, quomodo non affliguntur, ut nostra infelicissima & miseranda natio.*

Væ mihi misero aliat ex alio sabiade fio, cum ad hæc animum converto, & cor meum conturbatur, & spiritus meus æstuat, quia Judæorum genus, quæ duo crimina commisit, secundum prophetam dedit pœnas. Duo enim mala fecit, inquit, (b), *primogenitus meus Israel, me dereliquit fontem aquæ vivæ, & effodit sibi cisternam dissipatam, & etiam me in ligno crucifixerunt, Barrabam vero postulaverunt & liberarunt. Primum igitur cum idolis inservisset, in captivitatem abductus est in Mediam & Babylonem. Secundo cum crucifixissent dominum nostrum & Deum, profecti sunt captivi in omnes gentes, nostra vero natio, proh infortunium! proh dolor! neque idolis servivit unquam, neque Dei Filium crucifixit. Qua de causa tam acerbe vexatur? Sed non solum eadem, verum etiam multo pejora, quam impii Judæi perpetitur, ii namque in servitutem abducti omnium gentium facti sunt servi, ut omnibus invisi & Dei hostes; hi vero non solum gentium facti sunt servi, sed & Judæorum ipsorum, qui fiunt servi omnium gentium. O meam calamitatem! nonne reliquum est plorare & lamentari, ac disquirere causam, & videre propter quæ patimur hæc?*

(b) Hier. 2.

Schisma fuit malorum omnium causa.

Ego vero aliam non possum invenire [neque enim virtute nostra natio cæteris gentibus pejor est, immo vero melior, nam dictum est vereque dictum nationem nostram omnes nationes virtute & moribus antecellere] nisi schisma, & quod se subtraxerit ab obedientia & subjectione Romanæ ecclesiæ, eam & solam decerno esse causam interitus nostræ gentis, quia postquam ab ea divisi sumus, maledictionem accepimus, & patimur quæ nos patimur, nec ideo pœnitet nos, sed deteriores evadimus, & maledictis impetimus ipsam ecclesiam, tacenda adversus eam impudenter evomimus. Quamobrem, fratres mei, per Christum desperationem omittamus, accedamus veræ Christianorum unioni, agnoscamus peccata nostra, ne pejores Judæis evadamus, neve falsa suasione, malitia, & præsumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis: Qui vos audit, (c) *me audit, & qui vos spernit, me spernit: qui vero me spernit, spernit eum qui misit me. Vere ergo licet dicere, qui Papam audit, Dominum audit, qui vero Papam non audit, Dominum non audit: qui vero Dominum non audit, audit captivos & gladiis comminutos.*

(c) Luc. 10.

Vidi & recte memini, cum interfuerim disputationibus cujusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli cum quodam legato apostolico de primatu Papæ, ubi concludens legatus dixit. Ego quidem possum cunctas objectiones vestras diluere [non enim Christi Ecclesiæ & præses illius summus Pontifex misit hominem, qui nesciat vestris dubitationibus respondere] sed vos semper in nugacibus verborum argutiis versamini, quare mihi libet dicere tibi breve ac verum verbum, quod & aliis Græcis mihi injunctum est dicere. Hæc dicit Papa. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Secundum Prophetam (d): *Si vero nolueritis, neque audieritis me, gladius vos devorabit. Num Pontificis os locutum est hæc? Num habes huic quid contradicas? Lege & expende an evenerit sicut ipse dixit. Si ergo evenit, debetis, immo vero potius necesse est illum audire, secundum vero opera illius non facere, si mala fuerint. Ita & nobis præcepit Dominus: Super cathedram Moysis sederunt scribæ & pharisæi, omnia quæcumque dixerint vobis facere, facite, secundum vero opera illorum nolite facere. Quando ergo & hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire & imitari sermones ejus, opera vero non imitari si prava sint. Ita vos sancti docent, ita leges & canones clamant, ut antea demonstravimus, & paulo post etiam demonstrabimus.*

Pontificius internuntius extremum excidium prædixit.

(d) Isai. 1.

Nunc detegere volumus, quod vos in-

tas

tus adversus Papam ac Latinos injuste continetis, dicitur enim quod propter peccatum illam vitatis. At hoc verum non est, sed causas quaeritis, fratres, parum verax, maledixit enim vobis, & vos invenit excommunicatos, delevitque funditus estis. Sed aliud est morbus, ex quo aegrotat intus anima vestra, ut antea exposuimus, non audentes palam dicere, ne forte cunctis hareticis pejores vocemini, & sitis cogniti apud omnes, magisque vultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labiis permittis, quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte Latinos haereticos esse dicant &

Calumnia haereticos pontifici & Latinis impacta a Graecis.

Papam praeter caeteros omnes, ideoque unionem refugitis, neque Papae memoriam audire, neque qui unionem ex vestris sacerdotibus amplectuntur videre sustinetis, neque qui cum ipsis communicant omnino pro Christianis habetis, & si forte contingit, ut in aliquod incurratis, quod vos Papae commonefaciat, panem oblationis non accipites, sed furiis agitamini, ac dentibus adversus ipsius sacerdotes saevissime infrenditis, & Judaeis deteriores esse putatis. Haec igitur proferre reformidantes, ut iram quorundam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, & adversus veritatem pugnatis.

XV. Haec Gennadius, qui gravissimis & firmissimis argumentis confirmat catholicam & apostolicam Ecclesiam, quam in symbolo apostolico confitemur eam esse, cui Romanus Pontifex Petri successor praeest (a): *Quis est*, inquit, *qui neget confessionem sublimi voce ab Ecclesia decantatam, sive fidei symbolum? in quo aperte confitemur unam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam in omnes terrae partes disseminatam? Hanc nemo unquam dixerit unam, nisi caeterae omnes tanquam membra congruentia secundum beatum Paulum (b) eam velati caput sequatur, quae omnia simul juncta unum conficiant corpus, & ut secundum eundem Apostolum non potest pes vel manus vel aliud corporis membrum capiti dicere. Non opus habeo, ita nec caeterae ecclesiae Romanae possunt ecclesiae dicere. Non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt & omnes ab illa confirmantur, testabuntur id omnes doctorum scripturae.* Et infra: *Oportet autem qui symbolum confitentur, & unam Ecclesiam praedicant, nosse qualisnam ea sit una sancta & apostolica Ecclesia. Ea est aut occidentalis aut orientalis, quod idem est ac si dicat Latina vel Graeca, alia namque praeter has non reperitur, alia enim praeter has superstitiones sunt falsae synagogae & haeresibus refertae. Enumera diligenter & vide quod si Graecorum arbitraris Ecclesiam esse hanc, quam symbolum designat, in nebulam Petri confessionem concludis, adversus quam portae inferi non praevalituras professus est Christus, nam omnis Graecorum ecclesia, immo vero totus oriens*

(a) Genn. patriarch. pro conc. Flor. to. 4. bibl. patr. col. 1452.

Ecclesiarum omnium cum Romana conjunctio.

(b) 1. Cor. 12.

a Mahomete absorptus est. Nonne videmus omnes patriarchas atque episcopos ac sacerdotes in potestatem venisse Mahometis, & ab eo petere sacerdotii facultatem? & pedibus ejus advolvuntur, & pro eo etiam inviti deprecantur: in quo loco collocabis? Portae inferi, id est haereticorum non adversus Christi Ecclesiam nunc praevalebunt eo loco, ubi non solum ora haereticorum dominantur illi, sed etiam impii & alienigenae imperium tenent? eo loco ubi nec sacrificare tuto possis, nec nola, vel tintinnabulum, nec crucis signum appareret? eo loco ubi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre, si vero protulerit, in duas partes discinditur? eo loco ubi, si sacerdotes sacrificantes inventi fuerint, Christi hostes ingrediuntur atque subsannant, proterunt altaria, & profanant, & sancta projiciunt, & plagas sacerdotibus infligunt & protrudunt & derident Christianorum religionem? Nequaquam sed ibi oportet esse, ubi Christi signum refulget, & ecclesiae exornantur, nolae, & imagines, & altaria omnia magno tam cultu conspiciuntur & adorantur, & sacerdotibus omnes reverenter assurgunt populi, ibi ubi palam Christi fides praedicatur, ibi ubi terrae Reges & principes veniunt ad sacra loca inspicienda & Apostolorum capita adoranda una cum illis & praeside eorum Pontificem adorant, & ejus pedibus advolvuntur, ibi ubi festi dies & psalmodiae, preces sine metu celebrantur, ubi nemo reformidat sibi quenquam adversari, ibi ubi summus Pontifex doctores & praedicatores in omnem terram dimittit ad praedicandum & annuntiandum verbum Dei Christi imitatione, immo Salvatoris nostri vices in terris gerens. Nam sicut is Apostolis dixit (a): Ecce mitto vos, euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae; ita & hic in universum orbem magistros mittit magna cum cura, qui non solum ad Christianos proficiscuntur, sed etiam ad omnes gentes vel ex S. Francisci ordine, vel Dominici, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, ubi non est haeresis, nec iniquitas, neque infidelitas, immo vero firma fides & inconcussa.

Schismatici Graeci subacti ab infidelibus.

Infelix Christianor. sacerdotum sub Turca conditio.

Christus in Rom. Ecclesia manifeste se prodit.

(c) Matt. 16.

At non ita apud orientales, ubi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est hic, sed Theodorus Studites prodeat, & dicat hoc testimonium, quod nemo poterit inficiari in xv. catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non vultis, videtur enim doctus hic adversus oppugnatores imaginum pugnare quando dicit. Audio autem quod Romae principis Apostolorum Petri claves proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi, quanquam non claves sensibiles Dominus ei tradidit, sed intellectuales ad ligandum & solvendum, at illi argenteas populo proponunt ad adorandum. Tanta igitur apud eos est fides, & ibi.

& ibi solida petra fidei secundum Dei verbum fundata, hic vero, ut videtur, abundat infidelitas ac improbitas. Videt quod Græcor. perfidia & confusio. *& beatus hic ibi confitetur positam esse fidem, nec in Petro tantum sed in ejus successoribus? Hac quidem cum audiatis & videatis, nec possitis contra respicere velut adversus refulgens & coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas est dicere, scilicet peccatorem esse Romanum Pontificem, & carnalibus voluptatibus inservientem, & ideo nolle vos honorem &* Ineptæ Græcor. rationes. *reverentiam debitam exhibere. Vobis dicimus, quod aperte mendaces estis, nam non quia peccator est refugitis ei obedire, sed quia Latinus est & barbam tondet. Si enim illum vitaretis propter peccatum, vosmetipsos vitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum judicare, vestros vero non judicatis? Omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? Vos hoc non potestis demonstrare, non ergo illum tanquam peccatorem devitatis, quia nec vos sine peccato estis, sed quia Latinus ab opinionibus vestris evariat, vos namque Latinos tanquam a fide alienos existimates, & ab eis refugere tanquam a facie serpentum simpliciores edocetis, eoque liquido patet, ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis, immo vero maledicta ingeritis: Græcos quamvis flagitiosissimos & stultissimos, si solum adversus Latinos, dicant* Scelesti blasphemi ab iisdem culti. *omnium sanctissimos arbitramini. Inter alios quidem multos quemdam, qui vocatur Palamas, & Ephesi Marcum hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum sapientiæ ostentatorem, nulla virtute vel sanctitate subnixos, quia loquuntur solum & scribunt contra Latinos, extollitis & celebratis, eorumque imagines exornatis, festumque agentes diem colitis ac veluti sanctos adoratis. Latinos vero, quamvis jampridem Ecclesia pro sanctis colendos duxerit, vos incessanter blasphematis, ita & de summo Pontifice facitis, nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus; id enim sub dentibus stridentes, maledictis incessentes, & eorum, qui rerum potiuntur metum reveriti, ad aliud quasi ad aranei umbram confugitis, eum peccatorem appellantes, ac cætera convicia effundentes.* Hactenus Gennadius, vir orthodoxæ veritatis cultor eximius, qui divina providentia, quæ Mahometis ferreum pectus adeo emollivit, ut sacrorum usum Græcis, quos ad Constantinopolim populo augendam ex variis locis transtulit, permitteret, ad solium Constantinopolitanum evectus est, ut narrat Turcogræciæ author: traditque Mahometem ipsum visum esse de Mahumericæ superstitionis fraudibus concepisse suspicionem, atque apostolici symboli interpretationem postulasse a Gennadio patriarcha,
(a) Turcogræc. l. 2. (a) qui præcipua fidei Christianæ capita & argumenta in libellum, quem ei obtulit, redegit: *Eo tempore*, inquit author, *idem sultanus ipsemet intravit patriarchium, cumque in templum Pammacharistæ venisset, in sacellum ejus ingressus est* Mahometes patriarcham de fide Christiana interrogat. *(quo in loco hodie armarium rerum sacrarum est) & cum patriarcha Gennadio clementer sermones contulit. Tunc omni metu posito universam ei patriarcha veritatem fidei Christianæ aperuit, scripsitque pro numero quæstionum ejus capita viginti, quæ singula inferius ordine sequuntur, sententiaque eorum perspicitur, quæ & dedit ipsi sultano. Eorum capitum inscriptio initiumque sic habet.*

Sapientissimi & doctissimi viri domini Gennadii scholarii patriarchæ Constantinopoleos novæ Romæ sermocinatio habita de recta & inculpata Christianorum fide; interrogatus enim ab Imperatore Mahometa, quid creditis vos Christiani? respondet ei ad hunc, qui sequitur, modum.

XVI. Gennadii patriarch. responsum de Deo ad Turcar. Imp. *Credimus esse Deum, qui omnia, quæ usquam sunt, cum non essent, fecerit. Hic quippe nec corpus est, nec corpore indutus, sed actu intelligendi vivit, & est mens optima, perfectissima, & sapientissima: nihil in eo compositi reperitur: nullum principium, finis nullus est: in mundo & supra mundum non est in ullo loco; & tamen est in omni loco. Hæ sunt proprietates Dei, quibus a rebus, quas condidit, ipse distinguitur, quibus etiam aliæ generis ejusdem notæ propriæ accedunt. Est sapiens & bonus: est verus, atque ipsa veritas: quidquid* De divinis perfectionibus. *commodorum & prærogativæ singulæ ipsius creaturæ seorsim habent, id ipse omne solus in se continet sublimiore quodam modo. Et hæc commoda, quibus perficiuntur, habeat & creaturæ ipsius, quia ipso eis hæc dat, eademque bona sunt: & quia ipse sapiens est, hæ sapientes sunt, quia ipse verax, hæ veritatem habent, eodemque in cæteris modo, illo dumtaxat discrimine, quod in Deo hæc primo & proprie sunt, in rebus vero creatis participatione.*

Dei unius & trini mysterium. *Credimus in Deo esse alias tres proprietates, quæ sunt tanquam principium & fons omnium aliarum ejus proprietatum: hisce tribus proprietatibus Deus æternum vivit in se ipso, etiam antequam conditus ab ipso mundus esset, & per has proprietates condidit mundum: his quoque gubernat eum. Has tres proprietates nominamus tres hypostases seu personas. Quia vero hæ ipsæ proprietates non partiuntur unicam illam simplicissimam Dei essentiam, adeo ipse licet tribus his proprietatibus præditus, unus Deus est, non autem tres dii sunt.*

Credimus ex natura Dei oriri Logum Umbratiles ad illud explicandum comparationes. *seu Verbum, & Spiritum sicut ex igne lux & caliditas existit: & quemadmodum ignis, etiamsi nihil subjiciatur, quod illustretur & calefiat, ab ipso tamen ipse per se semper habet lucem & caliditatem, & hæc ambo emittit ad nos; eodem modo*

etiam

etiam, antequam fundamenta mundi jacerentur, erant Logus & Spiritus actiones Dei naturales, quandoquidem Deus mens est, sicut antea dictum est. Hae tria Mens, Logus, & Spiritus unus Deus est, sicut in una eademque hominis anima est mens, est ratio mente intellecta, est voluntas item mente percepta; & tamen haec, quamquam tria sunt, una est ratione essentia sua animae. Rursus Logum Dei nuncupamus Sapientiam Dei & potentiam & virtutem, & Filium Dei, quia genitum quiddam est ex natura ejus, sicut quod e natura hominis generatum est, hominis vocamus filium, & sicut hominis cogitatio seu animae sensus est quidem anima ejus partus. Rursus Dei voluntatem appellamus Spiritum Dei & charitatem, sed ipsam mentem Patris nomine vocamus, eo quod ipse nec genitus sit nec causam ante se habeat, causa autem sit Filii & Spiritus Sancti. Quoniam igitur Deus non solum res a se creatas intelligit, sed multo magis intelligit, & novit se ipsum, ideoque habet Logum & sapientiam, qua seipsum intelligit, seorsim & proprie, simili modo non tantum vult & diligit ea quae fecit, sed vult & diligit seipsum multo magis. Ideo ab aeterno procedunt ex Deo tum Logus tum Spiritus ipsius, & in aeternum sunt in ipso, atque haec ambo cum Deo Patre unus est Deus.

Cur Filius & Spiritus Sanctus aeterni.

Credimus Deum Logo sapientia & potentia sua condidisse mundum, ac Spiritu bonae voluntatis & charitatis suae providere, gubernare, & movere omnem naturam suam in mundo ad bonum pro cujusque natura ordine. Ideo credimus Deum quando voluit sola misericordia sua convertisse homines abducendo a seductione & errore daemonum & cultu idolorum, propterea quod excepta angusta regione Judaeorum, in qua unus adorabatur & credebatur Deus ex lege Mosis, reliquus omnis terrarum orbis colebat Dei creaturas; homines etiam multos Deos, qui non sunt, pro uno solo vero Deo adorabant. Vivebant denique secundum suum singuli consensum, non secundum aliquam Dei legem.

Humanum genus seductum diu a daemone Hebraeis exceptis.

De Verbi incarnatione.

Tunc Deus talem efformationem humani generis per Logum, perque Sanctum Spiritum suum fecit: idcirco Logus Dei induit humanam naturam, ut qua homo esset, versaretur cum hominibus, qua autem Logus Dei & sapientia Dei doceret homines credere in hunc unum & verum Deum, & vivere secundum legem, quam ipse dedisset: rursus qua homo, ut mores vitamque suam exemplum daret doctrinae suae; primus enim ipse servavit legem, quam hominibus dederat: qua vero Logus Dei & potentia, posset illud toti mundo salutare bonum, cujus causa venerat, conficere; quia fieri non poterat ut simplice hominis viribus ad Deum converteretur orbis terrarum. Ita Logo quidem suo seminavit omnipotens ille & oculorum effugiens obtutum Deus veritatem Jerosolymis; Spiritu autem suo illuminavit, & roboravit Apostolos suos, ut veritatem in totum etiam terrae orbem disseminarent, propter charitatem Dei qui ipsum miserat, & propter cupiditatem, qua flagrabat salutis humani generis secundum exemplum ipsius Jesu, qui qua humanam assumpserat naturam, pro communi salute hominum ultro emortuus est. Sic nos credimus unum in tribus personis Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, quemadmodum dominus noster Jesus Christus docuit: & quia verax est, credimus eum esse ipsam veritatem. Discipuli etiam ipsius sic nos latius docuerunt: sic ex vi quoque sapientiae intelligimus.

Credimus Logum illum Dei, & hominem Logo indutum esse Christum, sane vita Christi, quam in carne sua ducebat, erat vita hominis plusquam sancti: vis autem sapientiae & operum ejus erat Dei potentia.

Credimus quemadmodum anima & corpus unius hominis constituunt unum hominem, ita Logum Dei ab una parte, ab altera vero animam & corpus esse perpetuo duas naturas perfecte divisas in uno homine, sic & humanitas & divinitas sunt in uno Christo naturae perfecte divisa, tantum hypostasi & personaliter coadunata, ac neque Logus Dei mutatus est in carnem aut in animam Christi, neque caro Christi aut anima ejus conversa in Logum Dei, sed erat & est in Christo; post illam ejus summe admirandam dispositionem tum Dei Logus, Logus, tum humanitas, humanitas; nec etiam humanitas Christi divinitatem assumpsit, sed divinitas Logi Dei naturam humanam assumpsit in ipsa assumendi actione cosgmentatam. Quidquid in Deo est & ex Deo, natura Deus est, quia nullum in Deo accidens est: idea qui sub intelligentiam cadit Logum Dei Deum nominamus & credimus. Et quia hic Dei Logus erat in Christo, ideo Christum Deum & hominem confitemur: hominem quidem propter animam & corpus; Deum vero propter Dei Logum qui in ipso est.

Ut ex Verbo & homine constituatur Christus.

Credimus Logum Dei fuisse in Christo, & in mundo, atque in caelo, & in Deo Patre, quoniam Logos Dei est infinitas, sicut Deus nullo fine clauditur, qui generat eum, id est intelligit, & infinitam potentiam habet, verumtamen in Deo alio modo erat, in Christo alio, itemque in mundo alio.

Credimus quod quando Deus de bonitate sua & gratia cum aliquo creata communicet, eum tunc prorsus nihil deperdere, sed magis magnificari, propterea quod ex praestantia rerum conditarum celsitudo Dei manifesta fit, ac quanto major creatis praestantiae accessio fit ex majore bonitatis ejus communione, tanto magis bonitas & potentia Dei illustratur. Hinc adeo factum est ut ho-

Divina vis & bonitas maxime in Christo illustratae.

bonitas Dei & potentia & charitas humano generi major & illustrior extiterit, quando ipse Dei Logus, qui Deus est, cum tota sua potentia descendit in Jesum, quam cum ad prophetas unam aut alteram gratiam misit, & quidem eorum alii atque alii majorem, aut minorem.

Credimus Christum esse crucifixum & mortuum sua propria voluntate, ob multas magnasque utilitates, in quibus explicandis longa oratione opus esset; & id omne ratione humana sua natura, Logus enim Dei nec cruci affigitur nec moritur, neque a morte resurgit, sed ipse alios potius mortuos resuscitavit, sicut etiam carnem, quam ipse gestavit.

Humana tantum non divina natura passa est.

Credimus Christum post resurrectionem suam assumptum esse in cælos, & inde cum gloria ad judicium de mundo faciendum rediturum.

De resurrectiona futura.

Credimus animas hominum esse immortales, corpora sanctorum resurrectura corruptioni nonobnoxia, lucida, levia, nec cibi indigentia, nec potionis, nec vestium, nec aliarum corporis voluptatum: animas item & corpora eorum qui se bene gesserint in paradisum abitura; impœnitentium vero malorum & infidelium, ad inferorum cruciatus: quod item paradisus sanctorum & beatitas in cælo sit, sceleratorum vero punitio in terra. Præterea beatitudinem sanctorum nihil aliud esse, nisi quod perficientur animi tales ratione cognitionis, tunc videbunt arcana Dei, quæ nunc non noscunt nisi fide in Jesum Christum.

Quare autem necesse fuerit carne vestiri Logum Dei Deum, id necessarium & multarum rationum est, ac quando necesse fuerit, parati sumus eas dare. Præter autem illas rationes, certitudinem & veritatem fidei nostræ præterea confirmant hæc septem. Primum quod prædixerunt prophetæ Judæorum, quorum vaticinia & nos approbamus de Jesu & de rebus ejus gestis, & quæ sub ipso facta sunt, quæ item posterius discipuli ejus hujus potentia & munere gesserunt. Similiter præcinuerunt & Græcorum oracula permissu Dei, sed & astronomi Persarum ac Græcorum, & hæc omnia cum illustri laude prædicationeque Jesu: omnes etiam has prophetias & prædictiones fuisse veras ac minime adulterinas, demonstrare possumus. Deinde quod omnes religionis nostræ libri & scriptura per omnia inter se consonant; nec mirum; qui enim eos scripserunt, unum & eundem doctorem habuerunt ipsam gratiam Dei, quod ut fuisset certe in quibusdam, ut dissimularent, futuram fuisset. Tertio loco quod receperunt hanc fidem, licet nova esset & præter communem opinionem, ac mira, homines ubique locorum magno studio multis cum periculis, nec idiotæ solum & nulla doctrina eruditi, sed etiam qui prudentes & sapientes habiti fuere, dissoluti jam hinc prorsus dolo & de-

Christi gesta ante prædicta a prophetis.

ceptio dæmonum. Quarto quod nihil impossibile, nihil dissentaneum hæc fides continet, nihil corporale, sed omnia spiritualia, & via est, qua animos hominum ad charitatem Dei & futuræ vitæ æternæ ducit. Quinto quotquot susceperunt hanc fidem & cum virtute secundum Jesu legem & instituta vixerunt, hi magnis donis a Deo ornati fuere & miracula multa potenter nomine & concessu ipsius Jesu fecere, quod profecto, si veritati hæc fides adversaretur, secuturum non fuisset. Sexto quidquid ab aliquibus adversus hanc fidem affertur, id tum facile, tum veritati congruenter solvere possumus. Postremo fidem hanc olim oppugnarunt multis suppliciis & cædibus Reges & præsides eorum per orbem terrarum trecentis decem & octo annis, ut multitudinem scilicet deorum suorum & idola sua, quorum cultui dediti erant, tuerentur, nec hilum profecerunt, sed eluctata vicit fides, in hunc usque diem permanens, sed & Dominus, quando venerit, reperiet eam, quod nisi in voluntate Dei fuisset hæc fides fundata, facile tunc velut nebula dissoluta evanuisset. Ipsi huic domino nostro Jesu Christo gloria. Amen. Hæc sunt, quæ nos de religione nostra sentimus, breviter dicta.

Sanctitate & prodigiis floruere ejus sequaces.

Persecutorum fidei conatus fracti.

Admiratum Mahometem Christianæ fidei sanctitatem & sapientiam, refert Turcogræciæ author: *Tunc*, inquit, *sultanus his ex ore patriarchæ auditis, & in scripto etiam acceptis, magnopere admiratus est illius divinarum rerum cognitionem & sapientiam, certusque de religione Christiana factus est totam esse verissimam, mysteria ejus non modo vera, sed etiam mirifica, nullum hic subesse dolum, sed puritate & splendore vincere aurum. Hinc amore prosecutus est gentem Christianam, benignoque aspexit vultu. Hac de causa edicto proposito gravia minatus est illis, quicumque molestarent aut calumniarentur aliquem Christianorum, in eosque graviter animadverti jussit. Nec ipse solum sultanus diligebat Christianos, sed cuncti etiam Turcæ, qui ipsorum lingua musulmani, hoc est circumcisi appellantur, propter edictum regium.* Natus erat Mahometes matre Christiana, neque oculos ad veritatis lucem extulit. Quamvis vero patriarchas libere eligi posse permisisset, Græci tamen schismatici, quos Gennadius ad catholicam ecclesiam traducere non potuerat, multo auro postea patriarchalis dignitatis larvam a Mahometanis Imperatoribus coemerunt, de quibus inferius. Ut vero nonnulla pretiosissima Christianæ religionis monumenta in occidentalium manus pervenerint, ne conculcarentur a Turcis, recenseamus.

Mahometes fidem Christianam admiratur.

XVII. Perlata hoc anno est divinæ providentiæ singulari munere in Sabaudiam sacra Syndon Domini, qua involutus in sepulchro fuerat, ex insula Cypro, quæ cum anno superiori Turcarum incursionibus infesta-

Sacra syndon delata in occidentem.

retur,

retur, post Constantinopolitanum excidium extremi exitii terrore cohorruerat adeo, ut plures in occidentem transfugerint. Inter quos Margareta Carna hoc pretiosissimum sacrum munus detulit, quod insigni prodigio Camberii relinquere coacta est. Rem Gualterius (a) ex Philiberto Pingonio narrat his verbis: *Anno MCDLII. * sacra Jesu Christi sindon Camberium defertur, Dei optimi maximi providentia. Paucis dicam. Cum orientis imperii sedes vi & armis a Turcis occupata esset, cædeque omnia vastarentur, illustris matrona Margarita Carna a Regibus Hierosolymitanis orta, atque Hectori Lusiniano Philippi filio nupta, collectis sarcinis, inter quas sacram hanc sindonem reposuerat in Galliam profecta, Camberii a Ludovico & Anna Cypria ducibus splendidissime, ut eam cum principem & affinem decebat, excepta est, quibus tandem hoc sacrosanctum munus discedens, non sine magnis obsecrationibus, immo nec sine mirabilibus divinæ voluntatis argumentis, contulit, instructissima enim cum esset ad longum viaticum, hic capiti fures allecti scrinia aliquot effringunt, & nocte intempesta quantam possunt supellectilem subducunt, inter quam veneranda sindon capsula deaurata includebatur. Hanc dum illi per medium abscindere cupiunt, forfices tenenti tentantique contortæ sunt manus, conversumque protinus collum & ipse quasi clinicus obstupuit. Alter usurpata sibi sindone, dum sudoris cruorisque humani stigmate undis abluere conatur, ut redderetur res venalior, eo magis utraque pars hominis impressa apparebat, cujus etiam radiis utroque est orbatus lumine.*

(a) Gualter in Chron. 15. sæcul. ex Philiberto Pingon. barone Cusiaci n. * MCCCCLII.

Divina ultio in fures eam scindere molientes.

Interea præconis voce per compita grave supplicium receptatoribus indicitur, furtum autem indicantibus aut restituentibus non modo impunitas, sed & præmium promittitur, ipsa quoque Carna reddita sibi sindone, cætera, ut pretiosa munifice concedebat. Hic omnibus adducti fures furto restituto pœnitentiaque expiato præsentissimam salutem consecuntur. Illic omnes principi matronæ impense gratulari, & sindonem majore veneratione prosequi, quos inter ardenti animo dux Anna Cypria munus illud obnixe postulat, sed promptam efflagitationem promptior secuta est recusatio, quodcumque illa aliud postularet, se non denegaturam, hæc respondit. Ad hæc tandem officiose dimissa dum mulo serinüs onerati a veterinario aguntur, in ipso urbis egressu nunquam cogi potuit mulus, cui sacrum onus impositum fuerat, portarum valvas prætergredi, ut mulos alios sequeretur. Quo miraculo agnovit tandem Margarita deberi divinum illud pignus Sabaudis principibus & Camberio. Exoratæ igitur immortales gratias egere duces, indictisque supplicationibus, tantum donum marmoreo arcis sacello in perpetuum conservatum reposuere, quod sacellum Paulus Papa II. in ecclesiam collegiatam erexit. Ipsa etiam Ludovicus dux ex auro, ære, argento numismata cudi jussit, quibus una ex parte ducis effigies, ex altera angelus [qualis fere in Christi tumulo apparuit] sindonem passis ulnis ostentans repræsentatur. Debinc non est dictu facile quot nuncupata vota feliciter successerint, quot miraculis illustratus sit locus, comprobata conservataque loco sincera fides & majorum pura religio. Edita fuisse ad hanc syndonem plura miracula, infecius dicetur.

Figura Christi collucens radiis obcæcat sacrilegum.

Fures veniam petentes sanati.

Divino nutu Chamberiaci relinquitur.

XVIII. Subacti a Turcis Græcorum imperii fama Saracenos Maurosque in Latinum nomen efferavit. Granatenses enim, qui antea vim Christianorum pavidi reformidabant, fastu & animis elati crebras in Castellam irruptiones instructo agmine moliti sunt, atque inter alia municipium nobile cui Ximene nomen erat, expugnarunt, ac late igni ferroque adversus Hispanos sunt grassati. Quibus auditis Pontifex, cum Medinæ Sidoniæ cives ægre tueri se mœnibus posse putarent, indulgentiarum præmia iis proposuit (a), qui ad reficienda illius urbis propugnacula stipem contulissent.

Granatenses in Castellam excursiones agunt.

(a) Lib. 15. p. 382.

Universis Christi fidelibus.

Cum sicut lamentabili dilectorum filiorum nobilis viri Jeannis ducis, ac universorum habitatorum & incolarum loci de Medina Gradecensis diversis relatione non sine mentis amaritudine, percepimus, perfidi Agareni alias Saraceni Christi nominis inimici, & spurcissimæ Machometi sectæ cultores regni Granatæ violenta armataque manu & copioso exercitu quamplura castra, terras, & villas fidelium illarum partium, & præsertim oppidum Ximene, quod confinibus regni Granatæ consistens, per plures annos antea dicti fideles viriliter de ipsorum Saracenorum manibus conquisierant, adeo acriter hostiliterque invaserunt & debellaverunt, ut superatis his, qui ipsorum præerant defensioni, illa suæ horrendæ & execrabili subjecerunt ditioni, ac inhabitatores ipsorum, inhumaniter irruentes quamplures ex eis atrociter occiderunt, multos quoque utriusque sexus etiam infantulos ad dictum regnum Granatæ in miserabilem duxerint captivitatem, ac propterea tam gravis timor & tremor circumvicinorum fidelium animos invaserunt, quod ipsi, qui ante oppidi prædicti captionem eorumdem Saracenorum territorium, terras, villas, & loca potenter & animose invadere, nec non feliciter militantes intra eorum etiam interiores fortissimos limites fixis tentoriis castra secure tenere consueverant, ac magnæ illis erant formidini, nunc ex præfati oppidi captione magnis pavore & timore percussi vix in excelsis & fortissimis oppidis tutos se fore credentes, etiam in solemnissimo Medina

Ximenium oppidum ab iis expugnatum.

Fideles aut ferro cæsi aut in servitutem abducti.

Medina Asidonia periclitata.

dinæ Asidoniæ oppido ab Ximene oppido hujusmodi non plurimum remoto, quod nunc cum dicto Ximene oppido, dum fidelium dominio teneretur, tanquam duo clypei ac fortissima hostium propugnacula non modo circumvicinis locis, sed toti provinciæ securos præstabant accubitus, quamvis solius aggeris munimine vallaretur, ob murorum carentiam secure non audeant commorari, ac quamplures ex illius & habitatoribus ipsum oppidum Medinæ relinquentes remotas petierunt mansiones adeo ut jam dimidia quasi parte careat incolarum, & sicut eadem relatione percepimus, si dictum Medinæ oppidum in suis muris, qui pro majori parte derepti existunt, repararetur, seu novis muris circumdaretur, non modo timor & tremor hujusmodi cessarent, sed etiam fideles ipsi viribus inde reassumptis dictorum hostium præsumptuosa conamina propulsarent, alioquin prædictum Medinæ castrum paulatim derelinquent in animarum periculum, partium earundem desolationem, & catholicæ fidei dedecus pariter & jacturam, &c. Excitat fideles ad conferendam pro instaurandis Medinæ mœnibus stipem, ac omnibus, qui vel operas conduxerint, vel operi excitando insudarint, aut centum Maraburinos contulerint; indulgentiarum præmia rite expiata conscientia, in extremo vitæ discrimine lucranda proponit. *Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCCCCLIII XV. kal. julii anno VII.* Cæterum hoc anno natum in Hispania Ferdinandum qui Mauros ex Granatensi regno ejecturus erat, ac late in Africa & in America Christi imperium propagaturus, observant Hispani scriptores, ut quo anno in oriente Ecclesia opprimebatur, divinitas novum illius in occidente & meridie amplificatorem procrearet.

De ea propugnaculis munienda actum.

Subsidiariam stipem præbituris indulgentiæ propositæ.

Eodem anno in Hispaniæ oppido, cui Frumestæ nomen est, insigne prodigium contigisse narrat Gonzalvus (a) Illescas, quo & Christi in Eucharistia præsentia, & ecclesiasticarum censurarum vis confirmantur: cum enim in parœcia S. Martini nomini sacra in eo oppido Petrus Ferdinandus Teresius xenodochii præfectus inopia pressus, quod xenodochium flammis conflagrasset, a Judæo, qui Matutiel Salomon vocabatur, certam vim auri mutuam accepisset, nec condicto tempore nomen dissolvisset, vocatus in jus, a judice ecclesiastico ob non repræsentatam ex fide pecuniam, anathematis sententia perculsus fuit, quare mox Judæo acceptam mutuo pecuniam restituit, ut eam ignominiam elueret: censurarum vero religione absolvendum se non curavit. Labente exiguo temporis intervallo, graviori morbo implicitus decubuit, ac parochum, cui nomen erat Ferdinandus Peresius, excivit ut sacramentis ecclesiasticis rite communiretur: peractaque sacra exomologesi, cum parochus die XXV. novembris multo piorum agmine stipatus sacram Eucharistiam detulisset, eamque ægrotanti porrigere meditaretur, illam adeo sacræ patinæ argenteæ adhæsisse comperit, ut nullis inde viribus divellere posset, stuporeque perculsus ad ægrotum accessit, expositoque prodigio percontatus eum est, num omnia crimina pura candidaque confessione expiasset: negante ægro se alicujus piaculi conscium esse, interrogavit sacerdos, num defixus anathemate aliquando fuisset: ac tum æger censuras se contraxisse ob non solutas Judæo pecunias fassus est, atque earum religione solvi supplex expetiit. Tum parochus, ut miraculi monumentum exstaret, ægroto acceptam sacram aliam Eucharisticam formulam porrexit; additque author se post centum & quindecim annos patinam argenteam, in qua sacræ duæ illæ Eucharisticæ species servantur, tenuisse manibus, ac prorsus omnis corruptionis immunes esse, ex eoque prodigio præsentiam Christi in Eucharistia & censurarum ecclesiasticarum vim confirmari, ac Lutheranam perfidiam refelli.

(a) Gonzal. Illescas in vit. Nic. V.

Censurarum vis insigni miraculo ostensa.

Eucharisticæ species post centum & amplius annos incorruptæ.

XIX. Grassati sunt hoc tempore in Hispaniis nonnulli nequissimi impostores, qui ut a simplicibus pecunias corraderent, indulgentias pro damnatis animabus liberandis ab inferis vendidere, ac plura alia scelera admisere, quibus ignominiam gravem sedis Apostolicæ dignitati conflarunt, de quibus conqueritur Nicolaus in subjectis ad Turasonensem episcopum datis literis (b).

(b) Lib. 17. p. 233.

Venerabili fratri Georgio episcopo Tirasonensi salutem, &c.

Ad auditum nostram publica fama referente pervenit, quod Joannes Vinoz & Dionysius de Molinas, ac Frater Alfonsus de Almarzo abbas monasterii S. Joannis de Antealtares ordinis S. Benedicti Compostellani, nec non Joannes de Monte albo commendator de Castro Xeritia Burgensis diœcesum, & nonnulli alii damnationis filii infra Francorum, ac Castellæ & Legionis, Aragonum & Navarra, Portugaliæque regna moram trahentes, vineam Domini sabaoth, catholicam videlicet Ecclesiam diffusam per orbem, quasi vulpecula demoliri, ac populum Christianum, seu plerasque personas simplices dictorum regnorum in fide catholica maculare, & ut ab eis pecunias facilius extorquere possint, literas apostolicas falsificare, eisque falsam bullam appendere, indulgentias a summis Pontificibus concessas ampliare, & illis addere, ac novas formare, earumque transumpta per ipsorum literas & nuncios ad diversa loca transmittere, sacratas agni Dei formas, quas solus Romanus Pontifex benedicere consuevit, contrafacere & illas tanquam per

Mercimonia sacrilega.

Neophyti ad Judaismum revocati.

Ostentatae pro liberando damnatis indulgentiae.

per nos aut Romanos Pontifices factas, benedictas Christianis tradere & vendere, clericos & religiosos simul cum neophytis Judais, ac aliis fratrari, ipsosque neophytos ad fidem noviter de Judaica caecitate conversos, ad reassumendum legem Judaicam inducere, ipsasque neophytos cum Judais eorumque caremoniis se immiscere, ac animas parentum, & amicorum pro certis pretiis pecuniarum, a purgatorio & inferno extrahendi, ac super homicidiis, omnibusque aliis peccatis, & excessibus quibuscumque, quantumcumque enormibus absolvendi, ac cum eis super irregularitata quavis occasione contracta dispensandi, & ab omnibus casibus sedi Apostolica reservatis absolvendi, nec non gratias & indulgentias anni jubilei pro parvo spatio concedendi, & ab eadem sede facultatem habere falsis eorum linguis asserentes, aliosque illicitos actus committere non tremiscunt in Divina majestatis offensam, catholica fidei, praefataque sedis ignominiam, ac perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum. Nos igitur, &c. Jussus Tirasonensis episcopus in eos animadvertere. *Datum Roma apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLIII. xxi. kal. octobris pontificatus nostri anno VII.*

XX. Edelinus prior magus.

(a) *Monstrel. vol. 3. p. 63. Gaguin. in Car. VII. vid. Delrio.*

Furens libidine daemonem adorat.

In Galliis hoc anno Guillelmus Edelinus inter theologos emeritus, prior monasterii, cui nomen est S. Germani e Laya, magicae impietatis crimine a censoribus fidei damnatus est (*a*). Is ob laxatas libidini habenas in tantum scelus lapsum se confessus est, furentemque impudicitiae facibus ad satiandas cupiditates quoties luberet a maligno spiritu ad magorum coetus perduci solitum, & cacodaemonem arietis specie indutum adorasse, ut illustris feminae amoribus daemonis ope potiretur. De quo Edelino haec tradit Jaquerius (*b*) in flagello fascinariorum: *Non immerito creditur quod daemones, qui haeresim & sectam abominabilem fascinariorum, erexerunt, induxerunt assertores ad credendum, & pertinaciter asseverandum quod ea, quae per maleficos fascinarios fiunt in cultu daemonum, non sunt nisi illusiones dormientium. Hoc autem luce clarius patet ex processu facto eidem magistro in theologia* addit Monstreletus parte tertia chronici cum fuisse priorem S. Germani in loco, quem vocant Galli en laye, & ante fuisse monachum ordinis D. Augustini, & prius etiam aliorum ordinum, unde hominis inconstantiam facile notes *super hujusmodi haeresi & secta deprehenso, qui sponte confessus fuit & detexit, quomodo in cultu daemonis ipse cum pluribus aliis complicibus realiter & plures convenit; quem daemonem inter eos vidit & coluit apparentem quandoque in forma hominis, quandoque in forma hirci, ubi abnegavit Deum & fidem catholicam, beatamque Virginem, &*

(b) *Jaquer. in flagell. fascin. & ex eo Delr. disq. magic. l. 5. sect. 4.*

Publica ejusdem confessio.

crucem. Praedictus autem magister vocatus magister Guillelmus Adeline anno Domini MCCCCLIII. die XII. mensis septembris Monstreletus vocat Guillelmus Edelini, & dicit hanc sententiam latam mense decembri in vigilia nativitatis dominicae, in ceteris conveniunt de loco, de anno, de confessione, de poena *in capella episcopali Ebroicensi judicialiter coram judicibus fidei cum lacrymis, in terram prostratus exhibuit quandam schedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta haeresi & secta, offerenda praedictis judicibus abjurationem. Ipsa autem schedula continebat inter caetera, quod quando ipse fuit introductus ad dictam sectam, diabolus asserebat, quod ipse magister Guillelmus bene posset, si vellet, augmentare ejusdem daemonis dominatum, praecipiendo eidem magistro Guillelmo praedicare, quod ejusmodi secta non erat nisi illusio, & quod hoc praedicaret ad contentandum populum patriae, ubi tunc morabatur ipse magister Guillelmus. Hunc magistrum Guillelmum ego, qui haec scripsi, novi & frequentissime vidi, antequam esset de hoc crimine suspectus.*

Jussus est a daemone praedicare nullos esse magos sed mera esse ludibria.

XXI. Richardus dux Eborac. seditionum in Anglia auctor.

(c) *Polyd. Virg. l. 23. de gest. Henr.*

Eodem anno (*c*) quassarunt Angliam feroces belli motus, quos Richardus dux Eboracensis excitavit. Affectabat is regnum, cum ad Leonellum Eduardi III. filium genus maternum referret, contulitque consilia cum Thoma Cortenejo Devoniae comite; tum Eduardo Brucho, quorum auxiliis fretus sedatis Cantianorum tumultibus, contraxit exercitum, sed cum Henricus Rex raptis copiis ad eum opprimendum, antequam majores colligeret vires, procurrisset, Richardus simulandum ratus, professus est nullam aliam ob causam, quam ut se ab Edmundi ducis Somersetensis, ut ajebat, tyrannide vindicaret, illumque pluribus criminibus oneravit; tum dimisso exercitu Regem adiit, seque in ejus authoritate semper futurum est pollicitus; quam pacem inter eos conciliatam, interprete Joanne tit. S. Balbinae presbytero Cardinale, ac ritu solemni jurando confirmatam inter divina testantur pontificiae literae (*d*).

Tyrannidem affectat.

Conciliata pax involuta.

(d) *Lib. 17. p. 339.*

At non diu tenuit ejusmodi concordia, cum dux Somersetensis uti laesae majestatis reus ab Eboracensi postulatus se purgaret, atque in adversarium affectatae tyrannidis flagitium retorqueret, instaretque ut in vincula conjiceretur, ac rei veritas judiciario ordine tormentis adhibitis eliceretur. Haud tamen id pervicit, sed dimissus est Eboracensis, cum ejus filius Eduardus cum delecta militum manu Londinum properaret. Nec propterea pacata res, sed irarum plenus Richardus concepta invadendi regni consilia alto pressit animo, ac seditiones maximas, bellaque pernicialia in Anglia postea conflavit, ut dicetur inferius; cumque una

Novarum seditionum fervens fomes.

cum sociis literas e curia apostolica subripuisset, quibus præstitum ab ipso Henrico Regi jusjurandum rescindebatur, Pontifex de iis factus certior ipsas subjecto diplomate revocavit (a).

(a) Sup. ep. p. 339. * pro

Ad futuram rei memoriam.

*Cum, sicut exhibita nobis nuper * pro parte Regis petitio continebat, licet olim dilecti filii nobiles viri Richardus dux Eboracensis, & Thomas Courtenarum comes Devoniæ, ac Eduardus Broke dominus de Cobham nuncupatus, postquam ipsi nonnullas magnas gentium armigerarum copias infra regna ac dominia dicti Regis, in magnum illorum, ac subditorum, pacis & quietis turbationem, præter & contra ipsius Regis voluntatem congregaverant, ad præfati Regis præsentiam se personaliter conferentes, & se illi submittentes, ac obedientiam & reverentiam exhibentes, mediantibus venerabili fratre nostro Joanne episcopo sanctæ Rufinæ nunc, tunc vero S. Balbinæ presbytero Cardinale, & nonnullis consiliariis consilii dicti Regis pro illius ac regnorum & dominiorum prædictorum felici statu, pace, & quiete, quoddam non tam licitum, quam utile & necessarium ipsis visum, cum certis capitulis in eodem juramento contentis, infra missarum solemnia sibi præstiterant, & quilibet eorum præstitit juramentum, tamen postmodum, prout ipse Rex a nonnullis informatus extitit, dicti nobiles quasdam absolutionis a juramento hujusmodi, seu illius relaxationis, aut declarationis, quod dictum juramentum observare non tenentur, vel mandati absolutionis, relaxationis, seu declarationis hujusmodi faciendarum, a nobis, vel pœnitentiaria nostra forsitan literas impetrarunt, in non modicam status, pacis, & quietis prædictorum, ut verisimiliter creditur, turbationem, &c. Cancellit Pontifex eas subreptitias literas, ac pronuntiat Richardum ducem & alios conjuratos sacramento fidei Henrico Regi præstito obstrictos teneri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, &c. MCCCCLIII. III. kal. octobris anno VII.* Intestinis vexati bellis Angli externa infelici exitu gessere. Receperant (b) illi superiori anno Sparræ reguli nonnullorumque nobilium proditione Burdegalam aliasque Aquitaniæ urbes, quæ acerbiora Francorum imperia non ferebant (c). Verum hoc anno apud Petrachorios dum Castillioneæ arcis obsidionem solvere tentant, magna accepta clade cæsi sunt (d), partasque urbes amisere, compulsique intra Burdegalæ mœnia incolumitatem pacti in Angliam se subduxere, repetere hactenus Aquitaniam non ausi. Carolus vero Francorum Rex Burdegalensibus, ne Anglica amplius commoverent arma, excitatis duabus munitissimis arcibus, frænum injecit (e), Sparræque regulum novas defectiones agitantem capitali supplicio affecit (f). Ita Aquitania Gallico post hac imperio asserta est.

Card. S. Balbinæ interpres concordiæ.

Subreptitiæ literæ rescissæ.

Recepta ab Anglis Burdegala.

(b) Monstrel. vol. 3. p. 41.

(c) Ib. p. 55.

Pulsi iterum Angli Aquitania.

(d) Ib. p. 57.

(e) Pag. 18.

(f) Pag. 65.

XXII. Sicarii immunitate ecclesiastica abusi.

Versabatur hac tempestate in Gallicarum regno Guillelmus tit. S. Martini in montibus presbyter Cardinalis A. S. L. cumque in Britannia aliqui præsules tuendæ immunitatis ecclesiasticæ specie latrones ac viros nefarios in ipsorum oppida perfugientes exciperent, & inde crebræ grassationes in ea provincia fierent, Petro duce de ea re querente, edixit (g), ne sicariis aliisque facinorosis hominibus ullum asylum a præsulibus aperiretur; tum in clericos scelerum reos animadverti jussit.

(g) Ext. ejus lit. apud Nic. V. l. 17. p. 411.

Guillelmus miseratione divina tit. S. Martini in montibus sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter Cardinalis de Estoutevilla vulgariter nuncupatus in regno Franciæ, ducatus Britanniæ aliisque Gallicarum provinciis, A. S. L. ad perpetuam rei memoriam.

Renovantes antiquos sanctorum patrum canones, hoc consultissimo & in perpetuum valituro declaramus edicto, publicos latrones nocturnos depopulatores agrorum, dum itinera frequentata vel publicas stratas obsident aggressionis insidiis, ab ecclesiis etiam inviti extrahi possint, nulla impunitate præstita. Eos præterea qui ipsis immunitatum locis quempiam ex proposito occiderint, vel mutilaverint, nulla prorsus immunitate gaudere, cum in eo, quo deliquerunt, puniri debeant, & frustra legis auxilium imploret, qui committit in legem. De aliis vero criminosis, utpote damna, furta, injurias inferentibus, & expilatoribus publicæ pecuniæ, quod crimen audivimus illius immunitatis prætextu irrepsisse, statuimus omnem immunitatem etiam ecclesiasticam illis non prodesse; nisi ad corporalem vitæ, vel membrorum, vel aliam personalem pœnam, sed alias pro damnis, culpis, & injuriis componere tenentur, ita quod judex ecclesiasticus recepta cautione a sæcularibus de impunitate personæ illos relaxet, & remittat pecuniariter coercendos. Diœcesanis autem locorum districte præcipimus, ut clericos abjicientes habitum clericalem, arma portantes, & levis se immiscentes, ut bellis, seditionibus, & aliis anormitatibus, ut macellariorum aut tabernariorum officium publice exercentibus, nominatim & tertio moneant, ut a talibus abstineant, & habitum reassumant, qui si moniti non resipuerint, propter crimina & excessus hujusmodi a judicibus sæcularibus capi, & corporaliter etiam puniri possint, & valeant. Episcopi quoque, ubi excessus & abusus tales notorii fuerint, & scandalum excitare videantur, teneantur ad denunciationes sæcularium judicum, suos clericos commonere, ac ab excessibus compescantur, & ipsi de damnabili circa hoc negligentia nequeant reprehendi, quod si illa

Publici latrones Asyli beneficio spoliandi.

Qui meditatum facinus committunt excludendi.

Expilatores publicæ pecuniæ ejiciendi.

Clerici abjicientes habitum clericalem judicibus sæcularibus subjecti.

vi-

videbantur sub dissimulatione transire, canonicam & nostram, quam in transgressores hujusmodi constitutione edidimus, non evadant ultionem.

In habitu clericali deprehensi qui antea laici habebantur de titulo clericali fidem faciant.

Decernimus insuper & declaramus generaliter de omnibus criminosis, qui ante deprehensionem, publice pro laicis habebantur, & in habitu clericali deprehenduntur, licet privilegium allegent clericale, & petant se ad ecclesiasticum judicem remitti, vel judex ipse reposcat, judex tamen saecularis eos remittere non teneatur, donec apud ecclesiasticum fidem fecerint de titulo clericale, secus ubi notorium sit malefactorem esse clericum, vel fama publica de hoc extiterit, aut ipse pro clerico communiter habeatur, quibus casibus statim fiat remissio, ita quod criminosus ille infra aliquem competentem terminum, & quam celerius poterit, doceat de clericatu. Cognito autem illo, an sit qui repetitur clericus, utpote de re ecclesiastica, & spirituali, ad judicem ecclesiasticum pertinebit, vocato tamen per eum judice saeculari, ne aliqua fraus committatur. Praecipimus autem & districte mandamus omnibus ecclesiasticis judicibus, quacumque etiam episcopali dignitate fungentibus, per totam Britanniam constitutis, ut laicis de clericis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi.

Animadverti jubet Pont. in facinorosos.

Insuper obtestamur singulos dioecesanos, & eis nihilominus districte mandamus, ne culpas pecunia passim redimi patiantur, sed in facinorosos, illosque praesertim, qui gravia delicta commiserunt, non pecuniarie tantum, sed acrius animadvertant, ac illos debite puniant, & castigent damnando ad perpetuos, vel temporales carceres, detrusionem in monasterium, exilium, relegationem, & usque ad degradationem, ac traditionem curiae saecularis, ubi incorrigibilitas atque immanitas id poposcerint delictorum, ut multis grassantibus exemplo lacent sit, & quos Dei timor a malo non revocat, temporalis saltem poena coerceat a peccato. Quod si hujus saluberrimi statuti transgressores reperti fuerint & convicti, volumus, decernimus, & statuimus eos, si episcopi fuerint, pro primo excessu, praeter auctoritatem pontificalis officii, cui in hac parte deferimus, ab ingressu ecclesiae ipso facto esse suspensos, quod si non resipuerint, & rursus in eundem errorem prolapsi probentur, tunc volumus illos jure a divinis esse suspensos. Quod si [quod absit] indurata mente videantur, & id ipsum frequentare non pertimuerint, ipso facto sententiam excommunicationis, alii vero inferiores, ab episcopis similem excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, a qua a nullo inferiore nobis, praeterquam in mortis articulo, possint absolvi. Confirmantur haec legati decreta apostolica auctoritate a Nicolao.

Intentorae episcopis poenae legum severitatem dissolventibus.

XXIII. In Pannonia per id tempus insignis latro nomine Asamis allectis ad sua signa sicariis aliisque facinorosis hominibus illam bellis attrivit adeo, ut Joannes Huniades regni administrator impetus compescere non posset; de quibus in in pluribus literis hoc anno exaratis meminit Æneas (a). Additque (b) legatos Bohemos Viennam profectos Ladislaum petiisse, ut corona Bohemica solemni ritu cingeretur, ni fieret, maximarum in regno conversionum terrores objecisse. Responsum est ipsum appetente die archangelo Michaeli sacro eo profecturum, neque iter citius parare posse, cum gravis de rebus Austriacis & Moravis tractatio ipsi incumberet. Dicta ad exitum perducta fuere, hoc enim anno Ladislaum tredecim circiter annorum adolescentem in Bohemiam se contulisse, ac Pragae solemni & catholico ritu regiis ornatum insignibus, & sacra unctione delibutum tradunt authores (c), quamvis Podiebratius regiae Bohemicae procurator Hussita esset, & Rochyzana archiepiscopum ageret, cujus nullam Ladislaus rationem habuit. Quae vero digna catholico principe egerit dum in Bohemia moratus est, narrat in historia Bohemica Æneas Sylvius (d) subjectis verbis, *Mansit ibi non parvo tempore Ladislaus, nec unquam haereticorum ecclesias, quamvis rogatus intravit, nec sacris eorum interfuit. Presbyter quidem ex factione Rochezana in sacello arcis rem divinam facturus sacerdotali veste ornatus ad altare conscendebat. Rex eo in loco sacra, quibus interesset, celebrare jusserat: at ubi haereticum id muneris occupasse, nec velle alteri locum facere didicit, misso magistro militum profanum sacerdotem, nisi abiret, rapi extra sacellum & de proximo rupe praecipitari jussit. Illi charior vita, quam contumacia fuit. Rochezanam in celebritate corporis Christi sacram Eucharistiam per urbem deferentem e fenestra conspicatus nullum reverentiae signum praebuit percunctantibus amicis, ut quid sacramentum inhonestasset. Non me latet, inquit, devotissimum Christi corpus dignius esse quam per me possit honorari possit, nec mea reverentia gloriam ejus augeat, neque dehonestatio decus imminuit: verum mihi cavendum, ne dum Christum honoro, sacrilegum presbyterum Rochezanam popularibus approbasse videar, quorum plerumque mores ex principe pendent, nec illi me Deum contempsisse putabunt, cujus sacratissimum corpus catholico presbytero manu delatum summis semper honoribus prosecutum videre.*

Pannonia latrocinio vexata.

(a) Æn. Sylv. ep. 136. & 162.

(b) Ead. ep. 162.

Ladislaus Pragae Bohemicae corona redimitus.

(c) In Bohem. hist. c. 62. Cocl. hist. Huss. l. 11. Dubr. l. 29. Michov. l. 4. c. 65. in fin. & alii.

(d) Æn. Sylv. & Jo. Cocl. ibid.

Rochizanae impudentia. Haereticum sacerdotem ni cedat ex altari praecipitari jubet Ladislaus. Cur Eucharistiam circumlatam ab haereticis non adoravit.

XXIV. In urbe hoc ineunte anno detecta restinctaque est periculosissima conjuratio in Pontificis & Cardinalium vitam & dignitatem facta a Stephano Porcario, de quo haec idem Æneas (e): *Tam admirabilis tam expetendae Pontificis vitae insidiatores non defuerunt, Stephanus autem Romanus familia*

(e) Æn. Sylv. de Europ. c. 58. Gobelin. in comment. l. 2. Steph. Infiss. diar. signat. num. 118. Facius in vita Alfons. Reg. l. 10. Raphael Volat. antrop. l. 22.

Ejus oratio ad conjuratos.

lia Porcarius tenui censu equos vir novos sæpe in urbe molitus, ac propterea Bononiam relegatus, clam inde excedens magnis itineribus Romam redit, convocatisque mox amicis mentem suam exposuit, turpe esse dictitans, eam urbem, quæ totum sibi subjecerit orbem, nunc sacerdotum imperio subjacere, quos rectius fœminas, quam viros quisque appellaverit, venisse paratum patriæ jugum excutere, rem factu facilem, si viri fuerint. Nicolaum Pontificem celebri epiphaniarum die in æde B. Pauli sacra facturum, haud magno negotio comprehendi posse, populum libertatis amore, quam proclamari audierit, mox opem audentibus daturum. Ad colligandum autem præsulem catenam auream secum attulit a se jampridem paratum, quam congregatis ostendit, neque enim mox occidendum præsulem ex usu esse dicebat, sed observandum, donec arcem S. Angeli per eum recuperarent. Atque ut erat homo facundus, facile in suam sententiam congregatos traxit, atque eo facilius, quod inopes ære alieno gravatos & ob patrata scelera judicium formidantes ad se vocaverat, quibus nihil erat in pace sperandum. Sed præsensit insidias Nicolaus, missisque militibus comprehendi hominem jussit. Illi eum jam animo fractum & apud sororem in arca latentem invenerunt, complices ejus in domo, qua convenerant, expugnati capique sunt, e quibus unus Baptista Sciarra manu promptus & animo intrepidus per medias Pontificis cohortes viam gladio sibi aperiens effugit. Stephanus in arce S. Angeli, alii in Capitolio suspensi vitam finiere, atque ita Pontifex maximus ingenti periculo liberatus Romanæ sedis dignitatem imperiumque servavit.

Libertatis species ostentata. Catenam auream pro vinciendo Pont. ostendit. Obtenta arce necandum ait.

Ignavissimus vir se cista abdit.

Illius & conjuratorum tristis exitus.

Meminit de eadem Stephani Porcarii conjuratione Jannozius Manettus (*a*), ac narrat Numen cœlesti viso ostendisse periculum, quod a proditore imminebat, divinaque providentia discussum iri: *Sexto*, inquit, *pontificatus sui anno et Romæ in cubiculo suo dormitanti, Stephanus Porcarius civis Romanus, qui cum aliquibus aliis nefariis hominibus ac perditis sicariis crudeliter in corpus suum ad necem conjuraverat, baculum quemdam dextra manu tenens apparuit, atque eo baculo brachium suum ita percutere videbatur, ut nullatenus læderet, quod id ipsum quale foret detectu paulo post conjuratione & conspiratoribus captis, ac ultimo, ut merebantur, supplicio affectis, in lucem venit.*

Stat imperium sacerdotum.

(*a*) *Manett. l. 2. in vit. Nic. V.*

Divinitus ostensum Nicolao ab hoste non læsum iri.

Tradit etiam idem author (*b*), datam post Constantinopolitanum excidium operam a Nicolao, ut libri Græci in oriente conquisiti ab exploratoribus, ad se perferrentur, atque inter alios S. Dionysii Areopagitæ, Gregorii Nazianzeni, Basilii magni, & Cyrilli opera Græca perlata, ac Latina lingua donata fuisse, ingentemque aliorum librorum ad excolendas omnes artes congeriem cumulatam fuisse, præter innumera medicorum, juris pontificii & cæsarei consultorum, partim theologorum volumina, tum subdit.

(*b*) *Manett. l. 2. in vit. Nicol. V.*

Studia Nicolai pro libris Græcis comparandis.

De quo si quis forte miretur, omittenda admirationis suæ causa consideret, quæso, quanta ipse in conducendis rebus, ad quas animum applicaverat, diligentia utebatur, quanta liberalitate, quanta denique, cum esset omnium dominus, potestate potiebatur, quot enim librarios cum Græcos tum Latinos ad transcribendum & intra & extra urbem annuis mercedibus conduxerat, quot exploratores doctos homines non per universam Italiam solum, sed usque ad extremos etiam Germaniæ ac Britanniæ angulos ad investigandum indagandumque transmiserat, quot insuper in Græciam ipsam & ante & post deplorandam Constantinopolis captivitatem eruditos viros magnis cum salariis ingentibusque emendorum & perferendorumque clarorum codicum commissionibus destinaverat. In eo quidem Ptolemæum Philadelphum inclytum Ægypti Regem egregie admodum imitatus est, quem in construenda illa sua tam celebrata, ac tam admirabili bibliotheca hunc congregandorum librorum modum apud idoneos auctores tenuisse legerat, ubi sexaginta circiter librorum dumtaxat Græcorum millia, incredibile dictu! collocasse traditur. Quamobrem factum est, ut ex toto pene terrarum orbe novi ad eum codices usque ad mortiferæ ægrotationis suæ finem quotidie deferrentur, & ex hoc tanto & tam ingenti & Græcorum & Latinorum librorum numero, quem si diutius vixisset, mirum in modum deinceps in dies adauxisset, singularem & præcipuam bibliothecam opportuno quodam palatii sui loco condere ac construere decreverat, ubi omnes simul congregatos ad communem cunctorum Romanæ ecclesiæ prælatorum utilitatem, & ad perpetuum æternumque sacri palatii ornamentum suis locis propriisque designationibus collocasset, quod prædictum Ptolemæum doctissimo viro ac nobilitate illorum temporum historicorum & regio commissario Aristeo procurante magna cum laude fecisse cognoverat.

Post excidium Constantinopolis exploratores ad eos conquirendos mittit. Imitatus est Ptolemæum.

Et infra.

Quid de traductionibus ac diversis novorum operum scriptoribus dicemus? quæ quidem traductoribus, ac propriorum operum scriptoribus quasi certatim agentibus cum suis salariis, ut quisque pro virili parte ad operandum alliceretur, usque adeo creverunt, ut quinque ultimis fausti ac felicis pontificatus sui annis longe plura ad hæc præsertim humanitatis studia, quorum amantissimus erat, pertinentia quam quinque sæculis antea actis centum prædecessorum suorum temporibus composita ac traducta fuisse videantur. Etenim ut a grammaticis,

Magnis sumptibus exceptores conducit.

por-

poetis, ac dispersis versibus, quæ sunt leviora incipiamus, quot de orthographia libros, quot poemata, quot sparsa carmina sparsim confecta fuisse scimus, Iliadoe quoque celebratum Homero poema latinis difficile sono & arduum opus, a duobus præstantibus viris eodem tempore traducebatur, quod Joannis Bococii Florentini poetæ temporibus a Leontio quodam Thessalonicensi illius in Græcis literis præceptore soluta oratione multo facilius ad traducendum, quam carmine factum fuisse novimus. Nec Strabonis de cosmographia opus silentio obruatur. Ad historicos accedamus: Herodotum, quem Græci patrem historiæ appellare solebant, Thucydidem, Xenophontem, Polybium, Diodorum, Appianum, Philonem Judæum fortunatis hujus summi Pontificis temporibus Latini ac Græcarum literarum expertes primum legere cœperunt. Plura insuper egregia Platonis, Aristotelis, Theophrasti, celebratorum philosophorum opera, Platonis celeberrimum illud politica sua vel de republica volumen & alterum de legibus præclarissimum, multa Aristotelis, & posteriora analytica, & tota physica, problemata, magna moralia, metaphysica, ac plures rhetorum, & decem novem illos celebratos de animalibus libros tunc primum conspexerunt, quæ quidem etsi prius traducta fuissent, ita tamen traducta reperiebantur, ut vix intelligi possent, ac præterea Theophrasti de plantis librum a priscis Græcis apprime laudatum, eo tempore primum laudatum vidimus: quid de Theologis sacrisque codicibus dicemus? Nonne præclarum illud de præparatione evangelica Eusebii Cæsariensis quatuordecim libris distinctum volumen, ac plurima, ne omnium particularium mentionem faciamus, Dionysii Areopagitæ, magni Basilii, Gregorii Nazianzeni, Joannis Chrysostomi, Cyrilli, hæc ipsa temporis felicitate e Græca in Latinam linguam probe, fideliter, atque eleganter conversa fuisse non ignoramus. Tradit eundem Nicolaum quinque millia aureorum pollicitum illi, qui evangelium S. Matthæi Hebraice scriptum ad ipsum perferret.

Qui libri ab eo comperti.

Sancti patres præcipui in Latinam linguam conversi.

INDEX

I N D E X

IN TOMUM VIGESIMUM OCTAVUM

ANNALIUM ECCLESIASTICORUM.

A



An-

B

C

te dis-

D

Eccle-

E

Car-

F

G

En-

Hu-

I

Jo-

L

M

ab

N

tinra

siæ

O

P

R

S

T

V

Wil-

INDEX
ANIMADVERSIONUM
In quo paginarum numerus indicatur.

A

B

C

E

Flo-

F

G

H

I

K

L

M

N

P

R

S

Tur-

T

V

FINIS.

